NARODNOOSLOBODILAČKA BORBA U DALMACIJI 1941-1945.

ZBORNIK DOKUMENATA

KNJIGA

9

INSTITUT
ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE

U ČAST 40-GODIŠNJICE
OSLOBOĐENJA
I POBJEDE NAD FAŠIZMOM

BIBLIOTEKA ZBORNICI DOKUMENATA

KNJIGA 9

Redakcijski odbor

BRANIČA VINKO, CURIN MIROSLAV, JAMAN NADA, KUJUNDZIC NEDJELJKO, KVESIC SIBE, SABOLIC VLADIMIR, TRGO FABIJAN, VISIC VLASTA

Glavni urednik

BRANIČA VINKO

Odgovorni urednik

MIROSLAV CURIN

NARODNOOSLOBODILAČKA BORBA U DALMACIJI 1941-1945.

ZBORNIK DOKUMENATA

KNJIGA

9

STUDENI—PROSINAC 1943. GODINE

INSTITUT
ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE

SPLIT, 1985.

RIJEČ UREDNIŠTVA

U povodu 40. godišnjice oslobođenja i pobjede nad fašizmom Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije izdaje i ovu - devetu knjigu našeg zbornika dokumenata od planiranih 14 knjiga.

Deveta knjiga obuhvaća selekcioniranu arhivsku gradu za period od 1. studenog do 31. prosinca 1943. godine. U knjizi se nalazi ukupno 437 dokumenata, i to: 195 dokumenata organizacija narodnooslobodilačkog pokreta, 182 njemačkih, 46 ustaško-domobranskih i 13 četničkih.

Opsežnost arhivskih fondova svih provenijencija nametnuo je Redakciji dodatan napor da se izvrši izbor zaista bitnih dokumenata što nije bilo nimalo lak posao pa je stoga i opseg ove knjige najobimniji od svih dosad objavljenih.

Redakcija je objavila u devet knjiga ukupno 3912 dokumenata.

Redakcija

DOKUMENTI
ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA

BROJ 1

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 1. STUDENOG 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE DA JAČIM SNAGA MA UNIŠTI KNINSKE ČETNIKE NA PROSTORU BOSANSKOG GRAHOVA[1]

Depeša br. 1251 od 1-XI-43 - 21[h] od V.Š.[2]

[Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske]

U [Bosanskom] Grahovu i okolici ima 2500 četnika Đuića,[3] zato pošaljite odmah Šestu diviziju ovamo da ona uz put uništi četnike,[4] a 19. dalm. diviziju da uzme njene položaje dok ne dođu Slovenci.

Javite koja mjesta treba bombardovati.

Petra Erdeljca uzmite kod vas. Englezi otpuštaju sve naše zemljake i zamjenjuju ih Englezima.

Javite nam raspored vaših jedinica i daljne namjere ofanzivnog karaktera.

Tito v. r.

1 Original primljene depeše (pisan crnilom) u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/1, k. 119/2 (knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, str. 23).

2 Vrhovni štab NOV i POJ

3 Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke divizije.

4 Za uništenje ove četničke grupe u rajonu Bosanskog Grahova Glavni štab NOV i PO Hrvatske uputio je (na prijedlog Štaba Osmog korpusa NOVJ) 19. dalmatinsku NOU diviziju bez Prve brigade, koja se tada nalazila u sjevernoj Dalmaciji, južno od komunikacije Knin-Gračac (Arhiv V.I.I. arhiva NOB, reg. br. 1-1/1, k.'119/1); Šestoj ličkoj NOU diviziji, koja se tada nalazila sjeverno od komunikacije Knin-Gračac-Gospić, naredio je da najhitnije krene u sastav Prvog proleterskog korpusa, koji je tada bio kod Bugojna. Položaje Seste ličke divizije, zapadno od ceste Mazin-Gračac, posjela je Peta brigada Devetnaeste NOU divizije (Arhiv V.I.I. reg. br. 1-1/1, k. 119/1).

BROJ 2

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 1. STUDENOG 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA U LICI I SJEVERNOJ DALMACIJI OD 23. LISTOPADA DO 1. STUDENOG[1]

ŠTAB XIX
SJEVERODALMATINSKE DIVIZIJE NOVH
1. XI 1943. god.

Operativni izvještaj

GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE
ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja se operativni izvještaj za izvedene akcije u vremenu od 23. X. do 1. XI. 1943 god., od strane jedinica XIX sjev. dalm. divizije.

24. X. t. g. III i IV bataljon III brigade[2] dobili su zadatak da prečiste selo Pridragu.

Priprema i raspored:

III i IV bataljon nalazili su se u selu Popović, gdje je izvršena priprema bataljona u vojničkom i političkom pogledu za akciju. U toku noći 23/24 bataljoni su izvršili pokret do pomenutog sela (Pridrage).

Raspored snaga za akciju bio je sledeći:

Jedna četa III bataljona dobila je zadatak da sa jednim pridodatim teškim mitraljezom zaposjedne položaj Debelo Brdo sa zadatkom da spriječi neprijateljsko nadiranje od Benkovca i Kule Atlagića. Druga četa III bataljona pojačana sa jednim teškim mitraljezom i protivtenkovskom puškom dobila je zadatak da zaposjedne kotu Kukalj zapadno od Pridrage i time da spriječi neprijateljsko nadiranje od pravca Zadra i da kontroliše liniju Smilčić-Novi Grad. Treća četa (istog bataljona) dobila je zadatak da osigura liniju Karin-Zemunik, tj. između Karina i Pridrage.

Četvrti bataljon imao je zadatak da sa dvije čete izvrši pretres Pridrage, a sa jednom četom da odsječe neprijatelja od Novog Grada.

Bataljoni su na dobijeni zadatak stigli na vrijeme i u 6 sati ujutro 24. X. počela je borba.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1-1, k. 516.

2 Treća brigada Devetnaeste divizije još se zvala Sedma dalmatinska brigada.

Tok borbe:

Pošto bataljoni nisu imali tačne podatke o neprijatelju i ne znajući da se u pomenutom selu nalaze i Nijemci, IV bataljon, po naređenju Štaba istog bataljona, povukao se je na polazne položaje, a istovremeno izvijestio III bataljon. Prilikom ovog povlačenja neprijatelju je stigla pomoć iz Obrovca sa nekoliko običnih i blindiranih kamiona, koji je odmah pokušao da odsječe odstup naših snaga. Dvije čete IV bataljona i jedna četa III bataljona, koje su bile na osiguranju do Karina, sa neprijateljem koji je dolazio od pravca Obrovca, vodile su jaču borbu, tako daje neprijatelj po nekoliko puta pokušao juriš, dok su pomenute tri čete na svaki neprijateljski juriš odgovorile sa protivjurišom. Druge dvije čete III bataljona povukle su se u selo Biljane, gdje su ostale do noći. III četa IV bataljona, koja je napadala od Novog Grada, nije na vrijeme dobila vezu, tako da je ista pri svom povlačenju bila tučena jakom neprijateljskom vatrom, čime je četa bila razbijena i morala se povući u Biljane u sastav svoga bataljona, tako da akcija, koja se je trebala izvršiti na selo Pridragu, nije uspjela.[3]

Rezultat akcije:

U ovoj akciji neprijatelj je imao 40 mrtvih i mnogo veći broj ranjenih. Zarobljenog oružja i materijala nije bilo.

Naši gubici su bili: 10 mrtvih i 19 ranjenih drugova, od kojih većinom lakše ranjenih.

Predlog za pohvalu:

U ovoj borbi herojskom smrću pao je komesar 3 čete IV bataljona III brigade drug Španja Karlo, koji ne žaleći svog života, pred svojom četom sa još nekolicinom drugova, izvršio je smioni juriš na neprijatelja. Također su se istakli drugovi mitraljezac 2 čete IV bataljona drug Stupar Tode, koji je kroz cijelo vrijeme borbe umješnim rukovanjem i upotrebom vatre mitraljeza omogućavao izvlačenje ugroženih naših dijelova.

Kritički osvrt:

Akcija nije uspjela po predviđenom planu iz razloga što se nije raspolagalo sa tačnim podacima o neprijatelju, pri čemu se nije znalo da se sa bandom nalaze i Nijemci. Snalaženje starješina, a naročito nižeg komandnog kadra bilo je dosta slabo, tako da nisu imali dovoljno svoje jedinice u rukama prilikom samog povlačenja.

Utrošak municije:

U ovoj borbi utrošeno je 5057 metaka i 5 mina za laki bacač. Izgubljen je 1 **p.** mitraljez i nekoliko pušaka.

24/25. X t. g. bataljoni III brigade koji su vodili sa neprijateljem borbu u Pridragi povukli su se u selo Popović.

3 Vidi knj. 8, dok. br. 296, 440 i 454.

Neprijatelj u jačini 5-600 vojnika od pravca Benkovca krenuo je u pravcu s. Popović sa namjerom da se probije u Medviđe.[4] Čim je primijećen pokret neprijatelja, III bataljon III brigade zaposjeo je položaj Popović Vrh-Žedna Greda te još neke bezimene kote. IV bataljon III brigade sa jednom četom zaposjeo je položaj u pravcu Karina, jedna četa nalazila se je u selu Popoviću kao rezerva, a jedna je četa upućena u Zelengrad. Neprijatelj je uporno nadirao u pravcu položaja III bataljona, gdje su svi njegovi pokušaji bili odbijeni jakom vatrom automatskih oružja III bataljona. Borba je trajala oko 4 do 5 časova, nakon koga vremena je neprijatelj bio prisiljen na povlačenje u pravcu Benkovca uz osjetne gubitke.

U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i ranjenih vojnika.

Naši gubici bili su 6 mrtvih drugova i 9 lakše ranjenih.

Utrošeno je 2924 metka, 5 mina za mali bacač, a izgubljeno je 6 pušaka.

III bataljon kao cjelina u ovoj borbi držao se je dobro, što se vidi da i pored jake neprijateljske artiljerije i minobacačke vatre, i skoncentrisane neprijateljske vatre iz automatskih oruđa, nije napustilo svoje položaje.

U ovoj borbi također je uzela učešća i banda[5] Milorada Stegnjajića, pojačana sa ustašama, koji su, kao i uvijek, udarili bočno našim snagama.

24/25. X izvedena je akcija od strane I brigade[6] na cesti između Bruvna i Gračaca.

Podaci o neprijatelju:

Prema prikupljenim podatcima, na cesti Gračac-Bruvno, svakodnevno neprijatelj vrši saobraćaj sa manjim i većim kolonama i motorizacijom.

Podaci o našim snagama:

Četiri bataljona I brigade ove divizije su pridodata 3 teška bacača i 2 protivtenkovske puške. Naoružanje Brigade 12 teških mitraljeza i 35 p. mitraljeza, ostalo puške.

Raspored i priprema za zasjedu:

Prema prikupljenim podacima i odgovarajućim položajima učinjen je sljedeći raspored snaga. I ud. bataljon dobio je zadatak da sa svoje dvije čete postavi zasjedu neprijatelju sa zapadne strane ceste na prostoru od Gornjih Blanuša do zaseoka Radakovići, sa jednom četom da zaposjedne položaj sa istočne strane ceste, na istom prostoru. II. ud. bataljon imao je zadatak da sa svojom jednom četom osigura desni bok čete I ud. bataljona sa istočne strane ceste, na prostoru od zaseoka Radakovići do vode Otuće, sa pravcem dejstva prema cesti i Bruvnu. Jedna četa imala je zadatak da se postavi na liniju Donje Blanuše-Tojagići, a treća četa lijevo od ove prema istoku, iznad sela Omsice, pravcem dejstva prema Kijanima i Gračacu.

4 Vidi knj. 8, dok. br. 296 i 454.

5 Riječ je o četnicima koje je Stegnjajić formirao od razbijenih formacija antikomunističke milicije poslije kapitulacije Italije.

6 Prva brigada Devetnaeste divizije još se zvala Peta dalmatinska brigada.

Na pomenutim položajima bataljon je imao zadatak: bočno obezbjeđenje, kao i da spriječi pojačanje neprijateljskoj koloni koja bi ušla u zasjedu. Treći bataljon sa svojom jednom četom zaposjeo je liniju zapadno od ceste kota 752 i 738, tj. sjevernu padinu Vodene Glave, sa drugom četom zaposjednut je položaj: bezimena kota zapadno od zaseoka Blanuše i kote prema Čankovića dragi, sa pravcem dejstva prema jugu, a jedna četa nalazila se je u rezervi na Vodenoj Glavi. IV bataljon, cjelokupan, nalazio se je u brigadnoj rezervi.

Tok i opis borbe

Zaposjedanje položaja izvršeno je noću između 24/25. X t. g. u 5 časova. Ujutro oko 9 časova naišla je neprijateljska kolona u jačini od 50 boraca, koja se je kretala dosta oprezno sa izviđačkim patrolama, izviđačke patrole neprijatelja naišle su na desno krilo naših snaga od pravca Bruvna, tako da je ta neprijateljska kolona otkrila naš položaj, našto su naše snage otvorile vatru na neprijatelja, koji je uspio pobjeći natrag u mjesto Bruvno. Poslije kratkog vremena stigla je intervencija neprijatelja iz Mazina sa 3 tenka i 4 kamiona, a u isti mah stigla je i iz Gračaca, našto su se naše snage povukle i to II i IV bataljon u Gubavčevo Polje, a I i III bataljon prema Čankovića Dragi i Tupalama iz razloga što i sa jednog i sa drugog pravca neprijateljske kolone su bile dosta jake, tako da se uspjeh nije očekivao.

Rezultat akcije:

U ovoj akciji neprijatelj je imao svega 4 ranjena, dok na našoj strani bio 1 drug lakše ranjen.

Utrošeno je 490 metaka iz raznih oruđa.

Kritički osvrt:

Akcija je izvedena po planu-što se tiče samoga zaposjedanja položaja. Nedostataka u akciji bilo je. Vidan nedostatak je taj što je desno krilo ostalo pasivno kada je neprijatelj počeo da bježi prema Bruvnu, tako da je uzeo učešće tek onda kada je neprijatelj bio na većem odstojanju.

25/26. X t. g. I i III bataljon I brigade, koji su se vraćali iz Čanković Drage i Tupaia, postavili su zasjedu u Derin Gaju kod škole, gdje je svako jutro dolazio po jedan neprijateljski kamion iz Gračaca, dovozeći osiguranje snagama koje su vršile saobraćaj linijom Gračac-Bruvno itd. Na postavljenu zasjedu od strane I ud. i III bataljona, naišla su 2 neprijateljska kamiona puni vojske, tako da je prvi kamion naišao na 10 metara ispred naših zasjeda, dok je drugi išao u razmaku 3-400 metara.

Na prvi neprijateljski kamion otvorena je jaka vatra iz četiri puškomitraljeza, tako da iz istog kamiona od 40-50 neprijateljskih vojnika nije uspjelo pobjeći nego svega 3, dok su svi ostali pomlaćeni. Drugi neprijateljski kamion koji je išao pozadi na gore navedenom odstojanju, zaustavio se je, tako da su neprijateljski vojnici iskočili iz kamiona i uhvatili položaj i onemogućili prilaz prvom kamionu. Za kratko vrijeme počela je tući brza paljba iz topova na naš položaj - zasjedu, a u i^to vrijeme stizala im je i pomoć, tako da su se naše snage morale povući.

Rezultat akcije:

U ovoj akciji neprijatelj je imao 60 mrtvih vojnika i 1 kamion oštećen od mina malog bacača. 9 ranjenih.

Na našoj strani nije bilo gubitaka.
Utrošak je 170 metaka.
Akcija je izvedena po planu, nedostataka nije bilo.

Dana 25. X t. g. dijelovi I bat. Sjev. dalm. part, odreda[7] sukobili su se sa četničkom bandom i bandom iz Rupe. Borba je trajala od 8 do 14 časova. Kako je ovog puta neprijatelj bio mnogo nadmoćniji u oružju i materijalu, dijelovi pomenutog bataljona bili su primorani da se povuku prema Bratiškovcima do dominirajućih položaja, sjeverno i zapadno od Bratiškovaca, nakon kraćeg vremena neprijatelj je uspio da dođe u Bratiškovce, gdje se je zadržao 45 minuta i tom prilikom zapalio 1 kuću.

U ovoj akciji neprijatelj je imao nekoliko mrtvih, dok na našoj strani nije bilo gubitaka.

Dana 26. X t. g. grupa njemačkih vojnika iz Vodica uspjela se je probiti u pravcu Okita, gdje se je sukobila sa jednim dijelovima iz bataljona S.D.P. odreda[8] na liniji Vodice-Bošnjak.

Dana 27. X. t. g. snage S.D.P. odreda[9] sačekali su manje njemačke grupice[10] jednu na pravcu Vodice-Tribunj, drugu na pravcu Vodice-Okit, a treću na pravcu Vodice-Martinska i nakon kraće borbe grupe njemačkih vojnika su vraćene u njihov garnizon, poslije čega je neprijatelj artiljerijskom i bacačkom paljbom tukao položaje naših jedinica.

U svim ovim borbama neprijatelj je imao oko 20 mrtvih. Na našoj strani su bila 2 lakše ranjena i 2 zarobljena druga.

Utrošak municije

U svim ovim akcijama utrošeno je 5.046 raznih metaka.
Na dan 28. X. t. g. izvedena je akcija od strane jedinica II brigade na liniji Karin-Obrovac.

Priprema:

Prema direktivnoj zapovijesti Štaba XIX divizije, I i II bataljon II brigade[11] izvršio je dana 26. pokret na Zelengrad, dok III bataljon Brigade je ostao na liniji Obrovac-Gračac, a IV bataljon na liniji Mokro Polje-Kistanje radi izvršenja zadataka. Dana 27. X. II brigada bez III i IV bataljona vršila je pripremu na postavljanje zasjede na liniji Karin-Obrovac.

7, 8 i 9 Sjevernodalmatinski NOP odred

10 Odnosi se na dijelove 114. lovačke divizije.

11 Druga brigada Devetnaeste divizije još se zvala Šesta dalmatinska brigada.

Podaci o neprijatelju:

Neprijateljske motorizovane kolone u jačini od 40 kamiona saobraćaju na liniji Karin-Obrovac. Kretanje je neredovno, nekih dana nikako, a nekih dana po nekoliko puta u toku dana. Prije nego prođe neprijateljska kolona, neprijatelj postavlja osiguranje u jačini oko 40-100 vojnika (prema jačini kolone) na Vršeljku (kota 354). Neprijateljski osiguravajući dijelovi naoružani su sa pešadijskim naoružanjem.

Naše snage

I i II bataljon II brigade sa pridatim jednim teškim bacačem.

U isto vrijeme jedna četa III bataljona izvršila je ekonomsku akciju na četničku stoku u Dumanu (Crnopac - Velebit), tom akcijom dotjerano je 209 komada sitne stoke, 2 konja i 1 vo. Prilikom oduzimanja stoke jedna grupa četnika jačine 15-20 sa jednim p. mitraljezom otvorila je vatru na četu koja je tjerala stoku u pravcu Dolova, gdje je primljena borba sa istima. U ovoj borbi gubitaka nije bilo. Istoga dana jedna druga četa III bataljona sa pridodatim minerskim odjeljenjem, sa 600 kg eksploziva, porušila je put Obrovac-Gračac, na dijelu puta između Spasi Dom-kota 496. Put je porušen u dužini od 15 metara, u dubini od 4 do 5 metara, kao i sam nasip u tom dijelu puta. Po završenoj akciji, ove dvije čete su se povukle.

Plan za akciju:

I bataljon III brigade dobio je zadatak da postavi zasjedu jačine dvije čete na serpentini, u neposrednoj blizini puta Podorljak (kota 77), dok se jednom četom kojoj je pridat jedan teški mitraljez ima da izvrši osiguranje od pravca Karina, zaposjedanjem kote 210, a sa jednom četom Pržun (kota 347). Snage II bataljona dobile su zadatak da zaposjednu položaj Vršeljak (kota 354) sa dvije čete i pridata 2 teška mitraljeza, a sa jednom četom i pridatim joj teškim mitraljezom da posjedne Vršinu (kota 565 i 537). Teški bacač sjeverozapadno od kote 537. Zadatak zasjede je iznenadni prepad sa najjačom koncentracijom vatre, a zadatak snaga II bataljona je osiguranje zasjede.

Noću 27/28. X. t. g. snage III bataljona jačine dvije čete i jedan teški mitraljez, postavile su zasjedu u Prezidskom tjesnacu sa istočne strane puta Obrovac-Gračac (zapadne padine Manojlovca), a istodobno sa jednom četom oko Muškovaca na istom putu. U međuvremenu ove su snage rušile put i podizale nove prepreke.

Tok borbe:

Kod snaga II bataljona u Velebitu neprijateljska osiguranja iz Gračaca stigla su oko 11 časova dne 28. X. t. g., gdje su zauzele dominirajuće kote sjeverno od Spasi Dom - kota 910 i kota 982. Oko 12 časova naišla je neprijateljska kolona jačine 36 kamiona sa 2 oklopna automobila. Kolona je propuštena, dok čelo kolone nije došlo do okuke sjeverno od Spasi Dom,

a zatim je zasjeda otvorila jaku vatru na kamione - kolonu. U kamionima se je nalazilo oko 200-250 vojnika pojačanih sa jednim topom.

Kod snaga I i II bataljona na zasjedi Karin-Obrovac, neprijatelj jačine od oko 60 vojnika došao je sa 2 kamiona i jednim tenkom oko 10 časova 28. X. pojavio se je od pravca Karina, gdje se je iskrcao u podnožju kote 210, razvio se u streljački stroj i preduzeo podilaženje našim položajima. Istovremeno neprijatelj jačine od 150-180 vojnika pojavio se je od Obrovca i u tri pravca počeo nastupati prema položajima našega desnoga krila, koje je vršilo osiguranje zasjede na Vršeljku (kota 354).

Na oba krila razvila se je borba, koja je trajala do 13. časova, za koje je vrijeme neprijatelju stiglo pojačanje u jačini 2 tenka i 4 oklopna automobila. Motorizovana kolona u jačini 28 kamiona, koja je stigla jednovremeno od pravca Benkovca iz Zemunika, čekala je u Karinu, dok joj se ne očisti put, ali kako se je razvijala borba, počeo je neprijatelj da ubacuje pojačanje. Položaj zasjede bio je ugrožen, te je naređeno povlačenje. Povlačenje je bilo sa prihvatom i za čitavo vrijeme borbe. Istoga dana kod Muškovaca, gdje je sa sjeverne strane puta zasjedu postavila jedna četa III bataljona, pojavio se je neprijatelj jačine oko 60 vojnika i 2 kamiona, koji su bili osiguravajući dijelovi. Zasjeda je otvorila iznenadno brzu paljbu te u kratkotrajnoj borbi od oko 15 minuta uspjela da zaustavi neprijatelja, nanijevši mu teške gubitke, ali kada su se neprijateljski dijelovi dokopali kamenjara, uslijed neodlučnosti i malodušnosti samog komandnog kadra čete, kao i boraca, umjesto da pristupe potpunom uništenju neprijatelja i kamiona, četa se je povukla još prije nego je neprijatelju stiglo pojačanje.

Ishod borbe:

U toku ove akcije dijelovi III bataljona II brigade u Prezidskom tjesnacu uspjeli su nanijeti neprijatelju gubitke od ukupno 50 mrtvih i ranjenih. U akciji kod Muškovaca naši su dijelovi nanijeli neprijatelju gubitke u jačini od 30 mrtvih i ranjenih. U akciji zasjede na putu Karin-Obrovac neprijatelj je imao oko 25 mrtvih i dosta ranjenih.

Plijena u oružju i materijalu nije bilo.

Sopstveni gubitci u svim ovim akcijama na našoj strani bila su 4 mrtva i 8 ranjenih drugova. Od oružja je izgubljeno 1 p. mitraljez šarac i 4 puške.

Utrošak municije:

U svim ovim akcijama ukupno na sva oruđa utrošeno 6605 metaka.

Kritički osvrt:

Sve su akcije izvedene po predviđenom planu, samo što uspjeh akcija nije zadovoljavajući i pored toga što su neprijatelju nanijeti znatni gubitci. Akcijama koje su vođene u Prezidskom tjesnacu nedovoljne naše snage nisu mogle prići potpunom uništavanju neprijatelja iako se za to imala mogućnost. U akcijama kod Muškovaca veći uspjeh je izostao uslijed neenergičnosti komandnog kadra i boraca. U akciji na putu Karin-Obrovac moral

boraca je bio vrlo slab, naročito kod prvog bataljona, uslijed čega su borci bez komande napuštali položaj. Također automatska oruđa dosta slabo su dejstvovala greškom same posluge. Veza između jedinica dok su bile na položaju bila je dobra a jedino slaba kod I bataljona.

Na dan 29. X. t. g. izvedena je akcija od strane I brigade na cesti između K. Vakufa i D. Lapca.

Podaci o neprijatelju:

Prema prikupljenim podacima, na cesti Kulen Vakuf-Donji Lapac i obratno neprijatelj je povremeno vršio saobraćaj manjim i većim transportima, kako pješadijom, tako i motorizacijom.

Podaci o našim snagama:

I i II ud. bataljon I brigade sa pridata 2 teška bacača, 2 protivkolske puške, sa 6 teških mitraljeza i 18 p. mitraljeza, ostalo puške.

Raspored i pripreme za zasjedu:

28. X. t. g. izvršene su sve pripreme, kako kod boraca, tako i kod oruđa. Prema prikupljenim podatcima i odgovarajućim položajima, učinjen je sljedeći raspored snaga: I ud. bataljon sa svim svojim snagama postavio je zasjedu sa istočne strane ceste na prostoru južno od Ostrovice pa ulijevo prema Borićevcu do kuća Pavičića. II ud. bataljon imao je zadatak da sa svoje dvije čete osigura bokove I ud. bataljonu pravcem dejstva prema Kulen Vakufu i Borićevcu, dok je jednu četu dao na osiguranje teških bacača u ujedno nalazila se je u rezervi.

III bataljon I brigade bio je u rezervi u Doljanima. IV bataljon sa jednom četom dobio je zadatak da pohvata četničke špijune u selu Gornji Lapac, dok je druga četa istog bataljona upućena za sprovod municije iz Oraovca, tj. iz magacina Divizije, a treća četa istog bataljona nalazila se je u rezervi i osiguranju komore.

Tok i opis borbe:

Zaposjedanje položaja izvršeno je noću između 28 i 29. X t. g. u 5.30 časova i na istom položaju ostalo se je u najvećoj tajnosti sve do 17 časova. U isto vrijeme je neprijatelj iz mjesta K. Vakuf uputio obezbjeđenje transporta koji je nailazio, neprijateljska osiguranja zaposjela su položaj ispred naših položaja i za ovo vrijeme naša je zasjeda ostala u tajnosti sve dotle dok nije naišao neprijatelj sa 40 konja, koji su bili podpregnuti pod karete i 110 vojnika, koji su pošli iz Kulen Vakufa za Donji Lapac po topovsku municiju. Kada je neprijatelj naišao pred našu zasjedu na otstojanju od 50-100 metara, otvorena je jaka vatra iz automatskog oruđa i pušaka. Od prvog plotuna i vatre automatskih oruđa neprijatelj je bio potučen, sem onih koji su bili u zaštitnici transporta, koji su uspjeli pobjeći unazad, prema Kulen Vakufu. U isti mah učinjen je juriš na neprijatelja.

Rezultat akcije:

i

U ovoj akciji neprijatelj je imao 33 mrtva vojnika(domobrana, ustaša i Nijemaca), zarobljeno 14 živih, od kojih 13 domobrana i 1 Nijemac.

Ratni plijen:

Zarobljeno je 3 puškomitraljeza »Šarca«, 23 puške, 3300 metaka za p. mitraljeze njemačke, 15 komanda ručnih bombi, 1 tromblon, 1 telefonska centrala, 1 poljski telefon, 26 kutija dopunskog punjenja za topove, 23 noža sa uprtačima i fišeklijama, 7 sedala vozarskih, 6 konja teglećih, dok ih je 30 ubijeno, 1 velika cerada, 17 komada ćebadi, 26 šatorskih krila, 14 pari cipela, 5 vojničkih bluza, 5 vojničkih čakšira, 7 kožnih konjskih torbica.

Na našoj strani 1 drug lakše ranjen.

Utrošak municije:

U ovoj akciji utrošeno je 3929 kom. metaka iz svih automatskih oruđa i pušaka.

Kritički osvrt:

Akcija je izvedena po planu. Jedini nedostatak je taj što se je trošilo mnogo municije i ako se je sa manjom količinom mogao postići isti uspjeh. Također za vrijeme juriša stvarale su se grupice nad zarobljenim materijalom i što se je nad istim većina boraca zadržavala, a također veza nije u potpunosti zadovoljila, tako da izvještavanje o nailsku neprijatelja nije bilo na vrijeme.

Ukupni rezultat u svim ovim akcijama je slijedeći:

Pobijeno je 315 neprijateljskih vojnika, većinom Nijemaca, dok broj ranjenih je mnogo veći.

Zarobljeno je 13 domobrana i 1 Nijemac, 1 neprijateljski kamion uništen i nekoliko oštećena. Zarobljeno je 3 p. mitraljeza »Šarca«, 23 puške, 3300 metaka za p. mitraljeze njemačke, 15 komada ručnih bombi, 1 tromblon, 1 telefonska centrala, 1 poljski telefon, 26 kutija dopunskog punjenja za topove, 23 noža sa opasačima i fišeklijama, 7 sedala vozarskih, 6 konja teglećih, dok je 30 ubijeno, 1 velika cerada, 17 kom. ćebadi, 26 šatorskih krila, 14 pari cipela, 5 vojničkih bluza, 5 vojničkih čakšira, 7 konjskih kožnih torbica.

Sopstveni gubitci:

U svim ovim akcijama na našoj strani bilo je 20 mrtvih drugova i 30 ranjenih, od kojih većina lakše.

Izgubljeno je 2 p. mitraljeza i 15 pušaka.

Utrošak municije u svim akcijama:

U svim ovim akcijama utrošeno je 12.705 metaka iz raznih automatskih oruđa i pušaka i 10 granata za mali bacač.

Kritički osvrt:

Pojedinačni nedostatci u obuhvaćenim akcijama naglašeni su u kritičkom osvrtu za svaku akciju posebno. Općeniti nedostatci su uglavnom kao i u prethodnom operativnom izvještaju,[12] s razlikom što su manjih razmjera, jer se međuvremeno uspjelo prilično toga otkloniti.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar,

(M.P.)[14]

Komandant-potpukovnik
M.[13] *Kuprešanin* v. r.

BROJ 3

PISMO ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 4. DALMATINSKE BRIGADE OD 1. STUDENOG 1943. BATALJONSKIM BIROIMA I PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA[1]

BATALJONSKIM BIROIMA I PARTIJSKIM JEDINICAMA

Dragi Drugovi,

U vezi obilaska part, jedinica i bat. biroa i nedostataka u njima kao i u vezi političke situacije, obraćam se ovoga puta bataljonskim biroima i svim part, jedinicama da bi prodiskutovale o svim nedostacima i propustima i izvukle iskustva za budući rad.

Crvena armija razbija fašističke horde Njemačke i satelitskih zemalja na istočnom frontu i oslobađa grad za gradom, oblast za oblašću. Engleska i Amerika sa sve većim snagama angažuju se u borbi protiv fašističkih zemalja. Italija je stupila u rat protiv Njemačke. Došlo je posljednih dana do konferencije predstavnika Sov. Saveza, Engelske i Amerike, što će značiti još jače i energičnije udaranje po fašističkim zemljama. Narodne mase porobljenog dijela Evrope sve više se angažuju protiv okupatora i svojih izdajnika.

Njemačka vojska se rastegla na sve strane i nije više u stanju da zadrži nadiranje C.A. i savezničkih armija, pa čak ni navalu naše NOV i POJ (koja

12 Vidi knj. 8.
13 Milan
14 Okrugli pečat: Stab Kninskog sektora.

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u CK SKJ - Beograd, reg. br. 5448/IV,

iskorišćava manje prisustvo njemačke vojske u našoj (zemlji] za oslobođenje novih gradova i oblasti.

Naša NOV vrlo brzo se povećava. Široke narodne mase, do sada neobuhvaćene našom borbom, listom stupaju u našu vojsku. Plamen narodnog ustanka već je obuhvatio čitavu zemlju. Približava se dan slobode za sve porobljene narode Evrope.

Sa masovnim prilaskom u našu vojsku novih drugova, do sada neobuhvaćenih radom, pred naše part, organizacije se postavljaju veliki zadaci.

Događaji se razvijaju vrlo brzo. Priliv masa u našu vojsku je svakim danom sve viši. Naše part, organizacije treba da se osposobe za te nove događaje. Ne smijemo dozvoliti da nas događaji preteku i da nas nađu nespremne. Part, organizacije moraju se osposobiti da brzo rade, shvaćaju i razjašnjavaju nove događaje širokim masama i prilagođavaju svoje organizacije novim uslovima rada.

Da bi mi te zadatke mogli da izvršimo moramo energično likvidirati slabosti i nedostatke koji se pojavljuju u našim part, organizacijama. Slabosti u part, organizacijama i jedinicama su različite:

I. Part, orgnaizacije još nisu potpuni organizatori života u bataljonima, četama i vodovima.

1. Bat. biroi se ne osjećaju kao rukovodioci bataljona. Dok se pojedinačno sekretari part, jedinica (zamjenici politkoma četa) osjećaju kao rukovodioci part, jedinica (četa) ali nisu još načisto s tim da su isto vrijeme i rukovodioci bataljona.

2. Part, jedinice u nekim četama nisu još orgnaizatori života i rada u četi. Ima i šablona u radu. Part, jedinice štabova bataljona najmanje rade ili uopće ne rade.

Nije na visini part, jedinicama disciplina, i van nje, konspiracija, budnost, teorijska izgradnja, povezanost s masama novih boraca i naroda, rad s kandidatima, itd.

II. Part, organizacije se sektaški odnose prilikom primanja u Partiju novih drugova.

III. Rad po svim sektorima nije na visini, a neki sektori uopšte ne rade.

IV. SKOJ se ne osjeća u nekim jedinicama. Naša skojevska rukovodstva i aktivi se sektaški odnose kod primanja u SKOJ novih omladinaca. Nerad je obična pojava.

V. Rad s drugaricama je uopšte slab ili ne postoji.

Da bi mogli da idemo na čelu događaja koji se inače vrlo brzo razvijaju moramo te slabosti likvidirati.

I

Učvrstiti part, organizacije u bataljonima i vojnim jedinicama. Da bi učvrstili part, organizacije u bataljonima moramo najprije:

1. Učvrstiti bat. biroe da postanu pravi rukovodioci, učitelji i organizatori života u bataljonima, da budu oni ti koji najprije uočavaju probleme i postavljaju ih pred part, organizacijom u bataljonu na razmatranje i koji na rješenje tih problema mobilišu svu partiju, kandidate, SKOJ i sve naše vojnike (Primjer: loš odnos naših vojnika prema narodu. O čemu se prije prodiskuje u birou, part, jedinicama, s kandidatima, Skojem, na četnoj koferenciji i poslije te diskusije ako se taj loš odnos produži preduzimati i

mjere odgovarajuće u Partiji i van nje. Slaba disciplina, slab odnos prema drugaricama, četni i bataljonski egoizam). Po svemu ovome postupiti kao po onom prvom slučaju ukoliko se te slabosti pojave.

2. Učvrstiti part, jedinice da budu organizatori života u četi (Primjer: ako se ne radi dobro politički održati part, sastanak jedinice i ukazati političkom komesaru da više treba da radi i pokaže mu se što da radi. Slaba disciplina u četi, sastanak po tome part, jedinice, onda s kandidatima, Skojem, pa četna konferencija gdje se svi ubjede da treba da se disciplina podigne. Nema dovoljno brige u odnosu prema narodu, pa po tome isto itd.). Jednom rječju da budu nosioci života u četi, da se osjete kao rukovodioci.

a) neke naše part, jedinice drže uvijek sastanke po utvrđenom dnevnom redu i ne ulaze u potrebe svoje čete, nisu organizatori života u tim četama. Sastanak treba održavati o onome što iziskuju životne potrebe te jedinice kao i po izvještaju sa sektora, o kadrovima. Kritika i samokritika mora biti jedan od ostalih vrsta sastanaka (pogriješi neki partijac, po tome održati sastanak jedinice itd.).

b) Primjećeno je da štabske part, jedinice vrlo malo rade, umjesto da budu najradinije ćelije, jer su ćelije višega tipa. Skrećem pažnju part, rukovodiocima tih jedinica i svim članovima istih da od sada ulože više brige o radu svoje part, jedinice, kao i o teorijskoj izgradnji svakog pojedinca isprovođenju part, direktiva u život.

c) Disciplina partijaca često nije na visini. Kod nas komunista vlada svjesna disciplina i baš zato što je takva, što potiče od samih nas, od našeg ubjeđenja, ona je mnogo čvršća. Mi treba da nastojimo da se naša disciplina sve više učvršćuje, da postane prava gvozdena disciplina - boljševička disciplina. Ona mora da u prvom redu bude takva u part, jedinicama a poslije naši partijci da nastoje daje prenesu na kandidate, Skoj i svu našu vojsku. Disciplina je mjerilo naše svijesti i odanosti našoj Partiji.

d) U našim part, jedinicama ne postoji konspiracija ili vrlo malo postoji. Naša Partija u vojsci se razvija po dosta povoljnim uslovima, jer je ona sama organizator vojske, pa zbog toga naročito naši novi drugovi koji su primljeni u Partiju za vrijeme rata ne vide značaj konspiracije. Za vrijeme ilegalnog života naše Partije konspiracija je bila jedan od prvih i najvažnijih zadataka svakog partijca, nije mnogo ni trebalo govoriti o potrebi same konspiracije, jer je svaki naš drug morao na svojoj koži osjetiti ako bi ma što rekao o partijskom radu. Sada u polulegalnim uslovima razvitka naše Partije konspiracija je vrlo potrebna i čak neophodna. U našoj vojsci ima priličan broj drugova koji vole našu Partiju ali koji zbog izvjesnih nedostataka još ne mogu ući u Partiju oni te nedostatke ne uviđaju (reći im je da je taj drug član Partije to bi na njih rđavo djelovalo, jer bi zato što još nisu svjesni u dovoljnoj mjeri mogli misliti da se o njima ne vodi računa). Sa druge strane, u našoj vojsci ima ljudi koji nijesu po ubjeđenju komunisti ili ima takovih pojedinaca koji su poslani od neprijatelja da bi ga obavještavali o radu našem i naše Partije, zato ni jedan naš partijac, kandidat, skojevac ne treba da govori ništa o radu svoje organizacije ni s kim osim s ljudima s kojima radi u partijskoj jedinici (skojevac u skojevskom aktivu). Sa svim drugim drugovima treba govoriti o drugim stvarima, popularisati našu Partiju, ispravljati ih itd. Također treba učiti sve naše borce da ne pričaju narodu o našim pokretima i namjerama kao i o našim nutarnjim stvarima u vojsci.

e) U našu vojsku je došao veliki broj ljudi u vezi sa razvitkom situacije koji se do skora nisu angažovali u našu borbu. Nije isključeno da među njima može da bude neki koji je poslan od neprijatelja da bi ga izvještavao o našem radu i namjerama, pa može biti neki bivši četnik ili ustaša. Oni mogu da šire demoralizaciju u našoj vojsci ili organizuju dezerterstva. Zato treba razviti **budnost i veliku opreznost prema svim drugovima i narodu ne gledajući ih sa visine i unaprijed odbijajući ih od sebe,** već pristupajući svakome, ma kakav bio, s ljubavlju i približujući im se tako da oni steknu u naše partijce veliko povjerenje i da naši partijci mogu najbolje da uvide kakvi su i kave namjere imaju. Ako se osjeti da imaju rđave namjere pojedinci ili grupe dostaviti to. Svaki partijac, kandidat i skojevac treba da bude u isto vrijeme i obavještajac. Budnosti treba učiti sve partijce, kandidate i skojevce, pa sve naše vojnike.

f) Veliki dio naših partijaca se zadovoljava s tim što u borbi i u svakidašnjem životu služe kao primjer svim ostalim borcima, pa smatraju da za njih nije potrebno i teorijski se uzdizati i ne nastoje da se uzdižu. Ovaj stav naših drugova je vrlo štetan i nepravilan. Uslovi za primanje u Partiju jesu hrabrost, odanost, ljubav prema našoj Partiji i spremnost da se izvrši svaki zadatak koji je koristan za našu Partiju. No kada je već neki drug član Partije, onda jedan među puno drugih uslova za dalji rad - ispunjavanje postavljenih zadataka, to je teorijsko uzdizanje svakoga člana Partije. Lenjin kaže: »Bez revolucionarne teorije ne može biti revolucionarnog pokreta«. Kako će jedan partijac ubijediti nekoga druga u ispravnost neke stvari ako sam nije potkovan sa revolucionarnom teorijom? Zato se pred svakim partijcem postavlja da se mora naoružavati teorijom marksizma-lenjinizma. Onaj partijac koji ne nastoji da se uzdigne i ne uči ništa iz nauke marksizma-lenjinizma ne može biti član Partije.

g) Povezanost sa širokim masama naših boraca i naroda je jedan od glavnih zadataka svakog našeg partijca. Kao što biljka mora da ugine ako je iščupamo iz zemlje tako i naša partija sama po sebi bi nestala ako bi je odvojili od masa. Partija je tijesno povezana s masom. Onaj partijac koji uživa više povjerenja masa tim je bolji i više koristi Partiji.

h) Rad s kandidatima nije na visini u našim partijskim organizacijama. Drugovi koji su zaduženi za rad sa kandidatima vrlo rijetko održavaju sastanke a još manje im pomažu da se oslobode od onih [slabosti] koje posjeduju, i vode brigu o njima. Taj rad treba da bude svakodnevan i svaki partijac koji radi s kandidatima treba da zna da mu je to najvažniji zadatak, za koji u prvom redu odgovara pred svojom savješću, pred svojom Partijom i pred svojim narodom, jer ti drugovi sutra treba da budu rukovodioci naroda. Radi se sa kandidatima pojedinačno a ne grupno. Na teorijske sastanke Partije prisustvuju i kandidati.

II

Zasebni nedostatak koji se pojavljuje u našim part, organizacijama to je sektaštvo u pogledu primanja drugova u Partiju. Naše partijske jedinice i rukovodstva se plaše da prime u Partiju neke drugove koji su provjereni u borbi i koji su se pokazali hrabri, odani, požrtvovani, i koji vole Partiju, **navodeći za razlog što nije disciplinovan ili neki drugi manji razlog.** Partija [je] najbolja škola za vaspitanje ljudi, pa ako neki drug i ima neke

slabosti, on će ih otkloniti u Partiji pojačanim radom part, jedinica mnogo brže nego van Partije.

Naša Vojska se naglo povećava. Desetine i stotine novih boraca svaki dan se ističu sa herojskim podvizima ža stvar našega naroda i Partije, a naše part, jedinice nedovoljno [vode) brigu o tim ljudima i malo im pomažu da svoje nedostatke otklone i uvrste se u našu Partiju. Dužnost je svih naših partijskih rukovodstava, rukovodilaca part, jedinica i svakoga partijca da ulažu maksimum brige i pomoći svim drugovima, ukazujući im na sve nedostatke, prilazeći im sa ljubavlju i posmatrajući ih onakve kakvi jesu a ne kakvi bi trebali da budu. Omasovljenje naše part, organizacije to je naš **najvažniji zadatak.** Svaki partijac mora specijalnu pažnju posvetiti u pronalaženju novih drugova koji treba da budu uvršćeni u našu Partiju. Ali to ne znači sve od reda uvlačiti u Partiju, već jednom za uvijek prekinuti sa praksom plašenja da se jedan hrabri i odani drug koji voli našu Partiju primi u Partiju pa makar imao izvjesne nedostatke, koje će najbrže i najlakše ukloniti u Partiji. Naposljetku naš se pokret naglo uvećava i trebaju novi rukovodioci naše vojske i naroda. Gdje će se ti novi rukovodioci iskovati i stvoriti ako ih naša Partija ne školuje, ne stvori?

III

Pojačati rad po svim sektorima.

1. Dolaskom u našu vojsku velikog broja boraca raznih shvatanja politički rad treba da se udesetorostruči da bi se ti novi drugovi što prije upoznali sa našom borbom i radom. Politkomesari i delegati trebaju da postanu nosioci političkog rada u svojoj jedinici, nosioci morala, discipline rada, vojničkog izvršavanja zadataka, čuvari pravilnog odnosa prema narodu, pomoćnici i organizatori kulturno-prosvjetnog rada. Jednom rječju sprovodnici part, linije u djelo. Pravi i legalni predstavnici u vojsci. Najomiljeniji drugovi u svojoj jedinici. Oni koji se neprestano brinu o svojim borcima u radu sa njima. Politički rukovodioci treba u svakom novom selu gdje dođu da održavaju političke konferencije i sa narodom izabirati N.O.O. gdje ne postoje. To do sada nisu radili. Odnos prema narodu naših boraca, a često i političkih komesara ne zadovoljava. Također i intendanata. Politički komesari i delegati treba da nauče sve naše borce da pravilno postupaju prema našem narodu i da se prestane sa samostalnim prikupljanjem, pikiranjem, i oduzimanjem od naroda ma šta. Za snabdjevanje vojske kao i za kažnjavanje narodnih neprijatelja imaju za to određeni ljudi. Jednom za svagda važi da pojedinci i grupe kao ni čete sami ne kažnjavaju narodne neprijatelje, već iste dostave odgovornim drugovima, i oni neka to vrše. Politkomesari kontrolišu i daju punu pomoć i direktive za nabavljanje hrane i kažnjavanje neprijatelja komisijama specijalno za to određenim. Politkomesari i delegati treba ravnopravno da učestvuju u rukovođenju sa akcijama kao i vojni rukovodioci. Treba posvetiti što veću pomoć intendantima koji vrlo često griješe u odnosu prema narodu. Politički rad treba da teče po planu unapred predviđenom koji u zajednici stvaraju politkomesari bataljona sa politkomesarima četa. Također treba održavati i konferencije o unutrašnjim pitanjima u svojoj jedinici. Potrebno je da politički rukovodioci obezbjeđe i punu pomoć sanitetu itd.

2. Veliki broj naših drugova nije svršio vojsku. Naši vojni rukovodioci treba da ulože veliki trud da nauče naše drugove rukovanju sa svim vrstama oružja kao i raznim vojničkim potezima, obuci pa i specijalnoj taktici partizanskog ratovanja koje nijedna druga vojska ne poznaje. Treba da podižu disciplinu i održavaju konferencije poslije svake akcije, gdje će izvući iskustvo iz akcije, kao i sastanke sa nižim i višim starješinama na kojima se naši niži starješine uče kako da uzdignu svoje vojnike. Ne smije biti ni jedan naš drug koji ne zna da rukuje oružjem kojim raspolažemo.

3. Osjeća se potreba za raznovrsnim kulturno-prosvjetnim radom. Ovaj sektor je u našim jedinicama prilično zapostavljen. Treba prekinuti sa tom praksom. Ovaj sektor je isto tako važan kao i ostali sektori. Čak u izvjesnim slučajevima može nama i našoj borbi puno više da koristi bilo u pridobijanju masa ili provođenju partijske linije nego ma koji drugi sektor

' Ako dobro funkcioniše kulturno-prosvjetni rad u jedinici kao i politički, neće se ili vrlo rijetko će se desiti da neki drug dezertira. U nekim selima fdje je neprijateljska propaganda bila jača mi nijesmo u stanju da pridoijemo narod ni sa političkim konferencijama pa ni sa vojničkim uspjesima, a održavanjem jedne ili dvije uspjele priredbe pridobićemo čitav taj narod. Treba oživjeti i forsirati taj sektor u našim jedinicama. Ne smije biti u našim jedinicama ni jednog druga ili drugarice nepismene. Treba održavati što češća predavanja iz nauke i života, zato treba naša Partija da koristi sve intelektualce kojih ima priličan broj u našim jedinicama. Vijesti koje dobijate treba ne samo pročitati već i izvjesne stvari prodiskutovati i objasniti. Stvarati bataljonske biblioteke prikupljajući knjige, a to je moguće prilikom zauzimanja nekoga mjesta. Horovi, diletantske grupe trebà stalno da vježbaju. Nastojati da svaki bataljon ima spremne po dvije priredbe u svako vrijeme. Čak i čete treba k tome da teže. Kulturni odbori u četama i bataljonima moraju postojati i imati raspodjelu rada i što češće se sastajati da bi izvukli iskustvo iz rada i zaključili što dalje da rade. Nije dovoljno da u jednom bataljonu postoje kulturni odbori ako oni ne rade. Treba odbore popunjavati, mijenjati i dovoditi ljude ne samo koji imaju smisla za to, već i one koji će da rade, da organizuju posao, jer baš zato su odbori i postavljeni. Svi naši partijci, kandidati i skojevci treba da pomognu taj
Feld

4. Naša vojska je imala velikih gubitaka zbog nedovoljnog staranja o higijeni i zdravlju naših boraca. Kad padaju u oči neki drugovi po zapuštenosti, a naš drugi neprijatelj koji je isto tako opasan jeste bolesti koje su stalni pratioci ratova. Naša Partija i sve naše organizacije moraju strogo voditi računa o higijeni. Učiti sve drugove o čistoći i čuvanju od bolesti.

Sanitetska služba se često potejenjuje od naših boraca. Naši drugovi partijci a u prvom redu politički rukovodioci moraju ukazati veliku pomoć i razumjevanje našem sanitetskom osoblju. Smatrati sanitetsku službu isto tako važnom kao i boračku. Jedna dobra drugarica bolničarka ili drug mogu mnogo više drugova spasiti nego što može jedan borac ubiti neprijateljskih vojnika.

IV

POJAČATI RAD SA SKOJEM

Skoj je široka omladinska orgnaizacija svih omladinaca i omladinki koji su po ubjeđenju komunisti i koji žele da se vaspitaju u duhu komunizma (marksizma-lenjinizma). Kod naših skojevskih rukovodilaca pojavilo

se strašno sektašvo kod primanja novih drugova u Skoj. Treba razbiti tu ljudsku začaurenost u sebe i uski krug oko sebe i primati u Skoj svu poštenu omladinu disciplinovanu, koja se bori u našim redovima, i razviti široki rad u Skoju pa tamo ih vaspitavati. Otklanjati im u Skoju nedostatke. Skoj treba da bude škola za omladinu, za buduće članove Partije. Raspodjeliti rad u svakom aktivu i komitetu Skoja. Skoj treba da se osjeti u vojničkoj jedinici po disciplini, borbenom moralu, jednom riječi da se vidi da su skojevci nosioci mladosti i prava pomoć Partiji. Sve što treba prenijeti na narod, na našu vojsku, prvo se prenese na Skoj, a Skoj sa svoje strane pomaže da široke mase to najbolje shvate. Kao što gore rekoh, Skoj treba da postane prava škola za vaspitanje omaldine. Treba oživiti Skoj - politički rad, vojnički, kulturni i sve druge sektore, ono što se postavlja za Partiju to Skoj mora svim silama da pomaže. Takmičenje, udarništvo to je ono u čem skojevci treba da prednjače. Ne smije se desiti od sada da ima partijca da ne zna kako treba i šta treba raditi sa Skojem. Sve direktive u radu sa Skojem se prenose i na partijske jedinice, gdje se prodiskutuje i konkretizuje. Treba težiti ka tome da sva omladina koja je u našoj jedinici bude u Skoju. No to ne treba kruto shvatiti pa sve jednostavno uvući, već sa svojim radom i vaspitavanjem omladine kao i pronalaženjem omladine koja zaslužuje ulazak u Skoj, uvlačiti ih onda kad stvarno i zaslužuju to. Skojevci moraju otskakati od druge omladine po disciplini, poštenju i radu uopšte.

V

POVEĆATI RAD SA DRUGARICAMA

U našim bataljonima ima velik broj drugarica, koje su došle iz raznih društvenih slojeva i s raznim navikama i pogledima na život a i sa različitim moralom. Do sada se sa drugaricama vrlo malo radilo. Skoro sve drugarice su se šiljale u kuhinju ili poslove drugostepene važnosti. Naši drugovi partijci pa čak i vojno-politički rukovodioci ne samo što ne pomažu drugarice da se uzdignu već i sa svojim držanjem pomažu da one griješe. Što je najgore, veliki broj naših partijaca ne gledaju u drugaricama borce već samo žene zaostatak građanskog pogleda), što je potpuno pogrešno i štetno za našu borbu. Treba voditi kurs ka tome da što viši broj drugarica budu borci, no ako to ne ide sa nekima, to im dodjeljivati one dužnosti za koje najviše odgovaraju. Ne smije se desiti da neka drugarica ili drug nema određen posao u našoj vojsci. U ljudskom društvu ima pola žena pola muškaraca, a u našoj borbi u borbenim linijama na fronti ima vrlo mali broj drugarica. Ko danas za vrijeme a naročito poslije rata može najviše da radi i da se približi tim ženama koje još nisu obuhvaćene našom borbom ako to ne mogu naše drugarice koje su u vojsci. No ne treba zaboraviti činjenicu da se sa drugaricama malo radi u vojsci i da su one došle s raznim navikama i pogledima na život. Zato treba svi partijci da shvate taj rad sa drugaricama kao vrlo važan. Ne smije se desiti da neka naša drugarica izađe iz naše vojske onakva kakva je došla. Svaki bataljonski biro ili part, jedinica mora odrediti neku drugaricu za rad sa njima ili druga ako nema zato sposobnih drugarica. Mjerilo vrijednosti partijske orgnaizacije jeste koliki broj žena ima ta part, organizacija u Partiji. No to ne znači da treba sve drugarice uvući u Partiju i koje to ne zaslužuju, već što više raditi sa njima i

kad zaslužuju primiti ih u Partiju. Ipak treba voditi računa da su drugarice imale mnogo manje mogućnosti za izdizanje nego drugovi. Zaseban rad s drugaricama treba sprovoditi samo za izvjestan period dok se one ne podignu, osjete ravnopravne sa drugovima kao i uklope u naše partijske i pomoćne organizacije. To bi za njih samo značilo pomoć od Partije za što brže uzdizanje. No kad se osjete ravnopravne i dovoljno uzdignu, onda će biti sve uklopljene u raznovrsni rad i neće imati nikakve posebne sastanke same drugarice.

Po svim ovim sektorima i radu treba prvo mobilisati Partiju, partijce, onda kandidate, Skoj i sve naše vojnike. Postoji u Partiji raspodjela rada ali je dužnost svakog partijska da pomogne rad po svim sektorima a naročito onaj sektor za koji on odgovara.

Približava se 7 novembar, dan Velike **oktobarske revolucij** eMobilisati sve snage da bi taj dan dobio što veličanstveniji izgled i da bude što svečaniji. Povezujte taj dan sa našom narodnom oslobodilačkom borbom. Za pripremanje proslave postupite prema pismu PK za Dalmaciju. Ovo pismo obraditi na bataljonskim biroima i na svim partijskim jedinicama.

Uz drugarski pozdrav.

1 novembra 1943. godine

Partijski rukovodilac IV Brigade
Sveto[2] v. r.

BROJ 4

DIREKTIVA OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU OD 1. STUDENOG 1943. KOTARSKOM KOMITETU KPH SINJA ZA DALJI RAD PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

Okružni Komitet KPH za
Srednju Dalmaciju
1-XI-43 god.

Kotarskom Komitetu KPH Sinj

Dragi drugovi,

Primili smo vaš dopis od 18-X-43 god.[2] na koji vam odgovaramo. Politička je situacija na vašem kotaru, u vezi promjene vojne situacije tj. dolaska Njemaca i ustaša, pogoršana kako smo obavješteni preko vaših dopisa i drugova koji su bili na tom kotaru. Razumljivo je da se seljaci boje

2 Drecun

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Institutu za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 30/121-122.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 268.

terora, ubijanja sa strane neprijatelja, samo vi taj njihov strah treba da ustrajnim političkim radom,objašnjavanjem, pretvarate u mržnju prema neprijatelju tako da oni ne bježe u neprijateljsku »žicu«,[3] gdje će ih neprijatelj prisilno mobilizirati, nego da se prijavljuju u našu vojsku ili da se sakrivaju pred dolaskom neprijatelja. Dobro je da ste već poduzeli mjere, kako bi se ove povratilo natrag, a vjerujemo da će se daljnjim političkim radom mnogo uraditi. Mi smatramo da su konfiskacije koje ste vi vršili nad imovinom onih, koji su pobjegli u neprijateljsku »žicu« tj. Sinj nepravilno izvršene, jer ti seljaci nisu naši neprijatelji, nego bojeći se neprijatelja oni odlaskom u »žicu« misle sačuvati goli život. Treba u potpunosti da se vrati zapljenjena imovina onima, koji su se povratili kućama, a vjerujemo da će se ispravnim političkim objašnjavanjem, a i zbog samog neprijateljskog terora i prisilne mobilizacije u Sinju najveći dio onih povratiti natrag svojim kućama, kako se doista već i vraćaju. Konfiskacije treba vršiti samo nad onima, koji su se pokazali neprijateljima naše borbe i otvoreno su prišli okupatoru. Naročito je potrebno da baš u ovim momentima naši politički radnici budu uz narod, da se on ne osjeti napuštenim i da budu rukovodioci, koji neće dopustiti da mnogi bježe neprijatelju. To se moglo najbolje zapaziti u vašem dosadašnjem radu, jer kako nas upoznavaju drugovi, u onim selima gdje se i dalje ostalo i politički djelovalo kad je neprijatelj upao, nije bilo mnogo slučajeva bijega u »žicu«.

Neprijateljska krvološtva i teror u svom političkom djelovanju nemojte samo pripisivati Njemcima, nego i ustašama i četnicima, koji to zajendički rade, tako da narod i njih mrzi jednako kao i njemačkog okupatora.

Vaš Kotarski Komitet je mlad tek sastavljen od novih članova, a pred vama stoje mnogi zadaci. Da bi vaš uspjeh u radu bio veći vi treba da se oslobodite neke odgovornosti, koja vam skučava samoinicijativu i da se svaki član Komiteta osjeća rukovodiocem svoje dužnosti. Nama je dobro poznato da je vama bilo mnogo onemogućeno pravilno i uspješno razvijanje radi slabog rada ranijeg Komiteta, ali vi danas kad ste dobili odgovorne dužnosti treba da ispravljate griješke i nedostatke ranijeg slabog rada i da ne tražite u današnjim ili budućim nedostacima partijskog rada slabosti ranijeg rada ili nerada. Najvažnije je to da se vi osjetite sposobnim dužnosti koje je pred vas postavila Partija i da tu pokažete volju i radinost. Kolektivnim zajedničkim radom, djelovanjem i potpomaganjem vi će te postati rukovodioci na svom kotaru i neće vam se nikad dogoditi da ponavljate griješke ranijeg rukovodstva, čija se slabost naročtio osjetila u nikakvom kolektivnom radu. I partijske organizacije na terenu od vas očekuju više pomoći i bliskosti, jer su i one mlade, nerazvijene. Toplota, drugarstvo u odnošaju prema mladim kadrovima prvi su preduvjet njihova uspješna i pravilnog razvijanja, a onda stalna pomoć i osjećaj povezanosti mnogo doprinašaju brzom i zdravom izdizanju i razvijanju.

Partijske jedinice u mnogome su popustile u svom radu i to naročito u onom svakidanjem, sitnom i stalnom djelovanju. Doista se zapaža da one još nisu dovoljno upoznate sa svojim zadacima, pa ni načinom svog rada. Treba drugovima pokazati kako i gdje treba da djeluju, njihov rad treba da se osjeti u političkom raspoloženju sela, i u širini i snazi Narodnooslobodilačkog pokreta, radu NOO, AFŽ i omladine, pomoći frontu i vojsci te jačanju, razvijanju i omasovljavanju same partijske organizacije. Danas se

3 Odnosi se na neprijateljske garnizone.

pred naše partijske organizacije postavljaju veliki zadaci, i uspjeh rada u najvećem zavisi o snazi i masovnosti partijske organizacije. Zato je prvi i najvažniji vaš zadatak da omasovite partijsku organizaciju primajući nove članove borbene, odane i aktivne drugove, drugarice te omladince. Pri ovome se ne plašite da uvlačite one za koje držite da politički nisu razvijeni i izgrađeni, nego se rukovodite time da primate u Partiju borbene, odane i aktivne drugove, a kojima mi treba da u partijskim organizacijama omogućimo političko razvijanje. Naročito žene treba da uvlačite u partiju, koje su se istakle u odanosti i radu, jer će te time ojačati našu partijsku organizaciju, a same žene još čvršće i aktivnije vezati uz naš pokret i borbu.

Radu sa kandidatima treba da posvetite punu pažnju i da njih omasovite. Na svakidanjem radu sa masama i kroz antifašističke organizacije vi možete jačati i proširivati svoju organizaciju. O pravilnom radu partijske organizacije zavisi i dobro stanje u NOO-ima i omladini. Organizacija AFŽ biti će mnogo bolja, ako bude bolje povezana sa partijom tj. Partija bude jačala svoju organizaciju sa ženama iz AFŽ.

Jedan od prvih vaših zadataka jeste da posvetite najveću pažnju formiranju partijske organizacije u samom gradu Sinju. U Sinju, koji je od prvog dana naše borbe pa do danas uz nas i koji je dao toliko boraca mi još nemamo partijske organizacije. Tu dolazi sektaštvo do najvećeg izražaja, jer u tom gradu ima mnogo dobrih, odanih i borbenih drugova, koji su već davno zaslužili da postanu članovi naše Partije. Iz redova žena i omladine ima se mogućnost velikog jačanja te organizacije, davajući joj neprestanu pomoć i podršku.

Vi ste već poduzeli korake kako bi popravili slabo stanje u obim Komandama Mjesta. Postigli ste i uspjeha, jer smo i sami vidjeli daje prvi uvjet pravilnog i dobrog rada Komande Mjesta, formiranje partijske ćelije i njeno djelovanje unutar Komande. Nastojte drugove upoznati sa njihovim dužnostima, tako da će biti onemogućene nepravilnosti i razni nesporazumi u odnosu prema radu i djelovanju Komande Mjesta, NOO i partijske organizacije.

Na vašem kotaru sada se nalaze i neke naše vojne jedinice. Potrebno je da se vi povežete sa partijskim organizacijama u njima te da drugovima pomognete u formiranju partijskih jedinica i komiteta, i u političkom djelovanju sa borcima. To su novo formirane jedinice i tu je potreban jak politički rad da bi od njih dobili dobre, borbene i svjesne borce. Zadužite u Komitetima odgovorne drugove po vojsci i ta pomoć treba da bude stalna i uspješna.

Vas su u mnogome ometale neprijateljske akcije da bi mogli imati stalan i siguran centar odakle bi rukovodili sa organizacijama. Ipak danas kad se stvari pomalo sređuju, nastojte imati stalan centar vašeg Komiteta odakle će te imati stalan kontakt sa organizacijama na terenu i što će vam omogućiti pravilno rukovođenje sa organizacijama. Neka to bude sigurno mjesto sa vojničkom stražom da vas ne bi iznenadio neprijatelj.

Nastojte nas upoznavati sa vašim djelovanjem i radom, sa situacijom na terenu, da bi i mi bili još bolje povezani sa vama, te ćemo vam tako moći i pružiti veću pomoć. Sada kada drug Radić odlazi sa vašeg kotara osamostaljujte svoj rad i što je najvažnije osjećajte se rukovodioci i odgovorni u svakom radu i životu na vašem kotaru.

Poslali smo vam direktivna pisma u vezi Oktobarske Revolucije i njene proslave i obavjestite nas o uspjehu takmičenja i jačanju naših organizacija, te o samoj proslavi.

Već smo vam poslali nešto literature, sada vam šaljemo brošuru 26 godišnjice Oktobarske Revolucije i Vijesnik br. 24 i nastojati ćemo vam u buduće prema mogućnostima i dalje slati.

Drugarski pozdrav,

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

za Okružni Komitet KPH

BROJ 5

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 2. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA U SREDNJOJ DALMACIJI OD 20. DO 31. LISTOPADA[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. službeno
2-XI-1943.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

P o l o ž a j

Operativni izvještaj za
vrijeme od 20-31. X. 43.

Dostavljamo vam operativni izvještaj za jedinice ove divizije u vremenu od 20-31. X. 1943. god. u sljedećem:

VIII brigada

22-X-43. god. I bataljon brigade postavlja pod rukovodstvom komandanta brigade[2] zasjedu na komunikaciji u Mučkoj dolini.[3] Na tu zasjedu naišlaje kolona od 5 kamiona. U tim kamionima nalazilo se 40 Nijemaca i ne-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/1, k. 1029.

2 Komandant Osme NO brigade bio je tada Branko Ljubić.

3 i 4 Vidi knj. 8, dok. br. 295, 441^444 i 454.

koliko ustaša i fašista. Ćeta koja je bila po sredini zasjeda otvorila je na neprijatelja vatru. Neprijatelj je izašao iz kamiona, prihvatio borbu, koja je trajala do mraka na tom mjestu. Dok je trajala borba kod ovih kamiona neprijatelju su dolazili u pomoć dva kamiona sa vojskom i topom. Ovo pojačanje naišlo je na prednji dio naše zasjede, koja je pojačanje obasula sa vatrom. Jedan dio neprijatelja iz prednjih kamiona uspio je da se dovuče do pojačanja, a pošto je i pojačanje pretrpjelo dosta gubitaka, to su se pod zaštitom mraka neprijatelji povukli pješke ka Drnišu natovarivši na dva kamiona iz pojačanja mrtve i ranjene. Na licu mjesta ostavili su 9 mrtvih Nijemaca i jednog ranjenog maršala fašistu, koji je baš u ovim krajevima zulumćario, a odvezli su po sigurnim obavještenjima 16 mrtvih Nijemaca i više ranjenih.

Naši su gubici bili jedan mrtav i dva ranjena.

Uništeno 5 kamiona. Zaplijenjeno: 6 strojnica, 1 automat puška na 12 metaka, 15 pušaka, 2 pištolja, 35 garnitura kompletne opreme za njemačkog vojnika i nešto hrane i municije.

23-X-43. god. Prema istom bataljonu VIII brigade, koji se nalazio na položajima Moseća, krenuo je u napad neprijatelj sa dvije male kolone Nijemaca i ustaša, koji su stigli na 6 kamiona, svega je bilo oko 400 neprijatelja.[4] Pošto su dva puta pokušali napad i bili zaustavljeni našom vatrom, neprijatelj je otvorio na naše jaku artiljerijsku vatru koja je prebacivala i povukao se. Neprijatelj je pretrpio gubitke od 12 mrtvih i više ranjenih, i to po iskazima seljaka najviše od bacačke vatre. Plijena nije bilo. Gubitak nismo imali, osim jednog ranjenog.

U ovim akcijama, iako su imale uspjeha, moglo se vidjeti da niži rukovodioci još nemaju smjelosti da vrše napade i da se borci još suviše boje bliske borbe, te uspjeh nije onakav kakav bi mogao i trebao biti.

22-X i 23-X. IV bataljon iste brigade vodio je borbu sa grupom od 200 četnika, koji su pokušali napadati na Visoku.[5] U toku ovih borbi neprijatelj je odstupio, pošto je imao tri mrtva i nekoliko ranjenih, do pruge. Naši nisu imali gubitaka.

23-X. II bataljon VIII brigade vršio je čišćenje terena od ustaških bandi u pravcu od sela Kljaka. Uspjeli su da bez vlastitih gubitaka uđu u selo Kljake, raspršivši male grupe neprijateljske, a pošto je neprijatelju stizalo pojačanje iz Drniša, naši su se povukli u Vinovo.

24-X. IV bataljon porušio je na nekoliko mjesta željezničku prugu između Koprna i Perkovića.

24 na 25-X. I bataljon vršio rušenje druma na cesti Drniš-Sinj, a III bataljon između Gizdavca-Lećevice.

26-X. Neprijatelj je natovaren na 60 kamiona stigao pod Moseć, dolazeći od Drniša. U 12 sati pokušao je napad na Moseć, poslije jake artiljerijske pripreme. Napad je odbijen.[6] Gubfci neprijateljski su nepoznati. Pogoci našeg topa i bacača bili su dobri i cijenimo da su neprijateljski gubici veliki. Gubici na našoj strani jedan drug borac poginuo, jedan komandir i jedan borac ranjen.

27-X. Neprijatelju stiže pojačanje, tako da ima svega 112 kamiona. Preko noći sa 26 na 27-X. neprijatelj je bio ostao na položaju sjeverno od Malog Movrana. Borba se razvijala prema našem I bataljonu.[7] Oko 14 časova li-

5 Vidi knj. 8, dok. br. 295.
6 i 7 Vidi knj. 8, dok. br. 305 i 313.

jevo krilo moralo se povući uslijed jake neprijateljske nadmoćnosti. Borba se vodila na veoma bliskom odstojanju. 2 čete I bataljona su se povukle u Brštanovo, a jedna je ostala na položaju Moseća, kod Granića staja.

28-X. U rano jutro dijelovi VIII brigade vrše napad na Moseć i ponovo zauzimaju Movran.[8]

29-X. Dvije čete IV bataljona VIII brigade držale su Movran, a I bataljon je držao položaj desno od Movrana. Uslijed slabog rada izviđača, iznenada se pred njima pojavila ujutru neprijateljska vojska, te su ove dvije čete bez borbe odstupile ne izvjestivši I bataljon po odstupanju. Time je bio doveden u opasnost i teški bacač da bude izgubljen, ali I bataljon prihvaća borbu i pomoću vatre bacača opet zauzima od neprijatelja Movran pred mrak istog dana.[9]

30-X. Došlo je 5 neprijateljskih kamiona, a za njima još 50 kamiona sa artiljerijom i bacačima. Radi te neprijateljske nadmoćne snage i radi neprijateljskih snaga koje su prijetile da udare u pozadinu od pravca Prugova i Gizdavca povukli su se jedinice VIII brigade put Lećevice.[10]

III bataljon VIII brigade u toku 28,29 i 30. štitio je pravac Gizdavac-Lećevica. Neprijatelj na tom pravcu imao velike snage i sa svojim dijelovima krenuo u napad, nekoliko puta pokušao opravljati put Gizdavac-Lećevica, ali čim bi naši otvorili vatru, neprijatelj se povlačio zaustavivši se na položajima neposredno zapadno od Gizdavca. Tačni podaci o neprijateljskim gubicima u borbama kod Moseća od 27-30. X. nisu nam tačno poznati, ali mora da su bili gubici njegovi veoma osjetni.[11] U napadu su sudjelovali Nijemci i četnici. Poznato je jedino da je poginuo jedan njemački major, da su samo u borbama 27-X. prenijeli 3 kamiona mrtvih i teško ranjenih ka Drnišu. Osim toga znamo da je iz tih borbi sve do Solina pobjeglo 12 četnika iz borbe pričajući da oni imaju strahovite gubitke na Moseću i da oni više neće da se bore. Po njihovim izjavama imaju 150 mrtvih, seljaci tvrde i više, ali ne znamo ništa pozitivno. Nijemci su ih razoružali i zatvorili ove četnike.

Naši gubici bili su: 7 mrtvih i 11 ranjenih.

U svim ovim borbama moglo se vidjeti da rukovodioci vojni, ni komesari nisu osposobljeni za položaje koje zauzimaju, ne toliko po svojim sposobnostima, nego radi toga što nije bilo izbora.

U ovim borbama istakao se kadar i borci I bataljona VIII brigade, dok sa drugim bataljonima treba raditi vojno i politički, da bi bili osposobljeni za zadatke koji se nameću.

IX Brigada

Brigada je raspoređena tako - da je zatvarala pravce koji sa linije Unešić-Šibenik izvode ka jugu, kada je neprijatelj 14-X. sa snagama oko 2500 potpomognutim tenkovima i artiljerijom krenuo u napad na naše snage pravcem Jadrtovac-Grebaštica-Jelinjak (k. 295) i Vrpolje-Boraja, sa težištem da se probije do Primoštena i Rogoznice.[12]

U 8 sati ujutro IV bataljon je prihvatio borbu na Orlovcu i Vrčinoj Gredi sa neprijateljskom kolonom koja se kretala pravcem Vrpolje—Orlo-

8, 9, 10 i 11 Vidi knj. 8, dok. br. 313.
12 Vidi knj. 8, dok. br. 263 i 431

vac-Boraja i pod jačim pritiskom neprijatelja koji ga je napao bočno sa pravca Mravnik-Glunč otstupio na Vitrenjak. Odbacivši IV bataljon od Boraje i Vrsnog, neprijatelj je sa glavninom prodirao (odbacivši manje dijelove ovog bataljona sa Jelenjaka) Jelenjak-Primošten-Rogoznica-Siroke, gdje je i zanoćio.

Naš II bataljon upućen da zaustavi neprijateljsko nadiranje sa pravca Boraja-Lepenica i u toku noći uspio je odbaciti neprijatelja iz sela Lepenice i Boraje. III bataljon, koji je u toku noći prebačen sa otoka Brača, upućen je u pravcu Rogoznice, a IV bataljon u pravcu Široke da napadne neprijatelja.

15-X. Neprijatelj je uspio da se održi u Rogoznici-Primoštenu i Širokoj, iz kojih se je povukao navečer.

16-X. Naši bataljoni potpomognuti sa jakim bataljonom Šibenske brigade ušli su u Široku-Primošten i Rogoznicu, odakle se neprijatelj povukao natrag u Šibenik.

U ovim borbama neprijatelj je imao 25 mrtvih i veći broj ranjenih.
Naši gubici: tri mrtva i 6 ranjenih i 1 puškomitraljez.

Poslije ove borbe bataljoni su ponovo raspoređeni u pravcu neprijatelja duž pruge Šibenik-Perković-Drniš obezbjeđujući se upućivanjem patrola i postavljanjem zasjeda u pravcu neprijatelja.

20-X. Zarobljena su 2 njemačka podoficira iz 661 artiljerijskog puka 114 lovačke divizije. Zaplijenjeno jedan mali auto »škoda«, 1 strojnica i 2 pištolja. Po saslušanju zarobljeni su streljani.

U vremenu od 16-X do 28-X. nije bilo nikakvih ispada neprijatelja osim patrolnih pripucavanja. U tom vremenu I bataljon uspio je da sruši prugu Unešić-Perković. Sve slobodno vrijeme posvećeno je vojničko-političkoj obuci kod boraca.

28-X. Neprijatelj je sa snagama od 1600-1800 boraca u 4 kolone potpomognut tenkovima i artiljerijom izvršio napade na naše snage pravcem Perković-Suhi Dolac, Sitno, Sratok, Unešić, Utore i Koprno-Visoka.[13] Borba je vođena dva dana 28 i 29. t. mj., kada se neprijatelj, ne mogavši odbaciti naše jedinice, povukao, pošto su naše jedinice pod neprestanom borbom povukle se, bile do na liniju Prgomet-Trolokve-Sratok-Kladnjice, a zatim opet posjele ranije položaje.

U ovoj borbi neprijatelj je imao 40 mrtvih i veći broj ranjenih, oštećena su mu 2 tenka.

U ovoj borbi se predao neprijatelju vodnik i vodni delegat sa još jednim borcem ponijevši sa sobom i srednji bacač 60 mm.

Poslije ove borbe brigada ima sljedeći raspored: II bataljon u s. Boraja; I bataljon s. Suhi Dolac; IV bataljon s. Sratok; III bataljon i četa pratećeg oruđa u rezervi u selu Prapatnice.

Kritički osvrt: Rukovodioci i komesari nisu se osposobili za položaje koje zauzimaju, a i borci ove brigade su nešto slabiji nego borci VIII brigade, opaža se ipak da se jedinice postepeno podižu, samo treba vremena i punog zalaganja kadra da bi se ove jedinice mogle smatrati dobrim.

13 Vidi knj. 8, dok. br. 305 i 451.

X Brigada

Ova je brigada u operativnom pogledu pod Štabom IX divizije. Prema izvještaju koji smo od iste dobili 24-X. II i III bataljon ove brigade imali su borbu sa neprijateljem blizu Trilja.

Neprijatelj je napadao sa snagom oko 400 ljudi. Odbiven je uz gubitke od 2 mrtva i 5 ranjenih. Jedan mu je kamion oštećen, a 2 naša zarobljena.

Po izvještaju brigade i ovdje se osjeća isto kao i kod gornjih brigada te potrebno je još učvršćivati u ranijim akcijama moral i znanje. Tu i tamo se već vidi napredak kod pojedinih dijelova, ali još uvijek ima i panike.

Marinsko-segetski odred

22-X. 43. Neprijatelj je sa manjim snagama krenuo od Sućurca ka Kambelovcu. Dijelovi Marinsko-segetskog odreda sa dijelovima IX brigade, koje smo bili spustili u Kaštela, napali su neprijatelja iz zasjede. Borba je trajala 2 sata.[14]

Neprijatelj ima 3 mrtva, 1 zarobljenog i veći broj ranjenih. Poslije ove borbe neprijatelj se povukao ka Sućurcu. Plijen: 1 strojnica, 3 puške, 1350 metaka, 1 cijev »šarca« i nešto bombi.

Kritika: Ovdje se može uočiti da zasjeda nije bila dobro postavljena, tj. bila je udaljena od puta umjesto da je bila što bliže putu i na taj način je borba trajala 2 sata umjesto 2 minuta, a rezultat je bio srazmjerno slab.

Ukupni gubici neprijatelja u ovim borbama prema našim podacima koji su većinom provjereni: mrtvih 261, ranjenih 7, zarobljenih 2.

Naši gubici: mrtvih 12, ranjenih 22, nestalih u borbi 2.

Opšti kritički osvrt: Borbe koje je vodila IX, a još više VIII brigada sa neprijateljskom vojskom i bandom, povoljno su odjeknule na ovoj teritoriji. Pri tome seljaci, po običaju, pretjeruju sa gubicima neprijatelja, ali, kritički gledajući ove akcije, ne mogu se smatrati zadovoljavajućim, jer ima dosta nedostataka kao:

Nedovoljna izvježbanost vojnička u pogledu boraca i rukovodilaca,

Strah od neprijateljske vatre, naročito topovske i minobacačke,

Politički kadar nije na dovoljnoj visini, tako da ima čak dva slučaja predaje vodnih delegata,

Nepravilno postupanje zasjeda na način takav - da borbe zasjeda traju satima umjesto minutima.

Na ispravci svih nedostataka radi se putem: kritike, vojnih instruktora, izradom programa i putem uputa, te očekujemo rezultate koji se već ocrtavaju.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom:	Nač. Štaba:	Komandant:
Zivko Živković, v. r.	*Biočić*[15] v.r.	*Vel.*[16] *M. Kneževi*ć v. r.

14 Vidi knj. 8, dok. br. 295 i 511.
15 Frane
16 Velimir

BROJ 6

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 2. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 14. LISTOPADA DO 1. STUDENOG[1]

ŠTAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
2. XI 1943.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Dostavljamo petnaestodnevni izvještaj operacija i vojničkog rada ove Divizije.

1) OPERATIVNI IZVJEŠTAJ

a) Jedinice XI. Brigade 14. X. 1943. god. izvodile su akciju na varoš Vr gorac.[2] Tom prilikom naše jedinice su uništile oko 20 neprijateljskih vojnika, veći broj ranile i zaplijenile izvjesnu količinu municije. Na našoj strani bilo je oko 12 mrtvih među kojima komandant II bataljona i njegov zamjenik.[3] Akcija na Vrgorac nije uspjela iz razloga toga što jedan bataljon je zakasnio sa napadom više od 4 sata. U ovoj akciji borbenost boraca pokazala se dosta dobra. Borci su vojnički neiskusni, a također i rukovodioci, što se vidi iz toga, daje sam komandant i zamjenik komandanta bataljona morali ići na bunkere. Svijest kod boraca je prilično slaba, jer su jedinice vrlo mlade, a politički rad zbog nedostataka rukovodioca bio prilično slab.

Jedan bataljon iste brigade izveo je akciju na Nova Sela i djelimično uspio. Bilo je više ubijenih neprijateljskih vojnika, a sopstveni gubici su bili 2 mrtva i 2 lakše ranjena. Jedan puškomitraljezac odbjegao k neprijatelju. Zarobljeno oko 10 milicionera. Zaplijenjena izvjesna količina municije, odjeće, obuće i hrane. Zbog pojačanja, koja su došla iz Metkovića, isti garnizon naši su borci morali napustiti.

Isto tako jedan bataljon ove brigade izvršio je čišćenje sela u kojima je bila ustaška milicija i to: Knezovići, Kovačevići, Panžići, Prgomet, Selak i selo Marinići, odnosno Slivno. Neprijatelj je bio razbijen. Nanijeti su mu gubici, ali isti nisu bili veliki uslijed toga, što se milicija brzo i na vrijeme razbježala. Tom prilikom našim borcima palo je u ruke nekoliko sanduka municije i nekoliko pušaka.

b) Ustaše iz Makarske u jačini oko 200 vojnika iskrcali su se bili noću od 22 na 23. X. u Milnu na Braču, ali jedinice XII. Brigade su uspjele neprijatelja razbiti i otjerati s otoka uz osjetne gubitke po neprijatelja.[4] Nep-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3-1/4, k. 516.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 258 i 508.

3 Komandant ovog bataljona bio je Petar Dodig a njegov zamjenik Antun Tabain.

4 Vidi knj. 8, dok. br. 289, 438, 439, 442 i 445.

rijatelj je na bojnom polju ostavio 40 mrtvih, više ranjenih i 15 zarobljenih. U toj akciji našim borcima palo je u ruke oko 50 pušaka i više puščane municije, te nešto odjeće i obuće. Borci i rukovodioci u toj akciji su se prilično snašli, te su jednim jakim protunapadom uspjeli neprijatelja za kratko vrijeme likvidirati. Propust rukovodioca, nepovezanost sa flotilom i dozvoljavanje neprijatelju da se sa izvjesnim dijelom ukrca na brodove i pobjegne za Makarsku. Isto tako tu se može pripisati nebudnost i neopreznost pozadinskih jedinica, odnosno artiljeraca kao i neaktivnost borbenih čamaca, omogućavajući na taj način neprijatelju da ih iznenadi.

c) Jedinice XIII. Brigade izvele su uspješne akcije na otoke Šipan i Lopud.[5] Tom prilikom naše jedinice zarobile su 3 manja broda, među kojima je jedan poveći »Kupari«, zarobili 35 neprijateljskih vojnika, 40 pušaka, 1 puškomitraljez, oko 1 vagon razne hrane i izvjesnu količinu puščane municije. Artiljerija sa otoka Mljeta uništila je jedan neprijateljski brod od 12.000 br. rgs. tona i naše jedinice uspjele su da brzim čamcima sakupe izvjesnu količinu namirnica sa istog.

Neprijatelj iz Ploče, Metkovića i sa Stona izvršio je napad na Pelješac.[6] U napadu je djelimično uspio i za vrijeme od 3 dana odbacio je bio naše jedinice do u visinu sela Trpnja, Oštri Vrh, Vitar-Bijela Ploča-Veli Rat. U prvi momenat borci i rukovodioci nisu se snašli, jer ih je neprijatelj iznenadio. Naročito je bio izmanevrisan naš front prema Stonu iskrcavanjem neprijatelja u Osobljavu, Crkvice i Kunu, te brzim napredovanjem u pravcu Kune i Janjine. Ipak su jedinice uspjele u zajednici sa pozadinskim vlastima da izvuku bolnicu i čitav materijal na Korčulu, kao i da stabilizuju front na pomenutoj liniji.

Uslijed tako nagle promjene situacije na Pelješcu poslali smo pojačanja u prvi momenat od jednog bataljona I. Dalmatinske brigade. Neprijatelj iskoristivši slabost naših jedinica uspio je odbaciti naše dijelove sa gore navedene linije položaja na zapad do položaja Beličica-Osoje-Supine-Zaramje-Podstup, te time ugrozio i sam Orebić. Uviđajući ozbiljnost situacije mi smo slijedeće noći uputili još jedan bataljon I. Dalmatinske brigade, koji je odmah po dolasku na Pelješac bio ubačen u borbu. Borba se na položajima vodila prsa u prsa. Pojedine čuke i položaji prelazili su više puta iz ruke u ruku. Upornost i odlučnost boraca I. Dalmatinske brigade i dolazak još jednog bataljona III. Dalmatinske brigade, neprijateljski otpor bio je slomljen i naše jedinice brzo stjerale neprijatelja sa pomenutih položaja i zauzele dominantne položaje Oštri Vrh-Vitar-Banovine-Baba-Bijela Ploča i Veli Rat. Naše jedinice su u teškim jurišima nanijele neprijatelju ogromne gubitke, te je ovaj počeo bezglavo da odstupa, ostavljajući na bojnom polju poveći broj mrtvih, pa i same ranjenike. Ubrzo su naši po izlasku na nove položaje ušli u Trpanj, Kunu i Potomje, a zatim nastavile sa progonjenjem neprijatelja u pravcu Janjine, praveći klinove kroz neprijateljski raspored. Prema dosadašnjim izvještajima neprijatelj je imao preko 100 mrtvih i više ranjenih, a ima izvjestan broj i zarobljenih. Zaplijenjena je jedna oštećena radio-stanica, nekoliko telefona, više »šaraca«, jedan bacač mina i poveći broj puščane i minobacačke municije. Borci XIII Brigade dr-

5 Vidi knj. 8, dok. br. 318, 432, 433, 439 i 455.

6 Rliei

je o njemačkoj operaciji »Herbstgewitter« za zauzimanje poluotoka Pelješca, izvođenju ove operacije vidi dok. br. 48, 61, 83, 90, 104, 202, 204,207, 225, 226, 227,

žali su se dosta slabo do dolaska jedinica I Dalmatinske brigade. Tek po dolasku bataljona I. Dalmatinske brigade naši borci su se malo okuražili, te su, ugledajući se na ove jedinice, prilično se ohrabrili i prelazili u jake okršaje s neprijateljem. Na našoj strani do sada ima izbačenih iz stroja oko 35-40 drugova, među kojima i zamjenik komandanta XIII Dalmatinske brigade, koji je teže ranjen. Predostrožnost i budnost naših jedinica bila je vrlo slaba, te nesmetano iskrcavanje neprijatelja na Pelješac može se pripisati tim činjenicama. Naročita nebudnost je bila kod posadnih jedinica i kod posade topova. U ovim akcijama uopšte nije se osjetilo sadejstvo naše Mornarice, premda je više puta od ovog Štaba tražena intervencija iste za Pelješac. Nebudnost starješina se uviđa i u tome što je priličan broj pete kolone bio uvlačen među naše borce.

d) Jedinice Mosorskog partizanskog odreda odbile su jake neprijateljske kolone, koje su nadirale iz Omiša, Podstrane i Žrnovnice na položaje, koje je držao isti Odred, uz znatne gubitke po neprijatelja. U dvodnevnoj borbi borci tog Odreda ubili su 40 neprijateljskih vojnika, više ranili, uništili 1 tenk i 1 kamion, zaplijenili oko 50 pušaka, 2 puškomitraljeza i priličnu količinu puščane municije. Neprijateljske snage bile su jačine do 1000 Nijemaca i ustaša. Borbenost jedinica je bila na dosta dobroj visini, dok snalažljivost i hrabrost rukovodioca je pomanjkavala. U toj borbi naši su imali 7 mrtvih i 8 ranjenih drugova.

U nekoliko navrata neprijatelj je pokušavao da ovlada masivom Mosora ali svaki put je bio odbijen, uz gubitke, natrag. 28. na 29. X. neprijatelj je pokušao da ponovo ovlada masivom Mosora, krećući u više kolona od Dugog Polja-Kotlenice, Omiša i Žrnovnice na naše položaje, ali naši su borci u dvodnevnoj borbi neprijatelja odbili, nanijevši mu osjetne gubitke (oko 30 mrtvih i više ranjenih).

e) Imotski partizanski odred, koji zatvara pravac od Imotskog prema Zagvozdu i Lovreču, izvršio je čišćenje sela Podbablje i poduzeo jednu smišljenu akciju na Perinuši kod samog Imotskog. Tom prilikom ubio je 4 neprijateljska vojnika i nekoliko ranio, dok je 3 zarobio. Ovaj smjeli napad ispred samog Imotskog bio je zastrašio neprijatelja u Imotskom garnizonu. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

f) Makarski partizanski odred, koji drži opsadu Makarske[7] je u više navrata odbio ispade neprijatelja iz Makarske, nanijevši neprijatelju prilično gubitaka. Zatim isti Odred je više puta vršio prepade na neprijateljski garnizon u Makarskoj i prilikom svake akcije je istrijebio po nekoliko neprijateljskih vojnika. Za vrijeme svih tih akcija Odred je imao 2 mrtva i 3 ranjena, većinom od minobacača. Za vrijeme vršenja posljednjeg prepada na Makarsku, zamjenik polit, komesara čete pobjegao je u Makarsku ustašama, otkrivajući naše položaje, te su isti sutradan sa artiljerijom tukli položaje, koje Odred posjeda. U ovim manjim akcijama moglo se zaključiti da je jedan dio boraca prilično borben, dok drugi nije. Rukovodstvo vojničko u Odredu je prilično borbeno i snalažljivo.

g) Neretvanski partizanski odred imao je niz manjih akcija u dolini Neretve, koje su se uglavnom završavale sa manjim gubicima po neprijatelja. Isti Odred je uz pomoć jednog bataljona XI. Brigade odbio neprijateljski napad iz Ploče, Malog i Velikog Prologa, Rogotina prema položajima koje je on držao, te tom prilikom neprijatelj je imao priličan broj gubitaka.

7 U Makarskoj se nalazila Druga i Treća bojna Drugog ustaškog prometnog zdruga.

Isti Odred je za sve vrijeme akcija na Pelješcu izvodio demonstrativne napade na Ploče u cilju vezanja neprijateljskih snaga u tom garnizonu.[8]

1. ov. mj. isti Odred je uništio jedan motorni čamac, ubivši na njemu 3 njemačka oficira i 2 vojnika. Čamac su zapalili sa benzinskim flašama.[9]

Borbenost boraca ovog Odreda je relativno dobra. Nedostaje vojničkog i političkog kadra, što se osjeća prilikom pojedinih akcija, gdje skoro uvijek dadu po nekoliko žrtava i naprave često političke greške u odnosu na narodnu imovinu.

2) Sve jedinice nijesmo mogli da formiramo prema novoj formaciji iz toga razloga što smo morali stvarati odrede po otocima, izdvajati jedan dio boraca za Proletersku Diviziju,[10] za popunu Mosorskog odreda i XI. Brigade, kao i prebacivanje ljudstva sa ostalih otoka, na otok Brač i poluotok Pelješac. Potpuno formiranje izvelo se samo kod XII. Brigade, a zatim kod XI. Brigade, sem što još kod ove brigade nije formiran IV. bataljon, a to zbog toga što ljudstvo za popunu toga bataljona, koje je trebalo stići iz XIII. Brigade, zbog operacija te brigade nije moglo biti izvršeno. U glavnom odredi svi su formirani u duhu nove formacije. Da bi se u potpunosti mogla primijeniti nova formacija, potrebno ie priiično naoružanje u lakim automatskim oružjima u protutenkovskim topovima i u tovarnoj stoci.

3) Kvalitet boraca kod jedinica ove Divizije različit je. Najbolji i najborbeniji, kako nam izgleda, su borci XI. Dalmatinske brigade i Mosorskog partizanskog odreda, dočim borci ostalih jedinica su podjednako dobri. Svijest tako reći kod svih boraca, sem kod starijih, je na niskom nivou. Nije rijedak slučaj da skoro prilikom svake akcije desi se po nekoliko dezertera.

Ipak mislimo da, provlačeći borce kroz borbu, moći će se stvoriti dosta dobrih boraca.

4) Rukovodioci su prilično neiskusni i ima ih priličan broj neborbenih. Mlađi starješinski kadar se takoreći i ne osjeća u jedinicama. Dolaskom novih rukovodilaca svakako oživjet će disciplina, vojnički rad, pa i sama borbenost kod jedinica. Još uvijek ova Divizija rama i sa vojničkim i sa političkim rukovodiocima, te mislimo da bi trebalo još uvijek popunjavati sa rukovodiocima.

U glavnom rukovodioci štabova brigada zadovoljavaju, dok štabovi bataljona, komande četa i ostalo niže rukovodstvo ne zadovoljava. Znači, da rukovodioci trebaju za štabove bataljona i komande četa prvenstveno.

5) Vojnički rad po jedinicama odvija se dosta brzim tempom, a naročito kod XII. Brigade, gdje je već osnovan vojnički kurs pri Štabu Brigade, zatim kursevi pri štabovima bataljona, kao i kurs brze borbene signalizacije. Kod ostalih jedinica isto tako radi se prilično vojnički, ali, budući da je ljudstvo razvučeno i zauzeto stalnim držanjem položaja, taj rad je u mnogome otežan. Kod odreda tako reći ne dostaje i stručnjaka za vojničko uzdizanje boraca, te taj rad kod njih mnogo je slabiji nego kod brigada.

6) Jedinice naše Divizije, a poglavito XI. Dalmatinska brigada i svi tako reći odredi su bosi i bez odjeće. Nasušna je potreba snabdijevanja sa odjećom i obućom naše Divizije, jer kod nesvjesnih boraca, kod boraca koji još nisu prekaljeni i nisu udarnici obuća i odjeća je jedan od glavnih

8 Vidi knj. 8, dok. br. 319.

9 Vidi dok. br. 197.

10 Riječ je o Prvoj proleterskoj diviziji.

preduslova za borbenost tih jedinica. Treba imati u vidu da naše jedinice uopšte ne mogu doći do goveđih koža, da bi mogli praviti opanke i jedino ostaje snabdijevanje jedinica sa cipelama, odnosno gumenim opancima, kojih nema.

7) Ishrana jedinica je dosta slaba i što je najgore jednolična je. Mislimo da bi u tom smislu mogli nešto učiniti, te da i ova Divizija bar sa krompirom ili sa goveđim mesom se snabdije za izvjesno vrijeme. Naime, trebalo bi učiniti da bar jedan put nedjeljno borci dobiju govedinu.

8) Mislimo da taj Stab bi trebao odrediti nam jednog islednika i intendanta, jer su nam isti neophodno potrebni.

U prilogu dostavljamo »Predlog za unapređenje vojnih rukovodilaca i oficirske činove«, kao i »brojno stanje ljudstva, naoružanja, municije i tovarne stoke«.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:	Načelnik	Komandant, major
odsutan	odsutan	*Nik.ᵘ Martinović v. r.*

BROJ 7

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 10. DALMATINSKE BRIGADE OD 2. STUDENOG 1943. GODINE[1]

I Z V J E Š T A J

o radu i stanju Partijske organizacije u X. Dalmatinskoj brigadi

Zbog raštrkanosti bataljona koji su ušli u sastav naše brigade uspeli smo brigadu okupiti na određenoj nam prostoriji tek 17-X, do toga datuma bio sam samo sa jednim bataljonom.

U bataljonima koji su ušli u sastav naše brigade nisu bile formirane partijske organizacije sem u II bataljonu, sa kojim sam bio par dana prije nego što je formirana brigada. U nekim bataljonima morali su se tek pronaći članovi Partije a tamo i gdje se znalo ko je član moralo se prethodno proveriti, jer je bilo slučajeva da su se izdavali za članove Partije i ljudi sa sumnjivom prošlošću, a nakon proveravanja utvrdilo se da su u najboljem slučaju bili obuhvaćeni radom u nekoj drugoj organizaciji. Rad na pronalaženju i proveravanju bio je otežan zbog nebudnosti pojedinih članova pa

11 Niko

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I1, mikroteka CK SKH, film 5/457-458.

i samih sekretara ćelija, gdje ih je bilo, jer se desio slučaj da su postavili jednoga druga za zamenika politkoma čete, t.j. za sekretara ćelije jednog borca koji uopšte nije bio član Partije.

Partijske ćelije nisu postojale u svim četama i nisu se mogle formirati usled nedostataka, tj. pomanjkanja dovoljnog broja partijaca. Tamo gde su bile formirane ćelije bile šu priličnog slabog sastava jer su bili pojedini članovi od kapitulacije Jugoslavije pa sve do kapitulacije Italije u internaciji, tako da manje-više nisu bili ni upoznati sa osnovnim stvarima, a mnogi su poslani u vojsku po kazni jer nisu zadovoljavali sa radom na terenu, tako da su uglavnom poslati slabiji članovi Partije. Radom za ovih par dana uspeli smo uvlačenjem najborbenijih (koji su bili provereni u par borbi koje smo imali) i najdisciplinovanijih a proverenih i ranije skojevaca da formiramo partijske ćelije u svim četama u II, III i IV bataljonu, samo u I još nismo uspeli jer nam je taj bataljon najkasnije prispeo, najmanje sam sa njim bio, a tu je i partijski rukovodilac najmanje učinio na proveravanju i spremanju novih članova za Partiju. Stanje u SKOJ-u je bilo još gore. Aktivi nisu bili uspostavljeni, tamo gdje je nešto i urađeno da se formiraju aktivi tu su bili svi omladinci uvučeni u SKOJ samo ako su bili članovi USAOH-a ili bili obuhvaćeni nekim drugim radom. Do danas uspjelo se u svim jedinicama formirati Skojevske aktive i bataljonske komitete SKOJ-a. No u većini slučajeva sva su ta rukovodstva sastavljena od samih članova Skoja-a, u jednom bataljonu samo je sekretar Komiteta član Partije. Stavio sam u zadatak da se svi skojevci u komitetima provere i ako odgovaraju uslovima uvuku u Partiju a oni koji ne budu odgovarali zamene novim skojevcima koji će se dotle istaći.

U I bataljonu ima svega šest članova Partije, tri u štabu bataljona, ostala tri u svakoj četi po jedan. Zam. Politkoma bataljona i politkom I čete bili su ranije zajedno u Kotarskom komitetu za Sinj i zauzimali su sektaški stav po pitanju prijema novih članova u Partiju. Taj njihov stav ranije produžio se i u vojsci tako da i usled toga njihovog stava u tom bataljonu, koji je najkasnije došao u sastav brigade, najmanje je urađeno na formiranju partijske organizacije. Kandidovali smo šest drugova, koji su se pokazali najborbeniji a u SKOJ-u su se ranije istakli. U trima četama postoje aktivi SKOJ-a. Ukupno ima u bataljonu 33 skojevca.

U II bataljonu postoji pet partijskih ćelija. Članovi štaba bataljona svi su partijci. U ovom bataljonu najranije je formirana partijska organizacija. Uspeli smo u toku zadnjih dana da uvučemo osam boraca u Partiju, većinom iz SKOJ-a. Sa novoprimljenim drugovima ovaj bataljon ima 26 članova Partije, 11 kandidata koji su kandidovani ovog meseca. Skojevski aktivi postoje u svim jedinicama, ima 55 skojevaca.

U III bataljonu postoji pet ćelija sa 22 člana Partije i 9 kandidata. Od toga su neki primljeni ovih dana u Partiju a kandidati su većinom prije par dana kandidovani. Članovi štaba bataljona su svi članovi Partije. Aktivi SKOJ-a postoje u svim jedinicama, ukupno ima 48 skojevaca.

U IV bataljonu ima četiri partijske ćelije sa 10 članova Partije i 5 kandidata. Zadnjih dana primljena su tri nova člana u Partiju a kandidati su takođe ovih dana kandidovani. Osim zam. komandanta svi su članovi štaba bataljona članovi Partije. Aktivi SKOJ-a postoje u svim četama sa 21 skojevcem.

U štabu brigade postoji partijska ćelija koju sačinjavaju 4 člana štaba.

U brigadnoj intendanturi formirana je ćelija od jednog starog člana Partije i dva stara kandidata koji su primljeni u Partiju.

U brigadnoj bolnici formirana je ćelija od osoblja koje se tamo nalazi, u ćeliji ima tri člana Partije.

S obzirom da su ćelije formirane ovih dana i rad je već otpočeo moći ću u idućem izveštaju podneti izveštaj o radu. Rad u ćelijama postavljen je po sektorima i dati su zadaci po pojedinim sektorima. U II, III i IV bataljonu formirani su bataljonski biroi a u I bataljonu nije formiran. Tamo svih šest partijaca obrazuje jednu ćeliju. U bataljonskim biroima nedostaju sekretari komiteta SKOJ-a jer isti nisu još članovi Partije.

Brigadni rukovodilac SKOJ-a postoji ali brigadni komitet još nije formiran.

Partijski teoretski rad kao i politički rad je otežan zbog niskog teoretskog znanja a i pomanjkanja materijala.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

2. XI. 1943. god. Z.[am.] p. [polit.] koma X Dalmatinske brigade
Dušan Sijan v.r.

BROJ 8

IZVJEŠTAJ DELEGACIJE NOV I POJ BARI OD 2. STUDENOG 1943. KOMANDI MORNARICE NOVJ O FORMIRANJU PRVE PREKOMORSKE BRIGADE[1]

DELEGACIJA N.O.V. i P.O.J.
BARI
br. 13. od 2. XI 1943

Strogo povjerljivo

Komandi Mornarice

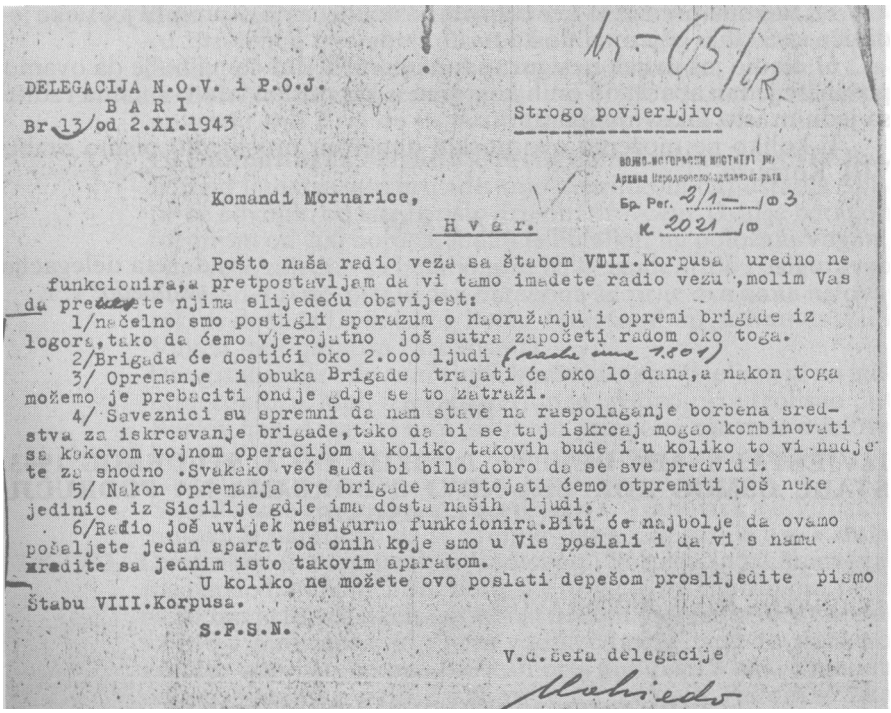
Hvar

Pošto naša radio veza sa štabom VIII. Korpusa uredno ne funkcionira, a pretpostavljam da vi tamo imadete radio vezu, molim Vas da prenesete njima slijedeću obavijest:

1) načelno smo postigli sporazum o naoružanju i opremi brigade[2] iz logora, tako da ćemo vjerojatno još sutra započeti radom oko toga.

1 Orignal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistoriiskog instututa, arhiva NOB, reg. br. 2/3, k. 2021.

2 Riječ je o formiranju Prve prekomorske brigade. Brigada ie formirana 20. listopada 1943. god. u Carbonari (kod Barija, u Italiji), od interniranih rodoljuba i zarobljenih boraca NOVJ iz Slovenije, Hrvatske i Crne Gore. U vremenu od 25. studenog do 7. prosinca 1943. god.

DELEGACIJA N.O.V. i P.O.J.
B A R I
Br.13 od 2.XI.1943

Strogo povjerljivo

Komandi Mornarice,

H v a r.

Pošto naša radio veza sa štabom VIII.Korpusa uredno ne funkcionira, a pretpostavljam da vi tamo imadete radio vezu, molim Vas da predate njima slijedeću obavijest:

1/načelno smo postigli sporazum o naoružanju i opremi brigade iz logora, tako da ćemo vjerojatno još sutra započeti radom oko toga.

2/Brigada će dostići oko 2.000 ljudi (sada ima 1.801)

3/ Opremanje i obuka Brigade trajati će oko 10 dana, a nakon toga možemo je prebaciti ondje gdje se to zatraži.

4/ Saveznici su spremni da nam stave na raspolaganje borbena sredstva za iskrcavanje brigade, tako da bi se taj iskrcaj mogao kombinovati sa kakovom vojnom operacijom u koliko takovih bude i u koliko to vi nađete za shodno. Svakako već sada bi bilo dobro da se sve predvidi.

5/ Nakon opremanja ove brigade nastojati ćemo otpremiti još neke jedinice iz Sicilije gdje ima dosta naših ljudi.

6/Radio još uvijek nesigurno funkcionira. Biti će najbolje da ovamo pošaljete jedan aparat od onih koje smo u Vis poslali i da vi s nama uredite sa jednim isto takovim aparatom.

U koliko ne možete ovo poslati depešom proslijedite pismo Štabu VIII.Korpusa.

S.P.S.N.

V.d. šefa delegacije

Faksimil dokumenta broj 8

2) Brigada će dostići oko 2.000 ljudi (sada ima 1801).

3) Opremanje i obuka Brigade trajati će oko 10 dana, a nakon toga možemo je prebaciti ondje gdje se to zatraži.

4) Saveznici su spremni da nam stave na raspolaganje borbena sredstva za iskrcavanje brigade, tako da bi se taj iskrcaj mogao kombinovati sa kakovom vojnom operacijom u koliko takovih bude i u koliko to vi nađete za shodno. Svakako već sada bi bilo dobro da se sve predvidi.

Brigada je prebačena na srednjodalmatinske otoke: Korčulu, Hvar i Vis (vidi dok. br. 72, 86 i 129). Jedan dio brigade raspoređen je na Korčuli, gdje je uzeo učešća u operaciji »Herbstgewitter II« na ovom otoku (vidi dok. br. 163, napomenu 3), a zatim je prebačen na Vis, dok je drugi dio Brigade u jačini četiri bataljona, pokušao da se prebaci preko Šolte na kopno, kod Starog Trogira. Nakon gubitka Korčule i neuspjelog prebacivanja kod Starog Trogira, svi dijelovi Brigade koncentrirani su na otok Vis odakle je noću 3/4. siječnja 1944. god. upućena za Telašćicu, na Dugom otoku. Noću 7/8. siječnja Brigada je prebačena na kopno u rajonu Biograda (luka Drage) i upućena u Drvar, gdje je rasformirana, a njeni borci raspoređeni u jedinice Prvog proleterskog korpusa.

Početkom prosinca 1943. god. u Gravini (u Italiji) počela se formirati i Druga prekomorska brigada i 18. prosinca upućen je Prvi bataljon (119 boraca) na Vis. Međutim, zbog novonastale situacije u vezi s napadom Nijemaca na Korčulu, formiranje Brigade nije dovr-

Također ni štab Brigade nije bio formiran, jer je bilo predviđeno da se to obavi tek po dolasku jedinica na otoke. Spomenuti (Prvi) bataljon uključen je u Prvu prekomorsku brigadu, s kojom je prebačen na kopno u rajonu Biograda.

5) Nakon opremanja ove brigade nastojati ćemo otpremiti još neke jedinice iz Sicilije gdje ima dosta naših ljudi.

6) Radio još uvijek nesigurno funkcionira. Biti će najbolje da ovamo pošaljete jedan aparat od onih koje smo u Vis poslali i da vi s nama radite sa jednim isto takovim aparatom.

U koliko ne možemo ovo poslati depešom proslijediti pismo Štabu VIII. Korpusa.

S.F. - S.N!

v. d- šefa delegacije
Makiedo[4] v. r.

BROJ 9

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 3. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PODRUČJU IMOTSKI-POSUŠ JE[1]

ŠTAB
IX DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 74/43.
3.XI.1943.

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Petnaestodnevni izvještaj o operacijama i vojničkom radu od 16. X. do 1. XI. 1943. god.

16. X 1943. Ovog dana smo izdali opću zapovijest za raspored i zadatak svih brigada ove Divizije, koji bi otprilike izgledao ovako:

I Dalmatinska brigada posjela je položaje: jedan bataljon na Sniježnici (k.l 191)-Zavraci (k. 902) i Klenak (k. 988), jedan bataljon na položaju Crnovno (k. 905) i Jelinak (k. 862), jedan bataljon u s. Zagorje držeći položaj Kobilić (k. 755 i 736), a jedan bataljon koji je bio kao rezerva u Roškom Polju imao je da krene u pravcu Trebistovo-Rakitno, da tamo izvrši čišćenje sela od ustaških bandi kojih je bilo oko 200 do 300. Zadatak ove brigade je da vrši pritisak na neprijatelja u pravcu Posušja i samog Imotskog, a sa bataljonom koji je pošao za Rakitno poslije čišćenja istoga izvrši akciju na put Posušje-Široki Brijeg, poruši ga i likvidira neprijateljsku posadu u Kočerinu.

III Dalmatinska brigada posjela je položaj sa jednim bataljonom put Studenci-Imotski na prostoru Ričice-Ljuba, koji ima održavati vezu desno sa bataljonom I Brigade na Kobiliću i sa-

3 Odnosi se na civilne internirce i vojne zarobljenike bivše jugoslavenske vojske.
4 Sergije

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/2, k. 842.

dejstvovati sa istim u slučaju borbe, jedan bataljon na prostoru Studenci-Lovreč, koji ima kontrolisati i osiguravati put Studenci-Lovreč-Šestanovac, jedan bataljon na putu Cista-Biorine, da osigurava pravac od Trilja i jedan bataljon na položaju Bili Brig da osigurava pravac Han-Livno.

IV Dalmatinska brigada je prvog dana formirala svoj IV Batljon od ljudstva iste brigade koje je prilikom napuštanja Splita[2] se odvojilo od iste i otišlo drugim pravcem. Ovaj je bataljon formiran od 200 boraca. Jedan je bataljon na položaju Vaganj, odakle je zajedno sa bataljonom III Brigade štitio i osiguravao put Han-Livno, ostala dva bataljona su prije dva dana na ovaj sektor došli iz Livanjskog Polja. Smješteni su u Kamensku i Vinicu radi odmora i sređivanja.

Ovog dana nije bilo značajnije borbe sa neprijateljem ni najednom sektoru. Mali izviđački avion je izviđao i kontrolisao put Karlov han-Aržano i tom prilikom primjetio zaostale dijelove bolnice IV Brigade kod s. Bukova Gora i bombardovao ih, fdje su poginula dva druga iz saniteta ove brigade, tab divizije i hirurška ekipa bili su u s. Grabovici, a divizijskoj bolnici je naređeno da se premjesti iz s. Čaprazlije u s. Vidoši.

17.X. 1943.: Ovog dana je neprijatelj iz Imotskog i Posušja sa jakim snagama napao bataljone I Dalmatinske brigade na položajima, prvo sa jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom iz oko 8 topova i 10 minobacača. Borba se vodila čitavog dana do mraka u kojoj je neprijatelj imao priličan broj gubitaka a naši 6 mrtvih od neprijateljske artiljerijske vatre i 5 ranjenih. Padom mraka neprijatelj je obustavio borbu i povukao se na položaje iznad Posušja. Bataljoni I Brigade su padom mraka prešli u napad na neprijatelja, sjurili ga u Posušje i poslije kraće ali jake borbe su i Posušje zauzeli a neprijatelj je, pošto je zapalio magacine hrane, pobjegao u Imotski.[3]

Naredili smo IV Dalmatinskoj brigadi da uputi jedan svoj bataljon na put Studenci-Imotski te da smijeni bataljon III Brigade, koji se imao povući u Aržano.

Komandant[4] i komesar[5] VIII Korpusa su ovog dana prešli iz Livna preko Aržana i Šestanovca za Podgoru kod XXVI Dalmatinske divizije.

18. X. 1943.: Ovog dana nije bilo nikakovih značajnijih promjena na položajima. Preko obavještajne službe radili smo na prikupljanju podataka u obližnjim garnizonima.

19. X. 1943.:Ovog dana je komandant Divizije pošao u obilazak I Brigade, a načelnik Štaba [div.] III i IV Brigade.

Promjena na položajima nije bilo.

Jaka artiljerijska i minobacačka vatra na položajima I brigade.

2 Jedinice Četvrte operativne zone držale su Split od 11. do 27. rujna 1943. god. Opširnije vidi knj. 8, dok. br. 50 i 214.

3 Vidi knj. 8, dok br. 434 i 445

4 Pavle Ilić

5 Ivica Kukoč

20. X. 1943.: Jedan bataljon ove brigade čistio je s. Rakitno od ustaških bandi koje su pobjegle u pravcu planine Čvrsnica, čije su familije primjerno kažnjene u korist N.O.V.
Ovog dana je bio sastanak političkih komesara brigada sa komesarom ove divzije.[6]

21.X. 1943.: Poslije podne je u naš štab došao načelnik Štaba VIII Korpusa[7] u obilazak, koji je poslije razgovora sa drugovima iz Štaba zajedno sa komandantom Divizije pošao u Livno.
Promjena na položaju nije bilo, sem na položaju bataljona III Brigade na Bilom Brigu, koji je dočekao jednu neprijateljsku kolonu od 150 vojnika, koja se bila uputila putem u pravcu Livna, istu razbio i najurio natrag nanijevši joj gubitke.

22. X. 1943.: Ujutro rano u 2 sata iz Livna je došao komandant i komesar ove divizije koji su sa sobom donijeli radiostanicu za naš štab i naređenje da treba odmah smijeniti I Dalmatinsku brigadu sa njezinih položaja i uputiti na Primorje Štabu XXVI Dalmatinske divizije, kod koje se tada nalazio komandant i komesar Korpusa, a X Dalmatinska brigada da za privremeno ulazi u sastav naše divizije i pod našu komandu.
Odmah smo izdali avizo naređenje III, IV i X Brigadi. III Brigadi da povuče svoje bataljone sa položaja i da ih prikupi na prostoriji Studenci-Aržano, odakle će odmah po prikupljanju poći da smijeni I Brigadu. IV Dalmatinskoj brigadi smo naredili da preuzme položaje od III Dalmatinske brigade i da sa jednim bataljonom štiti pravac Trilja, sa jednim da osigurava put Aržano-Šestanovac, jedan da ostavi na ranijem položaju kod Ričice, a novoformirani bataljon da zadrži u rezervi u Aržano. X brigadi da odmah preuzme pravac Han-Livno i smijeni bataljone III i IV Brigade.

Oko podne smo izdali i opširnu opću zapovijest svim jedinicama o položajima i zadacima, a I Brigadi o pokretu za Biokovo.
Po podne su letjeli dva njemačka aviona marke »Štuka« i bombardovali Roško Polje-mjesto gdje je bila smještena bolnica i intendantura I Dalmatinske brigade. Tom prilikom je poginulo 12, a ranjeno oko 10 drugova. Uputili smo hiruršku ekipu odmah da interveniše.

23. X. 1943.: Ujutro rano prošao je autom komandant Korpusa sa komesarom sa Primorja u Livno. Na položaju Prve brigade bio je uobičajeni pritisak neprijatelja od Imotskog i Posušja, koji se završio uz gubitke neprijatelja od 15 mrtvih i preko 20 ranjenih i ponovno zauzimanje Posušja od snaga I Brigade, koje je izvela bez žrtava.[8]
Na položaju IV Bataljona IV Brigade prema Trilju bila je borba sa neprijateljem koji je bio pošao u izviđanje i koji se razbijen vratio natrag uz gubitke od tri mrtva i 2 ranjena. Također na položaju X Brigade na Bilom Brigu neprijatelj je izvr-

6 Politički komesar Devete divizije bio je tada Edo Santini.
7 Maks Baće
8 Vidi knj. 8, dok. br. 293, 439, 442 i 445.

šio pritisak sa jačim snagama, gdje se razvila ozbiljnija borba koja je trajala nekoliko sati. U toj borbi neprijatelj je imao 15 mrtvih i 20 ranjenih, a naši 2 lakše ranjena.

24. X 1943.: Ovog dana je neprijatelj iz Imotskog sa jakim snagama izvršio protivnapad na položaje bataljona I Brigade, zauzeo Posušje i sa tenkovima kojima je prethodila jaka artiljerijska vatra krenuo dalje navaljujući na naše položaje. Vodila se žestoka borba i neprijatelj je vraćen u Posušje.[9] Ove noći je izvršena smjena I Brigade od bataljona 111 Brigade. I Brigada je prikupila svoje bataljone i krenula u pravcu Roškog Polja.

25. X. 1943.: Prva brigada se prikupila sa svim svojim dijelovima u Roškom Polju i predvečer izvršila pokret preko Studenaca za Biokovo. U Studencima je čekao I Bataljon III Brigade, koji je ušao u sastav iste, a mjesto koga je ona ostavila svoj V Bataljon u sastav III Brigade. Ovo zbog toga što je I Bataljon III Brigade sa terena Biokova, pa je potreban tamo.

Neprijatelj je iz Trilja izvršio napad na dijelove X Brigade u s. Vedrine.[10] Borba je trajala dva sata, neprijatelj je imao 3 mrtva i 2 ranjena a naši 2 ranjena i 2 zarobljena od strane neprijatelja.

I ovog dana je bila uobičajena borba na pravcu od Posušja za Duvno tj. na položajima koje je primila III Brigada, tako da je po dolasku odmah stupila u borbu.

*26. X. 1943.: Ovog dana na našim položajima nije bilo nikakovih promjena, sem djelatnosti artiljerijske vatre na sektoru III Brigade.

Kod ove brigade dobili smo izvještaj: da se ne osjećaju sigurnim na sadašnjim položajima, da je neprijatelj jak i agresivan, a da su snage te brigade i od ranije zamorene u borbama, i tako komandant Brigade" predviđa mogućnost da ih neprijatelj u ozbiljnijem naletu može odbaciti dalje u pravcu Duvna. Svakako da je to došlo otuda što je primanjem položaja stupio u borbu i nije znao da procijeni jačinu neprijateljskih snaga kao i moral kod njihove vojske.

27. X. 1943.: Ovog dana su komandant i komesar išli u obilazak III Brigade. Značajnijih promjena na položajima nije bilo.

28. X 1943.: Dobili smo naređenje od Štaba korpusa za što bolje osiguranje puta Aržano-Šestanovac i saobraćaja na njemu, koji se ima obavljati radi prenosa ratnog materijala koji je dobiven od Saveznika morem za unutrašnjost. Tako isto naređeno nam je da uspostavimo poljsku telefonsku mrežu na ovom sektoru, radi što boljeg obezbeđenja ovog pravca. U tom je smislu načelnik ovoga štaba išao lično kod Štaba IV Brigade, da pored pismenih naređenja na licu mjesta ukaže na važnost osiguranja ovoga puta i uspostave telefonske mreže, zašto je upućen oficir za vezu IV Brigade na ostrvo Brač radi donošenja telefonskog materijala. Ovog dana je navečer došao novoodređeni Politoodjel za Brigade ove divizije, tj. došli su drugovi za isti i javili se ovom Štabu.

9 Vidi knj. 8, dok. br. 293 i 442.
10 Vidi knj. 8, dok. br. 452.
11 Ivo Purišić.

29. X. 1943.: Ovaj dan je prošao bez promjene na našem položaju.

30. X. 1943. Ovog dana je počeo jači pritisak na sektoru III Brigade, gdje se razvila prilično jaka borba, a naročito neprijateljska vatra je bila aktivna.[12]

31.X. 1943: Neprijatelj je na pravcu III Brigade produžio svoje nadiranje koje je počeo prvog dana izjutra, potisnuo je bataljone ove Brigade sa Sniježnice, Muslića i Bukovca, tako da su naši zauzeli prihvatne položaje na Pleševici preko Oštrca i Predenjaka-k. 1041, 1114 i 1208, tako daje izložio bočnom dejstvu i naše dijelove na Crnovrhu. Ovog dana kao i prvog vodila se žestoka borba sa neprijateljem, koji je sa pojačanim snagama i sa oko 15 tenkova nadirao ovim pravcem. U ovim borbama teško je ranjen komandant II Bataljona III Brigade drug Skračić i još nekoliko boraca. Neprijatelj je u tim borbama pretrpio prilično velike gubitke, tako da je pokušao da izvrši zaobilaznim manevrom obilazak našeg lijevog krila i da se prebaci u pravcu s. Rakitno, a preko njega dalje na Lip Planinu.[13]
Jedan bataljon IV Brigade koji drži položaj prema Imotskom kod s. Ričice, izvršio je napad na neprijatelja preko Postranja u s. Proložac kojom gaje prilikom razbio i natjerao u bjekstvo prema Imotskom. Zaplijenjeno je nešto hrane i cigareta. Ovom prilikom su dijelovi ovog bataljona zapalili most u Prološcu. Sjutradan je neprijatelj izvršio ispad tenkovima u Prložac, kada su se naši dijelovi morali povući na svoje položaje.[14]
Neprijatelj je iz Trilja u jačini od 80 vojnika pokušao ispad u pravcu našeg IV Bataljona IV Brigade, koji se poslije dvočasovne borbe povukao natrag u Trilj.[15]

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom.[16] *Poleksić,* v. r.

(M.P)

Komandant:[17]
Banina v.r.

12, 13, 14 i 15 Vidi knj. 8, dok. br. 316 i 317.
16 Momčilo
17 Ante

BROJ 10

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 4. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA TREĆE BRIGADE KOD POSUŠJA I IMOTSKOG[1]

ŠTAB
IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije
4. XI. 1943. g.

Štabu VIII Korpusa N.O.V. Jugoslavije

Noću između 2/3. ov. nje. dva bataljona III. Brigade su izvršili napad na neprijatelja preko Rakitnog i Trebistova u cilju da povrate svoje ranije položaje, o kojoj namjeri smo vas izvjestili 2. ov. mj. Tako isto u sadejstvu sa ovim bataljonima vršile su pritisak i jedinice sa Crnovrha i Pleševice. Neprijatelj je potisnut i najuren u Posušje i Imotski tako da su naši u toku te noći ovladali položajima: Oluja k. 1208, Sniježnica k. 1191, Orlov Kuk-Žukovac-Starka k. 965, Klenak k. 988 i dalje Crnovrh i Kobilić koje su i ranije držali.[2] To znači, da su povratili i sada drže položaje koje su primili prilikom smene I. Dalmatinske Brigade.

Jučer je na ovom sektoru dejstovala samo artiljerijska vatra i avioni su bombardovali položaje, ali bez rezultata. Od jutros rano čuje se pojačana artiljerijska vatra i mitraljeska sa strane neprijatelja, ali sa svojih položaja.

Sad smo primili izvještaj od Štaba X. Dalmatinske brigade[3] sa sektora prema Hanu i Trilju i isti nas izvještava da se neprijateljska vojska probila na Mosor i drži brdo Ljubljan, također u Kotlenice i Lisku, a jedna kolona da se kreće u pravcu Doca, vjerojatno od Omiša (ova prema Docu). Ovo ih je izvjestio bataljon Mosorskog Odreda i traži od njih jedan bataljon u pomoć. Mi gledamo na ove pokrete neprijatelja tako, da oni žele a što će možda i pokušati da preko Mosora i dolinom rijeke Cetine ugroze komunikaciju Zadvarje-Šestanovac-Provo, prema tome trebalo bi povesti računa o ovome pravcu, a mi nemamo snaga za to. Od IV. Brigade nemožemo odvojiti ništa, jer smo dva bataljona angažovali direktno prema Imotskom, a bataljoni X. Brigade isto zatvaraju pravce od Sinja preko Hana i Trilja.

Ipak ćemo narediti X. Brigadi da u slučaju pojačanog pokreta neprijatelja preko Mosora ili niz Cetinsku dolinu, održavajući tijesnu vezu sa Mosorskim Odredom sa jednim bataljonom interveniše u tome pravcu.

Molimo vas da nas obavjestite o situaciji na Pelješcu, kao i to koliko vremena ćemo još biti bez I. Brigade.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom.[4] *Poleksić* v. r.

(M.P.)

Komandant:
A[5] *Banina* v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/4, k. 516.

2 Vidi dok. br. 190, 191 i 201.

3 Deseta dalmatinska brigada je bila u sastavu Dvadesete divizije NOVJ.

4 Momčilo

5 Ante

BROJ 11

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 4. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O ORGANIZACIONOM STANJU JEDINICA[1]

ŠTAB XIX
SJEVERNO-DALMATINSKE DIVIZIJE
4. novembra 1943. g.

Opći izvještaj broj 1

Štabu VIII. Korpusa NOV Jugoslavije

1) OPĆE STANJE: Jedinice ove Divizije u glavnom su dejstvovale na teritoriju Sjeverne Dalmacije i jugoistočnim krajevima Like. Na ovome sektoru neprijatelj je u poslednje vrijeme bio dosta aktivan, iz svih garnizona ispadao je u pravcu oslobođenog teritorija u svrhu pljačke itd. Neprijatelj drži garnizone Zadar, Benkovac, Karin, Obrovac, Kistanje i Vodice. Jačina ovih garnizona promjenljiva je ali se u glavnom kreće od 200-500 izuzev Zadra i Zemunika gde se obično nalazi do 1500 Nijemaca[2] i veći broj talijanskih fašista.[3] U garnizonima osim Nijemaca ima tu i tamo ustaša i četnika koji sarađuju sa njima i njihovom komandom. Neprijatelj raspolaže sa velikim brojem motorizovanih sredstava, oklopnih kola i tenkova. Također raspolaže i sa teškim tenkovima tako da svaki garnizon ima od prilike od 5-10 tenkova izuzev Kistanja. Ovo svakako nije stalno nego se mijenja. Borbe su na ovom sektoru vođene svakodnevno većinom na saobraćajnim linijama i na mjestima gde neprijatelj ispada prema oslobođenom teritoriju. Neprijatelj saobraća jedino linijom Zadar-Obrovac-Gračac. Na ovoj liniji neprijatelj je uporno napadat od naših snaga ali je uporno brani i štiti. U Velebitu je cesta bila razrušena na vrlo pogodnom mjestu gdje je još Jugoslavija bila pripremila za rušenje ali su je brzo opravili presjecajući je kroz drugu klisuru, kojom prilikom su dovukli električne bušilice i u toku jednog dana zapalili oko 80 mina. Moral kod neprijatelja, nebi se moglo reći da je slab jer se u borbi vrlo uporno drže i nastupaju i otstupaju organizovano.

Političko stanje u pozadini postepeno se pogoršava usled aktivnosti neprijatelja i vojničke i političke. Neprijateljska propaganda je vrlo jaka naročito u mjestima u neposrednoj blizini garnizona gde se naše jedinice teže održavaju. Pozadinske vlasti su mlade i još slabe sa prilično nedostataka i nisu u stanju da u dovoljnoj mjeri utječu na mase. U dva tri sela između Benkovca i Zadra pojavile su se četničke grupice kao i ustaške. Njihov razvitak je spor i nastoji ih se razbiti i onemogućiti. Također se osjeća propaganda jugoslavenske vlade ali ne dolazi do jačeg izražaja. Među NÖO-ima ima i članova neprijateljski raspoloženi. Poboljšati političku situaciju nastojimo pomoću političkih zborova, letaka, vijesti itd.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/4, k. 516

2 Dijelovi 114. divizije.

3 Odnosi se na talijanske fašiste koji su se poslije kapitulacije Italije stavili na raspoloženje njemačkim jedinicama.

Linija Knin-Gračac na kojoj smo izvodili više akcija sada je dobro osigurana od strane neprijatelja. Sa tom linijom neprijatelj svakodnevno saobraća većinom sa jačim kolonama.

2) ORGANIZACIONO STANJE: Divizija je formirana od 3 Brigade, i jednog pratećeg bataljona. Pod našom komandom u organizacionom i operativnom smislu nalaze se također Kninski, Sjevero-Dalmatinski i Zadarski Odred kao i Komanda mornarice za ovaj sektor. Brigade su formirane od po 4 bataljona. Svaki bataljon ima tri pešadijske čete i jedan mitraljeski vod jačine 3 mitraljeza. Svaka četa sastavljena je od tri voda, a vod od dve desetine. Svaka Brigada ima četu za vezu koja se sastoji od dva telefonska voda i jednog signalnog voda, sve jačine oko 60 ljudi. Ceta nije raspoređena po bataljonima nego je posebno formirana radi bolje obuke a po potrebi se dodeljuje bataljonima. Prateći bataljon formiran je od dve čete i to jedna četa bacača, jačine 6 teških bacača i jedne protikolske čete jačine 4 protikolske puške, 2 protikolska mitraljeza (jedan neispravan) i jednog protikolskog topa kal. 47 mm (bez nišanskih sprava). Bataljon je također zasebno formiran radi bolje obuke i po potrebi se dodeljuje jedinicama. Pri Štabu Divizije nalaze se straža sa kuririma, jedan telefonski vod, odeljenje radio stanice, propagandni otsjek, auto četa, mehanička, šusterska i šivačka radionica. Komanda mornarice formirana je u glavnom od same mornarice i mornaričke pješadije, odnosno Odreda. Mornaricu sačinjavaju 3 flotile, od po 2 čamca sa posadom do 10 boraca. Brodovi su naoružani sa po 1 teškim mitraljezom i nekoliko pušaka. Brzina je brodova 12 milja. Četvrta flotila također će se osposobiti. Zatim ima jedan minerski vod jačine 30 boraca, čiji je zadatak polaganje mina itd. Također ima 1 vod za vezu i 3 izvidničke stanice sa po 5 ljudi. Komanda mornarice raspolaže sa radiostanicom. Mornarička pješadija, odnosno Odred, formiran je kao i ostali odredi, od 2 bataljona. Poduzete su mjere za uspostavljanje mehaničke radionice u Mornarici.

Štab I Brigade[4] je potpun, a sastoji se od komandanta, komesara, njihovih zamjenika, obaveštajnog, informativnog i operativnog oficira. Štab I bataljona I Brigade je potpun, a sastoji se od komandanta, komesara, njihovih zamjenika, operativnog i obavještajnog oficira. Isto tako štabovi ostala tri bataljona. Niži starešinski kadar je također potpun, ali usljed toga što je to mladi i još neprokušani kadar, nastaju češće izmene, koje su se u glavnom već stalozile, naime već je uspjelo da se uzme ono što je najbolje. Stab II Brigade[5] također je potpun, kao i Štabovi bataljona, s tim što su neki članovi štabova bataljona vrlo slabi i mladi i teško će moći zadovoljiti. U poslednjim akcijama iz ove Brigade ranjena su teže 2 komandanta bataljona. Niži starešinski kadar u ovoj Brigadi također je potpun, ali je vrlo mlad i slab. Štab III Brigade[6] potpun je, kao i štabovi bataljona. Niži starešinski kadar također je potpun, ali će trebati izmjena. Štab Kniskog Odreda sačinjavaju komandant, komesar, zamjenik komesara, ostalih članova nema. Štabove bataljona u ovome Odredu sačinjavaju uglavnom komandant i komesar, dok ostalih članova nema i naknadno će se postavljati

4 Prva brigada Devetnaeste divizije još se zvala Peta dalmatinska brigada.

5 Druga brigada Devetnaeste divizije još se zvala Sesta dalmatinska brigada.

6 Treća brigada Devetnaeste divizije još se zvala Sedma dalmatinska brigada.

dok se uzdignu novi. Niži starešinski kadar u glavnom je popunjen, ali je vrlo slab i treba će dulje vremena dok se osposobi. Štab Sjev. Dalm. Odreda sačinjavaju također komandant, komesar, zamjenik komesara i obaveštajni oficir. Komesar je već dulje vremena na bolovanju. Štabove bataljona također sačinjavaju komandant i komesar, dok se ostala mjesta popunjavaju. Niži starešinski kadar u ovome odredu je djelomično popunjen, a djelomično se popunjava. Štab Zadarskog Odreda sačinjavaju komandant, komesar i zamjenik komesara. Štab Zadarskog Odreda sačinjavaju komandant, komesar i zamjenik komesara. Štabove bataljona sačinjavaju komandat i komesar. Niži starešinski kadar djelomično je popunjen. Štab Mornarice sačinjavaju komandant, komesar i ob. oficir, dok ostala mjesta nisu popunjena. Komande flotila sačinajvaju vodnik i delagat. Štab Mornaričkog Odreda ima komandanta i komesara. Štabovi bataljona kao i ostali kadar djelomično su popunjeni i moraju se izvršiti još neke izmjene, pošto pojedinci ne odgovaraju svojim dužnostima. Štab Divizije popunjen je izuzev operativnog oficira, koji manjka.

3) OCJENA ŠTABOVA I STARJEŠINA: Štab I Brigade kao cjelina zadovoljava. Što se tiče pojedinih štabova također zadovoljavaju. Komandant je podoficir vrlo mlad ali se dobro razvija i posjeduje dobro iskustvo. Ostali članovi Štaba također mogu da zadovolje na svojoj dužnosti. Svi su borci od prvog dana ustanka, posjeduju dosta iskustava i osećaju se odgovorni. Štab I ud. bataljona kao celina moći će da zadovolji. Komandant bataljona je novopostavljeni i još se nije najbolje snašao i prilično se plaši odgovornosti, ali uz pomoć koja mu se ukazuje zadovoljiće. Potreban mu je vojnički kurs. Zamjenik komandanta i operativni oficir, također su novo postavljeni i moći će da zadovolje uz pomoć koja će im se ukazivati. Štab II ud. bataljona kao cjelina zadovoljava. Komandant je vrlo vredan i hrabar, ali mu nedostaje dovoljno iskustva i snalaženja u pojedinim momentima. Zamjenik komandanta je vrlo hrabar i disciplinovan, prilično se snalazi i potreban mu je vojnički kurs. Operativni oficir nalazi se u bolnici. Njegov rad se do sada nije mogao ocjeniti. Štab III bataljona kao cjelina u potpunosti još ne zadovoljava. Komandant bataljona je hrabar, ali sa nedovoljno vojničke spreme. Zamjenik komandanta vojnički prilično sposoban, ali sa izvjesnim drugim nedostacima. Operativni oficir zadovoljava svojoj dužnosti. Štab IV bataljona moći će da zadovolji uz jaču pomoć. Zamjenik komandanta je sposoban, vrlo hrabar, ali ima pomalo bolesnih ambicija. Operativni oficir je prilično sposoban, ali neenergičan. Od nižeg komandnog kadra retko koji da zadovoljava na svojoj dužnosti. Usljed nedostatka kadra i velikog priliva boraca, uzeti su većinom obični borci, a većim djelom šta više i novo mobilisani borci, tako da se u prvi mah nije uspjelo pronaći najbolje, pa se tek poslije kroz akcije, moralo pristupiti ka izmjenama, dok se konačno izabralo najbolje drugove, kojima će trebati velika pomoć, dok se osposobe. Njihov autoritet je vrlo slab i teško gaje uzdignuti na potrebnu visinu, pošto se i oni sami nemogu da užive u položaj sadašnji. U većini slučajeva nisu u stanju da rukovode sa svojim jedinicama, što u mnogom otešćava pravilno rukovođenje za vrijeme operacije i sam uspjeh.

Štabovi ostale dve Brigade ne zaostaju iza Štaba I Brigade i moći će da zadovolje. Štabovi bataljona u II Brigadi slabiji su od Štabova bataljona u I Brigadi i trebaće im mnogo jača pomoć, a vjerojatno i neke izmjene. Niži starješinski kadar u II Brigadi također je kao i u I, nešto još slabiji, s

razloga što se je manje sa njima radilo. Štabovi bataljona u III Brigadi u glavnom također zadovoljavaju, izuzev Štaba III bataljona, u kome će trebati izvršiti neke izmjene. Niži starješinski kadar je na istom nivou, kao i u II Brigadi. Tu su također izvršene radikalne izmjene, pošto se je u početku bilo uvuklo u komandni kadar priličan broj strašivica, što je odmah uklonjeno čim seje primjetilo. Štab Kninskog Odreda zadovoljiće uz veću pomoć, koja će im se ukazati. Štabovi bataljona ovoga Odreda su prilično slabi i krnji, ali se brine da zadovolje i ukazuje im se stalna pomoć. Niži komandni kadar također je prilično slab, kao i u Brigadama. Komandni kadar Sjevero Dalmatinskog Odreda ne razlikuje se u glavnom od komandnog kadra Kninskog Odreda. Komandni kadar u Zadarskom Odredu je najmlađi i najslabiji. U poslednjoj neprijateljskoj ofanzivi na njihov sektor, pojedine starešine pokazale su se vrlo slabe i jedan deo od njih je dezertirao za Liku. Među njima ima i Ličana i Dalmatinaca. Ovako slabo držanje starešina dovelo je do jačih posljedica i u samom Odredu. Komandant Mornarice je aktivni poručnik I klase bojnog broda, vrlo marljiv, preduzetan i inicijativan, ali je novajlija i još se nije saživio sa našim pokretom u dovoljnoj mjeri. Ima uslova da se vrlo dobro razvije i da odlično posluži u svojoj struci. Dosadašnji komesar nije zadovoljio i biti će smijenjen. Obavještajni oficir novo postavljen i dosada seje pokazao dobar. Stab Odreda je novopostavljeni i moći će da zadovolji. Komandant je po zanimanju podoficir, vojnički sposoban, ima dosta iskustva, borben i disciplinovan. U nedostatku mogao bi da zadovolji na položaju komandanta brigade. Komesar odreda je iz proleterskih jedinica i izgleda da će zadovoljiti. Ostali kadar je dosta slab, još u borbi neprokušan i treba izvršiti neke izmjene, što ćemo i učiniti. Štab Pratećeg bataljona je dobar i odgovara. Komandant bataljona je domobranski poručnik, vrlo dobar i sposoban i dobar organizator. Svojim autoritetom i taktikom drži u glavnom i ostale članove i bataljon je u svakom pogledu dobar, većinom njegovom zaslugom. Ostali komandni kadar zadovoljava.

4) VOJNIČKA OBUKA: Pošto su naše jedinice vrlo mlade i sastavljene od priličnog broja ljudstva, koje još uopće nije služilo vojsku, to se ukazuje velika potreba vojničkog uzdizanja naših jedinica i komandnog kadra. Naročito se je ukazala velika potreba za uzdizanje nižeg starešinskog kadra. U tu svrhu pri Štabu Divizije odmah je osnovan niži starešinski kurs, koji traje 20 dana. Ovaj kurs posjećuje 60 kursista iz svih naših jedinica. Na kursu predaju 2 druga i to jedan komandant bataljona ijedan komandir obojica bivši jugoslavenski podoficiri, sa dobrom teoretskom spremom i iskustvom. Sa njima također i jedan politički komesaf^ataljona. Na kursu treba da se preradi program, koji je izrađen od strane ovoga Štaba. Programom je predviđeno da se proradi materijal što je najnužnije za niži starešinski kadar. Pri Štabovima Brigada također se održava kurs za vodnike i desetare, uređen po istom uzoru, sa jednostavnijim programom. Ovi kursevi imali bi zadatak da što je moguće brže osposobe niži starešinski kadar. Jedan kurs pri Štabu divizije već se je završio, a sada će brzo i drugi.

Rezultat je za ovakve prilike zadovoljavajući. Kada najnužniji starešinski kadar, prođe ove kurseve, onda ćemo nivo kursa podignuti na taj način, sto će svi oni drugovi, koji prolaze kroz kurs pri Štabu Brigade, kroz izvjesno vrijeme rada u jedinici, preći i kroz kurs pri Štabu Divizije i osposob-Jjavati se po potrebi. Prema ovome će se podesiti i program. Pristupili smo i umnožavanju jednog potsjetnika, koji je uređen za naše prilike i obuhvata

najnužniji deo iz nastave sadržane na 108 stranica. Ovakve potsetnike davaćemo starešinskom kadru, da bi se njima koristili. Rad vojnički sa jedinicama također treba da se odvija po određenom programu, koji predviđa najnužnije radnje, ali usljed stalnih borba i pokreta prilično se malo do sada postiglo. Sa jedinicama se najviše nastoji raditi praktično. Nedostatak vojničke spreme u mnogome se osjeća prilikom samih akcija, pa ćemo uložiti sve da se jedinice i starešine što brže osposobe.

5) DISCIPLINA I BORBENI MORAL JEDINICA: Disciplina kao i borbenost u početku bila je vrlo slaba, s razloga što su jedinice bile sve mlade i po neke bez ikakvog jezgra starijih boraca. Ovo se odmah uočilo pa se pristupilo odmah radu da se disciplina i borbenost što više podigne. Pošto su sve jedinice manje-više do sada svakodnevno u borbi, može se konstatovati da su se već prilično očeličile naročito u defanzivnom karakteru borbe. Disciplina je postignuta u prilično dobroj mjeri. Kod Štabova Brigada i bataljona priličnim djelom i kod nižih starešina odgovornost i disciplina je na potrebnoj visini. U početku bio je priličan broj dezerterstva, po nekad i organizovano, ali se sada uspjelo da kod Brigade svede na minimum, dok kod Odreda postoji malo više. Ovo smo postigli političkim radom...

Naročito je bilo teško priviknuti jednice u borbi sa Njemcima, pošto je vladao priličan strah od Njemaca, koji se je sada u mnogome razbio. Jedinice još nisu sposobne za teže borbene i za jače manevarske borbe, ali uzdizanjem nižeg starešinskog kadra i stalnim akcijama, postići će se i to. Potrebno je napomenuti da je u momentu kapitulacije Italije u naše jedinice ušao prilično velik broj boraca, koji su pre bili u bandi, kao i priličan broj raznih bezkućnjaka i stranih elemenata, koji su mislili da je već Dalmacija oslobođena i da neće biti više borbe. Ovo nam je prilično ometalo rad, dok se nije rasčistilo. Održana je jedna divizijska konferencija svih Štabova, na kojoj se je pretreslo stanje jedinica i poduzele potrebne mjere za uklanjanje nedostataka. Također je održano po nekoliko konferencija po Brigadama i Odredima, na kojoj su prisustvovali članovi ovoga Štaba. Ove su konferencije pokazale dobre rezultate po pitanju uklanjanja nedostataka i organizacionog učvršćavanja naših jedinica.

6) ISHRANA: Ishrana se do sada vršila iz magacina i po selima. U poslednje vrijeme ishrana se prilično pogoršala usljed nedostatka rezerve i pasivnosti samoga kraja. Intendantura se organizira po svim jedinicama ali su još prilično slabe i teško će zadovoljiti u težim momentima. Ishrana se vrši po određenoj tablici od strane Glavnog štaba.

7) ZDRAVSTVENO STANJE: U jedinicama se nisu do sada pojavljivali slučajevi zaraznih poboljenja, ali je zdravstveno stanje prilično slabo to se vidi iz toga što je već veliki deo usljed slabosti otpao. Naročito je slab primorski elemenat. Najviše ima slučajeva internih pobolenja. Sanitet je po jedinicama organizovan, ali sa izvjesnim nedostatcima, usljed pomanjkanja stručnog osoblja. Sada smo dobili i hiruršku ekipu. Na sektor na kom dejstvuje ova Divizija imadu dve bolnice u kojima se nalaze većinom ranjenici. Sa sanitetskim materijalom prilično se oskudjeva, što se vidi i iz izvještaja referenta saniteta.

8) NAPOMENA: Iz izvještaja stanja odjeće i obuće vidi se da su jedinice vrlo slabo snabdjevene sa odjećom i obućom i da neće biti u stanju izdržati hladnoću koja dolazi, tim više što je u pitanju elemenat, koji nije naučio na studen. Po ovome pitanju potrebna nam je hitna i brza pomoć od strane

toga Štaba. Naročito u zimskoj odjeći i obući. U koliko raspolažemo sa ovom spremom, javite nam, dali možemo dobiti i koliku količinu i gdje nam je možete prebaciti.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politikomesar,
SI. odsutan (M.P) Komandant - Potpukovnik,
Kuprešanin[1] v. r.

BROJ 12

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 4. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PELJEŠCU I ZVJERSTVIMA NIJEMACA NAD NENAORUŽANIM NARODOM[1]

ŠTAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
4-XI-43. u 8 č.

ŠTABU VIII KORPUSA

1. Baš sada sam dobio izvještaj od Voja[2] i Stanka[3] sa Pelješca i situacija je sljedeća: Neprijatelj se jako utvrdio na Roti i Čučinu. I pored svih juriša naših boraca na Roti, nije se uspjelo istu likvidirati. Naši su već bili ovladali sa Čučinom zarobivši 4 »Šarca« i ogromnu količinu municije i ostale spreme. Nijemci su vršili 4 uzastopna juriša da bi povratili Čučin i u poslednjem jurišu su uspjeli, pod zaštitom haubičke artiljerije iz Janjine, koja je sa 2-3 haubice sa brzom vatrom zasipala naše položaje, nanijevši priličan broj gubitaka I bataljonu III dal. brigade, uspjeli da je u poslednjem jurišu otmu.[4]

U toku jučerašnjeg dana je vladalo zatišje. Predviđen je napad ponovo za noć 3/4. Rezultate neznamo.

2. U selu Pijavičino pobili su Nijemci 31 muškarca (sve koje su zatekli u selu) i popalili čitavo selo. Takođe su popalili sela Kunu - Sreser, Osobljavu, Oskorušno i opljačkali sva sela. U Kuni su ubili 20 muškaraca, u Oskorušno 9, u Osobljavi izgleda pobili sve i muško i žensko. Iz Janjine odvezli su sve muškarce-od 16-40 god. za Ploču.

3. Saveznicima su dati predloži za bombardovanje položaja ali to je izgleda ostalo obećanje.

7 Milan

u' ?rjgl,nai Wpkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/4, k. 516.

2 Vojin Popović, tada politički komesar Dvadesetšeste divizije NOVJ.

3 Stanko Parmač, tada načelnik Štaba Dvadesetšeste divizije NOVJ.

4 Riječ je o njemačkoj operaciji »Herbstgewitter« u cilju zaposjedanja poluotoka PeljeS Detaljnije o razvoju ove operacije vidi dok. br. 13, 48, 61, 83, 90, 104,' 202, 204, 207, 225, 1227'230, 235, 258 i knj. 8, dok. br. 245, 300, 445 i 500.

4. Još nije dolazila ni jedna [patrola] od brigada XX divizije, ja [sam] mislio da sa 2 bataljonom I dalmatinske, dva bataljona XI brigade, makarskim odredom i 1 bataljonom XII brigade izvršim napad na Makarsku. Očekivao sam povratak 1 bataljona III brigade sa Pelješca, ali izgleda on će još morati ostati tamo, a pored toga je imao prilične gubitke.

Izgleda na uspjeh, pri upotrebi samo ovih snaga koje sam gore napomenuo, ipak ima, jer ćemo imati dosta artiljerije. Ja ću izvesti sve pripreme u tom smislu, a kad budem namjeran napasti, javiću Vam.[5] Što se tiče Pelješca, snaga naših ima, mislim, dosta. Što ste vi predložili da se sa brodovima zabaci iza leđa neki bataljon - to je nemoguće izvršiti sa ovim jedinicama. Večeras ćemo probati sa 1 bataljonom XII brigade, jer komandant brigade[6] kaže da će pokušati pa što im bog da.

5. Borci Neretvljanskog odreda odbili su jednu neprijateljsku kolonu, koja je pokušala da pravi ispad iz Rogotina i Ploče ka Resnoj Kosi-Graci i Družijanićima. Neprijatelj uz put palio je i uništavao sela.[7]

6. Upućujemo za I proletersku diviziju još 100 boraca iz naše XIII brigade, a jednu stotinu smo već uputili.[8]

7. Ostalih promjena nije bilo na ostalim sektorima moje divizije.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za Štab
komandant, major
(M.P.) *Nik.*[9] *V. Martinovic* v. r.

5 Napad na Makarsku nije tada izveden. Vidi dok. br. 90.
6 Borko Arsenić.
7 Vidi dok. br. 193, 201 i 202.
8 O upućivanju boraca iz dalmatinskih jedinica u Prvu proletersku diviziju vidi knj. 8, dok. br. 142, 170, 291 i 292.
9 Niko

BROJ 13

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 4. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PELJEŠCU I PRIPREMAMA ZA NAPAD NA MAKARSKU[1]

26 diviz. 4-XI-43.

ŠTABU VIII KORPUSA

1. Poslije otjerivanja neprijatelja sa Babe i Oštrog Vrha, zatim Trpnja, naše jedinice počele su goniti neprijatelja dalje, zauzevši Golubinicu i nadirući prema Kuni, gdje je sinoć već jedna četa stigla.[2] Na desnom krilu su zauzeli Sv. Juraj i napreduju prema Potomju.

2. Neprijatelj se povlači ostavljajući mrtvih vojnika, telefone i čak i jednu radiostanicu razlupanu. Naši su zarobili nekoliko »Šaraca«, mašinki, municije, itd. Seljaci iz Trpnja pričaju da su Nijemci protjerali brodom preko 40 mrtvih Nijemaca, a ustaše ostavljaju. Izgleda da će ih biti preko 100 izbačenih neprijateljskih vojnika iz stroja.

2. Saveznici su nam dali, odnosno onima na Pelješcu, municije za puške, mitraljeze i bacače.

3. Ništa još nije nam javljeno za IX brigadu XX divizije a koja bi trebala učestvovati u napadu na Makarsku.[3] Čim dobijemo sa njom vezu izvjestičemo radiogramom.

4. Vršimo pripreme za likvidaciju Makarske. Nadamo se da će biti i tu uspjeha. Po likvidaciji neprijatelja sa Pelješca, prebacićemo odmah I bataljon III dalmatinske brigade, radi učešća u akciji na Makarsku.

5. Neprijateljske snage i njihov raspored dostavlja vam se u prilogu od R.O.C.[4] za Južnu Dalmaciju. Tražićemo od Saveznika da bombarduju Makarsku.

6. Na ostalim sektorima nije bilo nekih naročitih promjena.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za Štab
komandant, majora
Nik.[5] V. Martinović v. r.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Voinoistoriiskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/4, k. 516.

p 2 Odnosi se na njemačku operaciju »Herbstgewitter« u cilju zaposjedanja poluotoka Detaljnije o razvoju ove operacije vidi dok. br. 12, 48, 61, 83, 90, 104, 202, 204, 207, 225, 226, 227, 230, 235, 258 i knj. 8, dok. br. 245, 300, 445 i 500.

3 Napad na Makarsku tada nije izveden.

4 Raionski obavještajni centar

5 Niko

BROJ 14

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH BENKOVAC OD 5. STUDENOG 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZADAR O POLI TIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE I SKOJ-a U KOTARU'

K.K.[2]KP.H. za kot. Benkovac
5-XI-43.
Br. SI.

Drugarskom Komitetu K.P.H.
za okrug Zadar

Dragi drugovi, Šaljemo vam izvještaj sa našeg kotara:

Politička situacija kotara Benkovac je povoljna. Veći dio sela ovoga kotara narod simpatiše i pomaže našu borbu. Ima sela koja još uvijek sa rezervom samo posmatraju našu borbu, a jedan manji dio još uvijek je privržen okupatoru i sarađuje sa njegovim slugama. Naročito se u nekim selima osjeća propaganda Milorada Stegnjaića. Sredstva sa kojima se on služi u svome radu imaju karakter nasilni. Tako na primjer u zadnje vrijeme izdao je poziv u ime Četničkog Štaba u Benkovcu gdje postavlja rok i pretnju za ulaženje u četnike. Dosada nije zapažen nikakav odziv. Iz poziva se jasno razabire njegova podla privrženost okupatoru. Izlaze izvan žice i održavaju zasjede.

Općina Benkovac

U velikom dijelu općine narod simpatiše i pomaže našu borbu, izuzev Podlug, Lipuri, Lisičić, dio Perušića, Popović koji su ustaški nastrojeni i ne potpomažu NOB. Rodaljice i Bruska stoje pasivno. U ovoj opštini se osjeća četnička i ustaška propaganda. U Kuli i Korlatu se osjeća jaka propaganda Stegnjaića, Miro Gulin i Jere Vuić vrše ustašku propagandu, preko svojih agenata van žice a oni su u Benkovcu. Samo mjesto Benkovac poslije pada Italije prilično se drži i ne podliježe lako neprijateljskoj propagandi iako su u mjestu neprijatelji jaki. Trebalo bi odmah sada dok je Stegnjaić još slab sa svojom grupom spriječiti mu njegove šetnje kroz sela, kako bi ga se još u početku spriječilo u njegovom izdajničkom radu, jer za eventualni propust mogli bi imati većih posljedica.

Općina Obrovac

Narod ove općine pomaže i simpatiše N.O.B, izuzev Jasenica i Kruševa koji su ustaški nastrojeni i Golubića i Krupe koji su četnički nastrojeni. U samim Jasenicama politička situacija je gotovo najlošija. Tu se nije uspilo izbiti onaj zli ukorjenjeni ustaški duh, tu je propaganda njihova najjača. Odnos seljaka prema vojski je tako loš da dolazi do otvorenih sukoba sa nezrelim partizanima, na pr. nedaju drugovima ni vode ni pod krov a ovi pu-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 28/711-716.

2 Kotarski komitet

čaju za ovcama. POTICATELJ glavni jest Polde Ivezić preko svojih agenata. Kruševo koje je bilo banditsko i ustaško dosta seje pasiviziralo. Iz Kruševa ima svega četiri bandita u njemačkoj policiji u Obrovcu. Golubić koji je nastrojen četnički ne pomaže N.O.V. Ima ih u šumi koji se kriju oko svojih kuća 80 četnika raspršenih u grupice koji nemaju nikakove službene veze. Krupa koja je bila četnička skroz, popravila se je i neki dio pristupio je u vojsku, a ostali su četnjakovići ima ih oko 120 koji se također kriju sa puškama. Po neki od njih sarađuju sa Njemcima. Održan je masovan zbor u Golubiću i Krupi, koji je dosta koristio i djelovao na taj narod. Samo mjesto Obrovac je dosta dobro, narod simpatiše N.O.B. Vaso Miljuš vrši četničku propagandu.

Općina Smiljčić

Narod simpatiše i pomaže N.O.B, samo im je borbenost nikakva, drže se u rezervi u mobilizacionom pogledu. Rupalj i Trljuge ne pomažu N.O.B, ali ipak pasivno se drže. POPRAVILA su se sela najviše Islam Grčki a zatim Biljane D., Kašić i Islam Lat.[3] Nacionalna mržnja je prilično suzbijena. No još uvijek se osjeća potajni rad i uticaj pete kolone koja sprečava mobilizaciju i drži narod u pasivnosti.

Općina Novigrad

Narod simpatiše i pomaže N.O.B, izuzev Pridrage koja je ustaški zaražena. Paliuv i Podgradina koji su bili ustaški nastrojeni danas pomažu N.O.B. Stoje u pasivnosti. Ostala sela simpatišu i pomažu našu borbu.

ORGANIZACIONO STANJE KOTARA

18-IX-43. kada je formiran K.K. K.P.H. - Benkovac stanje je bilo slijedeće:

K.K. K.P.H. bio je formiran od 4 člana, postojala je jedna part, jedinica u Jagodnji G. od 5 članova, isto tako u općini Obrovac od 5 članova.

18 kandidata u općini Benkovac
12 kandidata općina Obrovac
2 kandidata općina Smiljčić
1 kandidat općina Novigrad

bilo je dne 18/IX - 33 kandidata od toga primljeno u partiju 12.[4]
Do 18/IX - nije postojao rad sa simpatizerima.[5]

Rad sa simpatizerima nije bio.

Na sastanku ovog komiteta od 18-IX-43. na kojem je prisustvovao i jedan član O.K. K.P.H. - Zadar riješilo se je da se najmanje 50% od ovih kandidata uvuče u Partiju, i da se pronađu novi kandidati da se što aktivnije radi sa simpatizerima.

3 Islam Latinski
4 i 5 Ovaj dio teksta je u originalu dopisan rukom.

Dana 4-IX-[6] održan je sastanak K. Komiteta na kojem se je vidio slijedeći rezultat.

U općini Benkovac postoji jedna part, jedinica i to u Jagodnji Gr.[7] sa 5 čl., a od 18 kandidata u ovoj općini ulazi u Partiju 12, pronađeno novih 7 kandidata tako da imamo sada u općini 13 kandidata, pronađene su simpatizerske grupe.

Općina Obrovac postoji jedan povjerenik drug Zrmanj. U Bilšanima postoji part, jedinica od 4 člana i to: PETAR MAJSIROVIĆ, VESELINOVIĆ JOVAN, OLUJIĆ VOJIN, RADO BADA. Postoji part, jedinica u Žegaru od tri člana i to OBRADOVIĆ MILE, PAIĆ NIKOLA I KUMAŽEC DUŠAN. Isto tako u Muškovcima ima part, jedinica od 3 člana i to DUŠAN SIMIĆ, MILANKO PAVAO i PARAVIDA STEVAN.

KANDIDATA IMA 10, sa kojima se radi. Pronađene su simpatizerske grupe sa kojima se radi. U općini Smiljčić-Novigrad ostalo je nepromjenjeno.

Postoji u kotaru N.O.O. od 7 čl. i 4 općinska, svaki po 7 članova i 57 mjesnih N.O.O.-a, a u 7 mjesta još nisu formirani.

ORGANIZACIJA SKOJ-a

Postoji K. Komitet SKOJ-a od tri člana, općinsko povjereništvo 1 član, 1 aktiv u Gornjoj Jagodnji od 4 druga i 4 drugarice. Polača 1 aktiv od 4 druga. Ceranje jedan aktiv od jednog druga i tri drugarice.

Općinsko povjereništvo za Obrovac od 2 člana. U Karinu postoji aktiv od[8] [...] drugova, Zelengrad 1 aktiv od 4 druga, Žegar 1 aktiv od pet drugova Bilišani 4 druga i jedna drugarica i Muškovci 2 druga i 2 drugarice.

Općina Novigrad

Novigrad 1 aktiv tri druga i 1 drugarica.

Vinjerac 1 aktiv 3 druga.

U.S.A.O.H.

Kotarski odbor od tri člana.

Općinski Benkovac, odbor 4 člana.

Mjesni odbori postoje u ovim mjestima: Jagodnja Gornja i Donja, Tinj, Lišane, Polača, Geranje Gornje i Donje, Buković, Kula, Zagrad, Zapužani, Pristeg, Raštević.

Općina Obrovac odbor od 3 člana.

Mjesni odbori postoje u: Karinu, Bilišanima, Muškovcima, Žegaru, 3 odboru po zaseljcima.

Općina Novigrad

Mjesni odbori postoje: Novigrad, Vinjerac, Slivnica, Posedarje i Podgradina.

Općina Smiljčić, postoji u mjestu Smiljčiću i Kašiću.

A.F.Ž.

Postoji kotarski A.O.Ž. od 3 čl. sada 5 članova.

6 Trebalo bi da stoji 4-XI

7 Gornjoj

8 Na ovom mjestu je dokumenat oštećen.

OPĆ. Benkovac 1 A.O.Ž od 5 čl. i u mjestima JAGODNJA GORNJA I DONJA, KAKNA, TINJ, LIŠANE, POLAČA, BUKOVIĆ, KOŽULOVAC, CERANJE GORNJE I DONJE. Opć. Novigrad 1 AOŽ od pet čl. i u mjestima VUČJAK, VINJERAC, POSEDARJE, PODGRADINA i NOVIGRAD.

Opć. Obrovac ima A.O.Ž. od 4 člana i u mjestima: KARIN, ŽEGAR, ZELENGRAD, MUŠKOVCI, ZATON I BILIŠANE.

Dopisnička služba nije još uvijek obuhvatila cijeli kotar, pošli smo sa mrtve točke ali nastojaćemo da rad još više pojačamo.

Partijci su počeli u blagajnu redovno uplaćivati.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

za K.K. K.P.H. - Benkovac
Jokić,[9] v. r.

BROJ 15

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH TROGIR OD 5. STUDENOG 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI NA TERENU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE[1]

K.K.[2]K.P.H.
Trogir

Položaj 5/11 1943.

Drugarskom
O.K.[3]K.P.H. za Srednju Dalamciju

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Šaljemo vam mjesečni izvještaj rada za mjesec listopad.

1. Politička situacija. Na ovom Kotaru danas je nešto jasnija nego je bila ranije. Opaža se kod većeg dijela masa panike, jer masa strahuje najviše kad čuje da njemački zločinci i njihovi plaćenici ustaše i četnici napadaju t.j. ugrožavaju neposrednu blizinu i sam naš kotar. Pošto je masa osjetila krvava zločinstva talijanskog fašizma, nije više strpljiva vidjeti ispred sebe krvava zločinstva posljednih razbojničkih hordi krvavog fašizma,

9 Jovica

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 29/249-251.

2 Kotarski komitet
3 Okružnom komitetu

jer ista je dobro upoznata, kakva su djela počinili našem narodu. Narod ovoga kotara shvatio je svoje dužnosti svijesno, prema čemu imamo i dokaza u odazivu u N.O.V. gdje se može zaključiti da je sa ovog Kotara 95% uz N.O.B, a drugi je dokaz što na ovom Kotaru imamo sliku narodnog ustanka. Ovdje se otvoreno vidi sticanje autoriteta Partije, koja je bila u stanju da narod povede u narodnu oslobodilačku borbu.

Rad reakcionarnih klika poslije kapitulacije Italije nije na vidiku, nećemo kazati da je nepostoji, ali se nalazi u nemoći razvitka svojega posla. Ubijen je jedan njemački zarobljenik i jedan četnički organizator. Jedino u selima naše gornje zagore, gdje razbojnik Pavelić sa svojim ustašama ima neki utjecaj u ovećem broju seljaka. Ali se i tu vidi njihova nemoć buduć se narod počeo uvjeravati tko mu je prijatelj tko neprijatelj. Te i oni seljaci koji su bili zalutali iz dana u dan povezuju se uz našu N.O.B.

II. **Organizaciono stanje:** Partijski rad na organizacionom polju bio je slijedeći: Sami članovi K.K. nisu odgovorili svojim dužnostima iz toga razloga, što je sam K. K. bio mlad, kao što vam je i poznato, da je bio okrnut. Ipak se održalo nekoliko zborova u više sela, gdje se narod masovno odazvao. Rad po partijskim jedinicama tekao je redovito. Održani su sastanci sa svim Opć. i M.K. također su se preformirale sve partijske jedinice, koje su bile u rasulu za vrijeme mobilizacije, a to zato što smo jedan dio naših partijskih članova dali u vojsku. Broj partijskih članova koji su poslani u vojsku za popunjavanje odgovornih mjesta je 45. Ujedno smo formirali Opć. K. u Drveniku sa 4 člana od kojih je jedan dignut u vojsku. Svi ostali partijski članovi koji se nalaze na terenu nemaju dovoljnu političku izgradnju, a uzrok je u nedostatku partijske literature, koju su drugovi dignuti u vojsku većim dijelom ponili sa sobom u vojsku. Umnoženo je 10 kom. kratkih kurseva koji su podjeljeni po jedinicama.

Organizaciono stanje naše partije izgleda ovako:

Kotarski Komitet ima 5 članova, 4 druga i 1 drugarica.
M.K. Trogir ima 2 člana.
Jedinica u Trogiru ima 3 člana, od kojih 1 drugarica.
Kandidata 1.
Opć. K. Marina ima 3 člana, ima 5 partijskih jedinica.
Jedinica Vinišća ima 3 člana - kandidata 4 od kojih 2 drugarice.
Jedinica Sevid ima 4 člana - od kojih 2 drugarice.
Kandidata 5, od kojih 2 drugarice.
Jedinica Najevi ima 3 člana - kandidata 3
Jedinica Vrsine ima 4 člana - kandidata 1 i to drugarica.
Opć. K. Trogir ima 3 člana - sa 1 partijskom jedinicom.
Jedinica Seget g. ima 5 članova - kandidata 4.
Okrug i Žedno ima 6 kandidata.
Jedinica pred Opć. N.O.O. Prgomet ima 4 člana - kandidata 2.
Jedinica Labin ima 5 članova - kandidata 4
Opć. K. Drvenik ima 3 člana, od kojih 1 drugarica.
Jedinica Drvenik 2 člana - kandidata 3.

Jedinica pred K.[4]A.F.Ž. ima 6 članova.
Jedinica u krojačkoj radioni ima 3 člana, od kojih 2 drugarice.
Jedinica u Komandi Mjesta ima 3 člana,
Jedinica Pred Mjesto ima 4 člana.
Jedinica u Kot. N.O.O. ima 5 članova.
Ima 6 članova partije koji nisu obuhvaćeni u jedinici, pošto iste jedinice nisu još formirane.
Ukupan broj članova na terenu ovoga Kotara je 59, od kojih 16 žena. Kandidata 38, od kojih 7 žena.

Organizaciono stanje partije u vojsci t.j. Odredu izgleda ovako: Formirana je jedinica u štabu Odreda od 5 članova, još nismo uspjeli da formirano bataljonske biroe i četne jedinice.

Ukupan broj partijaca u Odredu je 22 člana.

III. **S.K.O.J.** Organizaciono stanje S.K.O.J-a nije potpuno svojim dužnostima zadovoljilo, obzirom na to što je aktiv Skoja stupio u našu vojsku. Nakon čega smo ipak uspostavili sva Opć. i Mjesna rukovodstva, kao i dosada, također i seoske aktive. Ista rukovodstva nisu još sposobna rukovoditi sa sastancima, gdje im drugovi K.K pružaju punu pomoć i prisustvuju na njihovim sastancima gdje ih se upućuje u radu. U vidu se ima da će Skoj u najkraćem vremenu zadovoljiti i svoje dužnosti ponovo opravdati, iako pod mladim rukovodstvom. Dosadašnje činjenice naše omladine dokazuju nam najbolje po svojem odazivu u našu vojsku, gdje je poslije kapitulacije Italije pa do danas stupio u našu vojsku 360 omladinaca-ka.

Organizaciono stanje S.K.O.J.-a izgleda ovako:

Kotarski komitet S.K.O.J-a ima 4 člana, od toga 2 drugarice. Dva opć. rukovodstva i 1 Mjesni ima 14 članova, od toga 8 drugarica. 19 seoskih aktiva koji broje 73 člana, od toga 42 drugarice.

IV. **U.S.A.O.H.** Naša organizacija, kako do sada tako i od sada obuhvatila je sve poštene omladinske mase oko svojih organizacija, kako u mjestima gdje se ranije kapitulacije aktivno radilo, a danas u svim selima i u samom gradu gdje je okupator tek kapitulacijom Italije napustio. Tako da su po čitavom našem Kotaru uspostavljeni odbori sa kojima se radi, a najviše na tome da samostalno rade. Tako da je već jedan dio tih odbora počeo prilično djelovati - politički i organizaciono obuhvatio oko sebe široke omladinske mase. Naša je organizacija aktivna pred svim zadacima koji se postave pred nju. Tako da učestvuje u svim mogućim radovima na terenu, kao kod rušenja puteva, čišćenja i u radnim četama i bataljonima su prvenstveni nosioci za rad. Jedino što našoj omladini spriječava razvitak političkog uzdizanja je nepismenost.

Organizaciono stanje U.S.A.O.H-a izgleda ovako: Kotarski U.S.A.O.H. ima 4 člana, od toga 1 drugarica, dva opć. i 1 mjesni odbor ima 12 članova, od toga 7 drugarica. 38 seoskih odbora imaju 159 članova od toga 91 drugarica. Obuhvaćeno ukupno 1554 člana, od toga 1055 drugarica.

V. **A.F.Z:** Žene su uvijek ostale aktivne, rad na organizacionom polju je dobar, ali na političkom zaostaje dosta, obzirom na nepismenost. Svoju dužnost su shvatile vrlo ozbiljno i u svakom polju rada aktivno učestvuju i pomažu naš pokret.

4 Kotarski odbor

Organizaciono stanje A.F.Ž.-a izgleda ovako:

Kotarski A.F.Ž. ima 5 članica.
4 Opć. 1 Mjesni odbor ima članica 26.
43 seoska odbora imaju 181 članicu.
Trogir 2 rejona imaju 9 članica i 5 odbora.
Obuhvaćeno žena na Kotaru 3268.
Pomoć daju 2886, od svih obuhvaćenih žena ima pismenih 118.

VI. **N.O.B:** Rad narodnih oslobodilačkih odbora na organizacionom političkom polju je kud i kamo bolji nego je ranije bio. Nismo doživili da nijedan N.0.0 otkazao poslušnost na zahtjev N.O.V. i ako je vojska više puta postavila neopravdane zahtjeve. Odbori imaju priličan utisak kod masa, narod se obraća kod njih i priznaje ih kao svoju pravu narodnu vlast. U svim pitanjima obraćaju se k njima, ali najviše u pogledu svojih ekonomskih loših strana, koje je obuhvatio veći dio naroda na ovom Kotaru. Vidi se da rad N.0.0. uvijek se podiže osobito u pogledu organizacionog pitanja, jer imamo sliku rada u svim selima, gdje su se osnovale radničke čete sve pod uticajem N.0.0. koje obrađuju zemljišta prvenstveno obiteljima boraca, te pomažu na gradnji kuća koje se obnavljaju za porodice. Doista cjeo rad je usklađen u duhu i požrtvovanju za naš jedinstveni pokret. Jedan od najtežih nedostataka za sve naše odbore je taj što na osnovi teškog ekonomskog stanja ovoga Kotara nije u mogućnosti da se riješi jedan težak problem, da se suzbije šverc, koji je najviše obuhvatio Segetsko-Trogirski sektor. Nadamo se da će i ovo biti u najkraće usklađeno sa svim nedostacima uz pomoć vojno pozadinskih vlasti.

Organizaciono stanje N.O.O. izgleda ovako:
Kotarski N.O.O. sa 4 općinska i 1 gradski N.O.O., te 41 seoski N.O.O. skoro u svim odborima ima žena.

Finansijski izvještaj: Partijska članarina iznosi za mjesec rujan i listopad Lira 1.000-

N.O.F. Sakupljeno u novcu:
Lira 45.509.-od kojih izdano po odborima
Lira 11.439.-

Lira 34.070 - Ostatak
Materijalni primici za isti mjesec iznašaju:
Kg 3.192.-
Lit. 1.671— Materijal i roba vrijedi u novcu
Lira 232.352 - Od toga izdano N.O.P. kao pripomoć seljacima stradali od okupatora iznaša Lira 11.439-

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za K.K. K.P.H. Trogir
Dalmatinski[5] v.r.

5 Ivan Lučin-Dalmatinski

BROJ 16

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 6. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA ČETVRTE BRIGADE KOD TRILJA[1]

ŠTAB
IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije
6. XI. 1943. g.
19. h.

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije

1. Primili smo vaša dva radiograma, jedan o pokretu Njemaca od Trilja prema Cisti, a drugi o polažu kolone ranjenika za Podgoru.

Ovog momenta dobili smo izvještaj od Štaba IV. Dalmatinske Brigade da je jutros neprijatelj krenuo iz Trilja cestom koja vodi preko Čaporica i cestom Trilj-Vrpolje-Tijarica. Neprijatelj je uspio da potisne bataljon naše IV. Brigade, a prema izvještaju Štaba Brigade morali su se povući i snage X. Brigade, koje su zatvarale cestu Trilj-Tijarice. Tačan rezultat današnje borbe nije nam poznat, ali neprijatelj napada sa jačim snagama.

Jača neprijateljska kolona krenula je od Imotskog preko Prološca za Lovreć.[2] Ta kolona sukobila se je sa bataljonima IV. Dalmatinske Brigade i pod borbom popravljala je komunikaciju i uspjela se probiti sa 64 kamiona preko Studenaca ka Lovreću.

Štab X. Brigade nas izvještava, a njega je izvjestio Štab Mosorskog Odreda, da je na prostoriji Žrnovnica, Štrožanac i Splitsko polje neprijatelj koncentrisao veće snage od 2.000 do 3.000 ljudi sa kamionima i tenkovima. Prema izvještaju Štaba Mosorskog Odreda ta neprijateljska kolona ima namjeru da krene cestom koja vodi uz obalu prema Omišu i Makarskoj. Kolona je već krenula i navodno već vodi borbu sa Mosorskim Odredom.

Iz svih ovih neprijateljskih pokreta i koncentracija neprijateljske vojske vidi se da ima ofanzivne namjere prema Biokovu i Makarskom Primorju-[3]

Mišljenja smo da kolona ranjenika koja bi trebala da krene za Podgoru neće biti u mogućnosti da se probije do Podgore, jer je neprijatelj ugrozio tu komunikaciju, sa ovom kolonom koja se je probila od Imotskog prema Lovreću. Budući da malo postoji mogućnosti da bi se moglo proći cestom od Aržana do Podgore mi ćemo ranjenike zaustaviti i vratiti ih natrag jer nemamo mogućnosti da osiguramo tu cestu i momentalno nam je uopće situacija nepoznata na prostoriji oko Lovreća.

Jedan kamion pun šećera i cvibaka koji je kretao od Podgore za Livno stao je na cesti t.j. na raskrsnici puteva Tijarica-Aržano, Tijarica-Dobranje kod sela Sablić, jer mu je ponestalo nafte i nemože se staviti motor u po-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistoriiskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 24/3, k. 516A.

j. . .? ' 3 Vjerojatno se radi o koncentraciji snaga SS divizije »Prinz Eugen« i 118. lovačke divizije za izvođenje operacije »Landsturm« u cilju čišćenja rajona Lovreć-Stuđenci-Aržano-Sestanovac i Zagvozd-Makarska-Omiš. Vidi dok. br. 17, 18, 37, 40, 42, 50, 51, 64 65, 83, 99, 100, 107, 143, 186, 190, 191, 207, 210, 218, 220, 226, 227, 230, 235, 236, 237, 241, 246, 247, 311, 401 i 412 i knj. 8, dok. br. 438.

gon. Bilo bi potrebno da hitno uputite jedan prazan kamion da istog izvuče odnosno da mu donese nafte, jer u protivnom moglo bi još u toku sutrašnjeg dana biti kasno.

Na sektoru III. Brigade nema nikakovih promjena.

Prema izvještajima koji stižu iz Imotskog svi govore daje u Imotskom i u selima prema Mostaru skoncentrisano veći broj neprijateljske vojske.

Bataljone koji se nalaze oko Trilja orijentisati ćemo više sjeverno, jer izbijanjem kolone u Lovreć isti bi bili ugroženi. Sa bataljonima IV. Brigade nastojat ćemo da napadamo neprijateljsku kolonu bočno i onemogućavamo joj normalno kretanje.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

(M.P.)

Komandant:
A.[4] *Banina* v. r.

BROJ 17

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 7. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI ČETVRTE I DESETE BRIGADE KOD STUDENACA[1]

ŠTAB
IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije
Br. 77/43.
7. XI 1943.
15,30 h.

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije

Neprijatelj koji je jučer ujutro pošao iz Imotskog u pravcu Studenaca, poslije borbe od nekoliko sati sa djelovima IV. Dalmatinske Brigade ispred Studenaca, uspio je da prođe ovim putem i stigne do mraka u Lovreć, gdje je i zanoćio.[2] Neprijatelj koji je također jučer u jutro krenuo iz Trilja u dva pravca i to prema Vrh polju dočekan je od snaga IV. i X. Dalmatinske Brigade, koji je poslije borbe čitavog dana pred mrak povraćen u pravcu Trilja. On nije uspio da se probije u susret koloni od Studenaca. Danas se sa pravca Studenci-Cista čuje prilično jaka artiljerijska vatra, ali nemamo još izvještaja od Štaba IV. Brigade.

Mi smo u duhu naređenja toga Štaba pisatog 6. ov. mj. u 22 časa izdali jednu opštu zapovjest Brigadama čiji vam prepis prilažemo. Smatramo da

4 Ante

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4, k. 516.

2 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

Š T A B
IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije
Br. 77 / 43.
7. XI. 1943.
15.30 . h.

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije

Neprijatelj koji je jučer ujutro pošao iz Imotskog u pravcu Studenaca, poslije borbe od nekoliko sati sa djelovima IV. Dalmatinske Brigade ispred Studenaca, uspio je da prodje ovim putem i stigne do mraka u Lovreć, gdje je i zanočio . Neprijatelj koji je takodjer jučer u jutro krenuo iz Trilja u dva pravca i to prema Biorinama i prema Vrhpolju dočekan je od snaga IV. i X. Dalmatinske Brigade, koji je poslije borbe čitavog dana pred mrak povraćen u pravcu Trilja. On nije uspio da se probije u susret koloni od Studenaca. Danas se sa pravca Studenci - Cista čuje prilično jaka artiljerijska vatra, ali nemamo još izvještaja od Štaba IV. Brigade.

Mi smo u duhu naredjenja toga Štaba pisatog 6. ov. mj. u 22 časa izdali jednu opštu zapovjest Brigadama čiji vam prepis prilažemo. Smatramo da je sad najzgodnije ovako, jer se nema vremena vršiti neko pregrupisavanje, u kom bi se xxxxxxxx slučaju neprijatelj mogao probiti u željenu stranu. U ovom smislu mi smo i ranije izdali avizo naredjenje IV. Brigadi za najpogodniji način spriječavanja neprijatelja u sprovodjenju njegovih namjera. Kako se bude razvijala situacija, mi ćemo tako i davati konkretne zadatke svim ili pojedinim jedinicama. Bit ćemo aktivni i nastojat ćemo da onemogućimo neprijatelju sprovodjenje njegovih namjera.

Dobro bi bilo da se III. Krajiška Brigada prebaci preko Šujice i Duvna na pravac Imotskog, koja bi sa našom III. Brigadom vjerujemo zauzela i Posušje i Imotski, sa kojim bi zadali veliki udarac neprijatelju i konačno ga pomeli u njegovim planovima. Inaće neki ozbiljniji poduhvat takvog značaja mi sa ovim našim snagama nebismo mogli izvesti.

S obzirom na situaciju koja je nastala od jučer, mi predlažemo da se naša I. Brigada prebaci sa otoka na Biokovo, koju bi smo upotrebili za pritisak na Imotski sa južne strane.

U jučerašnjoj borbi koju je vodio IV. bataljon IV. Brigade prema Trilju, pored navedenog rezultata borbe, mi smo imali jednog mrtvog i jednog ranjenog, a neprijatelj je imao 13 mrtvih i mnogo više ranjenih .

Imotski Odred i naša IV. Brigada predlažu da se bombarduje Imotski, navode razlog da tamo ima prilično veliki broj njemaca i ustaša. Ako bi se to preduzelo onda navodimo podatke o rasporedu neprijateljskih snaga ovoga garnizona. Njemačka vojska se u glavnom nalazi u duvanskoj stanici, gdje su imagacini, većina tenkova, oružja i ostali materijal. U sudskoj zgradi je glavna njemačka komanda. U Gradjanskoj školi ima nešto vojske - ustaške , a ispod nje su parkirani kamioni. U kući Lazara Todića nalazi se bolnica.

Skicu Imotskog na kojoj je bilo tačno unešeno raspored vojske kao i orudja za odbranu grada naš obavještajni oficir je dostavio drugu Šimiću bez našeg znanja, pa mu je u slučaju potrebe zatražite.

O situaciji na sektoru nijesmo vas mogli prije izvjestiri jer nijesmo dobili podatke od Brigada, a radiovezu imamo u 6 časova i u 17 časova. Mi predlažemo da se jutarnje vrijeme primopredaje depeša promjeni mjesto u 6 da bude 10 časova, ili da se uvede još jedno vrijeme.

Smrt fašizmu - sloboda narodu !

Načelnik : Komandant :

Faksimil dokumenta broj 17

je sad najzgodnije ovako, jer se nema vremena vršiti neko pregrupisavanje, u kom bi se slučaju neprijatelj mogao probiti u željenu stranu. U ovom smislu mi smo i ranije izdali avizo naređenje IV. Brigadi za najpogodniji način spriječavanja neprijatelja u sprovođenju njegovih namjera. Kako se bude razvijala situacija, mi ćemo tako i davati konkretne zadatke svim ili pojedinim jedinicama. Bit ćemo aktivni i nastojat ćemo da onemogućimo neprijatelju sprovođenje njegovih namjera.

Dobro bi bilo da se III. Krajiška Brigada prebaci preko Šujice i Duvna na pravac Imotskog, koja bi sa našom III. Brigadom vjerujemo zauzela i Posušje i Imotski, sa kojim bi zadali veliki udarac neprijatelju i konačno ga pomeli u njegovim planovima. Inače neki ozbiljniji poduhvat takvog značaja mi sa ovim našim snagama ne bismo mogli izvesti.

S obzirom na situaciju koja je nastala od jučer, mi predlažemo da se naša I. Brigada[3] prebaci sa otoka na Biokovo, koju bi smo upotrebili za pritisak na Imotski sa južne strane.

U jučerašnjoj borbi koju je vodio IV. bataljon IV. Brigade prema Trilju, pored navedenog rezultata borbe, mi smo imali jednog mrtvog i jednog ranjenog, a neprijatelj je imao 13 mrtvih i mnogo više ranjenih.

Imotski odred i naša IV. Brigada predlažu da se bombarduje Imotski, navode razlog da tamo ima prilično veliki broj Njemaca i ustaša. Ako bi se to preduzelo onda navodimo podatke o rasporedu neprijateljskih snaga ovoga garnizona. Njemačka vojska se uglavnom nalazi u duvanskoj stanici, gdje su i magacini, većina tenkova, oružja i ostali materijal. U sudskoj zgradi je glavna njemačka komanda. U Građanskoj školi ima nešto vojske - ustaške, a ispod nje su kamioni. U kući Lazara Todića nalazi se bolnica.-

Skicu Imotskog na kojoj je bilo tačno unešeno raspored vojske kao i oruđa za obranu grada naš obavještajni oficir je dostavio drugu Šimiću bez našeg znanja, pa mu je u slučaju potrebe zatražite.

O situaciji na sektoru nismo vas mogli prije izvjestiti jer nijesmo dobili podatke od Brigada, a radiovezu imamo u 6 časova i u 17 časova. Mi predlažemo da se jutarnje vrijeme primopredaje depeša promjeni mjesto u 6 da bude 10. časova, ili da se uvede još jedno vrijeme.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom.[4] *Poleksić* v. r.

Komandant:
A.[5] *Banina* v. r.

(M.P.)

3 Riječ je o 1. dalmatinskoj brigadi koja je 25. listopada 1943. upućena na obalu radi intervencije na poluotoku Pelješcu. Poslije toga brigada je konačno ušla u sastav 26. divizije NOVJ. Vidi knj. 8, dok. br. 293.

4 Momčilo

5 Ante

BROJ 18

ZAVPOVIJEST ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 7. STUDENOG 1943. PODREĐENIM JEDINICAMA DA NAPADAJU NEPRIJATELJSKU KOLONU NA CESTI IMOTSKI-TRILJ[1]

ŠTAB
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 76/43.
7. XI. 1943. g.

Štabu VIII Korpusa

ZAPOVIJEST
(Sekcije Split, Livno, Makarska razmjer 1:100.000)

Neprijatelj je pojačao svoje snage u Imotskom iz Mostara a u Trilju iz Sinja. Jačina njegova se ne može pravilno procijeniti, a sastav im je većinom Nijemci, pojačani ustašama. Neprijatelj iz Klisa i Splita već dva dana vrši napad prema Mosoru, preko njega dalje u pravcu Dolca.

5. ov. mj., rano jutrom, iz Imotskog je krenula jedna motorizovana kolona od 64 kamiona i nešto tenkova, vjerovatno kao prethodnica glavnine koja se nalazi u Imotskom, preko Prološca na Studence, gdje se poslije vođene borbe od nekoliko časova sa dijelovima IV Dalmatinske brigade probio preko Studenaca u pravcu Lovreča, gdje je i zanoćio.[2]

Isto 5. ov. mj. neprijatelj je također krenuo iz Trilja sa jakim snagama, jednom kolonom preko Čaporice za Biorine, a drugom kolonom preko Vedrina za Vrpolje. Borba se vodila čitav dan sa dijelovima IV i X Dalmatinske brigade i on nije uspio da se probije ovim pravcem, već je u toku ovoga dana za nešto povraćen u pravcu Trilja.

Iz ovog se vidi da neprijatelj ima namjeru da ovlada komunikacijom Mostar-Imotski-Sinj-Split, kao za njega vrlo važnom, pored toga da prekine našu vezu sa Primorjem. On svakako ima namjeru, ukoliko bude mogao uspjeti, i pored ove komunikacije ovladati Jadranskom obalom.

Desno od nas, na položajima oko Hana i Sinja nalaze se snage XX i XIX Divizije, koje zatvaraju pravce prema Livnu i Vrlici. Na pravcu Omiš-Makarska nalazi se IX Dalmatinska brigada i Mosorski odred, a na Biokovu XI Dalmatinska brigada i Imotski partizanski odred u pravcu Imotskog od Zadvarja.

U ovoj situaciji naša je Divizija dobila zadatak da sa III i IV Brigadom ove Divizije i X Brigadom XX Divizije, koja ostaje i dalje pod našom komandom, dejstvuje na neprijateljsku kolonu od Imotskog do Trilja, koja nadire i sa jedne i sa druge strane i da pogodnim manevrom udara neprijatelja u najosetljivija mjesta radi sprečavanja saobraćaja na ovoj komunikaciji,[3] nemogućnosti prodora u pravcu obale i nemogućnosti opstanka uopšte na ovom sektoru.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 19/1, k. 516.

2 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3 O rezultatima napada na neprijateljske snage na ovoj komunikaciji vidi dok. br. 99,

Radi izvršenja postavljenog zadatka, izdaje se slijedeće

N A R E Đ E N J E :

1) III Dalmatinska brigada ostaje na svojim sadašnjim položajima sa istim zadatkom, s tim što će vršiti jači pritisak na Posušje i Imotski. Zgodnim manevrom sa jednim ili sa dva bataljona može izvršiti udar na osjetljiva mjesta, tj. u bok ili u leđa neprijatelju. Preko bataljona IV Brigade u Viru, sa istom održavati tijesnu vezu i, ukoliko se ukaže mogućnost, sadejstvovati na putu Imotski-Studenci.

U daljnjem razvijanju situacije, po potrebi dobijat će konkretne zadatke.

2) IV Dalmatinska brigada prikupit će svoj IV Bataljon na zgodno mjesto od Dobranja do Studenaca, a ostali bataljoni neka budu na svojim mjestima s tim što će im Štab Brigade davati zadatke u zajedničkom napadu na pogodna mjesta komunikacije Imotski-Trilj, radi razbijanja neprijatelja u duhu postavljenog naređenja. Vezu desno održavati sa dijelovima X Dalmatinske brigade u pravcu Biorine-Vrpolje-Velić, a lijevo sa III Dalmatinskom brigadom, preko svog bataljona na Kobiliću. U pravcu Zadvarja preko Šestanovca nalaze se dijelovi IX Dalmatinske brigade, nastojati da se i sa njima uhvati veza.

Imotski partizanski odred u ovoj situaciji staviti pod svoju komandu u operativnom smislu i davati mu konkretne zadatke za napad na neprijatelja ili za sadejstvo sa bataljonima te brigade na komunikaciji Imotski-Studenci s južne strane.

Ne držati se striktno određenih mjesta za bataljone, već zgodnim manevrom vršiti napade na neprijatelja tu i tamo na vašem sektoru, gdje će biti najkorisnije s obzirom na razvoj situacije.

3) X Dalmatinska brigada sa svoja dva bataljona biće na prostoru Velić-Vrpolje-Biorine sa zadatkom da vrši napad na neprijatelja koji se bude kretao putevima Cista-Biorine-Trilj i Tijarica-Vrpolje-Trilj. Jedan bataljon držati prema Rudi i Podima koji će zatvoriti pravce od Gala i Otoka, kao i od Trilja preko Graba. Jedan bataljon imati u rezervi na zgodnom mjestu, odakle će moći da se upotrijebi tamo gdje bude najkorisnije. Održavati vezu desno sa dijelovima VIII Dalmatinske brigade na putu Han-Livno a lijevo sa dijelovima IV Dalmatinske brigade preko Dobranja u pravcu Studenaca. Nastojati da se održava veza sa Mosorskim odredom. Zgodnim i elastičnim manevrom napadati neprijatelja i nanositi mu teške gubitke. Postavljanje manjih zasjeda sa dobrim prihvatom može dobro koristiti. Treba biti aktivan i ne dozvoliti neprijatelju komuniciranje ovim putevima, niti mogućnost da se poveže sa onima sa Mosora ili da krene u pravcu Obale.

4) Sve brigade će o svakoj promjeni situacije i novim momentima hitno izvještavati ovaj Štab radi pogodnije koordinacije svih dijelova ove Divizije. Objediniti komandu nad svojim bataljonima i planski im postavljati i davati zadatke. Ne smije se dozvoliti neprijatelju mirno komuniciranje na ovim putevima, niti pak mogućnost da svojim snagama ugrozi obalu.

5) Hirurška ekipa nalazit će se u selu Zidine blizu Bukove Gore.

6) Dva bataljona X Dalmatinske brigade na pravcu Han-Livno prema naređenju Štaba VIII Korpusa smijenit će u toku današnjeg dana VIII Dalmatinska brigada.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom[4] *Poleksić* v. r.

Komandant:
A.[5] *Banina* v. r.

(M.P.)

Otpremljeno: Štabu III Dalmatinske brigade

IV

X

VIII Korpusa N.O. V. Jugoslavije

Hirurškoj ekipi IX Divizije N. O. V J.

BROJ 19

IZVJEŠTAJ ŠTABA MORNARICE ZA SJEVERNODALMATINSKU OBALU I OTOKE (ŠTABA DRUGOG POMORSKO OBALSKOG SEKTORA) OD 7. STUDENOG 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ORGANIZACIONOM STANJU[1]

ŠTAB N.O. MORNARICE
ZA SJEVERNODALMATINSKU OBALU
I OTOKE
7. 11. 1943.
Br. 23.

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

U vezi dopisa br. 8/43 od 4. 11. o. g. primljenog po drugu kuriru Prela Tripi, kapetanu duge plovidbe, izvještava se:

1) Do sada nije primljena nikakva naredba o formiranju i organizaciji mornarice. Ovaj štab primio je pred dva dana obavještenje od Štaba XIX sjevernodalmatinske divizije, kojoj je neposredno podređen, da predstoji formiranje mornarice, ali da još organizaciono i operativno ostajemo pod tom divizijom.

4 Momčilo
5 Ante

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/6, k. 2020.

2) Dosadašnja organizacija na području ovog štaba, t.j. područje od ušća Krke do ušća Zrmanje, uključivši prema jugu otok Murter, a prema sjeveru liniju Grujica-Pag, provedena je na slijedeći način:

a) Štab N.O. Mornarice koji komanduje nad svim jedinicama vojske i mornarice, koji se nalaze na naprijed označenim otocima.

b) Četiri flotile po dva motorna broda i to: Virska, Molatska, Pašmanska i Kornatska. U flotilama se nalaze: 2 broda tipa tunolovac, od 80 tona i 8 čv brzine, sa posadom od 10 boraca i 1 teškim mitraljezom; drugih 6 brodova tonaže oko 20 do 30 tona i brzina od 7 do 8 čv, naoružani sa po jednim teškim mitraljezom i 7 članova posade.

c) Minersko odjeljenje na otoku Molatu u jačini od oko 10 boraca, koje dejstvuje zajedno sa dva tunolovca gore označena.

d) Tri izvidne stanice: Grpašćak, Sv. Mihovil i Bonaster sa posadom od 6 boraca.

e) Odred za sjevernodalmatinsko otočje, koji se za sada sastoji od 2 bataljona sa ukupno 330 boraca, naoružanih puškama, puškomitraljezima i teškim mitraljezima.

Zadaci postavljeni od Štaba XIX divizije sastoje se u: sprečavanju neprijateljskog iskrcavanja na otoke, ometanju neprijateljskog saobraćaja, službi izviđanja i javljanja, informativnoj službi, izvršenju eventualnih samostalnih akcija u vezi sa jedinicama na kopnu.

Te zadatke izvršavaju plovne jedinice u flotilama patroliranjem, minersko odjeljenje vađenjem minskih polja sa dosadašnjih pozicija i postavljanjem na prolaze kuda se odvija neprijateljski promet, izvidne stanice vršenjem osmatračke službe (sada uglavnom telefonima), te odred vojske koji je uglavnom raspoređen na otocima Ugljanu i Pašmanu, kao nđ najizloženijim, a zatim na ostalim otocima radi sporednih zadataka.

Na području ovog štaba još se nalazi oko 60 što manjih, što većih motornih brodova i jedrenjaka sa pomoćnim motorom, a pored toga i 2 motorna čamca sa pogonom na benzin, od kojih 1 sa 16 čv, zaplijenjen prilikom neprijateljskog pokušaja iskrcavanja na Preko.

3) Baza štaba ove komande nalazi se na mjestu Ždrelcu na otoku Pašmanu.

4) Sa Štabom I sektora (do sada je nosio naziv Štab N.O. Mornarice Primorsko-goranskog sektora)[2] nastojalo se stupiti u vezu i to 2 puta preko Komande luke u Malom Lošinju i jedanput upućivanjem broda iz odreda u Ražancu. Ppkušaj sa Lošinjem nije bio uspješan, a kurir iz Novoga, gdje je sada baza Štaba Mornarice, vratio se sa pismenim izvještajem o radu u tom štabu i direktivama za uspostavu veze. Na osnivanju te veze sada se rac li

U blizini područja ovog štaba operiraju: III sjevernodalmatinska brigada i Zadarski odred, oboje pod komandom XIX sjevernodalmatinske divizije. Sa III brigadom stoji ovaj štab u vezi pomoću kurira, a preko III brigade i sa Zadarskim odredom.

Ovaj štab raspolaže sa jednom radio-stanicom tipa Allovhi Bacchini, dometa odprilike oko 60 km. Sporazumijevanje se vrši po međunarodnim kraticama, pozivni znak je GBN, raspolaže se sa valovima od 34 do 100 metara, a rad se vrši na tal. dužini 64 m. Saobraćaj se vrši za sada samo sa Štabom XIX divizije na tal. dužini 64 m, a davanje na 64 m. Služba se vrši po šemi da se dava ili prima od 06 do 21 sat u svim neparnim satima f.. .][3]

2 Stab Mornarice za Hrvatsko primorje i Istru.

3 Kraj dokumenta nije sačuvan.

BROJ 20

DIREKTIVA ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 8. STUDENOG 1943. ŠTABU ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ZA FORMIRANJE OPERATIVNOG ŠTABA I PODUZIMANJE MJERA RADI OBRANE OTOKA[1]

ŠTAB MORNARICE NOVJ
Br. 43/43.
Dne 8-XI-1943. g.

ŠTABU IV POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA

Tokom dana 7. o.m. neprijatelj je preduzeo ofanzivne pokrete na prostoru Split-Sinj-Omiš, u pravcu Imotski i Makarska,[2] te Split-Trogir-Perković-Trogir, sa namjerom čišćenja pomenutog prostora.

Postoji vjerovatnoća da će neprijatelj slične pokrete vršiti i na prostoru vašeg Šektora.

Prisustvo naoružanih maona u Gruškoj i Šibenskoj luci dozvoljavaju pretpostavku neprijateljskih pokušaja: ovladati srednje i južnodalmatinskim otočjem.

U vezi gornje situacije, dajemo vam sljedeću

DIREKTIVU:

1. U zajednici sa članovima Štaba XXVI divizije, ukoliko ona nema drugih naređenja od Štaba VIII korpusa, poduzeti sve mjere predostrožnosti za obranu poluotoka Pelješca,[4] te otoka Korčule, Mljeta i Lastova.

2. Za rukovođenje svim jedinicama na pomenutom prostoru formirati operativni štab u koji treba da uđu jedan član štaba divizije, odnosno brigade, te referent pješadije vašeg Sektora.

Štab treba da ima komandanta, komesara i zamjenika komandanta.

Tom štabu su operativno podređene sve pješadijske jedinice i naoružani brodovi.

Štab će djelovati dok to situacija iziskuje.

3. U svrhu obrane otoka treba izvršiti raspored pješadijskih jedinica i naoružanih brodova, tako da se na mogućim pravcima desanta imaju i odgovarajuće snage, pri čemu treba voditi računa da se snage ne rasiplju, nego saobrazno taktičkoj situaciji učini takav raspored da se stvore više manevarskih grupa koje će se prema potrebama angažovati u borbi.

Organizovati pretstražarske položaje sa prihvatnim položajima.

Na prihvatne, odnosno pretstražarske položaje postaviti teške mitraljeze.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/1, k. 2021.

2 Odnosi se na operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16. napomenu 2 i 3.

3 Odnosi se na operaciju »Heifisch«. Vidi dok. br. 22, 31, 32, 63, 211, 213, 214, 216, 217, 219, 221, 224, 274, 375, 376 i 388.

4 Na poluotoku Pelješcu bila je u toku operacija »Herbstgewitter«. Vidi dok. br. 6. napomenu 6.

Naoružane brodove držati na okupu kao grupe i vršiti najnužnija patroliranja.

Obalske baterije trebaju biti stalno u pripravnosti i moraju imati dobru pješadijsku zaštitu.

4. Pomorski otsjek treba da ima uvijek dovoljan broj brodova na raspolaganju za evakuaciju ranjenika i najnužnijeg, odnosno najvrednijeg materijala.

Zavesti najrigorozniju kontrolu nad saobraćajem putnika između otoka i kopna, naročito na Mljetu.

5. U pogledu brodogradilišta ne spaljivati niti uništavati nijedan objekat, ali poduzeti sve mjere da se blagovremeno na sigurna mjesta sklone svi pokretni materijali a strojevima oduzeti najhitnije dijelove, te ih na taj način onesposobiti. Pomenute dijelove skloniti na sigurna mjesta.

6. Obezbjediti dobru vezu sa raspoloživim sredstvima među svim potčinjenim jedinicama.

7. Razgranati i povezati se sa svim organizacijama, centrima koji mogu dati ma kakove informativne podatke. Informativnoj službi posvetiti najveću pažnju.

Izvidne stanice moraju biti naročito budne.

8. Odmah izvijestiti pismeno šta ste poduzeli u vezi sa ovom direktivom, te nas izvijestiti o:

a) rasporedu snaga pješadijskih jedinica,

b) rasporedu naoružanih brodova,

c) mjerama preduzetim za onesposobljavanje brodogradilišta i

d) načinu održavanja veze.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
Pero[5] v. r.

Komandant:
Cerni[6] v. r.

5 Radović
6 Josip

BROJ 21

IZVOD IZ DIREKTIVE ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 8. STUDENOG 1943. ŠTABU TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA O FORMIRANJU OPERATIVNOG ŠTABA I PODUZIMANJU MJERA RADI OBRANE OTOKA[1]

ŠTAB MORNARICE NOVJ
Br. 49/43.
Dne 8-XI-1943. g.

ŠTABU III POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA

[...P

U vezi gornje situacije dajemo vam sljedeću

DIREKTIVU

Prostor vašega Sektora u vezi sa novonastalom situacijom[3] podijeliti na dva operativna područja i to:

1. Prvo područje - Brač, Šolta, Drvenik
2. Drugo područje - Hvar, Vis.

a) U zajednici sa Štabom XII brigade organizovati Operativni štab za Prvo i Drugo operativno područje.

U Operativni štab za Prvo područje ulaze komandant Sektora,[4] zamjenik politkoma Sektora[5] i članovi iz Štaba brigade prema sporazumu.

U Operativni štab za Drugo područje ulaze komandant Hvarsko-viškog odreda[6] i članovi iz Štaba brigadnog bataljona koji se nalazi na Sućurju-

b) Operativno pod komandu pomenutih operativnih štabova dolaze sve pješadijske jedinice i naoružani brodovi.

Štab treba da ima komandanta, komesara i zamjenika komandanta.

Tom štabu su operativno podređene sve pješadijske jedinice i naoružani brodovi.

Štab će djelovati dok to situacija iziskuje.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
Pero[7] v. r.

Komandant:
Černi[8] v. r.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/1, k. 2021.

2 Izostavljeni dio teksta istovjetan je s ' dokumentom 20.

3 Riječ je o situaciji nastaloj zbog njemačke operacije »Landsturm« na Makarsko primorje (vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3) i operaciju »Herbstgewitter« na poluotoku Pešlješcu (vidi dok. br. o, napomenu 6).

4 Franc Podboj
5 Vlado Bagat
6 Luka Radišić
7 Radović
8 Josip

BROJ 22

IZVJEŠTAJ KOMANDE OTOKA DRVENIK OD 8. STUDENOG 1943. GODINE KOMANDANTU ŠOLTANSKE FLOTILE O STANJU NA OTOKU U VEZI S NAJNOVIJIM PODUHVATOM NEPRIJATELJSKIH JEDINICA

KOMANDA OTOKA
DRVENIK

Drvenik, 8. 11. 1943.
U 3,10 sati u jutro

Broj 31/43.
Službeno!

KOMANDANTU ŠOLTANSKE FLOTILE[2]

Položaj

Dragi druže, primio sam tvoju depešu, u kojoj me obavještavate o situaciji s obzirom na Kaštela i Trogir[3] sa okolinom.

Uglavnom tvoj izvještaj se potpuno slaže sa podatcima koje sam dobio, ali detaljnije ne mogu ti opisati, jer se još situacija nije ustalila. Po dobivenim informacijama, Nijemci[4] nadiru iz Splita prema Trogiru, isto tako sa Prapatnice prema moru, u jačini od oko 4000 ljudi moderno naoružanih sa tenkovima.

Naše jedinice[5] bile su prisiljene da evakuiraju položaje iako su stupile s njima u borbu, jer se nisu mogle oprijeti nadmoćnosti samog neprijatelja.

Čitava vojska, koja je držala položaje Kaštela, Trogir i okoline, evakuirana je u Drvenik sa svim komandama.[6]

Čekam dalje dispozicije s obzirom na borce koji se nalaze na otoku, a vjerojatno da će biti upućeni na neke daljnje otoke.

Najvažnija je stvar s obzirom na teške ranjenike, koji su evakuirani iz bolnice, a koje bi bilo potrebno što najhitnije otpremiti u centralnu partizansku bolnicu u Hvar, jer ovdje ne raspolažem nikakovim sredstvima, koja bi omogućila samo olakšanje ranjenicima.

Molim te, referiraj nadležnim komandama o istom i neka mi daju direktive s obzirom na evakuiranje boraca i ranjenika.

Po izvještaju, ustaše sa Nijemcima stigli su do Tragica, a u Trogir nisu ušli. Tako isto stigli su do Segeta, gdje su se razdvojili u dva pravca: jedna prema Trogiru, a drugi smjer Vinišće.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4, k. 2022.

2 Petar Vidan

3 i 7 Nijemci su zauzeli Trogir 8. studenog 1943. god. (vidi dok. br. 54 i 214).

4 Odnosi se na njemačku operaciju »Heifisch«. Vidi dok. br. 31, 32, 43, 54, 63, 68, 211, 213, 214, 216, 217, 219, 221, 224, 274, 282, 375, 376 i 388.

5 Odnosi se na Marinsko-segetski NOP odred (vidi dok. br. 68 i 186.

6 O ovome vidi dok. br. 186.

U Kaštelima stigli su do Kaštel Novog, a vjerojatno produžili su i dalje, jer nisu naišli na nikakav otpor, pošto su naši sav teren evakuirali.

Mislim da nije potrebito da se jedan borbeni čamac prebaci u Drvenik, jer i onako smo signalno povezani (tri crvene rakete), a daljina od samog položaja nije velika, tako da nam je sve isto, da li se nalazite na prijašnjem položaju ili na položaju gdje ste sada.

Ovaj naoružani čamac, kojeg si mi poslao je i biti će mi od vrlo velike koristi i radi toga taj čamac ću zadržati sve dok ne popusti situacija - ukoliko ne dobijem već unaprijed obećani motorni brzi čamac.

Uz borbeni podrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politički komesar:
Vinko Rožić v. r.

(M.P.)

Komandant otoka:
Ignacije Kodor v. r.

BROJ 23

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 9. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O ČIŠĆENJU ČETNIKA U STRMICI, PLAVNU I GOLUBIĆU

Štab XIX DIV.
9-XI-1943.
8 časova
Položaj

ŠTABU VIII KORPUSA

1) Nalazimo se u Vrlici.

2) Prema dobivenom zadatku smo postupili.

3) Pre dolaska u Cetinsku dolinu pročistili smo sela: Strmicu, Plavno i Golubić.[2]

VI Brigada kod Golubića imala kraći okršaj na Crnom Vrhu (Golubićkom). U Golubiću je zarobila 4 Talijana - fašista i 1 četnika sa oružjem.

Noću 6/7 izvršili smo marš od s. Strmice preko Pleševice-Vršine-Crne Glavice i Rodinarje.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivi Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14/4, k. 516.

2 Opširnije o tome vidi dok. br. 186 i 187.

4) U Podinarju smo dobili obavještenje: da se u Polači nalaze četnici u zaseoku Turić. Odmah smo, još u toku noći, opkolili selo i posle vrlo malog otpora zarobili 30 četnika sa 10 pušaka i 1 puškomitraljezom.

5) U toku 7. o. mj., predveče, izvršili smo marš u cilju čišćenja Vrlike i okoline, obuhvatom Vrlike.

Noć je bila kišna i hladna, jedinice su izvršile zadatak i u toku 8. o. mj. posle kraćeg otpora zauzeli su s. Civljane, Cetinu oko 12h Vrliku.[3]

Zarobljena su 3 četnika sa oružjem.

6) Vezu sa VIII Brigadom XX Div. nismo uhvatili još dosada i ne znamo šta ju je spriječilo da ne izvrši zadatak, inače je broj zarobljenih, možda, mogao biti veći, »jer ovim četnicima u svemu možeš stati na put osim u bježanju«.

7) Dva bataljona VI Brigade su na osiguranju pravca od Knina na položajima: Vršina-Crna Glavica-Krčić-s. Polača-Turić.

Jedan bat. je u s. Civljanima, a jedan u s. Štikovo na Kozjaku.

Jedinice V Brigade su oko Vrlike i u toku današnjeg dana produžićemo čišćenje s. Maovice-Otišić; Vinalić-Garjak, Cetina-Koljani.

8) Ujutro 10. ov. mj. biće načelnik ov. Štaba sa V. Brigadom u s. Bitelić i molimo da nam pošaljete naređenje - kada će nas kamioni moći prebaciti, prema dobivenom zadatku.

VI Brigada će ostati i zatvoriti pravac prema Kninu i Drnišu.

9) Naše mišljenje: da bi bilo potrebno desetak dana i VIII Br. XX Div. da se nađe oko Vrlike, da podpuno rasčiste s. Otišić i Svilaju, kao i da putem masovnih zborova i dogovora sa seljacima politički porade u ovoj dolini, jer su momenti pogodni.

Pored toga, moglo bi se zauzeti s. Kanjane, Miočić i Biočić i mobilisati.

Stalnim pritiskom na Kosovo vezuju se četničke snage.

10) Potrebno je stvoriti jak odred u ovoj dolini, koji bi sa uspjehom razbijao plansko organizovanje četnika u ovoj dolini, a sa malo energičnijim rukovodstvom uspio podpuno onemogućiti četnike u ovoj dolini. (Kao jezgro odvojiti dio Dinarskog i Grah.-peuljskog po tom zadatku).

11) Molimo da depešom izvijestiti druga komandanta XIX Div.[4] o našem položaju.

12) Četnici s. Cetine su se razbježali, neće da u nas pucaju, ali drže stražu četnicima. Objasnili smo im: još jednom budu li imali vezu sa četnicima, da ćemo nemilosrdno postupati.

13) U Vrlici smo zaplijenili 2.000 met. i nešto hrane. Posada je bila stalno ojačana sa oko 300 četnika Čučurovih iz Grahova.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Polit, komesar
Petar Babić v. r.

Načelnik
A.[5] Biočić v. r.

3 Vidi dok. br. 217, 219, 221, 223 i 392.

4 Komandant ove divizije bio je Milan Kuprešanin.

5 Ante

BROJ 24

IZVJEŠTAJ ŠTABA HVARSKO-VIŠKOG ODREDA OD 9. STUDENOG 1943. ŠTABU TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA O FORMIRANJU ODREDA I NJEGOVOM BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU[1]

ŠTAB
HVARSKO-VIŠKOG ODREDA
Broj 16
Položaj 9-XM3. god.

Izvještaj o formiranju i
vojničkom stanju Odreda.

Drugarskom

ŠTABU III POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA

Položaj

Dostavlja se izvještaj o formiranju, brojnom stanju i naoružanju ovog odreda.

Sjedište Odreda nalazi se u Hvaru. Brojno stanje Štaba je popunjeno osim intendanta, obavještajca, sekretara i punog broja kurira. Kurire ćemo moći popuniti iz brojnog stanja Odreda, dok ostale članove nećemo moći bez pomoći. Odred se sastoji od tri bataljona boraca. Dva bataljona su formirana, dok se treći nalazi u stanju formiranja.

I Bataljon sa sjedištem u Jelsi broji 241 borac.
Raspored Bataljona:

I Četa u Jelsi broji 71 borac, drži dva položaja i to:
I Položaj Gradina broji 14 boraca, ima 1 teški mitraljez.
II Položaj Glavica broji 15 boraca, ima 1 teški mitraljez.
U kasarni ostaje: 52 borca i imaju 1 laki bacač.
II Četa u Rudinama broji 72 borca, drži tri položaja i to:
I Položaj Gračišće broji 8 boraca, ima 1 teški mitraljez.
II Položaj Baba broji 8 boraca, ima 1 teški mitraljez.
III Položaj Ključna broji 8 boraca, ima 1 teški mitraljez.
U kasarni ostaje: 42 borca i imaju 1 teški mitraljez.
III Četa u Brusju broji 67 boraca, drži 4 položaja i to:
I Položaj »Napoleon« broji 8 boraca sa puškama.
II Položaj Smokovnik 12 boraca, imaju 1 teški mitraljez.
III Položaj Pelegrino 8 boraca, imaju 1 teški mitraljez.
IV Položaj »Baterija« 7 boraca, imaju 1 teški mitraljez.
Izvidna desetina na glavici Sv. Nikola 10 boraca sa puškama.
U kasarni ostaje: 23 borca sa puškama.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/11, k. 2022.

II Bataljon sa sjedištem u Visu (Pošpilje) broji 208 boraca.
I Četa u Visu broji 69 boraca, drži tri položaja i to:
I Položaj Sv. Juraj 8 boraca, imaju 1 teški mitraljez.
II Položaj Stončica broji 15 boraca sa puškama.
III Položaj Gradac broji 7 boraca sa puškama.
U kasarni ostaje: 39 boraca sa puškama.
II Četa u Komiži broji 69 boraca, drži tri položaja i to:
I Položaj Punta od Barjaka 15 boraca - 1 teški mitrealjez.
II Položaj Okljućna 7 boraca sa puškama.
III Položaj otočić Biševo 7 boraca sa puškama.
U kasarni ostaje: 30 boraca sa puškama i 1 teški mitraljez.
III Četa u Podhumlju 69 boraca - 1 teški mitraljez.
1 vod ove čete je u selu Marine Zemlje - 1 teški mitraljez.
Izvidna stanica Hum 7 boraca sa puškama.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar
Grga Lavčević v. r.

Komandant
Luka Radišić v. r.

BROJ 25

NAREĐENJE GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 10. STUDENOG 1943. SVIM PODREĐENIM JEDINICAMA I USTANOVAMA U VEZI UVOĐENJA OFICIRSKIH I PODOFICIRSKIH ČINOVA I POLAGANJA ZAKLETVE[1]

GLAVNI ŠTAB
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODBREDA
H R V A T S K E
Op. Br. 435
10. novembar 1943.

Š T A B U[2]

Odlukom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. maja 1943 god. uvedeni su u našoj Narodnooslobodilačkoj vojsci oficirski i podoficirski činovi.[3] To je veliki i važni događaj u razvitku naše mlade vojske.

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/2, k. 1043.

2 Naređenje je upućeno svim podređenim jedinicam i ustanovama.

3 Vidi Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom II, knj. 1, str. 255, Bilten Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 1. svibnja 1943. godine.

Uvođenjem oficrskih i podoficirskih činova udareni su još čvršći temelji organizaciji i disciplini u našoj vojsci, i stvoreni još povoljniji uslovi za njeno daljnje razvijanje, uzdizanje i osposobljavanje za predstojeće zadatke, koji je još očekuju u njenoj oslobodilačkoj misiji.

U vezi ove historijske odluke Vrhovnog štaba, a u cilju jačanja, uzdizanja i daljnjeg izgrađivanja naše vojske, naročito u pogledu organizacije komandovanja, discipline i reda

O B J A Š N J A V A M O :

slijedeće:

1) Bitne karakteristike naše vojske:

Naša NO vojska rođena je i stvorena u plamenu svetog, oslobodilačkog domovinskog rata, u borbi protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu - narodnih izdajnika svih vrsta. Nepokolebljivi u svom nacionalnom ponosu, u svojoj spremnosti braniti slobodu, nezavisnost i čast naroda do posljednje kapi krvi, svjesni da sloboda neće doći sama, već da samo borba rađa slobodu, u našu vojsku stupio je cvijet našeg naroda. Sve što je najbolje u našem narodu svrstano je u redove naše vojske. Zato je naša vojska po svemu, po svome postanku, razvoju, sastavu, organizaciji, starješinama i postavljenim ciljevima prava narodna vojska.

Naša vojska vodi sveti oslobodilački domovinski rat. Ona je zadojena bezgraničnom ljubavi prema svojoj domovini. Ti plemeniti i uzvišeni ciljevi, za koje se bori naša vojska, predstavljaju neiscrpni izvor njene moralne snage i moći. Tim ciljevima je nadahnuta i prožeta naša vojska. Ovi ciljevi je oduševljavaju za najveće podvige. Zato je naša borba djelo časti, djelo slave, djelo vrline i junaštva. Zato je najveća čast - čast borca oslobodioca i zaštitnika svoje domovine.

Eto, otkud potiče onaj borbeni elan u našoj vojsci, ona živa sila koja budi misao, pokreće naprijed, lomi prošlost i daje perspektivu. Otud potiču i one bitne vrline naše vojske: mladost, bujnost, ofanzivnost i dinamičnost, smjelost, samoprijegor i izdržljivost, koje nose našu vojsku iz pobjede u pobjedu.

Dakle, moralna snaga naše vojske je njeno najmoćnije oružje. Nikad ne treba zaboraviti da tri četvrtine pobjede zavisi od morala vojske. Zato je sveta dužnost svih članova naše vojne sile da stalno i neprekidno jačaju, razvijaju i uzdižu njen moral do najvišeg stepena, do najveće visine.

Nikad se ne treba zadovoljiti sa postignutim stanjem u jačanju i razvitku povjerenih vojnih formacija. Ne, nikada. Ne smije se stati niti usporiti tempo, treba neprekidno ići naprijed, ubrzanim tempom da bi u svakom pogledu dostigli i prestigli naše neprijatelje.

2) Organizacija komandovanja:

U našoj Narodnooslobodilačkoj vojsci organizacija komandovanja sprovedena je na principu komandovanja iz jednog centra tj. na čelu cjelokupne vojne sile na kopnu, moru i zraku, nalazi se Vrhovni štab NOV i POJ kao najviša komandna, upravna i administrativna vojna vlast.

Vojna hijerarhija sprovedena je stepenasto od centra - vrha, tj. Vrhovnog štaba, naniže na principu potčinjavanja nižih štabova - organa višima. U tom cilju, radi lakšeg komandovanja, izvršena je organizacija i podjela vojske na rodove vojske i struke kao i na operativne, taktičke i borbene jedinice i formacije uopšte.

3) **Starješina u vojsci:**

Komandovanje je najvažnija i najhitnija funkcija starješinstva. Komandovanje i upravljanje vojskom zasnovano je na svjesnoj poslušnosti počev od vrha, pa do najnižih organa, jedinica i dijelova uopšte.

Starješine su mozak vojske i njeni najizrazitiji predstavnici. Oni su vaspitači, učitelji i rukovodioci svojih jedinica. U starješine u našoj vojsci ubrajaju se svi vojni i politički rukovodioci. Vojni rukovodioci su oficiri i podoficiri.

Naši oficiri i podoficiri su ljudi iz naroda, potiču mahom iz redova boraca. Postigli su svoje odgovorne položaje, svojom hrabrošću, samoprijegorom i vještinom komandovanja u mnogim ljutim bitkama i bojevima, izbili na površinu iz svoje sredine, i zadobili povjerenje i ljubav svojih drugova. Oni su na bojnom polju, kroz proces borbe, rame uz rame sa svojim drugovima borcima sticali znanje i vještinu komandovanja i kao takvi postali vojni rukovodioci - desetari, vodnici, komandiri i komandanti, povjerenih im jedinica.

Biti starješina u Narodnooslobodilačkoj vojsci je zvanje časno ali teško i opterećeno velikim odgovornostima. Ta odgovornost je veća ukoliko je veći čin, odnosno položaj, a ukoliko je jedinica veća, komandovanje je teže i složenije. Ta okolnost je danas potencirana i time što savremena vojna nauka i ratna tehnika, gigantskim korakom, koračaju naprijed i ako oficiri i podoficiri budno ne prate i ne izučavaju ih, pregaziti će ih vrijeme, mogu zaostati, što bi imalo teških i nedoglednih posljedica za našu vojsku. Zato, da bi naši oficiri i podoficiri odgovorili svome zadatku, opravdali povjerenje koje im se daje i ispunili nade, koje se u njih polažu, bezuslovno je potrebno, da, uporedo sa sticanjem ratnog iskustva i vještine komandovanja uopšte, stalno i neprekidno uče i izučavaju teoriju strategije i taktike modernog ratovanja i da se spremaju za sve veće, teže i komplikovanije zadatke, koje im bude nalagao razvoj operacija i tok oslobodilačkog rata uopšte.

Oficiri i podoficiri moraju svagdje i u svim prilikama čuvati ugled naše vojske i strogo voditi računa o svome vladanju, držanju i ponašanju u službi i van nje.

4) Disciplina:

Disciplina je jedan od najhitnijih činilaca naše vojske. Ona se zasniva na svjesnom potčinjavanju - poslušnosti tj. stariji i pretpostavljeni naređuju, a mlađi i potčinjeni izvršavaju zapovijesti i naređenja starijih odnosno pretpostavljenih. To omogućuje politička svijest i monolitnost naših redova, zatim njihovo jedinstvo i čvrstina. Naša disciplina je aktivna, razumna i svjesna. Samo svjesna disciplina može biti zaista gvozdena disciplina.

Našu disciplinu održava, kontroliše i jača politička svijest naših starješina i boraca, njihova privrženost i odanost Narodnooslobodilačkoj borbi, dalje samoprijegor i heroizam naših boraca.

Naša disciplina nije »slijepa«, niti se zasniva na »strahu« ili na nekim »neograničenim pravima« starijih odnosno pretpostavljenih, kao što je to redovan slučaj u nenarodnim vojskama. Takva disciplina je strana i tuđa našoj vojsci.

Duh discipline i organizovanost mora se ogledati u svakom postupku i radu kako kod pojedinaca tako i kod jedinica. Taj duh discipline treba neprekidno njegovati i razvijati u svim jedinicama.

5) **Stariji i mlađi:**

Stariji je onaj koji ima viši čin. Od onih koji imaju isti čin stariji je onaj koji je ranije dobio čin tj. koji je stariji po rangu.

Mlađi je onaj koji ima niži čin, odnosno koji je mlađi po rangu.

Starijima pripada pravo komandovanja i zapovijedanja, a mlađima dužnost izvršavanja zapovijesti i naređenja od strane starijih.

U izvjesnim slučajevima i prilikama može biti da mlađi po činu odnosno rangu bude na višem pretpostavljenom položaju, nego neki koji posjeduju stariji čin - rang. U takvim okolnostima ovi stariji po činu dužni su kao potčinjeni izvršavati naređenja i zapovijesti svojih pretpostavljenih i ako su ovi mlađi po činu.

U odnosima između starijih i mlađih ogleda se duh discipline i reda. Mlađi su dužni i obavezni da svugdje u svim prilikama ukažu dužnu pažnju i poštovanje starijima.

Stariji treba da i u svom smjeru dadu primjer mlađima.

Politički rukovodioci u jedinicama imaju rang kao i komandanti, komandiri i vodnici sa kojima obrazuju štab, odnosno komandu dotične jedinice.

6) Pretpostavljeni i potčinjeni:

Pretpostavljeni je onaj koji ima dužnost, pravo i vlast komandovanja i zapovijedanja. Pretpostavljeni se stara o vojno-političkom vaspitanju i odgoju svojih potčinjenih, o disciplini, radu i redu svoje jedinice. Pretpostavljeni su dužni i pozvani da, u duhu zadatka koji im je povjeren, projektuju, pripremaju i izvode operacije, odnosno da komanduju i upravljaju borbom svojih jedinica. Oni se staraju o smještaju, ishrani i zdravlju svojih potčinjenih. Vode računa o pohvalama, odlikovanjima, unapređenjima i rasporedu svojih potčinjenih, kao i o njihovim kaznama.

Potčinjeni su oni koji imaju dužnost i obavezu da izvršavaju naređenja i zapovijesti svojih pretpostavljenih. Potčinjeni koji ne izvrši naređenje svog pretpostavljenog snosi punu moralnu i krivičnu odgovornost za neizvršenje naređenja.

Na ovaj način omogućeno je u našoj vojsci sprovesti jedinstvo volje i jedinstvo akcije - što je bitno u komandovanju.

Komandovanje se uvijek vrši po nadležnosti, samo izuzetno može se odstupiti od ovog principa i nadležni put obići odnosno skratiti.

7) Izdavanje direktiva, zapovijesti i naređenja:

Direktive, zapovijesti i naređenja izdaju pretpostavljeni svojim potčinjenima u duhu opšte postavljenog plana, ideje više komande i situacije uopšte. Potčinjeni su dužni postupati u duhu primljenih direktiva i izvršavati primljene zapovijesti i naređenja, na način koji daje najviše izgleda na uspjeh.

Izostatak naređenja i zapovijesti ne smije i ne može nikad opravdati nerad, neaktivnost i pasivnost, štaviše u izvjesnim situacijama ovakvi postupci ravni su prestupu odnosno zločinu.

8) **Provjeravanje donijetih odluka odnosno izvršenja izdatih zapovijesti i naređenja:**

Da bi se osigurao uspjeh u radu, pretpostavljeni obavezno vode kontrolu i nadzor nad izvršenjem izdatih naređenja i zapovjesti i njihovim sprovođenjem u djelo od strane potčinjenih. Ova kontrola i nadzor ima biti stalna i neprekidna.

9) Sticanja povjerenja i autoriteta starješina:

Povjerenje i autoritet starješina stiče se: pravilnošću političkog rukovodstva, pravilnošću i racionalnošću naše vojne strategije i taktike, zatim ličnim primjerom i ličnim uticajem svih starješina od najvišeg do najnižeg. Ličnim primjerom, ličnim uticajem i stalnim i neprekidnim dodirom, najbolje se stiče ugled, poštovanje i povjerenje svojih potčinjenih. Dalje neprekidnom brigom i staranjem o životu i radu trupe uopšte. Na taj način će se sami borci, sopstvenim iskustvom, uvjeriti u savjesnost, sposobnost, spremnost, znanje i vještinu onih koji ih vode i koji njima upravljaju i komanduju. Bez ovoga nema svjesnog potčinjavanja niti prave odanosti.

10) Savjesnost i odgovornost u radu:

Primljena naređenja i zapovijesti potčinjeni su obavezni izvršavati sa najvećom tačnošću i savjesnošću u radu. Svakoj primljenoj zapovijesti i naređenju ima se posvetiti puna pažnja, ispitati sve uslove i okolnosti za njihovo najbolje izvršenje i odmah, zalažući se svim silama, pristupiti njihovom izvršenju.

Starješinski kadar ne treba da se boji kritike i samokritike, ne smije da zabašuruje pogreške i nedostatke u svome radu. Na sopstvenim grješkama stiče se najbolje vaspitanje, ako se one na vrijeme uoče i isprave. Starješine neće odgovarati svojoj dužnosti niti izvršavati postavljene zadatke, ako skrivaju svoje pogrješke, ako zataškavaju bolna pitanja, ako skrivaju svoje nedostatke lažljivom paradom napretka. Ako ne trpe kritiku, ako ih obuzme osjećaj samozadovoljstva, bezbrižnosti, zanešenosti i stanu počivati na lovorikama. Takvim starješinama nije mjesto u našoj vojsci.

Starješine su odgovorne za sve što se događa u njihovim jedinicama. Oni se prvi imaju uzeti na odgovornost.

Odgovornost za povjereni posao, za dobiveni zadatak, za primljenu zapovijest i naređenje, mora se sprovesti u potpunosti, sa najvećom ozbiljnošću i strogošću kod svih, svagdje i u svim prilikama. Dakle, oni koji primaju zapovijest i naređenja treba da budu svjesni da snose punu odgovornost, kako moralnu, tako i krivičnu, za izvršenje ovih i njihovo sprovođenje u djelo i život.

Ako naređenje odnosno zapovijest nije izvršena, odmah utvrditi kolektivnu i ličnu odgovornost svakog pojedinca za počinjene grješke i propuste. Pozvati ih na odgovornost. Skidati sa položaja birokratizirane, nesavjesne i nesposobne starješine, odnosno predlagati ih za smjenjivanje sa položaja i povjerenih im dužnosti uopšte. Ako vrsta i težina krivice nalaže, primjenjivati i veće kazne. Nad oficirima primjenjivati kazne, koje su predviđene uredbom o sudovima časti,[4] propisane od strane Vrhovnog štaba od 1 maja 1943 g. Ukoliko ovi sudovi nisu ustanovljeni, odmah ih ustanoviti u duhu pomenute uredbe.

Pri svemu ovome imati neprekidno u vidu da interesi naše borbe moraju stajati ispred i iznad svega.

Kakav treba da bude naš oficir:

Oficiri su vaspitači i rukovodioci svojih jedinica. Komandovanje u vojsci, koja je jedna od najvažnijih i najdelikatnijih funkcija starješinstva, pripada isključivo oficirima. Da bi mogli odgovarati ovim zadacima, oficiri treba da imaju potrebne osobine duha i karaktera, zatim potrebnu spremu i sposobnost, znanje i vještinu u komandovanju.

Oficir treba da bude visokog i jakog morala. U najtežim časovima borbe i službe uopšte, treba da ostane hladan i priseban, da se pokaže kao gospodar situacije i događaja i da predhodeći i djelujući ličnim primjerom i ličnim uticajem na svoje mlađe i potčinjene, podiže i jača duh i moral kako pojedinaca, tako i čitavih jedinica.

Oficir treba da bude čvrstog, svijetlog i postojanog karaktera. Bitno je da bude hrabar i neustrašiv, pun samoprijegora, smjelosti, odlučnosti, energije i izdržljivosti, inicijativnog duha i discipline, uvijek spreman na primanje odgovornosti na sebe.

Vladanje, ponašanje i ophođenje oficira ima biti primjerno i besprijekorno. Svagdje i na svakom mjestu oficir ima budno čuvati čast i ugled oficirskog kadra i naše vojske. Primjernim ophođenjem i držanjem, ličnim primjerom i ličnim uticajem treba da steknu ugled poštovanja i povjerenja ne samo svojih potčinjenih i mlađih nego i širih narodnih masa koje u naš oficirski kadar polažu velike nade.

Naš oficir treba da ima neprekidno pred očima dobro poznatu i iskustvom provjerenu izreku: »Kakvi su oficiri, takva je i vojska«.

Visoka politička svijest, koja bezuslovno mora krasiti svakog našeg oficira, ogleda se u bezgraničnoj odanosti uzvišenim i plemenitim ciljevima Narodnooslobodilačke vojske u Oslobodilačkom domovinskom ratu. Oficiri moraju imati neprekidno pred očima interese naše borbe i nastojati svim silama da opravdaju povjerenje naroda i vojske, i kao vaspitači i kao rukovodioci. U cilju sto bržeg i potpunijeg postignuća postavljenih ratnih

4 Vidi Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom II, knj. 1, str. 273.

ciljeva, svaki oficir ima svetu dužnost da jača i uzdiže političku svijest svojih boraca, svojih mlađih i potčinjenih, da jača borbeno jedinstvo i bratstvo svih boraca u našoj vojsci.

Solidna i temeljna vojno-stručna sprema jedan je od bitnih činilaca za razvoj i uzdizanje oficirskog kadra, jedan neophodan uslov za vaspitavanje svojih potčinjenih i komandovanje sa njima. Izučavanje teorije strategije i taktike, modernog ratovanja, budno praćenje razvoja i primjene ratne tehnike predstavlja prvu i osnovnu dužnost svakog oficira. Upoznati se sa fizionomijom savremene borbe i savremenog rata uopšte, predstavlja za našeg oficira bitni uslov za njegovo daljnje razvijanje i usavršavanje u vojnim znanjima. Stečeno ratno iskustvo spojeno i sjedinjeno sa teorijom modernog ratovanja čini solidnu bazu za uspješno rukovođenje i komandovanje. Zato se oficiri moraju neprekidno usavršavati u vojnim znanjima i stalno uzdizati nivo svoje znanstvene i stručne spreme.

12) Polaganje zakletve:

Sve starješine i svi borci koji još nisu položili zakletvu, moraju odmah istu položiti u najkraćem roku.

Tekst zakletve glasi:

»Zaklinjem se čašću svoga naroda da ću u redovima Narodnooslobodilačke vojske vjerno služiti svome narodu, boreći se protiv okupatora i svih domaćih izdajnika - neprijatelja narodne slobode i narodnih prava. Zaklinjem se da ću disciplinovano i savjesno vršiti svoje dužnosti i izvršavati naredbe svojih pretpostavljenih. Kunem se da neću ispustiti oružje iz svojih ruku dok naša zemlja ne bude očišćena od okupatora, dok narodu ne budu osigurana njegova prava i sloboda. Spreman sam primiti svaku kaznu za prekršaj ove moje zakletve.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!«

Ovom se zakletvom moraju zakleti svi borci, komandiri, komandanti i politički komesari Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, koji još nisu položili zakletvu, kao i oni borci i oficiri koji stupaju u redove Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije. Zakletva se polaže pred štabom brigade, divizije i korpusa, odnosno štabovima partizanskog odreda.

Uoči polaganja zakletve nadležne pretpostavljene starješine su dužne objasniti važnost i značaj polaganja zakletve, predočavaju sve obaveze i odgovornosti koje na sebe primaju oni koji pristupaju polaganju iste. Polaganje zakletve treba da ima svečani karakter, naročito za borce, ako je polažu u većem broju.

Nadležni štabovi podnijeti će nam izvještaj o zakletim jedinicama, najdalje do 1 decembra ov. g.

Najprije d iznijete upute i objašnjenja nadležni štabovi će temeljito i detaljno razraditi, analizirati i objasniti svojim jedinicama i po istima se ubuduće upravljati.

Ovo naređenje saopštiti svim oficirima i podoficirima i čuvati ga kao **naređeje trajne vrijednosti.**

Prijem naređenja potvrditi pismeno.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politički komesar, Komandant
Generalmajor,

DOSTAVLJENO:
Vrhovnom štabu NOV i POJ
na postupak:
Štabovima IV, VI, I VIII Korpusa
Štabovima brigada i odreda
Štabu Žumberačko-posavskog sektora
Svim komandama područja
Svim otsjecima GŠ NOV i POH

BROJ 26

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 10. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI NA LINIJI TRILJ -LOVREĆ[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE
10. XI 1943
Položaj

ŠTABU VIII KORPUSA

Na sektoru VIII brigade i Dinarskog odreda nema nikakvih promjena, već i dalje traje zatišje.[2]

6. XI. 1943. god. jedan bataljon X brigade vodio je borbu sa neprijateljem na položajima kod Strmendolca.[3] Namjera neprijatelja bila je da ovlada ovim položajima kako bi mogao slobodno saobraćati cestom Trilj-Lovreć. Snage neprijatelja koje su učestvovale u ovoj borbi bile su oko 400 ljudi, sastavljene od Nijemaca i ustaša. Borba je počela rano uzoru i trajala punih 8 sati. Neprijatelj je pokušao da po svaku cijenu zauzme ove položaje izvršivši dva uzastopna juriša, našto su ih borci ovog bataljona odbili bacanjem bombi. Poslije duže borbe neprijatelj je natjeran na povlačenje.

[1] Onginal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, kg. or. 1674, k. 516.

2 O rasporedu Osme NO brigade i Dinarskog NOP odreda vidi dok. br. 43.

3 Opširnije o tome vidi dok. br. 43, 190 i 392.

U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 40 mrtvih i ranjenih, zaplijenjene su tri puške i dvije rezervne cijevi »Šarca«, 1500 metaka, jedan pištolj, 15 bombi i nešto robe. Naši gubici su 5 mrtvih i dva lakše ranjena (imena njihova naknadno ćemo javiti).

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komesar:
Živković Živko v. r.

Komandant:
Ve/.[4] *M. Knežević* v. r.

P.N. Bližu i sigurniju vezu sa XIX divizijom nijesmo dosada još mogli uhvatiti. Prema izvještajima seljaka da se nalaze u neposrednoj blizini Vrlike.[5]

BROJ 27

NAREĐENJE ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 10. STUDENOG 1943. O FORMIRANJU ODSJEKA ZA POMORSKI SAOBRAĆAJ[1]

ŠTAB MORNARICE N.O.V.J.
Br. 67
10-XI-1943

U svrhu normaliziranja i mobiliziranja saobraćaja za potrebe N.O.V., kao i pravilnog regulisanja istog

N A R E Đ U J E M O :

1. Pri Štabu Mornarice N.O.V.J. osniva se Odsjek za pomorski saobraćaj, pod čiju nadležnost spada pomorski saobraćaj i sve što je u vezi sa istim na obali od Tržiča (Monfalkone) do ušća Bojane, uključivši i otoke.

2. Ova teritorija dijeli se na 4 obalsko-pomorska sektora, a pri svakom sektoru osnovana je sekcija za pomorski saobraćaj.

3. Granice, kao i nadležnost sekcija, u svemu se poklapaju sa granicama obalsko-pomorskih sektora i teritorijalno su ovako razdijeljeni:

a) **I Sektor:**
Tržič (Monfalcone)-Istra-Kvarner-otoci-Rab-Grujica;
b) **II Sektor:**
Sa južne linije I Sektora - otoci-obala - do Šibenika-Rt Planka-more;
c) III Sektor:

4 Velimir
5 Vidi dok. br. 23.

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/1, k. 2021.

Od južne linije II Sektora - otoci - do sredine Neretve;

d) **IV Sektor:**

Od južne linije III Sektora - otoci-obala-Bojana.

4. Sekcije za pomorski saobraćaj pri štabovima obalsko-pomorskih sektora osnovaće na svojim područjima lučke kapetanije i zastupstva čija će se mjesta i nadležnosti poklapati sa djelokrugom rada bivših kapetanija.

5. Sav plovni park na označenoj teritoriji pod 1. potpada pod nadležnost odsjeka za pomorski saobraćaj S.M., koji će preko sekcija za pomorski saobraćaj pri štabovima pojedinih obalskih sektora regulisati njegovu pravilnu raspodjelu prema potrebama narodnim i N.O.V.

6. Sekcija za pom. saobr. pojedinih Š.O.P.S.[2] popisaće sve brodove koji se nalaze na njihovom području i dostaviti najhitnije jedan primjerak Odsjeku za P.S.[3] pri Š.M.

7. Sekcije za P.S. narediće svojim lučkim kapetanijama, kao i zastupstvima, da vođe tačan registar dolaska i odlaska brodova, tako da isti mora biti svakog momenta na uvid sekciji, dotičnom odsjeku.

8. Brodovi pri odlasku i dolasku moraju biti snabdjeveni od strane lučkih kapetanija, dotično zastupstva, sa propisanom dozvolom za plovljenje koje se izdaje prilikom svakog putovanja, naznačivši mu tačan pravac putovanja i odredište. O ovome voditi strogu kontrolu i brodovi koji ne budu imali propisanu dozvolu imaju se odmah zaustaviti i povesti strogu istragu.

9. Nalog brodovima za isplovljenje davače ovaj odsjek, odnosno sekcija za P.S., koji mogu prenositi to pravo prema potrebama na lučke kapetanije, odnosno lučka zastupstva koji moraju pravdati upotrebu, zavodeći nalog u registar.

Sve ostale jedinice vojne, kao i vojnopozadinske, za upotrebu brodova obratiće se sekciji za pomorski saobraćaj na čijem teritoriju se dotična jedinica nalazi.

10. Ukoliko sekcije za P.S. pri štabovima O.P.S. nisu u mogućnosti da udovolje traženjima vojske, obratiće se ovome otsjeku koji će u saglasnosti sa ostalim sektorima staviti brodove na raspolaganje.

11. U izuzetnim slučajevima komandanti pojedinih operativnih jedinica upotrijebiće brodove ako se isti nalaze u blizini, a u saglasnosti sa lučkom kapetanijom ili zastupstvom, s tim da naknadno ali hitno obavijesti Sekciju za pomorski saobraćaj pri Štabu O.P.S., pod koji isti pripadaju.

12. Sav plovni park, kao i posada koja se na njemu nalazi, smatra se danom izlaska ove naredbe mobilisanom.

13. Svi brodovi moraju voditi tačan registar vožnje, potroška pogonskog materijala, primljene hrane za ishranu posade, kao i ukrcane posade, bez tih registara koji će biti ovjereni od strane lučkih kapetanija ne smije se izdavati ni hranu ni pogonski materijal, kao ni premještaj posade a niti dozvola plovidbe.

14. Lučke kapetanije, dotično zastupstva, voditi će računa o trajanju putovanja broda, te prema tome određivati potrebnu količinu goriva, kao i hranu posade, imajući pri tome u vidu stanovitu rezervu i mogućnost daljnjeg snabdijevanja u lukama dolaska.

15. Lučke kapetanije, odnosno zastupstva, imaju da provjere tačnost popisa momčadi, k^o i da savjesno odrede potreban broj posade, kojeg će ponovo ukrcati i tačno zavesti potvrđujući to vlastitim pečatom.

2 Štabova obalsko-pomorskih sektora

3 Pomorski saobraćaj

16. Prigodom ponovnog ukrcavanja pojedinih posada lučke kapetanije moraju dostaviti svojim sekcijama (a ove odsjeku) tačne popise posade za svaki brod, navađajući tačne podatke za svakog pojedinog člana prema priloženom obrascu.

17. Lučke kapetanije, odnosno zastupstva, nakon primitka ove naredbe odrediće brodovima koji se zateknu u njihovim lukama dotičnu luku kao mobilizacionu, ukoliko istomu nije već određena. Ovu luku može jedino mijenjati ovaj odsjek.

18. Svaki brod nakon izvršenog putovanja, ukoliko nije dobio drugo naređenje za putovanje u smislu tačke 9., vratiće se u svoju mobilizacionu luku.

19. Lučke kapetanije, odnosno zastupstva, vodiče strogo računa i za to će biti lično odgovorne: da brodovi ne putuju prazni, već da se po mogućstvu što bolje iskoristi njihova nosivost, imajući u vidu štednju pogonskog materijala i brodskog prostora.

20. Zapovjednici brodova moraju pri dolasku u luku, odnosno blagovremeno izvijestiti lučku vlast o sposobnosti svakog broda za daljnje putovanje. Nikakovo naknadno opravdanje neće uzeti u obzir, već će dotični biti izveden pred vojni sud.

21. Ovlašćuju se lučke kapetanije, kao i zastupstva, da, u slučaju neposlušnosti, dotično neodazivanja naredbama izdatim sa strane ovoga odsjeka za P.S. pri Š.M., kao i sekcija, izdaju smjesta nalog hapšenja odgovornih lica, a zapisnik o slučaju dostaviti odsjeku za P.S. pri Š.M., kao i sekcija, izdaju smjesta nalog hapšenja odgovornih lica, a zapisnik o slučaju dostaviti odsjeku za P.S.

22. Svim pogonskim materijalom koji je dat na upotrebu Odsjeku za P.S. pri Š.M. raspolaže isti i dodjeljuje pojedinim sekcijama pri pojedinim štabovima O.P.S.

23. Sekcije moraju da vode strogu kontrolu nad njima dodijeljenim pogonskim materijalom i da nakon utroška pošalju pravdanje ovome odsjeku.

24. Svaki brod koji dolazi ili odlazi za inostr/anstvo mora biti snabdjeven sa propisanim zdravstvenim listom, kojega izdaje lučka kapetanija, dotično zastupstvo, prema priloženom obrascu.

25. U pogledu sata isplovljenja, dotično uplovljenja u luku, kao i organizacije ribarenja u svemu se pridržavati Naredbe Štaba Mornarice N.O.V.J. broj: 52/43.

26. Naša trgovačka pomorska zastava je jugoslovenska sa crvenom petokrakom zvijezdom u sredini bijelog polja.

27. Plovidba u inostranstvo brodovima dozvoljena je samo uz dozvolu za plovljenje izdatu od strane Štaba Mornarice.

28. Dozvole za putovanje licima u inostranstvo izdaje samo Vrhovni štab N.O.V. i P.O.J.

29. Ova naredba ukida sve dosadanje u vezi sa pomorskim saobraćajem.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar: *Pero* s. r.

Komandant: *Cerni,* s. r.

Točnost prepisa potvrđuje i ovjerava

10 studenoga 1943

Sef
Odsjeka za pomorski saobraćaj
Ivan Filišić v. r.

(M.P.)

BROJ 28

ZAPOVIJEST ŠTABA MORNARICE ZA SJEVERNODALMATINSKU OBALU I OTOKE OD 10. STUDENOG 1943. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA ISKORIŠĆAVANJE SITUACIJE U SLUČAJU POVLAČENJA NEPRIJATELJSKIH JEDINICA IZ OBALSKIH GARNIZONA[1]

ZAPOVIJEST

Štaba N.O. Mornarice za sjevernodalmatinsku obalu i otoke za dan 10. novembra 1943. godine

(Sekcija: Silba, Zadar, Žirje razmjer 1:100.000)

Podaci o neprijatelju: Ima više činjenica koje govore da bi Nijemci mogli napustiti garnizone Zadar, Obrovac i Benkovac, s tim da bi ostavili ustaše i četnike, ili bi ih bar djelomično mogli napustiti.[2] Ostalo stanje kao u direktivi br. 2.

Za iskorišćavanje povoljne situacije koja bi uslijed ovakvog stanja imala nastupiti

naređujemo:

Odred sjev. dalm. otočja: Sa I bataljonom Odreda budno će paziti na razvijanje situacije u Zadru i pripremiti sve da bi se jedna četa mogla lako ~~preba~~citi u pravcu kopna sa sredstvima koja će dati ovaj štab, a u slučaju

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/2-6, k. 2020.

I. 2 Do ovog zaključka se vjerojatno došlo zbog izvjesnog pomjeranja 114. lovačke divizije, k°ju je smijenila 264. pješadijska divizija. Vidi dok. br. 374 i knj. 8, dok br. 429.

povoljne situacije. Naređenje za eventualno prebacivanje tog dijela I bataljona uslijediće od strane ovog štaba.

II bataljon prikupiće svoje razvučene jedinice na otoku Pašmanu na taj način da će jedinice južno od sela Pašman prebaciti u pravcu sela Neviđane, te sa svim snagama na otoku Pašmanu biti u pripravnosti da se u slučaju povoljne situacije prebaci u pravcu Sukošana i odatle kao pripomoć III brigadi. U tom slučaju, taj se bataljon stavlja neposredno pod komandu III brigade. Naređenje o prebacivanju uslijediće od strane ovog štaba.

Kornatska flotila: Zadatak po direktivi br. 2.

Molatska flotila: Uploviće odmah u Iž Veli (zaliv Draga) i organizirati službu na telefonu u Ižu i na taj način, da bude uvijek u vezi sa ovim štabom. Ukoliko ima ukrcane mine na brodovima, zadržati i u slučaju povoljnog vremena izvršiti polaganje prema usmenim direktivama u blizini. Pripremiti sve da u slučaju naređenja za hitno isplovljenje mogu mine biti iskrcane u najkraćem roku. Izvršiti što temeljitiju zaštitu broda ukoliko još nije učinjeno.

Pašmanska flotila: Zadržaće se u vodama istočno od otoka Pašmana, s time da bude u stalnoj vezi sa ovim štabom i da u slučaju povoljne situacije bude odmah spremna za prebacivanje snaga II bataljona u pravcu kopna.

Ninski morn, odred sa Virskom flotilom: Stavljaju se pod neposrednu komandu Zadarskog part, odreda, s kojim će odmah stupiti u vezu i tu vezu stalno podržavati.

Minersko odjeljenje: Zadatak po direktivi br. 2

Sve ostale tačke kao u direktivi br. 2.

Napomena: ukoliko bi došao u pitanje napad na Zadar, ovaj štab stavlja se pod komandu III brigade, koja bi rukovodila sa napadom po direktivama Štaba XIX sjevernodalmatinske divizije. Iskoristiti svaki povoljan momenat za što jaču mobilizaciju. Sve ljude koje mobilišu - više od 2 bataljona, slati u III brigadu. Razviti što jaču informativnu službu u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju. Povezati se što čvršće telefonskom vezom i kurirom. Skreće se ponovno pažnja na redovito dostavljanje dnevnih izvještaja.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
si. odsutan

Komandant:
M.[3] *Ikiča* v. r.

Dostavljeno:
na znanje: Štabu XIX divizije i III brigadi
na postupak:
Štabu Odreda sjev. dalm. otočja
Virskoj, Molatskoj, Kornatskoj i Pašmanskoj flotili
Ninskom Mornar, odredu
Minerskom odjeljenju

3 Mladen

BROJ 29

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH ZA METKOVIĆ OD 10. STUDENOG 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA MAKARSKU O POLITIČKOJ SITUACIJI U KOTARU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

K.K.[2]K.P.H.
za Metković
10-XI—43

Drugarskom
Okružnom Komitetu K.P.H. za Makarsku

REDOVNI MJESEČNI IZVJEŠTAJ ZA MJESEC OKTOBAR 1943. g.

I. **Politički izvještaj:**

Politička situacije se u toku oktobra t. g. mnogo izmijenila na našu štetu. Uzrok tome je jak teror i pritisak okupatora i ustaša koji po svaku cijenu hoće da uguše N.O. Pokret. Mišljenje naroda se nije u mnogo čemu izmijenilo, jer narod je i dalje uvjeren da će fašizam propasti, da je pobjeda na strani saveznika. Mržnja na Njemce i ustaše se je pojačala. Naš uticaj u kotaru Metković je i dalje ostao najjači. O CRVENOJ ARMIJI se govori najviše a osjeća se priličan utjecaj Engleza i Amerikanaca, koji najviše dolazi od blokade Anglo-Američkog napredovanja u Italiji. Naš narod u toku ovog mjeseca bio je dosta skučen tako da nije imao velikog ploda.

II. **Razvoj dogadaja, postupak okupatora i ustaša.**

Nijemci i ustaše su u toku ovog mjeseca sproveli nezapamćeni teror. Obješeno, upaljeno i streljano je 82 lica, među kojima ima mnogo djece i žena. Svi muškarci od 16 do 50 godina koji su sposobni za vojsku prisilno su mobilisani a svi oni koji nisu sposobni otjerani su na prisilni rad, gradeći ceste i kopajući rudaču u Žitomisliću. Žene su također odvedene na prisilan rad, o svojoj hrani. Prvi proglasi Njemaca i ustaša su bili u obliku letaka u kojima se naglašavalo da su Partizani izdajice i da su uništeni. Pozivali su na slobodan povratak kućama i na svakom letku je bila otiskana propustnica. Kad ovo nije imalo uspjeha izdali su proglase da se svi koji su napustili svoje domove moraju povratiti svojim kućama a u suprotnom da će im biti porodice uhapšene i imanje zaplijenjeno. Ispočetka nije bilo zabrane kretanja a posljednje vrijeme kretanje na liniji Metković-Ploče, Metković-Neum je dozvoljeno samo od 8 do 15 sati. Ko se vidi poslije ovog vremena biće na licu mjesta strijeljan.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije - Split, Zbirka Drage Gizdića, neregistrirano.
2 Kotarski komitet

Nijemci i ustaše su u toku oktobra vršili više akcija na pojedina naša sela i varoši i blokirajući sela odvodili sve muškarce i u manjem broju žene na prisilan rad. Neprijatelj je vršio više vojnih akcija na našu oslobođenu teritoriju, bez uspjeha. Naše jedinice su se morale povući iz 1st. Pline radi odlaska našeg jednog bataljona u Biokovsku Brigadu.

Milicija:

U Otrić-Seaci postoji od prije organizovana milicija, koja je poslednje vrijeme prilično potpala silom prilika pod naš uticaj, te se u tom pogledu stanje malo poboljšalo u toku ovog mjeseca.

Nanovo je organizovana milicija u Vidonjima, Dobranjima, Krvavcu i Kominu. Osim toga u osnivanju je na Jerkovcu (predgrađu Metkovića) i Kuli.

Milicija je u svim ovim mjestima prisilno osnovana. Vidonjska je najgora i sastavljena je od ustaša i HSS-ovaca, dok se po miliciji u Dobranjima može slobodno raditi. U Kominu i Krvavcu drže zajedničku stražu Njemci i milicioneri. Glavni cilj osnivanja milicije je zaštita puteva, mostova i željezničke pruge.

Rad reakcionarnog HSS-a:

Rad reakcionarnog HSS-a se kroz oktobar nije osjetio, nismo imali nikakav bliži kontakt sa vođama reakcionarnog HSS-a u Metkoviću. O Mačeku se nikako ne govori.

Rad četnika:

Početkom oktobra četničke vođe izvršile su mobilizaciju svih pravoslavaca, ali dobar dio mobilisanih su pobjegli svojim kućama. Pošto se u južnoj Hercegovini situacija poboljšala prema nepotvrđenim vijestima, jedan dio od onih koji su mobilisani i otišli sa četnicima se je predao Partizanima. Narod Neretve mnogo mrzi četnike.

Špijuni:

Špijunaža se ponovno pojavila čak i pojačala, te smo odlučili da ćemo od sada u napred vršiti nemilosrdnu i stalnu likvidaciju špijuna na oslobođenom a naročito na neoslobođenom dijelu kotara, preko udarnih grupa, koje će se sastojati od terenskih radnika i vojske.

Mobilizacija:

Neprijatelj je metodom terora uspio mobilisati u glavnom sve što je sposobno za vojsku. Mali dio naših simpatizera u toku ovog mjeseca je došao u N.O.V., dok se jedan dio i dalje skrivao po blatu i brdima. Prebacivanje je vrlo otežano, te se može reći da je skoro nemoguće. Odlučili smo po svaku cijenu koji se skrivaju povući u vojsku i jedan dio koji su do sada na neoslobođenom dijelu radili na terenu, a sada je taj rad nemoguć uslijed zaposijedanja pojedinih sela od strane Njemaca i ustaša.

Na oslobođenom i poluoslobođenom dijelu Kotara mi smo izvršili mobilizaciju sa pozivima a u selima u koje često zalazi neprijatelj smo sa vojskom pokupili sve naše simpatizere koji su se skrivali i uputili ih u vojsku. Naša mobilizacija do sada ima prilično uspjeha i vjerujemo da ćemo uspjeti mobilisati oko 70 novih boraca. Kad primimo podatke naknadno ćemo Vas obavijestiti o uspjehu mobilizacije.

Osvrt na budućnost, agitacija i propaganda:

Uslijed pritiska i terora okupatora i ustaša politički rad je onemogućen a od našeg političkog rada bez uspješnih vojničkih akcija malo je bilo pozitivnih rezultata, jer Neretvanci primaju samo onog koji je jači. Sada usljed savezničkog bombardovanja Njemci su svoju vojsku povukli iz grado-

va u sela, te se naš politički rad i kretanje mnogo ograničilo na neoslobođenom dijelu Kotara.

Ako ovako stanje i dalje potraje politički rad iz dva razloga je nemoguć. Prvo što nam je probijanje nemoguće, a drugo što nećemo imati sa kime politički raditi, jer je neprijatelj prisilno sve mobilisao za vojsku i miliciju.

Zborovi su se pokazali prilično nepraktični iz razloga što narod od zbora očekuje mnogo više nego što im možemo da damo. Zaključeno je da se redovno održavaju konferencije u pojedinim zaseljcima i to što češće, što se pokazalo naročito praktično. Konferencija i prigodni sastanci popraćen je zajedničkim čitanjem naše štampe.

Zborovi se održavaju na oslobođenom teritoriju uvijek i to: jedan ili dva puta mjesečno.

Naša agitacija do danas u Neretvi je imala slabo uspjeha radi nemogućnosti slobodnog agitovanja i nemasovnog rada. Neprijatelj mnogo više uspijeva, jer je svaki naš uspjeh rada ugušivan najkrvavijim terorom.

Naša štampa slabo prodire i pored nastojanja. Potrebno je što više primjeraka izdavati naše štampe i letaka i razbacivati po svim selima, što ćemo u buduće raditi.

Izgled na rad u pojedinim općinama je slijedeći:

OPĆINA PLINA.

Oslobođena tri sela i jedan poluoslobođeni, Rogotin i Mali Prolog neprijateljski garnizon, Otrić-Seaci milicija, Strugovi i Pozla Gora ima izgleda za pridobijanje masa, koje su vrlo dobro prema nama raspoloženi.

OPĆINA OPUZEN.

Komin, Opuzen, Podgradina, Krvavac neprijateljski garnizon i milicija u Kominu i Krvavcu. Iz Desana se većina naroda iselila u zaštitu okupatora a mali dio je prešao k nama, svaki dan su pod udarom Njemaca. Slivno ima nešto mogućnosti rada. U ovoj općini, koju smo posljednje vrijeme nešto jače pokrenuli, je teror najači a prema tome i strah od reakcije.

OPĆINA METKOVIĆ.

Metković, Kula, Podrujnica, Nova Sela neprijateljski garnizon. Milicija i žandari Vidonje i Dobranje. U Glušcima, Borovcima, Novim Selima, Dobranjima ima mogućnosti rada. U Vidu se u posljednje vrijeme situacija nešto poboljšala, tako da ima izgleda uspostavljanja nekih uporišta.

Bez vojničkog udara u buduće ako ovako stanje potraje nema izgleda da ćemo imati mogućnosti za političko djelovanje.

III. **Organizacioni izvještaj**

Teren.

Naša Partija sada na terenu ima ukupno 56 članova, dok je posljednjeg mjeseca brojila 38 članova. Na taj način od posljednjeg izvještaja do danas Partija je pojačana na terenu za 17 novih članova dok je jedan drug član Partije dodijeljen na naš teren. Srazmjerno je Partija najviše pojačana u općini Plina, gdje zato postoji najviše i mogućnosti. Drugarica sada u Partiji imamo četiri. Prošlog, mjeseca je izvještaj bio pogrešan, jer onda u Partiji nismo imali četiri već samo tri drugarice. Od toga je jedna svojim radom bila negativna te je izbačena iz Partije a u Partiju su uvučene dvije nove drugarice. U vojsku su upućena dva člana iz razloga što na terenu nisu dopri-

nijeli našem pokretu onoliko koliko će doprinijeti u vojsci. Partijske jedinice su sada formirane na pravilan način, tako da su greške u tom pogledu ispravljene.

Prošlog mjeseca kandidata smo imali 22 a od toga 5 drugarica. Pored novoprimljenih 17 članova i od toga dvije drugarice, sada imamo 25 kandidata a od toga 9 drugarica. Općina Metković ima najviše kandidata i ima izgleda da će se Partijski rad u toj općini pojačati, ako nas u tome Njemci ne ometu sa svojim svakodnevnim terorom i hapšenjem.

Broj simpatizera je skoro isti kao i prošlog mjeseca a to je razlog što je sve neprijatelj pokupio u vojsku.

Vojska.

Partija u vojsci sada ima 34 člana, dok je prošlog mjeseca imala 26 članova. Na taj način i u vojsci se je partija pojačala za 8 članova. Jedan član izbačen je iz Partije, dok su dva člana dodijeljena našem Odredu. Kandidata u vojsci sada ima 16 dok ih je prošlog mjeseca bilo mnogo manje. U pogledu jačanja partije u vojsci se otišlo mnogo naprijed i pravilno se prišlo riješavanju pitanja organizacione slabosti u našem Odredu.

b) Teren.

Partijski sastanci kako praktični tako i teoretski nisu se redovno održavali a uzrok tome je što članovi K.K nisu mogli da redovno kontrolišu općinske Komitete i jedinice u općini Metković gdje još nije formiran općinski Komitet. Materijal se ipak prilično proučavao prema postavljenom planu i osjeća se da se drugovi postepeno razvijaju, i ako to ide mnogo teško s obzirom daje Partija kod nas mlada i da nemamo sposobnih sekretara pojedinih jedinica koje bi mogli Partiju da uzdignu. Rad sa kandidatima tek je pred kraj mjeseca prokontrolisan i ukazano je na nepravilosti zbog malo pažnje posvećene kandidatima. Isti slučaj i sa simpatizerima i tek krajem mjeseca je i ovo pitanje djelomično riješeno. Izvještaj o uspjehu održanog Partijskog kursa već Vam je poslat i suvišno je o njemu ovdje pisati.

Vojska.

Sastanci se u vojsci održavaju redovno, mnogo redovnije nego na terenu i teoretski se članovi prema planu uzdižu. Razvoj članova je kao i na terenu spor. Izvršena je pravilna raspodjela rada sa kandidatima. Ćetne konferencije se održavaju.

Teren.

c) Osjeća se da su članovi odani našoj Partiji, ali se kod njih još dovoljno i pored ukazivanja nije razvio osjećaj odgovornosti pred Partijom. To dolazi najviše usljed neredovnih sastanaka i slabog kontroliranja rada, a razlog tome je taj što nismo prema planu umnožili neke odlomke iz kratkog kursa i njih dali na proučavanje, što ćemo u najskorije vrijeme uraditi. Snalažljivost i sposobnost pojedinih članova i to priličnog broja je na niskom stupnju i to je velika kočnica za brži i pravilniji razvoj naše Partije u ovom pogledu. Ovo pitanje u buduće ćemo pravilno riješiti sa proučavanjem osnovnih organizacionih pitanja koja su prilično loše poznata.

Pored naših ukazivanja na osnovne nedostatke pojedinih članova ponovno se osjeća da se stare greške ponavljaju a osim toga opaža se i to da u našoj Partiji ima nekih članova koji nisu zaslužili da i dalje nose to slavno ime, te ćemo u toku ovog mjeseca i to pitanje da rasčistimo.

Još jedna slabost Partije se osjeća u tome što se Partija nije dovoljno popularisala u masama i to naročito u okupiranom dijelu Kotara. Mnogo naroda još ima krivo mišljenje o Partiji a opaža se i to da se drugovi ruko-

vodioci kao cjelina nisu dovoljno popularisali, što ima mnogo loših posljedica. Naročito loše posljedice donosi sa sobom to što pojedinci više popularišu sebe kao pojedinca nego Partiju. To pitanje ćemo u buduće nastojati riješiti i za pozitivno riješenje imamo dovoljno materijala.

Vojska.

U pogledu odanosti i odgovornosti pred Partijom osjećaju se isti nedostatci kod članova u vojsci kao i na terenu, samo ipak u manjoj mjeri. Borbenost kod članova u vojsci dobro je razvijena i bolja je nego kod članova na terenu. Inače isti su nedostatci kao i na terenu.

Teren.

d) K.K. sada broji 5 članova i od toga su dvojica iz Kotara Makarskog dodijeljeni ovom Komitetu kao pomoć. Odlučeno je i postavljeno u zadatak da se drugovima iz Primorja izgrađuju zamjene od drugova iz Kotara Metković. Rad komiteta u prošlom mjesecu se u glavnom sastojao u pomoći svim formiranim našim ustanovama, te pronalaženju i odgajanju ljudi za uspostavljanje novih uporišta, jedinica i Komiteta, koji nisu još popunjeni ili uspostavljeni. Predvidili smo ljude za uspostavljanje svih još neformiranih Komiteta i Odbora sa planom da u toku ovog mjeseca uspostavimo sve organizacije, koje još ne postoje u našem Kotaru, ali su nas do sada Njemci spriječili da izvršimo postavljeni plan. Za sada je dovoljan broj članova K.K.

Opć. Komitet Plina, je u toku mjeseca reorganiziran i u njega su uvučena dva nova člana, dok je jedan koji nije zadovoljavao dodijeljen na drugu dužnost. Opć. K. sada broji 4 člana. Rad ovog Komiteta kroz ovaj mjesec je prilično zadovoljio. Glavni nedostatak je u tome što su 2 člana još prilično neupućena u rad i što se do sada još nisu povezali sa neoslobođenim dijelom ove općine.

Općinski Komitet Opuzen. Sada broji 4 člana. Rad ovog komiteta nije zadovoljio, jer pored terora Njemaca moglo se više uraditi. Ponovno su se pojavile stare greške sakrivanja u boture a osim toga je ovaj Komitet i prilično nesnalažljiv. Odlazak druga Talajića se ipak osjetio a rad Ivankovića novog člana tog Komiteta nije se do danas osjetio. Odlučili smo da napravimo jednu izmenu u samom Komitetu nebili na taj način izliječili stare mane a to je da druga Juračića postavimo za zamjenika pol. komesara Hercegovačke čete koja se sada formira a na mjesto njegovo da dovedemo druga Grgića, koji se posljednje vrijeme prilično razvio.

Naša pomoć ovom Komitetu bila je radi nemogućnosti prebacivanja loša. To je jedan od glavnih uzroka da nije zadovoljio, ali pored toga od njega se mnogo više očekivalo.

Općina Metković. Komitet još nije uspostavljen, premda su drugovi predviđeni. Taj Komitet ćemo formirati u najskorije vrijeme od 3 člana i to: druga Bebića, Dragobratovića i Blaža kao sekretara općinskog Komiteta SKOJ-a. Za formiranje ovog Komiteta napravili smo slijedeću kombinaciju: druga Blaža ćemo izvući iz K.K. SKOJ-a u opć. Komitet a na njegovo mjesto ćemo kooptirati druga Krstićevića iz opć. Komiteta SKOJ-a Plina. Drug Blaž ima zadatak da pokrene omladinu Metkovske općine i formira opć. Komitet SKOJ-a. Ova je kombinacija vrlo dobra i mi polažemo u drugove veliku nadu, jer su svi prilično izgrađeni. Opć. Komitet SKOJ-a za opć. Plinu će pronaći četvrtog člana, tako od ove kombinacije za SKOJ i za Partiju će biti dobitak. Sada ova općina ima prilično izgleda za proširenje i učvršćenje naših organizacija.

Vojska.

U Neretvanskom Partizanskom Odredu nemamo zamjenika pol. komesara, već tu dužnost vrši politički komesar. Do sada pojedine čete nisu imale dobre zamjenike političkih komesara, ali to će pitanje sada biti riješeno. Rad Partijskog rukovodstva u vojsci je zadovoljavajući, ali se osjeća najviše nedostatak zamjenika pol. komesara Odreda. Uzrok tome što su sada u Štabu Odreda pored druga Žarka 2 domobranska oficira.

SKOJ.

Teren. Na terenu u toku oktobra bilo je 122 člana SKOJ-a, od kojih 52 drugarice. Porast od prošlog mjeseca bio je za 6 novih članova.

SKOJ-evska omladina posljednje vrijeme se pokrenula u opć. Plina, dok je u ostalim općinama pohapšena i prisilno mobilizirana. Broj otišlih u Partizane je malen a ti koji su išli većinom su iz općine Plina. SKOJ općine Plina je mnogo iznad SKOJ-evaca ostalih općina. Borbenost, konspirativnost, spremnost za izvršenje zadataka se nešto povećalo. Sada je poslije terora okupatora u Neretvi rad SKOJ-a zamro i ne osjeća se da postoji SKOJ-evska organizacija.

K.K. SKOJ-a broji 5 člana. Drugovi su prilično požrtvovani, ali još uvijek nesnalažljivi u rukovođenju sa čitavim Kotarom. Izmjena koju ćemo napraviti je pozitivna i imati će uspjeha iz dva razloga i to: Što će se pokrenuti bolje rad u općini Metković i što će se drug Krstićević bolje izgraditi u Kotarskom rukovodstvu.

Općinski Komiet Opuzen. Ima sada 3 člana. Ovaj Komitet je neaktivan, u njemu su isti nedostatci u rukovodiocima. Treći član tog Komiteta sada je došao sa Mamule a prije odlaska u internaciju radio je po SKOJ-u.

Općina Metković. Za općinski Komitet Metković su drugovi predviđeni, ali još nije formiran. U samom gradu postoji par pozitivnih i dobrih omladinaca, koje ćemo uvući u opć. Komitet.

Vojska. Posljednje vrijeme se SKOJ-evska organizacija dobro pokrenula i broj SKOJ-evaca sada iznosi 54 člana, od kojih je 6 drugarica. Šamim radom, borbenosti, odanosti SKOJ-evske omladine se prilično uzdigla. Teoretsko uzdizanje se također pokrenulo.

III. Organizaciono stanje N.O. Fronta.

Antifašističke organizacije su u toku prošlog mjeseca uhvatile šireg maha. Narod koji je antifašistički u većini raspoložen je prihvatio Antifašističke organizacije, ali sve naše organizacije nisu imale slobodnog vremena, da se učvrste. Osjetilo se je da mi nismo imali čvrstoće naših organizacija, jer narod nije ozbiljno prihvatio i priznao našu vlast.

N.O.O. Mreža N.O.O. se nešto proširila i nadopunila a osim toga napravljene su neke izmjene. Mnogo članova N.O.O. u Neretvi je prilikom dolaska Njemaca nastradalo a rad pod sadašnjim uslovima je vrlo težak. U svim selima Kotara postoje organizovani Odbori ili uporišta osim u 2 sela a i u njima će biti uspostvljena uporišta. Sada imamo: K.N.O.O., 2 općinska N.O.O., 21 seoski N.0.0., 1 gradski sa 122 odbornika.

K.N.0.0. poslije odlaska druga Markića broji 4 člana. Drug Niko Vukša koji je predviđen za člana K.K. i K.N.0.0. još nije stigao, iako nam je obećano da će doći. Osim toga neznamo što je sa Salacanom Antom, koji je morao da dođe. Sa njima dvojicom Odbor bi bio popunjen. Opć. N.O.O. za općinu Plinu i Opuzen rade i to jedan na oslobođenom a jedan na neoslobođenom teritoriju. Predviđeni su ljudi i za opć. Odbor Metković ali radi nemogućnosti rada, taj odbor do danas, još nije formiran.

Glavna organizaciona greška K.N.O.O. je u tome što se nisu još osamostalili u organizovanju N.O.O., a također i u slaboj pomoći opć. N.O.O.

Rad N.O.O. po pojedinim odsjecima je raspodijeljen i pomalo se pokreće naprijed.

Gospodarski, kulturno-prosvjetni odsjek se prilično pokrenuo, ali rad po osjecima još nije zadovoljio. Za jače razvijanje rada nema sada toliko mogućnosti dok ne dođe drug Vukša i Salacan.

II. **USAOH.** Organizacija se posljednje vrijeme nešto brojčano pojačala i sada broji 456 članova, sa 184 muškarca i 272 žene. Kotarski odbor USAOH-a sada broji svega 3 člana, radi gubitka drugarice Matić. Organizacija se nije uzdigla i ako se osjeća porast naročito u općini Plina, gdje postoji i općinski Odbor USAOH-a od 4 člana. Održana je Kotarska ijedna općinska konferencija.

Rad USAOH-a po sekcijama se pokrenuo, ali ne u onoj mjeri do koje bi trebao. Radne čete su prilično shvatile svoju dužnost. Omladinski domovi su se slabo pokrenuli i na tom polju omladina se slabo interesuje. U općini Plina organizacija pionira se nešto pokrenula.

III. **AFŽ.**

Organizacija AFŽ također tokom posljednjeg mjeseca je bila u brojčanom porastu. Održana je općinska konferencija i jedan kurs AFŽ koji je prilično uspio. Organizacija broji 780 članova. Ima kotarski odbor AFZ sa 4 člana, koji se razvija sasvim sporo. Formiran je jedan općinski odbor AFŽ za Plinu.

Sada je organizacija žena aktivnije pokrenula pitanje pomoći vojsci, žrtvama reakcije, socijalnoj skrbi i zdravstvenom podizanju. Samo takmičenje je prilično uspjelo i pokazalo se da su se naše žene preko organizacije AFZ uspjele dobro pokrenuti.

IV. **Vojska.**

Neretvanski partizanski Odred poslednje vrijeme se pojačao i sada broji oko 260 do 270 boraca. Sada se formira 4 četa Hercegovačka. Drug Primorac je došao a sada još treba da dođe drug Juračić. Ova četa će biti udarna četa, koja će biti formirana od nešto boljih boraca. Štab bataljona kao i komande četa, poslije dolaska Alaća biće popunjene. Jedino Štab Odreda nepolaže mnogo nade jer je od VIII Korpusa sada dodijeljen Srećko Gabrić za komandanta Odreda, te na taj način sada su u Štabu 2 domobranska oficira, a nemamo zamjenika pol. kom. U ovom pogledu potrebno je bilo napraviti neku izmjenu. Srećko Gabrić je stari naš simpatizer, ali je bio domobranski oficir i stari naši borci neće ga dobro gledati. Bilo bi potrebno da se povede računa. Mogao bi da Srećko Gabrić bude Načelnik Štaba a da se za Komandanta pronađe neki stari borac, koji je iskusan u Partizanskom ratu.

Većih akcija na neprijatelja nije bilo, već par manjih napada na neprijateljske bunkere i jedan motorni čamac. Vođene su obrambene bitke protiv Njemaca, koji su htjeli prodrijeti na naše položaje, ali bez uspjeha. Borbenost vojske je na priličnom stepenu. Slučaja dezerterstva nije bilo osim jednog domobrana kojeg smo ustavili na prolazu, rodom je iz Vida.

V. Pozadinske vojne vlasti.

Rad Komande Mjesta.

Drugovi u Komandi Mjesta nisu dovoljno snalažljivi, i ako se mnogo trude. Do sada Komanda Mjesta je bila u glavnom snabdjevačka zadruga

Štaba Odreda. O ovome ćemo povesti računa, da se ovakve greške ne bi ponovile.

Ovdje iznosimo i stanje Partije u Komandi i pri Komandi.

Jedinica Komande Mjesta ima 4 člana i 9 kandidata.
Kroz kratko vrijeme Partija će se pojačati i na taj način rad Komande Mjesta će se poboljšati.

Radione i Ambulanta.

Bilo se nagomilalo mnogo ljudi koji nisu imali posla te smo ovo stanje rasčistili i suvišne drugove uputili u vojsku ili na drugi posao.

Mehanička radiona vrši opravku pušaka, mitraljeza i slično, kao i popravke potrebnih stvari.

Osim toga je organizovana opančarska, šusterska i šivačka radiona, koje nisu do sada redovno radile, radi nedostatka potrebnog materijala.

Ambulanta koja je postavljena u glavnom pregledava i liječi samo lake bolesnike. Doktor nije sposoban da nešto više i uradi, jer je mlad i neiskusan.

VI. **Agitacija i propaganda.**

a) Posljednje vrijeme se održavaju analfabetski tečajevi i u nekoliko ustanova su organizirane zidne novine, ali još se po selima nisu uspostavile. Prosvjetnog rada nije bilo, tako ni kulturnih priredaba.

b) Tehniku smo formirali ali još nemamo dobrog daktilografa. Rad tehnike je do sada u glavnom pripremanje našeg lista »Glas Neretve«, koji će se izdavati mjesečno 2 do 4 puta i to prema mogućnostima. Osim toga izdaju se »Vijesti«. One se ne izdaju redovno svaki dan, već prema radio vijestima i kad ima važnijih događaja. Osim toga smo umnožili jedan kratki letak, koji smo Vam primjerak poslali. Sada ćemo umnožavati potrebni Partijski materijal, izdavati »Vijesti« i »Glas Neretve«.

Materijala imamo za neko vrijeme a već sada se trudimo da dođemo do svega kao i do boljeg daktilografa.

Glavni saradnik i pokretač je drug Galeb, koji se mnogo trudi i sve daje od sebe. Ima izgleda za razvoj.

c) Dopisničarstvo je organizovano i do sada je poslato više članaka za naše »Vijesti«. Ima izgleda da će se dopisničarstvo dobro razviti.

VII. **Obavještajna služba.**

Radi potrebe ob. službe smo druga Dura Medaka uveli u Glavno Povjereništvo kao pojačanje drugu Cigi. Odlučili smo da ćemo je sada potpuno osamostaliti jer ima uslove za to. Očekujemo da će ob. služba mnogo bolje od sada da zadovoljava.

FINANCIJSKI IZVJEŠTAJ

Članarina i prilozi u toku oktobra iznosili su 2.635 Kuna. Ostatak od prošlog mjeseca iznosi 1.034 Kuna. Ukupno stanje kase za oktobar iznosi 3.669 Kuna. Od toga šaljemo Vam od članarine i prihoda svega 1.000 Kuna, dok u kasi Ostavljamo 2.669 Kuna, koji će nam novac biti potreban za našu tehniku.

Za K K
Srećko[3] v. r.

3 Ivo Marinković-Srećko

BROJ 30

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA PAŠMANSKE FLOTILE OD 11. STUDENOG 1943. KOMANDANTU MORNARICE ZA SJEVERNODALMATINSKU OBALU I OTOKE O NAPADU NA NEPRIJATELJSKE BRODOVE[1]

ŠTAB PAŠMAN. FLOT.
NO MORNARICE
11/11 1943. god.

KOMANDANTU MORNARICE SJ. DALM. OB. I OTOKA

Operacioni izvještaj[2]
zadan 11/11 1943 god.

Dana 11/11 1943 god. u 12.30 isplovio sam po naređenju tog štaba za sprečavanje neprijateljskog prometa u vodama Srednjeg Kanala između otoka Pašmana i Dugog Otoka. Brodovi ove flotile vozili su u kursu 160 i 170. Čim sam izišao iz kanala Ždrelac, primijetio sam dva neprijateljska broda gdje plove u pravcu juga - prvi brod koji je plovio bio je brod nove gradnje, sa tri jarbola, nosivosti sedamdeset pet do osamdeset vagona, brzina deset do jednanaest Nm, naoružanje jedan minobacač i dva teška mitraljeza, posade 25 do 30 ljudi.

Drugi brod koji je plovio na udaljenosti jednu morsku milju od prvog također je nova gradnja, sa dva jarbola, nosivosti trideset do četrdeset vagona, brzina osam do devet milja, naoružanje jedan teški mitraljez, posade oko dvadeset ljudi.

Čim sam primijetio neprijateljske brodove, izdao sam naređenje brodu »Miran« da se pridržava obale na udaljenosti od sto metara od obale; sa brodom »Streljko«, na kom se nalazio Štab ove flotile, otišao sam na udaljenost od pet stotina metara s razloga što prikazuje manju metu. Udaljenost između oba broda bila je šest stotina metara. Čim sam izdao naređenje za udaljenosti, odredio pravac vožnje, naredio sam »brod na borbu« i maksimalnu vožnju.

Tako ploveći do uvale Cerenje, gdje sam prestigao zadnji neprijateljski brod i pošao u napad sa oba broda, napad sam izvršio sa četiri mitraljeza, držeći za metu zadnji neprijateljski brod koji je bio na odstojanju jednu morsku milju od drugog. Neprijatelj je također otvorio na nas vatru iz minobača i teških mitraljeza, domet njegov je bio sto do sto pedeset metara od našeg broda, tako da nijedan metak nije pogodio a ni oštetio našu jedinicu. Neprijateljski, pak, zadnji brod bio je izložen za cijelo vrijeme borbe našoj vatri, kod čega su se vidjeli tačni pogodci. Neprijateljski zadnji brod je oštećen u kormilo, jer se vidjelo da se dva puta okrenuo u krugu tri stotine šezdeset stepeni. Zatim sam se približio neprijateljskom zadnjem brodu da ga zarobim. Ali prvi neprijateljski brod je preduhitrio naše namjere i

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Voinoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 32/1-7, k. 2020.
2 Uz ovaj izvještaj vidi dok. br. 39 i 55.

krenuo u pomoć zadnjem brodu. Pri tom je otvorio vatru na nas iz minobacača i teških mitraljeza, pri čemu sam se morao povući obali Pašmana.

Iz drugog razloga sam se morao povući, jer smo došli u tjesnac između Kobiljaka i Sita. Kod povlačenja, zadnji neprijateljski brod je bio uvijek pod vatrom, pri tom su mi zaglavila tri mitraljeza i pristao sam u uvalu Kobiljak, gdje sam uklonio kvarove mitraljeza i produžio ponovo vožnju u pravcu neprijatelja, obilazeći sve otoke između otoka Pašmana i Dugog Otoka, sve do visine Vrgade. Neprijatelj je produžio vožnjom u pravcu juga, dajući se uvijek ka otvorenom moru. Pošto sam uvidio da je nemoguća potjera za neprijateljom, vratio sam se potom u svoju bazu.

Moral posade, kao i borbeni duh, bio je na visini, prilikom borbe pokazao se, kao odličan, drug Longin Krsto, koji je bio na mitraljezu i zasluţuje pohvalu i služio je za primjer ostalim borcima na brodu.

Smrt fašizmu Sloboda narodu!

V.d. komandanta flotile
Šarić J. Josip v. r.

BROJ 31

IZVJEŠTAJ KOMANDE ŠOLTANSKE FLOTILE OD 11. STUDENOG 1943. ŠTABU ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA O EVAKUACIJI DRVENIKA[1]

KOMANDA ŠOLTANSKE FLOTILE
STOMORSKA
Broj

Drugarskom

ŠTABU III POMORSKOG SEKTORA[2]

Hvar

Dana 9/XI-1943. bili smo obaviješteni po kuriru od Komande otoka Drvenik daje ugrožen od neprijatelja, te da prijeti opasnost gubitka otoka.[3]

Odmah nakon obavijesti, u 14,30 sati krenuli smo sa N/B »Ojdana« i N/B 3 u pravcu Drvenika, svrativši u Maslinicu, gdje smo dobili detaljnije podatke o položaju neprijatelja na samom Drveniku. U samom mjestu sastali smo se sa komandantom Šibenskog bataljona i raznim drugim rukovodećim drugovima koji su se evakuirali iz Kaštela, Trogira i okolice, gdje smo planski stvorili zaključak: pojačati Drvenik, kako bi se mogao braniti. Nakon toga, ukrcali smo 100 boraca na N/B »Ivan« i spremili se za pokret. Mi smo sa našim patrolnim N/B 3 bili kao izvidna prethodnica, a N/B »Enare« je bio u pratnji. Poslije izvršenog izviđa, dozvolili smo N/B »Iva-

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/4, k. 2022.

2 Desetog studenog 1943. ovaj sektor je preimenovan u Četvrti.

3 O iskrcavanju Nijemaca na otok Drvenik i izvođenju operacije »Heifisch« vidi dok. br. 32, 219, 221, 224, 274, 282 i 388.

nu« na položaj koji smo prethodno odredili i to u uvalu Krknjaši. Međutim, sa N/B »Ivana« ukrcali smo rukovodioce, te smo se na obali sastali sa rukovodiocima otoka Drvenik. Raspravljajući, rukovodioci otoka Drvenik su uporno predlagali povlačenje i napuštanje samog otoka, našto smo mi i rukovodioci dovedenih boraca za pojačanje uporno odbijali njihove predloge za evakuaciju, ali to nije pomoglo iz razloga što su tvrdili da su neprijateljske snage mnogo nadmoćnije i brojnije od naših. U 23,30 sati uslijedilo je povlačenje naših snaga sa otoka, i to tako da smo borce ukrcali u N/B 3, koji je mogao da pristane uz obalu i prekrcavali ih na N/B »Ivan« i N/B »Enare« i još jedan jedrenjak motorni. U isto vrijeme, naš N/B 1, koji se nalazi u Drveniku, po naređenju Štaba III pomorskog sektora, a na raspoloženju Komandi otoka Drvenik, dobio je naređenje koje je primio jest prebacivanje kurira iz luke Drvenik na rt u neposrednoj blizini iskrcanja neprijatelja ali mu nije uspjelo, jer je bio sa obale Vinišća obasut bacačima mina i mitraljezom, te je bio prisiljen povratiti se u luku. Na povratku, u luci se je prijavio komandantu. U 15 sati je izdao naređenje komandant da se svi brodovi iz luke nastoje probiti i doći u uvalu Krknjaši, a tako isto i N/B 1 kao posljednji. Prvi brodovi koji su se probijali - od 6 njih samo jedan je uspio da izađe, jedan je bio potopljen, dva teško oštećena, a ostali prisiljeni na povratak, među kojima je bio i N/B 1. Odmah po ulasku u luku, komandant otoka izdao je naređenje svim brodovima da se potope i onesposobe, a ljudstvo da ide kud ko zna, bez ikakve veze. Naši drugovi mornari sa N/B izvršili su to naređenje, s tim da su mitraljez koji se nalazi na brodu nastojali da što zgodnije stave u morsku travu, kako ga ne bi neprijatelj našao, te su se lagano probijali preko otoka, držeći uvijek u vidu da su opkoljeni od neprijatelja iz razloga što je Štab komande nestao iz vidika, a tako isto i svaka veza, te, stigavši u uvalu Krknjaši, prebacili su se kao i ostala vojska na Šoltu.[5] Kada su stigli u Maslinicu, priključili smo ih na N/B »Ojdana«.

Sada se naša flotila sastoji od tri naoružana broda, sa 20 ljudi posade na njima, sa naoružanjem: tri mitraljeza »Breda«, jedan francuski puškomitraljez, 13 pušaka i 1 strojnica. Slijedi detaljniji izvještaj - karakteristike pojedinog broda, naoružanje, te ljudstvo sa podatcima.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politikomesar:[6] Komandant:[7]

Stomorska 11/XI-1943.

4 Ignacije Kodor. Zbog nezalaganja u izvršavanju postavljenih mu zadataka u vezi s obranom otoka, bio je od Vojnog suda Komande srednjedalmatinskog otočkog područja na smrt i strijeljan 17. studenog 1943. godine. U obrazloženju presude navodi se da je Kodor kriv što kao komandant bataljona, i pored više upozorenja nije poduzeo potrebne mjere za obranu otoka već se predao »lagodnom« životu, što je nevojničkim i aljkavim držanjem podupro napuštanje položaja od strane boraca, što nije na vrijeme postavio bateriju na otok Mali Drvenik, mada je imao raspoloživih topova, što je propustio da kontrolira funkcioniranje teških mitraljeza, te su ovi u momentu napada zatajili, i što je propustio da pribavi mine za bacače (vidi dok. br. 1/2-10, k. 2026 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

5 KN.a Šolti se tada nalazilo 280 boraca Marinsko-segetskog NOP odreda, dvije čete Dva- « n p , Dvadesetšeste divizije, jedna četa Bračko-šoltanskog NOP odreda i 150 boraca A? (vidi dok' br- 4/3' k- 2021 u Arhivi Vojnoistorijskog instituta).

6 Mate Radman

7 Petar Vidan

BROJ 32

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG POVJERENIKA SA ŠOLTE OD 11. STUDENOG 1943. KOTARSKOM KOMITETU KPH BRAĆ-ŠOLTA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA ŠOLTI[1]

Općinski Povjerenik
Šolta
br. 1/43 god.
dne 11-XI

Kotarski Komitet

Brač-Šolta

1) **Vojno stanje** na području ove Opć. je sljedeće. Pošto se neprijatelj približio našem otoku zauzevši Drvenik[2] pojačane su na ovom području vojne snage u osoblju i oružju. Naše jedinice koje se nalaze u Drveniku nisu dale otpor te je neprijatelj pomoću minobacača uspio da se iskrca na Drvenik 7. ov. mj. Otok su hrabro branila 3 borca, dvojica su poginula, a jedan je od njih teško ranjen. Na ovom području raspoloženje vojske kao i civila prema neprijatelju je veoma zadovoljavajuće. Naši izgleda danas ponovno zauzeli Seget i Marinu.

Saveznički avioni dnevno bombarduju Split i okolicu, 10. ov. mj. zapalili nešto u Splitskoj luci izgleda nafte.

Dne 4 ov. mj. saveznički avioni spustili se na jedan naš patrolni brod i pucali iz mitraljeza na njega. Nije bilo žrtava. Brod se nalazio skriven u luci Nečujam. Otišli u pravcu Visa.

2) **Pol. situacija** na području ove općine je osrednja. Oslabila radi nepravilno provedene mobilizacije zatim radi neimaštine. Nar. neprijatelji to iskorištavaju ubacujući parole. Poetokolonaša ima posvuda ali se budno pazi na njih. Ove dane skoro svi stranci mobilisani u četu i part, stražu. Osobito u ovoj posljednoj ima mnogo sumnjivih lica. Uhapšen jedan stranac vode se izvidi. Rad N.O.O. nije potpuno ispravan. U cijeloj opć. opaža se nepravilno postavljen rad kao i slaba podrška sa strane viših foruma.

Dne 5. ov. mj. u Gornjem Selu bila je tabela A.F.Ž. sva zamazana.

Vodi se istraga.

3) **Ekonomsko stanje** je slabo. Većina naroda se uzdržaje samo zelenjem. Odbori nemaju ni najpotrebnijima da dadu. Ove dane došlo nešto hrane od saveznika, ali tako minimalno da se ne može udovoljiti ni najpotrebnijima. Zbog toga stvara se među masama nezadovoljstvo i ogorčenost.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Op. Povjerenik Šolta
Sanja v. r.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 32/790-791.

2 Detaljnije o zauzimanju otoka Drvenika od strane Nijemaca vidi dok. br. 31, 219, 221, 224, 274, 282 i 388.

BROJ 33

NAREĐENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA OD 12. STUDENOG 1943. ŠTABOVIMA MORNARICE I DVADESETŠESTE DIVIZIJE O ORGANIZACIJI OBRANE OTOKA U VEZI S NAJNOVIJIM NEPRIJATELJSKIM PODUHVATOM[1]

ŠTAB MORNARICE NOVJ
0. broj 90/43.
12. novembra 1943. g.
Položaj

Komandant 26. divizije dostavio je sljedeće:

»1. Primili smo depešu od Štaba VIII korpusa, a koja glasi:

»Štab Mornarice sa Dvanestom i Trinaestom brigadom i odredima primiće odbranu otoka. 26. divizija sa Prvom i Jedanaestom brigadom i Mosorskim odredom da dejstvuje najpodesnijim pravcima na najslabije tačke neprijatelja.[2]

2. Neprijatelj je već na putu za Bašku Vodu, zauzeo je Dubce i Bliševicu. U napadima je nevjerojatno drzak, po nekoliko puta juriša na pojedine čuke bez obzira na gubitke. Naši imaju prilično mnogo žrtava.

3. Predlažemo da u pogledu odbrane otoka određujete referente odreda mornarice i artiljerije pri štabu brigada, tako da se komanda stvarno nalazi koncentrisana, i da povezanost svih rodova oružja bude što veća. Do sada se pokazalo nezgodno naročito u pogledu saglasnosti i sadejstvu artiljerije sa pješadijom, kao i pješadije sa mornaricom.

4. Ne znamo dali ste još dobili radio-vezu sa Korpusom, a vjerovatno da jeste, ukoliko niste, onda nam javite da Vam pošaljemo našu šifru za vezu sa Korpusom.

5. O svemu ovome obavijestite Stanka Parmača, načelnika ove divizije na Korčuli, i neka se isti prebaci za sada kod Vas, jer vjerojatno je da će on ući u taj kombinovani operativni štab. Uspostavite radio-vezu sa Korčulom i sa nama, a kako to, reći će Vam Bezinović, koji [se] sada nalazi kod Vas«.

Tačnost prepisa

Za štab komandant, major
Niko Martinović s. r.

[3]1) Štabu III pomorsko-obalskog sektora.[4]

Dostavlja se prednje na znanje i postupak u vezi naše direktive broj 49/43 od 8. o.m.[5]

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16/1, k. 2121. Original depeše (depeša br. 139 od 12. studenog 1943. god.) nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/8, k. 516A.

v. j. } Neprijatelj je tada otpočeo operaciju »Landsturm« na Biokovo i Makarsko primorje, vidi dok. br. 16, napomena 2 i 3.

3 U originalu ovaj dio teksta dopisan ie crnilom.

4 Desetog studenog 1943. god. ovaj sektor je preimenovan u Četvrti.

5 Vidi dok. br. 21.

2) Štabu IV pomorsko-obalskog sektora.[6]

Dostavlja se prednje na znanje i postupak u vezi naše direktive broj 43/43 od 8. o.m.[7]

Druga Stanka Parmača uputite što prije u Štab Mornarice.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom:
Pero[8] v. r.

Kdt.
Cerni[9] v. r.

BROJ 34

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 12. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O USPOSTAVLJANJU VEZE S IMOTSKIM NOP ODREDOM I JEDANAESTOM BRIGADOM"

ŠTAB
IX Divizije N.O.V. Jugoslavije
12. XI. 1943. g.
16.30 h.

Štabu VIII Korpusa N.O.V. Jugoslavije

Danas popodne je naša IV. Brigada uspostavila vezu sa Imotskim Partizanskim Odredom i XI. Brigadom.[2] kanalom lijevo od Studenaca, preko Ričice i Postranja na Velenjak i Medov Dolac gdje se nalaze bataljoni Imotskog Odreda. Ova veza obavještava o sledećem rasporedu snaga IX.[3] i XI. Brigade kao i Imotskog odreda: IX. Brigada ima jedan bataljon u s. Pejkovići do Kule k. 399 i 307, jedan bataljon od Kule do Zadvarja; jedan bataljon od Zadvarja do Podgrađa i jedan bataljon u Baškoj Vodi zatvara pravac od Makarske. Ova Brigada vodi borbu u pravcu Šestanovca i Grabovca.

XI. Brigada jedan bataljon na Velenjaku k. 693 - Tišin Vrh; jedan bataljon na Orljači između Medov Doca i Grabovca i jedan bataljon kaó blokada Vrgorca. Imotski Partizanski odred drži položaje na Vardišću i Velenjaku k. 888 - Neprijatelj je od Imotskog preko Vukovića i Rimskim putem probio se do Grabovca, odatle nadire u pravcu Zagvozda,[4] ali izgleda da mu to onemogućavaju žilavom borbom. Ovakvo stanje položaja je bilo u toku dana 11. ov. mj. - Jučer se čula borba u ovom pravcu, dok je danas od jutra

6 Desetog studenog 1943. god. ovaj sektor je preimenovan u Peti.
7 Vidi dok. br. 20.
8 Radović
9 Josip.
1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/4, k. 516.
2 Jedanaesta NO brigada Dvadesetšeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 143.
3 Deveta NO brigada Dvadesete divizije NOVJ.
4 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

jenjala i ne čuje se blizu. Jedinice naših brigada, kao i one t.j. IX, XI. i Imotskog Odreda, da imaju protivkolskog oruđa svakako da nebi dozvolile neprijatelju da se sa motorizacijom ovako kreće putevima.

Kanal za vezu sa XXVI. Divizijom imamo. Možete uputiti odmah druga Dedijera,[5] mi ćemo ga sprovesti sa pratnjom.

Dva bataljona IV. Brigade i dva bataljona X. Brigade[6] noćas vrše napad na neprijatelja, tako što će IV. Brigada t.j. jedan njezin bataljon od Ričice napasti sa jednom četom Ljubu k. 792, a sa dvije čete posadu u Prološcu. II. Bataljon ove brigade napadat će Studence. Jedan bataljon X. Brigade koji se nalazi u Dobranju napast će Provo a drugi koji se nalazi u Strižirepu napast će Budimir. Za sve bataljone napad će početi u 10 časova. Ukoliko uspije bataljon IV. Brigade te zauzme Studenca i bataljon X. brigade da očisti Provo, onda bi imala oba ova bataljona napasti Lovreć. Ovim napadom ako uspije naše jedinice će očistiti napadajuća mjesta i izvršiti nasilno izviđanje i otkrivanje neprijateljskih snaga za jedan zajednički opći napad.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom.[1] *Poleksić* v. r.

(M.P.)

Komandant:
A[8] *Banina* v. r.

BROJ 35

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 12. STUDENOG 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O FORMIRANJU OPERATIVNOG ŠTABA ZA DRUGO PODRUČJE IO RASPOREDU JEDINICA NA NJEMU[1]

III POMORSKO-OBALSKI
SEKTOR[2]
Pov. br. 15
12/XI 1943.

ŠTABU MORNARICE NOVJ

U vezi tam. naređenja broj 40/43[3] formirao se Operativni štab za Drugo područje. Komanda istog je[4] dosadašnji komandant Viško-hvarskog odreda, njegov zamjenik[5] je komandant Hvarskog bataljona XII brigade,[6] a komesar dosadašnji komesar tog bataljona. Sjedište Štaba u Vrbnju.

5 Vladimir
6 Deseta NO brigada Dvadesete divizije NOVJ
7 Momčilo
8 Ante

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg-br. 2/3, k. 2033.

2 Desetog studenog 1943. god. ovaj sektor je preimenovan u Četvrti.

3 Vjerojatno je rije« o naređenju 49/43 od 8. studenog 1943. god. (Vidi dok. br. 21).

4 Sibe Dulčić-Josip

5 Luka Radišić

6 Odnosi se na Treći bataljon Dvanaeste NO brigade Dvadesetšeste divizije NOVJ.

Drugo područje ovog sektora raspolaže sa sljedećim snagama:

Dva bataljona Hvarsko-viškog odreda na Hvaru, jedan bataljon na Visu, jedan bataljon XII brigade na Hvaru.

Dva bataljona odreda na Hvaru raspoređena su: I bataljon istočno od Bogomolja i to: kod baterije na Sućurju jedna četa, u Selcima druga, a treća četa u Bogomolju. Brojno stanje pomenutog bataljona iznosi 242 druga sa isto toliko pušaka, 16 teških mitraljeza (Fiat), te dovoljnu količinu municije za pomenuta oružja, kao i dovoljan broj ručnih bombi.

II bataljon zapadno od Poljica i to:

Jedan vod u Jelsi; jedan vod u Starigradu; jedan vod u Rudinama; jedan vod u Brusju i jedna četa u Hvaru. Brojno stanje pomenutih snaga iznosi 280 drugova sa isto toliko pušaka; 13 teških mitraljeza (Fiat) i jedan laki minobacač koji se nalazi u Rudinama.

Bataljon XII brigade razdijeljen je u dva dijela:

Dvije čete u Zastražišću, a jedna četa u Poljicama. Pri Operativnom štabu u Vrbnju Prateći vod. Brojno stanje Bataljona iznosi 212 drugova sa dva teške mitraljeza, 13 puškomitraljeza, jedan šarac i dva laka minobacača.

Bataljon na Visu raspoređen je:

Jedna četa u Visu, druga u Komiži, a treća četa i Prateći vod bez stalnog mjesta. Brojno stanje Bataljona iznosi oko 230 drugova, 5 teških mitraljeza, četiri puškomitraljeza (ovi puškomitraljezi imaju svega 2000 metaka).

Jedna baterija na Sućurju sa posadom od 35 drugova.

Napominjem da je Drugi bataljon Odreda još u formiranju, nedostaje mu još 80 ljudi koji nisu stigli. Njihov dolazak očekuje se tokom sutrašnjeg dana, pa će se onda pristupiti navedenom rasporedu.

Naoružani brodovi raspoređeni su: 3 u Bristovi, 2 u Jelsi i 1 na Hvaru. Brodovi će biti upotrijebljeni za grupno patroliranje kao predstraža kopnenim snagama.

Ranjenici su većinom evakuirani.

Brodogradilištu u Vrbovski i radionici u Starigradu naređeno je u smislu naređenja tog štaba.

Sem telefonske veze ugovoreni su signali sa vatrama koje prenose pojedine uzvišene tačke (čuke) uzduž otoka.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Poltkom:
Suro[1]

Nač. štaba
R[8]

7 Josip Ilić-Šuro

8 Ivo Rebula

BROJ 36

NAREĐENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 13. STUDENOG 1943. ŠTABU DEVETNAESTE DIVIZIJE DA DOSTAVI IZVJEŠTAJ 0 STANJU U SJEVERNOJ DALMACIJI I POSVETI PAŽNJU OBRANI JADRANSKE OBALE[1]

STAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. SI. Dne 13-XI-1943.

KOMANDANTU XIX DIVIZIJE N.O.V.J.[2]

1. V i VI Brigada XIX Divizije izvršile su pokret sjeverno od Knina, zauzele Vrliku i očistile Cetinsku dolinu.[3] Sada se nalaze u pokretu i to: V preko Dinarskog grebena i Kamešnice, a VI kamionima pravcem Grahovo-Livno-Aržano, gdje će se obje skoncentrisati i zajedno sa ostalim brigadama formirati manevarsku grupu koja će biti angažovana protiv Nijemaca[4] na prostoriji Imotski-Omiš-Makarska.[5] Naknadno ćemo odlučiti da li ćemo sa tom grupom izvršiti druge zadatke.

2. Potrebno je da nas odmah obavijestite o stanju u čitavoj sjev. Dalmaciji, o pokretu neprijatelja i borbama koje vode naše jedinice. Također da nam date sliku oslobođene teritorije, rada pozadinskih vlasti.

3. Naročitu pažnju posvetite obali, za nju se treba žilavo boriti. Uspostavite, odmah, ako ikako možete, barem jedanput sedmično redovno vezu sa Štabom Mornarice u Hvaru. Organizujte odašiljanje jednoga ili više brodova na Vis, gdje će se prijaviti prestavnik Ekonomskog otsjeka ovog Štaba drugu Špercu i od njega primiti potrebnu opremu u odjeći, obući, oružju 1 municiji. To neka bude, u prvom redu, za jedinice koje se nalaze na tom terenu. U tom smislu dostavite drugu Špercu trebovanje koje mora biti pravilno sastavljeno.

Istovremeno se obratite na našu radiotehničku radionu u Hvaru, gdje ćete dobiti bolju radiostanicu, koja će nam osigurati vezu. Odmah ponesite šifru i sve ostalo potrebno za radiovezu sa Štabom Mornarice koju treba uspostaviti i održavati.

4. Proučite jiitanje vašeg dolaska u sastav Štaba,[6] jer se na ovaj način gubi jedinstvo Štaba Divizije.

5. Pismeni izvještaj pošaljite nam odmah direktnim kurirom preko Srba otkuda bi mogao upotrijebiti motorno sredstvo.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar: V. d. Komandant pukovnik

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, **arhiva NOB,** reg. br. **41/1,** k. **516.**

2 Komandant Devetnaeste divizije NOVJ bio je Milan Kuprešanin.

3 Vidi dok. br. 23.

4 Nijemci s tada otpočeli s operacijom »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 **i 3.**

5 Vidi dok. br. 40, 4*2, 43, 68, 186 i 187.

6 Štab devetnaeste divizije tada nije dejstvovao kao cjelina zbog odlaska političkog Komesara i načelnika sa Petom i Šestom NO brigadom, dok je komandant radi rukovođenja ostallm snagama divizije ostao na području sjeverne Dalmacije. Vidi dok. br. 87.

BROJ 37

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 13. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA KOD ŠESTANOVCA, ZADVARJA I POSTRANJA[1]

ŠTAB
IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije
13. XI. 1943.
14,30 h

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije

Naša IV. Brigada i danas je dobila vezu od XI. Dalmatinske Brigade[2] i Imotskog Partizanskog Odreda novim kanalom između Studenaca i Lovreća.

Jučer je situacija dole bila slijedeća: Jedinice XI. Dalmatinske Brigade i Imotskog Odreda drže iste položaje onako kako smo vas jučer izvjestili. Neprijatelj je iz Grabovca nadirao u pravcu Zagvozda[3] na kojoj se prostoriji vodila jaka borba skoro čitav dan i neprijatelj je povraćen ponovo u Grabovcu. Jučer popodne je u Zagvozd stigao jedan bataljon I. Dalm. Brigade kamionima iz Podgore.

Jučer se također vodila borba oko Šestanovca i Zadvarja[4] i predpostavlja se da neprijatelj nije još prodro u pravcu Dubaca.

Neprijatelj je također jučer iz Imotskog došao u Proložac i Postranje sa tenkovima i kamionima, a iz Postranja krenuo kolonama pored jezera Blata gdje je pohvatao nekoliko seljaka koji su pokušali pobjeć ispred njih.

Preko obavještajne službe iz Imotskog izvješteni smo, da su neprijateljske glavne snage iz Imotskog sa teškom artiljerijom pošle preko Podbablja u pravcu Poljica i Zagvozda,[5] koje su također dočekane od naših snaga i da se tamo vodi borba. Kao posada u Imotskom ostalo je navodno svega 200 vojnika.

Novi kanal kojim je stigla ova veza je po pričanju iste mnogo bolji i sigurniji nego onaj na Ričice.

U toku noći 12/13 ov. mj. bataljoni IV. i X. Brigade[6] su imali izvesti napad na neprijatelja na putu Imotski-Trilj. Jedan bataljon IV. tjera neprijatelja. Na Trlici iznad Postranja bila je neprijateljska posada, dočekala je ovaj bataljon, koji se poslije kraće borbe vratio na polazne položaje. Jedan bataljon je napadao Studence, ali ni on nije ništa učinio korisnoga u cilju potiskivanja neprijatelja i on se poslije kraće borbe povukao na polazne položaje.

Jedan bataljon X. Brigade je imao da napadne neprijateljsku posadu u Budimiru, ista je bila ranije otišla za Provo i tamo ovaj bataljon nije našao nikoga. Jedan bataljon ove brigade je trebao da napadne Provo, ali pošto je neprijatelj bio pojačao svoje snage u njemu jedinicama sa Budimira, to također nije ništa značajno učinjeno.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 21/4, k. 516.

2 Jedanaesta NO brigada Dvadesetšeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 143.

3, 4 i 5 Riječ je o njemačkoj operaciji »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

6 Deseta NO brigada Dvadesete divizije NOVJ.

Brigade IX. Divizije[7] nijesu još izbijale na naš sektor. Načelnik Štaba ove Divizije drug Biočić se nalazi kod nas.

Prije skoro deset dana je naš puškar pošao u Livno radi opravke nekog oružja, koji je posao mogao završiti za dva dana. On se još nije vraćao niti se pak javljao ovome Štabu. Kako nam je isti neophodno potreban to vas molimo za naređenje Komandi Mjesta da istoga pronađe i da nam ga uputi.

Štab ove Divizije je preselio iz Zidina u Bukovu Goru.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik
Mom} Poleksić v. r.

(M.P.)

Komandant:
A.[9] *Banina* v. r.

BROJ 38

IZVJEŠTAJ POLITODJELA DEVETE DIVIZIJE OD 13. STUDENOG 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE[1]

POLITODJEL
IX DIVIZIJE N.O.V.J.
13. XI. 1943. g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Izvještaj o radu od 1-XI- do 13-XI t.g.

Odmah po dolasku u Livno dobili smo potrebne informacije od P.K. KPH za Dalmaciju, od štaba VIII Korpusa i napokon od štaba IX Divizije 0 stanju i potrebi rada u pojedinim brigadama. Pokazalo se najpotrebnije da najpre odemo u IV Brigadu i tamo pomognemo u radu. Tako smo i uradili.

Sa stanjem partije u toj Brigadi upoznao nas je odmah drug. z. politkoma,[2] kao i o opštem stanju iste.

Najprije smo održali sastanak sa svim bataljonskim rukovodiocima partije i brigadnim rukovodiocem, pošto je isti još prije bio zakazan. Na osnovu njihovih izvještaja odmah smo uočili organizacione nedostatke kao 1opšte nedostatke rada partije. Potom smo sa istima proradili proglas CK KPJ povodom Oktobarske revolucije od novembra t.g. temeljito i jasno, da su svi drugovi isti shvatili i naučili da ga mogu prorađivati pravilno na svojim partijskim jedinicama i tumačiti vojsci i narodu. Isti proglas je prora-

7 Trebalo bi da stoji Devetnaeste divizije.
8 Momčilo
9 Ante

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ - Beograd, reg. br. 5541/V, 2-80(43)

2 Zamjenik političkog komesara bio je Svetozar Drecun.

đen i sa dotičnim štabom Brigade. Mladost partije i Brigade zahtjeva mnogo duži i temeljitiji rad, mnogo bližeg kontakta sa biroima bataljona i samim četnim ćelijama i tako im na licu mjesta u samom birou i ćeliji pomoći, ukazati na nedostatke, propuste i greške i na licu mjesta ih ukazati i ispraviti. Zato smo otišli redom od jednog do drugog bataljona. Sa svim biroima bataljona smo održali sastanak i ukazali na najmanje sitnice i najmanje probleme koji se postavljaju pred partiju; kako ga treba riješiti, kako se može riješiti. Kod I bataljona te Brigade smo održali samo sastanak štabske ćelije i skojevskog bataljonskog rukovodstva, dok sa biroom nismo mogli, uslijed toga što je bataljon toga dana vodio borbu i zbog neumješnosti štaba nijesmo mogli drugove sakupiti. Stoga smo odlučili, da ne bi izgubili u vremenu, da ga obiđemo kad se za to ukaže prva prilika (odnosno kada se bude okupio).

Održali smo sastanke sa štabskim ćelijama svih bataljona, štabovima bataljona i Brigade, skojevskim komitetima istih kao i sa četnim ćelijama u onim bataljonima gdje smo smatrali daje potrebno (drugi i četvrti bat.).

Pored svih pitanja kao organizaciono pitanje partije u jedinicama, kao podjela rada po sektorima, dužnosti partijskih rukovodilaca, teoretski i praktični rad komunista partijaca, odgovornost, disciplina, odnos partijaca među sobom, odnos partije i boraca, odnos sa komandnim osobljen i dužnosti vojnog i političkog rukovodstva, rad sa kandidatima, rad sa SKOJem i ukazivanje pomoći istim, odnos i rad sa narodom, rad u okviru četa i bataljona, politički, vojnički, kulturno-prosvjetni, higijena, hrana, odjeća, obuća i učvršćivanje discipline u jedinicama, sva su ta pitanja detaljno pretresana i pravilno postavljena.

U organizacijonom pogledu bilo je prilično nedostataka i grešaka kao: intendant Brigade nije pripadao štabskoj jedinici; nepravilna podjela rada u biroima, kao davanje voj. sektora ne komesaru bataljona već drugom; ili nemanje tog sektora uopšte; obavještajna služba kao obavezan sektor u birou ijedinicama; sektor, rad na terenu; kandidovanje drugova za partiju vršili su pojedinci a ne partijska jedinica, oni ih držali i oni ih primali u partiju; sekretar četne ćelije nije zamjenik politkoma čete već drugi partijac iz ćelije; neobuhvatanje partijskim radom pojedinih drugova; nepravilno isključivanje drugova (zato što nije htio dati opasač koji je tražen za V.Š. iako mu to dovoljno nije objašnjeno); postavljanje drugova na rukovodeća mjesta od strane pojedinaca i štaba bataljona bez konsultovanja partije; neodržavanje redovnih sastanaka partijskih jedinica, naročito jedinica po štabovima i oko štabova; nedovoljan teoretski rad, pored toga što je teoretski nivo partijaca veoma nizak, a uz tö i nedovoljno poznavanje linije naše partije, nedovoljna pomoć partijskim nižim rukovodiocima, kao i neukazivanje pomoći u nekim slučajevima i nerazumjevanje uloge i rada SKOJ-a... Ovo su nedostaci unutar same partije, a kada se ovome dodajoš i neplanski rad i ono što se radilo, onda je prirodno da se rad nije mogao odvijati pravilno. Posmatrajući ovakovo stanje prirodno je da disciplina, odgovornost i partijnost drugova nije na visini. Sve ove greške i nedostaci ispravljeni su u svim jedinicama IV Brigade i potpuno su drugovi rukovodioci upoznati sa organizacionim formama partije u vojsci kao: da intendant brigade mora pripadati štabskoj jedinici kao i bataljona; da kandidovanje može vršiti samo partijskajedinica, a da primanje u partiju vrši samo biro; da se sa kandidatima radi pojedinačno a ne skupno; a izostavljen kao sektor »teoretski rad« i stavljen u dužnost političkim rukovodiocima čete,

odnosno bataljona, kao i sektor »obavještajna služba« jer za to ima posebni obavještajni aparat... Upozoreno je na to da partija predlaže odnosno sugerira na svoj način koji drugovi treba da budu od štaba imenovani na rukovodeća mjesta; daje zamjenik politkoma u svim jedinicama vojni i partijski rukovodilac u njima; da štabske ćelije održavaju sastanke redovno i da njen sekretar odgovara pred biroom za njen rad kao i ostali rukovodioci, u četama povedena je opšta kampanja i utakmica u teoretskom radu jedinica, stvoreni desetodnevni planovi za rad. Objašnjen odnos partije i SKOJ-a i kako treba pružati pomoć istom itd.

Pomanjkanje iskustva, i sve ono napred rečeno, prirodna je posljedica i nedovoljnog, neorganizovanog i neplanskog rada kako političkog tako i kulturno-prosvjetnog među vojskom.

SKOJ kao organizacija nije bila oformljena. Rad u SKOJ-u je neorganizovan i neplanski, od momenta do momenta, bez sistema. Rukovodstva neoformljena, sektašenje u odnosu na primanje u SKOJ, nepoznavanje rada i organizacije. Posvetili smo veliku pažnju organizovanju SKOJ-a. Postavili rad, uneli u sve sistem i organizaciju, formirali četne aktive i bataljonska rukovodstva, stvorenje opšti plan rada za cijelu Brigadu u obliku takmičenja. Rukovodstva se još ne osjećaju kao rukovodstva, što se dosadašnjim radom nije moglo ni postići. Politička svijest prilično niska i SKOJ ne otskače od ostalih boraca kao organizacija još neučvršćena. Formiranje brigadnog komiteta SKOJ-a je izvršeno. Sačinjavaju ga 5 članova, čiji je rukovodilac pri štabu brigade sa dovoljno iskustva i volje za rad. Brojno stanje SKOJ-a iznosi 185, od toga 138 muških i 47 ženskih.

Politički rad nedovoljan, neorganizovan i neplanski. Stoga su data konkretna upustva jedinicama i SKOJ-u za rad, u prvom redu težište političkog djelovanja upućeno na objašnjavanje smisla i uloge današnje naše borbe jer se pokazalo da ljudstvo ima priličnu sklonost lijevom zastranjivanju, kao i izvjesni rukovodioci (mislimo na bat.).

Kulturno-prosvjetni rad postavljen je pravilno. Formirani su kulturni odbori po četama i u bataljonu. Težište rada se prenosi na SKOJ ali ne u onoj formi kao do sad gdje su se formirali SKOJ-evski kulturni odbori paralelno sa četnim. Po našem mišljenju ovaj rad kao i ostali ima uslova da se razvija dobro. Nepismenost je neznatna, svega 25 drugova u Brigadi.

Rad je u toku, kako kulturno-prosvjetni tako i politički i vojnički, i smatramo da će biti dobrih rezultata. Smatramo da partijska rukovodstva u ovoj Brigadi mogu zadovoljiti uz izvjesnu pomoć i kontrolu. Među političkim rukovodiocima u Brigadi ima i onih koji ne daju dovoljno garancije da će raditi... Treći bat. ove brigade nema politkoma i to je veliki nedostatak za što bolji rad. Prvi bat. nema dva zamjenika komesara čete ali će ta mjesta uskoro biti popunjena sa drugovima koji se sada nalaze na kursu iz ove Brigade.

Intendanture su u povoju i od strane rukovodilaca ukazana im je pomoć i kontrola, na koju je ukazano: konkretizovana saradnja politkoma i intendanta koja je do sada nedostajala. Posljedice su bile izvjesne greške na terenu.

Ljudstvo ove Brigade je uglavnom novo, iz okoline Splita došlo u vojsku po kapitulaciji Italije, većinom omladina...

Konstatovana je nedovoljna pomoć i kontrola po svim sektorima rada od strane samog štaba brigade, što je i na sastanku iste ćelije detaljno pretreseno i ukazano. Postavljeno je kao obavezno pomoć svim nižim ruko-

vodstvima vojnim i političkim sa stalnim odlaskom u jedinice i tamo na licu mjesta ukazivati pomoć.

Izgrađen je plan u cijeloj Brigadi, kako unutar-partijski tako vojno-politički i kulturni.

[•••]

Pomanjkanje literature je opšta pojava, kako partijskog tako i ostalog materijala. Preduzeli smo organizaciju tehnike pri štabu Divizije, jer već imamo bez malo najpotrebnije. Imamo: mašinu, geštetner, šapirograf, dok hartije nedostaje. Već smo uputili ljude za nabavku papira i ostalog. Nedostaju vijesti, jer je P.K. za Dalmaciju na ostrvima, te i taj nedostatak mislimo riješiti nabavkom jednoga radio-aparata i mi izdavati vijesti.

Nedostatak materijala smatramo da ćemo likvidirati sa organizovanjem ove tehnike. Materijal koji mislimo prvi umnožavati jesu članci o N.O. borbi, organizaciono pitanje KP (članci iz naše literature) kao materijal za SKOJ, opštepolitički rad i kulturno-prosvjetni rad.

Molimo vas da nam nà nedostatke našeg rada kao i nedostatke u izvještaju ukažete.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politodjel
IX Divizije NOVJ
1) *Đuro Bošković* v. r.
2) *Alujević Žarko* v. r.
3) *Slavka Parenta* v. r.

BROJ 39

IZVJEŠTAJ ŠTABA MORNARICE ZA SJEVERNODALMATINSKU OBALU I OTOKE (TREĆEG SEKTORA) OD 13. STUDENOG 1943. ŠTABU DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ O NAPADU PAŠMANSKE FLOTILE NA NEPRIJATELJSKE BRODOVE[1]

ŠTAB N. O. MORNARICE
ZA SJEVERNODALMATINSKU OBALU
I OTOKE[2]
13. 11. 1943.

Izvještaj za 12. 11.

ŠTABU XIX DIVIZIJE
DRUGU SINIŠI[3]

U 08,45 sati isplovio je iz Zadra jedan parobrod od oko 3000 tona, koji je prolazom između Rivnja i Sestrunja Srednjim Kanalom odplovio u pravcu juga. Na njega je otvorena mitraljeska paljba sa Rivnja, na koju je isti od-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg.br. 31/1-7, k. 2020.

2 U to vrijeme ovaj štab nosi naziv: Štab Trećeg pomorsko-obalskog sektora.

3 Šime Kraljev

govorio sa minobacačem i mitraljezom. Zatim, prolazom uz otok Ugljan sa zapadne strane tukao je u nekoliko navrata na zaliv Svitlu, na ribarske čamce i kod otoka Pašmana, ali bez rezultata. Prolazom kod otoka Žuta ponovno je tukao na ribarske kućice i čamce. Prema dosadanjim vijestima ima nekoliko ranjenih i izgleda 2 mrtva.

0 napadu Pašmanske flotile[4] na dva trabakula 11. novembra izvještava se slijedeće:

Dva neprijateljska broda (jedan sa tri jarbola i nosivosti oko 500 tona, naoružan sa 1 minobacačem i 2 teška mitraljeza, posade 25 do 30 ljudi, drugi sa dva jarbola, nosivosti oko 300 tona, naoružan teškim mitraljezom, posada oko 20 ljudi), nakon isplovljenja iz Zadra i prolaza između Rivnja i Sestrunja plovili su Srednjim Kanalom u pravcu juga.

U 12,30 sati isplovila je Pašmanska fiorila (2 broda od oko 40 tona, brzina 8 milja, naoružanje po 2 teška mitraljeza, i po 8 članova posade) kroz Ždrelac prema neprijateljskim brodovima, sa zadatkom da neprijatelja napadne i po mogućnosti zarobi.

Flotila je vozila u paralelnom kursu više se držeći obale ivozeći svom snagom prestizala je neprijatelja. Kod uvale Cerenje, o. Pašman, prešlo se u napad na zadnji brod, koji je od prvog bio udaljen na od prilike jednu milju. Otvorena je vatra iz četiri mitraljeza na udaljenosti od 100 do 150 metara. Oba broda odgovorila su vatrom, ali prvi je bio previše udaljen da bi mu pogodci bili efikasni, dok drugi nije dobro ciljao. Vatra naših brodova bila je dobro usmjerena, tako da je zadnji neprijateljski brod odjednom smanjio brzinu i počeo se okretati u krugu. Flotila je potom krenula prema tom zadnjem brodu, ali prvi neprijateljski brod spriječio ih je u tom, jer je i sam okrenuo u namjeri da pomogne drugom brodu. Pod jakom vatrom minobacača flotila je okrenula i pristala u zalivu Kobiljak, nakon toga, izgubivši kontakt sa neprijateljem, povratila se oko Pašmana u bazu Neviđane.

Drugi neprijateljski brod uzet je od strane prvog u tegalj uz bok, ali je nakon pola sata vožnje napušten i brzo je iza toga potonuo u visini otoka Žuta. Sva posada je bila prekrcana na prvi brod. Poduzeće se mjere da se pronađe tačno mjesto potonuća i po mogućnosti i prema dubini pristupiti spasavanju tereta.

Borbeni duh i moral posade bio je za cijelo vrijeme akcije dobar.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
A[5] *Sorić* v.r.

Komandant
M.[6] *Ikica* v.r.

4 O ovom napadu vidi dok. br. 30 i 55.
5 Ante
6 Mladen

BROJ 40

ZAPOVIJEST ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 14. STUDENOG 1943. PODREĐENIM JEDINICAMA DA NAPADNU NEPRIJATELJA U SELIMA STUDENCI, LOVREĆ, PROVO I CISTA I NA CESTI GRABOVAC-ŠESTANOVAC[1]

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. 88. Dne 14. XI. 1943.

ZAPOVIJEST

za razbijanje neprijateljske ofenzive na sektoru Imotski-Makarska-Trilj.[2]
(Sekcija: Split-Livno-Omiš-Makarska 1:100.000)

I

Neprijateljski ciljevi:

Pred desetak dana neprijatelj je poduzeo akciju na obalu, od Splita do Metkovića.

Ova akcija spada u sklop niza neprijateljskih akcija na jadransku obalu, od Trsta do Pelješca. U tim akcijama neprijatelj rješava pojedinačna lokalna pitanja snabdijevanja i veze sa pojedinim većim gradovima: Rijeka, Zadar, Šibenik, Split, Metković. - Niz uspjeha može dovesti da neprijatelj dobije kontrolu nad čitavom našom obalom.

Cilj ove neprijateljske akcije između Splita i Metkovića jeste spajanje sa opkoljenim garnizonima Omiš-Makarska i iznad svega onemogućavanje dotura savezničke pomoći koja je polazila od obale ka Livnu.

II

Neprijateljske snage i kolone:

Karaktersitično je da u ovoj akciji učestvuju samo jedinice SS Divizije »Princ Eugen«,[3] koja se po svim obavještenjima treba koncentrisati oko Mostara i napustiti ovaj teritorij.

Na ovu akciju neprijatelj je pošao sa tri kolone: iz Splita, Sinja i Imotskog.

Kolonu iz Splita sačinjavaju 2 bataljona X Pukovnije SS Divizije »Prinz Eugen«, ukupno oko 800 ljudi.

Kolonu iz Sinja sačinjava 1 bataljon X Pukovnije SS Div. »Princ Eugen«, oko 450 ljudi.

Kolona iz Imotskog sastavljena je od 1 motorizovanog bataljona »Pan-Zer-Jäger« SS Divizije »Princ Eugen«, oko 450 ljudi.

Ukupno 1200-1500 ljudi.

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 24/1, 516.

2 Riječ je o njemačkoj operaciji »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3 U ovoj operaciji su sudjelovale i jedinice 118. lovačke divizije.

Iz Mostara prema Imotskom stiglo je 1000 ljudi kao pojačanje. Ne zna se da li i u koliko učestvuju u ovoj akciji.

III

Neprijateljski položaji:

Kolona iz Splita obuhvatala je Mosor i sa tri pravca stigla do Zadvarja.

Sa sjeverne strane r. Cetine pomagala joj je kolona iz Sinja koja je prišla pravcem Sinj-Trilj-Nova Sela-Blato na Cetini-Zadvarje.

Motorizovana kolona iz Imotskog prošla je pravcem Imotski-Proložac-Studenci-Lovreć-Provo-Šestanovac-Zadvarje.

Iz Zadvarja, glavninom svojih snaga, neprijatelj je krenuo pravcem Dubci-Baška Voda-Makarska.

Kao pojačanje i uznimirivanje naših snaga, neprijatelj je pokušao nekoliko manjih napada prema Zagvozdu iz Imotskog i Šestanovca.

Zaštitnicu koja treba da mu osigura povratak, sastavljenu uglavnom od motorizovanih jedinica iz Imotskog, ostavio je na pravcu Studenci-Lovreč-Provo-Šestanovac-Zadvarje. Uzduž ove ceste izgradio je niz manjih, uskih bunkera za zaštitu od naših napada.

IV.

Naše namjere:

Naša je namjera razbiti neprijateljsku zaštitnicu na pravcu Studenci-Zadvarje i time ga prisiliti na brzo odvlačenje jedinica koje su prodrle do obale.

Za izvršenje ovog zadatka

I

U ovoj akciji uzet će učešća:

a) Sa sjeverne strane:
IX Divizija sa IV Brigadom,
XIX Divizija sa svojom V i VI Brigadom,
b) Sa južne strane:
XXVI Divizija sa XI Brigadom, potpomognuta sa I Brigadom IX Divizije i IX Brigadom XX Divizije.

II.

IX Divizija likvidirat će neprijatelja u s. Studenci[4] i onemogućiti dolazak nepr. pomoći na pravcu Imotski-Studenci.

XIX Divizija likvidirat će neprijatelja u Lovreču, Provi i Cisti[5] i onemo**gućiti** dolazak nep. pomoći iz Zadvarja.

4 i 5 Vidi dok. br. 42, 186, 187 i 190.

XXVI Divizija likvidirat će neprijatelja na cesti Grabovac-Šestanovac, i onemogućiti dolazak nepr. pomoći pravcem Imotski-Rimski Put-Lovreč i Imotski-Zagvqzd, i pomoći likvidaciju Lovreča.[6]

XXVI Divizija onemogučit će uz to eventualni pokušaj neprijatelja da prodre cestom Makarska-Kozica i Vrgorac-Kozica.[7]

IX Divizija će sa svojom III Brigadom izvršiti pritisak na Posušje i Imotski[8] a sa X Brigadom XX Divizije osigurat će pravac Trilj-Lovreč-Aržano[9] i izvršiti manji pritisak na neprijatelja na cesti Nova Sela-Šestanovac.

III

Poslije likvidacije neprijatelja:

IX Divizija će se širiti prema Imotskom.

XIX Divizija prema Zadvarju,

XXVI Divizija sa XI Brigadom prema Imotskom,

IX Brigada prema Zadvarju, odakle će se uputiti u sastav svoje Divizije, najpodesnijim pravcem ka Trilju.

I Brigada prema Lovreću, gdje ce ostati kao opća rezerva.

IV.

Znakovi za:

a) izvršenje zadatka IX Divizije, tj. dolazak u Studenci jeste: 3 crvene rakete i jedna bijela.

b) za izvršenje zadataka XIX Divizije, tj. likvidiranje neprijatelja u Cisti: 3 bijele rakete i 1 crvena,

Za likvidaciju neprijatelja u Provu: 3 zelene rakete,

Za likvidaciju neprijatelja u Lovreću: 3 bijele rakete,

c) izvršenje zadatka XXVI Divizije, tj. za likvidaciju neprijatelja na cesti Grabovac-Šestanovac: 2 plave rakete sa Sidače.

V

Akcija treba da počne 15. XI. u 20 sati najkasnije, a trajat će do izvršenja zadatka.

VI.

Ranjenike treba izvlačiti u pravcu Aržana. XXVI Divizija ne bude li to mogla, izvlačit će ranjenike na Biokovo i po mogućnosti uputiti ih na otoke.

VII.

Štab Korpusa bit će smješten u s. Aržano.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politikomesar Načelnik V. d. komandanta pukovnik

6 i 7 Vidi dok. br. 90
8 Vidi dok. br. 99.
9 Vidi dok. br. 100.

BROJ 41

INFORMATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 15. STUDENOG 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O JAČINI I RASPOREDU NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA TERITORIJI DALMACIJE[1]

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Ob. Br. 962/42. 15-XI-43.

INFORMATIVNI IZVJEŠTAJ br. 5

Sjeverna Dalmacija

ZADAR:

Nijemci: Štab. 721. puka 114. lov. div., komandant puka i Zadra je Von Schnehen. Dio bataljona 721. p. /130 ljudi/ (Regiment-kompanija) (posadna četa 300 ljudi). 700 vojnika u žutim uniformama, sitgli 18-X. Jedan bat. artil. sred. kalibra (350 voj.). Ukupno: 1480 vojnika.

Talijani: 350 voj. antikomunističkih dobrovoljaca (naš živalj). K-dant kapetan (danas major) Frančesko David vođa i organizator antikom, ban**de** dobrov. u Sjev. Dalmaciji; 424 crnih košulja od toga 250 protuavionska milicija; C.C.N.N. bat. »Rizmondo« (174 voj), koji se dijeli: a) 80 zaratina. K-dant kapetan Cergnar Pietro iz Zadra. Protivnici Njemaca, neće da idu u borbu; b) 39 dobrovoljaca iz Splita i Trogira pod vodstvom Francesco Fi**nestre** Gianbatista. Borbeni; c) 55 srednješkol. i sveučilištaraca. K-dant po**ručnik** Vigiak Francesco iz Šplita. Istaknuti batinaši jako borbeni. 180-200 **u** radnoj četi, 400 financa, karabinjera, kvesturina (policija), 200 bersalijera **na** granici prema Diklu. Ukupno Talijana: 1748 voj. Ratne jedinice u luci: 1 borbeni čamac tipa M.A.S., te 5-6 naoružanih ribarskih brodova.

U Zadru ukupno 3500 vojnika. (27-X)

ŠKABRNJE:

50-60 njemačkih voj. Aerodrom bez aviona (27. X)

ZEMUNIK:

Drugi dio bat. 721. puk. koji je u Zadru (200 ljudi), 50 Njemaca aviatičara zajedno sa pomoćnim osobljem i 40-50 Talijana aviatičara. Aviona: 2 **njemačka** i 5 popravljenih talijanskih (od 30 pokvarenih koji leže na aerod**romu).** Talijani pilotiraju. (27-X).

OBROVAC:

Dio bat. 721. puka 114. div. (300 voj. Poljaci, Česi i ustaše u njemačkim **uniformama).** 100-150 antikom, milicionera. Oružanje: 12 topova raznog **kalibra.** Ishrana slaba. Vojnički moral slab. Iz sela Kruševo i Prigrada vr**buju se ustaše.** U srpskim selima četnička propaganda naišla bi na povoljan

KARIN: [7 X)"]

Ostatak bat. iz Obrovca 721. p. (200 voj.). Naoružanje 3 topa. Stanovništvo djelomično simpatiše N.O.B-u (27-X)

[1] reg br 2/5 Skica, otipkana na Pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB,

BENKOVAC:

350 voj. 721. p. 114. lov. div. Naoružanje 6 topova, 4 tenka, utvrđuju se radi stanovništva. Naši su u kapitulaciji Italije razoružali miliciju okolnih sela, a Njemci su ponovno naoružali 130 antikom, dobrovoljaca pod rukovodstvom Stegnjaića. Ima i 120 regruta koje Njemci obučavaju. (27-X)

KISTANJE:

200 Njemaca, 4 topa, 4 protuavionska mitr. Utvrđenja dobra stara talijanska. Stanovništvo sklono N.O.B., ali zastrašeni pa su rezervisani. (27. X)

KNIN:

Štab 114. lov. div. Štab 661. artil. puka 114. lov. div. (800 voj.), 600-700 domobrana, 20 ustaša i 80 četnika Mane Rokvića. (2. XI)

Prema vijestima iz Sinja u Kninu bi trebao biti još Štab 107. Gebirgejeger div. (6. XI)

PAĐENE:

600 Njemaca u zaseocima Radanovo, Drezgići, Ilići, vrše straže i patrole po selu. Spavaju u 7 drvenih baraka. 4 topa nepokretna ispred škole, 2 pokretna koja premještaju prema potrebi. 240 četnika tzv. bukovačkog odreda, od kojih 120 na Bulinoj strani. Naoružani: 1 laki i 2 teška bacača, 1 teški i 3 puškomitr. (2. XI)

ZRMANJA:

70 Njemaca i 30 četnika. 1 brdski top. Rade utvrde. Osiguravaju cestu Gračac-Knin. Noću drže straže u Klancu. (2. XI)

MALOVAN:

200 Njemaca i 120 četnika, koji služe za osiguranje ceste. (7. XI)

GRAČAC:

600 Njemaca i 100 četnika. Mjesto pretvoreno u egzecirište gdje kulturbundovci vrše obuku. (7. XI)

ZRIBINA GLAVICA (Zrmanja):

60 Njemaca, 2 brdska topa. Nagazne mine postavljene od ceste do Koma i od Prevjesa do Zrmanje. (31. X)

DRNIŠ:

1000 Njemaca, 200-250 ustaša (u pokretu su uvijek prema Perkoviću). Čuvaju prugu. Njemaca ima uvijek više, jer je ovo želj. i cestovna stanica. Minirali mostove i ceste. Vojska sastavljena od Poljaka, Čeha, Slovaka, Bosanaca i Slovenaca. Most na Čikoli čuva 25 vojnika. Na stanici 20 Njemaca voj. Na aerodromu 5 aviona i straža. Fra Ivan Romac u okolnim selima mobilisao 400 seljaka za miliciju, Njemci od toga zadržali 150, ostalo otpustili. (2. XI)

KALDRMA:

Đuić,[2] Miović[3] i kapetan Sremac nalaze se sa Štabom u kući Vučinić kod Kaldrme, gdje je i Đuićeva familija. (31. X)

SIVERIČ:

15 ustaša i 15 žandara. (1. XI)

MANOJLOVAC:

170 ustaša. (2. XI

SEDRANIĆ:

25 četnika sa 1 puškomit. (1. XI)

3 Novak Mijovič

2 Momčilo Đujič, komandant Dinarske četničke divizije.

MRATOVO:
80 ustaša. (2. XI)
BALJCI:
100 ustaša i 100 milicionera, 3 topa sa njemačkom posadom. (2. XI)
RUĐANI:
60 ustaša. (2. XI)
BRUVNO:
200 Njemaca, 50 četnika. (7. XI)
ORLIĆ:
25 četnika. (9. XI)
GOLUBIĆ:
Četnička brigada »Petar Mrkonjić« (300 vojn.) (4. XI)
MARKOVAC:
30 četnika. (9. XI)
ZVJERINAC:
40 milicionera. (9. XI)
KANJANE:
30-40 četnika. (9. XI)
KNINSKO POLJE:
Strmičko-Golubićka brigada (250 voj.). (9. XI)
TOPOLJE:
120 četnika Brane Bogunovića. (9. XI)
UZDOLJE:
100 četnika. 1 teški i 1 puškomitr. (9. XI)
RAMLJANE:
70 četnika naoružani, a 80 bez oružja, 1 teški mitr. 1 mali bacač. (9. XI)
VRTNIK-BISKUPIJA:
150 četnika. 1 puškomitr., 1 mali bacač. (9. XI)
RIĐANE:
150 četnika, 2 puškomitr. 1 teški mitr. (9. XI)
KOSOVO:
Štab četnika Dinarske div. Od svih četničkih jedinica u Kosovskoj dolini formirana je Kosovska brigada. K-dant je Miović, ima 3 bat. po 180 ljudi. Raspored: Svako selo daje ljude na osiguranje Kosova na 15 dana, osiguranje 200 ljudi naoružanih sa 1 teškim bacačem. Hrane ih Njemci. (9. XI)
SKRADIN:
200 Njemaca, 2 topa, 3 tenka, 120 četnika većinom Bosanaca i Hercegovaca. Stanovništvo četničko. Četnike svečano dočekalo. Hrvatski dio življa ustaški. (7. XI)
ROŠKI SLAP:
150 voj. Njemaca i ustaša. Na Krki 80 četnika, kojima Njemci komanduju. (24. X)
VODICE:
150 Njemaca. (22. X)
ZATON:
100 Njemaca. (22. X)
ŠIBENIK:
110 Njemaca pješaka, 200 konjanika. 21 topova i 18 tenkova. Talijana: vojske 600, oficira 50, podoficira 30 i mornara 26. Ustaša 30 i oko 400 četnika. U tvornici La Dalmatienne nalazi se magazin od 4-5 vag. municije. (19.

U Šibeniku je došao nov rod vojske, koji pripada artil. tvrđavi. Sa sobom su doveli i nekoliko topova.

ZABLAĆE:

30 Talijana i nekoliko Njemaca. 1 teški i 3 laka mitr. (19. X)

RAŽINE (stanica):

20 Njemaca, 15 tal. crnih koš., 2 bacača, 2 teška i 1 laki mitr. (19. X)

EGER:

10 Njemaca, 2 teška i 1 laki mitr., 1 top. (19. X)

KUMINA, OBLIĆ, VRSINE:

10 Njemaca, 2 teška i 1 laki mitr., 1 top. (19 X)

LUKŠA:

60 Talijana, 15 Njemaca, 4 topa, 2 bacača. (19. X)

KRAPANJ:

25 Talijana, 2 laka mitr. (19. X)

RIBNIK:

30 četnika, 1 teški i 1 laki mitr. (19. X)

DABAR-most:

20-30 četnika, 1 bacač, 1 teški i 1 laki mitr. (19. X)

VRPOLJE, želj. stanica

15 četnika, 1 laki mitr. (19. X)

VRPOLJE selo:

100 Njemaca, 120 četnika, 2 bacača, 1 top. (19. X)

PERKOVIĆ:

150 ustaša, koji drže obližnja brda. (19. X)

KOPRNO:

20 ustaša, 1 teški i 1 laki mitr. (19. X)

LOZOVAC:

70 Njemaca, 7 bunkera u svakom po 1 teški i 1 laki mitr. 7 tenkova, a ni jedan naoružan. (19. X)

CENTR. KRKA:

60 četnika, 1 bacač, 1 teški i 1 laki mitr. (19. X)

Svjet. na kupalištu JADRIJA:

12 milicionera, 2 teška mitr., 1 bacač. (19. X)

PRVIĆ:

Drže Nijemci, snage nepoznate. (28. X)

TRIBUNJ:

Drže Njemci, snage nepoznate. (28. X)

ŽITNIĆ:

60 četnika. (25. X)

UNEŠIĆ:

65 četnika, 2 laka mitr. Moral nizak. (2. XI)

Ukupno u Sjev. Dalmaciji neprijatelja: Njemaca 8500, ustaša 1200, četnika 3500, domobrana 700, antikom, milicije 300 i Talijana 2650.

Četnici se sve više vežu sa okupatorom, koji im daje široke ovlasti, naročito za mobilizaciju. Većina boraca nezadovoljni sa saradnjom, ali nemoćni da se odupru.

Pokreti: Njemci sa grupom »Schoch« izvršili napad na oslobođene otoke Zlarin, Žirje, Prvić i Murter, koje su zauzeli,[4] po uništenju baterija sa istih se povukli, a ostali samo u Zlarinu i Prviću.

Sve baterije na okrugu Šibenskom su sada što od naših snaga prigodom povlačenje, što od neprijatelja uništene.

4 Vidi knj. 8, dok. br. 295, 441 i 454.

Glavni kanal neprijateljskog snabdjevanja je Bihać-Gračac-Knin. Ovim kanalom su 6. XI stigle jedinice 107. Gebirgejeger diviz.[5]

Željez. pruga Knin-Perković-Šibenik radi sa prelazom u Dabru, jer je na tom mjestu zapaljen drveni most, kojega su čuvali četnici. Nezna se ko je most zapalio. Radi toga Njemci su streljali 4 četnika iz straže sa mosta.

Ceste kojima se neprijatelj služi su: Gračac-Obrovac-Karin-Zemunik-Zadar, Zadar-Zemunik-Benkovac, Gračac-Otrić-Zrmanja-Pađene-Knin-Drniš, Knin-Kistanje-Skradin-Šibenik.

16. X iz Pule stiglo u Zadar 12 brodova od kojih 7 krenuli prema Šibeniku i iz Šibenika s njima izvršili invaziju na Šibenske otoke Zlarin-Žirje-Murter. 5 ostalo u Zadru. Na svakom brodu po 1 teški četvorocijevni mitr., po 60 ljudi posade, a na sebi nose po 2 borna kola. 16. X u Zadarsku luku doplovio parobrod »Italija« od 7000 tona pun vojnika.

Njemci iznose na stotine kamiona opljačkanog materijala preko Knina **u** Bihać.

Srednja Dalmacija

VRLIKA:

160 četnika (2 čete) k-dir 1. č. Marjanović Toma, k-dir 2. č. Škrbić Sako, k-dant Jankov Ivan. Štab u kući Popadić Ilijinke, 1 teški bacač, 1 teški i 3 laka mitr. (3. XI)

PODOSOJE:

89 četnika (2 čete), k-dir 1. č. Krečak Miloš, k-dir 2. č. Vranjković Lazo, k-dant Vojnović Jovo, 1 teški i 3 laka mitr. (26. X)

KOLJANE:

63 četnika (1 četa), k-dir Marinsko Jovan, 1 teški i 2 laka mitr.

OTIŠIĆ:

157 četnika/čete), k-dir 1. č. Zagorac Vaso, 2. č. Stoisavljević Dušan p. Milana, 3. č. Rnić Stevan Simin, 2 teška i 4 laka mitr., 1 teški bacač. Četnički odbor: Zagorac Ilija p. Save »Runje« - pretsjednik, Kumić Rade Ilijin, Borković Petar p. Nikole, Petrović Simo p. Marka, Despinić Marko p. Jovana. Oni kupe porez, travarinu, lugarinu i doprinos za četnike. (3. XI)

GARJAK:

23 četnika (1 četa), k-dir Škrtić Ciro, 1 teški i 1 laki mitr. (26. X)

CETINA:

29 četnika (bosanci). 1 teški mitr. pod komandom Marka Ćućuza, 18 cetinjana sa 2 puškomitr. Četnički odbor. Knežević Petar reč. »Pešić«, Prečanin Nikola p. Duje i Knežević Boro Đurin. (3. XI)

CIVLJANE:

202 četnika (3 čete) k-dir 1. č. Mačević Lazo, 2. č. Bilić Milan, 3. č. Cvitković Savo, k. dant Knežević Ilija. Sjedište štaba u Cetini. 1 teški bacač, i teški i 6 lakih mitr. (26. X)

MAOVICE:

89 ustaša-milicionera. Zapovjednik Miloković Mate p. Martina, 1 teški mitr. (26. X).

JEŽEVIĆ, VINALIĆ, GARJAK:

(3 Yn ustaša"milicionera- Zapovjednik Čorić Ivan p. Petra, 2 puškomitr.

i 223.[5' 6' 7 ' 8 odnosi] se na dolazak 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 206, 214, 221, 222

ŠTIKOVO:

Četnici drže položaje na: Kunići, Sjenici i Velikom Vrhu. Broj nepoznat. K-dir neki Srbijanac (29. X)

SINJ:

Njemci: bat. SS »Princ Eugen« napustio Sinj u pravcu Trilja a zamjenio gaje jedan bat. 892. puk. 107. Gebirge-jeger div.[6] (400 voj.). Ova div. je došla iz Francuske, bila je na La Manchu oko Kale-a. Iz Francuske do Zagreba putovala 4 dana, od Zagreba do Bihaća 10 dana, a od Bihaća do Sinja i Splita 12 dana. Vojnici su većim dijelom iz Austrije, nešto Njemaca iz Slovenije i Poljske. Oficiri iz Reicha i Sare. Morala dobrog i borbenog. Automatskog oružja i bacača modela 1942.

Domborani: Stab II. sektora. Štab 15. p.p. i III. bojne 15 p.p. 14. protuoklopna satnija 15 p.p. i stožerni sat (ili sat 15 p.p.). Raspored jedinica: 9 sat. 3. bojne u kasarni biv. 13. puka. 10. sat 3. bojne na utvrdama br. 1 (Nebesa), br. 2 (Gaj), br. 9,10,11 (Radošić), br. 12 (Ciglana Banić) i Mučki blok. Ukupno 130 voj; 13. sat. 3. bojne na utvrdama br. 3 i 4 (Čugurina Glavica), br. 5 (Gaurinova kuća), br. 6 (kod silosa), br. 7 (polje kod Trnovaće), br. 8 (želj. stanica), te splitski, vrlički, Trnovački i Glavičici blok. Svega 140 ljudi.

Na Visokoj 50 voj. iz 9. sata sa 1 puškomitr. Protukolska 14. i stožerna 15. satnija (800 voj.) zato jer je 15. sat. pridodato 450 regruta. Ukupan broj boraca 15. p.p. je 576, a posadni neboračkі sat 570 voj. većinom bez oružja.

Ustaše: Stožer 27. djelatne ustaške bojne sa 170 voj. Naoružanje: 2 brdska topa na Čugurinoj Glavici, 2 haubice na želj. stanici. (6. XI)

HAN:

11. sat. III. bojne 15. p.p. (170 voj.) i 8 ustaša 27. djelatne bojne, 1 top, 7 puškomitr. 3. teška mitr. i 2 laka bacača. (5. XI)

TRILJ:

1. i 2. sat. 27. ustaške djelatne bojne (265 voj.) i 10 domobrana 15. p. p. sa 1 topom 65 mm. (5. XI)

DICMO:

150 milicionera u civilu sa puškama i 10 žandara. (12. XI)

KLIS-GRLO:

2. sat. 27. ustaške djelatne bojne (130 voj.). Položaji: Između tvrđave i Grla idući iz Splita na desnoj glavičici posredini između tvrđave i Grla, drugi na Kočinjem brdu prema Muću i treći u Grlu. Na Kočinjem brdu drže položaje prema Sinju, od raskrsnice Dugopolja 500 m. prema Koprivnu, a na desno po glavicama Kurtovića. U Kliškoj tvrđavi 100 ustaša (210 ljudi). (5. XI)

SOLIN:

Jedan bat. 892. p. 107. div.[7] oko 450 voj. (6. XI)

RUPOTINE:

120 ustaša. (4. XI)

SPLIT:

Štab 892. p. 107. div.[8] i jedan bat. 892. p. (oko 500 voj.) smještenih pred novom bolnicom, na Špinutu i Marjanu. Oficiri u hotel Ambasador. Baterije na Katalinića glavici i na Sustjepanu.

10. sat. 3. bojne 1. dobrovoljačke puk. (100 voj.), 1 vod stožernog sata 15. p.p. (20 voj.) i 40 ustaša stožernog sata 27. ustaške djelatne bojne.

350 policajaca i 120 mornara. Ustaška komanda kod kazališta, Stožer 3. bojne 1. dobrovoljačke puk. i 9. i 12. sat. (450 voj.). (5. XI)

DUGIRAT:

11. sat 2. ustaške bojne 1. dobrovoljačke puk. (120 voj.). (5. XI)

TROLOKVE:

Njemačka straža sa malim snagama na vrhu Segetske drage. (12. XI)

SRATOK:

Njemačke manje straže kod Jadrijevića kuće. (12. XI)

PRGOMET:

Njemačke manje straže. (12. XI)

LABIN:

Njemačke manje straže. (12. XI)

PRAPATNICA:

Njemačke manje straže. (12. XI)

Ukupan broj u Sred. Dalmaciji neprijatelja: Njemaca 1550, ustaša 1900, četnika 725, milicije 150 i domobrana 1450.

Njemački konzul naglo napustio Split. U Splitu se očekuje dolazak njemačke obalske službe.

Pokreti: 3 bat. SS div. Princ Eguen iz Splita-Solina i Sinja pošli 6. XI u akciju u tri pravca - 1 bat. iz Sinja prema Trilj-Cista, 1 bat. iz Solina preko Žrnovice-Tugare-Gata-Zadvarja, 1 bat. Iz Splita preko Omiša u Zadyarje.[9] Borbe još traju. Iz Splita jedinice 892. p. 107. div.[10] osvojile Trogir, Čiovo, Drvenik V. i M.[11] Iz Drniša preko Perkovića i Prapatnice Njemci zauzeli trogirsku Rogoznicu.[12] Cetinska dolina oslobođena 2 dana, ali četnici uz'pomoć Njemaca iz Knina i Drniša ponovno zauzeli Vrliku, Otišić, Civljane, Kijevo, Kosore, Koljane.

Željez. pruga Split-Sinj ne saobraća, jer je porušena, a nema lokomotiva. Ceste kojima se neprijatelj služi su: Split-Klis-Sinj, Split-Trogir, Drniš-Muć-Klis, Muć-Sinj, Split-Omiš-Zadvarje, Zrnovnica-Tugare-Gata-Zadvarje, Trilj-Cista-Imotski.

Južna Dalmacija

MAKARSKA:

Ustaška polubojna II. želj. bojne iz Sarajeva (700 voj.). Polubojna ima 4 novačke sat.: 7, 8, 10, 11 ijednu strojničku sat., koja daje strojničke dodatke novačkim satnijama i jedna stožerna satnija. K-dant polubojne satnik Buljan. Naoružanje 2 haubice 105 mm, 8 teških bacača, 2-3 vagona topovske i ostale municije. Moral prilično slab, odjelo, ubuća i hrana loša. Rezerva hrane za 8-10 dana. Grad branjen velikim brojem bunkera. (5. XI)

VRGORAC:

1. domobranska (290 voj.) i IV. ustaška (350 voj.) bojna 1. dobrovoljačke puk. 3. brdska topa. Utvrđenje 10 bunkera - betonskih. Moral prilično loš, kao i hrana i odjeća (5. XI)

ORAH:

63 domobrana 1. bojne iz Vrgorca. (5. XI)

9 i 13 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i

10 Odnosi se na 264. pješadijsku diviziju. Vidi dok. br 31, 32, 219, 221, 224 i 388.

11 i 12 Vidi dok. br. 22, napomenu 4

VELIKI PROLOG:

70 domobrana 1. bojne iz Vrgorca, 90 ustaša Gorskog zdruga (5. XI)

DUSINA:

50-70 milicionera mobilisanih. (5. XI)

MALI PROLOG:

40 domobrana 1. bojne iz Vrgorca, 40 milicionera. (5. XI)

VELJAČI:

IV. sat. milicije. Simpatiše N.O.B. (80 voj.). (5. XI)

KOZIČKA POLJICA, PUTEŠEVCI:

U svakom selu po 1 vod 1. milicionerske satnije. Agresivni. (92 voj.). (5. XI)

ŠIPANOVIC-FRATROV KRČ:

V. satnija milicije (120 voj.). (5.XI)

VITINA:

Stožer 1. dobrovoljačke puk. sa stožernim satom (70 domobrana). K-dant Šimić, koji je istodobno i k-dant III. sektora. Ostali oficiri: Ivan Bušić - ađutant, Perković Alojz - intendant (oba HSS-ovca), 2 ustaška oficira: natporučnik Karlović, satnik Đuro Kralj (marseljski atentator), koji kontrolišu rad Šimića. (5. XI)

LJUBUŠKI:

200 Njemaca »Princ Eugen« sa 500 konja. 2. XI stigao je štab jedne njemačke div. vjerojatno »Princ Eugen« sa nešto vojske. Zapovjednik cijele ustaške milicije u Hercegovini je Milan Kraljević iz Graba. Štab. domobr. VI. p. Div. otputovao je u pravcu Dubrovnika. (6. XI)

IMOTSKI:

1. bat. div. »Princ Eugen« (700 voj.). 14 topova, 6 tenkova, 2 oklopna kola, oko 40 automobila i 13 motocikla.

35 domobrana sa rezervnim oficirom Gospodnetić Pietrom, a spadaju kao samostalna grupa pod direktnu komandu puk. Šimića. (5. XI). 200 Njemaca ostalo pošto je jedan dio otišao u akciju u pravcu Studenaca, a drugi za Kamenmost i Zagvozd. 1 top upućen u pravcu Studenaca, a 6 u pravcu Kamenmost - Zagvozd. (13. XI)

KAMENMOST:

100 domobrana koji pripadaju posadi u Imotski. Izlaze na položaj »Perinuša«. (5. XI)

SLIVNO:

Na Egulju kod Velima 250 ustaša, koji su došli 20. X iz Jasenovca a pripadaju odbranbenoj bojni, većinom hercegovci. Ima 2 oficira i 2 stožerna narednika. Jednog oficira zovu Max Luburić, koji se ranije krio pod raznim imenima, a bio je upravitelj Jasenovačkog logora. Pred 2 mj. bio je u Mostaru kao domobranski nadporučnik pod imenom Dr. Kuhar kao šef gestapoa za Hercegovinu. Jedna satnija milicije. K-dant ustaški poručnik Prgomet. (5. XI)

PLOČE:

400-500 Njemaca sa 2 topa. (5. XI)

ROGOTIN:

200 legionera sa 4 topa. (5. XI)

KOMIN:

120 legionera. (5. XI)

KULA NORINSKA:

60 domobrana I. bojne iz Vrgorca, 15 milicionera i 17 žandara. (5. XI)

METKOVIĆ:

400 legionera, 200 Njemaca, koji su stigli 30. X a kao zamjena voj. »Princ Eugen«, koji su otišli u pravcu Mostara. (5. X)

DUBROVNIK:

200 Njemaca. 1 satnija domobrana (nepouzdano, a vjerovatno pripadaju 14. p.p. VI. div. (i 150 hrvatskih mornara. (5. XI)

OPUZEN:

Jedna njemačka jedinica SS div. »Princ Eugen« sa 2 protuavionska i 2 dalekometna topa i 1 protuavionski dvocjevni mitr. Došli su iz Boke i Dubrovnika. (5. XI)

POLUOTOK PELJEŠAC:

Na čitavom poluotoku oko 1000 njemačkih i ustaških voj. (6. XI)

POSUŠJE:

U okolici Posušja smještena je artiljerija, 12 topova, 12 tenkova. Oko 300-500 Njemaca. (9. XI) Izvjesne jedinice V. ustaškog zdruga otišle u pravcu Mostar i Sarajevo. (11. XI)

STUDENCI:

130-150 Njemaca sa 1 topom. (13. XI)

Ukupno neprijateljskih vojnika u Južnoj Dalmaciji: Njemaca 3100, ustaša 1600, domobrana 1100, milicije 300 i legionara 750.

Na prostoriji Sinj-Split-Omiš-Makarska-Pelješac-Mostar-Imotski Njemci preuzeli ofanzivu[13] sa skoro čitvom SS div. »Princ Eugen«, osim 2 bat. koji se nalaze u Mostaru i izvjesnim drugim manjim djelovima koji se nalaze u Bjelom Polju više Mostara. Cilj ove ofanzive je da nam prekinu veze sa primorjem i otocima, a uslijed neprestanog bombardovanja savezničke avijacije položaja dolinom Neretve, boje se invazije, radi čega su i jedinice SS div. prebacili iz juga - Dubrovnika i Kotora u dolini Neretve. Na gornjoj prostoriji neprijatelj je na svim cestama ostavio izvjesne svoje djelove, koji se tačno ne mogu utvrditi, kao osiguranja.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:	Rukovodioc O.C.[14]	Komandant:
Kukoč Ivo v. r.	*Šimić*[16] v.r.	pukovnik
		Pav.[15] *Ilić* v. r.

(M.P.)

14 Obavještajnog centra
15 Pa vie
16 Krstulović Ljubo-Šimić

BROJ 42

ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 15. STUDENOG 1943. GODINE POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA STUDENCE I POSUŠJE[1]

ŠTAB
IX.Divizije N.O.V. Jugoslavije
Br. 82/43. 15. XI. 1943. g.

ZAPO VJEŠT
(Sekcija: Split, Livno, Omiš, Makarska 1:100.000)

1) Podaci o neprijatelju:

Prije deset dana neprijatelj je preduzeo ofanzivu na našu obalu.[2] Krenuo je motirizacijom i kolonama od Splita, Sinja i Mostara. Motorizovana kolona iz Mostara stigla je u Imotski 5. ov. mj., a sutrada t.j. 6. ov. mj. produžila preko Prološca-Studenaca-Lovreća i Prova za Šestanovac i Zadvarje. Ova kolona na putu Imotski-Studenci-Cista postavila je zaštitnicu svojih snaga koje su se uputile obali i mjestima: Prološcu, Studencima, Lovreću, Provu i Cisti. Jačina ovih neprijateljskih zaštitnih djelova je promjenljiva, ali raspolažu sa tenkovima, topovima i automatskim oruđima, koja su nekoliko i utvrdili.

Kolona iz Sinja pošla je preko Trilja na Biorine i Vrpolje i ona je odbijena od naših snaga. Iz Trilja je ponovo pošla 10. ov. mj. preko Čaporice i Nova Sela za Blato, gdje se na prelazu rijeke Cetine sastala sa kolonom od Prova i Šestanovca, koja je došla preko Katuna u namjeri da se sastane sa kolomom koja je od Splita preko Mosora i Dolca dolazila u ovom pravcu.

Sve ove neprijateljske kolone idu u pravcu obale u cilju njezinog čišćenja i povezivanja sa opkoljenim snagama iz Omiša i Makarske. Neprijatelj je uspio zauzeti Šestanovac i Zadvarje i nastavio put u pravcu Dubaca, odakle svakako ima namjeru za Omiš i preko Baške Vode za Makarsku. Sa svojim snagama od Šestanovca zauzeo je i Grabovac koji se nalazi na polovini puta od Šestanovca do Zadvarja.

Za pojačanje ovih svojih kolona neprijatelj iz Imotskog pošao preko Vukovića i vrši pritisak prema Zagvozdu i Rimskim putem prema Lovreću.

Zbog ovih svojih namjera, a da bi privukao i zadržao naše snage neprijatelj je početkom ove ofanzive pojačao i svoje snage na pravcu Imotski-Posušje-Duvno prema našoj III. Brigadi, dok je u samom Imotskom ostavio prilično mali broj vojske, ali oni mogu taj broj pojačati snagama od Mostara.

Cjelokupna jačina neprijateljskih snaga koje su se usmjerile na obalu od Imotskog-Sinja i Splita cijeni se od 2.000 do 3.000 vojnika. U ovoj ofan-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 25/1, k. 516.

2 Odnosi se na operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

zivi učestvuju jedinice SS »Princ Eugen« Divizije, koja se prema obavještenjima treba skoncentrisati negdje oko Mostara i napustiti ovaj teritorij. Ove se jedinice kreću od Splita i Sinja. Kolona od Imotskog sastavljena je od motorizovanih bataljona »Pancerjeger«, SS Divizije »Princ Eugen«.[3] Dakle, u ovim neprijateljskim snagama su skoro sve okupatorske snage sa malim brojem ustaša, dok su neprijateljske snage od Imotskog i Posušja prema Duvnu većinom ustaše sa manjim brojem Njemaca.

1) Podaci o našim snagama:

XIX. Divizija stigla je na prostoriju Aržano-Dobranje koja ima napasti i likvidirati neprijatelja u Lovreću, Provu i Cisti, a odatle nastaviti dalje sa pritiskom preko Šestanovca i Zadvarja u smislu čišćenja obale.

XXVI. Divizija sa svojom XI. i našom I. Dalmatinskom Brigadom, kao i sa odredima Biokovskim i Imotskim nalazi se na prostoriji Zagvozd-Kozice i položajima prema Grabovcu, na Velinjaku, na Slivnu i prema Vrgorcu. Ove snage imaju likvidirati neprijatelja sa prostora Grabovac-Šestanovac i zatvoriti pravac Imotski-Zagvozd i Imotski-Rimski put-Lovreć. XI. Brigada ove Divizije će vršiti pritisak na Imotski sa južne strane.

Jedna brigada[4] XX. Divizije zatvara pravac Sinj-Han-Livno.

3) Naš zadatak:

Naša Divizija dobila je zadatak da sa IV. Brigadom likvidira Studence i izvrši pritisak na neprijatelja u pravcu Imotskog i onemogući njegovo nadiranje od Imotskog u ovom pravcu. Sa III. Brigadom da izvrši pritisak na Posušje i Imotski, a sa X. Brigadom XX. Divizije da se osigura pravac Trilj-Lovreć-Aržano i izvrši pritisak na neprijatelja na cesti Čaporica-Novoselo-Šestanovac.

Za izvršenje postavljenog zadatka izdaje se slijedeće

N A R E Đ E N J E

1) IV. Dalmatinska Brigada (bez I. Bataljona) ima izvršiti napad na neprijatelja u Studencima i likvidirati ga, a potom produžiti čišćenje puta **i** pritisak u pravcu Imotskog. Za napad na Studence koristiti top ove Divizije, koji će se još danas staviti na raspoloženje Štabu Brigade, a koga po izvršenju zadatka odmah kamionom preko Duvna i Mesihovine uputiti da se stavi na raspoloženje Štabu III. Brigade.

I. Bataljon ove Brigade stavlja se pod komandu III. Brigade za pritisak prema Imotskom.

Po zauzeću Studenaca prilikom pritiska na neprijatelja prema Imotskom uhvatiti vezu i sadejstvovati sa III. Brigadom za opšti pritisak na Imotski.

2) III. Dalmatinska Brigada izvršit će pritisak na Posušje i Imotski, po mogućnosti zauzeti Posušje, a potom u sadejstvu sa IV. Brigadom izvršiti

3 Odnosi se na snage 118. lovačke divizije.
4 Deseta NO brigada.

opšti pritisak na Imotski, u kom se slučaju dobro osigurati sa pravca od Mostara preko Širokog Brijega.

I. Bataljon IV. Brigade se stavlja pod komandu III. Brigade kome dati zadatak da od Vira vrši pritisak na Imotski kao desnokrilni bataljon. Ovaj bataljon ima uhvatiti vezu sa djelovima IV. Brigade koji budu navaljivali od Studenaca.

3) X. Dalmatinska Brigada ima osigurati pravac Trilj-Lovreć-Aržano i sa jednim bataljonom izvršiti pritisak na neprijatelja na cesti Čaporice-Nova Sela-Šestanovac.[5]

4) Znakovi za izvršenje zadatka:

Štab VIII. Korpusa je propisao slijedeće znake:

a) Izvršenje zadatka IX. Divizije t.j. zauzeće Studenaca objavit će se sa tri crvene i jednom bjelom raketom.

b) Izvršenje zadatka XIX. Divizije t.j. likvidacija Ciste objavit će se sa tri bijele i jednom crvenom raketom. Likvidacija Prova tri zelene rakete i likvidacija Lovreća tri bjele rakete.

c) Izvršenje zadatka XXVI. Divizije t.j. likvidacija neprijatelja na prostoriji Grabovac-Šestanovac objavit će se sa dvije plave rakete sa Sidače.

5) Pravac izvlačenja ranjenika:

IV. i X. Brigada će izvlačiti ranjenike u Aržano gdje će se nalaziti previjalište i hirurška ekipa ove Divizije. III. Brigada će izvlačiti svoje ranjenike u Mesihovinu gdje će se nalaziti Brigadno previjalište, a odatle organizovati prenos težih ranjenika za Divizijsku Bolnicu u s. Vidoši.

6) Početak napada:

Početak napada za jedinice naše Divizije, kao i jedinice XIX. i XXVI. Divizije je određen 15. XI. ov. god. najkasnije u 20 (dvadeset) časova, a trajat će do izvršenja zadatka.

7) **Štab Divizije** nalazit će se na putu Aržano-Studenci.

8) **Znaci raspoznavanja:** biće za jedinice IX. i XIX. Divizije 15/16. ov. mj. M A C - M A K A R S K A , a ugovoreni znaci: OSAM - OSAMNAJEST. Za 16/17. ov. mj. O P A S A C - O M I Š, a ugovoreni ŠEST - ŠESNAJEST.-

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom[6] *Poleksić,* v. r.

(M.P.)

Komandant:
A? Banina v. r.

5 O izvršenju ovih zadataka vidi dok. br. 50, 51, 56, 57, 64, 186, 187, 190 i 191.
6 Momčilo
7 Ante

BROJ 43

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 15. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 1. DO 15. STUDENOG[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE N.O.V.J.
15-XI-1943. g.

ŠTABU VIII KORPUSA

Operativni izvještaj za jedinice ove divizije dostavljamo u sledećem. Napominjemo da ovaj izveštaj nije obuhvatio IX brigadu kao i odredske snage koje se nalaze oko Trogira zbog nesigurnih i dugih veza sa ovim jedinicama. Izveštaj ovih jedinica dostavićemo naknadno.[2]

1. - VIII brigada u međuvremenu od 1-XI do 15. ov. m. izvršila je prebacivanje svojih jedinica preko Moseća, Svilaje i reke Cetine na prostor između Sinja i Vagnja. Na ovom prostoru primila je položaje koje je dotada držala X brigada i na ovim položajima se i sada nalazi. U ovom međuvremenu nije bilo nikakvih akcija od strane ove brigade, osim što su dva bataljona iste brigade izvršila ekonomsku akciju na sela Brnaze i Turjaci u neposrednoj blizini Sinja. Konfiskacija je izvršena pravilno od ustaških familija.

2. - X brigada vodila je borbu 4-XI-43 g. sa neprijateljem kod sela Gale. Neprijateljske snage bile su slabije (oko 50 vojnika) i krenule u pravcu položaja jedne čete iznad sela Gale. Posle kraće borbe neprijatelj je proteran nazad u žicu. Gubitci neprijatelja u ovoj borbi nisu poznati, na našoj strani nije bilo mrtvih i ranjenih.

Noću 4/5 ov. m. jedinice ove brigade vršile su demonstrativni napad na neprijateljska uporišta u Trilju i Hanu. Neprijatelj je reagirao sa jakom vatrom na celoj liniji oko Sinja.

6-XI neprijateljska kolona od 400 vojnika sastavljena od Nemaca i ustaša krenula je u samu zoru prema položajima III bataljona iste brigade ka Strmendolcu.[3] Neprijatelj je na juriš pokušao da zbaci naše snage sa ovih položaja, ali jedna četa ovog bataljona izvršila je kontrajuriš i uspela je da odbaci neprijatelja. U ovoj borbi neprijatelj je imao 22 mrtva i 40 ranjenih. U ovoj borbi zaplenjeno je dve cevi od p. mitraljeza, 3 njemačke puške, 1 pištolj, 1 bacačka granata, 14 ručnih bombi i druge spreme. U ovoj borbi mi smo imali 4 mrtva i tri ranjena, od kojih je jedan podlegao ranama. Imena mrtvih i ranjenih naknadno ćemo dostaviti po spisku poginulih drugova.

Noću 10/11 ov. m. IV bataljon ove brigade vršio je napad na neprijatelja koji je bio zalogorovao u selu Budimir. Jačina neprijatelja je bila oko 100 Nemaca. Ova akcija nije uspela, jer je odmah nakon početka borbe neprijatelju stiglo pojačanje sa nekoliko tenkova koji su potisnuli i odbili naše borce. U ovoj borbi žrtava nije bilo.

1 U ?r!gl,nal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/1, k. 1029.
2 Vidi dok. br. 186.
3 Vidi dok. br. 26, 190 i 392.

Noću 13/14 ov. m. I bataljon ove brigade izvršio je napad na neprijateljski logor u selima Provo i Cista. Neprijatelj je bio u jačini 3-400 vojnika i to većinom Nemaca. Pošto je noć bila jako vidna neprijatelj je primetio naše borce kada su se privlačili uporištima. Nakon toga neprijatelj je otvorio jaku mitraljesku, minobacačku i topovsku vatru usled čega naši su se borci morali povući na položaje iznad pomenutih sela. U ovoj borbi nismo imali gubitaka.

3. - Mosećki odred sa jednom četom vodio je borbu 8 i 9 ov. mj. sa neprijateljem koji je od Solina navaljivao prema Kozjaku. Borba se vodila na Kozjaku iznad Kambelovca.[4] Neprijatelj sa jačim snagama sastavljenim od Nemaca i ustaša nadirao je prema bunkerima, ali ova četa gaje uspela odbiti. U ovoj borbi neprijatelj je imao 8 mrtvih i 6 ranjenih. Ova četa nije imala gubitaka.

Istovremeno sa napadom na Kozjak neprijatelj je napadao sa jačim snagama preko Kaštela ka Trogiru gde ga je zadržavao Marinsko-segetski odred.[5]

4. - Dinarski odred sa jednim bataljonom sadejstvovao je XIX diviziji prilikom čišćenja Cetinske doline,[6] gde četnici nisu dali nikakva otpora, već su se povukli ka Drnišu.

12 ov. m. jedna četa ovog odreda sadejstvovala je V brigadi XIX divizije u napadu na neprijateljsko uporište u selu Hrvacama.[7] Ovom prilikom je ovo uporište likvidirano, naneti su neprijatelju osetni gubici i zarobljeno 56 neprijateljskih vojnika. U ovoj borbi ovaje četa zaplenila 2 p. mitraljeza. Naši gubici su bili 2 ranjena druga.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesari
Živko Živković v. r.

Komandant,
Ve/.[8] *Kneževi*ć v. r.

4 i 5 Vidi dok. br. 213, 214 i 217.
6 i 7 Vidi dok. br. 133, 228, 387 i 422.
8 Velimir

BROJ 44

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 15. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O FORMIRANJU ČETE U SELU GALI[1]

ŠTA0
XX DIVIZIJE N.O.V.J.
15-XI-1943. g.

ŠTABU VIII KORPUSA

Na ovom terenu Cetinske doline formirana je jedna nova četa od četrdeset ljudi u selu Gali.[2] Ovo ljudstvo se je dobrovoljno javilo i tražilo od nas oružje da ih naoružamo kako bi branili svoja sela od neprijatelja. Prema izjavi odgovornih drugova sa terena, ovo je ljudstvo sigurno i odano nama i da možemo imati puno povjerenje u njih. Ovo se moglo videti iz toga što je ova četa vršila jedne noći demonstrativni napad na neprijatelja u Hanu.

Ovu smo četu stavili pod komandu Dinarskog odreda koji se nalazi na ovom terenu.

Po formiranju ove čete počeli su se javljati i seljaci iz okolnih sela Udovičić i Otoka sa istim zahtjevom, da se i njima dade oružje, da bi se mogli braniti od neprijatelja. Radi ovoga smo u ova sela uputili komesara Dinarskog odreda da on sa drugovima na terenu ispita mogućnosti za okupljanje novih ljudi i da održi konferencije sa stanovništvom ovih sela u cilju mobilizacije.

Kao najteži problem kod ovog ljudstva za sada jeste taj da ih se teško za sada može odvojiti sa svoga terena i da su u glavnom orijentisani na odbranu svojih sela.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar,
Zivko Živković v. r.

Komandant,
l/e/.[3] *M. Knežević* v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) **Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB,** reg. br. 23/4, k. 516.

[2] Vidi dok. br.

BROJ 45

NAREDBA ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 16. STUDENOG 1943. O FORMIRANJU OPERATIVNOG ŠTABA ZA OBRANU OTOKA SREDNJE I JUŽNE DALMACIJE[1]

NAREDBA O FORMIRANJU OPERATIVNOG ŠTABA ZA ODBRANU SREDNJIH I JUŽNODALMATINSKIH OTOKA

I

Po naređenju Štaba VIII Korpusa, po pitanju što efikasnije odbrane srednjih i južnodalmatinskih otoka, upotrijebiće se sva sredstva mornarička, pješadijska i artiljerijska. Kako na istom sektoru operativno djeluje Štab Mornarice (pod čijom komandom su odredi, obalska artiljerija i naoružana flotila) i komanduje 26 divizija, radi pune saglasnosti u komandi i upotrebi svih rodova oružja u jedinicama pod komandom Štaba Mornarice i Štaba 26 divizije, formiran je **Operativni štab za odbranu srednjih i južnodalmatinskih otoka.**[2] U taj štab ulazi Štab Mornarice i načelnik Štaba 26. divizije.[3]

II

Odlukom Operativnog štaba za odbranu srednjih i južnodalmatinskih otoka isto područje je podijeljeno na tri operativna sektora.

Razlozi su tome:

1. Neposredna ugroženost otoka nadiranjem neprijatelja na slobodnu obalu od Omiša do ušća Neretve;
2. Osobina otoka što su izolirani morem, u čemu je za vrijeme borbe otežana veza među otocima;
3. Da bi se tim učvrstila jedinstvena komanda nad svim jedinicama pod komandom Mornarice i komandom jedinica 26 divizije, koje se nalaze na svim otocima. Podjela na operativne sektore ujedinjuje komandu svih jedinica i neposredno omogućava upotrebu svih sredstava na otocima u određenim sektorima, čime se ostvaruje najefikasnija odbrana istih.

III.

A) Operativni sektori:
1) Šolta-Brač
2) Hvar-Vis
3) Korčula-Mljet-Lastovo

B) Komande po sektorima:
1) Za sektor Šolta-Brač komanduje Štab XII brigade, kojemu se pridaje zamjenik politkoma[4] III pomorskog sektora.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 21/2-1, k. 2021.
2 O formiranju ovog štaba vidi dok. br. 46, 47 i 90.
3 Stanko Parmač
4 Vlado Bagat

2) Za sektor Hvar-Vis komanduje drug Prošić Vladimir, referent za pješadiju pri Štabu Mornarice, uz saradnju sa komandirom baterije na otoku Hvaru.

3) Za sektor Korčula-Mljet-Lastovo komanduje drug Parmač Stanko, načelnik 26 divizije.

C) Jedinice na operativnim sektorima:

1) Na sektoru Brač-Šolta: dva bataljona XII brigade, više dvije čete i dva bataljona odreda III sektora - artilerija (6 baterija po jedan top) nalazi se na otoku Braču. Na Šolti nalazi se jedna četa odreda III pomorskog sektora, jedna četa XII brigade i Trogirski odred, jedna baterija od dva topa.

2) Na sektoru Hvar-Vis: jedan bataljon XII brigade i dva bataljona odreda III pomorskog sektora, sa artilerijom - jedna baterija sa dva topa na o. Hvaru. Na Visu je jedan bataljon odreda III pomorskog sektora.

3) Na sektoru Korčula-Mljet-Lastovo:

a) o. Korčula: XIII brigada[5] umanjena sa dvije čete,jedan bataljon odreda IV pomorskog sektora, artiljerija sa četiri baterije sa po jednim oružjem i jedna baterija sa dva oružja;

b) o. Mljet: dvije ojačane čete XIII brigade, dvije baterije sa tri topa;

c) o. Lastovo: jedna četa odreda IV pomorskog sektora.

D) 1. Komanda sektora Brač-Šolta odrediće iz svog sastava jedno lice[6] za neposrednu komandu nad svim snagama na o. Šolti.

2. Komanda sektora Korčula-Mljet-Lastovo odrediće iz svog sastava jedno lice za neposrednu komandu nad svim snagama na o. Mljetu.

3. Kako se za sada ne očekuje napad na otoke Vis i Lastovo, to komande operativnih sektora, pod čijom komandom stoje ti otoci, za sada neće određivati lica za komandovanje jedinicama na otocima Visu i Lastovu. Na tim otocima ostaju iste komande koje su do sada.

E) 1. Ovom naredbom ne ukidaju se štabovi mornaričkih sektora, niti se krnji komanda jedinicama 26 divizije (štabovi XII i XIII brigade) u komandi na podređene jedinice u organizacionom smislu.

2. Komande operativnih sektora imaju privremen značaj i služe za neposrednu odbranu otoka.

3. Po pitanju organizacije unutar jedinica i nadalje je Štab 26 divizije nadležan XII i XIII brigadi. Štab Mornarice nadležan je štabovima III i IV sektora.

4. Štabovi brigada i štabovi sektora upoznaće sa ovom naredbom podređene jedinice na stavke iz ove naredbe, koje se odnose na njih u pogledu ostvarenja komande operativnih sektora.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za štab 26 divizije
načelnik:
rarmac Stanko v. r.

(M P)

Za Štab mornarice:
Uroš V. Mardešić v. r.

5 Dvadesetšeste divizije
o Josip Marinković-Bepo.

BROJ 46

OBAVJEŠTENJE ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 16. STUDENOG 1943. POTCiNJENIM JEDINICAMA O FORMIRANJU OPERATIVNOG ŠTABA ZA OBRANU OTOKA I NAREĐENJE ZA FORMIRANJE OPERTIVNIH ŠTABOVA POJEDINIH SEKTORA[1]

STAB MORNARICE NOVJ
Br. 119-XI-1943.
Dne 16-XI-1943. g.

Štabovima: III i IV Pomorsko-obalskog sektora, XII i XIII brigade - 26. divizije, Bračko-šoltanskog i Hvarsko-viškog odreda

Naredbom VIII Korpusa - Štab Mornarice sa načelnikom[2] 26 divizije djelovaće kao Operativni štab za sve jedinice brigadne, odredske, mornaričke i obalske artiljerije u smislu odbrane otoka, - što znači kao mjerodavan štab za rukovanje operacijama svih snaga vezanih za odbranu otoka izdavanjem naredbi pomenutim štabovima i pozivanjem na odgovornost za neizvršenje odluka.

Zato u cilju potpunog jedinstvenog djelovanja svih snaga

N A R E Đ U J E M :

1. Da štab XII brigade u saradnji sa zam. politkomesara III pomorsko-obalskog sektora[3] primi funkciju Operativnog štaba za sektor Brač-Šolta, s tim što će komandovati pored svoje brigade svim ostalim jedinicama,[4] prenoseći naređenja Operativnog štaba odbrane otoka;

2. Štab III sektora sa prisustvom referenta pješadije[5] komandovaće svim jedinicama[6] na sektoru Hvar-Vis, na način kako je naređeno pod jedan:

3. Štab XIII brigade komandovaće Korčulanskim odredom i snagama na Mljetu,[7] Pelješcu[8] i Lastovu,[9] s tim što će najuže sarađivati sa Štabom IV mornaričkog sektora radi sadejstva pješadije, artiljerije i plovnih sredstava u smislu odbrane otoka u okvirima svoga komandovanja - naravno oba štaba primaće na izvršenje naredbe Operativnog štaba.

Ova naredba je važeća od danas pa do prestanka potrebe, zbog koje se pribjeglo ovakvoj organizaciji komandovanja, zato je sprovesti u život bez preinačenja. Ukidanje ovakve organizacije komandovanja narediće Operativni štab.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:	Načelnik Štaba 26. d.:	Komandant:
Pero[10] v. r.	***Parmač Stanko*** v. r.	***Cerni***[11] v. r.

(M.P.)

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 21/1, k. 2021.
2 Stanko Parmač
3, 4, 6, 7, 8 i 9 O jedinicama na ovim sektorima vidi dok. br. 45.
5 Vladimir Prošić
10 Radović
11 Josip

BROJ 47

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DVANAESTE DALMATINSKE BRIGADE OD 16. STUDENOG 1943. O FORMIRANJU OPERATIVNIH ŠTABOVA POJEDINIH SEKTORA ZA OBRANU OTOKA SREDNJE I JUŽNE DALMACIJE[1]

OP. ŠTAB
XII DALMATINSKE BRIGADE
Položaj
16. XI. 1943.

U vezi naređenja Štaba Mornarice i Štaba XXVI divizije[2] formirani su operativni štabovi za odbranu srednjih i južnodalmatinskih otoka. "Upotrijebiti će se sva sredstva kako pješadijska tako i mornarička i artiljerijska. Operativni štab za obranu srednjih i južnodalmatinskih otoka sačinjavaju Štab Mornarice i načelnik Štaba XXVI divizije. Područje srednjih i južnodalmatinskih otoka podijeljeno je na tri operativna sektora.

I sektor: **Šolta-Brač**

II sektor: **Hvar-Vis**

III sektor: **Korčula-Mljet-Lastovo**

Komanda po sektorima:

Za sektor Šolta-Brač komanduje Štab XII brigade sa zamjenikom politkoma III pomorskog sektora.

Sve naoružane jedinice na ovom sektoru podpadaju pod komandu gore navedenog štaba. Isto važi za naoružane brodove flotile i artiljeriju.

Sektorom Hvar-Vis komanduje drug Prošić Vladimir, referent za pješadiju pri Štabu Mornarice uz saradnju komandira baterije na otoku Hvaru.

Za sektor Korčula-Mljet-Lastovo komanduje drug Parmač Stanko, načelnik XXVI divizije.

Po organizacionom pogledu unutar jedinice, jedinice i nadalje ostaju pod njihovim dosadašnjim nadležnim komandama u pogledu ishrane, snabdijevanja sa svim potrebama, samo u operativnom pogledu podpadaju pod gore navedene operativne štabove.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/1-14, k. 2022.
[2] Vidi dok. br. 45 i 46.

O svim promjenama izvještavati ovaj štab, sve izvještaje koje šalju dosadanjim komandama slati i ovom štabu.

Ovo naređenje stupa odmah na snagu.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Zamj. politkom	Načelnik Štaba	Komandant
F.[3] *Bagat* v. r.	*Horatič* v. r.	*Borko*[5] v. r.

Dostavljeno:

Štabu Bračko-šoltanskog odreda
Štabu artiljerije Brač-Šolta
Primorskoj flotili
Komandi Šoltanske flotile
Štabu Bračke flotile

BROJ 48

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 16. STUDENOG 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O EVAKUACIJI POLUOTOKA PELJEŠCA[1]

ŠTAB IV POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA[2]
Br. 62, dne 16 novembra 1943.

ŠTABU MORNARICE

P o l o ž a j

Dana 10 novembra o. g. poslije podne komandant ovog štaba bio je pozvan na Orebić, na sastanak sa načelnikom XXVI Divizije,[3] komandantom područja[4] i komandantom XIII Brigade,[5] gdje mu je bila saopštena odluka VIII Korpusa da se evakuiše poluotok Pelješac[6] te prema tome da se pripremi brodskog prostora za 1600 drugova zbog evakuacije u raznim pravcima.

3 Vlado
4 Valentin Horvatić
5 Borko Arsenić

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/1-3, k. 2021.

2 Desetog studenog 1943. god. ovaj sektor je preimenovan u Peti.

3 Stanko Parmač
4 Nikola Ivanović
5 Bogdan Pecotić

6 Odluka o evakuaciji uslijedila je zbog njemačke operacije »Landsturm« na Makarsko primorje (vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3) i nadmoćnijih njemačkih snaga angažiranih u operaciji »Herbstgewitter« na Pelješac (vidi dok. br. 6, napomenu 6 i dok. br. 90).

U toku noći, 10/11 novembra, izvršena je u podpunom redu i predviđenom planu evakuacija poluotoka Pelješca.[7] Također, evakuisano je i pučanstvo koje je htjelo, a i stoka je prebačena na otok Korčulu. - Iste noći, prema nahođenju tehničkog referenta druga Marasovića,[8] prebačen je sa korčulanskog brodogradilišta najvredniji materijal u pravcu Vele Luke, kao i 10 barkasa. Isto tako je prebačen i sav materijal koji se nalazio u magazinu bivše mornarske škole. Sve gore navedeno prebacivanje i evakuisanje izvršeno je sa plovnim parkom.

Dana 11 novembra o.g. načelnik XXVI Divizije uzeo je pod svoju komandu odred IV Sektora i obalsku artileriju, kako bi odbrana otoka Korčule i Mljeta bila što efikasnija i koncentrisana pod jednom komandom. Zbog toga što se nije postupilo po naređenju Štaba Mornarice, u pogledu formiranja Operativnog štaba, načelnik XXVI Divizije je izjavio da će on snositi odgovornost.

Načelniku XXVI Divizije dodijeljen je načelnik ovog štaba, kako bi se direktno moglo naređivati patrolnim čamcima za izvršavanje njihovih zadataka.

Ovaj štab u saglasnosti sa načelnikom XXVI Divizije preselio se je iz Korčule u Velu Luku budući su sada svi brodovi koncentrisani u Veloj Luci, odnosno po okolnim uvalama.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar,
R. Družević v. r.

(M.P.)

Komandant,
Blagoje Vlašić v. r.

BROJ 49

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA SKOJ-a ZA KNIN OD 16. STUDENOG 1943. OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU SKOJ-a I USAOH-a[1]

Okružni Komitet SKOJ-a
Za KNIN
Br. si.
16. XI. 1943. g.

Drugarskom
Oblasnom Komitetu SKOJ-a za Dalmaciju
Dragi drugovi,

Šaljemo vam politički, organizacioni i financijski izvještaj za mjesec listopad (deseti).

7 Trinaesta brigada upućena je na Korčulu, a tri bataljona Prve dalmatinske brigade u Podgoru. Vidi dok. br. 192.

8 Milan

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 32/287-292.

Isto tako vam upućujemo dosadanje rezultate takmičenja i izvještaj o proslavi 7-og novembra.

I.

POLITIČKI IZVJEŠTAJ

Pobjedama antifašističkih snaga u svijetu i posljednjim uspjesima i razmaha narodno oslobodilačke borbe u našoj zemlji došlo je do previranja i unutar narodnih masa našega Okruga. Narodne simpatije prelaze na stranu narodno-oslobodilačkog pokreta.

Došlo je do aktivizacije narodnih masa u općini sjeverna Bukovica (srpski živalj), gdje je bilo brojčano jakog odlaska u NOV. Na Kotaru Promina-Miljevci narod koji je do jučer bio po strani našega pokreta i nije se opredeljivao sada prelazi k nama, materijalno nas pomaže i pojedinačno odlazi u NOV. I među neprijateljima narodno oslobodilačke borbe nastalo je kolebanje, tako da se neki od njih čak odriču neprijateljstva prema nama. Isto tako od ovog dijela neprijateljski prema nama raspoloženog naroda, otpada svakodnevno sve više - međutim, još uvijek postoji u našem Okrugu jedna polovina naroda, koja se neprijateljski odnosi prema našem pokretu. Ovo osobito važi za krajeve pod četničkim* uticajem: Kosovo, neka sela Kninskog Kotara (Strmica, Oton, Padane, jedan dio Plavna, Golubića i Žagrovića, sela drniškog kotara: Žitnić, jedan dio Miočića i Kanjana, zatim sela vrličke krajine: Otišić, jedan dio Cetine, Civljana i Podosoja. Krajevi pod ustaškim uticajem su slijedeći: Drniška Zagora i veći dio Petrova Polja i sela Ježević, Vinalić i Garjak. Teror okupatora i ustaško-četničkih banda je duž čitavog Okruga vrlo jak. Isto tako domaći izdajnici vrše prisilnu mobilizaciju gotovo u cijelom Okrugu. Oni nisu imali bogzna kojeg uspjeha, jedino su četnici postigli izvjesne rezultate (Plavno, Otišić, Tepljuh).

Prisilna mobilizacija i pljačka koju vrše četnici, kao i njihova saradnja sa Njemcima odvaja srpske mase od njih i one postepeno prelaze na stranu NOB. Isto tako hrvatski elemenat koji je do jučer bio ustaški nastrojen uviđa da je pobjeda na našoj strani.

Dakle politička situacija na našem Okrugu se svakim danom poboljšava u našu korist.

KOTAR KNIN. Raspoloženje naroda na ovom Kotaru je na strani naše NOB. Ima sela kao što su Padane, Strmica, Oton, jedan dio Plavna, Žagrovića i Golubića, u kojima je narod četnički raspoložen. Tu se nalaze i naoružane četničke bande. Četnici su u ovom kraju potpuno prešli na stranu Njemaca i snjima prisno sarađuju:[2] osiguravaju im cestu Gračac-Knin. Srpske mase dobrim dijelom uviđaju izdajničku rabotu četnika. Radi vrlo jakog terora kojeg četnici vrše u ovom Kotaru, oni uspijevaju da održe u pokornosti narod koji je neprijateljski prema njima naklonjen.

U ovom kotaru postoje dvije vrste ili grupe četnika. Prva je grupa[3] koja otvoreno sarađuje sa Njemcima, čuva im ceste i odlazi zajedno snjima u akciju. Moral ovih je vrlo nizak i oni su uvjereni da će biti uništeni i zato

2 O četničkoj suradnji s Nijemcima vidi dok. br. 208, 209, 232 i 436.

3 Odnosi se na bosanske četnike pod komandom vojvode Mane Rokvića.

prave najokrutnije zločine i ravnodušni su prema svemu. Njihove vođe se služe slijedećim parolama: mi se borimo za spas srpstva. Sarađujući privremeno s Njemcima, kažu oni, nastojimo da spasimo od klanja srpski narod, a naša sela od paleža. Druga grupa na čelu sa Đujićem,[4] koja se momentalno nalazi u Strmici i okolini, premda prima sledovanje od Njemaca, stalno negira saradnju sa istim. Đujić je na jednom zboru u Golubiću pred nekoliko dana rekao: »Mi ne sarađujemo sa Njemcima, najbolji je zato dokaz što se ne nalazimo u Kninu. Njemci su iz Austrije prebacili tri divizije da unište sve partizanske obitelji. Zato ja hoću da pokupim sve što je srpsko da ih spasim od njemačkog pokolja. Osim toga četnici vrše i razna nasilja, pljačkaju, odvode, ubijaju po srpskim selima. Važno je spomenuti njemačko-četničku akciju na selo Očestovo u Općini sjeverna Bukovica. Tom prilikom su četnici odveli 47 muškaraca i predali ih Njemcima, koji su ih odveli na rad u Njemačku. Opljačkano je 3000 kg kukuruza.. .[5]

KOTAR PROMINA-MILJEVCI. Narod ovog Kotara je u većini povoljno raspoložen prema našem pokretu. Ipak imamo općinu Miljevac gdje ima dosta naroda koji je ustaški nastrojen. Narod Promine je uz narodno oslobodilačku borbu i uvjeren je u našu pobjedu. Srpske mase ovog kotara, koje su prije jednim dijelom bile na strani četnika, odvajaju se od istih i prelaze k nama. Ovo je naročito uslovilo raskrinkavanje četničke saradnje sa Njemcima i radi priznavanja naše vojske sa strane Saveznika (emisija Londona).

Onaj dio naroda koji je naklonjen nama, stoji prilično pasivno, materijalne pomoći ima nešto, ali je odaziv u NOV vrlo slab. Ovo najviše radi vrlo jakog terora kojeg u ovom kraju vrše ustaško-četničke bande, a osobito prema obiteljima otišlih u partizane. Ustaše pale, pljačkaju, ubijaju u srpskim i hrvatskim selima (selo Popovići: odvedeno 23 osobe, opljačkana sva roba i hrana iz pet kuća). U srpska sela koja su prethodno opljačkana od ustaša dolaze četnici i nude narodu oružje. U ovome nemaju nikakvog uspjeha, jer su seljaci prozreli u toj igri saradnju ustaša i četnika. Isto tako kao i ustaše i četnici pljačkaju narod a osobito stoku. I ustaše i četnici su u dobroj mjeri raskrinkani u ovom kraju, sada oni pokušavaju da preko zborova uvjere narod kako se tobože oni bore za slobodu i hrvatskog i srpskog naroda.

KOTAR DRNIŠ. Narod ovoga Kotara je većinom pod uticajem neprijatelja, dok je samo veći dio općine Siverić naklonjen našoj borbi. U ovom kotaru tu naklonjenost neprijatelju najviše uslovljava što je tu njemački okupator brojčano dosta jak.

Ustaše i četnici vrše prisilnu rrmbilizaciju na čitavom kotaru. Ustaše su imali uspjeha u Petrovom Polju. Četnici i pored svog terora i prijetnji, kojeg vrše u općini Siverić nisu postigli ništa. Četnici su čak počeli tući omladinu u selima koja su nastrojena četnički (Kanjane, Teplјuh). Isto tako °j* oduzimaju narodu stoku. Sve ovo dovodi do odvajanja srpskih masa iнjih" Pvemase nestrpljivo očekuju dolazak naše vojske, koju smatraju oslobodilačkom i svojom vojskom. Isto tako i među hrvatskim masama zapaža se neko previranje ali je ono u ovom kotaru još neznatno. Radi toga sto je ovaj kraj krvno vezan sa ustašama, a isto tako ustaše se ovdje osjećaju prilično jakim. .

4 Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke divizije.
3 lekst do kraja rečenice nečitljiv.

OPĆINA VRLIKA Narod je ove općine i dalje vrlo pasivan i prilično ravnodušan prema događajima. Ustaše su u svom kraju bile već prije vojnički i politički u dobroj mjeri dotučene, tako da oni ne igraju neku veću ulogu. Oni samo prisno sarađuju sa četnicima (milicija). Četnici su imali vrlo malog uspjeha u sprovođenju prisilne mobilizacije. Jedino su uspjeli mobilisati oko 200 boraca i to najviše iz sela Otišića i Podosoja. Narod vrličkih sela uglavnom neće da prima oružje ni od ustaša ni od četnika. I to je jedan znak da narod ovog kraja uviđa da bi pobjeda trebala da bude najprije na strani naše vojske i zato se on drži pasivno prema događajima, koji se odvijaju oko njega. Ovo se može razumjeti, ako napomenemo daje ovaj narod bio nekoliko puta nastradao od naših neprijatelja i bio je skroz neprijateljski raspoložen prema nama. Međutim poslije nego ih je naša vojska nekoliko puta razoružala, poslije nego su uvidjeli da su svi znaci bliže propasti fašizma i njegovih pomagača blizu, te poslije nego su svojim očima vidjeli snagu naše vojske, oni ne primaju oružje i drže se pasivno.

Da bi što više suzbili neprijateljski uticaj, a naš povećali održano je kroz posljednji mjesec 6 omladinskih zborova, na kojima je prisustvovala omladinu triju sela.

Na neoslobođenom području našeg Okruga, održano je preko 100 širih sastanaka i konferencija sa omladinom.

Isto tako je omladina prebacila u neprijateljske garnizone oko 500 komada letaka.

Novoformirani omladinski radni bataljon Sjeverne Bukovice izvršio je 34 akcije i to na onesposobljavanju ceste Knin-Kistanje i Pađane-Mokro Polje. Osim toga ispilano je 140 telefonskih i telegrafskih stubova na liniji Knin-Kistanje.

U neoslobođenom području počelo se sa formiranjem omladinskih udarnih grupa za likvidaciju narodnih izdajica.

ORGANIZACIONI IZVJEŠTAJ

Okružni Komitet SKOJ-a

Sam Okružni Komitet SKOJ-a ima 4 člana i dva kandidata. Jedan drug iz O.K. nalazi se na višem skojevskom kursu pri P.K SKOJ-a za Hrvatsku.

Sekretar ovog komiteta je drug Tripalo Ante (Mladen) koji je na ovaj okrug stigao pred mjesec dana. On je u isto vrijeme zadružen i po dopisničkoj službi. Drugi član ovog komiteta je drug... (Vujo) koji je u isto vrijeme i pretsjednik Okružnog Odbora USAOH-a. Isti drug ima sve uslove da se razvije u dobrog rukovodioca, samo bi mu neophodno bio potreban jedan kurs i veća pomoć sa strane sekretara. Drug Vujica Popović (Vujadin) je odgovoran unutar Komiteta po radu SKOJ-a u vojsci. Ovaj drug se pravilno razvija te je uz sekretara najbolji u Komitetu. Drug Boško Njegić je tek pred kratko vrijeme postao član ovog Komiteta, a sad se nalazi na višem skojevskom kursu. On je zadužen po arhivi, blagajni, te je u isto vrijeme i član Okružnog Odbora USAOH-a. Kandidati ovoga Komiteta su drugarica Beba Marić i Rafaelo Bukarica, koji su ujedno i članovi Okružnog Odbora USAOH-a.

Okružni Komitet SKOJ-a postavio je sebi početkom prošlog mjeseca mjesečni plan rada sa Skojem. Plan je bio: formirati sva tri Kotarska Komiteta i osamostaliti ih, zatim formirati tri općinska rukovodstva i oformiti sve postojeće skojevske organizacije. Ovaj mjesečni plan je u cijelosti izvršen i sad se prilazi riješavanju drugog mjesečnog plana, koji se sastoji od zadataka: osamostaliti postojeća općinska rukovodstva, organizovati dopisničku službu unutar skojevskih rukovodstava i aktiva. Zatim podići organizacionu i političku spremu skojevaca proučavanjem 1. Nova uloga mlade generacije i zadaće SKOJ-a, 2. Nacionalno pitanje u svjetlosti Narodno-oslobodilačke borbe.

Odnos Okružnog Komiteta SKOJ-a prema O.K. KPH je vrlo pravilan. Drugovi iz O.K. KPH pružili su nam u našem radu punu podršku i pomoć. Sekretar O.K. SKOJ-a je ujedno i član O.K. KPH.

Stanje SKOJ-a u okrugu.

Organizacija SKOJ-a na našem Okrugu porasla je u toku posljednjeg mjeseca za 60 članova, i to na Kotaru KNIN za 32 skojevca, na kotaru DNIS 17, a na kotaru Promina-Miljevci za 11 članova. Petnaest skojevaca je otišlo tokom ovog mjeseca u NOV.

Formirana su tri Kotarska Komiteta, i to za kotar KNIN, DRNIŠ i Prominu-Miljevce, zatim tri općinska rukovodstva, i to za Sjevernu Bukovicu. Prominu i Siverić. Glavni nedostatci naših skojevskih organizacija jesu brojčana slabost, neiskustvo u radu i niska teoretska izgradnja. Skojevci su većinom vrlo odani omladinci, pošteni, koji su primjerni u radu i prvi u izvršavanju svih zadataka. Sastanci skojevskih aktiva se još u većini naših sela ne održavaju dva puta nedjeljno. Skojevci se još nijesu naučili na vaspitne sastanke. Na našem okrugu ima sada 260 skojevaca.

Odnos SKOJ-a prema Partiji još nije onakav kakav bi trebao da bude. Skojevci ne gledaju još Partiju kao svog rukovodioca. Ima nerazumijevanja i kod nekih drugova Partijaca. Ovo se može razumjeti zato što je i sama Partija ovdje vrlo mlada. Ove nezdrave pojave, zapažene su već u početku i radi se na njihovom ispravljanju.

Odnos SKOJ-a prema USAOH**-u** je uglavnom pravilan. Skojevci dje**luju** unutar USAOH-a kao najbolji omladinci. Pri tome se ne zapaža da sko**jevci** smatraju sebe nečim višim od ostale omladine.

KOTAR KNIN. Na ovom kotaru imamo Kotarski Komitet od 4 člana. Sekretar ovog Komiteta je na višem skojevskom kursu u Lici. Ovaj Komitet je u svom dosadanjem radu prilično zadovoljio i počeo se osamostaljivati. Okružni Komitet je pružio najveću pomoć ovom Kotarskom. Na ovom Kotaru ima tri općine: Sjeverna Bukovica, Knin i Kosovo. Imamo samo dva općinska rukovodstva i to za Bukovicu i Kosovo, dok za Knin nemamo Općinskog rukovodstva, a za sada nemamo ni mogućnosti ni uslova da ga formiramo. Postojeća općinska rukovodstva imaju po 4 člana. Oba ova rukovodstva su sastavljena od mladih i još neiskusnih rukovodioca, pa im je potrebna puna pomoć sa strane Kotarskog Komiteta. Na ovom Kotaru imamo 111 skojevca (organizacija porasla sa 32 člana). Organizaciju SKOJ-a imamo u 9 sela, dok skojevskih organizacija nemamo u 12

KOTAR PROMINA-MILJEVCI. Na ovom kotaru imamo Kotarski Komitet od 3 člana. Ovo rukovodstvo ima sve uslove da se razvije i da se osamostali.

Na ovom Kotaru ima dvije općine, i to: Promina i Miljevci. Općinsko rukovodstvo postoji u Promini i to od 4 člana. U Miljevcima za sada nemamo mogućnosti da formiramo općinsko rukovodstvo, jer u toj općini nemamo ni u jednom selu organizacije.

Općinsko rukovodstvo za Prominu se još nije osamostalilo i nije pokazalo ono što smo mi očekivali od njega.

Na ovom kotaru imamo 93 skojevca (organizacija je porasla sa 11 članova). Skojevske organizacije imamo u 10 sela općine Promina, dok u dva sela nemamo. U općini Miljevci nemamo uopće skojevskih organizacija.

KOTAR DRNIŠ. Na ovom kotaru imamo Kotarsko rukovodstvo od tri člana. Ovo rukovodstvo nije zadovoljilo u svom dosadanjem radu, a nema zato ni izgleda ukoliko se ne popuni novim snagama.

Ovaj Kotar ima tri općine: Siverić, Petrovo Polje i Unešić. Općinsko rukovodstvo postoji samo u općini Siverić, i to od tri člana. Ovom rukovodstvu mnogo toga nedostaje, a najviše znanja. Osim toga, ni sam Kotarski Komitet nije pružio ovom rukovodstvu punu pomoć.

U općini Petrovo Polje i Unešić mi stojimo vrlo loše. U posljednje vrijeme smo uspjeli da se probijemo samo u nekoliko sela općine Petrovo Polje, i postignuti su povoljni rezultati. Ovaj Kotar ima 56 skojevaca (organizacija porasla za 17 članova). Imamo skojevske organizacije samo u 4 sela općine Siverić i u gradu Drnišu.

OPĆINA VRLIKA. Općina Vrlika je samostalna općina, čije organizacije odgovaraju izravno Okružnom Komitetu. Mi već duže vremena nemamo kontrole nad radom ove općine. Međutim prema ranijim podacima imamo već jedan skojevski aktiv od 5 članova u Civljanima, ali je vjerovatno i taj aktiv, ostavši bez nadzora vrlo pasivan.

ORGANIZACIONO STANJE USAOH-a

Okružni Odbor USAOH-a još nije oformljen. Jedan član ovog Odbora, koji je ujedno i član O.K. SKOJ-a nalazi se na višem skojevskom kursu, dok se drugarica iz ovog odbora povukla pred neprijateljskom ofanzivom u Drvar i do danas se nije povratila. Tako u stvari naš Okružni Odbor USAOH-a ima svega dva člana, koji se nalaze na Okrugu. Ovaj Okružni Odbor USAOH-a nije se niti osamostalio, niti se osjetio rukovodiocem omladinskih masa u Okrugu. Ni sam O.K. SKOJ-a nije se u dovoljnoj mjeri pozabavio pitanjem Okružnog Odbora, zato što smo držali da je prije potrebno formirati skojevska rukovodstva i ispraviti zbrku u postojećim skojevskim aktivima. Tek sada, kad smo to uspijeli moramo uložiti sve sile da bi oformili organizaciju USAOH-a na našem Okrugu. Ipak smo mi u toku ovog mjeseca uspjeli da organizaciju USAOH-a u jednom dijelu našeg Okruga postavimo na široj bazi.

U toku posljednjeg mjeseca organizacija je porasla za 257 članova (kotar Knin za 154, Promina-Miljevci sa 40, Drniš za 63).

Na našem Okrugu imamo ukupno obuhvaćene omladine 1096 (treba spomenuti da iz nekih krajeva nijesmo dobili podatke, jer je veza nemoguća).

Osim mjesnih Odbora USAOH-a nemamo nikakvih drugih rukovodstava. Ni sami mjesni Odbori se u nikakvom slučaju nemogu smatrati rukovodiocima omladine u selu, niti su se isti osamostalili.

Omladina organizirana u USAOH-u nije sva jednaka. Polovina od nje učestvuje na sastancima po grupama (jedino u jednom oslobođenom selu se održavaju masovni zborovi). Međutim sva obuhvaćena omladina, pomaže našu vojsku, čita našu štampu, vrši kurirsku službu i.t.d.

U oslobođenom selu Mokrom Polju otvoren je omladinski dom, koji je pobudio vidno interesovanje kod omladine.

U općini Sjeverna Bukovica formiran je omladinski radni bataljon od tri čete. Pojedine čete izvršile su u toku ovog mjeseca oko 30 akcija, dok je Bataljon kao cijelina izvršio dvije akcije. Onesposobljena je cesta Knin-Kistanje i Pađane-Mokro Polje. Isto tako ispilano je 140 električnih stubova na liniji Knin-Kistanje.

Nepismenosti ima u općini Sjeverna Bukovica. Radi se pojedinačno. Nekih naročitih rezultata nije bilo.

Omladina našeg Okruga učestvuje u Oktobarskom takmičenju, kojeg je raspisao Glavni Odbor USAOH-a. Obavještenje nam je kasno stiglo, tako da se mi u stvari takmičimo od 15. X. Postignuti su lijepi rezultati. (Vidi rezultate Oktobarskog takmičenja). Mi ovo takmičenje produžujemo u smislu pisma kojeg smo dobili od Pokrajinskog Odbora USAOH-a za Dalmaciju.

Omladina je osim toga učestvovala u sedmodnevoj kampaniji za pomoć pogorjelim drugovima u Lici kao član jedinstvene Nar. Osi. Fronte. I ovdje su postignuti vrlo dobri rezultati.

Najboljem selu u Oktobarskom takmičenju u našem Okrugu: Očestovu, bila je podijeljena prelazna zastavica sa strane našeg Okružnog Odbora USAOH-a na priredbi u omladinskom domu Mokro Polje, na kojoj je učestvovala omladina Mokrog Polja, Radučića i Očestova.

U planu je oformljenje Okružnog Odbora USAOH-a, zatim formiranje triju Kotarskih Odbora i triju Općinskih Odbora. Isto tako osamostaljivanje istih.

RAD SKOJ-a U VOJSCI

Na našem Okrugu nalazi se Kninski Partizanski Odred, koji je formiran poslije kapitulacije Italije od seljaka općine Sjeverna Bukovica. Borci ovog Odreda su većinom dojučerašnji četnici, koji su poslije pada Italije pristupili k nama. Njihova politička svijest je vrlo niska.

UII bataljonu ovog Odreda izbile su neke veoma nezdrave pojave izražene u razjedinjavanju Srba i Hrvata. Nažalost ovo se nije odmah zapazilo, pa je poprimilo ozbiljnije razmjere. Kad se stvar primjetila, odmah su održane konferencije i sastanci po ovom pitanju, tako da se uspjelo stvar prilično izgladiti.

Mnogo krivnje u svemu ovome nose i sami skojevci.

Sto se tiče same,organizacije SKOJ-a u Odredu postoje bataljonski komiteti u oba bataljona od po 5 člana. Osim toga imamo druga koji je odgovoran po SKOJ-u u Odredu (to je prijašnji sekretar O.K. SKOJ-a).

UI bataljonu imamo 47 skojevaca, a u drugom bataljonu 35 skojevaca.

Politički i kulturni nivo skojevaca je još uvijek prilično nizak. Ipak se ovo upornim radom ispravlja. Sami skojevci su dosta odani, pošteni i borbeni omladinci, koji imaju dosta volje za rad.

Sami bataljonski rukovodioci su prilično mladi i neiskusni rukovodioci. Sekretar Komiteta pokazuje dosta volje i agilnosti u radu, a osim toga ima prilično teoretskog znanja (posjećivao je viši partijski kurs).

Kulturno-prosvjetni rad je još slab. Radi se jednostrano.

Rad sa nepismenim. I u jednom i u drugom bataljonu ima dosta nepismenih. Sad se taj broj smanjio. UI bataljonu ima svega 3 nepismena, a u II-om 17.

Đepne novine su organizovane u oba bataljona. Većina omladine sarađuje u njima. Što se tiče organizovanja diletantskih grupa i pjevačkih horova, to ide malo teže.

Po vojničkom pitanju postignuti su dobri rezultati. Kroz ovaj mjesec 28 omladinaca u I bataljonu je naučilo rukovati sa teškim mitreljezom, a 41 sa puškomitraljezom. Svakako se stanje u Odredu popravlja, i nadamo se da će biti i u buduće vidnih rezultata.

MOBILIZACIJA

Poslije kapitulacije Italije došlo je do priliva omladinaca u NOV samo iz općine Sjeverna Bukovica, dok je iz drugih krajeva bilo samo pojedinačnog odlaženja u partizane.

Kroz posljednja dva mjeseca otišlo je prema dosada dobivenim podacima sa našega okruga oko 150 omladinaca u NOV.

Pojačan je politički rad da bi se u tom pitanju postiglo više uspjeha. Posljednje pobjede naše vojske u ovim krajevima i pojačan teror neprijatelja sa ispravnim razjašnjavanjem svega ovoga garancija su nam za veći uspjeh po ovom pitanju.

Proslava 7-mog novembra

Dvadeset godišnjicu Velike Oktobrarske Socijalističke Revolucije proslavila je omladina našeg Okruga vrlo svečano, koliko su joj to dozvoljavali uslovi života pod okupacijom.

Od 1. XI-7. XI. održavani su sastanci i zborovi u vezi Oktobarske Revolucije. U općini Sjeverna Bukovica provedena je kampanja za pomoć pogorjelim drugovima u Lici. U toj kampanji učestvovala je i omladina kao član JNOF.

7-og novembra bile su paljene vatre i pisane parole, ljepljeni plakati. Zapaljene su 72 vatre, ispisano 106 parola, priljepljeno 30 plakata. Na sam dan proslave održan je u jedinom oslobođenom selu Mokrom Polju zbor na kojem je učestvovala, pored ostalog naroda i omladine Mokrog Polja, Radučićima i Očestova. Na zbor se dolazilo sa crvenim i nacionalnom zastavom. Poslije zbora je omladina u povorci prošla kroz Mokro Polje, a zatim krenula u omladinski dom, gdje je obavljeno svečano otvaranje toga doma. Poslije priredbe dodijeljena je prelazna zastavica pobjedničkoj omladini u ovom takmičenju. Poslije priredbe omladina je ponijela darove Bataljonu.

REZULTATI OKTOBARSKOG TAKMIČENJA

Od 15. X-7. XI. 1943

Dosadašnji rezultati omladinskog takmičenja su slijedeći:

1. obuhvaćeno u USAOH 277 omladinaca
2. održano masovnih sastanaka 105
3. izvršeno je 45 diverzionih akcija
4. prebačeno je 680 letaka
5. zapaljeno je 72 vatre
6. ispisano je 186 parola
7. otišla su u NOV 24 omladinca
8. oprato je 650 pari veša drugova iz NOV
9. sakupljeno je slijedeće:

148 kg žita, 72 1. rakije, 574 1 vina, 178 pari čarapa, 156 olovaka, 4540 komada papira, 34 kom. bilježnica, 200 kg kapule, 23 kom. maramice, 14.400 kuna, 11 ovaca, 6 džempera, 219 kg kupusa, 26 klupka konca, 30 igala, 10 dkg dunja, 15 i po kg vune, 177 kom. jaja, 254 kg krumpira, 440 kg kruha, 26 kg govedine, 37 kg bajama, mlijeka 34 1, 16 kom. rukavica, 104 kg soli, jabuka 11 kg, 401 kom. kuverata, 18 kutija indiga, 5 1. mastila, 10 pari terluka, 6 pari gumenih opanaka, 2 češlja, 3 kg bijelog brašna, 7 kutija šibica, 2 sapuna, 5 kg pasulja, 3 kg duhana, 8 gumica za brisanje, 18 pera, 13 kutija dugmadi, 20 kutija žileta, 1 kg brokava, 1 vojnički uvijač, 4 kg suhog grožđa, 1 karbitna lampa, 32 zavoja, 2 litra meda, 1 paket gaze, 1 paket vate, 10 inekcija, 1 vojno-državni pištolj otet od neprijatelja.

10. održan je jedan miting omladine od tri sela
11. otvoren je jedan omladinski dom
12. formirane su tri radne čete i jedan omaldinski radni Bataljon
13. održana je jedna Općinska Konferencija USAOH-a

14 Formiran je (izabran) Općinski Odbor USAOH-a.

Iduće rezultate ćemo vam dostavljati.

Ovim bi završili naš izvještaj.

Pozdravljamo vas sa

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za Okružni Komitet Saveza
Komunističke omladine
Jugoslavije za Knin

[Potpis nečitak]

BROJ 50

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 17. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI KOD STUDENACA, LOVREĆA I PROVA

ŠTAB
IX DIVIZIJE N.O.V.
17/XI 8 h

ŠTABU VIII KORPUSA

1) U toku jučerašnjeg dana neprijatelj je pokušavao više puta da se probije od Imotskog prema Studencima,[2] ali je bio odbijen. Pred večer je uspio da III b. V brigade malo potisne.

2) II i IV bat. V Brig, imali su izvršiti napad na Studence,[3] Štab Brigade je otišao na položaj da organizuje taj napad, još nemam izvještaj od njih sa položaja. Čitavu noć je padala jaka kiša, a borba se je čula vrlo slaba, neprijatelj nije likvidiran.

3) Na položaju kod Lovreča i Prova također se vodila borba, još nisam dobio vezu sa XIX Divizijom.[4]

4) Naša III brig, nije uspela da organizuje napad sa čitavom brigadom od 15/16 tokom noći. Prošlu noć je imala da izvrši napad na čitavom frontu odnosno da ga ponovi.

5) Drugih podataka do ovog vremena nema, o novim promenama izvestićemo vas.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

(M.P.)

Za štab
Komandant
A[5] *Banina* v. r.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26/4, k. 516.
2 Odnosi se na operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.
3 Vidi dok. br. 40 i 42.
4 Vidi dok. br. 51.
5 Ante

BROJ 51

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 17. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI KOD LOVREĆA[1]

ŠTAB XIX DIV.
17. XI u 10,20 s.
Položaj

ŠTABU VIII KORPUSA

1) Juče od 12 do 16 sati iz Studenaca prema Lovreću prošlo je oko 25 kamiona sa 10 tenkova.[2]

V. D. Brigada je celo vreme s njima vodila borbu.

Uništena su 4 kamiona i neprijatelju je naneseno dosta gubitaka. Imali smo 1 mrtvog i 4 ranjena.

2) Juče oko 16 h Njemci su napustili Zadvarje i Šestanovac sa oko 200 konja i 20 kola raznog materijala, jedinice VI. D. Brigade nastojaće napasti ovu kolonu u pokretu.

Upućeno je nekoliko patrola, ali se nije uhvatila veza sa IX. D. Brigadom.[3]

3) Njemci su došli juče sa 10 kamiona iz Sinja. Potrebno je da se X. D. Brigada[4] više angažuje u tom pravcu.

4) U toku noći 16/17. nije bilo akcija.

5) Od jutros se ponovo čuje jaka borba između Lovreća i Studenaca.

6) Raspored jedinica isti na kosama od s. Prova-Lovreć-Studenci, dva Bat. VI D. Brigade su prema Zadvarju i Šestanovcu.

7) Ishrana je uređena.

8) Borci su potpuno pokisli, a usled borbi moraju biti na položajima.

Naročito obuća, usled kiše je podpuno propala.

9) Borbenost i moralno stanje dobro, naročito pod ovim uslovima.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politički komesar:
Petar Babić v. r.

Za štab, načelnik
Tonči Biočić v. r.

27/4 k ^[ru]k°P[is]> crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br.

2 Odnosi se na operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3 Deveta NO brigada Dvadesete divizije.

4 Deseta NO brigada Dvadesete divizije.

P. S. Svakako je potrebno angažovati sve radionice, kupovati po selu i sve upreći da se dobije što više pari obuće.

U ovim kišama i maršu, borci su potpuno bosi, te molimo, da se iz Livna nam pošalje sve i da se obustavi svaka druga izrada osim za borce - imamo ih pola **podpuno** bosih.

Prosto bi se moglo skinuti nešto sa straža pri komandama, koji se ne kreću, pa da im se posle radi, da bi se koliko toliko pomoglo borce. Uopće nemamo sredstava ni mogućnosti za popunu, jer smo odvojeni od naših radiona.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik
Tonči

BROJ 52

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 17. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA KOD OBROVCA I TRILJA[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE N.O.V.J.
17-XI-1943. g.
13,30 h

ŠTABU VIII KORPUSA

Danas oko 10 časova neprijatelju iz Hana došla su pojačanja u četiri kamiona i prešavši most na Cetini, sa borbenim poretkom, krenuli su u pravcu položaja VIII brigade. Pritisak neprijatelja je potpomognut sa jačom artileriskom vatrom. Borba se neprekidno vodi ali do ovog momenta neprijatelj nije uspio da potisne naše dijelove sa Glušca i iznad sela Obrovca.

Tačne namjere neprijatelja su nam još nepoznate.

Uslijed velikih kiša rijeka Cetina se izlila i poplavila Sinjsko Polje a prema nekim iskazima voda je odnijela i onaj most kod Trilja. Postoji mogućnost da im je namjera da ovladaju desnom obalom Cetine kako bi mogli opravljati ovaj most.

Jutros oko 8 časova vodila se borba i oko Trilja i izgleda da su dijelovi X brigade ušli u neke bunkere u Trilju.[2] Kada dobijemo detaljnije podatke, naknadno ćemo vas o svemu izvijestiti. (Nastojaćemo da provjerimo.)

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar,
Živko Živković v. r.

Komandant,
Vel.[3] *M. Knežević* v. r.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arnivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 28/4, k. 516.
2 Vidi dok. br. 57.
3 Velimir

BROJ 53

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG MOSEĆKOG BATALJONA OD 17. STUDENOG 1943. MJESNOM KOMITETU KPH SPLIT O FORMIRANJU BATALJONA[1]

ŠTAB I MOSEĆKOG BATALJONA
XX DIVIZIJE

Položaj 17. XI 1943.

DRUGARSKOM M.K.[2]K.P.H. SPLIT

Dragi drugovi,

Obavještavamo vas da se formira novi Mosećki bataljon, te smo još u samom razvitku, koji ima za cilj da se razvije u jaču vojnu jedinicu tako da se već iz dana u dan jačamo sa novopridolazećim borcima. Možda vam je, poznato, da su se naše jedinice povukle sa ovih sektora tako da smo ostali sami na ovom sektoru u cilju operisanja na partizanski način. Sa svim komandama kao i jedinicama smo daleko, tako da se obraćamo vama kao i N.O.O.[3] Split da bi naš novo formirani bataljon mogao što uspješnije razvijati svoju djelatnost, kako na vojnom tako i na samom administrativnom radu, te da nam budete pri ruci dostavljanje materijala koji nam je neophodno potreban.

Potreban nam je jedan pečat sa nazivom: ŠTAB I MOSEĆKOG BATALJONA XX DIVIZIJE.

A sve ostale potrepštine obraćamo se N.O.O. Split tako da sa vaše strane nastojte da nam se dostavi, shvaćajući prilike u kojima se nalazimo.

Uz borbeni drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
J. Bužančić v. r.

Komandant:
[Potpis nečitak]

QD [1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 5/453.
2 Mjesnom komitetu
3 Narodnooslobodilački odbor

BROJ 54

PISMO ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 18. STUDENOG 1943. ŠTABU DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE O BORBAMA U DALMACIJI I O ZNAČAJU ZAJEDNIČKIH DEJSTAVA NA PRAVCU MOSTAR-METKOVIĆ[1]

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. 92, Dne 18. XI. 1943.

ŠTABU X HERCEGOVAČKE BRIGADE

1) Primili smo dopis od 19. X., potpisanog od druga Vlade Šegrta, kao zamjenika komandanta III Divizije i Bilten Vaših borbi od 1. VI do 30. VII.

2) Radi potrebe uže saradnje, želimo Vas upoznati sa situacijom u Dalmaciji:

a) Nijemci su dosadanjim radom pokazali da se do izvjesne mjere interesuju za Dalmaciju, a naročito za obalu. Za prebacivanje trupa dosada su upotrebljavali dva puta. Prvi ide od Bihaća preko Like, u sjevernu Dalmaciju, Zadar, Knin, Drniš, Šibenik.[2] Drugi od Mostara ka Metkoviću, Imotskom, Sinju i Splitu.[3]

b) U prvo vrijeme neprijatelj je zauzimao samo veće garnizone, ali se sada zainteresovao i za obalu i otoke, i to iz dva razloga, da bi omogućio sebi morske komunikacije, a nama onemogućio vezu i dolazak savezničke pomoći iz Italije.

Od kraja oktobra vodile su se više od 20 dana uporne borbe na Pelješcu,[4] gdje je neprijatelj, uprkos velikih žrtava, uspio zauzeti čitav poluotok. 7. ov. mj. zauzeo nam je Trogir i obalu između Trogira i Šibenika i otok Drvenik.[5] Pred desetak dana započeo je pokret neprijatelja na obalu između Splita i Metkovića, Sinja i Imotskog.[6] U tim borbama angažovana uglavnom SS Divizija »Prinz Eugen«. Na ovoj prostoriji nastavljaju se uporne borbe.

c) Naš Neretvanski odred još se uvijek nalazi oko Pasičine, gdje vodi borbe od Čapljine do Ploča.[7]

3) Nijemci su poduzeli ovu akciju protiv naše obale, u prvom redu da bi nam onemogućili dotur pomoći koju smo počeli primati morskim putem. Uspijemo li da ga otjeramo, vjerujemo da bi i Vaše jedinice mogle dobiti pomoć u odjeći, obući i oružju.

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26/1, k. 516.

2 Na ovom pravcu prodirale su 114. lovačka i 264. pješadijska divizija. Vidi dok. br. 206, 214, 221, 222 i knj. 8, dok. br. 334, 337, 407 i 429.

3 Na pomenutom pravcu prodirale su SS divizija »Prinz Eugen« i 118. lovačka divizija. Vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 229, 237, 246, 258, 270, 319, 320, 325, 338 i knj. 8, dok. br. 343, 345, 349 i 352.

4 Odnosi se na njemačku operaciju »Herbstgewitter« na Pelješcu. Vidi dok. br. 6, napomenu 6.

5 Odnosi se na njemačku operaciju »Heifisch«. Vidi dok. br. 22, 31, 32, 63, 211, 213, 214, 216, 217, 219, 221, 224, 274, 375, 376 i 388.

6 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

7 Vidi dok. br. 193.

U sadašnjim uslovima Vama bi se mogla doturiti pomoć negdje na obali između Pelješca i Dubrovnika. Ukoliko Vam je moguće organizovati prihvat hitno nam javite, kako bi to izvršili. Ako je ikako moguće uspostavite i održavajte stalnu vezu obala-Mljet. Ono bi moglo biti taj realni put, preko kojeg bi Vam se mogla doturiti pomoć.

4) Mislimo da bi bilo bolje sadejstvo Vaših i naših snaga, oboje okrenutih na pravac Mostar-Metković. U ovom momentu od naročite bi važnosti bio Vaš stalan i energičan pritisak na centru Metković-Dubrovnik, i ako je ikako moguće na sam Ston.

5) Vezu bi mogli održavati sa tri kanala: a) preko Mljeta i obale Metković-Dubrovnik, b) preko Gabela-Čapljina, i c) preko Rame.

Naredit ćemo našim jedinicama, u tim pravcima, da sa svoje strane učine sve za uspostavu i održanje veza s Vama.

6) Što se tiče III Bataljona I Dalmatinske brigade[8] prilažemo Vam prijepis Naređenja Vrhovnog štaba.[9] Original smo predali drugarici Okrugloj.[10] koja se koncem prošlog mjeseca uputila prema Vama. Molimo Vas uputite taj bataljon čim prije.

7) Drugarica Okrugla nosi sobom šifru, talas i vrijeme za uspostavu radioveze naše stanice s Vašom. Naša Vas stanica redovno hvata, ali dosada bez uspjeha. Mi ćemo to i nastaviti, pak čim dobijete ovaj dopis tražite svakako vezu u određeno vrijeme.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar

V. d. Komandanta
pukovnik

1 prilog Naredba V.Š.[11]
1 prilog Informativni izvještaj.

j .. ® bataljon Prve dalmatinske brigade se u toku Pete neprijateljske ofenzive iznojio od svoje brigade i probio u Hercegovinu gdje se priključio Desetoj hercegovačkoj brigadi i nastavio borbe u njenopi sastavu.

9 Vidi knj. 8, dok. br. 288.

10 Olga Marasovič-Okrugla, tada član Okružnog komiteta KPJ za Hercegovinu.

11 Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije.

BROJ 55

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 18. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADU NA NEPRIJATELJSKE BRODOVE[1]

ŠTAB XIX
SJEVERNODALMATINSKE DIVIZIJE NOVH
18. XI. 1943. g.
Op. br. 36

8. XII. 1943.[2]

Operativni izvještaj

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

11. XI. t. g. 2 neprijateljska broda od po cc. 500 tona naoružani 1 bacačem i mitraljezima isplovili su iz Zadra sa posadom od oko 50 ljudi i uputili se između Rivnja i Šestrunja pa skrenuli ka jugu. Naša Pašmanska flotila sa 2 broda od po 40 tona naoružani sa po 2 mitraljeza i sa 8 članova posade, isplovila je kroz Zdrelac i uputila se za neprijateljskim brodovima. Kad su stigli zadnji brod, otvorili su na nj vatru i oštetili ga. Drugi neprijateljski brod pritekao je u pomoć napadnutom i bacačkom vatrom odbio je naša 2 broda. Oštećeni neprijateljski brod potonuo je. Na našoj strani nije bilo žrtava, a kod neprijatelja nepoznate su.[3]

12. XI. t. g. izašlo je iz Kistanja oko 50 njemačkih vojnika kao patrola na 4 km. od Kistanja prema Macurama. Jedna četa II bataljona Sjev. dalm. part, odreda primijetila je njemačku patrolu i postavila se u zasjedu. Nijemci su bili napadnuti, ali su se uspjeli izvući sa priličnim gubicima.[4] Neprijatelj je imao 2 mrtva, oko 10 ranjenih i 1 zarobljen. Mi nismo imali gubitaka. Zaplijenjeno je 2 puške, 400 metaka i 2 para odijela, a nije izgubljeno ništa. Utrošeno je 2600 metaka. U borbi se je istakao p. mitraljezac drug Dario Acei (Italijan) i Marušić Milan mitraljezac.

16. XI t. g. dvije čete II Bataljona Kninskog part, odreda izvršile su čišćenje zaseoka sela Krupe u kojima je bilo 27 naoružanih i četnički nastrojenih civila zvanih »špiljara«. Prilikom čišćenja uhvaćena su 23 »špiljara«, od kojih 12 sa oružjem. U akciji je poginuo jedan komandir čete (drug Dimić Branko). Zaplijenjeno je 12 pušaka, 500 metaka i razne opreme. Nekoliko istaknutih bandita uspjelo je pobjeći. Od uhvaćenih 6 ih je izvedeno pred sud.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 29/1, k. 105C.

2 Datum prijema izvještaja u Štabu Osmog korpusa NOVJ.

3 Vidi dok. br. 30 i 39.

4 Vidi dok. br. 228.

III Brigada postavljala je zasjede nekoliko puta na cesti Zadar-Obrovac, ali neprijatelj ovih dana nije tuda nailazio. Danas je neprijatelj naišao na zasjedu III Brigade kod Karina ali još ne znamo rezultate borbe. Prve vijesti: ubijeno 50 Nijemaca, zaplijenjeno: 1 p. mitr. i nekoliko pušaka. Naši gubici: 2 mrtva, 5 ranjenih.[5]

Neprijateljska avijacija nije bila aktivna.

Jedan neprijateljski brod od 3000 tona prolazeći iz Zadra između Rivnja i Sestrunja bio je napadnut od naših snaga sa obale mitraljeskom vatrom,[6] na koju je odgovorio vatrom bacača i mitraljeza. Mi nismo imali gubitaka. Gubici kod neprijatelja nepoznati su. To je bilo 12. XI. t. g. isti brod napao je mitraljeskom vatrom ribarske čamce i kućice na otoku Žutu. 2 civila poginula su i nekoliko ih ranjeno.

II

Od Štaba Mornarice dobili smo izvještaj, da je zbog situacije u sjevernom Jadranu potrebno da našu bolnicu sa otoka evakuišemo. Budući da je teške ranjenike kojih tamo ima oko 50, teško evakuisati u unutrašnjost sjeverne Dalmacije, gdje opet ne bi bili ni relativno sigurni, zamolili smo neposredno Glavni štab za odobrenje da bar 50 najtežih nepokretnih ranjenika prebacimo u južnu Italiju. Odgovor još nismo dobili. U slučaju da se ne odobri prebacivanje ranjenika u Italiju molimo da nam preporučite što da uradimo sa bolnicom. Ako je prenesemo u Bukovicu, moraće III Brigada da se drži stalno na takvom mjestu da može zaštititi bolnicu kad ustreba, pa će biti prilično ograničena mogućnost akcija te brigade.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za Štab
član Štaba:
(M.P.) *Pet.*[7] *Kleut* v.r.

5 Vidi dok. br. 243.
6 Vidi dok. br. 228.
7 Petar

BROJ 56

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 18. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI KOD PROVA[1]

ŠT. XIX. DIVIZIJE
18. XI. 1943. u 10 h
Svib.

ŠTABU VIII. KORPUSA

1) U toku jučerašnjeg dana, neprijatelj jačine preko 250 ljudi, sa 5 tenkova napadao je k. Antunovača. Napad je potpomagan jakom artileriskom vatrom iz s. Provo, s. Lovreća i sa ceste Lovreć-Studenci.[2]

Borba se vodila cio dan. Imali smo 2 mrtva i 12 ranjenih (4 teža). Neprijatelj je uspio da se izmješa u naše redove, ali je odbijen i položaj je zadržan, te se neprijatelj povukao uz teške gubitke (sa dosta mrtvih).

2) U toku noći 17/18. oficirska patrola VI. br. prikupila je sledeće podatke:

U s. Provo ima 400-500 voj; 6 topova; 8 tenkova.
Šestanovac 600 voj. sa artil. i tenkovima.
Zadvarje 300 voj. sa motorizacijom.
U toku jučerašnjeg dana dobili su u s. Provo još pojačanja.

3) Kako se vidi, neprijatelj je usled našeg pritiska ojačao sve garnizone, naročito Šestanovac i Zadvarje, koje je bio napustio.

Za Lovreč neznam podatke.

4) U toku 17. o. mj. oko 16 h neprijatelj je napustio s. Budimir. Naređeno je X. Brig.[3] da pojača izradu barikada i spreči saobraćaj sa Sinjom.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

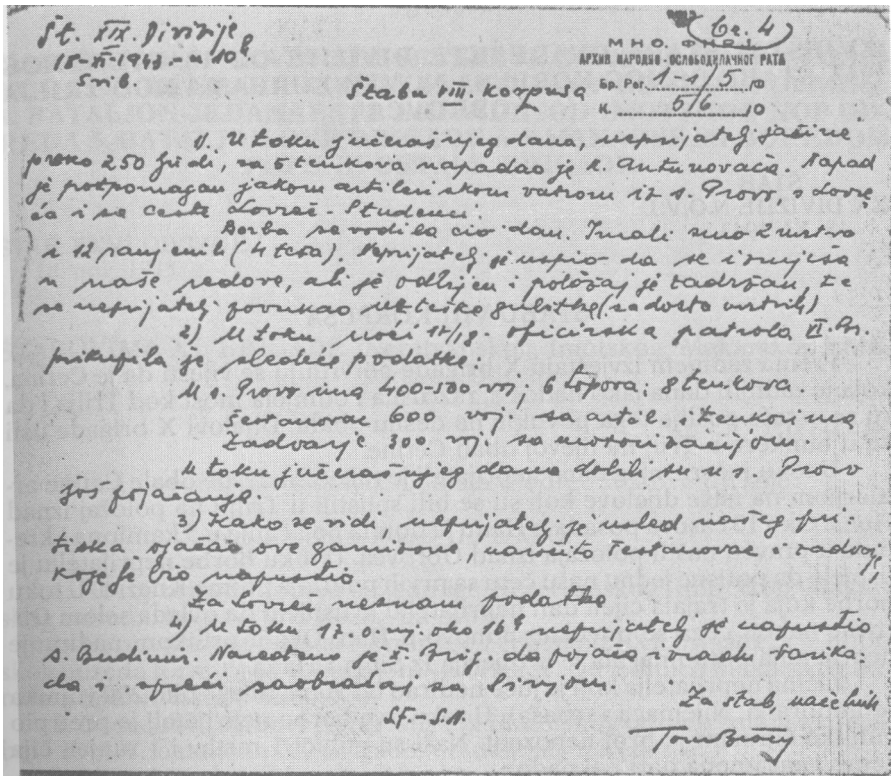
Za štab, načelnik
Ton. Biočić* v. r.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/5, k. 516.

2 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3 Deseta NO brigada Dvadesete divizije NOVJ.

4 Tonči.

Št. XIX. divizije
18-XI-1943 - u 10 č.
Sm. č.

Štabu VIII. korpusa

(Br. 4)
МНО. ФНД
АРХИВ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ РАТА
Бр. Рег. 1-1/5
К. 6/6

V. U toku jučerašnjeg dana, neprijatelj jačine preko 250 ljudi, sa 5 tenkova napadao je k. Anturovača. Napad je potpomagan jakom artilerijskom vatrom iz t. Prova, a dovrše ga i na cesti Glovrać - Studenci.

Borba se vodila cio dan. Imali smo 2 mrtva i 12 ranjenih (4 teška). Neprijatelj je uspio da se ubaci u naše redove, ali je odbijen i položaj je vraćen, te se neprijatelj povukao nekoliko stotina (za dosta vremena)

2) U toku noći 17/18. oficirska patrola VI. Br. prikupila je sledeće podatke:

U s. Provu ima 400-500 voj; 6 topova; 8 tenkova.
Šestanovac 600 voj. sa artil. i tenkovima
Zadvarje 300 voj. sa motorizacijom.

U toku jučerašnjeg dana dobili su u s. Provu još pojačanja.

3) Kako se vidi, neprijatelj je usled naše pri: tiska ojačao ove garnizone, naročito Šestanovac i Zadvarje, koje je bio napustio.

Za sada nemam podatke

4) U toku 17.0. voj. oko 16[h] neprijatelj je napustio S. Brdovima. Naređeno je 5. Brig. da pojača i brani tamo: da i ove noći sabotaža na pruzi.

Šf. - S.A.

Za štab, načelnik
Tomašević

Faksimil dokumenta broj 56

BROJ 57

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 18. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA KOD TRILJA I OBROVCA'

ŠTAB
XX DIVIZIJE N.O.V.J.
18. XI. 1943. g.

ŠTABU VIII KORPUSA

Prema zadnjem izvještaju X brigade potvrđuju se vijesti da je Cetina, koja je zadnjih dana jako nadošla, .razrušila i odnijela most kod Trilja i da su se ustaše poslije toga povukle na desnu obalu. Dijelovi X brigade ušli su u bunkere u Trilj na lijevoj obali Cetine.

U toku jučerašnjeg dana neprijatelj je tukao sa desne obale Cetine artilerijom na naše dijelove koji su se bili spustili u Trilj i na položaj iznad Hana. Oko 10 časova posada u Hanu je dobila pojačanje u 5 kamiona i krenula u pravcu naših položaja iznad Obrovca. U toku borbe neprijatelju je uspjelo da potisne jednu našu četu sa prvih položaja prema Knežici. U toku borbe koja je trajala cijeli dan neprijatelju je uspjelo da ovlada selom Obrovac nakon čega se povukao ponovo u Han. Ovom prilikom nadiranje neprijatelja potpomagala je artiljerija iz Sinja i Hana.[2]

Jačina neprijatelja koji je juče nadirao od Hana bila je oko 200 vojnika (domobrana, Nijemaca i ustaša). U toku ove borbe neprijatelj je pretrpio gubitke čiji nam je broj nepoznat. Naši su gubici 1 mrtav i 1 ranjen čija ćemo vam imena dati naknadno.

Noćas 17/18 ov. m. jedan bataljon VIII brigade koji se nalazio na desnoj obali Cetine u Hrvacama izvršio je demonstrativan napad na Sinj.[3]

Jutros na ovom sektoru nema nikakvih promjena.

U prilogu dostavljamo dopis Komande mjesta Satrić u kome prema nekim iskazima nagovještava se koncentracija Nijemaca i četnika oko Vrlike i Kijeva sa namjerom da krenu prema Grahovu i Livnu preko Vještića Gore. Naredili smo Komandi mjesta da ove podatke provjeri i izvijesti nas podrobnije.

Pošaljite nam radiovijesti. Odavno ne znamo šta se događa u svijetu i kod nas.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar,
Živko Živković v. r.

Komandant:
Ve/.[4] ***M. Knežević*** v. r.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/5, k. 516.
2 i 3 Vidi dok. br. 243.
4 Velimir

BROJ 58

NAREĐENJE ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 18. STUDENOG 1943. DA SE OD NERETVANSKOG NOP ODREDA FORMIRA 4 BATALJON JEDANAESTE BRIGADE, OD IMOTSKOG NOP ODREDA 5. BATALJON OVE BRIGADE A S MAKARSKIM ODREDOM POPUNE OSTALE BRIGADE[1]

ŠTAB XXVI DIVIZIJE
18. nov. 1943. g.

ŠTABOVIMA XI. BRIGADE, Neretvanskog, Imotskog, Makarskog i Mosorskog Odreda

Položaj

Usljed novonastale situacije i stanja u odredima ove divizije

NAREĐUJEMO:

1. XI-toj brigadi dodaju se jedinice Neretvanskog, Imotskog, Makarskog odreda, koje su prebačene na otoke.

Iz Neretvanskog odreda formira se IV. bataljon XI. brigade, a iz Imotskog odreda formira se V. bataljon XI. brigade. Od jedinica Makarskog odreda popuniti ostale bataljone.

2. Dosadašnji štabovi Neretvanskog i Imotskog odreda ostaju kao štabovi IV. i V. bataljona XI. brigade, do daljnjeg naređenja.

3. Nastojati, da svi bataljoni b^idu podjednako brojčano jaki.

4. Mosorski odred neka se zadrži na odmoru u Bogomolju na sređenju unutarnjih prilika odreda.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom.
Voj.[2] *Popović* v. r.

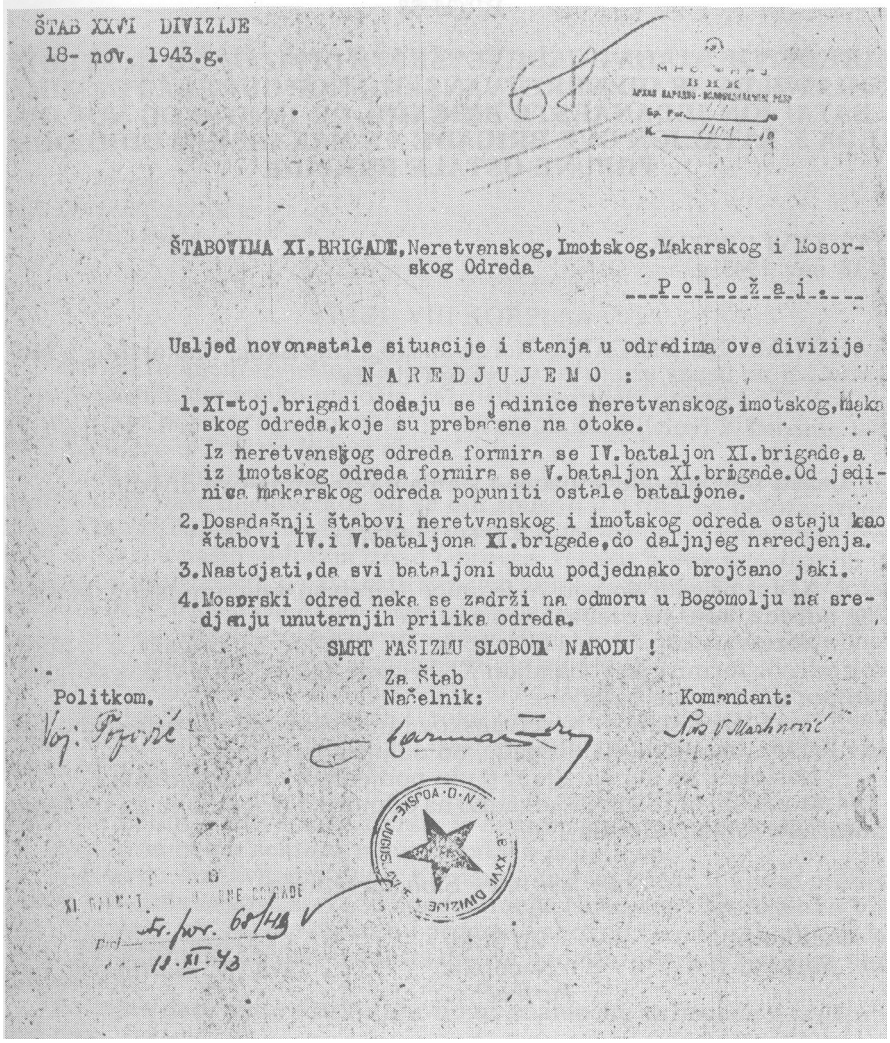
Za Štab
Načelnik:
Parmač[3] v. r.

Komandant:
Nik.[4] V. *Martinović* v. r.

(M.P.)

STAB
XI. DALMATINSKE UDARNE BRIGADE
Broj str. pov. 68/43
Dne 18. XI. 43.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg-br. 1/1, k. 1101
2 Vojin
3 Stanko
4 Niko

ŠTAB XXVI DIVIZIJE
18- nov. 1943.g.

ŠTABOVIMA XI.BRIGADE,Neretvanskog,Imotskog,Makarskog i Mosorskog Odreda

P o l o ž a j .

Usljed novonastale situacije i stanja u odredima ove divizije

N A R E D J U J E M O :

1. XI=toj.brigadi dodaju se jedinice neretvanskog,imotskog,makarskog odreda,koje su prebačene na otoke.

   Iz neretvanskog odreda formira se IV.bataljon XI.brigade,a iz imotskog odreda formira se V.bataljon XI.brigade.Od jedinica makarskog odreda popuniti ostale bataljone.

2. Dosadašnji štabovi neretvanskog i imotskog odreda ostaju kao štabovi IV.i V.bataljona XI.brigade,do daljnjeg naredjenja.

3. Nastojati,da svi bataljoni budu podjednako brojčano jaki.

4. Mosorski odred neka se zadrži na odmoru u Bogomolju na sredjenju unutarnjih prilika odreda.

SMRT FAŠIZMU SLOBODA NARODU !

Za Štab
Načelnik:

Politkom.
Voj. Pozojević

Komandant:
Lt.v.Marković

XI [illegible] BRIGADE
Str.pov. 68/43
12.XI.43

Faksimil dokumenta broj 58

BROJ 59

NAREĐENJE ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 18. STUDENOG 1943. ŠTABU ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ZA PREBACIVANJE JEDINICA S OBALE NA OTOKE[1]

ŠTAB
MORNARICE N.O.V.J.
Br. si.
18-XI-1943.

ŠTABU III POM.-OBAL. SEKTORA[2]

Hvar

Danas 18-XI-1943. g. počam od sumraka organizirajte prevoženje ovih jedinica i to:

1. 1 bataljon[3] od 250 ljudi sa spremom, koja se nalazi u Bogomolju, a pripada XI brigadi[4] 26. divizije, prebacite na o. Vis.

2. 1 bataljon od 220 ljudi sa opremom iz uvale Bristove, koji se nalazi u Bogomolju, a pripada XII brigadi 26. divizije, prebacite na o. Brač (Bol).

3. Čitavu IX brigadu 20. divizije, koja se sada nalazi u Sumartinu, a broji 800 ljudi sa spremom, prebacite u Bol (Brač).

Javite depešom kada izvršite koje prevoženje.

Ovo se prevoženje ima izvršiti u smislu odluke[5] odgovornih drugova Štaba Mornarice i 26. divizije od danas.

Stupite u vezu sa ovim jedinicama radi izvršenja.

Pri telefonskim razgovorima pridržavati se pravila o čuvanju vojničke tajne.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za štab mornarice
načelnik
Uroš Mardešić v. r.

(M.P.)

. « ,, ^, Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/15, k. 2026.

2 Desetog studenog 1943. god. Treći sektor je preimenovan u Četvrti.

, 3 Odnosi se na Drugi bataljon, koji je 20. studenog 1943. god. prebačen na otok Biševo (kod otoka Visa). Na otoku Biševu je ostao sve do 27. siječnja 1944. god. kada gaje smijenio rrvi bataljon iste brigade. Vidi dok. br. 143 i nastavak operacijskog dnevnika 11. brigade u 1944. godini. Knj, 10, dok. br. 298.

,.. 4 Ova brigada je od svog formiranja 2. listopada 1943. god. pa do 16. studenog 1943. god. vodila borbe na Biokotu i Makarskom primorju protiv Nijemaca. Toga dana se s Prvom dalmatinskom brigadom, Mosorskim, Imotskim, Neretvanskim i Makarskim NOP odredom prebacila na otok Hvar, gdje je ostala sve do 18/19. siječnja 1944. god. (osim Drugog bataljona, vidi objašnjenje 3), kada je prebačena na otok Vis. Detaljnije o tome vidi dok. br. 60 i 143.

5 Vidi dok. br. 60.

BROJ 60

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA ZA OBRANU OTOKA OD 18. STUDENOG 1943. PODREĐENIM JEDINICAMA O FORMIRANJU OPERATIVNIH ŠTABOVA ZA SEKTORE[1]

OPERATIVNI ŠTAB
ZA ODBRANU OTOKA
Br. služ. od 18. XI 1943. g.

SVIM ŠTABOVIMA BRIGADA I ODREDIMA XXVI DIVIZIJE KAO I ŠTABOVIMA IV I V POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA

Pošto je neprijatelj[2] ovladao obalskim pojasom Split-Makarska, ušćem Neretve i poluotokom Pelješcom, a izgleda ima namjeru obezbijediti plovne pravce za snabdijevanje svojih trupa u zimskom periodu, morskim putem, zadatak je svih jedinica organizovati odbranu otoka.

Na otocima se nalaze jedinice XXVI Divizije I[3] i IX[4] Brigada, te jedinice Štaba Mornarice.

Po naređenju Štaba VIII Korpusa,[5] Štab Mornarice NOVJ i Štab XXVI Divizije formiraju operativni štab za odbranu otoka, kojem su sve jedinice NOVJ operativno podređene a nalaze se na otocima.

U vezi nastale situacije i dobijenog zadatka uporne odbrane otoka

n a r e đ j u j e m o :

1. Za odbranu otoka Šolta-Brač formira se operativni štab u koji ulaze: komandant i komesar XII Brigade[6] i komandant[7] Bračko-šoltanskog odreda. U njegov sastav, u operativnom pogledu, spadaju jedinice XII Brigade i Bračko-šoltanskog odreda. Jedinice Segetsko-trogirskog odreda i IX Brigada[8] dok se nalaze na otocima Solta-Bràè biti će kao rezerve i upotrijebiti ih u slučajevima potrebe. Štabovi tih jedinica trebaju nastaviti u duhu dobijenih direktiva.

2. Za odbranu otoka Hvara formira se operativni štab u koji ulaze: komandant i komesar XI Brigade[9] i komandant Hvarsko-viškog odreda.[10] Operativno pod komandu tog štaba spadaju: tri bataljona XI Brigade i dva bataljona Hvarsko-viškog odreda.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivi Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/2-7, k. 2022.

2 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3, o izvođenju njemačke operacije »Landsturm« i dok. br. 6, napomenu 6, o izvođenju operacije »Herbstgewitter«.

3 Prva brigada Devete divizije NOVJ.

4 i 8 Odnosi se na Devetu brigadu Dvadesete divizije NOVJ, koja je prebačena s Brača i Šolte na sektor Trogir-Marina od 28. XI do 1. XII 1943. godine. Vidi dok. br. 90 i 135.

5 Vidi dok. br. 45, 46 i 47.

6 Komandant Borko Arsenić, politički komesar Fabijan Trgo.

7 Stipe Karmelić

9 Komandant Milan Atlagić, politički komesar Marinko Borić.

10 Sibe Dulčić

3. Za odbranu otoka Visa određuje se operativni štab u koji ulaze: zamjenik komandanta Hvarsko-viškog odreda," komesar bataljona XI Brigade[12] i komandant bataljona iste brigade.[13]

4. Za odbranu otoka Korčule formira se operativni štab u koji ulaze: komandant i komesar XIII Brigade[41] i zamjenik komandanta Korčulanskog odreda.[15] Pod komandu tog operativnog štaba spadaju sve snage XIII Brigade i Korčulanskog odreda.

5. Bataljon XII Brigade koji se nalazi na otoku Hvaru odmah prebaciti na otok Brač.[16] Jedan bataljon XII Brigade odmah prebaciti na otok Šoltu koji će tamo sa dijelovima Bračko-šoltanskog odreda organizovati odbranu.

Jedan bataljon XI Brigade odmah prebaciti na otok Vis.[17]

Za odbranu otoka Mljeta i Lastova povećati broj mobilisanih sa na tim otocima prema raspoloživom oružju.

OPŠTE ODREDBE

Obalske baterije i grupe naoružanih brodova operativno se podređuju operativnim štabovima na svim otocima.

Operativni štabovi pri donošenju odluka dužni su koristiti se savjétima i mišljenjima komandanata otočkih baterija i komandanata grupa naoružanih brodova.

Svim jedinicama u sastavu svakog pojedinog operativnog štaba dodijeliti sektore na kojima će jedinice organizovati odbranu. Jedinice ne miješati.

Dodjeljujući sektore odbrane pojedinim jedinicama, voditi računa o tome da se prema taktičkom sklopu terena na povoljnim pravcima postave manevarske grupe za vršenje protunapadaja, odnosno za pojačavanje pojedinih više ugroženih sektora. Ni u kom slučaju ne zauzeti linijski raspored.

Mitraljeska gnijezda postavljena na predstražarskim položajima dobro utvrditi, po mogućnosti sa nastrešnicama, raspoređujući ih tako, da se na povoljnim pravcima za desant dobije ukrštena vatra.

Teške bacače upotrijebiti na onim sektorima gdje će imati najbolju primjenu.

Službi osmatranja i obavještavanja posvetiti najveću pažnju i na svakom predstražarskom položaju organizovati osmatrača.

Da bi se moglo blagovremeno intervenisati postojećim rezervama, treba obezbijediti brzu i sigurnu vezu sa svim dijelovima i to: relejnim, kuririma, signalnim barjačićima, signalnim raketama, koristiti se telefonskom vezom koju prema raspoloživim sredstvima raspoložiti. Dobra veza je osnovni uslov u ovoj situaciji za izvršavanje ma kojeg manevra. Operativni štabovi imaju jedini zadatak da se staraju o rasporedu svojih jedinica, iz-

11 Luka Radišić

12 Odnosi se na Četvrti bataljon Jedanaeste brigade, čiji je komesar bio Dane Vilović. Vidi dok. br. 143.

13 Marko Turić

14 Komandant Bogdan Pecotić, politički komesar Vinko Maglica.

15 Rasim Mehmedbašić

16 i 17 0 prebacivanju ovih jedinica vidi dok. br. 59.

vršavanju fortifikacijskih radova i podizanju borbenog duha kod podređenih jedinica te izvođenju borbene obuke, naročito kod jedinica koje predstavljaju rezerve.

Politkomesari moraju ispoljiti maksimalnu inicijativu za sređivanje i učvršćivanje svih podređenih jedinica.

Formacijski štabovi nastavljaju rad organizovanja i snabdijevanja svojih jedinica. Štabovi pomorsko-obalskog sektora nastavljaju u duhu dobivenih direktiva sa organizacijom svojih sektora i kod onih jedinica koje su privremeno operativno pod komandom operativnih štabova.

Trećina rezerve mora biti u pripravnom stanju.

Svi operativni štabovi direktno su pod komandom Operativnog štaba za odbranu otoka, koji ima sjedište u Štabu Mornarice, gdje slati sve izvještaje.

Odmah po primitku ovoga naređenja dostaviti izvještaje o:

a) Rasporedu jedinica,

b) Rasporedu automatskog i teškog oružja,

c) Potrebama oružja i municije.

Svakodnevno do 18 sati mora biti u operativnom štabu za odbranu otoka kratak telefonski izvještaj o situaciji tokom toga dana, a svaka bitnija promjena mora biti dostavljena odmah, naročito nastojati da se što hitnije dostavi izvještaj o osmotrenim pokretima neprijateljskih brodova i trupa gdje treba naznačiti:

a) Gdje je primijećen i vrijeme kada je primijećen,

b) Vrstu i broj,

c) Pravac u kojem plovi i brzina.

Operativni štabovi koji raspolažu sa radio-stanicama moraju obezbijediti njihov rad.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
Pero[iS] v. r.
Voj.[19] *Popović* v. r.

Komandant:
Cerni[20] v. r.
Niko V. Martinović v. r.

P.S. Štab XI Brigade odmah će smijeniti bataljon XII Brigade koji se nalazi u Bogomolju i od istoga primiti zadatak. Jedan svoj bataljon Brigada će rasporediti na prostoru Starigrad-Hvar smjenjujući jedinice II Bataljona Hvarsko-viškog odreda. Drugi bataljon Hvarsko-viškog odreda će svoju četu, pošto bude smijenjena od bataljona XI Brigade, baciti u sastav glavnine bataljona istočno od Starigrada. Ostale bataljone XI Brigade rasporediće u vezi procjene Operativnog štaba.

18 Radović
19 Vojin
20 Josip

BROJ 61

IZVJEŠTAJ GLAVNOG OBAVJEŠTAJNOG POVJERENIKA ZA OKRUŽJE JUŽNE DALMACIJE OD 18. STUDENOG 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA JUŽNU DALMACIJU O POVLAĆENJU VOJSKE I STANOVNIŠTVA S PELJEŠCA NA KORČULU[1]

Gl. Povjerenik za okružje
Juž. Dal. Položaj (Korčula)
18. XI. 1943. Br. 27

DRUGARSKOM O.K. K.P.H ZA JUŽNU DALMACIJU

Položaj

1. Dana 11. ov. mjeseca u 4 sata ujutro, mi smo se povlačili iz Korčule u pravcu Žrnova. Povlačila se je Komanda Područja, kao i svi drugi naši uredi, a povlačila se je te noći i čitava naša vojska sa Pelješca.[2] Štab XIII. Juž. Dal. Brigade također se je povlačio u Žrnovo.

2. Kako se je povlačila vojska, tako se je povlačilo skoro i čitavo stanovništvo sa Pelješca na Korčulu. Stvoreni su time teški uslovi za prehranu, jer se sva ekonomska dobra nisu mogla na brzu ruku povući. Prema popisu s kojim dosada raspolažemo, došlo je sa Pelješca na Korčulu nešto preko 2.200 muških i ženskih, staraca i djece. Korčula seje također evakuisala prema unutrašnjosti otoka, a evakuisalo seje 1.700 duša. Dakle, skoro čitava Korčula.

3. Da bi se u takvim kaotičnim prilikama stvorio neki red naročito red u našoj ob. službi, koja je temeljito poljuljana, ja sam odmah u Žrnovu tokom ranogjutra razgovarao s našim odgovornim drugovima i dao im nove smjernice za daljnji rad, naročito za rad prema zbijegu, kod kojega se je zapažao veliki postotak petokolonaštine.

4. Istoga dana oko 11 sati ujutru, ja sam bio već u Pupnatu. Tamo sam organizovao ob. službu, koja još uopće nije postojala. Kad sam time bio gotov, onda smo prešli organizaciji zbjega, koji je u Pupnatu sa svih strana nadolazio. Izvršili smo popis svih, po općinama, od kojega broja smo odmah izabirali sposobne za NOV.

Popis je bio slijedeći:

a) Općina Orebić: Svih je bilo	450,	za vojsku 27
b) Općina Kuna: Svih je bilo:	387,	za vojsku 109
c) Općina Trpanj: Svih je bilo	264,	za vojsku 35
d) Općina Janjina: Svih je bilo	70,	za vojsku 10
Ukupno:	1.171,	za vojsku 181

[1] Original (tipkan na pfsaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/3, k. 1895-2.

[2] Povlačenje vojske i naroda s Pelješca na Korčulu uslijedilo je zbog nadmoćnijih njemačkih snaga angažiranih u operaciji »Herbstgewitter« na poluotoku Pelješcu. Vidi dok. br.

5. Preko noći su se popisani predomislili i ujutro ih već nismo mogli pokupiti. Da bi postigli neki uspjeh, morali smo upotrebiti silu. Usprkos toga, jedva smo ih skupili 94 za vojsku i to od 18 do 40 godina. Sve smo to poslali s naročitom stražom u Štab XIII. Juž. Dal. Brigade sa popratnim pismom pod brojem 2 (putujuće pošte) od 12. XI. 43. Prije odlaska smo im održali govor.

6. Istoga dana smo pronašli još 10 novih, koje smo također poslali u Štab sa popratnim pismom pod brojem 3, datirano u 2 sata poslije podne.

7. Preko noći sam pošao u Caru, pa odatle u Babinu. Tamo smo našli 94 zbijega. Od toga broja smo izabrali 14 za vojsku. Kad su saznali o čemu se radi, onda su se svi stali žučljivo buniti. Makar smo ih poslali u Štab sa 2 naoružana stražara, na putu su 3 pokušali pobjeći. U Štab su upućeni dana 13. XI. pod brojem 4 (putujuća pošta).

8. Na večer smo se vratili u Caru. Tu se je održao zbor, na kojem je govorio član Kot. N.O.O. drug Andrija Lausija. Laus je govorio o unutrašnjim prilikama, a ja o vanjskim, pa onda opet o unutrašnjim, jer je raspoloženje mase tako zahtijevalo.

9. Sutradan smo oko 2 sata poslije podne održali lijepi zbor u Smokvici. Budući daje bila nedjelja, bilo je dosta svijeta. Ja sam govorio o obrani otoka u vezi sa događajima na Pelješcu, kao i o velikim uspjesima Crvene Armije, a član Okružnog N.O.O. iz Pelješca drug Markić o zbijegu. Sudeći po zborovima, narod je u Smokvici više privržen našoj N.O.B, nego u Čari.

10. Pošto je osnovana nova općinska jedinica od Care i Smokvice, ja sam izabrao novog općinskog povjerenika za našu službu.

11. Istoga dana oko 8 sati na večer, održali smo u Čari omladinski zbor, na kojem nije bilo puno svijeta, jer je padala kiša. Na zboru sam govorio ja i jedan omladinac.

12. Sutradan ujutro sam pošao za Blato, gdje smo birali novog općinskog povjerenika, jer je dosadašnji pošao u vojsku. Tu sam našao druga Marina Ćetinića, s kojim sam se dogovorio o daljnjem programu našeg rada. Prema dogovoru ja sam pošao u Veluluku, iz koje sam se morao odmah povratiti. Ali prema dogovoru sa drugom Marinom, program rada se nastavlja.

13 Kučišće (Pelješac): Dana 15. XI. oko podne, održali su sastanak sa predstavnicima njemačkih vojnih vlasti slijedeći izrodi:

a) Lupiš Vukić Ivan
b) KovačeVić - učitelj
c) Čerezim Nikola
d) Krstelj don Mašo
e) Ludoviko Puhalović
f) Mikaljuša - ženska.

Od ovih su već uhapšeni i sprovedeni u zatvor u Račišće slijedeći:

a) Kovačević - učitelj
b) Čerezin Nikola

14. Trpanj: Dok je naš narod na Pelješcu proživljavao svoju kalvariju, dotle je zamjenik komandanta mjesta u Trpnju - Jurišić, ostao u svoje mjesto Dubu. Tu je spriječavao evakuaciju, navodeći da će on narod zaštititi od Nijemaca.

15. **Strijeljani od okupatora:** Prema do sada prispjelim podatcima, na Pelješcu je strijeljan u ovoj zadnjoj ofanzivi slijedeći broj ljudi:

a) U Kuni 23
b) U Pijavičini 32
c) U Oskorušno 10
d) U Potomje 3

Ukupno: 68

16. **Odvedeni od okupatora:**

a) Oskorušno 24
b) Kuna 63

Ukupno: 87

17. **Popaljene kuće:**

a) Kuna 33
b) Oskorušno 8
c) Pijavičina 23

Ukupno: 64

18. **Popaljene štale:**

a) Kuna 8

19. **Blato:** Pisali smo u broju 16 nešto o letcima u Blatu. U vezi toga potrebno je reći slijedeće:

a) U Blatu se je sprovela vojna mobilizacija.
b) Trojica su dezertirala i pošla u šumu.
c) Odnijeli su sa sobom pisaću mašinu i puške. Kada su polazili u **šumu** onda su rekli nekome drugu: »U šumi ćemo tek sada pisati letke...!«

20. **Čara:** Dana 16. XI. u 9 sati na večer, u Čari su se u jednoj kuhinji **nalazili** oko komina desetak partizana. Najednom je u kuhinji eksplodirala talijanska bomba, za koju se još nije ustanovilo od kuda je došla; da li je na**ime** došla iz vani, ili je pala na zemlju od kojeg partizana, te tako eksplodirala. Trojica su teže ranjena, a petorica lakše. Ranjen je također lakše je**dan** dječak i jedna djevojčica.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za Gl. Povjerenika:
(M.P.) [Potpis nečitljiv]

ZAPISNIK S PRVOG OBLASNOG SAVJETOVANJA AFŽ-a ZA DALMACIJU ODRŽANOG 18.119. STUDENOG 1943. U BOLU NA OTOKU BRAČU[1]

PRVO OBLASNO SAVJETOVANJE A.F.Z. ZA DALMACIJU
održano 18. i 19. novembra 1943. god.

Uz prisustvo 114 drugarica delegata, predstavnika organizacije A.F.Z. u Dalmaciji započeo je rad savjetovanja u 9 sati ujutro. Delegati okruga Južne Dalmacije nisu zbog objektivnih razloga prisustvovale ovom savjetovanju. Isto tako nisu prisustvovale delegati iz Livna.

Savjetovanje je otvorila drugarica Blaženka Mimica sa slijedećim pozdravnim govorom, nakon što je otpjevana »Lijepa naša«:

Drugarice, otvaram ovo naše prvo oblasno savjetovanje i pozdravljam vas u ime Oblasnog odbora A.F.Z. za Dalmaciju.

Danas održavamo ovo naše savjetovanje umjesto konferencije, koja se nije mogla do sada održati zbog tolikih neprijateljskih ofanziva. Nadam se da će ovo savjetovanje donijeti iste plodove kao i konferencija, i da će omogućiti još jači rad naše organizacije, i da će ovaj Antifašistički front žena odigrati onu ulogu, koja može i mora po svojoj masovnosti i sposobnosti odigrati.

Drugarica zatim predlaže slijedeći dnevni red:

1) Politički referat sa diskusijom
2) Izvještaj pojedinih organizacija
3) Organizacioni referat sa diskusijom.

Ovaj se dnevni red jednoglasno prima.

Poslije toga izabrano je radno predsjedništvo, koje sačinjavaju slijedeće drugarice:

Kata Poljičan, iz Trogira
Marija Lujak iz Dubrovnika
Dara Vukojević iz Kninskog okruga
Volga[2] iz Zadarskog okruga
Višnja[3] iz Šibenskog okruga
Tanja[4] sa Šolte i
Ljubica Hrstić iz Drašnica.

Drugarica Kata Poljičan iz Trogira, kojoj je 63 godine ustala je na poziv drugarica:

»Drage drugarice, evo sam došla na sastanak, ali ja nisam pismena ni učena, nego ću vam reći seljačkim riječima kako smo odgajali naše partizane i po čemu sam pomagala našu borbu. Kazali su nam da su partizani zviri. »Nemoj nas očitovati, draga drugarice« rekli su mi partizani, »jučer smo jeli tri smokve, a danas 4, bili nam odnila jedno pismo u Trogir?« Hoću kažem ja, pa makar poginula. Otišla sam sa kćerkom i nosila pismo u Tro-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije - Split, sig, AFŽ-57/15.
2 Kata Zorica-Volga
3 Anka Družić-Višnja
4 Tanja Vidan

gir. Poslije smo našle male kurire, a mi smo držali noću sastanke. Očitovali su nas. Moja kći bila je 14 mjeseci u tamnici. Kuću su mi zapalili, muža ustrijelili. Ja nisam gledala na to, ja sam gledala samo našu vojsku. Kad su došli naši partizani, nije ostala ni jedna žena kod nas, što nije obuhvaćena organizacijom. Sad su nas crni fašisti potjerali iz Trogira. Mi znamo da ćemo brzo očistiti zemlju od neprijatelja, jer smo svi skupa, muški i ženske. Volim ja poginuti s braćom, nego gledati okupatora u svom selu. Volim poginuti nego se složiti sa onim crnim vragovima.« (Pljesak).

Drugarica Blaženka Mimica:

Sada prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Politički referat:

Drage drugarice, da bi naša organizacija A.F.Ž. mogla, kao što sam već rekla, da odigra onu ulogu, koju može i mora odigrati, potrebno je da žene u toj organizaciji budu upoznate-potanko sa političkom situacijom, kako bi imala pogled u svoj daljni rad i kako bi taj rad donio što više ploda. Upoznat ću vas sa današnjim stanjem i iznijeti osnovne karakteristike, današnje političke situacije.

U svome govoru od 7 novembra drug Staljin je rekao: »da je protekla godina bila prelomna godina u čitavom svjetskom ratu, da su se u toku te godine dogodile korjenite promjene u vojnoj i političkoj situaciji.« Šta to znači? To znači da njemački fašizam koji je do pred godinu dana izgledao sila koja se ne može skršiti, sada stoji pred svojom katastrofom. Zašto? Zato što je Crvena Armija zadala njemačkoj ratnoj mašini jedan za drugim teške udarce. Ti udarci otpočeli su već od početka rata pred Moskvom i Lenjingradom, a naročito su bile jake i sudbonosne za njemačku vojsku bitke kod Staljingrada i Kurska, koje su uništile elitne njemačke trupe i omogućile Crvenoj Armiji da juri prema zapadu, da probije linije na Dnjepru za koje su Njemci tvrdili da su neprobojne, da zauzme Kijev, da se na nekoliko desetaka kilometara približi Poljskoj granici. Crvena Armija nezadrživo juri prema zapadu. Ovo napredovanje Crvene Armije uslovljeno je svenarodnom pomoći toj Armiji u koju pozadina daje milione najboljih sinova i kćeri svih sovjetskih naroda, kojoj svakodnevno pristiže na hiljade i desetke hiljada tenkova, mitraljeza, topova, pušaka itd. izrađenih u tvornicama Sovjetskog Saveza. I tako Crvena Armija zadaje teške udarce njemačkoj ratnoj mašini, njemačkom fašizmu. Ovo napredovanje Crvene Armije koje je dovelo pred katastrofu njemačku ratnu mašinu, uslovila je **raspad fašističkog bloka.** Italija je kapitulirala, a i kod ostalih vazalnih država nastaje komešanje. Sve one nastoje da se liše obaveza prema Hitleru. Mađarska, Rumunija, Bugarska, Finska. Antifašistički blok, antifašističke snage u svijetu postaju svakim danom sve jače. Napredovanje Crvene Armije uslovilo je još jače jedinstvo svih antifašističkih snaga, stvorilo je nerazrušivi savez između Engleske, Amerike i Sovjetskog Saveza. Dokaz zato je moskovska konferencija, na kojoj se govorilo u prvom redu o tome, kako da se zada konačni udarac njemačkom fašizmu i ako su reakcionarne klike u svijetu nastojale da se tok konferencije skrene drugim smjerom. Postignuti su potpuni sporazumi o tome da se zajedničkim akcijama zada smrtni udarac njemačkoj ratnoj mašini. **Sovjetski Savez je odlučujuća snaga u antifašističkom bloku, odlučujuća snaga u svijetu.** Dokaz zato je opet moskovska konferencija na kojoj se govorilo ne o posljeratnom uređenju,

nego o tome kako da se što prije sruši fašizam, što je u interesu ne samo narodima Sovjetskog Saveza nego još više u interesu čitavog porobljenog čovječanstva. Sovjetski Savez kao odlučujuća snaga u svijetu jest garancija da će biti ostvaren program antifašističke koalicije kojega je drug Staljin naveo u svom govoru prigodom sedmog novembra. **Prvo** osloboditi narode Evrope od fašističkih osvajača i priteći im u pomoć u obnovi njihovih nacionalnih država, koje su rastrgali fašistički porobljivači. Narodi Francuske, Belgije, Danske, Jugoslavije, Čehoslovačke, Poljske, Grčke i drugih država, koje se nalaze pod njemačkim jarmom, treba da opet postanu slobodni i samostalni.

Drugo - Dati oslobođenim evropskim narodima puno pravo i potpunu slobodu da sami rješavaju pitanje svog državnog uređenja,

Treće - Poduzeti mjere da svi fašistički zločinački krivci za patnje naroda, u ma kojoj se zemlji oni krili, podnesu i odmazdu za sve zločine koje su učinili,

Četvrto - Osnovati takav poredak u Evropi, koji će potpuno isključiti novu agresiju od strane Njemačke,

Peto - Ostvariti ekonomsku, političku i kulturnu saradnju evropskih naroda, osnovanu na uzajamnom povjerenju i uzajamnoj pomoći, u cilju uspostavljanja privrede i kulture, koju su razrušili Njemci.

To je program antihitlerovskog bloka, program za čije se ostvarenje bori Crvena Armija, za čije ostvarenje se bori cijelo porobljeno čovječanstvo. Crvena Armija koja postaje jača iz dana u dan, Sovjetski narodi koji su svojom dvogodišnjom borbom, noseći na sebi 90% težine rata, doveli pred katastrofu fašističku Njemačku, neće dozvoliti da reakcionarne klike u svijetu poberu plodove te borbe, oni će biti uvjek spremni za borbu u ostvarenju gornjeg programa.

Danas kada se više ne postavlja pitanje ko će pobjediti, kad je već svakome jasan skori pad fašizma, kad se radi samo o tome kad će taj pad usljediti, reakcionarne sile u svijetu, koje su u fašizmu imale oslonac za provođenje svojih sebičnih, klasnih interesa, nastoje da odlože čas njegovog pada, nastoje da se taj pad izvrši sa što manje potresa, kako bi u padu fašizma pod što povoljnijim uslovima mogli ponovo stvoriti uporište za provođenje svojih imperijalističkih ciljeva. Jedan od načina spašavanja fašizma od što bržeg i što katastrofalnijeg pada jeste odugovlačenje s otvaranjem drugog fronta. **Drugi front nije danas više vojničko pitanje, nego političko pitanje.** Što to znači? To znači da su podjakim udarcima Ćrvene Armije zadani Hitlerovoj ratnoj mašini, stvoreni svi preduslovi za otvaranje drugog fronta, a kad već postoje svi uslovi za njegovo otvaranje, znači, da postoje neke snage koje to koče. A ko su te snage? To su krupno kapitalističke klike Engleske i Amerike kojima je u interesu liferovanje ratnog oružja radi što veće zarade, to su one iste klike koje su uzdigle Hitlera da bi pomoću njega uništile Sovjetski Savez, to su te iste klike koje još i danas u fašizmu gledaju udarnu pesnicu međunarodne reakcije, i zbog toga odlažu čas njegovog pada, a pri tome nalaze podršku u izvjesnim krugovima engleske i američke vlade. Zbog svojih prljavih interesa one produžuju patnju miliona, prouzrokuju svakodnevno bespotrebne žrtve. Kad kažemo da je otvaranje drugog fronta političko pitanje to znači da je to pitanje uništenja uticaja tih reakcionarnih klika. Iste te reakcionarne klike podržavaju različite izbjegličke vlade jugoslavensku, poljsku itd. koje su se, u cilju ponovnog provađanja i pljačke nad svojim narodima, u borbi protiv naroda

koji se digao na ustanak, oslanjale na fašističkog okupatora. Sve ovo je dokaz povezanosti cjelokupne međunarodne reakcije s fašizmom i zbog svega ovoga nam je jasno zašto se sa strane reakcije odlaže čas njegova sloma. **Uticaj ovih reakcionarnih klika postaje svakim danom sve manji** što je također i rezultat borbe demokratskih masa Engleske i Amerike kojima je fašizam prijetio porobljenjem, a dokaz zato je i moskovska konferencija koja je donjela odluku o kažnjavanju svih uzročnika rata i zločina izvršenih nad porobljenim narodima, a u kojima reakcionarne klike uvlačeći ih u pojedine vlade (Roata, Ambrozio u Badoljevoj vladi) gledaju bazu ponovnog sprovođenja svojih imperijalističkih ciljeva. Taj korijeniti prelom u razvitku međunarodne situacije odrazio se je i kod nas. Skori slom fašizma dokaz je pravilnosti nar. osi. borbe, koja je dobrim dijelom doprinjela njegovom slabljenju. Talijanska vojska dobila je u našoj zemlji udarce koji su uz udarce Crvene Armije i Savezničke udarce na Siciliji i Južnoj Italiji prouzrokovali kapitulaciju Italije.

Narodno oslobodilačka vojska čedo ustanka, danas je jedini vojnički faktor u zemlji koji se bori protiv okupatora. Ta vojska, čije se je jezgro učvrstilo u toku pete ofanzive, koja je značila borbu glavnine naše vojske za odbranu pojedinih djelova zemlje u kojima se tada, kao na pr. u Hrvatskoj jako razbuktao ustanak. Ta vojska, armija bratstva i jedinstva svih naroda Jugoslavije, koja je kroz petu ofanzivu razbila glavninu četničkih bandi, svakim danom jača uslijed priliva sve novih boraca koji u nju dolaze. Stvaraju se sve nove i nove divizije i korpusi u cijeloj zemlji, među njima VIII dalmatinski korpus. Savezničke delegacije koje se nalaze pri štabovima NOV dokazuju da Saveznici računaju na tu vojsku, kao na jedinu snagu u zemlji, koja se bori za oslobođenje našeg naroda, a time doprinosi mnogo stvari Saveznika. S tom vojskom, koja je zadala osjetne udarce okupatorima dočekali smo spremni dan kapitulacije Italije, čas jakog razbuktvanja narodnog ustanka. Naša NOV onemogućila je reakciju da u momentu ustanka ima ikakvog uticaja u našem narodu.

Uporedo s uspjesima NOV i njenim jačanjem ide i naglo proširivanje Nar. osi. fronta, naročito u Hrvatskoj gdje je konačno slomljen uticaj reakcionarne klike iz vodstva HSS-a, gdje je uspjelo onemogućiti Mačeka kao nosioca politike pasiviziranja hrvatskih masa, pomaganje ustaša i povezivanja, preko Krnjevića s izbjegličkom vladom, a preko ustaša s fašistima. Da su te klike bile čuvari interesa fašizma, dokaz je i to što se one danas ne nalaze na strani nar. osi. fronta, gdje se nalazi skoro sav hrvatski anrod koji se sve jače danas aktivizira u borbu i **postaje jedan od nosioca nar. osi. borbe balkanskih naroda.**

Do pred tri mjeseca na pr. u Slavoniji su redove nar. osi. vojske sačinjavali 60% Srbi, a danas se u njoj nalazi 80% Hrvata. U Dalmaciji više od 90% boraca sačinajvaju Hrvati. Ogromna većina funkcionera HSS-a prešla je na stranu nar. osi. fronta. U okviru tog fronta stvoren je izvršni odbor HSS-a kao jedino predstavništvo HSS-a. U Dalmaciji je već ranije stvoren takav odbor jer je tu davno uspjelo skršiti utjecaj Mačeka i klike koja se oko njega okuplja.

Na taj način se sve više izgrađuje i učvršćuje jedinstvo hrvatskih narodnih masa kao i jedinstvo i oružano bratstvo hrvatskog, srpskog i ostalih naroda Jugoslavije. Hrvati iz Dalmacije ustali su prvi u odbranu srpskog stanovništva od ustaškog klanja u Lici i Livanjskom polju. Srbi su **bih** nosioci borbe protiv četnika koji su klali hrvatski narod. Srpske bri-

gade donjele su plamen ustanka u Hrvatsku, a u prvoj proleterskoj diviziji koja se danas bori u Srbiji nalazi se gotovo polovina Hrvata. Druga dalmatinska brigada bori se u Crnoj Gori. Hrvatska sela u Lici sakupljaju velike količine sjemena za postradala srpska sela, u hrvatskim selima obrazuju se radne čete koje pomažu srpskim selima pri obrađivanju zemlje. Oružjem u ruci, međusobnim pomaganjem u toku borbe iskovali su naši narodi neuništivo bratstvo i jedinstvo.

Kroz borbu, kao rezultat borbe, naši narodi stvorili su Antifašističko Vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, koje jedino ima prava da govori u njihovo ime. Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske jedino političko prestavništvo hrvatskog i srpskog naroda u Hrvatskoj. Ono, a ne Pavelić i ustaše, ali ne Maček i klika oko njega, radi u interesu hrvatskog naroda. To vijeće donjelo je odluku o priključenju Hrvatskoj Istre, Zadra, Rijeke i otoka koji su ranije pripadali Italiji. U tim krajevima koji su 23 godine bili otrgnuti od Hrvatske buknuo je plamen ustanka, u njima su stvorene jedinice NOV koje su zalog njihovog oslobođenja i pripojenja Hrvatskoj.

Istina o našoj borbi prodrla je u međunarodnu javnost, uza sva nastojanja neprijatelja naroda daje sebi pripišu. Dokaz zato su brojne izjave preko radio-stanica savezničkim zemljama, brojni članci u savezničkoj štampi.

Sve ovo je dokaz ispravnosti linije Nar. osi. borbe koju je provodila Komunistička partija. Kom. partija je jedina partija koja nije gledala svoje stranačke interese, nego se nesebično stavila u službu naroda i dala u borbu za narodno oslobođenje svoje najbolje članove. **Ona je jedina prava narodna partija koja će voditi narod u borbu do njegove konačne i potpune pobjede.** U **ovom sudbonosnom vremenu, kad naši narodi vode borbu za svoje oslobođenje, za svoj opstanak, za svoju nacionalnu nezavisnost, izdajice naroda nastoje iskoristiti tekovine te borbe.**

Koji su to koji bi htjeli da se u Jugoslaviji vrati ono staro, da narod ponovo padne u ropstvo. To je u prvom redu izbjeglička vlada koja se danas nalazi u Kairu. Koga ona predstavlja? Ona predstavlja onu šačicu velikosrpske gospode koja su stvorila Jugoslaviju da bi mogli pljačkati njene narode. Ta gospoda nastoje da se opet vrate i opet uvedu sistem porobljavanja i iskorištavanja naroda Jugoslavije. Oni i izbjeglička vlada koja ih pretstavlja stoje pod pokroviteljstvom Kralja i monarhije. Kralj i monarhija su kumovali stvaranju Jugoslavije, tamnice naroda, u kojoj su svi narodi bili neslobodni, bili nezadovoljni, u kojoj oni nijesu mogli da se slobodno razvijaju kao narodi. Takva Jugoslavija bila je plodno tlo za sijanje nacionalne mržnje, takva Jugoslavija bila je osnovnim uzrokom svoje nagle propasti. Za to snose odgovornost u prvom redu kralj i monarhija. Kralj i monarhija kumovali su ubistvu Radića, ubistvu stotine najboljih sinova našeg naroda, članova Komunističke partije i svih onih koji su ustajali protiv nasilnog vladanja velikosrpske gospode. Monarhija je kumovala zavođenju šestojanuarske diktature, koja je narode Jugoslavije bacila u još crnije ropstvo, monarhija je stvarala režime Stojadinovića i Cvetković-Mačeka, koji su se putem gnjilih sporazuma povezivali s fašizmom. General Nedić najveći krvnik srpskog naroda bio je ađutant na dvoru i ministar vojske i mornarice. Pod pokroviteljstvom monarhije stvorene su četničke bande, pod vodstvom Draže Mihailovića koji je unapređivan baš u momentima kad se najjače povezivao s okupatorom. Momčilo Đujić odlikovan je Ordenom karađorđeve zvijezde baš onda kad je izvršio strašan pokolj hrvatskog naroda

širom Dalmacije, kad su popaljeni naši domovi, kad je ubijeno stotine i stotine ljudi u Dugopolju, Gatima, Vrgorskoj i Kninskoj krajini, u makarskom primorju. Kralja i monarhiju, zaštitnike izbjegličke vlade, inicijatore stvaranja četničkih bandi, Mačeka koji se preko Krnjevića s njima povezivao, mi optužujemo za sve te zločine. Mi nećemo njihovog povratka u zemlju, jer znamo da bi taj povratak značio novo nacionalno ugnjetavanje, sijanje nacionalne mržnje, nasilje i pljačku, značilo bi novu katastrofu Jugoslavije, novo ubijanje, novo odvođenje u rat, za interese te gospode, naših sinova, muževa i braće, žene Jugoslavije postale bi ponovo roblje koje bi živjelo u bijedi, gladi i neznanju. Zbog svega toga mi nećemo dozvoliti njihov povratak mi ćemo se boriti protiv njihovog povratka. Narodi Jugoslavije dokazali su da mogu sami upravljati svojom sudbinom i da im nijesu potrebni oni koji su ih napustili u najtežem momentu, i koji su u zajednici s okupatorom vršili nad njima pljačku i ubijanja. Narodi Jugoslavije boriće se kao i do sada i još snažnije protiv fašizma i protiv svih onih koji su ga pomagali. Narodi Jugoslavije znaju daje Jugoslavija onakva kakvom su je stvorili velikosrpska gospoda pod zaštitom kralja i monarhije bili uzrokom svoje propasti, uzrokom svih onih patnja koje su podnjeli naši narodi. Zato oni neće više takvu Jugoslaviju, oni se ne bore za takvu Jugoslaviju, oni hoće bratsku federativnu zajednicu Južnih Slovena, zajednicu u kojoj neće biti nacionalnog ugnjetavanja u kojoj će svi narodi živjeti ravnopravno. Oni hoće zajednicu u kojoj će narod imati demokratske slobode i prava da sam izabere državno uređenje kako bude odgovaralo njegovim interesima. Narodi Jugoslavije bore se za zajednicu u kojoj neće biti socijalnog izrabljivanja, u kojoj će seljaci biti gospodari zemlje na kojoj rade, u kojoj će radnici imati bolje uslove života, u kojoj će biti onemogućeno iskorišćavanje bilo kojeg sloja naroda. Mi hoćemo takvu Jugoslaviju i mi takvu Jugoslaviju možemo stvoriti. Zato imamo dosta garancija. Garancija je jedinstvo stvoreno između svih naroda Jugoslavije. Garancija je NOV u kojoj se zajendički bore Srbi, Hrvati, Slovenci, Crnogorci i Makedonci i sve ostale narodne manjine Jugoslavije. Garancija je Sovjetski Savez i njegova Crvena Armija koji su danas postali odlučujuća snaga u svijetu, a koji se danas bore protiv svakog ugnjetavanja, a za demokratske slobode svih naroda.

Mi također znamo da neprijatelj još nije uništen, da je potrebno još mnogo teškoća i patnji, još mnogo žrtava dok ga se konačno uništi. Mi moramo biti spremni da podnesemo sve te patnje da damo sve te žrtve za svoju slobodu, za svoju potpunu pobjedu.

Antifašistički front žena koji je nikao u toku borbe i razvijao se onako kako se i ta borba razvijala postao je na taj način dio jedinstvenog Nar. osi. fronta. AFŽ koji je odigrao veliku ulogu u stvaranju materijalne baze za pomoć vojsci, mora danas i u buduće da dade još više, da postane puna politička podrška i moćan politički faktor u Nar. osi. borbi. On mora još jače aktivizirati sve žene u toj borbi. On mora oteti iz stava pasivnosti sve žene i na taj način onemogućiti da one postanu rezerva neprijatelja naroda. Na taj način neprijatelji naroda, fašisti, izbjeglička vlada i ostali ostaće osamljeni i kao takvi oni neće značiti ništa. Kao protutežu politici sijanja nacionalne mržnje AFŽ mora još više učvrstiti jedinstvo svih žena Jugoslavije. Sve su to načini na kpji se AFŽ kao dio nar. osi. fronta može da bori protiv neprijatelja naroda. Svojim upornim političkim radom sa ženama, unošenjem jasnoće političkih ciljeva u mase žena AFŽ odigraće onu ulogu koju on može i mora da odigra prema svojoj masovnosti.

Pitanja postavljena nakon političkog referata:

1) Zašto još nije otvoren drugi front?
2) Šta je to drugi front?
3) Potankosti moskovske konferencije?
4) Šta su u stvari te klike koje koče otvaranje drugog frnota?
5) Što je u biti njemački fašizam i što je imperijalizam?
6) Zašto Saveznici još nisu priznali AVNOJ i ZAVNOH?
7) Zašto Engleska štiti izbjegličku vladu?
8) Šta je to Atlanska povelja?
9) Kakvo je uređenje sada u Italiji?
10) Kako je došlo do sporazuma između Engleske, Amerike i SSSR?
11) Zašto svi porobljeni narodi ne traže otvaranje drugog frnota kao mi?
12) U kojim zemljama su osnovani partizanski odredi?
13) Zašto Hitler ima više divizija na istočnom frontu nego prije?
14) Hoće li nas Saveznici pomagati i poslije pada fašizma?
15) Da li u sklopu federativne zajednice Južnih Slovena spada Bugarska?
16) Šta je to pokret Slobodnih strijeljaca u Francuskoj?
17) Pitanje pete kolone?
18) Koji je cilj konferencije ZAVNOH-a?
19) Da li je u Srbiji narodni ustanak tako jak kao u Hrvatskoj?
20) Federativna zajednica Južnih Slovena?
21) Zašto je Kom. partiji uspjelo da provede ovaj ustanak?
22) Da li NOV ima pravo da traži otvaranje drugog fronta?
23) Zašto je izbjeglička vlada otišla u Kairo?
24) Zašto je Nar. osi. pokret najjači u Jugoslaviji?
25) Da li AFŽ može tražiti otvaranje drugog fronta?
26) Zašto funkcioneri HSS-a prilaze NO Frontu?
27) Kako to da su se ustaše i četnici ujedinili?
28) Kako da se ženama rastumači da političko učvršćivanje organizacije potpomaže našu borbu i ubrzava otvaranje drugog fronta?
29) Šta ćemo sa onima koji neće da idu ni najednu ni na drugu stranu, nego stoje samo onako?
30) O pripojenju Istre i Kvarnerskih otoka?

Drug Miloš Zanko daje odgovore na ta pitanja, a prethodno pozdravlja prisutne delegate.

Najprije da Vas pozdravim u ime NOO za Dalmaciju. Siguran sam da će ovo savjetovanje biti dobar doprinos za naš pokret. Vi niste došle radi zabave već da bi naučile, da bi Vaša organizacija uspješnije radila. Činjenica da se ovdje nalaze Srpkinje uz Hrvatice znači da politika razdvajanja naših naroda sa strane izbjegličke vlade nije uspjela i neće uspjeti. Odavde ćete otići s uvjerenjem da se udarilo jače temelje jedinstvu srpskog i hrvatskog naroda u Dalmaciji. Vi ovdje nećete pokupiti samo neke podatke, ovaj sastanak koristiće Vam da sebe i svoju svijest još više ojačate, da dobijete daljna uputstva za svoj rad. Sve koje ste došle prestavljate istodobno narod. Narod ne prestavljaju oni koji se nalaze u Londonu, Kairu i slično, nego oni koji se bez obzira na životnu opasnost nalaze ovdje i koji se uz velike poteškoće bore zajedno s narodom. Politikom se ne bavite za to što nemate drugog posla, nego za to što je to pitanje bolje budućnosti sviju vas, vaše braće i vaše djece. Da ne bi vodili politiku na štetu naroda, potrebno

je da narod sam uzme u svoje ruke svoju sudbinu. Treba da znamo što se događa. Reakcionarne klike u svijetu rade na tome da nas opet porobe. Mnoge će se od Vas pitati šta možemo protiv toga? Oni se nalaze tamo daleko. Mi se i te kako možemo boriti protiv tih reakcionarnih klika u svijetu. Mi se možemo protiv njih uspješno boriti, samo ako znamo za čim idemo i ako poznamo političke namjere onih koji bi želili da nam oduzmu slobodu. Vi možete uspješno da radite i da se borite ako poznajete politička pitanja. Vaša organizacija ne smije se ograničiti na davanje milodara, ne smije ona biti neka tehnička organizacija. Vaša organizacija treba da se politički uzdigne.

Sada bi prešao na pitanja koja ste postavljali. Ima niz pitanja. Učinit ćemo nekoliko skupina od svih tih pitanja na koje ću zajednički odgovorit.

Drug Žanko je dao nakon toga iscrpne odgovore na sva postavljena pitanja. Ne šaljemo vam tekst njegovih odgovora.

Poslije političkog referata i diskusije pojedine drugarice iz raznih krajeva pripovijedale su o svojim doživljajima u toku Narodno-oslobodilačke borbe.

Drugarica Roje[5] pripovijeda: (stara je oko 55 godina)

Drage drugarice, slučajno me sudbina dovela ovdje na našu konferenciju. Uvijek sam želila da vidim razvitak borbe. Došla sam u Gate da vidim sina. Zatekla me ofanziva. Htjela sam ostati kod njega, ali drugovi mi nisu dali. Morala sam ići dalje. Došla sam do Dubaca, i tu je bila borba. Prošla sam kroz Bašku Vodu, Podgoru i prešla u Jelsu. - Ja sam bila tri godine predsjednica »Hrvatske žene«. Borila sam se odavno za hrvatstvo. Hrvatska gospoda htjeli su da »Hrvatsku ženu« pretvore u frankovačku ženu. Rekla sam svojim prijateljicama: Mi treba da pratimo put Stjepana Radića. Poslije Paško Kaliterna htio je pretvoriti naše udruženje u HSS-ovsku, ali mi to nismo dali. Optužili su nas kod Mačka. On nas je pozvao. Odgovorile smo mu: Mi smo hrvatske žene, radimo dan i noć za hrvatstvo, mi smo stvorili »Hrvatsku ženu« da po selima organiziramo žene.

Davali smo tečajeve kroz Bosnu i Zagoru i širili ideju Stjepana Radića. Danas su se svi pošteni Hrvati digli u NOB-u. »Složna braća kuću grade, a nesložna razgradi«. Ako nismo zajedno svi, onda nećemo uspjeti sa našom borbom. Za našu borbu rade mi tri sina, i rekla sam sama sebi ne smijem ni ja četvrta stara da za njima ostanem. Za jednog sina ne znam već 9 mjeseci. Najmlađeg sina su mi izmrcvarili Talijani. Ja nisam nikada tražila milost da ga izbavim iz tamnice. Iz tamnice on je išao u bolnicu, iz bolnice odmah u partizane. Najprvo osuđujem Mačeka i redom druge, to su šaka izdajica, ali pravi Hrvati, pravi junaci su prišli narodno-oslobodilačkoj borbi. Pozivam vas na zajedničku borbu, dok ne dođe konačna pobjeda, (oduševljeni aplauz) Ona nastavlja: Još nisam govorila o splitskim ženama. U Splitu žene rade neumorno, mi nismo gledali hoće li nas uhvatiti, napunili smo boršu i hajde. U mene je mjesec i po dana stanovala sakrivena jedna bolesna partizanka. Uvjek je u mene bilo sklonište, ali nitko nije znao zato, uvijek sam ja bila »Hrvatska žena«, pa i danas. Sada moram doći u Split da još više podignem našu organizaciju, pogotovo kad sam vidila kako se radi. (Aplauz) Ja Vam kažem do sada je bilo dosta rada, otsada će biti puno rada.

5 Anica Roje

Antica Špirić iz Vodica:

Vi znate kako je bilo kad je neprijatelj došao u našu zemlju. U našem kotaru Vodice počeli su hapsiti drugove i žene, vodili su ih na grobnicu. Vidjeli smo da je bolje ginuti, uzeti pušku u ruku i boriti se. Neke su uzeli pušku, a neke su ostale u pozadini. Pritisak je bio sve veći. Špijuni su pronalazili naša skrovišta i logore. Tako su u trećem mjesecu došli do našeg logora u kojem su bile neke bolesne drugarice. Bilo nas je 14. Borbu smo vodili 3/4 sata, pucali smo dok nam je nestalo municije. Poslije nas je neprijatelj žive izvadio iz skloništa. Mi smo ubili tri fašista. Rastavili su posebno muške i ženske, mi nismo htjeli ništa priznati, ni gdje je Drago Živković, a gdje su partizani. Počeli su nas mrcvariti, roba na nama bila je potpuno isparana. Htjeli su nas da obeščaste, ali mi smo im vikali: razbojnici ne damo čast, bolje da nas ubijete, jer mi znamo zašto ginemo (aplauz). Vodili su nas na strijeljanje. Kad su nas postavili pred zid, učinila sam zabunu među njima i povikala: drugarice bježite, neka nas u trku ubiju, pobjegle smo dvije, drugarica je pala, a ja sam im pobjegla. Trčali su zamnom na 700 m, ali me nisu mogli pogoditi, jer se ne može pogoditi u letećem stavu. Na 13.6. u selu Zatonu uhapsili su trinaest mladica i starih žena, među njima staricu od 80 godina, koju su izveli iz crkve sa krunicom u ruci i doveli su ih na groblje, gdje su ih mučili da priznaju, ali oni nisu ništa priznali. Bacili su ih u grobove i zazidali ih. Čuli su se povici žena »spasite nas, spasite nas«, ali im nitko nije mogao prići, jer su razbojnici bili u selu. Nakon 4 dana otvorili su naši drugovi grobove i vidjeli su žene kako sjede, a svu robu, kosu i meso su počupali sa sebe.

Ima dosta primjera kako je narod pomagao partizane. Neprijatelj je doznao da taj narod pomaže naše partizane. Danas je naše selo zapaljeno i uništeno. Neprijatelj je uhvatio mnogo drugova i drugarica. Jednu su mladu ženu golu vodili kroz selo i pred očima njene majke strijeljali. Svugdje se čuje miris zgarišta. Puno crnih šudara, ali žene nisu klonile, nego govore: neće nas niko spasiti nego naši partizani. Imaju naši drugovi mitraljeze, što odnašaju tim razbojnicima, pa će nas oni s time spasiti. I ako su skoro sve žene u crno zavite, ipak su bile tako vesele kad je kapitulirala Italija. Govorile su: naši sinovi su pali, ali neka su pali, nije nam žao, kad vidimo vas kako propadate, (buran aplauz).

Drugarica Nediljka Vidović iz Trogira:

Neprijatelj je 9 aprila blokirao selo Sevid. Pronašli su jedan bunker u kojemu su bila 4 druga i 2 drugarice. Bacili su unutar benzin i zapaljive bombe, ali im to nije naškodilo. Sami su sebe pobili. Neprijatelj je doveo žene iz Gornjeg Modrića da kažu tko je unutra. Pitali su jednu, tko je u bunkeru, ali nije htjela otkriti svoje partizane, pa su je ubili. Doveli su jednog čovjeka, ali ni on nije rekao, i njega su ubili. Sutradan su opet doveli jednog seljaka, spustili ga u jamu, a on im je rekao da su se svi sami pobili. Tu je i moja kćer od 20 godina poginula (slava joj). Tek kad su vidjeli da su svi mrtvi, neprijatelji su se kalali unutra i izvadili naše mrtve drugove. Iz našeg sela su sve odnjeli i popljačkali, sve je popaljeno i srušeno, ali nitko se ne tuži, niti je itko odavao partizane. I Talijani nisu saznali da su 50 naših ljudi otišli u partizane.

Ivanka Katić iz Bacine (Makarska)

Jedne noći došli su žandari na moja vrata i tražili da im kažem gdje je moj susjed i Ante Grosi. Ja sam im govorila da ih ne poznam. Znala sam za njih ali nisam kazala ni di su ni šta su. Zafrkavala sam ih. Oni mi rekoše: nemoj da praviš filozofiju. »Šta je to filozofija?«, jel to ovca? pitam ja. U našem selu su se osnivale prve grupe partizana. Bilo ih nekoliko desetaka. Mi smo im pomogli u svemu. Oni su počeli vršiti prve akcije i napade, Baćina je prvo selo od Neretve di su Talijani. Kad je bila sila okupatora morali su se maknuti partizani. I neprijatelj je vršio nad nama civilstvom teror. Iskupili su sve i divlje ustaše i zapalili čitavo selo. Ali mi se nismo dale zastrašiti. Vratili smo se našim izgorenim kućama i radili unaprijed za partizane da srušimo taj krvavi fašizam. Dosta je nastradalo civila, internirali ih, a po neke su i ubili. Nastanili se Talijani nedaleko našeg sela. Mi sve radile za partizane, mislile smo bolje da nas uhapse možda ćemo i ostati žive a drugovi neće. Naše žene mnogo su dale, govorile su: Ajde sine, vidi šta nam je neprijatelj učinio, ako se nećemo boriti biće nam još gore. I one rade još čvršće. Ne plašimo se što je okupator kuće popalio. Mi ćemo raditi. Uzdajemo se samo u svoju vojsku. Djeca su ostala bez majke, bez oca. Sve su starosti pohvatali, umrcvarili. Kad je otišao talijanski okupator došao je njemački okupator. Vršio je gora zvjerstva nego Talijan, umrcvario je 23 djece. Ostalo je 4 do 5 ljudi. Zapalili su kuće, zabranili da sabiramo sa našeg polja. Nismo smjeli našu mazgu da vodimo, našu lađu da izvedemo. Noću smo se probijali i nosili po 50 kila. Kad bi se približile našim njivama pucali bi u nas. Jedna žena dala je jednog sina u narodne borce i izgubila ga. Mi smo imale sažaljenja prema njoj pa je nismo zvale na sastanke, ona je prva kazala: »Zašto me ne pozivate na sastanke? Ja sam imala jednog sina umrcvario ga neprijatelj, ja hoću da osvetim mladost svoga sina.« Tako radite žene, jedino se pouzdajte u našu vojsku. Da Vam još nešto kažem: Pri kapitulaciji Italije nagazio je jedan čovjek na minu i izranila ga, jedan došo da mu pomogne. »Andare subito via« kaže mu Talijan. Posijali su ko kupus minu do mine, ranjeno je nekoliko ljudi.

Anđelka Marović, kotar Metković

Čim je čizma okupatora zagazila, naše su žene tlačene i internirane. U samoj Neretvi u početku niko nije bio nastrojen partizanski, već je bilo ustaški nastrojeno. Malo po malo sve više su počeli učestvovati u narodnoj borbi... Prije 8 ujutro i poslije 3 popodne niko ne smije izaći vanka jer će se strijeljati. Nedavno su Njemci objesili 20 drugova (Mučili su ih i Talijani. Popalili su im kuće u Opuzenu). Sami su se morali uspeti i staviti sebi lanac na vrat. Mučili su ih i tukli po tabanima i naložili vatru pod njima. U Plini ubili su nedavno 119. Doveli ih u jednu zgradu i strijeljali. Jedan se namazao po licu sa krvlju svoga oca i tako se spasio. Iz kuće su mu strijeljali brata, ženu i njegovu i bratovo petero djece... Djecu se nalazilo ispod mrtve majke gdje sisaju... U Kuli kod Metkovića bilo je sila talijanske robe i oružja. Žene su neumorno radili i danju i noću... Otišli Talijani došli Njemci. Jedna drugarica radila na terenu, išla je za Slivno (to je ispod Opuzena jedno mjesto), opazili je Njemci i ranili iz mitraljeza: sama se ubila kad je vidila ..će pasti njima u ruke. Imala sam brata studenta u Beogradu. Za njim Je bila potjera. Popalili mi kuću. Uhapsili mi brata, majku i sestru i mene

su htjeli ali ja sam udrila šakom u prsi i pobjegla. Mater, brata i sestru od tri godine otjerali su gole i bose u internaciju, ostala je mala sestra od 12, jedna od 9 i brat od 5 god. Majka u internaciji plela je boršice i pisala na rubu u fudru od jakete: »Draga ćerko imal iko živ od braće i sestara? hoće li iko staricu osvetiti«. Mislila sam da će me mati kleti, veselilo me kad sam čitala to pismo i vidila da mati misli na osvetu. S ovim završavam Smrt fašizmu.

Ružica Dimić, općina Stankovac

Kad sam vidila prve partizane bojala sam ih se... jednom su me odvele na sastanak, kad se sastanak svršio bila sam sretna i rekla da me opet pozovu, nisam se bojala ni Talijana ni bande. Sad radim na okupljanju žena, danas sve žene rade u mojoj općini.

Desa Kovačević iz Vrlike... jedna drugarica pravoslavna iz vrličke krajine živjela je u Vješća gori na Dinari, ona je dočekala partizane i prva držala vezu sa bosanskim partizanima. Ona je majka petero djece, muža su joj Njemci zarobili kod Beograda... tu je bilo u petom mjesecu oko 1500-2000 četnika, bilo je 60 partizana s njom, blokirali su ih gori. Ona je imala oružja, drugovi su je naučili rukovat... djecu je napustila i počela trčat za partizanima, letio je za njom četnik, ona je pucala i ubila ga. Drugi je ubio nju u trčanju. Tako se pravoslavna žena pretsjednica AFŽ i NOO borila protiv četnika. Proganjali je svekar i svekrva što je napustila djecu, ona je radila i nastojala da uče sve žene... i nije im pala živa u ruke (Slava drugarici Mariji).

(Jedna drugarica: jedna je pravoslavna drugarica ranila popa Đuića).

Soljan Nikica, kotar Makarska prilikom rada u Vrgorskoj općini održala sam sastanak sa odborom, upoznala sam tu jednu drugaricu. S njenim sam drugom bila u četi u Biokovskom odredu. Poslije svršenog sastanka upitala sam je: »Bil volila daje Mate s tobom?« »Volila bi ali kad znam protiv koga se bori nije mi žao da pogine«.

Jedna drugarica išla je ujedno selo gdje je bio neprijatelj da izvidi njegove snage, upala je u ruke talijanskih i ustaških zlikovaca. Zatvorili su je u Vrgorcu, nije priznala ništa i ako su je mučili.

U Kljenku (poslije ofanzive ta sela ostala su bez zrna žita iz svake kuće okupator iznio je po 10 kv. krompira i mnogo žita). Davali su po 2 kg. hrane. Narod je bio svjestan da je to zaslijepljivanje iz Kljenka nisu ni išli po tu hranu. Jedna drugarica je rekla, neće me ta dva kila žita spasit, neka pale i neka pljačkaju, neka nas muče glađu, ali iz sela Kljenka neće biti ni ustašak ni špijuna... nije bilo ni krumpira ni zrna žita, došla je prva zelen, brale su i dale našim četama, muzle krave i davale im mlijeko, oni su tad večeravali po četiri maruna i jednu kapulu... Samo u Kozici četnici su ubili 90 ljudi... žene Dragljana i Zadvarja probijale su se između neprijatelja sa užim i bremenima na leđima, hiljadu puta prešle su naše žene Biokovo pod kišom metaka, uvjerena sam da će sada i ako popale Biokovo žene ostati časne članice svoje organizacije i istrajati u borbi...

Evica Dragić, Savar kotar Preko

1942 god. došla su tri karabinjera u naše selo i vezali jednog momka, vodili ga u jedan klanac, mi se svi okupili oko njih, vikale smo: »sve ćemo rade poginuti nego druga dati« moj drug se bacio na karabinjera da ga raz-

oruža, ali su došla dva karabinjera i ranili ga, zato vrijeme utekao je onaj što su ga vezali. Nas osam iz obitelji utekli smo u šumu, zapalili nam kuću, imala sam djete od godine dana i 10 mjeseci. Došla je racija za nama u šumu, dala sam djete jednom drugu, on ga je odnio noću u vrt. Seljaci su prijavili Talijanima da je moje djete u selu, odveli su ga u Zadar i danas je tamo. Drugove koji su nam donosili hranu uvjek je neko tužio, svaki mjesec dolazila je racija na naše otoke. Petog maja došlo je 6000 vojske, pokupili su iz našeg sela 28 drugova i strijeljali ih, zapalili svo selo, crkvu opljačkali, pokupili su 10 najboljih drugarica, mučili ih da priznaju gdje su partizani, vezali su im oči i pucali kraj njih i govorili im: Ona nije priznala pa sam je ubio i tebe ću tako. Ništa nisu htjele priznati, sve žene potjerali u Vrbnik... racija je trajala 17 dana, 6 dana nismo jele ni mrvice, ni vode nismo pile, poslije bi pojele po koje zrno boba. Oko nas padali su metci od pušaka i topa i zapaljivih bombi, uvjek smo trčali, nikog nisu uspjeli uloviti... U Božavi su strijeljali 7, u Polju zapalili su selo i strijeljali 16 drugova, u Velom Ratu strijeljali su trojicu, u našem kotaru strijeljano je 120.

Kata Kezić, Pasićina kotar Metković

Pasičina selo je blizu ustaša i Talijana, tako su nas pritisli da nismo znale šta je organizacija. Došla je jedna žena iz Baćine i radila među nama, mene je prvu obuhvatila. Došli su Talijani i zapucali nad našim selom, mene su uhvatili, i moje petero čeljadi strijeljali, mene i oca odveli su u Vrgorac, ležali smo u zidinama na klaku i lugu, mučili su me nisam htjela ništa kazat, pušćali su mene i oca. Našla sam petero čeljadi mrtvih, tako sam bila žalosna, ali nisam klonula radila sam još čvršće, organizirala sam stare žene od 80 god. moja baba od 80 god. uspjela je organizirati odbor u ustaškom selu, nosila je pisma u vašici od vuštana... sad već otle idu i u partizane. Uspostavili su tako čvrsto odbor da daju sve za partizane... kasnije su došli Njemci i opet je bio jaki teror i nismo znale kako ćemo izvještaje upućivati i onda uhvatili one njihove magarce i vezali im talijanske buke krcate izvještaja na vrat i upućivali ih u ustaško selo (smjeh). Jedno veče dođoše naši drugovi u selo, mirno sam spavala, lipo je jutro osvanulo, od svukuda se vidi narod. Kažu, »ono su ustaše« kažem ja nisu nego drugovi, kad tamo bili su ustaši počeli su pucat. Partizani i ja skupa, ja nakrcala krcato breme robe, znam da naši nemaju, pa da ne padne ustašim u ruke, ne gledam ja na se. Dosta se drugova spasilo. Dvojicu su uhvatili, ubili su dva druga i jednu drugaricu. Kad opaziše mene: evo je, ova je partizanima nosila, uhvatije i ubije na mjestu, ja pobigla u zidinu izgorenu (dije naše selo popaljeno da nema nego zgarišta). Tamo je bila baba, rekla sam joj nemoj me odat nego me sakri, noge sam stavila pod kupu, a sač na glavu i nabacala grma nase, tako sam se ti put spasila, bili bi me ubili, a ja ostala i radim. Nemam nikog u kući, nego oca i dva brata, jednog brata od 15 godina uputila sam u partizane, dokazivala mu o našoj borbi. On je u prvoj proleterskoj. Imade 11 mjeseci da zanj neznam, ali se isto divim s mojim nejakim bratom (bravo) još ćir Vam nešto reći: sve su nam zapalili, nema sela golijeg i bosijeg, ali žene pomažu naše partizane nek su gole i bose. I ja sam ponosna što radim po AFŽ, i radiću još i dalje i još čvršće da prije dođe narodno oslobođenje.

Meri Lelas, Omiš

1939. naše su žene bile na vrhuncu borbe. U Omišu je tvornica Cetina, žene su vodile štrajk s drugovima 22 dana i uspjele. Za vlade Cvetković-Maček bila su hapšenja. Prilikom hapšenja druga Šperca žene su izašle pred auto i otele ga iz ruku policije. I čuvale ga 4 dana. Ali su ga ipak odveli. Poslije kada su u Mosoru počeli prvi partizanski odredi žene su vješto skrivale drugove. Najbolje su se pokazale žene iz Gata. Četnici su im palili i opljačkali selo, one su se borile još upornije i dali posljednji zalogaj za NOV i partizane. I danas će pomagati borce što su ostali u pozadini, sve će dati. Omiš je pasivni kraj, ima samo vina i rakije. Ipak žene svakog partizana počaste, one čvrsto rade daju drugovima i hranu i sve što im treba. Kad je pala Italija ustaše su preuzele vlast, apsili su svo pučanstvo, kad su čuli da će partizani u grad stavljali su roditelje i rodbinu partizana na bunkere. Žene su i dalje radile i slale drugovima izvještaje iz grada, šta se tamo radi, koliko ima neprijatelja. Naši su ipak pucali na bunkere, neke su žene ranili. Sad su sve već gore u partizanima, ono malo što je ostalo radi i daje podatke 0 kretanju neprijatelja u mjestu.

Vanja Tišma iz Bukovice, kotar Kistanje (Živjele srpske žene)

Naše srpske žene provodile su prve partizane i prenosile municiju. One su ih izdržavale. Kad je bataljon Bude Borjan svaki dan prolazio bilo je svaki dan ranjenih drugova. Nije se onda moglo doći do bolnice. Žene su ih sakrivali da ih ne bi našli Talijani i špijuni. Neki što su dezertirali iz partizana špijali su i nastao je teror. Talijanski teror žene nije uplašio. Njihova mržnja je sve više rasla. One su žrtvovale i same sebe. Iz dana u dan sve su više radile. Nekoliko je drugarica ubijeno, neke su mrcvarili po zatvorima. Kad su se osnivale bande nastali su teški dani. Nastojali su da odvrate žene od borbe, ali one su i muževe pregorjevale znajući da je njihov put samo borba. Svaki dan su borbenije. Samo borbom osvetiće smrt muževa i dobiti slobodu. Pri padu Italije otišlo je do 20 drugarica u vojsku. Ima 1 omladinki. U padu Italije žene Bukovice su izjurile na cestu i goloruke zaustavljale naoružane kamione, zapljenile su 60 pušaka, 5 pištolja i puno municije. Same su išle u pretres po kućama di su našle po banditskim familijama oružje. Predale su NOO-ima. Kad su došli Njemci u Kistanje, jurili su i na njih misleći da su to Talijani. Oteli su im nekoliko pušaka, a poginule su tri drugarice.

U jednom ustaškom selu naše drugarice čekale su u zasjedi ustaške žene i uhapsile su ih, a zatim pustili. Naše žene pokazale su veliku ljubav prema hrvaticama, nema razlike jel srpskinja ili hrvatica. Isprva su hrvatice bile ustaškinje jer su im muževi bili ustaše. Naše su žene radile među njima i hrvatske žene pristupile su nama i danas najljepša ljubav među nama blista u saradnji.

Prilikom proslave prvog maja i oktobra žene su odnosile u žicu letke koje su stavile u kudelju i bacale ih. Postale su sumnjive i banditi su ih pozvali da se prijave talijanskim vlastima. One su rekle da će doći i došle su, ali se nisu prijavile, već su razbacale po trgovačkim kućama letke i opet izašle iz kuće.

Palmina Grubišić, Solin

Govoriću vam o radu i naporu solinskih žena. Prvi odred solinskih partizana stradao je u Dicmu. Poslije su se masovno digli u partizane. U So-

linu ostale su same žene, na njima je ostao sav rad. Iz Splita i sa svih strana dolazila je roba. Nije bilo večeri kad se nisu uspinjale uz onaj teški Kozjak noseći po 25 kg. Noću išle su preko Kozjaka na ruke i noge. Godinu i po dana one nisu spavale. Prolazile su na sto metara od talijanskog bunkera. Kad bi se kamenčić pomakao Talijani su odmah pucali iz mitraljeza. Kiša, snjeg, led ništa ih ne bi sprječavalo, uza sve trebalo je prenjeti materijal. Jedno veče nosila sam s njima. Kad su donjele robu nisu pale od umora, zapjevale bi. Kad počne svitati idu kućama... Po dva puta na dan bila je blokada, često puta uhapse od 5 do 10 drugarica. Nije se samo u prenošenju sastojap njihov rad. Pisma, veze... sve žene u Solinu danas su u organizaciji AFŽ i sve dolaze na sastanke. Kad smo pregovarali pri padu Italije Talijani su dali časnu riječ da će se boriti protiv Njemaca. Po noći su došli kamioni. Trebalo ih je razoružati. Tu su bila samo dva druga. Skupilo se mnogo žena i omladine od 14 do 16 godina, i razoružale ih. Poslije se oružje nalazilo na cesti, a iz šume se čulo »Mama mia«. Kad se sve razoružalo žene Rupotine šest dana i šest noći nisu zaspale, dvaput su jele za to vrijeme. Trebalo je žurno prenositi materijal. U Solinu nema petokolonaša. Žene osjećaju svoju dužnost...

Vinka Kovačević, Trogir

Od prvog dana u Gornjem Segetu žene rade kao kuriri nose pošte i vrše obavještajnu službu. Kad su Talijani logorovali u Gornjem Segetu, starica Kata i druge žene po mjesecu su prele i plele za partizane. Kati su muža strijeljali, a ona ga je ostavila u kući i trči javiti drugovima, blokada je nemojte drugovi da vas uhvate Talijani...

Jedna druga žena javila je drugovima: moj muž je špijun on će vas upropastiti. Partizani su ga strijeljali, ona je poslala po malom sinu čauru i poručila: drugovi evo Vam možda će vam služiti još za kojeg špijuna. Pregrađivale su žene ceste u blizini neprijatleja. S pjesmom su po cijele noći radile. Kad je Italija kapitulirala, žene su ko jedna razoružavale Talijane. Stara Kata prva je digla teški mitraljez. Talijani su se čudili di stara slaba starica može da nosi teški mitraljez.

Kad je neprijatelj nadirao iz Šibenika, žene iz Marine nosile su u loncima ispod kotule hranu na položaj borcima. Svukle su postole i ostavile ih drugovima, a one se bose vratile... I danas će žene sve skriti u bunkere i prije poginuti nego pokazati bunkere. I starice od 80 god. obuhvaćene su u organizaciji. I one dolaze na sastanke, one koje prije nisu znale ko je prijatelj, a ko neprijatelj.

Kata Poljičan, Seget

, Kad su bili prvi partizani kod našeg sela sreli su mi sina i rekli mu da dana jedu po tri smokve. Zašto niste javili kaže moj sin i pošalje mene da idem u Seget da skuvam ribu. Pola skuham na brujet pola ispečem. Nosila sam pisma. U moju su kuću od svakle dolazili. Tako su 29. 6. 1942 došli 5 bračana i 22 druga sa drugih škoja k meni u 11 sati noću. Nisu znali gdje

čić (sad je u Italiji) rekao je di su partizani, došli su Talijani i pohvatali su 5, a dva su poginula, jedan bračanin dođe sav krvav k meni, pari da je u krvi obuko, preobučemo ga i dademo mu kruha i sakrijemo ga da ga ne bi našli fašisti. Jedna mi žena kaže da pasi obljetaju po gaju, da je du našeg

druga. Pošli smo viditi i našli krvavu stinu i ništa više. Jedne noći u 11 uri zovnu me jedan drug »Greda« (tako su mi drugovi dali tajno ime) a ja »dobro«. Drugarice, znaš li koliko je drugova uhvaćeno? Pet je uhvaćeno a dva su mrtva. 18 se spasilo. Kaže on da bi iša dalje naprid a nezna jel blokada. Pošaljem ja jednog malog sina da izvidi i drug je otišo na Mosor.

Na 11. 7. 63 partizanca večerali su kod mene. Djeco čini mi se idu kamioni za Seget, izbrojili smo 70 auta. Idite djeco poginućete. Moj sin sa dva druga pošao je na izvidnicu. Kad su došli na vrh brda našli su tamo talijansku izvidnicu, koja je prije njih došla. Zapucali su. Dolazi drug pred moju kuću ranjen i kaže: poginula su dva druga i tvoj sin. Kažem ja, hvala Bogu za oslobođenje naroda su poginuli, dala sam mu rakije i uputila ga, a ja sam otišla u drugo selo da vidim dva druga jesu li poginula, tamo nađem sve kuće zatvorene, svak je pobjego. Kad sam se vratila zgodnu me i rane me u ruku. Lizla sam na rukama i koljenima do četvrtog sela, vidila sam da su mi kuću ponovo upalili a nisam znala da su mi muža ustreljili. Kad sam se večeri vratila kući rekle su mi žene: »Kud ideš jadna nevoljo, muža su ti strijeljali«, i tu me velika tuga uhvati, ja odoh u selo nisam htjela gledat rane moga muža. U selu sam javila drugovima situaciju, nisam mogla se smirit samo sam imala duh u sebi da osvetim muža. Drugovi su rekli poginuo nam je naš otac, mene su zvali partizanskom majkom. Dala sam dva sina u borbu i jednu kćer. Jednom se moja kći izgubila od svoje jedinice i rekla: »volila bi da sam izgubila majku, nego svoju jedinicu« jer me je naučio drug Tito u Crnoj Gori kako se treba vojevati. Jednom u četi izula je papuče i rekla političkom: Idem vidit kako stražar čuva stražu? Dolizla se do njega i ščapa ga za vrat«. Kako bi čuo neprijatelja, kad nisi mene čuo? Drugi put pitala je drugove koji nisu dobrovoljno došli? Jedan iz Okuka se javio. Nisam htio doći u borbu činili me odbornici da dojem. Ti ćeš noćas samnom u patrolu, dajte mi revolver i druga i namignula na toga. Ovaj se uplašio i stao molit, a od onda je najprvi bio u patrolama i svugdje.

Tonča, općina Makarska

Makarska općina dala je puno žena boraca u redove NOV, a ima i žena politički bataljona. Jedna drugarica čijeg su muža strijeljali radi i dalje, danas je pretsjednica AFŽ u Podgori i najodanija, daje sve za vojsku.

Stara Janja Glamožina iz Živogošća od 70 god. dolazi na sve sastanke. U samom gradu Makarska su bile demonstracije gdje su žene učestvovale.

Dara Vukojević iz Knina

Kako trpe srpske žene od četničkog terora u Kninskoj krajini. Od prvog dana su se počele organizirati i raditi. U jednom selu su se osnovali četnici, ali naše se selo nije odazvalo unatoč terora i drugarice su ostale nepokolebljive i radile za NOV. U trećem mjesecu došli su četnici i uhvatili 6 skojevaca i sve su strijeljali, jednom su štapom razbili glavu, ali nisu ništa odali. Za jednim su 400 metaka ispalili. Uspjelo im je uništiti sav materijal. Bacio se na jednog četnika, oteo mu pušku i pucao. Kad su ga ranili sam se ubio. Drugarice su zatvarali i gonjali. U šestom mjesecu uhvatili su neke drugarice. Đuić je rekao, treba sve da strijeljamo na dušu popa Đuića. Prebacivali su ih preko zida od dva metra i noseće i bolesne žene. Tukli su ih,

zatim ih stavili u desetine i da će biti svaki osmi i deseti strijeljan. Talijani su se pravili da su oni spasioci i nisu to dali. Jednu drugaricu su mučili, zapalili peć i rekli joj: »Svlači robu i ulazi u peć, ali ona nije htjela se svući, nego je rekla hoću da sa robom izgorim.

Neki dan su došli Njemci sa četnicima. Strijeljali su starce i dečke od 14 do 15 godina, pljačkali su selo. Od prvog dana tuku i pljačkaju, a ni jednog špijuna ne mogu dobiti. Neki dan su sprovodili 47 naši ljudi krozjedno banditsko selo: »Ne marite misliti izrodi osvetiće nas drugovi ako nećemo sami« rekli su vezani drugovi. Iz Otona strijeljali su staricu od 60 godina. U Žarišću strijeljali su šest drugova i jednu ženu. Svega im je u lice govorila jedna žena što su je zaklali na oči muža, a onda i njega ubili... Raskrili su kuće, kad su moju raskrivali jedna šina ubila je jednog Njemca. Otjerali su mi kravu, a ona pregrizla uzicu pa utekla i ako su za njom pucali. Djecu su tukli, ali ni djecu nisu za se pridobili. Došla je prva lička brigada. Nismo znali da će doći. Drugarice su bose istrčale da ih vide. Sutradan su ih cvijećem obasipale. Sa brigadom je otišlo 6 drugova i 2 drugarice iz sela (Živjele žene srpkinje).

Anka Srzić, Makarska

... naše su žene po dva do tri puta na dan nosile brime uz Biokovo drugovima na položaj. Kad je neprijatelj sve opljačkao na Drveniku, žene su sakrile mriže, a onda same lovile, ispekle ribu i nosile borcima na položaj. One se probijaju kroz žicu i dijele letke u Makarskoj, gdje su razbojnici opkolišeni sa sve četiri strane. Ustaše stavljaju naše matere na bunkere. Ustaše su utekle i naše majke vezali na bunkerima. Naši su ozgor pucali i čuli glasove svojih matera... U Vrgorcu žene su najurile nakazan i demonstrirale čitav dan, morali su im otvoriti blok.

Žene su sve shvatile svoju dužnost i potrebe svoje organizacije. Te žene daju sve od sebe. Danas će vidjeti neprijatelj koliko ga se mrzi. Neće naći ni jedne žene, ni jednog djeteta. Sve smo polomile i porazbijale da fašisti ne nađu.

Soka Hrnjak, Vis

Mi sa Visa nismo ništa uradile prema ovim drugaricama. Neprijatelj je provodio jak teror. Mi smo u fabrici vodile štrajkove, sabotaže i demonstracije. .. uhapsili su nam jednu drugaricu, a mi smo navalile i otele je iz ruku neprijatelja. Mi smo stvorile tvornički odbor i preko njega postavljale svoje zahtjeve. Kad smo vodile štrajk, jedna štrajbreherica slomila je otpor 500 žena. Ja sam je polila katranom. Tužila me, pa sam morala u šumu pobjeći (Živjele radnice Komiže).

• • • Benkovac

Naše žene srpkinje nisu mogle doći do organizacije, dok nije Italija kapiturlirala. U mjestu Benkovcu bilo je mnogo četnika i ustaša. Ja sam uspjela stvoriti odbor AFŽ sa drugaricama čija su braća četnici. Mnoge drugarice nisu htjele prići jer su se bojale da će ih one odati. Mi smo govorile

četnicima: »Vi nesreće, šta radite, protiv braće se borite«. Oni su govorili da su to ustaše u šumi (to bi njima komandiri držali prediku). Dok nisu drugarice primorke Hrvatice došle da nam pomognu nismo znale šta je organizacija. .. Mi ne smijemo po danu sakupljati, nego po noći, a okupatori bacaju svjetlo. Kad je bila kapitulacija i žene su razoružavale... Kad su Njemci udarili na Benkovac, svi su izbjegli, ostala su samo dva druga i jedna drugarica. Oni su se htjeli predat, a ona nije dala, već je bacila bombu i ubila jednog Njemca. Strijeljali su ih pred kasarnom... Stegnjaić vođa četnika prisiljava drugove da odu u četnike. Žene znaju da im Stegnjaić nije prijatelj. On je ubio šestogodišnjeg sina svoga brata partizana... Mi smo skupljali hranu za djecu iz Biograda, za hrvatsku djecu... Prije smo vikale jedne protiv drugih, a sada su sve žene plačući davale za hrvatsku djecu, i skupile 700 kg... Narod je uvidio da su sve ono izdajice što lažne riječi siju među nas... Ima mnogo popaljenih i opljačkanih sela... Čudili su se banditi kad smo ih dočekali i razoružali. Oni su nam pričali kako su progonili i klali djevojke. Oni između njih koji su zakrvarili, otišli su u žicu, a drugi su prišli našim redovima.

... Splitska, Brač

Jedna majka imala je četiri sina. Poslala je jednog: »Idi sinko i ne vraćaj se dok ne doneseš narodu slobodu«. Naišli neprijatelji na drugog njenog sina i pitaju ga di je partizanski logor. Rekao je da nezna, a oni ga raskomadali. Majka počela kupiti njegove moždane i svezala u maramu. Jednog su joj sina kući uhapsili i odveli u internaciju. Jedan je ostao kod kuće i mati mu je rekla: »idi sinko osveti brata, ja bi išla ali moram čuvati malog od sina«.

Dva su joj sina poginula, a ona ni jednog sastanka nije propustila. Oplela je sama 64 para čarapa za našu vojsku.

Drugarica Blaženka Mimica: Iz Vaših izlaganja vidi se da je stvoreno jedinstvo žena Dalmacije, vidi se da su žene uvidjele ko im je prijatelj, a ko neprijatelj.

Savjetovanje ćemo nastaviti sutra.

(Živio drug Tito, KP, NOV, Crvena Armija, Staljin, AFŽ, živjelo jedinstvo hrvatskih i srpskih žena, pjesma)

Drugi dan savjetovanja 18. XI. 1943 drugarica Marija Novak: »Nastavljamo sa radom i prelazimo na drugu tačku dnevnog reda«.

Izvještaji iz pojedinih organizacija

Drugarica Radojka, okrug Knin

U našem okrugu imade i Srba i Hrvata. U Drniškom kotaru imade 95% hrvatskog življa, koji su također pod uticajem ustaša. Sela sa srpskim življem također su pod kontrolom četnika,koji stanuju u tim selima. Što se tiče srpskog življa u Drnišu taj je barem sa simpatijama na našoj strani. Žene u tim selima svakodnevno rade i daju svoj udio za naš pokret.

Prominsko-miljevački kotar

Ovdje živi hrvatski živalj. Dosada su bili dobro bezbrižni, nisu učestvovali u političkim borbama. Bilo ih je teško pokrenuti, u posljednje vrijeme ipak je pošlo za rukom dignuti ovaj narod. U svim mjestima ovog kotara postoje naše organizacije. U Prominskoj općini u svim selima, u Miljevačkoj nema u 2 sela.

U vrličkom kotaru

Isto ima i hrvatskog i srpskog elementa. Hrvati do nedavno bili su ustaški nastrojeni. I što je najvažnije bili su naoružani. Međutim, poslije dolaska NOV ti su krajevi ostali bez oružja. Srpska sela toga kraja danas više ne učestvuju kao ranije u četničkim akcijama. Više ne odobravaju saradnju četnika sa Njemcima i ne žele primiti oružje i ako četnici vrše pritisak. Tako u selu Cetini nisu stupili četnici skupa sa Njemcima u borbu protiv partizana. U vrličkoj krajini što se tiče naše organizacije možemo reći da već su nekoliko puta formirani mjesni odbori koji funkcioniraju dotle dok je tamo naša vojska, pogriješno je da smo radili legalno, jer smo tako kompromitirale te žene, pa čim bi neprijatelj upao u selo počeo je da proganja te žene. Ali danas ipak i ako pod teškim uslovima ipak rade i to ilegalno.

Najaktivniji **kotar** u našem okrugu je **kninski** za kojega kažu daje četnički, ali mi znamo daje on naš. U ovom kotaru svakodnevno padaju žrtve, narod sve više trpi pod terorom, i ako pod teškim uslovima u svakom selu imamo organizaciju i nema sela u kojem nema naših drugova i drugarica. Tu **se** može raditi i ako pod vrlo teškim okolnostima. Ovaj kotar daoje 1800 do 2000 partizana i samo oko 700 četnika. Znamo za bezbroj herojskih podviga naših drugova u tom kotaru. Zvjerstva neprijatelja nije slomio naš otpor. U kninskom kotaru formiranje Kotarski A.F.Z. i postavljen zadatak formiranja Općinskih odbora. Moglo bi se mnogo o tome pričati kako su **naše** žene pomagale NOV sa puškom u ruci sa kurirskom službom, obavještajnim izvještajima, a najviše sa materijalnim pomaganjem. Plele su čarape, džempere, davale sukno, hranu itd. Ispočetka bilo je teško pristupiti jer su nepismene.

U Prominskom kotaru ima 95% nepismenih. U drniškom 90%, u vrličkom 90%, u kninskom 70%. Bilo je teško pristupiti ovim ženama, ali voljom i odlučnošću naših drugova ipak su postignuti dobri rezultati. To se vidilo pri formiranju NOO. U svakom mjestu naše drugarice su u NOO, jer su pokazale da su sposobne i da ih se ne može zamjeniti. Žene razbijaju mišljenje muškaraca koji ih žele kočiti u radu.

Neprijateljski pokušaj da u kninskom kotaru formiraju svoje organizacije nije uspio jer su naše organizacije u tomu spriječile četnike. Četnici su doveli u sela svoje t. zv. vojvotkinje da formiraju ženske četničke organizacije na osnovu našeg AFZ. Ali o tome nisu htjele žene ni da čuju, a kamoli da idu na sastanke. Privrženost žena je na našoj strani. Neprijatelj nije imao i neće imati podršku u našim ženama. Isto tako žene koje zbog straha da budu kompromitirane nisu pristupile nama nisu htjeli niti k njima iz istog razloga.

_ Između AFŽ i USAOH došlo je do sukoba. AFŽ počeo je ranije prodirati među žene i obuhvatio je prvo omladinke sa kojima smo dalje prodi-

rali. A kad je formiran USAOH počeo je odvlačiti sobom omladinke koje su bile u AFŽ. Međutim, treba da prestane taj sukob. U posljednje vrijeme ukazuje se saradnja između ovih dviju organizacija. Baš zajedničkim akcijama rješavamo te nesuglasice. Prilikom proslave oktobarske revolucije vidjeli smo da smo zajednički mogli mnogo više učiniti.

Okružni inicijativni odbor AFŽ ima **4** člana. Nije bilo moguće birati demokratskim sistemom. Po svom radu ovaj odbor nije ispunio sve zadatke, da obuhvati sve žene. Radi toga što je neprijatelj u selu, odbornice se po dva mjeseca nisu mogle sastati. Osim toga naše mlade drugarice nisu još bile u stanju da se snađu u danom momentu, i da učine tako, kako bi mogle najbolje koristiti našoj organizaciji, jer još nemaju iskustva i dovoljno samoinicijative. U selima gdje je neprijatelj, nije se moglo pozvati sve žene, i formiranje nije bilo moguće već samo grupe od 10 do 15 žena, od kojih su 2 bile odbornice. One su imale zadatak prodirati dalje i okupljati nove žene.

U našem okrugu ima tri veća mjesta: Knin, Drniš i Siverić. U Kninu postoji naša organizacija, koja se do sada nije širila, jer su se drugarice iz mjesnog odbora bojale da se ne kompromitiraju. Drugarice okupljene oko naše organizacije izdizale su se politički, ali nisu uspjele masovno obuhvatiti ostale žene. Međutim u zadnje vrijeme i pored velikog terora, žene Knina rade i njihov prilaz naravno je mnogo veći nego u selima. Žene su bile veoma konspirativne i nikada nisu pale u ruke neprijatelja. U posljednje vrijeme omasovljenje naše organizacije u Kninu utječe i na rad u selu. U Kninu u roku od 20 dana broj im se popeo od 13 na 60 poslije dolaska jedne drugarice k njima. Doprinosi su im drugačiji nego doprinosi sa sela, u glavnom kancelarijski i sanitetski materijal. Prenošenje pošte vršile su pod najtežim uslovima, bile su veoma konspirativne. U zadnje vrijeme omasovljenje naše organizacije u Kninu ima utjecaja na okolna sela, baš tamo gdje mi ne možemo doći.

U Drnišu postoji organizacija i ako mlada, jer se prije nije moglo zbog domaćih ustaša, koji su poznavali teren i naše ljude, pa je sa Drnišem bila veoma loša veza. U Drnišu imamo mjesni odbor od 4 člana, obuhvaćeno je oko 25 drugarica. U samom Drnišu nalazi se režija duhana, tu su zaposlene uglavnom žene. I ako se pokušavalo pristupati tim ženama, do danas nije uspjelo obuhvatiti te radnice, jer su to uglavnom žene i sestre ustaša. U Siveriću zaposleo je oko 300 žena u rudarskim oknima. Pristupanje tim ženama lakše je nego u Drnišu, i ako su i te žene povezane ustašama i četnicima, čijom su preporukom one došle na ovaj rad. U Siveriću jedna je radnica drugarica dobila zadatak da se bavi tim ženama i da ih nastoji okupiti. Organizirano je ukupno 10 žena, a one su sebi uzeli kao zadatak da dalje prodiru među ostale žene, i ako je to vrlo teško. Način pristupanja je taj, da razgovaraju sa ženama o onome što ih najviše dira, a to je loša plaća. Njima se može samo na taj način pristupiti, što će im drugarica tumačiti zašto su njihove nadnice tako malene, tko je tome kriv, i tako ih povesti u borbu za bolje uslove života.

Moglo bi se još mnogo pričati o žrtvama žena, naporima, koje polovinu svoga rada u našem okrugu imaju na svojim leđima. One pokazuju, da će kao i do sada, u budućnosti još više raditi, sa još više ljubavi i odlučnosti, više požrtvovnosti krenuti napred. (To vam je taj izvještaj. Aplauz).

Drugarica iz zadarskog okruga

Iznijet ću vam izvještaj o našem radu u okrugu Zadar. Od prvih dana borbe bilo je krajeva u našem okrugu odakle su polazili naši drugovi u borbu. Žene su već prije deset mjeseci stupile u borbu to su bile omladinke iz sela Mali Iž. Njih oko 50 pošlo je sa 210 omladinaca, od njih je ostalo malo. One su dale mnogo od sebe. Poslije toga mnogo mjeseci žene ostalih sela nisu znale na NOB, ali razvitkom naše borbe žene su počele aktivno učestvovati. Preko 200 naših omladinki otišlo je u redove NOV i na drugi način pomažu u bolnicama, u kampanjama za vojsku i za nastradalu djecu. Osim toga u kotaru Biogradu sakupile su žene 6 i po kvintala hrane za gladnu djecu kotara Preko. Srpske žene Benkovca sakupile su 7 kvintala hrane za hrvatsku djecu. Na taj način naše žene učestvuju u našoj borbi. U Benkovcu žene koje su primitivne nepismene i žive zabačeno, one još stoje po strani. Na njih još imaju uticaja ustaši i četnici. To su većinom banditska sela (banditi se zovu antikomunstička milicija). Takvih sela ima još dosta gdje nije prodro antifašizam. Tu je veliki teror i opasno je prodirati, ali mi ćemo nastojati, da i ovdje prodremo, da i ovaj kraj ne zaostane.

U NOO-ima učestvuju žene, ali samo formalno. One prepuštaju drugovima da sami rješavaju, a u nekim selima se i ne dopusti da žene pristupe. Što se tiče odnosa USAOH-a i AFŽ-e, isto još postoje razmirice. USAOH oduzima omladinke iz odbora AFŽ i govori im daje AFŽ samo za stare žene. U kotaru Preko osim u 5 sela svugdje ima mjesnih odbora i 1 općinski odbor. U samom kotaru Biograd bilo je 12 odbora. U Benkovcu nije bilo ništa sve do osnivanja okružnog odbora. U tom odboru imade 5 članica. Do danas se uspjelo da u kotaru Benkovcu osnuje 27 mjesna odbora u 60 sela. 2 općinska i K.I.O. U kotaru Biogradu postoje sva mjesna odbora osim u 3 sela, sva tri općinska i 1 K.I.O.

U kotaru Preko održano je 5 općinskih konferencija, izabrao se kotarski odbor i plenum od 15 drugarica, ali se taj nije nikada sastao. To je bio propust i do danas naša organizacija nije učvršćena. Ona je masovna. Odbori nisu u stanju da izdižu žene. Žene traže uvjek novo, a mi ne znamo. Potrebno bi bilo držati kurseve za odbornice i za žene. U kotaru Benkovcu trebalo bi analfabetske tečajeve, tu ima 90% nepismenih. U kot. Benkovcu teško je okupiti žene, jer su razbacane po zaselcima. Često ih okupljamo jednu po jednu na putu. Unapred ćemo gledati da se do svih žena probijemo a ako ćemo možda stradati, nastojati ćemo im pristupiti i nećemo se plašiti. U okrugu Zadar ima jedan Okružni odbor, tri kotarska, 11 općinskih, 5 biranih na konferencijama, 13 domova. Dom najbolje radi u Biogradu. Svake večeri se žene sastanu, tu pletu, vesele se itd. Otišlo je 22 žene u partizane. Učestvuju u proslavama, govore na mitinzima. Uspjela je kampanja sakupljanja u Benkovcu. Skupili su 7 kvintala za Zaton. Druga kampanja bila je sakupljanje smokava, onda sakupljanje vune (70 kg).

Drugarica Blaženka Mimica: Kako ste sprovodile kampanje? Kako ste objašnjavale za koga je to?

v Smo kube do kuće i rekle da sakupljamo za gladnu djecu Vodice i Zatona i žene su plačući dale, i sve su dale. Na sastancima i zborovima smo objasnili zašto se treba pomagati toj djeci. U Zadru nemamo organizacije, jer su Njemci odmah poslije pada Italije okupirali Zadar.

Drugarica iz Biograda (okr. Zadar)

Biograd je dao dosta od sebe. Naše žene su već prije pada Jugoslavije bile organizirane. Još kad je Maček išao u Beograd, mi smo već onda pisale parole i radile sa ženama. Žene u Biogradu su dosta politički izgrađene i majke su same upućivali svoje sinove u borbu. Sve žene su za nas, samo dvije tri žene nisu, koje su pale pod utjecaj Silobrčića.

Poslije kapitulacije i ove su prišle nama. Odlaze u dom, i ako su im kćeri strijeljane, one se nisu zaplašile. Na 7. XI. naše žene mnogo su pomagale sa USAOH-om oko sakupljanja za bolnicu i vojsku. One pomažu žene iz Preka, koje su došle u rodilište. U Biogradu nema niti jednog muškarca, žene govore »volimo da su poginuli slavno, nego da ih oni mrcvare«. Otišlo je 15 drugarica i 200 drugova u NOV. Strijeljano je 22, od toga 4 drugarice. I moju sestru su strijeljali, umjesto mene. Moja majka čuva moje dvoje djece i od braće još petero, ali to njoj nije teško, pa pored toga prima ranjenike i pomaže gdje može. Prva je došla da vidi moju sestru, na kojoj su se vidjeli 9 uboda, a na zetu 12 uboda nožem. Ja se divim da imam takvu majku. Žene su ostale čvrste. Sva sela su dobra, osim Turine. U Obrovcu sam bila na zboru poslije kapitulacije i uspjela sam uspostaviti odbor, ali kad su došli Njemci opet su prešli k njima, ali ćemo u buduće znati kako ćemo postupati s takvim ženama. U Biogradu smo kaznili 2 žene sa prisilnim radom, to su žene koje su išle s Talijanima. One su očistile sve zahode i držimo ih pod strogim nadzorom. Druge dvije su pobjegle.

Kad su došli Nijemci i banditi u Biograd, sve je bilo zatvoreno, nije se moglo vidjeti niti jedno dijete. Lupali su na vratima, ali nitko nije otvarao. Razvratili su dućane i opljačkali. Šetali su dva sata, nisu našli nikakvo uporište i kako su došli tako su i otišli.

U Benkovcu dočekali su Njemce grožđem. Mi nećemo držati one koji nam smetaju. Neka nas je 2000, ali neka su kako treba. Mi smo se digle u borbu da držimo ono što valja, a ne ono što ne valja. Povodom kampanje objašnjavala sam ženama kako su more krvi žene prolile za jedinstvo hrvatskog i srpskog naroda i mi ćemo se boriti sve do dičnog završetka.

Drugarica iz Šibenika

U našem okrugu ima tri kotara Kistanje, Šibenik i Vodice. U početku su Vodice bile politički najbolje. Ali uslijed terora nije se moglo izražavati. U kotaru Šibenik bilo je stanje najbolje, bilo je poluoslobođeno. Kad bi došli u raciju, naši bi se povukli, sklonili materijal u bunkere. U Kistanju je veliki teror, tamo su bande. Šibenski kotar ima tri općine. Općina Zlarin je slaba, osjeća se rad 5 kolone. Kad bi naši odredili zbor, odmah bi rekli evo neprijatelja da nas ometa. U općini Dubrava se nije moglo pristupiti radi žice. U tim općinama nema naših organizacija, jer su tu bande, a sada je još teže, jer je došao Njemac, a osim toga ustaše i četnici. Mase su ipak uz nas, žene rade oko vojske, ali 5 kolona širi alarmantne vijesti. Krivnja je naša da nismo bolje učvrstili organizaciju. Teško je radi toga jer nema veze. Kotarski odbori se slabo sastaju, nisu sve svijesne.

Najbolje je u Primoštenu, ima 8 drugarica u odboru AFŽ, i ako su nepismene, vrlo su dobre. U NOO-u su vrlo aktivne drugarice i samoinicijativne.

U kotaru Šibenik ima... mjesna odbora sa 120 odbornica. 80% antifašistkinja. U neka sela pravoslavna nije se moglo prodrijeti. Gdje je više katolika oni su organizovani a pravoslavni nisu, a gdje je više pravoslavnih oni su organizirani, a katolici nisu. Drugarica Luce pita, zašto nije uspjelo prodrijeti u pravoslavna sela. Odgovor: bio je veliki teror bande. U početku učestvovao je mali broj žena, ali se naša organizacija ipak vremenom razvila. Ispočetka je odlazak naših drugova u partizane povezao naše žene. Kad je prva grupa partizana iz Šibenika prošla kroz Bukovicu, srpkinje su im pomagale, hranili ih, prali i krpali. U mjestu Šibeniku ispočetka radile su dvije grupe žena. Nismo drugima ni pristupali, izdat će nas, mislile smo. Poslije prve zemaljske konferencije AFŽ, postavilo se pred nas zadatak omasoviti organizaciju. Pristupili smo učvršćenju da obuhvatimo sve žene, koje su antifašistički raspoložene. Osnovao se kotarski odbor AFŽ za Šibenik. Tri kotarska odbora i mnogo općinskih. Mi smo imali pomalo uspjeha, osvajali smo ulicu po ulicu, kuću po kuću, ženu po ženu. Bilo je teško jer se žene ranije nisu interesirale politikom, a s druge strane veliki je teror. Razdijelile smo se u 10 sektora i podgrupe. Tako smo uspjele okupit sve žene. Onda smo prešle širem radu. Podijelile smo podgrupe po strukama, zatim smo osnovali mjesni odbor struke, sakupljale smo, plele, šile, bez organizacije. Kasnije smo iz mjesnog odbora struke stvorili pravi odbor, koji je imao dužnost sakupljanja, dok je mjesni odbor AFŽ imao da politički izdigne žene. Iz radnog odbora ušla je jedna drugarica u mjesni odbor AFŽ. Kampanja za nepismenost je uspjela i iznijele smo izvan žice 1800 zadaća, olovaka i drugo. Zatim 300 do 400 kg. hrane. Svakog mjeseca sakupilo se 10 do 11 hiljada lira. Pomagali smo materijalno one porodice čiji su članovi bili partizani i zato nisu primali deke. Otkada su Njemci došli u grad žene još više rade, one su same poslale muževe i sinove u partizane da ih Njemci ne bi uhvatili. Neke žene srpkinje nisu obuhvaćene, jer su njihovi članovi u četnicima, pà smo se bojali da nas ne izdaju.

Sakupili smo mnogo robe za ranjenike. 30 lancuna, 120 šugamana, sanitetski materijal itd.

U Šibeniku je prije bila ženska organizacija »Hrvatsko srce«. One su se tukle sa pravoslavnim. Od tih žena mnoge su pristupile u našu organizaciju. Prije su bile ženske gospodske organizacije »Ženska zadruga«, »Kneginja Ljubica«, »Kneginja Zorka«. Održavale su čajanke za sakupljanje djeci. Pile su čaj i pričale, a djeca su ostala gola i bosa. One nemaju utjecaja među našim ženama. Žene sve rade za nas, služe za vezu, a pioniri su pomagali. U NOO bila je jedna drugarica ali su je drugovi kočili u radu. U Šibeniku ima 1 mjesni odbor od 8 članova, 5 mjesnih odbora po strukama, 30 pododbora, 300 do 400 žena dolazi na sastanke, a pomažu oko 3000 žena. I Križarke su prešle u AFŽ. I ja sam bila 7 godina križarica i evo gdje sam svršila. Kad dobiješ naređenje da imaš obuhvatiti jednu ženu za 8 dana, a drugih 8 dana razgovarati s njome, a sljedećih 8 dana dovesti je na sastanak, upoznaš je tako da kad idemo na pazar uhvatim je pod ruku kao da je najbolja prijateljica, pođeš s njome i razgovaraš. U bolnicama smo poradile i kod švora, koje daju i materijal, čak su dvije od njih htjele ići u partizane. Drug Miloš: »Povucite ih u bolničarke«.

U okrugu ima 8700 organiziranih žena, 4500 dolazi na sastanke, seoski odbora ima 75, odbornica 460. Nepismenost je velika, a gdje su žene pismenije, kao u Vodičkom kotaru, mnogo je lakše raditi.

Drugarica iz vodičkog kotara

U našem kotaru ima 3 općine. U vodičkoj općini bile su za vrijeme Jugoslavije HSS-ovke, kao i njihovi muževi, ali su vidjele da dolazi opasnost od fašizma i prešle su u AFŽ. Bilo je 120 ustaških žena, zato se organizacija mogla slabije razvijati. U 4 sela bilo je 100 organiziranih žena. U početku 1943 sve su bile uhapšene i poslane na Molat. Pustili su ih u šestom mjesecu. Do onda nismo mogli prodirati, nego tek u zadnje vrijeme. U općini Tišan[6] ima mnogo nacionalista. Od šestog mjeseca se počelo prodirati. U Vodicama i Tišnju[7] su danas masovne i čvrste organizacije. Postoje radne čete, pišu se parole, učestvuju u proslavama i sada kad je neprijatelj tu, dolaze na sastanke. Sašile su 1000 pari gaćica i košulja.

U Stankovcima se uopće nije moglo raditi, fek omladinke su pristupile. Općinski odbor u Vodici ima 750 organiziranih žena, od toga 60 do 90% nepismenih. Ima 4 mjesna odbora. U općini Tišnja[8] ima 957 organiziranih žena, 5 mjesna odbora. U Stankovcima ima 640 organiziranih žena i 9 mjesna odbora.

Drugarica iz kotara Kistanje

Ranije je bila loša politička situacija. Osjetio se je utjecaj ustaša i banda. Žene su radile neorganizirano. Poslije pada Italije pristupilo se radu masovno i dosta bolje nego prije, ali ne još tako kako bi tribalo. U Skradinu i Kistanju još su pod utjecajem reakcionarnih klika, koje pokušavaju da otrgnu žene od nas, ali žene to neće, one vide tko su oni. Kotarski odbor se raspao, dvije su otišle u vojsku. Ima tri općinska odbora od toga je jedan inicijativni, 21 odbornica, 43 mjesna odbora sa 205 odbornica, kotarski inic. odbor od 5 članova, ukupno ima organiziranih žena 2620, a u NOO-ima 46 odbornica. One prije kapitulacije nisu shvatile dužnost, mislile su da su predstavnice AFŽ, a danas djeluju u NOO-u kao i ostali članovi. Sudjeluju u svim pitanjima. Da bi imali što više žena i da ih politički podignemo stvorili smo ilegalni odbor. Ima 80% nepismenih, što je velika šteta. Iz naših odbora USAOH je oduzeo omladinke, tako da su više odbora ostali bez i jednog člana. Sada smo uvidjele da nije šteta što smo ih prepustile, jer kako se one razvijaju, tako prenose na svoje matere i čak su ih nekad silom odvodile na sastanak.

Okrug Makarska

Mi smo arhiv spremile radi situacije, nismo mogli uzeti sve podatke. Početak rada s ženama nije bio lak kod nas. Kako se razvijala N. O. Borba, tako se razvijao AFŽ. Na Biokovu su žene radile kolikogod su mogle i kad su vidjele da se brinu za interese žena, svi su masovno prelazili na našu stranu. Ima tri kotara: makarski, metkovski i Imotski. Ima dva mjeseca da je spojen i kotar Ljubuški. Politička svijest žena na makarskom kotaru je

6, 7 i 8 Vjerojatno se odnosi na Tijesno

na najvišoj visini. Nema žene koja se ne interesira za političku situaciju. Imotski kotar bio je ustaški raspoložen. Vidjeli su samo Pavelića, sve dok nije naša vojska prošla kroz nj. Pretežno su sada njihove simpatije na našoj strani. Metkovski kotar stalno je okupiran, a na poluoslobođenim krajevima simpatije su potpuno na našoj strani. Ne vidi se simpatija ni za koju drugu stranu. U Neretvi su Bjelovučić i HSS imali utjecaja. U gradu Makarskoj, Vrgorcu i Metkoviću hodile su žene s Talijanima, ali nisu imali utjecaja na druge žene. Otišlo je 207 drugarica u partizane iz ovog okruga. U makarskom kotaru su se mogle slobodno sastati masovno, a to se nije moglo u drugim kotarevima. U makarskom ima samo 200 nepismenih žena. U metkovskom kotaru najnepismenije je u poluoslobođenim krajevima 70%, a gdje su pismene ne možemo zalaziti. U Imotskom ima najviše nepismenih, prosječno 65%. Mogli smo održati samo jedan analfabetski tečaj. U selima ima škola za djecu u saglasnosti sa NOO-ima, gdje i stari polaze školu zajendo sa djecom, ne baš redovito, ali kadgod je moguće. Mi nastojimo da otklonimo nepismenost. Domove nismo otvarali, tek pred nekoliko dana smo otvorili jedan u spaljenoj kući, bez krova, imali smo domove sa omladinom. Nije to toliko uspješno. Organizacija je masovna u kotaru Makarska, a nešto u Metkoviću i Imotskom. Okružni odbor se sastoji od 4 člana, a ima tri kotarska odbora, od toga su dva inicijativna. Pet općinskih odbora, 59 mjesnih sa 350 odbornica. Općinskih odbora ima tri za Makarsku, birani su na konferencijama. U Metkoviću 1 općinski, u Imotskom isto 1. Na svršetku desetog mjeseca održali smo okružnu smotru. Bilo je dvomjesečno takmičenje na ekonomskom, kulturnom, političkom i zdravstvenom polju. Podijelile su se nagrade najboljem kotaru, najboljoj općini, najboljem selu i najboljoj ženi. Uspjeh je bio velik. Došlo je preko 1000 žena. Poslije smotre postavilo se novo oktobarsko jednomjesečno takmičenje na političkom i zdravstvenom polju, a sada je situacija onemogućila da dovršimo. Za dvomjesečnog takmičenja žene su proučavale materijal, naučile su 19 priredaba, održali su 14 priredbi u duhu nar. osi. borbe, 23 drugarice se naučilo čitati i pisati. Na ekonomskom polju se najbolje uspjelo. I popaljena i opljačkana sela dala su svoj posljednji zalogaj za vojsku. Bilo je nekoliko političkih referata na smotri. Dodjeljivanjem nagrada smotra je dala potstreka za bolji budući rad. Drugarice su rekle da će u novom takmičenju dati sve od sebe. Nagrade su dobile kotar makarski, općina vrgorska, sela Bačine i Podgora. Drugarica Manda Jović iz Vrgorca, koja je nosila jaja u Vrgorac i mjenjala ih za metke. Na zdravstvenom polju održala su se neka predavanja, koja će biti najčišća kuća, najurednija, koja će žena očistiti više bunara. Povezale su se sa vojskom, koja će naučiti najbrže rukovati sa teškim oružjem. Drugarica Anica je dobila talijanski pištolj kao najbolji borac. Na ekonomskom polju sakupilo se puno hrane, sanitetskog materijala, robe. Mi nismo sve ni zapisivale. Povele smo kampanju za prvu proletersku brigadu, ali ona je krenula dalje i tako smo sakupljeno predali prvoj dalmatinskoj brigadi. Prvomajsko takmičenje bilo je isto upsješno. Nemam podatke, skupile smo zeleni, mlijeka, jaja, ulja. U gladnom proljeću žene su nosile posljednji zalogaj vojsci. Pekle su janjce, kruha i nosile na položaje borcima kuhane hrane. Sada ću pročitati rezultate dvomjesečnog takmičenja iz »Naših vješti« (nakon što je drugarica pročitala rezultate, bila je pauza od 10 minuta, koje vrijeme bilo je ispunjeno klicanjem parola i pjevanjem borbenih pjesama). Nakon pauze ista drugarica nastavlja.

Zaboravila sam vam reći da se u makarskom okrugu održalo 5 kurseva AFŽ sa 85 drugarica mlađih i starijih. One su dosta koristili za političko izdizanje. Između USAOH-a i AFŽ bilo je zategnutosti i nerazumijevanja. Odnos sada nije loš, što se vidi po kampanjama. U NOO-ima žene su ravnopravni članovi. AFŽ gleda da stavi najbolje drugarice, koje imaju najviše ugleda među ženama. Uspostavljajući usku vezu između narodno-oslobodilačkog odbora i AFŽ, obe donose više koristi narodu.

Okrug Srednje Dalmacije

Srednja Dalmacija nije bila potpuno oslobođena, uvijek su preko nje prelazile horde neprijatelja. Tek se počeo oslobađati koncem prošle godine. Popaljena su Gata, Kotlenice, Dugopolje i Rupotine. Internirali su samo iz segetskog kraja 1100 ljudi. U mućkom kraju odveli su sve muške od 16 do 60 godina. Narod je potpuno osiromašio, sav je opljačkan, nema uopće više stoke. Teror je naročito velik u gradovima. Kroz splitski zatvor prošlo je 15000 zatvorenika. Težnja okupatora da sruši ustanak propala je. To dokazuje zadnji ustanak u Splitu poslije pada Italije, kad je nekoliko hiljada otišlo u partizane. Kad su došli Njemci počeli su sa klanjem. U nekim selima ubili su po 130 ljudi i žena. Naše žene su aktivno pomagale od prvih dana. I ako ne organizovano, jer su osjetile da je to jedina pravedna borba. Pokret postaje masovan. Počela je organizacija. Biranje okružni odbor na konferenciji. Ima 4 kotarska odbora i 1 kotarski inicijativni odbor. Ima 13 općinski odbora i 115 mjesnih odbora, sa 457 odbornica. Mjesni odbor u Omišu, Sinju i Splitu radi pod ilegalnim uslovima, isto tako u Trogiru. U Splitu postoji mjesni odbor od 7 članova sa brojnim pododborima. Ukupno ima 8500 organiziranih žena, od toga preko 6000 redovito dolazi na sastanke. Ovo je bez kotara Muća, jer od tamo nemamo podatke. To je zaostao kraj, žene ne shvaćaju značaj organizacije. One uzimaju pasivan stav, ali ne može se reći da su neprijateljski raspoložene. One nisu dovoljno svijesne ni izgrađene. Treba ovdje mnogo raditi. One učestvuju u svim pitanjima u borbi. Žene služe kao kuriri, sprovodnici, prenose materijal, u diverzionim akcijama su, ruše ceste (Trogir), pile stubove. Pri kapitulaciji radile su po noći po 400 žena. Solinske žene prelaze Kozjak prenašajući materijal po kiši i buri, isto tako iz Omiša i Dugog Polja. Pokret se nije ravnomjerno razvijao u svim kotarima. U Omiškom kotaru masovno djeluju i uvjek su na moralnoj visini. Na sinjskom kotaru nisu ispočetka masovno učestvovale, jer je bio dugo neoslobođen. Kotar je ogroman, općine su sa preko 30 sela, i nije bilo moguće svugdje prodrijeti. Osjeća se utjecaj ustaša. Ima pravoslavnih sela i miješanih. Na sinjskom kotaru u Biteličkoj općini žene su se pokazale odlične. Odbori su im miješani. Kad su Njemci ušli u Sinj, prve su se probile kroz žicu i prve donijele konkretne podatke o kretanju i snazi neprijatelja. U Trogiru je prvo bio masovan pokret, ali uslijed racije splasnuo je. Poslije dolaska naše vojske, opet se razbuktao. Osjeća se velika ljubav za NO Vojsku. Otišlo je 900 ljudi u partizane, a među njima 100 žena. U Splitu je odbor radio pod najtežim uslovima. Bio je čvrst, ali nije bio masovan. Ispunjavale su sve zadatke bez prigovora i straha. Pred kapitulacijom bilo ih je oko 500.1 druge žene su bile aktivne. Demonstrirale su pred parobrodom, koji je vodio internirce i pred zatvorom, da se puste politički zatvorenici. Pri padu Italije masovno su se digle. Pred uredom gdje su se regrutovale bolničarke i za radione, stajala je kolona žena. Dolaskom Nje-

maca organizacija se brzo obnovila. Tako su mnoge odbornice otišle u partizane. Uzalud je Pilepić pokušao da stvori AFŽ po našem ugledu, da razbije naše redove. Ispočetka je uspio, ali se ubrzo vidjelo kakve su mu namjere, jer je ta njegova organizacija trebala da služi okupatoru. U taj pokret dolazile su žene, koje su bile klerikalne. Ta njegova organizacija nije uhvatila korjena.

U Solinskom kotaru organizacija nije svugdje ravnomjerna. U Solinu i Kaštela uspjelo je organizaciju omasoviti. Nema ni jedne žene, koja ne bi došla na sastanke. U Solinskoj zagori teže je pristupati ženama. U Kaštelama stvorila se grupa žena, koje su pomagale četnike koji su dolazili na liječenje. Sada su i one progledale i poslije kapitulacije Italije prešle Narodno-oslobodilačkom pokretu. Prilog organizacije AFŽ nije uvjek zabilježen. Evo ovdje primjera kako su rasli doprinosi u novcu u Splitu od januara o. g. Ove godine u januaru sakupljeno je 9000 lira, u februaru 2000, u martu 14000, a u julu 2800 lira i druge robe. U Omišu je skupljeno 227 kv. pšenice, u trogirskom 40 kvintala. U Muću su 120 žena po cijele noći radile na žetvi na našim poljima, osim što su po danu radile za sebe. U omiškom kotaru postojala je radna grupa od 80 žena za sakupljanje žita. U Trogiru za vrijeme 5-dnevne kampanje prilikom proslave dvogodišnjice narodnog ustanka sakupljeno je 150 kg. hrane, 600 pari čarapa, 2300 komada robe i 60 kg. vune. Narod je nepismen, zato su odbori neučvršćeni, nepismenost u trogirskoj zagori je 100%-na. U Muću i Lećevici u nekim selima uopće nema pismenih. Cak i odbornice su nepismene. U trogirskom kotaru održale su 7 analfabetskih tečajeva. Naučilo je čitati i pisati 30 žena. Nisu mogle više jer je to bilo ljeti, kad žene rade poljske poslove. U Splitu nema u organizaciji nepismenih žena. Zbog nepismenosti žene nisu dovoljno aktivne ni u AFŽ ni u NOO, ne znaju za njihovu važnost. Na sinjskom kotaru prije tri mjeseca nije bilo ni jedne žene u NOO. Treba raditi na tome da uđu, jer je AFŽ najglavniji oslonac NOO. Veza sa USAOH-om je dosta dobra. Harmonični su odnosi, nema nesuglasica. Potrebno je da se dadne nova forma ovoj organizaciji, jer je ona dosada shvaćena kao magazin. Žene bježe sa sastanka, jer im se samo govori kako treba da daju, a njima se ne daje ništa. Potrebno je podizati njihovu političku svijest putem kurseva, treba osnivati analfabetske tečajeve. Bila je greška što smo postavili pregradu između organiziranih žena i obuhvaćenih. Nastalo je sektašenje. To je uklonjeno i doprinjelo se tome da je pokret postao masovniji.

Njemci, ustaše i četnici okupirali su sada cijeli okrug. Mogućnosti rada sada nisu velike, ali se moramo spremiti za bolji rad kada se ukaže za to mogućnost.

Okrug Hvar, Brač, Vis, Šolta

Politička situacija - Prije kapitulacije žene su već bile uz Narodnooslobodilačku borbu. Bio je jedan dio žena, koje nismo uspjele obuhvatiti. Bilo je na Braču i Hvaru reakcionarnog utjecaja HSS-a. Jedna žena je putem grupica okupljala žene na Hvaru. Odbornica je razbila te grupice. Ostale su samo tri žene, ali'na masovnim sastancima su potpuno raskrinkane. Tako jedna na Hvaru pozvala je u ime organizacije žene da protestuju protiv pisanja parola u mjestu. Pozvana je na masovan sastanak na odgovornost i tamo je rekla da je to učinila od straha.

Žene Brača su se pokazale protiv Mačeka. I prije se radilo o raskrinkavanju Mačeka i spaljivale su otvoreno njegovu sliku.

Nakon kapitulacije Italije žene su 100% prišle našoj borbi. Mi danas nemamo gotovo nijedne žene, koja bi bila protiv nas. Ima svega možda 5% žena koje su pasivne.

Nakon odlaska Talijana bilo je dosta slučajeva da smo one žene, koje su hodale sa Talijanima osvjestile i one su pristupile našoj organizaciji. Mi smo govorile da je potrebno stvarati jedinstvo žena i skupili smo oko nas one koje nisu bile špijunke. Danas su 95% prešle na našu stranu. Onih 5% koje su pasivne, ipak u nekoliko pomažu našu borbu. Prije smo morale uslijed terora neprijatelja raditi po grupama, a ne masovno. Prije kapitulacije Italije bili su svugdje mjesni odbori, općinski i kotarski. Poslije kapitulacije obrazovao se okružni inicijativni odbor. Postavili smo pred sebe zadatke, biranje okružnog odbora na demokratski način, održavat sve konferencije, širiti politički rad, i otvaranje domova. U Kotaru Brač birani su svi odbori na demokratski način, osim dva. Održano je 35 konferencija u okrugu. Ukupno ima 80 odbora sa 520 odbornica, ima 3309 organiziranih žena, a 87 članova NOO. Rad žena u NOO-ima nije svugdje zadovoljavajući, zato smo ove žeiie pozvali na posebni sastanak i ukazali im kako treba da rade, i sudjeluju u NOO-ima. I odonda su postale mnogo aktivnije. I drugovi su počeli shvaćati da treba koordinirati rad AFŽ i NOO-a. Do sada je bilo sektašenja, jer žene nisu bili ravnopravni članovi, ali sada je rad bolji. Naša je organizacija masovna, ali politička svijest nije na tako visokom nivou, kako bi trebalo biti. Vidilo se da su odbornice bile mnogo snalažljivije prije u ilegalnim uslovima rada, nego danas. Osnovali smo 44 doma, gdje se održavaju masovni sastanci žena, koje su obavezne svake nedjelje, a preko sedmice dva do tri puta se sastaju na kolektivni rad, gdje im se čitaju referati. Održana su 4 kursa sa 71 drugaricom, niži kursevi i nije mnogo koristilo.

Materijal i rad. U svakom mjesnom odboru ima 1 drugarica koja je odgovorna za pomoć vojsci, a ova osniva pododbore za rejone. Svaki rejon ima svoju pročelnicu. Svake nedjelje je jedan rejon dežuran. Pomaže se vojska, bolnica, pri žetvi. Žene su opskrbile skoro sasvim bolnicu na Braču i Visu. Dale su oko 900 lancuna za bolnicu u Jelsi. Drugarice sa Hvara skuhale su 15 kv. marmelade za vojsku. Borbenost žena nije bila jaka, nije bilo ni prilike. Kad su se Njemci iskrcali na Hvaru, žene iz Bogomolje su uzele pušku i zvale su i drugove da se idu boriti. Ekonomsko stanje Brača je vrlo slabo. Uslijed 2 kaznene ekspedicije mnogo je popaljeno i opljačkano/Otok je pretrpio mnogo giada, jer su mu i brodovi bili oduzeti. Pružila se pomoć pogorelcima Brača i na masovnim sastancima se obrazložilo ženama o svrsi sakupljanja.

Kotar Vis

Drugarica Luce[9] zapitala je. Kako ste radile među tvorničkim radnicama u Visu? Stvorile smo tvornički odbor, koji se brine za to šta fali radnicima, o povišici plaće, smanjenju radnog dana, i da bi se rad na akord zamjenio radom na satove. Uspjelo se da je odbor zapovjedao u fabrici, a ne poslodavac, i on je sam upućivao svakoga da se obrati na fabrički odbor.

9 Blaženka Mimica

Provodili smo štrajkove za povišenje nadnica i ukidanje akorda. Sve žene nisu učestvovale u štrajku, ali smo ipak uspjele. Kad smo štrajkovali da dadnu deke čitavom pučanstvu, a ne samo radnicima, sve su žene pristupile u štrajk, da neće raditi i nama su se priključili i ribari.

Drug Miloš:[10] Od kada djeluje tvornički odbor? - Oko 7 do 8 mjeseci otkada se sindikat raspustio.

Kotar Hvar

Drugarica Luce: Govori nešto o domovima. - Poslije otvaranja doma u Starigradu postavilo se da dom zbilja odgojno djeluje na žene, da se politički izdignu. Mi smo nedovoljno iskusne, ali rad pomoću drugarica iz viših odbora prilično je uspio. Žene su zainteresirane, čitamo im raznovrsnu literaturu. Ne dolaze masovno, već samo nedjeljom. U Jelsi je doktor održao dva zdravstvena predavanja o širenju zaraznih bolesti, o difteriji, šarlahu i dizenteriji. Nastojimo da pišemo aktuelne parole, koje se odnose na promjene u NOB-i. »Nećemo monarhiju«, »Tražimo federativnu Jugoslaviju« itd. U Hvaru je rad u domu vrlo interesantan. Svaki dan dolazi po 30 žena, koje neumorno rade i nije se dovoljno proradilo da se politički izdigne. U prolaznoj kuhinji radi po 60 žena. U domu postoji odbor za čistoću, za odgoj, za čitanje literature, za pisanje zidnih novina. U tom odboru nalazi se jedna drugarica iz mjesnog odbora AFŽ.

Marija Novak. Kakve su vam Zidne novine? - Nisu najbolje, sada se radi da budu stvarni odraz našeg života u domu. Započeli smo s izdavanjem lista »Hrvatska žena« ali nemamo dosta papira.

Okrug Južna Dalmacija

Budući da drugarice ovog okruga nisu mogle prisustvovati ovom savjetovanju, to je drugarica Blaženka Mimica, koja poznaje prilike Južnodalmatinskog okruga, podnijela je slijedeći izvještaj.

Postoje tri kotara. Dubrovački, Pelješac, Korčula sa Lastovom, ovamo spada i otok Mljet. U dubrovačkom kotaru žene su pasivne. Samo su žene iz Konavlja pomagale partizane iz Hercegovine. Kad je pokret u Hercegovini splasnuo,opao je i pokret ovih žena. U Dubrovniku je pokret žena prerastao organizaciju. Žene su demonstrirale pred općinom protiv gladi, a mjesni odbor o tome nije ništa znao.

Na Pelješcu bila je ispočetka masovna organizacija, ali poslije uslijed velikog terora i strijeljanja 40 žena i 25 muškaraca, nastala je zastrašenost i pokret je opao. Na Kórculi je šuma uvjek gorila. Žene su učestovale.

Mjesni odbor u Dubrovniku radio je sa malim brojem žena. Sakupljale su sanitetski materijal i materijal za štampu, i ništa drugo. Na Pelješcu se radilo pojedinačno sa ženama i prodiralo se preko njih. U donjem djelu Pelješca postojali su uski mjesni odbori od tri do četiri člana. Poslije pada Italije organizacija se naglo pojačala. U gornjem dijelu Pelješca u tzv. Crnoj Gori žene su najzaostalije u Dalmaciji. Sve su nepismene. U Zatonskoj općini osjeća se ustaški utjecaj. Tamo je poginula drugarica Marija Radeljević

10 Miloš Žanko

pri pokušaju da uspostavi organizaciju. Njoj je poginula i sestra, koja je radila sa omladinom (slava palim drugaricama Radeljević).

Na Korčuli na selima bila je prilična masovna organizacija i prije kapitulacije Italije. U Blatu, koje ima 10.000 stanovnika, nije se dovoljno radilo. Otkada su Talijani otišli sve su žene obuhvaćene. Uspjelo je prodrijeti na Mljet. Tamo nisu žene politički svjesne, ali ipak ima dosta uspjeha. Na Mljetu svijet ništa nije znao o partizanima, i pogrešilo se, jer se odmah počelo sa pomaganjem NOV, za koju su oni prvi puta čuli. Prodrlo se u zadnje vrijeme i na Lastovo, koje je bilo 20 godina pod Talijanima, ali koje ipak nisu uspjeli talijanizirati. Poslije kapitulacije objašnjava se ženama ciljeve NOB-e i tamo radi jedna drugarica stalno iz kotarskog odbora.

Na Pelješcu postoji kotarski odbor, dva općinska i neki mjesni odbori. Na Korčuli ima i kotarski odbor, svi mjesni, općinskih odbora nema. Održana su dva kotarska kursa, dosta su koristila, ijedan okružni kurs, na koji su došli većinom sa Korčule. Kotarski odbor Pelješca izdao je novine »Pelješčanka«. U ovom se listu piše o organizaciji i životu žena kako će se okupiti žene i oduprijeti se teroru okupatora. List »Korčulanka« redovitije izlazi i bolji je. Na Korčuli je održana druga kotarska konferencija i kotarski odbor je izabran na slobodi. Radi prilično. Na Korčuli je povedena kampanja sakupljanja hrane na poziv drugarica sa Hvara. One su to izvršile brzo. Podijeljena je zastavica kao nagrada najboljem mjestu. U NOO su bile formalno, nije im data dužnost. Sada se na tome proradilo. U zadnje vrijeme to se popravilo. Također je uklonjen sukob između USAOH i AFŽ.

Livanjski okrug:

U okvir Dalmacije spada i livanjski okrug. U livanjskom okrugu ima i Hrvata i Srba i Muslimana. U Golinjevu u Livanjskom polju nekoliko stotina Srba bačeno je od ustaša u jame. Jugoistočno od Livna ima u nekim selima ustaške milicije i tako je ovdje rad ograničen. U Duvanjskom kotaru slabo se radi, tu je nepismenost velika, možemo reči 100% bez gradova Livna i Duvna. Narodnooslobodilački pokret se jača prelazom funkcionera HSS-a na našu stranu. Prvi zadatak bi prema tome bio suzbijanje ustaša i četnika, i nepismenost. Tamo je teško naći kadar žena, koje bi mogle raditi, treba mnogo pomoći. Održan je jedan kurs i analfabetski tečaj. Prelaženje Livna iz ruke u ruku otežava rad. Dostaje drugarica poginulo, koje su otišle u partizane.

Nakon ovog izvještaja bio je odmor od 5 minuta. Za vrijeme odmora drugarica Blaženka pozvala je drugarice iz okružnih odbora da napišu sva imena i broj delegata iz svojih okruga.

Organizacioni referat (Marija Novak)

Antifašistički front žena kao borbena masovna politička organizacija koja je nikla u ovoj borbi i uporedo se s njom razvijala ima svoju ulogu i svoje značenje pa tako i svoje zadatke u ovoj narodno oslobodilačkoj borbi koji se mjenjaju i razvijaju uporedo sa razvitkom narodno-oslobodilačkog pokreta u našoj zemlji.

Na prvoj Zemaljskoj konferenciji održanoj u decembru 1942, u vrijeme kad je glavni teret borbe ležao na srpskom dijelu naših naroda, da je nep-

rijatelj bio još vrlo jak, kad je osobito hrvatski narod stajao pasivan pod uticajem politike klika iz vodstva HSS-a, postavljalo se pred našu organizaciju njeno rasprostranjenje, omasovljenje i učvršćenje, aktivizacija svih žena, stvaranje bratstva i jedinstva svih žena Jugoslavije, što svestranija pomoć frontu i NOO-ima, te političko uzdizanje žena, da bi one kroz svoju organizaciju svjesno izvršavale svete zadatke i samo sa puno inicijative, brzine, snalaženja i ljubavi rješavale mnoga važna društvena i politička pitanja.

U današnjem momentu kad je ishod ove velike i teške borbe tako blizu i jasan, kad govorimo o brzini tj. o uzbrzanju pobjede i što skorijem završetku rata, završetku patnji i bespotrebnih žrtava, i pred našu organizaciju se postavljaju zadaci u jednom novijem obliku.

Na prvoj Zemaljskoj konferenciji je konstatovano da u Dalmaciji postoji moćan AFŽ koje su vezane za NOP i pomažu vojsku, ali da organizacija zaostaje za tim pokretom, da je pokret masovan ali nije organizaciono obuhvaćen, mnogo je spontanog tada bilo u njemu, zapravo bez uvida, bez direktnog rukovodstva naše organizacije. Izvjestan broj nižih seoskih i mjesnih odbora i nekoliko kotarskih raštrkanih i nepovezanih, bezjasnih ciljeva pred sobom, to je slika organizacije u tom trenutku. Prema tome zadaci koje je postavila Zemaljska konferencija su se u potpunosti odnosili na Dalmaciju s tim da taj razvoj koristeći se iskustvima ostalih organizacija, ide mnogo bržim tempom, izbjegavajući sve one nedostatke i greške koje su starije organizacije morale praviti.

Rezultat Zemaljske konferencije je i formiranje Inicijativnog Oblasnog odbora, koji je uz punu pomoć Centralnog odbora uspio da uspostavi organizacije u cijeloj Dalmaciji, kad su naše jedinice vodile borbu u Hercegovini i Crnoj Gori, kad je vladala glad i užasan teror okupatora, naša organizacija se stvara, razvija i učvršćuje. Stotine naših antifašistkinja je tada progonjeno, deseci i deseci odbornica strijeljano, trebalo se provlačiti kroz žice, uz bunkere preko cesta i pruga, i u takvim danima ničiu mjesni, općinski, kotarski i okružni odbori. Održavaju se politički kursevi i analfabetski tečajevi, konferencije, izlazi list, prvi list žena u Dalmaciji, koji su naše antifašistkinje svojim slanjem dopisa, svojim interesovanjem u istinu prihvatile kao svoj. Oblasni odbor zbog neodržavanja konferencije, zašto je bilo i objektivnih poteškoća, i radi ne biranja ili proširenja samog odbora, imao je i niz nedostataka i propusta. Mladi odbor sa vrlo malim brojem članica nije mogao da čvrsto obuhvati nabujali AFŽ, da mu da jedinstvenu organizacionu formu kroz koju bi došla do izražaja sva aktivnost žena i njihova spremnost da dadu sve od sebe u NOB-i. On nije mogao pružiti pomoć svim krajevima gdje je to bilo potrebno. U kninski okrug nije nikada otišla ni jedna drugarica iz Oblasnog odbora. Bilo je niz objektivnih poteškoća, ali i ne snalaženja sa strane Oblasnog odbora. Zadarskom okrugu i Južnoj Dalmaciji nije pružena dovoljna pomoć. U dubrovačkom kotaru organizacije nema. Zbog svega toga se i naša organizacija kao i sve ostale u zemlji razvija u jednom pravcu, u pravcu organizacije materijalne pomoći NOO Dalmacije i NOV. Pristupanje ženama dubrovačkog i imotskog kotara, kao i ženama Drniša i Benkovca nije bilo ili je bilo djelomice, kao na pr. u kninskom okrugu i benkovačkom kotaru, gdje se nije radilo planski i sistematski na izvlačenju tih žena ispod neprijateljskog uticaja ili njihovom izvlačenju iz stava pasivnosti, na pronalaženju parola na kojima se moze mobilizirati i aktivizirati na strani NOB-e.

U organizaciji se nakon njenog uspostavljanja, omasovljenja i učvršćenja osjetio zastoj. Postoje odbori, povezanost, izvještaji i pomoć viših odbora nižima, organizacija mnogo daje za pomoć vojsci, razvijaju se razni oblici te pomoći u kojima dolazi do izražaja inicijativa odozdo, a ipak žene osjećaju i pitaju se što da rade, osjećaju daje zadatak organizacije i nešto drugo, sadržajnije i veće. Političkom radu, planskom političkom izdizanju i odgajanju žena u borbi za ostvarenje i političkih ciljeva NOP-a nije bila posvećena nikakva pažnja. I ako je taj zadatak kao jedan od najkrupnijih bio postavljen i na prvoj Zemaljskoj konferenciji, prešlo se preko njega zaustavljajući se na stvaranju organizacije, njenom učvršćenju, na izvršavanju sitnih organizacionih zadataka i daljnjem okupljanju žena na bazi što organizovanijeg i svestranijeg materijalnog pomaganja naše vojske.

U današnjem trenutku kad se i pred nas kao i pred cijeli NO Front postavlja kao prvi zadatak borba zašto skoriju pobjedu i uništenje okupatora, danas se ne radi samo o pitanju osiguranja pobjede, danas kad se radi o skorom svršetku rata i našoj sutrašnjici, težište i cilj organizacije drukčije se postavlja. Naša organizacija treba da usmjeri svoj rad u pravcu ne samo materijalne pomoći ZAVNOH-u i NOV, što ostaje i dalje jedan od naših važnijih zadataka kojemu moramo dati novi politički pečat, nego ona treba da postane puna politička podrška i važan politički faktor NO Fronta.

Nakon više od dvije godine borbe mi od malih partizanskih grupa imamo čvrstu i jedinstvenu NOV, od NOO-a koji su nikli kao pomoćni organi u ustanku, jedina politička prestavništva naroda koji prestavljaju i pravu narodnu vlast, a od tu i tamo porazbacanih odbora AFŽ koji su se stvarali radi pomoći borcima, masovnu i moćnu organizaciju žena koja treba da bude danas još čvršći oslonac ZAVNOH-a i NOV, ne samo za osiguranje materijalne pomoći već kao faktor koji će pružiti punu podršku u ostvarenju i političkih ciljeva NOB-e, koji će se tačku po tačku boriti za ispunjenje njenog programa.

Danas kad su AVNOJ i ZAVNOH u istinu jedina predstavništva naroda koje ga uz junačku NOV vode ka skoroj pobjedi, i naša organizacija mora mobilisati žene na novim, političkim zadacima za ostvarenje ciljeva NO Fronta, dosadašnjim oblicima rada treba dati novu, svježu sadržinu. Sav onaj sitni svakodnevni rad koji iziskiva mnogo napora i truda ostaje i dalje, materijalna pomoć koju je naša organizacija davala treba da pronađe još više raznovrsnosti, nove načine i da bude još veća, ali to ne smije biti ono osnovno i jedino na čemu će se mobilizirati žene. Veliku ljubav žena, odanost, požrtvovnost i spremnost na žrtve treba upraviti novim putem, putem davanja političke podrške AVNOJ-u i ZAVNOH-u za ostvarenje političkih ciljeva NO Fronta - nacionalnog oslobođenja, raskrinkavanja do kraja narodnih izroda i spriječavanja povratka svih onih koji bi htjeli da zavedu staro stanje, u rješavanju svih društvenih i socijalnih problema koji se danas postavljaju kao krupni i neodložni. AFŽ mora biti politička podrška našim političkim prestavništvima - rekao je drug Tito na zemaljskoj konferenciji, i to se danas postavlja oštrije no ikada do sada.

Prilikom davanja izvještaja ni jedna drugarica na pr. nije se osvrnula kakav je stav naša organizacija zauzela pri kapitulaciji Italije. Čitav niz političkih pitanja prošao je nezapažen od naše organizacije. To se ne smije dogoditi. Odlučna izmjena u odnosima antifašističkih i fašističkih snaga ne smije proći nezapaženo, ne samo to već ono mora odmah zauzeti stav, izvući zadatke koji izlaze iz takve situacije i za njih zainteresirati žene anti-

fašistkinje da se sve pokrenu, da sve osjete da je za oslobođenje od okupatora potrebno da i one dadu sve od sebe, da se odlučno aktiviziraju u borbi protiv svih onih reakcionarnih klika koje danas, kad se već jasno vidi skori svršetak rat pokazuju naročitu aktivnost i pronalaze metode pomoću kojih bi se ponovo vratile u zemlju i provađale svoju pljačkašku politiku. Ne smije se dogoditi da hiljade žena antifašistkinja u Dalmaciji ne osjete daje važno da uzmu učešća u borbi protiv tih reakcionarnih klika, da otmu ispod njihovog utjecaja sve one žene koje su pasivne i kao takve rezerva neprijatelju, ne smije se dogoditi da hiljade žena antifašistikinja ne osjete daje važno da uzmu učešća u rješavanju pitanja izbjeglica, ishrane naroda, suzbijanja zaraznih bolesti, borbe protiv pete kolone i njihovih parola, da to mora biti naš svakodnevni zadatak oko kojeg ćemo okupiti žene i izdizati ih kao ljude, kao ravnopravne učesnike u ovoj borbi.

Naša organizacija treba da bude masovna, široka, da obuhvati sve žene koje na bilo koji način daju izražaja svojoj mržnji protiv okupatora, da ih sve izdiže povezuje uz NOP preko izvršavanja svih zadataka koji se pred nas, kao pred dio naroda koji se bori, postavljaju. Da se taj široki pokret, taj borbeni front žena ne raspline, da on tako širok i masovan može izvršavati sve što se predanj postavlja, uvlačeći u to sve žene bez razlike da dadu maksimum od sebe, potrebno je da se njime organizirano rukovodi, da postoje čvrsti odbori povezani sa masama žena. Treba da ti odbori unose svijest u te mase žena, da ih pokreću, mobilišu, da unose jasnoću o političkim ciljevima NO Fronta, a time i našu organizaciju i njenih zadataka. To je naročito važno za kotarske i okružne odbore, da budu unutarnja snaga koja kao motor pokreće organizaciju da bude živa, uvjek budna, da osjeti šta je u datom momentu najvažnije, da osjeti ono na čemu će pokrenuti te mase. Mjesni i općinski odbori koji moraju biti čvrsto povezani uz žene, uz svoja sela i njihove probleme treba da imaju odbornice koje će biti masovici, koji će uživati opravdani autoritet za taj kraj u kojem djeluju. Ne samo žene nego čitav narod treba da vidi u ženama, a naročito u odbornicama one na koje se može uvjek sigurno osloniti.

Ne shvaćanje karaktera naše organizacije kao širokog fronta koji sa svim ostalim pokretima treba da vodi borbu na svim poljima za oslobođenje naroda od fašističkog imperijalizma i svih pokušaja sa strane da se našu zemlju, a time i žene vrati u staro stanje, dovelo je do izvjesnih organizacionih skretanja i nedostataka, do krutosti u postavljanju tih organizacionih problema, do tvrdoće u organizacionim formama. Dovelo je do potpunog odvajanja žena iz općinskih i kotarskih odbora od svojih kuća, sela, svakodnevnih poslova, od ljudi iz njihovog kraja kojima bi trebalo pomoći u svakodnevnim zadacima koji se danas u toku borbe nameću. Isto tako pitanje fonda naše organizacije je suvišno i rezultat krutog gledanja na AFŽ kao neku organizaciju koja ima svoj statut, pravilnik itd. Mi moramo uložiti sve da povećamo fond NOO-a koji će pomoći sve antifašističke organizacije gdje to bude potrebno, i rad AFŽ je dio rada NO Fronta. Raspodjela rada u odborima ukida se. Ni jedan odbor do danas nije odgovorio prema toj raspodjeli, i ona se osjećala kao nešto nakalemljeno pogotovo u odnosu na odgovornost po radu NOO-a kad znamo da naša organizacija ne može da kontroliše narodna predstavništva i jedinu narodnu vlast. Raspodjela može i treba da postoji u okviru zadataka od jednog do drugog sastanka i posebno odgovornost za dopisništvo. Tako će čitav odbor moći djelovati kao jedinstveno rukovodstvo, sve njegove članice razvijaće se na svim po-

ljima rada, a kod njih će se razvijati mnogo šire i svestranije gledanje. U općinskim odborima treba ukinuti Izvršne i plenume i formirati širi općinski odbor koji neće biti preglomazan, a koji će moći rukovoditi svojom općinom. Njegove članice će raditi u svom i obližnjim selima i zbilja biti rukovodioci i organizatori. Slično se postavlja i za kotarske odbore, samo moramo voditi računa o tome da lije teren oslobođen, poluoslobođen ili okupiran. Potrebno je u tom pogledu naći oblik za svaki pojedini kotar, ocjeniti stepen svijesti žena, njihove povezanosti uz narodno-osl. borbu, stepen razvijenosti organizacije. Na okupiranom terenu gdje je neprijatelj stalno budan i gdje je onemogućen masovni rad i jače kretanje, prisiljeni smo da baš u odbore uzimamo one koje se odvajaju od kuća, a time i od svog mjesta i ljudi u njemu.

Nesaživljavanje sa karakterom organizacije dovelo je i do drugih nedostataka u pitanju širine organizacije. U mnogim okruzima stvorila se podvojenost u organizaciji na organizirane i obuhvaćene žene što je organizaciju samo labavilo i razvodnjavalo, a s druge strane i ova podjela je smetala u obuhvatanju svih žena antifašistkinja. U okupiranim gradovima gdje one siromašne radne žene koje imaju najviše razloga da se dosljedno i do kraja bore za ispunjenje programa nar. osi. borbe, još u velikom broju stoje van organizacije kao i mnoge one žene koje pojedinačno čine velike usluge nar. osi. borbi. Stav prema ženama iz raznih građanskih društava i tzv. viših slojeva također iz toga potiče. Prema njima se osjeća nepovjerenje i gura ih se ili se traži da rade one poslove koje do sada nikada u životu nisu obavljale, dok se ispušta čitav niz poslova koji im po položaju odgovara, a koji je koristan i potreban. Slično je sa ženama iz pojedinih vjerskih organizacija koje se nastojalo potpuno otstraniti od naše organizacije, a stalno se ističe da je AFŽ organizacija žena svih vjera, narodnosti, političkih uvjerenja i društvenih slojeva.

To ne pristupanje uz nedovoljan politički rad i nedavanje punog sadržaja našoj organizaciji dovelo je do toga da je neprijatelj jedan izvjestan broj žena koje su bile pasivne aktivizirao na svojoj strani kao što je slučaj sa klerikalkama u Splitu, jugonacionalistički orjentisanim ženama u Kaštelima ili u Kninskoj krajini, jedne demagoškim putem, a druge putem sile, ali bitno je to da je imao uspjeha. Danas i oni osjećaju važnost uloge žena i pokušava da ih pridobije za sebe.

Krivo je posmatrano i pitanje učvršćenja organizacije. Dajući izvještaje mnoge drugarice su govorile: »Naša organizacija je učvršćena«. Ni jedna nije rekla u čemu se sastoji to učvršćenje. Kotarski i općinski odbori vezani su krutom disciplinom, strogom raspodjelom rada, prepiskom s nižim odborima i pretvorili su se u kancelarije. Time nismo učvrstili organizaciju. Ti odbori postigli su to da su se takvim načinom odvojili od masa žena. S jedne strane bile su mase žena, a s druge strane odbori koji žive sami za se nekim odborskim životom. Kako da posmatramo pitanje učvršćenja organizacije? Učvrstiti organizaciju znači unjeti u nju jasnoću političkih ciljeva, a osim toga treba naročito paziti danas kad u redove nar. osi. pokreta stupaju i mnogi kolebljivi elementi, manje čvrsti, manje svjesni sa mnogo navika iz sredine koje potiču, potrebno je i te kako voditi računa da baš takovi elementi koji nisu dovoljno budni ne uđu u odbore. Čast odbornica treba držati visoko i samo one najbolje, najodanije mogu da uđu unutra, zapravo one koje će se uporno i dosljedno boriti do kraja pa makar bile i manje sposobne, manje politički izgrađene, ali s uvjetima da one te ne-

dostatke mogu brzo otkloniti. Slično je i s onim ženama koje su dojuče išle s okupatorom uza sve opomene i nastojanja naše organizacije da ih od toga odvrati. Značilo bi vodniti organizaciju, slabiti je njihovim primanjem. Kod tih žena koje mi ipak ne odbacujemo treba izvršiti preodgoj. Treba da se stide baš kao žene što su na taj način pogazile svoju nacionalnu čast, da one nisu uspjele da se izdignu, da postanu vrijedne kao ljudi i da sačuvaju svoje ljudsko dostojanstvo. Tako treba da i sve ostale žene gledaju na njih. Nikakva kazna ni odmazda, veći i kod njih kao što još ima takvih žena kod kojih se nije izvršio preokret u čovjeka koji cijeni sebe kao člana narodne zajednice. Takove žene nećemo primati u organizaciju. Neka rade, neka se isprave, dugim mukotrpnim radom opraće tu ljagu sa sebe i mi ćemo ih onda postepeno primati kako to budu zaslužile. Ukoliko su hodajući s okupatorima takve žene bile i špijunke, čeka ih sve što špijuna i neprijatelje naroda.

Na neoslobođenom teritoriju gdje neprijatelj nema garnizona u svakom selu, ali upada, terorizira narod i preko špijunaže hvata aktivne drugove i drugarice, ilegalni oblik organizacije koči njegov razmah, razvijanje poleta i svih formi rada. Legalizovanje organizacije dovodi često do njenog raspada, slabljenja, do straha da se prima dužnosti u odboru. Potrebno je uvjek imati jedan dio kadra nekompromitovan, koji će i u najtežim momentima moći rukovoditi organizacijom. Ali je potrebno izdizanje čitave mase žena i cijelog naroda da oni svi osjećaju i izražavaju odmah mržnju prema neprijatelju, da se povlače i ne čekaju ga.

Danas treba uzeti stav i prema raznim organizacijama žena koje su ranije postojale. U Dalmaciji se ne osjeća njihovo obnavljanje, a niti težnja za tim, a ukoliko se pojavi onda je treba čitavu uklopiti u AFŽ, ali se ide za tim da sve žene iz nje, kao antifašistkinje, privučemo u AFŽ. Osjetilo se prilikom oslobađanja gradova da baš žene iz srednjih i građanski slojeva pitaju što će bit s nama, one ponegdje smatraju sasvim normalno da uđu u odbore. Mi ćemo pojedine od njih koje to u istinu zaslužuju i primati, ali strogo voditi računa o onima koje vide situaciju i proračunato žele da se uguraju. Radije bez njih nego s njima vodniti organizaciju. Isto je i sa svim onim ženama koje još uvjek ne shvataju daje šverc, daje odnošenje hrane na trg nebudnost i kolebljiv stav prema domaćim izdajicama u stvari jedan oblik pomaganja okupatora i produžavanje ovog rata. Baš na uklanjenju svih tih žena iz odbora zaoštrava se politički stav žena, jača se njihova svijest i stav prema okupatoru.

Radi toga što se naša organizacija razvijala na bazi materijalnog pomaganja NOV došlo je do nerazumijevanja u odnosima AFŽ i USAOH-a, AFŽ i NOO-a, koji u AFŽ vide jednu privremenu organizaciju koja neće imati razloga postojanja iza sloma fašizma, baš stoga što je njen jedini cilj ta materijalna pomoć. Radi toga sukobi USAOH-a po pitanju kadrova i stav da omladinke pripadaju USAOH-u, da će se one tamo politički izdizati. Potrebno je shvatiti da AFŽ ima i specifični karakter kao organizacija žena koje se bore za ostvarenje i svoje slobode kao žena i da su tu zainteresovane sve žene bez obzira na dob i na to jesu li udate ili djevojke. Omladinski kadrovi unose svježinu i polet, unose život na sastancima. Naročito je važno ondje gdje se prodire s organizacijom da tu omladinke pomognu jer su pristupačnije, okretnije, manje vezane uz kuću. Treba da postoji puna saradnja između obe organizacije, da omladinke aktiviziraju svoje majke i stanje, a na majke djelovati u tom pravcu da ne koče omladinu u radu. U raz-

nim sabirnim akcijama, političkom djelovanju treba zajedničko stvaranje programa, zajedničko istupanje kako bi tako više pomogli NOO-ima i vojsci. Sitničavost oko kačenja tko je sakupio, u čiji će fond sakupljeno ići treba odbaciti i u saradnji razvijati udarničko takmičenje i učiniti tako što više.

Primanje žena u NOO-e kao prestavnice AFŽ, a ne kao najboljih iz naroda koje će kao ravnorpavni članovi djelovati u njima potiče uz ostalo i iz toga razloga. Zato se često dešava da NOO-i ne shvataju samostalnost organizacije AFŽ u organizacionom smislu već traže izvještaj o radu organizacije, naređuju ko će ući u odbore AFŽ i NOO i niz sličnih stvari.

Žene i same još ne osjećaju sadržaj riječi ravnopravnost. One se same ne trude da budu ravnopravni članovi NOO, a mase žena se još uvjek ne interesuju ko sjedi u NOO-ima, da li su to u istinu najbolji ljudi koji će ići do kraja, ne nastoje da se zainteresuju za pitanja koja trebaju da rješavaju i ako su to krupna društvena i socijalna pitanja. Baš kad bi učestvovale u njima, brzo bi se razbilo shvatanje o organizaciji AFŽ kao organizaciji materijalne pomoći, već o organizaciji koja obuhvatajući preko polovine naroda dijeli s njime istu sudbinu i jedna učestvuje na svim poljima borbe protiv fašističkog imperijalizma za oslobođenje naše zemlje.

U borbi gdje se AFŽ razvija kao politička podrška NOO, za borbu za nacionalno oslobođenje, za stvaranje demokratske federativne Jugoslavije, za nedopuštanje u zemlju svih oni koji su našu zemlju izdali i prodali tuđinu treba da nam mnogo pomogne parola o ravnopravnosti žena. Treba ženama objasniti njemu suštinu, da shvate da su neprijatelji naroda i neprijatelji žena, da svaka ona vlast koja ne daje prava narodu ne može dati ni ženama nikakvih prava, da oni koji su zbog svojih vlastitih klasnih interesa uvalili Jugoslaviju u rat bili bi spremni još jednom to učiniti, zapravo toliko puta koliko bi se radilo o spasavanju njihovih profita. I baš žene kao majke koje vole svoju djecu, koje ih u mukama rađaju i odgajaju, milioni onih radnih i seljačkih žena koje tegle cijelog života treba da budu najdosljednije u toj borbi da izvojuju bolji život. U tome će nam mnogo poslužiti prikazivanje žene i majke u Sovjetskom Savezu, i ženama će onda biti jasno zašto se one tako krvavo i uporno bore na frontu, zašto su u pozadini u masama napuštale kuće i odlazile u tvornice gdje su u ogromnim razmjerima prekoračile planom predviđenu normu rada. Kad naše žene shvate da povratak londonske vlade znači da će one i dalje ostati u starom ropskom položaju da će rađati djecu koja će opet morati da ginu za tuđe interese onda će se one aktivno boriti protiv povratka te vlade. Da bi mogle preorijentisati našu organizaciju da bi se žene zaista borile za političke ciljeve nar. osi. borbe i da bi do kraja ostale dosljedne u ispunjenju njenog programa potrebno je da političkom radu dademo sistem, plan, sistem koji ćemo svakodnevno provoditi kroz sve organizacije.

U svim izvještajima govorilo se o velikom broju nepismenih. Danas ne možemo postaviti pitanje nepismenosti cijelog naroda, ali možemo i moramo postaviti pitanje nepismenosti naših odbornica. Ako u odborima sjede nepismene drugarice, one će moći rješavati samo pitanja koliko se dalo i koliko se sakupilo, a i to slabo jer će morati računati na prste. Imamo nepismenih članica čak u Okružnim odborima. Moramo početi tako da u saradnji s USAOH-om postavimo da drugarice odbornice moraju naučit pisati i postaviti konkretan rok. Moramo postaviti i sve druge oblike političkog rada, tako da bi žene mogle da se bore za opće narodne interese. Govorilo se o domovima. Osim jednog ili dva doma, oni nijesu odgovorili svo-

joj svrsi. U nekim mjestima gdje se 30 do 40 žena sastaje u domovima u kolektivnom radu treba čitanjem izdizati njihovu svijest. Ne smije se primitivnim ženama početi sa čitanjem referata koji su njima strani. Treba čitati lake pripovjetke iz naše štampe koji iznose primjere fašističkih zvjerstava u borbi žena i na tim primjerima tumačiti uzroke takvog stanja i izlaz iz njega. Parole u domu treba da budu aktuelne da ističu ono što je u tom momentu najhitnije i što se kao najhitnije postavlja pred našu organizaciju. Zidne novine treba da su odraz života i rada organizacije one ne treba da donose mrtve dosadne stvari, da prepisuju druge članke, kratke stvari su ono što će interesovati žene i što će privući da se pred novinama zaustave kratko vrijeme i pročitaju ih. Treba paziti na to da u pisanju zidnih novina učestvuje što veći broj žena. Nek se u svim domovima izaberu odbori za zidne novine koji će te novine uređivati, a koji će u prvom redu nastojati da što više žena piše, jer će samo na taj način novine moći zaista biti potpuna slika života i rada žena.

Postoji čitav niz ženskih listova »Žena danas« »Žena u borbi« »Dalmatinka u borbi«. Potrebno je da se svi ti listovi čitaju svim ženama. Nema literature tuže se drugarice. Ne, nego ne znamo pravilno iskoristiti literaturu. Često se dešava da pojedine drugarice drže u torbama ili džepovima literaturu koja bi svakodnevno mogla da se čita i da se njom koristi veliki broj žena. Treba samo malo više pažnje posvetiti tome i unjeti sistema i u taj rad.

Naročitu pažnju treba posvetiti izdizanju kadrova. U svakom selu imamo par drugarica koje se svojom aktivnošću izdižu iznad ostalih žena. Takve treba izdizati. Treba ih na sitnim zadacima iskušati i provjeriti. Izdizanje kadrova postići ćemo i putem pravilnog odabiranja žena u odbore. U odbore treba da dođu one koje to svojim radom zaslužuju. One koje su provjerene radom, koje zbilja imaju uslove da postanu odbornice koje će moći da aktiviziraju mase žena na svim političkim pitanjima. Drugarice ćemo izdizati i putem češćih sastanaka na kojima će im se davati zadaci i na kojima će se raspravljati o svim političkim pitanjima.

Nisam vam govorila o materijalnom pomaganju NOO i NOV. To sam pitanje ostavila za zadnje ne zato jer one ne bi bile važne, nego da ukažem na to da težište organizacije nije na tome, nećemo na tome okupljati žene, u tom pravcu one su dale mnogo i mnogo. Sav taj rad ostaje i dalje, samo ne u starom obliku, nego i njemu treba dati novi pečat i novi oblik. Treba provoditi, kao žene Makarske koje su pred smotru organizovale dvomjesečno udarničko takmičenje na političkom radu i pomaganju vojske. To je novi sistem rada, ratni sistem, način na koji ćemo učinit više nego dosada. Pitanje radnih grupa, obavještajne i kurirske službe, sve to ostaje, nije to rad koji treba zabacit, nego ponavljam, treba dati novi politički pečat, da žene znaju zašto rade. U zadarskom okrugu na pr. žene su davale priloge za djecu koja su nastradala od okupatorskog terora u vodičkom kotaru. U tom su najviše učestvovale žene srpkinje. Drugarice izvještavaju »Žene plačući daju za djecu koju su četnici ostavili bez ičega«. Trebalo je to sakupljanje postaviti na političkoj osnovi i kod žena srpkinja stvoriti još jaču mržnju prema četnicima i iskoristiti tu akciju za jačanje jedinstva srpskih i hrvatskih žena.

Potrebno je da se postavi i pitanje saradnje sa drugaricama u vojsci, zvjestaj drugarica iz makarskog kotara potakao me da o tome govorim, ne su prije smotre koju su održale nakon dvomjesečnog natjecanja us-

postavile tu saradnju na taj način što su i pred njih postavile natjecanje u tome koja će se što brže i što bolje osposobiti u rukovanju automatskim oružjem, a najboljoj ženi u tom pravcu dali su nagradu (pištolj). Tako mi postavljamo saradnju sa drugaricama u vojsci, a neispravno je postavljati tako da treba stvarati organizaciju AFŽ u vojsci. Drugarice koje se s puškom u ruci bore protiv neprijatelja najbolje su antifašistkinje. Potrebno je imati vezu s njima da one pružaju pomoć našim organizacijama. Događalo se da dolaze drugarice iz jedinica i postave odbor u selu. Onda dođe neka druga jedinica i postavi se drugi odbor. Tako se stvori po nekoliko odbora u jednom selu. Potrebna je saradnja između drugarica iz vojske i naše organizacije, kad se one zadržavaju u pojedinim selima, mogu održavati sastanke, učiti žene pismenosti i stvarati organizaciju ukoliko ima uslova za to, ali da to uvjek bude u saradnji s našim odborima, pa ukoliko tu nema mjesnih, nek se onda obavjeste o tome viši odbori.

To su sve načini na koji će se naša organizacija podizati i postati prava borbena politička organizacija.

Diskusija po organizacionom referatu

Pitanja:

1) Hoćemo li raspustiti općinske odbore koji se nisu osamostalili ili ćemo ih nastojati učvrstiti?

2) Omladinke koje su članovi i AFŽ i USAOH-a, da li da ubrajamo i tamo i ovamo?

3) Kakav rad treba dati ženama koje su išle s Talijanima, a da ih se ne smatra organiziranim? Drugarica Luce nam je na kotarskom sastanku rekla da ih primamo.

Drugarica Marija: Kako su se odnosile žene prema tome što ste ih primale: »Nerado, objasnile smo im i sad se ne bune što dolaze na sastanke«.

4) Na koji način ćemo organizirat zajam ZAVNOH-a?

5) Pitanje fonda organizacije?

6) Da li jedna odbornica mora bit član prosvjetne sekcije?

7) Kako da se ukine Izvršni odbor?

8) Kako rješit nepismenost na našem kotaru? Svi muškarci su otišli u partizane, a žene su prezauzete i jako siromašne?

9) Kako bi bilo stvoriti jedan posebni odbor za ukidanje nepismenosti u kom bi bile žene koje bi stalno išle po terenu?

Mnogo je novih žena koje nisu dovoljno izgrađene da bi mogle raditi po organizaciji, a imaju spremu za održavanje tečajeva?

10) Kako bi mogli pomoći neobskrbljenu djecu čiji su roditelji u partizane?

11) Kako stvoriti odbore u tvornicama, kako prići ženama?

12) Da li da izbjeglice u selu primimo u mjesnu organizaciju ili ne?

13) Kako da kažnjavamo nedisciplinranost i kočenje rada?

14) Kako zainteresirati žene da shvate da su polovina naroda i na koji način najbolje učvrstiti odbore?

15) Kako ćemo najbolje ostvariti saradnju NOO, AFŽ, USAOH?

16) Kako ćemo politički izdizati žene, kad ima svega dve do tri drugarice koje nešto znaju? Hoće li nam drugovi pomoći?

17) Kakav rad žene mora biti u NOO?

18) Da li postoje uslovi da se u cjeloj Dalmaciji uspostave politička takmičenja?

19) Kakvi treba da budu kursevi?

20) Kakav treba da bude rad u domovima?

21) Kako ćemo organizirati dopisničku službu?

22) Da li da AFŽ formira posebne radne čete ili zajedno s USAOH-om?

23) Da li bi se mogao na Hvaru održati jedna viši kurs?

24) Kako suzbiti šverc?

25) Kako prorađivati direktivna pisma i literaturu?

26) Kako pisati izvještaje?

27) Da li da otvaramo zajedničke domove sa omladinom kad su žene nepismene?

28) Naša saradnja u Slobodnoj Dalmaciji?

29) Kako pristupiti ženama gdje su bande?

30) Kad se oslobodi neki kraj koji je glavni zadatak AFŽ?

31) Koje političke referate treba kao najvažnije proučavati?

Drug Miloš Žanko odgovara na postavljena pitanja:

Daću vam jedan opći pregled iz zapažanja do kojih sam došao slušajući drugaricu Mariju. Tu će biti sadržani i odgovori na Vaša pitanja:

Sve drugarice koje su govorile iznjele su niz činjenica koje govore o ženama i njihovoj aktivnosti. Postoje stotine odbora u Dalmaciji, postoji nekoliko hiljada žena koje aktivno rade u svim organizacijama u sklopu Narodno osi. fronta. Činjenica da osim odbora postoje deseci hiljada žena aktivistkinja koje ne posvećuju pažnju samo privatnim poslovima nego i općim pitanjima NOB-e, dokaz je da je nar. osi. pokret jak, jer u njemu učestvuje čitav narod pa i žene, i žene su one koje su podgrijavale i raspirivale ustanak.

Iz svih izvještaja moglo se vidjeti, da je bila masa primjera požrtvovnosti žena Srpkinja i Hrvatica, primjera herojstva, kao najboljih boraca u vojsci. Govorile su i o tome na koje su sve načine žene radile u organizaciji, o aktivizaciji žene na kulturno-prosvjetnom i zdravstvenom polju, izdavanjem listova, održavanjem konferencija i sastanaka kojima žene rukovode.

Odbori, hiljade odbornica, deseci hiljada aktivistkinja, mnogo herojstava, razni oblici rada - sve to znači daje neko sve to organizirao. Činjenica je da su to organizirale same žene (istina uz pomoć drugova, naročito komunista, oni su davali samo inicijativu, a žene su organizirale). Ima među ženama organizatora koje su kroz ovo vrijeme pokazale neviđene sposobnosti. Ističem to da bi žene došle do jače svijesti o svojim sposobnostima, da bi organizacija pošla jednim novim putem. I stoga što je u Dalmaciji niklo toliko odbora preko kojih se aktiviziralo mnogo žena u raznim oblicima, sto se postiglo da se uz materijalno pomaganje ipak postignu neki politički rezultati, vidimo dvije značajne strane koje govore kroz sve ove pojave i otkrivanju mnogo toga.

Prvo što slijedi jest to da se u njedrima pokreta AFŽ kriju velike mogućnosti. Nije to organizacija na svom završetku, nego na početku. Kriju se u njoj mogućnosti za dalji razvoj. Svi ti domovi, konferencije, listovi, sve je to velika stvar. Stvoriti hiljade odbora nije mala star. Smotre, listovi, svega toga nije bilo prije 2 i po godine. U Jugoslaviji su žene bile izvan svega, one nisu mogle otkriti sve svoje sposobnosti, sve mogućnosti za razvoj u

prilikama opće nepravde koja je vladala. Sve je to nestalo u 2 i po god. njihovog rada. Sve te žene koje nisu ni čule za kulturno prosvjetni rad i organizaciona pitanja, postavile su preda se taj rad i uspješno ga izvršavaju. To je pojava čiju i drugu stranu treba da se vidi. Taj pokret i ako ima dosta nedostataka, moramo kazati da je u suštini izvršio svoju ulogu. On nosi u sebi nešto što je zdravo. Naročito su se aktivizirale seljačke žene. Radničke žene manje, jer u gradovima nije bilo mogućnosti za to. Ipak i u gradovima su žene radile. Seljanke, neprosvijećene i primitivne bile su nosioci organizacije. Organizacija je izvršila veliku ulogu koja se ne smije potcjenjivati. Sve ovo uspjele su žene bez škola, iskustva i podigle pokret na visinu. Ovaj pokret koji nosi pečat »magazinskog, milodarskog rada« kako se izrazila u svom izvještaju jedna drugarica (ne slažem se da je bio sasvim takav) treba da preraste u novi pokret, koji će zadržati sve što je bilo zdravo, a odbaciti svoj magazinski karakter. On treba da postane borbena politička organizacija, da se sve organizacije AFŽ osposobe da budu jezgra političke aktivnosti, svih žena uopće. Potrebno je upućivanje na šire, za žene važnije polje. To traži od nas nove napore, novo razmišljanje, novi oblik rada. Rješavaju žene koje su stajale 23 godine izvan svega. U svom referatu drugarica Marija rekla je da se organizacija mora preorjentirati u političku organizaciju, da se žene moraju mobilisati na političkom polju. To traži nove napore, veća znanja i sposobnosti. Vi ćete u tome uspjeti. Ne treba da kažete: »To nismo u stanju izvršiti«. Jer kroz ovo vrijeme su žene pokazale da su bez ikakvih škola svladale sve dosadašnje teškoće, to sve ukazuje da će biti u stanju da izvrše i ovaj novi rad, da pretvore organizaciju u borbeno-političku, da je podignu na viši stepen. Govorili ste o odborima, odbornicima, listovima, mitinzima, to sve dokazuje da su žene imale organizacionih sposobnosti, da su stekle iskustva da idu naprijed u izvršenju novih zadataka. Žene su pokazale da su sposobne da same guraju po onim pitanjima koja interesiraju ne samo žene, nego su sudbonosne za čitav narod. Kroz ovo vrijeme ispoljila se njihova sposobnost da mogu same da gone jedan pokret. U njedrima ovakvog pokreta kriju se velike sposobnosti za razvoj. Šta će biti sa AFŽ kad svrši borba protiv fašizma? Ova se organizacija neće raspuštati. Nema zato razloga. Neće se raspuštati radi toga, što treba produžiti borbu. Reakcionarne klike spremaju se da zamjene fašizam. Nismo poveli ovu borbu da uništimo fašizam, a da pustimo druge slične na njegovo mjesto, nego da ga potpuno uništimo, da ustanemo u obranu onog što smo stvorili. U tome će nam pomoći one iste organizacije koje su služile za napad. Zato neće biti razloga da se organizacije raspuštaju naprotiv će imati nove zadatke, da se sačuvaju tekovine koje su stečene. Žene su se digle u borbu ne iz luksuza, već da prestanu da strepe za sebe i svoju djecu. Postojaće uvjek pitanja koja prelaze okvire domaćeg života. Žene su pokazale da će moći bolje da se bave tim pitanjima, nego oni koji su mislili da su jedini zato ovlašteni.

Drugo žene su se aktivizirale u raznim oblastima u raznim granama narodnog života. Osnovale su odbore, održale konferencije, sakupljale hranu i materijal za borce, borile se s puškom u ruci i kao polit, radnici, borile se protiv neprijatelja. Otkrilo se da su se tolike aktivizirale, srušivši sve što ih je sputavalo. To su postigle vlastitim snagama. Ali radi teške prošlosti ima izvjesnih granica koje niste mogle preći u svom prvom naletu. Vaša aktivizacija nije bila ravnomjerna. Na nekim poljima žene su aktivnije radile a na drugim mnogo manje. Dale su sve za sakupljanje za vojsku. Na tom

polju postiglo se sve i nije bilo naročitih nedostataka. Na političko prosvjetnom polju nije se toliko postiglo. Taj zaostatak postaje zaprijeka za dalju aktivizaciju, za davanje punijeg sadržaja pokretu. To je nedostatak koji treba da se ukloni. Neko ko je svjestan drukčije će se boriti i prolaziti kroz sve teškoće. Od političke svijesti zavisi u kojoj će se mjeri aktivizirati. Ima žena izvan pokreta zato što nisu svjesne. Njima treba ukazivati pravi put, objašnjavati. One koje su prišle organizaciji u stanovitim momentima osjećaju zamor, ne osjećaju svježinu, ne vide da je njihov pokret na početku, a ne na završetku. Osjećaju da one više daju pokretu nego pokret njima (u smislu podizanja svijesti). Žene su do sada svojim samostalnim silama uz pomoć svjesnih drugova mnogo postigle, ali bilo je neravnomjernosti. Na pitanja političkog podizanja nije se mnogo dalo. Ako se da na političkom izdizanju mnogo više, to neće biti okretanje lica narodnoj vojsci. Naprotiv na taj način će vojska imati sigurnu podršku u pozadini. Ne samo radi sebe, nego radi čitavog naroda trebaju žene da se politički podignu i aktiviraju. Za borbe koje nas još čekaju treba čitav narod da se politički podigne da bi suprostavio svoju svijest političkom oružju neprijatelja, lažima i intrigama. Pokret se razvio, ali nalazi se u nekom traženju. On je izgurao do nekih granica. Pokret se razvijao često mimo pomoći kotarskih i okružnih odbora, više je dolazila do izražaja organizaciona sposobnost masa, nego odbora. Odbori su izvršili svoju ulogu, ali ispoljila se i samoinicijativa žena, koje nisu sjedile u odborima. To se moglo dogoditi, jer se pokret razvijao u pravcu materijalnog pomaganja, takav rad mogao se zamisliti bez čvršćih rukovodstava. Danas treba da odbori budu oni koji će naći nove zadatke u pol. podizanju žena, koji će pomoći da se pređe na sve nove oblike rada. To traži nove napore. Ko će omogućiti ženama kao cjelini da krenu tim novim putem, da krenu iz ćorsokaka? To moraju učiniti odbori, jer kako je rastao pokret, rasli su i odbori, uspeli se, progledali. Oni vide dalje i oni će pomoći da se žene podignu na viši stepen. Odbori treba da budu rukovodstva u ovom novom putu. Drugarice, vi koje ste ovdje, vi ste ta rukovodstva, vi ste odgovorne za vođenje pokreta tim novim putem. Rad rukovodstva zaostaje za samim masama. Ona su stršila nad masama, dok su ih pozivala u borbu, danas ona ne strše više. Zaostaju za onim što žene traže. Za sve te nove oblike aktivizacije potrebna su jača rukovodstva. Prvo treba da poznajete organizacionu strukturu AFŽ. Razmislite, pronaći ćete bolje od mene načine kako ćete ostvariti nove zadatke. Odbori ne postoje radi odbora, organizacija radi organizacije. Postupalo se kao da žene postoje samo radi odbora, a ne odbori radi žena. To je birokratizacija u organizaciji. Ne valja posvećivati brigu samo svojim sastancima, nepostupati po šablonima. Život treba da izbacuje nova pitanja. Odbori treba da budu jezgra širokog pokreta, koji se ne smije sužavati sastancima u okviru četiri zida. Vaš pokret možemo usporediti sa rijekom, toliko elementarne snage ima on u sebi. U tom pokretu učestvuju hiljade žena i taj broj svaki dan raste. Ne smije se dozvoliti da se kao takav razvija i izgubi udarnu snagu protiv neprijatelja. Davanje potrebne čvrstoće pokretu može izvršiti samo odbor. Biće još napada na naš pokret. Ti udarci ne smiju razrušiti zgradu pokreta, nego je moraju još jače učvrstiti. Odbori su odgovorni za čitav moćni pokret u okviru Dalmacije. Odbor je motor koji se ne vrti sam radi sebe, nego pokreće ostala kola narodnog života žena. Žene ne žive usko. Život ima razne svoje grane. Potrebno se brinuti za ishranu, za suzbijanje nepismenosti, podizanje zdravstvenog stanja i kulturnog života. Život svakog čovjeka, pa

i žena razvija se na raznim poljima političkog, kulturnog i socijalnog života. Kad pokret nosi u sebi razne grane života, treba da odbor bude onaj koji će davati odgovore na sva ta životna pitanja. Treba da razbija okvir od četiri zida, da vidi brige i potrebe žena, da odgovori na pitanja koja žene postavljaju i na ona koja ne postavljaju i ne dozvoliti da one traže odgovore na ta pitanja u petokolonaša. Rukovodstva treba da prošire vlastite vidike. Da ne bude, ne samo političkog pitanja, nego ni pitanja svakodnevnog života gdje odbor neće davati pomoć ženama i aktivizirati ih na rješavanju tih pitanja. Odbori treba da se povežu, da se nikad ne odvoje od naroda. Treba voditi računa o ženama koje stoje izvan pokreta i koje će još dugo izvan njega stajati. U izvještajima je bilo premalo riječi o krajevima gdje organizacija nije tako sjajna. Niko nije spominjao, mučki kotar, koji nije tako dobar. Govoreći o makarskom okrugu niko nije spomenuo dubrovački i metkovski kotar, nego samo makarski, gdje organizacija stoji dobro. U izvještajima sa otoka govorilo se o Hvaru, Braču gdje organizacija stoji dobro, a niko nije spomenuo Šoltu, koja ne stoji baš sjajno. Treba okrenuti lice i prema tim krajevima, a ne zanositi se onim što je postignuto. Ne nosimo mi slobodu samo jednom dijelu naroda, a Vi samo jednom dijelu žena. Treba tim zaostalim krajevima pomoći da ne budu oružje u rukama neprijatelja. Potrebno je da baš tamo unosimo svoj rad i jasnoću o ciljevima naše borbe. Ima neiskorištena čitava armija žena koje ne daju ono što bi mogle. Treba mobilizirati te žene za očuvanje onog što smo u borbi stekli. Ima ih koji nam to žele oduzeti, ima ih koji nisu rekli »amen, mi se odričemo«. Ne smije se počivati na lovorikama, treba ići uvjek dalje i dalje. Ko staje, taj gubi. Ne smijemo zaboraviti da je neprijatelju uspjelo odvratiti od nar. osi. pokreta jedan dio naroda, jedan dio žena. Trebamo uočiti da su krivci zato razni Đuići, Krnjevići i drugi. Ukoliko su žene nesvjesno potpomagale neprijatelja, one su bile slijepo oružje, a ne banditi, makar politički gledale krivo na nas. Treba pristupiti tim ženama, treba kažnjavati one koji su svjesno pristupali neprijatelju, a ne one zavedene.

Danas se postavljaju veliki zadaci pred vašu organizaciju. Odbor je motor koji pokreće život žena. Od čvrstine, od aktivnosti, od snalaženja tog odbora, zavisiće čvrstoća pokreta, snalaženje pokreta. Novi zadaci (koje postavlja karakter organizacije kao političke) teški su, a i laki su. Elemenat je pokazao da je u stanju da savlada sve zapreke. Imate posla, uzdižite one žene koje neće. Mnogo ih je koje hoće. One će vlastitim snagama, kad ih kolotečina izvede na pravi put, ići dalje. Treba se povezati sa svim ženama, treba naći nove organizacione oblike. Podjela na Izvršne odbore i plenume nije dobra. Pokret se razvija. Mnogo toga na šta ste se naučili biće razbijeno. Ostajati pri starim oblicima znači ne napredovati. Nemojte misliti da je ta direktiva slučajna, da je to tek tako nekom palo na pamet. Ne nego se pokazalo da je odbor imao tendenciju da se sužava u zidove odbora. Odžavani su sastanci odbora i plenuma. Stvoren je kao neki privilegirani sloj žena koji žive po odborima. Razlikovala su se tri stepena. Masa žena, plenum i Izvršni odbor. Odbor treba da se širi prema vani, da sve niti, da sve krakove pruži prema svim ženama. Posvećivalo se više pažnje plenumu, a manje čitavom narodu. Treba jedno jezgro, a ne dva. Baš zato što ostaje sam odbor potrebno je proširenje odbora. U najmanjem selu treba da bude 7-8 odbornica. Širenjem odbora više njih se osposobljava za rukovodioce, prolazi kroz školu koju nije prolazilo. Umjesto 4 odgaja se 8 rukovodioca. Ako se život sastoji iz raznih grana, ako je nedostatak bio u maga-

zinskom radu, ako treba da počnete sa konferencijama, novinama, izdavanjem letaka i održavanjem analfabetskih tečajeva nisu dovoljne 4 žene da rukovode. Odbori treba da rukovode čitavim pokretom kao cjelinom, a ne plenumima i onima koji dolaze na sastanke. Treba više pažnje posvetiti onima koji ne dolaze na sastanke, ukoliko je to uzrok pomanjkanja svijesti. Treba znati ciljeve koje treba postići. Želite da postignete da obuhvatite sve žene bez razlike, da sve aktivizirate i oživite, da se bore, a ne da se drugi bore za njih. Odborima treba širina pogleda. Veliku ulogu imaju da izvrše mjesni i kotarski odbori, kao i svi odbori u sklopu organizacije. Kako ih osposobiti da budu jezgra širokih, sve širih pokreta žena. Treba odbori da uspostave **unutarnji kolektivni rad** ma kako teški uslovi sastajanja bili. Mogućnosti postoje i treba ih iskoristiti. Odbori se redovito moraju sastajati. I na oslobođenom teritoriju ima pojava da nema kolektivnog rada u odboru. Dešava se da kad se upita za odbor uvjek upućuju na isto lice. Jedna drugarica nosioc je čitavog rada. Ona može poginuti i propade čitava organizacija. To je na štetu pokreta da se razvija pojedinačni rad unutar odbora. Zajednički rad, zajedničko pretresanje svih pitanja u odborima. Danas se postavljaju takvi zadaci kojima ne može odoliti jedna žena. Ako se pazi na aktivnost žena uvjek će se moći naći sposobne žene. Te žene treba uzdizati, odgajati da preko odbora podižu narod. Ima sposobnih i nesposobnih žena. Ako onaj ko zna više ne čuva za se ako to iznosi, naučiće i one manje sposobne u svakodnevnom zajedničkom radu. Tako će odbori postati kovačnice novih kadrova, kovačnice rukovodioca žena. Treba odbori da se pretvore u škole. Učitelji će biti one sposobnije. To je jedan od načina na koji će odbori postati škola za žene koje nisu pohađale školu.

Podjela rada umrtvljavala je sposobnosti odbornica. Svaka je mislila daje njen zadatak samo ono štoje njoj dodijeljeno, i nije ju interesiralo ono čime je bila zadužena druga. Sve treba da misle i raspravljaju o svim pitanjima. Briga čitavog odbora kao cjeline je kako će nedostatke ukloniti. Ako NOO ima da izvrši neki zadatak uz podršku AFŽ nema samo ona članica NOO da referira, nego sve odbornice treba da učestvuju u rješavanju, kako bi što bolje potpomogle NOO. Jedna će raditi u Domu, ali čitav odbor treba da se interesira za rad doma, analfabetskog tečaja itd. Treba sve da raspravljaju, a jedna da provede u život. Podjela rada sjedne strane ukida se, a s druge ne ukida se. Ukida u toliko, da svaka vodi računa ne samo o sektoru koji je bio njoj dodjeljen, a ne ukida u toliko što sve treba da se interesuju za sve. Svi kao cjelina o tome odlučuju, daju direktive, raspravljaju, a ona jedna provodi u život. Ako bude išao slabo rad doma, tečaja, to je krivica čitavog odbora, a ne one jedne za to zadužene. Kolektivni život kotarskog odbora na pr. ne sastoji se u tome da svih sedam žena iz odbora sjede sedam dana skupa. To nije rukovodstvo. (Ako je potrebno može biti i 10 odbornica, ali ne smije ih biti previše da se odbor raspline). Ne bi bilo rukovodstvo da su sve na terenu - treba da se ostane u centru i treba da se izađe **u** narod. Dve do tri ostaju u centru, a ostalih 4-5 idu na teren. Ne smije ostati jedna u centru. Treba znati kako se ide na teren. Prije nego se ide na **teren,** treba se sastati, ova ide na ovo selo, ona na ono, svaka treba da zna, kakvo **je** selo u koje ide, kakva je situacija, koje su zapreke. Kad se ide na **teren** u općinu ili selo da *še* upozna sa tom općinom, da zna kakve su pojedine **žene.** Tako da ide sa spremnim odgovorima na pitanja koja taj teren postavlja. Iskustvo onih koje su bile daju iskustvo onima koje idu. Treba **se** vratiti u određeno vrijeme. To se može izračunati. Ne smije se dogoditi

da prođe dugo vremena, a da se odbor ne sastane. Kad se vrate sa terena saziva se sastanak, na sastanku treba sve odbornice da se aktiviziraju. One sa terena da izvjeste one u centru, a one koje su ostale u centru znaju sa kojim zadacima su ove išle na teren i mogu i moraju da ih kontroliraju. Čitav odbor poznaje stanje kotara ili općine, a ne samo ona koja je obilazila pojedina sela. Onda idu na teren one koje su bile u sjedištu, a druge ostaju. One iz sjedišta referiraju o onome što je bilo u centru... Kad se ide na teren ne počinje se od početka. Svaka je drugarica čula šta je druga učinila i samo nastavlja rad. Jedna će reći kako je rješavala razna pitanja, druga upozoriti na griješke i tako će se međusobno izmjenjivati iskustvo. Tako će djelovati odbori kao cjeline, a ne jedna sposobna žena. Treba da budu rukovodioci odbori, a ne Anica ili Katica. Odbor kao cjelina treba da se uzajamno osposobljava. Treba zajednički proučavati literaturu, direktivna pisma, razna politička pitanja. Tako će se pretvoriti organizacija u političku organizaciju. Treba imati izvor odakle će se crpsti znanje, odgovore na pitanja koja mogu da se pojave. Taj izvor je u zajedničkom proučavanju na sjednicama odbora. Ona koja manje zna, naučiće od one koja zna više, ona koja više zna naučiće bolje, tumačiti drugima. Odbori se neće pretvoriti u učeni akademski klub. Čitanje treba bezuvjetno provoditi, ali zato da se još bolje radi među ženama i proširi pokret, da se u praksi ne bi skretalo, da bi se išlo ravnijim pravcem, treba sebi osvjetljavati put teorijom koja je potrebna svakom rukovodiocu. To je jedan put kako ćete organizaciju pretvoriti u borbenu organizaciju. Organizacija ne postoji radi sebe nego radi boljeg pokretanja čitavog pokreta.

Treba voditi pravilnu politiku kadrova. Politiku ljudi, politiku izdizanja i osposobljavanja žena. Često u odboru sjedi žena manje sposobna, manje spremna za žrtve, nego neka izvan odbora. Treba to uočiti. Naši odbori ne postoje radi reprezentacije, radi nečije ambicije. Zato jer su odbori jezgro u kojima se okupljaju najbolje, najsposobnije, najpožrtvovanije žene, treba proučavati žene s kojima se dolazi u doticaj (za samim vama možda čovjek prije dvije godine ne bi ni glavu okrenuo, a danas bi se isplatilo s vama raspravljati o svim pitanjima). Odbori trebaju voditi računa o tome, da u odbore stupe najbolje žene, a da otpadnu one koje ne mogu da udovolje potrebama organizacije. Neće se niko vrijeđati radi toga. Može samoj njoj koristiti ako se nađe u kotarskom umjesto okružnom odboru. Treba podizati one najsposobnije, pa makar ne bile pismene, makar ne bile dobri govornici, nego su energične. Treba prići onima koje nisu u odboru. Ne smije se začauriti i posvećivati pažnja samo tim najsposobnijima. Treba voditi računa o cjelini, ali i o njima. Ima raznih oblasti društvenog života, gdje se živi i radi, gdje treba rukovodioca, a nema razloga da u tim rukovodstvima ne budu žene. Treba da odbori kad su rukovodstva pruže pomoć ženama koje rade na raznim poljima. Analfabetski tečajevi, sastanci sa ženama, izdavanje listova, domovi, konferencije, NOO-i, sve to traži da ženama u NOO-ima, radnim grupama, analfabetskim tečajevima, treba pružiti konkretnu svakodnevnu pomoć. Nije lako izdavati Zidne novine, rukovoditi radnom grupom. Tu treba odbor da pruža pomoć. Svaka žena treba da osjeti da ima rukovodstvo. Okružni odbori treba da pružaju punu pomoć kotarskim, a ovi općinskim. Ne smije se dogoditi da se izvještava o Solinu i Trogiru gdje je organizacija išla dobrim putem a ne o Muću. Treba se okrenut onim krajevima gdje nije išlo lako, ne o Makarskoj, nego o Metkoviću i Imotskom. Okružni odbor za

Makarsku ne rukovodi samo makarskim kotarom nego imotskim i metkovskim. Treba da nestane ravnomjernosti u stepenu svijesti žena.

Ukidaju se plenumi, treba imati jedno čvrsto jezgro, a ne jedno čvrsto, a jedno labavije. Osim mase žena i odbora postoji dio žena koje nisu u odborima, ali ako se nisu izdigle do odbora izdigle su se nad većinom žena. Treba i njima pružiti pomoć. Te aktiviste treba uzdići do rukovodioca, treba nalaziti razne oblike rada za njih. Jedan od oblika mogu biti konferencije, koje neće imati samo reprezentativni svečani karakter, koje će imati za cilj da se uzajamno izmjenjuje iskustvo. Mogli bi razlikovati dvije vrste konferencije. Jedna - viši odbori pozivaju prestavnike nižih odbora da se progovori o stanju u okrugu. Druga vrsta - niži odbori (kotarski, općinski) pozivaju veći dio odbornica i drugih aktivnijih žena, da bi i one izmjenjivale iskustva (šire konferencije), da se širi kadar ljudi izoliše. Odbori počevši od mjesnog, treba svestranije da zahvate u razna pitanja. Treba da iznalaze nove svježe oblike rada , što će žene jače privezati uz organizaciju. Ne smije se samo čekati inicijativu od ozgor, treba samoinicijativno, (primjer smotre u Makarskoj). Uz takav oblik rada žene osjećaju samostalnost, osjećaju da ne služe samo za provođenje direktiva koje su dobile od drugih, i to im daje samopouzdanje. Pronalaziti nove svježe oblike rada, ne mora to biti smotra, može se unjeti svježina jednim člankom u Zidnim novinama.

Naročito na mjesnim i općinskim odborima leži teret političkog rada i osposobljavanja. Okružni odbor prenosi iskustvo jednih odbora na druge. Mjesni i općinski odbori mogu provoditi politički rad preko sastanka. Ima raznih vrsta sastanaka. Ne treba uvjek žene da orgniziraju sastanke. Često NOO-i priređuju sastanke. Žene se mogu osposobljavati na tim sastancima. Reći ćete ne priređuju svi NOO-i sastanke, to je krivica NOO-a, a i krivica žena što ne djeluju na NOO-e da drže sastanke. Treba žene i pred muškarcima da razgovaraju o raznim pitanjima. I žene mogu tražiti saziv odbora i smjenjivanje odbora. Kad su proslave, zborovi treba da govore žene, ali ne uvjek iste. Potrebno je da same žene raspravljaju o svim pitanjima. Mjesni odbori treba da sazovu sve žene sela. Treba i po pojedinim komšilucima održati sastanke. Po dvije tri odbornice pođu skupa. Jedna sazove sastanak najednom kraju sela, druga na drugom. Ne smije na sastanku jedna odbornica da drži samo referat. Ima drugih pitanja koje interesuju žene. Ne smije se govoriti općenito. Treba govoriti o novim aktuelnim pitanjima, treba prisiliti žene da razmišljaju. Treba postavljati pitanja. Ne smije se tumačiti sa neke visine, jer ako se tumači s visine onda ženu neće biti sram što nije znala, nego će je to potaknuti da sazna. Treba svim oblicima rada davati politički karakter. Treba pisati. Treba naučiti izražavati misli. Kad se nešto saopći cjelini, to je već političko djelovanje. I drugim oblicima rada koji na oko nemaju politički karakter, može i mora taj karakter da se otkrije. Uzmimo sakupljanje u Kistanju za hrvatska sela sa strane srpskih sela. Tom sakupljanju može se dati politički karakter. Kroz sitan rad može se ostvarivati politički odgoj, politika se ne sastoji samo u pričanju već u svakodnevnom radu.

Nešto o odnosu NOO-a i AFŽ. NOO-i su organi vlasti i narodne borbe. Ako su organi narodne vlasti, treba da se narod nalazi u tim odborima. U odbor treba da uđu svi oni najpožrtvovaniji, najodaniji, najsposobniji. Mi znamo da nisu najbolji i najodaniji samo muškarci, nego ima i takvih žena.

Gdje su odbori ispravno postavljeni u njima je najmanje po jedna žena. Ne smijete pustiti da drugi govore za Vas. Treba što više žena ući u odbore i da to budu što bolje žene - žena ulazi ne zato što je član AFŽ, ne zato što je žena, nego zato što je najbolji sin naroda, ako je takva sigurno je i član AFŽ. Ne postavlja AFŽ ženu u odbore, već narod. Odbornica NOO ne mora biti odbornica AFŽ, ali ako se ispravno postupilo ona će biti u odboru AFŽ jer u jedan kao i u drugi odbor ulaze najbolje žene, pa se može udesiti da to bude ista. Čak bi trebalo da bude odbornica u oba odbora tako bi dobio odbor AFŽ, jer on treba prestati da se bavi isključivo pitanjima sakupljanja treba da se bavi pitanjima života i politike, a ta se pitanja rješavaju u NOO-ima. Zato jedna treba da bude na mjestu gdje se o tome raspravlja i da drugima prenosi. Drugo odbor AFŽ treba da ima uvid kakva je žena u NOO-u. Konkretno, pitanje zajma. NOO ima da unovči zajam, žena u odboru reći će kako bi njena organizacija mogla to da sprovede, a u odboru AFŽ pretresaće se kako će se pomoći unovčenje zajma i iznijeti predlpg NOO-u. Ili nepismenost. To je opće narodno pitanje koje rješava NOO. Žene u odborima raspravljaće kako će rješiti to pitanje i staviće u NOO-u na raspolaganje svoje sile, a prosvjetni otsjek NOO organiziraće analfabetske tečajeve. Radi se u okviru NOO, a žene daju one koje će pomagati. Daće jednu ženu izvan odbora, ali ona ne smije da izmakne kontroli AFŽ i ako nije odbornica. Odbor AFŽ treba da se bavi NOO i da pruža pomoć ženama koje u njem rade. Dosad žene u većini nisu bile ravnopravni članovi NOO-a. To je također dokaz i niske političke svijesti muškaraca. AFŽ može se protiv toga boriti. Žena gdje neće da ju se sluša treba da nametne da je se sluša. To će postići radom. Krivica je i na AFŽ-u. Kad je jedna žena došla do mjesta gdje se rješava o opće narodnim pitanjima treba daje pomognu, da s njim na zajedničkom sastanku raspravljaju o raznim pitanjima. Pitanje raspodjele hrane na Hvaru. Umjesto da djeljenje hrane bude razlog za političke uspjehe, bio je razlog negodovanja. Odbori nisu ispravno radili. AFŽ nije raspravio o tom pitanju. Ako odbor nije pitao žene trebale su se one same zainteresirati, ako nisu čule od odbora, mogle su čuti od naroda. Da je žena članica NOO-a bila na sjednici NOO-a znala bi daje došla količina hrane daje odbor odlučio tako daje raspodjeli, i ona je mogla u oboru AFŽ raspraviti da li je to ispravno ili ne. Tako se djeljenje ne bi pretvorilo u intrige i ogovaranja. Slična pojava javila se na Visu, Braču (na Visu je došlo do sukoba između AFŽ i NOO). Odbori treba da budu rukovodioci, da se unesu u pitanja koja se naroda tiču. Konkretno pitanje izbjeglica. Svi vode borbu, svakome treba u nevolji pomoći. Otoci se previše tuže na ekonomske teškoće. Staje preživio Brač i Hvar, nije ništa prema onome šta preživljava Bosna, a narod tamo nije klonuo. Narod ovdje pada pod parole tuđe, neprijateljske. Jesmo li mi doveli do te gladi ili okupator? Neka prestanu s borbom vidiće kakva će onda glad biti. Mi nismo skrivili glad nego naprotiv sve radimo da se ona ukloni. Treba vidjeti, kako se gladuje drugdje, u Splitu na pr. otkada su došli Njemci i ustaše, stanovništvo nije dobilo ni jednog deka hrane. Ovu borbu poveli smo da se narod oslobodi gladi. Nek Saveznici otvore drugi front, pa će se narod osloboditi gladi. Pomoć tražimo od Engleske i Amerike, ali tražimo da daju sve od sebe kao što i mi dajemo. Mi ćemo tražiti materijalnu pomoć, ali ne kao milost nego kao pravo. Mi smo sa Crvenom Armijom doprinjeli da nije opljačkana Engleska i Amerika. A kad budemo primali, neće to biti zasluga reakcionarnih klika već naroda koji je to proizveo.

Postavljeno je pitanje radnih četa. Žene treba da osnivaju te čete u zajednici sa omladinom. Nije potrebno dva rukovodstva gdje je dovoljno jedno, a rukovodioce treba prebaciti na drugi teren.

Treba proučavati referate o svim pitanjima koji se postavljaju pred narod. Slušajte narod. Postavili ste pitanje o Kini, Japanu, Turskoj. Dobro je i to znati, ali o tome ćete malo čuti. Više ćete čuti o krugu, o drugom frontu. Lako ćete pronaći aktuelna pitanja ako ste u vezi s narodom.

Među izbjeglicama dolaze žene i odbornice. Odbornice treba da organiziraju rad u Zbijegu, ali da uspostave saradnju sa mjesnim odborom AFŽ.

Postavili ste pitanje o dopisničkoj službi. Samo ću Vam reći da ste Vi učinile mnogo toga o čemu treba da se govori. Mnogo toga će otići izgubljeno jer nije napisano. Treba o tome pisati. Opišite kao što znate pričati (a vidjeli smo da znate lijepo pričati), ne smeta ako nema zareza i tačaka, neka bude činjenica.

O slanju izvještaja. Viši odbori upoznavaju se preko izvještaja sa nižim odborima, vide potrebe organizacije, i tako mogu pružiti pomoć u kadrovima i drugom. Dosad se u izvještajima pisalo ili samo o broju odbora i odbornica ili se pisalo o političkoj situaciji, općenito, čak i o vojničkim akcijama. A u izvještaju o organizaciji »provelo se u djelo ono što smo odlučili«, a šta se odlučilo i kako se provelo tome ni riječi. Pišući o političkoj situaciji treba istaknuti momente koji su u vezi sa radom organizacije. O zadacima treba pisati konkretno kako se postavljaju i na koji način se izvršavaju. Onda će viši odbor i ako ne dođe na teren moći pomoći putem pisama. Nemojte čekati konac mjeseca. Ako iskrsne kakovo pitanje, pišite. Izvještaj šaljite redovno, a preko njih će viši odbor steći iskustva za druge odbore.

Četvrta tačka dnevnog reda pitanje odbora

Blaženka Mimica: Zbog situacije mi nismo mogle sazvati Oblasnu konferenciju na kojoj bi se izabrao odbor. Glavni odbor AFŽ Hrvatske biran **na** konferenciji, postavio je ovaj odbor za Dalmaciju, time se ne krši princip demokracije. Cim budu postojali uslovi za konferenciju, odbor će se birati.

Oblasni odbor AFŽ za Dalmaciju:

1) Zora Rosandić, radnica iz Splita, Srednja Dalmacija
2) Ljubica Tomašević, seljanka iz Baćine, okrug Makarska
3) Mileva Bubalo, domaćica iz Splita, Srednja Dalmacija
4) Blaženka Mimica, studentica iz Omiša, Srednja Dalmacija
5) Draga Lukinović, domaćica, Pučišće, Brač
6) Jakica Mirošević, domaćica, Vela Luka, Korčula
7) Milka Grubišić-Lasić, profesor, Šibenik
8) Anka Nola, domaćica, Podgora, okrug Makarska
9) Desa Kovačević, seljanka iz Vrlike
10) Marija Lujak, studentica iz Dubrovnika
11) Vjera Medanić, seljanka iz zadarskog okruga
    yanJa Tišma, seljanka iz Kistanja, zadarski okrug
13) Jugana Čulić, domaćica iz Splita

14) Sadika Latifić, domaćica iz Livna
15) Vinka Marinković, radnica iz Komiže
16) Elodija Akrap, domaćica iz Pelješca
17) Marija Matković, seljanka iz Vrbanja, Hvar
18) Slavka Morić, studentica Šibenik
19) Špirić Antica, seljanka iz Vodica
20) Anka Srzić, radnica iz Makarske
21) Paula Zon, studentica iz Sarajeva
22) Kata Poljičanin, seljanka iz Trogira
23) Neda Kordić, radnica iz Komiže, Vis
24) Ecija Ljubetić, učenica sa Brača

Izvršni odbor:

1) Zora Rosandić
2) Mileva Bubalo
3) Draga Lukinović
4) Milka Grubišić-Lasić
5) Desa Kovačević
6) Ljubica Tomašević
7) Blaženka Mimica
8) Jakica Mirošević
9) Anka Nola

Minutom šutnje odata je pošta palim drugaricama.

Blaženka Mimica: Ovim naše savjetovanje završava rad. Naknadno će biti donjeta rezolucija o svemu u čemu smo se složile. Uvjerena sam da će ovo savjetovanje dati ploda.

Zatim su drugarice zapijevale »Hej Slaveni«.

Jedna drugarica predala je drugu Milošu Zanku dar drugarica iz Prßka. Drug se zahvalio na daru: »Ja sam Vam pomagao na Vašem savjetovanju, ali daleko je veća pomoć koju ste Vi dale NOO-u i borbi našeg naroda«.

Slijede poklici: drugu Titu, Crvenoj Armiji, Kom. Partiji, Staljinu, AFŽ.

Delegati su se razišli pjevajući žensku himnu.

BROJ 63

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 19. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O POSJEDANJU OBALE IZMEĐU SPLITA I ŠIBENIKA OD STRANE NIJEMACA I USTAŠA I RAZBIJANJU TROGIRSKOG NOP ODBREDA[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE N.O.VJ.
19. XI. 1943. g.

ŠTABU VIII KORPUSA

Prema podacima koje je doneo Zam. komandanta VIII brigade drug Ljubić,[2] koji je po službenom poslu putovao preko Moseća Njemci i ustaše su posjeli celu obalu od Splita do Šibenika.[3] Trogirski odred koji je davao otpora prilikom nadiranja neprijatelja ka Trogiru, potpuno se raspao.[4] Veći broj ovih boraca krije se kod svojih kuća. Štab odreda, Mosor[5] i drug Živković[6] koga smo tamo ostavili prebacili su se na otoke posle probijanja neprijatelja.

Na terenu se sada od celoga odreda nalazi svega jedna četa, koju je okupio neki komandir od onih koji su se bili razbežali i otišli kućama. Drug Mosor se izgleda pre neki dan ponovno prebacio na kopno i počeo je sakupljati celokupno ljudstvo koje se bilo rasulo.

Mosećki odred se nalazi oko Muća i Moseća i uspeo je u zadnje vreme da se nešto ojača sa ljudstvom koje svakodnevno izlazi iz Splita i javlja se u partizane.

Prema nepotvrđenim vestima neprijatelj se povukao iz Budimira, Ciste i Prova ka Imotskom.

Drug Ljubić se povratio sa Moseća i on izjavljuje da se na Moseću nalaze tri topa raznoga tipa i da je jedan od tih topova ispravan, dok jednom fali zatvarač a treći je isto neispravan. Da bismo mogli prebaciti ove topove potrebno bi nam bilo veći broj jačih artiljerijskih konja sa kojima bismo mogli prevući ove topove na ovu teritoriju. Isto tako pribora za vuču (amova i dr.) zato u koliko imate ovih sredstava javite nam, odmah da bismo mogli prevući ovaj materijal.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar, Komandant,
Vel.[7] *M. Knežević* v. r.

reg br 1 6 n a P'saćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB,

2 Branko

3 O izvođenju njemačke'operacije »Heifisch« vidi dok. br. 22, napomenu 4.

4 Odnosi se na Šibensko-trogirski NOP odred.

6 Drago "a Jozo"Mosor' sekretar Kotarskog komiteta KPH Trogir.

7 Velimir

BROJ 64

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 20. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI ČETVRTE BRIGADE KOD STUDENACA[1]

ŠTAB
IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije
20. XI. 1943.
7. h

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije

Neprijatelj[2] je jučer u jutro od Imotskog preko Studenaca izvršio jak pritisak[3] na položaje IV. Brigade i poslije jako vođene borbe preko čitavog dana pred mrak izbio na položaje Stražbenica-Orlovača-s. Babići. A prema izvještaju Štaba III. Brigade neprijatelj je također navalio preko s. Vira na položaje I. bataljona IV. Brigade, koji su bili na Kobiliću ispred Zagorja, potisnuvši ovaj bataljon u pravcu Zavelima. Štab III. Brigade je trebao sinoć i u toku noći sa ovim bataljonom IV. Brigade i jednim svojim izvršiti protiv napad, mi vjerujemo da će opet povratiti Kobilić. Tako se neprijatelj sinoć zatekao na položajima dalje od s. Babići preko Zavelima-Tandarića i Zagorja. Neprijatelj je također jučer navaljivao na položaje XIX. Divizije i još prije podne došao u Madunića Staje, borba se poslije podne čula u pravcu Čiste i nešto visočije od prilike oko Dobranje, što je značilo da je neprijatelj izašao na Kamenščak-Samarina-Maglaj.

Bataljoni IV. Brigade se nalaze na položajima: iznad Viničkog polja, Male i Vel. Vinice do s. Omazića, a bataljoni III. Brigade, sa kojom smo imali stalnu vezu nalaze se na svojim starim položajima. Neprijatelj prema njima u toku jučerašnjeg dana nije bio aktivan kao prema IV. brigadi, ali je ipak vršio pritisak na njezino desno i lijevo krilo. Sinoć smo im poslali naređenje i skrenuli pažnju da držanje njihovih sadanjih položaja zavisi od razvijanja situacije na sektoru IV. Brigade i ako neprijatelj nebi uspio da prodre od Posušja, jer ako pređe preko Zavelina ili Zagorja u Roško Polje, našao bi im se iza leđa.

Vaše naređenje dobili smo sinoć u 19 časova, primili ga k znanju i uputili odmah Štabu XIX. Divizije, tražili smo od nje da nas odmah izvjesti o situaciji na svome sektoru, kako bi vam jutros mogli dati potpun izvještaj, ali od njih još nema ništa.

Vašega kurira kojega tražite kod nas nema, on je odmah pošao natrag.

Vezu sa našom III. Brigadom mi smo imali i imamo stalno.

Sad smo baš dobili od vas radio depešu, na koju vam odgovaramo.

1) Situaciju smo vam gore iznijeli.

2) Naši su se prikupili i nalaze se na gore navedenim položajima (IV. Brigada).

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/5, k. 516.

2 Dijelovi 118. lovačke divizije. Vidi dok. br. 246 i 247.

3 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3) Padom mraka neprijatelj je ostao na Stražbenici i Orlovači, a naši u Aržano.

4) Namjere neprijatelja ne znamo tačno, ali iako se osjeća pojačanje njihovih snaga na pravcima prema nama predviđamo da neće biti uporan u pravcu sjevera.

Prema izvještajima ob. službe naše III. brigade u Imotski je 17. ov. mj. došlo nešto njemačke vojske sa prilično jakim naoružanjem, teškom i lakom artiljerijom i predlažu da se traži bombardovanje Imotskog, koji predlog i mi svakako podupiremo, i držimo da bi to trebalo što prije uraditi ako postoji mogućnost. U priloženom pismu stoji u nekoliko raspored neprijateljskih oruđa.

Od jutros se na našim položajima ne čuje nikakve borbe.

0 daljnjem razvijanju situacije ćemo vas na vrijeme izvještavati.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom Poleksić* v. r.

Komandant:
A[5] *Banina* v. r.

(M.P.)

BROJ 65

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 20. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI ČETVRTE BRIGADE KOD STUDENACA[1]

ŠTAB
IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije
20/XI. 1943.
u 12. s.

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije

U jučerašnjem i jutrošjem izvještaju smo vas obavjestili o nadiranju neprijatelja na položaju IV. brigade, koje je počelo jučer u jutro.[2] Pored pravca Studenci-Aržano neprijatelj je od Prološca i Studenaca krenuo preko Ričice u pravcu Zavelina. Kod Ričice gaje dočekao III. bataljon IV. Brigade gdje se čitavog dana vodila borba. Na ovome sektoru i na pravcu Studenci-Vilina Glavica-Vinica i Studenci-Orlovača vodila se dosta jaka borba koja je trajala čitav dan. U ovim borbama neprijatelj je imao 42

4 Momčilo
5 Ante

J 9nginа' (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, leg- br. 9/5, k. 516.

2 Vidi dok. br. 64

mrtva i 70 ranjena, dok smo mi imali 9 mrtvih i 13 ranjenih. I bataljon ove brigade također je bio napadnut na položaju Kobilić iznad Vira i poslije duže vođene borbe potisnut je preko sela Zagorja.

U ovim borbama su se bataljoni IV. brigade prilično dobro držali sem II. bataljona koji se je uslijed jačeg pritiska neprijatelja onda Viničkog Polja, preko koga je pod vatrom morao otstupati i ne zalaganje t.j. nevojničkog postupka samoga Štaba bataljona u nekoliko rasuo, a sa glavninom pošao više lijevo u pravcu Zavelima i sa tim ostavio prazan prostor u pravcu Aržano. Bataljoni su čitav dan držali čvrsto položaje prema neprijatelju i odbijali njegove napade, dok je III. bataljon vršio nekoliko puta i protivnapade sa položaja koje mu je zauzimao neprijatelj.

U ovim borbama poginulo je nekoliko rukovodioca iz komandi četa.

Štabovi bataljona ove brigade nijesu vojnički na dovoljnoj visini, čak Štab II. bataljona, naročito njegov komandant ne samo da ne odgovara ovom položaju nego bi bio i vrlo loš borac. Poslali smo nekoliko drugova na kurs, pa ako neki i pogine te tako ne možemo i nemamo sa kim zamjeniti ovako nesposobne rukovodioce. Što se tiče vojske, to je dobar materijal koji bi se dao dobro izgraditi naročito u pogledu borbenosti, samo da ima dobra rukovodstva. Štab IV. Brigade je nekoliko puta do sad tražio promjenu ovih rukovodioca, t.j. da bi došli koji od drugova sa vojnog kursa ili iz koje druge jedinice, što smo mi vama nekoliko puta iznosili.

Na položaju IV. Brigade, kao i uopšte na sektoru naše i XIX divizije se ne čuje od jutros nikakove borbe. Po izvještaju IV. brigade neprijatelj je napustio Stražbenicu a izgleda i Orlovaču. XIX. Divizija t.j. njezin Stab se nalazi u Aržano a ostale jedinice vidjet ćete iz pisma Štaba Divizije, koje smo sad primili da vam ga sprovedemo.

Na sektoru naše III. brigade prema Posušju i Imotskom se isto od jutros ne čuje nikakva borba, to smo izvješteni sad od Štaba Brigade. IV. bataljon ove brigade je sinoć t.j. u toku noći 19/20. imao izvršiti protivnapad na neprijatelja koji je bio zauzeo Kobilić i vjerujemo da ga je povratio.

Mi za naš motocikl, kao i za motocikl brigade nemamo više ni malo benzina, pa vas molimo da nam dadnete izvjesnu količinu i da nam ne zadržavate mnogo motocikliste u Livnu, jer se oni uvjek izgovaraju da ih vi zadržavate.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom.[1] *Poleksić* v. r.

Komandant:
A.[4] *Banina* v. r.

(M.P.)

3 Momčilo
4 Ante

BROJ 66

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA ZA OBRANU OTOKA BRAČA I ŠOLTE OD 20. STUDENOG 1943. O RASPOREDU I ZADACIMA PODREĐENIH JEDINICA[1]

OPERATIVNI ŠTAB
ZA ODBRANU OTOKA BRACA I ŠOLTE
Broj službeno 20. XI. 1943.

SVIM ŠTABOVIMA BATALJONA XII BRIGADE I ŠTABOVIMA BRAČKO-ŠOLTANSKOG I SEGETSKO-MARINSKOG ODREDA

Pošto je neprijatelj ovladao obalskim pojasom Split-Makarska,[2] ušćem Neretve i poluotokom Pelješcom,[3] a izgleda da ima namjeru obezbijediti plovne pravce za snabdijevanje svojih trupa u zimskom periodu pomorskim putem, zadatak jedinica je organizirati odbranu otoka Brača i Šolte.

Po naređenju Štaba Mornarice i Štaba XXVI divizije formiran je Operativni štab za odbranu otoka Brača i Šolte,[4] kojem se podređuju u operativnom smislu sve jedinice koje se nalaze na otocima Brač i Šolta.[5]

U vezi gore navedenog

N A R E Đ U J E M O :

1. Odbrana Šolte:

Sve jedinice koje se nalaze na Šolti spadaju pod komandu Štaba IV bataljona XII brigade, a raspored snaga je slijedeći:

A) Štab IV bataljona biti će sa sjedištem u Grehotama, pratećim vodom i jednom četom koja će biti u rezervi.

Sa dvije čete zatvarati će pravac od kote 101 (Suzanj) - Tepli Bok do Maslinice.

B) Snage Marinsko-segetskog odreda i Šibenska grupa zatvarati će pravac od Maslinice do Ploča.

C) Snage II bataljona Bračko-šoltanskog odreda koje se nalaze na Šolti zatvarati će pravac od Rogača do kote 101 (Suzanj) - Tepli Bok.

2. Svi teški mitraljezi koji se već nalaze na položajima ostaju i dalje. Jedinice koje zatvaraju dodijeljene im pravce primiti će i teške mitraljeze i napraviti će nastrešnice i zaklone za mitraljeze, kao i za borce na položaju.

Teške bacače upotrijebiti na onim mjestima gdje će imati najbolju primjenu.

Osmatračkoj i obavještajnoj službi posvetiti najveću pažnju.

Na svakom predstražarskom mjestu - položaju - postaviti osmatrača koji će biti usko povezan sa najbližom izvidničkom stanicom.

1 **Original** (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, **reg.** br. 4/3-7, k. 2022.

2 i 3 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3 o izvođenju njemačke operacije »Landsturm« i OK. **br.** 6, napomenu 6, o izvođenju operacije »Herbrstgewitter«.

4 Vidi dok. br. 45 i 46.

5 O jedinicama na ovim otocima vidi dok. br. 45 i 46.

Sva obavještenja slati Štabu IV bataljona.

Štabovi i komande svaki dan do 15 sati poslati će telefonski izvještaj Štabu IV bataljona o situaciji na položajima, o svim bitnim promjenama izvještavati odmah.

0 primijećenom pokretu neprijatelja treba naznačiti:

a) gdje je primijećen i vrijeme kada je primijećen,

b) vrstu i broj

c) pravac u kojem plovi i brzina, kao i odakle ide.

Po gore navedenom postupiti odmah, a po izvršenju izvijestiti Štab IV bataljona, a isti će da izvijesti Operativni štab za odbranu otoka Brača i Šolte.

Smri fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar[6]	Komandant odreda[7]	Z. komandanta
otsutan	otsutan	*J.*[8] *Marinković v.* r.

BROJ 67

IZVJEŠTAJ ŠTABA ODREDA PETOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 20. STUDENOG 1943. O FORMIRANJU, NAORUŽANJU, RASPOREDU I ORGANIZACIJI ODREDA[1]

ŠTAB ODREDA POM. OBAL.
SEKTORA
Br. 15, dne 20. XI. 1943. g.

VOJNI IZVJEŠTAJ
Položaj, dne 20. XI. 1943.

Formiranje odreda: Kao baza za formiranje Odreda pri IV. Obal. pom. sektoru,[2] a prema uputama Komande Mornarice, poslužio je dio ljudstva odvojenog iz XIII Brigade, koje nam je ista ustupila odmah i to na broj 40 boraca iz sastava III Bataljona XIII Brigade. Ovo ljudstvo trebalo je da uđe u sastav jednog od bataljona Odreda, u kojem bi bilo ljudstvo pretežno, po mogućstvu, sa otoka Korčule. Za formiranje bataljona, kojeg bi sačinjavalo ljudstvo sa područja poluotoka Pelješca, stavljeno nam je na raspolaganje 22 borca, koji se nalaze u pozadini sa specijalnim zadatkom,

6 Fabijan Trgo
7 Stipe Karmelić
8 Josip

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br.3/3, k. 2033.

2 Odnosi se na Peti pomorsko-obalski sektor. Desetog studenog 1943. godine Četvrti sektor je preimenovan u Peti.

s napomenom: kada se povrate, da onda uđu u sastav. Sa ova 22 borca Odred nije imao do danas nikakve veze, a niti ih je dobio u sastav.

Za popunu ljudstva Odred je stupio u vezu sa svim pozvanim vojnim i civilnim vlastima radi izvršenja mobilizacije, kao i za izdvajanje ljudstva već mobilisanog za Odred. Tako je odmah izvršen pregled radničkih grupa na otoku Korčuli. Iz toga smo mobilisali za prvo vrijeme tek jedan bataljon. Tokom vremena i sticajem okolnosti, koje su uslijedile po napuštanju poluotoka Pelješca, bio je priliv ljudstva sa poluotoka Pelješca nadošao, a uz to kako je odbrana samog otoka Korčule postala aktuelnija, naišli smo na odziv kod mjerodavnih, a na naše traženje, te nam je u zadnje vrijeme uspjelo formirati II Bataljon. Pri rasformiranju VI Bataljona XIII Brigade na otoku Lastovu, Brigada je ostavila na otoku izvjestan dio ljudstva kao posadu samog otoka, i to ljudstvo ušlo u sastav Odreda kao III Bataljon.

Naoružanje: Svi borci su naoružani sa puškama i po sto metaka. Uz to, nastojimo borce snabdjeti sa ručnim bombama. Od automatskog oružja raspolažemo sa deset puškomitraljeza, te šest teških mitraljeza.

Obuka ljudstva: Kako je ljudstvo Odreda sve novomobilisano, to je većinom nevješto i neobučeno u rukovanju sa najosnovnijim u naoružanju - puškom. Pristupilo se je najagilnije obučavanju ljudstva sa rukovanjem puškom, puškomitraljezom, a velika većina, i preko broja potrebnog za posadu teškim mitraljezom, obučava se u rukovanju sa istim.

Posjedanje položaja: U prvim danima formiranja Odreda ukazala se je neophodnost da jedna grupa od 36 boraca pođe na položaj i posjedne dio obale oko luke Prigradice. Isto je ljudstvo naoružano sa jednim teškim mitraljezom i puškom. Borci Odreda posijedaju i brane dio morske obale otoka Korčule sa južne strane, i to na prostoru uključivši Paviju Luku do zaključno sa kotom 98, zapadno od predjela Glogovac, a sa ovima je uspostavljena veza za osiguranje obale sa Prvim bataljonom XIII Brigade. Na ovom dijelu položaja ljudstvo je oboružano sa tri teška mitraljeza te sa puškama. Jačina ljudstva je 57 boraca. Nadalje, posjednut je dio morske obale oko luke Zavalatice sa jednim teškim mitraljezom i 15 boraca te Pupnatska Luka sa 15 strijelaca. Sa sjeverne strane otoka Korčule ljudstvo Odreda posijeda i brani dio morske obale kod predjela Paklene, a uz to ljudstvo iz luke Prigradice smijenjeno je po dijelovima boraca III Bataljona XIII Brigade, pa je prešlo te posjelo dio obale u Babinoj Luci, naoružano jednim teškim mitraljezom, lakim mitraljezom i puškama.

Ovaj odred ima zadatak osigurati dio morske obale otoka Korčule skoro cijelom dužinom sa južne strane, i to pošto obuči novomobilisano ljudstvo sa najosnovnijim znanjem oko rukovanja oružjem.

Ishrana ljudstva: Snabdijevanje ljudstva hranom vršilo se je u prvo vrijeme iz magazina IV Obal. pom. sektora, a po preseljenju Štaba istog u Velu Luku, snabdijevanje je vršeno iz magazina Juž. dalm. područja.

Nadležnost nalaže da se ovaj odred snabdijeva sa hranom po intendanturi IV Obal. pom. sektora.

Stanje odjeće kod ljudstva je sasvim slabo, kao i obuće, a pošto su u nastupu hladni zimski dani, a u toku stalne kiše, to ovo pitanje postaje još aktuelnije.

Vojna organizacija: Organizatorski, Odred se dijeli na bataljone a ovih do sada ima tri, i to dva sa sjedištem štabova u istom mjestu gdje je Mab odreda, a jedan na otoku Lastovu.

Bataljoni su podijeljeni na po tri čete, čete na vodove, a vodovi na desetine.

Što se tiče rukovodećeg kadra, Odred jako oskudijeva sa istim, a naročito sa vojnim.

Obzirom daje ljudstvo Odreda novomobilisano, a uz to poslije ponovljene mobilizacije - jer je prvu mobilizaciju provodila XIII Brigada na istom mobilizacionom području i iz toga se formirala - borbeni kvalitet ljudstva nije ni iz daleka onakav kakav bi se mogao očekivati od jedne jedinice sa tako ozbiljnim zadatkom, kakavje stavljen pred Odred - obrana otoka pod postojećim okolnostima. Mnogo je učinilo da je prednje navedeno stanje ovakvo, i to što je sama XIII Brigada u svim prilikama vršila izbor ljudstva, bilo pri odvajanju iz svojih redova za dodijeliti Odredu, bilo pri izvršenoj mobilizaciji, tako da je za Odred ostajao slabiji borbenošću kvalitet ljudstva. Nadalje, Štab odreda vršio je stalan pritisak na sve vojne i civilne vlasti, koje raspolažu sa ma kakvim ljudstvom, da isti pošalju u sastav, koji ne treba da bude kvalitativno, tako i brojno slab. Odred ima u svojim redovima ljudstva i boraca sa preko 40 godina života, te u vezi toga i dosta bolesnih i ranjenih. Uz to, ni borbena svijest kao razlog političke nesvijesti nije na visini. Istinskim zalaganjem u radu rukovodstvo Odreda koje je dosljedno toga moći će stvoriti od Odreda sa ovakovim ljudstvom borbenu jedinicu, koja će moći udovoljiti datom zadatku, ali za sve to trebaće vremena, a za nas je svaki momenat skup u čekanju, budući stojimo u neposrednoj blizini pred otvorenim žvaljama mrskog neprijatelja, koji ima interes i apetit na naše otoke.

Uz naš borbeni pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Zamjenik komandanta Odreda:
Mehmedbašić[4] v. r.

ŠTAB ODREDA POM. OBAL.
SEKTOR
Br. 15, dne 20/XI-43

BROJČANO STANJE
oružja Odreda IV. Obalsko-pomorskog sektora

Jedinica	Pušaka	Puško-mitraljeza	Teških mitraljeza	Pištolja	Opaska
I Bataljon	152	4	4	5	
II Bata on	148	6	3	3	
III Bataljon	Stanje naoružanja III Bataljona na otoku Lastovo nije nam do sad poznato, budući je bataljon neposredno ovih dana ušao u sastav ovog odreda.				
Stab odreda	4		-		
Svega	304	10	7	8	

Zamjenik komandanta Odreda
(M.P.) *Mehmedbašić* v.r.

ŠTAB ODREDA POM. OBAL.
SEKTOR
Br. 15, dne 20/XI-43

BROJNO STANJE
ljudstva Odreda IV. Obalsko-pomorskog sektora

Jedinica	Rukovod. vojnih	Rukovod. političkih	Boraca	Svega	Opaska
Stab Odreda	2	2	3 kurira	7	
I Bataljon	5	4	152	161	
II Bataljon	5	2	152	159	
III Bataljon	Za ovaj bataljon nemamo podataka o brojnom stanju, pošto je tek ovih dana neposredno ovaj bataljon dodijeljen Odredu.				
Svega	12	8	307	327	

Zamjenik komandanta Odreda
(M.P.) *Mehmedbašić* v.r.

BROJ 68

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 21. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU JEDINICA I BORBAMA KOD STUDENACA I TROGIRA[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE N.O.V.J.
21-XI—43 g.

ŠTABU VIII KORPUSA

Jedinice ove divizije koje se nalaze na ovom sektoru raspoređene su sa slijedećim zadacima:

VIII brigada nalazi se na prostoru Čačijin Dolac-Bili Brig-Gala-Otok sa zadatkom zatvaranja svih pravaca koji od Sinja izvode ka Vagnju. Jedna četa ove brigade upućena je na teren Moseć-Trogir sa zadatkom da ispomogne iskupljanje Marinsko-segetskog odreda[2] i izvođenje manjih partizanskih akcija.

X brigada nalazi se na prostoriji Kosmač-Budimir-Strizirep-Dobranje sa zadatkom zatvaranja pravaca koji od Trilja preko Vrpolja-Tijarica izvode ka Aržanu i pravca koji od Trilja preko Budimira-Ciste izvode za Provo i Lovreč. Jedna četa ove brigade uputiće se na Mosor sa zadatkom kontrole ovog terena i izvođenja manjih akcija, dok se na ovaj teren ne prebace snage Mosorskog odreda.

19. ov. m. I bataljon ove brigade vodio je borbu sa neprijateljem,[3] koji je od Studenaca krenuo prema Svibiću i uspio da uđe u ovo selo. Poslije jače i oštrije borbe ovaj bataljon je protjerao neprijatelja sa njegovih položaja ka Provu. U ovoj borbi neprijatelj je pretrpio prilične gubitke, dok smo mi imali osam ranjenih, među kojima jedan komandir i jedan vodnik. Jačina ove borbe mogla se procijeniti po tome, što Nijemci u svom povlačenju su morali ostaviti jednog ranjenog kaplara.

Dinarski odred nalazi se na prostoriji Dabar-G. Koljane sa zadatkom zatvaranja pravca prema Vrlici i Koljanima.[4] Ovaj odred će izvoditi i akcije na četnička uporišta u Otišiću i Koljanima. U selima: Gala, Otoka i Udovičić formira se novi bataljon[5] koji će biti pod komandom ovog odreda. Za ovaj novi bataljon nam nedostaje komandnog kadra, zato, ukoliko imate na raspoloženju, pošaljite nam jednog komandanta bataljona.

Za školu gađanja nije došao određeni broj ljudstva iz razloga što smo stalno očekivali da će doći IX brigada,[6] koja je trebala da dade 15 ljudi za ovu školu. Iz ovih jedinica koje se sada nalaze na ovom terenu uputili smo ovo ljudstvo koje još nije bilo stiglo.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/5, k. 516.
2 Ovaj odred se bio rasturio zbog neprijateljske operacije »Heifisch«. Vidi napomenu
3 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.
4 Vidi dok. br. 186.
5 O partizanskoj četi u selu Gali vidi dok. br. 44.
6 Njeno prebacivanje s otoka Šolte na kopno izvršeno je početkom prosinca 1943. god. Vidi dok. br. 102 i 139.

Od Komande mjesta Muć dobili smo 80 komada pušaka za naoružanje novoformiranog bataljona, samo za ove puške nismo dobili municiju, zato, ukoliko imate ove municije, javite nam da bismo mogli poslati za istu. Isto tako imamo jedan teški mitraljez koji je nešto oštećen, zato, ukoliko ima u Livnu oružna radionica, javite nam da bi ga mogli usposobiti.

Prilikom nadiranja Nijemaca ka Teogiru[7] jedan bataljon Marinsko-segetskog odreda razbijen je i ljudstvo se rasulo po svojim kućama. Štab odreda se bio povukao na otoke. Uputili smo člana ovog štaba druga Popovića[8] sa jednom četom, koji će sa drugom »Mosorom«[9] iskupiti ovaj bataljon i pokrenuti i aktivirati odredske snage na ovom terenu. Isto tako ispitaće se čijom krivicom je došlo do rasula ovog bataljona, da bi se sprovela pravilna istraga.

Naš Štab će se od sjutra nalaziti u Rudi (zaseok Kamber). Izvijestite nas gdje se sada nalazi naša IX brigada i da li postoje mogućnosti njenoga prebacivanja na ovaj sektor. Čuli smo da je ona negdje sada na otocima i nismo mogli sa njom nikako uhvatiti veze.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesari
Živko Živković v. r.

Komandant:
Vel.[10] M. Knežević v. r.

BROJ 69

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA ZADARSKOG NOP ODREDA OD 21. STUDENOG 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZADAR O STANJU U ODREDU[1]

Drugarskom
Okružnom Komitetu K.P.H.
Zadar

Dragi drugovi,

Poslali bi Vam i prije mjesečni izvještaj, ali to nisam učinio radi toga što je u kraćem razdoblju više puta bio kod nas drug Srećko[2] pa Vam je on detaljno prikazao stanje u ovome Odredu.

7 Odnosi se na njemačku operaciju »Heifisch«. Vidi dok. br. 22,31, 32,63,211,213,214, 216, 217, 219, 221, 224, 274, 375, 376 i 388.

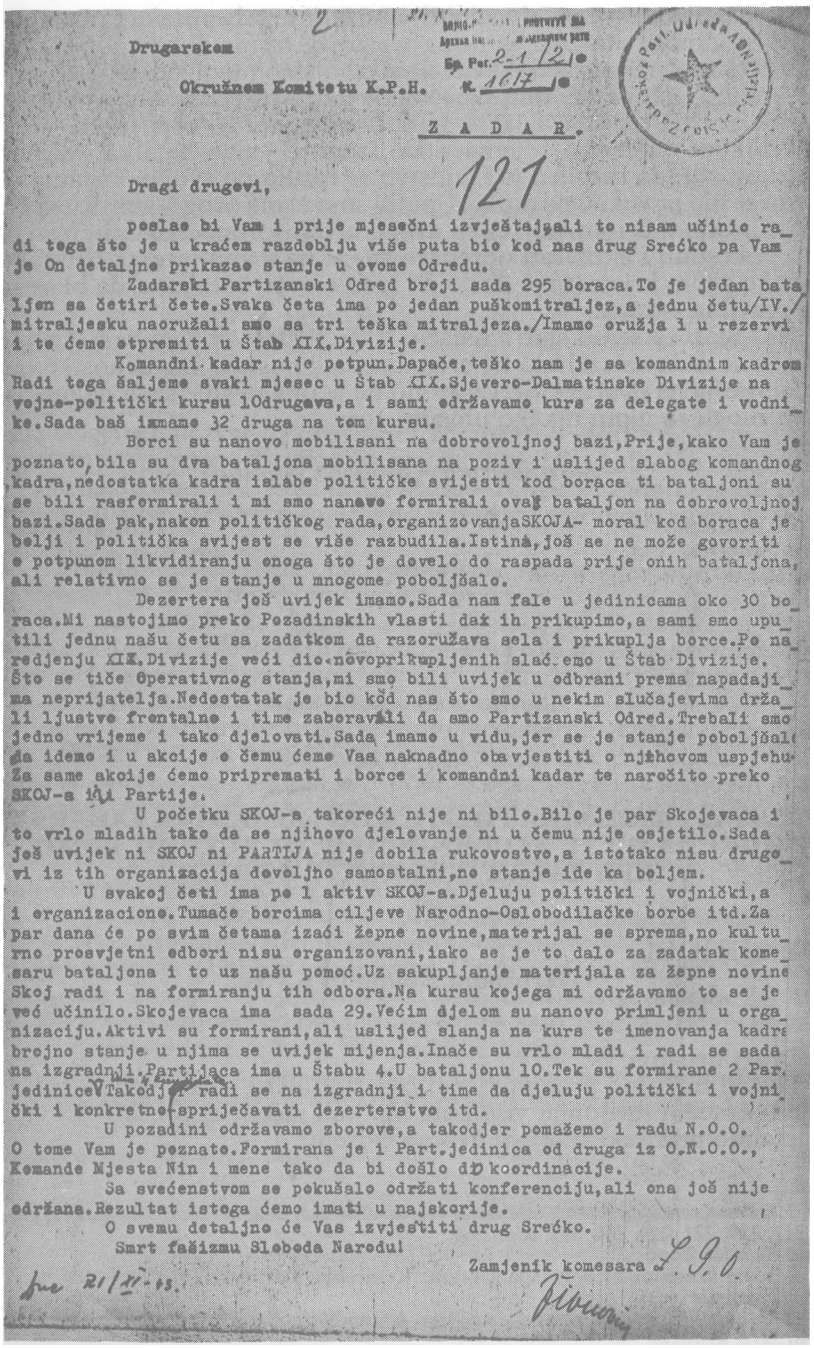
8 Tomica Popović «

9 Josip Lozovina-Mosor, tada sekretar Kotarskog komiteta KPH Trogir.

10 Velimir

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/2, k. 1617.

2 Ivo Vodopija-Srećko, član Okružnog komiteta KPH Zadar.

Drugarskom

Okružnom Komitetu K.P.H.

Br. Per. 2-1/12
K. 1617

Z A D A R.

121

Dragi drugovi,

poslao bi Vam i prije mjesečni izvještaj,ali te nisam učinio radi tega što je u kraćem razdoblju više puta bio kod nas drug Srećko pa Vam je On detaljno prikazao stanje u ovome Odredu.

Zadarski Partizanski Odred broji sada 295 boraca.To je jedan bataljon sa četiri čete.Svaka četa ima po jedan puškomitraljez,a jednu četu/IV./ mitraljesku naoružali smo sa tri teška mitraljeza./Imamo oružja i u rezervi i te ćemo otpremiti u Štab XIX.Divizije.

Komandni kadar nije potpun.Dapače,teško nam je sa komandnim kadrom Radi tega šaljemo svaki mjesec u Štab XIX.Sjevero-Dalmatinske Divizije na vojno-politički kursu 10drugova,a i sami održavamo kurs za delegate i vodnike.Sada baš imamo 32 druga na tom kursu.

Borci su nanovo mobilisani na dobrovoljnoj bazi,Prije,kako Vam je poznato,bila su dva bataljona mobilisana na poziv i uslijed slabog komandnog kadra,nedostatka kadra islabe političke svijesti kod boraca ti bataljoni su se bili rasformirali i mi smo nanave formirali ovaj bataljon na dobrovoljnoj bazi.Sada pak,nakon političkog rada,organizovanjaSKOJA- moral kod boraca je bolji i politička svijest se više razbudila.Istina,još se ne može govoriti o potpunom likvidiranju onoga što je dovelo do raspada prije onih bataljona, ali relativno se je stanje u mnogome poboljšalo.

Dezertera još uvijek imamo.Sada nam fale u jedinicama oko 30 boraca.Mi nastojimo preko Pozadinskih vlasti dak ih prikupimo,a sami smo uputili jednu našu četu sa zadatkom da razoružava sela i prikuplja borce.Po naredjenju XIX.Divizije veći dio novoprikupljenih slaćemo u Štab Divizije.

Što se tiče Operativnog stanja,mi smo bili uvijek u odbrani prema napadajima neprijatelja.Nedostatak je bio kod nas što smo u nekim slučajevima držali ljustve frontalne i time zaboravili da smo Partizanski Odred.Trebali smo jedno vrijeme i tako djelovati.Sada imamo u vidu,jer se je stanje poboljšalo da idemo i u akcije o čemu ćemo Vas naknadno obavjestiti o njihovom uspjehu. Za same akcije ćemo pripremati i borce i komandni kadar te naročito preko SKOJ-a ili Partije.

U početku SKOJ-a takoreći nije ni bilo.Bilo je par Skojevaca i to vrlo mladih tako da se njihovo djelovanje ni u čemu nije osjetilo.Sada još uvijek ni SKOJ ni PARTIJA nije dobila rukovostvo,a istotako nisu drugovi iz tih organizacija doveljno samostalni,ne stanje ide ka boljem.

U svakoj četi ima po 1 aktiv SKOJ-a.Djeluju politički i vojnički,a i organizacione.Tumače borcima ciljeve Narodno-Oslobodilačke borbe itd.Za par dana će po svim četama izaći žepne novine,materijal se sprema,no kulturno prosvjetni odbori nisu organizovani,iako se je to dalo za zadatak komesaru bataljona i to uz našu pomoć.Uz sakupljanje materijala za žepne novine Skoj radi i na formiranju tih odbora.Na kursu kojega mi održavamo to se je već učinilo.Skojevaca ima sada 29.Većim dijelom su nanovo primljeni u organizaciju.Aktivi su formirani,ali uslijed slanja na kurs te imenovanja kadra brojno stanje u njima se uvijek mijenja.Inače su vrlo mladi i radi se sada na izgradnji.Partijaca ima u Štabu 4.U bataljonu 10.Tek su formirane 2 Partjedinice.Također radi se na izgradnji i time da djeluju politički i vojnički i konkretno-spriječavati dezerterstvo itd.

U pozadini održavamo zborove,a također pomažemo i radu N.O.O. O tome Vam je poznato.Formirana je i Part.jedinica od druga iz O.N.O.O., Komande Mjesta Nin i mene tako da bi došlo do koordinacije.

Sa svećenstvom se pokušalo održati konferenciju,ali ona još nije održana.Rezultat istoga ćemo imati u najskorije.

O svemu detaljno će Vas izvjestiti drug Srećko.

Smrt fašizmu Sloboda Narodu!

Zamjenik komesara

Jure 21/XI-43.

Faksimil dokumenta broj 69

Zadarski Partizanski Odred broji sada 295 boraca. To je jedan bataljon sa četiri čete. Svaka četa ima po jedan puškomitraljez, a jednu četu (IV) mitraljesku naoružali smo sa tri mitraljeza. (Imamo oružja i u rezervi i to ćemo otpremiti u Štab XIX. Divizije.

Komandni kadar nije potpun. Dapače, teško nam je sa komandnim kadrom. Radi toga šaljemo svaki mjesec u Štab XIX. Sjevero-Dalmatinske Divizije na vojno-politički kurs 10 drugova, a i sami održavamo kurs za delegate i vodnike. Sada baš imamo 32 druga na tom kursu.

Borci su nanovo mobilisani na dobrovoljnoj bazi. Prije, kako Vam je poznato, bila su dva bataljona mobilisana na poziv i uslijed slabog komandnog kadra, nedostatka kadra i slabe političke svijesti kod boraca ti bataljoni su se bili rasformirali i mi smo nanovo formirali ovaj bataljon na dobrovoljnoj bazi. Sada pak, nakon političkog rada, organizovanja SKOJ-a - moral kod boraca je bolji i politička svijest se više razbudila. Istina, još se ne može govoriti o potpunom likvidiranju onoga što je dovelo do raspada prije onih bataljona, ali relativno se je stanje u mnogome poboljšalo.

Dezertera još uvijek imamo. Sada nam fale u jedinicama oko 30 boraca. Mi nastojima preko Pozadinskih vlasti da ih prikupimo, a sami smo uputili jednu našu četu sa zadatkom da razoružava sela i prikuplja borce. Po naređenju XIX. Divizije veći dio novoprikupljenih slaćemo u Štab Divizije. Što se tiče Operativnog stanja, mi smo bili uvijek u odbrani prema napadajima neprijatelja. Nedostatak je bio kod nas što smo u nekim slučajevima držali ljudstvo frontalno i time zaboravili da smo Partizanski Odred. Trebali smo jedno vrijeme i tako djelovati. Sada imamo u vidu, jer se je stanje poboljšalo da idemo i u akcije o čemu ćemo Vas naknadno obavjestiti o njihovom uspjehu. Za same akcije ćemo pripremati i borce i komandni kadar te naročito preko SKOJ-a i Partije.

U početku SKOJ-a takoreći nije ni bilo. Bilo je par Skojevaca i to vrlo mladih tako da se njihovo djelovanje ni u čemu nije osjetilo. Sada još uvijek ni SKOJ ni PARTIJA nije dobila rukovodstvo, a isto tako nisu drugovi iz tih organizacija dovoljno samostalni, no stanje ide ka boljem.

U svakoj četi ima po 1 aktiv SKOJ-a. Djeluju politički i vojnički, a i organizaciono. Tumače borcima ciljeve Narodno Oslobodilačke borbe itd. Za par dana će po svim četama izaći žepne novine, materijal se sprema, no kulturno prosvjetni odbori nisu organizovani, iako se je to dalo za zadatak komesaru bataljona i to uz našu pomoć. Uz sakupljanje materijala za žepne novine Skoj radi i na formiranju tih odbora. Na kursu kojega mi održavamo to se je već učinilo. Skojevaca ima sada 29. Većim djelom su nanovo primljeni u organizaciju. Aktivi su formirani, ali uslijed slanja na kurs te imenovanja kadra brojno stanje u njima se uvijek mijenja. Inače su vrlo mladi i radi se sada na izgradnji. Partijaca ima u Štabu 4. U bataljonu 10. Tek su formirane 2 Par. jedinice a ima 4 kandidata. Također radi se na izgradnji i time da djeluju politički i vojnički i konkretno-spriječavati dezerterstvo itd.

U pozadini održavamo zborove, a također pomažemo i radu N.O.O. O tome Vam je poznato. Formirana je i Part, jedinica od druga iz O.N.O.O., Komande Mjesta Nin i mene tako da bi došlo do koordinacije.

Sa svećenstvom se pokušalo održati konferenciju, ali ona još nije održana. Rezultat istoga ćemo imati u najskorije.

0 svemu detaljno će Vas izvjestiit drug Srećko.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Dne 21/XI-43.

Zamjenik komesara Z.P.O.[3]
Zivković v. r.

BROJ 70

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA OBRANU OTOKA BRAČA I ŠOLTE OD 22. STUDENOG 1943. OPERATIVNOM ŠTABU ZA OBRANU OTOKA O MOGUĆNOSTI IZVOĐENJA DEJSTVA DUŽ OBALE PRAVCEM BRELA-BAŠKA VODA-MAKARSKA[1]

OP. ŠTAB
ZA ODBRANU BRAČA I ŠOLTE
Položaj 22. XI. 1943.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA ODBRANU OTOKA

Dvadesetog uveče dobili smo od Vas depešu da ispitamo mogućnost akcije na kopnu Brela-Baška Voda-Makarska. Po istom smo postupili odmah. Naš obavještajac[2] prebacio se na kopno radi ispitivanja neprijateljskih snaga i mogućnosti naprijed navedenog, ali se do sada nije vratio, niti je stigao izvještaj od njega. Radi toga ne znamo kakovo je stanje sada na kopnu, a prije tri dana došao je obavještajac[3] sa sektora Omiša kojeg smo uputili kod Vas radi podnošenja izvještaja.

Za slučaj neprijateljskog napada na otoke vojska je pripremljena dobro. Mogli bi izvršiti akciju i na kopnu.

Prilažemo vam naredbu koju smo izdali štabovima bataljona i odredskim snagama o rasporedu snaga za odbranu otoka.

Prilažemo i raspored oružja na otoku Braču i Šolti.

3 Zadarskog partizanskog odreda.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/7, k. 2022.

2 Milan Dorotka

3 Tonči Kuzmanić

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar	Komandant odreda	Komandant
Trg Fabijan v. r.	*Karmelić Stipe* v. r.	*Borko*[4] v. r.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

BROJ 71

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 22. STUDENOG 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADU NEPRIJATELJSKIH JEDINICA NA OTOK UGLJAN[1]

ŠTAB III POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
22. 11. 1943. u 14 sati

ŠTABU MORNARICE NOVJ

Položaj

Neprijatelj je 21. 11. oko podne sa jakim snagama (računa se oko 150 kamiona, nekoliko tenkova i motocikla) iz pravca Benkovca i Zadra prodro u pravcu Biograda do mjesta Pakoštana.[2] Po dolasku, otvorio je paljbu na otok Pašman, na sela: Tkon, Kraj i Pašman, bez rezultata.

22. novembra u zoru izvršio je sa oko 12 brodova (minolovaca, motornih jedrenjaka i peniša) iskrcavanje na otoku Ugljanu na mjestima kod sela Kukljice i kod sela Ugljana. Odmah zatim isplovilo je iz Zadra još oko 10 brodova, od kojih 3 parobroda srednje tonaže sa vojskom. Parobrodi su kružili uzduž istočne strane otoka i kod sela Ugljana iskrcali još vojske. Po davanju prvog otpora kod Kukljice naše jedinice[3] povukle su se na položaje između Kukljice i Kali. Na sjeveru otoka neprijatelj drži predio od

4 Arsenić

reg br ?2/3ink '2(oTikan Mpisaćemstroj«) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB,

se na njemačku operaciju »Delphin«. Vidi dok. br. 74, 87, 101, 117, 194, 233, 239, 244, 250, 254, 255, 259, 261, 262, 264, 265, 269, 272, 273, 274, 374 i 376.

Prvi bataljon Otočkog NOP odreda Trećeg pomorsko-obalskog sektora.

ispred sela Ugljana pa do kraja otoka. Iskrcane neprijateljske jedinice naoružane su mitraljezima i protukolnim puškama. Akcije pripomaže artileriji sa rta Mika (u pravcu Ugljana) i iz Zadra (u pravcu Kukljice). Neprijateljski avioni nisu do sada primijećeni. Naše jedinice (I bataljon) odupiru se neprijateljskom napadu i povremeno vrše i protunapade. Prema sadašnjoj situaciji, nastojaće se održati na otoku i eventualno u toku noći nastojati izvršiti protunapad u cilju odbijanja neprijatelja. Ovo nije konačno rješenje, jer se situacija iz časa na čas može izmijeniti i jer neprijatelj raspolaže sa jakim snagama. Vezu sa divizijom preko radio-stanice već nekoliko dana nemamo, jer davač XIX divizije nije ispravan. U 13 sati danas uspjela se primiti jedna nepotpuna depeša od strane divizije o evakuaciji ranjenika, te se na temelju toga upućuju za Vis. Bolnica sa preostalim doktorom nastavja svoj rad. - Ukoliko situacija ostane nepromijenjena, pomoć u avijaciji bila bi vrlo efikasna radi uništavanja brodova koji stalno patroliraju uz obalu Ugljana. Ti brodovi vrše vezu između Ugljana i Zadra i stalno pripomažu iskrcanoj neprijateljskoj vojsci. - Naš štab se nalazi na Ižu Velom. Vezu sa vama još nismo dobili, jer je domet stanice premalen. U određeno vrijeme preko dana vrši se služba prema dogovoru za održavanje veze sa Štabom Mornarice, ali do sada još nismo primili nikakvu depešu. U cilju skraćivanja udaljenosti postavljena je jedna radio-stanica na otoku Ravni Žakan, ali ni ta još nije u stanju da stupi u vezi s vama.

U slučaju evakuacije otoka Ugljana, i ugrožavanja drugih otoka, pravac povlačenja je prema Dugom Otoku u cilju da se pod svaku cijenu zadržimo do kraja neprijateljske navale.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar
A[4] *Sorić* v. r.

Komandant
M.[5] *Ikica* v. r.

(M.P.)

4 Ante
5 Mladen

BROJ 72

IZVJEŠTAJ DELEGACIJE NOV I POJ U BARIJU OD 22. STUDENOG 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O PRIPREMAMA ZA PREBACIVANJE PRVE PREKOMORSKE BRIGADE U JUGOSLAVIJU[1]

DELEGACIJA
N.O.V i P.O. JUGOSLAVIJE
Br. 47
DANA 22. 11. 1943.
BARI

MS/G

Štabu Mornarice NOV Jugoslavije

P o l o ž a j

Na vaš dopis od 12. 11. o.g. kojeg smo dobili tek prekjučer možemo vam odgovoriti koliko slijedi:

1) Brigada se danas i sutra oblači i prekosutra će primiti oružje, zatim ćemo trebati još jedan dan za upoznavanje oružja i potom ćemo je uputiti. Prema tome računamo da će prvi transport otputovati 26. na večer. Pripremite sve za prihvat prvog transporta koji će brojiti oko 500 ljudi.[2]

2) Današnjim transportom otpremili smo:
14 bacača 81 mm sa 1000 sanduka mina,
77 mitraljeza »Breda« sa 169 sanduka municije,
50 protitenkovskih pušaka,
10 puškomitraljeza.

Danas smo međutim primili 550 tona oružja i municije te ćemo time naoružati brigadu, a ostatak poslat ćemo vam odmah.

3) Izvještavamo vas daje gvozdeni m/j »Jela« naišao na minu na jednu milju pred ulazom u luku Bari. Poginulo je 7 drugova a ostali su lakše ranjeni. Mina je bila magnetska i tempirana. Brod je bio prazan jer je dolazio iz Visa. U prilogu vam dostavljamo izvještaj o samom događaju.

Molim vas, da o ovome pod 1) i 3) izvjestite Štab VIII. Korpusa preko vaše radio veze jer moja nesmije da funkcionira.

Uz drugarski pozdrav.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

1 prilog

Politkomesar: v. d. šefa Delegacije:

Načelnik: Makiedo[3] v. r.

Uzeli na znanje:
Komandant:
Pomoćnik:

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg.br. 14/3, k. 2021.

2 O formiranju Prve Prekomorske brigade i njenom upućivanju iz Italije u Jugoslaviju vidi dok. br. 8, 86 i 129

3 Sergije

BROJ 73

IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 23. STUDENOG 1943. OBAVJEŠTAJNOM ODSJEKU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O POLITIČKOJ SITUACIJI U DALMACIJI[1]

ŠTAB
VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Ob. br. 1053/43.
23-XI-43

Obavještajnom Otsjeku G.Š.H.

P O L I T I Č K I I Z V J E Š T A J

Okrug Zadar

Padom Italije razbuktao se narodni ustanak. Skoro 3000 ljudi stupilo je u redove N.O.V., a ipak je mobilizacija djelomično uspjela. Dok je općina Nin dala 800 boraca, dotle su ostale nedirnute mobilizacijom općine: Silba kotara Preko, Smilčić i Benkovac kotara Benkovac. Razloga za ovo ima više: a) politički se nije iskoristilo u dovoljnoj mjeri razmah ustanka; b) jedinice su se držale dosta pasivno prema i slabijem neprijatelju; c) bježanjem naših snaga pred nastupanjem i neznatnih snaga neprijatelja na pr.: Sukošanska četa je 2 puta napustila položaje na samo najavljivanje dolaska Njemaca.

U Mostaru (zaseok Zemunika) su 12 Njemaca raspršili našu četu,[2] koja je njima držala zasjedu. Upad Njemaca bez topova u Biograd n/m i Nin. Uz ovo treba nadodati jaku neprijateljsku propagandu, te u dosta jakoj mjeri rad pete kolone. Radi tih razloga narod je izgubio povjerenje u naše snage i došlo je do naglog stišavanja ustanka. Naglo je prestao odaziv u vojsku. Narod je postao u izvjesnoj mjeri ravnodušan prema događajima.

Rad pete kolone je dosta jak, osobito u srezu Benkovačkom, gdje se zapaža često davanje svjetlosnih signala po noći. Bilo je i slučajeva sabotaže na pr.: U Biogradu bio je prekinut telefonski kabel, na polju više puta rezane telefonske žice.

Neprijateljska špijunaža uspješno radi. Svaki neprijateljski pokret izvršen je sa tačnim poznavanjem položaja naših snaga na pr.: pri upadu Njemaca u Bibinje, došli su tačno na logor naše straže, brojeći telefonske stupove. Pri napadu na Sukošan došli su iza leđa našima, a prethodno su u noći zaposjeli sve čuke u blizini. Upad u Biograd n/m izvršili su odmah po napuštanju položaja oko Vrane od naših snaga.

Centar ustaškog rada je Zadar, gdje tiskaju razne letke i propagandni materijal. Izdali su jednu knjižicu u kojoj tvrde da je N.O.V. bila naoružavana od Talijana i imala od njih punu podršku. Upliv ustaša je dosta jak, a osobito u hrvatskim selima Benkovačkog kotara. Uspjeli su u potpunosti

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 28/4, k. 516A.

2 Vjerojatno iz Zadarskog NOP odreda.

u selu Pridraga, koje je primilo oružje za napad na naše drugove (ovo je selo za vrijeme talijanske okupacije bilo u antikom, miliciji). Po ostalim selima ustašama se prijavilo od 3-4 seljaka. Iz sela Vrane u naše su drugove u leđa pucali seljaci, pri napadu Njemaca. Iz Benkovačkog kotara prešlo je ustašama 50 seljaka. Iz Visočana, opć. Nin prebjeglo je u Zadar Njemcima 40 seljaka sa njihovim popom don Antom Cotićem. Jedan od razloga je i prisilna naša mobilizacija do 40 god. Iz sela Popovići je otišlo 30 seljaka u njemačku vojsku (ovo je selo od ranije bilo u antikom, miliciji).

Četnici također djeluju: Milorad Stegnjaić, koji se po padu Italije skrivao u svom selu Kula (kotar Benkovac) uspio se izvući i sada u Benkovcu sa 40-50 naoružanih četnika služi Njemcima. Srpsko stanovništvo koje je naklonjeno četnicima, sada nije ušlo u nikakve jedinice, koje se bore protiv N.O.V. i ako neke četničke vođe iz Šibenika dolaze u Benkovac u svrhu mobilizacije četnika. U općini Smilčić i Benkovac veliki je utjecaj jug. vlade iz Kaira, u toj općini opažaju se mnogi znakovi srpskog šovinizma. Tu je bio najslabiji odaziv u N.O.V.

Opaža se četnički uticaj i u čisto hrvatskim selima na otolu 1st opć. Silba gdje su preko noći okrenuli hrvatsku zastavu a na zidu napisali J.R.Z. U ovom selu su bogati isćanski brodovlasnici, a ima ih čak i članova N.O.O. Na jednom omladinskom zboru u Filipjakovu opć. Biograd n/m pri spominjanju: ».. .[3] hrvatski narod«, odgovoreno je »Svi su oni ustaše«. Na drugom zboru u istom mjestu jedan je viknuo: »Svi su oni ustaše«. Na drugom zboru u istom mjestu jedan je viknuo: »Živio kralj Petar«. Čuju se prigovori kako mi nemamo Jug. već hrvatske zastave. Pismene četničke propagande nema.

Kao prestavnici reakcije HSS su najistaknutiji popovi. Sumnja se da je rukovodioc don Frane Grandov iz Sali, nastanjen u sjemeništanskom ljetovalištu u Filipjakovu. Najaktivniji su u općini Nin i Biograd n/m, konkretnih dokaza nemamo pošto je vješto prikriven.

U Zadru je narod potpuno preorjentisan i protufašistički raspoložen i javno izražava želju da N.O.V. zauzme grad. Dojučeranji fašisti odbijaju da uđu u novo osnovanu republikansku miliciju. U zadarskom kazalištu je došlo na jednoj prestavi do tuče između njemačko-ustaških elemenata i građana, kojima su se pridružili talijanski vojnici, radi toga jer je jedan ustaša viknuo »Živio Pavelić«, dok je neki građanin odgovorio »Zivili partizani«. Stanovništvo na razne načine negoduje protiv Njemaca i ustaša: zatvaranjem prozora kuda prolazi njemačka vojska; odbijanje većine sposobnih ljudi za vojsku da uzmu učešće protiv partizana. Njemci su oduzeli sve radio-aparate, jer je građanstvo slušalo savezničke emisije. Zabranjeno je nošenje foto aparata i oduzete sve pisaće mašine. Musolini je postavio za šefa zadarske provincije Vičenca Sorentina fašist, podpukovnika, bivšeg brijača. U noći 2-XI u 8,15 sati Zadar je bombardovan od saveznika, šteta je ogromna i do 11-XI iskopano je 200 lješeva. Njemci su pokušali ovaj napadaj prikazati kao priprema partizana za zauzimanje grada, a da su oni odbili 3000 partizana, koji su trebali ući u grad. Građani su na to reagirali: »Netreba njima engleskih aviona za ući u grad, a neki »e kad bi Bog dao da dođu da vrag odnese Njemce, koji su krivi za našu nesreću«.

Uspjesi neprijateljske propagande u djelovanju u Sjev. Dalmaciji može se objasniti, što je stanovništvo pola katoličko a pola pravoslavno te je vrlo

3 Tako stoji u originalu.

pogodan teren za raspirivanje vjerske i nacionalne mržnje koja traje i koju su podržavali 23 godišnji protunarodni režimi, a osobito raspirili i zaoštrili talijanski fašisti za vrijeme od 2 i po godine talijanske okupacije, kada su okupljali pravoslavce u borbi protiv katolika, a sada ovi okupljaju katolike i pravoslavne za međusobno istrebljivanje.

Neprijateljska aktivnost se za sada svodi na pljačku i palenje svih sela oko svojih garnizona.

Civilnu vlast u Zadru drže talijanski fašisti na čelu sa šefom Vičencom Sorentinom, ali pod strogom kontrolom njemačkih vojnih vlasti.

Okrug Knin

Odnosi Njemaca prema četnicima[4] su bolji nego prema ustašama. Njemci četnike bolje hrane i snabdjevaju. 13-XI u Pađanima su sakupljali četnici hranu za Đuićevce, a osim toga jedan dio svog sledovanja od Njemaca daju Đuiću.[5] Što je dokaz da Đuić indirektno prima od Njemaca preko četnika koji su pristali na bezuslovne uvjete saradnje sa Njemcima.

14-XI Đuić je na zboru u Topolju kazao: »Vršit ću akcije samo za sebe, neću saradnje niti s Čerčilom niti s Staljinom!« On je sklon pregovarati sa Njemcima - poslao je pregovarače.

Četnici su prisilno naoružali sela: Badanj, Tepljuh, Miočić i Biočić.

290 četnika podnjelo je Njemcima molbu da bi sa njima pošli u Srbiju za Nedićevu vojsku. Neki četnički oficiri se nisu vratili iz Splita, već se tvrdi da su pošli u Srbiju.

Mane Rokvić[6] je obolio od paralize glave i ruke. Nepotvrđuje se da je umro u Šibenskoj bolnici.

28-X Manićevi[7] četnici razoružali su 45 četnika koji nisu htjeli saradnju sa Njemcima.

Čak su i izvjesni četnički elementi ušli u N.O.O. na pr. Ilija Kabić iz Ervenika predsjednik N.O.O. održava vezu sa komandantom četničke grupe Špirom Lukićem. Kod bježanja pred N.O.V. u Kuni Lukić je Kabiću ostavio 2 koze i kravu, a njegova se sestra tamo skrila.

Jedan njemački vojnik (Slovenac) u razgovoru sa grupom četnika u Očestovu, napao je u revoltu jednog četnika: »Stidi se, ja sam iz logora prisilno otjeran u njemačku vojsku, a ti im služiš kao pašče, nisi dostojan da se na tebe pljuca«.

U okolici Siverića Mačekovci počeli su ponovno propagandu protiv N.O.V. pod parolom nemorala.

Okrug Šibenik

U Šibeniku je organizovana četnička komanda. Raniji komandant[8] odbio je da vrši dosadašnju dužnost i traži saradnju, bolje rečeno on se pot-

4 O suradnji Nijemaca i četnika vidi dok. br. 49, 208, 209, 232 i 436.

5 Momčilo Đujič, komandant Dinarske četničke divizije.

6 Mane Rokvić, komandant bosanskih četnika u Kninu. O njegovom radu vidi dok. br. 436 i knj. 8, dok. br. 518.

7 Misli se na četnike Mane Rokvića.

8 Kapetan Franc Kovač

puno stavio na raspoloženje narodnoj vojsci, šta se vidi iz priloženih njegovih pisama upućenih drugu Vuku Nikoliću k-dantu naše artilerije na okrugu Šibenik.

Zanimljivo je naglasiti daje 10-XI prilikom izmjene garnizona u Vodicama dosadašnji njemački komandant tražio od mjesnog svećenika svjedodžbu o dobrom ponašanju u mjestu za vrijeme boravka i komandovanja vojskom u Vodicma.

8. ov. mj. oglasom vojnog otsjeka opć. Šibenik pozvani su svi bivši aktivni i rezervni oficiri i podoficiri, te svo tehničko stručno osoblje bez obzira dali su bili u vojsci ili ne. Prijave moraju biti u roku od 3 dana pod prijetnjom predviđenom ratnim zakonom.

U kotaru Šibenik i Kistanje narod izražava svoje nezadovoljstvo, koje je poslijedica pljačke i ubijanja sa strane četnika i traže da bi N.O.P. jedan dio od velikog broja vojnika koji su oni dali, odredio za njihovu odbranu i zaštitu. Ovo je traženje osobito radi toga, jer neprijatelj sa vrlo malim brojem vojnika vrši pljačku i progone. U Šibeniku četnici su nezadovoljni jer moraju napustiti grad. Među njima se u gradu govori kako će doći do sporazuma između njih i N.O.V.

U Zemunik je doputovao ustaški bandit, bivši sreski načelnik Kupresa Petar Pinčić, koji je imenovan za sreskog načelnika sreza Biograd n/m, ali je ovaj srez oslobođen, a on u Zemuniku i okolnim selima organizuje ustaše. Do sada uspio 250 ljudi organizovati.

U čitavoj Sjev. Dalmaciji je veliki jaz između srpskog i hrvatskog stanovništva, što okupator koristi preko ustaša i četnika. Naše pak političke organizacije su vrlo mlade, sa malim brojem kadrova, a na nekim sektorima uopće nema naših političkih radnika. Naročito slabo stanje je u okolici Zadra i Knina. U okolici Zadra nacionalna mržnja je vrlo jaka, veći dio Srba je četnički nastrojeno i dobar dio organizovan, a hrvatski opet ustaški. Svi organizovani četnici i ustaše su šverceri i pljačkaši a zato je najveći uzrok Zadar.

Okrug Srednje Dalmacije

U akciji na obalnom pojasu od Splita do Šibenika, neprijatelj vrši pljačkanje i ubijanje po svim selima na pravcima svog nadiranja. Sva zlodjela narod nisu pokolebala. U ovoj akciji sa Njemcima učestvovali su i četnici i ustaše.

Pojedini seljaci vidjevši opasnost od četnika, pošli su u ustašku komandu da se žale i da ih isti zaštite od četnika. Ustaški komandant je dao nekolicinu tih seljaka streljati.

Komandi jednog našeg bataljona prijavila su se trojica ustaša, koji su poslije nekoliko dana pobjegli sa oružjem i usput vršili propagandu i upućivali seljake u ustašku,vojsku.

Dr Sentineli iz Trogira, koji služi Njemcima kao tumač, preporučuje, da se ne vrše akcije na Njemce, jer da će streljati pučanstvo, preporučuje da se pričeka 2-3 sedmice, jer da će oni teren napustiti. Ovakve vijesti stižu i od drugih građana.

Okrug Cetina

5-XI Njemci su u Sinju streljali 25 rodoljuba,[9] radi toga jer je na ulici bio ranjen iz revolvera jedan njemački vojnik. Na vojnika je pucao, kako se utvrdilo jedan ustaša. Ovo je sve bilo pripremljeno od ustaša, koji su i spisak streljanih građana-rodoljuba predali Njemcima. Na streljanju su osuđenici vikali: »Živio drug Staljin, živio drug Tito, živjeli drugovi koji će nas osvetiti«.

U Splitu škole ne rade. Propagandu vrše ustaše plakatima, na kojima prikazuju dućane pune svega, ali naglašuju da bi to bilo da nije boljševističke bande koja ruši komunikacije. Split formalno gladuje, građanstvo ne dobija nikakovih deka.

Od straha koji je bio zahvatio ustaše u Omišu, od napada naših snaga, pohapsili su veliki broj taoca, koji su dan i noć držali ispred bunkera kao zaštitu.

Zločin u Sinju otvorio je oči i mnogim domobranima i oficirima, koji su kao i čitavo građanstvo ogorčeni. Za sve okrivljuju ustaše, koji su pripremili atentat i zločin.

U Sinju među ustašama postoje dvije struje. Jedni su za apsolutnu saradnju sa Njemcima, a predvode ih Mile Bilobrk i Viđak Ante, agenti Gestapoa, koji su pripremili listu streljanih rodoljuba. Druga se ograđuje od Njemaca, ali su jednaki protivnici N. 0. P.

Od ostalih stranaka nema aktivnosti. Pokušaj Vojka Krstulovića da u Sinju radi u ime reakcije HSS ostao je bezuspješan. Fratri koji su u početku bili prvoborci i pobornici N.D.H. sada su se potpuno povukli. Mnogi su očekivali Njemce, ali sada su ih vidjeli na djelu, pa su razočarani. Ovo važi za fratre naročito pošto su Njemci čak i jednog svećenika u Brnazima bacili u vatru.

Ustaše sada najveću pažnju posvećuju odgajanju djece u osnovnim školama kod časnih sestara. One su veoma aktivne i svim mogućim sredstvima, knjigama, slikama, igračkama, pjevanjem, zabavama uštrcavaju djeci usaški odgoj i ljubav prema Poglavniku, a mržnju prema partizanima.

Ustaška propaganda je nikakova. Rijetko se pojave plakati o veličini Njemačke, štanpani u Zagrebu. Bilo kakvih predavanja i javnih manifestacija nema. U Sinju se okupator i sluge osjećaju vrlo neugodno.

Ustaški satnik Botić (pop) se ponovno nalazi u Sinju za sebe kaže da je šef policije.

Do početka ovog mjeseca okupator je formalno gladovao u garnizonu Sinj, pa su svakodnevno poduzimane pljačkaške akcije na okolna sela i u samom gradu.

Okrug Južne Dalmacije

4-XI ustaška komanda u Makarskoj sakupila je 40-50 civila za branje maslina partizanskih familija, kojima su zabranili branje, rekavši im da ove godine zaborave na masline.

Ustaški pukovnik Šimić dao je izjavu u selu Runović, koji se u zadnje vrijeme naglo okreće ka N.O.P., da će Njemci preuzeti skoru svu vlast i neka se čuvaju, jer da ih on, tobože, neće moći spašavati.

9 Vidi dok. br. 390.

3-X u Metkoviću njemačka je glazba držala koncert za građanstvo, ali narod nije došao bojeći se da će ih na taj način sakupiti i odvesti na prisilni rad. Trgovcima su izdali naređenje da dođu na gradnju ceste raditi ili da za svaku nadnicu plate 1000 kuna.

Svim pravoslavcima u Mostaru su Njemci naredili da na kućnim vratima stave spisak članova obitelji i da do 5 sati na večer moraju biti svi u kućama, u koliko ne bi bili da će čitavu familiju streljati. Ovo je radi toga što se sve veći broj pravoslavaca iz Mostara javlja u partizane. U Mostaru su kina zatvorena, a svako grupisanje zabranjeno.

U Makarskoj su ustaše kao i u Omišu držali taoce ispred bunkera, radi straha od napada N.O.V.

Najveći propagandni rad ustaše i četnici su razvili na području kojeg su Talijani bili anektirali. Uspjeh sa jedne i druge strane do sada je bio dosta velik. U vojničkom pa i političkom pogledu okupator se sve više oslanja na četnike, dok se u Južnoj Dalmaciji oslanja na ustaše. Srednja Dalmacija u političkom pogledu stoji najbolje, jer tu ne samo da okupator i sluge ne nalaze nikakov teren za svoje ciljeve, nego uopće nema druge političke struje koja bi uživala neke simpatije naroda, osim N.O.P.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Rukovodioc O.C.: Politkomesar:

BROJ 74

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 23. STUDENOG 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ISKRCAVANJU NJEMAČKIH JEDINICA NA OTOK UGLJAN[1]

ŠTAB III POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA
23. 11. 1943. god. u 0500 sati

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

Položaj

U vezi operativnog izvještaja od 22. 11.[2] a prema daljnjem razvijanju situacije, izvještava se:

Neprijatelj koji se iskrcao na dva mjesta bio je kod sela Kukljica zaustavljen u blizini samog seia, tako da na tom mjestu nije više ni pokušao

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/3, k. 2025.

2 Vidi dok. br. 71.

daljna iskrcavanja.[3] Na drugom mjestu iskrcavanja, kod sela Ugljana, proširio se sve do zapadne strane otoka i nato izvršio daljna iskrcavanja. Naše jedinice[4] zaustavljale su navalu i lagano se povlačile u pravcu Preka. Borbe su se vodile tokom cijelog dana i do 16 sati proširio je svoje pozicije sve do sela Sutomišćice. Pošto je nadiranje postajalo sve jače i proširilo se do blizine mjesta Preko, donijeto je rješenje da se otok evakuiše u sumrak. Rješenje o evakuaciji donijeto je u 17 sati. Evakuaciju su vršile jedinice naoružanih brodova i ribarski čamci iz Iža Velog i ista je završena do 22 sata bez ometanja od strane neprijatelja. Tačan broj evakuiranih, ako i poginulih i nestalih, još nije poznat i javiće se naknadno. Isto tako, nije još poznat ni broj ubijenih na strani neprijatelja.

Većina boraca je pred kratko vrijeme mobilizirana, te u vezi s time i izvjestan broj boraca nije se pokazao u pogledu borbenosti na visini. S toga razloga je najviše i doneseno rješenje za evakuaciju, jer se pretpostavljalo da isti ne bi bili u stanju da zadržavaju u toku narednog dana neprijateljsku navalu, a i evakuacija bi bila znatno teža, jer su već oko 22 sata opaženi neprijateljski patrolni brodovi po Srednjem Kanalu.

Evakuacija je izvršena za sada u uvalu Luka na Dugom Otoku, te će se izvijestiti o konačnom rješenju pregrupisanja jedinica, što će ovisiti o daljnjem razvoju situacije i namjerama neprijatelja.

Smatra se da za sada nije poželjno upućivanje materijala zatraženog preko trebovanja ovog štaba. Ukoliko se naoružani brod »Kornat«, upućen od vašeg štaba, još nalazi u IV Pomorsko-obalskom sektoru, moli se da bi ga se uputilo za Luku na Dugom Otoku.

Radio-davač Štaba XIX Sjevernodalmatinske divizije još ne radi, tako da ovaj štab uopće nema veze sa susjednim jedinicama na kopnu, stoga je neophodno potrebito dobiti jednu jaču radio-stanicu za izravnu vezu s tim štabom.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar
A.[5] *Sorić* v. r.

(M.P.)

Komandant
M.[6] *Ikica* v. r.

3 Vidi dok. br. 71, 250, 254 i 255.

4 Dijelovi Prvog bataljona Otočkog NOP odreda Trećeg pomorsko-obalskog sektora. Vidi dok. br. 71 i 183 - depešu br. 98.

5 Ante

6 Mladen

BROJ 75

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 23. STUDENOG 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADU NEPRIJATELJSKIH BRODOVA NA OTOK MLJET[1]

ŠTAB V POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA[2]
Br. 115, dne 23. novembra 1943.

Izvještaj o akciji na Mljetu

ŠTABU MORNARICE

Položaj

17 novembra oko 12,30 dvije neprijateljske trabakule pokušale su da se probiju iz Velikog Vratnika u pravcu Trstenika. Naša baterija sa Rta Vratnička otvorila je paljbu i primorala brodove da se zaklone u Mali Vratnik. U 13 sati patrolni čamac »Lapad« otplovio je iz Sobre u pravcu Malog Vratnika. U 14 sati prošao je kroz Mali Vratnik i našao oba broda u sjevernoj uvali Olipe. Utvrđeno je da su to brodovi »Roditelj« i »Miloš« - oba iz Račišća. »Roditelj«, oštećen artilerijskom vatrom, bio je nasukan, dok je »Miloš« bio vezan 100 metara dalje od njega. Lapad je sa udaljenosti od 200 m otvorio vatru na neprijatelja, ali se je nakon kratkog vremena morao povući zbog vatre neprijateljskog teškog protivtenkovskog mitraljeza sa obale. U 13,30 sati »Lapad« je bez gubitaka doplovio u Sobru.

Zamj. politkomesara:
Petar Franulović v. r.

Komandant:
Marko Orhanović v. r.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/1, k. 2052.
2 O uspostavljanju ovog sektora vidi dok. br. 20 i 48.

BROJ 76

NAREDBA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 24. STUDENOG 1943. O POSTAVLJENJU RUKOVODILACA U ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE I ŠTABOVIMA GRUPE NOP ODREDA SJEVERNE I SREDNJE DALMACIJE[1]

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. 99, dne 24. XI. 1943.

N A R E D B A

1) Drug BIOČIĆ FRANE, dosadašnji načelnik Štaba XX. Divizije razrješava se svoje dužnosti i stavlja na raspoloženje ovom Štabu.

2) Za načelnika Štaba XX. Divizije imenuje se druga AHMEDA FETA-**HAGICA-ČELIKA.**

3) Za komandanta Grupe Odreda u Sjevernoj Dalmaciji[2] postavlja se drug POPOVIĆ TOMICA, dosada pri Štabu XX. Divizije.

Za politkomesara Grupe Odreda u Sjevernoj Dalmaciji postavlja se druga DOPUĐA SAVU.[3]

4) Za komandanta Grupe Odreda u Srednjoj Dalmaciji postavlja se druga DUDE BRANKA.

Za politkomesara Grupe Odreda u Srednjoj Dalmaciji postavlja se druga LOZO VINA JOSIPA.

Drugove Popovića i Dudu uputiti u ovaj Štab radi primanja direktiva.

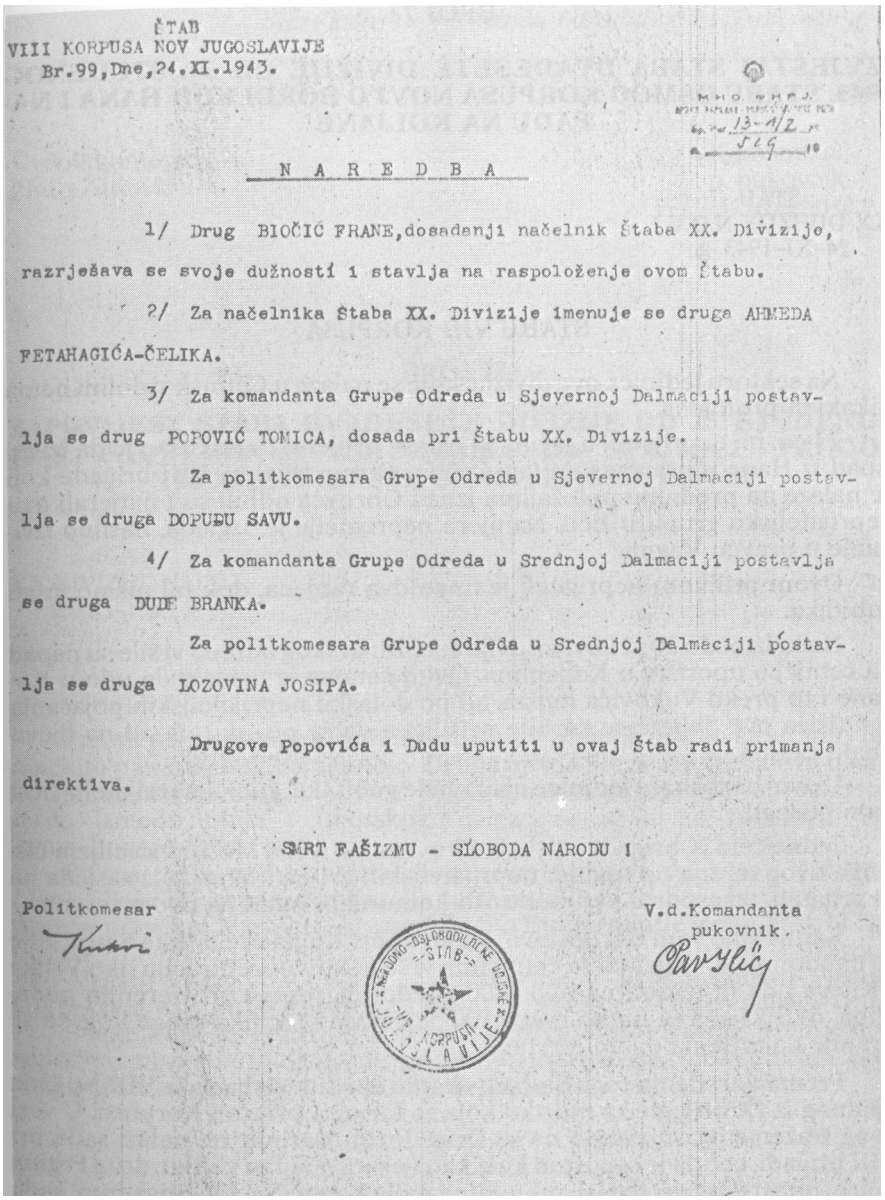
Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar
Kukoč[4] v. r.

V. d. komandanta
pukovnik
Pav.[5] *Ilić* v. r.

(M.P.)

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 529.
2 Vidi dok. br. 108.
3 Vidi dok. br. 108, napomenu 2.
4 Ivica
5 Pav le

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br.99,Dne,24.XI.1943.

N A R E D B A

1/ Drug BIOČIĆ FRANE,dosadanji načelnik štaba XX. Divizije, razrješava se svoje dužnosti i stavlja na raspoloženje ovom štabu.

2/ Za načelnika štaba XX. Divizije imenuje se druga AHMEDA FETAHAGIĆA-ČELIKA.

3/ Za komandanta Grupe Odreda u Sjevernoj Dalmaciji postavlja se drug POPOVIĆ TOMICA, dosada pri štabu XX. Divizije.

Za politkomesara Grupe Odreda u Sjevernoj Dalmaciji postavlja se druga DOPUDU SAVU.

4/ Za komandanta Grupe Odreda u Srednjoj Dalmaciji postavlja se druga DUDE BRANKA.

Za politkomesara Grupe Odreda u Srednjoj Dalmaciji postavlja se druga LOZOVINA JOSIPA.

Drugove Popovića i Dudu uputiti u ovaj Štab radi primanja direktiva.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU !

Politkomesar

V.d.Komandanta
pukovnik.

.Faksimil dokumenta broj 7

BROJ 77

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 24. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI KOD HANA I NAPADU NA KOLJANE[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE N.O.V.J.
24-XI-1943. g.

ŠTABU VIII KORPUSA

Na sektoru jedinica ove divizije koje se nalaze u Cetinskoj dolini nema nikakvih promjena.

23 ov. m. neprijatelj u jačini 50 ustaša i Nijemaca pokušao je da izvrši ispad iz Hana u pravcu s. Milan-Čačijin Dolac. Dijelovi VIII brigade koji se nalaze na prednjim položajima iznad Obrovca odbili su i natjerali ovu neprijateljsku grupu u žicu. Namjera neprijatelja je, izgleda, nasilno izviđanje u pravcu Vagnja.

Ovom prilikom neprijatelj je imao dva ranjena, dok mi nismo imali gubitaka.

Noću između 20 i 21 ov. m. dvije čete Dinarskog odreda vršile su napad na četničko uporište u Koljanima. Ovim četama je uspjelo da uđu u Koljane i to preko Vukovića mosta, ali po dolasku neprijateljskih pojačanja iz Otišića ove dvije čete su bile prisiljene da se povuku nazad na lijevu obalu Cetine.

U ovoj borbi naše jedinice nisu imale gubitaka, gubici neprijatelja nisu nam poznati.

Jedna četa X brigade otišla je 22 ov. m. na teren Mosora sa ciljem čišćenja ovog terena od manjih neprijateljskih grupa i napada iz zasjeda na neprijatelj, transporte koji budu išli komunikacijama na ovom terenu.

Ranije smo vam bili dostavili jedan dopis Komande mjesta Satrić gdje se napominje da Nijemci sa četnicima vrše neku koncentraciju oko Vrlike i Kijeva i da ih tamo ima oko 1200. Međutim, prema provjerenim podacima, oko Kijeva se nalazi svega 100 Nijemaca i četnika snage koje su se i ranije nalazile na ovom terenu.

Prema naređenju toga Štaba trebamo uputiti tri druga iz VIII brigade i jednog iz IX brigade za muziku koja se formira pri tom Korpusu. U vezi ovog traženja izjašnjavamo da se Drug Jurlin Kazimir ne nalazi sada pri VIII brigadi, već daje otpušten kući kao nesposoban za vojsku; drug Prgina Spiro uopšte se ne nalazi pri našim jedinicama. Sa IX brigadom sada nemamo uopšte veze,[2] te radi toga se traženi drug iz te brigade ne može ni uputiti.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16/5, k. 516.
2 Ova brigada bila je tada na otoku Šolti. Vidi dok. br. 68.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar
Živko Živković v. r.

Komandant
P- pukovnik
Ve/.[12] *M. Knežević* v. r.

BROJ 78

ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 25. STUDENOG 1943. PODREĐENIM JEDINICAMA DA SPRIJEČE PRODOR NEPRIJATELJSKIH SNAGA PREMA LIVNU[1]

STAB
XX DIVIZIJE N.O.V.J.
25-XI-1943. g.

ŠTABU

Prema najnovijim podacima garnizon u Sinju je ojačan sa jednim njemačkim pješadijskim bataljonom. Druge njemačke snage trebale bi u najskorije vrijeme da dođu u Vrliku. Dijelovi njemačkih snaga koje su čistile teren između Sinja i Imotskog, nalaze se sada na prostoru Studenci-Lovreć-Blato n/C.[2]

Prema ovim podacima namjere neprijatelja su da krenu u pravcu Livna.[3] Pokret i napad neprijatelja sa ovim ciljem trebalo bi izvršiti u tri pravca: pravcem Studenci-Aržano-Buško Blato i odatle jedan krak bi išao prema Livnu a drugi krak prema Duvnu, drugim pravcem Sinj-Vaganj-Livno, trećim pravcem Vrlika-Koljani-Vještića Gora-Livanjsko Polje a možda bi jedan pravac išao i preko Uništa-Gnjat.

Snage koje se predviđaju za ovu neprijateljsku akciju, prema svim izgledima nisu jake ali ipak ove pripreme neprijatelja treba ozbiljno shvatiti i preduzeti sve mere, da se ove neprijateljske namjere osjete.[4]

3 Velimir

1 Orignal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 32/1, k. 516.

2 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3 Odnosi se na njemačku operaciju »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, 109, 111, 112, 113, 115, 118,120, 124, 144, 149, 151, 159, 160, 186, 190, 191,257,277,278, 281,287,288,289, 294, 296,297, 298, 302, 305, 324, 328, 332, 346, 358 i 374.

4 Vidi dok. br. 118.

Radi ovakve situacije izdaje se slijedeća

Z A P O V J E Š T
(sekcija Split - Livno 1:100.000)

Dinarski odred

Iskupiće sve svoje snage na prostoru Dabar-Zasiok. Isturiti i držati jednu jaču predstražu u G. Koljanima sa ciljem zatvaranja i kontrole Vukovića mosta na Cetini. U koliko bi neprijatelj krenuo ovim pravcem ka Vještića Gori ovi dijelovi koji se nalaze na predstraži imali bi iiadržati neprijatelja sve dotle dok celokupni odred ne posedne položaje iznad G. Koljana na kojima bi zatvorio pravce koji zvode ka Vještića Gori i ka Dabru. Na ovim položajima zadržati svako nadiranje neprijatelja. U koliko bi ipak neprijatelju uspelo da prodre na ove položaje, sa snagama odreda uporno zadržavati neprijatelja na sledećim položajima ka Vještića gori nanoseći mu gubitke.

Angažovati do krajnjih mjera ob. službu ka Vrlici i Kijevu, kako bi se na svaki način saznale na vreme sve namere neprijatelja. Galska četa[5] za sada neka ostane na položajima prema Hanu.

Vezu održavati levo sa VIII brigadom, a desno sa Grahovskim odredom.

VIII Brigada

Iskupiće sve svoje dijelove koji se nalaze na desnoj obali Cetine (osim čete koja je na Moseću) i sa glavnim snagama posesti liniju Pod Gradinom-Čačijin Dolac-Knežica-Gljev. Jače pretstražne delove isturiti na položaje Gala-Glušac-Žanko-Bajagić. Najverovatniji i najjači pravac neprijateljskog nadiranja bio bi preko Han-Vaganj-Livno zato ovom pravcu u rasporedu svojih snaga pokloniti najveću pažnju. Glavna linija odbrane bila bi na liniji rasporeda glavnih snaga. U koliko bi neprijatelju uspelo da se probije preko Obrovca ka Knežici, aktivnim dejstvom krilnih jedinica u bokove neprijatelja zbaciti ga nazad u Cetinu. U ovome će vas ispomoć i desnokrilni bataljoni X brigade.

U slučaju da bi neprijatelj nadmoćnijim snagama probio i ovladao vašom glavnom linijom odbrane, zadržavati ga po svaku cenu na sledećim položajima ka Vagnju, nanoseći mu gubitke.

Mještanske snage u Gljevu i Otoku biće pod vašim operativnim rukovodstvom. Vezu održavati desno sa Dinarskim odredom levo sa X brigadom.

Štab brigade da bude negdje oko Knežice.

X Brigada

Sa dva bataljona ostala bi i dalje na zatvaranju pravca Trilj-Aržano i pravca Trilj-Lovreč. Sa delovima snaga koje se budu nalazile iznad Trilja

5 Ona je formirana 11. studenog 1943. god. od ljudstva iz sela Gale. Njeno brojno stanje bilo je 36 ljudi. Četa je samostalno djelovala 2 do 3 mjeseca a zatim je ušla u sastav Dinarskog NOP odreda (Prema podacima tadašnjeg Općinskog komitata KPH za Sinj).

sprečiti eventualno pravljenje mosta koga je voda ranije odnela. Sa ostala dva bataljona te brigade premestiti se na prostoriju Ruda-Kamber sa glavnim ciljem bočnog napada na neprijateljske snage prema Knežici i Vagnju. Ovaj bi napad imao uslediti u momentu kada neprijatelj bi se probio preko Obrovca i bude nastupao ka Knežici. Bočni napad izvršiti pravcem: Gradina-Drežnica-Krivi Umac (k. 502)-Močare, sa ciljem nabacivanja neprijatelja ka Obrovcu i u Cetinu. Ovaj bočni napad treba da bude snažan i energičan tako da neprijatelja iznenadi i zada mu odsudan udarac. Osim toga zatvarati i kontrolisati manjim delovima pravac Otok-Ruda.

Ukoliko bi neprijatelj i u ovom slučaju uspio da prodre, ova grupa za izvođenje bočnog napada povlačila bi se pravcem Gljev-Zebića staja-k. 1328, zadržavajući i udarajući bočno neprijatelja, koji bi nastupao prema Vagnju. Ostala dva bataljona povlačila bi se pravcem: Krivodol-Rože-Rupe staje-Podbitunjac.

Desno održavati vezu sa VIII brigadom, a levo sa jedinicama XIX divizije.

Štab brigade smestiti na prostoru Krivodol-Ratković.

Grahovski odred

Pored zatvaranja pravca Knin-Grahovo, zatvoriti sa svojim snagama i pravac Uništa-Gnjat-Livanjsko Polje, kojim bi se neprijatelj eventualno služio u ovoj akciji.

Vezu održavati levo sa Dinarskim Odredom.

Sanitet

Brigadne ambulante smestiti pozadi svojih brigada i vršiti prihvat ranjenika i pravilnu trijažu. Nepokretne i teže ranjenike upućivati u bolnicu ka Livnu. Njezi i prihvatu ranjenika kao i evakuaciji pokloniti punu pažnju.

Svi štabovi da drže svoje jedinice čvrsto u ruci pravilno i inicijativno dejstvujući sa ciljem uništavanja neprijatelja. Održavati stalne i čvrste veze sa susednim jedinicama prateći situaciju na svim sektorima. Slati redovno izveštaje ovom štabu a prema potrebi i neprekidno.

U koliko stignu artiljerijska oruđa Dinarski odred će ih preko VIII brigade hitno evakuisati ka Vagnju, izveštavajući nas, da su ista stigla.

Štab ove divizije nalaziće se kao i do sada s tim što će u koliko uslijedi ova akcija pomeriti se prema Vagnju.

Prijem ove zapovesti potvrditi.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar
Ivko *Zivković* v. r.

Komandant
Vel. [6] *M. Knežević* v. r.

6 Velimir

BROJ 79

IZVJEŠTAJ POLITODJELA 20. DIVIZIJE NOVJ OD 25. STUDENOG 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU U 10. DALMATINSKOJ BRIGADI[1]

POLITODJEL XX DIVIZIJE
25 novembra 1943.

I Z V J E Š T A J

o stanju i radu u X dalmatinskoj brigadi XX divizije

Pošto nismo mogli da uhvatimo vezu sa štabom divizije koji se je sa dvije brigade nalazio negdje oko Trogira,[2] mi smo u dogovoru sa štabom korpusa krenuli u X brigadu[3] naše divizije. U X brigadu stigli smo 1. novembra.

Brigada je bila tek formirana[4] od bataljona koji su sakupljeni poslije njemačke ofanzive na Dalmaciju.[5] Najveći dio boraca je stupio u vojsku u ustaničkom poletu poslije oslobođenja Splita.[6] Kako za to vrijeme nije bilo skoro nikakvog političkog rada, niti partijskih organizacija, pa čak ni solidnog komandnog kadra - bilo je, naročito poslije neprijateljske ofanzive, slučajeva dezerterstva. Ali obično se dešavalo da se takvi dezerteri ili javljaju u neki partizanski odred koji operiše na njihovom terenu, ili bi se poslije nekoliko dana vraćali u svoje jedinice kao »izgubljeni«.

U vremenu kada smo mi došli u X brigadu štab brigade je još sređivao i raspoređivao komandni kadar. Jedan dio komandnog osoblja, koji je bio usljed nedostatka vojnih i političkih rukovodilaca privremeno postavljen još prije formiranja brigade - morao je biti smijenjen jer nije niukoliko zadovoljio. Poslije nekoliko borbi koje su bataljoni ove brigade imali sa Nijemcima mogao je vojnički komandni kadar da se gotovo sasvim upotpuni. U toku ovih borbi ne samo da je mogao da se upotpuni vojnički kadar, već su se u njima i oprobali mladi komandiri i komandanti. Tako je danas pitanje vojnih rukovodilaca u brigadi uglavnom riješeno.

Borbenost brigade iz dana u dan je sve veća. Mada nisu imali većih akcija, ipak u nekoliko okršaja sa Nijemcima pokazalo se da vojnički rad i uopšte političko i vojničko sređivanje brigade se uspješno razvijalo.

Polazeći od toga da je brigada mlada, mi smo u zajednici sa zamjenikom komesara brigade[7] stvorili osnovni plan: vojno-političko učvršćavanje jedinica - o čemu smo duže diskutovali na sastanku štabske partijske jedinice. Ka tom cilju smo bacili težište rada cijelog politodjela.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ - Beograd, reg. br. 5537/V, 2-77(43).
2 Vidi dok. br. 5 i 43.
3 Brigada je tada držala položaje prema Trilju. Vidi dok. br. 186.
4 Ona je formirana polovinom rujna 1943. god. i dobila naziv: Cetinska brigada (opširnije o tome vidi knj. 8, dok. br. 161).
5 Riječ je o prodoru njemačkih snaga u rujnu 1943. god. u cilju zauzimanja dalmatinske obale (vidi knj. 8).
6 Split je oslobođen 12. rujna 1943. god. (vidi knj. 8, dok. br. 54).
7 Dušan Šijan

Partijski rad:

U brigadi je bilo 70 članova Partije. Jedan dio ovog partijskog članstva bio je poslat sa terena i on se je vrlo teško snalazio u novim uslovima rada. Partijske organizacije su bile u dva bataljona tek formirane, dok u dva uopšte nisu postojale. Ovo nedostajanje partijskih organizacija u mnogome je kočilo pravilan razvitak brigade.

Cijelo dalje sređivanje i učvršćenje brigade kao vojne jedinice zavisilo je u prvom redu od učvršćavanja i rada Partije. Zato smo mi orijentisali svoj rad ka pomaganju u uspostavljanju i jačanju partijskih organizacija. U zajednici zamjenika politkoma ili komesara brigade[8] mi smo obišli bataljonske biroe gdje su oni bili formirani, partijske jedinice po četama i štabske jedinice po bataljonima, potpomagali postavljanje rada ili sam rad ovih jedinica.

Rad je u svim jedinicama bio pravilno postavljen s manjim izuzecima, kao: ko sve pripada štabskim jedinicama i izvjesnih šablonskih postavki u samom radu. Nije bilo krupnijih grešaka u partijsko-političkom radu koje bi se odrazile u razvoju partijskih organizacija ili unutrašnjem životu jedinica.

Danas ima 105 članova Partije i 32 kandidata. Ovo ne znači daje Partija izuzetno šire bila otvorena nego što treba - naprotiv, ovo novo članstvo je odano Partiji, provjereno u radu i borbama. Istina da ovi novi partijci nemaju svi ni najosnovnije pojmove o partijskom životu, znanju i radu, ali su svi vrlo vredni i željni da nauče. Najveći dio ovoga članstva su radnici i seljaci. Primanje u Partiju ovog novog članstva bilo je izvršeno 7-og novembra na bataljonskim partijskim konferencijama, tako da je to bila prava svetkovina za Partiju ove brigade kao i za same novoprimljene partijce.

Za proslavu 7-og novembra[9] Partija se naročito zalagala i zato je ovaj dan bio u cijeloj brigadi proslavljen kako valja.

Poslije 7-og nov. potpom'ogli smo bataljonskim biroima i nekim jedinicama prorađivanje proglasa C. K.

I pored neprekidnog rada koji se pravilno odvija, u samom radu bilo je izvijesnih nedostataka i propusta. Mladi partijski rukovodioci se teško snalaze na svojim dužnostima, dočim bataljonski rukovodioci ne znaju da im pruže punu konkretnu pomoć u radu i rukovođenju. Njihova pomoć se najvećim dijelom ograničava na ukazivanje grešaka, prenošenje direktiva, što nije dovoljno.

S druge strane, kod većine partijskih rukovodilaca osjeća se mlakost na poslu i slabo procjenjivanje ljudi - ovo dolazi zbog nemanja dovoljnog iskustva, o čemu smo mi naročito poveli računa.

Pošto se partijska organizacija organizaciono postavila i učvrstila, na sastanku partijskih rukovodilaca brigade diskutovalo se o svim nedostacima kao i novim perspektivama u pogledu daljeg rada. Polazeći od toga da se Partija organizaciono učvrstila sa manjim izuzecima (I bataljon, gdje još ne postoji bataljonski biro), stvoren je plan za budući rad u čitavoj brigadi. Osnovno: dalje organizaciono učvršćivati Partiju, ostvariti rukovodeću ulogu Partije koja nije još svuda ostvarena, prići ka sistematskoj pomoći mladim partijskim kadrovima. Pored toga izgrađen je plan za naj-

8 Politički komesar je bio Mate Bilobrk.

9 Odnosi se na proslavu godišnjice oktobarske revolucije u Rusiji.

neophodniji teoretski rad, koji se do sada odvijao neorganizovano, prema mogućnosti u materijalu. Kao prva tema uzeta je »O Partiji« - osnovni pojmovi iz stvaranja Partije, teorije, ideoloških i organizacionih pogleda K. partije. Ova tema biće obrađena u četiri predavanja koja će se držati po partijskim jedinicama - četnim i štabskim. Poslije predavanja održaće se bataljonska konferencija - prema mogućnosti, na kojoj će se u diskusiji još više razraditi tema kao i provjeriti postignuto znanje.

Perspektive u pogledu daljeg snaženja Partije su veoma dobre. Sami borci vole Partiju a većina od njih nazivaju sebe komunistima.

Politički rad:

I pored toga što se u početku i prvi i drugi član politodjela orijentisao u svom radu uglavnom prema učvršćavanju part, organizacija, ipak ovaj sektor nije zapostavljen. U saradnji sa polit, komesarom brigade održati su po svim bataljonima sastanci polit, komesara bataljona, četa i polit, delegata na kojima se govorilo o dužnosti istih, metodi i načinu političkog rada. Pored toga prisustvovali smo. na nekoliko četnih i dvije bataljonske konferencije kao i na nekoliko političkih.

Plan koga je komesar brigade još ranije dao uglavnom je u svim jedinicama ostvaren, izuzev I bataljona, u kome nisu sve teme obrađene jer nije bilo političkog kadra. Obrađene su ove teme: 1. Linija N. O. borbe, 2. K. P. kao organizator i rukovodilac N. O. borbe. 3. Raskrinkavanje narodnih neprijatelja, 4. AVNOJ. Ove teme nisu dovoljno obrađenejer se oslonilo na znanje koje posjeduju komesari bataljona i komesari četa a koje nije - zadovoljavajuće. Pored ovih tema održana su po svim bataljonima predavanja o Oktobarskoj revoluciji u okviru proslave. Jedan od glavnih nedostataka jeste nerazumjevanje rada četnih i bataljonskih konferencija, koje se svode isključivo na vanredne sastanke na kojima se u većini slučajeva raspravlja o ishrani ili ličnim zadjevicama. Ova pojava je bila uopštena u cijeloj brigadi pa smo se po ovom pitanju morali zabaviti.

Kulturno-prosvjetni rad:

S obzirom daje brigada mlada može se reći daje kulturno-prosvjetni rad na visini. Postoje kulturni odbori po četama i bataljonima i ne samo da postoje nego oni snose glavni teret kulturnog rada. Tako skoro svaka četa ima svoj hor, zidne ili džepne novine, a jedan bataljon čak izdaje svoj list. Zahvaljujući tehničarima i interesovanju boraca ove su novine često puta dobro opremljene sa puno zgodnih članaka.

Rad sa nepismenim takođe postoji, mada nepismenost nije veliki problem u ovoj brigadi jer ima bataljona u kojima nema nepismenih. Isto tako održano je nekoliko predavanja: O postanku zemlje, čovjeka, itd.

Jedan od nedostataka kulturnog rada jeste što on ne umije da stvori spontanu pjesmu i život među borcima, što se on suviše kruto shvaća.

O ovom nedostatku se diskutovalo na sastancima kulturnih odbora kao i partijskim.

SKOJ. Uporedo sa Partijskim i političkim učvršćivanjem učvršćuju se i skojevske organizacije u brigadi a njihov rad se sve više ojaća. Tako pri-

likom proslave Oktobarske revolucije zahvaljujući uspješnoj agitaciji SKOJ-a gotovo sva je omladina učestvovala u pripremanju i izvođenju proslave. Naročito je uspješan metod natjecanja. Sa još jačim i intenzivnijim radom SKOJ će predstavljati ozbiljnu snagu u životu i borbama brigade.

U brigadi ima 205 skojevaca. Rukovodioci skojevskih aktiva još nisu članovi Partije, izuzev 5.

Partija ima pravilan odnos prema radu SKOJ-a.

Odnosi u štabu brigade kao i štaba brigade prema politodjelu su na visini, sa puno saradnje i drugarstva. 24. novembra krenuli smo za VIII brigadu, u kojoj ćemo ostati zajedno nekoliko dana a onda prema potrebama podijeliti se u obje brigade, jer je IX brigada na ostrvima[10] i do nje se sada ne može doći.

P. S. Pošto prvi put pišemo izvještaj, to svakako da ima nedostataka. Bilo bi dobro da nam na njih ukažete kako ih ubuduće ne bi ponavljali.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politodjel XX divizije:
Lukić Milisav v. r.
Mihić Ljubica v. r.
Papić Boro v. r.

BROJ 80

NAREĐENJE ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE NOVJ OD 25. STUDENOG 1943. ŠTABU JEDANAESTE BRIGADE ZA FORMIRANJE NOVOG NERETVANSKOG I MAKARSKOG NOP ODREDA[1]

ŠTAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
25-XI-1943.

ŠTABU XI. D.N.O. BRIGADE

P o l o ž a j

Prema podacima drugova iz Komande Biokovskog Područja situacija na tom području je takva da je od najveće potrebe potrebno borbeno prisustvo dvaju dobrih partizanskih odreda. Tim se saglašuje Štab divizije i u vezi toga

10 Brigada se nalazila na Braču i Šolti od 16. do 28. studenog kada je na sektoru Trogir-Marina, počelo njeno prebacivanje na kopno (vidi dok. br. 81, 90 i 135.

r 1 1 Original (tipkan napis a ćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/1, k. 1101

n a r e đ u j e m o :

1) Odmah formirati Neretvanski i Makarski Odred.[2]

2) U Štab Neretvanskoga Odreda ulaze komandant Marelić, dosadašnji komandant bataljona.

Politkomesar Žarko[3] ili Bulat[4] (prema odluci tog Štaba);

3) Niže vojno političko rukovodstvo uzeti od boraca koji su tamo već na terenu i onih dobrovoljaca koji će još pojačati četu na terenu.

U Neretvanski Odred kao jedinicu ulazi četa koja je već na terenu pojačana sa desetoricom dobrovoljaca po izboru druga Marelića. U desetinu koja se dodaje neka je zastupljen izvjestan broj najboljih Neretvljana, Vrgorčana - Gračana i Ljubušaka, sem rukovodilaca.

4) Štab Makarskog Odreda formira se: komandant Prodan Ivan, politkom. Batinić Nikola (kojega će ovaj Štab uputiti tom Štabu).

5) Niže rukovodstvo vojno-političko uzeti od boraca samog Odreda. Ljudstvo za odred uzimati prvenstveno dobrovoljce i po odabiranju druga Prodana Ivana.

Brojno stanje Makarskog Odreda treba da je do 60 boraca.

6) Osim puškama naoružati odrede sa tri puškomitraljeza sa dovoljnom količinom municije.

7) U sastavu Makarskog Odreda ulazi i jedna desetina najboljih Imoćana. ,

Štab brigade neka pokaže puno razumijevanje u izvršenju ovog naređenja. Samo borbeni odredi od ljudstva koje daje garanciju da će izvršiti postavljene zadatke, samo takav odred od najveće je važnosti u odbrani otoka i takve jedinice svojim borbenim prisustvom na obali omogućiće iskrcavanje naših većih snaga na kopno. Prema iznesenom Štab brigade treba da je spreman dati iz svog sastava najbolje rukovodioce koji su mu potrebni.

Prikupljanje ljudstva i članova Štabova odreda otpočeti odmah kako bi se odredi mogli prebaciti na kopno u toku noći 26-27. o. mj.

Telefonskom depešom izvjestite nas kada će biti sakupljeno ljudstvo odreda kako bi do vas došao jedan od članova Štaba divizije da pomenutim odredima da uputstva i konkretne zadatke.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar: Načelnik

Voj.[5] *Popović v.* r. (M.P.) *Stanko*[6] v. r.

ŠTAB
XI. DALMATINSKE UDARNE BRIGADE
Broj str. pov. 70/43.
Dne 25. XI. 43

2 Od ranijeg Neretvanskog NOP odreda formiranje 18. studenog 1943. god. Četvrti bataljon Jedanaeste NO brigade, dok su s borcima ranijeg Makarskog NOP odreda popunjene ostale jedinice ove brigade. Novi Makarski NOP oared je formiran 23. studenog 1943. od dijela bivšeg Makarskog NOP odreda (Vidi dok. br. 58, 143 i 193).

3 Despot

4 Mate

5 Vojin

6 Parmač

BROJ 81

ZAPOVIJEST ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 25. STUDENOG 1943. ZA PREVOŽENJE BATALJONA DEVETE BRIGADE S OTOKA ŠOLTE U STARI TROGIR[1]

ŠTAB MORNARICE N.O.V.J.
»O« broj 154/43.
od 25. novembra 1943. g.

Z A P O V E S T

Štaba Mornarice od 25. novembra 1943. g.

Zadatak:

26 novembra t. g. ima se provesti i iskrcati jedan (1) bataljon IX brigade sa **otoka Šolte na kopno i to: iz Tatinja Vale (na Šolti) u Stari Trogir.**[2] Prevoženje **se ima izvršiti označenog dana odmah posle pada sumraka.**

Brojno stanje ljudi: oko 200 sa oružjem (puškama, puškomitraljezima i municijom), vojničkom ličnom spremom, komore nema. Hrana suha podeljena borcima. Ukrcaj, iskrcaj, kao i prevoženje, ima se izvršiti u najvećoj tajnosti.

Da bi se ovo prevoženje izvršilo

n a r e đ u j e m o :

1. Štab IV P. O. [S] uputiće 3 broda od 2-3 vagona nosivosti na o. Šoltu, tako da se koncentrišu u Tatinja Vali, u sumraku, neizostavno.

Ukrcaj, odnosno iskrcaj, izvršiće se sa ovih brodova pomoću 3 manja broda (leuta) na motorni pogon i vesla, koji se imaju uputiti u Tatinja Valu 26. novembra t. g. tako da budu neizostavno tamo prije sumraka. Odmah po dolasku brodova u Tatinja Valu, započeti ukrcajem ljudstva bataljona.

2. Štab IX brigade

Štab IX brigade narediće da se ljudstvo bataljona za prevoženje na vreme nađe u Tatinja Vali, te da se pripremi ljudstvo po desetinama, tako da svaka četa redom bude ukrcana na jedan brod posredstvom leuta.

3. Komandant transporta

Štab IV pomorsko-obalskog sektora odredit će jednog odgovornog druga,[3] koji će biti komandant transporta (konvoja), te će kao takav imati sva prava i vlast, i njemu su potčinjeni svi brodovi u sastavu konvoja od momenta ukrcavanja do momenta iskrcavanja, kao i trupe ukrcane na brodovima za vreme vožnje.

Ovaj drug biće odgovoran za pravilno izvršenje prevoženja.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/1, K. ZU33.

2. Prebacivanje ovog bataljona nije izvršeno 26. studenog (kao što je određeno u ovoj zapovijesti) nego noću 27/28. studenog, vjerojatno zbog toga što pripreme za prebacivanje 26. studenog još nisu bile završene (vidi dok. br. 184 - depeše br. 51 i 72). Slijedećih noći i ostali dijelovi Brigade prebačeni su na sektor Trogir-Marina (vidi dok. br. 135 i 186).

4. Osiguranje

Za osiguranje brodovlja (konvoja) za vreme prevoženja, i iskrcaja, Štab IV pomorsko-obalskog sektora predvodiće naoružane brodove N.B.6 i N.B.7 (»Enare« i »Napredak«), koji će vršiti bočno osiguranje od 100 - 200 metara od broda u liniji brazde levo i desno, dok će leuti biti uz svoje brodove, kojima su dodeljeni za ukrcaj i iskrcaj trupa, s time da će prvi leut biti isturen napred (ispred formacije) do 200-300 metara, te će vršiti osiguranje (izviđanje) i kao prethodnica ispitati obalu uvale Starog Trogira; za slučaj da primeti prisutnost neprijatelja, na njegovu vatru otvoriće vatru i ta će se smatrati kao signal za transport, koji će obustaviti vožnju i postupiti po nahođenju komandanta transporta.

Naoružani brod N.B.7 (»Enare«) osiguravaće zauzimanje pozicije pri ulazu sa sjeverozapadne strane uvale Starog Trogira, s vanjske strane, dok će N.B.6 (»Napredak«) isto vršiti sa jugoistočne strane Trogirske uvale, sa izviđanjem u pravcu Velikog i Malog Drvenika.

5. Vožnja

Od Tatinja Vale, kursom i na udaljenost južno od Velikog i Malog Drvenika, tako da izbegne neprijateljeve izvidnice na ovim otocima, zatim zapadno od Malog Drvenika sa kursom u uvalu Starog Trogira, i izbegavajući izvidnicu i na ovoj strani otoka Malog Drvenika.

Brzina transporta (formacije) prema onoj najsporijeg broda.

Brzina konvoja ne sme biti ispod 5 M. m.

Za vreme vožnje ukrcano ljudstvo da bude pravilno i udobno smešteno na brodu, s tim da bude u pripravnosti u pogledu upotrebe svoga automatskog naoružanja.

U slučaju da dođe do otkrivanja našeg transporta po neprijatelju (patrolnom brodu), komandant transporta vratiće transport prema stvarnoj situaciji u najbližu luku (uvalu) Šolte, u dogovoru sa komandantom bataljona: zaštitu prihvatiće naoružani brodovi, koji se imaju svestrano založiti za takav slučaj.

Pri tome, izdati svakom brodu precizna naređenja da ne dođe do zabune: automatsko oružje upotrebiće ukrcana trupa tek u slučaju da brod bude napadnut u rasturenoj formaciji.

6. **Veza**

Održavati je dovikom, koristeći rezervnu brzinu i po potrebi ispaljivanje puščanog metka.

7. Povratak

Svi brodovi iste noći, odmah po iskrcaju trupa, vratiće se u svoje luke polaska; formaciju raspustiće komandant transporta uz obalu otoka Šolte.

8. **Izveštaj**

Komandant transporta po izvršenoj operaciji podneće odmah kratki izveštaj Štabu IV pomorsko-obalskog sektora i Stabu IX brigade.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:

Komandant:
Cerni[4] v. r.

Dostavljeno:

1) Štabu IX brigade - Grohote
2) Štabu IV pomor. obal. sektora
Pov. br. 42.

4 Josip

BROJ 82.

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 25. STUDENOG 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU U ORGANIZIRANJU PARTIJSKOG KURSA I IZVRŠENOJ MOBILIZACIJI[1]

Okružni Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
Šibenik

Drugarskom
Pokrajinskom Komitetu K.P.H. za Dalmaciju

Dragi drugovi,

Primili smo nekidan pismo od drugarskog C.K. K.P.H. u kojem su nas upozorili da se ubuduće obraćamo samo na Vas sa izvještajima. Mi dosad i nismo slali njima izvještaja osim odgovora Agitpropu C.K. u vezi njegovog dopisa o kursevima, radu naše tehnike i sakupljanja podataka o uništenoj narodnoj imovini.

Iza odlaska druga Bunka,[2] sekretara našeg Komiteta u P.K. ostali su u našem O.K.: drug Giljak,[3] Špirić,[4] Brico'drugarica Rada.[6] Drug Giljak je kroz ovo vrijeme bio otsutan. Nalazi se na liječenju, izgleda da mu noga ništa bolje ne ide. Drugovi Špirić i Brico su tek primljeni članovi O.K.

Niži partijski kurs koji je bio sazvan i kojim je imao rukovoditi drug Bunko nismo hteli odgađati, jer su svi kursisti bili došli određenog dana (istog dana kad je drug Bunko otišao). Rukovođenje je preuzeo drug Špirić pomažući se bilješkama sa višeg partijskog kursa i člancima iz Proletera i Naprijed. Obradili smo slijedeće teme:

1) Kako se razvijalo ljudsko društvo, 2) Kako se stvarala naša Partija, 3) Zadaci K. P. danas, 4) N.O. Pokret (organi N.O.P. - N.O.O.), Današnja uloga SKOJ-a, Usaoh-a i AFŽa, 6) Razvoj naše N. O. Vojske i današnja vojno-politička situacija.

Posljednju temu zamolili smo da održi jedan drug iz Polit-odjela III Brigade. O Skoju je govorio drug Žiki, koji se slučajno ovdje našao. Također smo nastojali objasniti drugovima kako treba obrađivati poartijsku literaturu, naročito članke iz Naprijed.

Na ovom »kursu« bilo je 15 čl. K.P.: 9 drugova i 6 drugarica. Socijalni sastav: 7 radnika-ca i 8 seljaka-anki. Nacionalni sastav: 4 Srba-kinje i 11 Hrvata-ica. Među njima je bilo i članova kotarskih i općinskih Komiteta K.PH. i Skoja.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR **Hrvatske** - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 28/957-960.
2 Nikola Sekulić-Bunko
3 Ante Bego-Giljak
4 Nikola Juričev-Špirić
5 Milan Turkalj-Brico
6 i 10 Vjera Trinaestić-Rada

Također smo sroveli mobilizaciju, osobito u prijašnjim banditskim selima. To smo izveli uz pomoć naše N.O. Vojske preko seoskih zborova, nešto na dobrovoljnoj bazi a nešto pozivanjem. Rezultat mobilizacije je slijedeći:

Kotar Kistanje	Bribir Piramatovci Krković Vaćane	usve 135 boraca
Kotar Vodice	Lisičić	52 boraca
	Lišane	64 boraca
	Vukšić 48 boraca	
	Bulić 27 boraca	
	Budak	36 boraca
		362
	Vraćeno nesposobnih	55
	Ostalo	307 boraca

Na mobilizaciju nas je potakla činjenica što bi većina bivših banditskih sela pod pritiskom okupatora ponovno primila od njega oružje, a isto tako i jedan dio Srba, četnički raspoloženih (naročito u Skradinskoj i Đevrsačkoj općini). Npr. u selu Konjevrate (opć. Dubrava-Danilo) okupator je već napisao da mobiliše jedan dio pravoslavnog stanovništva.

Uspjeh mobilizacije je neloš i štaviše i u samim mobilisanim selima je raspoloženje naroda bolje nego što smo očekivali. Još isto popodne dok je cestom prolazila posljednja grupa novomobilisanih (20 o. mj.) krenula je njemačka kolona iz Kistanja preko Đevrsaka prema Benkovcu. Isto tako krenuli su Nijemci iz Vodica i Biograda u pravcu [.. .][7] i Pirovca.[8] Sad se sva obala nalazi u njihovim rukama. U Stankovcima i Lišanima su još naši. Kako izgleda oni ovu ofanzivu vrše sa snagama oko 3000 (prebacivali su vojsku preko Martinske iz Šibenika pa s druge strane iz Pakoštana).

Najveći nam je sad problem oko prebacivanja robe koju je dovezao drug Kolja. Dosad još nije uspjelo iskrcati ništa. Poduzeli smo sve moguće da se materijal na bilo koji način prebaci.

Kod nas je drug Brko,[9] sekretar O.K. Knin, i predložio da zadarski, kniski i šibenski O.K. skupa sa Štabom Divizije održe jedno savjetovanje po raznim pitanjima. To bi stvarno bilo korisno.

Inače svaki dan očekivamo da nam se vijavite, i da dođe novi sekretar, jer kako i sami znate mi kao Okružni Komitet, svi smo mladi članovi.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

25/XI-43

za O.K.
Rada[10] v. r.

7 Nečitko
8 Odnosi se na njemačku operaciju »Delphin«. Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
9 Jerko Paltrinjeri-Brko.

BROJ 83

IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH I POSLATIH DEPEŠA DVADE-SETŠESTE **DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD** 1. **DO** 25. **STUDENOG** 1943.[1)]

Rd. br.	Datum	S a d r ž a j
69.	1.XI	L...J - Stabu VIII. Korpusa - I. Prosljedili smo naređenje za XX. Diviziju, time da smo Štabu div. dodali da se kreće sa IX. brigadom, ako mu bude nemoguće sa VIII. II. Bilo bi dobro 3 bataljona X. brigade uputiti VIII. brigadi u susret i u pomoć. III. Potrebno je Makiedu[2] poslati pomoćnika. O.K. Makarska odredio je 2 druga. Poslat ćemo ih. IV. Noćas -31. X - putujemo za Korčulu. V. Ovamo je stigao Slobodan Nakićenović. Uputio sam Benzinovića da s njime pregleda stanice, pomogne uspostaviti veze i izabere što je potrebno V.Š.[3] VI. Neprijatelj je stjeran na položaje Oštri Vrh-Vitar-Baba-Bijela Ploča-Veli Rat. Zauzimljivost i upornost boraca i rukovodioca je izvanredna. Teško je ranjen zam. komandanta VIII. brigade. Ima izgleda na uspjeh. *Milit?* i *Niko*[5]
70.	2. XI	- Štabu VIII. Korpusa - 1. Neprijatelja gonimo u pravcu Kune i u pravcu Potomlja. 2. Neprijatelj ima veliki broj mrtvih i ranjenih. Ostavljaju ratni plijen i mrtve. Ima neprijatelj oko 100 mrtvih. *Niko*
71.	2. XI 43.	- Za Voja[6] i Stanka[7] - 1. Tražite od Saveznika da bombarduje Makarsku. 2. Javite da li treba slati radne vodove I i IV bataljonu i da li treba municija tamo. 3. I. bataljon III. brigade uputite za B. Vodu. *Niko*

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/8, k. 516A.

2 Sergije »
3 Vrhovni štab NOV i POJ
4 Maks Baće-Milić
5 Niko Martinović, komandant Dvadesetšeste divizije NOVJ.

72.	2. XI 43.	- Štabu 26 divizije - Povežite dvanaestu i trinaestu brig, sa Štabom Mornarice i neka ne otežavaju radove, već neka pomognu oformljavanje Odreda, jer to je u interesu brig, i divizije. Informativne izvještaje šaljite mornarici redovno sve što šaljete nama. Uložite više razumevanja za saradnju sa mornaricom. Kakav je t. 17 rad[8] potopljen 27 desetog između Brača i Šolte. Javljajte redovno o situaciji na Pelješcu, to će biti najveća naša pobjeda. Samo napred.
73.	2. XI 43.	- Dvadesetoj Diviziji - Neka se povuče sa osmom i devetom brigadom preko Brača na Podgoru i neka organizuje napad na Makarsku.[9] Treba požuriti. Neka se ne angažuje nepotrebno na Muć.
77.	2. XI 43.	[...] - Štabu 26 divizije - Naše jedinice ovladale Vitrom-Golubinjicom i Sv. Jurjem. Nastupanje prema Kuni. *Stanko*
82.	5. XI 43.	[..,] - Štabu VIII Korpusa - Sa Pelješca prebacit ćemo 2 bat. IX. brig.[10] je stigla na Brač. Napad će biti izvršen 7 na veće." Upućujem se gore. Milić. Na sektoru Split-Šibenik dobro.
83.	5. XI 43	- Štabu VIII Korpusa - Za Makarsku poslaćemo jednu brigadu XIX div. kroz 3-4 dana. Sa njom će učestovati Biokovski bataljon i Makarski Odred. Osma brigada stigla u dolinu Cetine. Štab XX. sa devetom brigadom neka se iskrca u Bašku Vodu, gde da sačeka zadatak.[12]. *Veliko*[13]
84.	5. XI 43.	- Za Stanka, nač. štaba XXVI div. - U toku ove noći prebacite I. bataljon I. brigade i I. bat. III. brig, sa opremom za Podgoru. Na njihovo mjesto postavi bataljone XIII. brigade. Poslaćemo večeras II. bataljon I. brigade tamo. *Niko*
85.	5. XI 43.	- Štabu 26 divizije - Cjelu prvu Dalmat. prebacite na Pelješac, poslat ćemo i njen IV. bataljon. Ubacivanje bataljona u po-

8 Tako stoji u originalu. Redakcija nije utvrdila na koji se brod odnosi
9, 11, 12, 15, 16, 17, 21, 24, 27 Tada nije vršen napad na Makarsku. Vidi dok. br. 90.
10 Odnosi se na Devetu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ.
13 Pavle Ilić-Veljko, komandant Osmog korpusa NOVJ.

		zadinu neprijatelja mora biti kombinovano sa jakim protunapadom prve i trinaeste brigade, inače može biti uništen. Pelješac može i mora biti očišćen.
93.	6. XI 43	[••] - Štabu VIII. Korpusa 1. Neprijatelj iz Imotskog nadire prema Lovreću.'[4] 2. Prebačena je cijela I. na Pelješac. 3. IX. brigada stigla u Bašku Vodu." *Niko*
94.	6. XI 43.	- Štabu 26 divizije - Napad na Makarsku odložite[16] do dolaska V. brigade XIX. div. Tehničke pripreme izvršite.
95.	6. XI 43.	- Štabu 26 divizije - IX. brigada neka se poveže sa Mosorskim Odredom i neka mu pomogne. Biće i ona angažovana u napadu na Makarsku.[17] Potvrdite prijem ove depeše
97.	6. XI 43.	[•••] - Štabu 26 divizije - Cjelu I. brigadu devete divizije prebacite odmah na Pelješac. Ona će ostati tamo dok ovaj ne bude očišćen. Biokovski bataljon neka ostane isto na Pelješcu dok ne naredimo drugačije.
100.	7. XI 43.	[•••] - Štabu VIII. Korpusa - 1. Situaciju na Pelješcu posljednja 24 sat ne znamo. 2. Neprijatelj od Imotskog prodro je u pravcu Ciste.'[8] Put za Livno nije slobodan. 3. Prenjeli smo naređenje Korpusa načelniku 20 divizije da IX. brigadu orjentiše prama našem Mosorskom Odredu. *Niko*
101.	7. XI 43.	- Štabu XXVI divizije - Nemci nadiru od Trilja ka Cisti i Tijarici sa dva bataljona, od Imotskog ka Lovreću sa 3 bataljona i 200 vozila i od Splita ka Omišu i Dolcu sa jednim do dva bataljona.[19]
102.	7. XI 43.	- Štabu XXVI divizije - Naredite Biočiću[20] da sa devetom brigadom i Mosorskim Odredom stavljajući ga pod svoju komandu, za-

14, 18, 19, 22, 26, 30, 38, 39, 55, 56, 57 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi gok. br. 16, napomenu 2 i 3.

20 Biočić Ante.

		tvori pravac ka Makarskoj i od Zadvarja ka Zagvozdu. Naročitu pažnju da obrati na pravac Omiš-Makarska. Ranije naše naređenje za Biočića ne važi. *Veljko*
103.	7. XI 43.	- Stabu XXVI divizije - Devetu brigadu dvadesete divizije hitno uputite u Duvno, gdje da se stavi na raspolaganje devetoj diviziji.
104.	7. XI 43.	- Stabu XXVI divizije - U ovoj situaciji bilo bi značajno likvidirati Makarsku. Razmislite da li može da se prebaci I. brigada bez opasnosti po Pelješac i likvidira osmog jedanaestog noću Makarsku[21] - pa nam odmah javite. *Veljko*
107.	7. XI 43.	[•••] - Štabu 26 divizije - Izvješteni smo da neprijatelj vrši ofanzivu preko Mosora ka Omišu sa težnjom da prodre ka Makarskoj.[22] Proverite koliko je to tačno, pa ako se ispolji njegova tendencija ka Makarskoj, onda ga treba preduhitriti i likvidirati Makarsku s prvom brigadom, u protivnom ne bi trebalo pokretati prvu brigadu sa Pelješca, jer ćemo mi poslati i d. brigade za ovu svrhu, dok ovi prođu ka Sinju odnosno Imotskom. *Veljko*
108.	8. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - 1. Neprijateljske snage sa motorizacijom stigle su u Šestanovac. 2. Nemci nadiru od Omiša preko Gata i levom obalom Cetine. Jedinice Mosorskog Odreda ga zadržavaju. 3. IX. brigada je po zadatku raspoređena. 4. Nijemci nadiru u Trogir.[23] 5. Napad na Makarsku ne može se za sada izvesti, jer I. nije se još prebacila.[23] ***Niko***
109.	8. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - Neprijatelj je dobio pojačanje na Pelješcu i poduzeo kontranapad na naše položaje u više kolona.[25] Iz toga razloga I. ne možemo prebaciti ovamo. *Niko*
110.	8. XI 43.	- Štabu 26 divizije - Procjenite situaciju, pa ako nećemo moći odbraniti Pelješac onda prebacite I. brig, i napadnite Makar-

23 Odnosi se na njemačku operaciju »Heifisch«. Vidi dok. br. 22, napomenu 4.
25 i 29 Odnosi se na njemačku operaciju »Herbstgewitter«. Vidi dok. br. 6, napomenu

		sku. Jedan do dva protivkolska topa mogu stvoriti potrebno vreme za Makarsku.
114.	9. XI 43.	[...] - Štabu 26 divizije - Ako vidite da je situacija na Pelješcu teška, nemojte čekati poslednji momenat na povlačenje, već to učinite blagovremeno i organizovano. I to prvu brigadu na obalu, a XIII. na Korčulu da organizuje obranu na njoj. *Veljko*
116.	9. XI 43.	[...] - Dr Tomazeo - Evakuisat će ranjenike sa svih otoka na Vis, predzdravele uputiti u jedanaestu i prvu brigadu. Njegov zadatak je da organizuje bolnicu na Visu.
118.	10. XI 43.	[•••] - Štabu VIII. Korpusa - 1. Neprijatelj je stigao sa vojskom i motorizacijom od Ciste i Blata u Zadvarje.[26] Od Omiša je stigao do Medića. Neprijateljske snage su velike. Koncentracija neprijateljskih snaga Šestanovac-Zadvarje. 2. Pelješac ćemo evakuisati 9. XI. Naše su ogromne žrtve. 3. Nema govora o likvidaciji Makarske, zbog zamora i gubitaka I. brigade.[27] 4. Kod nas je situacija vrlo teška i ozbiljna, zato bi trebalo poslati jače snage da napadnu neprijatelja sa leđa. Očekujemo odgovor o daljnjem radu. *Niko*
119.	10. XI 43.	- Za Dr Matića - Svi ranjenici evakuisani na Vis i Lastovo, osim zaraznih - Jelsa i pokretnih - Hvar. Svi prezdraveli upućeni u svoje jedinice. Da li treba evakuisati soc. na Vis. Dr Beljakov[28] [ref. saniteta 26. divizije] Dr Dekaris i Tartalja su ovdje, čekaju upute. Beljakov.
123.	11. XI 43	[...] - Štabu VIII. Korpusa - 1. Naši gubitci na Pelješcu kod I. brigade 141 ranjen, 29 mrtvih, kod XII. brigade 35 ranjenih i 15 mrtvih. Neprijatelj je imao od 4—500 izbačenih iz stroja.[29] 2. Neprijateljske snage, koje nadiru od Splita-Omiša su jake oko 1500 vojnika i nadiru u tri pravca. Neprijateljske snage od Trilja jačine oko 1000 vojnika

28 Vladimir

		stigle su na prostoriju Šestanovac-Zadvarje. Jačina neprijateljskih snaga od Imotskog je 1500, sa oko 200 motornih vozila. Koncentracija sviju ovih snaga je na prostoru Cista-Šestanovac-Zadvarje.[30] Na tom pravcu neprijatelj je odbacio snage IX. b. i Mosorskog Odreda, koji se potpuno rasuo i sinoć se bio spojio kod Dubaca. Sada im je tamo otvoren put za B. Vodu i dalje ka Makarskoj. Neprijatelj takođe nadire u pravcu Zagvozda i od Runovića u pravcu Slivna. Iz Vrgorca prema obavještenjima trebaju da napadaju. Premještanje Štaba Nem. divizije u Čapljinu, dolazak divizije iz Bihaća,[31] pad Trogira, Drvenika i Pelješca i velika koncentracija neprijatelja, jasno izražavaju namjeru neprijatelja, a ona je - ofanziva na Biokovo i čišćenje Primorja i otoka. Odmah nam javite u ovom slučaju pravac orijentacije. *Niko*
124.	11. XI 43.	- Za Beljakova - Sve ranjenike i zarazne uputite na Vis. Upravnik korpusne bolnice na Visu određen Dr Zon.[32] Ona je pod kontrolom i na snabdjevanju komande Mornarice. Na Visu koncentrišite sav materijal i bolesnike, potrebštine iz svih bolnica, ambulanata i hotela. Samo da bude glavno sanitetsko slagalište korpusa sa Bjelogradskim i Abinunom i intendantsko slagalište bolnice sa intendantom. Izvjestite o svemu Štab Mornarice i Dr Zona.
128.	11. XI 43.	[...] - Štabu 26 divizije - 11. novembra dolazi u Podgoru eng. general.[33] Osigurajte mu put do Aržana.
129.	11. XI 43.	- Štabu 26 divizije - Sačekajte generala Makleana[34] i sigurnim obezbeđenjem uputite ga do Aržana, gdje ga čeka auto.
132.	10. XI 43.	[•••] - Štabu 26 divizije - Prvu brigadu povucite u Podgoru, odmorite je i snabdite, trinaesta neka organizuje odbranu Korčule. Izvještavajte malo određenije koliki su gubitci, u čemu je kritičnost situacije, kolike su neprijateljske snage, njegovi gubitci, koje položaje drže i vreme kad se šta desilo.

31 Odnosi se na njemačku 264. pješadijsku diviziju.
32 Milan dr Zon
33 i 34 Fitzroy Maclean

134.	11. XI 43.	[...] - Štabu VIII. Korpusa - Izbačeno iz stroja komandnog kadra I. dalm. B. i biokovskog bataljona ranjenih i mrtvih: 3 komandira, 7 zamj. komandira, 2 komesara, 4 zamj. komensara, 9 vodnika i 5 pol. delegata. Više desetara i puškomitraljezaca. *Miladin*[35]
136.	11. XI 43.	[-..] - Štabu 26 divizije - Ispitajte hitno preko Štaba Mornarice da li možemo preko Rogoznice prebaciti na Vis našu misiju za Englesku. Veljko
139.	12. XI 43.	L...J - Štabu 26 divizije - Štab Mornarice sa XII i XIII. brigadom i Odredom neka primi odbranu otoka. Vi ojačajte Makarskim Odredom XI. brigadu, pa sa I. i XI. brigadom i Mosorskim Odredom dejstvujte najpodesnijim pravcem na slabe tačke neprijateljskog rasporeda. Mi ćemo sa delovima devete i XIX. divizije napasti Lovreć i Studence kroz 2-3 dana. Dan i čas napada javićemo. Nemojte mnogo rasturati snage, već ih prikupite. Devetu brigadu po mogućnosti bez borbe povucite ka Aržanu u sastav svoje divizije.[36] Nastojte da i peta brigada dođe u sastav svoje divizije.[37]
142.	12. XI 43.	[...] - Štabu 26 divizije - Nemojte se nabijati na Biokovo, već nastojte da prikupljenom snagom zadate teži udarac ovoj koloni, koja nastupa od Imotskog-Slivno-Zagvozd i povežite se s nama. Time bi otvorili put I. i IX. brigadi i sadejstvovali sa jačim napadom na Šestanovac i Lovreć. Vi sa XI. i Mosorskom treba da budete naša manevarska udarna grupa koja će dejstvovati na prostoru Juž. Dalm. U vremenu dolazite na odmor u Duvanjsko i Livanjsko polje. A ispitajte i pravac između Vrgorca-Imotskog. U svakom slučaju dejstvujte aktivno prema situaciji saobrazno vašem rasporedu. Na terenu neka ostane Neretvanski i Imotski Odred, koji da nas redovno obaveštavaju. Obavještavajte nas redovno o situaciji.
143.	12. XI 43.	[...] - Štabu VIII. Korpusa - IX. brigada i Mosorski Odred su imali preko 150 izbačenih iz stroja. Neprijatelj je imao 200 mrtvih. Uniš-

35 Miladin Ivanović, komandant Prve dalmatinske brigade.
36 Dvadesete divizije
37 Devetnaeste divizije

		tena 2 tenka. Dubci i Pliševica su u neprijateljskim rukama. Naši daju očajnički otpor. Neprijatelj sa tenkovima pokušava za Zagvozd, ali je odbijen.[38] Prebacićemo I. brig, u pravcu Zagvozda. *Niko*
144.	12 XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - I. Dalm. se prebacuje u pravcu Zagvozda. XI. sa jednim bataljonom Orljača-Sv. gora zatvara put ka Zagvozdu. Neprijatelj tu navaljuje sa jačim snagama i sa tenkovima.[39] Jedan bataljon prama Slivnu, a jedan prama Vrgorcu. Imotski:[40] Vardište-Osoje, zatvara put od Imotskog ka Zagvozdu i na njega pritisak jačim snagama. Makarski:[41] opsadom Makarske, Neretvanski:[42] stare položaje, još prema njemu nema pritiska. Mosorski[43] i IX. zatvaraju pravac prama B.[44] Vodi. Večeras će se povući ka Tučepima i Biokovu. Neprijatelj na svim pravcima vrši jak pritisak. Namjeravamo se probijati preko Krivog Dola - Podstrane - Ričica. Stanko[45] u XIII. brig, da li da se vrati u ovaj Štab. *Niko*
145.	12. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - Načelno postignut sporazum o naoružanju i otpremi brigade[46] iz logora. Brigada će dostići oko 2000 ljudi. Sada 1801.-Opremanje obuke trajat će 10dana, a poslije toga možemoju prebaciti gdje zatražite. Saveznici su spremni da nam stave na raspolaganje borbena sredstva za iskrcavanje brigade. Iskrcaj bi se mogao kombinovati sa kakvom vojnom operacijom u koliko to nađete za shodno. Nastojat ćemo otpremiti još neke jedinice iz Sicilije, gdje ima dosta naših ljudi. Radio nesigurno funkcionira. *Manola*[47]
147.	13. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - Obzirom na veliku važnost veze obale sa otocima i obzirom na veliko rasulo Mosorskog Odreda, mišljenja sam da sa Mosorskim Odredom pojačamo I. Dalm. i našu XI. brig. Rukovodstvo Odreda bismo prebacili u XI. brigadu. IX. i Mosorski bismo upotrebili za blokadu Makarske i zatvaranje pravca prema Makarskoj. I. i XI. brigadu bismo upotrebili za ofan-

40 Imotski NOP odred
41 Makarski NOP odred
42 Neretvanski NOP odred
43 Mosorski NOP odred
44 Baškoj Vodi
45 Stanko Parmač
46 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu
47 Srećko Manola, pomoćnik komandanta Štaba Mornarice NOVJ.

		živne akcije prema Šestanovcu i Lovreću, gdje bismo se vezali s vama. Mislim na taj način dok se ispolji vaš udar odozgo, da bismo mogli neprijatelja osujetiti. *Niko*
148.	13. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - Neprijatelj je stigao do Brela. IX. i Mosorski prebačeni u Podgoru-Tučepi, gdje se sređuju. I. smo prebacili na prostor Kozica-Zagvozd. Neprijatelj odbijen od Vrgorca i Imotskog. Javite nam kad mislite napasti Cistu-Lovreć-Studence. *Niko*
152.	13. XI 43.	[...] - Štabu 26 divizije - Neiscrpan izvor ljudstva nalazi se na otocima i niste trebali dozvoliti da I. brigada spadne na 35 boraca u četi i Mosorski Odred kao .. .[48] jedinice. Popunite jedinice.
154.	13. XI 43.	[...] - Štabu VIII. Korpusa - 1. Snage XIII. vraćene na Pelješac zbog neaktivnosti neprijatelja, koji još uvijek drži stare položaje Rota-Zabrada. 2. U toku jučerašnjeg dana neprijatelj nije kretao iz Dubaca u pravcu B. Vode. Pokušavao je jučer nekoliko puta da se probije do Grabovca prema Zagvozdu, ali svaki put je bio odbijen uz žrtve od bataljona XI. brigade. 3. Prebacili smo I. na prostoru Zagvozda. Očekujemo od vas da nam javite dan, kad mislite udariti na Studence i Lovreć da bismo mi napali na Šestanovac i Zadvarje. 4. Saveznici bombardirali Ston, gdje je bilo prilično žrtava. 5. Zbog toga što neprijatelj već 2 dana ne prodire u pravcu Baška Voda, a pokušava u pravcu Zagvozda od Šestanovca i od Imotskog, kao i zbog njegove koncentracije u Lovreću-Studencima-Cisti i Zadvarju, izgleda da mu je namjera spriječiti vezu Bosne sa Primorjem. *Niko*
155.	13. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - Povodom situacije na biokovskom sektoru i određivanja„zadataka vojnih jedinica na tom terenu i izvan njega, imajte u vidu i važni politički momenat odnosa prema narodu. Neprijatelj će sigurno najsvirepije po-

48 Tako stoji u originalu.

		stupiti prema narodu Makarskog primorja, zbog njegove požrtvovanosti i odanosti nama. Ne smijemo ga pustiti na milost i nemilost neprijatelju. *Ćićo*[49] i *Marinko*[50]
156.	14. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - 1. IX. brig, je postavljena na prostoriju V. Brdo - Bast sa zadatkom zatvaranja pravca prema B. Vodi. 2. Od Mosorskog Odreda formirali smo 3 bataljona, jer svega je 450 boraca i prebacićemo ga u toku ovog dana i noći u Kozice, gdje će smeniti bataljon XI. za blokadu Vrgorca, a jedan da smeni bataljon iste brigade prama Slivnu. Zatim ćemo koncentrisati cijelu XI. i I. na prostoriju Zagvozd-Medov Dolac. XI ne možemo smjeniti i prebaciti za zadatak, jer je tehnički neizvodljivo. 3. IX. brigada i Mosorski su se prije ovamo povukli no što je stiglo naše naređenje za povlačenje. 4. Dedijer[51] je stigao. *Niko*
157.	14. XI 43.	-Štabu 26 divizije - Za 15. XI. na večer spremamo opći napad na prostoriju Studenci-Lovreć-Šestanovac-Zadvarje-Zagvozd. Vi bi trebali likvidirati kolonu koja vodi od Šestanovca ka Zagvozdu, težeći sa osloncem na Sidaču, najboljim jedinicama udariti neprijatelja u levi bok i leđa. Sve vaše snage XI., I. i IX. trebale bi da budu skoncentrisane 15[52] na pravcu Zagvozd-Medov Dolac.
159.	14. XI 43.	[...] - Štabu 26 divizije - Mislimo da bi bilo bolje da ste IX. i Mosorski prebacili direktno na sjevernu stranu Biokova, a ne da zaobilaze Makarsku.
162.	15. XI	- Štabu VIII. Korpusa - Noću između 13 i 14. zarobljen je naš brod, koji je plovio za Podgoru. Na brodu je bilo 159 vreća brašna i 13 bala robe, 3 mornara i 2 civila. Brod odveden u Makarsku.[53] *Vojin*[54]

49 Svetislav Stefanović-Ćećo, instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.

50 Miloš Žanko-Marinko

51 Vladimir Dedijer.

52 15. studenog

53 Redakcija nije utvrdila na koji se brod odnosi.

54 Vojin Popović, politički komesar Dvadesetšeste divizije.

163.	15. XI 43.	- Štabu 26 divizije - 15 novembra napadamo Lovreć-Provo sa XIX divizijom i Studence-Imotski sa 9. divizijom. Potpomognite napad na Lovreć, napadnite neprijatelja na liniji Šestanovac-Grabovac i obezbediti se od Imotskog i Vrgorca.
164.	15. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - 1. Neprijatelj je u toku jučerašnjeg dana odbacio jedinice I. i XI. brigade sa položaja Velinjak-Medov Dol.-Orljača-St. Gora. Neprijateljske jače snage od Imotskog prodrle su do Veternika-Krstatica. Jačina neprijatelja iz oba pravca je 2.500 vojnika, sa oko 20 tenkova, više topova i bacača.[55] Odbili smo napad od Slivna. Jedna nemačka kolona od 1000 vojnika stigla je u Vrgorac. Jučer su iz Vrgorca pravili ispad, ali su odbijeni. Od Dubaca neprijatelj prodro do B. Vode sa 6 tenkova i 30-40 kamiona. Naši položaji su sada prama Zagvozdu i Imotskom: Veternik-Krstatice-Lukovac-Markovići-Kitica i Turija. Prema B. Vodi: Krvavica-V. Brdo i naslon na Biokovo. Prebacili smo Mosorski Odred prema Vrgorcu. Situacija pogoršana. Treba što prije omogućiti nam probijanje, inače ćemo biti primorani prebacivati se na otoke. Izvršit ćemo 15 na večer protivnapad. Jučer smo imali izbačenih iz stroja oko 80 boraca. Neprijatelj ušao u Orebić. *Niko*
165.	18. XI 1943.	- Štabu VIII. Korpusa - Ostavili smo na terenu četu Neretvanskog i dvije čete makarskog odreda. Ostalo smo prebacili na otoke. Kamioni i konji uništeni. Izvučena 3 topa, dva uništena. *Niko*
166.	15. XI 43.	- Štabu 26 divizije - Večeras napadamo na Lovreć i Studence.
168.	16. XI 43.	[...] - Štabu 26 divizije - I i IX brigadu i Mosorski Odred odmah prebacite na Hvar kod Sućurja a odatle suvim do Starog Grada. Tamo ih popuniti, odenuti i odmoriti a zatim konvojima sa odelima za XIX diviziju prebaciti u Biograd. Štab Mornarice čim im da odgovor za sigurno prebacivanje brigada na Hvar, XI. brigada sa Makarskim i Neretvanskim Odredom da ostanu na obali i brani mostobran i Makarsko Primorje do daljnjeg naređenja. *Veljko*

169.	16. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - Nemoguće se prebacivati pravcem, kojeg ste vi odredili, jer neprijatelj je poseo sve komunikacije od Ljubuškog i Mostara prama Imotskom i Posušju sa jakim snagama, a prama Aržanu nikako. Radi spašavanja žive sile moramo na otoke. Tražite brodove. *Niko - Vojo*
170.	16. XI 43.	- Referentu saniteta VIII. Korpusa - Vanja javlja da se na Visu nalazi preko 700 ranjenika, a stalno pristiže veći broj novih. Veliki nered, nema mjesta, ranjenici gladuju. Ne mogu napustiti diviziju radi situacije. Možemo li evakuirati teške u Bari. *Beljakov*
171.	19. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - Neprijatelj je nadirao sa jačim kolonama preko grebena Biokova i sve naše snage sa tih pravaca bile odbačene.[56] Neprijatelj je nadirao brzo i energično, težeći da naše snage ispresjeca i uništi. Neprijateljsko nadiranje nije mogla zadržati ni I. brigada. Neprijatelj je preko grebena Biokova došao na stazu i od Makarske prodro u Tučepi. Od Vrgorca sa jačim kolonama neprijatelj je odbacio djelove XI. i Mosorskog Odreda te nadirao preko Krljenka i Kokorića u pravcu Živogošća i Drvenika. Sve su jedinice u četverodnevnim danonoćnim bojevima po kiši a pretrpjevši ozbiljne gubitke, bile demoralisane. Sa takvim jedinicama nije bilo moguće organizirati odbranu Makarskog Primorja. Mostobran je bio osiguran za prebacivanje I. i IX. i Mosorskog Odreda, a budući daje neprijatelj sa artiljerijom i bacačima tukao mjesta ukrcavanja Podgoru, Drašnice i Živogošće sa jedinicama IX. i ostalih odreda nemoguće je bilo održati Makarsko Primorje. Nalazeći se u takvoj situaciji mi smo donjeli odluku da i ostale snage prebacimo na otoke. Štab Divizije
172.	18. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - 1) Sve su jedinice prebačene na otocima. 2) Organizirali smo odbranu otoka na slijedeći način: XIII. na Korčuli, XI na Hvar i Vis, XII. na Brač i Šoltu, ovo sve zajendo sa mještanskim odredima. I. se nalazi u Starom Gradu, gdje se sređuje, IX. u Bolu gdje se također sređuje, Mosorski u Bogomolju, ovo zbog toga što ste bili javili preko Štaba Mornarice da će se ove jedinice prebaciti u Biograd na moru. Moral svih jedinica, sem I. Dalm. je vrlo nizak. Neprijatelj je ovladao sa čitavim primorjem do Gradca.[57] Šnage neprijatelja su nam nepoznate. Štab divizije.

174.	19.XI 43.	[•••] - Vrhovnom Štabu - Sada raspolažemo sa 30 vagona hrane. Stiže brod sa 50 vagona materijala i tu će biti 15 bacača sa 20.000 granata, nešto automatskog oružja i hrane. Uhvatili smo vezu sa G.Š.H. i večeras šaljemo prvi transport. U Bariu čeka na transport 52 kamiona. Ishrana vojske vrlo je dobra. Za narod daje se određeni procent. Urgirajte kod Makieda[58] da se pošalje odjeća i obuća. I ja sam mu pisao. Do sada sam vam poslao tri depeše. Javite da li je potrebno da dođem tamo. *Vujović*[59]
175.	22. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - 18. XI. naša artiljerija sa Mljeta potopila jedan neprijateljski brod, jedan oštetila. 18. XI. jedan motorni brod iz Vrisnika prebjegao k nama. *Vojin*
176.	23. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - Mosorski Odred je u Sumartinu, odakle prebacuje manje grupe na obalu. Prebaciće se čitav odred čim bude moguće na Mosor. Štab Divizije
178.	23. XI 43.	[•••] - Štabu 26 divizije - Barem mali dio Mosorskog Odreda sa nekim članovima Štaba neka se odmah prebace na Mosor. Imamo više podataka da je Mosor čist od neprijatelja.
179.	23. XI 43.	- Štabu 26 divizije - Nesmatramo potrebnim Operativni Štab. Obranu otoka povjeravamo Štabu Mornarice. Pod njegovu komandu stavljamo XII. i XIII. brigadu, a privremeno i prvu brigadu.
180.	23. XI 43.	- Štabu 26 divizije - Treba nastojati čim prije da se sa jedanaestom brigadom, Makarskim, Neretvanskim i Imotskim odredom prebaci na Biokovo.
181.	23. XI 43.	- Štabu VIII. Korpusa - Jedanaestu brigadu popunili smo iz Makarskog, Neretvanskog i Imotskog Odreda. Makarski Odred od 40 boraca prebaciće se na svoj teren. Za sada nema mogućnosti opstanka jedanaestoj brigadi na Biokovu.

58 Sergije

59 Mitar Vujović, upućen od Vrhovnog štaba NOV i POJ na Vis radi rukovođenja organizacijom prihvaćanja savezničke pomoći.

		Na otocima vojske mnogo, za borbu malo. Potrebno prebaciti sa otoka. Gdje? Ispituju se mogućnosti prebacivanja jedinica na kopno.
184.	23. XI 17.00	[...] - Štabu 26 divizije - Mosorski Odred neka se odmah prebaci na Mosor i stavi pod komandu dvadesete divizije.
185.	17.10	IX. brigada neka se popuni, naoruža i opremi i neka se prebaci na sektor Trogir-Šibenik-Muć.
186.	17.25	Štab Mornarice nastojat će da uz pomoć Makieda odmah prebaci brigadu[60] iz Baria na jedan otok, da ju formira i politički podigne. Dok joj V.Š. ne odredi pravac bit će pod komandom Štaba Mornarice.
187.	24. XI 9.30	- Štabu Divizije - Neprijatelj je vjerovatno prošao Biokovom i za sobom nije ostavio veće snage. Imamo vijesti da nema nikoga na Dubcima i Zadvarju. Još noćas 24. XI. uputite Mosorski Odred na Mosor, da prikupe podatke o neprijatelju.
188.	9.45	- Štabu 26 divizije - Ob.[61] iz Imotskog javlja: po akciji čišćenja do Metkovića, »Princ Eugen« odlazi za 1st. Hercegovinu.
189.	24. XI 10.00	- Štabu 26 divizije - Neprijatelj je potpuno napustio Mosor. Mosorski Odred neka se odmah prebaci na Mosor, a Štab Mornarice neka organizuje svake noći vezu sa obalom negdje oko Omiške Rogoznice. Kanalom preko Mosora uputiti odmah kurire do nas, čiji će zadatak biti da sprovedu iz Livna neke drugove sa važnom misijom. Tim kanalom uputite Vujovića i Slobodana sa stanicom za agenciju.
192.	12.30	[...] - Štabu Korpusa - 23/24. ovog neprijatelj je otvorio bacačku i mitraljesku vatru sa jednog broda na Sumartin. Naša artiljerija ga je izgleda, potopila. *Niko*
193	189.	- Štabu VIII. Korpusa - Preduzeli smo mjere za prebacivanje Mosorskog Odreda i IX. brigade. Molimo, javite gdje se nalaze naše jedinice sa kojima bi isti uhvatili vezu.

60 Riječ je o Prvoj prekomorskoj brigadi. Vidi dok. br. 8, napomenu 2.
61 Obavještajac

196.	25. XI 10.30	[...] - Štabu XXVI divizije - Kad se nalazite na otocima onda mobilišite i popunite Makarski, Neretvanski i Imotski Odred, da broje po 200 boraca, pa ih, kao što je naređeno, sa XI. brig, hitno uputite na prostoriju Makarska-Vrgorac-Gradac. Izvestite o izvršenju.
197	25.XI 10,45	[...] - Štabu 26. divizije - Orjenski Odred popuniti do 100 boraca i prebaciti na prostoriju Metković-Ston-Dubrovnik-Stolac.[62] Uredite vezu sa njima.

BROJ 84

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA BRAČKO-ŠOLTANSKOG ODREDA IZ DRUGE POLOVINE STUDENOG 1943. KOMANDANTU ČETVRTOG POMORSKO-OBLASKOG SEKTORA O STANJU I NAORUŽANJU ODREDA, RASPOREDU KOMANDNOG KADRA I DISLOKACIJI JEDINICA[1]

Izvještaj komandanta Bračko-šoltanskog odreda

KOMANDANTU IV POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA

Hvar

Izvještavam Vas o brojnom stanju, naoružanju, komandnom kadru, **terenu** zaposjednutih položaja, dosadašnjem našem radu, pojedinim manjim **akcijama i** o kvalitetu boraca i rukovodilaca.

Ukupno brojno stanje ovog odreda iznosi 530 boraca.

Naoružanje je slijedeće: teških mitraljeza 24, lakih mitraljeza 2, pušaka 500, 16 pištolja i 4 protivtenkovske puške.

Sve navedeno oružje snabdjeveno je sa odgovarajućom količinom **municije,** kao **i** od 3-5 bombi po svakom borcu. Zanimanje i borbena **obuka** boraca vrši se redovno, i daju im se potrebita uputstva za daljnji rad. **Akcija nije** bilo, osim nekih manjih ispada, kada se je neprijatelj htio pri**bližiti dva do** tri puta.

23. XI navečer neprijateljska artiljerija tuklaje našu bateriju, a ujedno **je** pokušavao jedan neprijateljski brod da se približi našoj obali, misleći **valjda** iskoristiti paniku naših boraca. Bio je odbijen unakrsnom vatrom

[62] Zbog neprijateljske akcije na području Metkovića i Stona Orijenski NOP odred nije tada prebačen na kopno. Vidi dok. br. 179, napomenu 6 i dok. br. 192, napomenu 17.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB,

naših mitraljeza i promijenio je pravac prema Makarskoj. Borci su se u tom neprijateljskom ispadu pokazali dobro. Svi su sa pjesmom i oduševljenjem skočili na položaje gdje sii spremno čekali daljnji pokušaj, tako da su danas, iako je to onaj najlošiji materijal, prilično stekli povjerenje u same sebe i u našu vojsku uopće. Uvijek se radi na tome da steknu povjerenje, tako da se možemo braniti ako to samo hoćemo.

Kvalitet boraca je osrednji. Fizička sposobnost loša, pošto od kada je formiran Odred[2] svak uzima dobro, a vraća zlo, tako da ima pojedinaca koji danas hoće pravilan rad. Ali to polako iščezava i staje im se u trag. Ima pojedinih sumnjivih lica za koje smo mi na prošlom sastanku stvorili zaključak, a po tome ćemo postupiti, tako da ćemo ih razoružati, izolirati od ostalih boraca, da bi stvorili od njih jednu radnu desetinu.

Rukovodioci, kako sam već bio i prošli put naznačio, ljudi su sa terena, izuzev nekih koji su poradi svoje fizičke nesposobnosti otpali iz brigade. Naročito vojni rukovodioci ne mogu biti dobri ako ih borba nije izgradila, zato ne znam kako bi se u borbi pokazali. Inače se prilično interesiraju za rad. Politički rukovodioci po svom radu bi mogli bolje odgovarati nego vojni, jer se rad na terenu i u vojsci malo razlikuje. Otežan im je rad poradi toga što su svi ljudi na položaju.

Položaji koje držimo iznose više od jedne polovine teritorije otoka, pošto brigada[3] svoje snage drži u rezervi, jer su po kvalitetu bolji borci, a bolje su i naoružani sa lakim automatskim oružjem te su pokretljiviji za slučaj napada neprijatelja na naše obale.

Kod svakog mitraljeza na položaju stoji od 7-9 boraca koji ujedno kontroliraju onaj prazan prostor između položaja. Štaviše, uvijek po koja patrola sa jednim odgovornim drugom obilazi položaje, tako da je sve ljudstvo svake noći u službi ili na položajima. Stanje boraca je veoma loše, jer su i bosi i goli, a to naročito ubija moral kod boraca.

Ovo je tako jedan opći pregled naših jedinica, a sada ću da iznesem pojedinačno.

Ovaj odred sa sjedištem u Nerežišću formiran je od dva bataljona i jedne čete koja je formirana od raznih boraca i broji 100 ljudi, od kojih još neki nisu ni naoružani, a kojima ćemo dodijeliti oružje za najkraće vrijeme.

Štab ovog odreda broji 16 ljudi, naoružani sa puškama, 4 pištolja i jednom strojnicom.

Štab I bataljona sa sjedištem u Povlji broji 12 drugova, naoružani sa puškama i 4 pištolja.

I četa ovog bataljona sa sjedištem u Pučišću broji 53 borca, a drži položaje sa 4 teška mitraljeza od Lovrečine Vale do Lozne, a Druga četa sa sjedištem u Povlji broji 68 boraca. Drži položaje od Lozne do Lašćatne. III četa sa sjedištem u Konjskoj Luci broji 53 borca, drži položaje sa 3 teška mitraljeza od Čistog Briga, zapadno od Smokovja do Radonje Vale.

Štab II bataljona sa sjedištem u Ložišću broji 13 ljudi, naoružani sa 5 pištolja i puškama.

I četa ovog bataljona sa sjedištem u Smrki ima 63 borca, naoružana sa jednim puškomitraljezom i puškama, drži položaje od Drasina do Lučice.

2 Opširnije o formiranju ovog odreda vidi knj. 8, dok. br. 299.

3 Riječ je o Dvanaestoj brigadi Dvadesetšeste divizije, čiji su Prvi, Drugi i Treći bataljon bili na Braču, a Četvrti na otoku Šolti.

II četa sa sjedištem u Bobovišću broji 52 borca, naoružana sa 5 teških mitraljeza, drži položaje od Prbujca do nešto južno od Lovrečine Vale.

III četa i novoformirana IV četa (ova posljednja spada direktno pod ovaj odred) nalaze se na Šolti.

III četa sa sjedištem u Stomorskoj ima 62 borca, a naoružana je sa 4 teška i jednim lakim mitraljezom, drži položaje od Senjske Vale do punte Nečujma.

IV četa sa sjedištem u Tatinjoj Vali broji 100 ljudi, koji su novosakupljeni od raznih izbjeglica, i još se sređuje. Naoružana je sa 3 teška mitraljeza, ostalo puške, drži položaje od Poganičke Vale do Senjske Vale, dok ostali borci drže izvidnice i stražu. Budući javljate da niste dobili prošli izvještaj u kojem Vam je bio naznačen i komandni kadar, imena istih dostavljamo

U °vŠtab odreda: komandant: Karmelić Stipe
zamj. kom.: Martinić Petar
politkomesar: Cepernić Mate
zamj. politkoma: Sapunar Zorislav

Štab I bataljona

komandant: Goić Jozo
zamj. komand.: Restović Vicko
politkomesar: Dešković Ante
zamj. politkoma: Roje Jakov

	I četa	**II četa**
komandir:	Restović Toni	Dešković Ivo
z. komandira:	Žuljević Dušan	Dragičević Ivo
politkom.:	Kusanović Juraj	Gospodnetić Nina
z. politkoma:	Karmelić Stipe	Štambuk Božidar

III

komandir:	Restović Jerko
z. komandira:	Galetović Ivan
politkom:	Labetić Nikola
z. politkoma:	Nigojević Franc

Štab II bataljona

komandant:	Marinković Mate
zamj. komand.:	Cvitanić Marko
politkomesar:	Jakšić Ivan
zamj. polit.:	Štambuk Dane

	I četa	II četa
komandir:	Radetić Srećko	Kusanović Osvald
zamj. koman.	Junišević Miće	Nebić Ante
politkom:	Michieli Sergije	Hrvatić Josip
zamj. polit.:	Matijašević Sime	Ivanović Nikola

	III četa	IV četa
komandir:	Barhanović Vinko	Odak Ante
zamj. koman.:	Martinić Josip	Matijaca Ivan
politički:	Pfan Nuta	Vidović Ivan
zamj. polit.:	Jurić Miroslav	Bavčević Martin

Uz borbeni drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

(M.P.)

Komandant Odreda
Karmelić Stipe v. r.

BROJ 85

DIREKTIVNO PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU OD 26. STUDENOG 1943. SVIM KOTARSKIM I MJESNIM KOMITETIMA KPH U SREDNJOJ DALMACIJI ZA BUDUĆI RAD[1]

Okružni Komitet KPH za
Srednju Dalmaciju
26-XI-43 god.

Svim Kotarskim i mjesnim Komitetima KPH u srednjoj Dalmaciji

Dragi drugovi,

Nakon kapitulacije Italije i pobjedonosnog ustanka naroda gotovo u čitavoj Dalmaciji, koji je urodio oslobađanjem većeg dijela Dalmacije i formiranjem našeg Dalmatinskog VIII Korpusa, njemački okupator je bio pri-

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SHK, film 28/372-374.

siljen da u ovoj za njega teškoj situaciji, kako na istočnoj fronti tako i po čitavoj Evropi, ovdje u Dalmaciju baca svoju vojsku to tim još više oslabi i pogoršava svoj položaj produžavanjem fronta i rascjepkivanjem svojih okupatorskih jedinica po novim garnizonima.

Njemci su zajedno sa ustašama uspjeli u prvi momenat da okupiraju veći dio novooslobođenog teritorija i to privremeno, ali nisu uspjeli da unište i opkole naše mlade novoformirane jedinice za čim su težili. Živa snaga naših jedinica ostala je čitava i ove se jedinice svakim danom sve više prekaljuju i učvršćuju novim borbama dobijajući na borbenosti i organizovanosti.

Pred neposrednom opasnošću otvaranja drugog fronta, koji bi naročito kod nas dobio moćnu podršku u našoj NOV, njemački okupator sa ustašama okupira primorska mjesta, opasno ugrožen našim snagama i oslobođenim teritorijama u svojoj pozadini, što može dovesti do odvajanja ovih snaga i njihovog uništavanja (Lika, zapadna i istočna Bosna, Hercegovina i Crna Gora). Kvalitativno oslabljenu svoju vojsku Njemci žele ojačati mobilizacijom, (bilo dobrovoljnom ili prisilnom) i u krajevima okupirane Dalmacije, premda je tim još više slabe, razvodnjavaju i stvaraju za sebe nepouzdanom.

Ovaj dolazak Njemaca i ustaša uveo je mjestimične i privremene zabune u pravilnom i organizovanom radu naših partijskih organizacija, kao i u ostalim vanpartijskim organizacijama (NOO, AFZ SKOJ i USAOH). Ovo je prouzrokovalo slabljenje stalnih veza naših Komiteta sa svojim organizacijama, što je uvjetovalo da su se pojavile i druge slabosti, slabo aktivno djelovanje naših organizacija, otsutnost direktiva, jedinstvenog rukovođenja itd., kao i povlačenja većeg dijela rukovodioca sa terena naročito sa trogirskog, solinskog i omiškog kotara.

Danas kad se situacija razbistruje, kad se naši Komiteti sređuju, počevši od samog našeg Okružnog Komiteta, koji je također bio otsutan sa terena, pred nas se postavljaju mnogi neodložni zadaci.

1) Srediti partijske organizacije i Komitete, učvršćivanjem i djelovanjem partijskih jedinica, pravilnim i stalnim rukovođenjem partijskih Komiteta. Stalnim organizovanim djelovanjem NOO, Komiteta SKOJ-a, odbora AFŽ i USAOH-a osvježiti će se i ojačati djelovanje ovih vanpartijskih masovnih organizacija.

2) Popuniti partijska rukovodstva, kao i rukovodstva masovnih antifašističkih organizacija, smjelo izdižući na rukovodeća mjesta mlade, odane i požrtvovane drugove. Danas su naša rukovodstva oslabljena zbog odlaska mnogih rukovodioca u vojsku i mi treba da stvaramo, izdižemo i odgajamo nove kadrove, nove rukovodioce.

3) Proširiti i ojačati naše partijske organizacije primajući u naše redove borbene, odane i požrtvovane drugove i to naročito iz redova drugarica, koji su dosadašnjim svojim radom, te u ovim danima razoružavanja Talijana i razbuktavanju ustanka dokazali svoju odanost i priljubenost našem pokretu i Partiji. Naš dosadašnji rad na proširivanju partijskih organizacija bio je uski i sektaški i u našem budućem radu treba aa se osjeti prekretnica u shvaćanju i konkretnom sprovođenju ovog našeg najvažnijeg zadatka. Kao primjer našem sektaškom radu može najbolje poslužiti strijeljanje 25 građana u Sinju,[2] koji su mirno poginuli, a nekoliko od njih

2 Vidi dok. br. 390.

i herojski držali kličući našoj borbi, Partiji i Staljinu, a stajali su van naših partijskih redova, dok se tvrdilo da u Sinju nema drugova, koji su dorasli da postanu članovi naše Partije.

4) Podići organizacionu sposobnost, samoinicijativnost partijskih organizacija i novo izgradnje i sposobnosti svakog člana naše partijske organizacije planskim, sistematskim teoretskim izdizanjem, proučavanjem i razrađivanjem naše partijske literature, kao i u svakidašnjem konkretnom djelovanju. Dosadašnji naš rad na izdizanju i izgrađivanju kadrova bio je vrlo slab, a to se naročito osjetilo u danima ustanka, kada su naše partijske organizacije trebale dati rukovodioce u novo formirane jedinice i zbog slabosti njihovog dosadašnjeg organizacionog i teoretskog izdizanja oni nisu mogli dobiti rukovodeće dužnosti, premda se to od partijskih organizacija tražilo. Također naše djelovanje u novo oslobođenim djelovima našeg okruga i većim mjestima (Split, Solin, Kaštela, Trogir), kad smo se našli pred novim širim zadacima, odgovornijem radu, bilo je slabije naročito zbog pomanjkanja kadrova, njihovim organizacionim sposobnostima, slaboj snalažljivosti što je u stvari bila posljedica našeg dosadašnjeg slabog izdizanja, izgrađivanja i osposobljavanja kadrova.

5) Povezati se sa partijskim organizacijama u vojnim jedinicama koje se nalaze na našem terenu, te tu razviti partijski rad i pružiti punu pomoć i podršku mlađim partijskim organizacijama. Našim aktivnim i požrtvovanim radom i pomoći koju treba da ukazujemo partijskim organizacijama u vojsci u mnogome ćemo doprinijeti jačanju Partije, izdizanju i osposobljavanju njenih članova, što će se i osjetiti u borbenom i političkom izdizanju tih vojnih jedinica, kao i izdizanju partijaca iz redova boraca na rukovodeća mjesta u tim vojnim jedinicama.

Naši Kotarski Komiteti, ostala rukovodstva antifašističkih organizacija, kao i ostala niža rukovodstva i organizacije treba da pojačaju svoju budnost i opreznost pred novim njemačkim okupatorom i ustašama, naročito danas kada oni slobodnije krstare našim terenom i kada nema sigurnog oslobođenog teritorija. Iznenadni prodori i prepadi neprijatelja mogu za nas postati opasni, ako ne budemo budni. Zbog toga ne smije se stvarati koncentracije naših rukovodstava i ustanova na jedno mjesto, jer bi neprijatelj zato brzo saznao i pokušao uništiti. Centar (središte) Kotarskog Komiteta treba da bude sastavljen od jednog ili dva člana, koji će samoinicijativno riješavati pitanja i probleme koji im se nametnu, održavati veze sa organizacijama, sa članovima svog Komiteta i sa ovim Okružnim Komitetom, od jednog ili dva druga iz tehnike, te jednog člana Komiteta SKOJ-a, odbora AFŽ i Usaoha. Središte Kotarskog NOO može da bude negdje u obližnjem selu. U koliko bi ovaj broj bio velik zbog veće c>pasnosti prodora neprijatelja, onda se može središte smanjiti tim da AFŽ i USAOH imaju svoje središte negdje u blizini partijskog. Zadatak je partijskog rukovodstva da bude u stalnoj vezi sa svim ovim rukovodstvima. Kanali i veze između naših kotareva danas su u mnogome slabije na čijem uspostavljanju mi treba da radimo i da ujedno izdižemo samoinicijativnost i snalaženje u svim našim organizacijama. U ovim danima neprijateljske ofanzive dobro seje snašao Kotarski Komitet Sinj, koji je od nas bio otsječen i pokazao mnogo samoinicijative (na pr. Organizovanje proslave Oktobarske revolucije, prigodno pismo upućeno organizacijama, premda zbog slabih veza nisu pravovremeno dobili direktivna pisma itd.).

U redovima naših organizacija treba pojačati disciplinu i osjećaj lične odgovornosti kod svakog člana naše partijske organizacije. Pomanjkanje discipline očitovala se prigodom ove evakuacije sa terena, gdje se mnogi drugovi nisu povezivali sa svojim rukovodstvima, tražili načina povratku na svoj teren, već se izgubljeno kretali po drugim terenima. Na stalno okupiranim teritorijama treba pojačati konspiraciju unutar redova naših organizacija, a što nas ne smije spriječiti u našem punom i pravilnom radu.

Kotarski Komiteti treba da imaju stalne i sigurne veze sa svojim nižim organizacijama i sa ovim Okružnim Komitetom. Potrebno je da Kotarski Komiteti imaju stalne, provjerene kurire, koji će dolaziti do ovog Okružnog Komiteta. Ovim ćemo biti čvršće i sigurnije povezani što će se sigurno i odraziti u našem zajedničkom radu.

Danas treba da dođe do izražaja puna pomoć Kotarskih Komiteta svojim organizacijama, koje su oslabljene mobilizacijom i neprijateljskim prodorom. Rad ovih partijskih jedinica, kao i rad masovnih antifašističkih organizacija u mnogome je danas slabiji nego ranije. Osjeća se naročito u radu partijskih jedinica pomanjkanje onog svakidanjeg, sitnog, upornog i konkretnog boljševičkog rada unutar partijskih organizacija, masovnih antifašističkih organizacija i širokih narodnih masa.

Dragi drugovi, Da bi mi imali boljeg uvida u stanje partijskih organizacija u našem okrugu, te prema tome pravilno djelovali i davali uspješniju pomoć našim organizacijama, potrebno je da nam svi Kotarski Komiteti po primitku ovog dopisa, pošalju opširan i konkretan izvještaj o stanju partijskih i vanpartijskih organizacija, te o njihovom djelovanju. Ovaj izvještaj treba da bude potpun, ispunjujući potpuno i tablice organizaciono... partijske organizacije, kao i masovnih antifašističkih organizacija, te prikaz o situaciji na terenu i političkom raspoloženju naroda.

Drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Okružni Komitet KPH za
Srednju Dalmaciju

BROJ 86

IZVJEŠTAJ DELEGACIJE NOVJ OD 26. STUDENOG 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O POĆETKU UPUĆIVANJA BATALJONA PRVE PREKOMORSKE BRIGADE NA KORČULU[1]

DELEGACIJA
N.O.V. i P.O. JUGOSLAVIJE
Dana 26. 11. 1943.
B A R I

MS/G

Štabu Mornarice

H v a r

Jutros smo uputili parobrodom »Bakar« 1 bataljon u većini 300 boraca I. Prekomorske brigade.[2] Večeras će otploviti drugi transport sa engleskim brodom u jačini od 170 boraca. Ovi borci iskrcat će se u Veloj Luci. Borci su odlično obučeni i naoružani.

Prema sporazumu između V.Š.-a[3] i savezničke misije iskrcat će se najprije 1000 boraca na otoku Korčula a zatim po 500 na otok Vis i Hvar. Borce ćemo prenašati u partijama prema raspoloživom brodskom prostoru. Po svakoj partiji poslali smo vam poseban izveštaj koje ćete dobiti preko Komande mjesta u kojem se vrši iskrcavanje. Komandno osoblje u brigadi je inprovizirano a vi možete prema potrebi vašeg nahođenja izvršiti promjene.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

(M.P.)

V. d. šefa Delegacije
Makiedo[4] v. r.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/3, k. 2021.
2 O formiranju ove brigade vidi dok. br. 8, 72 i 129.
3 Vrhovni štab NOV i POJ
4 Sergije

BROJ 87

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 27. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NEPRIJATELJSKOM PRODORU NA OTOKE I OBALNI POJAS I STANJU NA TERENU I U JEDINICAMA[1]

KOMANDANT XIX
SJEVERNODALMATINSKE DIVIZIJE NOVJ
27. XI. 1943. g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE

21. ov. mj. otpočela je neprijateljska ofenziva na naše otoke i na obalni pojas.[2] Neprijatelj jeza pvu ofenzivu privukao jaka pojačanja, pravcem Gračac-Zadar i pravcem Šibenik-Skradin. Neprijateljska ofenziva počela je istodobno na obalski pojas i na otok Ugljan. Za zaposijedanje obale ofenziva seje vršila uglavnom sa pravcem turistička cesta - kraj obale od Šibenika prema Zadru i od Zadra prema Šibeniku. Pomoćni pravci bili su Skradin-Kistanje-Bribirske Mostine prema Vodicama i Benkovac-Biograd n/Moru. Ovakav način neprijateljskog prodiranja nije dozvoljavo da se jače angažujemo na obalskom pojasu, jer nam je neprijatelj ugrožavao krila a osim toga vršio je demonstrativne ispade iz Kistanja u pravcu Bukovice i iz Obrovca u pracu Bilišana. Neprijatelj je srazmjerno lako uspjeo da zaposjedne obalski pojas, dok se borba na otocima vodi još i sada. Borba za otok Ugljan trajala je 2 dana. Neprijatelj je do sada zaposjeo otoke Ugljan, Pašman i Murter. Veza sa otocima nam je vrlo slaba, pošto radio-stanica njihova se vrlo slabo čuje a patrole koje smo uputili na otoke, nisu se još vratile. Neprijatelj je skoncentrisao velike snage za naše otoke i prema prikupljenim podacima u borbama za otoke učestvuje oko 5-6000 neprijateljskih vojnika. U borbama neprijatelj upotrebljava dosta teškog oruđa i raspolaže sa oko 20-30 ratnih brodova, ukoliko smo mogli dosad procijeniti. Na obalskom pojasu neprijatelj drži Zadar, Filipjakov, Biograd n/Moru, Pakoštane, Pirovac, Tribunj i Vodice. U ovim garnizonima neprijatelj drži posadu oko 300-500 vojnika izuzev Zadra, gdje ima veća koncentracija. Osim ovog obalnog pojasa neprijatelj drži Zaton, Skradin, Roški Slap, Kistanje, Manojlovac, Obrovac, Karin, Zemunik, Smilčić i Benkovac u unutrašnjosti našeg sektora. U ovim garnizonima neprijatelj također drži posade jačine od 200-500, kako u kojem garnizonu. Javlja se o jačoj koncentraciji neprijatelja u okolini Skradina na istočnoj strani Krke. Osim ovoga neprijatelj drži sva uporišta na liniji Knin-Otrić-Gračac. Neprijatelj je također zauzeo Srb i saobraća sa tom cestom. Na našem sektoru sada se nalazi oko 10000 neprijateljske vojske, ne ubrajajući liniju Knin-Gračac. Izgleda da se radi o smjeni divizija, jer su već ovdje došli dijelovi pješadijske divizije 254-e.[3]

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, **reg- br. 19/5, k. 516.**

3 Riječ je o njemačkoj 264. pješadijskoj diviziji. Ona je krajem listopada i početkom studenog 1943. god. prebačena iz rajona Biha ća na područje Drniš-Zadar-Sibenik radi smjene

Daljnje namjere neprijatelja teško je ocijeniti, ali izgleda da će pokušati sa čišćenjem ovoga sektora.

Raspored naših jedinica je sljedeći: dvije brigade nalaze se sa drugom komesarom i načelnikom pod komandom tog Štaba.[4] Ovdašnje snage raspoređene su uglavnom: odredi na svojim sektorima a brigada služi kao manevarska jedinica. Po potrebi se i snage odreda prebacuju gdje prilike zahtjevaju.

U posljednji desetak dana naše snage koje se nalaze na ovom sektoru izvršile su nekoliko akcija za koje ćete dobiti operativni izvještaj.[5] Uglavnom, u ovim akcijama neprijatelj je imao preko 300 izbačenih iz stroja, spaljeno nekoliko kamiona i pobijeno oko 80 konja.

Politička situacija u pozadini na ovome sektoru prilično se pogoršava uslijed jakog neprijateljskog pritiska i neprijateljske propagande a djelomično i uslijed slabosti i neodlučnosti pozadinskih vlasti, i opće slabog političkog rada, kao i usljed prisustva slabih naših snaga. Ovo pogoršanje se očituje u tome što su domaći izdajnici (četnici i ustaše) i razna banda uspjeli da pojačaju svoje redove, tako da sada te domaće bande imade na cijelom sektoru oko 500. Moral i borbenost kod ove bande je slab, ali one ipak služe neprijatelju i vjerojatno da će neprijatelj prema pilikama iskoristiti do maksimuma. Ova banda uglavnom je skoncentrisana u neprijateljskim garnizonima, kako ne bi bila izložena našim udarcima. Također se pojačala neprijateljska propaganda i Nijemci otvoreno pozivaju u žicu i prijete da će popaliti sva sela od onih koji se ne odazovu i djelomično su već pokušali aa ove prijetnje izvrše u Kistanjskoj općini.

Stanje u našim jedinicama koje se nalaze na ovom sektoru može se reći da je dosta dobro. Brigada[6] se popunila i formirala četvrti bataljon, pošto je jedan njezin bataljon otišao u sastav proleterske divizije,[7] i sada broji oko 1000 boraca na licu mjesta. Stanje u Brigadi također se je popravilo u posljednje vrijeme i pojačao se i politički i vojnički rad. Stanje u odredima također se je pojačalo, iako odredi napreduju polagano usljed nedostatka kadra, ipak se sve bolje sređuju i pojačavaju. Jasno je da su oni još uvijek slabi i da bi u nekoj teškoj situaciji vjerojatno bilo slabosti itd. Kninski odred je najaktivniji i skoro je danomice u akcijama, a ujedno i najčvršći. Zadarski odred preživio je jednu krizu koja je nastupila usljed slabog rada, koji je bio usljed nedostataka kadra, kao i usljed nepravilno postavljenih stvari po pitanju mobilizacije itd. On se sada oporavlja i broji oko 300 vojnika. Sa ovim odredom slaba nam je veza i slabija kontrola, pa se to mnogo osjeća. Odred koji se nalazi na otocima[8] brojio je preko 300 boraca, koji su bili novomobilisani uglavnom, a sada su izvrgnuti jakim borbama, pa ne znam kako će završiti. Izdato mu je naređenje za prebacivanje na kopno, ali ukoliko će to naređenje dobiti i da li će i ukoliko će uspjeti, to je teško ocijeniti. On je svakako imao od prije tačna uputstva šta treba da radi i ovakvim momentima.

4 Riječ je o Prvoj i Drugoj NO brigadi (Peta i Šesta dalmatinska brigada) koje su naredbom ŠtabaOsmog korpusa NOVJ prebačene na liniju Sinj-Imotski. Opširnije o tome vidi dok. br. 36, 40 i 187.

5 Vidi dok. br. 133 i 187.

6 Riječ je o Trećoj NO brigadi Devetnaeste divizije (Sedma dalmatinska brigada).

7 Odnosi se na Prvu proletersku diviziju. Vidi knj. 8; dok. br. 291.

8 Na otocima se nalazio Otočki NOP odred.

Pri ovakvoj situaciji sa ovim snagama ovdje vršene su akcije u vidu zasjeda, prepada itd., zatim seje pristupilo mobilizaciji preostalog ljudstva, da ih ne bi okupator silom mobilisao i upotrijebio u svoje svrhe, kako je to već negdje učinio u okolici Šibenika itd. Mobilizaciju izvršavaju na dobrovoljnoj bazi, a gdje to nije moguće i gdje su sela prilično banditski nastrojena i još neodlučna, izvršimo prethodno političke pripreme, prikupimo popis ljudstva sposobna za vojsku, obično od 18 do 35 godina, zatim zakažemo u selu zbor i na zboru prisustvujemo sajačim našim snagama i nakon održanog zbora pozovemo sve da se jave u vojsku, a koji se ne jave dobrovoljno te pročitamo po spisku, damo im nekoliko sati vremena da se opreme i zatim pošaljemo na raspored. Od odlaska V i VI Brigade dosada mobilisali smo preko 500. Od ovih 300 se nalaze na političkom kursu 15 dana radi jačeg rada sa njima, a to su većinom oni iz nepouzdanih sela, dok su ostali razdijeljeni po jedinicama. U toku današnjeg dana mobilisaće se još oko 150 boraca, a u idućem toku vremena izvršićemo još mobilizaciju u nekim općinama. Usljed ove mobilizacije osjetilo se je pomanjkanje oružja, pa ne znamo na koji način ćemo moći dobiti oružje. Kurs koji održavamo novomobilisanim dosada je pokazao odlične rezultate i mnogo se brže sažive i upoznaju nego ujedinicama, pošto se sa njima radi sistematski i rade sposobni ljudi.

U vezi vašeg dopisa[9] od 13. XI t. g. moj odlazak u sastav V i VI Brigade je prilično nezgodan s razloga što ovdje imamo zapravo više snaga nego tamo. U tom slučaju ovdje bi se morao formirati neki operativni štab, koji bi bio u stanju da rukuje sa ovim jedinicama i da riješi putanje mobilizacije kao i još neka pitanja, koja se postavljaju pred nas. Moglo bi se napraviti tako, da se ovamo povrati drug komesar, u kom slučaju bi onda ja mogao bez daljnjega otići. Ukoliko je važnije da budem tamo nego ovdje, molim da mi javite, odnosno izdate potrebno naređenje.[10]

Naređenjem Glavnog štaba NOV Hrvatske, komande područja: Sjevernootočkog, Zadarskog, Kninskog i Šibenskog stavljene su pod našu kontrolu. Naređeno nam je da se pri Diviziji formira otsjek za pozadinske vojne vlasti. Mi smo Glavni štab upoznali sa našim poteškoćama, sa nedostatkom kadra za ovakve poslove itd., istodobno smo im napomenuli da za to nema naređenja od vas, našto smo dobili odgovor da se otsjek formira i da ste vi o tome izvješteni. Mi ponovo naglašavamo da će za nas biti opterećenje i da usljed nedostatka kadra nećemo biti u stanju da izvršimo ovaj zadatak onako kako treba, s tim što je pitanje pozadinskih vojnih vlasti na ovome sektoru prilično delikatno, s razloga što su komande područja i komande mjesta mlade, neiskusne i kao takve prilično nedorasle za ovakvu situaciju i treba im velika pomoć i drugo što je odnos između pozadinskih vlasti i partijskih foruma, po mom mišljenju, postavljen na prilično nezdravoj bazi i ne vodi ka osamostaljenju pozadinskih vojnih vlasti. Mi ćemo izvršiti naređenje Glavnog štaba, dok od vas ne dobijemo možda druga naređenja. Teba imati u vidu i taj momenat da se pozadinskim vlastima baš iz političkih momenata pozabave neki drugovi iz same Dalmacije koji su za to nadležni.

Materijal za koji ste narq javili, poslali smo jednog druga sa brodom i sa trebovanjem, samo za ovejdinice, ali usljed neprijatlejske ofanzive koja

9 Vidi dok. br. 36.
10 Vidi dok. br. 113.

je međuvremeno nastupila, ne znamo kako će se sa ovim svršiti. Naša potreba pogotovo po pitanju odjeće, obuće i ishrane je velika u što se možete i sami uvjeriti kod V i VI Brigade, koje su nam zapravo najbolje odjevene i obuvene.

Naša je radio-stanica vrlo slaba i veze sa vama nemamo. Imajući u vidu da smo mi daleko od toga Štaba i da će kurirska veza, ppgotovo kad nastupi zima, biti vrlo teška, kroz izvjesno vrijeme, molim taj Štab da nam stavi na raspoloženje jednu bolju i sigurnu radio-stanicu, po mogućnosti englesku. Mi smo slali već nekoliko kurira koji se usljed neprijateljskog nadiranja prema Srbu nisu mogli probiti i vratili su se natrag.

Uzevši općenito u obzir stanje na ovome sektoru i stanje kod naših jedinica, bilo bi neophodno potrebno da se V i VI Brigada po izvršenom zadatku povrate na ovaj sektor i neko vrijeme ostanu radi sređivanja i popunjavanja.[11] Ukoliko bi se ovaj predlog prihvatio, mi bi nastojali da što brže popunimo naše brigade na oko 1300, da ih organizaciono što bolje obuhvatimo i da ih pripremimo zajače i teže borbe. Istodobno bi na terenu osposobili odrede, osnovali jedan "štab za cio ovaj sektor koji bi nas, u slučaju našeg pokreta, mogao zamjeniti. Imajući u vidu da su naše jedinice vrlo mlade, organizaciono slabo obuhvaćene i da vojnički i politički je s njima malo rađeno, usljed svakodnevnih borbi, ovo sređivanje bilo bi neophodno potrebno. Jedinice su već prilično prekaljene u borbi, ali im nedostaje politička i vojnička sprema, jača organizaciona povezanost i opće pripreme za pokretne i teže borbe. To ne znači da se Divizija kao cjelina ne bi mogla i sada upotrijebiti ako to neophodno interesi zahtijevaju ali svakako mnogo slabija i za budućnost mnogo nesigurnija.

Naše jedinice raspolažu sa prilično malo protukolnog oruđa i sa nikakvim teškim oruđem, pa molimo taj Štab, ako to je moguće, da nam dodijeli što više protukolnog oruđa, a naročito protukolnih pušaka.

Štab Divizije je nepotpun i manjka nam jedan drug koji bi bio na dužnosti operativnog oficira ili ađutanta. Mi smo zamolili taj Štab da nam povrati druga Popovića,[12] ali još nismo dobili odgovor. Vjerujem da bi se drug Popović pri ovoj Diviziji mnogo bolje iskoristio nego u drugim jedinicama, s obzirom na njegov temperamenat i njegovu narav općenito. Povratkom druga Popovića upotrijebili bi ga za komandanta brigade, a u Štab Divizije jednog druga Dalmatinca, tako da bi i Štab Divizije bio pojačan sa domaćim drugovima, a ujedno i sa Hrvatima.

Po svim ovim pitanjima molim taj Štab za razjašnjenje.

Redovite izvještaje koje mi šaljemo prema našem rokovniku, poslaćemo vam početkom mjeseca decembra.[13]

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komandant - potpukovnik,
M.[14] *Kuprešanin* v. r.

(M. P.)

11 Vidi dok. br. 187.
12 Tomica
13 Vidi dok. br. 133.
14 Milan

BROJ 88

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 27. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O ZAPLJENI TRI NEPRIJATELJSKA KAMIONA I ZAROBLJAVANJU JEDNOG MAJORA[1]

Štab XX. divizije
Položaj, 27. XI. 1943.

Štabu VIII. korpusa

P o l o ž a j

Promena na ovom sektoru nema samo što je neprijatelj dne 26. X. 1943.[2] pokušao da izađe iz Hana, ali je bio spriječen u svojoj namjeri.

Leteća četa Din.[3] odreda koja je išla u sprovod karavana na svom povratku napravila je zasjedu i tom prilikom zarobila tri kamiona i jednog majora.[4] Nastojaćemo da kamione i majora prebacimo što pre do Livna. podrobnijih podataka za sada još nemamo.

Za našu IX. brigadu bilo je nagovešteno od tog štaba da će se prebaciti na ovaj sektor, međutim ona do sada nije stigla. Mi smo uputili zam. polkoma VIII brig, druga Valenta i dosadšnjeg člana ovog štaba druga Popovića na teren prema Trogiru i Primoštenu. Drug Valent će ispitati mogućnost prebacivanja materijala i ostalih potreba sa otoka na kopno kroz Primoštensku luku ili na nekom drugom mjestu. Posle ovog drug Valent treba se prebaciti u štab mornarice na otok. Radiogramom trebalo bi izvjestiti načelnika ovog štaba druga Biočića, u koliko se nalazijoš na otocima, da se poveže sa Valentom i da prema mogućnostima preuzme hitno prebacivanje naše brigade u našem pravcu (Cetinsku dolinu). Isto ovo napomenuto je i drugu Valentu ali neznamo da li će on uhvatiti vezu sa Biočićem.

U koliko imate radio vezu sa IX. brigadom i znate gdje se ona tačno nalazi izvjestite nas da bi smo se i mi mogli sa njima što pre povezati.

Dobavili smo jednu primopredajnu radio stanicu sa Moseća, radi toga potrebno bi bilo da nam pošaljete radio telegrafistu koji će ispitati da li je ista ispravna i po mogućnosti poveže nas sa Vama.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar
Zivko Živković v. r.

Komandant
p. pukovnik
Ve/.[5] *M. Knežević* v. r.

1 Original (tipkan na pisaćeifh stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/5, k. 516.

2 Omaška. Trebalo bi da stoji 26. XI. 1943.

3 Dinarskog

4 Vidi dok. br. 100, napomenu 9 i dok. br. 264.

-> Velimir

BROJ 89

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH BENKOVAC OD 27. STUDENOG 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZADAR O POLITIČKOJ SITUACIJI U KOTARU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE[1]

Kotarski komitet K P. H.
Benkovac

Drugarskom
Okružnom Komitetu K. P. H.
Zadar

Dragi drugovi,

Šaljemo vam politički i organizacioni izještaj.

1) Politička situacija na ovome kotaru u odnosu na stanje prije okupacije sa strane Njemaca i ustaša, Biograda i ostalih obalnih mjesta, kao i otoka Ugljana i Pašmana, znatno se pogoršala. Mjesta oko Benkovca, koja su i prije bila dosta neprijateljski raspoložena, danas su pogotovo. Iz općine Benkovac najgora su mjesta Benkovac, Benkovačko Selo, Podlug, Šepot, Kula i Nadin. Neki su za ustaše, neki su za četnike, uglavnom nevaljalju nijedno. U Polači i Tinju jak je ustaški utjecaj, a naročito u Polači. Ostala mjesta nisu loša i stoje uz našu borbu, samo što su nešto pasivnija nego prije. Razlog što su mjesta oko Benkovca tako loša, jeste u tome, što su izvan našeg dohvata, pa neprijatelj ima jak uticaj, a za ova ostala mjesta što se primjećuje izvjesna pasivnost, jeste u tome što naš politički rad nije dovoljan, a i organizacije koje postoje dosta su labave, a osobito N. O. Odbori.

Na općini Obrovačkoj dosta je jak velikosrpski utjecaj, očekuju kralja i vladu a ima iz Krupe i Golubića oko stotinjak četnika koji se nalaze po špiljama. Nemaju vojničkog rukovodstva, ali često vrše ispade na naše kurire a naročito vrše pljačku, sačekavaju seljake koji nose hranu iz mlina, i nose im je. Svi su naoružani. Uglavnom, to je neprijateljska rezerva koju bi on u danom momentu sigurno iskoristio. Na toj je općini neprijateljska propaganda u posljednje vreme naročito pojačana. Agent »jugoslavenske vlade« Vaso Miljuš u Obrovcu koji je sluga okupatora, daje direktive svom bratu Urošu Miljušu koji se nalazi u Zelengradu. Kužatu Iliji i još nekim koji dosta otvoreno agitiraju za »jugoslavensku vladu« a imaju veze sa gračačkim četnicima i tako imaju utjecaja na onaj elemenat kod kojega još ima dosta nacionalne mržnje. Ipak će se to uspjeti prilično pobijati, budući da smo u toj općini prilično pojačali partijski rad.

U općini Smilčić stojimo politički dosta loše, a nije ni čudo, kad nemamo gotovo nikakvu organizaciju, pa tako neprijatelj, bilo okupator, bilo ustaše ili četnici imaju dosta slobodne ruke.

U općini Novigrad ima nekoliko mjesta koja stoje dobro uz našu borbu, osobito Vinjerac, Posedarje, dok su neka mjesta strašna, osobito

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 28/735-738.

Pridraga koja je gotovo sva naoružana i stoji čvrsto uz neprijatelja i svi su ustaše. Nju bi trebalo vojnički uništiti jer je tamo dosta naših drugova ostavilo glave.

II Organizacioni izvještaj.

U njemu se može zabilježiti da smo krenuli prilično naprijed. Plan kojeg smo postavili pred sebe, da kroz mjesec i po dana od postojećih kandidata uvučemo u Partiju najmanje 5% postignut je. Jedino što nismo uspjeli da srazmjer bude jednak u svim općinama. To se može opravdati time, što nas nema nego tri u Kotarskom Komitetu, a kotar je dosta velik.

Postoji kotarski Komitet sa tri člana.

Općinsko povereništvo za Benkovac od jednog člana

Općinsko povereništvo za Obrovac od dva člana

Postoji u općini Obrovac 4 partijske jedinice sa 13 članova i 1 partijska frakcija[2] u općinskom N. 0. O.-u od tri člana.

Ukupno na općini Obrovac ima 18 članova Partije i oko 12 kandidata.

U općini Benkovac osim jednog člana koji je u povjereništvu partije, postoji partijska frakcija[3] u općinskom N. 0. 0. od 5 članova, jedna partijska jedinica u Lišanima od tri člana. Postoji 17 kandidata, od toga dvije žene.

U općini Smilčić i Novigrad imamo po jednog člana partije i to tek sada primljena. Također ima na svakoj od tih općina po jednog kandidata.

Postoji još također Kotarski obaveštajni biro u kojem ima tri člana Partije, kao i kotarski Komitet SKOJ-a od tri člana Partije.

III. Organizacija SKOJ-a jako je slaba i kvalitet SKOJ-evaca je loš. Omladina je dosta pod utjecajem konzervativnih ljudi a k tome je još dosta u velikom broju nepismena, pogotovo žene, pa usljed toga se teško pokreće i ne stupa u organizaciju. Tu krivicu možemo dosta da pripišemo našim drugovima omladincima, koji su u organizaciji, a vrlo loše su aktivni i malo viđeni kod omladine.

Organizaciono stanje SKOJ-a:

Kotaski Komitet Skoja od	4 člana
Općinski povjerenik za općinu Benkovac	1 član
Jagodnja Donja 1 aktiv	5 aktivista
Polača 1 aktiv	4 aktivista
Ceranje Gornje 1 aktiv	4 aktivista

Općina Obrovac

Općinsko rukoodstvo SKOJ-a	4 člana
Karin Donji 1 aktiv	7 aktivista
Bilišane 2 aktiva	9 aktivista
Žegar 2 aktiva	11 aktivista
Zelengrad 1 aktiv	4 aktivista

Općina Novigrad

Novigrad 1 aktiv	4 aktivista
Vinjerac 1 aktiv	3 aktivista
Posedarje	2 Skojevca

[2] i [3] Vjerojatno se misli na izdvojenu partijsku jedinicu.

U. S. A. O. H.

Kotarski Odbor USAOH	4 člana
Općinski odbor za Benkovac	4 člana

Postoje mjesni odbori U.S.A.O.H. u četrnajest mjesta općine Benkovac, u šest mjesta općine Obrovac, u pet mjesta općine Novigrad i četiri mjesta općine Smilčić.

IV. Narodno-oslobodilački odbori postoje u svim mjestima izuzev nekoliko mjesta oko Benkovca. Postoji također incijativni Kotarski N. O. 0. i u svim općinama općinski N.O.O-i. Samo su nam odbori vrlo loši, ljudi koji se nalaze u odborima koriste se tim položajima i nisu u stvari ono što treba da budu. N. O. O-i, tj. organi borbe i jedinstva, pa ostavljaju vrlo loši utjecaj na narod. Zbog toga smo formirali jednu komisiju u Kotarskom N. O. 0-u, sa zadatkom da pročisti N. O. 0-e i postave one ljude koji će odgovarati tom položaju.

V. Organizacija A.F.Ž-a kao politička organizacija vrlo malo se osjeća. Sve što bi se moglo zapaziti u političkom djelovanju te organizacije, jeste to da dođu drugarice iz viših foruma i nešto im politički tumače, rad i značaj te organizacije, a dok one otiđu politički se ne radi jedino što drugarice nešto sakupljaju i rade za N. O. Vojsku. Jedan od važnih uzroka da su žene takove jest taj, što im roditelji ili muževi u većini slučajeva ne dozvoljavaju da idu na sastanke i da se organiziraju, a k tomu velika većina ih je nepismenih, te usljed toga žene ne shvaćaju značaj te organizacije.

Postoji kotarski odbor A.F.Ž-a i u općini Benkovac, Obrovac i Novigrad općinski odbori, dok nam detaljniji organizacioni podatci nisu poznati.

VI. Dopisnička služba počela je nešto da radi i poslali smo već nekoliko dopisa a mislimo da će u buduće i bolje da funkcioniše.

VII. Mobilizacija je zamrla. Na dobrovoljnoj bazi neće nitko da ide, a budući daje pretila opasnost da iz nekih mjesta oko Benkovca otiđu u žicu, mobiliziralo se sa našom vojskom prisilno iz mjesta Popović, Lisičić i još nekog za kojeg neznamo ime, a u sporazumu sa članovima Okružnog komiteta odlučili smo, da još mobilišemo prisilno iz mjesta Sopot, Podlug, Kula i Nadin, pošto i tu preti opasnost da otiđu k Njemcima i ustašama u žicu.

Koliko se ljudstva na taj način mobiliziralo nije nam poznato, već ćemo vam podatke poslati naknadno.

VIII. U daljnim zadacima zaključili smo, da pored ostalih zadataka sazovemo po općinama konferencije partijaca, budući da su mladi u partijskom radu pa im je potrebno da se upoznaju više sa našom Partijom, a preko kcpnferencija mislimo da će najviše dobiti iskustva.

IX. Šaljemo vam 600 lira za partijsku čl. plaćeno do konca X. mjeseca, a jedna partijska jedinica platila je do konca XI. mj- Novac za »Naprijed« poslat ćemo vam naknadno.

Sa našim borbenim drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Kotarski Komitet K. P. H.
Benkovac
Rudi[4] v. r.

Dne, 27/XI. 43. g.

4 Ante Jadrešin-Rudi

BROJ 90

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 28. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PELJEŠCU I MOSORU I NA PRAVCU LOVREĆ-ŠESTANOVAC-ZADVARJE[1]

ŠTAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
28. XI. 1943.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE

Položaj

Operativni izvještaj:

1. XI. 1943. god. operacije na Pelješcu i dalje se nastavljaju nesmanjenom žestinom.[2] Ogorčene borbe vode se oko položaja Baba-Bijela Ploča-Supine i Oštri Vrh. Jedinice I brigade,[3] potpomognute sa jedinicama XIII brigade, vrše noćni napad na neprijatelja i djelimično uspijevaju. Naši ovladavaju položajima Baba i Ploča, dok na položajima Supine i Š. Jurja, usljed jakog neprijateljskog otpora, ne uspijevaju. Tom prilikom neprijatelju su naneseni osjetni gubitci, preko 60 izbačenih iz stroja, a na našoj strani bilo je oko 30 izbačenih iz stroja.

Dijelovi Neretvanskog odreda na ušću Neretve uništavaju jedan neprijateljski motorni čamac, ubivši tom prilikom 3 njemačka oficira i 2 vojnika.[4] Naših gubitaka nije bilo.

Mosorski odred odbija jednu neprijateljsku kolonu, koja je nadirala od Dugog Polja u pravcu Mosora, nanoseći neprijatelju prilične gubitke, preko 10 mrtvih i 20 ranjenih; dok na našoj strani je bilo 2 mrtva i 6 ranjenih.

Na ostalim sektorima Divizije nije bilo promjena.

2. XI 1943. god. naše snage na Pelješcu, u snažnim noćnim napadima, uspijevaju protjerati neprijatelja sa svih položaja i odbaciti ga na položaje Rota i Zagruda. U tim borbama izbačeno je preko 100 neprijateljskih vojnika iz stroja, među kojima je bilo i 5 zarobljenih... Zaplijenjeno je 2 »Šarca«, 1 bacač mina i veći broj drugog ratnog materijala. Na našoj strani bilo je izbačeno iz stroja oko 50 boraca.

Na ostalim sektorima nije bilo promjena.

3.XI. 1943. god. naše jedinice na Pelješcu preduzimaju napad na Rotu i Zagrudu, gdje djelimično uspijevaju, ovladajući pojedinim čukama na označenim položajima. Neprijatelj sa dobivenim pojačanjima u toku dana,

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg.br. 22/5, k. 516

2 Odnosi se na njemačku operaciju »Herbstgewitter« u cilju zaposjedanja poluotoka "elješca. Vidi dok. br. 6, napomenu 6.

3 Odnosi se na Prvu dalmatinsku brigadu Devete divizije NOVJ.

uz pratnju artiljerije i minobacača, povraća izgubljene položaje. U tim okršajima neprijatelj je imao oko 80 izbačenih iz stroja, a na našoj strani bilo je 30 mrtvih i ranjenih.

Neprijatelj od pravca Dugog Polja i Dolaca ponovno vrši napad na sektor Mosorskog odreda, ali naše jedinice ga odbijaju uz osjetne gubitke. Tom prilikom naši uništavaju 2 neprijateljska kamiona.

Jedinice Neretvanskog odreda vrše napad na neprijateljske bunkere kod Ploče i djelimično uspijevaju, ovladavši sa 2 neprijateljska bunkera. Tom prilikom ubijeno je 4 neprijateljska vojnika.[5] Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Na sektoru Imotskog odreda neprijatelj pokušava da se probije Rimskim Putem do Lovreča, ali ga naše snage odbijaju, nanoseći mu gubitke. Tom prilikom ubijeno je 10 neprijateljskih vojnika, i oko 10 ranjeno. Na našoj strani je bilo 4 ranjena druga.

Na ostalim sektorima nije bilo promjena.

4. XI. 1943. god. na Pelješcu stanje je bilo bez promjena.

Na sektoru Mosorskog odreda vode se borbe na samom Mosoru i kod Dugog Polja. Naši uspijevaju odbiti neprijatelja. Neprijateljske žrtve nepoznate, dok kod naših bilo je 2 mrtva i 4 ranjena druga.

Na ostalim sektorima bez promjena.

5. XI. 1943. god. na Pelješcu obostrana minobacačka vatra, bez pokreta s jedne i s druge strane.

Kod Mosorskog odreda dalje se nastavljaju borbe.

Kod ostalih jedinica nije bilo promjena.

6. XI. 1943 god. jedan naš patrolni brod napao je neprijateljski brod u Drače sa samim bombama, ubio 24 neprijateljska vojnika i oko 30 ranio, a zatim potopio i sam brod. Na n^šoj strani je bio samo jedan drug mrtav.

Neprijatelj sa jačim snagama napada na Mosorski odred i djelimično uspijeva.[6] Naši uništavaju jedan neprijateljski tenk i jedan kamion. Tom prilikom neprijatelj je imao oko 20 vojnika izbačenih iz stroja. Na našoj strani je bilo 4 mrtva i 5 ranjenih.

Jedan bataljon XI brigade vrši napad na neprijateljska uporišta između, Slivna i Runovića i djelimično uspijeva. Tom prilikom ubijeno je 6 ustaša i 10 ranjenih. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Na ostalim sektorima bez promjena.

7. XI. 1943. god. na Pelješcu neprijatelj preduzima opšti napad na naše položaje i ovladava sa Stražištem i Sv. Jurjem. Neprijatelj je u tim borbama imao nepoznat broj gubitaka, dok na našoj strani bilo je oko 30 izbačenih iz stroja.

Na položajima Mosorskog odreda neprijatelj zauzima Gata, Donji Dolac i Dubravu. Neprijateljski gubici 50-60 izbačenih iz stroja i 1 tenk uništen. Na našoj strani bilo je 3 mrtva i 10 ranjenih drugova. Kod ostalih jedinica bez promjena.

8. XI. 1943. god. naše jedinice na Pelješcu preduzimlju protivnapad i povraćaju Sv. Juraj, Kunu i Stražište. Na bojištu je nađeno 17 mrtvih neprijateljskih vojnika, dok su 3 Nijemca zarobljena. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Na sektoru Mosorskog odreda neprijatelj zauzima položaje na Mosoru, zatim Trnbusi i Zvečanje.[7] Na tom sektoru neprijatelj po spajanju

6 i 7 Na ovom pravcu je nastupala borbena grupa Petersen iz sastava SS divizije »Prinz Eugen«. Vidi dok. br. 207.

sa Omiškim garnizonom u 4 kolone nadire u pravcu Mosorskog odreda. Istovremeno neprijatelj od Trilja nadire u pravcu Blata. Neprijateljske snage na tim pravcima bile su jake do 3.000 vojnika sa većim brojem motorizacije i topova.

IX brigada XX divizije sa Brača prebacuje se u Baške Vode i njene snage upućuju se u pravcu Zadvarja i Rogoznice.

Neprijateljske snage iz pravca Ciste i Lovreća sa tenkovima prodiru u Šestanovac.[8]

Neprijatelj ponovo pokušava da se probije Rimskim Putem za Lovreć i Zagvozd, ali jedinice Imotskog odreda, potpomognute sa jednim bataljonom XI brigade, odbijaju neprijatelja, nanoseći mu gubitke. Tom prilikom je uništen jedan neprijateljski kamion i ubijeno 12 neprijateljskih vojnika.

9. XI. 1943 god. na Pelješcu nije bilo promjena.

Snage Mosorskog odreda pod jačim pritiskom neprijatelja prelaze rijeku Cetinu, zauzimajući položaje između Slimena i Pavića Mosta.

Tog dana stižu pojačanja Mosorskom odredu od jednog bataljona IX brigade i neprijatelju se nanose osjetni gubici. Broj neprijateljskih žrtava nam je nepoznat, a na našoj strani je bilo oko 25 mrtvih i ranjenih.

Neprijatelj iz Šestanovca sa motorizacijom kreće u pravcu Zadvarja, gdje ga jedinice IX brigade dočekuju i, nanijevši mu priličan broj gubitaka, zadržavaju. U takvoj situaciji poslali smo jedan bataljon XI brigade da preko Grabovca i Zeževice napadne ù bok neprijateljskih snaga na prostoru Šestanovac-Zadvarje. Manevar ovog bataljona nije se osjetio, jer je neprijatelj preduhitrio ovaj bataljon, i sa jednom kolonom krenuo u pravcu Grabovca, gdje se je ovaj bataljon sa njom sukobio.

10. XI. 1943 god. Koncentracijom neprijateljskih snaga na prostoru Lovreć-Studenci-Cista-Šestanovac-Zadvarje, kao i prodiranje od Omiša i Cetine u pravcu Zadvarja i Dubaca, a zatim osamnaest9dnevne danonoćne borbe na Pelješcu, bili su razlog što smo zatražili od Štaba korpusa da se I brigada sa Pelješca prebaci u Podgoru radi intervencije u pravcu Biokova.

Jedinice Mosorskog odreda i IX brigade, i pored najjačeg zalaganja da održe položaje Slime-Pavića most i selo Kučiće, ostali su bez uspjeha, jer je neprijatelj vršio jake artiljerijske i minobacačke pripreme, nanoseći našim jedinicama osjetne gubitke, što je prouzrokovalo i demoralizaciju IX brigade i Mosorskog odreda. Tom prilikom naši su imali preko 70 izbačenih iz stroja.

11. XI. 1943. god. I i XIII brigada evakuišu Pelješac. I se prebacuje u Podgoru a XIII organizuje odbranu Korčule. Izvlačenje naših snaga sa Pelješca izvršilo se je noću bez znanja neprijatelja.

Mosorski odred i IX brigada vode ogorčene borbe na Dubcima i kod Rogoznice. Tom prilikom uništena su 2 neprijateljska tenka, ubijeno 60 neprijateljskih vojnika, dok je na našoj strani bilo 30 izbačenih iz stroja. Neprijatelj upada u Zadvarje i sa jednom kolonom od Zeževice zapadnim grebenom Biokova bočno napada dijelove IX brigade, tako da su ovi bili primorani da se povlače.

Iz Imotskog neprijatelj sa jačim snagama preko Runovića i Rimskim Sutern pokušava odbaciti Imotski odred i bataljon XI brigade, ali ga naše snage u upornim borbama, nanoseći mu osjetne gubitke vraćaju.

8 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

12. XI. 1943. god. Jače nadiranje neprijateljskih snaga na Dubce i Bliščevicu, naše jedinice (IX brigade i Mosorskog odreda) nisu mogle zaustaviti, već naprotiv bile su primorane na odstupanje u pravcu Baška Voda. U takvoj situaciji mi smo naredili IX brigadi da se rokira preko Biokova u pravcu Zagvozda, ali neprijatelj je u tome izmanevrisao. Forsirali smo odmah prebacivanje I brigade u pravcu Zagvozda i stvorili plan za zajedničku akciju I i XI brigade u pravcu Grabovca i Zadvarja radi olakšanja situacije na frontu IX i Mosorskog odreda. Tog istog dana neprijatelj prodire od Grabovca u pravcu Zagvozda, odbacujući bataljon XI i bataljon I brigade sa položaja Stara Gora-Orljača-Medov Dolac-Velenjak. Neprijatelj također od Imotskog preko Poljica i Krivog Dola sa jačim snagama odbacuje snage Imotskog odreda, pokušavajući da prodre u Zagvozd. Toga dana na neprijateljskoj strani bilo je oko 100 izbačenih iz stroja, dok na našoj strani je bilo 40 boraca izbačenih iz stroja.

Snage Mosorskog odreda i IX brigade vode borbu sa neprijateljem u visini Baška Voda.

13. XI. 1943 god. Na Pelješcu neprijateljske snage stigle su do Orebića i Gornje Vrućice. XIII brigada svoje predstražarske dijelove držala je na samom Pelješcu.

Usljed velikih gubitaka kod Mosorskog odreda odlučili smo da istog prebacimo u Podgoru, gdje da ga sredimo i tako sređena prebacimo u pravcu Vrgorca. Isto tako i 2 bataljon IX brigade prebacili smo u Podgoru radi sređivanja istih, dok 2 bataljona iste brigade ostavili smo i dalje da zatvaraju pravac Baška Voda ka Makarskoj, zajedno sa Makarskim odredom.

Na prostoriju Kozica-Zagvozd već je bila prebačena cijela I brigada, a njena 2 bataljona već su se nalazili u borbi kod Zagvozda i Poljica, zajedno sa Imotskim odredom i bataljonom XI brigade. Toga dana vodili su se žestoki bojevi i naše snage su pod jačim pritiskom neprijatelja, čije su snage od Grabovca bile u jačini 1000 vojnika, s oko 20 tenkova i 15 topova, bile odbačene na položaje Turija-Krstatice. U tim borbama neprijateljski gubitci su nam nepoznati, a naši su 10 mrtvih i 25 ranjenih.

14. XI 1943. god. Pošto smo sredili Mosorski odred i od 4 bataljona formirali 3, odmah smo ga prebacili na prostoriju Kozica-Vrograc, s tim da jedan bataljon drži opsadu Vrgorca i smijeni bataljon XI brigade, a jedan bataljon također smijeni bataljon XI brigade sa Kitica kod Slivna. To zbog toga što smo imali namjeru potpuno osloboditi XI brigadu i od I i XI brigade, zajedno' sa Imotskim odredom, formirati udarnu grupu za probijanje u pravcu Aržana i otvaranje puta za izvlačenje ostalih jedinica. Neprijatelj je sistematski vršio koncentraciju svojih snaga, u Vrgorcu dovlačio 1000 vojnika sa motorizacijom, topovima i tenkovima, pojačao garnizone u Imotskom, Ljubuškom, Vitini, Ploča. Sa tako formiranom grupom, tj. I, XI i Imotskim odredom preduzeli smo noćni napad na neprijateljske položaje, u čemu nismo mogli uspjeti, jer je neprijatelj uporno i žilavo branio svoje položaje.

15. XI. 1943 god. nastavlja se uporno borba sa neprijateljskim snagama, koje su nadirale u jačim kolonama od pravca Zagvozda ka Turiji; od pravca Poljica također ka Turiji; od Zagvozda ka Sv. Jurju na grebenu Bikova; od Slivna ka Kozici; od Vrgorca ka Kozici, Kljenku, Kokorićima i Zivogošću; od Baške Vode ka Makarskoj. Nalazeći se u takvoj situaciji sa jedinicama, koje su u višednevnim borbama pretrpjele priličan broj gubitaka i sa jedinicama vrlo mladim, nismo bili u mogućnosti probiti nepri-

jateljski obruč u pravcu Aržana, odnosno u pravcu Posušja. Jedini izlaz u takvoj situaciji bio je izvlačenje naših snaga iz nametnutog obruča od strane neprijatelja, na otoke. Neprijatelj je ubrzo odbacio naše snage, koje su držale Biokovo i zagrozio našoj odstupnici preko Staze. Isto tako ubrzo je odbacio snage IX brigade i Makarskog odreda sa Velikog Brda i Krvavice, te se spojio sa Makarskim garnizonom. Istoga dana rokirali smo jedan bataljon I dalmatinske brigade na Stazi radi zaštite naše odstupnice. Svim ostalim jedinicama naređeno je da po cijenu svih žrtava spriječe neprijateljsko nadiranje, dok se ne stvore mogućnosti za prebacivanje na otoke.

16. XI. 1943 god. izvršene su sve pripreme za dovlačenje brodova radi prebacivanja naših snaga. Određena su 3 mjesta ukrcavanja: Podgora, **Drašnice** i Igrane, kao i mjesta iskrcavanja: Sućuraj, Bristova, Vrbovska i **Sumartin.**

Toga dana naše jedinice vodile su uporne borbe sa neprijateljem i uspjele istoga da zadrže do 4 sata poslije podne. Od tog vremena naše jedinice počele su pod borbom da se izvlače u određenim pravcima kao određenim mjestima ukrcavanja. Neprijatelj je ustopice pratio naše odstupanje i tukao mjesta ukrcavanja sa bacačima. Od dijelova XI brigade i ostalih odreda stvorili smo mostobran i prvo smo prebacili I, IX[9] i Mosorski odred, a zatim počeli sa prebacivanjem i ostalih jedinica. Zajedno sa ljudstvom prebacili smo i svo pješadijsko naoružanje, kao i 3 topa. Ostalo nismo mogli prebaciti zbog toga što nismo imali na raspoloženje dovoljan broj brodova kao i zbog toga, što nas je neprijatelj omeo da nesmetano možemo se prebacivati. Cak štaviše, desilo se da jedan dio brodova, koji je bio upućen za naše prebacivanje, nije stigao usljed nevremena, koje je te noći vladalo.

Sa prebacivanjem svih jedinica završili smo 17. u 8 časova.

Od jedinica na terenu smo ostavili jednu četu Neretvanskog odreda, jačine 60 boraca, dok 2 čete Makarskog odreda, koje su bile određene da ostanu, bez ičijeg naređenja su se povukle sa ostalim našim dijelovima na otoke. Štab Makarskog odreda uzeli smo na odgovornost za neizvršenje naređenja.

Po prebacivanju jedinica na otoke odmah smo pristupili organizaciji odbrane otoka, tj. XII brigadu rasporedili na Brač i Šoltu, XI na Hvar, a XIII na Korčulu i Mljet. Jedan bataljon XI brigade rasporedili smo na Vis. Od Neretvanskog i Imotskog odreda formirali smo jedan bataljon i stavili ga u sastav XI brigade,[10] dok smo jednu četu Makarskog odreda dali I brigadi, a ostale dvije čete ponovo prebacili na Biokovo.

Mosorski odred smo ostavili neraspoređen i istog sredili i pripremili za prebacivanje na Mosor. Njegovo prebacivanje je još u toku. Šve su pripreme za to izvršene.

IK brigadu smo prebacili na Šoltu, odakle će ista se prebaciti između Trilja i Rogoznice ka određenoj prostoriji, ulazeći u sastav svoje divizije." Tu smo brigadu također popunili sa nešto boraca.

I brigada dosada se nalazi na odmoru i istu smo popunili sa određenim brojem ljudstva. Nju smo predvidjeli kao strategijsku rezevu za odbranu otoka.

Po našem dolasku na otoke saglasili smo se sa Štabom mornarice da se rormira Operativni štab za odbranu otoka, sastavljen od Štaba morna-

[9] brigada Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 83.
10 Vidi dok. br. 58 i 193.
U Vidi dok. br. 83, 102 i 139.

rice i Štaba naše divizije, kao i da se formiraju operativni štabovi za pojedine otoke, koji bi bili sastavljeni od komandanta brigade, političkog komesara brigade i jednog člana odreda, odnosno sektora.

Odmah su izdata uputstva za fortifikacijsko uređenje odbrane i na tom polju radi se ubrzanim tempom.

Znajući da se odbrana otoka najbolje postiže dejstvom jedinica na kopnu, to smo preduzeli sve mjere za ispitivanje mogućnosti prebacivanja jedinica na kopno. Mi smo otpočeli sa prebacivanjem prvo odredskih snaga, a u planu imamo i prebacivanje većih dijelova, tj. brigade. Ovo naravno zavisno od razvoja situacije na kopnu.

U cjelokupnim akcijama na Pelješcu naši borci izbacili su preko 500 neprijateljskih vojnika iz stroja, dok na našoj strani bilo je izbačeno oko 230 boraca, među kojima je bilo 45 mrtvih.

U borbama na kopnu izbačeno je preko 400 neprijateljskih vojnika i uništeno 4 tenka i dva kamiona. Na našoj strani bilo je 80 mrtvih i oko 170 ranjenih i nestalih.

Ukupni gubici neprijatelja u ovim borbama bili su oko 1000 izbačenih iz stroja, 4 uništena tenka, 2 kamiona, zapljenjena 3 bacača mina, 10 šaraca. Na našoj strani ukupni broj gubitaka bio je oko 450, među kojima računamo i dezertere kojih je bilo oko 50.

Jedinice XIII brigade u zajedničkim borbama sa I dal. brigadom u prvim danima ukazivali su vrlo slabu borbenost, dok poslednjih dana ta borbenost počela se uzdizati. Blagodareći tome okršaju boraca XIII brigade sada se uspjelo da se forsira političkim radom borbeni duh i disciplina kod te brigade. Prilikom obilaženja Korčule od strane komandanta ove divizije kod te brigade rad na vojničkom polju zadovoljava. U istoj brigadi poduzete su sve mjere za suzbijanje pete kolone tako da u jedinicama nema zasada nijedne pojave u tom smislu. Sa Korčulom uspostavili smo i radiovezu.

Ostale naše jedinice, koje su djelovale na obali, prilično su se pokazale, a naročito Mosorski odred. Stvarno je da je isti imao najviše gubitaka, te dezerterstvo i rasipanje istog Odreda je dosta razumljivo. Kod svih jdinica na otocima pojačanje vojnički i politički rad. Budući da će drug Milić doći ovamo pojedine detalje i razmimoilaženja koja su iskrsla između vas i ovoga Štaba ćemo na licu mjesta i riješiti.

O svim ostalim novostima izvještavaćemo i izvjestili smo taj Štab.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:	Načelnik:	Komandant, major
Vojin Popović v.r.	*Parmač Stanko* v.r.	*Nik.n V. Martinović* v. r.

BROJ 91

IZVJEŠTAJ **OPERATIVNOG ŠTABA ZA OBRANU OTOKA VISA OD 28. STUDENOG 1943. ŠTABU ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA O RASPOREDU JEDINICA I AUTOMATSKOG ORUŽJA**[1]

OPERATIVNI ŠTAB ZA ODBRANU
OTOKA VISA
Br. 12 ....
Položaj, 18. XI. 43.

Izvještaj o rasporedu
jedinica i automatskog
oružja.

ŠTABU IV POM.-OBAL. SEKTORA

Položaj

U vezi nastale situacije, i dolaska novih operativnih jedinica na ovaj otok, izvršen je slijedeći raspored jedinica koje spadaju operativno pod ovaj štab.

I. Raspored jedinica III Bataljona Hvarsko-viškog odreda:

1) Jedna četa, sa sjedištem u Komiži, osigurava položaje: Križni Rat i o. Barjaci. Imaju po 10 boraca sa puškama ijedan teški mitraljez. Ostatak u kasarni sa puškama i 1 puškomitraljez.

2) Jedna četa osigurava položaje: Oključna i Gradac. Oključna ima na položajima 10 boraca i jedan teški mitraljez. Gradac ima 10 boraca i 1 teški mitraljez. Ostatak u kasarni sa puškama i 1 protutenkovska puška.

3) Jedna četa, sa sjedištem u selu Kostima, ima 65 boraca sa puškama, 1 teški i puškomitaraljez, ostaje u rezervi.

II. Raspored jedinica II Bataljna XI Brigade.[2]

a) Štab bataljona sa sjedištem u mjestu Vis.

1) Jedna četa, sa sjedištem u Visu, osigurava položaje od uvale Gradac do luke Vis. Drži dva položaja. Desni ulaz u luku Vis ima 10 boraca sa puškama i jedan teški mitraljez.

Ostali teren osiguravaju noćne patrole. Ostatak u kasarni sa puškama.

2)Jedna četa, sa sjedištem u Visu, osigurava položaje od uvale Stončice do luke Vis. Drži položaje: desni ulaz u uvalu Stenjalo i ima 10 boraca sa puškama i jedan teški mitraljez. Rt Stračine ima 10 boraca sa puškama i jedan puškomitraljez. Lijevi ulaz u luku Vis ima 10 boraca sa puškama i jedan puškomitraljez. Ostatak u kasarni sa puškama i jedan teški mitraljez i laki bacač.

3) Jedna četa i Prateći vod ostaju u rezervi u selu Podselje.

III. Raspored jedinica Odreda III Pomorsko-obalskog sektora.

a) I Bataljon sa sjedištem u Podšpilju.

1) Jedna četa, sa sjedištem u Podhumlju, osigurava položaje od Rta Mupišća do uvale Taleska. Drži položaje: Rt Stupišće i ima 10 boraca sa

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/3, k. 2033.

[2] Dvadesetšeste divizije NOVJ.

puškama i 1 teški mitraljez. Drugi položaj osigurava uvalu Pretiščinu i ima 9 boraca sa puškama i 1 teški mitraljez. Položaj Duboka ima 9 boraca sa puškama i 1 teški mitraljez. Ostatak u kasarni sa puškama i 1 puškomotraljez. Noćne patrole osiguravaju ostalo.

2) Jedna četa, sa sjedištem u Marinim Zemljama, drži položaje od uvale Taleska do uvale Ruda. Položaj Ruda ima 9 boraca sa puškama i jedan teški mitraljez. Položaj Stiniva ima 9 boraca sa puškama i 1 teški mitraljez. Ostatak u kasarni sa puškama i 1 teški mitraljez i jedan puškomitraljez.

3) Jedna četa u rezervi u selu Podšpilje ima dva teška i dva puškomitraljeza.

b) II Bataljon sa sjedištem u Podstražju.

1) Jedna četa, sa sjedištem u Tihobraću Polju, ima položaje od Rta Stončice do Rta Ženka. Položaj Stončica ima 10 boraca sa puškama i jedan teški mitraljez. Položaj Smokova ima 9 boraca i 1 teški mitraljez. Položaj Ženka ima 9 boraca sa puškama i jedan teški mitraljez. Ostatak u kasarni sa puškama i jedan teški i jedan puškomitraljez.

2) Jedna četa sa sjedištem u Podstražju osigurava položaje od Rta Ženka do uvale Ruda. Položaj Zaglav ima 9 boraca sa puškama i 1 teški mitraljez. Položaj Srebrenera ima 9 boraca sa puškama i jedan teški mitraljez. Ostatak u kasarni sa puškama i 1 teški i 1 puškomitraljez.

3) Jedna četa sa sjedištem u Podstaražju ima dva teška i dva puškomitraljeza i ostaju u rezervi.

Prednji raspored jedinica je izvršen u toku 28. XI 43. god., s time da se čete u pojedinim bataljonima smjenjuju najmanje jedan put u toku od 10 dana. Ova mjera je preduzeta s toga da jedinice i borci upoznaju terenske i obalne prilike.

Komandant Partizanskog odreda III Pomorsko-obalskog sektora ulazi u Operativni štab kao drugi član.

Štab gornjeg odreda nalazi se u Visu, obzirom što su u Štabu samo dva člana.

U očekivanju dolaska jednog bataljona iz inostranstva,[3] koji prema naređenju Operativnog štaba ostaje u rezervi, rezervirano je selo Plisko Polje.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
M. Kukonić v. r.

Komandant:
Luka Radišić v. r.

3 Odnosi se na dijelove Prve prekomorske brigade.

BROJ 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 29. STUDENOG 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O RAZVOJU SITUACIJE NA OTOCIMA[1]

ŠTAB III POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
29. 11. 1943.

ŠTABU MORNARICE N. O. V. J.

Položaj

U vezi izvještaja o razvoju situacije na otocima III pomorsko-obalskog sektora, naknadno se izvještava:

27. novembra o. g. izvršena je evakuacija vojske, brodova i preostalih ranjenika prema ranijem zaključku. Zaključak o evakuaciji donesen je nakon svestranog kritikovanja situacije: velika razlika u oružju, ljudstva i samoj boračkoj vrijednosti, sačuvanje plovnih jedinica i žive snage boraca koji se mogu ponovno upotrijebiti, te računajući na vrijeme i brzinu pothvata, jer bi odugovlačenje moglo dovesti do uništenja naših jedinica. Broj evakuiranih jako je ponarastao od onog predviđenog radi priliva civilnog stanovništa, odbornika itd. Sa jedinicama krenuli su: politkomesar Štaba sektora, komandant i politkomesar Partiz. odreda. Oni će dati sve potrebite pojedinosti o situaciji, kao predloge o upotrebi tih jedinica do povratka na otoke. Na području Sektora ostao je komandant sa jednom naoružanom plovnom jedinicom i oko 30 boraca sa zamjenikom komandanta Odreda. Program preostalih boraca je da nakon svestranog ispitivanja situacije, i po završenoj okupaciji otoka od strane neprijatelja,[2] započnu sa manjim prepadima na slabim pozicijama protivnika, privlačeći mu veće snage i ometajući ga. Prema prilikama, pozivale bi se pojedine manje jedinice od onih evakuiranih, izabirajući one bolje i sposobnije za ovaj način borbe.

Obzirom na vrlo lošu kvalitetu boraca, potrebno bi bilo da ih se u što kraćem roku osposobi i navikne na vojnički red i disciplinu, rukovanje oružjem i poznavanje ratne službe, što je sve u vrlo malenoj mjeri do sada bilo učinjeno obzirom da su borci nedavno mobilizirani i od toga vremena uglavnom bili pripremani i zaposleni osiguravanjem obale od pokušaja iskrcavanja, opremljeni sa starješinskim kadrom stvorenim kad i jedinica i tek nedavno djelomično izmijenjenim.

Evakuacijom boraca i plovnih jedinica evakuirani su i radiotelegrafisti iz razloga što već nekoliko dana nikako nismo mogli dobiti nikakve veze.

U vezi sadašnje situacije, a za što veće ometanje neprijatelja, molim da bi se usvojilo slijedeće:

reg br Ts/f'lf"2021^" pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB,

2 Odnosi se na njemačku operaciju »Delphin«. Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

Neophodno je potrebno da raspolažemo sa jednom jačom radio-stanicom koju bi trebalo odmah uputiti i koja bi izvještavala blagovremeno o pokretima neprijateljskih jedinica. Od 23. novembra biv. Jugoslavenska krstarica »Dalmacija« stalno po danu krstari Srednjim Kanalom, a po noći bira pogodna mjesta za sidrište. Neprijatelj raspolaže sa jednim manjim razaračem starijeg tipa i 1 torpiljarkom. Iskrcavanja vrši sa nekoliko trgovačkih parobroda manje i srednje tonaže i većim brojem motornih brodova i peniša. Sav ovaj plovni park uglavnom preko noći uplovljava u Zadarsku luku. Prisutnošću jedne jače radio-stanice sa direktnom vezom sa Štabom Mornarice mogle bi se blagovremeno spriječiti i veće neprijateljske nakane. To bi baš sada još bilo od naročitog značaja dok se vrši osvajanje otoka. - Isto tako, bila bi neophodno potrebna prisustnost kakve savezničke ratne jedinice (borbenih čamaca) koji bi lako po danu mogli sprečavati pokušaje iskrcavanja manjih jedinica. Kako sve ovo zavisi od brzie veze, koju uopće do sada nismo mogli izravno sa štabom Mornarice uspostaviti, i kako nam je to sada jedina mogućnost za brzu i efikasnu pomoć, moli se da bi se ta stanica dostavila odmah ovim brodom koji je kao kurir stigao do Štaba.

Prilikom evakuacije upućen je motorni čamac prijeko na popravak osovine i nosača osovine. Njegova prisutnost, naročito obzirom na sadanju situaciju, je neophodno potrebita, te se moli da bi se i njega čim prije uputilo.

Od materijala za sada jedino hitno trebamo ulje za podmazivanje (1 bačvu).

Mi se sada nalazimo na otoku Lunga u južnom Kornatu, i to u južnoj uvali otoka. Ukoliko nas se više tamo ne bi našlo, neka se ode do otoka Ravni Žakan i tu će se dobiti informacije.

Moli se da bi se po kuriru poslali i znaci raspoznavanja za decembar.

Moli se da bi se po svemu navedenom donijelo rješenje, kao i obavijestilo u pogledu daljnjeg rada i zadataka.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komandant:
M[1] *Ikica* v. r.

Uzeli na znanje:

Politkomesar:

Komandant:
Cerni[4] v. r.

Pomoćnik:
Randić[5] *v.* r.

Načelnik:

3 Mladen
4 Josip
5 Ivo

BROJ 93

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 29. STUDENOG 1943. KOMANDI BRAČKE FLOTILE NAORUŽANIH BRODOVA DA OSUJETI EVENTUALNI NAPAD NEPRIJATELJA NA BRAČ I OSTALE OTOKE[1]

ŠTAB
IV POMORSKO-OBAL. SEKTORA
Broj: 190/43
29 novembra 1943. god.
Položaj

KOMANDI BRAČKE FLOTILE NAORUŽANIH BRODOVA

Obavješteni smo da neprijatelj u najskorije vrijeme namjerava poduzeti ofenzivne operacije (iskrcavanje) na otoke, a prvenstveno na otok Brač.[2] Nagomilavanje neprijateljske vojske na kopnu potvrđuje ove vijesti. Po saznanju, polazne baze za gornje operacije trebalo bi da budu luke: Makarska, Vrulja, Omiš i Split. Neprijateljske snage koje će se za to upotrijebiti su relativno vrlo slabe. Brodovi koji će se za istu svrhu upotrijebiti su stari trabakuli, koji su po građi i naoružanju mnogo slabiji od naših brodova. Moral neprijateljskih vojnika je vrlo slab. Naročitu pažnju obratiti tome da se neprijatelj ne bi poslužio varkom, pa da se obuče u englesku uniformu, s partizankama na glavi. Neprijatelj posjeduje oko 100 pari engleskih uniforma, koje je od nas oduzeo.

U cilju osujećenja svakog neprijateljskog uspjeha, u njegovoj zločinačkoj namjeri, pojačajte patroliranje kanalom i obalom sa vašim patrolnim brodovima. Naročitu pažnju obratiti svim uvalama i pristaništima i ne dozvoliti da se na kopno neopaženo iskrca ni jedan neprijateljski vojnik ili špijun. Osmatranje i patroliranje da bude cijele noći, a naročito u jutarnjim časovima. Iskrcavanje može da usljedi u svako doba dana i noći. O eventualnom kretanju neprijateljskih brodova izvještavati Operativni štab otoka Brača,[3] kao i štab Bračko-šoltanskog odreda.

Za pojačanje vaše patrolne službe uputit će se na taj sektor naoružani brod »Napredak«, koji će patrolisati od Sumartina do Povija, zadirući duboko put kopna. Stupite u vezu sa kdt.[4] »Napredka« radi koordiniranja rada i akcija. Pri susretu sa brodovima naročitu pažnju obratiti na svjetlosne znakove raspoznavnja. Kod pristajanja brodova u pristaništu, ponovo iste legitimisati iz zaklona radi svake sigurnosti.

1 Original (tipkan na pisacém stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg br. 7/1, k. 2033

2 Komanda njemačkog Petog SS-brdskog armijskog korpusa planirala je za zaposjedanje otoka slijedeće operacije: »Herbstgewitter II« za Korčulu; »Herbstgewitter III« za Mljet; »Herbstgewitter IV« za Hvar; »Herbstgewitter« V« za Brači »Herbstgewitter VI« za otok Soltu. Vidi dok. br. 310 i 316.

3 Riječ je o Operativnom štabu za sektor Brač-Šolta, koji je formiran 16. studenog 1943. (vidi dok. br. 46 i 47).

4 Miljenko Grizogono

Na otoku Braču, po svemu sudeći, postoji priličan broj petokolonaša, koji raketama daju neprijatelju signale. Neka se ljudstvo s time upozna i nastoji to osujetiti.

U vezi gore iznesenog, naređujemo vam najveću opreznost, tačnost i savjesnost u vršenju patrolne službe, jer uspjeh ili neuspjeh neprijateljskog poduhvata ovisit će samo o vašem radu.

Uz drugarski borbeni pozdrav:

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:[5]

Komandant:
Srzić[6]

BROJ 94

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 29. STUDENOG 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O SPROVOĐENJU MOBILIZACIJE[1]

29/XI 1943.

Drug. Pokrajinskom Komitetu K.P.H. za Dalmaciju

Dragi drugovi,

Noćas smo se uspjeli prebaciti na kopno. Odmah smo se povezali s drugom Špirićem[2] iz našeg 0. K.[3] Prebacivanje materijala koji je donio drug Kolja izvršiće se noćas. Neprijatelj je sa prvim snagama koje su bile došle preko Šibenika na otok Murter otišao u Pakoštane.[4] Ovdje su ostale male snage u Vodicama i Zatonu koje II brigada misli slijedeću noć likvidirati. Neprijatelj vrši raciju na Kornatskim otocima. Pronašao je naftu na otočiću Žutu (24 bačve) i uhvatili 2 druga. Na tom otoku su i puške i municija. Nisu ih pronašli, ali ih se ne može prebaciti, a novomobilisano ljudstvo stoji bez oružja. Večeras upućujemo brod da se vrati onaj zadarski odred koji je otišao na Vis i doveze nafte. Neprijatelj će sigurno izvršiti pretres svih Kornata i onda se povući, tako da ćemo tamo moći urediti prihvatnu stanicu.

Ovdje se i dalje vrši mobilizacija.[5] U općini Stankovci je mobilisano oko 450 ljudi. U općini Tijesno će se vršiti kroz slijedeća 2-3 dana, računamo na broj do 300 ljudi. Vršiće se na dobrovoljnoj bazi uz političku pri-

5 Branko Radelilć
6 Nikola

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 28/952-955.
2 i 9 Nikola Juričev-Špirić
3 Okružnog komiteta KPH Šibenik
4 Odnosi se na njemačku operaciju »Delphin«. Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
5 Vidi dok. br. 82.

premu, zborove itd. Zatim će se tome pristupiti u opć. Skradin (kotar Kistanje) gdje su potrebne jače vojničke snage (1 brigada), tu postoji mogućnost da se iz srp. sela mobilišu u četnike što bi izazvalo dajedan dio Hrvata ode u ustaše. Mobilizaciju je potrebno izvršiti i u opć. Danilo-Dubrava (kotar Šibenik) ali je potrebno da nam divizija dade 2 čete za to. O tome ćemo s njima govoriti večeras.

Kot. Komitet Šibenik se preselio natrag i jedan drug iz Komande Mjesta.

Od C.K. K.P.H. je došao poziv da se upute 2 druga na viši part. kurs. Upućujemo drug. Radu[6] i druga Jovu[7] iz K. K. Kistanje. Kurs počinje 8/XII. Mnogo ćemo izgubiti njihovim otsustvom od mjesec i po dana pogotovo u ovoj situaciji, tim više što drug Jovo nema potrebnog predznanja. Ali pomanjkanje srednjih kurseva koji su nam neophodno nužni nas sili da to učinimo. Drug koji je od C.K. bio upućen za održavanje srednjih kurseva u Sjev. Dalm. je pao u ruke Njemaca i sada nema izgleda da će poslati nekog novog.

Mi ćemo 4/XII održati sastanak Komiteta ukoliko prije ne stigne drug Emil.[8] Kroz to vrijeme ja ću biti na punktu i nastojati se upoznati sa stanjem, drug Špirić[9] će biti na kotaru Vodice, a drug Brico[10] ide na kotar Šibenik radi mobilizacije.

Okružna konf. N.O.O. se neće moći održati prije polovine decembra jer nije održana kotarska za Vodice niti sve općinske u tom kotaru, a treba da jedan član In. Ok. NOO[11] ode na taj kotar da malo sredi stanje. U tom kot. N.O.O. ima dosta nezdravih pojava. Prema izvještaju trebat ćemo i mijenjati sastav. Sada će to ispitati drug Brico.

Iz razgovora s drugovima Bricom i Spirićem vidimo da su svi Komiteti preuski i njihovi članovi jako niski tako daje pitanje srednjih kurseva zbilja ovdje goruće.

Za sada nema mogućnosti za vaš boravak na ovom terenu, ali će se kroz kraće vrijeme situacija rasčistiti i moći ćemo možda povoljnije o tome pisati.

Čim održimo sastanak našeg komiteta poslaćemo vam izvještaj o stanju i obavijestiti vas o postavljenom planu.

Drugarski vas pozdravlja

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

za O.K. K.P.H. Šibenik
sekretar
***Marija*[12] v. r.**

6 Vjerojatno se odnosi na Vjeru Trinaestić-Radu
7 Jovo Ugrčić
8 Martin Vežić-Emil, član Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.
10 Milan Turkalj-Brico
11 Vjerojatno Inicijativnog Okružnog NOO Šibenik.
12 Marija Novak

BROJ 95

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 30. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI TREĆE BRIGADE PRO TIV USTAŠA KOD POSUŠJA[1]

ŠTAB
IX Divizije N. O. V. Jugoslavije
30. XI. 1943. g.
9 h.

Štabu VIII. Korpusa N. O. V. Jugoslavije

27. ov. mj. ujutro rano neprijatelj je od Posušja i Imotskog krenuo u dvije kolone na položaje naše III. Brigade. Jedna kolona od Posušja krenula je na Crnovrh i Jelinjak, a druga od pravca Imotskog na Kobilić. Naši djelovi na položajima su još prvi dan predosjetili ovaj njihov napad, jer su primijetili pravljenje mostova preko novonadošlih potoka i riječica, a nešto su saznali i preko ob. službe. Između Crnovrha i Jelinjak u šumi sačekali su u zasjedi kolonu od 200 ustaša,[2] napustili je blizu i onda na njih otvorili jaku vatru. Borba nije trajala dugo oko 1 sat, ubijeno je 20 ustaških vojnika i više ranjeno. Sa pravca Kobilića također su odbijeni uz osjetne gubitke.

Ovog dana izjutra također se uputila jedna kolonica od 20 ustaša desno od puta Posušje-Duvno prema Starki k. 963. gdje su naši bili na položaju, naši ih nisu primjetili sve dok su došli neposredno pred položaje, kada su na poziv naših - ko ide?, odgovorili da su djelovi II. Krajiške Brigade. Našima je bilo jasno ko je, otvorili su na njih jaku vatru, ubili ih 8 i oko 10 ranili, tako da se skoro nijedan nije spasio. Poslije toga su otvorili jaku artiljerijsku i minobacačku vatru, da bi pod zaštitom iste izvlačili mrtve i ranjene. Dakle, svi neprijateljski djelovi koji su bili izjutra pošli na naše položaje uz osjetne gubitke vraćeni su još prije podne u svoje garnizone. Jučer i prekjučer nije bilo nikakovih njihovih pokreta u pravcu naših položaja.

U Imotski je stigao jedan bataljon od 800 vojnika iz Mostara, sačinjavaju ga Rusi i Poljaci među kojima ima 20% Njemaca.[3] Ovaj bataljon je smješten na prostoriju Imotski-Sovići. Obavješteni smo da se ne bore dobro protiv partizana, već da su skloni i da se predadu. Došli su preko Bugarske i Crne Gore i jedan manji broj od njih je usput prebjegao partizanima. Mi ćemo nastojati da ih preko naše ob. službe obavjestimo o pravcima naših snaga, te kako bi znali gdje smo u slučaju njihove namjere da bježe iz njemačke vojske.

Njemci kamionima skoro svakodnevno saobraćaju putem Imotski-Mostar, neki odlaze, neki se vraćaju,[4] te se tako ne može tačno

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/5, k. 516A.

2 Dijelovi Petog ustaškog zdruga. Vidi dok. br. 99, 190 i 191.

3 Dijelovi 118. lovačke divizije.

4 Tada je u južnu Dalmaciju prebacivana 118. lovačka divizija a SS divizija »Prinz Eugen« se povlačila za Mostar. Vidi dok. br. 240.

osjetiti jesu li i u kolikom broju smanjili svoje snage poslije izvršene ofanzive na Dalmaciju. Imotski je centar za prolaz od Mostara prema Sinju i Splitu i obratno, prilično jak garnizon sa dosta oruđa i za njih vrlo važan kao spona Dalmacije sa Hercegovinom. Predlagali smo do sad nekoliko puta njegovo bombardovanje od strane savezničkih aviona pa ponovo to činimo, s obzirom na to da bi sa tim potpuno srozali i onako oslabljeni moral kod ustaških bandi koji su se ovdje skupili iz Bosne i Dalmacije. Posušje je također jedno mjesto koje bi isto trebalo bomardovati, jer u njemu pored ustaša ima i Njemaca.

Jučer u 12.30 časova primili smo od vas radiogram, da uputimo jedan bataljon na Mosor radi prihvata 500 pari obuće i odjela. Odmah smo o ovome obavjestili XIX. Diviziju, da i oni to trebaju uraditi, a našoj IV. Brigadi smo naredili da uputi jedan bataljon preko Aržana, koji će sa bataljonom iz XIX. Divizije poći tamo, naravno preko veze X. Dalm. Brigade[5] koju ona vjerovatno preko Mosora ima sa Primorjem.

Trebali ste nam uputiti šifre i vrijeme za radio vezu sa XX. i XXVI. Divizijom.

Javite nam kad možete doći kod nas na sastanak, sa štabovima Brigada, te kako bi iste pozvali da bi na vrijeme stigli.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom.[6] *Poleksić* v. r.

Komandant:
A.[1] *Banina* v. r.

(M. P.)

5 Deseta dalmatinska brigada Dvadesete divizije NOVJ.
6 Momčilo
7 Ante

BROJ 96

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 30. STUDENOG 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA KOD SELA HRVAČE I U MUĆU[1]

ŠTAB XX DIVIZIJE
Položaj, 30. XI. 1943.

ŠTABU VIII KORPUSA

Položaj

Na sektoru Sinjske krajine za sada nema bitnih promjena.

Prema podatcima o kojima ste i Vi obaviješteni u Sinj je došao jedan bataljon Nijemaca,[2] tako da pored redovnih hrvatskih snaga u Sinjskom garnizonu ima i dva bataljona Nijemaca. Prema obavještenjima ovaj novi njemački bataljon spreman je za pokret. Prema ovim obavještenjima trebaju da krenu u neku akciju zajedno sa hrvatskim snagama i to bilo u pravcu Vagnja ka Livnu[3] ili prema Vrlici. Pored ovog dobili su i neka pojačanja u artiljeriji. U vezi ovakve situacije mi smo izvršili raspored naših jedinica na ovom sektoru.

27. XI. 1943. neprijatelj sa četrdeset (40) kamiona vršio je ispad u selo Hrvače a odatle je pokušao da se probije na Panju preko Cetine.[4] Neprijateljske snage bile su sastavljene od Nijemaca i ustaša. U ovom pokušaju prodora ispomagala ih je artiljerija prateća kao i ona iz Sinja. Na položajima, na lijevoj obali Cetine nalazio se je i jedan nepun bataljon VIII brigade koji je prihvatio borbu i poslije dvočasovne borbe neprijatelj se je povukao prema s. Hrvače a pred samu noć u Sinj. Ovom prilikom u selu Hrvače neprijatelj je pokupio 80 mlađih ljudi[5] i odveo sa sobom u Sinj.

U ovoj borbi neprijatelj je imao tri mrtva i više ranjenih. Naši gubitci su dva mrtva i četiri lakše ranjena.

Naša namjera je bila da prebacimo dva bataljona X brigade preko Cetine sa ciljem čišćenja i likvidacije neprijateljskih uporišta u Dicmu, Trilju i Dugom Polju. Novonastala situacija na ovom sektoru spriječila nas je da ovo izvršimo.

Očekujući dolazak IX brigade,[6] koja je trebala da se prebaci na ovaj teren, namjeravali smo izvršiti čišćenje Vrličke krajine. Ša manjim snagama nije se ovo moglo učiniti iz razloga što se na ovom terenu pored ranijih četničkih snaga, nalazi sada i manji garnizon Nijemaca. Pokušaj čišćenja terena sa Dinarskim odredom nije uspio, jer je od nadmoćnijih neprijateljskih snaga bio prinuđen da se povuče.

Preduzeli smo mjere da se povežemo sa IX brigadom sa ciljem hitnog prebacivanja na ovaj sektor,[7] ali, u koliko Vi imate sa njima radiovezu,

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 24/5, k. 516.

2 U Sinj je došao Prvi bataljon 892. puka 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 269.

3 U cilju zauzimanja Livna Nijemci su planirali 4. prosinca 1943. god. izvođenje operacije »Ziethen«. Vidi dok. br. 78, napomenu 3.

4 i 5 Vidi dok. br. 266, 269 i 397.

6 i 7 Vidi dok. br. 83 i 90.

naredite im da izvrše odmah ovo prebacivanje, pošto kurirska veza zavisi od mnogih nepredviđenih uslova koji su stvoreni sadašnjom situacijom, te će vjerovatno zakasniti.

Upušen je dopis za druga Tomicu Popovića u vezi njegovog postavljenja na novu dužnost.[8] Drug Popović se nalazi sada na terenu Mosećkog i Marinsko-segetskog odreda radi organizacionog učvršćenja odreda, njihovog povezivanja i aktiviranja na tamošnjem terenu. Ovi odredi izvršili su nekoliko manjih akcija u kojima su imali korisnih rezultata. Jedna četa Mosećkog odreda na zasjedi u Muću zaplijenila je tri kamiona sa namirnicama i nešto neprijateljskih vojnika sa jednim bojnikom, koji je upućen u taj štab.[9] Marinsko-segetski odred u nekoliko manjih akcija istrijebio je četrdeset neprijateljskih vojnika i zarobio jednog njemačkog kapetana, člana Gestapoa i funkcionera njemačke obavještajne službe za Balkan, koji je sa dokumentima upućen u taj štab.[10] Upućujemo vam dva zarobljena njemačka vojnika sa saslušanjem, koji su zarobljeni prilikom akcije u Kaštelima. Detaljan operativan izvještaj dostavlja se naknadno.

U jednom ranijem dopisu nagovijestili smo da smo nabavili jednu radiostanicu i u vezi toga tražili od tog štaba jednog radiotelegrafistu i jed-

8 On je postavljen za komandanta štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda. Vidi dok. br. 76.

9 Ovom prilikom zarobljen je zapovjednik žandarmerijske čete u Splitu, bojnik Branko Gerovac, dva žandarmerijska narednika i jedan telegrafista, a pet ustaša je uspjelo pobjeći u Drniš. U vezi s tim Edo Bulat, ministar za oslobođene krajeve NDH u Splitu obavijestio je, 16. studenog, Oružničko zapovjedništvo u Zagrebu daje odmah naredio da se u Splitu uhapsi određeni broj komunista i simpatizera i da se prema njima postupi po postojećem zakonu odmazde. Vidi dok. br. 100, napomenu 9, dok. br. 186, napomenu 96, dok. br. 398,422 i Arhiv V.I.I., arhiva NDH, reg. br. 6/6-1, k. 150.

10 Bojeći se savezničkog iskrcavnja na dalmatinsku obalu, kao i razgranate mreže partizanskih obavještajnih punktova, njemačka komanda za Jugoistok je već u listopadu 1943. godine poduzela široke obavještajne protivmjere. Vojna špijunaža za Balkan, čije je sjedište bilo u Beogradu po naređenju Komande njemačke ratne mornarice, uspostavila je u Splitu mornarički obavještajni centar MEK-90. Za rukovodioca ovog centra postavljen je kapetan fregate Otto Mayer, dobivši kao obavještajac novo prezime Brandelmayer. Ovaj njemački mornarički obavještajni centar nosio je lažni naziv »Komanda borbenih jedinica.« Kapetan Mayer je odlučio da svoje agente postavi u već posjednutim lukama duž Dalmacije. Zatim da ubaci svoje ljude u tajne partizanske kanale i veze između obalnog pojasa i otoka. Organizirani u lučkim kapetanijama, opremljeni radiostanicama, sa po nekoliko agenata MEK punktovi su trebali zadavati snažne udarce partizanskoj mornarici i snagama NOVJ na priobalnom pojasu.

Kada se vraćao iz inspekcije svog špijunskog punkta u Trogiru 19. studenog 1943. god. N:m?°Je Vegeta na postavljenu zasjedu desetine boraca Druge čete Marinsko-segetskog NOP odreda. O njegovom pokretu partizanski suradnik, koji je radio u njemačkoj komandanturi u Trogiru, izvjestio je partizanski kotarski obavještajni centar. Nailaskom automobila u kome se vozio Mayer, partizanski mitraljezac mu je prvim rafalom izbušio prednje gume. /»u6sta'?' automobila je iskočio vozač koji je odmah ubijen a ranjeni Mayer se sklonio među kamenjem. Partizani su ga zatekli gdje leži sa uperenim pištoljem u ruci. Kad je ugledao partizane s uperenim puškama počeo je da viče da ne pucaju... Ranjen sam. Najprije je izliwCe?/ tzatimu Pućen u Štab Osmog korpusa NOVJ. Odatle je upućen u Jajce, gdje je tada bio Vrhovni štab NOV i POJ. Poslije isljeđenja, avionom je poslat iz Bosanskog Petrovca - Savezničkoj komandi u Bari u Italiju.

II W •m,Jes,tü zarobljenog Mayera u MEK-90 u Splitu došao je kapetan fregate Lastiko. uskoro je došlo do reorganizacije njemačke mornaričke obavještajne službe u Dalmaciji. Jezgro ove obavještajne organizacije sačinjavali su centri na južnom, srednjem i sjevernom Jaaranu. MEK-ov centar u Dubrovniku obuhvatao je južnu Dalmaciju, u Trogiru je bilo sje-? , centra za srednju Dalmaciju, a u Crikvenici za sjeverni dio jadranske obale. Vidi dok. 'n.:8'251 '264-B Božović i M. Marić »Tajne poruke Visu«, List »Borba« od 30. IV do V 1967. god.

nog radiomehaničara da bi istu pregledao i po mogućstvu povezao nas sa tim štabom. Kako ove drugove niste uputili, izvjestite nas da li ćemo ovu stanicu zadržati za nas ili poslati za Livno. Ukoliko pošaljete ove radiotelegrafiste potrebno je da sa sobom donesu potrebnu količinu serijskih (suhih) baterija, pošto uz stanicu iste nismo dobili.

Ukoliko imate na raspoloženju malih pisaćih mašina nužno bi bilo da nam najmanje jednu pošaljete, pošto mi imamo samo jednu glomaznu i to talijansku.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar	Načelnik štaba	Komandant
Živko Živković v. r.	major	p. pukovnik
	Čelik" v. r.	Ve/.[12] *M. Knežević* v. r.

11 Ahmet Fetahagić
12 Velimir

BROJ 97

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA HVARSKO-VIŠKOG NOP ODREDA NA DAN 30. STUDENOG 1943. GODINE[1]

[30. XI 1943.]

P R E G L E D

BROJNOG STANJA LJUDSTVA HVARSKO-VIŠKOG ODREDA

Rd. br.	NAZIV JEDINICE	Po spisku		U rashodu		Na licu		OBJAŠNJENJE RASHODA
		muški	ženski	muški	ženski	muški	ženski	
1	Stab Hvarsko-Viškog Odreda	20	2	2	.	18	2	Komandant pripada Operativnom štabu za obranu otoka Hvara Zemj. komandanta " " " " " „Visa"
2	I bataljon	202	2	18	.	184	2	13 nalekarsku i u bolnicu. 3 kurira pri štabu bataljona i 2 na službenom putovanju.
3	II. bataljon	110	5	9	.	101	5	9 upućeno u bolnicu.
4	III. bataljon	204	.	15	.	189	.	15 na podučavanju kod bacača mina.
.								
	S V E G A :	536	9	44	.	492	9	

Politkomesar: (M.P.) Komandant:
ß *Dulčić* v. r.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/4-11, k. 2022.
Josip Dulčić-Sibe

BROJ 98

PREGLED BROJNOG STANJA ČLANOVA KPJ PO OPĆINAMA U KOTARU ŠIBENIK U MJESECU STUDENOM 1943. GODINE[1]

Kotar Šibenik — Organizaciono stanje partijske organizacije — Kroz mjesec studeni 1943.

OPĆINE	Partijci																Kandidati			Simpatizeri			
	Broj		Članova			Soc. sastav				Nac. sast.		U toku mjeseca											
	Op. ko.	Ćelija	muš.	žens.	u kup.	rad.	selj.	Intel.	obrt.	Hrvata	Srba	muš.	žen. I	muš.	žen.	muš.	žen.	muških	ženskih	ukupno	ukupno	ženskih	ukupno	Pribedba
Dubrava-Danilo	1	3	13	2	15	8	7	.	.	15	.	1	.	1	.	.	.	8	1	9	226	11	237	
Primošten-Rogoznica	.	2	5	2	7	.	5	2	.	7	.	.	.	.	.	.	.	3	.	3	130	.	130	
Zlarin	.	1	2	1	3	2	.	1	.	3	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	10	10	20	
K.K.Partije	1		2	1	3	1	1	1	.	3													
K.K.Skoja	1	.	3	2	5	1	1	3	.	5													
Kot.N.O.O.	.	1	3	1	4	1	3	.	.	4	.	.	1	.		.		.	.	.	2	1	3	
Kot. USAOH																								
Kot. O.A.F.Ž.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.		2	2	.	3	3	
Kom. mjesta Šib.	.	2	5	.	5	5	.	.	.	5	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	
Ukupno u Kotaru:	3	9	33	20	43	19	17	7	.	43	.	1	1	1		.	.	12	3	17	368	25	393	

Članova partije u kotarskim rukovodstvima računati jedanput u njegovoj radnoj jedinici (odboru): a ako u takvom rukov. vanpart. organizacija nema dovoljno partijsaca za formiranje jedinice, računati ga u jednoj od jedinica na terenu.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, fotokopija u Gradskom muzeju Šibenik, neregistrirano.

BROJ 99

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 2. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA NA PROSTORU IMOTSKI I POSUŠJE[1]

ŠTAB
IX DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
Br. 95/43.
2. XII 1943. g.

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Operacijski izvještaj za razdoblje od 1. XI. do 1. XII. 1943, a to je za mjesec novembar 1943.

[. -

18. XI. 1943.

Ovog dana je neprijatelj još više pojačao svoje položaje prema nama, da bi odolio našim jačim pritiscima koje vršimo. Na položajima i III i IV brigade vodila se je borba, ali bez naročitih rezultata.

Vezu sa našom I brigadom i djelovima XXVI divizije nismo mogli uhvatiti. Izgleda da je neprijatelj[3] sa jakim snagama krenuo u pravcu njih.

19. XI. 1943.

Neprijatelj je ujutru rano izvršio napad[4] na čitavom sektoru IV brigade. Na Kobiliću je napadnut I bataljon i poslije jačeg pritiska potisnut u pravcu Zavelima. Neprijatelj je ovladao Kobilićem i Zagorjem, ali ga je III brigada spriječila u daljem nadiranju. Ovaj se bataljon nije baš dobro ponio u borbi, brzo je popustio. Napadnut je i III bataljon koji je bio kod Ričica. Ovaj se bataljon vrlo dobro držao, vodio je borbu čitav dan i to jaku i žilavu. Odlikovale su se čete ovog bataljona u uzajamnoj pomoći i saradnji. Nanijeli su neprijatelju preko 20 mrtvih i 30 ranjenih, a oni su imali 9 mrtvih i 6 ranjenih.

II i IV bataljon su također napadnuti od Studenaca i IV se pod borbom povukao prema Vinici.

II bataljon se najslabije držao u ovoj akciji i povukao se je drugim pravcem, a to je više u lijevo, tako da je pravac Studenci-Aržano ostao prazan i nezaštićen.

IV brigada je u ovim borbama, tj. njeni bataljoni nanijeli su neprijatelju u toku ovoga dana 45 mrtvih i 60 ranjenih, a naši su imali 9 mrtvih **i 13** ranjenih.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/2, k. 842 *

2 Izostavljeni dio izvještaja je istovjetan sa dok. br. 186 za period od 1. do 18. studenog 1943. godine.

3, 6 i 8 Na obrambenu zonu Dvadesetšeste divizije tj. na Biokovo i Makarsko primorje napadale su snage SS divizije »Prinz Eugen« i 118. lovačke divizije. O izvođenju operacije »Landsturm« vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

4 Vidi dok. br. 65, 186, 190 i 246.

III bataljon se naročito istakao u ovoj borbi. Neprijatelj je napao i položaje XIX divizije i kod njih se je vodila borba.[5]

III brigada ovog dana nije imala borbe sem što je zaustavila napredovanje neprijatelja.

20. XI. 1943.

Neprijatelj je prvi dan izbio na Stražbenicu i Orlovaču prema Aržanu, onda Zavelin i Zagorje. Ali ovog dana nije vršio nikakvih pokreta, nego se je i povukao sa Stražbenice i Orlovače u Studence.

Bataljoni IV brigade su se prikupili i sredili na položajima, pa i zatvorili pravac Aržano.

Jedinice XIX divizije su posjele položaje Aržano-Dobranje, tj. V brigada, a VI je pošla u Grabovicu i Prisoje na odmor.

21. XI. 1943.

Neprijatelj je sa izvjesnim dijelovima svojih snaga produžio od Imotskog preko Studenaca i Prova za Šestanovac i pojačao svoje snage u pravcu mora i Biokova.[6]

Vratila se je jedna patrola koja je još 10. ov. mj. upućena za vezu sa IX dalmatinskom brigadom[7] u pravcu Zadvarja. Ona je tamo bila za vrijeme ofanzive na obali i Biokovu, nije mogla stupiti u vezu ni sa jednim našim dijelovima koji su vodili borbu na Biokovu i obali, a koji su se pod pritiskom neprijatelja već bili prilično duboko povukli. Ova patrola je išla i po Biokovu kada je neprijatelj prolazio, pa nas je izvijestila dokle je neprijatelj napredovao 16. i 17. ov. mj. u pravcu obale i Biokova.[8]

22. XI. 1943.

Na položaju III i IV brigade nije bilo nikakovih promjena sem što su neprijateljski tenkovi od prova dolazili u Vel. Svib, odatle gađali topovima i mitraljirali u vremenu od 1 sata pa se opet povratili na komunikaciju.

Uz naš štab na Grabovici nalazi se i Stab XIX divizije.

23. XI. 1943.

Neprijatelj nije pravio nikakve pokrete u pravcu naših položaja. Padala je jaka kiša. Na položajima III brigade dejstvovala je artiljerija, a putem Posušje-Široki Brijeg saobraćali su neprijateljski kamioni.

24. XI. 1943.

Sa dijelovima u pravcu obale i Biokova još nismo uspostavili vezu. Uputili smo obavještajca sa patrolom u pravcu Zadvarja po naređenju Štaba korpusa da izvidi i ispita situaciju tamo.

5 Vidi dok. br. 187.

7 O dejstvima Devete dalmatinske brigade vidi dok. br. 135.

Ovog dana smo dobili naređenje Štaba korpusa da naša divizija sa III i IV brigadom ima zatvoriti pravac Duvno-Posušje, a pravac Aržano-Studenci XIX divizija sa V i VI brigadom. O ovome smo obavijestili štabove brigada, a Štabu IV brigade da prikupi ljudstvo, sredi i nastoji da ga odmori dok dobije naređenje za pokret.

Naredili smo Štabu IV brigade da u pravcu Biokova uputi jednu oficirsku patrolu radi hvatanja veze sa dijelovima XXVI divizije.[9] Oni su nas poslije dva dana izvijestili da nisu postupili po naređenju iz razloga da su već uputili nekoliko patrola u tome pravcu i da im se nisu vraćale. Ovo nije bio vojnički postupak, pa smo zato njima zamjerili.

25. XI. 1943.

Na položajima nije bilo nikakovih promjena. Izdali smo zapovijest za pomjeranja IV brigade na pravac Duvno-Posušje i odredili još držanje položaja zapadno od puta Duvno-Posušje i to: jedan bataljon na položaju Kobilić-Jelinak i Crnovro, jedan bataljon kao rezerva u Roškom Polju, dva bataljona sa neboračkim dijelovima imati na odmoru na prostoriji Brišnik-Kovači. U ovom rasporedu III brigada bi imala jedan bataljon na položajima Starka-Sniježnica-Oluja, iznad Posušja, jedan bataljon kao rezervu u s. Miljačka, a dva bataljona na odmoru, na prostoriji s. Crvenice i s.Seonica. Štab divizije i hirurška ekipa da pređu u Kolo ili Kovači.

26. XI. 1943.

Ovog dana smo obaviješteni da je u Posušju došlo kao pojačanje posade još 100 Nijemaca i tri tenka. Posljednjih nekoliko dana neprijatelj iz Imotskog stalno saobraća sa Širokim Brijegom i vojska odlazi u tome pravcu. Saznali smo da će Bobanova ustaška bojna napustiti sektor Imotskog i poći za Zagreb.[10]

Nijemci su raspustili radništvo koje je pravilo put kod Širokog Brijega, bilo ih je oko 500. Seljaci govre da će Nijemci predati rudnik boksita hrvatskoj vojsci.

27. XI. 1943.

IV brigada je došla na nove položaje i smijenila dijelove III brigade sa položaja Kobilić-Jelinak i Crnovro.

Na položaje III brigade je u ranu zoru neprijatelj izvršio napad[11] na položaje njihovog II bataljona na Jelinku i Crnovru. Poslije jake borbe neprijatelj je pobjegao natrag pretrpivši velike gubitke od jakog udara naših snaga. U ovoj borbi neprijatelj je imao 20 mrtvih i veći broj ranjenih. Mi smo imali jednog mrtvog i jednog ranjenog.

9 Tada su već dijelovi Dvadesetšeste divizije odstupili s Biokova na otoke (vidi dok. br.

10 Vidi dok. br. 205 i 268.

11 Vidi dok. br. 95, 186 i 191.

Istog jutra jedna neprijateljska kolona od 30 ustaša od Posušja napala je na položaje III bataljona i prišla neposredno na položaje. Jedna manja jedinica ovog bataljona dobro raspoređena u zasjedi napustila je neprijatelja i jako ga napala.

Neprijatelj je ovdje imao 8 mrtvih i 6 ranjenih. Ostalo se razbjeglo kud kamo. Poslije ovakvog poraza neprijateljskih dijelova oni su iz Posušja tukli jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom, da bi omogućili izvlačenje ranjenika koji su ostali na terenu.

28. XI. 1943.

Na položajima jedne i druge brigade nije bilo nikakvih promjena. Borbe nije bilo.

29. XI. 1943.

Bez promjena.

30. XI. 1943.

Vršene su ekonomske akcije na neprijateljsku teritoriju u cilju izvlačenja hrane.

Od Štaba korpusa izvješteni smo o kretanju neprijateljske kolone, jačine 2.000 Nijemaca i četnika, od Knina ka Grahovu,[12] kao i o pojačanju neprijateljskih garnizona u Dalmaciji, na čijoj se teritoriji nalaze tri njemačke divizije.[13]

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik:
Mom.[14] *Poleksić* v. r.

Komandant:
Banina[ls] *v.* r.

(M. P.)

12 Vjerojatno se odnosi na snage puka Brandenburg koje su prikupljane radi izvođenja operacije »Ziethen« za zauzimanje Livna. Vidi dok. br. 257.

13 U to vrijeme u Dalmaciji su bile 114. lovačka, 118. lovačka i 264. pješadijska divizija.

14 Momčilo

15 Ante

BROJ 100

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 2. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA NA PRAVCIMA SINJ-LIVNO I TRILJ-ARŽANO[1]

STAB
XX DIVIZIJE N. O. V. J.
2/12-43.

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. J.

Položaj

Operativni izvještaj za jedinice ove divizije dostavljamo sa sljedećom napomenom, a to je, da ovaj izvještaj nije obuhvatio IX brigadu,[2] iz razloga tog što se ona nalazila cio period na otocima i sa kojom nismo imali veze. Njen izvještaj dostavićemo naknadno.

I. **VIII** brigada je u međuvremenu od 15/9 do 1/12 imala za zadatak da brani pravac Sinj-Obrovac-Livno, radi mogućnosti neprijateljskog napada iz Sinja. Za sve ovo vrijeme nije bilo nekih značajnih borbi.[3]

17/11-43. neprijatelj je iz Hana napao[4] pretstraže koje se nalaze na Obrovcu. Napad je bio odbijen i neprijatelj se je povukao u Sinj. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i jednog ranjenog. Naše jedinice imale su jednog mrtvog.

17-18/11-43. u 8 sati jedinice su vršile demonstrativan napad[5] na neprijateljske položaje na Nebesima. Gubici kod neprijatelja nepoznati. Mi nismo imali gubitaka.

27/11-43. neprijatelj je napao[6] pravcem Hrvace-Panj sa ciljem prelaska na drugu stranu Cetine. Neprijatelj je odbijen sa gubicima od 3 mrtva i 8 ranjenih. Sa naše strane 2 mrtva.

Inače je brigada upućivala pojedine dijelove za obezbeđenje prenosa materijala sa Moseća i Ogorja a 19/11-43. jedna četa je krenula sa zamjenikom komesara na sektor s. Visoka-Cvrljevo zbog dejstva na tom sektoru. Izvještaja nemamo.

II. X brigada imala je za zadatak u ovom periodu da zatvori pravac Trilj-Cista-Lovreč i Trilj-Tijarica-Aržano. Na ovome sektoru nije bilo promjena koje bi izmjenile opštu sliku situacije na ovom sektoru.

19/11-43. borba[7] je vođena na sektoru Cista-Provo. Neprijatelj je bio odbijen sa gubitcima 10 mrtvih i 8 ranjenih, a na našoj strani 3 teže i 2 lakše ranjena.

U periodu od 14/11-18/11 jedinice ove brigade izvršile su dva noćna napada na neprijateljsku kasarnu u Budimiru.[8] Uslijed nadmoćnijeg i teh-

1 Original **(tipkan *nS* pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg-**br. **6/1, k. 1029.**

2 Detaljnije o **dejstvima Devete dalmatinske brigade vidi dok. br.** 90, 102, 112 **i** 135.

3 Vidi dok. **br. 186, dio o Dvadesetoj diviziji.**
4 Vidi dok. br. 52, 68 i 186.
5 Vidi dok. br. 52 **i** 186.
6 Vidi dok. br. 186 i 397.
' i 8 Vidi dok. br. 68 i 186

nički bolje opremljenog neprijatelja zadatak nije uspio. Neprijatelj je imao oko 50 ljudi izbačenih iz stroja, a mi jednog mrtvog i 7 lakše ranjenih.

III. **Mosećki odred** kroz ovo vrijeme vršio je uglavnom patrolnu službu, dok sam nije bio napadnut od neprijatelja.

Dana 23/11-43. izvršio je uspešnu zasjedu[9] i tom prilikom zaplijenio tri kamiona sa namirnicama, 2 teška mitraljeza, nešto pušaka i municije. Pored toga je zarobio jednog hrvatskog bojnika, 2 žandarska narednika, jednog radiotelegrafistu i nekoliko civila od kojih su neki upućeni u Livno.

IV. **Segetsko-marinski odred** nakon povratka sa otoka izvršio je nekoliko manjih akcija i zasjeda. U jednoj takvoj akciji zarobljen je jedan njemački satnik - obavještajac,[10] a u akciji na njemačko osiguranje, kolona koja je išla 25/11. za Trogir izbacila je neprijatelju iz stroja 20 ljudi.

V. **Dinarski odred** držao je položaj prema Vrlici i Koljanima. Inače je patrolirao na drugu stranu Cetine, kao i slao pratnje za pojedine karavane.

Između 28 i 29 11-43. četnici su pokušali da u 5 navrata osvoje Vukovića Most i da zauzmu Gornje Koljane. Svi ovi napadi bili su odbijeni. Podataka o gubitcima kod neprijatelja nemamo, a na našoj strani nije bilo ni mrtvih ni ranjenih.

Prvom mogućom prilikom mi ćemo vam poslati tačan izvještaj kako operativni tako i izvještaj o brojnom stanju naše IX brigade za protekli period.[11]

Isto tako poslaćemo vam spisak mrtvih i ranjenih drugova sa svim nužnim podacima.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom	Načelnik - major	Komandant
Živko Živković v. r.	*Čelik*[12] v. r.	p. pukovnik
		Vel.[n] *M. Knežević* v. r.

9 Vidi dok. br. 96, napomenu 9, dok. br. 186, napomenu 96, dok. br. 398 i 422.
10 Vidi dok. br. 96, napomenu 10 i dok. br. 248, 251 i 264.
11 Vidi dok. br. 186.
12 Ahmet Fetahagić
13 Velimir

BROJ 101

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 2. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O STANJU NA PODRUĆJU SEKTORA[1]

STAB
III POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA
2. 12. 1943. god.

ŠTABU MORNARICE N. O. V. J.

Prema danas dobivenim podacima Nijemci su napustili 1. decembra otoke:[2] Iž, Dugi Otok i, izgleda, otok Pašman (za ovaj posljednji nije sigurno, ali je opaženo da je pristao jedan brod u mjestu Pašman i pretpostavlja se da je ukrcao vojnike koji su bili u Pašmanu). Na otoku Ugljanu nalazi se u svemu oko 100 neprijateljskih vojnika koji se uglavnom zadržavaju u mjestu Preko i povremeno vrše patroliranja u pravcu sela Kali. Ostatak naših boraca prebačen je već sa Dugog Otoka u Iž Veli.

U vezi prednjih informacija izdata su naređenja da se od evakuiranih naših jedinica[3] prebaci 50 boraca ponovno na otoke, koji će biti raspoređeni na pojedine otoke prema prilikama i zadacima, rukovodeći se time da se nastoji izbaciti neprijatelj sa onih otoka na kojima se još nalazi.

Isto tako izdata su naređenja da se pošalju 4 od brodova upućenih na Vis radi potreba saobraćaja i izvršenja predstojećih zadataka.

Radio-stanica primljena je i jučer ujutro bila je već uspostavljena veza sa Štabom Mornarice. Tokom poslijepodneva, kao i tokom današnjeg jutra, nije bilo moguće dobiti vezu. Misli se stoga da bi se upozorili drugovi radiotelegrafisti u službi da bi savjesno pazili na vrijeme koje je određeno za naš međusobni saobraćaj, jer je to jedina prilika da se stupi u vezu i postoje mogućnosti da bi se moglo izvještavati i o važnim i hitnim opažanjima.

Kako situacija na području ovog sektora još uvijek nije stabilna, a predstoji mogućnost malo življeg prometa između Visa i kopna posredstvom, kao jedne relejne stanice, ovih otoka, bilo bi potrebno da se blagovremeno obavještava ovaj štab o svim predstojećim putovanjima brodova sa juga u pravcu otoka na području ovog sektora. Na taj način može se unaprijed javiti tim brodovima u koju luku bi bilo najbolje da uplove.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar
s. otsutan

Komandant
M[4] *Ikica*

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 25/3, k. 2021.

2 Obnosi se na snage 114. lovačke i 264. pješadijske divizije angažirane u operaciji »Delphin«_ Vid, dok. br. 71, napomenu 2.

3 Riječ je o Prvom i Drugom i Drugom bataljonu iz sastava Otočkog NOP odreda Trećeg pomorskog obalskog sektora.

4 Mladen

BROJ 102

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NO BRIGADE OD 3. PROSINCA 1943. ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE NOVJ O PREBACIVANJU BRIGADE NA BRAČ I PONOVNOM VRAĆANJU NA TROGIRSKI SEKTOR[1]

ŠTAB
IX N. O. Brigade
3. XII. 1943. g.
Položaj

ŠTABU XX DIVIZIJE N. O. V. J.

Dostavljamo vam 15-o dnevni izvještaj o vojnom radu i operacijama ove brigade od 17-30. XI t. g.

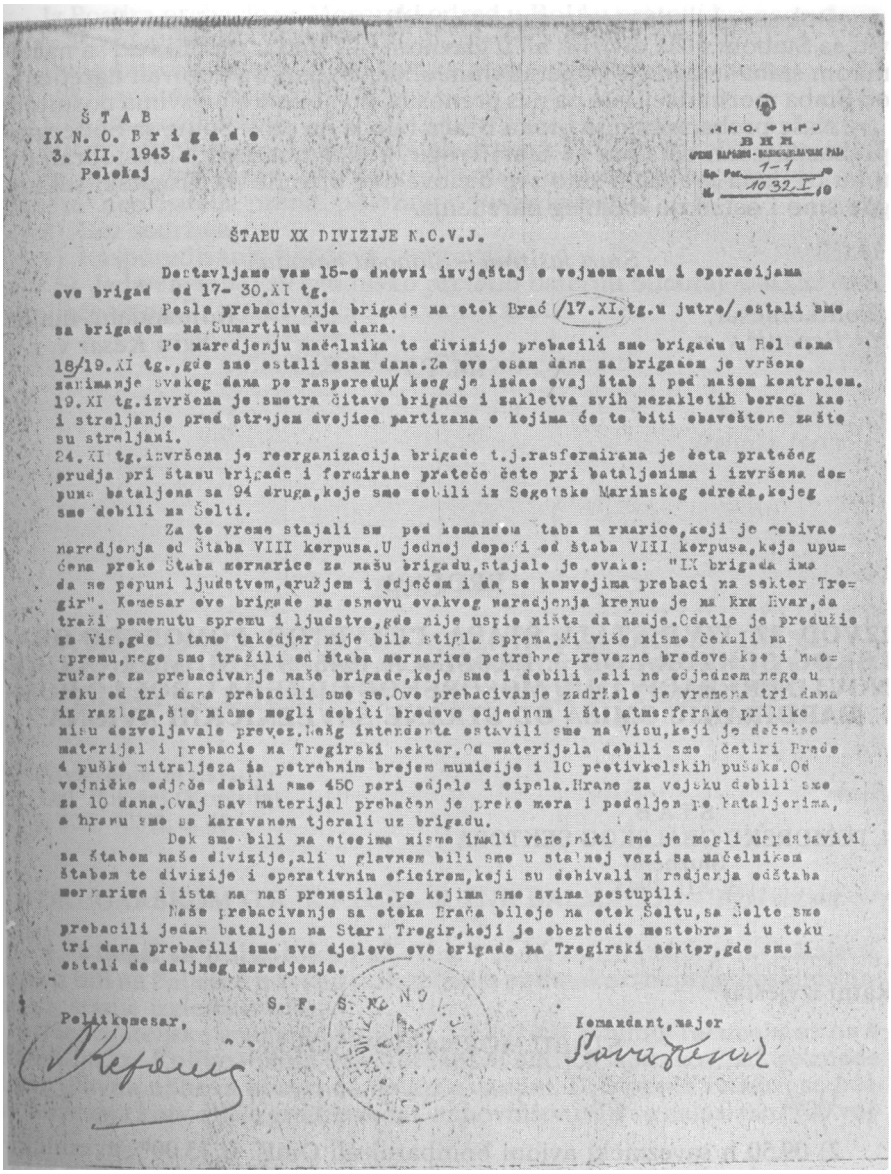
Posle prebacivanja brigade na otok Brač (17. XI. tg u jutro), ostali smo sa brigadom na Sumartinu dva dana.

Po naređenju načelnika te divizije prebacili smo brigadu u Bol dana 18/19. XI. tg., gde smo ostali osam dana. Za ovo osam dana sa brigadom je vršeno zanimanje svakog dana po rasporedu kojeg je izdao ovaj štab i pod našom kontrolom. 19. XI tg. izvršena je smotra čitave brigade i zakletva svih nezakletih boraca kao i streljanje pred strojem dvojice partizana o kojima će te biti obavešteni zašto su streljani.

24. XI tg. izvršena je reorganizacija brigade t.j. rasformirana je četa pratećeg oruđa pri štabu brigade i formirane prateće čete pri bataljonima i izvršena dopuna bataljona sa 94 druga, koje smo dobili iz Segetsko-Marinskog odreda, kojeg smo dobili na Šolti.

Za to vreme stajali smo pod komandom Štaba mornarice, koji je dobivao naređenja od Štaba VIII Korpusa. U jednoj depeši od Štaba VIII korpusa, koja je upućena preko Štaba mornarice za našu brigadu, stajalo je ovako: »IX brigada ima da se popuni ljudstvom, oružjem i odjećom i da se konvojima prebaci na sektor Trogir«. Komesar ove brigade na osnovu ovakvog naređenja krenuo je na Hvar, da traži pomenutu spremu i ljudstvo, gde nije uspio ništa da nađe. Odatle je produžio za Vis, gde i tamo također nije bila stigla sprema. Mi više nismo čekali na spremu, nego smo tražili od Štaba mornarice potrebne prevozne brodove kao i naoružane za prebacivanje naše brigade, koje smo i dobili, ali ne odjednom nego u roku od tri dana prebacili smo se. Ovo prebacivanje zadržalo je vremena tri dana iz razloga, što nismo mogli dobiti brodove odjednom i što atmosferske prilike nisu dozvoljavale prevoz. Našeg intendanta ostavili smo na Visu, koji je dočekao materijal i prebacio na Trogirski sektor. Od materijala dobili smo četiri Brede, 4 puško mitraljeza sa potrebnim brojem municije i 10 protivkolskih pušaka. Od vojničke odjeće dobili smo 450 pari odjela i cipela. Hrane za vojsku dobili smo za 10 dana. Ovaj sav materijal prebačen je preko mora i podeljen po bataljonima, a hranu smo sa karavanom tjerali uz brigadu.

1 Orignal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/1, k. 1032 I.

Š T A B
IX N. O. B r i g a d e
3. XII. 1943 g.
Polokaj

ŠTABU XX DIVIZIJE N.O.V.J.

Dostavljamo vam 15-o dnevni izvještaj o vojnom radu i operacijama ove brigad od 17- 30.XI tg.

Poslo prebacivanja brigade na otok Brač /17.XI.tg.u jutro/,ostali smo sa brigadom na Sumartinu dva dana.

Po naredjenju načelnika te divizije prebacili smo brigadu u Pel dana 18/19.XI tg.,gdje smo ostali osam dana.Za ove osam dana sa brigadom je vršeno zanimanje svakog dana po rasporedu/ koeg je izdao ovaj štab i pod našom kontrolom. 19.XI tg.izvršena je smotra čitave brigade i zakletva svih nezakletih boraca kao i streljanje pred strojem dvojice partizana o kojima će te biti obaveštene zašto su streljani.

24.XI tg.izvršena je reorganizacija brigade t.j.rasformirana je četa pratećeg prudja pri štasu brigade i formirane prateće čete pri bataljonima i izvršena dopuna bataljona sa 94 druga,koje smo dobili iz Segetske Marinskog odreda,kojeg smo dobili na Šolti.

Za to vreme stajali su pod komandom štaba mornarice,koji je dobivao naredjenja od Štaba VIII korpusa.U jednoj depeši od štaba VIII korpusa,koje upućena preko Štaba mornarice za našu brigadu,stajalo je ovako: "IX brigada ima da se popuni ljudstvom,oružjem i odjećom i da se konvojima prebaci na sektor Tregir". Komesar ove brigade na osnovu ovakvog naredjenja krenuo je na Krk Hvar,da traži pomenutu spremu i ljudstvo,gdje nije uspio ništa da nadje.Odatle je produžio na Vis,gdje i tamo također nije bila stigla sprema.Mi više nismo čekali na spremu,nego smo tražili od štaba mornarice potrebne prevozne brodove kao i mornarare za prebacivanje naše brigade,koje smo i dobili ,ali ne odjednom nego u roku od tri dana prebacili smo se.Ove prebacivanje zadržale je vremena tri dana iz razloga,što nismo mogli dobiti brodove odjednom i što atmosferske prilike nisu dozvoljavale prevez.Naš intendant ostavili smo na Visu,koji je dočekao materijel i prebacio na Tregirski sektor.Od materijela dobili smo četiri Breda 4 puške mitraljeza sa potrebnim brojem municije i 10 protivkolskih pušaka.Od vojničke odjeće dobili smo 450 pari odjela i cipela.Hrane za vojsku dobili smo za 10 dana.Ovaj sav materijal prebačen je preko mora i podeljen po bataljonima, a hranu smo se karavanom tjerali uz brigadu.

Dok smo bili na otocima nismo imali veze,niti smo je mogli uspostaviti sa štabom naše divizije,ali u glavnom bili smo u stalnoj vezi sa načelnikom štabom te divizije i operativnim oficirom,koji su dobivali naredjenja štaba mornarice i ista na nas prenosila,po kojima smo svima postupili.

Naše prebacivanje sa otoka Brača bilo je na otok Šoltu,sa Šolte smo prebacili jedan bataljon na Stari Tregir,koji je obezbedio mostobran i u toku tri dana prebacili smo sve djelove ove brigade na Tregirski sektor,gdje smo i ostali do daljnog naredjenja.

Politkomesar, S. F. S. R. J. Komandant,major

Dok smo bili na otocima nismo imali veze, niti smo je mogli uspostaviti sa Štabom naše divizije, ali u glavnom bili smo u stalnoj vezi sa načelnik9m štaba te divizije i operativnim oficirom, koji su dobivali naređenja od Štaba mornarice i ista na nas prenosila, po kojima smo svima postupili.

Naše prebacivanje sa otoka Brača bilo je na otok Šoltu, sa Šolte smo prebacili jedan bataljon na Stari Trogir, koji je obezbedio mostobran i u toku tri dana prebacili smo sve djelove ove brigade na Trogirski sektor, gde smo i ostali do daljnjeg naređenja.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar,
N.[2] *Repanić* v. r.

Komandant, major
Sava Kesar v. r.

(M. P.)

BROJ 103

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 3. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O PREBACIVANJU MOSORSKOG ODREDA U BOL I O BOMBARDIRANJU OMIŠA OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

ŠTAB
4. POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
Službeno
3. XII. 1943.

Ratni izvještaj

ŠTABU MORNARICE NOVJ

1) •/•

2) 09.50 h savezнички avioni bombardirali Omiš. U 15.00[h] savezнички avioni bombardirali i mitraljirali Divulje i Drvenik.[2] Broj aviona: 25, u više grupa. Sudeći po velikom dimu u Divuljama, pogođeni su neki rezervoari pogonskog materijala.

2 Nikola

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 29/3, k. 2021.

2 Vidi dok. br. 286.

Iz Postira prebacio se Mosorski odred u Bol,[3] u pratnji dva naoružana broda Bračke flotile.

Dvije savezničke mot. torpiljarske preko noći bile u Supetru.

NB/7 u Stomorskoj.

NB/6 u Poviju.

NB/5 (»Biokovac«) i »Kornat« na škveru. Flotile - nepromijenjeno.

Sa Šolte pokušano prebacivanje 60 drugova[4] na kopno, ali radi pokreta[5] neprijatelja prema položaju obustavljeno.

3) Bez sadržaja.

4) Raspoređivanje brodova i materijala.

5) Jedan avion u 19 sati nisko preletio bateriju Sućuraj. U 03.52 sata primijećene na Drveniku bijele i crvene rakete.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Nač. Štaba
Rebula Ivo v. r.

BROJ 104

IZVJEŠTAJ GLAVNOG POVJERENIKA ZA OKRUG JUŽNE DALMACIJE OD 3. PROSINCA 1943. ORKUŽNOM KOMITETU KPH ZA JUŽNU DALMACIJU O SITUACIJI NA PELJEŠCU[1]

Gl. Povjerenik za okružje
Juž. Dal. Položaj (Korčula)
3. XII. 43. Broj 48.

DRUGARSKOM O.K. K.P.H. ZA JUŽNU DALMACIJU -*Položaj*

1. Vijesti sa poluotoka Pelješca. Prema opisu naših obavještajaca, koji su bili na Pelješcu u svrhu prikupljanja podataka o neprijateljskim snagama, stanje izgleda ovako:

Neprijateljske snage na Pelješcu, isključivši Janjinu, računaju se na 4 do 5 hiljada.[2] Koliko ih ima u samoj Janjini nije još ispitano. Ipak se znade da se glavna njihova komanda nalazi u Janjini. U Trsteniku nalazi se bolnica i hrana koju dijele građanskom stanovništvu. Tu se nalazi oko 100 voj-

3 Vidi dok. br. 105 i 186.

4 Radi se o organima narodne vlasti sa područja sjeverne i srednje Dalmacije koji su pod pritiskom njemačke operacije »Delphin« (vidi dok. br. 71, napomenu 2) i operacije »Heitish« (vidi dok. br. 22, napomenu 4) prešli na otoke, a potom se sakupili na Šolti radi prebacivanja na kopno. Prebacivanje je izvršeno tek poslije tri bezuspješna pokušaja.

, 9 'zv°đenju njemačke operacije »Heifisch II« radi zauzimanja otoka Šolte vidi dok. br. 275, 276, 279, 291, 294, 295, 297, 304, 375 i 376.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, **reg. br. 11/3,** k. 1895-2.

2 Tada su se na Pelješcu nalazili 750. puk 118. lovačke divizije i dijelovi 7. art. puka.

nika. U Žuljani ima oko 20 vojnika. U Potomju i Pijavičini nema vojnika, ali svaki dan obilaze ta sela patrole. Iz Potomja uzimlju sijeno i vino. U Kuni ima ih oko 50, a stanuju u samostanu. U selu Prizdrini stalno boravi oko 50 vojnika. U Zakotorcu oko 100 sa jednim oficirom. U selu Oskorušno stalno borave, međutim njihov broj nije poznat. U Košarnom Dolu ima jedna četa pri kojoj je fratar padre Celestin. U Podobuću boravi stalno 7 vojnika. U Borju nema nikoga. U Postupju ima mnogo vojnika, ali tačan broj nije ispitan. U Orebiću se nalazi jedna četa artiljeraca.

Po glavnom putu ne viđaju se već sav saobraćaj vrše gornjim putem. U selu Gornja Vrućica nalazi se komanda. Kažu da ih ima mnogo, samo točan broj se nezna. Također u Dubi i Lovištu ima ih mnogo.

U neprijateljskoj vojsci nalaze se Banaćani, Rumunji, Slovenci, Poljaci i Talijani. Ovi posljednji upotrebljeni su u komori i kao radna snaga. Talijani, Poljaci i neki Slovenci otvoreno govore pred narodom protiv Njemaca. Sa narodom ne postupaju slabo. Djelili su narodu 25 kg. pšenice po osobi. Pučanstvo sa Orebića evakuisali su u pozadinu, po selima Župe Pelješke. Naši muškarci koji su ostali tamo kriju se po šumama pred Njemcima. Narod priča da su prvih dana gonili u nepoznatom pravcu čitave karavane mrtvih. Priznaju da ih je mnogo izginulo na Pelješcu i da nigdje nisu imali žešće borbe sa partizanima. Jedan oficir"rekao je da će napraviti invaziju na otok Korčulu,[3] ali da mu se ne žuri i da čeka dok budu vedrije noći.

Od naroda oduzimlju robu, vino, hranu, rakiju, poljski alat i uopće pljačkaju sve što im treba. Hranu i ostali materijal većinom dovode iz Dubrovnika u Trstenik. Po čukama Čučin, Rota, Sv. Juraj, Sv. Ana i ostalim vrhovima nemaju vojske. Sva se njihova vojska nalazi uz obalu. Naš narod koji je ostao na Pelješcu živi u velikom strahu. Izgleda da još nema onih koji su se sa neprijateljem sprijateljili, osim padre Celestina koji je zajedno s njima u Košarnom Dolu. Nezna se da li je on sa njima pošao dobrovoljno ili su ga odveli silom budući da zna njemački jezik.

U Orebiću dr. Milenko Franasović je u njihovoj službi i potpisuje narodu propusnice.

Naša su tri druga još uvijek ostala na Pelješcu da prikupe detaljnije podatke te će nam ih u najskorije vrijeme dostaviti.

II. **Savezнички avioni nad Pelješcom.**

Dana 2. XII. o. mj. između 9 i 10 sati ujutro kružili su savezнички avioni iznad poluotoka Pelješca. Naš izvjestitelj javlja nam da ih je bilo 14. Nisu međutim, poduzimali nikakve akcije.

Oko podneva opet su opaženi savezнички avioni kako izviđaju teren od Orebića do Trstenika. Neki je od savezничkih aviona bacio jednu bombu iz dosta velike visine koja je zatim pala na brdo iznad sela Radešića. Neposredno poslije toga srušio se je jedan od savezничkih aviona i pao na zemlju u predjelu između sela Podvlaščice i Đurđević-sela. Čula se je detonacija i vidio se je veliki gusti dim koji se je zapažao oko 1/2 sata.

Jednomu je od aviatičara uspjelo da na vrijeme skoči iz aviona padobranom u more između malih otočića Sestrice i Gojaka.[4]

3 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.
4 Vidi dok. br. 192, napomenu 12.

Savezнички avioni bacili su još svega dvije bombe, koje su pale oko sela Donja Vrućica, a zatim su malo kružili nad drugom koji je plivao u moru i proslijedili u pravcu Italije.

Sa naše strane odaslan je motorni čamac sa zadatkom da spasi aviatičara. Neprijatelj je odmah otvorio vatru na naš brod iz dva pravca i to: iz Orebića i Postupa. Usprkos svemu tome naši su mornari stigli do otočića Gojaka i tu ukrcali aviatičara, koji je već bio preplivao do rečnog otočića i vratili se natrag u Lumbardu. Kad je neprijatelj opazio da se motor vraća otvori je topovsku paljbu. Motor je ipak uspio stići u luku. Međutim Prigodom iskrcavanja pala je jedna granata u neposrednoj blizini, te su dva naša druga teško ranjena. Istovremeno ranjena je i jedna žena koja se je nalazila na prozoru svoje kuće. Neprijatelj je i dalje tukao mjesto gdje se je motor zaustavio. Granate su padale u more i uz kuće.

Spašeni avijatičar je Amerikanac Louis Frank ST. LT., A. C. O. - 666915 star 23 godine. Naš je obavještajac razgovarao s njim francuskim jezikom i doznao da je u aparatu bio s njim još jedan njegov drug, koji se je skupa s aparatom srušio. Aviatičar je izjavio, da su imali zadatak izviđanje obale poluotoka Pelješca kao i neretvanskog kanala, te bombardiranje neprijateljskih brodova u koliko ih opaze. Dalje je rekao, da se [u] njegovoj eskadrili nalazi jedan ruski i jedan čehoslovački pilot. Izrazio je svoje žaljenje što su dva druga stradala da ga spase.

Na kući, u kojoj su se bili sklonili, pala je granata, ali srećom nije nitko nastradao, osim motoriste koji je lakše ogreben po licu.

Mladi aviatičar rekao je našem izvjestitelju da u Italiji ima oko 1700 savezničkih aviona, te mu je ujedno darovao njegov ručni sat kao uspomenu.

Oko 6 sati poslije podne krenuo je mladi Amerikanac u pratnji naših boraca u Komandu brigade.

III. Neprijateljska granata pogodila Štab bataljona.

2. XII. t. mj. poslije podne jedna je granata pogodila krov Mornarske škole u Korčuli, gdje je Štab II. Bataljona[5] i ranila 3 osobe, t.j. lakše komandanta bataljona i jednu drugaricu, a teže političkog komesara.

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za Glavnog povjerenika:
Dimić v. r.

(M. P.)

dok br^67r°^atn0 drugog bataljona Odreda Petog pomorsko-obalskog sektora. Vidi

BROJ 105

IZVJEŠTAJ KOMANDE ŠOLTANSKE FLOTILE OD 4. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O PREBACIVANJU MOSORSKOG ODREDA[1]

KOMANDA ŠOLTANSKE FLOTE
STOMORSKA
(M. P.)[2]

Drugarskom

ŠTABU MORNARICE

Hvar

Upućena Vam šifrirana depeša dostavlja se:

Sav odred[3] nije prispio usljed ružnog vremena i pometanja znakova od straža na Braču. Na nekim položajima bili su drugi znakovi i nastala je pucnjava - tri broda sa vojskom i jedan patrolni leut zadržani su. Povest o tome računa. Večeras je nemoguće prebacivanje iz razloga gore navedenog a i radi toga što nemamo bržih i jakih brodova sa kojima bi mogli prebaciti [veći] broj drugova u što kraćem vremenu. Stoga, ukazuje se potreba da nam pošaljete brodove brzine ne ispod osam milja za prebaciti 600 drugova koji se sada nalaze ovdje na Šolti i brodove za koje se nadamo da će stići. Sutra na večer, ukoliko popusti vrijeme i ukoliko veza donese točne podatke, krenuli bismo sa trupama. Zato bi trebalo da se gore zatraženi brodovi nađu u Rogaču do sedam (7) sati na večer, odakle će proslijediti u luku gdje im se označi veza.

POTPIS:
Štab Mosorskog odreda

Dosadanje prebacivanje drugova vršeno je pomoću N/B »Ivana«, »Enare«, »Kornata« i »Jadrana«, te je uspjeh bio odličan, dok sa ovim brodovima kao na pr. »Biokovo«, »Gundulić«, »Pravedan« iskrcanje je bilo isto dobro, ali povratak tim brodovima je bio težak usljed male snage motora, te smo bili prisiljeni da teglimo m/j »Gundulić« protiv jakog juga. Ali kako je bilo mora, konop je pukao, te je bilo nemoguće ponovno ga tegliti. Isti brod je po našim direktivama digao jedra, te se sa njima pomogao i uspio doći do Maslinice u osam (8) sati u jutro. Druge noći, kada su bili »Pravedan« i »Biokovo«, isto je bilo jakog juga, kiše i jaka tama, tako da uopće nijesmo mogli biti jedan drugom u vidiku. Teglenje je bilo nemoguće, te smo mi kružili sa N/B »Enarom« oko njih i kada su se već udaljili od opasnog položaja, napustili smo ih, te smo prosljedili put u luku Nečujam, a oni su uzduž Šolte prosljedili u svoju bazu.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 30/3, k. 2021.

2 Okrugli pečat: Komanda Šoltanske flotile.

3 Odnosi se na Mosorski NOP odred, koji je 5/6. prosinca 1943. god. prebačen na kopno kod Rogoznice i Segeta (vidi dok. br. 103 i 185 - depešu 280).

Iz gore navedenog vidi se da se brodovi malih brzina na tako otvorenom moru izlažu opasnosti. Da bi se izbjeglo tomu, potrebno je da se ovdje upotrebljavaju brzi brodovi, a ovi da se upotrebljavaju za saobraćaj u oslobođenom teritoriju.

U prilogu Vam dostavljam: šifre koje sam primio a koje Vi kažete da ne vrijede, izvještaj o bombardovanju uvale Nečujam, izvještaj o otoku Drveniku preko veze prepisano u Štabu IV Bataljona XII Brigade.[4]

Sa drugarskim borbenim pozdravom

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Stomorska 4/XII-1943. god.

Komandant:
Vidan[5] v. r.

(M. P.)

BROJ 106

ZAPISNIK SA SASTANKA KOTARSKOG KOMITETA KPH ŠIBENIK ODRŽANOG 4. PROSINCA 1943. GODINE[1]

ZAPISNIK

Sastanka K.K. KP.H. Šibenik održan 4/XII. 43. u prisustvu sviju članova druga Montora,[2] Ace[3] i drugarice Iskre,[4] a na istom je pisustvovao drug Brico[5] član O. K.[6] Sastanak je bio sa slijedećim dnevnim redom:

1. Politička situacija vanjsko unutrašnja.
2. Organizaciono stanje.
3. Proširenje K. K. Partija.
4. Šta se napravilo od prošlog do ovog sastanka.
5. Budući rad, mobilizacija sa pozivima uz pomoć vojske.
6. Rušenje komunikacije Jelinjak.
7. Pokupiti tačan broj hrane na ovom kotaru.

[...]

9. Eventualnije.

Po prvoj tački iznaša drug Montori političku situaciju u svijetu našto se razvila diskusija, te se prelazi na pol. situaciju kod nas u zemlji, te smo prešli na situaciju samog kotara sa diskusijom gdje se pretresalo i naj-

4 Dvadesetšeste divizije. Ovaj bataljon nalazio se na otoku Šolti čiju je obranu organi**zirao sa dvije čete** Bračko-šoltanskog NOP odreda (vidi dok. br. 46, 47, 60 i 84).

5 Petar Vidan

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Gradskom muzeju Šibenik, neregistrirano.
2 Jere Parat-Montori
3 i 7 Aco Milutin
4 Iskra Supe
5 Milan Turkalj-Brico
6 Okružnog komiteta KPH Šibenik.

manje zaselce ovog kotara. Općina Dubrava-Danilo stanje se popravlja na onim sektorima gdje manje dolaze četnici i ustaše, te je omogućen rad našim terenskim radnicima u Dubravi, Brinju, Donjem polju, Krapnju i ovo zadnje vrijeme u Zablaću.

Na sektoru Konjevrate stanje nije najbolje, jer po istom četnici i ustaše dnevno pravu pljačku i vrše teror nad onim selima koja su dali ljudstvo u N. O. V. te prave hapšenja nad našim simpatizerima i nad N. O. O. Ali ipak se može računati da imamo naroda uz N. O. B. od 80-do 90% osim onih sela koja su nastrojena ustaški, a to su: Pokrovnik, Ostrogašica, Koprno, Podstrana, Mirlović, Ljubostinje, Gornje Sitno, Unešić, i 50% Radonić G. i Donji a sela koja su pravoslavna na istom sektoru na strani su četničkoj, jer su ih četnici mobilizovali 60-70, a tako isto su probali ustaše da dadu oružje onim selima koja su katolička pod parolom da će se sa otim oružjem braniti od četnika, ali im nije do danas uspilo jer su drugovi predusreli u dokazivanju što bi značilo kada bi primili oružje i t. d.

Općina Primošten-Rogoznica na istoj nema naročitih promjena jedino što je ista opljačkana 90% i narod je izložen velikoj bjedi, a ima pojava pete kolone koja se još nije otkrila, a ista nema utjecaja u masma.

Općina Zlarin, na samome Zlarinu se osjeća jaka ekonomska kriza; masa i dalje stoji jaka i nepokolebljiva uz naš N. O. B. na koju se može da računa 90%, a tako isto na otoku Zirje i Kaprije, i ako su Zirje doživjeli veliku pljačku: vina, ulja, rakije, stoke i svakog drugog raznog seljačkog materijala.

Za Prvić Luka i P. Šepurina o tome još nemamo tačan pregled jer nismo sa istima u vezi radi okupatora i domaćih im četnika koji teroriziraju narod.

Po drugoj tački dnevnog reda dostaviti ćemo vam u posebnom papiru, a jedino možemo da dostavimo rad pojedinih članova K. P. Općinski K. K. P. H. Dubrava-Danilo bio je počeo slabije raditi po svim pitanjima radi tog što se nije sastao u 18 dana ni jedan put, te kada je došao drug Aco sa drugom Bricom na sastanak Opć. K. i do osam dana je opet prisustvovao sastanku drug Montori otkrivale su im se greške i nedostaci što su drugovi priznali. U samom radu svi su drugovi aktivni i odani jedino što se ne snalaze u svim pitanjima sami, a drug Zvonko se previše zadržaje u samoj Dubravi radi toga što isti se počeo povezivati uz curu što mu se je ukazalo te je priznao i danas radi onako kako to mora svaki pravi član K. P. Partijska jedinica Bilice-Konjevrate drugovi su svi zaduženi po datim zadacima te svijesno izvršavaju svoje dužnosti, i ako po teškim okolnostima rade.

Partijska jedinica Dubrava, drugovi rade prilično ali bi mogli i bolje, a to se odnosi na druga Vanjku S. K. O. J-ca koji se još nije razvio kako bi morao i što mu se više puta pomoglo i ukazalo, te je drug obećao daće unapred više dati od sebe i svoje ispravnosti popraviti. Partijska jdinica Krapanj-Jadrtovac radi, ali ne u onolikoj mjeri koliko bi imali, a krivnja je samog Opć. K. što ne obilaze istu, a novo primljeni su drugovi u istoj.

Partijska jedinica Rogoznica, javljala se uvjek ista pojava sa strane druga Jure koji posvećuje malo pažnje Partijskome radu i kao pretsjednik Op. N. O. O. ne daje pomoć mjesnim N. O. O. te još sajednom zgodom kada je drug Danko koji je u K. N. O. O. pošao da formira u općinske N. O. O. propagandno prosvjetni odsjek i tražio je druga omladinca i drugaricu koji su odgovorni za taj odjel, on mu je rekao da eto oni ne mogu već daje samo

drug omladinac i drugarica žena u tom odboru samo kao prestavnici; i oni nemaju sa tim ništa, što bi značilo da taj drug ne vodi računa o ničemu, što će se ukazati na prvom sastanku.

Drugarica Radoslava kada se povukla u nadiranju neprijatelja na ovaj teren se ista nije povratila sa otoka Brača, a koju smo pozvali već dva puta preko K. K. Brač, te smo mišljenja daje možda sama odredila ne doći radi toga što je bila tajnik N. O. O. u Rogoznici... Drug Nikola je zauzet u radu Opć. N. O. O. a isti je odan, jedino što nije dovoljno borben.

Partijska jedinica Primošten, drug Jerko sekretar iste dobar je i odan, ali nezna postaviti zadatke ostalim članovima, tako da drugarica Seka slabo daje od sebe, našto smo im mi ukazivali, a ostali članovi su odani i požrtvovani.

Partijska jedinica Zlarin, ista ima četiri člana sa drugom Osvetnikom, koji je odan i požrtvovan, te daje sve od sebe jedino što mu još fali teoretskog znanja, a za isto ima volju da uči; a drug Javor kojemu je više puta ukazan čitavi rad i dužnosti jednog partijca, ali isti ostaje uvjek na mrtvoj tački i ako se drug Osvetnik udalji sa ove općine drug Javor nezna da se snađe u nikakvom radu, a drug Rženik odan je i. t. d. jedino što drugarica Vanja se zadnje vrijeme pokolebala, jer je ista bila uhapšena i opet otpuštena na slobodu, te smo poslali druga Osvetnika na ovu općinu da stvar provjeri i da pomogne po svim organizacijama.

Po trećoj tački dnevnog reda za proširenje K. K. Partije uze se u obzir drug Osvetnik i drug Zvonko iz opć. K. Dubrava Danilo, te se pred njih postavljaju zadaci i potom će ih se primiti u ovaj K. K.

Po četvrtoj tački iznaša drug Montori što je napravio od prošlog sastanka: isti je pomogao organizovati proslavu Oktobarske Revolucije, te je odmah pošao do O. K. na kurs, iza njegovog dolaska na teren, obišao ie općinski K. Dubrava Danilo, partijsku jedinicu Dub. Dan., partijsku jedinicu Primošten i. t. d. a drug Aco je obišao 14. prošlog mj. opć. K. Dub. Dan. i partijske jedinice, sastanku opć. N. O. O. Prim. Rog., održao zbor u Krapnju sa drugom Osvetnikom sastanak Par. jedinice unutar Kot. N. 0. 0. i. t. d. a drugarica Iskra se sastala sa S.K.O.J.-em te je ista imala grešku u tome što nije dolazila na sastanke sa drugom Montorom ili Acom kada bi oni prisustvovali sastancima Part, jedinica što bi za istu mnogo značilo da se upozna sa drugovima i da bi ista mogla drugi put doći na sastanke, jedino ili 0. K. te da se na taj način može bolje uspostaviti, pa kada se [...]

Po petoj tački dnevnog reda stavi se pred K. K. budući rad i to: da dobijemo sa cjelog kotara tačan broj od oni koji se još nisu odazvali u N. 0. B. i to od 18-35 godina, tako da se mobiliše sve sposobno uz pomoć vojske, a mi ćemo do tog vremena napraviti pozive i u djeljenju poziva na zboru odmah uz pomoć vojske vršiti mobilizaciju.

Po šestoj tački se iznaša potreba najhitnija za rušiti komunikacije uzduž cjelog Jelinjka, tako da rad već teče po istom.

Sedma tačka za imati tačan pregled na ovom kotaru koliko se nalazi hrane, ulja, vina, smokava i. t. d. po čemu je drug Aco odmah postupio, i ima iznijeti u najkraćem roku.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

za K. K. K. P. H. Šibenik.
Aco,[7] v. r.

BROJ 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE BRIGADE OD 5. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA NA PRAVCU STUDENCI-ARŽANO[1]

S T A B
IV DALM. BRIGADE
5/XII. 43 u 8,30[h]

ŠTABU VIII KORPUSA

Neprijatelj je juče u 6[h] napao[2] položaje naših snaga na Kobiliću (k. 755), Jelinku (k. 862) i Crnovru (k. 905). Glavnina neprijatelja išla je komunikacijom, a lijeva pobočnica kretala se pravcem Vir-Kobilić-Zagorje. Naše snage poslije borbe od 2-3[h] povukle su se na Livački Brijeg, Gradina, Debelo Brdo (k. 1059). Runjava (k. 866), M. Kitica (k. 866) i Kukavica (k. 974). Sa ovih položaja naši bataljoni dali su žilav otpor[3] i kasnije povuklo se naše lijevo krilo do u visinu Mesihovine. Ovo povlačenje uslijedilo je oko 16[h]. Jačina neprijatelja na ovom sektoru bila je oko 1500 vojnika.

Također u označeno vrijeme, tj. nešto kasnije, neprijatelj je napao položaje našeg II i III bat. na Orlovači (k. 776), Stražbenici (k. 842), kao i Vilinoj Glavici. Svi ovi položaji su na i oko komunikacije Studenci-Aržano. Neprijatelj nije uspio ovladati ovim položajima sve do 13[h] kada su se pojavili neprijateljski tenkovi za leđima u Aržano a koji su došli od pravca Tijarice (vjerovatno Provo-Dobranje-Aržano). Jedna četa koja je bila u Aržanu otvorila je vatru na tenkove i blindirane automobile i zadržala ih, tj. izazvala ih toliko koliko su se naše snage povukle sa Orlovače i Stražbenice na položaje između Dudića i Male Vinice, Pasića i Velike Gomile. Jedna četa III bat. Prebacila se poslije tenkova u pravcu Tijarice i sinoć do mraka nije sa njom uhvaćena veza. Oko 14[h] mehanizovane jedinice krenule su u pravcu Prisike-Bukove Gore i došle u Korito, gdje je bila naša intendantura i sanitet i iznenada ih napale, tako da nam je nanijeta velika materijalna šteta, dok se ljudstvo u većini spasilo a imamo i gubitaka. Poslije pola saata tenkovi i blindirani automobili su se povratili u Aržano, gdje su naše jedinice vodile borbu sa pješadijom. Neprijatelj je zanoćio u Aržanu i M. Vinici a na lijevom krilu ispod Mesihovine. Kad smo saznali o slučaju intendanture i saniteta, sinoć u 21[h] uputili smo naš 1 bat. iz Roškog Polja u s. Korito da izvidi i ispita situaciju na tom sektoru i da prikupi razbijene dijelove, kao i stoku i namirnice i da sve to prebaci u pravcu Stipanića a sa bataljonom da zauzme položaj na M. Vjetrenjaku i Kolinovcu (k. 1355) - to je zapadno od s. Stipanići. Raspored ostalih bataljona je sljedeći: IV bat. na liniji Debelo Brdo-Vojkovići-Mesihovina, II bat. povrh V. Vinice i Rožnjače, dok III bat.: Prisika-Mijakovo Polje. Ovi bataljoni su u čvrstoj vezi ali su ipak razvučeni. Barikade se nastavljaju a

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 28/5, k. 516.

2 Neprijatelj je radi zauzimanja slobodne teritorije sa gradovima Livno, Duvno i uništenja glavnine snaga Osmog korpusa NOVJ, a potom prodora u dolinu rijeke Vrbasa, poduzeo 4. prosinca 1943. god. operaciju pod nazivom »Ziethen«, Vidi dok. br. 78,107,109,111,112, 113,115, 118,120,124,144,149,151,159,160,186, 187, 190, 191,257,277,278,281,287,288, 289, 298, 302, 305, 324, 328, 332, 346, 358 i 374.

3 O toj borbi vidi još dok. br. 186 i 190.

već jednom stavljene očišćene su, dok. smo mi bili na sektoru Roško Polje-Vojkovići-Zagorje-Jelinak-Crnovro.

Neprijatelj je imao u toku jučerašnjeg dana osjetne gubitke i po prikupljenim podacima imao je oko 15 mrtvih i 20 zarobljenih. Naši gubici su još nepoznati zbog toga što imamo odvojenih dijelova.

Politkomesar,
Josip Gizdić **v. r.**

Knt. **major**
Dukljan Vukotić **v. r.**

BROJ 108

NAREDBA BR. 10 ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 6. PROSINCA 1943. O FORMIRANJU ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA[1]

NAREDBA Broj 10

Štaba XIX Sjevero-Dalmatinske divizije za dan 6. XII. 1943. g.

U vezi naređenja Štaba VIII Korpusa izvršiće se sledeće izmjene:

I. FORMIRANJE NOVIH JEDINICA:

Na sektoru Sjeverne Dalmacije formiran je Štab Grupe Odreda, koji će nositi naslov: Stab Grupe Sjevero-dalmatinskih Odreda.

Pod komandu ovoga Štaba podpadaju Kninski, Sjevero-Dalmatinski, Zadarski i Sjevero-otočki Odred.

II. IMENOVANJA:

Za komandanta Grupe Sjevero-Dalmatinskih Odreda imenuje se drug TOMICA POPOVIĆ, dosadanji načelnik XIX Divizije.

Za komesara Grupe Štaba Sjevero-Dalmatinskih Odreda imenuje se drug SAVO DOPUĐA, dosadašnji komesar II. Brigade XIX Divizije.[2]

Komandant i komesar predložiće Štabu VIII Korpusa ostale članove za popunu ovoga Štaba.

Ova naredba stupa na snagu odmah.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9-2/1, k. 529.

2 Na putu za Štab Grupe ubijen je 17. prosinca 1943. god. od četnika. Dužnost komesara vršio je Slavko Jelić, obavještajni oficir do dolaska Milana Munižabe za komesara Grupe. Vidi dok. br. 117, 158 i 173.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
si. ot.

Komandant - potpukovnik
Kuprešanin[3] v. r.

(M. P.)

Dostavljeno

Na znanje:
Štabu VIII Korpusa
Na postupak:
Štabu Kninskog, Sjevero-Dalmatinskog,
Zadar, i Sjevero-otočkog Odreda.

BROJ 109

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ OD 7. PROSINCA 1943. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKE POSADE OKO DUVNA[1]

ŠTAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZ. NOVJ
Broj 367
7. decembra 1943.
u 14 časova

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

1. Od vas još nismo dobili izvještaj o sinoćnoj akciji i o sadašnjoj situaciji na Duvanjskom sektoru.[2] Pošaljite ga odmah.

2. Na vašoj telefonskoj stanici neka uvek bude jedan od članova štaba.

3. Još nemamo tačan izvještaj o jačini i sastavu neprijateljske kolone koja je sinoć ušla u Livno.[3] No, izgleda daje to manja grupa četnika i milicije, potpomognuta sa nešto tenkova i kamiona. Ova kolona došla je od [Bos.] Grahova. Međutim, posle njihovog prolaska, jedinice XIX Dalmatinske divizije ušle su u Grahovo, gde su zaplenile jedan nemački kamion sa municijom.[4]

4. Jedinice IX Dalmatinske divizije prikupljaju se na komunikaciji između Livna i Glamoča.[5] Traženo je da drže pod kontrolom Livanjsko Polje sa severa i da budu aktivne prema Livnu.

3 Milan

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 22/6, k. 706A.

2 U toku je bilo izvođenje njemačke operacije »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu

3 Vidi dok. br. 302, 314, i 374.

4 Vidi dok. br. 133 i 302.

5 Vidi dok. br. 143, 186 i 190.

5. Naša III Proleterska brigada nalazi se prema Livnu, sa tri bataljona u visini Borove Glave. Ostala tri bataljona ove brigade postavljena su duž ceste po dubini: s. Galičić, s. Podkula i s. D. Malovan.

Bataljoni III Brigade iz prednje linije uputiće grupu diverzanata na komunikaciju Karlov Han-Livno, na komunikaciju Karlov Han-Duvno, ispitaće situaciju kod Livna, pa potom u sadejstvu sa IX Dalmatinskom divizijom preduzeće ofanzivne operacije na Livanljskom sektoru.

Bataljoni III Brigade koji su postavljeni po dubini kontrolišu pravce prema Vučipolju i preko Kovač Planine (u s. Mokronoge stalno se nalazi jedna njihova četa).

6. U cilju boljeg i ekonomičnijeg izvršenja našeg zadatka, potrebno je da ofanzivnim akcijama dejstvujemo na neprijateljske posade i veze sa pozadinom, iskorišćavajući sadašnju situaciju kad neprijatelj nema ni dovoljne snage ni dovoljne stabilnosti na sadašnjim isturenim pravcima.

Uputite jednu jaču grupu (do dve čete) sa minerskim odeljenjem koje će u toku ove noći, 7-8 o. m., izbiti na komunikaciju Duvno-Mesihovina, sa glavnim zadatkom rušenja mosta na r. Šujica kod s. Kovači. Ta grupa neka se vrati pravcem Borčani-Kongora-Mandino Selo, no na toj prostoriji može se zadržati, ako su povoljni uslovi, i nastaviti sa dejstvom na toj komunikaciji ugrožavajući neprijateljsku vezu koja tom komunikacijom vodi.

Za vreme dejstva ove grupe, a i ubuduće, stalno kontrolisati pravce koji vode zapadnim padinama Vran Planine.

Sa tri bataljona koja imate u prednjoj liniji stalno vršite nasilna izviđanja i pritisak ka Duvnu, pa inicijativno iskorišćavajte svaku mogućnost bilo za uništenje neprijateljskih posada na prostoriji Eminovo Selo, Duvno, Kolo, Podgaj, bilo u cilju uništenja cele te neprijateljske grupe, u kom slučaju možete upotrebiti i bataljone iz rezerve.

7. Vaš drugi protivkolski top postavljen je između s. Šujica i s. Gluščevine (kod bataljona »Garibaldi«).

8. Brdska baterija upućena je na vaš sektor kod s. Šimići za dejstvo na obe komunikacije. No, privremeno ona je pod vašom komandom te je za vaše ofanzivne operacije možete koristiti i samo za vaš sektor.

9. Vaš II bataljon izgleda da je tekuće smenjen i sinoć je - po jednom obaveštenju - bio u D. Vakufu. Mi smo mu poslali naređenje da odmah krene ovamo, a naredili smo i da se autočeta poveže sa njim i da mu stavi kamione na raspoloženje. Mi ćemo ga za sada u s. Stržanj (5 km severno od Šujice).

10. Bataljon »Garibaldi«, koji je u s. Gluščevine, treba da uvodite u akcije te da ga osposobite za borbu. U tom cilju već sada organizujte da po jedna četa Italijana bude na zadacima sa po jednim od vaših bataljona iz prednje linije. Od tako uzete čete Italijana kombinujte da po jedan njihov vod ide na zadatke (u borbu, izviđanje i si.) sa vašim jedinicama. Cete uzimati naizmenično, tako da bataljon kao Celina ostaje na sopstvenom zadatku. Uporedo sa ovim i što pre popunite bataljon »Garibaldi« sa predviđenim rukovodiocima i ljudstvom iz vaše brigade.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komandant
potpukovnik,

BROJ 110

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITKOMESARA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 7. PROSINCA 1943. ZAMJENIKU POLITKOMESARA MORNARICE NOVJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE SEKTORA[1]

Drugu

ZAMJENIKU POLITKOMESARA ŠTABA MORNARICE NOVJ

i drugarskom

OBLASNOM KOMITETU K. P. H.

Dostavlja se izvještaj o partijskoj organizaciji Štaba IV Pomorsko-obalskog sektora. Štab sektora se sastoji od: Štaba, Dopunske čete, 2 odreda, artiljerije, radionice, 5 naoružanih flotilja, 3 naoružana broda, lučkih kapetanija i zastupstava, i mobilisanih brodova. O svakoj jedinici, kako slijedi, dat ću podatke i to:

1) Štab sektora

Štab sektora sačinjava:	
Uži štab	6 članova
Sekcija za pom. saobr.	5 članova
Intendantura	4 člana
Tehnički otsjek	2 člana
Referent za artiljer.	1 član
Referent za signal.	1 član
Referent za sanitet	1 član
Ekonom	1 član
Telefonist	2 člana
Kuriri	5 članova
Motociklista	1 član
Kuvarice	2 člana
	Ukupno: 31 čanova

Dakle, brojno stanje Štaba iznosi 31 drug, od kojih je 12 drugova obuhvaćeno i to:

Partijaca:	4
Kandidata:	4
SKOJ:	4
	Ukupno: 12

U Štabu sektora formirana je partijska ćelija od 4 člana. […]

U pogledu političkog rada u ovom štabu nastojat ćemo svim silama i mogućnostima da zadovoljimo.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 5/759-762.

2) Dopunska četa P. O. S.

Pri ovom štabu postoji Dop. četa Štaba u kojoj se privremeno smješta ljudstvo koje se raspoređuje po potrebi samog štaba. U četi se povremeno održavaju politički i vojnički časovi.

3) Bračko-šoltanski odred

Brojno stanje ljudstva u ovom odredu iznosi 600-700 boraca. Od toga je obuhvaćeno ukupno 142 druga i to:

Partijaca:	49
Kandidata:	32
SKOJ:	61

Odred ima dva bataljona, a svaki bataljon 3 čete.

4) Hvarsko-viški odred

Brojno stanje ljudstva u ovom odredu iznosi 600-700 boraca. Od toga je obuhvaćeno 124 druga i to:

Partijaca:	45
Kandidata:	31
SKOJ:	48

Odred ima dva bataljona: I bataljon ima 3 čete, a II bataljon **4** čete.

Ljudstvo koje sačinjava odrede većim dijelom je starijih godišta i neprokušanih u borbi. Mlađi kadar također nije učestvovao u borbi ili vrlo malo. Sve ono što je bilo izgrađeno kako u vojničkom tako i u političkom pogledu otišlo je u brigade. Komandni kadar je ispunjen. Obzirom da su odredi na položajima rastureni, to je oteščan politički i vojnički rad u istima. Partijski kadar je vrlo mlad i neiskusan, te mu treba ukazati veliku pomoć kako politički tako i vojnički.

Bračko-šoltanski odred je nešto bolji od Hvarsko-viškog, pošto je i Štab odreda jači i mnogo je više radio među borcima, održavajući vojničke i političke sastanke u jedinicama, i što je prije formiran od Hvarsko-viškog odreda. Odrede većinom sačinjava ljudstvo sa otoka, koje [je] radi blizine kuća i familija nedovoljno disciplinirano. Da bi se podigao vojnički i politički nivo boraca u odredima, potrebno je organizovati bataljonske partijske konferencije, na čemu se već radi za održavanje istih.

U odredima ima veliki broj boraca sa slabom odjećom i obućom, kao dobar dio skroz bosih bez cipela, što mnogo utječe na disciplinu kod ljudstva. Borcima se na političkim časovima ukazuje na primjere naših starih boraca koji su se borili, a i sada se bore pod mnogo težim prilikama, Obzirom na odjeću i obuću, nego i oni. Ovo povoljno utječe na ljdustvo. U Ti r u ma su f°rmi ra ne partijske ćelije, kao i bataljonski komiteti (biroi). U štabovima odreda postoje ćelije.

j Brojno stanje po ćelijama i komandnog osoblja, kao i karakteristike, dobit ćete u sljedećem izvještaju.

5) Štab artiljerije:

Štab artiljerije ima 10 baterija sa 150-200 boraca, od kojih je obuhvaćeno 25 drugova i to:

Partijaca	12
Kandidata:	10
SKOJ:	5

Stanje u artiljeriji bilo je do sada vrlo loše i neorganizovano, što ukazuju posljednji događaj u Milni,[2] kao i nedostatak na bateriji Sućuraj. Obilaskom i boravkom u Štabu artiljerije formirana je jedna partijska ćelija u Štabu, druga od posada baterija Supetar-Sutivan, a treća od posade baterije Sumartin. U najskorije vrijeme organizovat će se ćelija na bateriji u Milni.

Na bateriji Sućuraj smijenjen je komandir, pošto nije zadovoljavao na povjerenoj mu dužnosti. Ista baterija nije do sada imala političkog komesara, što je sada dobila. Baterija je momentalno ostala bez komandira, ali u najskorije vrijeme će se i to mjesto popuniti. Dosadanji komandir nalazi se u Dop. četi do rasporeda.

Napominjemo da kod baterija veći dio ljudstva je nestručan, radi čega baterije ne mogu u potpunosti odgovoriti svojim taktičkim zadacima. Stoga bi trebalo da se iz operativnih jedinica brigada dostavi ljudstvo za artiljeriju i to oko 40 boraca - artiljeraca, što bi bila garancija da će ispuniti sve zadatke koji se pred njih postave.

Nastojaćemo osnovati artiljerijski kurs, kako bi se bar donekle zadovoljile potrebe artiljerije. U artiljeriju su primljena tri nova člana Partije i 2 kandidata, za koje ćemo kasnije dostaviti imena i karakteristike. Potrebe odjeće i obuće su velike, pošto isti danju i noću stoje na otvorenim položajima.

6. Flotilje

a) **Primorska flotilja:** Ima četiri naoružana broda i to: tri manja leuta: »Sv. Nikola«, »Partizan II«, Partizan III« i »Biokovo«. Brojno stanje Flotilje iznosi 42 borca, od toga je obuhvaćeno ukupno 16 drugova i to:

Partijaca:	8
Kandidata:	3
SKOJ:	5

b) **Bračka flotilja.** Ima četiri manja naoružana leuta i to: »Brač«, »Brač 3«, »Brač 4«, »Brač 5«. Brojno stanje ljudstva iznosi 23 borca, od toga je obuhvaćeno ukupno 6 drugova i to:

Partijaca:	1
Kandidata:	4
SKOJ:	1

2 Riječ je o iskrcavanju ustaša iz Drugog prometnog zdruga iz Makarske noću 21/22. listopada 1943. god., u rajonu Bijaka, sjeverno od Milne. Vidi knj. 8, dok. br. 289, 438,439, 442 i 445.

3 Riječ je o iznenađenju i napadu od strane ustaša na obalsku bateriju u Sućurju na Hvaru 21/22. rujna 1943. god. Vidi knj. 8, dok. br. 120, 124, 169, 193, 482, 500 i 503.

c) **Šoltanska flotila.** Ima četiri naoružana broda i to: jedan kuter N. B. 1 i tri manja leuta: N. B. 2, N. B. 3, N. B. 4. Brojno stanje ljudstva iznosi 20 boraca, od kojih je obuhvaćeno ukupno 10 drugova i to:

Partijaca:	3
Kandidata:	
SKOJ:	7

d) **Hvarska flotilja.** Ima šest naoružalnih brodova, od kojih su [. . .][4] leuti i to: »Naprijed«, »Durzov«, »Batoš«, »Sv. Juraj«, »Sv. Nikola« - Hvar i »Sv. Nikola« - Sućuraj. Brojno stanje ljudstva iznosi 40 boraca, od kojih je obuhvaćeno dva druga i to:

Partijaca:	1
Kandidata:	1
SKOJ:	

e) **Viška flotilja.** Ima jedan manji naoružani leut: N, B. 1. Brojno stanje ljudstva iznosi ukupno 9 boraca, od kojih je obuhvaćeno ukupno 4 druga i to:

Partijaca	1
Kandidata	1
SKOJ:	2

7) **Naoružani brodovi.** Naoružanih velikih brodova koji stoje pod neposrednom komandom ovog štaba ima četiri i to: N. B. 5, N. B. 6 i N. B. 7.

a) N. B. 5. Brojno stanje posade na brodu iznosi ukupno 12 boraca, od kojih četvorica obuhvaćeni i to:

Partijaca:	1
Kandidata:	2
SKOJ:	1

b) N. B. 6. Brojno stanje posade na brodu iznosi ukupno 16 boraca, od kojih je obuhvaćen samo jedan drug:

Partijaca:	1
Kandidata:	-
SKOJ:	

c) N. B. 7. Brojno stanje na brodu iznosi 12 boraca, od kojih je obuhvaćen samo jedan drug:

Partijaca:	_
Kandidata:	-
SKOJ:	1

4 Nečitko u originalu.

Ljudstvo na brodovima je starije i novomobilisano, neprokušano u borbi i većinom sa otoka. Na pojedinim brodovima nalaze se i vlasnici istih. Sve gore izneseno utječe na slabu borbenost posada. Pošto je većina posada naših naoružanih brodova malena, a brodovi usljed velike rasturenosti po sektoru, teško ih je sakupiti, kako bi se moglo vojnički i politički djelovati. Osjeća se velika potreba partijskog kadra na pomenutim brodovima. Obzirom na to da su iste operativne borbene jedinice naše mornarice, potrebno je pomoći u partijskom kadru, kako bi mogli podignuti značaj, i autoritet iste.

8) **Radionice i brodogradilišta**

Mehaničke radione i brodogradilišta na području ovog sektora, može se reći, da do sada nijesu imali centralizirano rukovodstvo; vrlo malo ili nikakvog vojničkog ni političkog rada i da se uzme u obzir da su to metalci, iz kojih treba stvarati najbolji kadar, nijesu bili obuhvaćeni. Stoga su poduzete sve mjere da se obuhvate sve radionice. Formiranje Tehnički odsjek pri ovom štabu, koji će biti centar za sve radionice ovog sektora, s time da će se moći imati puna kontrola o samom radu kako vojnički tako i politički i da ćemo u najskorije vrijeme formirati partijske ćelije po radionicama. Napominjem da između metalaca ima dobar dio drugova koji su već bili članovi K. P., a koji su isključeni i sada se pokazuju marljivi i uviđaju svoje greške. Bit će potrebno detaljno se pozabaviti sa njihovim dosadanjim greškama, radi kojih su isključeni iz K.P. i na koliko s tim da bi se moglo pravilno uzeti stav prema njima. Imena i karakteristike kao predmet za ispitati bit će najhitnije dostavljen.

Broj partijaca sada u radionicama je minimalan, tako da na čitavom otoku Visu od 70 metalaca ima samo tri člana K. P., 2 kandidata i 4 SKOJ [evca].

9) **Mobilisani brodovi.**

Mobilisanih brodova ima različitih kao: trabakula, bracera, legera itd. Ima ih oko 90, sa posadom od oko 350-400 drugova. Brodovi se upotrebljavaju kako za transportovanje ljudstva, tako i za transportovanje ratnog materijala. Većina posada su vlasnici brodova, koji u većini slučajeva više paze na svoje lične interese nego na interese pokreta. Nad istima još nemam potpun uvid i kontrolu, ali, koliko sam mogao saznati, među njima nema partijaca, a ukoliko ih i ima, ima ih vrlo mali broj, radi čega nijesu ni vojnički ni politički izgrađeni.

Rad je jako otežan kako politički tako i vojnički - naročito kod brodova, radi toga što se isti uvjek [ne] nalaze u lukama nego dislocirani, raštrkani po uvalama, radi eventualnog neprijateljskog napadaja iz zraka.

10) Lučke kapetanije i zastupstva.

Lučke kapetanije i lučka zastupstva na području ovog sektora su van svakog političkog i vojničkog rada, radi čega ćemo nastojati da u tom pravcu poradimo. Kod istih nema partijaca.

Obzirom na važnost i zadatke ovog sektora, koji pred njima stoje, potrebno bi bilo da se pomogne u partijskom kadru, koliko god dozvoljavaju granice mogućnosti, da bi mogli izvršavati sve zadatke koji pred nama stoje. Treba uzeti u obzir da na čitavom sektoru je vrlo mali broj odgovornih drugova, kao i to da su članovi mladi, što se vidi u gore navedenim podacima.

Detaljan izvještaj sa karakteristikama dostavit će se 15. XII. 1943. god.

Uz drugarski borbeni pozdrav:

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

7 decembra 1943 god.

Zamjenik politkomesara:
Bagat[5] v. r.

P. S. Ukupno brojno stanje Štaba IV Pomorsko-obal. sektora iznosi 2.345 boraca, od toga je:

partijaca	126 i
kandidata	88
SKOJ	135
Ukupno:	349

Obzirom na veliki broj jedinica u materijalu se mnogo oskudjeva tako da ni svi štabovi, komande i td. ne mogu dobiti - ni po jedan primjerak. Molimo da se dostavi, koliko god je više moguće, kako političke tako i prosvjetno-kulturne literature.

BROJ 111

DIREKTIVA ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ OD 8. PROSINCA 1943. ŠTABOVIMA PRVE I TREĆE PROLETERSKE BRIGADE I KOMANDI BRDSKE BATERIJE ZA DEJSTVO NA SEKTORU LIVNO-DUVNO[1]

ŠTAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZ. NOVJ
Broj: 369
8. decembra 1943.
U 14 časova

ŠTABOVIMA: I PROLETERSKE BRIGADE
III PROLETERSKE BRIGADE I
KOMANDI BRDSKE BATERIJE

PODACI O NEPRIJATELJU:

Pre nekoliko dana neprijatelj sa linije Posušje-Studenci-Sinj otpočeo je sa napadom u glavnom na tri pravca: prema Duvnu, Aržano-Karlov Han i prema Vagnju.[2]

Na pravcu Sinj-Vaganj neprijatelj je zadržan. Međutim, neprijateljske kolone prema Karlovom Hanu i Duvnu, posle probijanja naših isturenih položaja, uspele su da u daljem pokretu skoro bez zapreke uđu u Duvno i zadrže pod kontrolom komunikacije Posušje-Duvno i Aržano-Karlov Han-Duvno.[3] U sledećim pokušajima neprijateljske grupe iz Duvna primećene su samo manje snage (300-350) sa 3—4 tenka. Izgleda da su delovi ove grupe postavljeni po selima duž komunikacije: Blažuj, Kolo, Kovači, Brišnik.

Na Livanjskom sektoru neprijateljske snage nisu proverene. U samom Livnu 6. o. m. ušla je 1 motorizovana kolona od pravca [Bos.] Grahova.[4] Pozadi sebe nisu postavljali posade, te su u samo Grahovo još odmah ušle jedinice II Bosanskog korpusa.[5] Ova Livanjska grupa[6] takođe je manja, a sastavljena je od četnika i milicionera potpomognuta sa malim brojem nemačkih tenkova. U toku ovoga dana primećena je jedna manja neprijateljska kolona u pokretu od Karlovog Hana za Livno.

Na Duvanjskom sektoru danas nije bilo borbe. Raniji neprijateljski pokušaji ka s. Mokronoge dosta su lako odbijeni.

Od pravca Livna juče je neprijatelj sa 3 tenka i 10-15 kamiona izvršio ispad u pravcu Borove Glave. Izvidničke patrole III Proleterske brigade, koja je izbijala na Borovu Glavu, posle kratke borbe povratile su neprija-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/6, k. 706A.
2 i 3 Vidi dok. br. 112, 314 i 374
4 Vidi dok. br. 314 i 374.
5 Podatak nije točan. Bosansko Grahovo su tada napadale Peta i Šesta brigada Devetnaeste divizije i Glamočki NOP odred. Vidi dok. br. 187.
6 Odnosi se na grupu »Berger«. Vidi dok. br. 374.

j

telja. Danas oko podne neprijatelj je istim pravcem ponovio ispad. Jedinice III Proleterske brigade presekle su ovu kolonu i uspešno vode borbu. Do sada su zarobljena 2 kamiona sa municijom i nekoliko Nemaca.

SUSEDNE JEDINICE:

Jedinice[7] IX Dalmatinske divizije koje su bile na sektoru Aržano-Posušje rokirale su se prema komunikaciji Livno-Glamoč za zatvaranje te komunikacije i za dejstvo ka Livanjskom Polju i Livnu. III Brigada te divizije prikupila se na sektoru naše III Proleterske brigade i dalji pokret ka ovom sektoru kombinovaće sa sadašnjom akcijom prema Livnu, sadejstvujući III Proleterskoj brigadi.[8]

XIX Dalmatinska divizija nalazi se na Grahovskom sektoru,[9] a XX divizija nalazi se na sektoru prema Sinju.[10]

ZADATAK NAŠE DIVIZIJE:

Zatvoriti pravac ka Kupreškom i Ravanjskom Polju, ofanzivno dejstvujući na neprijateljske grupe na sektoru Livno i Duvno.

Za izvršenje ovoga daje se sledeća:

D I R E K T I V A

1. Što pre ispitati neprijateljske snage, raspored i namere, u kom cilju slati duboko izviđačka odeljenja.

2. Iskoristiti sadašnju situaciju u kojoj neprijatelj sa manjim snagama stoji prilično isturen, nepovezan i neorganizovan na prostoriji Duvanjskog i Livanjskog Polja, za:

a) Presecanje i ovlađivanje komunikacijama koje neprijatelja vežu sa pozadinom, rušeći objekte i zaprečavajući na zgodnim mestima te komunikacije;

b) Za likvidaciju neprijateljskih grupa na oba sektora.

3. Osnovni jaki položaj za zatvaranje pravca ka Kupreškom i Ravanjskom Polju jeste planinski masiv Cincar planine i Paklina Planina. Ovi masivi biće naslon za naše jedinice, a ujedno ishodišta za naše ofanzivne operacije.

Za zatvaranje pravca ka Kupreškom Polju postavljeni su u izvornom delu r. Šujica rezerve I i III Proleterske brigade i to:

- II Bataljon I Proleterske brigade sa jednim odeljenjem protivkolskog topa na prostoru Šujica-Gluščevine;
- II Bataljon III Proleterske brigade na prostoru Podgaj-Podkula, i
- Italijanski dobrovoljački bataljon III Proleterske brigade na prostoru D. Malovan. ,

Sve ove jedinice organizovaće se u izvornom delu r. Šujica za zatvaranje pravca koji vodi ka Kupreškom Polju.

7 Odnosi se na Četvrtu brigadu. Vidi dok. br. 186.
8 Vidi dok. br. 186.
9 Vidi dok. br. 186 i 187.
10 Vidi dok. br. 192 i 186.

4. Sve ostale jedinice oslobađaju se za ofanzivne operacije ka Duvnu i Livnu, s tim što će samim akcijama:

- I Proleterska brigada zatvarati pravce ka s. Šujica i s. Ravno od pravca Duvna i padina Vran Planine, a

- III Proleterska brigada zatvarati pravce koji izvode ka Šujici od Livna, Vučipolja i preko Kovač Planine.

5. Brdska baterija postaviće se na prostoru oko s. Šimići radi dejstva na obe komunikacije koje vode ka s. Šujica. Ovu bateriju Štab I Proleterske brigade može koristiti u sklopu većih operacija koje izvodi na svome sektoru.

6. U cilju iskorišćenja povoljnog razvoja borbe na Livanjskom sektoru i slabosti neprijatelja na sektoru Duvna, - u toku ove noći, 8/9 o. m., slobodne ofanzivne grupe obe brigade izvršiće napad na neprijatelja na sektoru Duvno i Livno.

I Proleterska brigada izvršiće napad na sektoru Eminovo Selo, Blažuj, Duvno, Kolo, Podgaj, - obezbeđujući se u pravcu Stipanića i Kovača. Težiti za proširenjem akcije prema Posušju, u kome slučaju isturiti obezbeđenja prema Karlovom Hanu i pravcu Kongora-Rakitno.

III Proleterska brigada, iskorišćavajući sadašnji povoljan razvoj na Livanjskom sektoru, u sadejstvu sa III Dalmatinskom brigadom, preduzeće likvidaciju neprijateljske grupe na sektoru Livno. U ovoj operaciji III Proleterska brigada dejstvovaće sa istoka pravcem Borova Glava-Potočani-Livno i sa juga pravcem Vidoši-Žabljak-Livno; a III Dalmatinska brigada sa severa preko padina Krug Planine i sa istoka pravcem Priluka-Livno. Težiti da se ove akcije prošire dejstvom III Proleterske brigade pravcem Livno-Buško Blato-Aržano, a dejstvom III Dalmatinske brigade pravcem Livno-Držanlije-Prolog. U tom slučaju IV Dalmatinska brigada dejstvovala bi u Livanjskom Polju, bilo kao rezerva, bilo - ako treba - Livanjskim Poljem u pravcu zapada.

Za ovakvo sadejstvo na Livanjskom sektoru Štab III Proleterske brigade neposredno će se sporazumeti sa Štabom IX Dalmatinske divizije.

Tek posle povoljnog razvoja gore naređenih operacija upotrebićemo i rezervne grupe koje sada ostaju u izvornom delu r. Šujica.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komandant
potpukovnik,
Vaso Jovanović v. r.

BROJ 112

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 8. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA NA PRAVCIMA: SINJ-VAGANJ-LIVNO I VRLIKA-KOLJANE-DINARA[1]

ŠTAB
XX DALMATINSKE N. O. DIVIZIJE
8/12-43.

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. J.

Položaj

Jedinice ove divizije koje su se nalazile na sektoru Cetinske doline zatvarale su pravac Sinj-Vaganj-Livno i pravac Vrlika-Koljane-Vještića Gora-Dinara.

Dana 5 ovog mjeseca uslijedila je ofanziva[2] od njemačkih, ustaških i četničkih snaga iz Sinja u pravcu Vagnja i od Vrlike preko Koljana.

Ove ofanzivne operacije[3] na ovim pravcima bile su koordinirane sa operacijama koje je neprijatelj poduzeo iz Imotskog i Studenaca u pravcu Aržana i iz Knina ka Bos. Grahovu i Livnu.

U toku prvog dana borbe neprijatelj je u početku sa nadmoćnijim snagama i premoći u teškom oružju uspio da zauzme izvjesne pretstražne položaje naših jedinica, na kojima su se vodile preko cijelog dana krvave borbe. U toku noći izvršen je protivnapad sa svim jedinicama ove divizije koje se nalaze na tom sektoru i tom prilikom uspjelo se je nabaciti neprijatelja na polazne položaje.

Slijedećeg dana, 6. ovog mjeseca, neprijatelju su stigla pojačanja iz Splita i Drniša u jačini do dva bataljona sa nekoliko tenkova. Ta pojačanja dolazila su u dva maha. Sa tako ojačanim snagama neprijatelj je toga dana krenuo ponovo u napad prema našim položajima. U toku borbe koja se je vodila cijelog dana neprijatelj je uspio da potisne naše dijelove sa pretstražnih položaja.

U samu noć 6. o. mj. saznali smo daje neprijatelj iz Grahova prodro za Livno. Međutim, od 15 sati toga dana nismo imali nikakvu vezu sa Korpusom pa nismo bili ni obaviješteni uopće o ovom prodoru iz pravca Grahova. Za ovaj prodor saznali smo od sprovodnika ranjenika koji su se kretali preko Lištana kaPrilucii Glamoču, a morali su se vratiti kada su saznali i vidjeli neprijateljsku kolonu koja je išla za Livno.

Kada smo saznali za neprijateljski prodor u Livno naredili smo hitno izvlačenje svih jedinica koje su se nalazile istočno od komunikacije Sinj-Vaganj. Pošto su se ove jedinice nalazile na prilično širokom prostoru, to se ovo prebacivanje vremenski nije moglo izvesti u toku noći nego se prebacivalo i sutradan 7/12. Radi ovoga izvjesne snage morale su primiti

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog institutata, arhiva NOB, reg. br. 14/1, k. 1029.

2 i 3 Odnosi se na njemačku operaciju »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

borbu i u toku ovog dana, koja se je borba vodila do noći sa nadmoćnijim snagama neprijatelja. U toku ovog dana uspjeli smo prebaciti sve dijelove osim nekih patrola koje su bile na terenu. Poslije napuštanja ovih položaja neprijatelj je uspio da se spoji sa snagama koje su bile ušle u Livno.

U toku ovih borbi neprijatelj je imao prema svim podacima preko 200 izbačenih iz stroja, od kojih su većina mrtvi. Naše dvije brigade u ovim borbama imale su 22 mrtva, 38 ranjenih. Od ovih su 16 težih ranjenika. Dinarski odred imao je 12 mrtvih i 5 ranjenih.

Prema naređenju Štaba korpusa mi smo ove položaje držali pod svaku cijenu, radi čega su i proizašli ovoliki gubici. Ljudstvo se je u borbama sa nadmoćnijim neprijateljem držalo veoma dobro.

Danas, 8. ovog mj., izvšila je prebacivanje IX Brigada preko Cetine i sada momentalno se nalazi u Biteliću. Sada imamo na okupu sve tri brigade i nalaze se na prostoru Bitelić-Vrdovo-Vještića Gora-Bračev Dolac. Naša je orijentacija prema Sajkovićima gdje smo preduzeli sve mjere za ispitivanje mogućnosti prebacivanja tim pravcem kako bi smo došli u dodir sa vama. Ovo izviđanje u pravcu Sajkovića vršimo iz razloga što je neprijatelj tim pravcem prolazio i tu su se vodile neke borbe, pa postoje mogućnosti da je ostavio neka osiguranja. Mi ćemo nastojati da se prebacimo u sastav Korpusa, gdje ćemo dobiti zadatke obzirom na tamošnju situaciju.

Ljudstvo u većem broju (oko 40%) ostalo je bez obuće ili sa sasvim slabom obućom i odjećom, tako da nam i sada usput izostaje veći dio ljudi jer ne može da savlada marš ovim terenom i po velikoj hladnoći. Iz ovih razloga pojavljuju se i oboljenja. Radi ovoga i ukoliko situacija dozvoljava javite nam hitno da li možemo uputiti bar jednu brigadu na trogirski sektor sa vašim ovlašćenjem koja će dobiti sa otoka odjeću i obuću, dok bismo sa ostale dvije brigade produžili pokret za vama.

Imamo ispravnu radio-stanicu i u određeno vrijeme stalno pokušavamo da uhvatimo vezu sa vama. Međutim, ili vaš radio-telegrafista neće da sluša pozive naše stanice, ili ne znamo koji je razlog tome. Ako ima neka nova šifra i novi pozivni znak i vrijeme, javite nam hitno da bi mogli uspostaviti redovnu vezu.

Na sektoru Dalmacije ostali su vrlo mali garnizoni, jer su se sve jače snage angažovale u ovoj ofanzivi prema slobodnoj teritoriji. Prema obavještenjima ima gradova koji imaju neznatnu posadu, kao Trogir, Split, pa i Sinj, zato ima povoljnih mogućnosti za akcije na ove garnizone.

Javite nam hitno situaciju i stanje na tamošnjim sektorima, naše zadatke koji bi trebali poduzeti obzirom na ovu situaciju. U međuvremenu mi ćemo se orijentisati i pokrenuti preko Sajkovića za vama, i, ukoliko ne bi smo uspjeli da se probijemo ispred neprijatelja, dejstvovaćemo u leđa neprijatelju.

Na jedan sat prije nego je neprijatelj ušao u Livno uputili smo jedan kamion sa težim ranjenicima za bolnicu Glamoč. Izvijestite nas da li je taj kamion uspio proći i što je bilo sa njim. Ovo upućivanje ranjenika smo izvršili ne sumnjajući uopšte da bi moglo doći do prodora neprijatelja iz pravca Grahova, jer smo bili tako obaviješteni.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom:	Načelnik - major:	Komandant p-pukovnik
Živko R. Živković v. r.	*Čelik*[4] v. r.	*Vel.s]M. Knežević* v. r.

BROJ 113

NAREDBA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 9. PROSINCA 1943. ŠTABU DEVETNAESTE DIVIZIJE DA PETU BRIGADU UPUTI U GLAMOČ, A DA SA ŠESTOM I SEDMOM BRIGADOM ZATVORI PRAVAC KNIN-GRAHOVO

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. 117, dne 9. XII. 1943.

ŠTABU XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Neprijatelj iz [Bos.] Grahova prodro je 6. XII., u 16 časova, u Livno,[2] u momentu kad smo zadržali njegove kolone iz Aržana i Imotskog kod Duvna i Karlovog Hana i pripremali protivnapad. Ovakav neprijateljski prodor od Grahova mnogo je otežao vezu, a s tim i brzinu intervencije.

Preduzeli smo hitne mjere da zadržimo neprijatelja kod Livna, koncentrišemo snage i izvršimo protivnapad, kako bismo oslobodili Livno[3] i stvorili uslove za manevrovanje i dalji razvoj naših jedinica. S tim u vezi potrebno je da hitno uradite sljedeće:

V Brigadu ubrzanim maršem uputite preko Preodaca u Glamoč, gdje da se stavi pod komandu Štaba korpusa. Ona mora učiniti krajni fizički napor da bi što prije došla na ovu prostoriju.[4]

VI Brigada sa Glamočkim odredom i udarnim bataljonom po svaku cijenu zatvoriće pravac Knin-Grahovo[5] i onemogućiti priliv novih snaga, koje bi mogle ometati naše operacije kod Livna.

4 Ahmet Fetehagić
5 Velimir

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg.br. 8/2, k'516.

2 Vidi dok. br. 302, 314, i 374.

3 Prvi napad na Livno bio je 9/10. prosinca 1943. god. Vidi dok. 115, 186, 191 i 374.

4 Peta NO brigada Devetnaeste divizije nije otišla u naređenom pravcu, već je ostala aa zatvori pravac Knin-Bos. Grahovo. Vidi dok. br. 125 i 128.

• r eSta NO brigada Devetnaeste divizije je umjesto Pete brigade krenula u pravcu Glauca i Livna, učestvujući u napadu na Livno. Vidi dok. br. 120, 124, i 374.

Porušite što jače cestu Strmica-Derala, prosto je prekopati, što će najviše otežati pokret neprijatelja i stvoriti nam potrebno vrijeme, kao i Livno-Grahovo.

Uputite kurire drugu komandantu Kuprešaninu[6] da u vezi sa situacijom krene sa VII Brigadom i Kninskim odredom na sektor Grahova. Naređenje se mora izvršiti bez odlaganja.[7]

Povežite se sa XX Divizijom, koordinirajte rad. Budno pratite kretanje neprijateljskih snaga u Kninu i u povoljnim uslovima aktivno dejstujte. XX Diviziji smo naredili da dejstvuje na Vrliku,[8] čime bi privukli na sebe snage Knina i Sinja. Njihovo aktivno dejstvo obavezuje i vas na aktivno sadejstvo.

Pismo za XX Diviziju uputite hitno.

Mi se nalazimo u Glamoču.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar — V.d. komandanta pukovnik

BROJ 114

DOPIS OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 9. PROSINCA 1943. KOTARSKOM KOMITETU KPH VODICE O PONOVNOM USPOSTAVLJANJU POMORSKE BAZE NA OTOČJU ZADARSKOG OKRUGA[1]

OKRUŽNI KOMITET K. P. H.
ŠIBENIK

KOTARSKOM KOMITETU K. P. H. VODICE

Dragi drugovi,

Štab Mornarice će uspostaviti ponovo pomorsku bazu na otočju zadarskog okruga. U vezi s tim kao i radi efikasnog bombardovanja neprijatelja sa strane saveznika potrebno je da taj Štab raspolaže sa tačnim i svježim podacima o snagama i koncentracijama kao i o kretanju neprijatelja. U tu svrhu na zadarskom okružju je postavljena radio-stanica.

Naš je zadatak održavanje brze, stalne i redovne veze s njom kako bi ona na vrijeme mogla slati obavještenja i savezničke avijacija djelovati.

6 Milan Kuprešanin

7 U to vrijeme Štab Devetnaeste divizije sa Sedmom NO brigadom, bio je u Gubavčevu polju u Lici, gdje je po naređenju Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske ova brigada dejstvovala na komunikaciji Lapac-Srb.

8 Vidi dok. br. 152, 165 i 176.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Gradskom muzeju Šibenik, neregistrirano.

Potrebno je stoga da na Murteru bude stalno jedan motorni čamac koji će uvijek moći obavještavati radio stanicu i da postoji stalna veza između Komande Mjesta Vodice i tog motora na Murteru. Sve veze i relejne stanice treba da dobro i brzo funkcionišu.

Komanda Mjesta Vodice će ovo dobiti u vidu naređenja od Komande Šib. Područja, ali je potrebno da vi preko naših članova unutar Komande budno bdijete nad izvršavanjem svih zadataka te Komande, da joj pružate punu partijsku pomoć i ukazujete na nedostatke, osobito u smislu brzih izvršenja svih donešenih odluka, i da ih na partijski način uklanjate.

Primite naš drugarski pozdrav

Smrt fašiznu - Sloboda narodu!

9/XII - 1943.

Za O. K. K. P. H.
Marija[2] *v.* r.

P. S. Potrebno je da ta komanda uvijek i na vrijeme [izvještava] o iskrcavanju brodova u Prokljanu kako bi im se to omelo.

BROJ 115

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ OD 10. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA SEKTORU LIVNO-DUVNO[1]

ŠTAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Broj - Službeno
10. decembra 1943.
U 10 časova

ŠTABU VIII DALMATINSKOG KORPUSA

1. Sada smo primili veše pismo od 9. XII - 1,30 čas.[2]

Sa njegovom sadržinom upoznali smo načelnika[3] Vrhovnog Štaba. U vezi njegovog odgovora vi treba da aktivizirate IX diviziju dejstvujući ka Livnu i Livanjskom Polju; dazasedama i pokretljivim manevarskim grupama kontrolišete komunikacije koje sa zapada i juga vode ka Livnu.

: ^ ste u pomenutom pismu javili da se vaša XX divizija nalazi na Vagnju.[4] Međutim, mi'smo obavešteni od naših izviđačkih delova daje od

2 Marija Novak.

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 19/7, k. 706A.

2 Redakcija nije pronašla ovo pismo.

3 Arso Jovanović.

4 Vidi dok. br. 112 i 118.

toga pravca (Sinj-Vaganj -Prolog-Livno) u toku 8 i 9 o. m. stiglo pojačanje u Livno.[5] Dakle, potrebno je proventi situaciju na sektoru XX divizije.

3. Noću 8-9 o. m. naša I proleterska brigada napadala je na Duvno. Neprijatelju je uspelo da se zadrži u gradu samo po tvrdim kućama jer su njihovi tenkovi onemogućili da na povoljna otstojanja približimo naša teška oruđa. Delovi I proleterske brigade u toku ove akcije ušli su u sela Kola i Stipanići gde neprijatelja nije bilo. Na Prevali se vodila dosta oštra borba, - neprijatelj je tamo napravio rovove i bunkere i dobro je potpomognut artiljerijom od Karlovog Hana.

4. Noću 9-10 o. m. predviđen je napad u 24 časa sa tri bataljona naše III proleterske brigade i sa vašom III brigadom na Livno.[6] Bataljoni III proleterske brigade otpočeli su napad u određeno vreme: otpor je bio vrlo jak, dejstvovalo je 5-6 tenkova i isto toliko topova; jedan bataljon je upao u grad gde je zaplenio dosta municije i bombi (ne znamo da li je taj plen izvučen). Naše jedinice izašle su iz borbe jutros u 6 časova.

Prema izveštaju naših bataljona III dalmatinska brigada stupila je u borbu tek jutros oko 3 časa.

5. Do sada na našim sektorima nema promena, jedino što od Duvna dejstvuje artiljerija ka našim položajima.

8. o. m. Komanda mesta iz Kupresa javila nam je da je dobila pismo od druga Radoša[7] (p. radnik za Glamoč) u kome ih obaveštava da je neprijatelj izbio na Korićno i da je iz Glamoča izvršena delimična evakuacija, a da je spaljeno ono što se nije moglo evakuisati. Ovaj slučaj treba ispitati.

6. Mi se nalazimo na istom mestu. Vezu sa nama imate preko Borove Glave.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

(M. P.)

Komandant
potpukovnik,
*V.J.**

5 Vidi dok. br. 374.
6 Vidi dok. br. 115, 186, 191 i 374.
7 Radoš Raičević. U to vrijeme on je bio sekretar OK KPJ za Glamoč.
8 Vaso Jovanović.

BROJ 116

IZVJEŠTAJ MJESNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 10. PROSINCA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O SITUACIJI U GRADU'

M. K.[2] K. P. H
SPLIT

Split, 10-XII-1943.

Drugarskom
O. K.[3] K. P. H.

Položaj

Bombardiranje Splita i raspoloženje u samom gradu. Prvo bombardiranje narod je dočekao sa raspoloženjem i isto u glavnom izršeno na vojne objekte bez značaja, dok nisu počeli bombardirati od reda. U nedjelju 6-XII jedna grupa savezničkih bobmardera 18-20 njih bombardirali su sam grad sa teškim bombama.[4] Značajno je naglasiti da tom prilikom nije pogođen nijedan vojni objekt jer ga tamo nikako nije ni bilo, dok po nama dostavljeni vojni objekti nisu nikada bili. cilj. Prilikom napada je stradao čisto sirotinjski kvart (težačko radnički rajon Lučac) a kojom prilikom je do sada utvrđeno da ima preko 70 žrtava dok još ni do danas nisu sve žrtve izvađene ispod ruševina. Negodovanje građanstva u vezi toga je veliko, i baš sada je teško uvjeriti ljude o čvrstom savezu SSSR, Engleske i Amerike, jer se radi o životima njihovih najbližih i imovini našega naroda. Često se čuju govori kako se naši ljudi bore za uništenje fašizma a oni tuku njihove domove što je i točno jer 80% žrtava su braća, očevi, matere i djeca naših boraca. Mi smo ovakav način bombardiranja tumačili i tumačimo kao reakciju reakcionarne međunarodne klike, kao odgovor na sastavljanje našeg »Nacionalnog Komiteta« koji je u vezi toga definitivno kidao sa našom izbjegličkom vladom na čelu sa kraljem, zadavši im vrlo težak udarac.

Dok sjedne strane narod za sada gubi vjeru u saveznike, sa druge strane su sve više simpatije na strani SSSR i naše Kom. Partije koja se iskreno bori protiv fašizma, što ćemo mi koristiti za širenje partijske organizacije.

Ovakva situacija u gradu narušila je pravilan tok rada, naročito kod AFZ, SKOJ-a i USAOH- na niže, kao i u NOP jer se skoro čitav Split seli, a da ni sami ljudi neznaju kud.

U ovakvoj situaciji u gradu gdje je nastala bezglavost pa i kod same vlasti da bi se očistili putovi i donekle uspostavio saobraćaj, kao voda, elektrika u rajonu Lučac, vlast je zvršila mobilizaciju radne snage, od 16-30 godina koji bi to radili. Mi smo bili prvi koji smo pomagali da bi žive ljude izvukli zatrpane iz ruševina u koliko je na pojedinim mjestima to bilo mo-

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog Pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, **film** 28/482-483.

2 Mjesni komitet

3 Okružnom komitetu

4 Vidi dok. br. 405.

M.K. K.P.H.
S P L I T

Split,1o-XII-1943

Drugarakom
O.K. K.P.H.

Položaj

Bombardiranje Splita i raspoloženje u samom gradu.Prvo bombardiranje narod je dočekao sa raspoloženjem a isto u glavnom izvršeno na vojne objekte bez znaćaja, dok nisu poćeli bombardirati od reda. U nedjelju 6-XII jedna grupa saveznićkih bombardera 18-2o njih bombardirali su sam grad sa teškim bombama. Znaćajno je naglasiti da tom prilikom nije pogođen ni jedan vojni objekt jer ga tamo nikako nije ni bilo,dok po nama dostavljeni vojni objekti nisu nikada bili cilj. Prilikom napada je stradao čisto sirotinjski kvart (tućićko radnićki rajon Lučac) ukojem prilikom je do sada utvrdjeno da ima preko 7o žrtava dok još ni do danas nisu sve žrtve izvudjene ispod ruševina. Neodovanje građanstva u vezi toga je veliko,i baš radi je teško uvjeriti ljude o čvratom savezu SSSR,Engleske i Amerike,jer se radi o životima njihovih najbližih i imovini mnogo naroda. Često se čuju govori kako se naši ljudi bore za uništenje fašizma a oni tuku njihove domove što je i točno jer 8o% žrtava su braća,očevi,majke i djeca naših boraca.. i smo ovakav način bombadiranja tumačili ~~xxxxxxxxxx~~ i tumačimo kao reakciju reakcionarne medjunarodne klike,kao odgovor na sastavljanje našeg"Nacionalnog Komiteta" koji je u vezi toga definitivno kidno sa našom izbjegličkom vladom na čelu sa kraljem,zadavši in vrlo težak udarac.

Dok s jedne strane narod za sada gubi vjeru u saveznike, sa druge strane su sve više simpatije na strani SSSR i naše kom.partije koja se iskreno bori protiv fašizma, što ćemo mi koristi za širenje partijske organizacije.

Ovakva situacija u gradu narušila je pravilan tok rada, naročito kod AFŽ,SKOJ-a i USAOH-a na niže, kao i u NOP jer se skoro čitav Split uoli, a da ni sami ljudi neznaju kud.

U ovakvoj situaciji u gradu gdje je nastala bezglavosti pa i kod same vlasti da bi se očistili putevi i donekle uspostavio snabdijevanj kao voda,elektrika u rajonu Lučac, vlast je izvršili mobilizaciju radne snage,od 16-3o godina koji bi to radili. Mi smo bili prvi koji smo pomagali da bi žive ljude izvugli zatrpane iz ruševina u koliko je na pojedinim mjestima to bilo moguće. Dok s jedne strane je nama u interesu da vlada dezorganizovanost u gradu sa druge strane postoji opasnost da bi te radne čete moglo ovakog časa biti iskorištene i formirane u vojne jedinice i poslane na front. U vezi toga smo poduzeli sve da bi oni drugovi koji su se već javili naročito omladina, neotišli više na rad, dok ostali da se nikako ne jave.Oni su sve radnike sa brodogradilišta uposilili na tim radovima gdje im daju 1 kg kruha i plaću za tri sata više svaki dan.Mi smo postavili preko A.O.brodogradilišta da bi i te radnike spriječili od tih radova.

Jurnjava za radnom snagom i mobilizacija koju sprovode ustaše, onih ljudi sa okupiranih područja su razlog da se neki ljudi javljaju u NOV tako da ćemo mi pod ovakvim uslovima moći da sprovedemo mobilizaciju zdravih i sposobnih boraca.

Ovom prilikom smo izgubili (prema dosadašnjih izvještajima) 1 partijca koji je radio u komisiji Fonda-a tako da će otprema trpiti jer je u istoj radio. Ja i drug Ivan smo se sastali poslije nego što smo dobili literaturu, da bi sredili materijal za "Glas Splita" sretno smo izvukli glavu jer je oko nas ostala sama pustoš.

Poslije nego što su se Njemci snašli kao i njihove sluge ustaše, izvršeno je hapšenje pedesetorice ljudi. Hapšenje je izvršeno po nekim denuncijama uglavnom na olef,medju njima malo naših rodoljuba,misli se više na bazi jugoslavenstva, od kojih su već neke pustili.

Sam "Glas Splita" ćemo čim prije izdati jer sada imamo za njega i dovoljno materijala,što će nam biti od velike koristi.

U vezi vašeg direktivnog pisma od 26-XI mi smo u glavnom bili i bez njega postavili zadatke koje stoje u njemu a na kojima uvjek radimo.Mi smo u vezi toga proširili M.K. ulaskom druga Jozo (radnika),popunili pojedine medjućelijske komitete i stvorili neke nove partijske jedinice kao jedinicu žena u M.ć. K II, i ulaskom druga tešaka u M.ć. K. I mimo toga što je sekretar jedinice u komitetu što se vidi i iz organizacionog izvještaja. U M.ć. K. III smo formirali jednu jedinicu gradskih radnika.Formirali smo [illegible] partijsku jedinicu pri komisiji Fonda od [illegible] druga čiji je sekretar [illegible]

Faksimil dokumenta broj 116

guće. Dok sjedne strane je nama u interesu da vlada dezorganizovanost u gradu sa druge strane postoji opasnost da bi te radne čete mogle svakog časa biti iskorištene i formirane u vojne jedinice i poslane na front. U vezi toga smo poduzeli sve da bi oni drugovi koji su se već javili naročito omladina, neotišli više na rad, dok ostali da se nikako ne jave. Oni su sve radnike sa brodogradilišta uposlili na tim radovima gdje im daju 1 kg kruha i plaću za tri sata više svaki dan. Mi smo postavili preko A. 0. brodogradilišta da bi i te radnike spriječili od tih radova.

Jurnjava za radnom snagom i mobilizacija koju sprovode ustaše, onih ljudi sa okupiranih područja su razlog da se neki ljudi javljaju u NOV tako da ćemo mi pod ovakvim uslovima moći da sprovedemo mobilizaciju zdravih i sposobnih boraca.

Ovom prilikom smo izgubili (prema dosadašnjih izveštajima) 1 partijca koji je radio u komisiji Fonda tako da će otprema trpiti jer je u istoj radio. Ja i drug Ivan smo se sastali poslije nego što smo dobili literaturu, da bi sredili materijal za »Glas Splita«[5] sretno smo izvukli glavu jer je oko nas ostala sama pustoš.

Poslije nego što su se Njemci snašli kao i njihove sluge ustaše, izvršeno je hapšenje pedesetorice ljudi. Hapšenje je izvršeno po nekim denuncijama uglavnom na blef, među njima malo naših rodoljuba, misli se više na bazi jugoslavenstva, od kojih su već neke pustili.

Sam »Glas Splita« ćemo čim prije izdati jer sada imamo za njega i dovoljno materijala, što će nam biti od velike koristi.

U vezi vašeg direktivnog pisma od 26-XI[6] mi smo u glavnom bili i bez njega postavili zadatke koji stoje u njemu a na kojima uvjek radimo. Mi smo u vezi toga proširili M. K. ulaskom druga Joze (radnika), popunili pojedine međućelijske komitete i stvorili neke nove partijske jedinice kao i jedinicu žena u M. č. K II, i ulaskom druga težaka u M. č. K. I mimo toga što je sekretar jedinice u komitetu što se vidi i iz organizacionog izvještaja. U M. č. K. III smo formirali jednu jedinicu gradskih radnika. Formirali smo i partijsku jedinicu pri komisiji Fonda od 3 druga čiji je sekretar član M. K. i sekretar komisije Fonda.

Formirali smo partijsku jedinicu pri M. O. AFŽ od 4 drugarice čiji je sekretar drugarica iz M. K. i sekretar M. O.

Osim ovoga iz Skoja smo podigli u partiju 4 druga pa skupa sa 2 od prije podignuta formirali smo 2 partijske jedinice pri SKOJ-u.

Kod SKOJ-eve organizacije izvršena je promjena u M. K. time što je biran novi sekretar i to drugarica radnica mjesto druga Ivana koji redovito odlazi na sastanke M. K. kao podrška. Sama organizacija je uslijed odlaska najboljih drugova znatno osakaćena. Osjeća se pomanjkanje rukovodioca i njihovo političko djelovanje među omladinom kao i samoincijativnost. Usljed situacije u gradu rad je znatno otežan jer omladinci koji su dosta mladi (14—17 godina) imaju zapreka od strane roditelja. Da bi se rad pokrenuo i pravilno usmjerio postavili smo slijedeće zadatke:

1) da sva rukovodstva održavaju dva sastanka organizacioni i pol. odgojni.

2 Da svaki rukovodioc posebno radi sa najboljim SKOJ-evcima koji pokazuju mogućnost da se izgrade u rukovodioce.

5 »Glas Splita«, glasilo N.O.O. Split. Počeo je izlaziti 1943. godine. Prvi broj nije sačuvan, a br. 2 je od 20. kolovoza 1943. godine.

6 Vidi dok. br. 85.

3) naročitu pažnju da se posveti radničkom sektoru koji je vrlo mlad.

4) da se počam od M. K. pa na niže postavi mjesečni plan rada.

5) da se radi na učvršćenju konspiracije i discipline.

Svi ovi nedostaci znatno ometaju da se rad u USAOH-u pravilno odvija, učvrsti i omasovi.

Rad se u NOO pravilno odvija koji seje i popunio sa još jednim članom prestavnikom intelektualaca (kandidat). Sami akcioni odbori su se učvrstili što se vidi po proširenju. Iako seje organizacija povezala i proširila nije dovoljno čvrsta na čemu se radi.

Organizacija AFŽ se proširuje samo što se još uvjek kod ove organizacije opaža slaba politička izgradnja. Nastojimo otkloniti ovu slabost s time što se sa višim i nižim odborima sprovađa političko odgojni rad i na taj način smatramo da će se organizacija pomalo učvrstiti i još više omasoviti.

Rad u Fondu nije se još potpuno razvio naročito što se tiče prebacivanja robe, kao i za Komandu mjesta Muć koji od nas traži razne stvari. Razlog je tome što se je pred Fondom postavio naročito težak zadatak u vezi pomaganja žrtava čiji se brój puno povećao u vezi naše mobilizacije u Splitu, kao i to što je skoro čitav Fond otišao kao i njegov aktiv.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za M. K. - SPLIT

P. S. Jedinica plinare koja je bila zadnji put uvrštena u organizaciono partijsko stanje, fuzirana je sa jedinicom metalaca u Komitetu II uslijed toga što ni jedna ni druga nije bila popunjena.

BROJ 117

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 12. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NEPRIJATELJSKOJ OFENZIVI U SJEVERNOJ DALMACIJ'

ŠTAB XIX
SJEVERNODALMATINSKE DIVIZIJE NOVJ
12. XII 1943. g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

U momentu kada smo dobili od vas naređenje[2] za pokret u određenom pravcu, uslijedila je ofanziva na sektor Bukovice,[3] gdje su uglavnom bile naše snage. U ovoj ofanzivi učestvovalo je uglavnom oko 6000 Nijemaca i preko 1000 četnika koji su se bili grupisali iz okolnih krajeva za ovu ofanzivu. Razvoj ofanzive uglavnom bio je kako slijedi: prvi dan, tj. 1 ov. mj. neprijatelj je napustio otoke i obalu i skoncentrisao se u Benkovcu, Zemuniku i Zadru. Drugog dana jaka neprijateljska kolona izjutra krenula je od Benkovca u pravcu Mostina, gdje su joj se suprotstavili manji naši dijelovi. U ovoj koloni bilo je oko 300 do 400 motornih vozila i dosta pješadije. Kolona je bila vrlo rastrgnuta na cijclom prostoru od Benkovca do Bribirskih Mostina. Stignuvši u Bribirske Mostine, neprijatelj je jednim dijelom krenuo prema Skradinu i napravio zaobilazni manevar savivši se prema Đe vrskama i Kistanjima, očito sa namjerom da izmanevriše naše snage Sjevernodalmatinskog odreda, koje su bile na cesti Bribirske Mostine-Đevrske.[4] Istodobno neprijatelj je krenuo sa jednim dijelom kolone od Bribirskih Mostina prema Devrskama, gdje se je razvila žestoka borba, ali su us lijed bočnog manevra neprijatelja naše snage bile brzo odbačene uz prilične gubitke. Neprijatelj je također pretrpio osjetne gubitke. Neprijateljska kolona je krenula dalje prema Kistanjima, a jednim dijelom manevrirala je prema Roškom Slapu, tako da je u prvi momenat izgledalo da stvarno produžava prema Skradinu i Roškom Slapu, što je ustvari bio manevar, dok se je glavnina kolone zadržala uglavnom na cesti Benkovac -Bribirske Mostine-Đevrske-Kistanje, osiguravši ovu cestu zaposijedanjem okolnih kota. Istoga dana u jutro neprijatelj je krenuo od Pađena prema Mokrom Polju, jačine od oko 1000 četnika i koja stotina Nijemaca. Poslije podne neprijatelj je krenuo također od Kistanja prema Parčiću i od Benkovca prema Brgudu-Bruški i Rodaljicama. Na sjeverozapadnoj strani prema Karinu i Obrovcu neprijatelj nije toga dana kretao, ali je bio spreman za pokret. Na položajima Benkovac-Brgud-Rodaljice neprijatelj je predvečer zaustavljen i djelomično odbačen. Na položajima Pađani-Mokro Po-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/2, k. 1008.

2 Vidi dok. br. 113.

3 Odnosi se na njemačku operaciju »Delphin«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2, dok. br. 374, 428 i 436, napomenu 45.

4 Vidi dok. br. 281 i 374.

lje-Ervenik neprijatelj je zaustavljen na liniji Mokro Polje-Ervenik i odbačen natrag u Mokro Polje. Na položajima Kistanje-Parčić neprijatelj je djelomično bio zaustavljen kod Kolašca. Prvi dan je bilo teško ocijeniti da li neprijatelj misli stvarno na ofanzivu jačeg stila, ili je po srijedi pljačkanje, ali kada se je vidjelo da je neprijatelj zanoćio na zauzetim položajima i da dovlači pojačanja, bilo je jasno da se radi o čišćenju Bukovice. U ovakoj situaciji naše snage imale su dva izlaza i to jedan prema sjeveru koji je bio teži i jedan prema obali koja je bila očišćena, odnosno napuštena od neprijatelja. Mi smo krenuli sa našim snagama prema sjeveru u vezi vašeg naređenja za sastav divizije. Pokret je izvršen noću, ali je neprijatelj istodobno noću izvršio pokret od Karina preko Medviđe, presijecajući put za Žegar, pošto je tamo bio jedini most na Žegaru na rijeci Zrmanji, pošto smo most u Erveniku preko dana srušili. Sve naše jedinice izvukle su se preko Zrmanje blagovremeno a neprijatelj je uspio da uhvati neke manje dijelove komore, odnosno bolje rekući da onemogući njezin prilaz i da zarobi nešto brašna. Bataljon koji je bio na osiguranju puta Žegar-Bilišani bio je prisiljen da se sa čamcem po trojica pod borbom prebacuje preko Zrmanje, što mu je uspjelo bez gubitaka radi podesnosti odbrane obale. Sa sobom smo poveli oko 500 nenaoružanih novomobilisanih boraca i jedan bataljon Kninskoga odreda, dok su sve ostale snage ostale na sektoru Sjeverne Dalmacije.

Pošto je neprijatelj bio skoncentrisao svoje snage u Žegaru, izgledalo je da će nas slijediti i dalje, a istodobno situacija na liniji Duboki Dol-Vučipolje bila je nesigurna, tako da smo napravili pokret preko Javornika za Turovac. Uslijed zamorenosti snaga i jakih osiguranja na liniji Srb-Otrić i Otrić-Knin, kao i prisustva oko 500 novomobilisanih, nismo mogli preći liniju u visini Otrića, jer bi u tom slučaju morali prihvatiti prilično oštru i nezgodnu borbu, što bi ovako umorne i prilično slabe jedinice dovelo u prilično težak položaj. Pokret smo izvršili u pravcu Gubavčeva Polja, gdje smo se imali namjeru odmoriti, nahraniti i srediti za daljnji put.

Prema naređenju Glavnog štaba Hrvatske,[5] a u saglasnosti sa Vrhovnim štabom, sve ove snage zajedno sa preostatkom Štaba divizije zadržane su na ovome sektoru, sa zadatkom dejstva na neprijateljske saobraćajne linije i zatvaranja pravca jug-sjever.

Stanje u VII brigadi nakon što se je popravilo sa oko 400 novomobilisanih i pošto je ova jedinica prvi puta napustila svoj teren pod prilično teškim okolnostima, nije zadovoljavajuće. Pojave dezerterstva su prilične, tako da je prilikom puta i do sada dezertiralo oko 50, od kojih je oko polovica vraćena natrag a neki su u svom bježanju naišli na bandu, koja ih je pohvatala i prema još nesigurnim izvještajima neke strijeljala. Ove pojave nastale su i uslijed vrlo slabe ishrane, koja je bila posljednjih dana za vrijeme borbe i marševanja. Ukupan broj boraca koji se sada nalaze ovdje je oko 1700 ubrojivši Štab divizije i sve ostalo pomoćno osoblje. Poduzete su sve potrebne mjere da se stanje što prije sredi, da bi jedinica bila što sposobnija za izvršenje zadataka. Na ovako stanje utjecala je i velika golotinja

5 Glavni štab NOV i PO Hrvatske je 10. prosinca 1943. god. naredio Stabu Osmog korpusa da komandant Devetnaeste divizije Milan Kuprešanin sa Sedmom NO brigadom dejstvuje na komunikaciji Lapac-Srb, a 12. prosinca 1943. god. Glavni štab naređuje komandantu divizije da s preostalim dijelom Štaba divizije krene za Tičevo i preuzme komandu nad Petom i Šestom brigadom, dok Sedma ostaje u Lici i podčinjava se Operativnom štabu za Liku.

i bosotinja, koja u ovakvim vremenskim prilikama je teško podnošljiva. U samoj brigadi imade oko 300 boraca potpuno bosih, bez ikakve obuće, a isto tako je stanje odjeće vrlo slabo. Skup svih ovih nedostataka dovodi do prilično slabog stanja, koje će se svakako uz velike napore popraviti u koliko nam neprijatelj ne nametne teže borbe pod slabim okolnostima.

U vezi sa ovakvim stanjem u ovim jedinicama vjerujem da ni u V i VI Brigadi nije stanje najsjajnije i uslijed toga što je Divizija već više od 2 mjeseca rastrgana,[6] nameće se neminovno da se izvrši koncentracija Divizije ma gdje to bilo, da bi se stanje što brže sredilo i popravilo i da bi Štab divizije mogao da radi kao cjelina i da pruži svima jedinicama svestranu pomoć, koja je neophodno potrebna. Produžiti i dalje ovako neće ostati bez težih posljedica po Diviziju kao cjelinu koja je i onako još vrlo mlada i nesigurna. Sa ovim problemom koji se postavlja pred nas upoznali smo i Glavni štab, tražeći i od njih da uvide neophodnost koncentracije Divizije, gdje to bilo. Isto tako molim taj štab da poduzme potrebne mjere da se što prije izvrši koncentracija Divizije, da bi se uspjela srediti i dejstvovati kao cjelina.

Stanje na sektoru Sjeverne Dalmacije poslije našeg odlaska i o'fanzive uglavnom je slijedeće; na sektoru je ostao Zadarski odred, jačine oko 300 boraca, Sjev. dalm. odred, jačine oko 400 boraca i jedan bataljon Kninskog odreda, jačine oko 200 boraca. Odredima su data tačna uputstva za rad dokle Štab grupe[7] ne preuzme komandu u svoje ruke. Drug komesar Štaba grupe[8] sutrašnjim danom preuzeće komandu nad odredima i formiraće Štab grupe, odnosno popuniti ga sa ostalim članovima. Mi smo Štabu grupe stavili na raspolaganje prilično kadra i, imajući u vidu važnost jačanja odreda, svestrano ćemo pomoći i Štab Grupe i odrede koliko je god to moguće, da bi se što prije osposobili za samostalan rad. Štabu grupe savjetovano je da povuče jedan bataljon iz Otočkog odreda, tako da na kopnu stvori dva odreda i to Kninski i Sjeverno-dalmatinski sa po dva bataljona, a Zadarski odred da pretvori u bataljon radi nedostatka komandnog kadra. Međuvremeno za vrijeme ofanzive Zadarski odred mobilisaoje također oko 200 boraca, koje je prebacio u Liku u sastav snaga XIII Divizije, koje se nalaze oko Gospića, pošto iste nije mogao da prebaci k nama.

Novonastala situacija, tj. odlazak operativnih snaga sa ovoga sektora i neprijateljska ofanziva koja je istodobno uslijedila, dovešće donekle do pogoršanja političke situacije, a i do momentalnog pogoršanja stanja u odredima.

Neprijateljska namjera i propaganda svodi se uglavnom na to da na sektoru Sjeverne Dalmacije potisnuvši naše snage što više mobiliše u bandu, nešto putem prisilnih mjera, na dobrovoljnoj bazi i td. Uslijed toga što je ovaj dio Dalmacije bio anektiran i politički nivo pozadine je vrlo slab, vjerojatno je da će se i četnici i ustaše u ovakvoj situaciji ojačati i postati prilično opasni za te krajeve, s tim više što se grupišu prema obali koja za

6 Dvije brigade su dejstvovale* u rejonu Posušje, Studenci, Aržano, i na sektoru Bos. Grahova. Vidi dok. br. 186 i 187.

7 Štab grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda je formiran naredbom Štaba Devetnaeste divizije od 6. prosinca 1943. god. Vidi dok. br. 108.

8 Za političkog komesara Štaba grupe naredbom je bio postavljen Savo Dopuđa, komesar Seste NO brigade, koji je na putu za Štab grupe ubijen od četnika. Dužnost političkog Komesara vršio je Slavko Jelić, obavještajni oficir do dolaska Milana Munižabe za političkog Komesara grupe. Vidi dok. br. 158.

nas predstavlja ogromnu važnost. Ovaj uticaj bande svakako da će se smanjiti pojačanjem političkog rada i ako se uspije da odredi ostanu i dalje u dovoljnoj mjeri aktivni u borbi za razbijanje ovih bandi, a ukoliko to ne bi bilo dovoljno, biće svakako potrebno da se nakon stanovitog vremena neka operativna jedinica povrati na taj sektor, sa zadatkom razbijanja uporišta domaćih bandi.

Sada neprijatelj na tome sektoru uglavnom drži liniju Pađene-Ervenik-Žegar-Obrovac u kojim mjestima ima i posade i sa tom linijom saobraća. Dalje prema obali neprijatelj drži male snage u ranijim garnizonima i nastoji da u neka sela Bukovice i ostalih mjesta uspostavi centre domaće bande, što mu još izgleda u punoj mieri ne polazi za rukom.

Štab grupe, kao i bliže odredske snage, stajaće u stalnoj vezi sa nama, dok se nalazimo na ovome sektoru i mi ćemo nastojati da im što više pomognemo.

Pravo raspoloženje pozadine nakon ove ofanzive i našeg odlaska nije nam detaljnije poznato, dok ne dobijemo iscrpnije izvještaje.

Moral kod ustaša je unekoliko porastao, a kod četnika mnogo više, pa se nameće neophodna potreba da im se bilo gdje u ovoj okolini zada jači vojnički udarac i time ih se demorališe.

Pred Štab grupe također je stavljen kao vrlo važan zadatak: što jača mobilizacija na čitavom sektoru, od koga ljudstva bi se nešto uzimalo za odrede, a nešto slalo u sastav Divizije. U povoljnoj situaciji,.tj. u prisustvu jedne jače operativne jedinice na sektoru Sjeverne Dalmacije, moglo bi se mobilisati još oko 2000 sposobnih boraca.

Što se tiče naših zadatka, to je dejstvovanje na neprijateljske saobraćajne linije kako je pred nas postavljeno od strane Glavnog štaba.

Radio-veze sa vama nemamo već nekoliko dana i ako vas svakodnevno slušamo u određeno vrijeme.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar: Komandant - potpukovnik
Kuprešanin[9] v. r.

P. S. Redovne mjesečne izvještaje ne možemo poslati dok ne dobijemo od V i VI Brigade.

9 Milan

BROJ 118

DOPIS ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 12. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA NA PRAVCU SINJ-VAGANJ-LIVNO I O RASPOREDU JEDINICA[1]

Primljeno 12/XII 1943 - u 19[h?]

ŠTAB
XX DALMATINSKE DIVIZIJE N. O. V. J.
12 decembra 1943.

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. J.

Položaj

Vaš dopis broj 16 od 9/12 1943 god. primili smo 11. o. mj. u 20 časova.

8/12 uputili smo jednu jaču patrolu sa izvještajem o stanju na sektoru Sinja i o borbama koje su vođene tih dana sa neprijateljem koji je nadirao sa Sinja preko Vagnja ka Livnu.[3] U tom izvještaju naglasili smo da su naše snage se morale prebaciti na zapadnu stranu od ceste Sinj-Vaganj, jer je neprijatelj bio provalio u Livno[4] a istodobno sa jačim snagama uz pratnju tenkova i većeg broja artiljerije nadirao od Sinja prema Vagnju. Izvlačenje naših snaga i pod ovakvim uslovima neprekidne borbe sa neprijateljem iz Sinja bilo je prilično otežano, a da smo iščekali intervenciju neprijatelja iz Livna izvlačenje bi nas koštalo mnog više. I pod ovim uslovima za tri dana i tri noći borbe imali smo 63 druga izbačena iz stroja, od kojih su veći broj rukovodioci. Operativni izvještaj o ovim borbama poslaćemo Vam naknadno.

Poslali smo načelnika[5] ovog štaba, s tim da Vas izvijesti o tome šta smo uradili do sada, gdje se mi nalazimo, da uhvati direktnu vezu sa Vama i da dobijemo konkretna naređenja, pošto do sada nismo imali sa Vama direktne veze. Ovaj pokret ka Glamoču izvršili smo u vezi direktive koju je komandant Korpusa telefonom *b.'o.* mj. prenio na ovaj štab, tj. da u slučaju prodora neprijatelja u Livno naš bi zadatak bio da se probijemo na glamočki sektor i da zatvorimo pravac Livno-Glamoč. Kada smo došli na ovu prostoriju, doznali smo da druge snage zatvaraju ove pravce i radi toga zadržali se da bi uhvatili vezu sa Vama, dobili daljnje zadatke i izvršili pokret u duhu istih.

Načelnik ovog štaba, koga smo Vam uputili, iznijeće Vam detaljno stanje u našim jedinicama što smo mi dosada uradili i eventualne naše sugestije. Pošaljite nam odmah naređenje po drugu načelniku da bismo mogli nešto poduzeti u vezi sa novom situacijom i novim zadacima ili da izvršimo pokret u smislu Vašeg naređenja od 9. t. mj. sa ciljem čišćenja Vrličke Krajine i pritiska prema Sinju.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/6, k. 516.
2 Datum prijema izvještaja u Štabu Osmog korpusa NOVJ.
3 i 4 Vidi dok. br. 374.
5 Frane Biočić

Nastojaćemo da u naznačeno vrijeme uhvatimo vezu sa Vama našom radiostanicom. Mi smo i ranije stalno pokušavali i nastojali da uhvatimo vezu, ali je nismo mogli nikako dobiti, radi toga smo uputili našeg radiotelegrafistu u Vaš štab da on pronađe i utvrdi koji su razlozi bili da se ova veza do sada nije mogla uhvatiti.

Jedinice ove divizije nalaze se sada: VIII Brigada na prostoriji Nuglašica-Bastaci, IX Brigada na prostoriji"Sajković-Gubin, gdje ruše ceste i puteve na pravcu [Bos.] Grahovo-Livno i kontrolišu ovaj teren, X Brigada je na putu na trogirski sektor radi prenosa materijala (robe i obuće) za naše jedinice, kao i za prenos teških ranjenika za bolnice na otocima.

Detaljnije izvještaje poslaćemo Vam naknadno.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom:
Živko Živković v. r.

Komandant:
Ve/.[6] *M. Knežević* v. r.

P. S. Vezu održavamo sa 5 brigadom XIX Divizije i Grahovsko-Peuljskim odredom.[7]

BROJ 119

NAREDBA ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 12. PROSINCA 1943. O POHVALI POSADE NAORUŽANIH BRODOVA »BIOKOVAC«, »TURIST« I »NAPREDAK« ZA USPJEŠNE BORBE S NEPRIJATELJSKIM BRODOVIMA[1]

ŠTAB MORNARICE NOVJ
Broj 215
od 12. decembra 1943. g.

N A R E D B A
Štab Mornarice od 12. decembra 1943. g.

1) 8/9. decembra t. g. naši naoružani brodovi »Biokovac« Primorske flotile i »Turist« iz sastava IV Pomorsko-obalskog sektora napali su na položaju kod Drvenika (Makarsko Primorje) neprijateljski brod »Jadro«, koji je vozio uz obalu iz Zaostroga u pravcu Makarske, i poslije kratke borbe prisilili ga na predaju.

Tom prilikom zarobljeno je 50 neprijateljskih vojnika, zaplijenjeno je sa brodom: 1 protuavionski mitraljez 18 m/m, 1 teški mitraljez i 1 puškomitraljez, 7-8 vagona raznih živežnih namirnica te manje količine odjeće i obuće, kao i ostalog ratnog materijala.[2]

6 Velimir

7 Ove snage su zatvarale pravac Knin-Bos. Grahovo sa položajem oko Strmice. Vidi dok. br. 125, 128, 186 i 187.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18/6, k. 2021.

2 Vidi dok. br. 157, 186, 410 i 422.

Nitko od posade nije bio ni ranjen.

2) 9/10 decembra t. g. naši naoružani brodovi i to »Napredak«[3] i 2 patrolna motorna čamca Hvarske flotile iz sastava IV Pomorsko-obalskog sektora, na položaju uz obalu kod Drvenika (Makarsko Primorje), napali su neprijateljski brod »Sv. Nikola«,[4] koji je vozio iz Metkovića u pravcu Splita i poslije uporne borbe na moru, koja je trajala 11/2 sat, natjerali su neprijatelja da brod nasuče, približivši mu se na domet ručnih bombi i neprijatelja prisilili da napusti brod skakanjem u more.

Borba je trajala i dalje sa preostalim fašistima koji su se dokopali obale, ali naši nisu popustili već su ih efikasnom i dobro upravljenom vatrom iz topa i mitraljeza natjerali u bijeg, brod zatim zaplijenili i odvukli u jednu našu luku.

U ovoj borbi ubijen je jedan njemački podoficir i komandant neprijateljskog broda, koji su nađeni na brodu. Sa naše strane bio je jedan drug lakše ranjen.

Sa brodom zaplijenjeno je: 1 laki minobacač, 1 teški mitraljez, nešto municije te 1 vagon razne hrane.

Posade naših naoružanih brodova »Biokovac«, »Turist« i »Napredak« i 2 patrolna motorna čamca u ovim akcijama i tokom same borbe zaslužuju naše priznanje, stoga

POHVALJUJEMO:

Sve borce - posade n. brodova koji su učestvovali u ovim borbama sa neprijateljem te napose ističemo kao primer ostalim hrabrost i prisebnost u borbi drugova Lepeša,[5] kormilara, Azzolinija,[6] nišandžije, kao i komandanta[7] n. broda »Napredak«.

Ova pohvala neka se saopšti našim hrabrim posadama i svim ostalim pročita pred strojem.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
Pero[8] v. r.

Komandant:
Cerni[9] v. r.

Dostavljeno: Štabu II - V Pomorsko-obalskog sektora,
Štabu 26. divizije NOVJ, Mornaričkoj dopunskoj četi, Štabu Hvarsko-viškog odreda, Štabu Bračko-šoltanskog odreda.

3 U originalu mjesto »Kornat« ispravljeno olovkom »Napredak«.
4 Vidi dok. br. 157, 410 i 422.
5 Ante
6 Talijanski mornarički podoficir koji je po kapitulaciji Italije pristupio Mornarici
7 Tripo Prela
8 Radović
9 Josip

BROJ 120

ZAPOVIJEST ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 13. PROSINCA 1943. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA LIVNO[1]

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. I, dne 13. XII 43.
Vagani, sati

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE[2]

Okupator je uspio motorizovanim snagama da zauzme Livno,[3] ali nije bio u stanju, da svoj prodor produži, niti da nam nanese žrtve. Međutim, gubljenjem Livna ugrožava se slobodna teritorija i Livno može da posluži neprijatelju kao oslonac za dalje prodore.

Njemačke motorizovane trupe nisu se zadržale u Livnu, već su se povukle prema Sinju. Očevidno je daje neprijatelj sputan u svojim operacijama akcijama jedinica naše NOV i POJ na raznim sektorima, strahom od savezničkog iskrcavanja i potrebom da svoje trupe drži prikupljene za eventualno njihovo upućivanje na Istočni front. Ta ograničenost neprijatelja u njegovim operacijama i nemogućnost da u širem opsegu planski dejstvuje na nas stvara povoljne uslove za aktivno dejstvo naših jedinica, kako u cjelini, tako i na pojedinim sektorima. Sadanja situacija otvara nam uslove ne samo za uznemiravanje neprijatelja, nego i za jače uništavanje njegove žive snage i tehnike, kao i za oslobađanje i čišćenje šire teritorije.

Mi smo dužni da u ovakvoj situaciji preduzmemo sve smjelije napade na neprijatelja. Na to nas naročito obavezuje svojom dnevnom zapovješću od 12. ov. mj. naš Vrhovni komandant, Maršal Jugoslavije, drug **Tito.**[4]

U tom cilju odlučujem da izvršimo 15. XII. u 17 časova napad na Livno[5] i obližnja neprijateljska uporišta, radi daljeg nadiranja na jug i izbacivanja neprijatelja sa naše Jadranske obale, stoga:

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB. reg. br. 46/2, k. 705.

2 Usklađivanje dejstava Prvog proleterskog i Osmog korpusa NOVJ Vrhovni štab NOV i POJ je sprovodio preko svog delegata Sretena Žujovića, koji je, nakon glubitka Livna, kratko vrijeme vršio dužnost komandanta Osmog korpusa. Prema izvještajima Štaba Korpusa i njima potčinjenih divizija, izlazi da su se štabovi Prve proleterske i Devete divizije sporazumjeli 7/8. prosinca 1943. god. o napadu na Livno. Napad bi izvodile snage Devete divizije i Treća krajiška brigada Prve proleterske divizije. Taj napad nije uspio, vidi dok. br. 115, 186, 190, 191 i 374. Uoči drugog napada na Livno, došao je delegat Vrhovnog štaba NOV i POJ Sreten Žujović za komandanta Osmog korpusa, na čiju inicijativu je izvršen i drugi neuspio napad na Livno.

Pošto je Treća krajiška brigada iz Prve proleterske divizije, a čija su dejstva također usmjerena ka obali, to je razumljivo zašto je ovaj primjerak zapovijesti upućen na Štab Prve proleterske divizije.

3 O dolasku neprijatelja u Livno vidi dok. br. 107, 112, 124, 186, 190 i 374.

4 Pomenuto naređenje Vrhovnog komandanta vidi u dok. br. 17/1, k. 812, u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

5 O napadu na Livno vidi dok. br. 124, 144, 149, 151, 186, 190 i 374.

N A R E Đ U J E M :

1) IX Divizija bez I Brigade 15. XII. u 17 časova da napadne neprijateljski garnizon u Livnu sa sjeverozapadne strane, na otsjeku od Vejs Kule zaključno do r. Bistrice.

Lijevo napada III Proleterska brigada na otsjeku Man. Gorica-Vejs Kula isključno. Sa njom ugovoriti vezu na k. 1227. (Mučavača).

Desno napada XX Divizija na neprijateljsko uporište u s. Prolog.[6] Sa njom pokušati hvatati vezu na k. 731 (Prisap).

Po zauzeću Livna IX Divizija preduzeće gonjenje neprijatelja pravcem: Karlov Han-Aržano-Studenci.

2) XX Divizija bez X Brigade 15. 12. u 17 časova da napadne neprijateljsko uporište u s. Prolog, obezbeđujući bokove rušenjem ceste i bočnim obezbeđenjima. Naročitu pažnju obratiti obezbeđenju od Sinja. Po zauzeću Livna cijela Divizija orijentisaće se prema Sinju i ispitati mogućnosti aktivnog dejstva.

Ako se X Brigada vrati u sastav Divizije onda jednom brigadom, po zauzeću Livna, preduzeti gonjenje neprijatelja pravcem: Prolog-s. Podgradina-Zabrđe-s. Rašeljke-Aržano.

3) VI Brigada XIX Divizije sa dva udarna bataljona V Korpusa, do likvidacije Livna, ostaće u rezervi na raspoloženju Štaba IX Divizije, a potom sadejstvuje u likvidaciji Karlov Hana sa IX Divizijom, nakon čega se svija u rezervu korpusa u s. Podhum i s. Vržerala.[7]

4) Svi štabovi moraju podesiti pokrete svojih jedinica tako, da na polaznim položajima budu najkasnije 15. XII do 14 časova. Komandanti brigada na ovim položajima treba da objasne svoje pismene zapovijesti komandantima bataljona i komandirima. Na terenu da im pokažu pravce dejstva i napadne ciljeve.

5) Obratite pažnju na borbenu - signalnu vezu između jedinica:

6) Borbeni znaci:

za 15. XII. Za pobjedu - Ura
16. XII. Gonimo - Snažno
17. XII. Maršal - Tito

7) Znaci raspoznavanja:

za 15. XII. Staljingrad - Sinj
16. XII. Dnjepar- Drina
17. XII. Aržano - Imotski

8) Znaci raspoznavanja na daljini po danu:

za 15. XII. uspravno-òkomito pdignuta puška u vis,
16. XII. vodoravno podignuta puška u vis,
17. XII. uspravno-okomito podignuta puška sa kapom na cijevi.

9) Aviziran je dolazak jedne ličke brigade sa protivkolskim oruđima, ako stigne onda će ona vršiti napad na Livno na otsjeku: Kula Bašajkovac-r. Bistrica.[8]

6 Vidi dok. br. 134 i 186.

7 Šesta brigada Devetnaeste divizije nije ostala u rezervi već napadala na pravcu Treće krajiške brigade, koja je bila angažirana oko Šujice. Vidi dok. br. 151 i 187, a o dejstvu Treće krajiške brigade vidi dok. br. 10/6, k. 516, u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

8 Riječ je o Drugoj NO udarnoj brigadi Šeste ličke divizije, koja nije stigla da učestvuje u napadu na Livno, već je angažirana oko Šujice. Vidi dok. br. 25/6, k. 801 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

U vezi s tim IX Divizija sa III Brigadom likvidiraće Kulu Bašajkovac i Vejs Kulu i dijelom prodirati u grad sa sjevera, a glavninom da posluži kao obezbjeđenje teškim oruđima i lakoj artiljeriji. IV Brigada bila bi u rezervi na prostoriji: Deroguz-Mrđanovac.

VI Brigada XIX Divizije u rezervi u s. Potočani, s tim da bude spemna po padu Livna za blagovremeno i energično gonjenje pravcem: Potočani-s. Dobro-s. Grgurići i da učestvuje u likvidaciji Karlov Hana sa IX Divizijom.

10) Glamočki odred i Udarni bataljon V Korpusa po likvidaciji Livna konfiskovaće svu krupnu i sitnu stoku u ustaškim selima, sprovesti je u Glamoč i predati Intendanturi ovog korpusa.

11) Na Duvno istog dana napadače jedinice I Korpusa.

12) Blagovremeno urediti snabdijevanje jedinica preko intendanata.

13) Organizovati previjališta, sredstva i mjesta za evakuaciju i prihvat ranjenika preko referenata saniteta.

14) Ukoliko atmosferski i ostali uslovi dozvoljavaju moguće je sadejstvo savezničke avijacije u toku dana do napada.

15) a) napadom rukovodi Štab korpusa-v. d. komandanta pukovnik Veljko[9] biće na osmatračnici kod Štaba IX Divizije;

b) neposredno rukovođenje operacija IX Divizije, VI Brigade XIX Divizije, eventualno Ličke brigade, Glamočkog odreda, Udarnog bataljona V Korpusa vršiće Štab IX Divizije uz sudjelovanje načelnika Štaba XIX Divizije druga Biočića.[10]

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

V. d. komandant

(M. P.) *Sret.[u] Žujović* v. r.

Dostavljeno:

1) Štabu IX Divizije
2) Načelniku Štaba XIX Divizije
3) VI Brigadi XIX Divizije
4) Štabu Ličke brigade
5) Štabu I Proleterske divizije i
7) Štabu III Proleterske brigade.

9 Pavle Ilić
10 Ante
11 Sreten

BROJ 121

IZVJEŠTAJ GLAVNOG OBAVJEŠTAJNOG POVJERENIKA ZA OKRUG JUŽNE DALMACIJE OD 13. PROSINCA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA JUŽNU DALMACIJU O NAPADU NEPRIJATELJSKIH AVIONA NA VELA LUKU[1]

Gl. Povjerenik za okružje
Juž. Dal. Položaj (Korčula)
13. XII 1943. Broj 66.

DRUGARSKOM O.K. K.P.H. ZA JUŽNU DALMACIJU

P o l o ž a j

1. Danas oko podne došlo je nad Velu Luku 7 neprijateljskih aviona tipa »Meser-smit 109«. Gađali su mitraljeskom vatrom po mjestu, ali niko od te vatre nije stradao.

2. Isti ovi avioni napali su brodogradilište. Bacili su na njega 9 bombi težeg kalibra.

3. Isti su ovi avioni napali našu bateriju, koja se nalazi na jednom jako utvrđenom brodu »Ivan«. Baterija nije pogođena, jer je i ona sama sipala silnu mitraljesku vatru na avione. Tom vatrom pogođen je jedan avion, iz kojega se je odmah pojavio crni dim. Leteći tako zapaljen avion pao je na more, nedaleko rta »Lozote« (ovaj se rt nalazi na krajnjoj tački poluotoka Pelješca, blizu Lovišća).

4. Kako je avion pao, njemu su pošli u susret nekoliko gumenih čamaca iz Lovišća, na koje su naše baterije iz Prigradice i Račišća otvorile jaku paljbu, uslijed čega su se čamci povratili natrag. Na to je - prema pričanju naše izvidnice - doplovila punom parom jednajača neprijateljska torpiljarka, ali je avion već bio zapaljen i vjerojatno potopljen.

5. Ostali su avioni napali parobrod »Gruž«, koji se nalazi u neispravnom stanju u jednoj maloj uvali nedaleko brodogradilišta u Veloj Luci. Bačeno je 6 bomba, ali ni jedan nije pogodila cilj.

Uz drugarski borbeni pozdrav:

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

za Gl. Povjerenika:

(M.P.)

Potpis nečitak

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/3, k. 1895-2.

BROJ 122

OBAVJEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 14. PROSINCA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O USTANOVLJENJU ZASTAVA ZA JUGOSLAVENSKU RATNU I TRGOVAČKU MORNARICU[1]

G. Š. Hrvatske

Zastava naše ratne mornarice već je utvrđena i 40 naših brodova u inostranstvu već je nose.[2]

Zastava ratne mornarice jeste:

Jugoslovenska zastava sa crvenom zvijezdom na sredini zastave, a u zvijedi sidro.

Zastava trgovačke mornarice jeste: Jugoslovenska zastava sa petokrakom zvijezdom u sredini.

Dajte kratku karakteristiku drugova delegata u inostranstvu da bi dobili činove.[3]

14. XII-43 133-84
134-24

Tito v.r.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 46/6, k. 14.

2 Dan ranije Štab jugoslavenske Ratne mornarice uputio prijedlog Vrhovnom štabu NOV i POJ preko Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske za određivanje zastava za jugoslavensku Trgovačku i ratnu mornaricu.

3 Odnosi se na delegate pri savezničkoj komandi u Italiji za prihvat materijala u Bariju.

BROJ 123

IZVJEŠTAJ ČLANA VŠ NOV I POJ SRETENA ŽUJOVIČA OD 14. PROSINCA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O VOJNOPOLITIČKOM STANJU U 8. KORPUSU NOVJ[1]

15/XII/1943. s. Vagani
(pisano 14/XII u 23,30[s]

Dragi druže Tito,

Stigao sam ovamo 8. o. m. po podne.

Štab je bio u Stekerovcima.[2] Pozvao sam ga u s. Vaganj, gde se i danas nalazimo. Oni nisu imali veze sa svojim jedinicama, već su pretpostavljali da se nalaze na određenim mestima, što je u stvarnosti bilo tačno samo za Grahovski sektor. Nisu bili od uticaja na dosta stvari, iako su u to verovali. Tako npr. oni su dali uputstva šta treba raditi sa Glamočem, a desilo se sasvim obrnuto od toga.

Štab (Veljko[3] i Jordan,[4] Milić[5] je na otocima, pošao zajedno kad i Vlatko[6]) nije umeo da proceni situaciju. Na moje pitanje nisu imali nikakvog predloga za neku akciju ili neki nov raspored jedinica. Hteli su se prebaciti u Tičevo, dajući kao argumenat to da se IX diviz. koja je sa dve brigade na pravcu Livno-Glamoč, imaju radio vezu, dok sa XIX (Grahovo) nemaju, kao ni sa XX (čija stanica je dobra, ali ne uspevaju sa kontaktom). U svakoj drugoj situaciji ovo bi izgledalo normalno. U pitanju Livna zauzeli su bili stav da ga je nemoguće rešiti sa snagama koje se imaju, ali zapravo nisu uopšte ulazili u dublje razmišljanje po tome. Šmatrali su da se pred njih postavlja moguć zadatak: sačuvati živu snagu uz lokalne akcije.

Preuzeo sam komandu obavezujući ih na rad, što uostalom nije potrebno jer su oni stvarno odani i unose se u posao, naročito Veljko, koji i vidljivo proživljava stvari i smenjivanje ga se duboko dojmilo. Stvar je samo u tome što njihovi načini rada i kapacitet njihovog shvatanja i kapacitet njihove delatnosti ne može da obuhvati sve pojave i događaje ili nije

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ - Beograd, reg. br. 5850/VI, 5-26(43).

2 Odnosi se na Štab Osmog korpusa NOVJ, gdje je toga dana stigao Sreten Žujović i po naređenju Vrhovnog štaba preuzeo komandu nad jedinicama. Brzo i neočekivano prodiranje njemačkih snaga, u zimskoj operaciji »Ziethen« (vidi dok. br. 107, napomenu 2), duboko u pozadinu Osmog korpusa i zauzimanje Livna, Duvna i Bosanskog Grahova i nanošenje Korpusu ljudskih i materijalnih gubitaka Vrhovni štab je ocijenio kao nebudnost, nedovoljnu organizaciju komandovanja i slabo grupisanje snaga na važnijim pravcima unutar zone Korpusa, zbog čega je odmah, kao prvu pomoć, u Štab Osmog korpusa uputio Sretena Žujovića (elana Vrhovnog štaba i Centralnog komiteta KPJ) da preuzme komandu, sredi prilike i rukovodi daljim operacijama Korpusa. Vrhovni štab je 11. prosinca, također s tim upoznao Glavni stab NOV i PO Hrvatske i zahtijevao da se predloži izmjena u komandnom sastavu Osmog Korpusa (Arhiv V.I.I., reg. br. 4/1, k. 119/2, str. 110). Za novog komandanta Osmog korpusa glavni štab Hrvatske je, 15. prosinca, predložio Pera Ćetkovića, dotadašnjeg komandanta Osme NO U divizije. Vidi dok. br. 127.

3 Pavle Ilić
4 Ivica Kukoč
5 Maks Baće-Milić
6 Vladimir Velebit

dovoljan da da najbolje potrebno rešenje problemima i pitanjima koja oni treba da reše.

Obišli smo zajednički i održali sastanke sa Štabom IX divizije, koji je bio u Dolcu. Zatim zajed. sastanak sa diviz. [ijskim] i štabovima brigada (III i IV). Postavljen je perspektivni plan produžnih ofanzivnih akcija sa zauzećem Livna kao prvo. U pogledu Korpusa ubrzanje procesa učvršćenja vojne organizacije i njeno razvijanje na kvalitativan nivo udarnih i prolet. brigada, izvršiti preokret energičnijom metodom rukovođenja radom i ljudima i jačanje principa jedinstva i autoriteta Komande. Održao sam sastanke (zajednički) sa politkomesarima, zamenicima brigada i politodelom. Pored gornjeg postavio pitanje rada Partije, njenog uticaja i odgovornosti članova u vezi sa zadacima postavljenim pred Korpus. - Održali smo potom sastanak i sa Štabom VI brigade XIX div. i načelnikom štaba ove divizije po istim pitanjima.

Opšte stanje brigada IX div. i VI brigade XIX divizije: mala brojčanost, slabo odelo i dosta velika bosotinja, ishrana ispod prosečne, neprebrođena nekolektivna nastrojenja, labavost i slaba komanda i komandni kadar. Ali pored svega toga moralno stanje prosečno dobro, borbenost prilična, poneke jedinice vrlo dobre (III brigada IX div., V bataljon I brigade, koji ide uz III brigadu). Prevladano je dezerterstvo, borci podnose mnogo bolje nego ranije sve napore i teškoće, iako su dosta slabe fizičke kondicije (pri napadu na Livno na noć 9/10. XII govore da su borcj III brigade IX diviz. jurili preko kamenja iako je dobar procenat boraca potpuno bos, čak nema ni čarape na nogama i stalno vodio ranije borbe oko Posušja).

Borci se još ne snalaze, nisu imali većih borbi, niži kadar se tek podiže. Treba priznati da se ni štabovi brigada u tom pravcu nisu snalazili, niti toj strani pitanja obraćali dovoljno pažnje. Proces unutarnje izgradnje više je prepušten samom toku, nego svesnom uticaju na njega, ili je nedovoljan.

Njihove brigade stvorile su se i stvarale u naročitim uslovima (kapitulacija Italije). Mnogi su - upravo ogromna većina - računali da će se rat završiti kroz petnaestak dana. To se tek sada preovlađuje. Niko nije imao u glavi teškoće i napore borbe i rata. Mentalitet ljudstva je specifičan, potrebno je duže vremena priučiti ga organizaciji, disciplini i kolektivnom životu. - Ako se tome doda da ni vojno rukovodstvo, ni part, organizacija nisu umeli uočiti razne negativne pojave i njihov uzrok i angažovati se za njihovo otklanjanje, nije čudo što i sada većina rukovodioca govori samo o smetnjama i teškoćama, a još ne uviđa dosta pozitivnih, objektivnih i povoljnih uslova za pravilan rad i siguran uspeh.

Terenska razvučenost otežava usku povezanost jedinica Korpusa i neposredno rukovođenje što u slučaju nemanja radioveze može stvarno da dovede u pitanje celishodnu i efikasnu upotrebu i korišćenje jedinica. Ali to samo otežava pronalaženje i kombinovanje raznih i drugih načina u komandovanju, a nikako ne isključuje isto.

Neracionalna upotreba jedinica, koja se do sada očitovala, kako u nemanju rezultata u dosadanjim borbama, tako i u rasporedu trupa, mislim da njeno objašnjenje ne može ležati samo u argumentu da se čekalo na zamišljenu operaciju Dalmacija-Neretva (Veljkov argument). Čim je neprijatelj počeo dublje razvijati svoje jedinice nastupio ie momenat drukčije upotrebe naših trupa. Fakat je, koji priznaju ovde - da postoji mlakost u rukovođenju, a ona ne nailazi na energičan kurs komande odozgo. S druge strane propuštanje raznih negativnih pojava, koje su se naročito ispo-

ljile iznenađenjem na Livno i naročito Glamočka afera,[7] dokaz su da se u korpusu nije osećala čvrsta ruka komande i vodstva.

Naš predviđen napad na Livno izvršiće se sutra na veče. Probijanje **Nemaca** do **Šujice menja** nam plan, jer dovodi **u** pitanje, a možda sasvim isključuje učešće III Krajiške. Uostalom videćemo noćas šta će nam štab III odgovoriti (on je oko Malovana)[8].

Šteta je ako se Livno ne bombarduje. Jutros smo čuli huku većeg broja aviona nad Glamočkim poljem, koji se od magle nisu videli.

Podaci obavešt. službe govore već o određenim namerama Nemaca. Ja sumnjam da će oni moći, čak iako su naumili, da izvrše i do kraja sprovedu neki plan. Prvo zbog same naše snage i mogućeg našeg otpora i manevrisanja, a drugo ne smeju suviše angažovati svoje trupe, koje bi mogle teško pribrati u kratkom vremenu u slučaju jačeg obrta situacije, koji može brzo uslediti, bilo samo zbog njihovih većih poraza na Istočnom frontu, bilo i zbog mogućeg iskrcavanja Saveznika.

U prilogu ti šaljem prepiše informacija o namerama Nemaca.[9]

Moram ti na žalost javiti o događaju u Glamoču. Zbog glupave paničke telefonske vesti pomoćnika kom-nta mesta Glamoč sa Korićne (gde je bio osmatrač sa telefonom i motociklom) u Glamoču je nastao haos i panika, koje naši ni vojni, ni politički rukovodioci nisu mogli savladati. Vesti su poverovali i najodgovorniji drugovi (sekretar OK Partije), jer su za osmatrača poslali najsigurnijeg čoveka (partijac dobar, partizan stari, seljak iz ove okoline, dobar od uvek na radu itd.). Međutim, nikom u Glamoču na pamet nije palo da ovu vest proveri i ako ništa, oslušne da čuje huku tenkova. Zapaljeni su magacini sa hranom (dobra polovina izgorela, polovina spasena jer su neki partizani počeli gasiti), zapaljen je sav benzin, zapaljen je avion i zgrada avio-baze. Za avion se pravdaju da nisu imali ulja, ali je to sumnjiv izgovor. Odmah čim sam stigao naredio sam istragu. Sama stvar je jasna: uzrok, neposredni povod je telefonska vest, ali posle toga je nastalo beskontrolno stanje iz kojeg je moglo proisteći i više štete jer je mogao raditi - ko je hteo - što god hoće. Međutim, je evakuacija dva dana ranije bila predviđana i funkcionisala (bolnica - teški ranjenici i mnoge stvari su već bile evakuisane). Panika je potpuno prekinula njen tok i celog dana (7/XII od 9 1/2[h])do uveče nije se ništa radilo.

Milić je na otocima. Pošao je bio kad i Vlatko da vidi šta se radi na Visu, da održi sastanak sa štabovima Mornarice i XXVI divizije. Na otocima ima dosta vojske oko 8.000 (XXVI div. - 3500, I dalmat. brigada - 1500, Štab Mornarice i otočki odredi - 3000, ne znam detalje). Štab Korpusa hteo je dovesti I dalm. brigadu. Međutim Milić i Ćeća[10] sa drugima intervenišu da ona ostane tamo, jer je jedina udarna snaga sa kojom se može računati na efikasnu odbranu otoka i s druge strane drži i podiže borbenu sposobnost ostalih jedinica. Naročito podvlače da bi ona bila nužna za akciju na Pelješcu koja se želi voditi u sadejštvu saveznika. Pristao sam na to, naročito

7 Tada je uništena Prva zrakoplovna baza NOVJ i jedan dio njenog osoblja kao i nekoliko članova Okružnog komiteta KPJ za Livno, a u Glamoču je došlo do panike koja je nanijela znatne materijalne štete (Arhiv Instituta CK SKJ, reg. br. 3846/XII, 3-24/43 i 3848/XII, 3-26). „_ r. ® Opširnije o tom napadu i neprijateljskim snagama kao i ranijem neuspjelom napadu na Livno vidi dok. br. 120, 124, 144, 149, 151, 187, 190 i 374.

9 Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

10 Svetislav Stefanović

posle tvog telegrama o odbrani otoka.[11] Ali zato mislim da prebacim jednu otočku brigadu ovamo, jer se otoci brane i sa kopna, na kome nema baš nnogo snaga i ne sadejstvuju povezano.

Tako imamo svega dve brigade IX div. (III i IV) sa oko 1000 boraca ukupno; dve brigade XIX (Vi VI) sa po 500 do 600 boraca svaka (iz IX div. I dalm. [brigada] je na otocima a VII iz XIX ostala sa Kuprešaninom[12] na terenu Bukovice, sev. Dalmacija). VII brigadu XIX div. GŠH[13] zadržava i uključuje u novoformiranu operativnu grupu za dejstvo na prostoru Gračac-Lapac po tvome naređenju.[14] Tako su obe ove divizije umanjene sa po jednom svojom brigadom. No GŠH traži da i cela XIX divizija ode gore na komunikaciju Lapac-Knin.[15] Međutim je jedna brigada na sektoru Grahova za sada,[16] a druga će učestvovati u akciji na Livno[17] gde zbog potiskivanja III Krajiške nećemo imati rezerve. XX divizija sa dve brigade sadejstvovaće akcijom na s. Prolog, čišćenjem Vagnja i posedanjem i rušenjem komunikacije Livno-Vaganj-Sinj jednom ili sa obe brigade, što će zavisiti od rezultata kod Livna.[18] Treća brigada XX divizije otišla je na obalu da se snabde odelom i obućom, da obezbedi transport i ponese (svaki borac) spremu i za ovd. jedinice.[19] Ova divizija ima oko 2500 ljudi.

Moraću posvetiti pažnju odredima, jer obaveštenja o njima govore da se rad na njihovom sređivanju ne razvija najbolje (u Zadarskom, koji je najgori, četnici imaju svoje ljude i grupe, u većini odreda nacionalna zaoštrenost, itd.).

Po svim stvarima još nisam ušao u suštinu, te još nemam potpunu sliku i ne mogu još kompletno formulisati predloge i mere, kako u pogledu postavke akcija i rasporeda jedinica, tako i u pogledu organizacionih nedostataka i rada, što se nadam učiniti i izvestiti te.

Postavlja se pitanje rada Maljčika.[20] Ja sam prikupio podatke i šaljem neke materijale, pa te molim da ih pregledaš ako imaš vremena i daš Marku[20"] da da svoje mišljenje. Izgleda mi da on komplikuje stvar i stvarno postaje »treći deo« Narodno-oslobodilačkog pokreta. Poslao je ovamo tri čoveka za organizaciju te svoje službe (jedan je otišao sa Vickom,[21] jedan na Kninski sektor a jedan je ovde. Sa ovim sam razgovarao. On nema jasnu pretštavu o toj njihovoj organizaciji). Maljčik je to zamrsio te pripada i GŠH-u i CK-u, a bogami po malo i ne pripada nikome. Mislim da bi trebalo to po ugledu na Pekića[22] priključiti preko Zavnohovog otseka za unutar,

11 Redakcija ne raspolaže tim telegramom.

12 Milan Kuprešanin, komandant Devetnaeste divizje.

13 Glavni štab NOV i PO Hrvatske

14 Odnosi se na Operativni štab za Liku.

15 Glavni štab NOV i PO Hrvatske obavijestio je, 10. prosinca, Štab Osmog korpusa NOVJ da komandant Milan Kuprešanin ostaje s. brigadom na sektoru Gračac-Srb i da je dao prijedlog Vrhovnom štabu NOV i POJ da na taj sektor dođu i ostale dvije brigade (Peta i Šesta te divizije za dejstva na komunikaciji Knin-Lapac). Ovaj prijedlog nije usvojio Vrhovni štab (Arhiv V.I.I., reg. br. 1-1/1, k. 119/1, str. 114).

16 Odnosi se na Petu dalmatinsku NOU brigadu.

17 Odnosi se na Šestu dalmatinsku NOU brigadu.

18 U napadu na Livno sadejstvovale su Osma i Deveta brigada te divizije. Vidi dok. br. 134.

19 Odnosi se na Desetu dalmatinsku brigadu koja se tada nalazila u rejonu Trogira.

20 Dalibor Jakaša.

20a i 24 Aleksandar Ranković, član Politbiroa CK KPJ i Vrhovnog štaba NOVJ.

21 Vicko Krstulović, sekretar Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.

22 Pavle Pekić.

poslove povereniku za unut. poslove Nac. komiteta NOJ. (Legitimacija ovoga druga ovde koga je Maljčik poslao interesantna je, pa šaljem prepis. Naziv je Glav. obavešt. centar, pečat je GŠH - Ob. odel, a u elaboratu »Uputstava« »neposredno odgovara Ob. otseku V.S.-a. Ovaj drug na moje pitanje kome zapravo oni pripadaju odgovara: i GŠ-u, i CK-u KPH, a i samostalni su). Pitao sam GŠ da li Maljčik radi po njihovim uputama. Dobio sam odgovor da pripada G. Š. H. i CK KPH, a Šimić[23] (obaveštajac VIII Korpusa) P. K-u Dalmacije i uska veza sa Korpusom. I tako dalje. Neka mi Marko[24] javi vaše mišljenje.

Još jedna stvar. GŠ je tražio da mu se »najhitnije dostavi po kuririma spisak svih radiotelegrafista koji vrše službu na radio stanicama te njihove točne karakteristike i gdje službu vrše. Tako karakteristike svih stanica koje su u radu, talasne opsege ili opis svih kristala. Pozivne znake svih radioveza i raspored rada. U buduće kažu, izvještavajte prema gornjem za svaku stanicu pa makar je i manjeg dometa. Izvijestite zašto to do sada nijeste učinili.« Na moj upit ko ih traži i zašto, odgovaraju: »Radi kontrolne i prislušne službe«. - Bojim se da i to ne bude neka zbrka. Podatke im nisam poslao, no ako misliš da je ovo u redu, molim te, javi mi.

I još jedna stvar. GOC[25] (Maljčik) preko radioveze javlja POC-u[26] za Dalm. »Prigodom imenovanja druga Tita održite vi i vaši ROC-evi[27] partijske sastanke i pošaljite pozdravne dopise i depeše preko nas«. Isto tako politkomesar Rade Žigić formalistički to postavlja. Organizujte, kaže, proslave i šaljite pozdravne telegrame drugu Titu. Međutim ovde nemaju još nikakvog materijala sa zasedanja. Bojim se da oni to ne uproste i jednostavno svedu samo na pozdravne telegrame. Odgovorio sam Žigiću da »pitanje priznanja drugu Titu od strane Avnoja proizvođenjem za Maršala Jugoslavije za genijalno rukovodstvo NOV i Nar. osi. pokretom treba politički izraziti proučavanjem referata druga Tita, deklaracije i odluke Avnoja i njihovom popularizacijom. Masovno objašnjenje i rad dovešće do punog shvatanja razvoja Nar. osi. pokreta i velike uloge druga Tita u istoriji naših naroda i odraziće se i u masovnom oduševljenju naroda i boraca i njihovim čestitkama drugu Titu«. Molim te, Stari, reci Marku da nam, kad se odštampa brošura, pošalje je po specijalnom kuriru otuda, a ne preko V. Korpusa, radi bolje sigurnosti. Materijali nam se strašno gube po putu. Ovde će se vršiti proslave povodom čina unapređenja.

Mitar Vujović je stigao danas ovde. Ja sam već preduzeo štošta radi prebacivanja materijala, ali kapacitet toga neće moći ni izdaleka obuhvatiti količine koje se tamo nalaze i koje se mogu dobiti. - Mislim, Stari, da bi možda bilo pitanje snabdevanja sa obućom i odelom rešeno sa Amerikancima pomoću aviona. Zato molim te javi tvoju odluku da ovlastimo Štab Mornarice da oformi što pre te pošiljke i to na sektoru svih korpusa. Isto tako javi da li možemo upotrebiti u ovome ove naše pilote?

Štab XIX divizije izveštava nas pod 13.o.m. da su kod njih stigli Augutinčić[28] i drugi. Dali su im pratnju do XX divizije, a ova će ih dalje sprovesti.

Drug Škorpik[29] je stigao ovamo.

23 Ljubo Krstulović-Šimić
25 Glavni obavještajni centar
26 Pokrajinski obavještajni centar
27 Rajonski obavještajni centri
28 Antun Augustinčić.
29 Josip Skorpik

Štab XIX još izveštava da je po nekim obaveštenjima u Knin stiglo 2000 skijaša - Ovaj Štab je na našu naredbu skupio karavan od 200 konja i uputio na obalu radi transporta stvari.

Šaljem sledeće:

1) Pismo za Marka
2) Pismo sa šifrom Štabu mornarice
3) Nekoliko depeša (6 komada)
4) Makiedovo pismo
5) 4 izveštaja ob. službe
6) Pismo Pagoma, sekret. OK Glamoč
7) Naredbu za napad na Livno od 13-XII-43.
8) Maljčikova uputstva o ob. službi
9) Izveštaj Štaba Mornarice
10) Ob. izveštaj u kovertu
11) 3 nemačka letka
12) 3 broja »Šib. Glasnika«
13) Vesti XIX divizije
14) 11 brojeva zadarskog lista »Giornale di Dalmazia«.

Tebe i ostale drugove mnogo pozdravljam i volim

Crni[30] v. r.

BROJ 124

ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE DIVIZIJE NOVJ OD 14. PROSINCA 1943. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA LIVNO[1]

STAB
IX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
14. XII. 1943.
11 sati

ZAPOVIJEST

(Sekcija Livno 1:100.000)

Podaci o neprijatelju:

Neprijatelj je uspio motorizovanim snagama da zauzme Livno,[2] ali nije bio u stanju da svoj prodor produži. Međutim, gubljenjem Livna ugrožava se slobodna teritorija i Livno može da posluži neprijatelju kao baza za dalje prodore.

30 Sreten Žujović-Crni

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/2, k. 516.

2 Vidi dok. br. 120 i 374.

Njemačke motorizovane trupe u Livno došle su od pravca Bosanskog Grahova, a odatle su produžile drugi ili treći dan prema Sinju. Očevidno je daje neprijatelj sputan u svojim operacijama samim akcijama naše NOV i POJ na razni sektorima, strahom od savezničkog iskrcavanja i potrebom da svoje trupe drži prikupljene za eventualno njihovo upućivanje na Istočni front.

Ta ograničenost neprijatelja u njegovim operacijama i nemogućnost da u širem opsegu planski dejstvuje na nas stvara povoljne uslove za aktivno dejstvo naših jedinica, kako u cjelini tako i na pojedinim sektorima. Sadanja situacija otvara nam uslove ne samo za uznemiravanje neprijatelja, nego i zajače uništavanje njegove žive snage i tehnike, kao i za oslobođeje i čišćenje šire teritorije.

10, 11 i 12 ov. mj. neprijatelj[3] je sa oko 150 motornih vozila vršio pritisak putem Livno-Sujica na dijelove I Proleterske divizije. U ovim borbama III Krajiška brigada je nanijela neprijatelju velike gubitke u ljudstvu, materijalu i motornim vozilima, ali je neprijatelj upornim navaljivanjem bez obzira na gubitke 12 o. mj. izjutra prodro preko Borove Glave u Šujicu, ali će se isti zbog jakog pritiska I Proleterske divizije morati povući sa te komunikacije.

Podaci o našim snagama:

Lijevo od nas na prostoru sjeverno od puta Borova Glava-Šujica nalazi se III Krajiška brigada, a na prostoru Šujica-Duvno nalazi se I Proleterska brigada I Proleterske divizije. Kod nas je prispjela VI Dalmatinska brigada XIX Divizije[4] i dva udarna bataljona V Bosanskog korpusa, a najavljen je dolazak ijedne ličke brigade sa protivkolskim oružjem. Na sektoru Grahova nalazi se V Dalmatinska brigada i Grahovski odred. Na pravcu Livno-Sinj nalazi se XX Divizija sa dvije brigade, koja će na svom sektoru uzeti učešća u napadu na neprijatelja.[5]

Naš zadatak:

Mi smo dužni da u ovakvoj situaciji preduzmemo sve smjelije napade na neprijatelja. Na to nas naročito obavezuje svojom dnevnom zapovješću od 12. ov. m. naš vrhovni komandant, maršal Jugoslavije, drug Tito.[6]

U tom cilju Štab VIII Korpusa odlučio je i izdao naređenje[7] da se izvrši napad na Livno i obližnja neprijateljska uporišta 15. XII. u 17 časova i produži dalje nadiranje na jug sa izbacivanjem neprijatelja sa naše Jadranske obale.

Naša divizija bez I Brigade dobila je zadatak da napadne neprijateljski garnizon u Livnu sa sjeverozapadne strane na otsjeku od Vejs [Bele] kule, zaključno do rijeke Bistrice. Pod komandu Štaba naše divizije stavljena je VI Brigada XIX Divizije i dva udarna bataljona V Korpusa.

3 Vidi dok. br. 374.
4 i 5 Vidi dok. br. 152, 176 i 186.
6 i 7 Vidi dok. br. 120.

Lijevo od nas na grad će napadati III Proleterska brigada,[8] a desno, tj. na neprijateljsko uporište s. Prolog napadat će XX Divizija, sa kojom ćemo hvatati vezu na k. 731 (s. Prisap). U smislu prednjeg izdaje se sljedeće.

N A R E Đ E N J E :

1) III Dalmatinska brigada će napadati neprijatelja u Livnu[9] sa sjeverozapadne strane na otsjeku od Vejs [Bele] kule - pa zaključno do južne ivice s. Zastinje, tj. kraja padina kosa Burkića Drage. Sa svoga pravca ima likvidirati neprijatelja i očistiti grad.

2) **IV Dalmatinska brigada** će vršiti napad na Livno sa sjeverozapadne strane komunikacijom, tj. putem [Bos.] Grahovo-Livno od Priluke i s. Kablići, na sektoru od južne ivice s. Zastinje, pa zaključno do rijeke Bistrice i sa te strane likvidirati neprijatelja i očistiti grad.

3) Najavljen je dolazak jedne ličke brigade sa protukolskim oruđima, te ako ona stigne, vršit će napad na Livno na otsjeku Kula Bašajkovac - rijeka Bistrica.[10] U ovom bi slučaju III Dalmatinska brigada imala likvidirati Kulu Bašajkovac i Vejs kulu i dijelom prodrla u grad sa sjevera, a glavninom poslužila kao obezbeđenje teškim oruđima i lakoj artiljeriji. IV Brigada bi bila u rezervi na prostoriji Deriguz-Mrđanovac.

Brigade imaju postupiti po tačci 1. i 2. ovog naređenja, a ako stigne lička brigada, biće blagovremeno obaviještene.

4) VI Brigada XIX Divizije sa dva udarna bataljona V Korpusa blagovremeno će stići na prostoriju s. Dolac-s. Dragnić, odakle će 15. ov. mj. po podne krenuti u pravcu s. Potočani, gdje će se zadržati do likvidacije Livna kao rezerva ove divizije.[11] Poslije likvidacije Livna kretat će se borbenim rasporedom pravcem s. Dobre-Vidoši-Grgurići-Miši i Golinjevo, a odatle će preko s. Prisoja očistiti Karlov Han, tj. likvidirati neprijatelja u njemu i postaviti sigurno obezbeđenje na Prevali i Gracu prema Stipanićima.

5) Po likvidaciji grada Livna, tj. neprijatelja u njemu, III Dalm. brigada bi odmah imala produžiti putem Zabljak-Smričani-Podhum-Golinjevo-Prisoje-Karlov Han-Grabovica-Bukova Gora - dalje prema Aržanom i Studencima. IV Dalmatinska brigada bi krenula pravcem s. Guber, s. Zabrišće, s. Bila, s. Srđević, Podhum i dalje pravac III Dalmatinske brigade. Na sektoru prema Aržanu i Studencima brigada će dobiti naređenje za raspored. U ovom slučaju Štab divizije bi se kretao glavnim putem Livno-Karlov Han za brigadama.

VI Dalmatinska brigada bi se zadržala do daljeg naređenja na prostoriji - tj. one bi odmah po ovlađivanju Prevalom i likvidaciji Karlova hana pošle u selo Vržerala gdje bi se stavile na raspoloženje Štabu korpusa.

6) Svi štabovi brigada moraju podesiti pokrete svojih jedinica tako, da na polaznim položajima budu najkasnije 15. XII. do 14. časova. Komandanti brigada na svim položajima treba da objasne svoje pismene zapovi-

8 Treća krajiška proleterska brigada Prve proleterske divizije nije učestvovala u napadu na Livno, već je bila angažirana u borbama oko Šujice.

9 O rezultatu napada na Livno vidi dok. br. 144, 149, 151, 186, 190, 191 i 374.

10 Vidi dok. br. 120, napomenu 8.

l *aa* 1 si P,[v],f brigada nije bila u rezervi, već je uzela učešća u napadu na Livno. Vidi dok. br.

jesti komandantima bataljona i komandirima četa i da im na terenu pokažu pravce dejstva i napadne ciljeve.

7) Dva udarna bataljona V Korpusa izuzimaju se ispod komande VI Dalmatinske brigade od koje će se prilikom njenog dolaska kroz Glamočko Polje odvojiti i skrenuti desno putem Glamoč-Livno u selo Koritno, gdje će se povezati sa Štabom Glamočkog odreda i sa istim u toku 15 ov. mj. po podne spustiti u sela sjevernog dijela Livanjskog Polja i zajednički prikupiti što veću količinu stoke sa te prostorije.

Ovo raditi bez obzira na ishod borbe za Livno, ali svakako držati tijesnu vezu sa našim jedinicama koje napadaju grad, tako da bi se znali snaći, te ako se zauzme Livno da produže prikupljanje i na južnoj strani Livanjskog Polja, a ako ne uspije napad, onda da što prije izvuku već prikupljenu stoku u pravcu Glamočkog Polja i istu predadu intendanturi Štaba VIII Korpusa.

8) Na Duvno će istoga dana napadati jedinice I Korpusa.

9) Ukoliko atmosferski i ostali uslovi budu dozvoljavali moguće je sadejstvo savezničke avijacije u toku dana do napada.

10) Divizijska bolnica nalazit će se u selu Zajaruga - Glamočko Polje. Referent saniteta Divizije sa dijelom hirurške ekipe nalazit će se u Radetinim Košarama na Krug Planini, u kom će pravcu i biti evakuacija ranjenika prilikom borbe, a odatle bi preko sela Dragnića bio pravac za bolnicu.

Referenti brigadnih saniteta će formirati patrole nosilaca ranjenika od svojih bolničara i mobilisanih seljaka i postaviti ih na mjesto odakle će moći najprije i najsigurnije vršiti svoju dužnost, gdje ranjenicima davati prvu pomoć, tj. imati i previjalište.

11) Napadom će rukovoditi Štab VIII Korpusa.

Neposredno rukovođenje operacijama IX Divizije VI Dalmatinske brigade i ličke brigade ako stigne vršit će Štab IX Divizije uz sudjelovanje načelnika Štaba[12] XIX Divizije.

12) Za vrijeme operacija na Livno Štab korpusa je propisao slijedeće znake:

[...][13]

13) Štab divizije će za vrijeme napada biti na Debelom Brdu (k. 1207), iznad Bašajkovca, gdje slati sve izvještaje.

14) Štab III Brigade će uzeti potreban broj vodiča iz Livanjskog partizanskog odreda.

15) Livanjski odred će se za ovu akciju priključiti Glamočkom odredu u s. Korićna za prikupljanje i evakuaciju stoke iz Livanjskog Polja. Stavit će se pod komandu Glamočkog odreda.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik: Komandant

Poleksić[14] *v.r.* (M. P.) A[15] *Banina* v. r.

12 Ante Biočić.
13 Izostavljeni dio je istovjetan sa dijelom iz dok. br. 120 koji se odnosi na znakove.
14 Momčilo
15 Ante

Otpremljeno:
Štabu III Dalmatinske NOU brigade
Štabu IV Dalmatinske NOU brigade
Štabu VI Dalmatinske brigade XIX Divizije
Štabu Glamočkog partizanskog odreda
Štabu VIII Korpusa NOV Jugoslavije.

BROJ 125

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 14. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PETE BRIGADE NA PRAVCU KNIN-BOSANSKO GRAHOVO[1]

POLITKOMESAR XIX DIV.
N. O. V. JUGOSLAVIJE
14. XII 43.
u 22 časa

ŠTABU VIII KORPUSA

Vaše naređenje pisano 12. XII. o. g. u 12,30 časova primio sam 14. XII. u 19 časova. Kuriri koji su nosili naređenje uslijed neshvatanja važnosti naređenja išli su sporo, tako da su stigli tek večeras. Pozvani su na odgovornost i bit će kažnjeni.

U vašem naređenju stoji da uputimo oba udarna bataljona V Korpusa u selo Vrbicu, i da se stave pod komandu druga Biočića.[2] Ovdje se nalazio samo jedan bataljon Udarnog odreda, koji je upravo jutros dobio naređenje od Štaba V Korpusa da se hitno prebaci na sektor Bos. Petrovca i otišao je.

Na noć 13. XII. sa V. Brigadom izvršili smo akciju na četnike u Strinici,[3] u kojoj se nalazilo 120 četnika. Bili su razmješteni po kućama i čukama oko same Strmice. U toj akciji zarobili smo 2 p. mitr., 3 puške, 4000 metaka, jedan šinjel i 1 sanduk dvopeka. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 3 zarobljena četnika. Ostatak četnika je utekao u paničnom bijegu prema Golubiću i Plavnu.

Na našoj strani bio je jedan teže i jedan lakše ranjen drug.

Most na Deralima je temeljito porušen, a i cesta je na nekoliko mjesta porušena i prekopana. U toku sutrašnjeg dana nastavit ćemo sa rušenjem ceste od Strmice prema Deralima.

Čitava V brigada se nalazi u Strmici, sa prednjim dijelovima ispred samoga Golubića. Nastavit ćemo pritisak prema Kninu i pripremit ćemo akciju na četnike u Golubiću ukoliko ne pobjegnu.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/6, k. 516.

2 Ante Biočić, načelnik Štaba ove divizije, a tada je bio sa Šestom NO brigadom kod Livna, vidi dok. br. 120.

3 O toj borbi vidi dok. br. 125, 186, 187, 323 i 327.

U toku današnjeg dana nikakva reakcija od strane neprijatelja od pravca Knina nije se osjećala.

Prema posljednjem obavještenju u Kninu se nalazi oko 600 Nijemaca koji su razmješteni na periferiji Knina. Ovo stanje se svakodnevno mijenja, tako da broj bude nekad i mnogo veći. Doznajemo da se u Kijevu i Vrlici također nalazi izvjestan broj Nijemaca.

Glavnina četničkih snaga nalazi se u Topolju, Kosovu i jedan dio u Vrličkoj dolini.

Vezu sa XX Divizijom smo uhvatili. Tražili smo od njih da nas obavijeste kada će početi sa akcijama u Vrličkoj dolini,[4] tako da bi i mi koordinirali rad i akcije sa njima. Još nismo dobili odgovor. Doznajemo da je po vašem naređenju[5] otišla sa sektora Sajković-Grkovci-Nuglašica.

Grahovsko-peuljski odred nalazi se u Grkovcima i Sajkoviću. Izdat ćemo mu naređenje da prebaci svoja dva bataljona na Derala, da bi u zajednici sa našom V Brigadom što bolje zatvorili pravac od Knina.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babić v. r.

BROJ 126

ZAPISNIK SA PRVE OBLASNE KONFERENCIJE USAOH-a ZA DALMACIJU ODRŽANE 14. PROSINCA 1943. U BOLU NA OTOKU BRAČU[1]

PRVA OBLASNA KONFERENCIJA USAOH-a ZA DALMACIJU

Otpočela je u Bolu dne 14 decembra 1943. ujutro u 8 sati. Konferencija je otpočela pjevanjem »Lijepe naše«.

Drug Raos otvarajući konferenciju rekao je:

»Otvarajući današnju konferenciju pozdravljam druga Vicka Krstulovića, člana Centralnog Komiteta Komunističke Partije Jugoslavije i člana Centralnog Komiteta Komunističke Partije Hrvatske, druga Miloša Žanka Sekretara Oblasnog N. O. O. za Dalmaciju i sve druge delegate sa terena i vojske. Prošlo je više od dvije godine i prvi put prestavnici omladine Dalmacije sastali su se na oslobođenom teritoriju na našim otocima, na našem slobodnom Jadranu. Dvije i po godine borbe, dvije i po godine samoprijegornog i samopožrtvovanog rada to su bile odlike naše omladine koja je neumorno po planinama Biokova, Mosora, Kozjaka i ostalih planina uz najveće poteškoće i napore i savlađivajući ih kročila smjelo naprijed sa

4 i 5 Dvadeseta divizija NOVJ je po naređenju Štaba Osmog korpusa prebačena iz Sajkovića ka Vrlici, sa zadatkom čišćenja Vrličke doline od manjih četničko-njemačkih uporišta i oslobođenja Vrlike. Vidi dok. br. 152, 165, 176 i 186.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije - Split, neregistrirano.

svojim starijim drugovima nosila slobodu svome narodu. Danas prvi put u toku naše N. O. Borbe, danas po prvi put u istoriji omladina Dalmacije sastala se da slobodno na svom teritoriju odluči o svojoj sudbini, po prvi put sastali smo se ovdje da rečemo o tome kakva treba da izgleda naša sutrašnjica. Mi održavamo svoju konferenciju u vrijeme kad nije oslobodilački rat u početku nego kad se konture pobjede sve više vide. Mi održavamo konferenciju u momentu kad je u odnosu fašističkih i antifašističkih snaga napravljen korjeniti prelom, takav prelom da se više ne postavlja pitanje ko da pobjedi. I baš takav momenat sve naše narode, pa prema tome i našu omladinu stavlja pred to da danas ocijeni naše rezultate tako isto i da stvorimo plan za naš budući rad, za rad koji isto onako kao i do sada treba da bude usmjeren u cilju uništenja okupatora i izdajica našeg naroda, da tako još više napregnemo svoje snage i omogućimo očuvanje tekovina dosadašnje borbe, da omogućimo sutrašnjicu koju smo mi izvojevali. Momenat u kojemu mi održavamo našu konferenciju, to je ono što daje njoj pečat, to je ono što treba da uočimo u toku naše konferencije, prilikom našeg izlaganja, prilikom pretresanja i donošenja zaključaka za novi rad. Drugovi, kroz dvije i po godine borbe pao je veliki broj naših drugova za oslobođenje naroda. Pao je veliki broj, ne desetci, ne stotine omladinaca, već hiljade omladinaca. U počast palim drugovima predlažem minut šutnje.

(Minut šutnje). Drugovi, među hiljadama omladinaca koji su kroz borbu pokazali svoju ljubav prema narodu, koji su kroz borbu stvarali slobodu naroda i svoju, pao je jedan naš veliki drug, Ivan Ribar sekretar Centralnog Komiteta Saveza Komunističke Omladine Jugoslavije. On je kao student već odavno stupio u pokret. On je jedan između ostalih nosioca jedinstva studentske omladine. On je preko toga bio jedan od nosioca i stvaraoca jedinstva cjelokupne naše omladine. Za vrijeme kad je čitavom svijetu, u prvom redu evropskim narodima prijetila opasnost da budu uništeni i porobljeni od strane fašizma tada je drug Ribar zajedno sa ostalim drugovima između prvih bio koji je stao na čelo omladine, pozivao svu omladinu, bez obzira na političku vjersku i stalešku pripadnost, u zajedničku saradnju za odbranu slobode, u borbi protiv fašizma. Drug Ribar je za vrijeme potpisivanja sramnog »Trojnog pakta« također bio jedan od predvodnika beogradske omladine koja je na ulicama Beograda zajedno sa ostalim pučanstvom srušila potpisivanje »Trojnog pakta«. On je poslije kapitulacije Jugoslavije bio u prvim borbenim redovima, jedan od onih kojemu najviše pripada zasluga da jugoslavensku omladinu koja je bila razjedinjena da je ujedini i da postane jedinstvena. On je kroz dvije i po godine borbe protiv njemačkih okupatora i izdajica našega naroda bio dosljedan borac za narodnu slobodu. On je od prvih dana ustanka Srbije učestvovao u njemu i prošao Crnu Goru, Bosnu i Hrvatsku. I sada kad je naša vojska narasla, kad je jedinstvo našeg naroda postalo široko i moćno, kad je to jedinstvo omogućilo stvaranje i našeg Nacionalnog Komiteta, jednom riječju, kad se približavaju dani naše slobode, kad je naš drug Ribar išao dalje da pomogne narodu danas u borbi, sutra u izgradnji, on je poginuo smrću od fašističkog aviona na Glamočkom aerodromu. Drug Ribar je poginuo, ali uspomena na njega i ono što je stvorio ostaće vječna (Slava drugu Ribaru).

Predlažem za radno presjedništvo konferencije drugaricu Vučić Natu, koja je pod uslovima okupacije uporno i strpljivo radila sa omladinom

okupljala je i stvarala jedinstvo. Vidović Tomicu jednog od rukovodioca trogirske omladine i rukovodioca I Dalmatinske radne trogirske Brigade, druga Štrbac Dulu, člana Oblasnog Odbora USAOH-a, Buljevića Milu, člana Oblasnog USAOH-a, Milić Nikolu, borca I Brigade iz Beograda, druga Fišingera, Slovenca koji je sada sa Prekomorskom Brigadom[2] došao ovamo da se zajedno sa drugovima Dalmatincima bori protiv izdajica našeg naroda, druga Elija Rukovodioca omladine iz Vele Luke, koji se istakao naročito za vrijeme okupacije Italijana u razoružanju talijanskih vojnika (slažemo se).

Predlaže se dnevni red konferencije:

1) Politički referat, referent drug Zivko Bulat;

2) Razvoj Omladinskog pokreta u Dalmaciji od okupacije naše zemlje do danas, referent Branko Bilić;[3]

3) Organizacioni referat, koji će održati drug Ante Raos;

4) O važnosti Kongresa i pripremama u vezi s njim i

5) Biranje Odbora USAOH-a za Dalmaciju (slažemo se!).

Ima riječ drug Vicko Krstulović član Centralnog Komiteta KPJ i član Centralnog Komiteta KPH.

Drug Vicko Krstulović: »Drugovi i drugarice, junaci i junakinje upućujem vam plameni borbeni pozdrav u ime Oblasnog Komiteta KP za Dalmaciju, u ime Centralnog Komiteta KPH, u ime Centralnog Komiteta KPJ. Upućujem borbeni pozdrav u ime Partije, one koja je od ustanka pa do danas uvjek učila ne samo svoje drugove, svoje pristaše nego čitav narod, u prvom redu omladinu borbi za [...] učila bezgraničnoj ljubavi za svoj narod, za svoju nacionalnost, za bratstvo među narodima, za nemilosrdnu borbu i beskrajnu mržnju prema svemu što je [.. .][4] i mračno, za opstanak i bolji razvitak naroda i čovječanstva uopće i svakog poosebice. Vi ste se ne samo kroz dvije i po godine nego i prije kapitulacije naše zemlje borili za slobodu. Danas u ovim teškim danima kad se vodi teški oslobodilački rat vi ste uspjeli da se okupite ovdje na vašoj prvoj Konferenciji omladine Dalmacije. Iz vaših redova izašao je narodni heroj drug Jonić, iz vaših redova izašlo je niz znanih i neznanih junaka koji su dali svoje živote u ovoj borbi. Dalmacija, sa svojim položajem na ovim obalama Jadrana, ona je branik ne samo svoje nego i čitave naše zemlje. Na obalama Jadrana, ovdje se nalaze pluća naše zemlje kroz koja odiše naša zemlja i kroz koje treba da dobiva životnu snagu. Naš narod uvjek je bio svijestan toga, u prvom redu mi na ovim obalama gdje smo uvjek neustrašivo i smjelo branili svoj krš i kamen od okupatora pa tako i u ovom oslobodilačkom ratu. I kad drug Tito (aplauz) u svojoj riječi naziva Dalmaciju biserom hrvatstva, biserom Hrvatske onda mogu da kažem da je omladina Dalmacije biser same Dalmacije. Kroz ovu borbu, koju vodi naš narod pod rukovodstvom maršala druga Tita dvije i po godine, omladina Dalmacije dala je najviše u ovoj borbi, dala je toliko hiljada ne samo našim dalmatinskim jedinicama nego je dala u sve bratske jedinice N. O. Vojske, zapečatila svojom krvlju i životima nerazdruživo bratsvo omladine Jugoslavije, nerazdruživo bratstvo cjelokupnog našeg naroda. Sa svojim palim u borbi i onima koji učestvuju u jedinicama naše vojske zapečatila je bratstvo cjelokupne omladine naše

2 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu formiranu u Italiji.
3 Jure Bilić-Branko
4 Na ovom mjestu je dokumenat oštećen.

zemlje i ostalog naroda. Ali, drugovi i drugarice, treba smjelo i neustrašivo dalje ići tim putem, ne poznavajući nikakvih prepreka niti teškoća na tom putu. Na tom djelu treba koncentrirati sve svoje snage, sve svoje misli u ovoj teškoj borbi koja još nije završena i ako se iz dana u dan približava njen kraj. Ne treba da budemo lakomisleni ni za trenutak i kad sutra svrši rat da će naš teret, koji nosi u prvom redu omladina, da će biti lak. I ja vjerujem da snage omladine ne samo što se neće zaustaviti, one će ići još jačim tempom ka uzdizanju. Vi ćete biti prvoborci omladine i naroda Dalmacije i voditi ka napretku i budućnosti i uklanjati teškoće koje tište narod i omladinu. Zahvaljujući smjelosti, dalekovidnosti i nesebičnosti naša Partija, kroz sve godine ustanka a naročito kroz ove godine sramne kapitulacije naše zemlje ona je bila ona koja je spasila čast ne samo sebe kao Partije, nego i cjelokupnog našeg naroda, spasila je čitav naš narod i omladinu od jedne vjekovne i užasne sramote i opasnosti koja im je prijetila sa izdajničkom politikom svih onih koji su pretstavljali vođe naroda Jugoslavije skupa sa kraljem na čelu. I zahvaljujući tom herojstvu i nesebičnosti naše Partije, naš narod krenuo je putem slavne i herojske borbe, koja nas vodi ka okrunjenju težnji našeg naroda svih generacija, tj. jedinstvu našeg naroda, ostvarenju pune slobode i svih uvjeta koji će biti u stanju da omoguće razvoj i opstanak svim narodima, stvaranju federativne Jugoslavije. S tom borbom treba da se ponosi i ponosi se naš narod, u prvom redu naša omladina u kojoj naš narod, iako malen po broju, nalazi se prvi iza Crvene Armije (živjela Crvena armija, aplauz). Kao dokaz te nesebičnosti i požrtvovnosti i herojstva dokaz je to daje naša Partija kroz ovu boru dala 9 članova Centralnog Komiteta, preko 15.000 članova, preko 30.000 omladinaca u borbi u kojoj su pali za slobodu. Jedina je ta partija mogla to da dade za narod i njegovu budućnost. Danas vidimo da je sa tom pravilnom političkom linijom naša Partija uspjela da okupi u ZAVNOH-u i AVNOJ-u, u tom širokom narodnom frontu sve ono što je najčestitije u našem narodu, bez obzira na stranke, staleže i vjeru. Tim pravcem treba da ide čitav naš narod i omladina i do danas vi ste izvršili dosta u tom pogledu u samoj Dalmaciji. Ali to nije dovoljno. Treba okupiti cjelokupnu omladinu Dalmacije bez obzira na ideološke razlike i u tome da vas ništa ne smeta. Treba stvarno da budete prestavnici cjelokupne omladine Dalmacije. Treba svladati sve teškoće koje još pred nama stoje. Treba naglasiti da je počela šesta ofanziva na naš oslobođeni teritorij. Treba podvući, da iako se približava slom hitlerove Njemačke, da još nije tako lako doći do toga dana, treba još mnogo borbe i mnogo krvi i prema tome u vašim zadacima koje ćete izlagati na vašoj Konferenciji i u svim ostalim izlaganjima u kojima ćete učestvovati da uzmete za svetu dužnost da izvršite te zadatke na svim sektorima rada, da to bude sveta dužnost sve omladine, da ti zadaci budu savjesno i na vrijeme izvršeni. Vi treba da se takmičite ko će bolje od vas da izvrši svoj zadatak, da vas sve to ispunja sa bezgraničnom ljubavlju za slobodu, za narod, za našu čitavu zemlju, a posebice za našu Dalmaciju i da vas ispunja bezgranična mržnja u borbi protiv okupatora i svih izdajica našeg naroda. Jer jedino ako budete to imali pred svojim očima i da tako shvatite svoje dužnosti, to će biti garancija da ćete uspjeti da ih prebrodite i postignete puni uspjeh. Ja neću dugo da vam izlažem o svim pitanjima koji vas interesiraju jer tu su drugovi i drugarice, koji imaju da iznesu referate koji vas interesiraju i koji stoje pred vama. Tokom referata bit ćete upoznati sa problemima i pitanjima koji stoje pred vas. Samo jedno mogu da vam podvučem

kao sekretar Oblasnog Komiteta KPH za Dalmaciju, kao član Centralnog Komiteta KPH i KPJ, da naša Partija polaže velike nade i uvjek je polagala baš na omladinu i da njoj posvećuje veliki dio svoje brige jer je omladina uvjek bila na najvećoj opasnosti udaraca od fašizma i svih grabežljivaca, jer su oni nju najlakše mogli da pretvore u plijen i za mračne rabote. Naša Partija će i dalje voditi brigu i voditi računa i dati punu pomoć koja joj stoji na raspolaganju, te mislim da će time vaš zadatak biti lakši. Da živi Ujedinjena Omladina Jugoslavije, da živi KP Hrvatske, da živi KP Jugoslavije, da živi Centralni Komitet KPJ, da živi Centralni komitet KPH, da živi ZAVNOH, da živi AVNOJ, da živi Nacionalni komitet, da živi naš junački herojski i prvi maršal drug Tito (veliki aplauz), da živi Narodno-oslobodilačka vojska, da živi jedinstvo sve omladine naše zemlje, da živi Crvena armija, da živi maršal drug Staljin, da žive naši saveznici Engleska i Amerika.«

Jedan omladinac predlaže da drug Vicko Krstulović govori o zasjedanju AVNOJ-a i drugu Titu.

Ima riječ drug Miloš Žanko, član AVNOJ-a, sekretar Oblasnog N. O. O. za Dalmaciju:

»Omladinci i omladinke, borci za bolju budućnost! Pozdravljajući u ime AVNOJ-a i ZAVNOH-a i Oblasnog N. O. O. za Dalmaciju, želim vam uspjeh u vašem radu, želim da vaša konferencija utre put za još bolji uspjeh i pravilniju borbu omladine za još jače okupljanje sve omladine Dalmacije koja je u sklopu Jugoslavije izvojevala bolju budućnost svoga naroda. Dosadašnja borba nije bila uzaludna ona je dala velikih rezultata, a jedan od najvećih rezultata borbe jest stvaranje Narodno-oslobodilačke vojske. U temeljima te vojske nalaze se kosti i krv hiljade i hiljade omladinaca, najboljih sinova naše domovine. Nalaze se hiljade i hiljade omladinaca naše Dalmacije. Jedan veliki je rezultat koji je bio omogućen borbom N. O. Vojske jest stvaranje političkog rukovodstva AVNOJ-a i ZAVNOH-a, a danas je stvoren i Nacionalni Komitet za Jugoslaviju na čelu sa maršalom Titom (»Živio maršal Tito«). I ta politička rukovodstva danas, iako su još vojna pitanja i te kako važna, iako treba još izdržati teška iskušenja, velike ofanzive, dok međutim, znamo na temelju iskustva da ne možemo biti uništeni, danas pored vojničke borbe iskrsava u prvi plan jaka borba i napori naročito na političkom polju, da bi definitivno prekinuli sa onim svojatanjima prava da se govori u ime naših naroda. Pred Nacionalnim Komitetom i AVNOJ-em prestoje veliki napori i borba da bi se pred međunarodnom javnošću učinilo ono što je učinjeno u zemlji a to je konačno raskrinkavanje izdajničke »vlade« sa kraljem na čelu, napori da bi definitivno državno rukovodstvo našeg naroda preuzeli pravi sinovi našeg naroda, a da bi se onima koji su do sada svojatali za sebe oduzelo pravo da govore u naše ime i još više da ih se kao ratne zločince stavi pred sud. Da bi se sve to izvojevalo treba još mnogo napora, mnogo borbe ali sigurni smo da ćemo to izvojevati, sigurni smo zato jer smo sigurni u to da će se sav naš narod okupiti oko političkog i državnog rukovodstva, da će omladina, koja je do sada bila u prvim redovima za izbacivanje okupatora i u borbi protiv svih njegovih slugu, da će ta omladina danas okupljajući se u prvim redovima jedinstva našeg naroda, dati punu podršku našem državnom rukovodstvu Nacionalnom Komitetu i AVNOJ-u da bi se postigli svi zadaci za interes bolje budućnosti naših naroda. Jedini zalog naše pobjede i uslov daljnih uspjeha jeste jedinstvo omladine kao i našeg naroda, a u tom

jedinstvu našeg naroda služi kao osnov jedinstvo omladine. Neka se jedinstvo omladine još više proširi i učvrsti i tek tako bićemo sigurni i svi mi i vi, da će biti ispunjen zavjet onih koji su položili živote, da ćete vi omladina ispuniti dug prema narodu za bolju budućnost nas i mlade generacije, kojoj je dosta nacionalnog ugnjetavanja, koja želi da živi u drugarstvu, u domovini koja neće biti tamnica. Da bi postigli sve ovo treba još više dati. Neka omladina isto onako i u budućnosti bude najvažniji oslonac ne samo vojske nego i političkog rukovodstva. Neka današnja konferencija posluži da vama ukaže vojničke i političke zadatke, koji se postavljaju na vas i nakon konferencije pođite opet u narod, među omladinu da bi im pokazali još jasnije, još pravilnije put kojim treba da se ide, jedini put koji može da nas izvede prema slobodi i boljoj budućnosti, a to je borba i Narodno-oslobodilački Front. U to ime ja vas pozdravljam i želim vam uspjeh. Da živi jedinstveni front omladine! (»živio«), da živi AVNOJ (»živio«), da živi Nacionalni Komitet (»živio«).«

Ima riječ drug Jure Bilić član Oblasnog Komiteta Saveza Komunističke Omladine Jugoslavije za Dalmaciju:

»Drugovi omladinci i drugarice omladinke, borci, radnici organizacija USAOH-a! Pozdravljam vas u ime Oblasnog Komiteta SKOJ-a za Dalmaciju. Prije mene govorio je naš rukovodilac sekretar Oblasnog Komiteta KPH za Dalmaciju drug Vicko Krstulović. On je rekao što je Partija učinila za naš narod, za našu omladinu. Ali ja ću reći što je SKOJ kao najbolji drug naše Partije, SKOJ koji je uvjek čuvao interese naše Partije i našeg naroda, SKOJ koji je uvjek izvršavao tačno i na vrijeme, samoprijegorno i bez odlaganja sva naređenja svoje Partije. Reći ću što je SKOJ učinio da bi se učvrstio antifašistički front omladine u Dalmaciji kao i u Hrvatskoj. Mnogo je bilo tih omladinskih građanskih organizacija: Sokol, Klerikalna omladina i sve ostale organizacije raspršile su se pod udarcima okupatora. One su bile uništene. Jedan dio išao je u službu okupatora, drugi se dio povukao, a treći dio prišao našem pokretu. I baš možemo zahvaliti Savezu Komunističke Omladine koji je sa svojim neumornim radom išao za tim da stvori čvrsto jedinstvo sve omladine bez razlike na nacionalnu, političku, staleško i vjersku pripadnost. Savez Komunističke Omladine kao najbolji drug sve omladine ukazao je kojim će putem ići omladina i protiv koga će uperiti svoju oštricu i udarnu pesnicu. Vi znate, da se na poziv naše slavne Partije, SKOJ prvi odazvao i dao žrtve za slobodu naroda. Dolaskom okupatora u našu zemlju naša omladina SKOJ-a dala je do 12.000 članova najboljih sinova našeg naroda, najboljih omladinaca. Ali krv nije bila uzaludna. Žrtve su i dalje padale. Danas možemo reći sa sigurnošću daje SKOJ dao oko 30.000 svojih članova na oltar domovine. Ali mi nećemo žaliti jer volimo našu omladinu jer volimo naš narod. Mi ćemo dalje voditi nemilosrdnu borbu protiv svih onih koji hoće da nas unište, koji hoće da nas podjarme. Ići ćemo za tim da se stvori nesalomljivo jedinstvo koje je krv i borba stvorila kroz dvije i po godine borbe. Rezultat borbe naše omladine, rezultat rada i borbe i našeg Saveza Komunističke Omladine jest ova konferencija. Znademo daje USAOH organizacija sve omladine bez razlike na političku pripadnost. To znači da tu spada i SKOJ, i SKOJ kao najveći antifašista, kao najveći neprijatelj fašizma i svih njegovih slugu i on je doprinio svojim radom, borbom i žrtvama da možemo mi danas omladina Dalmacije, odnosno delegati omladine Dalmacije da se sakupimo u oslobođenom mjestu koje su fašistički banditi popalili i opljačkali i mi baš na

njihovim ruševinama ćemo reći, jer smo volili svoj narod i slobodu, na tim ruševinama mi ćemo izgraditi slobodu, bolju i ljepšu budućnost. Kako je SKOJ do sada bio najveći pomagač antifašističkog pokreta omladine, tako će SKOJ sa svoje strane i u budućnosti uložiti sve napore da bi svi zadaci koji stoje pred Ujedinjenim Savezom biti nesebično, samoprijegorno izvršeni tačno i na vrijeme, kako bi mogla omladina zajedno sa svojim narodom voditi uspješnu borbu, kako bi mogla očuvati tekovine ove krvave ali slavne borbe. I ja mislim kad rečem da nećemo dozvoliti onima, koji pokušavaju da otmu plodove ove naše borbe, koji hoće da nametnu ropstvo, koncentracione logore, glavnjače, batine, žandare, koji hoće da nas opet vrate u tamnicu naroda da nećemo dozvoliti ni njima ni nikome pod bilo kojim imenom, da se vrati u našu zemlju, nego ćemo se naprotiv zajedničkim snagama bez razlike na političku pripadnost, stalež i vjeru boriti da očuvamo tekovine ove borbe i stvorimo za narod takvu zajednicu kao što je federativna zajednica slobodnih naroda Jugoslavije (aplauz). Zato, drugovi i drugarice, ova konferencija neka bude novi polet, nova snaga, novi uspjeh u našoj borbi. Ja govorim u ime Saveza Komunističke Omladine da će SKOJ sa svoje strane uložiti svoj trud i napore da se izvrše sve zadaće koje se danas postavljaju pred delegatima i pred čitavom omladinom Dalmacije, da se ti zadaci izvrše potpuno tačno i na vrijeme sa nesebičnim radom i samoprijegorom. Tako ćemo mi očuvati tekovine borbe i dalje voditi borbu, izgraditi narodu ljepšu budućnost. Naša Partija koja uči naš SKOJ, koja ga odgaja, koja ga rukovodi, i dalje će pomagati naš Savez i antifašistički pokret omladine. Mi ćemo čuvati našu Partiju zato jer je ona bila jedina Partija koja je očuvala nas omladinu od ustaško-četničke kame i fašističkih ljudoždera. Zato SKOJ, odgajan od Partije, nastaviće dalje svoj put na odgajanju i rukovođenju borbe i rada sve antifašističke omladine bez razlike na nacionalnu, političku i vjersku pripadnost u borbi protiv reakcionarnih elemenata koji hoće da nam nametnu ropstvo. Mi ćemo sa našim borcima SKOJ-a pod rukovodstvom svoje Partije odgajati i ukazivati put svoj antifašističkoj omladini kako bi došli do što skorije slobode (aplauz).«

Drug Živko Bulat održava politički referat:

»Tri godine oslobodilačkog rata, samoprijegorni rad omladine fronta i pozadine, nepregledne žrtve, teškoće, jaram okupatora, teror, strijeljanje, internacije očeličili su naš narod i omladinu, a što je najznačajnije bitno su izmjenili shvatanje o životu uopće. Na čelo žrtvovanja za narod, za domovinu došlo je na prvo mjesto, dati život za domovinu, samoprijegorni rad u pozadini postao je ideal svakog rodoljubivog omladinca. Borbena sposobnost omladine fronta, kao i radna sposobnost omladine pozadine porasla je ogromno. Dvije godine i 8 mjeseci borbe naše zemlje, dvije godine i 4 mjeseca borbe u našoj Dalmaciji puni su primjera za to. Nećemo govoriti o onim prvim danima naše borbe, sjetimo se samo ovih posljednjih dana borbe u obrani Splita, borbe na Biokovu, u Ravnim Kotarima, na Vagnju, oko Livna, Imotskog, Duvna, na Pelješcu. Te su borbe pune divnih primjera herojstva. Ja ću nabrojati neke značajne primjere, na pr.: drugarica Draga [,, ,][5] bolničarka u četi u borbi oko Studenaca ostala je uprkos blizine neprijatelja -uz 5 ranjenih drugova. Uz samoprijegor, požrtvovnost sačuvala je od smrti četvoricu. Drug Bukovski Branko vodnik 2 čete I Bio-

5 Tako stoji u originalu.

kovskog bataljona junak našeg naroda, ranjen šest puta pokazao je primjer samoinicijative. Na poluotoku Pelješcu ne čekajući naređenje u zgodnom momentu sam je pošao sa svojim borcima na juriš, omogućio svojoj jedinici da protjera neprijatelja 5 km. natrag. Na pr: omladinci I Biokovskog bataljona bombaši, svi od reda odazivaju se za svaku akciju. Borac Bubić naišao je na 20 Nijemaca. Neustrašivo je prihvatio borbu i pobio 5 neprijatelja.

Drug Ivić Jozo, zamjenik političkog komesara 3 čete IV bataljona ostao sam sa teškom »breaom« i očuvao odstupnicu.

Drug Grgantov Ante (nazvan »oko i po«), predvodi u borbi borce 3 čete II bataljona. Istakao se na Pelješcu. Tek mu je 17 godina.

Drug Vulić Mate, zamjenik političkog komesara čete u II bataljonu stupa u borbu s neprijateljem prsa o prsa s povikom: »Ne bojte se mladi partizani!«.

Drugarice Čulin Milica i Lambaša Franka bombama uništavaju neprijateljsko mitraljesko gnijezdo.

Drug Zore Mirko iz Vodica od prvih dana u borbi trijebio je u svojoj okolici špijune i neprijateljske agente, zatim u jedinici kao junak se istakao u svakoj borbi. Još na Soplju je ubijao neprijatelje kundakom. Poslije je bio borac u XIX diviziji, bio je primjer kako treba da se mrzi i ništi neprijatelj. Nedavno je poginuo.

Drugarica Milica Đapić, borac III bataljona III Dalmatinske, omladinka, seljanka iz Bitelića poginula u borbi kod Dicma kad su naši pobili oko 200 Nijemaca. Učestvovala je u svim jurišima.

Nekoliko primjera radne sposobnosti i požrtvovnosti omladine pozadine. U predsjedništvu sjedi drugarica rukovodioc I naše radne Brigade trogirskog kraja. To je Brigada koja neumorno radi i kad treba ruši ceste. Samoprijegorno rade Biokovci koji su se uvjek odazivali potrebama vojske i Narodno-oslobodilačke borbe i isticali u svakoj akciji. Oni su spasili žetvu od krvavog okupatora, koji se više puta penjao na Biokovo i uništio narodu Biokova kruh. Isto tako omladina kninske krajine uništavala je komunikacije okupatora. Požrtvovno radi omladina otoka, koja također osobito danas u danima ustanka na našim otocima pomaže vezu naših otoka sa saveznicima. Sve ovo nam dokazuje da smo tri godine istrajali. Narod koji neće ropstvo, narod koji hoće da živi, koji voli svoju slobodu, može da bude neuništiv. Koja je snaga uslovila ovolike uspjehe u borbi. Neki kažu da je to teror. Istina drugovi, ali teror nije samo jedino. Zašto je samo Jugoslavenski narod prvi došao do ovoga. Znači da postoji još jedna snaga. Neki govore jer Crvena armija tuče fašiste. Nepobitno je da Crvena armija tuče fašiste. To nije dovoljan razlog. Zašto nisu do ovoga došli drugi narodi. Znači da ima još nešto pored Crvene armije i terora. Snaga ove borbe i izdržljivost zasniva se na visokoj svijesti prvoboraca, koji su znali to da prenesu na čitav narod i omladinu i prekalili ih da istraju u ovoj borbi. Snaga se zasniva na svijesti o pravednosti ove borbe. Što je najvažnije kroz tri godine dana, protivno svima onima raznim pričanjima i hvalisanjima, riječi se potvrđuju djelima. Običaj je na svakom sastanku govoriti o političkoj situacji u svijetu i osnovnim elementima koji daju perspektivu, nove snage da se istraje u borbi i radu. Prvi zadatak naše konferencije je da promotrimo stanje u svijetu i uočimo nove perspektive, da uočimo svoje zadatke, nedostatke i tako baš na najnovijim perspektivama pođemo jednim ogromnim zanosom i poletom napred.

Kakvi su se događaji odigrali u svijetu?

Svakako najvažniji događaji koji su rezultat borbe u svijetu, jesu Trojna konferencija u Moskvi, Teheranski sastanak i pad Italije, kod nas je zasjedanje AVNOJ-a. Do Trojne konferencije, do Teheranskog sastanka i AVNOJ-a nije došlo preko noći. Rezultat je toga borba koja se već tri godine vodi kod nas i četiri godine u svijetu. Goleme pobjede Crvene vojske jesu one koje su uslovile sve promjene u svijetu. U odnosu antifašističkih i fašističkih snaga nastala je temeljita prekretnica. Još od Staljingradske katastrofe, već je godina dana kako su prve i najbolje jedinice Hitlerove ratne mašine doživjele svoj krah. Od tada pa do danas Hitlerova ratna mašina nije se oporavila i ta mašina neće se nikad ni oporaviti. Ima tri godine dana od kako je ona u stalnoj krizi i ide sigurnom porazu. Od julske ofanzive inicijativa se nalazi neprestano u rukama Crvene Armije. Za to vrijeme oslobođeno je stotine gradova, na desetine većih gradova, Crvena vojska prešla je stotine kilometara i hiljade kilometara na nekim sektorima. Kako su se odrazili uspjesi Crvene vojske? U prvom redu u tome što je fašistički tabor popustio ondje gdje je bio crvljiv, odrazio se u padu fašističke Italije. Odrazio se zatim na njemačkim satelitima i priljepcima, u Rumuniji, Mađarskoj, Finskoj i drugima koji su prodrmani toliko da traže da se izvuku iz krila Njemačke, ali ne mogu jer su zaplivali s njom. Odrazili su se, što je najvažnije, u još čvršćem savezu između Saveznika. Naravno, pobjede Crvene vojske daju drukčije uslove nego 1941 godine. Onda kad je Hitler prijetio da porobi čitav svijet, kad je bio na vratima Engleske, u tim danima sklopljen je savez za uništenje krvavog nametnika i porobljivača. To su objektivni uslovi za sklapanje saveza. Međutim danas poraz fašističke Njemačke je očit. **MÌSIÌIQ** se, a to je neprijatelj volio da priča da su ti uslovi stvorili izvjesna razmimoilaženja, zato što Sovjetski Savez je zemlja jedne ideologije, drugog poretka a Engleska drugog poretka. Govorili su da oni nikada neće ostati u sporazumu i da će se taj savez raspasti. Međutim, zahvaljujući pobjedama Crvene armije, dosljednoj politici Sovjetskog Saveza vidimo da taj savez u novim uslovima postaje sve čvršći a imamo za to dokaza. Atlantska povelja je potvrđena još jednom konferencijom u Moskvi. U Moskvi je došlo do potpunog sporazuma između saveznika ne samo po pitanjima sutrašnjice nego što je najvažnije u pogledu dokončanja rata. Naravno da su se sporazumjeli o poslijeratnom uređenju. Iskrenost saveza između Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike potvrđena je još jednim istorijskim sastankom rukovodioca tih zemalja, Staljina, Rosevelta i Churchila u Teheranu. Deklaracija povodom toga sastanka govori o postignutom sporazumu po pitanju uništenja hitlerove Njemačke,

0 danu, času i razmjerama općeg napada, kao i o pitanju poslijeratnog uređenja. Nepobitno je da u savezničkim zemljama ima klike, to se očituje u neotvaranju drugog fronta. Ali te snage slabe svakog dana i nasuprot tome jačaju antifašističke snage. To se ogleda u odnosu prema našoj zemlji, koji je odnos bio takav da su u tim zemljama štitili dovlačenje izbjegličke vlade koja je radila protiv našeg Narodno-oslobodilačkog pokreta, protiv borbe, protiv okupatora. Opet ponavljam, sve te zasluge Crvene armije. Evo zašto. U oktobarskom referatu prošle godine drug Staljin rekao je: »Da je otvoren drugi front naša vojska nalazila bi se kod Minska i na granici Rumunije.« Danas poslije godinu dana drugi front nije otvoren. Crvena vojska nalazi se pred Rumunijom i kod Minska. Znači da je porasla moć Crvene armije 1 stvorili su se takvi uslovi za poraz fašističkih snaga i fašističkih klika. To

se odrazuje također u prvom redu kod nas. Činjenica je da se poslije Trojne konferencije i Teheranskog sastanka počelo drukčije govoriti o nama. Istina je prodrla u međunarodnu javnost. Imamo garanciju da će plodovi naše krvi, naših žrtava u ljudima, da će milionske žrtve na ekonomskom polju biti nadoknađene, da ćemo izvojevati ono za što se borimo. Treba odmah naglasiti to da su u prvom redu zasluge naših unutrašnjih snaga, naša borba mogla izgraditi četvrt miliunsku vojsku, skršiti moć reakcionarnog aparata i reakcionera koji su služili svim klikama za ugnjetavanje naroda. To možemo zahvaliti požrtvovnom radu i borbi čitavog našeg naroda. Istina je da Atlantska povelja, trojna konferencija i Teheranski sastanak omogućavaju svima narodima da se izdignu, da dođu do slobode i boljeg života. Ali istina je i to da ako se narodi ne bi sami borili i radili za rješenje vlastitih pitanja, oni bi dozvolili da ih zaskoče reakcionarne klike. Na nama je da zaključci i odluke Trojne konferencije, Teheranskog sastanka i Atlantske povelje ne ostanu na papiru. Imamo za to garanciju. Mi imamo Narodno-oslobodilačku vojsku a sada imamo Nacionalni Komitet imamo našu istinsku narodnu vladu. Drug Žanko je naglasio da vojnička borba i dalje ostaje važna to znači i dalje ostaje borba sa puškom. Evo imamo šestu ofanzivu i mi još više treba da učvrstimo moć naše vojske, ali pokrećemo politička pitanja koja nisu sporedna, koja su važna i u kojim omladina treba da kaže svoju riječ. Što treba da mi kažemo? Mi smo se borili, ali važno je da znamo što hoćemo. Jasno je da je onaj aparat vlade u Jugoslaviji, koji je omogućio kapitulaciju, da je nepravedan. Jasno je da takvu zemlju sa monarhijom nećemo i ne želimo. Hoćemo federaciju, zato što ona omogućuje bratstvo jednog naroda sa drugim u jednoj zajednici. Tu smo zajednicu ostvarili na bojnom polju u Sloveniji, Makedoniji, Hrvatskoj, Srbiji, boreći se za tu zajednicu koja treba da bude jedinstvena, jer mi vidimo da samo jedinstvom postajemo čvršći. Srbi su boreći se prelazili na hrvatski teritorij, a Hrvati na srpski teritorij, Dalmatinci su shvatili da treba ići u Crnu Goru, tako je čitav narod shvatio da je potrebno jedinstvo. Njega treba dalje produbiti. Nema sretne domovine ako je razjedinjena. Zato danas naša omladina i čitav naš narod glasno diže svoj glas koji odjekuje preko gradova naše zemlje, da želi federativnu ravnopravnu zajednicu bratskih naroda Jugoslavije, jer smo to svojom borbom i iskušenjima zaslužili. Također nećemo monarhiju. Zato što je ona od prvog dana stvaranja Jugoslavije na razvalinama starog svijeta bila zapreka da se ne ostvari jedinstvo, nego je dala prevagu kliki velikosrpskih reakcionera šovinista, koji su nametnuli jaram svim narodima Jugoslavije crpeći korist za svoje interese. Monarhija koja je zabranila rad Komunističke partije, koja je uvela zakon o zaštiti države po kojem su najbolji sinovi našeg naroda bili batinani, strijeljani, stavljani u koncentracione Mitrovice i Lepoglave. Ta je monarhija omogućila promjenu desetaka vlada, da se izmjeni 300 ministara sa ogromnim platama. Monarhija je ona koja je u danima previranja u svijetu, u sudbonosnim danima sklopila trojni pakt po kojemu je naša zemlja dana na milost i nemilost njemačkim osvajačima. Sudbina Bugarske bi i nas bila zapala. Ona nas je bez borbe htjela predati na milost i nemilost okupatora. Narod se digao pučem i odlučno htio svrgnuti taj pakt ali naravno, trulost zemlje je bila tolika da je ona stradala i kapitulirala. Njezina izdaja ogleda se u njezinom djelovanju preko mora. »Vlada« i monarhija koja je tobože u ratu sa saveznicima, ponjela je sa sobom novac, narodni novac i sada vodi prljavu rabotu radeći narodu o glavi. U našoj

zemlji na poziv Komunističke partije razbuktala se Narodno-oslobodilačka borba. Neki su mislili da će oni barem sada poći za narodom. Kad se narod digao možda će ga oni zagovarati i pomagati. To se nije dogodilo. Oni su se pokazali krvaviji nego što je iko mogao to da vjeruje. Ne samo da nisu Narodnooslobodilački pokret pomagali nego mu zabijali nož u leđa. Podržavaju Dražu Mihailovića, odlikuju »vojvode« i kolovođe koji su išli protiv naroda, pomažu rabotu četnika. Htjeli su da preko četnika omoguće svoj povratak. Pokret koji je nastao znači njihov svršetak a oni to nijesu vidjeli. Oni su nastavili borbu protiv naroda. Danas u uslovima skore pobjede, svršetka rata mi dižemo glas: ne ćemo izbjegličku »vladu« i monarhiju koji su zabadali nož u leđa pokretu naroda. Naravno da naša buduća zajednica može biti samo demokratska. Zato jer baš ravnopravan čovjek ima uvjete da radi bez protekcije i dobiva samo po zasluzi. Mi hoćemo ravnopravnost svih naroda i da svaki može doći do položaja po sposobnosti. To je jedina forma naše zemlje. Omladina se zato izjašnjava za demokratsku formu zemlje. Imamo za to pravo, jer je kroz tri godine počinjeno toliko junaštva. Narodno-oslobodilačka vojska stvara novu narodnu vlast. Mi smo postigli priznanje u svijetu, s nama u prvom redu moraju da računaju neprijatelji, a prijatelji nam izražavaju svoju zahvalnost. Naš narod koji je potocima krvi izvojštio slobodu neće dati da mu se nameće iko za gospodara i da mu se pača u sutrašnje uređenje. Mi ne tražimo ništa tuđeg ali nećemo da i jedan dio našeg naroda potpane pod tuđe gospodstvo. Ponavljam: naša zemlja mora da bude takva da omogući političku slobodu svakome, socijalnu pravdu i blagostanje zemlje. Jasno je da to mora biti federacija i demokracija, jer inače ne bi imali garancije da bi bilo omogućeno ono za što se borimo i krv prolijevamo. Kad je ovo došlo do izražaja? Ne samo kroz konferencije po selima i gradovima nego je naše najveće prestavništvo AVNOJ jasno isataklo sva ova traženja, sve težnje našeg naroda na II historijskom zasjedanju na sjednici u bosanskom gradu Jajcu. Na historijskom zasjedanju AVNOJ-a da bi se omogućilo postignuće svih težnji izvršenje preobražaj AVNOJ-a. AVNOJ, koje je bilo prestavništo borbe preobraženo je u duhu Trojne konferencije i Atlantske povelje, na osnovu težnji našeg naroda u Vrhovno zakonodavno i izvršno tijelo. Ono je izabralo u svojoj sredini radno predsjedništvo od 67 lica. Što je najvažnije došlo je do izražaja jedinstvo našeg naroda, jedinstvo svih ljudi bez obzira na vjeru, političko ubjeđenje i stalež. AVNOJ, time što su u njemu uklopljene sve antifašističke snage, izraz je svega toga. Stvorena je narodna vlada, Nacionalni Komitet na čijem čelu stoji, po zasluzi, po svojoj borbi naš najmiliji drug Tito. (aplauz). II zasjedanje također je iznjelo još nekoliko odluka koje su od historijskog značaja i koje još jednom dokazuju koliko je ono istinski narodno i koliko vodi računa o narodnim interesima. Poznati su zaključci da se Istra i sve ono što je oteto vrati našem narodu, i svi ugovori Pavelića i jugoslavenskog režima ponište. Nacionalni Komitet to je potvrdio. Postoji odluka da naša zemlja treba da bude federativna i demokratska. Što je najvažnije odlučeno je da se zabrani povratak kralja, monarhije i »vlade« i da im se sudi kao ratnim krivcima (aplauz). Još jedna odluka istorijska: da se uvede u našoj zemlji čin maršala koji je dobio naš drug Tito. To bi bile perspektive naše daljne borbe. Također moram iznijeti da ne možemo preći preko šeste ofanzive. Pretstoje nam još teški napori. Naša je dužnost da vraćajući se u naše jedinice i krajeve, orijentiramo našu omladinu da pomogne našu vlast i vojne rukovodioce, da

vodimo i dalje u ovim novim perspektivama našu borbu do sretnog završavanja. Ono što je stvoreno kroz borbu, što su svi režimi uništili to je jedinstvo čitavog naroda i omladine, koje treba da njegujemo i dalje proširujemo. Moramo okupiti svu omladinu. Ima krajeva u Dalmaciji, oko Dubrovnika, Metkovića, u Ravnim Kotarima, naša je dužnost da baš tamo radimo da naše jedinstvo bude potpuno. Moramo da radimo i u krajevima Srednje Dalmacije koja je dala najviše omladine. Još jedno. Time što je omladina stupila u borbu, time što smo dali krv i živote za stvaranje sreće naše zemlje mi smo postali politički faktor. Mi ćemo biti potpuno dosljedni u našem radu. Mi na svim ovi pitanjima treba da aktivno poradimo i djelima. Omladina je stekla pravo da bude birana i da bira« (aplauz).

Drug Vicko Krstulović: »Drugovi i drugarice, da bi prikazali značaj II zasjedanja AVNOJ-a treba da se osvrnemo na istorijski referat druga Tita toga dana koji je on razradio na četiri dijela. On dijeli našu borbu u četiri etape. Sve te odluke i referat pokazuju da je to zakon za naš narod po kojem treba da vodimo našu borbu i koje treba da proučavaju ne samo naši rukovodeći kadrovi nego i sve mase. Prva etapa je bila najteža za naš narod. To je kapitulacija pod vodstvom »vlade« i dinastije. Naš narod je ustao na poziv Komunističke partije u borbu za čast i opstanak našeg naroda. U toj prvoj etapi imamo najbolje i najodabranije sinove našeg naroda, članove SKOJ-a i KP, koji su uza sve teško stanje onda kad je čitav narod i pojedinac gubio perspektive usljed fašističkih snaga, kad je napadnut Sovjetski Savez, da su ti ljudi imali toliko snage da prkose svim teškoćama i da formiraju udarne grupe, da se organizuju prvi naši odredi koji su stali na čelo naroda i počeli oružanu borbu za istjerivanje okupatora i izdajnika naroda, naročito u Hrvatskoj gdje su najgori izdajnici našeg naroda ustaše na čelu sa Pavelićem učinili bezbroj zločina nad bratskim srpskim narodom, čijim zlodjelima bačena je ljaga na naš narod. Mi smo organizirali prve odrede koji su se u toj borbi očeličili, omasovili, dali perspektive narodu i utirali pravi put da se okupi pod oružje, da zaštite svoje domove i porodice. Prvi mali partizanski odredi međusobno nepovezani na poziv Centralnog Komiteta otpočeli su borbu, rasijani po čitavoj zemlji, odvojeni ne samo neprijateljskim garnizonima nego i planinama i drugim preprekama. Ali svi su imali istu ideju, ujediniti narod, prebroditi sve opasnosti i teškoće i čvrsto se i organizovano povezati. Dolazimo u drugu etapu da se ti nepovezani partizanski odredi pretvaraju u organizovanu vojsku, jedinice, brigade, divizije i korpuse i na koncu je organizovana čitava armija sa velikim brojem izgrađenih rukovodioca proizašlih iz borbe. Poznato vam je da svi komandiri, komesari nisu prošli vojne akademije, da je mali broj oficira bio odan narodu i svi ti rukovodioci i borci prošli su jednu krutu, tešku i surovu borbu i postali prava čvrsta narodna vojska. U toj drugoj etapi nametalo se pitanje pored vojnih formacija i pitanje političkog rukovodstva. U toj drugoj etapi dolazi do formiranja Narodno-oslobodilačkih odbora čiji je zadatak bio taj da rade pored vojnih jedinica politički u narodu, da okupljaju narod u jedinstvo bez obzira na političku pripadnost, na stalež i vjeru. Da rade u narodu, da mu predoče važnost osnutka naše vojske, da narod ide u vojsku, da joj daje pomoć.

Drug Raos. Drugovi i drugarice, ja ću da vam iznesem organizacioni referat tj. da u odnosu na razvoj naše narodno-oslobodilačke borbe, na omjer fašističkih i antifašističkih snaga, jednom rječju da u odnosu na razvoj antifašističkog fronta u svijetu i kod nas postavimo zadatke naše organi-

zacije. Prije nego što pređem na to, ja ću da objasnim karakter same organizacije, kako bi shvatili da zadaci, koji su se postavljali na nju jučer, danas i koji će se postaviti sutra, da su vezani uz razvitak narodno-oslobodilačke borbe. Kakva je naša organizacija? Naš Ujedinjeni Savez je zapravo više pokret. Ujedinjeni Savez dobiva svoje organizacione forme, on se razvija i kroz razvitak stvara te organizacione forme. Ujedinjeni pokret, antifašistički pokret omladine nikao je u momentu kad je naša zemlja bila okupirana, kad naša omladina nije imala drugog izlaza nego da se bori, da u oružanom ustanku dođe do slobode i tako da naš narod i omladina stvori bolje uslove života. Ujedinjeni Savez je nikao u momentu, može se reći, kad smo bili porobljeni i budući da je imao za cilj oslobođenje od fašističkih zavojevača i njihovih plaćenika u zemlji, ima u odnosu na to svoj karakter, tj. on je organizacija antifašistička organizacija narodno-oslobodilačke borbe. Ujedinjeni Antifašistički Savez u samom početku bio je zahvatio manje mase omladine i njemu je bilo stavljeno u zadatak ono što se stavilo pred cjelokupni naš narod, tj. borbe za oslobođenje naših naroda. Pred omladinski pokret postavio se zadatak da se organiziraju omladinske snage, tj. da omladinu, koju su razjedinjavali za vrijeme postojanja velikosrpske Jugoslavije, da se ujedini u Ujedinjeni Savez i preko toga da se pomogne borba u najvećoj mogućoj mjeri. Kako vidite naša organizacija je nikla u borbi, u momentu kad smo bili porobljeni, i to je ono što je dalo karakter našoj organizaciji. Kakav je bio karakter na pr. drugih omladinskih organizacija: Sokola, junaka, raznih sportskih organizacija itd.? One postoje prema tome da li smo slobodni ili ne. Međutim, naš Ujedinjeni Savez on je organizacija koja je usko vezana sa narodno-oslobodilačkom borbom, ona se razvija usko sa njom. U prvom momentu kad je bilo potrebno ujediniti sve snage naroda i omladine zadaća je bila Ujedinjenog Saveza mobilizirati svu omladinu preko naše organizacije u najvećoj mogućoj mjeri pomoći našu borbu. Tada su u prvom redu glavna pitanja bila vojnička pitanja. Tada se nije moglo govoriti o onome o čemu se danas govori. Tada se moralo govoriti

0 uništenju neprijatelja koji je bio jak i tek onda kad on oslabi da se postave 1 druga pitanja na dnevni red. Iz vaših izvještaja u toku dvije godine dana borbe pokazalo se da su naše omladinske organizacije u pogledu mobilizacije omladine za narodno-oslobodilačku vojsku, u pogledu materijalne pomoći narodno-oslobodilačkoj vojsci, kao i u radu u pozadini, postigli velike rezultate. Na tim pitanjima pokrenute su ne stotine, već hiljade omladinaca Dalmacije. Vidili ste iz jutrošnjeg referata druga Branka da dok je Ujedinjeni Savez imao u prvom momentu borbe, zadaću da ujedini i okupi omladinske snage, dotle je I. Kongres postavio nove zadaće i šire probleme. Zašto? Jer se narodno-oslobodilačka vojska razvijala, širila, oslobođeni teritorij bivao veći a neprijatelj bio još tu, onda je pred omladinu postavljen zadatak još jače mobilizacije, još veće pomoći vojsci. Osim toga imamo jedan novi momenat, budući da je stvoreno AVNOJ, naime političko prestavništvo u našoj zemlji da se pomogne narodno-oslobodilačka borba. Već tada se postavila politička i kulturna izgradnja omladine, zbog toga da bi naša borba putem političkog i kulturnog dizanja naše omladine bila što efikasnija. Zadaci koji su se postavljali do sada pred Ujedinjeni Savez bili su različiti u raznim periodima borbe. Međutim, drugo je danas. Poslije godinu dana našeg Kongresa narodno-oslobodilačka borba je izmjenila odnos snaga kod nas. Uspjesi antifašističkog fronta u svijetu izmjenili su uopće odnos snaga. Jučer je dugo pretresano stanje kod nas, perspektive raz-

vitka borbe i izgledi na njen završetak. Mogli ste uočiti jednu bitnu stvar, da se odnos fašističkih i antifašističkih snaga u svijetu bitno izmjenio u korist antifašističkih snaga. Danas se ne postavlja ko će pobjediti, nego pitanje kad će da svrši rat. U vezi s tim bitnim promjenama u svijetu kao i kod nas, u vezi snažnog razvitka narodno-oslobodilačke borbe, naše vojske i političkih pobjeda, pred nas su danas iskrsla nova pitanja. Mi ne možemo da pređemo preko činjenice da borba još uvjek postoji, da još uvjek postoje sluge njemačkog okupatora i izdajice našeg naroda. Znamo isto tako, da sloboda za koju se borimo ne može da dođe prije nego što se oni unište. Prema tome zadatak pred čitavim našim narodom ostaje još uvjek isti: napregnuti svoje snage za uništenje njemačkog okupatora i njegovih plaćenika. To što se postavlja pred čitav narodno-oslobodilački pokret to se postavlja isto tako u odnosu na naš omladinski pokret, jer on je samo jedan njegov dio. Međutim, jedna druga stvar. U političkom referatu naglašeno je da danas vojnička pitanja ma koliko da su važna, ipak ne stoje na istom mjestu kao što su stali pred dvije godine. Danas perspektive brzog sloma fašizma i oslobođenja svih evropskih, pa i naših naroda, nužno nameće potrebu postaljanja pitanja, koja će se odnositi na našu sutrašnjicu. Među ostalim u političkom referatu bilo je kazano i to da danas reakcionarne klike u svijetu, uviđajući neminovan slom fašizma pokušavaju da ga sutra poslije njegovog sloma zamjene sa drugom formom, na jedan drugi način. Te druge forme bile bi izbjegličke vlade, među njima naša »vlada«, kralj i monarhija. Jasno je bilo pokazano što bi značilo povraćanje izbjegličke »vlade« i kralja za naš narod sutra i što bi značilo za naše narode kad bi oni ostali da upravljaju našom zemljom. Neminovno bi poslije izvjesnog vremena došlo do trećeg klanja u kojemu bi naši narodi opet morali da liju svoju krv. S druge strane pokazano je i to, da smo kroz narodno-oslobodilačku borbu uspjeli da stvorimo sve preduslove da budemo gospodari u našoj zemlji. To su naši narodno-oslobodilački odbori, naš ZAVNOH, AVNOJ i Nacionalni Komitet kao prestavništva koja su iznikla iz ove krvave borbe, sastavljena od najboljih sinova naših naroda. Oni su najbolja garancija da će naša zemlja biti samo narodna. Mi smo kroz ove dane borbe uspjeli da ostvarimo krvno jedinstvo i oružano bratstvo naših naroda, a preko toga smo stekli ravnopravnost i stvorili temelje naše sutrašnje slobodne domovine ravnopravnih naroda Jugoslavije. Podvučeno je da će se u sklopu slobode i ravnopravnosti naših naroda slobodno razvijati i naša omladina. Međutim, ima jedna druga stvar. Pored vojničkih pitanja iskrslo je mnogo političkih pitanja. Stvorenje Nacionalni Komitet. Sve to nije došlo odjedanput. Sve je to stvoreno kroz borbu. Danas se borba toliko razbuktala da smo mogli stvoriti ono što smo stvorili i da možemo misliti kakva će biti naša sutrašnjica. Ono što se postavlja pred narod to se postavlja i pred nas omladinu. O tome moramo voditi računa i moramo da budemo podrška onim organizacijama koje će nam osigurati sretnu sutrašnjicu. Naš pokret mora da pomogne narodno-oslobodilački pokret u očuvanju tekovina naše borbe, u očuvanju i stvaranju bolje sutrašnjice. Naša omladina treba da bude svijesna ovih momenata. Ona mora da bude svijesna toga što znače reakcionarne klike u svijetu, ko je kriv za neotvaranje drugog fronta, ko je izbjeglička »vlada«, ko je Maček, da dobro prozru njihove planove i preko toga da ih osude, a s druge strane treba da znaju što danas prestavlja Nacionalni Komitet, AVNOJ, treba da uvidi da je jedino moguć sretan i slobodan život čitavog našeg naroda i omladine u novoj federativnoj, ravnop-

ravnoj zajednici naroda Jugoslavije. Prema tome jedan novi zadatak naše organizacije je taj da noseći svijest o svim političkim promjenama kod nas i u svijetu učinimo od pokreta moćni politički faktor za podršku našem **AVNOJ-U** i Nacionalnom Komitetu. To je jedan od naših zadataka. Kako to da postignemo? To moramo postignuti preko našeg svakodnevnog rada, našeg političkog rada, na konferencijama, u prvom redu na neoslobođenom teritoriju na ilegalnim sastancima, na oslobođenom teritoriju na mitinzima, protestnim zborovima itd. Na konferencijama da omladina postavlja pitanja koja nju interesiraju i danas i sutra. Da se na ta pitanja odgovara, da se vodi diskusija i preko toga da se najšire mase omladine upoznaju sa ovim pitanjima. Biće potrebno da se organizuju politički kursevi, da bi naša omladina dobila najosnovnija znanja o ciljevima Narodno-oslobodilačke borbe i o onome šta mi treba da činimo danas u odnosu na izdajničke klike. Nije dovoljno da samo naše organizacije održavaju konferencije, sastanke, mitinge, da samo politički rade, da naše organizacije budu samo političke. I dalje se vodi borba. Naše organizacije koje su do sada imale više borbeni karakter jer su pomagale vojsku, one treba da prerastu u političko-borbenu organizaciju. Šta to znači? U široke mase omladinaca i omladinki, koji su pokazali da vole našu borbu i narod treba unositi jasnu svijest o ciljevima današnje borbe. Time ćemo postignuti, da omladina, koja je inače spremna da radi i da se bori, kad bude imala jasne pojmove o borbi, da će naše organizacije prestavljati još moćniju podlogu narodno-oslobođilačkom pokretu. Kako da našu organizaciju učinimo političkim faktorom? Na oslobođenom teritoriju i neoslobođenom nalaze se razni špijuni i petokolonaški elementi. Ti petokolonaški elementi rade protiv našeg pokreta, da naš pokret olabave, da oslabe borbenu moć naših naroda. Prema tome nije potrebno sudjelovanje pojedinaca, nego cjelokupnih organizacija na pronalaženju tih petokolonaških elemenata, na raskrinkavanju i osuđivanju. To je jedan od konkretnih zadataka, koji će dati našim organizacijama političkog smisla. Uzimamo na pr. borbu protiv izbjegličke »vlade« u Kairu. Mi nju ne možemo da dohvatimo, ali našom borbom uopće i pokretom pokazano je da se možemo i na našem teritoriju boriti protiv njih. Jedan oblik borbe je uništenje onih koji zastupaju one preko kojih oni hoće da olabave našu borbu i stvaraju svoje uporište. Na jednom konkretnom primjeru mi s jedne strane jačamo pokret i slabimo one koji hoće da nam se nametnu. Š druge strane Narodnooslobodilački odbori u našim selima, općinama i okruzima takvi su narodni prestavnici da su oni garancija da naša borba neće biti uzaludna i da ćemo doći do slobode, da ćemo u sutrašnjem društvu i državnom uređenju imati svoja prava. Oni stoje nasuprot onih koji hoće da opet nametnu sistem glavnjača. Prema tome svestrana pomoć NO Odborima i brige za njihovo učvršćenje je jedan od drugih oblika preko kojih će se naše organizacije politički aktivizirati. Naše organizacije treba da svojim članovima omladincima i omladinkama ukazuju na važnost i značaj Narodno-oslobodilačkih odbora, AVNOJ-a i **ZAVNOH**-a, njihov značaj za čitav narod i omladinu, da naš Ujedinjeni Savez bude jedna od podrški našoj narodnoj vlasti. Danas stvaranjem Nacionalnog Komiteta kao državnog zakonodavnog i izvršnog organa značaj Narodno-oslobodilačkih odbora raste. Kako da naše organizacije Ujedinjenog Saveza pomognu N. O. Odborima? Na prvom mjestu, da bi N. O. Odbori ispunili sve zadaće koje pred njih stoje, oni će biti sastavljeni od ljudi koji su odani N. O. Borbi. Prema tome jedna od naših briga i zadaća

jest da budno pratimo ko se nalazi u N. O. Odborima, da li se nalaze najbolji ljudi sela, općine ili kotara, koji su već do sada pokazali da su prijatelji naroda, da su spremni žrtvovati se za njega i obratno, ako se nalazi bilo koji pojedinac a da ne ispunja te uslove naš Ujedinjeni Savez, tj. organizacije našeg Ujedinjenog Saveza ne smiju da pređu preko te činjenice, nego moraju da sazivaju zborove i traže obrazloženje. Ali pomoć N. O. Odborima ne može se svesti na to. N. O. Odbori, da bi se afirmirali treba da budu prihvaćeni od čitavog naroda, treba da rade u interesu našeg naroda, interes naroda jest borba. Prema tome N. O. Odbori treba dalje da budu ubojiti za neprijatelja, i to još više. Da bi to N. O. Odbori uspjeli treba naš narod politički vaspitati i upoznavati ga na konferencijama sa stanjem u našoj zemlji. Šta ćemo mi učiniti i naš Ujedinjeni Savez? Mi ćemo biti najaktivniji u diskusijama i konferencijama po raznim pitanjima koje N. O. Odbori treba da iznose. Međutim, kao vlast N. O. Odbori treba da se brigaju o životu našeg naroda o ekonomskim, gospodarskim i socijalnim pitanjima. Na svim tim poljima N. O. Odbori trebaju da učine sve što ratne mogućnosti dozvoljavaju. Konkretno: u jednom selu zapaljene su kuće. N. O. Odbor može da stvori plan o pokrivanju. Kako da se pomogne taj zadatak? Šta mi možemo donijeti? Kupiti stakla, posuđe itd. Ili drugo: u jednom selu pojavila se bolest. N. O. Odbori trebaju da se brigaju da ta bolest ne zahvati naš narod, a mi trebamo pred sebe postaviti to pitanje šta možemo da napravimo. Mi možemo da krečimo, da kopamo jame, da spremimo bolnice, da ih izoliramo. Tako isto na svim poljima kad je u pitanju zbjeg. Međutim, naše organizacije pokazuju da se nisu založili za ta pitanja i ako su ta pitanja politička pitanja. Bilo je slučajeva da se sve prepustilo N. O. Odboru. Budući su odbori sastavljeni od nekoliko drugova oni ne mogu sve svršiti. To je jedan od konkretnih oblika preko kojih mi omogućujemo sebi sutrašnjicu i onemogućujemo narodnim neprijateljima da se vrate u našu zemlju i uspostave ono što namjeravaju. Kako da ostvarimo saradnju sa N. O. Odborima? Saradnju sa N. O. Odborom mi treba da u Odboru, ako ima koji omladinac, da ga kooptiramo i vežemo u mjesnom odboru, kotarskog ili općinskog USAOH-a. Razumljivo je da će njegova zadaća biti glavna unutar N. O. Odbora, ali on će poslužiti kao spona između N. O. Odbora i USAOH-a, jer će moći da izvještava i stvara planove što mi možemo Odboru pomoći.

Ali taj rad ne može se svesti na konferencije, sastanke i mitinge nego organizacija treba da postane i ostane borbena organizacija, tj. da nastavi dosljednu liniju na svim poljima rada kao do sada. Naši politički ciljevi učiniće da će naša organizacija postati samo ubojitija. Kako da mi nastavimo naš rad? Vi znate vrlo dobro da je jedinstvo cjelokupnog naroda, prema tome jedinstvo naše omladine uslov naših dosadašnjih pobjeda i prema tome naše će jedinstvo ostati i dalje uslov naših budućih pobjeda i naša dalja zadaća. Treba da bude ostvareno jedinstvo najširih masa omladine Dalmacije. Vidjeli ste iz izvještaja da u kotaru Dubrovačkom, Lastovskom u Imotskom kotaru, u Metkovićkom kotaru u Livnu, Duvnu, Muću, Sinju, Kninu itd. ima još uvjek omladine koja ie pasivna, koja još nije aktivno angažovana u N. O. Borbi. Prema tome jedna od naših daljih zadaća je da sva naša nastojanja upravimo k tome da ni jedan omladinac ni jedna omladinka ne ostane za kotarima koji su pošli napred. Budući da je naša organizacija utjelovljenje jedinstva omladine svih političkih stranaka, onda treba kazati i o tome kako su i naše organizacije slabo shvaćale karaktere naših

organizacija, kako su naši rukovodioci uslovili da jedan dio omladine ostane van naših organizacija. Imamo na pr. sinjski kotar. U Sinju je imala da bude na imendan Pavelića manifestacija. Srednjoškolska omladina je na vlastitu incijativu sabotirala ovu proslavu. Koliko je bilo obuhvaćenih omladinaca u Sinju? Samo 8. To je jedan od primjera. U Splitu USAOH je imao 600 članova. Kad je kapitulirala Italija u borbu je otišlo preko 3.000 omladinaca. Kad shvatimo širinu našeg omladinskog pokreta, onda vidimo koliko grešaka smo napravili u našem radu. Organizacija Ujedinjenog Saveza je Narodno-oslobodilačka organizacija koja obuhvata sve one koji vole svoj narod i slobodu. Nema puno tih koji su neprijatelji slobode, koji su neprijatelji bolje sutrašnjice. Stvar je u tome što smo ih prepustili djelovanju neprijatelja, što su nesvjesni. Članom Ujedinjenog Saveza smatra se ne samo onaj koji dolazi redovno na sastanke, ne samo onaj koji je spreman da bude udarnik da ide u Narodno-oslobodilačku vojsku, da pored agenata ispisuje parole. Članom se smatra svaki onaj koji na bilo koji način pokazuje da je antifašista. Idemo dalje u tome da se smatra članom svaki koji sa voljom čita naše izvještaje. Evo koliko naš Savez može da se omasovi. No razumljivo je, ako tako postavljamo stvari široko mi se nećemo zadovoljiti da odnosni omladinac samo čita. Treba da shvatimo razliku između onoga što mi zahtjevamo i onoga što neko može da učini. Omladina koja čita literaturu poslije će biti spremna da kupi nešto sanitetskog materijala, a poslije će se sve više i više osposobljavati. Ujedinjeni Savez treba postaviti šire. Ako tako postavimo stvari mi možemo prema svim uslovima da obuhvatimo najveći dio dalmatinske omladine. Vi znadete da omladina u početku okupacije nije bila istoga političkog uvjerenja. Bilo je omladine HSS, bilo je klerikalne omladine, sokolske, komunističke. Međutim, u toku dosadašnjeg rada naše organizacije i tu su se pravile greške. Svaka organizacija bilo koje stranke gledana je sa podozrivošću, na pr. u Splitu za vrijeme kapitulacije otišlo je u Narodno-oslobodilačku vojsku nekoliko stotina HSS-ovaca, kojim se nije pristupalo. Oni su bili antifašisti. Ali njih se smatralo da su nepoćudni elementi. To se odnosilo u većoj mjeri na klerikalne organizacije i jugonacionaliste. Nije se dovoljno prišlo omladini. Prema tome jedna od naših zadaća jest da politički neorijentiranu i neorganizovanu omladinu okupimo, da je aktiviziramo preko Ujedinjenog Saveza i naša druga zadaća je da one omladince, koji su pristaše drugih organizacija da i njih vežemo uz Savez. Pri tome valja isključiti sve one koji su se pokazali protivnici naše borbe i štetno djelovali prema našem narodu i borbi. Ukorjenjilo se zatim da stvaramo odmah radne čete, preko kojih je najlakše raditi. Lastovska omladina na pr. živila je 25 godina pod fašizmom i ma da nije izgubila svoju nacionalnu svijest taje omladina poprimila izvjesne osobine, koje je fašizam i fašističko uređenje stvorili. Ta omladina nije imala pojma ni o narodno-oslobodilačkoj vojsci, ni o narodno-oslobodilačkim odborima, ni o četnicima ni ustašama ni o Ujedinjenom Savezu i prvog dana stvorene su radne čete. Može li se zamisliti da omladina kojoj je fašizam davao ipak veće mogućnosti za lakši život nego što je sada, da ona sebi postavlja teške zadatke. Omladinu se ne može okupiti u takvom slučaju, tu omladinu treba prije politički vaspitati da možemo od nje više tražiti. Kod organiziranja.treba uočiti uslove, osnovne momente i karakter omladine kojoj se pristupa.

Kako vidite naše organizacije i dalje treba da nastave sa još upornijim radom na svim zadaćama koje stoje pred njom, tj. na učvršćivanju N. O. Od-

bora, N. 0. Borbe, na učvršćivanju i ostvarivanju najšireg jedinstva omladine Dalmacije. Da bi mogli izvršiti te zadaće i političke prirode, da bi mogli mobilizirati omladinu treba da se stvore izvjesne forme organizacije preko kojih bi se svi ti poslovi vršili. Prema tome naše radne čete treba da i dalje ostanu takve s razlikom što naše radne čete, koje su do sada radile od vremena na vrijeme, da te radne čete postanu u svom svakodnevnom radu organizacija, da žive životom jedne organizacije. U radnu četu treba da uđu samo oni omladinci koji su spremni da rade. U komandi radne čete, koja je organizovana na vojnički način treba da se nađu oni drugovi i drugarice, kojima će biti svakodnevna briga radne čete. Sve poslove, koji se postavljaju pred N. O. Odbor treba da sazna komanda radne čete preko odbora USAOH-a ili N. O. Odbora. Komanda sastavlja plan za rad, postavlja takmičenje itd. Poslije rada sumiraju se rezultati, kritikuju nedostaci da bi preko iskustva radne čete bolje radile. Međutim, radna četa nije samo radna već i politička. Svaka zadaća je istovremeno jačanje borbe i pomaganje pokreta, a toga nisu bili svijesni mnogi omladinci. Omladina treba daje svijesna, da svaki mašklin koji udara u cestu kojom treba da prođu fašisti, da svako uskopavanje vinograda partizana, da svaka pokrivena kuća, svako pomaganje zbijega znači učvršćavanje fronta, njegovo širenje i jačanje i u vezi s tim osiguranje sutrašnjice. Onda bi elan naših četa bio veći. oni bi bolje radili, svijesnije i svakodnevno. Ima momenata kad četa ne radi, na pr. zbog nevremena, tada treba iskoristiti vrijeme za kulturno izdizanje i politički vaspitati omladinu u radnim četama, baviti se problemima kako pojačati rad. Rad naših četa treba da bude u buduće prožet i političkim parolama. Isto tako naši omladinski domovi nisu uvjek žarište kulturnog života omladine. Moramo konstatirati da se u tom pogledu nije mnogo postiglo, odbor se ne briga o životu omladinskih domova. Omladinske domove moramo shvatiti kao agitaciono i propagandno sredstvo. U omladinskim domovina treba osvježavati parole o ciljevima pokreta, kao i parole koje izbijaju unutar jednog kotara ili općine. U domovima treba da se zna kako izgleda današnja situacija. Kad se uđe u dom parole i crteži treba da odaju momenat u kojem se nalazimo. U zidnim novinama treba isto tako pisati o primjerima rada, o naporima unutar našeg sela. Zidne novine treba da posluže istovremeno kao prikaz napora i kritika iskustva za naš bolji rad. U domovima treba omladinu politički i kulturno vaspitati, organizirati sastanke svih organizacija, pionira, analfalbetske tečajeve, radne čete i sportske sekcije. Održavati sastanke postavljati aktuelna pitanja, davati kulturne priredbe. Na zajedničkom sastanku urednika zidnih novina, urednika usmenih novina, prestavnika radne čete, prestavnika pionira, prestavnika sportske sekcije, treba odlučivati što da se radi. U omladinskim domovina treba da vrije život. Zadaća odbora omladinskog doma jeste da se bavi pitanjima iz života unutar doma. Ovi odbori ne određuju zadaće radnih četa izvan doma ni pionira. Preko takvog rada postignut ćemo da se omladina nalazi na okupu. Preko kulturnog i političkog rada uzdignut ćemo omladinu i osigurati da u rješavanju svakodnevnih pitanja ne nailazi na nikakve zapreke.

Kulturno prosvjetne grupe. One do sada nisu izvršile svoje zadatke. One se moraju shvatiti kao agitaciono propagandno sredstvo. Njihov rad i djelovanje treba da bude uvjek u skladu sa pitanjima koja iskrsavaju unutar sela kao i pred cjelokupnim pokretom. Kulturno prosvjetne grupe treba da stvore plan za rad.

O pionirskim organizacijama. O pionirskim organizacijama malo se ko doticao i njima se posvećivala mala pažnja. Briga o pioniraima treba da bude stalna, treba da se otvaraju za njih škole, njih treba mobilizirati na akcijama koje mogu da izvrše. Još jednu stvar treba napomenuti. Rad sa pionirima gdje su otvorene škole također je zapostavljen. N. O. Odbori trebaju se postarati za otvaranje škola. Bilo je slučajeva gdje se omladina aktivizirala na tim pitanjima. Naše organizacije treba da se bave s time, da odlaze tamo u škole, da se pionirima održava kakav politički čas ili slično, međutim, toga nema. Nema stalne i sistematske brige za njih. Oni će biti ono što smo mi danas. Kroz sve naše organizacije treba da provejava duh današnjih političkih zahtjeva. Svaki zadatak treba izvršiti da bi preko toga učvrstili N. O. Front i očuvali tekovine naše borbe.

Mi ćemo u svojim nastojanjima uspjeti još više ako se poveže omladina vojske sa omladinom pozadine. Kako da se to postigne? Sve je to potrebno, ali saradnja treba da bude masovnija. Ta zajednička saradnja treba da se osjeti na svim poljima. Masa zadataka stoji pred našim Ujedinjenim Savezom. Treba mobilizirati politički i kulturno raditi, pomoći. N. O. Odborima, odgajati pionire, brinuti se za zbjeg itd. Zatim ono što je najvažnije kroz sva ta pitanja treba unijeti jasnu svijest o ciljevima N. O. Borbe. Danas treba da se osjete odbori, danas sva ova pitanja, sve ove zadatke treba uočiti, razraditi, a to znači da unutar našeg Ujedinjenog Saveza treba da postoji jedna organizaciona snaga koja je uspjela da uoči sva ona pitanja koja postavljaju omladinske mase, da se na svim tim pitanjima mobilizira omladina za što uspješnije vođenje borbe. Danas naročito kad se postavlja zadaća pretvoriti organizaciju u političko-borbenu organizaciju i pitanje da onaj koji rukovodi treba da više znade, da više misli, danas ne možemo računati samo sa inicijativom masa. Potrebna je organizaciona sila koja će sve te momente uočiti i postaviti zadatke za rješavanje. Taj motor i jezgro našeg pokreta, organizaciona sila jesu naši odbori. Kakvi su bili odbori do sada? Odbori se do sada stvarno nisu osjećali. Radio je sada jedan, sada drugi. Nije postojalo sistematskog rada. Ako odbor ne uoči zadatke koji se postavljaju u datom momentu, ako odbor ne zna da ih uoči i organizaciono rješi, onda je razumljivo da će mase omladine uprkos najboljoj volji da rade i da se bore ostati pasivne. Konkretno: Mi imamo domove, ako se drug odgovoran u odboru ne sjeti da je dom prazan, da treba predavanja, ako ne pronalazi način kako da se organiziraju usmene novine, zidne novine itd. dom će biti prazan. Ako znade kako da se rješe ti zadaci i omladina će rješavati te zadatke. Danas se međutim, to osjeća više nego ikada potrebnim. Danas iskrsava pitanje borbe protiv izbjegličke »vlade«, protiv kralja i monarhije, pitanje kakva treba da izgleda naša sutrašnja domovina. Treba da postoji neko ko će sve to uočiti. To treba da budu odbori. Oni su jezgra i motor, oni to treba da postanu danas. Kako da osposobimo odbore? Jedan od načina jeste taj, da naši odbori naročito mjesni, općinski, kotarski i okružni da se češće sastaju. Mjesni naročito svaki dan, da zajednički raspravlja o zadacima, da zajednički traži načine kako da se rješe ti zadaci i onda uočavajući sve to da prenosi te dužnosti na rukovodioce pojedinih organizacija. Osjeća se potreba zajedničkog rada. Odbor treba da radi kao cjelina i da se ne osjeća podjela unutar,odbora. Svi treba da učestvuju u raspravljanju. Zadatke sprovađaju u djelo pojedini od odbornika. Mi moramo da naše odbore osposobimo, da ih politički dignemo kako bi bili sposobni da rukovode pokretom i sami da uoče sva pitanja koja danas iskrsavaju. Još

jedno pitanje. Ima mnogo kotara kao na pr. Livno, Duvno, Sinj, Muć, Benkovac, Kistanje, Metković, Imotski u kojima je dobar dio nepismenih. Nećemo govoriti što to znači nepismena omladina. Odbori Ujedinjenog Saveza treba da se postaraju za organiziranje analfabetskih tečajeva. Sva omladina treba da se angažuje na prepravljanju zgrada na prikupljanju papira, olovaka itd. Ako nema mogućnosti da se organizira tečaj onda svi naši pismeni drugovi mora da postave sebi zadatak da nauče jednog druga čitati i pisati. Da bi mi ispunili veliki broj ovih zadataka mi moramo sarađivati sa Antifašističkim Frontom Žena. U ovome je bilo prilično neshvatanje. Bez ravnopravnosti žena ne može biti ni naše ravnopravnosti. AFŽ kao podrška N. O. Fronta je organizacija kao i naša organizacija samo što obuhvata žene a mi omladinu.

Još jedno. Naša organizacija treba da postane od borbene i borbeno-politička organizacija, to znači unijeti svijest u omladinu u pitanjima koja se danas postavljaju, da unašanjem svijesti još više pojačamo borbu. U toku daljih dana naša organizacija će imati i nove oblike rada, oni će postojati isto kao i AFŽ dotle dokle postoji fašizam. Međutim, naš Savez iznikao je u borbi. Ako se postavila zadaća uništiti fašizam i okupatora, sutra se poslije oslobođenja postavlja zadaća onemogućavanja svih onih koji bi pokušali da unište tekovine borbe. Naše organizacije će poslije poraza fašizma učestvovati u izgradnji novog života, u izgradnji svega što je porušeno, što nismo imali kroz 23 godine postojanja velikosrpske Jugoslavije. Naše organizacije su tek u početku, tom razlikom što one sada pored borbe imaju i političke zadatke za očuvanje tekovina naše borbe.

U vezi sa izvještajima u N. O. Borbi aktivna je sva omladina Jugoslavije, ali možemo da konstatiramo, da je omladina Dalmacije dala značajni udio u oslobodilačkoj borbi našeg naroda i preko nje u odbranu tekovina i slobode cjelokupnog čovječanstva. Danas je cjelokupna omladina aktivna od radničke do studentske omladine. Taje omladina pokazala velika djela. Činjenica da je ta omladina u toku oslobodilačkog rata uspjela da dade sve od sebe da žrtvuje sve za slobodu, govori da u našoj omladini postoji sve što je potrebno da se izvojšti sutrašnjica, koja će biti naša. Još jedanput napominjem, mi ćemo u toku dana u duhu novih zadaća provesti takmičenje, kako je to predložio drug iz Srednje Dalmacije za što bolji politički rad među našom omladinom (slažemo se)«.

BROJ 127

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 15. PROSINCA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O POSTAVLJENJU KOMANDNOG KADRA U KORPUSU I 19. DIVIZIJI NOV[1]

Depeša **br. 1992** od **15. XII [1943.] - 14,40** od **V. S.**

[Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske]

Prihvaćamo vaš prijedlog[2] da komandant korpusa bude Vlado Ćetković, načelnik Kuprešanin.[3] Za komandanta [Devetnaeste NOU divizije] se postavlja Mićun Šakić. Za komandanta [Osme NOU divizije] Miša Šumonja, [a] za politikom. Aleksa Backović. Šumonja se proizvađa u čin p. pukovnika.

Dajte karakteristike delegata u inostranstvu i činove.

Sta je učinjeno za prebacivanje ranjenika i Italiju?

BROJ 128

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 15. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA U STRMICI[1]

POLITKOMESAR XIX DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
15. XII. 43 u 16, 30[h]

Pročitao Cr[2]
17/XII/1943.
Drugu Tartalji

ŠTABU VIII KORPUSA

Nalazimo se u Strmici.

Jutros rano neprijatelj je poduzeo napad na položaje V brigade, i to od pravca Golubića. Jačina neprijatelja bila je 400-500 četnika. Borba se vodila skoro čitav dan, ali slabija. Odbijeni su u pravcu Golubića. Neprijatelj-

1 Original prijemne depeše (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/1, k. 119/2, knjiga depeša str. 128.
2 Vidi dok. br. 123, napomenu 2.
3 Milan

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14/6, k. 516.
2 Sreten Žujović-Crni, komandant Osmog korpusa NOVJ.

ski gubici su nam nepoznati. Na našoj strani bila su 3 ranjena druga, među njima komandant IV. bataljona. Svi su lakše ranjeni.

Nijemci nisu pokušavali ništa od pravca Knina, a niti su potpomagali četnike.

Pripremili smo akciju na četnike[3] u Golubiću, i izvesti ćemo je večeras. Također ćemo sa jednim bataljonom izvesti akciju na četnike u Plavnu. Tamo se nalazi oko 100 četnika.

U toku današnjeg dana jedan naš bataljon i nešto seljaka iz Strmice rušili su cestu. Sutra ćemo produžiti sa rušenjem.

Stanje u Vrličkoj dolini je ovako: u Kijevu se nalazi 100 Nijemaca i ustaša, u Vrlici 130 četnika (Ćućuzovih), a u selu Cetini 50 četnika mještana.

U Kninu je bez promjena. Ne osjećaju se nikakve koncentracije.

Poslali smo već tri dopisa XX diviziji, ali od njih nismo dobili odgovor.

Na ovome sektoru nema uslova za izvođenje uspješnih ofanzivnih akcija. Četnici neće da prime ozbiljniju borbu, već bježe u pravcu Knina.

Ishrana boraca je dosta slaba i neredovna. Poduzeli smo sve da je popravimo.

Molimo vas da nam pošaljete radio vijesti. Već skoro 10 dana nemamo nikakvih vijesti.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
Pet.[4] *Babić* v. r.

BROJ 129

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVE DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 15. PROSINCA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O SASTAVU I BROJNOM STANJU PRVE PREKOMORSKE BRIGADE[1]

Oblasnom komitetu KPH

Za Dalmaciju

Prekomorska brigada[2] koja polazi na kopno je sastavljena od 4 bataljona. Prvi bataljon broji 287 boraca, 29 partijaca, 16 skojevaca i 4 kand. Treći bataljon ima 268 boraca, 10 partijaca, 18 skojevaca, 3 kandidat. Četvrte bataljon 257 boraca, 12 partijaca, 19 skojevaca, 5 kandidata. Štab brigade

3 O rezultatu napada na četnike u Golubiću i Plavnu vidi dok. br. 143, 186 i 187.

4 Petar

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 5/567.

2 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Detaljnije o njenom formiranju vidi dok. br. 8, 72 i 86.

ima 4 partijca i zamj. komandanta koji nije ni partijac ni kandidat a koji se je slabo držao u zatvoru prilikom hapšenja. Napominjem da ima među tim borcima jedan broj starih i iznemoglih koji bi trebalo ostavit iz brigade jer su nemoćni za teže borbe i marševe. Mi smo im dali iz naše brigade[3] 21 drugaricu za sanitetsko osoblje od kojih su 9 skojevke. Sem četiri sve su bile na bolničarski kurs.

Sve u svemu u brigadi ima 1088 boraca, 66 partijaca, 124 skojevca i 20 kandidata. Svaki bataljon ima po četri čete sem drugi koji ima tri čete.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

15-XII-1943 god.

Zamj. politkoma I Dalmat.
Mirko[4] v. r.

BROJ 130

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 15. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O STANJU FLOTE, PARTIZANSKIH ODREDA, OBAVJEŠTAJNE SLUŽBE, INTENDANTURE I SANITETA[1]

STAB V POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
Pov. br. 24, dne 15 decembra 1943.

ŠTABU MORNARICE

P o l o ž a j

U vezi broja 57/43. Štaba Mornarice dostavlja se sljedeći izvještaj:

1. FLOTA

a) Broj naoružanih brodova 10. Karakteristike pojedinih brodova se vide iz priloženog pregleda, kao i njihovo naoružanje - poimenična lista posada je priložena.

b) »Udar«, »Donec«, »Neutralni P 10«, »Sv. Nikola«, »Proleter B. 3«, »Kerč« i »Proleter B.6« **u Korčulanskoj flotili.**

»Lapad« i »Vjekoslava« **u Mljetskoj flotili.**

»Ivo P5« **u Lastovskoj flotili.**

c) Korčulanska: manje uvale oko otoka.

Mljetska: Polače.

Lastovska: Lastovo.

3 Odnosi se na Prvu dalmatinsku brigadu.

4 Novović.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/1, k. 2052.

d) Komadovanje flotilama vrši ovaj štab preko komandanta operativne flotile.[2]

e) Neophodno bi nam bio potreban jedan jače naoružani brod, kako bi se mogle preduzimati razne akcije, a naročito u pogledu prepada na neprijateljske brodove.

f) Sa gorivom se snabdijevamo iz skladišta ovog sektora. Veći popravci nisu potrebni za sada. Vrše se sada samo manji popravci.

g) Komandanti pojedinih brodova izvode na samom brodu obuku svojih boraca.[3]

2. PARTIZANSKI ODRED

a) Štabovi bataljona nisu kompletni. U I bataljonu nema zamjenika komandanta; u II bataljonu nema zamjenika političkog [komesara].

b) Svaki bataljon je podijeljen u 3 čete.

c) III bataljon je u formiranju, ali nedostaje komandno osoblje,

b) Baza bataljona je u Čari.

e) Brojno stanje - prileži.

f) Obuka se izvodi na položajima.

3. OBALSKA ARTILJERIJA

a) Otok Korčula ima 5 baterija i to: 1) baterija - Lumbarda, 1 haubica 105/35, k. 109; 2) baterija - Račišće, 1 brski top 75/13, k. 240; 3) baterija - Postrana i Žrnovo, 2 haubice 105/35, sjeverno od k. 317 (na samoj cesti) i 1 detašovani brdski top 75/13 na k. 321 (Kneža); 4) baterija - Prigradica, 1 haubica 105/35; b) baterija - Telegraf, 1 haubica brdska 100/16 na položaju Rt Trstena.

Otok Mljet ima 3 baterije i to: 1) baterija - Rt Stupa, 1 haubica brdska 100/16; 2) baterija-Sovra, 1 haubica brdska 100/16; 3) baterija-Vratnička, 1 haubica brdska 100/16.

Komande baterija:

Baterija - Lumbarda: komandir Franović Rihard; zamjenik Mirošević Nikola; politkom. Marelić Ivan.

Baterija - Račišće: komandir Mijat Poša; zamjenik Silić Slavko; politkom. Ivan Botica-Nola.

Baterija Postrana - Žrnovo: komandir Krivokapić Miloš; zamjenik Dragojević Franko; politkom. Andrijičić Roko. Komanda detašovanog topa - Kneža: komandir Kunjašić Zdravko; zamjenik Boglić Ante; politkomesar Poša Ivan.

Baterija - Prigradica: komandir Prošpe Padovan; zamjenik Šeparović Kleče; politkom. Marinović Antun.

Baterija - Telegraf: komandir Marko Vidulić; zamjenik Oreb Kuzma-Krkatica; politkom. Jurjević Ante.

2 Vicko Milat na ovoj dužnosti bio je do 23. prosinca 1943. god., a tada gaje smijenio Viktor Kobol.

3 U originalu ispod ovog reda dopisano olovkom: »Izvještajima pod I priključiti i preglede (podaci o komandnom kadru).«

Baterija - Rt Stupa: komandir Franić Mate; zamjenik Glivanović Ivo; politkom. Vlahović Mirko.

Batrija - Sovra: komandir Šeparović Nikola; zamjenik Franić Pero; politkom. Sršen Miljenko.

Baterija - Vratnička: komandir Pashojević Kristo; zamjenik Evangelista Amadeo; politkom. Hajdić Niko.

- posluga topova je priložena zasebnim spiskom.

b) Za artiljeriju ovog sektora potrebna je sljedeća topovska municija i pribor:

1) Za granate 75/13 još 250 upaljača i punjenja.

2) Za granate 105/35 još 300 kom. upaljača i 200 komada O. punjenja komplet sa čaurama.

3) Još 1000 granata komplet sa upaljačima, čaurama, kapislama O. punjenjima za haubice 105/35.

4) 3 zatvarača komplet za brdski top 66 mm D 45. 3 zatvarača koplet za haubice 105/35.

5) 600 granata 100 mm M 16.

6) 5 nišanskih sprava za haubice 105/35. 3 nišanske sprave za brdski top 66 mm D 45. 2 nišanske sprave za haubicu 100 mm M 16 - komplet.

7) 8 kom. baterijskih durbina.

8) 3 reflektora komplet većeg dometa.

9) 6 daljinomejera.

10) 14 cerada za pokrivanje topova.

11) 8 kom. tablica gađanja za brdsku haubicu 100/16. 8 kom. tablica gađanja za haubicu 105/35. 4 kom. tablica za brdski top 75/13.

12) 4 kom. čistilica za haubice 100/16. 4 kom. čistilica za haubicu 105/35. 1 kom. čistilica za brski top 75/13.

c) Izvađanje obuke:

Obuka na oruđima izvađa se svakodnevno kad dozvoljavaju vremenske prilike i to u jutro rano i pred večer, zbog toga što su oruđa na položajima, pa da se izbjegne da ista budu ugledana od strane neprijatleja, odnosno njegove avijacije. Obuka se izvodi sistematski, sa težnjom da se sva posluga obuči u svim dužnostima u čemu se već prilično uspjelo, tako da posluge uspješno poslužuju svoja oruđa. Pješadijski egzercir kao i borbena obuka vrši se podalje od položaja oruđa da ne bi bilo kretanja i muvanja oko samog položaja, i to u zaklonu od oka obzirom na neprijatelja. Časovi stražarske službe održavaju se, te su vojnici samim praktičnim vršenjem dananoćne stražarske službe na topovskim položajima, uzteoričnе časove, ušli u bit stražarskih dužnosti, tako da se stražarska služba obavlja vrlo dobro.

4. BRODOVI I SAOBRAĆAJ

a) Brodovi se upućuju prema potrebi.

b) Uvedena je samo jedna pruga i to Stomorska-Vela Luka, koja saobraća 3 puta sedmično.

c) Za sada nema potrebe da se uspostavi koja nova pruga.

d) Raspoloživih brodova ima oko 50, od kojih su neki na popravku motora.

e) Momentalno goriva ima oko 3000 kg. nafte. - Potrebno je sedmično 2000 kg. nafte i 200 kg. ulja i 50 kg. petroleja.

f) Lučke kapetanije su do sada uspostavljene u Korčuli, Veloj Luci i Lastovu, a zastupništva u Račišću, Brni i Polačama na Mljetu.

5. TEHNIKA

a) Stanje brodova: za vrijeme posljednjih 2 i pol godine većina brodova izvršavala je samo najnužnije popravke iz razloga kako ne bi morali služiti okupatoru, pa da imadu izgovor za nesposobnost plovidbe. Tako je kod većine brodova potrebno vršiti popravke koji inače kod redovitog uzdržavanja broda ne bi došli u obzir. Ipak su brodovi za plovljenje u ispravnom stanju, te se u granicama mogućnosti svi nedostaci i kvarovi popravljaju.

b) Izvršeni popravci: u posljedni mjesec dana izvršeni su popravci na plovnim jedinicama i to na oko 50 brodova. Osim ovih popravaka izvršeni su i sljedeći radovi: montaža telefona u Zanavlju, popravak 2 teretna automobila, postavljanje porušene telefonske linije u Bobovišću, popravak i cjelokupna montaža jednog velikog reflektora na brodu, te jednog manjeg od 500 vvata, popravak 8 mitraljeza i 16 pušaka, popravci raznih nišanskih sprava, pravljenje štita za obalski top, popravak 4 heliografa, izrada 12 kazana za kuhanje, cjelokupni popravak stroja za pravljenje tjestenine, prevoz materijala iz Korčule, te montaža i postavljanje mehaničke radionice i stolarije.

c) nužni popravci. - Svi nužni popravci obavljeni su u granicama mogućnosti popravaka na ovome brodogradilištu. Usljed prekratkog istezališta i nepodesnog terena, te pomanjkanja vitla na motorni pogon za istezanje brodova ograničena je mogućnost istezanja većih jedinica na ovome brodogradilištu, te bi granica bila (ovisno o gradnji broda) 80 tona.

Rad na samom škveru je na slobodnom, jer isto ne raspolaže sa nikakvim natkrivenim prostorom, što osobito u kišno vrijeme mnogo oteščava rad.

Za noćni rad manjka svjetlo.

d) stanje brodogradilišta izneseno već djelomično pod c).

e) potrebe materijala iznesene su uglavnom u trebovanju ovog Štaba br. 190 od 2-XII-o. g., no osim istih postoji najhitnija potreba svakovrsnog drva bilo za potrebe samih popravaka brodova tako i za raznovrsne stolarske radove na palubi i u unutrašnjosti broda. U stvari prenosa još preostalog materijala u Korčuli postoje velike poteškoće, budući pristup u Korčulu nije dozvoljen bilo morskim bilo kopnenim putem (vidi naš br. 227 od 13-XII-1943).

f) Potrebe stručnog osoblja. - Postoji pomanjkanje stručnog osoblja i to osobito brodograditelja, stolara-drvodeljaca te mehaničara. (Vidi naš br. 235 od 13-XII-o. g.). Usljed toga što sada mnoge radove moramo izvršavati na brodovima koji su bilo sklonjeni ili opet oštećeni po raznim uvalama, to je rad mnogo decentraliziran što prouzrokuje veliki gubitak vremena.

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ

Akcija ili operacija nije bilo.

6. INTENDANTURA

a) Snabdijevanje vlastitim brodovima kod Intendanture Štaba Mornarice, odnosno kod etapne stanice Vis - obično svakih 10 dana.

b) rezerve u magazinu nema nikakove; kao rezerva može se smatrati jedino zaliha slanih sardela, koju dobijamo preko ovdašnjeg N. O. O., a koja još može trajati približno 3 mjeseca.

c) Potrebna nam je dobava svega, što po tablici sljeduje i to (mjesečno):

1) brašna.....pribl. kg. 66000
2) mesa (konzerviranog i slično).....pribi. kg. 18000
3) tjestenine.....18000
4) cigareta.....kom. 84000

8. SANITET

Prije par dana nam je stigao sanitetski referent[4] te se isti sada brine oko uspostavljanja ambulante i prikupljanja potrebnih podataka.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Zamj. politkomesara:
Petar Franulović v. r.

Komandant
Marko Orhanović v. r.

(M. P.)

BROJ 131

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 16. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O ORGANIZACIJI I SISTEMU OBRANE OTOKA[1]

ŠTAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
16. XII. 1943.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

Položaj

Operativni izvješataj o akcijama ove Divizije na području Biokova i Pelješca poslali, smo vam preko potpukovnika druga Vujovića Mitra.

4 Dr Mirko Pecotić

[1] frignai (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB,

Po dolasku jedinica ove Divizije na otoke,[2] odmah smo preduzeli ubrzano organizovanje odbrane otoka. Odbrana je organizovana na sljedeći način:

Svaka uvala, koja je pristupačna i moguća za iskrcavanje, branjena je sa najmanje 2-3 automatska oružja. Važnije uvale, odnosno luke branjene su još sa bacačkom vatrom i vatrom protivkolskih pušaka. Obalski rub je posjednut u vidu zasjeda. Za sva automatska oružja, kao i za bacače i topove, izgrađeni su bunkeri od suhe kamene građe. Isto tako pored bunkera napravljena su manja skloništa za municiju. Taj obalski rub ustvari bi bio predstražarski položaj, a neposredno pozadi ovog na kotama je organizovana glavna borbena linija, također sa izrađenim bunkerima. Na glavnoj borbenoj liniji nalaze se pored mitraljeza bacači i počasne rezerve. Na raskrsnicama puteva i na najosjetljivijim pravcima postavljene su bataljonske i brigadne rezerve, koje raspolažu sa telefonom, a vezane su neposredno sa pretstražarskim položajima preko osmatračnica. Na otoku Korčuli sa dolaskom interniraca[3] ostavljena je opšta rezerva od 2 bataljona. Na Hvaru postoji opšta rezerva od 2 bataljona I dalm. brigade, dok na Braču imamo rezervu od jednog bataljona 12 brigade.

Na Otoku Visu neke jače rezeve nemamo, sem bataljonskih rezervi. Također i na Šolti ne postoji neka jača rezerva.

Obale otoka su prilično razuđene i pristupačne za iskrcavnje, te iziskuje svaki otok velike snage za posijedanje. Prilikom posijedanja otoka rukovodili smo se osjetljivošću pojedinih pristaništa i uvala, te smo u vezi toga i jače snage na tim mjestima orijentisali. Na izvjesnim uvalama, gdje ne pristaju naši brodovi, postavili smo bodljikavu žicu i nagazne mine. U tom pravcu još nije sve urađeno, jer se oskudijeva u nagaznim minama, ali traženo je od Saveznika da nam pošalju veći broj tih mina, koje bismo također prebacivali i na obalu, davajući ih našim odredskim snagama. Nagazne mine smo postavili na jugoistočnom dijelu Hvara i na jugoistočnom dijelu Korčule, kao i na sjevernom dijelu Brača.

Na svakom otoku postoje po nekoliko kamiona, koji stoje na raspoloženje operativnim štabovima[4] za slučaj prebacivanja rezervi na mjestima gdje se ukaže potreba. Primjena motornih vozila naročito je efikasna na Braču i Korčuli, dok na ostalim otocima zbog slabe komunikativnosti nije u tolikoj mjeri dobra. Na otoku Braču ima dovoljno prevoznih sredstava za brzo prebacivanje, dok na Hvaru i Korčuli osjeća se potreba za većim brojem tih sredstava. Tražili smo od Saveznika da nam pošalju 10 kamiona, jer smatramo da bi sa tim brojem mogli podmiriti potrebe. Također smo tražili od Saveznika da nam pošalju lakog oružaja. Sa naoružanjem kako automatskog oružja, tako i sa bacačima i topovima najbolje stoji Korčula. Budući da se posada artiljerijskih oruđa u više mahova do sada pokazala nepouzdana, to smo odredili pješadijske zaštite tim oruđima i stavili u zadatak štabovima bataljona i odgovornost za artiljerijska oružja.

Veza između otoka je telefonska i radio-telegrafska. Isto tako veza između štabova brigada i bataljona je telefonska. Za telefonski razgovor upotrebljavmo šifre, kao i za signalizaciju. Vezu sa kopnom imamo kurirsku i signalnu, tj. pomoću paljenja vatara. Nastojimo da uspostavimo i ra-

2 Vidi dok. br. 90 i 186.
3 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 8, 72, 86 i 129.
4 O organizaciji obrane otoka vidi dok. br. 60, 66, 90 i 186.

diotelegafsku vezu. Kurirska veza je prilično otežana, jer je neprijatelj posjeo sva sela duž Primorja, od Splita do Ploča, i čitav obalski pojas između tih uporišta patroliše. Ali ipak, pored svega toga, kuriri se provlače za Biokovo.

Budnost i opreznost kod jedinica, naročito noću, je vrlo dobra. Sve komande četa pa zaključno sa štabovima brigada svaku noć do pola noći i posije pola noći obilaze položaje. Daju se česte uzbune. Jedinice iz rezerve su u pripravnosti. Borci se uče u rukovanju sa svim automatskim oružjima, protivkolskim puškama i bacačima. Postavljeno je takmičenje u tom smislu. Rezultati su dobri.

Kod otočkih odreda ide malo teže, ali ipak i kod njih se osjeća živahnost i napredak. Disciplina kod vojnika svakog dana je sve veća i bolja. Zaveden je pravi vojnički život. Preko dana se izvode vojničke praktične vježbe i borbene obuke, stvoreni su planovi za vojnički rad i kod jedinica prema tome planu se radi. Održavaju se kursevi pri štabovima bataljona za vodnike i desetare. Svaka vojnička tema i svaki rad prvo se izvede praktično, prvo sa rukovodiocima, pak se onda prenosi na borce. Jednom riječju, vojnički rad u brigadama zadovoljava. Već imamo čestih slučajeva gdje se borci dobrovoljno javljaju za akciju. Vojnički duh i moral je također na priličnoj visini. Tome prilično doprinosi i angažovanost savezničke avijacije, koju oni često gledaju. Patroliranje od strane flotile također je jedna vrsta garancije da neprijatelj ne može nesmetano da nas iznenadi.

Mi stojimo na gledištu aktivne odbrane otoka a ni u kom slučaju na pasivnu odbranu, te u tom smislu izvodimo manje akcije na kopnu i pojačavamo također naše odredske snage.

Baš sada, ovih dana, priređujemo akciju na Dugi Rat i na selo Drvenik (Makarsko Primorje).[5] Akciju smo izveli na Sipan o čemu smo vam javili radio depešom.[6] U tom smislu ćemo se do krajnjih granica založiti i svesrdno nastojati da izvršimo zapovijed druga Tita.

Što se tiče rada naših odreda na kopnu, on zadovoljava, naročito kod Neretvanskog odreda, koji je do sada izveo tri uspješne akcije, uništivši 1 neprijateljski kamion, jedan neprijateljski motocikl, jedan protuavionski top i jedan magazin municije, te još jedan kamion natovaren sa municijom. Makarski odred još nije nas izvijestio o svojoj djelatnosti na području Biokova. Nadamo se da će i ovaj odred zadovoljiti, jer smo poslali najbolje borce i rukovodioce sa njim. Orjenski odred još nije uspio da se prebaci, ali vjerujemo da će se uskoro prebaciti, jer veze su uhvaćene sa terenskim radnicima na tom području. Njemu smo dali konkretne zadatke za rad i dejstvo na komunikaciji Metković-Dubrovnik, kao i da održava vezu preko Neretve sa Nerevanskim odredom i sa hercegovačkim jedinicama.

Ovo bi bilo uglavnom pregled organizacije odbrane i vojničkočg rada u našoj Divizije. Izvjesne detalje i organizacioni i politički rad će vam drug načelnik Korpusa[7] objasniti, kao što ćete se upoznati iz izvještaja komesara ove Divizije.

5 i 6 Vidi dok. br. 146, 154, 186, 334, 411 i 422.

7 Maks Bace nije otišao za Štab Osmog korpusa, već je poslije pogibije komandanta Dvadesetšeste divizije Nikole Martinovića postavljen za vršioca dužnosti komandanta ove divizije.

U prilogu dostavljamo vam skice rasporeda naših jedinica i oruđa na otocima Braču, Hvaru, Korčuli i Visu.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar
Vojin Popović v. r.

(M. P.)

Komandant, major
Nik.[8] *V. Martinović* v. r.

BROJ 132

ZAPOVIJEST ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 16. PROSINCA 1943. ZA PREVOŽENJE PRVE PREKOMORSKE NO BRIGADE S OTOKA ŠOLTE NA OBALU KOD STAROG TROGIRA[1]

STAB MORNARICE
NOVJ
»O« broj 218
16. decembra 1943. g.

Z A P O V E S T
Štaba Mornarice za 16. XII. 1943.

Prevoženje I Prek. brigade

Zadatak: Prva prekomorska brigada u broju od oko 1150 ljudi sa oružjem, ličnom spremom i hranom na ruke ima se prebaciti sa o. Šolte na kopno, kod Starog Trogira.[2]

Neprijatelj kontroliše morski predeo u kojem će se izvršiti ovo prevoženje - patrolnim brodovima - neredovno, pa se ima zbog toga upotrebiti mere opreza i pružiti zaštita našim transportnim brodovima prilikom vožnje do kopna.

Da bi se ovo prevoženje pravilno izvršilo.

n a r e đ u j e m o :

1. Da Štab IV fomorsko-obalskog sektora stavi na raspoloženje 2 broda od *?>-A* vagona nosivosti Komandi Šoltanske flotile.

8 Nikola

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/1, k. 2021.

2 Zbog neprijateljske akcije na tom dijelu obale prebacivanje nije izvršeno. Po izvještaju Štaba Četvrtog POS-a od 19. prosinca 1943. god., Brigada je noću 18/19. prosinca prebačena u Bobovišće i Milnu. Noću 31. prosinca je Brigada prebačena na Vis odakle je 3/4. siječnja 1944. god zajedno sa dijelovima Brigade, koji su se povukli sa Korčule i bataljonom Druge prekomorske brigade, upućena u Telašćicu na Dugom otoku, vidi dok. br. 184- depeše 217 i 327.

Ukrcaj trupa po bataljonima biće iz uvale Tatinje, odnosno iz Stomorske.

Iskrcaj u uvali Starog Trogira.

2. Drug Orebić Davor, operativni oficir štaba IV Pomorsko-obalskog sektora, upotrebiće se za organizaciju ovog prevoženja i krenuće 16. o. mj. na Šoltu, te sporazumno sa komandantom Šoltanske flotile sačiniti plan prevoženja.

Koordinacija rada između Komande Šoltanske flotile i operativnog oficira Štaba IV Pomorsko-obalskog sektora ima biti potpuna; drug Orebić održavaće stalnu vezu sa Štabom Mornarice, ukoliko mu budu potrebne direktive, kao i pomoć za izvršenje zadatka.

3. Štab IV Pomorsko-obalskog sektora odrediće naoružane brodove za zaštitu brodova koji vrše transport (»Kornat« i »Jadran«).

4. Drug Orebić o svakom pevoženju podneti će kratki izveštaj depešom Štabu Mornarice, a iscrpan po završetku prevoženja čitave brigade.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar: s. o. (M. P.) Komandant: *Cerni*[3] v. r.

BROJ 133

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 17. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PETE BRIGADE U VREMENU OD 7. LISTOPADA DO 16. PROSINCA[1]

ŠTAB
XIX. DALMATINSKE DIVIZIJE NOVJ
17-XII-43 god.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV. JUGOSLAVIJE

U vezi naređenja Toga Štaba od 12-XII-ove godine, dostavlja se pregled izvedenih akcija od strane V brigade ove divizije u vremenu od 7-X-do 16-XII-43 godine.[2]

7-X-43 god. Brigada je bila na odmoru u Žegaru i Bilišanima.

8-X-43 god. Brigada je izvršila pokret iz Žegara i Bilišana prema Gračacu na zasjedu.

9-X-43 god. Tri bataljona ove Brigade bili su u zasjedi na cesti Gračac-Obrovac, dok je istoga dana treći bataljon ove brigade imao zadatak da izvrši prenos ranjenika iz Dalmacije preko Velebita za Liku. Po izvrše-

3 Josip

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 1008.

2 Detaljnije o ovim dejstvima Pete brigade vidi još dok. br. 2, 43, 51, 56,64, 109,125, 128, 133, 187, 228, 302, 374, 387 i 442.

nom ovom zadatku, bataljon se je vratio prema Žegaru, prilikom njegova nailaska preko Štikade, sukobio se je sa Njemcima, gdje je isti primio borbu. Brojno stanje neprijatelja u ovoj borbi bilo je 800-900 neprijateljskih vojnika, naoružanje kod neprijatelja bilo je nepoznato. Bataljon je vodio borbu oko 4 sata.

U ovoj akciji neprijatelj je imao 15 mrtvih i ranjenih, dok naši gubitci iznose 3 ranjena druga od kojih 2 teže. Istoga dana neprijatelj je saobraćao cestom Gračac-Obrovac, zasjeda je bila neiskorištena.

18-X-43 god. Brigada sa 4 bataljona postavila je zasjedu na cesti Malovan-Otrić. Istoga dana naišlo je 30 kamiona sa njemačkim vojnicima, sa ovom linijom neprijatelj je bio prazan, i svakoga saobraćaja izbacivao patrole pred kamionima, neprijateljska patrola je primjetila našu zasjedu, tako da zasjeda nije mogla da postigne određeni cilj. U ovoj akciji neprijatelje imao 10 mrtvih i veći broj ranjenih. Naši gubici 1 mrtav, 12 ranjenih od kojih 5 teže.

Zarobljeno je: 1 pištolj, 1 puška 330 metaka.

22-X-43 god. jedinice ove Brigade zaposjele su cestu Otrić-Malovan. Istoga dana u 8 časova naišla je neprijateljska izvidnica u jačini od oko 30 njemačkih vojnika, koje je neprijatelj isturio kao izvidnicu, neprijatlejski prednji djelovi primjetili su naše položaje, nakon čega su pobjegli u pravcu Gračaca. U isto vrijeme naišlo je 40 neprijateljskih kamiona u kojima se je nalazilo oko 150 vojnika sa kojima su naše jedinice primile borbu. Borba je trajala 7 časova, u ovoj borbi neprijatelj je imao 40 mrtvih i veći broj ranjenih, dok na našoj strani bilo je 1 drug mrtav i 8 ranjenih od kojih 3 teže.

Zarobljeno je: 1 puška, dok se do ostalog plijena nije moglo doprijeti, zbog toga, što je bio branjen tenkovima.

24/25-1X-43 god. jedinice V brigade zaposjele su položaje na cesti između Gračaca i Bruvna. Istoga dana u 9 sati naišla je neprijateljska kolona jačine 50 njemačkih vojnika koji su se kretali dosta oprezno, neprijateljski prednji djelovi su naišli na naše desno krilo pri čemu su otkrili naše zasjede, poslije čega su pobjegli u pravcu Bruvna. U ovoj akciji neprijatelj je imao 5 ranjenih, dok na našoj strani 1 drug lakše ranjen. Zarobljenog oružja nije bilo, sem 500 metaka za p. mitraljez »Šarac« i jedan tromblon.

25-X-43 god. 2 bataljona V brigade krenuli su sa zasjede na odmaranje u zaseok Čanković.

26-X-43 god. dva bataljona koji su se nalazili na odmaranju u zaseoku Čanković, zaposjeli su cestu u Derin Gaju kod same škole. Oko 8 časova naišla su dva neprijateljska kamiona sa vojskom, kamioni su pušteni na blisko ostojanjp, tada su svi vojnici koji su se nalazili u kamionima ostali na bojnom polju. U ovoj akciji neprijatelj je imao 65 mrtvih, a također je i kamion spaljen. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

29-X-43 god. dva bataljona V Brigade sa pridodata dva teška bacača zaposjeli su cestu između Kulen Vakufa i D. Lapca. Na pomenutu zasjedu navedenog dana naišao je neprijatelj od pravca Vakufa sa karama, kada je došao među zasjedu, otvorena je jača vatra iz automatskog oružja. Jačina neprijatelja bilo je 40 konja i 110 Njemaca, legija. U ovoj akciji neprijatelj je imao 33 mrtva, 14 zarobljenih vojnika. Naši gubici: 1 drug lakše ranjen. Zarobljeno je 3 p-mitraljeza »Šarca« 23 puške, 3300 metaka, 15 komada ručnih bomba, 1 tromblon, 1 telefonska centrala, 1 poljski telefon, 26 kutija dopunskog punjenja, 23 noža sa opasačima i fišeklijama, 7 vozarskih sedala,

6 konja teglećih, dok je 30 konja pobijeno, 17 komada ćebadi, 26 šatorskih krila, 14 pari cipela, 5 vojničkihbluza, 5 čakšira, 7 konjskih torbica za sedlo.

31-X-43 god. Neprijatelj u jačini od 400 vojnika Njemaca, ustaša i četnika naoružan sa 5 topova, dva bacača, krenuo je iz D. Lapca prema Dobroselu. Tri bataljona V Brigade zaposjela su položaje za odbranu, k. 781 Lipovaču i k. 751 Krnjevišu i k. Ivanovču. Pokušaj neprijatelja je odbijen. Borba je trajala 8 sati. U ovoj borbi gubici neprijatelja su nepoznati. Naši gubici su 6 mrtvih drugova i 12 ranjenih.

7-XI-43. god. dva bataljona V Brigade izvršili su napad na četničko uporište M. Polača, zaseok Đurići. U ovoj akciji zarobljeno je 25 četnika, među kojima su se nalazili i 4 Talijana. Zarobljeno je 1 p-mitraljez i 10 pušaka. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

8-XI-43 god. V brigada pristupila je čišćenju Cetinske doline prema Aržanu. Čišćenje je trajalo 8,9. i 10-XI-43. god. Za sve ove dane nije došlo do sukoba sa neprijateljem.

11-XI-43 god. neprijatelj u jačini od 200 domobrana i ustaša stigao je iz Sinja u Hrvače, s namjerom da smjesti garnizon u pomenutom selu. Dva bataljona V Brigade pripremili su napad na neprijateljsku bandu, tako da su u brzom naletu zauzeli mjesto Hrvače. U ovoj akciji neprijatelj je imao 15 mrtvih i 54 zarobljena domobrana, dok su ostali uspjeli pobjeći u pravcu Sinja. Zarobljeno je 5 p-mitraljeza, 54 puške, jedan mali bacač, 16.000 talijanskih metaka, 14 komada mina za m. bacač, dva konja, 1 vojnička kola. Naši gubici 7 ranjenih od kojih dva teže.

16-XI-43 god. neprijatelj se je nalazio na liniji Studenci-Lovreć-Provo. Neprijatelj Njemci i ustaše u jačini od 600 vojnika u sva tri garnizona, naoružani sa 3-4 tenka, tri teška topa, 5 manjih topova, 7 bacača ostalo puške. V Brigada dobila je zadatak da napadne neprijatelja u mjestu Provo i Lovreću. Akcija ovoga puta nije uspjela uslijed hrđavog vremena. Borba je vođena preko cijelog dana. U ovoj akciji zarobljeno je: 1 puška, 1 vojničko odijelo, 600 metaka za »Šarac«, oštećena su 4 kamiona.

17-XI-43 god. jedan bataljon V Brigade držao je položaj između Studenaca i Lovreća, istoga dana vođena je borba cijeloga dana. Neprijatelj je navaljivao sa 200-300 vojnika. U ovoj akciji ubijeno je 25 neprijateljskih vojnika i veći broj ranjenih, dok na našoj strani 3 mrtva druga i 12 ranjenih.

19-XI-43 god. Neprijatelj se nalazio u Studenicima, Lovreću, Provo i Cisti. Jačina neprijatelja bila je oko 1.200 vojnika, naoružani sa 6 tenkova, sajednom baterijom topova, 5-6 bacača i 16 kamiona. Neprijatelj je kretao prema našim položajima, tako daje istome uspjelo naše snage odbaciti na prihvatne položaje. Prilikom ove akcije neprijatelj je imao 6 mrtvih i 9 ranjenih, koje je uspio izvući.

Naši gubici 1 drug mrtav i tri lakše ranjena.

7-XII-43 god. V Brigada stigla je iz mjesta Aržano u okolicu Grahova. Istoga dana dobila je zadatak da zajednički sa VI Brigadom ove divizije, Grahovsko-Peuljskim odredom, i udarnim bataljonom Drvarskog Odreda napadne neprijatelja koji se je nalazio u mjestu Grahovu. Međutim u isto vreme promjenila se je situacija kod neprijatelja, t.j. neprijatelj je skoncentrisao svoje snage u mjestu Grahovu, odakle je krenuo prema Livnu. Dva bataljona V Brigade napravili su zasjedu na cesti Strmica-Grahovo, tom prilikom neprijatelj je krenuo oko 12 časova iz Strmice za Grahovo, gdje je naišao na naše zasjede. U ovoj akciji neprijatelj je imao mrtvih i ranjenih oko 10 vojnika, 1 tenk je oštećen, dok je jedan kamion zarobljen sa koga

su skinuti potrebni djelovi. Zarobljeno je 130 litara benzina, 2500 metaka, 20 mina za mali bacač, 50 komada ćebadi i 1 šinjel.

14-XII-43 god. V Brigada ove Divizije izvela je akciju na četničku bandu u Strmici, koja je bila u jačini od oko 160 bandita. Brigada je u svom sastavu imala i bataljon Drvarskog odreda. Četnici su pobjegli u pravcu Golubića. U ovoj akciji neprijatelj je imao 2 mrtva i 3 zarobljena. Zarobljena su 2 p-mitraljeza, 3 puške, 4000 metaka.

15-XII-43 god. Neprijatelj je krenuo iz Knina u pravcu Strmice u jačini od 500 Njemaca i četnika, borba je otpočela oko 10 časova i trajala cjeloga dana. Gubitci kod neprijatelja su nepoznati. Naši gubici za vrijeme ove borbe 3 mrtva druga i 14 ranjenih.

Ukupni gubici neprijatelja u svim ovim akcijama su slijedeći:

Mrtvih 217 Njemaca, ustaša i četnika i mnogo veći broj ranjenih. Zarobljeno je: 54 domobrana, 25 četnika, 4 Talijana i 17 Njemaca i ustaša. Zaplijenjeno je: 11 puškomitraljeza, 1 pištolj, 2 tromblona, jedan mali bacač, 93 puške, 34 mine za mali bacač, 27.230 metaka za razna oružja, 130 litara benzina, 15 noža sa opasačima i fišeklijama, jedan poljski telefon, 7 sedala tovarnih, 8 teglećih konja, 17 ćebadi, 14 pari cipela, 26 šatorskih krila, 6 bluza, 6 čakšira, 7 torbica, jedan kamion i 50 ćebadi, pobijeno je 30 konja. Uništena su dva kamiona i jedan tenk. Oštećeno 5 kamiona.

Sopstveni gubici:

15 mrtvih, 73 ranjena druga od kojih veći broj lakše ranjenih.

NAPOMENA:

U pregledu izvedenih akcija od strane V. Brigade ove Divizije nije unijeto izgubljeno i pokvareno oružje, kao niti utrošak municije s razloga što te podatke nije dostavila brigada ovome Štabu. Dostavićemo naknadno.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babić v. r.

Komandant: p. pukovnik
si. otsutan.

P. S. Operativni izvještaj za VI Brigadu dostaviće drug načelnik, a za VII drug Komandant.

•

P. Babić v. r.

BROJ 134

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 17. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA NA PRAVCU SINJ-LIVNO[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE N. O. V. J.
17/12-43.

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. J.

P o l o ž a j

U duhu opšte zapovijesti za napad na Livno, Duvno i ostala neprijateljska uporišta duž komunikacija[2] dvije brigade ove divizije krenule su na komunikaciju Sinj-Livno, sa ciljem čišćenja i likvidacije uporišta duž ove komunikacije i zatvaranja ovog pravca.

Na ovoj komunikaciji nalazilo se je nekoliko neprijateljskih uporišta i to: na Bilom Brigu, Knežici, Trnovim Poljanama, Vagnju i Prologu. Posadama iz ovih uporišta i patroliranjem između istih neprijatelj je osiguravao i obezbeđivao komunikaciju Sinj-Livno.

Jačina ovih posada u pojedinim uporištima bila je oko 100 vojnika, ojačanih sa bacačima, dok na Bilom Brigu se nalazi nekoliko topova raznih kalibara.

15 ovog mjeseca u 17 časova sa jedinicama VIII i IX Brigade izvršili smo napad[3] na ova uporišta i presijecanje komunikacije sa zasjedama. Borba se vodila oko ovih uporišta preko cijele noći, gdje je neprijatelj bio natjeran u najuže odbrambene položaje ili zgrade - kao na Vagnju i Prologu. Poslije ovoga učinjeno je nekoliko juriša sa ciljem uništenja neprijatelja, ali ovi juriši nisu uspjeli, jer se neprijatelj nalazio utvrđen u kamenim kućama, tako da ni bombaška odjeljenja koja su upotrebljenja nisu imala rezultata

U toku ove noći naišao je jedan neprijateljski kamion sa vojskom koji je napadnut od naše jedne zasjede i uništen.

Sljedeće noći 16-17 o. mj. izvršenje ponovan napad[4] na ova uporišta, ali i pored nekoliko juriša sa kojima je neprijatelj bio natjeran u same objekte na najužem prostoru nije nam uspjelo likvidirati ova uporišta.

U ovim borbama neprijatelj je imao znatne gubitke, čiji nam je broj nepoznat. Osim toga zarobljena su dva Nijemca i uništen jedan kamion u kome je nađena izvjesna količina municije. Naši gubici su 10 mrtvih i 17 ranjenih.

IX Brigada je sada orijentisana isto na komunikaciji Sinj-Livno, sa ciljem postavljanja zasjeda i onemogućavanja ma kakvog saobraćaja na ovoj

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 19/6, k. 516.

2 Vidi dok. br. 120.

3 O napadu vidi dok. br. 144, 165, 186, 332 i 333.

4 Napadi su izvođeni u cilju sadejstva snagama koje su napadale na Livno-Sinj, radi veze sa morem. Vidi dok. br. 120.

komunikaciji. VIII Brigada nalazi se na prostoriji Bitelić-Podgradina-Vučipolje, sa zadatkom da onemogući eventualnu intervenciju neprijatelja preko Cetinske doline, koja nam je najavljena. Osim toga, Brigada je u zadnjim akcijama i na položajima i marševima bila izmorena, tako da je dobila ovaj zadatak i radi svog oporavka.

X Brigada još se nije povratila sa trogirskog sektora.[5] Ali prema obavještenjima koja smo u zadnje vrijeme dobili na tom sektoru Moseća i Svilaje uslijedila je ofanziva manjih razmjera,[6] gdje se izgleda angažovala i ova brigada. Nastojaćemo da uhvatimo vezu sa njome i prebacimo je na ovaj sektor.

Prema zadnjim obavještenjima veza preko Svilaje i Muća je zadnjih dana prekinuta, pošto je neprijatelj na ovim pravcima poduzeo neko čišćenje.[7] Prema ovim podacima neprijatelj ima namjeru da postavi posade na pojedinim mjestima na ovom pravcu, kako bi nam onemogućio ovu vezu. Vezu sa IV Brigadom IX Divizije uhvatili smo. Ali pošto se ova veza može održavati jedino preko Sajkovića na Vrbicu, ista je prilično duga i otežana.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom:	Pom. načelnika-major	Komandant:
Živkovit? v. r.	*Čelik*[9] v. r.	p. pukovnik
		Vel.[10] *Knežević* v. r.

P. S. Detaljniji operativni izvještaj i spisak poginulih i ranjenih dostavićemo vam naknadno.

5 Brigada je upućena 10. prosinca 1943. god. radi obezbjeđenja transporta ranjenika preko Trogira za Italiju i prijema materijala od saveznika. Vidi dok. br. 186.

6 i 7 Vidi dok. br. 329, 330 i 331.

8 Živko

9 Ahmet Fetahagić

10 Velimir

BROJ 135

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE BRIGADE OD 17. PROSINCA 1943. ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE O BORBAMA I POKRETU BRIGADE OD 28. STUDENOG DO 15. PROSINCA 1943. GODINE[1]

ŠTAB
IX N. O. BRIGADE
17. XII. 1943.
Položaj

ŠTABU XX DIVIZIJE N. O. V. J.

Dostavljamo vam 15-odnevni izvještaj o vojnim akcijama i kretanju jedinica ove brigade od 1. do 15. XII. t. g.

Od 28. XI. do 1. XII. t. g. prebacili smo sve dijelove naše brigade[2] sa otoka Brača i Šolte na sektor Trogir i Marina. Na ovom sektoru razmjestili smo bataljone prema neprijateljskim uporištima, tj. prema Vinišću, Marini, Perkoviću i Jadrtovcu. Pošto nismo imali nikakovo naređenje da idemo u sastav divizije, na tome sektoru smo vršili izviđanja u cilju izvođenja akcija na neprijateljske posade, koje su se nalazili u pomenutim mjestima a takvi zadatak dobili smo i od načelnika Štaba te divizije,[3] koji je to vrijeme bio sa nama.

3. XII. t. g. neprijatelj je krenuo sa tri broda iz Šibenika za Split.[4] U međuvremenu naišli su savezнички avioni, koji su ih pratili i neprijateljski brodovi bježali su kraju i kada su bili kod Primoštena, naša jedna zasjeda zapuca na njih i odbije ih od obale. Brodovi su produžili prema Vinišću i Marini, gdje su ih uočili savezнички avioni i bombardirali ih i mitraljirali, tako da je jedan brod pogođen i ostao na moru, a drugi 6-7 tona sa 150 vojnika nasukao se na obalu između Vinišća i starog Trogira, gdje su se neprijateljski vojnici' i iskrcali. Tu u blizini trefila se naša jedna desetina, koja je otvorila vatru na tako poplašene neprijateljske vojnike i ubila ih sedam, među kojima je, po pričanju seljaka, bio jedan njemački major.[5] Neprijatelj je uspio da odnese mrtve vojnike sem dvojice, od kojih vam šaljemo legitimacije. Isto tako neprijatelj je izvukao i oružje, sem jednog dijela, kojeg su naši borci zaplijenili. U ovoj akciji zaplijenjeno je 10 njemačkih karabina, jedna strojnica, oko 1000 metaka, 40 kanti nafte, kao i druge razne sitne robe. Također je zarobljeno oko 100 protivavionskih metaka od mitraljeza. Na brodu je bio protivavionski mitraljez, koji je od bombardovanja oštećen, kao i drugog materijala koji je također ostao u brodu i nije se mogao izvaditi, jer je voda naišla na brod. Brod je uništen. Naftu je predao Kotarskom N. O. O. Trogir na čuvanje, a municija protivavionska nalazi se u Moseću.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br 2/1, k. 1032 J.

2 O prebacivahju na otoke i dejstvu Devete NO brigade vidi dok. br. 99, 100, 102 i 139.

3 Frane Biočić.

4 Trebalo je da brodovi sudjeluju u desantu na otok Šoltu. Vidi dok. br. 275, napomenu 6.

5 Vidi dok. br. 139, 285, 291 i 292.

4. XII. t. g. dobili smo naređenje u 12 sati od toga štaba, da odmah krenemo sa čitavom brigadom i da se prebacimo na lijevu stranu Cetine.

5. XII. izvršili smo pokret iz sela Kruševa i prebacili se na lijevu stranu Cetine. 8. XII. t. g. sa čitavom brigadom, sem jedne čete koja je bila ostala da uništi brod koji se je nasukao na obali i mobiliše ljudstvo, koje je bila obećala Komanda mjesta Šibenik.

U prolazu preko ceste na Muću uputili smo dvije čete za obezbeđenje prolaza brigade i to: jednu četu prema Postinju, a jednu četu prema Neoriću, sa zadatkom da zaposjednu komunikaciju i spriječe svaki neprijateljski saobraćaj dok se čitava brigada ne prebaci. Četa koja je pošla prema Postinju sukobila se je sa neprijateljskih 9 kamiona, koji su u taj čas naišli, dok četa nije još bila ni izišla na određeno mjesto i zauzela oclgovarajući položaj. Pomenuta četa bila je razdvojena sa lijeve i desne strane, ceste i dala jedan manji otpor, koji je neprijatelj uspio probiti i krenuti naprijed. Druga četa IV bataljona koja je otišla sa zamjenikom komandanta bataljona drugom Ševo Ćirom da zaposjedne komunikaciju između Muća i Neorića, kad je čuo borbu sa četom koja se sukobila sa neprijateljem, on nije tu četu postavio na određeno mjesto iako je imao dovoljno vremena da uzme takav položaj sa kojeg je mogao da potuče svih 9 kamiona i hitno mu je poslata još jedna četa, koju je isto tako mogao upotrijebiti u svrhu uništenja tog neprijatelja, nego je sa obje čete krenuo prema određenom prenoćištu, tako da je neprijatelj mogao nesmetano da prođe tom komunikacijom. Ovaj štab pomenutog zamjenika komandanta IV bataljona druga Čiru je kaznio za neizvršenje zadatka i ostavljanja čitave brigade na suprotnoj strani [bez] vijesti, sa skidanjem s položaja i postavljanjem za običnog borca. U prebacivanju kroz Muć, naše patrole uhvatile su neprijateljska dva vojnika, koji su dostavljeni tom štabu.

9 do 14 o. m. sa brigadom smo kretali Bitelić-Vrdovo-Čaprazlije-Sajković-Crni Lug. Čaprazlije-Vrdovo.

15 ov. mj. krenuli smo sa brigadom iz sela Vrdova na komunikaciju Vaganj-Prolog, u cilju čišćenja te komunikacije od neprijateljskih posada i zatvaranja svakog neprijateljskog saobraćaja istom, o čemu ćemo vam podnijeti detaljan izvještaj.[6]

Četa koja je bila zaostala iza brigade na sektoru Marina-Trogir, sa zadatkom mobilizacije ljudstva i uništenje broda, došla je u sastav brigade 13. o.m. Ljudstvo nije mobilisala, jer je promijenjena odluka kod Komande mjesta Šibenik, jedino je uništila brod, dotjerala materijal koji je ostao iza brigade, kao i 80 karabina, koje smo imali u rezervi, a koji se danas nalaze na Moseću. .

Pored dosta dugih marševa, koje smo imali za ovih 15 dana, sa brigadom smo iskorišćavli svako slobodno vrijeme za vojničku obuku, koja se je vršila po rasporedu rada, kojega je propisao ovaj štab. Također pri ovome štabu održava se kurs za niži komandi kadar sa brojem od 26 drugova, koji će biti završen još za 8 dana.

Za ovo 15 dana kretanja i rada sa brigadom primijetilo se je da je brigada prilično izdrživa i da se disciplina dosta poboljšala, što se može pripisati da je bila dobra ishrana, prilično obučena vojska i dosta intenzivan rad, dok još ima dosta nedostataka koje ćemo nastojati otkloniti.

6 Vidi dok. br. 134.

Borbenost brigade je srednja. Još nema iskustva u zauzimanju neprijateljskih utvrđenih mjesta.

Zdravstveno stanje brigade je dobro, koje se može pripisati isto dobroj ishrani, odjeći i bilo je mogućnosti daju očistimo, tj. dezinfekciramo čitavo odijelo.

Elemenat vojske je dobar i moći će se od njega stvoriti dobri vojnici, samo još komandni kadar nije dorastao za dovoljno rukovođenje sa jedinicama kako vojnički tako i politički.

Za ovih 15 dana nismo imali mrtvih ni ranjenih, sem dvadesetak, koji su samovoljno napustili jedinice prilikom napuštanja njihovog sektora, ali su ih prikupi ponovo naši drugovi, koji su bili ostali za brigadom.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar,
A/.7 *Repanić* v. r.

Komandant, major
Sava Kesar v. r.

BROJ 136

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA OBRANU OTOKA VISA OD 17. PROSINCA 1943. ŠTABU ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA O RASPOREDU JEDINICA I AUTOMATSKOG ORUŽJA[1]

OPERATIVNI ŠTAB ZA
OBRANU OTOKA VISA
Br. 37
Položaj, 17. XII. 43.

Raspored jedinica i
automatskog oružja.

ŠTABU IV POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA

P o l o ž a j

U vezi prebacivanja I Bataljona Hvarsko-viškog odreda sa otoka Hvara na otok Vis i III Bataljona Hvarsko-viškog odreda sa otoka Visa na otok Hvar, dostavlja se novi izvještaj o rasporedu jedinica na otoku prema priloženoj skici.

A) Raspored jedinica II Bataljona XI Brigade:[2]

Štab bataljona se nalazi u mjestu Vis, bataljon osigurava istočni dio otoka od linije: uvala Ruda do uvale Gradac.

7 Nikola

1 Prijepis dokumenta (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/2-3, k. 2033.

2 Dvadesetšeste divizije

1) Jedna četa osigurava položaje (sjedište mjesto Vis).

a) Desni ulaz u luku Vis ima 6 boraca sa teškim mitraljezom.

b) Rt Stenjalo ima 6 boraca sa teškim mitraljezom.

c) Rt Nova Pošta - lijevi ulaz u luku Vis i Rt Stračine imaju po jedan puškomitraljez, sa po 5 boraca i vrše samo noćnu službu. Na otočiću Hostu ima 5 boraca sa jednim puškomitraljezom.

Ostatak u kasarni ima 1 laki baca, 1 protutenkovska puška i 1 »šarac«.

2) Jedna četa sa sjedištem u selu Podstražje osigurava:

a) Rt Stončica ima 11 boraca sa 1 teškim i 1 puškomitraljezom.

b) Rt Smokova ima 6 boraca sa 1 teškim mitraljezom.

c) Ženka ima 5 boraca sa 1 »šarcem«.

d) Uvala Milna ima 5 boraca sa 1 puškomitraljezom.

e) Rt Zaglav ima 6 boraca i 1 teški mitraljez.

f) Rt Srebrena ima 6 boraca i 1 teški mitraljez.

Ostatak u kasarni sa 1 puškomitraljezom, 1 protutenkovskom puškom i 1 lakim bacačem.

3) Jedna četa i Prateći vod ostaju u rezervi u selu Podselje. Raspolažu sa 1 »šarcem«, 3 puškomitraljeza i 1 teškim mitraljezom.

4) Prateći vod ima dva teška bacača sa po 150 granata.

B) Raspored jedinica I Bataljona Hvarsko-viškog odreda.

Štab bataljona se nalazi u mjestu Komiža, bataljon osigurava zapadni dio otoka od linije: uvala Gradac-uvala Ruda.

1) Jedna četa sa sjedištem u Komiži osigurava:

a) Križni Rat ima 10 boraca sa 1 teškim mitraljezom.

b) Rt Barjaci ima 10 boraca sa 1 teškim mitraljezom. Ostatak u kasarni sa 1 teškim i 1 puškomitraljezom.

2) Jedna četa sa sjedištem u selu Oključna osigurava:

a) Rt Gradac ima 10 boraca sa 1 teškim mitraljezom.

b) Rt Oključna ima 10 boraca sa 1 teškim mitraljezom. Ostatak u kasarni sa 1 teškim mitraljezom i 1 protutenkoskom puškom.

3) Jedna četa sa sjedištem u selu Podhumlje osigurava:

a) Rt Stupišće ima 7 boraca sa 1 teškim mitraljezom.

b) Uvala Pretiščina ima 6 boraca sa 1 teškim mitraljezom.

c) Stiniva ima 6 boraca sa 1 teškim mitraljezom.

Ostatak u kasarni sa 1 teškim mitraljezom i 1 puškomitraljezm.[3]

3 Kraj dokumenta nije sačuvan.

BROJ 137

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 17. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O STANJU NA OTOCIMA I O RAZMJEŠTAJU NEPRIJATELJSKIH JEDNICA[1]

STAB III POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
17. 12. 1943.

ŠTABU MORNARICE N. O. V. J.

Otposlani kurir za vezu sa Pašmanom izvjestio je:

Na otoku Ugljanu stanje posade neprijateljskih garnizona je nepromijenjeno od zadnjeg izvještaja.

Na otoku Pašmanu neprijatelj drži u selu Tkonu jedan garnizon u jačini od 120 vojnika - Nijemaca. Oni su razmješteni po perifernim kućama sela i drže položaje u kućama sa mitraljezima. Na koti 90 (manastir Sv. Benedikta) poviše Tkona namješten je jedan top i izvidnica. Na otoku Sv. Kata postavljena su 2 minobacača. U Biogradu nalazi se neprijatelj u jačini od oko 200 vojnika. Štab im se nalazi u zgradi općine na obali. Imaju postavljene topove uz obalu od hotela »Ilirija« prema sjeveru. Započeli su sa opasivanjem Biograda bodljikavom žicom. Presjekli su sve telefonske veze koje vežu Biograd prema Pakoštanima i prema Turnju. Svoju vezu drže isključivo preko radio-stanica. Sav ovakav postupak ukazuje na to da su riješili da čvrsto zadrže u svojim rukama prolaz kroz Pašmanski Kanal uzimajući u obzir da bi mogli biti opkoljeni od naših snaga koje se nalaze na kopnu.

Prilikom napada savezničkih aviona 16. o. mj., kod Murtera blizu uvale Slanica, napadnuta su tri motorna jedrenjaka,[2] od kojih je jedan bio zapaljen i izgorio. Na njemu je izgleda bio pogonski materijal, jer se vatra brzo proširila i trajala cijelu noć. Za drugi brod se kaže da je bio potopljen, ali nije provjereno, dok je treći brod umaknuo. Zapaljeni brod imao je oko 300 tona.

Neprovjereno, izvjestio je daje prilikom napada savezničkih aviona na Zadar jedan od aparata bio pogođen te da se srušio iza Biograda između tog mjesta i Vrane. Posada (broj nepoznat) iskočila je iz aviona padobranima. U cilju spasavanja uputila se jedna partizanska jedinica Odreda u blizinu, koja je izgleda uspjela da padobrance nađe i povede sa sobom. U isto vrijeme su Nijemci poslali jedno odjeljenje u cilju zarobljavanja avijatičara, te se između njih jedinica razvila borba, čiji rezultat nije poznat, ali se svakako tvrdi da su savezнички avijatičari spaseni.

Savezнички avioni bombardovali su 15. 12. oko 09,30 sati u pravcu Zemunika i Benkovca. Rezultati još nisu poznati.

16. 12. bombardiranje Zadar u dva navrata.[3] Prvi put oko 14 sati u dva talasa. Nastali su požari u sjevernom dijelu (izgleda između Rta Mika i gra-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16/4, k. 2021.

2 Vidi dok. br. 376.

3 Vidi dok. br. 327 i 331.

da) koji su trajali cijelu noć. U 22 sata napad je ponovljen u noći. Detalji i rezultati napada još nisu poznati te će se javiti naknadno.

U cilju pokušaja probijanja do Senja, te traženja uspostave veze, obzirom na novonastalu situaciju na otoku Pagu, koji je osvojen od strane ustaša, sa NB 7, kojim je krenuo zamjenik[4] politkomesara Štaba Mornarice, upućen je politički komesar[5]:ŠtabaIII sektora u cilju prikupljanja podataka, te uspostave što bolje veze. O rezultatu izvijestiće se nakon njihova povratka najkraćim putem.

Štab Partizanskog odreda sa jedinicama nalazi se na kopnu gdje u saradnji sa Sjevernodalmatinskim partizanskim odredom i Zadarskim odredom vrši manje akcije u cilju ometanja neprijatelja. U vezi našeg traženja od Štaba Mornarice u pogledu saglasnosti i direktiva radi osnivanja grupe odreda nismo još dobili nikakve upute. U vezi zadje naredbe Vrhovnog komandanta o rasterećenju neprijateljske ofanzive, ofanzivnim akcijama jedinica koje nisu direktno napadnute od strane neprijatelja, Partizanski odred sa Sjev. dalmatinskim odredom formirao je dva odsjeka za vršenje prepada na neprijateljskom zaleđu u pravcu Bukovice i na liniji Vodice-Biograd-Zadar.

U cilju osiguranja redovite veze između kopna, otoka, te Visa, .uspostavljena je u zalivu Koromašna (kod rta Opata) uKornatujedna relejna stanica, preko koje se upućuju sve veze u pravcu juga sa otoka i koja prikuplja i upućuje brodove prema potrebi za Vis.

U pogledu uspostave relejne stanice u Salima, za liniju Vis-Senj, predlaže se da bi se ta stanica uspostavila u Tajeru u uvali Krševica. Ovo radi slijedećeg: Neprijatelj na Sv. Mihovilu na otoku Ugljanu drži izvidnicu, koja kontrolira čitav prostor zapadno od Ugljana i prema tome može lako i da uoči kretanje naših jedinica do Sali. Postavljanjem stanice u Tajeru, sav promet koji bi se sa tom stanicom odvijao ne bio uočljiv. S druge strane, za slučaj povlačenja dio puta od Sali do Proverse previše je izložen, dok su u Tajeru i po Kornatu mogućnosti sklanjanja vrlo pogodne.

Od Ob. povjer. Za kotar Preko primljeni su slijedeći podaci:

Njemačke komande koje se nalaze u Zadru vrlo često mijenjaju svoje položaje. Na cesti između Barkanja i Rta Mika blizu borove šumice nalaze se maskirana 3 topa. Pod zemljom u samoj toj šumici nalaze se rezervoari pogonskog goriva. Između Sv. Jelene i Arbanasa postavljena su 4 topa od 200 mm. Sklonište koje se nalazi na tom predjelu upotrijebili su Nijemci za sklanjanje svojih vojnika. Većina njemačkih oficira stanuje (spava) u hotelu »Excelsior«, koji se nalazi na novoj obali. U samoj zgradi nalazi se sklonište za oko 300 osoba, uporno se pronose vijesti da bi za kratko vrijeme ustaše imali preuzeti vlast u samom Zadru. U vezi s tim fašisti koji se nalaze u Zadru ogorčeni su i izjavljuju da to neće dozvoliti.

Otok Ugljan: U mjestu Lukoranu nalazi se 40 Nijemaca i 28 bandita obučenih u italijanske uniforme. Stanuju u kući talijanskog podanika Driola i Rola na samoj obali. Zgrada je ograđena žicom i na svakom uglu postavljen je po 1 puškomitraljez »Breda«. U mjestu Preko podaci neizmijenjeni. Na Sv. Mihovilu postavljena je izvidnica i 1 top. Ova izvidnica onemogućava naše kretanje sa motornim brodovima na području Ugljan-Dugi Otok. Zapaženo je da Nijemci skoro uvijek mijenjaju mjesto koje

4 Ivan Randić
5 Ante Sorić

je bilo bombardirano, te smatramo da bi bilo vrlo uputno protjerati ih jednim bombardiranjem sa tog važnog položaja.

Vojska po otoku malo se kreće i to jedino u svrhu patroliranja. Banditi u sastavu garnizona poriču da su ranije bili u bandi.

Neprovjereno izvještavaju također da bi od njemačke vojske imalo ostati u Zadru samo manji broj za Komandu mjesta te nešto dobrovoljaca koji poznaju naš jezik.

Kretanja: 10. 12. otputovao je iz Zadra brod »Italija« i odveo 200 fašista i još nešto druge vojske bez oružja za Padovu. 7. 12. jedna kolona kamiona (broj nepoznat) odvela je 145 talijanskih vojnika u pravcu Bihaća za popravak pruge. Istog dana došlo je u Zadar 300 Nijemaca sa 18 kola, 3 poljska topa i 3 kola za prevoz municije i 88 biciklista. 11. 12. uplovila su u Zadar 4 broda sa hranom i pogonskim gorivom, 12. 12. uplovila su 4 motorna broda sa hranom koja je smještena u vojne magazine, iskrcaj vrše talijanski vojnici.

Razno: U vezi drugoga bombardovanja Zadra strijeljan je jedan talijanski vojnik, posluga p. a. artiljerije, navodno radi sabotaže prilikom pucanja na savezničke avione.

Pojedini vojnici domobranstva proturavaju vijesti da oni tvore dio »Crne legije«, a da ne pripadaju banditima, te da narod javi partizanima da se vrate svojim kućama sa oružjem čak da mogu doći u njihovu vojsku.

Po dosadanjim zapažanjima neprijateljski promet odvijao se isključivo danju i to u vidu manjih konvoja praćenih od jedne torpiljarke, pojedini manji brodovi sami. Od posljednjeg bombardiranja Zadra 16. o. mj. opaža se smanjenje prometa.

16.12. brod »Tomislav«, luka pripadnosti Stomorska, nosivost 40 tona, brzina oko 5 čv., prilikom bombardiranja Zadra isplovio je u pravcu Sukošana i tu je zaustavljen i zarobljen od strane dijelova naših jedinica, koje su se tu nalazile. Sproveden je do Kukljice za Komandu mjesta, koja je odredila sprovodnika i uputila ga na našu relejnu stanicu u Kornat. Po prvoj pretrazi broda na njemu je nađeno 16 tona repe, oko 1 i po tona kupusa i kapule, te oko 500 kg druge hrane (krumpira, brašna i riže). Brod će se uputiti na raspoloženje Štabu Mornarice, u Vis sa svim potrebnim podacima i sprovodnikom dok će se hrana upotrijebiti za potrebe vojske i kao pripomoć civilnom stanovništvu.

Prema iznesenom, a u vezi sa sprečavnjem neprijateljskog saobraćaja, koji se do sada znatno obavljao, a postoji vjerovatnost da će tako biti i u buduće, potrebita je prisutnost od barem 2 savezničkа brza borbena čamca radi kontrole prometa na sjevernom dijelu sektora (linija Premuda-Silba-Olib i Molat-Vir) i srednjeg i južnog dijela (Srednji Kanal i vode oko Murtera). Na sektoru raspolažemo samo sa 2 naoružana broda i to samo sa po 2 mitraljeza, koji nisu u stanju da efikasno vrše sprečavanje saobraćaja, osobito kad se odvija u konvoju. Stoga bi bilo neophodno potrebito isto tako da nam se čim prije upute brodovi »Kornat« i »Jadran«, koji se sada nalaze na području IV sektora. U toku posljednjih dana nisu uopće opaženi neprijateljski avioni, a mogućnosti sklanjanja plovnih jedinica su u ovom sektoru idealne. Ukoliko bi se traženi brodovi uputili, molimo da im se dadu upute o pravcu vožnje, tj. da pristanu u zalivu Koromašna, gdje će po daljnjim dobivenim uputama biti poslati u Tajer da stupe s nama u vezu.

Gledajući općenito na sadanju situaciju, a prema dobivenim podacima, izgleda da neprijatelj za sada ima isključivo nakanu zadržavanja sadanjih pozicija u cilju osiguranja vlastitog saobraćaja na plovnim pravcima Pašmanskog i Srednjeg Kanala, dok nema nikakvih osnova za ponovno zaposjedanje Otoka, jer i ne raspolaže sa tolikim brojem vojske koja bi to ponovno izvršila. Radi toga je i izvršio učvršćivanje na pojedinim dijelovima obale i otoka Ugljana i Pašmana.

Radovi na organizaciji sektora u vezi sa primljenim uputama odvijaju se za sada normalno i u granicama mogućnosti.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar si. ot. p \ Komandant M.ć *Ikica* v. r.

Dobili smo jutros neprovjerenu vijset da je neprijatelj pojačao svoje naoružanje na otoku Ugljanu postavljenjem p. a. topova i to: 1 na Sv. Mihovilu, 2 kod crkve u Preku i 2 kod bivše zgrade suda isto u Preku. Rezultat provjere javiće se naknadno.

BROJ 137a

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH OMIŠ OD 17. PROSINCA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O VOJNO-POLITČKOJ SITUACIJI U KOTARU[1]

Kotarski Komitet K. P. H.
Omiš
Položaj, 17 XII 1943.

Drugarskom

Okružnom Komitetu K. P. H. za srednju Dalmaciju

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam organizacioni izvještaj za mjesec oktobar i novembar. Uslijed novonastale situacije nismo Vam ga prije mogli poslati. Od 6. XI. o. g. otpočela je neprijatelj ofanzivu[2] na sektor Mosora. Pošto je naš Mosorski odred bio primoran da se povuče u pravcu Biokovo-Brač,[3] na sektoru Mosora se nisu zadržavale nikakove naše vojne snage, tako da je neprijatelj iskoristivši odsustvo naših snaga uspostavio garnizone u slijedećim mjestima: U Žrnovnici 150 vojnika; Krilo-Jesenice 100 vojnika; Dugi Rat 100 vojnika; Gata-Gradac 50 vojnika; Seoca 20 domaćih ustaša; Blato n/C 70

6 Mladen

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 28/814-815.

2 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3 Vidi dok. br. 83 i 105.

vojnika, Šestanovac-Zadvarje-Dubci 300 vojnika sa komandom u Zadvarju; Mimice-Lokva-Rogoznica 70 vojnika; Kučiće 30 vojnika; Omiš sa Zakučcem 300 vojnika. Svi gore navedeni garnizoni izuzev Omiša uspostavljeni su poslije ofanzive. Putem patroliranja neprijatelj ima kontrolu nad svim selima našega Kotara. Uslijed nepojavljivanja naših snaga na sektoru Mosora neprijatelj se apsolutno siguran osjeća. Patroliranja vrši sa manjim i jačim snagama, od 5 pa do 30 vojnika. Putem seoskih špijuna neprijatelju je uspjelo da pronađe naše magazine i spremišta seljačka gdje je bila sklonjena naša roba. Pronađene su stvari u Podgrađu, Seocima i Koštanju. Tom prilikom je upalo 3 kamiona razne municije, nešto šećera i konca, 50-60 automobilskih guma, nekoliko pušaka i 2 mitraljeza. U Tugarima je isto tako pronađen materijal sklonjen. U Zvečanju 4 auto-gume i 2 sanduka sapuna i nekoliko malih sanduka minobacačke municije, dok je na ostalim mjestima ostalo pohranjeno manje količine. Uslijed jakog patroliranja neprijatelja naš rad nije razvijen onoliko koliko bi trebalo. Ne postoje mogućnosti održavanja zborova niti širih sastanaka, jer neprijatelj upada u svakom momentu u sela. Rad je omogućen jedino sa ljudima iz svoga kraja. Jedan član našeg Komiteta se nalazi na Omiškoj opštini, dva na Donje-Poljičkoj Opštini, dok se ostali nalaze razdijeljeni po Gornje-Poljičkoj opštini.

Neprijatelj nije uspjeo do sada da pridobije simpatije narodnih masa, i ako se opaža u izvjesnim selima puzavost pred strahom od neprijatelja. Revolucionarni duh kod masa se guši, dok simaptije ostaju na našoj strani. Zbog toga je neophodno potrebno prisustvo naših vojnih snaga, koje bi mogle ovako neopreznog neprijatelja udarati.

Neprijatelj na svom prolasku kroz sela održava zborove u duhu mobilizacije. Do sada još nije uspjeo da mobiliše ni jednoga, ali ukoliko se ne bude pojavila naša vojska na sektoru Mosora vjerojatno da će mjestimično uspjeti. Na Krajiškoj opštini se nalazi drug Tade Pejković, komesar 2. čete II bataljona Mosorskog partizanskog odreda sa još 30 boraca, koji su svi rodom iz Krajiške opštine. Prilikom prebacivanja Mosorskog PO na Brač svi su se razbježali i nalaze se kod svojih kuća. Vjerojatno da je stvar protekla namjerno. Drug je bio spojen sa nama i dobio je zadatak da se hitno prebaci sa svim borcima na sektor Mosora da bi se osujetila mobilizacija neprijatelja izvršujući prepade na osjetljivije garnizone neprijatelja i da bi to poslužilo kao jezgro oko kojega bi se okupljali novo mobilisani drugovi. Međutim, još nije došao drug sa spomenutim borcima.

Općinski komiteti i partijske organizacije iako pod teškim uslovima, osjeća se njihovo djelovanje, dok masovne organizacije popuštaju. Moral naroda uzdržavamo putem izdavanja antifašističke radio vijesti, kao i antifašističkih organizacija. Radio vijesti izdajemo pod teškim uslovima, uslijed jakog pritiska neprijatelja i uslijed pomanjkanja tehničkih sredstava, izdajemo ih svaki drugi dan. Organizacioni izvještaj za mjesec novembar svi općinski komiteti izvadili su iz oktobra. Stanje N. O. F.-a na Kotaru ovoga puta Vam ne možemo poslati jer ga još ni mi sami tačno nemamo. Šaljemo Vam partijsku članarinu Kn. 8720 i Lit. 560. dok smo 30% zadržali za naše potrebe.

Za K. K.

Drugarski Vas pozdravljamo

Miloš[4]

p g *Smrt fašizmu - Sloboda narodu!*

Slavinjski[5]
Simun[6]
M.[7] *Vulić*

Šaljemo vam jedne radio vješti sa dnevnom zapovjedi druga Tita.

4 Ante Marčić-Miloš
5 Jozo Lelas-Slavinjski

BROJ 138

IZVJEŠTAJ POLITKOMESARA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 18. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA PRAVCU KNIN-BOS. GRAHOVO[1]

POLITKOMESAR
XIX DALMATINSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
18-XII-43 god.

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Na našem sektoru bez naročitih promjena. Neprijatelj[2] - Nijemci u jačini od 250-300 i jedna četnička brigada 3-400 u toku jučerašnjeg dana bili su stigli do crkve u Strmici. U 16 časova povukli su se u zaselak Mizdrakovac-Novkovići, gdje su i zanoćili.

U toku današnjeg dana još nije uslijedio nikakav pokret neprijatelja u pravcu naših položaja.

Brigada je raspoređena, kako smo Vam u jučerašnjem izvještaju naveli.

Prema nekim obavještenjima Nijemci i četnici su vršili ofanzivu na nas u Strmici u cilju protjerivanja naših jedinica iz Strmice,[3] a da bi prokrčili put jednoj njemačkoj diviziji,[4] koja bi se navodno imala za koji dan povlačiti iz Šibenika preko Knina-B. Grahova-Livna i dalje za Bosnu. Nastojimo provjeriti ove podatke. Informativna služba je dosta slaba a veza sa Kninom sa ovoga sektora je dosta teška.

Prema prikupljenim podatcima sadašnje stanje neprijatelja je ovako: u Kninu, tj. okolici Knina, nalazi se 1000 njemačkih vojnika, koji su razmješteni po sljedećim selima: Vrbnik 400, Kaldrma 200 njemačkih vojnika i 100 četnika. Peuljska brigada: Vrpolje 100 Nijemaca, Marića Brešće 100 i Bulina Strana 200. U Marića Brešću nalazi se 300 četnika, u Plavnu oko 130 četnika. Marića banda - njih 100 nalazi se u Rastičevu.

U Kninu se nalazi 600 domobrana i 250 ustaša.[5]

Nije nam poznato kojoj jedinici pripadaju njemački vojnici u Kninu.[6] Nastojaćemo i dali smo u zadatak informativnoj službi da što prije prikupi podatke, kako nas ne bi od strane Knina neprijatelj iznenadio.

Prema nekim podacima Nijemci opravljaju željeznički most na Benderu. Tamo se nalazi još dosta neporušenih željezničkih mostova, koje neprijatelj sada ne čuva, a da imamo eksploziva mogli bi ih sa jednom četom vojnika porušiti.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 21/6, k. 516.

2 Odnosi se na Prvi bataljon 741. puka 114. lovačke divizije. Vidi dok. br. 332 i 336.

3 Vidi dok. br. 323, 324, 327, 332 i 336.

4 i 6 Odnosi se na 114. lovačku diviziju koju je u sjevernoj Dalmaciji smijenila 264. pješadijska divizija a ona nakon operacije »Ziethen« (vidi dok. br. 107, napomenu 2) upućena u Italiju (vidi dok. br. 374).

5 Prva i Dopunska domobranska bojna Petnaeste pješačke pukovnije, Vidi dok. br. 7/22-1, k. 105 u Arhivu V.I.I., arhiva NDH.

Molimo Vas, ako Vi raspolažete sa nagaznim minama i eksplozivom, potrebno bi bilo da nam izvjestan dio odobrite i mogli bi ga koristno upotrijebiti za rušenje ceste Strmica-Grahovo.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar,
Petar Babić v. r.

BROJ 139

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 18. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA U VREMENU OD 1. DO 15. PROSINCA 1943. GODINE[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE N. O. V. J.
18/12-43.

10 XII 1943. god.[2]

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. J.

P o l o ž a j

Dostavljamo Vam petnaestodnevni operativni izvještaj, kao i izvještaj o brojnom stanju i naoružanju jedinica ove divizije.

Ovom prilikom ne dostavljamo Vam izvještaje o odredima, jer za iste postoji Komanda Grupe odreda[3] koja je dužna da Vam iste dostavlja.

1) VIII Brigada:

1/12. jedinice ove brigade su zatvarale pravac Sinj-Obrovac-Vaganj-Livno sa zadatkom obrane slobodne teritorije.[4] Jedinice su držale položaje iznad zaseoka Gornji Jukići, Pod Gradinom, Čačijin Dolac i Vehke i Male Knežice. Istovremeno nalazili su se izvjesni dijelovi, orijentisani prema Vrlici, radi obezbjeđenja od četničkih bandi.

5/12. u 6 sati uslijedio je napad neprijatelja[5] koji je trajao tokom cijeloga dana. Neprijatelju je uspjelo da ovlada prednjim položajima, no to-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/1, k. 1029.

2 Datum prijema izvještaja u Štabu Osmog korpusa NOVJ.

k ^ 3 Odnosi se na novoformirani Štab Grupe srednjedalmatinskih NOP odreda. Vidi dok.

4 Vidi dok. br. 100.

5 Vidi dok. br. 107 i 112.

kom predvečerja neprijatelj je bio zbačen sa istih kontrajurišem naših jedinica.

6/12. neprijatelj je ponovio isto, ali sa istim rezultatom kao i prvog dana.

7/12. neprijatelju je uspjelo da ovlada Čačijinim Docem, no tokom noći bio je stjeran. Iste noći dobili smo naređenje za povlačenje ka Vještića Gori.[6]

10/12. učinjen je pokret preko Sajkovića ka Nuglašici.

13/12. ponovo se vraća jedinica sa zadatkom da 15/12. izvrši likvidaciju neprijateljskih uporišta Bili Brig, Trnove Poljane i Vaganj.

2) IX Brigada:

Jedinice ove brigade nalazile su se na otocima do 1/12.[7] kada je otpočelo prebacivanje na kopno (sektor Trogir-Marina).

3/12. neprijateljski brod radi savezničke avijacije bio je primoran da se približi obali kod Vinišća, gdje se je nasukao.[8] Jedna desetina ove brigade koja se je nalazila u neprijateljskoj blizini otvorila je vatru i neprijatelju nanijele gubitaka i zaplijenila nešto oružja i municije.

9/12. brigada se je prebacila u Bitelić, odakle je produžila put preko Sajkovića za Crni Lug.

13/12. u vezi opšteg naređenja[9] dobila je zadatak da rasčisti komunikaciju Vaganj-Prolog, likvidira uporište u Prologu i da s jednim bataljonom pročisti sela Rujane, Čajići do Prologa.

3) X Brigada:

Jedinice ove brigade imale su za zadatak da brane slobodnu teritoriju[10] od Sinja na liniji Gala-Otok ka prihvatnim položajima, a sa glavnim Gljev-Rasteljani.

5/12. situacija se je odvijala na sektoru ove brigade isto kao i kod jedinica VIII Brigade samo s tom razlikom što je neprijatelju uspjelo da 8/12. presiječe jedinice pravcem Gljev-Han, radi čega je jedan bataljon 2 dana docnije stupio u sastav ove brigade.

10/12. brigada je pošla na trogirski sektor, sa zadatkom prenosa ranjenika, dobavke odijela i obuće za jedinice ove divizije kao i da pri povratku izvrši čišćenje neprijateljskih uporišta na Iniji Trogir-Moseć.[11]

6 Vidi dok. br. 113.
7 O prebacivanju na otoke i dejstvu ove brigade vidi dok. br. 99, 100 i 135.
8 Vidi dok. br. 135, 285, 291 i 292.
9 Vidi dok. br. 120.
10 Vidi dok. br. 134 i 186.
11 Vidi dok. br. 186.

Tokom ovih operacija naša divizija imala je oko 75 izbačenih iz stroja dočim je neprijatelju nanijela oko 300 gubitaka. Od ovih 75 imali smo oko 30 mrtvih. Spisak ranjenih i ubijenih drugova dostavićemo naknadno kada se povrati X brigada.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

(M.P.)

Za štab:
major *Čelik*[12] v. r.

BROJ 140

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 18. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ORGANIZACIJI AKCIJE ZA PREBACIVANJE PRVE PREKOMORSKE BRIGADE S OTOKA ŠOLTE NA KOPNO[1]

ŠTAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Broj: službeno
18. decembra 1943. od.
Položaj

ŠTABU MORNARICE

Ratni izvještaj

1) Tokom jučerašnjeg dana opaženo je nekoliko neprijateljskih aviona u uobičajenom izviđanju.

Zapaženo je da vezu između Makarske i Igrana održavaju kamionima, od Igrana do Ploča motornim leutima koji se svaki dan vide uz obalu.

2) Odredi nepromenjeni.

NB 6 u Stomorskoj na redovitoj dužnosti. NB 7 na specijalnoj misiji[2] po naređenju tam. Štaba. NB 8 (»Kornat«) i »Jadran« na vršenju zadatka u vezi sa prebacivanjem I Prekomorske brigade.[3] NB 9 na popravku u Visu, »Sloga« u Visu zbog montaže naoružanja.

3) Primorska flotila sa brodovima »Turist« i »Partizan 2« ima zadatak[4] sa XI brigadom, izveštaja još nema. Ostale flotile nepromenjeno.

Preko dana manje formacije sav. aviona preletele su otoke, vesti o bombardovanju do sada nema.

12 Ahmet Fetahagić

1 Orignal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18/1, k. 2021.

2 NB 7 upućen je za Senj sa pomoćnikom komesara Mornarice NOVJ Ivanom Randićem, radi upoznavanja sa situacijom na području Drugog POS-a.

3 Brigada je trebala da se prebaci s otoka Šolte na kopno kod Starog Trogira, ali se od toga odustalo zbog akcije Nijemaca na obalu. Vidi dok. br. 132, napomenu 2.

4 Odnosi se na prebacivanje jedne čete Petog bataljona Jedanaeste NO brigade Dvadesetšeste divizije na kopno, sa zadatkom da napadne Drvenik. Vidi dok. br. 146 i 154.

4) Raspoređivanje brodova i materijala. Organizacija akcije za prebacivanje I Prekomorske brigade u vezi tarn, zapovesti O. Br. 218 od 16 o. m.

5) Isprobana je optička veza između signalnih stanica: Vela Straža i Napoleona, Vidovice i Napoleona, Napoleona i Stončica sa dobrim uspehom.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Č.[5]

Načelnik
Cajnko August v. r.

BROJ 141

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA HVARSKO-VIŠKOG NOP ODREDA NA DAN 18. PROSINCA 1943. GODINE[1]

PREGLED

BROJNOG STANJA LJUDSTVA HVARSKO-VIŠKOG ODREDA [18. XII 1943.]

Red. broj	NAZIV JEDINICE	Po spisku		U rashodu		Na licu		Objašnjenje rashoda
		muški	ženski	muški	ženski	muSki	ženski	
1	Štab odreda	23	2	1	.	22	2	Po službenom poslu
2	I. Bataljon	**202**	2	5	.	197	2	Na lječenje
3	II. Bataljon	126	5	9	.	117	5	Upućeni u bolnicu i 5 minerski kurs
4	III. Bataljon	186	**6**	8	.	173	**6**	5 na minerski kurs i na lječenje
5	SVEGA:	537	15	23	.	509	15	

Politkomesar: (M. P.) Komandant:
Lavčević[2] *J.*[3] *Dulčić*

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/11, k. 2022.
2 Grga Lavčević
3 Sibe Dulčić-Josip

BROJ 142

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 19. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA UREDI AERODROME ZA SPUŠTANJE AVIONA NA LASTOVO I VIS[1]

[Štabu Mornarice NOVJ]

Od V. Š.
238 19/XII [1943]

Š. M. Uredite hitno na Lastovu i Visu aerodrome gde bi se spustili naši avioni. Ovih dana stižu naši avijatičari tamo. Pomognite najhitnije [njihovo] prebacivanje.

V. Š.

Od V. Š.
238 19/XII [1943]

Š. M. Letilište u Glamoču slobodno. Avioni se mogu spustiti. Neka jave kada dolaze.[2]

V. Š.

1 Original prijemne depeše (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 49/1-8, k. 2021.

2 Odnosi se na američku vojnu misiju. Štab Osmog korpusa NOVJ je 21. prosinca 1943. god. obavijestio Stab Mornarice NOVJ: »Tito dostavlja da, Amerikanci mogu odmah doći. Javite nam odmah vreme dolaska zbog pripreme aerodroma«. Vidi dok. br. 183 - depešu 257.

BROJ 143

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA JEDANAESTE BRIGADE DVADESETŠESTE DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD 1. STUDENOG DO 19. PROSINCA 1943. GODINE[1]

Dan i mjesto	Vreme	Sadržaj	Primjedba
1. XI 1943. g. u s. Kozici	Ljepo, toplo	Bataljoni su na istim položajima sa istim zadatcima.[2] Pojačana je izviđačka i obaveštajna služba zbog kretanja neprijateljskih jedinica na sektoru Ljubuški. Na sektoru naše Brigade neprijatelj se nalazi u slijedećim mjestima: Prolog-Dusina - oko 150 domobrana i 200 dusinske milicije, Vrgorac - oko 300 ustaša i 350 domobrana, Orah-Jelovići - oko 60 ustaša i domobrana, Fratrov Kuč-Lipovača - jedna četa (oko 90 voj.). Dobrov[oljačke] protukomunistič[ke] milicije, Veljači - jedna četa Dobrov. Protukom. milicije, Poljica - 30 milicionera, Putešavica - 84 milicionera, Slivno - oko 250 milicionera. Moral neprijatelja je nizak. Prehrana i opskrba su mu vrlo neuredne zbog blokade. Za sada nema neprijatelj, .ofenzivne namjere, osim što se na sektoru naše XIII Brigade na poluotoku Pelješcu vode ogorčene borbe s Njemcima koji nastoje naše izbaciti sa Pelješca.[3]	

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 28/11, k. 1101.

2 Brigada je krajem listopada držala slijedeće položaje: Prvi bataljon u Kozici kao brigadna rezerva; Drugi bataljon Kokorići i Umčane, Treći bataljon Stilja, Ravča i rebine glavice.

3 Riječ je o njemačkoj operaciji »Herbstgewitter« za zauzimanje poluotoka Pelješca. Vidi dok. br. 6, napomenu 6.

Dan i mjesto	Vreme	Sadržaj	Primjedba
5. XI 43. g. u s. Kozici	Vjetrovito, oblačno	Bez naročitih promjena i događaja! Pojačana je izviđačka i obavještajna služba u vezi kretanja neprijateljskih kolona. Stiglo je 100 boraca iz XIII. Brigade za popunu Brigade.	
6. XI 43. g. u s. Kozici	Lijepo, sunčano	I. bataljon, koji je bio u rezervi u Kozici izvršio je pokret do s. Grabovca sa zadatkom zatvaranja pravca prema Šestanovcu i prema Rimskom Putu. Pokret je izvršen u vezi dolaska neprijateljskih kolona u Studence, Lovreć, Cistu (do Šestanovaca je dolazio, ali se nije zadržao).[4] II. bataljon, koji je bio na položaju: Kutac-Umčane-Staševica, izvršio je pokret do Kozice. III. bataljon ostao je i dalje na položaju: Stilja-Rebina Gl.-Radovići.	
7. XI 1943. g. u s. Kozici	Lijepo, sunčano	I. bataljon zauzeo je položaje: jedna četa na Sr. Gori, jedna četa na Orljači i jedna na Velenjaku. II. Bataljon zaposjeo je Raško Brdo u vezi dolaska 200 Njemaca u s. Runoviće. III. Bataljon je na istom položaju.	
8. XI 1943. g. u s. Kozici	Lijepo, sunčano	Na lijevom krilu I. Bataljona nalazi se IX. Dalmat. Brigada. Drži padine Biokova iznad Zadvarja.	

4 do 10 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

		Na večer je izgubljena veza s njom. Na sektoru naših bataljona nema promjena.	
9. XI 1943. g. u s. Kozici	Lijepo, sunčano	Bez naročitih događaja i promjena!	
10. XI 1943. g. u s. Kozjci	Lijepo, sunčano	Na sektoru I. Bataljona neprijatelj je potisnuo izvidnicu na Sidači k. 530.[5] Kod ostalih bataljona nema promjena.	
11. XI 1943. g. u s. Kozici	Vjetrovito	Neprijatelj prodro ujutro izLovrećapreko Sidače u Grabovac sa nekoliko tenkova i desetak kamiona. U 15 sati pokušao je prodor tenkovima prema Zagvozdu, ali je odbijen. Pred večer izvršio je sa pješadijom juriš. Zaposjeo je Dujmoviće.[6]	
12. XI 1943. g. u s. Kozici	Oblačno, vjetrovito	Neprijatelj uporno nastoji da prodre u Zagvozd. Jedna četa II. Bataljona pojačala je položaj na Sr. Gori. Kontrolu Velenjaka preuzeo je Imotski Part. Odred. Na sektoru Imot. Odreda neprijatelj je pokušao da prodre za Zagvozd. Neprijatelj je zaustavljen.[7] U s. Lovrinčeviće stigao je jedan bataljon I. Dalmat. Brigade. Služi kao rezerva našim snagama.	
13. XI 1943. g. u s. Kozici	Oblačno, vjetrovito	Neprijatelj nasilno izviđa naše položaje. Nema snaga da napadne na svim sektorima. Namjera mu je da spoji ceste Grabovac-Zagvozd-Imotski i Grabovac-Rimski Put-Imotski.[8]	
14. XI 1943. g. u s. Kozici	Kišovito	Neprijatelj je uspio odbaciti dijelove našeg I. Bataljona i zaposjesti Sr. Goru i Orljaču, a na sektoru Imot. Odreda Velenjak i Osoje.[9]	

Dan i mjesto	Vreme	Sadržaj	Primjedba
		U vezi novonastale situacije donešena je odluka u suglasnosti sa štabom I. D. Brigade da se jedonice naše i I. Brigade povuku u pravcu Turije i Kozice.	
15. XI 1943. g. u s. Kozici	Lijepo, sunčano	Prema donešenoj odluci izvršeno je u toku noći povlačenje našeg I. bataljona i Imotskog Odreda u G. Raščane. Jedinice I. Dalmat. Brigade nalaze se' u Turiji, a jedan bataljon u s. Dragljane. U Kozicu je stigao Mosorski Odred.	
16. XI 1943. g. u s. Kozici	Oblačno, kišovito	Neprijatelj izbio na Biokovo na sv. Juru. Učinio je ispad iz Vrgorca. Naš IIL Bat. i Mosorski Odred primili su borbu.[10] Neprijateljske kolone koje nadiru iz raznih pravaca jačine su 5-6000 vojnika i naše jedinice nisu u stanju da ih i dalje zadržavaju. Da bi se spasila živa snaga donešena je odluka da se naša brigada, I. Dalm. Brigada, Mosorski, Imotski, Neretvanski i Makarski Odred prebace u toku noći na otok Hvar.[11] U 16 sati počelo je povlačenje naše Brigade u pravcu Drašnica.	
17. XI 43. u s. Bogomolje	Kišovito	Imotski Odred prebacio se u toku noći u Sućuraj a naš I. i II. Bataljon i dijelovi III. Bataljona u Bogomolje.[12] Brigada se odmara.	

11 i 12 Vidi dok. br. 59 i 60.

18. XI 43. u s. Bogomolje		Bataljoni su raspoređeni: IV. Sućuraj, I. Bat. Bogomolje, III. Bat. Gdinj, II. Bat. Marinja Glavica, V. Bat. Bačevina. IV. i V. Bataljon su bivši Imotski i Neretvanski Odredi koji su kao bataljoni pridodani Brigadi.[13] Jedan dio Makarskog Odreda upotrebljen je za popunu ostalih naših bataljona.[14] Brigada ima sada 5 bataljona sa oko 1.200 ljudi.	
19. XI 43. u s. Vrbnju	Kišovito	Štab Brigade preselio se u s. Vrbanj. Bolnica i Intendantura nalaze se u s. Svirče. Bataljoni na istim položajima.	
20. XI 43. u s. Vrbnju	Kišovito	Izdato naređenje Bataljonima da zauzmu slijedeći raspored: IV Bat. U Sućuiju, II. Bat. na Vis, III. Bat. u Brusje, I. Bat. u Rudine, V. u Poljica. Zadatak bataljona je osiguravanje obale od nepr. iskrcavanje na otok. Na Hvaru se nalaze još dva bataljona Hvarsko-Viškog Odreda. Zadatak im je isti kao i našim bataljonima.	
21. XI 1943. u s. Vrbnju	Kišovito	Bataljoni na istim položajima. Na položajima pravljenje bunkera za teška automatska oružja.	
22. XI 43. g. u s. Vrbnju	Kišovito	Bez naročitih događaja i promjena!	

13 i 14 Vidi dok. br. 80, napomenu 2.

Dan i mjesto	Vreme	Sadržaj	Primjedba
23. XI 43. u s. Vrbnju	Oblačno	Bez naročitih događaja i promjena! Od bivšeg Makars. odreda uzeta je jedna četa i Štab Odreda i formiran je novi Makarski Odred koji će se po ispitanoj mogućnosti prebaciti na kopno na svoj sektor djelovanja.[15]	
24. XI 43. u s. Vrbnju	Oblačno	Bez naročitih događaja i promjena!	
25, 26. i 27. XI u s. Vrbnju		Bez naročitih događaja i promjena!	
28. XI 43. u s. Vrbanj	Lijepo	Prema naređenju Štaba Divizije, dva bataljona I. Dal. Brigade smijenili su na položaju naš I. i III. Bataljon. III. Bataljon zaposjeo je položaj od Milne do uključno Pitvanske Plaže. I. Bataljon izvršio je pokret do s. Svirče, gdje će biti brigadna rezerva. Makarski Odred prebacio se na kopno. Štab Brigade preselio se u Vrbosku. Bolnica i intendantura ostaju u s. Svirču.	
29. XI 43. u s. Vrboskoj	Lijepo	Bez naročitih događaja i promjena!	

15 Vidi dok. br. 80, napomenu 2.

30. XI 1943. u s. Vrboskoj	Lijepo	Izvršen je novi raspored bataljona i to: IV. Bataljon kontroliše obalu od Sućurja do Divlje i od Sućurja do Prapatne. Štab je u Sućurju. I. BataJjon kontroliše obalu od Didine do Zavale i od Prapatne do Pelinovika. III. Bataljon kontroliše obalu od Rakomilne do Pokrivenika i od Smarske do Črvnja. Štab je u Gdinju. V. Bataljon kontroliše obalu od Kruševa do Vrboske. Štab Bataljona je u Poljicima. II. Bataljon ostao je i dalje na Visu. Ovakav raspored zauzet je zbog skoncentriranja Brigade i efikasnije obrane Hvara.	
1. XII 43. u Vrboskoj		Bez naročitih događaja i promjena. [...]	
11. XII 43. u Vrboskoj	Lijepo	Na sektoru IV. Bataljona patrolirao je uz obalu brod »Kornat«. Neprijatelj je iz Drvenika otvorio na njega artiljerijsku paljbu i ubio jednog mornara, a drugog ranio. Na ostalim sektorima bez promjene! [...]	
16. XII u Vrboskoj	Lijepo	Jedna četa V. Bataljona izvršila je pokret do Sućurja, odakle će se prebaciti na kopno, za vršenje akcija sa Makarskim i Neretvanskim Odredom. U vezi toga izdato je naređenje IV. i V. Bat. da se pomjere na položaju i zatvore prazninu.	

Dan i mjesto	Vreme	Sadržaj	Primjedba
		[…]	
18. XII 43. u Jelsi	Lijepo	Ceta V. Bataljona prebacila se iz Sućurja na kopno.	
19. XII 43. u Jelsi	Lijepo	Bez naročitih događaja i promjena.	

BROJ 144

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 19. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PRAVCU PROLOG-VAGANJ-LIVNO[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE N. O. V. J.
19/12-43.

20/12/1943. god.[2]

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. J.

P o l o ž a j

Vaše naređenje od 17/12-43. upućeno u 12 sati primili smo danas 19/XII u 11 sati.

U vezi ranijeg naređenja glede napada na Livno[3] 15. ovog mj. mi smo blokirali cestu i onesposobili je za svaki saobraćaj.[4] Ovakvu blokadu držali smo sve do 17. o. mj. do 24 sata navečer kda smo uvidili da Livno nije palo, a predviđeno ovim terminima 15, 16 i 17/12.

Dana 18/12 mi smo ostavili i dalje jednu brigadu[5] u zasjedi i blokadi ceste Prolog-Vaganj-Bili Brig, a drugu[6] orijentisali prema Cetinskoj dolini sa ciljem da izvršimo što temeljitije čišćenje od četnika.

U vrijeme primanja Vašeg naređenja od 17/12[7] ova nam je brigada bila u pripremama za pokret u smislu gornjeg zadatka. Radi toga smo u nemogućnosti da brigadu prebacimo ka Priluci. Ukoliko zahtijeva hitnost zadatka, izvijestite nas u tome da bi mogli na vrijeme postupiti, a ne kao sada (naređenje pisato 17. o. mj. u 12 sati, a zadatak se vrši istoga dana u 18 sati, a nama naređenje stiže 19/12 u 11 sati).

U toku jučerašnjeg dana neprijatelj iz Livna sa kolonom od 150 kamiona, nekoliko tankova i oko 500 vojnika je nadirao od Prologa ka Vagnju sa ciljem omogućavanja dolaska 30 kamiona sa nama nepoznatim materijalom iz Sinja.[8] Borba koja je trajala više od 4 sata je omogućila neprijatelju da izvrši svoju namjeru, tj. prolaz kamiona iz Sinja za Livno je uspio. U toku borbe naše jedinice morale su pod pritiskom artiljerijske i bacačke vatre da napuste položaje na Kiku, Visibabi. Sama namjera neprijatelja ne bi uspjela da neprijatelj nije izvršio jedan manevar sa pješadijom preko Raz-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/6, k. 516.
2 Datum prijema izvještaja u Štabu Osmog korpusa NOVJ.
3 O napadu na Livno vidi dok. br. 120, 124, 149, 151, 190 i 374.
4 Vidi dok br. 134.
5 Deveta, «idi dok. br. 152.
6 Osma, vidi dok. br. 152.
7 Redakcija ne raspolaže ovim naređenjem. Ipak se može zaključiti da je trebalo da ova brigada uzme učešća u borbama za Livno 17. prosinca 1943. godine.
8 Vidi dok. br. 335 i 374.

vala i time prisilio naše snage da napuste prednje položaje. Tokom današnjeg dana, poučeni jučerašnjim iskustvom mi smo ponovo zatvorili komunikaciju Prolog-Vaganj-Bili Brig.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom:	Načelnik:	Komandant:
si. otsutan	p-pukovnik	p-pukovnik
	Frane[9] v. r.	*Vel.*[10] *M. Knežević* v. r.

Napomena:

Smatramo potrebnim da Vas obavijestimo da su naše jedinice dana 10/12 izvršile pokret prema Nuglašicama, 13/12 su se povratile na ovaj sektor, pa smo mišljenja da bi se nezgodno odrazio na ljustvo ponovni pokret u tom smjeru, tim više što je ljudstvo boso i golo i što je put preko Dinare vrlo težak, a povratak u kratkom vremenskom razmaku preko ovog terena bi nezgodno uticao.

BROJ 145

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 19. PROSINCA 1943. ODGOVORNOM RUKOVODIOCU ZA SPROVOĐENJE RANJENIKA I O NAPADU NEPRIJATELJA NA MOSEĆ, MUĆ I SVILAJU[1]

ŠTAB
XX. DIVIZIJE NOV
19. XII. 1943.

ODGOVORNOM RUKOVODIOCU ZA SPROVOD RANJENIKA

P o l o ž a j

Neprijatelj (Njemci, Ustaše i Četnici) 15. ov. mj. poduzeo je ofanzivne operacije na Moseć, Mućku Dolinu i Svilaju sa ciljem čišćenja ovog terena od naših snaga koje se tamo nalaze.[2] Neprijatelj je išao u nekoliko pravaca i to: od Malačke, Gizdavca, Drniša i Unešića. U borbama koje su vođene dva dana neprijatelj je uspeo da uđe u Lećevicu, Brštanovo i da ovlada Mosećom. Naše snage (Mosorski i Mosećki Odred) koji su se tamo nalazili povukli su se na Svilaju.

9 Biočić
10 Velimir
1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/1, k. 1029II.
2 Vidi dok. br. 327, 328, 329, 330, 331 i 375.

Neprijatelj sada vrši pritisak i prema samoj Svilaji gdje se nalaze ove odredske snage.

U vezi ovakve situacije t. j. posedanja Mućke Doline od strane neprijatelja gdje je isti zadržao svoje snage, kao i aktivnosti neprijatelja prema Svilaji, kanal za prebacivanje i prolaz preko Moseća za more je potpuno zatvoren i nemoguć, tako da ovim pravcem ne mogu za sada prolaziti ni kuriri.

Radi ovoga napominjemo, da ne upućujete nikako ovim pravcem ranjenike i ostale drugove koji imaju namjeru da se prebacuju prema moru, već ih upućivati drugim pravcem kojim se može saobraćati prema moru.

Drug Augustinčić[3] i Leontić[4] trebali su se isto prebaciti ovim pravcem na otoke, ali zbog ovakve situacije bili su prinuđeni da se povrate i sada se nalaze kod nas. Ovi drugovi su tražili da im Štab Korpusa naznači neki drugi pravac kojim bi oni mogli ići, jer da oni imaju vrlo važnu i hitnu misiju zbog koje moraju ići i da putuju po naređenju Vrhovnog Komandanta Maršala druga TITA.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar	Načelnik	Komandant:
odsutan		Ve/.[5] M. *Knežević* v. r.

(M. P.)

P. S. Čuli smo da su neki ranjenici već krenuli ili da se spremaju krenuti ovim pravcem, radi toga potrebno je obustaviti ovaj pokret i zadržati ranjenike ako su krenuli.

BROJ 146

IZVJEŠTAJ ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 19. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADIMA DIJELOVA JEDANAESTE BRIGADE NA DRVENIK I DIJELOVA DVANAESTE BRIGADE NA MALI I DUGI RAT[1]

ŠTAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Br. službeno
19. XII 1943. godine
Položaj

Ratni izvještaj

ŠTABU MORNARICE

1) 0725 zapažen jedan veliki jedrenjak kod otoka Kraljevca, pravac Saldun i tri velika jedrenjaka iz Salduna prema Splitu, gde su uplovili u 09,00.

3 Antun Augustinčić
4 Dr Ljubo Leontić
5 Velimir

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/4, k. 2021.

0710 dva nep. aviona u uobičajenom izviđanju.

2100 nepoznati avion iz kursa S za N nisko nad morem, opažen sa Visa.

2) Odredi nepromjenjeni.

NB 5 na popravku, NB 6 nakon prebacivanja I Prekomorske brigade stigao tokom noći u Hvar.[2] NB 7 u specijalnoj misiji[2] po naređenju tam. Štaba. »Jadran« i »Kornat« nakon prebacivanja I Prekomorske brigade oko 0100 sati isplovili prvi za Pučišće, drugi za Sumartin, radi vršenja akcije predviđene noćas. NB 9 na popravku u Visu. »Sloga« u Visu zbog montaže naoružanja. Flotile nepromenjene.

3) O akciji Primorske flotile sa XI Brigadom nema izveštaja.[4]

Prebacivanje I Prekomorske brigade u Bobovišće i Milnu izvršeno tokom ove noći do 0100 sati bez incidenta.

Bračka flotila u saradnji sa dve savezničke torpiljarke[5] prebacila na kopno dve čete.[6] Prema izveštaju Kom. Bračke flotile u 2400 sati zapaljen je jedan neprijateljski brod,[7] izgleda krcat municijom i gorivom, jer su se uz ogroman plamen čule detonacije na brodu. Brod je zapaljen od savezničkih torpiljarki.[8] Borbe na kopnu u predjelu Mimica u 2400 sati još su trajale. Detaljnog izvještaja o toj akciji nema.

Saveznički avioni[9] u manjim formacijama preletele su otoke u pravcu kopna, vesti o bombardovanju nema.

4) Raspoređivanje brodova i materijala.

5) Bez sadržaja.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik
A" *Cajnko* v. r.

N. B.
Zaplenjeni brod[10] u svanuću još je
goreo (izgleda da je parobrod).
Njegova pozicija je oko 2 N. M. ispred
Ravnica.

A. Cajnko v. r.

2 O prebacivanju ove brigade vidi dok. br. 132.

3 Vidi objašnjenje br. 3 u prethodnom dokumentu.

4 Odnosi se na prebacivanje 1 čete Petog bataljona na kopno, radi pojačanja Neretvanskog i Makarskog NOP odreda za napad na Drvenik.

5 i 8 Riječ je o engleskim torpednim čamcima (Motor Torpedo Boat) 297 i 637 koji su i potpomagali prebacivanje četa s otoka Brača na kopno, čiji je zadatak bio da napadnu Dugi i Mali Rat. O ovome vidi dok. br. 154, 186, 322 i 334 i knj. 10, dok. br. 39.

6 Radi se o prebacivanju Četvrtog bataljona Prve dalmatinske brigade i jedne čete Prvog bataljona Dvanaeste brigade. Vidi dok. br. 186 i knj. 10, dok. br. 39.

7 Odnosi se na dvotrupnu penišu »SF 193« koja je sa dvije male desantne peniše od 20 tona - i-43 i i-55 i motornim čamcem M-24 prevozila benzin u bačvama, namirnice i vojsku iz Trogira za Ploče, vidi dok. br. 154, 334 i 376.

9 RAF

10 Brodovi Bračke flotile dovukli su ga u jednu uvalu na Braču.

11 August

BROJ 147

IZVJEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJ-a 9. DALMATINSKE BRIGADE OD 19. PROSINCA 1943. CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a

BRIGADNI KOMITET
SKOJ-a
IX DAL. **N.** O. BRIGADE
XX DIVIZIJE **N.** O. V. J.
dana 19. XII 1943.

Primljeno februara 1944.

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a

IZVJEŠTAJ RADA

Otkako je formirana naša Brigada[2] stvarala se je i rasla organizacije SKOJ-a. Formirani su po svim bataljonima četni aktivi koje sačinjavaju članovi četnog aktiva sa sekretarom aktiva. Biranje samog sekretara izvršeno je na demokratskom principu. Kao što su formirani četni aktivi također su formirani i bataljonski komiteti, koje sačinjavaju sekretari četnih aktiva sa sekretarom bataljonskog komiteta.

Sekretari bataljonskih komiteta sa sekretarom Brigadnog komiteta sačinjavaju Brigadni komitet.

Organizacija SKOJ-a u našoj Brigadi sada broji 150 članova, dok kod formiranja je brojila svega 105 članova. Pred našu organizaciju se postavilo to da omasovimo i učvrstimo organizaciju, što smo relativno i uspjeli a to se najbolje vidi po ranijem broju i današenjem broju.

U našoj Brigdi ima 350 neorganizovane omladine. U pogledu toga poduzete su sve mjere da bi svaki omladinac u našoj Brigadi u najskorije vrijeme postao članom skojevske organizacije. Primanje omladinaca u organizaciju je vršeno putem podviga u borbi, odanosti, tj. ako je pošten i iskren.

Podjela rada u našoj organizaciji je pravilno izvršena, kako u četnim aktivima tako u bataljonskim i brigadnim komitetima. Svaki skojevac je zadužen po jednom ili više sektora, ali ne znači to da onaj koji je zadužen po vojničkom, političkom, ili kojem drugom sektoru rada da ga se drugi rad ne tiče, već radi toga da bi se rad mogao pravilnije izvršiti.

Politički nivo naše organizacije je na vrlo slabom stepenu. Zato se pred našu organizaciju postavlja to da težište rada bacimo na politički rad tj. putem vaspitno teoretskih sastanaka da podignemo našu organizaciju na viši politički nivo. Na tim sastancima, tj. pored sastanaka proučava se razni materijal: organizacija SKOJ-a u vojsci, uloga mlade generacije u NOB, komunistička omladina u surovoj školi rata, rezolucija ZAVNOH-a, govor druga

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta KPJ - Beograd.
2 Ona je formirana polovinom rujna 1943. godine (vidi knj. 8, dok. br. 89).

Staljina, Moskovska konferencija, Zasjedanje AVNOJ-a kao i govor druga Tita i drugi razni materijal.

Po vojničkom sektoru smo uspeli da svi omladinci a prvenstveno skojevci nauče rukoati sa puškomitraljezom, bombom, kao i veći dio sa svim drugim automatskim oružjem koje posjeduje naša Brigada.

Formirani su kulturno-prosvietni odbori po svim četama i bataljonima kao i unutar samog odbora diletantske sekcije i analfabetski tečaj. Veliki dio u našoj Brigadi bio je nepismen, zato je naša organizacija uzela kao najvažnije da likvidira nepismenost. Broj nepismenih je sada u našoj Brigadi oko 30-40, dok je kod formiranja bilo preko stotina nepismenih. Izdaju se zidne novine kao i džepne, tak i bataljonski listovi i prikuplja se materijal za Brigadni list. Dano je nekoliko primedaba za narod i vojsku.

Rad sa pozadinom: prolaskom naše Brigade kroz sela stupilo se u kontakt sa organizacijom u pozadini ukoliko ih je bilo, a ako one nisu postojale održani su zborovi omladini i narodu, tj. išlo se tim putem za stvaranje organizacija u tim selima.

Na posljednjem sastanku Brigadnog komiteta koji je održan 15-XII. 43. donešen je plan rada po svim sektorima, i to na bazi takmičenja, posvećen drugom Antifašističkom kongresu omladine Jugoslavije. Dobiveni referat od Zemaljskog odbora USAOJ-a za drugi kongres već se obrađuje na svim sastancima i na svim konferencijama, tako da bi se svaki omladinac ili omladinka upoznali sa važnošću kongresa i ispitao se na tim konferencijama politički sastav omladine.

Kako se vidi, naša organizacija je još mlada i neiskusna u radu, tj. u vojsci. Sami rukovodioci se još ne osjećaju rukovodiocima, jer su došli sa terena u vojsku pa prema tome još nemaju dovoljno iskustva u vojsci, ali se vidi da je njihov osjećaj za rad i odanost na priličnoj visini. Zato se nadamo da će u buduće naša orgnaizacija biti mnogo jača i čvršća kako bi mogla da riješi sve one zadatke koji se pred nju postavljaju.

Borbenost naše organizacija još nije dovoljno čvrsta, ali u nekim akcijama istako se veći dio skojevaca, koji su se dobrovoljno javili za bombaše na bunkere.

Naša organizacija je kroz ovo vrijeme dala pomoć Partiji oko 15 članova. Javljajte nam svakako koliko ćemo vam slati izvještaj.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Sekretar Brigadnog komiteta
SKOJ-a
Živković Šime v. r.

BROJ 148

PROGLAS UMJETNIKA, KNJIŽEVNIKA I PUBLICISTA DALMACIJE S KONFERENCIJE ODRŽANE 18. i 19. PROSINCA 1943. U GRADU HVARU[1]

P R O G L A S

UMJETNIKA, KNJIŽEVNIKA I PUBLICISTA DALMACIJE SA KONFERENCIJE ODRŽANE 18, 19. XII. U SLOBODNOM GRADU HVARU

Iskrvavljena, izmučena i popaljena Dalmacija, ta kolijevka prastarog narodnog otpora i naše umjetnosti bila je oduvijek zemlja heroja i stvaraoca. Ovdje su već odavna plamsali ustanci protiv starih zavojevačkih težnji: križarskih ratova i mletačke okupacije. Protiv tuđina dizali su se kroz vjekove sinovi Dalmacije. Protiv Mlečana borili su se ovdje svojim umom dubrovčani i oružanim otporom neretvanski gusari, zadrani, trogirani i lastovci, a protiv domaće i tuđinske tiranije digli se na ustanak hvarski težaci. Opirući se stalno tuđinu ova se zemlja uprkos četiristoljetnog mletačkog jarma, izložena na granici naših naroda uplivu tuđe kulture i uprkos svojih trgovačkih i vjerskih veza sa susjednom Italijom, oduprla tuđinu i sačuvala do danas i na svojim najkrajnim otocima, čistu hrvatsku narodnost. Ta domovina pučkog buntovnika Matije Ivanića, ustrajnih glagoljaša, Kružićeva junaštva i nepodmitljivih i neprestrašenih Nikole Bunića i Marojice Kaboţića, Natka Nodila, Kaja Bulata, Frana Šupila i bezbroj ostalih, nepoznatih branioca naših prava danas je najsramotnija izdana i prodana, progovorila je jače i cjelovitije nego ikada. Ustala je i planula u krvavom narodnom ustanku, povezujući herojske tradicije svog vjekovnog otpora protiv tuđina sa nadčovječanskom borbom svojih partizana, koji su ga digli iz naših spaljenih sela i sputanih gradova, svijesni da brane istinu i čast svog izdanog naroda i njegovu uzalud ugušivanu svijest.

U Dalmaciji živi pjesma o mletačkom otimaču, a slobodarska misao ispoljava se u stihovima Gundulića i Botića. Sveslavenska povezanog očituje se u retcima Pribojevića. Ovdje su naši stari pjesnici osjetili potrebu da se izraze narodnim jezikom, da se kao Hektorović približe puku, pa da kao Lučić ili Kačić crpe građu svojih djela iz junačkih podviga naroda. Umjetničke sposobnosti otkrivaju se u smjelim gradnjama starih hrvatskih graditelja iz doba naše sredovječne samostalnosti, u skulpturama Radovana i Jure Dalmatinca, u slikama Božidarevića, Ćulinovića, Benkovića i ostalih naših likovnih umjetnika starijeg doba. Ovdje su glazbenici Jarnović i Lukačić stvorili dolična djela ovog vremena. Ova je zemlja rodila pjesnika »Galeota« Vladimira Nazora, za slobodu ovog krša i svoje misli poginuo je u mletačkim tamnicama Filip Grabovac, a o fašističkih krvoloka bio strijeljan Ivo Lozica.

Ovu čistu slavensku zemlju predao je izdajnik Pavelić fašističkoj rulji, koja je naišavši na otpor uvrijeđenog i svijesnog puka, palila naša sela, zatvarala i strijeljala najbolju djecu našeg naroda, htijući ugušiti naš jezik, izbrisati našu povijest i teško stečene kulturne tradicije.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije - Split, Sig. NOO-47/490.

PROGLAS

UMJETNIKA, KNJIŽEVNIKA I PUBLICISTA DALMACIJE SA KONFERENCIJE ODRŽANE 18,19.XII.U SLOBODNOM GRADU HVARU

Iskrvavljena, izmučena i popaljena Dalmacija, ta kolijevka prastarog narodnog otpora i naše umjetnosti bila je oduvijek zemlja heroja i stvaraoca. Ovdje su već odavna plamsali ustanci protiv starih zavojevačkih težnji: križarskih ratova i mletačke okupacije. Protiv tuđina dizali su se kroz vjekove sinovi Dalmacije. Protiv Mlečana borili su se ovdje svojim umom dubrovčani i oružanim otporom neretvanski gusari, zadrani, trogirani i lastovci, a protiv domaće i tuđinske tiranije dizali se na ustanak hvarski težaci. Opirući se stalno tuđinu ova se zemlja uprkos četiristoljetnog mletačkog jarma, izložena na granici naših naroda uplivu tuđe kulture i uprkos svojih trgovačkih i vjerskih veza sa susjednom Italijom, odgurla tuđinu i sačuvala do danas i na svojim najkrajnim otocima, čistu hrvatsku narodnost. Ta domovina pučkog buntovnika Matije Ivanića, ustrajnih glagoljaša, Kružićeva junaštva i nepodmitljivih i neprestrašenih Nikole Bunića i Marojice Kaboţića, Natka Nodila, Ivana Bulata, Frana Supila i bezbroj ostalih, nepoznatih branioca naših prava danas je najsramotnije izdana i prodana, progovorila je jače i cjelovitije nego ikada. Ustala je i planula u krvavom narodnom ustanku, povezujući herojske tradicije svog vjekovnog otpora protiv tuđina sa nadčovječanskom borbom svojih partizana, koji su ga digli iz naših spaljenih sela i sputanih gradova, svijesni da brane istinu i čast svog izdanog naroda i njegovu uzaludugušivanu svijest.

U Dalmaciji živi pjesma o mletačkom otimaču, a slobodarska misao ispoljava se u stihovima Gundulića i Botića. Sveslavenska povezanost očituje se u retcima Pribojevića. Ovdje su naši stari pjesnici osjetili potrebu da se izraze narodnim jezikom, da se kao Hektorović približe puku, pa da kao Lucić ili Kačić crpe građu svojih djela iz junačkih podviga naroda. Umjetničke sposobnosti otkrivaju se u smjelim građnjama starih hrvatskih graditelja iz doba naše srednjovjekovne samostalnosti, u skulpturama Radovana i Jure Dalmatinca, u slikama Božidarevića, Čulinovića, Benkovića i ostalih naših likovnih umjetnika starijeg doba. Ovdje su glazbenici Jurnović i Lukačić stvorili dolična djela ovog vremena. Ova je zemlja rodila pjesnika "Galeota" Vladimira Nazora, za slobodu ovog krša i svoje misli poginuo je u mletačkim tamnicama Filip Grabovac, a od fašističkih krvoloka bio strijeljan Ivo Lozica.

Ovu čistu slavensku zemlju predao je izdajnik Pavelić fašističkoj ruji, koja je naišavši na otpor uvriježenog i svijesnog puka, palila naša sela, zatvarala i strijeljala najbolju djecu našeg naroda, htijući ugušiti naš jezik, izbrisati našu povijest i teško stečene kulturne tradicije.

U tom beznadnom času digli su se naši prvi borci, svijesni da su prihvatili teški boj. Naoružani Musolinijevi pljačkaši nahuškaše na našu goloruku mladost ustaše i četnike udružene izdajom i raskrvaviše našu ispaćenu zemlju. Bili smo svjedoci tih zločina na d našim narodom i vidjeli smo junaštvo naših partizanskih odreda i Narodno-oslobodilačke vojske pa smo osudili sve one koji su savjetovali pokornost i poticali bratoubilački rat. Ti pokvarenjaci iz vodstva bivše Hrvatske Seljačke Stranke, skupa sa izbjeglič kom londonskom vladom, prepustili su naš narod neprijatelju, okovavši ga dvostrukim lancem fašizma i hitlerizma. Svijesni naše herojske borbe i prošlosti, uvidjeli smo ispravnost naših mladih boraca i stupili smo skupa sa narodom u borbu za slobodu i narodna prava, protiv divljih i životinjskih nagona talijanskog fašizma i bahatog, junkerski prepotentnog, od prazne grlatosti promuklog pruskog hitlerizma.

Sada smo se i okupili mi književnici, kompozitori, likovni umjetnici, arhitekti i publicisti, koji se u ovom času nalazimo na oslobođenom teritoriju Dalmacije, da skupa nastavimo i još jače očitujemo povezanost naših umjetničkih nastojanja sa nadčovječnom borbom našeg naroda.

Poslije dvodnevnog konferisanja zaključili smo slijedeće:

1.) Čvrsto uvjereni da je narodno-oslobodilački pokret, koji je povela slavna Komunistička Partija, a u kojem su se okupili svi svijesni rodoljubi hrvatskog, srpskog i ostalih naroda Jugoslavije, ispravno pošao oslobođenju od fašističkog jarma i puni pouzdanja u našu herojsku Narodno-oslobodilačku vojsku i njenog Vrhovnog Komandanta Maršala druga Josipa Broza TITA i u naše rukovodeće političke ustanove sa Nacionalnim Komitetom oslobođenja Ju

Faksimil dokumenta broj 148

goslavije na čelu,koji braneći zemlju od okupatora i njegovih pomagača spa šavaju našu kulturu,i umjetnost,odlučili smo da i nadalje sav naš umjetnič ki rad i sve naše napore još čvršće povežemo s narodom,da bi i mi doprinijeli što veći udio u ovoj teškoj i krvavoj narodnoj borbi za potpuno oslobođenje i bratstvo naših naroda u slobodnoj demokratskoj i federativnoj Ju goslaviji,gdje će se i naš umjetnički rad moći ispoljiti i postignuti svoj najpuniji izražaj.

2.) Osuđujemo izdajničko spletkarenje i rad izbjegličke londonske vlade,koja uzalud pokušava da nam opet nametne krvlju izvojevanu slobodu,koja će se doskora herojstvom Crvene Armije,saveznićke vojske i naše Narodno-oslobodilačke Vojske ostvariti,jer znamo da bi ta vlada pod okriljem monarhi je i kralja raširila u našoj zemlji mračnjaštvo i tiraniju,protiv koje se i mi umjetnici i javni radnici borimo.

3.) Odlučno osuđujemo one umjetnike i javne radnike,koji su u ovoj teškoj i krvavoj borbi napustili svoj narod i ropski se stavili u službu mrač nog fašizma i njegovih slugu domaćih izdajnika ustaša,četnika,protunarodne Seljačke Stranke sa Mačekom na čelu i ostalih i to samo iz sebične,egoističnih i časovitih koristi,gnušajući se time protiv naroda i protiv umjetnosti,koja može opstojati samo kao pravi izraz narodnih težnja i koja se razvija u slobodi.

4.) Pozivamo sve one umjetnike,koji se nalaze sada na neoslobođenom te ritoriju i koji uviđaju i osjećaju ispravnost Narodno-oslobodilačke borbe, a osuđuju izdajnike svog naroda,da najodlučnije ustraju u svom stavu i da nam se čim prije pridruže,pojačavši tako aktivno naše borbene redove.

5.) Osuđujemo podlo iskorišćavanje naših djela sa strane okupatora i njegovih slugu i oduzimljemo im sva prava da se poslužuju našim djelima za svoje lažne i prljave ciljeve.

DA ŽIVI VRHOVNI KOMANDANT NAŠE NOV I POJ I PREDSJEDNIK NACIONALNOG KOMITETA NARODNE JUGOSLAVIJE JOSIP BROZ-TITO!
DA ŽIVI PREDSJEDNIŠTVO ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE SA Dr.IVANOM RIBAROM NA ČELU!
DA ŽIVI ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE SA PUKOVNIKOM VLADIMIROM NAZOROM NA ČELU!
DA ŽIVI OBLASTNI NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBOR DALMACIJE SA VICOM BULJANOM NA ČELU!
DA ŽIVE NAŠI SAVEZNICI:SOVJETSKI SAVEZ,ENGLESKA I AMERIKA!
DA ŽIVI BRATSTVO HRVATSKOG,SRPSKOG I OSTALIH NARODA JUGOSLAVIJE!
DA ŽIVI BRATSTVO SLAVENSKIH NARODA!
DA ŽIVI UMJETNOST U BORBI ZA SLOBODU!

S m r t f a š i z m u - S l o b o d a n a r o d u !

U Hvaru 19.XII.1943.godine.

Šurić Marijan,Ing.Baldasar Helem,Bunk Rudolf,Čičin-Šain Andrija,Dujmović Mate,Ing.Dražković Vlatko,Franičević Marin,Dr Fisković Cvito,Franičević Ju [illegible],Hatze Josip,Ljubetović Nikola,Jeličić Živko,Kostović Ante,Knežević Joko Ljeković Živko,Kurtović Ivo,Ing.Katunarić Boris,Ing.Kodl Josip,Kavurić Du ka,Kaštelan Jure,Kaleb Vjekoslav,Kirigin Josip,Lasić Ilka,Miličić Jakica, Ing.Kurkovina Marko,Dr.Miličić Sibe,Nakić Ljubomir,Petrić Bartul,Ing.Petrić Drago,Ružić Vojka,Studin Marin,Šegvić Neven,Šehović Šarif,Tijardović Ivo Ujčurović Ante,Vlajinić Žika,Vlajinić-Bakotić Adelina,Ing.Fukasović Milivoj Vučetić Šime,Dr.Žanko Miloš,I Žanko Alješa.

MUZEJ
Narodne Revolucije - SPLIT
Inv. br. [illegible]
Signatura: [illegible]

Umnožio:Propagandni odjel-Okružnog narodno-oslobodil[illegible]

U tom beznadnom času digli su se naši prvi borci, svijesni da su prihvatili teški boj. Naoružani Musolinijevi pljačkaši nahuškaše na našu goloruku mladost ustaše i četnike udružene izdajom i raskrvaviše našu ispaćenu zemlju. Bili smo svjedoci tih zločina nad našim narodom i vidjeli smo junaštvo naših partizanskih odreda i Narodno-oslobodilačke vojske pa smo osudili sve one koji su savjetovali pokornost i poticali bratoubilački rat. Ti pokvarenjaci iz vodstva bivše Hrvatske Seljačke Stranke, skupa sa izbjegličkom londonskom vladom, prepustili su naš narod neprijatelju, okovavši ga dvostrukim lancem fašizma i hitlerizma. Svijesni naše herojske borbe i prošlosti, uvidjeli smo ispravnost naših mladih boraca i stupili smo skupa sa narodom u borbu za slobodu i narodna prava, protiv divljih i životinjskih nagona talijanskog fašizma i bahatog, junkerski prepotentnog, od prazne grlatosti promuklog pruskog hitlerizma.

Sada smo se i okupili mi književnici, kompozitori, likovni umjetnici, arhitekti i publicisti, koji se u ovom času nalazimo na oslobođenom teritoriju Dalmacije, da skupa nastavimo i još jače očitujemo povezanost naših umjetničkih nastojanja sa nadčovječnom borbom našeg naroda.

Poslije dvodnevnog konferisanja zaključili smo slijedeće:

1) Čvrsto uvjereni daje narodno-oslobodilački pokret, koji je povela slavna Komunistička Partija, a u kojem su se okupili svi svijesni rodoljubi hrvatskog, srpskog i ostalih naroda Jugoslavije, ispravno pošao oslobođenju od fašističkog jarma i puni pouzdanja u našu herojsku Narodno-oslobodilačku vojsku i njenog Vrhovnog komandanta Maršala druga Josipa Broza TITA i u naše rukovodeće političke ustanove sa Nacionalnim Komitetom Oslobođenja Jugoslavije na čelu, koji braneći zemlju od okupatora i njegovih pomagača spasavaju našu kulturu i umjetnosti, odlučili smo da i nadalje sav naš umjetnički rad i sve naše napore još čvršće povežemo s narodom, da bi i mi doprinijeli što veći udio u ovoj teškoj i krvavoj narodnoj borbi za potpuno oslobođenje i bratstvo naših naroda i slobodnoj demokratskoj i federativnoj Jugoslaviji, gdje će se i naš umjetnički rad moći ispoljiti i postignuti svoj najpuniji izražaj.

2) Osuđujemo izdajničko spletkarenje i rad izbjegličke londonske vlade, koja uzalud pokušava da nam opet skuči krvlju izvojevanu slobodu, koja će se doskora herojstvom Crvene Armije, savezničke vojske i naše Narodno-oslobodilačke Vojske stvariti, jer znamo da bi ta vlada pod okriljem monarhije i kralja raširila u našoj zemlji mračnjaštvo i tiraniju, protiv koje se i mi umjetnici i javni radnici borimo.

3) Odlučno osuđujemo one umjetnike i javne radnike, koji su u ovoj teškoj i krvavoj borbi napustili svoj narod i ropski se stavili u službu mračnog fašizma i njegovih slugu domaćih izdajnika ustaša, četnika, protunarodne klike Hrvatske Seljačke Stranke sa Mačekom na čelu i ostalih i to samo lične, egoistične i časovite koristi, ogriješujući se time protiv naroda i protiv umjetnosti, koja može opstojati samo kao pravi izraz narodnih težnja i koja se razvija u slobodi.

4) Pozivamo sve one umjetnike, koji se nalaze sada na neoslobođenom teritoriju i koji uviđaju i osjećaju ispravnost Narodno-oslobodilačke borbe, a osuđuju izdajnike svog naroda, da najodlučnije ustraju u svom stavu i da nam se čim prije pridruže, pojačavši tako aktivno naše borbene redove.

5) Osuđujemo podlo iskorišćavanje naših djela sa strane okupatora i njegovih slugu i oduzimljemo im sva prava da se poslužuju našim djelima za svoje lažne i prljave ciljeve.

DA ŽIVI VRHOVNI KOMANDANT NAŠE NOV I POJ I PREDSJEDNIK NACIONALNOG KOMITETA MARŠAL JUGOSLAVIJE JOSIP BROZ - TITO!

DA ŽIVI PREDSJEDNIŠTVO ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE SA Dr. IVANOM RIBAROM NA ĆELU!

DA ŽIVI ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE SA PJESNIKOM VLADIMIROM NAZOROM NA ĆELU!

DA ŽIVI OBLASNI NARODNO-OSLOBODILAĆKI ODBOR DALMACIJE SA VICOM BULJANOM NA ĆELU!

DA ŽIVE NAŠI SAVEZNICI: SOVJETSKI SAVEZ, ENGLESKA I AMERIKA!

DA ŽIVI BRATSTVO HRVATSKOG, SRPSKOG I OSTALIH NARODA JUGOSLAVIJE!

DA ŽIVI BRATSTVO SLAVENSKIH NARODA!

DA ZIVI UMJETNOST U BORBI ZA SLOBODU!

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

U Hvaru 19. XII. 1943. godine.

Burić Marijan, Ing. Baldasar Helem, Bunk Rudolf, Cičin-Šain Andrija, Dujmović Šime, Ing. Drašković Vlatko, Franićević Marin, Dr Fisković Cvito, Franićević Jure, Hatze Josip, Ignjatović Nikola, Jeličić Zivko, Kostović Ante, Knežević Joko, Kljaković Zivko, Kurtović Ivo, Ing. Katunarić Boris, Ing. Kodl Josip, Kavurić Duka, Kaštelan Jure, Kaleb Vjekoslav, Kirigin Josip, Lasić Milka, Miličić Jakica, Ing. Markovina Marko, Dr. Miličić Sibe, Nakić Ljubomir, Petrić Bartul, Ing. Petrić Dragan, Ružić Vojka, Studin Marin, Šegvić Neven, Šehović Šerif, Tijardović Ivo, Ujdurović Aco, Vlajinić Žika, Vlajinić-Bakotić Adelina, Ing. Vukasović Milivoj, Vučetić Šime, Dr. Zanko Miloš, i Zanko Aljoša.

BROJ 149

IZVJEŠTAJ ČLANA VŠ NOV I POJ SRETENA ŽUJOVIĆA OD 20. PROSINCA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ DRUGU TITU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU 8. KORPUSA NOVJ[1]

Dragi druže Tito,

Napad na Livno izvršen 17. noću nije dao za rezultat zauzimanje Livna. Iako sam u naredbi od 15. to bio postavio, nisam mislio da će se taj cilj postići, tim manje što u napadu nisu učestvovale sve predviđene jedinice (III

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta KPJ - Beograd, reg. br. 4312/XII, 8-1(43).

krajiška i dva udarna bataljona V Korpusa).[2] Borba za Livno kako sam je zamislio, trebala je da ima za konkrentni rezultat dvoje:

1) neposredni cilj: eventualno zauzeće Livna, a u glavnom uznemiravanje neprijatelja, nanošenje gubitaka, ometanje da se učvrsti i da mu se uspori i razbije, bar u jednom pravcu, prodor, te tako pobrka njegov opšti ofanzivni plan napada na nas. Ovo naročito u vezi dobijanja u vremenu i u vezi mogućnosti napada savezničkih trupa predviđenog na Teheranskoj konferenciji (Makiedo[3] javlja da se među Englezima govori o pripremanju napada u januaru i čak da su trupe za napad na Balkan već stigle u Italiju);

2) posredni cilj: razvijanje vojničke aktivnosti kod Komandanta, komandira i boraca, podržavanje stalne potrebe za akcijom (u I proleterskoj borci posle dva dana odmora sami traže akciju) i prelaženja toga u vojničku naviku.

Sam napad na Livno je akcija na koju će se nadovezivati ostale naredbe, vodeći računa da budu celishodne i korisne.

Opšte vojničko oživljavanje ovih naših jedinica VIII Korpusa, po mom mišljenju, bazirajući ga na stanje vojske i sposobnosti komandnog kadra, ne može se razvijati za sada postavkom opsežnih operacija. Potrebno je izvesti opštu aktivnost svih ovdašnjih jednica i odreda i kroz svakodnevne akcije postavljati sve krupnije zadatke. To ne znači da se ne bi moglo računati još i na krupnije zadatke, ali se ne može računati sa sigurnošću na potpuno izvršenje zadataka i na potreban rezultat.

Zbog sve veće aktivnosti neprijatelja sve naše jedinice, pri ovakvom rasporedu kakav je sada, biće angažovane, u koliko to do sada nisu. IX. Divizija ima oko Livna dve svoje slabije brigade, dok je najbolja (I. Dalmatinska) na otocima. XIX. Divizija ima svoje tri brigade na tri razna sektora (VI. oko Livna, V. kod Grahova, VII. kod Gračac-Bruvno). XX. Divizija sa dve brigade na komunikaciji Vaganj-Sinj, a njena treća (X. brigada) u povratku je sa obale. XXVI. Divizija cela na otocima. Tri grupe, svaka od po 3-4 odreda i Glamočki, Grahovsko-Peuljski i Livanjski rasejani su gotovo po celoj teritoriji Dalmacije.

Pitanje momentalne promene rasporeda ne postavlja se naročito hitno, već u vezi sa razvojem situacije, kretanjem neprijatelja i nekog eventualnog kombinovanog plana za napad sa naše strane, proisteklog iz situacije. Može se ipak obratiti pažnja i ne razdvajati suviše pojedine brigade iz iste Divizije ili ako to situacija zahteva, dodjeljivati im samostalne zadatke za određeni period vremena.

Neprijatelj se aktivizirao svuda. To ne samo radi napada na nas, već često vrši pokrete za stvaranje utiska o svojoj snazi i o većem broju svoje vojske, ma da tim pokretima ne vrši nikakvu ili vrši akciju manjeg opsega.

Po svim znacima u planu neprijatelja je, što se Dalmacije tiče, da posedne šire obalski pojas, upravo dominantne tačke za prvu odbranu od invazije, i s druge strane da nam spreči snabdevanje s mora. Nepostojanje neprijateljske mornarice na Jadranu, slaba utvrđenost neposredno same obale i sve jače angažovanje jedinica dublje ka nama, govore za to. Nesumnjivo da uporedo sa tim teži za mogućim povezivanjem sa ostalim snagama u Bosni, Hrvatskoj itd., i za jačom akcijom čišćenja protiv nas. Ali ovo po-

2 0 napadu jedinica Osmog korpusa NOVJ na Livno, 15. i 17. prosinca 1943. god., vidi dok. br. 120, 124, 144, 151, 186, 190 i 374.

3 Sergije

sljednje samo ako mu vreme i položaj na drugim frontovima dozvole. Veze obalnog pojasa sa unutrašnjošću nesumnjivo su mu komunikacija Mostar-Sarajevo, Sinj-Knin-Bihać i Livno-Kupres-Bugojno koju bi prodorom hteo ostvariti.

Mislim da je glavni elemenat za naš uspeh ovde povećana aktivnost **naših** jedinica. To ćemo se truditi da sprovedemo, kako aktivnim dejstvom, tako i unutarnje-organizacionim radom i učvršćenjem komande.

Sama vojska nije još dorasla za samostalne krupne zadatke, ali se i pored toga može za njih upotrebljavati. Razlika je i u ubojnosti i u komandovanju između ovdašnjih naših jedinica i udarnih krajiških, a naročito proleterskih brigada. Na pr. oba napada na Livno zakasnila su za nekoliko sati. Udarna snaga jedinica je vrlo slaba, prodornosti nema. Nemci se prema obaveštajnim podacima uvek raspituju koje su jedinice prema njima, stare ili nove. Naše jedinice trpe veće gubitke nego što bi trebalo zbog nemanja prodornosti (neznanje zauzimanja zaklona, neumenje prebacivati se po terenu, neznanje prilaženja i pothoda utvrđenim mestima itd.). Jedinice su vrlo slabo obučene i na polovinu bose. Na Dalmatince to deluje više nego na druge. Dosta boraca je na izgled iznureno, potsećaju na Zelengorce. Ne znam kako se obraćala pažnja ovim stvarima, ali obavezno je, da se fizičko stanje boraca popravi.

Raspoloženje ljudstva nije loše. U tom pogledu izgledi su sve bolji i pored svih teškoća i nezgoda.

U koliko se ne radi o većim pokretima i većim borbama za izvesno vreme, pa čak i za vreme njih, moglo bi se izvesti, da se kopnene snage zamene otočkim i pošalju na otoke na odmor i preuređenjfe. Ne toliko zbog hrane, koliko [zbog] odmora i moralno-političkog okrepljenja, i naročito, u koliko se neće moći dobaciti zbog obuće i odeće. I ti pokreti brigade za brigadom mogli bi se kombinovati sa usputnim akcijama, naročito sada kada je neprijatelj aktivan i u užem obalskom pojasu i momentalno nam presekao put i na Trogir (morali smo obustaviti prenos ranjenika;[4] Augustinčić[5] je zastao na putu; sad zaustavljamo i avijatičare, a i karavani uopšte dolaze u pitanje tim putem).

Štabu mornarice i XXVI Divizije sam pisao da izvide mogućnost izvodljivih akcija na otocima (Drvenik i drugi), kao i desanata u sadejstvu sa savezničkom mornaricom i avijacijom.[6] To se može vezati sa sadejstvom jedinica sa kopna. Martinović[7] mi javlja već o nekim akcijama danas, pa Ti u prilogu šaljem prepiše depeša. Videćemo daljnje rezultate.

Pitanje komande se postavlja u formi odvojenosti komandnog kadra (nemanje dovoljno autoriteta) i njegovom nedovoljnom zalaganju za vreme akcija za potpuno, do kraja i uspešno izvršavanje dodeljenog zadatka.

Što se tiče samog Štaba nisam stekao utisak o nesposobnosti. Ne obuhvataju sve stvari i ne daju više potstreka ljudima i stvarima. Ima kod njih dosta sporosti i labavosti. Promiču im dosta pojava za koje bi trebali intervenisati kako [u] operativnom, tako i [u] organizacionom karakteru. Možda je po sredi i neumešnost, ali više slab kritčki odnos ili u koliko bi ga bilo, nedostatak vaspitnih metoda. U težim situacijama nesnalažljivost (zaklju-

4 Vidi dok. br. 145.
5 Antun
6 Vidi dok. br. 146.
7 Niko Martinović, komandant Dvadesetšeste divizije.

čujem iz ponašanja neposredno posle Livna). Biće da podležu raspoloženju i atmosferi slabijeg ljudstva i momentalnog stanja brigada, što može da dovede do pogrešnih zaključaka.

[...]

Baš sada dobih telegram od delegata Ekonomskog Otseka koji je na Visu, kaže da su pretrpani i da materijal stalno dolazi. Pitanje prebacivanja istoga, sa otoka ovamo, je problem koji se i ako bi kanal bio otvoren, ne bi mogao rešiti karavanima. Njihov kapacitet je veoma slab. Mislim da bi kombinovali sa brodovima do Senja ili drugih mesta, pa preko Hrvatske (Udbina) na Srb ovamo, pokretanjem jedinica i karavanom. Razgovarao sam o tome sa Mitrom[8] koji je ovde. Kombinovaćemo sve mogućnosti, i karavane za Trogir, u koliko se dosadanji prolaz oslobodi, otvaranjem i drugih prolaza, bunkeriranjem materijala na obali, odlaskom jedinica, a slanjem i preko Hrvatske.

Međutim, odmah za ovim dobih telegram od G. Š.[9] koji mi javlja o koncentraciji Nemaca u Gračacu (5000). G. Š. ne zna za njihove namere,' ali pretpostavlja da im je cilj ofenziva na Liku. To bi nam otežalo, a možda i onemogućilo gornje. Videćemo kroz dan-dva šta je na stvari. Kad je već reč o G. S. pretrpava nas raznim hartijama (saopštenja, upute, formulari, cirkulari itd. iz svih Otseka); preteruju u administraciji.

Korpusni referent Vojno-sudskog Otseka završio je istragu o Glamoču. Glamočki slučaj je tamna mrlja VIII Korpusa. Slučaj jasan. I to je ukazalo baš na onu labavost i ležernost u radu i odnosima o kojima govorimo.

Glavni krivac je pomoćnik komandanta mesta koji je sa Korićne dao, ne proverivši, vest o prodiranju tenkova. Nesumnjivo daje krivica i onih u Glamoču što su primili to za gotovo i ne samo to, nego što i ranije nisu poduzeli potrebne mere, ili u koliko su ih poduzeli nisu sproveli. Taj Ivić je po tvrdnji druga Radoša[10] sekretara O. K, inače ispravan čovek i siguran; bio dobar borac itd., ali je bio intendant.

Ja sam za najveću kaznu za njega. Za sve ostale rukovodioce [...] (pored isključenja iz Partije) javni strogi ukor ili nešto još strože. Isto tako da se sekretar O. K. kazni najmanje strogim ukorom. Molim Vas, da mi po ovom odgovorite, da bi tu stvar završio. U pogledu partijske kazne potrebna je odluka O. K. Glamoč, Oblasnog za Dalmaciju i Oblasnog za Krajinu. Ili će možda C. K. direktno doneti odluku?

Šaljem Ti u prilogu Makiedove izveštaje. Iz njih se dotičem samo pitanja Saveznika, ali ne Engleza, nego Amerikanaca. Izgleda mi, da bi ono što bi se dalo dobiti od Amerikanaca, kako u materijalnoj, tako i u vojničkoj pomoći, ne samo daleko nadmašilo Engleze, nego ih i naterivalo, da stalno koriguju svoj stav. Pitanje vojne delegacije kod Amerikanaca, i to u Sredozemlju i u Americi, mislim da je sazrelo, i to delegacije veće i reprezentativnije, tako da eventualno, jedan od nas bude u njoj.

Videćeš iz američke štampe kako se i u kojoj formi problem Narodnooslobodilačkog pokreta, borbe i vojske, predstavlja, postavlja i iznakazuje.

Pripreme, kako u Mliništima, tako i na aerodromu, biće učinjene.

8 Mitar Vujović

9 Glavni štab NOV i PO Hrvatske obavijestio je 19. prosinca o tome i Vrhovni štab NOV i POJ.

10 Radoš Raičević

Ovdašnji Englezi mi rekoše da je ranije poslato u Mrkonjić nekih 60 specijalnih bombi za tenkove. Da li znaš o tome i kakvo im je dejstvo. Ako je moguće da se dobije neka količina za ovaj sektor. - Englezima su se pokvarile stanice te ih šalju, uz ove kurire, da se tamo oprave ili zamene.

"Trebao sam poslati i detaljan izveštaj o akcijama na Livno. Očekivao sam podatke od Štaba IX divizije i od Veljka, koji se tamo nalazi (u Vidimlijama). Međutim oni još rade na njemu (malo pre sam pitao telefonom - sad je 3^{h} jutro) te neće stići do polaska kurira. Poslaću ih idućim kuririma.

Šaljem u prilogu:

1) Radiograme XXVI divizije
2) Operacijski izveštaj VIII korpusa od 1-8 (XII) 1943. sa 1 prilogom
3) Izveštaje druga Makieda 2 komada sa 5 priloga od a) do e);
4) Izveštaji Ob. službe iz Baria sa 2 priloga a) i b); 3 izveštaja od br. 2-4;
5) Radiogrami Štaba Mornarice;
6) Izveštaj Ob. Službe (9 lista od 1 do 9);
7) Izveštaj I Vazduhoplovne Baze pri VŠ NOV i POJ sa 4 dodatka od a) do d);
8) Predlog za unapređenja u I Vazd. Bazi sa 2 spiska;
9) Uputstva za v. ob. službu u Hrv. sa 1 prilogom a);
10) Glamočki slučaj
11) 1 paket novina veći
12) 1 paket manji razne pošte
13) Pismo za druga Marka

Milić je na otocima. Njega nisam ovde ni zatekao. Pitao je da ode do Bari-a radi ubrzanja tih zajedničkih akcija o kojima su se već dogovorili. Rekao sam mu da ide.

Ćeća javlja da je moguće štampati u Italiji Istoriju i druge stvari. Pita za dozvolu. Bojim se da nešto ne zapetljaju. Odgovorite.

Javljaju sa otoka da je Milada slomila nogu i leži u bolnici.

Sve vas mnogo pozdravlja i voli.

20 (XII) 1943. (3^{30h})

Crni[12] v. r.

11 Tekst koji slijedi dopisan je crnilom.
12 Sreten Žujović

BROJ 150

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA JEDINICA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 20. PROSINCA 1943. GODINE[1]

BROJNI PREGLED

Ljudstva, naoružanja, municije i komore jedinica VIII korpusa Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije na dan 20. decembra 1943. godine

NAZIV JEDINICE	Ljudstvo						Naoru											
	po spiska		u rashoda		na licu		PuSka			PuSka mitralj.			mitraljeza					ba-ača
	muški	ženski	muški	ženski	muški	ženski	jugoslovenskih	talijanskih	raznih	jugoslovenskih	talijanskih	raznih	brda	fiat	raznih	teških	lakih	
Sub VIII korpusa	137	10	21	1	116	9	90	12										
Intendantura	33				33		20	13										
Sanitet	5	1			5	1	3											
IX divizija	3099	270	240	24	2859	276	734	1716	106	18	120	6		22	1		8	16
XIX divizija	3016	251	902	37	2114	274	1028	1436	177	11	100	10	1	31		4	5	7
XX divizija	1624	127	146	33	1478	94	302	1081		13	29	5	6	17			4	7
XXVI divizija	3338	183	306	18	3032	165	52	2401		19	136	13		53			16	19
Grupa severodal. P.O.	140	5	74		1327	35	152	623	92	20		1		13				
Grupa srednjedal. P.O.	682	100	170	34	512	66	96	571	3	2	9	2	3	4				4
Grupa južnodal. P.O.	230	22	10	3	220	19												
Grahovsko-peuljski P.O.	391	37	29	3	362	34	34	91		1	1	2		3		1		1
Glamočki P.O.	240	20	21	4	219	16	16	95		3					5			
Livanjski P.O.																		
Svega	14.196*	1056	1919	157	12.277	989	3120	8105	436	87	395	39	10	145	6	5	33	54

žanje	Municije																Konja		Automob.		
Protivkolski				za protiv-kolsku						bacačke											
	mitraljeza	topova	Smajsera	revolvera	za revolvere	za Smajsere	puiku	top	1 topovska 75 mm	bombe	teške	lake	65 mm	79 mm	8 mm	jahaćih	tovarnih	kamiona	osobnih	motocikla
			6	12	210	1200							600	3.600		7	33			
													520	800						
				2	14	6748								120						
4	poljski	73	230	3102	4664	369		30	1320	271	417	127.226	50.683	36.348	48	223				
4	2	55	203	1169	2732	260	20		2797	21	306	93.497	25.498	51.834	18	83	10	6	2	
1		24	125	1750	480	60			2127	183	246	93.689	25.098	35.585	17	141				
24		60	237	1906	1430	1559			6507	1298	4540	334.491	65.451	84.200	5					
		10	40	300	1170				345			9.396	14.300	4.325	3	9				
1		16	57	736		37			534		237	24.00	2.000	1.070	7	4				
	1	15	10	195	890				186		48	5.840	6.250	1.360	5	9				
		1	14	57	500				59			33.732	4.930							
	poljski																			
34	2	260	920	9382	19.814	2285	20	50	13.875	1773	5807	692.991	128.725	214.702	110	539	10	6	2	

Napomena: *) XX divizija bez 9 brigade, za koju još nisu primljeni podaci.
2) kod XXVI divizije na otocima ima 6 raznih protivavionskih mitraljeza, za koje nemamo bližih podataka.

Politkomesar, Komandant,

1 Original (rukopis, vodootpornom olovkom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 25/6, k. 516.

BROJ 151

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 20. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADU PODREĐENIH JEDINICA NA LIVNO[1]

ŠTAB
IX DVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
20. XII. 1943.
3 h.

21(XII)1943.[2]

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

- Relacija poslije borbe - napada na Livno 15. i 17. XII. 43. -

A) **Prvi napad** 15. XII. 1943. god.:

Prema naređenju[3] Štaba korpusa Op. br. 1 od 13. XII 1943. god. imala je naša divizija u sadejstvu sa III Krajiškom brigadom I Proleterske divizije izvršiti napad na Livno 15. ov. mj. u 17. časova, u cilju njegovog zauzimanja. Prodorom neprijatelja sa motorizacijom od Livna preko Borove Glave za Šujicu III Krajiška brigada onemogućena je da uzme direktnog učešća u napadu na Livno, mjesto nje sa istočne strane dat je zadatak napada VI Dalmatinskoj brigadi. Izradili smo plan za napad i izdali zapovijest jedinicama 14. ov. mj. prije podne, od koje smo jedan primjerak uputili tome štabu. Po ovoj zapovijesti[4] na Livno su napadale jedinice i to: IV Dalmatinska brigada desno od rijeke Bistrice obuhvativši selo Zastinje, putem od Priluke i Kablića na grad od zapada, III Dalmatinska brigada od sjeverne strane sela Zastinja - padina Burkića Drage, na Bašajkovac i Vejs Kulu i VI Dalmatinska brigada sa istočne strane od Vejs Kule od potoka Brina.

15. ov. mj. izjutra neprijatelj je izvršio ispad na naše položaje[5] i to na Krug Planini prema III brigadi sa dvije kolone, jedna prema Druljskoj Dragi, a druga prema Marićevim Košarama, dok je prema IV Brigadi u pravcu Glamoča do Priluke došao u 7 kamiona, a odatle krenuo prema našim položajima. Na sektoru III Brigade neprijatelj je napušten prilično blizu i vještim udarom snaga dva bataljona ove brigade s fronta i u bok neprijatelja, on je jako dočekan i razvila se žestoka borba. Bataljon koji je dejstvovao u bok neprijatelja pored hrabrosti pokazao je i vještinu u borbi, a oba zajednički su ga razbili i poslije dvosatne borbe natjerali ga u divlje bjegstvo u grad. Neprijatelj je u ovoj borbi imao 20 mrtvih Nijemaca, jednog zarobljenog Nijemca i dosta ranjenih. Ovaj broj mrtvih nijemaca ostao je na terenu, a vjeruje se da ih je bilo dosta više koje su oni sa sobom ponijeli. Zaplijenjena su dva »Šarca«, 10 pušaka i nešto drugog vojničkog materijala. Neprijatelj je u ove dvije kolone bio jak oko 500 ljudi.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 842.
2 Datum prijema dokumenta u Štabu Osmog korpusa NOVJ.
3 Vidi dok. br. 120.
4 Vidi dok. br. 124.
5 Vidi dok. br. 186, 190, 191 i 374.

Neprijatelj koji je izvršio napad preko Priluke na položaje VI Brigade prema Prosišću također je jako dočekan i uz neznatne gubitke za vrlo kratko vrijeme povraćen u pravcu Livna.

VI Dalmatinskoj brigadi koja je bila pred pokretom u s. Dolcu i Dragniću naređeno je da odmah izađe preko Podstrmice na Strmicu - k. 1255 i Blagodiju, da odatle po potrebi pomogne III Brigadu na Krug Planini i IV preko Blagodije u pravcu Prosišća. Štab ove brigade je po tom naređenju dozvolio diskusiju pa je tamo uputio samo jedan bataljon a ostale zadržao u Dragniću misleći da će se zbog ovog ispada neprijatelja odložiti napad na Livno. Štabovi III i IV Brigade bili su istog ovog mišljenja, pa su poslije razbijanja neprijatelja i njegovog bjekstva u Livno mjesto da su iskoristili to i pojurili za njim u pravcu grada ne dajući mu vremena da se sredi i pribere već da sa tim pređe u opći napad na grad, koji je inače imao početi u 17 časova, one su zaostale na svojim ranijim položajima. Ovaj štab im je poslao ponovno naređenje za napad, da ga imaju pod svaku cijenu izvršiti onako kako je to predviđeno.

IV Dalmatinska brigada nije izdala pismenu zapovijest za napad, Štab brigade je mislio da je dosta što će lično na terenu štabovima bataljona objasniti napadne pravce. U 17.30 časova došli su na polazni položaj za napad na Sušnjevaču i Kalebišće bliže Suhače sa dva bataljona, desnim krilom do rijeke Bistrice, a lijevim kroz selo Zastinje pošli su u napad preko Suhače. Štabovima bataljona dati su napadni pravci a nisu dati ciljevi. Po karti im nije davat zadatak jer je bila noć. Bataljon desno između Suhače i Zastinja naišao je na neprijateljske manje dijelove koji je protjeran u pravcu Livna, a bataljon lijevo došao je do šume Bašajkovac i tako su se oba bataljona primakli blizu grada. Neprijatelj je na njih otvorio vatru koja je trajala svega 15 minuta.

Kod III Brigade se borba uopšte nije čula, na pravcu VI Brigade čula se docnije rijetka mitraljeska i bacačka vatra. Štab brigade, a naročito štabovi bataljona, nisu ozbiljno pristupili ovoj akciji, nego su štabovi bataljona čak i zatezali da ne idu naprijed, zašto su navodili razloge neaktivnost drugih brigada i da neće biti napad na Livno. V Bataljon I Dalmatinske brigade, koji je inače u sastavu III Dalmatinske brigade, bio je na lijevom krilu, njega je Štab IV Brigade upućivao u napad, a on je uputio samo jedan vod, kao i demonstrativan napad, govoreći da po svim izgledima neće biti napada na grad. Bataljoni IV Brigade predzoru su se povukli preko polaznih položaja i smjestili u Šeremetove i Arnauta Košare i zaposjeli položaje prema Livnu. Komandant ove brigade kaže daje nekako stekao ubjeđenje da neće napadati ostale jedinice, pa se njihov štab ustvari nije ni angažovao u dovoljnoj mjeri.

Borci su bili rapoloženi za borbu, a podbacili su rukovodioci. III Dalmatinska brigada je po dobijanju ponovnog naređenja za napad dovela ljudstvo na polazne položaje između Mrđanovca (k. 1251) i Debelog Brda (k. 1207). Ovdje su u 17 časova imali dva bataljona, a jedan bataljon (VI Dalm.) bili su još preko dana uputili prema položajima IV Brigade i sa njima nisu imali vezu, dok im je jedan bataljon bio u rezervi u Dragniću. Napadni pravci bataljona bili su s. Zastinje, Bašajkovac i Vejs Kula, a od ovih istim pravcima na grad. Pored i ponovnog dobijenog naređenja za napad Stab ove brigade nije vršio napad na grad iz razloga što su čekali da počne IV i VI Brigada jer sa njima nisu imali veze i zbog nepoznavanja situacije kod njih, poslije ispada neprijatelja preko dana, računali su da se napad

neće uopšte vršiti. Navode da im nije u naređenju podvučeno da vrše napad bez veze sa susjednim jedinicama. Računali su da VI Brigada pošto je bila kasno popodne u Dragniću neće moći stići da napadne od Potočana.

VI Dalmatinska brigada izjavljuje da su shvatili važnost akcije ali da su zbog vođene borbe III i IV Brigade sa neprijateljem, tj. neprijateljskog ispada na njihove položaje iz Livna mislili da će se akcija svakako odložiti, još navode kao jedan od razloga da je i taj što u prvoj zapovijesti nisu bili predviđeni za direktno učestvovanje u napadu, premda im je ta promjena saopštena. Drugo naređenje im je dockan stiglo i oni su pošli u napad.[6] Izdali su bili kratku pismenu zapovijest za napad na Livno, odredili polazne položaje od Dalića i Mihaljevića Košara. Dva bataljona su pošla odavde između Potočana i Podgrede, jedan Manastiru [Gorica], jedan Tvornici cementa, a dva od Dalića Košara prema Borovoj Glavi i Zagoričanima. Napad je počeo u 23 čas. Neprijatelj je bio u Potočanima, koji je jednim bataljonom blokiran. Napadom na grad neprijatelj je prema njima bio iznenađen, dočekao ih je samo stražar, ali oni nisu imali smjelosti za odlučan i jak napad nego su dozvolili da se neprijatelj spremi i da ih jakom vatrom odbije natrag. Oko 5 časova ujutro povukli su se na polazne položaje bez nekih rezultata.

Žrtava u ovoj akciji nije bilo.

Naš kritički osvrt na ovu akciju:

1) Priprema nije ozbiljno shvaćena, tehnički razrađena i blagovremeno sprovedena.

2) Nedovoljno iskorišćenje gonjenja razbijenog neprijatelja i pretvaranje ovoga u naš napad na Livno.

3) Čvrstog zalaganja štabova bataljona, komanda četa i boraca nije bilo, također nije bilo ni borbenog elana i osjećaja kod boraca da im se pružila prilika da već tučenog neprijatelja dotuku.

4) Nije bilo povezivanja između štabova susjednih brigada.

5) Ništa nije predviđeno za prihvat jedinica koje otstupaju i nepoznavanje uloge polaznih položaja.

6) Neumjesnost boraca u podilaženju i nespretnom iskorišćavanju svog oružja.

B) Drugi napad 17. XII. 1943:

Poslije neuspjeha pri pokušanom napadu 15. ov. mj. zbog navedenih razloga sporazumno sa tim štabom donijeta je odluka za ponovni napad na Livno 17. ov.-mj. koji da počne u 18 časova.

Ovog puta je izdato jasno i precizno naređenje štabovima brigada o napadu na grad, o pravcima dejstva i napadnim ciljevima. Skrenuli im pažnju na ozbiljnost prilaženja izvršenju ovoga zadatka i da razbiju famu sačekivanja i očekivanja da neko prvi počme. Dati su im polazni položaji i vrijeme dolaska na iste. A za sve im je skrenuta pažnja na važnost zauzimanja ovoga grada za nas. Napadni pravci dati su im skoro isti kao i u prethodnom napadu.

Štab divizije je na vrijeme došao na Mrđanovac (k. 1251) i tu štabovima brigada na licu mjesta upotpunio pismeno izdati zadatak.

6 Vidi dok. br. 186 i 187.

IV Dalmatinska brigada: Dva bataljona ove brigade došli su na polazne položaje ispred Druljske Drage i pošli u napad u 18 časova. Borci su bili naelektrisani za borbu i sa pjesmom pošli u istu. Bataljon desno čistio je s. Zastinje, a bataljon lijevo došao do šume Bašajkovac. Stab brigade je bio u prednjim kućama sela Zastinje ispod Burkića Drage. Bataljoni su nastupali sa zapadne strane na grad, a neprijatelj je na njih otvorio jaku mitraljesku, minobacačku i artiljerijsku vatru, sasredivši je na ovaj pravac. Osjetio je da nemamo artiljerijskih oruđa, pa se sklonio u kuće iz kojih je sipao jaku mitraljesku vatru. Po gradu nije bilo nikoga. Naši su zauzeli bunkere i natjerali ih u grad. Njihovi tenkovi bili su postavljeni u gradu, od kojih je jedan sa mosta - tj. iz istog je sipala jaka vatra, a artiljerija je tukla od Stočne stanice. Naši bombaši su se primakli do samog grada i unišli u prve kuće, čak su bili i prošli neke iz kojih je neprijatelj dejstvovao. Bombaši su radili, ali sve to nije bilo dovoljno da primora Nijemce za napuštanje ovoga sektora grada. Pošto III Dalmatinska brigada i VI nisu bile počele jako sa napadom, bataljoni ove brigade morali su se povući, tj. izvući iz jake vatre koja je na njih sipana i koja im je nanosila gubitke. Prihvat im je bio omogućen četama koje su ostavljene u rezervi. Štab jednog bataljona se slabo vojnički držao, nije vjerovao u uspjeh, pa je zatezao sa upućivanjem ljudstva na grad. Štab brigade je bio u neposrednoj blizini bataljona i rukovodio akcijama. Povlačenje iz grada je izvršeno po komandi i nije bilo ni jednog slučaja da neko pobjegne ili da se sam vrati. U grad se unišlo u 23,30 časova, a u 1 sat po ponoći bili su primorani na povlačenje. Poslije povlačenja se čula jaka vatra na sektoru III i VI Brigade. Teškog oružja nisu imali, sem mitraljeza koji su dejstvovali. Dvije protivkolske puške bile su prenesene i postavljanje prilično blizu, ali se tenkovi preko noći uopšte nisu kretali. Borci su se zaista dobro zalagali u ovoj akciji.

Ova brigada u ovoj akciji imala je 4 mrtva i 20 ranjenih. Iz jednog bataljona poginuo je nišandžija i pomoćnik puškomitraljeza i puškomitraljez je izgubljen. Mrtvi nisu izvučeni. Ima 9 izgubljenih, za koje se ne zna šta je sa njima, četvorica od ovih su se izgubili prije početka napada, a ostali u borbi.

Naši su uništili bombama jedan teški mitraljez sa poslugom. Koliko su nanijeli žrtava neprijatelju ne zna se.

III Dalmatinska brigada na vrijeme je dobila naređenje i došla na polazne položaje. Napadni pravci: Zastinje, Bašajkovac, Vejs Kula. Štab brigade se nalazio na sjevernoj ivici šume Bašajkovac. Bataljoni su podišli neprijateljskim položajima - utvrđenjima na 300 metara i nisu vršili napad premda im je naređivano. Oko pola noći odlučno je naređeno od Štaba brigade da se prelazi u napad. Zatezali su štabovi bataljona, jer su osjetili jakog i utvrđenog neprijatleja. Krenuli su natrag, potisnuli neprijatelja iz prvih bunkera ali se na njih osula uraganska vatra i u početku borbe imali su prilično žrtava. Poslije u izvlačenju mrtvih i spasavanju oruđa nanesen je priličan broj mrtvih i ranjenih. Vojnici su se pokazali kao neobično hrabri i požrtvovani a naročito u izvlačenju mrtvih i spasavanju ranjenih drugova. Poslije ovako žestoke borbe bataljoni su se morali povući na polazne položaje ujutro, oko 4 sata.

Ova brigada imala je 18 mrtvih, 25 ranjenih i 4 nestala u jurišu. Izgubljena su 4 puškomitraljeza. Dvanaest mrtvih boraca ostalo je u bunkerima. Neprijatelju su naneseni osjetni gubici, ali se tačan broj ne zna.

Za zakašnjenje napada krivi su štabovi bataljona, jer pored toga što nisu izvršili sve pripreme, oklijevalo se u početku napada.

Kod boraca i komanda četa osjeća se potištenost zbog ovolikog broja gubitaka, ali će im se pravilno objasniti sve tako da će iz ove ovako jake borbe izvući dovoljno iskustva za pravilno vojničko snalaženje u budućim akcijama.

VI Dalmatinska brigada po prijemu naređenja za ovaj napad izdala je zapovijest i objasnila štabovima bataljona raspored za akciju. Napadni pravci ove brigade bili su: lijevo od Vejs Kule-Tvornica cementa-Manastir Gorica do Brina P. i tim pravcima na grad. Za osiguranje leđa od posade u Potočanima štitio je jedan bataljon. Dva bataljona koji su sa k. 1075 trabali da krenu u pravcu Vejs Kule i Tvornice cementa pošli su drugim putem niz Podgredu, pa na cestu i odatle okrenuli prema napadnim ciljevima, naravno sa priličnim zakašnjenjem. Napad ovih bataljona počeo je u 12 časova, poslije kraće borbe su jakom neprijateljskom vatrom povraćeni natrag. Bataljon koji je napadao [Man.] Goricu došao je do samog Manastira u 12 časova i tu ostao do 4 sata ujutro ne mogavši prodrijeti u grad. Bataljoni su se izjutra povukli na polazne položaje.

Ova brigada je u ovoj borbi, kao i u borbama prvih dana, oko Livna imala 12 mrtvih, 39 ranjenih i 9 izgubljenih vojnika. Jedan puškomitraljez je izgubljen.

Jednom njihovom bombom od bacača ubijeno je 10 Nijemaca u Potočanima. Tukli su jednog dana kolonu neprijatelja koji je išao kamionima od Šujice za Livno. Po dokazu muslimana iz okoline Livna borci ove brigade ubili su preko 50 njemačkih vojnika oko grada.

U borbama na Livnu i oko njega brigade (III, IV i VI) nanijele su neprijatelju preko 200 mrtvih vojnika, a izbacile iz stroja više od 350 vojnika.

Neprijatelj je u gradu bio jak oko 1.000 Nijemaca sa tenkovima, topovima i automatskim oruđem, oko 2.000 domobrana, 250 četnika Mane Rokvića i izvjesnim brojem ustaša, kojih nije bilo mnogo.

Naš kritički osvrt na ovu akciju:

1) Zalaganje boraca bilo je do krajnjih granica njihove moći.

2) Slabo iskustvo boraca za napad na dobro i vješto branjena naseljena mjesta povećalo je broj gubitaka, a to je uticalo donekle nepovjerenje štabova bataljona u sposobnost svojih jedinica da mogu likvidirati utvrđenog Nijemca i izvršiti postavljeni zadatak.

3) Nedostatak artiljerije i teškog pješadijskog naoružanja onemogućilo je izvršenje zadatka.

4) Nadmoćnost u broju tehnike, povezanost odbrane i preciznost plana vatre, povezano vatrom tenkova, onemogućili su zauzimanje Livna našim oružjem.

Vojnički mlade jedinice sastavljene još od mlađeg ljudstva bez iskustva u jačim a naročito ovakvim borbama nisu znale da se vojnički ponesu. Štabovi bataljona i komande četa bez dovoljno iskustva u ovakvim borbama nisu znali izvršiti raspored snaga za manje napadne dijelove sa bombašima naprijed. Jedinicama kao cjelini nedostajao je vojnički rad i vježbanja borbene obuke, zašto nije bilo dovoljno vremena.

Naši dijelovi drže sada položaje zatvarajući pravac Livno-GIamoč od Korićne do Priluke, onda na Krug Planini zatvarajući pravce prema Gla-

močkom Polju i Cincar planini sa nastojanjem da se neprijatelju ne dozvoli prodor iz Livna ovim pravcima.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

V. d. političkog komesara	Načelnik:	Komandant:
Andro Kovačević v. r.	*Mom.*[1] *Poleksić* v. .r.	/I.[8] *Banina* v.r.

(M. P.)

BROJ 152

ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 20. PROSINCA 1943. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKE GARNIZONE U VRLIČKOJ KRAJINI[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
20. XII. 1943.
Položaj

ŠTABU IX BRIGADE XX DIVIZIJE

Na terenu Vrličke krajine i gornjeg toka Cetinske doline nalaze se neprijateljska uporišta po selima, gdje ove neprijateljske snage drže položaje i stoje kao pretstraža njemačkih garnizona u Kninu i Drnišu. Ove neprijateljske snage sastavljene su od četnika i ustaške milicije. Detaljni podaci o neprijatelju, njihovim snagama, naoružanju i položajima koje drže dostavljeni su ranije svim jedinicama. Moral neprijatelja je vrlo slab obzirom na to da se veći dio njihovih snaga sastoji od ljudstva koje je prisilno mobilisano.

Neprijatelj sa znatnim snagama vrši pritisak na našu slobodnu teritoriju, sa ciljem da ovlada terenom koga kontrolišu snage N. O. vojske.[2] Naše jedinice u svim krajevima Bosne, Crne Gore, Sandžaka, Korduna i Banije vrše uporne i žilave borbe sa njemačkim trupama koje pokušavaju da se probiju na slobodnu teritoriju. U vezi ovakve situacije i naredbe vrhovnog komandanta, maršala Jugoslavije, druga Tita[3] da sve jedinice N. O. vojske treba da se angažuju na svim pravcima i napadaju neprijatelja, tako da mu se osujete njegove namjere i onemogući prodor na našu teritoriju, mi ćemo sa našim snagama vršiti čišćenje i likvidaciju neprijateljskih uporišta u Vrličkoj krajini.

7 Momčilo
8 Ante

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/1, k. 1029.

2 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm« (vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3) i operaciju »Ziethen« (vidi dok. br. 107, napomenu 2).

3 Vidi dok. br. 120.

U ovoj akciji učestvovat će i V brigada XIX divizije[4] koja treba da se pojavi preko Dinare u Cetinu i prema Kijevu.

Grupa sjevernodalmatinskih odreda sadejstvovat će sa Mosorskim i Dinarskim odredom U ovom napadu.

Radi ovoga izdaje se slijedeća

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Split 1:100.000)

Mosorski odred:

Sa glavninom svojih snaga napast će preko Maovičke Svilaje-Orlovače-Šipovca neprijateljsko uporište u s. Maovice.[5] Dio snaga tog odreda postavit će se u zasjedu na cesti Vrlika-Drniš, sa ciljem zatvarnja ove komunikacije i sprečavanja ma kakve intervencije neprijatelja iz pravca Drniša. Cestu na pogodnim mjestima porušiti i zabarikadirati.

Po čišćenju s. Maovica, snage ovog odreda će produžiti u pravcu Vrlike i posjesti položaje na padinama Kozjaka, jugozapadno od mjesta Vrlika (k. 605, k. 808).

Voditi računa da se po likvidaciji Maovice postavi zasjeda prema s. Podosoju, kuda bi neprijatelj mogao bježati iz sela koje napada VIII brigada.

Mosećki odred:

Vršit će pritisak prema neprijatelju koji se nalazi u Bračeviću i Raduniću[6] i na taj način vezati neprijateljske snage na ovom prostoru i spriječiti po svaku cijenu da ove snage ne izađu na Svilaju gdje bi se pojavile u zaleđe snagama koje napadaju na uporište u Cetinskoj dolini.

Ovaj odred održavat će stalnu vezu sa VIII brigadom, Minerskim odredom, obavještavajući ih stalno o situaciji na svome sektoru.

VIII brigada:[7]

Sa svojim snagama izvršit će pokret 21 ov. mj. od Bitelića na prostoriju Zelovo-Jelenjak, gdje će prenoćiti i odmoriti svoje ljudstvo. Sa ove prostorije izvršiti nastupni marš blagovremeno i to sa 2 bataljona pravcem Jelenjak-Veliki Vrh (k. 1305)-Konjska Glava-Razvale Maovičke-k.662 i odatle sa jednim bataljonom preko k. 623-Grabić-k. 509 izvršiti napad na neprijateljsko uporište u Koljanima. Po likvidaciji Koljana ovladati sa mostom na Cetini koji će služiti za prijelaz i evakuaciju materijala na lijevu stranu

4 Peta NO brigada Devetnaeste divizije nije učestvovala u borbi oko Cetine i Kijeva, već je posredno sadejstvovala, vršeći napad na četničko-njemačka uporišta: Plavno, Rastičevo i Pribudić. Vidi dok. br. 186 i 187.

5 Napad na Maovice nije uspio. Vidi dok. br. 186.

6 O dejstvu toga odreda vidi dok. br. 186 i 343.

7 i 8 O rezultatu napada Osme NO brigade i dejstvu Devete NO brigade vidi dok. br. 176 i 186.

Cetine. Sa drugim bataljonom izaći na Golo Brdo i Mačju Gredu (k. 680), gdje postaviti sigurna obezbjeđenja i izvršiti napad na Podosoje sa ciljem čišćenja ovih sela. Sa ova dva bataljona kretat će se i teški bacač sa kojim raspolaže Brigada, koji će se upotrijebiti za likvidaciju onih uporišta koja se budu uporno branila. Sa trećim bataljonom napasti pravac Jelenjak-Veliki Vrh-Razvale Otićiške na zaseoke s. Otišić-Novak zaključno pa do Kragulj isključno. Sa četvrtim bataljonom napadati pravcem Jelenjak-Katići na jugoistočni dio s. Otišić (Novak isključno do Krunići zaključno).

Na Velikom Vrhu (k. 1305) - Jelenjak (k. 1283) i k. 1090 ostaviti manja obezbjeđenja.

Vezu održavati lijevo sa Mosorskim odredom, desno sa dijelovima IX brigade.

Štab brigade u početku nalazit će se na Jelenjaku, zatim prema nastupanju svojih jedinica na Velikom Vrhu (k. 1305) i dalje prema nastupanju svojih jedinica ka crkvi u Otišiću. Jedan član Štaba brigade kretat će se sa lijevom grupom bataljona prema Mačjoj Gredi.

IX brigada:[8]

Dva svoja bataljona i dalje će zadržati na položajima na cesti Prolog - Vaganj-Bili Brig, gdje onemogućiti saobraćaj neprijatelju ovom komunikacijom i ne dozvoliti mu ma kakav pokušaj prodora zapadno od ove ceste. Obratiti punu pažnju sa svojim snagama na pravac Prolog-Lištane-Rujani. Sa ostala 2 bataljona krenuti pravcem Vrdovo-Bitelić i odatle sa jednim bataljonom izvršiti napad pravcem Zasiok-Maljkovo na južni dio s.Otišić. Ovaj bataljon će u širem poretku, zahvatajući prostor od sela na padini Svilaje pa do glavne komunikacije uz Cetinu, vršiti čišćenje uzvodno prema Koljanima. Sa drugim bataljonom preći u s. Hrvače i postaviti zasjedu od k. 438 preko Rađana do Klačine i zatvoriti sa punom sigurnošću pravce eventualne neprijateljske intervencije od Sinja prema Otišću i Koljanima.

Vezu održavati lijevo sa jedinicama VIII brigade. Sa ovim bataljonima ići će jedan član Štaba te brigade.

Dinarski odred:

Sa dijelom snaga vršit će napad preko Gornjih Koljana na Vukovića most i dalje prema Koljanskoj glavici[9] i na taj način ispomagati jedinice VIII brigade koje napadaju na Koljane. Sa ostalim snagama napasti na neprijateljsko uporište u Ježeviću, sa ciljem čišćenja i likvidacije istoga. Manja obezbjeđenja postaviti na Kaparovu Glavicu, štab odreda nalazit će se u prvo vrijeme na k. 510 (Mala Strana) a zatim se kretati prema nastupu svojih jedinica. Vezu održavati lijevo sa IX brigadom, a desno pokušati uhvatiti vezu sa V brigadom XIX divizije na Suhom Polju (k. 420).^

Napad na gore naznačena uporišta izvršiti **22. ov. mjeseca tačno u 9 časova.** Sve pripreme i potrebna podilaženja izvršiti blagovremeno, tako da napad počfie tačno u određeno vrijeme.

9 Vidi dok. br. 186.

Borbeni znaci:	**Vidni znaci:**
22. XII. Marko - Crni	22. Pušku desnom rukom vodoravno iznad glave
23. XII. Jovo - Guraj	23. Pušku vertikalno (okomito) u vis i mahati lijevo-desno.

Sanitet: Brigadne i odredske ambulante kretat će se pozadi svojih brigada i odreda. Kirurška ekipa Divizije nalazit će se u Zasioku. Bolnica ove divizije nalazi se u Vrdovu (Đapići). Vršiti pravilno triažu ranjenika upućujući teže za kiruršku ekipu i dalje za bolnicu. Evakuaciji i njezi ranjenika posvetiti punu pažnju.

Evakuacija: svi intendanti brigada i odreda povezat će se sa intendantom Divizije i po završenom čišćenju gore pomenutih sela izvršiti potpunu konfiskaciju neprijateljske imovine koja se može korisno upotrijebiti za vojsku. Evakuaciju iz Koljana vršiti za Bračev Dolac a iz Otišića za Vrdovo. Preko Komande mjesta Satrić mobilisati potrebnu stoku za prenos materijala. Pri ovoj evakuaciji mora postojati puni red i saglasnost, tako da se ovo pavilno izvrši pod rukovodstvom [..

Blagovremeno izvršiti sve vojničke i političke pripreme sa cjelokupnim ljudstvom i po mogućstvu izviđanje terena i objekata koji treba da se napadnu.

Napominjemo da ova akcija predviđena ovim zadatkom je prva faza borbe za oslobođenje Vrličke krajine, koja treba da stvori preduslove za likvidaciju same Vrlike i drugih uporišta. Radi toga po izvršenom čišćenju Mosorski odred će se zadržati na kosama iznad i jugozapadno od Vrlike (k. 605-k. 808) i zatvarajući i dalje komunikaciju Drniš-Vrlika. VIII brigada sa 2 bataljona zadržat će se na položajima Golo Brdo-Mačja Greda-Koljani, a ostali 2 bataljona ispomagat će konfiskaciju i evakuaciju materijala. Bataljon IX brigade i dalje će ostati u Hrvačima na zatvaranju komunikacije Sinj-Vrlika, dok sa drugim bataljonom prebacit se u Bitelić, zaseok Podgradina, sa ciljem obezbeđenja prema Bajagiću i Bilom Brigu. Dinarski odred zadržat će se u Gornjim Koljanima i Ježeviću.

Štab divizije nalazit će se u s. Dabar, gdje slati izvještaje. Voditi računa o održavanju veze kako sa ovim štabom tako i sa susjednim jedinicama.

Prijem ove zapovijesti potvrditi.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
Živko Živković v. r.

Komandant:
Vel.[11] *M. Knežević* v. r.

Dostavljeno:
Grupi srednjedalmatinskih odreda
VIII dalm. brigadi
IX dalm. brigadi i
Dinarskom odredu.

10 U originalu dopisana crnilom jedna riječ, ali nečitka.
11 Velimir

J

BROJ 153

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. DALMATINSKE BRIGADE OD 20. PROSINCA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 8. KOLOVOZA DO 20. PROSINCA 1943.[1]

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

i

OBLASNOM KOMITETU K. P. H. ZA DALMACIJU

Podnosim ovom prilikom prvi pismeni izvještaj o partijskom radu u I dalmatinskoj brigadi. Usmeni izvještaj sam podnio dva puta drugu Ivu Ribaru, Članu C.K. K.P.J., i jedanput na divizijskom komitetu gdje je bio prisutan predstvnik Oblasnog komiteta K. P. H. za Dalmaciju. Zato što je ovo prvi pismeni izvještaj, to će on biti duži nego redovni izvještaji, da bi dobili približnu sliku o radu i nedostacima brigade.

Ja sam došao u ovu brigadu 8 avgusta ove godine, tj. poslije svršetka V ofanzive. Brigada je imala dva bataljona: I i IV bataljon. II bataljon je bio razbijen, dok se III bataljon odvojio od svoje glavnine i pošao za Hercegovinu, gdje se i danas nalazi.[2]

Brigada kao cjelina je onda brojila 320 boraca, tj. ova dva bataljona, intendantura i previjalište. Partijaca u brigadi je bilo 91, kandidata 19, a skojevaca 102. Partijska organizacija iako malobrojna ali i to je bilo razlabavljeno, sa malo discipline a još manje odgovornosti i zauzimanja za rad. Rukovodstva, naročito partijskog i političkog, skoro nije bilo, dok je vojničko bilo dosta dobro. Zato što je u toku ofanzive bilo izginulo ono što je bilo bolje i vrednije. Rad u partijskoj organizaciji je bio postavljen pravilno, ali se rukovodocima prvo moralo pokazati u praksi kako treba da rade pa tek onda da može nešto da bude, a to je iziskivalo dosta vremena. U to vrijeme brigada je dobila naređenje da ide u Dalmaciju[3] da se popuni i djeluje tamo. Na put i u prvo vrijeme u Dalmaciji u zajednici sa drugovima iz politodjela sređivali smo partijsku organizaciju u ova dva bataljona, intendanturu i učili nove partijske i političke rukovodioce kako i šta da rade, počevši od toga kako treba voditi sastanak pa dalje o radu po svim sektorima. Novi su bili svi politički rukovodioci sem politkom I bataljona i zamjenika politkoma IV bataljona. Malo docnije je politkom poginuo a zamjenik politkoma IV bataljona je postavljen za komesara III brigade. Skoj je bio također rasklimatan. Brigadnog rukovodstva Skoja nije bilo. Mi smo jedno vrijeme održavali niz političkih konferencija sa čitavom brigadom.

Dolaskom u Dalmaciju brigada je bila djelimično popunjena i dodjeljen nam je bio bataljon iz odreda kao II bataljon naše brigade. Odmah po dobijanju toga bataljona pošli smo i obišli sve partijske jedinice i bataljon-

1 Original" (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 5/568-573.

2 Treći bataljon je tada bio u sastavu Desete hercegovačke NOU brigade (vidi dok. br. 54, napomenu 8).

3 Brigada je stigla u Dalmaciju 22. kolovoza 1943. godine. Vidi knj. 7, dok. br. 105 i 110.

ska rukovodstva partije i Skoja toga bataljona. Mada je taj bataljon djelovao kao bataljon duže vrijeme, ni partijski ni skojevski rad nije bio dobro postavljen. Dnevni red na partijskim sastancima je bio svuda šablonski, pa je i čitav rad tekao po šablonu. Biro bataljona se bio svega jednom sastao i postavljen pred njim rad samo toliko da treba raditi, ali nije izvršena raspodjela rada. Bataljonski biro Partije i komitet Skoja su postojali ali nijesu funkcionisali. Ni jedan sastanak ćelija se nije smio održati bez prisustva politkoma bataljona. Predloge ćelija o primanju u Partiju ili isključenju kao i druge predloge rješavao je sam zamjenik politkoma bataljona. Raspodjele rada nije bilo ni u ćelijama ni u birou. Stvoren je bio plan rada ali nije bilo kontroìe koliko ko i šta radi koji od partijaca. Bilo je kandidata ali velikom broju njih nije bilo ni saopšteno da su kandidati iako su primljeni mjesec dana ranije. Partijaca u bataljonu je bilo 20, kandidata 12 a skojevaca 28. Bilo je jedan broj partijaca koji su bili kukavice. Skojevski komitet kao i sam Skoj je postojao po formi ali se nije osjećao. Skojevski aktivi se nijesu smjeli sastajati bez prisustva skojevskog rukovodioca bataljona. Jednom riječju ni Partija ni Skoj ni njegova rukovodstva nijesu funkcionisali nego samo se osjećao zamjenik politkoma bataljona i skojevski rukovodilac bataljona, a u pogledu političkog rada u bataljonu osjećao se politkomesar bataljona i nekoliko politkomesara četa. Vojni rukovodioci četa su bili slabi a komandanta bataljona nijesu imali. Mi smo odmah postavili pravilno rad i dali tom bataljonu komandanta i sve komandire četa i neke im zamjenike i jednoga politkoma čete, tako da je njihova svaka ćelija dobila jednog ili dva partijca koji ima iskustvo iz rada i ratovanja. Njima je ukazano na sve njihove nedostatke, obiđene su sve partijske jedinice, svi skojevski aktivi i rukovodstva i ukazano im kako treba da rade, dati im konkretni zadaci.

U isto vrijeme kada smo dobili ovaj bataljon i popunu brigadi stvorili smo zaštitni vod štaba brigade od izabranih ljudi (22 na broju) iz bataljona i odredili im 12 tema koje treba da prouče a koje smo im držali kao predavanja, a također je bio stvoren plan i o njihovoj vojničkoj naobrazbi. Te drugove iz toga voda poslije završetka toga plana smo slali u bataljone kao vojno-političke rukovodioce četa.

Odmah poslije toga nastale su borbe sa Talijanima i četnicima oko Drniša i Knina, gdje se brigada učvrstila i dobila poleta. Malo docnije, prilikom pada Italije, brigada kao cjelina se baca u žestoke borbe oko Klisa,[4] gdje se još bolje učvrstila. Bataljoni u toku samih borbi popunjeni su tako da su imali po 300 boraca. Tu je brigada pokazala kao- cjelinu veliki heroizam i upornost a bataljoni dobro snalaženje. Na Klisu je poginuo i drug iz politodjela (Bogdan Novović). Nekoga rada planskog, političkog, vojničkog i partijskog skoro nije bilo. Ćitav rad je bio preorijentisan prema konkretnoj situaciji - o učvršćivanju brigade, odnosno bataljona i četa i što boljem uništavanju neprijatelja i uklanjanju nedostataka ukoliko su se pojavljivali onda.

Nastaje povlačenje.[5] Mi dobijamo ljudstvo za stvaranje našeg V bataljona i to dvije čete iz Dinarskog odreda koje popunimo a jednu četu rta-

4 Vidi knj. 8, dok. br. 48, 55, 63, 64, 73, 82, 85 i 90.

5 Odnosi se na povlačenje Devete dalmatinske, Prve proleterske i Četvrte krajiške divizije iz srednje Dalmacije i na njihovo prebacivanje preko rijeke Cetine radi dejstva u neprijateljskoj pozadini. Vidi knj. 8, dok. br. 170 i 195.

pravimo od boraca iz raznih krajeva. U taj bataljon smo uputili sve vojno-političke rukovodioce počev od delegata i vodnika, sem politkoma bataljona kojega smo dobili u sastav te dvije čete. Partijaca je bilo svega 8, kandidata 4, a skojevaca 16 i mi im damo iz drugih bataljona, tako se u svakoj četi stvori partijska jedinica i formiramo bataljonski biro Partije i bataljonsko rukovodstvo Skoja kao i aktive Skoja u svim četama. Postavili smo im kako treba i šta treba raditi u svakoj jedinici. Rad je bio pravilno postavljen i počeo se osjećati i bataljonski biro i Partija u bataljonu a i Skoj se aktivizirao. Zamjenika politkoma bataljona taj bataljon nije imao. Partijska organizacija tog bataljona je za kratko vrijeme pokazala vidne rezultate u partijskom radu a i vojno-političkom. Taj bataljon pokazuje malo kasnije i u akcijama vidne rezultate, iako mlad ali je vodio uporne borbe oko Posušja[6] u zajednici sa drugim našim bataljonima i nije zaostajao po borbenosti i snalaženju, ili je vrlo malo zaostajao od drugih naših bataljona. Tada je bataljon brojio 280 boraca, od 25 partijaca, 28 kandidata i 42 skojevca. Imao je uslova da se razvije u sasvim dobar bataljon i partijska organizacija i Skoj su mogli da se omasove. Stanje u tom bataljonu se izmjenilo, ali od kako smo mi pošli od Posušja a on ostao u sastavu naše III dalmatinske brigade ja neman nikakvih podataka o njemu, a to je evo, 2 i po mjeseca.

Kad smo formirali V bataljon formirali smo i brigadno rukovodstvo Skoja i postavili pred njim zadatke. To rukovodstvo je potpomoglo razvitak Skoja i omasovljenje, mada ima i niz nedostataka, o čemu ću malo kasnije govoriti.

Tada odlazi drugi član politodjela za zamjenika politkomesara IV dalmatinske brigade i naša brigada ostaje bez politodjela.

Oko Posušja brigada kao cjelina izvodi niz akcija i postiže velike uspjehe. Borci novi se već privezuju i pričvršćuju uz našu brigadu, mada se i jedan broj od njih osipa iz brigade, oko 100 ljudi, i to svi idu u druge jedinice a štabovi tih jedinica ih zadržavaju na svoju ruku. To osipanje je dolazilo zato što su htjeli da lakše pređu ili bliže svojih kuća, uglavnom sa težnjom da dođu u jedinice koje manje ratuju i privezanije su za teren odakle su oni.

Polazimo na nove zadatke u Primorje,[7] ali u sastav naše brigade dolazi, umjesto našeg V bataljona, I biokovski bataljon III dalm. brigade. Politkom ovog bataljona je bio na srednjem partijskom kursu.

Čitava brigada je vodila danonoćne i uporne bojeve na Pelješcu i pokazala rijetke primjere junaštva i samoprijegora.[8] Po upornosti i udarnosti odskočili su naš I bataljon, a i IV bataljon, dok je I biokovski, kao mladi i manje iskusan, niz puta žestoko se borio, za momenat udarao sa velikim samoprijegorom i oduševljenjem, ali poslije više gubitaka i kontranapadaja neprijatelja to oduševljenje splasne i malaksa. Nije dovoljno uporan, ima i nevojničkog postupanja. Naš II bataljon se tukao i oko Posušja i na Biokovu, pokazao se uporan ali ne baš udaran jer još nema vještine ratovanja. Iza Pelješca nastaje borba na Biokovu a potom se prebacuje na Hvar, gdje se nalazimo na odmoru.[9] U tim borbama smo imali veliki broj boraca i rukovodilaca izbačenih iz stroja. Za period borbe na Pelješcu i Biokovu čitav rad smo preorijentisali prema konkretnoj situaciji.

6 Vidi dok. br. 186.

7, 8 i 9 Vidi dok. br. 184, 185 i 186.

Po dolasku na Hvar otpočeli smo sa svestranim planskim radom po svim sektorima. Tu smo sredili jedinice, popunili rukovodstva i učvrstili organizacije. Na Hvaru smo dobili i djelimičnu popunu brigade.

Za vrijeme boravka na Hvaru kao i ranije u doba mogućnosti za rad se je svestrano odvijao i po planu. Sve bataljonske organizacije kao i jedinice pri štabu brigade, intendantura, previjalište i kuriri su pokazale bitne uspjehe u radu, kako na učvršćenju partijske organizacije tako na omasovljenju Partije, Skoja, kandidata i na radu po svim sektorima. Naročito rad se dobro odvijao u ovo vrijeme boravka na Hvaru jer je ovo prvi odmor naše brigade koji smo dobili od kako smo došli u Dalmaciju.

Sadašnje stanje brigade po bataljonima je ovako:

I bataljon	ima sada na licu	48	partij., 28	kan., 105	skoj., 336	bor.
II bataljon	ima sada na licu	35	partij., 16	kan., 86	skoj., 308	bor.
IV bataljon	ima sada na licu	46	partij., 24	kan., 208	skoj., 308	bor.
I biokovski	ima sada na licu	60	partij., 4	kan., 137	skoj., 290	bor.
Brig, intend,	ima sada na licu	5	partij., 2	kan., 12	skoj., 28	bor.
Brig, previj.	ima sada na licu	4	partij., 2	kan., 15	skoj., 64	bor.
Muzičko-pionir. četa i kuriri		7	partij., 1	kan., 19	skoj., 67	bor.
Štab brigade	ima sada na licu	5	partij., -	kan., -	skoj., -5	bor.

Svega u brigadi ima 210 partij., 77 kan., 482 skoj., 1406 bor.

Kada se uzme u obizir broj poginulih i teže ranjenih drugova, to je priliv u Skoj, kandidate i Partiju veliki. Socijalni sastav partijskih rukovodstava i partijaca je 49% rad. 5% intelektualaca i 46% seljaka. Dok kod kandidata i Škoja preovlađuje seljaštvo, pa radnici a intelektualaca je malo. Boraca u brigadi malo više ima seljaka, ostalo su radnici, sem malog broja intelektualaca. U radu partijskom sa Skojem i kandidatima je obuhvaćeno 760 boraca, dok ovaj broj ostalih koji nije bio obuhvaćen postavljeno je da se i on obuhvati preko čitalačkih grupa koje će raditi materijal prema njihovoj uzdignutosti. Da ne govorim o tome da su svi borci pored toga obuhvaćeni sa radom po političkom, vojničkom, kulturnom i drugim sektorima. Brigada ima 4 bataljona, znači četiri bataljonska biroa. Svega u brigadi ima 28 partijskih jedinica.

U svim partijskim jedinicama u zajednici sa kandidatima obrađuje se i u većini je već obrađen - Kratki kurs o Partiji i teorija o Partiji. U nekim jedinicama, kao što je to u I bataljonu, obrađuje se i Istorija VKP(b) i Osnovi lenjinizma. UI biokovskom za izvjesni period, u 15-20 dana, svaki drugi dan imali su teorijski sastanak svih partijaca. Tako od prilike rad stoji, samo možda u malo manjoj mjeri, u II i IV bataljonu, gdje je sada uvedeno da svaki drugi dan dok su na odmoru moraju imati teorijski partijski sastanak.

Partijske organizacije su postale rukovodioci i organizatori života i rada u bataljonu. Bataljonski biroi kao cjelina se osjećaju - jesu rukovodioci bataljona, ali pojedini članovi još nijesu se osjetili kao odgovorni u čitavom bataljonu, već više shvataju da su odgovorni samo u njihovoj četi, što se polako ispravlja. Partijske jedinice su rukovodioci četa. Najčvršća partijska organizacija je u I bataljonu i stepen za primanje najviši, dok je

u I biokovskom najmasovnija organizacija a stepen za primanje u Partiju je nešto blaži nego u drugim bataljonima.

Težište rada u Partiji i Skoju sada je pojačanje teorijskog rada, discipline i naročito odgovornosti.

Kao što se vidi, partijske organizacije u bataljonima su narasle i učvrstile se. Narastanje Partije i Skoja je najbrže u doba borbi, dok u doba mirovanja sporije.

Pitanje partijskog uzdizanja je najteže i najsporije se rešava. Priličan broj partijaca je zadovoljniji ići na bunkere nego da uči nešto, mada se to mišljenje postepeno razbija.

Raspodjela rada postoji u svim partijskim rukovodstvima i jedinicama i rad po svim sektorima teče dobro. Po svim sektorima su postignuti vidni rezultati. Rad sa kandidatima je pojedinačan.

Vojnički sektor:

Rad je u vojničkom pogledu tekao svakodnevno kako u doba odmora tako i u borbama i pojedinačnom ukazivanju prilikom nastupanja i odstupanja. Svi borci znaju da rukuju sa svim vrstama oružja koji raspolažu u svojim jedinicama. Mada je priliv u našu brigadu novih boraca koji ne znaju rukovati oružjem veliki i često, ali u tome su naši vojni rukovodioci vrijedni i brzo sve novodošle upoznaju sa istim. Egzercir i svestrana vojna obuka je svakodnevna. Rad po vojničkom sektoru kao i po drugim se odvija po planu za koji daje predlog bataljonski biro a stvaraju plan o vojničkom radu komandiri četa u zajednici sa komandantom i njegovim zamjenikom. Zapaženo je da se vojnički rukovodioci brže mnogo razvijaju nego politički. U početku su se vidjeli samo vojnički rukovodioci, dok se sada na veliko osjećaju i politički. U samim akcijama vojno-politički rukovodioci kao cjelina su dorasli da vode svoje jedinice i da razvijaju i samoinicijativne poteze. Poslije svake akcije se održavaju konferencije četa ili bataljona o nedostatcima i dobrim potezima u akciji. Održavaju se sastanci vojnih rukovodilaca na kojima se stvara plan i obučavaju vojni rukovodioci, a poslije sastanci i rad sa bataljonom, četama i vodovima na kojima se uče borci kako treba da rade. Taj rad je svakodnevan naročito u toku odmora. U vezi sa čestim popunjavanjem brigade pojavljuje se nedostatak taj što se borci u akcijama puno grupišu i zato mora da ima više gubitaka nego što bi bilo da se ide vojnički. Na tu slabost smo im ukazali ali se teško otklanja. Također ginu obično rukovodioci jer prednjače, tako se poslije osjeća ogromna teškoća dok se novi drugovi nauče dobro da rukovode sa jedinicama. Vojnička disciplina u brigadi je na visini. Borbenost također.

Politički sektor:

Redovno se održavaju sastanci politkomesara i delegata koji stvaraju plan o radu i uočavaju slabosti i nedostatke u bataljonu. Održavaju se konferencije po unutrašnjim pitanjima jedinice, pa i po konkretnim greškama grupa kao i pojedinaca, i rad po političkom uzdizanju boraca. Težište rada političkog je postavljeno na konferencijama bataljonskim u doba kada je bataljon na okupu, koji se odvija po planu stvorenom od politkoma i de-

legata u bataljonu. No u situacijama kada su čete odvojene - po četama ili vodovima, pa na položajima i po desetinama. Po planskom političkom radu najviše otskače II bataljon, koji koristi situaciju svaku za taj rad, onda IV bataljon, pa I biokovski, pa najzad I bataljon. Sve naše novine i brošure kao i sav tekući materijal se prorađuje na četnim ili bataljonskim konferencijama. U svim bataljonima su održane po šest do osam konferencija o Sovjetskom Savezu i svaki borac koji se interesovao o SSSR-u upoznao se detaljno o svemu. U tom nam je pomogao sovjetski oficir Vlado Lepuškin, koji se kod nas nalazi ovo već 5 mjeseci. Svakog dana izdajemo vijesti i u svim bataljonima se održi po njima neka vrsta političkih konferencija.

Politkomesari i delegati su održali niz politkonferencija sa narodom i u velikom broju sela stvorili N. 0. 0. a u nekim gdje odbori nisu funkcionisali održali sastanke sa odborima i ukazali im kako treba da rade. Odnos prema narodu je bio u početku dosta slab. Međutim, sa pojačanjem političkog rada taj se odnos poboljšava. Na ovom terenu je dobar. Politkomesari su na dosta niskom teorijskom stepenu te su prisiljeni da sami pomoću literature nauče da drže predavanje ili uzmu pa čitaju materijal za konferenciju. Na nešto višem stepenu stoje zamjenik politkoma II bataljona, politkom IV bataljona i politkom jedne čete IV bataljona i zamjenik politkoma Biokovskog bataljona. Ostali politrukovodioci. su ravni po teorijskom znanju drugim partijcima, samo što otskaču od njih po odanosti, radinosti i hrabrosti. Za njihovo teoretsko uzdizanje kao i uzdizanje čitave partije. Organizacije neophodno je potrebno utrostručiti teorijski rad i održavanje kurseva.

Odnos prema novoformiranim i manje borbenim jedinicama od strane naših boraca bio je dosta nepravilan, sa puno gordosti, ali pošto im je ukazano na to ispravlja se. Bilo je i slučajeva nepravilnog odnosa prema novim drugovima koji su došli u naše bataljone, ali i na to je ukazano.

Kulturni sektor

Kulturni i prosvjetni odbori u bataljonima i četama postoje i rade. Težište rada je rad u bataljonu. Nepismenost je skoro u svim bataljonima bila likvidirana ali sa novom popunom došao je priličan broj nepismenih i preduzete su mjere za brzu likvidaciju nepismenosti. U tome prednjače I biokovski bataljon, II, IV i I bataljon. Kulturno-prosvjetna predavanja iz opšteg znanja i nauke se održavaju redovno u četama i bataljonima, prednjači IV bataljon, koji je održao veliki broj predavanja. Stvaraju se čitalačke grupe od neobuhvaćenih u radu boraca. Prednjači II bataljon. Zabavni dio kulturnog rada je zadovoljavajući. Četni pjevački hor, recitativni i diletantske grupe postoje i služe kao škola za bataljonski rad a od njih se izabira najbolji i najsposobniji broj ljudi za taj rad. Za priredbe narodu i samim bataljonima. No i čete su osposobljene da u izvjesnim slučajevima, ako su odvojene, mogu davati same priredbe. Ako bataljon daje priredbe, onda štab brigade cenzuriše, ako četa, onda štab bataljona (politički dio štaba bataljona). Do sada smo dali 25 uspjelih priredbi. To su davali bataljoni, intendantura i previjalište. Prednjači II bataljon, pa IV, pa I i I biokovski je najmanje dao. Mi smo organizovali i dali jednu priredbu sa najboljim i najumješnijim drugovima za taj rad u brigadi i ona je uspjela. Čak je dala i brigadna intendantura i previjalište po jednu priredbu. Mogli bi po tome radu

mnogo više dati ali nemamo materijala. Formirali smo pri štabu muzički vod koji će još više pojačati kulturno-zabavni dio rada. Organizovali smo dopisništvo u svim jedinicama. Svaki naš bataljon i četa izdaju svoje zidne i džepne novine pa i bataljonske listove. U nekim bataljonima i četama izašao je već sedmi broj četnih novina i dva broja bataljonskog lista. U tome pogledu prednjači I biokovski, poslije IV, pa I i II bataljon. Intendantura brigade i previjalište su izdali zidne novine. Izlaženje listova je otežano zbog nedostatka hartije i nemogućnosti štampanja.

Organizovali smo fudbalsko takmičenje unutar brigade i odigrali smo utakmicu sa XI brigadom i kursistima. Odigrano je ukupno 13 utakmica.

U početku je malo poklanjano pažnje kulturno-prosvjetnom radu ali sada su se svi aktivizirali u tom poslu.

Sanitet:

Sanitet je organizovan po svim bataljonima i četama. Nije bilo dovoljni broj stručnih bolničarki i zato je održan kurs u previjalištu u tri maha po 14 drugarica. Sada se održava četvrti kurs. Dali smo-za prekomorsku brigadu 20 bolničarki.[10] Još u svakoj četi nema po tri bolničarke. Parenje se vrši petnaestodnevno. Nekih naročitih oboljenja nije bilo. Ljekar je održao niz stručnih referata o bolestima i čuvanju od njih po svim bataljonima, pa čak i bolničarke i referenti saniteta bataljona održavaju izvjesna predavanja. Održavaju se povremeno sastanci i sa referentima saniteta bataljona i bolničarkama. Uvedene su dežurne bolničarke u bataljonima koje vode brigu o higijeni. U početku autoritet bolničarki je bio nizak, međutim sada raste.

Rad sa drugaricama:

U našim bataljonima se gledalo sa potcenjivanjem na drugarice. Na to im je ukazano i taj odnos se popravlja... Da bi omogućili izdizanje drugarica od strane bataljonskih biroa određeni su jedan drug ili drugarica za rad sa svim drugaricama u bataljonu i njihovo uzdizanje. To nije nikakva ženska posebna organizacija već pomoć drugaricama koja je privremena, t.j. dok se one podignu i uklope u organizacije. Drugarica imamo 93 u brigadi, od čega 10 partijke, 5 kandidati a 53 skojevke.

Skoj:

Postoji brigadno rukovodstvo Skoja pred kojim je prije izvjesnog vremena bio postavljen kao glavni zadatak omasovljenje i učvršćenje Skoja. To je prilično postignuto. Sada sam postavio kao glavni zadatak i težište njihovog rada učvršćenje discipline i odgovornosti Skoja i udesetorostručeni teorijski rad. Skoj se osjeća u jedinicama. Skojevski komiteti su rukovodioci kao cjelina ali svi se pojedinci komiteta još zato ne osjećaju u bataljonu već samo u svojoj četi. Aktivni funkcionišu. Raspodjela rada je iz-

10 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 129.

vršena po sektorima u komitetima kao i aktivima. Rad po svim sektorima se sprovodi. Teorijski se prilično radi - primjer: IV bataljon za vrijeme odmora ima svaki dan teorijski sastanak. Cita se u I bataljonu Stahanov, u IV Mati, 0 Partiji u svim bataljonima itd. Na teorijske i političke sastanke se pozivaju i omladinci koji nijesu u Skoju. Na šire sastanke po pojedinim problemima isto se pozivaju omladinci koji su neobuhvaćeni. Neobuhvaćenih omladinaca ima 210 u brigadi, od kojih je većina sada došla u našu brigadu. Pomoć od strane Partije Skoju je obezbeđena i stalna. Za posljednjih mjesec dana je primljeno iz Skoja u Partiju 24 druga. Po radu Skoja najbolje stoji I biokovski, mada je nivo primanja u Skoj niži, onda I bataljon, IV i najzad II bataljon. Takmičenje se sprovodi. Skoj bi mogao da bude na mnogo višem stepenu ali rukovodilac brigadnog komiteta nije baš majstor za taj rad, a rukovodioca Skoja IV bataljona smo smjenili zbog slabog rada.

Kako se radi po svim sektorima u bataljonima tako se radi i u brigadnoj intendanturi, previjalištu, s kuririma i pionirsko-muzičkoj četi. Pionirska i muzička četa i kuriri sačinjavaju jednu part, jedinicu i ona je skoro stvorena jer se kuriri mijenjaju svaki dva mjeseca, a pionirsko-muzičku četu smo sada stvorili.

Jedinstvo sektora se stvara i nije slučajno da se vojni rukovodilac bavi i kulturnim radom ili nekim drugim sektorom.

Iz naše brigade su upućeni za više političke rukovodioce 7 drugova.

[...]

S drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

20. XII. 1943.
Stari Grad na Hvaru

Zamj. politkoma I dal. brigade
Mirko Novović v. r.

BROJ 154

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 20. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADIMA NA DRVENIK I MALI I DUGI RAT[1]

ŠTAB
IV POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
Br. Službeno
20. decembra 1943.
Položaj

Ratni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

1) 0735 dva nepr. aviona u svom uobičajenom izviđanju.

0805 dva nepr. broda vozeći u kurs E približili se južnoj obali Brača, i prosiedili Hvarskim Kanalom. Zatim se varatili u kurs W, te se približili na domet baterije Ražanj koja je otvorila vatru. U međuvremenu obavešteni su saveznici, koji su isplovili i zarobili oba broda[2] i dopratili u uvalu Vela Grčka.

2) Odredi nepromenjeno.

NB5 na popravku. NB6 u Hvaru, trebao je tokom noći isploviti za Vis ali usled rđavog vremena ostao u Hvaru. NB7 u Specijalnoj misiji po naređenju tam. Štaba. NB8 (»Kornat«) po naređenju ovog Štaba isplovio iz Sumartina oko 1000 sati sa zadatkom da napadne pomenuta dva nepr. broda. Obzirom da su brodovi promenili kurs, brod je dirigiran u Bol, gde se i sada nalazi. »Jadran« u Pučišću. NB9 (»Biokovac«) u Visu na popravku. »Sloga« u Visu na montiranju oružja.

3) 1100 baterija Ražanj otvorila vatru na pomenuta dva nepr. broda te jednog pogodila u komandni most, tom prilikom poginuo jedan Nemac. 1045 patrolni brod Šoltanske flotile »Zora« napala mitraljeskom vatrom pomenuta dva nepr. broda. Napad je trajao do 1130, kada je stigla savez, torpiljarka i preuzela oba broda.[3]

18 o.m. u večer u pratnji jedinica Primorske flotile prebačena jedna četa[4] XI brigade na kopno bez incidenta.

19 o. m. oko 0500 sati Bračka flotila vratila se sa borcima sa kopna.[5] Gubitci naših trupa neznatni, nepr. trupe pretrpele su znatne gubitke, savezнички brodovi potopili 3 do 4 nepr. broda, među kojima jednu tešku naoružanu maonu. Brod koji je tom prilikom zapaljen od savez, pomor, jedinica goreo je preko čitavog dana nošen strujom od Omiša prema obali

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 21/4, k. 2021.

2 i 3 O zarobljavanju ovih brodova vidi dok. br. 146, 186 i 376.

4 Odnosi se na napad na Drvenik - Makarsko primorje (vidi dok. br. 131, 140, 146 i 186).

5 Misli se na četu Četvrtog bataljona Prve dalmatinske brigade koja je u zajednici sa jednom četom Prvog bataljona Dvanaeste NO brigade izvršila napad na Mali i Dugi Rat. Vidi dok. br. 186, 334, 422 i knj. 10, dok. br. 39.

Brača, te je oko 1800 sati prihvaćen od jedinica Bračke flotile i dotegljen u Splitsku 1., gdje je požar ugašen. Brod je u upotrebljivom stanju jer su mašine skoro netaknute.

1530 nepr. ispalio iz Omiša na Postire nekoliko topovskih hitaca, štete, sem polupanih stakala na zgradi flotile, nema.

Savez, avioni tokom dana bombardovali su zapadnu unutarnju stranu otoka Čiova, verovatno Racetinovac, Seget, Drvenik, Split (brodogradilište) i Špinut.

20 o. m. u 0425 jedna nepoznata jedinica, verovatno neprijateljska, približila se otočiću Host i pošto nije imala znakove straža na otoku otvorila je mitraljesku vatru, našto je brod odgovorio također mitraljeskom vatrom i udaljio se.

4) Raspoređivanje brodova i materijala. U 2130 dotegljena su [...] zarobljena nepr. broda te nakon iskrcavanja poginulog njemačkog vojnika i materijala i municije sa brodova vezani su u Križnoj luci.

Sinoć upućen minerski referent[6] ovog Štaba sa 9 drugova, minama i bodljikavom žicom u Starigrad, gdje će se materijal deponirati, a referent staviti u vezu sa Operativnim štabom radi miniranja istaknutih položaja.

5) Bez sadržaja.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik štaba:
Cajnko August

BROJ 155

PROGLAS KATOLIČKIH SVEĆENIKA I UČITELJA SJEVERNE DALMACIJE OD 20. PROSINCA 1943. NARODU OVOG KRAJA KOJIM IZJAVLJUJU SVOJU PRIVRŽENOST NOP-u I POZIVAJU SVE SPOSOBNE U NOV[1]

PROGLAS KATOLIČKOG SVEĆENSTVA I UČITELJSTVA SJEVERNE DALMACIJE

Historijski momenat pred kojim se nalazimo, a svijesni uloge koju vršimo u narodu, ponukao nas je da kao Hrvati i sinovi ove zemlje stavimo sve svoje duhovne i materijalne snage i službu svoga naroda, želeći time jačati narodno-oslobodilačku borbu, koja je najpozvanija da izvrši historijski zadatak na čast svoga naroda.

Rukovođeni tom idejom i nakon pretresanja bitnih narodnih pitanja kraja u kome živimo, - mi dolje potpisani svećenici i učitelji donosimo slijedeći:

6 Drago Mežnarić

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 29/203.

Z A K L J U Č A K

1) Stojeći od početka nepokolebivo uz ideal^ svoga naroda i narodno-oslobodilačke borbe, a svjesni i vjerni povjerenoj nam misiji, - odlučili smo od sada još jače i više pojačati svim svojim snagama narodno-oslobodilačku borbu, jer se ona jedina razvila za ideale slobodne Hrvatske i ostalih naroda slavenskog juga.

2) Mi svećenici i učitelji sa oduševljenjem pozdravljamo ulazak Hrvatske u sklop federativne zajednice Jugoslavije u kojoj će Hrvatska kao samostalna u svojim historijskim granicama, uživati potpunu slobodu vjersku i narodnu.

3) Osuđujemo svaku drugu politiku, koja bi išla za učvršćenjem sadanjeg ropstva hrvatskog naroda, kao i svako nastojanje za slabljenjem ili uništavanjem narodno-oslobodilačke borbe i ostvarenja njenih ciljeva.

4) Mi kao svjedoci dosadašnjeg nečuvenog zvjerstva izvršenog kako nad hrvatskim, tako i nad srpskim narodom, osuđujemo javno bezbrojna mučenja, paljenje, pljačku i ubijanje nezaštićenog naroda, izvršeno od strane nemilosrdnog okupatora, te njegovih slugu ustaša i četnika. Također najenergičnije osuđujemo izdajnički rad izbjegličke jugoslavenske »vlade«, koja preko svog ministra Draže Mihailovića organizira četničke bande, koje skupa sa okupatorom vode borbu protiv narodnooslobodilačke vojske.

5) Osuđujemo sve one naše drugove koji rade za okupatora, ustaše i četnike i zavađaju naš narod, te time omogućuju daljnje krvarenje našeg naroda.

6) Puni bratskog osjećaja, a vjerni sinovi svoga naroda, pozivamo sve one koji su se stavili u službu okupatora, ustaša i četnika, a nisu se ogriješili o interese svoga naroda, da se vrate svojim kućama i stupe u službu narodnooslobodilačke borbe - u čijim se redovima nalaze danas najbolji sinovi našeg naroda.

7) U smislu ovog zaključka, pozivamo svo stanovništvo ovog kraja, da pristupi u narodnooslobodilačku borbu i da se okupi oko političkih predstavništava: Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske i Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, kao i novo osnovanog nacionalnog komiteta, jer oni jedini vode najispravniju politiku, kojoj će hrvatski narod, kao i svi ostali narodi slavenskog juga, postići svoju slobodu i samostalnost.

Napose se obraćamo svim onima, koji su sposobni da nose oružje, da stupe u narodno-oslobodilačku vojsku i time omoguće što skorije oslobođenje svoga naroda i domovine.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

SVEĆENICI:

Don Ivan Nihpalj v. r. dekan, Nin
Don Ante Matacin, župnik, Privlaka
Don Marijan Magaš, župnik, Petrčani
Don Frane Karamarko, župnik, Kožino
Don Niko Pedišić, župnik, Zaton

Don Ivan Vrbanac, župnik, Vrsi
Don Josip Smrkoj, župnik, Vinjerac
Don Robert Milanja, župnik Posedarje
Don Ante Jakša, župnik, Slivnica
Don Krsto Kovač, župnik Radovin
Don Ivo Pedišić, župnik Ražanac
Don Frano Kopni, župnik, Poličnik

UČITELJI:

Zaninović Ante, uč. Petrčani
Petričić Ivo, uč. Privlaka
Lambaš'a Tomo, uč. Nin
Aras Stipe, uč. Zaton
Perović Božo, uč. Vrsi
Koritnik Mladen, uč. Ražanac
Žagar Franjo, uč. Dinjiška
Pilepić Vladimir, uč. Vinjerac

Nin, dana 20. prosinca 1943. g.

BROJ 156

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SREDNJEDALMATINSKIH NOP ODREDA OD 21. PROSINCA 1943. ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE NOVJ O BORBAMA MOSORSKOG I MOSEĆKOG NOP ODREDA U REJONU CRIVAC-RADUNIĆ-VRBA-MUĆ[1]

Štab Grupe
Sr. Dalm. Odreda
Br. SI. 21. XII. 43.

Štabu XX. Divizije NOVJ Jugoslavije

P o l o ž a j

U toku jučerašnjega dana i pored svih nastojanja neprijatelj nije uspio da odbaci jedinice Mosorskog i Mosećkog Odreda na liniji Crivac-Bračević-Radunić-Vrba-Gradina (kota 580)-Donji i Gornji Muć.[2]

Naš napad jučer pred zoru na neprijatelja u Gornjem Muću nije uspio pošto se neprijatelj utvrdio u nekoliko kamenih zgrada, odakle je pružao

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, NAV-N-T-314, film 560/617.
2 i 3 Vidi dok. br. 341, 342 i 343.

žilav odpor.[3] X. Brigada nije u toku jučerašnjega dana došla do izražaja, zašto neznamo. Prema izjavi jednog seljaka u toku jučerašnjega dana imala je borbu sa neprijateljem u Gizdavcu.[4] Očekivali smo da će se u toku noći moći prebaciti i radi toga uporno smo branili položaje. U toku noći Brigada se nije prebacila nego je stigao kurir, koji je donio dopis od komandanta Vulina[5] u kome ovaj piše da mu nije jasna situacija i da mu se omogući prebacivanje preko Postinja. Obzirom na dopis kojeg je uputio Štab Mosorskog Odreda i podatke koje je dao pomoćnik komandanta mjesta Muć 19. poslije podne, koji se nalazio kao veza na Moseću Štabu X. brigade, njihovo čekanje i neaktivnost nas iznenađuje, jer tim čekanjem dovode sebe i ove jedinice u sve težu situaciju.

Jutros u 7 časova neprijatelj je prešao u napad na liniji Crivac-Muć, najjači pritisak vrši na pravcu Bračević-Radunić-Vrba, gdje je uspio da oslobodi cestu i potisne naše jedinice u pravcu Zlopolja-Milešine-Pribude.

Neprijatelj pored brdske artiljerije tuče Milešinu-Pribude sa haubicama. Glavne neprijateljske snage u jačini 6-800 skoncentrisane su na prostoriji Ramljane-Postinje-Drniš. Tu se nalazi neprijateljska artiljerija. Na pravcu Miriović Polje-Kamensko-Pribude neprijatelj nije aktivan osim mještanske milicije koja je pri prvom pokušaju odbačena.

Neprijatelj je od pravca Sinja prikupio izvjesne snage i posjeo kose iznad sela Lučana u pravcu Zelova, glavninu na tom pravcu drži kod crkve sv. Kata. Na tom pravcu jutros do 9 sati neprijatelj nije pokazao nikakvu aktivnost.

U toku noći uputit ćemo kurira ponovno X. Brigadi i u koliko nam situacija bude omogućavala držat ćemo mostobran pošto je ljudstvo od 15. o. mj. svakodnevno u borbi i jutros se vidno odrazuje premorenost.[6]

Obavješteni smo da je neprijatelj napustio blokadu poslije izvršene pljačke na cesti Primošten-Rogoznica-Marina i povukao se u Šibenik i Trogir, tako da će put do mora biti opet slobodan čim se situacija razbistri na ovom sektoru.

Prema podacima koje smo dobili za akciju čišćenja Moseća i obezbeđenja ceste Drniš-Muć neprijatelj je povukao snage iz garnizona Drniš i Sinj.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za Štab. Grupe
komandant:

4 Borbu s ustaškom patrolom kod Gizdavca je 19. prosinca vodila jedna četa Četvrtog bataljona Desete brigade. Vidi knj. 10 dok. br. 18.

5 Ivan

6 Vidi dok. br. 327, 328, 329, 330, 331 i 336.

BROJ 157

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 22. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O DEJSTVIMA JEDINICA SEKTORA U PRVOJ POLOVINI PROSINCA 1943. GODINE[1]

ŠTAB
IV POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
Pov. o. broj 77
22. XII. 43.
Položaj

Operativni izvještaj
od 1-15. XII

ŠTABU MORNARICE NOVJ

Položaj

U vezi naređenja Štaba Mornarice broj 61/43 dostavlja se operativni izvještaj za I polovinu mjeseca decembra 1943.

1. Osmog ovog mjeseca oko 20.30 sati naoružani brodovi Primorske flotile »Biokovac« i »Turist« na svom redovnom patroliranju između Sućurja i kopna zarobili su jedan neprijateljski jedrenjak na motor,[2] koji se je predao bez borbe. Na zarobljenom brodu nalazili su se: jedan hrvatski žandarmerijski potpukovnik, jedan hrvatski poručnik bojnog broda, nekoliko domobrana, ustaša i civila. Pored toga 10-14 vagona hrane. Zarobljen brod je u toku iste noći praćen do Vrbovske.

2. Devetog o. m. u 2100 sati tri neprijateljska broda mitraljezima napali bateriju »Kok«, baterija ih je odbila topovskom vatrom bez pogodaka.

3. Desetog o. m. 0100 sati naoružani brod NB6, dijelovi Hvarske flotile uz pomoć Primorske flotile zarobili između Sućurja i kopna neprijatlejski jedrenjak na motor »Sv. Nikola.«[3] Borba je trajala 1 i pol čas, i bila je vrlo živa. Neprijateljski brod je uslijed vatre naših brodova bio prisiljen da se nasuče. Neprijatelj je počeo da skače sa broda da bi se spasili, ali u toj namjeri su najviše i stradali jer topovska i mitraljeska vatra sa naših brodova tukla ih je iz velike blizine u brisanom prostoru. U moru i na samoj obali bilo je više mrtvih i ranjenih. Sa kopna je otvorena vatra na naše brodove, ali bez većeg učinka. Nakon borbe brod »Sv. Nikola« bio je dotegljen od NB6 u Sućuraj. Na brodu je nađen kapetan broda, jedan njemački vojnik, obojica mrtvi, 6 neozlijeđenih putnika, 1 laki bacač, 1 teški mitraljez sa nešto municije, raznih živežnih namirnica, poštanski paketi i razne pošte.

4. Jedanaestog o. m. u 0015 i 0720 sati neprijatelj iz sela Trna ispalio je nekoliko topovskih metaka na bateriju Sućuraj, bez štete i žrtava.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 19/3, k. 2033.

2 Riječ je o motornom brodu »Jadro«. Vidi dok. br. 119, 186 i 422.

3 O zarobljavanju ovog broda vidi dok. br. 119, 186 i 422.

5. Dvanaestog o. m. u 0410 sati neprijatelj iz Živogošća ispalio je nekoliko topovskih metaka na bateriju Sućuraj, a u 2115 ispalio iz Baške Vode 10 topovskih metaka na Povlju. Sve bez štete i žrtava.

6. Dvanaestog o. m. oko 2000 sati NB8 (»Kornat«) za vrijeme patroliranja pored neprijateljske obale kod uvale Drvenik (Zaostrog) gađan je sa kopna sa tri hitca minobacača. Drugi hitac je pogodio pramac broda i tom prilikom poginuo je mornar drug Vlahov Dušan iz Šepurina, NB8 odgovorio je odmah vatrom te sa kopna obustavljeno je gađanje.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:	Op. oficir:	Komandant:
Radeiić[4] v. r.	*Davor Orebić* v. r.	*Srzić*[5] v. r.

(M. P.)

BROJ 158

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 22. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O POLITIČKOJ SITUACIJI U OKRUGU[1]

OKRUŽNI KOMITET K.P.H.
ŠIBENIK

DRUGARSKOM ŠTABU VIII KORPUSA NOV I POJ

Dragi drugovi,

Vojno-politička situacija u našem okrugu traži prisustvo vojnih jedinica koje bi na ovom teritoriju vršile akcije i izvršile mobilizaciju.

U kistanjskom kotaru nakon povlačenja III Brigade iz XIX Divizije koja sada operiše u Lici, situacija se izmijenila. Četnici iz Ervenika, Đevrsaka, Kistanja i Skradina vrše teror nad narodom i onemogućavaju kretanje. Održavaju zborove i mobilišu. Tako su u skradinskoj i đevrsačkoj općini tog kotara mobilisali do sada 140 ljudi. Oni su smješteni oko nekoliko sela u skradinskoj općini, naoružani su puškama i sa par mitraljeza i stalno pljačkaju narod.

U vrijeme naleta Njemaca i četnika na Bukovicu[2] vršena je mobilizacija i oko 700 novomobilisanih je Brigada povukla sobom. Oni su bili bez

4 Branko
5 Nikola

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/7, k. 5/6A.
2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

oružja i kako su imali dosta poteškoća pri prelazu, mnogi su dezertirali. Jedan dio je otišao u žicu i njima se vrši konfiskacija.

Sjev. Dalm. Odred koji je u Bukovici nakon toga izvršio jednu vrlo uspješnu akciju i razbio đevrsačke četnike,[3] otišao je u pravcu Karina. Tako će u Bukovici opet biti otežan rad. Otočki Odred je ušao u sastav Sjev. Dalm. Odreda i nalazi se oko Vrane i na vodičkom kotaru. U tom kotaru zbog djelomično izvršene mobilizacije koju je ofenziva prekinula, je prilično nezadovoljstvo od naroda koji traži da se svi dignu koji su sposobni za vojsku.

U jednom dijelu šibenskog kotara ustaše koji su došli na mjesto četnika vrše pritisak nad narodom. U selima koja graniče sa drniškim krajem su vršili mobilizaciju, digli su preko 100 ljudi do sada. Mobilizacijom prijete i dalje. S druge strane usuđuju se da sa vrlo malim grupicama napadaju stanovništvo i pljačkaju.

U kotaru Šibenik bi se uz pomoć naših jednica moglo uz pozive mobilisati oko 500 ljudi, u ona druga 2 kotara isto toliko. Stoga bi bilo potrebno, ako dozvoljava vojna situacija gore, da se spusti jedna brigada koja bi jedan cijeli i bar 1 četu drugog bataljona prebacila ovamo dok se mobilizacija izvrši. Na našem sektoru se nalazi oko 500 pušaka koje su bile upućene XIX. Diviziji. Novomobilisani bi mogli ući u sastav Šibensko-Trogirskog odreda kojemu je potrebno još ljudstva ili u sastav brigade.

Zbog bombardovanja Šibenika koji je sav. porušen,[4] narod je izašao u okolna sela. Iako je glad velika kao i u cijelom okrugu, moral naroda je na visini. Pošto neprijateljske vlasti prijete represalijama činovništvu i vlasnicima radnji, oni su svi spremni da idu u partizane. Kad bi ovdje bila jedna jedinica, rfiogli bismo mobilisati sve ono što je sposobno za vojsku.

Pošto je organizaciono stanje u našem okrugu vrlo slabo, a sada smo dali nekoliko dobrih drugova u Šjev. Dalm. Odred, nećemo moći dati kadrova osim nekoliko dobrih, ali neizgrađenih skojevaca. Međutim, sada će i iz našeg okruga početi drugovi odlaziti na kurs, pa ćemo moći dati vojsci spremne i dobre drugove.

Rovarenje ustaša na šibenskom kotaru, pritisak na narod i mobilizacija koju vrše, traže od nas da budemo brzi i da ih onemogućimo. Međutim, mi ćemo to moći izvršiti jedino onda ako se spusti jedna brigada koja bi ovdje prebacila neke snage. Šibensko-trogirski odred koji ima svoj zadatak poglavito na trogirskom terenu i koji će ovdje u najboljem slučaju prebaciti jednu četu, ne može to da izvrši.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

22/XII-1943.

Uz drugarski pozdrav

za
O.K. K.P.H. Šibenik
Marija[5] v. r.

3 Vidi dok. br. 171.
4 O bombardiranju Šibenika vidi dok. br. 421.
5 Marija Novak

P.S.

Drug Dopuđa[6] koji je postavljen za komesara Štaba Grupe odreda u Sjev. Dalmaciji je poginuo. Zbog toga su Otočki i Sjev. Dalm. odred spojeni.

Obećanu radio-stanicu koja bi bila neophodno potrebna radi brzog javljanja o kretanjima neprijatelja još nismo dobili.

BROJ 159

NAREĐENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 23. PROSINCA 1943. ŠTABU DEVETE DIVIZIJE DA S PODREĐENIM JEDINICAMA ZATVORI PRAVCE LIVNO-BOS. GRAHOVO, LIVNO-GLAMOČ I AKTIVNO DEJSTVUJE NA TIM PRAVCIMA[1]

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 155; Dne 23. XII. 1943.

ŠTABU IX DIVZIJE NOV JUOSLAVIJE

Njemački prodor u pravcu Glamoča[2] pokazao je izvjestan nedostatak dejstva jedne jače i čvršće jedinice zapadno od komunikacije Priluka-Glamoč, koja bi mogla ranije osmotriti neprijateljski pokret iz Livna, pripremiti se za borbu i pratiti njegov pokret duž ceste ka Glamoču. S druge strane, uslovi za blagovremeni izlaz na položaj iz Glamočkog Polja na Koricnu ili Krug Pl. su vrlo nepovoljni.

U slučaju da neprijatelj pokuša prodor pravcem Livno-[Bos.] Grahovo naše snage uopšte ne mogu izraziti svoje dejstvo i uticati na neprijateljski pokret u tom pravcu.

Smještaj i ishrana bojnih snaga na Glamočkom Polju su također otežani i natjeruju nas na iscrpljavanje terena, koji moramo čuvati za krajnju rezervu.

U vezi gornjega, odmah po prijemu ovog naređenja, izvršite sljedeći raspored:

VI brigadu uputite na prostoriju s. Ljubunčić-Dolac-Ravan Dolac (1126). Pretstražu, jedan bataljon, da postavi na liniji k. 1406-1145 (Grbica). Glavninu brigade na Dolac i Ravan Dolac. Glavnina i pretstraže da se povežu telefonom ili ako ovog nema, onda da se ugovore signalni znaci za noć i dan.

Zadatak brigade:[3] 1) Aktivno dejstvo na neprijatelja koji krene pravcem Priluka-Glamoč i da ga aktivnim dejstvom odbaci ili prati u njegovom

6 Savo Dopuđa. Vidi dok. br. 108 i 117.

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16/2, k. 516.

2 O upadu neprijatelja u Glamoč vidi dok. br. 123, napomenu 7 i dok. br. 160, 186 i 187.

3 O izvršenju postavljenog zadatka vidi dok. br. 186 i 187.

pokretu prema Glamoču; 2) zatvara pravac Livno-Grahovo u kom cilju će temeljito poruštii i zabarikadirati cestu Priluka-Čelebić. Uspostaviti i održavati redovnu vezu sa V brigadom[4] i XX divizijom.[5]

IX divizija postaviće III brigadu na Koricnu, a IV u s. Dragnić sa bataljonom na Marića košarama.

Zadatak:[6] 1) zatvaranje pravca Livno-Priluka-Glamoč; 2) Aktivno dejstvo na neprijatelja koji pokuša prodor ka Grahovu. U tom cilju obezbijediti signalnu vezu, danju i noću, IIJ brigade sa VI i III sa IV brigadom; 3) Temeljito rušiti cestu Priluka-Glamoč, pod ličnom kontrolom i odgovornošću Štaba III Brigade.

Livanjski odred postavite na prostoru Marića košare-Stipića košare sa zadatkom osmatranja i obezbeđenja toga prostora, aktivno dejstvo na komunikaciju Livno-Borova Glava. Da održava redovnu vezu sa brigadom I korpusa na Stipića košarama, i IV brigadom. Jednu četu da ostavi na bazi u Cincaru.

Glamočki odred zadržite i dalje pod svojom komandom i upotrebite ga kao i dosad na Korićni na prdstraži sa III brigadom.

Ishrana VI brigade na terenu, u kom cilju se povezati sa Kotarskim N. 0. O. u Sajkoviću. Na konferenciji seljaci iz Celebića i okolnih sela izjavili su da oni hoće da hrane našu vojsku, samo da se naša vojska obrati na općinski N. 0. O. Čelebić...

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komandant

BROJ 160

DOPIS ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 13. PROSINCA 1943. ŠTABU DEVETNAESTE DIVIZIJE - POLITKOMESARU O SITUACIJI U RAJONU GLAMOČ, LIVNO, KORIĆNA I O NAREDNIM ZADACIMA[1]

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 156; Dne 23. XII. 1943.

ŠTABU XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
politkomesaru drugu Babić Petru

Neprijatelj je napustio Glamoč i vratio se u Livno 21. XII. u 20 časova. U probijanju ka Glamoču IX divizija vodila je sedam časova borbu[2] sa nji-

4 Riječ je o Petoj NO brigadi Devetnaeste divizije, koja je zatvarala pravac Knin-Bos. Grahovo. Vidi dok. br. 187.

5 Dvadeseta divizija vrši u to vrijeme čišćenje Vrlike i okoline (vidi dok. br. 176).

6 O izršenju ovog zadatka vidi dok. br. 186, 190 i knj. 10, dok. br. 295.

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18/2, k. 516.

2 Riječ je o njemačkoj operaciji »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

me u kojoj su Nijemci pretrpjeli osjetne gubitke: 12 mrtvih i 20 ranjenih, oštećena su mu 2 kamiona i 1 tenk.

Naše snage drže stare položaje na Korićni, sjeverno od Livna.

Obzirom na koncentraciju neprijatelja u Kninu,[3] prikupite V brigadu i cio Grahovski odred na pravcu Knin-[Bos.] Grahovo. Nemojte ništa upućivati u s. Čelebić, pošto smo mi uputili VI brigadu u s. Ljubunčić, koja je dobila zadatak da zatvori pravac Livno-Čelebić-Sajković-Grahovo.

Smatramo da ne treba ni najmanji dio snaga upućivati ka Kijevu i odvajati tako daleko jedinice koje ne bi mogle učestvovati u rješavanju glavnog zadatka, naročito kad je neprijatelj koncentrisao jake snage u Kninu.

Potpuno prekopajte cestu Strmica-Grahovo, tako da se ne poznaje gdje je bila, jer je to za nas najbolje sredstvo odbrane od njihove motorizacije u nedostatku artiljerije.

Vaš izvještaj od 21. ov. mj. smo primili. Akcija na Strmicu[4] kao što vidimo iz rezultata potpuno uspjela.

Šifru i pozivne znake za radio stanicu šaljemo u prilogu.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komandant

BROJ 161

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. DALMATINSKE BRIGADE 9. DIVIZIJE OD 23. PROSINCA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE[1]

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU K. P. JUGOSLAVIJE
POLITKOMESARU IX DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi!

Dostavljam vam izvještaj stanja i rada partijske organizacije u III Dalmatinskoj NOU brigadi IX Divizije N. O. V. Jugoslavije.

Već više od dva mjeseca kako nije radio Divizijski komitet, uslijed toga što je politkomesar[2] Divizije bolestan, I Dalm. NOU brigada na otocima,[3] te Oblasni komitet za Dalmaciju također je na otocima, pak uslijed toga ranijeg izvještaja nijesam slao, već sad vam ovaj šaljem da bi dobili sliku stanja i rada partijske organizacije u Brigadi.

3 Odnosi se na koncentraciju snaga 114. lovačke divizije koja se pripremala za marš preko Like i Hrvatskog primorja za Italiju. Vidi dok. br. 374.

4 Vidi dok. br. 128, 187, 323, 327 i 332.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ - Beograd, reg. br. 546l/V, 2-43 (43).

2 Edo Santini

3 Ona je tada bila u sastavu Dvadesetšeste divizije. Vidi dok. br. 186.

Ova Brigada je formirana prije tri i po mjeseca, za to vrijeme sam vam poslao samo jedan izvještaj.

U Brigadi se nalaze četiri bataljona, ljudstvo je jednim dijelom došlo u vrijeme kapitulacije Italije, dok je veći dio došao prije 7-8 mjeseci.

Partijska organizacija brojčano je dosta jaka, ali ipak se ne može reći da se osjeća kao rukovodilac svakodnevnih pitanja. Drugovi su mladi partijci, većinom su postali u vojsci članovi K. P., glavni uslov primanja u Partiju bila borbenost. Part, organizacija u Brigadi je na niskom stepenu teoretske izgradnje iako se za teoretski rad postavlja obavezni plan. Veći dio drugova Partijaca su radnici i seljaci, koji dosta teško shvaćaju, te je za to potrebno duže vremena. Kod nas u brigadi također nema takvih drugova koji bi mogli opširnije raditi i pomagati za teoretsko izdizanje, te uslijed tog, rad se dosta sporo odvija.

U svim bataljonima biroi su već više puta popunjavani, pošto su u borbama većinom stradavali rukovodeći drugovi, tako da su biroi dosta mladi i neiskusni u radu. Part, organizacija zadnje vrijeme je počela prilično da radi, te seje osjećala rukovodiocem, dok su bili povoljni uslovi života, dok kada se je došlo u težu situaciju, onda part, organizacija u pojedinim bataljonima ne dolazi do izražaja, ne rukovodi životom bataljona, kao što je bio slučaj u našem II i III Bataljonu.

U Brigadi se nalazi 110 članova K. P., 45 kandidata i 180 skojevaca, kroz razdoblje od dva mjeseca smo primili u Partiju 25 novih članova, dok je iz Partije ispalo oko 20 članova i to 8 mrtvih, 10—15 ranjenih i 1 je isključen.

Za opći part, rad postavljen je plan rada za pojedine bataljone, koji se sprovodi u život, ali se jedan dio od toga površno proradi, zato što drugovi ne znaju da rade, te je potrebna jača pomoć.

Sastanci biroa su redovni i česti, na kojima se uočavaju sva bitna pitanja i donosi zaključak. Borbenost kod Partijaca je dosta dobra, dok su zadnje vrijeme partijci nešto popustili, tj. pali su pod uticaj teže situacije, po tom smo poduzeli mjere jačeg rada da bi ovakvo stanje popravili, kod pojedinih drugova se zapaža izvjesna zamorenost, što dolazi uslijed tog da nijesu dovoljno ušli u tok razvoja događaja i što usko gledaju na perspektive naše borbe.

Da bi zaista podigli osjećaj odgovornosti i da se part. org. osjeti rukovodiocem, poduzet ćemo mjere jačeg rada da bi ovakovo stanje popravili, uz pomoć koju će nam pružiti Politodjel Divizije, te vjerujemo da sa upornijim radom ćemo ispraviti sadašnje stanje.

Kroz protekli mjesec smo održali savjetovanje svih partijaca u Brigadi, te savjetovanje sa bataljonskim biroima, što je pomoglo u mnogom, prvenstveno što je ukazano drugovima na pravilan rad i data sva uputstva za što bolji i pravilniji rad.

Rad sa kandidatima se nije odvijao najbolje, pošto su pojedini partijci olako shvatili rad sa kandidatima, te se nisu dovoljno angažovali, tako da je partijnost kod većeg dijela kandidata na niskom stepenu.

Skojevska organizacija u Brigadi se osjeća i živi kao organizacija.

Duže vremena SKOJ nije imao čvrstog rukovodsva, te zadnje smo vrijeme formirali Brigadni komitet, koji je počeo življe raditi. Pomoć part, org. SKOJ-u odvija se na taj način, što svakom sastanku Brigadnog komiteta nastojim prisustvovati ja, a tako isto u bataljonima prisustvuju zamj. politkomesara sastancima bat. rukovodstva SKOJ-a. Najveću pomoć u radu

SKOJ-a je pružio drug iz Politodjela Divizije, za učvršćenje i pravilan rad organizacije. SKOJ radi po planu koji donosi Brigadni komitet. Skojevci se osjećaju većim dijelom mladi komunisti i u borbi se vidno ističu. Pojedini se skojevci vidno razvijaju, tako da smo kroz ovo vrijeme primili u Partiju 12 skojevaca.

Politički rad u Brigadi je prilično počeo da se odvija. Politkomesar Brigade, koji je sada išao za politkomesara Divizije,[4] postavio je plan rada i dao dosta pomoći za politički rad na taj način, što je održavao sastanke sa politkomesarima bataljona, te političkim rukovodiocima iz pojedinih bataljona.

Pored svega toga politički rad nije na visini na kojoj bi mogao biti, uslijed toga što se politkomesari III, IV i V Bataljona osjećaju više komandanti, dok se politkomesar II Bataljona osjeća i gubi više u intendantskim poslovima.

U Brigadu je došao dobar broj drugova sa perspektivom na brz svršetak rata, te situacija u kojoj se sada nalazimo i uslovi pod kojima živimo zahtijevaju mnogo političkog rada.

Zadnje vrijeme naša je Brigada u glavnom držala položaje,[5] te je politički rad veoma bio otežan, pošto se nijesu mogle održati bat. konferencije, pa niti četne, jedino po vodovima, te se nije tako politički poradilo koliko je bilo potrebno, da bi borci bili upoznati sa pravom političkom linijom i stanjem u kojem se sada nalazimo. Zadnje vrijeme u borbama koje je vodila naša Brigada jedan nam je dio političkog rukovodstva ispao iz stroja.

Politička svijest boraca nije na visini, ali se jedan dobar broj osjeća komunistima. Dosadanji moral boraca je bio dosta dobar, dok zadnje akcije koje smo vodili, te ofanziva koju je neprijatelj poduzeo (iako nas nije direktno ugrozio) - kod boraca je zavladalo mišljenje na petu ofanzivu, te je moral malo opao. S druge strane borci čuju za život na slobodnim otocima, o kojem pričaju oni koji dolaze sa otoka, tako da se pojavljuje želja za Dalmacijom. Dešava se loših prestupaka (drskosti) od pretpostavljenih prema borcima, po čemu se je poduzelo mjere, da se to više ne bi dešavalo.

Dezerterstva je bilo u V Bataljonu, uslijed toga što su neki iz tog bat. dezertirali na svoj teren (oko Sinja), gdje ih je Odred primio, te kad su za to saznali ostali borci, onda je ta pojava bila češća. Po tom smo pitanju preduzeli mjere politički kao i vojnički, da bi ovakovu pojavu spriječili. Desio se je jedan slučaj samoubijstva, kad smo držali položaje iznad Imotskog, do čega je došlo uslijed loše političke svijesti i naporne službe.

Postavili smo zadatak da pojačamo politički rad na taj način, da najprije ukažemo politkomesarima bat. i damo potrebna upustva, a one za koje se dokaže da se dovoljno ne zalažu da ih smijenimo.

Jedan dio kadra je u borbama ispao, tako da sad nemamo četiri politkoma četa, dva zamj. politkoma četa, te devet polit, delegata. Štabovi bataljona su nam potpuni, prazna mjesta ćemo popuniti, ali drugovi koji će doći u obzir su mladi i neiskusni.

Vojnički rad se odvijao postepeno, a pokazuje se da dosadanji rad nije dovoljan, pošto borci oskudijevaju sa osnovnim voj. znanjem. Kod štabova bataljona se je zapazilo izvjesnih nedostataka. Neki su stvorili familijar-

4 Politički komesar Treće NOU brigade Andro Kovačević postavljen je za vršioca dužnosti političkog komesara Devete divizije. Vidi dok. br. 151.

5 Brigada je u to vrijeme dejstvovala na području Livna. Vidi dok. br. 186, 190 i 191.

nost, dok su se neki odnosili prema borcima sa visoka, na ovakove su nedostatke borci postavljali primjedbe. Odnosi štabova bat. i Štaba Brigade su dosta dobri, izuzev ponekad aljkavosti sa strane bataljona.

Borbenost kod boraca je dosta dobra i voljni su da se bore. Jedino se pokazuje da su nedovoljno iskusni u borbama na utvrđenja kroz same borbe. Jedan ogroman dio boraca je ispao iz stroja, tako da sad Brigada ne broji nego 700 ljudi ukupno sa svim, te se je postavilo kao problem popuna Brigade ljudstvom, kako bi Brigada mogla izvršavati zadatke koji se pred nju postave, a ujedno bi se podigla borbena sposobnost kod ostalih boraca.

I Bataljon ove Brigade otišao je sa I Dalmatinskom NOU brigadom, koja se sada nalazi na otocima. Taj bataljon je bio najbolji u Brigadi, na mjesto kojeg je ostao V Bataljon I D.[almatinske] NOU brigade, koji je politički i vojnički slabiji od bataljona koji je sa I D.[almatinskom] NOU brigadom. Sam rad se ne odvija tako, kako bi to moglo biti daje Brigada kompletna.

Ova Brigada imade formirano previjalište, koje prilično funkcioniše. Održano je par sanitetskih tečajeva, gdje se je osposobio izvjestan dio kadra, koji vrši dužnosti po bataljonima. Zdravstveno stanje u Brigadi je dosta dobro, zaraznih bolesti bilo je 3-4 slučaja trbušnog tifusa, te je svraba bilo u većem zamahu, kojeg je nestalo. Zadnje vrijeme se je pojavilo dosta prehlade, uslijed toga što su borci loše obučeni i obuveni, te kiše i zima, što će u daljnjem biti sve češće, a i sada su ozbiljni problem koji moramo rješavati.

Ishrana Brigade se vršila djelomično iz Komande mjesta i konfiskacija od narodnih neprijatelja u saglasnosti sa N. O. O. i Komandom mjesta. Sama ishrana je bila jedno vrijeme dobra, dok zadnje vrijeme nije najbolja. Odjeća i obuća je veoma loša, te uslijed napornosti ljudi može dovesti u nezgodan položaj.

Kulturno-prosvjetni rad se odvija tako, da u bataljonima imamo kulturno-prosvjetne odbore, koji su izdavali neki po jedan, neki po više brojeva džepnih novina. Održano je nekoliko priredaba u selima, gdje su davani skečevi uz pjesmu. Postoje pjevački zborovi. U Brigadi se je nalazilo oko 100 drugova nepismenih, od tog su mnogi naučili pisati, a oni koji još nisu na putu su da se nauče, u tom je SKOJ najviše doprineo. Održavano je nekoliko kulturno-prosvjetnih predavanja, što nailazi na interes kod boraca.

Odnos prema narodu je bio dosta pravilan iako se zadnje vrijeme u glavnom nalazimo na teritoriju koji je prema nama neprijateljski raspoložen.

Obavještajna služba postoji i organizovana je, ali ne daje rezultate kojima bi se moglo zadovoljiti. Po ovom ćemo preduzeti mjere, tj. postaviti ljude koji će moći više raditi, da bi postigli sve ono što se traži od obavještajne službe.

Sa ovim bih završio ovaj izvještaj, te bih zamolio drugove da me upozore na nedostatke koje sam napravio u ovome izvještaju, kako bi idućih puta mogao što bolje da ga ispunim.

Drugarski vas pozdravljam sa borbenim pozdravom

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

23. XII. 1943.

Zamjenik politkomesara
III. Dalmatinske NOU brigade
V.[6] *Bubić* v. r.

BROJ 162

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA ZADAR OD 23. PROSINCA 1943. OBLASNOM NO ZA DALMACIJU O OSNIVANJU OVOG ODBORA[1]

OKRUŽNI NARODNO-OSLOBODILAČKI
ODBOR za okrug Zadar
br. 2. službeno 23/XII. 1943. g.

Drugarskom

Oblasnom Narodno-oslobodilačkom Odboru za Dalmaciju

Dragi drugovi!

Na inicijativu drugova članova ZAVNOH-a i članova Ob. N. O. O. za Dalmaciju druga Steve Zečevića i druga Martina,[2] 19. XII. 1943. g. formiran je Okružni N. O. O. Zadar. U Okružni N. O. O. Zadar su ušli predstavnici Srba i Hrvata (dvojica Srba i šest Hrvata) kao i predstavnik omladine i predstavnica žena.

Predsjednik: Jadrešin Božidar iz Biograda n/m, kotar Biograd, radnik, Hrvat.

Sekretar: Lukin Šime iz Malog Iža, kotar Preko, seljak, Hrvat.

Blagajnik: Milkovič Roko iz Turna, kotar Biograd, seljak, Hrvat, član HS i sekretar Kotarskog Odbora za kotar Biograd.

Za agitaciju i propagandu: Gregov Valentin iz Preka, kotar Preko, ing. agronomije, Hrvat.

Odbornici: Sekulić Lazo iz Bilišana, kotar Benkovac, Srbin,
Zečević Luka iz Jagodnje, kotar Benkovac, seljak, Srbin,
Marijan Meri iz Iža Velog, kotar Preko, seljakinja, Hrvatica,
Ćudina Ante iz Pakoštana, kotar Biograd, seljak, Hrvat.

Obećajemo da će okružni N. O. O. pod vašim rukovodstvom i rukovodstvom ZAVNOH-a, AVNOJ-a i naše privremene vlade »Nacionalnog Komi-

6 Vlado

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta, za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 33/148.

2 Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

teta« raditi svim silama na proširenju i produbljavanju narodnog ustanka i mobilizacije svih narodnih snaga u N. 0. Borbu.

Kroz najkraće vrijeme poslati ćemo vam izvještaj po svim pitanjima.

Očekujemo drugarsku pomoć od Oblasnog N. O. O. za Dalmaciju.

Drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Okružni N. O. O. Zadar

23. XII 1943. g.

BROJ 163

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA ODBACI NIJEMCE S KORČULE I UPORNO BRANI SVE OTOKE[1]

279 V. Š.
24/XII [1943 u] 12.00

[Štabu Mornarice NOVJ]

Sve pešadijske snage stavljaju se pod komandu Manole.[2] Ostrva se moraju braniti. Nemce odbaciti sa Korčule i preduzeti u ovom cilju mere.[3] Zatražiti od Saveznika pomoć u avijaciji i mornarici.

1 Original prijemne depeše (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 49/1-8, k. 2021 i reg. br. 2-2, k. 2072.

2 Srećko Manola

3 Nijemci su od 22. do 26. prosinca 1943. godine poduzeli operaciju »Herbstgewitter II« radi zaposjedanja otoka Korčule. Vidi dok. br. 172, 174, 180, 183, 185, 192, 307, 310, 316, 337, 348, 350, 351, 353, 356, 357, 359, 363, 364, 370, 376, i knj. 10, dok. br. 14.

BROJ 164

NAREĐENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 24. PROSINCA 1943. ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE ZA OFENZIVNA DEJSTVA U DOLINI r. CETINE, I OBAVJEŠTENJE O SITUACIJI I ZADACIMA OSTALIH JEDINICA KORPUSA[1]

ŠTAB
VIII KORPUSA N. O. V. JUG.
Op. br. 157
24. decembra 1943. godine

ŠTABU XX DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Nemci koji su 21. XII. sa 12 tenkova i 64 kamiona prodrli u Glamoč[2] povratili su se istoga dana oko 18 časova u Livno. U borbama na Korićni ubijeno je 20 i ranjeno 20 Nemaca. Oštećena su dva kamiona i jedan tenk.

Na sektoru I Korpusa Nemci nisu mogli dalje prodreti od Šujice.[3]

Na svim ostalim sektorima u zemlji nemačka ofanziva nije imala skoro nikakvih ozbiljnih rezultata, dok im naše jedinice nanose teške gubitke i prelaze u ofanzivu.

IX Divizija bez I Brigade nalazi se na Korićni,[4] sev. od Livna.

XIX Divizija se nalazi na sektoru [Bos.] Grahova, sa VI Brigadom u selu Ljubunčić.[5]

S obziron na izmenjeni raspored naših snaga i položaj neprijatelja, a zbog naročite važnosti vašeg zadatka u dolini reke Cetine, nije potrebno da spuštate vaše snage u Livanjsko Polje i razvlačite snage divizije.

Sa vašom divizijom oslanjajući se na Dinaru, izrazite što jače ofanzivno dejstvo[6] u dolini reke Cetine, s ciljem da ovu potpuno očistite od četničkih bandi i omogućite slobodan prolaz na obalu. Ne smete izgubiti iz vida da neprijatelj u ofanzivi na Svilaju i Moseć nije upotrebio više od 1500 vojnika, dok mi raspolažemo tamo sa oko 4-5000 vojnika.[7] S ovakvom brojnom nadmoćnošću ne možemo i ne smemo dozvoliti neprijatelju da nam oduzme inicijativu iz ruku, a sve jedinice nabaci na golu i gladnu Dinaru.

Deo svojih snaga postavite na komunikaciju: Sinj-Vaganj-Livno, sa zadatkom smetanja neprijateljskog saobraćaja i prepada na neprijateljske obezbeđujuće delove duž ceste.

Od pravilne upotrebe i celishodnog dejstva snaga vaše divizije zavisi samo otvaranje puta do obale, koji je od neocenjive važnosti za život i rad našeg korpusa. Svojom aktivnošću omogućit ćete, da dođe do punog izra-

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 19-1/2, k. 516.

2 Riječ je o njemačkoj operaciji »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2, dok. br. 123, napomenu 7 i dok. br. 160, 186 i 187.

3 Vidi dok. br. 374.

4 Vidi dok. *br.* 186 i 190.

5 Vidi dok. br. 187.

6 O ofenzivnim dejstvima Dvadesete divizije u dolini Cetine vidi dok. br. 165, 176, 186, 187, 360, 361, 372, 374 i 422.

7 Misli se na snage divizije i Grupe srednjedalmatinskih NOP odreda.

žaja dejstvo naših brigada na obali i ostvarenje širih akcija koje imamo u planu.

Prema izveštaju XIX Divizije neprijatelj je prikupio jače snage u Kninu,[8] zbog toga nismo mogli odobriti da V Brigada pošalje deo snaga radi sadejstva s vama u Cetinsku dolinu, iako uviđamo da bi dejstvo i sa te strane znatno olakšalo i upotpunilo vašu akciju.

Ne slažemo se s vašim mišljenjem da se na obalu ne mogu ni kuriri probiti. Ne sme svaka, pa čak i kurirska, veza s obalom biti prekinuta, ako je neprijatelj seo na stazu preko Zelova i Muča. Vi ste se s tom činjenicom pomirili i ne pokušavate da uhvatite vezu sa jedinicama na obali. Čim naše komande mesta ostaju na svojim terenima znači da se do njih može i doći. Uostalom i to ne mora biti merilo, iz iskustva znamo da neprijatelj ne može posesti sve staze, da se dobri kuriri, pa čak i jedinice ne mogu probiti. Takav slučaj nije bio ni u V ofanzivi gde je neprijatelj napravio najjači obruč oko nas, a kamoli u ovom slučaju, što se ni ne može nazvati ofanzivom.

Nastojte da uhvatite vezu sa našim jedinicama na obali i naredite im da odmah otpočnu dejstvom u pravcu Cetinske doline, pa ne samo da uhvatite vezu, nego u ovoj akciji treba da pronađete drugi put kojim će moći da se prebace naši ranjenici i izvuče materijal.

Nastojte da pojačate rad obaveštajne službe i stavite im u zadatak što pre i što tačnije da nam dostave podatke o neprijateljskim snagama u Sinju, Klisu, Splitu, Šibeniku i Kninu.

IX Divizija nas je izvestila da seje 22. XII. čula borba na Vagnju, a naši obaveštajci govore da ste zauzeli Vaganj.[9] Izvestite nas šta je ustvari bilo.

Uspostavite redovnu vezu sa nama, i obaveštavajte nas što češće šaljući kurire.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komandant

8 Vidi dok. br. 160.
9 Vidi dok. br. 186, 190 i 374.

BROJ 165

ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 24. PROSINCA 1943. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA VRLIKU I OKOLNA UPORIŠTA[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE N. O. V. J.
24/12-43

ŠTABU VIII BRIGADE

P o l o ž a j

Dana 22 ovog mjeseca jedinice VIII brigade i odredske snage vršile su napad na neprijateljska uporišta u Vrličkoj krajini.[2] Cilj ove akcije bio je da se stvori baza i uporište za naše jedinice na ovom sektoru, i da se vrši pritisak na neprijatelja kako bi se vezale njegove jače snage i time olakšalo našim glavnim snagama koje sada vode uporne borbe za odbranu slobodne teritorije, na koju je neprijatelj poduzeo ofanzivu[3] sa ozbiljnim snagama. Ovaj napad sa gornjim jedinicama nije uspio iz više razloga.

Da ne bi omogućili i dozvolili neprijatelju da iskoristi neuspjeh u čišćenju ovog terena, riješili smo da sa snagama koje se nalaze na ovom prostoru izvršimo ponovni napad na neprijatelja na ovom sektoru sa krajnjim ciljem potpunog čišćenja Vrličke krajine.[4]

Na terenu Vrličke krajine i gornjeg toka Cetinske doline nalaze se neprijateljska uporišta u selima, gdje drže položaje i stoje kao predstraža njemačkim garnizonima u Drnišu i Kninu. Ove neprijateljske snage sastavljene su od četnika i ustaške milicije. Detaljni podaci o neprijateljskim snagama i položajima i naoružanju dostavljeni su ranije svim jedinicama.

Jedinicama dolje naznačenim izdaje se sljedeća:

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Split 1:100.000)

X Brigada: sa cjelokupnim snagama izvršiće pokret sa prostorije Zelovo-Milešina pravcem Pribude-Kamensko-Klačina-Sovro-Razvale Maovičke. Odatle sa 2 bataljona izvršiti iznenadni i energičan napad na Maovice i po likvidaciji Maovica produžiti direktno na Vrliku. Pri daljnjem prodiranju ka Vrlici voditi računa o obezbjeđenju iz pravca Kijeva i Kozjaka. Radi ovoga postaviti obezbjeđenja na Pleča (k. 650). Sa druga 2 bataljona sa Maovičkih Razvala izvršiti napad sa jednim bataljonom na Mačju Gredu i dalje na Koljani-Vukovića most, a sa drugim bataljonom izaći na

1 Original ("tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/1, k. 1029.

2 Vidi dok. br. 152.

3 Odnosi se na njemačku operaciju »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

4, 5, 6 i 7 Vidi dok. br. 164, 176, 186, 360, 365, 372, 374, 375, 422 i knj. 10, dok. br. 24 i 40.

Golo Brdo i odatle napasti Podosoj. Voditi računa da se na Golom Brdu i Mačjoj Gredi ostave jača obezbjeđenja koja će ostati tamo sve do dolaska bataljona IX brigade koji po likvidaciji Otišića treba da izbiju na Golo Brdo i Mačju Gredu, smjenivši vaše dijelove na obezbjeđenju i ispomažući dalje napredovanje X brigade. Voditi računa da se postavi zasjeda na putu Donje Maovice-Gornji Otišić kuda su se četnici prošlog puta provukli.

Nastojati da napad bude iznenadan i energičan, tako da se neprijatelju uopće ne dozvoli da se snađe.

Vezu održavati desno sa dijelovima IX brigade, lijevo sa Mosorskim odredom.

Štab brigade kretaće se za lijevokrilnom grupom bataljona koja ide pravcem Maovice-Vrlika. Sa desnom grupom bataljona delegirati jednog člana toga štaba.

IX Brigada: sa dva bataljona ostaće i dalje na zatvaranju komunikacije Sinj-Livno. Sa druga dva bataljona krenuće 25. o. mj. pravcem Hrvace-Zelovo-Milešina, gdje smjestiti ove dijelove. Odatle 26. o. mj. krenuti pravcem Trolokve-Berberovac-Jukići-Vranova Lokva-Jelenjak. Odatle sa jednim bataljonom preko Razvala Otišićkih napasti na Gornji Otišić, sa ciljem likvidacije zaseoka Petrović isključno, crkva zaključno. S drugim bataljonom napasti pravac Razvale Otišićke, sa ciljem likvidacije neprijateljskih uporišta u D. Otišiću (crkva isključno; Krunići zaključno). Sam napad treba da bude iznenadan i energičan, tako da se ne dozvoli neprijatelju da se uopće snađe. Manja obezbjeđenja ostaviti u Razvalama Otišićkim i koti 1032.

Veze održavati lijevo sa jedinicama X brigade, a desno sa jedinicama VIII brigade.

Po izvršenom čišćenju i likvidaciji Otišića ova dva bataljona ići će odmah na Mačju Gredu i Golo Brdo, gdje će smijeniti obezbjeđenja X brigade, koja treba da krenu naprijed u daljnje čišćenje Vrličke krajine i isto tako sa ova dva bataljona ispomagati daljnje prodiranje X brigade.

Štab brigade (komandant i zamjenik politkoma) kretaće se pozadi svojih bataljona.

VIII Brigada: sa jednim bataljonom napadače pravcem Maljkovo, čisteći frontalno sela Otišić na prostoru između Svilaje i rijeke Cetine i time ispomagati IX brigadu radi lakše likvidacije ovog uporišta. Sa ovim bataljonima će ići teški bacač sa municijom. Drugi bataljon ove brigade postaviće zasjedu na prostoru Hrvace-Alebić (kota 476), sa zadatkom zatvaranja pravca Sinj-Vrlika i sprečavanja ma kakove intervencije neprijatelja iz pravca Sinja i Lučana. Treći bataljon smjestiće se u Biteliću, zasiok Podgradina, sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravca prema Bilom Brigu i Bajagiću, gdje upućivati jače patrole. Četvrti bataljon ove brigade prikupiće se i odmah krenuti preko Vrdova na prostoriju Sajković-Gubin, gdje će zatvarati eventualni pravac neprijateljskog prodora od Livna preko Čelebića za Grahovo. Radi ovoga temeljito porušiti cestu između Sajkovića i Čelebića, tako da njome ne može ići ni pješak.

Vezu održavati lijevo sa IX brigadom, a desno sa Dinarskim odredom. Jedan član Štaba brigade kretaće se sa bataljonom koji napada preko Maljkova. Isto tako delegirati jednog člana koji ide sa bataljonom za Sajković.

Dinarski odrea: Sa manjim dijelom snaga napadače na Vukovića most i vezati vatrom neprijateljske snage na Koljanskoj Glavici. Po likvidaciji Koljana ovi dijelovi će držati posadu u ovom selu i štititi Vukovića

most. Sa glavninom snaga odreda izvršiti napad i čišćenje Ježevića[5] i dalje vršiti pritisak na Vinalić i Garjak sa manjim dijelovima a sa ostalim snagama nadirati preko Suvog Polja ka Cetini, sa ciljem čišćenja same Cetine.

Vezu održavati lijevo sa jedinicama VIII brigade.

Štab odreda kretaće se za glvninom svojih snaga, ostavljajući jednog člana štaba kod snaga koje budu napadale na Vukovića most.

Mosorski odred: sa svojim snagama zatvoriće potpuno cestu Drniš-Vrlika, sprečavajući svaku intervenciju neprijatelju sa pravca Drniša.[6] Na pogodnim mjestima postaviti zasjede i temeljito porušiti cestu. Dijelovi ovog odreda postaviće obezbjeđenje na Kunići (kota 1101); Kuk (kota 988), sa ciljem daljnjeg ovladavanja Kozjakom i omogućavanja četničkim bandama da se ovim pravcem probiju iz Kosova prema Vrlici.

Mosećki odred: vršiće pritisak iz Pribuda na neprijateljske snage koje se nalaze na prostoru Crivac-Ramljane-Vrba[7] i na taj način vezati ove snage i spriječiti pod svaku cijenu da izađu na Svilaju gdje bi ugrozile zaleđe našim glavnim snagama u Cetinskpj dolini.

Ovaj odred održavaće vezu sa Mosorskim odredom i X brigadom izvještavajući o situaciji na svom sektoru.

Napad na gore označena uporišta izvršiti **26. ovog mjeseca tačno u 12 sati (podne).**

Sve pripreme i potrebna podilaženja izvršiti blagovremeno, tako da sam napad počne iznenadno i silovito u isto vrijeme sa svih strana.

Znaci raspoznavanja:

26/12 - Knin - Sin
27/12 - Kordun - Banija
28/12 - Slobodna - Dalmacija

Borbeni znaci:

26/12 - Zivko - Jaki
27/12 - Simo - Sigurno
28/12 - Borba - Sloboda

Vidni znaci:

26/12 - puška desnom rukom okomito i u stranu
27/12 - kapu u lijevu ruku i praviti krug iznad glave
28/12 - dva puta dići pušku desnom rukom okomito u vis

Sanitet: Brigadne i odredske ambulante kretaće se pozadi svojih jedinica postavljajući ih na zgodnim mjestima odakle će se moći vršiti evakuacija ranjenika. Hirurška ekipa divizije nalaziće se u selu Zasioku. Bolnica ove divizije smještena je u Vrdovu, zasiok Đapići. Vršiti pravilno trijažu ranjenika, upućivajući teže za hirušku ekipu i dalje za bolnicu. Evakuaciji i njezi ranjenika posvetite punu pažnju.

Evakuacija: Svi intendanti brigada i odreda povezaće se sa intendantom divizije i po izvršenom čišćenju gore pomenutih sela izvršiti punu konfiskaciju neprijateljske imovine koja se može korisno upotrijebiti za vojsku. Evakuaciju iz Koljana vršiti u pravcu Dolca, a iz ostalih sela u Zasiok i Bitelić. Preko Komande mjesta Satrić i Vrlika mobilisati stoku za prevoz materijala. Pri evakuaciji nastojati da bude puni red i saglasnost, tako da se ovo pravilno izvrši.

Golo Brdo i odatle napasti Podosoj. Voditi računa da se na Golom Brdu i Mačjoj Gredi ostave jača obezbjeđenja koja će ostati tamo sve do dolaska bataljona IX brigade koji po likvidaciji Otišića treba da izbiju na Golo Brdo i Mačju Gredu, smjenivši vaše dijelove na obezbjeđenju i ispomažući dalje napredovanje X brigade. Voditi računa da se postavi zasjeda na putu Donje Maovice-Gornji Otišić kuda su se četnici prošlog puta provukli.

Nastojati da napad bude iznenadan i energičan, tako da se neprijatelju uopće ne dozvoli da se snađe.

Vezu održavati desno sa dijelovima IX brigade, lijevo sa Mosorskim odredom.

Štab brigade kretaće se za lijevokrilnom grupom bataljona koja ide pravcem Maovice-Vrlika. Sa desnom grupom bataljona delegirati jednog člana toga štaba.

IX Brigada: sa dva bataljona ostaće i dalje na zatvaranju komunikacije Sinj-Livno. Sa druga dva bataljona krenuće 25. o. mj. pravcem Hrvace-Zelovo-Milešina, gdje smjestiti ove dijelove. Odatle 26. o. mj. krenuti pravcem Trolokve-Berberovac-Jukići-Vranova Lokva-Jelenjak. Odatle sa jednim bataljonom preko Razvala Otišićkih napasti na Gornji Otišić, sa ciljem likvidacije zaseoka Petrović isključno, crkva zaključno. S drugim bataljonom napasti pravac Razvale Otišićke, sa ciljem likvidacije neprijateljskih uporišta u D. Otišiću (crkva isključno; Krunići zaključno). Sam napad treba da bude iznenadan i energičan, tako da se ne dozvoli neprijatelju da se uopće snađe. Manja obezbjeđenja ostaviti u Razvalama Otišićkim i koti 1032.

Veze održavati lijevo sa jedinicama X brigade, a desno sa jedinicama VIII brigade.

Po izvršenom čišćenju i likvidaciji Otišića ova dva bataljona ići će odmah na Mačju Gredu i Golo Brdo, gdje će smijeniti obezbjeđenja X brigade, koja treba da krenu naprijed u daljnje čišćenje Vrličke krajine i isto tako sa ova dva bataljona ispomagati daljnje prodiranje X brigade.

Štab brigade (komandant i zamjenik politkoma) kretaće se pozadi svojih bataljona.

VIII Brigada: sa jednim bataljonom napadače pravcem Maljkovo, čisteći frontalno sela Otišić na prostoru između Svilaje i rijeke Cetine i time ispomagati IX brigadu radi lakše likvidacije ovog uporišta. Sa ovim bataljonima će ići teški bacač sa municijom. Drugi bataljon ove brigade postaviće zasjedu na prostoru Hrvace-Alebić (kota 476), sa zadatkom zatvaranja pravca Sinj-Vrlika i sprečavanja ma kakove intervencije neprijatelja iz pravca Sinja i Lučana. Treći bataljon smjestiće se u Biteliću, zasiok Podgradina, sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravca prema Bilom Brigu i Bajagiću, gdje upućivati jače patrole. Četvrti bataljon ove brigade prikupiće se i odmah krenuti preko Vrdova na prostoriju Sajković-Gubin, gdje će zatvarati eventualni pravac neprijateljskog prodora od Livna preko Čelebića za Grahovo. Radi ovoga temeljito porušiti cestu između Sajkovića i Čelebića, tako da njome ne može ići ni pješak.

Vezu održavati lijevo sa IX brigadom, a desno sa Dinarskim odredom. Jedan član Štaba brigade kretaće se sa bataljonom koji napada preko Maljkova. Isto tako delegirati jednog člana koji ide sa bataljonom za Sajković.

Dinarski odrea: Sa manjim dijelom snaga napadače na Vukovića most i vezati vatrom neprijateljske snage na Koljanskoj Glavici. Po likvidaciji Koljana ovi dijelovi će držati posadu u ovom selu i štititi Vukovića

most. Sa glavninom snaga odreda izvršiti napad i čišćenje Ježevića[5] i dalje vršiti pritisak na Vinalić i Garjak sa manjim dijelovima a sa ostalim snagama nadirati preko Suvog Polja ka Cetini, sa ciljem čišćenja same Cetine.

Vezu održavati lijevo sa jedinicama VIII brigade.

Štab odreda kretaće se za glvninom svojih snaga, ostavljajući jednog člana štaba kod snaga koje budu napadale na Vukovića most.

Mosorski odred: sa svojim snagama zatvoriće potpuno cestu Drniš-Vrlika, sprečavajući svaku intervenciju neprijatelju sa pravca Drniša.[6] Na pogodnim mjestima postaviti zasjede i temeljito porušiti cestu. Dijelovi ovog odreda postaviće obezbjeđenje na Kunići (kota 1101); Kuk (kota 988), sa ciljem daljnjeg ovladavanja Kozjakom i omogućavanja četničkim bandama da se ovim pravcem probiju iz Kosova prema Vrlici.

Mosećki odred: vršiće pritisak iz Pribuda na neprijateljske snage koje se nalaze na prostoru Crivac-Ramljane-Vrba[7] i na taj način vezati ove snage i spriječiti pod svaku cijenu da izađu na Svilaju gdje bi ugrozile zaleđe našim glavnim snagama u Cetinskoj dolini.

Ovaj odred održavaće vezu sa Mosorskim odredom i X brigadom izvještavajući o situaciji na svom sektoru.

Napad na gore označena uporišta izvršiti **26. ovog mjeseca tačno u 12 sati (podne).**

Sve pripreme i potrebna podilaženja izvršiti blagovremeno, tako da sam napad počne iznenadno i silovito u isto vrijeme sa svih strana.

Znaci raspoznavanja:

26/12 - Knin - Sin
27/12 - Kordun - Banija
28/12 - Slobodna - Dalmacija

Borbeni znaci:

26/12 - Zivko - Jaki
27/12 - Simo - Sigurno
28/12 - Borba - Sloboda

Vidni znaci:

26/12 - puška desnom rukom okomito i u stranu
27/12 - kapu u lijevu ruku i praviti krug iznad glave
28/12 - dva puta dići pušku desnom rukom okomito u vis

Sanitet: Brigadne i odredske ambulante kretaće se pozadi svojih jedinica postavljajući ih na zgodnim mjestima odakle će se moći vršiti evakuacija ranjenika. Hirurška ekipa divizije nalaziće se u selu Zasioku. Bolnica ove divizije smještena je u Vrdovu, zasiok Đapići. Vršiti pravilno trijažu ranjenika, upućivajući teže za hiruršku ekipu i dalje za bolnicu. Evakuaciji i njezi ranjenika posvetite punu pažnju.

Evakuacija: Svi intendanti brigada i odreda povezaće se sa intendantom divizije i po izvršenom čišćenju gore pomenutih sela izvršiti punu konfiskaciju neprijateljske imovine koja se može korisno upotrijebiti za vojsku. Evakuaciju iz Koljana vršiti u pravcu Dolca, a iz ostalih sela u Zasiok i Bitelić. Preko Komande mjesta Satrić i Vrlika mobilisati stoku za prevoz materijala. Pri evakuaciji nastojati da bude puni red i saglasnost, tako da se ovo pravilno izvrši.

Pripreme:

Blagovremeno izvršiti sve vojne i političke pripreme sa cjelokupnim ljudstvom i po mogućstvu objasniti zadatak komandnog kadra sa neke zgodne osmatračnice na terenu.

Sa čišćenjem ovog terena i likvidacijom neprijatelja u ovim uporištima treba da se stvore uslovi za daljnje prodiranje naših snaga ka Kninu i Drnišu. Radi ovoga Mosorski odred će se i dalje zadržati na istom zadatku.

X brigada zadržaće se na prostoriji Vrlika-Garjak, obezbjeđujući se solidno prema Kijevu, Kozjaku i Cetini.

Bataljoni IX brigade u Koljanima. Dinarski odred na prostoru Ježević-Cetina, obezbjeđujući se prema Podinarju i Uništima.

Po zauzeću Vrlike X brigada porušiće temeljito cestu Knin-Kijevo-Vrlika.

Po izvršenoj akciji dostaviti detaljan operativni izvještaj ovom štabu.[8]

Štab ove divizije nalaziće se u početku u selu Dabru, a zatim prema nastupanju naših snaga kretaće se prema Vukovića mostu.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom:
Živko Živković v. r.

Komandant, p. pukovnik:
Vel.[9] *M. Knežević* v. r.

BROJ 166

ZAPOVIJEST ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH PARTIZANSKIH ODREDA OD 24. PROSINCA 1943. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA USTAŠKO-ČETNIČKE FORMACIJE NA SEKTORU RAVNIH KOTARA I OBEZBJEĐENJE OD KNINA[1]

DIREKTIVNA ZAPOVIJEST BR. 1

Štaba Grupe sjevernodalmatinskih partizanskih odreda za dan 24. decembar 1943. godine.

Sekcija: Knin-Šibenik, Novigrad-Zirje-Zadar i Dugi Otok
(Razmjera 1:100.000)

Opšte stanje:

Na teritoriji severne Dalmacije, u poslednje vreme, u mnogom se izmenilo. Nakon prodora neprijateljske ofanzive[2] na ovom delu, kao i odlaskom sa ovog sektora jedinica XIX severnodalmatinske divizije,[3] neprijatelj

8 Vidi dok. br. 176.

9 Velimir

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/16, k. 1603A.

2 i 3 Odnosi se na pokrete njemačke 114. lovačke divizije za početak operacije »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

(Nemci) postali su agresivniji u svom manevrisanju i zauzimanju pojedinih delova - garnizona duž naše obale, kao i jednog dela otočja. Isto tako okupator u poslednje vreme pomoću četničkih i ustaških bandi vrši mobilizaciju u pojedinim mestima, gde je donekle u tom pogledu i uspeo. Ovo se naročito oseća u Ravnim Kotarima (općina Smilčić) gde četnički bandit Đedo[4] i Stegnjajić[5] krstare sa ovakvim svojim odredom zvanim »Velebitski četnički komitski odred.« Njihovo glavno uporište je opština Smilčić sa selima Islam Grčki i Latinski, Kašić i Smoković. Jačina ovog odreda pretpostavlja se da je 500-600 bandita, ali njihov broj, ukoliko im se ne bi ovo sprečilo, popeće se na više, obzirom što u navedenim selima koja kontrolišu uspevaju i dalje sa mobilizacijom ljudstva, koje im je još ranije bilo naklonjeno. Ovaj banditski odred sastavljen je od srpskog i hrvatskog elementa, koji stoji u vezi sa ustaškim i nemačkim vlastima i dobijaju aktivnu pomoć u materjalnom i vojničkom pogledu. Isto tako jedan četnički odred[6] krstari u okolini Šibenika i Skradina, u selima Plastovo i Vel. Glava. Jačina im iznosi do 200 bandita. Ovaj odred sastavljen je od ljudstva iz okoline Šibenika, a manji deo među istima nalazi se i Bosanaca.

Stanje okupatorske vojske u garnizonima severne Dalmacije nije se u mnogom izmenilo, jedino što je okupator u posljednje vreme zauzeo i Biograd na Moru sa otocima Tkon, Sv. Katarina, Pašman i Iž.[7] Sem ovoga neprijatelj drži i dalje garnizone[8] i to: Obrovac (400 Nemaca i 100 talijanskih fašista), Karin (250 Nemaca), Benkovac (150 Nemaca, 200 ustaša i 80 četnika), Zadar (na periferiji 1000 [Nemaca] i 450 ustaša), Zemunik (180 ustaša), Biograd na Moru (350 Nemaca), Vodice (150 Nemaca), Zaton (70 Nemaca i 50 ustaša), u Šibeniku i Skradinu prema do sada primljenim podacima izgleda da će se okupator povući što još do sada nije učinio. Garnizon Kistanje napušten je od strane Nemaca na dan 22. o. m. U Kninu vrši se koncentracija neprijateljskih snaga,[9] koji broj nije poznat, a prema podacima vidi se da se pokreću preko Sinja-Livna itd. u pravcu Mostara i Sarajeva. U Mokrom Polju do sada se nalazi 50 Nemaca i toliko četnika.

Po svemu izgleda, a i po primljenim nekim obaveštenjima neprijatelj bi imao napustiti još neke manje važnije garnizone, obzirom da bi u tim napuštenim garnizonima postavljao mobilisanu četničku i ustašku bandu, što se to već očitovalo u napuštanju Kistanja, Ervenika, Zegara i Bilišana.

Naše snage:

Na sektoru severne Dalmacije deluju naša 4 odreda i to: Kninski, Severnodalmatinski, Svernootočki i Zadarski part, odred.

Zadatak[10] naših snaga:

U cilju što energičnijeg sprečavanja okupatora i njegovih ustaško-četničkih bandi u svojim namerama, a po gore izloženoj opštoj situaciji na teritoriji severne Dalmacije.

4 Radomir Đekić-Đedo, komandant Zlatiborskog četničkog odreda.
5 Milorad
6 Vidi dok. br. 428.
7 i 8 Ova mjesta su zaposjeli dijelovi 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 303, 315 i 375.
9 Jedinice 114. lovačke divizije. Vidi dok. br. 374.
10 O izvršenju zadataka vidi knj. 10, dok. br. 55.

N A R E Đ U J E M O :

Kninski part, odred:

Postaviće se sa svim svojim snagama na liniji Obrovac-Knin, a jednim delom svojih snaga kontrolisaće i pravac Rujišta. Glavni pravac prema Kninu i Pađenima. Na ovom delu - liniji, na svim pravcima koji vode neprijateljskim garnizonima porušiti i prezidati ceste uz pomoć vojno-pozadinskih vlasti i N. 0. 0.[11] Također će prikupiti sve ljudstvo, koje je ma iz kojih razloga izostalo iz svojih jedinica i staviti ih u svoje jedinice. Glavnu pažnju obratiti prema neprijateljskom garnizonu Knin, obzirom što se tamo vrši koncentracija neprijatelja, koji je ovih dana vršio pokret iz Knina prema Sinju, te se pretpostavlja da bi mogao i sam Knin napustiti.[12]

Severnodalmatinski part, odred

Dejstvovaće na liniji Radučić-Kistanje, Bribirske Mostine-Skradin-Vodice-Šibenik, a jednim delom Mostine-Benkovac vršiti pritisak na neprijateljske garnizone. Organizovati uništenje četničko-ustaške bande, koja se nalazi u Rupama i Skradinu, odnosno u okolici Skradina. Prekopati i razrušiti sve komunikacione veze, koje vode neprijateljskim garnizonima i putevima koje bi neprijatelj mogao eventualno koristiti. Prikupiti ljudstvo sa terena, koje je izostalo iz svojih jedinica, kao i one koji su samovoljno napustili svoju jedinicu. Obratiti pažnju na okupatorske garnizone, te u slučaju da ih bude napuštao, zauzeti ih pre no što bi to pokušala četnička i ustaška banda. Također, u koliko za to budu uslovi, pripremiti materijal za rušenje mostova na reci Krki, kao skradinski most i Roški Slap.

Severnootočki part, odred:

Postaviće se i dejstvovaće na liniji Obrovac-Karin-Benkovac-Biograd na Moru i Benkovac-Zemunik. Na ovom delu dejstvovaće u pravcu neprijateljskih garnizoan. Sprečiti svaki pokušaj ustaško-četničke bande u mobilisanju ljudstva za njihove redove. Organizovati u zajednici sa Zadarskim odredom napad na četničke odrede, koji krstare po opštini Smilčić, razbiti ih do temelja i onemogućiti njihovu daljnju nameru. Organizovati preko vojno-pozadinskih vlasti i N. O. O. detaljno prekopavanje i rušenje ceste na određenoj liniji, koje vode neprijateljskim garnizonima, kao i svih drugih puteva sa kojima bi se neprijatelj mogao koristiti. Vršiti mobilizaciju ljudstva u naše redove, prikupljati sve dezertere, koji su samovoljno napustili svoje jedinice i staviti ih pred strogu kontrolu u svojé jedinice.

Zadarski part, odred:

Dejstvovaće na liniji Karin-Zadar, Zadar-Novigrad, sa zadatkom dejstva u pravcu neprijateljskih garnizona. Na ovoj liniji porušiti sve komunikacije, koje vode neprijateljskim garnizonima. Glavni zadatak: napad na četničke bande, koje se nalaze na tom sektoru u opštini Smilčić, u zajednici sa Severnootočkim odredom razbiti ih i uništiti ih, sprečiti im svaki pokušaj njihove daljnje mobilizacije, obrnuto pristupiti mobilizaciji ljudstva i uvlačenju u naše redove. Prikupiti sve ljudstvo koje se nalazi na terenu bilo da su dezertirali ili ma iz kojih razloga izostali iza svojih jedinica.

11 Narodnooslobodilački odbor

12 Pretpostavka nije ostvarena, jer neprijatelj nije ni namjeravao napustiti Knin, radilo se o odlasku 114. lovačke divizije. Vidi dok. br. 374.

Početak akcija:

Akcije predviđene po ovoj direktivi najhitnije otpočeti izvoditi po prethodno izrađenom i dobro razrađenom planu rada od strane štabova odreda. Radi izvršenja predviđenih akcija svi štabovi odreda uložiće što više truda i volje i u zajednici sa svim ostalim vojnopozadinskim vlastima i N.O.O. da bi akcija imala boljeg uspeha.

Mesto štabova:

Štab ove grupe sada se nalazi u Kistanjama kod Severnodalmatinskog odreda, svi ostali štabovi postaviće svoje štabove na pravcu svoga dejstva, o čemu će izvestiti ovaj štab.

Veza:

Sve jedinice ove grupe održavaće vezu sa ovim štabom (za zadatak: da se ne uspostavi koje drugo sredstvo) sa kuririma. Izveštavati najmanje jedanput dnevno neizostavno o stanju na sektoru i jedinicama. Isto tako i jedinice će međusobno održavati vezu također sa kuririma.

Znaci raspoznavanja:

Ostaju u važnosti znaci izdati od strane ovog štaba na 24. o. m.

Ishrana:

Sve jedinice vršiće ishranu svojih jedinica sa svoga terena, kakò je to i do sada rađeno, sve dok se ne uspostavi i ne centralizuje intendantura ovog štaba.

Sanitet:

Sve jedinice svoje ranjene partizane upućivaće u bolnicu Vis, preko Pirovca. Ovo važi za teže ranjene drugove, a lakše ranjene drugove upućivati u pokretnu bolnicu na Otoku Zmajan.

Napomena:

Pored napred iznetih direktiva svi štabovi na svom sektoru preduzeće sve potrebite mere da se pohvataju svi neprijateljski elementi i špijuni i oni koji bi pokušali organizirati četničko-ustaničke bande, te prema takovima nemilosrdno postupiti...

Potvrdite prijem direktive zapovesti.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komesar
Za ob. oficira
Slavko Jelić v. r.

Komandant - major
Popović[13] v. r.

Dostavljeno:

Štabu VIII Korpusa N. 0. V. J. na znanje:
Stabu Kninskog, Sev. dalm.,
Sev. Otočkog i Zadarskog part, odreda
na postupak i izvršenje.

13 Tomica

BROJ 167

IZVJEŠTAJ OBLASNOG KOMITETA SKOJ-a ZA DALMACIJU OD 24. PROSINCA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU SKOJ-a U DALMACIJI[1]

OBLASNI KOMITET SKOJ-a
ZA DALMACIJU
24. decembra 1943. g.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU

Dragi drugovi!

Šaljemo vam naš treći izvještaj koji nije mogao da bude upotpunjen zbog novo nastale vojničke situacije u Dalmaciji.

Politička situacija:

Okrug Južna Dalmacija:

Kotar Korčula-Lastovo. Na ovom kotaru osjeća se djelovanje četničkih agenata. To se vidi iz slijedećeg:

Nekoliko noći iza proslave Oktobarske Revolucije u Blatu na Korčuli bacani su letci u kojima je pisalo da su se u Narodno-oslobodilačke odbore uvukli petokolonaši. U istraživanju se ustanovilo da su te letke bacali član općinskog komiteta SKOJ-a Marko Marinković i još nekoliko omladinaca i među njima sekretar općinskog komiteta SKOJ-a Ivan Žuvela. Obadva su izbačena iz organizacije i preko zborova su raskrinkani pred narodom i omladinom. Mase su tražile da se glavnog rukovodioca osudi na smrt. Rezultat sveg toga još nam nije poznat.

Napuštanjem naših snaga poluotoka Pelješca došlo je do izvjesne demoralizacije omladine. To se naročito istaklo na općini Korčula, dok donji dio otoka Blato, Veleluka nije se tako odrazilo. Iz ovog se može vidjeti da naša skojevska organizacija kod širokih masa omladine nije dovoljno politički objašnjavala razvoj i novonastalu vojno-političku situaciju kako u zemlji tako i u svijetu.

Lastovo. Fašisti su pokušali kroz 22 godine svoje vladavine da narod i omladinu odnarode. To se najbolje odrazilo i u tome što su fašisti uvijek nastojali da sa ekonomske strane taj narod bude zadovoljan davajući hranu uz vrlo niske cijene. Danas kada smo mi došli nema više robe uz nisku cijenu ili je uopće nema sjedne strane, s druge strane pred njih se postavlja obrana samog otoka, pomoć našoj vojsci. Sve je to njih demoralisalo, a ako tome još nadodamo djelovanje četničkih elemenata a naročito reakcionar-

1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, SKOJ-31/3494; fotokopija u Institutu za historiju radničkog pokreta Dalmacije - Split.

no djelovanje dr. Antice bivšeg fašističkog funkcionera, koji je sa svojim lažnim pričanjima stekao povjerenje u narodu. I dalje vlada veliki antagonizam između naroda Lastova i Korčule, tako da naši rukovodioci sa Korčule teško uspjevaju u svom radu. Poduzeli su ozbiljne mjere, u prvom redu za razbijanje utjecaja dr. Antice kao i da razbijemo antagonizam i da stvorimo bratstvo između naroda jednog i drugog otoka kao i omladine. U tom pravcu kod omladine ima vidnih uspjeha jer kod omladine je visoka nacionalna svijest.

Kotar Pelješac: Kapitulacijom Italije omladina je još jednom potvrdila da čvrsto stoji uz Narodno-oslobodilačku borbu. To se potvrđuje tim što se razvio široki rad na svim poljima kod omladine, tako da je mali broj omladinaca neobuhvaćen sa radom.

Zauzimanjem Pelješca od strane Nijemaca i ustaša,[2] veći dio naroda je napustio svoje domove i sklonio se na oslobođeni teritorij. Ovdje je potrebno naglasiti da naše organizacije na Korčuli nisu ispunile svoju dužnost prema izbjeglicama koji su se sklonili na Korčulu. Tako je bilo slučajeva da je zbijeg morao spavati na golom betonu dok je bilo moguće smjestiti ih na pogodnija mjesta. Sam kotarski komitet Korčule nije shvatio za dužnost da pomogne zbijegu i da se poveže sa našim organizacijama i omladinskim rukovodiocima koji su došli sa zbijegom. Pravilnim ukazivanjem na propuste naše organizacije su brzo to ispravile.

Kotar Dubrovnik: Omladina ovog kotara većina je pod uticajem ustaša i četnika. To se potvrđuje tim što je sigurno 90% Srba iz tog kotara uz četnike i pomažu njihovu borbu. Većina jugonacionalista također su prešli četnicima. Prije kapitulacije Italije zadražvao se u Dubrovniku četnik Jevđević[3] koji je organizirao četničku bandu u tom kraju. Kapitulacijom Italije pošao je u Ljubljanu a na njegovo mjesto ostao je poznati četnik po imenu Toša Perović koji se povezao sa Nijemcima i sklopio sporazum za zajedničku borbu protiv partizana. Rezultat toga je taj što je Toša doveo oko Dubrovnika od 1.000 do 1.500 četnika.

Rad ustaša među omladinom isto tako je aktivan, ali nemaju nekih vidnih uspjeha. To se potvrđuje tim: kada su se otvarale škole u Dubrovniku ustaše su rekli da se neće ni jedan moći upisati ako prethodno se ne upiše u »Ustašku Mladež«. Naši drugovi u Dubrovniku rasturili su letke u kojima su pozivali omladinu da se ne začlani u »Mladež«. U ovome su ih pomogli i profesori što su upisivali u školu bez toga da li su u »Mladeži« ili ne. Rezultat toga je bio da od 380 đaka jedne škole upisalo se u »Mladež« samo četiri đaka.

Na razbijanje četničkog uticaja kao i njihovih organizacija naša skojevska organizacija nije iskoristila i one mogućnosti koje su joj se pružale. To se najbolje vidi iz toga što je 25 do 30 omladinaca koji su išli za vrijeme kapitulacije u četnike, poslije kraćeg vremena dezertirali i povratili se svojim kućama. Slabost rada proizlazi iz slabosti naših organizacija a u prvom redu samog K. komiteta. Njihov rad se ograničio na mjesto Dubrovnik i najbližu okolicu.

Opće raspoloženje omladine na otoku Mljetu je uz Narodno-oslobodilačku borbu, ali zbog slabog političkog rada naših organizacija dozvolilo se pojedinim, četničkim grupicama da razviju svoje djelovanje. Slabost na-

2 Vidi dok. br. 6, napomenu 6.
3 Dobrosav

ših organizacija proizlazi iz toga što je većina rukovodioca pošlo u vojsku tako da su na terenu ostali mladi rukovodioci. OK je poslao nekoliko rukovodioca za pomoć te se i osjetio njihov dolazak.

Okrug Makarska:

Kotar Metković: Ovaj kotar može se razdjeliti na dva dijela. S jedne strane općina Metković i Opuzen, gdje zbog velikog terora četnika, ustaša i Nijemaca narod je podlegao i uspjelo im je da dobar dio omladine mobilišu. U mobilizaciji ustaša u mnogom im je pomogao sa svojim držanjem Mačekov agent Bjelovučić i njegov pomoćnik Šale koji se sada nalazi u Metkoviću. Pored sveg terora i neaktivnosti masa za NOB kapitulacijom Italije pokazalo se da narod ipak voli našu borbu. To se potvrđuje tim: Kapitulacijom Italije održan je zbor u Opuzenu na kojem je prisustvovalo mnoštvo naroda i omladine noseći nacionalne zastave. Poslije zbora se prijavilo preko 100 boraca za NOV.

S druge strane općina Plina koja je većinom bila slobodna. S tim je bilo omogućeno široko djelovanje naših organizacija. Sa te općine veliki broj omladine je pošao u partizane i narod je krvno vezan sa partizanima.

Ofanziva koja je usljedila na terenu Biokova, narod općine Pline napustio je svoje domove i nije čekao dolazak Nijemaca i ustaša. I kad je naša vojska morala napustiti taj kraj narod je i dalje ostao čvrsto uvjeren u pobjedu partizana i nije se pokorio njemačko-ustaškim bandama.

Kotar Imotski: Vojno-politički uspjesi u našoj zemlji i pobjeda antifašističkih snaga u svijetu s jedne strane, aktivnije djelovanje naših organizacija s druge strane učinili su prekretnicu u narodu tog kotara. Ustaški utjecaj svakim danom opada a naš utjecaj znatno se povećava. To se odražava u pomoći koju daju za našu vojsku i osuđujući ustaše i Nijemce da su oni krivi da je došlo do ovoga. To se naročito odražava u selima koja su bliže Biokovu. Pored toga ima još pojedinih sela (Slivno) koja su čvrsto vezana sa ustašama, ali moral i borbenost ustaške milicije svaki dan opada. Posljednjom ofanzivom ustaša i Nijemaca moral kod naroda nije popustio pa i onda kad je naša vojska morala da napusti taj teren. Bilo je takovih slučajeva da je čitav narod ustao (Zagvozd, Župa i td.) da pravi barikade na cestama govoreći: »Sa ovim branimo sebe i svoju vojsku«.

Kotar Makarska: Sa ovog kotara sva muška omladina je stupila u narodno-oslobodilačku vojsku. Odanost naroda potvrdila je i neprijateljska ofanziva. Narod Vrgorske krajine i Biokovskog primorja nije dočekao fašiste već jedan dio se sklonio na slobodni teritorij (oko 4.000) a drugi dio se krio po brdima dok su fašisti prošli. Snaga našeg uticaja odražava se još u tome što je razbijen svaki uticaj reakcionarnog vodstva HSS-a. To potvrđuje kotarska konferencija HSS-a na kojoj su se svi funkcioneri izjasnili za Narodno-oslobodilačku borbu i osudili izdajnički rad Mačeka i ostale gospode oko njega. Jedino Juraj Jurišić bivši općinski načelnik iz Makarske ostao je dosljedan izdajničkom radu Mačeka. Njegovo djelovanje se ne osjeća osim manjeg utjecaja u Brelima kod Makarske u kojima je bio neki pop njegov glavni suradnik. Sam pop je danas prišao NOP, to je potvrdio na kotarskoj konferenciji tako da Juraj Jurišić je od sad ostao sam sa svoja dva-tri najbliža suradnika u Makarskoj.

Okrug Brač-Hvar-Vis:

Ovaj okrug je danas slobodan te je tako omogućeno široko političko djelovanje. Kapitulacija Italije je još jednom potvrdila da je omladina čvrsto vezana uz NOB. To potvrđuje i 900 omladinaca koji su stupili u NOV. Među tim masama omladine ima i jedan manji broj koji prije nisu bili obuhvaćeni radom naših organizacija što je pokazalo sektaški stav naših organizacija prema omladini. Ona omladina koja je ostala kod svojih kuća (većinom ženska omladina) voljni su da rade ali naše organizacije ne znaju da iskoriste tu ljubav omladine za rad i našu borbu (to se odrazilo u Starom gradu i još nekim selima na Hvaru). Preko ovog okruga ima se veza sa Saveznicima. S tim je omogućeno izbjegličkoj »vladi« da ubacuje svoje agente koji imaju zadatak da demorališu i razbiju jedinstvo naroda. Loše ekonomsko stanje na ovom okrugu četnički agenti znaju da iskoriste u svoje prljave interese. Tako bacaju parole: »Narodu bi Englezi dali hrane, ali partizani neće da prime«, ili »jugoslavenska vlada i kralj iskrcali su se na otoku Visu«. Ti petokolonaši znaju da sa raketama daju signale Nijemcima i ustašama koji se nalaze na kopnu. U otkrivanju i spriječavanju djelovanja petokolonaških elemenata naše organizacije nisu poduzele u početku ozbiljne mjere. Ukazivanjem opasnosti od takvog petokolonaškog rada i ukazivanjem na koji način ćemo spriječiti i razbiti petokolonaško djelovanje naše organizacije u suradnji s ostalim organizacijama imale su vidnih uspjeha. Daljnje mjere za razbijanje i izolovanje petokolonaškog djelovanja u narodu prešlo se na održavanje konferencija preko kojih se objašnjavalo i ukazivalo na netačnosti i neistinosti širenja lažne propagande. Odgovor na njihovo da nećemo da primimo hranu od saveznika naše rukovodstvo je objašnjavalo narodu ne da mi nećemo primiti nego mi to tražimo jer smo to i zaslužili itd. Također su se poduzele i druge mjere za uništenje petokolonaša u čemu se i u mnogom uspjelo.

Dana 12. XII. održani su izbori na otoku Braču i Hvaru za mjesne NO odbore. U tim izborima omladina je masovno učestvovala i možemo sa sigurnošću reći da su svi omladinci koji su imali pravo glasa i glasali. Prije izbora održavani su omladinski zborovi na kojima se govorilo o značaju sprovođenja izbora. Također su djeljeni letci, pisane parole i plakati, sve u duhu izbora. U tom radu naše skojevske organizacije odigrale su glavnu ulogu gdje seje ispoljila i koordinacija rada USAOH-a, AFŽ-a i NOO-a. Održavane su kotarske, općinske konferencije pretstavnika svih antifašističkih organizacija koje su stvorile plan za što uspešnije sprovođenje izbora.

Okrug Šibenik:

Kotar Šibenik: Na ovom kotaru omladina je većinom uz Narodno-oslobodilačku borbu. To se vidi iz toga što je veliki broj omladine stupio u NOV. Omladina koja je ostala kod kuće, uslovljenjem vojno-političke situacije u svijetu i našoj zemlji sjedne strane, pojačanom aktivnošću rada naših organizacija s druge strane, razvio se široki rad na političkom polju i za pomoć NOV. Osjeća se pasivnost omladine na općini Primošten. To proizlazi iz toga što naše organizacije nisu znale da zainteresiraju omladinu i pronađu načina daje aktivnije pokrenu. Ofanzivom Nijemaca, ustaša i četnika na ovaj kotar pokušali su ustaše da mobilišu narod. Četnici su išli u hrvatska sela praveći teror, ustaše su išli u srpska sela i misleći da će terorom

uspjeti mobilisati za svoju ustaško-četničku bandu. U toj svojoj raboti nisu uspjeli osim u nekim zaselcima na općini Danilo-Kraljice. Poslije prijetnje i terora neki zaseoci sela Konjevrate i Lozovca primili su oružje od ustaša i Nijemaca. Poslije nekoliko dana naši su ih razoružali a da nisu pružili nikakvog otpora.

Većina funkcionera HSS-a prišli su NOF i saglasili se sa izjavom sinjskih HSS-ovaca. Tako da danas možda samo na pojedinim mjestima pojavi se koji agent Mačekov koji pokušava da rovari protiv NOP-a.

Do kapitulacije Italije na općini Zlarin (otoci) naše djelovanje nije se osjećalo, ali poslije kapitulacije stvorene su mogućnosti za šire političko djelovanje. Omladina je većinom prišla NOP a i dobar dio omladine stupio je u NOV.

Kotar Vodice: Ovaj kotar možemo podijeliti na dva dijela 1. općina Vodice-Tijesno na kojem je 100% utjecaj naš. Pored terora od strane ustaša i Nijemaca koji vrše nad narodom i omladinom, omladina je čvrsto ostala uz nas. Veći dio omladine stupio je u NOV. Radom kroz domove, priredbe itd. podizala se politička svijest omladine i s time se još više vezala uz NOP. To se najbolje odrazilo u selu Pirovcu gdje je omladina bila pasivna a baš kroz rad omladinu se aktiviziralo i dobar dio omladine stupio je u našu vojsku. 2. Općina Stankovci na kojoj su do kapitulacije Italije takozvane antikomunističke bande bile glavna zapreka da omladina aktivnije stupi u NOB. Kapitulacijom Italije kada su bande[4] bile razrušene narod je rekao svoju riječ. Sav narod je osudio na smrt komandire banda, veći dio iste bande je dobrovoljno stupio u partizane, dok je manji dio pobjegao Nijemcima i ustašama. Razbijanjem bande stvoreni su veliki uslovi za rad. Na toj općini sprovela se mobilizacija za NOB i s tim se predusreo pokušaj Nijemaca i ustaša da mobilišu.

Kotar Kistanje: Na ovom kotaru do kapitulacije Italije bilo je nekoliko tzv. antikomunističkih odreda. Kapitulacijom Italije veći dio prešao je dobrovoljno u NOV i osudio na smrt svoje kolovođe. Na općini Kistanje-Đevrske s naše je strane sprovedena mobilizacija i bio je velik odaziv. Dolaskom Nijemaca, ustaša i četnika na ovaj kotar povećala se nacionalna mržnja (općina Kistanje). Četnici vrše teror nad hrvatskim selima i srpskom narodu govore da brane vlast srpstva dok s druge strane ustaše vrše teror u srpskim krajevima i huškaju hrvatski živalj na srpski narod, a Nijemci vrše teror nad srpskim i hrvatskim narodom. Sve to kompromituje ustaše i četnike i narod ih sve to više mrzi. Na općini Đevrske također se osjeća nacionalna i vjerska netrpeljivost. Djelovanjem naših organizacija objašnjava se narodu o potrebi stvaranja jedinstva srpskog i hrvatskog naroda kao i o namjerama okupatora i njegovih slugu s tim što hoće da razbiju jedinstvo naroda. Poslije proslave Oktobarske Revolucije ustaše i četnici poduzeli su jak teror. Tako su zapalili potpuno jedno selo kod Kistanja. Ustaše i četnici se oblače u seljačku nošnju i partizankom na glavi vrše teror i pljačku nad narodom. Ukazivajući narodu i omladini na njihove makinacije, narod ih sve to više prozire i uviđa da su partizani jedini koji rade za njega. Na općini Skradin stalno krstare četničke bande i vrše svakodnevne represalije. Tzv. antikomunistička banda koja nije bila razoružana kapitulacijom Italije obukla se u ustašku uniformu i vrši jak teror. Jedni i drugi

4 Misli se na formacije antikomunističke milicije formirane od strane Talijana.

raspiruju nacionalnu mržnju kako ne bi moglo doći do jedinstva naroda čega se oni najviše boje. Rasuti su po čitavoj općini ustaško-četnički garnizoni koji ometaju aktivno djelovanje naših organizacija. Zbog terora i straha s jedne strane, ne pristupa naših političkih radnika s druge strane, omladina je sve to neaktivnija.

Grad Šibenik: Kapitulacijom Italije sve što je bilo sposobno napustilo je grad i stupilo u NOV i sad sve ono što je ostalo u gradu vrlo aktivno djeluje i ide se za tim da se aktivizira sva omladina koja je prije bila pasivna.

Ustaše nastoje pod svaku cijenu organizirati omladinu u »Ustašku mladež« ali im to do sada nije uspjelo osim par ranijih frankovaca koji sačinjavaju njihove organizacije. Četnici kao i ustaše pokušavaju da stvore neku omladinsku organizaciju ali im do sada nije uspjelo osim par pokvarenih ljotićevaca i malog dijela bivšeg »Sokola«. U gradu se osjeća trovlašće. Na jednu stranu ustaše, na drugu četnici, a na treću Nijemci. Svaki od njih radi na svoju ruku što ih je volja. U gradu vlada nezadovoljstvo i mržnja prema Nijemcima, ustašama i četnicima, a naročito sada kad Nijemci prisiljavaju svu inteligenciju i ostalo stanovništvo da čiste barikade po cestama ili za gradnju cesta koje su uništene od strane bombardovanja. Na dan Velike Oktobarske revolucije čitav grad je osvanuo sa parolama i zastavama. Nijemci i ustaše prijete stanovništvu putem letaka zbog proslave Velikog Oktobra. Narod nije pokolebao no već je čvrsto uvjeren u našu pobjedu.

Okrug Knin:

Pobjedama antifašističkih snaga u svijetu i vojnopolitički uspjesi u našoj zemlji prouzrokovalo je previranje narodnih masa u ovom okrugu.

Kotar Knin: Raspoloženje naroda kao i omladine u ovom kotaru većinom je za narodno-oslobodilačku borbu. Ima sela (Pađene, Strmica, Oton, Zuganovići, jedan dio Plavna) u kojem četnici imaju utjecaja, u kojima i sada pašuju. Otvorena suradnja jednih dijela Đujićevih četnika raskrinkali su ih u očima naroda, kao sluge okupatora. Drugi dio četnika Đujića koji se nalazi u Strmici, pokušavaju sa svojim lažima da uvjere narod kako oni nisu sa okupatorom. To pokušavaju tvrditi s tim da se oni ne nalaze u Kninu i sa svojim velikim pričanjem hoće srpski narod Kninske krajine da uvjere kako se oni bore za spas srpstva. Dok to govore ista banda na čelu sa Đujićem primaju sledovanje od Nijemaca. Zajednička akcija četnika i Nijemaca u Očestovu odakle su odveli 42 muškarca i poslali ih na prisilne radove u Njemačku. Tom prilikom opljačkano je 3.000 kg. kukuruza, 15 goveda i ostale narodne imovine. Sve to je kompromitovalo četnike u očima naroda i svakim danom pojačava se mržnja naroda prema njima. Svakodnevno ima pojedinačnih slučajeva prilaženja u NOV. Moral četnika koji otvoreno surađuju s Njemcima je demoralisan tako da se događaju slučajevi dezertiranja.

Kotar Promina-Miljevci: Narod ovog kraja je u većini povoljno raspoložen prema našem pokretu. Ipak imamo općinu Miljevci gdje ima dosta naroda koji je ustaški nastrojen. Narod Promine je uz NOB i uvjeren je u našu pobjedu. Srpske mase ovog kotara, koje su prije jednim dijelom bile na strani četnika odvajaju se od istih i prelaze k nama. Ovo je naročito uslovilo raskrinkavanje četničke saradnje s Nijemcima i radi priznanja naše borbe od strane Saveznika.

Onaj dio naroda koji je naklonjen nama stoji prilično pasivno osim što materijalno pomaže. Odaziv u NOV je vrlo slab što proizlazi od jakog terora kojeg u ovom kraju vrše ustaško-četničke bande, a osobito nad partizanskim obiteljima. Ustaše pale i pljačkaju i ubijaju u srpskim i hrvatskim selima (selo Popovič: odvedeno 23 osobe, opljačkana roba i hrana iz 5 kuća). U srpska sela koja su prethodno opljačkana od ustaša dolaze četnici i nude narodu oružje. U ovoj njihovoj raboti nemaju nikakovih uspjeha jer su seljaci prozreli u toj igri saradnju ustaša i četnika. Ustaše i četnici su u dobroj mjeri raskrinkani u ovom kraju i sada pokušavaju da preko zborova uvjere narod kako se oni tobože bore za slobodu srpskog i hrvatskog naroda.

Kotar Drniš: Narod ovog kotara je većinom pod uticajem neprijatleja dok je veći dio općine Siverić naklonjen našoj borbi. Brojčanost i teror okupatora i ostalih banda uslovljava naklonjenost naroda spram njima s jedne strane, slabo naše političko djelovanje u tom kraju omogućuje neprijatelju da vrši mobilizaciju. Tako su ustaše imali uspjeha u Petrovom polju odakle su mobilisali dobar dio omladine. Četnici i pored sveg terora i prijetnji kojeg vrše u općini Siverić nisu imali vidnih uspjeha. Kad su vidjeli da im ne može uspjeti onda su počeli tući omladinu u selima u kojima oni imaju nekog utjecaja (Kanjane i Tepljuh). Teror i pljačka dovodi do toga da srpske mase sve to više se od njih odvajaju. Narod nestrpljivo očekuje dolazak naše vojske u kojoj gledaju svog oslobodioca. Među hrvatskim masama zapaža se neko previranje ali još u neznatnoj mjeri. Razlog tome je što je taj narod krvno vezan sa ustašama a i ustaše se osjećaju prilično jaki.

Općina Vrlika: Narod ove općine je prilično pasivan i ravnodušan prema događajima. Četnici imaju utjecaja u pojedinim selima. Tako su prisilno mobilisali oko 200 u selima Otišiću i Podosoju. Ostala sela nisu htjeli primiti oružje od četnika. Narod uviđa da je pobjeda na strani partizana i zato se odupiru mobilizaciji četnika.

Ustaše su u ovom kraju već od prije vojnički i politički razbijeni tako da sada nemaju nekog naročitog utjecaja a ako tome još nadodamo saradnju sa četnicima koja ih još više kompromituje u narodnim masama kao neprijatelje naroda i sluge okupatora. Dok je ta općina bila slobodna, naša organizacija nije posvetila pažnju te se tako nije razvio politički rad među omladinom koja bi sa jednim jačim našim političkim djelovanjem aktivnije pristupila u NOB.

Okrug Zadar:

Kotar Preko: Za ovaj kotar možemo sa sigurnošću reći da je čitava omladina uz NOB. To potvrđuje veliki broj omladine koji je stupio u NOV.

Pojavljuje se djelovanje pojedinih agenata reakcionarnog vodstva HSS-a u općini Sali, ali naročite opasnosti od tog djelovanja još se ne može vidjeti. U općini Siiba pojavljuje se djelovanje pojedinih jugonacionalista (četnika). Sve se to odrazilo u bacanju raketa i davanju signala Nijemcima i ustašama koji se nalaze na kopnu.

Kotar Benkovac: Na ovom kotaru osjeća se djelovanje četnika i agenata reakcionarne gospode iz HSS-a.

Četnici imaju većeg utjecaja u općini Benkovac i manjeg u općini Obrovac. U tim općinama postojala je tzv. antikomunistička banda. Kapitulacijom Italije banda se raspršila i jedan dio je prešao k nama a drugi je ostao kod kuće a najmanji dio je prešao Nijemcima. Kapitulacijom Italije sa

ovog kotara pošlo je mnogo omladine u partizane a na novigradskoj općini sprovedena je i mobilizacija s naše strane koja je u potpunosti uspjela. Jedno što se može konstatovati to je da naš utjecaj je u porastu dok utjecaj četnika i mačekovih agenata u opadanju. Ima pojedinih slučajeva pojave ustaša ali bez naročite aktivnosti.

Kotar Biograd: Ovaj kotar možemo razdjeliti u tri djela.

Prvo na općinu Biograd gdje je omladina velikim dijelom stupila u NOV. Djelovanje reakcionarnih građanskih stranaka se ne osjeća. Bio je jedan slučaj pri otvaranju Omladinskog doma gdje je neki omladinac zavikao: »Živio kralj Petar«. Tog omladinca se uhapsilo. Rezultat nam je nepoznat.

Općina Novigrad: Na ovoj općini do kapitulacije Italije imao je izvjesnog utjecaja HSS. Reakcionarni utjecaj HSS-a imao je za zadatak da pasivizira narod i omladinu. Kapitulacijom Italije stupio je veliki dio omladine u NOV. Pravilnim političkim djelovanjem dobrim dijelom se uspjelo raskrinkati agente reakcionarne gospode HSS-a. Tu i tamo se još osjeća djelovanje Mačekovih agenata ali bez naročitog vidnijeg uspjeha. Narod je uvidio da samo ga partizani mogu spasiti a to se odražava u tome što materijalno pomažu našu vojsku.

Općina Zemunik: Na ovoj općini dolaskom ustaša i Nijemaca osjetila se jača aktivnost ustaške propagande. Tako iz nekog sela pop je odvukao sa sobom 30 ljudi u Zadar Nijemcima i ustašama.

U manjoj mjeri se osjeća djelovanje četnika osim u selu Vrani i obližnjim selima u kojima je do kapitulacije Italije postojala banda. Kapitulacijom Italije dobar dio je prešao k nama tako da danas nema jače aktivnosti četnika.

Grad Zadar: Pored toga što u gradu žive većinom stanovništvo hrvatskog porijekla, talijanski fašizam je uspio da narod, a naročito omladinu talijanizira. Tako dolaskom Nijemaca i ustaša nekoliko zadarskih fašista priključilo se k njima. Veze sa gradom nemamo te vam ne možemo poslati opširniji izvještaj. U gradu vlada veliki nered i demoralizacija poslije bombardovanja od strane Saveznika.

Okrug Livno:

Govoreći o političkoj situaciji na ovom okrugu, važno je napomenuti da je duže vremena bio bez ijednog našeg političkog radnika. Od četvrte ofanzive pa sve do povratka naših snaga iz Crne Gore, taj okrug je bio prepušten ustaškoj propagandi. Oslobađanjem Livna stvorene su mogućnosti političkog djelovanja naših organizacija. Narod pa i omladina ovog okruga dobrim dijelom su neprijateljski raspoloženi prema nama osim općine Sajković i Vrbica. Narod ovog kraja krvno je vezan sa ustaškim zločincima i tu je potrebno mnogo napora da se ta omladina otrgne ispod ustaškog uticaja. Općina Sajković i Vrbica stoje 100% uz našu borbu. Dokaz tome je taj što je sve pošlo u vojsku što je bilo sposobno. Prigodom proslave Oktobarske revolucije oko 300 djevojaka i žena iz te dvije općine došli su u Livno da proslave Veliki Oktobar. Put od 40 km. nije im bilo zapreka da ne dođu u Livno. Ima pojedinih sela na kotaru Livno koji prilaze k nama. Prigodom proslave 25 godišnjice Komsomola omladina iz Malog i Velikog Gubera, Vidoša i Zabljaka, Zastilja i Kablića došla je u Livno da proslave taj dan. Baš zbog nesnalaženja naših organizacija i nepronalaženja načina

rada sa tom omladinom je i jedan razlog da omladina aktivnije ne prilazi NOB. Sam grad Livno već 4 puta prelazi iz ruke u ruku i to je još i jedan razlog što omladina aktivnije ne prilazi našem pokretu jer je stalno u očekivanju dolaska ustaša i Švaba.

Pristupanjem HSS-ovih funkcionera sa kotara Duvno stvoreno je šire polje rada i kod omladine tog kotara. Rad sa omladinom je oživio, stvorene su razne organizacije u kojima je omladina počela da prilazi. Utjecaj ustaša se još osjeća i to je jedna dobra kočnica šireg omladinskog pokreta. Taj kraj je dao mnogo ustaša i narod je krvno vezan uz njih. Upornim našim radom vjerovatno bi došlo do šireg omladinskog pokreta, ali baš češći prelazi tog kotara iz naših ruku u njihove ometa jaču aktivizaciju te omladine.

Okrug Srednje Dalmacije:

Kotar Trogir:

Pokušaj raznih Mačekovih agenata da stvore neko uporište na ovom kotaru ostali su bez uspjeha.

Iz ovog kraja veliki broj omladine pošao je u NOV. Narod je u ogromnoj većini uz Narodno-oslobodilačku boru. To potvrđuje posljednja njemačka ofanziva, kad narod pred njima nije klonuo već je čvrsto ostao uz nas.

Kotar Solin:

Do kapitulacije Italije osjećalo se jako djelovanje četnika, a naročito u Kaštelima. Kapitulacijom Italije manji je dio tih četnika pošao u Đujićevu bandu, dok je veći dio stupio u NOV. Veliki priliv omladinskih masa iz ovog kotara u NOV razbio je sve pokušaje raznih reakcionarnih elemenata da stvore neko uporište među omladinom.

Danas se ne osjeća neka veća aktivnost agenata reakcionarne gospode HSS-a.

Kotar Omiš:

Veliki broj omladine, koji je pošao u partizane sa tog kotara, jasno nam pokazuje da je i narod uz Narodno-oslobodilačku borbu. Sa Gornje i Donje Poljičke i Omiške općine sve što je bilo sposobno pošlo je u partizane. Na omiškoj općini u selu Mimice osjeća se manje djelovanja jugonacionalista, koji idu za tim da narod i omladinu odvoje od NOB. U tom svom radu nemaju nekih naročitih uspjeha.

Na krajiškoj općini (Zadvarje, Šestanovac) ustaše su imali a imaju i danas nekog utjecaja. Kapitulacijom Italije priličan broj omladine pošao je u partizane. Jačim našim političkim djelovanjem ima uslova da se jače aktivizira omladina te općine.

Kotar Muć:

U jednom dijelu ovoga kotara (Lećevica, Neorić) ustaše su imali jačeg utjecaja u narod i omladinu. Razbijanjem ustaške milicije u tim selima, a naročito poslije kapitulacije Italije, došlo je do previranja u narodu. To se

vidi iz toga: povlačenjem naših snaga kroz ta sela narod je materijalno pomagao našu vojsku i bilo je mnogo onih, koji su do jučer bili ustaše, sada su žalili za našom vojskom koja se morala povlačiti. Poslije povlačenja naše vojske neki članovi Narodno-oslobodilačkog odbora i Komande mjesta formirali su neki »divlji partizanski bataljon«, koji se odupirao Nijemcima i ustašama, koji su pokušavali da pljačkaju po selima.

Kotar Sinj:

Pristupom funkcionera HSS-a sa ovog kotara u NO Front, stvoreni su uslovi za široki rad među omladinom. Mnogo je omladinaca pristupilo u NOV a oni koji su ostali kod kuće aktivno su sudjelovali u radu i pomoći za našu vojsku.

Ofanzivom Nijemaca i ustaša na taj kotar došlo je do izvjesnog kolebanja među narod, a manji dio među omladinom. Tako je 900 muškaraca sa tog kotara pošlo u Sinj u žicu, ali poslije nekoliko dana preko 400 ih je pobjeglo, a mnogi od njih su se krili u gradu i tražili zgodan momenat kad će pobjeći. Iz Sinja 10 omladinaca - srednjoškolaca pošlo je u domobrane. (Izvještaj od X. mjeseca). Kako nam javljaju drugovi sa tog terena da se situacija svakim danom poboljšava.

Grad Split

Kapitulacijom Italije stotine i stotine omladinaca, a među njima veliki broj HSS-ove omladine stupio je u redove NOV. Tih dana se vidjelo koliko je narod i omladina Splita uz Narodnooslobodilačku borbu. Omladina je bila ona, koja je prva počela da razoružava talijanske vojnike. Napuštanjem Splita, omladina, koja je ostala u gradu, nije poklekla pred ustaškim i njemačkim naletom. To se najbolje vidjelo iz toga: ustaše u svom listu »Novo Doba« žale se kako ih omladina prezire i na svakom koraku bojkotuje. Ustaški pokušaj, uz pomoć klerikalne omladine, da organizuje ostalu omladinu u ustašku mladež ostao im je bez uspjeha. Ustaše da bi zaplašili narod i omladinu na nekoliko mjesta su postavili vješala. Odgovor na ta vješala bio im je taj što je jednog jutra osvanula obješena mačka. Kako doznajemo izgleda da su ustaše i Nijemci počeli vršiti jak teror nad narodom i omladinom. Sa detaljima nismo upoznati.

HSS-ova omladina koja je ostala u Splitu tražila je vezu sa našim omladinskim rukovodstvom i pristala je da uđe u USAOH. Zaneta i Stüde kao jedni od glavnijih rukovodioca HSS-ove omladine također su ostali u Splitu, koji traže da uđu u USAOH kao organizacija. Daljnji njihov zahtjev je taj da oni neće napadati Mačeka. Mi smo okružnom i mjesnom Komitetu SKOJ-a poslali detaljna uputstva kako će se u toj situaciji držati.

Oblasni odbor USAOH-a poslao je pismeni poziv Zaneti i Studi da dođu na oslobođeni teritorij. Prilog našem pismu poslali smo im izjavu Sime Poduje, kao bivšeg rukovodioca HSS-ove omladine u Splitu. Također smo se pozvali i na Izvršni odbor HSS-a za Dalmaciju.

Sa ovog okruga nismo dobili izvještaj od X. mjeseca zato vam ne možemo dati detaljniji pregled političke situacije sa ovog okruga.

II. ORGANIZACIONO STANJE SKOJ-a U DALMACIJI

Kninski okrug:

Na ovom okrugu imamo tri kotara i to: Kninski, Drniški i Prominsko-Miljevački kotar. Na svim ovim kotarima formirani su kotarski komiteti SKOJ-a.

Kotarski komitet SKOJ-a Knin sastavljen je od 4 člana. Na području ovog kotara postoje slijedeće općine: Sjeverna Bukovica, Knin i Kosovo. U općinama Sjeverna Bukovica i Kosovo formirani su općinski komiteti SKOJ-a, po 4 člana. Međutim na općini Knin nije još formiran općinski komitet SKOJ-a usljed nedostatka kadra na tom okrugu. A moramo naglasiti i to, da je ta općina izvrgnuta najžešćem četničkom teroru i da ta okolnost onemogućava drugovima sa tog okruga dovoljnu političku djelatnost u toj općini.

Na ovom kotaru broj skojevaca iznosi 111. U zadnji mjesec dana skojevska organizacija na ovom kotaru ojačala se za 32 člana. Skojevska organizacija postoji u 9 sela ovog kotara, dok u 12 sela ne postoji. Pored propusta i nedostataka organizacije na ovom kotaru, organizacija je polučila i uspjehe. A to su: što smo ipak u dobrom dijelu uspjeli veći dio omladine privući na stranu Narodno-oslobodilačkog pokreta.

Kotarski komitet SKOJ-a Promina-Miljevci ima tri člana. U ovom kotaru postoji općinski komitet za Prominu od 4 člana, dok na općini Miljevci ne postoji, ni općinski komitet ni skojevska organizacija. Govoreći o ovom kotaru potrebno je podvući činjenicu da je ovaj kotar još u samom početku dao dobar broj ustaša, kao i to da se narod sa tog kotara, pa i omladina nisu uopće bavili sa problemima i događajima koji se zbivaju oko njih. Tek u kasnije vrijeme počeli su se interesirati i pomalo uvlačiti u politički život. Ovaj kotar je jedan od najreligioznijih kotareva, a kad tome dodamo da su se fratri punom parom dali na posao da uguše svaku i najmanju simpatiju prema NOB. Ali usprkos svih tih poteškoća, omladinu uspjevamo privlačiti na stranu Narodno-oslobodilačkog pokreta. Na ovoj općini iz gore spomenutih razloga nismo uspjeli stvoriti skojevsku oranizaciju, ali ćemo se potruditi da u najkraćem roku stvorimo skojevsku organizaciju. Na prominskoj općini imamo 93 skojevca. Zadnji mjesec dana organizacija je porasla za 11 članova. U dva sela Prominske općine ne postoji skojevska organizacija.

Kotarski komitet SKOJ-a Drniš broji 3 člana. U ovom kotaru postoje tri općine i to: Siverić, Petrovo Polje i Unešić, a formiran je jedan općinski komitet za Siverić od 3 člana. Ovaj kotar po svom mentalitetu dostaje sličan kotaru Promina-Miljevci. Samo što na ovom kotaru imamo veći dio radničke omladine, koja je zaposlena po rudnicima Siverić i Unešić. Sa strane kotarskog komiteta SKOJ-a kao i okružnog nije se dovoljno posvećivala pažnja tom dijelu omladine, odnoseći se prilično sektaški u primanju tih omladinaca u SKOJ.

Na ovom kotaru broj članova skojevske organizacije iznosi 56. Za posljednji mjesec organizacija je porasla za 17 članova. Skojevska organizacija na Kninskom okrugu za posljednji mjeces dana ojačala se za 60 članova. Danas skojevska organizacija na tom okrugu broji 260 članova.

Okružni komitet SKOJ-a ima 4 člana i to Tripalo Ante, Škarić Sako, Popović Vujica i Njegić Boško. Ovaj komitet uzevši u cjelosti zadovoljava. Do-

lazak druga Tripala u ovaj komitet organizacija je vidno krenula naprijed. Politička i teoretska izgradnja komiteta je osrednja. Komitet se prilično dobro snalazi u radu, obzirom na našu udaljenost i nedovoljnu pomoć, koju smo do sada pružali tom komitetu. Veze između nas i ovog komiteta nisu redovne i stalne, a to uvjetuju i prilike u Dalmaciji. Imajući u vidu stanje naših organizacija na tom okrugu mi smo uputili instruktora našeg komiteta na taj teren da bi pomogao drugovima u radu. Drug se zadržao na ovom okrugu dva mjeseca.

Šibenski okrug:

Kotar Šibenik: Kotarski komitet SKOJ-a Šibenik ima 6 članova, od toga 3 drugarice. Na ovom kotaru formirana su dva općinska komiteta SKOJ-a, za Danilo-Dubravu od 5 članova, Primošten-Rogoznicu od 4 člana. Međutim, općinski komitet SKOJ-a za Zlarin otišao je čitav u vojsku. Formiranje novoga ima se u vidu. Na ovom kotaru imamo 20 aktiva sa ukupno 116 članova SKOJ-evske organizacije, od [toga] 78 drugarica.

Kotar Vodice: Kotarski komitet SKOJ-a Vodice ima 5 članova, od toga 2 drugarice. Na ovom kotaru su formirana sva tri općinska komiteta: za Vodice od 4 člana, Tijesno 5 članova i Stankovci od 5 članova. Na ovom kotaru imamo 23 aktiva sa ukupnim brojem od 128 članova, od toga 94 drugarice.

Kotar Kistanje: Kotarski komitet SKOJ-a Kistanje ima 5 članova, od toga jedna drugarica. U svim tim općinama ovog kotara formirani su općinski komiteti: za Kistanje od 5 čl., Đevrske od 4 čl. i Skradin od 3 člana. Na kotaru ima svega 25 aktiva sa 109 skojevaca, od toga 61 drugarica.

Mjesto Šibenik: Mjesni komitet SKOJ-a formiran je poslije kapitulacije Italije od 5 drugarica. U gradu postoje 2 reonska rukovodstva, jedan aktiv u srednjoj školi. Svega ukupno u gradu ima 5 aktiva, 100 članova od toga 78 drugarica.

Na čitavom okrugu imamo 73 aktiva, 443 člana SKOJ-a, od toga 311 drugarica.

Okružni Komitet SKOJ-a broji 5 članova, od toga 2 drugarice. Ovaj komitet unazad tri mjeseca stalno se popunjava sa novim rukovodiocima, tako da politička i teoretska sprema ovog komiteta nije na velikoj visini. Ovaj komitet nakon kapitulacije Italije dao je dva člana u vojsku. Kod komiteta se još sada osjeća nedovoljna prodornost i upornost u radu. Komitet posjeduje sve uslove za razvitak. Ovom komitetu, kao Kninu i Zadru nije pružena dovoljna pomoć sa naše strane, a u buduće ćemo nastojati pružiti više pomoći.

Zadarski okrug:

Kotar Preko: Kotarski komitet SKOJ-a Preko broji 3 druga ijednu drugaricu (4 čl.) Na ovom kotaru postoji 5 općinskih komiteta i to: Općinski omitet Preko od 4 člana, Iž od 4 člana. Sali od 5 članova, Božava od 5 članova i Silba od 5 članova. Ukupno na kotaru ima 83 aktiva, 311 skojevaca, od toga 158 drugarica.

Kotar Biograd: Kotarski komitet SKOJ-a Biograd ima 6 članova. U ovom kotaru su formirana dva općinska komiteta: za Biograd od 4 člana i Zemunik od 4 člana, a za općinu Nin ne postoji. Za ovu općinu postoje dva druga kao povjereništvo, koji rade na toj općini. Ovoj općini sa strane

kotarskog komiteta nije se pružala dovoljna pomoć a niti se vodilo o njoj računa. A i sam okružni komitet manje-više prelazio je olako preko ove općine. Potrebno je istaći da su na ovoj općini zaista teške mogućnosti za rad, ali ne smijemo preći preko činjenice da se nije moglo više uspjeti i stvoriti čvršću organizaciju SKOJ-a. Omladina iz ove općine većim dijelom išla je raditi u Zadar kod okupatora, dok drugi dio, koji je ostao kod kuće vrlo je pasivan. Ukupno u kotaru ima 20 aktiva, 95 skojevaca od toga 15 drugarica.

Kotar Benkovac: Kotarski komitet SKOJ-a Benkovac ima 3 druga i jednu drugaricu (4 člana). Na ovom kotaru postoje 4 općine, a formiran je samo jedan općinski komitet SKOJ-a i to za Obrovac od 4 člana. U općinama Benkovac, Novigrad i Smilčić nisu formirani općinski komiteti. Na spomenutim općinama vrlo su teški uslovi za rad obzirom na to što je na tim općinama stanovništvo pomješano hrvatsko i srpsko tako, da je omladina većim dijelom četnički ili ustaški orjentirana. Ukupno na kotaru ima 18 aktiva, 25 skojevaca, od toga 5 drugarica.

Na okrugu ima 121 aktiv, 491 skojevac, od toga 178 drugarica.

Okružni komitet SKOJ-a ima 4 člana. Komitetu nedostaje plana u radu i sistema u postavljanju zadataka. Uz pravilnu pomoć drugovi obećavaju da će se razviti.

Okrug Srednja Dalmacija:

Kotar Omiš: Kotarski komitet SKOJ-a Omiš broji 5 članova. Na ovom kotaru postoje 3 općinska komiteta i to: za općinu Omiš od 5 članova, Gornjo poljičku od 4 člana i Donjo-poljičku od 4 člana. Za krajišku općinu ne postoji općinski komitet. Kotarski komitet je dobio u dužnost da u najkraćem roku formira općinski komitet i za tu općinu, pošto za to ima mogućnosti.

Ukupno na kotaru imade 23 aktiva sa 238 članova. U Omišu ne postoji organizacija SKOJ-a.

Kotar Sinj. Kotarski komitet SKOJ-a Sinj ima 5 članova. Od toga 2 drugarice. Na ovom kotaru postoje 2 općinska komiteta i to: za općinu Sinj i. Trilj po 5 članova. U Sinju postoji mjesni komitet od 4 člana, 2 aktiva, radnički i srednjoškolski. Na ovom kotaru postoji 27 aktiva sa 195 skojevaca.

Kotar Solin. Kotarski komitet SKOJ-a Solin ima 5 članova, od toga jedna drugarica. Na ovom kotaru formirana su tri općinska komiteta i to: za općinu Solin 4 člana, Gornja Kaštela od 5 članova i Donja Kaštela od 5 članova. Sa stanjem na Dugopoljskom sektoru nismo upoznati. Ukupno na ovom kotaru ima 19 aktiva, 267 skojevaca.

Kotar Trogir: Kotarski komitet SKOJ-a ima 5 članova, od toga 2 drugarice. Na ovom kotaru formirana su dva općinska komiteta: za Marinu od 5 članova i Trogir od 4 člana. U mjestu Trogiru postoji mjesni komitet od 3 člana. Na kotaru Trogir ima 24 aktiva sa 162 skojevca.

Kotar Muć: Kotarski komitet SKOJ-a Muć ima sada 3 člana. Ranije na ovom kotaru postojala su dva općinska komiteta od po 4 člana, i to: za općinu Lećevica i Ogorje. Pošto je jedan dio skojevaca sa ovog kotara kao i iz komiteta otišao u vojsku to ne znamo da li su ovi komiteti popunjeni. Na kotaru je bilo 15 aktiva sa 54 skojevca.

Mjesto Split: Mjesni komitet SKOJ-a sastoji se od 5 članova. U gradu postoji ranički centralni aktiv od 4 člana, srednjoškolski centralni aktiv od

3 druga i studentski centralni aktiv od 4 člana. Ukupno u gradu ima 54 skojevca, od toga 13 drugarica. Ukupno na okrugu ima [.. ,][5] aktiva sa [.. .][6] skojevaca.

Okružni Komitet SKOJ-a broji 5 članova. U komitet su ušli novi članovi nakon kapitulacije Italije pošto je jedan član ovog komiteta otišao u vojsku a drugi je ušao u okružni komitet KPH. Okružni komitet uzevši u cjelosti neiskusan je u radu i nema samoinicijative, ali obećava uz pravilnu pomoć da će se razviti.

Okrug Makarska:

Kotar Makarska: Kotarski komitet SKOJ-a Makarska ima 4 člana, od toga 3 drugarice. Na ovom kotaru formirana su sva tri općinska komiteta i to za Makarsku od 4 člana, Vrgorac od 5 članova, Gradac od 3 člana.

Kotar Metković: Kotarski komitet SKOJ-a Metković ima 4 člana. Na kotaru postoje dva općinska komiteta: za Plinu od 3 čl. i Opuzen od 4 člana.

Kotar Imotski: Kotarski komitet SKOJ-a Imotski broji 4 člana. Na ovom kotaru forirana su 2 općinska komiteta i to: za Zagvozd od 3 člana i Lovreć od 3 člana.

Na ovom okrugu ima ukupno 117 aktiva sa 711 članova SKOJ-evske organizacije.

Okružni komitet SKOJ-a broji 6 članova, od toga 2 drugarice. Ovaj komitet se još najbolje snalazi u radu. Komitetu još nedostaje dovoljno prodornosti u svom radu, ali uz pravilnu pomoć i ukazivanje drugovi će popraviti svoje manjkavosti.

Okrug Brač-Hvar:

Kotar Brač-Šolta: Kotarski komitet SKOJ-a ima 5 članova, od toga 2 drugarice. Na ovom kotaru ima 9 općinskih komiteta i to: za općinu Bol od 5 članova, Selca od 4 člana, Pučišća od 5 članova, Nerežišće od 4 člana, Postire od 4 člana, Supetar od 4 člana, Sutivan od 5 članova, Milna od 5 članova i Šolta od 4 člana.

Kotar Hvar: Kotarski komitet SKOJ-a Hvar ima 5 članova, od toga 2 drugarice. Na području ovog kotara ima 5 općinskih komiteta, a to su: Hvar od 5 članvoa, Vrboska od 4 člana, Starigrad od 5 članova, Jelsa od 4 člana, Bogomolje od 5 članova.

Kotar Vis: Kotarski komitet SKOJ-a Vis broji 4 člana, od toga 2 drugarice. Na ovom kotaru postoje dva općinska komiteta i to: za Vis od 5 članova i Komižu od 5 članova. Na ovom okružju imamo 62 aktiva sa ukupnim brojem članova 563, od toga 318 drugarica.

Okružni komitet SKOJ-a ima 5 članova, od toga 1 drugarica. Ovaj komitet od kapitulacije Italije imao je nekoliko izmjena radi toga što su članovi komiteta išli u vojsku. Tako da je ovaj komitet popunjen sa mladim ljudima i usljed mladog staža drugovima je poteškoća u snalaženju. Komitet ima sve šanse za razvitak.

5, 6, 7 i 8 Brojevi su izostavljeni u originalu.

Okrug Južna Dalmacija:

Kotar Korčula: Kotarski komitet Korčula ima 5 članova, od toga 2 drugarice. Ovaj kotar ima dva općinska komiteta i to: za Korčulu od 4 člana 1 Vela Luku od 5 članova, dok za općinu Blato ne postoji za sada. U kotaru ima 11 aktiva sa 250 skojevaca.

Kotar Pelješac: Kotarski komitet SKOJ-a Pelješac broji 4 člana, od toga 2 drugarice. Dolaskom Nijemaca na poluotok Pelješac veliki dio naroda i omladine prebacio se na druge otoke, tako da se taj zbjeg smjestio u tri logora. U tim logorima formirani su skojevski aktivi, koji rade sa zbjegom svoga logora. Na ovom kotaru postoji općinski komitet za Mljet, dok za općinu Ston ne postoji.

Kotar Dubrovnik: Kotarski komitet SKOJ-a Dubrovnik ima 3 člana. Postoji i Mjesni komitet SKOJ-a od 5 članova.

Na okrugu ima ukupno 458 skojevaca.

Prije dva dana Nijemci su se iskrcali na otok Korčulu tako, da veliki dio naroda, kao i omladine prebacio se je na druge otoke koji se nalaze u našim rukama. Novostvorenom situacijom na otoku Korčuli izmjeniće se i stanje naše organizacije. Za sada o tim promjenama ne možemo vas izvjestiti.

Okružni komitet SKOJ-a broji 5 članova. Ovom komitetu nedostaje čvrstine i prodornosti. Slučaj sa dubrovačkim kotarom, iako su postojali pa i danas postoje teški uslovi za rad na tom kotaru, okružni komitet nije sve sile uložio da prodre u čitav taj kotar i da se uspostave naše organizacije.

Okrug Livno:

Što se tiče ovog okruga potrebno je napomenuti da je ovaj okrug bio duže vremena, a da na njemu nije nitko politički radio. To vremensko razdoblje bilo je od povlačenja naših jedinica iz Livna za Crnu Goru, pa do njihovog ponovnog povratka.

Naš kadar, počem od okružnog komiteta pa na niže, na tom okrugu je vrlo mlad, tako da se vrlo teško snalaze u radu.

Kotar Livno: Kotarski komitet SKOJ-a Livno ima 4 člana od toga 2 drugarice. Na ovom kotaru imamo samo dva općinska komiteta i to za: Sajković od 4 člana i Vrbicu od 3 člana, dok na sedam općina ne postoje općinski komiteti.

Kotar Duvno: Kotarski komitet SKOJ-a sastoji se od 2 druga i 2 drugarice (4 člana). Na ovom kotaru nemamo ni jednog općinskog komiteta.

Na ovom okrugu imamo ukupno 87 skojevaca.

Gledajući na kotarske i općinske komitete kao omladinska rukovodstva, onda moramo reći da nisu u potpunosti odgovorili svojoj dužnosti. Glavni razlog jest taj što su rukovodstva skoro sva novo-formirana ili pak dobrim djelom popunjavana sa vrlo mladim rukovodiocima. Nisu se nego izdigli komiteti, već ih moraš dati ili u vojsku ili po kojem drugom sektoru rada. Tako da u komitete uvlačimo stalno nove ljude, a dok se snađu i izdignu u radu potrebno je jedno izvjesno vrijeme. Aktivi ne održavju redovne sastanke, negde za to postoje objektivni razlozi, a negde i ne postoje. Politički nivo skojevaca nije na visini, iako su odani i privrženi uz Narodno-oslobodilačku borbu još oni ne razumjevaju da trebaju kao skojevci da djeluju kao politički faktor.

SKOJ unutar Ujedinjenog Saveza u čitavoj našoj oblasti shvatio je svoju utogu, iako ima tu i tamo dovoljnog nerazumjevanja kod pojedinaca.

Šaljemo vam skojevsku članarinu za mjesec novembar i decembar u iznosu od [.. ,][7] kuna, [.. .][8] lit.

Dragi drugovi, izvještaj nije potpun radi toga što ubrzan odlazak druga Branka,[9] a i same prilike koje vladaju u Dalmaciji u dobrom dijelu su to diktirale.

Prvom prilikom nastojat ćemo poslati potpun i iscrpan izvještaj.

Uz drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

25. XII. 1943.

Za Obi. Komitet:
Dule[w][10]

VOJSKA[11]

Poslije kapitulacije Italije u Dalmaciji je naglo porasla vojska. Formiran je VIII. korpus u kojem su slijedeće jedinice: IX divizija sa I, II, III i IV. brigadom. II. brigada je u Crnoj Gori.[12] XIX divizija sa V, VI i VII. brigadom. XX divizija sa VIII, IX i X brigadom i XXVI divizija sa XI, XII i XIII. brigadom. Odredi: Južno Dalmatinski, Hvarsko-viški, Bračko-šoltanski, Segetsko-marinski, Mosorski, Vojin Zirojević, Gavrilo Princip, Sjevero Dalmatinski i Kninski odred. Osnovana je mornarica sa 5 pomorskih obalskih sektora.

Poslije neprijateljske ofanzive na Split[13] i ostale djelove Dalmacije naša vojska je presječena na dva dijela, tako da je jedan dio vojske na otocima Brač, Hvar, Korčula i drugim koji su još slobodni, a drugi dio je preko Biokova i Mosora oko Duvna, Livna, Sinja i Sjeverne Dalmacije. Tako od svih jedinica nismo dobili podatke. Možemo vas bolje upoznati sa stanjem u jedinicama koje se nalaze na ovim otocima, jer se i mi nalazimo sada na otoku. U svim ovim jedinicama, osim u I. brigadi, skoro je sve novomobilisana vojska, naše organizacije su mlade i neiskusne i prema tome nije bilo potrebne čvrstine, ali je rad krenuo naprijed i postignuti su izvjesni rezultati, naročito u brigadama. Moral je na priličnoj visini. To se moglo vidjeti prigodom nekih akcija u posljednje vrijeme. Omladina kao i ostali borci upoznati su sa ciljevima borbe kao i sa političkim stanjem kod nas i u svijetu uopće. Vijest o formiranju Nacionalnog Komiteta ih je obradovala i spremni su da se pod njegovim rukovodstvom bore kako protiv okupatora, ustaša i četnika, tako i protiv izbjegličke »vlade« i monarhije.

Skojevske organizacije su formirane u svim kopnenim jedinicama ali u mornarici još nije skoro ništa. Uglavnom je tome uzrok što su posade brodova sastavljene većinom od vlasnika brodova i mornara, koji su od prije na tim brodovima, a to su većinom stariji ljudi. Nastojat ćemo da što prije i tamo uspostavimo našu organizaciju.

9 Jure Bilić-Branko

10 Dule Štrbac

11 Ovo je prilog uz prednji izvještaj.

12 Druga dalmatinska brigada se borila u sastavu Druge proleterske divizije.

13 Misli se na prodor njemačke SS divizije »Prinz Eugen« i 114. lovačke divizije u Dalmaciju poslije kapitulacije Italije. Vidi knj. 8.

Organizaciono stanje:

I. brigada: Postoje brigadni komitet od 5 članova i 4 bataljonska rukovodstva. Ukupno u brigadi ima 422 člana SKOJ-a, od toga 53 drugarice.

Ova brigada je jedina od starijih brigada. Poslije povratka iz Crne Gore[14] popunjena je sa jednim bataljonom Mosorskog odreda. Odnos starijih boraca prema novim je dobar. Borbenost kao i svijest politička također je na visini. Poslije borbe na Pelješcu[15] nije učestvovala u akcijama, te je više bilo moguće da radi na političkom i kulturno-prosvjetnom polju. U tome su postigli vidnih rezultata. Putem konferencija i sastanaka omladina je upoznata sa političkim stanjem u svijetu i kod nas. Naučeno je li omladinaca čitati i pisati, održano 14 priredbi, nekoliko predavanja i sportskih utakmica. U ovoj brigadi je stanje zadovoljavajuće, ali to nikako ne znači da nije potrebno pojačati rad na svim poljima i osposobiti organizaciju za veće zadatke. Pred njih se postavilo, kao i pred ostale organizacije, održavanje konferencija, širih sastanaka za popularisanje II. Kongresa, Nacionalnog Komiteta, Moskovske i Teheranske konferencije itd.

V. brigada: Prema izvještaju kojeg smo dobili otrag mjesec dana u ovoj brigadi su formirani brigadni i bataljonski komiteti. Ukupno skojevaca u brigadi ima 282. U ovoj brigadi ima krupnijih nedostataka. Disciplina nije kakova bi trebala da bude, nema drugarstva među borcima što mnogo utječe na čvrstinu vojske. Odnos prema pučanstvu je nepravilan (ima slučajeva krađe). Politička svijest je dosta niska, a to se odražava u tome što borci odbijaju da se bore na terenu izvan Dalmacije, ako to prilike zahtjevaju. SKOJ po svim ovim bataljonima malo je napravio. Malo se drugovi interesuju za omladinu koja je van SKOJ-a. Usljed toga što je u našem komitetu mali broj drugova nismo mogli da im pružimo pomoć. Mislimo da poslije nego što su dobili polit-odjel, kao i to daje brigadno rukovostvo uočilo ove nedostatke, da će se stanje biti popravilo. Mi ćemo sa svoje strane nastojati u buduće pružiti im što veću pomoć, kao i ostalim jedinicama.

VIII. brigada: Ova brigada je formirana poslije kapitulacije Italije i to uglavnom od novih boraca. Skojevska organizacija u njoj je formirana. Postoji brigadni komitet koji broji 5 članova, 4 bataljonska komiteta sa po 5 članova. Ukupno ima 119 članova SKOJ-a. Zbog svoje mladosti i neiskustva ova organizacija nije u dovoljnoj mjeri zadovoljila. Mnogi mlađi skojevci, koji su ranije radili na terenu nisu se snašli, a bilo je slučajeva panikerstva. Radi toga su neki bili isključeni. Održavaju se često sastanci i konferencije na kojima se iznašaju nedostaci u radu. Rad kreće na bolje, ali sporo. Nemamo iscrpnijih podataka iz ove brigade da bi vas mogli bolje upoznati.

IX. brigada: I ova je brigada formirana poslije kapitulacije Italije od novih boraca. Poslije napuštanja Splita i Trogira ova brigada je bila prebačena na otok Brač. Moral je tada bio vrlo slab. Uz našu pomoć reformirana je organizacija SKOJ-a i postavljeni su zadaci pred nju. Za vrlo kratko vrijeme postignuti su vidni rezultati. To se je moglo vidjeti prigodom ofanzive neprijatelja na Biokovo. Borci ove brigade su se u borbi pokazali dobri, a SKOJ je prednjačio. Sada u brigadi postoji brigadni komitet koji broji 5 čla-

14 Prva brigada se vratila iz Crne Gore, poslije Pete neprijateljske ofenzive, 22. kolovoza 1943. godine. Vidi knj. 7, dok. br. 105 i 110.

15 Vidi dok. br. 186.

nova, tri radnika, jedan đak i jedan privatni namještenik (od toga jedna drugarica). Postoje 4 bataljonska komiteta sa ukupnim brojem članova 19. Radnika 6, seljaka 6, đaka 7 (od toga 3 žene). Ukupno u brigadi ima 120 skojevaca. Organizacija buduć mlada prilično se snalazi i dobro napreduje uz manje nedostatke. Momentalno je organizacija oslabila radi toga što je velik broj skojevaca u bolnici, koji su ranjeni u zadnjoj borbi, među njima nekoliko članova bataljonskih rukovodstava.

X. brigada: Ova brigada je također formirana poslije kapitulacije Italije. U njoj nije bilo skoro ni jednog skojevca starog borca. Bilo je potrebno sve stvarati iz nova od četnih aktiva pa do bataljonskog i brigadnog rukovodstva. Danas imamo u svim četama aktive i bataljonska rukovodstva. Ima 4 bataljonska komiteta i 16 aktiva sa 212 članova. Radi toga što se pojedini bataljonski rukovodioci nisu snalazili vršene su izvjesne zamjene, tako da usljed toga još nije formiran brigadni komitet. Organizacija je mlada i rukovodstvo neiskusno, te ima mnogo nedostataka, ali postoje objektivni uslovi da se organizacija razvije.

XI. brigada: Ova brigada je formirana od Biokovskog Partizanskog odreda. U njoj postoji brigadni komitet od 6 članova. Radnika 49, seljaka 190, intelektualaca 8, đaka 4, domaćica 14. Hrvata 259, Srba 6. Naša organizacija u ovoj brigadi je prilična. Odanost i borbenost je na visini. Svi skojevci su bombaši i mitraljesci. Nedostaci su uglavnom u tome, što se osjeća nedovoljna disciplina i slab kulturno-prosvjetni nivo. Na te i druge nedostatke im se ukazalo i uvjerenja smo da će se to brzo ispraviti. U ovoj brigadi za posljednji mjesec dana primljeno je u Partiju 23 člana SKOJ-a.

XII. brigada: Ova brigada je formirana poslije kapitulacije Italije i to od s pozivom mobilisanih ljudi. Skojevci koji su došli s terena nisu mogli odmah da se snađu, ali je danas sasvim drukčije. SKOJ se učvrstio i proširio za 146 članova i formirana su rukovodstva. Postoji brigadni komitet od 5 članova, jedan radnik, 2 seljaka, jedan đak, jedan obrtnik. 4 bataljonska komiteta s ukupnim brojem članova 16. Ukupno u brigadi ima 252 člana SKOJ-a. Prigodom borbe s ustašama u Milni na otoku Braču dobro su se pokazali. Rukovodstva su mlada, ne umiju uočavati probleme, ali se ipak prilično razvijaju. Politički se radi preko konferencija, sastanaka, gdje se upoznavaju sa političkim stanjem kako u svijetu tako i kod nas. Na kulturno-prosvjetnom polju je dosta napravljeno. Osnovani su četni i bataljonski kulturno-prosvjetni odbori. Nepismenost je uglavnom likvidirana. Održano je 35 priredbi i nekoliko kulturnih predavanja. Pomoć Partije SKOJ-u dosada je bila vrlo slaba.

XIII. brigada: I ova je brigada formirana poslije kapitulacije Italije od mobilisanih ljudi. Organizacija SKOJ-a je formirana. Postoji brigadni komitet od 5 članova, dva radnika, dva seljaka, jedan intelektualac, 4 Hrvata 1 Crnogorac. 4 bataljona komiteta sa 20 članova, 9 seljaka, 5 radnika, 6 intelektualaca, svi su Hrvati. Ima 16 četnih aktiva sa 235 člaova, od toga 18 zena. Ova organizacija je jako mlada u dosadašnjem raduje uspjela da podigne svijest i borbenost omladine u brigadi. Jedinice ove brigade učestvovale su u borbi ha Pelješcu i dobro su se pokazali. Moral je svakim danom bolji. Politički se radi preko konferencija i sastanaka. Svijest boraca je na priličnoj visini. Održavaju se i kulturna predavanja kao i priredbe. Nepismenost je uglavnom likvidirana.

Južno-dalmatinski odred: Ovaj odred je formiran poslije kapitulacije Italije i to većinom od starijih ljudi. Organizacija SKOJ-a postoji. Postoji bataljonski komitet od 4 člana. Seljaci. Ukupno ima 45 članova. Organizacija je formirana pred kratko vrijeme i ne može se reći mnogo ni o uspjesima i ni o nedostacima. Uglavnom organizacija je mlada i neiskusna. Slično se može kazati za Hvarsko-viški i Bračko-šoltanski odred. U Hvarsko-viškom odredu postoji rukovodioc SKOJ-a u odredu, 3 bataljonska komiteta sa 12 članova, 11 seljaka, i 1 srednjoškolac. Ukupno ima 10 aktiva sa 72 člana. Bračko-šoltanski odred ima rukovodioca SKOJ-a u odredu i 2 bataljonska komiteta sa 9 članova, 2 radnika, 2 seljaka, 4 srednjoškolca. 7 aktiva sa 77 skojevaca. 48 seljaka, 15 radnika, 14 srednjoškolaca, od toga 12 žena.

Mosorski odred: Ima rukovodioca SKOJ-a u odredu i 3 bataljonska komiteta sa 12 članova, 6 đaka, 4 radnika, jedan seljak i 1 domaćica. 9 aktiva sa 120 članova.

Sjevero-Dalmatinski odred: Ima rukovodioca SKOJ-a u odredu, 2 bataljonska komiteta. Ukupno ima 50 članova, od toga 8 žena. III. bataljon je u formiranju.

Prigodom proslave 25-godišnjice Oktobarske Revolucije omladina iz vojske skupa sa omladinom iz pozadine učestvovala je u palenju vatri, na zborovima i priredbama i tako se dosta postiglo na uspostavljanju pravilnih odnosa između fronta i pozadine.

Od ostalih jedinica nismo primili izvještaj, kao što smo vam već napomenuli, a i ovi koje vam šaljemo nedovoljni su. Poduzet ćemo sve mjere da bi vam u drugom izvještaju dali što iscrpniji pregled.

Pri IX, XX i XXVI diviziji postoje polit-odjeli divizije, a u XIX diviziji postoje polit-odjeli pri brigadama, koji mnogo pomažu našim organizacijama. Mi smo u prošlom mjesecu poslali 5 skojevaca na viši skojevski kurs. Također smo poslali 5 dobrih skojevaca na viši partijski kurs pri CK KPJ koji će kasnije biti dodjeljeni za polit-odjele ostalih brigada. Održali smo dva savjetovanja SKOJ-a[16] na kojima su prisustvovali rukovodioci SKOJ-a iz I, IX, XI, XII. i XIII brigade, Južno-Dalmatinskog, Hvarsko-viškog, Bračko-šoltanskog, Sjevero-dalmatinskog odreda i nekih bolnica. (U prilogu vam dostavljamo prepis zapisnika savjetovanja).[17]

Iako je u posljednje vrijeme naša organizacija dosta napredovala u vojsci ipak još ima dosta nedostataka. Naročito se može istaknuti daje niska politička svijest i djelovanje kao i nedovoljna čvrstina u organizaciji. Osjeća se veliki nedostatak kadrova (rukovodioca). Potrebno je održavati kurseve gdje bi se drugovi teoretski i politički izdizali i osposobili za rukovodioce.

16 Savjetovanju održanom 26. i 27. studenog 1943. godine prisustvovali su delegati skojevskih organizacija Prve dalmatinske NOU brigade, Mosorskog, Bračko-šoltanskog i Viško-hvarskog NOP odreda.

Savjetovanju održanom 28. i 29. studenog 1943. godine prisustvovali su delegati skojevskih organizacija Trinaeste dalmatinske brigade, jednog bataljona Jedanaeste brigade, Južnodalmatinskog NOP odreda, jednog bataljona Hvarsko-viškog NOP odreda, Sjevernodalmatinskog NOP odreda, Komande mjesta Vis i Komiža i Vojne bolnice.

17 Prijepisi zapisnika sa oba savjetovanja nalaze se u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, fotokopija u Institutu za historiju radničkog pokreta Dalmacije - Split.

Prije par dana ovdje su stigle dvije Primorske brigade,[18] koje su formirane u Bari od naših interniraca. Za sada od njih nemamo nikakovih podataka.

BROJ 168

NAREDBA ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 25. PROSINCA 1943. O RASFORMIRANJU NOP ODREDA ČETVRTOG I PETOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA[1]

ŠTAB MORNARICE NOVJ
Broj 232
od 25. decembra 1943. g.

Prepis

NAREDBA

Štaba mornarice od 25. decembra 1943.

Rasformiranje partizanskih odreda IV i V Pom.-obal. sektora.

Po hitnoj i ukazanoj potrebi

Naređujemo:

1. da se rasformiraju partizanski odredi IV i V Pomorsko-obalskog sektora i to:
   a) Hvarsko-viški odred
   b) Bračko-šoltanski odred i
   c) Južnodamlatinski odred koji su do sada bili u sastavu pomenutih sektora.
2. Tom prilikom ima se izvršiti demobilizacija boraca starijih godišta od 35 godina života, kao i onih ispod te godine starosti, koji ne mogu zbog njihovog bilo fizičkog sastava bilo ma koje bolesti izdržati napore vojne (partizanske) službe: izdržljivost, lakopokretljivost itd., što će se lekarskim pregledom ustanoviti.
   Svi takovi imaju se otpustiti svojim kućama te im izdati o tome lekarsko uverenje.
3. Sve borce nađene sposobne koji odgovaraju uslovima iz tač. 2 štabovi IV i V Pomorsko-obalskog sektora dodeliće Štabu 26. divizije, kojemu se u organizacionom i operativnom pogledu potčinjavaju.

18 Odnosi se na Prvu i Drugu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 8, 72, 86 i 129.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB,

4. Borci Hvarsko-viškog odreda idu u sastav XI Brigade; borci Brač-ko-šoltanskog odreda idu u sastav XII Brigade; borci Južnodalmatinskog odreda idu u sastav I Dalmatinske brigade.

Rok izvršenja ove naredbe 2 dana od prijema.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Komandant:
Cerni[2] v. r.

Dostavljeno:
Štabu IV-V Pomor. obal. sektora
Štabu XXVI Divizije NOVJ.

BROJ 169

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA JUŽNU DALMACIJU OD 25. PROSINCA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI U OKRUGU[1]

OKRUŽNI KOMITET KPH
ZA JUŽNU DALMACIJU

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KPH

ZA DALMACIJU

Dragi drugovi!

Dostavljamo vam izvještaj o stanju naših Partijskih organizacija do polovine mjeseca decembra. Iza polovine mjeseca decembra stvari su se u našem okrugu u mnogome izmjenile, iz razloga što je u Dubrovniku nastupilo hapšenje, a na Korčulu je izvršen razbojnički napad,[2] sa strane Njemaca.

Ovaj se izvještaj dostavlja prema direktivi druga Čeče.[3]

Kotar Dubrovnik

Politička situacija u tome kotaru razvija se u velikoj mjeri pod utjecajem raznih HSS-ovim, četničkim, ustaškim i okupatorskim propaganda-

2 Josip

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 29/127-128.

2 Odnosi se na njemačku operaciju »Herbstgewitter II« u cilju zauzimanja otoka Korčule. Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

3 i 7 Svetislav Stefanović-Cećo, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

ma, koja ide za time da narod odvode od naše NOB. U samom gradu naš utjecaj nije najbolji, u gradu vlada teror, i nasilje, okupator je uspio da se muškarci upisuju u Gestapo, radi toga jer ih to lišava vojne dužnosti. Naš utjecaj u okolici mnogo je jači nego u samome gradu. Ustaše tamo sprovode nasilnu mobilizaciju, ali se seljaci neodazivaju u Ustašku vojsku, već rado idu u Partizane. Uslovi za mobilizaciju postoje u čitavome Stonskome primorju, pak smo se u vezi time povezali sa Orjenskom četom, koja je do sada bila na Mljetu, a koja se ima prebaciti na kopno, da bi izvršila uz pomoć partije na terenu ovu mobilizaciju. U Boki Kotorskoj, povezali su se katolički i pravoslavni popovi i vrše nasilnu mobilizaciju za Četnike. Narod u tome kotaru živi neobavješteno o događajima i naši uspjesi kako na unutarnjom tako i ugled koji je porastao u vanjskom svijetu, njemu je nepoznat, jer se sva ta tuđa razbojnička propaganda trudi da naš narod zatruje, da ga odvrati od puta borbe. Naša partijska organizacija nije dorasla u Kotaru, da može da pravilno rukuje i motor pokretač, kao i snaga koja će oko sebe da okupi sve antifašističke snage, te ih poveže u jedinstvenu borbenu cjelinu.

Organizaciono stanje:

Ima jedan (1) Mjesni Komitet sa 6 članova, dva (2) rajonska komiteta po četiri (4) člana. Ima devet (9) Partijskih ćelija, i to: U Dubrovniku šest sa ukupnim brojem od dvadeset devet (29) članova Partije. U Konavlju jedna partijska ćelija sa deset (10) članova partije. U Stonskome primorju u Prsečinama jedna partijska ćelija sa pet (5) članova partije. U Zatonu jedna partijska ćelija sa četiri člana partije.

Partijska organizacija onakva kakva je danas u Kotaru Dubrovnik ne može da odgovori svim onim zadatcima koje se danas pred našu organizaciju postavljaju. U samom Mjesnom Komitetu, carevao je trulež, razdor je uvjek bio, svi njihovi sastanci bili su popraćeni sa malograđanskom kritikom, koja je onemogućavala rješavanje onih zadataka koji su se pred njih postavljali. Sektaštvo je poprimilo takove oblike da to prelazi u zločin prema današnjoj borbi. Sam OK nije dao do sada Dbr.[4] pomoć kakvu je trebao, što je dobrim djelom uvjetovalo takvo stanje, ali se ne može reći da je Dbr. bio napušten bez ikakve pomoći, što je i sam Obi. Kom. obavješten, putem drugova Marka[5] i Crnoga.[6] Bojati se je obzirom na sadašnjo stanje, sa kojim je upoznat drug Ćećo,[7] Raos[8] i Crni,[9] da se nije Gestapo ušuljao u Organizaciju (primjedba druga Ćeće).

Kotar Pelješac

Tamo je politička situacija izmjenjena okupacijom sa strane Njemačkih horda. Jedan dio naroda povukao se je sa Pelješca, te je smješten u Kotaru Korčuli. Njemci su tamo kao svugdje zaveli teror, pretu se da će za svakog ubivenog ili ranjenog Njemca masovno streljati. Ima pojava špijunaže, osobito u kraju oko Ponikava. Njemci su uspjeli da u svima mjestima od narodnih izroda stvore neke općinske i seoske odbore u obliku vlasti.

5 Drago Gizdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.
6 i 9 Ivan Mordin-Crni, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.
8 Ante Raos.

Kod zbjega se radi politički, koji je dosta pravilno orjentisan i pravilno ocjenio događaje, te je uvidio našu ljubav i brigu prema njemu, putem staranja za njegovu ishranu.

Općina Mljet, koja je u tome kotaru, stanje je tamo dosta povoljno, narod je u ogromnoj većini na strani NOB. Ima po koji HSS-ovac, čije djelovanje više se svodi na lična ogovaranja, nego na neki organizovani rad. U toj općini se održavaju seoski zborovi i narod se pravilno orijentiše, te ga se nastoji politički dignuti, jer je taj kraj politički jako zaostao, osjeća se dosta dobar napredak u tome pravcu.

Organizaciono stanje:

Postoji Kotarski komitet sa 5 članova. Ima jedan Općinski Komitet Mljet sa 5 članova. Jedna partijska ćelija pri Kot. NOO od 5 članova. Jedna partijska ćelija pri kot. AFŽ od 5 članova. Ima pet ćelija pri zbjegu sa ukupnim brojem od 17 članova partije. Tri ćelije u općinskom komitetu Mljet sa brojem od 19 partijaca. Jedna partijska ćelija na vezi Pelj.-Kor. od 3 člana.

Kotar Korčula

Stanje u ovome kotaru bilo je mnogo povoljno, do dolaska tj. invazije Njemaca. O stanju u ovome kotaru imate izvještaj.

Organizaciono stanje:

Ima Kotarski Komitet sa 5 članova. Ima ćelija pri Kotarskom NOO od 7 članova. Jedna pri Kotarskom AFŽ sa 7 članova. Kotarski Komitet SKOJ-a sa pet članova. Imaju tri Općinska Komiteta i 12 seoskih ćelija. Ima jedna ćelija u Lastovu sa 3 člana partije. Ukupni broj članova u Kotaru iznosi 122. (stodvadeset i dva člana).

Mimo ovog broja Partijaca postoji Okružni komitet sa 6 članova, OK SKOJ-a sa četiri člana. Partijska ćelija pri 00 AFŽ sa 5 članova. Partijska ćelija pri 00 NOO od četiri člana. Partijska ćelija pri komandi od 5 članova. Kurirska ćelija pri OK od tri člana. Ćelije pri komandama mjesta ubrojane su u izvještaju po kotarevima.

Jedinstveni NO Front:

Ima Inicijativni Okružni Odbor. Imaju tri Kotarska NO odbora. Kotarski NOO-ri, kao i svi mjesni birani su izborima, izbori su provedeni od kada su Kotarevi Korčula i Pelješac oslobođeni. U kotaru Dubrovnik, mjesni NOO kao i kotarski su ilegalni, te nisu birani od naroda već su postavljeni. Ukupan broj po kotarevima je sljedeći:

Dubrovnik jedan kotarski, jedan općinski i devet mjesnih sa 14 pododbora.

Kotar Pelješac. Jedan Kotarski, jedan općinski i 14 seoskih, uključivši tu odbore pri zbjegu.

Kotar Korčula. Jedan Kotarski, tri općinska i 14 seoskih.

Antifašistički front žena:

Postoji jedan Okružni odbor AFŽ. Postoje dva kotarska i to u Kotaru Korčuli i Kotaru Pelješac. Općinski odbori AFŽ ne postoje osim u Općini Mljet. Postoji u Kotaru Dubrovnik pet mjesnih odbora AFŽ. U kotaru Pelješcu postoji devet mjesnih odbora, a u Kotaru Korčula ima 11 mjesnih odbora AFŽ.

Dragi drugovi! Ovaj izvještaj vam pišem iz Visa, podataka kod sebe nemam, pak vam nemogu dostaviti ni stanje SKOJ-a. SKOJje poslao svoj izvještaj Oblasnom komitetu. Izvještaj je mršav, sa mnogo nedostataka, pišem kako sam napomenuo po direktivi druga Čeče, koji se je saglasio sa time da napišem onoliko koliko imam podataka.

Ja ću vam se drugovi dajavim iz Baria, na adresu kako mi je dao drug Ćeća (Za Duju - Šalje Stipe)

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

25. XII. 1943.

za OK. Juž. Dalm.
Marinw v. r.

BROJ 170

IZVJEŠTAJ DELEGACIJE NOV I PO JUGOSLAVIJE U BARIJU OD 26. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAJNOVIJIM DOGAĐAJIMA[1]

DELEGACIJA
N. O. V. i P. O. JUGOSLAVIJE
Br. 231
Dana 26. 12. 1943.
Bari

Strogo povjerljivo
HITNO

MS/G

ŠTABU MORNARICE

Hvar

Molim da hitno uputite slijedeći radiogram: »Štab VIII Korpusa, Crni.[2]

Američka misija pod vodstvom majora Browne[3] putuje za dva do tri dana po mogućnosti avionom, inače brodom preko otoka.

10 Marin Cetinić

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg.br. 30/1, k. .2021.

j^QYj^ kreten Žujović je tad nekoliko dana vršio dužnost komandanta Osmog korpusa

3 Gordon

Miloje stigao danas. Vlatko stiže drugog.[4]

Šaljemo tražene podatke: Makiedo Sergije, bivši poltkomesar Štaba Obalske komande, rezervni poručnik.

Mirko Sardelić, obavještajac VIII Korpusa, vojsku nije služio.

Makidedo v. r.

Ovaj čas primili smo telegram o odašiljanju brodova radi evakuacije.[5] Odmah ćemo poslati sve što je moguće ali sve to je ništa prema onome što vi trebate. Radi toga smo poduzeli potrebne korake da se izvrši jedna veća akcija za evakuaciju pomoću savezničkih brodova. Večeras, najdalje sutra, znat ćemo na čemu smo. Ukoliko nešto bude, vi ćete biti obaviješteni preko pukovnika Streeta.[6]

S/s »Bakar« i s/s »Makarska« pretrpili su kvar u mašini prigodom posljednjeg putovanja i moraju na opravku, koja će trajati 10 do 15 dana.

Kao što sam se dogovorio s drugom Perom,[7] naoružavanje brodova izvršit će se tamo, jer ovdje to nije više moguće poslije događaja sa »Stonom«.[8]

Dolaskom naše delegacije iz Kaira bit će nam omogućena radioveza. Prilažem vam šifru. Pokušajte nas pozivati odmah po prijemu ovog pisma.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

V. d. šefa Delegacije:
Makiedo[9] v. r.

4 Odnosi se na Miloja Milojevića i Vlatka Velebita, članove misije Vrhovnog štaba NOV i POJ. Pri polasku ove misije s Glamočkog polja, 27. studenog 1943. god., jedan njemački avion je iznenada izvršio napad na avion kojim je trebalo da putuje ova misija. Tom prilikom poginuo je Ivo Ribar-Lola, koji je predvodio ovu misiju. Zbog ovoga udesa naša misija je krenula tek 30. studenog 1943. godine iz Glamoča za Taranto odakle je produžila za Kairo.

5 Odnosi se na evakuaciju otoka Korčule, koja je izvršena brodovima Mornarice NOVJ. Savezнички brodovi u pomenutoj evakuaciji nisu sudjelovali.

6 Vivian, član Britanske misije u Jugoslaviji.

7 Radović

8 Radi se o oštećenju koje je parobrod »Ston« pretrpio prilikom nevremena u luci Bari, kada je sa sidrišta bačen uz obalu.

9 Sergije

BROJ 171

T7VJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 26. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADU NA s. ĐEVRSKE I s. KARIN

STAB GRUPE
SJEV. DALM. PART. ODREDA
26. XII. 1943. g.
Položaj

Operat. izvještaj

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. J.

Dostavlja Vam se operativni izvještaj o izvedenim akcijama od strane jedinica ove grupe u sljedećem:

Na dan 16 ovog mjeseca I bataljon Sjevernodalmatinskog partizanskog odreda izvršio je napad na četničku bandu, koja se je nalazila u selu Đevrskama.[2] Jačina četničke bande bila je 250 bandita, pod komandom Draže Prostrana.

U ovoj akciji ubijeno je 20 četnika, ranjeno 13. Zarobljeno: 3 teška mitraljeza, 11 pušaka, 3 pištolja, 15.000 metaka, četničku komoru, arhivu i ostale ratne spreme.

Na našoj strani jedan mrtav i 4 ranjena, od kojih dva lakše.

Istoga dana jedinice ovoga odreda razoružale su u selu Karinu četničku bandu od 15 četnika, koje je u posljednje vrijeme mobilisao bandit Stegnjajić,[3] dok je isto toliki broj pobjegao.

Zarobljeno je 15 pušaka sa municijom. Zarobljeno 15 četnika, koji su pušteni svojim kućama.

Gubitaka nije bilo.

Akcije su se izvodile po planu, nedostataka u akciji bilo je što jedinice pri izvršenju zadatka nisu na vrijeme zauzele određene položaje i jednovremeno otpočele sa napadom, te se je i desilo da je u obadvije akcije veći broj uspio pobjeći.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za politkomesara:
Obav. oficir
Slavko Jelić v. r.

Komandant, major
*Popović** v. r.

P. S. Danas su se predali novomobilisanih 5 četnika i sa sobom donijeli **p.** mitraljez.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Voinoistorijskog instituta, ahiva NOB, **reg.** br. 2/16, k. 1603A.

2 U Đevrskama se nalazio Splitsko-šibenski četnički bataljon, koga je tu ostavio vojvoda Radomir Đekić-Đedo. Vidi dok. br. 329, 375 i 436 i kni. 10, dok. br. 55.

3 Milorad

4 Tomica

BROJ 172

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 26. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O EVAKUACIJI JEDINICA S OTOKA KORČULE NA OTOKE ŠĆEDRO I HVAR[1]

ŠTAB IV POM.-OBALSKOG SEKTORA
Br. službeno
26. decembra 1943.
Položaj

Ratni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

25 decembra 1943. i 26 decembra 1943.

1) 2115 na kopnu kod sela Stara topovska paljba, koja je tukla poviše Živogošća.

1920 do 2345 mitraljeska paljba i paljba bacača mina u okolini Podgore.

Nepr. avioni pojedinačno vršili su prelijetanje naših otoka bez napadaja na objekte.

2) NB5 nakon konvojisanja iz Vele Luke uplovio u uvalu Brisnjak sa oko 200 naših boraca.[2] Na večer opet isplovio u svrhu zaštite i evakuacije preostalih dijelova naših boraca sa obale otoka Korčule,[3] izvještaj još nije primljen. NB6 u sjevernom Jadranu. NB7 nakon zaštite Korčulanskog Kanala za vrijeme evakuacije uplovio u Hvar, odakle je sinoć isplovio iz Visa za sjeverni Jadran, a po uputama tam. štaba. NB 8 u sjev. Jadranu zbog zaštite naših transporata. NB9 nakon zaštite Korčulanskog Kanala za vrijeme evakuacije uplovio u Hvar, odakle je sinoć isplovio na zadatak zaštite evakuacije preostalih dijelova naših boraca sa obale otoka Korčule, izvještaj još nije primljen. »Jadran« u sjev. Jadranu zbog zaštite naših transporata. »Sloga« sa popravka sinoć stigla u Hvar. Nepr. zarobljeni brodovi. NB1 naoružan i opremljen - potrebni su još manji radovi pa da brod bude spreman za akciju. NB2 djelomično popunjen posadom, očekuje upućivanje na popravak u Vis.

Od Komande Šoltanske flotile primljen iscrpan izvještaj o prebacivanju delegata Oblasnog komiteta i hrane na kopno, za koje je vrijeme bio napadnut patrolni brod »Zora« i m/j »Sv. Petar« koji je vršio prebacivanje u 2330 do 2345 od dviju nepoznatih torpiljarki u predjelu Arhanđela. Naši brodovi su bez štete stigli 24. o.m. u 0030 sati na mjesta odredišta - Osićenica i izvršili iskrcavanje. Brod »Zora« ukrcao 20 ranjenika i povratio se

1 Orignal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 29/1, k. 2021.

2 Odnosi se na dijelove Trinaeste brigade Dvadesetšeste divizije.

3 i 4 Za zauzimanje otoka Korčule Nijemci su poduzeli operaciju »Herbstgewitter II«. Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

u svoju bazu, dok je brod »Sv. Petar« pod nadzorom tam. Punkta ostao u Osićenici. Izvještaj o povratku broda »Sv. Petar« još nije primljen. Isti je ostao zbog nevremena. Novi komandant Bračke flotile upućen je u Postira. Ostale flotile nepromijenjene.

3) U noći od 24 na 25 o. m., kao i u noći od 25 na 26 o. m., vršena je evakuacija otoka Korčule[4] sa jedinicama ovog sektora. Prve noći upućeno je 20 jedinica sa kapacitetom ukrcavanja od 3500 do 4000 ljudi, koji su vršii prebacivanje na otok Šćedro i na obližnjoj obali otoka Hvara. Broj evakuisanih nije poznat. U noći od 25 na 26 o. m. upućeno je u svemu 5 brodova i to jedan veliki u pratnji mot. čamca MČ5 i jednog leuta koji su se tokom noći vratili bez da su ikoga evakuisali jer su vremenske prilike bile nepovoljne. Četiri manja broda, od kojih 2 su izvršili zadatak evakuacije uvale Bristove i stigli sa dijelovima naših jedinica i nekoliko građana jutros u Hvar, a druga dva broda uslijed nevremena nisu izvršili zadatak i vratili su se tokom noći u Hvar.

4) Vidi pod 3) Materijal sa zarobljene maone stigao je u Hvar, ali nije iskrcan sa broda jer je brod upotrijebljen za prebacivanje izbjeglica na Vis, gdje je ostao.

5) Telefonska veza sa Šoltom uspostavljena je tokom 24 o. m. Prekid je uslijedio uslijed udara groma.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik štaba:
Cajnko August v. r.

P. S.
NB9 i NB5 nakon svestranog pretraživanja
uvala od Pr[.. ,][5] do Prigradice vratili su se
u bazu bez da su tamo ikoga pronašli. Na brodovima
nalazila se je tom prilikom ofic. patrola
I Dalm. udarne brigade.

5 U originalu nečitko.

BROJ 173

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 27. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

ŠTAB
GRUPE SEVERO-DALMATINSKIH PART. ODREDA
Br. 1. 27-XII-1943. god.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ

Opšti izvještaj.

OPŠTE STANJE NA SEKTORU SEVERNE DALMACIJE

U poslednje vreme u mnogom se izmenilo. Ovo se naročito odrazilo nakon učinjene neprijateljske ofanzive[2] na ovoj teritoriji, te odlaskom snaga XIX Divizije sa ovoga terena, koje je kod ovdašnjeg stanovništva poljuljalo moral. Okupator je, nakon odlaska naših snaga pomoću svojih slugu Ustaša i Četnika uspio da u pojedinim selima Bukovice mobiliše izvestan broj ljudstva za Četničko-ustaške bande. Glavni organizatori i vođe četničkih bandi na ovome djelu Dalmacije jesu: »Vojvoda »Đedo Đekić[3] i Milorad Stegnjajić, koji su uspjeli da u okolini Šibenika, Skradina i u Ravnim Kotarima mobilišu i naoružaju 5-600 ljudi. Ova banda sastavljena je od srpskoga i hrvatskoga elemenata, a ima punu potporu ustaških i njemačkih vlasti.

Također ovakva banda bila je mobilisana u Đevrskama i Karinu, ali je od strane naših snaga bila potpuno razbijena i jednim dijelom uništena.[4] Snage koje su se nalazile na ovome dijelu nisu bile dovoljno aktivne i energične u sprečavanju neprijateljskih namjera u mobilizaciji, a sa druge strane okupator je vršio i manje ofanzivne operacije, u cilju vezivanja naših snaga da bi mogao sprovoditi određeni cilj.

Stanovništvo sela u kojima je okupator pomoću svojih slugu vršio mobilizaciju većinom nije bilo voljno primiti oružje za borbu protiv NOB sem nekolicine bandita. Novomobilisana banda nije do sada učestvovala u nikakvim akcijama.

Prigodom nadiranja okupatora i četnika u Bukovicu narod je bježao - u brda goneći sobom stoku i sve ono što bi okupatoru služilo kao hrana. U selima srednje Bukovice Đekić sa svojim banditima imao je namjeru da mobiliše, ali pošto je narod izbjegao nije uspio. U selu Dobropoljcima isti se je izrazio, pred jednim našim simpatizerom, kako su oni zakasnili i da su ih partizani preduhitrili.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 30/6, k. 516.
2 Vidi dok. br. 166, napomenu 2 i 3.
3 Radomir Đekić-Đedo, komandant Zlatiborskog četničkog odreda.
4 Vidi dok. br. 171.

(173)

Ш Т А Б
ГРУПЕ СЈЕВЕРО-ДАЛМАТИНСКИХ ПАРТ. ОДРЕДА
Бр. 1. 27-XII- 1943 год.

132

Бр. рег. 30-1/6
576

ШТАБУ VIII. КОРПУСА НОВЈ

Општи извештај.

ОПШТЕ СТАЊЕ НА СЕКТОРУ СЈЕВЕРНЕ ДАЛМАЦИЈЕ

У последње време у многом се измјенило. Ово се нарочито одразило наком учињене непријатељске офанзиве на овој територији, те одласком снага XIX Дивизије са овога терена, које је код овладавшег становништва појачавало морал. Окупатор је,наком одласка наших снага помоћу својих слугу Усташа и Четника успио да у појединим селима Буковице мобилише известан број Усташа за Четничко-усташке банде.Главни организатори и вође четничких банди на овоме дијелу Далмације јесу тзв"војвода "Ђедо Ђекић и Милорад Стегњајић,који су успјели да у околини Шибеника,Скрадина и у Равним Котарима мобилишу и наоружају 5-600 људи.Ова банда састављена је од српскога и хрватскога елемента,а има пуну потпору усташких и њемачких власти,

Такођер оваква банда била је мобилисана у Ђевркама и Карину,али је од стране наших снага била потпуно разбијена и једним дијелом уништена.Снаге које су се налазиле нам овоме дијелу нису биле довољно активне и енергичне у спречавању непријатељских намјера у мобилизацији,а са друге стране окупатор је вршио и мање офанзивне операције,у циљу везивања наших снага да би могао спроводити одређени циљ.

Становништво села у којима је окупатор помоћу својих слугу вршио мобилизацију њемиком није било вољно примити оружје за борбу против НОВ сем неколицине бандита,Новомобилисана банда није до сада учествала у никаквим акцијама.

Пригодом надирања окупатора и четника у Буковицу народ је бјежао у брда гонећи собом стоку и све оно што би окупатору служило као храна.У селима средње Буковице Ђекић са својим бандитима имао је намјеру да мобилише, али пошто је народ избјегао није успио.У селу Добропољцима исти се је изразио,пред једним нашим симпатизером,како су они закаснили и да су их партизани предухитрили.

По доласку Команданта Групе и об.официра подузете су најхитније мјере да се са снагама ове групе првенствено разбије и уништи овакова новомобилисана банда.У ту сврху,од стране овога Штаба издана је и директива запов јест,која се у препису прилаже.Сада моментално стање,нарочито у Буковици поправља се,а то долази у вези разбијања четничке банде у Ђевркама и Карину као и напуштање са стране Њемаца гарнизона Кистање.Код народа влада велико одушевљење сматрајући да су потпуно ослобођени и да се окупатор неће више и никада вратити.

У Равним Котарима,и једном дијелу Приморја и отока стање се није поправило,обзиром на стално кретање непријатеља и његовим заузимањем појединих гарнизона,као Биоград н/м и отока Угљана и Пашмана.На овом дијелу окупаторске снаге у гарнизонима у главном су непромијењени.Како дознајемо да је сва моторизација којом је окупатор располагао у Задру и Бенковцу отишла у правцу Шибеника и Книна,док је у овим гарнизонима остала само посада са нешто артиљерије.Морал код окупаторске војске,према причању једног њемачкога војника,који се добровољно предао,врло је слаб,а такођер и исхрана Исти војник вели,да су прије неколико дана потопљена два брода хране,која је су ишла за гарнизон Задар.

Да би се стање поправило на овом дијелу Буковице подузети су најхитније мјере,првенствено извођењем акција на организиране четничке банде.Одржавање политичких зборова и конференција са народом,гдје је већ одржано неколико таквих зборова у Кистањама и околици.У овом погледу дате су директиве Штабовима Одреда да у вези са осталим форумима на терену приређују што и чешће овакове конференције.

Стање у јединицама ове групе може се категорисати као доста слабо. Ово се нарочито одразује на политичком пољу и слабом политичком раду по јединицама.Помањкањем политичких руководиоца,а тако исто и војних,рад како војнички тако и политички запостављен је.Руководста по јединицама су млада и неискусна,којима треба много помоћи.У ту сврху Штабови Одреда упутили су били другове на војни и политички курс који се је одржавао при Штабу XIX Дивизије,а исте су по завршеном курсу распоредили у XIX Дивизију,те молимо да се нареди Дивизији да их врати,јер би нам ти у многоме помогли обзиром

Faksimil dokumenta broj 173

Po dolasku Komandanta Grupe i ob. oficira poduzete su najhitnije mjere da se sa snagama ove grupe prvenstveno razbije i uništi ovakova novomobilisana banda. U tu svrhu, od strane ovoga Štaba izdana je direktivna zapovjest, koja se u prepisu prilaže. Sada momentalno stanje, naročito u Bukovici popravlja se, a to dolazi u vezi razbijanja četničke bande u Đevrskama i Karinu kao i napuštanje sa strane Njemca garnizona Kistanje. Kod naroda vlada veliko oduševljenje smatrajući da su potpuno oslobođeni i da se okupator neće više nikada vratiti.

U Ravnim Kotarima, jednom dijelu Primorja i otoka stanje se nije popravilo, obzirom na stalno kretanje neprijatelja i njegovim zauzimanjem pojedinih garnizona, kao Biograd n/m i otoka Ugljana i Pašmana.[5] Na ovom dijelu okupatorske snage u garnizonima u glavnom su nepromijenjene. Kako doznajemo da je sva motorizacija kojom je okupator raspolagao u Zadru i Benkovcu otišla u pravcu Šibenika i Knina, dok je u ovim garnizonima ostala samo posada sa nešto artiljerije. Moral kod okupatorske vojske, prema pričanju jednog njemačkog vojnika, koji se dobrovoljno predao, vrlo je slab, a također i ishrana. Isti vojnik veli, da su prije nekoliko dana potopljena dva broda hrane, koja su išla za garnizon Zadar.

Da bi se stanje popravilo na ovom dijelu Bukovice poduzete su najhitnije mjere, prvenstveno izvođenjem akcija na organizirane četničke bande. Održavanje političkih zborova i konferencija sa narodom, gdje je već održano nekoliko takvih zborova u Kistanjama i okolici. U ovom pogledu date su direktive Štabovima Odreda da u vezi sa ostalim forumima na terenu priređuju što češće ovakove konferencije.

Stanje u jedinicama ove grupe može se kategorisati kao dosta slabo. Ovo se naročito odrazuje na političkom polju, slabom političkom radu po jedinicama. Pomanjkanjem političkih rukovodioca, a tako isto i vojnih, rad kako vojnički tako i politički zapostavljen je. Rukovodstva po jedinicama su mlada i neiskusna, kojima treba mnogo pomoći. U tu svrhu Štabovi Odreda uputili su bili drugove na vojni i politički kurs koji se je održavao pri Štabu XIX Divizije, a iste su po završenom kursu rasporedili u XIX Diviziji, te molimo da se naredi Diviziji da ih vrati, jer bi nam ti u mnogome pomogli obzirom da su na taj kurs bili upućeni najbolji vodnici, vodni delegati i borci.

U jedinicama borbenost i disciplina stoje na niskom stupnju. Ovo dolazi sve od slaboga rada i u nedostatku rukovodećih drugova. Radi se na tome i preduzete su mjere da se to popravi. Prekršaj discipline naročito se odrazuje dezertiranjem i samovoljnim napuštanjem i odlaženjem svojim kućama, te nakon par dana se opet vrate u jedinicu. Desi se također i slučajeva pljačke po jedinicama, ali u manjem obimu. Izgledi su da će se ovo dati iskorijeniti.

Organizaciono stanje i ocijena Štabova.

Štab ove Grupe sem komandanta, ob. oficira i in. oficira nema drugih članova. Komesar grupe drug Savo Dopuđa poginuo je 17. XII u selu Vukšiću, na putu za Sjevero-Dalmatinski Odred.[6] Ostali članovi, kao načelnik Štaba, ađutant, intendant, ljekar itd. potrebno bi bilo najhitnije odrediti ih, kako bi ovaj Štab mogao funkcionisati. Za komesara grupe tražili smo druga Iliju Radakovića, koji bi za ovaj sektor dobro poslužio, pošto je isti po-

5 Vidi dok. br. 166, napomenu 7 i 8.
6 Vidi dok. br. 108.

litički dostajak i k tome poznaje prilike na ovome sektoru. Isto tako tražen je za intendanta ove grupe drug Jovo Žakula pomoćnik intendanta XIX Divizije, koji se nalazi sada na ovome sektoru, koji bi imao organizirati intendanturu koja je vrlo važna na ovome dijelu.

Organizaciono stanje Odreda:

Na teritoriji Sjeverne Dalmacije, a pod komandom ovoga Štaba djeluju 4 Odreda i to: Šjevero-Dalmatinski, Kninski, Sjevero-Otočki i Zadarski Partizanski Odred. Svi ovi Odredi imaju po dva bataljona, a Sjevero-Dalmatinski Part, odred formirao je i treći bataljon. Jedan bataljon Kninskoga Odreda otišao je sa Štabom XIX Divizije, tako da ovaj Odred nema sada nego jedan bataljon. Ovaj bataljon potrebno bi bilo vratiti Kninskom Odredu iz razloga što je taj bataljon formiran sa terena Mokro Polje i Radučić i ostalih sela koje sada neprijatelj drži i kontroliše, te narod govori i negoduje protiv NOB u vezi odlaska toga bataljona, jer da nema tko da ih zaštiti. Isto tako njegovim odlaskom daljnja mobilizacija mnogo je otežana iz ovih sela. Za popunu ljudstva u XIX Diviziji, mišljenja smo da bi bolje bilo uzeti podjednako iz svih Odreda, a ovaj bataljon kompletan da se vrati nazad.

Štabovi Odreda, kao i bataljona nepotpuni su. Spisak članova pojedinih Štabova dostavićemo vam. Ocijene samih Štabova Odreda o njihovim sposobnostima nije se moglo ocjeniti kroz ovo kratko vrijeme.

Ishrana jedinica ove grupe vrši se sa sektora njihovoga djelovanja, preko Komanda Mjesta i NOO, koja je u sadanjem momentu priličita, a u buduće pitanje ishrane biće otežano.

Prilog: Brojno stanje i naoružanje.

Ostale izvještaje dostavićemo naknadno.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za Politkomesara:
ob. of.
Slavko Jelić v. r.

Komandant - major
Popović[7] v. r.

U fasciklu općih izvještaja

BROJ 174

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 27. PROSINCA 1943. ŠTABU MORNARICE NOVJ O EVAKUACIJI JEDINICA S OTOKA KORČULE NA OTOKE HVAR I VIS[1]

ŠTAB IV POMOR.-OBALSKOG SEKTORA
Br. službeno
27. decembra 1943.
Položaj

Ratni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

1) 0950 primijećen jedan trabakul koji vozi u pravcu Trpnja.
0742-0746 dva nepr. aviona preletili Brač i Hvar iz N na S.
1036 6 lovaca i 8 bombardera nepr. kružili nad Hvarom. 1039 4 nepr. bombardera bombardirali Hvar, svaki je spustio po 2 bombe. Avioni nestali u pravcu SE.
1505 dva nepr. aviona bombardirala Postire. Dvije bombe pale u neposrednoj blizini zgrade Komande Bračke flotile, po pogodcima bomba ustanovljeno da su avioni gađali Komandu.
2) NB5 sudjelovao u noćašnjoj akciji evakuisanja naših boraca sa otoka Korčule,[2] zatim uplovio u Hvar. NB6 u sjevernom Jadranu. NB7 Vis - sjeverni Jadran. NB8 - sjeverni Jadran. NB9 sudjelovao u noćašnjoj akciji evakuisanja naših boraca sa otoka Korčule. »Jadran« - sjeverni Jadran. NB 10 (Sloga) sudjelovao u noćašnjoj akciji evakuisanja naših boraca sa otoka Korčule. NB1 i NB2 upućeni u Vis na popravak. (NB8 i NB 10 u Hvaru).
3) U noćašnjoj akciji evakuisanja uspjelo je evakuisati jedino 12 boraca sa otoka Korčule. Komandant V Sektora[3] rukovodio je sa akcijama te ova komanda nije upoznata sa detaljima.

Iz luke Hvara evakuisano je tokom noći na otok Vis oko 600 zbjega, 60 vojnog zbjega i 20 ranjenika iz bolnice, upotrebljeno je 5 brodova.
Iz luke Hvara prebačeno britanskim ratnim brodom 600 boraca.
Iz Starigrada evakuisano je tokom noći oko 800 zbjega, upotrijebljeno je 4 broda.
4) Vidi pod 3).
5) Po predlogu Bračke flotile odobreno je da se ista preseli iz Postira u Supetar. Razlog traženja: blizina Brigade, Štaba artiljerije i Glavne telefonske centrale.

Sinoć i u toku noći primijećene razne sumnjive svjetlosti na otoku Hvaru, prvenstveno kod Sv. Nedelje i na čukama kod mjesta Hvara.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB. reg. br. 31/4, k. 2021.
2 Vidi dok. br. 172.
3 Marko Orhanović

Štab V Sektora se tokom ovog jutra preselio u jednu zgradu do novosagrađene Osnovne škole

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik štaba:
Cajnko August v. r.

BROJ 175

NAREĐENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 28. PROSINCA 1943. ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE ZA UPUĆIVANJE JEDNE BRIGADE NA SEKTOR BOS. GRAHOVA I DEJSTVA ISTE NA LINIJI KNIN-SRPSKI KLANAC[1]

ŠTAB
VIII KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE
Op. Broj 163
28. decembra 1943. godine

ŠTABU XX DIVIZIJE

Nijemci napustili sjevernu Dalmaciju[2] osim Zadra. Četničke bande popa Đujića uzele su maha na ispražnjenom teritoriju i zaposjele napuštene garnizone. Da bi spriječili širenje četničkog uticaja, zlostavljanje i uništavanje našeg naroda u sjevernoj Dalmaciji, uputili smo tamo hitno XIX diviziju.[3] VI brigada ostaće privremeno na sektoru[Bos.] Grahovo, dok ne bude smijenjena od vaših jedinica.

Odmah po prijemu ovoga pisma uputite jednu vašu brigadu na sektor Grahovo, koja će smijeniti VI brigadu XIX divizije, kako bi ova mogla hitno krenuti za svojom V brigadom.

Vaša brigada staviće pod svoju komandu Grahovski odred.

Zadatak brigade na sektoru Grahovo:

1) Zatvoriti pravac Knin-Grahovo, spuštajući se što dublje prema Kninu preko Strmice i preko Dinare.

2) Aktivno dejstvovati sa jednim do dva bataljona na liniji Knin-Srbski Klanac sa osloncem na selo Plavno.[4] Ovi bataljoni mogu dejstvovati kao manevarska grupa iz Plavna u pravcu Strmice, ako neprijatelj pođe iz Knina za Grahovo.

3) Temeljito rušiti cestu Strmica-Grahovo, tako da ne ostane ni metar cijela cesta.

1 Kopija originalna (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 21-1/2, k. 516.

2 Osim Zadra Nijemci su držali Knin, Benkovac, Biograd n/m i otoke Ugljan i Pašman. .. , 3 O dolasku i dejstvu Devetnaeste divizije u sjevernoj Dalmaciji vidi dok. br. 186 i knj. 1U, dok. br. 38.

4 O izvršenju ovog zadatka vidi knj. 10, dok. br. 10.

4) Da postavi telefonsku liniju od Tičeva do Grahova, kako bi bila u vezi s nama.

Brigada koja ide na sektor Grahovo zbog teških klimatskih uslova mora biti dobro obučena, najbolje od svih vaših jedinica. S njom da pođe jedan član štaba (Čelik)[5]

Sa nama još nemate radio-vezu. Nastojte da je uhvatite. Uputili smo do vas našeg telegrafistu druga Lovru.

Ništa nas ne izvještavate o vašim akcijama na Vrliku,[6] kao ni o tome kakve veze imate sa Mosorskim odredom i I prekomorskom brigadom.[7] Javite nam gdje su oni i šta rade.

Sve avijatičare pod komandom druga Pavičića Mila, pukovnika, uputite na Vis. K njemu uputite sve šofere i mehaničare koje preko vas šaljemo.

Sve avijatičare, mehaničare, tenkiste, šofere, automehaničare iz vaših jedinica hitno uputite na Vis pukovniku Pavičiću, odakle će produžiti za Bari na kurs. Oni će tamo dobiti po svršenom kursu najmodeniji aparat.

Uputili smo 60 ranjenika, koje ste neopravdano vratili da ih sprovedete do mora.

Od člana Štaba XIX divizije u Grahovu tražite da vas upozna sa zadatkom kako su ga oni vršili, kao i o izvorima i načinu ishrane.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

V. d. komandanta

BROJ 176

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 28. PROSINCA 1943. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O OSLOBOĐENJU VRLIKE I OKOLINE[1]

ŠTAB
XX DIVIZ. N. O. V. J.
28-XII-43 g.

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. J.

Izvještavamo da smo sajedinicama X i IX brigade ušli i osvojili Vrliku[2] i očistili sva neprijatelj. uporišta~u Cetinskoj dolini i Vrličku krajinu do s. Kijeva. Očišćena su sela: Otišić, Koljane, Podosoje, Maovice, Garjak, Vinalić, Ježević i Kosore.[3]

5 Ahmet Fetahagić

6 Vidi dok. br. 176.

7 U to vrijeme Prva prekomorska brigada bila je u sastavu Dvadesetšeste divizije na otocima. Ova brigada je 6/7. siječnja 1944. godine prebačena u sastav Prvog proleterskog korpusa. Vidi knj. 10, dok. br. 176.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/1, k. 1029.

2 i 3 Vidi dok. br. 152, 164, 165, 186, napomenu 89 i 90 i dok. br. 360, 365, 372, 374, 375, 422 i knj. 10, dok. br. 24

Neprijatelj, snage u pomenutim uporištima bile su sastavljene od Nijemaca, četnika i ustaša. Ukupan broj četnika u ovim selima iznosio je 70 vojnika, ustaša 300 i 200 Nijemaca. Nijemaca je bilo u početku 15, ali poslije prvog dana borbe dobili su pojačanje od 150 Nijemaca. Samu Vrliku su branili Nijemci i legionari.

Borba u Cetinskoj dolini otpočela je 22 ov. mj. i sa prekidom od dva dana trajala je do 27 ov. mj. do 19h. kada su dijelovi X brigade ušli i osvojili samu Vrliku. Borba je bila uporna i žilava, gdje su četnici naročito uporno branili svaku kotu potpomognuti od Nijemaca.

Dijelovi Srednj. dalm. grupe odreda su nas ispomagali,[4] obezbeđujući nam sve pravce od Drniša ka Vrlici.

U ovim borbama neprijatelj je imao velike gubitke, čiji nam je tačan broj nepoznat, zarobljeno je 9 četnika od kojih je jedan komandir i ubijen je njemački oficir, koji je komandovao sa svim ovim miješanim posadama u Vrličkoj krajini.

Zaplijenjena je izvjesna količina raznog materijala.

Naši su gubici bili prilično veliki ovog puta i to oko 18 mrtvih i 30 ranjenih, tačan broj ćemo vam naknadno dostaviti.

U ovim borbama bilo je grešaka kod komandnog kadra, što ćemo naknadno u operativ, izvještaju[5] dostaviti i iznijeti.

Sadašnji raspored jedinica ove divizije je sljedeći: IX i X brigada na liniji Kozjak-Civljane-Kosore-Vinalić. VIII brigada na obezbeđenju prema Sinju i na komunikaciji Sinj-Vaganj-Livno, Mosorski odred na komunikaciji Drniš-Vrlika, Dinarski odred u Ježeviću.

Uspjeh bi bio mnogo veći, efikasniji i sa manje gubitaka, da se preko Dinare i Uništa pojavila V brigada,[6] kako smo očekivali.

Nastojaćemo da obezbijedimo ovu teritoriju nadirući dalje preko Kozjaka ka Kosovu, Polači i Podinarju.

Poslali smo drugove, koji treba da uhvate vezu sa jedinicama, koje se prebacuju sa otoka na kopno sred. Dalmac. i sa zadacima za njih.[7] Izvještaj koji smo vam poslali o ofanzivi na Moseć i Svilaju, kao i o zatvaranju ovih pravaca je bio doslovni prenos izvještaja Štaba Gr. odreda koji smo mi bili od njih dobili.

Napominjemo da sada ima mogućnosti za prolaz manjih grupa kroz Mućku dolinu, i preko Moseća sa potrebnim obezbeđenjima.

Povratićemo naše snage, koje se nalaze sa ranijim zadatkom u Livanj. Polju.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Pol. kom.
Živković Živko v. r.

K-nt
Ve/.[8] *M. Knežević* v. r.

4 O dejstvima ovih NOP odreda vidi knj. 10, dok. br. 40.

5 Vidi knj 10, dok. br. 24.

6 Ova brigada zàtvarala je pravac Knin-Bos. Grahovo i po naređenju Štaba Osmog korpusa nije upućivala svoje snage da sadejstvuju Dvadesetoj diviziji. Vidi dok. br. 160.

7 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu, koja se 6/7. siječnja 1944. god. iskrcala kod Pakoštana. Vidi knj. 10, dok. br. 22.

8 Velimir

BROJ 177

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA ČLANOVA KOMUNISTIČKE PARTIJE, KANDIDATA I SKOJEVACA U 6. NO BRIGADI 19. VIDIZIJE OD 28. PROSINCA 1943. GODINE[1]

SOCIJALNI I NACIONALNI SASTAV
ČLANOVA K. P., KANDIDATA I SKOJEVACA U VI BRIGADI
XIX DIVIZIJE NOV HRVATSKE ZA DAN 28/XII.1943.

Red. broj	Politička pripadnost		Brojno stanje	Socijalni sastav							Nac. sastav			
				Radnika	Seljaka	Zanatlija	Namještenika	Vojno polic. lica[2]	Intelektualaca	Đaka	Srba	Hrvata	Muslimana	Primedba
1	Članova KJP.	po spisku	114	26	59	11	5	4	8	1	40	74		
		u rashodu	27	6	15	4			2		5	22		
		na licu	87	20	44	7	5	4	6	1	34	53		
2	Kandidata KJP.	po spisku	23	5	12	2	2	1	1		1	22		
		u rashodu	7	1	5	1						7		
		na licu	16	4	7	1	2	1	1		1	15		
3	Skojevaca	po spisku	155	19	125	7	3			1	26	129		
		u rashodu-	39	5	30	3				1	3	36		
		na licu	116	14	95	4	3				23	93		

28/XII 1943.

Sekretar:
Grga[3] v. r.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 5/434-435.
2 Odnosi se na pripadnike vojske i policije Kraljevine Jugoslavije.
3 Skorin

BROJ 178

IZVJEŠTAJ NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA DUBROVNIK OD 28. PROSINCA 1943. ŠTABU DVADESETDEVETE HERCEGOVAČKE UDARNE DIVIZIJE O IZVRŠENIM HAPŠENJIMA U DUBROVNIKU[1]

NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR
Dubrovnik
28. XII. 1943. god.

Štabu Hercegovačke udarne divizije,[2]

Položaj

I. Prije tri nedelje, okupator je preko ustaške policije na čelu sa zloglasnim jamarom Živkovićem, uspio da izvrši provalu u naše organizacije. Dvadeset naših drugova pohapšeno je i tokom istrage mučeno. Prema obavještenjima koje smo dobili, optužni materijal je znatan. Pored ostalih mjera, radi izbavljanja naših drugova, pokušali bi smo i sa zamjenom sa zarobljenim njemačkim vojnicima, ukoliko vi sa istima raspolažete.

Molimo vas da nas hitno izvjestite, dali je to sa vaše strane moguće. Hitno je!

II. Primili smo vaša dva dopisa od 21.-og pr. mjeseca. Na prvom mjestu čestitamo vam, naši dragi drugovi, na junačkom držanju i velikom uspjehu kod zauzimanja ustaško-četničke jazbine Fazlagić Kule.

Zatražene stručnjake i potrebni vam materijal, poslaćemo vam čim prije mognemo. Zbog sadašnje provale, momentalno ne možemo doći u vezu s nekim osobama, radi toga je stvar i okasnila. Dali je tamo došao Dr. Murvar, ovdašnji hirurg? Nas su tako informirali, pa vas pitamo, jer nam nije poznato da je isti otišao putem naše redovne veze.

Radi dužne konspiracije i svake eventualnosti, predložićemo vam da u našoj prepisci kod poverljivih stvari i navađanja imena drugova koji se nalaze na neoslobođenoj teritoriji, upotrebljavamo šifru. Slijedeći put ćemo vam istu poslati.

Mobilizaciju, čim se prilike malo poboljšaju, nastavićemo.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Sek.
(M. P.) [Potpis nečitak]

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 19/9, k. 1144/11.

2 Odnosi se na Dvadesetdevetu hercegovačku udarnu diviziju.

BROJ 179

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 29. PROSINAC 1943. GODINE[1]

ŠTAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Br. službeno
29. decembra 1943.
Položaj

Ratni izvještaj

ŠTABU MORNARICE

1) 0300-0400 opažene su bijele rakete kod Gradca, u kanalu kod Ploča istovremeno opažene su crvene, a zelene rakete kod Trpnja. Izgleda kao da su brodovi plovili prema Gradcu.

0720 primijećen jedan brod koji je plovio iz Lovišta prema Sućurju.

0800 dva uobičajena nepr. aviona izviđala nad Hvarom.

1015 nepoznati avioni prošli iznad Visa, nestali prema Splitu.

U toku jučerašnjeg poslijepodneva četiri nepr. aviona mitraljirali brodove u uvali Zdrilac, Palmižan, Malu i Velu Grčku i auto-taksi na pola puta između Brusja i Hvara. 13 brodova[2] pogođeno od mitraljeskih metaka, havarije malih razmjera u toku današnjeg dana vlastitim sredstvima biće odstranjene. U uvali Starigrada isti su avioni također napali brodove, dva havarisana broda oštećena. Putnički auto zapaljen i uništen, šofer ranjen.

2) NB6 - sjeverni Jadran.[3] NB7 u Visu, nije mogao isploviti tokom noći za Hvar, pošto nafta-tank pao na motor i probušio se, večeras ima da stigne u Hvar. NB8 - sjeverni Jadran.[4] NB9 u Hvaru. NB10 isplovio sinoć na izvršenje zadatka u Korčuli, zbog jakog mora i vjetra nije izvršio, te po povratku u Hvar upućen sa 250 pušaka u Stomorsku. »Jadran« - sjeverni Jadran.[5] NB1 i NB 2 u Visu na popravku.

Bračka flotila premjestila se iz Postira u Supetar. Bračkoj, hvarskoj i primorskoj flotili naređeno da do daljnjeg patroliraju.

3) U toku noći evakuisano iz Hvara za Vis 250 zbijega, 60 boraca i 150 bolesnih i ranjenih, sa tri broda. Iz Bola na prolazu kroz Hvar za Vis 150 ranjenih i nešto zbijega.

4) Raspoređivanje brodova i materijala. Sa NB5 demontirano: protuavionski mitraljez 20 m/m, 4 »Brede«, alata i drugog materijala. Za sada sve sklonjeno u zgradi u Maloj Grčkoj.

5) Po telefonskoj obavijesti iz Komiže saznali da su jučer u jutro trupe[6] koje su evakuisane sa Mljeta bile napadnute u blizini Sušca od dva nepr. aviona mitraljeskom vatrom. Brod stigao u Sušac sa 12 mrtvih i 12 ranje-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 29/7, k. 2036.

2 O napadu na brodove vidi dok. br. 186 (dio Mornarice).

3, 4 i 5 Ovi brodovi vršili su zaštitu konvoja koji je nosio materijal za Glavni štab NOV i PO Hrvatske. Iskrcavanje je vršeno u rajonu Pirovac-Modrava.

6 Odnosi se na Treću četu Prvog bataljona Trinaeste brigade i Oijenski NOP odred. Vidi dok. br. 192, napomenu 17.

nih. Ranjeni prebačeni sinoć patrolnim brodom koji je pratio konvoj u Komižu. Naređeno je da se taj patrolni brod uputi tokom noći ponovo na Sušac sa hranom i da obavijesti trupe o dolasku brodova iz Visa za njihovo daljnje prebacivanje na Vis. Tamošnje su trupe u broju od oko 300. Brodovi za njihovo prebacivanje nisu još u toku ove noći upućeni, jer je bilo suviše kasno da bi stigli do jutra u Vis.

S. *F. - S. NJ*

Načelnik štaba:
Tomšič Janez v. r.

BROJ 180

NAREDBA ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 30. PROSINCA 1943. O IMENOVANJU ŠTABA ZA JEDINICE ZADRŽANE NA KORČULI[1]

ŠTAB MORNARICE NOVJ
Broj 235
30. decembra 1943. g.

N A R E D B A
Štaba Mornarice od 30. decembra 1943. g. kojom se imenuje:

1. Štab dijelova svih jedinica koje su ostale na Korčuli;[2] za komandanta **Matu Boškovića,** dosadašnjeg komandanta I bataljona XIII brigade, za politkomeara **Baldu Filipovića,** dosadašnjeg polit, komesara Korčulanskog odreda, za zamjenika komandanta **Božu Jeričevića,** dosadašnjeg komandanta Korčulanskog odreda, za zamjenika politkomesara **Petra Franulovića,** dosadašnjeg zamjenika politkomesara V Pomorsko-obalskog sektora, sa zadatkom:

a) da najhitnije okupe sve drugove koji su u grupama po uvalama i razbijeni po čukama;

b) da najsposobniji dio od 50 drugova organizuje za borbu protiv neprijatelja po dijelovima kako vidi da je najbolje, ali da to bude borbena cjelina;

c) da u momentu prelaska na Korčulu ukrca sve koji ne dolaze u obzir za predviđeni broj 50, kao i da redovno brodovima otpremaju sve takve kada budu okupljeni zajedno sa narodom koji hoće da se evakuiše.

2. **Drug Božo Jeričević,** zamjenik komandanta treba da se isključivo bavi sakupljanjem drugova.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 24/6, k. 2021.

2 O izvođenju njemačke operacije »Herbstgewitter II« na Korčuli vidi dok. br. 163, napomenu 3.

3. Druga **Orhanović Marka** činimo najodgovornijim za prebacivanje drugova i naroda.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar:
Pero[1] v. r.

Komandant:
Cerni[4] v. r.

BROJ 181

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 30. PROSINCA 1943. GODINE[1]

ŠTAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Br. službeno
30 decembra 1943.
Položaj

Ratni izvještaj

ŠTABU MORNARICE

1) 0905 do 0950 uobičajena dva nepr. aviona nad našim otocima.
1545 dva nepr. aviona nad Zdrilcom mitraljirali brodove.
2230 iz Dugog Rata ispaljeno 10 topovskih metaka na Postire. Rezultat nepoznat.
Tokom noći primijetila baterija u Sućurju jednu torpiljarku ili veći parobrod u pravcu ušća Neretve.
Tokom noći na čitavoj neprijateljskoj obali, kao i Pelješcu, primijećeno veliko izbacivanje signalnih raketa.
2) NB6 - sjeverni Jadran. NB7 u Visu, nije uplovio noćas u Hvar uslijed javljene havarije što još nije mogla biti otstranjena, vjerovatno će stići večeras. NB8 - sjeverni Jadran. NB9 isplovio dva puta na izvršenje zadatka[2] u Korčuli, ali zbog jakog mora i vjetra nije mogao ga izvršiti, uplovio u Hvar. NB 10 u Stomorskoj. NB1 i NB2 u Visu na popravku.
Po naređenju Štaba divizije Bračka flotila premještena u uvalu Blaca, 6 NM zapadno od Bola. Ostale flotile: nepromijenjeno.
Komandant Šoltanske flotile[3] traži hitno naređenje za dva vagona hrane i municije koja se nalazi u Stomorskoj, određena za VIII Korpus, ukoliko ne bude veza sa kopnom. U materijalu se nalaze 50 strojnica, 10.000 metaka, sto sanduka bombi, 70 vreća brašna i ostale hrane. Ovaj štab je

3 Radović
4 Josip

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 35/4, k. 2021.
2 Odnosi se na prebacivanje preostalih snaga sa Korčule na otok Vis.
3 Petar Vidan

mišljenja da se u tom slučaju pomenuti materijal prebaci na Vis. **Molimo upute po ovom.**

Brodovi koji su 28 o. m. pretrpili avionski napad, po uvalama u okolici Hvara, popravljeni su sem brod »Mir Vami« kojemu je također motor oštećen.

3) U toku noći prebačeno je oko 500 zbijega iz Hvara za Vis. Upućeno je 7 brodova, od kojih se jedan vratio zbog nevremena. Tri broda bila su upućena za Bol, odnosno Stomorsku također za ukrcati tamošnji zbijeg, ali se nisu mogli probiti protiv vjetra i mora i vratili se natrag.

Motorni brod »Hvala Bogu«: Račišće, od 6 vagona nosivosti izgorio je tokom noći u Hvarskoj luci. Pokušano je gasiti ga sa svim raspoloživim sredstvima, te se uspjelo ugasiti požar na palubi, dok požar u motornom prostoru nije se uspjelo ugasiti, tako daje brod otegljen kod zapadne obale luke i tamo potopljen. Po dosada povedenim izvidima vatra je nastala kod lijevanja nafte u brodski tank, uslijed blizine fenjera. Motorist koji je izvađao ovaj rad zadobio je više opekotina i odveden je u bolnicu. Istraga se vodi.

4) Raspoređivanje brodova i materijala.

5) Iz Visa upućena su dva broda za prebacivanje trupe koje se nalazi na Sušcu. Jedan brod se vratio zbog nevremena a drugi je proslijedio. Večeras biće upućena još dva broda.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Načelnik štaba:
Tomšić Janez

BROJ 182

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 30. PROSINCA 1943. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE

OKRUŽNI KOMITET K. P. H.
ŠIBENIK

OBLASNOM KOMITETU K. P. H. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Dolaskom drugarice Marije[2] kao sekretara, ovaj O. K broji sada 5 članova. Međutim, drugarica Rada[3] je sa sekretarom K.K. Kistanje na višem part, kursu odakle neće doći prije druge polovine siječnja, a drug Giljak[4]

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 28/961-966.
2 i 17 Novak
3 i 8 Vjera Trinaestić-Rada
4 Ante Bego-Giljak

je tek pred par dana izašao iz grada i još uvijek je bolestan iako mu je nešto bolje. Ako se bude suviše kretao, zdravlje će mu se ponovo pogoršati.

Na prijedlog druga Martina,[5] početkom januara ćemo u njegovom prisustvu održati prvi sastanak plenuma u koji će po njegovom odobrenju osim sekretara K. K. i M. K. ući drugarica Višnja[6] iz okruž. A. F. Ž. i drug Škarica[7] iz okruž. N. O. O. Na sastanku plenuma će biti postavljen dvomjesečni plan rada, osobito u pravcu jačanja part, organizacije i izgradnje kadrova.

Naš O. K. je mlad i preuzak da bi mogao uistinu kao takav djelovati i potpuno rukovoditi sa okrugom. Isto je i sa Kot. Komitetima. Kistanjski i vodički broje svega po 3 člana, a u šib. kotaru je samo part, povjerenik za taj kotar. Jedna drugarica je isključena radi neiskrenosti pred Partijom, a jedan drug je ušao u okruž. NOO. Sa sekretarom K. K SKOJ-a imamo 3 kandidata za ovaj kotar, komitet. Općinskih komiteta ima svega 3 u 9 općina. Part, jedinica ima 20. Od toga u Kistanjskom kotaru nijedna, a najviše u vodičkom kotaru gdje je part, organizacija najjača. Part. org. nije ravnomjerno razgranata, najslabija je u kist. kotaru. U vodičkom kotaru još part. org. nije potpuno zdrava. Trzavice, svađe i lične mržnje još uvjek postoje iako u znatno manjoj mjeri nego ranije. U cijelom okrugu ima 170 partijaca, u vodič, kotaru 47, šibenskom 43, kistanjskom 22, u gradu sa MK koji broji 4 člana 19, a na okružne organizacije 37. Od toga ima 40 žena, tj. 25%

Prema ženama se još uvijek sektaši. Ima općina gdje su žene daleko bolje i aktivnije, a uopće nisu u Partiji. To sektašenje osobito se izražava kod simpatizera. U šib. kotaru od nekoliko stotina simpatizera svega je 21 žena. Uopće, pojam simpatizera nije raščišćen. Simpatizerima se smatraju svi pristaše NOB-a koji dolaze na sastanke kad ih se pozove, a pošto žene dolaze na sastanke AFŽ-a, smatralo se nepotrebnim da dolaze i na ove sastanke. To se sada ispravlja.

Part, organizacija je mlada, drugovi neiskusni, sa vrlo slabim teoretskim znanjem, tako da organizacija ne ispunja sve svoje zadaće. Broj članova je također premalen obzirom na širok NO Pokret. Ovoliki broj nije u stanju da čvrsto drži taj pokret u rukama. Prisiljeni smo ne samo općinske, već i kotarske komitete popunjati sa sasvim mladim članovima. Njihovo znanje je vrlo malo što i njima i njihovoj samoinicijativnosti, snalaženju i brzini djelovanja mnogo smeta. U izgradnji kadrova nema nekog određenog plana. Literatura se slabo obrađuje. Kontrola sa strane našeg Komiteta kao i kotarskih ne može biti potpuna zbog premalog broja članova u njima.

Skojevska organizacija je također razgranata u cijelom okrugu. Komiteti su uski, osobito okružni koji će sada biti proširen sa dva člana. Jedan član je kao zamj. komesara bat. otišao u vojsku. Borbenost i aktivnost skojevske omladine nije na potrebnoj visini. Organizacija je mlada, obnovljena nakon kapitulacije Italije. Već duže vrijeme Skoj nije bio izvor kadrova za Partiju i na to im je ukazano.

Vanpart. organizacije AFŽ i USAOH su masovne. Omlad. organizacije razvijaju rad na raznim područjima, osobito kult. prosvjetnom. Međutim, stalni upadi neprijatelja, pustošenja, represalije, prekidaju taj rad i umrtv-

5 i 10 Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.
6 Anka Družić-Višnja
7 Petar

ljuju. Obe organizacije su još uvijek najaktivnije na polju sakupljanja za vojsku i tek postepeno idu pravcem razvijanja u borbene političke organizacije.

19/XII je održana okružna konferencija NOO. Izabran je okruž. NOO sa 9 članova, svi su partijci. Od našeg Komiteta su ušli drug. Rada[8] i drug Špirić.[9] NOO-i još uvijek nemaju puni autoritet. Njihov rad se većinom svodi na pomoć vojsci. Polit, djelovanje u narodu, sekcije, kult. prosvj. rad uopće nisu razvijeni. Učinjeno je jedino nešto u pogledu otvaranja škola. Razlog ovome je donekle i stalno upadanje neprijatelja koje ometa razvijanje tih grana djelovanja NOO-a. Pogrešno shvatanje o simpatizerima je najbolji dokaz polit, neaktivnosti NOO-a. Novom, okruž. NOO-u konferencija je dala u zadatak kao prvo razvijanje polit, djelovanja.

Vojnopozadinske vlasti teško djeluju zbog toga što u ovim prilikama ne mogu razviti punu djelatnost. Uz njih se nakupi ljudstvo koje je u momentima pokreta balast i uvijek muku mučimo s njima, a operativne jedinice ih stalno šalju. Komande mjesta su još dosta slabe, osobito pomoćnici u svojim dužnostima ne odgovaraju. Kom. Područja je dobra samo zbog intimnosti njenih članova disciplina nije uvijek na visini. Također te vlasti ne djeluju dovoljno na političkom polju. U svakoj komandi ima part, jedinica plus jedna uz Kom. Područja. Aktivnost u tom pravcu i briga za kadrove ne postoji kod jedinica komandi mjesta. Ukazano im je na to, ali dosada je bila mala pomoć kot. komiteta u tom pogledu. Područni Bataljon koji je bio raspoređen u 3 čete pri Kom. Mjesta je sav poslan u sastav Odreda. U cijelom bataljonu su bila svega 2 čl. K. P. i postojala je opasnost da se te čete izrode, osobito vodička koja je samo tražila po kućama hranu. I vojna situacija nam nije dozvoljavala da držimo toliki balast. U Odredu će mnogi postati dobri borci, a ovdje bi se bili sasvim izgubili. Za vrijeme ofenzive na Bukovicu i Kom. Mjesta Kistanje je kao takova bila primorana da prestane djelovati, a njeni članovi su politički djelovali na terenu i držali veze. Sada je ponovo uspostavljena.

Komisija za zaštitu naroda još nije formirana. Peta kolona je aktivna i djeluje. To se vidi po parolama koje narod prihvata i orjentisanosti neprijatelja. Borba protiv pete kolone ili je spora ili nije efikasna. Mnogi špijuni djeluju nesmetano dok se neke preko kojih bi se moglo mnoge otkriti ne prati već ih se jednostavno likvidira umjesto da se cijela mreža pohvata. Sad se pri Kom. području obrazuje Komisija u kojoj će prema naređenju biti 5 članova i onda borba protiv pete kolone biti mnogo bolja.

Političko djelovanje u našem okrugu nije bilo planski sprovođeno na što je naročito ukazao drug Martin.[10] Nastojaćemo razviti rad u pravcu održavanja stalnih sastanaka i konferencija s narodom i u tom radu aktivizirati NOO-e, organizovati čitanje naše štampe i zborove pripremati i održavati prema zadnjim upustvima. Sada se vidi da je npr. u stankovačkoj općini neodgovorno održavanje zborova kad bilo i bez plana samo pogoršalo stvar.

Na polju pismene agitacije i propagande također ne ispunjamo zadatke. Nastojimo da se literatura planski raspodjeljuje i proučava. Čim se povrati drug. Rada početi ćemo sa kontrolisanjem po komitetima i jedinicama. Opaža se.da naročito do NOO-a i AFŽ-a literatura slabo stiže. Mi smo umnožili neke članke iz Naprijed i Srpske riječi, naredbu o NOO-ima i po-

9 Nikola Jurčev-Špirić

sebno izdanje Slob. Dalmacije o osnivanju Nac. Komiteta. Izdali smo oko 10 brojeva radio-vijesti i drugi broj Partizana. 5/1 umjesto Partizana početi će da izlazi Nar. Vijesnik. Nastojaćemo da izlazi 2 puta nedjeljno. Iako smo više puta zbog racija morali prekidati radom, glavna smetnja za veću aktivnost je pomanjkanje boje koju ne možemo nigdje nabaviti. Imamo svega još jednu tubu.

Zato bi trebalo da bar Slob. Dalmaciju dobijemo u više primeraka. Suviše je malo 50 komada za naš okrug. Toliko dobijamo i Srp. riječi pa vas molimo da u koliko vi za koji hrvat, kraj više dobijate to pošaljite nama.

Kad smo dobili Referat dr. Staljina bila je umetnuta cedulja da ga umnožimo, kad smo to počeli raditi dobili smo još izvjesnu količinu i naš posao obzirom na pomanjkanje boje je bio uzaludan pošto moramo biti štedljivi.

Dopisništvo još ne funkcionira kako treba. Sada su izmijenjeni neki dopisnici i to su dobili kao isključivi zadatak pošto su dosada ob. si. i dopisnička bile povezane. Dopisi su nešto učestali i Slob. Dalmacija će ih redovitije primati.

U NOO-u imamo svega 2 člana i sada ćemo ga proširiti sa trećim i tako formirati part, jedinicu. Mreža ob. si. nije dovoljno razgranata i većina obavještajaca je kompromitovana. Mijenjamo ih postepeno. Ob. si. funkcioniše dosta slabo i sporo. Cesto se svodi na informativnu. Također nema povezanosti našeg NOO-a s onim Srednje Dalm. i Zadra i sada su dobili zadatak da se međusobno povežu.

Dok ob. si. ne funkcioniše dobro i na vrijeme, uhvaćena je veza s nekima iz četničkih i ustaških redova. Preko njih smo dobro obaviješteni i možemo doći do važnih dokumenata, osobito četničkih.

Mnogo toga iz ob. si. može da posluži kao propagandni materijal, a to se dosta slabo praktikovalo. Taj nedostatak sada uklanjamo.

Stanje blagajne nije sređeno jer je drug Bunko[11] pri odlasku nije potpuno sredio, a mi smo svi novi i moramo čekati da drug Giljak dođe na punkt. Drug Martin je odobrio da blagajnu počnemo voditi iznova od prvog sastanka plenuma. Kad stigne drug Giljak obračunaćemo članarinu i stare brojeve Naprijed.

Na našem i zadarskom okrugu djeluje Štab Grupe odreda, a Šib. trog. Odred ima zadatak da čuva kanal za prebacivanje robe s otoka i ne dolazi u obzir za vršenje operacija. Na našem terenu se najviše zadržava Sjev. Dalm. Odred koji ima 3 bataljona i u glavnom vodi borbu s četnicima. Partijski kadar u odredu je malen i ne može da odgovori. Uvijek treba da se jedan od članova ovog Komiteta nalazi uz odred i da pomogne u njegovom osamostaljenju.

Raspoloženje naroda je dobro. Neprijatelj nastoji da progura razne parole i upotrebljava sve metode da razbije jedinstvo naroda. U šib. kotaru su četnici zamijenjeni ustašama koji su tobože došli kao oslobodioci naroda od četničkog terora i pljačke i još su deke jedan put podijelili narodu (vrlo malo i uz skupe cijene). Četnici su poslani u Bukovicu među srpsko stanovništvo gdje bacaju parole o dolasku Kralja Petra s Englezima koji će likvidirati partizane, a dokaz za to je bombardovanje Šibenika koji je partizanski grad. Dobili smo jedan dokumenat koji je Đuić[12] uputio četnicima

11 Nikola Sekulić-Bunko
12 Momčilo, komandant Dinarske četničke divizije.

kao poziv da se bore jer da su Englezi uz Dražu, da će oni prekinuti saradnju s partizanima, pa onda sa SSSR-om i da Draža traži da mu se javi koja su mjesta najviše naklonjena partizanima i gdje se partizani nalaze da bi ta mjesta Englezi mogli bombardovati.

Zbog malog broja vojničkih snaga, neprijatelj je drzak, stalno upada u jedan ili drugi kotar ili pojedine općine i prekida rad. Pljačka, teroriše i ubija. To većinom rade četnici, a manje Njemci koji govore da oni odlaze i da narod može sam da odabere svoju vlast. Iza povlačenja III Brigade[13] u Bukovici je bilo nastalo teško stanje. Četnici su palili, pljačkali i terorisali narod. Jedva se moglo probijati. Kroz to vrijeme neprijatelj je mobilisao oko 140 ljudi koji su se zadržavali u nekim selima skradinske općine i pljačkali. Poslije akcije na Đevrske[14] i presvlačenja naše vojske u engleske uniforme, podigao se moral kod naroda, a četnici se osjećaju prilično izgubljeni. U šib. kotaru u selima prema Drnišu ustaše su vršile mobilizaciju i digli oko 100 ljudi, a u par sela uspostavili miliciju. Postoji opasnost da još par sela naoružaju ili mobilišu ako ne dođe naša vojska. U srpskim selima tog kotara su mobilisali četnici.

Na grad se moramo posebno osvrnuti. Uslijed bombardovanja[15] u kojem je stradalo oko 100 ljudi i sam grad dosta porušen, narod je izbjegao u okolna sela. Moral naroda je na visini, jedino nasjedaju propagandi o neiskrenosti saveznika koji to namjerno rade i koji će izdati. To im se objašnjava i već su dva zbora održana. Partijska i sve organizacije se uspostavljaju na terenu, ali je to dosta teško jer su te organizacije mlade kao i sam mjesni Komitet.

Veliki problem je ishrana naroda iz grada. Naš okrug je pasivan i nekim općinama prijeti glad. Bukovica jedina ima dovoljno, ali tu je stalno vojska koja je već iscrpila sve rezerve, a i prebacivanje je teško. Od konfiskovane stoke je 100 glava odvojeno za grad i podijeljeno. Njemci prijete činovnicima oduzimanjem plate i kaznom a vlasnicima radnje rekviriranjem u korist države ako se ne povrate u grad. Narod neće da se vraća. U samom centru Šibenika više nema što da se bombarduje. Magazini su isprazhnjeni i hrana prebačena u Drniš ili su je sami vojnici rasprodavali i seljaci opljačkali.

Prije ofenzive na Bukovicu vršena je mobilizacija uz pozive u kist. i vodičkom kotaru. Bilo je mobilisano oko 700 ljudi, zbog ofenzive mobilizacija je bila prekinuta i novomobilisani se povlačili sa brigadom koja se probijala uz borbe prema Lici. Svi su bili bez oružja koje još nije bilo prebačeno. Polovična mobilizacija izazvala je nezadovoljstvo u vodičkom kotaru i narod traži da se svi dignu. To važi za tišnjansku općinu. U Pirovcu nas narod neprijateljski dočekuje, a u Tijesnu su svi htjeli dočekati Njemce.

Kako se Brigada sa borbom probijala mnogi novomobilisani su dezertirali, svega oko 250, tri četvrtine iz stankovačke općine iz banditskih sela. Izvjestan broj ih je dezertirao i iz Odreda i to u engl, uniformama. Jedan dio je otišao u žicu odakle po noći dolazi kući. Ti su dobili oružje od neprijatelja. Jedan dio je sa oružjem dezertirao. Oni koji su sa oružjem ili u žici pretstavljaju opasnost za nas i teško je prolaziti kroz ta sela. Znaju i napadati. Onima koji su otišli u žicu vrši se konfiskacija. Ona je prekinuta pošto

13 Odnosi se na Treću (Sedmu dalmatinsku brigadu) Devetnaeste divizije.
14 Vidi dok. br. 171.
15 Vidi dok. br. 421.

tu nisu našejedinice koje su za to potrebne. Dezertere nije moguće sakupiti jer bježe i skrivaju se. Treba blokirati sela i pokupiti ih. Zato je Kom. Mjesta dobila zadatak da se poveže sa Štabom grupe kako bi se dezertere pokupilo. U našem okrugu su još prilične mogućnosti za mobilizaciju, osobito u šib. kotaru, gdje će u pojedinim djelovima to neprijatelj izvršiti ako ga ne preduhitrimo. Osim toga na tom kotaru bi 2 bataljona mogla vrlo uspješno djelovati i nanositi neprijatelju udarce osobito na komunikaciji Šibenik-Drniš. U tom smislu smo pisali Štabu VIII Korpusa i XX Divizije.

U zadnjih nekoliko dana situacija se izmijenila. Bukovica je sva oslobođena osim Skradina i u okolici njegovoj se vode borbe. Sada su u Bukovici pune mogućnosti rada. U Primošten su došli Njemci. Opravljaju cestu i dovezli su 2 manja topa. Izgleda da su doznali za kanal i da ga žele začepiti. Dva puta su tu vršili djelomičnu raciju i pljačkali. Bili su skupa sa ustašama. U Jadrtovcu je ubijen jedan ustaša nakon čega su oni došli i pljačkali, prolivali vino i tukli žene. Njemci su to mirno promatrali. Iz Biograda neprijatelj je došao u tišnjansku općinu i zadržao se. Pljačka, proliva vino i ponegdje hapsi. Ubili su dosada par ljudi.

Idu s vrlo malim snagama, a spremu gone na seljačkim kolima. Kamijonima ne idu. Kod neprijateljske vojske u Šibeniku se osjeća demoralisanost. Vidi se to u bezglavosti prilikom bombardovanja ili u pljački vojničkih magazina. Sadašnji načelnik Blaž traži vezu s nama i daje dosta važna obavještenja. Vezu traži i jedan viši njemački funkcioner. Prišlo je k nama par hrv. mornara, i drugi traže vezu i neki zadatak da izvrše prije nego stignu.

Kod četnika se također osjećaju nesuglasice.[16] Glavešine su ispred bombardovanja utekle za Knin. U njihovim vojnim jedinicama se osjeća nesigurnost i slabo se bore. To se vidilo u borbi kod Đevrsaka gdje su panički bježali ostavljajući hranu, municiju, ćebad i dosta automatskog oružja.

Pismena propaganda sa strane neprijatelja se ne osjeća. Jedino u selima koja su blizu kninskom okrugu. Dobili smo jedan letak potpisan sa srpsko sveštenstvo kao odgovor na onaj proglas. Tu se napada na svećenike potpisnike proglasa koji su se dali zavesti od ustaša. Međutim ni sam proglas oni svećenici nisu u potpunosti onako potpisali kako je izašao. Onaj odlomak u kojem se osuđuje izbjeglička vlada je umetnut pa se mnogi od tih svećenika bune. Oni tvrde da bi oni sami to bili napisali da im se ukazalo na to i da ovako dobiju utisak da mi imamo nepovjerenje u njih. To je nastalo greškom drugova koji su bili na toj konferenciji svećenika i nisu pazili na sadržaj rezolucije. Češćim kontaktom s tim svećenicima njihovo je nezadovoljstvo popustilo. Nacionalni Komitet narod je dobro i pravilno prihvatio. Tome sejoš nije dao onaj značaj koji treba da dobije i sad radimo na održavanju zborova preko kojih će se popularisati naša vlada i osuditi izbjeglice. O tome ćemo vas slijedeći put izvjestiti.

Podatke o drugovima koji su završili kurs smo poslali.

Podaci o spaljenim kućama su skoro sasvim sakupljeni. Biće poslani kroz najkraće vrijeme.

Org. tablice su ispunjene za novembar, a izvještaj je obuhvatio oba mjeseca. U buduće ćemo izvještaj redovito slati i slijedeći poslati nakon sastanka plenuma.

16 Vidi dok. br. 436.

Primite drugarski komunistički pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

0. K K. P. H. za Šibenik
Marija[17] v. r.

30/XII-1943.

P. S. Molili smo Obi. K Skoja da nam pošalju drug. Lenu Rakić koja je u Šibeniku radila 2-3 godine po pitanju žena a sada je sekretar K. K. SKOJ-a Duvno. Kako drug. Rada izlazi iz odbora AFŽ potrebno je da uđe jedna iskusna drugarica. Oblasni nam je to obećao a to bi i zdravlju te drugarice bolje odgovaralo. Međutim još nije poslana, pa vas molimo da vi sa svoje strane nas u tom pomognete.

BROJ 183

IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPEŠA ŠTABA MORNARICE ZA PERIOD OD 13. STUDENOG DO 30. PROSINCA 1943. GODINE[1]

Redni broj	Datum i sat primitka	Depeša
7	13/XI u 15.40 h	Sada namjesto 13 brig, odred ima braniti organizovano otoke.[2] Otoci su krcati ljudstvom, oružjem, artiljerijom, municijom, a imamo mornaricu jaču od neprijatelja, prema tome možete ih braniti. Političkom propagandom treba krenuti čitav narod na odbranu otoka.
14	14/XI u 15.30 h od VIII korpusa	Sa 12[3] i 13 brig.[4] i otočkim odredima branite otoke. Drugih snaga nemamo koje bismo za to upotrebili. Aktivnim dejstvom naoružanih brodova sa protivkolskim topovima možete uništiti neprijateljske plovne objekte. Napadajte njihove brodove u Splitskoj i Makarskoj luci.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg, br. 49/1-8, k. 2021 i 2-2, k. 2072.

2 Trinaesta brigada Dvadesetšeste divizije, pod pritiskom nadmoćnijih njemačkih snaga prebačena je sa Pelješca na Korčulu 11. studenog 1943. god. Vidi dok. br. 6, napomenu 6, o izvođenju njemačke operacije »Herbstgewitter« na Pelješcu.

Zbog privremene neaktivnosti neprijatelja, štab Dvadesetšeste divizije naredio je 13. studenog, ponovno vraćanje Trinaeste brigade na Pelješac. Umjesto Trinaeste brigade obranu Korčule, prema ovoj depeši trebalo je da preuzme Korčulansko-mljetski NOP odred. Međutim, uslijed ponovnog pritiska njemačkih snaga, do ovog prebacivanja nije došlo. Vidi dok. br. 48, 83, depeša br. 154 i dok. br. 192.

3 ' 4 Dvanaesta brigada se nalazila na otoku Braču osim jednog bataljona koji je bio na otoku Šolti, a Trinaesta na otoku Korčuli (vidi dok. br. 33 i 46)

Redni broj	Datum i sat primitka	DepeSa
18	15/XI u 12.50 h od XXVI div. telefonom	Neprijatelj je juče ušao u Bašku Vodu. Zatim od Grabovca i Imotskog prodro do Zagvozda.[5] Prvu i 9 brigadu odbacio na položaj Vjetrenik-Krstatice-Lukovac-Kitica-Tavija.[6] Situacija ozbiljna. Treba pripremati brodove ali sa pratnjom.[7]
22	15/XI u 12.50 h od XXVI div. telefonom	Sve brodove pošaljite u Podgoru i Igrane večeras. Trebamo izvršiti evakuaciju Podgore i ostalih sela. Situacija ozbiljna. Pošaljite i oružanu pratnju s njima.[8] Javite da li ste primili 3 depeše od nas.
23	od XXVI div. 15/XI u 22.40 h telefonom	Najhitnije neka odgovori, kod nas je situacija kritična. Mi smo odlučili da se... prebacimo na otoke. Zato pošaljite veće brodove u Podgoru. Treba nam prebaciti pet hiljada ljudi na otoke. Ovo shvatiti hitno, i još u toku noći pošaljite brodove u Igrane, Drašnice i Podgoru, jer nam pretstoji uništenje. Već se povlačimo.[9]
24	16/XI u 2.45 h od XXVI div. telefonom	Za Stanka Parmača. Neka Stanko organizira u saglasnosti sa Štabom Mornarice sve brodove da bi se večeras izvršilo prebacivanje naših jedinica na otoke.[10] Brodovlje nam treba za 5 hiljada ljudi. Neprijatelj se popeo na sv. Jurja, na vrh Biokova. Situacija je kod nas kritična. Zato angažovati sve da večeras stignu brodovi, zatražite od saveznika u tom smislu pomoć. Pošaljite dva patrolna broda kao osiguranje. Odgovorite odmah.
33	17/XI u 15.30 h od VIII korpusa	XXVI divizija brani otoke u saradnji sa Štabom Mornarice, s tim da treba da dejstvuje ofanzivno sa Mornaricom iskrcavajući se i likvidirajući neprijatelju uporišta. Ne smemo dozvoliti da padne "

5, 6, 7, 8, 9 i 10 Pošto Prva i Jedanaesta brigada nisu uspjele da probiju neprijateljski obruč u pravcu Aržana, noću 14/15. studenog Štab Dvadesetšeste divizije naredio je aa se sve jedinice sa Makarskog primorja povuku na otoke. U međuvremenu je Štab Osmog korpusa pokušao da napadom Pete i Šeste brigade Devetnaeste divizije i Četvrte brigade Devete divizije sa sjevera, a Prve brigade Devete divizije, Jedanaeste brigade Dvadesetšeste divizije i Devete brigade Dvadesete divizije s juga olakša situaciju na Makarskom primorju i prisili Nijemce da se povuku s obale. Međutim, kako ni ovaj pokušaj nije uspio, štab Dvadesetšeste divizije (sa Prvom i Jedanestom brigadom), Deveta brigada Dvadesete divizije i Mosorski odred prebacili su se noću 16/17. studenog plovnim sredstvima Cevrtog pomorsko-obalskog sektora na srednjedalmatinske otoke. Istodobno su se prebacile i dvije čete Makarskog odreda, za koje je bilo predviđeno da ostanu na području Biokova, zajedno sa jednom četom Neretvanskog NOP odreda (vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3 i dok. br. 48, 59, 83, 90 i 186).

Redni broj	Datum i sat primitka	Depeša
		ni jedan brod neprijatelju u ruke. Makarsko Primorje branite dokle god je moguće." **Pokušajte da prebacite jedan solidan bataljon između Metkovića i Dubrovnika, neka se poveže s našim Trećim bataljonom Prve brigade**
34	17/XI 15.35 h od VIII korpusa	Prvu i Devetu brigadu i Mosorski odred odmah prebacite kod Sućurja a odatle suvim do Starigrada. Tamo ih popuniti, odjenuti a zatim konvojima za Biograd.[12]
36	17/XI u 17,45 h od VIII korpusa	Fortifikacijom organizujte odbranu otoka a pripremiti sve za evakuaciju otoka ako bude napadnut.[13] Štab Mornarice ima prednost u rukovođenju odbrane otoka i aktivnom dejstvu mornarice. Hitno stupite u uzajamnu vezu.
39	18/XI u 11.10 h od VIII korp.	Neprijatelj napustio Šestanovac i Zadvarje.[14] Vodimo uporne borbe ka Studenci-Lovreću i Posušju. Izvestite da li ste ostavili brigadu, Neretvanski i Makarski odred na prostoru Markarska-Vrgorac-Gradac.[15] Pratite li pokrete neprijatelja prema Makarskoj i Zagvozdu. Niste smeli isprazniti ovaj prostor i ostaviti snage pred neprijateljem koji bi.. ,[16]
44	18/XI u 16.30 h od VIII korpusa	Za XXVI div. Štab XXVI divizije sa XI brig., Makarskim i Neretvanskim odredom mora braniti Makarsko Primorje i zato mora da bude na obali a ne na otocima.[17] Dvanaesta, Trinaesta, Prva i Deveta brigada s Mosorskim odredom pod komandom Štaba Mornarice organizovat će obranu otoka. Ovo odmah izvršiti

11 Štab Osmog korpusa još nije bio obaviješten da se Dvadesetšesta divizija već prebacila na otoke.

12 Ovo naređenje je kasnije izmijenjeno i Prva brigada ostavljena na otoku Hvaru. O prebacivanju Devete brigade vidi dok. br. 81.90.135.184 i 186. Mosorski NOP odred prebačen je na kopno tek 5/6. prosinca (opširnije o njegovom prebacivanju vidi dok. br. 103 i 105).

13 Vidi dok. br. 184 - depešu br. 16.

14 Vjerojatno se odnosi na povlačenje Sedme SS-divizije »Prinz Eugen« za Ljubuški, Mostar i Nevesinje.

15 Vidi dok. br. 184 - depešu br. 20.

16 U originalu je riječ nečitka.

17 Ove jedinice nisu mogle biti upućene na obalu pošto je ova bila zaposjednuta od jedinica 118. lovačke divizije i još se izvodila operacija »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3).

Redni broj	Datum i sat primitka	Depe$a
		i obavestiti o rasporedu brigada i mestu štabova.[18] Veljko[19] - Jordan.[20]
68	22/XI u od XXVI div. telefon	Uputiti brodove za 400 boraca u Bristovu.[21] Stanko.[22]
87	25/XI u 2.00 h od VIII korpusa	Štab Mornarice nastojaće uz pomoć Makieda da odmah prebaci brigadu interniraca na jedan otok, daju formira i politički podigne. Dok još V. Š. ne odredi pravac biće pod komandom Štaba Mornarice.[23]
89	25/XI 2.00 h od VIII korpusa	Ne smatramo potrebnim Operativni štab za obranu otoka, posebno Štab Mornarice. Pod njegovu komandu stavljamo XII i XIII brigadu, a privremeno i Prvu brigadu.
98	26/XI u 2 h	24 novembra neprijatelj prodro do Biograda sa 15 kamiona, nekoliko tenkova i motocikla. 22. novembra iskrcao se na Ugljan[24] sa oko 12 raznih brodova, mot. jedrenjaka i peniša uz pomoć još 16 raznih brodova i lađa od kojih 3 parobroda srednje tonaže. Naši se povukli na Dugi Otok 23 u veče uz borbu, gubitci nepoznati. Štab Trećeg sektora na Velom Ižu i namjerava se braniti Dugi Otok, nema veze sa divizijom.[25] Materijal ne upućivati gore na Dugi Otok, dosada izgubljen samo Ugljan, traži pomoć aviona. Ovo je situacija do 23 nov. Momčilović.
102	27/XI u Oper, štab Vis telefonom	U 6.15 sati uplovili u luku 3 jedrenjaka. Evakuisali odred 3 pomorsko-obalskog sektora [koji] sačinjavaju 2 bataljona - broje 250 boraca.[26] Komandant odreda stigao, sektora ostao. Neprijatelj raspolaže ex Dalmacijom i nekoliko manjih jedinica. Naredite potrebno.

18 Vidi dok. br. 45, 46, 47, 60, 66 i 184 - depešu 46.

19 Pavle Ilić-Veljko, u to vrijeme v. d. komandanta Osmog korpusa.

20 Ivica Kukoč-Jordan, politički komesar Osmog korpusa.

21 Ovi brodovi su traženi radi prebacivanja Marinsko-segetskog i Mosorskog NOP odreda (vidi dok. br. 184 - depeše br. 46 i 51).

22 Stanko Parmač, načelnik štaba Dvadesetšeste divizije.

23 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu (vidi dok. br. 8, 72, 86 i 129).

24 Opširnije o napadu Nijemaca na otok Ugljan vidi dok. br. 71, 74, 250, 254 i 255.

25 Misli se na Devetnaestu diviziju.

26,28 i 29 Opširnije o prebacivanju Stuba i Odreda Trećeg pomorsko-obalskog sektora na otok Vis vidi dok. br. 92 i 194.

Redni broj	**Datum i sat primitka**	**D e p e i a**
103	*21/XI* Vis telefonom	Usljed jake neprijateljske ofanzive[27] na otoke kojaje počela 22 ov. mj. u 5 ujutro, prebacili smo glavninu vojske na Vis.[28] Na našem sektoru ostavili smo jednu četu. Probali smo se prebaciti u pravcu Hrvatskog Primorja ali nismo mogli jer su tamo jake neprijateljske snage. Večeras dolaze u taj štab komesar III sektora, kom. odreda i jedan član O. K. za prenošenje usmenog izvještaja.[29] Štab III pom. sek. - komesar Sorić.
120	30/XI u 16.40 h od VIII korpusa	Br. 116 za Š. M. V. Š. je odobrio punu saradnju sa saveznicima u svim rodovima oružja.... Tražite što veću pomoć u avijaciji, mornarici i na moru, iznad svega tražite odjeću i obuću.
122	1/XII u 8.20 h od VIII korpusa	Br. 117 30/XI Brigada iz Barija neka se koncentriše na jednom otoku.[30]
130	1/XII u 9.00 h za Oper, štab za obr. Visa telefonom	Oper, štabu za obr. otoka Naređenje 19 div. za odred III pom. sek. da prebaci jedinice na prostor Pirovac-Pakoštane.[31] Neprijatelj napušta teren. Naredite potrebno.
143	3/XII u 7.50 h od Štaba Sjevernodalm. odreda telefonom	Četa Prvog bataljona pravac otoci radi čišćenja Preko, ostalo: Murter, Pirovac radi čišćenja Biograda.[32]
147	4/XII u 8.20 h VIII korpus	Br. 128. Proučite pitanje prebacivanja 2.000 ljudi 9. Div. na otoke a 26. Divizije na sektor Rogoznice. To će se izvršiti kroz 5 dana.[33]
150	5/XII u 8.10 od VIII korpusa	Ispitajte Ruse o nepr. snagi i pokretima, kojoj su jedinici pripadali.[34] Organizujte dalju predaju Rusa. V. J.
159	5/XIIu20.50hod Kapetanije Vis	Večeras u 18 sati otputovalo 5 brodova s vojskom za 3 sektor i to za Ravni Žakan.

27 Odnosi se na njemačku operaciju »Delphin«. Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

30 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu.

31 O prebacivanju Sjevernodalmatinskog otočkog NOP odreda na sektor Pirovac-Pakoštane vidi dok. br. 194.

32 Vidi dok. br. 194.

33 i 35 Ova žamisao štaba Osmog korpusa NOVJ nije ostvarena zbog teškoća nastalih uslijed njemačke operacije »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

34 Riječ je o 10 njemačkih vojnika ruske narodnosti koji su prebjegli na otok Mljet (vidi depešu Štaba Mornarice br. 105 od 3. prosinca 1943. god. Štabu Osmog korpusa u Arhivu Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 32-8, k. 2021).

Redni broj	Datum i sat primitka	Depcta
181	9/XII u 21.10 h od K. M. Vis	Večeras [u] 22.45 sati je 225 boraca Prekomorske brigade (stiglo] u Komižu. Naredite potrebno.
186	10/XII 8.45 h od VIII korpusa	Br. 231 6-12. V. Š. je naredio da se hitno organizuje masovno prebacivanje na sektor Rogoznice: Prvu dalmatinsku, odrede sjevernodalmatinske i hiljadu došlih iz Italije, organizovanih kao brigada.[35]
194	11/XII u 12.20 h od III sektora	Neprijatelj nastupa na obali od Novog do Cesarice. Zauzeo Pag i prodro ponovo do Pakoštena i utvrđuje se. Iskrcao pojačanja na Pašman i Ugljan.[36]
202	14/XII u 08.20 h od VIII korpusa	Br. 936 14/XII. Načel. Milicu[37] Prvu dalmatinsku zadržite za obranu otoka. Da li je moguće prebaciti XII ili XIII brig, na kopno u interesu njenog razvoja, a prebacivanjem interniraca požurite pod komandom Miladina.[38] Da ponesu svaki po odelo i cipele na leđima. Crni[39]
211	15/XII u 14.20 od G. Š. H.	Treba da prebacimo za Vis dvadeset mornara i 60 Engleza - oslobođenih zarobljenika. Pošto nemamo nikakvog broda, hitno pošaljite veći brod da ih prebacimo.
214	16/XII u 11.40 h od G. Š. H.	V. Š. javlja. Zastava ratne mornarice:[40] jug. zastava sa crvenom zvjezdom u sredini zastave, a u zvijezdi sidro. Trgovačka zastava: jug. zastava sa crvenom zvijezdom u sredini. 40 naših brodova već nose takve zastave.
223	17/XII u 13.30 h od III sektora	Štab sektora nalazi se privremeno u Zaglavu - uvala Ćuška Duboka. Brojno stanje po spisku 583. Neprijatelj drži Ugljan a napustio Pašman. Na obali je doBiograda. 19. div. sa 9. i 12. nalaze se u z. Brna. S njom i 7. brigadom nema veze. Naš odred sarađuje na području Zadar-Vodice sa Sjev. dalm. i Zadar, odredom.[41]

36 Vidi dok. br. 194 i 312.

37 Maks Baće-Milić, bio je postavljen za načelnika Štaba Osmog korpusa NOVJ ali tu dužnost nije primio već je i dalje ostao na otocima.

38 Miladin Ivanović, komandant Prve dalmatinske brigade.

39, 42 i 44 Sreten Žujović-Crni, tih dana vršio je privremeno dužnost komandanta Osmog korpusa NOVJ.

40 Vidi dok. br. 122.

41 Vidi dok. br. 137 i 194.

Redni broj	Datum i sat primitka	Depeša
250	20/XII u 16.20 od VIII korpusa	Š. M. - br. 199 20/XII. Drug Tito odgovorio je ne samo da dozvoljava nego i da moli da amerik. avijacija podupire naše operacije. Saopštite gen. Dulitu da hitno pošalje jednog oficira avijatičara da mu damo ciljeve. Tito. Budite s nama u stalnoj vezi. Crni.[42]
257	21/XII u 08.50 h od VIII korpusa	S. M. - br. 154 21/XII. Tito dostavlja da Amerikanci mogu odmah doći.[43] Javite nam odmah vreme dolaska zbog pripreme aerodroma. Crni.[44]
265	21/XII u od III sektora	Š. M. - Na južnom rtu Silbe nasukala se krstarica »Dalmacija«. U uvali sv. Ante 2 m/b i 1 torpiljarka.[45] Garnizon Ugljan pojačan na 250 vojnika. U Zadru verovatno ima brodova koje je pratila »Dalmacija.« - III sektor.
265	22/XII u 17.20 h od V. sektora	Š. M. - U zoru neprijatelj se iskrcao kod Račišća. Borba u toku.[46] - Štab V. sektora.
268	23/XII u 12.25 h od III sektora	Š. M. - Noću 21. »Dalmacija« bombardirana i torpedirana sa 3 torpeda. 6 mrtvih i još više ranjenih, 2 remorkera i peniša preuzimlju ranjenike i materijal[47] Njemački avioni bacili sitne bombe kod Grpašćaka i mitraljirali na Kornatu »Arduino«. 1 lako ranjen, štete nema. Stanje nepromijenjeno. - III sektor.
270	23/XII u od V sektora	Š. M. - Neprijatelj se iskrcao od 0130 do 0400 sati u sektoru Samograda do Žukove banje. Taj dio drži. Operiše sa 6 torpiliarki i nekoliko naoružanih brodova. Šalje pojačanje iz Lovišta i... Upotrebljava lovce i izviđače.[48]
		Š. V. S.
279	V. Š. 24/XII 12.00	Sve pešadijske snage stavljaju se pod komandu Manole. Ostrva se moraju braniti. Nemce odbaciti sa Korčule i preduzeti u ovom cilju mere. Zatražiti od Saveznika pomoć u avijaciji i mornarici.[49]
281	V POS-24/XII 14.53	Neprijatelj se iskrcava u Karbunima i z. Brna.[50]

43 Odnosi se na američku vojnu misiju.
45, 47 i 54 Vidi dok. br. 194 i 376.
46, 48, 49 i 50 Odnosi se na njemačku operaciju »Herbstgewiter II«. Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

Redni broj	**Datum i sat primitka**	Depeia
282	24/XII-16.00	Š. M. - Situacija: XIII brigada ne postoji praktično. Ona je ispresecana i dezorganizovana.[51] Nemci danas u 1 ušli u Caru omanjim odeljenjima. Mi uopšte nemamo front. Tek bat. I brigade obrazuje front.[52] Prekomorska i odred zaštićuju obalu. Borbe su bile oštre. Snage neprijatelja nepoznate. Drski su. Njihovi gubici znatni. Pokušali iskrcati se na još tri mesta juče i odbijeni. Pripremite i ostala dva bat. Prve a mi ćemo prema situaciji javljati da li da šaljete ili ne. Pitanje zbega vrlo ozbiljno. Sve beži prema Vela Luci. Ipak se nadamo stabilizaciji situacije i dobiti u vremenu. Bombardovati treba svom silom istočno od Care a naročito put na tiket - okolo osim ciljeva izvan Pelješca. Imaju blindirane automobile. Javljaćemo se i preko Engleza. Niko,[53] Manola.
284	24/XII - 10.00 h	Štabu Mornarice - s obzirom na nepredviđenu promenu situacije, smatramo potrebnim da uputite veći broj brodova u Velu Luku - Operativni štab za Korčulu.
286	25/XII u 09.52	Štab Mor. - Savezнички torpedni avioni potopili kod Oliba krstaricu »Dalmaciju«, jedan remorker i borbeni čamac. Ima mrtvih i veći broj ranjenika, veći plen koji je pao u ruke našim u Olibu.[54] Otoci 1st, Silba i Olib u našim rukama. Sada je pruga Vis-Senj bezbednija, naročito noću. Poslati brodovi još nisu stigli. Ubrzajte slanje materijala za nas i brodove za ranjenike. - G. Š. H.

51 U borbama za obranu Korčule Trinaesta brigada je pretrpjela teške gubitke. Od 1057 boraca i rukovodilaca, koliko je brojala prije početka borbe, na otok Hvar je prebačeno svega 525. Jedan dio je poginuo ili bio zarobljen, a drugi, kad je jedinica bila razbijena, raštrkao se po otoku, dok je jedan manji broj boraca - mještana ostao da se skriva po otoku. Za ovako teške gubitke ove brigade postojalo je više razloga. Pored ostalih i taj što je brigada bila tek formirana, bez borbenog iskustva, mnogim borcima je to bila prva borba. Opširnije o borbama na Korčuli vidi dok. br. 185, napomenu 35 i knj. 10, dok. br. 14.

52 Dva bataljona (1. i 4) Prve dalmatinske brigade prebačena su noću 23/24. prosinca 1943. god. sa Hvara na Korčulu u cilju pojačanja obrane i odbijanja Nijemaca. Vidi dok. br. 185 - depešu br. 338.

53 Nikola-Niko Martinović, komandant Dvadesetšeste divizije, iskrcao se, zajedno sa dva bataljona Prve dalmatinske brigade, u zoru 24. prosinca na Korčulu radi rukovođenja borbama naših jedinica u obrani otoka. Istoga dana je ranjen, a sutradan podlegao ranama.

Redni broj	**Datum i sat primitka**	Depeša
289	25/XII 13.50 h	Š. M. - Za prebacivanje potrebno hitno brod koji je na Korčuli. Hitno nam ga uputite ili druge brodove. Sve je to rizik jer kontrolišu na Velikom Vratniku i u kanalu od Stona do Dubrovnika. Politički Orjenskog: tri velike trabakule u Trsteniku - Mljet.
295	26/XII	Založite sve sile i sredstva da evakuišete sve jedinice sa Korčule. Vodite prvenstveno računa o vojsci. Veljko - Jordan - VIII korpus.
325	29/XII	Š. M. - br. 172 29/XII. Za Milića. Uputiti odmah sve internirce XII brig. Pripremi na prebacivanje. Za ljudstvo koristi kanal Trogir a za materijal sjev. dalm. obalu. - VIII korpus.
326	29/XII	Š. M. - br. 174 29/XII. Za Milića. Razvidite detaljne mogućnosti odbrane Visa. Mislimo da na Visu postavite Prvu brigadu sa što jačom artiljerijom. Na Braču i Hvaru po dva bataljona i XII brigadu i odrede. Osigurati svima rezervu, brodove u sporednim lukama. U slučaju neprijateljskog iskrcavanja definitivno po dobivenim direktivama. - VIII korpus.
327	29/XII	Š.M. - br. 175 29/XII. Za Milića. Organiziraj prebacivanje materijala sa otoka. Najpogodnija je sjev. dalm. obala, gdje su izgrađeni bunkeri koje su Njemci uglavnom napustili. Povedi naročito računa o artiljeriji koje uopće nemamo. Najbolje bi bilo protukolski topovi Škoda i brdski. Uputili smo ti Ferda i Šperca da ti pomognu. - VIII korpus.
330	29. 12.	Š. M. - Sva vojska iz Mljeta prebačena na Vis.[55] Nitko [nije] ostao, sa preostalim drugovima stanje nepoznato. Pošaljite tamo brod za prevoz zbjega u Polače. Signali: 2 bijele, 1 crvena. Stijepić. Mljet
333	30. 12.	Š. M. - Br. 176 30. XII. Miliću. Ne slažemo se sa vašim rasporedom snaga. Postupite po depeši 172[56] Po naređenju V. Š. što hitnije prebacite sve prekomorce.

55 Na Mljetu je bila jedna četa Prvog bataljona Trinaeste brigade i Orjenski NOP odred.
56 Vidi depešu na red. br. 325 ovog dokumenta.

Redni broj	**Datum i sat primitka**	Depeša
		Za neizvršenje naređenja snosiće odgovornost Štab Mornarice i Milić. III i IV brig, pošalji što više ljudstva za popunu. Prvi bat. III brig, uputite u sastav njegove brig. J., Ć.[57] VIII korpus

BROJ 184

IZVOD IZ KNJIGE PREDATIH DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOVJ ZA PERIOD OD 10. STUDENOG DO 30. PROSINCA 1943. GODINE[1]

Redni broj	Datum i sat predaje	„____" Depeša
1	10. XI u 16 h za VIII korpus	Neprijatelj zauzeo Trogir i obalu prema Rogoznici.[2] Juče se iskrcao na Mali i Veliki . Drvenik.[3] Dijelovi Šibensko-trogirskog odreda prebacili se na Šoltu.[4] Reorganizovati ćemo ih i odmah povratiti na kopno. Kvalitet snaga je slab. Nepoznato nam je stanje na Pelješcu i kod Omiša.[5] Ne raspolažemo radio-stanicama. Uzećemo iz vaše radionice. Molimo javite situaciju za Trilj-Imotski.[6] Veza sa XXVI divizijom slaba. Formirali operativne štabove za otoke Brač, Šoltu, Hvar, Vis, Pelješac, Korčulu i Mljet.[7] Javite da li imate vezu sa Visom. Da li ste primili depešu od Makieda. Dajte naređenje za formiranu brigadu.

57 Vlado Ćetković, postavljenje, polovinom prosinca 1943. god. za komandanta Osmog korpusa NOVJ. Vidi dok. br. 123 i 127.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 32/8, k. 2021, 1-2, k. 2072 i 16-1, k. 523.

2 i 3 Odnosi se na njemačku operaciju »Heifisch«. Vidi dok. br. 22, napomenu 4.

4 Pored ovog odreda na Šoltu su se prebacile i jedinice iz rajona Trogira, Kaštela i okoline (vidi dok. br. 22 i 68).

5 Nijemci su na Pelješcu izvodili operaciju »Herbstgewitter« (vidi dok. br. 6, napomenu 6), a operacija »Landsturm« je zahvatala Omiš i Makarsko primorje (vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3).

6 Na području Imotskog i Trilja bila je u toku operacija »Landsturm«.

7 O formiranju operativnih štabova za obranu otoka vidi dok. br. 20, 33, 35, 45, 46, 47, 60,66, 70 i 91.

Redni Broj	Datum i sat primitka	Depeia
2	12/XI u 9.20 h za VIII korpus	Smatramo da je bolje sa raspoloživim snagama 26. d. i našima braniti otoke nego se orijentisati na probijanje ka vama.[8]
4	12/XI za VIII korpus	Prema novonastaloj situaciji, na osnovu koje ste se složili da snage 26 divizije napuste Pelješac, javite kuda sa 470 ranjenika sa Hvara i Visa.
12	15/XI Za XXVI div. telefonom	Danas 15. o. mj. u 20 sati uputilo se 11 brodova za Igrane i Podgoru. Brodovi
13	16/XI za XXVI div. telefonom	stići će oko ponoći u Podgoru, Igrane i Drašnice.[9] Prebacite drugove najkraćim putem na Hvar i Brač za slučaj da nema dovoljno brodova. Inače, uputite drugove u luke: Bristova, Jelsa, Vrboska i Sumartin, gdje je hrana spremna.
14	16/XI za XXVI div. telefonom	Predlažemo vam da Prvu dalmatinsku brigadu, ukoliko i nju prebacujete na otoke, uputite na Hvar iz strateških razloga i da bismo je odmah popunili ljudstvom iz odreda.
15	16/XI za XII brig.	Uputite naoružane brodove ... »Ivan«, »Biokovac« u Podgoru radi zaštite kretanja tamošnjih brodova na pravcu Podgora-Bristovo tokom noći 16/17. o. m.[11]
16	17/XI za VIII korpus	1. Mi smo se orijentisali na odbranu otoka bez povlačenja, zato jasno odgovorite šta ste mislili sa ovom nejasnom depešom o evakuaciji.[12] 2. tačno javite koje sve jedinice da uputimo za Biograd.[13] 3. Da li sve snage 26 divizije da ostanu na otocima.[14]
20	18/XI za VIII korpus	Ostavili smo na terenu četu Neretvanskog i dvije čete Makarskog odreda.[15]

8 U to vrijeme na području Biokova snage Osmog korpusa su bile napadnute iz više pravaca i okružene u operaciji »Landsturm«, (vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3). Zbog toga je bila donijeta odluka da se jedinice Dvadesetšeste divizije povuku na otoke (vidi dok. br. 33

9 Vidi dok. br. 183 - depešu br. 18, 22, 23 i 24.

10 O prebacivanju Prve dalmatinske brigade i ostalih brigada i NOP odreda sa Makarskog primorja na otoke vidi dok. br. 183.

11 Brodove je tražio Stab Dvadesetšeste divizije radi zaštite prebacivanja svojih jedinica sa Makarskog primorja na otoke noću 16/17. studenog 1943. godine (vidi dok. br. 183 - depešu br. 22).

12 Vidi dok. br. 183 - depešu br. 36.

13 Vidi dok: br. 183 - depešu br. 34.

14 Vidi dok. br. 183 - depešu br. 44.

15 Obavještenje je netačno. Na terenu je ostala samo jedna četa (60 ljudi) Neretvanskog ću °d[re]da. Dvije čete Makarskog NOP odreda prebacile su se na otoke protivno odluci Štaba Dvadesetšeste divizije (vidi dok. br. 183).

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeia
		Ostalo smo prebacili na otoke. Kamioni i konji uništeni. Izvučena tri topa, 2 uništena. Niko.
23	19/XI u 8.50 h za VIII korpus	Od IX brigade primičemo svega 1 top. Radio-stanicu Makiedu[16] šaljemo čim nađeno odgovarajuću. Formirali operativni štab za odbranu otoka u kojem je XXVI div. i Štab Mornarice. Izvršili raspored snaga i operativnog rukovodstva za svaki otok i preduzeli sve mjere za odbranu. Mislimo da na otocima ima previše snaga. Organizovanje evakuacije otoka u pitanju, jer je neprijatelj na moru jači od nas. Saveznička pomoć nesigurna. Za konvoj I i IX brigade molićemo saveznike.[17]
46	23/XI za VIII korpus	Još uvijek nejasno stanje u vezi snaga na otoku. Nalaze se I, IX, XI, XII i XIII brigada, te Trogirski, Mosorski, Makarski i Neretvanski odred. Poduzeli da se svi odredi vrate na svoja mjesta. Dajte direktive.
47	23/XI u 9.04 h za VIII	Iz Barija 25 i 26-og stiže prvih 200 boraca
48	korpus 23/XI za VIII korpus	naoružanih puškama na Korčulu. Predložili raspored tih snaga. Odgovor nismo primili.[18] Sa Beljakovim i Bratanićem organizujemo prebacivanje ranjenika. Prebacićemo samo najteže i javiti broj i sve osoblje koje kreće. U Bariju 300 kreveta za nas.
51	25/XI u 12.00 h za VIII korpus	Segetsko-trogirski odred prebačen. Mosorski sutra počinje sa prebacivanjem, IX brigada vrši pripreme, ima 280 bosih, slabo odjevenih, a cipela i odjeće nema. Prebacujemo čim se završe pripreme. Bacače i mitraljeze ne mogu nositi, jer nema konja.
55	26/XI u 12.15 h za VIII korpus	Vezu sa Mosorskim odredom imamo. Mosorski odred još se nije prebacio, pokušaji propali zbog prisustva neprijatelja. Šaljemo našeg kurira do vas. Mjesto i vrijeme veze ne može biti stalno. Javićemo naknadno sva mjesta veze.

16 Sergije

17 Ove dvije brigade i Mosorski NOP odred trebalo je prebaciti uz pomoć saveznika do Sućurja a odatle bi oni nastavili put pješke do Starigrada i tamo izvršili popunu ljudstva i ostale pripreme radi prebacivanja za Biograd (vidi dok. br. 183 - depešu br. 34).

18 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu (vidi dok. br. 183 - depešu br. 87).

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeša
60	27/XI u 15.40 h za VIII korpus	Situacija na otocima srednje Dalmacije nepromijenjena. Primijećena jača koncentracija SS trupa na Pelješcu. U sjevernoj Dalmaciji neprijatelj se iskrcao na Ižu, Molatu i Dugom Otoku.[19] Partizanski odred u jačini 250 boraca evakuisao se i stigao u Vis.[20] Komandant sektora ostao na terenu. Neprijateljske operacije potpomažu krstarica »Dalmacija«, 2 razarača, nekoliko motornih torpiljarki i 2 naoružana parobroda. Sadejstvo savezničkih pomorskih i vazdušnih snaga zatraženo.[21]
64	27/XI telefonom	OPERATIVNI ŠTAB VIS Sa odredom III sektora pojačati odbranu Visa. Do daljnjeg u sastavu Hvarsko-viškog odreda a potčinjen Štabu - Vis. Jedan odgovorni član da uđe u operativni štab. Izvršite nov raspored snaga za odbranu Vis i izvjestite. Štab mornarice
66	27/XI u 17.30 h za Oper, štab Vis	Tokom noći 27/28 o. m. stići će u Vis 170 drugova iz Barija.[22] Ovi će formirati bataljon koji ostaje do daljenjega na raspoloženju za odbranu otoka. Bataljon dotjerati što prije vojnički i politički i držati ga u rezervi.
72	28/XI u 20.00 h za VIII korpus	Neprijatelj koncentrisao snage na sektoru Omiš-Podgora. Prema pisanju ustaša i Njemaca pretstoji napad na Brač. Tokom noći 27 na 28. o. m. prebačenoje na sektor Primošten-Trogir 1 bataljon 9. brigade, 1 vagon hrane za VIII korpus, 80 političkih radnika. Dalje prebacivanje slijedi.
74	28/XI u 8.20 h za VIII korpus	Ujutro 28 o. mj. stigao na Vis Sjevernodalmatinski otočki partizanski odred u jačini ukupno 426 drugova sa 4 velike motorne jedrenjače i 16 manjih motornih brodica.[23] Gubici odreda u borbama na otoku Ugljanu: 6 mrtvih, 9 ranjenih i 10 nestalih. Gubici neprijatelja: oko 80 izbačenih iz stroja. Odred privremeno dodijeljen odbrani otoka Visa dok se omogući njegovo vraćanje.

19, 20 i 23 Vidi dok. br. 183.
21 Vidi dok. br. 183 - depešu br. 120.
22 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu.

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeša
75	28/XI u za VIII korpus	U noći 27 do 28 o.m. iskrcano je na Korčuli 300 a na Visu 170 interniraca iz Barija.[24] Prebacivanje nije izvršeno po programu, jer su transporti pogrešno upućeni. Stiglo je i teško pješadijsko oružje. Iskrcan je dio engleskih radio-stanica sa poslugom na Hvaru i na Visu. U Hvar stigao general Maclean.[25]
87	Za VIII korpus 1/XII u 15.32 h	Od bivših interniraca u Bariju, kojih ima oko 2500, formiraćemo 2 prekomorske brigade, I na Korčuli, II na Hvaru.[26] Razlog: Prvo - lakši smještaj, drugo - stvaranje rezerve na najugroženijim sektorima. Štab. mor.
112	4/XII u za VIII korpus	Četvrto - u noći od 3 na 4 stigli internirnci[27] iz Barija i to 150 Starigrad i 150 Hvar. Nije poznato zašto ovi nisu bili upućeni u Velu Luku. Peto - molimo hitan odgovor na našu depešu Op. br. 78.
118	5/XII u 09.00 h za VIII korpus	4 decembra - prvo - oko 0900 sati 2 neprijateljska aviona bombardovala naoružani brod »Proleter«, šteta mala, 1 mornar ranjen. Oko 13.30 sati 2 neprijateljska aviona bombardovala i mitraljirala brod MB 14 koji je upaljen i potopljen, 2 druga mrtva. Ove plovne jedinice pripadaju Korčulanskoj flotili. Oko 09.15 pet neprijateljskih aviona bombardovalo i mitralj. Sućuraj, bez štete, jedan drug lako ranjen. Inače, bez promene. Drugo - Mosorski odred prebačen na Šoltu, dalje prebacivanje bilo nemoguće zbog loših vremenskih prilika. Namjeravamo prebaciti Mosorski odred na kopno. Treće - borbe nije bilo. Četvrto - na Korčuli sada 1086 drugova iz Barija.[28] Formiranje i podizanje u toku. Veza: tačka 3 naše dep. 112 prilikom spasavanja engleskog pilota čamac bio pod nepr. artiljerskom vatrom, 1 drug poginuo, drugi teško ranjen podlegao ranama.

25 Fitzroy šef savezničke vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ, koji se početkom rujna 1943. godine spustio avionom u blizini Mrkonjić-grada.

26 Odnosi se na Drugu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 8, napomenu 2.

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeia
151	**6/**XII u za VIII korpus	Danas stiglo 300 novih boraca na Hvar i Vis.[29] 5 o.m. njemački avioni zapalili jedan brod sa benzinom engleski... nema žrtava. Split 2 puta bombardovan, inače bez promjena. Partizanski odred sjev. dalm. otočja vratio se nazad. Njemci napustili Biograd, Pakoštane, Dugi Otok, Iž, Pašman. Potrebno nam je novaca. Mosorski odred cio prebačen u Stari Trogir.
167	9/XII u 1210 h za Oper. Štab za o. o. Vis telefon	Neka se svi internirci I Prekomorske brigade upute na Hvar.[30] Preko lučke kapetanije organizujte njihov prevoz.
173	11/XII u 0800 h za VIII korpus	Upućujemo prekomorsku brigadu.[31] Njoj nedostaje Štab. Predlažem da privremenu komandu za vrijeme marša preuzme Miladin,[32] a za k-ta 1 Brig, da postavimo Bogdana Stupara. Milić.
178	11/XII u za VIII korpus	10 decembra 0930 sati neprijateljski avioni mitraljirali bateriju Sućuraj bez uspjeha. U 16.15 sati bombardovali sa 6 aviona naše brodiće u Lumbardi, jedna trabakula potopljena. Tokom noći od 10 na 11 baterija Sućuraj tučena artiljerijskom vatrom sa prostora Živogošća bez uspjeha. U Bračkom Kanalu naša patrolna jedinica došla u dodir sa nekoliko neprijateljskih motornih jedrenjača. Poslije borbe od 10 minuta dodir prekinut zbog veće brzine neprijatelja koji se udaljio. U noći od 9 na 10 savezničkа motorna topovnjača izvršila vatreni prepad na Trpanj. Rezultatijoš nepoznati. 10 savezničkih aviona bombardirali Split 10 o.m. u 15.20 sati rezultati nepoznati.
179	12/XII u 11 h za VIII korpus 13. XII u 0840 h	11 decembra u 0410 sati baterija Sućuraj tučena art. vatrom iz Živogošća bez štete. 2115 sati baterija Povija tučena art. vatrom iz Baške Vode bez štete. Oko 2000 sati naš naoružani brod u zasedi kod Igrana uzet pod bacačku vatru sa kopna. U borbi jedan drug poginuo, jedan teško, jedan lako ranjen, brod neoš-

71 0, 21, 27, 28 i 29 O formiranju i prebacivanju Prve prekomorske brigade vidi dok. br. 8, 2, 86, 129 i 183.

30 i 31 Vidi dok. br. 132 i 140.

32 Ivanović, komandant Prve dalmatinske brigade.

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeša
		tećen. U 1925 sati na obali između Krila i Omiša jaka mitraljeska i topovska vatra, razlog nepoznat.
182	13/XII u 8.00 h za G. Š. H.	Da li ste razumjeli sve naše depeše. Šaljemo brod sa materijalom za vas, nije krenuo prije zbog vremena i komplikacija sa Šavićevićem. Ranjenike možete poslati istim brodom.[33] Molim javite situaciju u Primorju. Intendant VIII korpusa prebacuje robu za diviziju u Trogir. Š. M.
183	13/XII u 9.00 h za Lučku kap. Vis, telefonom	Ruta za plovne jedinice na putovanju iz Visa za Južnu Italiju ide direktno od Visa za Vieste zatim pod obalom prema jugu. Brodovi smeju ući u luku Bari samo danju. Š. M.
193	15/XII u 8.00 h za VIII korpus	13 decembra 0835 sati dva nepr. aviona mitraljirala leut u uvali Pelegrin, dva mrtva, pet ranjenih. 1230 sati tri štuke i dva lovca bomb, i mitr. parobrod Gruž kod Vele Luke bez štete, jedan nepr. avion oboren pao u more i potonuo. 1420 sati dva nepr. aviona mitr. brodove kod Sumartina bez štete. 2100 između Baške Vode i Promajne minobacačka i mitralj. vatra, razlog nepoznat. Tri sopstvene plovne jedinice u popravku, naoružani leuti bili na patroliranju. Savezнички avioni bomb, brodogradilište Split, Sveti Kajo i Sućurac. U noći od 12 na 13 savezнička motor, topovnjača tukla Trpanj i Crkvice na Pelješcu.
200	15/XII u za III sektor	Obrazujte u Sali relejnu stanicu za liniju Senj-Vis. Javite mi odgovornog. Ako nije moguće u Sali predložite u koje drugo mjesto.[34] Javite detaljnije situaciju kod vas. Javite vaše potrebe. Od vaših sredstava prema mogućnostima pomozite narod.
201	16/XII u 0800 h za Kotarski N. O. O. Preko III sektor	Broj 169. Nastojte sakupiti u NOF što više ulja za potrebe vojske. Mornarici vi dajte ulja koliko bude tražila a nas o svemu izvjestite. Za Oblasni N. O. O. Dalmacije M.[35] Jakšić.

33 Glavni štab NOV i PO Hrvatske tražio je 10. prosinca 1943. god. od Štaba Mornarice brodove za prebacivanje teških ranjenika (vidi dok. br. 49/8, k. 2021 - depešu br. 187 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

34 Vidi dok. br. 137.

35 Mato.

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeša
214	18/XII u 0800 h za VIII korpus	VIII. korpus. Ja i komesar mornarice idemo u Bari da konkretiziramo operativno sadejstvo na obali, požurimo pomoć u odijelu i pošaljemo američku misiju. Sa misijom pošao bi ija gore da Vas o svemu obavijestim. Ako smatrate nepotrebnim javite preko Mornarice.[36] Milić
217	18/XII u za VIII korpus	VIII korpus. Prebacivanje I prekomorske brigade u toku noći 17 na 18 dec. nije izvršeno.[37] Neprijatelj otpočeo ofanzivu od Drniša, Šibenika, Trogira i Splita prema Lećevici i Moseću. Stigao do Radošić, Lećevica, Čvrljevo, Postinje, Muć i Gizdavac. Zatvorio put Rogoznica-Marina-Trogir. Štab mor.
227	20/XII za K. M. Vis telefonom	Za majora Doku - pravac kretanja za brodove koji idu u Senj jeste uvala Kruševica u Tajeru zatim 1st. U ovim lukama brodovi će dobiti uputstva za putovanje. Uputite brodove sa materijalom što pre u Senj. Posle iskrcanja materijala vuče ranjenike za Vis - Štab Mor.
234	21/XII za Jug. del. preko radio eng. misije	Makiedo Jugoslav delegation - V. Š. odredio za upravnika bolnice Bari doktora Mešterovića[38] stop. Milić da pošalje svoje odmah V. Š. i da javi vreme dolaska u Glamoč, stop da zamoli u ime Tita generala Dolittle da pošalje istovremeno oficira avijatičara radi označivanja ciljeva.[39] stop trebamo hitno podatke za Makieda, Sardelića i ostale radi prevođenja u oficire: ime, prezime, raniji čin i ostalo - Štab Mor.
236	22/XII za VIII korpus	Za VIII korpus. - Danas 21 razgovarali sa Amerikancima o odjeći i obući sa avionima. Ima izgleda na brzi početak. Dolaskom Vlatka[40] vjerujem da će ići brže. Traže više tačaka za bacanje. Da li Mliništa, koordinate nisu jasne. Da li je ae-

36 Depešom od 19. prosinca 1943. god. Štab Osmog korpusa saglasio se sa ovim (vidi dok. br. 40/8, k. 2021 - depešu br. 246, u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

37 Vidi dok. br. 145, 152, 156, 327,328, 329, 330, 331,332, 333,336, 341,342, 343, 346, 347, 348, 349, 355 i 375..

38 Mešterović dr Đuro upućen je u Italiju kao član Sanitetske misije NOVJ. Dužnost upravnika bolnice u Banju nikad nije vršio.

39 Vidi dok. br. 183 - depešu br. 250.

40 Velebit, član misije Vrhovnog štab NOVJ.

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeša
		rodrom u Glamoču slobodan i upotrebljiv - Milić.
239	23/XII u 0800 h za V. Š.	Za V. Š. - C. K. K. P. J. Na otocima ima deset hiljada zbjega iz Splita Makarskog Primorja i Pelješca. U vezi sa nesigurnošću otoka i novonastale situacije na Korčuli, pitanje zbijega postaje težak problem. Na Korčuli ima sada pet hiljada zbijega - gubitkom Korčule ili drugog kojeg otoka zbijeg će se povećati. Pošto ne postoji mogućnost za prebacivanje i smještaj na kopnu zbijeg bi morao ostati na otocima gdje mu prijeti ozbiljna opasnost. Postoji mogućnost prebacivanja u Italiju. Hitno nam je potreban vaš savjet. - Ćeća[41]
240	23/XII za VIII korpus	VIII korpus - Bari 20 Dec. Englezi kažu da drug Vlatko Velebit do dva tri dana dolazi u Bari. Američka delegacija još se uvijek sprema. Za šefa određen kapetan. Mi ukazujemo na potrebu višeg predstavnika. Operativna saradnja napreduje, ali ne zadovoljava. Englezi kažu da će nam dati šest ratnih brodova i petnaest radio-stanica. Bacanje odijela avionima još se nikako ne realizira. - Mi-
241	23/XII u 9.10 h za Mljet	Štabu Orjenskog odreda - Odmah se prebacite na komunikaciju Metković-Dubrovnik,[42] a četa XIII brigade nek se prebaci u Crnu Goru na Pelješcu. Domaće snage nek ostanu na Mljetu. - Cerni, Niko
242	23/XII u za V sektor	V sektor - Po cijeni svih žrtava niste trebali dozvoliti da vam ostanu otsječene snage. Porušite cestu temeljito. Organizujte odbranu na liniji položaja: Hrasto-. vica-Rženo Brdo (k. 537)-Točilo Brdo-k. 560 7 Klupca (k. 568)-k. 554-Oblik (k. 462)-Žukovica. Front se suzio te snaga imate dovoljno. Što prije organizujte jedinice. Pomoć će stići večeras. Bez obzira na žrtve moramo braniti

41 Svetislav Stefanović-Ćećo, delegat CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

42 Umjesto na kopno, Orijenski NOP odred sa Trećom četom Prvog bataljona Trinaeste brigade prebacio se na otok Vis (vidi dok. br. 179, napomenu 6 i dok. br. 192, napomenu 17.

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeia
		Korčulu. U pogledu evakuacije ćemo vidjeti naknadno. Naredili smo da se Orjenski prebaci u vezi onog starog naređenja[43] a vašu četu da se prebaci u Cr. Goru na Pelješcu. Snage vaše ostavite na Lastovu još. - Cerni, Niko.
243	23/XII u 12 za V sektor	V. sektor - Sve vaše raspoložive brodove držite u pripravnosti pod stražom da vam ni jedan ne utekne. Forsirajte popravak brodova. Brodogradilište pripremite za onesposobljavanje. Treba vrednije dijelove zakopati. Ništa ne paliti. - Š. M.
250	24/XII za Jug. del. putem eng. radia	Machiedo Jugoslav delegation Bari - Požurite sa isporukom obuće i odeće stop Mliništa spremna za prijem stop ugovoreni znak danju crveni krst, noću devet vatara u trokutu stop izvestite uvek dan ranije stop Ako se ne dogovorimo potrebno je da piloti vide beli znak na zemlji, taman na snegu. - Š. M.
260	25/XII za V.S. i VIII korpus	- U noći 24 na 25 dec. Korčula ispražnjena posle četvorodnevnih upornih i krvavih borbi. Snage bile ispresecane. Savezničko vazduhoplovstvo nije sarađivalo zbog loših vremenskih prilika, mornarica sarađivala skromnim snagama samo noću i ne na najvažnijem delu to jest u Pelješačkom Kanalu. Naše snage prebačene na Hvar nalaze se u sređivanju. Gubitci u vojnim rukovodiocima znatni. Komandant XXVI div. teško ranjen.[44] Podroban izveštaj sledi - Š. M.
267	28/XII	Makiedo[45] Jugoslav delegation Bari - Da li je stigao m/j Lala sa Dr Smodlakom.[46] Pošaljite odmah sve naše parobrode u Komižu radi evakuacije zbijega. Po naređenju Vrhovnog štaba šaljemo avijatičare, tenkiste i šofere radi dalje izobrazbe - Š. M.
268	28/XII	Stabu XI - XII - XIII. brigade - Danas 28 o. m. svi položaji i rezerve od 24 sata moraju biti u strogoj pripravnosti. Pojačati

43 Vidi dok. br. 183 - depešu 33.
44 Vidi dok. br. 183, napomenu 53.
45 Sergije
46 Josip

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeša
		patrolnu službu po otoku. Patrolni čamci moraju patrolirati što bliže neprijateljskoj obali i garnizonima. - Oper. št. o. o.
284	28/XII	Za V. Š. i VIII korpus - Situacija na otocima: Obranu otoka reorganizovali. Hvar prva dalm. XI brig. Vis II prekomorska sa Korčule i jedan bat. odreda. Brač i Šolta XII brig, ojačana. XIII brigada sređuje se na Hvaru i biće poslana na Vis da zamijeni II prekomorsku. I prekomorska na Šolti čeka mogućnosti prebacivanja. Loše vrijeme je ozbiljna prepreka izvođenja plana evakuacije. Brodovi u derutnom stanju i mnogo ih u kvaru.
285	28/XII	VIII korp. i V. Š. - Naša namjera prebaciti najprije I prekomorsku, onda II prekomorsku, a dalje prema situaciji na otocima ostale jedinice. Mogući kanali Rogoznica, Pirovac, Sv. Juraj, ovaj u krajnjem slučaju. Posljednju tačku uporišta Vis. Glavnina ranjenika evakuisana. Ostalo još 150 koje šaljemo prvom vezom. Zbjeg se evakuiše na Vis postepeno sa otoka. - Š. M.
289	29/XII	Štabu I, XI-XII i Operativni štab Vis - Savjesno poduzeti sve mjere za uništenje cesta i izgradnju prepreka. Štabovi brigada će odrediti jednog svog člana da kontroliše ovo. Hitno javite da li vam treba još nagaznih mina i koliko. - Oper, štab za o.o.
303	30/XII	V. Š. - Reorganizujemo obranu. Na Hvaru, Braču i Šolti ostavićemo male demonstrativne snage. Vis će biti branjen sigurno uz pomoć saveznika koju oni obećavaju - Cerni - Milić
304	30/XII	XIII brigada - Prikupite ljudstvo i materijal i prebacite se u Hvar na obalu danas do 17 h gdje će vas sačekati brodovi za dalji put. - Vojo.[47]
305	30/XII	XI brigada - Pošto reorganiziramo obranu otoka to odmah sa bataljonom u rezervi preuzmite položaje I brigade, koja se mora koncentrisati još tokom

47 Vojin Popović, politički komesar Dvadesetšeste divizije.

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeša
		ove noći. Položaj Zastražišće napustite, tu održati samo lake patrole. Položaj Poljica također držati slabije, a glavni mostobran neka bude Starigrad-Vrbovska-Sv. Nedjelja, o ovome usmeno na sastanku. Baterija Sućuraj neka gađa Drvenik, Živogošće tj. sve uporne tačke u dometu. - S. M.
306	30/XII	XII brig, za Stanka[48] - Odlučili na Braču, Šolti, Hvaru postaviti laka odjeljenja, koja će pokretom kontrolirati otoke i ne dozvoliti nesmetano zauzimanje i to na Braču 2 bataljona, na Šolti 1 četu odreda, na Hvaru isto a sve snage koncentrirati na Vis. Vis solidno braniti uz pomoć saveznika koju su zagarantovali. Prva veza na otoku Brač-Šolta jeste, bataljon prekomorske prebaciti na Vis, na Šolti ostaviti bataljon brigade a odlučiti koju četu odredskog bataljona ostaviti, te preostale povući još u toku ove noći. Odlučiti koje snage u jačini dva bataljona ostaviti na Braču a za ostale snage predviditi iz kojih luka će se povlačiti i koliki broj. Ovo dolazi za izvršenje 31 o.mj. i odmah javiti, da bi se poslalo brodove. Dolazi drug Voja, pošaljite vozilo u Bol da ga čeka. Baterije aktivizirati na korisne ciljeve. Evakuisati sva pokretna artiljeriska oružja. - Oper. Štab za o.o.
307	30/XII	I brigada - XI brigada smjenjuje vaše snage sa položaja, morate koncentrirati brigadu u Hvaru najdalje do 24 h, a nastojati što prije. Stavite se u vezu sa XI brig, da se ovo izvrši što prije. - Oper. št. o.o.
308	30/XII	XII brig, za Miladina[49] - Prebacićemo vas na Vis još u toku ove noći, a onda dalje drugim kanalom. Zato se pripremite. Ovu depešu što prije dostavite bataljonima na Šolti i Braču - Oper. št. o.o.
310	30/XII	II sektor - NB6 ili NB9 ne može se upotrebiti za konvojisanje materijala za odred, njih treba odmah vratiti sa brodovima na Vis. Vi dajte sve što možete za pre-

48 Parmač
49 Ivanović

Redni broj	Datum i sat predaje	Depeša
		bacivanje materijala odredima. Najvažniji zadatak vašeg sektora jeste osigurati vezu sa kopnom za prebacivanje materijala i jedinica na kopno kod vas. Čvrsta veza sa jedinicama na kopnu jeste neophodna. Javite šta ste uradili po ovome. Da li je od mine oštećeni brod nasukan ili odvučen u Zadar. - Š. M.

BROJ 185

IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD 26. STUDENOG 1943. DO 30. PROSINCA 1943. GODINE[1]

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
26. XI.	201	Štabu VIII. korpusa Dijelovi Mosorskog odreda[2] noću 24 na 25 pokušali su iskrcavanje. Tri puta su bili odbijeni između Mimica i Brela, na kojem području je neprijatelj otvarao vatru. Sa prebacivanjem istog pokušat ćemo između Omiša i Splita. Niko[3]
26. XI.	203	Štabu Korpusa Orjenski odred imamo u planu za prebacivanje čim se ukaže prilika.[4] Obzirom da taj odred veza treba da ide na

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15-1/1, k. 523.

2,6 i 17 Ovaj odred se 16. studenog 1943. god. sa kopna prebacio na otok Brač, gdje se, zbog nemogućnosti povratka na Mosor, zadržao do 5. prosinca, kada je prebačen na otok Šoltu, a odatle u Rogoznicu i Seget. Detaljnije o ovom odredu vidi dok. br. 90, 103, 105, 183 i 184.

3 i 33 Martinović, komandant Dvadesetšeste divizije.

4 Ovaj odred je trebalo s otoka Mljeta prebaciti na obalu (Ston-Dubrovnik). Međutim, kako su njemačke snage zaposjele tu prostoriju do ovog prebacivanja nije došlo. Nakon napada Nijemaca na Korčulu Odred i četa Prvog bataljona Trinaeste brigade pošli su brodom PČ 60 prema Visu. U blizini otoka Sušca napala ih je njemačka avijacija, kada je poginulo 12 i ranjeno 12 boraca. Sedamnaestog siječnja 1944. god., prilikom Prebacivanja Trinaeste brigade sa Visa, preko Kornata, za Pakoštane i Vranu, radi ulaska u sastav Devete divizije prebačen je i ovaj odred (vidi dok. br. 179, 183 - depešu br. 289, dok. br. 184 - depešu br. 241.

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		svoj teren smatramo da je njegova popuna nepotrebna. - 196 —[5] - 197 - - 198 - 2. Svim obavještajcima je naređeno prebacivanje na svoje terene i data im uputstva za vezu s nama. 3. Što se tiče popune određenih jedinica, ona je nemoguća, sem ako bismo uzimali ljudstvo iz XII. i XIII. brigade, a ljudstvo otočkih odreda ne odgovara za popunu brigade.
28. XI.	223	Štabu Korpusa 1. Došlo 2000 pari cipela i 2000 komada kompletnih odijela. 2. Pokušali smo sa prebacivanjem Mosorskog odreda kod Mimica i Krila, ali nije uspjelo, jer neprijatelj je bio posjeo oba mjesta.[6] Večeras ćemo nanovo pokušati prebacivanje istog odreda. Makarski odred i Neretvanski prebacićemo večeras.[7] 3. Raspored naših jedinica je slijedeći: XI. brig, sa 3 bataljona raspoređena na Hvaru. Štab Brigade u Vrbanju, a jedan njen bataljon na Visu.[8]1, brigada sa 2 bataljona drži položaj na Hvaru, a 2 drži u opštoj rezervi, kod Starigrada, gdje se nalazi i Štab Brigade. XII. brigada sa 3 bataljona na Braču, a jedan na Šolti.[9] Štab Brigade u Nerežišću. - veza - XIII. sa 4 bataljona u Korčuli. - 208 - Štab Brigade u Pupnatu. Na Mljetu četa Orjenskog odreda i jedna četa II bataljona XIII. brigade. Na Lastovu jedna četa - 209 - II. bataljona XIII. [brigade] i odredske snage. Mosorski [odred] smo prebacili u s. Postire, a IX. [brigadu][10]

5 Vidi dok. br. 83 - depešu 196 i 197.

7 Prilikom povlačenja naših jedinica sa Makarskog primorja, ovi odredi su se povukli na otoke (vidi dok. br. 183 - depeše br. 39 i 44 i dok. br. 184 - depeša br. 20 i 46 i dok. br. 90.

8 Odnosi se na Drugi bataljon, koji je 20. studenog 1943. god. prebačen sa Hvara na otok Vis (vidi dok. br. 59).

9 Četvrti bataljon.

10 Napuštanjem Makarskog primorja, Brigada je iz Podgore 16/17. studenog 1943. god. prebačena na Brač, ä zatim na Šoltu, odakle je trabaio da se prebaci na kopno u rajon Rogoznice i Trilja radi vraćanja u sastav Dvadesete divizije. Ali, pošto su Nijemci zaposjeli taj dio obale, ona se sa Šolte prebacila na sektor Trogir-Marina u vremenu od 28. studenog do 1. prosinca 1943. god., a odatle je nastavila pokret na lijevu obalu rijeke Cetine-Vrdovo i Vaganj-Prolog. Vidi dok. br. 59, 81, 102 i 139.

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		na Šoltu, radi njihovog prebacivanja. Pored brigadnih snaga, na otocima su na manje - 212 - važnim pravcima raspoređene odredske snage. 4. Energično se radi na fortifikacijskom utvrđenju otoka. Sa vojnicima se izvode obuke u rukovanju svim oružjima i prave se česte uzbune. Budnost je kod jedinica zadovoljavajuća. 5. Neprijatelj je u Krilu uhvatio naša 2 obavještajca. 6. Neprijatelj koncentriše snage u Makarskoj. Broj još ne znamo. Stari raspored njegovih snaga u ostalim mjestima ostaje isti. Štab Divizije
29. XI.	226	Br. 147. 29. XI. Sa vašim rasporedom se u glavnom slažemo. Mišljenja smo da XI. brig, bude povjereno od Šućurja do Zastražišća, a I. brig, bez 1. bat. da bude u općoj divizijskoj rezervi u rejonu Jelse. Važno je osiguranje od brzih brodova za brzu upotrebu opće rezerve. Pripremite sve jedinice da se svaki pokušaj iskrcavanja mora likvidirati odlučnim i brzim jurišem boraca i Mornarice.
29. XI.	249	Štabu Korpusa 1. Neprijatelj je posjeo čitavu Veza obalu od Podgore do Splita. - 247 - Isto tako je posjeo i Mosor. Prebacićemo Mosorski istim putem, kao i IX. brigadu. 2. Prebacili smo Makarski i Neretvanski odred prošle noći. - 214 - 3. Na otocima bez promjene. 4. Štab Divizije i Mornarice nalazi se u mjestu Hvaru. 5. Cipele i odijela smo rasporedili po slijedećem: 500 pari cipela i odjela IX. brig., 250 - Mosorski, I. B. - 600 pari cipela i odijela; XI. - 400 pari cipela i odijela. Ostalo našim odredima - 80 pari cipela i odijela. Ostalih 170 na ostale jedinice po otocima. Data su naređenja u vezi raspodjele na borce, kao što ste vi naredili.
2. XII.	259	Operat. Štabu za otoke. Na Korčuli i Mljetu nema ništa novo do-

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		sad. Na Korčuli nalazi se sedamsto pedeset prekomoraca." Nezgodno je da ovo ljudstvo nema svoj štab brigade. Resite ovo pitanje. Javite nam koliko treba vojnika da se pošalje za I. D. brigadu. Za Op. Štab Uroš
2. XII.	260	Štabu Divizije Sa Mljeta: Veće neprijateljske - 258 - kolone od nazad 15 dana po noći prolaze od Dubrovnika za Metković. Kolone pješadije, kamiona, kola, topova lakih i teških. U švapskih kolonama nalazi se rulja Jugosl., Rumuna, Čeha, Poljaka, Talijana, prilično naoružanih, u švapskim uniformama. Traže vezu sa partizanima. Deset Rusa došli su na Mljet.[12] Kurir sijedi. - Uroš
3. XII.	262	Operativnom štabu - Korčula Preduzeće se mjere za vojničko organizovanje Prekomorske brigade.[13] Za I. Dalm. poslati 40 boraca od 18-25 god. u dogovoru sa Odredom. Pošaljite Ruse poslije saslušanja kod nas.[14] Za Op. štab Niko
4. XII.	265	Br. 159.4. XII. Pripremite sve za pokret vaše div. na kopno. IX div. dolazi na otoke kroz pet dana.[15] Neovisno od 2000 odela kod Kotoraša izuzmite od Đoke potrebnu odeću i obuću za vašu div. prema naređenju druga Crnoga. Veljko - Jordan
6. XII.	274	Miliću, nač. Štaba Korpusa Br. 165. 5-XII. V. Š. naredio je da se hitno prebaci prema Dalm. hiljadu iz Italije organiziranih kao brigade[16] i sve dalm. odrede sa Visa na sektor Rogoznice, sa zadat-

11 i 13 Odnosi se na borce Prve prekomorske brigade, koji su iz Barija prevezeni na otoke.

^ 12 i 14 Riječ je o njemačkim vojnicima ruske narodnosti (vidi dok. br. 183 - depešu br.

15 Štab Osmog korpusa je namjeravao da izvrši zamjenu jedinica, ali ga je u tome spriječila njemačka operacija »Ziethen« (vidi dok. br. 183 - depešu br. 147).

16 Ovo prebacivanje, zbog nastale situacije, nije moglo biti izvršeno (vidi dok. br. 132).

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		kom prodrijeti preko doline ka Dinari. Ponesite odelo za XIX. i XX. diviziju, po mogućnosti i što više pušaka protutenkovskih. Veljko - Jordan
6. XII.	275	Štabu Korpusa Kod nas se izvode pripreme u vezi vašeg naređenja br. 159. od 4. XII. 3. XII. neprijatelj nad Orebićem oborio je jedan savezнички avion. 3 borca XIII. brigade motornim čamcem pred neprijateljskim položajima spasili su pilota. Tom prilikom 2 naša druga su poginula. Neprijateljski avioni potopili su 4. XII. jedan motorni čamac kod V. Luke, a 5. XII. jedan brod sa 40 bačava benzina kod Hvara. 10 Rusa njemačkih zarobljenika prebjegli iz Stona na Mljet. Javite gdje je Milić da mu možemo prosljediti vašu depešu.
7. XII.	280	Štabu Korpusa 1. Prebacili smo Mosorski odred preko Rogoznice i Segeta 5. XII., jer drugim putem nije bilo moguće.[17] 2. Vršimo pripreme za prebacivanje I. i Prekomorske brigade.[18] 3. Naša artiljerija je 5. XII. potopila u Omiškoj luci jedan neprijateljski brod i 2-3 oštetila. 4. Zarobljeni Rusi su stigli kod nas, da li ih treba slati vama? 5. Pripremamo akciju zajedno sa Saveznicima na Drvenik,[19] a vjerovatno ćemo i na Pelješac. Niko
9. XII.	282	Štabu Korpusa Naši 8/9 zarobili jedan brod sa 30 žandarma, 10 mornara, jednog potpukovnika i jednog mornaričkog oficira; zaplijenili 12 vagona materijala; spreme i hrane.[20] Neretvanski odred ubio jednog nje-

18 i 21 Ove brigade je trebalo prebaciti u rajon Rogoznice. Međutim, Štab Osmog korpusa izmijenio je ovaj plan i 14. prosinca 1943. god. naredio da'Prva dalmatinska brigada ostane za obranu otoka (vidi dok. br. 183 - depeše br. 183 - depeše br. 186 i 202).

19, 23, 26, 28 i 30 Vidi dok. br. 140, 146, 154, 186, 334 i 422.

20 Riječ je o zarobljavanju neprijateljskog motornog broda »Jadro« (vidi dok. br. 119, 134, 157, 376 i 422.

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		mačkog pukovnika i 2 vojnika kod 1. Ploče. Milić je stigao. Niko
10. XII.	285	Br. 168. 10. XII. Usljed neprijateljske ofanzive ostaćete na otocima, a Prva brigada sa kopnenim odredima i internircima što prije na kopno.[21] V., J.
11. XII.	292	Štabu VIII Korpusa Veza vaše depeše br. 167 od 10. XII. **Naoružanje:** XI. brig.: pušaka 936, p. mit. 33, mit. 32, bacača teških 4, lakih 8, p. k. pušaka 6, puščane i mit. municije 114.632, bacačke 517, za p. k. puške 339. XII. brigada: pušaka 893, p. mit. 44, mitr. 7, teških bacača 4, lakih 7, p. k. pušaka 6, pušč. i mitr. municije 130.745, za bacače teške 159, za lake 540, za p. k. puške 475. XIII. brigada: pušaka 1061, p. mitr. 77, mitralj. 26, bac. teš. 6, laka 4, p. k. pušaka 12, municije za puške i mitraljeze 154.563, za bacače 622, za p. k. puške 745. Prosječno dvije bombe na borca. II. **Brojno stanje** XI. brigada na licu 1004, u rashodu 154; XII. brigada na licu 1049, u rashodu 34; XIII. brigada na licu 1061, u rashodu 123; Štab divizije sa osobljem pri Štabu 90, u rashodu 6; Neretvanski odred 76; Makarski odred 60; Orjenski [odred] 112.
12. XII.	294	Štabu Korpusa 12-XII. održali konferenciju sa generalom Uiles, šefom eng. misije u Bariju, o svojoj pomoći za obranu otoka i našu ofanzivnu djelatnost. Premda pomoć do sada nije puna, ipak nam mnogo koristi. Milić
12. XII.	298	Svi su odredi prebačeni na kopno. Prvi dijelovi Prekomorske brigade upućuju se na Šoltu sa Miladinom.[22] Milić

22 Prva prekomorska brigada upućena je na Šoltu radi prebacivanja na obalu kod Starog Trogira (vidi dok. br. 8, napomenu 2 i dok. br. 132 i 140).

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
14. XII.	304	Štabu 26. divizije Br. 172. 14. XII. Slažemo se sa akcijom na Pelješac i Drvenik uz sadejstvo Saveznika.[23] Crni
16. XII.	314	Štabu VIII. Korpusa Održavanje slobodnih otoka i sigurnost da na njima ne doživimo teške gubitke zavisi u velikoj mjeri od operativne pomoći Saveznika. Ta pomoć za sada nije ni dovoljna ni sigurna. Zato smo odlučili da im napišemo predstavku o manjkavostima dosadanje pomoći i potrebama u buduće. Ujedno da odemo u Bari da sa njihovim operativnim štabovima po mogućnosti uglavimo bar najpotrebnije.[24] Dobro bi bilo kada bi nas u ovome pomogao V. Š. Molimo vaše mišljenje. Milić
17. XII.	318	Štabu 26. divizije Br. 174. 16. XII. Razmotrite mogućnost izvodljivih akcija i na otok Drvenik i desanta na obalu, eventualno u kombinaciji sa snagama na kopnu uz sadejstvo Saveznika. Dajte predloge. Crni
17. XII.	322	Štabu VIII korpusa Molimo da naredite XX diviziji da prebaci Mosorski odred na Mosor, jer u vezi vašeg naređenja isti pripada pod komandu Štaba XX. divizije. Ovo zbog toga što bismo mogli koordinirati rad na likvidaciji pojedinih uporišta. Večeras preduzimamo napad na Dugi Rat[25] i na Drvenik[26] (Mak. Primorje). Akciju na Dugi Rat ćemo izvesti u sadejstvu sa savezničkom mornaricom i ako vrijeme dozvoli avijacijom. Upotrijebit ćemo dvije naše čete. U drugoj akciji učestvovat će odredske snage sa kopna i jedna četa jednog bataljona sa

24 U vremenu od 18. do 25. prosinca 1943. god. Maks Baće-Milić nalazio se sa komesarom Mornarice NOVJ u Bariju, gdje je vodio pregovore sa saveznicima o operativnom sadejstvu na obali, o materijalnoj pomoći (odijelo i obuća) našoj vojsci i o dolasku američke misije.

25, 27 i 29 Akciju na Dugi Rat izvršile su naše kopnene (Prva četa Prvog bataljona s jednom četom Četvrtog bataljona Prve dalmatinske brigade) i pomorske jedinice u sadejstvu sa savezničkim plovnim jedinicama (MTB-297 i 687). Vidi dok. br. 146, 154, 186, 334 i 442.

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		Hvara. Za 18 na večer predviđen je napad na Lovište (Pelješac). Niko
18. XII.	324	Štabu Korpusa Akciju na Dugi Rat nismo sinoć naša preduzeli, jer se sa pripremama - 322 - zakasnilo. Večeras ćemo je izvesti.[27] Na Drvenik (Makarsko P.) nije uspjela akcija, jer je neprijatelj aktivan na moru 1 sa artiljerijom je omeo pristup.[28] Niko
19. XII.	327	Štabu Korpusa 1) Akcija na Dugi Rat je uspjela.[29] Neprijatelju su nanijeti osjetni gubitci. Tom prilikom savezničke plovne jedinice potopile su jednu jako naoružanu maonu sa tri motorna broda, koja je iste vukla. Zatim su potopili još dvije mot. torpiljarke i jedan naoružani brod. Ovo sve u Bračkom kanalu, sjeverno od rta Pučišća. Detaljan izvještaj o akciji pješadije ćemo naknadno poslati. 2) Akcija na Drveniku (Makarsko Primorje) je djelimično uspjela.[30] Naši u jačini jedne čete su uspjeli da se prebace, ali napad na Drvenik nije se izveo, jer je neprijatelj bio dovukao jaka pojačanja. Naši su se prebacili za Biokovo kroz neprijateljski obruč. Cerni - Niko
19. XII.	328	Štabu Korpusa 17 dec. zarobljen brod od 40 tona sa topom i kupolom u Sjevernoj Dalmaciji. 19. dec. prije podne južno od Splitskih Vrata saveznička mornarica zarobila je 2 njemačka ribarska broda sa jakim naoružanjem i njemačkom posadom. Jedan od tih brodova prethodno oštećen artiljerijskim dejstvima iz Brača prilikom pokušaja prodora kroz Splitska Vrata. Posade zadržane od Engleza i upućene u Bari. Brodovi sa naoružanjem bit će predati nama. Niko - Cerni
21. XII.	329	Štabu VIII. Korpusa Prepad na Dugi Rat je uglavnom uspio. Neprijatelj se nije mogao istjerati iz utvrđenih kuća, ali naši borci su benzin-

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		skim flašama i [ručnim] bombama pobili preko 20 vojnika i toliko ranili. Upornija borba nije se mogla produžiti, jer je neprijatelj intervenisao iz Omiša i Splita. Mi smo imali 2 poginula i jednog ranjenog druga. U toku su pripreme za akcije na Pelješcu, a također i na otok Drvenik. Niko
22. XII.	332	Štabu VIII. korpusa Nijemci se 22 ov. mj. u 6.50 sati iskrcali u Korčuli.[31] Imaju mostobran od Korčule do Samograda. Vode se uporne borbe. Slabo vrijeme otežava učešće avijacije. Neprijatelj drži Rogoznicu, Marinu [i] Trogir. Iskrcavanje na tom sektoru nemoguće. U vezi ove situacije vaše naređenje broj 178 nemoguće izvršiti. Štab Morn. Št. 26. div.
23. XII.	334	Milić odmah da pođe i objedini komandu i preuzme čišćenje terena i stvaranje prolaza. Inicijativu ste potpuno prepustili Nemcima. Cerni
24. XII.	338	Štabu Korpusa Dva bataljona I dalm.[32] drže front sjever-jug pred Carom. Jučer poslije podne izbio neprijatelj na Klupce, k. 568, odakle na jug, čime je XIII. brigada otsječena. Još nije uhvaćena veza. Danas poslije podne neprijatelj se iskrcava u z. Brna i Karbunima. Magla omogućava nesmetano kretanje neprijatelja po moru. Isti razlozi onemogućavaju savezničku avijaciju, a mornarica patrolira samo noću. Veliki gubitci u kom. kadru. Ranjen zamj. komandanta Brigade. Na Korčuli je kom. Divizije. Noćas se evakuiše zbjeg na Vis. Stanko - Vojo
25. XII.	340	Štabu Korpusa Poslije neprijateljskog iskrcavanja u z. Brna i Karbunima i presjecanja o. Korčule na više dijelova, snage na otoku do-

31 i 36 O napadu na ovaj otok, borbama i gubicima vidi dok. br. 163, napomenu 3.

32 Odnosi se na Prvi i Četvrti bataljon Prve dalmatinske brigade koji su 23/24. prosinca 1943. god. sa Hvara prebačeni na otok Korčulu. Vidi dok. br. 183, napomenu 51.

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		vedene u položaj uništenja. U Karbunima smo izgubili 10 većih brodova. Jučer pred mrak još je ostao uzak mostobran sjeverno od ceste od luke Prigradice-Prapratna. U toku noći 24/25 najužurbanije vršila se evakuacija Korčule. Od XIII. brigade prebacio se samo jedan bataljon. Ostali bataljoni odvojeni, ispresijecani i većim dijelom uništeni. Još je u toku evakuacija. Mnogo mrtvih i ranjenih, mahom rukovodioca. Niko teže ranjen u noge.[33] Radi najkraćeg puta prebacivane su snage i zbijeg na o. Hvar. Danas, na zajedničkom sastanku Ob. [komiteta], Mornarice i nas donijet će se definitivan stav o daljnjem radu obrane otoka na iskustvu Korčule.[34] Stanko - Vojo
26. XII.	347	Štabu Korpusa Neprijatelj koncentrisao jake snage i ozbiljno ugrožava sve otoke. Savezničke pomoć potpuno nesigurna. Predlažemo organizovano evakuisanje otoka. Prethodno moramo osigurati evakuaciju u Bari 500 ranjenika, oko 15.000 zbjega i postepeno prebacivanje 5.500 boraca na kopno. Sve će to možda zahtijevati teške borbe. Štab Mornarice i Štab Divizije sjedinili smo u Operativni štab sa Manolom, odgovornim za kopnene snage. Molimo odobrenje i direktive. Milić
26. XII.	348	Štabu Korpusa U odbrani Korčule sudjelovale su slijedeće jedinice: XIII. brigada sa 3 bat., 2 odredska bataljona; I. prekomorska brig. - 3 bataljona, i treći dan borbe 2 bat. I. dalm. brig. Evakuacija otpočela na noć 24/25. do podne 25. ov. mj. Nastavila se noću 25/26. Još se nema tačan uvid o broju prebačenih snaga i o gubit-

34 Prema izvještaju Štaba Dvadesetšeste divizije od 15. siječnja 1944. god. sastanak je održan 26. prosinca 1943. god. Na ovom sastanku je odlučeno da se otoci i dalje brane, ali ne linijskim nego grupnim sistemom obrane. Zbog neprijateljskih priprema za napad na otoke (njemačke operacije »Herbstgewitter III, IV, Vi VI vidi dok. br. 310 i 316), ova je odluka izmijenjena i riješeno je 29. prosinca 1943. god. da se jedinice Dvadesetšeste divizije. Četvrtog i £etog pomorsko-obalskog sektora prebace na otok Vis i da se na njemu organizira uporna obrana (vidi navedeni izvještaj u knj. 10).

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		ku u ljudstvu i materijalu. Bataljoni I. dalm. izvučeni. Znamo za oko 700 boraca XIII. brigade da su stigli na o. Hvar. Stigao je i cijeli Štab brigade. Vojo - Stanko
28. XII.	355	Za Milića Tvoje depeše prosljedili V. Š. i čekamo odluku. Slažemo se s postavkom evakuacije otoka. Otpočnite odmah sa pripremama u tom smislu. Prabacite ranjenike u Bari. Organizujte odbranu Visa kao prihvatne baze u slučaju daljeg neprijatelj. iskrcavanja. Odmah otpočnite sa evakuacijom težeg nepotrebnog oružja, hrane, odijela i ostalog materijala u Šjev. Dalmaciju, a po mogućstvu i u Sred. Dalm. Veljko - Jordan
29. XII	359	Štabu Korpusa Na Korčuli smo imali slijedeće gubitke: 13 brig. 600, Prekomorska brig. 300, Odred 250. Ukupno 1.150.[35] Sve topove i mnoštvo drugog materijala. 13 brig, na licu mjesta ima 350 boraca, koji nisu spremni za ozbiljan zadatak. Prekomorska brig, na licu ima 480. Milić
29. XII.	360	Korčula je pala iz slijedećih razloga:[36] 1) upornosti neprijatelja; 2) potpuno nesmetane koncentracije; 3) potpune vlasti u zraku i kanalu, 4) raširene i dobre špijunaže, 5) neiskustva i slabe borbenosti naših jedinica, 6) i što je najglavnije lošeg višeg rukovodstva. Milić
30. XII.	365	Štabu Korpusa Reorganizujemo odbranu. Vis će biti odbranjen sigurno. Na Hvaru, Braču i Šolti ostavit ćemo male demonstrativne snage. I za ovakav plan nužne su I., XI. i XII. brigada, XIII. praktički ne postoji. Englezi obećavaju za Vis punu pomoć. Milić

35 U ovaj broj je tada uračunata i masa boraca koji su se bili skrili i kasnije se vraćali u svoje jedinice.

Datum	Redni broj	Sadriaj depeše
30. XII.	366	Prekomorsku brigadu ne možemo prebaciti na Rogozničku obalu, jer je opet posjednuta. Ne oslobodili se ubrzo, prebacit ćemo je na obalu Sj. Dalm. Milić

BROJ 186

IZVEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 31. PROSINCA 1943. O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA U DALMACIJI, BOS. KRAJINI I LICI U VREMENU OD POČETKA LISTOPADA DO 31. PROSINCA 1943. GODINE[1]

DISLOKACIJA I SASTAV JEDINICA:

Pri dobijanju naredbe broj 33 za formiranje VIII korpusa[2] jedinice koje ulaze u njegov sastav nalazile su se na teritoriji Dalmacije do obale i na ostrvima, a u Zagori zapremale su teritoriju Bosne i Like na liniji: Duvno-Livno-Bos. Grahovo i Gračac.

U sastav Korpusa ulaze:

IX divizija sa I, III i IV brigadom,

XIX divizija sa V, VI i VII brigadom, sa Kninskim i Sjevernodalmatinskim odredom.

XX divizija sa Vili, IX i X brigadom i sa Grahovsko-peuljskim, Glamočkim, Livanjskim, Dinarskim, Mosećko-svilajskim i Segetsko-marinskim odredom.

XXVI divizija sa XI, XII i XIII brigadom i Mosorskim, Makarskim, Neretvanskim i Imotskim odredom.

Kasnije su odredi formirani u tri zasebne grupe odreda[3] i to: Grupa sjeverno, srednje i južnodalmatinskih odreda, s tim da su kao samostalni ostala četiri odreda i to: Glamočki, Grahovsko-peuljski, Livanjski i novi odred, u formiranju, Duvanjski.

IX DIVIZIJA

Ova divizija bila je sastava:

Drugova: po spisku: - 3101 Drugarica: po spisku: - 234
u rashodu: - 163 u rashodu: - 7
na licu: - 2938 na licu: - 227

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 34/6, k. 516.

2 O formiranju Osmog korpusa vidi knj. 8, dok. br. 241 i 248.

3 Naredbom Štaba Osmog korpusa NOVJ od 24. studenog 1943. god. postavljeni su komandanti i politički komesari štabova Grupe sjevemodalmatinskih i srednjedalmatinskih NOP odreda, a samo formiranje štabova je izvršeno nešto kasnije u prosincu 1943. god.; Štab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda formiran je 3. siječnja 1944. god. Vidi dok. br. 76 i knj. 10, dok. br. 46.

Ukupno je divizija drugova i drugarica imala na licu: 3165.
Naoružanje divizije je bilo: 2520 pušaka,
25 mitraljeza,
144 puškomitraljeza,
256 revolvera,
4 protivoklopne puške,
16 lakih bacača,
13 teških bacača,
234 konja.

Divizija nije vodila svoj operacijski dnevnik[4] od dana formiranja, nego je počela 16. oktobra 1943 godine,[5] od kada vam dostavljamo sljedeće podatke: tada je divizija bila na sektoru Duvno. 16. X. 1943 godine brigade su dobile naređenje da se rasporede:

I Dalmatinska brigada: na liniji položaja: Sniježnica (k. 1191)-Zavraci (k. 902)-Klenak (k. 988)-Crnovro (k. 905)-Jelinak (k. 862); bataljon iz rezerve posjedao je položaj Kobilić (k. 755 i 736), dok je jedan bataljon upotrebljen za čišćenje ustaških sela Trebistovo i Rakitno. Sela su imala od 200 do 300 milicionera. Poslije ovog čišćenja bataljon je morao dejstvovati na pravcu Posušje a usput da likvidira posadu u s. Kočerinu.

III dalmatinska brigada: sajednim bataljonom zatvaralaje put Studenci-Imotski na prostoru Ričica-Ljuba, jedan bataljon na prostoriji Studenci-Lovreč, a jedan bataljon na pravcu Cista-Biorine, osiguravajući pravac od Trilja, jedan bataljon na Bilom Brigu osiguravajući pravac Han-Livno.

IV dalmatinska brigada: jedan bataljon je na položaju Vaganj gdje sa bataljonom III d. brigade zatvara pravac Sinj-Livno. Ostala dva bataljona su u s. Vinica i Kamensko na odmoru i sređivanju.

Od aktivnosti neprijateljske avijacije poginula su dva druga iz saniteta IV brigade.

Štab i hirurška ekipa smjestili su se u s. Grabovice, a divizijska bolnica u Čaprazlijama i Vidošima.

17. X. Sa pravca Imotskog neprijatelj je nadirao jakim snagama na položaje I dalmatinske brigade.[6] Ovaj napad se proširio i na pravac od Posušja, napad je potpomagao sa 10 topova i 10 bacača. Neprijatelj je u borbi koja se vodila do mraka imao dosta gubitaka. Naši gubici su: 6 mrtvih i 5 ranjenih, skoro sve od artiljerijske i minobacačke vatre.

Po padu mraka neprijatelj se je povukao na položaje iznad Posušja. U toku noći 17/18 bataljoni I dalm. brigade [prešli su] u protivnapade i sjurili su neprijatelja u Posušje. Poslije jače borbe naše jedinice su zauzele i Posušje.[7] Neprijatelj je zapalio magacine hrane i povukao se je u Imotski.

20. X.... Jaka artiljerijska i minobacačka vatra na položajima I d. brigade.[8] Jedan bataljon ove brigade je čistio selo Rakitno od ustaških bandi koje su pobjegle u planinu Čvrsnicu.

21. X. ... Na položajima III brigade na Bilom Brigu napadao je neprijatelj iz Sinja u jačini 150 vojnika. Poslije kraće borbe neprijatelj je uz gubitke odbačen nazad u Sinj.

4 Vidi dok. br. 190 i knj. 8, dok. br. 316.
5 O borbama od formiranja do 16. listopada vidi knj. 8.
6 i 7 Vidi dok. br. 9 i knj. 8, dok. br. 316.
8 Prve dalmatinske brigade.

22. X. ... Izdato je naređenje da se I dalmatinska brigada prebaci na sekt. XXVI divizije.[9] Za vrijeme otsutnosti I dalmatinske brig, do daljeg naređenja X brigada ulazi u sastav IX divizije. Smjenu I dalm. brig, izvršiće III, IV i X brigada[10] novim rasporedom ovako: IV brigada preuzima položaj III brigade, a sa jednim bataljonom da štiti pravac od Trilja, sa jednim osigurava pravac komunikacije Aržano-Šestanovac, a jedan da postavi na prostoriju s. Ričice. Novoformirani bataljon ostao je u rezervi u Aržanu.

X brig, da zatvara pravac Han-Livno i da smijeni bataljone III i IV brigade. Prije pokreta I brigada ka Biokovu dvije Štuke su nadletile Roško Polje i bombardovale intendanturu I brigade. Ovom prilikom je poginulo 12, a ranjeno 10 drugova.

23. X.... Neprijatelj je nadirao na položaje I brigade sa pravca Imotskog i Posušja.[11] Neprijatelj je odbačen uz gubitke od 15 mrtvih i preko 20 ranjenih. I brigada je ponovo zauzela Posušje bez gubitaka.

IV bataljon IV brigade, prema Trilju, vodio je borbu sa neprijateljskim izviđačkim odjeljenjima. Neprijatelj je odbačen uz gubitke od 3 mrtva i 2 ranjena. Na sektoru X brigade na Bilom Brigu neprijatelj je nadirao jačim snagama i borba je trajala nekoliko sati. U ovoj borbi neprijatelj je imao 15 mrtvih i preko 20 ranjenih. Naši gubitci su dva ranjena.

24. X.[12]... Sa pravca Imotskog neprijatelj je jačim snagama napadao položaj I brigade i zauzeo Posušje. Jakom pripremom artiljerijske vatre tukao je naše položaje. Poslije artiljerijske vatre krenuo je tenkovima naprijed. Iza tenkova je slijedila jurišna pješadija. Poslije žestoke borbe neprijatelj je vraćen u Posušje.

U toku noći 24/25 izvršena je smjena I dalm. brigade sa III brigadom. I brigada se prikuplja u s. Roško Polje.

25. X. ... I brigada je u sastavu III dalm. ostavila svoj 5. bataljon, a iz III brigade je sobom povela 1. bataljon III brigade, koji je mobiliziran od boraca sa Biokova. Pred mrak brigada je krenula preko Študenaca za Biokovo.

U toku dana neprijatelj je iz Trilja izvršio napad na položaje X brigade kod s. Vedrine. Borba je trajala dva sata u kojoj je neprijatelj imao 3 mrtva i dva ranjena. Naši gubitci: dva ranjena i dva zarobljena druga.

I na pravcu sa Posušja vođena je borba na položajima III brigade koja je po smjeni I brigade odmah morala stupiti u borbu.

30. X. ... od jutra je počeo jači neprijateljski pritisak[13] na sektoru III brigade. Borba je bila ogorčena. Neprijatelj je tukao brojnom artiljerijom naše položaje.

31.X.... Neprijatelj je zorom već nastavio nadiranje na sektoru III brigade, u ovoj borbi naši bataljoni su potisnuti sa Sniježnice, Muslića i Bukovca, tako da su naši posjeli položaje: Pleševica - preko Oštraca - i Predenjaka - kota 1147 - 1114 - 1208. Ovim rasporedom naši dijelovi na Crnovro bili su izloženi bočnom neprijateljskom dejstvu. Danas je neprijatelj pojačao svoje snage čiji napad je potpomagalo 15 tenkova.

9 i 11 O upućivanju ove brigade u sastav Dvadesetšeste divizije vidi dok. br. 9 i knj. 8, dok. br. 293 i 316.

10 Iz sastava Dvadesete divizije.

12 i 13 O borbama ove divizije u periodu od 23. do 31. listopada 1943. god. vidi dok. br. 9, 18, 190, 412 i knj. 8, dok. br. 316.

14 Iz sastava SS divizije »Prinz Eugen«.

Neprijatelj je kušao zaobići na lijevo krilo preko s. Rakitno ali je ovaj pokušaj neprijatelja spriječen.

Naši su imali 4 ranjena druga. Neprijatelj je imao dosta poginulih i ranjenih. Jedan bataljon IV brigade koji je držao položaj prema Imotskom, kod sela Ričice, napao je neprijatelja preko Postranje u selo Proložac. Neprijatelj je razbijen i natjeran u bjegstvo prema Imotskomu. Ovom prilikom naši su zapalili most kod Prološca. Sutradan je neprijatelj izvršio napad tenkovima prema Prološcu, radi čega su se ovi naši dijelovi morali povući.

Neprijatelj je iz Trilja u jačini od 80 vojnika izvršio ispad u pravcu našeg IV bataljona IV brigade koji se zbog uporne odbrane našeg bataljona poslije dvočasovne borbe morao vratiti u Trilj.

1. XI. 1943...

III dalmatinska brigada koja je jučer bila potisnuta od neprijatelja[14] sa položaja: Sniježnica-Žukovac-Starka i Oluja, a neprijatelj dopro preko Rakitnog isturivši svoje izviđačke dijelove na Lip Pi., čime su obišli desno krilo III brigade, izvršila je danas napad[15] na neprijatelja i poslije žestoke borbe od nekoliko sati odbacila je neprijatelja nazad u Posušje i Imotski i tako zauzela - povratila sve položaje koje je i ranije držala.

Bataljoni IV brigade su raspoređeni na položaju: Kobilić iznad Vira-Ričice-Ljuba. Jedan bataljon je u Trilju a jedan u Čaporici.

X brigada je na položajima prema Trilju i na Hanu.

3. XI. 1943...

Naš I bataljon IV brigade na položaju Kobilić iznad Vira, bio je iznenađen neprijateljskim napadom, koji je počeo već ujutro. Poslije dvočasovne borbe neprijatelj je odbijen. Vojno rukovodstvo ovog bataljona nije se snašlo jer da je bilo malo aktivnije moglo je neprijatelju nanijeti velike gubitke.

IV bataljon ove brigade koji se je nalazio prema Trilju, odbio je jednu manju neprijateljsku kolonu koja je bila krenula prema Kovačeviću. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 5 ranjenih.

Na položajima III brigade jaka neprijateljska vatra i pokret slabijih neprijateljskih snaga koje su lako odbijene.

4. XI. 1943...

Noću 3/4 III bataljon IV brigade sa položaja kod Ričice izvršio je napad na neprijatelja kod s. Prološca. Snaga neprijatelja je bila oko jedne satnije koja se je odmah povukla u pravcu Imotskog. Gubitci neprijatelja su laki ali nepoznati a zaplijenjeno je nešto hrane i materijala. Ponovo je zapaljen most kod Prološca.

Na položaju X brigade kod Bilog Briga neprijatelj, koji je s Hana krenuo prema Vagnju, odbijen je uz velike gubitke.

5. XI. 1943...

Iz Posušja neprijatelj[16] je jačim snagama krenuo desnom stranom komunikacije za Duvno i napao na položaje II bataljona III brigade. Uslijed zamorenosti ljudstva, i što je bataljon bio iznenađen, potisnut je sa Sniježnice-Briškovca i Oluje, te je neprijatelj ovladao ovim položajima i zaposjeo

15 Vidi dok. br. 191.

16 do 24 U cilju da opkoli i uništi snage Devete diyizije na prostoru južno od komunikacije Imotski-Trilj Nijemci su poduzeli izvođenje operacije »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

Muslići-Bukovac-Pleševica, tako daje ugrozio bočnom vatrom naše bataljone koji su držali položaj prema Posušju, radi čega su se i oni morali povući za nešto unazad. U toku dalje borbe neprijatelj je posjeo: Oštre (k. 1306)-0štrac (k. 1292)-Ošljak (k. 1256), dok je sa izviđačkim dijelovima izbio na Glavicu (k. 986) prema Mesihovini. V bataljon I brigade koji je bio u rezervi u selu Crvenice krenuo je preko Rakitnog u bok neprijatelja, a IV bataljon III brigade krenuo je preko Crnog Vrha u frontalni napad. Ovakvim manevrom neprijatelj je bio iznenađen i odbačen je nazad u Posušje. Neprijatelj je u ovoj borbi imao 15 mrtvih i više ranjenih, dok su naši gubitci: 1 mrtav i 3 ranjena. Pred mrak naši bataljoni držali su opet svoje stare položaje.

6. XI. 1943...

Zorom neprijatelj je iz Imotskog motorizacijom od nekoliko tenkova i 64 kamiona[17] krenuo preko Prološca u pravcu Studenaca, gdje ga je dočekao jedan bataljon IV brigade. Poslije borbe od nekoliko sati, neprijatelj je uspio'da se pred mrak probije do Studenaca. Put je opravio i produžio je pokret do Lovreča, gdje je i zanoćio.

Istoga dana neprijatelj je iz Trilja sa dvije kolone i to jednom prema Biorinama a drugom prema Vrpolju napao naše položaje. Borba[18] je vođena čitav dan u kojoj je IV bataljon IV brigade nanio neprijatelju 13 mrtvih i više ranjenih, dok smo mi imali jednog mrtvog i jednog ranjenog. U toku noći ovaj bataljon povukao se je od Biorina prema Strižirepu. Bataljon X brigade vodio je borbu prema Vrpolju u kojem je neprijatelj imao 40 mrtvih i mnogo više ranjenih, dok su naši gubitci: 6 mrtvih i 2 ranjena. Sa ovim pokretom neprijatelja prekinuta je saobraćajna veza sa Primorjem.

7. XI. 1943...

U toku noći borci su na položajima palili velike vatre i pjesmom slavili dan Velike revolucije.

U toku dana neprijatelj je iz Trilja nadirao prema Cisti ali je uz osjetne gubitke odbijen. Iz Lovreča došao je do sela Prova, odakle je skrenuo u pravcu Šestanovca.

8. XI. 1943...

Ova kolona vratila se je iz Šestanovca u selo Provo a kolona iz Trilja nije uspjela da se probije preko sela Biorine, dok ona iz Imotskog nije išla dalje od sela Prova, tako da se te kolone nisu sastale.

9. XI. 1943...

Neprijateljska kolona koja je od Imotskog krenula prema Studencima jačine 2000 Nijemaca S.S. trupa. Sa njima je i manji broj ustaša. Imaju 100 kamiona, 60 motocikla, 2 brdska, 2 protivoklopna topa, 6 bacača, 5 protivoklopnih mitraljeza, mnogo lakšeg automatskog oružja i 6 amfibija tenkova.

11. XI. 1943...

Noću 10/11 I bataljon IV brigade napao[19] je Zagorje, protjerao neprijatelja i ponovo zaposjeo Kobilić. II bataljon napao je Studence ali su tenkovi spriječili da se isti zauzmu. IV bataljon napao je selo Provo. U ovom selu neprijatelja nije bilo, nego je stigao 12 ujutro sa jačom motorizacijom. Ove napade[20] na Studence, Provo i Cistu ponovili smo sa IV i X brigadom i u toku noći 12/13 bez značajnijih uspjeha.

14. XI. 1943...

Na ovaj sektor stigle su dvije brigade XIX divizije i zaposjele položaje Aržano-Golinjevo.[21]

16. XI. 1943...

Ovog jutra u 3 sata izvršila je III brigada pritisak na Posušje[22] i potisla neprijatelja sa Radovana. Rijeka Ričina zbog velike vode onemogućila je zauzimanje Posušja. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 1 ranjenog, a naši gubitci: 1 ranjeni. Vrijeme je bilo vrlo nepovoljno.

17. XI. 1943...

Noću 16/17 IV brigada napala je i zauzela Studence.[23] Neprijatelj je imao 3 mrtva podoficira i šest ranjenih, među kojima i 2 oficira. III brigada je i ovog dana vršila pritisak na Posušje. Uslijed pojačanja Nijemaca borba je trajala čitav dan i noć. Posušje nije zauzeto. X bigada napadala je Trilj i zauzela polovinu mjesta, nanijevši neprijatelju prilično gubitaka.

19. XI. 1943...

Rano ujutro neprijatelj je izvršio napad[24] na sektoru IV brigade. I bataljon na Kobiliću poslije jačeg pritiska potisnut je u pravcu Zavelina. Neprijatelj je ovladao Kobilićem i Zagorjem. III brigada spriječila je dalje nadiranje neprijatelja. Napadnut je naš III bataljon koji je bio kod sela Ričica. Ovaj bataljon u žilavoj i ogorčenoj borbi preko cijelog dana dao je neprijatelju jak otpor i nanio mu gubitke od 20 mrtvih i 30 ranjenih, dok je naš bataljon imao 9 mrtvih i 6 ranjenih.

II i IV bataljon napadnuti su sa pravca Studenaca, pa se je IV bataljon pod borbom povukao prema Vinici, dok se je II bataljon u ovoj akciji najslabije držao i povukao se drugim pravcem, tako da je pravac Studenci-Aržano ostao prazan i nezaštićen. U toku ovog dana IV brigada nanijela je neprijatelju gubitke od 45 mrtvih i 40 ranjenih. U današnjoj borbi naročito se je istakao III bataljon.

21. XI. 1943...

V brigada XIX divizije na položaju je Aržano-Dobranja, a VI je u selima Grabovica i Prisoje na odmoru.

27. XI. 1943...

IV brigada je smijenila III na položaju: Kobilić-Jelinak i Crnovro. Na ovaj položaj neprijatelj je u zoru izvršio napad na Jelinak i Crnovro, ali je poslije kraće borbe odbačen uz velike gubitke od 20 mrtvih i veći broj ranjenih. Mi smo imali 1 mrtvog i 1 ranjenog.

Jedna neprijateljska izviđačka grupa od 30 ustaša od Posušja puštena je na najbliže odstojanje a zatim osuta vatrom, pa je neprijatelj imao 8 mrtvih i 6 ranjenih, dok su se ostali razbježali.

1. XII. 1943...

III dalmatinska brigada sa dva bataljona drži položaj iznad Posušja lijevo i desno od komunikacije Duvno-Imotski. Dva bataljona nalaze se u Mesihovini i Crvenici u rezervi. Jedan od ovih bataljona vršio je čišćenje sela Sutine gdje su ubijena tri milicionera.

IV brigada je na položaju: Crnovro-Jelinak-Kobilić prema Posušju i Imotskom, desno od puta Duvno-Imotski, a dva bataljona su u rezervi u selu Roško Polje i Vojkovići. Štab divizije i kirurška ekipa nalaze se u selu Kolo, a divizijska bolnica u selu Zagoričani.

2. XII. 1943...

Zbog pokreta jačih neprijateljskih snaga od Knina prema [Bos.] Grahovu[25] i od Livna prema Sinju, naređeno je da se IV brigada postavi na pro-

25 do 30 U cilju zauzimanja Livna Nijemci su otpočeli sa izvođenjem operacije »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

storiju Duvno-Karlov Han, jer je V brigada sa prostorije Posušje-Aržano upućena prema Grahovu, a na njeno mjesto aviziran je dolazak VI brigade. Međutim, uslijed ulaska Nijemaca u Grahovo,[26] VI brigada ostala je angažovana na sektoru Grahova, pa su dva bataljona IV brigade sa sektora sela Stipanića postavili na pravac Aržana radi zatvaranja pravca Studenci-Livno, a III dalmatinska brigada svoja dva bataljona iz Crvenice uputila je na prostoriju s. Brišnik-Kovači.

4. XII. 1943...

Koristeći maglu, oko 7 sati ujutro, neprijatelj se je privukao položajima III brigade. Brigada se je povukla na prihvatne položaje, gdje je prihvatila ogorčenu borbu[27] sa daleko nadmoćnijim neprijateljem u snazi i tehnici. Istovremeno neprijatelj je nadirao i na sektoru IV brigade zapadno od puta Posušje-Duvno i čitavi front ovoga sektora pomjerao se je na sjever. Poslije upotrebe rezerve IV brigade neprijatelj je uz velike gubitke po njega zadržan ,u svom nadiranju. Poslije podne neprijatelj je pojačao svoje snage i sa 14 tenkova, koji su nastupali pravcem Posušje-Duvno, neprijatelj je nastavio nadiranje i tenkovima dopro do Mesihovina. V bataljon I brigade udario je u bok neprijatelju preko s. Rakitno i nanio mu osjetne gubitke, ali je neprijatelj ipak uspio da svojom pješadijom do mraka izbije na liniju s. Mesihovine. Štab IV brigade uslijed ovog nadiranja nije imao uopšte veze.

Oko 15 časova neprijateljski tenkovi od Aržana došli su do Bukove Gore i u s. Korito napali neboračke dijelove IV dalm. brigade - sanitet i intendanturu, kojima su nanijeti gubitci. Štab IV brigade u ovo vrijeme još nije održavao vezu ni sa svojim bataljonima ni sa ovim štabom. Oko 22 sata neprijateljska motorizacija nastavila je nadiranje od Mesihovina preko D. Brišnika i Kovača do mosta na r. Šujici. Radi ovoga odstupni pravac III brigade bio je prekinut i ona je ostala na prostoriji Kongora. Broj neprijateljskih motornih vozila u ovoj koloni kretao se je oko 100 kamiona i tenkova.

5. XII. 1943...

Ujutro u 8 časova neprijatelj je ovom kolonom ušao u Duvno i odmah produžio u pravcu Šujice. Naša III brigada je ujutro izbila na pravac Sarajlije-Mokronoge i zatvorila pravac prema Šujici. Ovdje je porušen most i nastupajući neprijatelj vraćen je u Duvno.[28] Jedan bataljon III brigade upućen je na položaj iznad sela Stipanići radi prihvata bataljona IV brigade, od Grabovičke Pl. na ovu stranu. Oko 15 časova stigao je jedan bataljon I proleterske brigade[29] na ovaj sektor, a ostali bataljoni stigli su u toku noći. Jučerašnji pokret neprijateljske motorizovane kolone bio je do sela Korita, kojom prilikom je previjalište i intendantura IV brigade imala 23 druga i drugarice poginule ili zarobljene, dok je skoro cio sanitetski materijal i rezervna hrana intendanture pala neprijatelju u ruke. Po ovom uspjehu neprijatelj se je vratio u Bukovu Goru.

Jedan bataljon IV brigade posjeo je položaje iznad sela Stipanići radi zatvaranja pravca prema Livnu. Ovaj bataljon se je povukao u selo Dobro na odmor. Još dva bataljona su se ovim pravcem prebacili preko Vučipolja i uputili prema Borovoj Glavi bez veze i bez naređenja Štaba IV brigade. IV bataljon ove brigade ostaje na Roškom Polju-Grabovička Planina i nije se prebacio sa ostalim bataljonima. Sa ovim bataljonom ostala je i jedna četa III bataljona IV brigade i oni su bili odbačeni preko Kamešnice u pravcu Trogira. U toku ovog dana Štab IV brigade nije mogao da uspostavi vezu sa svojim bataljonima niti se je nalazio uz jedan od bataljona.

6. XII. 1943...

I proleterska brigada posjela je položaje lijevo od puta Šujica-Duvno od s. Mokronoge na Lug-Kuk-Sarajlije a jedan bataljon isturila je u pravcu Mandina Sela. Dva bataljona III dalmatinske brigade posjela su položaj kod s. Mokronoge-k. 973-Eminovo Selo, sa jednim bataljonom krenula je u pravcu Vučipolja u pomoć II bataljonu koji još od zore vodi borbu sa neprijateljem na položaju Gradac-Uništa. Pred mrak neprijatelj je uz velike gubitke odbijen u Duvno.

V bataljon I brigade koji je 4 ov. mj. vršio protivnapad preko s. Rakitnog u ovim borbama zadržao se je i 5-og čitav dan pa se je tek danas pred mrak povukao na liniju Mokronoge-Šujica.

Danas je Štab IV dalm. brigade bez bataljona stigao u Vučipolje.

U toku dana mi smo uhvatili vezu sa jednim bataljonom IV brigade u s. Dobro.

Oko 16 časova neprijateljska motorizacija sa pravca [Bos.] Grahovo ušla je u Livno.[30]

7. XII. 1943...

Ujutro našli smo II i III bataljon IV brigade na prostoriji Borova Glava-Stipića košare. V bataljon I brigade u selu Šujici bio je sinoć pred mrak bombardovan od neprijateljske avijacije, te smo imali dva poginula i 6 ranjenih drugova. Danas ujutru i ovaj bataljon nalazio se je kod Stipića košara.

8. XII. 1943...

IV brigada bila je u pravcu Livno-Glamoč u cilju njegovog zatvaranja. Glamočki part, odred također je zatvarao ovaj pravac. III dalm. brigada prikupila se je na prostoriji Borova Glava.

7. i 8. ov. mj. neprijatelj je pokušao da se probije preko Borove Glave, ali je bio odbijen od snaga III krajiške brigade.[31] U toku noći 9/10. vršili smo protivnapad sa snagama III dalm. i III krajiške brigade. Neprijatelj je istjeran sa prvih položaja i borci su za bježećim neprijateljem upali u grad Livno.[32] Branjen sa velikim brojem tenkova i automatskog oružja, grad nije mogao biti zauzet Neprijatelj je imao 20 poginulih i 50 ranjenih, naši gubitci: 1 poginuo i 5 ranjenih

10. XII. 1943...

III brigada drži položaj Debelo Brdo, IV brigada je iznad sela Priluke na položajima Prosišće-Pucigus zatvarajući pravac od Glamoča. Ostali bataljoni ovih brigada su na odmoru u Glamočkom Polju.

12. XII. 1943...

Na Borovoj Glavi vodila se je jača borba sa neprijateljem koji je jednom motorizovanom kolonom nastojao da prodre u Šujicu. Poslije ogorčene borbe neprijatelju je uspjelo da se probije,[33] a bataljoni III krajiške brigade povukli su se sjeverno od ove komunikacije.

15. XII. 1943...

Rano ujutro neprijatelj je iz Livna u tri pravca izvršio napad na naše položaje i to prema III dalm. brigadi u pravcu Marićevih koš., drugom kolonom u pravcu Druljske Drage i Blagodije. Dva bataljona ove brigade dočekala su neprijatelja na bliskom odstojanju i bočnom i frontalnom vat-

31 Iz Prve proleterske divizije.
32 Vidi dok. br. 115, 191 i 374.
33 Vidi dok. br. 374.

rom u ogorčenoj dvosatnoj borbi neprijatelj je odbačen u Livno.[34] U ovoj borbi neprijatelj je imao 20 mrtvih i 1 zarobljenog. Zarobljeno je 2 »šarca«, 10 pušaka, nešto municije i tri tovarna magarca. Na pravcu IV brigade neprijatelj je kamionima došao do sela Priluke, a odatle se u manjim kolonama uputio na naše položaje, gdje je dočekan jakom vatrom, radi čega se je neprijatelj vratio u Livno.

Za danas na noć 15/16. bio je predviđen napad na Livno,[35] u kome bi učestvovala IX divizija sa dvije brigade, III krajiška brigada i jedna lička brigada koja je trebala stići.[36] Uslijed prodora neprijatelja u Šujicu, III krajiška brigada u ovom napadu nije mogla učestvovati, a kako lička brigada nije stigla, u napadu je učestvovala samo IX divizija sa VI brigadom.[37]

Poslije jučerašnjeg neprijateljskog ispada i borbe sa neprijateljem do kasno po podne, štabovi brigada, mjesto da jurnu za odstupajućim neprijateljem, donijeli su pogrešno zaključak da se napad na Livno neće vršiti, niti su znali situaciju kod susjednih jedinica. Štab divizije ponovo im je poslao naređenje za večerašnji napad.

U toku dana, kada se je vodila borba, VI dalm. brigadi koja se je spremala na pokret u pravcu sela Dolac i Dragnića naređeno je da odmah preko Podstrmice izbiju na Strmicu - k. 1255 i Blagodiju i da odatle po mogućstvu potpomogne III brigadu na Krug Pi. i IV brigadu preko Blagodije u pravcu Prosišća. Štab ove brigade po tom naređenju dozvolio je diskusiju, pa je tamo uputio samo jedan bataljon, a ostale zadržao u Dragniću, misleći da će se zbog ovog ispada neprijatelja odložiti napad na Livno. Štabovi III i IV brigade poslije odbijanja neprijatelja ostali su na svojim ranijim položajima. Stab IV brigade nije uopšte izdao pismenu zapovijest za napad. Na ponovljeno naređenje Štaba divizije, da se napad mora izvršiti, bataljoni ove brigade u 17.30 časova došli su na polazne položaje Šušnjevača-Kalebišće blizu Suhače sa dva bataljona. Desno krilo bilo je do rijeke Bistrice, a lijevo do sela Zastinje. Pravac napada bio je preko sela Suhače. Štabovima bataljona dati su napadni pravci ali im nisu dati ciljevi koje moraju postići. Po karti im nije davat zadatak jer je bio mrak. Bataljon desno, između Suhače i Zastinja, naišao je na manje dijelove neprijatelja, koje je protjerao u pravcu Livna, a bataljon lijevo do šume Bašajkovac i tako su se ova dva bataljona primakla blizu grada. Neprijatelj je na njih otvorio jaku vatru, koja je trajala svega 15 minuta.

Kod III brigade borba se uopšte nije čula.

Na pravcu VI brigade čula se je docnije slaba mitraljeska i bacačka vatra. Štab brigade i štabovi bataljona nisu ozbiljno pristupili ovoj akciji, navodeći neaktivnost susjednih dijelova i pretpostavljajući da napad na Livno neće uslijediti. V bataljon I brigade, koji je u sastavu III brigade, bio je na lijevom krilu i njega je Štab IV brigade upućivao u napad, pa mjesto da krene ovaj bataljon, on je uputio samo jedan vod da demonstrira, izgovarajući se da napad na Livno neće biti. Bataljoni IV brigade pred zoru su se povukli preko polaznih položaja i smjestili u Šermetove koš. i Arnauta koš. Komandant ove brigade izgovarao se je da je stekao ubeđenje da ostale jedinice neće napadati, pa se nije u dovoljnoj meri ni angažovao.

U ovoj akciji podbacili su rukovodioci.

34 Vidi dok. br. 191 i 374.

35 i 36 O napadu na Livno vidi dok. br. 120 124, 144, 149, 151, 190 i 374.

37 Iz Devetnaeste divizije.

III dalm. brigada po dobivanju ponovnog naređenja za napad izbila je na polazne položaje između Mrđanovca (k. 1251) i Debelog Brda (k. 1207). Na ovom položaju u 17 časova (vrijeme za početak napada) imali su dva bataljona, dok sa ostalim nisu imali veze. Napadni pravci bataljona bili su selo Zastinje, Bašajkovac i Bela Kula. Ova brigada i pored ponovljenog naređenja nije vršila napad iz razloga što su čekali da napadom počnu IV i VI brigada.

VI brigada iz istih razloga kao i gornja čekala je ponavljanje naređenja za napad, pa je sa polaznih položaja od Dalića koš. i Mihaljevića koš. sa dva bataljona krenula u napad između Potočana i Podgrede, i to jedan prema Manastiru, a drugi prema Tvornici cementa. Ostala dva od Dalića Košara prema Borovoj Glavi u selu Zagoričani. Ovaj napad je počeo tek u 23 časa. Neprijatelj je bio u selu Potočanima, gdje ga je jedan bataljon blokirao. Napadom na Livno neprijatelj je bio potpuno iznenađen i naše borce zaustavio je samo stražar, ali oni nisu imali smjelosti za odlučan i jak napad, nego su dozvolili da se neprijatelj organizuje i da ih jakom vatrom vrati natrag. Oko 5 časova ujutro bataljoni ove brigade povukli su se na polazne položaje.

Žrtava u ovoj akciji nije bilo.

Kritički osvrt na ovu akciju bio bi: priprema nije ozbiljno izvršena, tehnički razrađena niti blagovremeno sprovedena. Nije uopšte iskorišćeno odbijanje neprijatelja i njegovo gonjenje prema Livnu, nego su jedinice zastale kad je neprijatelj razbiven - odbačen odstupao prema Livnu. Osjetilo se je kolebanje štabova brigada, a naročito se isticalo pomanjkanje veze među napadnim kolonama. Štab divizije također je primijetio da ništa nije bilo predviđeno za prihvat jedinica u slučaju odstupanja koje se i dogodilo, da su borci pokazali neumješnost u podilaženju i da nisu iskoristili svoje naoružanje.

Radi ovoga predviđen je drugi napad na Livno za 17. XII. Ovaj napad treba da otpočne u 18 sati.

Pripreme za ovaj napad na osnovu iskustva stečenog u neuspjehu 15 ov. mj. izvršene su blagovremeno i detaljno. Štab divizije nalazio se je na Mrđanovcu (k. 1251), gdje je sa štabovima brigada upotpunio i korigirao izdate zapovijesti.

IV brigada sa dva bataljona izbila je na polazne položaje ispred Druljske Drage i pošla u 18 časova u napad. Desni bataljon čistio je s. Zastinje, a lijevi bataljon došao je do šume Bašajkovac. Neprijatelj na ove bataljone otvorio je jaku vatru iz automatskih oruđa, bacača i artiljerije. Neprijatelj je odbačen u kuće iz kojih je davao jak otpor. Svi bunkeri su zauzeti i neprijatelj je satjeran u grad. Njihovi tenkovi bili su razmješteni po ulicama. Bombaši očistili su prve kuće, ali to nije bilo dovoljno da se prisile Nijemci da evakuišu zapadni deo grada. Pošto u ovo vrijeme bataljoni III i VI brigade još nisu bili angažirani jačom borbom, bataljoni IV brigade uslijed jake vatre morali su se povući. Ovo povlačenje štitila im je jedna četa sa polaznog položaja. Poslije povlačenja čula se jaka vatra na napadnom pravcu III i VI brigade. Borci su se vrlo dobro zalagali u ovoj akciji. Ova brigada je imala 4 mrtva i 20 ranjenih. Izgubljen je 1 p. mitraljez. Nestalih je bilo 9. Naši su uništili jedan teški mitraljez sa poslugom. Žrtve neprijatelja nisu poznate.

III brigada sa polaznih položaja napadala je pravcem Zastinje, Bašajkovac, Bela Kula. Bataljoni su podišli utvrđenim neprijateljskim položaji-

ma na 300 metara i nisu vršili napad, iako im je to naređivano. Oko pola noći odlučno je naređeno od Štaba brigade da se prelazi u napad. Štabovi bataljona su zatezali, jer su osjetili nadmoćnog i jako utvrđenog neprijatelja. Krenuli su naprijed, istjerali neprijatelja iz prvih bunkera, ali uslijed jake neprijateljske vatre i velikih gubitaka, a naročito prilikom izvlačenja mrtvih i ranjenih, te spasavanje oruđa, bataljoni su se morali povući u 4 sata ujutro na svoje polazne položaje. Ova brigada imala je 18 mrtvih i 4 nestala, a izgubljena su 4 p. mitraljeza. Za zakašnjenje ovog napada krivicu snose štabovi bataljona zbog oklijevanja u početku napada.

Napadni pravci VI brigade bili su lijevo Bela Kula-Tvornica cementa-Manastir Gorica do potoka Brina na grad. Za osiguranje leđa sa pravca Potočana ostavljen je jedan bataljon. Dva bataljona koji su sa k. 1075 trebali da krenu u pravcu Bele Kule i Tvornice cementa, pošli su drugim putem niz Podgredu, pa na cestu i odatle su krenuli prema napadnim ciljevima. Ovo je imalo za posljedicu zakašnjenje početka napada koji je, mjesto u 18, počeo tek u 24 sata. Uslijed jake neprijateljske vatre bataljoni su brzo odbačeni na svoje polazne položaje, dok je bataljon koji je napadao Manastir stigao do njega, gde je ostao do 4 sata ujutro, ne mogavši probiti se u grad. Ova brigada u toku 15 i 17 imala je 12 poginulih, 39 ranjenih i 9 nestalih. Izgubljen je 1 p. mitraljez. Jednom bombom iz bacača ubijeno je u selu Potočanima 10 Nijemaca. Po pričanju seljaka u ovoj borbi ubiveno je preko 50 njemačkih vojnika na ovom sektoru.

Ukupni gubitci neprijatelja u borbama za Livno i oko njega bili su 200 mrtvih i 150 ranjenih vojnika.

Neprijateljska posada Livna bila je 1000 Nijemaca sa mnogo tenkova i automatskog oružja, bacača i topova, oko 2000 domobrana, 250 četnika Mane Rokvića i izvjestan broj ustaša kojih nije bilo mnogo.

Kritički osvrt na ovu borbu bio bi: zalaganje boraca bilo je vrlo dobro, ali su pokazali slabo iskustvo za napad na dobro utvrđena i jako branjena naseljena mjesta. Naročito se je osjećao nedostatak artiljerije, bacača i teškog automatskog oruđa.

21. XII. 1943...

Danas u 7 sati počeo je neprijatelj sa 36 vozila napad od Livna pravcem Priluka na Glamoč. Od sela Priluka do Glamočkog Polja borba se je vodila do 14 sati kada je neprijatelju uspjelo da forsira prevoj Korićna i da se Glamočkim Poljem probije u sam Glamoč. Manjim oklopnim jedinicama stigao je na aerodrom, koga je minirao nagaznim minama i oštetio minama.[38] Drugi dijelovi ove kolone stigli su do sela Glavice i okolnih sela.

Između 18 i 19 sati neprijatelj se je iz Glamoča vratio u Livno.

Pravac Livno-Glamoč zatvorila je IV brigada i Glamočki odred. Borba je prihvaćena iznad sela Priluke. U ovoj borbi neprijatelj je imao 12 mrtvih i 20 ranjenih. Dva kamiona i jedan tenk su oštećeni.

III brigada dok je izašla na Korićnu neprijatelj je već bio pošao za Glamoč. Raspored naših snaga izmijenio se je sada i izgleda ovako: na Korićni III brigada sa Glamočkim odredom, IV brigada kod Dragnića, sa jednim isturenim bataljonom kod Marićevih koš. i VI brigada u selu Ljubunčić.

U periodu vremena od 16 oktobra do 21 decembra ova divizija imala je i izvela je: 12 akcija, 21 put je vodila odbranu, imala je 84 poginula, 134 ranjena i 37 nestalih, izgubljeno je 6 p. mitraljeza.

38 Vidi dok. br. 123, napomenu 7 i dok. br. 374.

U istom periodu vremena nanijela je neprijatelju: 447 poginulih, 336 ranjenih, 1 zarobljen, zaplijenjeno 2 »šarca«, 1 mitraljez, nešto municije, 10 pušaka, 3 magarca, oštetila 2 kamiona i 1 tenk.

XIX DIVIZIJA:[39]

Ova divizija je bila sastava:

Drugovi:	po spisku	3393
	u rashodu	1015
	na licu	2378
Drugarica:	po spisku	206
	u rashodu	44
	na licu	162

Ukupno je divizija drugova i drugarica imala na licu: 2540.

Naoružanje divizije je bilo:

1900	pušaka
126	puškomitraljeza
1	laki mitraljez
37	mitraljeza
4	protikolske puške
1	protikolski mitraljez
6	lakih bacača
5	teških bacača
176	revorvera
1	protikolski top 37 mm
62	šmajsera

8. X. 1943...

Kninski part, odred sa I bataljonom I brigade postavio je zasjedu na liniji Pađene-Otrić. Oko 11 časova naišla je jedna neprijateljska autokolona od 54 kamiona od Otrića prema Kninu. Jednim dijelom kolona je propuštena, dok je na ostali dio kolone otvorena vatra. Borba je trajala 2 do 3 sata, kada su naši prešli na juriš. U ovo vrijeme neprijatelju je stiglo pojačanje iz Knina i Otrića od 60 kamiona, radi čega su se naši morali povući. Neprijatelj je u ovoj borbi imao 20 mrtvih i 30 ranjenih. Zaplijenjene su 4 puške, 3000 metaka, 9 šinjela, 3 para cipela, 4 hlače, 2 sanduka san. materijala, 11 ćebadi, 10 šatorskih krila, 3 torbice, 5 bluza, 1 pištolj. Zapaljena su 3 kamiona i 1 motocikl uništen.

9. X. 1943...

III bataljon I brigade izveo je akciju u selu Štikada. Pomenutog dana oko 7 sati neprijatelj je iz Gračaca krenuo prema Štikadi u cilju izviđanja komunikacije i mostova. Zasjeda sa odstojanja od 100 metara otvorila je vatru i borba je trajala sve do 14 sati. Neprijatelj je u ovoj borbi imao 50 mrtvih i mnogo veći broj ranjenih. Oštećena su 2 kamiona. Naši gubitci bili su 3 ranjena.

Istog dana jedna četa I bataljona II grupe bataljona S.D.[40] postavila je zasjedu u groblju na cesti između Zadra i Pridrage. Oko 9 sati naišla su 54

39 O djestvima ove divizije za period od 4. do 23. listopada 1943. god. vidi knj. 8, dok. br. 286.

40 Sjeverne Dalmacije

neprijateljska kamiona. Nakon kratke borbe neprijatelj se je povukao. U ovoj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva, 1 zarobljenog, 3 kamiona spaljena, zaplijenjene su 3 puške, 500 metaka. Mi nismo imali gubitaka. U toku noći 9/10 I bataljon II grupe S.D. postavio je zasjedu na cesti Smilčić-Pridraga. U 22 sata naišla je neprijateljska autokolona od 45 kamiona sa pravca Zadra prema Obrovcu. Kolonu je pratilo oko 200 do 300 vojnika. Poslije kraćeg prepada neprijatelj se je povukao. Neprijatelj je imao 20 poginulih i veći broj ranjenih (preko 30). Zapaljena su 4 kamiona i 2 motocikla. Na našoj strani imali smo 4 poginula i 4 ranjena druga.

Tri bataljona V brigade bili su u zasjedi na cesti Gračac-Obrovac. Treći bataljon toga dana sprovodio je ranjenike preko Velebita za Liku. Na povratku kad se je vratio prema Zegaru u selu Štikada sukobio se je sa Nijemcima. Snaga neprijatelja bila je 800 do 900 vojnika. Borba je trajala 4 sata. U ovoj akciji neprijatelj je imao 10 poginulih i 5 ranjenih. Naši gubici bili su 3 ranjena.

17. X. 1943...

Druga brigada izvršila je akciju na Prevjes-Otrić. Oko 8 časova 40 do 50 neprijateljskih vojnika spuštalo se je niz Zrmanjski klanac, vozeći sa sobom jednu dvokolicu sa 2 teška bacača. Zadatak ovog odjeljenja bio je osiguranje ceste Otrić-Knin, kuda je trebala proći neprijateljska autokolona. U 9 sati naišlo je 57 kamiona na koje su naši borci pripucali. Borba je trajala do pada mraka. U ovoj borbi neprijatelj je imao 40 poginulih i 30 ranjenih. Uništeno je 8 kamiona, zaplijenjene su 2 puške, 5 šinjela, 1 par čizama, 3 torbice i nešto druge spreme. Naši gubitci: 19 mrtvih i 55 ranjenih. Izgubljena su 2 teška mitraljeza.

U toku noći 16/17 izvedena je akcija od strane I brigade na cesti Malovan-Otrić, u 20 časova naišlo je neprijateljsko osiguranje od 50 vojnika sa pravca Gračaca. Poslije ovog osiguranja naišlo je 50 kamiona. Na neprijatelja izvršen je vatreni prepad od koga je imao 10 poginulih i 20 ranjenih. Zaplijenjen je 1 pištolj, 180 metaka, jedna puška i 2 bombe. Naši gubitci bili su jedan poginuo i 12 ranjenih. Danas je Kninski part, odred vršio akciju na liniji Knin-Otrić u sadejstvu sa II brigadom, gde je ubiveno 15, a ranjeno 20 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci bili su 8 ranjenih drugova.

U ovoj akciji naročito se je istakao nišandžija teškog mitraljeza Luka Bekić, koji je svojom vatrom omogućio izvlačenje naših dijelova.

Oko 10 časova sa pravca Zadra naišla je neprijateljska autokolona od 44 kamiona, 3 tenka, 2 blindirana automobila i 1 borna kola. Pozadi ove kolone na odstojanju jednog km. išla je zaštitnica od 100 vojnika. I bataljon III brigade vatrenim prepadom uspio je da zarobi cijelu kolonu, ali je neprijatelju stiglo jače pojačanje uslijed čega su se naši borci morali povući. U ovoj borbi neprijatelj je imao 80 poginulih i 70 ranjenih. Na strani Nijemaca borila se je i banda Stegnjajića. Zarobljen je jedan protikolski mitraljez, 452 metka, 1 protivavionski laki mitraljez, 1 puška, 2 pištolja i 2 automobila. Naši gubitci bili su: 10 mrtvih i 12 ranjenih. Izgubljen je i 1 teški mitraljez, 1 p. mitraljez, 1 laki bacač i nekoliko pušaka. Neprijatelj je imao više oštećenih kamiona. Naši su oslobodili nekoliko zarobljenika.

18. X. 1943...

V brigada sa četiri bataljona postavila je zasjedu na cesti Malovan-Otrić. Naišlo je 30 kamiona sa vojnicima. Kamioni su bili osigurani patrolama koje su primijetile naše zasjede te cilj nije postignut. U ovoj borbi neprija-

telj je imao 10 poginulih, 20 ranjenih. Naši gubitci bili su: 1 poginuo i 12 ranjenih. Zaplijenjena je 1 puška, 330 metaka, 1 pištolj.

22. X. 1943. . .

Jedinice V brigade postavili su zasjedu na cesti Otrić-Malovan. Oko 8 časova naišla je neprijateljska izvidnica jačine 30 vojnika. Kada su primijetili naše položaje neprijatelj je pobjegao u pravcu Gračaca. Odmah poslije ovoga naišlo je 40 kamiona u kojima je bilo 150 vojnika. Razvila se je borba koja je trajala 7 časova, a u kojoj je neprijatelj imao 40 poginulih i 60 ranjenih. Naši gubitci: 1 poginuo i 8 ranjenih drugova. Zaplijenjena je 1 puška.

U noći 21 /22. X. I bataljon Kninskog P. Odreda izvršio je akciju na selo Matase (Promina), gdje je bilo 16 naoružane milicije. Gubitci neprijatelja su nepoznati, a mi nismo imali gubitaka. Zaplijenjeno je 5 pušaka, 290 metaka, 2 bombe, 4 para cipela, 4 ćebeta, 2 šatorska krila, 3 ranca i 2 bicikla.

IV bataljon III brigade postavio je zasjedu na cesti Benkovac-Zemunik. Ovom cestom naišla je jedna autokolona štićena tenkovima i bornim kolima, pozadi kojih se je kretao jedan luksuzni automobil i 2 autobusa. Naša jedinica je izvršila vatreni prepad, kojom prilikom je zarobljeno 22 civila, među kojima 6 četnika. Autobus je zapaljen, 2 četnika poginula.

I brigada ponovila je akciju na komunikaciji Malovan-Otrić, gdje je zasjedu posjela do 4 časa ujutro. Oko 8 časova naišla je neprijateljska izvidnica od 50 vojnika a pozadi njenih kolona od 30 do 40 kamiona. Vatreni prepad razvio se je u borbu koja je trajala od 9 do 15 časova. Neprijatelj je u ovoj akciji imao 40 poginulih i 60 ranjenih. Naši gubitci bili su: 1 poginuo i 18 ranjenih.

U toku noći 22/23 II brigada izvela je akciju na pravcu Obrovac-Gračac. Sa motorizacijom koja je naišla borba se je vodila duže vremena i neprijatelj nije uspio da se probije za Obrovac. Neprijatelj je imao 30 poginulih; zaplijenjeno je: 1 »šarac«, 500 metaka; na našoj strani bila su 3 druga ranjena.

23. X. 1943...

II bataljon III brigade do 5 sati posjeo je položaj na liniji Benkovac-Vrana-Biograd, a oko 6 časova naišla je neprijateljska kolona od 60 tenkova, bornih kola i kamiona i 600 vojnika sa pravca Benkovca. Neprijatelj je odbačen uz gubitke od 25 mrtvih i 30 ranjenih. Zarobljen je 1 p. mitraljez, 2 šmajsera, 1 puška, 500 metaka, 1 torbica sanitetskog materijala. Na našoj strani bila su 2 mrtva i 19 ranjenih i 9 nestalih. U ovoj borbi istakao se je vodnik II čete 3 voda Letunica Tomo, p. mitraljezac istog voda Simonov Jozo - Antin i Gnjidić Ćaze, vodnik 3 čete 2 voda drug Marić Nikola koji je svojim vodom primio skoro svu težinu borbe na sebe pustivši neprijatelja na blisko otstojanje a zatim ga jakom vatrom odbacio.

24. X. 1943.. ,[41]

Jedinice V brigade posjele su položaj na komunikaciji Gračac-Bruvno, gdje su oko 9 sati sačekali jednu neprijateljsku kolonu od 50 vojnika. Vatrenim prepadom neprijatelj je odbačen uz 5 ranjenih. Na našoj strani imali smo jednog ranjenog druga, a zaplijenili smo 1 tromblon i 500 metaka za »šarac«. III i IV bataljon III brigade čistili su selo Pridragu. Pošto je u selu bilo i njemačke posade, naši su se bataljoni povukli kada je neprijatelju stiglo pojačanje iz Obrovca od nekoliko kamiona i blindiranih auto-

41 Za dejstvo Devetnaeste divizije u vremenu od 23. do 30. listopada 1943. god. vidi dok. br. 2.

mobila. U ovoj akciji neprijatelj je imao 40 mrtvih i mnogo veći broj ranjenih. Naši gubitci su: 10 mrtvih i 19 ranjenih. U ovoj borbi istakli su se komesar 3 čete IV bataljona III brigade Španja Karlo i mitraljezac 2 čete IV bataljona Stupar Tode.

Neprijatelj je jačine 500 do 600 vojnika sa pravca Benkovac krenuo u pravcu Popovića u namjeri da se probije u Medviđu. III i IV bataljon vodili su sa njima četiri sata borbu poslije koje se je neprijatelj povukao u pravcu Benkovca. U ovoj borbi neprijatelj je imao 50 mrtvih i ranjenih; naši gubitci bili su 6 mrtvih i 9 ranjenih. I u ovoj borbi na strani Nijemaca borila se je banda Stegnjajića pojačana sa ustašama.

I brigada na liniji Gračac-Bruvno izvela je akciju na neprijateljsku kolonu koja se je oko 9 časova kretala prema našim položajima. U vatrenom prepadu neprijatelj je imao 4 ranjena, a mi 1.

25. X. 1943...

I i III bataljon III brigade vraćajući se sa zasjede na komunikaciji Bruvno-Gračac, pa su kod Derin Gaja ponovo postavili zasjedu. Dva neprijateljska kamiona puni vojnika naišli su na ovu zasjedu na odstojanju od 10 metara. Drugi kamion kretao se je na odstojanju od 300 do 400 m. Vatrenim prepadom poginuli su u prvom kamionu svi osim trojice koji su uspjeli pobjeći. U kamionu se je nalazilo 30 do 40 vojnika. Tek pošto je neprijatelju stiglo pojačanje naši su se dijelovi povukli. U ovoj akciji neprijatelj je imao 60 mrtvih i 9 ranjenih vojnika. Oštećenje 1 kamion; na našoj strani nije bilo gubitaka.

26. X. 1943...

Dva bataljona V brigade koji su se nalazili na odmaranju u zaseoku Canković postavili su zasjedu na komunikaciju Derin Gaj kod same škole. Oko 8 časova naišla su 2 neprijateljska kamiona. Kamion je spaljen, a neprijatelj je imao 65 mrtvih; na našoj strani nije bilo gubitaka.

25, 26 i 27 Sjevernodalmatinski P. Odred vodio je borbu sa neprijateljem koji je pokušavao da se prebaci u pravcu Vodica. Neprijatelj u svojoj namjeri nije uspio. U ovim borbama neprijatelj je imao 20 mrtvih, a na našoj strani su bila 2 lakše ranjena i 2 zarobljena.

28. X. 1943...

Snage III bataljona II brigade izvele su akciju na liniji Gračac-Obrovac. Oko 12 časova naišla je jedna neprijateljska kolona od 36 kamiona i 2 oklopna automobila sa pravca Gračaca. U vatrenom prepadu neprijatelj je imao 105 mrtvih i veći broj ranjenih. Naši gubitci bili su 4 mrtva i 8 ranjenih.

II bataljon III brigade uputio je jednu svoju četu u selo Pridragu. Izdajom domaćih izroda neprijatelj je uspio da našu četu blokira u selu, tako da se je morala kroz obruč probijati. U ovoj borbi neprijatelj je imao 7 poginulih i više ranjenih, a naši gubitci 3 poginula i 10 ranjenih drugova.

29. X. 1943...

I brigada je na komunikaciji Kulen Vakuf-D. Lapac u tajnosti posjela položaj. Oko 17 časova naišlo je 110 neprijateljskih vojnika i 40 konja. Odjeljenje je pušteno na bliska otstojanja, a zatim je na njega izvršen vatreni prepad, u kojem je neprijatelj imao 33 mrtva domobrana, ustaša i Nijemaca, a zarobljeno je 13 domobrana i 1 Nijemac. Zaplijenjeno je 3 »šarca«, 23 puške, 3300 metaka, 15 ručnih bombi, 1 tromblon, 1 telefonska centrala, 1 poljski top, 26 kutija dopunskog punjenja za topove, 23 noža sa opasačima, 1 fišeklije, 7 vozarskih sedala, 6 teglećih konja (dok je 30 konja ubive-

no), jedna velika cerada, 17 ćebadi, 26 šatorskih krila, 14 pari cipela, 5 vojničkih bluza, 5 čakšira.

Na našoj strani bio je jedan lakše ranjeni drug.

31. X. 1943...

Neprijatelj[42] u jačini od 400 Nijemaca, ustaša i četnika sa 5 topova, 2 bacača krenuo je iz D. Lapca prema Dobrom Selu. Tri bataljona V brigade bila su na položaju Lipovača (k. 781) i Kalanjuša (k. 751) i Ivanjovača (k. 773). Borba[43] je trajala 8 časova i neprijatelj je uz nepoznate gubitke odbijen. Naši gubitci su 6 mrtvih i 12 ranjenih drugova.

Neprijateljske snage do 200 vojnika[44] sa 8 tenkova i oko 10 kamiona sa 50 vojnika napadale iz Vodica i Zatona na položaje bataljona VII brigade: Okit (k. 135), k. 53, Leč (k. 94) i k. 63-Križeva Glava (k. 102), Kosmač (k. 108) na Orlov Krug i Obrove. Poslije kraće borbe neprijatelj je odstupio u pravcu Srima, gdje je sačekao pomoć iz Vodica i ponovo napao položaj II bataljona radi čega se je ovaj bataljon morao povući. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i nepoznat broj ranjenih; naši gubitci: 1 mrtav, 1 lakše ranjen.

I. XI. 1943...

Isti bataljon posjeo je položaj na liniji Vodice-M. Čista i Vodice-Pirovac, zatim Orlov Krug, Obrove i k. 27 - Bristaci. Neprijatelj je napadao[45] iz Vodica i Zatona. Nakon kraće borbe uz pomoć 8 tenkova uspio je da odbaci naš bataljon. U ovoj borbi neprijatelj je imao 9 poginulih i nepoznat broj ranjenih. Naši gubitci: 7 mrtvih, 3 ranjena i 2 zarobljena. Izgubljen je 1 p. mitraljez i 7 pušaka.

5. XI 1943.

II bataljon Kninskog odreda držao je položaj Vrbica -Gostuša - Teračica iznad kuća Grbića. Jedna četa je bila u rezervi u selu Jarići. Nijemci i četnici u jačini oko 500 krenuli su iz Zrmanje prema našim položajima. U borbi neprijatelj je imao 3 mrtva.

6. XI. 1943...

I Kninski part, odred izvršio je napad na Vrbnik[46] gdje se je nalazilo 10 bandita »crne garde« i komandant Asanović Božo. Napad je počeo u l i sati noću, a završio se je oko 2. Zarobljena su 4 bandita, a Božo Asanović je ubijen. Zaplijenjeno je 15 pušaka, 500 metaka, 10 bombi. Naši gubitci: 3 ranjena.

II. na Benkovac izvela je akciju VII brigada. Neprijateljske snage bile su 150 ustaša i Nijemaca i 60 četnika Stegnjajića. Uslijed budnosti neprijatelja koji je bio jače naoružan automatskim oruđima napad nije uspio, te su se bataljoni pred zoru povukli. Naši gubitci bili su 3 mrtva i 20 ranjenih boraca. Izgubljena su 2 tal. p. mitraljeza.

Od 2 do 10. XI. 1943...

V i VI brigada vršile su čišćenje četničkih bandi oko [Bos.] Grahova i Cetinske doline. Iz Plavna četnici su pobjegli u Golubić, Zarobljena su 4 četnika i 5 Talijana sa 4 puške.

V brigada 3. XI. upala je u Strmicu, koju je neprijatelj već ranije bio napustio.

Napad na selo Polaču izvršili su 7 ujutro I i IV bataljon V brigade, opkolili zaselak Đurići, gdje su iznenadili četnike, a gdje se je predalo 25 čet-

42 Iz 373. legionarske »Tigar« divizije.
43 Vidi dok. br. 187.
44 i 45 Iz 114. lovačke divizije. Vidi dok. br. 187 i 274.
46 Vidi dok. br. 187.

nika i 4 Talijana. Zaplijenjeno je 10 pušaka i 1 p. mitraljez bez naših gubitaka. 8. XI. I i IV bataljon V brigade napadao je Kijevo, Civljane i Čitluk. Poslije kraće borbe banda je pobjegla prema Vrlici.

8-og pred zoru bataljoni su krenuli prema Vrlici i to IV bataljon V brig, prema Gradini, koju je branilo 60 četnika, - II bat. iz sela Cetine prema Vrliki. Sa Gradine poslije vrlo kratkog otpora neprijatelj je pobjegao prema Maovicama, pa su bataljoni V brigade ušli u Vrliku.[47] U Vrlici su ostali 8 i 9 XI. do 14 časova.

8. XI. oko 18 časova jedna grupa četnika napala je II bat. VI brig, na Crnoj Glavici u Vršini, jer su osiguravajući dijelovi bili iznenađeni, bataljon se je povukao sa južne strane puta Knin-Kijevo, ali je u toku noći 8/9 ponovo zauzeo svoje stare položaje. U isto vrijeme jedna grupa od 50 četnika napala je i III bat. na Pakovu Brdu, ali su odbačeni.

V brigada krenula je 9 u 14 časova prema Sinju i u borbenom rasporedu pročistila Maovice, Otišić, Podovi, Koljane, Garjak, Vinalić, Ježević, Koljane Gornje. Neprijatelj je samo u selu Otišiću davao slab otpor, te se je poslije kraće borbe razbježao po Svilaji.

Odlaskom V brigade na Dinaru u Vrličkoj dolini ostala je samo VI brigada i prije nego što je mogla organizovati odbranu napala ju je iz Knina četnička banda sa Nijemcima u jačini 100 motornih vozila sa oko 130 tenkova[48] i 10. XI. izbili su sa pravca Drniša u neposrednu blizinu Vrlike oko 9 sati. Naše snage povukle su se u pravcu Cetine. Istovremeno neprijatelj je snagama od 40 kamiona i 10 tenkova izvršio napad na Crnu Glavicu i Polaču. U ovo vrijeme četnici su napadali sa Pakovog Brda i Kozjaka. II i III bat. izdržali su borbu do mraka, kada su se povukli prema selu Cetini. U ovim borbama VI brigada izgubila je 10 pušaka, 1 p. mitraljez, 2 telefonska aparata i sav telefonski kabl. Neprijateljski gubitci su nepoznati, a zarobljeno je 50 četnika i Talijana, 20 pušaka i 1 p. mitraljez.

10/11 noću I bat. Sjev. dalm. P. Odreda napadao je Vodice[49] u 21 čas. Pred selom likvidirao je jedno uporište i bataljon je upao u selo. Uslijed jakog neprijateljskog otpora pred zoru se je bataljon morao povući. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i više ranjenih, zaplijenjen je 1 »šarac«.

12. XI. 1943...

Rano izjutra krenuo je neprijatelj iz Kistanja sa jednom patrolom jačine 50 Nijemaca u pravcu Macura. Ova patrola naišla je na zasjedu 2. čete 1 bat. sjeverozapadno od crkve Sv. Nikole blizu zaseoka Grulovići. Oko 8 sati došlo je do kratke borbe,[50] poslije koje se je neprijatelj povukao u Kistanje uz gubitke od 2 poginula, 10 ranjenih i 1 zarobljenog. Zaplijenjene su 2 puške. Mi nismo imali gubitaka. U ovoj borbi naročito se je istakao mitraljezac Marušić Milan.

V brigada napala[51] je ustaško-njemačku kolonu jačine 300 domobrana i jednog voda Nijemaca koji su krenuli iz Sinja prema Hrvacama. V brigada nalazila se je u selu Bitelić. U 22 sata krenuli su 2 bat. iz Bitelića i stigli u 1 sat 10/11 prema Hrvacama, a napad je počeo 11/XI u 7 sati. Pod zaštitom naše mitraljeske i bacačke vatre borci su uletili u selo i primorali neprijatelja na bijeg. Poslije ovoga neprijatelj je gonjen prema Sinju. Za vrijeme ove borbe neprijatelju je stiglo iz Sinja pojačanje 30 biciklista. Zadržan našom vatrom neprijatelj se je vratio natrag. Poslije ove stigla je jača inter-

47 i 48 Vidi dok. br. 32, 187, 217, 219, 221, 223, 385, 392 i 422.
49 i 50 Vidi dok. br. 187, 223 i 274.
51 Vidi dok. br. 43 i 387.

vencija sa kojom su naši bataljoni izdržali u borbi do mraka, natjeravši neprijatelja da sve svoje snage povuče u Sinj. Nađeno je 15 mrtvih Nijemaca, a 54 je zarobljeno; broj ranjenih nije poznat. Zaplijenjeno je 5 p. mitraljeza, 54 puške, 1 mali bacač, 14 mina za mali bacač, 16.000 metaka, 2 konja i 1 kola vojničke ratne opreme. Naši gubitci su bili 7 ranjenih.

I i III brigada IX divizije i V i VI XIX, te VIII brigada XX divizije učestvovale su u akciji osiguranja komunikacije Cista-Lovreč-Aržano-Livno.[52] Na lijevom krilu bila je 19 divizija, koja je držala i centar, dok je XX divizija bila na desnom krilu. IX divizija trebala je zatvarati pravac od Imotskog i likvidirati neprijateljsko uporište u Studencima, V brigada i VI brigada likvidirati uporišta u Cisti, Provo, Lovreču i zatvaranje pravca od Zadvarja prema Lovreču radi sprečavanja dobivanja pojačanja napadnutim uporištima. XX divizija sa VIII brig, imala je likvidirati uporišta u Trilju i zatvaranje pravca od Sinja prema Cisti i Lovreču. Napad na selo Provo počeo je u 2 sata, a na Lovreč tek u 6 zbog lošeg vremena. Neprijatelj je blagovremeno otkrio naše podilaženje i vatrom iz automatskih oruđa, artiljerije i bacača i tenkova omeo svaki pokušaj prodiranja u uporišta radi čega su se naše jedinice morale povući. Neprijateljske snage u pojedinim uporištima bile su od 400 do 500 Nijemaca.

Neprijateljske snage iz Lovreča izvršile su 16. XI. oko 7 sati izjutra napad na II i III bat. V brig. Poslije duže borbe neprijatelj se je morao povući.[53]

17. XI. 1943...

Neprijatelj je svoj napadaj od jučer ponovio potpomognut jakom vatrom. Hrabro držanje II bat. omogućilo je da se neprijatelj odbaci na svoje polazne položaje. Neprijatelj je imao 25 mrtvih i oko 30 ranjenih. Gubitci V brigade bili su 3 mrtva i 12 ranjenih.

Pošto su neprijateljski garnizoni ojačani i nazire se njihova ofanzivna namjera prema Livnu,[54] to je izvršen sljedeći raspored naših jedinica, kojima se zatvara pravac Provo-Aržano-Livno: V brigada zaprečavala je neprijatelju nadiranje od Studenaca i Lovreča prema Velikom Svibu.

VI brigada zatvarala je pravac Provo-Svib, lijevo od V brigade bila je IV brigada, desno od VI brigade prema Cisti u selu Dobranje bile su jedinice VIII brigade.

19. XI. 1943...

U 8 časova krenuo je neprijatelj iz svih garnizona i to: iz Studenaca prema IV i V brigadi, iz Lovreča prema V brigadi, a iz Prova prema VI brigadi. Prvi bataljon V brigade zadržavao je neprijatelja pred svojim položajima cijelog dana, dok je bataljon VI brigade otstupio i tek manevrom ostalih bataljona neprijatelj je zadržan pred Velikim Svibom, pa ma da je neprijatelj upotrebljavao tenkove i artiljeriju nije mogao da odbaci ostale bataljone VI brigade. Jedinice IV brigade povukle su se iz Malog Sviba,[55] te je neprijatelj u 14.30 sati izbio za leđa V i VI brigadi do pred Aržano i na Kameščaku između Sviba i Aržana. Zbog toga ovi bataljoni su morali biti upotrebljeni radi obezbjeđenja prema Aržanu. Ovim je otpao predviđeni protivnapad na neprijatelja i naše jedinice povukle su se pod borbom na liniju: V brigada u Aržano, VI u Biorine i zaposjele: V brigada položaje Orlovača-Stražbenica, VI brigada Samar-Maglaj. Gubitci neprijatelja u ovoj ak-

52, 53, 54, 55 i 56 Odnosi se na borbe sa njemačkim snagama u operaciji »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

ciji[56] bila su 22 mrtva i 30 ranjenih. Naši gubitci su 3 mrtva, 7 ranjenih i 3 nestala.

[. • - F

4 do 7. XII 1943.

[• • -][58]

14, 15 i 16. XII. 1943.

Akcije V brigade sa četiri bataljona i jednim bataljonom Drvarskog odreda, sa pridatom četom pratećeg oruđa i četom za vezu, naoružani sa 2 teška bacača, 1 mali bacač, 12 mitraljeza, 51 p. mitraljez pripremili su u Grahovu likvidaciju četničkog uporišta Strmica.[59] Iako je plan bio dobro i detaljno sastavljen, neprijatelj je za naše pokrete blagovremeno saznao i pobjegao prema Golubiću. Poslije kraćeg vremena neprijatelj je koncentrisao svoje snage i napadao je na položaj našeg IV bat. na k. 448-Crno Vrelo-Čelinka (k. 668), borba se je vodila cio dan. U prvi sumrak neprijatelj je odstupio u pravcu Golubića.

15. XII. u 12 sati neprijatelj je ponovio napad na položaje IV bataljona snagama 300 do 400 četnika sa nešto Nijemaca.[60] Do 14 časova neprijatelj je uspio potisnuti naše snage, koje su držale Crno Vrelo. Neprijatelj je i na novim položajima iznad Đakovića i Javorove Glave (k. 834) napao naše dijelove, pa kada su oni izvršili protivjuriš, neprijatelj je pobjegao u Golubić. U 24 sata I bat. napadao je selo Plavšiće i Radinoviće. Neprijatelj je zadržao kratku borbu, a zatim se je povukao prema Kninu. II bat. ušao je u sela Dragišiće i Vukoviće, gdje nije bilo četnika. U 6 sati ujutro bataljoni su se vratili u Strmicu. III bat. preuzeo je položaj IV bataljona i 16 ov. mj. u 9 sati napao gaje neprijatelj od 400 do 500 četnika i Nijemaca naoružanih sa 3 teška bacača i 3 manja topa koji su preko cijelog dana tukli položaj III bataljona. Poslije podne neprijatelju je stiglo pojačanje od 10 kamiona i potisnuo je naše snage sa k. 448 i tako su snage III bat. bile ugrožene na liniji Đaković. U ovo vrijeme upućena je jedna četa II ud. bat. u zaselak Orašje padinom Orlovice prema Komaljići, gdje se je nenadano sukobila sa četnicima i Nijemcima. Ceta je bila iznenađena i u borbi prsa u prsa nije se snašla, te je neprijatelj zarobio jednu desetinu. Dva druga u ovoj borbi su poginula. Ostatak je uspio da se preko Orlovice spasi. Uslijed žilave odbrane III bat. neprijatelj je morao da se vrati. Naše snage povukle su se na položaj kod crkve, a neprijatelj na liniju Novković-Crkvica-Momići, gdje je zanoćio. U ovim borbama neprijatelj je imao 60 mrtvih Nijemaca, od kojih 2 kapetana i 12 četnika. Naši gubitci: 7 mrtvih, 16 ranjenih, 11 nestalih, od kojih 8 zarobljenih. Izgubili smo 11 pušaka i 1 p. mitraljez.

13 do 25. XII. 1943.

Akcija VI brigade: Sa prostorije s. Glavica i Ćoslije brigada je prebačena na sektor Livna, radi napada na grad.[61] Zadatak je bio sa dva bataljona likvidirati neprijatelja u s. Potočanima, a zatim nadirati prema Livnu. Sa druga dva bataljona očistiti s. Zagoričane, a zatim postaviti osiguranje prema Borovoj Glavi. Početak napadaje bio predviđen u 19 sati, ali i pored forsiranog marša pred s. Potočani stigli smo oko 23 sata. III bat. krenuo je

57 Redakcijaje izostavila dio izvještaja o borbama na komunikaciji Karin-Obrovac 19. studenog 1943. god. .koji je uglavnom istovjetan sa dok. br. 187.

58 Izostavljeni dio izvještaja (o borbama u Bos. Grahovu) istovjetan je sa dok. br. 187.

59 O borbama oko Strmice vidi dok. br. 125, 128, 138, 187, 323 i 327.

60 Vidi dok. br. 323 i 374.

61 O napadu na Livno vidi dok. br. 120, 124, 144, 149, 151, 187 i 374.

prema s Zagoričanima, II na Potočane, a I i IV u napad na Livno na odsjeku Manastir Gorica-Crkvica isključno Vejs [Bela] Kula. Po intenzivnosti borbe u s. Potočanima ocijenilo se je da ima oko 150 neprijateljskih vojnika sa teškim i lakim bacačem i brojnim automatskim oružjem. Neprijatelj se je utvrdio po kućama, te smo naredili IV bat. da se vrati sa napada na Livno i potpomogne likvidaciju Potočana. Vršena su 3 juriša, ali su sva tri bila odbijena, i neprijatelj je vršio juriš, ali je i on bio odbijen. Iz sela Dobro neprijatelj je svojom vatrom tukao naše borce u leđa. U 6 sati povukli smo svoje bataljone na polazne položaje. III bat. kod sela Zagoričana sukobio se je sa jednom neprijateljskom patrolom koju je razbio. Pred zoru bataljon se je povukao na Nikolića Gredu-Kuk.

16. XII. na položajima iznad sela Potočana ostao je II bat., iznad sela Podgrede I bat., a III bat. iznad s. Zagoričana. IV bat. bio je u rezervi u Mihaljevićevim koš. Oko 16 časova naišla je jedna neprijateljska kolona iz Livna jačine 2 tenka i 8 kamiona, a druga iz Sujice skoro iste takve jačine. Bataljoni su s njom vodili borbu, koju je prekinuo mrak i kada se je neprijatelj povukao u Livno.

17. XII. u 9 časova oko 150 njemačkih vojnika nadiralo je od Borove Glave prema Nikolića Gredi i Kuku. Ceta na izvidnici bila je vatrom iznenađena i napustila je Kuk bez otpora. Ostatak bataljona posjeo je položaje Nikolića Greda, istočno od Perišinih koš., i povezao se sa II bat. na položaju Mračaj (k. 1373 i k. 1399). Istovremeno neprijatelj je potpomognut motorizacijom napadao je naš položaj iznad sela Potočane, dok je 100 neprijateljskih vojnika iz sela Pođgrada izbilo na Gredu i pokušavalo da zauzme k. 1136. U ogorčenoj borbi I bat. smjelim udarom odbacuje neprijatelja skoro sa samog vrha k. 1136 i on u početnom bjegstvu bježi u Podgredu. Neprijatelja je potpomagala artiljerija iz Livna. Pred mrak neprijatelj se je povukao u pravcu Šujice i Livna. Istog dana poslije podne dobili smo naređenje za napad na Livno u toku noći, u kojem bi naša brigada Livno napadala sa naše strane. Jedan bataljon bi ostao u Podgredi sa zadatkom osiguranja napadnih dijelova sa pravca Potočana. Dva bataljona sa k. 1075 napadali bi grad, dok bi jedan likvidirao Manastir Goricu, a zatim bi sam produžio prema Livnu. Rejon brigade od Vejs Kule preko Manastira Gorice do potoka Brine. Dijelovi sa k. 1075 naišli su na neprijateljske dijelove kod Tvornice cemeata. Poslije kraće borbe ovi su dijelovi odbačeni prema Livnu. U daljem nadiranju prema gradu naše napadne kolone naišle su na jaku i organizovanu neprijateljsku vatru potpomognutu artiljerijom, bacačima i tenkovima. Ovdje je borba trajala do 2 sata ujutro. Lijevi bataljon stigao je do pred betonsku ogradu Manastira Gorice, gdje je sačekan jakom vatrom koju nije mogao savladati. Borba je trajala do 4 časa, a naročito žestok otpor davan je iz popove kuće. Jedna bombaška desetina prišla je posve blizu kući, ali je dočekana iz najbližeg otstojanja ubitačnom vatrom i poslije kraće borbe bombama morala se je povući. Oko 5 časova brigada se je povukla, ostavljajući 1 bataljon iznad sela Potočani.

19. XII. u 6 sati neprijatelj je krenuo prema našem I bat. jednom kolonom sa Borove Glave, a drugom preko k. 1075 iz Livna. Ovako zaobiđen naš bataljon se je pod borbom povukao. Snaga neprijatelja bila je oko 200 vojnika. Napad je potpomognut artiljerijom iz Livna. Na Gredi neprijatelj se je zadržao i utvrdio. Na tim položajima i 20. XII. naš I bat. je vodio borbu, ali se je neprijatelj zadržao na Gredi. Zbog prolaska neprijatelja do Glamo-

ča[62] i povratak u Livno naši bataljoni su se povukli prema Pribelji, a zatim su upućeni za s. Ljubunčić radi zatvaranja pravca Livno-Grahovo i bočnog dejstva na pravcu Livno-Glamoč. Jedan bataljon je bio na Grbici, a drugi na Jasenovoj Kosi.

U ovim akcijama neprijatelj je imao oko 50 poginulih. Naši gubitci su 12 poginulih, 38 ranjenih i 10 nestalih. Izgubljen je 1 p. mitraljez i 5 pušaka. Zaplijenili smo 2 puške.

19. XII. 1943...

Akcija VII brigade pojačana sa dva bataljona Kninskog P. Odreda i vojno-političkim kursom XIX divizije. Predviđena akcija[63] na Dobro Selo. Kako je neprijatelj primijetio naš pokret već u 3 sata, to je borba počela ranije od vremena koje je bilo zapovješću predviđeno, a čime je otpalo i iznenađenje, a kako je pored toga pred mrak neprijatelju stiglo pojačanje, to su se naše jedinice u 6 sati ujutro povukle i cilj nije postignut.

Gubitci neprijatelja nisu nam poznati. Naši gubitci su 3 mrtva, 15 ranjenih i 2 nestala. Izgubljene su 3 puške. Naročito hrabro su se držali drugovi Stevo Rakić, komandir 3 čete II bat., a komandir mitr. čete II bat. svojom izjavom da je bataljon opkoljen izazvao je metež i paniku među borcima, radi čega se je jedna desetina razbježala.

Ukupni rezultati ovih akcija su:

Ukupno je izvedeno 27 ofanzivnih akcija i 13 obrambenih. U tom periodu vremena naše jedinice imale su 77 poginulih, 214 ranjenih, dok je 38 nestalo. U borbama je izgubljeno 10 p. mitraljeza, 37 pušaka, 1000 metaka i 2 telefonska aparata.

U istom razdoblju neprijatelj je imao 565 poginulih, oko 700 ranjenih i 209 zarobljenih. Zaplenjeno je 18 p. mitraljeza, 3 pištolja, 2 tromblona, 2 mala bacača, 191 puška, 211 bombi za mali bacač, 44.230 metaka, 1301. benzina, 25 ručnih bombi, 1 tel. centrala, 26 kutija dopunskih punjenja za topove, 23 noža sa opasačem, 1 poljski telefon, 7 samara, 10 teglećin konja, 67 ćebadi, 14 pari cipela, 26 šatorskih krila, 6 bluza, 6 hlača, 7 torbica, 2 kamiona, 1 voj. kola sa ratnim materijalom. Ubijeno je 30 konja, a uništeno: 8 kamiona, 1 tenk, 1 motocikl i potopljen je 1 brod.

XX DIVIZIJA:

Ova divizija imala je:

Drugova:	po spisku	2137	Drugarica:	po spisku	209
	u rashodu	324		u rashodu	26
	na licu	1813		na licu	183

Ukupno je ova divizija imala 2346.

Od naoružanja divizija je imala:

51 šmajser,
1856 pušaka.

62 Detaljnije o upadu neprijatelja u Glamoč i o dejstvu Brigade na ovoj komunikaciji vidi dok. br. 187, 374 i knj. 10, dok. br. 38.

63 Vidi dok. br. 187 i 374.

12 protikolskih pušaka,
67 puškomitraljeza,
34 mitraljeza,
4 laka,
5 teških i,
4 srednja bacača,
205 revolvera,
218 konja.

[.. . r

22. X. 1943.. [65]

Jedan bataljon VIII šibenske brigade postavio je zasjedu na komunikaciji u Mučkoj dolini. Na tu zasjedu naišlo je 5 neprijateljskih kamiona sa 40 vojnika, većinom Nijemaca.[66] Četa iz zasjede pripucala je na njih i borba je trajala do mraka. U ovoj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih, a zarobljen je 1 Talijan. Mi smo imali 1 mrtvog i 3 ranjena. Zaplijenjeno je svih 5 kamiona, 35 odijela, 1 mitraljez, 3 p. mitraljeza, 1 šmajser, nešto municije i pušaka. Pomoć koja je ovim Nijemcima stizala u 2 kamiona sa jednim topom napadnuta je od jedne čete koja se je nalazila u zaštiti. U borbi ovo je pojačanje razbijeno uz gubitke od 15 njemačkih poginulih vojnika. Naši gubitci bili su 1 mrtav i 2 ranjena.

23. X. 1943...

Prema ovom bataljonu VIII brigade koji se je nalazio na položajima Moseća krenulo je 6 kamiona sa oko 400 Nijemaca i ustaša. Poslije duže borbe[67] neprijatelj se je povukao uz gubitke od 12 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci su 1 ranjen.

IV bat. iste brigade vodio je borbu sa 200 četnika, koji su napadali na Visoko. Poslije kraće borbe neprijatelj je otstupio ostavivši 3 mrtva. Mi nismo imali gubitaka.

II bat. VIII brigade čistio je od ustaških bandi selo Kljake. Manje neprijateljske grupice raspršile su se a naši su ušli u Kljake. Pošto je neprijatelju stiglo pojačanje od Drniša, naši su se povukli u Vinovo.

26. X. 1943...

Neprijatelj je iz Drniša motorizovanom kolonom od 60 kamiona u 12 sati napadao Moseć. Ovom napadu prethodila je jaka neprijateljska priprema. Našim topom i bacačem nanijeli smo neprijatelju velike gubitke, a mi smo imali 1 poginulog i 2 ranjena.

27. X. 1943...

U toku noći neprijatelj je ostao na svojim položajima, i danas mu je stiglo pojačanje, tako da sada neprijatelj ima 112 kamiona. Sa položaja sjeverno od M. Movran napadao[68] je neprijatelj prema našem I bat. i oko 14 sati lijevo krilo se je moralo povući uslijed neprijateljske nadmoćnosti. Dvije čete I bat. povukle su se u Brštanovo, a jedna je ostala na položaju Moseća kod Granića staja.

28. X. 1943...

Dijelovi VIII brigade zorom vrše napad na Moseć i ponovo zauzimaju Movran.

64 Izostavljeni dio izvještaja je istovjetan sa dok. br. 295, u knj. 8.
65, 66 i 67 O borbama Dvadesete divizije tih dana vidi knj. 8, dok. br. 295.
68 Vidi dok. br. 5 i knj. 8, dok. br. 313.

29. X. 1943...

Dvije čete IV bat. VIII brig, držale su Movran, a I bat. držao je položaj desno od Movrana. Ove dvije čete iznenađene od neprijatelja bez borbe otstupile su ne izvijestivši pri tome I bat., uslijed čega je bio doveden u opasnost zarobljavanja I bat. i 1 bacač. I bat. prihvaća ogorčenu borbu, koristi bacač i pred mrak istog dana ponovo zauzima Movran.

30. X. 1943...

Neprijatelju je stiglo pojačanje od 55 kamiona sa artiljerijom i bacačima. Radi te neprijateljske nadmoćnosti, a naročito zbog prodora[69] Nijemaca sa pravca Prugova i Gizdavca, naše jedinice VIII brig, povukle su se prema Lećevici.

III bat. VIII brig, u toku 28, 29 i 30 štitio je pravac Gizdavac-Lećevica. Neprijatelj je na tom pravcu napadao sa jačim snagama. U ovim borbama neprijatelj je imao oko 40 mrtvih i mnogo ranjenih. Naši gubitci bili su 7 mrtvih i 11 ranjenih.

U ovo isto vrijeme IX brig, zatvorila je pravac Unešić-Šibenik. Kad je neprijatelj 14. X. sa snagama od 2500, koje je potpomagao artiljerijom i tenkovima, napao[70] na naše snage sa pravca Jadrtovac-Grebaštica-Jelinjak (k. 295)-Vrpolje-Boraja. U 8 sati IV bat. prihvatio je borbu na Orlovcu i Vrčinoj Gredi sa kolonom koja se je kretala pravcem Vrpolje-Orlovac-Boraja i pod jačim neprijateljskim pritiskom, kao i zbog bočnog dejstva sa pravca Mravnik-Glumča. Ovaj bataljon je otstupio na Vitrenjak, odbacivši IV bat. sa Boraje i Vrsnog. Neprijatelj je sa glavninom prodirao na Primošten-Rogoznicu i Široke, gdje je prenoćio.

16. X. 1943...

Pošto se je neprijatelj jučer pred mrak povukao, naši bataljoni potpomognuti sa jednim bataljonom Šibenske brigade ušli su opet u Široke-Primošten i Rogoznicu.[71] U ovim borbama neprijatelj je imao 25 mrtvih i veći broj ranjenih. Naši gubitci su 3 mrtva i 6 ranjenih. Izgubljen je 1 p. mitraljez.

28. X. 1943...

Neprijatelj je jačine do 2000 ljudi potpomognut s tenkovima i artiljerijom izvršio je napad[72] na naše položaje sa pravca Perković-Suhi Dolac-Sitno-Sratok-Unešić-Utore-Koprno-Visoka. Borba je vođena 28 i 29. Pošto neprijatelj nije uspio da odbaci naše snage, povukao se je, a naše snage ostale su na svojim položajima. Neprijatelj je u ovoj borbi imao 40 mrtvih i veći broj ranjenih. Oštećena su 2 tenka... Poslije borbe raspored brigade je ovakav: II bat. na položajima kod s. Boraje, I bat. kod Suhi Dolac, IV bat. kod Sratoka i III bat. u rezervi u selu Prapatnica.

X brigada:

24. X. 1943...

U ovo vrijeme brigada je držala položaj kod Trilja. Neprijatelj je napadao[73] sa snagom od 400 Nijemaca i odbijen je uz gubitke od 2 mrtva i 5 ranjenih. Jedan kamion mu je oštećen. Naši gubitci su 2 zarobljena druga.

4. XI. 1943...

X brigada u Cetinskoj dolini vodila je borbu kod sela Gale. Na naše položaje iznad sela Gale krenulo je neprijateljsko odjeljenje od 50 vojnika. Poslije kraće borbe[74] neprijatelj je odbijen u žicu. U ovo vrijeme VIII brigada bila je na položajima Vaganj zatvarajući pravac Sinj-Livno.

69 do 73 Vidi dok. br. 5.

74 do 77 O borbama jedinica Dvadesete divizije vidi dok. br. 26, 40, 43 i 392.

Noću 4/5. XI. X brigada vršila je demonstrativni napad[75] na neprijateljska uporišta u Trilju i Hanu.

6. XI. 1943...

Na položaje našeg III bat. na Strmendocu neprijatelj je u zoru snagama od 400 vojnika vršio napad.[76] Borba je trajala duže vremena, u kojoj je neprijatelj imao 22 mrtva i 40 ranjenih, a zaplijenjene su 3 puške, 1 pištolj, 14 bombi. Naši gubitci su 4 mrtva i 3 ranjena.

Noću 10/11. IV bat. ove brigade vršio je napad na neprijatelja kod s. Budimir. Neprijatelj je bio jačine 100 vojnika. Napad nije uspio jer je neprijatelj reagirao jakom vatrom, a osim toga stiglo mu je pojačanje praćeno sa nekoliko tenkova. Neprijateljske žrtve su nepoznate, a mi žrtava nismo imali.

Noću 13/14. XI. I bat. ove brigade izvršio je napad[77] na neprijatelja u s. Provo i Cista. Snaga neprijatelja bila je oko 300 do 400 Nijemaca. Neprijatelj je jako reagirao vatrom i naši su se morali povući.

17. XI. 1943...

Na sektoru VIII brigade neprijatelj je iz Hana napao[78] predstraže ove brigade koje su bile na položaju iznad Hana. Neprijatelj je odbijen u Sinj. Neprijateljski gubitci su 1 poginuli i 1 ranjeni a naši gubitci su 1 poginuo.

U noći 17/18 naše jedinice vršile su demonstrativni napad na neprijateljske položaje na Nebesa. Gubitci kod neprijatelja su nepoznati, a mi ih nijesmo imali.

27. XI. 1943...

Danas je neprijatelj napadao[79] pravcem Hrvace-Han sa ciljem da forsira Cetinu. Ovaj pokušaj Nijemaca odbijen je sa gubitcima od 3 poginula i 8 ranjenih. Mi smo imali 2 poginula druga.

U ovo vrijeme X. brigada imala je zadatak da zatvara pravce Trilj-Lovreč i Trilj-Tijarica-Aržano.

19. XI. neprijatelj je napadao[80] na naše položaje Cista-Provo. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 10 mrtvih i 8 ranjenih, dok smo mi imali 5 ranjenih.

1. XII. 1943..,

Jedinice VIII brigade držale su položaj iznad zaseoka G. Jukić-Pod Gradina-Čačijin Dolac-Veliko i Malo Knežiće.[81] Izvjesni dijelovi bili su orijentirani prema Vrlici za obezbjeđenje od četničkih bandi.

5. XII. 1943...

Neprijatelj je napao jačim snagama iz Sinja. Borba[82] se je vodila cijelog dana. U toku dana neprijatelj je uspio da ovlada našim prednjim položajima. U mrak kontranapadom naših jedinica neprijatelj ie sa istih zbačen.

6. XII. 1943...

Neprijatelj je ponovio napad[83] od jučerašnjeg dana ali bez rezultata.

7. XII. 1943...

Neprijatelj je uspio da ovlada Cačijin Dolcem. Naše jedinice izvršile su noćni napad i neprijatelja odbile.

78 Dijelovi 892. puka pješadijske divizije. Vidi dok. br. 52, 57, 68, 100 i 268.

79 Vidi dok. br. 96, 266 i 269.

80 Vidi dok. br. 68.

81 O rasporedu ostalih snaga divizije vidi dok. br. 78.

82 do 85 Tada je počela njemačka operacija »Ziethen« u cilju zauzimanja Livna. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

Zbog pada Livna[84] i novonastale situacije naše jedinice povukle su se u s. Sajković i Nuglašice, ali su 15. XII. dobile naređenje[85] da ponovo ovladaju neprijateljskim uporištima Bili Brig-Trnove Poljane i Vaganj.

IX brigada:

Od 1. XII. počelo je prebacivanje ove brigade na kopno na sektoru Trogir-Marina.[86]

3. XII. 1943...

Dejstvom savezničke avijacije primoran je jedan neprijateljski brod da se nasuče kod Vinišća. Jedna desetina koja se je nalazila u neposrednoj blizini otvorila je vatru[87] na neprijatelja, nanijela mu gubitke i zaplijenila nešto oružja i municije. Do 13. XII. brigada je dobila naređenje da pročisti s. Rujani i Čajići do Prologa.

X brigada:

Ova brigada bila je na položajima Gala-Otok, a sa glavnim položajem na liniji Gljev-Rasteljani. 10. XII. brigada je krenula na Trogirski sektor radi prenosa ranjenika i snabdijevanja odjećom, a na povratku da pročisti neprijateljska uporišta na pravcu Trogir-Moseć[88] Tokom ovih operacija divizija je imala oko 30 mrtvih i 45 ranjenih, dok je neprijatelj imao oko 200 mrtvih i 100 ranjenih.

Prema dobivenom zadatku VIII brigada, jedan bataljon IX brig, sa Dinarskim odredom, a u saradnji sa Mosorskim, dobili su zadatak da pročiste Cetinsku dolinu[89] i odbace četničke odrede sa prostorije Maljkovo-Otišić-Koljane-Garjak-Cetina-Kijevo-Vrlika-G. i D. Maovice.

VIII brigada otpočela je napad[90] u 9 časova. III bat. nastupao je pravcem Jelenjak - [Razvale] Otišićke i Razvale Maovičke, sa zadatkom da posjedne Mačju Gredu i likvidira neprijateljsko uporište u Podosoju, te da zauzme Golo Brdo.

I bat. sa pravca Milošina na Razvale Maovičke - podnožje Mačje Grede na k. 623, te da likvidira neprijateljsko uporište kod Vukovića mosta.

II bat. sa pravca Razvale Otišićke napada na selo Otišić sa bataljonom IX brig.

Bataljon IX brig, u toku dana izvršio je čišćenje Maljkova i G. Otišića i potiskivao neprijatelja u pravcu s. Koljani, a u 14.30 časova stigao je pred Vukovića most.

Mosorski odred dobio je zadatak da napadne i posjedne selo Maovice i time osigura lijevo krilo i bok naših jedinica.

Na ovom sektoru bilo je oko 500 četnika.

Mosorski odred nije prikupio svoje snage pa zato nije izvršio dobiveni zadatak. Radi toga je naređeno da III bat. napada preko Razvala Otišićkih i spustio ga ka selu Stoisavljević. Naš I. bat. ostao je na Razvalama Otišićkim i Maovičkim da štiti naše lijevo krilo i osigura zaleđe jedinicama koje operišu prema Otišiću.

Po spuštanju jedinica u selo Otišić razvila se je borba koja je trajala od 11 do 16 časova. III bat. zaposjeo je Mačju Gredu, ali u povratnom napadu neprijatelj je naše snage odbacio. Držeći Golo Brdo i Mačju Gredu, neprijatelj je iskoristio nastalu šupljinu između I i III bat., pa je pod maglom pro-

86 O ranijim dejstvima ove brigade vidi dok. br. 90, a o prebacivanju dok. br. 135.
87 Vidi dok. br. 135.
88 Vidi dok. br. 118 i 134.
89 i 90 Vidi dok. br. 152 i 176.

vukao svoje jedinice između I i III bat. i sa lijevog boka udario naš III bat., a preko Mačje Grede i Koljana napao naš II bat. Radi ovoga naši su se bataljoni povukli. Otstupanje ovih bataljona bilo je u neredu, tako da je neprijatelju ostavljen i teški mitraljez, jer je posada istog poginula. Istom prilikom zarobljena su i 3 kurira. Naše žrtve bile su 3 poginula i 6 ranjenih a 6 ih je nestalo. 24 druga su dezertirala. II bat. imao je 3 poginula i 4 ranjena. Bataljoni IX brig, uslijed nastale situacije kod VIII povukli su se u Zasiok. Pri ovom povlačenju imali su 3 ranjena. Neprijateljski gubitci su više mrtvih i ranjenih, a 10 četnika je zarobljeno.

IV bat. VIII brig, koji se je spustio u selo Otišić, rasuo se je po selu i ljudstvo se kroz 2 sata nije moglo prikupiti, ma da je ovaj bataljon morao priteći u pomoć III bat. radi čišćenja Mačje Grede.

U toku noći osim IV bat. koji je ostao u Otišiću bez veze, a I bat. na položaju, ostale jedinice povukle su se u Zasiok.

Uslijed ovog neuspjeha Štab divizije je naredio novi napad[91] za 26. XII. X brigada sa dva bataljona angažovala se je na pravcu Pribude-Kamensko-Klačina-Movro-Razvale Maovičke i napada selo Maovice i produžuje za Vrliku. Sa jednim bataljonom napada Mačju Gredu i produžava za Koljane, sa IV bat. Golo Brdo i zauzima Podosoje.

IX brigada sa svoja dva bataljona angažovaće se sa Jelenjaka napadajući jednim bataljonom G. Otišić, a sa drugim bataljonom Razvale Otišićke-D. Otišić, a odatle produžuje na Mačju Gredu-Golo Brdo da potpomogne X brigadu.

VIII brig, sa jednim bataljonom napadače pravcem Maljkovo čisteći frontalno Otišić između Svilaje i Cetine pa dalje potpomagati IX brigadu.

Dinarski odred sa manjim snagama napašće Vukovića most, angažovati neprijateljske snage na Glavici (Koljane), a glavninom napasti Ježević, Vinalić i Garjak, a sa jednim dijelom preko Suhog Polja ka Cetini.

Mosorski odred zatvara cestu Drniš-Vrlika i sprečava intervenciju neprijatelja sa te strane, isturivši obezbeđenja u pravcu Kuka i Kuniće.

Mosećki odred vršeći pritisak na Pribude u pravcu Svilaje i osigurati na taj način leđa našim snagama.

Neprijateljske snage bile su: Vrlička brigada pod komandom Iva Jankov (svega 700 četnika), ustaška milicija - 300 boraca i jedan odred Nijemaca - 200 boraca i Četnički odred Ćućuza.

Napad je otpočeo u 12 sati. Bataljoni X brigade nastupali su neopaženo, tako da je iznenađeni neprijatelj u panici napustio Maovice, te se povukao na k. 808-Pleća i k. 630 odakle je davao otpor. Sa Mačje Grede III bat. lako je jurišem izbacio slabije neprijateljske dijelove. Na Gradini borba je trajala do 18 časova.

I bat. X brig. 26. XII. oko 18 časova povukao se je bez naređenja u Svilaju, te Štab brigade za njega nije znao do 27. XII. do 11 sati. U toku noći II bat. zauzeo je Pleće i k. 808, a III k. 630. Neprijatelj se je povukao u samu Vrliku.

27. XII. 1943...

Uvidjevši našu neaktivnost, neprijatelj je skoncentrisao oko 400 četnika i 200 Nijemaca i preduzeo kontranapad na položaj X brigade. U ogorčenoj borbi neprijatelj je nekoliko puta jurišao na položaje II i III bat. i uspio je III bat. potisnuti na susjednu kotu kod k. 630, a drugi bataljon na

91 i 92 Vidi dok. br. 164, 165, 176, 360, 365, 372, 374, 375 i 422 i knj. 10, dok. br. 24.

Maovičku gradinu i k. 808. Borba je trajala cijelog dana i neprijatelj se je pod zaštitom mraka povukao u Vrliku, a zatim je i nju napustio.[92] Na sektoru IX brig, dva bataljona krenula su 26. XII. u 5 sati iz Milešine preko Svilaje za Razvale Otišićke, odakle su u 12 sati izvršile napad na s. Otišić. Do 15 sati oni su ovladali Otišićem i Golim Brdom i zauzeli Mačju Gredu. 26. XII navečer sa jednim bataljonom vršili su napad na D. Podosoje, a u 22 sata produžili napad prema s. Garjaku. Ovdje je borba bila uporna, ali je neprijateljski otpor savladan i neprijatelj je gonjen preko Vinalića do Kosore.

28. XII. jedinice IX brig, zadržale su se na Golom Brdu-Garjaku i Vinaliću i odatle noću sa jednom četom krenule na Kosore. Neprijatelj je protjeran u pravcu Civljana, a odatle sa jednim bataljonom i sa preostale dvije čete II bat. u sadejstvu sa X brig, krenuli na Vrliku, koju je neprijatelj već bio napustio.

28. XII. 1943...

U 12 časova IX brig, sa jednim bataljonom napala je neprijatelja u Civljane i poslije dvočasovne borbe potisla neprijatelja iz utvrđenih kuća. Neprijatelj se je zadržao u gornjim kućama na padini Kozjaka, odatle je otvorio vatru na naše lijevo krilo, čime je ugrozio jednu četu III bat. koja se je morala povući.

VIII brig, sa jednim bataljonom čistila je selo Otišić. Ovaj bataljon nije naišao na ozbiljan otpor neprijatelja, koji je ugrožen našim dijelovima preko Svilaje otstupio ka Vrlici. Ostala tri bataljona ove brigade nalazila su se prema Sinju na Bilom Brigu i Vagnju. Dinarski odred po dolasku na Vukovića most sa manjim dijelovima produžio je glavninom ka Ježeviću. Ovdje je neprijatelj davao slab otpor, pa se je zatim povukao na Modre Grede. 28. XII. glavnina odreda produžila je ka selu Cetina, odakle je neprijatelj davao slabiji otpor.

Mosorski odred u toku 27. XII. zatvarao je cestu Drniš-Vrlika i Drniš-Muć na padinama Svilaje, te je u toku dana zadržao dvije kolone koje su se kretale u pravcu Muća. Ovaj odred je razbio jednu kolonu Nijemaca, kad su iz Drniša htjeli intervenisati prema Vrlici.

Mosećki odred u ovoj akciji sarađivao je sa Mosorskim odredom, te je zadržavao kolonu sa pravca Muća. Gubitci neprijatelja bili su 15 poginulih, nekoliko ranjenih. Zaplijenjen je 1 laki bacač, 1 tromblon i nešto municije. X brigada imala je 9 poginulih i 14 ranjenih.

IX brigada imala je 7 mrtvih i 18 ranjenih i 6 nestalih drugova. Izgubila je 6 pušaka. Zarobili su 5 neprijateljskih vojnika i nanijeli neprijatelju 15 mrtvih i veći broj ranjenih.

Sama akcija kritikovana je na sastanku starješina, pa su pojedini niži rukovodioci uzeti na odgovornost i smijenjeni sa položaja.

Iz razloga što je četnička banda u jakosti od 700 ljudi uz pomoć artiljerije iz Drniša uspjela da odbaci Mosorski odred i s time ugrozi naš bok, te što su u Kijevo stigli snagama sa 6 tenkova, a naša IX brigada morala je krenuti za [Bos.] Grahovo,[93] prekinuli smo ovu akciju čišćenja Cetinske doline.

93 Vidi dok. br. 175.

Marinsko-segetski odred:

22. X. 1943...

Neprijatelj je sa manjim snagama krenuo od Sućurca prema Kambelovcu. Dijelovi ovog odreda sa dijelovima IX brig, koji su se bili spustili u Kaštela, izvršili su prepad[94] na ovu kolonu i borba je trajala dva sata. Neprijatelj je imao 3 mrtva, 1 zarobljenog i veći broj ranjenih. Neprijatelj se je povukao prema Sućurcu. Zaplijenjen je 1 šmajser, 3 puške, 1350 metaka i nešto bombi.

25. XI. 1943...

Nakon povratka sa otoka[95] Odred je izvršio nekoliko manjih zasjeda. U jednoj takvoj akciji zarobljen je 1 njemački obaveštajni kapetan. U akciji koju su izvršili 25. XI. kod Trogira, uništili su i ranili 20 neprijateljskih vojnika.

Mosećki odred:

Kroz ovo vrijeme vršio je uglavnom patrolnu službu, dok od neprijatelja nije napadan. 23. XI. izvršio je uspješnu akciju,[96] kojom prilikom je zaplijenio 3 kamiona sa namirnicama, 2 teška mitraljeza, nešto pušaka i municije, a zarobio je 1 hrv. bojnika, 2 žand. narednika i jednog radio-telegrafistu.

Dinarski odred:

Ovaj odred sa jednim bataljonom XIX divizije sadejstvovao je prilikom čišćenja Cetinske doline.

Sadejstvujući V brigadi [koja je] 12. XI. napadala Hrvače, ovo uporište je likvidirano, a zarobljeno je 56 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjena su 2 p. mitraljeza, dok su naši gubitci bili 2 ranjena.

Odred je držao položaj prema Vrlici i Koljanima i patrolirao sa druge strane Cetine i slao pratnju za pojedine karavane. Između 28 i 29. XI četnici su pokušali da u 5 navrata preko Vukovića mosta zauzmu Gornje Koljane. Svi ovi neprijateljski napadi su odbijeni.

Glamočki odred:

17. XI. 1943...

Dvije čete pretresle su Suvu Goru i zarobile jednog četnika.

18. XI. 1943...

Jedna četa čistila je šumu Tisovac, napala četnički logor i zaplijenila 5 pušaka, 5 goveda i 1 konja. Istog dana jedna druga četa vršila je pretres Čardaka i Mliništa. Zarobljen je 1 četnik.

23. XI. 1943...

Tri čete ovog odreda u sadejstvu sa tri čete Kupreškog odreda vršile su akciju čišćenja Hrbljine Planine. Iz ove akcije dotjerano je 400 ovaca, 45 goveda i 15 konja.

94 i 95 Vidi dok. br. 5.

96 Vidi dok. br. 96, napomenu 9 i dok. br. 100, 398 i 422.

28. i 29. XI pretresao je Crni Vrh kao i šumu iznad Crnog Vrha. Jedna druga četa pretresla je Staretinu Pl.

U vremenu od 15 do 30. XI. predalo se je 7 četnika.

Ostalih podataka kako od divizije tako i odreda, iako smo opetovano tražili, do danas još nismo dobili.

U ovom razdoblju vremena ova divizija sa odredima izvršila je 17 akcija napadom, a 13 odbranom. U ovim borbama mi smo imali slijedeće gubitke: 79 poginulih, 92 ranjena, 29 nestalih, izgubljenje 1 p. mitraljez, 1 mitraljez, 1 srednji bacač i 6 pušaka.

U ovom periodu neprijatelj je imao 352 poginula, 172 ranjena za koje se zna, dok je broj mnogo veći i 82 zarobljenih. Zaplijenjena su 3 p. mitraljeza, 3 mitraljeza, 2 tromblona, 11 pušaka, oko 2000 metaka, 1 pištolj, oko 20 bombi, 1 laki bacač, 2 šmajsera, 1 automobil, 5 kamiona, 35 odijela, 3 kamiona s namirnicama, 50 goveda, 400 ovaca i 16 konja. Uništeno je ili oštećeno 2 tenka i 1 kamion.

XXVI DIVIZIJA:

Ova divizija imala je:	
drugova: po spisku	3521
drugarica: po spisku	
u rashodu	317
na licu	3204
Odredi bili su jačine:	
Neretvanski	76
Makarski	60
Orjenski	112
Ukupno:	248

Prema tome XXVI divizija za borbu svega je imala 3769.

Naoružanje divizije bilo je: (bez odreda)

pušaka	2890
p. mitraljeza	145
mitraljeza	65
bacača teš.	14
bacača lak.	19
protik. puš.	24

1. XI. 1943.. .[98]

MORNARICA

5. XII. 1943...

Sa obalskog sektora dobili smo obavještenje daje neprijatelj u selu Igranima postavio novi garnizon od 200 vojnika, da se neprijateljske snage

97 Vidi dok. br. 133 i 422.

98 Redakcija je izostavila dio izvještaja koji se odnosi na borbe Dvadesetšeste divizije na Pelješcu i Biokovu u vremenu od 1. do 16. studenog 1943. god. a koji je istovjetan sa dok.

Marinsko-segetski odred:

22. X. 1943...

Neprijatelj je sa manjim snagama krenuo od Sućurca prema Kambelovcu. Dijelovi ovog odreda sa dijelovima IX brig, koji su se bili spuštili u Kaštela, izvršili su prepad[94] na ovu kolonu i borba je trajala dva sata. Neprijatelj je imao 3 mrtva, 1 zarobljenog i veći broj ranjenih. Neprijatelj se je povukao prema Sućurcu. Zaplijenjen je 1 šmajser, 3 puške, 1350 metaka i nešto bombi.

25. XI. 1943...

Nakon povratka sa otoka[95] Odred je izvršio nekoliko manjih zasjeda. U jednoj takvoj akciji zarobljen je 1 njemački obaveštajni kapetan. U akciji koju su izvršili 25. XI. kod Trogira, uništili su i ranili 20 neprijateljskih vojnika.

Mosećki odred:

Kroz ovo vrijeme vršio je uglavnom patrolnu službu, dok od neprijatelja nije napadan. 23. XI. izvršio je uspješnu akciju,[96] kojom prilikom je zaplijenio 3 kamiona sa namirnicama, 2 teška mitraljeza, nešto pušaka i municije, a zarobio je 1 hrv. bojnika, 2 žand. narednika i jednog radio-telegrafistu.

Dinarski odred:

Ovaj odred sa jednim bataljonom XIX divizije sadejstvovao je prilikom čišćenja Cetinske doline.

Sadejstvujući V brigadi [koja je] 12. XI. napadala Hrvače, ovo uporište je likvidirano, a zarobljeno je 56 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjena su 2 p. mitraljeza, dok su naši gubitci bili 2 ranjena.

Odred je držao položaj prema Vrlici i Koljanima i patrolirao sa druge strane Cetine i slao pratnju za pojedine karavane. Između 28 i 29. XI četnici su pokušali da u 5 navrata preko Vukovića mosta zauzmu Gornje Koljane. Svi ovi neprijateljski napadi su odbijeni.

Glamočki odred:

17. XI. 1943...

Dvije čete pretresle su Suvu Goru i zarobile jednog četnika.

18. XI. 1943...

Jedna četa čistila je šumu Tisovac, napala četnički logor i zaplijenila 5 pušaka, 5 goveda i 1 konja. Istog dana jedna druga četa vršila je pretres Čardaka i Mliništa. Zarobljen je 1 četnik.

23. XI. 1943...

Tri čete ovog odreda u sadejstvu sa tri čete Kupreškog odreda vršile su akciju čišćenja Hrbljine Planine. Iz ove akcije dotjerano je 400 ovaca, 45 goveda i 15 konja.

94 i 95 Vidi dok. br. 5.

96 Vidi dok. br. 96, napomenu 9 i dok. br. 100, 398 i 422.

28. i 29. XI pretresao je Crni Vrh kao i šumu iznad Crnog Vrha. Jedna druga četa pretresla je Staretinu Pl.

U vremenu od 15 do 30. XI. predalo se je 7 četnika.

Ostalih podataka kako od divizije tako i odreda, iako smo opetovano tražili, do danas još nismo dobili.

U ovom razdoblju vremena ova divizija sa odredima izvršila je 17 akcija napadom, a 13 odbranom. U ovim borbama mi smo imali slijedeće gubitke: 79 poginulih, 92 ranjena, 29 nestalih, izgubljenje 1 p. mitraljez, 1 mitraljez, 1 srednji bacač i 6 pušaka.

U ovom periodu neprijatelj je imao 352 poginula, 172 ranjena za koje se zna, dok je broj mnogo veći i 82 zarobljenih. Zaplijenjena su 3 p. mitraljeza, 3 mitraljeza, 2 tromblona, 11 pušaka, oko 2000 metaka, 1 pištolj, oko 20 bombi, 1 laki bacač, 2 šmajsera, 1 automobil, 5 kamiona, 35 odijela, 3 kamiona s namirnicama, 50 goveda, 400 ovaca i 16 konja. Uništeno je ili oštećeno 2 tenka i 1 kamion.

XXVI DIVIZIJA:

Ova divizija imala je:	
drugova: po spisku	3521
drugarica: po spisku	
u rashodu	317
na licu	3204
Odredi bili su jačine:	
Neretvanski	76
Makarski	60
Orjenski	112
Ukupno:	248

Prema tome XXVI divizija za borbu svega je imala 3769.

Naoružanje divizije bilo je: (bez odreda)

pušaka	2890
p. mitraljeza	145
mitraljeza	65
bacača teš.	14
bacača lak.	19
protik. puš.	24

1. XI. 1943...[98]

MORNARICA

5. XII. 1943...

Sa obalskog sektora dobili smo obavještenje daje neprijatelj u selu Igranima postavio novi garnizon od 200 vojnika, da se neprijateljske snage

97 Vidi dok. br. 133 i 422.

98 Redakcija je izostavila dio izvještaja koji se odnosi na borbe Dvadesetšeste divizije na Pelješcu i Biokovu u vremenu od 1. do 16. studenog 1943. god. a koji je istovjetan sa dok. br. 90.

oko Podgore i Makarske utvrđuju i ukopavaju i da postavljaju protuaeroplanske mitraljeze na položaj. Svoje snage neprijatelj grupiše u Makarskoj, Brelima, Dubcima, kao i uz cestu Zadvarje-Lovreč-Imotski." Na odsjeku Dubci postavili su dalekometnu artiljeriju na položaj. Naša artiljerija sa Brača potopila je u Omiškoj luci 1 neprijateljski brod, a drugi je oštetila.

8. XII. 1943...

Naši mornarski odredi zaplijenili su 1 neprijateljski brod sa 30 žandara, 10 mornara sa jednim potpukovnikom i 1 mor. oficirom. Ovom prilikom zaplijenjeno je 12 vagona materijala, hrane i opreme.[100]

9. XII. 1943...

Na obalskom sektoru neprijatelj je oborio 1 savezнички avion. Tri borca XIII brigade ispred neprijateljskog položaja spasili su savezničkog pilota.[101] Tom prilikom poginula su 2 naša druga. Iz Stona prebjeglo je na Mljet 9 Rusa, njemačkih zarobljenika, i predalo se našim jedinicama.

12. XII. 1943...

Noću 12/13 dvije čete I bat. XIII brig, napale su neprijatelja na Mljetu[102] i tom prilikom ubile 5 i zarobile 7 neprijateljskih vojnika. Ovom prilikom uništenje 1 neprijateljski brod sa 8001. benzina. Neprijateljski zarobljenici iz borbe na Pelješcu pričaju da je neprijatelj u tim borbama imao oko 1500 vojnika izbačenih iz stroja i da se sada na otoku Pelješcu nalazi 2500 neprijateljskih vojnika.

17. XII. 1943...

U sjevernoj Dalmaciji zaplijenjen je 1 neprijateljski brod[103] od oko 40 tona nosivosti. Brod je bio naoružan topom u kupoli.

19. XII. 1943...

Naše kopnene i pomorske jedinice u sadejstvu sa savezničkim plovnim jedinicama izvršile su napad na Dugi Rat.[104] Ovom prilikom neprijatelju su nanijeti ozbiljni gubitci. Potopljena je jedna neprijateljska dobro naoružana maona i 3 broda, koje je ona za sobom vukla. Pored ovoga potopljene su dvije torpiljarke i 1 naoružani brod. Ova se borba vodila u Bračkom Kanalu sjeverno od Pučišća.

Izvršena je akcija na Drvenik - Makarsko Primorje[105] sa djelomičnim uspjehom. Naši pješaci jačine jedne čete uspjeli su da se iskrcaju. Neprijatelj se je utvrdio u zidane kuće, odakle se je žilavo branio. Na ovog neprijatelja naši borci upotrebljavali su benzinske flaše. Ova se uporna borba nije mogla produžiti, jer je neprijatelju stiglo pojačanje iz Splita i Omiša. U ovoj borbi neprijatelj je imao 20 mrtvih i isto toliko ranjenih. Naši gubitci su 2 poginula i 1 ranjen drug.

Uslijed jake odbrane akcija na Drvenik nije uspjela.

Danas prije podne južno od Splitskih Vrata Saveznici su zaplijenili 2 ribarska broda sa jačim naoružanjem i njemačkom posadom.[106] Jedan od brodova prethodno je oštećen artiljerijom sa Brača prilikom pokušaja broda da se probije kroz Splitska Vrata. Zarobljenu posadu Englezi su uputili u Bari. Brodovi sa naoružanjem biće predani našim jedinicama.

99 Nijemci su tada otpočeli operaciju »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.
100 Vidi dok. br. 119, 157, 410 i 422.
101 i 102 Vidi dok. br. 192.
103 Vidi dok. br. 185.
104, 105 i 106 Vidi dok. br. 146, 154, 185, 334, 422 i knj. 10, dok. br. 39.

22. XII. 1943...

Nijemci su se iskrcali u 6.50 sati na Korčulu.[107] Borbe na mostobranu vode se do samoga grada. Slabo vrijeme ometa upotrebu savezničke avijacije.

24. XII. 1943...

5 njemačkih aviona zapalilo je 1 brod sa benzinom. Žrtava nije bilo. Brod je bio engleski. Nijemci su napustili Biograd, Pakoštane, Dugi Otok, Pašman, Iž.[108] Trogirski odred prebačen je u Stari Trogir.

26. XII. 1943...

Tokom noći 24/25 ispražnjena je Korčula poslije 4-dnevnih borbi. Naše snage bile su ispresijecane neprijateljskim iskrcanim trupama.[109]

Saveznička avijacija zbog lošeg vremena u ovoj odbrani nije sadejstvovala.

Naša mornarica u ovoj akciji učestvovala je vrlo aktivno i to samo u Pelješačkom Kanalu i samo noću. Snage smo prebacili na Hvar, gdje se sada sređuju.

28. XII. 1943...

Već tri dana Saveznici ne pružaju nikakvu pomoć. Neprijatelj slobodno krstari morem. Neprijateljska avijacija oštetila nam je 16 brodova.

29. XII. 1943...

Skoro svi naši ranjenici sa otoka evakuisani su u Italiju.

31. XII. 1943...

Neprijateljska avijacija vrlo je aktivna i oštetila je po raznim lukama otoka 14 brodova.

Detaljne podatke o akcijama naših pomorskih jedinica kao i posada na otocima još nemamo. U ovom periodu imali smo 4 mrtva, 1 ranjenog i 30 oštećenih brodova.

U istom periodu neprijatelj je imao 25 poginulih, 20 ranjenih, 7 zarobljenih, oštećen 1 neprijateljski brod. Zaplijenjen 1 brod od 40 tona i 2 ribarska broda. Potopljeno je 2 torpiljarke, 1 naoružani brod, 1 maona sa 3 broda.

Štab Grupe sjev. dalm. part, odreda[110]

16. XII. 1943...

I bat. Sjev. dalm. P. Odreda izvršio je napad na četničku bandu u Đevrskama. Jačina bande je bila 250 bandita. Ovom bandom komandovao je Dražo Prostran.

U ovoj akciji ubijeno je 20 četnika, ranjeno 13. Zarobljeno je 3 mitraljeza, 11 pušaka, 3 pištolja, 15.000 metaka, četnička komora, arhiva i ostala ratna sprema. Na našoj strani bio je 1 mrtav i 4 ranjena.

Istoga dana jedinice ovog odreda razoružale su u selu Karinu 15 četnika bandita Stegnjajića. Isti toliki broj je pobjegao.

v ^ °.vim akcijama zaplijenjeno je 15 pušaka sa municijom, a zarobljeno £5 četnika, koji su pušteni svojim kućama. Na našoj strani gubitaka nije

107 i 109 Odnosi se na njemačku operaciju »Herbsteewitter II«. Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

108 Vidi dok. br. 175.

110 O ranijim dejstvima vidi knj. 10, dok. br. 55.

111 Vididok.br. 171.

U ovim akcijama ubijeno je 20 četnika, ranjeno 13, zarobljeno 15. Zaplijenjeno 3 teška mitraljeza, 26 pušaka, 3 pištolja, više od 15.000 metaka, četnička komora i mnogo ostale ratne spreme.

Od ostalih jedinica - štabova dalm. p. odreda, kao ni samostalnih p. odreda nismo još primili nikakav operacijski izvještaj.[112] Ovi su nekoliko puta urgirani i čim se dobiju dostaviće se tom Štabu.

Razlog ovome je terenska raštrkanost pojedinih odreda i grupa, tako da naređenja i izvještaji teško mogu da stignu, za primjer navodimo samo ovaj slučaj:

Već prije mjesec dana upućen je rokovnik sa svim naredbama i pregledima kako da se izvještaji ubuduće i kada dostavljaju. Štab XXVI divizije i Štab Mornarice ovo naređenje i rokovnik primio je tek ovih dana. Dok ovaj rokovnik prostudira raspiše i ekspeduje svojim jedinicama, a one pak opet to isto urade za svoje podređene jedinice i dok od njih opet dobiju sastavljene izvještaje, dok ih u svojim štabovima sastave u ukupan izvještaj r upute našem Štabu, opet će proći duži period vremena.

Preduzete su sve mjere da se ovi izvještaji ubuduće redovito primaju i na ovo će se strogo paziti, tako da ih tom Štabu, ne kao sada, nepotpune i šture, mognemo na vrijeme, potpune i tačne kako po formi tako i po sadržaju dostavljati, a sve u duhu već izdatih naređenja toga Štaba.

UKUPNO BROJNO STANJE I NAORUŽANJE VIII KORPUSA NOVJ

U zbir ovoga brojnog stanja unijete su sve četiri divizije (bez I dalm. brigade, koja je sada na Visu i koja ima oko 1500 boraca, a najjače je naoružana).

U brojno stanje unijete su sve tri grupe dalm. odreda, ali u naoružanje nije unijeta Južno-dalm. grupa, od koje još podatke nismo primili.

Brojno stanje i naoružanje unijeto je i za tri samostalna odreda, dok za Duvanjski odred nije unijeto ni brojno stanje ni naoružanje, jer je taj odred tek u formiranju i od njega podatke još nismo primili.

Prema ovome bilo bi:

Drugova:

po spisku	15.455
u rashodu	2.144
na licu	13.311

Drugarica:

po spisku	935
u rashodu	114
na licu	821

Ukupno na licu gore navedene jedinice imaju 14.132 druga i drugarice. U ovaj zbir nije uzet podatak za Mornaricu.

NAORUŽANJE:

11.689	pušaka raznih vrsta, modela i kalibara
191	šmajser (engleski, njemački, ustaški i italijanski)
818	revorvera raznih vrsta

112 Izvještaji su dostavljeni kasnije i to: Štab Grupe srednjedalmatinskih NOP odreda 15. siječnja 1944. god., a Štab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda 19. siječnja 1944. god. Vidi knj. 10, dok. br. 40 i 47.

538 puškomitraljeza raznih vrsta
1 laki mitraljez
198 mitraljeza
44 protikolske puške
1 protikolski mitraljez
3 protikolska topa
48 lakih bacača
4 srednja bacača
37 teških bacača i
545 konja

Ostali podaci po ovome dostaviće se pregledom brojnog stanja ljudstva, naoružanja, municije i stoke. Ovi podaci vrijede za period vremena u kome su se gore spomenute akcije vršile.

Većina ranjenika evakuisana je preko otoka u Italiju.

GUBICI I PLIJEN

U ovom periodu vremena od izvedenih akcija bilo je:

Naši gubitci:

Naše jedinice izvršile su 56 ofanzivnih akcija
47 defanzivnih akcija
Ukupno: 103 akcije

U ovim akcijama naše jedinice imale su:
426 poginulih
970 ranjenih
104 zarobljena ili dezertirala

Od naoružanja i spreme izgubljeno je i oštećeno:
17 puškomitraljeza
1 mitraljez
43 puške
1 srednji bacač
1000 metaka
2 telefonska aparata
30 brodova razne veličine

Neprijateljski gubitci:

U ovim akcijama neprijatelj je imao:
2092 poginula
1694 ranjena (ovi podaci nisu tačni, jer je neprijatelj u ranjenim imao daleko veće gubitke, koje naše jedinice nisu mogle ustanoviti bilo zbog mraka u noćnim borbama ili zbog toga što neprijateljski položaj nisu osvojile ili u akcijama kada smo otstupali).
314 zarobljenih

Od naoružanja i materijala i spreme zaplijenjeno je, oštećeno ili uništeno:

Zaplijenjeno:
33 puškomitraljeza
8 mitraljeza
253 puške

7 pištolja
3 laka bacača
4 tromblona
3 teška bacača
2 šmajsera
61.230 metaka razne vrste
211 bombi za mali bacač
45 ručnih bombi ,
1 telefonska centrala
1 telefonski aparat
26 kutija dopunskog punjenja za topove
23 noža sa opasačima
7 samara
67 ćebadi
14 pari cipela
6 bluza
6 hlača
35 pari odijela
26 konja
3 magarca
130 litara benzina
1 četnička komora sa mnogo ratne spreme
26 šatorskih krila
3 kamiona s namirnicama
1 automobil
8 kamiona
1 brod od 40 tona
2 ribarska broda

Oštećeno:
2 kamiona
1 tenk

Uništeno:
13 kamiona
7 tenkova
1 motocikl
2 torpiljarke potopljene
5 naoružanih brodova
1 naoružana maona
4 broda

Od stoke zaplijenjeno je:
50 goveda
400 ovaca

KRITIČKI OSVRT:

Ljudstvo:

85% boraca stupili su u jedinicu mjeseca septembra, pri kapitulaciji Italije. Uslijed stalnih borbi i stalnog pritiska neprijatelja jedna redovita vojnička obuka sa ovim borcima do sada nije mogla da se izvede.

Borbene teškoće partizanskog života borci teže izdržavaju, pogotovo zbog zimskog vremena koje ih je zateklo odmah poslije dva mjeseca nego su stupili u naše jedinice.

Sva naređenja Glavnog štaba, koja se tiču borbe, naročito nove taktike u borbi sa neprijateljem koji ima jaču motorizaciju, zatim naređenja o organizaciji vojske, nastave, kako borbene tako i pojedinih kurseva, u službi veze i tome slično, odmah su raspisani svim jedinicama sa naređenjem da se po istima tačno postupa.

Pri štabovima brigada i divizija organizovaćemo kurseve i škole, da bi borce u vojničkom zvanju što više osposobili za borbe protiv neprijateljske motorizacije, oko naseljenih mjesta, bunkera i u frontalnim borbama, koje nam neprijatelj često nameće.

Moral vojnika na dostojnoj je visini i da imamo tehničkih mogućnosti (naoružanje) ne bi bilo zadatka koje pred naše vojnike ne bi mogli postaviti, a da ga oni ne bi izvršili.

Starješinski kadar:

Uslijed naglog prirasta novih boraca u jedinice pri kapitulaciji Italije nismo imali dovoljno osposobljenog starješinskog kadra da postavimo na čelo tih jedinica, tako da su i slabije starješine, pa i borci koji su tek stupili u partizansku vojsku, postavljeni za vojne rukovodioce. Hrabrost i odanost ovih starješina N.O. borbe je prokušana, ali njihovo vojničko znanje i iskustvo u vođenju borbe razlog je da se naše jedinice nisu odmah dovoljno snašle u partizanskoj borbi. Pri ovome naročito nam šteti što su starješine borbu primale u običnom kordonskom rasporedu bez ideje manevra vatre i pokreta svojih rezervi koje vrlo često nisu ni određivali. Taktička procjena nije vršena pa radi toga nisu iskorišćavane prednosti zemljišta i naše vatre onako kako bi to moglo, da je ovoga bilo. Uslijed ovih nedostataka bilo je više gubitaka nego što je trebalo, a ovi gubitci su imali negativan odraz na moral vojnika, koji su sticali krivo ubjeđenje o slaboj našoj moći, a što je opet u njihovim vojničkim mladim pogledima na borbu neprijatelju davalo veću prednost.

Plan vatre na položaju zasebno je poglavlje i najlošija strana naših vojnih rukovodilaca, koji taj plan nisu uopšte koristili ili su ga toliko zanemarili da je od njega bilo malo ili nikakve koristi i kao posljedicu imali smo slab uspjeh naše vatre i izvjesno nepovjerenje prema oružju. Uočivši ove nedostatke, Štab VIII korpusa organizovao je u mjesecu novembru školu gađanja u Livnu za starješine do komandanta bataljona, ali uslijed neprijateljske VI ofanzive ova je škola morala biti raspuštena u prvoj trećini predjenog programa.

Da bi ovaj nedostatak uklonili izdali smo upute plana vatre sa objašnjenjima u skicama, zatim komandantima dajemo tehničke zadatke na rješavanje i na iste im stavljamo primjedbe i tako ih podučavamo u ovim nedostacima. Sada ponvo organiziramo škole za vojne rukovodioce u vidu kurseva i nadamo se da će se stručno znanje naših vojnih, a naročito nižih rukovodilaca u najskorije vrijeme uzdići. Ovi kursevi održavaće se kod štabova brigada, divizija i kod Štaba korpusa.

Uslijed slabog poznavanja borbe protiv motorizovanih neprijateljskih jedinica ispočetka su se naše jedinice postavljale upravo na front neprijateljskog nadiranja, dok je sada to u duhu op. br. 382 za 1943. godinu toga štaba ispravljeno i sada naše jedinice posjedaju položaje uzdužno po pravcu neprijateljskog nadiranja.

Našim op. br. 164 za 1943. godinu izdali smo kratko uputstvo za rušenje i zaprečavanje pravaca nadiranja neprijateljskih motorizovanih kolona sa skicama i ovaj smo rad naših jedinica kontrolisali i ustanovili da se to sada vrši po izdatim uputstvima.

Korišćenje nagaznih mina naš je sljedeći uput koji ćemo izdati našim jedinicama radi šire publikacije i vježbanja u tome svog ljudstva.

U vezi naređenja toga štaba op. 380 za 1943. godinu organizovali smo izviđačku službu i obuka određenim odjeljenjima izviđača i osmatrača vrši se redovito.

A prema naređenju toga štaba op. br. 379 za 1943. godinu u kursu za vojne rukovodioce pri Štabu korpusa organizovaće se nastava opisa naoružanja od stručnih artiljerijskih i pješadijskih oficira, a zatim će svršeni kursisti biti nastavnici u svojim jedinicama. Ovo je organizovano na ovaj način radi jednoobraznosti nastave.

Naoružanje:

Jedinice VIII korpusa u početku njegovog formiranja bile su dobro naoružane puškama i automatskim oruđima, dok artiljeriskim oruđima vrlo slabo, tako da sve naše ofanzivne akcije na neprijateljska utvrđenja uporišta moramo vršiti bez pomoći artiljeriske vatre i uslijed toga su neuspjesi pri napadima na takova uporišta. Isto tako u odbrani od neprijateljske motorizacije jedinice su nemoćne da neprijatelju pruže ozbiljniji otpor bez artiljerije. Radi ovoga počeli smo formirati artiljeriske jedinice, a iz ovoga štaba raspisaće se jedinicama uputstva za nastavu i rad u obuci artiljeraca. Raspored rada sa planom rada za artiljeriske jedinice, koje je izdao taj štab svojim op. br. 383 za 1943. godinu, dostavili smo našim jedinicama.

Veza:

Nije dobro organizovana s obzirom da se uglavnom vrši kuririma i radijom u određeno vrijeme. Telefonskoj službi veze pokloniće se puna pažnja da se ona osposobi da bi mogla zadovoljiti borbenim situacijama. Pomanjkanje materijala glavne su poteškoće u ovom pogledu.

Odjeća i obuća:

I pored savezničke pomoći osjeća se veliki manjak u zimskoj odjeći, čime se smanjuje borbena vrijednost jedinice, što se odrazilo i u borbi jer jednom prilikom neprijateljska kolona nije mogla biti napadana uslijed manjkova odjevenih boraca kada seje 60 premrzlo od kojih je bilo 7-8 mrtvih.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkom: Nač. Štaba: p. pukovnik, Komandant:

(M. P.)

BROJ 187

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 31. PROSINCA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA OD 31. LISTOPADA DO 31. PROSINCA 1943. U SJEVERNOJ I SREDNJOJ DALMACIJI, BOS. KRAJINI I LICI[1]

Operativni izvještaj **od** 1. XI **do** 31. XII

ŠTAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 120
31. XII. 1943. g.

Dostavlja operativne izvještaje
od 1. XI **do** 31. XII. 1943. **g.**

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE I ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

31. X. 1943. g.

Sekcija Knin-Bihać 1:100.000. Okolna sela Dobro Selo, Doljani. Aktivna odbrana. V brigada. Nepoznat naziv neprijateljskih jedinica. Učestvovali su Nijemci, ustaše i četnici u jačini oko 400 vojnika sa 5 topova.[2]

Komanda mjesta Lapac izvijestila je da neprijatelj iz Lapca preko Boričevca kreće prema Dobrom Selu. Jedinice V brigade zauzele su položaje za odbranu Dobrog Sela i Doljana i to: I bataljon Lipovaču (kota 781), II bataljon kotu Kalanjuša (751), IV bataljon k. Ivanjovača (773), III bataljon u rezervi u Gornjem Zaklopcu.

Početak akcije u 8 sati 31. X. 1943. g.

Neprijatelj je od Lapca nastupao prema Dobrom Selu i sukobio se[3] na Priseci sa izvidnicom koja je nakon kraće borbe otstupala i neprijatelj je produžio cestom za Dobro Selo. Pod jakom artiljerijskom vatrom i vatrom automatskih oruđa uspio je neprijatelj prodrijeti cestom preko Dobrog Sela u Doljane. Nakon toga borba se je razvijala na položajima zaposjednutim od V brigade. Borba je trajala 8 sati. I udarni bataljon izvršio je manevar i udario u bok neprijatelja od Babina Kraja. Neprijatelj se tim manevrom potpuno pomeo i dao se u paničan bijeg. I i II bataljon gonili su neprijatelja iz Dobrog Sela prema Boričevcu, ali je neprijatelj uspio izbjeći efikasno gonjenje naglim povlačenjem. Postavljeni zadatak odbrane je postignut. Gubici neprijatelja nisu poznati, ali je imao veći broj mrtvih i ranjenih.

Naši gubitci: 6 mrtvih i 12 ranjenih.

Utrošeno je municije: za jug. p. mitraljeze 1044 metka, za tal. puške i P- mitraljeze 2050, za francuske 50 metaka. Oštećen je jedan mitraljez »Fijat«.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/2, k. 1008

2 Iz sastava 373. legionarske divizije, vidi dok. br. 186, napomenu 42 i 43.

3 Vidi dok. br. 2 i 186.

Nije se nitko naročito istakao, a niti pokazao slab.

Akcija je bila slabo pripremljena, jer izvidnice nisu na vrijeme opazile neprijatelja, nego tek u neposrednoj blizini, te nisu uspjele na vrijeme izvijestiti i stvoriti potrebno vrijeme za pravilnije posjedanje položaja. Štabovi bataljona, kao i niži komandni kadar, vrlo dobro su se snašli i inicijativno rukovodili akcijom svojih jedinica.

30-31. X. 1943. g. ,

Sekcija Šibenik-Žirje-Novigrad 1:100.000. Bataljoni VII brigade.

Nepoznata jedinica neprijateljska. Jačina neprijatelja od 100 do 200 vojnika sa 8 tenkova i oko 10 kamiona.[4]

a) 30 oktobra II bataljon zauzeo je položaj (kota 135) Okit i kotu 53 na liniji Vodice-Mala Cista, zatim k. 94 (Leč) i k. 63 na liniji Vodice-Zaton; k. 102 (Križeva Glava), k. 108 (Kosmač), zatim Orlov Krug i Obrove.

Neprijatelj je naišao u jačini 50 vojnika sa jednim lakim bacačem. Neprijatelj je dočekan vatrom[5] i otstupio je u pravcu Srime gdje je sačekao pomoć iz Vodica nepoznate jačine i ponovo napao na položaj II bataljona, te se je bataljon povukao.

Neprijatelj je imao 6 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Naši gubici su 1 mrtav, 1 lakše ranjen. Utrošeno je 350 puščanih metaka.

b) 31 oktobra II bataljon ponovo je zaposjeo iste položaje. Neprijatelj je izvršio napad iz Vodica, Zatona i Srime i potpomognut sa jakom artiljerijskom vatrom uspio je da izbaci II bataljon sa položaja.[6]

Neprijatelj je imao 3 mrtva.

Držanje boraca bilo je dobro, dok se niže komandni kadar nije dobro snašao.

c) Isti bataljon 1. XI zaposjeo je liniju Vodice-Mala Čista na prostoru Mali Gaj i kote 325[7] između Vodica-Mala Čista i Vodice-Pirovac, zatim kotu 197 (Orlov Krug)-Obrove i kotu 27 (Bristaci). Neprijatelj je napao iz Vodica i Zatona oko 10 sati i nakon kraće borbe uspio da izbaci bataljon sa položaja, pošto je bio potpomognut sa 8 tenkova.

U ovoj borbi neprijatelj je imao 9 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Naši gubici: 7 mrtvih, 3 ranjena, 2 zarobljena. Izgubljen je 1 puškomitraljez i 7 pušaka. Utrošeno je 500 metaka.

Držanje boraca bilo je dobro kod 3 čete II bataljona, dočim kod boraca 2 čete, kao i komandnog kadra 2 čete, bilo je za svaku osudu. Zasjede za sva tri dana nisu uspjele uslijed neizvježbanosti i nesnalažljivosti novog ljudstva.

5. XI. 1943. g.

Sekcija Knin 1:100.000. Okolina sela Rujišta. Akcija Kninskog partizanskog odreda.

Neprijatelj - Nijemci, četnici jačine do 500. Neprijatelj je imao namjeru napasti na položaje II bataljona Kninskog odreda, koji su držali Vrbice (Gostušu), zatim Teračicu iznad kuća Grbića, a jednom četom u rezervi u selu Jarići.

Neprijatelj je u streljačkom stroju krenuo iz Zrmanje prema našim položajima. Pušten je do na odstojanje od 30CM00 metara, kada je na njega otvorena vatra. Neprijatelj je imao 3 mrtva.

4, 5 i 6 Vidi dok. br. 186 i 374.

7 Radi se o očiglednoj omašci, jer kota ove visine ne postoji na tom terenu, vjerojatno se odnosi na k. 97 (Okitac).

Nedostaci u ovoj akciji bili su ti što su sva automatska oruđa zatajila uslijed slabog podmaza i nestašice ulja.

6. XI. 1943. g.

I. Kninski part, odred izvršio je napad na selo Vrbnik.[8] Sekcija Knin 1:100.000.

U selu Vrbniku nalazilo se je 10 bandita »crne garde«, nekoliko špijuna, te četnički komandant Amanović Božo.

Naše snage: I bataljon Kninskog odreda sa 3 teška mitraljeza.

Raspored je dat na licu mjesta. Jedan vod 2 čete ostao je na osiguranju prelaza rijeke Krke, jedan vod 2 čete dobio je zadatak da pretrese zaselak Đaković, 1 četa da pretrese zaselak Amanović i Vujatović.

Napad je počeo u 11 časova, a završio u 2 časa poslije pola noći. Akcija je izvedena po planu, a zarobljena su 4 bandita, ubijen četnički komandant Amanović Božo, zaplijenjeno je 15 pušaka, 500 metaka, 10 bombi. Naši gubici bili su 2 druga lakše i 1 teže ranjen. Utrošeno je 800 puščanih metaka.

Držanje boraca bilo je dobro, ali je bila slaba snalažljivost nižeg komandnog kadra u opkoljavanju i pretresanju kuća, te se je nekoliko bandita uspjelo izvući.

II. Sekcija Novigrad 1:100.000. Mjesto Benkovac. Akciju je izvela VII dalm. brigada. Napad na neprijateljski garnizon Benkovac.[9]

Jačina neprijatelja 150 ustaša i Nijemaca i 60 četnika pod rukovodstvom Milorada Stegnjajića, utvrđenih u kućama sa dosta automatskog oružja.

Snage VII dalm. brigade nalazile su se: I bataljon u selu Polači, II bataljon u Gornjim Ceranjama, IV bataljon u Brgudu.

Zapovijest je izdana na vrijeme i II i IV bataljon su je primili na vrijeme, dok je I bataljon primio kasno uslijed nemarnosti kurira. Raspored za napad je bio sljedeći: I bataljon da likvidira južnu stranu Benkovca i da se osigura od Zadra, IV bataljon sa protivkolskim topom i 2 teška bacača imao je da likvidira sjevernu stranu Benkovca sa dva pravca: od Bukovice 1 Kule Atlagića, II bataljon imao je zadatak da drži položaj između Benkovca i Karina i da demonstrativno napada na Karin.

Akcija je trebala početi u 2 sata, ali je počela u 3 sata.

Iznenađenje nije postignuto, jer je izgleda neprijatelj bio obaviješten o našim namjerama. Snage su prišle do same žice, ali uslijed rđavog vremena i slabe orijentacije nije se uspjelo upasti u samo mjesto, te su se bataljoni u zoru povukli.

Naši gubici su 3 mrtva i 10 ranjenih boraca.

Za neuspjeh ove akcije razlog je nedovoljna priprema boraca i komandnog kadra, zatim vrlo rđavo vrijeme i kiša, te je sa južne strane bilo poplavilo polje, te onemogućavalo puzanje k žici, a cestu je neprijatelj branio iz bunkera, zatim vrlo slaba aktivnost štabova bataljona i nižeg komandnog kadra.

Utrošak municije: 1000 metaka, 60 ručnih bombi i 12 mina malog bacača, zatim su izgubljena 2 talijanska p. mitraljeza.

2 do 10. XI. 1943. g.

Sekcija Knin-Drvar-Split 1:100.000.

8 Vidi dok. br. 186.
9 Vidi dok. br. 90, 186 i 217.

V i VI dalm. brigada u akciji čišćenja četničkih bandi oko Bos. Grahova i Cetinske doline.[10]

Podaci o neprijatelju: četničke bande u jačini od oko 1200 četnika na sektoru Plavno-Strmica-Golubić-Cetinska dolina, pod komandom Markice Ćućuza i kapetana Mijovića, komandanta Kosovske četničke brigade, pod vodstvom Nijemaca.

Naše jedinice i to VI dalm. brigada krenula je 2. XI iz sela Krupe za selo Kokirnu, gdje je prenoćila, a 3 izvršila pokret za selo Plavno. V dalm. brigada u toku 2-og izvršila je pokret iz Srba preko Tiškovca za Strmicu. Namjera je bila u maršu očistiti manje četničke grupice u pravcu kretanja i sa VI dalm. brigadom očistiti Plavno i zatvoriti pravac Strmica-Golubić, dočin bi V brigada od Tiškovca napala Strmicu i tako bi bile opkoljene četničke snage koje su se prema podatcima u jačini od 600 nalazile u Strmici, gdje su došle iz Bosanskog Grahova.

VI brigada je 4 ujutro izbila istočno od Konjske Glave (k. 1337) - kod Samardžija staja, odakle je upućen III bataljon sa zapadne, a IV bataljon sa istočne strane sela Plavna radi napada i čišćenja sela Plavna od četnika. Bataljoni su izvršili svoj zadatak, banditi su se razbježali i pobjegli za Golubić. Osiguranje za ovu akciju vršio je II bataljon na Orlovici (kota 1201), a I bataljon na Pleševici, Crnom Vrhu (kota 658) i Gredi. Zarobljeno je 4 četnika i 5 Talijana sa 4 puške. 5/6 brigada je prenoćila u selu Plavnu.

V dalm. brigada u toku 4 upala je u Strmicu po planu, međutim je neprijatelj ranije napustio Strmicu, te je brigada 5/6 zanoćila u Strmici.

V i VI dalm. brigada u toku 6 i 6/7 izvršile su pokret Strmica-Golubić-Pleševica-Podinarje, sa pobočnicom prema Golubiću. U Podinarje su jedinice izbile 7 ujutro u 4 sata. Na licu mjesta dobivena su obavještenja da se u selu Polači, zaselak Đurić, nalazi oko 50 četnika, te su odmah upućena 2 bataljona V brigade, sa zadatkom da opkole i pohvataju bandu. II bataljon VI brigade ostao je na položaju Vršine, Crna Glavica, zaključno Krčići, a treći bataljon u Polači radi zatvaranja i osiguranja od Knina prema Cetinskoj dolini, a I i IV bataljon VI brigade upućen je da padinama i preko Kozjaka izbije i zatvori pravac Vrlika-Drniš i da iznad sela Maovica uhvati vezu sa VIII dalm. brigadom XX divizije,[11] koja je po naređenju Štaba korpusa trebala u to doba da vrhovima Svilaje izbije iznad sela Maovice i zajedno sa ova dva bataljona zatvori pravac Vrlika-Drniš. Tu su morali izbiti 8. XI. u ranu zoru do 7 sati. Dva bataljona kao rezerva V brigade ostala su u toku 7 u Podinarju na odmoru.

Prema podacima neprijatelj se je nalazio u Polači (oko 50 četnika), u selu Cetini do 60 četnika, u selu Civljanima oko 200 četnika i Vrlici oko 250 četnika sa nešto Nijemaca. Plan je bio u toku 7 i noću 7/8 likvidirati sva ova uporišta osim Vrlike, tako da se 8 ujutro u zajednici sa VIII dalm. brigadom, koja je trebala dejstvovati pravac Koljane-Vrlika, potpuno opkoli Vrlika i ista u toku 8 da se likvidira.

Napad[12] na selo Polaču 7 ujutro izvršili su I i IV bataljon V brigade, opkolili zaselak Đurići u kome se je nalazila banda i potpuno iznenadila četnike, te su se isti uz mali otpor predali, te je zarobljeno 25 četnika i 4 Talijana i zaplijenjeno 10 pušaka i 1 p. mitraljez bez naših gubitaka.

10 O napadu na četnike vidi dok. br. 23, 186, 217, 219, 221, 223 i 392.
11 O dejstvima Osme NO brigade vidi dok. br. 5, 26, 40 i 43.
12 Vidi dok. br. 133.

Za svaku pohvalu bio je rad ovih dvaju bataljona, koji su poslije naporno marša akciju izveli vrlo dobro i odlično i kratkim naletom slomili svaki otpor bande.

Istog dana V dalm. brigada krenula je na čišćenje ostalih uporišta prema predviđenom planu, dok je VI, kako je navedeno, imala da osigura pravce od Knina i Drniša prema Vrlici.

I i IV bataljon V brigade dobili su zadatak kretanje i čišćenje Kijevo, Civljane i Čitluk; II i III bataljon imali su pravac kretanja i čišćenja sa istočne strane Kijeva ispod Dinare prema Cetini. Iz gore navedenih mjera neprijatelj je pobjegao i nije dao nikakav otpor, jedino III bataljon, u zaseoku Čitluk, zaustavila je banda kratkom vatrom iz automatskih oruđa, a zatim pobjegla prema Vrlici. U toku noći 7/8 bataljoni su se odmorili i pred zoru krenuli prema Vrlici i to: IV bataljon V brigade prema Gradini, koja se nalazi zapadno od mjesta Vrlike, na kojoj se je nalazilo 60 četnikka, II bataljon iz sela Cetine prema Vrlici. Pokret je izvršen na vrijeme po predviđenom planu. Otpor je dat sa Gradine i to vrlo kratak, a zatim je neprijatelj u paničnom bjegstvu pobjegao prema selu Maovici, a bataljoni V brigade ušli su u Vrliku 8. XI, oko 10 časova,[13] gdje su ostali 8 i 9. XI. do 14 časova.

Za to vrijeme bataljoni VI brigade izvršili su pokret i zauzeli položaj prema dobivenom zadatku, međutim neprijatelj je iz Vrlike uspio pobjeći preko Maovica, pošto VIII brigada XX divizije nije izvršila dobiveni zadatak i zatvorila taj pravac.

8. XI. oko 6 časova jedna grupa četnika napala je položaj II bataljona VI brigade na Crnoj Glavici i Vrini i iznenadila osiguravajuće dijelove, te se bataljon morao povući sa južne strane puta Knin-Kijevo i posjeo položaje k. 451-527-569; u toku noći 8 na 9 XI. ovaj bataljon je ponovno zauzeo svoje položaje. Istovremeno sa napadima II bataljona jedna grupa četnika jačine oko 50 napala je III bataljon na Pakovu Brdu, ali su bili razbijeni i u panici se razbježali.

Prema dobivenom naređenju Štaba VIII korpusa[14] V brigada morala se hitno prebaciti radi osiguranja komunikacije Makarska-Aržano-Livno, te je ista 9. XI. t. g. u 14 časova krenula iz Vrlike prema Sinju borbenim rasporedom radi završetka čišćenja Cetinske doline od Vrlike do Sinja od banditskih uporišta, pošto to nije izvršila VIII brigada XX divizije, kako je bilo predviđeno u planu. Raspored ove brigade za čišćenje bio je sljedeći: I bataljon imao je. da očisti Maovice i Otišić i kod sela Satrića da se prebaci preko Cetine u selo Bitelić. II bataljon imao je zadatak da pročisti selo Podosoje, Koljane i kod Satrića da se prebaci preko rijeke Cetine u Bitelić, III bataljon imao je zadatak da očisti sela Garjak, Vinalić, Ježević, Koljane i sastane se sa ostalim bataljonima lijevom obalom Cetine u selu Biteliću. IV bataljon kretao se kao rezerva. Čišćenje je izvršeno potpuno po planu. Neprijatelj nije nigdje pružio otpor, osim u selu Otišiću, ali su u kratkom roku razbijeni i rastjerani, te su pobjegli u Svilaju.

Odlaskom V brigade ostala je u Vrličkoj kotlini samo VI brigada i prije nego je mogla da čvrsto zaposjedne i organizuje položaje prema Kninu i Drnišu četnici su sa Nijemcima u jačini od 100 motornih vozila sa oko 30 tenkova[15] izbili iz pravca Drniša u neposrednu blizinu Vrlike 10. XI. oko

13 Vidi dok. br. 23, 186, 217, 219, 221, 223, 385, 392 i 422.
14 Redakcija ne raspolaže sa tim naređenjem, ali ono se vidi u dok. br. 23.
15 Vidi dok. br. 274.

9 časova i potpuno iznenadio jedan bataljon i Štab brigade u Vrlici. Bataljon i štab brigade odmah se povukao i napustio Vrliku u koju je ušao neprijatelj. Povlačenje je izvršeno u pravcu sela Cetine sa prihvatom. U isto vrijeme neprijatelj je sa oko 40 kamiona i do 10 tenkova izvršio napad na Crnu Glavicu i Polaču, dok su četnici napadali od Pakovog Brda i Kozjaka. II i III bataljon izdržali su borbu do mraka i povukli se po planu prema selu Cetini. IV bataljon, koji je zatvarao pravac Drniš-Vrlika, također se je povukao u selo Cetinu.

U svim ovim akcijama utrošeno je 800 jug. metaka, 2500 talijanskih za puške i 3000 za mitraljez i VI brigada izgubila je 10 pušaka, 1 p. mitraljez. II bataljon VI brigade izgubio je pribor za kuhanje i kazan prilikom povlačenja sa Crne Glavice. Također četa za vezu VI brigade prilikom povlačenja iz Vrlike izgubila je 2 telefonska aparata i sav telefonski kabl.

Gubici neprijatelja u svim ovim akcijama: u mrtvima nisu poznati, a bio ih je veći broj, zarobljeno je ukupno 50 četnika i Talijana, 20 pušaka i I. p. mitraljez.

Kritički osvrt: Sve ove akcije su vrlo dobro izvedene i po planu, uz punu inicijativu štabova brigada i štabova bataljona, koji su se dobro snalazili u raznim momentima i promjenama situacije, i koji su morali raditi samostalno, pošto se situacija i jačina neprijatelja nije mogla nikako ustanoviti, kao i njihov raspored, te je u toku same akcije samoinicijativa našeg komandnog kadra došla do izražaja i donijela d^rih rezultata. Naročito je rad V brigade za svaku pohvalu. Iznenađenje Štaba VI brigade u Vrlici došlo je najviše zbog toga što VIII brigada nije po planu zatvorila pravac od Drniša, te je bataljon VI brigade hvatajući vezu na tom pravcu sa VIII brigadom i sam bio iznenađen i nije stvorio potrebno vrijeme svojoj glavnini za razvoj jedinica.

10. XI. 1943. g.

Sekcija Žirje 1:100.000. Napad Sjeverno-dalmatinskog part, odreda na Vodice:

Noću 10 na 11. XI. I bataljon S. D. part, odreda vršio je napad na garnizon Vodice.[16] Napad je izvršen u 21 čas. Bataljon je izvršio juriš i djelimično uspio i likvidirao je jedno neprijateljsko uporište pred selom i izvršen je upad u samo mjesto, ali uslijed jakog otpora neprijatelja u zoru bataljon se morao povući.

Neprijatelj je imao 10 mrtvih i više ranjenih, zaplijenjen je jedan p. mitraljez »šarac«.

Utrošeno je 1500 puščanih metaka, 800 mitraljeskih talijanskih »Fijat« 1 41 bomba.

II. XI. 1943. g.

Pomorska akcija Štaba mornarice za sjevernodalm. obalu:

11. XI. 1943. g. pašmanska flotila[17] (dva broda od 40 tona, naoružanje 2 teška mitraljeza i po 8 ljudi posade), napala je 2 neprijateljska broda od oko 500 tona, naoružanih sa minobacačima i teškim mitraljezima i to kod uvale Čerana, otok Pašman. Neprijateljski brodovi plovili su na razdaljini od oko 1 milje, te napadnut zadnji brod i mitraljeskom vatrom oštećen - izrešetan, počeo brzo tonuti, prvi brod se povratio i jakom minobacačkom

16 i 18 Vidi dok. br. 186, napomenu 49 i 50 i dok. br. 223 i 228.
17 Vidi dok. br. 30, 39 i 55.

vatrom odbio napad naših brodova, preuzeo posadu sa oštećenog broda i otplovio prema Zadru, dok je jedan brod potonuo.

Gubici neprijatelja nisu poznati. Borbeni duh pašmanske flotile za vrijeme akcije bio je dobar.

12. XI. 1943. g.

Sekcija Šibenik 1:100.000. Zasjeda Sjevernodalm. part, odreda.

Neprijatelj 12. XI, rano u zoru krenuo je iz Kistanja patrolom jačine 50 Nijemaca u pravcu Macura. Patroliranjem je na vrijeme otkrivena njemačka patrola i 2. četa 1. bataljona postavila je zasjedu sjeverozapadno od crkve Sv. Nikole u blizini zaseoka Grulovići. Neprijatelj je pušten na blizinu od 200-300 metara i oko 8 časova došlo je do borbe[18] koja je trajala kratko vrijeme, te se neprijatelj povukao u pravcu Kistanja uz gubitke 2 mrtva, 10 ranjenih i jednog zarobljenog, zaplijenjene 2 puške i nešto vojničke spreme, bez ikakvih sopstvenih gubitaka. Naročito se istakao borac Marušić Milan, nišandžija na t. mitraljezu.

Utrošeno 2000 puščanih metaka.

10 i 11. XI. 1943. g.

Sekcija Split 1:100.000 selo Hrvače kod Sinja. Akcija V brigade.

Napad na ustaško-njemačku kolonu od oko 300 domobrana i jednog voda Nijemaca, koji su 10. XI. krenuli iz Sinja prema selu Hrvače radi uspostave garnizona u selu Hrvače.[19] V brigada nalazila se na odmoru u selu Bitelić, poslije čišćenja Cetinske doline. Cim je stigla u selo Bitelić saznalo se je za ovu namjeru neprijatelja i odmah je odlučeno sa dva bataljona likvidirati neprijatelja prije nego se utvrdi. Zadatak je vršen prema usmenoj zapovijesti načelnika Štaba divizije pošto se moralo hitno intervenisati.

Pripreme za izvedenu akciju nije bilo iz razloga što je plan izgrađen u kratkom vremenu i u početku se mislilo daje namjera neprijatelja opljačkati naše simpatizere u selu Hrvacama i žurilo se da se to spriječi. Bataljoni su krenuli za izvršenje ovog zadatka u 22 sata iz sela Bitelića i na određene položaje stigli su u 1 sat poslije pola noći 10 na 11. XI. tg. I bataljon imao je zadatak da spriječi otstupnicu neprijatelja prema Sinju, s tim da zaposjedne jugozapadnu ivicu Hrvača frontom prema Sinju, radi odbijanja intervencije iz Šinja sa jednom četom, a sa jednom četom da napadne selo Hrvače sa zapadne strane i to okolinu crkve, koja je bila utvrđena od ranije. IV bataljon je imao zadatak da napadne sjeverozapadne strane Hrvača. Napad je otpočeo oko 7 sati u jutro 11. XI. 1943. g.

Snage IV i I bataljona u toku noći privukli su se na blisko otstojanje neprijatelju u zgradama, gdje se isti smjestio radi prenoćišta. Neprijatelj je reagirao jakom vatrom, ali brzim naletom i pod zaštitom bacačke vatre ovi bataljoni razbili su otpor neprijatelja i natjerali ga u paničan bijeg. Bataljoni su nastavili gonjenje vrlo uspješno, te je samo dio neprijatelja uspio da pobjegne u pravcu Sinja. Neprijatelju je za vrijeme borbe iz Sinja stigla pomoć od oko 30 njemačkih biciklista, koji su u streljačkom stroju napredovali prema bataljonu, ali je isti jakom vatrom sa bliskog odstojanja odbijen i povukao se nazad. Poslije kratkog vremena stigla je jača intervencija od strane neprijatelja iz Sinja, ali su bataljoni cio dan zadržali položaje i natjerali neprijatelja na povlačenje sviju snaga prema Sinju.

U ovoj akciji neprijatelj je imao 15 nađenih mrtvih, 54 zarobljena i nepoznat broj ranjenih. Zarobljeno je 5 p. mitraljeza, 54 puške, 1 mali bacač,

19 Vidi dok. br. 43, 133, 228, 387 i 422.

14 mina za mali bacač, 16000 metaka, 2 konja, 1 vojnička kola ratne spreme. Naši gubici: 7 ranjenih.

Utrošeno municije 3000 puščanih metaka, 500 mitraljeskih i 300 za francuske puške, 15 bacačkih granata.

Kritički osvrt: Akcija je izvedena po planu, jedini nedostatak kod I bataljona što se nije sa svojim desnim krilom povezao i zatvorio cestu Hrvace-Sinj, te se neprijatelj tim pravcem uspio izvući. Zatim su se vojnici predugo zadržavali oduzimanjem spreme od zarobljenih vojnika, te nisu dovoljno energično preduzeli gonjenje, koje je kasnije intervencijom spriječeno. Bila je vrlo dobra saradnja pratećeg voda teških bacača i streljačkog stroja. Sama hrabrost i borbenost kako boraca tako i komandnog kadra u ovoj akciji bila je za svaku pohvalu.

12 do 20. XI. 1943. g.

Sekcija Split-Livno 1:100.000 i Makarska 1:100.000. Akcije na osiguranju komunikacija Cista, Lovreč, Aržano, Livno. Učestvovale I i III brigada IX divizije, V i VI brigada XIX divizije i VIII brigada XX divizije.[20]

Lijevo krilo IX divizije, centar XIX, desno XX divizija.

Podaci o neprijatelju:[21] Prema podacima neprijatelj je držao garnizone u selima Studenci, Lovreč, Provo sa po oko 100 vojnika, po 4 tenka, sa 2 do 3 topa i to Nijemaca iz Banata i Srema. Od Imotskog prema Studencima u Duvnu vršilo je pritisak oko 2000 ustaša i Nijemaca. Neprijatelj je imao jači pokret u Sinju i duž komunikacija Šestanovac, Zadvarje, Zagvozd, Turija, koje su uvijek bile spremne da priteknu u pomoć garnizonima u Cisti, kao i Lovreču i Studencima.

IX divizija imala je zadatak zatvaranja pravca od Imotskog i likvidiranja uporišta u Studencima.[22] XIX divizija sa V brigadom i VI brigadom likvidiranje uporišta u Cisti, Provu, Lovreču i zatvaranje pravca od Zadvarja prema Lovreču[23] radi sprečavanja dobijanja pojačanja napadnutim ustašama. XX divizija sa VIII brigadom imala je likvidirati uporišta u Trilju i zatvaranje pravca od Sinja prema Cisti i Lovreču. Brigade su dobile sljedeći zadatak: V brigada da sa dva bataljona likvidira selo Provo, a sa jednim bataljonom Lovreč, dok je sa jednim presjekla vezu između sela Lovreča i Studenaca. VI brigada sa dva bataljona zatvorila je pravac između Zadvarja i Prova, a dva bataljona imala su biti rezerva u selu Svibu. Napad je određen u 20 časova 15 na 16 noću.

Međutim, iznenadno strahovito nevrijeme uz jaku buru i oluju i veliku pomrčinu omele su i potpuno ukočile podilaženje, tako da je napad na selo Provo počeo u 2 sata poslije pola noći, a na Lovreč u 6 časova u jutro. Neprijatelj je blagovremeno otkrio približavanje jedinica i jakom vatrom uz sadejstvo tenkova i bacača, kao i jakom artiljerijskom vatrom potpuno omeo svaki pokušaj napada, te su se jedinice morale povući. Neprijatelj je bio jači nego [što] se pretpostavljalo i posade su brojale od 400-500 Nijemaca u pojedinim garnizonima.

Neprijateljske snage iz Lovreča izvršile su 16. XI tg. oko 7 sati kontrajuriš na II i III bataljon V brigade, ali su isti odbili svaki pokušaj neprijatelja da ih odbaci sa položaja oko garnizona, te se neprijatelj morao povući. Ponovo 17. XI. tg. neprijatelj je napao na položaj uz jaku artiljerijsku i bacačku vatru. Međutim vrlo dobro držanje II bataljona spriječilo je opet svaku na-

20 do 26 odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu

mjeru neprijatelja, te se isti ponovo morao povući u svoje garnizone. Za sve ovo vrijeme jedinice VI brigade nisu imale nikakvog okršaja.

Neprijatelj je imao 25 mrtvih i oko 30 ranjenih. Gubici V brigade: 3 mrtva i 12 ranjenih.

Utrošeno oko 3.000 puščanih metaka, 2.000 mitraljeskih i 8 mina teškog bacača.

Kritički osvrt: Akcija nije uspjela zbog nedovoljno izvršenih priprema, uslijed hrđavog vremena koje je pratilo jedinice duž cijelog puta i nedovoljno energičnosti štabova brigada i bataljona, pored toga što je neprijatelj imao jače posade nego se imali podaci, zatim nejednovremenost napada uslijed zakašnjenja pojedinih jedinica, radi nevremena, a i to što su jedinice bile mlade i nisu bile dorasle ovom teškom zadatku.

Pošto je neprijatelj dobio jača pojačanja i dobili se podaci o njegovim ofanzivnim namjerama[24] u pravcu Livna, to je izvršen slijedeći raspored brigada radi zatvaranja pravca Provo, Aržano, Livno.

V brigada dobila je zadatak da spriječi neprijateljsko nadiranje od Studenaca i Lovreča prema Velikom Svibu.[25] VI brigada zatvorila je pravac Provo-Svib. Lijevo od V brigade bila je VI brigada, desno od VI brigade prema Cisti u selu Dobranje bile su jedinice VIII brigade.

Neprijatelj je 19-og XI. u 8 časova krenuo iz svih garnizona u napad i to iz Studenaca prema položajima IV i V brigade, iz Lovreča prema V brigadi, a iz Prova prema položajima VI brigade.[26]

V brigada imala je na položaju jedan bataljon, a tri su bila kao rezerva u Svibu. I bataljon V brigade uspio je da zadrži neprijatelja u toku cijelog dana na položajima između Lovreča i Sviba, dok je bataljon VI brigade bio potisnut, ali je intervencijom ostalih bataljona VI brigade i dobro izvedenim manevrom neprijatelj zadržan pred Velikim Svibom i uprkos upotrebe tenkova i jake artiljerijske vatre nije uspio izbaciti niti potisnuti bataljone VI brigade sa tih položaja. Od Štaba divizije izdano je naređenje za kontrajuriš koji je trebao biti izvršen sa tri bataljona V brigade, koji su bili u rezervi u desni bok neprijatelja koji je napadao pravcem Provo-Veliki Svib. Također jedan bataljon VIII brigade trebao je izvršiti napad u lijevi bok neprijatelja. Međutim jedinice IV brigade povukle su se i bile potisnute iz Malog Sviba, te je neprijatelj u 14.30 časova izbio za leđa V i VI brigadi do pred Aržano i na k. Kamenščak između Sviba i Aržana. Zbog toga ovi bataljoni morali su biti upotrijebljeni radi zaštite i obezbeđenja prema Aržanu. U 13 časova naređeno je brigadama povlačenje, s tim da se V brigada povuče u selo Aržano, a VI brigada u Biorine i zaposjednu položaj: V brigada Orlovaču-Stražbenicu, VI brigada Maglaj i Samarinu. Izvlačenje je izvršeno pod borbom, ali potpuno u redu i po planu uprkos jakom pritisku neprijatelja, te su jedinice do pada mraka izvršile naređeno povlačenje, zaposjele određene položaje, a bataljoni V brigade iz rezerve očistili od neprijatelja kote Humac, Stražbenicu, Orlovaču i Selovinicu i natjerale ga na povlačenje prema Studencima.

Gubici neprijatelja u ovoj akciji bili su 22 mrtva i oko 30 ranjenih. Naši gubici 3 mrtva, 7 ranjenih i 3 nestala.

Utrošeno 3000 puščanih metaka i 2000 mitraljeskih metaka. Izgubljena je jedna puška.

Kritički osvrt: jedinice su se dobro snašle i borci hrabri pokazali i u koliko je jači bio pritisak neprijatelja jedinice su dobijale sve više samopouzdanja, te je raspoloženje kako komandnog kadra tako i boraca za opći

kontrajuriš bilo vrlo povoljno i da nije popustila IV brigada i odstupila ne poslavši izvještaj sigurno bi neprijatelju bili naneseni teži gubici i možda u gonjenju zauzeto uporište Provo i Lovreč, jer je taj cilj bio i postavljen. Za pohvalu je bilo držanje I bataljona V brigade, kao i komandanta istog bataljona, koji su cio dan izdržali na položaju pod najtežom vatrom.

17/18. XI. 1943. g.

Sekcija Novigrad 1:100.000. Akcija VII brigade.

Radi sprečavanja neprijateljskog saobraćaja na cesti Karin-Obrovac, koja je u posljednje vrijeme jedna od najvažnijih saobraćajnih linija,[27] zapoviješću Štaba brigade od 16. o. m. I i IV bataljon VII brigade trebali su noću 16 na 17. XI. 1943. g. postaviti zasjedu na navedenoj cesti, ali zbog kišnog vremena ova akcija nije izvršena, već je odgođena na 17/18. XI. t. g.

Za izvršenje ovog zadatka jedinice su bile raspoređene kako slijedi:

IV bataljon sa svoje dvije čete, protikolnom puškom, protikolnim mitraljezom i teškim bacačem postavio je zasjedu na prostoru kanala koji od zaseoka Visića ide prema moru (9) na jugu, pa na sjever do kote 77. Teški bacač bio je smješten u ogradama ispod Bašića stana (sjeverozapadno od Vrkića stanova), protikolni mitraljez bio je na lijevom krilu rasporeda, dok protikolna puška bila je na desnom krilu rasporeda. Zadatak ovih četa bio je da po upadanju neprijateljske kolone u zasjedu izvrši napad.

III četa IV bataljona imala je za zadatak da sa dva voda brani leđa ovim dvjema četama na sjevernim padinama Vršeljika (kota 354), a treći vod ove čete postavljen na sjeverozapadnoj padini istog položaja, štitio je leđa ovim dvama vodovima.

Mitraljeska odjeljenja ovog bataljona bila su postavljena pozadi fronta četa na pogodnim mjestima, radi štićenja otstupanja.

I bataljon ove brigade imao je slijedeći zadatak:

Sa dva voda zauzeti četiristotu horizontalu Orljaka na prostoru Kobljani, desne granice slova »š« od natpisa Kruševo, kao i lijeve granice. Pored toga ova dva voda imala su izvidnicu na trigomometrijskoj tačci 566 (Vršine), sa zadatkom osmatranja u svim pravcima. Jedan vod I bataljona postavljen je na Pržunu (kota 347) imao je zadatak da štiti IV bataljon od napada iz Karina. (Vodovi na četirstotoj horizontali Orljak imali su zadatak da štite IV bataljon od leđnog napada sa pravca Obrovca).

Druge dvije čete I bataljona kao rezerve bile su postavljene i to: jedna u draži sjeveroistočno od krivine puta kod Podorljaka, sa zadatkom da u vrijeme upada neprijateljske kolone na prostor zasjeda dviju četa IV bataljona izvrši prebacivanje preko ceste do mora i spriječi neprijatelju otstupanje u pravcu Ribnica. Druga četa u rezervi postavljena u draži iznad zaseoka Visića imala je za zadatak da u vrijeme upada neprijatelja u zasjedu jednim dijelom izvrši presijecanje puta kod kanala (Visića) i spriječi neprijatelju bježanje u pravcu Karina, a sa drugim dijelom svojim snagama trebala je spriječiti spajanje neprijateljskih dijelova koji bi od pravca Karina pružili pomoć napadnutoj koloni.

Svi dijelovi zauzeli su određeni im položaj do 6.30 sati. U 9.30 časova 18. XI. t. g. neprijateljska prethodnica kolone, koja se je kretala od pravca Obrovca,[28] pripucala je na padine Vršeljka, pretpostavljajući da se tu na-

27 Neprijatelj je vršio pripreme za izvođenje operacije »Delphin«. Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

28 Vidi dok. br. 274.

laze naši dijelovi, ali četa IV bataljona koja je zaista bila na ovom položaju propustila je neprijatelja a da nije otvorila vatru.

Jačina ove neprijateljske kolone bila je oko 300 vojnika pješaka, jedan **automobil,** oko 50 kola sa konjima natovarena sa raznom spremom. Neprijatelj je bio naoružan sa 4 topa, jednim teškim bacačem i nepoznatim brojem automatskog oružja.

Kolona se je kretala vrlo obazrivo, tako da je njena prethodnica svako malo zastajala i očekivala nailazak glavnine.

Štab IV bataljona odmah po pojavi i nadolasku ove kolone bio je upozoren na spremnost, kao i to da propusti neprijateljsku prethodnicu. Kad je neprijateljska glavnina izbijala iz krivine puta prema koti 77, neprijateljska prethodnica stigla je i zadržala se kod kuća Vrkića stana, na koji je 2. četa IV bataljona otvorila vatru i time upozorila neprijateljsku glavninu, koja je tek trebala da počne sa ulaženjem u zasjedu. Dok je otvorena vatra, četa I bataljona koja se je nalazila u draži na krivini puta, kao i četa IV bataljona na Vršeljku, također su otvorile vatru na kolonu. Neprijatelj se brzo snašao iz razloga što na tom prostoru nije imao tko da ga obezglavi i počeo da se penje prema Orljaku, radi čega je postajala opasnost da presječe četu IV bataljona, koja se je nalazila na sjevernim i sjeverozapadnim padinama Vršeljka. U tom slučaju izdato je naređenje Štabu IV bataljona da svoju četu koja je bila na desnom krilu rasporeda zasjede rokira u desno, radi pojačanja dejstva na neprijateljsku kolonu, dok 2. četa zasjede trebala je ovu napustiti i popeti se na sam greben Orljaka i spriječiti neprijatelju zauzimanje kote 537 i na taj način izvući četu na padinama Vršeljka. Četa I bataljona koja je bila u draži Podorljaka, pružajući neprijatelju otpor i sprečavajući mu da se dohvati grebena Orljaka, otstupala je na sam greben. Četa I bataljona koja je bila u draži kod Visića upozorena je na stvorenu situaciju, sa zadatkom da spriječi pojačanje od pravca Karina.

Napadnutoj neprijateljskoj koloni od pravca Karina stigla je pomoć u dva kamiona, koju je četa I bataljona spriječila u povezivanju, tako da se je ova pomoć rasprsla i jednim dijelom odstupala u pravcu Karina, a drugim dijelom probila se je do napadnute kolone. Neprijatelju je tek pred noć stiglo pojačanje iz Gračaca u jačini od 16 kamiona vojske i 8 tenkova. Neprijatelj je sebi postavio u zadatak pošto-poto ovladati grebenom Orljaka, jer u protivnom prijetila je opasnost da izgubi sav materijal. I Štab brigade smatrao je potrebnim držati u svojim rukama greben Orljaka iz istih razloga, radi čega je naređeno I i IV bataljonu da pod svaku cijenu održe greben Orljaka. U to vrijeme jedan dio neprijateljske kolone produžio je put za Karin, zbog čega se pretpostavljalo da će ostatak neprijateljske kolone poći put Karina, zbog čega je naređeno I bataljonu da svoje čete postavi na prostor padine kote 210, Visića drage, na Slanoj. Radi održanja grebena Orljaka u našim rukama naređeno je IV bataljonu da ga po svaku cijenu održi. Međutim, Štab IV bataljona svoje dvije čete povukao je sa položaja a da o tome nije izvijestio ovaj štab, niti se pak sporazumio sa Štabom I bataljona, tako da je I bataljon samoinicijativno postavio sebi u zadatak da i dalje ostane na grebenu Orljaka i pod svoju komandu zadržao dva voda čete IV bataljona koja je bila ranije na padinama Vršeljka. Neprijatelj je očajnički napadao i dva puta jurišao na položaje I bataljona, gdje je bio odbijen. Neprijatelj je izvršio i treći juriš i uspio izbaciti I bataljon sa položaja, pošto je I bataljon odgovorio kontrajurišem koji nije uspio.

Pod ovakvim stanjem naređeno je bataljonima da se povuku sa položaja.

Ishod ove akcije je bio slijedeći: Neprijatelj je imao oko 50 mrtvih, više pobijenih konja, zapaljen motocikl, a od oružja zaplijenjeno je: jedan »šarac«, dvije puške, dva pištolja i 500 metaka za »šarac«. Na našoj strani bilo je 7 mrtvih, 8 ranjenih a od oružja izgubljeno je 1 p. mitraljez i 3 puške (oružje je izgubio I bataljon za vrijeme kontrajuriša).

Da akcija nije uspjela po predviđenom planu razlog je otvaranje vatre na neprijateljsku prethodnicu. Da je Štab IV bataljona ugovorio znak za otvaranje vatre, kako je to zapovješću bilo predviđeno, na što je zamjenik komandanta bio upozoren, vatra ne bi bila otvorena na neprijateljsku prethodnicu.

Četa IV bataljona koja je bila na desnom krilu rasporeda nije postavila bočna osiguranja, tako da je tu bila napadnuta u desni bok i tu je imala 2 mrtva i 3 ranjena.

Štab IV bataljona i ovom prilikom nije shvatio ozbiljno izvršenje ove akcije, tako da Štab nije bio na svom mjestu, naime članovi Štaba nalazili su se odvojeni i daleko od streljačkog stroja, a pored toga i ovom prilikom vršili su povlačenje svojih četa bez prethodnog naređenja i obavještenja Štaba VII brigade. Isto tako niže rukovodstvo IV bataljona ostavljeno je samo sebi od članova Štaba ovog bataljona: nije bilo u mogućnosti da rukovodi sa svojim jedinicama - što se naročito očitovalo za vrijeme povlačenja čete na lijevom krilu rasporeda zasjede - iz zasjede zauzimanja grebena Orljaka, radi sprečavanja čete koja je bila na padinama Vršeljka, a za koju se pretpostavljalo i bila je mogućnost da bude presječena, da samoinicijativno nije izvršila povlačenje na greben Orljak i tu se spojila sa jedinicama I bataljona.

Štab I bataljona, a naročito komande I i II čete, te ljudstvo ovih četa ozbiljno je prišlo izvršenju postavljenog im zadatka, tako da su oni spriječili neprijatelja da presijeku četu IV bataljona, koja je bila na Vršeljku i tako potpomogli izvlačenje četa IV bataljona koje su bile u zasjedi.

Veza za vrijeme ove akcije bila je prilična i dobra od strane Štaba I bataljona, dok IV bataljon nije po tome napravio ništa. U ovoj akciji nije se niko istakao.

4 do 7. XII. 43. g.

Sekcija Split, Livno, Drvar, Knin 1:100.000. Akcija V i VI brigade.

Prema dobivenom naređenju od Štaba korpusa, povodom koncentracije Nijemaca u Strmici,[29] V i VI brigada u toku 2 i 3. XII. prebacile su se sa sektora Aržano i izvršile pokret prema Grahovu.

VI brigada stigla je u selo Peulje 3. XII. t. g. i u toku noći 4 na 5. XII. t. g. izvršila nasilno izviđanje stanja u Grahovu. Jedan bataljon zauzeo je bolnicu u Grahovu i ušao u samo Grahovo,[30] kao i Gradinu (k. 933) bez jačeg otpora neprijatelja. Prema dobivenim podacima tim izviđanjem neprijatelj je držao Grahovo u jačini 300 četnika i manji broj Nijemaca naoružanih sa jednim teškim i jednim malim bacačem i dosta automatskog oružja.[31]

Prema prikupljenim podacima od informativnog oficira Grahovskog odreda koji se je nalazio stalno na tom sektoru neprijatelj je raspolagao sli-

29 Odnosi se na početak njemačke operacije »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

30, 31, 32 i 33 Vidi dok. br. 109, 293, 302 i 374.

jedećim snagama na liniji Grahovo-Strmica u toku 5. XII. t. g. i to: U Strinici 450 Nijemaca naoružanih sa 2 teška bacača, 2 borna kola, 2 tenka i 9 kamiona. Na koti Cigelj (k. 1075) nalazilo se 70 Nijemaca, kod Vrankovića groblja 100 Nijemaca naoružanih bacačima i automatskim oružjima, Jelino Polje i put od Dugog Dola do Grahova držali su četnici sa manjim brojem Nijemaca. U Grahovu se nalazilo 200 četnika sa jednim vodom Nijemaca.

Mi smo raspolagali sa V i VI brigadom, Grahovsko-peuljskim i Glamočkim odredom.

Zadatak nam je bio zatvoriti pravac Knin-Grahovo-Livno. Prema procjeni došli smo do zaključka da je najpogodniji položaj za odbranu ovog pravca na Deralima između Strmice i Grahova, gdje se pored dobrih položaja za odbranu mogla vrlo lako rušiti komunikacija i most kod Vrankovića. Između Grahova i Livna komunikacija nije bila rušena, a i teren je takav - polje da se nije mogla rušiti tako da se ne bi mogla obići. Na osnovu ove procjene odlučeno je u toku 5 na 6. XII. likvidirati neprijatelja u Grahovu, zbaciti ga sa Cigelja i uzeti pod svoju kontrolu put Strmica-Grahovo.

Početak napada određen je noću 5 na 6. XII, u 24 sata.

Plan za napad bio je ovaj: dva bataljona V brigade i Glamočki odred dobili su zadatak da likvidiraju Cigelj (k. 1075), Glavicu (k. 936) i Vrankovića groblje, i da poruše most kod Vrankovića i spriječe dolazak pomoći od pravca Knina. Dva bataljona V brigade i Grahovski odred dobili su zadatak da likvidiraju Srneći Kuk, Špija (k. 1228), Kuk (k. 1114) i Jelino Polje.

VI brigada sa dva bataljona trebala je frontalno napasti Grahovo sa pridodatim bataljonom Grahovskog odreda. Sa jednim bataljonom morala je držati položaj kod sela Luke, kao rezerva i u slučaju neprijateljskog protivnapada morala je istog zadržati pod svaku cijenu do dolaska naših snaga. Jedan bataljon nalazio se je u selu Grkovcima.

U mrak od 18-20 časova stigla je iz Knina u Grahovo neprijateljska motorizovana.kolona[32] od oko 300 vozila i smjestila se u samo Grahovo. Po dobivenom obavještenju naše snage procijenile su ovu kolonu samo 60 kamiona.

U to vrijeme jedinice su već bile krenule na zadatak prema dobivenom naređenju: desna kolona zauzela je Cigelj, Vrankovića groblje i zapalila most kod Vrankovića naišavši na vrlo mali otpor neprijatelja koji je odmah pobjegao i zatvorila pravac od Strmice. VI brigada napala je i na Grahovo bez uspjeha uslijed pojačanja koje je neprijatelj dobio, a lijeva kolona nije uopće naišla na neprijatelja.

Čim su dobivena obavještenja o nailasku neprijateljske kolone u Grahovo, odmah su izdana naređenja za povlačenje snaga na položaj između Grahova i Peulja, ali uslijed jake magle i pomrčine, iako je mjesto Štaba divizije bilo udaljeno svega 45 minuta od Štaba VI brigade kuriri su zalutali i uopće u toku noći nisu našli Štab VI brigade.

Štab VI brigade samoinicijativno povukao je bataljone pred zoru. Neprijatelj je u jutro 6. XII. t. g. oko 6.30 časova sa cijelom svojom snagom izvršio prodor iz Grahova prema Livnu.[33] Jačina neprijateljske kolone bila je oko 300 motornih vozila sa oko 50 tenkova i oklopnih kola i sa jakom pratećom artiljerijom. Dva bataljona VI brigade kod sela Luke, zadržali su vatrom ovu kolonu do 10 časova, ali je nisu mogli zadržati. Vatrom iz tenkova i artiljerijom bili su obasuti položaji VI brigade, tako da borci uopće nisu mogli upotrijebiti korisno svoja oružja, a za to vrijeme kamioni sa voj-

skom prolazili su cestom. Barikade su rušili tenkovi ili su bile obiđene preko polja.

Čim je neprijatelj izvršio prodor iz Grahova upućeni su kuriri za Livno. Motocikl je bio u selu Grkovcima, te je imao samo toliko benzina da stigne iz Grkovaca u Livno. Međutim, isti nije mogao upaliti motor pošto je benzin bio pomiješan sa naftom ujutro je bilo jako hladno, te je motociklista ubijen pri paljenju i tako nije uspio stići prije neprijatelja u Livno. Kuriri pješice nisu uopće mogli da stignu do Livna ispred motorizacije.

Po prodoru neprijateljske kolone V brigadi naređeno je da drži položaj prema Kninu i Strmici, a VI brigada krenula je prema Livnu, te su srušeni mostovi kod Sajkovića, Čelebića i tako spriječen je povratak neprijatelja prema Grahovu, koji se pokušao sa dijelom snaga vratiti 7 u jutro.

Na položaj V brigade 6. XII. t. g. oko 13 časova naišla je neprijateljska kolona iz Strmice od 8 tenkova i 2 kamiona koji su imali namjeru probiti se ka Grahovu, radi osnivanja garnizona. Kolona je dočekana u zasjedi na Deralima i jakom vatrom iz p. mitraljeza te je pobijeno oko 20 Nijemaca i više ranjenih, zaplijenjen je jedan kamion, 130 litara benzina, 20 mina za bacač i 50 ćebadi.

Ukupni gubici neprijatelja u toku ovih akcija iznose 70 mrtvih i veći broj ranjenih. Naši gubici: 10 mrtvih i 20 ranjenih.

Utrošeno 2000 metaka za puške i 2500 za mitraljeze.

Kritički osvrt: Akcija je izvođena po planu uz puno zalaganje starešinskog kadra, međutim neprijateljska kolona za koju se uopće nije imalo podataka, a koja je došla iz Knina, stvorila je iznenađenje, koje se uslijed slabe veze nije moglo parirati u toku noći. Držanje boraca bilo je vrlo dobro i zadržani su položaji usprkos najjače koncentracije artiljerijske vatre na pojedine otporne tačke naših položaja.

14, 15 i 16. XII. 1943. g.

Sekcija Knin 1:100.000. Akcije V brigade u okolini Strmice i Golubića.

Prema prikupljenim podacima neprijatelj je raspolagao sa slijedećim snagama na liniji Strmica-Knin:

U mjestu Knin nalazilo se oko 1000 Nijemaca u samom mjestu Kninu i okolnim selima Knina. U mjestu Golubiću nalazi se jedna četnička brigada jačine 250-300 boraca, od ove brigade nalazilo se oko 60 četnika u mjestu Plavno. U gore navedenim mjestima neprijateljsko brojno stanje često se mijenja. Naoružanje kod neprijatelja je nepoznato. U ovoj borbi učestvovalo je 3 teška bacača i 3 topa manjeg kalibra - ostalo naoružanje nepoznato.

Četiri bataljona V brigade i jedan bataljon Drvarskog odreda, sa pridodatom četom pratećeg oruđa i četom za vezu - naoružani sa 2 teška ba-" cača i malim bacačem, 12 teških mitraljeza, 51 p. puškomitraljez, ostalo puške - dobili su zadatak da likvidiraju neprijatelja u Strmici.

Pripreme V brigade izvršene su u Bos. Grahovu. I i IV bataljon ove brigade imali su zadatak da zatvore pravac od Knina i spriječe svaku intervenciju od pravca Knina, kao i samo bjekstvo četnika iz Strmice. I ud. bataljon sa svojim snagama zaposio je kotu 834 (Javorovu Glavu), sami rt Podtočilo. IV bataljon zaposio je kotu 448 (Crno Vrelo), k. 688 (Ćelinku). II ud. bataljon imao je zadatak napasti samo mjesto Strmicu,[34] i pročistiti Mali Mračaj i Veliki Mračaj i Mizdrakovac, i to sa sjeveroistočne strane. III

34, 35 i 36 Vidi dok. br. 125, 128, 138, 186, 323 i 327.

bataljon imao je zadatak da napadne neprijatelja sa jugoistočne strane mjesta Strmice, da se poveže sa svojim novim krilom, sa desnim krilom II ud. bataljona. Udarni bataljon Drvarskog odreda imao je zadatak da pročisti Čumiče, Bikiće prema D. Tiškovcu, Tiškovac pročistiti, poslije ovoga **krenuti** prema samoj Stimici, a sajednom četom obezbijediti se od pravca Plavna.

Napad je otpočeo tačno u 6 sati 14. o. m. u jutro.[35] Veza kada se je uhvatila između naših snaga neprijatelj je primijetio i pobjegao prema Golubiću. Četnička banda nalazila se u zaseoku Potočilo. Prilikom nailaska IV bataljona V brigade banda je sačekala i na bliskom odstojanju otvorila vatru na iste bataljone. Bataljon se razvio u streljački stroj i u ovom momentu banda je pobjegla. Banda je pobjegla u raznim pravcima.

Poslije, kada je neprijatelj pobjegao iz Strmice, kao i navedenih položaja, nakon kraćeg vremena, neprijatelj se skoncentrisao i krenuo prema položajima IV bataljona V brigade, tako da je borba trajala preko cijelog dana, dok su ostala tri bataljona ove brigade bili na položaju bez borbe. Ovoga dana neprijatelj je bio neaktivan, samo što je pripucavao sa svojih položaja, jedino je bio aktivan prema položaju IV bataljona V brigade. Neprijatelj je u prvi sumrak otstupio u pravcu Golubića.

15. o. m. u 9 sati neprijatelj je ponovo napao položaje IV bataljona ove brigade. Neprijatelj ovoga puta napao je naše položaje u jačini 300-400 vojnika, među kojima je bilo i Nijemaca.[36] Neprijatelj je oko 14 časova uspio potisnuti naše snage sa položaja koje su držale Crno Vrelo (k. 448). Snage ovog bataljona zauzele su ponovno položaj: bezimenu kotu iznad Đakovića i Javorovu Glavu (k. 834), gdje se je ponovno primila borba. U 17 časova jedinice ovog bataljona izvršile su protujuriš na neprijatelja, koji je pobjegao prema Golubiću u pravcu Knina.

Istoga dana u 24 časa dva bataljona ove brigade krenuli su prema Golubiću da pročiste Golubić od četničke bande.

I bataljon imao je zadatak da pročisti Plavšiće i Radinoviće i napadne neprijatelja koji je držao položaj kod crkve. U samom nailasku snage ovog bataljona neprijatelj je malo zapucao u dno Golubića prema Kninu, tj. zaseoku Drobci.

II ud. bataljon imao je zadatak napasti neprijatelja u zaseoku Dragašina i Vukovićima, prema Kesićima. U navedenim zaseocima neprijatelj se nije nalazio, već se je nalazio ispred samog Veljuva (k. 462) u okolnim zaseocima. Istu noć izvršena je i ekonomska akcija u mjestu Golubiću, odakle smo uzeli oko 65 glava sitnog blaga i 6 glava krupnog blaga. U 6 sati u jutro ova dva bataljona vratila se iz Golubića u Strmicu na odmaranje.

III bataljon ove brigade preuzeo je položaj IV bataljona iste brigade 16 o. m. Snage ovog bataljona držale su položaj Javorova Glava i u produženju lijevo i desno od iste.

Neprijatelj je isto u 9 sati napao položaj III bataljona ove brigade u jačini 40Ö-500 vojnika koji su bili izmiješani od Nijemaca i četnika. Naoružani sa 3 teška bacača, 3 topa manjeg kalibra, koji su tukli položaje ovog bataljona preko cijelog dana. Neprijatelj je izjutra napadao manjim snagama, ali je poslije podne oko 15 časova neprijatelju stiglo pojačanje u 10 kamiona. Ovo pojačanje bilo je zaustavljeno na okuci ceste ispod Novakovića zaseoka jakom mitraljeskom vatrom jedinica III bataljona. Neprijatelj je nastavio prodiranje od okuke prema Komaljićima i Mizdrakovcu, potisnuo naše snage sa k. 448, i tako su snage III bataljona bile ugrožene bočno

na liniji Đaković. U isto vrijeme upućena je jedna četa II ud. bataljona pod komandom zamj. komandanta pravcem od crkve na zaselak Orašje, padinom Orlovice prema Komaljići, gdje se sukobila nenadano sa četnicima i Nijemcima, koji su je sačekali u zasjedi na bliskom otstojanju, tako da je došlo do borbe prsa u prsa, kojom prilikom se četa nije snašla već se dala u bijeg i tom prilikom neprijatelj je uspio zarobiti jednu desetinu partizana i dvojica su poginula ovom prilikom. Ostali dio snaga uspio se izvući pravcem Orlovice. III bataljon u ovom momentu dao je grčeviti otpor i neprijatelj je potisnut nazad.

Nakon ove borbe jedinice su se povukle na položaje kod crkve, a neprijatelj se povukao na liniju Novakovići, crkvica, Momići, gdje je i zanoćio.

U ovim borbama neprijatelj je imao 60 mrtvih Nijemaca, od kojih 2 kapetana, 12 četnika isto je poginulo.

Naši gubici: 7 mrtvih, 16 ranjenih, 11 nestalih od kojih 8 zarobljeno. Izgubljeno 11 pušaka i jedan p. mitraljez.

Utrošak municije: u ovoj akciji utrošeno je za tal. puške i p. mitraljeze i teške mitraljeze 5033 metka, za jug. puške i p. mitraljeze utrošeno je 1405 metaka. Za francuske puške i pš. mitraljeze utrošeno je 142 metka.

U ovoj akciji izgubljena su 2 p. mitraljeza, 11 pušaka i 750 metaka.

Kritički osvrt:

Ova akcija je uspjela, ali nedostaci su što je neprijatelj bio potcijenjen od strane samog Štaba brigade i štabova bataljona, tako da je neprijatelj zaposio dominirajuće kote sa jednim dijelom, a sa jačim snagama udario frontalno na naše jedinice, koje su držale položaj. Naše jedinice ovoga puta više su vodile borbu frontalno, dok je takav položaj i teren bio nezgodan, računajući mnogo na visinsku razliku, da se nije mogao manevar izvoditi na vrijeme.

Štab I ud. bataljona V brigade nije zaposio određeni mu položaj koji je dobio u zapovijesti od Štaba brigade, tj. nisu ga zaposjele na vrijeme i sa određenim snagama. Četa II ud. bataljona koja je bila upućena da udari neprijatelja s boka, do Mizdrakovca i Komaljića, ista četa nije nastupala vojnički, već više grupisana, tako da je četa naišla na zasjedu neprijatelja, i tu smo dobili najveći poraz u ovoj akciji. Ovo nevojničko nastupanje pripisuje se najviše zamjeniku komandanta istog bataljona, koji je sa četom rukovodio.

13-25. XII. 1943. g.

Sekcija Livno, Jajce, Drvar 1:100.000. Akcija VI brigade.

Brigada se nalazila na odmoru u selu Glavice i Ćoslija u sjeverozapadnom dijelu Glamočkog Polja, kada je primala zapovijest za pokret prema Livnu, kojeg se ima napasti 151. mj.[37] u sadejstvu sa drugim jedinicama VIII korpusa. Dana 14 t. m. izvršen je pokret u 8 sati pravcem: Glamoč - sela Dolac i Dragnić, gdje se došlo oko 17 sati i prenoćilo. Prema prvoj zapovijesti VI brigada je određena u rezervu za likvidaciju Livna, ali kako neke jedinice, određene za napad, nisu blagovremeno stigle, to je VI brigada zamijenila III krajišku brigadu^ koja je tada bila zauzeta borbom kod Sujice,[38] i imala napasti istočni dio grada. 15. t. m. izjutra mijenja se situacija na sektorima oko Livna i naša brigada prima oko 12 sati naređenje da se prostorije: Dolac-Dragnić krene preko Podstrmice i posjedne položaje: k. 1255 -

37 O napadu na Livno vidi dok. br. 120, 124, 144, 149, 151 i 374.
38 Vidi dok. br. 374.

i iznad Druljske Drage i kote 1334 na Blagodiji, odakle pratiti razvoj situacije, te intervenisati u slučaju neprijateljskog nadiranja, bilo prema našim položajima, bilo desno ili lijevo od nas. Čim se podijelio ručak, brigada se iskupila u selu Dragnić, izdato je naređenje bataljonima za posjedanje položaja, a tada oko 16 časova dolazi novo naređenje za napad na Livno, u kome učestvuje i naša VI brigada, s tim da prethodno likvidira sa dva bataljona neprijatelja u selu Potočanima i dalje prema Livnu, da s druga dva bataljona očisti selo Zagoričane i postaviti osiguranje prema Borovoj Glavi, i konfiskovati što više stoke od stanovništva prema nama neprijateljski raspoloženog. Čišćenje sa napadnih pravaca da otpočne u 17.30 časova, a napad u 19 časova. Brigada je odmah izvršila pokret ubrzanim maršem. Maršovalo se bez odmora i pred selom Potočanima izbilo se oko 23 časa. Uputili smo III bataljon prema selu Zagoričanima, II bataljon da likvidira Potočane, a I i IV bataljon u napad na Livno.

Podaci o neprijatelju su nepoznati. Ne zna se gdje se sve nalazi, u kojoj jačini, niti sa kakvim sredstvima i oružjem raspolaže.

Naša VI brigada, desno od nje III dalm. brigada, a desno od ove IV dalm. brigada. Oko Šujice III krajiška brigada.

Naš je zadatak napasti grad Livno na odsjeku: Manastir Gorica, crkvica, Vejs Kula isključno, no s tim da ova dva bataljona prije samog napada na grad prethodno likvidiraju neprijatelja u selu Potočanima i dalje prema Livnu, u koliko ga bude bilo, a potom udariti na grad. Druga dva bataljona očistiće selo Zagoričane i postaviti osiguranje prema Borovoj Glavi, pored ovog nastojati da se konfiskuje što više stoke od stanovništva koje je prema nama neprijateljski raspoloženo.

Oko 23 časa brigada je stigla na Golubnjaču (1159), odakle smo uputili IV i I bataljon u napad na Livno, III bataljon za selo Zagoričane, a II bataljon u selo Potočane. Bataljoni su otišli u izvršenje zadatka. II bataljon se spustio u selo Potočane, ne naišavši na otpor. Ulazeći dublje u selo, iz središnjeg zaseoka otvorena je na naše dijelove vatra. Od stanovnika sela nismo mogli saznati da li u selu ima neprijatelja i koja je njegova jačina. Otpočela je borba. Neprijatelj je davao vrlo jak otpor, i sudeći po jačini njegove vatre, snaga mu je mogla biti do 150 boraca, sa jednim teškim i jednim lakim bacačem i drugim automatskim oružjem. Utvrđen u kućama u kojima je pristup vrlo težak zbog velike brisanosti i velike vidnosti (pun mjesec), ovaj bataljon sam ne bi ga mogao likvidirati, pogotovo kada se nije iskoristilo iznenađenje, već mu se dalo mogućnosti da se pribere i posjedne položaj, te je odlučeno da se vrati IV bataljon, koji je upućen za Livno, te da on pomogne ovu likvidaciju, a potom da se vrati za napad na Livno. Ovo je učinjeno prema divizijskoj zapovijesti, da se prvo očiste Potočani, a potom da se krene u napad na Livno. Vratili smo IV bataljon, a I bataljon je posjeo položaje zapadno od Manastira Gorice i Tvornice cementa, počeo barikadirati put, osiguravati ovu akciju od Livna. Sada su dva bataljona prešla u napad na Potočane, podišli su pod same kuće, u kojima je smješten neprijatelj i ovo je podilaženje bilo pod logično jakom vatrom, tako da smo imali znatnih gubitaka. Vršena su tri juriša, ali su bili odbijeni. Neprijatelj je također vršio jedan protivjuriš, ali je bio odbijen. Neprijatelj u selu Potočane potpomagan je vatrom iz sela Dobro, koja je tukla naše snage u leđa. Borba je vođena do 6 časova u jutro 16. t. m. kada smo povukli bataljone na polazne položaje. III bataljon u selu Zagoričane vršio je konfiskaciju i tom prilikom sukobio se sa jednom neprijateljskom patrolom na

serpentinama ispod Borove Glave, koja je bila razbijena, a u zoru se povukao na Nikolića Gredu i Kuk.

Dana 16 t.m. na položajima iznad sela Potočana ostao je II bataljon, iznad sela Podgrede I bataljon, III bataljon iznad sela Zagoričana, a IV bataljon u rezervu kod Štaba brigade u Mihaljevićevim Košarama. Oko 16 časova naišla je jedna neprijateljska kolona iz Livna, jačine 2 tenka i 8 kamiona, a druga skoro iste jačine od Šujice. Bataljoni na položajima vodili su borbu, koju je prekinuo mrak a neprijatelj se povukao u pravcu Livna.

Noć 16/17. XII. t.g. proveli smo na istim položajima.

Dana 17. o.m. oko 9 časova neprijatelj u jačini oko 150 vojnika, razvijen u streljački stroj, nadirao je od Borove Glave prema našim položajima na Nikolića Gredi i Kuku, stigao do naših položaja na daljinu od oko 1000 metara. Geta koja je bila na osiguranju, uslijed nedovoljne budnosti i jutarnje magle bila je iznenađena i kad je neprijatelj prvi na nju otvorio vatru ona se povukla, napuštajući Kuk, i posjela nove položaje, a za to vrijeme razvio se ostatak bataljona, tako da je ovaj bataljon držao položaj: Nikolića Greda - istočno od Perišinih Košara i povezao se sa II bataljonom koji je odmah posjeo položaje: Mračaj (k. 1373 i 1399). Istovremeno neprijatelj sa jačim snagama potpomognut motorizacijom napada naše položaje iznad sela Potočana, a druga neprijateljska kolona jačine oko 100 vojnika iz sela Podgreda izbija na Gredu i pokušava da zauzme kotu 1136, odbaci naše snage i bočnim udarom na naše položaje iznad Potočana prinudi naše snage na povlačenje.

Vodi se neobično oštra borba, neprijatelj je zadržan na Kuku, omogućen mu je izlazak iz Potočana na Gredu, a I bataljon uspijeva da smjelim udarom zbaci neprijatelja koji je podišao samome vrhu k.l 136, i da ga u paničnom bjekstvu sjuri u selo Podgrede, nanijevši mu tom prilikom osjetne gubitke. Neprijatelja potpomaže artiljerija iz Livna, koja tuče naše položaje. Borba se vodila do samoga mraka, kada je prekinuta i neprijatelj se povukao u pravcu Šujice i Livna.

Oko 16 časova u toku same borbe, kada se Štab brigade nalazio na položajima, primili smo naređenje od Divizije za napad na Livno, koji ima da uslijedi 17.o.m. u 18 časova, te da se izvrše potrebne pripreme i rekognosciranje terena, i bataljoni dovedu na polazne položaje i upoznaju sa zadatkom. Vremena za sve ove pripreme nije bilo, jer je čitava brigada bila u borbi. Izvukli smo štabove bataljona i njih upoznali sa zadatkom i naredili da se čim prije bataljoni prikupe i krenu na izvršenje. Čim je prekinuta borba, otpočelo je sakupljanje, koje je trajalo dosta dugo, pošto je brigada bila razvučena na položajima oko 10 km širine fronta. Prikupljanje snaga bilo je gotovo oko 22 časa, kada je brigada krenula u napad na Livno.

Brigada je imala zadatak da napadne sa istočne strane na Livno. Jedan bataljon ostaviti u selu Podgredi sa zadatkom osiguranja napadnih dijelova od Potočana, dva bataljona sa kote 1075 uputiti pravo na grad, a jedan bataljon da likvidira Manastir Goricu i potom produži na grad. Rejon brigade: od Vejs Kule, zahvativši Manastir Goricu i Potok Brinu.

Napad je otpočeo oko 24 časa. Bataljoni koji su napadali preko k. 1075 spustili su se nešto istočnije od ove kote, preko Kremenjače i krenuli na grad. Približavajući se liniji: Tvornica cementa - k. 1075 naišli su na isturene neprijateljske dijelove, koji su na njih otvorili vatru, te su ove dijelove protjerali. Zatim su naišli na jaku vatru, sa ove linije, iz automatskih oruđa i bacača i ručnih bombi, kao i sa boka od neprijateljskih snaga koje su bile

na položajima od k. 982 do k. 1075. Povela se borba, koja je trajala na ovom dijelu položaja do 2 sata kada su se naše snage povukle pred jakim otporom, kojegje davao utvrđeni neprijatelj i pošto su pretrpjele osjetne gubitke. Ovome povlačenju doprinijelo je i to što naše snage nisu mogle uhvatiti vezu sa III dalm. brigadom, koja je napadala desno od nas. Ova dva bataljona su se povukla nešto unazad, radi prikupljanja, te očekivanja boljeg momenta, u kojem bi nastupio prodor naših susjednih dijelova u grad kada bi ponovo prešli u napad. IV bataljon koji je napadao Manastir Goricu podišao je samoj ogradi (betonskoj), sa napravljenim puškarnicama i bunkerima, odakle je dočekan jakom vatrom. Žestoka borba trajala je sve do 4 časa. Naročito jak otpor davanje iz popove kuće. Jedna bombaška desetina pod zaštitom ostaliä snaga hrabro i oprezno privukla se je samoj popovoj kući, ali je sačekana na vrlo bliskom odstojanju od neprijatelja i poslije kratkotrajne borbe sa ručnim bombama povukla se.

Na naše snage u ovom napadu također je otvorena jaka bočna vatra od neprijatelja koji se je nalazio u selu Žabljaku, gdje se nalazila njegova glavnina, o čemu nismo imali uopšte podataka, te je ovo znatno uticalo na napad naših bataljona, koji su se našli pred brojčano jačim i utvrđenim neprijateljem sa mnogo teškog i automatskog oružja.

Oko 5 časova brigada se povukla, ostavljajući jedan bataljon na položajima iznad sela Potočana. Nešto docnije primljeno je naređenje da se brigada povuče u selo Dragnić, radi odmora, i ovaj je pokret izvršen u 11 časova, s tim što je jedan bataljon ostao na položajima.

Dana 18. o. m. ostao je bez naročitih promjena, sem pokreta kojeg je vršila brigada.

Dana 19. o. m. u 6 časova izjutra, neprijatelj je krenuo prema položajima koje je držao naš bataljon, i to jednom kolonom od Borove Glave, a drugom od Livna preko kote 1075. Ovim zaobilaskom s bokova naš bataljon je bio prinuđen da se povuče nešto unazad i to pod borbom. Neprijatelja je bilo oko 200 vojnika, potpomagan artiljerijom iz Livna. Neprijatelj, pošto je ovladao Gredom iznad puta, zadržao se i počeo sa utvrđivanjem položaja, na kojima je i zanoćio.

Dana 20. o. m. na položajima naš bataljon je ponovo vodio borbu sa neprijateljem, ali je neprijatelj i dalje ostao na istim utvrđenim položajima.

Dana 21 o. m. neprijateljje prodro iz Livna za Glamoč[38] i brigada je dobila naređenje da se odmah prebaci pravcem Mali, Veliki Do, i smjesti u Žderme i Zubića Košare (južno od sela Pribelja). Pokret je izvršen u 17 časova, i brigada je stigla u Veliki Do oko 20 časova, gdje je zanoćila.

Dana 22. o. m. rano u jutro izviješteni smo da se neprijatelj povukao iz Glamoča i dobili naređenje da sa dva bataljona krenemo za selo Zajarugu, a druga dva da ostanu u Velikom Dolu. Pokret smo izvršili odmah, stigli do Starog Sela, a odmah zatim primili naređenje da se vratimo na prostoriju: Dolac-Dragnić.

Dana 23 o. m. bili smo u Dolcu i Dragniću, sa jednim bataljonom na Blagodiji.

Dana 24. o. m. dobili smo naređenje da se prebacimo za selo Ljubunčić, radi zatvaranja pravca: Livno-Grahovo i bočnog sadejstva na pravcu: Livno-Glamoč. Istog dana brigada je izvršila pokret i prenoćila u Vidimlijama i Starom Selu.

Dana 25 t. m. produžen je pokret preko sela Korićne između Velike Golije i Grbice preko Zakopanika, za Dolac, Ravni Dolac i selo Ljubunčić

gdje je brigada stigla oko 16 časova, i odmah upućena sa dva bataljona na položaj: jedan na Grbici, prema putu Livno-Glamoč, a drugi na Jasenovu Kosu, prema putu Livno-Grahovo, i isti je cijelu noć 25/26 o. m. vršio prekopavanje puta i podizao prepreke.

Gubici neprijatelja: Nisu tačno poznati, ali se pretpostavlja da su u svim ovim akcijama imali mrtvih najmanje do 50 (koliko se moglo doznati od seljaka i informativne službe iz Livna).

Sopstveni gubici: U svim ovim akcijama imali smo slijedeće gubitke: 12 poginulih, 38 ranjenih i 10 nestalih drugova. Izgubljen je jedan p. mitraljez, 5 pušaka i 250 metaka za puške. Ratnog plijena imali smo samo 2 puške. Jedan ubijen neprijateljski vojnik ostao je na položaju, koga nisu uspjeli izvući.

Veza: U svim ovim akcijama unutrašnja veza u brigadi bila je zadovoljavajuća, izuzev noću 17/18. XII. t. g., prilikom drugog napada na Livno, veza je podbacila, tako da su se dva bataljona povukla prije nego su obavijestili susjedni bataljon, koji je ostao neko vrijeme sam na položaju, a tako isto unutrašnja veza u ovim bataljonima je istom prilikom bila neorganizovana.

Veza sa susjednim jedinicama nije uopšte zadovoljila, čak ni za vrijeme držanja položaja, a u akcijama nikako se nije mogla uspostaviti, iako je ova brigada ovome poklanjala naročitu pažnju, i stalno upućivala patrole u potrebnim pravcima. Kad smo neki put i uhvatili vezu, susjedna jedinica nije nastojala da tu vezu održava, te bi u tom smislu trebalo narediti potrebno svima jedinicama.

Kritički osvrt: Sve su akcije izvođene po planu, samo sa nekad kraćim, nekad dužim zakašnjenjima, što nije krivica do ove brigade, nego većinom slabe veze, velike udaljenosti između brigade i divizije, te velike širine fronta kojeg je držala brigada, što je onemogućavalo brzo prikupljanje snaga, naročito u napadu na Livno dana 17 o. m. Brigada je za vrijeme navedenih akcija živila pod teškim prilikama: hladnoća, uvijek na položaju, bez odmora i skloništa, nego stalno pod vedrim nebom, slaba ishrana itd. Ipak su borci sve to izdržali. U drugi napad na Livno bataljoni su pošli, pošto su se cijeli dan borili, bez da su uopšte jeli i pošto su pretrpjeli znatne gubitke. Greške su bile slijedeće: prilikom napada na Potočane 15 o. m. II bataljon nije iskoristio iznenađenje, koje je bilo postignuto, i kada se neprijatelj mogao na spavanju uništiti, bataljon nije držan čvrsto u ruci, a i sam Štab bataljona bio je podijeljen na pojedinim četama, koje nisu održavale međusobnu vezu. Zatim, prilikom drugog napada na Livno dva bataljona morala su se spustiti do kote 1075 ka gradu, što oni nisu učinili, već se spustili ranije, i ostavili ovu kotu neispitanu, tako da ih je docnije neprijatelj napao bočno sa ove kote.

Držanje komandnog kadra bilo je na visini, tako da je isti pretrpio znatne gubitke uslijed svoje smjelosti i što se uvijek nalazio na čelu svojih jedinica. Za sve ove akcije bila je veća priprema u moralnom smislu, tako da su starješine uložile sve od sebe da bi njihove jedinice postigle što veći uspjeh. Držanje boraca bilo je također zadovoljavajuće, moral je bio priličan, naročito u prvim akcijama, a docnije je nešto popustio uslijed gore navedenih teškoća.

Utrošak municije: u ovim akcijama utrošeno je 1465 puščanejugoslovenske municije, 1362 puščane italijanske, 60 francuske, 2747 p. mitraljes-

ke, 4312 mitraljeske, 53 ručne bombe, 15 mina od teškog bacača. Pokvarene tri puške.

19. XII. 1943. g.

Sekcija Knin 1:100.000. Akcija VII brigade na Dobroselo i Doljani.

VII brigada XIX S. D. Divizije, pojačana sa dva bataljona Kninskog part, odreda i vojno-političkim kursem XIX divizije.

Prema prikupljenim podacima neprijateljski garnizon u Dobroselu broji oko 150 domobrana,[39] čiji je niži komandni kadar-Nijemci naoružani sa 2 teška bacača i većim brojem automatskog oružja, koji nije poznat.

Neprijateljski garnizon u Doljanima[40] podijeljen je u dva logora: kod crkve 40-60 vojnika i na Ivanjevači (k. 773) - 80 vojnika. Na Ivanjevači imaju dva brdska topa 75 mm, broj automatskog oružja nije poznat. Naziv neprijateljskih jedinica, kao i imena njihovih komandanata, nisu poznati.

Neprijatelj, da bi osigurao vezu sa svojim snagama koje se nalaze u Dalmaciji, drži pod kontrolom cestu Lapac-Srb-Otrić-Knin - i cestu Gračac-Otrić-Knin. Na tim cestama drži garnizone u Lapcu,[41] u jačini od 900 domobrana i 120 četnika, u Brotnji 60 Nijemaca i 20 četnika, u D. Suvaji 200 domobrana i Nijemaca i 200 četnika sa četničkim štabom, u Srbu i Popini ima po 200 četnika, domobrana i Nijemaca. Naš je zadatak likvidirati neprijateljske posade u Dobroselu i Doljanima i nakon toga čistiti Srbsku dolinu.[42]

Izdata zapovijest za ovu akciju dostavljena je čim je izdana.

Borba je počeja 19. XII. 1943. g. u 1.40 sati na garnizon u Dobroselu, a na garnizon u Doljanima u 3 sata.

Borba koja je imala prema zapovijesti započeti u 2 sata otpočela je ranije, jer je neprijatelj primijetio naše privlačenje i osuo naše borce I i III bataljona jakom mitraljeskom i minobacačkom vatrom. Iznenađenje koje se imalo postići bilo je na taj način osujećeno. Naši su borci prihvatili borbu i zadržali položaje do izdatog naređenja za povlačenje. Borba je trajala do 6 sati, kada su se bataljoni povukli prema izdatom naređenju.

II bataljon VII brigade koji je jednom četom imao likvidirati neprijatelja koji se nalazio kod crkve u Doljanima - vojno-politički kurs je imao likvidirati Ivanjevaču (k. 773) - zakasnio je na položaj i naišao je na neprijatelja koji ga je spremno dočekao. Borba je trajala do 6 sati ujutro, kada je izvršeno povlačenje prema izdatom naređenju.

Akcija nije uspjela, niti su postignuti postavljeni ciljevi. Iznenađenje na kojem se je imao postići uspjeh nije postignuto, jer je neprijatelj otkrio naše namjere i pred samu noć dobio pojačanje od četiri kamiona ustaša.

Gubici neprijatelja nisu nam poznati.

Naši gubici: 3 mrtva, 15 ranjenih i 2 nestala. Izgubljene su tri puške. Od poginulih drugova su dvojica komandiri i to: komandir čete pratećih oruđa poručnik Jovo Vukmirović i komandir 3. čete III bataljona Stevo Rakić.

Utrošeno je 3800 puščanih i mitraljeskih metaka i 11 granata za laki bacač.

Za pohvalu je i držanje druga Steve Rakića, komandira 3. čete III bataljona, koji je izvlačeći jednog poginulog druga i sam teško ranjen, a potom od rana umro.

39, 40 i 41 Iz 373. legionarske divizije.

42 O izvršenju ovog zadatka vidi dok. br. 186.

Komandir mitraljeske čete II bataljona svojom izjavom da je bataljon opkoljen izazvao je paniku i metež među borcima, tako da se je jedna desetina istog bataljona razbježala [On] je radi toga pozvan na odgovornost, obećao je da to više nikada neće učiniti.

Kritički osvrt na akciju: Akcija je pripremljena na sljedeći način. Po dobivenoj zapovijesti za akciju Štab brigade izvršio je izviđanje položaja, nakon čega je izdao zapovijest za napad. Zapovijest je sa štabovima bataljona razrađena, nakon čega je izvršeno ponovno izviđanje terena sa komandama četa. Komande četa su zapovijesti razradile sa borcima. Odluke i izdate zapovijesti povodom akcije, prema prikupljenim podacima kojima je raspolagao Štab brigade, su realne. Od strane komandnog kadra, i nižih i viših, učinjeno je sve da se postigne cilj i izvrši zadatak.

Teško oruđe - 2 bacača - kojima je raspolagala ova brigada nije stupilo u dejstva uslijed jake magle, tako da se nije mogao uočiti cilj, koji je imao biti tučen. Naše automatsko oruđe također nije moglo dejstvovati, jer nije bilo ulja za podmazivanje. Radi toga nije došlo do uzajamnog rada i suradnje između pojedinih oružja i oruđa.

Taktički i borbeni postupci naših starješina bili su u skladu sa razvojem situacije na bojištu.

U ovoj akciji naša informativna služba potpuno je zatajila, radi čega je i došlo do neuspjeha. Pripreme za samu akciju sa borcima nisu izvršene onako kako je to bilo predviđeno. Borcima nije skrenuta pažnja u dovoljnoj mjeri na privlačenje neprijatelju, koje se imalo izvršiti u najvećoj tišini, radi čega nas je neprijatelj primijetio i nametnuo nam i borbu, prije nego što je to bilo predviđeno. Iznenađenje, na kojem se sve temeljilo, nije postignuto.

UKUPNI REZULTATI U SVIM OVIM AKCIJAMA SU SLIJEDEĆI:

Pobijeno je 348 neprijateljskih vojnika, među kojima jedan četnički komandant i dva oficira. Ranjeno je 70 neprijateljskih vojnika, za koje se sigurno zna, dok je broj ranjenih vjerovatno mnogo veći. Neprijateljski vojnici su većinom, koji su pobijeni i ranjeni, Nijemci.

Zarobljeno je 109 neprijateljskih vojnika, 7 p. mitraljeza, 98 pušaka, 2 pištolja, 10 bombi, 17.000 metaka, 1 mali bacač, 14 mina za mali bacač, 2 konja, 1 kamion, jedna vojnička kola sa ratnom spremom. Uništen jedan neprijateljski motorcikl i potopljen jedan brod. Pobijeno je više neprijateljskih konja.

SOPSTVENI GUBICI:

U ovim akcijama na našoj strani bilo je 62 mrtva, 142 ranjena, 38 nestalih i zarobljenih.

Izgubljeno je 10 p. mitraljeza, 37 pušaka, 1000 metaka, 2 telefonska aparata, izvjesna količina telefonskog kabla, pribor za kuhanje jela i jedan kazan.

UTROŠAK MUNICIJE U SVIM AKCIJAMA:

U svim ovim akcijama utrošeno je 56020 metaka mitraljeskih i puščanih, 154 bombe, 23 mine za mali bacač i 23 mine za teški bacač.

KRITIČKI OSVRT:

Kratak osvrt za razdoblje od 1. XI. do 31. XII. 1943. g. izvedenih akcija od strane jedinica ove divizije.

Brigade su formirane[43] po kapitulaciji Italije. Manjim akcijama, kroz stalne borbe i sve jače akcije, jačala se borbena sposobnost jedinica.

Štabovi brigada su bili dobri i dorasli dobivenim zadacima i radi neiskusnog nižeg komandnog kadra u svim akcijama moraju se nalaziti uz štabove bataljona, koji imaju jače zadatke.

Štabovi bataljona - sastavljeni su od starih i iskusnih boraca i komandira i bila im je potrebna stalna pomoć od starijeg štaba, naročito pri složenijim zadacima.

Komandni kadar četa, komandiri, vodnici i delegati su novi borci. Nastojalo ih se osposobiti i kroz akcije provjeravao se izbor istih. Držanje je u većini zadovoljilo, ali su uslijed neiskusnosti, a imajući slabije borce trpili stalne gubitke, što se teško osjeća u jedinicama uslijed nedostatka popune dobrog nižeg komandnog kadra.

Akcije kroz ovaj period su bile dobro pripremane, naročito uzevši u obzir vrstu akcije - zasjede, susretne borbe, a pri napadu na garnizone aktivnost neprijatelja i ispade, koji su uvijek ometali plan. Što je najglavnije manevarska sposobnost neprijatelja stavlja pred jedinice i sav kadar momentalne odluke i mijenjanje plana, te su stariji štabovi uvijek bili prisiljeni biti u blizini i pratiti budno rad neprijatelja i prema tome donositi odluke. Uslijed stalnog manevrovanja neprijatelja informativna služba rijetko je dala tačne podatke.

Najjači nedostaci su uvijek: slaba veza. Iako se stalno na to obraća pažnja i u raznim zapovijestima za akcije na to udara, ne funkcioniše. To je naročito došlo do izražaja na akcijama kod Grahova, kod Aržana i na Livno.

Upotreba bacača, protivkolskog oruđa i teških mitraljeza: nikako nije iskorišteno cjelishodno, tako da nigdje nije došlo do potpomaganja vatrom streljačkog stroja, osim u akciji kod sela Hrvače. Tome je uzrok neizvježbanost posluge, što se popravlja.

Iz svih operacija opaža se velik broj sopstvenih gubitaka, naročito u napadima na utvrđene položaje i mjesta. To dolazi većim dijelom zbog neiskustva boraca, necjelishodna upotreba boraca od nižeg komandnog kadra, a naročito nedovoljno izvedene borbene obuke. Na pr. na Livno se jurišalo masovno sa svim ljudstvom. Nisu izabrani bombaši, koji bi bili potpomagani vatrom strijelaca i automatskog oružja. U manjoj mjeri taj nedostatak se najjače osjeća u svim akcijama.

Treba pojačati obuku i sprovesti potpomaganje među dijelovima jedinica, među pratećim oruđem i streljačkim četama i ojačati jedinice artiljerijom.

Uglavnom, napor naročito VI brigade, zatim V i VII za ovo vrijeme bio je velik i dostojan svake pohvale izdržljivosti boraca. Neredovna ishrana, slaba odjeća i obuća, dosta izbačenih iz stroja, udaljavanje sa svog terena učvrstilo je - iako puno brojno smanjilo - jedinice.

43 Vidi knj. 8, dok. br. 123.

Potrebna im je popuna, kraći odmor i bolja ishrana, te se može potpuno računati na dobar i dalji razvoj jedinica.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politkomesar: *Petar Babić* v. r. (M. P.) Komandant - potpukovnik: M.[44] *Šakić* v. r.

BROJ 188

PREGLED IZVEDENIH AKCIJA JEDINICA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA U VREMENU OD 1. DO 31. PROSINCA 1943. GODINE[1]

GRUPA JUŽNO-DALM. PART. ODREDA
Dopuna za 1943 god.

1. XII. 1943.

Patrola Neretvanskog Odreda napala na brdu iznad Podace njemačku patrolu od 9 vojnika.[2] Ubijena 2 a ranjena 3 Nijemca.

2. XII. 1943.

Jedan vod Neretvanskog Odreda napao je iz zasjede između Rogotina i Ploče neprijateljsku trokolicu.[3] Trokolica uništena, ubijen jedan pukovnik i šofer.

7. XII. 1943.

Jedna desetina Neretvanskog odreda napala kod Opuzena posadu neprijateljskog dalekometnog topa.[4] Top uništen, spaljen kamion sa 1 vagonom artiljerijske municije, ubijena 4, ranjena 2 Njemca. Ostali rastjerani. Naši gubitci 1 mrtav.

10. XII. 1943.

Neprijatelj napao iz zasjede desetinu koja je uništila top. U kratkoj borbi ubijen 1 a ranjen 1 Njemac. Pošto je desetini bio onemogućen povratak preko Neretve, nastavila je probijanje preko Pelješca na Mljet i Biokovo.

19. XII. 1943.

Neretvanski odred (jedna četa od 60 boraca) dobija iz XI. dalm. brigade kao pojačanje još jednu četu i napada Drvenik kod Makarske[5] Iznenađenje nije postignuto i poslije vrlo kratke borbe naše su se snage povukle. Gubitci neprijatelja su nepoznati. Na našoj strani 1 teže ranjen.

28. XII. 1943.

Jedna četa Neretvanskog odreda iz zasjede izvršila napad na 3 njemačka kamiona kod Ravče (Vrgorac). Tom prilikom ubijeno 25 njemačkih voj-

44 Mićun.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5-1/3, k. 112.

2, 3 i 4 Iz sastava 118. lovačke divizije.

5 Vidi dok. br. 185.

nika i 1 kapetan. 3 kamiona zapaljena, zapljenjene 3 puške i 1 sanduk sanitetskog materijala.
31. XII. 1943.

Makarski odred napao neprijateljski garnizon Veliko Brdo. Nakon kraće borbe naši se borci povukli. Ubijen njemački stražar, poginuo 1 a ranjen 1 naš drug.

Jedan vod Neretvanskog odreda na putu Kozica-Podgora napao iz zasjede ustaški automobil.[6] Ubijen 1 ustaša i 3 ranjena, među kojima teže ranjen komandant 2. prometnog zdruga puk. Krešimir Kuraja. Automobil zapaljen.

BROJ 189

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 31. PROSINAC 1943. GODINE[1]

ŠTAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Br. službeno
31. decembra 1943.
Položaj

Ratni izvještaj

ŠTABU MORNARICE

1) 0755 do 0830 4 nepr. aviona kružila nad Braćom i Šoltom. Mitraljirali uvalu Nečujam.

0800 4 nepr. aviona napali mitraljeskom vatrom uvalu Velu Grčku, Palmežanu i Zdrilicu, gdje su naši brodovi bili sklonjeni. Žrtava i štete nema. Isti avioni napali pokvareni automobil na cesti Hvar-Brusje.

Tokom noći primijećeno na nepr. obali više raketa, također i na našim otocima primijećeno je po koje svijetlo.

2) NB6 - sjeverni Jadran. NB7 u Visu, očekuje se njegov dolazak. NB8 - sjeverni Jadran. NB9 i m/b »Zvonimir« upućeni su tokom noći na Korčulu, sa komandantom[2] V Šektora na izvršenje zadatka.[3] Zadatak nije izvršen. NB 10 iz Stomorske u Hvar. NB1 i NB2 u Visu na popravku. »Jadran« - sjeverni Jadran.

Majoru Đoki[4] stavljeno je na raspolaganje NB7 i NB 1 (ukoliko je dovršen) za pratnju konvoja u sjeverni Jadran.

6 Vidi dok. br. 422.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 36/4, k. 2021.

2 Marko Orhanović

3 Vidi dok. br. 180.

4 Đoko Savićević, član Ekonomskog otsjeka Vrhovnog štaba NOVJ, organizirao je prijem materijala koji je upućivan iz Italije na Vis i njegov dalji transport jedinicama NOVJ.

3) U toku noći prebačeno je na Vis iz Hvara, Stomorske, Bola, Starigrada i Milne 3.500 boraca, 900 zbjega i 15 vagona raznog materijala - ukupno sa 46 brodova.[5]

Ovim brodovima prebačena je I dalmatinska brigada, XIII brigada, Prekomorska brigada,[6] jedan dio pokretne bolnice 26. divizije, Štab Mornarice, Štab V sektora, odred vojske iz Milne, materijal Teh. sekcije ovog štaba i jedan dio zbjega iz Starigrada, Bola i Hvara.

4) Raspoređivanje brodova i materijala.

5) Tokom noći primljeno je iz Visa bez ikakvog dokumenta 4.000 eng. mina dviju vrsta.[7] Vršiće se podjela na otoke Brač i Hvar, a prema uputama zam. komandanta Mornarice.[8]

S. *F.* - S. *NJ*

Načelnik štaba:
Tomšič Janez

BROJ 190

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA DEVETE DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD 1. STUDENOG DO 31. PROSINCA 1943.[1]

1. XI. 1943.

Na sektoru III brigade od Posušja prema Duvnu neprijatelj[2] je i ovog dana zadržao položaje i izvršio izvjesne pripreme za prodor u Duvno. Pred mrak ova brigada je preduzela napad na neprijatelja koji je bio obišao naše djelove i prešao na Lip planinu. Napad je bio silovit i jak tako, da su neprijatelja jako udarali, potisli ga i u toku noći uz velike gubitke najurili u Posušje. Naši su tako pored toga što su nanijeli velike gubitke neprijatelju - ponovo zauzeli sve položaje koje su ranije držali, a to je - one - koje su primili od I Dalmatinske brigade. Neprijatelj je imao preko 20 mrtvih i mnogo više ranjenih. Naši nijesu imali gubitaka.

Diviziska baterija premjestila se je iz sela Prisike u selo Prisoje.

Diviziski referent veterine obrazovao je petnajstodnevni veterinarski kurs, na koji je došlo petnaest boraca iz brigada, a koji će po završetku kursa biti određeni za brigadne referente i marvene bolničare po bataljonima. Kurs se održava kod diviziske baterije.

2. XI. 1943.

Ovog dana je bila opet jaka artiljerijska vatra na sektoru III brigade, koja je trajala skoro čitav dan.

5 Pošto nije postojala mogućnost da se brane svi otoci, donijeta je odluka da se Dvadesetšesta divizija koncentrira na otok Vis i da organizira upornu obranu.

6 Prva prekomorska brigada.

7 Prema depeši Štaba Mornarice NOVJ br. 293 od 29. prosinca 1943. god. na Hvar je upućeno 400 (a ne 4.000) mina (vidi reg. br. 1/2, k. 2072 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

8 Srećko Manola

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 56/2, k. 842A.

2, 3, 4 i 6 Odnosi se na Peti ustaški zdrug. Vidi dok. br. 99, napomenu 10, dok. br. 205 i 268.

Dva je puta avion iz Mostara vukao jedrilicu u Sinj.

Na ostalim sektorima nije bilo promjena.

3. XI. 1943.

Ujutro rano neprijatelj je napao i iznenadio bataljon IV brigade iznad Vira na Kobiliću, razvila se borba koja je trajala dva sata, neprijatelj je bio odbijen, ali da je bilo bolje rukovodstvo, ovaj bi bataljon mogao pomlatiti Ustaše.[3]

Na položajima III brigade opet jaka artiljeriska vatra i pokušaj prodora na naše položaje, koji je lako odbijen.

Bataljon IV brigade prema Trilju dočekao je jednu manju kolonu neprijatelja, koja je bila krenula u pravcu Kovačevca i odbila je natrag uz gubitke.

Ovog dana smo dobili izvještaj od X Dalm. brigade - da je neprijatelj iz Splita i Klisa pošao u pravcu Mosora i da je došao blizu Dolca.

4. XI. 1943.

Noću 3/4 ov. mjeseca bataljon IV brigade iz Ričice izvršio je opet napad na Proložac, natjerao neprijatelja jačine jedne satnije u Imotski.[4] Zaplijenio je izvjesne količine hrane i drugog materijala. Ponovo je zapalio most u Prološcu.

Na položajima X Dalmatinske brigade na putu Han-Livno kod Bilog Briga, neprijatelj je dočekan i razbijen, pa se kao takav u trku vratio od kamo je pošao.[5]

Na položaju III brigade bila je jaka artiljerijska vatra.

5. XI. 1943.

Neprijatelj je pošao jakim snagama iz Posušja desno od puta za Duvno. Napao je na položaj II bataljona čije je ljudstvo bilo jako zamoreno svakodnevnim borbama i krutim držanjem položaja - iznenadio ga je na položajima Sniježnice k. 1191-Briškovac k. 1144-Oluja 1208 - i potisnut sa ovih položaja. Neprijatelj pošto je ovladao ovim položajima - prošao je dalje na Muslići k. 1157-Bukovac 1109 i Plješevica k. 1088 - tako, da je ugrozio bočnom vatrom i bataljone sa desne strane puta za Posušje - i oni su se morali povući nazad. U toku ovog dana neprijatelj je u daljem napredovanju posjeo položaje: Oštrić k. 1306-0štrac k. 1299 - i Ošljuk k. 1296, a sa izviđačkim djelovima izbio na Glavicu k. 986 - prema Mesihovini. V bataljon I Dalmatinske brigade, koji je bio u rezervi u s. Crvenici, krenuo je preko Rakitnog i otuda jako udario neprijatelja s boka, a IV bataljon III brigade preko Crnog vrha tako, da su ga odmah natjerali u bjegstvo sa ovih položaja. Neprijatelj[6] je pobjegao u Posušje i imao oko 15 mrtvih i više ranjenih, a naši su do mraka ponovo posjeli ove položaje, koje su ujutru držali. Imali su jednog mrtvog i 3 ranjena druga.

Komandu mjesta u Duvnu zahvatila je panika od ove jake borbe koja se vodila tako, da su se oni spremili i pobjegli u Livno, a posadnu četu raspustili. Ovaj njihov nimalo lijep postupak uticao je i na dijelove intendanture III brigade, te su i oni pobjegli za njima u Livno. Tako su prenosili paniku uz put - pa i u samo Livno govoreći da je neprijatelj došao u Duvno. O ovome svemu naš štab nije ništa znao - dok smo dobili obavijest od štaba Korpusa.

5 Vidi dok. br. 43.

6. XL 43.

Ovog dana ujutru rano krenuo je neprijatelj motorizacijom iz Imotskog sa nekoliko tenkova i 64 kamiona preko Prološca u pravcu Studenaca,[7] gde gaje dočekao jedan bataljon IV brigade i poslije borbe od nekoliko sati - uspio je da prođe do Studenaca čisteći put i do mraka da stigne u Lovreč. Obaviješteni smo, da ih je prvi dan došlo iz Mostara 150 kamiona i nešto tenkova sa oko 3.000 Njemaca. Tako isto, da se koncentrišu u Pločama.

Takođe - neprijatelj iz Trilja[8] ovog dana ujutru izvršio je pokret u dvije kolone i to: jednom kolonom prema Biorinama, a jednom prema Vrpolju - dočekane su jako prva od bataljona IV brigade, a druga od bataljona X brigade. Borba se vodila čitav dan i neprijatelj nije uspeo da se probije nego je čak povraćen u pravcu Trilja. U ovoj borbi neprijatelj je imao 13 mrtvih i više ranjenih, a naši su imali jednog mrtvog i jednog ranjenog.

Sa ovim pokretom neprijatelja od Imotskog i prodora do Lovreča - prekinuta je naša saobraćajna veza sa Primorjem.

Na veče je u svim jedinicama bila velika svečanost u znak proslave oktobarske Revolucije.

7. XI. 1943.

Dan velikog oktobra, dvadesetšeste godišnjice velike oktobarske socijalističke revolucije. Koga ove godine proslavljamo jaki i moćni uz velike pobjede nad okupatorskom fašističkom vojskom. Ovaj se dan u našoj vojsci proslavio kao najveći praznik do sada i slavimo ga svjesni cilja naše borbe - koja nas vodi jednom velikom oktobru, jer se čitava naša vojska osjeća kao čedo njegovog čeda. - Paljene su vatre i na najbližim položajima prema neprijatelju.

Ovog dana je neprijatelj od Trilja ponovo nadirao prema Cisti i poslije duže borbe probio se je do iste - gdje se sastao sa kolonom od Imotskog. Izvješteni smo od IV brigade, da je glavnina neprijateljske kolone iz Imotskog prošla za Šestanovac i da namjerava za obalu.

Ovog dana prije podne smo napisali opštu zapovjest za sve brigade (III, IV i X Dalm. brigadu). III brigada je ostala na istim položajima - s tim što će vršiti pritisak na Posušje i Imotski i napadati neprijatelja bočno ili sa leđa. IV brigada je na prostoru od Ričice preko Studenaca do Dobranje, sa zadatkom, da napada neprijatelja na najosjetljivija mjesta, da vrši stalne pritiske, da mu sa tim ne dozvoli mirno komuniciranje i prolaz za more. X Dalmatinska brigada je prema Trilju sa istim zadacima.

Objavljeno je u vijestima, da je Crvena Armija zauzela Kijev i da napreduje dalje na zapad.

8. XI. 1943.

Neprijateljska kolona koja je pošla iz Imotskog preko Studenaca 7 ovog mjeseca po podne produžila preko Lovreča i Prova za Šestanovac. Tamo je ostala svega dva sata, pa se vratila natrag, jer je osjetila pritisak naših snaga sa sjeverne strane. Vidi se stvarno - da su namjeravali proći obalom mora.

Ovog dana su čitavo vrijeme bili na putu bez pokreta. Došli su do Donje Ciste, a ona kolona od Trilja nije u toku ovog dana izbijala na Biorine,

7, 8, 9, 10, 11, 12, 14 i 20 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

pa se nije ni sastajala sa ovom kolonom od Imotskog. Drugih promjena na položajima nije bilo.

9. XI. 1943.

Vratio se je kurir koji je išao za vezu sa IX Dalmatinskom brigadom sa izveštajem, da se ista nalazi oko Šestanovca.

Jačina neprijatelja na putu Imotski-Studenci-Lovreć-Provo računa se da iznosi od 2 do 3.000 vojnika - većinom Njemaca i S.S. trupa, kao i ustaša.[9] Oko 100 kamiona raznih veličina, 60 motorcikla, 2 brdska i 2 protivoklopna topa, 6 bacača, 5 protivtenkovskih mitraljeza, i dosta drugog automatskog oružja. Ima i 6 tenkova »amfibija«.

Na sektoru prema Imotskom i Posušju prema III brigadi neprijatelj je pojačao svoje snage. Tamo ima 850 Njemaca i četiri bojne ustaša. Imaju oko 20 topova raznog kalibra.

III brigada je'ovog dana vršila pritisak na neprijatelja i napadala Radovan k. 1036 i k. 684, ali nijesu mogli ovladati istim.

X Dalmatinska brigada je 6 i 7 ov. mj. napadala sa jednim bataljonom kolonu neprij. koja je išla od Trilja. U toj borbi je bilo 40 mrtvih Njemaca i više ranjenih, a naših 6 mrtvih i dva ranjena.

10. XI. 1943.

Neprijatelj je iz Lovreća i Prova sa jednom motorizovanom kolonom krenuo u pravcu Šestanovca i tamo se čitav dan vodila borba oko Šestanovca u Katunima i Žeževici.[10] Cjelokupna kolona je skrenula desno preko Katuna i Kreševa do mosta na Cetini kod Blata, koju je naša vojska porušila. Druga kolona nepoznate jačine krenula je od Trilja putem dolinom Cetine preko Čaporice, Novog Šelado Blata-gdje seje sastala sa kolonom od Prova vjerovatno da bi zajednički uspjeli da se povežu sa onima koji idu preko Mosora.

Artiljerijska vatra čula se je i sa onu stranu Cetine kod Dicma, takođe i na Mosoru od Omiša i Dolca.

Izdali smo naređenja brigadama da vrše pritisak na neprijatelja, koji svakako ima namjeru da ovlada obalom. Trebalo bi ga napasti na više mjesta.

11. XI. 1943.

Noću između 10 i 11 ov. mjeseca I bataljon IV brigade napao je Zagorje - očistio ga i zauzeo položaj Kobilić. Neprijatelj je pobjegao u pravcu Imotskog - imao je nekoliko gubitaka. II bataljon ove brigade je napadao Studence, borba je trajala nekoliko časova, neprijatelj je najuren iz bunkera pretrpivši osjetne gubitke, ali su imali tenkove protiv kojih nijesmo imali oruđa i koji su učinili da se zadrže u Studencima.

IV bataljon ove brigade je napao Provo, ali tamo neprijatelja nije bilo, već je isti došao ujutru sa motorizacijom.

Kao reakcija na ove napade - neprijatelj je izvršio ispad iz Prova u pravcu Aržanog.[11] U V. Svibu gaje dočekao IV bataljon IV brigade i vratio natrag. Tom prilikom smo imali jednog mrtvog i jednog ranjenog.

Na sektoru III brigade neprijatelj je vršio jak pritisak, koji je odbijen uz gubitke.

12. XI. 1943.

Neprijatelj je sa glavnim snagama od Imotskog navalio prema moru.[12] Iakođe i od Trilja i Mosora. Borbe se žestoko vode oko Šestanovca i Zadvarja, onda kod Grabovca i Zagvozda.

Izdafi smo telefonom naređenje komandantima IV i X brigade - da u toku noći 12 na 13 ov. mj. izvrše napad - IV brigada na Proložac, Ljubu i Studence, a X brigada na Provo i Budimir.

Ovog dana izjutra se je vratio Kotoraš i patrola koja je sa njim išla za primorje. Nijesu se mogli probiti.

IV brigada je uspostavila vezu sa Imotskim odredom i IX brigadom novim kanalom za vezu preko Ričica i Postranja.

Pred veće je došao drug Vlado Dedijer sa jednim Englezom da ide za more. Pošli su do IV brigade, a pošto je bio predviđen napad na Studence - odložili su put za dalje i vratili se da bi došli sledeći dan.

13. XI. 1943.

Noću 12 na 13 ov. mj. je I bataljon IV brigade očistio s. Vir i protjerao neprijatelja sa toga pravca. Ima nešto plijena u hrani.

III bataljon je sa jednom četom očistio Ljubu, a sa druge dvije pošao na Proložac, ali je neprijatelj bio na Trlici i odbio naše, koji su se vratili na polazne položaje.

II bataljon je pokušao napad na Studence, ali je bio odbijen tenkovima.

Bataljoni X brigade nijesu stigli da na vrijeme izvrše napad, a docnije nije bilo ni efikasno. Neprijatelj je pred veče napustio Budimir i pošao u pravcu Prova i Lovreča.

Izvijestila nas je III brigada - da se je komesar brigade vratio sa puta sa otoka. Da se načelnik štaba Škorpik,[13] koji je još 6 ov. mj. pošao do susjednog bataljona IV brigade za vezu - nije još vraćao, a isti nije dolazio do ovog bataljona.

Drug Dedijer Vlado je prošao našim kanalom između Studenaca i Prova za Primorje.

14. XI. 1943.

III, IV i X Dalmatinska brigada su sa manjim djelovima vršile napad na neprijatelja,[14] kojom prilikom nije bilo naročitih promjena na položajima.

Neprijatelj je pojačavao svoje snage u pravcu Biokova.

Došle su dvije brigade XIX divizije i to V i VI Dalmatinska brigada na položaje prema Studencima, Lovreču i Cisti. Štab ove divizije je pred veče došao u naš štab.

Na veče u 8 časova smo dobili zapovijest[15] od štaba VIII Korpusa za udar na neprijatelja i to: naša divizija - IV brigada ima napasti i zauzeti Studence, III bi trebala izvršiti jači pritisak na Posušje i Imotski, a X brigada - da vrši pritisak na Trilj i put Caporice-Blato. XIX divizija treba da napadne i zauzme Lovreć, Provo i Cistu, a XXVI - da krene od Biokova prema Lovreču i Imotskom sa I i XI brigadom. Napad bi trebalo da otpočne 15-XI-43 g. u 20 časova. Razmotrili smo zapovijest, stvorili plan za našu brigadu i donijeli odluku za postupak t. j. izvršenje postavljenog zadatka.

15. XI. 1943.

Ujutro rano smo prema sastavljenom i donešenom planu izdali pismenu zapovest[16] brigadama za akciju zajedničku na neprijatelja i otpremili ih po kuririma sve do 9 časova ujutru.

13 i 18 Velimir.
15 Vidi dok. br. 40.
16 Vidi dok. br. 42.

Po podne je komandant divizije pošao na sektor IV; a načelnik štaba na sektor III brigade. - IV brigada je na vrijeme primila zadatak t. j. zapovest za izvršenje istoga, ali u toku ove noći nije mogla likvidirati Studence krivicom štaba II bataljona. III brigada je dockan dobila zapovest - oko 4 sata po podne[16a] a bataljoni isto kasno - tek sjutri dan u 3 sata ujutru. X brigada je izvršila pritisak na Trilj.

Brigade XIX divizije isto nijesu uspjele izvršiti zadatak.

Noć je stvarno bila neugodna - jaka kiša i pomrčina - da se skoro ništa nije vidjelo, a polazni položaji su bili daleko i nije se ni na vrijeme moglo stići.

16. XI. 1943.

III brigada t.j. njezini bataljoni su ujutru u 3 sata počeli sa pritiskom[17] u pravcu Posušja i Imotskog pomjerili su neprijatelja iz svojih položaja i stjerali ga u Posušje, koje nijesu mogli zauzeti zbog toga, što je bila nadošla r. Ričina, pa se nije mogla gaziti. Poslije borbe vođene od nekoliko časova u kojoj je imao neprijatelj nekoliko mrtvih ustaša, a sa naše strane bila su dva lakše ranjena - bataljoni su se povratili na stare položaje radi odmora i sušenja jer su bili pokisli.

IV brigada je ovog dana vršila pritisak na Studence.

X brigada je napadala Trilj i zauzela polovicu istog t.j. onog dijela na lijevoj obali Cetine i porušila most na istoj. U ovoj borbi neprijatelj je imao mrtvih i ranjenih.

Naređeno je IV brigadi - da ponovo napada Imotski - što je i učinila.

17. XI. 1943.

IV brigada je poslije vođene borbe zauzela Studence, na kojoj je neprijatelj odmah ujutru navaljivao i od pravca Imotskog i od Lovreća, tako jako sa motorizacijom - da su se naši oko dva sata po podne morali iz istog povući.

III brigada je i ovog dana ujutru vršila pritisak na neprijatelja, koji se je nalazio u Posušju, ali je neprijatelj izgleda predosjetio naše namjere - te je pojačao položaje Njemcima i čitavu noć otvarao artiljerisku i mitraljesku vatru, koja se produžila i u toku dana.

Naša obaveštajna služba otkrila je ubistvo načelnika štaba III Dalmatinske brigade Veljka Škorpika,[18] koji je još 7 ov. mjeseca pošao da hvata vezu sa 1 bataljonom IV. brigade koji se bio povukao iz Zagorja - on je zalutao bez vodiča i došao u Zagorje - gdje su ga seljaci - ustaška milicija primijetili i ubili. Vođenom istragom je utvrđeno - ko ga je ubio, pa će se zločinci i primjerno kazniti.

18. XI. 1943.

Ovog dana je neprijatelj još pojačao svoje snage prema našim jedinicama, koje su ga stalno pritiskivale i napadale na čitavoj dužini fronta.

Kod Studenaca se vodila jača borba, a III brigada je izdala naređenje o smjeni I bataljona IV brigade sa Kobilića, da bi isti pojačao snage prema Studencima.

X brigada je očistila neprijatelja sa puta Biorine-Budimir-Trilj i sa jednim bataljonom krenula na put Čaporice-Nova Sela-Blato radi čišćenja istog.

16a Dopisano rukom iznad ovog teksta »nije nego u 23[h]«.

17 Vidi dok. br. 50.

XIX divizija je također vodila borbu ovog dana oko Lovreća, Prova i Ciste.[19]

XXVI divizija se sa svojim djelovima nije pojavljivala pravcem na koji je trebala izbiti - Izgleda da su potisnuti u pravcu Biokova.

19. XI. 1943.

Neprijatelj je rano izvršio napad[20] na položaje IV brigade. I bataljon ove brigade dočekao je neprijatelja na Kobiliću više Vira i poslije kraće borbe se povukao u pravcu Zavelina, a neprijatelj je zauzeo Kobilić i Zagorje. III bataljon koji je bio kod Ričice također je napadnut i vodio je jaku borbu čitav dan. U ovoj borbi je nanio dosta gubitaka neprijatelju. Također i IV bataljon - je vodio čitav dan borbu. II bataljon se je slabo držao uzrokom nesposobnosti štaba bataljona i povukli su se drugim pravcem - ostavljajući svoj sektor prazan tako, da glavnim pravcem ovog dana po podne nije bilo naših snaga.

Neprijatelj je u ovoj borbi imao 40 mrtvih i 70 ranjenih, dok je IV brigada imala 9 mrtvih i 13 ranjenih.

III bataljon ove brigade se je najbolje držao, on je skoro sve gubitke nanio neprijatelju, a također je on sam ovog dana imao sve vlastite gubitke.

Neprijatelj je nadirao i na položaje XIX divizije.

Ovog dana je neprijatelj ušao u s. Zagorje-Tandarići-Zavelin - onda izašao na Orlovaču i Stražbenicu prema Aržanom - gde je zanoćio na položajima, a naši su bili prema njemu.

III brigada ovog dana nije imala borbe.

20. XI. 1943.

Ovog dana neprijatelj nije nadirao, čak se je povukao sa nekih položaja ispred IV brigade ka Studencima.

Bataljoni su se sredili i prikupili na položaje prema neprijatelju i to IV brigada - s. Omazići-Mala i V. Vinica-Posić do Aržanog.

IV bataljon III dalmatinske brigade je napadao Kobilić-gdje je očistio Zagorje i posjeo Kobilić, a protjerao neprijatelja preko Vira dalje.

Ovog dana je drug komandant divizije išao u štab IV brigade - gdje je bio na savjetovanju štabova bataljona.

Jedinice XIX divizije su došle u Aržano, to nas je izvijestio štab IV brigade.

21. XI. 1943.

Neprijatelj je sa izvjesnim manjim djelovima prošao preko Studenaca i Lovreća za Zadvarje, a nije pokušavao nikakve pokrete u pravcu naših položaja. Sa komandantom divizije od Aržanog došao je i štab XIX divizije t. j. politkomesar i načelnik i smjestili su se u naš štab.

Došla je patrola IV brigade, koja je još 11 ov. mjeseca bila upućena za vezu sa IX Dalm. brigadom koja je bila oko Zadvarja. Tamo su bili, ali IX brigade nije bilo, pod ofanzivom Njemaca povukla se preko Biokova. Oni su bili do Biokova i do Sv. Jurja na njemu, tamo uopšte nijesu mogli uhvatiti vezu sa našim snagama, već su se vratili. Pri povratku nijesu vidjeli mnogo Njemaca uz put - nekuda su bili prošli. Sastali su se sa opkoljenim garnizonima u Omišu i Makarskoj, a gdje se nalaze naše snage, to nijesu mogli saznati - samo su čuli da se je nešto snaga iz Biokova prebacilo na otoke. Za I Dalm. brigadu nisu saznali ništa.

19 Vidi dok. br. 56 i 187.

22. XI. 1943.

Ovog dana oko podne neprijatelj je sa tenkovima izašao u s. Svib i gađao topovima i mitraljezima naše položaje i kroz dva sata se je vratio. Drugih promjena na položajima IV, a ni III brigade nije bilo.

Nekoliko dana već pada stalno kiša i danju i noću. Nadošla je r. Ričina i poplavila je Buško Blato, a odnijela je most kod Karlova Hana, pa smo uputili našeg vodnika pionirskog voda za opravku istoga.

Kod nas je u selu Grabovci još štab XIX divizije.

23. XI. 1943.

Neprijatelj nije pravio nikakve pokrete u pravcu naših položaja, bila je jaka kiša. Drug komandant naše divizije i komesar XIX divizije pošli su u Livno jer je tamo stigla XIII brigada »Rade Končar«, koja ulazi u sastav I Proleterske divizije.

Na položajima III Dalm. brigade je bila samo artiljerijska vatra sa strane neprijatelja. Neprijatelj je saobraćao kamionima od Posušja za Mostar preko Širokog Brijega.

24. XI. 1943.

Ujutro rano smo dobili radiogram - da uputimo našeg obaveštajca druga Neđu u pravcu Zadvarja, da tamo hvata vezu sa našim jedinicama u pravcu Biokova. On je pošao preko naše IV brigade ujutru rano.

Oko podne smo dobili naređenje štaba Korpusa, da mi sa III, i IV brigadom imamo zatvoriti pravac Duvno-Posušje t. j. Posušje-Duvno, i da će XIX divizija sa V i VI brigadom zatvarati pravac Studenci-Livno. Mi smo trebali odmah izdati naređenje za pokret jedinica IV brigade, ali pošto je drug k-t bio odsutan to nismo uradili već samo da smo ih obavijestili o tome i da jedinice ukoliko je moguće odmore. Tražili smo od XIX divizije da nam smijeni IV brigadu na pravcu prema Studencima.

Izvješteni smo od ob. službe XIX divizije - da u Lovreću, Provu i Cisti nema Njemaca.

Naredili smo štabu IV brigade - da odmah uputi jednu oficirsku patrolu u pravcu Biokova, i što oni nisu uradili, već su nas o tome docnije izvjestili, pri čemu su čisto nevojnički postupali, jer nijesu izvršili naređenje, a premda su i morali znati da to vojnički interesi zahtijevaju.

25. XI. 1943.

Ponovo smo obaviješteni da u Lovreću, Provu i Cisti ima Njemaca

Na položajima nije bilo nikakvih promjena.

Napisali smo t. j. izdali smo zapovijest o pomeranju IV brigade na pravac Posušje-Duvno i preuzimanju nekih položaja od III brigade.

Dva bataljona IV brigade po ovoj zapovijesti imaju preuzeti položaje Kobilić-Jelinak i Crnovrh sa dva bataljona III brigade, a štab brigade sa dva bataljona imao bi biti u Roškom Polju na odmaranju.

Dva bataljona bi držali položaje istočno od puta Posušje-Duvno na Klenku-Starki-Sniježnici i Oluji, a dva bataljona bi se odmarala u Rakitno i Crvenici.

Štab divizije sa hirurškom ekipom bi se imao smjestiti u s. Gornji Brišnik, odakle bi uspostavio telefonsku mrežu sa štabovima brigada.

Neprijatelj'je i ovog dana dolazio kamionima od Imotskog preko Širokog Brijega za Mostar.

Borbe se nigdje nije čulo, ni u pravcu Biokova od četiri dana unaprijed.

26. XI. 1943.

Ovog dana smo razaslali zapovijesti brigadama.

Obaviješteni smo da je u Posušje došlo još 100 Njemaca sa tri tenka, a prije ih je bilo 50 - sa dva tenka. Da je poslednja nekolika dana neprijatelj svakodnevno iz Imotskog preko Širokog Brijega odlazio za Mostar sa od 30 do 50 kamiona, a to su bili Njemci. Da će Bobanova bojna ići za Zagreb i to brzo; Da su Njemci obustavili rad na putu Mostar-Široki Brijeg i da su raspustili radništvo sa njega; Da govore o predaji rudnika boksita u Širokom brijegu Hrvatskoj vojsci itd.

Po svemu cijeneći - neprijatelj nema namjeru za sada da na našem pravcu preduzima kakvu ofanzivu.

Po podne je došao drug komandant u štab.

Naišao je Pavo Loze - sa obaveštajnim podatcima o stanju neprijatelja u Dalmaciji.

27. XI. 1943.

Na položaje II brigade neprijatelj je ujutru rano izvršio napad i to na položaje Kobilić-Jelinjak i Crnovrh, koje je držao II bataljon. Borba je trajala nekoliko sati, neprijatelj je pretrpio velike gubitke i to 20 mrtvih i više ranjenih, a naši su imali 1 mrtvog i 1 ranjenog. U paničnom bijegu neprijatelj se vratio natrag.

Tako isto - jedna neprijateljska kolona od 30 ustaša krenula je od Posušja u pravcu Sniježnice na položaj III bataljona. - Jedna jedinica ovog bataljona se je postavila u zasjedu i pustila ih je vrlo blizu, pa kad je otvorila vatru odmah je ubijeno 8 ustaša i 6 ranjeno, ostali su se razbjegli - kud koji.

Pred veče su došli bataljoni IV brigade na svoje položaje.

28. XI. 1943.

Štab divizije se je preselio iz Grabovice u selo Kolo. Ovog dana je bio komandant III brigade kod nas.

Promjena nikakvih nije bilo na položajima i neprijatelj nije vršio pokrete u pravcu naših položaja.

Neprijatelj svaki dan u poslednje vrijeme kamionima saobraća iz Imotskog prema Širokom Brijegu.

29. XI. 1943.

Na položajima nije bilo nikakvih promjena.

Obaviješteni smo da je u Imotski došao jedan bataljon od 800 Čerkeza - Poljaka i 20% Njemaca u njemu.[21] Čerkezi i Poljaci neće da se bore protiv partizana - čak - da ih je dosta prešlo partizanima kad su prolazili kroz Srbiju i Crnu Goru. Mi smo preko naše ob. službe preduzeli mjere da ih obavijestimo o pravcima prema nama.

30. XI. 1943.

III brigada je vršila ekonomsku akciju na neoslobođenu teritoriju i plijenila neke narodne neprijatelje.

Od štaba VIII Korpusa obaviješteni smo - radio-gramom da se jedna kolona Njemaca[22] - njih 2000 - i nešto četnika kreće od Knina prema Grahovu. Onda - da su pojačani neprijateljski garnizoni u Dalmaciji. Štab jedne Njemačke divizije[23] nalazi se u Drnišu, a jedan puk u Zadru[24] - drugi u

21 Vidi dok. br. 270.

22 Odnosi se na puk »Brandenburg«. Vidi dok. br. 374.

23, 24, 25 i 26 U Drnišu se nalazio štab 264. pješadijske divizije.

Sinju[25] - onda još jedna divizija u Splitu[26] - Omišu i Makarskoj,[27] a jedna u Mostaru - Dubrovniku i Imotskom.[28] Tako da ima tri divizije u Dalmaciji.

Predviđa se neprijateljska ofanziva iz Dalmacije u pravcu Livna i Duvna.[29]

1. XII. 1943.

Ovog dana smo obavješteni od štaba VIII Korpusa - da neprijatelj od Knina napreduje u pravcu Grahova[30] i da se osjećaju pripreme za pokret u pravcu Livna iz Sinja, a da se očekuje pokret i od Posušja u pravcu Duvna.

Nama je naređeno - da povučemo IV brigadu na prostoriju Duvno-Karlov Han da bude kao rezerva i prema Posušju i prema Aržanom - odakle je V brigada hitno pošla u pravcu Grahova, a na njeno mjesto ima doći VI brigada. Mi smo po ovom naređenju izdali naređenje IV brigadi - da ona pomjeri svoja dva bataljona iz Roškog Polja u pravcu Stipanića i da tamo posluže kao rezerva za oba pravca.

III brigada je po ovom naređenju imala zadržati dva bataljona na položajima prema Posušju - istočno od puta Duvno-Posušje, a dva bataljona - da se pomjere prema Kongori - na odmor.

2. XII. 1943.

Ovog dana smo rano dobili radiogram od štaba VIII korpusa daje ona Njemačka kolona od Knina juče 1. ov. mjeseca stigla u Grahovo[31] u 11 časova, pa je zbog toga upućena i V i VI brigada u pravcu Grahova da zatvore pravac prema Livnu, pa je zbog toga naređeno nama - da zatvorimo pravac Aržano. Mi smo ponovo izdali naređenje brigadama i to: IV brigadi da svoja dva bataljona koja su trebala poći u Stipaniće uputi u pravcu Aržanog, tamo smijeni jedan bataljon XIX Divizije i zatvori taj pravac, a dva bataljona da zadrži kod Zagorja na položajima.

III brigada treba zadržati dva bataljona na položajima prema Posušju, a druga dva smjestiti na prostoriju Brišnik-Kovači na odmor.

3. XII. 1943.

Sa položaja III brigade primjetila se koncentracija snaga u Posušju iz Imotskog, kao i na čitavoj liniji prema našim položajima pojačane su njihove snage. Obavještajna služba ove Brigade je ovog dana otkrila namjere neprijatelja, t.j. saznala je da će 4. ov. mj. uslijediti neprijateljska ofenziva[32] od Imotskog i Studenaca prema Duvnu i Livnu.

IV. Dalmatinska brigada je ujutru rano uputila svoja dva bataljona iz Roškog Polja u Aržano po našem naređenju.

4. XII. 1943.

Na položajima III. Brigade neprijatelj je koristeći maglu ujutro u 7 sati privukao se njihovim položajima. Borci su bili iznenađeni i sa tim prinuđeni da poslije jačeg neprijateljskog udara napuste svoje prve položaje. Na sledećim položajima prihvaćena je jaka borba sa neprijateljem koji je bio u velikoj nadmoćnosti u ljudstvu i tehnici. Neprijatelj, napredujući na ovim položajima, napredovao je i na položajima IV. Brigade zapadno od puta Posušje-Duvno i čitavi front ovoga sektora pomjerao je na sjever. Bataljoni IV. Brigade, koji su bili u rezervi, upotrebljeni su odmah kao pojačanje snaga prama neprijatelju koji je zadržan u svome nadiranju i pretrpio je osjetne gubitke. Poslije podne neprijatelj je pojačao svoje snage i na ovom

27 i 28 Dijelovi 118. lovačke divizije.

29, 32 i 33 Odnosi se na njemačku operaciju »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

30 i 31 Odnosi se na puk »Brandenburg«. Vidi dok. br. 374.

pravcu imao, pored velikog broja pješadije, 14 tenkova koji su nastupali od Posušja putem prema Duvnu. Motornih vozila sa ovim tenkovima bio je prilično veliki broj, brzo su i vješto popravljali put ispred sebe koji je bio prilično temeljito porušen. Ponovo je predviđen kontranapad, ali je bio osujećen prodorom motorizacije u Mesihovinu. V. bataljon I. Dalmatinske Brigade preko Rakitnog udario je u bok neprijatelja i nanio mu osjetne gubitke, ali je on bio mala snaga da bi se tom akcijom povratilo neprijatelja na zapad. Neprijatelj je do mraka došao u Mesihovinu.

Od IV. Dalmatinske Brigade smo ovog dana dobili izvještaj o napadu neprijatelja na njihove snage od Imotskog, a za pravac Studenci-Aržano nijesu znali ništa. Više uopšte nijesu imali veze sa štabom ove brigade.

Naredili smo štabovima Brigada da prikupe snage i izvrše protivnapad u namjeri povratka neprijatelja na stare položaje. III. Brigada je imala pomjeriti svoje bataljone prema Brišniku sa pravca Kongore.

Na večer u 20 sati smo izvješteni od odbornika sela Korito i Dobrići da su ovog dana oko 15 časova neprijateljski tenkovi prošli od Aržana na Bukovu Goru i u selu Koritima napali neboračke dijelove IV. Dalmatinske Brigade - sanitet i intendanturu koji su bili tu smješteni. Pošto o ovome nismo izvješteni od Štaba IV. Brigade niti njezinih bataljona od Aržana, odmah smo uputili našu četu da izvidi i provjeri te iskaze, a pored toga da uhvati vezu sa IV. Brigadom i da joj prenese naše direktive.

Oko 22 časa neprijateljska motorizacija je drsko produžila put od Mesihovine preko Donjeg Brišnika i Kovači do mosta na Šujici. Ovde je zastala neko vrijeme, jer je bio most na istoj rijeci upola porušen zbog toga što nismo očekivali ovako brzi prodor njihove motorizacije, a neboračke dijelovi III. Brigade pred samim njihovim nailaskom prošli su preko ovog mosta.

Bataljoni III. Brigade zbog ovog prodora neprijatelja nijesu mogli krenuti t.j. preći prema Brišniku, već su ostali na pravcu Kongora. Hitno smo im uputili naređenje da prođu istočnom stranom Duvanjskog polja i što prije izbiju na liniju Sarajlije-Mokronoge-Eminovo Selo radi zatvaranja pravca prema Šujici. IV. Dalmatinska Brigada je trebala zatvoriti pravac Karlov Han-Duvno posjedajući južne i jugoistočne padine Tušnice, ali zbog nemanja veze s ovom Brigadom nije dobila ovo naređenje. Sugestije za ovakav rad bile su im date ranije našim naređenjem. Broj motornih vozila koji su nastupali prema Duvnu bio je prilično veliki - oko 100 kamiona i tenkova.

5. XII. 1943.

Neprijatelj je sa motorizacijom ujutro u 8 časova unišao u Duvno i odmah produžio u pravcu Šujice. Naša III. Brigada je ujutru izbila na pravac Sarajlije-Mokronoge i zatvorila put prema Šujici. Porušili smo most na reci Sujici i sa Mokronoga dočekali neprijateljsku motorizaciju koja se morala povratiti u Duvno. Odmah smo uputili jedan bataljon III. Brigade preko Eminova Sela da izbije iznad sela Stipanića kako bi omogućio prihvat bataljonu IV. Brigade od Grabovičke planine na ovu stranu.

Oko 15 časova stigao je kamionima jedan bataljon I. Proleterske Brigade kao pomoć na ovom pravcu, a ostali bataljoni stigli su tokom noći.

Neprijatelj je u stvari prvoga dana izvršio napad od Studenaca preko Aržano u pravcu Karlov Hana, probio se motorizacijom i iznenadio sanitet i intendanturu IV. brigade kojom je prilikom ubijeno i zarobljeno oko 25 drugova i drugarica, gdje je ostao skoro cjelokupan sanitetski materijal i

sve rezerve intendanture ove Brigade. Izvršio je ovaj prepad i ponovo se **vratio** u pravcu Bukove Gore. Jedan bataljon ove brigade se ovog dana prebacio iznad sela Stipanića i pošao da zatvori pravac prema Livnu odakle se povukao u s. Dobro na odmor. Još dva bataljona su se ovim pravcem prebacila i preko Vučipolja uputili prama Borovoj Glavi bez veze i naređenja Štaba Brigade za ovo. IV. Bataljon ove Brigade je ostao na prostoriji Roško polje-Grabovička planina i nije se prebacio sa ostalim bataljonima. Njegov dalji pokret i pravac ostao nam je nepoznat sve do skoro. Ša ovim bataljonom je pošla i jedna četa III. bataljona IV. Brigade.

Naš Štab u toku ovog dana nije mogao uspostaviti vezu sa Štabom IV. Brigade niti sa njenim bataljonima.

6. XII. 1943.

I. Proleterska Brigada posjela je položaje lijevo od puta Šujica-Duvno od Mokronoge na Lug-Kuk-Sarajlije, a jedan bataljon u pravcu Mandina Sela. Dva bataljona III. Dalmatinske brigade posjeli su Mokronoge k. 973-Eminovo selo sa jednim bataljonom, a drugi je pošao u pravcu Vučipolja kao pomoć II. bataljonu ove brigade koji još od zore vodi borbu sa neprijateljem na položaju Gradac i Unište. Ova se borba vodila skoro čitav dan i neprijatelj je odbijen u pravcu Duvna uz osjetne gubitke. V. bataljon I. Dalmatinske Brigade, koji je 4. ov. mj. vršio protivnapad na neprijatelja preko Rakitnog u ovim borbama zadržao i 5 ov. mj. čitav dan, pa je tek ovog dana pred veće izbio na pravac Mokronoge-Šujica.

Ovog dana je Štab IV. Dalmatinske Brigade bez bataljona stigao u Vučipolje. Sa jednim bataljonom IV. Brigade smo uhvatili vezu - on se nalazio u selu Dobro.

Oko 16 časova neprijateljska motorizacija je ovog dana od Grahova unišla u Livno,[33] dok sa pravca Karlov Han još nije bio prošao. Mi smo poslije upada neprijatelja u Livno postavili I. bataljon IV. brigade iz s. Dobro na pravac Posušje-Livno na položaj Gradina k. 893-Sučića Hrasti k. 825 - i Podgreda k. 1136. Škola gađanja VIII. korpusa, koja je ovog dana bila stavljena pod našu komandu, bez ikakvog naređenja povukla se je na svoju ruku u nepoznatom pravcu. Docnije smo saznali da je pošla za Šujicu.

7. XII. 1943.

Ujutru rano na prostoriji Borova Glava-Stipića Košare, gdje su već bili pristigli bataljoni III. Krajiške Brigade za zatvaranje pravca od Livna, našli smo II. i III. bataljon IV. Brigade i sa njima uhvatili vezu. V. bataljon I. brigade je pred veče bio bombardovan od neprijateljske avijacije u Sujici kojom je prilikom imao dva mrtva i šest ranjenih drugova. I ovaj se bataljon nalazio na Stipića Košarama. Oko 9 časova primljeno je naređenje od Štaba Korpusa da naša Divizija sa dvije Brigade što prije zatvori pravac Livno-Glamoč, a da će položaje na Borovoj Glavi preuzeti III. krajiška Brigada. IV. Brigadi je naređeno da sa tri bataljona hita na pravac Priluka-Korićna i tamo posjedne položaje. Na ovaj zadatak pošla je u 11 časova iz Stipića Košara preko Krug Planine. III. Dalmatinskoj Brigadi je upućeno naređenje da se odmah krene od Duvna preko Borove Glave u pravcu Korične.

Neborački dijelovi Divizije i Brigada upućeni su u Glamočko polje preko sela Dragnić.

8. XII. 1943.

Ovog je dana IV. brigada bila na pravcu Livno-Glamoč u cilju njegovog zatvaranja. Glamočki partizanski odred po naređenju Štaba korpusa

je upućen također za pojačanje zatvaranja ovoga pravca. III. Dalmatinska brigada se je sa svojih položaja prikupila na prostoriji Borova Glava, poslije preda istih III. Krajiškoj brigadi.

Neprijatelj je 7. i 8. ov. mj. pokušavao prodrijeti preko Borove Glave, ali je bio odbijen od snaga III. Krajiške Brigade. U pravcu Glamoča na položaju naše IV. Brigade nije uopšte pokušavao pokret.

9. XII. 1943.

Ovog dana se naš Komandant sa Komandantom I Proleterske Divizije sporazumio i donio odluku za napad na Livno sa snagama naše III. i III. Krajiške Brigade.

Ovaj napad je izveden u toku noći.[34] Bataljoni su i jedne i druge brigade stjerali neprijatelja sa prvih položaja i sa njim upali u grad, ali je prisustvo većeg broja tenkova i prilično veliki broj oruđa onemogućio zauzimanje grada našim snagama. Pred zoru bataljoni su se povukli na polazne položaje. Neprijatelju je nanešeno po saznanju obavještajne službe 20 mrtvih i preko 50 ranjenih, a mi smo imali 1 mrtvog i 5 ranjenih.

10. XII. 1943.

III. Brigada sa jednim bataljonom drži položaj na Debelom Brdu sa sjeverne strane, a IV. Brigada iznad Priluke na položajima Prosišće-Pucigus, zatvarajući pravac prama Glamoču. Ostali bataljoni ovih Brigada su na odmoru u Glamočkom polju. Ovog dana je štab VIII. Korpusa došao kod nas.

11. XII. 1943.

Bataljoni su i jedne i druge Brigade bili na položajima i odmoru kao i prethodnog dana.

Ovog dana je održan sastanak Štaba Korpusa, Štaba IX. Divizije i Štabova III. i IV. Dalmatinske Brigade. Glavno pitanje na ovom sastanku bilo je ispitivanje mogućnosti napada naših snaga na grad Livno u cilju njegovog zauzimanja i daljeg napredovanja prema Jadranskoj obali. Postignuta je saglasnost i donešena odluka da se Livno napadne 15 ov. mj. od snaga naše divizije i III. Krajiške Brigade I. Divizije.

12. XII. 1943.

Ovog dana su se vodile jake borbe na Borovoj Glavi, neprijatelj je sa tenkovima krenuo od Livna za Šujicu i poslije jake borbe čitavog dana uspio je da prođe preko Borove Glave u Šujicu. Bataljoni III. Krajiške Brigade su se povukli sjeverno od ove komunikacije.

Na našim položajima nikakvih promjena.

13. XII. 1943.

Oko 12 časova dobili smo od Štaba Korpusa naređenje za napad na Livno.[35] Naša Divizija će po istome učestvovati sa dve Brigade. Pored naših snaga ima napadati III. 10-ajiška Brigada i jedna Lička Brigada koja ima stići preko Mliništa. Napad je predviđen 15. ov. mj. u 17 časova.

14. XII. 1943.

Po naređenju Štaba Korpusa za napad na Livno mi smo izdali opštu zapovjest sa rasporedom snaga i njihovim zadacima za napad na grad. Prepis ove zapovijesti smo Vam dostavili.

Zbog prodora neprijatelja iz Livna za Šujicu III. Krajiška brigada je onemogućena da direktno učestvuje u napad na Livno. Mi smo mjesto nje upotrebili VI. Dalmatinsku Brigadu i dali joj napadni pravac. Ova Brigada

34 do 38 O napadu na Livno vidi dok. br. 120, 124, 144, 149, 151, 187 i 374.

je bila predviđena kao rezerva Divizije odnosno Korpusa. Lička Brigada nije stigla, pa je prema tome IV. Brigada više angažovana u napadu.

15. XII. 1943.

Ovog dana izjutra neprijatelj je izvršio napad na naše položaje i to na planini Krug prema III. Brigadi sa dvije kolone, jedna prema Drulokoj Dragi a druga prema Marićevim Košarama, dok je prema IV. Brigadi u pravcu Glamoča do Priluke došao u 7 kamiona, a odatle krenuo prema našim položajima. Na sektoru III. Brigade neprijatelj je napušten prilično blizu i vještim udarom snaga dva bataljona ove Brigade s fronta i u bok neprijatelja, on je jako dočekan i razvila se žestoka borba. Bataljon, koji je dejstvovao u bok neprijatelja, pored hrabrosti pokazao je i vještinu u borbi, a oba **zajednički** su ga razbili i poslije dvosatne borbe natjerali ga u divlje bjegstvo u grad.

Neprijatelj je u ovoj borbi imao 20 mrtvih Nijemaca, jednog zarobljenog Nijemca i dosta ranjenih. Ovaj broj mrtvih Nijemaca ostao je na terenu, a vjeruje se da ih je bilo dosta više koje su oni sobom ponijeli. Zaplijenjena su dva »šarca«, 10 pušaka i nešto drugog vojničkog materijala. Neprijatelj je u ove dvije kolone bio jak oko 500 ljudi.

Neprijatelj koji je izvršio napad preko Priluke na položaje IV. brigade prema Prosišću također je jako dočekan i uz neznatne gubitke za vrlo kratko vrijeme povraćen u pravcu Livna.

VI. Dalmatinskoj Brigadi, koja je bila pred pokretom u s. Docu i Dragniću naređeno je da odmah izađe preko Postrmice na Strmicu k. 1255. i Blagodiju, da odatle po potrebi pomogne III. Brigadu na Krug planini i IV. preko Blagodije u pravcu Prosišća.

Štab ove Brigade je po tom naređenju dozvolio diskusiju, pa je tamo uputio samo jedan bataljon a ostale zadržao u Dragniću misleći da će se zbog ovog ispada neprijatelja odložiti napad na Livno. Štabovi III. i IV. brigade bili su istog ovog mišljenja, pa su poslije razbijanja neprijatelja i njegovog bjegstva u Livno, mjesto da su iskoristili to i pojurili za njim u pravcu grada ne dajući mu vremena da se sredi i pribere već da se sa tim pređe u opći napad na grad, koji je inače imao početi u 17 časova, one su zastale na svojim ranijim položajima. Ovaj štab im je morao slati ponovno naređenje za napad, da ga imaju pod svaku cijenu izvršiti onako kako je to predviđeno.

IV. Dalmatinska Brigada nije izdala pismenu zapovjest za napad. Štab Brigade je mislio da je dosta što će lično na terenu štabovima bataljona objasniti napadne pravce. U 17.30 časova došli su na polazni položaj za napad na Šušnjevaču i Kalebišće bliže Suhače sa dva bataljona, desnim krilom do reke Bistrice a levim kroz selo Zastinje pošli su u napad preko Suhače. Štabovima bataljona dati su napadni pravci, a nisu dati ciljevi. Po karti im nije davat zadatak, jer je bila noć. Bataljon desno između Suhače i Zastinja naišao je na neprijateljske manje dijelove koji su protjerani u pravcu Livna, a bataljon levo došao je do šume Bašajkovac tako da se oba bataljona primakli blizu grada. Neprijatelj je na njih otvorio vatru koja je trajala svega 15 minuta.

Kod III. brigade se borba uopšte nije čula, na pravcu VI. brigade čula se docnije rijetka mitraljeska i bacačka vatra. Štab brigade, a naročito štabovi bataljona nijesu ozbiljno pristupili ovoj akciji, nego su štabovi bataljona čak i zatezali da ne idu naprijed zašto su navodili zasluge neaktivnost drugih brigada i da neće biti napad na Livno. V. bataljon I. Dalmatinske bri-

gade, koji je inače u sastavu III. Dalmatinske brigade, bio je na lijevom krilu. Njega je Štab IV. Brigade upućivao u napad, a on je uputio samo jedan vod, kao u demonstrativan napad, govoreći da po svim izgledima neće biti napada na grad. Bataljoni IV. Brigade pred zoru su se povukli preko polaznih položaja i smjestili u Šeremetove i Arnauta košare i zaposjeli položaje prema Livnu. Komandant ove brigade kaže da je nekako stekao ubeđenje da neće napadati ostale jedinice, pa se njihov štab u stvari nije ni angažovao u dovoljnoj mjeri.

Borci su bili raspoloženi za borbu, a podbacili su rukovodioci. III. Dalmatinska brigada je po dobijanju ponovnog naređenja za napad dovela ljudstvo na polazne položaje između Mrđanovca k. 1251 i Debelog Brda k. 1207. Ovdje su u 17 časova imali dva bataljona, a jedan bataljon - V. I. Dalmatinske Brigade su još preko dana uputili prema položajima IV. Brigade i sa njime nisu imali vezu, dok im je jedan bataljon bio u rezervi u Dragniću. Napadni pravci bataljona bili su s. Zastinje, Bašajkovac i Vejs Kula, a od ovih istim pravcima na grad. Pored i ponovnog dobijenog naređenja za napad Štab ove brigade nije vršio napad na grad iz razloga što su čekali da počne IV. i VI. Brigada, jer sa njima nijesu imali veze i zbog nepoznavanja situacije kod njih poslije ispada neprijatelja preko dana, računali su da se napad neće uopšte vršiti. Navode da im nije u naređenju podvučeno da vrše napad bez veze sa susjednim jedinicama. Računali su da VI. brigada pošto je bila kasno popodne u Dragniću neće moći stići da napada od Potočana.

VI. Dalmatinska Brigada izjavljuje da su shvatili važnost akcije, ali da su zbog vođene borbe III. i IV. Brigade sa neprijateljem t. j. neprijateljskog ispada na njihove položaje iz Livna mislili da će se akcija svakako odložiti. Još navode kao jedan od razloga da je i taj što u prvoj zapovjesti nijesu bili predviđeni za direktno učestvovanje u napadu, premda im je ta promjena saopštena. Drugo naređenje im je dockan stiglo i oni su pošli u napad. Izdali su bili kratku pismenu zapovjest za napad na Livno, odredili polazne položaje od Dalića i Mihaljevića košara. Dva bataljona su pošla odavde između Potočana i Podgrede, jedan Manastiru, jedan tvornici cementa, a dva od Dalića Košara prema Borovoj Glavi i Zagoričanima. Napad je počeo u 23 časa. Neprijatelj je bio u Potočanima, koji je jednim bataljonom blokiran. Napadom na grad neprijatelj je prama njima bio iznenađen, dočekao ih je samo stražar, ali oni nijesu imali smjelosti za odlučan i jak napad nego su dozvolili da se neprijatelj spremi i da ih jakom vatrom odbije natrag. Oko 5 časova ujutro povukli su se na polazne položaje bez nekih rezultata.

Žrtava u ovoj akciji nije bilo.

Naš kritički osvrt na ovu akciju:

1) Priprema nije ozbiljno shvaćena, tehnički razrađena i blagovremeno sprovedena.

2) Nedovoljno iskorištenje, gonjenje razbijenog neprijatelja i pretvaranje ovoga u naš napad na Livno.

3) Čvrstog zalaganja Štabova bataljona, komanda četa i boraca nije bilo, također nije bilo ni borbenog elana i osjećaja kod boraca da im se pružila prilika da već tučenog neprijatelja dotuku.

4) Nije bilo povezivanja između štabova susednih brigada.

5) Ništa nije predviđeno za prihvat jedinica koje odstupaju i nepoznavanje uloge polaznih položaja.

6) Neumešnost boraca u podilaženju i nespretno iskorištavanje svog oružja.

16. XII. 1943.

Ujutru rano su se bataljoni IV. brigade povukli iz grada[36] u Šeremetove i Arnauta košare. Ovog jutra dobivene su 4 protivkolske puške koje je načelnik štaba divizije predao štabu Brigade za zatvaranje ovoga pravca t. j. pravca Livno-Glamoč.

Bataljoni III. Brigade su se povukli u s. Dragnić sem jednog koji je ostao na položaju na Krug planini.

Bataljoni VI. Brigade također su došli u s. Dragnić sem jednog na Krugu.

Glamočki odred je postavljen iznad Priluke na položaj, a protivkolske puške IV. Brigade takođe.

Štab Korpusa je ovog dana naredio ponovni napad na Livno sa istim snagama da se izvede 17 ov. mjeseca u 18 časova.

Štab Divizije je na osnovu ovog naređenja izdao pismenu zapovest brigadama za napad naglasivši im polazne položaje, napadne pravce i napadne ciljeve, i ukazao na sve potrebe oko pravilnijeg izvođenja ove akcije.

Podvučeno je štabovima brigada da se napadu mora najozbiljnije pristupiti i isti početi na vrijeme bez sačekivanja da neko prvi počne.

17. XII. 1943.

Poslije neuspjeha pri pokušanom napadu 15. ov. mj. zbog navedenih razloga sporazumno sa štabom VIII. Korpusa doneta je odluka za ponovni napad na Livno 17 ov. mj.[37] koji da počme u 18 časova.

Ovog puta je izdato jasno i precizno naređenje štabovima Brigada o napadu na grad, o pravcima dejstva i napadnim ciljevima. Skrenuli im pažnju na ozbiljnost prilaženja izvršenju ovog zadatka i da razbiju famu sačekivanja i očekivanja da neko prvi počne. Dati su im polazni položaji i vrijeme dolaska na iste. A za sve im je skrenuta pažnja na važnost zauzimanja ovoga grada za nas. Napadni pravci dati su im skoro isti kao i u prethodnom napadu.

Štab Divizije je na vrijeme došao na Mrđanovac k. 1261 i tu štabovima brigada na licu mjesta upotpunio pismeno izdati zadatak.

IV. Dalmatinska Brigada. Dva bataljona ove brigade došli su na polazne položaje ispred Druljske Drage i pošli u napad u 18 časova. Borci su bili naelektrisani za borbu i sa pjesmom pošli u istu. Bataljon desno čistio je selo Zastinje, a bataljon levo došao do šume Bašajkovac. Štab Brigade je bio u prednjim kućama sela Zastinje ispod Burkića Drage. Bataljoni su nastupali sa zapadne strane na grad, a neprijatelj je na njih otvorio jaku mitraljesku, minobacačku i artiljerijsku vatru sasredivši je na ovaj pravac. Osjetio je da nemamo artiljerijskih oruđa, pa se sklonio u kuće iz kojih je sipao jaku mitraljesku vatru. Po gradu nije bilo nikoga. Naši su zauzeli bunkere i natjerali ih u grad, njihovi tenkovi bili su postavljeni u gradu, od kojih je jedan sa mosta t. j. iz istog je sipala jaka vatra, a artiljerija je tukla od stočne stanice. Naši bombaši su se primakli do samog grada i unišli u prve kuće, čak su bili i prošli neke iz kojih je neprijatelj dejstvovao. Bombaši su radili, ali sve to nije bilo dovoljno da primora Nijemce na napuštanje ovog dijela grada. Pošto III. Dalmatinska Brigada i VI. nijesu bile počele jako sa napadom, bataljoni ove brigade morali su se povući tj. izvući iz jake vatre koja je na njih sipala i koja im je nanosila gubitke. Prihvat im je bio omogućen četama koje su ostavljene u rezervi. Štab jednog bataljona se slabo

vojnički držao, nije vjerovao u uspjeh, pa je zatezao sa upućivanjem ljudstva na grad. Štab brigade je bio u neposrednoj blizini bataljona i rukovodio akcijama. Povlačenje iz grada je izvršeno po komandi - nije bilo ni jednog slučaja da neko pobjegne ili da se sam vrati. U grad se unišlo u 23.30 časova, a u jedan sat po ponoći bili su primorani na povlačenje. Poslije povlačenja se čula jaka vatra na sektoru III. i VI. Brigade. Teškog oruđa nisu imali, sem mitraljeza koji su dejstvovali. Dvije protivkolske puške bile su premještene i postavljene prilično blizu, ali se tenkovi preko noći uopšte nisu kretali. Borci su se zaista dobro zalagali u ovoj akciji.

Ova brigada u ovoj akciji imala je 4 mrtva i 20 ranjenih. Iz jednog bataljona poginuo je nišanđija i pomoćnik puškomitraljeza i puškomitraljez je izgubljen. Mrtvi nijesu izvučeni. Ima 9 izgubljenih za koje se nezna šta je sa njima, četvorica od ovih su se izgubili prije početka napada a ostali u borbi.

Naši su uništili bombama jedan teški mitraljez sa poslugom. Koliko su nanijeli žrtava neprijatelju nezna se.

III. Dalmatinska brigada na vrijeme je dobila naređenje i došla na polazne položaje. Napadni pravci Zastinje, Bašajkovac, Vejs Kula. Štab brigade se nalazio na sjevernoj ivici šume Bašajkovac. Bataljoni su podišli neprijateljskim položajima - utvrđenjima na 300 metara i nijesu vršili napad premda im je naređivano. Oko pola noći odlučno je naređeno od Štaba Brigade da se prelazi u napad. Zatezali su Štabovi bataljona, jer su osjetili jakog i utvrđenog neprijatelja. Krenuli su natrag, potisnuli neprijatelja iz prvih bunkera, ali se na njih osula uraganska vatra i u početku borbe imali su prilično žrtava. Poslije u izvlačenju mrtvih i spašavanju oružja nanesen je priličan broj mrtvih i ranjenih. Vojnici su se pokazali kao nesebično hrabri i požrtvovani a naročito u izvlačenju mrtvih i spašavanju ranjenih drugova. Poslije ovako žestoke borbe bataljoni su se morali povući na polazne položaje ujutro oko 4 sata.

Ova brigada imala je 18 mrtvih, 25 ranjenih i 4 nestala u jurišu. Izgubljena su 4 puškomitraljeza. Dvanaest mrtvih boraca ostalo je u bunkerima. Neprijatelju su nanešeni osjetni gubici, ali se tačan broj nezna.

Za zakašnjenje napada krivi su štabovi bataljona, jer pored toga što nijesu izvršili sve pripreme, oklijevalo se u početku napada.

Kod boraca i komanda četa osjeća se potištenost zbog ovolikog broja gubitaka, ali će im se pravilno objasniti sve tako da će iz ove ovako jake borbe izvući dovoljno iskustva za pravilno vojničko snalaženje u budućim akcijama.

VI. Dalmatinska Brigada po prijemu naređenja za ovaj napad izdali su zapovjest i objasnili štabovima bataljona raspored za akciju. Napadni pravci ove brigade bili su: Levo od Vejs Kule, Tvornica cementa - Manastir Gorica do Brina potoka i tim pravcima na grad. Za osiguranje leđa od posade u Potočanima štitio je jedan bataljon. Dva bataljona koji su sa k. 1075 trebali da krenu u pravcu Vejs Kule i Tvornice cementa pošli su drugim putem niz Podgredu pa na cestu i odatle okrenuli prema napadnim ciljevima, naravno sa priličnim zakašnjenjem. Napad ovih bataljona počeo je u 12 časova, poslije kraće borbe su jakom neprijateljskom vatrom povraćeni natrag. Bataljon, koji je napadao Goricu, došao je do samog manastira u 12 časova i tu ostao do 4 sata ujutro ne mogavši prodrijeti u grad. Bataljoni su se izjutra povukli na polazne položaje.

Ova Brigada je u ovoj borbi, kao i u borbama prvih dana oko Livna, imala 12 mrtvih, 39 ranjenih i 9 izgubljenih vojnika. Jedan puškomitraljez je izgubljen.

Jednom njihovom bombom od bacača ubijeno je 10 Nijemaca u Potočanima. Tukli su jednog dana kolonu neprijatelja koji je išao kamionima od Šujice za Livno. Po dokazu Muslimana iz okoline Livna borci ove brigade ubili su preko 50 Nijemaca oko grada.

U borbama na Livno i oko njega Brigade III., IV. i VI. nanijele su neprijatelju preko 200 mrtvih vojnika, a izbacili iz stroja više od 350 vojnika.

Neprijatelj je u gradu bio jak oko 1000 Nijemaca sa tenkovima, topovima i automatskim oruđem, oko 2000 domobrana, 250 četnika Mane Rokvića i izvjesnim brojem ustaša kojih nije bilo mnogo.

Naš kritički osvrt na ovu akciju:

1) Zalaganje boraca bilo je do krajnjih granica njihove moći.

2) Slabo iskustvo boraca za napad na dobro i vešto branjena naseljena mesta povećalo je broj gubitaka, na to je uticalo donekle nepoverenje štabova bataljona u sposobnost svojih jedinica da mogu likvidirati utvrđenog Nemca i izvršiti postavljeni zadatak.

3) Nedostatak artiljerije i teškog pešadijskog naoružanja onemogućilo je izvršenje zadatka.

4) Nadmoćnost u broju tehnike, povezanost obrane i preciznost plana vatre, povezan vatrom tenkova onemogućio je zauzimanje Livna našim oružjem.

Vojnički mlade jedinice sastavljene još od mlađeg ljudstva, bez iskustva u jačim a naročito ovakvim borbama, nijesu znale da se vojnički ponesu. Štabovi bataljona i komande četa bez dovoljno iskustva u ovakvim borbama, nisu znale izvršiti raspored snaga za manje napadne dijelove sa bombašima naprijed. Jedinicama kao cjelini nedostajao je vojnički rad i vježbanja borbene obuke, zašto nije bilo dovoljno vremena.

Naši dijelovi drže sada položaje zatvarajući pravac Livno-Glamoč od Koričnе do Priluke, onda na Krug Planini zatvarajući pravce prema Glamočkom polju i Cincar Planini sa nastojanjem da se neprijatelju ne dozvoli prodor iz Livna ovim pravcima.

18. XII. 1943.

Ovog dana su se ujutru rano bataljoni povukli od grada.[38] Ranjenici kojih je bilo prilično iznosili su se sa bojišta i nosili u previjalište i hiruršku ekipu, da im se tamo ukazuje ljekarska pomoć. Svi teži ranjenici su odmah proslijedili za divizisku bolnicu. Ovog se puta pokazalo da sanitet naše divizije nije na dovoljnoj visini, sama njihova organizacija nije zadovoljila. Dakle, sanitetska služba u čitavoj diviziji podbacila je.

Na položaju od Koričnog prema Priluci zadržao se jedan bataljon IV brigade i Glamočki odred, a ostali djelovi IV brigade pošli su u Glamočko Polje na odmor. Takođe je i III i VI brigada ostavila po jedan bataljon na položajima planine Kruga, a ostalo ljudstvo su povukli na odmor.

Livanjski- odred zadržao je za stalno jednu četu na Cincaru, a jednu je zadržao na Krug pl. na položaju prema Livnu, s tim, da što dublje šalje patrole prema gradu i prema Liv. selima: **Potočanima**-Zagoričanima i Dobrom u cilju prikupljanja podataka i razvijanja obaveštajne službe.

19. XII. 1943.

Jedinice su se u glavnom još odmarale u Glamočkom polju. Na pravcu prema Šujici došla je II Lička brigada VI divizije, a III Krajiška brigada[39] se povukla u Blagaj kod Kupresa na odmor. VII krajiška brigada je došla od pravca Konjic-Prozor preko Ravnog na pravac Šujica-Duvno. I proleterska brigada se je povukla od Duvna preko Kupresa na odmor.

Bataljoni naših brigada su i dalje na položajima, tako isto Glamočki i Livanjski odred.

Ovog dana na veče smo održali sastanak štaba Divizije sa štabovima III, IV i VI Dalmatinske brigade u prisustvu druga Veljka iz korpusa. Glavna tačka dnevnog reda ovoga sastanka bila je - kritika napada - borba na Livno 15. i 17. ovog mjeseca. Detaljno se pretreslo sve i konstatovale greške i razlozi za neuspeh pri ovim napadima. Sastanak je uspio i svakako da će koristiti svim prisutnim, a naročito vojnim rukovodiocima.

Zaključak ovog sastanka bio je od prilike onaj što je istaknut u ovom dnevniku pod datumom 15. i 17. ovim mjesecom.

Sastanak je trajao na veče od 18 časova pa ujutru do 3 časa.

20. XII. 1943.

Ovog dana ujutru rano uputili smo izveštaj - relaciju[40] po borbama pri napadu na Livno 15. i 17. ovog mjeseca - štabu VIII. Korpusa, sadržine od prilike ove, koja je iznešena u ovom dnevniku pod datumom 15. i 17. ovim mjesecom.

Ovog dana drug Veljko[41] od nas pošao za štab Korpusa u s. Vaganj.

Neprijatelj[42] je iz Šujice sa preko 100 kamiona i 10 tenkova pošao za Kupres preko Malovana. Dočekan je jako na Donjem Malovanu, gde je sa motorizacijom bio već izašao - od snaga VI Ličke divizije gde se odvila borba koja je trajala skoro čitav dan. U ovoj borbi neprijatelj je imao preko 150 mrtvih Njemaca i mnogo više ranjenih i najuren je pred veče u bjegstvu za Šujicu. Odatle je noću produžio motorizacijom za Livno.

Neprijatelj je sa manjim snagama bio pošao na naše položaje na Krugu, odbijen je i zadržao se na položajima iznad Potočana i na Debelom brdu iznad Livna. Ovde su ih naše snage napale u toku noći i stjerale u Livno.

21. XII. 1943.

Ujutru rano je neprijatelj[43] sa motorizacijom od 60 kamiona i preko 10 tenkova pošao iz Livna preko Priluke na naše položaje prema Glamoču. Na položajima iznad Priluke bio je Glamočki odred, koji se poslije kraće borbe uklonio sa pravca. Jedan bataljon IV brigade je bio pozadi odreda na liniju Prosišće-Kurozeb dočekao neprijatelja i vodeći borbu zadržao ga 2 sata na svojim položajima, tenkovi su nadirali od kojih je jedan iz protivtenkovske puške oštećen, kao i dva kamiona. Neprijatelj je uspio oko 10 časova da sa motorizacijom izbije na Korićno. III bataljon IV brigade, koji je pošao iz Vidimlija na Korićno - nije stigao prije neprijatelja tamo. Bataljoni su se pod pritiskom motorizacije i mitraljeske vatre iz njih morali povući levo i desno od puta. Put od Korićnog za Glamočko Polje je bio lako porušen, što su oni pod zaštitom vatre popravili i oko 14 časova sa tenkovima i kamionima produžili za Glamoč ostavljajući osiguranje na Korićnom. Dok su

39 Prve proleterske divizije.
40 Vidi dok. br. 151.
41 Pavle Ilić-Veljko, komandant Osmog korpusa NOVJ.
42, 43 i 44 Vidi dok. br. 374.

bili na Korićnom, napadali su ga djelovi IV brigade i nanijeli mu oko 15 mrtvih i više ranjenih - u dva kamiona.

Poslije prodora neprijateljske motorizacije za Glamoč - mi smo izdali naređenje III D. brigadi čiji su bataljoni bili na položaju na Krugu, da odmah po bataljonima krene pravcem s. Dolac-Veliki Dol-Zajaruga-Dubrava, a dotle s. Prijani-Pozduhovo Selo i s. Glavica za zatvaranje pravca prema Mliništu. VI D. brigadi naredili smo isto, da prikupi svoje djelove sa položaja iznad s. Potočana i do Borove Glave, te da krene pravcem s. Dolac-Veliki Dol-Zderne i Zubića Košare, da zatvori pravac Glamoč-Kupres preko Hrbljine. Bolnicu smo uputili u s. Pribelju. Štab Divizije je sve do mraka ostao iznad s. Vidimlija posmatrajući borbu i osmatrajući kretanje neprijatelja u pravcu Glamoča. Pred mrak smo pošli pred III brigadu u V. Dol, kamo smo bili i, svoju komoru uputili. Zadržali smo se tu, da sačekamo jedinice. Noću je bila velika pomrčina i kiša, naišli su bataljoni III brigade i odmah produžili pravcem Zajaruga-Dubrava-Prijani - po zadatku. Bataljoni VI brigade su zadržani do ujutru.

Ovog dana se vodila borba u Prologu čitav dan i to jaka, a i u pravcu Šujice. Bataljoni III brigade su ostali pozadi, pa smo pretpostavljali da bi se neprijatelj morao vratiti natrag, te smo bataljone VI brigade uputili u Zajarugu. Livanjski odred je ostao na starom mjestu tj. jedna četa na Cincaru, a jedna na Krug planini - da ima vezu i sa II Ličkom i našom VI brigadom.

U toku noći se je Glamočki odred i bataljoni IV brigade - povukli u Glamočko Polje.

Oko 22 časa neprijateljska motorizacija[44] iz Glamoča se je počela vraćati za Livno i u toku noći se je vratila čitava. Štab IV brigade i Glamočkog odreda ovde su napravili jedan veliki vojnički propust što nijesu prikupili snage i napali neprijatelja koji je ostupao noću.

22. XII. 1943.

Ujutru rano smo uputili dva bataljona III brigade i dva VI brigade u Zajarugu - da provjere odlazak neprijatelja iz Glamoča. U 12,30 časova primili smo radiogram od štaba VIII korpusa - da odmah pređemo sa brigadama na zatvaranje pravca Glamoč-Mlinište, ali, pošto je neprijatelj još u toku noći otstupio iz Glamoča za Livno - nismo postupili po tom naređenju već, uputili jedinice na stare položaje prema Livnu i to III brigadu na Korićnu, VI brigadu na Krug, a IV. brigadu u s. Vidimlije u rezervu i o tome u 12.30 časova izvijestili korpus radio vezom.

Štab divizije se povratio na staro mjesto s. Karajizovac.

Livanjski odred nas je izvijestio - da ima vezu sa II Ličkom brigadom i da se njeni djelovi nalaze do Borove Glave.

Sa bataljonom III brigade i sa Glamočkim odredom smo preduzeli rušenje puta Glamoč-Livno od Korićnog do Priluke.

23. XII. 1943.

Ovog dana nije bilo nikakvih promjena na našim položajima.

Dobili smo preko Livanjskog odreda izveštaj od II Ličke brigade VI divizije, o borbama koje su vođene 21. ovog mjeseca na Malovanu i gubitke koji su nanešeni neprijatelju, koje smo mi zabeležili već u dnevniku. Njihova brigada se-nalazi na Donjem Malovanu, Suhovrhu, Borcu i do Borove Glave. Da je VII kraj. brigada oko Duvna, I Proleterska istočno od komunikacije Kupres-Šujica, kao i da će doći na te položaje i njihova I Lička brigada.

Ovog dana smo dobili naređenje od štaba korpusa da VI D. brigadu uputimo na pravac Livno-Grahovo na prostoriju Prisap-Ljubunčić-Dolac-Ravan Dolac. Da bi zatvarala taj pravac i u slučaju ponovnog pokreta neprijatelja za Glamoč dejstvovala bočno iznad Priluke.

Zamjenik komesara IV. D. brigade - drug Sveto pošao je za Dalmaciju (Trogir) preko Sajkovića, da bi pronašao i uhvatio vezu sa njihovim IV bataljonom koji je bio izgubio vezu i pošao u tome pravcu.

24. XII. 1943.

Napisali smo i otpremili Štabu korpusa izveštaj o događajima i borbama poslednjih dana. Uz to i sve periodične izveštaje.

Promjena na našim položajima nije bilo.

IV Dalm. brigada po našem naređenju pošlaje iz Vidimlija preko s. Dolac da na Krug planini smijeni VI brigadu, koja je dobila novi pravac i zadatak.

Ponovo smo skrenuli pažnju Glamočkom odredu i našoj III brigadi na rušenje puta.

Otpremili smo pismo za II Ličku brigadu preko Livanjskog odreda.

Izdali smo Livanjskom odredu naređenje da može vršiti ekonomsku akciju preko komunikacije Livno-Šujica i sprovoditi konfiskaciju od stanovništva prema nama neprijateljski raspoloženog.

25. XII. 1943.

Ovog dana ujutru pošla je VI. Dalmatinska brigada preko Korićnog na novi pravac, sa njom je pošao i načelnik štaba XIX Divizije.

Obaviješteni smo preko Livanjskog odreda, daje u Livno uspostavljena ustaška vlast i da su došli svi oni koji su ranije tj. prije našeg zauzeća Livna - bili na njihovoj vlasti. Pored toga - nam ob. služba iz grada javlja - daje u Livno došlo 20 partizana iz Dalmatinskih jedinica i da su se predali Njemcima - da su ih ovi žigosali i pustili ko bajagi na slobodu u grad.

Ob. služba nas izveštava, daje 24 ov. mj. na veče prošlo iz Livna za Šujicu 100 kamiona i 10 tenkova.

Na našim položajima nije bilo nikakvih promjena. Vezu sa II Ličkom brigadom smo imali preko IV brigade.

24. i 25. ov. mj. kolona motorizov. vozila kojaje pošla iz Livna za Šujicu - dočekana je od bataljona II Ličke brigade i oba se dana vodila borba. Rezultat ove borbe bio je 40 mrtvih Njemaca.

26. XII. 1943.

Na položajima III i IV brigade nije bilo nikakvih promjena.

Jedan bataljon IV brigade i jedna četa Livanjskog odreda išli su u akciju noću 25/26. ov. mj. u s. Potočane, Zagoričane i Dobro, sa njima je trebao ići i jedan bataljon II Ličke brigade, ali zbog akcija tj. borbe koju je vodio nije išao. U Potočanima nisu našli nikoga. Livanjski odred nije smio tj. bili su obavješteni da je neprijatelj u Zagoričanima, pa su se vratili natrag bez rezultata.

Vreme se izmijenilo, počela je bura i nastalo je hladno vrijeme, a naročito na našim položajima, pa je usled toga pitanja odjeće i obuće, koje se bilo i ranije postavilo kao problem - postalo još više važno, da bi se moralo odmah ili što prije rešiti.

K-t divizije ovog dana je bio u III brigadi, a komesar u divizijskoj bolnici.

Ponovo je naređeno Glamočkom odredu da što bolje i odmah poruši put za Livno preko Koričnog i dalje prema Priluci. Pristupili su radu, ali nedostaje alat i hladno je vrijeme - pa nema dobrih rezultata.

27. XII. 1943.

Na položajima III i IV brigade nije bilo nikakvih promena. Vreme je bilo mnogo hladno.

Ovog dana su došli drugovi po završetku višeg vojnog kursa, a koji su iz naše divizije pošli tamo u početku mjeseca novembra ove godine. Došlo je njih sedam. Dva zamjenika komandanta brigada - Babin[45] i Viskić,[46] Babin je svršio kurs četvrti po rangu od njih sto osam. Viskić deseti, komandant III bat. III brigade Pezelj završio je kurs osmi po rangu. Otali su završili sa odličnim i vrlo dobrim uspjehom. Raspoređeni su na svoje ranije dužnosti.

Po sporazumu sa štabom divizije - III Dal. brigada je uputila zamjenika komesara brigade druga Vova[47] na Sinjski sektor i sektor Dinarskog odreda, da tamo potraži one koji su pošli iz brigade u poslednje vrijeme. Na putu od Koričnog prema Priluci - gde je bio II bat. njihove brigade na položaju. Valjda zbog velike mećave nije bilo nikoga na položaju, pa je drug Vovo produžio kroz s. Priluku, po izlasku iz sela napadnut je od ustaških bandi koje su se bile postavile u zasjedi u selu. Ranjen je samo kurir štaba II brigade Bogružić u koljena, koji je uspio da se spasi, a ostali su takođe svi spašeni - i produžili su po zadatku.

28. XII. 1943.

Patrole ove brigade koje su išle u Priluku napadnute su od ustaša i mještana iz zasjede a tom prilikom poginulo je 6 drugova i jedan zarobljen. Mi smo dali sugestije štabu brigade da primjerno kazne ovo selo.

Jedan bataljon III brigade sašao je u selo Priluku, ali tamo nije bilo nikoga, svi su bili pobjegli.

Među našim drugovima koji su napadnuti od neprijatelja - bio je i politkomesar čete Krce. On je izgleda zarobljen dok su ostali - njih pet poginuli.

Na ostalim sektorima nije bilo nikakvih promjena[48]

29. XII. 1943.

Komandant divizije i Rukov. politodjela su pošli u štab korpusa da se tamo lično objasne i sporazume po nekim pitanjima i manjim problemima, koja se tiču naših brigada.

Preko dana na našim položajima nije bilo nikakvih promjena. Ovog dana su u Priluku došli Njemci i naoružali seljake, te su tako formirali miliciju u ovom selu.

Na veče je došao u Glamoč zamjenik politkomesara IV brigade sa IV bataljonom koji je bio odvojen još na prostoriji Aržano-Duvno, a pošao je za Trogir. Sa njima je došao naš intendant divizije, koji je bio pošao na

45 Josip Babin, zamjenik komandanta Četvrte NO brigade.

46 Bogdan Viskić, zamjenik komandanta Treće NO brigade.

47 Vlado Bubić-Vovo

48 Ovoga dana Vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito pohvalio je Treću i Četvrtu brigadu za uspješno vođenje borbi kod Aržana, Posušja i Livna tokom studenog i početkom prosinca. »Izražavam svoju zahvalnost i priznanje borcima, komandirima, politkomesarima 3. i 4. brigade 9. dalmatinske divizije, koje su se istakle u četrdesetodnevnim bojevima na sektoru Aržano, Posušje i okolica, svojom velikom izdržljivošću i požrtvovanjem uprkos nadčovječanskim naporima i teškim uslovima borbe« (vidi knj. 10, dok. br. 295).

more još prije ofanzive na Primorje, a sada je došao preko Trogira sa karavanom robe za našu diviziju. Dotjerao je oko 800 pari odijela i 600 pari cipela, tri »šarca« i 6 protivkolskih pušaka, onda nešto džempera, čarapa i rukavica.

30. XII. 1943.

Ovog dana smo dobili izvještaj obavještajne službe preko Livanjskog odreda, da je u Livnu došao prilično veliki broj Njemačke vojske i do 1000 kamiona. Ova obavještenja su stvarno bila sumnjiva, ali se to uporno dokazivalo.

Prispio je karavan kod štaba divizije, gde je izvršena raspodjela spreme tako, da se čitava dobivena količina podijelila na dvije brigade III i IV brigadu ravnomjerno. U dio IV brigade uračunata je i količina koju je dobio njihov IV bataljon na Primorju.

Komandant je došao na veče iz Štaba korpusa, sa izvesnim naređenjima i instrukcijama za rad. Pojačali smo oprez prema Livnu i na položaju III i IV brigade i za to izdali naređenje bataljonima.

Noću oko 23 časa dobili smo telefonsko naređenje od komandanta korpusa, da izvršimo raspored brigada po dubini, a to je da jednu brigadu prebacimo na prostoriju Glavice-Vaganj, a sa jednom da zatvorimo pravac Livno-Glamoč i to po dubini, a sve sa zapadne strane puta Livno-Glamoč. Za ovo smo oko pola noći izdali naređenje i uputili brigadama. Bili smo u očekivanju napada od Livna.

31. XII. 1943.

Po ovom novom naređenju III brigada je pojačala svoje snage na položajima Korićna-Priluka, a IV brigada je trebala proći preko Glamoča.

Oko 8 časova je počeo da pada jako snijeg, a oko podne i jaka mećava vejavica. Mi smo uputili intendanturu, komoru štaba, radio stanicu i ostalo preko Glamoča u s. Radaslije, a sam štab je ostao do 12 časova u Karajzovcu, kada je naišao štab IV brigade sa jednim bataljonom. Oni su prošli.

Od Livanjskog odreda smo dobili tačna obavještenja, da izvještaj koji smo prvog dana dobili o dolasku neprijateljskih snaga u Livno - ne odgovara istini. Da je u stvari došao prilično mali broj vojske i kamiona iz Sinja u Livno i da su se drugi dan vratili natrag. Mi smo pošli kod štaba III brigade u s. Karlovac. Komandant je produžio za Glamoč sa štabom IV brigade, a načelnik je ostao kod III brigade.

Bataljoni (njih tri) IV brigade, koji su iza podne naišli na Staro Selo - zbog mećave zadržani su u s. Skucane i Vidimlije na prenoćište, pa da sjutri dan produže predviđenim pravcem.

BROJ 191

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA TREĆE BRIGADE DEVETE DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD 1. STUDENOG DO 31. PROSINCA 1943. GODINE[1]

1. XI. 1943. g.

Bez promene, jedino je na sektoru našeg II Bataljona neprijatelj[2] uspio da zaobiđe levo krilo II Bat. i uspio da se domogne padina Lip-planine, na kojima je zauzeo Slobodnik, te k. 983, približujući se tako Duvanjskom polju kod s. Crvenice.

U 19 sati smo izdali naređenje (prilaže se).

2. XI. 1943. g.

U toku prošle noći i ovog jutra dvije čete V Bataljona I D.N.O.U. Brigade[3] i jedna četa našeg III Bataljona zauzele su čuke poviše sela Crvenice i počele nastupati prema neprijatelju.

Isto je tako i II Bataljon započeo napad, da bi se olakšao zadatak navedenih snaga, izdato je naređenje III i IV Bataljonu da izvrše u toku večeri jači pritisak na neprijatelja (maskrianje).

Dvije čete V Bataljona I. D. U. Brigade i četa našeg III Bataljona protjerale su neprijatelja sve do iza Rakitnog, međutim, je naš III Bataljon izvršio napad na Kljenak, Starku i Žukovac i uspio da odatle protjera neprijatelja.

3. XI. 1943. g.

Dvije čete V Bat. I D. N. O. Brigade nalaze se ispred Rakitnog IV Bat. Crnovro, Jelinak.

U napadima tokom prošle noći neprijatelj je imao 8-10 mrtvih, dok na našoj strani nije bilo nikakvih gubitaka.

4. XI. 1943.

Bez promjene. V Bat. I Dal. N. O. U. Brig, na odmaranju u s. Crvenice kao Brigadna rezerva.

5. XI. 1943.

Ujutro je neprijatelj izvršio napad na II Bat. položaje Snježnicu, Briškovac i Oluju nepažnjom patrola naši su bili iznenađeni na Sniježnici jakim naletima neprijatelja te raspršeni i odbačeni sa gore spomenutog položaja. Uslijed toga se naš II Bat. dezorganizovano povlačio prema Oštracu. Nakon napuštanja Snježnice od strane našeg II Bat. III Bat. je bio prisiljen da se povuče sa Klenka, Starka i Žukovca sa namjerom da obrađuje novi front na Plješevici. Međutim, je neprijatelj izbio na Plješevici prije III Bat. i tako prisilio III Bat. da zauzme položaj na zapadnoj strani ceste Duvno-Posušje.

III. Bat. je otstupio i sa Ostraca i tako omogućio neprijatelju zaposjedanje istog i upadanje neprijatelja sa svojim prednjim izviđačkim djelovima u kotlinu Mesihovina. Neprijatelj osjetivši na svom ljevom krilu snage III Bat. koje su s njime vodile borbu već nekoliko sati bio je prisiljen da formira liniju prema zapadu, tj. prema našem III i IV Bat.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 17/1, k. 845A.

2 Iz Petog ustaškog zdruga.

3 Prva dalmatinska N.O.U. brigada.

V Bat. I. D. N. O. U. Brig, koji se je nalazio kao rezerva u s. Crvenici upućen je sa jednom četom u pravcu Rakitno da neprijatelju udari sa istočne strane u bok a sa dvije čete u čelo.

Istovremeno je poslato naređenje III Bat. za kontranapad. Poslije kraće borbe neprijatelj je odbačen s položaja istjeran u Posušje i Imotski.

6. XI. 1943.

U toku dana nije došlo do nikakvih promjena. Neprijatelj je u nekoliko navrata pokušao napad na Snježnicu ali je odbačen svaki put od snaga našeg V Bat. ID. N. O. U. Brig. Također je pokušao manje napade na položaje III i IV Bat. bez uspeha. U mraku su na položajima koje drže borci naše Brigade, gorile vatre u slavu dana velike oktobarske revolucije dok je neprijatelj tukao teškim oružjem i mitraljezima i b.

7. XI. 1943.

Bez promjene. II Bat. se nalazi na odmoru i sređivanju s. Miljačke dok se Štab Brig, preselio poslije podne iz Mesihovine (komšiluk Bučići) u s. Stepen.

8. XI. 1943.

U toku prošle noći djelovi V Bat. I D. N. O. U. Brigade vršili su napad na Radovan. Uspjelo im da očiste jedan dio Radovana dok se je na drugom djelu neprijatelj zadržao usprkos jakog pritiska. Prilikom napada imali smo iz 1 čete 2 lakše ranjena borca.

Štab IV izvještava da se neprijatelj nalazi u Zagorju i zaseoku Crtanicama zbog toga što I Bat. IV D. N. 0. U. Brig, nije zauzeo položaj na Kobiliću kojeg je napustio prilikom neprijateljskog napada, na istog 5. o. mj. Radi toga je izdano naređenje našem II Bat. koji se kao rezerva nalazio u s. Miljačka da sa dvije čete posedne položaj k. 1059. Kaldrma-Gradina-Runjava Glavica k. 866-M. Kitica k. 866 povezujući se na svojem levom krilu, sa desnim krilom našeg IV Bat. na Jelinaku a sa ostalim djelovima Bataljona i Štabom da se prebaci u Mesihovinu kako bi se sprečilo neprijatelju u centralnom zaokružavanju naših snaga s leđa. Danas je u 12.30 sati počeo padati snijeg, koji je prestao tek u 18.30 sati.

9. XI. 1943.

Bez promjena.

10. XI. 1943.

Na položajima nikakve promjene. Neprijatelj je pokušao u nekoliko navrata poslije jake artiljeriske pripreme da zbaci naše s položaja ali u tom nije uspjeo. II Bat. drži položaj k. 1059 Kaldrma-Gradina-Runjava Glavica k. 866-M. Kitica, k. 866 povezujući se na levom krilu sa desnim krilom IV Bat. IV Bat. drži Jelinku k. 862, Crnovno k. 905 povezujući se na ljeyom krilu desnim krilom III Bat. koji drži Klenak k. 988, Starku k. 963, Žukovac k. 963 te se povezujući na svom levom krilu sa V Bat. ID. N. O. U. Brig, koji drži Musliće k. 1157, Snježnicu k. 1191, Briškovac k. 1144, Oluja k. 1208. I Bat. IV D. N. O. U. Brig, zauzeo je položaj na Kobiliću dok je naš II Bat. povučen s Miljačke kao Brigadna rezerva. U toku noći čula se je jaka vatra iz pravca Studenaca što je bilo vjerovatno akcija IV D. N. O. U. Brig, da bi ovladala komunikacijom Studenci-Trilj.

11. XI. 1943.

Bez promjene.

12. XI. 1943.

Bez promjene.

13. XI. 1943.

Bez promjene.

14. XI. 1943.

Bez promjene.

15. XI. 1943.

Bez promjene. Drugovi obaveštajci ovog Štab i Štaba IX Divizije izvršenom ekshumacijom ustanovila da je drug Načelnik ovog Štaba Velimir Škorpik mučki ubijen 7 ovog mjeseca u zaseoku Crtanice selo Zagorje i tu pokopan po seljacima istog zaseoka koji su zajedno sa ustašama sudjelovali u zločinu.[4] Neki od sudionika su pohapšeni, a istraga se nastavlja.

16. XI. 1943.

Prema naređenju Štaba Divizije od 15. o. mjes. svi bataljoni su ujutro vršili napad na neprijateljske položaje[5] s namjerom odbacivanja neprijateljskog upadanja u Posušje te su zajednički sa IV D. N. 0. U. Brig., I D. N. 0. U. Brigadom i snagama XIX Divizije N. 0. V. Jugoslavije nastaviti pritisak prema Imotskom.

Bataljoni nisu istovremeno poduzeli napad radi kasno stiglog naređenja i nevremena koje je čitavu noć vladalo.

Pri napadu jedini je uspjeo naš III Bat. koji je zbacio neprijatelja sa Ričice ali nije mogao nastaviti proganjanje zbog situacije na ostalim položajima.

17. XI. 1943.

Ponovno je vršen napad[6] na čitavoj liniji, da bi se omogućilo IV D. N. O. U. Brig, likvidiranje neprijateljske posade u Studencima. Neprijatelj je reagirao jakom vatrom iz svih oružja.

18. XI. 1943.

Na položajima nikakve promjene.

19. XI. 1943.

U svanuće je neprijatelj sa manjim snagama izvršio napad na Kobilić,[7] kojeg je držao I Bat. IV Brigade. Poslije kraće borbe naš se je bataljon povukao sa jednim djelom prema Zavelinu, a drugi u pravcu Vojkovića. Baš u to vrijeme upućen je naš II Bat. da bi zamjenio sa položaja IV Brigadu, kako bi se isti mogao angažovati u obrani prostorija oko Studenca. Međutim, uslijed novonastale situacije, izdali smo naređenje našem IV Bat. za zatvaranje pravca prema s. Mesihovini, posijedajući položaje M. Kitica k. 866, Runjava Glavica k. 866 Kaldrma 1059.

20. XI. 1943.

U toku prošle noći s našim IV Bat. i sa djelovima našeg II Bat. poslije kratke ali jake borbe izbacili smo neprijatelja iz Zagorja i sa Kobilića.[6] Položaje na Kobiliću drži IV Bat. ove Brig, sa jednom četom, dok je ostali dio bataljona upućen u pravcu Ričica i Zavelima radi osiguranja.

I ostali naši bataljoni vršili su jak pritisak na čitavu neprijateljsku liniju. Neprijatelj je nato reagirao strahovito jakom vatrom iz teškog i lakog oružja. Gubitaka nismo imali. Nalazimo se na starim položajima. Uslijed novonastale situacije i pritiska kojeg neprijatelj vrši u pravcu Aržano prema izveštaju IV Brigade, zatvorili smo pravce Rošnjača-Roško Polje. Tako se naša Brigada nalazi na slijedećim položajima. Oluja-Briškovac-Jeli-

4 Vidi dok. br. 190, napomenu 13 i 18.

5 do 12 Vidi dok. br. 190.

nak-Kobilić, te od Čamberova Ograda-k 1109, Zavelim k 1346-k 1181-k 923-k 906-k 838.

21. XI. 1943.

Na položajima nikavih promjena. Prvi dan da nije bilo puškaranja ni artilj. vatre uopšte.

22. XI. 1943.

Bez promjena.

23. XI. 1943.

Bez promjena.

24. XI. 1943.

Na položajima nije bilo nikakvih promjena. Neprijatelj je jakom artiljeriskom vatrom tukao položaje našeg III Bataljona.

24. XI. 1943.

Naši položaji su sljedeći:

II Bat. Kobilić-Jelinak-Crnovro - svugdje po jedna četa. III Bat. Klanak-Starka-Žukovac svugdje po jed. četa. V Bat. Snježnica-Brškovac-Oluja svugdje po jedna četa. IV Bat. je povučen u selu Miljačku radi odmora. Borac 1 čete našeg II Bat. drug Mileta Ante počinio samoubistvo navodno radi pomanjkanja odjeće i obuće kao i napora.

25. XI. 1943.

Na položajima nije bilo promjena. Tokom noći neprijatelj je tukao položaje našeg III Bat. i V. Bat. I Dal. Brigade artiljeriskom i minobacačkom vatrom.

26. XI. 1943.

Na položajima nije bilo nikakovih promjena. Primili smo naređenje od Štaba Divizije o zajedničkom držanju naših položaja sa IV Dal. Brigadom. U vezi spomenutog naređenja izdan nalog II Bataljonu da po smjenjivanju od strane snaga IV Dal. Brigade na položajima Kobilić-Jelinak-Crnovro izvrši pokret u s. Rakitno radi odmaranja. Naš III Bat. i V Bat. I Brigade ostaju do daljnjeg na odmoru u s. Miljačka na istim položajima kao i naš IV bataljon na odmoru u s. Miljačku.

27. XI. 1943. g.

U ranu zoru neprijatelj je izvršio napad[7] na položaje našeg II Bataljona koji drži Kobilić, Jelinak i Crnovro.

Poslije nekoliko sati trajanja jake artiljerijske minobacačke, mitraljeske i puščane vatre neprijatelj je otstupio u jurišnom bijegu. Neprijateljski gubitci iznose 20 mrtvih i ranjenih.

Ujutro u 7 sati jedna grupa ustaša od 20 do 30 došla je na položaje našeg III Bataljona s namjerom da napadne položaje tog bataljona prevarom. Međutim, je prevara od strane naših boraca odbijena, a neprijatelj pošto je pretrpio gubitak od 8 mrtvih i desetak ranjenih dao se u paničan bijeg.

U današnjim borbama imali smo 1 mrtvog i dva ranjena druga. Poslije protjerivanja neprijatelja, isti je neprestano tukao naše položaje artilerijskom vatrom i pod zaštitom iste izvlačio svoje mrtve i ranjene.

U 14 sati na svojim položajima naš II Bat. menjao se snagama IV Brigade.

Na položajima V Bataljona I D. N. O. U. Brig, tokom čitavog dana nije bilo promena.

28. XI. 1943. g.

II Bataljon je izvršio pokret u Rakitno i smestio se u komšiluk Mukinje, te rašalje odatle patrole u pravcu Sutine, Oluje i Paklečana. U Pakle-

čanima su seljaci zapucali našu patrolu. Poduzete su mjere da se iste primjerno kazne (kazne su vršene konsfikacijama).

Na ostalim položajima nikakovih promena.

29. XI. 1943.

Bez promena

30. XI. 1943.

Bez promena.

1. XII. 1943.

U toku dana nije bilo nikakovih promena na položajima.

Noću je naš II Bataljon sa jednom četom I Bataljona I Brigade izvršio čišćenje milicionerskog sela Sutine.

Poslije kraće borbe neprijatelj je bio raspršen i rastjeran. Ubijena su tri milicionera.

2. XII. 1943.

Prema naređenju Štaba Divizije od 1. ov. mj. naši se Bataljoni nalaze na slijedećim položajima:

III Bataljon drži položaje Klenjak-Žukovac i Starku, te održava stalnu vezu sa delovima IV Dal. Brigade koji drže položaje na Crnovru-Jelinaku-Kobiliću. U slučaju jačeg neprijateljskog pritiska ima obrazovati obrambenu liniju Plješevica-Gvozd-Oštrac. V Bataljon I Brigade drži Snježnicu i Treskavicu (kod Kapele) u slučaju povlačenja obrazovati front Ošljak-Kuk (istočno od Oštraca).

II Bataljon nalazi se na odmaranju u s. Crvenice. IV Bataljon nalazi se u s. Miljački kao rezerva, III i V Bataljona na odmoru.

3. XII. 1943.

U jutro u 7 sati neprijatelj je koristio maglu i neopaženo se privukao našim položajima.[8]

Borci su bili iznenađeni te su bili prisiljeni otstupiti sa Snježnice-Žukovca-Štarke i Klenka. Na prihvatnim položajima prihvaćena je borba sa neprijateljem koji je bio nadmoćan u ljudstvu i tehnici. Istovremeno kada su napadnuti naši položaji - napadnuti su položaji IV Dal. Brigade. Takođe je i na tom sektoru neprijatelj uspio ovladati dominantnim položajima, koristeći maglu i iznenađenje.

IV Bataljon III Brigade se je povukao sa našeg desnog krila, te je postojala opasnost da nas neprijatelj ugrozi preko Zagorja s boka. U tom pravcu upućen je naš IV Bataljon koji je bio Brigadna rezerva.

Neprijatelj je nadirao osim pešadijom na čitavoj liniji i cestom Posušje-Duvno sa 14 tenkova i velikim brojem ostalih motornih vozila. U toku borbi koje su vođene čitav dan, služba veze među jedinicama i u streljačkom stroju uopće nije funkcionisala, zbog magle. Oko 2 sata posije podne poduzete su mjere za izvršavanje kontranapada na čitavoj liniji. U tom duhu poslata su naređenja jedinicama.

Međutim, neprijatelj je izbijajući komunikacijom onemogućio kontranapad našeg III Bataljona. V Bataljon I Brigade je vršio kontranapad i uz vlastite i neprijateljske gubitke izbacio neprijatelja sa svih položaja.

Prema naređenju Štaba Divizije jedinice su morale izbiti na prostoriju Brišnik, odakle se imalo braniti neprijatelju daljnja nadiranja ka Duvnu. Prema tome naređenju, poslata su naređenja II, III i V Batalj. da se povuku u s. Crvenice i odmah prebace na prostoriju Brišnik, dok je IV Bataljon postavljen za zatvaranje pravca levo i desno od ceste kod s. Mesihovina sa kojom je neprijatelj do pred mrak već ovladao. Međutim, neprijatelj je odmah

prvim mrakom probio naše linije tenkovima i nastavio nadiranja ka Duvnu, tom situacijom onemogućio je naše prebacivanje na Brišnik, te je jedinicama dat pravac Borčani-Mandino selo-Sarajlije-Letka-Mokronoge. U tom pravcu pošao je odmah II i III Bataljon ove Brigade i jedna četa V Bataljona I Brigade, koja je ostala bez veze sa svojim Štabom i jedna četa IV Bataljona, dok su ostale čete ovog Bataljona bile otsječene na zapadnoj strani ceste Posušje-Duvno, te su se povukle prema Brišniku.

5. XII. 1943.

Zorom naše jedinice su izbile kao izviđački delovi na prostoriju Mokronoge-Šuica.

Istog dana ujutro dvije čete IV Bataljona su preko Brišnika preko ceste kod Stipaniće izbile na Latulju i Granicu. Odmah nakon njihovog prebacivanja, su se prebacili djelovi IV Dal. Brigade. Međutim, neprijatelj je izbio od Duvna ka Livnu motorizacijom. Naše dvije čete IV Bataljona otvorile su vatru. Poslije par sati jake borbe prisilile su neprijatelja da otstupi ka Duvnu i tako omogućile prebacivanje djelovima V Brig.

Istog dana neprijatelj 2-3 puta došao sa 2-3 tenka pred naše položaje sjeverno od Mokronoga, ali su vatrom brdskog topa bili prisiljeni da otstupe.

Tog dana II Bataljon poslat je na položaje M. Glavica-Unište-V. i M. Gradac, da bi uspostavio vezu sa IV Brigadom i poslužio za zatvaranje pravca Duvno-Livno.

6. XII. 1943.

II Bataljon je primio borbu na gore spomenutim položajima.[9] Borba je bila čitav dan vrlo jaka, ali je neprijatelj pred mrak uz osetljive gubitke bio povraćen na polazne položaje.

Istoga dana jedan vod III Bataljona vodio je nekoliko sati borbu u Eminovom Selu, a otstupio je tek pod neposrednim pritiskom tenkova i avijacije. Taj dan izbile su dvije čete V Bataljona u Šuicu.

Poslije podne oko tri sata neprijatelj je bombardovao Šuicu gdje su se nalazili naši neboračke dijelovi. Imali smo 3 mrtva i 12 ranjenih.

Pred večer je III Bataljon izvršio pokret za Vučipolje, te je bio orijentisan prema Grgurićima zbog nemogućnosti izbijanja neprijatelja tim pravcem našem II Bataljonu za leđa.

7. XII. 1943. g.

Neprijatelj je oko 11 sati ujutro ponovo napao[10] položaje našeg II Bataljona. Borba je vođena oko 15 sati do jutra kada je ponovo izdat nalog da se jedinice povuku na liniju Jelovača-Jelovac-Bukovača. Naš IV Bataljon je borbama 6-7 ov. meseca, sudjelovao sa II Bataljonom u obrani položaja. Posle podne oko 17 sati stiglo je naređenje Štaba Divizije, da hitnim maršem krene preko Borove Glave-Kantićeva-Stipićeva košara, Varda-Mamutovac-Druljskom dragom-Prosišće izbiti na komunikaciju Livno-Glamoč radi zatvaranja tog pravca.

Prikupljeni su Bataljoni, te je sa prostorije Jelovac izvršen pokret u 13 sati.

8. XII. 1943.

Jedinice su izbile u Gorje.

Tu su se prikupili djelovi V Bataljona koji su sa polkomom bataljona izgubili vezu 4. XII t. g. Komove kao i dvije čete V Bataljona bile su prema naređenju Štaba Divizije u Glamočkom polju u selu Vidimlijama.

9. XII. 1943.

U jutro u 3 sata izvršen je pokret u pravcu Švabina polja. Jedinice su zauzele položaj na Debelom brdu i upućena je po k-dantu Divizije veza Štabu III Krajiške Brigade sa izvještajem gdje se naše jedinice nalaze i o mogućnosti napada na Livno. Nakon dobijena odgovora od Štaba III Krajiške Brigade napad je imao otpočeti iste noći u 23 sata.

Bataljoni su napadali i uspeli su ovladati prvim kućama grada međutim, neprijatelj je s leđa iznenadio II Bataljon, koji se je povukao i za sobom povukao i IV Bataljon.

Ponovo su jedinice posiate u napad, međutim bez uspjeha.

Zorom je dat nalog za povlačenje.

10. XII. 1943.

Jedinice ove Brigade drže položaje na Krug planini, te se mjenjaju u držanju položaja i na odmoru.

11. XII. 1943.

Bez promjene.

12. XII. 1943.

Bez promjene.

13. XII. 1943.

Bez promjene.

14. XII. 1943.

Bez promjene.

15. XII. 1943.

U rano jutro neprijatelj je napao" na naše položaje na Krug planini i to jednom kolonom od Stipićevih Košara ka Švabinom polju, drugom Bukovačkom dragom ka Švabinom polju, a trećom Druljskom dragom ka Blagodiji.

II Bataljon, koji se je nalazio na položajima bio je prisiljen da otstupi.

Isti dan napadnuti su i djelovi IV Dal. Brigade, koji su se nalazili na zatvaranju pravca Priluka-Glamoč. U tom pravcu prema naređenju Štaba Divizije poslat je naš V Bataljon, da bi neprijatelja udario bočno. Našem II Bataljonu poslat je u pomoć III Bataljon, te su u zajedničkom naletu odbacile neprijatelja sa Krug Planine i zaplijenili 2 »šarca«, 10 pušaka, nešto municije i ostalog materijala.

Prema zapovesti Štaba Divizije od 14 ov. mj. imao je uslijediti napad naše Brigade, IV Dal. Brigade i VI Dal. Brigade XIX Divizije dana 15 ov. mj. u 17 sati na Livno.

Zbog nepoznavanja situacije na drugim sektorima naša Brigada je očekivala pritisak IV i VI Brigade, da bi otpočela sa svojim pritiskom. U tom očekivanju i hvatanju veza prošla je čitava noć, a da naša Brigada nije napad otpočela.

16. XII. 1943.

Naš IV Bataljon je držao položaje na Debelom Brdu, sa jednom četom, dok se je druga za to vrijeme nalazila u Radetine košarama.

Ostali Bataljoni ove Brigade nalazili su se na odmoru u s. Dragniću.

Polit, komesar Brigade Andro Kovačević određen je za V.D. Politkomesara IX Divizije.

U našu Brigadu, došao za polit, komesara Danilo Simonović, polit, komesar III Bataljona III Krajiške Brigade.

17. XII. 1943.

Primljeno je naređenje Štaba Divizije u cilju zauzimanja Livna[12] i protjerivanja neprijatelja dalje u pravcu Šuga. Naša Brigada imala je zadatak da napadne grad sa sjeverne i sjeverozapadne strane t. j. od sjeverne ivice s. Zastinje zaključno do Vejs kula i da brzim naletom i jakim udarom likvidiramo Vejs kulu i kulu Bašajkovac, dok ćemo jedan bataljon zadržati kao brigadnu rezervu na Debelom brdu.

U 19 sati trebao je napad da započne, a nije otpočeo u određeno vreme zbog nepovjerenja u jedinicama, pa se je čekalo da neko prvi otpočne.

Po naređenju ovog Štaba jedinice su otpočele sa napadom. U to vrijeme je došao izvještaj Štaba V Bataljona da se delovi tog bataljona nalaze u prvim kućama Livna. Naše jedinice su prilikom juriša dočekane jakom i vrlo dobro postavljenom vatrom, te smo tom prilikom imali dosta gubitaka, koji su se povećali kada se pokušalo izvlačiti mrtve i ranjene drugove. Nakon tog juriša primili smo naređenje da napad ponovimo međutim, se borce, zbog velikih gibitaka prilikom prvog juriša, nije moglo pokrenuti.

Naši gubitci su bili slijedeći: 17 mrtvih, 25 ranjenih i 4 druga nestala. Među bunkerima je ostalo 12 mrtvi drugova koje nismo mogli izvući.

Također smo izgubili 4 p. mitraljeza, koja su ostala među bunkerima.

U zoru smo se povukli na Debelo brdo.

Akcija na Livno nije uspela uglavnom iz ovih razloga: (a) među jedinicama je vladalo međusobno nepovjerenje; (b) Kom. četa nisu potpuno shvatile zadatak te kao ni Štabovi nisu vjerovali u uspješno riješavanje postavljenog zadatka.

18. XII. 1943.

Nakon povlačenja sa akcije na Livno jedna četa III Bataljona ostala je na položajima Debelom brdu, dok su se ostale smestile u Manića košarama.

Ostali bataljoni nalazili su se na odmaranju u s. Dragnić.

U vremenu od 10-11 sati prije podne 3 neprijateljska aviona bombardovala su naše položaje na Debelom brdu i tom prilikom nanijela nam gubitke od 4 teže i 2 lakše ranjena.

19. XII. 1943.

Položaj na Debelom brdu drži IV Bataljon. U rano jutro neprijatelj je sa snagama od 100-150 četnika i Švaba počeo prilaziti našim položajima. Ćeta IV Bataljona povukla se bez da je prihvatila borbu. Istog dana je Bataljon stajao na prihvatnom položaju sa širokim bočnim osiguranjem. Pred veče istog dana ponovo su zauzeli položaje na Debelom brdu, pošto se neprijatelj prethodno povukao.

20. XII. 1943.

Na položajima nije bilo nikakvih promena. Bataljoni koji su bili na odmoru radili su vojnički i politički.

21. XII. 1943.

Ranim jutrom, a poslije kraće borbe neprijatelj je uspio da sa 40 motornih vozila prođe snage IV Brigade i tako se probio za Glamoč.

Cijela Brigada je tokom noći od 21-22. XII izvršila pokret iz sela Rore pravcem ka komunikaciji Glamoč-Mliništa sa zadatkom zatvaranja ovog pravca.

22. XII. 1943.

Neprijatelj se prošlog dana pred noć povukao iz Glamoča, te je čitava Brigada izvršila pokret za Glamočko Polje i tu se smjestila.

23. XII. 1943.

Bez promjena.

Na večer je II Bat. izvršio ekonomsku akciju u s. Kablići.

24. XII. 1943.

Primili smo naređenje Štaba Divizije za zatvaranje pravca Livno-Glamoč.

25. XII. 1943.

Naš II Bat. se smjestio u Arnautovim košarama sa zadatkom zatvaranja pravca Livno-Glamoč.

26. XII. 1943.

Na položajima nema nikakovih promjena.

27. XII. 1943.

Na položajima nema nikakovih promjena. II Bat. na položaju dok su ostali na odmoru.

28. XII. 1943.

Od II Bataljona preuzeo je III položaje. Prilikom patrola III Bataljona koja je bila upućena u Priluku a nije bila obavještena od Štaba II Bat. da se neprijatelj nalazi u istoj naišla na zasjedu. Imali smo 6 mrtvih, među kojima pom. kom. čete Kren Dujo.

29. XII. 1943.

Bez promjena na položaju III Bat., ostali su na odmoru.

30. XII. 1943.

Prema podacima ob. služ. neprijatelj je pojačao garnizon u Livnu sa 500 motornih vozila. U vezi tih obaveštenja dobili smo naređenje od Štaba Divizije, da u jutro rano pojačamo položaje na prostoriji Priluka-Korićna. U slučaju neprijateljskog prodora u Glamoč, naša Brigada bi trebala svoje snage orijentisati zapadnom stranom puta Priluka-Glamoč, te najpogodnijim i najkraćim putem izbiti zapadno od sela Glamoča-Vagan-Gerdulovo selo i zatvoriti pravce Glamoč-Mliništa.

U duhu primljenog naređenja dvije čete III Bataljona organizovale su položaj po dubini istočno od komunikacije Priluka-Koričnа, od k. 307 do k. 1081 dok je 3 četa zauzela Glavicu k. 978, odašiljala patrole u pravcu Karaula košara i hvatala vezu sa IV Dalm. Brigadom, da nebi na tom pravcu neprijatelj raskršio naše položaje i snage zatvarajući također prostor između naših djelova i djelova IV Dalm. Brigade na Blagodiji. V Bataljonu naređen je položaj u jutro rano.

31. XII. 1943.

Priluka, od III Bat. na položajima.

Na položaju nije došlo do nikakvih promjena u toku dana.

BROJ 192

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA TRINAESTE JUŽNODALMATINSKE BRIGADE ZA PERIOD OD 1. STUDENOG DO 31. PROSINCA 1943. GODINE[1]

1. 11. 1943.

Rano u zoru zauzet je Vitar i snage su prikupljene u dolini s. Golubinica, Oskorušno, Zokamenje i Potočine. Sad držimo čvrsto položaje: Stražište, Carina, Sv. Juraj i Sv. Anđeo i uopće tu liniju, dok se neprijatelj izgleda zadržao na Roti i Zagrudi. Na zauzetim položajima Njemci su ostalvili velike žrtve. Nađeno je 22 mrtva neprijateljska vojnika. Mi smo izgubili četiri druga.[2]

2. 11. 1943.

Organizovali smo napad na Rotu i Zagradu.[3] Tu se neprij. utvrdio i organizovao za obranu. U toj noćnoj akciji učestvovala su 2 bataljona naše brigade, jedan I. Dalm. i jedan III. Dalmatinske. Na Roti se je vodila uporna borba sve do zore, dok je na Zagradi vatra trajala do 2[h] kad su naše snage zbog velikih gubitaka (računajući nosioce ranjenika sa ranjenicima) morale povući. Napad na Rotu također zbog disharmonije u radu nije uspio. Imali smo prilično ranjenih i 3 mrtva. Povratili smo se na jučerašnje položaje.

3. 11. 1943.

Noćas smo ponovno napali okupatore na položajima Rota, [...] i Zagrada sa zadatkom da se jedna četa zavuče u s. Pijavičino. Borci našeg I. bataljona i bataljona Biokovaca[4] iznenadili su neprijatelja ručnim bombama i najuriš zauzeli k. 659 na Zagrudi. Na (Zagradi) Rota je napad zakasnio. Prodor sa istočne strane uspio je dok je neprij. svojom nadmoćnošću i to osujetio i u zoru mi smo se opet na čitavoj liniji našli na starim položajima.

4. 11. 1943.

Izvršili smo zamjenu bataljona na položaju Potočine. Tu se sada nalazi naš III. bat. Radi se na preformiranju brigade, stvoriti 4 bataljona od 6. Noću obostrana minobacačka vatra. Jedan je drag ranjen iz zasjede na straži.

[...]

6. 11. 1943.

Naš patrolni brod napao je noću u luci Drače jedan neprijateljski brod koji je dovozio pojačanja.[5] Neprijatelj je imao mnogo gubitaka. Poginuo je jedan drag sa patrolnog broda.

7. 11. 1943.

Neprijatelj je u zoru preduzeo napad na cijelom frontu sa jakim snagama. Cio dan trajala je jaka artilerijska i bacačka vatra. Njemci[6] su u ovim borbama uspjeli zauzeti položaj Stražišće, a uveče i Sv. Juraj. Imali smo dosta gubitaka, nekoliko mrtvih i 75-80 ranjenih. Iz naše brigade bilo je u III. Bat. (jedan) poginuo i 12 ranjenih, a kod II. Bat. 1 poginuo i 4 ranjena. Kao

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18/1, k. 847A.

2, 3, 5, 7 i 8 Vidi dok. br. 90.

4 Riječ je o bataljonu Treće dalmatinske NO brigade.

6 Dijelovi 7. SS divizije »Prinz Eugen«.

pojačanje došao je II. Bat. I. Dalm. Brigade. Gubitci neprijateljski nepoznati su nam.

8. 11. 1943.

Uspjeli smo protunapadima,[7] do mraka i u toku noći izbaciti neprijatelja na stare položaje, zauzevši ponovo Stražište i Kunu, a najuriš Sv. Juraj. Gubitaka nismo imali. Na položajima je poslije borbe nađeno 17 neprijat. vojnika mrtvih, a zarobljena su dvojica. Tu su se borili pripadnici »Princ Eugen« divizije, brdski lovci i vojnici raznih nacija koje je okupator mobilisao. Mnogi su i iz naših sjevernih krajeva.

9. 11. 1943.

Nije bilo naročitih promjena na položajima. Neprijatelj je tukao artilerijom naše položaje, a 9 štuka aviona bombardovalo je ispred naših položaja kod Kune, Kunu i Korčulu. Žrtava danas nijesmo imali.

10. 11. 1943.

Neprijatelj je tukao i danas položaje artilerij. vatrom iz Ploča i Janjine sa 2 haubice. Naređena je evakuacija Pelješca za koji smo se borili 18 dana.[8] Bataljon I. i III. Dalm. Brigade u prvi sumrak napustili su položaje, u Srpnju se ukrcali i otišli put Podgore. Mi smo se ukrcali u Orebiću za Korčulu. Neprijatelj nije primjetio naše povlačenje sa položaja.

11. 11. 1943.

Napustili smo poluotok Pelješac. Sve je evakuisano na Korčulu. Saznaje se da neprij. nije u toku dana ni noći napuštao stare položaje. Prvi bat. zauzeo je za odbranu pol. od Korčule do Ražnjića, a četvrti bat. od Korčule do Račišća. II. Bat. u brigadnoj rezervi u Pupnatu, a III. za obezbeđenje unutraš. otoka. Štab brigade, itendantura i sanitet razmješteni su u s. Žrnovo.

12. 11. 1943.

Raspored snaga za osiguranje Korčule. Prema saznanju od naše patrole iz Orebića neprijat. se jučer nalazio na starim položajima. Uputili smo na Pelješac jedan vod da uhvati dodir sa neprijateljem.

13. 11. 1943.

Izgleda daje neprijatelj krenuo sa starih položaja prema Orebiću i Trpnju. Svoje patrole sa poluotoka povukli smo. Po pričanju seljaka neprijatelj je stigao u Trpanj i Gornju Vrućicu.

14. 11. 1943.

Neprijateljske patrole primjećene su na obalama Pelješca oko Orebića i Kućišta. U Orebić stigla 1 kompan. neprijatelja. Mislimo po signalima da su se iskrcali u Lovištu.

[...]

19. 11. 1943.

Neprijateljska dva broda stižu u Orebić. Otvorili smo vatru iz baterija. Jedan je bio primoran da se vrati a drugi je pristao u luci. Neprijatelj je otvorio vatru artilerijom na naše baterije i selo Žrnovo. Bacačem je tukao položaje na oblali. Brigadno previjalište premješteno je u selo Pupnat. Uvećana je tablica sljedovanja.

20. 11. 1943.

Jedinice na istim položajima. Štab brigade premjestili smo u selo Postrana. Novosti na položajima nije bilo. Stigla 2 druga i 1 drugarica iz Polit, odjela.

21. 11. 43.

Neprijatelj je iz Orebića tukao bacačem i topom oko 10 met. položaj I. bataljona u Korčuli i Lumbardi. Jedan je drug lakše ranjen. Obilaskom batalj. radi se politički i vojnički. U IV. bataljonu održana je zabava u Račišću. Intendant otišao na Vis po hranu.

22. 11. 43.

Na položajima do podne bez promjene. Poslije podne obostrana bacačka i topovska paljba. Gađali smo brod u Orebić. luci. Stigao je komandant divizije. Signal, stanicu premjestili smo u Postranu. Brod u Orebiću pogođen je sa 3 granate, ali nije potonuo.

[•-.]

26. 11. 43.

Obostrana artil. i bacačka vatra. Imali smo 3 druga ranjena (2 telef. i 1 iz II. bat.) u Korčuli. Na Mljetu ništa nova. Formirana je vojna pekara u Blatu. Jedinice u rezer. radile su po rasporedu.

27. 11. 43.

Prvi bataljon došao je u rezervu, a zamjenio gaje II. bat. na polož. Korčula-Lumbarđa. Ovaj Štab posjetila su 2 Engleska đenerala i 1 pukovnik sa Engleskom misijom.[9] Naša su teška oruđa tukla neprijatelj, položaje. Sa Mljeta javljaju da Njemci namjeravaju izvršiti desant na naše otoke. Savezници obećavaju punu potporu u avijaciji. Neprestano je ružno vrijeme te zbog toga ne poduzimlju bombardovanja. Noćas je iz Barija stiglo oko 300 interniraca,[10] obučeni su i oboružani. Smjestili su se u Smokvici.

[-..]

29. 11. 43.

Obostrana bacačka vatra. Iselili smo zonu oko Lumbarde i Korčule. Neprijatelj, avioni vršili su izviđanja nad Korčulom i Lumbardom. Poginuo je drug Mikeli ranjen od bacača. Dobili smo podatke o neprijat. na Pelješcu od terenaca.

[•••]

1. 12. 1943.

Bez osobnih promjena. Stigla žica od saveznika. Obustavljen saobraćaj morem zbog patroliranja savezničkih brodova. Premješten polit. kom. Vinko Maglica. Štiglo opet interniraca iz Italije.[11]

2. 12. 1943.

Nad Orebićem preletjelo je nekoliko savezničkih aviona, od kojih jedan pošto je bio u defektu srušio se. Pilot iskočio je i pao u more kod otoka Kojića.[12] Naši borci spasili su ga, ali su dvojica stradali životom od neprijat. vatre kod ovog spasavanja. Jedan odmah, a drugi kasnije umro. Pilot je bio amerikanac. Njemci su poslije otvorili artiler. vatru na naše položaje II. bat. u Lumbardi i Korčuli. Ranjen je politkom. II. bataljona i jedan drug.

3. 12. 1943.

Neprijatelj je gađao Lumbardu, i naš brod u luci Prižini. U prvi sumrak čuo se je zvuk motora oko Orebića. Stiglo je odijelo za borce od saveznika. Prostorija oko Žrnova također je pred veče tučena neprijatelj, artilerij.

9 Riječ je o savezničkoj vojnoj misiji pri Vrhovnom štabu NOVJ. Vidi dok. br. 83, napomenu 33 i 34 i dok. br. 184, napomenu 25.

10 i 11 Riječ je o Prvoj prekomorskoj brigadi.

12 Nečitljivo napisano. Vjerojatno se odnosi na otok Gojak. Vidi dok. br. 104, napomenu 4.

vatrom. Stigao Politkomesar Brigade drug Marinko Borić dosadašnji politkomesar XI Brig.

4. 12. 1943.

U Veloj Luci neprijatelj je nanio štetu pri mitralj. jednog motora. Poginula su dva druga. Jedinice na istim položajima.

6. 12^ 1943.

Jedna četa I. bataljona upućena je na otok Lastovo. U veče je neprijat. bacač tukao luku Kneže.

10. 12. 1943.

Neprijatelj, avioni vršili su nadletanje naših položaja i potopili jedan brod »Račišće« kod Lumbarde. Tukli su također položaje u Korčuli iz aviona. Komandant divizije bio je u ovome Štabu.

[.••]

12. 12. 1943.

Akcija na Lovište, Potomje i Šipan prema planu.[13] Na Potomje nije vršena akcija. Na Šipanu ubijena 3 neprij. vojnika, 5 zarobljenih. Gubitaka nismo imali. Zarobljeno 5 pušaka, 1 puškomitr., 2000 metaka, potopljena 1 trabakula, a druga oštećena.

13. 12. 1943.

Nad Korčulom letjelo 7 aviona. Jedan oboren blizu Lovišta, pao u more. Došao neprij. brod duž. 55 m i spasio posadu aviona. Bombardovana baterija Vrataška na Mljetu. Gubitaka ni štete nije bilo.

[•••]

15. 12. 1943.

Neprijatelj je bombardovao i mitraljirao V. Luku. Oštećen je jedan brod. Dobili smo podatke o neprijateljskim namjerama. Uveče je artil. i bacačkom vatrom tukao naše položaje. Žrtava nije bilo. Saveznici su noću avionima vršili kontrolu u kanalu. Tada su bombardovali Lovište. Jedinice su bile u strogoj pripravnosti.

16. 12. 1943.

Saveznici su u toku dana aktivno uznemiravali neprijatelja, bombardovan je Trpanj, Janjina i Ston, a mitraljirano je Lovište, Viganj i Orebić kao i okolinu tih mjesta. Rezultati nam nijesu poznati. Naše su baterije tukle neprijat. položaje danju i noću.

[...]

21. 12. 1943.

Stvoren je plan za napad na Pelješac. Vršena smjena na položajima.

22. 12. 1943.

U 5[h] Njemci su se iskrcali na dva mjesta oko Račišta, a u 5[30] u Banji i zavladali zahvaljujući jakoj artiler. vatri sa Pelješca i vatrom sa torpiljarke Račištem i izbili na Kuli iznad Korčule.[14] Naš IV. bat. primio je borbu na sektoru kod Račišta, a u pomoć je stigao III. bataljon. Na desnom sektoru 11. je bat. primio borbu, dok je četa I. bat. stigla na sedlo iznad Žrnova i tu cio dan davala žilav otpor. Snage od Lumbarde, sa Badije i Vrsnika povučene su. Na liniji od Mornar, škole do Zrnovo do pred prva su dva bataljona vodila borbu uz znatne gubitke. Na lijev, sektoru pred mrak neprijat. je ov-

13 Vidi dok. br. 131 i 411.

14, 15 i 16 Odnosi se na njemačku operaciju »Herbstgewitter II«. Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

ladao kotama iznad Pupnata i presjekao komunikaciju za desni sektor. Nastoje probijanje i izvlačenje I. i II. bataljona na liniju Sv. Ilija, Zahomje, a III. i IV. zapadno od Pupnata. Gubitci nepoznati ali znatni.

23. 12. 1943.

Ovoga dana pre podne levo od ceste držala se Gorča Glava a desno Oblik i k. 339 - Pupnatska Luka. Poslije podne neprijatelj je probio tenkovima liniju i zauzeo Oblik i nagnao naše borce u panični bijeg.[15] Tek pred Čarom linija je malo zaustavljena. Prodor je učinjen sa 5 tenkova. Mnoge jedinice su se raspršile i ostale bez rukovodstva. Stab brigade u Cari. Noću je neprijatelj učinio prepad na Stab u Čari. I ta linija popustila je. Stigli su bataljoni I. Dalmatinske. Određena je odbrambena linija ispred Smokvice jer je brigada na lijevom krilu bila iznenađena i opkoljava joj bataljon na Gradini. Jedinice ostale osječene i primorane na probijanje.

24. 12. 1943.

Vodi se žestoka borba na liniji oko ceste prema Čari. Sv. Ivan-k. 301-Sv. Anđeo-Mihajla brdo.[16] Borbu je uglavnom vodila I. brigada. Neprijatelj je jakom artiler. vatrom tukao položaje i mjesto Smokvicu. Oko pola dana 7 je neprijatelj, brodova iskrcalo vojsku u luci Karboni i pretilo otcjepljenjem snaga. Naređena je evakuacija.

Jedinice naše brigade ukrcale su se u Bristvi kraj Prigradice tek drugog dana u 5^{30} sati. Mnogi su borci izgubili nadu u spas i napustili svoje jedinice. Bolnica i intendantura evakuirani u redu. Poginuo komandant Divizije i mnogo ranjenih.

25. 12. 43.

Iskrcali smo se u 8^{20} na otoku Hvaru i odmor je bio cio dan u selu Zastražišću.

26. 12. 43.

Izvršen je pokret u selo Vrisnik. Prikupljanje ljudstva koje je stiglo sa Korčule.

27. 12. 43.

Odmor u selu Vrisnik. 3 četa I. bat. i Orjent. Odred prebacili su se po naređenju Divizije na Vis. U putu su ih napali neprijat. avioni. Zamj. komand. I bat. i komand. Odreda sa još oko 10 boraca bace se u more i utopiše. Od mitraljiranja poginula su 2 druga a 3 ranjena.[17] Ostali su u toku dana i noći ostali na otoku Sušcu.

28. 12. 43.

Odmor u selu Vrisnik. Konferencija sa 1 čl. Korpusa.

29. 12. 43.

Jedinice ove brigade premjestile su se iz Vrisnika u selo Malo Grablje. Marš je izveden danju.

30. 12. 43.

Po naređenju Divizije sa brigadom krenuli smo pred večer u Hvar, a ostali se u toku noći trabakulama prebacili na otok Vis u Grad Vis, otale je izvršen marš u selo Marine Zemlje.

31. 12. 43.

Odmor u selu Marine Zemlje. Stigla je četa iz Komiže, ona što je bila na Mljetu. Dobili smo naređenje od Operat. Štaba za posjedanje položaja.

[•••]

17 Vidi dok. br. 179, napomenu 6.

BROJ 193

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA NERETVANSKOG NOP ODREDA (KASNIJE DRUGOG BATALJONA JEDANAESTE DALMATINSKE BRIGADE) ZA PERIOD OD 1. STUDENOG DO 31. PROSINCA 1943. GODINE[1]

1. XI.

Bez promjene

2. XI.

Izjutra neprijatelj[2] iz Ploče i Rogotina, krenuo je u pravcu naših položaja Resna Kosa-Graci-Družijanići. Naši borci su napali neprijatelja u selu Peraško Blato, dok je neprijatelj isto selo palio. Pošto je neprijatelj bio napadnut povukao se prema Ploči i na povratku popalio selo Sipak. U ova dva sela ubijena su dvojica seljaka, a sve ostalo odvedeno je u Ploču. Na pravac Graci-Družijanići neprijatelj je došao preko sela Calumi, kojega je u nastupanju zapalio, zaklavši prije 35 osoba koje su izgorjele u kućama. Nastupajući dalje od ovog sela naši borci su odbili neprijatelja koji se odmah povukao u Rogotin.

2. XI.

U 17[h] neprijatelj je iz Rogotina otvorio vatru iz 2 topa brzom paljbom na selo Krstičevići, gdje logoruje naša II. četa. Nekoliko granata je teže ranilo tri druga koje smo odmah otpremili u Divizijsku bolnicu.

2. XI.

U noći između 2. i 3. XI. jedan vod II čete, u saglasnosti s komandom Mjesta za sektor Metković, potpomognut sa drugovima političkim radnicima na terenu izvršio je u selu Desnama sljedeću ekonomsku akciju: Kod obitelji Đukan Jure konfiskovali 1 kozu.

Kod obitelji Parmač Joze konfiskovali 1 kravu.

Kod obitelji Jelčić Marko p. Ilije konfiskovali 1 kravu.

Kod obitelji Mateljak Mate 4 prazne seljačke vreće, 3 kgr vune ne pređe i 10 kg oraha.

Ova ekonomska akcija je izvršena iz razloga što su iz ovih obitelji dobrovoljno otišli u njemačku vojsku njihovi sinovi, i to baš pred par dana.

3. XI.

Jedna desetina je bila na osiguranju kod Čulumovih kuća dok su pokopali mrtve koje su Njemci zaklali.[3] Iste večeri jedna desetina bila je na obezbjeđenju prenosa žita, vune i stoke iz Peraškog Blata iz kuće Krstičević Leše. Isti je pak gonio Neretvanskom Odredu 200 kg smokava i 100 lit. vina.

4. XI.

Od Štaba XXVI Divizije zatražene su dvije čete za likvidiranje neprijateljskog garnizona Mali Prolog, koje nijesmo dobili jer je Štab imao druge zadatke.

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/13, k. 1101A.

2 Dijelovi 750. puka SS divizije »Prinz Eugen«. Vidi dok. br. 201.

3 Vidi dok. br. 202.

4. XL

II. četa pokidala je žicu na bunkeru Kovačevac, sa namjerom da omogući napad na bunker na Striževu. Iste noći naša II. četa bila je na osiguranju u Peraškom Blatu radi evakuacije materijala.

5. XI.

Bez promjene.

6. XI.

Bez promjene.

7. XI.

Jedan vod II. Bataljona XI. Dalm. brigade koji je držao položaje na Staševici povukao se u sastav svoje jedinice, te smo poslali vod I. čete da zauzme taj položaj.

8. XI.

Bez promjene.

9. XI.

Na mejsto druga Komandanta Tolić Drinka, koji je otišao u bolnicu u Drašnicu, došao je drug Gabrić Srećko.

9. XI.

U noći II. četa potpomognuta sa jednom desetinom 5. čete izvršila je napad na neprijateljski bunker na Stabljini. Neprijatelj je dao iz napadnutog bunkera jak otpor koji je trajao jedan sat. Naši bombaši primakli su se do samog bunkera i bacili su ručne bombe u nj. Neprijatelju je uspjelo da pobjegne, jer je bunker bio opasan žicom. Zatim se neprijatelj povukao u drugi bunker odakle je dao otpor, te iz njega je potjeran. Dolaskom u bunker naši su našli 4 ranca sa spremom i jedne cipele. Ostalu spremu nijesmo mogli spasiti, jer smo sve spalili u bunkeru. Tom prilikom teže ranjen jedan njemački oficir i jedan ustaša.

10. XI.

Bez promjene.

11. XI.

Izvršen je napad na bunker na Kovačevcu. Naši su bombaši došli do samog bunkera, ali ga nijesu mogli zauzeti, jer je bunker opasan sa tri pojasa žice. Borba je trajala pola sata. Radi neopreznosti nišandžije i pomagača ranjeni su drugovi Krstičević Petar zamj. komandira III. čete i Primorac Ivan, koji su bacač metnuli na otvoreno, tako da je neprijatelj iz mitraljeza tukao bacačku vatru.

11. XI.

Naši su izvršili prepad na bunker na Stabljici.

Neprijatelj je naše obasuo teškim oružjem. Kod nas nije bilo ranjenih ili mrtvih, a kod neprijatelje neznamo.

12. XI.

Bez promjene.

13. XI.

Dobili smo naređenje da izvršimo pokret u pravcu Kozice. Naše su čete napustile položaj u 3^h posije podne i došle do Ravče. Naknadno smo dobili naređenje da zauzmemo svoj prvobitni položaj, što je i izvršeno, te smo se svi vratili na svoja stara mjesta sljedećeg dana do 6^h u jutro.

13. XI.

Tomo Margeta borac II. čete pobjegao je te je uhvaćen od odbornika istočno Pline i sproveden u Štab Bataljona. Štreljan je radi dezerterstva od Vojnog Suda za Metkovski sektor.

14. XI.
Bez promjene.
15. XI.
Formirana je četvrta četa u bataljonu »Petar Bogunović«.
16. XI.
Dobili smo naređenje od Štaba XXVI Divizije da izvršimo pokret u 4h popodne u pravcu Gradca i Igrana u svrhu prebacivanja na otok Hvar.[4] Pošto smo na putu između ta dva mjesta sreli brod, ukrcali smo se nanj u Drveniku i prebacila se II, III i IV. četa sa Štabom Odreda i Bataljona, dok je I četa ostala po naređenju Štaba Divizije radi održavanja veze sa tim krajem.
17. XI.
U lh noću stigli smo brodom u mjesto Bristova i krenuli napred, te se je cjeli Odred smjestio u naselje Pogorila kod Bogomolje.
18. XI.
Bez promjene.
19. XI.
Naš Neretvanski Odred ušao je u sastav XI Dalmatinske NO. Brigade.[5]
19. XI.
Naš Bataljon[6] je izvršio pokret, nakon kojega su naše čete zauzele sljedeće položaje: I četa kod Zastražišća, II četa kod Pitve, III četa i prateći vod kod Poljica. Štab Bataljona smjestio se u [...]
20. XI-21. XI.
Bez promjene.
22. XI.
Po naređenju Operativnog štaba naš bataljon treba da osigurava obalu od Stiniva do Glavica (kod Vrbovske) a sa južne strane od Crvanja do Pitovske Plaže i otok Šćedro. I četa držati će položaje od Poljica i luku Stiniva a na sj. strani do Male Stinive i Vrh Bok do Perne. II četa će se smjestiti u Pitovsku Plažu i osiguravati obalu od Pitovske Plaže do otoka Šćedro, III četa će se smjestiti u Jelsi i držati položaje od Male Stinive do Glavica. Prateći vod ostaje u Poljicima.
23. XI-25. XI.
Bez promjene.
26. XI.
Dosadašnji politkomesar Odreda drug Žarko Despot i dosadašnji komandant bataljona »P. Bogunović« drug Marović Stanko otišli su u prekomandu.
27. XI-29. XI.
Bez promjene.
30. XI.
Za komandanta našeg bataljona došao je novopostavljeni drug Krilić Andrija.
1. XII.
Po naređenju Štaba Brigade naše čete su zauzele nove položaje po sljedećem rasporedu i to: I četa od Kruševa do Male Stinive. II četa od Vele

4 Vidi dok. br. 83 - depeša br. 165.
5 Štab Dvadesetšeste divizije naredio je 25. studenog 1943. god. da se formira novi Neretvanski KOP odred. Vidi dok. br. 80.
6 Od ovog datuma dnevnik vodi Drugi bataljon Jedanaeste NO brigade Dvadesetšeste divizije. Vidi dok. br. 58.

Stinive do Prapratne i III četa drugi položaj na Jelsi i gr. Glavica u Vrbovskoj.

2. XII.

Za komandira I čete postavljen je dosadašnji zamj. komandanta bataljona drug Mijić.

3. XII.

Za politkomesara našeg bataljona postavljenje drug Mustapić Marko, tako je komandno osoblje bataljona sljedeće, komandant: Krilić Andrija, politkomesar Mustapić Marko, zamj. komandira Gabrić Srećko i zamj. politkomesara Jakić Ljubo.

4. XII.

Bez promjene.

5. XII.

Od štaba Brigade dobili smo 2 teška mitraljeza i jednu protitenkovsku pušku. I i II četi dali smo po jedan teški mitr., a III četi pr. tenkovsku pušku.

6. XII.

U jedanaest sati uveče pravljena je pokazna uzbuna u I četi i pratećem vodu. Uzbuna je potpuno uspjela.

7. XII-15. XII.

Bez promjene.

16. XII.

Naša treća četa potpala je pod direktnu komandu Štaba Brigade, tako da naš bataljon ima sada 2 čete.

17. XII-19. XII.

Bez promjene.

20. XII.

Po naređenju Štaba Brigade naš bataljon će držati položaj od Stinive do Jelse (uključivo). Te su naše čete zauzele položaj po sljedećem rasporedu: Prateći vod drži uvalu Stiniva, II četa drži položaj od Stinive do Prapatne, a I četa od Prapatne do lijeve punte Jelse (uključno).

21. XII-25. XII.

Bez promjene.

26. XII.

Za zamjenika komandira I čete postavlja se drug Azir Kudra, dosada vodnik II čete.

27. XII.

Bez promjene.

28. XII.

Izvršili smo pokret sa Štabom, II četom i Pr. vodom za Vrbosku s tim da zauzmemo položaj od Jelse do Rudina. Naša I četa drži položaj od Crkvice do zapadne punte Jelse. Dok II četa sa Pr. vodom drži položaj od Vrbovske do Rudina.

29. XII.

Bez promjene.

30. XII.

Bez promjene.

31. XII.

Prema naređenju Štaba brigade naše čete su zauzele položaje od Vrboske (uključivo) do Starigradska Rudina. Štab Bataljona sa pratećim vodom smjestio se je u Vrbanju.

BROJ 194

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ZA PERIOD OD 1. STUDENOG DO 31. PROSINCA 1943. GODINE[1]

1/XI. 1943. g. U toku dana kružilo je nekoliko neprijateljskih aviona u okolici Zadra u pravcu sjeverozapada. U 12 sati i 30 minuta isplovila su iz Zadra 2 ribarska broda, koji su za sobom vukli po 3 čamca. Pristali su: jedan sjeverno od rta Mika, a drugi u uvalu južno od Arbanasa. Tu su vršili ukrcavanje vojske, koju su zatim ponovo iskrcali i vratili se u 16 sati natrag u Zadar.

U 13,15 sati čule su se jake detonacije u više mahova u pravcu zapada na otvorenom moru, isto se ponovilo oko 22 sata.

2/XI. 43. Brod »Jadran« iz Molatske flotile na svom patroliranju zatekao je u zalivu Ista jedan trabakul sa oznakom crvenog krsta. Na njemu je bilo 270 (muškaraca, žena i djece). Isti su sa propisanim ispravama upućeni od naših vlasti u Lošinju kao Talijani za Bari. To su talijanski državljani, koji su uglavnom upućeni radi pomanjkanja u ishrani.

3/XI. 43. U 8 sati isplovila su iz Zadra 2 ribarska broda (trabakula) sa čamcima u teglju, jedan kod rta Mika a drugi kod Arbanasa. Vježbaju sa vojnicima ukrcavanje i iskrcavanje pod punom ratnom spremom.

U 10 sati čule su se jake eksplozije i zvukovi automatskog oružja iz pravca zapada.

Oko 11 sati preletilo je oko 110 savezničkih aviona u pravcu Vira. Prilikom prolaza preko Ugljana bacili su nekoliko crvenih raketa.

Od 12-15 sati pojedinačno su se vraćali avioni. U svemu 21 aparat. Nakon prolaza preko Zadra neprijatelj je otvorio vatru bez uspjeha. Zadnja grupa od 8 aparata bacala je letke, ali su sve pale daleko na otvoreno more. Avioni su imali oznake: sjevernoameričkih sj. država.

U 14.30 sati uplovila su u Zadar dva parobroda, jedan oko 500 tona nakrcan bačvama i drugi oko 500 tona prazan i sličan minopolagaču. Oba viju talijansku zastavu.

U 20,30 jedna grupa savezničkih aviona nad Zadrom najprije svjetleće rakete, a zatim nekoliko bombi manjeg kalibra. Potom stigla druga grupa koja je kružila nad Zadrom bacajući svjetleće rakete, zatim bombe, od kojih dvije do tri većeg kalibra. Prema izvještajima bombe su padale u blizini Arbanasa.

Na avione je otvorena jaka neprijateljska vatra ali bez rezultata.

Prema primljenim podacima u Sutomiščici na otoku Ugljan poginula je jedna žena i jedno dijete od parčadi p. a. granate, kao i otvaranje vatre po danu.

4/XI. 43. U 08,05 jedan motorni čamac (tipa patrolni čamac jugosl. pom. finance) nakon isplovljenja iz Zadra uputio se tjesnacem između Rivnja i Sestrunja. Bio je napadnut mitraljezom od naše minske straže.[2] Na to se povratio u Zadar. Opaženo je da je pristao na obalu kod bolnice, te da su iz njega iznosili vojnike (vjerojatno ranjene).

1 Original (rukopis, crnilom i olovkom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 41/2, k. 2030.

2 Vidi dok. br. 376.

U 12,15 jedan njemački avion bacio 4 bombe na mjesto Ugljan, od kojih 2 pale u more, 1 u blizini kasarne, a jedna blizu pošte. Nije bilo nikakve štete.

Oko 13 sati 2 ribarska broda ponovo vježbala ukrcavanje i iskrcavanje vojske. U isto vrijeme čule su se jake detonacije bombi iz pravca zapada.

Oko 16 sati jedan njemački avion napao je jednu ribaricu kod Lamjane bez rezultata.

U 00,45 čulo se je zujanje aviona iz pravca jugozapada prema sjeverozapadu. U isto vrijeme čule su se jake detonacije iz istog pravca.

Od 12 do 12.20 sati neprijatelj je sa rta Mika pucao iz topova na selo Lukoran, otok Ugljan. Nije bilo ni štete ni žrtava.

U toku dana isplovila su iz Zadra 3 parobroda: jedan tipa minopolagač, drugi oko 500 tona nosivosti i treći srednje tonaže sa oznakom N.A.2, naoružan sa 2 topa i tri teška mitraljeza. Uplovio je jedan parobrod od oko 3000 tona.

Neprijatelj je vršio promet sa ribarskim brodom u dva maha između Zadra i rta Mika, vjerojatno u cilju vježbanja kao što je ranijim izvještajima javljeno.

Vrše se radovi na uspostavljanju linije Žman-Božava, do sada je uspostavljeno 7 km linije i stupovi za 10 km.

5/XI. 1943 g. Dan je protekao mirno. U 20,15 prolijetali su avioni nepoznate narodnosti sa jugoistoka prema sjeveru. U Zadru je dat znak za uzbunu.

6/XI. 1943. g. U 10,55 jedan njemački avion kružio poviše sela Ugljan i bacio 2 bombe koje su pale u more. Isti avion nakon toga odletio u pravcu sela Kali i tamo bacio 3 bombe od kojih su 2 pale u more a 1 kraj crkve bez štete.

U toku dana isplovile su iz Zadra 5 ribarskih lađa u pravcu sjeverozapda i rta Mika, poslije podne su se povratili u Zadar.

U sumrak paljene su po okolini po brdima i na pristaništima vatre u čast proslave 26-godišnjice Oktobarske revolucije.

Od 19,25-19,45 protivavionski topovi i baterija sa rta Mika pucali su u pravcu m. Preko i sela Kali. Ispaljeno je oko 30 metaka, ali bez rezultata. Meci su većinom padali poviše sela. Pretpostavlja se daje otvaranje vatre vjerojatno odgovor na paljenje vatara sa naše strane.

7/XI. U 10,20 sati jedan njemački avion kružio je nad otokom Rivanj i bacio na Preko kod Omladinskog doma 2 bombe. Bilo je 4 žrtve između civilnog stanovništva i 3 ranjena. Stete nije bilo.

U 11,45 uplovio je u Zadar jedan trgovački brod od oko 50001., naoružan sa 2 topa i p.a. mitraljezima.

U 12,30 sati prispio je u ovaj štab sa dopisima Štaba Mornarice N.O.V.J., obaviješteno je da ovaj Štab još nije primio nikakvo naređenje u pogledu prijelaza pod nadležnost Štaba Mornarice N.O.V.J. i data su obavještenja o dosadašnjem radu.[3]

8/XI. 1943. g. Nije bilo vidljivih zapažanja.

9/XI. 1943. g. Dan je protekao mirno, nije bilo važnih opažanja.

10/XI. 1943. g. U 06,50 isplovila su iz Zadra 4 ribarska motorna broda, od kojih jedan veći sa 2 jarbola, plovili su u pravcu otoka Oliba i oko 08,30 vratili se u Zadar.

3 Ova rečenica nejasno je formulirana. Htjelo se reći: prispio je u ovaj štab kurir sa dopisima (vidi dok. br. 19).

Oko 16 sati jedan ribarski brod iz Zadra uputio se Pašmanskim Kanalom u pravcu sela Kali. Mitraljeske jedinice u blizini s. Kali otvorile su na nj vatru (udaljenost je bila dosta velika). Opaženo je da je na brodu počelo dimiti i da se isti odmah okrenuo prema Zadru sa znatno smanjenom brzinom.

11/XI. 1943. g. U 08,45 sati isplovili su iz Zadra jedan veliki motorni brod (trabakul) od oko 500 t., jedan oko 300 t. i dva manja. Pri prolasku između Rivnja i Sestrunja otvorena je na njih mitraljeska paljba. U 11,20 sati dva manja broda orkenula su natrag prema Zadru, a dva veća produžila vožnju prema jugu. Za ovim su upućena 2 broda Pašmanske flotile koja su ih srela u Srednjem Kanalu na visini sredine otoka Pašman. Podaci o sukobu još nisu stigli. Veći trabakul bio je naoružan jednim minobacačem i mitraljezom, a drugi sa mitraljezom. Posada je iznosila oko 15 ljudi na svakom brodu.

U 08,45 sati isplovio iz Zadra jedan parobrod od oko 3000 tona, koji je prolazom između Rivnja i Sestrunja Srednjim Kanalom otplovio u pravcu juga. Na njega je otvorena mitraljeska paljba sa Rivnja, na koju je isti odgovorio minobacačem i mitraljezom. Zatim prolazom uz otok Ugljan, gađajući u zaliv Svitlu, na ribarske čamce i kod otoka Pašman bez rezultata.

Kod prolaza pokraj otoka Zut tukao na čamac i tom prilikom su nekolicina bili mrtvi i ranjeni.

Dva neprijateljska broda jedan sa tri, a jedan sa dva jarbola, nosivosti oko 500 t. prvi, a drugi oko 300 plovili su iz Zadra Srednjim Kanalom prema jugu.

Pašmanska flotila izvršila je na zadnji brod napad sa udaljenosti oko 1500 m. sa mitraljezima, neprijatelj je odgovorio istom vatrom i minobacačima, neprijateljski brod koji je zadnji išao izgleda je potopljen, naši brodovi nisu imali pogodaka.[4]

12/XI. 1943. g. Nije bilo znatnijeg zapažanja.

13/XI. U 14,40 čule su se jake detonacije u pravcu jugozapada, u toku dana bilo je mjestimično kruženje aviona.

14/XI. Jedan motorni brod sličan jahti »Lala«, dužine 12 m., sa hrvatskom zastavom, u vidiku Tajera, uplovio u vodu od Dugog Polja.

14/XI. 1943. g. Održana je konferencija sa pomoćnikom komandanta Mornarice.[5]

15/XI. 1943. g. Nije bilo znatnijeg zapažanja.

16/XI. Isplovio iz Zadra jedan brod tipa »Leut« na jedra prema Sutomišćici, u njemu se nlazilo oko 6 drugova, kad su došli u blizinu Sutomišćice mahali su bijelom zastavom, udaljenost 1 milja, sada se nalazi u uvali Sutomišćica.

U toku noći na aerodromu vidilo se bacanje raznih raketa. Također su išle motor, kolone u pravcu Zadra.

17/XI. Održana je konferencija sa Štabom Odreda.

Jedan parobrod uplovio u Zadar, nosivosti 15 tona, krcat, naoružan sa jednim topom.

18/XI. Čula se jaka detonacija bomba sa zapada. Jedan tender isplovio iz Zadra, vukao je za sobom penišu punu vojske i 8 konja, iza njega isplovila dva trabakula, stoje na mjestu između Punta Mika i Zadra.

4 Detaljnije o ovom napadu vidi dok. br. 30, 39 i 376.
5 Odnosi se na Srećka Manolu.

19/XI. U toku dana izvršena je seoba Štaba iz Ždrelca na Iž.[6] Sam Štab otselio seje u 19 sati kao zadnji brodom »Miran«. U vezi primljenih informacija sačinjeni su detalji o položajima u Zadru i predati brodu »Kornat« koji putuje za Štab Mornarice. S njime putuju delegati G.Š. i Štaba XIX divizije. Štab Divizije dostavio nešto spreme i duhana u listu.

20/XI. Uspostava i započimanje radova u Ižu. Referentima date upute za evakuisanje svih stvari nepotrebnih neophodno da bi se postigla što veća pokretljivost. Brod »Danica« (upućen u Vis) povratio se i stigao oko 19,30 u Iž. Donio pošiljke goriva (60 bač. nafte i 15 benzina) i hrane (brašno i mesne konzerve). Ostatak pošiljke za II. RO.S.

21/XI. Radovi na prebacivanju materijala sa »Danice«. Neprijatelj je sajačim snagama napao u pravcu Biograda.[7] Zaposio obalu do Pakoštana. Otpora izgleda nije bilo. U 17 sati upućen je 1 motorni brod sa gorivom (40 bač. nafte i 15 benzina) za Štab II P.O.S. - P.O. sektor izvršiće u toku noći jedan manji prepad u pravcu Sukošana (jedan puškomitr. i strojnice). Vezu sa Divizijom ne možemo uhvatiti što znatno ometa rad i pripreme. Izdato je naređenje o evakuaciji bolnice (ranjenika) samoinicijativno obzirom na situaciju. Brod »Danica« isplovio je za Molat i 1st u cilju opremanja daljih brodova za Štab Mornarice.

22/XI. U zoru neprijatelj je izvršio jakim snagama iskrcavanje na otok Ugljan[8] (kod Kukljice i mjesta Ugljan), otpor pri iskrcavanju bio je slab i pojačao se nakon prvog iskrvacanja, naročito na liniji Kukljice, gdje je zadržan na poluotočiću kod Kukljice. Odmah su data uputstva - najprije kdtu I bataljona o sprečavanju proširenja prodora i upućivanja pojačanja iz Preka. Po dolasku u Preko kdta P.O.[9] ponovo je izdano naređenje da se učvrsti linija poprijeko otoka južno od mjesta Ugljan i da se drži po svaku cijenu. Obzirom na izmjenu snaga i slabu kvalitetu boraca, linija je lagano popuštala u pravcu juga, tako da je u 14,00 sati neprijatelj prodro do Sutomišćice. Topovi su evakuisani i prebačeni na Iž (jedan nesposoban jer je zatvarač zakopan na Ugljanu). U 16 sati pritisak neprijatelja se pojačava. Napredovanje je potpomagano sa artiljerijom iz Zadra i rta Mika, koja je gađala položaje i stanicu Sv. Mihovil. U napadu učestvuje oko 15 plovnih jedinica, od kojih tri parobroda. Iskrcano je u svemu oko 800 neprij. vojnika. U 17 sati, po izjavi komandanta P. odreda da odbrana nije više mo-

fuća, naređeno je evakuiranje jedinica i poslati čamci i mot. brodovi za pri-upljanje u zalivu Svitla. Evakuiranje je izvršeno u redu i završeno oko 22 sata. Ostala je samo jedna jedinica od oko 30 boraca sa polit, komesarom Odreda i zamjen. kdta. Po dolasku kdta P.O. u Iž održan je sastanak na kome je riješeno da se II bataljon sa Pašmana povuče radi nemogućnosti efikas. odbrane i evakuacije i da se sve jedinice upute u Luku (Dugi Otok) gdje će se izvršiti pregrupisanje.

23/XI. Od 01,00 sati vršeno je prebacivanje jedinica na Dugi Otok. Polit. komesar Štaba Sektora uputio se da uhvati vezu sa II bataljonom i dade naređenje o evakuaciji, te da stupi u vezu sa odjeljenjem u Kukljici, koje je još zadržavalo neprijatelja, s tim da izvrši i njegovu evakuaciju. U 03,00 napustio je štab sektora Iž i stigao uzoru u Luku. Pronađene su zgrade za

6 Seoba je izvršena zbog priprema njemačkih snaga na obali radi iskrcavanja na otoke.

7, 8, 10, 11 i 17 Odnosi se na njemačku operaciju »Delphin«. Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

9 Odnosi se na Milu Počuču, komandanta Odreda Trećeg pomorsko-obalskog sektora.

privremeni smještaj boraca. U toku jutra održan je sastanak i zaključeno da se stvori linija otpora na Dugom Otoku, raspoređivanjem jedinica uzduž otoka i grupisanih na istaknutim tačkama. Data su uputstva Kdi područja o iskrcavanju hrane i materijala na nekoliko mjesta (uglavnom na Kornatu). U toku dana stigao je u v. Sali II bataljon. Neprijatelj je izvršio iskrcavanje na Rivnju i Sestrunju sa relativno vrlo jakim snagama (kod Sestrunja oko 5 brodova).[10] Božava javlja o prisustvu 2 radiotelegrafista na Molatu. Brod »Jadran« napao je na nasukani brod u blizini o. Gangarol i ranio 2 Njemca i 8 Talijana, [zaplijenjen] 1 puškomitraljez, 2 pištolja i nešto spreme i materijala. Zarobljenici su predati Kdi Područja.

24/XI. U toku jutra neprijatelj je započeo iskrcavanje na Iž. Iskrcavanje se vršilo na tri pravca istočne obale otoka, te na zapadnoj obali, a sprečavanje eventualnog povlačenja vršila je biv. jug. krstarica »Dalmacija« i jedan razarač starijeg tipa koji su krstarili kanalom između Rave i Iža do visine o. Žut. Pojava ratnih brodova i saznanje o snagama kojima neprijatelj raspolaže zahtjevali su i izmjenu daljnjeg plana. Tokom jutra održan je sastanak uz prisutnost O.K.[12] i zaključeno da se jedinice izvuku u pravcu kopna (Modrava). To zahtjeva: čuvanje žive snage, nesrazmjer snage u ljudima, oružju i brodovima, kvalitet boraca i izbjegavanje potpunog uništenja.

Istom prilikom evakuisaće se i brodovi u pravcu juga. Prošlu noć stigao je u Tajer [Telašćica] jedan nepoznati mot. brod, te je upućen »Streljko« da izvidi. Kdt javio je telefonom najprije da su Talijani i da će ih zarobiti, a zatim da su Englezi. Naređeno je da ih se uputi u Štab. Došla su 2 oficira i 1 mornar. Izvršilo se legitimisanje i ispitivanje, izjavili su da putuju po specijalnoj misiji, te da su uslijed nevremena ušli u Tajer. Zaključeno je da ih se pusti da isplove. Kod pojave brodova (ratnih neprijateljskih) dolazilo je do zabune i širenja uzbudljivih vijesti o iskrcavanju na v. Šali. Štvarani su krivi zaključci od strane pojedinaca i zauzimanje položaja pretvorilo se u nekim slučajevima u povlačenje u pravcu v. Sali. Poslije podne kdt je hitno pozvao u Zman na sastanak. Izviješteno je da se u toku noći ne može izvršiti prebacivanje na o. Zut (nemogućnost sakupljanja i odmah daljnjeg prebacivanja, pojava jakih neprijateljskih snaga na Murteru). Stoga je zaključeno da se evakuacija izvrši u pravcu juga (Stab mornarice). Sakupljanje izvršiće se u Vruljama. Tokom večeri izvršeno je sakupljanje brodova i iskrcavanje jedinica.[13] U cilju informacija o telegrafistima na Molatu upućen je politkomesar Štaba Sektora sa motorom »Preko« u Molat. Pri povratku oštećen je lijevi propeler. Doveli su 2 telegraf, koji su upućeni sa odred, zadatkom, te su zadržani do daljnjeg u štabu radi održavanja veze. Stanica isto nije u stanju održavati našu vezu sa Diviz. i Štabom Mornarice. Prema dobivenim podacima nalazi se izvjesna količina hrane i oružja za diviziju. Otposlat je kdt. Područja da materijal uputi ili skloni prema uviđavnosti, a isto naređeno i Štabu P.O.

25/XI. Predzoru napuštena je Luka i stigao je Štab u v. Sali gdje je bio pozvan na dogovor. Odatle je isplovljeno za Vrulje. Sakupilo se i nepozvanih brodova (u svemu oko 20). Odmah je pristupljeno raspoređivanju i razmještaju po manjim grupama na Kornatu. Riješeno je da se i od mornarice evakuišu sva sredstva (zajedno sa r. stanicom, jer nije moguća nikakva veza) a da ostanu samo »Streljko« i tri člana Štaba (int., maš. ref. i art. ref.),

12 Okružnog komiteta KPH Zadar.
13 Detaljnije o ovome vidi dok. br. 184 - depešu br. 60.

među ostalim evakuiranim nalazi se bolnica i glumačka grupa. U 14 sati uplovila su i 4 broda (sa Ista) koji se upućuju u Vis. Radi opasnosti u Tajeru [Telašćica], došli su i oni troje po izjavi odgovornog druga i time povećali opasnost od otkrivanja. U prvi sumrak brodovi su isplovili prema dobivenim naređenjima. Većina su pridati (manji) radi ukazivanja pomoći. Ostali brodovi u pojedinim grupama uglavnom su onesposobljeni za vožnju dizanjem raznih dijelova motora, izdato je naređenje o hitnoj evakuaciji oružja, spreme i goriva sa preostalim jedinicama i poslati brodovi »Streljko« i 1 mot. leut za izvršenje. To nije izvršeno jer odgovorni sprovodnik tog materijala izjavio je da ima već određena naređenja u pogledu evakuacije, tako da je većim dijelom ukrcani materijal bio opet ponovno iskrcan. Pri Štabu su još ostali O.K. i drugarice AFŽ koje se vraćaju sa konferencije.

26/XI. U 05,00 sati isplovljeno je u uvalu Piškera obzirom na kompromitovanu uvalu Vrulje. Pristupljeno je iskrcavanju i skrivanju hrane radi privremenog sklanjanja. Usljed prisutnosti jednog nepoznatog parobroda, i ljudi u uvali južno od Vrulje, naređeno je zauzimanje položaja i zatim ponovno ukrcavanje hrane. Zaključeno je da se delegati AFŽ upute na kopno. Prema primljenim podacima, parobrod koji je bio usidren u Kornatu pripadao je N.O.V. i upućena je izvidnica radi legitimiranja, međutim je brod već bio uplovio. U toku noći isplovljeno je u zaliv otoka Lunga.

28/XI. u toku jutra oko 11,20 - 24 saveznička aviona bombardovali su Zadar[14] i zatim Šibenik[15] (prema podacima u Zadru ima oko 1000 mrtvih, zapaljeno je slagalište benzina i položaji u Arbanasima; u Šibeniku Mandalina, gimnazija, dio bolnice i zgrade kod tvornice »Dalmatienne«). »Dalmacija«[16] krstari tokom dana između o. Žut i Kornata. U sumrak upućen je jedan brod (štaba sa Krivićem) u Vis radi izvještaja i stanice. U toku noći stigli su izvještaji da su Njemci započeli sa pretraživanjem otoka Kornat i o. Žut od zaliva Vrulje na sjever.[17] U toku dana (oko podne) napustili su sve položaje na otoku Murter i povukli se u pravcu Biograda (ne zna se tačno da li radi prebacivanja na Dugi Otok ili u pravcu kopna).

29/XI. Isplovljeno je za Murter u uvalu Sv. Nikola i tu se ostalo preko dana. O.K. se uputio u pravcu kopna. Oko 11 sati prešlo je mnogo saveznič kih aviona nad oblacima u pravcu Zadra. Izgleda da su bombardovali Zemunik. Navečer je isplovljeno za otok Skrižanj i zatim prema dogovoru u Zakan radi veze koja nije došla. Primijećena je u R. Žakan. U toku noći stigla je veza sa Pašmana i brod »Sloga« iz Visa sa Krivićem i materijalom.

30/XI. Prebacili se u R. Žak. - dan je uglavnom protekao bez događaja. Predate su diviziji 4 bačve goriva koje su bile sklonjene. Prema traženju isplovljeno je oko 19 sati u uvalu Sv. Nikola, gdje su primljeni delegati XIX divizije i strani podanici, te su brodom »Streljko« upućeni na Vis.

1/XII. U vezi pridošle r. stanice pretražena je okolina radi uspostavljanja jedne izvidne stanice u vezi sa r. stanicom. Odlučeno je: otok Smokvica kao najpogodnije.

2/XII. Prispjeli kuriri javljaju o napuštanju otoka: Iž, Pašman i Dugi Otok od strane Njemaca. Isto tako Njemci napustili teren do zaključno Biograd.[18] Ne zna se tačno kuda su krenuli. Prilikom napuštanja pokupili su sve brodove nesposobne koji su se zatekli u luci i odvukli ih prema sje-

14 i 15 Vidi dok. br. 376.

16 Riječ je o jugoslavenskoj krstarici »Dalmacija«. Talijani su joj bili dali ime »Niobe«. Vidi dok. br. 92.

18 O povlačenju Nijemaca sa otoka vidi dok. br. 101 i 275.

verozapadu. U vezi s tim naređeno je odredu da odmah uputi 50 boljih boraca, koji će se razmjestiti po napuštenim otocima. Za ostalo - neka se prikupe i upute preko Kornata u pravcu kopna gdje će ostati dok se malo ne izvježbaju i dok situacija ne bude takva da ih se može nanovo povući na otoke.[19] Opći utisak pučanstva [u odnosu] na Njemce: loše postupaju i loše izgledaju.

3/XII. U 03 sata prispio je iz Visa »Miran«. Doveo je članove O.K, Kde Područja i Pedišića, očekuje se još dolazak 3 broda iz Preka, sa programom prebacivanja boraca u pravcu kopna. Prispjelo je 15 bač. nafte, koja će se bunkerisati. Prema izvještaju, ljudstvo još nije prebačeno, jer se očekuje oprema. Opremaju se sa boljim oružjem (minobacači), u toku jutra pregledana je okolina radi smještaja goriva. Pronađeno je i pripremljeno 1 mjesto na Prduse. Uspostavila se jedna relejna stanica u zalivu Koromašna na Kornatu, koja će primati i upućivati svu poštu i materijal na pruzi - Vis-kopno i po III. sektoru.

4/XII. Predzoru prispio je jedan mot. leut Kde mjesta Vodice i doveo 22 ranjenika upućena od strane XIX divizije za Vis. Još se očekuje i leut sa težim ranjenicima, koji nije prispio radi lošeg vremena. Ranjenici se evakuišu za Vis usljed neprijatelj, ofanzive u pravcu Bukovice.[20] Radi lošeg vremena i pomanjkanja prevoznih sredstava ostaće ovdje do mogućnosti produženja puta.[21] Sobom nemaju ni hrane ni zavojnog materijala. Brod »Miran« upućen na Suhu Puntu i donio nešto hrane. Jedan parobrod (3000 tona) primijećen ispod Pašmana u vožnji prema Šibeniku, brzina oko 8 čv. Kurs na Telašćicu. Prema podacima prikupljenim na Suhoj Punti u Zadru ima oko 2000 žrtava i to prilično vojske, srušeno: sud, tvornica konopa, tvornica ribe i zapaljeno slagalište nafte, brod »Beograd« jako nagnut u luci, jedan drugi parobrod potopljen, kao i oko 13—15 drvenih brodova. Zamj. kdta Odreda javlja da je prebacio 1 vod na Ugljan i da će se sa ostatkom prebaciti u toku 3/XII.[22]

5/XII. oko 01 sati stigao drugi leut sa težim ranjenicima, stigli: ob. oficir divizije, Si. Jelić i Karlo. Opisana im je situacija i nedostaci pri upućivanju ranjenika. Brod »Miran« je nepouzdan za tako dugačak put. Riješeno je ipak da se ranjenici upute »Miranom«, jer se ne raspolaže zavojnim materijalom, a ima težih ranjenika kojima je neophodno potrebna ljekarska pomoć.[23] U 16,00 sati upućen je »Miran« za Vis. U 21,00 stigao zamjenik kdta P.O. sa Iža. Izvjestio da je jedinice dovukao na Dugi Otok.

6/XII. U 03,00 sata stigla su 3 broda sa Visa sa vojskom, ostala 2 broda stigla su u 03,30. Prvi pristali pred Zakan, a drugi u Vrulje.[24] U 07,00 dogovor sa zamjenikom komandanta P.O., izvjestio o situaciji na otocima (Ugljan: u Preku oko 40, u Sukošanu oko 60 nepr. vojnika, Pašman: nepoznato). Prema poduzetim mjerama (napuštanje stanice Mihovil, držanje artiljerije sa Ošljaka i Ugljana) izgleda da nemaju nakanu da ostavljaju jače garnizone na otocima. U 09,00 stigao kdt P.O. i politkomesar. Održana konferencija. Izvjestili o događajima od polaska na Vis (opremanje jedinica, nešto obuke, zauzimanje odbrambene linije na otoku Visu, vršenje istrage o nepravilnostima). Sadašnje stanje: raspolaže se sa 338 boraca, od kojih oko 30

19 i 22 O prebacivanju Sjevernodalmatinskog otočkog NOP odreda Trećeg pomorskog-obalskog sektora vidi dok. br. 183 - depešu br. 143 i dok. br. 184 - depešu br. 151.

20 Odnosi se na njemačku operaciju »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

21 i 23 Ovi ranjenici su iz Grebaštice prebacivani za Vis i dalje za Italiju.

24 Vidi dok. br. 183 - depešu br. 159 i dok. br. 184 - depešu br. 151.

nije na licu (odjeljenje na Olibu), odjeljenje iskrcano na Sukošanu i dezerteri za kojima je upućena patrola). Štab Mornarice dao na rukovanje: 4 protukolne puške, 44 šmajsera, 6 šaraca (bez redenika i municije), ručne bombe (oko 1000 kom.) nafte (20 bačava) i benzina (10 bačava), spreme za 300 boraca. Ostatak spreme stići će naknadno. Za daljnji rad riješeno: četu od 50 boraca (kao bivšu brodogradilišnu četu) uputili Sj. dalmat. part, odredu. Od ostatka 300 boraca sačiniti 2 bataljona sa po 3 čete od po 50 boraca. Radi preformiranja bataljona borci će se uputiti na otok Murter gdje će se izvršiti organizacija i prva obuka, što će trajati 4—5 dana. Za to vrijeme sačiniti detaljan plan i prikupiti informacije o jačini neprijatelja na Pašmanu i Ugljanu. Prema dobivenim informacijama prebaciti 1 bataljon na otok Žut (za operacije na Pašman) i 1 bataljona na Iž (za operacije na Ugljan) - sve u cilju potpunog zaposjedanja otoka. Za sada suvišno oružje (teški mitraljezi, šarci, puške, dio municije i bombi) bunkerisati. Izdate upute u pogledu osposobljavanja za borbu, korišćenja zaklona, taktike - sve sa upotrebom novopridošlog oružja, prečišćavanje i izmjene starješinskog kadra. Održan sastanak sa referentima, ukazane pogreške i nedostaci i način za uklanjanje. Upućen brod »Sloga« sa pogonskim materijalom da se bunkeriše. Izdato naređenje za bunkerisanje preostalog oružja.

7/XI. U toku noći i ranog jutra izvršeno je prebacivanje 2 bataljona u pravcu Murtera.[25] Smetnje nije bilo. Ujutro upućen je jedan brod prema Ižu sa odbornicima i članovima O.K. te kao veza za Kdu Područja. Prema obavjestima stiglim sa Pašmana da se na Pašmanu nalazi oko 80 vojnika, koji patroliraju do Tkona, na Preku 60-80 vojnika, da mot. brodovi i torpiljarke patroliraju Pašmanskim i Srednjim Kanalom, da se ima podataka o dolasku 1 divizije iz pravca Sušaka o tome je obaviješten Štab P.O., s time da podatke provjeri i prema tome postupi. Ako postoji istina o dolasku jačih snaga, neka se samo 1 dio snaga prebaci na otoke, a ostali zadrže na kopnu i sarađuju sa Sj. dalm. P.O. Upućen je inf. i ob. oficir sa zadatkom da uspostavi mrežu u Ižu, Ugljanu, Pašmanu i obali i organizira brzu vezu radi hitnog obavještavanja. U 15,00 sati zapažen je jedan razarač koji se usidrio u zalivu Priluka na Pašmanu i o tome obaviješten Š.M.

8/XII. Od strane Štaba Odreda javljeno je da je jedan dio spreme XIX div. bio zadržan radi nemogućnosti prebacivanja.

Naređeno je da se sa time sačeka do dolaska delegata divizije koji će to riješiti. Ujedno su dostavljene upute za daljnji rad. U 10,20 preletilo je od pravca SE [jugoistok] prema W [zapad] 20 nepoznatih aviona. U toku cijelog dana čule su se jake i česte detonacije u pravcu W [zapad] i SW [jugozapd]. U 13 sati stigao je komesar bolnice i izvijestio: bolnica sa dr. Vujasinovićem stigla u Vrulje i još dva broda sa materijalom, naređeno da se bolnica uputi i započne sa poslom u v. Sali, brod »Mali Ivo« ostaje na raspoloženju, hranu bunkerisati. Ostale brodove uputiti ovdje. U 11,30 opažena 3 veća patrolna jedrenjaka u vožnji od Pašmana prema jugu - Srednjim Kanalom. Izvađena jedna zalutala mina C 15. U toku noći stigao brod sa Iža sa podacima o situaciji na Ugljanu i Pašmanu. Stigao brod »Strmelj« i »Matija Gubec« sa hranom i materijalom. »Štrmelj« zadržan do dolaska polit-

25 Odnosi se na bataljone Odreda Trećeg pomorsko-obalskog sektora, koji su sa Murtera prebačeni u Pirovac, a odatle preko sela Meića-Cubrića za Banjevce, gdje su stupili u vezu sa Sjevernodalmatinskim NOP odredom (vidi dok. reg. br. 1/1-16, k. 2026 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

komesara radi raspodjele, - »Matija Gubec« upućen u Lavsu. Stigao brod »Edison« i upućen u Opat na raspoloženje.

9/XII. U toku noći i jutra izvršeno prebacivanje 1 radio-stanice u okolinu Murtera kao tranzitne stanice radi informacija o kretanju neprijatelja. Pošto su vraćena 3 signalista, isti su upućeni na Grpašćak radi uspostavljanja izvid. stanice. Date su im tačne instrukcije u slučaju navale neprijatelja. Brod »Hvala Bogu« upućen u pravcu sjevera sa zadatkom prebacivanja nekih odlaznika Kde mjesta Božava. Po njemu javljeno Komandi mjesta 1st da opremi i uputi u Vis brod »Ilirija«. Isti brod ima zadatak da dođe do III sektora i poslat delegat radi koordinacije rada radio-službe. Upućen također i komandir voda u Olibu sa uputstvima o držanju stoke i manevrisanja u slučaju napada. U 20,30 nehotično se teže ranio Pedišić Rikardo kao stražar, jer mu je pukao remnik i pri padu strojnica je okinula. Upućen je u v. Sali, ali pri povratku kdt broda je izvijestio da se u Salima ne nalazi bolnica i nije poznato gdje je otišla. Zatim je upućen čamcem na jedra u Tkon i odatle u Biograd.

10/XIL U 04,30 stigli »Miran« i »Streljko« sa politkomesarom Sektora i delegatima Divizije. »Miran« upućen u Vrulje, gdje će prebaciti kurire koji idu ispitati situaciju na Dugom Otoku i sačekati brod »Arduino«. Izdata su naređenja o ponovnom upućivanju svih nepotrebnih brodova na Vis. Komesar izvijestio o svim poslovima koji su obavljeni u Visu. Upućen brod »Štrmelj« sa spremom i delegatima Divizije za Murter. Brod »Sloga« upućen sa zadatkom da dotegli jedan od onesposobljenih brodova iz Tajera [Telašćica]. Riješno da se svi suvišni brodovi upute za Vis, s time da ostanu najpotrebniji za svrhe naoružanih brodova (»Miran« i »Streljko«) i za održavanje veza i izvršenje prevoza.

11/XII. Brod »Miran« upućen je sa politkomesarom Štaba u Vrulje radi sastanka, koji nije usljedio, jer brod sa juga nije stigao. U toku jutra izvršavali su se radovi na osposobljavanju rada relejne stanice u Kornatu, koja će odgovarati [.. .][26] lučke kapetanije. Pri sastanku između kdta i komesara pretresena je situacija i mjere koje treba preduzeti. Određeno da se pristupi što jačem organizovanju inf. službe i po primljenim podacima da se pristupi akcijama (dio snaga prebaciti na otoke). U 11,00 sati prispio je jedan čamac sa 1 teškim ranjenikom (kurirom O.K.[27]) kojeg su Njemci kod Vrane uhvatili sa poštom i ranili ga u glavu. Istije prebačen u toku noći u bolnicu na Dug. Otoku, upućen je i brod »Miran« radi sastanka sa brodom »Arduino«.

12/XII. U 03 sata stigaoje kdt Područja sj. dijela otočja i član KK[28] Preko. Oni su izvijestili: neprijatelj je dovukao pojačanja na otok Ugljan i Pašman (na Ugljanu se nalaze i oko 4 topa). Izvršili su iskrcavanje na Sv. Katu. Jedna grupa probila je do Pakoštana. U Biograd su dovučena 4 topa, od kojih su dva postavljena na položaje. Izgleda da se utvrđuju bodljikavom žicom. Brod »Štrmelj« doveo je članove U.S.A.O.H. sa zakašnjenjem, jer mu je put kod Prišnjaka ometala jedna neprijateljska torpiljarka, i nije mogao produžiti za Vis. To bi se trebalo izvršiti u toku ove noći. U 09 sati stigao je brod »Hvala Bogu« upućen za II sektor. Doveo je 5 članova Lučke kapetanije Pag. Oni izvještavaju: neprijateljje zauzeo otok Pag i nadire na oba-

26 Nečitljiva riječ.
27 Okružnog komiteta KPH Zadar.
28 Kotarski komitet KPH

li od Novoga do Cesarice. Rab još nisu uzeli. Veza sa II sektorom nije više moguća. 11/XII. na Olib su pristali 6 brodova m/j sa ustašama koji su izjavili da će na otocima uspostaviti ustaš. vlast, i zatim su napustili otok. 0 svemu obaviješten je Š.M. depešom. Poslat je brod »Streljko« u potragu za »Miranom« i »Arduinom«, s time da se »Arduino« vrati natrag. Ujedno »Streljko« treba da ukrca izbjeglice koje se nalaze u Salima (oko 60 raznih narodnosti). »Hvala Bogu« upućen je u Koromašnu, s time da se večeras prođe do Visa. Ukoliko bude slabo vrijeme, prebaciće se sa »Slogom«. Za Vis se nije moglo krenuti usljed nevremena. U toku noći (oko 23 sata) stigao je brod »Sv. Nikola« i doveo oko 66 izbjeglica iz v. Sali. Oni su upućeni u Koromašnu s tim da krenu za Vis čim se poboljša vrijeme. »Streljko« nam je odnio spremu. Izvještava da »Arduina« još nema, premda su pretražene sve uvale.

13/XII. Oko 7 sati stigao »Miran« sa politkomesarom.[29] Donio obavještanja o situaciji. Na Dugom Otoku i Ižu nema neprijatelja, uspostavlja se služba i vrše radovi. Stigli su delegati sa O.K s kojima je održana konferencija: izložena situacija (dosadašnje neprijateljske akcije - sve izgleda u cilju osiguranja morskog prometa, nastojanje da i ustaše uspostave vlast po otocima). Situacija na kopnu: glavnina njem. snaga upućena u pravcu Bukovice i tu drže cestu Kistanje-Zadar i Obrovac. Usljed odlaska XIX divizije[30] osnovana je grupa odreda, u koju ulazi i naš odred.[31] Po pitanju prelaza i saglasnosti zatraženo mišljenje Š.M. Sektor o tome zvanično još ništa ne zna. Pretresanje o izgledima i radovima: po dobroj inf. službi onemogućiti blagovremeno ponovno iskrcavanje neprijatelja (vjerojatno slabijim snagama) i pristupiti nastavku organizacije na otocima. Uočena neophodna potreba popunjavanja najnužnijim osobljem u Štabu. Veći politički rad i uklanjanje nesposobnih. Od Štaba Odreda primljeni izvještaji i nakane o sprovađanju [.. ,][32] akcija. Organizovana ishrana. U 14 sati javljeno da je u Vrulje stigao »Arduino« i još 2 broda. Upućen kurir da brodove zaustavi i dozove zamj. politkomesara Mornarice,[33] koji je stigao radi dogovora. Izdate upute relej. radio-stanici za daljnji rad. Postoji mogućnost da se osposobi jedna radio-stanica kod Rogoznice. Posiate potrebne upute. Po dolasku zamj. politkomesara u Š.M. sa brodom »Enare« (M.B. 1) održan sastanak. Uočene neispravnosti (knjiga depeša, šifriranje) prikazana situacija, potrebe u person, pogledu i zatražena pripomoć. Date upute za rad u polit, pogledu. U 19 sati brodovi »Arduino« i još jedan upućeni natrag za Vis radi nemogućnosti da se probiju u II sektor. Upućeni u Vis »Velebit«, »Štrmelj« i »Hvala Bogu« sa izbjeglicama, delegatima U.S.A.O.H. i osobljem kapetanije iz Paga. Poslat ob. izvještaj.

14/XII. Primljen izvještaj od T. odreda da su se, u vezi naređenja v.k. Tita o rasterećenju ofanzive, osnovala 2 otsjeka od Sj. dalm. i našeg P.O. u cilju operacija u pravcu Bukovice i na obali od Zadra do Vodica. U prvi otsjek ulaze 2 naša bataljona (u pravcu Bukovice), dok 1. četa III. bataljona u osnivanju djeluje u blizini Murtera. Naređeno da se četa drži u priprav-

29 Ovaj brod ie bio upućen 11. prosinca 1943. god. u Vrulje radi sastanka sa pomoćnikom komesara Štaba Mornarice NOVJ.

30 O odlasku ove divizije vidi dok. br. 186 i 187.

31 Po naređenju Štaba Osmog korpusa ovaj Odred je 6. prosinca 1943. god. ušao u sastav Grupe NOP odreda sjeverne Dalmacije. Vidi dok. br. 108.

32 Nečitljiva riječ.

33 Ivan Randić-Nikola

nosti, da može na poziv odmah da se prebaci na otoke. Po nepotvrđenim izvještajima izgleda daje neprijatelj napustio otok Pašman. Izdata naređenja i uputstva od radio stanice za stupanje u vezu sa XIX Div. U 18 sati napušten dosadašnji položaj štaba u Žakanu i premješten u uvalu Tajera. Pri polasku date posljednje upute rei. stanici na Opatu za pravilno obavljanje poslova.

15/XII. Uspostavljena veza sa Š.M. i izvješteno o situaciji i brojnom stanju. Upućena veza za traženje pogodnog mjesta za štab, za smještaj goriva i za uspostavu osmatr.stanice. U 09,30 saveznički avioni bacili bombe u pravcu Zemunika i tokom cijelog jutra davana uzbuna u Zadru. Održan sastanak sa referentima u cilju nastavljanja sa radovima postavljenim od strane Š.M. u granicama mogućnosti i prema situaciji. U 18 sati stigao M.B. (»Enare«) sa zamjen. politkoma i drugom Rebula određenim za ovaj štab.

16/XII. Tokom cijelog jutra prelijetali savez, avioni u pravcu Zadra i okoline. U 10 sati stigao M.C. »Preko«. Nije ispravan, te je riješeno da ga se ponovo uputi za Vis na popravak. U 14 sati savez, avioni žestoko bombardirali Zadar. Nastali požari koji su trajali preko cijele noći. U 14,30 održan sastanak sa zamj. politkoma Š.M. U dnevnom redu izneseni izvještaji o sadašnjem stanju po pojedinim referatima i donesene upute za daljnji rad. Kao zaključak riješeno: osposobiti sve jedinice (pješad. i brodove) za ofanzivne operacije i u tom cilju vršiti vježbanje i nastavu. Veze: probijanje vezom do neprijatelja, pa čak i na neprijatelja radi odbijanja podataka, uspostaviti što tješnju vezu sa našim jedinicama. Pom. saobr.: prema stvarnim potrebama i prometu uspostavljati saobraćaj i lučke urede. Tel. otsjek: osposobljavanje stručnog osoblja, prikupljanje alata i materijala i stvaranje jedne pokretne radionice. Intendantura: organizacija doturivanja hrane, određene nadležnosti u pitanjima ishrane. Sanitet: ofanzivno djelovanje sanit. osoblja, usavršavanje i kursevi. U 17 sati upućen »Preko« sa zamj. politkoma i politkomom štaba odreda. Oni će se nastojati probiti do II sektora. U Molatu uputiti brod »Ilirija« za Vis i pregledati i pokupiti upotrebljive brodove. Izviditi situaciju na gornjim otocima i dati potrebne direktive. Brod »Miran« upućen u Kornat sa poštom i u svrhu prebacivanja sanitet. referenta u Odred radi organizacije sanit. službe, »Miran« će da donese nešto nafte (6 bač.) radi bunkerisanja. U 18,15 sati isplovljeno sa »Streljkom« u Zaglav, gdje će biti Štab. Uplovljeno u 19,30. Materijal smješten privremeno na obali a Štab u školi u selu. U 21,30 avioni ponovo bombardirali Zadar.

17/XII. Pristupljeno je pregledu brodova (područje Luka-Sali), uspostavljanju veze i organizaciji lučke službe. Pospremljeno gorivo u Proversi. Održan sastanak u cilju produženja svih postavljenih zadataka. Dobiveni podaci o uništenju 1 nepr. m/b kod Murtera sa gorivom od strane savez, aviona. Posada na otoku Pašmanu (u Tkonu oko 100 Njem., izvidnica i 1 top 140 mm na Sv. Benediktu, i 2 minobacača na Sv. Kati), u Biogradu oko 200 Njem., utvrđuju se žicom, presjekli sve tel. linije, prikrili 4 topa kod »Ilirije«. Dobijeni podaci o situaciji u Zadru i izvješten Štab Mornarice. Navečer ponovo održan sastanak radi pripremanja trebovanja za Š.M., pronađena 2 broda, koja će se u najkraće vrijeme osposobiti.

18/XII. Sačinjen izvještaj o podacima o neprijatelju i o potrebama. Upućeni određeni drugovi za uspostavljanje saobraćaja. U 13,30 javljeno da se »Dalmacija« i jedna torpilj. kreću Srednjim Kanalom u pravcu juga, zakrenule između Vrgade i Gangarola i usidrile se kod Priluke. Pokušalo se

na svaki način stupiti u vezu sa Š.M. i div. ali bez uspjeha, time lišeni mogućnosti brzog izvještavanja i akcije. Relej, radio-stanica izvijestila da je na mjestu bila izvršena racija (1 peniša i 2 mot. čamca). Detaljno sve pregledano bez uspjeha. Potrebito često mijenjanje. Pri sastanku izdate upute a sljedeći dan (produženje rada na saobraćaju, uspostava veze Ugljan-Pašman, bunkerisanje nepotrebnog materijala i pravac povlačenja sa skloništem).

19/XII. Kurir iz Ugljana obavijestio je daje u Zadru pogođeno mnogo zgrada u gradu, slagalište benzina Uval de Maestro i most. Žrtava oko 200, skoro sve civili. Poslat izvještaj Štabu Morn, o podacima. Predata depeša o kretnaju »Dalmacije« prema jugu, doveden američki pilot koji je iskočio iz lovač. aviona koji se zapalio. Bio je primljen od seljaka koji su ga proveli do Štaba Odreda i odatle k nama. Biće upućen u toku dana vezom za Vis. Stigao politkom Štaba Sektora. Oko 13,00 sati saveznički avioni zvršili napad na brodove kod južnog rta Pašman. Zapažena iza toga »Dalmacija« i 2 razarača, koji su se iza Vrgade uputili Srednjim Kanalom, o tome izviješten Š.M. Američ. piloti: data obavještenja o neprijatelju i njegovim pozicijama. Dodjeljenjom kanadskom telegrafisti date upute i traženje za bolju rad. stanicu, više kristala, brojnije vrijeme davanja, date pojedinosti o neprijatelju. Oba savezn. delegata upućena brodom do relej. stanice odakle će se uputiti za Vis. Sa strane savezn. telegraf, obećano da će se sve poduzeti za što brže rješenje svih traženja. »Dalmacija« i razarač nestali iza otoka Iž u kursu NW [sjeverozapad]. Izdata zapovijest »Streljku« za noćno patroliranje između Iža i Sita.

20/XII. Radovi na prepisci (traženja od Š.M. u pogledu materijala), uspostavljanje luč. zastupstva na Dugom Otoku. Molat izvijestio da se u Brguljama nalazi jedan m/b praćen sa 4 mot. naoruž. čamca. Izviješten Š.M. - komandant se sastao sa kdtom Područja, naređenje: izvršenje mobilizacije, cenzura pošte, organizacija inf. službe, otklanjanje neispravnosti od Kde mjesta 1st. (hrana za narod), sa KK Preko (organizacija inf. službe), sa upravnikom bolnice (potrebe bolnice, odnosi) - oko 09 sati savezn. avioni bacili bombe u pravcu Zadra. U 23,00 sati izvijestila Komanda mjesta 1st da je na južnom rtu Silba nasukana 1 torpiljarka, a u uvali Sv. Ante nalazi se 1 torpiljarka i 2 m/b, 1 m/b da je potopljen u luci Silba. Naređeno »Streljku« da odmah isplovi za Božavu i ispita preko telegrafa detaljno o svemu javljenom. Prema situaciji neka samoinicijativno postupi. O svemu obavijestiti. Brod »Miran« dobio ranije naređenje za patroliranje između Božave, Zverinca i uz Dugi Otok. »Streljku« još naređeno da stupi u vezu sa »Miranom« u svrhu zajedničkog rada.

21/XII. Na S rtu Silba nasukana je »Dalmacija«, a ne torpiljari.[34] O tome izvješten Š.M. i Bari sa kojima je uspostavljena radio-veza. Iz Senja stigao »Enare« sa zamj. politkoma Š.M. Nikolom. Javlja da je put do Senja slobodan. Na Pagu navodno nalazi se svega 50 ustaša. U 14,00 sati 12 savez, aviona kružili nad kopnom iznad Zadra, bombardovanje nije primijećeno. M.Č. »Preko« izvučen na kraj u brodogr. u Salima. Osovine i nosači odneseni navečer na Vis na popravak. »Enare« isplovio za Vis. 2 remorkera i 1 razarač pokušavali otsukati »Dalmaciju« bezuspješno. Uspostavljena je

34, 35 i 39 »Dalmaciji« su Talijani dali ime »Niobe«. Detaljnije o potapanju ovog broda vidi dok. br. 183 - depešu br. 265 i 268 i dok. br. 376.

redovita pruga iz Žmana do Božave i do Koromašne. Telefonska linije uspostavljana do Dragove.

22/XII. Iz Visa stigao brod »Arduino« sa materijalom za II sektor u pratnji »Kornata«. »Dalmacija« preko noći torpedirana sa 3 torpeda - 60 mrtvih, mnogo ranjenih.[35] Oko 10,30 2 nepozn. aviona do 11 mitraljirali »Arduino« i Grpašćak. Za ranjenike na »Dalmaciji« pozvan ljekar iz Silbe. Tražili su mot. čamce za prevoz ranjenika, koji se vršio sa 2 remorketa i nekom petroljerom.

23/XII. »Enare« i »Erduino« zadržani radi opasnosti prolaza u blizini nasukane »Dalmacije«. Oko 8 sati prošla 2 nepoznata aviona. Kod torpediranja »Dalmacije« bio je uništen i 1 tender koji je bio vezan uz nju. Posada se nalazi na Silbi, pomoć im još nije stigla. Na dužnost stigli drugovi: Čizmek, Valentinčić, Mežnarić, Skvarca, Korogovšek. »Miran« otposlat na izviđanje oko Ista i prikupljanje podataka o nepr. patrolisanju oko Silbe. Štabu M. otposlat O. izvještaj. Uspostavljena dopunska četa.

24/XII. U 07,50 čula se detonacija bombi u blizini Zadra. Preko dana u više navrata se čulo zujanje aviona. Iz Visa stigao »Napredak« sa 2 m/jedrenjaka na prolazu za II sektor. Navečer produžili zajedno sa »Kornatom« i »Arduinom« do sj. uvale Dugog Otoka, odakle će proslijediti 25. za II sektor. Njemci napustili Obrovac, Kistanje, Ervenik i Žegar, otišli u pravcu Knina.[36] »Miran« patrolisao oko Molata, Ista i Silbe. »Štreljko« havarisan, dovod ulja. Veza sa Skračićem uspostavljena. Otposlata veza u Zadar. Silba još u rukama posade »Dalmacija«. U Štab stigao Blagoje Vlašić.

25/XII. Sretan Božić! U Štab stigao engl. kap. John.[37] Stigao »Jadran« sa 3 broda za II sektor. Oko 10 sati nepoznati avioni iz S[jug] prema N[sjever], Neprij. napustio Silbu i »Dalmaciju«. Primjećuje se veći pokret neprijatelja u Šj. Dalmaciji u pravcu Knina i kroz Biograd; iz Hvara stigla odjećna sprema, stara, šinjeli neupotrebljivi. »Miran« se vratio sa patroliranja.

26/XII. Oko podne čula se detonacija u pravcu Biograda. Preko Dugog Otoka prošla oko podne jedna velika formacija aviona. Prema izvještajima Njemci napustili Knin. Navečer isplovio »Miran« na izviđanje rute za II sekt. Iz uvale isplovio konvoj za II sekt.: »Kornat«, »Jadran«, »Napredak« sa 6 brodova. »Viola« isplovila za Koromašnu sa ranjenicima. U Biogradu ima 600 njem. vojnika. Engl. kap. vratio se u Hvar. »Streljko« havarisan u Tajeru [Telašćica]. Počelo montiranje motora u čamcu »Radulića« u Salima. Politkom i jedan mašinist upućeni na Silbu za sakupljanje materijala sa »Dalmacije«.[39] Prije odlaska engl, oficir Johna istome dane informacije o pozicijama, jačini i kretanju neprijatelja, slagalištima u Zadru i saobraćaju. Ukazane mogućnosti za bazu za manje jedinice (uzeto u obzir kamuflaže, sigurnost od mora i vjetra, pitka voda), u Pašmanu primijećen jedan razarač.

27/XII. Brodovi za II sektor i za Vis usljed bure nisu krenuli. Organizira se veza sa Zadrom i otocima. Primjećuju se veliki pokreti neprijatelja, postepeno u pravcu prema Kninu. Poginuo komesar grupe Dopuđa - napadnut iz zasjede. U 11,40 savezn. avioni bombardirali okolinu Zadra. U 13 sati 22 savez, aviona bombardirali brod u Lukoranu - brod nije pogođen.

36 Odnosi se na pokret jedinica 114. lovačke divizije koje su bile angažirane u operaciji »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

37 Hamilton, član savezničke misije.

38 Savo, Vidi dok. br. 108.

28/XII. Brodovi za II s. i Vis još nisu isplovili. Koncentracija neprijatelja u Skradinu, Mokrom Polju, Pađenama i Drnišu. Noću i danju više se puta čuo šum aviona. Uspostavlja se veza sa kopnom, Ugljanom i Pašmanom, ali je zbog lošeg vremena i pomanjkanja mot. brodova vrlo otežano.

29/XII. Jedna nepr. brod od oko 4000 t naletio na našu minu između Sestrunja i Rivnja i (sjeo na dno) havarisan se povukao. Brodovi još nisu isplovili za II sekt. i Vis. Iz Koromašne stigla »Sloga« sa ranjenicima koji su bili određeni za Vis na previjanje. Sa njom stigao eng. kap., ukoliko bude navečer lijepo vrijeme, ispiovič izravno za Vis. 14,20 čulo se vrlo mnogo detonacija negdje u blizini Zadra. U 17 sati 3 trg. broda iznad Molata iz NW[sjeverozapad] prema SE[jugoistoku]. Politkom stigao sa hranom, sa materijalom sa »Dalmacije«. Doneseno vrlo malo. Među ostalim 6 puškomitraljeza, 1 breda, 20 pušaka. Koncentracija nepr. snaga na liniji Otočac-Knin i u Pađenama, Zrmanji i Otriću. Navečer politkom sa hranom opet isplovio po materijal sa »Dalmacije«.

30/XII. Š.M. naredio konvojiranje brodova za II sektor. U 08,00 stigli komandant »Jadrana« i »Napretka« i izvijestili da je konvoj dopraćen do Oliba odakle je u pratnji n/b II sektora isplovio naprijed. Jedan brod je kod manevriranja u Olibu udario krmom o dno i privremeno onesposobio kormilo. Stoga je n/b »Kornat« ostao kod njega do popravka kvara i za pripomoć do svršetka vožnje. Depešom izvijestio Brbinj da je n/b »Partizan III« - II P.O.S. nasukan kod Brbinja i traži pomoć. Upućen brod »Sv. Nikola« i kod povratka izvijestio da se radi niske vode do večera ne može pomaći. Stigao kdt »Partizana III« i date mu upute i pismo radi uspostave radio-veze sa II sektorom. U 15,00 sati 24 savez, aviona bombardirali Zadar. Upućen brod radi ob. veze. Prikupljena još 2 broda za sekciju pom. saobraćaja. Naređeno »Jadranu« da isplovi u toku večera izvuče malo m/b »Partizan III«. Naređeno »Jadranu« i »Napretku« da do 2.1.1944. vrše noćna patroliranja na predjelu Molat-Dugi Otok i Silba-Premuda u cilju sprečavanja neprij. prometa. Završena telefonska linija do Božave. Štab Grupe odreda izvještava o koncentraciji u Skradinu. Izvješteno sa Iža da je na prolazu Rivanj-Sestrunj jedan neprij. trgov. brod od oko 4000 t. udario na minu (kod II magazina) i oštetio se. Izgleda da je vlastitom snagom krenuo prema Zadru. Detalji još nisu primljeni. N.B. »Jadran« u 22 sata primio zapovijest i isplovio na zadatak.[40]

31/XII. Brod koji je naletio na minu nasukao se na zap. obalu o. Rivanj i dosta nagnut prema krmi. Usljed jakog nevremena, E (istočni vjetar) sa snijegom, nije preko dana bila moguća bežična veza. Pripremanje mjesečnih izvještaja. M.B. »Napredak« uplovio u v. Sali, radi lošeg vremena odloženo patroliranje.

40 NB »Jadran« nije mogao izvršiti zadatak zbog slabog naoružanja.

BROJ 195

IZVOD IZ KNJIGE POSLATIH DEPEŠA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE ZA PROSINAC 1943. GODINE[1]

Br.	Datum	Sat	Kome	Sadržaj depeše
1368 [...]	1-XII 43	13 h	XIX div., Žumberak	Uputite osam slušalaca na niži oficirski kurs za dvanaestog ov. mj. u Plaški u oficirsku školu. Slušaoci trebaju ponijeti svoju spremu, oružje, bilježnice, pribor za jelo, umivanje, ćebe. Svakako moraju biti dvanaestog u Plaškom. Dolaze u obzir bolji vodnici, zamjenici komandira, komandiri.
1405 [...]	2-XII 43	23 h 45 m	XIX div. V.Š. i VIII korp. i IV korp.	Danas, drugog, prošlo iz pravca Knina preko Srba za Bihać dvjesto pedeset kamiona sa vojskom i materijalom, dvije stotine tenkova, tri stotine konjanika, četiri bataljona pješadije i sto pedeset četiri kola sa materijalom. To su Nijemci. Ukupno od dvadeset osmog novembra do danas prošlo iz Sjev, Dalm. preko Srba za Bihać hiljadu dvjesto četrdeset kamiona uglavnom sa materijalom, tristo šezdeset i tri tenka, četiri kolone pješadije svaka od bataljona i šest stotina konjanika. Vratilo se od Bihaća u sjev. Dalmaciju sto šesnaest praznih kamiona i dvanaest tenkova. Dakle radi se o odlasku iz Dalmacije tih trupa[2] (dovle za IV korp.). Danas, drugog, četnici iz Lapca i Nebljusa te Srba krenuli prema istoku. Po izjavi jednog pozvao ih pop Đujić da idu za Srbiju.[3] Bosanci i Dalmatinci trebaju biti oprezni i dočekati ih ako se gdje pojave.

1/1 k' °9[ginal] ^kopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br.

2 i 4 U to vrijeme iz Dalmacije nije se povlačila nijedna njemačka divizija. Naprotiv, preko Bihaća je stigao u Knin puk »Brandenburg« i dijelovi 114. lovačke divizije radi angažiranja u operaciji »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2. Pored toga, tim pravcem je bilo u toku prebacivanje i vršeno snabdijevanje novodošle 264. pješadijske divizije (vidi dok. br. 206, 214, 221 i 222) koja je smijenila 114. lovačku diviziju. Ova divizija je, po završetku operacije »Ziethen«, upućena početkom siječnja 1944. god. preko Like i Hrvatskog primorja, u Italiju.

3 Ovi podaci nisu točni jer su četnici i dalje ostali na ovom terenu.

Br.	Datum	Sat	Kome	Sadržaj depeše
1422 [...]	4-XII 43	15 h 30 m	XIX div.	Javite da li, snage koje prolaze za Bihać od Knina dolaze iz srednje Dalmacije i o kojima se tu divizijama radi.[4] Gdje je sada sto četrnaesta divizija.[5] Koju su obalu i u kojoj dužini napustili Nijemci. Kolike su sada snage u Zadru, Šibeniku, Obrovcu, Benkovcu i Kninu.[6] Kakova je situacija na vašim otocima.
1425 [...]	4-XII 43	13 h 15 m	VIII k.	Javite da li osim kod Bos. Grahova ima sada još kakovih pokreta neprijatelja na vašem sektoru.[7] Na prostoru sjeverno od Knina oko Zrmanje, Velike Popine i Srbskog Klanca nalaze se jače motorizovane snage. Izgleda da sve to odlazi za sjever prema Bihaću i dalje.[8] Te snage vjerovatno dolaze ne samo iz sjeverne, već i iz srednje, a možda i južne Dalmacije. Javite hitno da li osjećate odliv njem. snaga u pravcu sjev. Dalmacije i kojih divizija poimenično. To su mahom motorizovane snage sa mnogo tenkova. Gdje je sada divizija »Princ Eugen«.[9]
1450 [...]	5-XII 43	10 h 15 m	V.Š	3) 5. XII prošlo iz Dalmacije za Bihać 2.000 nepr. vojnika, 300 konjanika i veći dio motorizacije. Sobom tjeraju sijena kojeg su prije 2 mjeseca prevozili iz Bihaća u Dalmaciju. Prema sinoćnjim [izvještajima] Ugljan i Pašman su sa minimalnom posadom.

5 114. lovačka divizija je od 4. prosinca 1943. pa do kraja mjeseca angažirana u operaciji »Ziethen«. Vidi dok. br. 374.

6 Ova mjesta su zaposjele jedinice 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 374 i 375.

7 O pokretima njemačkih snaga vidi dok. br. 374 i 375.

8 Ove snage nisu odlazile prema Bihaću već su bile angažirane u operaciji »Ziethen«.

9 Nakon smjene od strane 118. lovačke i 264. pješadijske divizije, Sedma SS divizija »Prinz Eugen« je povučena iz Dalmacije u Bosnu i Hercegovinu i to: Štab divizije u Sarajevu, Trinaesti puk u Sarajevu i Četrnaesti puk u Mostaru i Nevesinju. Vidi dok. br. 3/2-a, k. 72A i 1/1, k. 11 i 5/1, k. 10, u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

Br.	Datum	Sat	Kome	Sadržaj depeše
1458 [...]	6-XII 43	11 h 15 m	VIII korp.	Nijemci napustili Dugi Otok i Ugljan. Naši zauzeli Biograd na Moru. Nijemci izvlače teški materijal iz Zadra i Šibenika ka Bihaću. Javite situaciju u srednjoj i južnoj Dalmaciji, sve što se opaža kod neprijatelja.[10]
1459 [...]	6-XII 43	11 h 45 m	V.Š.	Nijemci napustili otok Ugljan, na Pašmanu ostavili minimalnu posadu u mjestu. Teški materijal iz Šibenika i Zadra dalje izvlače u pravcu Bihaća. Naši su zauzeli Biograd na Moru. Zadarski odred razbio jednu njemačku kolonu kod Zadra i ubio 17 Nijemaca.
1464 [•••]	6-XII 43	18 h 30 m	XIX div.	Nijemci napustili sjevernodalmatinske otoke. Hitno provjerite ovo i brzo ovladajte svim otocima. Javite situaciju i namjere neprijatelja."
1557 1558 V.Š. [•••]	10-XII 43	Oh 25 m	VIII k.	1)Ništa nas ne izvještavate o situaciji kao da niste pod našom komandom. 0 vašim operativnim namjerama po gubitku Livna i Duvna ne govorite ništa.[12] Zamjeramo Vam za takvo držanje. 2) Komandant XIX div. Kuprešanin ostaje u vezi naređenja V.Š. sa III brigadom na sektoru Gračac-Srb. Dat je predlog V.Š. da dođu i one dvije brigade na ovaj sektor za operacije na glavnoj nepr. komunikaciji Lapac-Knin.[13] 0 sjevernoj Dalmaciji vodite suviše malo računa.
1564	11-XII 43	14 h	V.Š	Predlažemo za komandanta VIII korpusa potpukovnika Vladu Ćetkovića dosad kta VIII div. a za načelnika štaba potpukovnika Milana Kuprešanina dosad kta XIX div. Za kta XIX div. potpu-

10 i 11 Radi se o smjeni 114. lovačke sa snagama 264. pješadijske divizije, a ne o napuštanju Dalmacije. Baš tada je otpočela operacija »Ziethen«. Vidi dok. br. 374.
12 Vidi dok. br. 186.
13 Vidi dok. br. 187.

Br.	Datum	Sat	Kome	Sadržaj depeše
[•••]				kovnika Mićuna Šakića dosad zamjenika kta XIII div. Za kta VIII div. Mišu Šumonju dosad polit, komesara iste divizije, a za polit, komesara Aleksu Backovića dosad polit, komesara III brigade.[14] Mislimo daje ovo najbolja kombinacija. Sa ovim se slaže i C.K. Predlažemo druga Šumonju za čin potpukovnika.
1565 [•••]	11-XII 43	15 h	V.Š.	Vojno-politička situacija u sjev. Dalmaciji poslije nepr. ofanzive vrlo nepovljna. Nepr. iskoristio odsustvo XIX div. i ovladao skoro svim našim uporištima. Pop Đujič[15] stigao sa bandom u Bukovicu gdje mobiliše. Također mobilišu i ustaše. Na terenu su ostala dva slaba odreda. Tamošnje stanovništvo kolebljivo i nesigurno, naročito srpski živalj. Ako budemo raspolagali sa cijelom XIX div., mislimo da odmah, poslije operacija na cesti Lapac-Srb-Knin istu uputimo u sjev. Dalmac. i popravimo tamošnju situaciju.[16]
1648 [•••]	15-XII 43		XIX div.	Da Kuprešanin sa svojim štabom hitno krene za Tičevo gdje da primi komandu nad onim dvjema brigadama.[17] III brigada da ostane tu gdje je.
1652 [•••]	16-XII 43	10 h 15 m	St. Morn.	V.Š. javlja: Zastava ratne mornarice: jug. zastava sa crvenom zvijezdom u sredini zastave, a u zvijezdi sidro. Trgovačka zastava: naša jug. zastava sa zvijezdom u sredini.[18] 40 naših brodova već nosi takve zastave.

14 Vrhovni štab NOV i POJ je usvojio ovaj prijedlog. Vidi dok. br. 127.
15 Momčilo Đujič, komandant Dinarske četničke divizije.
16 U sjevernu Dalmaciju stiže ova divizija bez dvije NO brigade početkom siječnja 1944. godine.
17 i 21 Odnosi se na Petu i Šestu NO brigadu angažirane u borbama kod Livna. Vidi dok. br. 187.
18 Vidi dok. br. 122.

Br.	Datum	Sat	Korne	Sadržaj depeše
1653 [•••]	16-XII 43		XIX div.	Naredbom V.Š. potpukovnik Kuprešanin[19] određen za načelnika štaba VIII korpusa. Za kta XIX div. određen potpukovnik Šakić Mićun. Kuprešanin da krene odmah kod one dvije brigade i tamo sačeka svog kta Šakića.
1657 [...]	16-XII 43	11 h	IV korp.	Naredbom V.Š. p. pukov. Ćetković[20] određen za kta VIII korpusa. Za komandanta VIII div. određen drug Šumonja, a za komesara Backović. Primopredaju izvršiti odmah. Potpukovnik Ćetković da odmah krene na put na novu dužnost. Drug Šumonja unapređen u čin potpukovnika.
1660 [•••]	16-XII 43		**VIII korpus**	U XIX div. po izvještaju štaba, teško stanje u moralnom, materijalnom, zdravstvenom pogledu. Ovo se naročito odnosi na one dvije brigade[21] što su tamo blizu vas. Kao glavne uzroke, štab divizije navodi: slaba ishrana, smještaj, odjeća i obuća i stalno prebacivanje ovih brigada sa sektora na sektor, ne vodeći dovoljno računa o njihovoj snazi. Ovo je učinilo da borbena sposobnost div. znatno opadne. Izvidite ovo stanje i hitno preduzmite potrebne mjere za popravku i osposobljavanje div. za pretstojeće zadatke.
1662 [...]	16-XII 43	16 h 20 m	VIII k.	Javite rezultat bombardovanja Splita, Šibenika i Knina.[22]
1813	24-XII 43		V.S.	Savezнички torpedni avioni potopili kod Oliba krstaricu »Dalmacija«,[23] jedan remorker i borbeni čamac. Ima preko 60 mrtvih i više ranjenih nepr. vojni-

19 Milan
20 Vlado
22 Vidi dok. br. 242, 291,292,299,300, 315,321, 330,276, 379,386, 392,400,402,403,405, 419 i 421.
23 Vidi dok. br. 194.

Br.	Datum	Sat	Kome	Sadržaj depeše
[•••]				ka. Naša posada sa otoka Oliba zadobila je veću količinu ratnog materijala između ostalog: 2 topa 66 mm, nekoliko mitraljeza i dosta municije. Otoci Olib, Silba i 1st nalaze se u našim rukama. Pruga Vis-Senj sada je bezbjednija naročito noću. Štabu Mornarice treba predočiti da ubrza transport sa Visa za Senj.
1826 [...]	26-XII 43		VIII korp.	Hitno javite gdje se nepr. iskrcao na više tačaka i gdje je bila X brigada. Izvijestite nas o situaciji na otocima. Koje otoke drži nepr., a koje mi. Niste smjeli dozvolit da vam X brigada bude izložena uništenju.[24]
1827 [•••]	26-XII 43		VIII korp.	Naređenjem Vrhovnog štaba od 15-XII postavljen je za komandanta VIII korpusa potpukovnik Ćetković Vlado, dosadašnji komandant VIII divizije, a za načelnika štaba potpukovnik Kuprešanin Milan, dosadašnji komandant XIX divizije. Za komandanta XIX divizije određen je potpukovnik Mićun Šakić, dosadašnji zamjenik kta XIII divizije. Ovaj raspored izvršiti odmah. Dosadašnji komandant korpusa pukovnik Ilić[25] stavlja se na raspoloženje V. Štabu,[26] a ppukovnik Baće Maks štabu VIII korpusa na raspored. Drugovi Ćetković, Kuprešanin i Šakić krenuli su na nove dužnosti.
1849	27-XII 43		VIII korp.	Kordun i Banija opet slobodni. Neprijatelj i dalje vrši saobraćaj pravcem Knin-Bihać. Prema neprovjerenim podacima Nijemci napustili u Sjev. Dalmaciji Žegar, Ervenik, Kistanje i Benkovac. U neka od ovih mjesta ušli četnici.[27]

24 i 29 Riječ je o njemačkoj operaciji »Herbstgewitter II« na Korčuli. Ne radi se o Desetoj brigadi, već o snagama Trinaeste i Prve prekomorske brigade. Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

25 Pavle Ilić-Veljko

26 Vrhovnom štabu NOVJ

27 Vidi dok. br. 187.

Br.	Datum	Sat	Kome	Sadržaj depeše
[...]				Javite situaciju na sektoru Glamoč-Livno-Šujica i na otocima.
1874 [...]	29-XII 43		VIII korp.	Kako mislite upotrebiti XIX diviziju na sektoru Bos. Grahovo-Livno. Ako nemate za nju pogodnijih ciljeva, vratite je na sektor Gračac-Srb, odakle se može cjelishodno angažovati u sjevernu Dalmaciju.[28] Odgovorite.
1884 [•••]	30-XII 43		VIII korp.	Da li imate na otocima još operativnih jedinica, gdje i koliko. Poučite se gorkim iskustvom sa Korčule[29] i ako nema izgleda da će vas Englezi pomoći, prebacite trupe sa otoka na kopno.
1914 [...]	30-XII 43		V.Š.k.	Otoke je vrlo teško braniti bez sadejstva mornarice i avijacije. Imam loše iskustvo s Korčulom, Krkom, Cresom. Nijemci napustili sjev. Dalmaciju osim Zadra.[30] Ostali četnički garnizoni. Sa dvije brigade XIX div. čistićemo četnike.
1914	30-XII 43		VIII k.	Slažemo se s vašim planom za čišćenje sjev. Dalmacije. Javite kada i kojim putem će krenuti brigada na taj zadatak.

28 Štab Osmog korpusa je naredio da se Devetnaesta divizija prebaci u sjevernu Dalmaciju. Vidi dok. br. 175 i 186.

30 Nakon odlaska 114. lovačke divizije, sjevernu Dalmaciju su zaposjeli dijelovi 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 375.

NJEMAČKI DOKUMENTI

BROJ 196

IZVJEŠTAJ KOMANDE 2. OKLOPNE ARMIJE OD 1. STUDENOG 1943. KOMANDANTU JUGOISTOKA DA SU SVI DALMATINSKI OTOCI POSJEDNUTI OD JEDINICA NOV I POJ I DA SE PLANIRA NJIHOVO PONOVNO OSVAJANJE U ZONI DEJSTVA NJEMAČKOG 15. I 5. SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA[1]

Povjerljivo
Nakon prijema: strogo povjerljivo!

K-da 2. oki. A.
Načelnik Opć. odjeljenja
Stanica:
2. oki. arm. la/16. 08 s.

Telegram

KOMANDANTU JUGOISTOKA (GRUPI ARMIJA »F«)

Veza: Telegram k-nta Jugoistoka (Komande gr. armija »F«), Ia, br. 3370/43 pov.[3]

K-da 2. oki. A. izvještava:

a) Svi dalmatinski otoci (oko 600 otoka) nalaze se u rukama bandi, sa izuzetkom očišćenih otoka Žirje, Murter, Kaprije, Zmajan, Zlarin, Tijat i Prvić u rejonu Šibenika, 2/3 poluotoka Pelješca i otok Lokrum i Cavtat u rejonu Dubrovnika kao i otok Saseno ispred Valone.

b) Njemačko ponovno osvajanje otoka treba da se odvija slijedećim redosljedom:

U zoni dejstva XV brd. A. K: otoci Prvić i Zlarin ispred Šibenika (zauzeti), otoci Mali i Veliki Drvenik jugoistočno od Primoštena,[4] otoci Ugljan i Pašman ispred Zadra,[5] a kasnije i otok Pag ispred Karlobaga.

U zoni dejstva V SŠ-brd. A. K: krajnji zapadni i istočni dio poluotoka Pelješac,[6] istočni dio sjeverne obale Korčule,[7] uporišta na otocima Šipan, Lopud i Koločep.

U zoni dejstva XXI brd. A. K: otok

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka NAV-N-T-313, film 193/7453648.
2 Pečat pošiljaoca.
3 Tim dokumentom redakcija ne raspolaže.
4 Vidi operaciju »Heifisch«, dok. br. 22, napomenu 4.
5 Vidi operaciju »Delphin«, dok. br. 71, napomenu 2.
6 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok. br. 6, napomenu 6.
7 Vidi operaciju »Herbstgewitter II«, dok. br. 1963, napomenu 3.

c) Očistiti i samo kontrolirati slijedeće:

1) U prvoj fazi Molat, Sestrunj, Dugi otok, Kornati, Žut, Vrgada, Žirje, Kaprije i okolnu grupu otoka, Šolta, Vis, Lastovo, Mljet.

2) U kasnijoj fazi otoke u blizini obale sjeverno od Zadra.

Plansko izvođenje iznijetih namjera prije svega je zavisno od podrške avijacije i ratne mornarice. K_da 2 okl A Qper ^

br. 1446/43. pov. Nakon prijema: strogo povjerljivo

BROJ 197

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1. STUDENOG 1943. O POTAPANJU NJEMAČKOG BRODA ZA OSIGURANJE NA NERETVI IPROTIVNAPADU KOD KUNE NA PELJEŠCU[1]

Dnevni izvještaj V-SS brdskog armijskog korpusa od 1. 11. 43.

Vrijeme: razvedravanje, noću vedro.

Opća situacija ... Na Pelješcu se neprijatelj i dalje ojačava.

SS-divizija »Prinz Eugen«[2]: 10. hercegovačka brigada drži kote na cesti 22 km istočno od Nevesinja. U rajonu 4 km uzvodno od ušća Neretve, jedna banditska grupa ručnim granatama potopila naš brod za osiguranje.[3] Pelješac: vlastiti protivnapad do rajona 4 km jugozapadno od Kune.[4]

[•••]

BROJ 198

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1. STUDENOG 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PRIKUPLJANJU PARTIZANA U RAJONU MUĆ-GIZDAVAC I ČIŠĆENJU POLUOTOKA PRIVLAKA

TAJNO
TELEGRAM

1. 11. 1943.

Komandi 2. oklopne armije, Obavještajno odjeljenje
Na znanje: V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 1. 11. 1943.

Opća situacija nepromijenjena.

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka mikroteka NAV-N-T-313, film 484/1060.

2 Detaljna rekonstrukcija borbi koje je vodila SS divizija »Prinz Eugen« nije moguća jer nisu sačuvana njena dokumenta kako u arhivskim ustanovama u Jugoslaviji tako ni u inozemstvu. Pretpostavlja se da ih je jedinica još u toku rata uništila.

3 Vidi dok. br. 6.

4 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok, br. 6, napomenu 6.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 560/365.

IIa, b **114. lovačka divizija**

Dovođenje pojačanja u rajon Muć-Gizdavac[2] (južno od Muća) izgleda da bi trebalo da posluži za transport plijena iz rajona Marina-Trogir. U cijeloj divizijskoj zoni neprijatelj je u stanju iščekivanja. Prilikom čišćenja 30. 10. rajona Nin-poluotok Privlaka (sjeverozapadno od Zadra), 16 zarobljenih.[3] Vlastita trupa na cesti Gračac-Medak bez kontakta sa neprijateljem.

[...]

Ie

4 aviona tipa »spitfire« pred Šibenikom otvorila vatru na vlastiti brod koji je uspio da stigne do luke.

[Potpis nečitljiv]

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 5731/43. pov.

BROJ 199

IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 1. STUDENOG 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O IZVRŠENOM ČIŠĆENJU U RAJONU NINA I NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA NJEMAČKI BROD ISPRED ŠIBENIKA[1]

RADIOGRAM Br. 1413

114. divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 1. 11. u 03,04 sati
Primljeno: 1. 11. u 23,25 sati

Dnevni izvještaj od 1. 11. 1943.

Daljnjom aktivnošću divizije, s nastupanjem 264. pješadijske divizije, utvrđeno je prikupljanje neprijateljskih snaga[2] u rajonu Muć-Gizdavac, vjerojatno zbog osiguranja pokreta u pravcu sjeveroistoka i transporta plijena iz rajona Marina-Trogir; inače su u principu pasivni.

661. poljski dopunski bataljon, koji nastupa iz rajona Gračac-Medak, bez kontakta s neprijateljem, otklanja jednu prepreku na cesti. Izviđanje **u** pravci Lovinca (17 km sjeveroistočno od Gračaca) i Ribnika izvršeno bez kontakta s neprijateljem.

Rajon oko Nina i poluotoka Privlaka očišćen 30. 10; tom prilikom zarobljeno 16 ljudi; zaplijenjeno nešto namirnica i 2 konja.[3] Obalni čamac NA

2 Odnosi se na Osmu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 5.
3 Vjerojatno se odnosi na borce Zadarskog NOP odreda.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 556/336-338.
2 Odnosi se na Osmu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 5 i 198.
3 Vidi dok. br. 198.

2 ispred Šibenika napadnut od strane 4 aviona tipa »spitfire«. Bez većih oštećenja, brod uplovio u Šibenik; 12 ranjenih.

I bataljon 892. puka - Padane; II bataljon 741. puka i 8. baterija 661. puka - Drniš; 2. baterija 661. puka - Knin.

Vlastiti gubici: 2 ranjena.

Neprijateljski gubici: 5 zarobljenih, 8 prebjeglih.

Namjera: 661. poljski dopunski bataljon - Gospić; I bataljon 893. puka - Trojica; I bataljon 892. puka - Knin; III bataljon 892. puka iz Gizdavca za Solin.

Za točnost: Operativno odjeljenje
[Potpis nečitak]

BROJ 200

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2. STUDENOG 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O OTPORU NA PELJEŠCU I BOMBARDIRANJU SPLITA I SOLINA OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

TELEGRAM

2. 11. 43. u 01,30 sati

Komandi 2. oklopne armije, Obavještajno odjeljenje

[...]

SS-divizija: U rajonu Imotskog 9. divizija sa III dalmatinskom brigadom, sa Štabom vjerojatno u Roškom Polju (15 km sjeverno-sjeverozapadno od Imotskog), i sa IV dalmatinskom brigadom, sa Štabom vjerojatno u mjestu Crtanice (11 km sjeverno od Imotskog).[2] Ukupna jačina: 1500-2000 ljudi, prema iskazu zarobljenih. I dalmatinska brigada: 1000-1200 ljudi. VIII korpus sa sjedištem navodno u Livnu - prema iskazu zarobljenih. Stab 26. divizije u Podgori, 7 km jugoistočno od Makarske - prema izvještaju hrvatskih trupa. Neprestani otpor neprijatelja na Pelješcu.[3] Pronađene engleske konzerve. Između Pelješca i Hvara opaženi engleski brzi čamci.

[...]

U 08,15 sati 4, vjerojatno engleska, lovca-bombardera izvršila bombardiranje i mitraljiranje Splita. Napadnuta je luka Split, kao i zaliv Solin. Nema vlastitih gubitaka. U 13,45 sati ponovni zračni napad na Split. Još nema pojedinosti.

Komanda V SS-brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 189/43. pov.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 484/1261-1262.

2 O rasporedu i dejstvu Devete divizije NOVJ vidi dok. br. 9.

3 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok. br. 6. napomenu 6.

BROJ 201

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2. STUDENOG 1943.0 BORBAMA SS-DIVIZIJE »PRINZ EUGEN« U RAJONU ROGOTIN-PLOČE I NA PELJEŠCU[1]

Dnevni izvještaj V SS-brdskog
armijskog korpusa od 2. 11. 43.

Vrijeme: vedro, hladno.

Opća situacija: Povećana neprijateljska zračna aktivnost u okolici Splita. Jača iskrcavanja neprijatelja na Pelješcu primoravaju vlastite trupe na obranu. [...]

SS-divizija »Prinz Eugen«: U rajonu Nevesinja nema nekih naročitih događaja. Odbijen napad slabijih banditskih snaga na Rogotin i Ploče.[2] Na Pelješcu je 2. puk izvršio pregrupiranje na cijeloj liniji [Rota trig.] 713,1 km istočno od Kuna, i [Čučin trig.] 616, južno-jugoistočno od Kuna. Rajon Imotskog: neprijatelj[3] bezuspješno izvršio napad na položaje u rajonu 7 km sjeveroistočno od Poskanja. U protivnapadu vlastita trupa zaposjela Kotor.

Primijećen pokret neprijateljskih snaga sa 50 tovarnih životinja u rajonu zapadno od Oštraca. Ponovni zračni napadi na Split. U 13,15 sati 1 bombarder, a u 13,45 sati 9 lovaca-bombardera izvršilo bezuspješan napad. 1 hidroavion teško oštećen.[4] Pogođen 1 vlastiti avion,[5] koji je letio ka Trstu. Od 16,00-16,45 sati 27 teških bombardera; podaci još nisu poznati.

Namjere: Prebacivanje II bataljona 750. puka[6] na Pelješac. Obrana na sadašnjoj liniji. Vlastiti gubici znatni; broj još nije poznat. Neprijateljski gubici: izbrojan 31 mrtav, 1 teški mitraljez, 1 laki mitraljez; zaplijenjeno i 6000 puščanih metaka.

U 17,50 sati II bataljon 750. puka stigao u Ston.

[•••]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 484/1042.

2 Odnosi se na dijelove Neretvanskog NOP odreda. Vidi dok. br. 12 i 193.

3 Dijelovi Devete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 190.

4 i 5 Vidi dok. br. 376.

6 118. lovačke divizije. Dokumenta ove divizije iz borbi u Dalmaciji do kraja 1943. god. i tokom 1944. god. nisu sačuvana.

7 O dolasku jedinica 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 202, 204, 220, 229, 237, 246, 258, 270, 319, 320, 325 i 338. Dokumenta ove divizije nisu sačuvana. Pretpostavlja se da su još u toku rata uništena.

BROJ 202

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. STUDENOG 1943.0 BORBAMA SS DIVIZIJE »PRINZ EUGEN« NA PELJEŠCU I KOD POSUŠJA I STRIJELJANJU STANOVNIKA SELA ŠIPAK I PERAŠKO BLATO[1]

Prijepis telegrama od 3.11.43, poslanog u 18,00 sati, primljenog u 20,30 sati.

Dnevni izvještaj V SS-brigade armijskog korpusa od 3. 11. 43.

Vrijeme: vedro, toplo.

SS-divizija »Prinz Eugen«: Bande[2] dejstvuju u rajonu sjeverozapadno od rajona Rogotin-Ploče. Vlastite izviđačke patrole uništile mjesta zaposjednuta od strane bandi, Šipak i Peraško Blato i strijeljale 12 bandita i kompletno stanovništvo. Prilikom paljenja kuća, čula se eksplozija municije.

Na Pelješcu bliskom borbom odbijeni jaki neprijateljski napadi na desnom krilu, uz znatne gubitke za protivnika.[3] Izvršena zaštita iskrcavanja sa 5 čamaca na Pelješac, kod Trpnja. Rajon Posušja: jaki neprijateljski napadi kod Oštraca.[4] Vlastiti položaj (milicija) u rajonu Vrpolje-Oluja, 5 km-sjeveroistočno od Posušja. U 13,50 sati, u rajonu 20 km južno od Imotskog, primijećen dirižabl, koji je letio iz pravca zapad-sjeverozapad u pravcu istok-jugoistok. Split ponovo nadlijetali avioni. Praznu kolonu 12 teretnih vozila iz Omiša napali avioni[5] u niskom letu. 10 vozila izgorjelo. 30 km zapadno od Splita 1 aerostat.

Ukupni gubici u operaciji »Herbstgewitter«[6]: 2 oficira, 3 podoficira i 24 vojnika poginuli; ranjeni 2 oficira, 7 podoficira, 139 vojnika; nestalo 28 vojnika. Izbrojano 100 mrtvih kod neprijatelja. Plijen: 6 spaljenih teretnih vozila, 1 teški mitraljez, 6 lakih mitraljeza, 6 pušaka, 1000 metaka.

Namjera: I bataljon 57. puka[7] i II divizion 7. artiljerijskog puka za Pelješac.

[•••]

118. lovačka divizija[8]: 10 km sjeverno od Skutara izvršen prepad na 1 putničko i 1 teretno vozilo. Gubici: 8 nestalih, 1 putničko i 1 teretno vozilo sa posadom.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 189/7449320.
2 Odnosi se na Neretvanski NOP odred. Vidi dok. br. 193.
3 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok. br. 6, napomenu 6.
4 Odnosi se na dijelove Devete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 190.
5 Ovu kolonu su napali saveznički avioni.
6 Vidi dok. br. 6, napomenu 6.
7 Omaška. Radi se o Prvom bataljonu 750. puka 118. lovačke divizije. Vidi dok. br. 204.
8 O dolasku 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 204, 220, 229, 237, 246, 258, 270, 319, 320, 325 i 338.

BROJ 203

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. STUDENOG 1943. O NAPADU PARTIZANA NA ROŠKI SLAP I SKRADIN IO RUŠENJU PRUGE DRNIŠ-PERKOVIĆ[1]

Dnevni izvještaj XV brdskog armijskog korpusa od 3. 11. 43.

Opća situacija nepromijenjena.

114. lovačka divizija: Noću 2.11. prodor bande srednje jačine u pravcu Gospića. Odbijen napad na električnu centralu Roški Slap (15 km zapadno-sjeverozapadno od Drniša) i prepad na Skradin (10 km sjeverno-sjeveroistočno od Šibenika).[2] Pruga Drniš-Perković, razorena na 4 mjesta, nakon 2 sata popravljena. Prugu Knin-Šibenik obilaze dijelovi 2. poljskog bataljona za eksploataciju željeznice 22 (jačina 2/4/6). U 12,00 sati nadlijetanje oko 50 neprijateljskih aviona, 4-motorna bombardera, pod zaštitom lovačke avijacije u južnom sektoru divizije, u pravcu sjeveroistoka. Povratni let oko 14,30 sati. Od 20.00 sati nekoliko neprijateljskih aviona iznad Zadra. Pojedinačna bombardiranja.

[...]

Predao: potporučnik *Kranzler*-09,45 sati
Primio: kapetan *Harberts*/stariji desetar *Riemer*

BROJ 204

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. STUDENOG 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O SITUACIJI NA PELJEŠCU[1]

Pribilješka preko telefona

4. 11. 1943.

O situaciji na Pelješcu V SS-brdski armijski korpus u 18,30 sati izvještava:

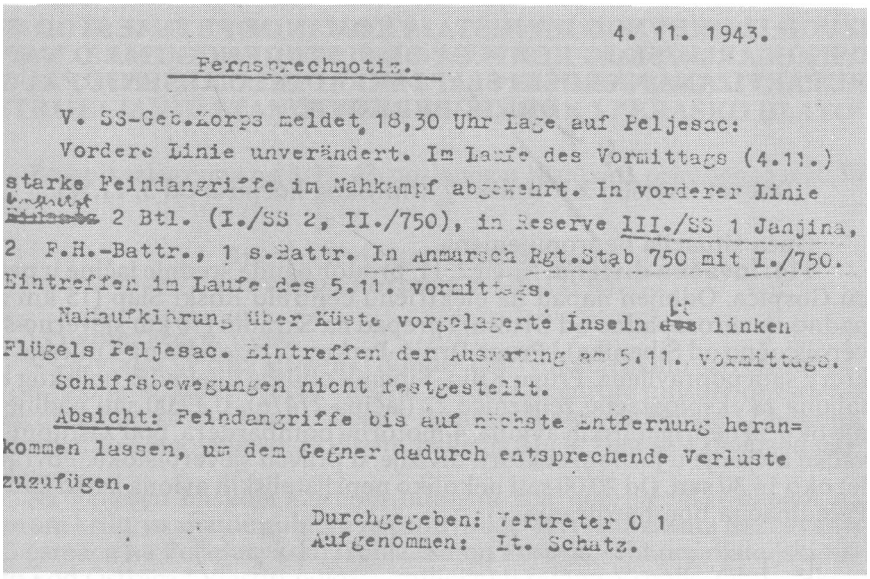
Prednja linija nepromijenjena. U toku prijepodneva (4. 11.) bliskom borbom odbijeni jaki neprijateljski napadi.[2] Na prednjoj liniji angažirani:

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 207/690.

2 Vjerojatno dijelovi Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 207/661.

2 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok. br. 6, napomenu 6.

4. 11. 1943.

Fernsprechnotiz.

V. SS-Geb.Korps meldet, 18,30 Uhr Lage auf Peljesac:
Vordere Linie unverändert. Im Laufe des Vormittags (4.11.) starke Feindangriffe im Nahkampf abgewehrt. In vorderer Linie eingesetzt 2 Btl. (I./SS 2, II./750), in Reserve III./SS 1 Janjina, 2 F.H.-Battr., 1 s.Battr. In Anmarsch Rgt.Stab 750 mit I./750. Eintreffen im Laufe des 5.11. vormittags.
Nahaufklärung über Küste vorgelagerte Inseln des linken Flügels Peljesac. Eintreffen der Auswertung am 5.11. Vormittags. Schiffsbewegungen nicht festgestellt.
Absicht: Feindangriffe bis auf nächste Entfernung heran=kommen lassen, um dem Gegner dadurch entsprechende Verluste zuzufügen.

Durchgegeben: Vertreter O 1
Aufgenommen: Lt. Schatz.

Faksimil dokumenta broj 204

2 bataljona (I bataljon 2. SS puka,[3] II bataljon 750. puka[4]), u rezervi III bataljon 1. SS puka[5] u Janjini, 2 baterije poljskih haubica, 1 teška baterija. U toku prijepodneva 5. 11. stiže Štab 750. puka sa I bataljonom.

Taktičko izviđanje otoka smještenih ispred obale s lijeve strane Pelješca. Izvještaj stiže 5. 11. prije podne.

Nisu utvrđeni pokreti brodova.

Namjera: Propustiti neprijatelja da napada sve do bliskog odstojanja, kako bi mu se, na taj način, zadali odgovarajući gubici.

Predao: zastupnik 1. ordonans-oficira
Primio: potporučnik *Schatz*

3 i 5 Iz sastava SS divizije »Prinz Eugen«.

4 Iz sastava 118. lovačke divizije. O dolasku ove divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 220, 229, 237, 246, 258, 270, 319, 320, 325 i 338.

BROJ 205

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. STUDENOG 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O RAZBIJANJU PETE USTAŠKE BRIGADE U RAJONU IMOTSKOG[1]

TAJNO

Komanda V SS-brdskog armijskog korpusa
Komandi 2. oklopne armije, Operativno odjeljenje

4. 11. 1943.

U rajonu Imotskog V ustaška brigada[2] potpuno razbijena i demoralizirana.[3] Traži se ubrzano smjenjivanje i povratak u Zagreb. Traži se rezervna jedinica.

Komanda V SS-brdskog korpusa
Načelnik Štaba
Broj djelovodnika 677543, pov.

BROJ 206

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. STUDENOG 1943. O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA AUTO-KOLONU KOD MUČA I BOMBARDIRANJE ZADRA[1]

TAJNO

TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-korpusu

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instututa, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 192/773.
2 Peti ustaški zdrug (brigada) imao je u svom sastavu 1, 7, 20, 25 i 26. bojnu.
3 Vidi dok. br. 99, napomenu 10 i dok. br. 190 i 268.
1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/50-51.

Dnevni izvještaj od 4. 11. 1943.

Vrijeme: oblačno, hladno.

Opća situacija: Naša zračna obrana je apsolutno nedovoljna, već povećana dok se neprijateljska zračna aktivnost stalno povećava. Treba računati sa češćim napadima iz niskog leta. Zahtijeva se hitno dovlačenje protivavionske artiljerije.

114. divizija: Ispražnjenu auto-kolonu SS-divizije kod Muća[2] je 3. 11. napalo 12 engleskih lovaca; 1 mrtav, 12 ranjenih, 10 vozila potpuno uništeno. Od nekadašnjih 150 t, preostalo još vozila nosivosti 100 t. U bombardiranju Zadra 3.11. poginula su 2, a 7 ih je ranjeno. Punim pogotkom skloništa za zaštitu od bombardiranja 50 civila je poginulo.

Prazna auto-kolona na povratku iz Gospića, uprkos jakoj zaštitnoj pratnji, napadnuta 5 km jugoistočno od Medaka. Nedostaju pojedinosti.

[...]

Izvještaj o pokretima:

264. divizija:[3]

V marševska grupa u Kninu.

VI marševska grupa u Popinu.

VII marševska grupa u Gračac.

VIII marševska grupa u Nebljuse.

III i IV marševska grupa smjenjene u Drnišu.

B) Štab I bataljona 892. puka sa 1, 2. i 3. četom i 1 vodom...[4] 3. 11. iz Drniša kreće u pravcu Sinja.

C) Štabna četa 892. puka i 9,14. i 15. četa 892. puka 3.11. iz Drniša kreću za Split.

D) 10 baterija 264. art. puka i posljednja zaštitnica 7. baterija 264. art. puka 3. 11. motoriziranim maršem...[5]

E) Motorizirana marševska grupa 3. baterija 264. art. puka, štabna baterija i 7. baterija 264. art. puka u Šibenik. Baterija spremna za dejstvo.

[...]

Komandant XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje
br. 5739/43. pov. od 4. 11. 43.

Za točnost
[Potpis nečitljiv]

2 Ova autokolona je napadnuta kod Omiša, vidi dok. br. 202, napomenu 5.

3 O pokretima jedinica 264. pješadijske divizije preko Bihaća u Dalmaciju vidi još dok. br. 214, 221 i 222.

4 Nečitljiv naziv jedinice.

5 Nečitljivo mjesto pristizanja.

BROJ 207

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 5. STUDENOG 1943. O BORBI NA PELJEŠCU[1]

Prijepis radiograma V SS-brdskog armijskog korpusa od 5. 11. 43.

Poslano: u 10,35 sati
Primljeno: u 13,05 sati

Bliskom borbom odbijen napad na Pelješcu.[2] U Slitini (10 km sjeveroistočno od Posušja) nema neprijatelja. Pripravnost grupe Petersen[3] za poduhvat »Landsturm«.[4]

[...]

BROJ 208

IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 5. STUDENOG 1943. NAČELNIKU ŠTABA PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O USPOSTAVLJANJU VEZE SA ČETNICIMA NA PODRUČJU DIVIZIJE[1]

114. lovačka divizija
Obavještajno odjeljenje,
br. 423/43. str. pov.

Divizijsko komandno mjesto,
5. 11.43.

Predmet: Četnički odredi

Veza: 1) Načelnik Štaba, Obavještajno odjeljenje, br. 989/43. str. pov. od 30. 10. 43.

2) Načelnik Štaba XV brdskog armijskog korpusa, br. 1006/43. str. pov. od 31. 10. 43.

Načelniku Štaba XV brdskog armijskog korpusa

Pri uspostavljanju veze sa četničkim jedinicama[2] na području dejstva divizije, Štabu je bilo potpuno jasno da je trebalo koncentrirati sve snage u borbi protiv komunista.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 207/647.
2 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok. br. 6, napomenu 6.
3 Grupa Petersen (Prvi, Drugi i Četvrti bataljon Prvog SS puka) SS divizije »Prinz Eugen«. Ova grupa je nastupala iz rajona Splita preko Mosora i duž obale prema Makarskoj. Vidi dok. br. 90.
4 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 566/344-345.
2 O suradnji Nijemaca sa četnicima vidi dok. br. 49, 209, 232 i 436.

Zato je Štab divizije izabrao manje zlo, naime, da četničke jedinice ne otjera odmah u tabor protivnika, nego da ih najprije uvede u borbu protiv komunista, dok divizija ne izvrši dobijeni zadatak - zaposjedanje sadašnjeg rajona do, uključno Zadra i Šibenika. Odbijanje ponuđene četničke ruke imalo bi za posljedicu da, ne samo partizani, već i četnici, s najvećom odlučnošću krenu protiv naših jedinica kao nikada ranije. Gubitak u vremenu, uvjetovan otežanom borbom, doveo bi do toga da se talijanske jedinice,[3] koje su većim dijelom poznate kao nepouzdane, ne bi mogle pravovremeno razoružati te bi se one u znatno većem broju priključile partizanima ili bi im, bar, bez borbe, većim dijelom bilo prepušteno naoružanje, municija i oprema.

I u narednom periodu divizija nije bila u stanju da sa svojim snagama drži zaposjednute ključne položaje, da osigurava dugi i važan put za dotur[4] i da drži spremnu pokretnu rezervu za borbu protiv partizana, koji su se povlačili sa talijanskim plijenom. Utoliko je bilo potrebnije surađivati sa četničkim jedinicama, koje su se dobrovoljno ponudile, a koje su se u dosadašnjim akcijama pokazale kao dobre, nego plaćati hrvatske oružane snage, žandarmeriju i ustaše. Kada bi se, prema naređenju, morala napustiti suradnja sa četnicima, onda bi bilo neophodno angažiranje barjednog landesšicen-puka[5] ili jedne, za borbu sposobne, hrvatske lovačke brigade. Silom prilika bi se put i pruga Knin-Sibenik ubrajali među najjače ugrožene puteve za vezu na području divizije, kao što bi se povećali i prepadi na putevima D. Lapac-Gračac-Knin. Isključenje četnika u sadašnjem trenutku ubrzalo bi samo ujedinjenje svih snaga na protivničkoj strani.

Štabu divizije je potpuno jasno da bi jedan dio četnika, u slučaju iskrcavanja Anglo-Amerikanaca, radio za protivnika. Pošto se jedan dio već angažirao u tolikoj mjeri u borbi protiv komunista na njemačkoj strani, suprotno naređenju Draže Mihailovića, njihov preokret je jedva moguć.

Štabu divizije je, međutim, potpuno jasno i to da »Nezavisna Država Hrvatska« u trenutku neprijateljskog iskrcavanja neće odoljeti znatnim opterećenjima i da će tada, ne samo jedan dio četnika, nego u prvom redu i raspadnute hrvatske oružane jedinice i veliki dio hrvatskog stanovništva pristupiti protivničkom lageru.

Mišljenje je Štaba divizije da se borba u prvom redu vodi protiv komunističkog protivnika i da se pritom dobija toliko vremena da se četničke jedinice vežu za sebe i da ih se angažira protiv svih protivnika u tolikoj mjeri da, prilikom neprijateljskog iskrcavanja, u protivnički lager prijeđe samo jedan sasvim mali dio. Taj dio u procjeni opće situacije, ne igra više nikakvu bitnu ulogu. Štab divizije će voditi računa o tome da većinu četnika s vremenom sve više vezuje za njemački Wermacht.

Na znanje:
264. pješadijskoj diviziji, 2. primjerak

Eglseer,[6] v. r.

3 Misli se na razoružanje talijanskih jedinica u momentu kapitulacije Italije 8. rujna 1943. godine.
4 Odnosi se na saobraćajnicu Bihać-Knin-Zadar i Šibenik.
5 Landesšicen jedinice su bile namijenjene za osiguranje pruga i puteva.
6 Komandant 114. lovačke divizije.

BROJ 209

IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 5. STUDENOG 1943. NAČELNIKU ŠTABA PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O SURADNJI SA ČETNICIMA[1]

114. lovačka divizija

Divizijsko komandno mjesto

Obavještajno odjeljenje

dana 5. studenog 1943.

br. 424/43. str. pov.

STROGO POVJERLJIVO

Predmet: Suradnja sa četnicima[2]

Veza: Načelnik Štaba XV brdskog armijskog korpusa, Obavještajno odjeljenje, br. 1006/43, str. pov. od 31. 10. 43.

Načelniku Štaba XV brdskog armijskog korpusa

U vezi izvještaja 114. lovačke divizije, Obavještajno odjeljenje, br. 424/43. str. pov. od 5. 11. 43,[3] dostavljamo vam detaljnije objašnjenje:

a) Zajednička dejstva divizije i četničkih grupa odvijaju se duž glavnog puta, na taj način, što su četnici grupirani u odvojenim uporištima, s osloncem na obližnje njemačke garnizone. Četnički komandanti su dobijali naređenja i uputstva od njima pretpostavljenih njemačkih komandanata garnizona. U prvom redu radi se o izviđačkim i sigurnosnim zadacima. Na pojedinim mjestima na privremenoj pruzi Knin-Drniš-Šibenik nalaze se četničko-ustaška osiguranja. Pri osnivanju četničkih uporišta, Štab divizije je pošao od stanovišta da četničke pokrete Mane Rokvića[4] i Đujića,[5] koji među sobom nisu jedinstveni,[6] iskoristi tako da ih s vremena na vrijeme popunjava iz oba tabora, kako, u slučaju preokreta, vojvoda Đujić ne bi mogao nikako sa svojim snagama potpuno posjesti prugu. Četnički komandant Mane Roković je bezuvjetno pouzdan i surađivao je već sa Štabom divizije u Bos. Petrovcu.

Njemačka osiguranja životno važnih pogona na Krki istodobno su pojačana četničkim grupama, a posebno grupama koje su pridodate njemačkim uporištima. Na području istočno i sjeveroistočno od Vrlike prisutni su četnički odredi vojvode Đujića koji, prema uputama divizije, osiguravaju divizijsko područje prema istoku. Tamo nije organizirana zajednička bor-

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 566/337-341.

2 O suradnji Nijemaca i četnika vidi dok. br. 49, 208, 323 i 436.

3 Vidi dok. br. 208.

4 Vojvoda Mane Roković, komandant Drvarsko-petrovačkog četničkog odreda došao je sa 114. lovačkom divizijom u Knin prilikom kapitulacije Italije, rujna 1943. godine.

5 Vojvoda Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke divizije.

6 O nesuglasicama između Đujića i Rokvića vidi dok. br. 436.

ba. U određenim momentima nastupaju jedinice, kako bi ispitale sprovođenje divizijskih naređenja.

Po direktivama divizije, 4 četničke jedinice su angažirane potpuno samostalno za zasjede u pozadini, koju su zaposjeli banditi, i stalno dostavljaju važne podatke o namjerama i kretanju komunističkih bandi.

Pismeni sporazumi nisu sklopljeni ni s jednim četničkim odredom.

Divizija, prema vlastitom nahođenju, garantira angažiranim pokretnim četnicima dodatnu opskrbu. Opskrba se vrši po spiskovima imena, a raspodjela se kontrolira. Na isti način, s vremena na vrijeme, izdaje se i municija za puške i mitraljeze. Potrošnja se, donekle točno, pravda prema situaciji.

Svaki četnik mora da posjeduje ispravu s osobnim imenom, brojem oružja (broj puške ili pištolja), ovjerenu od nadležnog komandanta i Obavještajnog odjeljenja divizije. U dogovoru sa četničkim komandantima, četnici koji ne posjeduju ispravu bit će uhapšeni i razoružani. Na taj način divizija ima točan pregled jačine, naoružanosti i sastava pojedinih odreda. Da bi divizija mogla stalno da kontrolira četnička kretanja, svaki četnik, pored osobne isprave, sa sobom mora da nosi i naređenje za angažiranje, ovjereno s pečatom svoje jedinice i garnizona. Za službena putovanja četnicima njihovi komandanti izdaju propusnice.

Vojvoda Mane Roković drži sa Štabom divizije neposredan kontakt, a Đujićeva grupa stalni kontakt preko oficira za vezu. Raskidanjem suradnje između Štaba divizije i četničkih jedinica divizija ne bi bila u stanju da, sa svojim slabim snagama, osigurava put za dotur D. Lapac-Gračac-Knin-Drniš-Šibenik. Pored toga, nisu dovoljna njemačka osiguranja koja osiguravaju životno važne pogone. Istočni bok divizije, u rejonu Vrlike, potpuno je otvoren. Ako bi raskidanje odnosa sa četnicima istodobno za sobom povuklo i prelazak njihovih snaga u neprijateljski lager, što se može očekivati, onda bi se pojačao pritisak partizana i oni bi, mada su već i sada veoma sposobni za izvođenje napada, ojačali još za oko 2-3000 ljudi. Divizija, u sadašnjoj situaciji, nema mogućnosti da se suprotstavi ovako ojačanom neprijatelju, pošto slabe jedinice NDH, i pored svih nastojanja divizije da ih oporavi i osposobi za zadatke osiguranja, nisu još do sada pokazale naročitog uspjeha. Uspjesi u suradnji divizije sa četničkim jedinicama pokazali su se već u tome što je diviziji, prilikom zaposjedanja ove prostorije, pošlo za rukom, srazmjerno brzo i uspješno, da razoruža talijanske jedinice, da preuzme ključne položaje, koje su one držale, i da stalno tuče komunističke bande koje su bile spremne da preuzmu talijanski plijen.

U svim akcijama divizije četničke borbene grupe su izvršavale značajne izviđačke zadatke, a dokazale su se i u napadima, sadejstvujući s njemačkim jedinicama.

Osiguranje divizijskih dugih puteva za dotur nezamislivo je bez podrške pridodatih četničkih uporišta, s obzirom da se ne raspolaže s dovoljno njemačkih snaga i hrvatskih jedinica sposobnih za borbu.

Đujićeva grupa je baš u posljednje vrijeme, prema naređenju divizije, potpuno samostalno poduzela napade na liniju Vrlika-Bos. Grahovo. U tim borbama razbijene su tri komunističke bande, a dovedeno je 37 zarobljenika, među kojima jedan komandant bataljona i jedan politički komesar. Utvrđena su 103 mrtva neprijateljska vojnika. Zarobljenici su predati diviziji radi saslušanja, a zatim vraćeni četnicima kao taoci protiv terorističkih postupaka bandita prema pravoslavnom stanovništvu.

Divizija do sada ima veoma dobra iskustva sa svim četničkim grupama u samostalnim akcijama, kojima su pomagale samo slabe vlastite jedinice. Tako su u akciji na jedno **čisto pravoslavno selo** likvidirali 42 bandita, koji su služili kao seoska straža i kuriri. Vlastite snage su im pritom služile samo kao oslonac, dakle nisu bile zadužene ni za sprovođenje mjera odmazde protiv civilnog stanovništva.

Suradnja sa četničkim jedinicama povoljno se odvija i na polju opskrbe divizije. U četničkim akcijama je više puta zaplijenjena stoka i dopremljena divizijskoj službi snabdijevanja. U rajonu četničkog vojvode Đujića održale su se još samo stočne tržnice. Četnici sami vrše otkup na veliko i stvaraju zalihe, te na taj način doprinose snabdijevanju mesom divizije.

b) Četnički vojvoda **Mane Rokvić** označen je kao bezuvjetno pouzdan. On je već u rajonu Bos. Petrovac izvršio značajne zadatke i bio angažiran na čelu za čitavo vrijeme nastupanja, svugdje je stupao u kontakt sa lokalnim četničkim jedinicama i u velikoj mjeri doprinio stvaranju povjerenja civilnog stanovništva u njemačke oružane snage. Poznate su njegove mjere radi sprovođenja discipline među četnicima i njegovi oštri postupci prema sumnjivima i banditima. Potčinjeni mu komandanti prožeti su jednim istim duhom i za nas predstavljaju dragocjenu potporu. Svojim stavom i propagandom u javnosti, Rokvić ukazuje bezrezervno povjerenje Njemačkoj. U slučaju neprijateljskog iskrcavanja, on će biti na strani njemačkog Wermachta.

Četnički vojvoda **Đujić** je pripadnik Ljotićevog pokreta. U njegovoj bližoj okolici većinom se nalaze stariji pravoslavci, naklonjeni pokretu Draže Mihailovića, a koji sada, pod komandom Đujića, nemaju nikakvog utjecaja. Đujić se u posljednje vrijeme postarao da mlade pravoslavce, bliske Ljotićevom pokretu, postavi za rukovodioce u jedinicama. Komandant jednog bataljona njegove grupe je čak Hrvat. Draža Mihailović je uspostavio radio-vezu sa Đujićem i stalnim pritiskom pokušava da Đujića pridobije za svoje posebne interese. Radio-veza se odavde stalno kontrolira i već je više puta dokazano da je Đujić slao lažne izvještaje Draži Mihailoviću, da bi se oslobodio njegovog utjecaja. Divizija je kod stanovništva isticala Đujića kao naročito aktivnog borca protiv komunizma, u vezi s njemačkim Wermachtom, a sve to dijelom svjesno pretjerano. Prema pouzdanim izvorima, engleska obavještajna služba je dana 1. 11. optužila Đujića da služi Hitlerovim fašistima. Đujiću je pripriječeno da će, u presudnom času Srba koji se nadaju oslobođenju, morati da položi račune zbog služenja Hitleru. U času obračunavanja ne bi mogao da očekuje nikakvu milost.

Ova vijest je Đujiću prenesena preko načelnika njegovog štaba, na što je Đujić odgovorio, da ga se ne tiče mišljenje Engleza, te da se on osjeća odgovornim samo pred bogom i svojim narodom. Dok je Đujić ranije rezonirao da planirane sastanke s njemačkim oficirima vješto izbjegava, sada se katkad, zavisno od situacije, izvještava da je spreman za sastanak u Kninu ili Vrlici. Ovaj sastanak će se održati poslije završetka akcije »Heifisch«.[7]

Između Đujića i Mane Rokvića postoje nepremostive razlike u mišljenju koje se, u prvom redu, očituju u tome da je Mane Rokvić važne četničke jedinice Đujića pridobio pod svoju komandu. Divizija je ove razlike u mišljenju raspirivala glasinama i vlastitim mjerama, kako bi se na najlakši način mogla sprovesti kontrola obiju grupa.

7 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.

Mada se Đujić ne može smatrati potpuno pouzdanom ličnošću, za sada je, međutim, njegova pomoć u borbi protiv komunizma dragocjena. Divizija će pokušati sve da ga u javnosti istakne kao ličnost prijateljski raspoloženu prema Nijemcima, i to u tolikoj mjeri da će mu jednog dana onemogućiti povratak u neprijateljski lager.

Četnički vojvoda Đedo[8] potječe iz Crne Gore. Pristalica je pravca Koste Pećanca koji je, prema dosadašnjim iskustvima, jasno odudarao od pokreta Draže Mihailovića. Đedo lično ostavlja veoma dobar utisak i izričiti je borac protiv bandita, kao i svih sumnjivih, i naklonjen je njemačkom Vermahtu.

Dostavljeno:
264. pješadijskoj diviziji,
2. primjerak

Eglseer,[9] v. r.

BROJ 210

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 6. STUDENOG 1943. O SITUACIJI NA PELJEŠCU[1]

Dnevni izvještaj V **SS-brdskog armijskog korpusa od 6. 11. 42.**

Vrijeme: vedro, hladno.
Opća situacija nepromijenjena.
Pokušaj iskrcavanja kod Molunata (36 km jugoistočno od Dubrovnika).

SS-divizija »Prinz Eugen«: Na Pelješcu vlada mir. U 07,00 sati 8 km južno od Janjine 2 veća i 3 manja broda s kursom u pravcu jugoistoka. Izviđači iz Imotskog izvještavaju da na cesti do 4 km jugozapadno od Studenaca nema neprijatelja. Rajon Splita: napad više lovaca-bombardera, sa bombardiranjem i vatrom iz avionskog oružja na zaliv Solin, bez efekta dejstva. U okolici Trogira ponovo primijećen aerostat.

Namjera: Priprema za poduhvat »Landsturm«[2] na Pelješcu.

Gubici: 3 mrtva iz II bataljona 750. puka (nesretni slučaj), 1 ranjen; izbrojano 24 mrtva neprijateljska vojnika.

[...]

Predao: kapetan SS-jedinice *Kitzinger* - 09,50 sati
Primio: poručnik *Schulz*/stariji desetar *Riemer*

8 Radomir Đekić-Đedo, komandant Zlatiborskog četničkog odreda.
9 Komandant 114. lovačke divizije.
1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 207/627.
2 Na Pelješcu je izvođena operacija »Herbstgewitter«, vidi dok. br. 6, napomenu 6, a operacija »Landsturm«, Zagvozd-Makarska-Omiš, Zadvarje-Šestanovac i Lovreć-Studenci-Aržano, vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

BROJ 211

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 6. STUDENOG 1943. O BORBI SA PARTIZANIMA KOD ZADRA IO PRIPREMAMA ZA PODUHVAT »HEIFISCH«[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 6. 11. 1943.

Vrijeme: oblačno, jutarnja magla, hladno.
Opća situacija: nepromijenjena.

114. divizija:

Kod Raduča banda srednje jačine 4.11. izvršila prepad na praznu autokolonu koja se vraćala iz Gospića. Protivnik se povukao u pravcu jugozapada.

Prilikom borbenog izviđanja sjeveroistočno od Zadra, banda srednje jačine odbačena s položaja u pravcu sjevera. Nakon savlađivanja mnogobrojnih prepreka i diverzija (rušenje mosta), i uz slabiji kontakt s neprijateljem (20 km jugoistočno od Benkovca), 114. izviđački bataljon dostigao Škradin.

Namjera: Pripreme za poduhvat »Heifisch«.[2] Izviđanje preko Konjevrata (14 km jugozapadno od Drniša), Zagore (13 km južno-jugozapadno od Drniša) u pravcu Cera (17 km južno-jugoistočno od Drniša).

[...]

Pukovnik *Pfafferott*

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje
br. 5760/43. pov. od 6. 11. 43.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/68.
2 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.

BROJ 212

PODSJETNIK OBAVJEŠTAJNOG ODJELJENJA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 7. STUDENOG 1943. POTČINJENIM JEDINICAMA O REGIONIMA KOJE DRŽE JEDINICE NOVJ, NJIHOVOJ SNAZI I VOJNO-POLITIČKOJ AKTIVNOSTI NA TERITORIJU NDH[1]

Povjerljivo

Prilog 2 uz izvještaj o djelatnosti za mjesec studeni 1943.

264. pješ. divizija
Obavj. odjelj. br. 1036-43. pov. Div. k-dno mjesto, 7. studeni 1943.

2. PODSJETNIK
o političkoj i vojnoj situaciji u Hrvatskoj prema stanju oa 5. studenog 1943.

I - POLITIČKA SITUACIJA

Reorganiziranjem vlade nije došlo do promjene političke situacije na području Hrvatske, kao što se očekivalo (vidi podsjetnik od 19. listopada 1943). Aktivno angažiranje u borbi protiv bandi u novoposjednutim oblastima zapadne Hrvatske i Dalmacije i odgovarajuća propaganda doveli su do toga da su se vratili u svoja zavičajna mjesta stanovnici koji su pobjegli zbog bandita. Svi slojevi stanovništva žele dalje miran razvoj, a, uspoređujući njemački i talijanski period okupacije, dolazi do izražaja veće povjerenje u njemačke oružane snage. Političko raspoloženje u toj oblasti ne može se, međutim, još označiti kao stabilno. Ako hrvatska država ne poduzme ništa da bi sama sprovela odgovarajuće mjere i time učvrstila svoj ugled, neće duže vremena ostati efikasne ni sve mjere njemačkih jedinica, kao što su unapređenje poštanskog saobraćaja, utvrđivanje najviših cijena, izdavanje brašna civilnom stanovništvu, otvaranje pruge Knin-Šibenik radi brže razmjene dobara između grada i sela. Vlasti postoje samo na papiru, a hrvatska vojska i žandarmerija su u rasulu. Raste nestašica životnih namirnica. U nedostatku odgovarajućih mjera, gube se početni uspjesi koje su postiglejedinice u smirivanju zemlje, a glad će ponovo natjerati stanovnike, većinom silom prilika, u redovne ustanke, za šta se neće smatrati odgovornim hrvatska vlada nego njemački Wermacht.

II - OPĆE STANJE KOD NEPRIJATELJA

Komunisti i četnici su u listopadu dalje učvrstili svoju vojnu organizaciju, koristeći oružje koje su preuzeli od Talijana. Kod obje grupe znatno

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka Freibug, film 8/317-319.

je porasla borbena vrijednost jedinica zbog nabavljanja talijanskog oružja i bolje opreme. Proširenjem oblasti kojima su zagospodarile bande, vojna snaga njihovih jedinica je porasla za onoliko koliko se hrvatskoj vojsci smanjila baza za popunu i snabdijevanje. Oni su mogli dalje da vrše mobilizaciju i da u potpuno njihovoj oblasti formiraju i obučavaju odrede, kao i da školuju starješinski kadar i specijalne snage. Do sada nije doveo ni do kakvog rezultata anglo-američki pokušaj da se usuglase te dvije neprijateljske grupe. Nigdje se nisu pojavile regularne neprijateljske snage. Ukoliko kod bandi ima Badoljovih Talijana, oni će prije umanjiti nego povećati borbenu snagu bandi. Engleski štabovi za vezu postoje kako pri komunističkim tako i pri četničkim štabovima. Izgleda da na području 15 (brd.) AK nema ruske misije.

1) Komunisti

Tito je u listopadu povećao oblast kojom gospodari, naročito zauzimanje gradova Livno, Tomislavgrad,[2] Kupres, zatim zauzimanjem veoma važne istočnobosanske industrijske oblasti (Tuzla-Vareš) i plodnog područja Semberije, sjeverno od Bijeljine. Ne obaziruć se na čišćenje poluotoka Pelješac[3] i otoka ispred Šibenika,[4] on gospodari svim većim otocima ispred obale.

Zatvorena teritorija oslobađa komuniste briga koje donosi zima. Obezbeđeno im je kako materijalno snabdijevanje tako i smještaj jedinica i njihovo sanitarno zbrinjavanje. Tito se u borbi s njemačkim jedinicama pridržavao taktike gerliskog rata. Bande su često uspješno ometale dotur na putovima za Zadar, Knin, Drniš-Split i Sinj-Split, a dugo vremena su veoma otežavale dotur na pruzi Brod-Dubrovnik.

Tito će kao i ranije nastojati da štedi svoje snage i da ih kompletne angažira samo tamo gje zbog rasula hrvatske vojske može sa malo truda da izbori uspjeh. Stalno se skoro bez otpora predaju jaki hrvatski garnizoni. U svim tim slučajevima do brzog uspjeha bandi nije dovela njihova vojna nadmoćnost i rukovođenje nego samo njihova efikasna propaganda i pomanjkanje ideja kod domobrana.

Do danas još nije dolazilo do zajedničke upotrebe teškog naoružanja, tenkova i artiljerije, očigledno zato što još nemaju obučenih starješina i ljudstva.

2) Četnici

Četnici se kao i ranije drže nesložno. Na području Korpusa su veći četnički odredi imali lojalno dražnje, a dijelom su i uspješno sadejstvovali s njemačkim jedinicama u borbi protiv komunista.[5]

2 Sada: Duvno.
3 Vidi knj. 8, dok. br. 300, 445, 446, 450 i 500.
4 Vidi knj. 8, dok. br. 295, 441, 443, i 454.
5 Vidi dok. br. 49, 208, 209, 232 i 436.

3) **Stanje kod neprijatelja u rajonu Zadar-Knin-Split**

Obalskim područjem sjeverno od Zadra gospodari odred »Plavi Jadran«.[6] u rajonu Benkovac-Knin-Gračac nalazi se 19. dalm. diviz" dalm. brigade i 1 malom brigadom koja je potčinjena 19. diviziji.[7]

Između Vodica i Skradina pretpostavlja se da se nalazi jedan samostalni odred.[8] Pojedine manje grupe ugrožavaju put i prugu Drniš-Šibenik.

Sjeverno od Marine, koja je važna baza za snabdijevanje »crvenih«, nalazi se Seget-Marina bataljon[9] i Šibeniska brigada.[10] Rajon oko Trogira, otoke Čiovo i Brač drži 9. dalmatinska brigada koja pripada 20. dalm. diviziji, koja se nalazi u rejonu Omiš-Makarska. Devetnaesta divizija ima oko 4400 ljudi, a 20. divizija oko 2700.

III - PROCJENA SITUACIJE

U mjeseclu listopadu komunistima je pošlo za rukom da znatno prošire utjecajnu zonu, da, zahvaljujući rasulu hrvatske vojske, dođu do bogatog plijena i da formiraju veliki broj novih odreda. Na putu dotura Bihać-Gračac prema Zadru, odnosno preko Knina i Drniša prema Šibeniku i Splitu, i dalje će slabije snage praviti smetnje, utoliko više što ti putevi donose dosta poteškoća već po svom položaju i lošim vremenskim uvjetima koji uskoro nastupaju. Komunisti će svim snagama nastojati da zadrže priobalske otoke i neke dijelove obale jer računaju da će ih preko tih otoka snabdijevati Englezi znatnim materijalom, a vjerojarno računaju i sa dovođenjem njihovih i stranih jedinica za ispomoć.

Dostavljeno:

B
u Štabu:
načelniku štaba,
i 2 kopije.

Za Komandu Divizije
Prvi štabni oficir
po naređenju
[...]»
kapetan

6 Na tom području je dejstvovao NOP odred »Plavi Jadran« i Zadarski NOP odred.
7 U sastavu Devetnaeste divizije NOVJ su bile: Peta, Šesta i Sedma dalmatinska NO brigada.
8 Sjevernodalmatinski NOP odred.
9 Marinsko-segetski NOP odred.
10 Osma dalmatinska NO brigada Dvadesete divizije NOVJ.
11 Potpis nečitak.

BROJ 213

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. STUDENOG 1943. O DOSTIGNUTIM LINIJAMA U PODUHVATU »HEIFISCH« I POGOĐENOM AVIONU IZNAD TROGIRA[1]

Dnevni izvještaj XV brdskog armijskog korpusa od 8. li. 1943.

Vrijeme: kišovito, maglovito, hladno,

Opća situacija: Pojačani napadi bandi na prugu Bihać-Banja Luka.

114. divizija - »Heifisch«:[2] 114. izviđački bataljon, iz Cere preko Prgometa-Prapatnice, sa isturenim dijelovima u 15,30 sati dostigao Čariju (3,5 km sjeverozapadno od Trogira).

Desna grupa, savladavši brdske terene 3 km južno od Vrpolja i slomivši slab neprijateljski otpor sjeverozapadno od Lepenice u 13,00 sati dostigla je Grebašticu (15 km jugoistočno od Šibenika).

Lijeva grupa u 08,00 sati 7 km zapadno-sjeverozapadno od Solina.

Vlastiti izviđač, pogođen iznad Trogira, pao 2 km sjeveroistočno od Berkovića.

Iznad Trogira neprijateljski aerostat. Još uvijek nedostaju detalji.

Predao: potporučnik *Kranzler* - 09,30 sati
Primio: potporučnik *Schatz*/stariji desetar *Siedler*

BROJ 214

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. STUDENOG 1943. O PODUHVATU »HEIFISCH« NA PODRUČJU IZMEĐU ŠIBENIKA I TROGIRA[1]

Prijepis telegrama XV brdskog armijskog korpusa od 8. 11. 43, poslanog u 14,05 sati, a primljenog u 15,10 sati

Prilog dnevnom izvještaju

114. lovačka divizija: »Heifisch«:[2]

a) Desna grupa sa prethodnicom sjeverno od Kruševa (20 km južno-jugoistočno od Šibenika) i u Lepenici (19 km jugoistočno od Šibenika). 114. izviđački bataljon u 15.30 sati dostigao visove sjeverozapadno od Trogira. Nakon kraće borbe sa bandom srednje jačine, koja je razbijena i koja je u

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/81.

2 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/82.

2 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.

međuvremenu pobjegla pomoću čamaca, prepadom je, bez gubitaka, zauzet Trogir i most pripremljen za rušenje, te obrazovan mostobran Čiovo.

114. pionirski bataljon, sa 114. protivtenkovskim divizionom, pročešljao terene s obje strane nastupajućeg puta. 114. izviđački bataljon do Mustre.

b) Lijeva grupa iz Splita do Kaštel Gomilice (15 km istočno od Trogira) II bataljon 893. puka od Unešića preko Kladnjice (12 km jugoistočno od Unešića) usmjerio se ka Prgometu. Samo pojedinačni kontakti s neprijateljem. Bande su svugdje pokušavale da se povuku i pobjegnu sa čamcima. Prilikom prepada, dana 2. 11, na nenatovarenu auto-kolonu jugoistočno od Gospića: 6 mrtvih, 18 ranjenih, 19 teretnih vozila privremeno van upotrebe.

Namjera: Nastavak »Heifisch«-a, III bataljon 893. puka osigurava demontiranje željezničke pruge Knin-Drvar, da bi se dobio materijal za montiranje pruge između Perkovića i Splita.

Izvještaj o pokretu
264. divizija:[3]

a) u Bihać stigli: - Štab I diviziona 264. artiljerijskog puka sa štabnom baterijom,

- Štab 891. grenadirskog puka sa štabnom četom;

b) IX marševska grupa (1. i 15. četa 891. puka, 2. baterija 264. artiljerijskog puka, veterinarska četa 264. puka) u pravcu Nebljusa, VII marševska grupa u pravcu Knina;

c) Ostatak Štaba divizije i ostatak 264. bataljona za vezu, s motoriziranom kolonom, 7. 11. Iz Bihaća u pravcu Drniša.

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje, br. 5786/43. pov.

3 Vidi dok. br. 206, 221 i 222.

BROJ 215

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 9. STUDENOG 1943. O BORBAMA NA PELJEŠCU I UNIŠTENJU TERETNIH VOZILA OD SAVEZNIČKIH AVIONA NA CESTI OMIŠ-SPLIT[1]

Prijepis - telegrama V SS-brdskog armijskog korpusa od **9. 11. 43.**

Skraćeni dnevni izvještaj:

SS-divizija »Prinz Eugen« - Pelješac: Neprijateljski napadi na desno krilo odbijeni uz teške gubitke.[2] Bande[3] odbačene sjeverozapadno od Rogotina-Ploče. Sela popaljena.[4]

Split nadlijetali avioni. Napadom iz niskog leta, na cesti Omiš-Split, zapaljeno **10** teretnih vozila.[5] Zapadno od Splita aerostat. Dirižabl južno od Imotskog, leteći iz pravca zapad-sjeverozapad, u pravcu istok-jugoistok.

[...]

V SS-brdski korpus
Operativno odjeljenje
br. 50/43. pov.

BROJ 216

OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 9. STUDENOG 1943. ŠTABU 114. LOVAČKE DIVIZIJE O PREUZIMANJU KOMANDE OD STRANE 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE NA PODRUČJU ŠIBENIK, SPLIT, SINJ I DRNIŠ[1]

TAJNO
RADIOGRAM

114. diviziji

Nakon sprovođenja operacije »Heifisch«[2] 264. divizija preuzima komandu na području Šibenik-Split-Sinj-Drniš.

264. diviziji se privremeno potčinjava toliko snaga 114. lovačke divizije da se, shodno naredbi, osigura brodski saobraćaj između Šibenika i Splita, do postavljanja predviđenih obalnih baterija, kako bi se moglo izvršiti čišćenje rajona 264. divizije.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 207/688.
2 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok. br. 6, napomenu 6.
3 Dijelovi Neretvanskog NOP odreda. Vidi dok. br. 193.
4 Vidi dok. br. 193.
5 U ovom rajonu je dejstvovao Prvi SS puk SS divizije »Prinz Eugen«. Vidi dok. br. 207.
1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/144.
2 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.

Jedan bataljon 114. lovačke divizije predviđen za duže držanje Sinja. Zadatak 114. lovačke divizije: oslobađanje i osiguranje brodskog puta Zadar-Šibenik. Javiti namjere.

Pukovnik *Pfafferott*

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje
br. 5806/43. pov. od 9.-11. 43.

BROJ 217

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 9. STUDENOG 1943. O NAPADU DIJELOVA 19. DIVIZIJE NOVJ NA BENKOVAC I IZBACIVANJU ČETNIKA IZ VRLIKE[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Prilog dnevnom izvještaju od 9. 11. 43.

114. divizija:

»Heifisch«[2]: II bataljon 893. puka u **Prgometu.** Grupa »SPLIT« 7. 11. u 15,00 sati 11 km zapadno od **Splita:** otada nema izvještaja. 114. protivtenkovski bataljon u **Mustrama.** Brodski konvoj u 16,15 sati krenuo iz **Rogoznice** ka **Starom Trogiru.**

Izvršeno izviđanje željezničke pruge **Perković-Split** do **Labina,** željeznički nadvožnjak 2,5 km sjeverozapadno od **Prgometa** razoren, laka oštećenja na mnogim mjestima.

Odbijen noćni napad bande srednje jačine na **Benkovac.**[3]

Jake bande (preko 1000 ljudi) sa sjeveroistoka prodrle u četničko područje i zauzele **Vrliku.**[4]

U rajonu **Šibenik-Drniš** 7. 11. smjenjivanje od strane dijelova 264. divizije.

U rajonu **Gračaca** saobraćaj otežan zbog sniježnih nanosa i leda. Počela opravka željezničke pruge **Vukovici** (9 km sjeverno-sjeverozapadno od **Knina),** uz osiguranje III bataljona 893. puka (bez 1 čete).

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/84.
2 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.
3 Vidi dok. br. 187, napomenu 9.
4 Vidi dok. br. 23 i 187, napomenu 13.

Namjera: Operacije na otocima zavise od vremenskih prilika 114. izviđački bataljon kao borbena rezerva za rajon Vrlike.

[...]

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje
br. 5800/43. pov.

BROJ 218

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. STUDENOG 1943.0 SITUACIJI NA PELJEŠCU I TOKU OPERACIJE »LANDSTURM« U RAJONU ZADVARJE, ŠESTANOVAC, LOVREĆ[1]

Prijepis radiograma od 10. 11. 43, poslanog u 18.05 sati, primljenog u 20.50 sati.

Izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 10. 11. 43.

Situacija na Pelješcu nepromijenjena.[2] Ponovni napad je moguć tek po završetku dotura municije (11. 11. uvečer), neophodne artiljerijske podrške i nakon pristizanja III bataljona 750. puka.

»Landsturm«:[3] Obrazovan mostobran Podgrađe. Napad na rajon Zadvarje-Šestanovac. Nevesinje opkoljeno jačim banditskim snagama. 7. izviđački bataljon, potpomognut tenkovima krenuo u napad na Nevesinje. Otpočeo napad na neprijatelja, koji se povlači u pravcu jugoistoka.

Prijepis radiograma od 10. 11. 43, poslanog u 21,25 sati, primljenog u 23,15 sati.

Izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 10. 11. 43.

Pelješac: nepromijenjeno.

»Landsturm«:[4] Napad 105. izviđačkog bataljona, uz podršku 1 baterije, iz rajona Lovreća na Sidaču i Orljaču. Porušeni prelazi kod Podgrađa i Babajići. Popravka 11. 11. do 24,00 sati.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 189/769.
2 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok. br. 6, napomenu 6.
3 i 4 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

BROJ 219

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. STUDENOG 1943.0 OKONČANJU OPERACIJE »HEIFISCH« NA KOPNU I POČETKU OPERACIJE NA OTOKE[1]

T A J N O
T E LE G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 10. 11. 1943.

Vrijeme: kiša, snijeg, magla
Opća situacija: Uporan pritisak na prugu Bosanski Novi-Bihać.

114. divizija:

Operacija »Heifisch« na kopnu okončana.[2] Počela otočka operacija; otpor neprijatelja na Malom Drveniku. Još nije dobijen sumarni izvještaj o završetku operacije na otocima. U 09.00 sati dijelovi 741. puka u jugozapadnom dijelu Velikog Drvenika zaplijenili dvocjevni top kalibra 6,6. Grupa »Split« u 11,50 sati u Trogiru, vrši pročešljavanje otoka Čiovo. Dijelovi 741. puka u Rogoznici, dijelovi 661. art puka u Marini, II bataljon 893. puka u Trogiru. Prebačeni: izviđački bataljon, pionirski bataljon i 114. protivtenkovski bataljon za Drniš. Željeznička pruga Labin (14 km južno-jugoistočno od Perkovića) u pravcu Splita i dalje se izviđa; još nije poslan izvještaj. Nastavlja se opravka pruge sjeverno od Knina.

Neprijateljski avioni nad Marinom; nije bilo napada. Njemačka zračna podrška ipak izostala. Vlastiti gubici naneseni direktnim pogotkom u šleper i penišu prilikom otočke operacije: 3 mrtva, 11 ranjenih. Nema izvještaja o broju neprijateljskih gubitaka.

Jača banda (2.500 ljudi) na kotama zapadno i sjeverozapadno od Vrlike (21 km jugoistočno od Knina).

Namjera: Čišćenje rajona Vrlike[3] od strane 114. izviđačkog bataljona, ojačanog dijelovima III bataljona 893. puka, I bataljona 741. puka i II diviziona 661. artiljerijskog puka. Nasilno izviđanje sjeveroistočno od Zadra.

[•••]

Izvještaj o pokretu:

264. divizija:

a) VIII marševska grupa rasturena, dijelovi I bataljona 891. puka - Obrovac, 12. i 14. četa 893. puka - Padane;

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/88-89.
2 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.
3 Vidi dok. br. 23, 187, napomenu 48 i dok. br. 217, 221, 223 i 422.

b) IX marševska grupa: Lapac;
c) u Bihać pristigla:
3. baterija 264. artiljerijskog puka.

114. divizija:

Operativna grupa Štaba divizije - Knin.
[...]

Za točnost:
rpotpis nečitljiv]

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje
br. 5810/43. pov. od 10. 11. 43.

BROJ 220

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. STUDENOG 1943. O SITUACIJI NA PELJEŠCU I PODUHVATU »LANDSTURM« U RAJONU GRABOVCA I ZAGVOZDA[1]

Prijepis radiograma V SS-brdskog armijskog korpusa od 11. 11. **43.**

1) U toku je snabdijevanje Pelješca municijom.[2] U podne 12.11. III bataljon 750. puka stiže u Janjinu[3] U nedostatku brodskog potencijala, 5. baterija 7. artiljerijskog puka prebacuje se tek 14. 11. Napad se predviđa za 13. 11. ujutro.

»Landsturm«:[4] Zauzet trig. Sidača, Orljača i rajon jugoistočno od Goče zauzeti od strane neprijatelja. Komandno mjesto lijeve grupe u Grabovcu.

2) Situacija nepromijenjena.

Poslano 22,50 s.
Primljeno 00,33 s.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/383.

2 Vidi dok. br. 6, napomenu 6.

3 O dolasku jedinica 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 229, 237, 246, 258, 270, 319, 320, 325 i 338.

4 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

BROJ 221

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. STUDENOG 1943.0 AKCIJI ČIŠĆENJA ČIOVA, V. I M. DRVENIKA I ZAUZIMANJU VRLIKE[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (Germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 11. 11. 1943.

Vrijeme: kiša, snijeg, magla. U planinama bura.

Opća situacija: nepromijenjena. Zbog sniježnih nanosa, prekinut put za dotur između **Lapca** i **Bruvna** i između **Gračaca** i **Popine.**

114. divizija:

Izvršeno čišćenje otoka **Čiova** i **Malog Drvenika.**[2] Na **Velikom Drveniku** žilav otpor neprijatelja. Na povratnom maršu grupa »Split« imala kontakt s neprijateljem 20 km sjeveroistočno od **Trogira;** počelo čišćenje. Privremena posada **Čiova - 1 četa II bataljona 893. puka. Nakon slabijeg neprijateljskog otpora, Vrliku** zauzeo 114. izviđački bataljon.[3] Usprcos jačem otporu neprijatelja, na kotama sjeverozapadno i sjeverno od **Vrike,** I bataljon 741. puka dostigao **Kijevo** (7 km sjeverno-sjeverozapadno od **Vrlike).**

Mala banda, 10 km istočno-sjeveroistočno od **Zadra,** povukla se pred borbenim izviđanjem. Cesta **Gračac,-Popina** prekinuta zbog sniježnih nanosa. Otklanjanje snijega beskorisno zbog stalne bure. Rajon **Splita** preuzela 264. divizija od SS-divizije.[4]

Gubici - dnevni izvještaj od 10. 11. - povećao se na 5 mrtvih, 17 ranjenih. Neprijatelja: 30 poginulih, 28 zarobljenih, 5 prebjeglih. Manji plijen.

Namjera: Okončavanje operacije na otocima.[5] Čišćenje rajona **Vrlike.**

[...]

Izvještaj o pokretu:
264. divizija:[6]

a) ostatak Štaba divizije i Odjeljenje za vezu 8. 11. za **Drniš;**

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/91.
2 i 5 Vidi operaciju »Heifisch«, dok. br. 22, napomenu 4.
3 Vidi dok. br. 23, 187, 217, 219, 223 i 274.
4 Od Prvog SS puka SS divizije »Prinz Eugen«.
6 Vidi dok. br. 206, 214, 221 i 223.

b) u **Bihać** pristigli: III bataljon 891. puka sa Štabom, 10. i 11. četa, 1/3 sanitetske čete, 1/3 sanitetske transportne čete;

c) marševska grupa **I** bataljona **891.** puka dostigla **Smilčić. 12, 14.** i Štabna četa **893.** puka u **Kninu.**

Pukovnik *Pfaferott,* v. r.

Komandant XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 5826/43. pov. od 11. 11. 1943.

BROJ 222

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 11. STUDENOG 1943.0 VOJNOPOLITIČKOJI PRIVREDNOJ SITUACIJI NA PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE[1]

TAJNO

114. lovačka divizija
Operativno odjeljenje,
br. 1632/43. pov.

Divizijsko komandno mjesto,
11. 11. 43.

Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Procjena situacije

I **Politička situacija:**

Disciplinirano držanje vlastite trupe još više je učvrstilo povjerenje civilnog stanovništva u njemački Wermacht. Svuda se stanovništvo, ranije podstaknuto banditskom propagandom, vraća u svoja mjesta. Zbog loše privredne situacije, ono stvara, doduše nešto sporije, novu osnovu za život. Po gradovima su suzdržani, naročito ekonomski bolje stojeći i tzv. intelektualni krugovi. Oni se ni u kojem slučaju ne žele izjasniti ni za ove ni za one, ali su za pozitivan razvoj situacije, u smislu nedolaska hrvatskih vlasti. Najteže je stanovništvu koje živi u nizinskim dijelovima i koje nije stalno pod zaštitom naših trupa; čas je pod vlašću bandita, a čas je izloženo mjerama ispitivanja naše trupe. Obje strane se trude oko ovih ljudi, ali se s obje strane mogu očekivati i mjere odmazde čim se, prekinuvši sa suzdržanim stavom, opredijele za jedne ili druge. Njemački Vermaht ovdje mora naročito pažljivo postupiti da se ne bi, na osnovu lažnih vijesti ustaških ili četničkih jedinica, sprovodile neosnovane prinudne mjere. Teritorijalnim jedinicama neće poći za rukom smirenje situacije u zemlji sve dok se, pod utjecajem crkve, katolici budu smatrali Hrvatima, a pravoslavni Srbima. Pritom

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/745-762.

veliki dio naroda ne osjeća u tolikoj mjeri te suprotnosti, ali da nema huškanja ovih jedinica, našla bi se nekakva osnova za naprednu suradnju, jer svi slojevi naroda žele miran razvoj situacije. Iz ovih odnosa proizlazi povećana odgovornost za njemački Wermacht; samo on sam može da doprinese pravednom sporazumu. Ako mu uspije izvršiti ovaj zadatak, onda će se stalno učvrstiti i povećati povjerenje stanovništva. Već i sama ravnodušnost, a još više izlišne prinudne mjere, mogu otjerati narod pod utjecaj bandita. Čvrsto povjerenje naroda u njemački Wermacht od velikog je značaja i u slučaju eventualnog neprijateljskog iskrcavanja.

Hrvatska država ne čini ništa da u stanovništvu stvori političku podlogu za svoj napredak. Ona čak vodi politiku vlastite propasti, kad vladini izaslanici daju obećanja koja se kasnije pokažu kao prazna i neostvarljiva. Onda je potpuno razumljivo da se ovdašnji zastupnici države, bilo to činovništvo, oružane snage ili ustaše, osjećaju bez podrške i bezjasnih smjernica. Dakle, oni ne daju sve od sebe i nemaju nikakav osjećaj odgovornosti, da bi energičnije tražili pomoć i bilo što stvorili vlastitom inicijativom. Svi elementi protivni hrvatskoj državi prate razvoj situacije i koriste ove slabosti da bi joj na samom početku oduzeli svaku mogućnost djelovanja.

Služba za izdavanje propusnica, uspostavljena od strane divizije, za civilno stanovništvo, a naročito za naoružane jedinice, uključujući i četnike, ranije nije uspješno radila, sve dok nisu poduzete odlučnije mjere. Greška je, u prvom redu, u usporenom poslovanju hrvatske administrativne službe. Nasuprot tome, četničke jedinice su se brzo povinovale naređenjima i danas su bolje snabdijevane propusnicama nego hrvatsko civilno stanovništvo.

Odnos sa četničkim jedinicama je dobar. Kod hrvatskih oružanih snaga i ustaških jedinica često se, zbog nedostatka poslovnosti i zbog ravnodušnosti, moraju poduzimati odgovarajuće mjere.

Širenjem vijesti, da je kralj Petar prešao iz Kaira u Moskvu i da je Draža Mihailović raspustio svoje četničke jedinice, kod četnika je primijećen izvjestan nemir, a kod Hrvata zadovoljstvo. U angaživanju četnika protiv komunističkih bandi do sada nije došlo do nikakvih promjena. Četnički vojvoda Mane Roković[2] javno je dao oduška svojoj sreći, što je sve više četničkih zapovjednika primorano da počne da vodi otvorenu igru.

Privredna situacija se i dalje pogoršava. Oskudica u životnim namirnicama i potrošnim dobrima i dalje je prisutna. Pristizanje prvih transporta životnih namirnica, uz podršku naših trupa, u odredišna mjesta, imalo je propagandni cilj. Probuđene su nove nade, hitno su neophodna djelotvorna putna rasterećenja, a tražene količine moguće je transportirati samo pomorskim putom. Da li hrvatska država raspolaže odgovarajućim brojem pomorskih prevoznih sredstava i potrebnom organizacijom, ostaje da se vidi.

Snabdijevanje civilnog stanovništva brašnom za kruh, zbog nedostatka goriva za mlinove, dovelo je do većih poteškoća. Divizija nije u mogućnosti da pomogne, zbog vlastitih oskudica u snabdijevanju.

2 Komandant Drvarsko-petrovačkog četničkog odreda.

II Neprijateljska situacija:

Sastav, jačina i opremljenost bandi, okupljenih u divizijskoj zoni, detaljno su prikazani u Obavještajnom biltenu 114. lovačke divizije br. 4, Obavještajno odjeljenje, od 3. 11. 43[3]

U posljednje vrijeme primjećuje se u zapadnoj divizijskoj zoni smanjenje napada i sabotaža. Na suprot tome, neprijatelj, koji prodire sa sjevera u rajon Kamenita Glava-Plavno (20-13 km sjeverno-sjeverozapadno od Knina), sve više ugrožava put za dotur Gračac-Knin.[4] Javljeno povlačenje neprijateljskih snaga ka istoku, u pravcu Bosansko Grahovo-Vrlika, samo je djelimično izvršeno. Bande srednje jačine utvrdile su se u rejonu Plješevica-Vrsina (9 km sjeveroistočno od Knina).

U rajonu sjeverno i istočno od Vrlike povećava se neprijateljski pritisak na, ovdje angažirane, Đujićeve četnike. Dok se četnički položaji jugoistočno od Vrlike održavaju, odbijajući učestale neprijateljske napade s istoka na liniju Ježević-Koljani (5 km istočno-sjeveroistočno - 8 km jugoistočno od Vrlike),[5] dotle su se, zbog povećanog neprijateljskog pritiska sa sjevera na planinu Kozjak, četnici povukli s obje strane Bata, trig, 1207 (8 km sjeverozapadno od Vrlike). Dosadašnji neprijateljski napadi na ove četničke položaje su odbijeni.

Od 7.11.43, u rajonu južno od Šibenik-Perković, sprovodi se operacija »Heifisch«.[6] Već prvih dana pokazalo se, da se neprijatelj bori slabijim snagama, pri čemu mu pomažu mnogobrojne cestovne prepreke, samo da bi dobio u vremenu i povukao se ka sjeveroistoku, a vjerojatno i na otoke smještene jugozapadno i južno odatle.

Marševski pokreti dijelova 264. pješadijske divizije u pravcu Splita i Šibenika, još prije početka operacija, stvorili su kod neprijatelja dojam mogućeg opkoljavanja, tako da su se već dan prije operacije jače neprijateljske snage povukle ka sjeveroistoku.

III Vlastita taktička situacija:

Daljom aktivnošću u savlađivanju bandi i pristizanjem 264. pješadijske divizije,[7] banditski prepadi, koji su u listopadu bili učestali i zadali nam mnogo gubitaka, početkom studenog su popustili.

4. 11. je 264. pješadijska divizija, u taktičkom pogledu, podređena komandantu 114. divizije.

Smjenjivanje 264. pješadijske divizije izvršeno je 6.11. od strane jedne ukovske grupe u rajonu Splita, a od druge pukovske grupe 7. 11. u rajonu ibenik-Drniš. Smjenjivanje u rajonu Zadar-Obrovac je u toku.

Prebacivanjem ojačanog 661. poljskog dopunskog bataljona za Gospić, situacija, prema hrvatskim izvještajima objašnjena kao veoma opasna, popustila je. Ovim prebacivanjem divizija je ipak, naročito u oblasti snabdijevanja, ponovo jako opterećena.

3 Redakcija ne raspolaže ovim izvještajem.
4 i 5 Odnosi se na jedinice Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 187.
6 i 10 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.
7 Vidi dok. br. 206, 214, 221, 222, 223 i 274.

Prilikom većih operacija protiv bandi (»Mali Primošten«,[8] operacija na otocima ispred Šibenika »Heifisch«) neprijatelj se ni u kom slučaju nije mogao izazvati na borbu i uništiti. Postavljene cestovne prepreke, s jedne strane, i dobro organizirana obavještajna služba, s druge, omogućili su banditima da blagovremeno izbjegnu opkoljavanje i uništenje. S obzirom da zrakoplovstvo i mornarica nisu mogli u dovoljnoj mjeri dejstvovati zajednički, to je banditima bio otvoren put za bjegstvo preko mora.

Uspjeh ovih operacija sastojao se uglavnom u isključivanju mnogobrojnih neprijateljskih baterija; dok je jedva nešto snaga stajalo na raspolaanju za definitivno zaposjedanje očišćenih oblasti. Ove operacije imale su onačno i nepovoljne posljedice po stanovništvo, jer su kasnije povraćene bande stalno sprovodile mjere odmazde nad stanovništvom koje je bilo prijateljski raspoloženo prema njemačkim oružanim snagama. Otuda u stanovništvu vlada želja da se oslobodi od bandita, i to tek onda kada bude moguća trajnija okupacija njemačkim oružanim snagama.

Predviđene akcije čišćenja otoka ispred Zadra i sjeverozapadno od Šibenika,[9] imajući u vidu u posljednje vrijeme pojačanu neprijateljsku aktivnost u zraku, mogu se sprovesti, bez opasnosti od neuspjeha, jedino uz dovoljnu podršku zrakoplovnih snaga (lovci i borbeni avioni za ometanje) i mornaričkih snaga (naročito dvotrupne peniše).

Na osnovu iskustva posljednjih tjedana (loša vremenska situacija na planinama i previše dugo vrijeme za sporazumijevanje i polijetanje), neophodno je odmah prebacivanje zrakoplovnih snaga na aerodrome južno od planina.

Odluke o taktičkom korištenju 114. lovačke divizije zavisit će u buduće od, svakodnevno sve teže, situacije snabdijevanja ovog rajona.

IV Obalna obrana i izgradnja položaja:

Obalna obrana u zoni divizije ograničava se samo na neposredno utvrđene rajone Zadra, Šibenika i Splita. U rajonu Šibenika ona je ojačana neutraliziranjem neprijateljske artiljerije po otocima smještenim ispred Šibenika i zaposjedanjem, snagama ratne mornarice, prošlog mjeseca otoka Prvića i Zlarina.

Zaposjedanjem Trogira u toku operacije »Heifisch«[10] uspostavljena je kopnena veza između Trogira i Splita i omogućeno stvaranje drugog uporišta za obalnu obranu u rajonu Šibenik-Split, a čišćenjem otoka Mali i Veliki Drvenik i Čiova oduzeta su banditima pribježišta i baze za snabdijevanje preko mora, sve dok okupacija otoka bude moguća. Osim toga, neprijatelj je primoran, u sluačju namjeravanog iskrcavanja u rajon Trogira, da odvoji snage za neophodno zaposjedanje otoka.

Izgradnja položaja i priprema zaprečavanja napredovali su u rajonima Obrovac i Drniš. U okviru nasilnih izviđanja općenito su uspostavljeni zaprečni pregradni položaji.

8 Vidi knj. 8.
9 Vidi operaciju »Delphin«, dok. br. 71, napomenu 2.

V **Pomorska situacija:**

Usprkos čišćenju otoka ispred Šibenika, Marine i Trogira, nije stiglo pojačanje za vlastiti brodski saobraćaj, a time i hitno neophodno poboljšanje situacije sa snabdijevanjem.

U nedostatku sposobnih mornaričkih snaga, nije moguća kontrola banditskog brodskog saobraćaja u otočkim oblastima, smještenim ispred divizijske zone. Osim toga, treba računati i sa pristizanjem engleskih podmornica na ove otoke jer, prema izjavama stanovnika, naročito otok Brač već sada služi za vezu s bandama. Na ovom otoku trebalo bi da se nalaze jače snage bandi, a također i jedan zajednički štab.

VI **Zračna situacija:**

Od početka studenog može se konstatirati povećana neprijateljska zračna aktivnost. Ona naročito dejstvuje radi »obalnog izviđanja«, a često se leti pri slabom vremenu. Do sada je napadnuta jedna snabdjevačka kolona.[11] Osim toga, Zadar je jedan put bombardiran te je tom prilikom bilo mnogo gubitaka među civilnim stanovništvom, što je izazvalo jaku nervozu.

Dok se neprijateljska zračna aktivnost povećava, može se primijetiti smanjenje aktivnosti vlastitog zrakoplovstva, koje se djelomično opravdava time da naši avioni, zbog loše vremenske situacije, koja većinom vlada na njihovim aerodromima s onu stranu planina, ne mogu startovati u obalni rajon. Otuda je hitno i neophodno stalno prebacivanje lovaca na aerodrome u divizijskoj zoni i dovlačenje protivzračne artiljerije.

[...]

2. primjerak *Eglseer,*[12] v. r.

11 Vidi dok. br. 215.
12 Komandant 114. lovačke divizije.

BROJ 223

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. STUDENOG 1943. O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA SPLIT, NAPADU PARTIZANA NA VODICE I SMJENI JEDINICA SS DIVIZIJE OD STRANE 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj

Prilog dnevnom izvještaju od 12. 11. 43.

114. divizija:

Izvršeno izviđanje željezničke pruge **Perković-Split.** Osim 2 razorena mosta, samo lakša oštećenja tračnica.

Pred akcijom čišćenja neprijatelj se iz rajona **Vrlike** povukao dalje ka sjeveru i sjeveroistoku. Četnici i ustaše zaposjeli stare položaje sjeverno, istočno i južno od **Vrlike.**[2]

Napad 12 engleskih bombardera na lučka postrojenja u **Splitu.** Oštećenja na skladišnim halama. 6 višemotornih neprijateljskih aviona nadlijetjelo **Šibenik** u pravcu sjevera.

Napad bandi srednje jačine sa sjevera na **Vodice**[3] odbijen od strane dijelova I bataljona 893. puka. Bezuspješan napad mitraljezima i minobacačima u rajonu **Zrmanja Vrelo.**

Cesta **Gračac-Popina** ponovo sposobna za saobraćaj.

Gubici: 5 ranjenih, 2 mrtva. 264. divizija: 8 ranjenih, 1 mrtav. Neprijateljski gubici: 17 zarobljenih, 2 prebjegla, 2 mrtva.

Namjera: Organiziranje obalne obrane u rajonu **Marina-Trogir.**

Izvještaj o pokretu:

264. divizija:[4]

a) smjenjivanje SS[5] od strane 264. divizije, u rajonu **Split-Sinj** 6. 11;

b) u **Sinj:** I bataljon 892. puka (bez 4. čete) sa 1 vodom 15. čete 892. puka;

c) u **Split:** Štabska četa, 9, 14. i 15. četa 892. puka;

d) u **Drniš:** Štab III bataljona 893. puka sa 12. četom, Štab puka i 5. baterija 264. artiljerijskog puka, načelnik za snabdijevanje 264. divizije;

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/94-95.
2 Vidi dok. br. 23, 187, 217, 219 i 221.
3 Vidi dok. br. 49, 186 i 187.
4 Vidi dok. br. 206, 214, 222, 223 i 274.
5 SS divizija »Prinz Eugen«.

e) u **Šibenik:** 14. četa i Štabska četa 893. puka, preostali dijelovi Štaba i Štabske baterije III diviziona 264. artiljerijskog puka;

f) XI marševska grupa (Štab III bataljona 891. puka sa 10, 11. četom 891. puka, 3. baterijom 264. artiljerijskog puka, 13. četom 891. puka bez 1 voda i 400 rezervista za 114. lovačku diviziju u **Skočaj;**

g) marševska grupa I bataljona 891. puka u **Zadar,** IX marševska grupa u **Mazin,** X marševska grupa u **Lapac.**

h) u Bihać pristigli: 2. baterija 264. artiljerijskog puka, Štab II bataljona 891. puka sa 6. i 7. četom 891. puka;

i) Sve 4 čete dodijeljene zaštitnoj pratnji.

114. divizija:

a) II bataljon 741. puka u **Orliću** (3 km južno od **Marine)** sa po 1 četom na otoku V. **Drvenik,** na prevlaci 4 km južno-jugoistočno od **Marine** i u **Marini.**

b) II bataljon 741. puka vraća se u **Šibenik** 1 četa u **Smrdelovce** (3 km istočno-jugoistočno od **Primoštena),** 1 četa u **Grebaštici** (6 km sjeveroistočno od **Primoštena), 1** baterija 661. puka u **Marini;**

c) u **Gospić:** 2. četa 202. tenkovskog bataljona. 8. baterija 661. artiljerijskog puka iz **Marine** u **Drniš;**

d) 2. baterija **661.** artiljerijskog puka iz **Marine u Primošten.**

[...]

Pukovnik *Pfaferott* v. r.

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 5891/43. pov. od 12. 11. 1943.

BROJ 224

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. STUDENOG 1943. O ZAUZIMANJU OTOKA VELIKI DRVENIK[1]

Prijepis telegrama od 12. 11. 43. - poslanog u 09,05 sati, primljenog u 10,25 sati

Dnevni izvještaj XV brdskog armijskog korpusa od 12. 11. 43.

Vrijeme: jutarnja magla, sporo razvedravanje, hladno.
Opća situacija: nepromijenjena.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/378.

114. lovačka divizija: Nakon 3-dnevne borbe sa slabijim, ali borbenim protivnikom, zauzet otok Veliki Drvenik.[2] Neprijatelj se povukao brodovima u pravcu Šolte. Plijen: 6 topova kalibra 6,6 (2 spremna za dejstvo), 2 dvocjevna topa kalibra 6,6 (neupotrebljivi), 850 granata kalibra 6,6.

[•••]

BROJ 225

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. STUDENOG 1943.0 TOKU OPERACIJE »HERBSTGEWITER« NA PELJEŠCU I »LANDSTURM« NA PODRUČJU ZAGVOZD-MAKARSKA[1]

Prijepis radiograma od 13. 11. 43, poslatog u 14,00 sati, primljenog u 16,25 sati

Izvanredni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 13. 11. 1943.

Operacija »Herbstgewitter«,[2] 12,30 sati

Neprijatelj se povukao u pravcu zapada. Desno krilo 631. puka zapadno od Oskorušna. Lijevo krilo dostiglo brdoviti teren 2 km jugozapadno od Oskorušna, bez neprijateljskog otpora. Živ brodski saobraćaj između Korčule i Pelješca. Slijedi angažiranje zrakoplovstva.

Operacija »Landsturm«,[3] 07,45 sati:

Pojačan neprijateljski otpor kod D. Brela (10 km sjeverozapadno od Makarske) i na Orljaču **(4** km sjeverno od Zagvozda).

2 Vidi operaciju »Heifisch«, dok. br. 22, napomenu 4.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/359.

2 Vidi dok. br. 6, napomenu 6.

3 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

BROJ 226

IZVJEŠTAJ PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. STUDENOG 1943. O POČETKU OPERACIJE »HERBSTGEWITTER« NA PELJEŠCU I OBOSTRANIM GUBICIMA U PODUHVATU »LANDSTURM« U RAJONU GRABOVCA[1]

Prijepis radiograma V **SS-brdskog armijskog korpusa od 13. 11. 43.**

1) »Herbstgewitter«[2] počeo u 05.00 sati. Desno krilo zaposjelo kotu 471 (3 km zapadno od Krovice). Protivnik se povukao u pravcu sjeverozapada. Snage desno od grupe Schmidhuber[3] sa I bataljonom 442. i II bataljonom 750. puka,[4] lijevo od grupe Tribukeit[5] I i II divizion 750. artiljerijskog puka. II divizion 7. artiljerijskog puka i 3. baterija (III divizion ?) 662. artiljerijskog puka, jedna druga baterija u pristizanju. III bataljon 1. puka[6] u sigurnosnom rajonu Drače-Trstenik-Zuljana. Divizijsko komandno mjesto u Janjini.

(Poslano u 10,50 sati, primljeno u 12,00 sati)

2) »Landsturm«[7] 12. 11. Opskrba. Bande drže Orljaču i Velenjak.

Gubici: 2 poginula i 15 ranjenih. Neprijateljski gubici: izbrojano 53 mrtva (cijeni se na 95), zarobljenih 10; zaplijenjeno 13 pušaka, 1 teški minobacač.

(Poslano u 12,50 sati, primljeno u 13,15 sati)

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/360.

2 Vidi dok. br. 6, napomenu 6.

3 Drugi SS puk SS divizije »Prinz Eugen«.

4 Iz sastava 118. lovačke divizije.

5 i 6 Iz sastava SS divizije »Prinz Eugen«.

7 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

BROJ 227

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. STUDENOG 1943.0 TOKU OPERACIJE »HERBSTGEWITTER« NA PELJEŠCU I PODUHVATU »LANDSTURM« U RAJONU ZAGVOZDA[1]

Prijepis telegrama

Tajno
poslano: 13. 11. u 23,15 sati
primljeno: 14. 11. u 05,00 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 14. 11. 43.

»Herbstgewitter«[2] - 19,00 sati. Neprijatelj se povukao na Korčulu. Dostignuta linija: istočno od Duba, k. 823, Stanković. Poduzeto izviđanje u pravcu Orebića.

Namjera: 750. puk[3] zauzima 14.11. trig. 961 i čisti cijeli zapadni dio poluotoka.

»Landsturm«[4] - 14. 11. nastavak napada sa težištem na čišćenju brdovitog terena Orljača (4 km sjeverno od Zagvozda). Prodor II bataljona 738. puka,[5] 7. baterije 7. artiljerijskog puka, 2 voda [.. .],[6] 2 topa kalibra 8,8 flak u jugozapadnom pravcu ka Zagvozdu.

V SS-brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
broj 193/43. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/363.
2 Vidi dok. br. 6, napomenu 6.
3 i 5 Iz sastava 118. lovačke divizije.
4 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.
6 Nečitljiv taoj jedinice.

BROJ 228

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. STUDENOG 1943.0 BORBI PROTIV PARTIZANA KOD KISTANJA I NAPADU NA BRODOVE S OTOKA UGLJANA[1]

T A J N O
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 13. 11. 1943.

Vrijeme: jutarnja magla, vedro, hladno.
Opća situacija: nepromijenjena.

114. divizija:

Dijelovi 741. puka u rajonu Primošten-Drvenik-Marina, uz istodobno organiziranje obalne obrane za poduhvat Šolta.[2] Izvršenje moguće tek nakon pristizanja potrebnih mornaričkih snaga. Vlastita izvidnica vodila je, 4 km sjeverozapadno od Kistanja, žestoku borbu s bandom srednje jačine[3] (vlastiti gubici: 4 mrtva 7 ranjenih). Prilikom uspostavljanja veze sajednom četom 15. lovačkog puka,[4]1 bataljon 892. puka[5] je 11.11. vodila borbu s banditima na kotama 7 km sjeverno od Sinja.[6]

1/3 domobrana prebjeglo, 2/3 pobjeglo.

Vlastiti brodski konvoj pogođen iz teškog pješadijskog oružja sa sjeverne strane otoka Ugljana.[7] Radovi na kopanju rovova na otoku Ošljaku, 4 km južno-jugozapadno od Zadra, neutralizirani talijanskom protivavionskom artiljerijom. U 12,40 sati 11 višemotornih aviona-jednokrilaca nadlijetalo Šibenik sa sjevera na jug.

Sektor Drniš, s opskrbom i postrojenjima, predat 264. diviziji. 114. inžinjerijski bataljon izvršio zapriječavanje aerodroma Pokrovnik (jugozapadno od Drniša).

[•. •]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/102-103.
2 Poduhvat na Šoltu nije vršen do kraja 1943. godine.
3 Vidi dok. br. 55 i 187, napomenu 18.
4 Odnosi se na domobransku 15. pješačku pukovniju.
5 Iz sastava 264. pješadijske divizije.
6 Vidi dok. br. 187, napomenu 19.
7 Vidi dok. br. 55.

Izvještaj o pokretima:

264. divizija:[8]

a) IX marševska grupa u Gračac, X grupa u Mazin, XI grupa u Neb-Ijuse.
b) Bihać: 5. i 8. četa 891. puka;
c) 10. i 11. četa 893. puka na maršu za Drniš.
[...]

BROJ 229

ZAHTJEV KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. STUDENOG 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE U POVODU PREUZIMANJA RAJONA LJUBUŠKI-IMOTSKI-TRILJ OD STRANE JEDINICA 118. LOVAĆKE DIVIZIJE[1]

RADIOGRAM BR. 198/754

V SS-korpus
Komandi 2. oklopne armije,
Operativno odjeljenje

Poslano: 14. 11. u 18,25 sati
Primljeno: 14. 11. u 19,34 sati

Prebacivanje 118. lovačke divizije[2] i preuzimanje osiguranja u pozadinskoj oblasti rajona Ljubuški-Imotski-Trilj sve više zahtijeva povratak divizijskog ojačanog izviđačkog bataljona.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

V SS-korpus

8 Vidi dok. br. 206, 214, 221, 222, 223 i 274.
1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 194/429.
2 O prebacivanju 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 237, 246, 258, 270, 319, 320, 325 i 338.

BROJ 230

IZVOD IZ DNEVNIH IZVJEŠTAJA PETOG SS BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. STUDENOG 1943. O ZAVRŠENOM ČIŠĆENJU PELJEŠCA, NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA METKOVIĆ I POČETKU NAPADA PREMA MAKARSKOJ[1]

Prijepis radiograma

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 14. 11. 43.

Poslano: 09,35 sati
Primljeno: 13,00 sati

SS-divizija »Prinz Eugen«:

Završeno čišćenje Pelješca.[2]

U 12,45 i 13,45 sati zračni napad u niskom letu na Metković i.. ,[3] (20 aviona); 2 pogođena.

Zauzet rajon Orljača-Velenjak.[4] Veza sa II bataljonom 784. puka[5] 9 km zapadno-jugozapadno od Imotskog.

[...]

Radiogram od 15. 11.

Poslano: 10,50 sati
Primljeno: 13,10 sati

Pelješac - nepromijenjeno.

U toku je preuzimanje komande od strane 750. puka[6] i smjenjivanje dijelova SS-divizije.[7]

»Landsturm«[8] - početak u 08,00 sati. Cilj napada - Makarska.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/352.

2 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok. br. 6, napomenu 6.

3 Nečitljivo ime mjesta.

4 i 8 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

5 i 6 Iz sastava 118. lovačke divizije.

7 Odnosi se na Drugi SS puk i Treći bataljon Prvog SS puka SS divizije »Prinz Eugen«.

BROJ 231

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. STUDENOG 1943. O NAPADU PARTIZANA NA OBROVAC I LOZOVAC I SUKOBU ČETNIKA I PARTIZANA KOD KNINA[1]

RADIOGRAM BR. 5672
TAJNO

XV brdski armijski korpus
Komandi 2. oklopne armije,
Obavještajno odjeljenje

Poslano: 14. 11. u 10,00 sati
Primljeno: 14. 11. u 10,45 sati

Dnevni izvještaj od 14. 11. 43.

Opća situacija: nepromijenjena.

IIa: 114. divizija.

Odbijen noćni napad manje bande na sjeverni položaj Obrovac.[2] Otklonjene cestovne prepreke između Benkovca i Kistanja. Odbijen banditski napad na četničko uporište, tvornicu aluminijuma u Lozovcu,[3] sjeveroistočno od Šibenika. Četnička zasjeda uništila, 11 km sjeverno-sjeveroistočno od Knina, dvije manje bande. U borbi, 15 km sjeveroistočno od Knina, između Đujićevih četnika i dijelova 6. dalmatinske brigade (19. divizija), koji su se povukli na zapad. Neprijatelj je imao: 24 mrtva, 2 zarobljena (među njima 1 politički komesar brigade[4]).

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 5958/43. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/124.

2 Na tom području u to vrijeme je dejstvovala Sedma NO brigada Devetnaeste divizije NOVJ.

3 Vjerojatno dijelovi Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

4 Redakcija nije mogla utvrditi na koga se odnosi. Tada nije zarobljen nijedan politički komesar brigade.

BROJ 232

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. STUDENOG 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O SURADNJI SA ČETNICIMA[1]

Komanda XV brdskog armijskog korpusa — Glavna komanda,
Obavještajno odjeljenje, br. 1006/43. pov. — 14. U- 43.

Veza: 1) Načelnik Komande 2. oklopne armije, obavještajno odjeljenje, br. 565/43. str. pov.
2) Razgovor pukovnika Pfafferotta s majorom Sauerbruchom iz Komande armije

Predmet: Suradnja sa četnicima[2]

Načelniku Komande 2. oklopne armije

a) Borbene skupine sa četničkim grupama organizirane su duž glavne ceste za dotur Bihać-Gračac-Knin-Drniš-Šibenik, tako da su četnici koncentrirani u posebnim uporištima, s osloncem na njemačke trupe. Četnički zapovjednici dobijaju uputstva za zadatke osiguranja i izviđanja od zapovjednika njemačkih uporišta.

Osiguranja životno važnih pogona na Krki također su pojačane četnicima. U rajonu istočno, kao i sjeverno od Vrlike, nalaze se četničke jedinice vojvode Đujića[3] i one, prema uputstvima divizije, osiguravaju divizijsku zonu u pravcu istoka.

Četničke jedinice za postavljanje zasjeda bit će, prema direktivama trupe, angažirane u komunističkoj pozadini.

U rajonu Banja Luka četnici vojvode Drenovića[4] obezbijedili su se sa jugozapada i juga.

Pismeni sporazumi nisu stigli.

b) Preimućstva suradnje sastoje se u slijedećem:
- dobijanje vijesti o komunistima;
- podrška jedinica kao putovođa i pojačavanja vlastitog osiguranja.

Osim toga, navedene četničke grupe su se već više od 1 godine, s osloncem na njemačke trupe, pokazale kao dobre, kako u borbi tako i u obrani. Putem posiate obrade četničkog pitanja, 114. divizija je mogla da preduzme nastup ka obali, jer su četnici odmah pokazali svoju spremnost za zajedničku borbu protiv komunista.

U ovakvoj privrednoj situaciji u Hrvatskoj, ne smije se, osim toga, potcijeniti činjenica da četnici znatno podržavaju njemačku kupovinu stoke i održavanje stočnih sajmova. U slučaju prekida odnosa, treba računati s

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 566/342-343.
2 0 suradnji Nijemaca i četnika vidi još dok. br. 49, 208, 209 i 436.
3 Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke divizije.
4 Uroš

tim da bi četnici bili potpuno izloženi samovolji Hrvata i potpali bi pod uticaj komunista.

S tim u vezi bilo bi i dalje radikaliziranje pravoslavnog elementa, čija bi naselja postala rajoni ustanka. Posljedica neizbježne propasti, ionako slabih, privrednih snaga bilo bi dalje napredovanje komunističkog ustaničkog pokreta.

Dokaz za to predstavljaju srednjebosanske jedinice koje, u nedostatku snaga, ne mogu da nadziru trupu u dovoljnoj mjeri i daje vežu za sebe. Oni podliježu utjecaju Mihailovićevog[5] pokreta ili komunista, sve više divljaju i razvijaju se ili u razbojničke bande ili paktiraju s komunistima.

c) Četnički zapovjednici s kojima se surađuje:

Vojvoda Rokvić.[6] Energični zapovjednik koji, bez prekida, stalno surađuje s njemačkim trupama. Priznaje Njemačku i, u slučaju neprijateljskog iskrcavanja, sigurno bi stao na našu stranu.

Vojvoda Đujić. Ljotićevac. Draža Mihailović stalnim pritiskom pokušava da utječe na njega. Kontrolom je više puta dokazano da je Đujić slao lažne izvještaje Draži Mihailoviću, da bi se oslobodio njegovog utjecaja. Đujić se, od strane divizije, s malo pretjerivanja, ističe kao naročito aktivan borac protiv komunizma i tako stavlja u vezu s njemačkim Wermachtom.

Vojvoda Drenović. Istaknuta ličnost, nepomirljivi protivnik komunista (komunistička nedjela pričinjena njegovoj ženi, koja su prouzrokovala njenu smrt), dokazuje se kao zaštitnik svojih pravoslavnih sunarodnjaka. Više od 1 godine surađuje otvoreno s Wermachtom. Pokušaji Draže Mihailovića, da utječe na njega, do sada su ostali bezuspješni.

Više drugih četničkih vođa, u rajonu južno od Bihaća, nepomirljivi su protivnici komunista i dobri vojnici, dokazali su se u suradnji s trupom, a cilj im je, izgleda da sačuvaju pravoslavni dio naroda od istrebljenia.

Prilikom razmatranja četničkog pitanja u Hrvatskoj mora se voditi računa o slijedećim činjenicama:

- Četnički pokret nije iznikao iz velikosrpskih ideja Draže Mihailovića, već kao organizacija nužne obrane pravoslavnog stanovništva od planiranih ustaških mjera istrebljavanja.
- Pokušaji Draže Mihailovića, da za svoje ciljeve pridobije srednjebosanske, ličke i dinarske grupe, do danas su imali malog, gotovo nikakvog uspjeha.
- Četnici u Hrvatskoj sve jasnije uviđaju da zvijezda Draže Mihailovića sve više gubi svoj sjaj. Oni su pred dilemom: ili da prijeđu na stranu komunista ili da jasno stanu na stranu njemačkog Wermachta.
- Četničke grupe se moraju, pod kontrolom njemačkog Wermachta, koristiti, reorganizirati, snabdijevati i angažirati. Komanda korpusa je svjesna toga da time principijelno počinje razmatranje srpskog pitanja.
- Bez jasnih zakona, koji bi utvrdili pravni položaj pravoslavaca, ne može se ni razmišljati o smirivanju i poboljšavanju privredne i vojne situacije.

Prilikom procjenjivanja hrvatskog stava, ne smije ostati neisprobano nijedno sredstvo. Dakle, sve, i pravoslavne snage, mobilizirati za evropsku borbu. Daje ovo moguće, dokazuje se dosadašnjim usmjerenim razmatra-

5 Draže Mihailovića
6 Mane Rokvić, komandant Drvarsko-petrovačkog četničkog odreda.

njem pitanja od strane njemačkog Wermachta. Trenutak zahtjeva da se učini jedan energičan korak naprijed.

Da i najviše hrvatske istance smatraju položaj pravoslavaca nezadovoljavajućim, moglo se zaključiti iz izjave ministra Lorkovića,[7] prilikom njegove posjete Komandi korpusa, koji je u tom pravcu iznio i vladine planove.

Pukovnik *Pfafferott*, v. r. 17. 11.

BROJ 233

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 15. STUDENOG 1943. O PRISTIZANJU POMORSKIH SNAGA ZA POČETAK OPERACIJE »DELPHIN« NA ZADARSKE OTOKE[1]

TAJNO
TELEGRAM

Isturenom komandnom mjestu

a) Od 17. do 20. 11. admiral Jadrana upućuje za Zadar:

2 krstarice za protivzračnu obranu, 1 razarač,

3 dvotrupne peniše, više J-čamaca,[2] 2 naoružana parobroda, više manjih brodova.

b) odmah potom sprovesti čišćenje otoka ispred Zadra. Angažiranjem spriječiti povlačenje bandi. Operacija nosi kodirani naziv »Delphin«.[3]

Namjere: javljati prema hitnosti, uz podatke o otocima koji su za čišćenje.

c) Priložiti plan o namjeri zaposjedanja otoka.

d) U vezi s »Delphin«-om predviđen je nastavak operacije »Heifisch« na Šoltu,[4] a zatim i predaja dijelova ratne mornarice V SS-brdskom armijskom korpusu.

[Potpis nečitak]

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 5882/43. pov. od 15. 11. 43.

7 Mladen Lorković, ministar unutrašnjih poslova NDH.

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/454.

2 Desantni čamci.

3 Vidi dok. br 71, napomenu 2.

4 Odnosi se na operaciju »Heifisch II« koja do kraja godine nije sprovedena. Vidi dok. br. 275. napomenu 6.

BROJ 234

IZVJEŠTAJ 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 15. STUDENOG 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O NAPADU PARTIZANA NA PADANE I VODOVOD KOD KNINA I PRISTIZANJU OBALNO-LOVAČKOG BATALJONA U ŠIBENIK[1]

RADIOGRAM BR. 2341

114. lovačka divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 15. 11. u 00,15 sati
Primljeno: 15. 11. u 03,30 sati

Dnevni izvještaj od 15. 11. 1943.

Ubrzano povlačenje 6. ličke divizije[2] u istočnom pravcu (prema izvještaju četnika i stanovnika), navodno zbog hladnoće i sniježnih padavina. Inače, opća situacija nepromijenjena. Manja banda, 2 km istočno od Benkovca, sa izviđačkom patrolom, nakon zadobijenih gubitaka se povukla.[3] U večernjim satima, napad bandi na Padane i na vodovod Knin odbijen vatrom iz minobacača. U 11,40 sati 6 neprijateljskih lovaca u napadu na dijelove II bataljona 741. puka (Orlići, 3 km južno od Marine), odletjeli preko Šibenika ka sjeveru. Dijelovi obalno-lovačkog bataljona[4] (7 oficira, 220 podoficira i vojnika) pristigli u Knin. Ostatak se prebacuje dijelom željeznicom od Bihaća, a dijelom pomorskim putem desantnim čamcima iz Rijeke u Šibenik. Prije 20.11. neće biti spremni za angažiranje. 1. četa 741. puk iz Kistanja za Knin; 12. četa 721. puka iz Benkovca u Karin. Marševska grupa Low (l.i 15. četa 891. puka, 2. četa 264. pionirskog bataljona) - Smilčić. Marševska grupa Halfmann (Štab puka, 4. i 14. četa 891. puka, Štab I diviziona 264. artiljerijskog puka sa Štabnom baterijom) - odmaranje u Gračacu.

Vlastiti gubici: 7 ranjenih (od zračnog napada 1 pripadnik kopnene vojske, 3 marinca). Neprijateljski gubici se ne mogu utvrditi.

Namjera: Obalni lovci željezničkim transportom za Šibenik, marševska grupa Low za Zemunik, a marševska grupa Halfmann za Obrovac.

Za točnost:
[Potpis nečitljiv] Operativno odjeljenje

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 556/264-267.

2 Šesta lička divizija NOVJ povukla se iz Like u zapadnu Bosnu radi ulaska u sastav Prvog proleterskog korpusa NOVJ.

3 Odnosi se na dijelove Sedme NO brigade Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 187, napomenu 27.

4 »Brandenburg«.

BROJ 235

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. STUDENOG 1943. O NAPADIMA PARTIZANA KOD STUDENACA I PROVA, NAPREDOVANJU PREMA MAKARSKOJ I OBOSTRANIM GUBICIMA NA PELJEŠCU[1]

Prijepis radiograma

Izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 16. 11. 43.

Poslano: 16. 11. u 18,06 sati
Primljeno: 17. 11. u 04,40 sati

Radi rasterećenja neprijateljskih snaga oko Makarske, njihove jače snage (oko 3000 ljudi) napadaju pozadinske položaje Imotski-Studenci (17 km jugozapadno od Imotskog) - Provo (8 km južno od Studenaca).[2] U pravcu sjeverozapada, na bok neprijatelja je usmjeren iz Imotskog II bataljon 738. puka. Od 369. pješadijske divizije (poduhvat »Rauhreif«) nema izvještaja.

Izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 16. 11. 43.

Poslano: 16. 11. u 18,00 sati
Primljeno: 17. 11. u 04,45 sati

Predmet: »Landsturm«.[3]
Trenutne smetnje na radio-vezama.
Situacija prije podne: pojačani neprijateljski otpor ispred lijevog krila. Desno krilo - sjeverno i sjeverozapadno od Makarske. Uz neprijateljski otpor, prodor III bataljona 738. puka[4] iz Vrgorca u pravcu zapada. Iz rajona Vrgorac u pravcu zapada, po brdovitom terenu, napreduje hrvatski dobrovoljački puk.[5]

Izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 16. 11. 43.

Poslano: 16. 11. u 23,18 (02,00) s.
Primljeno: 17. 11. u 05,15 sati

Okončanje Pelješca.[6]

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/326.
2 i 3 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomena 2 i 3.
4 Iz sastava 118. lovačke divizije.
5 Prva domobranska dobrovoljačka pukovnija.
6 Vidi operaciju »Herbstgewitter«, dok. br. 6. napomenu 6.

Neprijatelj: 1. južnodalmatinska brigada,[7] 13. dalamtinska brigada, 1. dalmatinska udarna brigada. Ukupno 3000 ljudi, svaki 5. ili 6. vojnik ima mitraljez. Prvi put minobacač kalibra 12 cm.

neprijateljski gubici: izbrojano 271 poginuo, izbrojano 42 ranjena cijeni se na 232.

Plijen: uništena 4 topa kalibra, 10,5, 3 talijanska teška mitraljeza, 12 talijanskih lakih mitraljeza, 3 sanduka municije za teške minobacače, 1 motorni čamac, 5 ribarskih čamaca, 1 motocikl, 52.950 metaka, 143.000 kuna.

Vlastiti gubici: mrtvi - 3 oficira, 7 podoficira, 42 vojnika; ranjeni - 3 oficira (2 zaostala za trupom, 18 podoficira, 243 vojnika; nestao - 1 oficir (6./750), 1 podoficir, 30 vojnika.

BROJ 236

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. STUDENOG 1943. O DOSTIGNUTOJ LINIJI MAKARSKA-TOKALO U OPERACIJI »LANDSTURM«[1]

Prijepis telegrama od 17. 11.43, poslanog u 19,00 sati, primljenog u 23,50 sati.

Izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 17. 11. 43.

»Landsturm«:[2] **16. 11.** u 20.00 sati neprijatelj se, bježeći, povukao u pravcu jugoistoka. Dostignuta je linija Makarska-Tokalo (9 km istočno-sjeveroistočno od Makarske).

Namjera: 17.11. prodor ka rajonu Drašnice (3 km jugoistočno od Podgore) - Vlaka (10 km istočno-sjeveroistočno od Drašnica).

Komanda V SS-brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje

7 Brigada pod takvim nazivom nije postojala. Na Pelješcu je vodila borbe Prva dalmatinska i 13. južnodalmatinska NO brigada.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 189/616.

2 Vidi dok. br. 16. napomenu 2 i 3.

BROJ 237

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. STUDENOG 1943. O BORBAMA KOD IMOTSKOG, STUDENACA I PODGORE[1]

Prijepis telegrama - tajno - od 18. 11. 43.

Poslano: 19,25 sati
Primljeno: 15,30 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 17. 11. 43.

Vrijeme: kiša.

Opća situacija: Odbijen prodor neprijatelja iz pravca zapada ka Imotskom i Studencima.[2] Posljednje neprijateljske snage prebacile se na Hvar.

118. lovačka divizija: Grupa Petersen[3] u žestokoj borbi na obalnoj cesti sjeverozapadno od Podgore. Neprijatelj vrši naizmjenično prebacivanje, sa 9 brodova, na otok Hvar.[4] Artiljerijskom vatrom potopljen 1 neprijateljski brod.

Srednja borbena grupa: 7 km sjeverozapadno od Kimeta (trig. 1536). Lijeva borbena grupa: 7 km sjeverozapadno od [Velikog] Šibenika (trig. 1314). Preko Pavića jedna motorizovana grupa otpočela bočni napad na Podgoru. Na sjevernom boku slabiji izviđački prodor protivnika kod Lovreća i u rajonu sjeveroistočno od Imotskog.

II... (738[5] - kote istočno od Studenaca ponovo zauzete.

III... (738[6]-u 13,30 sati kod Pavića uspostavljena veza sa Petersenom.[7]

Namjera: Napad II bataljona 738. puka preko Studenaca u pravcu Aržana. Sa ojačanim 105. izviđačkim bataljonom ponovno zaposjedanje zapadnog dijela Studenaca. Operaciju »Landsturm«[8] nastavlja grupa Petersen i III bataljon 738. puka.

118. **divizija:** 17.11.1943. naredba o sektoru[9] predata 118. lovačkoj diviziji. Vlastiti motorni jedrenjak na putu za Ston, artiljerijskom vatrom s Mljeta primorana da prekine plovidbu.

Namjera: Izviđanje u rajonu prikupljanja trupa.

[...]

V SS-brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 257/43. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 189/596.

2 i 8 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3 i 7 Iz sastava SS divizije »Prinz Eugen«. Vidi dok. br. 207.

4 Vidi dok. br. 90.

5 Drugi bataljon 738. puka 118. lovačke divizije. O prebacivanju 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 229, 246, 258, 270, 319, 320, 325 i 338.

6 Treći bataljon 738. puka 118. lovačke divizije.

9 Misli se na naređenje o preuzimanju sektora dejstva od SS dvizije »Prinz Eugen« koja se povukla iz Dalmacije u Bosnu i Hercegovinu.

BROJ 238

NAREĐENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. STUDENOG 1943. ŠTABOVIMA 114. LOVAČKE I 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA ČIŠĆENJE PODRUČJA ZADAR--ŠIBENIK I ZAPOSJEDANJE OTOKA UGLJAN I PAŠMAN[1]

T A J N O

XV brdski armijski korpus
Istureno komandno mjesto
8/43. pov.

Smještaj Štaba, 17. 11. 1943.

1) Bataljone 114. lovačke divizije u rajonu **Rogoznica-Marina** smijeniti 264. pješadijskom divizijom. Jedan bataljon sa 7. baterijom 661. artiljerijskog puka od ovog trenutka stoji na raspolaganju 114. lovačkoj diviziji za čišćenje područja **Zadar-Šibenik,** a definitivno i za operaciju »Delphin«.[2] Drugi bataljon podređuje se, taktički i intendantski, 264. pješadijskoj diviziji za zadatke zaposjedanje grada **Sinja.** 0 pojedinostima neposredno odlučuju divizije. Poslati izvještaj o smjenjivanju.

2) Preuzimanje komande od strane 264. pješadijske divizije u njenoj zoni 20. 11. u 12,00 sati. Još nesmijenjeni dijelovi 114. lovačke divizije podređuju se, do konačne smjene, 264. pješadijskoj diviziji. Sva skladišta, depoi, oprema, mine i dr. koji se nalaze unutar djelokruga komandiranja, odmah napustiti i predati ih u ispravnom stanju.

3) 114. lovačka divizija provodi predviđeno čišćenje, zbog pripravnosti za operaciju »Delphin«, u suglasnosti s 264. pješadijskom divizijom.

4) Operacijom »Delphin« rukovodi 114. lovačka divizija. Neophodnu podršku regulirati neposrednim sporazumom obiju divizija.

Neposredno nakon poduhvata »Delphin«, 264. pješadijska divizija, zajedno sa 114. lovačkom divizijom, vrši zaposjedanje otoka **Ugljana** i **Pašmana.** Nakon predaje otoka 264. pješadijskoj diviziji, 114. lovačka divizija prikuplja svoje snage u rajonu **Gospić-Karlobag** za operaciju »Adler«.

[Potpis nečitljiv]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instututa, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 560/966.

2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

BROJ 239

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 17 STUDENOG 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O PLANU ČIŠĆENJA ZADARSKIH OTOKA[1]

STROGO POVJERLJIVO!

114. lovačka divizija
Operativno odjeljenje

Divizijsko komandno mjesto,
17. 11. 43.
5 primjeraka
1. primjerak

Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Veza: radiogram Komande XV brdskog armijskog korpusa, Operativno odjeljenje, br. 5882/43. pov. od 15. 11. 43.

2) Čišćenje obalnog područja između Zadra i Šibenika[2] sa 721. lovačkim pukom (bez I i III bataljona) i 1 pionirskom četom iz Zadra, 114, izviđačkim bataljonom iz Benkovca;
114. protivtenkovski bataljon (samo za zadatke zaprečavanja) iz Kistanja, 741. lovački puk (bez I i III bataljona) i 1 brdska baterija iz Šibenika.

II divizion 661. artiljerijskog puka (bez 4. baterije)	samo za operacije na kopnu, podjela na pojedinačne grupe
III divizion 661. artiljerijskog puka, dijelovi 264. pješadijske divizije	

b) Otočka operacija:
Grupa 721. lovačkog puka čisti:
- Ugljan,
- Pašman,
- Iž,
- Sestrunj.

Istodobno, počinjući sa jugoistoka, grupa 741. lovačkog puka vrši čišćenje:
- Kornata,
- Žuta,
- Dugog otoka,
- Molata.

Redoslijed prema hitnosti.
Glavnina obećanog brodskog potencijala (dvotrupne peniše, J-čamci[3] i obalno-lovački bataljon[4]' kod grupe 741. lovačkog puka. Polazna luka za ovu grupu vjerojatno Murter.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/417.
2 Vidi operaciju »Delphin«, dok. br. 71, napomenu 2.
3 Desantni čamci.
4 Obalno-lovački bataljon »Brandenburg«.

3) Potrebno vrijeme:
pod 2a) 21-23. 11.
2b) od 24. do oko 28. 11.

4) Ukoliko, prema naređenju XV brdskog armijskog korpusa, Operativno odjeljenje, br. 5882/43. pov. od 15. 11, spomenuti brodski potencijal bude potpuno stajao na raspolaganju, otočka operacija će se proširiti ka sjeveru, na Pag, i pod točkom 2a) naređeni dijelovi (osim onih određenih za zadatke zaprečavanja, odnosno za operacije na kopnu) preko Karlobaga prikupit će se u rajonu Gospića, »Adler«.

Za točnost: *Eglseer,*[5] v. r.
[Potpis nečitljiv]

BROJ 240

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. STUDENOG 1943. O POKRETIMA JEDINICA SS-DIVIZIJE »PRINZ EUGEN« 1118. LOVAČKE DIVIZIJE U RAJONE VRGORCA, STONA, ČAPLJINE I METKOVIĆA[1]

Prijepis telegrama od 18. 11. 43, poslatog u 09,00 sati, primljenog u 19,05 sati.

Izvještaj o pokretu trupa, kao prilog dnevnom izvještaju V SS-brdskog armijskog korpusa od 18. 11. 43.

SS-divizija »Prinz Eugen«: Štab 14. lovačkog puka, I bataljon 14. puka, II divizion 7. brdskog artiljerijskog puka na maršu u pravcu Stona.[2] 8. baterija 7. brdskog artiljerijskog puka na maršu ka Blagaju.[3]

Namjera: Smjenjivanje III bataljona 13. puka.

118. lovačka divizija: Dostignuto: 9. baterija 669. artiljerijskog puka - Imotski; 7. baterija 668. artiljerijskog puka - Vrgorac; 2. vod 3. protivavionske čete - Ston; I bataljon 738. puka, komora II bataljona 738. puka - Topolo; II divizion 668. artiljerijskog puka s komorom, III divizion 668. artiljerijskog puka - Slano; laka brdska kolona sa Turkkol.[4] 738. puka - Zaton; komora 750. puka, 1. dio, na maršu istočno od Dubrovnika.[5] Poljski dopunski bataljon (1. dio) - željeznicom ka Čapljini.

Namjera: III bataljon 738. puka, sa 7. baterijom 668. artiljerijskog puka, - napad ka Makarskoj.[6] Štab divizije, komanda pozadine - za Čapljinu; I ba-

5 Komandant 114. lovačke divizije.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 189/624.

2 i 3 Riječ je o povlačenju 2. SS puka, koji je preimenovan u 14. puk, SS divizije »Prinz Eugen« s Pelješca i njegovom upućivanju za Mostar.

4 i 7 Turkenstanska kolona. U sastavu njemačkih trupa bile su formirane jedinice od zarobljenih Rusa.

5 Riječ je o zaposjedanju obalnog sektora od strane 118. lovačke divizije koga je do tada držala SS divizija »Prinz Eugen«.

6 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

taljon 738. puka, 1. baterija 668. artiljerijskog puka - Metković; II bataljon 738. puka (komora) - Brestica; II divizion 668. artiljerijskog puka, sa komorom III diviziona - Stupa; laka kolona, sa Turkkol.[7] - Slano. Komore 750. puka, 1. dio - Zaton, a 2. dio - Dubrovnik.

[...]

BROJ 241

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. STUDENOG 1943. O ZAVRŠETKU OPERACIJE »LANDSTURM«[1]

Prijepis telegrama V SS-brdskog armijskog korpusa od 19.11.43. - 18,40 sati

1) »Landsturm«:[2] Grupa Petersen[3] hitno povučena. Okončavanje operacije »Landsturm« od strane I bataljona 738. puka.[4] Prodor iz rajona Studenci (sjeverozapadno od Imotskog). Uz otpor neprijatelja, zauzete kote blizu Ariana. II bataljon 738. puka (20.11.) ujutro će biti oslobođen radi zaposjedanja obalnog sektora Baška Voda-Zadvarje-Omiš.

2) **Korčula:** Osmatranjem s Pelješca utvrđeno daje sjeveroistočni dio otoka jako zaposjednut od strane neprijatelja. Protivnik se ukopava u rovove. Zbog velikih valova onemogućen izviđački prodor. Neprijateljski baterijski položaj, na istočnom dijelu otoka Mljeta, spriječava dotur. Talijanski brzi čamac između Pelješca i Mljeta.

3) Vremenska situacija na moru: orkanska oluja. Na obali (prilikom izvođenja operacije »Landsturm«): oluja, jaka kiša, u planinama snježna oluja. I pored ovako loše vremenske situacije, vlastita trupa se držala odlično.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 189/578.
2 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.
3 Prvi SS puk SS divizije »Prinz Eugen«. Vidi dok. br. 207.
4 Iz sastava 118. lovačke divizije.

BROJ 242

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. STUDENOG 1943. O NAPADIMA SAVEZNIČKIH AVIONA NA KNIN, ŠIBENIK IPRIMOŠTEN[1]

T A J N O

T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 19. 11. 43.

Vrijeme: jutarnja magla, kišovito; na obali vedro, poslije podne naoblačenje.

Opća situacija: Povećana zračna dejstva na željeznička postrojenja, luke i aerodrome ukazuju na namjeru da se prekine snabdijevanje. Neophodno je hitno dovlačenje protivavionske artiljerije.

114. divizija: U 08,00 i 12,15 sati napadi američkih lovaca-bombardera, s bombardiranjem i vatrom iz avionskog oružja, na Knin (željeznička stanica), Drniš (željeznička stanica i aerodrom). Štete: 3 aviona (1 totalno, 2 djelomično uništena) 2 lokomotive (1 totalno, 1 djelomično uništena). Lokalizirani požari zgrada u Kninu. U 12,00 i 15,45 sati napadi bombama najvećeg kalibra na luku i željezničku stanicu u Šibeniku. Parobrod »Nennella« na ušću Krke više puta pogođen, parobrod »Milano« zadobio manja oštećenja iz avionskog oružja. Pun pogodak na tračnice željezničke stanice Šibenik. U 16,00 sati bombardiranje i vatra iz avionskog oružja na Primošten i onesposobljenu obalnu bateriju. Do sada javljeno: 1 mrtav, 3 ranjena.

264. divizija: Preuzimanje komande 20. 11. u 12,00 sati.

[..]

Pukovnik *Pfafferott,* v. r.

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 5911/43. pov. od 19. 11. 43.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/156.

BROJ 243

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 19. STUDENOG 1943. O NAPADU PARTIZANA NA MARŠEVSKU GRUPU KOD OBROVCA I NJIHOVOM PRIKUPLJANJU KOD SINJA I KISTANJA[1]

RADIOGRAM Br. 2437

114. lovačka divizija
XV brdskom armijskom korpusu
Operativno odjeljenje

Poslano: 19. 11. u 23,40 sati
Primljeno: 20. 11. u 05,50 sati

Dnevni izvještaj od 20. 11. 1943.

Vlastitim dejstvima uspostavljeni mir u posljednje vrijeme na cestama za dotur, u rajonu Obrovac, po prvi put je ponovo poremećen.[2] napad jače bande na marševsku grupu III bataljona 891. puka 6 km jugozapadno od Obrovca (18. II).[3]

Nakon duže borbe, poslije podne je cesta oslobođena. Prikupljanje 9. krajiške brigade[4] u rajonu sjeverno od Sinja. Neprijatelj podiže most kod Panja; napad na osiguranja sjeveroistočno od Sinja, kao i povećana izviđačka aktivnost južno od Trilja, ukazuju na namjere za napade i u ovom rajonu. Prema novom četničkom izvještaju, 6. lička divizija dalje nastavlja pokret iz rajona Kaldrma-Grahovo-Tiškovac, preko Jajca, u pravcu istočne Bosne.[5] Izviđanjem utvrđena jača zaposjednutost od strane bandi Grulovića (4,5 km sjeverozapadno od Kistanja). Oblast snabdijevanja Gospić dostignuta 18. 11. u 21,00 sati, bez kontakta s neprijateljem. Povratni marš iz Gospića 19. 11. u 10 sati. Još nije primljen izvještaj o pristizanju u Gračac.

II bataljon 891. puka,[6] 300 ljudi rezerve 114. lovačke divizije iz Gračaca za Obrovac, III bataljon 891. puka iz Karina za Benkovac.

Vrijeme: prije podne vedro, poslije podne povećana naoblaka, uvečer kiša.

Vlastiti gubici: 7 ranjenika - samoubojstvo. Gubici prilikom zračnog napada 18. 11. povećali su se na 1 poginulog i 8 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 25 poginulih i 4 zarobljena.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 556/240-244.

2 i 3 Vidi dok. br. 55.

4 Odnosi se na Desetu dalmatinsku NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 57.

5 Vidi dok. br. 234, napomenu 2.

6 Iz sastava 264. pješadijske divizije.

Namjera: Pregrupiranje i prikupljanje snaga predviđenih za zaposjedanje nove ceste za dotur od Sučevića do serpentina južno od Srba. Predaja komande 264. pješadijskoj diviziji.[7] Priprema »Delphin«-a.[8]

Za točnost:
[Potpis nečitljiv] Operativno odjeljenje

BROJ **244**

ZAPOVIJEST ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 19. STUDENOG 1943. ZA IZVODEJE OPERACIJE »DELPHIN« NA PODRUČJU ZADRA I ŠIBENIKA

TAJNO

114. lovačka divizija
Operativno odjeljenje,
br. 1686/43. pov.

Divizijsko komandno mjesto
19. 11. 1943.

Divizijska zapovijest
za čišćenje obalnog pojasa između
Zadra i Šibenik i otoka smještenih
ispred tog sektora (operacija »Delphin«)
(karta 1:50.000)

1) Neprijatelj:

- sa VII dalmatinskom brigadom,[2] ojačanom lokalnim bandama, drži zaposjednutim obalni pojas Bibinje-Debeljak-Vrana-Pakoštane, a iz Sukošana, Biograda i Pakoštana održava brodski saobraćaj s otocima;

- u rajonu Bibinje-Sukošan-Debeljak-Dubrava lokalni odred,[3] jačine oko 300 ljudi;

- težište neprijateljskog posjedanja u rejonu Polača-Jagodnje-Vrana; Štab VII dalmatinske brigade - državno imanje Jankolovica;

- u rajonu sjeverno od Vodica, kod Bratiškovaca, Sjevernodalmatinski odred (oko 150 ljudi);

- Bribirske Mostine zaposjednute jedva jačinom čete.

7 Riječ je o preuzimanju obalnog sektora od 114. lovačke divizije koja je po završetku operacije »Ziethen« (vidi dok. br. 107, napomenu 2) upućena u Italiju.
8 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-315, film 1295/728-731.
2 Devetnaeste divizije NOVJ.
3 Zadarski NOP odred.

Otoci smješteni ispred obalnog pojasa:

Težište neprijateljskog posjedanja je **otok Ugljan,** oko 500 bandita,[4] 4 topa (2 kalibra 10,5 i 2 kalibra 7,5), 9 teških mitraljeza, 4 protivavionska topa na uporištima Ugljan, Lukoran, Sutomišćica, Preko (Stab), otok Ošljak, Kali (vojna bolnica), Kukljica. Brodski saobraćaj od Ugljana za Petrčane, od Kali i Kukljice za Bibinje i Sukošan.

Otok Pašman:

Slabo zaposjednut od strane neprijatelja.[5] Utvrđeno neprijateljsko zaposjedanje na sjeverozapadnom rtu, kod Zdrelca, Pašmana i Tkona. Od Pašmana i Tkona brodski saobraćaj za Biograd i Pakoštane. Brodski saobraćaj od Ugljana za otok Pašman i od Kukljice za Zdrelac.

Otok Iž:

Zaposjeli lokalni banditi. Veliki Iž - Komanda mjesta.

Otok Dugi otok:

Sjeverozapadni i jugoistočni dio posjednuti od strane neprijatelja.

Zaliv u jugoistočnom dijelu služi kao banditska luka, Većinom za veća prikupljanja brodova. I u toku nepovoljnog vremena za let, računati sa stalnim **zračnim napadima.**

Napadi **neprijateljskih mornaričkih snaga,** naročito podmornice, mogući su prije svega u vanjskom otočkom području.

2) 114. lovačka divizija:

S dijelovima, smijenjenim od strane 264. pješadijske divizije, u rajonu Zadra i Šibenika, i s dijelom snaga 264. pješadijske divizije čisti obalni pojas između Zadra i Šibenika i počinje čišćenje grupe otoka smještenih ispred Zadra.

Operacija nosi konspirativni naziv »Delphin«[6] i počinje X-dana, koji će biti određen najmanje 12 sati ranije.

3) Raspoložive snage:

a) **Grupa 721. lovačkog puka:**[7]

721. lovački puk (bez I i III bataljona), II divizion 661. artiljerijskog puka (bez 4. baterije), 114. izviđački bataljon[8] s 10. baterijom 661. artiljerijskog puka i 1. četom 114. pionirskog bataljona;[9]

4 i 5 Otočki NOP odred.
6 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
7 Iz sastava 264. pješadijske divizije.
8, 9, 10 i 11 Iz sastava 114. lovačke divizije.

b) **Grupa 114. protivtenkovskog bataljona:**

(samo za zadatke osiguravanja, zaprečavanja i za borbene izviđačke patrole) sa četničkom grupom Vulić;

c) **Grupa 741. lovačkog puka:**[10]

741. lovački puk (bez I i III bataljona), III divizion 661. artiljerijskog puka i 1 brdska baterija (bit će prebačene u toku 20. 11. od strane 661. artiljerijskog puka);

d) **Dijelovi 264. pješadijske divizije:**

Iz rajona Zadra i Šibenika, uz neposrednu suglasnost mjesnih komandanata, preuzimaju komandanti 721. i 741. lovačkog puka.[11]

4) **Zadaci:**

a) **Grupa 721. lovačkog puka** vrši prodor, polazeći X-dana rano ujutro, **sa ojačanim 114. izviđačkim bataljonom,** duž obale, preko Sukošana na Biograd i Pakoštane, zaposjeda ovaj obalni pojas i blokira ga za brodski saobraćaj bandita. Bibinje i Sukošan čiste i zaposjedaju dijelovi 264. pješadijske divizije.

Dijelovi garnizona Benkovac, uz podršku artiljerije, prodorima u jugozapadnom pravcu uznemiravaju neprijatelja u rajonu Jagodnje i tako demonstriraju jak napad. 114. izviđački bataljon hvata i uništava neprijatelja, koji se, pred ovim napadima, povlači eventualno u pravcu Biograda.

U noći između X-dana i X + 1-dana početi otočku operaciju iskrcavanja na Ugljan. Definitivno zaposjedanje otoka Ugljana i Pašmana, od strane dijelova 264. pješadijske divizije, početi blagovremenim sporazumom sa komandantom 891. puka.

b) **Grupa 114. protivtenkovskog bataljona,** polazeći X-dana rano ujutro iz Kistanja, zauzima raskršće Bribirske Mostine i brdoviti teren s obje strane puta i spriječava eventualno povlačenje neprijateljskih snaga u sjevernom ili istočnom pravcu. Isturiti naprijed borbeno osiguranje u pravcu Benkovca, Stankovaca i M. Čiste.

c) **Grupa 741. lovačkog puka,** polazeći X-dana rano ujutro sa mostobrana Martinska i prodirući sa jednom »brzom grupom« preko Vodica-Tijesno, zaposjeda poluotok Murter. Sa glavninom snaga prodire preko Zatona ka zapadu i čisti teritoriju između Zatona i Pirovca. Odmah potom priprema se, u rejonu Pirovac-Murter, za iskrcavanje na o. Kornat. Za ovu svrhu predviđeni brodski potencijal dovesti iz Šibenika po mraku. O dovođenju dopunskog brodskog potencijala slijedi naređenje.

III divizion 661. artiljerijskog puka nije predviđen za upotrebu preko mora.

5) **Radi ispitivanja civilnog stanovništva** pohapsiti cjelokupno muško i žensko stanovništvo između 16 i 65 godina starosti, saslušati ih

preko Obavještajnog odjeljenja Komande, nevino civilno stanovništvo otpustiti, a osumnjičene sprovesti u zarobljenička sabirališna mjesta. Obavještajnom odjeljenju Komande stavljaju na raspolaganje:

721. lovački puk: zonderfirera Schulza, starijeg desetara Fischerà, starijeg desetara Artmanna.

114. izviđački bataljon: potporučnika Schnarrenbergera, zonderfirera Raceka.

741. lovački puk: zonderfirera Horwartha, zonderfirera Bergena, desetara Richwalda.

114. protivtenkovski bataljon: zonderfirera Pojana.

6) Zrakoplovstvo:

Ukoliko vremenska situacija dopusti, može se računati s podrškom zrakoplovstva u ograničenom obimu. Trupe treba upozoriti, da samo prilikom pojavljivanja vlastitih aviona daju znake raspoznavanja.

Da bi se spriječili gubici prilikom neprijateljskih zračnih napda, naročitu pažnju obratiti na stalan rastresit raspored snaga i stalnu obrambenu pripravnost. U protivavionskoj obrani obezbjediti učešće svih slobodnih mitraljeza.

7) O pristizanju **mornaričkih snaga** u Zadar ili Šibenik obavijestiti diviziju.

Podjelu pojedinačnih desantnih grupa vrši divizija.

8) Veza:

a) **114. bataljon za vezu** uspostavlja i održava:
radio-vezu između:

- divizije i grupe 721. lovačkog puka;
- divizije i grupe 114. protivtenkovskog bataljona;
- divizije i grupe 741. lovačkog puka.

b) **Svjetlosni znaci:**

Bijelo - »Ovdje smo mi!«
Zeleno - »Artiljerijsku vatru prenijeti naprijed«
Crveno - »Tamo neprijatelj«

c) **Mreža javljanja:** (karta 1:50.000)

Zapadna mreža javljanja 3, koja se prema jugu treba produžiti od 17 do 27, bit će novouspostavljena mreža javljanja 8, i to:

8 A 1:	4898 do 4900 (visoko) 488 do 490 (desno)
8 L 27-	4846 do 4848 (visoko) 508 do 510 (desno)

Upozoravamo na češće javljanje (najmanje svaka 2 sata).

Komandno mjesto divizije ostaje u Kninu.

Eglseer,[12] v. r.

BROJ 245

IZVJEŠTAJ 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O SUKOBIMA S PARTIZANIMA U VREMENU OD 1. LISTOPADA DO 19. STUDENOG 1943. ZA VRIJEME NJENOG PREBACIVANJA OD BIHAĆA DO DALMATINSKE OBALE[1]

264. pješadijska divizija

Izvještaj o aktivnosti br. 2
za period od 1. listopada do 19. studenog 1943.

Transport divizije jako je usporen napadima bandi na prugu u hrvatskom rajonu. Pristigle transporte sastavilo je Operativno odjeljenje koje je, kao vodič predhodnice, prethodno stiglo u Bihać, za borbene grupe na maršu, preko visokih planina, u predviđeni rajon borbenih dejstava Zadar-Šibenik-Split, gdje je divizija smijenila dijelove 114. lovačke divizije i SS-divizije »Prinz Eugen« u obalnoj obrani.

Uskoro, nakon pristizanja kompletnog Štaba divizije u Bihać, komandant divizije[2] se sa jednim malim radnim štabom uputio za Drniš, gdje se pripremalo angažiranje divizije.

Divizija je imala prvi kontakt s neprijateljem 17. 10. 43. Jača banda izvršila je prepad na putu za dotur na serpentinama kod Zrmanja Vrela na 9. snabdjevačku četu 602. osiguranu od strane 7. čete 892. puka. Uz naše umjerene gubitke, banditi su imali 86 mrtvih.

Nekoliko dana kasnije izvršen je prepad i na jedan manji konvoj 892. grenadirskog puka, koji je tom prilikom potpuno odbijen.

Ovaj gubitak i razni drugi prepadi bandi na naše slabo zaštićene konvoje ukazuju na nužnost da se konvoji osiguraju od strane najmanje jedne čete s teškim oružjem.

Na maršu od Drniša ka Splitu, III bataljon 892. puka napao je 25. 10. u okolici Muća jaku bandu. Komandant divizije, koji se nalazio na putu za Split, da bi uspostavio vezu sa tamošnjim dijelovima SS-divizije »Prinz Eugen« i Pomorskim komandantom Dalmacije, lično je komandirao angažiranjem III bataljona 892. puka i marševske grupe II diviziona 264. artiljerijskog puka, koja se još približavala, a koje su forsiranim napadom odba-

12 Komandant 114. lovačke divizije.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka Vojni arhiv Freiburg, film 8/4-6.

2 General Albin Nacke

eile neprijatelja. Komandant divizije je u dnevnoj zapovijesti izrazio zahvalnost i priznanje sudjelujućim dijelovima trupe.

Stizanjem u novi rajon borbenih dejstava divizijske trupe su potčinjene 114. lovačkoj diviziji. XV brdski armijski korpus naredio je da se definitivna predaja komande u sektoru izvrši 20. 11.43.[3] U privremenim direktivama utvrđeni su principi rukovođenja borbom, a u prvoj procjeni situacije izvještava se isključivo situacija, namjere i problemi divizije.

BROJ 246

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. STUDENOG 1943. GOD. O BORBAMA KOD STUDENACA I ZRAČNOM NAPADU NA ŽELJEZNIČKU STANICU RAVNO'

Prijepis telegrama

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 19. 11. 1943.

Poslano: 20. 11. u 09,00 sati
Primljeno: 20. 11. u 11,35 sati

Vrijeme: vedro, sunčano, predvečer kiša.

Opća situacija: »Landsturm«[2] pred završetkom. Inače nepromijenjeno.

118. lovačka divizija: Nakon početnog žilavog otpora, neprijatelj se kod Studenaca povukao u pravcu sjevera. Rajon do 5 km sjeverno od Studenaca je očišćen. Uvečer zauzeta nova obrambena linija u rajonu Studenaca (razlog: oslobađanje II bataljona 738. puka).[3]

»Landsturm«: Petersen[4] - dostignuta linija 5 km jugoistočno od Igrana i 3 km zapadno od V. Rogorca.[5] Povlači se.

Namjera: Zaposjedanje obalnog sektora Omiša. Oslobođenje borbene grupe Petersen. Premještanje 1. dobrovoljačkog puka[6] u rejon Imotskog.

Pripreme za čišćenje rajona sjeverozapadno od Ploča.

Od 15,00 do 16,00 sati zračni napad, u niskom letu, na željezničku stanicu Ravno (14 km sjeveroistočno od Slanog) i na cestu Metković-Dubrov-

3 Vidi dok. br. 374.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/295.

2 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3 O dolasku jedinica 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 229, 237, 258, 270, 319, 320, 325 i 338.

4 Iz sastava SS divizije »Prinz Eugen«.

5 Vjerojatno Vrgorca.

6 Odnosi se na Prvu domobransku dobrovoljačku pukovniju.

nik. Gubici: 1 službenik i 3 vojnika ranjeni; 1 automobil i 3 teretna vozila uništeni; 8 željezničkih vagona s oružjem, opremom izgorjelo.

[...]

V SS-brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 287/43. pov.

BROJ 247

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. STUDENOG 1943. O MANJEM SUKOBU S PARTIZANIMA KOD POSUŠJA I OMETANJU ISKRCAVANJA KOD OREBIĆA[1]

Prijepis telegrama - Tajno - od 21. 11. 43.

Poslano: u 0,05 sati
Primljeno: u 11,15 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 20. 11. 43.

Vrijeme: oblačno, jaka kiša.

Opća situacija: nepromijenjena.

SS-divizija:[2] Ojačani 7. izviđački bataljon dostigao Ulog bez kontakta s neprijateljem. Podizanje mosta na Neretvi vjerojatno će trajati 9 dana.

Namjera: Nastavljanje marševskih pokreta.

118. divizija: U rajonu sjeveroistočno od Imotskog i sjeverozapadno od Prova ponovo prikupljanje neprijatelja. Odbijeni slabiji neprijateljski napadi 2 km sjeveroistočno od Posušja. Bez borbe II bataljon 738. puka dostigao obalu (Zadvarje-Dubci).[3]

Primijećen živ saobraćaj manjih pomorskih prevoznih sredstava između otoka smještenih ispred sjeveroistočnog dijela Korčule. Dvije neprijateljske baterije s Korčule ometale naše iskrcavanje kod Orebića. Angažiranjem vlasitite artiljerije paljba prekinuta.

Grupa Petersen oslobođena.[4]

U toku je smjenjivanje III bataljona 14. SS puka[5] od strane 1. hrvatskog legionarskog dobrovoljačkog puka.[6]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/942.

2 SS divizija »Prinz Eugen«. Ova divizija se povlačila iz Dalmacije za Bosnu i Hercegovinu.

3 Odnosi se na operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

4 Prvi SS puk SS divizije »Prinz Eugen«.Vidi dok. br. 207.

5 Odnosi se na Drugi SS puk, preimenovan u Četrnaesti SS puk, SS divizije »Prinz Eugen«.

6 Odnosi se na Prvu domobransku dobrovoljačku pukovniju.

Namjera: Čišćenje rajona jugoistično od Vrgorca do ušća Neretve.
Gubici: 3 konja.
Prilog: Zračni napad 19. 11.: 3 ranjena, 21 konj ubijen.
[•••]

BROJ 248

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 20. STUDENOG 1943. KOMANDI PETNAESTOGA BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O ZAROBLJAVANJU KAPETANA BRANDELMEYERA KOD SEGETA[1]

RADIOGRAM Br. 2628

264. pješadijska divizija — Poslano: 20. 11. u 23,05 sati
XV brdskom armijskom korpusu — Primljeno: 21. 11. u 02,30 sati

Dnevni izvještaj od 20. 11. 43.

A) Prema izjavama dezertera u Dobrom Polju (13 km zapadno-sjeverozapadno od Kistanja), Štab sjevernodalmatinskog odreda s 2 bataljona. **Po** 1 bataljon u Bratiškovcima (11 km južno-jugozapadno od Kistanja) i sjeverno od Vodica. Utvrđeno prisustvo manjih partizanskih grupa u rajonu sjeveroistočno od Klisa i sjeverno od Segeta.[2]

Manja grupa partizana izvršila prepad, 500 m zapadno od Segeta, na kapetana Brandelmeyera,[3] koji je 19. o. mj. putničkim kolima krenuo iz Komande u Splitu, i ranjenog ga odvukla nakon kraće borbe.

Uspostavljena veza s ustašama i domobranima u Omišu.

Od neprijateljskih lovaca-bombardera, koji su u popodnevnim satima 19. 11. izvršili napad na Šibenik, jedan je vjerojatno pogođen iznad mora iz talijanske protivavionske artiljerije.

Namjera: III bataljon 741. puka u 3-dnevnom maršu ka Sinju. Sudjelovanje s dijelovima 891. grenadirskog puka i 893. puka u poduhvatu »Delphin«.

B) Željeznički saobraćaj između Drniša i Šibenika prekinut 20.11. neposredno ispred Šibenika, zbog [.. .][6]

Željezničkom mostu Vrpolje prijeti opasnost od poplave. Vrijeme: povremeno prolom oblaka, oluja.

C) Nema vlastitih i neprijateljskih gubitaka.

Za točnost: — Operativno odjeljenje
[Potpis nečitljiv] — br. 1271, pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/166-168.
2 Odnosi se na Marinsko-segetski NOP odred.
3 Vidi dok. br. 96, napomenu 10 i dok. br. 100, 251 i 264.
4 Riječ je o talijanskoj bateriji zaplijenjenoj poslije kapitulacije Italije.
5 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
6 Nečitljiv rukopis.

BROJ 249

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. STUDENOG 1943. O ZAPOSJEDANJU RAJONA OMIŠA I ČIŠĆENJU UŠĆA NERETVE[1]

Prijepis telegrama - Tajno - od 22. 11. 43.

Poslano: 22. 11. u 08,07 sati
Primljeno: 23. 11. u 03,30 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 21. 11. 43.

Vrijeme: jaka kiša, plima.
Opća situacija: nepromijenjena
SS-divizija: nepromijenjeno.
Pokret u rajonu prikupljanja 118. lovačke divizije. Zaposjedanje obalnog sektora Omiša i pročešljavanje oblasti oko ušća Neretve izvršeno bez kontakata s neprijateljem. U sjevernom sektoru, istočno-jugoistočno od Prova, odbijene slabe neprijateljske izviđačke patrole.
[.••]

Na Korčuli živ saobraćaj, primijećeni radovi na kopanju rovova. Iz neprijateljske baterije na Hvaru vatra radi ometanja naših izvidnica u Podgori.
Namjera: Nastavljanje čišćenja rajona oko ušća Neretve.
[•••]

Komanda V SS-brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 308/43. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/929.

BROJ 250

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 21. STUDENOG 1943. O POČETKU OPERACIJE »DELPHIN« NA PODRUČJU ZADRA[1]

RADIOGRAM br. 2483

114. lovačka divizija
Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Poslano: 21. 11. u 23,00 sati[2]
Primljeno: 22. 11. u 03,57 sati

Dnevni izvještaj od 22. 11. 43.[3]

Operacija »Delphin«[4] započela bez podrške zrakoplovstva i obećanih dijelova ratne mornarice. Uz slabiji otpor, 114. izviđački bataljon[5] preko Sukošana, u 13,30 sati, dostigao Biograd. Oko 300 bandita se povuklo ka otoku Pašmanu. Dijelovi 891. puka[6] u Bibinjama. Nakon otklanjanja mnogobrojnih cestovnih prepreka i uz slabiji otpor neprijatelja, 2. četa 114. protivtenkovskog bataljona[7] dostigla Bribirske Mostine, organizirajući se za kružnu obranu od jačih neprijateljskih napada sa sjevera i istoka. Borba još traje. 741. lovački puk[8] prešao Krku i zauzeo položaj sjeverozapadno od Krke. Povećavanje neprijateljske aktivnosti u rajonu Kistanja. Grupa Gämmerler[9] odbacila manju bandu iz Popine. Na serpentinama mnogobrojne prepreke. Prevoj Klanac (5 km sjeverno-sjeveroistočno od Sučevića) zauzet uz slabiji otpor neprijatelja. Odbijen noćni napad s istoka i zapada na uporište Čukci (17 km sjeverozapadno od Knina). U Markove st. (9 km zapadno od Knina) uništena neprijateljska izviđačka patrola (neprijateljski gubici: 7 mrtvih).

Glavnina 6. ličke divizije povukla se iz Bosanskog Grahova u pravcu sjeveroistoka i istoka;[10] u Bos. Grahovu još samo slabiji dijelovi. Zračni napadi s bombama i avionskim oružjem na brodove u Šibeniku prošli bez znatnijih oštećenja.

Vrijeme: ujutro vedro i bez oblaka. Kasnije naoblačenje. Poslije podne pljusak. Temperatura 13,5°C.

Vlastiti gubici: 2 ranjena, osim već javljenih gubitaka zbog zračnog napada 18.11, naknadno se javlja o 4 mrtva, 12 ranjenih. 2 mrtva, 2 ranjena (Talijani); 15 konja ubijeno, 8 ranjeno.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 556/233-236.
2 i 3 Trebalo bi da stoji od 21. 11.
4 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
5, 7, 8 i 9 Iz sastava 114. lovačke divizije.
6 Iz sastava 264. pješadijske divizije.
10 Vidi dok. br. 234, napomenu 2.

Neprijateljski gubici: 3 zarobljena, 2 prebjegla.

Namjera: Iskrcavanje na Ugljan. Čišćenje mosta na Krki i zaposjedanje Murtera. III bataljon 471. lovačkog puka i 4. baterija 661. artiljerijskog puka s rezervom iz Obrovca za Gospić.

Za točnost:
Bormann, v. r. Operativno odeljenje

BROJ 251

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 21. STUDENOG 1943. O NAPADU PARTIZANA NA KAMIONE KOD MARINE I VOD VOJNIKA KOD TROGIRA[1]

RADIOGRAM Br. 2646.

264. pješadijska divizija, Operativno odjeljenje
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 21. 11. u 23,35 sati
Primljeno: 22. 11. u 02,32 sati

Dnevni izvještaj od 21. 11. 43.

A) Utvrđeno prisustvo jednog bataljona VI dalmatinske brigade[2] u rajonu Benkovca (jačine 150 ljudi).

U rajonu Split-Trogir povećana aktivnost bandi: 20. 11. partizani[3] izvršili prepad na 2 kamiona II bataljona 893. puka 3 km istočno od Marine. Vlastiti gubici: 3 mrtva i 3 ranjena. 21. 11. otvorena vatra iz mitraljeza i minobacača na 1 vod 6. čete 893. puka 5 km zapadno od Trogira.[4] Vlastiti gubici: 20. ranjenih.

III bataljon 741. puka,[5] koji je bio u prolazu, pretesao teren.

Bez rezultata potraga za kapetanom Brandemeyerom,[6] koji je sa sobom nosio tajna dokumenta.

Ojačavanje partizanskih jedinica[7] sjeverno i istočno od Sinja, koje se vrši već nekoliko dana, upućuje na zaključak da se može očekivati napad na Sinj. Prema pozadinskim izvještajima - jačina 3 brigade. Saobraćaj motornih čamaca između otoka Šolte i Brača.

B) Neprijateljski lovci-bombarderi, u niskom letu, izvršili 21. 11. u 08.00 sati napad na Šibenik i željezničku stanicu Perković; otvorena vatra

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NA V-N-T-314, film 557/162-165.

2 Na tom području je dejstvovala Sedma NO brigada Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 187.

3 i 4 Ove akcije je izvršio vjerojatno Marinsko-segetski NOP odred. Vidi dok. br. 100 i 396.

5 Iz sastava 114. lovačke divizije.

6 Vidi dok. br. 100, 248 i 264.

7 Odnosi se na dijelove Dvadesete divizije NOVJ.

iz avionskog oružja. Civilni gubici: 1 mrtav, 1 ranjen. Manje materijalne štete.

C) III bataljon 741. puka smijenjen od strane 5. čete 893. puka kod Vinišća i 6. čete 893. puka u Marini.

D) Željeznički most Vrpolje oštećen poplavom. Opravku, koja će trajati 14 dana, izvršit će željeznički pionirski školski bataljon u Šibeniku.

E) Vrijeme: kišovito.

F) Ukupni vlastiti gubici: 3 mrtva, 23 ranjena.

Za točnost:
[Potpis nečitljiv]

Operativno odjeljenje,
br. 1280 pov.

BROJ 252

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 22. STUDENOG 1943. O BORBAMA S PARTIZANIMA KOD BIOGRADA I MARINE

RADIOGRAM Br. 6748
TAJNO

XV brdski armijski korpus
Komandi 2. oklopne armije,
Obavještajno odjeljenje

22. 11. Poslano: u 09,40 sati
Primljeno: u 11,00 sati

Dnevni izvještaj

Opća situacija: Oživljavanje prepada na cestama.

IIa: 114. lovačka divizija i 264. pješadijska divizija...

U rajonu Benkovca 1 bataljon VI dalmatinske brigade.[2] Nakon slabijeg otpora, neprijatelj se iz Biograda (300) povukao na otok Pašman. Još su u toku neprijateljski napadi (Sjevernodalmatinski odred) sa sjevera i istoka na našu protivtenkovsku četu 30 km istočno od Biograda. Ponovni prepadi 3 km i 6 km istočno od Marine (24 km zapadno od Splita) 20. 11. na 2 teretna vozila, 21. 11. na naš pješadijski vod.[3]

Pojačano neprijateljsko izviđanje oko Kistanja i zapadno od Knina.

Odbijeni neprijateljski napadi sa zapada i istoka na uporište 16 km sjeverozapadno od Knina.

Skršen neprijateljski otpor sjeverno i sjeveroistočno od Sučevića (cestovne prepreke na serpentinama).

Sjeverno i istočno od Sinja neprijatelj se ojačava.

[• • •]

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/1005-1006.

2 Odnosi se na Sedmu NO brigadu Devetnaeste divizije NOVJ.

3 Vidi dok. br. 251 i 396.

le: Napadi neprijateljskih lovaca-bombardera, u niskom letu, na Šibenik i Perković.

Saobraćaj motornih čamaca između Brača i Šolte.

Za točnost:
[Potpis nečitljiv]

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 6888/43. pov.

BROJ 253.

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. STUDENOG 1943. O ČIŠĆENJU TERENA JUŽNO OD VRGORCA I ARTILJERIJSKOJ VATRI OD STRANE PARTIZANA NA OREBIČ I OMIŠ[1]

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 23. 11. 43.

SS-divizija »Prinz Eugen«: Izviđačka patrola 7. izviđačkog bataljona, bez kontakta s neprijateljem, dostigla Kalinović; spaljen most. 0 izvršavanju marševskih pokreta u izvještaju o pokretu trupa.

118. lovačka divizija: Stalno prebacivanje neprijatelja u manjim grupama preko ceste Provo-Trilj[2] (10 km sjeverozapadno od Prova) u pravcu juga upućuje na mobilizaciju u dolini rijeke Cetine. Prilikom sprovođenja akcije čišćenja od strane I bataljona 738. puka u rajonu južno od mjesta Borogorac,[3] slabija banda se bez borbe povukla u pravcu sjeverozapada. Mjesta razorena, stanovništvo u zbjegu. Iskrcavnje vlastitog dotura u Orebiću, noću, jako ometano neprijateljskom artiljerijskom vatrom. Od 09,00 sati artiljerijska i minobacačka vatra na luku i grad Omiš. Patrolna služba banditskih brodova pokušava da paralizira doturni saobraćaj sa ušća Neretve. Veza u prekidu.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/921.

2 Na tom području su se nalazile jedinice Devetnaeste i Dvadesete divizije NOVJ, dok. br. 187.

3 Vjerojatno se odnosi na Vrgorac.

BROJ 254

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. STUDENOG 1943. O TOKU IZVOĐENJA OPERACIJE »DELPHIN«, ISKRCAVANJU NA UGLJAN, NAPAD PARTIZANA NA KONVOJ KOD ŠIBENIKA[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zraklopovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 23. IIv43.
»

Vrijeme: obala - oblačno, bez vjetra; unutrašnjost - magla, kišovito.

Opća situacija: Svakodnevni zračni napadi na željeznicu i na željezničke stanice Šibenik-Drniš-Knin u velikoj mjeri ometaju snabdijevanje i opravku željezničkih postrojenja.

114. divizija: Operacija »Delphin«,[2] i pored lošeg vremena u rajonu borbenih dejstava, nastavlja se bez podrške zrakoplovstva i mornarice.

Uz slabiju neprijateljsku obranu, grupa 721. iskrcala se na sjeverozapadni i jugoistočni dio otoka Ugljan. Nakon slamanja pojačanog otpora oko Lukorana, sjeverna grupa pročešljava rajon 2,5 km južno i jugoistočno od Lukorana.

Južna grupa zauzela zaprečni položaj oko Kukljice. Nakon savlađivanja mnogobrojnih cestovnih prepreka, grupa 741. očistila rajon Zaton-M. Čista-Pirovac-Vodice, bez nekog značajnijeg kontakta s neprijateljem. Polazni položaj na Murteru za desantni poduhvat na Kornat. U nastupu iz Skradina, preko rajona Prukljan-Vučjak (12 km zapadno od Skradina, III bataljon 893. puka,[3] imao manji sukob s neprijateljem. Iz rajona Bribirske Mostine 114. protivtenkovski bataljon poduzeo izviđačke prodore u rajon Benkovac-Stankovci (10 km zapađno-jugozapadno od Bribirskih Mostina) i na M. Čistu. Kod Bribirskih Mostina, 300 bandita povuklo se ka jugu. Grupa Gämmerler bez borbe zaposjela Srb. Slabiji neprijatelj povukao se ka jugoistoku, stanovništvo evakuirano.

III bataljon 721. puka na maršu za Gospić, 7 km sjeverno-sjeverozapadno od Obrovca.

Namjera: Nastavak operacije »Delphin«. Zbog izostanka brodskog potencijala ratne mornarice, iskrcavanje grupe 741. nije moguća III bataljon 893. puka, sa dijelovima 114. protivtenkovskog bataljona, vrši čišćenje rajona Bribirske Mostine-Roški Slap-Skradin. Marševska grupa III bataljona 721. puka za Medak.

1 Snimak originala (tipkanog, na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/191-192.
2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
3 Iz sastava 264. pješadijske divizije.

264. divizija:

Pojačani neprijateljski pritisak u rajonu Sinja. Snabdijevanje jedinica u Sinju ne funkcionira. Bande otvorile vatru, 18 km jugoistočno od Šibenika, na konvoj za snabdijevanje, 2 ranjena. Sudjelovanje s dijelovima 891. puka i 893. puka u operaciji »Delphin«.

1. četa 264. pionirskog bataljona na putu iz Drniša za Šibenik.

Namjera: Ojačavanje Sinja jednom lakom baterijom iz rajona Splita.

• -J

Plafferott, v r
Pfafferott,

XV brdski armijski korpus

Operativno odjeljenje
ßr 597g/43 pQV 23. U. 43.

BROJ 255

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 23. STUDENOG 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O NASTAVKU OPERACIJE »DELPHIN« NA OTOKU UGLJANJU, ČIŠĆENJU RAJONA ZATON, PIROVAC, VODICE[1]

RADIOGRAM Br. 2511

114. lovačka divizija, Operativno odjeljenje,
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 23. 11. u 01,20 sati
Primljeno: 23. 11. u 05,58 sati

Dnevni izvještaj od 23. 11. 43.

Uz povoljne vremenske okolnosti, operacija »Delphin«[2] se nastavlja bez podrške zrakoplovstva i mornarice.

U jutarnjim satima, uz slabiji otpor neprijatelja, grupa 721. iskrcala se na sjeverozapadni i jugoistočni dio otoka Ugljana. Nakon slamanja jačeg otpora oko Lukorana, sjeverna grupa izvršila pročešljavanje otoka do Plišivac-k. 176, Bocolić-k. 143 (1,5 km sjeverozapadno od Preka).

Južna grupa zauzela zaprečni položaj oko Kukljice. Grupa 741. izvršila čišćenje rajona Zaton-M. Ćista-Pirovac-Vodice, bez značajnijeg kontakta s neprijateljem i uz otklanjanje mnogobrojnih cestovnih prepreka. Položaj pripravnosti na Murteru - za akciju iskrcavanja na otok Kornat. Komandno mjesto puka u Tijesnom.

III bataljon 893. pušaka,[3] uz lakši kontakt sa neprijateljem - iz Skradina preko Prukljana u pravcu Vučjaka (12 km zapadno-sjeverozapadno od Skradina).

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 556/228-232.
2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
3 Iz sastava 264. pješadijske divizije.

Iz Bribirskih Mostina 114. protivtenkovski bataljon poduzeo izviđačke prodore ka Benkovcu, Stankovcima (10 km zapadno-jugozapadno od Bribirskih Mostina) i M. Čisti. Iz rajona 3 km jugozapadno od Bribirskih Mostina 300 bandita povuklo se u pravcu juga.

Grupa Gämmerler bez borbe zauzela Srb. Slabiji neprijatelj se povukao ka jugoistoku. Stanovništvo evakuirano.

Na putu za Gospić, marševska grupa III bataljona 721. puka dostigla greben 7 km sjeverno-sjeverozapadno od Obrovca.

Vrijeme: bez padavina, bez vjetra. Naoblačenje 80%. Temperatura: 14°C

Vlastiti gubici: do sada javljeno 12 ranjenih.

Neprijateljski gubici: još nisu poznati.

Namjera: Nastavak »Delphin«-a, čišćenje Ugljana od strane grupe 721.

Zbog nepristizanja brodskog potencijala ratne mornarice nije moguće iskrcavanje grupe 741. na otok Kornat. III bataljon 893. puka, zajedno sa dijelovima 114. protivtenkovskog bataljona, vrši čišćenje rejona Bribirske Mostine-Roški Slap-Skradin. Marševska grupa III bataljona 721. puka - Medak.

Za točnost:
[Potpis nečitljiv] Operativno odjeljenje

BROJ 256

NAREĐENJE ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 23. STUDENOG 1943. ŠTABU 892. GRENADIRSKOG PUKA ZA HITNO ČIŠĆENJE TERENA DIVULJE-MARINA I POSTUPCIMA PREMA STANOVNIŠTVU[1]

T A J N O

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje
Br. 1296/43. pov.

Divizijsko komandno mjesto,
23. 11.43.

1) U periodu od 19. do 22. 11. 43, na cesti Split-Marina, na naše trupe više puta je izvršen prepad od strane partizana, naoružanih teškim pješadijskim oružjem. Tom prilikom naneseni su znatni gubici.

2) 892. grenadirski puk hitno vrši čišćenje terena s obje strane ceste Divulje-Marina, s dijelovima II bataljona 893. puka, 5. četom 892. puka i drugim slobodnim dijelovima u Splitu koji se, odmah, do daljnjeg, potčinjavaju II bataljonu 893. puka i šalju za Trogir.

S osloncem na Trogir i Marinu, **poduzeti odlučne mjere** na mjestima prepada. U tu svrhu moraju se od strane doušnika saopćiti krivci ili osumnjičeni.

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka Vojni arhiv Freiburg, film 8/272.

U svakom mjestu prikupiti stanovništvo i, preko prevodioca, objasniti slijedeće: Ako se ubuduće njemačkoj komandi **odmah** ne prijavi svako prikupljanje bandi, bit će poduzete i svom oštrinom sprovedene neophodne mjere odmazde.

3) O sprovođenju i rezultatu poduzetih mjera odmah izvjestiti.

Nake[2] v. r.

Dostavljeno:
892. grenadirskom puku,
Obavještajnom odjeljenju divizije

BROJ 257

ZAPOVIJEST 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 23. STUDENOG 1943. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA PODRŠKU PUKA »BRANDENBURG« U OPERACIJI »ZIETHEN«[1]

STROGO POVJERLJIVO

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
Br. 442/43. str. pov.

Divizijsko komandno mjesto
23. 11. 1943.

Predmet: operacija »Ziethen«[2] karta 1:200.000

5 primjeraka
5. primjerak

Zapovijed

za podršku borbene grupe potpukovnika von Huga (puk Brandenburg) prilikom prelaska preko Dinarskih planina (operacija »Ziethen«)[3]

1) U rajonu Livna i sjeverno od Sinja jake partizanske grupe.

Visovi s obje strane puta Obrovac-Livno zaposjednuti od strane neprijateljskih osiguranja s teškim mitraljezima i minobacačima, na serpentinama mnogobrojne prepreke, po svemu sudeći, javljeno da se u Biteliću (10 km sjeverno od Obrovca) nalaze 3 neprijateljska topa. Treba računati s jačim neprijateljskim otporom, naročito s visova s obje strane puta.

2 Albin Nake, komandant 264. pješadijske divizije.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka Vojni arniv Freiburg, film 8/273-274.

2 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 Vidi zapovijest komandanta Petog SS-brdskog armijskog korpusa i komandanta 114. lovačke divizije za izvođenje operacije »Ziethen«, dok. br. 277 i 278.

2) **Borbena grupa potpukovnika von Huga** (2 motorizirana bataljona puka Brandenburg s izviđačkim oklopnim kolima i četvorocjevnim protivavionskim mitraljezom, ojačani četnicima) ima zadatak da X-dana iz rajona Bos. Grahova (22 km sjeveroistočno od Knina) na velikoj cesti u jugoistočnom pravcu, preko Grkovaca, približavajući se Kazancima, dostigne i zaposjedne Livno. Nakon uništenja tamošnjih bandi i njihovih baza za snabdijevanje, borbena grupa von Hugo će se povući iz Livna i na cesi, koja vodi ka jugoistoku preko Dinarskih planina preko Obrovca, dostići će grad Sinj. Kompletan poduhvat trebalo bi provesti u toku jednog (X) dana.

3) **Borbena grupa potpukovnika Miillera (zapovjednik** - komandant 892. grenadirskog puka) snage: I bataljon 892. puka, III bataljon 741. puka - posljednji ukoliko nije bezuvjetno neophodan za osiguranje Sinja -jedna baterija iz Sinja (ustaše i jačina domobrana prema direktivama potpukovnika Miillera) podržava borbenu grupu potpukovnika von Huga prilikom nasilnog prelaska preko Dinarskih planina. Pored toga, borbena grupa se X-dana, prešavši u zoru rijeku Cetinu kod Obrovca, probija do k. 983 (18 km sjeveroistočno od Sinja), čisti cestu i visove od neprijatelja, uklanja postojeće prepreke i, zaposjedanjem ceste od Obrovca do k. 893, kao i visove s obje strane ceste, odakle se može računati s neprijateljskim napadima, osigurava polazak borbene grupe von Hugo. Izvršiti izviđanje sve do doline Planice. Odstupni marš borbene grupe potpukovnika Miillera za Sinj, nakon prolaska borbene grupe potpukovnika von Huga, koji sa svoje strane izdvaja dio snaga za osiguranje polaska. Pored toga, neophodno je pravovremeno uspostavljenje veze, na planinskoj cesti, između oba zapovjednika borbenih grupa.

4) Tajnosti:

Preduvjet za uspješno sprovođenje operacije je najveća tajnost, na što se posebno skreće pažnja. Do podatka o stanju na cestama, preprekama, neprijateljskoj posadi i dr. mora se dolaziti preko naročito pouzdanih obavještajaca.

5) Veze:

Radio-šifre, neophodne za održavanje veze s borbenom grupom potpukovnika von Huga, moraju se pravovremeno saopćiti komandantu 892. grenadirskog puka.

6) X-dan (između 27. 11. i 2. 12.) dvizija će objaviti preko radija.

7) Komandant 892. grenadirskog puka hitno će izvjestiti o namjerama i snagama predviđenim za sprovođenje ovog borbenog zadatka (preko radija).

Nake,[4] *v.r.*

Dostavljeno:
892. grenadirskom puku - 1 primjerak
Potpukovniku von Hugu - 2 primjerka

4 Albin Nake, komandant 264. pješadijske divizije.

BROJ 258

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. STUDENOG 1943. O USPOSTAVLJANJU VEZE 118. LOVAČKE DIVIZIJE S DESNOM SUSJEDNOM DIVIZIJOM I ZAPOSJEDANJU OBALE[1]

Prijepis telegrama V SS-brdskog armijskog korpusa od 24. 11. 43.

U 18,10 sati

1) Vrijeme: Stalno jaka kiša. Nevrijeme prouzrokovalo povećanje nivoa rijeke Neretve i odronjavanja mostova. Koncentracijski marš divizije »Prinz Eugen«,[2] uslijed teškog terena i loše vremenske situacije, napreduje sporo i bez kontakta s neprijateljem.

U 18,25 sati

2) Obalni sektor nepromijenjena situacija. 118 lovačka divizija[3] uspostavila vezu s desnom susjednom divizijom.[4] U potpunosti izvršeno zaposjedanje obale. I dalje traje dejstvo neprijateljske artiljerije s Korčule u pravcu Pelješca. Operacija »Herbstgewitter«[5] obustavljena; nastavak nakon dolaska mornaričkih oružanih snaga.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 189/449.

2 Riječ je o povlačenju SS divizije »Prinz Eugen« iz obalnog područja u Bosnu i Hercegovinu.

3 O dolasku 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 229, 237, 246, 270, 319, 320 i 338.

4 Odnosi se na 264. pješadijsku diviziju u rajonu Omiša.

5 Vidi dok. br. 6, napomenu 6.

BROJ 259

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. STUDENOG 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PLANU ZA IZVOĐENJE OPERACIJE »DELPHIN« NA ZADARSKE OTOKE[1]

STROGO POVJERLJIVO

T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije

Namjera u vezi »Dalphin«-a:[2]

1) Grupa 721. čisti Pašman, Sestrunj, a odmah potom Iž.
Grupa 741. (iz Murtera) čisti Kornat, Žut, Dugi otok i Molat.
2) Po okončanju »Delphin«-a uporišno zaposjedanje sjeveroistočne obale Ugljana i Pašmana od strane dijelova 264. divizije, a kasnije otoka Dugi otok i Kornat od strane ustaša.

Pfafferott, v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 943/43. str. pov. od 24. 11. 43.

BROJ 260

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. STUDENOG 1943. O TOKU OPERACIJE »DELPHIN«, ČIŠĆENJU OTOKA UGLJAN I OŠLJAK, ISKRCAVANJU NA OTOKE RIVANJ, SESTRUNJ I PAŠMAN[1]

T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/435.
2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/196-197.

Dnevni izvještaj od 24. 11. 43.

Vrijeme: obala - oblačno, u večernjim satima nevrijeme; u unutrašnjosti kiša, magla.

Opća situacija: Uspio iznenadni napad na Karlobag, neprijatelj se s otoka povukao bez ozbiljnijeg otpora.

264. divizija:

Banda srednje jačine u nastupanju sa sjevera ka Zemuniku (11 km istočno od Zadra). Vjerojatan termin za neprijateljski napad na Sinj - 25. 11.

Namjera: Pročešljavanje rajona Marina-Divulje. Smjenjivanje I bataljona 892. puka u Sinju od strane III bataljona 741. puka.

Izvještaj o pokretu: 9. baterija 264. artiljerijskog puka za Zadar.

[...]

114. divizija:

Nastavlja se operacija »Delphin«.[2] Otok Ugljan i Ošljak od ostataka neprijatelja očistila grupu 721. (II bataljon 721. puka, 114. izviđački bataljon, 1. četa 114. primorskog bataljona, dijelovi I bataljona 891. puka i II diviziona 661. artiljerijskog puka bez 4. baterije).

Banditi su se, u noći 23. 11. masovno povukli ka zapadu. Otok Iž je izgleda čvrsto u rukama neprijatelja. Iskrcavanje na otok Rivani, kao i obrazovanje mostobrana na otocima Sestrunju i Pašmanu, bez kontakta s neprijateljem.

Grupa 741. (II bataljon 741. puka, III divizion 661. artiljerijskog puka, 2. baterija 661. puka, Štab i 2. četa obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg«) u pripravnosti u polaznim lukama za iskrcavanje na otoke Zut i Kornat.

III bataljon 893. puka iz M. Ciste, 2. četa 114. protivtenkovskog bataljona iz rajona Bribirske Mostine-Bratiškovci-Smrdelje, nakon kraće borbe, kod Vačana.

[...]

Mornarički oficir za vezu stigao bez brodova. Vlastiti gubici od prethodnog dana povećali se na 16 ranjenih; neprijateljski gubici: 17 mrtvih, 35 zarobljenih, 5 prebjeglih; zaplijenjeno: 1 teški mitraljez, 1 laki mitraljez, 12 pušaka, pješadijska municija i neprijateljski dokumenti.

Namjera: Nastavak »Delphina«. Čišćenje Pašmana i Sestrunja. Po pristizanju brodova, iskrcavanje na Žut i Kornat.

Za točnost:
[Potpis nečitljiv]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 5984/43. pov. od 24. 11. 43.

2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

BROJ 261

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. STUDENOG 1943.0 ČIŠĆENJU OTOKA PAŠMAN I SESTRUNJ I BORBI ČETNIKA I PARTIZANA KOD VRLIKE

TAJNO

TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 25. 11. 43.

Vrijeme: obala - oblačno, povremena kiša; unutrašnjost - kišovito.
Opća situacija: Operacija »Delphin«[2] se odvija po planu. Pristigle mornaričke snage. Oslobođena cesta Karlobag-Gospić.

114. divizija:
Radi čišćenja operacija počela s mostobrana na Pašmanu i Sestrunju. Dostignuta linija na otoku Pašmanu 2 km južno od Pašmana. Grupa 741. čeka u Murteru, spremna za ukrcavanje na brodove.

U 11,30 sati u Zadar pristigli: 1 krstarica za protivzračnu obranu, 3 dvotrupne peniše i 3 desantna čamca.

U Srbu uspostavljena veza sa 373. divizijom koja se kreće u pravcu juga. Slabiji neprijatelj povukao se u pravcu sjeveroistoka. Cestu Gospić-Karlobag oslobodile ustaše. Od bande o kojoj je prethodnih dana javljano da je uništena, 70 mrtvih. Marševska grupa III bataljona 721. puka, nakon manjeg kontakta s neprijateljem kod Medaka i Ribnika, za Gospić. Borba između četnika i bande srednje jačine 6 km sjeveroistočno od Gračaca, koja se povlačila ka istoku. Neprijateljski gubici: izbrojan 2 mrtva. Četnika: 9 poginulih i 4 ranjena. Četnici i milicija odbili noćni napad bande srednje jačine u rajonu jugoistočno od Vrlike. Neprijateljski gubici: 11 mrtvih.

114. protivtenkovski bataljon u Kistanjima. U Drniš ušao III bataljon 893. puka.

Namjera: Završavanje čišćenja Pašmana, iskrcavanje na Iž. Odmah potom prevoženje mornaričkih snaga na Murter za operaciju 741. puka na

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/203-204.
2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

Kornate dana 25. 11. Prodor 114. protivtenkovskog bataljona u rajonu sjeverozapadno od Kistanja.

264. divizija:

Banditsko regrutiranje u rajonu 25 km sjeverozapadno od Šibenika. Prilikom pročešljavanja terena istočno od Trogira uhapšeno 8 osumnjičenih za suradnju s banditima. Gubici prilikom prepada na vlastitu grupu 22. 11. kod Drvenika: 3 poginula, 2 ranjena, 2 nestala.

[...]

Pukovnik *Pfafferott,* v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6005/43. pov. od 25. 11. 43.

BROJ 262

IZVJEŠTAJ TREĆEG BATALJONA 893. PUKA OD 25. STUDENOG 1943. O UČEŠĆU U OPERACIJI »DELPHIN« NA PODRUČJU SKRADINA[1]

TAJNO

III bataljon 893. grenadirskog puka[2]

Smještaj Štaba, 25. 11. 43

Borbeni izvještaj III bataljona 893. puka o operaciji »Delphin«[3]

Zapovijest:

III bataljon 893. grenadirskog puka, bez 9. i 12. čete, s pola 5. baterije 264. artiljerijskog puka, od 21.11. do 23. 11.43. potčinjava se 741. lovačkom puku. Dostiže Skradin 21.11.43. u 06,00 sati; odatle se 22. 11.43, u 06,00 sati upućuje preko Bičina, Prukljana k. 3 (3 km sjeverozapadno od Prukljana) i čisti teren s obje strane puta zbog nastupnog marša; sa po jednom četom ovladava visovima Gradine (166)-Vučjak i Tucanj (146, 192)-Glavica (180, 125). Tamo uspostavljaju vezu sa 114. protivtenkovskim bataljonom, s desnim krilom II bataljona 741. puka i s grupom Deepen. Od 23. 11. 43, 06,00 sati, pod komandom 114. protivtenkovskog bataljona, stupa u zajedničku akciju čišćenja rajona sjeverozapadno i sjeverno od Skradina i u pravcu Bratiškovci-Roški Slap.

1 Snimak orignala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka Vojni arhiv Freiburg, film 8/269-271.

2 264. pješadijske divizije.

3 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

Tok operacije:

Polazak dana 20. 11.43. u 06,30 sati, iz Drniša u pravcu Skradina III bataljona 893. puka (10. četa, 11. četa, pola 5. baterije 264. artiljerijskog puka i Štab bataljona za vezu). Dostizanje Skradina oko 13,45 sati. **Bataljonska zapovijest za 21. 11. 43.:** 10. i 11. četa nastupaju dana 21, 11. od Skradina do Bičine. Uz istodobno čišćenje šumske oblasti južno od k. 58 - Prukljan, k. 3 (3 km sjeverozapadno od Prukljana), 10. četa neposredno nakon toga, sa po 1 vodom, zauzima k. 125 i k. 180 (Glavica). Osiguravajući marš, II. četa nastupa kroz Bičine duž puta do 1 km južno od k. 50 i zatim čisteći teren i šumske oblasti na širokom frontu, s osloncem na 10. četu, preko kota 55, 81, 83, sa po 1 vodom dostiže visove Tucanj 192', Vučjak 146 i Gradinu 166. Odmah po dostizanju kota, 10. četa uspostavlja vezu sa II bataljonom 741. puka i grupom Deepen, a 11. četa sa 114. protivtenkovskim bataljonom.

Pola 5. baterije 264. artiljerijskog diviziona kontrolira, s kote 1,5 km južno od Skradina, prelazak bataljona; 10-toj i 11 -toj četi potčinjeni su po 1 mernička četa.

Štab bataljona slijedi iza 10. čete. Nakon posjedanja visova, **komandno mjesto bataljona u Gaćelezima.** U tu svrhu, 11. četa dio snaga ostavlja za osiguranje komandnog mjesta. Do opozivanja komora ostaje u Skradinu. Previjalište u toku operacije: **Skradin.**

Tok dana21.11.43: Kako je još bio mrak, polazak iz Skradina se morao pomjeriti na 6,30 sati. Pošto od Bičine više nije bilo moguće voziti pješadijske dvokolice, teta je pozajmila magarce za nošenje municije i dr. Marš je napredovao lagano, zbog neprohodnog terena. Bataljonu nije bilo moguće da, oko 10,00 sati, uspostavi vezu sa susjedima, kako je to bilo postavljeno u telegramu 741. puka.

Kada je, oko 13,30 sati, 10. četa dostigla k. 3 partizani su na nju otvorili vatru iz Gudača doline. Jačina neprijatelja - oko 10 ljudi. Nakon kraće borbe neprijatelj se povukao u pravcu sjeverozapada. Gubitaka kod 10. čete nije bilo. Čelna grupa 10. čete, pod vodstvom podoficira Fischerà, tom prilikom ubila je 3 partizana, koji su kasnije nađeni u žbunju.

Kote su zaposjednute shodno zapovijesti, kako slijedi: k. 188 u 17,00 sati; k. 125 u 17,30 sati; k. 166 u 18,30 sati. Veza s II bataljonom 741. puka bila je uspostavljena tek oko 20,00 sati, a sa 114. protivtenkovskim bataljonom oko 24,00 sati. Već oko 11,00 sati 741. puk je, preko veze III bataljona 893. puka izvješten o grupi Deepen i II bataljonu 741. puka.

Noć između 21. i 22. 11. protekla mirno.

Budući se 22.11. rano ujutro nikako nije mogla uspostaviti veza radioputem sa 114. protivtenkovskim bataljonom, čete su dobile slijedeće naređenje:

- 10. četa, napuštajući kote 125 i 180 u 06,30 sati, nastupa u pravcu k. 3 i k. 149, cestu Skradin-Birbirske Mostine dostiže kod Palinića, gdje čeka dalja naređenja.
- 11. četa napušta k. 166, k. 146 i k. 192, nastupa u pravcu k. 3, k. 127 i k. 120 i dostiže cestu 1 km istočno od k. 205. Tamo uspostavlja vezu s 10. četom.

Štab slijedi iza 11. čete; **komandno mjesto je kasnije u Babiću.**

Shodno naređenju, čete su dana 23. 11. u 12,00 sati dostigle cestu. Bataljon je odmah potom uspostavio vezu sa 114. divizijom i 114. protivten-

kovskim bataljonom i zahtjevao dalja naređenja. Pošto do 14,45 sati radiovezom nisu stigla nikakva naređenja, bataljon je 10. četi naredio da zauzme mjesto Plastovo, a l i . četa da zauzme Bratiškovce. Nakon zaposjedanja, oba mjesta je trebalo osigurati te tamo premjestiti Štab. U 17,00 sati dostignuta su oba mjesta. Nije bilo neprijatelja.

Za 24. 11. određen je polazak 10. četi u 06,30 sati. Njoj je potčinjen 1 vod 11. čete, koji je dobio naređenje da u 06,30 sati zauzme k. 230 i, u toku nastupanja 10. čete koja je dobila naređenje da iz Plastova, preko k. 220, k. 202 i k. 232 kod Dračevica skrene u pravcu sjevera i prodre u pravcu mostovnog prelaza Roški Slap - preko k. 89 dalje ka Rupi i ponovo se priključi 11. četi.

11. četa je dobila zadatak da dostigne Rupu, k. 234 i k. 222 (oko 1 km sjeveroistočno od Roškog Slapa). U 12,15 sati čete su, bez kontakta s neprijateljem, dostigle Roški Slap.

Po završenom zadatku, čete su 24. 11. u 20,00 sati dostigle Drniš.

Artiljerija:

U sastavu bataljona, 5. baterija 264. artiljerijskog puka nastupala je u pravcu Skradina i u 14,00 sati tamo se smjestila. Dana 22. 11. 43. baterija je postavljena na položaj jugoistočno od Skradina i u 06,00 sati bila je spremna za dejstvo. 10-toj i 11-toj četi pripadala je po 1 mernička četa s bežičnim odjeljenjem.

Baterija je na položaju bila spremna za dejstvo do 24.11.09,00 sati. Nije naređeno otvaranje vatre. Dana 24. 11. 43. ^aterija i komore četa vraćene su za Drniš, koji je dostignut u 16,00 sati.

Utrošena municija:

puščana - 10 metaka,
mitraljeska - 50 metaka,
automat, pištolja - 32 metka,
signalna municija - 25 metaka.

Gubici: nema
[...]

Kapetan, komandant bataljona:
[Potpis nečitljiv]

BROJ 263

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. STUDENOGA 1943. O MINOBACAČKOJ VATRI NA OREBIĆ I NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA CESTI KOD TRSTENOG[1]

Prijepis telegrama, poslanog 26. 11. u
01,00 sati, primljenog 27. 11. u 05,00 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 26. 11. 43.

Vrijeme: kiša, oluja.
Opća situacija: nepromijenjena.

[...]

118. lovačka divizija: Živ saobraćaj čamcima u otočkom području, između Korčule i Mljeta. Primijećen veći brodski promet u pravcu sjeveroistoka. Minobacačka vatra na Orebić. Izvještaj doušnika: u rajonu Ariano-Vinica koncentracija bandita, s namjerom da prodru ka obali. Druge bande, nakon prelaska Cetine, prikupit će se u rajonu 13 km sjeverno od Omi&.

Namjera: Izviđanje u pravcu Aržana i rajona sjeveroistočno od Omiša.

Između 15,00 i 16,00 sati neprijateljski zračni napad 10-15 lovaca na obalnu cestu Trsteno-ušće Neretve. Jedno vlastito terensko vozilo izgorjelo u plamenu. Telefonske linije pokidane.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 189/416.

BROJ 264

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. STUDENOG 1943.0 ČIŠĆENJU OTOKA PAŠMANA, RIVNJA, SESTRUNJAIIŽA, NEUSPJELOJ AKCIJI TRAGANJA ZA KAPETANOM BRANDELMEYEROM, NAPADU PARTIZANA NA USTAŠKE KAMIONE KOD SPLITA[1]

TAJNO

TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 26. 11. 43.

Vrijeme: prije podne južni vjetar 5,5, poslije podne jaka kiša.
Opća situacija: nepromijenjena.

114. divizija:
Nastavak »Delphin«-a.[2] Grupa 721. izvršila čišćenje Pašmana, Rivnja, Sestrunja i Iža. Nema neprijatelja. Iskrcavanje na Iž otežano olujom. Grupa 741. pripravna za ukrcavanje na brodove. Na cesti Vodice-Pirovac ponovo neprijateljska dejstva. Prema izvještaju doušnika, Karlobag su ponovo zaposjeli banditi iz Cesarice (6 km sjeverozapadno od Karlobaga). Izviđanje počelo. Prije prodora 114. protivtenkovskog bataljona u rajon 3,5 km sjeverozapadno od Kistanja, banditi su se povukli s položaja. Odbijen protivnapad uz vlastito povlačenje.

Namjera: Nastavak »Delphin«-a. Grupa 741. - isplovljavanje u pravcu Vrgade, Žuta i Kornata. III bataljon 721. puka - prodor ka Karlobagu.

264. divizija:
Sinj je i dalje ugrožen. Neprijateljsko okupljanje 18 km istočno-sjeveroistočno i 21 km istočno od Sinja. I bataljon 892. puka smijenjen od strane III bataljona 741. puka. U Drniš stigla 1. četa 264. poljskog dopunskog bataljona, potčinjena III bataljonu 893. puka. Istureni dio 29. Štaba tvrđavskih pionira za Šibenik.

Akcija traganja kontraobavještajne službe iz Beograda za kapetanom Brandelmeyerom[3] do sada je bezuspješna. Banditi izvršili prepad na 3

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/206-207.
2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
3 Vidi dok. br. 100, 248 i 251.

kamiona s ustašama i opskrbom,[4] oružjem i municijom za Split, 27 km jugoistočno od Drniša. Kamioni potpuno uništeni.

[•••]

Pukovnik *Pfafferott*, v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6011/43. pov. od 26. 11. 43.

BROJ 265

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 26. STUDENOG 1943.0 SPROVOĐENJU OPERACIJE »DELPHIN« I BORBI KOD KISTANJA[1]

RADIOGRAM Br. 3069

114. lovačka divizija
Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Poslano: 26. 11. u 23,58 sati
Primljeno: 27. 11. u 06,21 sati

Dnevni izvještaj od 27. 11. 43.

Nije moguće sprovođenje operacije »Dalphin«[2] po planu. Od ukupnog brodskog potencijala, koji je pristigao tek 24. 11. (i to nepotpun), u dosadašnjem dvodnevnom angažiranju bili su sposobni samo manji dijelovi. Još nije sagledana borbena gotovost obalno-lovačkog bataljona. Pristizanje zrakoplovnih snaga (1 izviđač, 4 bombardera) uslijedio je tek 26.11. poslije podne. Planirano angažiranje mornarice i zrakoplovstva, u sprečavanju bjegstva bandita, do sada nije bilo izvodljivo. Osim toga, povlačenju bandita pogodovala je i loša vremenska situacija.

U daljem toku operacije »Delphin« ne može se više računati s nekim snažnijim otporom neprijatelja. Grupa 721. - mostobran Luka na Dugom otoku. U teškoj oluji, noću 26.11, krstarica za protivzračnu obranu (opremljena samo s 1 topom bez nišanskih sprava), razarač i 1 dvotrupna peniša, zbog kvara na strojevima, privremeno van upotrebe, a 1 dvotrupna peniša se nasukala.

Na Vrgadu se iskrcala grupa 741, sa samo 1 dvotrupnom penišom i 2 J-čamca,[3] i izvršila pročešljvanje terena bez kontakta s neprijateljem. III bataljon 721. puka, ojačan s 2 čete 661. poljskog dopunskog bataljona, 4. ba-

4 Vidi dok. br. 88.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 556/202-210.

2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

3 Desantni čamci.

terijom 661. artiljerijskog puka, 2. četom 202. tenkovskog bataljona, izvršio prodor ka Karlobagu i mjesto je dostignuto u 13,30 sati.

114. protivtenkovski bataljon izvršio iznenadno borbeno izviđanje u pravcu Torbica (5 km sjeveroistočno od Kistanja) i izbio na k. 252, prodrijevši tom prilikom u neprijateljske položaje. Protivnik je (oko 150 do 200 ljudi) pobjegao ka sjeveru i, nakon povlačenja naših udarnih jedinica, ponovo se vratio na stare položaje. Izbrojano 14 mrtvih, 11 ranjenih, 1 zarobljen. Plijen. Oko 20,00 sati neprijateljski avion, dolazeći s juga, nadletio Zadar i vratio se prema moru.

Namjera: Nastavljanje operacije »Deplhin«. Ukoliko pristigne još neka dvotrupna peniša, iskrcavanje na otoke Žut i Kornat.

[...]

Za točnost:
[Potpis nečitljiv]

Operativno odjeljenje,
br. 1744/43. pov.

BROJ 266

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 26. STUDENOG 1943. GODINE O PRIKUPLJANJU DEVETE DALMATINSKE NOU BRIGADE U RAJONU TROGIR-ŠIBENIK-MUĆ I UGROŽENOST SINJA[1]

RADIOGRAM Br. 2707

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 26. 11. u 22,20 sati
Primljeno: 27. 11. u 01,00 sati

Dnevni izvještaj od 26. 11. 43.

a) Izvještaj o predstojećem prebacivanju IX dalmatinske brigade u rajon Trogir-Šibenik-Muć upućuje na zaključakda se može očekivati povećano ugrožavanje puta za dotur za Split i nastavak prepada na cestu Split - Trogir.

Prisustvo jače grupe partizana u rajonu Hrvača potvrđuje ugroženost Sinja. Na putu od Omiša ka Splitu kolona teretnih vozila bez kontakta s neprijateljem. 26. 11. ka Šibeniku 11. četa 893. puka.

Namjera: Napad iz Sinja na Hrvače,[2] radi uništenja tamošnjih partizanskih grupa i njihovih magazina za opskrbu.

b) 23. 11. komandant artiljerije 415. za Šibenik.

c) Vrijeme: u jutarnjim satima tmurno i kišovito, poslije podne razvedravanje.

d) Nema gubitaka.

Za točnost:
[Potpis nečitljiv]

Operativno odjeljenje,
br. 138/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/144-145.

2 Vidi dok. br. 96 i 186, napomenu 79 i dok. br. 269 i 397.

BROJ 267

ZAPOVIJEST 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 27. STUDENOG 1943. ZA OBRANU JADRANSKE OBALE OD ZADRA DO SPLITA[1]

Strogo povjerljivo!

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
Br. 500/43. pov.

Divizijsko komandno mjesto,
27. 11.43.

Karta: 1:200.000

30 primjeraka
14. primjerak

Divizijska zapovijest za obranu jadranske obale Zadar-Split (privremena direktiva)

1) Razvoj cjelokupne situacije, a posebno u Italiji, ukazuje na to da se može očekivati **britansko-američko iskrcavanje** na istočnoj jadranskoj obali. U tom slučaju računati s pojačanim angažiranjem svih rodova vojske, već poznatih u dosadašnjim iskrcavanjima, s oružjem i raznim pomoćnim sredstvima, osim toga s munjevito povećanom aktivnošću partizana.

114. **lovačka divizija** nakon izvršenja privremenih mjera čišćenja obalnog pojasa između Zadra i Šibenika i grupe otoka smještenih ispred Zadra, prikuplja se u rejonu Karlobag-Gospić-Knin radi pokretnog angažiranja.[2]

373. (hrvatska) pješadijska divizija, osigurava puteve za dotur u rajon Lapac-Banja Luka-Bosanski Novi.

2) 264. **pješadijska divizija,** angažirana na obali od Zadra (uključno) do Splita-Sinja (uključno), ima slijedeće zadatke:

a) Sprečavanje neprijateljskog iskrcavanja i obrana obale od svakog napada u divizijskoj zoni;

b) čišćenje, osiguranje i održavanje glavnih tranzitnih i transportnih puteva za snabdijevanje u divizijskoj zoni;

c) liniju kota Benkovac-Piramatovci-Drniš-Gizdavac-Klis, paralelnu s obalom, utvrditi kao rezervni položaj i popuniti dijelovima divizije, koji se istodobno drže spremnim kao udarne rezerve za glavnu borbenu liniju.

3) Granice:

a) **između** 264. **i** 114. **lovačke divizije:**

Karlobag (isključno)-ušće Zrmanje-Zrmanja-Pađane-Knin (114.)-Vrlika (114.)-Livno (isključno).

b) **lijeva granica (ujedno korpusna granica):**

Livno (isključno) - Trilj (uključno) - otok Brač (isključno).

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka Vojni arhiv Freiburg, film 8/23-33.

2 i 14. lovačka divizija trebala je na putu za Italiju da sudjeluje u usputnim akcijama na teritoriju južne Like i Hrvatskog primorja.

4) Za sprovođenje svog zadatka divizija se dijeli na 3 pukovska sektora.

Angažirani su:

Desno: ojačani 891. grenadirski puk

Sredina: ojačani 893. grenadirski pul

Lijevo: ojačani 892. grenadirski puk

Granice odsjeka:

Između 891. grenadirskog puka i 114. lovačke divizije - kao pod brojem 3a).

Između 891. grenadirskog puka i 893. grenadirskog puka:

Tok rijeke Krke (893) do Roškog Slapa (893) - Orašac (893) - Sovlje (2 km sjeverozapadno od Tribunja - 893) otok Žirje (893).

Između 893. grenadirskog puka i 114. lovačke divizije - kao pod br. 3a).

Između 893. grenadirskog puka i 892. grenadirskog puka:

Vrlika (isključno)-Nevest (16 km južno-jugoistočno od Drniša - 893) - Prodanica na obali (1,2 km sjeverozapadno od Rogoznice - 892).

Između 892. grenadirskog puka i 114. lovačke divizije - kao pod br. 3a).

Lijevo ka SS-diviziji »Prinz Eugen«[3] (ujedno korpusna granica): Livno (isključno) - Trilj (uključno) - otok Brač (isključno).

5) **Borbeni zadaci - rukovođenje borbom:**

Potrebno je da se obrambena zona divizije brani od svakog neprijateljskog napada i da se u zoni sve raspoložive borbene snage - uključujući i sve njemačke i savezničke dijelove oružanih snaga - tako angažiraju protiv neprijateljskih desantnih i zračno-desantnih trupa, **da se napad slomi čim prije, a najkasnije nakon dostizanja obale, odnosno pozadine.**

Glavna borbena linija je obala. Privremene breše između obrambenih zona zatvaraju se snagama onda kada one budu slobodne.

Komandanti sektora (komandanti pukova) vode borbu u svojim sektorima:

- oni teže za **potpunom vatrom** - bočno i frontalno iz dubine - ispred glavne linije fronta;
- oni, preko uporišta, reguliraju **uzajamnu podršku;**
- oni, naređuju **izviđanje** i brinu se za stalno osmatranje sektora s ovladanih punktova;
- oni drže spremnim **pokretne rezerve** za uništenje, protivnapadom, prodrlog neprijatelja.

Detaljniji raspored:

Ojačani 891, grenadirski puk:

a) obrambena zona Zadra i otok Ugljan;

b) obalna uporišta: Biograd s otokom Pašmanom;

c) obalno uporište Pirovac-Murter (zaposjedanje tek po naređenju divizije, nakon okončanja još predstojećih poduhvata 114. lovačke divizije i, potom, smjenjivanje II bataljona 891. grenadirskog puka u Obrovcu);

d) kopneno uporište Benkovac;

3 Trebalo bi da stoji 118. lovačka divizija. Tada se SS divizija »Prinz Eugen« već povukla s teritorija Dalmacije u Bosnu i Hercegovinu.

e) kopneno uporište Birbirske Mostine-Piramatovci (zaposjedanje kao pod c);

d) i e) su baze b) i c) i služe za održavanje ceste Skradin-Benkovac-Zemunik-Zadar;

f) održavanje ceste Zadar-Obrovac.

Ojačani 893. grenadirski puk (privremeno bez III bataljona):

a) obrambena zona Šibenik;

b) održavanje ceste Šibenik-Primošten -Rogoznica pokretnim angažiranjem djelimičnih snaga;

c) kopneno uporište Skradin (veza prema Bribirskim Mostinama) i osiguravanje tvornice aluminijuma, kao i električne centrale i rezervoara za vodu jugoistočno od Skradina.

Ojačani 892. grenadirski puk:

a) obrambena zona Split;

b) održavanje ceste Marina-Rogoznica pokretnim angažiranjem djelimičnih snaga;

c) kopneno uporište Sinj i okolica (opasnost od zračnog desanta);

d) održavanje puteva Sinj-Muć, Sinj-Split, Split-Muć.

6) **Uporišta** se organiziraju za kružnu obranu. Jednu **rezervu za protivnapad** - iako malu - mora se u svakom uporištu držati u pripravnosti. Uporišta pružaju uzajamnu podršku vatrom. Ukoliko vatreno dejstvo iz uporišta nije dovoljno, onda uporište, koje nije napadnuto, ulaže sve raspoložive snage u protivnapad van uporišta. **Izviđanju,** radi uspostavljanja veze sa susjedima, mora se posvetiti najveća pažnja.

Prilikom **osmatranja neprijatelja,** ili u slučaju približavanja **brodova,** koji se ne prepoznaju sa sigurnošću kao vlastiti, alarmirati uporište i pripremiti ga za borbu.

7) 0 uspostavljanju **borbenog rajona Drniš,** kao i o angažiranju i zadacima **264. poljskog dopunskog bataljona,** koji je u formiranju, izdaje se posebno naređenje. U njihovu nadležnost spada i održavanje puteva Drniš-Šibenik i Drniš-Muć.

8) **Artiljerija:**

a) **Raspored borbenog poretka**

U pogledu angažiranja i opskrbe potčinjavaju se: **891. grenadirskom puku:** Stab I divizije 264. artiljerijskog puka sa 1. lakom i 9. teškom baterijom 264. artiljerijskog puka;

III bataljonu 891. puka: 3. baterija 264. artiljerijskog puka;

II bataljonu 891. puka: 2. baterija **264.** artiljerijskog puka;

893. grenadirskom puku: Štab **III** diviziona 264. artiljerijskog puka sa 7. i 8. baterijom 264. artiljerijskog puka;

892. grenadirskom puku: Stab II diviziona 264. artiljerijskog puka sa 4, 6. i 10. baterijom 264. artiljerijskog puka;

III bataljonu 893. puka (Drniš): 5. baterija 264. artiljerijskog puka.

b) **Borbeni zadaci**

Onemogućavanje neprijateljskog iskrcavanja koncentričnom i **zaprečnom** vatrom ispred glavne borbene linije;

Podrška pješadije u obrani od prodrlog neprijatelja;

Podrška vlastitih protivnapada;

Podrška trupa angažiranih u borbi protiv bandi.

c) Izborom podesnih **osmatračnica i isturenih osmatračnica,** mora se obezbijediti **potpuna** vatra ispred glavne borbene linije i vatra po **ugroženim rajonima** međuprostora u pozadini obalnog područja.

Za rukovođenje artiljerijskom vatrom potrebna je **uska veza** sa svim operativnim štabovima **pješadije.**

d) 0 potčinjavanju, angažiranju i zadacima obalne artiljerije, koja je u pristizanju, izdat će se posebna naređenja.

Talijansku artiljeriju svih vrsta u borbenim oblastima komandanti sektora uključiti u obranu.

e) Koncentraciju vatre **cjelokupne** artiljerije (mornaričke, protivavionske, obalne i divizijske artiljerije) regulirati pomoću unaprijed pripremljenih planova vatre.

9) **Pioniri**

a) Upotrebu 264. pionirskog bataljona, s vremena na vrijeme, regulira divizija.

b) Za sprovođenje specijalnih zadataka privremeno se dodjeljuju:

2. četa 264. pionirskog bataljona - 891. grenadirskom puku;

1. četa 264. pionirskog bataljona - 893. grenadirskom puku.

c) **Komandant 264. pionirskog bataljona,** kao rukovodilac divizijske inžinjerije, izvršava slijedeće zadatke:

1) postavlja minska polja u cjelokupnom obrambenom području;

2) u suradnji s komandantima sektora, **predlaže utvrđivanje područja obalne obrane;**

3) **zaprečavanje putne mreže;**

4) rušenje mostova i drugih vojnih postrojenja;

5) pripreme za diverzije u lukama.

10) Rukovođenje u području obalne obrane

U području obrane komandant divizije je odgovoran za cjelokupnu obalnu obranu. U slučaju napada, on rukovodi svim njemačkim oružanim snagama i jedinicama, koje se nalaze na njegovom području. Komandanti sektora u svojim rajonima, imaju isto pravo naređivanja. Oni su, prije svega, odgovorni za svakog njemačkog vojnika u svom sektoru - đa li svaki vojnik posjeduje vatreno oružje i da li je upoznat sa svojim borbenim zadacima.

11) Veze

Načelnik za vezu divizije održava:

a) **Telefonske veze s:**

Komandantom 264. artiljerijskog puka;

893. grenadirskim pukom;

264. pionirskim bataljonom;

264. bataljonom za vezu;

divizijskom rezervom (privremeno III bataljon 893. puka) Drniš;

114. lovačkom divizijom.

b) **Radio-vezu s:**

Komandom XV brdskog armijskog korpusa;

373. hrvatskom divizijom;[4]

114. lovačkom divizijom;

4 Ovo je legionarska njemačka divizija.

891. grenadirskim pukom;
892. grenadirskim pukom;
893. grenadirskim pukom;

Bazom za snabdijevanje jedinica na bliskom borbenom odstojanju (Bihać).

c) **Telefonsku vezu s:**

892. grenadirskim pukom preko Perkovića.

12) Shodno već usmeno izdatim uputstvima, odmah sprovesti izviđanje obrambenih sektora radi izgradnje položaja i ugrađivanja oružja, i urađene planove što prije dostaviti diviziji. **Hitno** početi s izgradnjom obrambenih sektora. Smjernice za izgradnju izdaje komandant divizije, bez čijeg odobrenja se ne smiju provoditi nikakve mjere izgradnje. Rukovođenje izgradnjom prepušteno je komandantima sektora, u duhu datih smjernica. Sredstva su ograničena i sve zavisi od vlastite inicijative i korištenja svih mogućnosti.

Prvo, ukopavanje u zemlju!

Korištenje oružja mora principijelno da bude postavljeno tako, da omogućava njegovo bočno dejstvo.

Svako gnijezdo otpora, svako uporište, svaka uporišna grupa i svaki obrambeni sektor, sve angažirane baterije itd. brane se kružno. Uostalom, naročito se preporučuje uz dokument 264. pješadijske divizije, Operativno odjeljenje, br. 850/43. pov. od 31.10. dostavljen »Dopis s dopunama i izmjenama I; Principi i smjernice za uređenje utvrđivanja zemljišta« (Vrhovni komandant Jugoistoka [Komanda Grupe armija F]; Inspektor utvrđivanja zemljišta Istoka, br. 22/43. pov. od 10. 10. 43).

13) Tvrđavska inžinjerija:

29. **Štab tvrđavske inžinjerije** je u pristizanju. On će biti angažiran u divizijskom sektoru i rasporedit će po jednu sektorsku grupu za Zadar, Šibenik i Split.

Plan izgradnje itd. isključivo je u rukama taktičkih komandanata, koje stručno savjetuju službene ustanove tvrđavske inžinjerije.

Za **svako** izviđanje pozivaju se službene ustanove tvrđavske inžinjerije-

Tejničko provođenje izgradnje cjelokupnih fortifikacijskih postrojenja dužnost je službenih ustanova tvrđavske inžinjerije.

14) Protivzračna zaštita:

Najveću pažnju posvetiti aktivnoj i pasivnoj protivzračnoj zaštiti. Mora se imati u vidu opasnost iz zraka kada su u pitanju prenoćišta, odmori, obrambena postrojenja itd. Izbjegavati koncentriran raspored snaga i primjenjivati rastresit raspored snaga.

Hitno se naređuje kopanje rovova za zaštitu ljudi, konja i instrumenata svih vrsta od parčadi eksplozije i reguliranje postupka prilikom zračnih napada.

Naročito se skreće pažnja na to da se, od trenutka približavanja aviona do njihovog raspoznavanja, svatko mora nalaziti u zaklonu, odnosno da je pripravan s obrambenim oružjem.

15) Savlađivanje bandi:

I pored velikog angažiranja trupa na izgradnji obalne obrane, položaja i uporišta mora biti zastupljena stalna aktivnost u borbi protiv bandi. Neprijatelj se mora stalno napadati i hvatati.

Od naročitog je značaja održavanje glavnih puteva za snabdijevanje. Poduhvatima, poduzetim iz uporišta, moraju se stalno (preporučuje se sadejstvo sa susjedima) pročešljavati i čistiti od bandi ceste i priključene oblasti.

Veće poduhvate, prema situaciji, naređuje divizija.

Za pojačavanje stražarskih snaga mora se pripremiti sakupljanje i aktiviranje **alarmnih jedinica,** da bi se sve raspoložive snage za što kraće vrijeme angažirale u đeblokadi.

Alarmne jedinice, koje mogu da krenu tek nakon nekoliko sati, promašuju svoj cilj.

Pomaganje napadnutim bataljonima **drugarska je dužnost** trupe angažirane na deblokadi ili koja se nalazila u blizini.

Izviđanje, koje je u toku, istodobno iskoristiti za produbljavanje obuke.

Osiguranju marša pokloniti **posebnu pažnju.** Prilikom svih marševa moraju se primjenjivati bočna osiguranja. Zabranjeno je slanje manjih grupa u oblasti ugrožene od strane bandi.

16) **Izgradnja rezervnih položaja Benkovac - Klis** (vidi pod 2c).

Ukoliko to omogućava neprijateljska situacija **izviđanja** vrše 891. i 892. grenadirski puk u svojim sektorima, a u sektoru 893. grenadirskog puka komandant 264. artiljerijskog puka.

Dalja naređenja slijede.

17) Prilog 2 sadrži sastav principijelnih naređenja, koja je divizija do sada izdala, a koja se tiču obalne obrane. Dopune prilogu bit će s vremena na vrijeme, dostavljene prilikom izdavanja drugih naredbi.

Sve događaje objediniti u vidu jednog akta.

18) **Divizijsko komandno mjesto:** Drniš.

Nake,[5] v. r.

5 Albin Nake, komandant 264. pješadijske divizije.

BROJ 268

OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. STUDENOG 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O SUGLASNOSTI DA SE POVUČE PETA USTAŠKA BRIGADA IZ RAJONA IMOTSKI I SMIJENI USTAŠKA PROMETNA BRIGADA U MAKARSKOJ[1]

T E L E G R A M

Komanda V SS-brdskog korpusa
Komandi 2. oklopne armije,
Operativno odjeljenje

Poslano: 28. 11. u 16,25 sati
Primljeno: 1. 12. u 08,10 sati

Sa zahtjevom za povlačenje 5. ustaške brigade[2] iz rajona Imotskog u Zagreb suglasio se i korpus, jer je to neophodno i hitno. Također se zahtijeva smjenjivanje ustaške prometne brigade[3] u Makarskoj. I s ovim se slaže, pod uvjetom da se izvrši zamjena iste jačine.

Za točnost:
[Potpis nečitljiv]

Komanda V SS-brdskog korpusa
Načelnik Štaba

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 192/796.
2 Vidi dok. br. 205 i 287.
3 U Makarskoj se nalazila Druga i Treća bojna Drugog ustaškog prometnog zdruga.

BROJ 269

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. STUDENOG 1943. O ČIŠĆENJU OTOKA ŽUT I DUGI OTOK, RAJONA MARINA-DIVULJE I BORBI KOD STRMICE[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
III (germ.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 28. 11. 43

Vrijeme: u obalnom dijelu danima promjenljivo oblačno i sunačano, na prevojima 10 cm sniježnih nanosa.

Opća situacija: Usporeni tok operacije »Delphin«[2] Uporan neprijateljski pritisak na Glina-Petrinja.

114. divizija:

S malim brodskim potencijalom operacija »Delphin« se nastavlja nešto sporije. Grupa 741, iskrcavši se na Žut, bez borbe dostigla pristanište. Grupa 721. u Sali (Dugi otok) bez kontakta s neprijateljem. Odbijen neprijateljski napad sa sjeveroistoka u pravcu Strmice[3] (14 km sjeverno-sjeveroistočno od Knina) od strane Đujićević četnika.

Vlastiti gubici: 2 četnika poginula, 2 ranjena; neprijateljski gubici: 17 mrtvih, 3 zarobljena, 5 prebjeglih, 8 osumnjičenih.

Namjera: Čišćenje Kornata i sjeverozapadnog dijela Dugog otoka.

264. divizija:

Prodorom u rajon Hrvače (6 km sjeverno od Sinja), I bataljon 892. puka odbacio neprijatelja na istočnu obalu Cetine.[4] Jako zaposjednute kote sjeverno od Cetine. Neprijatelj otvorio artiljerijsku vatru na Panj (2 km sjeverno od Hrvača); razoren most. Uhapšeno 76 sumnjivih.[5] Prilikom čišćenja ceste Marina-Divulje (3 km istočno od Trogira) slab kontakt sa neprijateljem. Uhapšeno 30 osumnjičenih za suradnju s bandama; zaplijenjena telijanska municija i oprema (17 pješadijskih kara, 3 topovska lafeta).

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/231-232.
2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
3 Borbu je vodio Dinarski NOP odred. Vidi dok. br. 186.
4 i 5 Vidi dok. br. 96 i 186, napomenu 79 i dok. br. 266 i 397.

U Krilu (14 km jugoistočno od Splita) uhapšena 2 banditska kurira. Prilikom izviđanja u rajonu 4 km od Omiša uspostavljena veza s domobranima.

Vlastiti gubici: 1 poginuo, 3 ranjena.

Napad po 12 lovaca-bombardera na Šibenik u 11,45 i 12,30 sati. Razoren gat za utovar boksita.

[...]

Pukovnik *Pfafferott,* v.r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6034/43. pov. od 28. 11. 43.

od 28.11.43.

BROJ 270

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 29. STUDENOG 1943. O PRISTIZANJU DIJELOVA 118. LOVAČKE DIVIZIJE U RAJON IMOTSKI, PLOČE, MAKARSKA[1]

Prijepis telegrama - tajno - od 30. 11.43. poslanog u 19,00 sati, primljenog **u** 23,55 sati.

Izvještaj o pokretu trupa V SS-brdskog armijskog korpusa od 29. 11. 43.

SS-divizija[2]

Dostignuto: Štab 7. SS-pionirskog bataljona - Dračevice (jugoistočno od Mostara); 3. četa 7. pionirskog bataljona - rejon južno od Nevesinja; komandno mjesto 13. brdskog lovačkog puka - Gradina.[3] Komandno mjesto XIII - Fojnica.

118. lovačka divizija:[4]

Dostignuto: 1 vod 2. protivtenkovske čete 118. protivtenkovskog bataljona - Ploče; 668. poljski dopunski bataljon, 118. izviđački batljon (motorizirani dijelovi) - Imotski.

Namjera: Štab 738. lovačkog puka - Luetići (10 km istočno-sjeveroistočno od Makarske), 118. izviđački bataljon (biciklistički dijelovi) - Imotski.

Komanda V brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 410/43. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 189/357.

2 Time su sve snage SS divizije »Prinz Eugen« već bile povučene iz Dalmacije.

3 Odnosi se na Prvi SS puk koji je preimenovan u Trinaesti SS lovački puk.

4 O dolasku 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 229, 237, 246, 258, 319, 320, 325 i 338.

BROJ 271

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 29. STUDENOG 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O USPOSTAVLJANJU VEZE S DIJELOVIMA 118. LOVAČKE DIVIZIJE U OMIŠU[1]

RADIOGRAM

264. pješadijska divizija
Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Poslano: 29. 11. u 00,44 sati
Primljeno: 19. 11. u 11,07 sati.

U Omišu je 892. grenadirski puk uspostavio vezu sa 738. lovačkim pukom 118. lovačke divizije. Diviziji do sada još ništa nije poznato o smjenjivanju lijevog susjeda. Moli se za orijentaciju.

Za točnost:
[Potpis nečitljiv]

Operativno odjeljenje,
br. 1381/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/700-701.

BROJ 272

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 30. STUDENOG 1943. O ČIŠĆENJU DUGOG OTOKA[1]

TAJNO
TELEGRAM

XV brdski armijski korpus, Obavještajno odjeljenje
Komandi 2. oklopne armije, Obavještajno odjeljenje

Poslano: 30. 11. u 10. 10. sati
Primljeno: 30. 11. u 17,35 sati

Dnevni izvještaj od 30. 11. 43.

Opća situacija: nepromijenjena.

Ha **114. i 264. divizija:**

U toku čišćenja Dugog otoka i Kornata[2] nije došlo do kontakta s neprijateljem; neprijatelj se već 26. 11. povukao,[3] čamcima, u pravcu juga i sjevera. Bande srednje jačine u rejonu 15 km zapadno i 10 km južno-jugozapadno od Benkovca (vjerojatno VII dalmatinska brigada), u Erveniku (21 km zapadno-sjeverozapadno od Knina) i u Rujištu (10 km sjeverozapadno od Knina). Banditsko uporište: Zelevo (6 km sjeveroistočno od Muća). Navodno je, iz rajona Livna, u rajon istočno od Sinja pristiglo pojačanje.

[...]

Sektor lijevog susjeda: u okolici Brača primijećeno 30 čamaca.

Ud:
Na strani neprijatelja 33 mrtva, 3 zarobljenika predao Drenović,[4] 5 prebjeglih.
Ie:
Između 11,00 i 12,00 sati odredi bombardera nadlijetjeli Šibenik i Zadar u pravcu jug-sjever. Južno od Gospića primijećen balon u kretanju ka sjeveru (promjera 3 m).

Za točnost:
[Potpis nečitak]

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 233/43. pov.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/964-965.
2 Odnosi se na operaciju »Delphin« vidi dok. br. 71, napomenu 2.
3 Vidi dok. br. 194.
4 Vojvoda Uroš Drenović, četnički komandant u zapadnoj Bosni.

BROJ 273

IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 30. STUDENOG 1943. O ZAVRŠETKU OPERACIJE »DELPHIN« NA ZADARSKIM OTOCIMA I ZAUZIMANJU ERVENIKA OD STRANE PARTIZANA[1]

T E L E G R A M Br. 3909

TAJNO

114. lovačka divizija
Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Poslano: 30. 11. u 00,45 sati
Primljeno: 30. 11. u 04,00 sati

Dnevni izvještaj od 30. 11. 43.

Grupa 721. pročešljava sjeverozapadni dio Dugog otoka. Nakon čišćenja Kornata, grupa 741. iskrcala se 28. 11. na Dugi otok i 29. 11. prodrla do zaprečnog položaja 721. kod Luka. Nema neprijatelja. Vjerojatno su se već 26.11, s motornim čamcima, povukli u pravcu sjevera i juga. Time je »Delphin« okončan.[2] Loša vremenska situacija i nedostatak mornaričkih i zrakoplovnih snaga u toku prvih dana, omogućili su neprijatelju da se neometano povuče pred našim udarnim grupama, tako da uništenje bandi nije postignuto. Može se računati s ponovnim zaposjedanjem otoka, nakon evakuiranja vlastite trupe. Vlastitim izviđanjem utvrđeno prisustvo bande srednje jačine u rajonu Vrana (10 km istočno od Biograda). Prema izvještaju doušnika, Ervenik (21 km zapadno-sjeverozapadno od Knina) zauzet od strane bande srednje jačine. Štab 741. puka, 16. četa - D. Biljane (5 km istočno-jugoistočno od Zemunika); 7. četa 741. puka i bojna komora II bataljona 741. puka - Sukošan; III divizion 661. artiljerijskog puka - Zemunik.

Vrijeme: oblačno, povremena kiša, bez vjetra.

Vlastiti gubici: 28. 11. u borbi kod Raduča (23 km sjeverozapadno od Gračaca) -2 poginula (1 oficir), 3 ranjena. 661. poljski dopunski bataljon: 28.11. javljenih - 6 nestalih - 1 je ranjen, a 1 je nađen mrtav.

Neprijateljski gubici: 8 poginulih, 5 prebjeglih.

Namjera: Povratni transport s otoka: dijelovi 721. puka - Zadar, 741. puk za Sukošan. Zadržana po 1 četa 264. pješadijske divizije na Ugljanu i Pašmanu.

Za tačnost:
[Potpis nečitak]

114. lovačka divizija
Operativno odjeljenje,
br. 1774/43. pov.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 556/191-193.

2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

BROJ 274

RATNI DNEVNIK BR. 4 NJEMAČKE 114. LOVAČKE DIVIZIJE ZA PERIOD OD 1. DO 30. STUDENOG 1943. GODINE[1]

114. loVačka divizija, Operativno odjeljenje

Početo: 1. studenog 1943. Završeno: 30. studenog 1943.

Komandno mjesno Štaba divizije Knin

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
1. 11. 1943.	Opća situacija nepromijenjena. 661. poljski dopunski bataijon, bez kontakta s neprijateljem, dostigao Bil. Novo Selo (5,5 km jugoistočno od Gospića). Most razoren; opravka se predviđa do 2. 11. u podne. Prilikom čišćenja rejona sjeverno i sjeverozapadno od Vodica, neprijatelj[2] je, nakon kraće borbe, odbijen. Opravka mosta Vrpolje bit će izvršena od strane dijelova 114. pionirskog bataljona, a od 31. 10. i od 1. voda pionirske željezničke čete za obuku - završetak radova predviđa se za 6. 11.		
2. 11. 1943.	I bataijon 892. puka[3] u Kninu, I bataijon 893. puka[4] u Popini.		

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-315, film 1294/924-954.

2 U rajonu Vodica se nalazio Sjevernodalmatinski NOP odred.

3,4,8,10,12,14 i 18 Iz sastava 264. pješadijske divizije koja se prebacivala preko Bihaća u Dalmaciju radi smjene 114. lovačke divizije. Vidi dok. br. 206, 214, 221 i 222.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	U noći između 1. i 2.11. izviđanje bandi srednje jačine na frontu sjeverno od Gospića. 661. poljski dopunski bataljon, nakon opravjce mosta (5,5 km jugoistočno od Gospića), dostigao Gospić. Odbijen noćni napad na električnu centralu Roški Slap.[5] Oružani napad na Skradin,[6] bez uspjeha. Željeznička pruga Drniš-Perković, 2 km sjeveroistično od Perkovića preprečena na 4 mjesta; šteta neznatna, nakon 2 sata osposobljena. Cijela pruga, od Knina do Šibenika, predata je dijelovima 2. čete 22. poljskog bataljona za eksploataciju željezničkih linija (jačina 2/4/6).[7] Više grupa neprijateljskih aviona (ukupno oko 50, većinom po 4 bombardera s lovačkom obranom) primijećeni su oko 12,00 sati na južnom sektoru divizije u pravcu sjeveroistoka, oko 14,30 sati su nestali. Nekoliko aviona od 20,00 sati poduzeli su let iznad Zadra, radi uznemiravanja, s bacanjem nekoliko bombi (pojedinačno bacanje bombi). Marševaska grupa I bataljona 892. puka željezničkim transportom u Drniš, I bataljon 893. puka u Padane, 11 bataljon 893. puka u Gračac (predanak na maršu).[8] Prazna transportna kolona SS-divizije na putu od Splita ka Šibeniku,[9] napadnuta kod Muća od strane 12 engleskih lovaca.		Gubici: 1 mrtav, 12 ranjenih, 10 vozila potpuno uništeno. Vlastiti gubici prilikom bombardiranja Zadra: 1 mrtav, 2 ranjena. Osim toga, gubici i kod civilnog stanovništva i neznatne materijalne štete.
3. 11. 1943.	Posljednjih dana obnovljene aktivnosti neprijateljskog zrakoplovstva nad sektorom divizije ukazuju na moguće neprijateljske namjere - da se izvidi jačina naše zračne obrane. Računa se, u dogledno vrijeme,	Vedro, toplo	**Neprijateljski gubici:** 4 zarobljena, 4 prebjegla **Vlastiti gubici:** 5 mrtvih, 23 ranjena

5 i 6 Vjerojatno dijelovi Sjevernodalmatinskog NOP odreda.
7 Prvi broj se odnosi na oficire, drugi na podoficire i treći na vojnike.
9 Ovu autokolonu su napali saveznički avioni na putu iz Omiša ka Splitu a ne Šibeniku.
Vidi dok. br. 202, napomenu 5.

	s napadima niskoletećih aviona i otuda se zahtijeva hitno dovlačenje protivavionskih topova. Postojeći talijanski protivavionski topovi za zračnu obranu su nedovoljni. Gubici prilikom bombardiranja Zadra povećani za 10 mrtvih, 5 ranjenih. Direktnim pogotkom skloništa za zaštitu od napada iz zraka ubijeno 50 civila. 5 km jugoistočno od Medaka izvršen je prepad na praznu transportnu kolonu, prilikom povratka iz Gospića za Gračac, i pored jakog osiguranja. Prema četničkim izvještajima, na prostoru oko Dubokog Dola (11 km jugoistočno od Gračaca), vrši se prikupljanje jačih bandi. Obrazovan je mostobran Vrpolje; ponovo je uspostavljen željeznički promet između Knina i Šibenika. I bataljon 893. puka u Kninu; II bataljon 893. puka u Popini; III bataljon 893. puka u Gračacu.[10]		**Prilozi:** Obavještajni bilten o stanju neprijatelja, br. 4; rok: 2. 11. Žejeznički most Vrpolje. Posebne direktive za borbenu komandu br. 4 Divizijska dnevna zapovijest 128.
4. 11. 1943	Bande na prostoru Gospića pokušavaju, ojačanim zasjedama na prostoru Medaka i Poljana, da ometaju naše veze. Izvještaj o povratnom maršu postrojene prazne kolone još nije dostavljen. Izviđa se put Obrovac-Lovinac: kamene prepreke na serpentinama u rajonu Dedića (8 km sjeverno-sjevernozapadno od Obrovca). Visovi s obje strane puta kod Malog Halana (11 km sjeverozapadno od Obrovca) zauzeti od strane neprijatelja. Prilikom čišćenja brdovitog terena jugozapadno od Zrmanja Vrela, neprijatelj (jačine 150) se povukao u pravcu sjeverozapada. Banda srednje jačine" rajonu Bratiškovci-Smrdelje (5 km zapadno od Roškog Slapa). Izviđanje neprijateljskih grupa slabije jačine sa sjevera na Vodice. Prema izvještajima doušnika - trig. 168 (10 km jugozapadno od Trogira), trig. 103 (sjeverni vrh otoka Vel. Drvenik - 12 km jugozapadno od Trogira) neprijateljski minobacački položaji. Utvrđeni su dalji gubici među civilnim stanovništvom, prilikom zračnog napada, 3.11. na Zadar; do sada ustanovljeno 180 mrtvih civila.	Vedro, toplo. **Sledovanje municije:** 38 cm - za minobacačke mine 800 puščanih metaka 2275 za teške mitraljeze	**Neprijateljski gubici:** 3 mrtva **Vlastiti gubici:** 1 ranjen **Prilozi:** Ustanička skloništa oružja propaganda preko glasnogovornika

11 Vjerojatno Sjevernodalmatinski NOP odred.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	Ojačana 12. četa 721. puka u Benkovcu smijenjena od strane 114. izviđačkog bataljona. I bataljon 893. puka, Štab IH bataljona 263. artiljerijskog puka sa 7. i 8. baterijom u Šibeniku.[12] II bataljon 893. puka u Pađanima; III bataljon 893. puka u Gračacu na marševskom predanku.		
5. 11. 1943.	Živi pokreti bandi istočno i jugoistočno od Gračaca. Prema četničkim izvještajima, Splitska brigada[13] u rajonu sjeverno od Plavna (13 km sjeverno od Knina) s isturenim dijelovima prodrla do planine Plješevice (10 km sjeverno od Knina). 4. 11. na praznu transportnu kolonu, koja se vraćala od Gospića ka Gračacu, izvršen prepad kod Raduča (24 km sjeverozapadno od Gračaca) od strane bandi srednje jačine. Protivnik se povukao u pravcu jugozapada. Borbenim izviđanjem u rajonu 9 km sjeverno-sjeveroistično od Zadra, bande srednje jačine, nakon kraće borbe, odbačene s položaja u pravcu sjevera. 114. izviđački bataljon, savlađujući mnogobrojne prepreke i diverzije, zaobilazeći 2 potpuno uništena mosta kod Bribirskih Mostina, uz slabiji kontakt s neprijateljem (9 km sjeverno-sjeverozapadno od Skradina), dostigao Skradin. Marševska grupa III bataljona 893. puka u Popini; II bataljon 893. puka u Kninu.[14] **Namjera:** Priprema i pregrupiranje snaga za operaciju »Heifisch«.[15]	Lako nanblači njak	**Neprijateljski gubici:** 1 zarobljen, 3 prebjegla **Vlastiti gubici:** 6 ranjenih **Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest 129, Posebne direktive za snabdijevanje, br. 60
6. 11. 43.	Prema izjavama stanovnika, bande se kreću iz rajona jugoistočno od Perkovića u pravcu sjeveroistoka. U vezi najavljenog povlačenja 9. dalmatinske divizije[16]	Vedro, vjetrovito.	**Prilozi:** Obrana željeznice od napada iz zraka

13 Odnosi se na Petu brigadu Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br 186
15, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 29 i 32 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.
16 Odnosi se na Devetu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ.

	preko otoka Brača, postoji mogućnost da neprijatelj želi na vrijeme da izbjegne vjerojatno opkoljavanje (pokret 264. divizije najprije ka Splitu, sada u pravcu Šibenika). Kasno popodne gorile su signalne vatre na raznim visovima u cijeloj divizijskoj oblasti. Noću 6.11. sprovedena komunistička propagandna akcija (plakate, bojenje zidova), kao i signalne vatre, dovesti u vezu sa 7. II.[17] 114. izviđački bataljon, bez kontakta s neprijateljem kretao se od Skradina preko Konjevrata, Zagore ka Ceri. Marševska grupa III bataljona 893. puka u Pađanima; II bataljon 893. puka u pravcu Unešića; II divizion 661. artiljerijskog puka u Šibeniku.[18] **Namjera:** »Heifisch«,[19] uz sudjelovanje dvije čete 264. pješadijske divizije iz Splita.		Smjenjivanje dijelova 114. divizija od strane 891. pukovske grupe 264. pješadijske divizije
7. 11. 43.	Divizija je rano 7. 11, usprkos neraspoloživih zrakoplovnih i mornaričkih snaga, otpočela akciju »Heifisch«.[20] Samo pojedinačni kontakti s neprijateljem; nakon kraće borbe izbjegnuti sujači sukobi. Mnogobrojnim cestovnim preprekama znatno je otežan nastupni marš. Daljim izvještajima o odstupnim pokretima bandita u pravcu sjeveroistoka (počeci kolona u rajonu sjeverozapadno od Sinja), potvrđuje se pretpostavka, da je neprijatelj na vrijeme izbjegao opkoljavanje i vjerojatno mu je, poduzetim mnogobrojnim mjerama zaprečavanja, uspjelo da sa preostalim dijelovima pobjegne preko mora. U slučaju da 8. 11. ne bude na raspolaganju bombardera, može se sa sigurnošću računati sa ovakvim razvojem situacije. **Grupa 741.** iz rajona Vrpolja, uz slabe kontakte sa neprijateljem, nakon otklanjanja mnogobrojnih cestovnih prepreka, dostigla obalnu cestu (više nego za vrijeme poduhvata »Mali Primošten«) Primošten - južno od Grebaštice - sjeverno od Kruševa. 114. izviđački bataljon, od Unešića preko Prgometa, usprkos mnogobrojnih cestovnih prepreka i ponovljenog	Vedro, vjetrovito.	**Prilozi:** Naredba za angažiranje ojačanog III bataljona 893. puka

17 Vatre su paljene u čast proslave Dana oktobarske revolucije.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	neprijateljeskog otpora, u 15,30 sati dostigao visove sjeverozapadpo od Trogira. Nakon kratkotrajne borbe s bandom srednje jačine, koja se razbježala u svim pravcima i dijelom pobjegla s brodovima, uzeo je u svoje ruke Trogir i most pripremljen za rušenje i obrazovao mostobran Čiovo.[21] **Grupa 114. pionirskog bataljona i 114. protutenkovskog diviziona,** prateći **114.** izviđački bataljon, nakon pretresanja terena, s obje strane puta za nastupni marš Mustre-Prapatnica-Prgomet. **Grupa 264. pješadijske divizije,** iz Splita, u 8,00 sati u Gomitiću (15 km istočno od Trogira)[22] II bataljon 893. puka od Unešića, preko Kladnjice, počinje napad na Prgomet.[23] Bande oko Plavna nisu se, kako se pretpostavljalo, povukle ka istoku, već su ostale u rajonu; osim toga, dobile su i pojačanje iz Srba, a time i veliku opasnost po put za dotur iz pravca istoka i zapada.		
8. 11. 43.	Operacija »Heifisch«[24] nastavljena pri nepovoljnoj vremenskoj situaciji. Mnogobrojne cestovne prepreke i raskvašcpi putovi u mnogome onemogućavaju sve pokrete. Kontrola obale nije moguća zbog nedostatka mornaričkih i zrakoplovnih snaga, tako da se nije moglo spriječiti bježanje svih preostalih neprijateljskih dijelova preko mora. Bez kontakta s neprijateljem, dostignuti su: 741. lovački puk u 11,00 sati Rogoznicu, a 114. pionirski bataljon oblast južno od Kruševa. 114. izviđački bataljon Marinu, a II bataljon 893. puka Prgomet. Grupa 264. pješadijske divizije iz Splita 7. 11. u 15,00 sati dostigla rajon 11 km zapadno od Splita. 114. protivtenkovski bataljon oko Mustre. Do 11,00 sati stigli su brodovi iz Šibenika u Rogoznicu. Radi zauzimanja kopna, u 16,15 sati počeo marš u pravcu uvale Starog Trogira.	Kiša, olujno. **Sljedovanje municije:** 158 minobacačkih mina od 8 cm 42 pješadijske granate od 7,5 10309 puščanih metaka 21940 metaka za teške mitraljeze 714 metaka za pištolje	**Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest 130
	Izviđa se željeznička pruga Perković-Split do Labina. Osim razorenog željezničkog nadvožnjaka, 2,5 km sjeverozapadno od Prgometa, na mnogobrojnim mjestitima utvrđena su samo lakša razaranja. Odbijen noćni napad bandi srednje jačine na Benkovac.[25] Po prvi put pao snijeg u oblasti Gračaca. Zbog zavejanosti putova, već su nastupile prometne teškoće. Počelo demontiranje željezničke pruge Knin-Drvar, od Bukovice (9 km sjeverno-sjeverozapadno od Knina), uz osiguranje III bataljona 893. puka (bez **1** čete). Bande, iz pravca sjeveroistoka, s jakim snagama (preko 1000 ljudi) prodrle u četničku zonu oko Vrlike; Vrlika zauzeta.[26] Izvršeno smjenjivanje u rajonu Šibenika i Drniša, od strane dijelova 264. pješadijske divizije. **Namjera:** Zauzimanje otoka, ukoliko to bude vremenski omogućeno.		
9. 11.43.	Operacija »Heifisch«[27] na kopnu završena. U Rogoznici su dijelovi 741. lovačkog puka; u Marini dijelovi 661. artiljerijskog puka; u Trogiru II bataljon 893. puka. Izvršeno je zaposjedanje otoka, uz otpor neprijatelja na Malom Drveniku. Još ništa nije javljeno o okončanju čišćenja otoka Mali i Veliki Drvenik. Pročešljavanje otoka Čiova, od strane grupe iz Splita. **Premješteni:** Izviđački bataljon, Pionirski bataljon i Protivtenkovski divizion za Drniš. Neprijateljski avioni iznad Marine, bez napada; njemačkih aviona nema. I dalje se izviđa željeznička pruga Perković-Split, od Labina u pravcu Splita. Nastavlja se demontiranje željezničke pruge Knin-Drvar. Dijelovi 3, 5. i 19. dalmatinske divizije[28] (oko 2500 ljudi) na visovima 35,5 km zapadno i 8 km sjeverozapadno od Vrlike. U toku dana došlo je samo do manjih borbi. Marševska grupa I bataljona 893. puka u Obrovcu; 12. i 14. štabna četa 893. puka u Pađanima.		Još nisu javljeni neprijateljski gubici. Vlastiti gubici prilikom zauzimanja otoka: 3 mrtva, 11 ranjenih. **Prilozi:** Zapovijest za napad na Vrliku 10. 11.

25 Napad su izvršili dijelovi Sedme NO brigade Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 186 i 187, napomenu 9.
26, 30 i 33 Vidi dok. br. 186, napomenu 47 i 48.
28 Odnosi se na Petu i Šestu NO brigadu Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 186.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** (Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)	Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije	**Napomena** (također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)
10. 11. 43.	Nastavljeno zauzimanje otoka.[29] Otok Mali Drvenik očišćen. Na otoku Man Dravenik neprijatelj pružio žilav otpor. Isplovljavanje neprijateljskih brodova iz zaliva V. Porat spriječeno vlastitom vatrom. Dostignuta linija: kote 104, 98, 87. Otok Čiovo pročešljali dijelovi 264. pješadijske divizije, bez kontakta s neprijateljem. 1 četa II bataljona 893. puka privremeno je posada. Grupa iz Splita, na povratku iz Trogira u Split, došla je sjeverno od Lukšića u kontakt s neprijateljem; počelo čišćenje. Vrlika zauzeta od strane Izviđačkog bataljona,[30] nakon slabijeg otpora neprijatelja. Protivnik pobjegao u pravcu istoka i sjeveroistoka. Jači otpor na visovima sjeverozapadno i sjeverno od Vrlike. Grupa I bataljona 741. lovačkog puka dostigla Kijevo (7 km sjeverno-sjeverozapadno od Vrlike). Borbeno izviđanje 10 km istočno-sjeveroistočno od Zadra; manja banda pobjegla u pravcu sjevera. Zbog smetova snijega, na putu Gračac-Popina dotur je i dalje u prekidu. Uklanjanje snijega, uz neprestanu buru, beskorisno je, jer se put odmah potom ponovo zamete.	Promjenljivo vedro i oblačno, povremeno s kišom. **Izvještaj o zdravstvenom stanju:** Zdravstaveno stanje dobro. Nešto češća pojava čireva, zbog nedostatka vitamina i oskudnog kupanja. **Odjeće** svuda dovoljno. **Snabdijevanje:** Stalno se osjeća nestašica krompira i svježeg povrća Snabdijevanje je dovoljno, ne bi smjela nastupiti druga smanjenja. Bilo bi poželjno, za ovo hladno godišnje doba, povećanje porcije masti. **Smještaji:** dobri, poboljšavaju se. 23 slučaja Hepatitis epidemica.	**Neprijateljski gubici:** 30 mrtvih, 28 zarobljenih, 5 prebjeglih **Vlastiti gubici:** 3 mrtva, 19 ranjenih (uključno prethodni dan) **Plijen:** 20 pušaka, 1 aparat za optičku signalizaciju, 5 glasnogovornika, 2 ormara na sklapanje, 3 konja, 3000 metaka pješadijske municije, 1 motocikl (neupotrijebljiv) **Prilozi:** Zapovijest za uspostavljanje osiguranja i logora Gubitak sredstava za šifriranje Tajno obezbjeđenje radiosaobraćaja.
6. 11.	Dana 6.11. rajon Splita preuzela je 264. pješadijska divizija od SS.[31] Marševska grupa I bataljona 891. puka od Obrovca u pravcu Smilčića; 12. i 14. štabna četa 893. puka u Kninu. **Namjera:** Okončanje zauzimanja otoka i čišćenje rajona Vrlike.		
11. 11.43.	Masa neprijatelja, s brodovima, noću isplovila s Velikog Drvenika u pravcu otoka Šolte.[32] Nakon kraće borbe, zauzet istočni dio otoka. **Zaplijenjeno:** 3 topa	Manja naoblaka.	**Neprijateljski gubici:** 2 mrtva, 17 zarobljenih, 2 prebjegla

31 Odnosi se na dijelove SS divizije »Prinz Eugen«.

	(6,6 cm) od toga 2 upotrebljiva, 2 dvocjevna topa (6,6) neupotrebljiva, 850 granata kalibra 6,6, veća količina oružja, municije i hrane. U činu osiguranja obale i brodskog saobraćaja, pregrupiranje je još u toku. II bataljon 741. puka u Orliću (3 km južno od Marine) sa po 1 četom na otocima Drvenik, na kopnenom jeziku 4 km južno-jugoistočno od Marine i u Marini; 1 baterija III diviziona 661. artiljerijskog puka i III bataljon 741. puka u pravcu Šibenika, ostavljajući 1 četu u Smrdelovcima (3 km istočno-jugoistično od Primoštena), a 1 četu u Grebaštici (6 km sjeveroistočno od Primoštena). Izviđa se željeznička pruga Perković-Split, do Splita. Razorena dva mosta; laka razaranja i na kolosijeku. **Okončano zauzimanje Vrlike.**[33] Rajon pročišćen. Ustaše i četnici zauzeli stara uporišta sjeveroistočno i južno od Vrlike 10. 11. napad 12 engleskih bombardera na Split, uz bombardiranje lučkih postrojenja. Stete na garažama i stovarištima. Direktan pogodak u 1 zaprežno vozilo. Prelijetanje 6 višemotornih neprijateljskih aviona iznad Šibenika u pravcu sjevera. Prodor bandi[34] srednje jačine iz pravca sjevera ka Vodicama odbijen od strane dijelova I bataljona 893. puka. U zoru bezuspješan prepad mašinkama i minobacačima na Zrmanju i Trojicu. Na putu Gračac-Trojica otklonjeni smetovi snijega; put za kolone ponovo slobodan. 14. štabna četa 893. puka u Šibeniku; Stab III bataljona 893. puka, 12. četa 893. puka u Drnišu. Marševska grupa I bataljona 891. puka (2. i 3. četa 891. puka, **1.** baterija 264. artiljerijskog puka) u Zadru.	**Sljedovanje municije:** 140 minobacačkih mina od 8 cm 54 granate od 7,5 2985 puščanih metaka 31705 metaka za teške mitraljeze 1333 metaka za pištolje	**Vlastiti gubici:** 5 ranjenih, umrla 2 teško ranjena **Prilozi:** Premještaj 114. protutenkovskog diviziona sa Kristanje (pov.)
12. 11.43.	Točke dogovora - komandant: 1. Poduhvat »Šolta«;[35] 2. Premještaj 1 bataljona za Sinj; 3. Zapovijest o polusatnoj gotovosti trupe za marš;	Oblačno, toplo.	**Vlastiti gubici:** 4 mrtva, 8 ranjenih. Nisu javljeni neprijateljski gubici.

34 Vidi dok. br. 186, napomenu 49.
35 i 36 Odnosi se na planiranu operaciju »Heifisch II«. Vidi dok. br. 275, napomenu 6.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	4. Naređenje da se pri ovdašnjim vremenskim uvjetima avioni premjeste južno od planine, ka Zadru ili Drnišu. 5. Dovlačenje protivavionskih topova. 6. Naređenje, da pri daljem zauzimanju otoka ratna mornarica aktivnije pruži pomoć; 7. Neophodno je planirano rukovođenje doturnim saobraćajem preko mora (napr. besmisleno je upućivati brod s teretom uglja preko Trsta u divizijsku zonu). 8. Naređenje korpusa o zimskoj službi za održavanje putova (svakih 10 km 1 uporište povezano telefonom; izvještavanje svakodnevno do 7,00 sati). Ova naredba nije sprovodljiva. **Dogovor s komandantom 264. pješadijske divizije** 1. Preuzimanje komande od strane 264. divizije nakon akcije »Heifisch«. 2. Poduhvat »Šolta«;[36] 3. Talijanski inžinjerijski bataljon u Zadru bit će potrebniji u pozadini nego u Zadru; 4. Slučajevi pljačkanja prilikom akcije »Heifisch« (izvještaj komandanta pionirskog bataljona); 5. Izvještaj Komandira čete III bataljona 893. puka o velikom broju izostalih na maršu. **Dnevni izvještaj:** Dijelovi 741. lovačkog puka u rajonu Primošten-Drvenik-Marina, uz dalji razmještaj trupa za obranu obale, spremni za zauzimanje Šolte. Sprovođenje istog zavisi od dodjeljivanja dovoljnih mornaričkih snaga. U toku izviđanja 1. čete 741. puka u rajonu 4 km sjeverozapadno od Kistanja, došlo je do žestoke borbe s bandom srednje jačine. Rajon oslobođen neprijatelja. Prilikom uspostavljanja veze dijelova I bataljona 892. puka s domobranskom četom na visovima kod Sinja, dana 11. 11. došlo do sukoba s banditima. 1/3 domobranske čete prebjegla, a 2/3 se razbježalo. Visovi pročišćeni.[37]		**Prilozi:** Najstroža obrambena i alarmna pripravnost Liječenje (ukazivanje pomoći) zarobljenih, prebjeglih i taoca. Divizijska dnevna zapovijest, br. 131. Posebna zapovijest za snabdijevanje, br. 61/41.

37 Vidi dok. br. 186, napomenu 51 i dok. br. 187.

	Na brodski transport sa sjevernog rta otoka Ugljana neprijateljska vatra iz teškog pješadijskog oružja. Radovi na kopanju rovova na otoku Ošljaku izvode se pod zaštitom talijanskog broda-topovnjače.[38] U 12,40 sati 11 višemotornih jednokrilaca preletjelo je Šibenik sa sjevera u pravcu juga.		
13. 11. 43.	Prema iskazima prebjeglih, banditi, uz instrukcije talijanskih oficira, vrše pripreme postrojenja na aerodromu, u rajonu južno od Nina. Odbijen noćni napad manje bande na sjeverni položaj Obrovac.[39] 114. izviđački bataljon, na putu Kistanje-Benkovac, otklonio mnogobrojne prepreke. Slabo neprijateljsko osiguranje kod Đevrsaka vratilo se u pravcu sjevera. Odbijen napad bandi na četničko uporište sjeverno od tvornice aluminijuma u Lozovcu.[40] **Četnički gubici:** 10 mrtvih, 9 zarobljenih. Izviđačko odjeljenje 1. voda željezničke pionirske čete vratilo se u Šibenik. Na pruzi Perković-Split, osim što treba popraviti 4 mala mosta, treba postaviti i 7000 m pokretnih šina i 2600 pragova. Četnička zasjeda uništila 2 manje grupe bandi 11 km sjeverno-sjeveroistočno od Knina. 15 km sjeveroistočno od Knina vodi se borba između Đujićevih četnika i dijelova 6. dalmatinske brigade, koji su se povukli na zapad. 114. protivtenkovski bataljon iz Drniša u Kistanje; 10. i 11. četa 893. puka u Drniš; 8. baterija 661. artiljerijskog puka u Šibeniku; 1. i 15. četa 891. puka, 2. četa 264. pionirskog bataljona u Obrovcu; Štab puka, 9. i 14. četa 891. puka i Štab I diviziona 264. artiljerijskog puka sa štabnom baterijom u Gračacu.	Oblačno, hladno.	**Prilozi:** Razmjera za unošenje obilježja Premještaj 114. pionirskog bataljona Operacione snage za razne poduhvate na otocima

38 i 53 Odnosi se na krstaricu »Dalmacija«.
39 i 40 Vidi dok. br. 231, napomenu 2 i 3.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** (Pored ostalog istaci: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)	Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije	**Napomena** (također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)
14. 11. 43.	Povlačenje 6. ličke divizije[41] u pravcu istoka, vjerojatno ubrzano hladnoćom i sniježnim padavinama. Manja grupa bandita 2 km istočno od Benkovca, s izvidnicom koja je izviđala u pravcu Benkovca, povukla se zbog gubitaka. U večernjim satima banditska jurišna grupa kod Padana i rezervoara za vodu u Kninu protjerana je minobacačkom vatrom. U 11,40 sati 6 neprijateljskih lovaca sudjelovalo u napadu na dijelove II bataljona 741. puka kod Orlića. Nastavak leta preko Šibenika u pravcu sjevera. Dijelovi obalno-lovačkog bataljona[42] (70 oficira, 220 podoficira i vojnika) pristigli u Knin. Ostatak slijedi dijelom željezničkim transportom do Bihaća, a dijelom morskim putem, pomoću desantnih brodova, od Rijeke do Šibenika, i nije spreman za dejstvo prije 20. 1. četa 741. puka iz Kistanja u Knin; 12. četa 721. puka iz Benkovca u Marinu, od Smilčića (1, 15. četa 891. puka, 2. četa 264. pionirskog bataljona); Marševska erupa Halfmanna (Stab puka, 9. i 14. četa 891. puka, Stab I diviziona 264. artiljerijskog puka sa štabnom baterijom) na predanku u Gračacu.	Kišovito, hladno. **Sljedovanje municije:** 67 minobacača od 8 cm 3 pješadijske granate od 15 cm 495 puščanih metaka 5370 metaka za teške mitraljeze 255 metaka za pištolje	**Neprijateljski gubici** nisu utvrđeni. **Vlastiti gubici:** 7 ranjenih
15. 11. 43.	Odbačena manja banditska izvidnica sa sjevera na rezervoare za vodu u Zadru. Izviđanjem je utvrđeno da je Popović zauzet od strane neprijatelja. U rajonu Duboki Dol-Mrkići (11 odnosno 15 km jugoistočno od Gračaca) živi pokreti neprijatelja u pravcu sjever-jug. Iz rajona 10 km jugoistočno od Vrlike banda srednje jačine nadire ponovno na put Sinj-Vrlika. Jedan vod	Veliki oblaci, oluja.	

41, 43 i 46 Vidi dok. br. 234, napomenu 2.
42 Obalno-lovački bataljon »Brandenburg«.

	muslimanske kolone, 4 km sjeverno od Bihaća, s oružjem i opremom, prebjegao banditima. Gonjenjem su do sada zarobljena 2 legionara. U rajonu 7 km sjeverno-sjeverozapadno od Vrlike oboren ie 1 američki lovac. Avion je izgorio, a pilot živ, bezbjedan. Mostu kod k. 231 (12 km sjeverozapadno od Knina) prijeti opasnost od visokog vodostaja. 3. četa 114. pionirskog bataljona iz Drniša na Kosovo; laka pionirska kolona iz Drniša u Knin; Štab, 3. četa obalno-lovačkog bataljona željezničkim transportom Knin-Šibenik; Marševska grupa Loew u Zadru, marševska grupa Halfmann dana 14. u Obrovcu.		
16. 11. 43.	Povlačenje dijelova 6. ličke divizije, preko Srba u pravcu jugoistoka, je u toku[43] U 14,05 sati zračni napad na jugoistočni dio Šibenika (27 aviona, oko 100 bombi). Pogođeni primopredajna stanica, skladište stočne hrane i željeznička pruga neposredno jugoistočno od Šibenika prilično su oštećeni. Vjerojatno je cilj napada bio uništenje željezničkih postrojenja, kako bi se spriječio transport robe od mora u pozadinu. Može se računati sa ponovnim napadom, kad se dublje zađe u oblast. U Kninu i Drnišu nema protivavionske obrane. Most kod k. 231, koji je bio neupotrebljiv zbog visokog vodostaja, ponovo je osposobljen za promet dovlačenjem nove mostovne konstrukcije. Put kod Zrmanja Vrela 300 m pod vodom (40-50 cm).	Kišovito, hladno i povremeno vedro.	**Neprijateljski gubici:** 2 mrtva, 2 zarobljena, 3 prebjegla **Vlastiti gubici:** 1 mrtav **Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest, br. 132. Kontrola vojno-poštanskog saobraćaja Otpuštanje vojnika i Wermachtovih službenika radi nastavljanja studija Angažiranje u trupi visokokvalitetnih tehničkih stručnih snaga industrije oružja
17. 11. 43.	Izgleda daje povlačenje 6. ličke divizije, preko Srba u pravcu jugoistoka, završeno; navodno se prikuplja u rajonu Kaldrma-G. i D. Tiškovac-Resanovci. 5. dalmatinska brigada je iz rajona zapadno od Obrovca pristigla u rajon Bruvno-V. Popina-Otrić. U rajonu 4 km jugoistočno od Medaka nalazi se veća banda sa zadatkom da prepriječi put za dotur Gračac-Gospić. Dijelovi garnizona u Gospiću angažirani su za 18. 11. na čišćenju terena. Jakim pokretima neprijatelja u rajonu Gračac-Obrovac-Ervenik ugrožen je put za dotur. Obnovljena su željeznička postrojenja jugoistočno od Šibenika, mobiliziranjem civila od strane 1. željezničke pionirske čete za obuku.	Oblačno, hladno.	**Neprijateljski gubici:** 5 zarobljenih, 8 prebjeglih **Prilozi:** Divizijsko stanje u snabdijevanju i doturu Principijelna zapovijest o korištenju Talijana

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	Smjenjivanje II bataljona 741. puka u rajonu Marina i na Drveniku od strane III bataljona 741. puka; II bataljona 891. puka u Gračacu i III bataljona 891. puka u Obrovcu. Tražiti od nadleštva ratne mornarice, da izda uputstvo za provođenje predviđenih mjera, kako bi snabdijevanje morskim putem, preko luke Karlobag, moglo da počne negdje od 25. 11.		
18. 11.43.	Povećana neprijateljska zrakoplovna aktivnost usmjerena je naročito na željeznička postrojenja, luke i aerodrome, što upućuje na namjeru da se prekine snabdijevanje i dotur s mora. U 8,00 i 12,15 sati napadi američkih bombardera-lovaca bombama i avionskim naoružanjem na Knin, naročito na željezničku stanicu, Drnišku željezničku stanicu i aerodrom. **Gubici:** 3 aviona na zemlji (1 totalno, 2 djelimično), lokalizirana 2 požara kuća u Kninu. U 12,00 i 12,45 sati napadi bombama najtežeg kalibra na luku i željezničku stanicu Šibenik. Parobrod »Hennella«, začelni brod u konvoju, na ušću Krke više puta pogođen, a parobrod »Milano« zadobio samo manja oštećenja od avionskog naoružanja. Direktan pogodak na kolosijek. U 16,00 sati napad bombama i avionskim naoružanjem na Primošten i razorenu obalnu bateriju. Potrebno je hitno dovlačenje protivavionskih topova, jer je obrana pješadijskim oružjem neefikasna. II bataljon 741. puka iz rajona Marine na kopnenom maršu i na morskom putu za Dubravu (4 km jugoistočno od Šibenika); II bataljon 891. puka na predanku u Gračacu, a III bataljon 891. puka u Marini.	Prije podne bez oblaka, poslije podne naoblačenje. Od 21,00 sati u obalnoj zoni kiša. **Sljedovanje municije:** 8 minobacača od 8 cm 102 pješadijske granate od 7,5 10450 puščanih metaka 13035 metaka za teške mitraljeze 5519 metaka za pištolje	**Neprijateljski gubici:** 4 zarobljena, 11 prebjeglih **Vlastiti gubici:** 1 mrtav, 3 ranjena (u toku zračnog napada) 3 aviona na zemlji uništena, 1 totalno **Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest, br. 132. Služba raspoznavanja (tajno) Smjena i pregrupiranje (tajno)
19. 11. 43.	Cini se daje, na osnovu vlastitih aktivnosti, u posljednje vrijeme na putovima za dotur u rajonu Obrovca mir po prvi put ponovo poremećen. Ovdje je dana 18. 11. jača banda izvela napad na marševsku grupu III bataljona 891. puka.[44] Nakon duže borbe, put je poslijepodne oslobođen. Prikupljanje 9. krajiške brigade[45] u rajonu sjeverno od Sinja, neprijateljsko obrazovanje mostobrana kod Panja, prodor na osiguranje sjeveroistočno od Sinja, kao i povećana izviđačka aktivnost južno od Trilja upućuju na to, da su i u ovom rajonu namjere neprijatelja - napadi. Prema novom četničkom izvještaju, 6. lička divizija nastavila je marš iz rajona Kaldrma-Grahovo-Tiškovac, preko Jajca, ka istočnoj Bosni.[46] Izviđanjem utvrđeno jače neprijateljsko zaposjedanje rajona 4,5 km sjeverozapadno od Kistanja. Konvoj za snabdijevanje stigao u Gospić 18. 11. u 21,00 sati, bez kontakta s neprijateljem. Povratni marš iz Gospića 19. 11. u 10,00 sati. II bataljon 891. puka, uz to 300 ljudi rezerve 114. lovačke divizije - iz Gračaca u Obrovac; III bataljon 891. puka - iz Marine u Benkovac. **Namjera:** Pregrupiranje i prikupljanje snaga predviđenih za oslobađanje i zaposjedanje novog puta za dotur od Sučevića do serpentina južno od Srba. Predaja komande 264. pješadijskoj diviziji. Priprema »Delphin«-a.	Prije podne vedro, kasnije naoblačenje, predvečer kiša. Nikakvih osmatranja iz aviona.	**Neprijateljski gubici:** 25 mrtvih, 4 zarobljena **Vlastiti gubici:** 1 samoubojstvo, 7 ranjenih **Prilozi:** Grupa Gämmerler Divizijska zapovijest za čišćenje obalnog pojasa između Zadra i Šibenika Specijalno naređenje za gornji poduhvat. Specijalno naređenje za snabdijevanje, br. 52/43.
20. 11. 43.	Izvršena predaja komande 264. pješadijskoj diviziji u dosadašnjoj divizijskoj zoni, jugozapadno od linije Obrovac-Vrlika. Grupa Gämmerler (Štab I diviziona 661. artiljerijskog puka, 2 voda 1. čete 741. puka, 3. četa 114. pionirskog bataljona, 11. baterija 661. artiljerijskog puka) dostigla serpentine južno od Srba, bez kontakta s neprijateljem. Zauzeti brežuljkasti tereni s obje strane puta. Grupa 741. lovačkog puka u večernjim satima počela s prelaženjem preko Krke i zaposjeda polazni rajon za »Delphin« [47]	Prije podne vedro, kasnije naoblačenje i kiša. Temperatura 13,5°C.	**Neprijateljski gubici:** 3 zarobljena, 2 prebjegla **Vlastiti gubici:** 2 ranjena, javljeni gubici nakon zračnog napada 18.11.— 4 poginula, 12 ranjenih, 2 Talijana poginula, 2 ranjena, 15 konja poginulo. **Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest 134.

44 Vidi dok. br. 55 i 243.
45 Vidi dok. br. 243, napomenu 4.
47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 56 i 57 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	U Zadar pristigli: 2 dvotrupne peniše i 2 desantna čamca. Za Šibenik - 2. baterija 661. artiljerijskog puka.		Obavještajno odjeljenje - - Izvještaj o situaciji (tajno) Obavještajni bilten br. 5, o stanju neprijatelja
21. 11. 43.	»Delphin«[48]započet bez podrške zrakoplovstva i obećanih dijelova ratne mornarice. Nakon slabijeg otpora 114. izviđački bataljon preko Sukošana u 13,30 sati dostigao Biograd. Oko 300 bandita pobjeglo na otok Pašman. Dijelovi 891. lovačkog puka u Bibinjama. 2. baterija 114. protivtenkovskog diviziona, po otklanjanju mnogobrojnih cestovnih prepreka i slabijeg neprijateljskog otpora, dostigla Mostine. Vatrena borba u toku. 741. lovački puk - prelazak i zauzimanje polaznog položaja sjeverozapadno od Krke. Povećanje neprijateljske aktivnosti u rajonu Kistanja. Grupa Gämmerler odbacila manju bandu iz Popine. Na serpentinama mnogobrojne cestovne prepreke. Planinski prevoj Klanac zauzet nakon manjeg neprijateljskog otpora. Odbijen noćni napad iz pravca istoka i zapada na uporište Čanci (17 km sjeverozapadno od Knina). Kod Markviovi st. (9 km zapadno od Knina) uništena neprijateljska izviđačka patrola. 6. lička divizija masovno se povukla s položaja 30 km južno od Grahova u pravcu sjeveroistoka i istoka; u Bos. Grahovu preostali još samo slabiji dijelovi. Zračni napad bombama i avionskim oružjem na brodove kod Šibenika prošao bez nekih značajnijih šteta. **Namjera:** Iskrcavanje na Ugljan. Čišćenje oblasti oko Krke i zaposjedanje Murtera.	Oblačno, hladno. **Sljedovanje municije:** 59 minobacačkih mina od 8 cm 8 pješadijskih granata od 7,5 17073 puščanih metaka 10315 metaka za teške mitraljeze 346 metaka za pištolje	

22. 11. 43.	Povoljna vremenska situacija omogućila je da se poduhvat »Delphin«[49] odvija bez podrške zrakoplovstva i mornarice. Grupa 721. u jutarnjim satima, uz službu neprijateljsku obranu na sjeverozapadu i jugoistoku, iskrcala se na dio otoka Ugljana. Sjeverna grupa pročešljala otok, nakon slamanja pojačanog otpora kod Lukorana, do Plisivaca, 1,5 km sjeverozapadno od Preka. Južna grupa kod Kukljice zauzela zaprečni položaj. Grupa 741. pročešljala rajon Zaton-M. Čista-Pirovac-Vodice, bez značajnijeg kontakta s neprijateljem, nakon otklanjanja mnogobrojnih cestovnih prepreka. Na Murteru polazni položaj za desantno iskrcavanje na otok Kornat. Komandno mjesto puka u Tijesnom. 114. protivtenkovski divizion od Bribirskih Mostina poduzeo izviđačke prepade na Benkovac, Stankovce i M. Čistu. 300 bandita, 3 km jugozapadno od Bribirskih Mostina, povukli se u pravcu juga. Grupa Gämmerler zauzela Srb bez borbe. Slabiji neprijatelj povukao se u pravcu jugoistoka. Stanovništvo evakuirano. Marševska grupa III bataljona 721. puka na putu za Gospić dostigla greben 7 km sjevero-sjeverozapadno od Gospića.	Bez vjetra, oblačno. Temperatura 14°C.	**Neprijateljski gubici:** nepoznati Vlastiti gubici: 12 ranjenih
23. 11.43.	Poduhvat »Delphin«[50] se nastavlja. Otoke Ugljan i Ošljak grupa 721. očistila od ostataka neprijatelja. Masa bandita, u noći na 23. 11, pobjegla u pravcu zapada. Otok Iž izgleda čvrsto zauzet od strane neprijatelja sa izgrađenim položajima, mnogobrojnim pećinama i širokim vodenim kanalima. Iskrcavanje na otok Rivanj, obrazovan mostobran na otoku Sestrunju i Pašmanu, bez kontakta s neprijateljem. Grupa 741. u pripravnosti u polaznim lukama, na otoku Kornatu, za iskrcavanje na otok Žut. III bataljon 893. puka iz M. Čiste, a 2. baterija 114. protivtenkovskog diviziona iz Bribirskih Mostina dostigli rajon Bratiškovci-Smrdelje nakon kraće borbe kod Vakana. Prema danas primljenom izvještaju, Karlobag je 22. 11. iznenada, iz pravca sjevera, zauzet od strane ojačanog ustaškog bataljona posade u Gospiću. Slabije	Jutro vedro, kasnije naoblačenje i kiša. Temperatura od 12°C.	**Neprijatlejski gubici:** 17 poginulih, 35 zarobljenih, 5 prebjeglih **Vlastiti gubici:** Gubici od prethodnih dana povećani za 16 ranjenih **Plijen:** 2 teška mitraljeza, 1 laki mitraljez, 12 pušaka, pješadijska municija, oprema, neprijateljski dokumenti **Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest 135.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	neprijateljske snage povukle su se na otok Pag. Put Karlobag-Gospić oslobođen od Karlobaga do Baške Oštarije, a pri tom je, prema domobranskom izvještaju, 120 bandita većim dijelom uništeno. Marševska grupa 721. puka u Medaku. Mornarički oficir za vezu stigao bez sredstava za vezu.		
24. 11. 43.	Akcija »Delphin«[51] nastavlja se. Grupa 721, sa mostobrana na otoku Pašmanu i otoku Sestrunj, stupila u čišćenje otoka. Pročešljavanje protiče po planu, bez kontakta s neprijateljem. Dostignuta linija na otoku Pašmanu: Kraj-Sv. Ante. Grupa 741. spremna za ukrcaj na brod na Murteru. Krstarica za protivzračnu obranu i razarač u 11,30 sati pristigli u Zadar. U Srbu u 12,00 sati uspostavljena veza s 373. pješadijskom divizijom. Manje neprijateljske grupe sjeveroistočno od Srba povukle se u pravcu istoka. Istočno od Srba artiljerijskom vatrom rasturena kolona tovarnih životinja. Put Gospić-Karlobag oslobođen od strane ustaša. Banda, o kojoj je jučer javljeno da je uništena, broji 70 poginulih. Ustaška uporišta u Krušanima, Baške Oštarije. Marševska grupa III bataljona 721. puka, uz manji kontakt s neprijateljem koci Medaka i Ribnika, pristigla u Gospić. 2. baterija 114. protivtenkovskog diviziona umarširala u Kistanje, a III bataljon 893. puka u Drniš. Oko 6 km sjeveroistočno od Gračaca vodi se borba između četnika i bande srednje jačine, koja se povlači u pravcu istoka. Veći neprijateljski gubici. Noćni napadi bandi srednje jačine na Garjak-Koljane odbijeni od strane četnika i milicije.	Oblačno, povremeno kiša. Temperatura do 10°C. **Sljedovanje municije:** 61 minobacačka mina od 8 cm 26 pješadijskih granata od 1800 puščanih metaka 9500 metaka za teške mitraljeze 1100 metaka za pištolje	**Neprijateljski gubici:** 102 poginula, 7 zarobljenih, 9 poginulih 1 vlastiti ranjen **Prilozi:** Sastavi izvještaja Posebna direktiva za snabdijevanje 63.
25. 11. 43.	Poduhvat »Delphin«[52] se nastavlja. Grupa 721. izvršila čišćenje otoka Pašmana, o. Rivanj, o. Sestrunj i otoka Iž. Nema neprijatelja. Iskrcavanje na otok Iž jako otežano zbog oluje. Grupa 741. spremna za ulcrcaj na brod. Na cesti Vodice-Pirovac ponovo utvrđene prepreke; dijelom razorene vlastite telefonske linije. Karlobag je, na osnovu iskaza oficira za vezu, ponovo zauzet iznenadnim prodorom bandita iz Cesarice. Banditi izgleda imaju namjeru da iz rajona Obrovca dovedu pojačanje u Gospić. Cesta Gračac, Srb, Sučevići od 26. 11. osposobljena za saobraćaj. Uporišta: raskršće kod Sučevića, serpentinski visovi i Kupirovo. 114. protivtenkovski divizion vrši prodor iz Sv. Nikole. Banditski položaji napušteni prilikom bjegstva. Noćni napad neprijatelja, prilikom pokreta našeg odjeljenja, odbijen. Neprijateljska osmatračnica na crkvenom tornju u Sv. Nikoli razorena.	Duboki oblaci, od 16,00 sati jaka kiša. Južni vjetar 5,5. Temperatura: 13,5°C.	**Neprijateljski gubici:** 6 prebjeglih 2 **vlastita** ranjena **Prilozi:** Plaćanje vlastitih trupa i vojnika-stranih državljana iz njemačke istočne oblasti Obuka u otkrivanju i uklanjanju mina Bolja borbena disciplina, obezbjeđenost dokumenata - isprava svih vrsta Propagandni izvještaj
26. 11. 43.	Planirano izvođenje »Delphina« nije moguće. Od cjelokupnog brodskog potencijala, koji je pristigao tek 24. 11, i to ne u punom sastavu, već nakon dva dana angažiranja, samo manji dijelovi su ostali neangažirani. Još nije sagledana spremnost za angažiranje bataljona obalskih lovaca. Dolazak zrakoplovnih snaga (1 izviđač, 4 bombardera) predviđa se tek za 26.11. poslije podne. Zbog povlačenja predviđeno angažiranje mornarice i zrakoplovstva za sada nije potrebno. Povlačenju bandita je, uz to, pogodovalo i loše vrijeme. Otuda ne treba računati sa bitnijim kontaktima s neprijateljem, u daljem toku »Delphina«. Grupa 721. obrazovala mostobran Luka na Dugom otoku. U noći na 26.11. u jakoj oluji krstarica[53] za protivzračnu obranu (opremljena samo s 1 topom, bez nišanskih uređaja), razarač i 1 dvotrupna peniša nasukali se, te su zbog oštećenja na mašinama rashodovani. Grupa 741, samo sa 1 dvotrupnom penišom i 2 desantna čamca, iskrcala se na Vrgadu; prodor izvršen bez kontakta s neprijateljem.	Promjenljivo oblačno, povremeno kiša. Temperatura do 7°C.	**Neprijateljski gubici:** 30 poginulih (od toga 6 od 23. 11. naknadno javljeno), 11 ranjenih, 1 zarobljen, 2 **vlastita** ranjena **Plijen:** 12 pušaka, 1 signalni pištolj, 4500 metalca **Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest 136. Snabdijevanje bandi iz zraka

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	III bataljon 721. puka, ojačan s 2 čete 661. poljskog dopunskog bataljona, 4. baterijom 661. artiljerijskog puka, 2. četom 202. lovačkog bataljona izvršio prodor na Karlobag i u 13,30 sati mjesto je dostignuto. Pobjeglo 200 bandita sa 2 naoružana broda, 2 motorna čamca; 1 od njih oštećen protivtenkovskom paljbom. Dijelovi 1. čete 721. puka, zajedno sa četnicima, opkolili Labuse; manja banda rasturena. Borbena izvidnica 114. protivtenkovskog diviziona iznenada poslana naprijed u pravcu Torbica i k. 252 i pri tom upala na neprijateljske položaje. Protivnik je pobjegao u pravcu sjevera i, nakon povlačenja naših jurišnih trupa, vratio se na stare položaje. Oko 20,00 sati neprijateljski avioni, dolazeći s juga preko Zadra, promijenili pravac ka moru.		
27. 11.43.	»Delphin«[54] s malim brodskim potencijalom polako napreduje. Grupa 741, sa 1 dvotrupnom penišom i 2 desantna čamca, iskrcala se na Žut. Pristanište dostignuto bez borbe u 7,45 sati. Grupa 721. prodrla u Sali; nema neprijatelja. Neprijateljski prodor u 3 grupe, sa po 150 ljudi, sa sjeveroistoka u pravcu Strmice (14 km sjeverno-sjeveroistočno od Knina). Đujićevi četnici odbacili ih ka istoku.[55] Prema izvještajima izvidnice, Cesarica je zaposjednuta od bande srednje jačine. Dvije ojačane čete 661. poljskog dopunskog bataljona, iz Karlobaga vratile se u Gospić bez kontakta s neprijateljem. Ustaše bez borbe opkolile Karlobag. Visovi u rejonu Medak-Roduč zaposjednuti od strane ustaškog bataljona i dva ojačana voda 661. po-	Noću inje. Na tjesnacima 10 cm snježnih nanosa. Promjenljivo oblačno. Temperatura do 8°C.	**Neprijateljski gubici:** 17 poginulih, 3 zarobljena, 5 prebjeglih, 8 sumnjivih **Vlastiti gubici:** 2 četnika poginula, 2 teško ranjena **Plijen:** mnogobrojni spisi, 3 puške, 1 bicikl

55 Vidi dok. br. 269, napomenu 3.

	ljskog dopunskog bataljona, kao cestovnog osiguranja za konvoj za snabdijevanje. 3. četa 114. pionirskog bataljona na Kosovu, 2. četa 114. pionirskog bataljona u Kninu.		
28. 11. 43.	»Delphin«[56] se nastavlja. Na Dugom otoku dijelovi 721. puka s mostobrana Luka prodrli u pravcu sjevera do rajona zapadno od Bibinja; ostali dijelovi iskrcali se u Boževi. Ostatak grupe 741. zaposjeo otok Žut bez kontakta s neprijateljem. Izviđački avion iznad otoka Volat i 1st pogođen od strane bandita. U luci 1st 1 Volat 4 neprijateljske jedrilice potopljene bombama, odnosno uništene; 1 oštećena. Napadom 24 četvoromotorna američka bombardera na Zadar izazvana razaranja u oblasti grada, na industrijskim postrojenjima, na električnoj centrali i u luci. 1 parobrod i 2 motorna čamca uništeni. Gubici 114. lovačke divizije: 10 poginulih, 46 ranjenih, 3 nestala, 32 konja mrtva. Prilikom povratnog leta nekoliko bombi bačeno na Šibenik. Pogođena je zgrada u kojoj je smještena Komanda pozadine 741. puka; 2 su poginula, 8 je ranjeno, a 3 su nestala. Neprijatelj sjeverno od Cesarice jačine oko 1 bataljona. III divizion 661. artiljerijskog puka oko Zadra.	Noćno inje, u toku dana nema oblaka. Temperatura do 10°C.	**Neprijateljski gubici:** 2 zarobljena, 3 prebjegla **Plijen:** 4 motorna čamca u Sali Komandant 661. poljskog dopunskog bataljona, kapetan Bankewitz, teško ranjen u pluća.
29. 11.43.	Grupa 721. prodrla u sjeverozapadni dio Dugog otoka. Grupa 741, nakon čišćenja Kornata, dana 28.11. iskrcala se na Dugi otok i 29. 11. prodrla do zaprečnog položaja 731 kod Luke. Nema neprijatelja; vjerojatno se već 26. 11. motornim čamcima povukao na sjever i jug. Time je »Delphin« okončan. Loša vremenska situacija i nedostatak mornaričkih i zrakoplovnih snaga u toku prvih dana omogućili su neprijatelju, da se povuče neometan od strane vlastitih jurišnih grupa, tako da nije postignuto uništenje bandi. Ponovnim zaposjedanjem otoka, treba računati s evakuacijom vlastitih trupa. Vlastitim izviđanjem utvrđeno prisustvo bande srednje jačine u rajonu Vrana. Ervenik (21 km zapadno-sjeverozapadno od Knina), prema izvještaju doušnika, zaposjednut od strane bande srednje jačine.	Oblačno, povremeno sitna kiša, bez vjetra.	**Neprijateljski gubici:** 8 mrtvih, 5 prebjeglih **Vlastiti gubici:** 2 mrtva, 3 ranjena

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	Štab 741. puka, 16. četa u D. Biljane; 7. četa 741. puka i bojna komora II bataljona 741. puka u Sukošanu, III divizion 661. artiljerijskog puka u Zemuniku. **Namjera:** Povratni transport s otoka.		
30. 11.43.	Povratak dijelova 721. i 741. puka sa otoka na kopno okončan. Time je završena i akcija »Delphin«.[57] Prikupljanje za polazak na marš, radi operacije »Ziethen«.[58] Iz Kunovca (3 km jugoistočno od Srba) manja banda protjerana od strane izviđačke patrole u pravcu istoka. Bosansko Grahovo zaposjednuto od strane bande srednje jačine, vjerojatno od strane bataljona »Livno«. Prepadi slabijih bandi[59] na Koljane (8 km jugoistočno od Vrlike) odbijeni od strane četnika. **Namjera:** Priprema »Ziethen«.[60]	Prije podne oblačno, povremeno jaka kiša, oko podne iznenadno naoblačenje. Temperatura do 12°C. **Sljedovanje municije:** 25 minobacačkih mina od 8 cm 3 pješadijske granate od 7,5 5635 puščanih metaka 23055 metaka za teške mitraljeze 1460 metaka za pištolje	**Neprijateljski gubici:** 13 mrtvih, 2 zarobljena, 4 prebjegla **Vlastiti gubici:** 1 ranjen **Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest 137. Služba raspoznavanja - takmičenje 1943/44. Specijalna komanda za snabdijevanje 64. Prebjegli u studenom 1943.

26. 12. 43.

Eglleseer,[61] v. r.
general-potpukovnik

58 i 60 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.
59 Odnosi se na Dinarski NOP odred. Vidi dok. br. 186.
61 Komandant 114. lovačke divizije.

BROJ 275

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ZAVRŠETKU OPERACIJE »DELPHIN« NA OTOCIMA ISPRED ZADRA I ŠIBENIKA I BORBI KOD KOLJANA I SINJA

TAJNO
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu
III (german.) SS-tenkovskom korpusu

Dnevni izvještaj od 1. 12. 43.

Vrijeme: Obala - oblačno, povremena kiša poslije podne razvedravanje; u unutrašnjosti - kiša.

Opća situacija: nepromijenjena.

114. divizija: Vraćanjem dijelova 721. i 741. puka na kopno, okončana je operacija »Delphin«.[2] Prikupljanje za »Ziethen«.[3]

Izviđačka patrola, 3 km, jugoistočno od Srba, odbacila slabijeg neprijatelja u pravcu istoka. Četnici odbili prodor slabijih neprijateljskih bandi na Koljane (6 km jugoistočno od Vrlike). Neprijatlejski gubici: 13 mrtvih, 2 zarobljena.[4]

264. divizija: Odbijen napad slabe bande u sjevernom rajonu Sinja.[5] U Sinju dezertiralo 40 hrvatskih regruta.

Između Šolte i Brača živ brodski saobraćaj (motorni jedrenjaci i čamci na vesla). Jak odred bombardera u 09,00 sati nadletio Trogir sa sjevera u pravcu juga; 1 bombardiranje.

Namjera: Pripreme za operaciju »Heifisch **II«.**[6]

[...]

Pfaftpmtt v r
rnnefott, v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje
br 6091/43. pov. od 1. 12. 43.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/246-247.

2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

4 Borbu je vodio Dinarski NOP odred, vidi dok. br. 186.

5 Vjerojatno se odnosi na Dinarski NOP odred.

6 Po naređenju komandanta Druge oklopne armije trebalo je 3. prosinca 1943. god., pod neposrednim rukovodstvom komandanta Petnaestog brdskog armijskog korpusa, izvršiti desant na otok Šoltu. Ovoj operaciji dat je naziv »Hefisch II«. Međutim, zbog nepripremljenosti brodova, ovaj rok je pomjeren za 6. prosinca ali iz istih razloga je odgođen za kraj prosinca očekujući ishod borbi na Pelješcu i otoku Korčuli (operacije »Herbstgewitter« i »Herbstgewitter II«, vidi dok. broj 6, napomenu 6 i dok. br. 163, napomenu 3.

Uspješan desant na otok Šoltu izvršenje tek 12/13. siječnja 1944. god. Vidi dok. br. 135, 276, 279, 285, 291, 292, 294, 295, 297, 304, 310, 316, 375 i 376.

BROJ 276

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O POMJERANJU DATUMA ZA IZVOĐENJE OPERACIJE »HEIFISCH II« NA ŠOLTU[1]

STROGO POVJERLJIVO
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Obavijestiti: V SS-brdski armijski korpus

1) Zbog nepokretnosti obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« (1. četa), zahtijeva se pomjeranje »Heifisch II«.[2]

2) Komandant 892. puka, potpukovnik Müller, u Splitu. Zapovjednik kopnenih dijelova, kapetan Allermann.

Trupe: 3 ojačane čete, 1 četa obalnih lovaca.

3) 1.12. prebacivanje brodskog potencijala za Trogir (2 dvotrupne penise, 2 desantna čamca); inače, trenutno na raspolaganju ne stoje nikakve snage ratne mornarice.

2. 12. prebacivanje čete obalnih lovaca na otok Vel. Drvenik.

3.12. u zoru prebacivanje obalnih lovaca s otoka Vel. Drvenik (desantni čamci) i 2 čete iz Trogira ka zapadu (dvotrupne peniše).

Iskrcavanje u valu Maslinica. Pročešljavanje do jugoistočnog rta.

4) Brdski potencijal i četa obalnih lovaca vjerojatno 4.12. stoje na raspolaganju V SS-brdskom korpusu.

5) Veza sa zrakoplovstvom samo putem propisanih signala raspoznavanja trupe.

6) Slijede ciljevi za zrakoplovstvo.

Pfafferott, v.r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 985/43. str. pov. od 1. 12. 43.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/680.

2 Vidi dok. br. 275, napomenu 6.

BROJ 277

ZAPOVIJEST KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2. PROSINCA 1943. ZA IZVOĐENJE OPERACIJE »ZIETHEN« NA PODRUČJU IZMEĐU SINJA, LIVNA I BOSANSKOG GRAHOVA[1]

STROGO POVJERLJIVO

Komanda V SS-brdskog korpusa
Operativno odjeljenje, br. 190/43. pov.

Komandno mjesto Štaba
2. 12. 43.

10 primjeraka
2. primjerak

Korpusna zapovijest[2] za operaciju »Ziethen«[3]
karta 1:100.000

1) **Neprijatelj,** s III i IV brigadom 9. divizije, na obrambenom položaju u pravcu juga u rajonu **Livna,** 11 km sjeveroistočno od **Posušja,** sjeverno od **Posušja,** 10 km sjeverno od **Imotskog, Aržano,** 10 km jugoistočno od **Trilja,** dolina rijeke Cetine.

Štab IV brigade **Buško blato** (sjeverno od Aržana).
Štab 9. divizije: **D. Brišnik.**
U Livnu i okolici dijelovi **VIII** korpusa. Štab korpusa u **Livnu.**
Vjerojatne namjere: da s dijelovima VIII korpusa podrži pokrete i operacije I bosanskog korpusa, iz rajona Bugojno-Travnik ka jugu, zapadu i sjeverozapadu. Pored toga, moguć je prodor 9. divizije ka obali.

2) **V i XV brdski armijski korpus** u tjesnom sadejstvu napadaju s borbenim grupama, radi razbijanja neprijateljskih snaga u Livnu.
XV brdski armijski korpus, potom, vrši fingirani napad iz Livna ka Bugojnu, radi vezivanja snaga I bosanskog korpusa.

3) **U tom cilju nastupaju:**

- Južna grupa (komanduje: 118. lovačka divizija) s

a) **jednom borbenom grupom:**

105. SS-izviđački bataljon (motorizir.); glavnina 1. čete 105. tenkovskog bataljona; ustaški bataljon V brigade;
5. baterija 668. artiljerijskog puka; 1 trofejna baterija hrvatske milicije iz rajona **Posušja,** u sjevernom pravcu, ka **Duvnu.**

Zadatak: Što je moguće prije ovladati rajonom istočno od **Livna,** kako bi se spriječilo povlačenje bandi ka istoku.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/267-269.
2 Zapovijest komande 264. pješadijske divizije i 114. lovačke divizije za operaciju »Ziethen«, vidi dok. br. 257 i 278.
3 0 izvođenju ove operacije vidi dok. br. 107, napomenu 2.

b) **jednom borbenom grupom:**

118. izviđački bataljon;
5 tenkova 105. SS-tenkovskog bataljona;
1 bataljon hrvatske milicje (pukovnik Šimić);
6. baterija 668. artiljerijskog puka iz rajona **Studenci - Lovreć** ka sjeveru, rajon **Aržano-Buško blato.**

Zadatak: Razbijanje neprijateljskih snaga s obje strane Aržana.

c) **jednom borbenom grupom:**

II bataljon 738. puka (bez 1 1 /2 čete);
4 tenka 105. SS-tenkovskog bataljona;
8. baterija 668. artiljerijskog puka
9. baterija 668. artiljerijskog korpusa;
iz rajona **Zadvarje,** u pravcu sjeverozapada, preko **Cetine** na **Trilj.**

Zadatak: Razbijanje neprijateljskih snaga prikupljenih u rajonu jugoistočno od **Trilja.**

- **Sjeverna grupa** (komanduje: XV brdski armijski korpus) s

a) **jednom borbenom grupom:**

Štab 741. puka;
III bataljon 741. puka;
1. protivtenkovska četa;
2. baterija
iz rajona **Sinja,** u pravcu sjeveroistoka, na **Livno.**

b) jednom borbenom grupom:

Štab 721. puka;
144. izviđački bataljon;
2 protivtenkovske čete;
1 artiljerijski divizion (3 baterije motorizirane privremeno);
3. četa 114. pionirskog bataljona;
iz rajona **Knina,** preko **Bos. Grahova,** na **Livno.**

4) **Operacija nosi kodirani naziv »Zietnen«.**
5) Nastupanje svih borbenih grupa: **rano 4. 12. 43.**
6) **Održavanje veze:**
- sa 118. lovačkom divizijom: radiom, telefonom;
- sa XV brdskim armijskim korpusom: radiom, telefonom, preko Komande V armijskog korpusa.
- između 118. lovačke divizije i lijevog susjeda, nakon postavljanja radio-uređaja: radiom.

7) Prilikom sprovođenja operacije »Ziethen« **naročito obratiti pažnju na obalu** - težište **Makarska** - planina **Mosor,** pošto se može očekivati neprijateljsko iskrcavanje.

8) **Izvještavanje:**
Svaka 4 sata radiom ili telefonom.

ASPhleps v. r.

4 Artor, SS-brigadenfiihrer, komandant Petog SS-brdskog arijskog korpusa.

BROJ 278

ZAPOVIJESTI ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 2. PROSINCA 1943. ZA IZVOĐENJE OPERACIJE »ZIETHEN« U CILJU ZAUZIMANJA LIVNA[1]

114. lovačka divizija
Operativno odjeljenje
br. 1797/43. pov.

Divizijsko komandno mjesto
2. 12. 43.

TAJNO
DIVIZIJSKA ZAPOVIJEST[2] ZA PRODOR NA LIVNO
(operacija »Ziethen«)[3]
karta 1:100.000

1) Neprijatelj:

Izgleda da je Livno trenutno komandno mjesto i centar komunističkog ustaničkog pokreta. Od 6.11.43: je sjedište Štaba VIII korpusa i IV operativne zone.[4] Na obuci 6000 mobiliziranih bandita osiguranih s jednom dalmatinsko-hrvatskom brigadom nepoznate oznake, kao i sa 2 muslimanska lokalna bataljona, osim toga, oko 700 Talijana koji su prešli na stranu banditskog pokreta.

U posljednje vrijeme, u rajon Obrovac-Livno, lokalnim bandama, srednje jačine, pristižu pojačanja iz Livna. Glavno prikupljanje u Gljevu (10 km istočno-sjeveroistočno od Šinja), kao i u rajonu Dabar-Bitelić-Vrdovo (15 km sjeverno odnosno 15 km sjeveroistočno od Sinja).

Rajon Bos. Grahovo-Livno: U Grahovu i Grkovcima (22 km sjeverno-sjeveroistočno odnosno istočno-sjeveroistočno od Knina) nalaze se samo lokalne bande jačine bataljona. U svim mjestima duž ceste lokalne komande mjesta i mjesni odbori, koje osiguravaju slabije bande.

O drugim pojedinostima o stanju neprijatelja vidi Obavještajni bilten br. 6.

Kao reakcija na naš prodor, može se računati s napadom snaga bandi sa sjevera i juga ka Sinju.

Očekujemo da će naš iznenadni napad u rejonu Livna izazvati paničnu pometnju među bandama, te, nenaviknuti na borbu, neće uspjeti da planski organiziraju otpor. Pretpostavljamo da se snabdjevački centar, s većim skladištima plijena i rezervi, nalazi u rajonu Livna.

2) **114. lovačka divizija** napada, s dijelom snaga i motoriziranim pukom za specijalnu namjenu »Brandenburg«, iz Sinja i Knina na Livno, razbija tamošnju posadu bande i vrši borbeno izviđanje u pravcu Bugojna, radi vezivanja jačih banditskih snaga.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-315, film 1295/809-812.

2 Zapovijest komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa i 264. pješadijske divizije, za operaciju »Ziethen«, vidi dok. br. 257 i 277.

3 O izvođenju ove operacije vidi dok. br. 107, napomenu 2.

4 Četvrta operativna zona tada više nije postojala.

3) U tom cilju rano 4. 12. nastupaju:

a) **Grupa Schoch** (sastav - vidi 4a) s mostobrana na Cetini, kod Obrovca, duž planinske ceste. Preko Knežice ka Han Prologu, da bi već u toku 4. 12. izvojevali izlazak na Livanjsko polje. Jedna **pokretna grupa** (motorizirani dijelovi, pod određenim uvjetima i biciklistički dio I bataljona 892. puka), nakon savlađivanja prevoja - bit će u stanju pripravnosti za prodor u pravcu Livna. Ostavljanjem potrebnih snaga, Sinj se mora i dalje osiguravati.

Dijelovi grupe Berger (vidi pod b), prodirući sa sjevera preko Lištana, olakšavaju grupi Schoch oslobađanje planinske ceste iz pravca Han Prologa.

Slijedeći zadatak grupe Schoch bit će osiguravanje južnog boka grupe Berger, u rajonu južno i jugozapadno od Livna. Planinska cesta je predviđena za dotur i kao takva se i osigurava.

b) **Grupa Berger** (vidi pod 4b) iz rajona Strmice, preko Bos. Grahova, za Kazance;

- **sa 1 brzom grupom** (motorizirani puk »Brandenburg«) na istočnoj cesti preko Priluke;
- **s ojačanim 114. izviđačkim bataljonom** na zapadnoj cesti, preko Lištanja, ka Livnu.

Prilikom nastupanja obiju grupa, osigurati obostranu podršku artiljerije.

Nakon prolaska kroz Bos. Grahovo, ostaviti jednu grupu za osiguranje na kotama sjeverno odatle, dok ne bude smijenjena od strane 1 četničke udarne grupe.

Ako zatreba, dijelovi snaga 114. izviđačkog bataljona polaze iz Han Prologa, radi podrške grupi Schoch prilikom otvaranja planinske ceste, u pravcu prevoja.

Mjesto Livno, po mogućnosti, zauzeti i osigurati još u toku 4. 12.

Pripremiti uništenje mjesta. Ipak treba imati u vidu da se ni jedan objekat, koji bi na bilo koji način mogao koristiti našoj trupi, ne smije uništiti. Predviđati transport plijena i privrednih dobara.

Slijedeći zadatak grupe Berger bit će poduzimanje izviđanja u pravcu sjeveroistoka, ka Bugojnu.

Nije predviđeno korištenje ceste Bosansko Grahovo-Livno, tako da na ovoj cesti nije potrebno ostavljati osiguranja.

4) Raspoložive snage:

a) **Grupa Schoch**

Komandant:, pukovnik Schoch

Jedinice: Štab 741. lovačkog puka sa 16. četom 741. puka, 1 improvizirano motorizirana baterija III diviziona 661. artiljerijskog puka, 2. četa 114. pionirskog bataljona do 2. 12. uvečer oko Drniša; III bataljon 741. lovačkog puka i jedna polovina I bataljona 892. puka sa 1 baterijom (od 4. 12. privremeno potčinjeni pukovniku Schochu) u Sinju; Leteći »odred« Ozuks i 11. baterija 661. artiljerijskog puka (improvizirano motorizirana) od 3. 12. rano u Kninu.

b) Grupa Berger

Komandant: pukovnik Berger
Jedinice: Štab 721. lovačkog puka sa 16. četom 721. puka do 2.12. uvečer u Kninu;

Motorizirani puk za specijalnu namjenu »Brandenburg« i 3. četa 114. pionirskog bataljona oko Štrmice; 114. izviđački bataljon i III divizion 661. artiljerijskog puka (bez 1 baterije) do 2. 12. uvečer u rajonu Kistanje - Bribirske Mostine.

Dovođenje i prikupljanje snaga u toku 3.12. vrši se prema naređenjima pukovnika Schocha, odnosno pukovnika Bergera.

5) Zrakoplovstvo

Podrška vlastitog zrakoplovstva još nije regulirana.

Ipak se može računati s napadima neprijateljskog zrakoplovstva, pa stoga treba osigurati:

- zaštitu motiriziranih kolona aktivnom protivzračnom obranom;

- zbog opasnosti iz zraka, pravovremeno obezbijediti raščlanjivanje kolona po dubini.

Nikakvo grupiranje vozila!

6) Veza

a) **114. bataljon za vezu** osigurava radio-vezu sa Schoch i Berger i unutar tih grupa.

b) **Svjetlosni signali:**

Bijelo = »Ovdje smo mi«
Crveno (u pravcu) = »Tamo su!«
Zeleno = »Artiljerijsku vatru prenijeti naprijed«

c) **Punktovi za dostavljanje izvještaja** - vidi poslane specijalne karte.

Upozorava se na slanje izvještaja svaka dva sata.

7) **Divizijsko komandno mjesto** ostaje u **Kninu.**

Eglseer,[5 vr]-

5 Komandant 114. lovačke divizije.

BROJ 279

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 2. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O SUKOBU S PARTIZANSKOM GRUPOM NA CESTI TROGIR-KAŠTEL ŠTAFILIĆ[1]

RADIOGRAM Br. 2029

264. pješadijska divizija,
Operativno odjeljenje,
br. 1451/43. pov.

XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 2. 12. u 00,20 sati
Primljeno: 2. 12. u 02,15 sati

Dnevni izvještaj od 1. 12. 43.

A) Prema izvještajima doušnika, banditska grupa u Gljevu i dalje se ojačava, zapovjednik bandi, angažiranih istočno od Cetine, naredio odlazak za Livno.

Vlastita osiguranja kod k. 40, na cesti Trogir-Štafilić, imala manji sukob s neprijateljem.[2] Ubijen 1 bandit, vjerojatno zapovjednik. Zaplijenjen 1 mitraljez.

Između Šolte i Brača živ brodski saobraćaj. Jedan brod, nosivosti 800 tona, uplovio u zaliv Stomorska.

Namjera: Priprema za akciju »Heifisch II«.[3] Smjenjivanje III bataljona 741. puka (osiguranje Sinja) od strane I bataljona 892. puka.

B) Vrijeme: tmurno, kišovito, u večernjim satima oluja.

C) Gubici: nedostaju podaci.

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje
br. 1451/43. pov.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/133-134.

2 Vjerojatno Marinsko-segetski NOP odred.

3 Vidi dok. br. 275, napomenu 6.

BROJ 280

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. PROSINCA 1943.0 NAPADU PARTIZANSKE ARTILJERIJE S KORČULE I MLJETA NA STON[1]

Prijepis telegrama od 4. 12. 43., poslanog u 12, 30 sati, primljenog u 03,10 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog korpusa od 3. 12. 43.

Vrijeme: oblačno, popodne kišovito.

Opća situacija: artiljerijska i zračna aktivnost na Ston - cestu Podgo**rica**-Cetinje još drži neprijatelj.

118. lovačka divizija: Izviđanje na sjevernom frontu: k. 491 **(1**1 km od Rohdc)[2] zaposjednuta od strane neprijatelja. Brodski saobraćaj u istočnom dijelu Korčule. Neprijateljska artiljerijska vatra s Korčule i Mljeta, naročito na puk u Stonu.

Neprijateljska zračna aktivnost. 2 lovca-bombardera napala Ston. Nakon artiljerijske vatre mogući su neprijateljski napadi na Ston.

Namjera: početak »Ziethen«.[3] Izviđanje i čišćenje, od strane 1 ojačane čete, rajona sjeverozapadno od Metkovića.

Gubici: 4 ranjena.

[...]

BROJ 281

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ODLAGANJU POČETKA OPERACIJE »ZIETHEN« ZBOG PARTIZANSKOG OTPORA KOD ĐEVRSAKA[1]

TAJNO
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 3. 12. 43.

Vrijeme: Obala - vedro, laki sjeverac; u unutrašnjosti - magla.

Opća situacija: nepromijenjena.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 486/299.

2 Pogrešno dešifrirano. Redakcija nije mogla utvrditi na koje se mjesto odnosi.

3 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/255-256.

264. divizija: I dalje se odvija živ brodski saobraćaj između Šolte i Brača. U 11,45 sati 8 neprijateljskih aviona bombardiralo Biskupiju (2 km južno od Marine), a u večernjim satima rajon 5 km sjeveroistočno od Drniša i gradsku oblast Šibenika. Nedostaju pojedinosti.

Namjera: Pripreme za akciju »Heifisch II.«[2]

114. divizija: Zbog mnogobrojnih cestovnih prepreka, porušenih mostova i trenutno jakog neprijateljskog otpora, naročito oko Đevrsaka[3] (8 km zapadno-jugozapadno od Kistanja), grupa na maršu iz polaznih rajona za operaciju »Ziethen«[4] nije dostigla svoje dnevne ciljeve (2 ranjena). Mora se računati s odlaganjem operacije »Ziethen« za 24 sata. Radovi 3. čete 114. pionirskog bataljona i dijelova »Brandenburg«, na popravci ceste N. Strmica, ometani prepadima manjih banditskih odreda. Izviđanjem u pravcu Grahova, utvrđeno: na cesti nema prepreka, Grahovo zaposjela slabija banda. Vlastita izvidnica izvještava da u Uništu (15 km sjeverno-sjeveroistočno od Vrlike) nema neprijatelja. Slabe bande su se povukle u pravcu Peulja (12 km jugoistočno od Bos. Grahova).

Namjera: Produžetak marša, radi priprema operacije »Ziethen«. Čišćenje rajona Ervenik i Zegar (20 km sjeverozapadno od Knina) od strane dijelova posade u Pađanima, dijelova 114. protivtenkovskog bataljona, ojačanog II bataljona 741. puka i četnika.

[...]

Za točnost:
Pfafferott, v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,br. 6133/43. pov. od 3. 12. 43.

BROJ 282

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ZAPOSJEDANJU OTOKA V. DRVENIK[1]

TAJNO
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije

V. Drvenik zaposjednut sa 1 ojačanim vodom 5. čete 893. puka i oko 60 mornaričkih vojnika.[2]

2 Vidi dok. br. 275, napomenu 6.
3 Vidi dok. br. 117, napomenu 4.
4 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

M. Drvenik nije zaposjednut. U razmaku od 2-3 dana bit će pročešljan od strane borbenih izviđačkih patrola.

Pfafferott, v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje, br. 6147/43. pov.
od 3. 12. 43.

BROJ 283

OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O SUGLASNOSTI DUCEA ZA PREBACIVANJE FAŠISTA IZ ŠIBENIKA U ZADAR[1]

T E L E G R A M
TAJNO

XV brdski armijski korpus,
Operativno odjeljenje

Komandi 2. oklopne armije

Poslano: 3. 12. u 19.30. sati

Komandant 891. grenadirskog puka iz Zadra javlja:

Na osnovu dogovora s Duceom,[2] komandant fašističke milicije zahtijeva prebacivanje 60 fašista iz Šibenika, za angažiranje u Zadru.

Napomena Komande:

Divizija je upoznata s tim da ne udovoljava zahtjevu, dok se ne riješi pitanje Zadra.[3]

Za točnost:
[Potpis nečitak]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje, br. 6137/43. pov.
od 3. 12. 43.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 192/395.

2 i 3 Bivši fašistički funkcioneri iz Zadra su uspostavili vezu s Mussolinijem i dogovorili se o sudbini Zadra po završetku rata. Mussolini je inzistirao da Zadar ponovo pripadne Italiji, međutim i vlada NDH je u to vrijeme tražila da uspostavi civilnu vlasti u Zadru.

BROJ 284

IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 3. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O PROTESTU GLAVNOKOMANDUJUĆEG ADMIRALA JADRANA U POVODU RUŠENJA LUKE SALI[1]

RADIOGRAM Br. 4329

114. lovačka divizija,
Operativno odjeljenje

Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Poslano: 3. 12. u 22.45 sati
Primljeno: 4. 12. u 00,25 sati

Glavnokomandujući admiral Jadrana i pomorski komandant Dalmacije lično su najodlučnije protestirali protiv rušenja luke Sali, jer:

1) predviđena je kao vlastito pomorsko uporište (brzi čamci) i

2) ne Sali, već luka Telašćica u jugoistočnom dijelu Dugog otoka, predstavlja englesku luku za dotur (bez obalnih postrojenja).

114. lovačka divizija
Operativno odjeljenje

1 Snimak originala (tipkanog na pisašem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 556/171.

BROJ 285

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 3. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA KONVOJ OBALNO-LOVAČKOG BATALJONA KOD DRVENIKA[1]

TELEGRAM Br. 2070

264. pješadijska divizija,
Operativno odjeljenje

XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 3. 12. u 16,22 sati
Primljeno: 3. 12. u 17,05 sati

Konvoj obalno-lovačkog bataljona[2] 2. 12. napadnut u rajonu Mali Drvenik. Desantni brod SF 263 i brod HZ potpuno uništeni. Ukupni gubici u ljudstvu: 36%. Obalni lovci za sada s glavninom u Splitu.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 485/43. pov.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/638.

2 Odnosi se na obalno-lovački bataljon »Brandenburg«. Vidi dok. br. 135, 139, 291 i 292.

BROJ 286

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 3. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O BOMBARDIRANJU SIVERIĆA I ŠIBENIKA OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

RADIOGRAM Br. 2774

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 3. 12. u 00,10 sati
Primljeno: 3.12. u 02,35 sati.

Dnevni izvještaj od 2. 12. 43.

A) Prema novim izvještajima, neprijateljsko okupljanje u rajonu Sinja trebalo bi da posluži preformiranju neprijateljskih snaga u slučaju loše situacije sa snabdijevanjem, s obzirom na skori nadolazak zime.

1 dalje živ brodski saobraćaj između Šolte i Brača.

III bataljon 741. puka (osiguranje Sinja) smijenjen od strane I bataljona 892. puka.

2 pripadnika 7. četa 893. puka nestala 30. 11. (okolica 2 km sjeverozapadno od Segeta). Akcija traganja bezuspješna.[2]

U 11,15 sati 8 neprijateljskih aviona bombardiralo Biškupiju (2 km južno od Marine).

U večernjim satima neprijateljski avioni nadletili Drniš, bombardirajući Siverić i više puta Šibenik, s pojedinačnim bacanjem bombi na gradsko područje, očigledno s namjerom da se ometa istovar naših brodova.

Namjera: Pripremanje operacije »Helifisch II«.[3]

B) Vrijeme: sunčano, vedro.

C) Gubici: 2 nestala.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje
br. 1474/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/129-130.

2 Vjerojatno su zarobljeni od boraca Marinsko-segetskog NOP odreda.

3 Vidi dok. br. 275, napomenu 6.

BROJ 287

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. PROSINCA 1943. O POČETKU OPERACIJE »ZIETHEN«[1]

Prijepis telegrama

Poslano: 11,35 sati
Primljeno: 20,25 sati

Dnevni izvještaj V **SS-brdskog armijskog korpusa od** 4. **12.** 43.

Opća situacija: Počela operacija »Ziethen«.[2] Oslobađanje ceste Podgorica-Rijeka.

118. divizija:

Operacija »Ziethen« počela u 04,40 sati. Desna borbena grupa ojačanog 105. izviđačkog bataljona primorana na pružanje jačeg otpora. Dalji prodor spriječen cestovnim preprekama u rajonu 13 km sjeveroistočno. Raščišćeno stanje u ustaškoj brigadi.[3] Srednja borbena grupa u 14,00 sati dostigla naređeni dnevni cilj, raskršće sjeveroistočno od Bukove gore. Neprijatelj se, s dijelovima, povlači u pravcu sjeverozapada. Lijeva borbena grupa u 12,30 sati dostigla raskršće u rejonu 5 km jugoistočno od Trilja. Opći dojam o neprijatelju: organiziran otpor pred desnom borbenom grupom. Preuranjeno masovno povlačenje pred srednjom borbenom grupom u pravcu sjeverozapada.

Vlastiti gubici: 1 mrtav, 8 ranjenih, 1 ranjeni ustaša. Neprijateljski gubici: izbrojano 90 mrtvih, procjenjuje se da ih ima oko 250; 24 zarobljena (među njima komandant). Plijen: 1 laki minobacač, 20 pušaka. Uništeno: 40 pušaka, 600 mina za minobacače.

Obalni sektor: Čišćenje i prodor u rajon Bristovac-Zavala-Rogotin bez kontakta s neprijateljem. Suhozemni saobraćaj na Korčuli kao i do sada. U noći između 3. i 4. 12, neprimijećena od strane neprijatelja, angažirana vlastita izviđačka patrola. Još nema izvještaja o rezultatima izviđanja. Živa vlastita zračna aktivnost u obalnom sektoru. Zarobljen američki pilot, oboren iznad istočnog dijela Pelješca. Ceste Studenci-Aržano i Provo-Aržano dijelom potpuno razorene.

Namjera: Desna borbena grupa - prodor ka Duvnu. Srednja borbena grupa - zaposjedanje Karlovog Hana i izviđanje u pravcu Duvna i Livna. Lijeva borbena grupa - čišćenje s obje strane ceste Provo-Trili, između raskršća u rajonu 6 km jugoistočno od Trilja i 5 km sjeverozapadno od Prova.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 486/277-278.

2 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 205 i 268.

BROJ 288

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA KOD POSUŠJA I ARŽANA U OPERACIJI »ZIETHEN«

RADIOGRAM Br. 113

Poslano: 4. 12. u 14,55 sati
Primljeno: 4. 12. u 22,48 sati

Komandi 2. oklopne armije i Operativnom odjeljenju XV brdskog armijskog korpusa

Desna grupa Schröder u 16,00 sati utvrdila, da je brdski teren s obje strane ceste, u rejonu 12 km sjeverozapadno od Posušja, zaposjednut od strane neprijatelja. Motorizirani prodor otežan mnogobrojnim cestovnim preprekama.[2]

Grupa Hindelang zauzela rajon Bukova gora (8 km sjeveroistočno od Aržana). Neprijatelj se povlači u pravcu sjevera.[3]

Lijeva grupa Lerch - nema izvještaja.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

V SS-korpus
Operativno odjeljenje,
br. 528/43. pov.

BROJ 289

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O TOKU OPERACIJE »ZIETHEN«[1]

RADIOGRAM Br. 110

Poslano: 4. 12. u 18,15 sati
Primljeno: 4. 12. u 18,35 sati.

Komandi 2. oklopne armije i Operativnom odjeljenju XV brdskog armijskog korpusa

»Ziethen«[2] - 10,30 sati: Desna grupa (Schröder) zauzela k. 1001, Kljenak - trig. 998, Jelinjak - k. 862, Zagorje. Neprijatelj se dijelom snaga povlači u

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/291-292,

2 i 3 Odnosi se na operaciju »Ziethen«, vidi dok. br. 107, napomenu 2.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/321-322.

2 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

pravcu sjevera. Od strane neprijatelja jače zaposjednute k. 866 - Glavice, k. 968 (10 km sjeverozapadno od Posušja).

Srednja grupa (Hindelang) zauzela Aržano i rajon 4 km zapadno odatle. Neprijatelj se povlači u pravcu sjevera i sjevrozapada.

Lijeva grupa (Lerch) dostigla rajon 8 km jugoistočno od Trilja.

Neprijateljske izviđačke patrole u pravcu sjeveroistoka.

Za točnost: *Gorgen,* v. r.

V SS-armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 518/43. pov.

BROJ 290

OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NEIZVRŠENJU PRIPREMA ZA OPERACIJU »HERBST-GEWITTER II« - ZAPOSJEDANJE OTOKA KORČULE[1]

RADIOGRAM Br. 385

Poslano: **4.** 12. u 07,15 sati
Primljeno: **4.** 12. u 17,00 sati

Komandi 2. oklopne armije, načelniku Štaba.

Zbog gubitaka u posljednje vrijeme, za snabdijevanje ojačanog 750. lovačkog puka na Pelješcu, kao i za promet na Neretvi, 118. lovačkoj diviziji stoji na raspolaganju samo jedan jedini brod nosivosti 60 tona i 2 desantna čamca. Ostali desantni čamci su, zbog utjecaja slane vode, duže vrijeme van upotrebe. Pošto je snabdijevanje na Pelješcu ozbiljno ugroženo, zahtijeva se hitno upućivanje drugih brodova za dotur. Molbe, upućene komandama u Dubrovniku i Splitu, ostale su bez rezultata, a i suradnja s ovdašnjim mornaričkim institucijama ne zadovoljava. Zbog toga nisu mogle biti obavljene neophodne pripreme dotura za operaciju »Herbstgewitter II«.[2]

Za točnost:
[Potpis nečitak]

V SS-korpus
Načelnik štaba
br. 481/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 193/430-431.

2 Odnosi se na operaciju u cilju zauzimanja otoka Korčule. Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

BROJ 291

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O GUBICIMA PRILIKOM Nnapada SAVEZNIČKIH AVIONA NA BRODOVE KOD M. DRVENIKA, BOMBARDIRANJU ŠIBENIKA I BORBI S PARTIZANIMA KOD TROGIRA[1]

t

TAJNO

T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 4. 12. 1943.

Vrijeme: oblačno, djelomično razvedravanje, uvečer kiša.

Opća situacija: Operaciju »Heifisch II«[2] nakon gubitaka u zračnom napadu, zbog nedostatka brodskog potencijala, nije moguće sprovoditi. Velike štete nanesene neprijateljskim zračnim napadima u obalnom rajonu Splita i Šibenika. Krajnje hitno je potrebno dovlačenje protivavionske artiljerije.

264. **divizija:**

Mornarička prevozna sredstva, dodijeljena za operaciju »Heifisch II« sa obalno-lovačkim bataljonom »Brandenburg« na palubi, napadnuta 2. 12, od strane 12 neprijateljskih aviona u rejonu M. Drvenika.[3] Totalni gubitak: 1 dvotrupna penisa, 1 HZ-čamac. Prema dosadašnjim izvještajima mornarice i obalnih lovaca: 15 mrtvih, 40 ranjenih. 1 HZ-čamac s ranjenima vratio se u Šibenik, a desantni čamac s ostatkom obalnih lovaca u Šplit. U jutarnjim i podnevnim satima 3.12. ukupno 4 zračna napada, oko 300 bombi na Šibenik. Željeznička stanica, šinska postrojenja, arsenal u Mandalini, skladište opskrbe i smještaj 415. komande artiljerije djelimično teže oštećeni. Potopljeni 1 talijanski brzi čamac, i čamac za prevoz goriva i predstražarski brod 22, obala u arsenalu i podmorski kabel uništeni. Velike civilne štete. Ranjenih 17 vojnika, do sada 3 mrtva, 20 ranjenih civila. Bombardiranje Trogira, Čiova i Splita - 1 vlastiti brod u rajonu Čiova, zbog napada 9 engleskih lovaca, potonuo u plamenu. Prilikom izviđanja 4 km sjeverozapadno od Trogira vođena borba sa slabijom bandom; 6 ranjenih.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/264-265.

2 Odnosi se na operaciju u cilju zauzimanja otoka Šolte. Vidi dok. br. 275, napomenu 6.

3 Vidi dok. br. 135, 139, 285 i 291.

^ ^ **114. divizija:**

Nakon savlađivanja mnogobrojnih prepreka, glavnina snaga za »Ziethen«[4] dostigla Kistanje. Počelo čišćenje rajona Ervenik-Mokro Polje (12-24 km zapadno-sjeverozapadno od Knina). Slabiji neprijatelj se povukao ka sjeveru. II bataljon 741. puka iz Benkovca dostigao Brušku (20 km sjeve**rozapdno** od Kistanja). Otada nikakvih izvještaja. Neprijateljski gubici: 9 mrtvih, 9 zarobljenih, 2 prebjegla.

Pfafferott, v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6159/43. pov. od 4. 12. 43.

BROJ 292

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 4. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O GUBICIMA PRILIKOM BOMBARDIRANJA SAVEZNIČKIH AVIONA ŠIBENIKA I NAPADU NA BRODOVE KOD M. DRVENIKA I ČIOVA[1]

R A D I O G R A M Br. 2097

TAJNO

264. pješadijska divizija,
Operativno odjeljenje,

Poslano: 4. 12. u 15,48 sati
Primljeno: 4. 12. u 16,35 sati

[• • •]

1) 2.12: a) U 11,15 sati 8 neprijateljskih aviona bombardiralo Biškupiju (2 km južno od Marine). Male štete. Nema gubitaka.

b) U večernjim satima neprijateljski avioni iznad Drniša, uz bombardiranje Siverića. Nema ni šteta ni gubitaka.

c) 3 bombardiranja gradskog dijela Šibenika. Štete: 3 civilne zgrade teško oštećene. Pilana djelimično oštećena. Gubici: 1 vojnik i 1 civil lakše ranjeni.

d) 2. obalno-lovački bataljon »Brandenburg«, na dodijeljenim mornaričkim prevoznim sredstvima, napalo 12 neprijateljskih aviona u rajonu Malog Drvenika.[2] Štete: potpuno uništeni dvotrupna peniša i 1 HZ-čamac. Gubici: 15 mrtvih, 40 ranjenih.

4 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/120-123.

2 Vidi dok. br. 135, 139, 285 i 291.

e) Nakon napada 8 neprijateljskih aviona, 1 vlastiti brod u rajonu Ćiova potonuo u plamenu.

2) 3. 12: a) U jutarnjim i večernjim satima ukupno 4 zračna napada na Šibenik, kojom prilikom je bačeno oko 300 bombi. Štete: 1 talijanski brzi čamac potonuo, potonuli predstražarski brod 22 i 1 čamac za prevoz goriva, uništeni arsenalski gat i podmorski kabel, zgrada željezničke stanice lako oštećena, teško oštećeni: 2 tračnice, smještaj artiljerijskog komandanta 415, arsenal u Mandalini, skladište opskrbe i mjesna vojna bolnica. Razoreno 5 civilnih zgrada. Gubici: 4 vojnika teško, 2 srednje, a 5 lakše povrijeđeno. Civilna lica: 17 ranjenih, 2 vjerojatno mrtva.

b) Oko 21,00 sati 4 lovca iznad Šibenika. Nije bilo bombardiranja.

c) Bombardiranje grada Splita i Trogira prouzročilo samo manje štete.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 1507/43. pov.
Dr. Schulte

BROJ 293

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 5. PROSINCA 1943. O BORBAMA S PARTIZANIMA KOD VRLIKE I MUĆA[1]

RADIOGRAM Br. 7931

XV brdski armijski korpus,
Obavještajno odjeljenje,
Komandi 2. oklopne armije
Obavještajno odjeljenje

Poslano: 5. 12. u 10,00 sati
Primljeno: 5. 12. u 10,45 sati

Dnevni izvještaj

Opća situacija: nepromijenjena.

Ha **114. lovačka divizija i 264. pješadijska divizija:** Nastavlja se prikupljanje neprijatelja, vjerojatno iz Livna u rajon istočno od Sinja. Banda srednje jačine, iz rajona 8 km jugoistočno od Vrlike, odbačena na istok. U rajonu Muća (13 km zapadno od Sinja) slomljen slabiji otpor. Prilikom zaposjedanja Bos. Grahova, neprijatelj[2] pružao slabiji otpor. Kote sjeverno odatle još su zaposjednute od strane neprijatelja.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 485/377-378.

2 Grahovski NOP odred

Neprijateljski pokreti u pravcu jug-sjever, ka rajonu 10 km jugoistočno od Gračaca, mogu se dovesti u vezu s pomjeranjem 19. divizije.

Kote sjeverno od Mokrog Polja i južno od Ervenika ponovo u rukama neprijatelja. Zaplijenjeno skladište motornih vozila južno-jugozapadno od Žegara (14 km jugoistočno od Obrovca).

Primijećene bande srednje jačine u rajonu 10 km istočno od Benkovca i 10 km sjeverozapadno od Kistanja.

Noćni napad bande srednje jačine (vjerojatno II obalno-brdska brigada)[3] na Medak (13 km jugozapadno od Gospića).

[...]

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje
br. 6312/43. pov.

BROJ 294

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 5. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

114. lovačka divizija
Operativno odjeljenje
Br. 1801/43. pov.

Divizijsko komandno mjesto,
5. 12. 1943.

Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Procjena situacije

I) **Politička situacija**

Na opću situaciju u ovdašnjem području pozitivno utječu mjere i uspjeh divizije, ali u posljednje vrijeme negativno utječu sve češći neprijateljski zračni napadi. Niti hrvatska država, a ni banditska propaganda trenutno ne uspijevaju da bitno utječu na promjenu toka događaja u ovom ili onom pravcu. Stanovništvo sve više osjeća razliku između njemačkih i ranijih talijanskih posada, povjerenje u Wennacht sve više se povećava, svo stanovništvo vidi u njemu jedinu garanciju za pravdu, mir i red. Vlastita propaganda, zasnovana na uspjehu divizije, na zaplijenjenim dokumentima neprijatelja, na izjavama prebjeglih i zarobljenih, kao i na vlastitim pozitivnim mjerama i političkim borbenim parolama protiv komunizma, ima pozitivnog odjeka u cjelom narodu.

3 Takva jedinica NOVJ nije postojala. Medak su napadale ličke jedinice.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/772-780.

Stanovništvo se, sa svim svojim moralnim i materijalnim problemima, s puno povjerenja obraća našim službenim instancama. Pored toga, postoje i službene instance hrvatske države, čije mjere tu i tamo, i to samo uz podršku njemačkog Wermachta, imaju vrlo malo uspjeha Ipak je goruće pitanje ovdašnjeg civilnog stanovništva ono u vezi snabdijevanja životnim namirnicama, koje i dalje ostaje neriješeno.

Bez sumnje, sve hrvatske službene ustanove, uz našu dobru volju, mogu imati i većeg uspjeha, ali se nigdje ne stiče dojam da rad Hrvata ima nekog efekta. Nikada nije ni pokušano da se čvrsto sprovode naredbe policije i uprave. Kad je u pitanju i samo pozivanje u hrvatske oružane snage, mora se poći od činjenice da se mora pozvati 600 regruta, da bi ih došlo 200. Zatim, nijedan oficir ili službenik ni ne pomišlja na to da spriječi otkazivanje služenja u vojsci; situacija ostaje onakva kakva je. Naravno, pri tome se ne treba čuditi što stanovništvo sve manje sprovodi državne naredbe. Država, vođena na ovakav način, ne može nikada imati utjecaja na svoje stanovništvo, koje želi da se njime upravlja pravedno, ali i čvrsto. Ovu činjenicu shvatili su i četnici, pa hrvatske upravne službene institucije ni u kojem slučaju ne treba da čudi to, što kod njih nisu izazvale apsolutno nikakvo interesovanje i što njihove mjere ostaju bez efekta. Ovakvom shvatanju države, pored pravoslavaca, pridružuju se i oni dijelovi stanovništva, koji ionako državu smatraju stegom, kao i oni koji prema ovom sistemu, iz materijalnih i političkih predubjeđenja, imaju potpuno negativan stav.

Banditska propaganda nema više što da uradi, osim da privuče sve antidržavne elemente. Kod stanovništva su zračni napadi izazvali različita reagiranja. Gradovi su djelimično panično napuštani, a djelimično su nastupili potištenost i razočarenje zbog nemoći vlastite obrane. U držanju ostalih dijelova stanovništva ponovo se osjeća povećana mržnja prema terorističkom ratovanju saveznika. Usmenom propagandom banditi šire vijest o trenutku skore pobjede i uplašeno stanovništvo pokušavaju da pridobiju za svoje redove. Bez sumnje, neprijateljski zračni napadi znatno škode već stvorenom odnosu divizije prema stanovništvu. Hrvatsko, kao i srpsko stanovništvo, ni na koji način nije doraslo psihičkim opterećenjima ovog ratovanja.

II) Neprijateljska situacija

U okviru operacije »Delphin«[2], bez bitnijeg kontakta s neprijateljem, očišćeni su otoci smješteni ispred obalnog sektora Zadar-Tribunj. Svim neprijateljskim dijelovima pošlo je za rukom da, sa čamcima raznih vrsta, blagovremeno pobjegnu ili na kopno ili na otok Vis.

U rajonu Zadar-Benkovac-Kistanje-Obrovac i dalje se 19. dalmatinska divizija ojačava lokalnim bandama, kao što su »Plavi Jadran«,[3] Sjevernodalmatinski odred i Kninska brigada.[4] Ove neprijateljske snage su se, u vrijeme podnošenja izvještaja, pokazale kao nedovoljno aktivne. Jedino u rajonu Kistanje-Bribirske Mostine došlo bi povremeno do teških borbi u kojima je, prema zaplijenjenim dokumentima i iskazima zarobljenih, uniš-

2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.
3 Odnosi se na Zadarski NOP odred a ne na NOP odred »Plavi Jadran«.
4 Riječ je o Kninskom NOP odredu.

ten »Dobropoljski bataljon«, jačine 147 ljudi, u sastavu Sjevernodalmatinskog odreda (63 mrtva, 38 nestalih - vjerojatno prebjegli kućama, 41 ranjen). Prema iskazima stanovnika i prema izvještajima obavještajaca može se zaključiti, da je došlo do povećane demoralizacije među ovim neprijateljskim snagama; u akcijama čišćenja, planiranim za period koji slijedi, težit će se daljem iznurivanju.

[• • -P

U istočnom dijelu divizijskog područja Bos. Grahovo-Vrlika, pored IX krajiške brigade[6] u rajonu Vrdovo-Dabar-Bitelić (18-20 km jugoistočno od Vrlike), koja prodorima preko Cetine u oblast Koljana (8 km jugoistočno od Vrlike) i u pravcu ceste Sinj-Vrlika, pokušava da izazove nemire, postoje još samo lokalne bande. Tito je iz ovog rajona potpuno povukao operativne jedinice,[7] tako da termin za početak operacije »Ziethen« izgleda povoljan.

III) **Vlastita taktička situacija**

Po završetku operacije »Heifisch«,[8] koja je za diviziju završena zaposjedanjem Velikog i Malog Drvenika, dana 20. 11. u 12,00 sati predato je u dosadašnjem divizijskom području, ispred linije Obrovac-Knin-Vrlika, 264. pješadijskoj diviziji naređenje o preuzimanju komande. Neposredno poslije toga divizija je, sa slobodnim snagama, izvršila čišćenje otoka smještenih ispred obalnog sektora Zadra.

[•••]

Divizija je trenutno, s dijelom snaga, spremna za operaciju »Ziethen«,[9] a s ostalim dijelovima čisti rajon Obrovaca - sjeverno od Kistanje - Mokro Polje, da bi se, kao put za dotur, oslobodila cesta južno od planine, koja vodi preko Ervenika. Zbog stalnog angažiranja trupa, do sada se još nije stiglo urediti smještaje za zimu.

[• • - P

VI **Zračna situacija**

Neprijateljska zračna aktivnost se pojačava. Napadi su upravljeni na uređaje za snabdijevanje i na željeznicu. Vlastito zrakoplovstvo sudjeluje samo sa slabim snagama 1, zbog loše vremenske situacije, kasni u divizijskim operacijama.

[...]

5 Izostavljeni dio teksta se odnosi na borbe u Lici.
6 Odnosi se na Desetu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ.
7 i 9 Jedinice Devetnaeste i Dvadesete divizije NOVJ su tada bile angažirane u borbama kod Livna za vrijeme njemačke operacije »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.
10 i 11 Izostavljen je dio teksta koji nije od posebnog značaja.

BROJ 295

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 5. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O AKCIJI ČIŠĆENJA U RAJONU SJEVERNO OD TROGIRA I ODLAGANJU DESANTA NA ŠOLTU[1]

RADIOGRAM

264. pješadijska divizija
Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Poslano: 5. 12. u 23.00 sati
Primljeno: 6. 12. u 01,35 sati

Dnevni izvještaj od 5. 12. 43.

a) I dalje pristižu izvještaji o pokretima neprijatelja sjeveroistočno i jugoistočno od Sinja. Vlastita izvidnica, jačine čete, u pravcu Pidrice, Mustre i Sevo (4-5 km sjeverno od Trogira). U mjestima uopće nema muškog stanovništva. Sve kote su zauzete od strane bandi, koje sa velike udaljenosti otvaraju vatru iz mitraljeza i minobacača. Nakon pretraživanja mjesta i povlačenja čete, neprijatelj je počeo da napada u jačini od 60 do 100 ljudi. Izgleda, da je centar bandi u Sevu. Učešće dijelova I bataljona 892. puka u operaciji »Ziethen«,[2] sa 114. pješadijskom divizijom. Zbog neblagovremene pripravnosti dvotrupnih peniša, operacija »Heifisch II«[3] nije izvodljiva dana 6.12. Živa zračna aktivnost iznad luke Split, sa pojedinačnim bombardiranjem. Nema štete.

Namjera: Novi termin za početak »Heifisch II« može se odrediti tek nakon definitivne pripravnosti potrebnog brodskog potencijala.

b) Više komunističkih vođa, poznatih kontraobavještajnoj službi, uhapšeno je u rajonu Split-Trogir. Pomorskim putem od Šibenika za Trst evakuirani Talijani: 110 vojnika dobrovoljačkog bataljona, 49 vojnika »crnokošuljaša«, 78 talijanskih zarobljenika, 46 talijanskih civila.[4]

c) Vrijeme: oblačno.

d) Vlastiti gubici: 1 lakše ranjen.

Za tačnost:
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje
br. 1534/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/113-115.

2 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 275, napomenu 6.

4 Vidi dok. br. 297.

BROJ 296

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 6. PROSINCA 1943. O BORBAMA KOD DUVNA I NAPADU NJEMAČKIH AVIONA NA KORČULU[1]

Prijepis telegrama od 6. 12. 43, poslanog u 09.55 sati, primljenog u 12,05 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 6. 12. 43.

noć. **Vrijeme:** prije podne oblačno, poslije podne razvedravanje, vedra

Opća situacija: nastavak »Ziethen«-a.[2]

118. lovačka divizija: Noću između 4. i 5. 12. neprijatelj se, pred 105. izviđačkim bataljonom, povukao u rajon sjeverno od Duvna. Neprijatelj se učvrstio na kotama sjeverno od Karlovog Hana (12 km zapadno-jugozapadno od Duvna). Izviđanjem u rajonu sjeverno od Duvna utvrđeno je da je Mokronoge-Strpnice[3] čvrsto zauzeo neprijatelj. Izviđačkim prodorom od Duvna ka zapadu utvrđeno je da je prevoj Prevalu zauzeo neprijatelj. Cesta Karlov Han-prevoj Prevala je neupotrebljiva. Gubici: 1 vojnik mrtav i 1 ranjen. Neprijateljski gubici: izbrojano 18 mrtvih, 100 ranjenih, 4 zarobljena, 1 pobjegao. Plijen: 1 teški mitraljez, 40 pušaka (uništeno).

Namjera: Držanje dostignutih ciljeva napada. Uspostavljanje veze između 105. izviđačkog bataljona i 118. izviđačkog bataljona. Izviđanje u pravcu Šujica-Livno. Obala: Živ saobraćaj između otoka, kao-i prethodnih dana. Vlastiti lovci uništili 4. i 5. 12. u otočkoj zoni: 2 motorna jedrenjaka od 70 tona.

Vlastiti avioni bombardirali Korčulu. Nije utvrđen efekat, zbog loše vidljivosti. U 14,08 sati 23 bombardera tipa »Hudson« nadletili Čapljinu iz pravca juga ka sjeveroistoku. Povratak, u punom sastavu, u 14,25 sati.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 486/254.

2 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 Vjerojatno se odnosi na Šujicu.

BROJ 297

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 6. PROSINCA 1943. O BORBAMA KOD OBROVCA I VRLIKE[1]

T E L E G R A M

TAJNO

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 6. 12. 43.

Vrijeme: obala - oblačno, maglovito; unutrašnjost - magla, oblačno.

Opća situacija: nepromijenjena.

264. divizija: I dalje stižu izvještaji o pokretima neprijatelja istočno od Sinja. Izviđanjem u rajonu 5 km sjeverozapadno od Trogira, utvrđeno da su kote zaposjednute od strane bandi koje otvaraju vatru s većih odstojanja i napadaju naše trupe na povratnom maršu. Operacija »Heifisch II«[2] zbog neblagovremene pripravnosti dvotrupnih peniša, nije izvodljiva dana 6.12. Živa aktivnost neprijateljskih aviona i pojedinačna bombardiranja Splita; nema šteta. Pomorskim putem iz Šibenika ka Trstu evakuirano 159 vjernih Talijana, 78 talijanskih zarobljenika i 46 civila.[3]

Namjera: Novi termin za »Heifisch II«[4] tek nakon potpune pripravnosti brodskog potencijala.

114. divizija - »Ziethen«:[5] Grupa Schoch, nastupivši u 04,00 sati, i pored žilavog neprijateljskog otpora, proširila na 2 km mostobran Obrovac i dalje napada u pravcu jugoistoka i sjevera. Prema izvještaju doušnika, banditi su se povukli iz Livna u pravcu sjeverozapada i jugoistoka. Nakon popravke nadvožnjaka na serpentinama, grupa Berger se u 16,00 sati prikuplja u rajonu Bos. Grahova. Prodor izvidnica u pravcu Drvara. Prema izjavama zarobljenih, na cesti za Livno nema prepreka, a mostovi su neoštećeni.

114. protivtenkovski bataljon pročešljava rajon Biovičina; uspostavljena veza sa II bataljonom 741. puka, koji nastupa s juga. Od strane dijelova letećeg »Odreda« i četnika, izvršeno čišćenje rajona 10 km jugoistočno od Vrlike. Neprijateljski gubici: 22 mrtva, 22 zarobljenih. Zaplijenjeno: 1 teški

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, Blm 555/295-296.
2 i 4 Vidi dok. br. 275, napomenu 6.
3 Vidi dok. br. 295.
5 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

mitraljez, 40 pušaka, 9 konja, oprema i neprijateljski dokumenti. Vlastiti gubici: 2 ranjena.

Namjera: Prodor u pravcu Cesarice (6 km sjeverozapadno od Karlobaga). Formiranje uporišta na cesti Mokro Polje-Žegar-Obrovac.

[...]

Pfafferott, v. r.

XV brdsko armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6202/43. pov. od 6. 12. 43.

BROJ 298

IZVJEŠTAJ ŠTABA 114. LOVAČKE DIVIZIJE OD 6. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORUSA O BORBAMA KOD OBROVCA[1]

RADIOGRAM Br. 3144

114.1ovačka divizija,
Operativno odjeljenje
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 6. 12. u 08,40 sati
Primljeno: 6. 12. u 11,41 sati

Prilog dnevnom izvještaju od 5. 12. 43.

Borbena grupa Schoch poslije podne nije dalje napredovala.[2] Neprijateljski protivnapadi, u grupama jačine do 100 ljudi, podržani teškim naoružanjem, odbijeni s dostignute linije. U rajonu s obje strane ceste utvrđeno 8 minobacača. Neprijatelj koristi eksplozivne metke, raspolaže snajperistima. U protivnapadu sudjelovalo civilno stanovništvo (žene također). Na nadvožnjaku 4-5 km sjeveroistočno od Obrovca izbrojano 50 prepreka; postavljen eksploziv. Neprijateljski gubici: do sada utvrđeno 10 mrtvih. Vlastiti gubici: 4 mrtva (među njima kapetan Fouckardt), 1 nestao, 10 ranjenih (među njima stariji zastavnik Matern).

Za točnost:
[Potpis nečitak] Operativno odjeljenje

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 556/167-168.

2 Odnosi se na operaciju »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

BROJ 299

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 6. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O BOMBARDIRANJU KAŠTEL SUĆURCA OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

RADIOGRAM Br. 510

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu 6. 12. 43.

Naknadni izvještaj uz dnevni izvještaj od 5. 12. 43.

U 15,10 sati bombardiranje Sućurca[2] (11-892). Do sada utvrđeni gubici: 4 mrtva - od toga 1 domobran; 13 ranjenih: od toga 1 domobran; civilno stanovništvo: oko 100 mrtvih, 30 ranjenih. Materijalne štete: razoren smještaj domobrana i pratećeg voda pješadijske artiljerije, podređenog 11. četi. Pored toga, 2 zaprežna vozila 11. čete i 2 prednjaka pješadijske artiljerije. Srušeno je 30 civilnih zgrada. Evakuiranje onesposobljenih vozila je u toku.

Za točnost:
Kerling, podoficir, v. r.

Operativno odjeljenje,
br. 1549/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/111-112.

2 Kaštel Sućurac. Vidi dok. br. 300 i 409.

BROJ 300

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 6. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O PODUHVATU USTAŠA SJEVERNO OD ZADRA I GUBICIMA PRILIKOM BOMBARDIRANJA KAŠTEL SUĆURCA[1]

TAJNO
R A D I O G R A M Br. 3519

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 6. 12. u 12.45 sati
Primljeno: 7. 12. u 00,40 sati

Dnevni izvještaj od 6. 12. 43.

a) Prema izvješaju doušnika, partizani u rajonu Split-Trogir planiraju pojačavanje prepada. Njemačkim protivmjerama se postiže to, da stanovništvo bježi na stranu partizana. Učešće dijelova I bataljona 892. puka u operaciji »Ziethen«,[2] koju izvodi 114. pješadijska divizija. Radi pojačanja osiguranja Sinja, iz Drniša za Sinj je, pomoću motorizirane kolone, prebačena 10. četa 893. puka, ojačana jednim pješadijskim topovskim vodom. Slijedi smjenjivanje II bataljona 891. puka od strane II bataljona 721. puka. Uspješan poduhvat ustaša na Poljica (10 km sjeverno od Zadra). Protivnički gubici: oko 30 mrtvih. Nedostaju pojedinosti.

b) Vrijeme: tmurno.

c) Ukupni gubici prilikom zračnog napada na Sućurac,[3] o kojem je javljeno u izvještaju 264. pješadijske divizije, Operativno odjeljenje, br. 1549/43. pov. poginuli: 3 podoficira, 5 vojnika; ranjeni: 2 podoficira, 10 vojnika; nestali: 1 podoficir i 18 vojnika. Poginula 2 domobrana, a 1 domobran i 1 talijanski dobrovoljac ranjeni. Nestali: 8 domobrana i 2 talijanska dobrovoljca.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje
br. 1552/42. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/109-110.

2 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 Kaštel Sućurac. Vidi dok. br. 299 i 409.

BROJ 301

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 6. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O FORMIRANJU USTAŠKOG PUKA U DRNIŠU[1]

RADIOGRAM Br. 3511

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 6. 12. u 02,20 sati
Primljeno: 6. 12. u 15,20 sati

Veza: Radiogram XV brdskog armijskog korpusa, Operativno odjeljenje, br. 6021/43. pov. od 26. 11.

U divizijskom sektoru nema hrvatskih jedinica bez borbene moći. U formiranju ustaški puk Kečet u Drnišu,[2]15. hrvatski pješadijski puk[3] angažiran i neophodan u Sinju. Divizija hitno zahtijeva dalje osiguravanje snabdijevanja hrvatskih jedinica u divizijskom sektoru.

Za točnost:
Kerling, podoficir, v.r.

Operativno odjeljenje,
br. 1537/43, pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/849-850.

2 Odnosi se na formiranje Sedmog ustaškog zdruga pod komandom potpukovnika Emila Kečeta. Vidi dok. br. 423.

3 Odnosi se na domobransku Petnaestu pješačku pukovniju.

BROJ 302

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 7. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBI DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ S ČETNICIMA KOD BOS. GRAHOVA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

7. 12. 1943.

Komandi 2. oklopne armije,
Operativno odjeljenje
Obavijestiti: V SS-brdski armijski korpus

Dnevni izvještaj od 7. 12. 43.

Ha **114. lovačka divizija:** Vlastite snage zauzele Livno 6. 12. u 15,30 sati.[2] Manji neprijateljski otpor na očuvanoj cesti iz Grahova. Odmah je 19. divizija napala četnička osiguranja sjeverno od Bos. Grahova i odbacila ih **u** pravcu jugozapada.[3] Banda srednje jačine izvršila prepad na pratnju komandanta 114. lovačke divizije, na serpentinama zapadno od Grahova, i primorala je na povlačenje. Ponovo razoreni mostovi na serpentinama.

264. pješadijska divizija: zbog rušenja mosta, zapadno od Ervenika, prekinuta cesta Knin-Obrovac. Prilikom ustaške akcije u rajonu Poljica, 10 km sjeverno od Zadra, bandi srednje jačine naneseni gubici od 30 mrtvih.

Pfafferott, v.r.

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 6350/43. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 560/574.

2 Odnosi se na operaciju »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 109, 187, 293 i 374.

BROJ 303

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 7. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O PLANU ZA ZAUZIMANJE BIOGRADA[1]

RADIOGRAM Br. 3533

264. pješadijska divizija,
Operativno djeljenje

Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Poslano: 7. 12. u 21,12 sati
Primljeno: 7. 12. u 22,40 sati

Uz izvještaj Operativnog odjeljenja, br. 6184/43. pov. divizija javlja: za zauzimanje Biograda[2] predviđa se prodor dvije čete i jedne baterije iz Benkovca, kao i jedne čete duž obalnog puta, iz pravca Zadra. Predviđeno definitivno zaposjedanje Zadra od strane 1 čete i 1 baterije III diviziona 891. puka. Termin poduhvata u pravcu Biograda bit će javljen uskoro.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje
br. 1573/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/103-104.

2 Vidi dok. br. 315.

BROJ 304

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 7. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U DALMACIJI[1]

264. pješadijska divizija,
Operativno odjeljenje,
br. 1560/43. pov.

Divizijsko komandno mjesto,
7. 12. 43.

Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Procjena situacije

1) Politička situacija

Pristizanjem divizije u rajon borbenih dejstava uspostavljene su i proširene veze između 114. lovačke divizije i hrvatskih organa vlasti i teritorijalnih jedinica. Cesti kontakti i svakodnevna iskustva s civilnim stanovništvom daju slijedeću sliku političke situacije:

Hrvatska država želi da vlada teritorijama, koje su joj pripale nakon pada Italije, ali joj nedostaju još svi preduvjeti za preuzimanje stvarne vlasti. Tamo, gdje se hrvatski organi vlasti već nalaze, stanovništvo je u suštini upućeno samo na sebe. Od vlade u Zagrebu dolaze, u najboljem slučaju, naređenja i uputstva, koja se, u nedostatku stvarnih mogućnosti, ne mogu ostvariti. Prije svega neprijatno je primjetan nedostatak svake snabdjevenosti prehrambenim namirnicama i odjećom. Zbog toga stanovništvo ima malo povjerenja u hrvatsko rukovodstvo i prema njemu ima, ako ne negativan stav, a ono bar suzdržan. Dok manji, dobrostojeći sloj stanovništva ima hrane u izobilju, najveći dio stanovništva gladuje zbog nedostatka prehrambenih namirnica. Stalno poskupljenje i cvjetanje crne burze posljedice su takvog stanja, a ono se može ukloniti samo poduzimanjem mjera od strane vlade. Preduvjet za izmjenu prilika je odstranjivanje banditizma i uspostavljanje sigurnog saobraćaja.

U ovu situaciju spada i nesigurnost političkog položaja hrvatske države u rajonu borbenih dejstava. Oblast oko Obrovca, Benkovca, Skradina i Drniša naseljava mješovito stanovništvo. Učešće pravoslavaca u ovoj oblasti je znatno. Razlika u političkoj opredijeljenosti četnika i ustaša ima za posljedicu veoma zategnute odnose. Obje organizacije su smrtni neprijatelji. Na prostoru Zadra politička situacija je veoma uvjetovana pitanjem Italija - Hrvatska. Vjerujući u prijateljstvo između Führera i Ducea, stanovništvo se pouzdano nada rješenju u svoju korist. Preuzimanje uprave u Zadru od strane hrvatskih institucija moguće je tek nakon sprovođenja evakuacije talijanskih jedinica, vjernih saveznika (kako je naređeno) i nakon istodobnog obezbjeđenja snabdjevenosti civilnog stanovništva od strane hrvatske države, a što je do sada bilo u nadležnosti Italije.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-315, film 1839/201-225,

Divizija usko surađuje s ustašama. Iz Zagreba još gotovo ništa nije poduzeto, da se osigura snabdijevanje ovih jedinica. U međuvremenu, u Drnišu je u toku formiranje jednog ustaškog puka,[2] za što postoji dovoljno dobrovoljaca, ali čije se snabdijevanje do sada još nije obezbijedilo. Novi ustaški puk je pokušaj vlade u Zagrebu da se učvrsti u Dalmaciji. S tim u vezi trebalo bi da je i putovanje ministra Lorkovića[3] u dalmatinsku oblast krajem studenog - početkom prosinca. Ministar Lorković je: 1) čvrsto obećao da će pokrenuti snabdijevanje ustaških formacija, 2) on je potpuno suglasan sa formiranjem seoske milicije (dobrovoljne jedinice za obranu zemlje), koje se snabdijevaju same.

Budući da vlastite snage i ustaše nisu dovoljne za osiguranje ovako velikog prostora, još se ne može odustati od suradnje s četnicima. Trenutno ne bi bilo moguće rješenje pomoću njih, u nedostatku drugih snaga. Ipak se ne poriče da na tok suradnje s četnicima ne utječe njihovo plodonosno političko opredjeljenje. Zbog toga će biti i dalje pojačavan utjecaj ustaša, a time i hrvatske države;, da bi se postepeno mogle udaljiti četničke jedinice, radi evakuacije stalno nenastanjenih. Početak je, u ovom pogledu učinjen. Da bi se okončali nesporazumi koji proizlaze iz činjenice što, u čisto hrvatskim oblastima angažirane, četničke jedinice uznemiravaju i pljačkaju stanovništvo, upravo se nastoji, da se oni sklone i da se, radi osiguranja, angažiraju samo u mjestima s pravoslavnim stanovništvom.

Radi daljeg smirivanja situacije u zemlji, u dogovoru sa hrvatskim organima vlasti i pod odgovornim nadzorom ustaškog potpukovnika Kečeta, postavljena je, za probu, u rajonu Unešića (13 km južno-jugoistočno od Drniša) naoružana milicija. Ovu miliciju, sastavljenu od pouzdanih mještana, nadzire i obrazuje jedan ustaški zapovjednik. Ovi pripadnici milicije, koji svime što imaju garantiraju svoju vjernost, predstavljaju istodobno dobru osnovu za regrutiranje formiranih ustaških jedinica. Očekuje se da će ovom samozaštitom seljaka prestati stalni prepadi bandita na oblasti, koje nisu okupirane od strane njemačkih trupa. Da bi se sačuvale do sada oformljene organizacije, planira se osnivanje milicije i po drugim mjestima. Moli se da se njihovom naoružanju stavi na raspolaganje i neophodno talijansko zaplijenjeno oružje.

Odnos stanovništva prema trupama je, uopćeno uzev, suzdržan, u nekim slučajevima i neprijateljski. Iako nitko ne poriče da samo njemačke oružane snage mogu osigurati mir zemlje i da bi bez njihovog prisustva dalmatinskom oblašću već odavno vladale komunističke bande, ipak simpatije stanovništva nisu bezuvjetno na strani trupa. Ukoliko se radi o hrvatskom dijelu stanovništva, njemačkim oružanim snagama se stavlja prigovor na suradnju s četnicima. Kod Srba, naprotiv, priznavanje i podržavanje hrvatske države od strane Njemačke razlog je za odbacivanje. Tajnom usmenom propagandom po gradovima također je pokušano da se Nijemci okrive za oskudicu u životnim namirnicama i artiklima. Živa tajna usmena propaganda našla je po gradovima, a naročito među intelektualnim krugovima, plodno tlo. Ova, godišnjim dobom uvjetovana, zategnuta situacija s hranom, nesposobnost hrvatskih vlasti da riješe bilo koje od obećanja datili poslije pada Italije, prije svega očekivanje skorog iskrcavanja Angloamerikanaca - glavni su razlozi za ovakav stav stanovništva. Sa kakvom se

2 Riječ je o formiranju Sedmog ustaškog zdruga, pod komandom potpukovnika Emila Kečeta. Vidi dok. br. 423.

3 Mladen Lorković, ministar unutrašnjih poslova NDH.

izvjesnošću, napr., očekuje takvo iskrcavanje vidi se iz jednog izvještaja, u kojem se za početak mjeseca u Splitu, na Marjanu, postavljaju osmatračke stanice, koje bi trebalo da najave približavanje neprijateljskih brodova.

Snažni i česti zračni napadi, naročito na Zadar i Šibenik, kao i na Split, potpuno nedostajanje njemačke obrane, kao i neprijateljska radio-propaganda o uspjesima Angloamerikanaca i Rusa pojačavaju nesigurnost među stanovništvom. Ne želi se vezivanje i opredjeljivanje na bilo koji način ili buđenje naizgled prijateljskog stava prema Nijemcima, da bi se izbjegle eventualne kasnije osvete. Njemačko staranje o miru, sigurnosti i redu vrijedno je pažnje, ali već nemogućnost dovoljne snabdjevenosti stanovništva životnim namirnicama tumači se kao neispunjavanje njemačkih mjera.

Povoljnija je situacija na selu. Već i samo bolja situacija oko snabdijevanja u seoskim predjelima stvara zadovoljavajuću atmosferu. Tome doprinosi i to što je stanovništvo ovdje manje podložno neprijateljskoj radiopropagandi. I vlastite mjere propagande pokazale su se kao pouzdane. Prije svega, emisije preko kola sa glasnogovornikom slušaju se svuda s velikom pažnjom i živo se analiziraju. Za buduće se predviđa dalje pojačanje propagande, preko letaka također. I u gradu i na selu može se utvrditi jače odbijanje partizanskog pokreta, čija se prinudna regrutiranja i pljačkanja strogo osuđuju. Ovo odbijanje treba svesti na dugo trajanje rata, kao na želju za mirom i redom, prisutnu u svim krugovima. Zbog toga treba, na traženje mnogih općina, ustanoviti teritorijalnu obranu (mjesna milicija), da bi se aktivirala samoobrana od partizanskih pljačkaša.

II) **Situacija kod neprijatelja (stanje 5. 12. 43)**

1) **Područje Zadar-Obrovac-Knin-Šibenik**

Na ovom prostoru su VI i VII dalmatinska brigada i odredi »Plavi Jadran« i »Zadar« 19. dalmatinske divizije.

Na osnovu malog broja prepada na uporišta kod Zadra i zapadno i sjeverno od Šibenika, može se zaključiti da je neprijatelj bio veoma malo aktivan. Izbjegao je naše poduhvate. Stacionirane bande su se povukle i prikupile u pozadini njemačkih trupa. Otoci pred obalom zauzeti su bez borbe. Prema novim izvještajima, dijelovi 19. dalmatinske divizije su se povukli u rajon Bos. Grahova.

Na grad i luku Zadar vrše se žestoki napadi iz zraka.

2) **Područje Split-Šibenik-Sinj**

Veće neprijateljske jedinice zauzele su, prije poduhvata »Heifisch«,[4] rajon i vratile su se mnogobrojne stacionirane bande.

U drugoj polovini mjeseca u rajon su se vratile jedinice, koje su se, bile povukle. Istodobno se u rajonu sjeverno i južno od Sinja i oko Livna sakupljaju jače neprijateljske snage. Javljeno je da su u pitanju najvjerojatnije dijelovi 9. divizije (II i III dalmatinska brigada) i dijelovi 20. divizije (VIII brigada i manje jedinice).

4 Vidi dok. br. 22, napomenu 4.

Sakupljanje neprijateljskih snaga trebalo bi imati za cilj slijedeće:

a) napad na Sinj,

b) osiguravanje Livna od njemačkih napada,

c) formiranje elitnih jedinica, raspuštanjem manjeg broja jedinica spremnih na borbu, što je uvjetovano slabom situacijom oko snabdijevanja.

Na cesti za dotur ka Splitu, prije svega kod Muća, zaustavljeni su prepadi na naše kolone i osiguranja, a također je i cesta duž obale, od Splita ka Šibeniku, ponovo zauzeta od strane bandi. Kod Biograda su, uz pomoć F.S.[5] i topova 7,5 cm, onemogućili pomorski saobraćaj.

Pojačavaju se zračni napadi na Šibenik, Split, Solin i Sućurac.

Veliki otoci južno od Splita zauzeti su od strane neprijateljske 26. divizije.

3) U rajonu s obje strane ceste Drniš-Knin nema neprijatelja.

U blizini lučkih gradova Zadra, Šibenika i Splita nalaze se neprijateljske radio-stanice, koje služe za odašiljanje vijesti engleskom ratnom zrakoplovstvu, zbog toga su hitno potrebni radio-goniometri.

Detaljan prikaz sastava i naoružanja bandi, koje se nalaze u divizijskom sektoru, dat je u Obavještajnom biltenu o stanju neprijatelja 264. pješadijske divizije.

III) **Vlastita taktička situacija i namjere**

Divizija je dana 20.11.43. preuzela komandu u obalnom obrambenom rajonu Zadar-Šibenik-Split. Privremene direktive, s podjelom rejona i planovima za borbu, dostavljene su toj Komandi putem izvještaja 264. pješadijske divizije, Operativno odjeljenje, br. 500/43. str. pov. od 27. 11. 43.[6]

Dok se u desnom i središnjem divizijskom sektoru, nakon preuzimanja komande, ne primjećuje nikakva važnija aktivnost bandi, odmah nakon završavanja operacije »Delphin«[7] od 114. lovačke divizije, u lijevom sektoru, naime na obalnoj cesti Marina-Trogir-Split, oživljavaju prepadi i izazivaju osjetne vlastite gubitke. Odmah potom poduzete manje akcije čišćenja ni u kojem slučaju nisu dovele do željenih rezultata, jer neprijatelj nigdje nije stupio u borbu, već se svugdje blagovremeno povukao.

Mora se računati s diverzijama u ovom rajonu i u rajonu Gizdavac-Muć-Brštanovo, radi ometanja dotura za Split.

Sprovođenjem operacije »Ziethen«[8] od 114. lovačke divizije, očekuje se rasterećenje grada Sinja, na istočnoj obali Cetine, kojem trenutno prijeti opasnost od jačih koncentracija bandi.

Akcija »Heifisch«[9] naređena za 4. 12. mora se pomjeriti, jer je neprijateljskim zračnim napadom 2. 12. uništen dio brodskog potencijala, stavljenog na raspolaganje od strane mornarice.

Zaposjedanje otoka Šolte, nakon iste akcije, neće se moći izvesti zbog nedostatka snaga. Zahtijeva se zaposjedanje pomoću snaga upućenih s druge strane.

5 Redakcija nije odgonetnula ovu kraticu.

6 Vidi dok. br. 267.

7 Vidi dok. br. 71, napomenu 2,

8 i 10 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

9 Riječ je o operaciji »Heifisch II« za zauzimanje otoka Šolte. Vidi dok. br. 275, napomenu 6.

Namjeravana pregrupiranja

Ojačani II bataljon 891. puka, kojega je 5. 12. smijenila 114. lovačka divizija u Obrovcu, premješta se, zbog evakuacije talijanske posade, koja je ostala vjerni saveznik, za Zadar, kao pojačanje tamošnjeg obrambenog rajona i zaposjedanja vanjskog obrambenog pojasa. Također i zbog eventualnih nemira, koji se očekuju zbog evakuacije talijanskih jedinica.

Ojačani III bataljon 891. puka, u rajonu Benkovca, sa jednom četom i jednom baterijom zaposjet će Biograd, kao i Tkon na otoku Pašmanu pomoću jedne čete, da bi time - izuzevši velike brodove (4-8000 tona) - ostao slobodan, značajan za snabdijevanje, morski put za Šibenik.

Mjesto Pašman predat će se samo.

Po završetku operacije »Ziethen«,[10] I bataljon 892. puka ponovo će izvršiti čišćenje rajona Gizdavac-Muć-Brštanovo, uz istodobni proboj III bataljona 893. puka iz Drniša i, neposredno nakon toga, smijeniti II bataljon 893. puka u rajonu Marina-Trogir. II bataljon 893. puka će se potom prebaciti za Šibenik, kao pojačanje tamošnjem obrambenom rajonu i za pokretno vođenje borbe, u cilju oslobađanja obalne ceste Šibenik-Rogoznica-Marina.

Za konačno zauzimanje rajona Gizadavac-Muć-Brštanovo, kao glavnog dijela puta za dotur za Split, predviđa se 264. poljski dopunski bataljon, raspoređen putem Komande. To će se kasnije obezbijediti postepenim premještanjem u ovaj rajon četničkih uporišta.

Pretpostavka za sprovođenje ovih predviđenih mjera je da će, po završetku akcije »Ziethen«, divizija ponovo staviti pod svoju komandu III bataljon 741. puka, radi zaposjedanja Sinja, kao istočnog uporišta ovog rajona.

Hitno ponavljamo zahtjev za izviđačkim oklopnim kolima, zbog uspješnog i brzog savlađivanja bandi, i oslobađanja puteva za dotur i vezu.

IV) **Obalna obrana i izgradnja položaja**

Divizija privremeno brani 3 obalna rajona: Zadar, Šibenik i Split. Potpuno zaposjedanje obale od strane divizije, zbog snaga, nije moguće sprovesti odmah; divizija se s toga mora ograničiti na uspostavljanje uporišta na naročito važnim položajima (Biograd) između obrambenih rajona. Planovi za obrambene rajone napravljeni su u Zadru, a za Šibenik i Split bit će završeni za koji dan. Do dolaska štabova utvrđivanja, vlastitim sredstvima će se izgraditi utvrđenja i ratna ojačanja skloništa, koja su izgradili Talijani na kopnenim frontovima Zadra i Šibenika, kompletirat će se i popraviti. Uz pomoć obalne artiljerije zadobit će se i druga uporišta po otocima ispred Šibenika i Drvenika, a time će se ojačati i obrambeni rajoni.

V) **Situacija na moru**

U posljednje vrijeme ukazala se potreba za pojačanjem saobraćaja naših brodova za snabdijevanje, kao rezultat čišćenja otoka smještenih ispred Zadra. S druge strane, ugroženost naših brodova postala je veća zbog zračnih napada. O ostalome pogledaj pod Villa.

VI) **Situacija u zraku**

Aktivnost neprijateljske avijacije prilično se povećala. Dok je početkom studenog vršeno samo izviđanje obale, u posljednje vrijeme utvrđeno je sistematsko angažiranje većih snaga, radi razaranja postrojenja za snabdijevanje. Glavni ciljevi napada bili su brodovi, skladišta i željeznička postrojenja. Pričinjene štete su velike.

Sigurno pogađanje važnih ciljeva od strane neprijateljske avijacije dokazuje da neprijatelj raspolaže dobro organiziranom obavještajnom službom.

Stalno se nameće kao nužan zahtjev da se dovuku jake snage protivzračne obrane, kako bi se neprijatelju onemogućilo da potpuno neometano vrši zračne napade. Ovim napadima nevjerojatno je ugroženo snabdijevanje preko mora i s kopna. Izvođenje radova na obalnoj obrani uveliko je otežano i konačno je kod domaćeg stanovništva izazvano vjerovanje u apsolutnu nadmoćnost angloameričkog zrakoplovstva, što ni u kojem slučaju nije u njemačkom interesu.

Neophodno su potrebni radio-gonimetri za isključivanje neprijateljskih predajnika.

VII) **Situacija u saobraćaju**

1) Situacija na željeznici

Dotur robe za Šibenik i iz Šibenika, putem željeznice, morao je da se prekine zbog oštećenja mosta kod Vrpolja. Remontni radovi su u toku. Završetak se predviđa za sredinu prosinca. Ostale željezničke pruge u divizijskoj zoni nisu trenutno za upotrebu. Zbog toga se zahtijeva da se za popravku željezničke pruge Šibenik-Perković-Split stavi na raspolaganje 1. željeznička pionirska četa za obučavanje. Ova pruga je utoliko važnija za snabdijevanje divizijskih dijelova u Splitu, jer neprijatelj onemogućava snabdijevanje, u dovoljnim količinama, brodovima u pravcu Splita.

Nake[12] v.r.

11 Izostavljeni dio teksta u izvještaju nije od posebnog značaja.
12 Albin, komandant 264. pješadijske divizije.

BROJ 305

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. PROSINCA 1943. O NAPADU PARTIZANA NA NJEMAČKU KOLONU KOD MUČA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (german.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-korpusu

Dnevni izvještaj od 8. 12. 43.

Vrijeme: obala - tmurno, olujno; unutrašnjost - kišovito.

Opća situacija - »Ziethen«: Livno očišćeno, pripremni radovi grupe Berger. Uspostavljena veza s dijelovima V SS-korpusa, »Panther«[3] počinje uz slabiji neprijateljski otpor.

264. divizija: Izvršen prepad kod Muća (14 km zapadno od Sinja) na 10. četu 893. puka, na maršu u pravcu Sinja. 4 bandita poginula, 2 zarobljena; vlastiti gubici: 4 ranjena. Radi pojačanja, Štab III bataljona 893. puka s 9. četom krenuo u pravcu Drniša; II bataljon 891. puka u Zadar.

[...]

114. divizija: Istočno od Obrovca neprijatelj, ugrožen s boka prodorom grupe Schoch na Gljev, povukao se u pravcu sjeveroistoka i sjeverozapada. Grupa Schoch u 14,00 sati dostigla Trnovu poljanu. Nakon acije čišćenja gradskog dijela Livna, grupa Schoch je izvršila izviđačke prodore u pravcu juga i istoka. Uspostavljena veza sa 118. izviđačkim bataljonom u rajonu Prisoje, bez kontakta s neprijateljem. Utvrđeno prisustvo jačeg neprijatelja oko Borove glave, trig. 1290 (10 km istočno-jugoistočno od Livna).[4] Od 15,00 sati nije stigao niti jedan izvještaj (vremenske smetnje).

[...]

Namjera: Oslobađanje ceste Sinj-Livno od strane grupe Schoch. Grupa Berger vrši prodor u pravcu Šujice.

[...]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6245/43. pov. od 8. 12. 43.

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/305-306.

2 i 4 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 Ova operacija je izvođena na području Korduna i Banije.

8BR0J 306

IZVJEŠTAJ 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 9. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O PARTIZANSKOJ ARTILJERIJSKOJ VATRI SA ŠOLTE I BRAČA NA NJEMAČKE BRODOVE[1]

RADIOGRAM Br. 1515

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Dnevni izvještaj od 9. **12. 43.**

A) Prema izvještajima o živom pokretu banditskih kolona sjeverno od ceste kod Muća, može se zaključiti da se radi o jakim snagama u ovom rajonu. Može se računati s nastavljanjem prepada. S otoka Stipanska (zapadna obala Šolte) pucano je 8. 12. iz 3-4 topa kalibra 7,5 na jedan čamac osiguravajuće fio tile. U noći između 8. i 9.12. vlastita flotila, na putu od Splita ka Mostaru,[2] napadnuta s otoka Brača i s kopna. Zbog jakih smetnji, za sada još nema izvještaja od 891. grenadirskog puka.

Namjera: Poduhvat Biograd.[3]

B) Spašavanje onesposobljenih plovnih sredstava u Sućurcu još u toku.[4]

C) Vrijeme: u obalnom dijelu oko Drniša vedro.

D) Nema gubitaka.

Za točnost
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje,
br. 1627/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/101-102.

2 Trebalo bi da stoji Metkoviću.

3 Vidi dok. br. 303 i 315.

4 Vidi dok. br. 299 i 300.

BROJ 307

PLAN KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE ZA IZVOĐENJE OPERACIJE »HERBSTGEWITTER II« - ZAPOSJEDANJE OTOKA KORČULE[1]

TELEGRAM

STROGO POVJERLJIVO!

Poslano: 10. 12. u 22,10 sati
Primljeno: 11. 12. u 0,46 sati

Komandi 2. oklopne armije, Operativno odjeljenje.

»Herbstgewitter II«[2]

Namjera: Čišćenje Korčule. Najprije do linije Račišće-Klupca (trig. 568)-uvala Luka, da bi se oslobodio Pelješački kanal.

Snage: 750. lovački puk, brdski divizion 668. artiljerijskog puka, 1. četa 118. pionirskog bataljona, 2 voda 118. brdske protivavionske čete, dijelovi 118. brdske sanitetske čete, sa 5 tenkova.

Pomorska sredstva uzeta u obzir: 3 dvotrupne peniše, 4 desantna čamca, 7 brodova za obezbjeđenje pristaništa, prevozna sredstva obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg«, 2 torpiljarke, krstarica »Cattaro«, 1 topovnjača, 1 parobrod.

Angažiranje snaga: Iskrcavanje - sa I bataljonom 750. puka sa zapadne obale Pelješca (Vela Luka) na sjevernu obalu Korčule, s obje strane Račišća. Potom prodor u rajon istočno-jugoistočno od Pupnata. Sa III bataljonom 750. puka (bez 1 čete) iz rajona sjeverno od Drače, sjeverno i zapadno duž Pelješca, u rajon 3 km zapadno od mjesta Korčula. Potom prodor iz pravca jugoistoka u pravcu Lumbarde. Sa jednom ojačanom četom III bataljona 750. puka iz Trstenika (Pelješac) u pravcu južne obale Korčule (istočni dio), Orlanduša u zaljevu Orlanduša. Prodor iz pravca sjeverozapada u pravcu Dubrava, a odavde duž ceste u pravcu istoka i zapada. Za obezbjeđenje Pelješca, u rejonu Stona ostaju ojačani II bataljon 750. puka i dijelovi 118. izviđačkog bataljona.

Vremenski plan: X-dan je točno 16. 12. 43.

X minus 5: pristizanje brodova u odredišne luke;

X minus 5 do X minus 3: pregrupiranje, formiranje rezerve;

X minus 2: prebacivanje brodova u polazne luke;

X minus 1: prebacivanje borbenih grupa brodovima u polazne luke.

X-dan: napad u zoru. Zrakoplovstvo po planu priprema napad uništavajući neprijateljski brodski prostor i neutrališući uočene ciljeve (artilejrija) na otocima. Krstarica »Cattaro« vrši zaprečavanje zapadnog dijela Pelješačkog kanala. Jedna torpiljarka između otoka Hvara i Korčule. Brzih

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 193/408-409.

2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

čamaca nema. Izvršenje operacije »Herbstgewitter II« zavisi samo od pristizanja obećanih mornaričkih transportnih snaga.
Slijedi plan operacije »Herbstgewitter III,[3] IV,[4] V[5] i VI«.[6]

V SS-brdski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 157/43. str. pov.

BROJ 308

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. PROSINCA 1943. O NAPADU PARTIZANA NA BROD NDH IZMEĐU HVARA I KOPNA I ARTILJERIJSKOJ VATRI NA OREBIĆ[1]

Prijepis telegrama od 10. 12. 43.

Poslano u 11,30 sati
Primljeno u 13,35 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 10. 12. 43.

Vrijeme: oblačno, suho.

Opća situacija: nepromijenjena.

118. lovačka divizija:

Nema izvještaja iz sjevernog sektora. Prema izjavama stanovnika, u obalnom sektoru pojedinačne banditske jedinice. Između istočnog dijela Hvara i kopna, 8.12. u 20,00 sati, od strane komunista napadnuto prevozno sredstvo hrvatske mornarice. U noći između 8. i 9. 12. jači saobraćaj čamcima između Mljeta i Korčule. Signaini znaci između oba otoka. Na Korčuli više detonacija. U toku dana živ saobraćaj na cesti Korčula-Postrano. Saobraćaj čamcima između Lumbarde i Vrnika. Od 20,00 sati vatra, u cilju uznemiravanja, na Orebić i oko njega. Vlastiti gubici: 1 zarobljen. Neprijateljski gubici: 1 zarobljen. Ispred obale pojedinačni neprijateljski avioni.

[...]

3 Operacija za zauzimanje otoka Mljeta. Vidi dok. br. 179, 316, 371 i 376.
4 Operacija za zauzimanje otoka Hvara. Vidi dok. br. 310 i 316.
5 Operacija za zauzimanja otoka Brača. Vidi dok. br. 310 i 316.
6 Operacija za zauzimanje otoka Šolte. Vidi dok. br. 310 i 316.
1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instutita, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 486/215.

BROJ 309

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. PROSINCA 1943. O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠKI BROD KOD HVARA I POTAPANJU PARTIZANSKOG BRODA OD STRANE NJEMAČKIH AVIONA[1]

Prijepis telegrama primljenog 11. 12. 43.

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 10. 12. 43.

Vrijeme: oblačno, suho.

Opća situacija: nepromijenjena.

118. divizija:

Pred našom izviđačkom patrolom, u rajonu južno od Pavića, svi stanovnici pobjegli iz svojih mjesta. Pronađeno je jedno komunističko skladište s manjim rezervama. Otvaranjem vatre na naš motorni čamac utvrđeno je da je sjeverna obala Brača, od Supetra do Povija, jako zaposjednuta od strane neprijatelja. Naoružana komunistička banda između Hvara i kopna. Neprijateljski patrolni čamci ispred sjeverne obale Pelješca. Dana 9. 12. u 23.00 sati ustaški brod za snabdijevanje, sjeverno od Hvara, napadnut od strane naoružanih komunističkih motornih čamaca.[2] Naši avioni potopili u zalivu jedan brod nosivosti 250 tona. Gubici: 1 mrtav, 1 ranjen. Plijen: ćebad, municija, 1 puška.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 486/977.

2 Vidi dok. br. 119, 157, 410 i 422.

BROJ 310

PLAN KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE ZA ZAPOSJEDANJE OTOKA KORČULE, MLJETA, HVARA, BRAČA I ŠOLTE[1]

RADIOGRAM Br. 446/754

Poslano: 11. 12. u 13,00 sati
Primljeno: 11. 12. u 17,58 sati

Komandi 2. oklopne armije

Veza: Plan operacije »Herbstgewitter«.

U cilju daljeg čišćenja otoka, a u vezi s akcijom »Herbstgewitter II«,[2] 118. lovačkoj diviziji stoji na raspolaganju samo ojačani 750. lovački puk. Imajući u vidu zaposjedanje obale i neophodno obezbjeđenje njene pozadine, nemoguće je uz pomoć jednog puka izvršiti zaposjedanje svih očišćenih otoka. Stoga V korpus predlaže organizirano čišćenje, u sadejstvu sa zrakoplovstvom i mornaricom, radi uništenja bandi i njihovog brodskog prostora.

Angažiranje snaga za operaciju »Herbstgewitter III« (Mljet): s 1 bataljonom 750. puka sa Korčule i Pelješca. Vremenski plan: X-dan je 24.12.43; ako se zaposjedanje Korčule ubrza, moguć je i raniji termin.

Angažiranje snaga za operaciju »Herbstgewitter IV« (istočni dio Hvara): s 2 bataljona 750. lovačkog puka sa Pelješca i Korčule i dijelovima 738. lovačkog puka s obale, ostavljajući jedan bataljon 750. lovačkog puka na Pelješcu i Korčuli. Vremenski plan: X-dan je 3.1.44. Vrijeme zahtijeva pregrupiranje.

Angažiranje snaga za operaciju »Herbstgewitter V« (istočni dio Brača): prebacivanje čitavog ojačanog 750. lovačkog puka na istočni dio Hvara; Korčula, Pelješac i Mljet ostaju neposjednuti. Iskrcavanje na istočni dio Brača s 2 bataljona s istočnog dijela Hvara, sa dijelovima 738. lovačkog puka i sa ustašama sa obale. Jedan bataljon ostaje, kao zaštitnica, na istočnom dijelu Hvara. Vremenski plan: X-dan je 9. 1. 44.

Operacija »Herbstgewitter VI« (Šolta) je u neposrednoj vezi sa operacijom »Herbstgewitter V«. U datom slučaju predlaže se, kao pogodno, istodobno sa operacijom »Herbstgevitter V«, čišćenje Šolte od strane trupa XV brdskog armijskog korpusa.

Čišćenje otoka Lastova i Visa nakon operacija »Herbstgewitter«, ako bude još na raspolaganju dovoljno mornaričkih snaga. Na početku i u toku

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 193/414-415.

2 Odnosi se na operaciju za zauzimanje otoka Korčule. Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

operacije »Herbstgewitter«, mora se računati s pojavom engleskih zrakoplovnih i mornaričkih snaga. Stoga je neophodna pripravnost jačih zrakoplovnih jedinica (pored aerodroma u Mostaru).

V SS-brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 161/43. pov.

BROJ 311

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG ODJELJENJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. PROSINCA 1943. O SITUACIJI NA SREDNJEDALMATINSKIM OTOCIMA[1]

TAJNO

Komanda V SS-brdskog armijskog korpusa
Obavještajno odjeljenje,
br. 778/43. pov.

Komandno mjesto,
11. 12. 43.

Situacija kod neprijatelja u srednje-dalmatinskom otočkom području

I) **Politička situacija:**

Nakon kapitulacije Italije, komunistima je pošlo za rukom da, uz minimalne snage, zagospodare cijelim srednje-dalmatinskim otočkim područjem.

Otoci srednje Dalmacije za Tita nisu od značaja samo kao bogat izvor za dalju mobilizaciju, već prije svega izvrstan most za transport municije, opreme i životnih namirnica, koji, od strane saveznika, pristižu iz Barija (Italija). Pored toga, srednje-dalmatinski otoci predstavljaju i najbolju odskočnicu za eventualno savezničko iskrcavanje na kopno.

Stanovništvo otoka, krajnje neprijateljski raspoloženo prema Talijanima, dočekalo je komuniste kao oslobodioce od talijanskog jarma; jer su brojno jake talijanske posade, koje su skoro isključivo živjele od pojoprivrednih proizvoda, predstavljale ogromno opterećenje za otočko stanovništvo, koje je živjelo u krajnjoj oskudici.

Komunistička mobilizacija, kao i rekvizicija životnih namirnica i alkoholnih pića, uskoro su kod većeg dijela stanovništva, koje je bilo politički potpuno neaktivno, izazvale opće neraspoloženje prema komunističkoj vladavini. Vlasnici obalnih brodova, trgovci, čija je švercerska aktivnost ponovo procvjetala, i koji su na prevozu između Barija, Visa i kopna zarađivali velike sume novca, kao i manji krugovi poluintelektualaca, pod utjecajem komunisitčkih ideja, i danas predstavljaju vjerne sljedbenike komunista i saveznika.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 193/768-722.

Zbog općeg nezadovoljstva, a naročito zbog potpuno neborbenog duha Dalmatinaca - utjecaj talijanske kulture - može se prilikom akcija u otočkom području očekivati veći broj prebjeglih. Otočko stanovništvo, koje još do sada nije došlo u kontakt s njemačkim trupama, gaji u sebi, svojstvenu skoro svim sredozemnim narodima, simpatiju prema Nijemcima, koja je neprijateljskom propagandom samo privremeno zaboravljena i bez sumnje će, korektnim ponašanjem njemačkih trupa, ponovo oživjeti, tako da će buduća podrška otočkog stanovništva sigurno biti postignuta.

II) O neprijateljskoj situaciji uopćeno:

Vlastitom operacijom »Landsturm«[2] uspjelo je da se očisti obalna zona, za koje vrijeme se glavnina komunističkih bandi prebacila na otoke.

Pored 26. divizije, koja se tretira kao prava otočka divizija, a koja se sastoji od XI, XII i XIII brigade, na otocima se nalazi i I dalmatinska udarna brigada, iz sastava 9. dalmatinske divizije - glavnina u Duvnu - a vjerojatno i I južnodalmatinska brigada, koja se također smatra podređenom 26. diviziji. Kao posljedica operacije »Landsturm I«,[4] od dalmatinskih teritorijalnih bataljona na otocima se nalaze još odredi »Omiš«,[5] »Makarska«[6] i »Orjen«.[7] Osim napred navedenih operativnih jedinica, na otocima se još nalaze i tamo formirani bataljoni:[8] dopunski batlajon »Mljet«, »Sjevernodalmatinski bataljon« i bataljon »Lastovo«.

Na osnovu izvještaja primljenog iz pouzdanog izvora, od Jugoslavena koji žive u inozemstvu, a koji su se u SAD i Kanadi dobrovoljno prijavili za borbeno angažiranje u vlastitoj zemlji, formirane su u Bariju 2 »prekomorske brigade«,[9] čiji se dijelovi vjerojatno već sada nalaze u zoni srednjedalmatinskih otoka.

Prema Titovom naređenju, trebalo bi da se 26. divizija 19. 12. 43. prebaci na kopno,[10] preko luke Rogoznice, zapadno od Splita. Da li će ovo naređenje ipak biti blagovremeno izvršeno ili će možda u međuvremenu biti nekih izmjena u naredbi, to se ne može predvidjeti.

III) O neprijateljskoj situaciji detaljnije

a) Korčula:

XIII dalmatinska brigada, bez 1 bataljona, sa štabom, vjerojatno u Pupnatu. Jačina oko 1200 ljudi, a bez 1 bataljona oko 900 ljudi.

I južnodalmatinska brigada vjerojatno na zapadnom dijelu Korčule. Jačina oko 800 ljudi.

2 i 4 Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

3 Brigada pod ovim nazivom nije postojala. Postojala je Trinaesta brigada (južnodalmatinska).

5, 6 i 7 Riječ je o Mosorskom, Makarskom i Orjenskom NOP odredu. Mosorski i Makarski NOP odred su se privremeno bili povukli na otoke.

Na otocima su bili formirani: Hvarsko-viški; Bračko-šoltanski i Južnodalmatinski NOP odred potčinjen Četvrtom i Petom pomorsko-obalskom sektoru. Ovi odredi su naredbom Štaba mornarice od 25. prosinca 1943. god. rasformirani a njihovi borci ušli u Prvu dalmatinsku, Jedanaestu i Dvanaestu brigadu Dvadesetšeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 168.

9 Odnosi se na Prvu i Drugu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 8, napomenu 2.

10 Vidi dok. br. 313.

Dijelovi I prekomorske brigade, jačine oko 300 ljudi.
Odred »Orjen« - ? - jačine oko 150 ljudi.

b) **Mljet:**
Teritorijalni odred »Mljet«, jačine 400 ljudi.
1 četa II bataljona XIII brigade, jačine 50 ljudi.
U toku posljednjih dana između Mljeta i Korčule primijećen je živ saobraćaj; vjerojatno je u pitanju pojačanje posade na Mljetu.

c) **Hvar:**
1 dalmatinska udarna brigada, jačine 1200 ljudi - 5 bataljona, s jednim štabom vjerojatno u Starigradu.
XI dalmatinska brigada, jačine 900 ljudi, štab vjerojatno u Bogomoljama.
Dijelovi II »prekomorske brigade«, jačine 2-300 ljudi.

d) **Brač:**
XII dalmatinska brigada, jačine 600 ljudi, štab u Supetru.
Odredi »Omiš« i »Makarska«, jačine sve skupa 500 ljudi, štab vjerojatno u Sutivanu i Nerežišću.

e) **Vis:**
Sjevernodalmatinski odred, jačine 400 ljudi, zajendo s komunistima iz Barija.

f) **Lastovo:**
II bataljon XIII dalmatinske brigade bez 1 čete, jačine oko 200 ljudi.

g) **Naoružanje:**
Pretpostavlja se da su neprijateljski odredi, smješteni na otocima, potpuno naoružani pješadijskim oružjem i da'raspolažu s velikom količinom municije. Od talijanskih jedinica preuzeta je obalna artiljerija, i to s municijom, tako da treba bezuvjetno računanti s angažiranjem artiljerije.
Vlastitim osmatranjem utvrđeno je slijedeće artiljerijsko oruđe:
Korčula:
2 talijanska topa - vjerojatno kalibra 10,5 - kod k. 23, 1 haubica kalibra 12 cm kod Račišća,
1 brdski top kod trig. 230 - promjenljiv vatreni položaj.
1 brdski top kod k. 109,
1 top kod k. 321,
1 top kod k. 388.
Mljet:
1 top - možda i 2 - na istočnom rtu Mljeta.
Hvar:
1 top na istočnom rtu Hvara.
Brač:
1 top kod Sutivana,
1 top kod Supetra,
1 top kod Sumartina.
Na osnovu neprovjerenih izvještaja obavještajaca, može se uzeti u obzir i slijedeće artiljerijsko oruđe:
Korčula:
2 teška obalna topa kod k. 82,
1 haubica kalibra 12 cm kod Prigradice,
po 1 haubica kalibra 12 cm kod k. 40, 44, 16.

U sjeveroistočnom i istočnom dijelu Korčule utvrđeno je, na promjenljivom vatrenom položaju, a također i na otoku Badija, više teških minobacača.

h) **Utvrđenja**

Primijećena su utvrđenja na cijeloj sjevernoj obali Korčule i na otocima Badija i Krežić, smještenim na istoku, što je djelimično utvrdila izviđačka patrola, a naročito na svim mjestima gdje se predviđa izvršenje desanta i na kotama: 91 i 93, neposredno južno od Korčule, južno od k. 74-zapadno od Korčule - sjeverno od Novog Sela, sjeverna padina k. 206, sjeverna padina k. 260 - jugozapdno od Korčule - na obali kod Oskorušice i Račišća. Radovi na kopanju rovova i dalje su u toku; posljednjih dana su se s Korčule čule i detonacije, koje bi mogle proisticati od miniranja radi utvrđivanja.

Utvrđenja iz jugoslavenskog perioda - kao i iz vremena talijanske okupacije -jedva da postoje. Jugoslavenska 1. obrambena linija prolazi kroz prvi obalni brdski obrambeni pojas na kopnu - uslijed nedostatka mornaričkih snaga. Zbog toga izgrađena utvrđenja jedva da prevazilaze obična utvrđenja krečnjačkih terena.

i) **Transportna sredstva**

Iz pouzdanog izvora se saznaje da se na Hvaru nalazi »motorizirana transportna kolona 26. divizije«, koja ne bi mogla da prelazi broj od 10-15 teretnih vozila.

j) **Pomorska prevozna sredstva**

Komunisti raspolažu kompletnom flotilom ribarskih brodova, kao i s nekoliko brzih čamaca bivše jugoslavenske vojske. Brodski prostor bi bio dovoljan za istodobni tranpsort 3-4000 ljudi.

k) **Neprijateljska sredstva za vezu**

Utvrđene su savezničke radio-stanice na slijedećim otocima: Koručula, Hvar, Vis, Mljet. Nije poznat točan položaj radio-stanica. Također je utvrđena i svjetlosna signalna veza sa savezničkim avionima; žičana veza među otocima - vjerojatno nekadašnji poštanski kabel.

1) Pomorske i zrakoplovne baze

Kao pomorske baze, kojima se također koriste savezнички brodovi, navode se, ali nisu i utvrđene, slijedeće: Ploče (sjeverozapadni dio Mljeta) , baza brzih čamaca. Na sjeverozapadnoj obali malog otoka Visa - baza za podmornice, kao i aerodrom; na Lastovu - baza za hidroavione, kao i improvizirani aerodrom; na Korčuli - improvizirani aerodrom.

m) **Savezničke komande**

Sigurno je utvđrena samo komanda na Visu, koja predstavlja i polaznu bazu, kao i sastajalište crvenih i savezničkih štabova i viših komandi. U više navrata je izvještavano i o prisustvu savezničkih štabova za vezu na Korčuli i Hvaru; nije moguće prisustvo sovjetskog štaba za vezu.

n) **Skladišta, magazini, bolnice**

U više navrata je izvještavano o savezničkoj prihvatnoj bazi za dotur na Visu (potvrđeno). 26. divizija, koja se, radi prebacivanja na kopno, snabdijeva za zimu, također formira razna skladišta (naročito na Hvaru).

IV) **Procjena neprijateljske situacije**

Po naređenju Tita, 26. divizija, kao i I dalmatinska udarna brigada, vrše pripreme za prebacivanje na kopno. Ove mjere mogle bi da se obrazlože na slijedeći način:

a) Situacija, kakva se očekuje u toku zime na kopnu, primorava Tita da sve snage angažira na obrani rajona srednje Bosne - Jajce - Bugojno;

b) Tito smatra da komunističke snage na otocima nisu dovoljno jake, da bi mogle da organiziraju trajniju obranu;

c) U Bariju - a možda već i na otocima - nalazi se (označene kao I i II »prekomorska brigada«) dovoljno snaga, koje bi smijenile 26. diviziju,

d) U Italiji se pripremaju ostale snage za angažiranje u otočkom području;

e) Saveznici, koji očekuju našu okupaciju otoka, vrše stalan pritisak napadima na puteve dotura naših trupa.

Pretpostavlja se da će komunisti, prilikom naših napada, neprekidno pružati otpor, kako bi dobili u vremenu za prebacivanje glavnih snaga. Zbog stalne i jake dezerterske propagande, kao i zbog egzaktnog ponašanja vlastite trupe, treba očekivati znatan broj prebjeglih.

Pri povoljnoj vremenskoj situaciji, treba očekivati efikasno sadejstvo komunista i savezničkog zrakoplovstva, kao i lakih mornaričkih snaga. Prije nekoliko dana primijećena je jedna podmornica ispred Šibenika.

Teller, v.r.
Kapetan SS-jedinica u
Obavještajnom odjeljenju

BROJ 312

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 11. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O NAPADU SAVEZNIČKE AVIJACIJE NA BRAČ, ŠOLTU I REJON PRIMOŠTENA[1]

RADIOGRAM Br. 1519

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 11. 12. u 23,20 sati
Primljeno: 11. 12. u 01,04 sati

Dnevni izvještaj od 10. 12. 43.

a) Potvrđeno ponovno prikupljanje bandi po otocima ispred Zadra. Prema izvještajima doušnika, englesko-američki zračni napadi na otoke

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/94-95.

Brač, Šoltu, na planinu Opor (sjeveroistočno od Trogira) i kod Primoštena prouzrokovati su velike gubitke; među banditima mnogo ranjenih i mrtvih. Živ brodski saobraćaj između Šolte i Brača.

11. četa 891. puka - za Tkon, na otoku Pašmanu.

Za akciju Biograd, 2 voda 5. čete 891. puka i 2. baterija 264. artiljerijskog puka - u pravcu Sukošana.

Povučena 4. četa 893. puka iz obezbjeđenja konvoja za Šibenik.

Namjera: Akcija Biograd. 1. četa 891. puka iz Pašmana u Zadar.

b) U Šibenik pristigli: 50 oficira, 33 podoficira i 146 vojnika obalne artiljerije.

c) Vrijeme: oblačno, djelomično kišovito.

d) Gubici: nema.

Za točnost
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje
br. 1639/43. pov.

BROJ 313

OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAMJERAMA 26. DIVIZIJE NOVJ DA SE S BRACA PREBACI NA KOPNO[1]

Prijepis telegrama - Tajno

12. 12. 43.

Komandi 2. oklopne armije, Operativno odjeljenje

Iz pouzdanog izvora se saznaje, da bi 26. banditska divizija trebalo da se prebaci sa Brača na kopno.[2] Utvrđeni, od jučer, živi pokreti na Braču. Pojačan rajon Omiša.

Hitno potrebno povlačenje 118. i 105. izviđačkog bataljona iz rajona Duvna, radi daljeg pojačavanja i pripravnosti.

V SS-brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 769/43. pov.

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 486/1224.

2 Jedinice Dvadesetšeste divizije NOVJ nisu prebačene s otoka na kopno već su zadržane za obranu istih. Vidi dok. br. 186. Trebalo je prebaciti samo Prvu prekomorsku brigadu koja zbog situacije na kopnu do kraja prosinca 1943. god. nije prebačena. Vidi dok. br. 185.

BROJ 314

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA 15. BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. PROSINCA 1943. KOMANDI 2. OKLOPNE ARMIJE O TOKU I REZULTATIMA OPERACIJE »ZIETHEN« PROTIV JEDINICA NOV I POJ U DALMACIJI I JUGOZAPDNOJ BOSNI[1]

OPERACIJA »ZIETHEN«[2]

R a d i o g r a m

Strogo povjerljivo

KR

Od 12. 12. u 22.50s.
Šalje: XV brd. AK
Prima: K-da 2. oki. A.

SUMARNI IZVJEŠTAJ O OPERACIJI »ZIETHEN«

Dijelovi snaga grupe »Adolf« i sjeverne grupe »Paul« prešli u nastupanje 4. 12. a južna grupa 5. 12. Neprijatelj je od 5. 12. izvukao svoje glavne snage iz Livna općim pravcem prema sjeveru. Bržim i iznenadnim prodorom snaga »Paul« preko Bosanskog Grahova 6. 12. razbijene su samo neprijateljske zaštitnice, Štab 4. operativne zone i jedan zrakoplovni banditski štab u formiranju na prostoru Livna. Iz rajona Travnika neprijatelj je uputio 1. proletersku diviziju. Do sadejstva sa snagama »Adolf« nije došlo zbog prostorne udaljenosti, porušenih mostova, prijevremenog povlačenja osnovnih snaga i otežanog održavanja veze. 105. izviđački bataljon nije uspio da prodre svojim izviđačkim dijelovima preko Duvna prema sjeveru. Divizija je sa svoja 2 bataljona angažirana na obezbjeđenju Livna i puteva dotura. Sjeverna grupa »Berger« je svojim glavnim snagama, nedovoljno naoružanim, koje su prethodno napustile svoja vozila zbog nedostatka goriva i razrušenih puteva, vodila borbu sa jakim bandama istočno od Livna (najmanje 4000 ljudi, 150 puškomitraljeza, 36 mitraljeza, 22 srednja minobacača, 4 brdska topa, 4 talijanska protivtenkovska topa) pri čemu su bande u snijegom zavijanoj planini pružale žilav otpor našem napadu. Opkoljavanje neprijatelja nije uspjelo zbog stanja komunikcija.

Neprijatelj: 349 izbrojanih mrtvih, 14 zarobljenih, 45 prebjeglih. Stvarni gubici bili su daleko veći.

Zaplijenjeno je: 204 puške, 12 puškomitraljeza, 17 mitraljeza. Vlastiti gubici: 16 mrtvih, 83 ranjena.

Operativno odjeljenje,
br. 1037/str. pov.

»Adolf«: V SS-brdski armijski korpus[3]
»Paul«: 114. lovačka divizija[4]

[• • J[5]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-315, film 193/7453855-6.
2 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.
3 i 4 Dopisano rukom.
5 Nejasan pečat.

BROJ 315

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ZAUZIMANJU BIOGRADA I BORBAMA KOD ŠUJICE[1]

T E L E G R A M

TAJNO

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (german.) ŠS-korpusu

Dnevni izvještaj od 12. 12. 43.

[...]

264. divizija: Prema domobranskom izvještaju, banditi ponovo podižu most na Cetini, kod Panja (5 km sjeverno od Sinja). Dana 10. 12. u 15,30 sati, napad neprijateljskih lovaca-bombardera na zaliv Solin; nema šteta. Započela akcija Biograd.[2] Biograd zaposjednut bez vlastitih gubitaka. Zbog radio-smetnji, nedostaju pojedinosti.

[...]

114. divizija - »Ziethen«:[3] Grupa Berger, nastupajući uz jake sniježne padavine, nastavila napad usprkos žilavom neprijateljskom otporu s obje strane puta za Šujicu, prodrla i ovladala kotom 1114 - Galičić (4 km južno od Šujice) i odbacila neprijatelja ka sjeveru. Zbog žilavog bočnog i sve jačeg otpora neprijatelja, sa lijevim krilom je zauzeto malo teritorije. Mnogobrojne cestovne prepreke, sniježni nanosi i nedostatak goriva uvjetovali su da se motorizirana grupa Bergera angažira pješice.

Namjera: Borbeno izviđanje 105. izviđačkog bataljona u pravcu Šujice, nastavak napada grupe Berger, sa težištem na lijevom krilu, uz istovremeni udar pristigle ojačane 8. čete 741. puka na desni bok neprijatelja.

III bataljon 721. puka sa ustašama, u 4 desantne grupe, iskrcao se na otok Pag i zaposjeo mjesto Pag; neprijatelj se povukao ka jugozapadu, uništen 1 motorni čamac sa 40 bandita. Zaplijenjeno skladište soli (12.550 tona, od toga 95 tona u jutanim vrećama, spremno za transport), potpuno upotrebljivo.

Prilikom borbi sa četnicima, u rajonu 20 km jugoistočno od Gračaca, banditi su odbačeni ka istoku. Neprijateljski gubici: 13 mrtvih, 1 zarobljen. Banditi su se povukli sjeverno od Bos. Grahova; mjesto je još samo slabije

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/385-386.
2 Vidi dok. br. 303.
3 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

zaposjednuto. Ukupni vlastiti gubici: 1 mrtav, 19 ranjenih; neprijateljski gubici: 16 mrtvih (cijeni se na 100), 1 zarobljen, 44 prebjegla (od toga 27 sa divizijskim lecima, bacanim posljednjih dana nad banditskom teritorijom).

[...]

Izvještaj o pokretu

264. divizija: 1. četa **891.** puka sa Pašmana za Zadar, Štab **III** bataljona **893.** puka i **1** vod **13.** čete **893.** puka iz Sinja za Drniš.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje
br. 6295/43. pov. od 12. 12. 43.

BROJ 316

ZAPOVIJEST KOMANDANTA 5. SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. PROSINCA 1943. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ZAUZIMANJE OTOKA MLJET, KORČULA, HVAR, BRAČ, ŠOLTA I VIS[1]

Strogo povjerljivo!

KOMANDA V. SS-BRD. KORPUSA
Operativno odjeljenje
Del. br. 207/43, str. pov.

H. Qu, 13. 12. 1943.

K-da 2. oki. A.
13. pros. 1943.
Br. 907/43. str. pov. Ia

15 **primjeraka**
1. primjerak

KORPUSNA ZAPOVIJEST
za zauzimanje otoka
Karta: 1:100.000

1) Neprijateljska 26. div. [NOVJ] zauzela je slijedeće otoke:
Mljet, Korčulu, Hvar, Brač, Šoltu i Vis.

Kako se saznaje iz pouzdanih izvora, **I i II Jugoslavenska prekomorska brigada,** koje se prebacuju iz Italije, iskrcale su se dijelom snaga na **Korčulu,** odnosno na **Hvar.**[3]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 193/743762-7.

2 Pečat primaoca.

3 O formiranju i prebacivanju ovih brigada iz Italije na teritoriju Jugoslavije vidi dok. br. 8, napomenu 2 i dok. br. 72, 86 i 129.

26. div. dobila je naređenje da se sa otoka Brača prebaci na kopno sa početkom prebacivanja 19. 12.[4]

Engleski štab za vezu se vjerojatno nalazi na otoku **Visu** i otoku **Lastovu.**

(Detaljniji pregled stanja kod neprijatelja vidi iz priložene karte i informacije o neprijatelju).

2) **118. lov. div.** u tijesnom sadejstvu s avijacijom i ratnom mornaricom čisti pomenute otoke.

Potrebno je iznenadnim iskrcavanjem i planskim čišćenjem otoka spriječavajući izvlačenje neprijatelja, **razbiti bande i neprijateljsko brodovlje.**

Radi spriječavanja **neprijateljskog pomorskog desanta** na obalu, treba ojačati obranu obale sa težištem na odsjeku **Makarska-Omiš.**

Pozadinu obalskog odsjeka obezbijediti sa težištem u rajonu južno i istočno od Trilja i u rajonu **Imotski-Studenci.**

3) **Komandujući admiral Jadrana** - koji sadejstvuje V korpusu - obezbjeđuje pomorska transportna sredstva za desantnu operaciju i njihovo snabdijevanje i u zajednici sa borbenim dijelovima preuzima;

a) izvršenje desanta,

b) zaprečavanje i osiguravanje kanala između otoka i na obali od napada neprijateljskih brodova,

c) obezbjeđenje puteva dotura.

4) **Komandanta avijacije Hrvatske** - koji sadejstvuje snagama V korpusa - **priprema** planski **napad** na otoke i to:

a) uništavanjem neprijateljskog brodovlja,

b) tučenjem otkrivenih neprijateljskih ciljeva na otocima, o kojima 118. lovačka divizija redovno podnosi izvještaje,

c) izviđačkom djelatnošću,

d) slobodnim lovom na prostoriji **Split-Dubrovnik podržava na početku i u toku operacije za zauzimanje otoka:**

a) vlastiti desant jakim obezbjeđenjem iz zraka,

b) tučenjem otkrivenih neprijateljskih ciljeva (prije svega artiljerije i brodova),

c) organizira lovačku zaštitu pri pojavi neprijateljskih zrakoplovnih formacija.

5) Raspored i vrijeme zauzimanja otoka:[5]

a) o. **Korčula**	= »Herbstgewitter« II
x-dan	= 16. 12. 1943.
b) o. **Mljet**	= »Herbstgewitter« III
x-dan	= 24. 12. 1943.
c) o. **Hvar**	= »Herbstgewitter« IV
x-dan	= 3. 1. 1944.

4 Bilo je predviđeno prebacivanje Prve prekomorska brigade sa Šolte na kopno. Vidi dok. br. 8. napomenu 2 i dok. br. 132, i 140.

5 Vidi dok. br. 310, 337, 348 i 371.

d) o. **Brač** = »Herbstgewitter« V
x-dan = 9. 1. 1944.
e) o. **Šolta** = »Herbstgewitter« IV

izvršit će se u isto vrijeme snagama XV A. K. kada se izvodi i operacija »Herbstgewitter« V.

Zauzimanje otoka **Lastova i Visa** izvršit će se nakon niza operacija »Herbestgewitter«, ukoliko za to budu bile dovoljne zrakoplovne i pomorske snage.

6) Snage za zauzimanje otoka

a) **Jedinice:**

Štab 750. lov. puka 118. lov. div.,
1/750. puka
11/750. puka,
III/750. puka,
Brd. art. divizion/668. art. puka,
1 četa/inž. bat. 118,
2 voda brd. protivavionske čete 118,
dijelovi 2. brd. san [iteske] čete 118,
5 tenkova 1. čete/SS-korpusnog tenkovskog bataljona 105,
2. btr. protivav. diviz. SS-divizije »Prinz Eugen« (radi obezbjeđenja ukrcnih luka;
pored toga: Obalski lovački bataljon »Brandenburg« sa dijelovima opremljenim čamcima (potčinjen V korpusu), 1/738. puka 118. lov. div. (prema situaciji) spreman da preuzme ulogu snaga za podršku, dijelovi 738. lov. puka 118. lov. div. »Herbstgewitter« V
1 hrvatska borbena grupa

b) Ratna mornarica

2 skele tipa »Sibel« (kasnije više),
4 čamca tipa »Ida«,
4 čamca za zaštitu luka (kasnije više),
čamci Obalskog lovačkog bat. »Brandenburg«,
više motornih i jurišnih čamaca,
2 torpedna čamca,
krstarica »Cattaro«,
1. topovnjača,
1 brod na parni pogon,
Brzi čamci su u izgledu kasnije.

c) Avijacija: (sa aerodroma Mostar)
1 eskadrila 12. grupe za blisko izviđanje,
13. eskadrila 151. grupe jurišne avijacije (eskadrila »štuka«),
1 eskadrila IV podgrupe 27. lov. grupe (lovci).

7) Izvršenje operacije zauzimanja otoka:
»Herbstgewitter« II - **Korčula**

a) Zadatak: U početnoj fazi čišćenje istočnog dijela otoka uz obuhvatni pomorski desant sa sjevera i juga, do linije **Račišće-Klupca** (568**)-vala Luka,** da bi se ozbezbijedio slobodan prolaz kroz Pelješki kanal. Zatim, poslije pregrupiranja snaga, planskim napadom (uz eventualni pomorski desant u pozadini) i uz podršku ratne mornarice i avijacije, zauzeti zapadni dio otoka. Za ovo od posebne je važnosti zaprečavanje kanala sjeverno i južno od otoka **Korčule** kao i vatrena podrška sa mora od strane pomorskih jedinica.

b) **Angažiranje snaga** (i sprovođenje nakon dogovora sa divizijama):
Iskrcavanje izvesti:

sa 1/750 puka i Obalskim lovačkim bat. »Brandenburg« sa zapadne obale **Pelješca (vala Luka)** na sjevernu obalu **Korčule** sa obje strane **Račišća.** Čim se obrazuje mostobran od Račišća, bataljon prodire prema istoku i jugositoku sa težištem prema **Pupnatu,** obezbjeđujući se prema zapadu;

sa III/750. puka (bez 1 čete) iz polazne luke sjeverno od **Drače (Pelješac)** i sjeverno i zapadno od **Pelješca,** kroz **Pelješki kanal** na prostoriju 3 km zapadno od mjestaKorčule. Zatim napad u istočnom i sjeveroistočnom pravcu na **Lumbardu** radi zauzimanja istočne ivice **Korčule.** Obezbijediti vezu sa 1/750. puka prema zapadu.

Sa ojačanom četom III/750. puka od Trstenika (na poluotoku **Pelješcu)** na južnu obalu **Korčule** (istočni dio) u zaliv **Orlanduza.** Odavde napada u sjeverozapadnom pravcu na **Dubravu.** Iz rajona **Dubrava** obezbijediti vezu sa II i 1/750. puka duž komunikacija.

Težište artiljerijske podrške pomorskog desanta obezbijediti prvo iz rajona **Kućište, Viganj** (na poluotoku **Pelješcu).** Krstaricu »Cattaro« treba angažirati za artiljerijsku podršku 1/750. puka pri njegovom iskrcavanju u rajonu ulaza u **Pelješki kanal** (sjeverno od **Račišća).**

Ukoliko neprijatelj pruži jači otpor i oteža brzo zauzimanje istočnog dijela **Korčule, uputiti H/750, puka** sa poluotoka **Pelješca,** u napad na **Korčulu.**

U tom slučaju 1/738. puka treba ostaviti na poluotoku **Pelješcu** kao rezervu.

Komandujući admiral Jadrana neposredno naređuje upotrebu **pomorskih transportnih sredstava i angažiranje pomorskih borbenih jedinica.**

c) **Početak operacije:**
x-dan = 16. 12. 1943. godine u svitanje.

»Herbstgewitter« III - Mljet

a) **Zadatak:**

Nakon uspješnog čišćenja **Korčule** i pregrupiranja snaga, ostavljajući po jedan bataljon na **Korčuli i Pelješcu** kao snage za obezbjeđenje, izvršiti iskrcavanje na otok **Mljet** sa zadatkom da se razbije tamošnji crveni **Mljetski odred.**

b) Angažiranje snaga:

Sa 1 bat. 750 lov. puka i Obalskim lovačkim bat. »Brandenburg« sa istočnog dijela Pelješca na sjevernu obalu otoka **Mljeta,** uz artiljerijsku podršku od strane pomorskih snaga.

c) **Početak operacije:**

x-dan = 24. 12. 1943. godine planirano.

»Herbstgewitter« IV - o. Hvar

a) Zadatak:

Iskrcavanje na južnu i istočnu obalu otoka **Hvara** i zauzimanje otoka.

b) Angažiranje snaga:

Sa 2 bat. 750 lov. puka sa otoka **Korčule** i poluotoka **Pelješca.**
Sa jednom **borbenom grupom** 738. **lov. puka** iz obalnog rajona **Podaca, Igrane.**
Kao snage za obezbjeđenje na otoku **Korčuli** i poluotoku **Pelješcu** ostaje **1 bat. 750. lov. puka** raspoređen po uporištima.

c) **Početak operacije:**

x-dan = 3. 1. 1944. godine planirano.

»Herbstgewitter« V - o. Brač

a) **Zadatak:**

Desant na južnu, istočnu i sjevernu obalu otoka **Brača** i zauzimanje otoka.

b) Angažiranje snaga:

Sa 2 borbene grupe 750. lov. puka sa sjevernog dijela otoka **Hvara,**
1 bataljon 738. lov. puka iz rajona **Makarske,**
1 hrvaftska] borbena grupa iz rajona **Omiša,** ostavljajući 2 uporišta na sjevernom dijelu otoka **Hvara** i 1 uporište na krajnjem istočnom dijelu otoka **Hvara.**

c) **Početak operacije:**

x-dan = 9. 1 1944. godine planirano.

8) **118. lov. div.** dostavlja Komandi V korpusa nakon prvih iskustava na otoku **Korčuli** plan o poduzimanju operacija **Herbstgewitter III-V.**
9) Umoljava se **komandujući admiral Jadrana** da detalje u vezi transporta i upotrebe borbenih snaga, a u vezi izvođenja operacije, neposredno regulira sa 118. lovačkom divizijom.
10) **Konačno naređenje o držanju** odnosno **izgradnji uporišta** na očišćenim otocima izdat će se **nakon završetka »Herbstgewitter«.**

11) Organizacija sistema veza:
sa 118. lov. div.: žična i radio-veza;
sa 750 lovačkim pukom: zvijezdasta veza.
Od armije su tražena **2 decimetar-uređaja** ali do sada nisu prispjela.
12) Komandujući admiral Jadrana i zrakoplovni komandant Hrvatske se umoljavaju da upute oficira za vezu u Štab 118. lov. div.
13) Način dostavljanja izvještaja:
Do početka svake operacije svi izvještaji i naređenja u vezi operacija **»Herbstgewitter«** treba da budu tretirani kao **strogo povjerljivi.** Zabranjeno je korištenje telefona. Izvještaje o taktičkoj situaciji dostavljati Komandi V korpusa, Operativnom odjeljenju **svaka 3 sata.**
14) Komandno mjesto 118. lov. div. (istureno) za operaciju »Herbstgewitter« II predlaže se **Janjina (Pelješac).**
15) Pitanje snabdijevanja regulirat će se specijalnim naređenjem načelnika pozadine Komande V korpusa.
16) Skreće se pažnja da se uočljivo obilježavaju vlastite jedinice i brodovi (kukastim križevima) za vlastitu avijaciju.

Dostavljeno: (prema konceptu)

Komandujući general
Ab Phleps, v.r.
SS-obergrupenfiihrer
general *Vafen SS*

BROJ 317

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. PROSINCA 1943. O SUKOBU NJEMAČKIH DESANTNIH BRODOVA S PARTIZANSKIM BRODOVIMA KOD PELJEŠCA.[1]

Prijepis telegrama od 14. 12. 43, poslanog u 22,30 sati, primljenog u 09,45 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 13. 12. 43.

Vrijeme: sunčano, dobra vidljivost, slaba naoblaka.
Opća situacija: Živa neprijateljska pomorska aktivnost u otočkoj zoni 118. lovačke divizije. Viluse dostignuto bez kontakta sa neprijateljem.
118. **lovačka divizija:** Izviđanjem utvrđeno prisustvo slabijeg neprijatelja južno od Trilja. **U** rajonu Sv. Petar-Bisko (3 km sjeveroistočno i 15 km sjeverno od Omiša) i u Voštanima nema neprijatelja. **U** otočkom području živ neprijateljski saobraćaj. **U** noći između 12. i 13. 12, na putu za Lovište (zapadno obala Pelješca) 12 desantnih brodova stupilo u borbu sa

6 Artur.
1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 486/52.

neprijateljskim motornim čamcima. Jedan manji neprijateljski ratni brod (prema mišljenju Nadleštva ratne mornarice - engleski razarač) otvorio vatru na Trpanj (sjeverna obala Pelješca). Jaka artiljerijska i minobacačka vatra sa Korčule na rajon Orebića.

[...]

BROJ 318

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA KOD ŠUJICE, ZAPLIJENI PARTIZANSKOG SKLADIŠTA MUNICIJE KOD ERVENIKA I SUKOBU TALIJANA I USTAŠA U ŠIBENIKU[1]

TAJNO
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom armijskom korpusu
III (german.) SS-tenkovskom korpusu

Dnevni izvještaj od 13. 12. 43.

Vrijeme: obala - oblačno, u planinama - povremeno kiša; unutrašnjost kiša i snijeg.

Opća situacija: nepromijenjena.

114. divizija: Pritiješnjen bočnim udarom iz pravca Potočana, neprijatelj se, s planinskih terena 5 km jugozapadno od Šujice, povukao u pravcu sjevera.[2] U borbi sa zaštitnicom, koja se žilavo brani, izvršeno čišćenje planinskog terena s obje strane ceste. 105. izviđački bataljon nije napredovao zbog jake vatre iz teškog naoružanja, sa kota s obje strane Mokronoge (6 km sjeverno od Duvna), močvarnog terena i razorenih mostova.

Iznenadnim prodorom 2. baterije 661. artiljerijskog puka zauzeto neprijateljsko skladište municije, **4** km sjeverno-sjeveroistočno od Ervenika.[3] Transportirano: 200 granata kalibra 7,5, 10 lakih mitraljeza, 3 teška mitraljeza, veća količina pješadijske municije.

Ukupni vlastiti gubici: 2 mrtva, 1 ranjen: neprijateljski gubici: kod grupe Berger znatni, ali nije utvrđen točan broj. Uhapšeno 7 bandita.

Namjera: Prodor grupe Berger u pravcu Šujica-Duvno, 105. izviđački bataljon preko Orlovca (5 km sjeverozapadno od Duvna) ka mjestu Mokronoge.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/387-399.

2 Odnosi se na izvođenje operacije »Ziethen«. Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 Ovo skladište municije pripadaloje Devetnaestoj diviziji NOVJ. Vidi dok. br. 323 i 324.

264. divizija: 7 km sjeverno-sjeveroistočno od Sinja nađen 1 uništeni top i 3 uništena kamiona, koji su pripadali bandama. U 16.00 sati u Šibeniku puškaranje između Talijana i pripadnika hrvatskih jedinica; 1 Talijan poginuo, na obje strane ranjeni. Izdato naređenje o nenapuštanju gradske zone.

[•••]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6313/43. pov. od 13. 12. 43.

BROJ 319

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. PROSINCA 1943. O UPUĆIVANJU DIJELOVA 118. LOVAČKE DIVIZIJE NA PELJEŠAC[1]

Prijepis radiograma od 14. 12. 43.

Poslano: 08,45 sati
Primljeno: 11,30 sati

Izvještaj o pokretu trupa,[2] kao prilog dnevnom izvještaju V SS-brdskog armijskog korpusa od 13. 12. 43.

118. divizija posjeda položaje: jedan vod 118. protivavionske čete - Neum, 1 vod pokretnih oruđa 7. protivavionskog bataljona - Rudine (2,5 km sjeveroistočno od Donta Doli), 1 vod 118. protivavionske čete - Trpanj.

Dostignuto: 1 četa 118. pionirskog bataljona - Drače, 3. četa 668. izviđačkog bataljona - Lovište.

Na maršu: 5. baterija 668. artiljerijskog puka za Ljubuški, 1 vod 118. protivtenkovskog bataljona za Opuzen, 6. baterija 668. artiljerijskog puka za Dontu, 1. baterija 668. artiljerijskog puka za Orebić.

Namjera: 1) Štab 118. protivtenkovskog bataljona i 1 četa u rajonu Metkovića.

2) II divizion 668. artiljerijskog puka za Gabelu.

V SS-brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje
br. 819/43. pov. od 14. 12. 43.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/309.

2 Odnosi se na dolazak preostalih dijelova 118. lovačke divizije na obalu radi smjene jedinica SS divizije »Prinz Eugen«. O dolasku ove divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 229, 237, 246, 258, 270, 320, 325 i 338.

BROJ 320

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. PROSINCA 1943.0 POKRETU JEDINICA 118. LOVAČKE DIVIZIJE NA PELJEŠCU[1]

Prijepis radiograma V SS-brdskog armijskog korpusa od 15. 12. 43.

Poslano: 12,20 sati
Primljeno: 23,00 sati

Izvještaj o pokretu trupa,[2] kao prilog uz dnevni izvještaj od 14. 12. 43.

Dostignuto:

3. baterija 668. artiljerijskog puka - rajon 3,5 km jugoistočno od R. Lovište (Pelješac), 1. baterija 668. artiljerijskog puka - rajon 1 km sjeverozapadno od mjesta Viganj, 6. baterija 668. artiljerijskog puka - Donta Doli, 1 vod 118. protivtenkovskog bataljona - Opuzen.

Nastup:

Štabna baterija 668. puka - Vitina, 5. baterija 668. artiljerijskog puka u pravcu Vrućice (15 km jugoistočno od Imotskog).

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/208.

2 O dolasku 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 220, 229, 237, 246, 258, 270, 319, 325 i 338.

BROJ 321

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA KOD ŠUJICE I BOMBARDIRANJU ŠIBENIKA, SOLINA I KAŠTEL SUCURCA OD STRANE SAVEZNIČKE AVIJACIJ[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu
III (german.) SS-tenkovskom korpusu

Dnevni izvještaj od 14. 12. 43.

Vrijeme: obala - kišovito, planine - vedro; unutrašnjost - oblačno.
Opća situacija: nepromijenjena.

114. divizija: Pod našim pritiskom neprijatelj se, suprotno dosadašnjoj taktici, samo djelimično povukao, da bi odmah zatim ponovo djelovao s manjim pokretnim jedinicama.[2] Vlastitim izviđanjem ponovo utvrđeno prisustvo manjih bandi na kotama oko Šujice. Poslije podne bezuspješan vatreni prepad, sa 1 topom i više minobacača, na Šujicu. Izviđački prodor grupe Berger iz Šujice na Duvno, radi uspostavljanja veze sa 105. izviđačkim bataljonom, izvršen je bez kontakta s neprijateljem. Popravljena telefonska veza sa Duvnom i most južno od mjesta Mokronoge. Grupa Schoch izviđanjem utvrdila prisustvo manjih bandi na kotama 5 km sjeverno od Livna. Osiguranje tamošnjih ugljenokopa vrše ustaše.

u 12.10 sati 24 neprijateljska bombardera nadlijetela Livno, sa sjevera u pravcu juga. Vlastitih gubitaka nema. Prebjegla 2, zaplijenjene 2 puške.

Opća namjera: Grupa Berger - težište s obje strane ceste u Kupresu, grupa Schoch - oko Livna, 105. izviđački bataljon - osiguranje mjesta Mokronoge. Oslobađanje I bataljona 741. puka i II bataljona 721. puka (Obrovac, Knin) za rajon Livna. (Moguće samo kao privremena mjera, jer su preostali dijelovi za osiguranje pozadinskih veza nedovoljni.)

264. divizija: Kote s obje strane ceste Drniš-Split, u rajonu 20 km jugoistočno od Drniša, zaposjednute od jačih bandi, koje ugrožavaju saobraćaj. Pljačkanje stoke i životnih namirnica u rajonu 7 km sjeverno od Trogira.

U 12,05 sati 24 tromotorna bombardera izvršila napad na Šibenik (12 civilnih zgrada srušeno); u 12,55 sati 12 bombardera izvršilo napad na za-

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/393-394.
2 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.

ljev Solina i na Sućurac. Cesta Solin-Sućurac, zbog većih oštećenja prilikom bombardiranja, neupotrebljiva. 1 pogodak u električnu centralu. Gubici u Šibeniku: 1 mrtav, 10 ranjenih, 3 Nijemca zatropana, 2 dobrovoljca[3] ranjena.

Namjera: Čišćenje mjesta zaposjednutih od strane bandi istočno od Zadra.

[•••]

Pfafferott, v.r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6333/43, pov. od 14. 12. 43.

BROJ 322

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 14. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O UNIŠTENJU MORNARIČKIH PUTNIČKIH KOLA NA PUTU TROGIR-SPLIT I BORBI ČETNIKA I PARTIZANA KOD ĐEVRSAKA[1]

RADIOGRAM Br. 1544

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 14. 12. u 23,30 sati
Primljeno: 15. 12. u 03,12 sati

Dnevni izvještaj od 14. 12. 43.

a) Izvještaji doušnika potvrđuju okupljanje jačih bandi u rajonu Zelevo-Muć-Brštanovo, s namjerom da napadaju kolone za dotur. Prema drugim izvještajima, bande nastupaju u pravcu Livna. Vlastitim izviđanjem utvrđeno da u Panju (8 km sjeverno od Sinja) nema neprijatelja. Izviđanje u pravcu Otoka (7 km istočno od Sinja), uz manji kontakt s neprijateljem. U 17,30 sati mornarička putnička kola na putu Trogir-Split (500 m istočno od k. 40) zaustavljena čeličnim užetom. Na njih je otvorena vatra. Zapaljena su ručnom bombom.[2] Nema poginulih-

Bezuspješno pročešljan teren na kojem se vrše prepadi. Osujećen pokušaj nekolicine bandita, da izvrše prepad na četnički kantonman na zapadnoj ivici Štafilića. Živ brodski saobraćaj između Brača i Šolte. U rajonu Skradina četnici zauzeli Bratiškovce, Đevrske i Dobropoljce.[3] Tom prili-

3 Vjerojatno se odnosi na Talijane.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/79-82.

2 U tom rajonu je dejstvovao Marinsko-segetski NOP odred. Vidi dok. br. 376, napomenu 51.

3 Na tom području je dejstvovao Sjevernodalmatinski NOP odred.

kom neprijateljski gubici: 8 poginulih, 20 ranjenih. Lakše ranjen 1 četnik. Vlastita izvidnica javlja da u Bribirskim Mostinama (20 km jugositočno od Benkovca) nema neprijatelja. Namjera: Ometanje pokreta bandi u rajonu Muč-Brštanovo, prodorom snaga jačine 1 čete iz Klisa ka Gizdavcu, iz Sinja ka Muću, sa borbenim izviđanjem u pravcu Brštanova. Prodor 12. čete 893. puka iz Drniša u pravcu Ramljana. Borbeno izviđanje iz Kaštel Novog i Starog (8 km sjeveroistočno od Trogira) u pravcu sjevera na Radošić i iz Marine u pravcu sjevera na Gustirnu. Uspostavljanje uporišta kod k. 40 (6 km sjeveroistočno od Trogira) i k. 208 (6 km sjeverno-sjeveroistočno od Trogira).

b) Obalna cesta kod Sućurca ponovo prohodna.

c) 4. četa 891. puka upućena u Zadar. Komandant 29. Štaba tvrđavskih pionira pristigao u Siverić (5 km sjeveroistočno od Drniša).

d) Vrijeme: vedro, u obalnom području oblačno.

e) Gubici: nema.

Za točnost:
Kerling, podoficir, v.r.

Operativno odjeljenje,
br. 1712/43. pov.

BROJ 323

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 15. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA NIJEMACA KOD ŠUJICE I ČETNIKA KOD KNINA[1]

TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (german.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Prilog dnevnom izvještaju od 15. 12. 43.

114. divizija: Neprijatelj brani prilaze rajonu Bugojno i Glamoč i ugrožava put za dotur između Knina i Sučevića.

Grupa Berger, nakon teške borbe, odbacila neprijatelja jačine 1000 ljudi, koji je u grupama od po 50-80 ljudi žilavo branio kote sjeverno od Šujice.[2] Na cesti je pionirska grupa otklonila 4 teške prepreke. Od neprijateljskih mina ima vlastitih gubitaka. Bande, koje su nastupale iz rajona Bos. Grahova u pravcu jugozapada, odbacile su četnike iz rajona Strmice (14

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/403.

2 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.

km sjeverno-sjeveroistočno od Knina) u pravcu juga, a sa dijelom snaga izvršile prodor na put za dotur u rajonu 14 km sjeverno-sjeverozapadno od Knina.[3] Poginulo je 9 četnika, 11 ranjeno, a 4 su nestala. Zbog ojačavanja četnika, I bataljon 741. puka angažiranje sjeverno od Knina. Prilikom zauzimanja skladišta plijena sjeveroistočno od Ervenika,[4] 12. 12, neprijateljski gubici: 10 mrtvih, 15 zarobljenih. U nedostatku transportnih sredstava, 9 tona zaplijenjene municije uništeno je eksplozijom. Mjesta naklonjena bandama, u rajonu 20 km sjeverozapadno od Knina, popaljena: tom prilikom mnogobrojne detonacije od sakrivene municije. Zaplijenjeno je 30 komanda krupne stoke, 200 ovaca i koza. Vlastiti gubici: 6 mrtvih, 10 ranjenih; Neprijateljski: 49 mrtvih (broj vjerojatno veći, prema izjavama zarobljenika - samo sjeverno od Knina 50), 18 zarobljenih, 16 prebjeglih (dijelom sa tovarnim životinjama,[5] oružjem, municijom). Plijen: 1 puška, 1 pištolj, 6 konja, 2 tovarne životinje, neprijateljski dokumenti, 8 volova, 54 ovce.

Namjera: Izviđanje oko Šujice, akcija čišćenja sjeverno od Livna. Nastupanje 661. poljskog dopunskog bataljona - Gospić-Sučevići. Dovođenje II bataljona 721. puka, za osiguranje, na cestu Žegar-Obrovac.

Izvještaj o pokretu

264. divizija: 4 četa 891. puka povučena iz osiguranja konvoja u Zadar. Komandant 29. Štaba tvrđavske inžinjerije u Siveriću (5 km sjeveroistočno od Drniša).

[...]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6374/43. pov. od 15. 12. 43.

3 Vidi dok. br. 125, 128, 138, 186 i 187.

4 Vidi dok. br. 318 i 324.

5 Odnosi se na ustaško-domobransko stanovništvo koje je bježalo zajedno sa neprijateljskom vojskom ispred jedinica NOVJ.

BROJ 324

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 15. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA S PRVOM PROLETERSKOM I DEVETOM DALMATINSKOM DIVIZIJOM KOD GLAMOČA I KUPRESA I BORBI DEVETNAESTE DIVIZIJE S ČETNICIMA KOD KNINA[2]

TAJNO
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije,
Obavještajno odjeljenje,

Obavijestiti: V SS-brdski korpus

Prilog dnevnom izvještaju od 15. 12. 43.

Ha **114. lovačka divizija:** Pred »Ziethen«-om[2] neprijatelj, sa **1.** proleterskom i 9. divizijom na liniji 4 km sjevrno, 6 km zapadno od Šujice, 5 km sjeverno-sjeveroistično, 7 km sjeverozapadno od Livna, i dalje žilavo brani prilaze Kupresu i Glamoču. Zračnim izviđanjem potvrđeno uništenje Kupresa. Neprijateljski gubici: izbrojano 49 mrtvih, 18 zarobljenih, 16 prebjeglih[3] (dijelom sa tovarnim životinjama i oružjem). 19. divizija iz Grahova odbacila četničku grupu 14 km sjeverno-sjeveroistočno od Knina ka jugu[4] (50 mrtvih na strani neprijatelja - izjave zarobljenika). Rajon oko Strmice i sjeverno od Plavna (14 km sjeverno-sjeverozapadno od Bolina) zaposjednut od strane bandi. Ovi napadi predstavljaju opasnost za Knin i za put za dotur kod Zrmanja Vrela. Prilikom izviđanja skladišta plijena, sjeveroistočno od Ervenika (vidi dnevni izvještaj od 12. 12),[5] potučena banda srednje jačine (neprijateljski gubici: 10 mrtvih, 15 zarobljenih). Ostatak na Velebitu. Zaplijenjena municija razne vrste, 9 tona, u nedostatku prevoznih sredstava dignuta u zrak. Uništena su 3 mjesta sjeveroistočno od Ervenika, naklonjena bandama; tom prilikom - mnogobrojne detonacije po kućama.

Pfafferott, v.r.

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 6475/43. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 560/555.
2 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.
3 Vidi dok. br. 323, napomenu 5.
4 Vidi dok. br. 323, napomenu 3.
5 Vidi dok. br. 318 i 323.

BROJ 325

IZVJEŠTAJ PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. PROSINCA 1943. O UPUĆIVANJU SNAGA 118. LOVAĆKE DIVIZIJE NA PELJEŠAC[1]

Prijepis radiograma od 1. 12. 43., poslanog u 09.45 sati - primljenog u 15,40 sati.

Izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa o pokretu trupa[2] od 15. 12. 43.

118. lovačka divizija: Pokretni SS-protivavionski vod - na položaj, u rajon Neuma. 1 protivavionski vod iz Neuma u pravcu Drače. 1 vod tenkovske čete 105. bataljona u pravcu Stona. Štabna baterija II diviziona 668. artiljerijskog puka u pravcu Gabele, 5. baterija 668. artiljerijskog puka u pravcu Ljubuškog.

BROJ 326

OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG AMRIJSKOG KORPUSA O NAMJERAMA DVADESETŠESTE DIVIZIJE NOVJ DA IZVRŠI DESANT U RAJONU SPLITA[1]

RADIOGRAM Br. 2388

Komanda V SS-brdskog korpusa
XV brdskom armijskom korpusu,
Operativno odjeljenje

Poslano: 16. 12. u 18,05 sati
Primljeno: 16. 12. u 22,35 sati

Vlastito osmatranje kopna i zračno izviđanje (živ brodski saobraćaj). U otočkom području utvrđene pripreme za iskrcavanje 26. divizije na kopno.[2] U ovom slučaju rajon Splita smatrati težištem galvnog udara. Osigurati pripravnost valstitih snaga u ovom rajonu.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Komanda V SS-brdskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 856/43. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/232.

2 O dolasku 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 229, 237, 246, 258, 270,319, 320 i 338.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/473.

2 Vidi dok. br. 313, napomenu 2.

BROJ 327

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BOMBARDIRANJU AERODROMA ZEMUNIK I BORBAMA KOD LIVNA I KNINA[1]

TAJNO
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
III (german.) SS-tenkovskom korpusu
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 16. 12. 43.

Vrijeme: obala - vedro, planina - sjeveroistični vjetar, unutrašnjost oblačno.

Opća situacija: nepromijenjena.

264. divizija: Vlastita izvidnica javlja daje most kod Panja (10 km sjeverno od Sinja) dignut u zrak. U rajonu 16 km sjeverno od Splita neprijatelj se, pred našim borbenim izviđanjem povukao. U 09,40 sati napad 12 neprijateljskih lovaca na aerodrom Zemunik, kod Zadra. Manje štete pričinjene vatrom iz avionskog oružja. U 18,00 sati neprijateljski izviđači iznad Šibenika (2 bombe, bez pričinjavanje štete). Šibenik napustilo 60% građana - nedostatak radne snage za istovar brodova.

Namjera: Prodor u rajon 16 km sjeverno od Splita i 20 km zapadno od Sinja.[2]

114. divizija: Neprijateljski napadi na uporišta duž ceste za dotur Obrovac-Livno upućuju na namjeru da se prekine snabdijevanje Livna.

Izviđanje grupe Berger izvršeno samo uz manji dnevni kontakt s neprijateljem. Pri ledenoj buri, grupa Schoch odbacila neprijatelja nazad u planine 6-8 km sjeveroistočno od Livna. Iznenadnim napadom jakih bandi iz pravca sjeveroistoka borbena grupa je u teškim borbama bila privezana s boka i s leđa i prinuđena na obranu, djelimično bliskom borbom mogla se povući tek u zoru.[3]

Banda srednje jačine 6 km sjeverno i sjeverozapadno od Priluke.

Angažirani protiv bandi u rajonu Strmice, 14. 12. dijelovi I bataljona 741. puka odbacili su ih ka sjeveru i sa četnicima zauzeli kote 12 km sjeverno od Knina.[4]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/426-427.

2 Vidi dok. br. 145 i 156.

3 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.

4 Vidi dok. br. 125, 128, 138, 186, 187 i 323.

Poljski dopunski bataljon iz Gospića - za Medak. U 15,00 sati 2 vlastita lovca nadlijetjela Livno u pravcu jug-sjever. Vlastiti gubici: 6 poginulih 21 ranjen; neprijateljski: 31 poginuo.

Namjera: Produžetak marša 661. poljskog dopunskog bataljona i polazak na marš II bataljona 721. puka iz Obrovca.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6386/43. pov. od 16. 12. 43.

BROJ 328

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 16. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O ISKRCAVANJU PARTIZANSKIH SNAGA U TROGIRU, SUKOBU S PARTIZANIMA KOD BRŠTANOVA I BOMBARDIRANJU AERODROMA ZEMUNIK[1]

RADIOGRAM Br. 1547

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 16. 12. u 00,20 sati
Primljeno: 16. 12. u 03,10 sati

Dnevni izvještaj od 15. 12. 43.

A) Prema izvještaju doušnika, neprijateljske snage, iskrcane u Trogiru,[2] imaju zadatak da se ponovo vrate u Italiju. U okolicu D. Muća navodno pristigla jaka banda[3] sa tovarnim životinjama, dolazeći iz Zelova. Kod Lećevice (17 km sjeverozapadno od Splita) jaka banda[4] (većim dijelom ranjenici iz rajona Livna, (koji treba da budu transportirani na otoke odnosno za Italiju).

Prema izjavama zarobljenika, u Brštanovu (16 km sjeverno od Splita) oko 150 bandita u engleskim i talijanskim uniformama, vjerojatno su došli prije 10 dana sa Brača, sa 6 lakih mitraljeza, sa zadatkom da ometaju dotur za Split. Vlastita izvidnica javlja da je dignut u zrak most kod Panja (6 km sjeverno od Sinja). Borbeno izviđanje, poduzeto iz Gizdavca u pravcu Brštanova, uz slabiji otpor neprijatelja[5] na k. 634 i k. 619, dostiglo Žižića staju

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/75-78.

2 Odnosi se na Devetu brigadu Dvadesete divizije NOVJ koja se 1. prosinca 1943. god. iskrcala u rajonu Starog Trogira. Vidi dok. br. 102 i 139.

3 i 4 Odnosi se na Mosorski i Mosećki NOP odred. Vidi dok. br. 156 i knj. 10, izvještaj Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. god. dok. br. 4.

5 Odnosi se na Prvi bataljon Mosorskog NOP odreda. Vidi dok. br. 145 i knj. 10, izvještaj Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. god., dok. br. 4.

(3 km jugoistočno od Brštanova). Neprijatelj se vjerojatno povukao ka Brštanovu. Na k. 742 (2,5 km sjeverno od Gizdavca) neprijateljsko osiguranje sa mitraljezima, izviđanje u pravcu Radošića (6 km sjeverno od Kaštel Novog i Starog), bez kontakta sa neprijateljem.

U 9,40 sati napad 12 neprijateljskih lovaca na aerodrom Zemunik, kod Zadra. Vatrom iz avionskog oružja pričinjene manje štete. U 18,00 sati neprijateljski izviđači nad Šibenikom. Bačeno 2 bombe, bez pričinjavanja štete.

Namjera: Prodor u pravcu Brštanova. Izviđanje u pravcu Ramljana i odatle ka sjeveru, u pravcu Pribude i Movran - masiva (2 km južno od Postinja).

B) Šibenik napustilo 60-80% civila. Nedostatak radne snage za istovar brodova.

C) Vrijeme: sunčano, vedro.

D) Gubici: nema; zapadno od Gizdavca zarobljen jedan vojnik u engleskoj uniformi.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje,
br. 1731/43. pov.

BROJ 329

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 16. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O BORBI ČETNIKA I PARTIZANA KOD SKRADINA I BOMBARDIRANJU ŠIBENIKA I ZADRA OD STRANE SAVEZNIČKE AVIJACIJE[1]

RADIOGRAM Br. 1552

264. pješadijska divizija
Komandi XV brdskog armijskog korpusa
Isturenom komandnom mjestu

Poslano: 16. 12. u 23,32 sati
Primljeno: 17. 12. u 01,25 sati

Dnevni izvještaj od 15. 12. 43.

a) U napadu na Brštanovo 5. četa 892. puka, ojačana sa po 1 vodom 7. i 10. čete 892. puka, u 12,00 sati javlja da su zauzete k. 499 i kote istočno odatle. Pružajući otpor, neprijatelj se povlači ka Brštanovu.[2]

U rajonu Muć-Postinje 9. četa 893. puka, 15. 12. bez kontakta sa neprijateljem.[3] Ojačana 12. četa 893. puka dostigla Ramljane, bez kontakta sa

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/71-74.

2 i 3 Vididok.br. 145 i 156 i knj. 10, izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. god., dok. br. 4.

neprijateljem. Četnici, istočno od Skradina, potisnuti od strane jače bande,[4] koja je napadala sa sjevera, iz rajona Đevrsaka (16 km sjeverno od Skradina), povukli su se na jug, do linije Plastovo (6 km sjevrno od Skradina)-Sonković (6 km sjeverozapadno od Skradina).

Namjera: Čišćenje puta za dotur Drniš-Split. Izviđanje iz Ramljana u pravcu sjevera, ka Pribudama. Prodor od po jedne borbene grupe (jačine oko 11/2 čete) iz rajona Marine ka Rogoznici i iz Šibenika ka Primoštenu.

U 13,30 sati 12 dvomotornih bombardera na visini od 2000 m, sa pravcem leta - jugoistok, izvršili napad na Šibenik. Vatra iz avionskog oružja 1 oko 25 bombi. Srušeno 10 privatnih zgrada, 5 oštećeno. Gat je pogođen na 3 mjesta. Šinska postrojenja, južno od željezničke stanice, uništena na 2 mjesta. Željeznički promet prekinut za najmanje 2 dana. Još nisu utvrđeni gubici u ljudstvu.

U 14,00 sati teški zračni napad na Zadar. Još nisu poznate pojedinosti o štetama i gubicima.

c) 15.12, oko 22,00 sati, jedna dizel-barkasa u šibenskoj luci potopljena aktom sabotaže. Ispitivanje u toku.

d) Vrijeme: vedro.

e) Vlastiti gubici: 1 podoficir i 2 vojnika ranjeni, 2 vojnika nestala; 4 četnika poginula. Neprijateljski gubici: 20 mrtvih.

Za točnost:
Kerling, podoficir, v.r.

Operativno odjeljenje,
br. 1746/43. pov.

4 Vidi dok. br. 171 i 436.

BROJ 330

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADIMA PARTIZANSKIH JEDINICA NA UPORIŠTA DUŽ PUTA SINJ-LIVNO-ŠUJICA[1]

TAJNO
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćnenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 17. 12. 43.

Vrijeme: obala - vedro, u planinama - noću jak mraz; u unutrašnjosti - oblačno.

Opća situacija: Teški zračni napadi na Zadar i Šibenik, povećana neprijateljska dejstva u rajonu Livno-Šujica.

264. divizija:

Prodori u pravcu javljenih neprijateljskih pokreta imali su kontakt sa neprijateljem samo u rejonu 16 km sjeverno od Splita.[2] Pred našim napadom neprijatelj se povukao nazad u mjesto Brštanovo. U rajonu 24 km sjeverno od Šibenika, četnici se povukli pred jakom bandom u rajon 12 km sjeverno od Šibenika.[3] Vatra iz avionskog oružja, 25 bombi, razoreno 10 privatnih kuća, 5 oštećeno. Gat razoren na 3 mjesta, a tračnice na 2 mjesta. U 14,00 sati teški zračni napad na Zadar, još nema pojedinosti o tome. Dizel-barkasa u luci Šibenik potopljena sabotažom; istraga u toku. Gubici: 1 mrtav, 3 ranjena, 2 nestala; 4 četnika poginula. Neprijateljski gubici: 20 mrtvih.

Namjera: Prodor po jedne borbene grupe (1 1/2 četa) iz Marine u pravcu Rogoznice i iz Šibenika u pravcu Primoštena.

114. divizija:

U očekivanju neprijateljskih zračnih napada na Livno, odbijeni su svi mnogobrojni neprijateljski napadi na uporišta duž ceste Šinj-Livno-Šujica.[4] Sjeverno od Šujice bombama uništena banditska izviđačka patrola. Jaka banda, na maršu sjeverno od Šujice ka jugu, uspješno savladana artiljerijskom vatrom. U rajonu Potočani, nakon odbijanja neprijateljskih noćnih napada koji su obilovali gubicima, nepriajtelj ojačava kote na sjeveru (500, sa teškim mitraljezima). Sjeverno od Livna neprijatelj se povu-

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/430-432.
2 Vidi dok. br. 145 i 156.
3 Vidi dok. br. 171, 329 i 436.
4 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.

kao iz oslobođenog rajona 2 km od ivice mjesta. U rajonu Prologa (15 km zapadno od Livna) odbijeni jaki neprijateljski napadi. Kote zapadno od mjesta zauzete od strane neprijatelja (300, sa teškim naoružanjem). Posada iz Potočana vraćena u Livno. U 14,30 sati 12 američkih bombardera nadlijetelo Livno. Vlastiti gubici: 4 poginula, 13 ranjenih, oružje i oprema onih koji su pali u naknadnoj borbi (15. 12). Neprijateljski gubici: 65 mrtvih, 9 prebjeglih (od toga 2 Talijana). Kod neprijatelja velik broj ranjenih od artiljerijske vatre.

Namjera: Premještanje 8. čete 741. puka za Potočane, ojačavanje posade u Han Prologu.

[...]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6400/43. pov. od 17. 12. 43.

BROJ 331

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 17. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O BORBAMA KOD BRŠTANOVA I BOMBARDIRANJU ZADRA[1]

RADIOGRAM Br. 2329
TAJNO

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 17. 12. u 11,20 sati
Primljeno: 17. 12. u 12,17 sati

Prilog dnevnom izvještaju od 16. 12. 43.

A) Napad borbene grupe 5. čete 892. puka zaustavljen 600 m ispred istočne strane Brštanova.[2] Brštanovo zaposjednuto od strane jake bande, koja pruža jak otpor. Žestoka vatra iz neprijateljskih mitraljeza sa k. 620 (2 km sjeveroistično od Brštanova), k. 672 (1,5 km sjeverno-sjeveroistočno od Brštanova), k. 459 (1,5 km južno-jugozapadno od Brštanova) i k. 581. (3 km južno-jugozapadno od Brštanova).

Nije moguće angažiranje jačih snaga sa artiljerijom, pošto je ojačani I bataljon 892. puka još potčinien 114. lovačkoj diviziji u akciji »Ziethen«.[3]

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/67-70.

2 Vidi dok. br. 145, 156, 330, 336 i knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god. i izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. god., dok. br. 4 i 40.

3 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

Zbog osiguranja puta za dotur 5. četa 892. puka ponovo u Gizdavcu, sa osiguranjem na k. 634 i k. 619. Tamošnje osiguranje 9. čete 893. puka uklonilo 3 prepreke između Postinja i Vrbe.

B) U 10,00 sati napad 8 neprijateljskih lovaca, u niskom letu, na civilne automobile na cesti Zemunik-Smilčić. Vatrom iz avionskog oružja ubijeno 8 civila, a 15 ih je ranjeno. Kod Biograda oboren 1 lovac. Avion je izgorio. Pilot koji je skočio sa padobranom istočno od Biograda, još nije uhvaćen.

Već javljen napad, u 14,00 sati, na Zadar izvršilo je 28 dvomotornih bombardera, sa visine od 2-3000 m, sa 1. talasom leteći sa istoka na zapad, a sa 2. talasom sa sjevera na jug. Od bombardiranja teška oštećenja na pristaništu. Pojedina skladišta i više kuća u gradu gore. Parobrod nosivosti 8000 tona navodno je pogođen u komandnu kabinu. Most u luci nije prohodan. Trenutno nije moguće prilaz teretnih vozila pristaništu.

Gubici: kopnena vojska - poginuli potporučnik Böttcher, iz 264. bataljona za vezu i 1 vojnik; 6 ranjeno (od toga 1 teško ranjen), 2 konja ubijena; mornarica - 2 poginula i više ranjenih.

Civilni gubici: još nisu poznati.

Pogođen zatvor. Preživjeli pobjegli. Radi uznemiravanja, u 22,01 sati napad na Zadar, sa pojedinačnim bombardiranjem.

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 1747/43. pov.
Dr *Schulte*

BROJ 332

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. PROSINCA 1943. O ŽILAVOM OTPORU PARTIZANA KOD PRIMOŠTENA, BOMBARDIRANJE RAJONA TROGIRA I SPLITA OD SAVEZNIČKIH AVIONA I BORBAMA KOD STRMICE[1]

TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 18. 12. 43.

Vrijeme: obala - oblačno, planina - mraz: unutrašnjost - magla.
Opća situacija: nepromijenjena.

264. divizija:

Odbijen napad na uporište kraj ceste Obrovac-Livno.[2] Borbenoj grupi, koja prodire od Šibenika ka Primoštenu, 14 km južno-jugoistočno od Šibenika neprijatelj pružio žilav otpor.[3] Grupa u daljem nastupanju. Od grupe, koja napreduje od Marine ka Rogoznici, do sada nema izvještaja. Primošten i Rogoznica do 20. 12. ostaju zaposjednuti, a također i osiguranja na cesti Drniš-Knin. U rajonu Trogir-Split neprijateljski bombarderi s pojedinačnim bombardiranjem i vatrom iz avionskog naoružanja. Vlastiti gubici: 2 ranjena; neprijateljski gubici: 10 mrtvih, 3 zarobljena.

114. divizija:

U noći 17.12. jaki neprijateljski napadi na kote sjeverno od Šujice, koje su, nakon privremenog gubitka, protivnapadom ponovo osvjene.[4] Napadi traju. Dijelovi I bataljona 741. puka, uz snažan otpor, 16. 12. probili se do kota neposredno južno od Strmice[5] (14 km sjeverno od Knina).

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/433.

2 i 4 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.

3 Odnosi se na Šibensko-trogirski NOP odred. Vidi knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god., dok. br. 40.

5 Vidi dok. br. 187.

BROJ 333

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 18. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O NAPADU PARTIZANA NA UPORIŠTE KOD OBROVCA I JAKOM OTPORU PARTIZANA KOD PRIMOŠTENA[1]

RADIOGRAM Br. 2358

TAJNO

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 18. 12. u 02,35 sati
Primljeno: 18. 12. u 03,00 sati

Dnevni izvještaj od 17. 12. 43.

A) Prema izvještaju, jača banda namjerava se iskrcati 19.12. u obalnom rajonu Rogoznica-Primošten.[2] Saobraćaj kolona između Drniša i Klisa 17. 12. protekao bez kontakta sa neprijateljem. U toku noći napala je jača banda uporište I bataljona 892. puka na k. 1203 (10 km sjeveroistočno od Obrovca), na cesti Obrovac-Livno. Neprijatelj odbijen. Borbena grupa, koja se probijala od Šibenika ka Primoštenu, naišla je kod k. 252 i k. 295 (1 km južno od uvale Grebaštice) na jači otpor neprijatelja.[3] Prema posljednjem izvještaju, ona nastupa duž obale u pravcu Primoštena. Nema izvještaja od grupe koja nastupa iz rajona Marine u pravcu Rogoznice.

Namjera: Sa 1 ojačanim vodom pojačati grupu koja nastupa u pravcu Marine. Nakon dostizanja konačnog cilja, borbene grupe Primošten i Rogoznica odmaraju se do 20. 12. Trenutna osiguranja puta za dotur Drniš-Klis sa dosadašnjim izviđačkim zadacima do 20. 12.

B) 17. 12. u intervalu od 18.00 do 00,00 sati, neprijateljski bombarderi, sa pojedinačnim bombardiranjem i vatrom iz avionskog oružja, nadlijeteli rajon Split-Trogir.

C) Vrijeme: oblačno, hladno.

D) Gubici: a) vlastiti: 2 ranjena;
b) neprijateljski: 10 mrtvih, 3 zarobljena.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 1767/43. pov.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/64-66.

2 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 8, napomenu 2 i dok. br. 132 i 140.

3 Otpor je pružio Šibensko-trogirsko NOP odred. Vidi knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. godine, dok. br. 40.

BROJ 334

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ODBIJANJU NAPADA PARTIZANA KOD DUGOG RATA I POTAPANJU NJEMAČKIH BRODOVA KOD SPLITA[1]

RADIOGRAM

V SS-brdski korpus 19. 12. 43.
Komandi 2. oklopne armije

Dodatni izvještaj Obavještajnog odjeljenja od 18. 12. 43.

Kod Dugog Rata, 4 km zapadno od Omiša, 18. 12. u 24,00 sati, sa hrvatskim trupama odbijen napad 2-300 vojnika.[2] 1 mrtav, 1 ranjenik zarobljen. Vlastita prevozna sredstva kod Splita i jugoistočno odatle napadnuta od strane brzih čamaca; 1 dvotrupna peniša potopljena, 1 uplovila u Podgoricu,[3] a o 3 nedostaje izvještaj.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

V SS-brdski korpus

Obavještajno odjeljenje

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 486/1160-1161.

2 Vidi dok. br. 146, 154, 186 i knj. 10, izvještaj Štaba Dvadesetšeste divizije NOVJ od 15. siječnja 1944. god., dok. br. 39.

3 Vjerojatno u Podgoru. Vidi dok. br. 186, napomenu 106.

BROJ 335

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O GUBICIMA DEVETE DALMATINSKE DIVIZIJE KOD LIVNA I U NAPADU NA HAN VAGANJ[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

Prilog dnevnom izvještaju od 19. 12. 43.

114. divizija: Plijen u Livnu:[2] 1 automat, 30 pušaka, 2600 zrna pješadijske municije, ručne bombe, dokumenti. Neprijateljski gubici od zrakoplovstva, prema izjavama prebjeglih, 9. divizija je 17. 12. imala slijedeće gubitke.: 387 mrtvih i preko 500 ranjenih. Razni znaci navode na to, daje ovaj broj vjerojatan. Serpentine zapadno od Han Prologa oslobođene od strane dijelova III bataljona 741. puka. Nakon slabijeg otpora, neprijatelj se povukao u pravcu sjevera. Otklonjeno 7 cestovnih prepreka. Konvoj za opskrbu između Sinja i Livna bez kontakta sa neprijateljem. Neprijateljski gubici prilikom napada na uporište Han Vaganj (zapadno od Han Prologa)[3] 17.12: 10 mrtvih, 1 zarobljen, 1 prebjegao, 1 laki mitraljez, 4 puške, 500 zrna pješadijske municije. Vlastiti gubici: 4 ranjena.

Namjera: Uređenje uporišta u Potočanima (6 km istočno od Livna) od strane 8. čete 741. puka.

Izvještaj o pokretu

264. divizija: Obalno-lovački bataljon »Brandenburg« 17. 12. kreće iz Splita na novi zadatak (sa vlastitim vodenim prijevoznim sredstvima); dijelovi obalno-lovačke artiljerije sa 8 oficira, 290 podoficira i vojnika za Zadar.

114. divizija: 1. četa 741. puka smijenjena od strane dijelova II bataljona 721. puka, a 1. četa 721. puka od strane dijelova 661. poljskog dopunskog bataljona.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6424/43. pov. od 19. 12. 43.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/454.

2 Vidi operaciju »Ziethen«, i dok. br. 107, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 144.

BROJ 336

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU PARTIZANA NA NJEMAČKU KOLONU ZA SNABDIJEVANJE KOD DRNIŠA, AKCIJI ČETNIKA KOD ZADRA, NAPADU PARTIZANA NA LIVNO I ŠUJICU I BORBAMA KOD STRMICE[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu.

Dnevni izvještaj od 19. 12. 43.

Vrijeme: oblačno, djelomično razvedravanje.

Opća situacija: Privremen prekid neprijateljskih napada na Livno-Šujica.[2] Operacija »Panther«[3] teče po planu, bez većeg otpora neprijatelja; veliki plijen u stoci.

264. divizija: Neprijatelj je 17.12. napustio Brštanovo (16 km sjeverno od Splita), ponijevši sa sobom mrtve, povukao se u pravcu sjevera.[4] 5. četa 892. puka pročešljala mjesto bez kontakta sa neprijateljem. Jaka banda izvršila prepad na našu kolonu za snabdijevanje u rajonu 23 km jugoistočno od Drniša i primorala je na povratak - 2 poginula, 6 ranjenih. U rajonu 9 km istočno-jugoistočno od Zadra četnici izvršili čišćenje 2 mjesta. 3 bandita poginula. Zbog smetnji na radio-vezama iz Primoštena i Rogoznice, nema izvještaja. U 11,15 sati vatrom iz avionskog oružja 16 neprijateljskih lovaca-bombardera u Trogiru nanijeli gubitke od 1 mrtvog, 2 ranjena. **Namjera:** Proboj kolone za snabdijevanje 114. i 264. lovačke divizije u pravcu Klisa.

114. **divizija:** Prema učestalim neprijateljskim napadima posljednjih dana, izvođenim uz veliki utrošak municije (minobacači), a čiji je vrhunac dostignut protekle noći istodobnim napadom na Livno i Šujicu, izgleda da je protivnik za 18. 12. oko Livna planirao iznenadni mir.[5] Vlastiti gubici u noćnom napadu: 1 mrtav, 13 ranjenih. Neprijateljski gubici: 73 poginula (1 oficir), 4 zarobljena; zaplijenjeno 5 mitraljeza. Dijelovi III bataljona krenuli u akciju čišćenja serpentina zapadno od Han Prologa (15 km zapadno od Livna). Prije napada dijelova I bataljona 741. puka, sa četnicima, sjeverno

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/452-453.

2 i 5 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.

3 Ova operacija je izvođena na području Korduna i Banije.

4 Vidi dok. br. 156 i knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god. i izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. god., dok. br. 4 i 40.

od Knina, bande su se povukle ka sjeveru i zauzele četničke stare položaje sjeveroistočno od Strmice.[6] Neprijateljski gubici: 22 mrtva, 1 ranjen, 13 zarobljenih, 2 prebjegla. Četnici zaplijenili 1 mitraljez, 30 pušaka.

[•••]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6422/43. pov. od 19. 12. 43.

BROJ 337

OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. PROSINCA 1943. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O OTPOČINJANJU OPERACIJE »HERBSTGEWITTER II« NA OTOKE KORČULU, HVAR I BRAČ'

STROGO POVJERLJIVO
T E L E G R A M

XV brdski armijski kopus
264. diviziji 19. 12. 43.

1) 20. 12. Peti SS-brdski korpus započinje »Herbstgewitter II«,[2] čišćenje otoka Korčule, Hvara,[3] Brača.[4] Moguće iskrcavanje neprijateljskih snaga istočno od Splita.

2) 264. divizija odmah uspostavlja vezu s desnim krilom SS-korpusa u Omišu[5] i, radi osiguranja korpusne granice, što je moguće brže prebacuje 1 ojačanu četu u okolicu Žrnovnice.

3) Javiti vremenske termine.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1052/43. pov. od 19. 12. 43.

6 Vidi dok. br. 187.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/484.

2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

3 i 4 Za zaposjedanje otoka Hvara i Brača vidi dok. br. 310 i 316.

5 U Omišu su bile jedinice 118. lovačke divizije.

BROJ 338

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. PROSINCA 1943. O UPUĆIVANJU JEDINICA 118. LOVAĆKE DIVIZIJE NA PELJEŠAC I RAJON ZADVARJA[1]

Prijepis radiograma V SS-brdskog armijskog korpusa od 20. 12. 43. poslanog u 10.00 sati - primljenog u 13,10 sati

Izvještaj o pokretu trupa od 20. 12. 43.

118. lovačka divizija:[2]

Dostignuto: 1/2 3. čete 738. lovačkog puka - Kuna (8 km sjeverozapadno od Janjine).

Ma maršu: Štab, 1. i 2. teška baterija 118. brdskog diviziona - iz rajona Ljubuškog u pravcu Zadvarja. 3. teška baterija 118 diviziona iz Imotskog u pravcu Zadvarja.

V SS-brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 912/43. pov.

BROJ 339

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PLANIRANOJ AKCIJI MORNARIČKE BORBENE GRUPE KOD BRAČA I HVARA[1]

R A D I O G R A M Br. 750/102
TAJNO

Poslano: 20. 12. u 14,25 sati
Primljeno: u 16,25 sati

Komandi 2. oklopne armije, Operativno odjeljenje

Planirana akcija mornaričke borbene grupe von Kleist, u vremenu između 19. i 20. u rajonu Brača, nije sprovedena. Razlozi: prilikom približavanja krstarice »Cattaro«[2] otoku Silba (sjeverozapadno od Zadra), 1 torpedni čamac upao u zapreku od mreže; drugi je morao da ostane kod »Cat-

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/107.

2 O dolasku jedinica 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 229, 237, 246, 258, 270, 319, 320 i 325.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/79-80.

2 Riječ je o bivšoj krstarici »Dalmacija«. Vidi dok. br. 183, napomenu 45, 47 i 54, dok. br. 194 i 376.

tara«. Sprovođenje akcije naređeno za 20-21.; akciju izvršavaju 2 torpedna čamca u rajonu Brač-Hvar, radi uništenja neprijateljskog brodskog prostora.

Za točnost:
Heinrich, v.r.

V SS-brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 920/43. pov.

BROJ 340

OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. PROSINCA 1943. ŠTABOVIMA 114.1264. DIVIZIJE O ISKRCAVANJU PARTIZANSKIH JEDINICA S BRAČA NA SUPROTNU OBALU KOPNA[1]

TAJNO
TELEGRAM

XV brdski armijski korpus
- 264. diviziji
- 114. diviziji

Poslano: 20. 12. u 12,10 sati
Primljeno: 20. 12. u 13,14 sati

1) Od kasnog poslijepodneva 19.12, u toku su neprijateljska iskrcavanja[2] sa 5 brodova iz Postire (sjeverna obala Brača) na kopno preko puta. Postoji vjerojatnoča iskrcavanja i na drugim mjestima nasuprot Braču.

2) Angažirana ratna mornarica, brzi čamac i torpedni čamci.

3) Zbog pojačanja obrambenog sektora Split, 264. diviziji se odmah potčinjava 114. protivtenkovski bataljon iz Kistanja.

Odmah dostaviti izvještaj o situaciji sa Brača.

4) 114. divizija upućuje u Sinj bataljon za osiguranje željeznice. Javiti o pristizanju.

Pfafferott, v.r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1058/43. pov. od 20. 12. 43.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/474.

2 Vidi dok. br. 146-154 i 334.

BROJ 341

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ČIŠĆENJU RAJONA BENKOVCA[1]

TAJNO
TELEGRAM

20. 12. 43.

Komandi 2. oklopne armije,
Obavještajno odjeljenje

Dnevni izvještaj od 20. 12. 43.

Opća situacija: Stalna dejstva neprijateljskog zrakoplovstva radi uznemiravanja u rajonu Zadar-Sibenik.

[...]

264. pješadijska divizija: Prilikom čišćenja rajona 13 km jugoistočno od Benkovca, neprijatelju[2] naneseni slijedeći gubici: 5 mrtvih, 1 zarobljen; 1 putnički automobil. Vlastitim prodorom sa sjevera na Primošten (banda - 800, skrenula ka sjeveru), znatno je skraćen neprijateljski obalni pojas između Trogira i Šibenik. Jača banda[3] (vjerojatno trogirski odred), u rajonu 24 km sjeverno-sjeverozapadno od Splita, uporno vrši ometanje na cesti za dotur Drniš-Split. Prodor 3 kolone bio je omogućen tek nakon višesatne borbe sa 3 napadajuće bande.

114. lovačka divizija: 1. proleterska i 9. dalmatinska divizija osiguravaju rejon 5 km sjeverozapadno, sjeverno i sjeveroistočno od Livna i Šujice.[4] Prilikom uređivanja vlastitog uporišta Potočana, odbijena slabija banda na sjever. Sjeverno od Livna uništena banditska izviđačka patrola. Prema izjavama prebjeglih, protivnik se nastoji snabdjeti municijom iz pozadinskih uporišta.

Konvoj za snabdijevanje imao samo manji okršaj sa neprijateljem u rajonu zapadno od Han Vagnja. Banditi oko Gospića vjerojatno očekuju pristizanje 6. ličke divizije.

[...]

Ile Živa zrakoplovna aktivnost, bez bombardiranja, nad Zadrom. U 08,00 sati izviđači, a u 13,15 sati, u toku bombardiranja, na Šibenik je bačeno 6 lakih i 1 teška bomba. U 08,00 sati iz 2 lovca-bombardera otvorena

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 560/544-545.

2 U trom rajonu je dejstvovao Sjevernodalmatinski NOP odred.

3 Vidi dok. br. 156.

4 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.

vatra iz avionskog oružja na Drvenik. U 10,05 sati 8 neprijateljskih lovaca-bombardera, leteći sa jugozapada, bombardiralo i otvorilo vatru iz avionskog oružja na brod sa dva jarbola kod Čiova, zapadno od Splita.

[...]

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 6578/43. pov.

BROJ 342

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 20. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O PONOVNOM ZAUZIMANJU PRIMOŠTENA, ISKRCAVANJU PARTIZANSKIH JEDINICA S OTOKA U RAJON PRIMOŠTENA I BOMBARDIRANJU SOLINA I KAŠTEL SUĆURCA OD SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

RADIOGRAM Br. 1246

264. pješadijska divizija
Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Poslano: 20. 12. u 23,20 sati
Primljeno: 21. 12. u 04,30 sati

Dnevni izvještaj od 20. 12. 43.

a) Nije potvrđen izvještaj o ponovnim prikupljanjima bandi na otoku Ugljanu. Primošten ponovo očišćen od strane naše trupe. Ukupni neprijateljski gubici: 15 mrtvih, oko 60 ranjenih, 1 zarobljen. Prema izjavama zarobljenika, Štab 19. dalmatinske divizije[2] u Sapinim Docima (9 km istočno-jugoistočno od Primoštena). Snage divizije od 2000 ljudi, sa teškim naoružanjem, ojačane sa 200-300 bandita, pristigle iz rajona Šolta-Brač i sa Visa i, iskrcane na Krmik (2 km južno od Primoštena), nalaze se na odmoru. Opremljeni sa engleskim uniformama.

Predviđen poduhvat »Bosna« (angažiranje u Bosni). Prodor u pravcu Rogozniee, bez kontakta sa neprijateljem. Rogoznica očišćena od strane naše borbene grupe. Vlastita izvidnica u pravcu Omiša javlja da u Sv. Martinu (10 km južno-jugoistočno od Klisa) i na Mosorskom masivu, k. 1330 (9 km jugoistočno od Klisa), nema neprijatelja. Cesta za dotur Drniš-Split

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/51-54.

2 Ovo područje nisu nikada držale jedinice Devetnaeste divizije NOVJ. Međutim, u tom rajonu se 15. i 16. prosinca 1943. god. nalazila Deseta brigada Dvadesete divizije NOVJ koja je iz primorja pratila karavan u rejon Sinja Vidi knj. 10, izvještaj Desete brigade od 8. siječnja 1944. god., dok. 1, br. 18.

u rejonu Odak-Radunić (2 km istočno od Ramljana) zauzeta od strane jače bande.[3] Kolona, koja dolazi iz Klisa, noćit će u Vrbi.

Namjera: Radi osiguranja korpusne granice, prebacivanje ojačane 5. čete 892. puka za Kamen (južno od Klisa). Čišćenje rajona Odak-Radunić[...]

b) U 15,10 sati 8 neprijateljskih lovaca-bombardera, sa pravcem letenja sjever-jug, sa visine od 1000 m, bombardiralo i mitraljiralo zaliv Solin i električnu centralu u Sućurcu. Gubitaka i šteta nema.

c) Pristizanje obalne artiljerije u Zadar, o čemu je javljeno 18.12, Komanda artiljerije 946. sa 1, 2 i 3. baterijom.

d) Vrijeme: u jutranjim satima olujno, od podneva oblačno i kišovito.

e) Vlastiti gubici: do sada javljeno - 1, podoficir ranjen. Neprijateljski gubici: 5 poginulih, oko 30 ranjenih, 1 zarobljen (prilog dnevnom izvještaju borbene grupe Primošten od 19. 12).

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje,
br. 1819/43. pov.

BROJ 343

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 20. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O BORBI S PARTIZANIMA KOD BENKOVCA I NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA DVA JEDRENJAKA KOD ČIOVA[1]

RADIOGRAM Br. 1127

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 20. 12. u 00,02 sati
Primljeno: 20. 12. u 02,22 sati

Dnevni izvještaj od 17. 12. 43.

A) Prilikom čišćenja rajona Lišane-Vukšić (14 km jugoistočno odnosno 13 km južno-jugoistočno od Benkovca), 5 neprijateljskih vojnika poginulo, 1 zarobljen, 1 putnički automobil zaplijenjen.[2] Borbena grupa, koja je prodirala iz Šibenika u pravcu Primoštena, protjerala neprijatelja,[3] oko 800 ljudi, iz Primoštena na istok. Neprijateljski gubici: 10 poginulih, 30 ranjenih. Na putu za dotur Drniš-Split, kod rajona Odak-Radunić, višesatna

1 Snimak originala (rukopis, crnilmom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/56-58.

2 U tom rajonu je dejstvovao Sjevernodalmatinski NOP odred. Vidi dok. br. 341.

3 Odnosi se na dijelove Šibensko-trogirskog NOP odreda. Vidi knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god., dok. br. 40.

borba sa bandom,[4] koja napada sa sjevera. Tri kolone se probile. Do sada nisu javljeni gubici. Vlastite snage nisu dovoljne za čišćenje rajona Odak -Rađunić.

B) Živa neprijateljska zračna aktivnost nad Zadrom, bez bombardiranja. U 8 sati neprijateljski izviđač nad Šibenikom. U 13,15, sati 6 lakih i 1 teški bombarder nad Šibenikom. Nije bilo bombardiranja. U 8 sati 2 lovca-bombardera, otvorila vatru na Drvenik. U 10,05, sati 8 neprijateljskih lovaca-bombardera, dolazeći sa jugozapada, bombardiralo i otvorilo vatru iz avionskog oružja na 2 jedrenjaka kod Ciova.

C) Vrijeme: lako naoblačenje, povremeno razvedravanje.

D) Gubici: Vlastiti nisu javljeni; neprijateljski: 15 mrtvih, 30 ranjenih, 1 zarobljen.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje,
br. 1806/43. pov.

BROJ 344

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. PROSINCA 1943. O PRISTIZANJU 118. IZVIĐAČKOG BATALJONA U RAJON ZADVARJA[1]

Prijepis telegrama od 21. 12. 43.

Poslano 11,38 sati
Primljeno: 12,20 sati

Izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa o pokretu[2] od 21. 12. 43.

118. lovačka divizija:

Dostignuto: Štab i 3. teška baterija 118. brdskog diviziona - Zadvarje, 2. baterija 118. brdskog diviziona - Katuni (4 km sjevrno od Zadvarja), 1. baterija 118. brdskog diviziona - Provo.

4 Vidi dok. br. 152,156 iknj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god. i izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. god., dok. br. 4 i 40.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/83.

2 O dolasku jedinica 118. lovačke divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 201, 202, 204, 220, 229, 237, 246, 258, 270, 319, 320, 325 i 338.

BROJ 345

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. PROSINCA 1943. O NAPADU PARTIZANA NA IGRANE I NA DRVENIK KOD PODGORE[1]

Prijepis radiograma

Poslano: 21. 12. u 07,30 sati
Primljeno: 21. 12. u 11,45 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 20. 12. 43.

Vrijeme: oblačno, uvečer kiša.

Opća situacija: aktivnost manjih bandi u sjeverozapadnom obalnom području.

118. divizija: Nije potvrđen izvještaj zrakoplovstva od 19. 12. poslije podne, o neprijateljskom iskrcavanju[2] kod rta Rat (4 km zapadno od Omiša).

U 21,30 i 22,30 sati napad slabijih bandi na Igrane i uporište. Odbijen napad na zaliv Drvenik[3] (16 km jugoistično od Podgore). U rajonu južno i jugozapadno od Stolca nastupajuće bande izvršile prepad na tragalački odred.[4] Još nisu poznati konačni gubici.

U istočnom dijelu Korčule primijećeni jaki pokreti. Izgleda da civilno stanovništvo napušta istočni dio Korčule. Vlastita i neprijateljska artiljerijska vatra između Pelješca i Korčule.

Inače, u otočkom području nema osmatranja. Jedna vlastita izviđačka patrola kod Sv. Martina uspostavila vezu sa desnim susjedom.

Namjera: Jak izviđački prodor iz rajona Hutovo i Stolac u rajon jugozapadno od Stolca i iz rajona Stolac i Nevesinje u rajon sjeveroistočno od Stolca.

Zračna situacija: Samo slabija neprijateljska zračna aktivnost.

Vlastiti gubici: 1 mrtav, 1 ranjen, 5 nestalih.

Neprijateljski gubici: nisu utvrđeni.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/78.

2 i 3 Vidi dok br. 146, 154 i 373.

4 Vidi dok. br. 350, napomenu 4.

BROJ 346

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA KOD ŠUJICE I NAPADU NA NJEMAČKI KONVOJ KOD RAMLJANA[1]

TAJNO
TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 21. 12. 43.

Vrijeme: oblala - kišovito, planine - kišovito; unutrašnjost - oblačno, kiša.

Opća situacija:[2]

264. divizija: Izvještaj o ponovnim okupljanjima bandi na otoku Ugljanu nije potvrđen. Primošten ponovo očišćen od strane vlastite trupe. Ukupni neprijateljski gubici: 15 mrtvih, 60 ranjenih, 1 zarobljen.[3] Vlastiti prodor ka Rogoznici izvršen bez kontakta sa neprijateljem, mjesto ponovo očišćeno. Izviđanjem u pravcu Omiša, utvrđeno da nema neprijatelja u rajonu 10 km jugoistočno i južno-jugoistočno od Klisa. Cesta za dotur, 20 km zapadno od Sinja, zaposjednuta od strane jače bande.

Namjera: Premještanje ojačane 5. čete 892. puka za Kamen (južno od Klisa) radi osiguranja korpusne granice. Čišćenje rajona 20 km zapadno od Sinja, probijanje kolone za snabdijevanje.

Bezuspješan napad 8 neprijateljskih lovaca-bombardera na zaliv Solina i na električnu centralu u Sućurcu.

114. divizija: Vlastita izvidnica iz Duvna izvještava daje rajon 12 km sjeveroistočno od Duvna zaposjednut od strane jakog neprijatelja.[4] Izvidnica u rajonu 9 km istočno-jugoistočno i 4 km sjeverno od Šujice sudarila se s neprijateljem. Prilikom slamanja neprijateljskog otpora, 4 km sjeverno od Šujice, neprijatelj je zadobio velike gubitke, naročito od artiljerijske vatre na D. Malovan. Ponovno oživljavanje aktivnosti bandi oko Livna i Han Prologa. Izvršen prepad na naš konvoj kod Ramljana (20 km zapadno od Sinja): 1 ranjen, 4 kamiona oštećena. Cestovno osiguranje u rajonu Dobroselo-Srb preuzeto od strane II bataljona 721. puka, odbijeni napadi na uporišta. Nakon povlačenja vlastite trupe, rajon Ervenik-Zegar (20-30 km zapadno-sjeverozapadno od Knina) ponovo zaposjednut odstrane neprijate-

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/498-499.

2 Dopisano rukom nečitljivo.

3 U tom rajonu je dejstvovao Šibensko-trogirski NOP odred. Vidi knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god., dok. br. 40.

4 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.

lja.[5] U 07,20 sati 7 neprijateljskih aviona nadljetalo Livno. Vlastiti gubici: 1 mrtav, 6 ranjenih; neprijateljski gubici: 88 mrtvih, 2 zarobljena, 18 prebjeglih. Zaplijenjeno 5 pušaka.

Namjera: Jako izviđanje u pravcu sjeverozapadno od Livna.

[•••]

Pfafferott, v.r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 6474/43. pov. od 21. 12. 43.

BROJ 347

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA DRUGOG BATALJONA 893. PUKA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 21. PROSINCA 1943. O ČIŠĆENJU POLUOTOKA ROGOZNICA[1]

II bataljon 893. grenadirskog puka
Operativno odjeljenje

Komandno mjesto bataljona,
21. 12. 43.

Izvještaj o borbenim akcijama izvedenim od 17. do 20. 12. 1943.

II bataljon 893. puka dobio je 16. 12. od 892. grenadirskog puka naređenje da sa jednom borbenom grupom, sastava 1 1/2 čete i 1 voda 13. čete, izvrši čišćenje poluotoka Rogoznice od neprijatelja[2] i da ga pročešlja. Pod komandom poručnika Klinkermanna, bataljon je borbenu grupu sastavio na slijedeći način:

8. četa (komandni vod čete, 2 voda teških mitraljeza - minobacača)	1	12	92
7. četa (1 vod)		3	40
6. četa (2 voda, uključujući i dodatnu zapregu 5. čete)	1	5	68
13. četa (1 vod lovaca)		4	25
Ukupno:	2	24	225

5 Odnosi se na Sjevernodalmatinski NOP odred.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka Vojni arhiv Freiburg, film 8/293-294.

2 U tom rajonu dejstvovao je Šibensko-trogirski NOP odred. Vidi knj. 10, izvještaj Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god., dok. br. 40.

Prodor do Starog Sela, pročešljavanje poluotoka i otoka Rogoznica.

Borbena grupa je 17. 12. u 5,30 sati nastupila od Trogira i u 10,30, bez kontakta s neprijateljem, dostigla Marinu, gdje su joj se priključila 2 voda 6. čete. Prodor je nastavljen u pravcu zapada, bez teškoća, do Podorljaka (k. 239). Odavde do pristizanja u Rogoznicu morali su otkloniti 12 cestovnih prepreka i na cesti popraviti 5 razorenih mjesta. Civilno stanovništvo okolnih mjesta mobilizirano je koliko je to bilo moguće. Prepreke, od 1 do 1 1/2 m širine i visine, prema izjavi civila, postavili su partizani prije 10 dana. Stanovništvo je bilo prisilno mobilizirano. U 16,30 sati grupa je dostigla mjesto Rogoznicu, bez otpora neprijatelja. Zbog velike udaljenosti i brdovitog terena, u toku cijelog nastupanja nije bilo moguće uspostaviti radio-vezu i pored mnogobrojnih pokušaja (napr. radio-stanica na crkvenom tornju u Rogoznici). Odmah izvršeno pročešljavanje poluotoka, od strane 2 voda 6. čete i 1 voda 8. čete, kao i pretresanje mjesta Rogoznice i otoka, od strane ostataka borbene grupe, bilo je bezuspješno. Nakon organiziranja osiguranja, prenoćili su i, shodno zapovijesti, krenuli 18. 12. na odstupni marš. U 12,30 sati grupa je ponovno stigla u Marinu, gdje je dobila slijedeće naređenje:

Povratak u Rogoznicu i sprečavanje eventualne neprijateljske akcije iskrcavanja.

Polazak iz Marine 19. 12. u 5,00 sati. Prodor protekao bez otpora neprijatelja i bez većih teškoća. Cilj je dostignut oko 10,00 sati. Raspored za sprovođenje naredbe - vidi skicu.

Ništa nije primijećeno, što bi ukazivalo na eventualnu akciju iskrcavanja ove noći; također u ovim vodama nije utvrđen nikakav saobraćaj brodovima. Shodno naređenju, 20. 12, u 8,00 sati grupa je izvršila odstupni marš, u 12,00 sati dostigla Marinu, a u 18,30 sati Trogir.

Svih tih dana nastupanja neprijateljski izviđači su nadlijetali nastupnu zonu. Zbog opasnosti iz zraka, raščlanjivanjem kolona po dubini i pravovremenim alarmiranjem, bila je zagarantirana pasivna odbrana.

Gubici: U toku nastupanja iz Marine ka Rogoznici, 17. 12. uginuo je 1 konj dodatne zaprege (zaplijenjeni konj) 5. čete.

Naročiti incidenti: Uvečer 19. 12, oko 19,00 sati, jedna osiguravajuća grupa 7. čete, na južnoj strani otoka Rogoznice, otvorila je vatru iz mitraljeza na jedan ribarski brod, koji se u to vrijeme, dolazeći sa zapada, uputio ka suprotnom poluotoku. Prema izjavi zapovjednika grupe, brod se nalazio na udaljenosti od oko 300 m i, pored ponovljenog poziva nije krenuo ka otoku, već je produžio u suprotnom pravcu. Pogođen je ribar (Stjepan Zupanović), kao i njegov sin. Ribar je zadobio ozlijede na nosu, podlaktici, nadlaktici i koljenu, a sin prostrijel tabana. Prvu pomoć pružio je sanitet 8. čete.

Utrošak municije: 50 metaka.

Izvještaj o stečenim iskustvima

1) Vlastiti rezultati izviđanja

Na putu za nastupni marš, od Marine do ispred mjesta Podorljak, odstranjene su sve cestovne prepreke. Nije bilo prepreka samo na glavnoj cesti, već i na putevima istočno od sela Podorljak. Pri daljem nastupu gru-

pa je, 11/2 km iza Podorljaka naišla na izgaženu stazu, koja je u pravcu sjever-jug (od obale do planine) presjecala cestu. Na putu su postojali vidni tragovi mnogobrojnih mazgi, koje nisu mogle biti samo iz ovog mjesta; lako se prepoznavao i miris svježe balege od mazgi. 500 m dalje nalazila se druga manje izgažena staza. Na osnovu ovih činjenica, izgleda da se radi o doturnom putu partizanima od obale do planine.

2) **Izjave civila**

Jedini muškarac civil, nađen u mjestu Podorljak, rekao je u toku saslušanja, da je prethodnog dana kroz mjesto prošlo 200 partizana.

Jedan civil, koji stanuje u Rogoznici (očigledan protivnik partizana), izjavio je slijedeće: Nakon odlaska Talijana, u Rogoznici se nalazilo oko 500 partizana sa dobrim naoružanjem i uniformom. Otada je u mjestu viđao samo manje grupe (2-6 ljudi). Na pitanje, odakle partizani dobijaju oružje, objasnio je: Prije otprilike 10 dana kod Sičenica, nasuprot otoku Sv. Arhanđela, istovaren je, pod jakom stražom, jedan neprijateljski prateći vod sa doturom i odatle su odvedene mazge za Bosnu. Potrebni magarci rekvirirani su od seljaka iz okolice, a sami seljaci mobilizirani su u tu svrhu. Seljaci su se ponekad vraćali i bez svojih životinja. Ovdašnjim partizanskim grupama davano je malo stvari. U dotura su se nalazile značajne količine oružja (protivtenkovske puške također), kao i velike količine brašna s američkim natpisom (Eureka Flour). Partizani su iskoristili tešku situaciju u snabdijevanju stanovništva. Reklamirali su životne namirnice dobijene od Engleza i pozivali stanovništvo da pređe na njihovu stranu. Civili sve više i više prelaze na stranu partizana.

Ovu izjavu potvrđuju i podaci dobiveni od partizana povratnika, prema kojima često korišten put za dotur vodi od Sičenice (rt Oštrica) preko G. Sevida, G. Modrića, Podorljaka, Rastovca, Blizna ka Bristivici, gdje je mjesto pretovara.

Kapetan, komandant bataljona
[Potpis nečitak]

BROJ 348

NAREĐENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 22. PROSINCA 1943. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA SPREČAVANJE ISKRCAVANJA PARTIZANSKIH JEDINICA S OTOKA NA KOPNO[1]

STROGO POVJERLJIVO

TELEGRAM

264. diviziji
114. diviziji

3 primjerka
1. primjerak

Veza: 1) Operativno odjeljenje, 1052/43. str. pov. od 19. 12.
2) Operativno odjeljenje, 1063/43. str. pov. od 20. 12.

Rezime i dopune zapovijesti:

1) V SS-brdski korpus započeo čišćenje otoka, »Herbstgewitter II-VI«, 22. 12. na Korčuli.[2] Čišćenje Brača planirano za sredinu siječnja.

U svako doba računati sa povlačenjem neprijateljskih dijelova s otoka na kopno, radi pružanja podrške opkoljenoj neprijateljskoj grupi u rajonu Bugojna. Opasnost od iskrcavanja prijeti naročito obali Split-Omiš i Primošten-Rogoznica.

2) U duhu zajedničkog zadatka, 264. divizija sprečava iskrcavanje jačih snaga bandi i dejstvo u pozadini. U tu svrhu, sa svim raspoloživim snagama ojačati lijevo krilp i poduzeti posebne mjere za osiguranje granice i veze sa desnim krilom 118. lovačke divizije. Osim toga, rajon Primošten-Rogoznica bit će osmatran od strane privremene posade, u slučaju neophodnog povlačenja snaga iz Šibenika.

Kao pokretna rezerva u rajonu Split, 264. pješadijskoj diviziji se privremeno potčinjava 114. protivtenkovski bataljon.

3) 114. lovačka divizija prebacuje se za Sinj, u korpusnü rezervu, bataljon određen za osiguranje pruge Knin-Gračac. Osiguranje Sinja od strane 264. lovačke divizije ostaje potpuno netaknuto.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1277/43. pov. od 22. 12. 43.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka mikroteka NAV-N-T-314, film 555/627.

2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

BROJ 349

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA 11. ČETE 893. PUKA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 22. PROSINCA 1943. O ČIŠĆENJU U REJONU JADRTOVAC-PRIMOŠTEN[1]

Kantonman, 22. 12. 1943.

Borbeni izvještaj
11. čete 893. grenadirskog puka

I Neprijateljska situacija

Utvrđena jača aktivnost bandi u rajonu Primoštena.

II **Zadatak**

11. četa 893. grenadirskog puka, s potčinjenim protivtenkovskim topovima 7,5 cm, nastupit će 17. 12. 43. preko Jadrtovca ka Primoštenu, očistiti oblast od bandi,[2] preko noći ostati u Primoštenu i 18. 12. 43. vratiti se u Šibenik.

III **Izvršenje zadatka**

Četa je 17. 12. 43, na cesti Šibenik-Jadrtovac-Rogoznica, u 10,30 sati, bez kontakta s neprijateljem, dostigla punkt istočno od uvale Grebaštica. Prilikom otklanjanja 3 prepreke, na čelni vod je sa k. 295, k. 215 i kota istočno odatle otvorena puščana vatra i vatra iz lakih mitraljeza. Nakon angažiranja protivtenkovskih topova s vatrenog položaja u okolici Dumića (neposredno jugozapadno od k. 56) na otkrivene lake mitraljeze na k. 215, 1. vod je dostigao k. 295. Bočnom vatrom ovog voda na neprijatelja na k. 215 i istočno odatle, neprijatelj se povukao u pravcu juga na k. 365 i tu ponovo počeo da pruža otpor. Pošto je četa dostigla k. 215, neprijatelj se pojavio na k. 292, 1 km zapadno od k. 364, s obranom lakih mitraljeza i pušaka. Uništenjem i neutraliziranjem neprijatelja na k. 364. jedan vod čete dostigao je k. 292 i prisilio tamošnjeg neprijatelja na povlačenje ka jugu. Uvjetovan otežalim karakteristikama zemljišta, napad čete je veoma sporo napredovao. Dovođenje protivtenkovskih topova nije bilo moguće, jer cesta, naročito na serpentini ispred Jelinjaka, nije bila prohodna za vozila sa širokim tragom zbog razaranja puta i 18 cestovnih prepreka. Budući da zadatak čišćenja rajona, zbog mraka, nije bio izvršen, četa se, uz vatrenu podršku voda, u zoru premjestila na k. 292 ka zapadu i u 16,00 sati dostigla Tri-

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka Vojni arhiv Freiburg, film 8/291-292.

2 U tom rajonu je dejstvovao Šibensko-trogirski NOP odred. Vidi knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god., dok. br. 40.

bešić (neposredno istočno od k. 237) i tamo u toku noći prekinula dejstvo. Četa je u toku 5 1 /2-satne borbe prethodnog dana utrošila 1 /3 municije za lake mitraljeze i 2/3 municije za teške minobacače, a sa sobom je nosila opskrbu samo za 2 dana. Dotur municije i opskrbe nije bio moguć zbog gore navedenih razaranja ceste i zbog cestovnih prepreka, pa se četa 18. 12. 43. oko 6,00 sati povukla preko k. 252 (Višala), da bi u okolici Baselovića (1,5 km jugozapadno od k. 252) sačekala dotur opskrbe i municije i potom ponovo izvršila prodor na cilj napada. Prije dostizanja ovog rajona, prodor je izvršio 1 pješadijski vod, upućen od strane bataljona za podršku čete, koji je donio municiju i opskrbu za četu. Nakon pregrupiranja i preuzimanja municije i opskrbe, četa je izvršila prodor na cestu Jadrtovac-Rogoznica do Smrdelovca, skrenuvši ka zapadu i oko 16,00 sati, bez kontakta s neprijateljem, dostigla Primošten. Prilikom nastupanja čete, slabiji dijelovi neprijatelja su se, bez pružanja otpora, gore navedenom cestom povukli ka istoku, u brda. Prema iskazima stanovnika, 2 sata prije ulaska čete, bande su napustile Primošten i povukle se u pravcu istoka. Četa se 20. 12. 43, u 8,00 sati, preko Smrdelovca i Jadrtovca, vratila u Šibenik. Prilikom približavanja čete, opaženi neprijatelj, na k. 364 (Drvenik), se bez borbe povukao ka istoku. Prema iskazu jednog zarobljenika, uhvaćenog prilikom akcije neprijateljske izviđačke patrole na položaju čete, noću 17/18. 12. u Tribešiću, neprijateljski gubici iznose: 15 mrtvih i približno 50-70 ranjenih. Ovu izjavu potvrdili su i stanovnici Primoštena. Nema vlastitih gubitaka.

IV. **Iskustvo**

U strmim, brdovitim rajonima veza putem radija moguća je samo uvjetno. Neophodno je i kvalitetno montiranje radio-aparata, da bi se garantiralo uspostavljanje radio-veze. Ako su razorene ceste i postavljene prepreke bezuvjetno neophodan je dotur i opskrba municijom, za tu svrhu najpogodniji su magarci i mazge. To je tim više neophodnije, jer se uspješno čišćenje terena može vršiti samo s jedinicama koje, neovisne od čvrstih cesta, s punom municijskom opremom, mogu u planini manevrirati i desno i lijevo i tako stvoriti preduvjet za opkoljavanje. Kod samostalnih dejstava čete mora se predvidjeti zbrinjavanje eventualnih ranjenika. Prilikom prodiranja čete na udaljeni cilj, trenutnim prevoznim sredstvima nije moguća evakuacija eventualnih ranjenika i poginulih. U ovakvim slučajevima medicinsko zbrinjavanje nije dovoljno i moglo bi nepovoljno djelovati na borbeni moral jedinice.

Opunomoćeni poručnik
Hoffmann, v.r.

BROJ 350

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. PROSINCA 1943.0 DESANTU JEDINICA 118. LOVAČKE DIVIZIJE NA OTOK KORČULU[1]

Prijepis radiograma od 23. 12. 43. poslanog u 07,15 sati, primljenog u 10,15 sati; u Operativnom odjeljenju u 17.00 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 23. 12. 1943.

Vrijeme: kišovito, slaba vidljivost, maglovito, more valovito.

Opća situacija: Otpočela akcija »Herbestgewitter II«.[2] Nakon iskrcavanja, neprijateljski otpor se pojačava, uz podršku mnogobrojnog teškog naoružanja. Situacija inače nepromijenjena.

118. lovačka divizija: Otpočela akcija »Herbestgewitter II«. Iznenadno iskrcavanje 750. lovačkog puka, s 2 ojačana bataljona i obalno-lovačkim bataljonom »Brandenburg«. Kod Račišća i Korčule skršen žestok neprijateljski otpor, podržavan teškim naoružanjem i artiljerijom. Usprkos teškom terenu, rominjanju kiše i neprijateljskim protivnapadima, poslije podne zauzeti Pupnat i Korčula. Povlačenje jačih neprijateljskih snaga iz Pupnata u pravcu zapada upućuje na to da neprijatelj namjerava napustiti istočni dio Korčule. Do večeri 22. 12. prebačeni su: ojačani I batlajon 750. puka, obalno-lovački bataljon »Brandenburg«, 1. četa II bataljona 750. puka u Račišće; ojačani III bataljon 750. puka, 1 četa 118. pionirskog bataljona, Odjeljenje za vezu 118. divizije, 1 četa II bataljona 750. puka u Korčulu.

Namjera za 23. 12. 43: Povlačenje teškog naoružanja (artiljerija i tenkovi). Čišćenje istočnog dijela Korčule. Naknadni udar u pravcu zapada, uz držanje kota iz Pupnata. Prestižno angažiranje obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« na sjevernoj obali Korčule. Prebacivanje cjelokupnog I bataljona 738. puka na Pelješac. Do sada utvrđeni neprijateljski gubici: 30 mrtvih (izbrojano), 36 zarobljenih. Plijen: 1 brdski top, 1 teški mitraljez, 9 lakih mitraljeza, 2 teška minobacača, 50 pušaka, 30 engleskih uniformi, mnogo municije. Vlastiti gubici: 10 mrtvih, 4 ranjena (2 oficira), 1 nestao, 2 vlastita aviona (1 pilot spašen). 1 eskortni brod pogođen artiljerijskom vatrom, brod sposoban za plovidbu. 2 broda pogođena koncentričnom vatrom. U rajonu 118. lovačke divizije izviđanje u pravcu Dobranja (7 km sjeverozapadno od Preka)[3] bez kontakta s neprijateljem.

Naknadni izvještaj: 20. 12. 43. neprijateljski prepad na ekipu koja je tragala za kapetanom Kirschner: 4 mrtva, 29 nestalih.[4]

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 487/317.

2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

3 Odnosi se na selo Dobranje (7 km sjeverozapadno od Prova ili 7 km jugozapadno od Aržana).

4 Vidi dok. br. 345, napomenu 4.

BROJ 351

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PARTIZANSKIM GUBICIMA NA KORČULI[1]

RADIOGRAM
TAJNO

V SS-brdski korpus
Komandi 2. oklopne armije,
Obavještajno odjeljenje

Poslano: 24. 12. u 11.50 sati
Primljeno: 24. 12. u 14,58 sati

Dnevni izvještaj Obavještajnog odjeljenja od 23. 12. 43.

Istočna Hercegovina i Crna Gora - ništa posebno. Na Korčuli samo XIII brigada i 5-600 nekadašnjih interniraca[2] iz Italije. Engleske uniforme, opskrba, meci i oružje, u Blatu 3 topa i minobacači. Jače neprijateljske snage navodno u Blatu, Veloj Luci. Neprijateljski gubici na Korčuli,[3] ukupno do sada: izbrojano 136 mrtvih, pretpostavlja se da ih je 500, 80 zarobljenih, 3 topa, mnogo municije, 1 motorni jedrenjak. Vlastito uporište Baba Rica, 6 km sjeverozapadno od Zadvarja, napala manja banda. Prema izjavama stanovnika, u rajonu 8 km jugoistočno od Vrgorca 50 vojnika, 7 mitraljeza, 1 minobacač, sa zadatkom da se ometa saobraćaj u rajonu ušće Neretve-Ploče.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

V SS-brdski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 942/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 487/570-571.

2 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu.

3 Vidi operaciju »Herbstgewitter II«, dok. br. 163, napomenu 33.

BROJ 352

OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. PROSINCA 1943. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O PRETRPLJENIM GUBICIMA NA PENIŠI POGOĐENOJ OD PARTIZANSKOG MINOBACAČA KOD MURTERA

TAJNO
T E L E G R A M

XV brdski armijski korpus 24. 12. 43.
264. diviziji.

Prilikom prolaska pored otoka Murtera, 18. 12. dvotrupnu penisu pogodio minobacač. Poginulih 17.

Pfafferot, v.r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje
br. 6531/43. pov. od 24. 12. 43.

BROJ 353

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. PROSINCA 1943. O TOKU OPERACIJE »HERBSTGEWITTER II« NA OTOKU KORČULI[1]

Prijepis telegrama od 25. 12. 43.

Poslano: 15,53 sati
Primljeno: 16,30 sati

Izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 25. 12. 43.

»Herbstgewitter II«[2]

U jutarnjim satima 25. 12. zauzeta Smokvica (jugozapadno od Cara). Neprijatelj se nalazi na kotama Gradina (sjeverno od Smokvice) i 333 (zapadno od Smokvice). U 11,00 sati - položaj pripravnosti za dalji prodor u

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/624.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/989.

2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

pravcu Blata. Od obalnih lovaca[3] još nema izvještaja. Engleski lovci iznad otoka.

Vlastite pomorske borbene snage, zbog slabog vremena, još nisu isplovile. 118. lovačka divizija do sada ne javlja o podršci mornaričkog borbenog odreda.

[•••]

BROJ 354

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 25. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O ZAPLIJENI PARTIZANSKOG MOTORNOG JEDRENJAKA KOD PRIMOŠTENA I OTKRIVANJU PARTIZANSKOG SKLADIŠTA MUNICIJE U RAJONU MUĆA[1]

RADIOGRAM

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 25. 12. u 23.45 sati
Primljeno: 26. 12. u 02,00 sati

Dnevni izvještaj od 25. 12. 43.

a) Borbena grupa, u prodiranju iz Biograda u pravcu Tijesno-Pirovac, jugoistočno od Milićevca (13 km jugoistočno od Biograda) naišla na slab neprijateljski otpor. U noći između 24. i 25. 12, nakon kraće borbe, zaplijenjen 1 motorni jedrenjak (oko 1 tona) koji je uplovio kod Primoštena. Neprijateljski gubici: 1 mrtav, 2 zarobljena. Vlastita izvidnica od Primoštena u pravcu istoka, bez kontakta s neprijateljem. Još nema izvještaja od borbene grupe, koja je izvršila prodor u rajon Rogoznice. Izvidnica na korpusnoj granici bez kontakta sa neprijateljem. U rajonu Muća otkriveno banditsko skladište municije (sa 693 artiljerijske granate i 560 upaljača). Zbog telefonskih smetnji, još nema izvještaja od 1. čete 264. poljskog dopunskog bataljona i brdske baterije.

Namjera: Blokirati iskrcavanje neprijateljskog dotura, naročito u rajonu Primošten-Rogoznica. U Drniš 1. četa 264. poljskog dopunskog bataljona i brdska baterija.

b) Vrijeme: tmurno, oblačno.

c) Ukupni gubici: vlastiti - nema; neprijateljski: 1 poginuo, 8 zarobljenih.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje,
br. 1887/43. pov.

3 Odnosi se na obalno-lovački bataljon »Brandenburg«.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/37-38.

BROJ 355

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 25. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O PODUZETIM MJERAMA U CILJU OBALNOG OSIGURANJA I ONEMOGUĆAVANJA ISKRCAVANJA PARTIZANSKIM JEDINICAMA S OTOKA[1]

RADIOGRAM Br. 1334

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 25. 12. u 20,40 sati
Primljeno: 25. 12. u 22,50 sati

U vezi s Operativno odjeljenje, br. 6549/43. pov., divizija izvještava slijedeće:

1) Na osnovu naređenja str. pov., br. 1077 izvršeno je:

a) 25. 12. pokret 2 ojačane čete II bataljona 893. puka u rajonu **Stari Trogir-Rogoznica;**

b) 24.12. pokret 2 ojačane čete I bataljona 893. puka u rajonu **Primošten-Zečevo;**

c) 25. 12. pokret iz **Biograda** u rajonu **Pirovac-Tijesno** 2 čete ojačane jednim vodom lake poljske haubice.

2) Pojačanjem oslabljenih obrambenih rajona **Trogir, Šibenik** i **Zadar** onemogućit će se posljednja mogućnost banditskog iskrcavanja.

U cijelom obalno-obrambenom sektoru naređeno je izviđačko dejstvo i otvaranje vatre iz zasjede, naročito noću, na mjesta povoljna za iskrcavanje neprijatelja.

3) Osim toga, 2. četa III bataljona 893. puka, u rajonu **Ramljane-Muć,** blokira banditski put **Primošten-Zelovo-Bitelić** (uz istodobno osiguranje puteva za dotur).

4) Ovako izvršeno obalno osiguranje moći će stalno da sprovode dijelovi 114. lovačke divizije,[2] nakon povratka I bataljona 892. puka, angažiranog kod 114. lovačke divizije, i nakon zaposjedanja **Sinja,** kao i **Karina.** Još jednom se zahtijeva, kako je to već predloženo u dokumentima 568 i 592. str. pov, da se dijelovi divizije, angažirani u »Ziethen«,[3] smijene od strane 114. lovačke divizije.

Za točnost:
Schmidler, v. r.

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 610/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 555/620-622.

2 Omaška. Ovdje bi trebalo da stoji: dijelovi 264. pješadijske divizije.

3 Vidi dok. br. 107, napomemu 2.

BROJ 356

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. PROSINCA 1943. O BORBAMA 750. PUKA 118. LOVAČKE DIVIZIJE NA KORČULI[1]

Prijepis telegrama V SS-brdskog armijskog korpusa od 26.12.43, poslanog u 08,15 sati - primljenog u 10,10 sati

Dnevni izvještaj od 25. 12. 43.

Vrijeme: kišovito, slaba vidljivost.

»Herbstgewitter II«:[2] Nakon odbijanja jačih neprijateljskih napada dana 24. 12, zbog iskrcavanja obalnih lovaca[3] u pozadini i prodora na Vela Luka, kao i zbog oštrog udara 750. lovačkog puka u pravcu zapada, neprijateljski otpor 25. 12, znatno popušta. Pojave rasula. Pred vlastitom trupom neprijatelj se bori još jedino jačinom bataljona, prividno samo da bi štitio odstupanje.

U nastupu ka zapadu dostignuta linija Šibenik-510-381-309 (3 km istočno-jugoistočno i 6 km jugoistočno od Blata).

Namjera: Čišćenje zapadnog dijela Korčule.

Obalni sektor 118. lovačke divizije: Sv. Martin (10 km sjeverozapadno od Omiša) zaposjednut od strane susjedne divizije;[4] time je uspostavljena čvrsta veza sa susjedom. U rajonu 3 km sjeverno-sjeveroistočno od Makarske, izviđačka patrola se sukobila s neprijateljskom izviđačkom patrolom - 4 neprijateljska vojnika poginula. Vlastiti gubici:[5] 5 mrtvih, 29 ranjenih. Neprijateljski gubici: izbrojana 34 mrtva, 42 zarobljena. Plijen: 4 teška mitraljeza, 2 laka mitraljeza, 3 minobacača, 1 protivtenkovski top kalibra 5 cm, mnogo pušaka, municije i opreme; 3 broda sa 2 jarbola, 2 broda sa 1 jarbolom, 1 motorna barka. Slabija neprijateljska zračna aktivnost.

[...]

Prijepis telegrama V SS-brdskog armijskog korpusa od 26. 12. 43, poslanog u 09,10 sati - primljenog u 10,10 sati.

Ojačani 750. lovački puk je dana 25.12. slomio i posljednji organizirani otpor neprijatelja na Korčuli. Masa potučenog neprijatelja napušta i zapadni dio otoka zbog napada iz pravca Čare i zbog intenzivnog gonjenja od strane obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg«, koji je, nakon iznenadnog iskrcavanja između 24. i 25. 12, kod Karbuna, s prednjim dijelovima već 25. 12. u 10,00 sati, odnosno u 10,15 sati, prodro u Blato, odnosno Velu Luku.

Namjera za slijedeće dane: Čišćenje otoka od razbijenih neprijateljskih dijelova i organiziranje obalne obrane. Slijedi kompletan izvještaj o plijenu i vlastitim gubicima.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/942.

2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

3 Odnosi se na bataljon »Brandenburg«.

4 Riječ je o 264. pješadijskoj diviziji.

5 Odnosi se na gubitke u borbi na Korčuli.

Predlaže se dodjeljivanje Željeznog križa I reda konjičkom kapetanu von Leipzigu, komandantu obalno-lovačkog bataljona, koji je i pored teške ozlijede zadobijene u ratu (amputirana mu je jedna noga) svojom primjernom angažiranošću, hrabrom odvažnošću i izvanrednim rukovođenjem, znatno doprinjeo uspjehu na Korčuli.

Komanda V SS-brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 1018/43. pov.

BROJ 357

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. PROSINCA 1943. O SITUACIJI NA KORČULI[1]

Prijepis radiograma

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 26. 12. 43, poslanog u 07,45 sati, primljenog u 11,30 sati

Vrijeme: kišovito, slaba vidljivost, poslije podne razvedravanje.

Opća situacija: Na Korčuli nema neprijatelja. Čišćenje još u toku. Situacija inače nepromijenjena.

»Herbstgewitter II«[2] Na Korčuli nema neprijatelja. Neprijateljski dijelovi navodno preobučeni u civile. Lokalno čišćenje je još u toku. Prema izjavama zarobljenika, 24. 12. su dijelovi I brigade[3] prebačeni s Hvara, zbog ojačavanja; nakon iskrcavanja obalno-lovačkog bataljona[4] ponovo se vratili na Hvar.

U obalnoj zoni 118. lovačke divizije primijećeni užurbani pokreti u pravcu otoka Mljeta i Hvara. Vlastito izviđanje u rajonu Rogotina, bez kontakta s neprijateljem.

Stanje brodova: Veliki dio brodskog potencijala, koji je stajao na raspolaganje divziji, nije sposban za angažiranje.

Zračna situacija: Prije podne dejstvo neprijateljskih lovaca na Korčulu i Pelješac. Samo manji napadi. Rano 26. 12. napad vlastite »štuke« na ciljeve na Hvaru. Neprijateljski gubici: izbrojano 35 mrtvih. Plijen: 2 srednja protivavionska topa, 1 top kalibra 12 cm, 1 protivavionski top kalibra 2 cm.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 487/282.
2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.
3 Prva dalmatinska brigada.
4 Bataljon »Brandenburg«.

BROJ 358

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O REZULTATU OPERACIJE »ZIETHEN« NA PODRUČJU LIVNO-DUVNO-ŠUJICA[1]

TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije

26. 12. 43.

Predmet: Borbe u rajonu Livno-Duvno-Šujica

Operacija »Ziethen«[2] (4—11. 12.) izvedena je radi zauzimanja mjesta Livno, Duvno i Šujica, koja su žilavo branjena, jakim protvnapadima neprijatelja, čiji je vrhunac dostignut 17/18. 12. Vjerojatno iznuren, protivnik je odmah zatim prešao u obranu. Vođenjem borbe u pokretu, cesta za dotur od Sinja do Sujice bila je otvorena i, u iznenadnom napadu na neprijateljski aerodrom Glamoč, preprečena eksplozivom i miniranjem.

Od 4. do 23. 12. neprijateljski gubici su iznosili: izbrojano 750 mrtvih, a računa se sa najmanje 1000 mrtvih i ranjenih (samo u 9. dalmatinskoj diviziji, prema doušničkom izvještaju, 387 mrtvih i preko 500 ranjenih). Pored toga, još i 50 zarobljenih i 165 prebjeglih. Time je ukupan gubitak: 1965 boraca. Osim toga, 65 mitraljeza, 437 pušaka, veće količine municije, 1 kamion, stoka, dragocjeni dokumenti. Vlastiti gubici: 39 mrtvih, 173 ranjena.

Dejstva i posljedice

a) **Vojna:** Kvalitetne snage protivnika, vezane žestokom borbom, bile su onemogućene da se angažiraju protiv naših operacija »Kugelblitz« i »Schneesturm«. Vlastitim prodorom u tzv. oslobođenu teritoriju, u Bosni i Dalmaciji su bande bile prisiljene na obranu. Elitne divizije (1. proleterska i 6. lička), predviđene za prodor u Srbiju, preorijentirane su na obrambene zadatke u središnjoj oblasti Jajce-Bugojno. Tri dalmatinske divizije (9, 19. i 20.), kao i dijelovi 26. i prekomorske jedinice,[4] onemogućene su u izvršenju zadataka na otocima i u obalnom području. Prilazi središnjem rajonu Jajce-Bugojno (sjedište crvene vlade) izvojevano osvajanjem Livno, kao i aerodromi za polijetanje i sletanja aviona u Glamoču, Duvnu i Livnu.

b) **Političko-propagandna:** Vjera u konačnu pobjedu komunista u Hrvatskoj, kod bandi i stanovništva, osjetno je uzdrmana. Veliki broj prebjeglih, skromna borbena vrijednost tzv. elitnih divizija, otkrivanje komunističkih teritorijalnih organizacija (masovne grobnice 1200 strijeljanih[4] u Livnu), veliki broj dobrovoljaca za hrvatske jedinice (već 1200).

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 558/243.

2 Vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 Odnosi se na Prvu i Drugu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 8, napomenu 2.

4 Ovo je djelo ustaških jedinica.

Također i u borbama s neprijateljskim elitnim jedinicama, koje se ovoga puta nisu povukle, već se žilavo borile, potvrdila se nadmoćnost njemačkih trupa i na najtežem terenu.

Pfafferott, v.r.

XV armijski korpus
Operatino odjeljenje,
br. 6575/43. pov.

BROJ 359

PRIVREMENI SUMARNI IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 27. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O OBOSTRANIM GUBICIMA PRILIKOM ZAUZIMANJA OTOKA KORČULE[1]

RADIOGRAM BR. 3424
TAJNO

Poslano: 27. 12. u 17,00 sati
Primljeno: 27. 12. u 22,35 sati

Komandi 2. oklopne armije,
Operativno odjeljenje

Privremeni sumarni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa o izvršenju operacije »Herbstgewitter II«[2]

Vlastiti gubici: 17 mrtvih, 1 nestao, 83 ranjena.

Neprijatlejski gubici: 179 mrtvih; prema izjavama stanovnika računa se da ima 260 mrtvih i 300 ranjenih; 212 zarobljenih.

Plijen: 5 topova kalibra 10,5 cm (engl.), 2 brdska topa kalibra 7,5 cm (talijan.), 3 protivavionska topa kalibra 7,6 cm (talijan.), 2 protivtenkovska topa (mot.) kalibra 5 cm (engl.), 1 protivavionski top kalibra 2 cm, 1 protivtenkovska puška, 16 teških mitraljeza, 44 laka mitraljeza, 14 minobacača, 5 automata, 824 puške, 1 engleska kola sa radio-stanicom, dijelovi velike radio-stanice (engl.), više kilometara telefonskog kabla, 8 uništenih teretnih vozila (neupotrebljivi), 2 broda sa 3 jarbola, 15 brodova sa 1 jarbolom, 4 mala jedrenjaka, 4 motorna čamca. 160 čamaca na vesla.

Zaplijenjena municija: 470 topovskih punjenja kalibra 10,5 cm, 320 granata kalibra 10,5 cm, 3300 minobacačkih mina kalibra 7,5 cm, 1500 protivavionskih granata kalibra 7,5 cm, 802 protivtenkovske granate kalibra 5 cm, 90 minobacačkih mina (njemač.) kalibra 5 cm, 1800 minobacačkih mina (talijan.) kalibra 5 cm, 1400 protivavionskih zrna kalibra 2 cm, 1500

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 193/373-374.

2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

metaka za protivtenkovske puške, 4400 ručnih bombi, 350 signalnih metaka.

Vjerojatno će se količina plijena povećati, jer su svi navedeni komadi prije svega zaplijenjeni samo duž ceste.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Komanda V SS-brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje br. 1029/43. pov.

BROJ 360

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 27. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU JEDINICA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ NA VRLIKU[1]

TAJNO
T E L E G R A M

Komandi 2. oklopne armije

Situacija u Vrliki.

Neprijatelj, iz pravca istoka napada Vrliku, sa X dalmatinskom brigadom, a iz pravca juga i zapada s IX brigadom, uz istodobno zaprečavanje ceste Vrlika-Drniš.[2]

Napadi na vlak i uporište pored pruge Drniš-Knin upućuju na namjeru neprijatelja, da prekine put za snabdijevanje Knin-Drniš.

[...]

Pfafferott, v.r.

Operativno odjeljenje,
br. 6597/43. pov. od 27. 12. 43.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-1314, film 555/612.

2 Vidi dok. br. 152, 164, 165, 176, 186, napomenu 92 i dok. br. 365, 372, 374, 375, 422 i knj. 10, izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. god. i izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god., dok. br. 4 i 40.

BROJ 361

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 27. PROSINCA 1943. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU PARTIZANA NA UPORIŠTE KOD TROGIRA I BORBI DIJELOVA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ KOD SRBA[1]

RADIOGRAM

XV brdski armijski korpus
Komandi 2. oklopne armije,
Obavještajno odjeljenje

Poslano: 27. 12. u 09,08 sati
Primljeno: 27. 12. u 10,45 sati

Dnevni izvještaj od 27. 12. 43.

Opća situacija: nepromijenjena. Ponovo pojave podrivanja u hrvatskoj vojsci.

Ha: Obala - odbijen napad bande srednje jačine na uporište zapadno-sjeverozapadno od Trogira (Mosorski odred).[2] Putovi za dotur: prikupljanje dijelova 20. divizije.

25. 12. otvorena vatra iz pješadijskog oružja na Muć; 26.12. rano 9. dalmatinska i Šibenska brigada (iz prethodnog rajona borbenih dejstava Sinj-Livno) povukle su se odatle u pravcu Vrlike.[3] Slabije bande izviđaju u pravcu puta Drniš-Knin. Neprijatelj (dijelovi 20. divizije) je, bez borbe, pred našim trupama napustio Vrliku i povukao se u planine, pravcem istoka i jugozapada (2 neprijateljska položaja u G. Maljkovu, 16 km sjeverozapadno od Sinja). Odbijen napad bande srednje jačine 5 km sjeverno od Srb a (dijelovi 19. divizije).

[...]

Za točnost:
[Potpis nečitak]

XV brdski armijski korpus
Obaještajno odjeljenje,
br. 6700/43. pov.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 487/383-384.

2 U tom rajonu jedejstvovao Šibensko-trogirski NOP odred. Vidi knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god.

3 Vidi dok. br. 176 i 186, napomenu 91 i dok. br. 360.

BROJ 362

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 27. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O BOMBARDIRANJU ZADRA I OTOKA UGLJANA OD SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

RADIOGRAM Br. 1362

264. pješadijska divizija — Poslano: 27. 12. u 23,20 sati
XV brdskog armijskog korpusa — Primljeno: 28. 12, u 00,50 sati

Dnevni izvještaj od 27. 12. 43.

A) Prema četničkom izvještaju, Kistanje zaposjednuto od strane bandi. Vlastita izvidnica u pravcu Vukšića (14 km jugoistočno od Benkovca) bez kontakta s neprijateljem. Borbena grupa Primošten uspostavila vezu s borbenom grupom Rogoznica. Izvidnica iz Primoštena, u pravcu sjevera i sjeveroistoka, bez kontakta s neprijateljem. Izviđanje ceste Drniš-Knin bez kontakta s neprijateljem. U Žitniću (3,5 km južno-jugozapadno od Drniša) 1. četa 264. poljskog dopunskog bataljona; brdska baterija u Drnišu.

Namjera: Blokada iskrcavanja neprijateljskog dotura. Izviđanje na korpusnoj granici. Izviđanje u rajonu Vadalj (6 km istočno-jugoistočno od Primoštena).

B) U 12,44 sati 12 dvomotornih bombardera napalo Zadar. Pravac leta sjever-jug. Bombardiranje parobroda »Italija« i otoka Ugljan. Do sada nema gubitaka. U 11,15 sati vlastiti izviđač iznad Šibenika.

C) Vrijeme: sunčano, vedro, olujno.

D) Gubici: vlastiti - nema; neprijateljski - 2 prebjegla (prisilno mobilizirani).

Za točnost:
[Potpis nečitak]

Operativno odjeljenje,
br. 1917/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/26-27.

BROJ 363

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA DRUGE OKLOPNE ARMIJE OD 28. PROSINCA 1943. O BORBAMA NA OTOKU KORČULI[4]

Izvod iz dnevnog izvještaja 2. oklopne armije od 28. 12. 1943.

Poduhvat »Herbstegwitter II«[2] je završetkom akcije čišćenja uspješno okonačan.

Zauzeće otoka Korčule je od odlučujuće važnosti za obranu obale protivu pokušaja iskrcavanja Saveznika, za spriječavanje stalnog snabdijevanja bandi s mora i za otvaranje puta za snabdijevanje morem između Dalmacije i Crne Gore (Kotor). Osobito priznanje zaslužuje Komanda 118. lovačke divizije, kao komanda poduhvata, i trupne komande - naročito 750. lovački puk i oran za borbu obalsko lovački bataljon »Brandenburg«.

Naši gubici, koji iznose ukupno 100 mrtvih i ranjenih, mali su u odnosu na težinu borbe protivu jako utvrđenog neprijatelja. Uspjehu su znatno doprinijeli mornarica pod komandom Admirala Jadranskog mora i zrakoplovstvo pod komandom zrak. k-danta Hrvatske, koji su poduhvat pomagali pod teškim vremenskim prilikama i s primjernom borbenošću.

Prilikom poduhvata »Herbstgewitter II«, neprijatelju, koji je napadu 750. lovač. puka pružio žilav otpor, nanijeti su teški gubici i zaplijenjeno je mnogobrojno oružje i municija.

Izvanredno teško i nepregledno planinsko zemljište, naročito na prostoru Pupnat-Smokvica i rđave vremenske prilike stavljali su trupama najveće zahtjeve. Brzim prodorom i smjelim i preduhitrenim iskrcavanjem obalskog lovačkog bataljona »Brandenburg« neprijatelju nije dato vremena da se ponovo zaustavi, i u višednevnim uzastopnim dnevnim i noćnim napadima slomljen je otpor neprijateljskih zaštitnica.

Neprijateljski gubici: 500 mrtvih, 300 ranjenih, 212 zarobljenih, 7 topova (od kojih 5 engleskih 10,5 cm/cm), 4 protivavionska oruđa, 3 protivkolska oruđa (motor, engl.) 14 minobacača, 60 pješ. automatskih oruđa, 1 bazuka, 824 puške, 1 radio-kola i dio 1 velike engleske radio-stanice, 8 kamiona, 2 jedrenjaka sa po 3 jarbola, 19 sa 1 jarbolom, 4 jedrilice, 4 motorna čamca, 160 malih čamaca, velike količine teške i lake municije (među kojima okruglo 1,000.000 pješad. metaka). Plijen koji sadrži mnogobrojno englesko oružje i opremu vjerojatno će se i dalje povećavati.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka London, film N-10/303785.

2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

BROJ 364

IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. PROSINCA 1943.0 ZAVRŠETKU OPERACIJE »HERBSTGEWITTER II« NA KORČULI I BOMBARDIRANJU MLJETA I HVARA OD STRANE NJEMAČKE AVIJACIJE[1]

Prijepis radiograma od 28. 12. 43.

Poslano: 07,00 sati
Primljeno: 09,35 sati

Skraćeni dnevni izvještaj V-SS-korpusa od 28. 12. 43.

Operacija »Herbstgewitter II«[2] završeno. Dobijeno još plijena. Zračnim izviđanjem, na zapadnoj obali otoka Biševa utvrđeno prisustvo jednog motornog broda, dužine 60-70 m (primijećena 4 otvora za utovar, 1 dimnjak). Prikupljanje snaga normalno. Bombardiranje, sa 5 aviona tipa Ju 87, istočnog rta otoka Mljeta; 5 pogodaka bombama u baterijski položaj i napad na brodske ciljeve u zapadnoj luci Hvara. Punim pogotkom potopljen jedan parobrod nosiovosti 400-500 BRT. Oštećena 2 broda s 3 jarbola. Izviđačka patrola utvrdila prisustvo manjih banditskih grupa u rajonu 7 km sjeveroistočno od Stolca, na kotama 1057-1115.

[...]

1) Snimak originala (tipkanog na pisaćem strju) u Arhivi Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 190/7449882.
Vidi dok. br. 163, napomena 3.

BROJ 365

ZAPOVIJEST ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 28. PROSINCA 1943. ZA DEBLOKADU VRLIKE[1]

TAJNO

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
Br. 1918/43. pov.

Divizijsko komandno mjesto
28. 12. 43.

Zapovijest
za deblokadu posade u Vrlici
(karta 1:100.000)

1) **Neprijatelj** je u ranim jutarnjim satima 27. 12. 43, s jačim snagama (otprilike 2-3000 ljudi); opkolio jednu četu 114. lovačke divizije, koja je zaposjela Vrliku.[2] Četa nema dovoljno municije. Od 17,00 sati nema radioveze.

Prema posljednjim izvještajima, četa namjerava da se probije prema Kijevu (8 km sjeverno-sjeverozapadno od Vrlike).

Raspored neprijateljskih snaga

Planina Svilaja-visovi Orlovac (5 km južno-jugozapadno od Vrlike) - Maglaj (6 km jugozapadno od Vrlike): IX dalmatinska brigada;[3]

Maovice (3 km jugozapadno od Vrlike): Mosorski odred;[4]

Vinalić (4 km sjeveroistočno od Vrlike): X dalmatinska brigada;[5]

Kosore (3 km sjeveroistočno od Vrlike): dijelovi VI dalmatinske brigade;

Vokovice (8 km jugozapdno od Vrlike, na putu Drniš-Vrlika): po svemu sudeći nema neprijatelja.

Mora se računati s neprijateljskim posjedanjem k. 825 (3 km istočno od Vokovice).

2) **114. lovačka divizija,** s jednom ojačanom četom, nastupa 28. 12. u 7.00 sati iz Kijeva (8 km sjeverno-sjeverozapadno od Vrlike) duž ceste za Vrliku, radi deblokade Vrlike.

3) **Borbena grupa Heinz** (2 ojačana voda 264. poljskog dopunskog bataljona s potčinjenim vodom 5. baterije 264. artiljerijskog puka) polazi rano 28. 12. iz Drniša i u 9,00 sati nastupa iz Vokovice, gdje im se javlja četnički zapovjednik sa 100 četnika potčinjenih kapetanu Heinzu, radi deblokade

1 Snimak orginala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikrotekä Vojni arhiv Freiburg, film 8/296-297.

2 Vidi dok. br. 164, 165, 176,186. napomenu 91 i 92 i dok. br. 360, 372, 374,375,422 i knj. 10. izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 10. siječnja 1944. god., dok. br. 24.

3, 4 i 5 Vidi knj. 10, izvještaj Štaba Dvadesete divizije NOVJ od 10. siječnja 1944. god., izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. god., dok. br. 4 i 24.

opkoljenih snaga u Vrlici. Potrebno je da se bezobzirnim **prodorom** napadnu i unište bande okupljene u tom rajonu. Nakon izvršene deblokade snaga opkoljenih u Vrlici, borbena grupa Heinz se ponovo vraća za Drniš. Zaposjedanje Vrlike izvršit će 114. lovačka divizija.

4) **Veze:** radiom.

Radio-stanica na vatrenom položaju 5. baterije 264. artiljerijskog puka, koja stoji na raspolaganju kapetanu Heinzu, održava vezu s 264. bataljonom za vezu u Siverić u. Vezu iz Siverića s Komandnim mjestom divizije uspostavlja 264. bataljon za vezu.

Posebno se skreće pažnja na dostavljanje izvještaja, najmanje svakog sata, o vlastitoj i neprijateljskoj situaciji.

Nake,[6] v.r.

BROJ 366

OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA JUGOISTOKA OD 29. PROSINCA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI WERMACHTA O PLANIRANIM OPERACIJAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ POČETKOM 1944.[1]

Telegram
Strogo povjerljivo

OKW/WFSt, Op. (H) **Jugoistok**

Siječanjske operacije 2. oki. A.

K-dant Jugoistoka
(K-da Grupe armija »F«)
Prim.: 31. pros. 1943.
Br. 560/43. str. pov.

1) Nastavak »Šnešturm«:

Cilj: Razbijanje Titovih grupacija u rajonu južno od Banja Luke-zapadno od Travnika-Livno-Glamoč.

Rukovođenje: V SS-brd. A. K.

6 Albin Nake, komandant 264. pješadijske divizije.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-311, film 285/676-677.

Trupe: 1. brd. div., 7. SS-brd. div., glavnina 369. leg. div., 114. lov. div., 901. oki. gren. nastavni puk, 92. gren. puk (mot.).
Potrebno vrijeme: do otprilike 15. 1. 44. godine.

2) U nastavku »Šnešturm« (oko 15. 1. 44. predviđa se jedna druga veća operacija uglavnom s 1. brd. div. i 7. SS-brd. div. Početak operacije će uslijediti već prema razvoju situacije kod bandi.

3) **Operacija »Napfkuhen«**
Cilj: Razbijanje banditskih snaga između Save i linije Doboj-Banja Luka.

4) **Operacija »Adler I«**
Cilj: Zaposjedanje obalskog odsjeka Novi (uklj.)-Karlobag (uklj.).
Rukovođenje: 15. brd. A. K.
Trupe: 371. pješ. div., ustaška formacija Gospić.
Potrebno vrijeme: od oko 20. 1. 44.

5) Operacija »Adler« II
Cilj: Zaposjedanje i čišćenje obalskog odsjeka uklj. i priobalnih otoka između desne granice grupe armija i Zadra (isklj.). Razbijanje banditskih snaga koje se nalaze u Lici.
Rukovođenje: K-da 15. brd. armijskog korpusa.
Trupe: 392. (hrv.) leg. div. 114. lov. div., ukoliko još bude na raspolaganju zbog naređenog odlaska.

6) **Operacija »Weinachtmann«:** (kao što je izvješteno aktom k-ta Jugoistoka, Ia, br. 4263/43 str. pov. od 28. 12. 43).

7) **Grupacija »Kane«:** (kao što je javljeno aktom k-ta Jugoistoka, Ia, br. 4163/43 str. pov. od 20. 12. 43).

8) **Nastavak »Herbstgewitter«**[2]
Cilj: Zaposjedanje dalmatinskih otoka između Splita i Dubrovnika.
Rukovođenje: K-da V SS-brd. A. K
Trupe: Dijelovi 118. div., bataljon obalskih lovaca »Brandenburg«, dijelovi 264. (stacionirane) pd.
Potrebno vrijeme: (potpuno ovisno od angažiranja dovoljnog brodskog prostora) otprilike do sredine veljače.

9) Jedinice koje su aktom OKW/WFSt, Op. (H) Zapad, br. 663138/43, str. pov. od 27.12.43. određene, bit će angažirane za čišćenje rajona između mjesta na kojima budu angažirane i mjesta utovara.

Za točnost
kapetan
j- -13

K-t Jugoistoka (K-da Grupe armija »F«)
Operativno odjeljenje,
br- 4296 str. pov. od 29. 12. 1943.

2 O izvršenim operacijama »Herbstgewitter II« na Korčuli vidi dok. br. 163, napomenu 3, »Herbstgewitter III« na Mljet vidi dok. br. 179, 316, 371 i 376. Operacija »Herbstgewitter IV« - zauzimanje Hvara - izvedena je 31. siječnja 1944. god. a »Herbstgewitter V i VI« - zauzimaj Brača i Šolte - 9. siječnja 1944. god. Ove operacije nisu tekle po ranijem planu (vidi dok. br. 310 i 316) a i mijenjani su njihovi nazivi. Tako je operacija na Brač dobila naziv »Morgenwind« a na Šoltu »Morgenwind II«.

3 [Potpis nečitljiv]

BROJ 367

ZAPOVIJEST ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 29. PROSINCA 1943. ZA ČIŠĆENJE RAJONA ZELOVO-KLADNJICE-PRGOMET-BRŠTANOVO[1]

TAJNO

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
Br. 620/43. pov.

Divizijsko komandno mjesto
20. 12. 43.

11 primjeraka
9. primjerak

Zapovijest

za čišćenje rajona Zelovo-Kladnjice-Prgomet-Brštanovo operacija »Hasenjagd«)

Karta: 1:100.000

1) Situacija kod neprijatelja:

Zelovo - sjedište jednog banditskog štaba (partizanski vođa Bujenj),[2] navodno zaposjednuto od strane bande srednje jačine. Banditski punkt za tranzitni saobraćaj.

Muslimi Gornji: previjalište bandi.

Živ naizmjenični saobraćaj Zelovo-Bitelić.

Bitelić - do 25. 12. sjedište VIII dalmatinske brigade[3] (sada angažirana južno od Vrlike). Vjerojatno izvjestan period sjedište Štaba 20. divizije, skladišna baza, punkt za tranzitni saobraćaj. U Biteliću, navodno po pećinama i seljačkim kućama (pod zemljom) magazini talijanskih auto-guma i municije, kao i motornih vozila.

Cesta Bitelić-Panj-Hrvace-Sinj na više mjesta porušena kopanjem rupa i preprekama od kamenja.

Most kod Panja razoren.

Cesta Postinje-Muć - premještanjem partizanskog mostobrana Primošten-Rogoznica u rajon Livna, presječena je cesta u ovom rajonu, zbog čega je uslijedilo ponovno nastupanje jačih bandi, sa prepadima na naše kolone. Cesta osigurana od strane vlastite trupe; nikakvih izvještaja o neprijatelju.

Česte zasjede od strane bandi kod Postinje-Kambelović-kuće južno od k. 580 - (1 km sjeverno od Postinja) i pećine u brdu Movran, trig. 843

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-315, film 1839/494-497.

2 Tako piše u originalu. Vjerojatno je riječ o Vici Buljanu.

3 Odnosi se na Osmu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ.

(2,5 km južno od Postinja). U rajonu Muća 25. 12. otkriveno banditsko skladište municije.

Nisko - banditski punkt za tranzitni saobraćaj. Javljeno daje 23. 12. u rajonu Nisko-Lećevica primijećena IV dalmatinska brigada (1500 ljudi).[4] Tamo je očekivala odjeću od brač. brigade, koja se sada nalazi na odstupnom maršu preko Muća-Bitelića za rajon Glamoč.

Lećevica - banditski punkt za tranzitni saobraćaj. Skladište za snabdijevanje trupa. Nalaze se dijelovi Trogirskog udarnog bataljona.

Brštanovo - banditski punkt za tranzitni saobraćaj.

Prgomet - banditski punkt za tranzitni saobraćaj. Javljeno 20. 12. o prolasku 200 bandita ka obali. Vjerojatno zaposjednut Od strane dijelova Trogirskog udarnog bataljona.

Trogir - mjesta sjeverno i sjeverozapadno od Trogira (Maljkovići, Jadrići, Muštre, Ševo) zaposjednuta od strane dijelova Trogirskog udarnog bataljona. Štab u Maljkovići. Bande naoružane teškim pješadijskim oružjem. Između Trogira i Splita ponovni pokušaji da se dignu u zrak cestovni mostovi.

Može se očekivati jači otpor prilikom prodora u pravcu Zelova (obezbjeđenje pozadine za jedinice oko Vrlike) i kod Prgometa (Trogirski udarni bataljon).

2) **264. pješadijska divizija** dijelom snaga sprovodi akciju čišćenja od bandi u rajonu Zelevo-Kladnjice-Prgomet-Brštanovo. Akcija nosi naziv »Hasenjagd« i sprovodi se X-đana, koji će biti pravovremeno objavljen.

3) **Raspoložive snage:**

a) I bataljon 892. puka, bez 4. čete, ojačan 1 vodom 13. čete 892. puka.

b) Štab III bataljona 893. puka sa 9. i 12. četom i po 1 vodom 13. čete 892. puka i 13. četa 893. puka.

4) Zadaci:

a) **X+dan:**

Ojačani I bataljon 892. puka, koji 30. 12. odlazi od 114. lovačke divizije u Sinj, prodire na Hrvače, obezbjeđujući se sa pravca zapada, kod trig. 524 (2 km zapadno od Hrvača).

b) **X+1 dan:**

I bataljon 892. puka vrši borbeno izviđanje preko Panja, u pravcu sjevera, na Bitelić.

c) X+2 dana:

I bataljon 892. puka kreće u 6,00 sati, sa trig. 524 ka Zelevu, sa pojačanim desnim krilom, preko k. 870 (1 km sjeverno od Zelova). Temeljito pročešljati sa sjevera ka jugu i očistiti od bandita Zelovo i uključna mjesta južno.

Štab III bataljona 893. puka, sa 12. četom 893. puka, ojačanom **1** vodom 13. čete 893. puka, također u 6,00 sati vrši prodor sa zapada, iz Sv. Franje, u pravcu Zelova.

Četničke grupe[5] vrše napad iz Crivca, preko Pribude-Milešina, u pravcu Zelova.

9. četa 893. puka, ojačana 1 vodom 13. čete 892. puka, prodire iz Muća u pravcu sjevroistoka i blokira Zelovo na liniji trig. 855 (6 km istočno-

4 Misli se na Četvrtu NO brigadu Devete divizije NOVJ. Međutim, ona je tada vodila borbe kod Livna. Vidi dok. br. 186. Tu se zbog prebacivanja materijala nalazila Deseta brigada Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 186, napomenu 88.

5 Jedinice Dinarske četničke divizije.

sjeveroistično od Muća) - Kuduzi (4,5 km istočno-sjeveroistočno od Muća - k. 827 (3,5 km s. is. od Muća u pravcu sjevera.

Neophodno je uspostavljanje veze između svih grupa!

Ojačani I bataljon 892. puka i 9. četa 893. puka noće u rajonu Muć-Neorić. Štab III bataljona 893. puka i 12. četa 893. puka u Zelovu.

d) **X+3 dana:**

I bataljon 892. puka, kojem se naknadno potčinjava vod 13. čete 892. puka, do sada potčinjen 9. četi 893. puka, nadire preko Gizdavca na Brštanovo_.

Štab III bataljona 893. puka, s 12. četom 893. puka i 1 vodom 13. čete 893. puka, preko Hrvača dostiže Sinj i, po pristizanju, potčinjava se 892. grenadirskom puku radi osiguranja od Sinja i oslobađanja ceste Sinj-Muć, pokretnim vođenjem borbe.

9. četa 893. puka u dvodnevnom maršu, s noćenjem u rajonu Umljanović, dostiže Drniš i, po pristizanju, se potčinjava 264. poljskom dopunskom bataljonu radi smjenjivanja do sada angažiranih dijelova na osiguranju mjesta. O angažiranju će biti izdata usmena uputstva.

e) **X+4 dana:**

I bataljon 892. puka zaostaje u Brštanovu, vrši borbeno izviđanje u svim pravcima i temeljito pretražuje rajon radi otkrivanja banditskih skrovišta (rezervnih skladišta).

f) **X+5 dana:**

I bataljon 892. puka preko Kladnjica dostiže rajon Prgomet. Može se računati s istodobnim prodorom ustaških jedinica iz rajona Unešića (14 km južno od Drniša) u pravcu jugoistoka.

g) **X+6 dana**

I bataljon 892. puka, sa po jednom borbenom grupom, prodire duž ceste Prgomet-Trogir i uopće duž pruge Prgomet-Split u rajon Trogir-Divulje ka obali.

Dijelovi 892. grenadirskog puka, angažirani u rajonu Trogir-Divulje, borbenim izviđanjem potpomažu prodor I bataljona 892. puka ka obali.

Pristizanjem u rajon Trogir-Divulje, I bataljon 892. puka se potčinajva 892. grenadirskom puku radi obrane obale.

5) **892. grenadirski puk** u toku operacije obezbjeđuje snabdijevanje i borbenu pokretljivost I bataljona 892. puka.

6 **Veze:**

Putem radija - divizija s I bataljonom 892. puka i III bataljonom 893. puka.

U tu svrhu 892. grenadirski puk premješta radio-stanicu od 5W iz Trogira u I bataljon 892. puka.

U toku operacije između Splita i Trogira održava se žičana veza.

Nake[6] v. r.

6 Albin, komandant 264. pješadijske divizije.

BROJ 368

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 30. PROSINCA 1943. O BOMBARDIRANJU BRAČA OD NJEMAČKIH AVIONA I RAČIŠČA NA KORČULI OD SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

Prijepis telegrama od 1. 1. 44, poslanog 31. 12. u 09,00 sati, primljenog 1. 1. 44. u 13,30 sati

Dnevni izvještaj V **SS-brdskog armijskog korpusa od 30. 12. 43.**

[•••]

118. lovačka divizija:

Prikupljanje i pokreti brodova na Braču kao i prethodnih dana. Prije podne artiljerijska vatra za uznemiravanje, naše artiljerije, na Postira. Protivnik je poslije podne uzvratio vatrom iz Mara, sjeveroistočno od Postira, u pravcu Omiša. Prilikom uzvraćanja vatre, naša artiljerija prekinula paljbu. Napad vlastitih lovaca na brodske ciljeve na Braču. U 10.00 sati 10 neprijateljskih aviona, na velikoj visini, letjelo dolinom Neretve, u pravcu sjevera. U 12,15 sati napad 10 neprijateljskih lovaca, u niskom letu, na Račišće (Korčula); 2 ranjena. Vlastiti gubici: 2 ranjena.

[•••]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Voinoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 487)/238.

BROJ 369

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 30. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O BORBAMA ČETNIKA I PARTIZANA KOD SKRADINA[1]

R A D I O G R A M Br. 1711

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 30.' 12. u 00,45 sati
Primljeno: 30. 12. u 03,18 sati

Dnevni izvještaj od 29. 12. 43.

A) U rajonu 3 km ispred Benkovca banditi otvorili vatru na konvoj za snabdijevanje, koji se kretao u pravcu Zadar-Benkovac. Na otoku Murteru nema neprijatelja. Prema izjavama stanovnika, banditi su 26. 12. pobjegli s motornim čamcima. Vlastito osiguranje u rajonu Pirovca - manji sukob s neprijateljem.[2] U rajonu Bratiškovci-Plastovo (8 km sjeverno-sjeverozapadno, odnosno 6 km sjeverno od Skradina) žestoke borbe između četnika, koji drže mjesta, i jedne bande,[3] jačine oko 600 ljudi, koja napada sa sjevera. Borbena grupa, angažirana kod Vrlike, zauzela kote 1082 i 1146. Neprijatelj s ovladanih položaja pruža otpor.[4] Izvidnice na korpusnoj granici bez kontakta s neprijateljem. Uspostavljena telefonska veza iz Splita s dijelovima 118. lovačke divizije u Krilu (6 km jugoistočno od Splita). Priprema se uspostavljanje radio-veze između Splita i Omiša.

Namjera: Borbeno izviđanje iz Skradina u pravcu rajona Bratiškovci-Plastovo. Prodor na Vrliku.

B)U 14,15 sati 12 neprijateljskih bombardera, dolazeći sa sjevera, nadlijetalo Šibenik. Bombardiranja između Šibenika i Skradina. Nema izvještaja o štetama.

C) **Vrijeme:** vedro, vjetrovito, u obalnom području lako naoblačenje.

D) Gubici: vlastiti - 1 mrtav, 4 ranjena; poginulo 30 četnika, više ranjeno.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 1854/43. pov.

1 Snimak, originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/10-13.

2 Odnosi se na Prvi bataljon Otočkog NOP odreda. Vidi knj. 10, izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 23. siječnja 1944. god., dok. br. 54.

3 Odnosi se na Sjevernodalmatinski NOP odred.

4 Vidi dok. br. 372 i 374.

BROJ 370

ANALIZA OFICIRA PRI KOMANDI PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31. PROSINCA 1943. O IZVRŠENOM DESANTU JEDINICA 118. LOVAČKE DIVIZIJE NA OTOK KORČULU[1]

Kapetan Gilow,
dodijeljen Komandi
V SS-brdskog korpusa

Komandno mjesto,
31. 12. 43.

Analiza poduhvata »Herbstgewitter«,[2] izvršena kod 118. lovačke divizije

1) Općenito

Divizija očekuje naređenje - što s otocima nakon njihovog zauzimanja.

Prema mišljenju divizije, otoci se mogu zauzeti s ciljem da se oni, kao glavna borbena linija, brane s oko 6 bataljona. Uz zaprečavanje uskih kanala pomoću minskih prepreka i obalne artiljerije, oni bi onda predstavljali jaku obrambenu liniju ispred vlastite obale.

Nezauzeti otoci, u obalnoj zoni 118. lovačke divizije, pružaju protivniku najpovoljnije uvjete za iskrcavanje, kao i za dejstvo artiljerije.

Slabo zaposjedanje otoka, uz obranu na obali, znači cijepanje malobrojnih snaga obalne obrane.

Zaposjedanje otoka samo radi čišćenja, a ne i da se drže zaposjednuti, garantira malo uspjeha, jer sve dok se protivnički brodovi ne unište, oni za kratko vrijeme mogu zauzeti otoke i spriječiti snabdijevanje slabih uporišta. Zbog toga divizija predlaže ili obranu otoka od strane jedne divizije, uz slabiju obalnu obranu, ili obalnu obranu bez zaposjedanja otoka.

U borbi za otoke veoma dobrim se pokazao obalno-lovački bataljon »Brandenburg«. Za dalju borbu na otocima, odnosno za držanje otoka, predlaže se pojačavanje obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« ili opremanje jedinica kopnene vojske zaplijenjenim pomorskim prevoznim sredstvima, po sistemu naoružanja obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg«.

Samo ovo bi garantiralo snabdijevanje i borbeno angažiranje pokretnih udarnih rezervi preko mora, jer postojeće mornaričke snage, sa svojim osobljem, nisu u stanju da preuzmu malobrojni brodski potencijal.

Otok Brač bi se morao snabdijevati iz luke Split, dakle iz susjednog sektora.

2) Iskustva iz operacije na Korčuli

Operacija na Korčuli je pokazala da iskrcavanje garantira uspjeh jedino onda kada je ona potpuno pripremljena kopnenim i zračnim izviđanjem i do detalja proanalizirana. U toku poduhvata, pri operativnom Štabu

1 Snimak originala (tipkanog na pisaće stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 193/7453348-353.

2 Vidi dok. br. 163, napomenu 3.

se moraju stalno nalaziti po jedan odgovoran komandant mornarice i iskusan zrakoplovni oficir za vezu.

Iskrcavanje se može vršiti samo noću, i to u jednom talasu, zbog postojeće neprijateljske zračne nadmoćnosti. Osiguranje pomorskog saobraćaja danju nije obezbijeđeno od strane zrakoplovnih i vojno-pomorskh snaga.

U nedostatku brodske artiljerije, neophodno je za iskrcavanje da artiljerija sa kopna može dejstvovati na težišta glavnog udara.

Nakon višednevnog najpreciznijeg osmatranja, na Korčuli su prepoznata gotovo sva neprijateljska uporišta i topovi na mjestima iskrcavanja te su tako zasuti vatrom u trenutku iskrcavanja, da nisu mogli stupiti u dejstvo. Ovo je bilo odlučujuće za uspješno iskrcavanje bez gubitaka. Obrambenim oružjem, ugrađenim na položajima, protivniku je bilo onemogućeno da iskrcanim trupama nanese najteže gubitke, ako ne i da spriječi iskrcavanje.

Pokušaj obalno-lovačkog bataljna »Brandenburg«, da se iskrca sjeverno od Blata, pred očekujućim protivnikom, spremnim na obranu, odbijen je od strane neprijateljske artiljerije.

Nakon iskrcavanja obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« u pozadini neprijatelja, u uvali Karbuni, brzo je slomljen neprijateljski otpor. Takvo iskrcavanje moguće je sprovesti samo na mjestima, gdje neprijatelj nije pripremljen za obranu. Za ovakvo iskrcavanje podesna je samo jedinica kao što je obalno-lovački bataljon »Brandenburg«, jer posjeduje brza prevozna sredstva, obučenu posadu i, uz pomoć svog protivavionskog naoružanja, može s mora, prilikom iskrcavanja, da neutralizira slabiju obalnu obranu.

VIa iskrcavanje otežavajuće je djelovalo slijedeće:

Na mjesta ukrcavanja pristigla su drugačija vozila od predviđenih prethodnim dogovorom. Ovo je ometalo tok ukrcavanja, jer je trupa morala ponovo da se pregrupira za ukrcavanje na brodove.

Neadekvatno popunjavanje posada mornaričkih desantnih brodova (.mornarički stariji desetar kao zapovjednik broda) dovelo je do ugroženosti glatko završenog iskrcavanja.

Nadleštva ratne mornarice naglasila su da su isključivo ovi zapovjednici brodova odgovorni za pokret brodova te da nisu podređeni komandantu desantne trupe ukrcane na brod.

Tako je došlo do toga da, pod dejstvom neprijateljske vatre, prilikom iskrcavanja, pojedini brodovi, koje nisu vodili potpuno povjerljivi i odlučni zapovjednici brodova, nisu plovili u sastavu, već su se čak sklanjali u zaklon.

Zahtijeva se da komandant desantnih trupa, ukrcanih na brodove, bude odgovoran za pokret broda, a mornarički brodski zapovjednik da izvršava njegova naređeja, pri čemu on ostaje potpuno odgovoran samo za mornarska pitanja.

Brojna opremljenost radio-linijama pokazala se, pošto je samo radio bio uključen, kao nedovoljna za rukovođenje jedinicama na otoku, jer su se izvjesno vrijeme borile bez bilo kakve veze.

3) Na osnovu iskustva, za narednu akciju iskrcavanja divizija zahtijeva:

a) Objašnjenje konačnih namjera zaposjedanja otoka (vidi odjeljak 1).

b) Redoslijed otočkih akcija izmijeniti tako da se Brač zauzme prije Hvara. Prilikom predviđenog iskrcavanja na Hvar - dok je vatrena zaštita samo sa istočnog rta. Prirodno težište iskrcavanja u rajonu Starog Grada moralo bi se izvršiti bez vatrene podrške, ali treba računati i na to da neprijateljska artiljerija sa Brača može dejstvovati na ovaj rajon.

Prema tome, prilikom iskrcavanja na Brač, ako bi Hvar bio prethodno zauzet, iskrcavanje se može podržavati artiljerijom sa obale sjeverno od Brača, na mjestima predviđenim za iskrcavanje.

c) Podređivanje brodskih zapovjednika komandantima desantne grupe, ukrcane na desantni brod.

d) Određivanje radio-kanala.

e) Protivzračna obrana luke, u kojima se vrši ukrcavanje na brodove.

4) Namjera: »Herbstgewitter III«[3]

Istodobno iskrcavanje ojačanog II bataljona 750. lovačkog puka u zaljevu Sovra i obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« na istočnom rtu Mljeta, X-dana u zoru.

Zadatak II bataljona 750. lovačkog puka: sa 1 ojačanom četom blokada otoka južno od Sovre u pravcu istoka i zapada, uspostavljanje veze sa obalno-lovačkim batalionom »Brandenburg«, iskrcanim na istočnom rtu, prodor sa glavninom bataljona na zapad i čišćenje otoka.

Zadatak obalno-lovačkog bataljna »Brandenburg«: zaplijena poznate neprijateljske baterije na istočnom rtu otoka, odmah potom čišćenje istočnog dijela otoka. Po završetku, preduhitreno iskrcavanje u pozadinu neprijatelja, na južnoj obali otoka.

Artiljerijska podrška iskrcavanju iz rajona južno od Stona, sa 1 baterijom teških poljskih haubica i 1 baterijom lakih poljskih haubica, na luku Sovra, sa 1 brdskom baterijom neutralizira neprijateljske baterije na istočnom rtu otoka.

Gilow v. r.

3 Vidi dok. br. 179, 316, 371 i 376.

se moraju stalno nalaziti po jedan odgovoran komandant mornarice i iskusan zrakoplovni oficir za vezu.

Iskrcavanje se može vršiti samo noću, i to u jednom talasu, zbog postojeće neprijateljske zračne nadmoćnosti. Osiguranje pomorskog saobraćaja danju nije obezbijeđeno od strane zrakoplovnih i vojno-pomorskh snaga.

U nedostatku brodske artiljerije, neophodno je za iskrcavanje da artiljerija sa kopna može dejstvovati na težišta glavnog udara.

Nakon višednevnog najpreciznijeg osmatranja, na Korčuli su prepoznata gotovo sva neprijateljska uporišta i topovi na mjestima iskrcavanja te su tako zasuti vatrom u trenutku iskrcavanja, da nisu mogli stupiti u dejstvo. Ovo je bilo odlučujuće za uspješno iskrcavanje bez gubitaka. Obrambenim oružjem, ugrađenim na položajima, protivniku je bilo onemogućeno da iskrcanim trupama nanese najteže gubitke, ako ne i da spriječi iskrcavanje.

Pokušaj obalno-lovačkog bataljna »Brandenburg«, da se iskrca sjeverno od Blata, pred očekujućim protivnikom, spremnim na obranu, odbijen je od strane neprijateljske artiljerije.

Nakon iskrcavanja obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« u pozadini neprijatelja, u uvali Karbuni, brzo je slomljen neprijateljski otpor. Takvo iskrcavanje moguće je sprovesti samo na mjestima, gdje neprijatelj nije pripremljen za obranu. Za ovakvo iskrcavanje podesna je samo jedinica kao što je obalno-lovački bataljon »Brandenburg«, jer posjeduje brza prevozna sredstva, obučenu posadu i, uz pomoć svog protivavionskog naoružanja, može s mora, prilikom iskrcavanja, da neutralizira slabiju obalnu obranu.

VI a iskrcavanje otežavajuće je djelovalo slijedeće:

Na mjesta ukrcavanja pristigla su drugačija vozila od predviđenih prethodnim dogovorom. Ovo je ometalo tok ukrcavanja, jer je trupa morala ponovo da se pregrupira za ukrcavanje na brodove.

Neadekvatno popunjavanje posada mornaričkih desantnih brodova (.mornarički stariji desetar kao zapovjednik broda) dovelo je do ugroženosti glatko završenog iskrcavanja.

Nadleštva ratne mornarice naglasila su da su isključivo ovi zapovjednici brodova odgovorni za pokret brodova te da nisu podređeni komandantu desantne trupe ukrcane na brod.

Tako je došlo do toga da, pod dejstvom neprijateljske vatre, prilikom iskrcavanja, pojedini brodovi, koje nisu vodili potpuno povjerljivi i odlučni zapovjednici brodova, nisu plovili u sastavu, već su se čak sklanjali u zaklon.

Zahtijeva se da komandant desantnih trupa, ukrcanih na brodove, bude odgovoran za pokret broda, a mornarički brodski zapovjednik da izvršava njegova naređeja, pri čemu on ostaje potpuno odgovoran samo za mornarska pitanja.

Brojna opremljenost radio-linijama pokazala se, pošto je samo radio bio uključen, kao nedovoljna za rukovođenje jedinicama na otoku, jer su se izvjesno vrijeme borile bez bilo kakve veze.

3) **Na osnovu iskustva, za narednu akciju iskrcavanja divizija zahtijeva:**

a) Objašnjenje konačnih namjera zaposjedanja otoka (vidi odjeljak 1).

b) Redoslijed otočkih akcija izmijeniti tako da se Brač zauzme prije Hvara. Prilikom predviđenog iskrcavanja na Hvar - dok je vatrena zaštita samo sa istočnog rta. Prirodno težište iskrcavanja u rajonu Starog Grada moralo bi se izvršiti bez vatrene podrške, ali treba računati i na to da neprijateljska artiljerija sa Brača može dejstvovati na ovaj rajon.

Prema tome, prilikom iskrcavanja na Brač, ako bi Hvar bio prethodno zauzet, iskrcavanje se može podržavati artiljerijom sa obale sjeverno od Brača, na mjestima predviđenim za iskrcavanje.

c) Podređivanje brodskih zapovjednika komandantima desantne grupe, ukrcane na desantni brod.

d) Određivanje radio-kanala.

e) Protivzračna obrana luke, u kojima se vrši ukrcavanje na brodove.

4) Namjera: »Herbstgewitter III«[3]

Istodobno iskrcavanje ojačanog II bataljona 750. lovačkog puka u zaljevu Sovra i obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« na istočnom rtu Mljeta, X-dana u zoru.

Zadatak II bataljona 750. lovačkog puka: sa 1 ojačanom četom blokada otoka južno od Sovre u pravcu istoka i zapada, uspostavljanje veze sa obalno-lovačkim bataljonom »Brandenburg«, iskrcanim na istočnom rtu, prodor sa glavninom bataljona na zapad i čišćenje otoka.

Zadatak obalno-lovačkog bataljna »Brandenburg«: zaplijena poznate neprijateljske baterije na istočnom rtu otoka, odmah potom čišćenje istočnog dijela otoka. Po završetku, preduhitreno iskrcavanje u pozadinu neprijatelja, na južnoj obali otoka.

Artiljerijska podrška iskrcavanju iz rajona južno od Stona, sa 1 baterijom teških poljskih haubica i 1 baterijom lakih poljskih haubica, na luku Sovra, sa 1 brdskom baterijom neutralizira neprijateljske baterije na istočnom rtu otoka.

Gilow v. r.

3 Vidi dok. br. 179, 316, 371 i 376.

BROJ 371

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31. PROSINCA 1943. O ISKRCAVANJU JEDINICA 118. LOVAČKE DIVIZIJE NA OTOK MLJET[1]

Prijepis telegrama od 1. 1. 44, poslanog u 09,30 sati, primljenog u 17,15 sati

Dnevni izvještaj V SS-brdskog armijskog korpusa od 31. 12. 43.

Počela akcija »Herbstgewitter III«[2]. Do očišćenog zapadnog dijela, otok Mljet čvrsto u našim rukama. Napad na bandu zapadno od Virpazara.

Vrijeme: oblačno, hladno, uvečer jako vjetrovito.

118. lovačka divizija: Počela je akcija »Herbstgewitter III«. II bataljon 750. puka i ojačani obalno-lovački bataljon »Brandenburg« iskrcali se bez otpora neprijatelja. Do podneva očišćen istočni dio otoka Mljeta. Iskazi stanovnika, da su se banditi prije 5 dana prebacili na Vis, potvrđeni su prilikom čišćenja otoka. Obalni lovci ponovo su se poslije podne iskrcali kod Polače (sjeverozapadni dio). 1 ojačana četa, na putu za uspostavljanje veze, istodobno je usput očistila zapadni dio. Noću 31. 12. neprijateljska baterija s otoka Uvak 5 sati tukla granatama. Nema gubitaka. U obalnom području uobičajena neprijateljska aktivnost izviđačkih patrola.

Namjera: Čišćenje ostalog dijela Mljeta.

Vlastiti gubici: U saobraćajnoj nesreći 9 povrijeđenih, 1 vozilo izgorjelo. Neprijateljski gubici (uključujući i dodatni izvještaj s Korčule): 1 mrtav.

Plijen: 1 teški minobacač, 1 teški mitraljez, 186 pušaka, 47 mitraljeskih cijevi, 1000 ručnih bombi, 600 granata, 800 pogonskih punjenja, 4 kotura kabla, 2 obalne jedrilice.

[...]

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-313, film 487/220.

2 Vidi dok. br. 179, 316, 370 i 376.

BROJ 372

IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 31. PROSINCA 1943. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O SUKOBU ČETNIKA I PARTIZANA KOD KAŠIĆA, NIJEMACA I PARTIZANA KOD PRIMOŠTENA I DEBLOKADI VRLIKE[1]

RADIOGRAM Br. 1728

264. pješadijska divizija
XV brdskom armijskom korupusu

Poslano: 31. 12. u 00,05 sati
Primljeno: 31. 12. u 02,07 sati

Dnevni izvještaj od 30. 12. 43.

A) Borbe između četnika i manjih bandi kod Kašića (4 km sjeverozapadno od Smilčića). Rajon sjeverno od Skradina - Bratiškovaca ponovo zauzeli četnici. Vlastita izvidnica u rajonu Vadalj (6 km istočno-jugoistočno od Primoštena) sukobila se sa jačim neprijateljem.[2] U 15,00 sati pristigla borbena grupa za deblokadu Vrlike i u Vrlici uspostavila vezu s dijelovima 114. lovačke divizije. Danas neprijatelj nije pružao otpor.[3] Neprijatelj se povukao ka jugoistoku. U borbama poslijednjih dana neprijatelj je imao većih gubitaka; pojedinosti još nisu utvrđene. Na korpusnoj granici nikakvih posebnih prestupa.

Namjera: 1 četa iz Benkovca u Zadar; 1 baterija obalne artiljerije iz Zadra u Biograd. Borbena grupa Vrlika vraća se u Drniš. Nakon smjenjivanja u rajonu Obrovac-Livno I bataljon 892. puka, bez 4. čete, za Sinj. Vjerojatno 2. 1. odatle počinje operacija u pravcu Hrvace-Zelovo-Brštanovo-Prgomet. Neposredno poslije toga, smjenjivanje II bataljona 893. puka u rajonu Trogir-Marina. Izviđanje korpusne granice.

B) U 08,15 sati 4 neprijateljska aviona, na visini prelijetala oko 6000 m, Split, leteći iz pravca sjeverozapada na jugoistok. Nije bilo bombardiranja. U 08,20 sati 4 neprijateljska lovca prelijetala sa sjevera, preko Šibenika, ka jugu. U 14,05 sati 12 neprijateljskih bombardera prelijetalo sa sjevera, preko Šibenika, ka jugu. Nije bilo bombardiranja.

C) **Vrijeme:** oblačno, suho.
D) Nema gubitaka.

Operativno odjeljenje,
br. 1973/43. pov.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 557/4-9.

2 U tom rajonu je dejstvovao Šibensko-trogirski NOP odred. Vidi knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god. dok. br. 40.

3 Odnosi se na jedinice Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 186, napomenu 91 i 92, dok. br. 360, 369, 372, 374, 375 i 422.

BROJ 373

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG ODJELJENJA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE KONCEM PROSINCA 1943. O SURADNJI NJEMAČKE KOMANDE S USTAŠAMA I ČETNICIMA NA PODRUČJU DIVIZIJE U TOKU PROSINCA[1]

Obavještajno odjeljenje
[264. pješadijske divizije]

Izvještaj o aktivnosti za mjesec prosinac 1943. godine

U suradnji s komandantom[2] ustaškog puka u Drnišu, još u mjesecu studenom započeto je formiranje i naoružavanje seoske milicije, a 4.12. je, u prisustvu generala, održano svečano davanje obaveze jedne milicijske grupe u selu Matiću.

Kao pokušaj da se razjasne zategnuti odnosi između ustaša i četnika, a time i prisutnost stalne netrpeljivosti, na inicijativu Obavještajnog odjeljenja vođen je 6. 12. razgovor između potpukovnika Kečeta i poručnika Miloševića, zapovjednika četničkih grupa angažiranih oko Drniša, koji je protekao bez rezultata, ali će se za kratko vrijeme nastaviti.

Radi kontroliranja svih osoba koje nose oružje, a pripadnici su jedinica na teritoriji NDH, u divizijskoj zoni su izdane dozvole i četnicima od strane Obavještajnog odjeljenja. Također su i pripadnici seoske milicije snabdjeveni s ispravama, ovjerenim njemačkim pečatom. Ustašama je data instrukcija da svim pripadnicima svojih jedinica narede da sa sobom stalno nose ispravu.

Obavještajno odjeljenje se naročito uključilo u otklanjanje teškoća s doturom snabdijevanja ustaškog puka u Drnišu (koji je bio u formiranju).[3]

Razni razgovori, vođeni s vojvodom Đedom Đekićem,[4] četničkim zapovjednikom zone, poslužili su za razjašnjenje zadataka i angažiranja njemu potčinjenih četničkih grupa u oblasti. Radi jačanja borbene sposobnosti tih četničkih jedinica, Obavještajno odjeljenje im je pomoglo dodjeljivanjem municije i stare rezervne odjeće.

Četničke grupe vojvode Đede i poručnika Miloševića angažirane su 25. 12. 43, odnosno 26. 12. 43, zajedno sa njemačkim jedinicama, u rajonima Goris i Vrlika. Suradnja i izvještavanje protekli su nesmetano.

Komandi XV brdskog armijskog korpusa podnešen je 22. 12. izvještaj o četničkoj organizaciji u rajonu Šibenika.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka Vojni arhiv Freiburg, film 8/319-321.
2 Emil Kečet
3 Vidi dok. br. 423.
4 Radomir Đekić-Đedo, komandant Zlatiborskog četničkog odreda.

Komandant ustaškog puka, potpukovnik Kečet, uputio se 17. 12.43. iz Drniša na službene razgovore u Zadar. Otada se odnos sa ustaškim jedinicama pogoršao, pošto kod njih postoje nejasnoće o pitanju njegovog zastupanja. Ovo je smetalo naročito prilikom planiranih angažiranja sa ustašama, kao i prilikom prebacivanja školskog bataljona iz Drniša za Šibenik.

Razgovor se vodio 22. 12. između generala, 1. ordonans-oficira, poručnika Bohnsacka i zatupnika hrvatske vlade, potpukovnika Godevića, koji je poslan u ovdašnji rajon sa specijalnim zadatkom. U toku ovog razgovora još jednom je preciziran odnos između njemačkog Wermachta, hrvatskih vlasti i ustaških i domobranskih jedinica.

Naređenja, izdata 29. 9. i 15. 11. od strane Komande 2. oklopne armije, za osiguranje željeznice i putova za dotur, primljena su u divizijskoj zoni, i radi sprovođenja, od 18. 12. dalje predata komandama mjesta.

Jedinicama je 1.12. dostavljen Obavještajni bilten br. 1/43, a 9.12. Obavještajni bilten br. 2/43, o stanju neprijatelja, u kojima je dat cjelokupan pregled vojne situacije.

Komandi XV brdskog armijskog korpusa javili su se 2.12. obavještajni oficiri, angažirani u jedinicama.

Uputstva, data od strane Komande 2. oklopne armije, odnosno Komande XV brdskog armijskog korpusa, za povećanje broja prebjeglih, dostavljena su 9. 12. jedinicama, kao i cjelokupni propagandni materijal za prelazak dezertera.

[...]

Propagandni materijal u vezi sprovođenja propagandnih mjera, stavljen na raspolaganje od strane 693. oklopne propagandne čete, upućen je jedinicama radi rasturanja, shodno načelnoj naredbi Obavještajnog odjeljenja izdatoj 21. 12.

Zbog nedostatka benzina u toku mjeseca, kola sa glasnogovornikom, angažirana isključivo u Drnišu, 27. 12. dodijeljena su 892. grenadirskom puku, da bi u pukovskoj zoni, naročito u rajonima sumnjivim zbog prisustva partizana, izvršila propagandnu misiju.

[...]

U mjesecu podnošenja izvještaja u diviziju su pristigla 2 prevodioca za hrvatski i 2 za talijanski jezik, koji su dodijeljeni pukovima. U mjesecu prosincu pukovi su, radi dalje istrage, poslali Obavještajnom odjeljenju;

23 dezertera,
18 zarobljenih,
17 uhapšenih.

Neprijateljski propagandni materijal, kao i dozvole i specijalni dokumenti, nađeni kod njih i kod zarobljenika, koji je bio zadržan kod pukova, nakon proučavanja poslani su Komandi 2. oklopne armije.

Diviziji je 7. 12. 43. dodijeljena jedna ekipa tajne vojne policije, jačine 3 podoficira i 4 vojnika. Budući da zbog njihove malobrojnosti, nije moguća podjela u priobalne gradove, to oni ostaju pri Štabu divizijske zone. Angažiranje grupe tajne vojne policije vršit će se u suradnji sa Obavještajnim odjeljenjem.

BROJ 374

IZVOD IZ RATNOG DNEVNIKA BR. 5. NJEMAČKE 114. LOVAČKE DIVIZIJE ZA PERIOD OD 1. DO 31. PROSINCA 1943. godine[1]

Početo: 1. prosinca 43. Završeno: 31. prosinca 43.

Divizijsko komandno mjesto Knin
Operativno odjeljenje Livno

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
1. 12. 43. Knin kantonman	Prikupljanje radi nastupanja u poduhvatu »Ziethen«.[2] Štab 721. puka sa II bataljonom i 1. četom 114. pionirskog bataljona oko Zadra. Štab 741. puka sa II bataljonom, 2. baterijom 661. artiljerijskog puka, 114. izviđačkim bataljonom, III divizionom 661. artiljerijskog puka oko Benkovca. II divizion 661. artiljerijskog puka, leteći odred iz Sučevića za Knin. Utvrđeno prisustvo slabijeg neprijatelja na visovima sjeverno od Cesarice (6 km sjeverozapadno od Karlobaga), koji pred našim izviđanjem bježi u pravcu sjevera. Jaka banda, vjerojatno 5. dalmatinska brigada, u rajonu Mazin-Bruvno... 15 km od Gračaca borba između slabije bande i četnika. Kod neprijatelja 4 poginula. Prilikom otklanjanja cestovnih prepreka, na serpen-	Oblačne* nikakvih padavina vrijednih pominjanja, sjeverac brzine 4, temperatura do 6,5°C.	**Neprijateljski gubici:** 15 mrtvih, 16 zarobljenih, 5 dezertera **Vlastiti gubici:** 1 mrtav Potpukovnik von Hugo[3] zadobio prelom potkoljenice. **Prilozi:** Savlađivanje bandi, mjere radi odmazde i evakuacije (tajno) Ponašanje (obrada, liječenje) vlastitih ljudi od povjerenja (obavještajnih agenata)

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-315, film 1294/961-1039.

2, 6, 8, 11, 14 i 29 0 izvođenju operacije »Ziethen« vidi dok. br. 107, napomenu 2.

3 i 4 Potpukovnik von Hugo, komandant puka »Brandenburg«. Kod Bos. Grahova se nalazio Grahovski NOP odred.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	tinama 7 km zapadno od Bos. Grahova, otvorena vatra od strane neprijatelja na 3. četu 114. pionirskog bataljona. Cestovno izviđanja (jačine voda) od strane puka »Brandenburg« (tom prilikom ranjen komandant)[4] sukobilo se, na visovima 5 km sjeverno-sjeverozapadno od Bos. Grahova, sa neprijateljem naoružanim teškim mitraljezima. Četnici su, 10 km istočno-jugoistočno od Vrlike, odbacili bandu[5] srednje jačine u pravcu istoka i nanijeli joj gubitke. Namjera: Marš u polazni rajon za »Ziethen«.		Obavještajni bilten o stanju neprijatelja, kao prilog akciji »Ziethen« Prilog Obavještajnog odjeljenja
2. 12. 43.	Jedinice predviđene za poduhvat »Ziethen«[6] na maršu iz Zadra i Benkovca ka polaznim rajonima. Dnevni ciljevi nisu dostignuti zbog mnogobrojnih prepreka, a dijelom i zbog povećanog otpora neprijatelja, naročito oko Đevrsaka[7] 114. izviđački bataljon i III divizion 661. artiljerijskog puka - Đevrške; Stab puka i 16. četa 721. puka - Bribirske Mostine. Od štaba puka i 16. čete 741. puka nema izvještaja. Mora se računati sa odlaganjem početka poduhvata »Ziethen« za 24 sata. 3. četa 114. pionirskog bataljona i dijelovi »Brandenburg« na opravci serpentina na cesti sjeverno od Strmice. Radovi ometani povremeno vatrenim prepadima banditskih jedinica. Izviđanjem u pravcu Bos. Grahova utvrđeno, da je put slobodan od prepreka i da je Grahovo zaposjednuto od strane slabije bande. Prema vlastitom izviđanju, u Uništima (15 km sjeverno-sieveroistočno od Vrlike) nema neprijatelja; bande slabije jačine povukle su se u pravcu Peulja (14 km jugoistočno od Bos. Grahova).	Vedro, bez oblaka, laki sjeverac, temperatura do 9°C.	**Neprijateljski gubici:** 3 dezertera **Prilozi:** Divizijska zapovijest za napad na Livno Stav maršala von Weicha u slučaju kažnjavanja jednog oficira (1) Prilog Obavještajnog odjeljenja Kažnjavanje oficira (2)

5 Odnosi se na Dinarski NOP odred.
7 dVidi dok. br. 117 i 281.

	Inače, situacija u divizijskoj zoni je nepromijenjena. **Namjera:** Produžetak marša jedinica koje sudjeluju u poduhvatu »Ziethen«. Čišćenje rajon Mokro Polje - Ervenik - Žegar od strane dijelova posade u Pađanima, prodirući u pravcu Mokrog Polja; dijelovi 114. protivtenkovskog diviziona, sa pridođatim četničkim bataljonom, iz tóstanja u pravcu Ervenika; II bataljon 741. puka sa 2. baterijom 661. artiljerijskog puka iz Benkovca u pravcu Žegara.		
3. 12. 43.	U savlađivanje mnogobrojnih prepreka - Štab puka, 16. četa 721. puka u Kninu; 114. izviđački bataljon, III divizion 661. artiljerijskog puka u Kistanjama; Stab puka i 16. četa 741. puka, 7 baterija 661. artiljerijskog puka u rajonu Pokrovnika (9 km jugozapadno od Drniša) - Skradin. Počelo čišćenje rajona Mokro Polje-Ervenik-Žegar. Slabiji neprijatelj povukao se iz Mokrog Polja i Ervenika u pravcu sjevera i sjeverozapada; II bataljon 741. puka, u borbi protiv slabijeg neprijatelja, do 12,00 sati dostigao Brušku; otada nema novih izvještaja. U Smilčiću II bataljon 721. puka, II divizion 661. artiljerijskog puka, bez 4. baterije i 1. četa 114. pionirskog bataljona. **Namjera:** Polazni položaji za »Ziethen«.	Naoblačenje 9/10, predvečer kiša, južni vjetar, dnevna temperatura do H°C. 130 minobacačkih mina od 8 cm 63 pješadijske granate od 7,5 107 brdskih granata od 7,5 14655 metaka za teške mitraljeze 490 metaka za pištolje	**Neprijateljski gubici:** 9 mrtvih, 9 zarobljenih, 2 dezertera **Vlastiti gubici:** 1 ranjenik je dana 2. 12. umro **Prilozi:** Divizijska zapovijest 138.
4. 12. 43.	Polazni položaji za »Ziethen«.[8] Južna grupa, nakon kraće borbe kod Muća, stigla u Sinj. Dijelovi puka »Brandenburg«, zajedno sa četnicima, okupirali Bos. Grahovo; samo slabiji otpor neprijatelja. Izviđanjem u pravcu sjevera utvrđeno da su kote 1007 (Stankovača - 2,5 km sjeverno od Bos. Grahova) i 911 (Begovac - 6 km sjeverno-sjeverozapadno od Bos. Grahova) zauzete od strane neprijatelja.[9] Radovi na podizanju mosta na serpentinama, usprkos danonoćnom angažiranju svih raspoloživih snaga, nisu završeni, tako da 5. 12. dalji prodor grupe Berger još nije moguć. Produžava se akcija čišćenja rajona Žegar-Ervenik. U rajonu Drenovača (10 km istočno od Benkovca) bande srednje jačine[10] odbačene ka sje-	Naoblačenje 10/10, manja kiša, dnevna temperatura do 13°C.	**Neprijateljski gubici:** 10 mrtvih, 23 zarobljena, 1 dezerter **Vlastiti gubici:** Osim ranjenih četnika, 1 Nijemac ranjen **Plijen:** 3 kamiona, 2 autobusa, 4 putnička automobila, 1 motocikl sa prikolicom, 3 puške 4 sanduka eksplozivnog materijala

9, 12 i 16. Vidi dok. br. 187, napomenu 29.
10 Odnosi se na Sjevernodalmatinski NOP odred.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** (Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)	Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije	**Napomena** (također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)
	veroistoku, a u Modrinom Selu (10 km sjeverozapadno od Kistanja) bande srednje jačine odbačene ka sjeverozapadu. Kod Birkića (6 km južno-jugozapadno od Žegara) zaplijenjena teretna vozila nesposobna za vožnju. U Obrovac su stigli II bataljon 721. puka, II divizion 661. artiljerijskog puka i 1. četa 114. pionirskog bataljona. Noćni napad na most. Medak osujećen od strane ustaša. Tom prilikom 6 bandita je poginulo, 5 je zarobljeno; zaplijenjena su 4 sanduka eksplozivnog materijala. Dijelovi komande letećeg odreda i četnici u napadu na Marčetiće (8 km jugoistočno od Vrlike) odbacili bandu srednje jačine ka istoku. **Namjera:** Početak »Ziethen«-a najprije bez grupe Berger. Za izvođenje napada, naređenih od strane XV brdskog armijskog korpusa - Operativno odjeljenje, br. 968/43. str. pov. - hitno potrebno dovoženje pogonskog goriva preko Livna.		**Prilozi:** Prilog Obavještajnog odjeljenja o neprijateljskoj situaciji
5. 12. 43	Radi izvođenja akcije »Ziethen«[11], krenuli sa grupom Schoch u 4,00 sata. Usprkos žilavom otporu neprijatelja, proširen je mostobran Obrovac; u produženom napadu u pravcu jugoistoka i sjevera zauzeti su Kulić, Glušac, k. 460, k. 448, Balajić. Prema izvještaju doušnika, veći dio bandita napušta Livno i povlači se u pravcu sjeverozapada i jugozapada; vjerojatno namjeravaju da izbjegnu našem prodoru i da ometaju kasniji saobraćaj snabdijevanja. Grupa Berger, nakon opravke nadvožnjaka na serpentinama, uz manji sukob sa neprijateljem, u 16,00 sati se prikupila u rajonu Bos. Grahova. Izviđački prepadi u pravcu Drvara. Prema izjavama zarobljenika, banda srednje jačine u rajonu 7 km sjeveroistočno od Bos. Grahova.[12] Put Grahovo-Livno bez prepreka; mostovi neoštećeni. [...] Prilikom čišćenja rajona Zegar-Ervenik 114. protivtenkovski divizion prošao kroz okolicu Biovičina Sela. Iz Obrovca II bataljon 721. puka izvršio izviđanje u pravcu Žegara, bez kontakta sa neprijateljem, i uspostavio vezu sa II bataljonom 741. puka. Prema izjavama stanovnika, banda srednje jačine povukla se iz Milišana u pravcu sjeverozapada. Čišćenje rajona Perkovići-Čubrice (10 km istočno od Vrlike) uspješno izvršeno od strane dijelova Letećeg odreda i četnika.[13] Ukupno 22 poginula neprijatelja, 20 zarobljenih; zaplijenjeno; 1 teški mitraljez, 40 pušaka, 9 konja, oprema i neprijateljski dokumenti. **Namjera:** »Ziethen«. Napad na Cesaricu. Uređenje uporišta na cesti Mokro Polje-Zegar-Obrovac.	Naoblačenje 10/10, prije podne pljusak, popodne dugotrajna kiša, bez vjetra, temperatura do 10°C	**Neprijateljski gubici:** 13 mrtvih, 7 zarobljenih, 4 dezertera **Prilozi:** Prilog Obavještajnom odjeljenju o neprijateljskoj situaciji **Procjena situacije:** Stvaranje zone zaprečavanja duž željezničke pruge i puta za dotur.
6. 12. 43.	Prilikom poduhvata »Ziethen«,[14] neprijatelj se postavio između grupe Schoch, za daljnju borbu, i ponovljenim protivnapadima pokušao da prodre na mostobran Obrovac, uspostavljen 5. 12. Nakon otežanog pregrupiranja,izazvanog lokalnim krizama, uspjelo je da se mostobran produži prema jugoistoku do Osoja, prema sjeveru do južnog dijela Bagajića. S obje strane puta za Livno jaka obrana bandita sa minobacačima. Usprkos dugotrajnoj opravci puta i radovima na mostobranu u toku posljednjih dana, grupi Berger uspjelo je, na osnovu izviđačke aktivnosti sprovedene dana 5. 12, da iznenadi neprijatelja, da napadne i zauzme Livno[15] (15,30 sati). Grupa Berger, nakon cestovnih borbi, u zoru organizira kružnu obranu u južnom dijelu grada. Neposredno nakon prolaska grupe Berger, četnici - angažirani na osiguranju sjeverno od Bos. Grahova - potisnuti su od strane nadmoćnijih banditskih snaga[16] u pravcu jugozapada; zapaljen je nadvožnjak uspostavljen na serpentinama, a na pratnju komandanta divizije na serpentinama je izvršen prepad od strane bande srednje jačine. Pošto nastav-	Duboko naoblačenje - prolazno, nikakvih padavina. Temperatura do 15°C. 82 minobacačke mine od 8 cm 57 pješadijskih granata od 7,5 445 lakih pješadijskih granata 18 180 brdskih granata po 7,5 2780 puščanih metaka 40305 mina za teške minobacače 9835 metaka za pištolje 08	**Neprijateljski gubici:** 38 mrtvih, 2 zarobljena, 4 dezertera (Još nedostaju izvještaji Bergera i Schocha) **Vlastiti gubici:** 3 ranjena, više četnika poginulo i ranjeno **Prilozi:** Obavještajno odjeljenje - neprijateljska situacija

13 Vidi dok. br. 186, napomenu 82.
15 O zauzimanju Livna vidi dok. br. 120, 124, 144, 149 i 151.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	ljanje marša preko razorenog nadvožnjaka nije bilo moguće, pratnja se do 14,00 sati probila u pravcu Strmice. Akcija za oslobođenje puta Obrovac-Mokro Polje završena bez značajnijeg kontakta sa neprijateljem. Glavnina 19. sjevernodalmatinske divizije povukla se u pravcu sjevera, a time i protjerana iz svoje baze. Nadvožnjak kod Ervenika razoren. Cetvorocjevni protivavionski top 2:2 cm u noći 5/6. 12. stigao u puK »Brandenburg«. 1. četa 114. pionirskog bataljona iz Obrovca u pravcu Gračaca. **Namjera:** Čišćenje Livna, izviđanje u pravcu jugoistoka radi uspostavljanja veze sa V SS-korpusom.		
7. 12. 43.	Prodorom desnog krila grupe Schoch sa mostobrana Obrovac na Gljev, neprijatelj se povukao s obje strane brdske ceste u pravcu sjeverozapada i sjeveroistoka, zbog opasnosti prilikom nastupanja srednje grupe s boka. Nakon savlađivanja mnogobrojnih prepreka, do 14,00 sati dostignut rajon neposredno zapadno od Trnove Poljane. Po završetku akcije čišćenja gradskog dijela Livna, grupa Berger poduzela jake izviđačke prepade u pravcu juga i istoka. **Rezultat:** Uspostavljena veza sa 118. izviđačkim bataljonom; utvrđeno prisustvo jačeg neprijatelja oko Borove glave (10 km istočno-jugoistočno od Livna). Od 9,10 do 9,50 sati Gospić tučen topom kalibra 14,9 cm iz Ličkog Osika (7 km sjeverno-sjeveroistočno od Gospića). U Livnu četvorocjevni protivavionski top 2:2 cm. **Namjera:** Nakon oslobađanja puta Sinj-Livno, poduzeti osiguranje Livna od strane grupe Schoch; prodor grupe Berger u pravcu Šujice.	Oblačno, popodne žestok pljusak sa olujom, uvečer dugotrajna kiša. Dnevna temperatura od 14°C spala na 10°C.	**Prilozi:** Obavještajno odjeljenje - neprijateljska situacija **Naknadni dnevni izvještaj.** Divizijska dnevna zapovijest 139. Zaštitna pratnja za autočetu.

- - ~ - - -

8. 12. 43.	Izgleda da se neprijatelj, nakon početnog rasula zbog našeg brzog prodora, prikuplja i, ohrabren nastupanjem 1. proleterske divizije, ponovo približava Livnu. Izviđačka jedinica grupe Berger napadnuta je i opkoljena iz svih pravaca, istočno od Potočana, od strane jakih bandi; angažirani su dijelovi za deblokadu. Put Sinj-Livno oslobođen. U 10,00 sati dijelovi Berger uspostavili vezu sa grupom Schoch, na serpentinama zapadno od Han Prologa. Još su u toku radovi na opravci puta, koje obavljaju pioniri. Pošto su se veće bande, samo pod našim jačim pritiskom s obje strane ceste, privremeno povukle u pravcu sjevera i juga, mora se računati sa prepadima na saobraćaj za snabdijevanje. Bande srednje jačine, dolazeći iz Livna preko Vještica gore, prodiru kroz četničke položaje, preko Cetine kod Maljkova (14 km sjeveroistočno od Vrlike) ka južnoj padini planine Svilaje. II bataljon 741. puka povukao se iz rajona Žegara i prikupio se oko Mokrog Polja. II bataljon 721. puka preuzima dodatno osiguranje rajona Rogatnik-Ervenik (isključno), uporište Padane, rajon Ervenik-Mokro Polje.	Oblačno, prolazno razvedravanje, popodne oluja i pljusak, dnevna temperatura do 10°C.	**Neprijateljski gubici:** 22 mrtva, 3 zarobljena, 12 dezertera **Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest 140. Obavještajno odjeljenje - neprijateljska situacija **Operacija »Ziethen«** II bataljon 741. puka iz rajona Pađane-Mokro Polje bit će poslan kod grupe Schoch u Sinj. Dovođenje bombarderske eskadrile II bataljona 741. puka za grupu Schoch. Dodatak dnevnom izvještaju
9. 12. 43.	Neprijateljski pritisak iz pravca sjeveroistoka i dalje se pojačava. Na cesti Zagoričani-Šujica 3 velika razaranja; mostovi porušeni (zračno izviđanje). Put Sinj-Livno popravljen, uspostavljena uporišta Obrovac, Bili Brig, Kosa (972), Han Vaganj, Han Prolog, Orguz. Grupa Schoch preuzima osiguranje Livna. II bataljon 741. puka i konvoj za snabdijevanje iz Knina, preko Sinja u pravcu Livna. Izvještaj o prispjeću nedostaje. Uspostavljena radio-veza sa 118. lovačkom divizijom,; sa grupom Steuer još ne postoji. Prema izvještaju 118. lovačke divizije, grupa Lerch ne sudjeluje više u poduhvatu »Ziethen«. 1. vod četvorocjevnih protivavionskih topova u Livnu.	Naoblačenje 4/10, vedro, bez padavina 13°C.	**Plijen:** 73 goveda, 8 ovaca u rajonu Livna
10. 12. 43.	Prema izjavama dezertera, jake neprijateljske snage (4. dalmatinska brigada, 600 ljudi, 4 teška mitraljeza, više lakih mitraljeza) u rajonu Priluka ometa prodor	Naoblačenje 9/10, jak pljusak, predvečer razvedravanje.	**Neprijateljski gubici:** 3 mrtva, 15 dezertera, 1 teški mitraljez

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	u pravcu Glamoča, ojačava se u rajonu sjeverozapadno od Livna - dolaskom druge jake bande (3. dalmatinska brigada, 600 ljudi, 4 laka minobacača, 10 teških mitraljeza, 4 teška minobacača, 4 protivtenkovske puške) koja iz rajona Šujica nastupa u pravcu Livna, radi napada na mjesto.[17] Jedna jaka banda (jačine i opremljenosti kao 3. krajiška brigada) u rejonu sjeverno od Duvna pred dijelovima V SS-tenkovskog korpusa. Na osnovu noćnog napada jačih bandi, u noći 9/10. 12, na Livno" iz pravca sjevera, istoka i juga, te na osnovu razvoja situacije kod grupe Berger u toku 10. 12., prethodne izjave odnosno podaci o jačini, vjerojatno su točni. Čeka se potvrda oznaka dijelova jedinica. Od strane grupe Berger odbijen napad, koji je trajao do zore. Od neprijateljske vatre iz minobacača na gradski dio - 1 mrtav, 4 ranjena. Neposredno poslije toga, grupa Berger stupa u napad s obje strane puta Šujica i bori se protiv žilavog neprijateljskog otpora, uglavnom sjeverno od puta, do zajedničke linije s istočnog boka Zagoričani-Borova glava-Gaj; u zoru grupa Berger organizira kružnu obranu na serpentinama Kart, sjeveroistočno od Zagoričana. Od grupe Steuer nema izvještaja, jer još uvijek nema neposredne radio-veze. Sa ojačanim 118. izviđačkim bataljonom veza postoji, ali nema izvještaja o situaciji. Operativna grupa Štaba divizije stigla 10. 12. u 18,00 sati u Livno. 1 vod četvorocjevnih protivavionskih topova na cesti Livno-Šujica, sjeveroistočno od Zagoričana.	**Izvještaj o zdravstvenom stanju:** U trupama nije došlo do pojave teških infektivnih bolesti. Kod civilnog stanovništva situacija sa zaraznim bolestima nepromijenjena. 1 dnevni obrok hrane dovoljan. Nedostatak masti. Tražena tabela hranjivih sastojaka još nije stigla. Smještaj je loš, zbog strategije i operativnih dejstava. Veliki dijelovi divizije bivakuju. Povećava se pojava ušiju. Protiv nje se bori svim sredstvima. Bolesti crijeva i jetre se povlače. Povećana pojava prehlada. 5 oboljelih o sifilisa, 9 gripa.	Zaplijenjena 61 ovca **Prilozi:** Specijalna odredba za snabdijevanje 67.

17 i 18 O napadu na Livno vidi dok. br. 115, 186 i 191.

11. 12. 43.	»Ziethen« Prisustvo neprijateljskih snaga, o kojem je javljeno u dnevnom izvještaju od 10. 12, potvrđeno je i najnovijim izjavama i ispitivanjem prebjeglih. Ispred grupe Berger nastupa još 1 jača banda (2. proleterska brigada, jačina i naoružanje kao i kod 3. krajiške brigade). Neprijatelj raspolaže sa veoma mnogo mazgi, tako da je pokretljivost i vođenje borbe bandi razumljivo. Grupa Berger je, nastupajući uz žestoku jutarnju snježnu mećavu, a danas uz žilav otpor neprijatelja, koji ne jenjava, produžila s obje strane ceste za Sujicu, prodrijevši desnim krilom do kote Galičić 1114, na cesti za Šujicu, i odbacila neprijatelja ka sjeveru. Sa lijevim krilom je u novom prodoru zaposjela pravac ka Borova glava-Gaj, dok se glavnina motorizirane grupe Berger, zbog naročito žilavog i pojačanog bočnog otpora neprijatelja (mnogobrojno automatsko oružje i minobacači), mnogobrojnih cestovnih prepreka, snježnih nanosa, kao i nedostatka goriva, morala angažirati pješke da bi postigla ovako ograničeni cilj. Prema danas pristiglom obavještenju 118. lovačke divizije, Štab grupe Steuer je već 9. 12. odstupio iz rajona Imotskog. Dakle, od snaga dodijeljenih za operaciju »Ziethen«, još samo 105. izviđački bataljon, podređen 114. lovačkoj diviziji (prema vlastitom izvještaju), vrši osiguravanje Duvna. Zbog toga nije izveden napad grupe Steuer, predviđen za 11. 12. **Namjera:** Borbeno izviđanje 105. izviđačkog bataljona u pravcu Šujice. Nastavljanje napada grupe Berger sa težištem na lijevom krilu, uz istodobni prodor novoprispjele ojačane 8. čete 741. puka od Potočana u bok neprijatelju, koji se nalazi sjeverno od Borova glava-Gaj. Otpuštanje 118. izviđačkog bataljona po naređenju XV brdskog armijskog korpusa.	U oblastima operacije »Ziethen« ujutro sniježne oluje, u toku dana kiša, stalno ledeni vjetar.	**Neprijateljski gubici:** Izbrojano 16 mrtvih, procjenjuje se da ih ima 100, 1 zarobljen, 44 prebjegla; od toga 27 zbog naših letaka bačenih nad banditskom oblašću. **Vlastiti gubici:** 4 mrtva, 19 ranjenih **Prilozi uz »Ziethen«:** Vidi radiograme. Izvještaj Obavještajnog odjeljenja o situaciji kod neprijatelja **Posebni prilozi:** Angažiranje obalne artiljerije u rejonu Split-Zadar Plan za teritorijalnu obranu Livna
12. 12. 43.	Ugrožen bočnim prodorom iz pravca Potočana, neprijatelj se povukao sa brdovitog terena Borova glava-Gaj u pravcu sjevera. U borbi sa zaštitnicima, koje su se žilavo branile, od strane grupe Berger je očišćen brdovit teren s obje strane ceste, u 14,30 sati je zauzeta Šujica i u toku noći je uređen, za kružnu obranu,	Naoblačenje 10/10 djelomično kišovito, u planinama ledeni vjetar.	Kod grupe Berger točan broj znatnih neprijateljskih gubitaka još nije utvrđen U Livnu uhvaćeno 7 bandita **Vlastiti gubici:** 2 mrtva, 1 ranjen

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** (Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)	Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije	**Napomena** (također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)
	položaj Borje (4 km jugozapadno od Šujice)-trig. 1285 - raskrsnica zapadno od Šujice - k. 1209 - k. 1168 - k. 1091 - V. Galičić. Preostalo hrvatsko stanovništvo, prijateljski raspoloženo prema Nijemcima, rado je pružilo pomoć u izgradnji mostova. Prema izjavama stanovnika, banditi su danas razorili Kupres. Zbog jake vatre iz teškog pješadijskog oružja sa kota s obje strane Mokronoga, kao i zbog močvarnog terena i razorenih mostova, 105. izviđački bataljon nije mogao napredovati. Iznenadnim prodorom, uz neprijateljski otpor, 2. baterija 661.artiljerijskog puka je zaplijenila banditsko skladište municije u rajonu 4 km sjeverno-sjeveroistočno od Ervenika. V dalmatinska brigada, iz rajona južno od Tiškovca, sa bandama srednje jačine vrši izviđanje do rajona Golubića (8 km sjeverno-sjeveroistočno od Knina). Više bandi srednje jačine sa Vještića gore (18 km istočno od Vrlike) prodire iz istočnog pravca ka Vrlici. **Namjera:** Prodor grupe Berger u rajon Šujica-Duvno. Poduhvat u pravcu mjesta Miši.		**Plijen:** Transport 200 granata kalibra 7,5, 10 lakih puškomitraljeza, 3 teška puškomitraljeza, veće količine pješadijske municije, još oko 6 tona granata kalibra 10,5 i 15 cm za transportiranje
13. 12. 43.	Protivnik izmiče našem pritisku, pružajući stalno žilav otpor od rajona do rajona, da bi se odmah zatim u manjim, pokretinim, teško uništivim grupama približio našoj trupi. Tako je naša izvidnica u toku današnjeg dana ponovo utvrdila prisustvo neprijatelja na kotama oko Šujice. (Bande manje jačine na k. 1001 (2 km sjeveroistočno od Šujice), k. 1099, Suhovrh, trig. 1457, k. 1406, k. 1399. Poslije podne bezuspješan vatreni prepad, sa 1 topom i srednjim minobacačima, na Šujicu. Izviđački prodor grupe Berger od Šujice ka Duvnu, radi uspostavljanja veze sa 105. izviđačkim bataljonom, bez kontakta sa neprijateljem. Prema izjavama stanovnika, neprijatelj se već prethodnog dana	Vedro, manji oblaci, 10°C. 53 minobacačke bombe kalibra 8 cm, 24 lake brdske granate, 171 brdska granata kalibra 7,5, 3400 puščanih metaka, 29930 metaka za teške puškomitraljeze, 1090 metaka za pištolje kalibra 08.	**Neprijateljski gubici:** 2 prebjegla **Plijen:** 2 puške **Prilozi:** Divizijska zapovijest za pregrupiranje u dosadašnjem rajonu osiguranja i za dovođeje drugih snaga u rajon Livna.
	masovno povukao istočno od ceste, u pravcu D. Malovana. Telefonskom vezom sa Duvnom potvrđeno da je most preko Šujice, južno od Mokronoga, popravljen. Izvidnica grupe Schoch utvrdila prisustvo manjih bandi na kotama 5 km sjeverno od Livna (kote 1250, 1077, 993). U rajonu Vidoši-Podkraj-Podhum-Bila nema neprijatelja. Osiguranje tamošnjeg rudnika uglja prepušteno ustašama. U toku izviđačke aktivnosti utvrđeno daje stanovništvo u rajonu Čuklić-Prolog-Odžak-Rujani (zapadna strana Livanjskog polja) naročito prijateljski raspoloženo prema Nijemcima. 1 četa (bez 1 voda) grupe Schoch prebačena za Potočane radi osiguranja ceste za dotur za Šujicu. Neprijateljska bombarderska formacija nadlijetala u 12,10 sati Livno od sjevera ka jugu. 1 vod četvorocjevnih protivavionskih topova u Šujici. **Namjera:** Izviđanje grupe Berger sa težištem s obje strane ceste za Kupres, grupe Schoch oko Livna; 105. izviđački bataljon - osiguranje Mokronoga.		.
14. 12. 43.	Aktivnost neprijatelja u rajonu Livna potvrđuje njegovu namjeru da prilaze oblasti u pravcu Bugojna i Glamoča i dalje brani pomoću 1. proleterske i 9. divizije [NOVJ]. Prodori dijelova 19. divizije [NOVJ] u rajon sjeverno od Knina predstavljaju opasnost kako za samo mjesto tako i za put dotura u rajonu Zrmanja Vrela. Prodorom dijelova grupe Berger, neprijatelj jačine oko 1000 ljudi, raspoređen u grupama od po 50-80 ljudi, sa puškomitraljezima i minobacačima, na kotama sjeverno, sjeveroistočno i sjeverozapadno od Šujice, nakon žilave i žestokeboibe na liniji Lisičić (4 km sjeveroistočno od Šujice) - Volarice (3 km sjeverno od Šujice) - 1 km jugoistočno od k. 1384, odbačen je ka sjeveru, na lijevo krilo, sa zadnjih padina kota 1457-1406-1367 (3,5-6 km zapadno od Šujice). Pionirska motorizirana grupa, koja je prošla cestom, uklonila je 4 teške prepreke između Podkule i Zrna i dijelom uklonila mine; tom prilikom vlastiti gubici. Zračnim izviđanjem utvrđeno razaranje Kupresa i okol-	Rano ujutro magla, u toku dana malo naoblačenje, vedro. U brdima pojačana hladnoća, mraz (prva smrzavanja,), u kotlini 8°C.	**Neprijateljski gubici:** Izbrojano 49 mrtvih (broj navodno veći; na pr. samo sjeverno od Knina, prema izjavama zarobljenika. 50 mrtvih), 118 zarobljenih, 16 prebjeglih (dijelom sa tovarnim životinjama, oružjem i municijom) **Vlastiti gubici:** 6 mrtvih, 10 ranjenih (2 oficira: poručnik Otto iz 114. izviđačkog bataljona, potporučnik Zöller iz puka »Brandenburg«) **Plijen:** 1 puška, 1 pištolj, 6 konja, 2 tovarne životinje, neprijateljski dokumenti, 8 goveda, 54 ovce

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	nih mjesta, a što je inače saznato 13. 12. iz izjava stanovnika. Dijelovi V i VI sjevernodalmatinske [NO] brigade u nastupanju odbacili četničku grupu iz Bos. Grahova u rajon istočno i sjeveroistočno od Strmice (14 km sjeverno-sjeveroistočno od Knina) ka jugu. Rajon oko Strmice zaposjednut od strane bandi. Drugi dijelovi u rajonu sjeverno od Plavna (14 km sjeverno-sjeverozapadno od' Knina) sa očiglednom namjerom da izvrše dalji prodor ka cesti za dotur kod Zrmanja Vrela. U ovim borbama 9 poginulih, 11 ranjenih, 4 nestala četnika. Za ojačanje četničkih snaga sjeverno od Knina angažirani su dijelovi 1. bataljona 741. puka. Prilikom evakuacije materijala iz zaplijenjenog skladišta, u rajonu sjeveroistočno od Ervenika (12. 12.)" izvršila napad banda srednje jačine (10 mrtvih, 15 zarobljenih). Ostatak pobjegao u planinu Velebit. Ukupno zaplijenjeno municije razne vrste oko 9 tona; u nedostatku transportnih sredstava preostala municija dignuta u zrak. Mjesta naklonjena partizanima: Dolac, Kučević i Kopinjovac (4-6 km sjeverno od Mokrog Polja) uništena kao banditske baze. Prilikom paljenja kuća mnogobrojne detonacije sakrivene municije. Oduzeto 30 komada krupne stoke i oko 200 ovaca i koza. 16. četa 721. puka premještena iz Livna za Šujicu. **Namjera:** Izviđanje oko Šujice. Akcija čišćenja rajona sjeverno od Livna od strane grupe Schoch. Nastup 661. poljskog dopunskog bataljona od Gospića ka Sučevićima. Dovlačenje osiguranja II bataljona 721. puka na cestu za Žegar.		
15. 12. 43.	Postupci neprijatelja u toku današnjeg dana, u rajonu sjeverno od Livna, potvrđuju njegove namjere da u svojim rukama zadrži brdski teren sjeverno od rajona Šujica-Livno, a pretpostavlja se da u ovome rajonu vrši pripreme za napad na Livno.[20] Prema vrsti cestovnih prepreka, nađenih 14. 12. u rajonu sjeverno od Sujice, može se pretpostaviti da je to djelo Talijana; zbog toga se smatra da talijanska partizanska brigada »Garibaldi«,[21] koja se navodno nalazila u pozadinskoj oblasti (negdje oko Kupresa) još nije angažirana na frontu. Prebacivanje 20. divizije [NOVJ] u rajon sjeverno od Obrovca i dijelova oko Mućа, kao i njihovi zajednički večaras započeti izviđački prodori u pravcu uporišta Kosa, Han Vaganj, Han Prolog, potvrđuju njihovu namjeru da spriječe snabdijevanje Livna. Izgleda da su naređene pripremne mjere za dopunsko snabdijevanje iz rajona Mostara. Nedostaje izvještaj iz rajona sjeverno od Knina o aktivnosti 19. divizije [NOVJ]. Pojedinosti: Izvidnica grupe Berger u pravcu Bogdašića (sjeverno od Šujice) stupila u slabiji kontakt s neprijateljem. Po ledenoj buri izvršen je izviđački prodor grupe Schoch u rajon sjeverno od Livna, na teški brdski teren sa visinama od 1000 do 1400 m. Kod istočne borbene grupe, nakon napada na bande srednje jačine u rajonu Mršin Dolac - k. 1385 (6 odnosno 8 km sjeveroistočno od Livna), koje su odbačene u pravcu Komca, došlo je u rajonu oko Smiljevca do teških borbi sa jakom bandom (1000-1200, sa teškim puškomitraljezima i minobacačima), koja je iznenada napala iz pravca sjeveroistoka. Borbena grupa, vezana s boka i s leđa, tek po padu mraka, mogla je, uz konstantno jak pritisak neprijatelja, da djelomično stupi u blisku borbu. Zapadna borbena grupa, nastupajući preko Priluke i kota istočno odatle, bez kontakta sa neprijateljem dostigla je rajon sjeverno od Strmice (5 km sjeverno od Livna). Na cesti prema Glamoču, do rajona Dalićeva koš., nema prepreka. Na kotama između Krolina koš. 1 i Ždralovca (8 km sjeverno odnosno sjeverno-sjevero-	Vedro, bez oblaka, u planinama hladan sjeveroistočni vjetar, bura.	**Neprijateljski gubici:** Izbrojano 31 mrtav, broj je navodno veći Vlastiti gubici: 6 mrtvih, 21, ranjen (među njima umrla 2 teško ranjena, o kojima je javljeno jučer)

19 Vidi dok. br. 318, 323 i 324.

20, 24 i 27 O drugom napadu na Livno vidi dok. br. 120, 124, 144, 149, 151 i 187.
21, 22, 23 i 26 Vidi dok. br. 187.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja).**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	zapadno od Priluke) nalaze se bande srednje jačine. Konvoj za snabdijevanje, na povratku iz Livna ka Kninu, zaustavio se u Klisu, jer je cesta kod Mućа zaprijećena od strane bandi. Dijelovi I bataljona 741. puka, angažirani 14.12. protiv bandi u rajonu Strrnice[22] (15 km sjeverno-sjeveroistočno od Knina), odbacili su ih u pravcu sjevera i zajedno sa četnicima zaposjeli kote kod Dragaši (12 km sjeverno od Knina). Nastup 661. poljskog dopunskog bataljona od Gospića za Medak. U 15,00 sati 2 vlastita lovca, u pravcu jugsjever, iznad Livna. **Prilog:** Neprijateljska izviđačka i jurišna aktivnost, poduzeta predvečer 15. 12. u pravcu uporišta na cesti za dotur na planinama istočno od Obrovca, proširila se tokom noći na cjelokupnu oblast oko Livna. Slabiji prodori ka uporištima jugoistočno i sjeveroistočno od Šujice (kote 1168 i 1209). Smetnje na vezama sa Duvnom. Bezuspješan napad bande srednje jačine, sa puškomitraljezima i minobacačima, na Potočane (7 km jugoistočno od Livna). Prema izjavama stanovnika, u toku noći su postavljene prepreke na cesti Livno-Potočani. Angažirano izviđanje. Slabije izviđačke patrole sa sjevera i sjeverozapada u pravcu Livna. Odbijen napad jačih izviđačkih patrola (80-100), sa puškomitraljezima i minobacačima, na uporište Han Prolog. Protivnik se u zoru povukao na k. 1117 i u rajon južno odatle. Aktivnost neprijateljskih jurišnih trupa u pravcu Vagnja, Kose, Bilog Briga i Obrovca. Još nema detaljnijeg izvještaja, pošto je veza Han Prologa sa pozadinom u prekidu. **Rejon Knina:** Brdoviti teren 2 km jugoistočno od Strmice, uz žestok otpor neprijatelja, oslobođen od strane dijelova I bataljona 741. puka, a neprijatelj odbačen ka sjeveru.[23] Na neprijateljskoj strani oko 18-20 lakih i teških puškomitraljeza. Zbog nedostatka municije, četnici su se povukli u rajon 5 km jugozapadno od Strmice. **Namjera:** Izviđanje. Prebacivanje voda četvorocjevnih protivavionskih topova iz Šujice za Livno. Produžetak marša 661. poljskog dopunskog bataljona i odlazak II bataljona 721. puka iz Obrovca. Ponovno zauzimanje starih položaja u rajonu sjeverozapadno od Strmice.		
16. 12. 43.	Na osnovu identičnih izjava prebjeglih, utvrđeno da se banditi u rajonu Livna od 15. 12. uvečer nalaze u stanju pripravnosti, da iskoriste očekivani neprijateljski zračni napad, u cilju ponovnog zaposjedanja grada.[24] Izgleda da je njihova aktivnost, radi ometanja puta za dotur od Sinja ka Livnu, a također i između Livna i Šujice, poduzeta kao priprema za ovaj napad. Ponovili su se slabiji neprijateljski napadi na uporišta jugoistočno i sjeveroistočno od Šujice, ali su odbijeni. Banditske izviđačke patrole sjeverno od Šujice uništene vlastitim minama. Jaka banda, sa tovarnim životinjama, na maršu u pravcu juga, uspješno savladana artiljerijskom vatrom kod Podvorice (5 km sjeverno od Šujice). Jaki neprijateljski napadi, sa puškomitraljezima i minobacačima, u toku noći 17.[25] 12. na Šujicu, naročito na utvrđenu kotu 1209, odbijeni su nakon privremenog gubitka ovih kota; borbe, međutim, i dalje traju. U rajon Potočana, nakon odbijanja neprijateljskih noćnih napada, praćenih velikim gubicima, protivniku je u toku dana na kotama sjeverno od Potočana, pristiglo pojačanje, prebacivanjem bandi sa istoka, ukupne jačine oko 500 ljudi, sa teškim puškomitraljezima. S obje strane Potočana ukupno je uklonjeno 12 cestovnih prepreka. Iz rajona sjeverno od Livna protivnik se prebacuje u rajon, koji je oslobođen 15. 12; istureni dijelovi na kotama 1251, 1223, 1047. U toku dana odbijeni neprijateljski napadi, poduzeti u cilju ponovnog zaposjedanja Han Prologa. Kote zapadno	Noću i u dolinama jak mraz, u toku dana vedro, bez oblaka. Vedro i hladno, manja magla na planinama.	**Neprijateljski gubici:** Izbrojano 65 mrtvih, veliki broj ranjenih od artiljerijske vatre, 9 prebjeglih (među njima 2 Talijana) **Vlastiti gubici:** 4 mrtva, 13 ranjenih (umro 1 ranjenik, za koga je jučer javljeno),! teški puškomitraljez, 1 karabin, 1 pištolj zaplijenjeni od strane 7. čete 741. puka dana 15.12. u borbama u rajonu Smiljevca (sjeverno od Livna). Neprijatelj, kome je pogodovao karstni teren, pojavio se u neposrednoj blizini iza leđa vlastitoj trupi, kojom prilikom oružje i sprema poginulih u bliskoj borbi (većinom probodeni nožem) nisu mogli biti spašeni, jer su raspoložive snage bile neophodne a izvlačenje ranjenih i četa se, pod pritiskom neprijateljskih snaga, morala povući.

25 Trebalo bi da stoji 16. 12.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	od Han Prologa (1117, 1289, 1166) još uvijek su zaposjednute od strane neprijatelja. Jačina oko 300-400 ljudi, sa 2 teška minobacača, 2 teška puškomitraljeza, oko 4-5 lakih puškomitraljeza. Prodori od strane jurišne rezerve u pravcu Livna (pukovski konjički vod i vod protivtenkovskih topova 16. baterije 741. puka), u cilju olakšanja prodora u pravcu Han Prologa i Potočana. Povlačenje posade iz Potočana (dijelovi 11. čete 741. puka) za Livno. U ostalom rajonu oko Livna noć protekla mirno. Dijelovi I bataljona 741. puka, uz žestok otpor neprijatelja,[26] 16. 12. prodrli do kota neposredno južno od Strmice. Otpor neprijatelja i dalje traje. Vod četvorocjevnih protivavionskih topova iz Šujice za Livno. Cesta Obrovac-Livno privremeno je zapriječena od strane bandi. Razaranje ceste u okolici Han Vagnja. Telefonska veza između Livna i Sinja još nije uspostavljena. Konvoju za snabdijevanje onemogućeno da nastavi put iz razloga što je cesta za Knin 1 dalje zapriječena. Pogonski materijal, namijenjen dijelovima angažiranim u Livnu, smanjio se za dvije norme utroška goriva. Još nema izvještaja o nastupu 661. poljskog dopunskog bataljona i II bataljona 721. puka. zbog situacije sa pogonskim gorivom, 2. četa 202. tenkovskog bataljona ostala u Gospiću, kao jedina njemačka jedinica. 2 američka bombardera (vjerojatno tipa »Vickers Wellington«) u 14,30 sati nadletjelo Livno sa jugoistoka u pravcu sjeverozapada. **Namjera:** Izviđanje. Prebacivanje 8. čete 741. puka za Potočane, a dijelova 11. čete 741. puka za Han Prolog radi pojačavanja uporišta.		
17. 12. 43.	Neprijatelj dovlači nove snage iz Bugojna i ojačava se oko Šujice i u rajonu istočno od Livna, izgleda s namjerom da izolira borbene grupe između Livna i Šujice. Protivnik i dalje nastoji da onemogući snabdijevanje Livna. Prema iskazima prebjeglih, ostali dijelovi (jačine oko 1000) 1. proleterske brigade na forsiranom maršu iz Bugojna ka Šujici. Banditi oko Šujice, i dalje veoma aktivno, pokušali su uže opkoljavanje mjesta. U toku dana neplansko otvaranje vatre iz topova i minobacača na Šujicu. Po prvi put utvrđeno prisustvo 2 topa u Volatici (3 km sjeverno od Šujice). Naša jača izvidnica, sa teškim naoružanjem, razbila brojno jaku bandu u rajonu Baljci (4 km jugoistočno od Šujice). Mnogo mrtvih na neprijateljskoj strani; ostatak pobjegao u pravcu istoka Zbog akcije izviđačke patrole u Podkuli (1,5 km sjeverozapadno od Šujice) protivnik se povukao u pravcu istoka; tamošnje banditske baze razorene. Čišćenje visova sjeverno od Potočana i sjevernog dijela mjesta od strane 8. čete 741. puka nije okončano zbog jakog otpora neprijatelja i u toku noći je prekinuto. Odbačena je neprijateljska izviđačka patrola (50-60), sa puškomitraljezima i minobacačima, koja se u večernjim satima kretala od istoka u pravcu Livna. Minobacačka vatra na Livno. Borbeno izviđanje 105. izviđačkog bataljona preko Karlovog Hana u pravcu Livna bez kontakta sa neprijateljem. Porušeni mostovi istočno od Stipanića i kod Karlovog Hana. Moguće je zaobilaženje. Prema izjavama stanovnika, banditi su se iz rajona Vještića gora povukli u rajon sjeverozapadno od Han Prologa. Odbijen napad jače bande na uporište Han Vaganj. Serpentine zapadno od Han Prologa još uvijek zapriječene. Vatra iz minobacača i topova na Han Prolog.	Noću jak mraz, u toku dana vedro, umjereno oblačno, u planinama ledeni sjeveroistočni vjetar.	**Neprijateljski guvbici:** Izbrojano 154 mrtva, mnogo ranjenih, broj je znatno veći, u mraku se nije mogao točno utvrditi; 20 zarobljenih, 10 prebjeglih **Vlastiti gubici:** 4 mrtva, 36 ranjenih **Plijen:** 4 puškomitraljeza (među njima 1 puškomitraljez model 34), 3 puške, 4 sanduka municije **Četnički plijen:** 1 laki puškomitraljez, 30 pušaka. Nakon napada bandi na Livno i Šujicu, po završetku borbi, u 3,15 sati, utvrđeni su slijedeći vlastiti gubici: 1 mrtav, 13 ranjenih **Neprijateljski gubici:** Izbrojano 30 mrtvih, broj je znatno veći **Plijen:** 2 laka puškomitraljeza, 3 puške 741 puka, sa četnicima, izvršili čišćenje rajona Strmice **Neprijateljski gubici:** 22 mrtva, 1 zarobljen, 2 prebjegla. Četnici zaplijenili 1 laki puškomitraljez i 30 pušaka **Prilog:** Divizijska zapovijest za držanje rajona oko Livna. **Akt:** Radiogram XV brdskog armijskog korpusa, Operativno odjeljenje, br. 1045/43, str. pov.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
18. 12. 43.	Zbog velikih gubitaka i utroška municije (naročito minobacačke) u stalno ponavljanim napadima posljednjih dana, a koji su protekle noći, sa istodobnim napadom na Livno[27] i Šujicu, dostigli svoj vrhunac, izgleda da je neprijatelj privremeno odustao od svoje namjere za dalje napade. U toku dana 18. 12. u rajonu Livna vlada zatišje. Gubici neprijatelja u toku jučerašnjeg noćnog napada na Livno i Šujicu, poslije pretraživanja terena, su se povećali na: 73 mrtva (1 oficir), 4 zarobljena. Plijen: 5 lakih puškomitraljeza, 1 telefon (neispravan), 2600 metaka za pješadijsko oružje, 15 ručnih bombi, dokumenti. Angažiranjem 3 He [?][28] model 46, sa bombama i naoružanjem, protivniku, koji se vratio na svoje polazne položaje, naneseni su novi gubici. Prema izjavi jednog prebjeglog iz Štaba 9. divizije [NOVJ], gubici ove divizije, prilikom jučerašnjih borbi oko Livna, trebalo bi aa iznose 387 mrtvih i preko 500 ranjenih. Daje taj broj moguć dokazuju mnogobrojni tragovi krvi i vučenja po zemlji, iskidani dijelovi odjeće, ostaci paketa zavoja itd. Dijelovi III bataljona 741. puka oslobodili su serpentine zapadno od Han Prologa, kojom prilikom su bile zaposjednute kote 1177, 1166, 1182; neprijatelj se, nakon slabijeg protivnapada (pojedinačna minobacačka vatra), povukao u pravcu sjevera. Na serpentinama otklonjeno 7 cestovnim prepreka, dijelom sa eksplozivnim punjenjem. Konvoj za snabdijevanje probio se bez gubitaka od Sinja ka Livnu. Prilikom obrane od napada jedne veće bande na uporište Vaganj 17. 12. neprijateljski gubici su, kako se naknadno saznalo, iznosili: 10 mrtvih, 1 zarobljen, 1 prebjegao; 1 laki puškomitraljez, 4 puške, 500 metaka za pješadijsko oružje. 1. četu 741. puka smjenio II bataljon 721. puka, a 1. četu 721. puka dijelovi 661. poljskog dopunskog bataljona. **Namjera:** Uređenje uporišta Potočani od strane 8. čete 741. puka.	Vedro, mraz.	**Neprijateljski gubici:** Još nema izvještaja o neprijateljskim gubicima od prethodnog dana: 53 mrtva, 5 zarobljenih, 8 prebjeglih **Vlastiti gubici:** 4 ranjena **Još nema izvještaja o plijenu:** 4 laka puškomitraljeza, 1 automat, 31. puška, 2 puškomitraljeske cijevi, 1 dalekozor, 1 telefon (neispravan), 3100 metaka za pješadijsko oružje, 15 ručnih granata, dokumenti. **Prilozi:** Obavještajno odjeljenje - situacija kod neprijatelja; Izvještaj o stvarnoj jačini, tajno.

28 Vjerojatno se radi o avionima.

19. 12. 43.	Neprijatelj, koji se izgleda ni danas nije oporavio od udarca nanijetih mu posljednjih dana, povukao se pred našom izvidnicom u pravcu sjevera. Prema izjavama prebjeglih, navodno se povukao radi nabavke municije iz oblasti iza uporišta. Izvidnica je utvrdila da u, do sada zaposjednutom, rajonu oko Sujice i Livna nema neprijatelja; osiguranja su na kotama oko 4-5 km sjeverozapadno, sjeverno i sjeveroistočno od oba mjesta. Prilikom izviđanja, u rajonu sjeverno od Livna, uništena jedna banditska izviđačka patrola. Uspostavljeno uporište Potočani od strane 8. čete 741. puka, uz manji otpor neprijatelja na kotama sjeverozapadno od Potočana; protivnik se povukao u pravcu sjevera. Na kotama s obje strane serpentina zapadno od Han Prologa nema neprijatelja. Konvoj za snabdijevanje, uz manji kontakt sa neprijateljem u rajonu zapadno od Han Vagnja, dostigao Sinj bez gubitaka. Banditi oko Gospića navodno očekuju dolazak 6. ličke divizije [NOVJ], da bi poduzeli nove napade na Gospić. Dana 18. 12, II bataljon 721. puka smijenio je 1. četu 741. puka; 19. 12. poduhvat u pravcu uporišta Suvaja-Doljane (373. pješadijska divizija). Još nema izvještaja o tome. 2 holandska legionara iz 13. proleterske brigade od Travnika stigli u grupu Berger. **Namjera:** Pojačano izviđanje.	Noću mraz, u toku dana vedro, nema oblaka.	**Neprijateljski gubici:** 8 mrtvih, 2 ranjena, 5 prebjeglih **Vlastiti gubici:** nema **Plijen:** 3 puške, 3 sanduka municije **Prilozi:** Putnički saobraćaj Wermachta u jugoistočnom sektoru od 1. 1. Obavještajno odjeljenje - situacija kod neprijatelja Divizijska dnevna zapovijest br. 142.
20. 12. 43.	Koliko se moglo utvrditi na osnovu nekoliko izviđačkih prodora u rajon Livno-Šujica, na neprijateljskoj strani je zavladalo zatišje; izgleda da se vrše smjenjivanja i pregrupiranja.	Naoblačenje 10/10, niski oblaci, povremeni pljusak, zapadni vjetar.	**Neprijateljski gubici:** Izbrojano 88 mrtvih, 2 zarobljena, 18 prebjeglih

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** (Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)	Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije	**Napomena** (također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)
	Po prvi put je utvrđeno prisustvo Štaba 6. ličke divizije [NOVJ] u Kupresu, a 2. i 3. brigade u rajonu oko D. Malovana (sjeverno od Šujice) - izjave zarobljenih 1 prebjeglih, prisluškivani telefonski razgovori. Navodno su stigli radi smjenjivanja 1. proleterske divizije, koja se prebacila u rajon Ravno. **Grupa Bergen** Dijelovi 105. izviđačkog bataljona, angažirani iz Duvna duž ceste u pravcu Ravnog, utvrdili su prisustvo jače bande, dijelom na položajima u rajonu 6 km jugozapadno od Ravnog (navodno više od 2 brigade, izjave stanovnika). Prijevremeni povratak zbog cestovnih prepreka, leda i sniježnih nanosa s obje strane Todornovića koš. (7km jugozapadno od Ravnog). Ojačana četa puka »Brandenburg«, krećući se iz mjesta Baljci (3,5 km jugoistočno od Šujice) u pravcu istoka, razbila bande srednje jačine u rajonu Vlaka-Vučnjak (6 km južno-jugoistočno od Šujice) i kod Todornovića koš. uspostavila vezu sa izviđačkom grupom 105. izviđačkog bataljona. 2. četa puka »Brandenburg« i dijelovi 3. čete 114. pionirskog bataljona izvršili prodor iz Šujice u pravcu D. Malovana. Nakon savlađivanja mnogobrojnih cestovnih prepreka, u rajonu sjeverno od Podkule, i nakon slamanja jakog neprijateljskog otpora oko Stržanja, borbena grupa se, po dostizanju serpentina jugoistočno od D. Malovana, prije mraka vratila u pravcu juga. Neprijatelj je zadobio velike gubitke, naročito oa artiljerijske vatre otvorene na D. Malovan, odakle se jača banda povukla u pravcu zapada. **Grupa Schoch:** Odbačena banda srednje jačine, koja je vršila osmatranje u pravcu Potočana. Na serpentinama zapadno od Han Prologa ponovo oživljava banditska aktivnost; prema izjavama stanovnika, banditi namjeravaju da noću 21. 12. izvrše zaprečavanje ser-	**Izvještaj o zdravstvenom stanju:** Nema nekih težih infektivnih bolesti. Odjeće ima dovoljno. Izdata 3 vunena ćebeta za uporišta i za trupe angažirane u borbi. Povećava se ušljivost. Sve veća pojava nazeba. 4 slučaja Hepatitis epidemica.	(među njima 1 medicinska sestra) **Vlastiti gubici:** 1 mrtav, 6 ranjenih **Plijen:** 5 pušaka, 1 puškomitraljeski sanduk
	pentina, sa istodobnim napadom na Han Prolog; predviđena zasjeda. Kod Ramljana 19. 12. izvršen prepad na konvoj za snabdijevanje, koji se iz Livna vraćao za Knin; 1 ranjen, odvučena 4 oštećena teretna vozila. Uporišta 373. pješadijske divizije na cesti Dobro Selo-Srb preuzeta 19. 12. od strane II bataljona 721. puka. Odbijeni napadi dijelova 19. dalmatinske divizije [NOVJ] na Srb, Suvaju, Doljane; neprijatelj se povukao u pravcu jugozapada. Rajon Ervenik-Žegar, nakon povlačenja vlastitih trupa, ponovo zaposjednut od strane bandi; četnička uporišta se predala. 7 jednomotornih aviona (nepoznatog tipa) u 7,20 sati nadljetali Livno, na velikoj visini, u pravcu jugoistok-sjeverozapad. **Namjera:** Pojačano izviđanje u rajonu sjeverno od Livna. »Falkenjagd«.	Oblačno, osmatranje iz aviona. 82185 puščanih metaka 12936 metaka za pištolje i automate 221475 metaka za puškomitraljeze 614 minobacačkih mina kalibra 8 cm 137 lakih pješadijskih granata kalibra 18 24 granate kalibra 16 za lake poljske haubice 783 granata kalibra 18 za lake poljske haubice 615 granata kalibra 15 za brdske topove	**Vlastiti gubici:** 1 mrtav, 6 ranjenih **Neprijateljski gubici:** Izbrojano 88 mrtvih, 2 zarobljena, 18 prebjeglih (među njima 1 medicinska sestra) **Plijen:** 5 pušaka, 1 puškomitraljeski sanduk **Prilozi:** Mjere štednje u trošenju goriva Obavještajno odjeljenje - procjena situacije (Detaljan izvještaj o političkom i vojnom značaju prodora u pravcu Livna)
21. 12. 43.	Nakon borbenog izviđanja grupe Schoch u rajonu Glamoča, sa zadatkom istodobnog razaranja aerodroma, ona je, savlađivanjem jakog neprijateljskog otpora oko Korične (14 km sjeverozapadno od Livna) i otklanjanjem mnogobrojnih prepreka (29) ispred serpentina i na serpentinama u rajonu sjeverno od Korične, u 15,00 sati dostigla Glamoč. Protivnik se, preko Glamočkog polja, povukao u pravcu istočno i sjeveroistočno oa Glamoča, kako izgleda, uz pomoć snaga osiguranja, koje su nastupajući vršile osmatranje ceste. Uporišta uspostavljena na kotama 1281,1282,1176, duž ceste za nastup, radi bezbjednog povratka, u toku popodneva ponovo su uspješno napadnuta od strane jače bande iz pravca istoka. Nakon izvršenog razaranja aerodroma (18 puta) i miniranja (9 puta), izvidnica se u 22,00 sati vratila u Livno. Inače je situacija kod neprijatelja u rajonu Livna nepromijenjena. Otvorena vatra na konvoj za snabdijevanje iz Knina, na planinskoj cesti istočno od Obrovca; nema gubitaka.	Noću mraz, u toku dana manje naoblačenje, predvečer povećana naoblaka. Prema naređenju Operativnog odjeljenja Komande, br. 1087. str. pov., 114. protivtenkovski bataljon se privremeno podređuje 264. pješadijskoj diviziji, kao pokretna rezeva za rajon Splita.	Teškoće u rukovođenju (prenošenje izvještaja i naređenja) - divizija je upućena samo na radio-vezu - utjecale su na odluku, da se operativna grupa Štaba 26.12. prebaci nazad za Knin. Zbog zategnute situacije, prebacivanje nije izvršeno. **Prilozi:** Zbrinjavanje potpuno materijalno oštećenih porodica, uslijed bombardiranja, u vojnim domovima za oporavak.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	Uporište Kosa (4 km sjeveroistočno od Livna) odbilo napad manje bande. Zbog jučerašnje situacije, uporište Dobro Selo nije preuzeto, jer su tamo ostali dijelovi hrvatskog 10. pješadijskog puka. Sprovedena akcija »Falkenjagd« **Namjera:** Preuzimanje osiguranja ceste Doljani - Sučevići (isključno) od strane Štaba 114. pionirskog bataljona sa 1. četom 721. puka, 1. četom 114. pionirskog bataljona, 1. baterijom 661. artiljerijskog puka. Pripreme za polazak I bataljona 741. puka i III bataljna 721. puka		
22. 12. 43.	Situacija u rajonu Livna nepromijenjena. Ponovni napadi jačih bandi (19. dalmatinska divizija [NOVJ]) na cesti Lapac-Sučevići ukazuju na namjeru, da nam se ometa pojačani dotur. U Dolovu (5 km sjeveroistočno od Srba) utvrđeno prisustvo bande srednje jačine, a u Bubnju (3,5 km sjeverno od Dobrog Sela) jače bande. Odbijen napad bande srednje jačine na uporište Ribnik (9 km jugoistočno od Gospića); poginulo 5 neprijateljskih vojnika. Izviđanje serpentina zapadno od Han Prologa uz kontakt sa bandom srednje jačine u okolici Šarića (3,5 km zapadno-jugozapadno od Han Prologa). Na osnovu jučerašnjeg izviđanja, grupa Schoch izvještava daje Glamoč 95% razoren, a što se stanovništva tiče pronađena je samo jedna porodica. Prilikom nastupanja naših jedinica banditski štab se povukao, ne ostavljajući plijen niti dokumenta; na aerodromu olupina Do 17. Za vrijeme noćnih borbi 6. čete 4. puka »Brandenburg«, 19. 12. oko kote 1209 (sjeverno od Šujice), neprijatelju je u ruke palo slijedeće: 1 puškomitraljez mo-	Povremeno pljuskovi, naoblačenje 10/10.	**Vlastiti gubici:** 21. 12. - 2 ranjena. **Prilozi:** Obavještajno odjeljenje - situacija kod neprijatelja
	del 42, 1 baterijski dalekozor za osmatranje, 2 poljska telefona (od toga 1 na k. 1168), 1 šator. I pored velike nadmoćnosti neprijatelja i energičnosti zapovjednika uporišta, koji je kotu branio do posljednjeg časa, protiv njega je poslat izvještaj zbog nedovoljne kontrole i neobezbjeđenosti alarmiranja i obrane kote. Isto tako je poslat izvještaj o puškomitraljeskoj paljbi; smijenjeni su zapovjednik uporišta i njegov komandir čete, potporučnik Kolb. **Namjera:** Izviđanje.	.	
23. 12. 43.	Nakon bezuspješnih napada u rajonu Livno-Šujica, kod neprijatelja je zavladalo zatišje; ali, nakon povlačenja naših snaga iz preostalog divizijskog sektora, neprijatelj je pojačao aktivnost i ovladao terenom, zbog čega divizija nije mogla angažirati nikakvu rezervu ni za najneophodnije osiguranje puteva za dotur. Rano ujutro 22. 12. jače neprijateljske snage, navodno 2 brigade (1500 sa minobacačima), nastupale su iz rajona Koljane-Ježević (6 km istočno od Vrlike), a sa drugom grupom, koja je obezbjeđivala prebacivanje bandita iz rajona Muć-Ramljane i iz rajona Potravlje (12 km sjeverno-sjeverozapadno od Sinja), sa težištem u pravcu Maljkova, dostigle su Otišić (12 km jugoistočno od Vrlike), prodrle Kroz četničke položaje istočno i jugoistočno od Vrlike, opkolile četničku posadu u Otišiću i Garjaku i u daljem nastupanju 23. 12. rano ujutro zauzele Vrliku i zaposjele Orlovaču i Maovice (5 odnosno 3 km jugozapadno od Vrlike). Četnici i dijelovi letećeg odreda Kijevo zajednički drže liniju Kanjani (8 km istočno od Drniša)-Štikovo (7 km zapadno od Vrlike)-Kozjak-Runjevica (6 km sjeverno od Vrlike). Prema izjavama stanovnika, pojačano prebacivanje bandita iz rajona Glamoča preko Rujna (23 km zapadno-jugozapadno od Livna) i Vještica gore u pravcu Vrlike - navodno zbog njihovog većeg uspjeha prilikom napada na Vrliku. Mogu se očekivati napadi na željezničku prugu i cestu za dotur Knin-Drniš, kao i na sama mjesta. Komandi je upućen prijedlog, da se stavi na raspolaganje jedna	Naoblačenje 10/10, dugotrajna kiša. **Izvještaj o zdravstvenoj situaciji:** Vidi izvještaj divizijskog liječnika od 20. 11. do 21. 12. 43.	**Neprijateljski gubici:** 6 zarobljenih (od toga 4 prebjegla), 10 mrtvih **Vlastiti gubici:** nema **Plijen:** 6 pušaka

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** (Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)	Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije	**Napomena** (također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)
	ojačana četa I bataljona 741. puka, radi privremenog zaposjedanja Vrlike. Odgovor stigao oko 24,00 sata. Prijedlog je odobren. Nova koncentriranja bandi u rajonu Turovca (7 km zapadno od Trojice), u cilju ometanja puta za dotur. I bataljon 741. puka iz Knina za Drniš, 1. četa 114. pionirskog bataljona - Kupirovo, Štab 114. pionirskog bataljona - Srb. 1. četa 721. puka - D. Suvaja, preuzimanje uporišta Suvaja, Doljane (nema izvještaja). Komandant 114. pionirskog bataljona zahtijeva slanje još jedne čete, jer je rajon, koji treba preuzeti, prevelik za snage koje stoje na raspolaganju (1. četa 114. pionirskog bataljona, 1. četa 721. puka). Odgovor slanje još jedne čete nije moguće, jer na raspolaganju nema nijedne. Zbog toga je zahtijev za preuzimanje uporišta Dobro Selo upućen 373. pješadijskoj diviziji. Odgovora nema. Korpus naređuje povlačenje III bataljona 721. puka iz Karlobaga. To povlači za sobom velike teškoće, jer se tamo kao rezerva nalazi preko 900 tona prehrambenih namirnica, zobi i stočne hrane. Još nije riješeno pitanje transportiranja ili predaje tamošnjim hrvatskim jedinicama. Novi komandant, pukovnik Bourquin, stigao u Bihać. Obavještenje Komande XVIII brdskog armijskog korpusa, da general-pukovnik Eglseer preuzima komandu nad XVIII brdskim armijskim korpusom. **Namjera:** Izviđanje. I bataljon 741. puka iz Drniša za Ramljane, 1 ojačana četa iz Drniša u pravcu Vrlike, II bataljon 721. puka - koncentriše se u rajonu Srba.	Naoblačenje 9/10, kišovito.	**Neprijateljski gubici:** 10 mrtvih, 6 zarobljenih, 4 prebjegla **Plijen:** 6 pušaka
24. 12. 43.	Opća situacija u divizijskom sektoru nepromijenjena. Neprijatelj je oko Vrlike bio najprije u stavu iščekivanja, zatim je poduzeo izviđanje u pravcu četničkih položaja s obje strane Štikova (6 km zapadno od Vrlike),	Naoblačenje 9/10, niski oblaci, kiša.	114. protivtenkovski bataljon (podređen 264. pješadijskoj diviziji) iz Kistanja u pravcu Splita (kasarna
	a onda zaposjeo Kuniću (trig. 101) i Zolj (k. 987, 5 km zapadno od Vrlike). 1. četa 721. puka smijenila dijelove II bataljona 721. puka u uporištu Dobro Selo. Nije odobren prijedlog Komande o preuzimanju uporišta Dobro Selo od strane 373. pješadijske divizije. II bataljon 741. puka (bez ojačane 2. čete, angažirane u pravcu Vrlike) iz Drniša za Postinje. Dana 21. 12. osoblje 1. tenkovskog izviđačkog voda (jačina: 1 oficir, 21 vojnik) stiglo u Knin. Božične i oproštajne posjete komandanta divizije trupama u Livnu. Naredba Komande, da se u toku praznika bude posebno budno, jer se očekuju akcije neprijateljskih komandosa. Dostavljeno dalje trupi. Večer protekla mirno. Proslava Božića protekla neometano. **Namjera:** II bataljon 721. puka koncentrira se u rajonu Srba radi nastupa u pravcu Sinja. I bataljon 741. puka (bez ojačane 2. čete) na odmoru u Postinjama. Naređenje borbenim grupama, da se poveća budnost u toku prazničnih dana i oko Nove godine.		Roma) bez jedne čete; ova je u Grljevcu - 9 km jugoistočno od Splita. **Neprijateljski gubici:** 4 zarobljena (prebjegli) **Vlastiti gubici:** nema **Prilozi:** Posena zapovijest o snabdijevanju br. 71. Divizijska dnevna zapovijest br. 144.
25. 12. 43.	Opća situacija nepromijenjena. U večernjim satima prepad minobacačkom vatrom na Šujicu. Manja banda, koja je u noći na 25. 12. zaposjela dnevne položaje 8. čete 741. puka na koti 1159 (0,5 km sjeveroistočno od Potočana), protjerana je u pravcu istoka. Nema izvještaja o čišćenju rajona Vrlike. Osiguranje rajona Dobro Selo-Sučevići (isključno) preuzela od II bataljona 721. puka grupa 114. pionirskog bataljona (štab, l.četa 114. pionirskog bataljona, 1. četa 721. puka). II bataljon 721. puka iz Srba u pravcu Sučevi ča. I bataljon 741. puka (bez ojačane čete) na odmoru u Postinjama. Odgovor na pitanje o predstojećim zadacima 114: Vrši zaprečavanje linije Šujica-Livno-Glamoč zbog protivnika, koji se povukao pred ackijom V SS-korpu-	Naoblačenje 10/10, u planinama manje sniježne padavine, nailazi bura.	**Neprijateljski gubici:** nema **Vlastiti gubici:** nema

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** (Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)	Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije	**Napomena** (također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)
	sa, poduzetom sa istoka. Vjerojatno povlačenje iz rajona Livna 15. 1. 44. Božične posjete komandanta divizije grupi Berger, uz istodobni oproštaj (Sujica, Galičić, Borje, Potočani). **Namjera:** Dalji nastuD radi pregrupiranja. 26. 12. 43. *Eglseer,* v. r. general-pukovnik		
26. 12. 43.	Situacija u rajonu Livno-Sujica nepromijenjena. Leteći odred, koji je dobio zadatak da postavi zasjedu u okolici Priluke, odbacio je manju bandu (tom prilikom 10 mrtvih na neprijateljskoj strani) kod Prisapa (9 km zapadno-sjeverozapađno od Livna) u pravcu sjeverozapada i otklonio 15 prepreka; i dalje duž ceste utvrđene mnogobrojne prepreke. Dolaskom naše jedinice, neprijatelj se povukao iz rajona Vrlike,[29] noseći sa sobom namirnice i stoku u Svilaju i planinu Dinaru. Ojačana 2. četa 741. puka zaposjela Vrliku 25. 12. u 14,00 sati i sa dijelovima letećeg odreda i četnicima prodrla do Maljkova. Neprijatelj drži položaje 2 km južno od Maljkova; na zapadnoj obali Cetine, do Maljkova, nema neprijatelja. Četnici zaposjeli stare položaje. U borbama sa zaštitnicama na neprijateljskoj strani 27 poginulih. Uporište D. Suvaja (5 km sjeverno od Srba) bezuspješno napadnuto u ranim jutarnjim satima od strane bande srednje jačine. II bataljon 721. puka - Padane (nema izvještaja). I bataljon 741. puka - Sutina. Stigao odgovor Komande o tome, da se artikli snadbijevanja zadrže u Karlobagu. Divizija predlaže, da ojačani III bataljon 721. puka napusti Karlobag, dok se ne sprovede prebacivanje artikala snabdijevanja u Gospić za operaciju »Adler«.	Mraz, u planinama ledena bura, vedro, bez oblaka.	**Neprijateljski gubici:** 37 mrtvih, 9 zarobljenih (od toga 8 prebjeglih) **Vlastiti gubici:** 2 ranjena **Prilozi:** Obavještajno odjeljenje - Prilog uz situaciju

29 do 33 Vidi dok. br. 164, 165, 176, 186, napomenu 91 i 92, dok. br. 360, 365, 372, 375, 422 i knj. 10, izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 10. siječnja 1944. god., dok. br. 24.

	Bataljon vjerojatno kreće iz Karlobaga 1.1. 44, ostavljajući osiguranje u Gospiću (jedna četa, 2. četa 202. tenkovskog bataljona, 4. baterija). Dolazak u Livno do 17. 1. 44. Novi komandant, pukovnik Bourquin, stigao u Livno. Slijedi preuzimanje divizije. **Namjera:** Izviđanje. Nastavak nastupa radi pregrupiranja.		
27. 12. 43.	Situacija u Livnu nepromijenjena. Radi prodora 2. čete 741. puka od Miočića (zapadno od Drniša), neprijatelj se privremeno povukao u pravcu jugoistoka i jugozapada, da bi izgleda sačekao našu jedinicu u zasjedi u pravcu Vrlike i ponovo napao mjesto sa svih strana.® Već od jutarnjih sati napad bandi srednje jačine, naročito iz pravca jugozapada i zapada, na Vrliku. U 14,00 sati borbe na zapadnom kraju Vrlike. Ponovo su zaposjednuti od strane neprijatelja: Štikovo, Maovice, Golo brdo, kote 808 i 650. Ojačana 2. četa 741. puka dobila naređenje da se probije do Kijeva. Dijelovi 661. poljskog dopunskog bataljona krenuli preko Kijeva radi deblokade. Nema izvještaja o tome. Odbijen napad jače bande na četničko uporište Rastičevo (l5 km južno od Srba). Protivnik se povukao u pravcu istoka. Četnički gubici: 1 mrtav, 6 ranjenih. Željeznička pruga Knin-Drniš pod vatrom bandi. Četničko uporište Tepljuh (6 km sjeveroistočno od Drniša) bezuspješno napadnuto od strane bandita. II bataljon 721. puka 26. 12. već dostigao Knin; 27. 12. dan odmora. I bataljon 741. puka, bez kontakta sa neprijateljem dostigao Sinj. Komandovanje divizijom preuzeo pukovnik Bourquin. General-pukovnik Eglseer napustio Livno. **Namjera:** II bataljon 721. puka željezničkim transportom za Drniš. I bataljon 741. puka na maršu u rajonu istočno od Obrovca. 14,00 sati - Naređeno napuštanje Vrlike.	Oluja, sniježne padavine, mraz.	**Neprijateljski gubici:** 7 zarobljenih (oa toga 5 prebjeglih) **Vlastiti gubici:** još nema izvještaja **Prilozi:** Divizijska dnevna zapovijest br. 145.

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
28. 12. 43.	Izgleda da bande oko Livna pokušavaju, obimnijim rekviriranjima žita i stoke u Livanjskom polju (izjave stanovnika), da se snabdiju za zimu. Leteći odred, u uporištu na istočnom kraju Priluke, k. 807, uništio neprijateljsku izviđačku patrolu, koja je dolazila iz sjevernog pravca, i otkrio 3 bandita u zasjedi. Nakon napada na neprijateljske položaje sjeverno od Vrlike,[31] ojačana 2. četa 741. puka u večernjim satima 27. 12. uspostavila vezu sa 4. četom 661. poljskog dopunskog bataljona u Kijevu (8 km sjeverno od Vrlike). Namjera za 28. 12: ojačana 2. četa 741. puka, u sadejstvu sa 4. četom 661. poljskog dopunskog bataljona i dijelovima letećeg odreda, čisti rajon sjeverno od Vrlike i zauzima mjesto; istodobni prodor borbene grupe 264. pješadijske divizije iz Drniša u pravcu Vrlike. Još nema izvještaja. Prema izjavama stanovnika, u noći na 27. 12. banda srednje jačine iz Prljeva (15 km sjeverozapadno od Knina) prešla cestu za dotur Knin-Sučevići u pravcu zapada; zbog toga pojačati zaposjedanje oslabljenog rajona Kistanje-Ervenik-Zegar. Iste noći vlastite telefonske veze su više puta bile u prekidu. II bataljon 721. puka bez 1 čete - Drniš. I bataljon 741. puka iz uporišta Obrovac stigao u Han Prolog. **Namjera:** Borbeno izviđanje Livanjskog polja.	Naoblačenje 4/10, mraz, u planinama jaka ledena bura.	**Neprijateljski gubici:** 4 mrtva, 2 nestala, 9 ranjenih, 2 konja poginula, 1 laki minobacač **Četnički gubici:** 4 mrtva, 4 ranjena, 40 nestalih **Prilozi:** Fromiranje jedne čete lakših bolesnika (tajno) Obavještajno odjeljenje - procjena situacije
29. 12. 43.	Odbijeni slabiji noćni napadi neprijatelja na Sujicu i Borje (izvedeni od strane 2. ličke brigade). Na rakrsnici ispred uporišta Borje od vlastitih mina poginulo i ranjeno 10 neprijateljskih vojnika, koje je neprijatelj odnio sa sobom.	Prilično oblačno, jak vjetar, u dolinama u toku dana temperatura preko 0°C, u planinama i dalje ledena bura.	**Neprijateljski gubici:** Izbrojano 44 poginulih, 11 prebjeglih (od toga 2 bivša hrvatska oficira) **Vlastiti gubici:** nema
	Borbenim izviđanjem grupe Schoch preko Priluke u pravcu sjeverozapada, prodirući najprije istočnom stranom Livanjskog polja ka Vrbici, neprijatelj je odbačen iz rajona Žirović-Ljubunčić u pravcu sjevera, a zatim je, nakon otklanjanja mnogobrojnih prepreka, prodor do Vrbice izveden po planu. Nakon opravke razrušenih mostova, zapadno od Bojmunti, prodor je nastavljen za Kazance, uz slabiji otpor neprijatelja, a odatle su pješački dijelovi III bataljona 741. puka angažirani za čišćenje mjesta Sajković, Gubin i u pravcu mjesta Rujani, koje je bez bitnijeg neprijateljskog otpora dostignuto u 20,00 sati. Motorizirana grupa je u 17,00 sati krenula na povratni marš, ponijevši sa sobom zaplijenjene artikle snabdijevanja, namijenjena banditima. Još nema pojedinosti o tome. Istodobnim prodorom 11. čete 741. puka i glavnine I bataljona 741. puka iz rajona Han Prologa i iz uporišta na putu za dotur u pravcu sjevera, izvršeno je, uz manji kontakt sa neprijateljem, i čišćenje rajona sjeverno od puta za dotur u pravcu Rujana. U 14,00 sati javljeno da u Vrlici[32] nema neprijatelja. Nakon odbacivanja slabijeg neprijateljskog osiguranja, zauzete Kosore (3 km sjeverno od Vrlike); do sada izbrojano 44 poginula. Od II bataljona 721. puka (bez 1 čete) nema izvještaja. **Namjera:** I bataljon 741. puka (bez 1 čete) preuzima uporište istočno od Obrovca. Smjenjivanje u Bilom brigu onemogućeno angažiranjem 2. čete 741. puka kod Vrlike. Okončavanje prodora na Livanjsko polje. Izviđanje.	11510 puščanih metaka 33950 metaka za pištolje i automate 77155 metaka za puškomitraljeze 494 mina kalibra 8 cm za minobacače 111 lakih pješadijskih granata kalibra 18 146 lakih poljskih haubica kalibra 18 157 granata kalibra 15 za brdske topove	**Prilozi:** Posebna zapovijest za snabdijevanje br. 72.
30. 12. 43.	6. dalmatinska brigada, koja se ponovo vratila u rajon Ljubunčića (15 km sjeverozapadno od Livna), izgleda namjerava, zbog prodora sprovedenog dana 29.12, da se povuče u rajon Peulja (14 km jugoistočno od Bos. Grahova - izjave stanovnika i prebjeglih). Naknadni izvještaj 741. lovačkog puka: 29. 12. na neprijateljskoj strani 35 poginulih (među njima 1 politički komesar, 1 komandant bataljona). Leteći odred u noći na 30. 12. odbio neprijateljske napade na Priluku. Na neprijateljskoj strani izbrojano 15 mrtvih.	U toku dana laka naoblaka, uvečer vedro, mraz.	**Neprijateljski gubici:** 50 mrtvih, 56 prebjeglih (među njima 4 žene) sa puškama, 1 teškim puškomitraljezom i municijom **Vlastiti gubici:** Od 29. 12. ukupno 4 nestala

Dan Sat Mjesto i način smještaja	**Prikaz događaja** **(Pored ostalog istaći: procjenu situacije (neprijateljske i vlastite), vrijeme slanja i primanja izvještaja i naređenja)**	**Vremenska situacija, zdravstveno stanje, rezerva, utrošak municije**	**Napomena** **(također i gubici u oružju i opremi, uputstva za priloge)**
	Izviđačka patrola imala kratku borbu sa manjom bandom (oko kote 1010) u rajonu 6 km jugoistočno od Srba. Tom prilikom nestala 3 naša vojnika. III bataljon 721. puka preuzeo uporište Pag, a stanicu hrvatske žandarmerije prebacio u Karlobag. II bataljon 721. puka - Neorić. I bataljon 741. puka preuzima uporišta istočno od Obrovca, uključno sa Bilim brigom, koje je i pored nedostatka snaga smijenjeno. **Namjera:** I bataljon 721. puka - Sinj.		
31. 12. 43.	Situacija oko rajona Livno-Šujica nepromijenjena. Prilikom operacije »Ziethen« divizija je do 31.12. imala slijedeće gubitke: 39 mrtvih, 172 ranjena, 1 nestao. Neprijatelj je izgubio: 1118 (broj je vjerojatno znatno veći) - od toga izbrojano 856 mrtvih, 262 zarobljena (203 prebjegla); 18 teških puškomitraljeza, 307 pušaka, 20 lakih puškomitraljeza, 1 automat, 1 pištolj, 1 dalekozor, 1 telefon, 4 sanduka pješadijske municije 3100 metaka za piešadijsko naoružanje. U ostalom divizijskom sektoru stalno se povećava ugroženost puteva za dotur. Veća banda, koja se iz rajona Plavna povukla u planine, zbog akcije čišćenja (30. 12), poduzete od strane Štaba i dijelova 661. artiljerijskog puka, 3. čete 661. poljskog dopunskog bataljona, zajedno sa četnicima, razbijena je artiljerijskom vatrom. Tom prilikom naša 2 vojnika ranjena. U rajonu Velika Po pina nalazi se veća banda (1 brigada 19. divizije [NOVJ]) sa 4 teška puškomitraljeza, 12 lakih puškomitraljeza (izjave četnika), sa zadatkom da izvrši zaprečavanje ceste Gračac-Srb. Izviđanjem utvrđeno prisustvo bande srednje jačine u rajonu Osredci (3 km istočno od Srba) - vjerojatno s namjerom da napadne Srb; tom prilikom 8 zarobljenih; zaplijenjeno 9 pušaka Prepad na korpusnu kolonu u rajonu Medaka; tom prilikom vlastiti gubici su iznosili: 1 poginuo, 5 ranjenih; 3 teretna vozila uništena. Čitav rajon Vrlike ponovo je u našim rukama."Neprijatelj se, pred našim borbenim izviđanjem, povukao u pravcu juga. U Knin se vratila 4. četa 661. poljskog dopunskog bataljona, a ojačana 2. četa 741. puka, na lazeći se na maršu ka Obrovcu, dostigla Drniš. (Još nema izvještaja). Dijelovi letećeg odreda ostali u Kijevu radi kontroli ranja teritorijalnih jedinica u Vrlici. **Namjera:** nepromijenjeno. . **Operacija »Ziethen«** Prebacivanje jačih neprijateljskih snaga iz oblasti oko glavne ceste za snabdijevanje D. Lapac-Knin u rajor Bugojno-Jajce, kao i smjenjivanje vlastitih snaga oc strane 264. pješadijske divizije, omogućili su divizij uspješan prodor na Livno i Šujicu. Ovaj prodor je iz nenadio neprijatelja i, pored ostalog, doveo i do uniš tenja Štaba IV operativne zone,[34] kao i do razbijanja Operativnog štaba banditskog ratnog zrakoplovstva U ponovljenim napadima i djelimično žilavim obram benim borbama potučeno je više bandi, razoren je ae rodrom Glamoč, veoma značajan za održavnje veze bandita sa saveznicima, zaplijenjene su snabdjevačke baze, od velikog značaja za bandite, a njihove snage su, uz pomoć naše propagande i djelimičnog razbija nja znatno iznurene. Ukupni neprijateljski gubici u toku operacije do 31 12. 43. iznose: 1118 mrtvih, 59 zarobljenih, 203 prebjegla, 307 pušaka, 20 lakih i 18 teških puškomitraljeza. Pored toga, vidi **Obavještajni bilten br. 1 o stanji neprijatelja** i izvještaj Obavještajnog odjeljenja o si tuaciji od 21. prosinca 1943.[35] Cjelokupni prilozi uz operaciju u mapi »Ziethen«.[36]	Stalno jake sniježne padavine sa burom, zavejane ceste za dotur. **Izvještaj o zdravstvenoj situaciji:** Nema težih infektivnih bolesti. Nedostatak dodatne zimske odjeće veoma se osjeća. Dnevni obrok hrane II nije dovoljan prilikom angažiranja. Pojačano suzbijanje ušiju. Povećava se pojava prehlada. 1 slučaj Hepatitis epidemica. Ukupno 186 slučajeva oboljenja, zajedno sa nesretnim slučajevima. Vidi priloge u mapi »Ziethen«	**Neprijateljski gubici:** oko 20 mrtvih, 3 prebjegla **Vlastiti gubici:** 1 mrtav, 7 ranjenih Od 4 nestala, o kojima je javljeno 30. 12, 2 su poginula **Prilozi:** Izvještaj 741. lovačkog puka o prodoru u Livanjsko polje dana 28. 12. Divizijska dnevna zapovijest br. 146. Izvještaj o aktivnosti 114. pionirskog bataljona.

34 Tada nije postojao štab Četvrte operativne zone NOV Hrvatske. Za vrijeme operacije »Ziethen« nije uništen nijedan štab jedinica NOVJ.
35 i 36 Redakcija ne raspolaže ovim dokumentima.

BROJ 375

RATNI DNEVNIK BR. 1. 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA PERIOD OD 20. STUDENOG DO 31. PROSINCA 1943. GODINE[1]

RATNI DNEVNIK BR. 1
264. pješadijska divizija (na terenu)

Početo: 20. 11. 43. Završeno: 31. 12. 43.

264. pješadijska divizija (na terenu) potčinjena: od 20. 11. 43. do 31. 12.43. Komandi XV brdskog armijskog korpusa

Ovaj ratni dnevnik vodio je: od 20. 11. 43. do 31. 12. 43. kapetan Schulte

Dan Sat / Mjesto i način smještaja	Opis događaja
20. 11. 43. Divizijsko komandno mjesto Drniš	Nakon što su smijenjeni i posljednji dijelovi **114.** lovačke divizije i SS-divizije »Prinz Eugen«, divizija preuzima komandu u zoni obalne obrane Zadar-Šibenik-Split i šalje Komandi XV brdskog armijskog korpusa izvještaj o preuzimanju komande. Iz lijevog sektora puka javlja se o živoj aktivnosti bandi. Naročito se pritisak bandi pojačao u rajonu Sinja.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka Vojni arhiv Freiburg, film 8/63-84.

21. 11. 43. 8,00 sati	Neprijateljski lovci-bombarderi izvršili napad u brišućem letu na Šibenik i željezničku stanicu Perković. Avionskim oružjem pričinjene manje štete. Prestali su da stižu izvještaji o pojačavanju bandi u rajonu Sinja. Iz zasjede je, 5 km zapadno od Trogira, grupa bandita[2] napala 1 vod 6. čete 893. puka. Vlastiti gubici: 1 mrtav, 15 ranjenih. U vezi sa poduhvatom »Delphin«[3], III bataljon 893. puka potčinjava se 114. lovačkoj diviziji.
22. 11. 43.	Zbog sve češćih vijesti o namjerama bandi da pređu u napad na Sinj, komandant divizije, odlučio je da se, radi pojačanja, iz Splita pošalje 1 baterija. Kod Divulja banditi[4] izvršili prepad na našu izviđačku patrolu. Vlastiti gubici: 3 mrtva, 2 ranjena, 2 nestala.
23. 11. 43. 11,00 sati	892. grenadirski puk dobio naređenje da izvrši temeljno čišćenje oblasti s obje strane puta Divulje-Marina. Dogovor komandanta divizije sa komandantom 1. puka »Brandenburg« o naređenju da se, napadajući od Sinja, preko Dinarskih planina, zauzme grad Livno, zaposjednut od strane bandi. Shodno zapovijesti XV (brds.) armijskog korpusa, divizija mora da pruži podršku puku »Brandenburg« prilikom prelaska preko Dinarskih planina. Za pružanje podrške obrazuje se borbena grupa potpukovnika Müllera (poduhvat »Ziethen«).[5]
24. 11. 43.	Akcija čišćenja 892. grenadirskog puka na cesti Split-Trogir nije imala velikog uspjeha. Jedino je javljeno o hapšenju nekoliko sumnjivih osoba.
25. 11. 43.	Stigla u Drniš **1.** četa 264. poljskog dopunskog bataljona, formiranog putem komande. Prijedlog o etatiziranju, dat službenim putem, još nije odobren. Osim za organiziranje divizijskog kursa borbene obuke, poljski dopunski bataljon je predviđen kao udarni bataljon divizije i kao takav naročito je formiran pokretan. Komandant divizije zahtijeva da mu se također dodijeli 1 brdska baterija talijanskog trofejnog oružja.

2 i 4 Vjerojatno su ove akcije izvršili borci Marinsko-segetskog NOP odreda. Vidi dok.br. 186, napomenu 95.
3 O izvođenju ove operacije vidi dok. br. 71, napomenu 2.
5, 6, 12 i 15 O izvođenju ove operacije vidi dok. br. 107, napomenu 2.

Mjesto i način smještaja	Opis događaja
	Diviziji se javio istureni dio 2. štaba tvrđavskih pionira koji bi, u suradnji sa divizijom, tehnički trebalo da rukovodi utvrđivanjem obalne obrane. Duži razgovori komandanta divizije i Operativnog odjeljenja sa komandantom 1. puka »Brandenburg« o sporovođenju akcije »Ziethen.«[6]
26. 11. 43. li,00 sati	Ponovno izvještavanje o prikupljanju neprijateljskih snaga u rajonu Sinja, naročito u Hrvačama. U vezi s tim naređenje divizije: Ojačani I bataljon 892. puka prodire 27. 11. u pravcu Hrvača i vrši čišćenje. Jak zračni napad na Šibenik. Pričinjene ogromne štete civilnom stanovništvu.
27. 11. 43.	Akcija na Hrvače bila je promašaj; neprijatelj se pravovremeno povukao. Izgleda daje u pitanju izdaja. Prilikom daljeg sprovođenja akcije čišćenja na cesti Split-Trogir uhapšeno je više sumnjivih osoba i pronađeno jedno skladište municije. Još nije izdata zapovijest za početak »Ziethen«-a.
28. 11. 43. 11,45 sati	Jak zračni napad na Zadar. Potopljen parobrod »Sebenico« (»Šibenik«), natovaren vojnom opremom. Čudnoje da neprijatelj napada luke odmah nakon uplovljenja nekog dragocjenog broda. Pošto nikada ne prethodi zračno izviđanje, o uplovljavanju brodova može se obavijestiti samo putem banditskih radio-stanica. Divizija je ponovno uputila molbu višim instancama za uključivanje radio-goniometra, kako bi se otkrio i onemogućio neprijateljski predajnik. Do sada najteži zračni napad na gradski dio Šibenika. Ogromni vojni i civilni gubici. U civilnu bolnicu 6 punih pogodaka. Divizija smatra da je neophodno hitno organiziranje aktivne zračne obrane te je napravila odgovarajući prilog dnevnom izvještaju.
	Komanda korpusa naređuje posjedanje otoka Šolte. Plovna sredstva, potrebna u tu svrhu treba da obezbijedi ratna mornarica. Osim toga, pod komandu treba da se stavi i bataljon obalnih lovaca »Brandenburg«.
29. 11. 43.	Komandant divizije putuje[7] za Split na dogovor oko zapovješti za akciju na otok Šoltu, koja nosi naziv »Heifisch II«.[8] U popodnevnim satima jaki neprijateljski odredi bombardera preletjeli su s juga na sjever divizijsku zonu, vjerojatno u naletu na oblast Reicha.
30. 11. 43. 11,00 sati	Komandant divizije vratio se iz Splita. Diviziju posjetili hrvatski ministar unutrašnjih poslova Lorković[9] i njemački savjetnik poslanstva dr. Kühn, koji su proputovali po dalmatinskioj obali. Razgovaralo se o gorućim pitanjima civilnog stanovništva. Poslije podne u Šibeniku se održalo savjetovanje komandanta divizije sa komandujućim admiralom[10] Jadrana i pomorskim komandantima Dalmacije, osim uopćenih pitanja suradnje, diskutirano je i o pripravnosti brodova za poduhvat »Heifisch II«. Komandi je podnesen izvještaj o situaciji sa ratnim rasporedom divizije.
1.12. 43.	I danas se ponovo izvještava o pokretima bandi i manjim prepadima u rajonu Split-Trogir. Zapažen je živ saobraćaj brodova između otoka Šolte i Brača. Izgleda da je Šolta čvrsto zaposjednuta.
2. 12. 43.	Na putu od Šibenika ka Trogiru, gdje je trebalo da uslijedi pripremanje za poduhvat »Heifisch II«, napadnut je od strane neprijateljskih aviona 2. obalno-lovački bataljon »Brandenburg«. Potopljeni: 1 dvotrupna peniša i 1 HS-čamac. Četa ima 15 mrtvih i 40 ranjenih. Time je ozbiljno dovedeno u pitanje sprovođenje akcije »Heifisch II«.[11] Divizija izvještava korpus i zahtijeva upućivanje neophodnog brodskog potencijala. Poduhvatom »Ziethen«[12] komandira 114. lovačka divizija. Zapovijesti date od strane divizije su privremene. Shodno zapovijesti korpusa, divizija mora da pruža podršku prelasku preko

7 Štab 264. pješadijske divizije nalazio se u Drnišu.
8, 11, 14 i 16 O planu ove operacije vidi dok. br. 275, napomenu 6.
9 Mladen
10 Lietzmann

Mjesto i način smještaja	Opis događaja
	Dinarskih planina borbenoj grupi Schoch 114. lovačke divizije[13] sa dijelom snaga podređenih 114. lovačkoj diviziji. U večernjim satima u Šibeniku pojedini diverzantski avioni napadaju luku, očigledno da bi omeli naš istovar brodova.
3. 12. 43.	Komandant divizije uputio se avionom, za Zadar radi dogovora sa komandantom 891. grenadirskog puka o obalnoj obrani i političkoj situaciji u Zadru. U cijelom sektoru naročito jaka aktivnost neprijateljskih aviona. Sam Šibenik je 4 puta napadnut. Nanesene su velike vojne i civilne štete. Divizija još jednom hitno ponavlja zahtjeve da se dovedu protivavionske snage. Pitanje brodova za »Heifisch II«[14] još nije riješeno. Korpus saopćava daje ratna mornarica stavila u pripravnost brodove, dok mornarica javlja da nema nikakvih brodova na raspolaganju. Divizija obavještava korpus daje desantna jedinica spremna i energično zahtijeva da se riješi pitanje brodova.
4. 12. 43.	Započeo poduhvat »Ziethen«[15] 114. lovačke divizije. Divizija je potčinila ojačani I bataljon 892. puka 114. lovačkoj diviziji. Pitanje brodova za »Heifisch II« još uvijek nije riješeno.
5. 12. 43.	Ponovo jaka aktvinost zrakoplovstva u čitavom sektoru, naročito u rajonu Splita. 891. grenadirski puk javlja o evakuaciji prvih Talijana (200) iz Zadra. Time konačno i počinje naređena evakuacija talijanskih jedinica iz Zadra.

13 Vidi dok. br. 374.

6. 12. 43.	Ponovo se povećava neprijateljski pritisak na Sinj. Budući su time ugrožene pozadinske veze dijelova 114. lovačke divizije, angažiranih u okviru poduhvata »Ziethen«, uporište Sinj se ojačava dijelovima III bataljona 893. puka. Konačno je odgođen poduhvat »Heifisch II«.[16]
7. 12. 43.	Zbog daljeg ojačavanja Sinja, upućuje se i Štab III bataljona 893. puka i 9. četa. Korpusu je, shodno naredbi, dostavljena iscrpna procjena situacije.[17]
8. 12. 43.	Izvještaji o pokretima bandi u rajonu Zelovo-Brštanovo-Muć. Time prijeti opasnost putu za dotur prema Splitu. Čim snage angažirane u akciji »Ziethen« budu slobodne, divizija namjerava da poduzme akciju čišćenja. Planira se i poduhvat dijelova 891. grenadirskog puka na Biograd,[18] da bi se tamo uspostavilo novo obalno uporište.
9. 12. 43.	Povećava se neprijateljska aktivnost u rajonu Zelovo-Muć. Divizija zahtijeva od komande korpusa da se snage,[19] angažirane u akciji »Ziethen«, što prije oslobode, kako bi se, nakon pročešljvanja rajona Zelovo-Muć, drugi dijelovi mogli angažirati na obali. Ovo je bezuvjetno neophodno, da bi se konačno mogla organizirati obalna obrana i tako divizija ispunila svoj osnovni zadatak.
10. 12. 43.	Komandant poljskog dopunskog bataljona, kapetan Heinz, javio se kod komandanta divizije. Razgovarano je o svim pitanjima rasporeda i naoružanja bataljona. Posebna tema razgovora bio je raspored brdske baterije. U sektor su stigli prvi oficiri i vojnici obalne artiljerije. Dolaze kao personalne jedinice. Tražene baterije već su dijelom u sektoru, a ostatak još treba dopremiti.
11. 12. 43.	Kod 891. grenadirskog puka počeo poduhvat »Biograd«.[20] Ponovo pristižu izvještaji koji potvrđuju prisustvo jakih bandi u rajonu Zelovo-Brštanovo-Muć. Navodno su došli sa otoka Brača; snabdjeveni su engleskim uniformama i oružjem. Čišćenje ovog rajona sve je hitnije.

17 Vidi dok. br. 304.
18, 20, 21 i 33 Vidi dok. br. 303 i 315.
19 Vidi dok. br. 257.

Sat Mjesto i način smještaja	°Pis događaja
	Osim toga, snage angažirane još uvijek u poduhvatu »Ziethen,« morale bi se konačno osloboditi, kako bi se utvrđivanje obale valjano obavilo. Komandant divizije, koji je posljednjih dana svugdje na licu mjesta lično razgovarao o planovima, naredio je komandantima sektora da se utvrđivanje, uz pomoć svih snaga, izvrši odmah. Danas ponovo živa zrakoplovna aktivnost na cijelom sektoru. Zbog smetnji na radio-vezama, iz Biograda još nema izvještaja.
12. 12. 43.	891. grenadirski puk javlja daje Biograd zauzet[21] bez kontakta sa neprijateljem. Dakle, opet su banditi blagovremeno napustili bojno polje.
13. 12. 43.	Potvrđeni su izvještaji o ojačavanju bandi na putu za dotur Drniš-Split. Izgleda da bande namjeravaju izvršiti prepad na naše kolone za snabdijevanje. Pošto za pročešljavanje terena još nema nikakvih snaga na raspolaganju, komandant divizije se odlučio na ometanje bandi pomoću manjih grupa. U tu svrhu je naređeno:[22] a) Prodor ojačane 5. čete 892. grenadirskog puka na Gizdavac, tamo prenoćište i borbeno izviđanje na Brštanovo i Muć. b) Prodor ojačane 9. čete 893. puka iz Sinja na Muć, uz sadejstvo sa 5. četom 892. puka. c) Prodor 12. čete 893. puka iz Drniša u pravcu Ramljana. d) Borbeno izviđanje iz Kaštel Novog-Starog na Radošić i iz Marine u pravcu Gustirne. Ponovo jaki zračni napadi na obalne gradove. Stanovništvo dijelom panično bježi ka unutrašnjosti.
14. 12. 43.	Počela diverzantska akcija protiv bandi koje ugrožavaju put za dotur. Hapšenjem jednog bandita u engleskoj uniformi, potvrđena je vijest da su banditi snabdijeveni engleskim oruž-jem-

22, 24, 28, 30 i 32 Vidi dok. br. 145. 327, 328, 329, 330 i 331 i knj. 10. izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. god., dok. br. 4

11,30 sati	Diviziji se javlja pukovnik Boendel, komandant 29. tvrđavskog pionirskog Štaba. Razgovarano je o osnovnim gledištima u vezi utvrđivanja položaja.
12,00 sati	Razgovor komandanta divizije sa vojvodom Đedom,[23] vođom jedne veće četničke grupe u divizijskoj zoni. Četnici su dobili naređenje da oslobode i zaposjednu put Skradin-Benkovac, kako bi se konačno, preko Gračaca-Obrovca, mogao izbjeći zaobilazni put za Zadar.
15. 12. 43.	Naše slabe snage, angažirane u banditskom rajonu Brštanovo,[24] mogu se jakim, dobro naoružanim bandama suprotstaviti samo u manjoj mjeri. Stoga su one dobile naređenje da se ograniče samo na osiguranju puta za dotur. Divizija ponovo zahtijeva od korpusa da oslobodi dijelove angažirane u akciji »Ziethen«, radi sprovođenja koncentrične akcije čišćenja.
16. 12. 43.	Prema izvještajima doušnika, glavni saobraćaj za snbdijevanje bandi vrši se s mora preko luka Primošten i Rogoznica. Radi blokiranja ovog saobraćaja, divizija je naredila prodor od po jedne borbene grupe iz rajona Marine u pravcu Rogoznice i iz Šibenika u pravcu Primoštena.[25] Svaka borbena grupa bi trebalo biti jačine od oko 1 ojačane čete i nakon dostizanja ciljeva da zatvore luke. Početak poduhvata naređuje se za 17. 12. I danas žestoki zračni napadi na Zadar i Šibenik. Četnici, koji su u toku poduhvata duž ceste Skradin-Benkovac najprije dobro napredovali, doživjeli su teške poraze u rajonu Đevrsaka.[26]
17. 12. 43.	Borbena grupa 893. grenadirskog puka, koja je prodirala u pravcu Primoštena, naišla je na žestok otpor neprijatelja[27] Puk mora da ojača borbenu grupu. Još nije dobijen izvješaj od grupe koja vrši prodor ka Rogoznici. Pratnja komandanta divizije i kolona za dotur, zbog postavljenog osiguranja na cesti Drniš-Split, nisu imali kontakta sa neprijateljem. U Splitu je komandant divizije raspravljao sa 892. grenadirskim pukom o pitanjima obrane i utvrđivanja obale.

23 Radomir Đekič-Đedo, komandant Zlatiborskog četničkog odreda.

25. 27 i 29. U tom rajonu je dejstvovao Šibensko-trogirski NOP Odred a 16. prosinca je vodila borbu i Deseta brigada Dvadesete divizije koja se tu zatekla prateći karavan. Vidi dok. br. 347 i knj. 10, izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. god. i izvještaj Desete brigade Dvadesete divizije od 8. siječnja 1944. god., dok. br. 18 i 40.

26 Vidi dok. br. 171, 329 i 436.

o Dan / Sat

Mjesto i način smještaja

Opis događaja

18. 12. 43.

I pored jakih osiguranja na cesti Drniš-Split, jake snage bandi[28] napale su u jutarnjim satima jednu kolonu za snabdijevanje i primorale je, nakon višesatne borbe, na povratak.
Da bi se omogućilo prolaz za sutra - naređeno je pregrupiranje i manje ojačavanje osiguranja na putu. Prema dosadašnjim iskustvima, očekuje se da će kolona sutra moći neometano proći u pravcu Splita.
Zbog smetnji na radio-vezama, još nema izvještaja od borbenih grupa Rogoznica i Primošten.

19. 12. 43.

Borbena grupa 893. grenadirskog puka, koja je nadirala iz Šibenika u pravcu Primoštena, u teškim borbama odbacila je bandu[29] jačine oko 800 ljudi ka istoku i pritom joj zadala znatne gubitke.
Već 17. 12. borbena grupa 892. grenadirskog puka dostigla je Rogoznicu, bez kontakta sa neprijateljem.
Prilikom prolaska kolona, suprotno očekivanju, na putu za dotur ka Splitu odvijaju se žestoke borbe.[30] Sve hitnije je čišćenje ovog rajona.
I danas jaka zrakoplovna aktivnost neprijatelja.

20. 12. 43.

Primošten i Rogoznica ponovo očišćeni od strane vlastitih snaga. Stanje jedinica još ne dozvoljava trajno zaposjedanje važnih točaka na Primoštenskom poluotoku.
Korpus je saopćio da lijeva susjedna divizija[31] planira zauzimanje otoka smještenih ispred njenog sektora. Da bi se spriječilo prebacivanje bandi sa otoka na kopno i korpusnu granicu te prodor preko korpusne granice, na korpusnu granicu su dovedene sve raspoložive snage 892. grenadirskog puka.
Ponovo jaka banditska aktivnost na putu za dotur Drniš-Split.[32]
Neprijateljska zrakoplovna aktivnost.

31 Odnosi se na 118. lovačku diviziju.

21. 12. 43.

Korpus potčinjava diviziji **114.** protivtenkovski divizion. Trebalo bi da ga divizija angažira kao ojačanje korpusne granice u rajonu Splita.
Pošto su Kistanje veoma važna točka, koja štiti Knin-Drniš sa zapada, i pošto drugih snaga nema na raspolaganju, divizija od korpusa zahtijeva da zadrži 114. protivtenkovski divizion u Kistanjama. Istovjetni zahtjev postavila je i 114. lovačka divizija, ali on je od strane korpusa odbijen.

22. 12. 43.

114. protivtenkovski divizion premješta se za Split.

23. 12. 43.

Da bi se van korpusne granice zaposjela i druga, za neprijatelja podesna mjesta za izvršenje desanta, i time blokirao eventualni komunikacijski pravac sa otoka, divizija namjerava:
a) prodor 1 borbene grupe ka Primoštenu i Rogoznici i sprečavanje mogućnosti tamošnjeg iskrcavanja;
b) prodor 1 borbene grupe iz Zadra, da bi se spriječilo iskrcavanje u Pirovcu-Tijesnu.
Odgovarajuća naređenja prenijeće se radio-vezom.

24. 12. 43.

Borbena gupa, koja se probija ka Pirovcu-Tijesnu, dostigla Biograd,[33] a grupa Primošten svoj konačni cilj.
Poslije podne komandant divizije, sa pratnjom, posjećuje vojnu bolnicu u Šibeniku i sudjeluje u proslavi božičnih praznika. Uvečer je proslava Božića u divizijskom komandnom mjestu.

25. 12. 43.

Grupa, koja prodire u pravcu Pirovca-Tijesna, nakon slamanja slabijeg neprijateljskog otpora, dostigla svoj konačni cilj.
Borbena grupa Primošten zaplijenila 1 banditski motorni jedrenjak,[34] koji je pokušao da pristane uz obalu.
Od grupe Rogoznica nema izvještaja.

26. 12. 43.

892. grenadirski puk javlja da je borbena grupa Rogoznica 25. 12. dostigla svoj cilj, bez kontakta sa neprijateljem.

vo

34 Vidi dok. br. 354.

Dan Sat Mjesto i nacin smještaja	Opis događaja
27. 12. 43.	Prema četničkom izvještaju, Kistanje je, odmah nakon odstupanja 114. protivtenkovskog diviziona, zaposjela jedna jača banditska grupa;[35] drugo se nije ni očekivalo. Naročito je neprijatan ovakav razvoj situacije zbog toga što Kistanje posjeduje dobro izgrađenu kružnu obranu, te se jedan energičniji branilac može duže održati. Borbene grupe Primošten i Rogoznica uspostavile su međusobnu vezu. Posljednja četa 264. poljskog dopunskog bataljona i, sa njom sjedinjena, brdska baterija stigli u Drniš.
28. 12. 43.	Odjeljenje za pozadinu 114. lovačke divizije saopćava da je jedna četa, koja je bila angažirana u Vrlici, napadnuta od strane bandi,[36] morala da izbjegne jakom pritisku. Pošto je glavnina 114. lovačke divizije angažirana u poduhvatu »Ziethen« (divizijsko komandno mjesto nalazi se u Livnu), Odjeljenje za pozadinu može da angažira samo dvije čete za deblokadu Vrlike. Odmah potom divizija angažira borbenu grupu kapetana Heinza (2 voda 264. poljskog dopunskog bataljona, 1 vod 5. baterije 264. artiljerijskog puka i 100 četnika) za deblokadu na cesti Drniš—Vrlika. Pred jakim neprijateljem, borbena grupa zastala 5 km ispred Vrlike. Očigledno se radi o jakoj bandi,[37] koja je izbjegla pritisku izvršenom putem velikih operacija na Titove jedinice u srednjoj Bosni. Komandant divizije uputio se kod borbene grupe Heinz. 891. grenadirski puk dobio naređenje da sa grupom Pirovac-Tijesno izvrši čićenje poluotoka Murtera.
29. 12. 43.	Borbena grupa Heinz ne napreduje. Neprijatelj, sa ovladanih visova, pruža žilav otpor. Javljeno da na poluotoku Murteru nema neprijatelja. 114. lovačka divizija saopćava da će se dijelovi divizije, angažirani u akciji »Ziethen«, osloboditi 31. 12. i da će time konačno diviziji stajati na raspolaganju za čišćenje rajona Zelo-

36, 37, 38 i 39 Vidi dok. br. 164, 165, 176, 186, napomenu 91 i 92 i dok. br. 360, 365, 372,374, 422 i knj. 10, izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 10. siječnja 1944. god., dok. br. 24.

	vo-Brštanovo te da će, neposredno nakon toga, moći da se angažiraju i na obalnom frontu. Bit će izdato odgovarajuće naređenje.
30. 12. 43.	Konačno se grupa Heinz može probiti, uz sadejstvo borbene grupe 114. lovačke divizije, koja nadire sa sjevera u pravcu Vrlike. Neprijatelj[38] se povlači prema jugoistoku. U svakom slučaju, u borbama posljednjih dana zadobio je znatne gubitke. Živo neprijateljsko zračno izviđanje na cijelom sektoru.
31. 12. 43.	Prema izjavama stanovnika, banditi[39] su kod Vrlike imali 35^10 mrtvih i ranjenih. I bataljon 892. puka javlja da se povlači iz akcije »Ziethen« ka Sinju. X-dan za poduhvat »Hasenjagd« predviđa se za 2. 1.

Priloženo:

a) Izvještaj o aktivnosti Obavještajnog odjeljenja **prilog 19**
b) Izvještaj o aktivnosti Personalnog odjeljenja za oficire **prilog 20**
c) Ratna rang-lista oficira Štaba divizije **Prilog 21**
d) Spisak gubitaka **prilog 22**
e) Ratni dnevnik Odjeljenja za pozadinu **prilog 23.**

BROJ 376

IZVOD IZ RATNOG DNEVNIKA GLAVNOKOMANDUJUĆEG ADMIRALA JADRANA VOĐENOG ZA PERIOD OD 1. STUDENOG DO 31. PROSINCA 1943. GODINE[1]

[...]

1. 11. 1943.

05,50 s. - Prema dostavljenom izvještaju o stituaciji komandanta luke Šibenik, puk je u rejonu Vodice, uslijed iznenadnih napada partizanskih jedinica,[2] pretrpio dalje gubitke.

Napadom engleskih aviona u niskom letu na patrolni brod »Najade« topovsko-mitraljeskom vatrom ranjen je komandant i 15 mornara. Neophodno je potrebno da se što prije pređe na noćnu vožnju.

Ovakvu vožnju u međuotočnom području, gdje postoje teški uvjeti za navigaciju, nije moguće svuda primijeniti, dok se na otocima ne postavi dovoljan broj svjetionika. Ovo se, međutim, može ostvariti tek pošto se izvrši čišćenje i pacifikacija otoka.

06.00 s. - Komandant luke Zadar izvještava daje 30.10. u rejonu Zaton izvršeno pomorsko-desantno dejstvo jedinica kopnene vojske uz upotrebu 6 jurišnih čamaca Ko V. Pošto je po planu izvršeno ukrcavanje jedinica i zarobljenika u 21.00 sat angažirane snage sa komandantom luke Zadar vratile su se u Brovelackpa[3] (uže područje Zadra).

[...]

16,35 s. - Prema izvještaju o situaciji Pomorskog komandanta Dalmacije[4] kao pomoćne luke, u kojima je moguće uplovljenje, postoje samo Dubrovnik, Šibenik i Zadar. Neprijateljskim ob. baterijama na otocima i minskim preprekama luka Split je u ovom momentu sa svih strana blokirana. Jedinice kopnene vojske su u toku izvršenja svojih borbenih zadataka uništile ob. baterije na otocima na unutrašnjoj ruti za plovidbu brodova u rejonu rt Planka. Na cijeloj dužini unutrašnje rute može se za sada očekivati otvaranje mitraljeske vatre sa otoka i aktivnost partizanskih brodova.

Teška situacija u Splitu, koja je uslijedila zbog toga, što se snabdijevanje ne može vršiti morskim putom, zahtijeva kao neophodno da se i dalje, kao i ranije, dotur živežnih namirnica vrši zračnim putom. I pored toga što komanda 2. oklop, armije sadašnju situaciju po pitanju snabdijevanja, ne smatra tako kritičnom, **na prvom mjestu** se nalazi bezuvjetan **zahtjev** za što brže oslobođenje pomorskog puta zauzimanjem otoka Drvenik i Šolta, koji se nalaze ispred Splita. Komandi 2. oki. armije koja se sasvim razilazi u procjeni ove situacije, neprekidno se ukazuje na neophodnost izvršenja ovih zadataka, koji su neodložno potrebni za snabdijevanje jedinica u Splitu.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NM London, film 1/115-124, 155-158, 167-171, 175-193, 217-222; film 5/164-301, 316-339, 363, 385, 412-431, 439-479.

2 U rajonu Vodica dejstvovao je Sjevernodalmatinski NOP odred.

3 Štamparska greška, Redakcija nije mogla utvrditi na koje se mjesto odnosi.

4 Lamerzahn

Zbog toga što se, također ni za ishranu stanovništva ne raspolaže dovoljnim količinama živežnih namirnica postoji opasnost, da mjesno stanovništvo, koje je u ovo vrijeme nemirno i nezadovoljno, zbog gladi prebjegne partizanima. (Telefonskim putem prenijeto komandi 2. oklopne armije).

17,00 s. - Pom. komandant Dalmacije izdao je naređenje komandantu luke Dubrovnik da uputi za Metković brodove »Drava«, »Neptun«, »Svetac« i »Franjo«, da bi se tamo na njih izvršio utovar živežnih namirnica, automobilskog benzina i drugih materijalnih sredstava za potrebe jedinica. Obezbijediti da se brodovi odmah vrate u Split. Pomorski komandant treba odmah da preuzme u službu motorni jedrenjak »Marjan«, koji se nalazi u Metkoviću i da se sa živežnim namirnicama također uputi u Split.

Ovo naređenje stoji u suprotnosti sa dosadašnjom procjenom situacije Pom. komandanta Dalmacije, prema kojoj je neprijatelj Split sa morske strane pomoću baterija i minskih prepreka potpuno blokirao. Osim toga je, s obzirom na situaciju kod neprijatelja, mojim naređenjem obustavljen čitav pomorski saobraćaj između Šibenika, Splita i Dubrovnika, pošto prema momentalnoj situaciji postoji vrlo ograničen izgled da se jedino mali brodovi probiju u Split prinudnom rutom sa unutrašnje strane otoka.

Zbog toga je Pomor, komandantu Dalmacije još jedan put stavljena do znanja zabrana isplovljenja.

19,30 s. - Pomorski komandant zapadnog Jadrana izvještava da 1. 11. polaze iz Venecije za Split hidroavioni sa 8 tona živežnih namirnica. Tri tone namirnica već je stiglo iz Venecije u Split. Od Pomor, komandanta sjevernog Jadrana je zatraženo da u Trstu pripremi slijedeće pošiljke živežnih namirnica.

19,45 s. - Prema obavještenju rukovodstva hrvatske ratne mornarice u Zagrebu, vrlo je vjerojatno, a može se smatrati kao gotovo sigurno, da je na otoku Lastovo otkriven jedan hidroport i jedna poletno-sletna staza na kopnu. Prema istom izvoru luka Polače na otoku Mljet predstavlja uporište za engleske torpedne čamce.

Posredstvom komande Mor. grupa Jug ponovo je zamoljena komanda rat. zrakoplovstva Jugoistok da se izvrši izviđanje i uništenje otkrivenih objekata na otoku Lastovu i Mljetu, pošto bi utvrđivanje neprijatelja neposredno ispred vlastite obale opasno otežalo plovidbu brodova u srednjem i južnom dijelu Jadrana.

20,15 s. - Pomorski komandant Dalmacije traži da se avioni »štuke« hitno upotrebe u napadu na baterije i reflektore koji se nalaze na krajnjem istočnom dijelu otoka Hvara u rejonu Sućuraj i na baterije, koje se nalaze na kontinentalnom dijelu obale nasuprot Sućurju u neposrednoj blizini Matiačevica, pošto se, u suprotnom, pomorski saobraćaj između Splita i Metkovića, a također i malim brodovima neće moći obavljati.

Ovaj zahtjev je prenijet komandi rat. zrakoplovstva Jugoistok.

20,15 s. - Prema izvještaju Pomor, komandanta Dalmacije 1. 11. 1943. u 13,15 sati neprijateljski lovčako-bombarderski avioni potopili su u licu jedan hidroavion Do-24, koji se tu bio spustio oko 13.00 sati. Šudbina drugog hidroaviona Do-24,[5] koji je 5 minuta ranije uzletio sa 14 talijanskih zarobljenika i jednom milosrdnom sestrom, nije poznata. Hidroavin koji je

5 Avioni su oboreni prilikom napada savezničkih aviona na Split. Vidi dok. br. 201 i 379.

u 14.00 sati stigao iz Trsta osmotrio je kod otoka M. Drvenik mjesto gdje je avion oboren.

Obaranje ovih aviona pokazuje, daje neprijatelj točno upućen u tešku situaciju po pitanju snabdijevanja Splita i da sva sredstva angažira, da bi spriječio dovlačenje živežnih namirnica. Osim toga, na osnovu aktivnosti neprijateljske avijacije može se zaključiti, da neprijateljska obavještajna služba odmah dostavlja podatke, čim sazna neke naše namjere. U većem broju slučajeva (kao i u ovom) engleska avijacija je neočekivano brzo reagirala.

Ne može se više snositi odgovornost za upotrebu transportnih aviona bez odgovarajuće zaštite lovačke avijacije.

20,25 s. - Prema izvještaju kontraobavještajne službeengl. podmornica vrši noću snabdijevanje otoka Hvara materijalnim potrebama za život i borbu. Uz to se vrši mjerenje dubine mora za dolazak velikih brodova. U 15,30 sati 10 engleskih aviona izvršilo je napad na p/b »Marco« kod Splita. Prema izvještaju Pom. komandanta brod je u plamenu. Ima na njemu gubitaka među zarobljenim partizanima.

U 07.30 sati uzletio je iz Splita za Veneciju jedan hidroavion Do-24. Jedan pomoćni hidroavion stigao je u Split sa namjerom da pilote prebaci iz Splita u Zadar i sa zabranom za poletanje za Split svih aviona.

Pomor, komandant dalje izvještava, da je za telegram preko dalekopisača, odnosno za radiogram Admirala Jadrana bilo potrebno 2-3 dana vremena da stigne do obale.

[...]

2. 11. 1943.

03.00 s. - Prema izvještaju komandanta luke Dubrovnik 31. 10. u 20.00 sati uplovila su u Dubrovnik dva des. broda SF sa br. 105 i 191 i dva I-čamca[6] sa br. 58 i 90. Na ovaj sastav brodova otvorena je vatra sa otoka Mljeta. Kontakt sa ostalim dijelom flotile izgubljen je 30. 10. oko 21.00 sati za vrijeme jakog naleta kiše.

[•••]

07.00 s. - Za Split je upućen iz Trsta jedan, a iz Venecije 2 aviona sa živežnim namirnicama, što ukupno iznosi 11 tona namirnica.

[•••]

13,45 s. - 20 minuta poslije uzlijetanja hidroaviona iz Trsta oko 16.00 sati ponovo je uslijedio napad nepr. bombardera na Split.

Pomor, komandant Dalmacije primio je obavještenje, da se, prema izvještaju pomorskog izviđača, od 26. 10. iz Stobreča, koji se nalazi na oko 10 km istočno od Splita, odvija redovan pomorski saobraćaj za Brač. Na ovom pravcu vrši se tajno prebacivanje pojedinih partizana, Židova i oficira. Sa otoka Brača, vrši se, navodno, dalje prebacivanje jednog dijela ovih osoba za Italiju.

6 Desantni čamci.

16,10 s. - U svom pozivu komanda 2. zračne flote je obavijestila, da se prebacivanje živežnih namirnica za Split zračnim putom ne može više vršiti zbog aktivnosti neprijateljske lovačke avijacije u Dalmaciji.

Upućena je molba komandi zrakoplovstva Jugoistok da, zbog izvanredno teške prehrambene situacije u Splitu i zbog toga što je Split sa morske strane blokiran, ona preuzme njegovo snabdijevanje živežnim namirnicama.

[...]

20,50 s. - Komandant luke Šibenik podnio je izvještaj o des. brodovima SF. Tri des. broda SF i 3 I-amca nalaze se u luci. Od njih je SF-108 neispravan. Dva des. broda SF i dva I-čamca su u Dubrovniku. Postojeće zalihe goriva dovoljne su za 24 sata vožnje. Pošto južno od Šibenika nema goriva B-4 (avionskog benzina), današnji telegram komande brd. AK, u kome se traži upućivanje des. brodova SF za Egejsko more, nije jasan. Komandant luke Šibenik moli za dostavljanje daljih naređenja.

Naređenje za neodložno dalje sprovođenje des. brodova SF na jug već je od 24.10. nekoliko puta dostavljeno i komandantu luke Šibenik i Pom. komandantu Dalmacije. Za čišćenje otoka na njihovom području des. brodovi SF stajali su na raspolaganju do uključno25.10. 43, kada su se odmah morali uputiti na marš za Egejsko more. Neshvatljivo je, da komandant luke Šibenik još nije izvršio ovo naređenje i da ponovo traži dalja naređenja.

Komandantu luke Šibenik i komandantu luke Dubrovnik ponovo je izdato naređenje da ubrzaju produženje marša des. brodova SF. Osim toga dostavljeno je i objašnjenje ovog teškog otkaza poslušnosti.

[...]

3. 11. 1943.

09,45 s. - U izvještaju o situaciji Pom. komandant Dalmacije izvještava da je 2. 11. u 08,00 sati preletjelo iznad Splita 5 neprijateljskih bombardera, ali da nisu izvršili napad i isto tako u 13.00 sati, ali da se formacija aviona nije mogla vidjeti. U 14,00 sati neprijateljski izviđački avion nadlijetao je Split.

Napadom iz zraka uništeno je 10 teretnih mot. vozila jedne SS-kolone[7] za snabdijevanje. Dejstva neprijatelja iz zraka zajedno sa aktivnošću partizanskih jedinica ukazuju na postojanje plana da se onemogući bilo kakav dotur u Split. Obavještajni podaci koji pristižu u Pom. komandu Dalmacije ukazuju na mogućnost postojanja engleskog plana za iskrcavnje u rejonu Metković-Dubrovnik.

Cjelokupan izgled situacije za sada ne omogućava donošenje zaključaka o eventalnim nepr. namjerama za krupnije pomorsko-desantne operacije.

Komandant luke Šibenik izvještava Pom. komandanta Dalmacije o borb. upotrebi kod Vodica dva des. broda SF.

7 Savezнички avioni su napali autokolonu SS divizije »Prinz Eugen« kod Omiša. Vidi dok. br. 206 i 215.

u 14.00 sati stigao iz Trsta osmotrio je kod otoka M. Drvenik mjesto gdje je avion oboren.

Obaranje ovih aviona pokazuje, daje neprijatelj točno upućen u tešku situaciju po pitanju snabdijevanja Splita i da sva sredstva angažira, da bi spriječio dovlačenje živežnih namirnica. Osim toga, na osnovu aktivnosti neprijateljske avijacije može se zaključiti, da neprijateljska obavještajna služba odmah dostavlja podatke, čim sazna neke naše namjere. U većem broju slučajeva (kao i u ovom) engleska avijacija je neočekivano brzo reagirala.

Ne može se više snositi odgovornost za upotrebu transportnih aviona bez odgovarajuće zaštite lovačke avijacije.

20,25 s. - Prema izvještaju kontraobavještajne službeengl. podmornica vrši noću snabdijevanje otoka Hvara materijalnim potrebama za život i borbu. Uz to se vrši mjerenje dubine mora za dolazak velikih brodova. U 15,30 sati 10 engleskih aviona izvršilo je napad na p/b »Marco« kod Splita. Prema izvještaju Pom. komandanta brod je u plamenu. Ima na njemu gubitaka među zarobljenim partizanima.

U 07.30 sati uzletio je iz Splita za Veneciju jedan hidroavion Do-24. Jedan pomoćni hidroavion stigao je u Split sa namjerom da pilote prebaci iz Splita u Zadar i sa zabranom za poletanje za Split svih aviona.

Pomor, komandant dalje izvještava, da je za telegram preko dalekopisača, odnosno za radiogram Admirala Jadrana bilo potrebno 2-3 dana vremena da stigne do obale.

[...]

2. 11. 1943.

03.00 s. - Prema izvještaju komandanta luke Dubrovnik 31. 10. u 20.00 sati uplovila su u Dubrovnik dva des. broda SF sa br. 105 i 191 i dva I-čamca[6] sa br. 58 i 90. Na ovaj sastav brodova otvorena je vatra sa otoka Mljeta. Kontakt sa ostalim dijelom flotile izgubljen je 30. 10. oko 21.00 sati za vrijeme jakog naleta kiše.

[...]

07.00 s. - Za Split je upućen iz Trsta jedan, a iz Venecije 2 aviona sa živežnim namirnicama, što ukupno iznosi 11 tona namirnica.

[...]

13,45 s. - 20 minuta poslije uzlijetanja hidroaviona iz Trsta oko 16.00 sati ponovo je uslijedio napad nepr. bombardera na Split.

Pomor, komandant Dalmacije primio je obavještenje, da se, prema izvještaju pomorskog izviđača, od 26. 10. iz Stobreča, koji se nalazi na oko 10 km istočno od Splita, odvija redovan pomorski saobraćaj za Brač. Na ovom pravcu vrši se tajno prebacivanje pojedinih partizana, Židova i oficira. Sa otoka Brača, vrši se, navodno, dalje prebacivanje jednog dijela ovih osoba za Italiju.

6 Desantni čamci.

16,10 s. - U svom pozivu komanda 2. zračne flote je obavijestila, da se prebacivanje živežnih namirnica za Split zračnim putom ne može više vršiti zbog aktivnosti neprijateljske lovačke avijacije u Dalmaciji.

Upućena je molba komandi zrakoplovstva Jugoistok da, zbog izvanredno teške prehrambene situacije u Splitu i zbog toga što je Split sa morske strane blokiran, ona preuzme njegovo snabdijevanje živežnim namirnicama.

[...]

20,50 s. - Komandant luke Šibenik podnio je izvještaj o des. brodovima SF. Tri des. broda SF i 3 I-amca nalaze se u luci. Od njih je SF-108 neispravan. Dva des. broda SF i dva I-čamca su u Dubrovniku. Postojeće zalihe goriva dovoljne su za 24 sata vožnje. Pošto južno od Šibenika nema goriva B-4 (avionskog benzina), današnji telegram komande brd. AK, u kome se traži upućivanje des. brodova SF za Egejsko more, nije jasan. Komandant luke Šibenik moli za dostavljanje daljih naređenja.

Naređenje za neodložno dalje sprovođenje des. brodova SF na jug već je od 24.10. nekoliko puta dostavljeno i komandantu luke Šibenik i Pom. komandantu Dalmacije. Za čišćenje otoka na njihovom području des. brodovi SF stajali su na raspolaganju do uključno25. 10. 43, kada su se odmah morali uputiti na marš za Egejsko more. Neshvatljivo je, da komandant luke Šibenik još nije izvršio ovo naređenje i da ponovo traži dalja naređenja.

Komandantu luke Šibenik i komandantu luke Dubrovnik ponovo je izdato naređenje da ubrzaju produženje marša des. brodova SF. Osim toga dostavljeno je i objašnjenje ovog teškog otkaza poslušnosti.

[...]

3. 11. 1943.

09,45 s. - U izvještaju o situaciji Pom. komandant Dalmacije izvještava da je 2.11. u 08,00 sati preletjelo iznad Splita 5 neprijateljskih bombardera, ali da nisu izvršili napad i isto tako u 13.00 sati, ali da se formacija aviona nije mogla vidjeti. U 14,00 sati neprijateljski izviđački avion nadlijetao je Split.

Napadom iz zraka uništeno je 10 teretnih mot. vozila jedne SS-kolone[7] za snabdijevanje. Dejstva neprijatelja iz zraka zajedno sa aktivnošću partizanskih jedinica ukazuju na postojanje plana da se onemogući bilo kakav dotur u Split. Obavještajni podaci koji pristižu u Pom. komandu Dalmacije ukazuju na mogućnost postojanja engleskog plana za iskrcavnje u rejonu Metković-Dubrovnik.

Cjelokupan izgled situacije za sada ne omogućava donošenje zaključaka o eventalnim nepr. namjerama za krupnije pomorsko-desantne operacije.

Komandant luke Šibenik izvještava Pom. komandanta Dalmacije o borb. upotrebi kod Vodica dva des. broda SF.

7 Savezнички avioni su napali autokolonu SS divizije »Prinz Eugen« kod Omiša. Vidi dok. br. 206 i 215.

Komandant luke Šibenik je i pored nekoliko puta ponovljenog i jasnog naređenja da des. brodove SF, poslije završetka operacije, 25. 10 odmah uputi na jug, njih očigledno, ne samo da ne zadržava u vezu u luci, već dozvoljava da 1. 11. ponovo budu upotrebljeni u borbi kod Vodica. Ne može se prihvatiti da je naređenje za ovo dobijeno od komandi jedinica kopnene vojske, pošto:

1. Kopnena vojska nema nikakvog prava za izdavanje naređenja plovnim jedinica ratne mornarice i

2. Komande 2. oklopne armije i XV brd. AK su primile obavještenje, prema kojem des. brodovi SF stoje na raspolaganju za čišćenje otoka zaključno do 25.10. i da se tada, kako je naređeno, trebaju odmah sprovesti u Egejsko more radi učešća u izvršenju zadataka vojničkog karaktera.

Do sada od Pom. komandanta Dalmacije nije primljen izvještaj, u kome se tražilo da se dostave podaci, da li je za zadržavanje des. brodova SF u Šibeniku od strane tamošnjeg komandanta luke, što je u suprotnosti sa postojećim naređenjem, uslijedilo po nagovoru ili naređenju nekog oficira kopnene vojske i da se, u takvom slučaju, dostavi njegovo ime i naziv jedinice u kojoj se nalazi.

Činjenica je, da komandant luke Šibenik do sada nije izvršio naređenje u vezi sa isplovljenjem des. brodova SF, koje je Admiral Jadrana nekoliko puta ponovio.

Izvanredno ozbiljna situacija u pogledu ishrane stanovništva predstavlja glavno pitanje savjetovanja između hrvatskog generala, civilnog guvernera i Pom. komandanta Dalmacije.

[...

16.20 s. - Prema jednom pouzdanom izvještaju pomorskog izviđača od 8. 10. komunisti u Dalmaciji raspolažu sa slijedećim teretnim brodovima: Bakar, Albanija, Sv. Ivan, Ston, Vardar i Bosna, a osim toga i sa slijedećim tenderima [remor.] Doket, Lala, Francuz i Sv. Nikola.[8]

i

[...]

17,00 s. - Na postavljeni zahtjev ove komande u vezi sa snabdijevanjem Splita zračnim putom komanda zrakoplovstva Jugoistok je odgovorila, da je, prema obavještenju komande 2. oki. armije u toku dotur materijalnih potreba za Split kopnenim komunikacijama. Izvještaji dijelova 114. pješadijske divizije, koji su dislocirani u Splitu, a koji su po ovome digli uzbunu, nisu primljeni u pretpostavljenim komandama. U nikakvom slučaju se u takvoj situaciji ne bi moglo udovoljiti zahtjevima snabdijevanja zračnim putom.

23,40 s. - Teška situacija po pitanju aviona i njihovih posada u izviđačkim snagama avijacije prisiljava na ograničavanje mjera u pogledu obima izviđanja. Osim toga, komanda zrakoplovstva Jugoistok obavještava da se, u vezi s tim, mora računati na vrlo teške gubitke zbog svakodnevnih izviđačkih letova iznad važnih prostorija na moru i na opasnost od iznenadnog približavanja neprijateljskih plovnih jedinica.

8 Osim »Doketa« koji je stvarno bio remorker, »Lala« je bila jahta, a ostali su motorni brodovi.

Prema tome, broj izviđačkih aviona koji su do sada svakog dana upotrebljavani za izviđanje obalskog predpolja bit će ograničeni na polovinu i to tako, da će se područja, koja su do sada svakog dana izviđana, izviđati svakog drugog dana. Komandantima avijacije Hrvatske i Albanije dostavljena je direktiva da eskadrile za taktičko izviđanje sa avionima tipa BF-109 mogu još upotrebljavati samo za slijedeće zadatke:

a) Izviđanje luka i aerodroma na talijanskoj obali zaposjednutoj od neprijatelja.

b) U pojedinim slučajevima vršiti izviđanje otoka u Jadranu zaposjednutih od neprijatelja.

c) U pojedinim hitnim slučajevima vršiti izviđanje u okviru izvršenja posebnih operacija kopnene vojske, ali samo uz prethodnu suglasnost komande zrakoplovstva Jugoistok.

Upotreba aviona za izviđanje partizanskih snaga i obalskog područja moguća je samo po naređenju komande zrakoplovstva Jugoistok.

[...]

Komandi zrakoplovstva Jugoistok predat je niže navedeni red hitnosti organizacije i uspostavljanja protivzračne obrane po slijedećem: Split, Zadar, Šibenik, Metković, Kotor, Dubrovnik, Drač, Bar i Valona.

S ovim u vezi komanda zrakoplovstva Jugoistok izvještava da zbog nedostatka snaga za sada za uspostavljanje protivzračne obrane može doći u obzir samo Split, Zadar i Šibenik. Ostale komande luka moraju pokušati da svoju protivzračnu obranu organiziraju uz pomoć zaplijenjenih protuavionskih baterija.

4. 11. 1943.

Iz Zadra je primljen izvještaj da su neprijateljski avioni 2.11. nadlijetali u 12.00 i 15.00 sati, ali da nisu bombardirali. Od 20.15 do 21,00 sat izvršen je napad na luku i grad.[9] Uslijed toga je bilo oko 200 mrtvih, dok su štete na vojnim objektima neznatne. Na komandni brod, koji je po naređenju Pom. komandanta upućen iz Zadra za Šibenik u toku vožnje između otoka Sestrunj i Rivanj otvorena je snažna mitraljeska vatra.[10] Uslijed toga su 3 osobe lakše a 7 teže ranjene. Brod, koji je bio lakše oštećen, vratio se u Zadar.

Jedan lučki patrolni čamac priveo je 2 zarobljena čamca sa 30 partizana.

20,40 s. - Komandant luke Dubrovnik primio je naređenje da izvijesti o vremenu isplovljenja des. brodova SF.

23,04 s. - Komandant luke Šibenik izvještava da su 4. 11. u 15.00 sati des. brodovi SF isplovili za Dubrovnik.

[...]

9 Vidi dok. br. 206.
10 Vidi dok. br. 194.

5. 11. 1943.

14,40 s. - Na osnovu naređenja komande Mornaričkih grupa Jug, u cilju ubrzanja započete operacije čišćenja na poluotoku Pelješac,[11] potrebno je ispitati mogućnost davanja podrške izvršavanjem manjih iznenadnih napada u pozadini neprijateljskih jedinica na frontu, koristeći se za prebacivanje snaga malim plovnim sredstvima, koja se u tom rejonu mogu prikupiti.

[..'.]

20,30 s. - Prema izvještaju o situaciji Pom. komandanta Dalmacije od 4. 11, na p/b »Marco« su u 10,25 i 11,25 sati neprijateljski avioni izvršili napad topovsko-mitraljeskom vatrom. Prije nekoliko dana primijećeni su baloni na vrlo velikoj visini iznad Splita.

Dubrovnik izvještava: nezadovoljavajuće napredovanje u čišćenju poluotoka Pelješca.

[•••]

6. 11. 1943.

[•••]

7. 11. 1943.

22,30 s. - Komandant luke Zadar izvještava da je na parobrodu »Diana« došlo do eksplozije u unutrašnjosti broda 6 nm zapadno od Tovarića. Vjerojatno da sam brod i pogonski strojevi na njemu nisu pretrpjeli ozbiljnija oštećenja. P/b »Diana« i »Na-1« su zaostali, ali do sada nisu stigli u Zadar.

Pošto izvještaj sa potrebnim objašnjenjima nije primljen, nije isključeno da je brod pogođen torpedom.

[...]

8. 11. 1943.

Dostavljen je izvještaj da je pod zaštitom lovačke avijacije izvršeno bombardiranje Splita u 07.00, 10.40, 12.25,14.00 i 15.00 sati. 10-12 aviobombi palo je u uvalu Poljud. Pogođeno je brodogradilište i parobrod »Marco«.

Službena pošta za Pom. komandanta Dalmacije, koja je 9. 10. predata u Zagrebu, tek je 5. 11. stigla do primaoca.

22,15 s. - Prilikom uplovljenja u Makarsku na dva mot. jedrenjaka pod komandom poručnika Böninga otvorena je vatra sa obale. Tom prilikom Böning je teže, a jedan podoficir lakše ranjen. Obadva mot. jedrenjaka su 5. 11. uplovila u Metković prema sjeveru.

[...]

11, 12 i 28 Odnosi se na operaciju »Herbstgewitter«. Vidi dok. br. 6, napomenu 6.

9. 11. 1943.

[...]

10. 11. 1943.

17,10 s. - Pošto je Trogir zauzet[12] snagama jednog bataljona, raspoložive snage nisu više bile dovoljne za zaposjedanje otoka V. i M. Drvenik i poluotoka Čiova. Zbog toga je organ kopnene vojske došao Pom. komandantu Dalmacije i za ovu svrhu zatražio snage ratne mornarice.

Pom. komandant Dalmacije predlaže da se poslije čišćenja otoka Drvenik vlastite baterije postave na kopnenom dijelu obale nasuprot otoka i da se u cilju sprečavanja ponovnog uspostavljanja neprijateljskih baterija, kada se ukaže prilika za to, izvrši iskrcavanje vlastitih snaga na o. Drvenik.

Ja sam u više navrata postavljao zahtjev i uporno inzistirao na njemu, naročito kod kopnene vojske, Komande Grupe armije F i Komande 2. oki. armije, da se otoci u Dalmaciji ne samo očiste od neprijatelja, već da se neprekidno drže zaposjednuti određenim snagama. Jednom izvršeno čišćenje značilo bi daje postignut samo prolazan uspjeh. Sa istočne talijanske obale postoji mogućnost za ubacivanje neprijateljskih snaga na otoke u svakom momentu, u slučaju da ih neprekidno ne kontroliraju njemačke jedinice i da ih ne drže zaposjednute u vidu uređenih otpornih točaka. Ako se bude odugovlačilo sa izvršenjem trajnog zaposjedanja otoka, po uspješno okončanom čišćenju, to bi prouzrokovalo utrošak vrlo jakih snaga, pošto neprijatelj neće dozvoliti da mu uzalud prođu i ne iskoristi vremenske intervale između pojedinih akcija.

Za sada kopnena vojska ne raspolaže većim snagama od dvije divizije,[13] koje bi bile potrebne da bi se mogao ostvariti postavljen zahtjev za trajno zaposjedanje otoka.

[...]

11. 11. 1943.

03,10 s. - Prema izvještaju o situaciji Pom. komandanta Dalmacije u Splitu je davana **4** puta zračna uzbuna. Gubitaka ima kod civilnog stanovništva.

Jedinice kopnene vojske zauzele su Trogir.[14] Na taj je način ponovo ostvarena mogućnost za uspostavljanje uvjetne veze kopnom između Splita i Šibenika. Motorni brod m/j »Sveti Frane«, koji je 8. 11. isplovio iz Metkovića za Split, nalazi se u zakašnjenju.

Prema mišljenju Pom. komandanta, veći broj napada avijacije danju na Split pokazuje da avioni uzlijeću sa aerodroma na nekom otoku ili sa nosača aviona. Prema jednom izvještaju pomorskog izviđača postoje svi izgledi da se na otoku Visu izvode radovi na izgradnji aerodroma.

12, 14 i 15 Vidi operaciju »Heifisch«, dok. br. 22, napomenu 4.
13 Odnosi se na 114. lovačku i 264. pješadijsku diviziju.

Mišljenja pomorskih komandanata o upotrebi nosača aviona u Jadranu nisu podijeljena. Zbog ograničenog broja poletno-sletnih staza neprijatelju nije potrebno da nosače aviona upotrebljava u unutrašnjem moru. Osim toga, radijus dejstva neprijateljskih lovačkih aviona toliko je povećan, da oni mogu prodrijeti nekoliko stotina kilometara u dubinu neprijateljske teritorije.

Kod toga poseban poticaj za povećan broj napada neprijateljske avijacije predstavlja nedostatak efikasne lovačke i protivzračne zaštite. Zbog toga se često puta ne može dovoljno istaći hitnost neodložnog uspostavljanja efikasne protivzračne obrane.

[•••]

17,00 s. - Otoci V. i M. Drvenik i nasuprot njih kopneni dio obale, sa kojih je bila blokirana luka Split, sad se nalaze u rukama njemačkih jedinica.[15] Drvenički kanal je slobodan za plovidbu brodova, a brodovi koji prolaze kroz kanal moraju koristiti prolaz u minskoj prepreci neposredno uz obalu otoka V. Drvenik. Zbog snažne aktivnosti neprijateljske avijacije uplovljenje u luku Split moguće je samo noću, dok veliki brodovi trebaju privremeno izbjegavati uplovljenje u luku.

U Trogir i Rogoznicu može se također uplovljavati.

Čišćenjem i zaposjedanjem otoka V. i M. Drvenik za plovidbu brodova uklonjena je jedna vrlo značajna prepreka. Od sada se od Šibenika do Splita može obavljati pomorski teretni saobraćaj u ograničenom obimu. U vezi s tim upućeno je odgovarajuće naređenje Pom. komandantu Dalmacije.

Bez odlaganja mora se također pristupiti čišćenju otoka Ugljan i Pašman, koji se nalaze u rejonu Zadra, da bi se za potrebe snabdijevanja oslobodio vrlo značajan put za plovidbu brodova sa unutrašnje strane otoka.

[.••]

Pom. komandant Dalmacije izvještava, da kopnena vojska traži da se za operaciju čišćenja otoka ispred Zadra[16] dodijele des. brodovi koji su ostali u Trstu, pošto se operacija bez des. brodova SF ne može izvršiti. Nedostatak des. brodova SF u toku izvršenja des. akcije protiv otoka V. i M. Drvenik prouzrokovao je gubitke u jedinicama kopnene vojske.

[•••]

12. 11. 1943.

16,45 s. - Od kontraobavještajne službe primljen je izvještaj, prema kojem se poznati irski kardinal u Vatikanu u nekoliko riječi izjasnio, da ne postoji opasnost od anglo-američkog iskrcavanja u Albaniji i Dalmaciji. U Moskvi je postignut sporazum, prema kojem je Balkan potpao pod sovjetsku utjecajnu sferu.

[...]

16, 17, 26 i 35 Vidi operaciju »Delphin«, dok. br. 71, napomenu 2.

13. 11. 1943.

01.00 s. - Pošto je izvršeno čišćenje otoka V. i M. Drvenik u rejonu ispred Splita, radi daljeg oslobađanja prolaza za plovidbu brodova prema jugu, moraju biti očišćeni otoci Šolta i Brač. Za ovo je potrebno da se jedinicama kopnene vojske pruži podrška snagama ratne mornarice.

Poslije uspješnog okončanja čišćenja otoka Krk, Cres i Lošinj na području sjevernog Jadrana, koje počinje 13. 11, uskoro će tamo biti oslobođene snage, koje su potrebne za čišćenje otoka u širem rejonu ispred Zadra. Prema obavještenju Komande 2. oklop, armije neophodne snage bit će pripremljene u Zadru od 20. 11. Čišćenje otoka Ugljan i Pašman[17] ratna mrnarica će podržati dodjeljivanjem 3 des. broda SF, 3 I-čamca, PA krstarice »Cattaro«, TA-21 i potrebnog broja manjih brodova i drugih plovnih sredstava. Poslije završetka ove operacije, koja će vjerojatno za dva dana biti uspješno izvršena, predviđeno je da se svi brodovi premjeste u Split, da bi se odatle pristupilo izvršenju čišćenja otoka Šolta[18] i Brač,[19] a eventualno i Hvar.[20] Ostaje da se sačeka, da li će do tog vremena biti završeno zauzimanje poluotoka Pelješca[21] i otoka Korčule,[22] gdje se već dugo vremena vode borbe sa promjenljivim uspjehom. Kao slijedeći neodložan zadatak na kraju predstoji čišćenje otoka Mljet,[23] da bi se sa njegovim zauzimanjem oslobodila pomorska komunikacija do Dubrovnika.

[...]

12,20 s. - Sa područja Dalmacije primljeni su izvještaji o sedam zračnih uzbuna u Splitu, koje su prošle bez napada avijacije. U toku noći 10.11. partizanske jedinice izvršile su prepad na Vodice[24] gdje se već dugo vremena vode borbe sa promjenljivim uspjehom. Kao slijedeći neodložan zadatak na kraju predstoji čišćenje otoka Mjeta, kod Šibenika, u kome su borbe 3 sata trajale. U Rivanjskom kanalu otvorena je vatra iz mitraljeza na jedan motorni brod u konvoju,[25] koji se sastojao iz dva motorna i dva drvena broda. Na parobrod »Sanesgo« u toku vožnje otvorile su vatru baterije sa Tovara na otoku Lošinj.

Kao privremeno rješenje zbog nedostatka snaga kopnene vojske otok V. Drvenik bit će zaposjednut snagama jedne baterije mor. (ob.) artiljerije iz Šibenika.

[•••]

14. 11. 1943.

Operacija protiv otoka ispred Zadra (Ugljan i Pašman)[26]i ispred Splita (Šolta, Brač i Hvar),[27] koje sad dolaze na red, trebaju se izvršiti uz pomoć i podršku PA krstarice »Cattaro«, »TA-21«, des. brodova SF i I-čamaca.

18, 19, 20 i 27 Vidi dok. bar. 310 i 316.

22, 32, 34, 45, 50, 55, 57, 68 i 70 Vidi operaciju »Herbstgewitter II«, dok. br. 163, napomenu 3.

23 Vidi dok. br. 179, 316, 370, 371 i 376.

24 Vidi dok. br. 274.

25 Vidi dok. br. 30, 39, i 194.

Kolika razlika postoji u jačini otpora nepriajtelja na pojedinim otocima pokazuju borbena dejstva jedinica kopnene vojske na poluotoku Pelješac,[28] koja se tamo vode još od 23.10. Ovdje su se borbe vodile sa promjenljivim uspjehom i sa neprekidnim povećavanjem otpora neprijatelja. Tek poslije pregrupacije jedinica i dovođenjem novih snaga stvorene su posljednjih dana mogućnosti za dalje potiskivanje neprijatelja. Ne upuštajući se u točnije određivanje pojedinih vremenskih rokova za konačno oslobađanje rute za plovidbu brodova od Rijeke do Dubrovnika sa unutrašnje strane otoka, može se očekivati, da će za oko 14 dana biti slomljen otpor neprijatelja na unutrašnjim otocima i da će tada moći da otpočne plovidba brodova - po cijeloj dužini dužobalske rute. U sporazumu sa komandom Grupe armija F i komandom 2. oklop, armije, a s obzirom na ovaj vremenski rok, već sada se može pristupiti izvršenju odgovarajućih pripremnih radova za pomorski teretni saobraćaj.

[•••]

15. 11. 1943.

07,40 s. - Loša prehrambena situacija civilnog stanovništva u Dalmaciji ponovo predstavlja predmet razgovora između Pom. komandanta Dalmacije i predstavnika vlasti u Hrvatskoj. Također i danas je Pom. komandant Dalmacije dostavio zahtjev za hitnu isporuku namirnica za potrebe civ. stanovništva u Splitu i Šibeniku.

Mora se ostvariti zadovoljavajuće snabdijevanje civilnog stanovništva u Dalmaciji živežnim namirnicama. Uznemirenost stanovništva, koja ionako postoji u zemlji zbog političkih suprotnosti i razmirica, bit će zbog gladi još više potencirana. Dalje priticanje novog ljudstva u partizanske jedinice vrši se samo tada, kad se ne uspijeva otkloniti nestašica živežnih namirnica.

Sa oslobođenjem dužobalskog plovnog puta s unutrašnje strane otoka u okviru izvršenja drugih zadataka većeg obima bit će također omogućeno i snabdijevanje civilnog stanovništva živežnim namirnicama.

[•••]

15,50 s. - Pom. komandant Dalmacije izvještava o neophodnosti da se ponovo pročešlja otok Žirje, koji je prije kratkog vremena bio očišćen.

Ovaj izvještaj očigledno naglašava točnost mog ranijeg zahtjeva, da se otoci neprekidno drže zaposjednuti dijelovima jedinica kopnene vojske. Sve dok se ne bude raspolagalo pomorskim snagama osiguranja radi neprekidne kontrole obalskog predpolja u međuotočnom području u Dalmaciji, može se računati da će neprijatelj ponovo vršiti infiltraciju sa svojim snagama na ranije očišćene otoke. Potrebe u cilju angažiranja snaga kopnene vojske kao i dopunski zadaci za mali broj postojećih ratnih brodova su neuporedivo veći, u slučaju da se upravo očišćeni otoci poslije kraćeg vremena moraju ponovo pročešljavati.

[•••]

16. 11. 1943.

03.15 s. - Prema jednom izvještaju komandanta luke Šibenik 14. 11. u 11,40 sati neprijateljski lovačko-bombarderski avioni izvršili su napad na uvalu Jadrija. Tom prilikom bio je pogođen i des. brod SF-108, uslijed čega mu je oštećena paluba, kormilarnica i mašinski prostor, tako da je brod još samo za oko 30% sposoban za upotrebu. Lakše su ranjena 4 mornara i jedan vojnik iz sastava jedinica KoV.

[...]

17. 11. 1943.

[...]

18. 11. 1943.

[...]

19. 11. 1943.

04,00 s. - U cilju pripreme izvršenja operacije za čišćenje otoka ispred Zadra 19. 11. premještaju se iz Lošinja za Zadar, dva des. broda SF i dva I-čamca, dok će se vjerojatno 20. 11. premjestiti iz Rijeke u Zadar jedan des. brod SF i dva I-čamca.

[...]

O jednom napadu lovačko-bombarderskih aviona, koji je 18. 11. u 12.00 sati izvršen na Šibenik, komandant luke izvještava, da su tom prilikom avioni otkrili parobrod »Nenella«, koji se nalazio uzvodno zaštićen iz zraka, i napali ga vatrenim naoružanjem. Brod je premješten u luku. U skladištu na prednjem dijelu broda teret je u plamenu, ali postoji mogućnost da se jedan dio spasi.

U 15,20 sati lovačko-bombarderski avioni izvršili su ponovan napad na Šibenik, kada su zbog eksplozije jedne bombe u neposrednoj blizini parobroda »Milano« na više mjesta oštećeni limovi na bočnom dijelu brodskog trupa. Zbog učestalih napada iz zraka osjeća se povećana nervoza, koja se nepovoljno odražava na radni učinak u lučkim manipulacijama.

Baš jučer sam ponovo ukazao na neophodnost hitnog uspostavljanja dovoljno jake protivzračne obrane. Izvještaj komandanta luke Šibenik, koji je danas primljen, ponovo ukazuje na hitnost usvajanja ovog zahtjeva. Ako se uskoro u ovom pogledu ne donesu nikakva pozitivna rješenja, situacija u pomorskom teretnom saobraćaju na povjerenom mi području postat će izrazito kritična.

Nasuprot ovako izrazito jake neprijateljske avijacije i to neposredno iznad vlastite obale, a bez postojanja zadovoljavajuće protivzračne zaštite pomoću lovačke avijacije i PA artiljerije ne mogu se uspješno izvršavati

borbena dejstva na moru, odvijati pomorski teretni saobraćaj i vršiti neposredno obezbjeđenje obale.

[...]

16,30 s. - Prema izvještaju komande V SS-korpusa neprijatelj pokušava sa iskrcavanjem snaga u pozadini naših jedinica. Zahtjev komande korpusa za dovođenje brodova osiguranja u cilju prekidanja linije za plovidbu brodova između Makarske i Omiša za sada još ne može biti udovoljen. Ratni brodovi koji stoje na raspolaganju za zaštitu i obezbjeđenje operacija protiv otoka bit će upotrebljeni najprije ispred Zadra. Također i u ovom slučaju zadatak ovih brodova sastoji se u tome da učestvuju u sprječavanju izvlačenja morskim putem partizanskih snaga sa izduženih otoka Ugljan i Pašman. Isti zadatak im je postavljen i pri čišćenju otoka Šolta, Brač i Hvar, koje je predviđeno da se izvrši poslije čišćenja grupe otoka ispred Zadra i sjeverno od nje. Odvajanje jednog dijela snaga za izvršenje posebnog zadatka, ako bi se udovoljilo molbi komande V SS-korpusa, koja je potpuno razumljiva, značilo bi rasturanje snaga.

U ovom smislu obavještena je komanda 2. oklop, armije.

[...]

21,00 s. - Na osnovu izvještaja mornaričkog štaba za vezu Hrvatske u Zagrebu su pripremljena 4 pom. oficira i 170 mornara radi upotrebe u rejonu Šibenik. Isto tako komanda hrvatske ratne mornarice odmah može za Zadar pripremiti oko 100 mornara.

Poteškoće za njihovo prebacivanje predstavljaju loši uvjeti željezničkog i automobilskog saobraćaja. Njihova upotreba u rejonu Šibenik uslijedit će čim se bude moglo izvršiti njihovo prebacivanje.

[...]

20. 11. 1943.

01,00 s. - Glavna uprava brodogradilišta njem. Mor. komande Italije donijela je odluku, da se torpedni čamci S-30 i S-33, koji se nalaze u Dubrovniku, a na kojima je potrebno izvršiti odgovarajuću opravku, trebaju premjestiti u Pulu, pošto je tamo osposobljena radionica za remont S-torpednih čamaca.

U toku ovog odstupnog marša čamaca za Pulu predviđen im je slijedeći borbeni zadatak: po padu mraka čamci treba da isplove iz Dubrovnika, da prođu sa južne strane otoka Mljeta i Lastova i da, na kraju, izvrše izviđanje oko otoka Visa. Pri tom izvršiti iznenadan prodor u luke Komiža i Vis i pod povoljnim uvjetima uništiti brodove koji se tamo budu zatekli. Zatim nastaviti sa maršem kroz Neretvanski i Brački kanal, gdje ometati saobraćaj naoružanih partizanskih brodova između o. Brača i kopna, koji se vrši radi prebacivanja ljudi i materijala, a koji je u posljednje vrijeme u više navrata osmotren. Potom produžiti marš za Pulu kroz Drvenički kanal i dalje zapadno od dalmatinskih otoka.

Komandant luke Dubrovnik je dužan da komandante S-čamaca informira o minskoj situaciji i da ih upozna o situaciji kod neprijatelja.

[...]

19,00 s. - Pošto su dosadašnja iskustva ubjedljivo dokazala da jedan pomorski komandant ne može imati dovoljan uvid u rukovođenje na postojećem području Pom. komande Dalmacije od Sušaka do Dubrovnika, dostavljen je prijedlog Komandi mornaričkih grupa Jug, da se na području Dalmacije formiraju dvije teritorijalne pomorske komande. Ovaj prijedlog je dat uz suglasnost komande Grupe armije F, koja će se sa svoje strane obratiti Generalštabu Vrh. komande oružanih snaga radi podjele u dva područja dosadašnjeg područja Pom. komande Dalmacije.

Po tome je u pojedinostima predloženo, odnosno dostavljen je izvještaj po slijedećem:

1. Dosadašnje područje podijeliti u novo područje sjeverne Dalmacije od Sušaka do uključno Splita, a prema jugu u područje južne Dalmacije do isključno Kotor.

2. Predložena odredba ima prednost u tome, što se postojeće područje Pom. komande sjevernog Jadrana teritorijalno poklapa sa područjem komandi jedinica kopnene vojske, a za sada se podudara i sa postojećim političkim granicama.

3. Predviđeno područje Pom. komande sjeverne Dalmacije od Sušaka do Splita podudara se sa granicama zone 5. SS-divizije. Obadva područja pomorskih komandi (sjeverne i južne Dalmacije) poklapaju se sa sadašnjim političkim granicama N. D. Hrvatske.

4. Dosadašnje protezanje graničnih linija između jedinica kopnene vojske u Dalmaciji otežava obavljanje funkcionalnih dužnosti pom. komandanta, kao i komandanata jedinica kop. vojske, a u pojedinim slučajevima prouzrokuju odugovlačenja i nepovoljno se odražavaju na planirana ili upravo započeta operativna dejstva.

21,00 s. - Komanda 2. oki. armije izvještava, da kopnena vojska u ničemu ne mijenja dosadašnje planove za čišćenje otoka u Dalmaciji, već da ostaje potpuno kod njih.

Red izvršenja:

1. Otoci ispred Zadra
2. Otok Šolta
3. Otoci od Brača do Mljeta.

Čišćenje otoka, koji se nalaze sjeverno od Zadra (na primjer, Rab i Pag), predviđeno je da se izvrši tek u ono vrijeme, kada vlastite snage budu zauzele kopneni dio obale, da bi se na taj način spriječilo izvlačenje partizanskih snaga na kopno.

22,30 s. - Na osnovu izvještaja iz odjeljenja za kontraobavještajnu službu (pouzdan izvor) slijedećih će dana vjerojatno neprijateljski brodovi prevoziti razni materijal ploveći pored Visa za luku Sali, koja se nalazi na Dugom otoku 22 km jugozapadno od Zadra.

Imajući u vidu ovu namjeru neprijatelja mogla bi vjerojatno uroditi plodom predviđena borbena upotreba S-torp. čamaca protiv otoka Visa.

23,00 s. - Pom. komandant Dalmacije izvještava da je izvršeno izviđanje luke u Makarskoj, ali da nisu u njoj primijećeni nikakvi brodovi, koji

bi bili pogodni za upotrebu. Talijanski čamac MAS,[29] koji je isplovio iz Šibenika sa mot. čamcem M-24, nije stigao u određenu luku, već se vjerojatno sa svojom isključivo talijanskom posadom uputio za Italiju.

[...]

21. 11. 1943.

01,00 s. - Vrh. komanda RM[30] postavila je pitanje, koji otoci uz istočnu obalu Jadrana moraju bezuvjetno ostati zaposjednuti odgovarajućim snagama, da bi se mogao održavati pomorski saobraćaj. Što za zaposjedanje ovih otoka može doprinijeti ratna mornarica? Da li ratna mornarica može da izvrši posjedanje izvjesnog broja otoka i kojih?

U izvještaju koji je dostavljen Vrh. komandi RM naglašeno je, da je po izvršenom čišćenju neophodno potrebno da svi veći otoci budu neprekidno zaposjednuti. U slučaju da otoci budu samo djelimično zaposjednuti, postoji opasnost da neprijatelj redovno vrši ubacivanje snaga u naše obalsko područje i da na taj način vrši točnu kontrolu kretanja svakog našeg broda. U slučaju da otoci ostanu u neprijateljskim rukama, tada oni mogu biti uređeni kao uporišta za torpedne čamce i podmornice, čime bi bile stvorene mogućnosti za znatno ometanje našeg pomorskog saobraćaja. Na taj način postoje mogućnosti da neprijatelj otoke koristi ne samo kao polaznu osnovicu za akcije komandosa, već također i za pomorsko-desantna dejstva na našoj obali većeg obima. Uspostavljanje efikasne službe zračnog osmatranja i javljanja moguće je izvršiti samo ako su otoci neprekidno zaposjednuti. U budućnosti otoci moraju predstavljati idealno osiguranje vlastitog predpolja pred obalom kao baze ne samo za organiziranje mreže osmatranja, veze i javljanja, već također i za poduzimanje vlastitih ofenzivnih poduhvata.

Prema postojećem brojnom stanju ljudstva naša obala je tako slabo posjednuta trupama, da obrana obale ne može još potpuno zadovoljiti. Zbog toga, sa raspoloživim snagama ratna mornarica za sada nije u mogućnsoti ni da u ograničenom obimu izvrši zaposjedanje otoka.

Hrvatske jedinice nalaze se u fazi formiranja. Predviđena je njihova upotreba također i za zaposjedanje otoka. O njihovoj pouzdanosti neka jasna slika još nije stvorena, zbog čega preuzimanje hrvatskih jedinica u formacijski sastav momentalno za nas ne može predstavljati neko osjetno rasterećenje.

Za zaposjedanje većeg broja otoka, a naročito otoka Mljet, Lastovo, Vis, Šolta i Dugi otok posebno je ratna mornarica zainteresirana, ukoliko za ove zadatke budu stavljena na raspolaganje još dva diviziona mor. (ob.)[31] artiljerije. Upravo sa ovih otoka pruža se mogućnost neometanog osmatranja u obalsko predpolje. Sa svojim položajem predstavljaju osnovu u sistemu dalmatinskih otoka, a od neprocjenjivog su značaja kao uporišta za isturene grupe osiguranja. Organizacija obrane otoka zamišljena je u vidu

29 Motoscafo antisomergibile (protivpodmornički čamac, u stvari, torpedni čamac malih razmjera).

30 Ratne mornarice

31 Obalske.

otpornih točaka. Ojačanje predviđenih grupa za osiguranje obale (V.G.A.d.K), a također i u cilju zaposjedanja otoka, pod povoljnim uvjetima i od ljudstva koje bude oslobođeno od izvršavanja zadataka na istoku, poželjno je da se hitno izvrši, a s obzirom na raspoloživo brojno stanje ljudstva značilo bi stvarno rasterećenje.

01,30 s. - Komandant podmornica u Sredozemnom moru izvještava, da će jedna naša podmornica za vrijeme prve četvrti mjeseca u mj. studenom izvršavati zadatke miniranja ispred luke u Brindisiu.

02,00 s. - Komanda 2. oki. armije ponovo se obratila sa zahtjevom za učešće pom. snaga osiguranja u operaciji protiv o. Korčula.[32] U ovoj operaciji, a bez sudjelovanja brodova osiguranja ratne mornarice ne može se nadati odgovarajućem uspjehu.

Kod ograničenog brojnog stanja brodova za osiguranje sposobnih za plovidbu nisam u mogućnosti da ovu želju ispunim i pored toga što mi je sasvim razumljivo, da je to neophodno potrebno, a da to ne bi prouzrokovalo nepoželjno cijepanje raspoloživih snaga i to; na primer, baš sada kad za kratko vrijeme predstoji izvršenje operacije ispred Zadra. Poznato je, da između otoka južno od Splita i kopnenog dijela obale neprijatelj vrši živ sobraćaj naoružanim brodovima u cilju prevoženja ljudi i materijala. Čim bude završeno čišćenje otoka ispred Zadra, kopnena vojska dobit će zatraženu podršku angažiranjem postojećih brodova osiguranja, čiji glavni zadatak treba da bude spriječavanje pokušaja za izvlačenje neprijateljskih snaga morem.

U odgovarajućem smislu o tome je obaviještena komanda 2. oki. armije-

Prema podacima dobijenih osmatrnajem na o. Visu nalazi se oko 800 ranjenika, od čega 500 nije sposobno za borbu.

[...]

09,00 s. - Dosadašnja iskustva su pokazala da Pom. komandant Dalmacije sa svog sadašnjeg komandnog mjesta u Splitu nije u stanju da ostvari dobar uvid u područje koje mu je potčinjeno, a niti da ispoljava svoju rukovodeću funkciju. Razlog za ovo jednim dijelom se nalazi u vrlo nepovoljnim uvjetima predaje i prijema naređenja i izvještaja preko sredstava za vezu iz Splita. Nasuprot tome, iskustva nam pokazuju, da će u dogledno vrijeme doći do poboljšanja ovih uvjeta. Imajući u vidu, da kroz kratko vrijeme predstoji operacija za čišćenje otoka ispred Zadra, smatram da je potrebno da poslije podjele Dalmacije na dvije teritorijalne pomorske komande, što je zatraženo 20. 11. Pom. komandant Dalmacije svoje komandno mjesto, štab i čitav komandni aparat premjesti u Zadar. On je za tu svrhu dobio odgovarajuće naređenje. Samim tim je bez ikakve vrijednosti jedan izvještaj Pom. komandanta, koji je primljen u toku izdavanja ovog naređenja, a u kome on izvještava da svoje komandno mjesto namjerava prebaciti u Mostar.

[...]

20,00 s. - Služba spasavanja na moru izvještava:

»U Hvar svake noći pristiže po jedan engleski brod sa živežnim namirnicama, municijom i sanitetskim materijalom. Istodobno se, navodno, vrše mjerenja dubine mora radi pristajanja većih brodova.

Snabdijevanje Južnodalmatinske brigade[33] skoro isključivo su preuzeli Englezi. U luke na otocima brodovi uplovljavaju uvijek u toku noći«.

Također i ovaj izvještaj je samo jedna potvrda za veći broj osmatranja, u kojima je u toku posljednjih tjedana konstatirano redovno snabdijevanje partizana, koje obavljaju Englezi. Ovo podvlači neophodnost energičnog poduzimanja akcije u cilju zauzimanja i brzog zaposjedanja otoka, prije nego ih neprijatelj bude mogao još intenzivnije koristiti kao sredstvo za napad protiv naše obale.

[•••]

22. 11. 1943.

[...]

23. 11. 1943.

[•••]

24. 11. 1943.

22,00 s. - Prema dobijenom obavještenju od Komande 2. oki. armije od sada je red izvršenja čišćenja otoka na ovaj način određen: Ugljan, Murter, Pašman, Kornat, Dugi otok, Žut, Šolta, Brač, Hvar, Mljet, Lastovo i Vis.

Očekuje se da će težište neprijateljskog otpora na o. Korčuli biti povezano sa snažnom podrškom avijacije. Komanda 2. oki. armije očekuje da će PA krstrica »Cattaro«, »TA-21« i ostali ratni brodovi iz sastava ratne mornarice, koji će uzeti učešća u operaciji, pružiti efikasnu protivzračnu zaštitu.

Kod ovoga je potrebno imati u vidu, da se veći broj navedenih ratnih brodova uspio uvesti u borbu neposredno poslije opremanja i da se zbog nedovoljne obučenosti posada mogu očekivati i veći nedostaci u efikasnosti njihove upotrebe.

Drugi zahtjev Komande 2. oki. armije koji se sastoji u tome, da se sve pomorske snage, koje učestvuju u operaciji u širem rejonu Zadra,[34] drže zajedno sve do završetka čitave operacije, potpuno se podudara sa našim namjerama.

O artiljerijskim uporištima na očišćenim otocima dostavila je obavještenje Komanda 2. oki. armije. Osnovni zadatak art. uporišta na otocima sastoji se u obrani obale od napada s mora i u zaštiti pomorskih komunikacija. Kopnena vojska sa svoje strane traži da većinu uporišta na otocima preuzmu jedinice mor. (ob.) artiljerije.

Upozoravam na moja izlaganja, koja sam u odnosu na ovo već u više navrata učinio i kod toga obrazložio neophodnost da se važniji istureni otići zaposjednu snagama ratne mornarice (jedinicama mor. artiljerije).

[...]

33 Trinaesta južnodalmatinska brigada Dvadesetšeste divizije NOVJ.

25. 11. 1943.

21,00 s. - Komanda 2. oki. armije izvještava, da se prema sporazumu sa Pom. komandantom Dalmacije čišćenje otoka ispred Zadra treba vremenski tako izvršiti, da sve pomorske snage i bataljon obalskih lovaca »Brandenburg« 30. 11. 43. budu premješteni u Split. Otok Šolta treba da bude zauzet u toku 1. i 2. 12.[35] Zatim 3. 12. sve pomorske snage uključno i bataljon obalskih lovaca »Brandenburg« treba da se stave pod komandu V SS brd. armijskog korpusa (kombinovana operacija pod jedinstvenom komandom) radi zajedničke upotrebe u cilju zauzimanja otoka Korčula, Brač, Hvar, Mljet, Lastovo i Vis.

Da bi se obezbijedila jedinstvena komanda nad svim snagama koje uzimaju učešća u operaciji za zauzimanje otoka naredio sam, da se komandant 11. flotile osiguranja kap. korvete V. Kleist bez odlaganja uputi u Zadar i lično preuzme komandu nad upotrebom svih pomorskih snaga.

[•••]

26. 11. 1943.

19,00 s. - Komanda 2. oki. armije prenosi slijedeći izvještaj kontraobavještajnog centra:

»Komanda VIII korpusa 24. 11. izvijestila je Tita daje 25. 11. prvih 200 boraca[36] prebačeno iz Barija na o. Korčulu«.

Veći broj izvještaja, koji je do sada primljen iz pouzdanih izvora, samo je u neznatnom obimu potvrđen. Poznato je, da se između okupirane Italije i otoka u Dalmaciji odvija redovan pomorski saobraćaj, koji se, međutim, zbog nedostatka ratnih brodova i avijacije ne može spriječiti.

[...]

27. 11. 1943.

[...]

28. 11. 1943.

22,50 s. - Zračnim bombardiranjem Zadra, koje je izvršeno 28. 11. potopljen je parobrod »Sebenico«. Članovi posade broda su spašeni." I ovaj izvještaj također unosi svjetla u sadašnju situaciju. Čak i kad brodovi, da bi izbjegli napad neprijatelja iz zraka, plovidbu od jedne luke do druge izvršavaju noću, neprijateljska avijacija ih u toku dana pronalazi i uništava. Bez moćne i efikasne protivzračne obrane, koja formacije neprijateljskih bombardera barem prisiljava da lete na većoj visini i da na taj način spri-

35, 38 i 43 Vidi operaciju »Heifisch II«, dok. br. 275, napomenu 6.
36 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 8, 72, 86 i 129.
37 Vidi dok. br. 194.

ječi, da se eventualno izvrši točnije bacanje bombi na cilj, ne može se ni približno ostvariti traženi učinak u pom. teretnom saobraćaju.

[...]

29. 11. 1943.

03,40 s. - U 10.40 sati izvršen je na grad i luku Dubrovnik napad iz zraka sa 19 četvoromotornih bombardera i 5 dvomotornih aviona. Pri tom su 2 motorna jedrenjaka potopljena, a 3 oštećena. Prouzrokovana su vrlo velika oštećenja na zgradama, lučkim skladištima i motornim vozilima. Bilo je gubitaka i kod civilnog stanovništva.

U 11.50 sati na zaljev Rijeke dubrovačke izvršilo je napad 11 neprijateljskih lovačkih aviona. Bombardiranje iz zraka ostalo je bez rezultata.

Također i ovi napadi iz zraka, koji se u ovom slučaju dovode u vezu sa činjenicom, da su se ovdje nekoliko dana nalazila 3 S-čamca, pokazuje da je bezuvjetno potrebno da se što prije uspostavi protivzračna obrana luke.

[...]

30. 11. 1943.

00,20 s. - Pom. komandant Dalmacije izvještava da će pri povoljnoj vremenskoj situaciji čišćenje otoka ispred Zadra biti vjerojatno završeno 1.12. Za sada stoje na raspolaganju: jedan des. brod SF sa samo jednim ispravnim pogon, strojem, 3 I-čamaca i 2 naoružana parobroda. Ovi brodovi ne mogu prije 3. 12. stići u Split.

Prema obavještenju Komande 2. oki. armije operacija protiv otoka Šolte predviđena je za 3. 12.[38]

[...]

04,30 s. - U izvještaju o napadima iz zraka komandant luke Šibenik 28. 11. javlja, daje u 10.25 sati data zračna uzbuna, ali da nije bilo bombardiranja. U 10.40 sati eksplodirala je jedna avio-bomba sa vremenskim upaljačem, koja je bila bačena 27. 11. U 11,20 sati jedan napad iz zraka bio je usmjeren na istočnu obalu Furnaža zaliva, kojom prilikom su bombe pale u blizini baze za snabdijevanje jedinica, željezničke pruge i na postrojenja na operativnoj obali. U skladištu goriva izbio je požar.[39] U 11.50 sati izvršen je još jedan napad na mor. skladište, u kome su učestvovala 2 neprijateljska aviona i tom prilikom na njega bacila 10 bombi. Potpuno je uništena jedna plivajuća dizalica, a oštećene su 2 barkase, jedan vodonosac i jedan lučki remorker koji se nasukao na obalu. Ljudskih žrtava nema. U gradu je pogođena bolnica i poduzeće Dalmacija.

[...]

12,20 s. - Komandant luke Šibenik u 11.50 sati izvještava, da su na Šibenik izvršena dalja bombardiranja iz zraka koja su bila usmjerena na mor-

39 i 40 Vidi dok. br. 194.

narička skladišta u Mandalini. Nekoliko bombi, koje su pale u neposrednu blizini zgrade, gdje je smještena komanda luke, prouzrokovale su vrlo velika oštećenja na zgradama.[40]

[...]

1. 2. 1943.

00,45 s. - Za vrijeme čišćenja otoka ispred Zadra Pomorski komandant Dalmacije je naredio da des. brodovi SF i I-čamci moraju biti u Šibeniku najkasnije 1.12. uvečer. Po preuzimanju pogonskog goriva i pošto ukrcaju 200 vojnika iz sastava bataljona »Brandenburg« brodovi treba da isplove 2. 12. da bi, po iskrcavanju 200 vojnika na otok Drvenik, mogli po mogućnosti rano poslijepodne 2. 12. uploviti u Trogir. Početak operacije za zauzimanje otoka Šolte predviđen je za 3. 12. u svitanje.

[...]

06,30 s. - Prema obavještenju Komande 2. oki. armije operacija za zauzimanje otoka Šolte, kojom rukovodi komandant[41] XV brd. AK, treba da otpočne u svitanje 3. 12. Polaskom iz Trogira na krajnji zapadni dio Šolte treba da se iskrcaju 3 ojačane str. čete i obalski lovci. Snage osiguranja ratne mornarice i zrakoplovne snage komandanta avijacije Hrvatske, koji su za ovu operaciju stavljene na raspolaganje, trebaju davati podršku vlastitim jedinicama u toku iskrcavanja i da spriječe neprijatelja u održavanju pomorskog saobraćaja između Šolte i Brača i onemogućiti dejstvo savezničke avijacije.

[...]

2. 12. 1943.

03,35 s. - Prema obavještenju Komande 2. oki. armije početak operacije za zauzimanje otoka Šolte odložen je za najranije 3. 12. U očekivanju dodatnog broja ratnih brodova, operacija će vjerojatno i dalje biti pomjerena za 4. 12. Predviđeno je da komandant 11. flotile osiguranja u Trogiru uspostavi kontakt sa komandama jedinica kopnene vojske.

U vezi sa operacijom čišćenja otoka komandant V SS korpusa dostavio je hitan zahtjev, da se PA krstarica »Cattaro« ostavi na svom dosadašnjem mjestu.

[...]

3. 12. 1943.

Iz područja Pom. komande Dalmacije dostavljen je izvještaj da je na Split izvršen napad od strane 4 neprijateljska aviona. Nekoliko bombi palo je na područje grada i u okolicu. Motorni brod »Giovanni« natovaren po-

41 General Laysser.

gonskim gorivom napadnut je od jednog neprijateljskog aviona na oko 4 nm istočno od Trogira i tom prilikom zapaljen, dok je avion produžio sa letom dalje i nestao. Konvoj sastavljen od des. broda SF-263, I-čamca 42, HZ-1 i HZ-2 napadnut je u toku vožnje od Šibenika prema Trogiru oko 11,30 sati u neposrednoj blizini otoka Drvenik od neprijateljskih lovačkih aviona. Tom prilikom bio je zapaljen dejstvom vatr. naoružanja desantni brod SF-263, koji se zatim nasukao na obalu otoka M. Drvenik, dok je HZ-2 potopljen. Pretrpljeni gubici 14 mrtvih i 40 ranjenih. 30 vojnika iskrcano je na otok M. Drvenik.[42]

Neprijateljski avioni 2. 12. bombardovali su Omiš.

18,30 s. - U toku vožnje na jug 6 neprijateljskih aviona izvršilo je napad na TA-21 kod rta Planka i tom prilikom bacili 20 bombi na cilj. Brod nije oštećen. U pogledu upućivanja PA krstarice »Cattaro« komandant 11. fiorile osiguranja izrazio je vrlo veliku sumnju i tom prilikom iznio svoje mišljenje, da je za to neophodno potrebna jaka zaštita lovačke avijacije.

[•••]

4. 12. 1943.

[•••]

5. 12. 1943.

20,00 s. - U pogledu borbene upotrebe ratnih brodova osiguranja komandant fio tile izvještava, da napad na o. Šoltu počinje u svitanje 6. 12[43] PA krstarica »Cattaro« preuzima na sebe zaštitu jedinica kopnene vojske pri iskrcavanju i zauzimanju mostobrana na krajnjem sjeverozapadnom dijelu o. Šolta. Jedna torpiljarka zatvara prolaz između o. Šolta i o. Brač, a druga preuzima zaštitu jedinica kopnene vojske u nastupanju. NA-2 i NA-4 trebaju obezbjeđivati PA krstaricu »Cattaro«.

[•••]

6. 12. 1943.

17,30 s. - Komanda 2. oki. armije potvrdno je odgovorila na pitanje Admirala Jadrana, prema kojem je operacija »Heifisch II« jedan od zadataka oružanih snaga, u kojoj je komanda povjerena komandantu XV AK. Komandu u operaciji za zauzimanje otoka između o. Brač i o. Mljet preuzima komandant V SS-brd. AK

Operaciji za zauzimanje otoka Korčula dat je naziv »Herbstgewitter II«.

19,50 s. - Mor. radio-stanica Metković izvještava da je glavnokomandujući Admiral stigao u Mostar.[44] Mor. oficir za vezu stići će u Mostar u toku noći 6/7. 12.

42 Vidi dok. br. 135, 139, 285, 291 i 292.
44 Do tada se njegovo sjedište nalazilo u Beogradu.

20,30 s. - 5. 12. izvršen je na Split ponovan napad iz zraka, pri čemu je 25 bombi palo na gradsko područje i tvornicu cementa, što je prouzrokovalo teška oštećenja na zgradama i gubitke među civilnim stanovništvom. U vojnom logoru ima oko 20 mrtvih i 30 ranjenih.

U Pašmanskom kanalu ponovo je otvorena vatra na NA-2 i 3 motorna jedrenjaka, ali bez rezultata. TA-21 je 5. 12. isplovila na jug.

23,45 s. - Isplovljenje desantnog broda SF-192 i I-čamca 114 iz Kotora za Dubrovnik, koje je ponovno odloženo za 24 sata, predviđeno je za 8. 12. u 04.00 sata.

[. •.]

12. 12. 1943.

Desantni brodovi SF-267 i SF-268 koji su prema naređenju Pomorskog komandanta Dalmacije bili upućeni za luku Ploče, naređenjem glavnokomandujućeg Admirala skrenuti su u zaljev Neum-Klek istočno od ušća r. Neretve.

Pomorski komandant sjevernog Jadrana izvještava, da su za des. brod SF-268 novi pogonski strojevi zatraženi iz Njemačke. Četiri I-čamca, čije su posade stigle 12. 12. spremni su za upotrebu. Vjerojatan odlazak ovih čamaca predviđa se za 13. 12.

Motorni jedrenjak »Primo« sa 800 pojasa za spasavanje i 80 m[44] pogonskog goriva B-4 vjerojatno će 12. 12. biti upućen iz Trsta za Ploče.

13.00 s. - Primljen je slijedeći radiogram, koji je glavnokomandujući Admiral uputio Komandi mornaričkih grupa Jug:

1. Komanda V SS-brd. AK predviđa da će se pri normalnom toku razvoja zadaci u operaciji »Herbestgewitter II« izvršavati u slijedećim danima: Korčula 16. 12; Mljet 24.12; Hvar 3. 01; Brač 9.01; Poslije toga dolazi na red Šolta. Čišćenje otoka Lastovo i Vis treba da se izvrši poslije operacije »Herbestgewitter«, ako se još bude raspolagalo sa dovoljno jakim snagama ratne mornarice.

2. Molim da se preispita pitanje dodjeljivanja S-torpednih čamaca iz Egejskog mora, da se, ako je ikako moguće, stave na raspolaganje u cilju njihovog angažiranja u operaciji »Herbstgewitter II«[45]

3. Molim za obavještenje da li se može računati na podršku komandanta podmornica Sredozemnog mora«.

[...]

13. 12. 1943.

Prema obavještenju Mor. štaba za vezu ND Hrvatske gubitak m/j »Jadro«, koga su u toku noći 8/9. 12. zarobili naoružani partizanski brodovi[46] i odvukli sa sobom, vrlo se nepovoljno odrazio na više rukovodstvo u ratnoj mornarici, pošto se ono pribojava, da je to na čitavo stanovništvo na obali imalo za posljedicu u pogledu smanjenja povjerenja u vođenje rata

46 Vidi dok. br. 119, 157, 410 i 422.

na moru, kako ND Hrvatske, a također i Njemačke. Ovaj gubitak mora da izvrši utjecaj da se u obrani obale pojača budnost oskudnih snaga, a može eventualno i izazvati utjecaj na vrbovanje hrvatskih dobrovoljaca.

Prema navodima Komande ratne mornarice ND Hrvatske sa gubitkom m/j »Jadro« propalo je i 90 tona razne robe, namijenjene za snabdijevanje Splita, što će se u velikoj mjeri osjetiti. Osim toga, na jedrenjaku se nalazio jedan štabni oficir i 25 policajaca, dalje 1 oficir i 10 mornara, kao i 10 administrativnih službenika.

Sa m/j »Jadro« izgubljen je i posljednji brod ND Hrvatske, koji je redovno održavao brodsku linijsku vezu između Splita i Metkovića. Slažemo se sa molbom hrvatske ratne mornarice da se za izgubljeni jedrenjak dodijeli odgovarajuća zamjena. Pristupilo se određenom razmatranju koji bi od brodova, sa kojima se sada raspolaže, bio za tu svrhu pogodan.

[...]

16. 12. 1943.

02,50 s. - Napadom iz zraka na aerodrom Zemunik - Zadar, koji je izvršilo 10 neprijateljskih aviona vatrenim naoružanjem, uništena su dva aviona i zapaljena manja količina pogonskog goriva.[47]

17,30 s. - Komandant luke Zadar izvještava daje u 14,15 sati izvršen žestok napad iz zraka od 24., bombarderska aviona. Neke bombe su pale na brodove i lučka postrojenja, ali se šteta i broj ljudskih žrtava još ne mogu sagledati. Radio-stanica je ograničeno sposobna za upotrebu[48]

18,00 s. - Na osnovu naređenja komandanta 11. flotile osiguranja PA krstarica »Niobe«, TA-20 i TA-22 19.'12. trebaju se naći naspram krajnjeg južnog dijela otoka Pašman potpuno obezbijeđeni sa zalihama goriva.

TA-21 je dobio naređenje da u svitanje 18.12. bude već u Trogiru, gdje će se na njega ukrcati komandant flotile.

18,30 s. - Prema obavještenju primljenom od glavnokomandujućeg Admirala operacija »Herbstgewitter II« vjerojatno počinje 20. 12.

22,30 s. - Sa komandnog mjesta Mostar primljeno je naređenje da se desantni brod SF-267 odmah uputi za Trpanj i da prebaci iz Trogira 110 tona pogonskog goriva B-4. Desantni brod SF-193 treba odmah da se premjesti u Ploče (ušće r. Neretve).

[...]

17. 12. 1943.

07,15 s. - Iz izvještaja o situaciji Pom. komandanta Dalmacije za 16. 12: »Uvečer 15. 12. u Splitu je pet puta davana zračna uzbuna. Bombe su pale na željezničku stanicu. U toku 16. 12. bilo je šest zračnih uzbuna, ali napada iz zraka nije bilo. Zadar izvještava daje 15. 12. bombardiran aerodrom, pri čemu su uništena dva naša aviona.

08,30 s. - Komandant luke Zadar izvještava da su 16. 12. uplovili des. brod SF-193 i SF-267 sa 4 I-čamca. Desantni brod SF-193 sa 3 I-čamca upu-

47 Vidi dok. br. 327 i 328.
48 i 49 Vidi dok. br. 328 i 329.

ćen je u 23.00 sati za Trogir. Na desantnom brodu SF-297 oštećen je prenosni mehanizam. Poduzete su mjere da se prenosni mehanizam izmijeni u Zadru. Vjerojatno će sa 4 I-čamca biti spreman za isplovljenje najranije 17. 12. uveče.

[...]

11,30 s. - Komandant luke Zadar izvještava da je posada napustila brod »Isto«, čija je paluba i pogonski stroj oštećen bombardiranjem iz zraka. Parobrod nije više sposoban za upotrebu.

Kod drugog napada iz zraka na Zadar, koji je izvršen 16. 12. oko 22.00 sata, na parobrod »Marbianco« neprijateljski avioni su postigli dva puna pogotka bombama, od čega je prednji dio broda potpuno uništen. Brod leži pramcem na dno. Na pramčanom dijelu broda još uvijek se nalazi jedna neeksplodirana avio-bomba.[49]

[...]

2. Komanda 118. lovačke divizije nije pristala na izvršenje borb. zadatka bez dovoljnog broja brodova za prevoženje. S tim u vezi komandant divizije je tražio da se za još 24 sata pomjeri početak operacije, pošto bude prikupljen potreban broj brodova.

3. Za prevoženje jedinica na Korčulu 16.12. se raspolagalo samo sa desantnim brodom SF-264.

4. Borbeni zadatak po svom obimu i karakteru moguće je izvršiti samo sa postojanjem najmanje 2 desantna broda SF. Broj pogodnih malih brodova, kao dopunsko sredstvo, koji se nalaze u polaznim lukama na sjeveroističnoj obali poluotoka Pelješac, nije za ovu svrhu dovoljan. Nastavljeno je sa naporima za dovođenje ostalih brodova za operaciju »Herbstgewitter«, ali u sadašnjoj situaciji po pitanju brodova u Jadranu nije do sada bilo moguće da se izvrši.

5. Na osnovu toga je, a u suglasnosti sa kopnenom vojskom, pomjeren dan »X«, kao što je javljeno, za 20. 12.

[...]

18. 12. 1943.

02,50 s. - Glavnokomandujući Admiral obavijestio je sve komandante koji učestvuju u operaciji da operacija protiv otoka Korčule počinje 20. 12. ujutro i da u njoj učestvuju snage zrakoplovstva. PA krstarica »Niobe« i tri torpiljarke prethodno operiraju u vodama sjeverno od otoka, a kasnije u vodama južno od otoka.[50]

[...]

12,15 s. - Split izvještava, da je osobno vozilo komandanta luke na svom povratku iz Trogira 13. 12. imalo nezgodu na putu i upalo u jarak zbog nategnutog čeličnog užeta preko puta. Na mjesto nezgode partizani su otvorili vatru. Putnici u vozilu borili su se do kom. mjesta pješadije, u kojoj nisu imali gubitaka. Partizani su u međuvremenu zapalili osobno vozilo.[50]

14,40 s. - Komandant 11. flotile osiguranja izvještava da je u 02,30 sati sa TA-21 isplovio iz Trogira.

U toku noći 16/17. 12. data je osam puta zračna uzbuna. Bombe su bačene u rejon željezničke stanice i na luku Split. O štetama nije dostavljen izvještaj.

[...]

22,30 s. - Prema obavještenju glavnokom. Admirala sa motornim brodom »Primo« propalo je oko 1.000 pojaseva za spasavanje.[51] Pom. komandantu sjevernog Jadrana izdato je naređenje da transportnim avionom bez odlaganja uputi za Mostar 1.000 pojaseva za spasavanje. S obzirom da operacija »Herbstgewitter II« treba pravovremeno da otpočne, zadatak je izvanredno hitan.

Na traženje Admirala Jadrana komanda XXX zračne zone odobrila je dodjelu jednog transportnog aviona iz Beograda za prebacivanje pojaseva za spasavanje iz Trsta za Mostar. Pom. komandantu sjevernog Jadrana izdato je uputstvo telefonom da još jedan transportni avion zatraži od komande 2. zračne flote. Neovisno od do sada poduzetih mjera Komanda mor. grupe Jug je zamoljena da sa područja Egejskog mora izdejstvuje prebacivanje pojaseva za spasavanje zračnim putem u Mostar.

Osim toga, Pom. komandantu sjevernog Jadrana odavde je izdato naređenje, da neovisno od prebacivanja pojaseva za spasavanje zračnim putom, najmanje još 1.000 komada pojaseva za spasavanje otpremi morskim putom za Dalmaciju.

Povećana aktivnost neprijateljske avijacije nad čitavim operacijskim područjem »Herbstgewitter II« ukazuje na to, da je neprijatelj otkrio sve do sada poduzete pripreme i naše namjere za predstojeće iskrcavanje na otoke i pokušao da ih već u samom začetku onemogući.

[...]

19. 12. 1943.

Glavnokomandujući Admiral dostavio je radi upoznavanja slijedeću situaciju:

1. Za vrijeme vožnje ka području operacija 16. 12. uništen je m/j »Primo« napadom iz zraka 8 neprijateljskih lovačkih aviona.[53] Pri tom su 2 člana posade poginula, dok se ostatak uspio spasiti. Izvještaj o tome tek je danas primljen. Tom prilikom eksplodiralo je 80 m[54] pogonskog goriva za desantne brodove SF. Sa brodom je propalo i 800 komada pojaseva za spasavanje, zbog čega je vjerojatno postavljen uvjet za još jedno odgađanje operacije, ako odmah ne bude riješeno pitanje prebacivanja drugih pojaseva, kao što je naređeno, odnosno zatraženo. Ovaj slučaj dogodio se očigledno u toku dnevne vožnje. Istraga je u toku. Za sve brodove bilo je izdato naređenje da voze noću, što je ponovo naređenjem osnaženo.

[...]

51 Vidi dok. br. 322.

52, 53 i 59 Ovi pojasevi za spasavanje bili su upućeni trupama određenim za desant na Korčulu.

4. Pomorski komandant Dalmacije od danas se nalazi na Pelješcu kod Komande divizije,[54] odnosno puka radi neposrednog sudjelovanja u operaciji »Herbstgewitter II«.[55] Pomorski komandant nije neprekidno samnom u vezi.

5. Već nekoliko dana vremenske prilike bez oblačnosti, vrijeme povoljno, sa jasnom daljnjom vidljivošću.

Učesnicima u operaciji glavnokomandujući Admiral saopćio je slijedeće:

1. Operacija naših snaga protiv otoka Korčule uz učešće avijacije počinje ujutro 20.12. Pa krstarica »Niobe« i 3 torpiljarke operiraju prethodno sjeverno a kasnije i južno od otoka.

2. Naši S-torpedni čamci isplovljavaju iz Kotora 19.12. po padu mraka u cilju izvršenja ispada protiv talijanske istočne obale. Tamo treba da poduzmu torpedni napad u rejonu Brindisi-Gargano, vodeći pri tome računa 0 minskoj situaciji. U svitanje 20. 12. čamci treba da stignu pred otok Vis 1 da izvrše iznenadan vatreni prepad na lučka postrojenja u Visu. Poslije toga poduzet će lov na neprijateljske brodove zapadno i južno od otoka Korčule. Na kraju, najkasnije u 08.00 sati polaze za Kotor radi popune pogonskim gorivom. Pri tom treba da obrate pažnju na neprijateljsku obalsku artiljeriju na istočnom dijelu otoka Korčule. Mljet je u rukama neprijatelja.

3. 20.12. po padu mraka ponovo isplovljavaju u cilju noćnog lova na brodove i plovna sredstva svih vrsta u vodama oko o. Lastova i Visa, krajnjeg zapadnog dijela otoka Hvara i Šćedra i zapadnog dijela otoka Korčule. U svitanje 21. 12. čamci treba da stignu ispred luke na o. Lastovo i da izvrše kratak vatreni prepad na lučka postrojenja. Poslije toga nastavljaju sa lovom u vodama zapadno i južno od Korčule. Zatim, a najkasnije u 08,00 sati, isplovljavaju za Kotor radi popune pogonskim gorivom.

4. Pitanje iskrcavanja prema situaciji i ostalim odredbama za dejstvo.

[...]

Lučki kapetan iz Metkovića izvještava da je vatrom sa jednog većeg neprijateljskog broda 18. 12. oko 22.00 sata zapaljen i potopljen desantni brod SF-193.[56] 19. 12. oko 08.00 sati uplovio je u luku Ploče I-čamac 43 sa 6 spašenih članova posade. Od I-čamca 55 i malog motornog čamca nije primljen nikakav izvještaj.

[...]

Pom. komandant Dalmacije izvijestio je preko radio-veze:

1. Pom. desant »Račišće«[57] izvršava se u 04.00. Sa početkom iskrcavanja varu na neprijateljsku obalu moli da se otvori iz vlastitih kopnenih baterija, a vatru na obalu zapadno od Račišća sa PA krstarice »Niobe«. Otvaranje vatre da otpočne na oko 15 minuta prije iskrcavanja. Ako neprijatelj otvori vatru na »Niobe«, ona treba da otvori vatru po svom nahođenju.

2. Po iskrcavanju jedinica na obalu po 3 čamca obalskih lovaca u stepenastom poretku gone partizanske brodove uz sjevernu i istočnu obalu

54 Na Pelješcu se nalazio Štab 750. puka 118. lovačke divizije.
56 Vidi dok. br. 146.

otoka Korčule. Čamci se upućuju samo prema signalima za raspoznavanje sa obale.

[...]

21, 30 s. - Uporište brodske PA artiljerije u Zadru 17. 12. izvještava: Bombardiranjem iz zraka pogođen je parobrod »Marbianco«, uslijed čega su poginuli komandir PA artiljerije i jedan podoficir, teže su ranjeni 1 podoficir i 1 mornar, a lakše ranjen 1 podoficir i 4 mornara.[58] Na 35 nm ispred Zadra bombardiranjem iz zraka i dejstvom vatre partizana potopljen je motorni jedrenjak »Primo«,[59] pri čemu su poginula dva mornara, dok je jedam mornar teže ranjen. Jedan mornar je spašen.

22,03 s. - Kao što je izvijestio glavnokom. Admiral Jadrana, operacija »Herbstgewitter II« je neznatno odložena. Po padu mraka S-čamci su 19. 12. isplovili u lov na neprijateljska plovna sredstva u području zapadnog dijela otoka Korčule, istočnog dijela otoka Hvara, sjeverne obale otoka Brača i Šolte. Pri ponovnom izvršenju zadataka u toku posljednje noći, pretpostavlja se da je neprijatelj oko 22,00 sati pokušao da izvrši iskrcavanje u rejonu Omiša. U svitanje čamci su izvršili vatreni prepad na lučka postrojenja u Visu, poslije čega su se uputili za Kotor. Jedna naša podmornica operira u vodama zapadno od Vis-Lastovo.

[...]

Glavnokomandujući Admiral dalje izvještava:

« 1. Kasno poslije podne 18. 12. neprijatelj je iz rejona Postira (sjeverna obala o. Brač) sa do sada 5 desantnih brodova izvršio iskrcavanje na suprotnu stranu kopnenog dijela obale. Postoje namjere za iskrcavanje i s ostalih točaka na sjevernoj obali otoka Brača.

2. Naređeni borbeni zadatak naših S-torpednih čamaca sa noćnim lovom na neprijateljska plovna sredstva u međuotočnom području nastaviti i dalje. Težište imati na spriječavanju iskrcavanja neprijateljskih snaga.

3. PA krstaricu »Niobe« i sve torpiljarke odmah angažirati protiv neprijateljskih pomorskih desanata, o kojima smo dobili izvještaj. Kod ovoga računati da će neprijatelj raspolagati pomorskim snagama.

4. Vrijeme izvršenja ovog borbenog zadatka prema situaciji, poslije čega krstaricu i torpiljarke vratiti u raniji rejon razmještaja.

[...]

20. 12. 1943.

00,10 s. - PA krstarica »Niobe« izvještava da se u 19.00 sati nasukala na obalu na krajnjem jugozapadnom dijelu otoka Silba[60] i da je potrebno da joj se u pomoć upute remorkeri iz Pule ili Zadra.

00,20 s. - Glavnokomandujući Admiral izdao je naređenje komandantima luka Zadar, Split i Šibenik, da se tanker »Donatella«, čim uplovi u jednu luku u Dalmaciji, bez odlaganja uputi u pravcu južnog dijela otoka Paš-

58 Vidi dok. br. 330.
60, 63 i 64 Vidi dok. br. 183, 194.

man, da se tamo usidri i maskira i stavi na raspolaganje komandantu 11. flotile osiguranja.

Prema izvještaju komandanta luke Pula tanker »Donatella« je 19. 12. u 09,00 sati upućen za Brač.

03,05 s. - Glavnokomandujući Admiral odobrio je da se PA krstarica »Niobe« i torpiljarke upute u Pulu radi popune pogon, gorivom. Poslije toga navedeni ratni brodovi treba da budu u pripravnosti na području Drvenik-Trogir.

[...]

05,00 s. - Prema izvještaju Pomorskog komandanta sjevernog Jadrana sa ob. motornim jedrenjakom 20. 12. upućeno je iz Trsta za Metković 1.000 komanda pojaseva za spasavanje.

Uslijed nasukivanja tanker »Donatella« nije pretrpio nikakva oštećenja, koja bi se točno mogla ustanoviti.

05,20 s. - Postoji vjerovatnoća da su 18.12. oko 22,30 sati neprijateljski brodovi izvršili napad na desantne brodove i I-čamce u vodama ispred Omiša za vrijeme vožnje na jug, pri čemu je dejstvom vatrenog naoružanja zapaljen desantni brod SF-193.[61] Desantni brod je pri tom u plamenu skrenuo prema Braču. Ukupni gubici do sada iznose 7 mrtvih i 110 izgubljenih bačava pogonskog goriva B-4. Ovom prilikom je također izgubljen i čitav transport naoružanja koje je bilo predviđeno za Drač.

[...]

10,00 s. - Glavnokomandujući Admiral dostavio je radi upoznavanja slijedeće podatke o situaciji:

1. Zbog nezadovoljavajućeg snabdijevanja materijalnim potrebama i dotura pojaseva za spasavanje komanda V SS brd. AK još je nešto pomjerila dan »X« za operaciju »Herbstregewitter II«.

2. I pored obećanja komande XXX zračne zone do sada još nisu prebačeni hitno zatraženi pojasevi za spasavanje.

3. Pokušaj iskrcavanja ograničenih partizanskih snaga u rejonu Omiš, koji je bio poduzet 18. 12. uvečer, odbijen je od strane ustaša.[62] Ostatak drugog eksplodiranog engleskog torpeda, pronađen je na cesti pored obale, iz čega se može zaključiti, da su u ovome učestvovali neprijateljski torpedni čamci.

4.1 pored do sada pretrpljenih gubitaka operacija »Herbstgewitter II« može se izvršiti sa do sada pristiglim brodovima. Ipak njeno izvršenje odbija komandant 118. lovačke divizije, ako se ne dodijeli zamjena za desantni brod SF-193. Sa mojim odobrenjem Pom. komandant Dalmacije uložio je na ovakav stav prigovor. Preduvjet za njeno izvršenje ostaje i dalje zadovoljavajuća zaštita lovačke avijacije.

5. Oko 13,00 sati 19. 12. izvršenje na krstaricu i torpiljarke snažan napad neprijateljskih bombardera,[63] u kome je učestvovalo 24 aviona. Nije bilo gubitaka, dok je jedan avion sigurno oboren.

6. U međuvremenu u Mostaru se raspolaže sa ukupno 10 lovačkih aviona. Zatražio sam da se za torpiljarke 20. 12 ujutro obezbijedi lovačka

61, 65 i 66 Vidi dok. br. 146.
62 Vidi dok. br. 140, 146, 154, 186, 334 i 422.

zaštita u dva talasa. Zrakoplovstvo je to odbilo i dodjeljuje samo jedan talas u ukupnom trajanju od oko 40 minuta s obrazloženjem da se zabranjuje upotreba slabije formacije od 8 aviona.

7. Komandant avijacije Hrvatske izvještava da je za operaciju »Herbstgewitter II« u pripravnosti avijacija za obezbjeđenje lovačke zaštite. Pošto sam upozorio na 10 lovaca, zatražio sam da se dostavi potvrda, da će se u toku dana za operativni sastav ratne mornarice zagarantirati redovna zaštita lovačke avijacije.

[...]

17,00 s. - Komandant torpednog čamca S-55 svoj prvi borbeni zadatak sa torpednim čamcima S-36 i S-55 izvršio je po planu. U vodama ispored Brindisija i Barija, kao i duž čitave obale nije osmotren nikakav pomorski saobraćaj. Oko 04,30 sati čamci su uplovili u luku Vis i otvorili vatru na luku i zgrade u njoj. Kod toga se naišlo na slab otpor puškomitraljeskom vatrom. Partizanski brodovi nisu osmotreni. U toku izvršenja čitavog borbenog zadatka more je bilo vrlo nemirno. U 09,30 sati čamci su se već nalazili u vezu uz obalu u Kotoru.

[...]

23,45 s. - Glavnokomandujući Admiral saopćio je iz Mostara preko radio-veze:

»1. Do sada još nije primljen izvještaj o izvršenju borbenog zadataka S-čamaca u noći 19/20. 12.

2. Borbeni zadatak treba da se ponovo izvrši u toku noći 20/21. 12. s tim da se u svitanje izvrši vatreni napad na lučka postrojenja na o. Lastovo, kao i na naseljeno mjesto Vis. Postavljen je zahtjev za lovačku zaštitu.

3. Težište u ovome treba imati na uništenju neprijateljskih brodova sjeverno od o. Brača. Treba računati na prisutnost jedne ili dvije naše torpiljarke.«

[...]

21. 12. 1943.

01,10 s. - Prema izvještaju centra kontraobavješajne službe pri Komandi 2. oki. armije u toku noći 15. 12. iskrcale su se na o. Vis manje grupe neprijatelja. Prema ovom izvještaju, već duže vrijeme se na o. Lastovu nalaze veće grupe nerpijatelja. Neprijatelj, navodno, namjerava da se kroz nekoliko dana iskrca također na o. Korčulu i u Bar. Prema podacima iz istog izvještaja engleski torpedni čamci operiraju noću u Neretvanskom, Korčulanskom, Hvarskom i Mljetskom kanalu.

Prema izvještajima neprijatelja partizani su, navodno ponovo zauzeli otok Ugljan. Pristupilo se prikupljanju obavještenja o točnosti ovog izvještaja.

01,15 s. - U Šibeniku je 19. 12. davana tri puta zračna uzbuna. Bombardirano je područje izvan granica naseljenog mjesta.

01,20 s. - PA krstarica »Niobe« leži na jednoj stijeni desnom bočnom stranom prednjeg dijela broda. U brod prodire voda, koja se još uvijek može zadržavati. Pokušaji da se brod snagom vlastitog pogona oslobodi nisu imali uspjeha.[64]

05,30 s. - U vezi sa gubitkom desantnog broda SF-193[65] Pomorski komandant Dalmacije 18. 12. izvještava da su preživjeli članovi posade obavijestili, daje na njih otvorena mitraljeska vatra sa otoka Murtera, pri čemu je u vatrenom okršaju poginulo 17 mornara, dok je jedan bio ranjen.

[...]

13,50 s. - Parobrod »Marbianco«, koji je u luci Zadar teško oštećen bombardiranjem iz zraka, sada prijeti da potone i time zapriječi ulaz u luku. Zatraženo je da se za Zadar dodijeli jedan pomoćni brod opremljen sisaljkama. Prema obavještenju ispostave pomorskog teretnog saobraćaja iz Trsta je stavljen na raspolaganje jedan stručnjak za spasavanje.

Od ukupno 46 članova posade sa desantnog broda SF-193 spašeno je 26 ljudi.[66]

[...]

15,00 s. - Prema telefonskom obavještenju mor. oficira za vezu u Trstu, prilikom napada iz zraka na Zadar uništena je tamošnja telegrafska stanica. Tom prilikom poginuo je jedan desetar telegrafista.

15,30 s. - U naknadnom dodatku za izvještaj o situaciji za 19. 12. Pom. komandant Dalmacije izvještava, daje pri napadu lovačko-bombarderskih aviona na Trogir dejstvom vatrenog naoružanja probijen i potopljen motorni jedrenjak »Simonetta.«[67]

Preživjeli članovi posade desantnog broda SF-193 stigli su u Omiš.

[...]

19,35 s. - Pomorski komandnat Dalmacije izdao je torpiljarkama direktivu, da art. vatru na obalu otoka Korčule zapadno od s. Račišće otvore 22. 12. oko 03,40 sati, kojom prilikom će otvoriti vatru i vlastite baterije art. oruđa sa kopna. Skrenuta im je pažnja na čamce obalskih lovaca, koji do svitanja operiraju uz sjevernu i istočnu obalu otoka. Čamci raspolažu samo sa obalskim signalom za raspoznavanje.

Glavnokomandujući Admiral izdao je S-torpednim čamcima naređenje, da u noći 21/22. 12. izvrše kratak vatreni prepad na brodove i lučka postrojenja u Komiži na otoku Visu.

22,00 s. - Torpedni čamac S-55 izvještava da je u 17,30 sati sa S-36 isplovio iz Kotora radi izvršenja napada na partizanski pomorski soabraćaj u vodama oko o. Visa.

[...]

U izvršenju operacije »Herbstgewitter II«[68] 22. 12. oko 03,00 sati TA-20 zauzima položaj u visini rta na sjeverozapadnom dijelu p. o. Pelješca radi

67 Vidi dok. br. 336.

obezbjeđenja vlastitih snaga iskrcavnja. Iskrcavanje se namjerava izvršiti u 04,00 sata sa jedne i druge strane s. Račišće. Kad otvore vatru vlastite kopnene baterije sa poluotoka Pelješca, brod otvara artiljerijsku vatru na obalu o. Korčula u 03,40 sati po ciljevima zapadno od s. Račišće. Dalje postupiti prema razvoju situacije. U slučaju da komandant 11. flotile osiguranja nije prisutan, brod se stavlja pod komandu Pom. komandanta Dalmacije i postupa prema njegovim naređenjima. Slijedi naređenje za kasniju popunu gorivom.

[...]

22. 12. 1943.

00,50 s. - Primljeno je naređenje od glavnokom. Admirala za torpedne čamce S-55 i S-36 s instrukcijom da u svitanje izvrše vatreni prepad na luku Komiža na otoku Visu.

Istodobno je primljen izvještaj od komandanta S-55 da su S-36 i S-55 zbog havarije na desnom pogonskom stroju S-36 ponovo uplovili. S-36 će vjerojatno 22. 12. u 16,00 sati biti ponovo osposobljen za borbenu upotrebu.

01,30 s. - Komandant podmornica u Sredozemnom moru izvještav da je podmornica U-596, koja u okviru operacije »Herbstgewitter II« operira zapadno i jugozapadno od o. Korčule, obavještena o vremenu početka operacije (zauzimanje otoka Korčule),

02,26 s. - Do sada je na otoku Korčuli otkriveno:

U rejonu Ražnjić 1 baterija kalibra 150 mm, 4 mitraljeska gnijezda, dalje 2 haubice i veći broj mitraljeza i drugog automatskog naoružanja. U jednom selu približno u sredini otoka Korčule nalazi se jedna neprijateljska radio-stanica, kojom rukuju engleski i američki oficiri. U istom izvještaju se navodi, da se na sjevernom dijelu otoka nalazi veći broj mitraljeskih gnijezda sa tri mitraljeza i drugog automatskog naoružanja. U rejonu Sućuraj (istočni dio o. Hvar) otkrivena je jedna baterija i 7 reflektora.

Komandant 11. flotile osiguranja obavijestio je k-danta T-20 da operacija »Herbstgewitter II« počinje 22. 12. oko 04,00 sata. Brod treba da pruži podršku iskrcavanju u rejonu Račišće (sjev. obala o. Korčula) i da dejstvuje prema usmenom naređenju.

[...]

22,30 s. - Prema telefonskom obavještenju komande 2. oki. armije, naše su se jedinice u ranim jutarnjim satima u dva talasa iskrcale na zapadnoj i istočnoj strani s. Račišće. Grad Korčula je zauzet. Jedan bataljon koji je u nastupanju na jug izvršio prodor sve do južno Pupnat zauzeo je jedan važan vis i brani ga protiv povećanog otpora neprijatelja. Koliko je poznato naših gubitaka u brodovima do sada još nije bilo.

[...]

23. 12. 1943.

02,40 s. - Pomorski komandant Dalmacije izvještava da su u toku noći 22/23. 12. nad Trogirom 6 puta nadlijetali neprijateljski avioni i vršili napad bombama i vatrenim naoružanjem. Nikakve štete nisu pričinjene.

[...]

05,35 s. - Koliko je poznato, sa pripremljenim materijalnim sredstvima uspješno je izvršeno iskrcavanje snaga u operaciji »Herbstgewitter II« (Korčula) u nekoliko talasa i to bez vlastitih gubitaka. U borbama na kopnu je i pored pojačanog otpora neprijatelja postignut dalji napredak.

[•••]

24. 12. 1943.

12,45 s. - Prema izvještaju iz Dubrovnika otok Lopud je od 21. 12. zaposjednut snagama jedne baterije kopnene vojske (2/11/70),[69] koja nema u svom sastavu oruđa.

Komanda 2. oki. armije saopćila je 22. 12. uvečer slijedeće podatke o razvoju situacije u operaciji »Herbsgewitter II«.[70]

»Razvoj teče po planu. Svi znaci govore daje neprijatelj očišćen sa istočnog dijela otoka. Iskrcana su dva bataljona i jedna četa 118. lovačke divizije, 1 pionirska četa i obalski lovci »Brandenburg«. Namjera: U toku 23. 12. povlačenje teškog naoružanja i desantnih snaga »Brandenburg«, koje su prebačene na sjevernu obalu. Gubici: 2 broda dejstvom koncentrične vatre, a 1 brod pogotkom iz art. oruđa, ali je sposoban za plovidbu. Vatrom vlastitih jedinica KoV i RM oborena su dva naša lovačka aviona«.

[...]

25. 12. 1943.

01,20 s. - Razvoj situacije u operaciji »Herbstgewitter II« sa stanjem na dan 24. 12. popodne:

»Naše trupe na otoku Korčuli prodrle su na 2 km zapadno od Cara. Sama Čara je zauzeta. Neprijatelj se pod borbom zaštitnica povlači prema zapadu. Ozbiljniji otpor neprijatelja očekuje se tek u rejonu s. Blato. Jedna engleska radio-stanica izvještava o liniji koju su njemačke jedinice zauzele na otoku Korčuli. Zatim doslovno dalje: »Izvještaj o situaciji kao i u posljednjem radio-izvještaju od 21,15 sati. Neprijatelj je zauzeo Račišće, Korčulu i Pupnat. Dotur snabdijevanja vrši se cestom preko p. o. Pelješac.«

Ista radio-stanica oko 07,35 sati izvještava slijedeće: »3 velika torpedna čamca i jedan manji u vožnji uz sjevernu obalu otoka Korčule u pravcu s. Račišće u pratnji jednog aviona u zraku. Odmah izvjestiti, da li se radi o našim (savezničkim) ili ne.«

[...]

69 Prvi broj se odnosi na oficire, drugi na podoficire i treći na vojnike.

27. 12. 1943.

Glavnokomandujući Adirai konstatira, da su momentalno sve torpiljarke neispravne i da se sada jedino raspolaže sa dva torpedna čamca sposobna za izvršenje ofanzivnih zadataka. Ispituju se mogućnosti za dovlačenje ostalih S-torpednih čamaca iz Egejskog mora.

Prema obavještenju glavnokomandujućeg Admirala Jadrana operacija »Herbstgewitter III«[71] nalazi se u etapi priprema. Točno vrijeme izvršenja još nije određeno.

Komandant SS-55 dao je kratak izvještaj o izvršenju borbenih zadataka u toku noći 26/27. 12. u njemu je iznijeto slijedeće:

[...]

2. U 21.15 sati S-torpedni čamci su se nalazili prema jugozapadnoj obali o. Korčule, 2 torpiljarke ili razarača oko 15 minuta su se nalazili na poziciji za stopostotan uspjeh torpednog napada. Pošto se sumnjalo u to, da li se radi o neprijatelju ili o vlastitim snagama, iako o njima nije dostavljen izvještaj, nije se prelazilo u torpedni napad.

3. U 22,16 sati osmotren je okršaj između pomorskih snaga. Pošto je bilo nejasno, koje su naše, a koje neprijateljske snage, nije se prelazilo u napad. Pošto su okršaji pokazali, da se na području borbi ne nalaze naše snage, kojima je bio dostavljen izvještaj, vožnja je prekinuta, dok je lov na neprijateljske brodove u vodama južno od o. Korčule prošao bez rezultata.

[...]

30. 12. 1943.

Glavnokomandujući admiral izdao je slijedeće naređenje

[...]

2. Operacija naših snaga protiv o. Mljeta[72] počinje 30. 12. u 22,00 sata sa polaskom iz Orebića i iz rejona sjeveroistočno od Korčule. Sastav desantnih snaga upućuje se brzinom od oko 5 čv vozeći neposredno uz obalu p. o. Pelješca i stiže u 04,00 sata u rejon iskrcavanja zapadno od Sovre na sjevernoj obali o. Mljeta. Poslije iskrcavanja, desantni brodovi polaze za luke Ston, Doli i Slano, u kom području nema nikakvih naših pomorskih snaga. Neprijateljske snage koje se nalaze na o. Mljetu nisu poznate. Na krajnjem istočnom dijelu vjerojatno se nalazi ob. baterija. U vodama na krajnjem zapadnom dijelu otoka u više navrata su primijećeni torpedni čamci. Treba računati sa nailaskom neprijateljskih razarača.

3. U cilju obezbjeđenja borbenog sastava desantnih snaga S-torp. čamci odmah isplovljavaju u vode istočno od linije zapadni dio o. Mljeta-istočni dio o. Korčule. U slučaju da situacija u navedenom rejonu ne bude ničim drugo uvjetovana, do svitanja čamci treba da patroliraju u vodama južno

71 i 72 Odnosi se na operaciju za zaposjedanje otoka Mljeta vidi dok. br. 179, 316, 370, 371 i 376.

i jugoistočno od o. Korčule, da sva plovna sredstva, na koja naiđu, unište i da po mogućnosti između 03,00 i 04,00 sata izvrše vatreni prepad na lučke objekte na o. Lastovu.

4. Ako postoje mogućnosti, sa torpednim čamcima prije ponoći proći kroz kanal između o. Mljeta i p. o. Pelješca i očistiti ga od neprijateljskih plovnih objekata.

5. U svitanje izvršiti ponovan vatreni prepad na o. Lastovo, poslije čega se vratiti u polaznu luku.

6. Komandant avijacije Hrvatske je zamoljen da poslije svitanja pruži lovačku zaštitu.

[•••]

31. 12. 1943.

01,25 s. - U toku 30. 12. ponovo je izvršen težak napad neprijateljskih bombardera na Zadar. Teško su oštećena dva G-broda 101 i 107. Koliko se do sada moglo ustanoviti, tom prilikom bilo je 10 mrtvih i 30 ranjenih. Na parobrod »Gofreda Mamelli«, koji je zbog nailaska na minu legao na morsko dno, palo je 12 avio-bombi. Posljedice još nisu sasvim poznate, pošto je brod bio usidren na mjestu udesa.

[...]

USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

BROJ 377

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 2. STUDENOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O POTAPANJU NJEMAČKOG PAROBRODA »E. H. FISSER« KOD LOKRUMA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL
P. br. 4151/Taj.
Zagreb, dne 2. XI. 1943.

TAJNO!

Predmet: Potonuće parobroda
»E. H. Fisser«.

1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni Odj.)
2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Podhvatni Odjel)

Obalno zapovjedničtvo Dubrovnik brojem 689/Taj. od 21. X. t. g. izviestilo je:

»18. listopada o. g. u 1330 javila je posmatračka postaja Srđ jedan teretni parobrod, nepoznate narodnosti, na udaljenosti 10-12 Nm, koji je izvan svjetionika Sv. Andrija plovio u pravcu SE. Oko broda opaženi su stupovi vode od rasprsnutih granata, za koje postaja nije mogla ustanoviti odakle dolaze.

Brod je, mienjajući pravac, produžio vožnjom i na približnoj poziciji S 42° 35.5. N, 18° 2' E nastale su izpod prednjeg diela broda dvije eksplozije (za koje zapovjednik broda nije bio siguran da li su bile od mine ili torpeda), a koje se sa kopna nisu primjetile. Brod je neko vrijeme još vozio, sve više uronjavo i oko 15.05. potonuo po prilici 4 Nm zapadno od Lokruma. Brod je predhodno spustio svoje čamce od kojih je jedan potonuo odmah tako, da se posada od 40 ljudi prekrcala na preostalih 5 čamaca.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 14/13-1, k. 32.

7343/TAJNO!

19

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL

P. br. 4151/Taj.
Zagreb, dne 2.XI. 194 3.

PREDMET: Potonuće parobroda "E.H.Fisser".

1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni Odj.)
2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Podhvatni Odjel)

Obalno zapovjedničtvo Dubrovnik brojem 689/Taj.od 21.X. t.g.izviestilo je:

"18.listopada o.g.u 1330 javila je posmatračka postaja Srdj jedan teretni parobrod,nepoznate narodnosti,na udaljenosti 10-12 Nm,koji je izvan svjetionika Sv.Andrija plovio u pravcu SE.Oko broda opaženi su stupovi vode od rasprsnutih granata,za koje postaja nije mogla ustanoviti odakle dolaze.

Brod je,mienjajući pravac,produžio vožnjom i na približnoj poziciji S 42° 35.5 N, 18° 2' E nastale su izpod prednjeg dielá broda dvije eksplozije (za koje zapovjednik broda nije bio siguran da li su bile od mine ili torpeda),a koje se sa kopna nisu primjetile. Brod je neko vrieme još vozio,sve više uronjavao i oko 15.05 potonuo po prilici 4 Nm zapadno od Lokruma.Brod je predhodno spustio svoje čamce od kojih je jedan potonuo odmah tako,da se posada od 40 ljudi prekrcala na preostalih 5 čamaca.

Radilo se o njemačkom parobrodu "Elisabeth Hendrik Fisser",od 5200 tona,koji je putovao iz Pole za Dubrovnik sa raznim tvorivom,u glavnom brašnom i šećerom.

Sa obale nije se moglo točno ocjeniti šta se sa brodom dogadja,no kada se vidjelo da tone naredio sam parobrodu "Cavtat",koji je ležao u dubrovačkoj luci,da parospremi i izplovi u pomoć.Medjutim, dok je "Cavtat" mogao izploviti odnosno stići do broda isti je već potonuo,tako da je "Cavtat" mogao samo pokupiti brodolomce i dovesti ih u luku.

Zapovjednik potonulog broda izjavio je,da je dobivao topovsku vatru sa Mljeta,pa kada se htio približiti Dubrovniku počeo je dobivati vatru i sa kopna te je iz toga zaključio,da je i Dubrovnik pao u ruke partizana.Radi toga je neko vrieme vozio mienjajući smjer dok nije brod dobio dva podvodna pogodka,za koje u prvi mah nije znao da li su potjecali od mina ili torpeda.

Kasnijom iztragom ustanovljeno je,da je brod bio torpediran sa dva torpeda.

Parobrod "Cavtat" izvršio je naredjeni mu zadatak u najkraćem mogućem roku.Zasluga za ovo ide zapovjedniku broda i I.strojaru,koji su unatoč opasnosti da i taj brod naidje na minu ili da bude torpediran poduzeli sve,da brod što prije izplovi na spasavanje i da dovede brodolomce u luku,što je i kod njemačkih vlasti naišlo na puno priznanje.

Predlažem,da se zapovjednika parobroda "Cavtat" pomorskog kapetana Mirka Ucović i I.strojara Iva Milovac,koji su svojim postupkom

./.

Faksimil prve strane dokumenta broj 377

Radilo se o njemačkom parobrodu »Elisabeth Hendrik Fisser«, od 5200 tona, koji je putovao iz Pole za Dubrovnik sa raznim tvorivom, u glavnom brašnom i šećerom.

Sa obale nije se moglo tačno ocjeniti šta se sa brodom događa, no kada se vidjelo da tone naredio sam parobrodu »Cavtat«, koji je ležao u dubrovačkoj luci, da parospremi i izplovi u pomoć. Međutim, dok je »Cavtat« mogao izploviti odnosno stići do broda isti je već potonuo, tako daje »Cavtat« mogao samo pokupiti brodolomce i dovesti ih u luku.

Zapovjednik potonulog broda izjavio je, daje dobivao topovsku vatru sa Mljeta, pa kada se htio približiti Dubrovniku počeo je dobivati vatru i sa kopna te je iz toga zaključio, daje i Dubrovnik pao u ruke partizana. Radi toga je neko vrieme vozio mienjajući smjer dok nije brod dobio dva podvodna pogodka, za koje u prvi mah nije znao da li su potjecali od mina ili torpeda.

Kasnijom iztragom ustanovljeno je, da je brod bio torpediran sa dva torpeda.

Parobrod »Cavtat« izvršio je naređeni mu zadatak u najkraćem mogućem roku. Zasluga za ovo ide zapovjedniku broda i I. strojaru, koji su unatoč opasnosti da i taj brod naiđe na minu ili da bude torpediran poduzeli sve, da brod što prije izplovi na spasavanje i da dovede brodolomce u luku, što je i kod njemačkih vlasti naišlo na puno priznanje.

Predlažem, da se zapovjednika parobroda »Cavtat« pomorskog kapetana Mirka Ucović i I. strojara Iva Milovac, koji su svojim postupkom dokazali i hrabrost i pravilno shvaćanje dužnosti te time dali lijep primjer ostalim pomorcima a kod savezničkih njemačkih vlasti izazvali priznanje, odlikuje sa brončanom medaljom za hrabrost-«.

Prednje se podnosi savezno ovd. P. broju 3957/Taj - 1943. s molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zapovjednik,
doadmiral:
Angeli v. r.

BROJ 378

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 3. STUDENOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O SITUACIJI NA MLJETU, KORČULI I PELJEŠCU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO MORNARICE
Podhvatni Odjel
P. Broj 244/Taj. na ruke
U Zagrebu, dne 3. XI. 1943.

Predmet: Izvještajno izvješće.

GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA
(Izvještajni Odjel)

Za vrieme od 15. do 31. X. 1943. godine primljeni su od podčinjenih zapovjedničtava sliedeći izvještajni podatci:

[•••]

c) Od Obalnog zapovjedničtva Dubrovnik:

1. - Razpoloženje hrvatskog naroda prema Poglavniku i NDH najvećim dielom dobro je, a osobito onog diela naroda koji je do kapitulacije Italije i odstranjenja talijanske vojske iz ovih krajeva bio izložen svim mogućim nasiljima kako od strane same talijanske vojske tako i njihovih pomagača.

Kod pravoslavnog življa, jugofila i anglofila dolazak njemačke vojske nije prirodno pobudio nikakvo oduševljenje jer su sada prestale denuncijacije i intrige protiv NDH i njenih pristalica.

Kod jednog diela naroda preovladava bojazan pred invazijom Angloasasa na Balkan i na područje Dalmacije, jer se boje da bi kod toga došlo do pokolja hrvatskog stanovničtva od strane odmetnika koji su dobro naoružani.

Stanovničtvo pojedinih sela, gdje je od strane njemačke vojske provedena rekvizicija stoke, negoduje protiv toga jer mu je veći dio stoke već prije oduzet od Talijana, četnika ili partizana.

2. - Četničke akcije protiv našeg življa prestale su, ili bar nema podataka o tome. Izgleda da jedan dio četnika, koji se još nalaze naoružani na terenu vodi na svoju ruku borbu ili međusobno razračunavanje sa partizanima, ili kod toga surađuje sa njemačkom vojskom.

3. - Partizani drže otok Mljet, Korčulu i poluotok Pelješac; sa Mljeta ugrožavaju otok Šipan i Lopud, jer se ne razpolaže sa dovoljnim snagama za osiguranje. Unutrašnjost je nesigurna, iz istog razloga, te se partizani po-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 52/3, k. 80.

javljuju čas ovdje, čas ondje i nakon izvršenog napadaja na željezničke objekte, vlakove, manje ili veće odjele njemačke i naše vojske i t.d. opet nestanu. Uobće pokazuju veću aktivnost nakon što su se snabdjeli oružjem, hranom i odećom bivše talijanse vojske, i nakon što su uvidjeli da su naše i njemačke snage, na koje nailaze, razmjerno vrlo malobrojne.

Na otoku Mljetu, Korčuli i na poluotoku Pelješcu razpolažu partizani sa bitnicama, uslied čega je spriečena svaka plovidba uz obalu. Veliki teretni brodovi, koji podržavaju promet između Trsta i Grčke prisiljeni su voziti po otvorenom moru izvan dometa tih bitnica.

Od većih podhvata partizana valja iztaknuti:

[...]

14. listopada izvršili su partizani sa Mljeta izkrcavanje na otoku Šipanu, zarobili parobrod »Kupari«, motorne čamce »Lapad I« i »Tomislav« kao ijedan manji motorni čamac te motorni jedrenjak »Vjekoslava«, pa sve ove jedinice odveli prema Mljetu.[2] Osim toga odveli su sa sobom jednog oružnika, jednog rizničkog stražara i 10 građanskih osoba.

16. listopada oko 19 sati bačen je u zrak između postaja Diklići-Poljica kod Huma putnički vlak, koji je išao prema Dubrovniku. Lokomotiva i 3 vagona su bili izbačeni sa tračnica. Istodobno otvorena je od jače grupe partizana sa obe strane pruge puščana i strojopuščana vatra. Partizani su naredili putnicima da izađu, što su ovi i učinili osim 15 njemačkih vojnika koji su vatru odvratili, i davali odpor oko 1 sat. Poginulo je 9 Njemaca i 3 talijanska vojnika koji su se nalazili u vlaku a prilikom izbacivanja lokomotive poginuo je i strojovođa. Za odmazdu su njemačke postrojbe idućih dana zapalile tri okolna sela i kraj pruge objesile 9 taoca.

U noći od 18. na 19. listopada izvršili su partizani sa Mljeta izkrcavanje na otoku Lopudu, oduzeli jedan motorni čamac i nekoliko čamaca na vesla te se zatim udaljili.

19. listopada zametnula je jedna skupina od oko 25 partizana borbu sa isto tolikom skupinom četnika u selu Vuković, 12 km sjeveroiztočno od Dubrovnika. Četnicima je uspjelo napad odbiti i partizane razpršiti.

4. - Nije zapaženo kretanje sumnjivih osoba, osim što se potajno šire u narodu viesti da je došao kraj i slom osovine, jer da Njemačka sama nakon odpada Italije ne može više dobiti rat već da će Engleska i Rusija dobiti rat i njihove vojske doći ovamo, pa narod uslied toga strahuje za svoj obstanak i živote.

5. - 6. listopada oko 2030 preletio je jedan neprijateljski zrakoplov Orašac i bacio promičbene letke na talijanskom jeziku, u kojima se kaže da će Anglosasi sigurno pobjediti i pozivlje pučanstvo u borbu protiv njemačke vojske.

21. listopada oko 0300 preletilo je nekoliko težih neprijateljskih bombardera u velikoj visini Dubrovnik. Isto tako zapažen je u nekoliko navrata prelet neprijateljskih zrakoplova preko Cavtata.

6. - Obće prehranbene prilike su se u nekoliko popravile time, što je narodu podijeljena pšenica koja se našla na spašenom parobrodu »Sangigi«, ali u svim drugim namirnicama vlada skrajnja oskudica.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 318, 432, 433 i 455.

Snabdjevanje pripadnika oružanih snaga hranom je dosta dobro zahvaljujući zalihama bivše talijanske vojske, koje su bile po njemačkoj vojsci zaplijenjene i od koje se sada snabdjeva i naše domobranstvo. Inače, snabdjevanje iz naših skladišta u Mostaru odnosno u Sarajevu je može se reći nikakvo.

Prometne prilike su vrlo loše. - Željeznički promet je svaki čas za kraće ili duže vrieme u prekidu. Promet morem može se vršiti samo lokalno u najbližoj okolini, ali ni tu nije siguran. Plovitba Mljetskim i Korčulanskim kanalom nemogućaje zbog partizanskih bitnica na tim otocima i na Pelješcu.

7.- Odnosi dobri.

8.- Odnosi sa savezničkom njemačkom vojskom vrlo dobri.

Posliednji dielovi SS postrojba, koje su poslie kapitulacije talijanske vojske došle u Dubrovnik, napustile su grad 24. X. tako da se sada ovdje nalazi samo vrlo malo redovite njemačke vojske.

Uzpostavljeno je njemačko lučko zapovjedničtvo u Gružu, sa zadaćom da prvenstveno vrši poslove u vezi sa vožnjama njemačkih parobroda koji obavljaju promet između Trsta i Grčke, Na promatračkoj postaji Srđ nalazi se pored našeg i njemačko osoblje.

Koliko se do sada moglo zapaziti, služba veze prigodom dolaženja i odlaženja, te prolaženja njemačkih brodova a između njemačkih mornaričkih i kopnenih zapovjedničtava ne radi još zadovoljavajuće, uslied čega dolazi do češćih nesporazuma, a i do težih posljedica. Tako je na pr. parobrod »E. H. Fisser«, koji je 18. o. mj. bio torpediran 4 Nm zapadno od Dubrovnika, bio vatrom vlastitih njemačkih bitnica sa kopna potisnut na tu poziciju; u noći od 23. na 24. X. jedan konvoj od 5 parobroda koji je plovio od Boke prema sjeveru i htio pred jutro uploviti u zaljev Mlini kod Cavtata, također je dobio vatru od njemačkih bitnica tako da je morao odustati od toga i produžiti vožnju prema sjeveru po danu, i ako Njemci redovito voze samo noću.

Od ostalih zapovjedničtava još nisu primljeni podaci.

[•••]

Zapovjednik,
doadmiral:
Angeli v. r.

(M. P.)

BROJ 379

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SPLITU OD 5. STUDENOG 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O BOMBARDIRANJU SPLITA OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

KOTARSKA OBLAST - SPLIT
Taj. br. 1138/43.

Split, 5. studenoga 1943.

Predmet: Napadaji neprijateljskih zrakoplova na područje grada Splita.

1) Ministarstvo unutarnjih poslova - Tajničtvo - Zagreb
2) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost - Zagreb
3) Velikoj Župi Cetina - Split
4) Redarstvenoj oblasti za grad Split - Split

Oružnička postaja Split pod br. 121 od 2. XI. t. g. dostavila je sliedeći izvještaj:

»Dana 31. listopada 1943. u 13 sati proletilo je 9 neprijateljskih zrakoplova od jugozapada, te su isti kružili na gradom Splitom, otvorili strojopuščanu vatru i bacili bombe.

Prigodom bacanja bombi na brodogradilištu Split pogodila je jedna zapaljiva bomba parobrod talijanskog porijekla, koji se je od iste zapalio, a na kojem je brodu bilo ukrcano oko 250 putnika, zarobljenika, po narodnosti Makednoci i Bugari i 23 momčadi posade istog broda.

Od navedenih putnika poginulo je 20 i 35 teško ranjeno, a ostali zarobljenici su se spasili, dok se brod zapalio, jer ga vatrogasno društvo od velikog požara nije moglo spasiti.

Od strojopuščane vatre poginula je Jele Šore, stara 67 god., žena Šimuna iz Splita i jedan nepoznati radnik, kojem se imena nije moglo utvrditi od bombe je lakše ranjen.

Prilikom gašenja požara kod zapaljenog broda nastradao je vatrogasac Magić Mate, star 45 god. iz Splita time što je upao u more i utopio se, jer od velike vatre kod parobroda nije mogao nitko da ga spasi, a drugih žrtava nije bilo. Strani avioni su se povratili prema jugozapadu.

Dana 1. studenog t. g. u 8.15 sati doletili su strani neprijateljski avioni, njih 6, sa jugozapada na grad Split, kružeći nad gradom Splitom, otvorili strojopuščanu vatru, bacili bombe, ali tom prigodom nije nitko životom stradao, niti je počinjena ma kakva šteta. Zrakoplovi su se povratili prema jugozapadu od kuda su i došli.

Istog dana poslie podne u 13.45 sati doletilo je s jugozapada 6 neprijateljskih zrakoplova, koji su kružili nad gradom Splitom, otvorili strojopuščanu vatru i bacili bombe, kojom je prilikom jedna bomba pogodila kuću Vicka Ferića iz Splita i do temelja je srušila. Ovom je prilikom od bombe lakše ranjena neka žena Vučković, dok je njeno diete teže ranjeno,

1 Orignal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 53/12-1, k. 217.

a Košić Stane dvoje nejake djece, jedno teže, a drugo lakše ranjeno. Svima je bila pružena liečnička pomoć, a svi ozleđeni su rodom iz Splita.

Jedan hidroplan tromotorni njemački potopljen je u luci Split,[2] a od posade je jedan ranjen, a jedan se spasio.

1. studenog u 16 sati doletili su neprijateljski avioni, njih 15, sa jugozapada na grad Split, te kružili nad gradom i okolicom i ovom prilikom bacali su nekoliko bombi oko Marjana, ali tom zgodom nije nanieta nikakva šteta.

Dana 2. studenoga 1943 u 8.15 sati sa jugozapada doletilo je na grad Split 6 neprijateljskih zrakoplova, koji su preletili iznad pravcem Omiša. Ovom prigodom nisu bacali nikavkih bombi, niti su pucali iz strojnica.

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik
(M. P.) Dr. *Rajević* v. r.

BROJ 380

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE DUBRAVA U DUBROVNIKU OD 7. STUDENOG 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O ZLOČINIMA NJEMAČKIH VOJNIKA NA PELJEŠCU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA DUBRAVA
DUBROVNIK
Taj. Broj: 2350/43.

Dubrovnik, 7 studenoga 1943.

1. MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Ured Ministra - Z a g r e b
2. GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE g. Šandoru Benaku - Banjaluka
3. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
Politički odsjek - Z a g r e b

Predmet: Izvješće.

1. Organizacija uprave u oslobođenim krajevima.

Na području onog diela političke obćine **Gruda** koji je bio anektiran Italiji, uzpostavljena je naša vlast već na 15. ruja 1943. te seje uza sve protivljenje njemačkih vojničkih vlasti, te opetovane pokušaje da se našu vlast

2 Vidi dok. br. 376, napomenu 4 i 5.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Voinoistoriiskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 18/2-2, k. 264.

potisne, ista održala do izdanja odnosnih kasnijih naredaba. Tamo su dapače dolazile i neke grupe takozvanih »Crnogorskih nacionalista« na 26. prošloga mjeseca i kazivale da imaju zauzeti to zemljište, jer daje ranije pripadalo Italiji, no uz pomoć Njemaca bili su odaslani natrag.

2. Korčula, Lastovo, Mljet te jedan dio Pelješca još su nepristupačni našoj vlasti, tako i Kotor.

Partizani su se skupili na tim mjestima i njemačke SS čete (Prinz Eugen) vrše sada operacije čišćenja na Pelješcu.[2] Ove su očistile južni dio poluotoka sa uključivo Janjinom. Prama primljenim obavijestima nepodobštine nije bilo ako ne što je žrtvom palo 7 osoba u selu Kobaš kod Broca, i spaljeno po prilici isto toliko kuća. S druge strane poluotoka započela je operacija čišćenja nešto kasnije i u ovoj je nastradalo nekoliko kuća i obitelji u selu Oskorušno, Osobljava, Kuna i Pijavičina. Prama kazivanju očevidca kotarskog liečnika dra Cibilića on je sakupio seljaštvo iz Oskorušna i pošao sa istim u priček njemačkim četama kada su dolazile, te ih pozdravio i pučanstvo ih obasulo cviećem. Vodio ih je jedan dočastnik. Zatražili su jednu veću dvoranu i ova im je dana u školi. Kad su tamo doveli sve stanovničtvo, naredili su da se odstrane djevojke, učiteljica, obitelji hrvatskih vojnika, obitelj kotarskog liečnika dra Cibilića, a ostali da ostanu u dvorani. Sa odstranjenim je pošao i dr. Cibilić. Bilo ih je oko 20. Odpratili su ih prema Kuni. Na putu čuli su u selu Oskorušnu eksplozije i puškaranje, a neki njemački vojnici kazali su im da su oni preostali u školi - njih oko 100 - pobijeni. Vidjeli su da su neki pobijeni i u Kuni, te više kuća spaljeno. Drugi očevidac sudac prizivnog suda u Splitu Dra Milan Digović ležao je u svojoj kući u Pijavičinu bolestan. Njemački vojnici naredili su da ustane i ide vani, te mu saobćili da su susjednu kuću zapalili.

On im je kazao daje ta kuća nekog legionara na istočnom ratištu. Oni su onda pogasili vatru. Znade da su u Dingač povedene 23 osobe i tamo strieljane. Preplašeno pučanstvo pobjeglo je u šumu da spasi glavu. Čim sam dobio obavijesti pošao sam odmah u Čapljinu i Mostar k zapovjedniku - generalu Pflepsu[3] i generalu von Oberkampfu.[4] Ovi su mi obećali da će dati provesti iztragu. Izposlovao sam da internirci muškarci sa Pelješca budu meni predani da izpitam da li su izpravni. Danas će ti biti predvedeni u Dubrovnik. Osim toga izposlovao sam da pri zapovjedničtvu operativne vojske na Pelješcu bude jedan naš organ kao savjetujući i obavještajni. Imati će se obzira prama građanskom pučanstvu, koje je napustilo mjesta od straha.

Kako sam obaviešten, prama krajnjem dielu poluotoka naišle su njemačke čete na jaki odpor partizana, koji dobivaju pojačane poslati prije našu vojsku, oružničtvo i redarstvo, te urediti i pitanje n. pr. bar privremene izplate plaća javnim službenicima, koje od odlaska Talijana nitko ne plaća. Sa Makarskom nema nikakve veze, a tako ni sa Splitom, pa je potrebno da se uredi neki privremeni brzi postupak u Dubrovniku.

Opaža se da njemačke vojne vlasti nisu sklone da mi organiziramo građansku vlast u Kotoru i Hercegnovom, jer kažu da ćemo dobiti koju tisuću partizana više.

3. U Hercegovinu stiže nova divizija sa generalom Kiebel-om (?)[5] koji je do sada bio u Sarajevu.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 300, 303, 438, 445, 450, 446 i 500.
3 Arthur, komandant Petog SS-brdskog armijskog korpusa.
4 Oberkampf, komandant SS divizije »Prinz Eugen«.
5 Josef Kiibler, komandant 118. lovačke divizije.

U Gackom su partizani, a do sada je i Bileća u zadnje doba opetovano mienjala gospodare. Nove njemačke čete zauzeti će Bileću.

4. Opaža se u mnogo navrata da se njemačke vojne vlasti upliću previše u građansku upravu. Tako su stavile zabranu na sve količine tekućeg goriva i maziva - ne samo što se našlo u skladištima »Agipa« - nego i što sada dolazi kao redovita doznaka naše nadležne vlasti za potrebe amošnjih krajeva. Oni sebi prisvajaju pravo izdavanja doznaka za gorivo pojedincima, a sve količine, koje su nađene kod »Agip-a« smatraju svojim. Opetovano sam prosvjedovao protiv toga, no do sada bez uspjeha. Nadalje ista vlast osporava nam pravo na uzimanje oko 40 vagona terpentina i kalofornija, zaplienjenog na talijanskom jedrenjaku »Vega«, koji je došao u grušku luku na 8. IX. 1943. i istog dana su mu od naših carinskih vlasti oduzete karte i obavljena zapljena. Njemačke vojne vlasti uzele su zapovjedničtvo mjesta u Dubrovniku na 11. IX. u 14. sati. Nadalje zabranjuju njemačke vojne vlasti kretanje i onim motornim vozilima koja prama našim postojećm propisima imaju pravo na to. Ovo je samo primjerice navedeno.

Težak incident napravila je njemačka tajna policija (»Gestapo«) prekojučer uhapšenjem općinskog načelnika dra Karlovića. Tu policiju vodi Untersturmführer Rabi, te je kazao dru Karloviću, da će i velikog župana uhapsiti, ako ustanovi da je znao za neku ilegalnu prodaju šećera. Pošto se odmah u gradu pročulo za uhapšenje načelnika, mislim da je tim položaj dra Karlovića kompromitiran i da nije prikladno da dalje ostane na tom mjestu. Po onom, o čemu je dr. Karlović ispitivan, po sriedi je ulična brbljarija, a povod je neki šećer, koji je jedna tvrdka negdje u inozemstvu kupila i kušala neovlašteno razprodati, dakle predmet koji spada izključivo u našu nadležnost. Ovo je stanovnište i njemačkog generalnog konsula Aedberta i zapovjednika mjesta majora Wasnera, koji su se u tom pravcu i zauzeli da Karlović bude pušten. On je zaista nakon 24 sata pušten. Ja sam zbog ovoga prosvjedovao kod njemačkog generalnog konsulata.

Smatram potrebnim da se za ovo dade zadovoljština našoj vlasti, što bi moglo biti odstranjenjem Rabi-a iz Dubrovnika. On naime mnogo nasieda neprijateljskim ili neobjektivnim uličnim brbljarijama, a Dubrovačka ulica znade vješto to izrabiti.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
(M. P.) *A. Buć* v. r.

BROJ 381

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 8. STUDENOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O STANJU U SPLITU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Podhvatni Odjel
P. broj 4258/Taj.
u Zagrebu, dne 8. XI. 1943.

Predmet: Izvještaj o stanju u Splitu.

1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni Odjel)
2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Opeartivni Odjel)
3) MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA (Polit. Odjel za Dr. Bačića)

Od Obalnog zapovjedničtva Split pod br. 81 /Taj. od 29. X. t. g. primljeni su sliedeći podatci o prilikama u Splitu:

SITUACIJA

Prilike u Splitu su u glavnom neizmenjene izvjesno pogoršavanje zbog nestašice hrane, koja se ne može dopremiti morskim putem a kopnenim ništa ne dolazi.

Poslije prvog napada neprijateljskih zrakoplova vlada izviesna uznemirenost, ljudi su u velikom strahu, neki opet napustili privremeno grad, a većina našeg činovničtva se također jedva usudi u zgaradu koju smatra osobito izloženom. Prama državi ne razpoloženi elemenat u gradu izkorišćuje ovo razpoloženje te ubacuje razne uzbudljive viesti kao na pr. da će određenoga dana uslieditи veliki zračni napad, izkrcavanje Engleza i t. d. Ova uznemirenosti potencira se još raznim mjerama opreznosti poduzetih od strane njemačke vojske i razni drugi događaji koji su se odigrali zadnjih dana, kao akcija Milne,[2] dolazak talijanskih brodova ranjenicima, potonuće »Raba«[3] i t. d. u kojim se prilikama više ili manje ispoljava javno da su snage ovdje vrlo skromne i da se ne razpolaže nikakvim sredstvima. Čak ni jednim zrakoplovom koji bi mogao biti upotrebljen za izviđanje svega onog što se na moru i kopnu događaja, oko Splita. O svemu tome izviestiti ću podrobnije posebnim izviešćem. Svakako položaj je ovdje dosta težak i ako nećemo uzpostaviti promet neće biti samo velika nestašica hrane (glad), već nestašica na svemu ostalom osobito pogonskom gorivu, jer se već sada mora voditi računa o svakoj kapi benzina.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog institita, arhiva NDH, reg. br. 5/4, k. 80.

2 Riječ je o iskrcavanju ustaša iz Makarske kod Milne na Braču 21. listopada 1943. Vidi knj. 8, dok. br. 289, 438, 439, 442 i 445.

3 O potapanju broda »Rab« 25. listopada 1943. god. vidi knj. 8, dok. br. 280, 300,303,432, 433, 445, 446 i 450.

P R O M E T

Poslije potonuća »Raba« preostali su nam sliedeći motorni jedrenjaci:

1) M/maona »Drava« firme Ferić, koja je prošlog tjedna upućena u Metković. Ona je navodno nakrcana i primila je nalog za izplovljenje, koje nije usliedilo, jer je iz Metkovića javljeno da je putovanje odviše opasno.

2) Motorni jedrenjak »Marjan« upućen u Metković, tamo oduzet za ustašku akciju na Milnu, kojom prilikom pogođen u vodenu liniju, privremeno zakrpljen zatim upotrebljen za prevoz ustaša u Makarsku i konačno Metković, a s nalogom da tamo ukrca naš odred u koliko moguće nešto hrane, te se zatim vrati zajedno sa »Dravom« u Split. Izgleda daje na putu jako napadnut zbog čega nije još krenuo iz Metkovića.

Namjera mi je bila brodskog nadsatnika Kirhmajera zrakoplovom poslati u Metković radi izviđanja slučaja »Rab« kao i ostale situacije, ali nisam dobio zrakoplova. Sada ga namjeravam poslati čamcem, koji se za tu svrhu pregrađuje (zaštićuje). On bi mogao valjda danas 29. X. na večer krenuti.

3) Motorni brod »Jordan« toliko je oštećen u akciji na Milnu daje morao biti upućen u brodogradilište na popravak, koji će po današnjim prilikama trajati sigurno 10 dana.

4) Motorni jedrenjak »Kastrolić« ima puknutu glavu motora, koja se nije mogla do sada popraviti. Radi se na tome da se ovaj brod osposobi. Ovo su bili brodovi nosivosti do 10 vagona.

5) Motorni jedrenjak »Neptun« koji se do sada nalazio u Omišu popravljen je od ustaša, koji namjeravaju s njima dovući hranu za Omiš iz Metkovića, a zatim staviti na razpolaganje.

6) Motorni jedrenjak »Labud« koji je svojedobno služio bivšem lučkom zapovjedničtvu Makarska u službi jednog ustaše u Makarskoj pa ga ne možemo dobiti.

7) Motorni jedrenjak »Radnik« također se nalazi još u službi ustaša u Omišu i služi za prievoz činovničtva Velike Župe i drugih nadležtava iz Omiša u Split.

8) Inače postoje još neki manji motorni jedrenjaci od 2 do 3 vagona nosivosti, ali oni imaju svi tako malu brzinu i slabe motore da ne dolaze u obzir za plovitbu do Metkovića pod sadašnjim prilikama.

BRODOVI MORNARICE

1) Motorni jedrenjak »Goletto« koji je zaplienjen i prekršten na »Jadro«[4] i uveden u naše knjige, još nije spreman, jer ima vrlo komplicirane opravke na osovini, kopči i t. d. Potrebno je lievanje novih dielova što se danas sve veoma teško i sporo obavlja no računa se da će taj brod svakako iduće sedmice biti spreman i opremljen našom posadom.

2) Vodonosac, u toku je popravak motora koji izgleda nema većih kvarova. Ukoliko bi se motori mogli popraviti odrezat će se izgorena krmena nadogradnja te mu improvizirati kormilarsku kućicu tako da bi i taj brod bio sposoban za plovitbu.

4 Ovaj motorni jedrenjak zarobili su partizani 8. prosinca 1943. god. Vidi dok. br. 119,

3) Iz Makarske povučena su dva mala ribarska broda (kao novi nabavljeni u Kraljevici), koji su uzeti u službu, opremljeni našom posadom i sada se na njima postavlja zaštita. Ovi brodovi koje sam prvobitno želio izkoristiti za ribolov, služit će nam za službu pred lukom, pratnju jedrenjaka i druge službe.

Ovo je situacija sa plovnim objektima, a napomenuti treba još daje remorker »R 8« osposobljen za vožnju, doduše vozi veoma sporo, a pogon je nesiguran zbog jako iztrošenog kotla.

Jedan mali motorni čamac služi za promet u luci.

Veći motorni čamac »Ety« koji je opremljen za njemačkog zapovjednika uzela je njemačka mornarica, zajedno s jednim ribarskim mot. čamcem.

POGONSKO GORIVO

Kako je već napomenuto pogonskog goriva više nema, dozvoljena je uporaba samovoza samo u vrlo žurnim slučajevima.

Njemačka vojska neće više dopremiti benzin u Split već bi jedino njihova mornarica s vremenom mogla dobit - izviesne zalihe pogonskog goriva, jer je predviđena uzpostava mornaričkog obskrbnog skladišta u Splitu. No ovo su istom namjere čije ostvarenje nije još sigurno i pod sadašnjim prilikama nemoguće. Mi moramo stoga organizirati našu vlastitu obskrbu u koju svrhu bi trebalo svakako što prije dopremiti potrebne količine goriva u Metković i u sastavu tamošnjeg lučkog zapovjedničtva uzpostaviti skladište. Kako je brzojavkom predloženo treba u Metković odrediti p. b. b. Buljana Ivu s jednim strojarskim dočastnikom i jednim dočastnikom brodarom koji bi to sve organizirao. Ovo zapovjedničto u Metkoviću bit će od najveće važnosti za redovno odvijanje prometa. Iz skladišta pogonskog goriva u Metkoviću trebalo bi obskrbljavati i posebničke brodove koji bi to gorivo trebali izuzeti uz naplatu u količinama koje odgovaraju potrošnji njihovih motora i prevaljenim putovanjima. Način obračuna molim propisati od strane tog zapovjedničtva.

Ovo sve smatrati veoma žurnim.

PREHRANA BRODOVA

Prehrana posada posebničkih brodova predstavlja također jedno važno pitanje. U Metkoviću ovi brodovi koji su do sada povojničeni dobivaju hranu iz njemačkih skladišta i to uviek za dva do tri dana unapried. Međutim, ovdje u Splitu ne postoji ta mogućnost jer Njemci ne daju a mi nemamo ništa. Ukoliko bismo došli do hrane moglo bi se dati svakom članu posade po jedan obrok što sam i učinio sa većim jedrenjacima, stavljajući ih u naše brojno stanje. Međutim tu može biti u pitanju samo manji broj ljudi jer Njemci inače ne priznaju, a sada i oni oskudievaju u hrani u tolikoj mjeri da mogu dati hranu samo najpotrebnijem broju.

Brodovi koji voze za ustaše, dobivaju skromnu hranu od njih.

Da bi se posade same snabdievale je praktično nemoguće jer hrana se ne može nabaviti, a osim toga nemaju novaca, budući da za prievoze nije nitko ništa plaćao.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Podhvatni Odjel
P.broj 4258/Taj.
u Zagrebu,dne 8.XI.1943.

TAJNO!

7488/12

PREDMET:Izvještaj o stanju u Splitu.

1/ GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni Odjel)
2/ GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operativni Odjel)
3/ MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA(Polit.Odj.za Dr.Bačić

Od Obalnog zapovjedničtva Split pod br.81/Taj.od 29.X. t.g.primljeni su sliedeći podatci o prilikama u Splitu:

S I T U A C I J A

Prilike u Splitu su u glavnom neizmjenjene izvjesno pogoršavanje zbog nestašice hrane,koja se ne može dopremiti morskim putem, a kopnenim ništa ne dolazi.

Poslije prvog napada neprijateljskih zrakoplova vlada izvjesna uznemirenost,ljudi su u velikom strahu,neki opet napustili prijevremeno grad,a većina našeg činovničtva se također jedva usudi u zgradu koju smatra osobito izloženom.Prama državi ne razpoloženi elemenat u gradu izkorišćuje ovo razpoloženje te ubacuje razne uzbudljive viesti kao na pr.da će odredjenoga dana uslieditи veliki zračni napad,izkrcavanje Engleza i t.d.Ovą uznemirenost potencira se još raznim mjerama opreznosti poduzetih od strane njemačke vojske i razni drugi dogadjaji koji su se odigrali zadnjih dana,kao akcija Milne,dolazak talijanskih brodova ranjenicima,potonuće"Raba" i t.d.u kojim se prilikama više ili manje ispoljava javno da su snage ovdje vrlo skromne i da se ne razpolaže nikakovim sredstvima.Čak ni jednim zrakoplovom koji bi mogao biti upotrebljen za izvidjanje svega onog što se na moru i kopnu dogadja,oko Splita O svemu tome izvieštit ću podrobnije posebnim izvješćem.Svakako položaj je ovdje dosta težak i ako nećemo uzpostaviti promet neće biti samo velika nestašica hrane (glad),već nestašica na svemu ostalom osobito pogonskom gorivu,jer se već sada mora voditi računa o svakoj kapi benzina.

P R O M E T

Poslije potonuća "Raba" preostali su nam sliedeći motorni jedrenjaci:

1) M/maona "Drava" firme Ferić,koja je prošlog tjedna upućena u Metković.Ona je navodno nakrcana i primila je nalog za izplovljenje,koje nije uslieđilo,jer je iz.Metkovića javljeno da je putovanje odviše opasno.

2) Motorni jedrenjak "Marjan" upućen u Metković,tamo oduzet za ustašku akciju na Milnu,kojom prilikom pogodjen u vodenu liniju,privremeno zakrpljen zatim upotrebljen za prevoz ustaša u Makarsku i konačno Metković,a s nalogom da tamo ukrca naš odred u koliko moguće i nešto hrane,te se zatim vrati zajedno sa "Dravom" u Split.Izgleda da je na putu jako napadnut zbog čega nije još krenuo iz Metkovića.

Namjera mi je bila brodskog nadsatnika Kirhmajera zrakoplovom poslati u Metković radi izvidjanja slučaja "Rab" kao i ostale situacije,ali nisam dobio zrakoplova.Sada ga namjeravam poslati čamcem, koji se za tu svrhu pregradjuje (zaštićuje).On bi mogao valjda danas 29.X.na večer krenuti.

3) Motorni brod "Jordan" toliko je oštećen u akciji na Milnu da je morao biti upućen u brodogradilište na popravak,koji će po današnjim prilikama trajati sigurno 10 dana.

4) Motorni jedrenjak "Kastrolić" ima puknutu glavu motora,koja se nije mogla do sada popraviti.Radi se na tome da se ovaj brod osposobi.

Ovo su bili brodovi nosivosti do 10 vagona.

5) Motorni jedrenjak "Neptun" koji se do sada nalazio u Omišu popravljen je od ustaša,koji namjeravaju s njime dovući hranu za Omiš iz Metkovića,a zatim staviti na razpolaganje.

6) Motorni jedrenjak "Labud" koji je svojedobno služio

Faksimil prve strane dokumenta broj 381

RIBOLOV

Od najveće bi bilo važnosti da se što više unapredi ribarstvo radi lakše prehrane pučanstva. I ako se do sada uviek govorilo daje ribarenje kočeno od strane Talijana, danas je to upravo obratno. Njemci žele forsirati ribarstvo i sve drugo što ide u prilog prehrane pučanstva. Međutim, našim ljudima nedostaje svaka inicijativa. Svi mnogo govore, a nitko ništa ne radi. Pozvan je u Split inženjer agronom za ribarstvo Jelčić kojeg sam liepo dočekao i molio da se zauzme za ribolov, te da mi podnese neka izviešća i priedloge, ali nakon tri dana kad sam ga opet zvao rekao mi je da će biti neka sjednica, predložio je da se mornari s ribarskih brodova vrate kućama u Makarsku, izkrcao je opremu sa tih brodova, što mi je sve dalo povoda da brodove uzmem za vojne potrebe i da dignem ruke za sada od toga. Trebao bi svakako nastojati da doktor Šoljan iz Zagreba dođe dolje i da ovdje nešto organizira. Ovaj više spomenuti inženjer ostavio mi je najgori utisak. Kao smetnju za ribarstvo vidio sam činjenicu da Kaštela nisu još u našim rukama, ali pred Splitom i u raznim zaljevima Kaštelanskog zalieva moglo se je nesmetano loviti, tim više što mi je javljeno da se je riba pojavila.

BRODOGRADILIŠTE

Poslie zadnjeg napada iz zraka radničtvo nije došlo na rad ali sada pokazuju veliku bojazan od ponovnih napada. Pasivna zaštita radnika ne postoji pa zato ćemo sada iskopati nekoliko rovova i iste pokriti limovima. Kao svugdje tako se i u brodogradilištu opaža daje kod radničtva volja za rad malena ali da u glavnom svi žele dobit dobre plaće i potpore. Doduše valja priznati da pitanje radničkih nadnica još nije regulirano. Svakako nastojat ćemo da se drži samo najpotrebniji broj radnika koji će pokazati volju za rad a dok nisu radionice donekle uređene i dok se ne razpolaže strujom ne može biti govora o nekom ozbiljnom radu.

Riešenje o podređenosti brodogradilišta saopćeno je mjerodavnima pa će se ovih dana valjda sazvati odbor da uradi sve što je s time u vezi potrebno. Naloge za rad će i u buduće davati u glavnom mornarica no sada neznam kako će biti s troškovima da li će ovi u slučaju da nalogodavac nema plaćevne moći pasti na naš teret ili na teret trgovine koja će sada novčano poduprieti rad brodogradilišta. Tu mislim na popravke raznih brodova (jedrenjaka) koji nisu naša vlastničtva, a trebaju se uraditi a vlastnik nema novaca ili uopće nema vlastnika.

Radi osiguranja brodogradilišta nije se mogla pojačati straža koja se sada sastoji samo od dva čovjeka, jer nema dovoljno mornara.

Nastojat će se da se možebitno organizira neka građanska zaštita brodogradilišta u koju bi svrhu morao nabaviti izvjestan broj pušaka.

OPREMA JEDINICA U ŠIBENIKU

Do sada se još uviek nije pružila prilika da se odred brodskog bojnika Blaža prebaci u Šibenik. Prema sastavu trećeg odreda vidim da neće biti moguće opremanje torpiljarke jer zato će nam nedostajati stručno osoblje

i to u prvom redu strojari. S ovim s kojim ovdje razpolažem nemam ni dosta za opremu pomoćnih jedinica koje su za sada svakako od velike važnosti.

Dok se ovde ne srede prilike i dok nema osigurane zalihe hrane za barem dva mjeseca, smatram daje preuranjeno uputiti još i treći odred. Sam osjećaj da se može svaki dan ostati bez hrane dosta je neugodan pa je zato bolje imati i manji broj ljudi, za koje se valja skrbiti.

RAZNO

Glavar građanske uprave Dr. Nardelli je stigao. Izvjestio sam ga ukratko o situaciji i tom prilikom me je zamolio da dođem ovih dana na duži razgovor.

Ponovno trebam naglasiti da se s dočasnicima - pričuvnicima - ne može računati jer ovi prije svega neće se javiti a osim toga treba ih sve smatrati nepouzdanim.

Trojica dočastnika koje smo ovdje zvali nisu se javili i ne mogu se više pronaći. Pozivanje mornara pričuvnika također ne smatram uputnim dok to ne uradi domobranstvo, jer kako već javljano Ministar Bulat objavio je u svom proglasu da se pripadnici iz do sada okupiranih krajeve neće pozivati. Što nalazim izpravnim jer ne očekujem od pozivanja neku korist.

Prienos službene pošte treba više osigurati zrakoplovima jer preko Metkovića to bar za sada neće funkcionirati.

Prednje se podnosi s molbom na znanje.

Zapovjednik,
doadmiral:
Angeli v. r.

(M. P.)

BROJ 382

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 8. STUDENOG 1943.0 DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 4. DO 10. LISTOPADA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. T. Broj: 91/43.

Split, 8. XI. 1943.

Predmet: Nedjeljni izvještaj
Velike Župe Cetina u
Splitu za vrieme od
4-10 listopada 1943. g.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
   a) Ured Ministra
   b) Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
2) Ministarstvu vanjskih poslova
   Politički odjel
3) Ministarstvu hrvatskih oružanih snaga
   za Glavni stožer Zagreb
4) Glavarstvu građanske uprave Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15.1.1942. g. V. T. Broj: 14-I-B-1942. predlažem Naslovu sliedeći izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost pobunjenika ne popušta.

Kroz gornje razdoblje pobunjenici su počinili sliedeća nasilja:

1) Noću od 3–4 listopada pobunjenici su kod povlačenja iz Splita stigli u Vrulju, občina Omiš, kotar Split odakle je oko 2.500 naoružanih partizana prebačeno na otok Brač.

2) Dana 2. listopada oko 23 sata upali su partizani u selo Gala, občina 1 kotar Sinj, odakle su odveli sa sobom učitelja Popović Petra, Moglića Matu i glavara sela Kulišić Antu, ali su ove dane 5. listopada pustili na slobodu.

3) Dana 5. listopada upali su partizani u selo Otoka i Gala odakle su otjerali oko 100 volova, mnogo ovaca i koza te razne druge hrane.

4) Dana 5. listopada pobunjenici su sa otoka Brača (kod Postira) otvorili topovsku vatru na parobrod »Rab«, ali ga nisu pogodili.

5) Dana 6. listopada u 14 i 17 sati pobunjenicu su sa položaja »Glavice« 2 km od Omiša otvorili strojopuščanu vatru na Omiš, ali nije bilo žrtava.

6) Dana 7 i 8. listopada upao je jedan odred partizana u selo Hrvatce, občina i kotar Sinj, odakle su sobom odveli 5 osoba za čiju se sudbinu nezna.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 39/4, k. 80.

7) Dana 8. i 10. listopada partizani sa Biokova ispalili su na Makarsku oko 60 topovskih metaka, i više mina iz bacača, ali šteta nije bila velika, dok je ranjen jedan vojničar i jedan građanin.

Ad II-VIII. kao u prošlim izvještajima.

Dana 4. listopada preniela je ova Župa[2] svoje sjedište iz Omiša i Split kojom je prigodom činovničtvo ove Župe odputovalo u Split radi nastupa nove dužnosti. Isto tako preselila je u Split i Kotarska oblast, Župsko redarstvena oblast i tehnički odjeljak sa svojim činovničtvom.

Dana 9. listopada ukinuto je obsadno stanje u Makarskoj.

Za Dom - Spremni!

Veliki Župan

(M. P.) Lueti<? V_r"

BROJ 383

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 8. STUDENOG 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 11. DO 17. LISTOPADA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. Broj: 92/43.

Split, 8. XI. 1943.

Predmet: Nedjelini izvještaj Velike Župe Četina u Splitu za vrieme od 11-17. listopada 1943. g.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
   a) Uredu Ministra
   b) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
2) Ministarstvu vanjskih poslova
   Politički odjel
3) Ministarstvu hrvatskih oružanih snaga
   za glavni stožer Zagreb
4) Glavarstvu građanske uprave Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15.1.1942. V. T. Broj: 14-I-B-1942. predlažem Naslovu sliedeći izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost pobunjenika ne popušta.

2 Velika župa Cetina.
3 Ante.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 40/4, k. 80.

Za gornje razdoblje primljeni su izvještaji za sledeće događaje i nasilja:

1) Dana 13. listopada oko 7 sati napali su partizani kod Hana, općine i kotar Sinj, odrede njemačke i naše vojske, koji su bili prisiljeni da se povuku uslied nadmoćnosti partizana. Tom prigodom ranjeni su dva ustaša i jedan njemački vojnik.

2) Dana 14. listopada oko 4 sata njemačke su čete kod Krila, općina Poljice, kotar Split, otvorili strojopuščanu vatru na jedan motorni čamac, koji je bio prisiljen time doploviti u Krilo. U čamcu su bile dvije nepoznate žene, dva partizana i upravljač motora, koji je ranjen u nogu. Partizani su zadržani, a ostalli pušteni na slobodu.

3) Istoga dana preko cielog dana su partizani pucali iz strojnica na Omiš sa položaja »Glavica« i »Gradac« i tom prigodom ranili 6 osoba što vojnih što građanskih.

4) dana 17. listopada oko 18 sati partizani su napali našu posadu kod Hana, ali je napadaj odbijen bez žrtava na našoj strani.

5) Istoga dana oko 7 sati napali su partizani naše i njemačke odrede kod položaja »Gradac« - 5 km od Omiša - kojom su prigodom onesposobljena 2 tenka, jedan njemački vojnik je smrtno pogođen, te tri lakše ranjena, dok su partizani izgubili jedan poljski top od 10,5 cm.

6) Istoga dana oko 10 sati njemački su vojnici zarobili 3 partizana u blizini sela Dugi rat te ove odveli u Split.

7) Istoga dana oko 15 sati domobrani su kod Kučića, općina Omiš, kotar Split, zarobili 2 partizana.

8) Istoga dana su partizani napali njemački odred, te je jedan vojnik smrtno pogođen u glavu.

9) Dana 18. listopada partizani su zarobili kod sela Naklica jednog ustašu, dok je u borbi poginuo jedan domobran, jedan teže ranjen, a tri lakše ranjena.

10) Istoga dana kod mosta u Omišu ranjen je jedan građanin.

11) Dana 19. listopada partizani su bacali iz bacača mina na Omiš (bunker »Mirabela«) te je tom prigodom oštećena jedna kuća.

Prema saznanju u okolici Omiša nalazi se 3-4000 partizana naoružanih modernim oružjem.

Ad II-VIII kao u prošlim izvještajima.

Za Dom - Sprmni!

Veliki Župan

(M. P.) *Luetic*[1] v. r.

2 Ante.

BROJ 384

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 9. STUDENOG 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUĆJU ŽUPE U VREMENU OD 18. DO 24. LISTOPADA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. Brj: 94/43.

Split, 9. XI. 1943.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Župe Cetina u Splitu za vrieme od 18. - 24. X. 1943.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
   a) Uredu Ministra
   b) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
2) Ministarstvu vanjskih poslova
   Političkih odjel
3) Ministarstvu hrvatskih oružanih snaga
   za glavni stožer Zagreb
4) Glavarstvu građanske uprave Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslvoa od 15. I. 42. V. T. Br. 14—I-B-1942. predlažem Naslovu sliedeći izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost pobunjenika ne popušta.

Za gornje razdoblje primljeni su izvještaji o sliedećim događajima i nasiljima:

1) Dana 18. listopada oko 11 sati partizani su sa Biokova otvorili vatru iz bacača od čega je ranjeno 6 osoba i to: 2 ustaška zastavnika, 1 vojničar, 1 domobran i 2 djece.

2) Dana 19. listopada oko 22 sata pojavili su se nad Splitom strani zrakoplovi, koji su bacali letke pod naslovom »Pobeda« kao i sa slikom aviona sa nadpisom »Ovo su dve vrste aviona od kojih se Hitler plaši«.

3) Dana 20. listopada domobrani su u selu Nadbriževici, kotar Imotski, uhapsili 21. muškarca - pravoslavca i Tomić Milana ustrielili, jer je bježao. Ovo hapšenje izvršeno je radi toga što je iz ovog sela više puta napadana domobraska posada.

4) Dana 21. listopada u selu Proložac, kotar Imotski, predalo se je našoj posadi 7 naoružanih partizana.

5) Istoga dana oko 22 sata partizani su upali u selo Glavica, općina i kotar Sinj, gdje su opljačkali seljaka Ivana Poljaka odnievši mu jednog konja, 2 krave i 4 ovce u vriednosti od 250.000 - Kuna te su mu ujedno odveli sina Grgu.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 42&, k. 80.

6) Istoga dana oko 7 sati četnici su kod Vrlike napali partizane te ih potisli. U toj borbi bilo je 6 partizana mrtvih i 2 ranjena, dok na strani četnika nekoliko ranjenika.

7) Istoga dana partizani su izvršili napad na mjesto Vrgorac, ali su nakon 2 sata borbe odbijeni. Žrtava na našoj strani nije bilo.

8) Dana 22. listopada oko 9 sati napali su partizani jedan odred njemačkih vojnika kod Kaštel-Gomilice[2] te je u toj borbi poginuo jedan njemački vojnik, 3 su ranjena, a 2 nestala.

9) Istoga dana pošao je na ribarenje Treselj Lovro iz Kaštel-Sućura, ali se kući vratio nije. Drži se, da su ga partizani uhvatili, jer se je viđao u družtvu sa njemačkim vojnicima.

10) Istoga dana krenula je za Kaštel-Gomilicu Dividić Vesela iz Kaštel-Sućurca u društvu sa jednim njemačkim dočastnikom radi kupnje vina, ali su napadnuti od partizana te je dočastniku uspjelo pobjeći, dok je Dividička uhvaćena i drži se da je ubijena, jer se je našlo dosta krvi na mjestu napadaja.

11) Istoga dana u 15 sati partizani su sa Biokova otvorili vatru iz topova i bacača na Makarsku od čega je bilo štete, dok je ranjena jedna građanska osoba.

12) Istoga dana oko 1 sat napali su partizani na putu od Drniša za Muć jedan njemački odred od 15 vojnika, od kojih je trojici uspjelo pobjeći, dok su ostali uhvaćeni po partizanima te im se za sudbinu nezna, a 5 kamiona je zapaljeno.[3]

13) Istoga dana oko 6 sati upali su partizani u selo Postranje kotar Imotski, odakle su odveli glavara sela Božinović Nikolu.

14) Dana 23. listopada napali su partizani kod Hana, kotar Sinj, jedan odred naše i njemačke vojske, ali su nakon dulje borbe potisnuti prema Gljevu. U ovoj borbi teško je ranjen jedan domobran, dok je jedan njemački vojnik mrtav a tri ranjena.

15) Dana 24. listopada oko 3 sata napali su partizani neke utvrđene položaje oko Makarske, ali je napadaj odbijen bez žrtava na našoj strani, dok su dva partizana ubijena, a jedan zarobljen.

16) Istoga dana napali su partizani Vrgorac, ali je napad odbijen. Na našoj strani nije bilo žrtava osim jednog dječaka, koji je ranjen u nogu kao i jedna kuća teže oštećena.

17) Istoga dana oko 1 sat upali su partizani u selo Kotlenice i Rožac, kotar Sinj, odakle su otjerali više komada stoke, žita i razne robe.

18) Istoga dana oko 12 sati sukobili su se kod Čaporica, kotar Sinj partizani sa njemačkom i našom vojskom u kojoj je borbi jedan njemački vojnik lakše ranjen. U ovom predjelu nalazi se oko 3000 partizana.

Ad II-VIII.

1) Dana 18. listopada oko 16.30 sati došao je u selo Glavice, kotar Sinj, ustaša 3. sata, 27. ustaške djelatne bojne u Sinju, sada u Hanu, Tijardović Ćiro naoružan puškom i bombama te je pokušao ustrieliti Maras Joku Glavice, a kada ovaj pukim slučajem nije pogođen ubio je Radošević Franu te odveo djevojčicu Radošević Ivu te ovu silovao te odveo u bunker u Han. Tijardović je radi ovih zlodjela razoružan i uhapšen.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 295 i 511.
3 Vidi knj. 8, dok. br. 295, 441, 444 i 454.

2) Dana 22. rujna zapalila je njemačka vojska zgrade pučke škole, župnika i paroka u Konjskom, dok je 28. rujna zapalila zgradu pučke škole u Dugopolju, kotar Split.

3) Kroz vrieme od 21-26. rujna poginulo je na području kotara Sinj 48 osoba i to od strane njemačke vojske.

4) Kroz vrieme od 12. rujna do 19. listopada strieljano je od strane njemačke vojske na području kotara Split 130 osoba.

Za Dom - Spremni!

Veliki Župan:
Luetić v.r.

(M. P.)

BROJ 385

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SINJU OD 10. STUDENOG 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O ZAUZEĆU KIJEVA I VRLIKE OD STRANE PARTIZANA[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska Oblast Sinj
Taj br. 798/43

Sinj, 10. studenoga 1943.

Predmet: Zauzeće Vrlike
od strane partizana

1) Minstarstvo Unutarnjih Poslova
Tajničtvo Zagreb
2) Ministarstvo unutranjih poslova
Glavno ravnateljstvo za javni
red i sigurnost Zagreb
3) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured II Zagreb
4) Velikoj Župi Cetina Split
5) Župsko redarstvenoj oblasti Split

Zapovjedničtvo Oružničkog Voda u Sinju taj. br. 1124/43 do 10. studenoga 1943. izviešćuje:

Dana 7. studenoga 1943. zauzeli su partizani selo Kijevo,[2] 9 km sjeverozapadno od Vrlike, dočim su jače partizanske snage dne 8. ovog mjeseca oko 1100 sati zauzeli mjesto Vrliku[3] 34 km sjevero-zapadno od Sinja.

4 Ante.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 56/12, k. 217.

2 i 3 Vidi dok. br. 187, napomenu 10 do 13.

Borba između četnika i partizana kod Vrlike trajala je od 7 do 11 sati.

Napadaj na Vrliku partizani su izvršili sa više strana, te pri napadaju partizani su upotrebili nekoliko teških, kao i lakih bacača mina i više teških strojnica. Četnici iz Vrlike njih oko 200 i sa njima naoružanih seljaka-milicionera, koje su njemačke vojne vlasti naoružale povukli su se iz Vrlike preko sela Maovice, 3 km zapadno od Vrlike, prema Drnišu, dočim se izviestan dio četnika povukao prema Kninu.

Četnički kapetan Mijović[4] iz Drniša posredovao je kod njemačke komande u Drnišu, da se njima četnicima od strane vojske njemačke pruži pomoć u borbi protivu partizana. Jedna jača skupina partizana, koja je napala na Vrliku došla je od Muća, Radunića i Milešine, odnosno sa područja općine Mućke - preko Zelova i Potravlja, te je ispod Ribarića kod sela Zasioka prešla preko mosta rieku Cetinu, te su sa lieve obale rieke Cetina preko sela Garjaka, Ježivića i Vinalića napali Vrliku. Zatim opet jedna skupina partizana je istodobno napala na Vrliku od sela Kijeva preko sela Civljana na Vrličku kulu-grad. U Vrliki bilo je oko 500 četnika, ali su partizani navalili sa nadmoćnim snagama, te su četnike prisilili na povlačenje iz Vrlike. Četnici u Vrliki nisu davali bog zna kako jaki odpor, jer je borba trajala svega 4 sata.

Padom Vrlike u ruke partizana, ugrožen je i sam Sinj.

Za Dom-Sprmni!

Zamjenjuje kotarskog predstojnika
Kotarski podpredstojnik:
(M. P.) Dr. *Dušan Martinović* v. r.

4 Novak.

BROJ 386

IZVJEŠTAJ UPRAVITELJA POLICIJE U SPILITU OD 10. STÜDENOG 1943. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST U ZAGREBU O BOMBARDIRANJU SPLITA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOVAJVKA

Primljena od postaje: Split	Očevid br.: 82	Dan/mj.: 10. XI.	Sat: 1800
Po postaji mornarice Zagreb	Očevid, br.: 110	Dan/mj.: 11. XI.	Sat: 1435

Oznaka žurnosti:

NASLOV: Ravnateljstvo za javni red i sigurnost Zagreb

SADRŽAJ I PODPIS:

Danas poslie podne oko tri sata neprijateljski krilaši tipa lovci-bombarderi žestoko napali gradsko područje zvano Bačvice, gdje je srušeno ili težko oštećeno pet kuća, a ostale mnogobrojne kuće ozbiljno oštećene. Polupani prozori, vratnice i okviri izbijeni od pritiska zraka. Mnogobrojni građani ostali bez stanova. Upravitelj redarstva i ostalo osoblje na terenu pomažu postradalima koji su ostali bez stanova, te iste useljavaju u druge neoštećene stanove. Dosada nije potvrđeno da ima žrtava. Izgleda da su imali namjeru ponovno bombardirati rumunjski brod u luci i željezničku postaju, te skladišta. Brod zapaljen, a postaja i skladišta oštećeni već od prije i uništeni. Narod se zgražava nad ovakvim postupkom. Ovo je danas već četvrti napadaj, tim da su prva dva bili bez efekta. Molim obaviestiti i dra Bulata.[2]

(M. P.) Upravitelj *Jurić*

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 35/13, k. 92.
2 Edo

BROJ 387

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SINJ OD 12. STUDENOG 1943. O NAPADU JEDINICA NOV I PO HRVATSKE NA HRVAČE I BORBI KOD KARAKAŠICE[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska Oblast Sinj
Taj. Br. 799/43.

12. studenoga 1943.

Predmet: Izviešće o borbama sa partizanima kod sela Hrvače.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova Tajničtvo Zagreb
2) Ministarstvu unutarnjih poslova Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost Zagreb
3) Ustaškoj nadzornoj službi Ured II Zagreb
4) Velikoj Župi Cetina Split
5) Župskoj redarstvenoj oblasti Split

Zapovjedničtvo Oružničkog voda u Sinju pod brojem Taj. 1128/43 od 12. studenoga 1943. priobćuje:

Dana 11. studenoga 1943 oko 7 sati partizani su sa jačim snagama napali našu 9. satniju 15. pješ. pukovnije u selu Hrvače,[2] 7 km sjeverno od Sinja, koja satnija se od 10. ov. mjeseca u navedenom selu kao posada nalazila. Borba naše posade sa partizanima u samom mjestu Hrvače trajala je do 9 sati istog dana. Naša posada uslied nadmoćnijeg pritiska partizana morala se povući preko sela Čitluka i Jasensko prema Šinju. Prema izjavi jednog vodnika, koji je također učestvovao u borbi, od navedene sati 40 naših domobrana dobrovoljno se je predalo i pridružilo se partizanima, dočim su nekoji domobrani u toku noći 10. na 11. ov. mjes. prebjegli k partizanima. Prebjegli domobrani koji su se pridružili partizanima većinom su rodom iz Sinja i bliže okolice Sinja. Prilikom vođenje borbe u selu Hrvače kao i pri povlačenju na naše domobrane pucano je iz mnogih kuća sela Hrvače. Pučanstvo sela Hrvače pri dolasku naše posade u navedeno selo pokazalo se je vrlo neprijateljski raspoloženo prema našoj vojski. Navedeno selo je podpuno pod vlašću partizana.

Gubitci naše posade u selu Hrvače u mrtvim i ranjenim nisu se mogli tačno ustanoviti. Od naše posade sela Hrvače do 11. ov. mjes. do 17 sati povratilo se je u Sinj svega 76 domobrana, dočim nisu se vratila 64 domob-

1 Orignal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 55/12, k. 217.

2 i 3 Vidi dok. br. 43, 133, 187, napomenu 19, dok. br. 228 i 422.

rana, od kojih seje većina predalo i pridružilo partizanima. Ovom prilikom pao je u ruke partizanima izvjestan broj (oko desetak) lakih strojnica i nešto streljiva, koje su sa sobom prebjegli domobrani odnijeli.

Gubitci partizana nisu se mogli ustanoviti, ali su imali sigurnih gubitaka u mrtvima i ranjenim. Dana 11. ov. mjes. od 9 do 15 sati istoga dana 1 vod njemačkih vojnika na kotačima (biciklima) vodio je borbu sa partizanima kod mjesta Karakašica 4 km sjeverno od Sinja odnosno 2 km. ispred sela Hrvače.[3] Ovom vodu koturaša istog dana oko 13 sati došla je u pomoć 1 satnija njemačke vojske iz Sinja pod vodstvom satnika Mormana, koji su sa nekoliko bacača mina tukli partizanske položaje - visove iznad sela Hrvače tako, da su partizanima branili nadiranje prema našoj i njemačkoj vojsci, koja seje povlačila prema Sinju. Prilikom ove borbe na strani Njemaca bilo je gubitaka i to 1 vojnik poginuo je, a 9 ih je ranjeno. Gubitci na strani partizana nisu se mogli ustanoviti, ali su partizani imali gubitaka u ljudstvu, naročito od njemačkih bacača mina.

Dne 11. ov. mjes. u 12.30 sati po ustmenoj zapovjedi zapovjednika II. sektora Sinj, krenuli su oružnici i pričuvni domobrani orpost Ribarić i Vrlika pod vodstvom poručnika Anić Petra radi privremene uzpostave orpost Hrvače za navedeno selo. Oružnici i pričuvni domobrani (svega 42 momka), nisu mogli stići u selo Hrvače, jer je isto selo još od 9 sati istog dana bilo u rukama partizana, već su oružnici u mjestu Karakašica priključili njemačkoj vojsci, koja je tamo vodila borbu sa partizanima. Oko 15 sati istoga dana oružnici i pričuvni domobrani po ustmenom odobrenju za povjednika II sektora Sinj povukli su se skupa sa njemačkom vojskom za Sinj, jer je uzpostava orpost Hrvače bez stalne naše posade u navedenom selu nemoguća, a i sama posada odjedne sati uslied nadmoćnosti partizana nije se mogla održati u selu Hrvače.

U selu Hrvače partizani su se prikupili sa više strana sajačim snagama, te se računa da u navedenom selu za sada ima 2-3 stotine dobro naoružanih.

Za Dom spremni!

Zamjenjuje kotarskog predstojnika
Kotarski podpredstojnik:
M.P. Dr. *Dušan Martinović* v. r.

BROJ 388

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 13. STUDENOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O ZAUZIMANJU OTOKA DRVENIKA I STANJU U ŠIBENIKU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL
P. br. 4418/taj TAJNO!
Zagreb, dne 13. XI. 1943.

Predmet: Zauzimanje otoka Drvenika
i stanje Šibenika.

1) GLAVNI STOŽER ORUŽNIH SNAGA (Izvještajni Odjel)

2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operativni Odjel)

Obalno zapovjedničtvo Split dostavilo je brzojavno ove podatke:

»Otoci Veliki Mali Drvenik zauzeti.[2] Pomorsko vodstvo prigodom ove akcije imao je brodski bojnik Blaž koji je opremio za tu svrhu u Šibeniku nađeni minopolagač Marjan. Imenovani stigao je 12. XI. poslije navedene akcije u Split i vratio se istog dana sa 7 ljudi u Šibenik. Ovaj odred smjestit će se u Šibeniku u biv. bazi borbenih čamaca, i opremit će u koliko bude moguće pomoćne brodove.

Stanje u Šibeniku dobro. Bivša torpiljarka »T 7« i jedan minopolagač su u dobrom stanju. Za opremu ovih jedinica potrebno je stručno osoblje koje će se uputiti iz Zagreba u Šibenik.

Podnosi se prednje s molbom na znanje.

Zapovjednik, doadmiral:
(M. P.) *Angeli* v. r.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivi Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 15/18, k. 81.

2 Vidi operacija »Heifiseh«, dok. br. 22, napomena 4.

BROJ 389

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 16. STUDENOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O STANJU U SPLITU I ISKRCAVANJU USATAŠA NA BRAČ[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL
O. br. 252/Taj. na ruke
Zagreb, dne 16. XI. 1943.

Predmet: Stanje u Splitu.

1) Glavni Stožer oružanih snaga (Operativni odj.)
2) Glavni Stožer oružanih snaga (izvještajni Odjel)

Obalni zapovjednik Splita podnio je o prilikama i stanju na obali do 29. X. t. g. ovo izvješće:

»Sa podpukovnikom Vokićem, sadašnjim Ministrom sam već svojedobno u Metkoviću razgovarao o raznim akcijama te ga upozorio da takve akcije bez sredstava i temeljite pripreme se na moru nemogu provesti. Nadalje, da su nam jedinice kojima razpolažemo u vrlo malom broju odviše dragocjene i važne a da bi ih smjeli reskirati za podhvate od dvojbenoga uspjeha. Ovo moje tumačenje nije međutim, naišlo na razumjevanje već iz razloga što je g. Vokić ranije sa parobrodom »Rab« izvršio prepad na Sućuraj[2] koji je tada vjerojatno slučajno uspio. Predpostavljam da se je podpuk. Vokić u Mostaru posavjetovao i tamo od zapovjednika njemačke divizije[3] dobio dozvolu za upotrebu motor, jedrenjaka »Marjana« i »Jordana« za neku akciju na Brač. No o tome nije bio izvješten podpisati niti zapovjednik njemačke vojske u Splitu.

Dne 22. X. 1943. opazio sam sa svojim pobočnikom koji stanuje samnom u zgradi DPS, u ranim jutarnjim satima, jaku topovsku paljbu kod Splitskih vrata a kasnije približavanje dvaju jedrenjaka prema Splitu, pa smo na vrieme spriečili da i Njemci ne otvore na njih vatru jer je istovremeno usliedilo približavanje drugog jedrenjaka iz pravca Makarske pa su već računali na neki neprijateljski prepad. Istom po uplovljenju ovih brodova saznali smo da su se u toku noći trebali izkrcati ustaški odredi kod Milne, Sutivana, Postira i Supetra, tamo uništiti partizanske postave i zatim se svi sjediniti u Sutivanu. Zbog prepada na Makarsku od strane partizana, krenula je samo grupa za Milnu[4] kojoj je uspjelo izkrcavanje ali zbog jake vatre su se brodovi, lako oštećeni, morali vratiti u Split. Ostale grupe čije su posade morale učestvovati u odbrani Makarske zakasnile su, pa je krenula samo grupa za Sutivan koja je trebala opozvati onu iz Milne. Na to više

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 17/4, k. 80.
2 Ustaše su se iskrcale na Hvar 19. rujna 1943. god. Vidi knj. 8, dok. br. 120, 124, 169, 193, 482 i 503.
3 Oberkamf, komandant SS divizije »Prinz Eugen«.
4 Vidi dok. br. 381, napomenu 2.

nije stigla a njeno izkrcavanje kod Sutivana nije uspjelo zbog jake vatre iz tamo postavljenih topova. Grupa u Milni uspjela je zauzeti samo mjesto u kojem se nalazio mali broj partizana, zatim zauzeti i uništiti flankirnu bitnicu i jednu težu haubicu koja se nalazila kod ulaza u Milnu. Zatim je ova grupa branila Milnu od jačeg odreda partizana (200), koji je nadošao iz drugih mjesta na otok. Zbog nadmoći protivnika grupa se povratila prema mjestu izkrcavanja i tu je u sliedećoj noći prihvaćena od ustaškog satnika Buljana, koji je iz Splita krenuo »Labudom« i »Marjanom« da potraži i ukrca ovaj odred. Uspjelo je ponovno ukrcati spomenuti odred u Milni i dovesti ga u Split. Na Braču ostavljeno je 14 ustaša, a 3 su u samoj akciji poginula. Osim uništene bitnice i spomenute haubice poklano je oko 60 partizana, među ovima izvjestan broj Židova i 2 Židovke. Za nas ova akcija nije imala osobitog značaja jer taj odred sigurno ne bi bio konačno zauzeo Brač a za nas je od važnosti samo prolaz između južnog rta Hvara i kopna, gdje se nalaze sa jedne i sa druge strane veliki reflektori, bitnice i strojnice. Akcija prema Braču bi svakako lakše odpočela iz Splita nego iz Makarske.

O sudbini parobroda »Rab«[5] još uviek nema podrobnijih podataka. Iz dosadašnjih izvještaja Lučkog poglavarstva Metković može se zaključiti da je parobrod bio upotriebljen za akciju protiv Pelješca i tom prilikom kod Crkvica od jednog zrakoplova potopljen. Ciela posada spašena je i nalazi se u Metkoviću. Napominjem da sam Njemce mnogo puta zamolio da taj jedini naš brod ne uzimaju za vojničke akcije jer da ćemo ga na ovaj način sigurno izgubiti. Oni međutim, nisu moje predstavke uzeli u obzir niti uvažili sve razloge koje sam im pismeno iznio i koji su zahtjevali bar privremeno obustaviti promet da bi se spasio brod. Oni su sve to odbili navodeći kao razlog važne ratne potrebe.

U Split stigao je kapetan bojnog broda Lamerzahn[6] sa svojim stožerom u kojem se nalazi kapetan fregate Leistego kao glavar stožera i kapetan korvete von Falkhausen sa ostalim velikim brojem časnika. Osim toga stigao je kapetan korvete Melentin kao zapovjednik luke sa izvjestnim brojem mornara. Ovaj potonji preuzeo je dva čamca koja smo mi spremili.

Seekommando smjestilo se je u zgradi bivše Srbske banke, a Hafenkommandant-u däli smo tri sobe u našoj zgradi.

25. X. poslie prvog napadaja iz zraka premjstio se je zapovjednik pukovnije[7] sa velikim dielom vojske u Klis.

27. X. poslie podne nastala je užurbana selidba kod Seekommande, koja se također prebacila u Klis, a Hafenkommandant se je preselio u zgradu Seekommande gdje sada ureduje.

27. X. prije podne bio sam kod bojnika Ferčeka, koji je ovdje postavljen vjerojatno od Ministra Bulata[8] kao posadili zapovjednik a vrši zapravo funkciju zapovjednika mjesta. Bojnik Ferček mi je saopćio da mu je njemački zapovjednik mjesta saobćio da će Njemci Split u slučaju nekog neprijateljskog iskrcavanja samo formalno braniti te zatim povući. Bojnik Ferček pitao me je za savjet što da radimo u takvim slučajevima. Ja sam se s njime svestrano i jasno prodiskutirao sve alternative te naglasio da za sada ne držim vjerojatnim da bi moglo doći do takvog iskrcavanja kod Splita.

5 Vidi dok. br. 381, napomenu 3.
6 Pomorski komandant Dalmacije
7 892. puk 264. pješadijske divizije.
8 Edo.

No u pregovorima sa Njemcima neka se drži načela da će mo se mi u takvim slučajevima povlačiti s Njemcima a ja ću posebno i u odlučujućem času odrediti što će se raditi sa spremnim plovnim jedinicama, koje se budu zatekle u luci, imajući eventualno u vidu povlačenje prema Metkoviću ili Šibeniku.

Istog dana na večer oko 17,00 sati došli su k meni zamjenik glavara građanske uprave g. Jonić i veliki župan.[9] Župan u dosta deprimiranom raspoloženju. Oni su mi izrazili bojazan da će se Njemci prema raznim znacima sigurno povući iz Splita i nas ovdje prepustiti našoj sudbini. Daje takvo raspoloženje među građanstvom, koje je dosta uznemireno zbog opažene selidbe Njemaca. Oni su me zamolili da se uputim kap. b. b. Lamerzahnu i da ispitam značaj ove selidbe i kao i daljnje namjere Njemaca.

Ovo sam učinio te od g. Lamerzahna saznao da su oni uspostavili pomoćno zapovjedno mjesto u Klisu kada su prebacili uglavnom sve ljude i stožer. U samom Splitu ostao je samo Hafenkommandant. G. Lammerzahn stanuje također u Splitu no uvijek spreman za odlazak na Klis. On je mene pitao da li sam slične mjere preduzeo. On nadalje veli da oni neće braniti Split već liniju Solin-Klis. U daljnjoj diskusiji isključili smo vjerojatnost da bi se Englezi barem za sada iskrcali kod Splita. Ja sam mu napomenuo da je uzrujanost u gradu kod vlasti osobita zbog toga što se bojimo da bi oni mogli napustiti Split i prepustiti partizanima. Uvjerio me je da to obće ne dolazi u pitanje, da su Split u teškim borbama zauzeli i da će ga prema tome i nadalje držati, premda je održavanje trupa ovdje zbog prekida veza i prometa veoma otežano. Stvarno je stanje veoma ozbiljno. Njemci danas raspolažu još toliko benzinom da se mogu na svim vozilima povlačiti ali nemaju mogućnosti da ih upotriebe za druge potrebe. Sve ovo sam na zgodan način čuvajući vojne tajne saobćio predstavnicima građanskih vlasti koji su s time bili umireni.

Prema kratkim krugovalnim izvješćima zapovjed. mornarice je obavješteno da su dana 26. listopada uplovila nenajavljena dva talijanska teretna broda. Ovi brodovi zajedno sa još jednim trećim krenuli su iz Drača s talijanskim ranjenicima i zarobljenicima kao i sa 200 partizana za Trst. Uz put uplovili su u Dubrovnik, a na daljnjem putovanju bili su napadnuti kod Visa od engleskih zrakoplova. Zbog mrtvih i ranjenika od ovog napada oni su želili uploviti u Split. Sa Hvara dobili su navodno topovsku paljbu pa su okrenuli prema Drveniku. Tamo su izgubili poziciju izkrcali jednog čovjeka koji je od ribara saznao rutu za Split na kojoj su kod Drvenika dobili vatru iz topova i drugih oružja sa spomenutog otoka i kopna. Za sudbinu trećeg broda više nisu znali. U Splitu su izkrcani mrtvaci i teški ranjenici, a ukrcani su ovdašnji talijanski ranjenici, zarobljenici i ostatci od Splitske talijanske uprave. Ovi potonji formalno su navalili da ih se uzme na brod, premda su brodovi već bili prenatrpani i u strašnom stanju, te što im se kazalo daje ova vožnja više nego opasna. U našem je probitku da se riešimo ovdašnjih Talijana i zato smo im išli na ruke da se što više ukrcaju na koncu odgovornosti za ovaj transport imali su Nijemci, koji su se htjeli što brže riešiti tih brodova, jer na njima nije bilo hrane. Na svoju odgovornost ih svakako ne bi bio pustio izploviti pod vladajućim okolnostima. Brodovi su

9 Ante Luetić.

krenuli u 0300 sati rutom koja im je bila propisana od njemačke Seekommande tj. Drvenik-Kremnik-Nutrašnji kanal za Polu.[10]

Od 0530 sati unapried čuli smo jaku topovsku paljbu a oko 0700 ponovno je uplovio jedan od ovih brodova sa požarom na pramcu.. Ovaj brod uputio sam u Poljud gdje je usidren u plitkoj vodi, jer polagano tone. Na brodu nalazili su se novi mrtvi i ranjeni ljudi koji su iskrcani. Brod ima u strojarskim prostorijama oko 2 metra vode, oštećenih cjevovoda, i nekoliko rupa u brodskom trupu. Ove havarije nastojat će se odkloniti u mjestnim radionicama. Za sudbinu drugog broda se nezna, navodno da gaje posada uplovljenog broda vidjela u plamenu i okrenuti kod Drvenika prema moru. Njemački zapovjednik tražio je za ove brodove zračnu pratnju ali nije ništa dobio pa čak mislim da nije u vezi sa svojim predpostavljenima. On je prilično kritizirao položaj i bezpomoćnost u kojoj se nalazimo.

Da bi donekle omogućio plovidbu tražena je bila akcija zrakoplovstva protiv označenih bitnica na Hvaru, kopnu kod Makarske i kod ušća Neretve. Ta akcija je bila obećana i čak najavljena ali više nisam o tome ništa čuo«.

Podnosi se prednje s molbom radi znanja.

Zapovjednik:
doadmiral:
Angeli v. r.
5

(M. P.)

10 Pula

BROJ 390

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 17. STUDENOG 1943. O STRIJELJANJU RODOLJUBA OD STRANE NIJEMACA U SINJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA CETINA
SPLIT
Taj. broj: 1970/43.

Split, dne 17. studenoga 1943.

Predmet: 25 osoba strieljano u Sinju
radi napada na njemačkog vojnika.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
a) Ured Ministra
b) Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost

2) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
Politički odjel

3) MINISTARSTVU HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA
za Glavni stožer Zagreb

4) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE Split

Cast mi je predložiti Naslovu slijedeći izvještaj:

Dne 3. studenoga 1943. u 20,15 sati nepoznati muškarac naoružan sa vojničkom puškom sačekao je u Sinju u ulici Dura Basaričeka kod kuće gostioničara Acelije Ivana njemačkog vojnika Kampf Josipa i iz udaljenosti od 10-15 koraka iz puške opalio 2 naboja. Napadnuti njemački vojnik ranjen je teže u levu nogu tako da mu je kugla prošla kroz taban noge. Njemački vojnik Kampf imao je svoju posebničku sobu u kući Vidića u pomenutoj ulici, te u času kada je opalio iz svoje puške 6 naboja na nepoznatog napadača, ali ga nije ubio ni ranio već je netragom pobjegao.

Povodom prednjega povedena je istraga, ali se napadaču nije ušlo u trag. Istraga će se i dalje voditi i u slučaju pronalaska postupit će se po zakonu.

Povodom prednjega napadaja, njemačke vojne vlasti u Sinju su dne 4. XI. 1943. god. uhitile 25 osoba iz mjesta Sinja i pritvorile ih kao taoce.

Ovi su taoci po njemačkim vojnim vlastima strijeljani dana 5. XI., i to:
1) Librenjak Jozo iz Sinja, obješen,
2) Jelović Ante iz Sinja, strieljan,
3) Žanko Petar iz Sinja, strieljan,

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 42/3-2, k. 264.

Šimundža Robert iz Sinja, strieljan,
Mirković Ivan iz Sinja, strieljan,
Šimundža Božo iz Sinja, strieljan,
Milošević Živko iz Sinja, strieljan,
Škomrlj Ante iz Sinja, strieljan,
Rako Dobromir iz Sinja, strieljan,
Romac Kajo iz Sinja, strieljan,
Križanac Dušan iz Sinja, strieljan,
Poleš Ante iz Sinja, strieljan,
Delonga Mara iz Trilja, strieljana,
Jozić Luka iz Trilja, strieljan,
Šarić Andrija iz Hrvača, strieljan,
Janković Miloš iz Hrvača, strieljan,
Lovrić Jozo iz Sinja, strieljan,
Cvitković Jakov iz Hrvača, strieljan,
Majić Ivan iz Čaporica, strieljan,
Lovrić Stjepan iz Hrvača, strieljan,
Prijić Teodor iz Sinja, strieljan,
Milun Ivan iz Sinja, strieljan,
Katić Ante iz Sinja, strieljan,
Radan Ivan iz Hrvača, strieljan,
Domazet Jozo iz Podvaroša, strieljan.

U ovom slučaju posredovao je G. Glavar kao i podpisani te kotarski predstojnik i logornik, ali bez uspjeha.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:

(M.P)

LUedĆ2V_r"

BROJ 391

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 20. STUDENOG 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 25. DO 31. LISTOPADA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. Taj. Br. 95/43.

Split, dne 20. XI. 1943.

Predmet: Nedjeljnji izvještaj Velike Župe Cetina
u Splitu za vrieme od 25-31. X. 1943. -g.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
a) Uredu Ministra
b) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
2) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
Politički odjel
3) MINISTARSTVU HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA
za Glavnu stožer

Zagreb

4) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE

Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15.1-1942. g. V. T. Br. 14-I-B-1942. predlažem Nalovu sliedeći izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost odmetnika popušta uslied poduzetih akcija naše i njemačke vojske protiv odmetnika.

Za gornje razdoblje primljeni su izvještaji o sliedećim događajima i nasiljima:

1) Dana 26. listopada t. g. oko 3,30 sati napali su odmetnici njemačku posadu u Sućurcu, kotar Split, ali je napadaj odbijen bez žrtava za njemačku vojsku.

2) Dana 27. listopada t. g. oko 3 sata napali su odmetnici topovskom vatrom iz Trogira i Drvenika dva parobroda, koji su imali povesti zarobljene talijanske vojnike iz Splita u sjevernu Italiju i tom prigodom oštećen je jedan parobrod, koji se je morao povratiti u splitsku luku sa 14 teško ranjenih talijanskih vojnika.

3) Istoga dana od 3-7 sati došlo je do borbe između partizana i domobrana u blizini Omiša, kotar Split, u kojoj su borbi partizani odbijeni uz gubitak od dva mrtva partizana.

4) Istoga dana oko 18 sati partizani su sa Dinare bacili na Omiš jednu tešku minu, od koje je teško ranjena Peranić Alma, dok je lakše ranjena joj

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 49/3-2, k. 264.

sestra Peranić Nedjeljka i riznički nadstražar Gudelj Marijan. Druga mina teško je oštetila kuću Šaškor Stipe.

5) Istoga dana oko 9 sati napali su odmetnici naše i njemačke odrede blizu Hana, kotar Sinj, pak budući su odmetnici bili nadmoćniji, to su se naše i njemačke snage morali povući prema Hanu. U ovoj borbi teško su ranjena 4 njemačka vojnika a 3 lakše, dok je na našoj strani teže ranjen jedan vojnik, te po jedan mrtav kod naše i njemačke vojske.

6) Dana 28. listopada t. g. oko 24 sata upali su odmetnici u selo Velić, općina Trilj, kotar Sinj, gdje su oduzeli te odveli 7 volova i krava, 8 ovaca i mnogo druge hrane.

7) Dana 28. listopada t. g. oko 13 sati naišao je sa kolima seljak Sušić Štipan sa Otoka kod sela Gale, kotar Sinj na po partizanima zakopanu minu u cesti, koja je eksplodirala od čega je poginuo seljak Kulić Filip iz Gale, dok je Sušić teže ranjen.

8) Dana 30. listopada t. g. partizani su sa Biokova tukli Makarsku iz teškog topničtva, dok su sa Sumartina, otok Brač, pucali na naše brodove za vrieme prolaza bračkim kanalom. Šteta je neznatna.

9) Dana 31. listopada t. g. partizani su sa Biokova tukli Makarsku teškim oružjem, od čega je ubijen jedan vojničar, dok su 4 građanske osobe ranjene.

10) Dana 31. listopada t. g. preletjelo je nad Splitom 8 neprijateljskih zrakoplova te pucali iz strojnica na grad kao i bacili jednu bombu na brodogradilište. Od strojopušćane vatre poginule su dvije građanske osobe, dok je bomba pogodila usidreni parobrod sa talijanskim zarobljenicima, od čega je poginulo 20 osoba, a 35 teško ranjeno. Ujedno se je kod gašenja požara na parobrodu utopio vatrogasac Mogić Mate.

Ad II-VIII.) kao u prošlim izvještajima.

Prema izvještaju ustaškog logora u Sinju četnici koji su i od strane njemačke vojske priznati kao protukomunistička milicija i dalje vrše nasilja nad našim pučanstvom, tako na pr. dana 13. X. t. g. zaklali su i iznakazili Brajan Miju iz Kijeva, kotar Sinj, i to pred njegovom porodicom dana 15. X. t. g. otjerali su obitelji ustaša Antunović Ante pok. Luke i pok. Mare, te se drži, da su svi poubijani, a 17. X. t. g. ubili su Mučalo Josipa iz Kosova.

Sve su gore navedeno i opljačkali. Nadalje skidaju hrvatsku a vješaju srpsku zastavu, pjevaju protuhrvatske pjesme i razna druga nasilja. O gornjem je izvješćeno Glavarstvo građanske uprave radi posredovanja kod zapovjednika njemačkih četa.

Njemački vojnici u Sućurcu oduzimaju narodu hranu, koji uslied nestašice ove time dolazi u veoma težak položaj.

Dana 31. X. t. g. njemački su vojnici u Kaštel-Gomilici ubili jedno magare, ali kako je moralo biti gorko, to ga nisu upotrijebili za hranu.

Istoga dana njemački su vojnici u Kaštel-Gomilici polupali namještaj u svojoj spavaćoj sobi i nakon toga upali u spavaću sobu oružnika, gdje su stali pucati iz samokresa tako, da su se oružnici morali povući u gornji kat.

Sa gornjem je upoznat g. Glavar radi posredovanja.

Za Dom - Spremni!

Veliki Župan

(M.P) *Luetic*[1] v. r.

2 Ante.

BROJ 392

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 20. STUDENOG 1943.0 DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 1. DO 7. STUDENOG[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V. Taj. Br. 96/43.

Split, dne 20. XI. 1943.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Župe Cetina
u Splitu za vrieme od 1-7 studenoga 1943.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
a) Uredu Ministra
b) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
2) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
Politički odjel
3) MINISTARSTVU HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA
za Glavni stožer

Zagreb

4) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE

Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. I. 1942. g. V.T. Br. 14-I-B-1942. predlažem Naslovu sliedeći izvještaj:

Ad I. kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost pobunjenika popušta s obzirom na akcije poduzete protiv odmetnika od strane naše i njemačke vojske.

Za gornje razdoblje primljeni su izvještaji o sliedećim događajima i nasiljima:

1) Dana 1. studenog u 16 sati doletjelo je 15 neprijateljskih zrakoplova nad Split, bacili nekoliko bombi od čega su uništene kuće Matković Zvonka i Ferić Vicka, dok je stanarka Kašić Miroslava teže ranjena, a sestra joj Cvijeta lakše ranjena.

2) Dana 2. XI. t. g. oko 18,15 sati preletjelo je nad Splitom 6 neprijateljskih zrakoplova, ali nisu bacali bombe, a niti pucali iz strojnica. Isto tako preletjeli su u 12 sati kao i u 13 sati, ali nisu napadali.

3) Istoga dana oko 16 sati i 30 minuta napali su partizani u blizini Hana, kotar Sinj, naše odrede, ali je napadaj odbijen bez žrtava na našoj strani.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 50/3-2, k. 264.

4) Dana 3. XI. t. g. preletjelo je više neprijateljskih zrakoplova Split, ali ga nisu napadali.

5) Dana 4. XI. t. g. oko 16,25 sati napali su partizani kod sela Gala, kotar Sinj, naše odrede,[2] ali im je odgovoreno jakom vatrom radi čega su odustali od daljnjeg napada. Napadaj su ponovili u 22 sata, ali bez uspjeha. Žrtava nije bilo.

6) Istoga dana oko 10 sati, preletjela su 4 neprijateljska zrakoplova nad Splitom bez da su ga napadali.

Isto tako u l i sati, te su otvorili strojopuščanu vatru, ali nije bilo žrtava.

7) Dana 5. XI. t. g. oko 7,30 sati preletjela su nad Splitom 4 neprijateljska zrakoplova te bacili 3 manje bombe na Poljud kao i pucali iz strojnica, ali nije bilo žrtava.

8) Dana 6. XI. t. g. u 7 sati preletjela su nad Splitom 4 neprijateljska zrakoplova te kružeći otvorili strojopuščanu vatru, ali nije bilo žrtava.

9) Istoga dana napadali su partizani sela Trilj, kotar Sinj, njemačke odrede, ali je napadaj odbijen.[3] U ovoj borbi pala su 2 njemačka vojnika, dok je na strani partizana bilo više poginulih.

10) Istoga dana u 17 sati partizani su na okolnim brdima Splita, na Mosoru, Kozjaku i na brdima oko Brača i Šolti, palili vatru u oči godišnjice komunističke revolucije.

11) Dana 7. XI. t. g. u 10 sati preletjela su nad Splitom 4 neprijateljska zrakoplova, ali nisu napadali grad. U 10 sati bacili su nekoliko bombi na Poljud te jednu na brodogradilište, gdje su ujedno otvorili strojopuščanu vatru, ali nije bilo žrtava.

U 15 sati otvorili su strojopuščanu vatru kao i bacali po jednu bombu na Špinut i Kopilicu, od čega je srušena kuća Krstulović Ante, a manje oštećena kuća Krstulović Ivana, žrtava nije bilo.

12) Istoga dana zauzeli su partizani selo Ugljane, a dana 8. XI. t. g. zauzeli su selo Vrliku.[4]

Borba između četnika i partizana trajala je 4 sata, ali su se prvi morali povući prema Drnišu i Kninu ispred nadmoćnog napadača.

Ad II-VIII.) kao u prošlim izvještajima.

Dana 6. XI. t. g. oko 19 sati njemački su vojnici u Omišu napali gostioničarku Kovačić Mariju, a to s razloga toga što im nije htjela dati piti više prošeka. Tom prigodom su pucali u pune bačve vina uslied čega je istočila 3 hektolitra vina. Gostioničarka je kod toga vikala »u pomoć« na što je nadošao njen suprug Ivan za kojim su njemački vojnici počeli trčati vičući da je partizan i u potjeri za ovim naišli na brata mu Milu, koga su udarili koricama od noža i tako ga lakše povredili. Nakon toga su se mirno razišli i uputili u svoju jedinicu.

Za Dom - Spremni!

Veliki Župan
Luetic? v. r.

(M.P.)

2 Vidi dok. br. 186, napomenu 74.
3 Vidi dok. br. 186, napomenu 75.
4 Vidi dok. br. 23, 187, napomenu 13, dok. br. 217, 219, 221 i 223.
5 Ante

BROJ 393

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA OD 22. STUDENOG 1943. O ZLOČINIMA NJEMAČKIH VOJNIKA KOD METKOVIĆA I DUBROVNIKA[1]

Izvještaj broj 155., od 22. studenog 1943.

Razne djelomično provjere vlasti primljene na nadležnim mjestima

Partizani su sa otoka Korčule provalili u Lastovo, te ga opljačkali.

Za vrieme bombardiranja Splita mnogo je građana pobjeglo u Kaštel, Brač, Hvar, Šoltu i Čiovo. Partizani koji se tamo nalaze ne dozvoljavaju tome pučanstvu da se povrati u Split. (10055)

[...)

Dne 14. X. na prijavu nekih seljaka pronašle su njemačke vlasti jednu minu pod željezničkom prugom kod Metkovića. Zbog toga su njemačke vlasti (postrojbe divizije Princ Eugen) objesile oko mjesta na kojem je nađena mina 20 seljaka iz Opuzena i okolice osumnjičenih kao pomagača partizana. (10239)

Pod konac listopada partizani su na Pelješcu strieljali svoja dva prvaka i to Andričevića i Poljanića, jer su se iz otmetničtva vratili svojim kućama. (10315)

Njemački odred na putu za Pelješac uzduž Neretve objesili su 20 osoba, zbog veze sa odmetnicima. Kod njih je nađeno partizanskih zadužnica u komadima od 100 do 1000 kuna, koje su služile kao jedno plativo sredstvo na partizanskom području. (10315)

Zbog napadaja partizana - četnika na prugu nedaleko Dubrovnika Niemci su objesili 8 stanovnika iz blizine događaja i spalili sela Sedlare, Rapte, i Arbanase. (10315/8)

Četničke postrojbe stoje pod zapovjedničtvom generala Bačovića, Vidačića i Janjića.[2] Ova posljednja dvojica su častnici. Četnici izjavljuju da se bore zajedno sa Niemcima i sa domobranima protiv partizana, a ne protiv Hrvata, osim protiv ustaških članova koji su progonili pravoslavce. Izjavili su da je četnik koji je ubio domobranskog častnika Ljubin zbog toga djela strieljan. Dne 27. listopada stiglo je u Dubrovnik više četnika u njemačkim kamionima pod vodstvom zloglasnoga Koje Slavkovića. (10315/2)

[...]

Dana 6. XI. 11 neprijateljskih zrakoplova napalo je Metković. 5 ih je oboreno. Šteta je minimalna. (10554)

[•••]

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 37/3, k. 256.

2 Odnosi se na četničke oficire u Hercegovini. Vojvoda Petar Baćović je bio major.

9. XI. Englezi su ponovno bombardirali Split. Prehrambeno stanje je očajno. Prieti mogućnost demonstracija. Fašisti su u Zadru napali bombama naše mornaričke krugovalničare, ali nije bilo žrtava. Lastovo se nalazi navodno u rukama Engleza. (10777/1)

10. XI. neprijateljski zrakoplovi napali su Ston, a dne 13. XI. Gabelu, Čapljinu uništivši jedan vlak. (10813)

Dne 14. XI. neprijateljski zrakoplovi napali su Metković. (10870)

BROJ 394

IZVOD IZ OPĆE BOJNE RELACIJE ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 22. STUDENOG 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU DUBROVNIKA, POSUŠJA I IMOTSKOG U TOKU MJESECA LISTOPADA[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Broj 8739/taj.
U Mostaru, dne 22 XI 1943

Predmet: obća bojna relacija
za mjesec listopad
1943. god.

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA (GLST)
SASTAVAK
Sarajevo

[...]

3. - Noći 7/8. X. izvršili su partizani vatreni prepad na s. Prapatnica (3. km sj. zap. od Vrgorca) i s. Otrići (9 km jug. ist. od Vrgorca). Vatrom bacača partizani su od s. Papatnice rastjerani, a s. Otrići, koje se nalazi ispred linije naših postava, opljačkali su i plien odvukli u pravcu s. Pasičina (8 km jug. ist. od Vrgorca).

[••]

13. X. 1943.

1. - Noću 12./13. ov. mj. partizani biokovske brigade izvršili su vatreni prepad bacačima na s. Veliki Prolog (6 km jug. ist. od Vrgorca), a potom su 3 bataljona izvršili napad na Vrgorac,[2] ogorčena borba trajala je 13. ov.

1 Orignal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnositorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 13/1-51, k. 57.

2 Vidi knj. 8, dok. br. 258 i 508.

mj. do 08 00 sati, kada je napad odbijen. **Gubitci:** Naši: 3 mrtva i 14 ranjenih. Neprijateljski: 15 mrtvih prebrojanih (među njima 1 komandant, 1 politički komesar) i 2 zarobljena. **Zaplienjeno:** 1 strojosamokres, 1 strojopuška, 2 samokresa, 25 pušaka, 32 ručne bombe.

2.- 12. ov. mj. pod pritiskom nadmoćnijih partizana povukli su se dijelovi V. ustaškog zdruga iz Posušja[3] prema Imotskom. 13. ov. mj. rano u zoru Posušje je povraćeno i sada se nalazi u našim rukama. **Gubitci:** Naši: 3 ranjena. Neprijateljski: 1 zarobljen, a broj ranjenih i poginulih nepoznat.

3.-13. ov. mj. u 0230 sati partizani su napali Imotske Poljice[4] (8 km jug. zap. od Imotskog). Napad je odbijen. **Gubitci:** Naši: 2 domobrana ranjena i zarobljena. Neprijateljski: 4 mrtva, više ranjenih i 1 komandir čete zarobljen.

4.- 13. ov. mj. u 0500 sati odbijen je napad partizana na s. Slivno[5] (11 km južno od Imotskog).

5.- 12./13. ov. mj. partizani su napali s. Rakitno[6] (10 km sj. ist. od Posušja). Zbog nemanja druge veze osim teklića, podrobnosti nepoznate.

6.- 13. ov. mj. u 1800 sati prošla je kroz Imotski kolona 92. oklopne pukovnije, koja je u pokretu od Gospića navodno za Mostar. Kod Ljube (14. km sj. zap. od Imotskog) napadnuta je ova kolona partizana, koji su se nakon toga povukli prema sjeveru.[7] Podrobnijih podataka nema.

[•••]

18. X. 1943.

1.- 16. ov. mj. odbijen je napad partizana na Veliki Prolog, s. Otrići (9 km j. i. od Vrgorca) i Proložac (6 km sj. ist. od Imotskog)

2.-17. ov. mj. partizani su navodno zauzeli Trebistovo i Rakitno (6, 11 s. i. od Posušja).[8] Podrobniji podatci nedostaju.

3.- 18. ov. mj. poduzeli su dielovi I. bojne Domdo pukovnije podhvat pravcima: Veliki Prolog-s. Draževitići (3 km j. z. od Prologa) i Mali Prolog-Orlovac (t. 231 3 km južno od Malog Prologa) u cilju olakšanja njemačkim postrojbama koje su pošle iz Komina, Rogotina i Ploče na čišćenje prostora od partizana sjeverno od ovih mjesta.

[•••]

20. X. 1943.

1.- Partizani su saznavši za pokret Njemaca i četnika - suboraca iz Trebinja napustili 17. X. po padu mraka Bileću u koju je 18. X. ušla gore spomenuta skupina Njemaca i četnika.

2.- 20. ov. mj. partizani su zauzeli Posušje, koje su branili dijelovi V. ustaškog zdruga.

3.- 20. ov. mj. odbijen je napad partizana na Imotske Poljice (8 km jug. zap. od Imotskog).

3 do 7 Vidi knj. 8, dok. br. 256, 316 i 428.
8 Vidi dok. br. 186, napomenu 6.

4. - Radi odmazde za događaj kod s. Poljice (od 17. X. točka 2) kojom su prilikom odmetnici strieljali iz organizacije Todt 1 njemačkog satnika, 2 dočastnika i 3 vojnika, upućena je 18. ov. mj. iz Trebinja jedna Njemačka sat s nalogom da u selima: Sedlari, Rapti, Ščenica, Arbanaska, Drienjani, Veličani, Orašje i Čavaš povješa sve muškarce iznad 16 godina, žene i djecu da pokupi u logor a pomenuta sela da popali.

21.X. 1943.

1. - Djelovi V. ustaškog zdruga povratili su 20. X. Posušje[9] i zauzeli svoje postave na Radovanu. **Gubitci:** Naši: bez. Neprijateljski: 7 mrtvih prebrajano, 2 zarobljena, 14 pušaka zaplijenjeno.

2. - 21. X. u noći preduzeli su partizanijači napad na Slivno (1 km južno od Imotskog) Borba još traje. Podrobnosti nepoznate.

3. - 21. X. u noći odbijen je vatreni prepad partizana na Vrgorac.

4. - Sat za odmazdu (dnevno izvješće od 20. X. toć. 4.) očistila je u toku 18. ov. mj. sela: Sedlari, Rapti i Šćenicu. Žene, djeca i pokretan imetak (stoka) prebačeni su u Trebinje, a 8 ljudi je obješeno na brzoglasne stupove na mjestu napada na vlak kod s. Poljice.

22.X. 1943.

Napad partizana na Slivno (dnevno izvješće od 21. ov. mj. toč. 2) suzbijen je i preduzetim protunapadajem naših postrojbi, partizani su prešli u bjegstvo, ostavivši 22 mrtva prebrajano i 16 pušaka. Naših gubitaka nije bilo.

23. X. 1943.

Ovog dana partizani su tukli bacačima naše postave kod Vrgorca i Velikog Prologa i izvršili napad na Nova Sela (8 km sj.-zap. od Metkovića) gdje su uspjeli probiti naše postave, upasti u selo i opljačkati poštu, a potom su se zbog dolaska naše jedne sati iz Vrgorca povukli. - **Gubitci:** Naši: 6 ranjenih i 2 odvedena. Neprijateljski: 5 mrtvih, 2 zarobljena, 1 strojopuška i 2 puške.

25.X. 1943.

1. - U toku 25. i 26. ov. mj. vrši se preseljenje stožera 6. pješačke divizije, III. bojne 14. p. p., mostarske posadne sati i 3. sati III. samovozne bojne iz Ljubuškog u Dubrovnik.

6) u južnom dielu Dalmacije partizana za sada nema. Otok Pelješac očistili su Njemci. Prilikom'čišćenja uhićeno je i u Metković sprovedeno 50 sumnjivih osoba. Uništena je posluga (17 partizana) jedne partizanske

9 Vidi dok. br. 186, napomenu 12 i knj. 8, dok. br. 293 i 316.

bitnice, koja je otvarala vatru na Ston. Također je uništeno s. Kobaš (6 km jug. ist. od Stona) odakle je na Njemce prilikom čišćenja otvorena vatra.

Vođa partizana na Pelješcu Mordžin[10] uspio seje prebaciti na Korčulu. U cilju da se spriječi ponovno prikupljanje i organiziranje partizana na Pelješcu, neophodno bi bilo potrebo da se tamo uputi bar jedna naša bojna. Ovu bojnu za tu svrhu ovo zapovjedničtvo nema.

[••.]

30. X. 1943.

1. - 14. ov. god., pronađena je mina na želj. prugi kod s. Kravice (5 km. jug.-zap. od Metkovića) zbog čega su Njemci 20. X. ov. god. na trgu u Metkoviću i duž želj. pruge Metković-Komin objesili 20 sumnjivih osoba iz okolnih sela, a imetak obješenih zaplijenili.

2. - Za vrijeme podhvata na području Klisa (kod Splita) Njemci su strieljali 113 osoba iz sela iz kojih je na njih otvorena vatra.

Zastupa zapovjednika,
pukovnikó
Zuech v. r.

10 Ivan Morđin-Crni.

BROJ 395

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA U MAKARSKOJ OD 24. STUDENOG 1943. O PRILIKAMA NA PODRUČJU MAKARSKE[1]

PREPIS!

Grb
ZAPOVJEDNIČTVO
Oružničkog voda
MAKARSKA
6. ORUZNIČKE PUKOVNIJE
Broj 841/taj

U Makarskoj, dne 24. XI 1943.

Predmet: Izvješće o prilikama
na vodnom području.

1) ZAPOVJEDNIČTVU 6. ORUŽ. PUKOV. MOSTAR
2) KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU - SPLIT
3) KOTARSKOJ OBLASTI - MAKARSKA

Savezno ovdašnjem izvješću br. 839/Taj od 22 o. mj. izvješćujem:

Izjegli narod sa partizanima na otoke još se ne vraća kućama. Jedan dio pučanstva otišao je sa partizanima dobrovoljno. Iz sela Podgore otišlo je 1504 osobe. Ovi su većim djelom otišli dobrovoljno. Ima ostataka partizana koji se kriju po brdima u oblasti Biokova. Njemci i ustaše iz Makarske zaposjeli su većim djelom naselja makarskog primorja. Narod je još uvjek u strahu misleći, da će se ipak povratiti partizani, kao što je to bivalo za vrijeme akcije talijanske vojske. Narod se sa izvjestnom rezervom približava organima vlasti. Još je uvjek pod psihozom straha zadanim od partizana. No ipak se osjeća popuštanje i narod se vraća k svome poslu. Vraćaju se oni koji su se skrivali u okolini svojih sela, bojeći se da im se sa Njemcima ne desi, što i sa Talijanima, koji su gonili u internaciju mirni svijet. Iz napuštenih kuća koje su mnogobrojne - naročito u Podgori - kupe plijen ustaše iz Makarske i Njemci. Plijenu je velika vrijednost, jer se većinom sastoji u ulju, maslinama i vinu. Događalo se je da su im Njemci i ustaše uzimale što od blaga što od stvari i onima koji su kod kuće. Radi ovog strijeljan je 22. o. mj. u Baškoj Vodi jedan vojničar-ustaša ovdašnje ustaške bojne od strane njegovog zapovjednika javno na pristaništu. Sad se ovakvi slučajevi ne događaju, odnosno nisu poznati.

U Gradcu i Igranima kotar Makarska, trebalo bi odmah odrediti oružnike i uspostaviti postaje. Ove postaje morale bi biti jake, jer su obe na udaru partizanske djelatnosti. U koliko se ovo područje ostavi bez postaje, po-

1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg, br. 45/12, k. 150A.

stoji mogućnost prikupljanja partizana a i prebacivanje sa otoka. Ovde je i moguće ako se uzme u obzir da partizani u ovim selima u narodu imaju podršku.

Predlagao sam mjest. ustaškom zapovjedniku, da stavi na raspoloženje jedan odred ustaša, pa da sa oružnicima pretresaju područje Biokova u cilju hvatanja partizana. Zapovjednik je obećao da će to učiniti u koliko zbijlja učini podnijet ću o rezultatu izvješće.

Njemački zapovjednik u Tučepima izdao je nalog glavaru dotičnih sela, da seljani svu vojnu odoru u koliko je posjeduje pojedinac predaju Nijemcima. Redarstveni sat su odredili 18 sati i izdali proglas na glavara o zaštiti vojske i reda, koji je kao i obično strog.

Njemci za sad postupaju korektno sa narodom.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

7. XII 1943.

Zapovjednik poručnik,
Drago Romić, s. r.

Da je prjepis vjeran originalu
tvrdi:
Za R-O. Centar za Juž. Dalmaciju
Titan v. r.

BROJ 396

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SPLIT OD 29. STUDENOG 1943. O NAPADU NA NIJEMCE NA CESTI TROGIR-SPLIT[1]

KOTARSKA OBLAST - SPLIT
Ta.br. 1187/43

Split, 29. studenog 1943. god.

Predmet: Napad partizana na
njemačke vojnike

1) Ministarstvu unutarnjih poslova - Tajničtvo - Zagreb
2) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost - Zagreb
3) Velikoj Župi Cetina - Split
4) Redarstvenoj oblasti za grad - Split

Od oružničke postaje u K[2] Starom primljen je pod Taj. br. 1 /43 od 23. XI. t. g. sliedeći izvještaj:

»Dana 22. studenog t. g. oko 17 sati na putu Trogir-Split na mjestu zv. Divulje i kapele Sv. Bare,[3] od strane partizana postavljena je jedna zasjeda

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 33/16, k. 216.
2 Kaštel.
3 Sveti Bartul.

sa dvije strojnice.[4] U međuvremenu naišao je putem iz Trogira za Split jedan odred njemačkih vojnika, koji je u neposrednu blizinu postavljene zasjede, a partizanska zasjeda je na njih otvorila strojopuščanu vatru, kojom su prilikom 3 njemačka vojnika ubijena, a 3 ranjena.

Daljni izhod borbe nije poznat, jer drugih očevidaca nije bilo osim njemačkih vojnika i partizana.

Gubitak partizana je nepoznat.«

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
SPLIT
Kotarska oblast

Kotarski predstojnik
Rajević, v. r.

. BROJ 397

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SINJ OD 29. STUDENOG 1943. O NAPADU JEDINICA OSME NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE NA NIJEMCE U SELU HRVAČE[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska Oblast Sinj
Taj br. 840/43

Sinj, 29. studenoga 1943.

Predmet: Izješ taj o borbi Njemaca sa partizanima kod sela Hrvača.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova - Tajničtvo Zagreb
2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost Zagreb
3) Ustaška nadzorna služba Zagreb
4) Velika Zupa Cetina Split
5) Županska redarstvena oblast

Zapovjedničtvo Oružničkog voda u Sinju pod taj. br. 1156/43 od 28. XI 1943. dostavlja:

Dne 27. studenog 1943. oko 6.15 sati njemačke vojne snage u jačini jedne bojne sa jednom bitnicom topničtva krenuli su iz Šinja u svrhu nasilnog

4 Vidi dok. br. 251 i 252.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 31/16, k. 216.

izviđanja terena prema selu Hrvače, 7 km. sjeverno od Sinja i Panju 3 km. sjeverno od sela Hrvače, gdje se nalazi most na rieci Cetini. U selu Hrvače partizani su dočekali njemačku vojsku sa puščanom vatrom iz kuća, ali su se partizani iz navedenog sela povukli preko mosta rieke Cetine na Panju prema selu Biteliću.[2]

Naročito žestoki odpor partizani su davali iz sela Bitelića. Njemačka bitnica izbacila je više granata iz sela Hrvače prema partizanskim položajima u selu Biteliću. Ovom prilikom njemačke vojne snage uhvatile su 76 seljaka iz sela Hrvače, mahom starijih ljudi, koji su zatečeni kod svojih kuća, te su dovedeni u Sinj. Istoga dana u 14.30 sati gore navedena bojna njemačke vojske povratila se je u Sinj.

Uhvaćeni seljaci su nakon preslušavanja u Sinju mahom pušteni k svojim kućama, nakon što je utvrđena njihova ispravnost, dočim je 12 seljaka i to onih čiji se sinovi nalaze kao partizani u šumi zadržani su i dalje u Sinju.

Zadržanih seljaka ima 12, a zadržaće se u Sinju sve dotle, dok im se njihovi sinovi od partizana ne vrate k svojim kućama. Prilikom gore navedenog podhvata na strani Njemaca bilo je gubitaka i to 1 vojnik mrtav, a 2 ranjena.

Gubitci na strani partizana nisu se mogli utvrditi, ali su partizani imali gubitaka, naročito od njemačkog topničtva. Prilikom navedenog podhvata u selu Hrvače poginuo je istomjesni seljak Vukman Ante pok. Nikole, koji je sa 2 magareta bježao sa brašnom k partizanima, pa je dospjeo među dvije vatre.

U toku noći 27 na 28. ov. mjeseca partizani su se ponovo iz sela Bitelića prebacili preko rieke Cetine natrag u selo Hrvače.

Za Dom spremni!

Zamjenjuje kotarskog predstojnika
Kotarski podpredstojnik:
Dr. *Dušan Martinović,* v. r.

2 Vidi dok. br. 186, napomenu 79, dok. br. 96, 266 i 269.

BROJ 398

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SINJ OD 29. STUDENOG 1943. O NAPADU NA USTAŠKE KAMIONE NA CESTI DRNIŠ-SINJ[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast Sinj,
Taj. br: 841/43.

Sinj, 29 studenoga 1943.

Predmet: Gerovac Branko oruž.
bojnik pao u ruke partizana.

1) Ministarstvu unutarnjih posloa - Tajničtvo	Zagreb
2) Ministarstvu unutarnjih poslova Glavno rav. za javni red i sigurnost	Zagreb
3) Ustaška nadzorna služba - Ured II	Zagreb
4) Velika Župa Cetina	Split
5) Župska redarstvena oblast	Split

Zapovjedničtvo Oružničkog voda Sinj pod taj. br. 1158/43. od 28. studenog 1943. dostavlja:

Borković Filip dočinovnik tehničkog odjeljka u Makarskoj, Jelušić Dragomir ljekarnik iz Drniša, Krulc Bratimir, činovnik električnog poduzeća u Splitu, Marki Humbert elektrotehničar iz Splita i Baturina Ante seljak iz sela Maovice kotara Sinjskog, dana 28. studenog 1943. izjavili su na zapisniku sliedeće:

Dne 23. studenog 1943. oko 9 sati krenuo je zapovjednik oružničkog krila Split oružnički bojnik g. Gerovac Branko u društvu sa gore imenovanim sa tri teretna samovoza iz Drniša za Sinj. Osim gore imenovanih u samovozima bilo je 5 ustaša. Upravljač oružničkog samovoza oružnik Luetić Jozo, neki oružnički narednik Vukšić, te neki častnički namjesnik Turina i još 7 nepoznatih civila. Naprijed navedena preselica išla je iz Drniša preko Muća za Sinj. Istoga dana oko 11.15 sati kada su napried navedeni samovozi stigli na mjesto »Postinje« 18 km zapadno od Sinja, na području kotara Split, naišli su na pregrađenu cestu, koja je bila sa kamenjem pregrađena. Mjesto gdje je cesta bila pregrađena sa kamenjem nalazi se u jednom klancu između 2 brežuljka, te čim su samovozi stali, partizani su sa brežuljaka pripucali iz pušaka i strojnica na samovoze. Partizani, kojih je bilo 25-30, pucali su iz udaljenosti kakvih 100 m. Bojnik g. Gerovac, koji se je vozio na prvom samovozu, a za njime išli su 2 ustaška teretna samovoza, odmah je iskočio iz samovoza čim su partizani pripucali. Prema izjavi gore navedenih svjedoka bojnik Gerovac nije mogao braniti se od napada-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 32/16, k. 216.

ča, jer mu je zrno iz puške pogodilo u njegov stroj-samokres tako, da je stroj-samokres bio pokvaren odnosno neupotrebljiv. Nadalje prema izjavi navedenih očevidaca, 5 ustaše, već su pobjegli natrag prema Drnišu.

Partizani su odmah zarobili bojnika g. Gerovca, narednika Vukšića, upravljača samovoza oružnika Luetiča, čast. namjesnika Turinu, te gore imenovane svjedoke očevidce kao i ostalih 7 nepoznatih civila.[2] Partizani su odmah ove zarobljenike sa samovozima odvezli u selo Ogorje, područje općine Muć, gdje su svi gore imenovani zarobljenici prenoćili. Dana 24. XI. 1943. partizani su sve zarobljenike odpratili u partizansku komandu u selo Satrić, a odatle su ih istog dana sproveli u partizansku komandu u selo Bitelić. U selu Biteliću partizani su bojnika g. Gerovca, kao i ostale vojne osobe odvojili od gore imenovanih svjedoka očevidaca te su svu petoricu gore imenovanih nakon preslušanja dne 28. ov. mjes. prije podne dopratili do sela Hrvače, odakle su imenovani došli u Sinj. Prema izjavi gore navedenih očevidaca bojnik g. Gerovac prilikom pada u sužanjstvo partizana ranjen je u desnu nogu iznad kolena. Nadalje izjavili su imenovani svjedoci očevidci da je bojnik g. Gerovac kao i ostale vojne osobe, koje su skupa pali partizanima u ruke, ostao kod partizana u selu Biteliću, odakle će biti sprovedeni odnosno 27 ov. mjes. sproveden je na partizansku glavnu komandu u Livno. Nadalje su izjavili gore imenovani svjedoci očevidci da su partizani sva 3 teretna samovoza u kojima se je nalazilo brašno i ostalih stvari kao i strojnice prevezli za selo Bitelić, gdje se samovozi i sada nalaze. Partizani koji su gore imenovane osobe zarobile bili su mahom Dalmatinci - Primorci, a bili su obučeni u talijanske odore.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Zamjenjuje kotarskog predstojnika
Kotarski podpredstojnik:
Dr. *Dušan Martinović* v. r.

2 Vidi dok. br. 96, napomena 9, dok. br. 186, napomena 96 i dok. br. 422.

BROJ 399

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 29. STUDENOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O DOVOĐENJU ČETNIČKE POSADE OD STRANE NIJEMACA U DONJA KAŠTELA[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Zapovjedničtvo mornarice
Podhvatni odjel
P. br. 4685/taj
Zagreb, dne 29. XI 1943.

Vrlo žurno

Predmet: Četničke postrojbe u Donjim Kaštelima.

1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (izvještaj. Odjel)
2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operat. Odjel)
3) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Ustrojb. Odjel)
4) MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE (Dr. Bulatu)

Zapovjednik obalnog zapovjedničtva Split brzojavkom broj 125 od 26/XI t. g. izviestio je sliedeće:

»Prema viestima Niemci u pomanjkanju naših trupa i drugih organizacija postavili u Donja Kaštela dopremljenu četničku posadu koja organizira domaće četnike. Takvo stanje očajno. Učinite predstavku mjerodavnim i izhodite premještaj domobranske bojne iz Omiša za posadu Split, Kaštela i Trogir te osigurajte za nju njemačku obskrbu.«

Naknadno a po istom predemtu primljenaje od Obalnog zapovjedničtva Split brzojavka br. 240 od 27/XI t. g1sliedečeg sadržaja:

»Intervencija radi odklanjanja četnika iz Kaštela bezuspješna Njemci reflektiraju na svaku pušku. Uvidom terena ustanovio da četnici u Kaštel-Starom, oko 40, pridošli iz Šibenika potajno, verbuju nove pristaše. Za vezu bivši sudski nadporučnik Radović a zapovjednik poručnik Asanović.[2] U Šibeniku dosta njemačkih transporata iz Trsta, izkrcavaju noću a danju sakriveni u Prokljanu. Grad pun četnika i Talijana. Narod strahuje pred četnicima među kojima bivši stručni satnik mornarice Gumzej[3] i stručni poručnik Kovač[4] i drugi, u dobrim odnosima sa Niemcima.

Podnosi se prednje izvješće s molbom za poduzimanje potrebnih koraka.

Zapovjednik
(M.P.) doadmiral
Angeli v. r.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. bf. 33/8, k. 80.
2 Boško
3 Josip
4 Franc

BROJ 400

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 30. STUDENOG 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O ZRAČNOM NAPAD SAVEZNIČKIH AVIONA NA GRUŠKU I ŠIBENSKU LUKU[1]

Žurno!

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
PODHVATNI ODJEL
P. br. 4704/taj
Zagreb, dne 30. 11. 1943.

Predmet: Zračni napadaji na obalu.

1) GLAVNI STOŽER OR. SNAGA (Izvest, odjel)
2) GLAVNI STOŽER OR. SNAGA (Operativni odjel)
3) ZAPOVJEDNIČTVO NAR. ZAŠTITE

Obalno zapovjedničtvo Split brzojavkama br. 150 i 156 od 29. 11. t. g. dostavilo je sliedeće:

»Nedelju 28. 11. prije podne dva zračna napada, cilj Gružka luka, Lapad, ušće Omble i Babin Kuk. Prvi napad sa 4, drugi sa 17 bombardera. Šteta i mrtvih dosta. Još neustanovljeno. Parobrod Cavtat oštećen. Dva jedrenjaka potopljena.

U subotu 27. 11. prije podne dva zračna napada na Šibenik. Jedan sa 19, a drugi sa 20 bombardera. Nedelja 28.11. dva zračna napada na Šibenik, jedan sa 9, a drugi sa 24 bombardera. Cilj Mandalina, Šipad, Sv. Križ, bolnica, Dalmatienne, Minerska (b. Minersko slagalište u kanalu), Novi gat, kolni i željeznički put između Mandaline i grada. U Mandalini oštećeno navodno 22 kuće. Bojnica skoro podpuno uništena. Navodno žrtava oko 300 civilnog stanovništva. Hulk »Krka« oštećen. Na vojnim objektima štete male. Nepoznato dali kolodvor oštećen.«

S molbom na znanje

(M. P.)

Zapovjednik
doadmiral
u. z. [potpis nečitak]

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 45/4, k. 80.

BROJ 401

IZVOD IZ OPĆE VOJNE RELACIJE TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA ZA MJESEC STUDENI 1943. GODINE O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU METKOVIĆA, IMOTSKOG I DUBROVNIKA[1]

OBČA BOJNA RELACIJA

o podhvatima četa na području III. ZBORNOG PODRUČJA
u mjesecu studenom 1943. g.

A) PODHVATI

[...]

IV) PODRUČJE 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Postrojbe ove divizije učestvovale su zajedno sa njemačkim snagama u čišćenju pojedinih područja od komunista.

Važniji događaji bili su sliedeći:

1. studenog: partizani zauzeli Proložac (7 km s. z. od Imotskog).

6. studenog: 12 neprijateljskih zrakoplova bombardiralo i mitraljiralo Metković i Gabelu. 3 njem. vojnika i 10 građanskih osoba poginulo. Oborena 3 zrakoplova. Materijalna šteta neznatna.

7. studenog: neprijateljski zrakoplovi bombardirali prugu Gabela-Metković. Kog Gabele pruga razorena i promet obustavljen.

10. studenog: neprijatelj bombardirao Šton. Poginulo 7 njem. vojnika, 1 naš oružnik i 9 građanskih osoba. 3 građanske osobe ranjene.

12. studenog: 12 neprijateljskih zrakoplova bombardirali uzletište kod Mostara. 1 njem zrakoplov zapaljen.

14. studenog: neprijateljski zrakoplovi bombardirali i mitraljirali teretne vlakove između Gabele i Sjekose. Vagoni i tvorivo zapaljeni. Šteta velika.

15. studenog: podhvatu od Imotskog prema Zagvozdu i Vrgorcu, njemačkih i naših četa, 3 domobrana ranjena, 1 Nijemac mrtav i 1 ranjen.[2]

16. studenog: njemačke i naše čete zauzele Zagvozd. 1 naš častini i 4 dočasnika ranjena.[3]

18. studenog: Nijemci zauzeli Podgoru. Protiv biokovske grupe partizana vode se borbe. Sa Biokova partizani bježe na otoke.[4]

19. studenog: borba protiv biokovskih partizana u toku.[5] Neprijateljski zrakoplovi napali želj. postaju Ravno i 2 vlaka na postaji. Zapaljeno 7 vagona benzina, 3 vagona streljiva, 20 vagona sa raznim tvorivom. Poginuli: 1 talijanski dočastnik i 4 ustaše. Izgorio 1 naš samovoz.

Kulu Fazlagića zauzeli partizani uz gubitke: 50 mrtvih, 150 ranjenih i nestalih. Ostatak domdo bojne Gacko probio se u Nevesinje.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistoriskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 14/1, k. 57.

2 do 6 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

Nijemci i ustaše vrše čišćenje područja s. od Imotskog.[6] Ranjeno 12 njem. vojnika, a kod neprijatelja 27 mrtvih i 4 zarobljena.

Neprijateljski zrakoplovi napali njemačku kolonu od Čapljine prema Ljubuškom. 5 njem. vojnika ranjeno, 14 konja ubijeno i 3 ranjena.

28. studenog: 24 neprijateljska zrakoplova bombardirali su Gruž, Lapad i okolinu. Srušeno 13 kuca i 1 crkva, oštećeno 25 kuća i veliki broj kuća lakše oštećen. Potpoljen brod Cavtat i 2 jedrenjaka, a 3 teže oštećena. U predjelu Dubrovnik II. uništen vodovod, električna središnjica i brzoglasni spojevi. Poginuo 1 domobran, 16 njem. vojnika i 45 građanskih osoba, a ranjena 3 domobrana i 42 građanske osobe. Kod Zatona iz neprijateljskih zrakoplova ranjeno 6 njem. vojnika, a kod Huma ranjena 3 domobrana, 3 željezničara, 1 žena i zapaljen 1 vagon.

29. studenog: 6 neprijateljskih zrakoplova ponovno bombardirali Dubrovnik II. i Lapad bez osobitog učinka.

[...]

Zapovjednik general
Prohaska v. r.

BROJ 402

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 3. PROSINCA 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O ZRAČNOM NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA SPLIT[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČVO MORNARICE
Podhvatni odjel
P. br. 4763/Tajno
Zagreb, dne 3. XII 1943.

T A J N O !
Vrlo ažurno

Predmet: Napad zrakoplova na Split

1) GLAVNI STOŽER OR. SNAGA (Izvj. Odjel)
2) GLAVNI STOŽER OR. SNAGA (Operat. Odjel)
3) ZAPOVJEDNIČTVU NARODNE ZAŠTITE

Obalno zapovjedničtvo Split brzojavkom broj 270 od 3. XII t. g. javlja:

2. prosinca oko 1800 i 2330 sati manji broj bombaša odbacili na'središtu grada nekoliko bombi s dosta velikim učinkom na bolnicu i izključivo posebničkim sgradama oko biskupije i pošte. Narod veoma ogorčen

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 49/4, k. 80.

na postupak neprijatelja, jer napad ima čisto teroristički karakter bez ikakve vojne svrhe. Žrtava ima mnogo.«

Podnosi se prednje s molbom na znanje.

(M. P.)

Zapovjednik
doadmiral
Angeli v. r.

BROJ 403

IZVJEŠTAJ MORNARICE NDH OD 3. PROSINCA 1943. MINISTRU VRANČIĆU O ZRAČNOM NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA ŠIBENIK[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOJAVKA

Priljena od postaje: Splita	Očevid br.: 66	Dan/mj.: 3/12	Sat: 1845
Po postaji mornarice Zagreb	Očevid br.: 63	Dan/mj.: 4/12	Sat: 1056

Oznaka žurnosti:
NASLOV: Ministar dr. Vrančić
SADRŽAJ I PODPIS:

Šestnajstog studenog prigodom bombardiranja Šibenika od strane englezkih i američkih bombardera, bačene su dvie bombe na Gradsku civilnu bolnicu i pogodile odio za duševne bolestnike. Iako nam je bilo teško pri srcu, šutili smo uvjereni da Državna civilna bolnica nije bila cilj napadaja. Međutim dvadesetog studenoga u 1100 sati preko 20 englezkih i američkih bomardera bacili su bombe opet na Gradsku civilnu bolnicu i uništili moderne zgrade, kirurški, interni i duševni odjel. Izpod ruševina do säda izkopano je jedanaest mrtvih i 15 ranjenih. Budući daje biojasan dan, da su svi krovovi bolničkih sgrada označeni velikim križem, a na dvjema sgradama vijao se stieg crvenog križa. Prema izkazima stručnjaka bačeno

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, re$_0$. br. 51/4-4, k. 80.

na bolničke zgrade 9 (devet) težkih bomba. Ovo sve nas dovodi do zaključka daje upravo bolnica bila cilj napadaja. Kao katolički biskup ovoga grada, protestiram protiv ovoga i više nego nečovječnog napadaja na najhumaniju ustanovu čovječanstva, moleći Svevišnjeg da dade jakost ovom hrvatskom izmučenom narodu, a pogotovo onim ranjenicima i bolestnicima koji su morali u paničnom strahu napustiti porušene bolničke sgrade.

Biskup i apostolski administrator
Dr. *Jermen*[2] *Mileta*
(M. P.) Biskup Šibeniski

Izjava biskupa je za štampu i krugoval.

Dr. *Lorković*[3]

BROJ 404

IZVJEŠTAJ OBALNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U SPLITU OD 3. PROSINCA 1943. ZAPOVJEDNIŠTVU MORNARICE O ZRAČNIM NAPADIMA SAVEZNIČKIH AVIONA NA DUBROVNIK I OMIŠ[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOJAVKA

Primljena od postaje: Splita	Očevid br.: 61	Dan/mj.: 3/12	Sat: 2400
Po postaji mornarice Zagreb	Očevid br.: 66	Dan/mj.: 4/12	Sat: 1245

Oznaka žurnosti:
NASLOV: Zamornar
SADRŽAJ I PODPIS:

Dubrovnik 30/11 remorker 1 mitraljiran, nasukan. Naš zapovjednik poginuo. Isti dan Mali Ston bombardiran. 1/12 u 0300 nepoznate jedinice

2 Jerolim
3 Mladen, ministar unutrašnjih poslova NDH.
1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 55/4-2, k. 80.

bombardirale Dubrovnik topovskom vatrom uz manju štetu na sgradama. Metković, Marjan[2] ponovno izkrcan i upućen u Ston za SS.[3] U Stonu MC 16 navodno havariran. Omiš 2/12 bombardiran. Bombe oko hotela kod pristaništa, manja šteta. - Split. Jučer kod Drvenika oko podne uništen 1 njemački desantni brod.[3] Mnogo mrtvih i ranjenih; jedan prievozni brod i dva brza čamca. O bezsmislenom noćnom bombardiranju Splita već javljeno. Danas neprestani preleti. Ovdje čuju se veoma jake detonacije iz raznih pravaca od odbačenih bomba. Iz Šibenika došla noću tri jedrenjaka, a četvrti vozio zasebno danju. U blizini Marjana od zrakoplova zapaljen izgorio i potonuo. Šibenik, Zadar bez viesti. Sušak bez osobitih događaja. Drava, Jadro stigli u Makarsku. Na brodu Kirhmajer, koji upućen Metković radi službenih poslova kod Morzapa.[5]

(M. P.)

Morobal[6] Split broj 271

BROJ 405

IZVJEŠTAJ NARDELLIA IZ SPLITA OD 6. PROSINCA 1943. MINISTRU BULATU O BOMBARDIRANJU SPLITA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOJAVKA

Priljena od postaje: Splita	Očevid, br.: 41	Dan/mj: 6/12	Sat: 0850
Po postaji mornarice Zagreb:	Očevid, br.: 127	Dan/mj.: 6/12	Sat: 1930

2 Riječ je o brodu »Marjan«.
3 Odnosi se na jedinice SS divizije »Prinz Eugen«.
4 Vidi dok. br. 135, 139 i 375.
5 Mornaričkog zapovjedništva.
6 Mornaričko obalsko zapovjedništvo
1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 2/5-2, k. 80.

Oznaka žurnosti:
NASLOV: Ministar Bulat[2]
SADRŽAJ I PODPIS:

Tokom jučerašnjeg dana Split je ponovno bio napadnut iz zraka. U jednom napadaju sudjelovalo je 36 bombardera od kojih je težko stradao Lučac, te same stanbene četvrti u Radunici, Rokovoj, Luetićevoj i Kuzmanićevoj ulici te Starom Pazaru. Od toga napadaja ustanovljeno do sada dvadeset mrtvih, dok se dalji odkopavaju. Jučer također napadnut težko Sućurac.[3] Prema još neprovjerenim viestima ima više stotina mrtvih. Pogođena je i crkva za vrieme Večernje kada je crkva bila puna svieta.

(M. P.)

NardeW broj 1492

BROJ 406

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 6. PROSINCA 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O STANJU U SPLITU POSLIJE KAPITULACIJE ITALIJE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Podhvatni odjel
O. br. 274/Taj na ruke
Zagreb, dne 6. prosinca 1943.

Predmet: Stanje u Splitu do 3. XI.[2]

1. - GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)
2. - GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operativni odjel)

Obalno zapovjedničtvo Split sa Taj. br. 15/43 dostavilo je sliedeće podatke o stanju u Splitu do zaključno 3. XI. t. g.:

»8. rujna 1943. g. pročulo se za kapitulaciju Italije.

9. rujna 1943. izišao je partizanski letak sa pozivom građanstvu da prisustvuje na večer manifestaciji skupa sa »bratskom talijanskom vojskom.« Istoga dana započeli su pregovori partizanske delegacije (koja je došla u Split sa talijanskim kamionima) sa zapovjedničtvom divizije Bergamo. U samom Splitu se međutim još ništa nije događalo i sve je teklo normalno, osim što je tu i tamo započelo razoružavanje pojedinih talijanskih vojnika.

2 Edo
3 Vidi dok. br. 299 i 300.
4 Bruno

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijsktog instituta, arhiva NDH, reg. br. 3/5, k. 80.

2 Detaljnije o situaciji u Splitu nakon kapitulacije Italije vidi knj. 8.

Razoružanje ih je svatko tko god je htio, ljudi, žene pa i djeca. Tog dana su pobjegli sa raznim brodovima neki častnici, većinom mornarice i viši častnici vojske. U samom početku talijanska vojska biva potpuno napuštena od većine svojih častnika.

10. rujna započele su organizirane manifestacije. Na oko izgledalo je veliko oduševljenje. Sve se je prijavljivalo u vojsku i u službu partizana: neki iz uvjerenja, drugi računajući na skori svršetak, a neki iz straha i neizvjesnosti. Zapravo niko nije bio prisiljen, ali su žene obučene u uniformi i naoružane riječima napadale mladiće i spočitavali im na ulici da još nisu stupili u narodnu vojsku! Naročito su na ovakav način bili napadani bivši aktivni častnici. Preuzeta je potpuna vlast sa strane partizana. Zatvoreno je priličan broj ljudi, većina pušteni nakon nekoliko dana, navodno oko 30 raznih osoba strieljano i oko 100 kvesturina i karabinjera. Ovaj broj se može uopće teško utvrditi. Svi su listom obukli u talijanske uniforme sa crvenom zvijezdom na kapi. Na Marjanu se vijala hrvatska zastava sa srpom i čekićem. Uopće cijela stvarje u samom početku imala sjedne strane komunistički karakter, a s druge strane krajni nacionalno-hrvatski. Kasnije ulaskom u oslobodilački odbor svih političkih grupacija Splita i crvenilo kao i hrvatstvo je malo izblijedilo.

11. rujna započeto je bombardiranje Splita sa strane Njemaca. Ovo je prouzrokovalo vrlo jaki moralni učinak na inače mirno stanovničtvo: nastaloje bježanje na sve strane, stalno bježanje sajednog dijela grada na drugi, na otoke ko je mogao, neki još dalje, a neki k partizanskoj vojsci. Tako da je sada u Splitu ostalo razmjerno manje stanovničtva. Štab partizanski nalazio se je najprije u Splitu u gimnaziji, kasnije u trg. akademiji, a konačno se je premjestio u Dubravu izvan grada. Prema svemu vidilo se odmah u samom početku da sam grad Split ne misle braniti niti držati. Vojska se je nalazila daleko vani na položaju, a i zborno mjesto novoprimljenih boraca bilo je izvan grada (Žrnovica, Kaštela itd.). U gradu se je nalazio dakle samo štab i posada za održavanje reda u mjestu. Prilikom bombardiranja otvorila je izpočetka vatru na zrakoplove samo jedna strojnica sa talijanskom posadom, ali kasnije nijedan metak nije ispaljen na zrakoplove, koji su bombardirali. Bilo je strogo zabranjeno pucati iz samog grada na zrakoplove iako je bilo dosta p.z. oružja u Splitu.

12. rujna uslijedila je formalna predaja oružja iako je to već ranije bilo postepeno izvršeno. Prilaže se priepis sklopljenog ugovora.

13. do 26. rujna produženo je bombardiranjem raznih dijelova grada, tako da su stanovnici izgubili glavu, te bježali sajednog dijela na drugi. Pošto su oni svaki dan drugo mjesto bombardirali, nije se znalo gdje se skloniti. Za odlazak iz Splita trebala je partizanska propustnica, koja se bez daljnjega davala ženskim osobama, ali vrlo težko muškarcima. Talijani su bježali sa svim mogućim sredstvima. Svaki čamac, koji je imao iole izpravan motor bio je odveden prenatrpan putnicima. Nezna se dokle su svi ovi čamci stigli, ali najviše ih je po otocima, a vjerovatno manji broj je stigao i u Italiju. (Ćičin Šain sadašnji ministar u Jug. vladi). Za ovo vrijeme potopljeni su od zrakoplova svi brodovi, koji su se nalazili u luci i koji nisu bili odvučeni od Talijana i od partizana. Bombardovano je carinsko skladište i skoro posve uništeno. Kuća Katalinić uništena, a do nje ona veća kuća, gdje se je nalazila Commando Marina oštećena, zatim neke kuće na Bačvicama, kod obćine itd. Osim toga oštećena je od požara bivša zgrada banovine; zapalili su je kvesturini. Zgrada redarstvenog ravnateljstva i općin-

ske zgrade također potpuno izgorjele; nije poznato tko je zapalio ili Talijani ili sami partizani. Misli se da su redarstveno ravnateljstvo zapalili partizani, a općinu Talijani. Radionicu biv. direkcije oštetile su donekle bombe kao i podmetnuti eksploziv. Brodogradilište je uništeno nešto od bomba, a inače uglavnom od sistematskog uništenja sa strane partizana. Uglavnom uništene su sve vojne ili državne radionice i skladišta, te sav vojni materijal ukoliko nije odvučen što u goru, a što na otoke i to vrlo sistematski i stručno. Ono što nije bilo u ovom razdoblju uništeno, uništeno je pljačkanjem sa strane Njemačke vojske, zatim raznih osoba oružanih snaga nestručnjaka, koji su opet sve stručno pokvarili raznoseći razne dijelove.

24. na 25. rujna uslijedila je evakuacija grada sa strane partizanske posade. Odmah nakon toga stanovništvo osjetivši da u gradu ne postoji nikakova vlast, započelo je pljačkati najviše stanove. To je vjerovatno dojavljeno partizanima, te su 25. rujna ponovno poslali jedan manji odred, koji je ponovno zaveo red.

26. na 27. rujna uslijedila je konačna evakuacija partizana.

27. rujna prije podne ušle su Njemačke trupe u grad.

Zauzimanje Splita od partizana i razoružavanje talijanske vojske istodobno su zauzeti i svi otoci od Mljeta do Šibenika (što je sa Šibenskim otocima nije nam poznato). Osim već postojećeg tamo ratnog tvoriva, odneseno je dosta toga iz Splita, tako da su danas otoci naoružani bacačima mina, topovima preko 100 mm i strojnicama raznog kalibra. Među otocima i sa Trogirom održavaju redovitu vezu i saobraćaj. Isto tako se vrši ribarenje.

I.

1. Nakon dolazka Njemačke vojske narod izmučen od bombardovanja i neizvjesnosti, jako zaplašen što će se nakon toga dogoditi, pomalo se primiruje. Prema vlastima hrvatskim i njemačkim lojalan. Prema Njemcima posebno veliki strah i neraspoloženje.

2. Do sada vrši akciju u neposrednoj okolici Njemačka SS vojska. Izgleda da su stigli do Kaštel-Starog sjedne strane i do Omiša s druge strane. Put Omiš-Split još nije otvoren prometu. Put Split-Sinj osiguran i promet sa autobusom. Navodno pruga želj. Šibenik-Knin sigurna i vrši se svakodnevno saobraćaj između ova dva mjesta. Iznad Omiša nalaze se partizani, koji gađaju Omiš topovima i minobacačima, te dolazeće brodove u luku. Ista situacija je iznad Makarske. O bitnicama na Braču je posebno pisano.

3. Nikakova akcija u samom gradu nije zapažena sa strane komunista.

4. Nije ništa opaženo, osim četnika, koji pojedinci dolaze vjerovatno iz Knina, te pričaju kako će oni preuzeti vlast u Splitu i t. si. U Šibeniku se navodno nalazi oko 300 četnika, koji vrše službu.

5. Oko 1200 sati 19. letio je jedan engleski zrakoplov iznad Splita i bacao letke (prilažu se dva letka). 21. listopada letilo je iznad Splita 12 lovačkih zrakoplova, koji su kružili oko grada i spuštali se vrlo nisko. Tom prilikom su strojnicama gađali potonuli brod uz gat, te jedan brod na brodogradilištu, koji se je nalazio na popravku već dulje vremena. Na njemu je izbio požar, koji je pogašen. Odletili su prema jugu.

6. Prehranbene prilike naroda vrlo loše, radi nemogućnosti dotura hrane. Kruha pučanstvo ne dobiva već nekoliko dana, a ni vojska se ne na-

lazi u boljim prilikama. Zalihe su odmjerene i svega za par dana. Saobraćaj je veoma ograničen. Split-Sinj samovozima više manje normalan. Sinj-Knin također. Promet po moru zbog bitnica i pomanjkanja plovnih objekata ograničen samo noću i to između Splita, Omiša, Makarske i Metkovića.

7. Odnosi mornarice sa građanskim vlastima su vrlo dobre, te se nastoji u svakom pogledu i svakoj potrebi izići u susret. Ustaških organizacija ovdje još nema.

8. Odnosi sa Njemačkom vojskom su dobri, ali je rad s njima dosta težak, s obzirom na još nesređeno stanje.

II.

1. Duh i disciplina je osrednja, obzirom te težke prilike u kojima se nalazimo. Razpoloženje dobro.

2. Nereda i izgreda većeg značaja nije bilo. 14. listopada Vukšić Stjepan mornar strj. grane pokušao je silom oduzeti jednu biciklu prijeteći se oružjem, a pod izlikom službene rekvizicije, (vidi naš Br. 197/43).

3. Za sada nije zapaženo.

4. 22. rujna vjerovatno su se odmetnuli vodnik d. a. grane Biljan Grgo, vodnik str. grane Šipošić Stjepan, Brkić Milan i razvodnik đak Vidović Mate.

5. Ponašanje častnika, dočastnika i mornara van vojarne bilo je korektno.

III.

IV

Za sada je prikupljanje podataka veoma otešćano jer ne raspolažemo sa našim organima vlasti na području, a ni prometne veze ne omogućavaju i izvještavanje.«

S molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zapovjednik
doadmiral
Angeli v. r.

S 2 priloga

(M. P.)

BROJ 407

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 7. PROSINCA 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O DOGAĐAJIMA U SPLITU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Podhvatni odjel
O. br. 275/Taj na ruke
Zagreb, dne 7. prosinca 1943.

Predmet: Izvješće o događajima u Splitu za vrieme do 18. studenog.

1. - GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)
2. - GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Operativni odjel)

Od Obalnog zapovjedničtva Split primljen je sliedeći izvještaj o prilikama na tom području do zaključno 18. XI. t. g.:

»Situacija: Iz čestih zračnih napada, koje neprijatelj vrši na splitskom području, možemo zaključiti da mu je namjera prekinuti svaki promet. Ovo je donekle dokazano s time, daje talijanski parobrod »Marco«, koji je bio usidren u Poljudu, tako dugo napadan dok nije podpuno uništen, da je bombama posipao malo pristanište u Poljudu, koje je moglo služiti za ukrcaj tvoriva na brodove usidrene u toj uvali, da mu je uspjelo uništiti oba hidroplana, koji su služili Njemcima za prievoz hrane iz Trsta i najzad što svako jutro u ranim jutarnim satima vrše izviđanja nad lukom i da tom prilikom u kasnijim naletima posipaju bombama objekte koji bi iole mogli služiti prometu. Ova činjenica jako zabrinjuje, jer će biti stvarno nemoguća da se većim brodovima iz bilo kojeg kraja dopremi hrana u Split, pa se prema tome može stvoriti zaključak, da se položaj ovdje sve više pogoršava, jer ako nema hrane i kada budu jednom utrošene zalihe, koje si je pučanstvo stvorilo i nabavilo još za vrieme talijanske uprave, morat će se računati sa raznim mogućim potežkoćama. K tome se još priča da je obskrba pučanstva na otocima i u drugim krajevima zauzetim od partizana mnogo bolja i da se na primjer u Trogiru obiluje s hranom.

Motorni jedrenjaci u koliko su se nalazili u Splitu, nisu do sada napadani iz zraka. Iz toga se dade zaključiti da neprijatelj možda tolerira tu plovitbu predpostavljajući da ona služi građanstvu. No, budući da ovi brodovi sada, poslije potonuća »Raba«,[2] prvenstveno služe za obskrbu i prievoze za njemačku vojsku, možemo očekivati da će i oni u buduće biti cilj zračnih napada. Ne treba posebno napomenuti da se u Splitu nalazi veliki broj partizanskih istomišljenika, koji posmatraju sve što se ovdje događa i putem teklića obavještavaju otoke, koji su navodno u vezi s Englezima. Značajno

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 4/5, k. 80.
2 Vidi dok. br. 381, napomenu 3.

je da se prilikom zadnje vožnje »Marjana« nije na njega pucalo iz topova obalnih bitnica, već je bio samo praćen i napadnut od nekog brzog motornog čamca, vjerojatno bivši jug. finansijski brod. Ova činjenica govori u prilog gornjoj predpostavci da će možda partizani tolerirati promet ili da su ih akcije na Pelješcu primorale da bitnice premjeste na za njih važnija mjesta. U Splitu kolaju najrazličitije viesti o predviđenoj djelatnosti neprijatelja, kao na primjer da se neprijatelj izkrcao već u Šibeniku, da su stigla obavještenja u pogledu predviđenih napada neprijateljskog zrakoplovstva, izkrcavanja i t. d. Tko te viesti ubacuje nije poznato, jer prorokovanje događaja postalo je novi izvor zarade, ali vjerojatno one su komunističkog izvora.

Od strane njemačkih vlasti bilo mi je rečeno, da računaju s možebitnim izkrcavanjem neprijatelja na Mljetu.

Inače vlada u gradu podpuni red i mir. Narod je zabrinut zbog prehrane i druge obskrbe, budući da je zima pred vratima, a izgledi za dotur nikakvi. Osim toga je narod u stalnom strahu zbog zračnih napada, jer prosječno se dnevno daje 3 puta znak za uzbunu. Ovaj strah poremećuje redovno poslovanje, ljudi ostaju u svojim kućama, a u koliko dolaze na rad, oni pobjegnu poslije prve uzbune, a oni koji ostaju u glavnom izviđaju, jer obično se znak za uzbunu daje prekasno, pa se dolazak zrakoplova vidi po bježanju malobrojnog svieta, koji se kreće na ulici. Naše činovničtvo obće nije dolazilo na rad, jer se našu zgradu smatra osobito izloženom, no sada su se smjestili u »Dioklecianovom podrumu.«

Slično stanje je i kod drugih ureda, a osobito u radionicama i brodogradilištu. Njihov kapacitet rada je prema tome neznatan.

Suradnja s Njemcima: SS formacija[3] koja je do sada sačinjavala posadu Splita i okoline, odlazi, a zamjenjuje ju jedna pukovnija vojske.[4] Ovo nije od osobitog značaja, ali svakako predstavlja ta promjena osoblja, s kojim smo se do sada dobro upoznali i surađivali, mali prekid kontinuiteta rada, jer je u SS formaciji bilo mnogo častnika i momčadi koji su govorili našim jezikom, što je naravno olakšalo rad, a osim toga omogućilo izvjestan kontakt s građanstvom, kod kojeg su ostavili dobar utisak. Novog zapovjednika upoznao sam prilikom posjete koju je Dr. Nardelli učinio dosadašnjem njemačkom zapovjedniku u mojoj pratnji. Novog Standorkommandanta upoznao sam jednom službenom prilikom. Od novo pridošlih zapovjednika nije me nitko službeno posjetio osim Glavar stožera »Seko«[5] i Hafenkomandant.[6] Stožer »SeKo«[7] koji je bio privremeno smješten u Klisu, djelomično se vratio u Split. Njihovi mornari ostali su u glavnom još u Klisu, gdje vrše pješačka vježbanja. Sa Sekommandantom (von Lammerzahn) držim stalan kontakt i u glavnom dajem sve podatke koje se od nas traže, ali do jedne uže suradnje zapravo nije došlo. Seko radi preko svojih podređenih od kojih je »HaKo«[8] nadležan za poslove pomorske prirode koji se vrše u luci. »HaKo« je jedan stariji kapetan korvete (von Melenthin) koji je sigurno bio već mnogo godina van službe. On ne razpolaže nikakvim srdstvima pa se radi provedbe svih naloga koje on dobiva od »SeKo« uglavnom obraća na nas, a mi mu do skrajnosti izlazimo u susret. Da li je

3 Riječ je o dijelovima SS divizije »Prinz Eugen«.
4 Odnosi se na 892. puk 264. pješadijske divizije.
5 i 7 Pomorska komanda Dalmacije.
6 Lučki kapetan
8 Lučka kapetanija

»SeKo« uvjeren da se svi ti poslovi obavljaju od »HaKo« ili da on želi suradnju s nama preko »HaKo«, nije mi poznato. U stožeru nalazi se bivši A. U. kapetan korvete Falckhausen, koji je izgleda izvjestitelj za operativne poslove. On je vrlo susretljiv pa s njime i najviše surađujem, ako mi što treba. Opažam da se u stožeru »SeKo« vrlo mnogo radi, ima vrlo mnogo papira, ali podrobnije nije mi poznato. Oni u stvari razpolažu s dva motorna čamca, koje smo im ovdje predali i sada preuzimaju organizaciju prometa naravno s brodovima koji su do sada bili kod SS formacije u Metkoviću i s brodovima koje su ustaše u Omišu popravili i upotrebljavali a mi ovdje uredili. Jedna organizacija tog prometa, koja bi obuhvatila sve što se na njega odnosi (kao na pr. obskrba, hrana, pogonsko gorivo, naplata prievoza, određivanje tovara i t. d.) i kako sam ju ja zamišljao nije stvorena, već se u glavnom samo naređuje koji brodovi imaju ploviti i što se ima provesti.

Kad se je vidjelo da mi izrađujemo limeni oklop za jedinice koje su barem do sada pod našom upravom (»Jadro« i 2 ribarska čamca iz Makarske) naređeno je to i za ostale brodove, koji su do sada bili samo zaštićeni vrećama.

Sa m/j »Marjan« doplovio je iz Metkovića neki pomorski nadporučnik (Sonderführer) koji izgleda ima dosta izkustva s transportima na moru i kojemu je izgleda stavljeno u zadatak da se brine za brodove i da organizira što bolju pratnju ovih. On je naravno također vršio kod nas tražeći topove, zastave, limove i drugo tvorivo za opremanje motorne maone »Drava« i m/j »Marjan«, koji su nešto oštećeni i koji nisu do sada bili dovoljno zaštićeni. On je na vožnji iz Metkovića za Split stekao izvjestna izkustva a samom Metkoviću vidio je m/j »Labud«, koji vozi za ustaše i koji bi on želio preurediti i osposobiti ga za pratnju brodova. On namjerava s tim brodom ležati u Metkoviću i brodove pratiti kroz ugroženo područje.

Naš 15 m/m p. z. top, koji je bio smješten na m/j »Neptunu« prilikom dolazka našeg odreda iz Metkovića u Split, smatrao je kao vrlo prikladnim za svoje potrebe, ali mu je rečeno da ga ne može dobiti jer nam treba za opremu m/j »Jadra«.

Inače je težko saznati da li je već kod Njemaca organizirano zapovjedanje s drugim lukama, jer oni ne daju o tome podatke. Tako je na primjer prije 8 dana upućen u Šibenik kapetan korvete Blaž s nalogom da preko tamošnjeg njemačkog »HaKo« dostavi izvješće o stanju, ali do danas nije ništa primljeno. Na upit da li mogu proslieditи brzojavke u Šibenik odgovoreno je da mogu, ali da također nemaju već dugo viesti iz Šibenika. Kapetan korvete Blažje s istim zrakoplovom s kojim je doletio u Šibenik i koji ga je izkrcao u Mandalini javio da je bivša »Mornarska« zaposjednuta od Njemaca.

U Zadru i Dubrovniku postoje njihova zapovjedničtva luke. Da li su u vezi s ovim zapovjedničtvima nije mi poznato. U Metković je stigao odred njemačkih mornara za tamošnje zapovjedničtvo luke, no zapovjednik, neki stari pričuvni poručnik, razbolio se.

Kapetan bojnog broda von Lammerzahn predložio je akciju čišćenja Drvenika, no do te akcije nije došlo zbog pomanjkanja sredstava.

Iz svih razgovora može se dobiti utisak da je »SeKo« prilično razočaran s nađenim u Splitu, da se nalazi zaista u težkom položaju, jer ne razpolaže baš ničim, pa stoga se ne izključuje da bi se oni mogli čak i odavde preseliti u koje drugo mjesto. Izbor sjedišta »SeKo« bio je prepušten k. b. b. Lammerzahnu koji je izabrao Split radi sjedišta naših upravnih vlasti.

Da bi Njemci mogli u skoro vrieme poduzeti kakvu akciju protiv partizana na otocima ne drži se mogućim, jer za to nemaju srdstava. Oni su pripremili velika skladišta za hranu i drugo tvorivo, koje bi se imalo dopremiti ovamo, ali za sada nema izgleda da bi što došlo. Danas se je govorilo da imaju doći 3-4 »S-boote«. Ovo se je saznalo zato jer nas je njemački zapovjednik luke pitao za mogućnost veza.

Promet: Kako je već spomenuto rukovođenje s prometom preuzeto je od »SeKo«, naravno samo u upravnom smislu, jer sve ostale poslove koji su s time u vezi obavljamo nadalje mi. »SeKo« ide za tim da brodovi i vojna pratnja budu mješoviti što znači sastavljeni od naših i njihovih mornara. Ovo ne držim baš zgodnim pa se nastoji da se barem na nekim brodovima zadrži samo naše osoblje.

Kako je u posljednje vrieme već stigla hrana za pučanstvo u Metković, gdje se također nalaze i razne pošiljke za garnizon Sinj, nastojao sam d se ili m/j »Marjan« ili »Neptun« ili koji drugi koji su upućeni u Metković, iskoriste za prievoz te hrane. Međutim, u tome još nisam uspio jer k. b.b. Lammezahn mi je saobćio da se prve vožnje imaju izvršiti za dotur hrane za njemačku vojsku i mornaricu, no da će poslije voditi računa o našim potrebama.

Dr. Nardelli[9] obavješten je o tome, pa je on po ovom i raznim drugim pitanjima tražio intervenciju kako iz Zagreba tako i od admirala Jakčina.

Brodogradilište: U brodogradilištu bi se prilike brzo sredile ali dok traju stalni napadi iz zaka svaki rad je vrlo ometan. Zaposleno je oko 150 radnika, koji uredno dolaze na posao, ali čim se svira uzbuna, oni se razbježe. Osim toga oni se ne usude raditi na izloženim objektima, kao dokovima i t. d. u čijoj blizni nema nikakvih skloništa. Noćni rad bio bi barem sada prikladniji, ali nije moguć zbog raznih poteškoća kao osvjetljenje, zabrana kretanja po noći i t. s. Osim sređivanja samog brodogradilišta radi se na popravku m/j »Jordan« i daje se radna snaga za radove na vodonoscu.

Razno:

1) Upravo se doznalo da su m/j »Neptun« i »Sv. Frano« stigli u Metković i da na njima ima 7 ranjenika. Ovo se slučajno doznalo od njemačkog »HaKo«.

Sa upućenom krugovalnom postajom nije još uzpostavljena veza.

2) U Sinju strjeljano je 25 naših građana kao odmazda zajednog ranjenog njemačkog vojnika. Ovaj događaj izazvao je veliku uznemirenost kod građanstva, koje je sebi svjestno da komunistički elementi namjerno žele stvoriti nered koji ima za posljedicu stradanje nevinog pučanstva. Ovo se smatra izvorom nezadovoljstva koje je svojedobno nastalo po Talijanima, jer takvim mjerama više nitko nije siguran svog života, budući se nezna tko će biti strijeljan za odmazdu u slučaju da se i ovdje dogodi sličan slučaj.

3) 6. XI. 1943. pojavile su se velike »iluminacije« na svim vrhovima obližnjih bregova i otoka praćene topovskom paljbom iz raznih pravaca s vjerojatno u slavu 26 godišnjice revolucije i pada Kijeva. Ova »Iluminacija« dobro je predočila da je područje na kojem se nalazimo i koje je oslobođeno od partizana veoma maleno.

9 Bruno

4) Jučer se također saznalo da je jedna SS kolona koja je otišla iz Splita, u blizini Klisa napadnuta sa sviju strana i tom prilikom pretrpiela znatne gubitke.

5) Za redovno poslovanje zapovjedničtva bilo bi od prieke potrebe da nam se pošalje sva službena pomagala (tekući Vjestnici, naredbe itd.), kao i da se pošalje redovnim teklićima pošta putem zrakoplova barem jedanput sedmično.

6) Prema izvješćima ljudi koji dolaze iz Metkovića tamo je stanje također vrlo slabo. Na obali pred skladištima carinarnice nalaze se nekoliko stotina ljudi, koji žive već tamo skoro 2 mjeseca čekajući mogućnost odlazka svojim kućama. Ovdje se radi u glavnom o ljudima koji su se uputili u unutrašnjost da nabave skromnu zalihu živeža. Sad u nemogućnosti da se vrate svojim kućama i bez novčanih sredstava ovaj svijet je prisiljen da svoj život pod otvorenim nebom održava prodajući ono što su kupili i htjeli spremiti za zimu. Higijenske prilike su očajne pa se pojavljuje bolest ušiju it. d.

7) Glavar građanske uprave u Splitu propisao je nove nadnice za radnike. Ove nove nadnice znatno su veće od dosadašnjih kao i od onih koje se izplaćuju radnicima u unutrašnjosti. Da li je ova mjera zgodna neznam jer činjenica da narod razpolaže s razmjerno dosta novaca koji nema nikakve kupovne snage, mnogo doprinaša stalnom porastu ciena. Skupoća je nevjerojatna kao primjer može se navesti da se kod našeg dolazka platilo za šišanje i brijanje 10 Kn, dok sada to isto iznaša 80 Kn. Skupoća sve dalje raste jer tvoriva ima sve manje a potražnja sve veća. Ovo se naravno odnosi i na prehranu jer zalihe koje su se nalazile kod pojedinaca troše se i idu polagano svom kraju a da još uvijek nema u izgledu pridolazak novih zaliha.«

S molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

(M. P.)

BROJ 408

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 10. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O SITUACIJI U ŠIBENIKU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRAVTSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Podhvatni odjel
P. br. 4935/taj.
Zagreb, dne 10. 12. 1943.

Predmet: Podatci iz Šibenika.

1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvešt. odjel)
2) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Oper, odjel)

Obalno zapovjedničtvo Split brzojavkom broj 315 od 9. 12. dostavlja sliedeće podatke iz Šibenika:

»Danas primljeno izvješće od kapetana korvete Blaža. On je od ministra Lorkovića[2] imenovan gradonačelnikom i kotarskim predstojnikom za Šibenik. Lučko zapovjedničtvo predao je domobranskom pisaru Rakvinu. Ministar Lorković o tome ovdje nije ništa kazao stoga se nisam mogao protiviti. 2. i 3. 12. Šibenik jače bombardiran. Na bivšoj bazi borbenih čamaca oštećene su sve zgrade i obala. Potopljeno nekoliko manjih objekata, tri tenderà i nekoliko maona. Glavna zgrada bivše Mornarske Komande neupotrebljiva. Skladišta srušena. U gradu izgleda pogođene kuće Matačić i Mlinica u Dragi. Mornari preseljeni u Lučko poglavarstvo, a kuha im gostiona Maribor. Torpiljerka »T7« i minopolagač »Marjan« neoštećeni pod stražom. Motorni leut sa našom posadom zaroljen od partizana za vrieme akcije. Dva dočasnika, dva mornara i jedan njemački mornar zarobljeni. Od toga stožerni narednik Lušić vratio se iz robstva. Prilike težke. Brodovi sa hranom vraćaju se jer nema mogućnosti izkrcavanja. 7. prosinca izplovio brod koji je imao hrane za pučanstvo a koja nije izkrcana. U Šibenik stiglo 70 ustaša i 10 domobrana. Četnici odlaze u dielovima.«

S molbom na znanje. U pitanju postavljenja br. bojnika Blaža za gradonačelnika Šibenika upućen poseban dopis Ministru oruž. snaga.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

,,, „.
(M- P-)

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 56/15, k. 81.
2 Mladen

BROJ 409

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 10. PROSINCA 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA O BOMBARDIRANJU KAŠTEL SUĆURCA OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Podhvatni odjel
P. br. 4907/taj.
Zagreb, dne 10. 12. 1943.

Predmet: Podatci iz Kaštel Sućurca.

1) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Izvješt. odjel)
2) GLAVNI STOŽER ORUŽANIH SNAGA (Oper, odjel)
3) MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE (Dr. Bulat)

Zapovjednik Obalnog zapovjedničtva Split brzojavkom broj 297 od 7. 12. t. g. javlja:

»Pri pregledu Kaštel Sućurac ustanovljeno da je oko 10 bomba palo na selo i uništilo crkvu te oko 20 kuća podpuno. Broj mrtvih oko 100.[2] Narod sam odkopava ruševine. U Splitu radovi oko odkopavanja ruševina i pročišćavanja putova te cesta dobro napreduju.

S molbom na znanje.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

(M.P.)

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 15/53, k. 81.

2 Vidi dok. br. 299 i 300.

BROJ 410

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U MAKARSKOJ OD 14. PROSINCA 1943. O NAPADU PARTIZANSKIH ČAMACA NA MOTORNI JEDRENJAK »SV. JOSIP« KOD ŽIVOGOŠĆA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST MAKARSKA
Br. Taj. 891/43.

Makarska, dne 14. XII. 1943.

Predmet: Izvješće o napadaju partizanskih motornih čamaca na jedrenjak »Sv. Josip« podnosi.

1) MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Ured Ministra Zagreb

2) OPUNOMOĆENOM MINISTRU ZA OSLOBOĐENJE KRAJEVE
3) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE
4) VELIKOJ ŽUPI CETINA
5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI
Split

Izvješćuje se, da je oružnička postaja u Makarskoj podnijela u gornjem predmetu sliedeći izvještaj:

Dana 9. prosinca 1943. oko 19.30 sati motorni jedrenjak »Sv. Josip« krenuo je iz Ploča za Makarsku natovaren sa 2 vagona sjena za konje njemačke vojske u Makarskoj, kao i 1/2 vagona raznih živežnih namirnica za ustašku mladež i privatnih građanskih lica koju su hranu kupili za svoju potrebu u Metkoviću, te i državna pošta koja je iz Metkovića za Makarsku otposlata.

Na pomenutom jedrenjaku putovalo je 43 osobe, od kojih 15 ustaša, 4 njemačka vojnika, 3 poštara koji su pratili državnu poštu, 1 riznički stražar, 1 obć. redar i 6 članova posade.

Oko 23.15 sati, kada je pomenuti jedrenjak stigao između Zivogošća i Drašnica, 3 partizanska patrolna brza čamca, koja su se nalazila prikrivena u uvali »Velika Duba« došli su u pravcu jedrenjaka, te odmah su sa istih otvorili vatru iz strojnica, bacača mina i topova, našto je sa jedrenjaka bačeno od strane ustaša, koji su pratili brod više bjelih raketa misleći, da su čamci Njemački. Kada su vidjeli, da nisu nego partizanski odmah su otvorili na iste strojopuščani i puščanu vatru, koja je trajala oko 3/4 sata. Nakon toga su se iskrcali, pošto se je jedrenjak nasukao na obalu. Za vrieme ove borbe poginula su oba kapetana jedrenjaka, 1 njemački vojnik a 1 ranjen, jedan zastavnik g. Mate Kordić, 2 ustaša i mornar Bero Lonin također ra-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 20/5, k. 218.

njeni. Od 34 osobe, koji su se nalazili na jedrenjaku nije se spasilo 12, od kojih jedan riznički nadstražar, 1 službitelj pošte i 10 građana, koji su ostali na jedrenjaku u stivi a neki i ranjeni.

Partizanski motori su brod uzeii i odveli u pravcu Sućurja.[2]

Dne 8 ov. mj. prema primljenim podatcima momčad naše mornarice »Jadro« otputovao je iz Ploča u pravcu Makarske. Na brodu se je nalazila posada od oko 20 mornara na čelu sa jednim mornarskim časnikom. Pored ovih na brod se je ukrcalo oko 25 oružnika i 1 oruž. dopukovnik i oko 15 vagona hrane za građanstvo grada Splita. Brod je bio naoružan sa 1 topom manjeg kalibra, 2 protuzrakoplovne strojnice. Navedene noći ovaj brod sa hranom je pao u ruke partizana u kanalu kod Sućuija.[3]

Noću 10-11 ov. mjeseca 1 partizanski brzi čamac krstario je kanalom između Baške Vode i Brača i pucao je iz strojnice na kopno bez ikakvog učinka.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik: v. d.
(M.P.) (odsečni savjetnik)
Ljubić v. r.

BROJ 411

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE SLANO OD 15. PROSINCA 1943. O NAPADU PARTIZANA S OTOKA MLJETA NA ORUŽNIČKU ISPOSTAVU NA OTOKU ŠIPANU[1]

ORUŽNIČKA POSTAJA
Slano
Broj 1263
U Slanome, dne 15. prosinca 1943.

Predmet: Razoružanje oružnika ispostave Sipan i njihovo padanje u sužanjstvo.

1.- ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE Dubrovnik
2.- ZAPOVJEDNIČTVU 6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE Mostar
3.- ORUŽNIČKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIČTVU Dubrovnik
4.- KOTARSKOJ OBLASTI Dubrovni
5.- ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČKOG VODA Dubrovnik

Savezno brzojavnom izvješću (vodu Dubrovnik) pod br. gornji od 14. ov. mjeseca javljam, da je grupa oko 120 partizana naoružana puškama, strojopuškama, bombama i strojnicama noću na 13. prosinca 1943. oko

2 i 3 Vidi dok. br. 119, 157 i 422.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 35/17-1, k. 104.

0020 sata, dovezla se sa motornim čamcima sa otoka Mljeta i iskrcali se na otok Šipan,[2] zatim kroz šumu obkolili mjesto Šipan Luku i tu se uglavnom razdielili na tri grupe te dvije grupe napale na njemačku postrojbu (oko 30 vojnika sa 1 časnikom koja je bila razmještena u dvije kuće u Sipan luci), po jedna grupa na svaku kuću, dok je glavnina napala stalnu obhodnju Šipan u kojoj se zateklo 5 oružnika.

Borba je započela istog dana u 0230 sati koja je trajala oko 230 sati do 5 sati u jutro. Prije početka borbe partizani su u tri maha pozivali oružnike na predaju, ali su ovi odgorovili puščanom vatrom kroz prozore vojarne, te su tada partizani sa svih strana otvorili strojopuščanu vatru na vojarnu i bacali bombe na krov vojarne i kroz prozore u samu vojarnu tako, da zgrada sada u obće nije za stanovanje. Dok su se oružnici branili u vojarni i nadali se da će im Niemci priteći u pomoć, dotje su dvije grupe partizana napadale dvije kuće u kojoj su stanovali Niemci i to izgleda samo toliko koliko je potrebno da ih se spriječi pomoći oružnicima.

Pod ovakvim okolnostima oružnici niesu dalje mogli izdržati odpor a vjerovatno su istrošili i streljivo te su od partizana savladani i zarobljeni, nakon čega su ukrcani na motorni čamac i odvedeni na otok Mljet.

Pod prozorom vojarne na jednom mjestu nađeno je krvi i vate, što je znak daje neki od partizana ranjen od oružnika, a tako isto u sobi oružnika pored prozora na podu nađena je omanja lokva krvi i na zidu otisak krvave ruke, što znači da je neki oružnik u borbi ranjen.

Od njemačke vojske ranjena su dva vojnika i prenieta u bolnicu u Dubrovnik.

Njemačka komanda u Šipanu odnosno jedan dočasnik koji se zatekao u Šipanu 14. o. m. izjavio je podpisatom, da su se oružnici hrabro borili, ali da je na njih bio glavni napad i jačina partizana te da niesu mogli odoliti napadu i da su morali padnuti u sužanjstvo. - Ovo se zaključuje i po samome mjestu borbe jer vojarna je sva izrešetana bombama i strojopuščanom vatrom, tako da se u njoj nije moglo dalje ostati i davati odpor.

Ovom prilikom pali su u sužanjstvo oružnik naslovni narednik Vicko Palunčić, pomoć. Oruž. Vlaho Jemin, Frano Pašeta, Antun Kraljević i prič. domobran Andrija Đanović.

Pomoć, oružnik Jozo Vicelja pod nepoznatim okolnostima zatekao se izvan vojarne i nije pao u sužanjstvo, već je na 14. o. mj. oko 14.30 sati preko Sućuđa prevezeo se barkom i otišao put sela Brsečina odaklen će navodno doći na ovu postaju, ali do danas još nije došao. Ovaj oružnik spasio je nešto stvari iz vojarne i odnio u neku kuću u Šipanu, a ključ vojarne predao u općinu gdje se i sada nalazi.

Popis upropaštenih stvari i predmeta dostaviću naknadno.

Sada na Šipanu nema ni jedan oružnik, već samo postrojba njemačke vojske oko 30 ljudi, pa sam mienja da tamo nebi trebalo uspostavljati stalnu obhodnju dok se ne očisti otok Mljet od pobunjenika.

S molbom na mjerodavnost.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zapovjednik, narednik:
Vidoje Bulum

2 Vidi dok. br. 192, napomenu 11.

BROJ 412

OPĆA BOJNA RELACIJA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 17. PROSINCA 1943. O RASPOREDU SNAGA I DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU DUBROVNIKA I ODSJEKA POSUŠJE-IMOTSKI-LJUBUŠKI U TOKU MJESECA STUDENOG[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Broj 262/taj.
U Mostaru, dne 17/XII 1943.

Predmet: Obća bojna relacija za
mjesec studeni 1943. god.

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA (Gist)

S A S T A V A K .

S a r a j e v o

Raspored podređenih djelova zapovjedničtva III. sektora tj. Zapovjedničtva 6. pješačke divizije, uključivši i čete pukovnika Franje Šimića, bio je početkom mjeseca studenoga sliedeći:

1. - M O S T A R:

Zapovjednik posade: Zapovjednik popunidbenog zapovjedničtva Mostar pukovnik Rudolf Ukmar.
Mostarska pomoćna sat,
Mostarski pomoćni vod,
3. sat III. samovozne bojne (jedan dio) i
Obskrbni skup stožera 1. Domdo pukovnije sa pohodnom sati (služli za prikupljanje prolazećih).

2. - T R E B I N J E :

Zapovjednik posade: Zapovjednik 14. pješačke pukovnije pukovnik Jure Čordašić.
14. pješačka pukovnija i to:
Stožer pukovnije,
13. prateća sat,
14. protuoklopna sat,
15. stožerna sat,
I. bojna sa stožerom i 1., 2., 3. i 4. sati i 7. sat II. bojne.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg.br. 14/1, k. 57.

3. - H U T O V O:

Zapovjednik posade: Zamjenik zapovjednika II. bojne 14. p. p. nadporučnik Baljkas Nikša.
II. bojna 14. p. p. i to:
Stožer bojne i
5. i 6. sat.

4. - D U B R O V N I K :

Zapovjednik posade: Zapovjednik 6. pješačke divizije pukovnik Šarnbek Ivan.
Stožer 6. pješačke divizije,
Ratni sud 6. pješačke divizije,
Mostarska posadna sat,
3. sat III. samovozne bojne i
Mjestno zapovjedničtvo Dubrovnik.

5. - G A C K O:

Zapovjednik Domdo-bojne Gacko nadporučnik Ćamil Krvavac.
Domdo-bojna Gacko sa 1., 2., 3., 4., 5., 6. i 7. sati.

6. - ODSJEK POSUŠJE-IMOTSKI-LJUBUŠKI:

Zapovjednik 1. Domdo pukovnije pukovnik Franjo Šimić.
Zapovjedni skup stožera 1. Domdo pukovnije,
I. bojna,
II. bojna,
III. bojna i
IV. bojna.
Tok važnijih događaja bio je u glavnom sliedeći:

1. XI. 1943.

Dne 29. X. 1943. g. poduzela je milicija iz sela Rakitno (18 Km. s. i. od Imotskog) sa ustaškim postrojbama iz Pusušja napad u pravcu Triskavo-Velike Oluje-Male Oluje (7 s. i. Posušje). Partizani su dali odpor, te su se naše postrojbe vratile u polazna mjesta.[2]

Naši su imali 4 ranjena, a neprijatelj 25 mrtvih.

Istoga dana odbijena su tri uzastopna napada partizana na naše postave kod Imotskih Poljica (8 j. z. Imotski).

Gubitaka kod naših nije bilo, dok je nađena 1 ranjena partizanka.

1. XI. partizani su zauzeli s. Proložac (7 s. z. Imotski). Posada Prološca od 20 momaka povukla se u pravcu Imotskog.[3]

Istoga su dana partizani upali u zaseok Milaci (6 j. z. Imotski) odakle su odveli 1 domobrana i 2 ustaše, koji su se tamo nalazili na dopustu.

2 i 3 Vidi dok. br. 186, napomenu 13 i 14 i dok. br. 190.

5. XI. 1943.

Na Pelješcu plamte borbe između Niemaca i partizana.
Kod Vrgorca predao se rašim postrojbama 1 partizan sa oružjem.

6. XI. 1943.

Oko 1200,1500 i 1700 sati, neprijatelj je sa grupom od 12 do 14 zrakoplova bombardirao i mitraljirao Metković i Gabelu.
Materijalna je šteta neznatna, dok su poginula 3 njemačka vojnika i 10 građanskih osoba.
Oborena su strojnicama 3 zrakoplova. U jednom je kao izviđač nađen 1 Mongolac.

7. XI. 1943.

Neprijateljski su zrakoplovi bombardirali željezničku prugu Gabela-Metković.
Kod Gabele je pruga razorena i promet obustavljen.
Na posadu Vrgorac su partizani ispalili iz bacača 16 bombi, od kojih je ranjen 1 domobran.
Istoga je dana odbijen jedan napad partizana na Imotske Poljice (8 j. z. Imotski), bez naših gubitaka.

10. XI 1943.

II. bojna 14. p. p. po nalogu Niemaca preselila se je iz Hutova u Zavalu.
Neprijatelj je bombardirao Ston uz sliedeće naše gubitke: Poginulo 7 njemačkih vojnika, 1 naš oružnik i 9 građanskih osoba. Ranjene su 3 građanske osobe.

12. XI 1943.

Njemačka posada u Stolcu napustila je ovo mjesto, te se tamo nalazi samo naše oružničtvo.
U 1230 sati mitraljirali su neprijateljski zrakoplovi naše uzletište u Mostaru, na koje su bacili **4** bombe. Zapaljen je 1 njemački zrakoplov. Neprijateljska je eskadrila brojila 12 zrakoplova. Njemačke su protuzrakoplovne bitnice otvorile vatru, ali bez učinka.

14. XI. 1943.

Neprijateljski su zrakoplovi izvršili napad na teretne vlakove kod s. Žitomislići (14 j. Mostar) i na pruzi između Gabele i Sjekose. Vagoni i tvorivo (benzin i sjeno) zapaljeni su, te je šteta velika.
Promet je nakon kratkog vremena usposatavljen.

15. XI. 1943.

Njemačke se čete sa postrojbama naše 1. Domdo pukovnije nalaze u podhvatu od Imotskog u pravcu Zagvozda i od Vrgorca u pravcu Kozice gdje napadaju partizani, te su borbe u toku.[4]

Danas su 3 domobrana ranjena i 1 Niemac, a jedan je njemački vojnik poginuo.

16. XI. 1943.

Uspješno je završeno čišćenje Pelješca.

Domdo-bojna Gacko blokirana je u Kuli Fazlagića od 18. listopada ov. g. U tom vremenu odbijena su četiri manja partizanska napada.

U nastavku podhvata od 15. ov. mj. njemačke i naše čete zauzele su Zagvozd.[5] U podhvatu od Vrgorca stigle su do sela Ravče (6 z. Vrgorac).

Gubitci su bili: Naš 1 častnik i 4 dočastnika ranjena.

18. XI. 1943.

Naše postrojbe sa crte Imotski-Vrgorac u nadiranju na zapad, sužavaju obruč oko Biokovske grupe. Partizanska grupa od oko 2000 boraca došla sa pravca Livna do Studenca, gdje se vode jače borbe.[6]

Stožer 1. Domdo-pukovnije seli iz Vitine u Imotski.

Njemačka kolona na obali sa ustašama iz Makarske zauzela Podgoru. Kolona od Zagvozda spojila se sa kolonom Vrgorac u Kozici, pa sada sjeverna okreće prema istoku, a južna prema zapadu radi čišćenja. Naši od Slivna čiste područje prema zapadu.

Oko Studenca borbe se vode i vrši čišćenje.[7]

Partizani su sa Biokova velikim djelom pobjegli na otoke.

Iznad Cavtata kružilo je 6 neprijateljskih zrakoplova, od kojih jedan leteća tvrđava. Spustili su se vrlo nisko, ali nisu otvarali vatre, kao ni njemačka posada u Cavtatu.

19. XI. 1943.

Čišćenje Biokova i Biokovskog primorja se produžava. Njemačka je kolona u nadiranju od Baške Vode duž obale stigla u Makarsku.[8]

Djelo vi 1. Domdo pukovnije sa crte Osoje-Puteševica nalaze se u nadiranju na zapad u sužavanju obruča oko Biokovskih partizana. Njemačka bojna iz Vrgorca nalazi se u nadiranju u smjeru raskrsnice puteva Rodić (kod Kozice).[9] Partizani žurno utvrđuju postave u oblasti Župe. Između kopna i Hvara i Brača partizani vrše pokrete brodovima, koje tuku naši topovi iz Makarske.

Partizanska skupina, navodno jaka 4000 ljudi s topničtvom, ovladala raskrsnicom puteva kod Studenca.[10] Njemačko zapovjedničtvo u zajednici s našom 1. Domdo pukovnijom sprema protumjere.

4 do 15 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

U 1500 sati napalo je strojnicama 6 neprijateljskih zrakoplova našu preselicu sa tvorivom kod Slanog.

Gubitaka nije bilo, niti je počinjena kakva šteta.

Ista je grupa napala nešto sjeveroistočnije jednu njemačku kolonu preselicu, koja je imala sliedeće gubitke: 1 častnik ranjen, a 1 osobni i 1 teretni samovoz uništeni.

Između 1500 i 1600 sati napala je ista grupa zrakoplova željezničku postaju Ravno i dva vlaka koji su stajali na postaji. Šteta je bila sliedeća: Zapaljeno je 7 vagona benzina, 3 vagona streljiva i 20 vagona sa raznim tvorivom. Poginuli: 1 talijanski dočastnik i 1 djete, a ranjena 4 ustaše. Osim toga izgorio je i 1 naš samovoz.

Pala je Kula Fazlagića. Gubitci su bili: 50 mrtvih i 150 ranjenih i nestalih.

Ostatak Domdo-bojne Gacko s oružnicima iz Kule probili se do Nevesinja, odakle učestvuju u akciji s Niemcima i četnicima za povrat Kule.

Konbinirane njemačke čete uz pripomoć postrojbi V. ustaškog stajaćeg sdruga izvršili su čišćenje područja sjeverno od Imotskog do crte: Zagorje (10 s. Imotski)-Zaveljin (14 s. z. Imotski)-Vinica (20 s. z. Imotski)-Aržano (5 z. Vinica)-Jukići (4. z. Aržano) na kojoj su naišli na odpor partizana jačine preko 1500 boraca. Partizani su sa ove crte otjerani na sjever.[1]

Naši gubitci: 12 ranjenih njemačkih vojnika, a neprijateljski: 27 mrtvih i 4 zarobljena.

U 1600 sati neprijateljski su zrakoplovi napali njemačku kolonu u pokretu od Čapljine prema Ljubuškom.

Gubici: 5 vojnika ranjeno, 14 konja ubijeno i 3 ranjena.

20. XI. 1943.

Biokovo pročišćeno, osim južnog djela, koje je u toku.

Podhvat u okolici Studenaca još traje.[12]

Obala od D. Vrela (13 s. z. Makarska) do Podgore (8 j. i. Makarska) zaposjednuta je.[13]

21. XI. 1943.

Čišćenje Biokova se okončava. Očišćena je oblast Studenaca.[14]

22. XI. 1943.

Postrojbe 1. Domdo pukovnije zaposjedaju crtu Studenci-Lovreć.[15]

23. XI. 1943.

Njemačke su čete uz pripomoć djelova naše 14. p. p. i četnika - suboraca zauzele polazne položaje za nadiranje u istočnu Hercegovinu. Na desnom su krilu njemačke čete u 1630 sati dostigle Planu, odakle vrše nasilno razviđanje preko Avtovca u smjeru Gacka. Uhvaćena je veza sa djelovima, koji nadiru od Stolca i Nevesinja prema istoku.

24. XI. 1943.

Partizani su jakim snagama zatvorili pravce Plana-Avtovac na crti Gradina (k. 983)-V. Vrljef (k. 855)-Rogovi-Selišta-Preraca-Golobrđe (sve sjeverno od Plane).

26. XI. 1943.

U nastavku podhvata III. bojna 359. grenadir-pukovnije sa četnicima - suborcima poduzela je napad iz Plane prema Selištu.

Partizani su odbili napad i naše se čete povukle na polazne položaje.

Gubitci: 1 njemački vojnik mrtav i 7 ranjenih.

27. XI. 1943.

Jače partizanske snage sa velikim brojem stoke prikupljene su na prostoru: Vinica-Aržano-Tiljarica (5 s. Aržano)-Kamensko (3 s. za Aržano)-Prisika (2 s. Aržano). Među ovima mnogo pravoslavnih iz Like i Bosne, poglavito iz Janje kod Jajca.

U cilju uspostavljanja spoja s postrojbama sjeverno od Plane, upućena je po padu mraka jedna naša polubojna 14. p. p. i jedna njemačka polusat u Bileće, odakle imaju pročistiti put do Plane i uhvatiti spoje s postrojbama sjeverno od ove.

28. XI. 1943.

24. neprijateljskih zrakoplova bombardiralo je Gruž-Lapad i okolinu.

Šteta prilikom bombardiranja bila je sliedeća: Do temelja je srušeno 5 kuća, 8 kuća i 1 crkva sklone su padu, jače je oštećeno 25 kuća a bezbroj lakše oštećeno. Potopljen je brod »Cavtat« i 2 jedranjaka, a 3 su teže oštećena. Cesta između Dubrovnika I i II u predjelu luke na 6 mjesta punim pogotcima jako oštećena tako, da je promet obustavljen. Uništen je vodovod, gradska električna instalacija i brzoglasni spojevi u predjelu Dubrovnik II.

Gubitci: poginuo je 1 domobran, 16 njemačkih vojnika i 45 građanskih osoba. Ranjena su 3 domobrana i 42 građanske osobe.

Gore pomenuti napad trajao je 1 minutu za koje je vrieme izbačeno oko 70 bombi težine oko 250 kg.

U 1215 sati 6 neprijateljskih zrakoplova mitraljiralo je njemačku kolonu kod Zatona. Ranjeno je 6 njemačkih vojnika.

U 1230 sati je grupa mitraljirala željezničku postaju Hum, teretni vlak na toj postaji i nastanbu stožera I. bojne 14. p.p. Ranjena su 3 domobana, 3 željezničara i 1 žena. Zapaljen je 1 vagon.

29. XI. 1943.

U 16,00 sati 6 je neprijateljskih zrakoplova bombardiralo i mitraljiralo željezničku postaju Dubrovnik II i Lapad. Bombe su pale u more i nisu po-

činili nikakve štete. Iz strojnica je pogođen 1 neprijateljski zarakoplov, koji je pao u more.

30. XI. 1943.

Postrojbe 6. ustaškog sdruga zajedno sa njemačkim postrojbama osiguravaju obalni pojas i cestu uz obalu od rta Krilo (8. z. Omiš) do s. Rogoznice (8 j. i. Omiš).

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zastupa Zapovjednika
pukovnik
Zuech v. r.

BROJ 413

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 18. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O SITUACIJI U SPLITU, SINJU I ŠIBENIKU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 5074/taj.
U Zagrebu, dne 18. 12. 1943.

Predmet: Izvještajni podatci
iz Šplita.

1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvešt. odjel)
2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel).

Obalno zapovjedničtvo Split izvješćem P. br. 190/Taj. od 24.11.1. g. dostavilo je sliedeće podatke:

Situacija (vojnička)

Prije 10 dana vojnička je situacija na ovom području bila još vrlo nepovoljna tako, da su se Njemci čak i bavili mislima napustiti Split.[2] Vojničke snage su bile nadasve skromne. Osim samog Splita i najuže okoline te puta do Sinja sve je bilo u rukama partizana. Ovo je osobito došlo do iz-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 37/5, k. 80.
2 Vidi dok. br. 389.

ražaja prigodom proslave 26-godišnjice revolucije kada su partizani na svim otocima, obližnjim gorama palili vatre i pucali topovima. Morski putevi su bili skoro podpuno prekinuti, vožnja do Metkovića zbog postojećih bitnica na otocima i kopnu skopčana velikim opasnostima. Vožnja do Šibenika uobće nije došla u obzir jer je prolaz kod Drvenika bio odviše riskantan. Njemačka vojska (SS)[3] kao i dielovi njihove mornarice u Splitu ostali su bez hrane, te se jedva avionima moglo dopremiti najpotrebnije. No i ovaj dovoz bio je uskoro prekinut jer je neprijateljskim zrakoplovima uspjelo uništiti jedan zrakoplov u splitskoj luci, a drugi na putu za Zadar. Iz napada na talijanski brod u uvali Poljud jasna je bila namjera neprijatelja da neće dozvoliti bilo kakav promet na moru.

U toku poslijednjih 10 dana situacija se bitno izmjenila. Dolazkom novih trupa uspiele su razne akcije čišćenja, te je područje sve do Trogira sada u rukama Njemaca[4] a SS pukovnija krenula je prema jugu i nadirala je već preko Makarske. Ova posljednja akcija doduše neće biti od trajnog uspjeha jer Nijemci nisu u mogućnosti ostaviti trupe u pročišćenim područjima pa valja računati da će se u ovima ponovo pojaviti partizani. Ovo je tim vjerojatnije, što se mora računati kretanjem partizana sa otoka u Bosnu i obratno. Mornarica nije u stanju poduzeti ma kakve mjere za sprečavanje prelaza preko mora. Obalni put do Šibenika kao i cesta Knin-Sinj su također prohodne za veće osigurane kolone. Zauzećem Drvenika omogućen je također morski put do Šibenika.

Ovim uspjesima znatno se je podigao moral kod Njemaca koji su, kako već spomenuto, situaciju ocienili kao nadasve ozbiljnom. U produženju akcije na Drveniku[5] Njemci su imali namjeru prebaciti se na Šoltu. No do toga nije došlo zbog pomanjkanja sredstava.[6] Jučer sam saznao da je u toku ove sedmice predviđeno zauzeće ostalih otoka i to: Brača, Hvara, Šolte i Korčule.[7] Odakle bi ova akcija trebala odpočeti nisam mogao saznati.Ovdje u Splitu nema za to sredstava ali izgleda da bi ona morala uslieditи sa sjevera.

Područje Zadar-Split drži divizija 144[8] pod zapovjedničtvom generala Nacke (bivši AU časnik). Od ove divizije nalazi se jedna pukovnija[9] na području Splita sa zapovjednim mjestom u Klisu i ona drži cielo ovo područje od Splita sjeverno do Trogira, te ima svoje posade na Čiovu i Drveniku. Druga pukovnija nalazi se na području Šibenika.[10] Zapovjednik divizije ima svoje sjedište u Drnišu. Područje od Splita prema jugu spada pod SŠ diviziju[11] sa sjedištem u Mostaru. Pukovnija te divizije, koja je bila do sada u Splitu operira u pravcu Metković. Ona se prvobitno obskrbila morskim putem iz Metkovića, no kako je to zbog pomanjkanja brodova naišlo na velike poteškoće, oni su si probili put do Mostara pa je sada i cesta Mostar-Imotski prohodna.

Od mornarice prispjeli su do sada samo stožeri i pojedini odredi mornara i to zračnim putem, odnosno u zadnje vrijeme kolonama iz Metkovića

3 Dijelovi SS divizije »Prinz Eugen«.
4 i 5 Vidi operaciju »Heifisch«, dok. br. 22, napomenu 4.
6 Vidi dok. br. 275, napomenu 6.
7 Vidi dok. br. 310 i 316.
8 Riječ je o 264. pješadijskoj diviziji.
9 892. grenadirski puk.
10 893. grenadirski puk.
11 SS divizije »Prinz Eugen«.

preko Mostara i Imotskog. Ovi odredi nose sobom samo osobnu opremu, sredstva za vezu ali nikakvo drugo naoružanje, pa traže sve što im treba iz ovdašnjeg skladišta ratnog pliena, koje je već međutim, podpuno prazno. Plovnih objekata nema ali čujem da se u sjevernom Jadranu nalaze manji brodovi prikladni za obalnu plovitbu. Seekommandant[12] stavio je sve plovne jedinice (s kojima smo do sada računali i razpolagali) pod svoju zapovjed. Tu se radi o motornom jedrenjaku »Marjan« koji je sada sa našim radnicima a prema traženju Njemaca oklopljen limovima. Pri vožnji u Šibenik, koju je »Marjan« izvršio prošle sedmice dopremljeno je nekoliko topova od kojih se sada mora jedan instalirati na »Marjanu«. Motorna maona »Drava« od firme Ferić je također oklopljena i ona je spremna za vožnju. Osim toga doplovili su iz Šibenika dva ribarska kutera, koji su naoružani s jednim malim topom, ovdje oklopljeni i od kojih je jedan opremljen sa hrvatskom a drugi s njemačkom posadom. U Splitu se osim toga nalazi naš motorni jedrenjak »Jadro«, koji još nije podpuno spreman, jer su se pojavili neki nedostatci na novo izrađenoj kopči. Od ostalih plovnih jedinica koje bi došle u obzir za veće prevoze nalazi se »Neptun« u Metkoviću sa većim kvarom na motoru, »Sv. Franjo« također u Metkoviću toliko oštećen prigodom jedne akcije na Pelješcu da više ne može ploviti, a »Labud« je zadržan od ustaša u Makarskoj. I ako se ovo posljednje protivi izdatim nalozima njemačkog zapovjednika možda je ipak od koristi, jer taj brod vrši neku stalnu patrolnu službu. Ovo su u glavnom sve plovne jedinice koje se nalaze na ovom području, a što je na sjeveru ne mogu saznati. Prije nekoliko dana uplovio je noću parobrod »Ugljan« s hranom za njemačku mornaricu. Ova hrana je bila odmah izkrcana, tako da se brod još iste noći vratio u Šibenik.

Situacija (politička)

Stanje u Splitu te obližnjoj okolini je veoma povoljno, narod je miran i polagano se oslobađa straha i nepovjerenja u njemačke i hrvatske vlasti. Ovom mnogo doprinaša dobar postupak i izpravno držanje koliko njemačke vojske toliko i hrvatskih vlasti. Glavar građanske uprave Dr. Nardelli[13] osobito je dobro primljen i stekao je veliko povjerenje u samom narodu. Izbor upravitelja redarstva bio je također veoma sretan, on vrši svoju službu sa puno takta i razumievanja ovdašnjih prilika a njegovo osoblje ostavlja također najbolji utisak. Sa opravdanjem mogu tvrditi, da je mornarici također uspielo steći izvjestne simpatije kod građanstva. Kako sam već u mojim ranijim izvješćima javio narod je čekao strahom dolazak njemačke vojske i hrvatskih vlasti. Ovo je donekle razumljivo, jer ovdašnje je područje bilo podpuno odciepljeno od ostale Hrvatske i prepušteno samom sebi. U ove krajeve prodrle su samo najgore viesti o prilikama u Hrvatskoj, te je neprijateljska promičba s punim uzpjehom radila na tome, da Hrvatsku predstavlja kao podpuno nesposobnu državu, osuđenu na propast i u kojoj se vrši samo najgora nasilja i progranjanja sviju koji nisu ustaše. Sve ovo išlo je na štetu ugleda i ljubavi hrvatskog elementa prema svojoj domovini a u prilog najrazličitijih političkih akcija sviju onih stranaka, koje su već iz

12 Pomorski komandant Dalmacije
13 Bruno

prvog početka bili protiv N. D. H. Takvo stanje je osobito izkoristila komunistička i partizanska promičba, koja je podpomognuta nasiljem koje je vršeno od strane Talijana brzo pridobila većinu naroda.

Kod nižih slojeva naroda čuju se naravno sasvim obična komunistička tumačenja koja služe partizanskom pokretu kao misao vodilica. Činjenica je da je veliki dio pučanstva bar idejno povezan s partizanima, što je razumljivo, ako držimo pred očima da je iz Splita prisilno, dobrovoljno ili iz strana odvučeno ili odbjeglo veliki brod muškaraca i djevojaka u šumu. Dobar nastup novih hrvatskih vlasti ugodno je iznenadio pučanstvo koje se je bojalo da će se ovdje vršiti teror i proganjanja. Strogo postupanje po zakonima i poštivanje svakog života bez obzira na raniju političku i vjersku pripadnost u veliko je razoružalo neprijateljsku promičbu te stvorilo jedno vrlo povoljno stanje. Ljudi koji su izpočetka čak izbjegavali svaki susret s našim organima ili pripadnicima mornarice i vojske, danas se na njih obraćaju punim povjerenjem radi udovoljenja raznim molbama i t.d. Tako je zahvaljujući svim ovim okolnostima stvoreno jedno vrlo povoljno stanje koje bi se još znatno poboljšalo ako bi već jednom pristizavala hrana. No uzprkos toga što se već više od mjesec dana ne izdaje čak ni kruha, do danas redarstvo nije zabilježilo ni jedan kriminalni prestup niti provalnu krađu ili slično. Naravno da bi se takvo stanje moglo brzo promieniti, ako bi se pojavila promjene u držanju vlasti, počelo hapšenjem i t. d. Narod je donekle još malo nepovjerljiv prema ustašama i kako Ravnatelj promičbe sam kaže u svojim dnevnim političkim pregledima (koje prima i ovo zapovjedničtvo) bilo bi skroz pogrješno ako bi se već danas odpočelo organizacijom ustaškog pokreta, koji svakako ovdje nije popularan. U prvom redu naše nastojanje treba da ide za tim da se kod svih slojeva pučanstva što više razvija nacionalna sviest te ulije povjerenje u državu i njenu vlast. U obližnjim mjestima, sada oslobođenim, stanje još nije tako povoljno jer premda pučanstvo pokazuje zadovoljstvo što se riješilo partizanskog režima i da je sada pod zaštitom njemačke vojske i hrvatskih vlasti ipak se još pojavljuju razni prepadi. Ovi doduše nisu izvršeni od strane mješćana već vjerojatno od pojedinih grupa partizana, kojima uzpjeva prodrieti u pojedinim mjestima ili do cesta iz obližnjih briegova. Tako je na pr. od jedne grupe partizana pucano na jednog njemačkog častnika. Izvršen je prepad na malu posadu jednog mjesta u Kaštelima, kojom je prilikom ubijeno i ranjeno nekoliko njemačkih vojnika. U blizini Trogira uhvaćen je i odveden neki njemački častnik[14] i kod Marine poginulo je više vojnika od partizanskog prepada.[15]

U Sinju je razpoloženje naroda poslie izvršenog strieljanja od 25 nevinih građana,[16] vrlo slabo, te je ovaj slučaj ostavio vrlo mučan utisak. Kako je poznato ovo strieljanje izvršeno je tik pred odlazkom SS trupa iz Sinja, koji su navodno i u drugim selima prilikom nastupanja k jugu strieljali dosta ljudi, palili neka sela te iz nekih sela odveli mužkarce kao taoce ili preduzeli druge mjere opreznosti.

U Šibeniku je prema dobivenim izvješćima stanje povoljno, tim više što se tamo razpolaže i dovoljnom količinom hrane. Nepovoljno utiče na naš narod prisutnost prilično velikog broja četnika kao i Talijana, koji se

14 Vidi dok. br. 100, 248, 251 i 264.
15 Vidi dok. br. 251 i 252.
16 Vidi dok. br. 85, napomenu 2 i dok. br. 390.

tamo nalaze pod njemačkim zapovjedničtvom. Prigodom razgovora koji je vođen između Dr. Nardellija[17] i Generala Nackea[18] i kojem sam osobno prisustvovao, general je obećao da bi smjesta maknuo četnike i Talijane ako bi dobio za njihovu zamjenu hrvatske trupe. U Šibeniku su se jednom pojavili razni nadpisi na kućama, pa narodu zbog ovoga nije izdan kruh za dva dana. Nije poznato tko je ove nadpise napisao.

Imao sam prilike razgovarati s ljudima iz Drvenika koji su mi svi jednoglasno izjavili, da je stanje na njihovom otoku sada vrlo dobro, da su sretni što su se riešili partizana, te da se srame kao Hrvati za događaje koji su se odigravali.

Prema ostalim prikupljenim podatcima nalazi se na otoku Šolti veoma mali broj partizana, no oni ipak drže cieli otok u svojim rukama, postavljaju straže kod ulaza u pojedine luke. U posljednje vrieme opaža se povlačenje partizana na otok Brač.

Na otocima Brač i Hvar broj partizana je dosta velik. No u zadnje vrieme se navodno povlači operativna partizanska vojska sa ovih otoka na kopno u Bosnu, a iz Bosne se prebacuju na otok nepouzdani partizanski elementi. Ovo potonje nije se moglo točno provjeriti jer nemamo mogućnosti patroliranja u Bračkom kanalu kojom bi se prilikom uhvatili bar neki čamci ili brodovi. Ustaše iz Makarske uhvatili su jedan jedrenjak na kojem su se nalazili 3 člana posade i 2 partizana s jednom partizankom, a kao teret nosila je oko 12 tona bielog brašna u vrećama s nadpisom »Canada« te dosta veliki broj amerikanskih suknenih vojničkih odora.

Zapovjednik partizanske mornarice bivši por. kor. Škorpik[19] sa svim ostalim častnicima od kojih je veći broj prisilno odveden iz Splita, nalazi se na Hvaru. Škorpik je zadnjih dana smjenjen sa položaja, navodno zbog podvale biv. int. satnika Bradičića, koji je sada preuzeo zapovjedničtvo. Bivši por. boj. broda Kvac na primjer morao je do sada voziti kao zapovjednik jahte, vlasničtvo Lučić Rokia sa Visa. On je svakako imao namjeru da se prebaci u Italiju, što mu nije uspjelo jer je pod stalnom pazkom jednog komesara, a kako je inače sumnjiv i nepouzdan, trabao je ovih dana biti smjenjen sa svoga položaja. Od ostalih nalazi se tamo Hubmajer, Mardešić Uroš i razni drugi.

Prehrambene prilike su na otocima također težke.

Veze s vlastima

Naš položaj ovdje iziskuje najužju suradnju sa svim našim vlastima. Podpisati u izvjestnoj mjeri služi kao častnik za vezu između Njemačkih vojnih vlasti i Glavarstva građanske uprave. Dr. Nardelli me vrlo često pozove na savjetovanje a osim toga prisustvujem sjednicama koje on održava sa predstavnicima ostalih naših nadlještava i na kojima se razpravljaju razna pitanja upravne službe. Isto tako je uzpostavljena dobra veza sa Velikim županom, Gradonačelnikom i Upraviteljem redarstva. Naše vojne vlasti su bile početno ovdje zastupljene po ustaškom bojniku Ferčeku, koji je od strane Ministra g. Bulata bio određen kao neki Glavar vojnog ureda i po-

17 Glavar građanske uprave u Splitu.

18 Albin, komandant 264. pješadijske divizije.

19 Velimir, poginuo 7. studenog 1943. god. kao načelnik štaba Treće NO brigade Devete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 190 i 191.

sadni zapovjednik. Kako su početno bile stegovne prilike dosta slabe nisam ni želio se uplitati u razne garnizone poslove s tim više što su ovamo došle uglavnom same ustaše sa raznim punomoćima i posebnim nalozima. Ovi naravno nisu se prijavili nikome a niti se moglo uticati na njihov rad. Ja sam samo jednom prilikom bojniku Ferčeku saobćio da je prema službovniku najstariji častnik posadni zapovjednik i da se prema tome smatram kao takav, no da ne ulazim u poslove mjestnog zapovjednika, za koje bi se on imao pobrinuti. Kasnije je došao ovamo ustaški satnik Buljan, koji je imao također osobite zadatke od sadašnjeg ministra g. Vokića[20] i koji je vršio službu pomoćnika mjestnog zapovjednika. Mogao sam opaziti da se baš ne slaže najbolje s bojnikom Ferčekom i da radi na svoju ruku. U zadnje vrijeme stigao je ustaški satnik Bednjanec, koji se odmah meni prijavio i s kojim vrlo dobro surađujem. Po dolasku spomenutog častnika napustio je Split ustaški bojnik Ferček i satnik Buljan. Satnik Bednjanec ima također osobita ovlaštenja i naloge. On je sada mjestni zapovjednik, ima namjeru uzpostaviti pripremnu bojnu kao i još razne druge zadatke. Da li je ustaški satnik Bednjanec od strane Ministra oružanih snaga postavljen za mjestnog zapovjednika neznam, ali svakako odgovara za taj položaj. U koliko će uzpjeti uzpostavljanje pripremne bojne neznam, jer držim da se iz ovih krajeva ovdje obzirom na već ranije izložene prilike neće prijaviti veći broj mladića u ustašku vojnicu. No ja računam da bi se ipak dovoljan broj mladića javio za vojne posadne službe, civilnu zaštitu i t. d. Kako ovdje stvarno nema nikakve domobranske postrojbe, a ustaša svega oko 60, to bi možda bilo prikladno da se u pomanjkanju vojnih postrojbi prihvate spomenuti mladići koji bi mogli biti koristno upotrebljeni za razne sigurnostne službe u ovom gradu. Ovo važilo bi također za sela, koje bi iz svog pučanstva mogli dati dovoljno jake straže za čuvanje svojih sela, obližnjih cesta i drugih važnih objekata. Ovu službu ne bi smjeli vršiti u građanskom odielu, već u domobranskom u koju svrhu bi morali biti redovno unovačeni kao dobrovoljci. O svemu tome želio sam ustmeno razpravljati s jednim predstavnikom Minorsa, u koju svrhu sam zatražio brzojavom upućivanje jednog glavnostožernog častnika.

Prisutnost jedne makar i male domobranske postrojbe, dobre stege u Splitu i u Šibeniku bila je od velike potrebe i koristi, a Njemci to čak i traže, jer oni ne žele obavljati posadne službe u samom gradu.

Samo pučanstvo želilo bi također viditi domobranske postrojbe.

U Splitu se nadalje nalazi stožernik ustaški satnik Marković, koji je pred neki dan imao u Trogiru jedan incident s jednim talijanskim vojnikom, sada pripadnikom njemačke Vojske. Osim toga viđa se često ustaški satnik Botica od vojnog redarstva kao i drugi ustaški dužnostnici na prolazu. Zastavnik Turina odputovao je u Šibenik.

Veza s Njemcima

Brzojavom 151 točno je sada određen naš odnos prema Njemcima. Nalazim da je nađeno rješenje kao i sam naziv »Verbindungsstab bei Seekommandanten Adria« povoljno, jer to zapravo smo bili i do sada, a nemoguće je imati dvije pararelne mornaričke organizacije, koje moraju zajedno ra-

20 Ante, ministar domobranstva NDH.

diti. Neugodno je donekle to što sam za vrieme odsutnosti Seekommandanta upućen na njegovog zamjenika, koji je po činu mlađi od mene. Osim toga smatram, da bi smo mi u mnogim stvarima mogli mnogo uzpješnije raditi nego li Njemci, jer ne samo da razpolažemo mnogo većim izkustvom, već poznajemo mnogo bolje prilike i potrebe na našoj obali. No dosadašnje slabe veze kao i nesretne prilike zbog partizana i onako onemogućuju složen rad a kako ne razpolažemo nikakvim sredstvima, to se i ne može ništa napraviti. Njemci su ipak u stanju da barem zatraže sredstva iz drugih područja. Zbog nepoznavanja prilika u Trstu, Veneciji i t.d. težko mi je učiniti konkretne priedloge, koji se vjerojatno i onako ne bi prihvatili. Organizacija Njemačke mornarice na našoj obali je prilično obsežna. Ovdje u Splitu je Seekommando s velikim stožerom, Hafenkommando, Hafenkapitan, Umschlagsstelle, Seetransportstelle, predviđeno je sve potrebno za jedno veće mornaričko skladište i bolnicu. Hafenkommandos kako mi je poznato za sad postoje još u Zadru, Šibeniku, Splitu, Metkoviću i Dubrovniku. Hafenkapitane određeni su za manja mjesta i tamo gdje postoje Hafenkommandos su ovim podređeni. Osim toga postoje u manjim mjestima tako zvane Hutten, koje se mogu uzporediti s našim lučkim postajama. Da bi mogao izdati uputstva za rad našim lučkim zapovjedničtvima (Verbindungsoffizier), tražio sam od Njemaca izvod iz njihovih uputa za vršenje službe i djelokrug pojedinih lučkih postrojbi. Ovaj izvadak sam danas primio i kada bude izkorišćen dostaviti će ga se na znanje. Svakako organizacija njemačke službe veoma je obsežna i ona teoretski izključuje potrebu postrojenja naše službe. No obzirom na činjenicu da se kod njih radi u glavnom o starijim pričuvnim častnicima, njima će biti suradnja s našom organizacijom od velike koristi. Ovdje u Splitu smo stvarno glavni izvršni organi. Njemačke posade za pojedine luke još nisu stigle u punom broju no svakako opaža se ovdje kretanje većih kolona mornara, koji dolaze iz Metkovića i koji su određeni u razne luke. U suradnji sa Seekommandantom mogao sam opaziti da ne uživamo najveće povjerenje. Ovo posljednje mogao sam također zaključiti iz jednog brzojava koji je ovdje primljen od Admirala Adria i u kojem se kaže da se hrvatska momčad nesmije upotriebiti u »Laufbahn 1«, u višim stožerima niti im se smije pokazati tajna službena pomagala i sprave tajne prirode. U pogledu zabrane upotrebe osoblja u »Laufbahn 1« koja obuhvaća vojno pomorske grane, tražio sam ustmeno objašnjenje jer ako bi to bilo tako, onda se naše osoblje praktično ne bi smjelo ukrcati. Seekommandant mije to potvrdio, te rekao daje to i njemu nejasno i daje tražio topogledno objašnjenje. Treba naravno razumjeti položaj Njemaca, koji se nalaze u dosta složenom položaju u toliko što se napram vlastima imaju smatrati kao saveznici u savezničkoj zemlji, a u stvari trebaju se boriti za svaki metar zemlje i izloženi su stalnim napadima partizana koji sačinjavaju naš narod. Ovo stanje mije više puta predočeno prilikom mojih intervencija po raznim pitanjima. Naš odnos napram Njemcima također nije jednostavan. Oni smatraju sve što je bilo u rukama talijanske vojske ili mornarice - ratnim plienom. Ovdje odrediti neku granicu veoma je težko, a danas nije ni lako udovoljiti svim željama Njemaca koji su došli bez sredstava i nakon što je iz ovih krajeva već sve odnešeno što se je dalo odnijeti. Osim raznih naših delegata koji su se ovdje pojavili sa zadatkom da učine što bogatiji plien, popunili su ovdje također svoje potrebe trupe koje su ranije bile ovdje, a osobito SS divizija. Kao najbolji primjer mogu navesti da je raniji Standortkommandnat predao kao danas

svoju dužnost sa uređenim uredskim prostorijama, a kada je idući dan došao njegov nasljednik da odpočne svojim radom, našao je prazne sobe, te je jedva uzpio da iz već natovarenih kamiona izvuče sve ono što je pripadalo u taj ured, i što je bilo prikupljeno iz pliena. Kao zaključak ovom zaglavlju mora se navesti, da će se nastojati što više afirmirati naše osoblje i Njemce u svakom pogledu podpomagati. Iako će naša uloga biti češće neugodna, (zbog podređenog, nemoćnog i često suvišnog položaja) sve će se ovo lako prebroditi u uvjerenju da je to sve prolazno i da ćemo mi konačnu vlast zadržati na našoj obali. Zbog toga i ne navađam, u mom izvješću razne male bezznačajne sukobe, koji su se baš u zadnje vrijeme pojavili, kao na primjer zaplijena naše radione u trenutku kada smo s našim radnicima i u glavnom našim tvorivom opremili brodove za Njemce.

Promet

Promet je svakako najbolnija točka našeg rada, jer u tom pogledu nisu postignuti nikakvi uzpjesi. Početno pojavili su se potežkoće zbog uzimanja brodova od strane SS divizije kao i samovolje raznih ustaških zapovjednika, koji se nikako ne pokoravaju našim nalozima. Sada opet preuzela je Njemačka mornarica upravljanje prometom, koji se do danas zapravo i ne vrši. Već u uvodnom zaglavlju o situaciji naveo sam s kojim se plovnim sredstvima ovdje razpolaže, a s čime Njemci razpolažu u sjevernom Jadranu nije mi poznato.

U podpunom pomanjkanju svake zračne odbrane u Splitu oni ne žele uputiti ovamo veće brodove, te su do sada prevoze iz Šibenika ovamo vršili samo u dva maha s parobrodima i to jednom s »Ugljanom« a drugi put s »Velebitom«. Ovi brodovi uplovili su noću, izkrcali hranu i drugo tvorivo za Njemce te se odmah vratili. Inače je jednom upotriebljen »Marjan« i dva puta ribarski kuter » 16.« Kako je sada kopnena obala do Metkovića donekle čista, to je Seekommandant pristao na to, da se jedino razpoloživi jedrenjak »Marjan« i »Drava« upute u Metković radi dovoza hrane za pučanstvo. Nažalost je baš sada vrieme veoma nepovoljno. Nadalje je Seeko u načelu pristao da bi » Jadro« čim bude spreman mogao biti upotrijebeljen za prugu Split-Omiš-Makarska-Metković i natrag, koja bi prvenstveno služila za prievoz pošte, naših vojnika, pošiljaka a u daljem za pučanstvo. Ako bude jednom uzpostavljena takva redovna pruga, računam da će se i ustaški zapovjednici u spomenutim mjestima pokoriti i ovamo poslati brodove koji sada voze za njihove potrebe, jer u protivnom mogle bi nastati ozbiljne nesuglasnice, jer Njemci ne dozvoljavaju nikakvu drugu plovtbu osim one dirigirane po njima.

Pitanje plaćanja brodova i posada riešeno je sada također u toliko što se na temelju zakona o podavanjima odredila primjerna odšteta za brodove i plaće za pojedine članove posade, i ako ti brodovi plove pod njemačkom upravom nalazimo da troškovi padaju na naš teret. Kako je riešeno pitanje plaćanja brodova koji voze u Šjevernom dielu još mi nije poznato, ali kod parobroda koji su stigli u Split provjerio sam i uvjerio sam se da su posade plaćene.

Na jednom brodu vozili su Talijani kao zapovjednik i I častnik, a ostala posada bila je hrvatska. Zbog ukrcanih Talijana nisam htio napraviti pitanje, jer znam da nismo u mogućnosti zamieniti ih s našim ljudima.

Ratne akcije

Na Split izvršena su više zračnih napada, koji su imali za cilj uništiti sve postojeće brodove, koji se nalaze u brodogradilištu, nadalje talijanski brod »Marco« koji je bio usidren u Poljudu, te rumunjski brod »Balčic« vezan za gatu kod carinarnice i na kojem su gatu Njemci skupljali najrazličitije tvorivo (ratni plien) kao na primjer bačve za pogonsko gorivo, topove, razbijene zrakoplove, razna kola i t.d. Zračno izviđanje nad Splitom vrše se svakodnevno, ali kako nema više nikakvih osobitih vojnih ciljeva niti bilo kakve zračne odbrane to nisu opetovano bombardirali. Svakako treba računati da će neprijatelj svaki brod koji bude uplovio u luku napasti i nastojati uništiti.

Napadi na Šibenik imali su također samo svrhu napad na mornaričke objekte u Mandalini, vojna skladišta (kod Stipe Šare), željezničke postrojenja te napokon brodove koji su se nalazili u luci i izkrcavali dopremljeno tvorivo. Prema tome je nastradalo pristanište Šipada sa nekim skladištima, a bombama oštećene su privatne zgrade među kojima se nalazi i ludnica i mrtvačnica u bolnici.

0 akcijama neprijateljskih pomorskih jedinica ovdje nije ništa poznato, navodno su se pojavili kod rta Planke neprijateljske manje jedinice. 0 partizanskim akcijama također nema točnih podataka, na moru svakako nisu vršene nikakve akcije osim što u bračkom kanalu krstare naoružani čamci i što svjetlometi na Sumartinu preko noći osvjetljuju kanal.

Krugovalna veza

Kako javljeno naša krugovalna postaja bila je u kvaru te je nastojanjem nekog privatnog tehničara dovedena u izpravno stanje, te radi sada bolje nego prije. Tehnički stručnjak mogao je ustanoviti da je montaža kao i sama stanica vrlo površno montirana, a rad je bio naročito težak, jer se nije razpolagalo nikakvim podatcima ni šemama. Veza sa Zagrebom je dobra isto tako sa Sušakom. Metković još nije stupio s nama u vezu, a onda sa Dubrovnikom je očajna ne iz tehničkih razloga već zbog vrlo slabo discipliniranog osoblja na toj postaji, koje izgleda nema nikakav nadzor.

Sa Šibenikom također još nema veze ali sada se nastoji staviti u pogon postaja na »T 7« koja je podpuno nova, samo ima slabi primač, a diesel agregat za pogon također još nije dotjeran.

Njemačke veze također nisu na visini, barem mi se tuže da njihov saobraćaj ne funkcionira. I ako su u načelu odobrili da tranzitiramo naše brzojavke preko njihovih postaja u Šibenik, ovo se u praksi ne provađa. Viesti koje oni primaju iz Šibenika također mi se ne dostavljaju na znanje.

Brodogradilište

Poslije zračnih napada i nastalih novih oštećenja rad na brodogradilištu je praktično obustavljen i sada su u toku poslovi oko odpuštanja suvišnog radničtva i činovničtva, što je sve skopčano mnogobrojnim neprilikama, jer nastat će velika nezaposlenost. S druge strane takve mjere su potrebne jer ovdje vlada shvaćanje da država mora dieliti plate, zimske po-

moći i t. d. a da za to ne treba tražiti nikakve protuusluge. U posljednje vrieme i nakon što je brodogradilište podređeno trgovini, manje sam se zauzeo za njegovo poslovanje i tražio da se što prije sazove sastanak novog odbora što još nije bilo učinjeno.

Naša nova ustrojba na obali

Po primljenom nalogu daje ciela obala podređena ovom zapovjedničtvu naše nastojanje ide za tim da u prvom redu povežem podređena zapovjedničtva. Ovo nije tako lako jer do sada je postojala samo krugovalna veza, a ova je bila dosta manjkava. Osim toga je Dubrovnik barem po ovom što se može ovdje zaključiti, izbjegavao suradnju, te nikako odgovarao na naša pitanja.

Prigodom našeg boravka u Dubrovniku imao sam prilike da upoznam stanje Lučkog zapovjedničtva Dubrovnik i njegovo osoblje, pa će se sada nastojati da se postigne što bolja saradnja.

Obskrba

Nakon što su Njemci dobivali prve pošiljke hrane iz Šibenika, te primljen nalog da smo mi na njihovoj obskrbi, počeli smo dobivati redovita sljedovanja. No već raniji zastoj u obskrbi i razne druge smetnje upućuju nas na to da u našim skladištima držimo barem dvomjesečnu zalihu hrane. U koliko bi dakle stizavala hrana za činovničtvo ovom će se izdavati hrana istom onda, kada bude ta zaliha za vojničko osoblje ostvarena. Kako sam se uvjerio u Dubrovniku postoje slične zalihe hrane te topogledno stanje tamo moralo biti ranije sasvim dobro.

Smještaj ovog zapovjedničtva

Zbog jake izloženosti zgrade bivše DPS oštećenja na prozorima, vratima i td. od zračnih napada, straha činovničtva i ostalih da ulaze u tu zgradu, odlučeno je da ju privremeno napustimo te sada za uži stožer unajmljene su prostorije bivše Splitske trgovačke banke na obali. Ostali dio činovničtva kao i Gospodarski ured smjestili su se u prostorijama bivšeg Dioklecijanovog podruma.

Dočastnici i mornari smješteni su bili u zgradi bivše Obalske, gdje se i sada djelomično nalaze. Dolazkom drugog odreda u Split ove prostorije postale su premalene i osim toga nije se moglo nabaviti dovoljno kreveta. S toga razloga moralo se je naći druge mogućnosti za doličan smještaj dočastnika, pa je u tu svrhu unajmljen najpotrebniji broj soba u hotelu »Jadran«.

U zgradi bivše Obalske uzete su donje prostorije kao skladište za razno tvorivo i hranu. Kako je ova zgrada zajedno sa zgradom bivše DPS vrlo izložena i postoji opasnost da bi prigodom možebitnih sliedećih bombardiranja mogla biti pogođena, to je odlučeno da se jedan dio najvrijednijeg tvoriva kao i hrana smjeste u drugo skladište, koje će pružati sigurniju zaštitu. Zbog toga unajmljene su prostorije u Tartaglinoj ulici.

Kao konačno osiguranje užeg stožera, tajnih spisa i pomagala uzpostalvjeno je »Pomoćno zapovjedno mjesto« koje se nalazi u kući Žagar na Gorici br. 14.«

S molbom na znanje.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

(M. P.)

BROJ 414

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 20. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O ZRAČNIM NAPADIMA SAVEZNIČKIH AVIONA NA GRUŠKU LUKU I LAPAD[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 5048/taj.
U Zagrebu, dne 20. 12. 1943.

Predmet: Izvješće o neprijateljskim zračnim napadima na Dubrovnik.

1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odj.)
2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel).

Od Lučkog zapovjedničtva Dubrovnik, a u vezi napada neprijateljskog zrakoplovstva, primljeno je pod Taj. br. 837 od 1. 12. t. g. sliedeće izvješće:

»28. studenoga u 1040 izvršilo je 24 englezkih bombardera, od tog 18 četvoromotornih, zračni napad na Gruško luku i Lapad. Bačen je veliki broj bomba, koje su pogodile obalu od postaje cestovne željeznice Lapad do nove carinarnice i kuće uz ovu obalu. Drugi dio bomba pao je oko električne centrale i nove zgrade Dubrovačke plovitbe, a treći u predjelu od groblja Gospe od Milosrđa udolinom i obronkom Montovierne gdje se nalazi veći broj talijanskih baraka. Na gruškoj obali srušen je odnosno oštećen znatan broj kuća, oštećena je crkva Sv. Križa, a hotel Wregg i hotel Petka, u kojima je bila ukonačena njemačka vojska težko su pogođeni, osobito Petka, koja je skoro čitava razrušena. Nekoliko bomba palo je po brdu iznad Gruža od Srđa do Omble, jedna iznad vile Sipan nasuprot Lučkog zapovjedničtva, druga na cesti nešto niže. Gubitci na mrtvima iznose do sada kod građanstva 76 osoba, broj ranjenih nije ustanovljen; gornji broj mrtvih nije još konačan, jer je pristup nekim srušenim kućama zabranjen radi neeksplodiranih bomba u njihovoj blizini. Broj poginulih njemačkih voj-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 32/5, k. 80.

nika nije se mogao dobiti od služenih mjesta; prema neslužbenim podatcima imao bi iznositi preko 60 poginulih; pri odkopavanju ruševina Petke i Wregga još se nailazi na lješine. Od domobranstva izgleda da nije nitko poginuo. Lučko zapovjedničto nije imalo ni mrtvih ni ranjenih. Isto tako ni mornarička straža u Batali. Od bombardiranja potonula su dva motorna jedrenjaka odmah, parobrod »Cavtat« koji se nalazio u čišćenju bio je teže oštećen i zatim potonuo, a svi ostali u luki nalazeći se motorni jedrenjaci, osim dva, oštećeni.

Istog dana u 1230 napalo je 17 englezkih bombardera ponovno Gruž, ušće Omble i Babin kuk na Lapadu. LJčinak je ovaj put bio neznatan, jer nisu bili pogođeni skoro nikakvi ciljevi.

29. studenoga u 1125 usliedila je zračna uzbuna. Prelet zrakoplova nije opažen, ali su se malo zatim čule vrlo jake i mnogobrojne detonacije u pravcu sjevera; vjerojatno je bila bombardirana željeznička pruga i postaje sjeverno Dubrovnika, podatci se nisu mogli dobiti zbog prekinulih veza.

U 1430 zračna uzbuna zrakoplovi nisu preletili Dubrovnik.

U 1530 bombardiran Ston mali, potopljeno 5 čamaca u mandraču.

U 1540 deset zrakoplova preletili Srđ u pravcu sjevera.

U 1545 četiri zrakoplova nizko kružili oko Lapada iznad Babin kuka, Daksa i ušća Omble te kolodvora. Mitraljirali luku, osobito tender R 1, koji se baš nalazio u vožnji. Poginuo je smejsta zapovjednik tenderà koji je kormilario, a težko je ranjen jedan ložač. Tender je bez kormilara kratko vrieme vozio dalje i nasukao se izpred vile Eliza; izrešetan je i neuporabljiv, izvlačenje će biti vrlo težko jer sjedi cca 2/3 dužine. Nakon mitraljiranja ova 4 zrakoplova odletili su između Velike i Male Petke na pučinu prema jugozapadu i u 1550 jedan od njih srušio se iz nepoznatih razloga nekih 5-6 milja od obale u more.

30. studenoga od 0630 do 0645 dva neprijateljska zrakoplova pretraživala mjesto odnosno područje gdje se sinoć srušio zrakoplov, dolazeći vrlo blizu obali. Protuzračna obrana stupila u djelovanje, bez uspjeha.

27. studenoga oko 0230 nepoznate jedinice izpalile oko 40 granata sa mora prema otoku Daksi. Učinka nije bilo, jer su sve granate pale u more izprecf Dakse između Lapada i Koločepa. Vrsta i broj jedinica nije se mogao ustanoviti. Prema jačini detonacija vjerojatno se radilo o patrolnim čamcima (Kanonenboote).

1. prosinca u 0315 nepoznate jedinice sa položaja po prilici subočice Danča izpalile nekoliko padobranskih svietlećih raketa i zatim otvorile topovsku vatru na grad Dubrovnik. Ima nešto štete na zgradama i krovovima. I ovdje se radi po svoj prilici o patrolnim čamcima.

U akciji oko spasavanja unesrećenih i za odvoženje poginulih 28. 12. poslije podne do kasno u noć sudjelovalo je osoblje i momčad kao i vozni park ovog zapovjedničtva.

Svi ovi događaji unieli su veliki strah i paniku među građanskim pučanstvom. Promet u Gružu podpuno je zamro, najveći dio stanovnika Gruža i Lapada je izselio, djelomično po naredbi oblasti. Savezno sa bombardiranjem ostalih mjesta, kao i sa raznim verzijama o mogućnosti ponovnih bombardiranja vojnih i za vojne svrhe važnih objekata u Gružu, stanovničtvo je u stalnoj napetosti i uzbuđenosti pa se događa da i bez ikakvog povoda dolazi do strke.

Ovakva psihoza prenosi se i na vojsku. Vršenje službe je otežano jer momčad i osoblje uslied čestih uzbuna prekida posao pa traje duže vremena dok se opet sakupi, a i za vrieme rada posvećuje više pozornosti zraku nego poslu stalno spremno da bježi sa ugroženih mjesta. Ali i inače, nakon nekoliko uzbuna i preleta u jednom danu, prirodno je da radna sposobnost mnogo opada.

Uzimajući u obzir ovakve okolnosti odredio sam, da se Lučki, Svjetioničarski i Jaružni odsjek (osoblje bivše Direkcije pomorskog saobraćaja) preseli u zgradu Lučkog poglavarstva u Dubrovniku, a vojničko osoblje Lučkog zapovjedičtva ostalo je dalje u kompleksu bivše Akademije.«

S molbom na znanje.

Zapovjednik
doadmiral
(M. P.) *Angeli* v.r.

BROJ 415

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 20. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA REMORKER »Rl« I MOTORNI JEDRENJAK »VARDAR« KOD LAPADA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 29268
U Zagrebu, dne 20. XII. 1943.

Predmet: Napad neprijatelj, zrakoplova
na motor, teglić »Rl« i »Vardar«.

1. - GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)
2.- MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvješt. odjel)

Lučko zapovjedničtvo Dubrovnik dopisom L. O. br. 8342/43 od 4. XII. t. g. dostavilo je:

»Dana 29. studenoga t. g. oko 15,45 sati, teglić »Rl« koji je dolazio iz Rijeke dubrovačke, a motor, jedrenjak »Vardar« plovio za Doli-Ston, na ušću Rijeke, bili su napadnuti iz zraka po neprijateljskim avionima strojopuščanom vatrom.

Teglić »Rl« bježeći pred avijonima, nasukao seje na suprotnoj obali u Lapadu na t. zv. punta Sipak pod kućom Trkulja, dočim motor, jedrenjak »Vardar« pobjegao u uvalu Zaton, gdje se je nasukao i potonuo.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 9/11, k. 91.

Od posade teglića »Rl« smrtno je ranjen zapovjednik g. Lučić Rudolf pok. Petra pomorski poručnik iz Dubrovnika rođen g. 1914. koji je uslied zadobivenih rana, nakon 1 sata preminuo u bolnici.

Strojar pomenutog teglića Gugić Nikola ranjen je i nalazi se na liečenju u bolnici.

Teglić je usljed nasukanja oštećen a osim toga na mnogo mjesta izrešetan od strojopušćanih naboja.

Od motor jedrenjaka »Vardar« bio je ranjen i to lakše, privremeni zapovjednik g. Petrić Miho pok. Duje kap. đ. pl., iz Dubrovnika. Ostala posada koli od teglića toli od m/j. »Vardar« nije stradala.

Poduzeti će se mjere za spašavanje motor, jedrenjaka »Vardar«, dok za spasavanje teglaća »Rl« za sada se ne posjeduju potrebna sredstva, ali čim se prikupe i prilike to dozvole poduzeti će se potrebne mjere.«

S molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zapovjednik
doadmiral
(M. P.) *Angeli* v.r.

BROJ 416

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 21. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O ZRAČNOM NAPADU SAVENIČKIH AVIONA NA OMIŠ I ARTILJERIJSKOJ VATRI S BRAČA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNČTVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 29385
U Zagrebu, dne 21. 12. 1943.

Predmet: Bombardiranje Omiša.

1) MINSTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel),
2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)

Obalno zapovjedničtvo Split sa P. br. 963/43 od 10. 12. t. g. dostavilo je sliedeća izvješća:

I) Lučko poglavarstvo Omiš broj 1227 od 2. 12. 1943. dostavilo je:

»Danas oko 1000 sati bombardiran je Omiš prvi put iz zraka. Neprijateljski bombardera bilo je ukupno 16, koji su došli sa strane E preko brda Dinara.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Voinoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 8/11, k. 91.

Na Omiš se spustilo 4 komanda koji su bacili 4 bombe srednjeg kalibra na luku i more, peta bomba pala je na gat kod stepenica i oštetila rub pločnika. Šesta bomba pala ie na žalo i tri čamca podpuno razmrskala, a 5 do 6 oštetilo. Ovi čamci bili su iztegnuti na žalo.

Nekoliko bombi palo je uz brdo poviše Omiša.

Više ili manje je oštećeno nekoliko jedrenjaka u luci.

Mrtvih nije bilo, a teže ili lakše ranjeno je 7 osoba, iz strojnica.

U državnoj zgradi kamo je smješteno ovo poglavarstvo razbijena su skoro sva stakla. Osim toga probijen je strojnicom krov najednom mjestu u blagovaoni Lučkog poglavarstva, tako da postoji opasnost da kroz isti kada kiši probije voda.

Namještaj Lučkog poglavarstva oštećen je u visini od nekih 50 do 60 tisuća kuna.«

II) Lučko poglavarstvo Omiš brojem 1240/43 izvještava:

»Bombardiranje Omiša sa otoka Brača odpočelo je danas 6. prosinca u 1315 sati, a trajalo je do 1400 sati.

Prema djelovanju eksplozija izgleda da je to top srednjeg kalibra. Izpaljeno je svega 15 metaka u pravcu luke Omiš.

Pogođena je luka i stradali su jedrenjaci male obalne plovidbe »Sv. Nikola« i »Marija«, luke pripadnosti Omiš. Drugi brodovi potreseni su i puštaju više ili manje vode.

Obala u luci pogođena je i srušena na dva mjesta. Ima štete i na obližnjim kućama.

Ljudskih žrtava nema.«

S molbom na znanje.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

(M. P.)

BROJ 417

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 22. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U OBALSKOM POJASU DALMACIJE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Operativni odjel
O. Br. 310/Taj. na ruke
U Zagrebu, dne 22. 12. 1943.

Predmet: Izvještajni podatci iz Splita.

1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)
2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)

Obalno zapovjediničtvo Split sa P. br. 276/Taj. od 11. 12. t. g. dostavilo je sliedeće izvješće o prilikama na Splitskom području:

Vojnička situacija

Na kopnu: o operacijama koje njemačka vojska vodi na kopnu ne razpolažemo nikakvim podatcima osim sa onima, koje nam se saobćavaju svakodnevnim pregledima krugovalnim putem iz Zagreba. Što se tiče obližnje okoline, to je ovdje porazmještena vojska odpočela manjim fortifikacionim radovima. Razmještaj u postrojbama vojske nije usliedio. Putevi prema Sinju i Omišu su podpuno sigurni. Cesta prema Kninu i Mostaru prohodna je za kolone. Put do Trogira u blizini Divulja ugrožen čestim partizanskim prepadima manjeg obima, pa zato vojni promet dozvoljen samo pod zaštitom. Dalje od Trogira prema Šibeniku je put nesiguran, te ne upotrebljava se. Omišu nalaze se Ustaše i domobrani, a u Makarskoj oko 900 Ustaša i u blizini nešto Njemaca. Što je niže od Makarske nezna se. Operacije prema otocima u stalnoj su pripremi i projektirane od strane vojske. Mornarica daje samo izvjestna sredstva.

Splitska vrata stvaraju granicu između područja ovdašnje i susjedne južne divizije. Prema tome spada zauzeće Šolte u djelokrug ovdašnjih trupa, dočim operacije prema ostalim otocima u onoj južne divizije. Ovo po mom mišljenju također otežava vodstvo koje razpolaže vrlo oskudnim sredstvima. Zauzeće Šolte bit. će srazmjerno lako, jer tamo ima navodno samo mali broj partizana, te bi se lako moglo provesti sa Drvenika manjim snagama. Zašto te operacije nisu još odpočele nije mi poznato.

Na moru: svaka plovitba danju je izključena, jer neprijatelj stalnim izviđačkim letovima nadzirava obalu, pa ima mogućnosti uništiti sve što se na moru pojavi. Ovo je dovoljno dokazano gubitcima koji su Njemci imali u posljednje vrieme i koji su svakako neopravdani jer su usliedili danju,

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 11/16, k. 81.

kad bi svaka plovitba morala biti zabranjena. Za Njemce je ova situacija veoma neugodna, jer oni su stvarno nemoćni da ma što urade za olakšanje svog položaja. Mi smo na takvo stanje više ili manje priviknuti s izkustvima iz rata 1941. Od većih jedinica nalazi se u Dalmaciji samo bivša krstarica »Dalmacija«, koja je opremljena Njemcima i učestvovala pri operacijama čišćenja Dugog otoka. Admiral Adria odustao je upotriebiti ovaj brod pri operacijama oko srednjih otoka, te izdao nalog da se ona vrati u Polu, radi razpreme. Međutim, OKM insistira da brod učestvuje ipak u tim operacijama, pa prema tome je njegova subina skoro određena. Od ostalih ratnih jedinica pojavile su se samo 3 motorne torpiljarke u Splitu, na prolazu za sjever. U Zadru postoji neka Hafenschutzflotille od 4 naoružana ribarska broda. Od ovih je jedan izgubljen prilikom pratnje »Sibelfähre,«[2] au blizini Drvenika od napada iz zraka (vozili po danu). Inače sam saznao da je jedna bivša talijanska torpiljarka od 500 tona s njemačkom posadom i pod zapovjedničtvom kapetana korvete Kleista stigla u Trogir. Na putu kroz Pašmanski kanal bila je obasuta bombama od nevidljivih zrakoplova kroz oblake, ali je neoštećena.

Neprijateljske jedinice pojavile su se navodno pred Dubrovnikom i kod Planke, ali pobližnjih podataka o ovom nema. Ovdje treba napomenuti i da Njemci drže sve operacije i događaje u najvećoj tajnosti pa ne daju nikakva obavještenja.

U zraku: djelatnost neprijatelja u zraku je vrlo aktivna, ali iz njegovih operacija ne mogu se stvoriti nikakvi zaključci osim što smjera uništiti sve što se nalazi u pojedinim lukama od vriednosti, ometati svaki promet na kopnu i na moru. Samo neprijateljsko djelovanje inače ne može biti nikakav predznak za desantne operacije, jer on tuče istovremeno kopno zaposjednuto od Njemaca, kao i otoke, koji se nalaze u rukama partizana sa kojima održava vezu.

Politička situacija

U toku zadnjeg mjeseca vidno su se sređivale prilike, te se moglo svakim danom ustanoviti sve bolje normaliziranje života u gradu. Mnogi mladići koji su napustili grad, vratili su se svojim kućama razočarani onim što su vani vidjeli i doživjeli. Ovo nije se moglo samo ustanoviti u gradu već u obližnjim selima i mjestima Kaštelanskog zaljeva. Osobno sam imao priliku razgovarati s mladićima, koji su se vratili svojim kućama i ako su bili veoma suzdržljivi u svojim izjavama, oni su samom činjenicom, da su se vratili dokazali svoje razočarenje i volju da žive mirno i lojalno, ne praveći smetnje našim vlastima. Naravno, da ne bi bilo sada vrieme ove mladiće pozvati u vojsku, jer sviet je ovdje previše doživio i prepatio, da bi se sada mogao žrtvovati za ciljeve, koji su uspješnom promičbom kroz godine omrženi. Svako pozivanje pričuvnika ili novačenja u ovim krajevima moglo bi za sada imati samo negativne posljedice. Ovo neočekivano brzo normaliziranje života pod vladajućim težkim prilikama mora se u prvom redu pripisati nadasve razumnom držanju upravnih vlasti. Imenovanje Dr. Nardelia Glavarom građanske uprave bilo je svakako jedan od najboljih izbora, te sam uvjeren da nema nikoga, koji bi se o Glavaru i njegovoj okolini ma

2 Dvotrupna peniša.

kako nepovoljno izrazio. Kad bi već jednom stigla hrana u većim količinama, pučanstvo bi bilo u svakom pogledu još više uzadovoljeno i uvjereno da mu hrvatske vlasti žele samo dobro, držanje njemačke vojske također u mnogom doprinaša brzom smirivanju duhova mnogo propaćenog naroda. Naravno da ima još veliki broj ljudi, koji se idejno ne mogu vezati, ali oni su lojalni i mirni, pa nema ni sa njihove strane očekivati bilo kakvih smetnji.

Ovo brzo normaliziranje života pretrpilo je veliki udar uslied posljednih zračnih dnevnih i noćnih napada, koji su bili povezani velikim tvarnim štetama i ljudskim životima. Sviet je opet izbezumljen, želi napustiti grad ili se barem preseliti u krajeve, koji su do sada smatrani manje izloženim. Uslied ovih napada ponovo se povećala nevolja naroda od kojih je veliki dio ostao bez igdje ičega, što je osobito danas težko kada nema mogućnosti za nabavu novog, a stanbene prilike su i onako bile već vrlo težke. Nadalje su od nepovoljnog uticaja na razpoloženje prije neki dan provedena noćna hapšenja izvršena od strane Njemačke vojske, bez predhodnog obavještenja Upravnih vlasti i mjestnog redarstva a u suradnji sa Ustašama. Bojnik Preiss, koji spada u stožer nove Feldkommandanture, koja se ima ovdje uspostaviti i zamieniti dosadašnju Standortkommandanturu, a koji je djelomično i u mojoj prisutnosti od Dr. Kühna primio veoma razumne upute za njegov budući rad, također nije o svemu ništa znao. S Dr. Nardellijem[3] intervenirali smo zbog ovog postupka koji je bio u podpunom neskladu svim onim što se tu za vrieme višednevnog boravka Ministra Lorkovića[4] i Dr. Kühna utanačilo i ugovorilo. Izvjestan broj uhićenih je doduše skoro pušten na slobodu, ali sam postupak tj. noćno uhićenje oduzelo je pučanstvu spokojstvo i sigurnost svoje osobe, koja je sigurnost do sada vladala. Bojnik Preiss želio je odmah pozvati Dr. Kühna, ali to nije bilo više moguće, jer je ovaj već krenuo iz Zadra. Iz njegovog kasnijeg tumačenja vidilo se da se radi o jednoj vojničkoj mjeri, koja je vjerojatno osnovana na podatcima primljenim od osoba zaposlenih u njemačkoj vojnoj obavještajnoj službi, a što su kako sam već javio osobe sumnjivog karaktera.

Za profesora Majkovskog se čak tvrdi da je komunist, što se ne izključuje, jer samo u njihovom probitku može biti stvaranje nerazpoloženja, koje se postiže takvim postupcima.

U pogledu upućivanja domobranskih jedinica u ove krajeve još uviek nije ništa učinjeno te su ovdje izključivo ustaške postrojbe, što ne smatram najsretnijim. Narod bi ovdje svakako volio vidjeti domobranstvo jer se ustaše smatraju političkom vojskom. Kod zapovjednika ustaških postrojbi vlada neka samostalnost, koja se ne može prilagoditi na ostali upravni sistem, već zahtjeva samostalno postupanje u pravcima, koji često i ne spadaju u njihov djelokrug. Na takav način oni onemogućuju poslovanje drugih postrojbi ili ustanova. Ja sam već javio, da mi također trpimo pod tom samovoljom, jer mi ne možemo udovoljiti nalazima koji se primaju od Njemaca, a u daljnjem se onemogućuju poslovanja naših poglavara kojima u većem dielu i ona nedostaje iniciativa. Tako na primjer ustaški poručnik u Omišu uglavnome sam upravlja pomorskim poslovima, on oprema jedinice, postavlja posade, prekrsti brodove, određuje cijene prievoza i t.d. Slično je u Makarskoj, gdje tamošnji zapovjednik također radi što hoće. Po-

3 Bruno, glavar građanske uprave u Splitu.
4 Mladen

javila se čak nova oznaka na ustaškim odorama, koja se tumači od onih, koji ju nose, da su pripadnici »Ustaške mornarice«. Ta oznaka nosi se na rukama u visini naših oznaka čina a sastoji se od crvenog eliptičnog polja i na njemu zlatom vezenog sidra. Upravo sada traži se bezuvjetno pokoravanje njemačkih zapovjednika vojske nalozima SEEKA, koji namjerava poduzeti najenergičnije mjere ako bi se opetovali slučajevi oduzimanja brodova (m/j Marjan), pa moramo računati, da će iste mjere poduzeti i protiv neposlušnosti od strane bilo kakvih naših zapovjednika (vojske i ustaša). O svemu tome javio sam već u brzojavkama, jer zbog mog osobnog prestiža tražim da se u tom pogledu stvori neki red. General Metzger izgleda nema nikakvog utjecaja, jer da bi to imao on bi svakako mogao spriječiti da njegovi novaci budu goli i bosi, dok su ovdašnja ustaška skladišta puna opreme.

Veze s vlastima

Saradnja sa mjestnim upravnim vlastima je veoma dobra. Podpisani sarađuje po svim pitanjima upravne službe (za koja se traži njegova mišljenja) s Glavarom građanske uprave, a kao izvjestitelj za vojnička pitanja. Ova saradnja je obzirom na osobu dr. Nardelllia i njegovog tajnika jedna nadasve ugodna služba. Prigodom posljednjeg bombardiranja pokazalo se kao veliki nedostatak skoro podpuno pomanjkanje jedne organizacije za civilnu zaštitu, te su od strane Glavara poduzete odmah sve mjere, da se ova uzpostavi, a sada u privremenim mjerama pruži u granicama mogućnosti narodu najpotrebniju pomoć. Stručnjaci NZ koji su od strane ovog zapovjedničtva traženi odmah u početku, stigli su istom jučer, a oni se smatraju također samo prolaznim i kao savjetodavci, čime se ne slažem jer prilike ovdje nalažu da bi vodstvo zaštite preuzeo neki stariji častnik, kojem bi bila pružena mogućnost za najšire poje rada i to ne samo u pogledu same NZ nego i u nacionalnom odgoju mladeži u samom Splitu i u okolnim mjestima.

Suradnja s mjestnim zapovjednikom, ustaškim satnikom Bednjancem, odvija se normalno.

Veze s Njemcima

Nastoji se održati što bolju vezu sa Seekom, ali u tome se težko uspjeva. Imam osjećaj velikog nepovjerenja prema nama, što proizlazi iz toga da nas se uobće ne izvještava o raznim događajima, koji se odigravaju na našoj obali. Iako skoro svakodnevno dva puta idem u Seeko ne mogu saznati za nikakve događaje, već ako slučajno koji od izvjestitelja čini kakvu primjedbu onda postavljam konkretna pitanja na koja dobijam skromne odgovore. Najviše se još može saznati od Glavara Stožera koji je dosta susretljiv. Kapetan korvete Falkhausen, koji je po prirodi veoma čutljiv, i s kojim bi se mislim bilo moguće uzpostaviti tjesnu vezu obzirom na to što je bivši a. m. častnik, također je veoma zakopčan i to pogotovu u zadnje vrieme. Ovo iz razloga što je on meni jednom kao zastupnik Hako saobćio, da je izdata zabrana za svako izplovljavanje na temelju podataka da partizani iz Splita namjeravaju izploviti s nekim našim brodom. Ovo saobćenje uči-

njeno je dobronamjerno, ali u prisutnosti Seeka, koji mu je to jako zamjerio. Hako von Melenthin je vrlo dobroćudan i u stručnom pogledu skoro podpuni laik, pa tako se često obraća na nas za savjete po kojima se onda može zaključiti i o čemu se radi. Inače vidim da postoji kod njih prilična dezorganizacija, veliki stožer, ogromna prepiska, koja je naravno samo tajna, pa mi se često događa da ulazim u koju prostoriju i da se predamnom pokrivaju spisi. Moja svojedobna predstava u Zagrebu, da mi je nepojmljivo, kako može da funkcionira služba veze kod ovako velikog obterećenja administrativnim brzojavkama, sada mi se potvrđuje. Njihova služba veze je veoma slaba, te se u tom pogledu žale skoro svakodnevno. Nalozi i protunalozi su na dnevnom redu. Svako pitanje jednostavne prirode stvara komplikacije premda bi se moglo sve lakše i bolje riešiti.

Preselenje Seeka u Zadar čini mi se da je opet odloženo.

Posljednjih dana boravio je u Splitu Admiral Adria[5] s užim stožerom i kapetanom fregate Rumenovićem. Njegov boravak pada zajedno s onim ministra Lorkovića i Dr. Kühna iz Zagreba. Povodom toga bili su priređeni ručkovi i večere, kojim sam sa svojim pobočnikom prisustvovao. No admiral nije ni jednom prilikom vodio samnom bilo kakve razgovore. Nakana mi je bila da ga dočekam što nije bilo odobreno, već me je idućeg dana zvao u svoj ured da mu se predstavim. Ovo u prisutnosti Seeka,[6] njegovog Glavara stožera i Kap. fregate Rumenovića. Admiral je vidio da držim u ruci jednu teku, pa je primjetio da imam valjda razna pitanja. Odgovoreno mu je, da je to moj običaj kada me pozove stariji i da očekivam njegove instrukcije, a što se mene tiče da želim samo da se uredi pitanje prometa za Metković, koji je za nas ovdje od najveće važnosti, i da u tu svrhu želim da nam se oslobode m/jedrenjaci, odnosno da se po mogućnosti upute u Split druge male jedinice sa sjevera. Admiral je obećao, da će učiniti što bude mogao i da će izdati nalog za upućivanje takvih brodova. No Seeko insistirao je da oni i nadalje upravljaju tim prometom, oko kojeg je vođena još kratka diskusija. Poslie sam još jednom pristupio admiralu s upitom da li ima kakve namjere ili želje u pogledu sjedišta Verbindungsstaba, a u vezi predviđenog preselenja Seeka u Zadar. Odgovor je bio niječan i s tim je bio i završen cieli moj službeni dodir s admiralom, koji je poslije neodređenog dana i u nepoznatom pravcu sa Seekom i ostalim odputovao. Do danas se nije još nitko vratio, a navodno nalaze se u Mostaru. Ovdje ga zastupa Falckhausen. Sa kap. Fregate Rumenovićem sam također imao malo prilika da razgovaram, jer u službenom vremenu sam bio zaposlen a u mom slobodnom je on bio oko admirala. Potonji nije me nikada zvao na neki van službeni sastanak u Hotel Ambasador, gdje mornarica stanuje i živi. Ovo uostalom nisu učinili ni drugi.

Rumenović mije kratko saobćio o njegovim namjerama u pogledu opreme malih ratnih jedinica, no držim da su to uglavnom namjere za budućnost. Sa moje strane opetovano sam mu naglasio da je za nas ovdje najvažniji promet i da se osobljem s kojima razpolažemo u domovini neće moći opremiti ratne jedinice pod vladajućim okolnostima.

Dr. Kühnu, koji se je ovdje prikazao kao vrlo izkren prijatelj hrvatskog naroda, izložio sam stanje na brodogradilištima a i inače sam ga uputio u ovdašnje prilike, razne postojeće potežkoće, poželjno držanje njemačke

5 Lietzmann
6 Pomorski komandant Dalmacije Lamerzahn

vojske, kao i sve ostalo što se može odnositi na što brže normaliziranje prilika u ovom području.

Razgovorima sa Dr. Kühnom prisustvovao je obično i major Preisse, koji je predstavnik buduće Feldkommandanture za ovdašnje područje i koja će imati svoje sjedište sa prilično velikim stožerom u Splitu. Upute koje su Preissu izdate od strane Dr. Kühna veoma su razumne i kako je on veoma uglađen stari častnik, to sam uvjeren, da je prožet željom držati se ovih uputstava i što tjesnije surađivati s građanskom upravom i drugim našim vlastima. Ovo je došlo već do izražaja u povoljnom riešenju nekih pitanja po kojima sam se obratio na njega nakon negativnog riešenja od strane Standortkommandanture.

Promet

Promet sa Metkovićem je još uviek najbolnije pitanje. Poslie nekoliko pismenih predstavaka i oklopljenja m/j »Marjana«, m/m »Drave« i m/j »Jadra« te najzad dobivene suglasnosti da se ovi veći brodovi mogu, a ukoliko se ne budu pojavile kakve druge važne vojne potrebe, upotriebiti za stalnu vezu sa Metkovićem, mislili smo da je pitanje prometa na ovoj pruzi riešeno. Međutim nastupila su brzo gorka razočarenja. M/j »Marjan«, koji je pod vodstvom njemačkog Sonderführera Kuschea uplovio u Metković, najprije nije uzprkos mnogobrojnih intervencija i naloga htio izploviti, a kada je konačno i poslie mukotrpnog nastojanja naših u Metkoviću ipak ukrcao robu za Split, bio je brod uzet od strane SS za druge vojne potrebe. Prema izjavi jednog redarstvenog službenika, koji je bio upućen u Metković radi dopreme hrane za građanstvo, ovaj Sonderführer pravio je sve moguće potežkoće i tražio razne usluge (kao duhan, brašno, ulje i t.d.) pod kojima bi bio voljan izploviti. Osobno sam vidio da se vratio Dravom« s nekih 6-8 kofera. O tome ne bi bilo poželjno praviti pitanje zbog drugih dobrih odnosa sa njemačkim častnicima.

Pošto je »Drava« izvršila dvije vožnje bez ikakvih neprilika, a isto tako doplovili su i drugi manji motorni jedrenjaci iz Metkovića, računalo se, da će se ovaj promet ubuduće moći odvijati nemsmetano. No naš motornijedrenjak »Jadro«, koji je upućen pod zapovjedanjem p. b. b. Kirhmajera već je na putovanju za Metković imao neprilika i gubitke na osoblju zbog djelovanja njemačkih trupa na kopnu. Kako je teret krcao u luci Ploče, to ne izključujem mogućnost, da su partizani, koji razpolažlu i brzim čamcima, imali priliku prikupiti i jače naoružane motorne čamce i s ovima izvršiti napad na »Jadra«, koji zbog svoje male brzine nije mogao izvući se iz ovoga, tako da je došlo do njegovog već javljenog zarobljenja.[7] Ovo je osobito neugodno iz mnogobrojnih razloga, a prije svega izgubili smo brod, koji smo pod težkim prilikama opremili i od kojeg smo očekivali veliku korist. Drugo izgubljen je cieli teret kao i velik broj oružnika, koji su svi ovdje bili očekivani. Treće, ovim događajem bit će poljuljano povjerenje Njemaca, koji smatraju da se brod nije dovoljno branio, te ne izključuju dobrovoljnu predaju. Prema osobama koje su se nalazile na brodu, ova predpostavka je izključena, što se i dokazuje sudbinom ustaškog broda. Osim toga posmatrana je sa jednog brzog motornog čamca, koji je sa zapovjednikom notile mot. torp. bio na putu za Metković, broda između raznih jedinica, što je bio razlog da se taj čamac vrati.

7 i 8 Vidi dok. br. 119, 157, 410 i 422.

Najzad nisam došao do podataka o prilikama u pojedinim lukama, uzpostavi službe u Metkoviću, a koje sam računao dobiti od p. b. b. Kirhmajera, kojeg sam i u tu svrhu odredio na ovo putovanje.

Osobito je važna pošiljka za domobranstvo u Sinju, koje je ostalo bez svega. Poslie događaja sa »Jadrom« i radi izključenja eventualnih sukoba sa njemačkim brodovima, koji su trebali ploviti u pravcu Metkovića, izdata je zabrana plovitbe. No m/j »Sv. Nikola«, ne držeći se ove zabrane, ipak je izplovio iz luke Ploče za Makarsku, pa ga je dočekala ista sudbina. Drugi manji jedrenjaci pod ustaškom pratnjom plovili su zadnje vrieme nesmetano.

Ciela organizacija plovitbe nije na visini. Njemci upotrebljavaju posebne znake razpoznavanja noću s raznim slovima, koja se daju svijetiljkama kao u bivšoj jug. Mornaric. Dočim je za manje jedrenjake, koji nemaju njemačkog signalistu, ugoroveno davanje znaka razpoznavanja, trokratnim kruženjem bielog fenjera. Ovaj znak se do sada nije još nikada promjenio, a mislim da njemačke jedinice za njega ne znaju. Da se nebi noću susretali brodovi, predložio sam, da se na primjer na neparne dane vozi u pravcu sjever, a na parne dane u pravcu jug. To međutim, Njemci nisu htjeli prihvatiti.

Brodovi pa i najmanji moraju biti označeni na boku njemačkim križem, a na kormilarskoj kućici imati njemačku zastavu. Sve ove znakove izradili smo za naše jedinice na limenim pločama, kako bi ih se moglo skinuti u lukama.

Poslie zadnjih događaja držim da će promet s Metkovićem, a ukoliko ne bi mogli ipak jednom dati jedan patrolni čamac, bar izvjestno vrijeme biti prekinut.

Promet sa Šibenikom odvija se izključivo pod njemačkom upravom i do sada izključivo za vojne potrebe. Brodovi na povratku krcaju i odpremaju Talijane i po kojeg našeg putnika. Taj promet se vrši neredovito a mi saznajemo za pojedine brodove obično istom onda kad su već ovdje. Veoma prikladan bio je parobrod »Velebit«, za vezu Splita s Trogirom, Drvenikom i Šibenikom. No taj brod je sada uništen. Iako brodovi ne plove osobitom vojnom pratnjom oni doplove redovno u većim skupinama (jučer na primjer 6) što također nije povoljno jer neprijatelj stalno nadzire luku i lakše opaža veći broj brodova nego li pojedine.

Od Šibenika prema sjeveru za sada vrše ne samo vojni transporti koji nailaze pored na plovitbene potežkoće i na one radi izkrcavanja, jer radnici neće u lukama raditi na brodovima iz straha pred stalnim napadima iz zraka. Danas mije rečeno da je jedan parobrod od oko 6000 tona već po drugi put vraćen iz Šibenika jer se takvi veliki brodovi težko izkrcavaju. No brod je sada po treći put upućen za Šibenik.

Brodovlastnici kao i posade povojničenih brodova žale se na prenisko određene plaće i naknade, te je Glavar građanske uprave želio da im se izlazi u susret. No pošto je to po mom mišljenju neopravdano, nije to učinjeno. Ako bude odobrena naplata vozarine za putnike i terete, u korist države, a prihodi veliki, moći će se eventualno za pojedine brodove koji su to zaslužili, odrediti posebna nagrada. Svakako će se nastojati da se brodovi čim za to bude mogućnost, oslobode povojničenja i da im se odobri slobodna plovitba uz propisane ciene. Ovo će se naravno moći uraditi samo u sporazumu s Njemcima. Do sada još nije pokrenuto pitanje naplate troškova za brodove, koji stalno ili, povremeno plove izključivo za Njemce.

Ovo će se pitanje pokrenuti istom kada se budu normalizirale prilike, a za sada moramo mi snositi troškove, jer inače ostalo bi sve neplaćeno i pomorci ne bi imali od čega živjeti. Seetransporstelle u Splitu nije ovlaštena da u svom djelokrugu rieši ova pitanja, već je u tom pogledu odvisna od predpostavljenih u Sofiji.

Bombardiranja

Dočim su se zračni napadi početno u glavnom ograničavali na pucanje strojnicama i bombardiranja vojnih ciljeva, oni su sada zauzeli veće razmjere, te više upereni na sve obalne gradove, koji su prgtrpili velika razaranja i ljudske žrtve. Narod mnogo trpi pod tim napadima koji jako djeluju na svakoga. Već same uzbune, kojih ima preko dana na pretek, bacaju život građana iz kolotečine, oni se ne usude napuštati svoje kuće odnosno drže se skoro stalno sklonjeni u skloništima ili u njihovoj blizini. Činovništvo ne dolazi u urede od kojih ima veoma mnogo oštećenih tako da se u njma ne može ni raditi. Sviet se boji obale, vojnih objekata, vozila, te vide čak u svakom pojedinom vojniku neku opasnost, koja ugrožava okolinu, ovo pojačava napad na Sućurac, jer su u tom mjestu bili jedna njemačka satnija, pa narod tvrdi da je neprijatelj za to saznao i da je to razlog zašto je ovo malo mjesto bombardirano i toliko porušeno. U samom Splitu ljudi napuštaju grad i sklanjaju se u poljske kuće a drugi sele bezglavo iz jednog diela grada u drugi, te se opažaju navečer ciele povorke koje se kreću sa najpotrebnijim priborom za spavanje na Marjan, ili na neka druga manje ugrožena mjesta. Podpuno pomanjkanje svake organizacije narodne zaštite činilo je položaj vrlo ozbiljnim pa je bilo potrebno žurno i energično poduzeti bar privremene mjere. Uz to se sada intenzivno radi na uzpostavi stalne organizacije zaštite. Pri svemu tome je pasivnost pučanstva, koje uslied ovih događaja gubi volju za sve, jer se plaši budućnosti, a poprima želju za borbu oko vlastitog obstanka, ne mareći pri tome na probitke cjeline.

Točnih podataka o stvarnim žrtvama u pojedinim gradovima i od pojedinih bombardiranja nemamo, no gubitci su dosta veliki. Kod zadnjeg velikog bombardiranja Splita objavljena su imena od 68 žrtava, ali ima još dosta neodkopanih. Broj ranjenika je srazmjerno malen i oni su u glavnom lakše ozlieđeni. O mjestima gdje su pale bombe javljeno je brzojavno na temelju očevida i podataka redarstva.

Pod ovim stavom teba javiti da su naši mornari poslije posljednjeg bombardiranja dali vriednu pomoć u spasavanju žrtava, ođkopavanju zasutih, razčišćavanju puteva i t.d. što je u gradu izazvalo dobar utisak. Prispjeli stručnjaci NZ odpočeli su energično raditi na ustrojbi ovdašnje NZ pa držim da je i u tom pogledu sve učinjeno što se može.

Krugovalna veza

Poslije uzpostave krugovalne veze sa Metkovićem, koja je bila od nadasve velike potrebe, osjeća se još pomanjkanje veze sa Šibenikom, odnosno Zadrom. Ova posljednja veza bit će istom od važnosti za nas kada tamo bude uzpostavljeno naše zapovjedničtvo. Izvjestitelj od admirala Adria u načelu nije odbio mogućnost izkorišćenja kojeg davača bivše Mornaričke

izvidničke komande ali konstatirao je da bi se taj davač morao premjestiti jer ne može raditi u neposrednoj blizini njihovog. Osim toga držim da ne bi željeli prisutnost našeg osoblja u blizini njihove postaje, premda je u istoj zaposlen neki monter Slovenac, bivši dočasnik. Da li je kap. korvete Blaž nešto u tom pravcu uradio nije javio, a svojedobno dok nisam bio obaviješten o stanju u bivšoj Izvidničkoj komandi naloženo mu je bilo da pokuša izkoristiti postaju »T7«. No česti napadi na Šibenik ometali su valjda radove na torpiljarci.

Ustrojba na obali

Osnivanje mornarice na moru pod vladajućim prilikama je zaista veoma težko. Prema izkustvima iz 1941. kao i do sada stečenim izkustvima, jedan mornarički aparat na obali u neposrednom dohvatu neprijateljskog zrakoplovstva može da postoji samo onda ako ima odgovarajuća postrojenja, zaštićena od djelovanja bombi. Mi to danas sve nemamo. Moram priznati da nisam pri mom dolazku računao tako jakim djelovanjem neprijateljskog zrakoplovstva i prema tome udesio naš smještaj. Uzeli smo ono što nam je bilo najprirodnije uzeti, tj. zgradu bivše mornarice i DPS. Međutim, pokazalo se je da su baš ove u Splitu kao i u Šibeniku najizloženije. Tako je napuštena zgrada DPS, pronađene su prostorije za privremeni smještaj, koje opet nezadovoljavaju, jer su bili ljudi razštrkani, činovničtvo smješteno u skloništu, koje ne može za duže vremena služiti za rad, već jedino građanstvu za namienjenu svrhu. Posljedica toga bila je da je do sada uglavnom samo radio uži stožer. Zbog toga trebalo je naći novi smještaj što je danas veoma težko jer sve što je prikladno uzeli su Njemci odnosno druge upravne vlasti. Tako nam je jedva uzpjelo da od Njemaca dobijemo jedan kat u zgradi »Javnog ureda rada«, koje će se sada urediti za smještaj cielog Obalnog zapovjedničtva naravno vrlo skučeno. Prostorije nisu za urede jer imaju kameni pod, ali u pomanjkanju drugih morali smo to uzeti. Sada će se iztom moći prisiliti činovničtvo da dolazi redovno na svoj rad što do sada nije bio slučaj i što je ostalom i slično stanje kod svih ureda. Mornari smješteni su još uviek u bivšoj zgradi Obalske, koja doduše je vrlo izložena, ali u neposrednoj blizini skloništa, što daje izvjestnu sigurnost.

U Šibeniku izgleda daje slično stanje, jer kako je javljeno naš mali odred se preselio u grad.

Imenovanje k. k. Blaža za gradonačelnika i kotarskog predstojnika u Šibeniku mi je skoro nepojmljivo jer on je tamo jedini častnik i pošto se već ranije tužio na preobterećenost naložio sam mu da se za sada lati samo onih poslova, koje može obavljati sa skromnim brojem ljudi. Da li je on Ministru g. Lorkoviću predočio svoj položaj neznam.

Dolazkom poručnika bojnog broda Buljana u Metković već je znatno olakšano poslovanje, pa treba nastojati da se to zapovjedničtvo što prije popuni potrebnim osobljem, što vriedi u istoj mjeri za Šibenik, gdje nemamo praktično nikoga, osim nekoliko mornara i dočastnika, niti dovoljno za stražarsku službu.

Ja sam momentano nepomičan, kopneni putevi su većim dielom nemogući a osim toga još nije popravljen samovoz. Morskim putem se također ne mogu korsitit, jer ne razpolažem nikakvom jedinicom. Stoga i da bi mogao obilaziti obalu što će biti osobito potrebno poslije zauzimanja oto-

ka potreban mi je neki veći i brzi motorni čamac, koji će mi biti stalno na razpolaganju. Kako takvih jedinica ovdje nema, trebalo bi sa strane tog zapovjedničtva kod Njemaca izhoditi da se takav čamac pronađe u Trstu, opremi našim ljudima i uputi u Split. Da sam imao mogućnosti uputio bi se već u Šibenik i ostala obližnja mjesta i Metković. Stanje u Splitu zahtjevalo je do sada moju prisutnost i zato sam pbb. Kirhmajera ukrcao na »Jadro« da izvidi stanje u Makarskoj, Metkoviću odakle može također putem brzoglasa dobiti podatke iz Dubrovnika.

Osoblje

Pri udjelbi osoblja na moru valja imati pred očima da se nalazimo na fronti, gdje nema mogućnosti za redovnu izobrazbu i da je održavanje stege veoma otežćano. U toku jednog dana se daje po nekoliko puta znak uzbune kada mornari bježe u javno sklonište gdje dolaze u doticaj sa najrazličitijim elementima, koji vode sve moguće razprave. Za skupljanje ljudi poslije završene uzbune opet je potrebno izvjestno vrieme, te je zbog toga svaka stroga kontrola u pogledu izlaza iz kruga vojarne i t.d. nemoguća. Sve ovo ne utiče dobro na stegu. Nadalje se osoblje određuje na pratnju brodova kojom prilikom su duže vremena bez nadzora i opet u kontaktu sa svim mogućim ljudima. Sve ovo nalaže da se uputi na obalu samo pouzdano stegovano i donekle izobraženo i fizički zdravo osoblje. Ne treba napomenuti da je koristnije imati mali broj dobrog osoblja nego li veliki broj nevaljanog. Razhod je dosta velik, prije svega nestalo je mornara koji su preostali u Metkoviću kao brodolomci sa »Raba« ili od brodova oduzetih od njemaca, a koji su tamo bili prepušteni sami sebi. Dolazkom pbb. Buljana i uzpostave neke vojarne i kuhinje popravit će se prilike pa se neće više dešavati toliko slučajeva bjegstva. Gubitkom »Jadra« i motornog leuta na Dugom otoku izgubljeno je opet dosta osoblja. Osim toga bilo je dosta fizičko slabih mornara, na koja su bombardiranja i ostala opasna služba učinili svoje, te su morali biti vraćeni kao neupotrebljivi.

Čim bude činovničtvo opet sakupljeno i nakon što seje počela izdavati hrana, moći će se odpočeti njihovim redovnim zaposlenjem, budući sam uvjeren da će se još i nadalje naći činovnici koji će pod raznim izlikama izbjegavati svoju službu, morat će se primjeniti strože mjere u koju sam svrhu brzojavno molio ovlaštenje da se pojedinci mogu privremeno staviti na razpolaganje s tim da im se izplaćuju samo 2/3 beriva i da ih se može skinuti sa hrane. Samo takvim mjerama postići će se potrebna stega kod činovničtva od kojih ima dosta veliki broj koji smatraju da im država mora dati a da oni nemaju obaveza za protuuslugu. Ovakvo stanje nije samo kod nas, već i u ostalim državnim nadležtvima i zato ova slabo napreduju, pa se kod samog naroda čuju razne pritužbe na slabo poslovanje državnih ureda.

Obskrba

Do sada primilo je samo osoblje vojničkog stališta hranu od Njemaca, koje je ovdje zbog slabog dotura dosta oskudna i veoma jednolična. S tom hranom naši ljudi daleko ne bi imali dosta, pa je potrebno davati pobolj-

šice iz donesenih zaliha. Izkustvo je pokazalo da je i obskrba kod Njemaca nesigurna, jer je bilo perioda kada nismo ništa dobili odnosno samo izvjestne artikle. Zbog toga je potrebno uvjek držati zalihu hrane u našem skladištu za barem dva mjeseca. Istom sada po dolazku nove hrane i nakon što je osigurana spomenuta pričuva, moglo se je odpočeti izdavanjem hrane činovničtvu. Budući da naše činovničtvo ima također pravo na jedan obrok i obzirom što njemačka vojska nije izdala hranu našem odredu u Metkoviću, traženo je kod SEEKA da se jednom regulira pitanje obskrbe našeg osoblja na cieloj obali, nadalje da oni utvrde da li će moći izdati hranu i činovničtvu koje je sada preuzeto od mornarice, te najzad da se uredi i pitanje izdavanja hrane povojničenim brodovima. Na sve ovo niesam dobio odgovora jer se istom trebalo propitati za odluku zapojedničtva u Sofiji, što će trajati dulje vremena. Ovdašnjem intendantu od SEEKA do sada uopće nije zvanično poznato da smo kod njih na obskrbi, pa je sadašnje izdavanje hrane samo provizorij i budi osjećaj neke milostinje.

Sa »Jadrom«[8] izgubili smo 12 tona hrane koju smo vjerojatno dobili od skladišta iz Mostara i kuda je bio upućen jedan mornar kao sprovodnik a u cilju da se što prije dođe do hrane koja je bila namienjena činovnicima.

Brodogradilište

Budući da se skoro pri svakom napadu odbacuju i izvjestne količine bomba na brodogradilište, ovo se sve više pretvara u ruševine. Izvješća o zadnjim odborskim sjednicama dostavit će se do znanja ali prlike se defacto mienjaju iz dana u dan. Do sada nije primljen odgovor da li će Ministarstvo trgovine za održavanje najpotrebnijeg broja radnika odobriti potrebne navjere. Izvjestan kadar valja držati ne samo zbog socijalnih razloga, već i za to da se mogu po potrebi vršiti izvjestni popravci na brodovima, održavati ono što još nije porušeno, te da se konačno drži jedna radna skupina na okupu. Poslije velikog bombardiranja naredio sam da radničtvo brodogradilišta radi na odkopavanju ruševina u gradu. Ovo radničtvo bilo je skoro jedino koje je odmah priteklo u pomoć a osim toga je dosta vješto u ovim poslovima, koji nisu jednostavni jer se često radi o razstavljanju i skidanju velikih betonskih ploča, greda, zidova i t.d. koje ugrožavaju prolaznike i okolinu.

Zbog Trogirskog brodogradilišta dostavljeno izvješće o stanju da bi se riešila njegova sudbina. Do sada je od Građanske uprave tamo određen povjerenik i to bivši činovnik spomenutog brodogradilišta ing. Trofimov o kojemu su također dostavljeni posebni podatci.

Prilikom jednog od zadnjih bombardiranja potonuo je veliki dok, pa je sada odlučeno da se potopi i mali kako ne bi bio oštećen.

Razno

1) Poslovanje u ovom zapovjedničtvu otežavaju slabe poštanske veze osobito sa Zagrebom. Poslije našeg odlazka iz Zagreba i dolazka satnika Katušića još nisu primljeni nijedan tekući primjerak naredbe ili Vjestnika. Kadkada se probije do Splita koji službeni spis sa ostalom posebničkom poštom. Sada moramo računati da se sa »Jadrom« vjerojatno dosta toga

izgubilo. Ovakvi gubitci su najneugodniji, jer predatelji predpostavljaju da su pošiljke ovdje primljene a mi ih ne možemo urgirati jer neznamo što je izgubljeno.

2) Za građanstvo prispjelo je do sada veoma malo hrane pa je do sada izdato svega po 1 kg brašna na osobu, a mjesto kruha, koji se ne peče. Zbog stalnog opadanja zaliha hrane koje se ne dopunjuju, ciene pojedinim artiklima u privatnoj trgovini nevjerojatno skaču, skupoća je iz dana u dan sve veća te su životne prilike i sve teže. Ovo osobito za ljude koji nisu dobili razne pripomoći, kao na primjer radnici u državnim i posebničkim poduzećima. Traženje pripomoći je ovdje jedno od najaktuelnijih pitanja a ne dolazi sada samo u obzir u vidu zimske pomoći već i za nastradale od bombardiranja. Za pružanje pomoći nastradalim od zračnih napada preuzete su sve mjere te pri tome sarađujem sa mjerodavnim. Novac nije u pitanju već u glavnom hrana i odjela, ali sve opet zavisi o prometnim vezama. Prema sadašnjem stanju promet se može samo urediti kolonama, no ovdje nema dovoljan broj samovoza niti pog. tvoriva, trebalo bi dakle sve organizirati iz drugih mjesta, Sarajevo-Mostar i t.d. - ovdje smo bezpomoćni. Ustaški satnik Bednjanec pokazao je mnogo inicijative i on će sa svoje strane i putem obližnjih ust. bojna vjerovatno moći nešto uraditi u pogledu uzpostave bar manjih samovoznih kolona. Izkorišćenje njemačkih kolona za naše potrebe također ne dolazi u obzir jer broj njihovih samovoza nije velik te služi uglavnom za njihove svrhe.

3) Za vrieme boravka Ministra Lorkovića u Splitu podpisani prisustvovao je raznim službenim sastancima, koji su imali za cilj izvještavanje Ministra o ovdašnjim pilikama.

4) Glavar građanske uprave pozvao je predstavnike njemačke vojske na večeru kojoj je prisustvovao podpisani sa pobočnikom. Osim toga pozvao je jednom prilikom sve častnike hrvatske mornarice na večeru.«

S molbom na znanje.

Za Poglavnika i za Dom spremni!

Zapovjednik
nadoadmiral
Angeli v. r.

(M. P.)

BROJ 418

IZVJEŠTAJ OBALNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U SPLITU OD 23. PROSINCA 1943. ZAPOVJEDNIŠTVU MORNARICE O NAPADU NA NJEMAČKI BROD »SIBELFERI« I NJEGOVOM ZAROBLJAVANJU OD STRANE PARTIZANA KOD KRILA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MORNARICA

PRIMLJENA BRZOJAVKA

Primljena od postaje:	Očevid, br.:	Dan/mj.:	Sat:
Splita	452	23/12	1100

Po postaji mornarice	Očevid, br.:	Dan/mj.:	Sat:
Zagreb:	484	23/12	2106

Oznaka žurnosti:

NASLOV: Zamornar[2]

SADRŽAJ I PODPIS:

Dopuna 395. Na visini Krila njemačka Sibelferi[3] napadnuta od topovnjača. Dio posade spasio se na kopno. Ostalo oko 18 mrtvih. Brod lutao i drugi dan uvučen od partizana u jednu bračku luku.[4] Dva torpeda eksplodirala u Krilu. Vjerojatno namjenjeni Sibelferu.

Morobal[5] Split broj 400

(M. P.)

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 39/5-2, k. 80.
2 Zapovjedništvu mornarice
3 Dvotrupna penisa
4 Vjerojatno se odnosi na brod SF-193. Vidi dok. br. 146 i 376, napomenu 61.
5 Mornaričko obalno zapovjedništvo.

BROJ 419

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 27. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O ZRAČNIM NAPADIMA SAVEZNIČKE AVIJACIJE NA ŠIBENIK[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 5227/Taj.
U Zagrebu, dne 27. 12. 1943.

Predmet: Izvješće o zračnim napadima na Šibenik.

1) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)
2) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel).

Obalno zapovjedničtvo Split sa Pob. br. 333/Taj. od 20. 12. t. g. dostavlja:

»Lučko zapovjedničtvo Šibenik dostavlja sliedeće izvješće:

13. o. mj. u 0900 sati dat je znak za uzbunu. Grad je preletio jedan izviđački zrakoplov. U 1145 sati dat je ponovo znak za uzbunu nakon čega je u 1200 sati nadletilo od jugoiztoka 24 zrakoplova, koji su odbacili bombe srednjeg kalibra. Bombe su pale na predio od Poljane do kina »Tesla« sve do Dolca zapadno skradinske ceste, tako daje pogođeno samo uže središte grada. Direktnim pogodcima pogođeno je i do temelja porušeno 25 kuća i još 10 drugih porušeno i mnogo oštećeno. Uništena je podpuno zgrada bivšeg talijanskog konzula kod stolne crkve, tako daje gotovo nestala; zatim je porušeno sjemenište Dominikanaca (izpod sv. Ane) i oštećena njihova tiskara, uništena je tiskara Vitaliana u Širokoj ulici. Broj mrtvih nije tačno poznat, pošto je zatrpano jedno sklonište, gdje je bilo vjerojatno oko 20 osoba. U svemu računam da je bilo 40 mrtvih.

Dočastnici i mornari uputili su se prije svršetka uzbune na ručak u gostionu Maribor na obali, te su zatim iznenađeni od šuma zrakoplova u unutrašnjosti grada i sklonili se u kafani »Alpa« i pred tiskarom »Vitaliani«. 7 dočastnika i mornara našli su se ispod ruševina iz kojih su se izvukli sami. Jedino vodnik Aras je kod kafane Alpa zatrpan sa 3 metra debelim slojem ruševina. Izkopan je tek u 16 30 sati t. j. nakon 4 i pol sata. Izkopavali su ga naši dočastnici i mornari i njemački vojnici, koji su mu dali udisati kisik. Vodnik Aras zadobio je samo manje ozljede, te je prevezen u njemačku vojnu bolnicu odakle je jučer odpušten.

Poslie bombardiranja samovoljno su se udaljili iz grada mornari Mič i Lapov, te se do danas još nisu vratili.

Nakon ovog napada pučanstvo je počelo odmah panično napuštati grad i seliti se u okolna mjesta. Tokom sliedećeg jutra 95% stanovnika iz središta napustilo je grad. Ljudi se vraćaju u grad predveče i pred jutro te odnašaju svoje stvari.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 44/5, k. 80.

Uslied evakuacije grada nije moguće ostranjivati ruševine sa ulica. Izkopavanje žrtava izvršeno je iztog dana sa svih mjesta, gdje je to bilo moguće, jedino su ostale zatrpane žrtve u skloništu jedne kuće zapadno kazališta, gdje ih je unutra oko 20. Rasvjeta u središtu grada je prekinuta, vode ima kao i do sada samo od 7 do 8 u jutro.

Pošto je peljarnica u kojoj su bili smješteni mornari porušena, preselio sam ih odmah u podzemna skloništa u uvali Ponjikovača.

14 i 15. o.mj. bilo je nekoliko uzbuna po danu i po noći. Nadlietali su samo izviđački zrakoplovi, a 15. o. mj. u 1615 sati bačeno je nekoliko bomba negdje u brdo.

16. o. mj. u 0915 sati nadletio je izviđački zrakoplov, u 1200 sati nadletala je grad jedna grupa od 50 do 100 zrakoplova, a u 1315 sati nadlietali su luku, dolazeći sa sjeverozapada 12 zrakoplova i odbacile bombe, koje su pale kod Lučkog poglavarstva, zatim blizu pošte, u Dragi i između Drage i kolodvora. Pogođeno je i srušeno oko 20 kuća. Srušena je podpuno peljarnica, zatim sjeverna polovina zgrade Lučke kapetanije i okolne kuće, kao i put i obala kod Lučke kapetanije. Uredovnica Lučkog zapovjedničta u zgradi Lučkog poglavarstva nije uništena, jer se nalazi u sjeverozapadnom dielu zgrade, no ista nije više uporabljiva. Sav namještaj spisi i dokumenta Lučkog poglavarstva su zatrpani, te se nastoji da se izpod ruševina izvadi ono što nije uništeno.

Kod ovog napada žrtava nije bilo, jer u tom dielu grada gotovo nije bilo nikoga.

Lučko zapovjedničtvo i Lučko poglavarstvo namjeravam preseliti u građansku školu (iza kazališta) gdje je sada smješteno već gradsko poglavarstvo i kotarska oblast.

Novopridošlu momčad smjestio sam zajedno sa ostalom momčadi privremeno u podzemno sklonište u uvali Panjikovac, dok budu odavde razmješteni na svoja odredišta. Ukolko bi ovamo stiglo još više mornara, mogao bi odred smjestiti u bivšu Mor. izvid. komandu, pošto je ista nakon odlazka nekih njemačkih jedinica ostala djelomično prazna. Smatram, da ovaj smještaj nije preporučljiv, jer je kao izrazito vojni objekt izložen zračnim napadima a skloništa su prilično udaljena.

Do sada je u Šibeniku uništeno od zračnog bombardiranja oko 200 kuća, a od pučanstva su napušteni predjeli iztočno od bolnice, zatim u blizini kolodvora i uz obalu, uže središte grada i Mandalina.«

Podnosi se prednje s molbom na znanje.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

(M.P.)

BROJ 420

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 28. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U OBALNOM POJASU DALMACIJE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 5225/Taj.
U Zagrebu, dne 28. 12. 1943.

Predmet: Izvješće o događajima u Splitu.

1) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)
2) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)

Obalno zapojvjedničtvo Split sa Taj. br. 351 od 20. 12. t. g. dostavlja:

VOJNIČKA SITUACIJA NA KOPNU

Koliko se ovdje može saznati, vode se glavne borbe na području Livna,[2] te za pojačanje tamošnjih snaga ovdašnja divizija[3] mora staviti na razpolaganje nekoliko bojna, zbog čega su ometane i donekle odložene akcije čišćenja na području ovdašnje divizije. Jedna daljnja koncentracija malo većih snaga na području ovdašnje divizije u toku je oko Primoštena, gdje se navodno izkrcavaju veće partizanske snage. Prema saznanju Englezi su odjećom i obućom opremili partizane, koji su se nalazili na otocima odnosno koji su tamo bili prebačeni, a sada ih nastoji izkrcati na kopno. Na području susjedne južne divizije[4] vrše se takva izkrcavanja na dielu Krilo-Omiš[5] vjerojatno uz jaču podporu neprijateljskih jedinica. Zbog ovih operacija čuje se noću često topovska paljba, a sami Njemci javljaju, da se njihovi transporti (uglavnom jedrenjaci) koji se upućuju u pravcu Metkovića težko probiju, jer dobivaju vatru kako sa kopna tako i sa otoka. Na području Metkovića je u toku koncentracija većih snaga vjerojatno u cilju pripreme operacija prema otocima. Uslied izkrcavanja partizana i njihovog prodiranja prema iztoku, ponovno su ugroženi prometni putevi na kopnu. Zadnjih dana čuje se često topovska vatra iz pravca Muća[6] gdje su vjerojatno u toku manje borbe oko održavanja prometa ceste Sinj-Knin. Točnih podataka o svim tim borbama nemam, jer Njemci drže sve u najvećoj tajnosti. Inače na samom splitskom području vlada podpuni mir, te su se jedino događali

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 12/16, k. 81.
2 Vidi operaciju »Ziethen«, dok. br. 107, napomenu 2.
3 Riječ je o 264. pješadijskoj diviziji.
4 Odnosi se na 118. lovačku diviziju.
5 Vidi dok. br. 146, 154 i 334.
6 Vidi dok. br. 145.

prepadi na njemačke kolone u blizini Segeta, gdje su Njemci navodno već izgubili oko 50 vojnika. Ovi događaji prisiliće njemačku vojsku, da će tamo morati preduzeti energičnije mjere, vjerojatno evakuirati pučanstvo.

NA MORU

Očevidno je da neprijatelj razpolaže brodskom tonažom za obskrbu otoka i prebacivanje partizana. Osim toga se nalaze na otocima sigurno neke manje ratne jedinice ili druga dobro naoružana i za ratne podhvate prikladna plovila. Točnih podataka o svemu tome nemam, jer povjerenik koji mi je ranije dostavljao viesti sa otoka, već dugo nije došao, a čini mi se da i samim Njemcima nije situacija jasna. Tako se na pr. jedan pomoćni brod upućen u Metković tri puta vratio u Split navodno zbog toga, što je došao pod jaku topovsku vatru bitnica na kopnu i otocima, te vidio veće plovne jedinice. Plovitba do Metkovića moguća je samo tik pod obalom, ali kako vlada kod obrane na kopnu izgleda izvjesna nervoza a davanje znakova razpoznavanja također nije još jedinstveno na cieloj obali, to je i ova plovitba ne samo zbog neprijateljskog djelovanja već i od vlastitih trupa dosta nesigurna. Transporti iz Šibenika ovamo u Splitu (izključivo većim i manjim jedrenjacima) kao i obratno, odvijaju se bez smetnje, te nije u zadnje vrieme bilo nikakvih gubitaka. - Dešavalo se da neki brodovi još uviek putuju danju kada bivaju napadnuti od neprijateljskog zrakoplovstva. Njemačkih ratnih jedinica na ovom području nema. Ovdje je jedino djelovala jedna flotila Kustenjagera, to su brzi naoružani motorni čamci oznakom »K. J.« opremljeni pionirima i pod vodstvom častnika vojske. Ovom flotilom zapovieda jedan konjanički satnik sa jednom nogom.[7] Imao sam prilike da s njime razgovaram, ali o svome radu nije želio govoriti. Svakako ova flotila bila je dosta aktivna, čamci su mnogo vozili, dogovoren je bio neki podhat na kojem su trebali sudjelovati nekoliko oružnika i ustaša, ali da li je nešto urađeno nisam mogao saznati. Jučer je ova flotila pokupila razne čamce među njima i naše ribarske brodove »M. Č. 11« i »M. Č. 12« (ovo dozvolom Seeka)[8] te krenula prema jugu. Šolta svakako još nije zauzeta, a kako čujem nalaze se sada na tom otoku prilično jake snage partizana. Daje podhvat protiv spomenutog otoka poduzet prije 14 dana, jedva bi se naišlo na veće grupe od 100 partizana oko pojedinih naselja. Ovaj podhvat nije mogao biti tada izvršen jer sredstva za prievoz (Sibelfähre), koja su trebala biti stavljena na razpolaganje mornarici, uništena su od neprijateljskog zrakoplovstva.

U ZRAKU

Neprijateljsko zrakoplovstvo djeluje i nadalje jednako aktivno i nesmetano, jer Njemci na ovom području ne razpolažu nikakvom aktivnom obranom, osim u Šibeniku gdje je p.z. topničtvo dosta jako, ali nije postiglo konkretne uzpjehe, osim što neprijatelj mora letiti u većim visinama. Napadi na Split, Šibenik i Zadar imaju očevidno za cilj onemogućenje svakog

7 Odnosi se na bataljon obalskih lovaca »Brandenburg«.
8 Pomorske komande Dalmacije.

morskog prometa, obskrbu vojske i građanstva, te uništenje svih za ratovanje važnih ciljeva. Da li su bombardiranja gradova izvršena namjerno ili se ovo ima pripisati greški u nišanjenju, težko je kazati, ali svakako ona nisu potrebna. Dosadašnji noćni napadi izvršeni sa pojedinim zrakoplovima starijega tipa, vršeni su obično u vremenu kada se u gradu govorilo o tome, da Njemci pripremaju akciju izkcavanja na otoke. Po velikom broju odbačenih svjetlećih raketa, kako nad Splitom, tako i nad ostalim manjim lukama ovog područja, može se zaključiti, da su traženi motorni čamci K. J. flotile. Budući da ovi čamci nisu pronađeni, bombe su odbačene bezciljno sa iznimkom od onih bomba bačenih pri zadnjem napadu, a koje su pale na našu radionicu i čamce za koje je neprijatelj vjerojatno mislio, da se radi o traženim K. J. čamcima.

POLITIČKA SITUACIJA

Kako je već javljeno, normaliziranje prilika pretrpjelo je uslied čestih zračnih napada, a osobito uzbuna, veliki udar. Zračne uzbune često 10-14 dnevno stvarno djeluju na živce naroda, koji se pod takvim prilikama ne može latiti svog redovitog zanimanja. Narod je ogorčen na Engleze, za koje je do sada svakako imao velike'simpatije. Nezna sebi tumačiti svrhu tih napada. Uzpostava Titine vlade, koja se tumači kao pobjeda Sovjetske Rusije na Teheranskoj konferenciji, razočarala je jugoslovenski orientirani dio pučanstva, a mnoge dosadašnje pristalice partizana također su u nekoj neizvjesnosti i većim dielom ogorčeni, što su njihovi sinovi u Titinoj vojsci, a oni bivaju stalno napadnuti od anglo-saksonskog zrakoplovstva. Sve ovo, kao i vrlo dobro i korektno vladanje pripadnika njemačke vojske u ovim krajevima, te korektnost naših vlasti, u mnogom ide nama u prilog. Prilikom sastanaka sa generalom Nacke[9] i dr. Nardelli,[10] kojemu sam prisustvovao, mogao sam saznati da Njemci namjeravaju uzkoro zaposliti veća građevna poduzeća u raznim radovima u prvom redu namjenjeni vojnim a u drugom građanskim potrebama. Ova mjera je svakako vrlo umjestna, jer sada ima velki broj neuposlenih, koji stalno traže pomoć od raznih socialnih ustanova, koji im naravno mogu da pruže samo u ograničenoj mjeri. Neuposlenost treba svakako suzbijati, s time što će se razviti ta građanska djelatnost će to i uzpjeti. Može se računati da će se radničtvo rado odazvati, jer ono će biti obskrbljeno hranom na isti način kao radničtvo u Njemačkoj. Hrana mnogo znači, pogotovu sada, dok je dotur hrane veoma skroman, ciene fantastične, a zaliha prikupljene hrane pri koncu.

Gospodin general dao je također razne sugestije u pogledu razvitka gospodarskih prilika na svom području, osobito u pogledu izkorištenja raznih sirovina, ulja i t. d. kao zamjenu za druge prehrambene artikle, koji bi se zato mogli dobiti iz drugih krajeva. No pri tome nalazim da ne vode dovoljno računa o težkim prilikama u kojima živimo, jer ovdje uglavnom sve zapne zbog pomanjkanja prievoznih sredstava o kojima nitko ne vodi računa, te prometa u širem smislu rieči.

Što se tiče četnika to je general izjavio, da je on već sve poduzeo, da se mobilni odstrane iz naših krajeva, odnosno prebace tamo, gdje ih treba

9 Albin, komandant 264. pješadijske divizije.
10 Bruno, glavar građanske uprave u Splitu.

za borbu. Ostale četnike namjerava vratiti u svoja mjesta, gdje bi se ustrojila narodna milicija. U nekim hrvatskim selima već je uzpostavljena hrvatska milicija uglavnom od starijih pouzdanih ljudi, koji su od strane Njemaca naoružani, označeni bielom trakom i koji čuvaju svoje selo. General stoji na stanovištu, da se ovo isto pravo mora ciati pravoslavnim selima, jer on ih ne može smatrati kao građane drugog reda, koji ne bi imali mogućnosti da i svoju imovinu čuvaju od partizana i drugih. Tom prilikom je general i napomenuo da bi i domaće četnike odmah razpustio, kad bi ih se od strane hrvatskih vlasti primilo u koju drugu vojničku organizaciju. No takvih organizacija nema, pravoslavni čak nemaju pravo služiti u domobranstvu, već jedino u raznim postrojbama. Sa svojim austrijskim častničkim nazorima ne može razumjeti zašto oni ne mogu služiti kao borci u domobranstvu, jer ih cieni još iz vremena bivše a. u. vojske gdje su svi građani imali sva prava i sve dužnosti. Gospodin general vrlo optimistički procjenjuje stanje, te je uvjeren, da će u skoro vrieme uspjeti na svom području uzpostaviti podpuni mir i red. U svom radu je momentalno nešto ometan, jer ne razpolaže svim svojim snagama, budući daje nekoliko bojna morao odpustiti susjednoj diviziji. Na naše predočenje da kod susjedne SS divizije nije takvo stanje i na razne iznesene grješke, general je potvrdio, da mu je sve to poznato i da se nada da će se tamo također znatno popraviti prilike, jer su u tom pogledu izdata nova stroga naređenja.

Najzad je general osobito izticao dobru suradnju sa ustaškim podpukovnikom Kečetom,[11] koji je njemu dodieljen za uzpostavu ustaških bojna na području Zadar-Šibenik. Ovaj podpukovnik da ima navodno već dobrovoljaca za tri jake bojne. No general dozvoljava uzpostavu novih jedinica u granicama razpoložive opreme i osigurane prehrane, želeći izbjeći stanje kakvo je u Sinju t.j. veliki broj ljudi bez obuće, odjeće i hrane.

VEZA S VLASTIMA

Veza s vlastima bez promjena i jednako dobra.

18. o. mj.prisustvovao sam pregledu ovdašnje NZ. Sa utvrđenim stanjem sam bio zaista iznenađen, ja nisam očekivao da se u toliko kratkom vremenu može toliko postići. Građanstvo se u velikom broju odazivalo pozivu da surađuje i mjerodavne vlasti su pokazale mnogo razumjevanje a najzad i samo razpoloženje u gradu zbog stanja uzbuna doprinelo je, da je uzpostava ovih postrojbi uspjela. Svakako treba pohvaliti rad poslatih stručnjaka iz Zagreba.

VEZA S NJEMCIMA

Veza s Njemcima bez promjene. Seeko sa svojim užim stožerom nalazi se još uviek u Mostaru, a ovdje ga zastupa kap. korvete Falckhausen. Ja redovno idem jedan put dnevno u njihovo zapovjedničtvo na dogovor i izmjenu viesti po raznim događajima. Imam utisak da se i ovdje nezna što se dolje oko Metkovića priprema za akcije na otoke. Sa bojnikom Preissom (iz nove Feldkomandanture) često se sastajem pa razpravljamo o raznim

11 Emil Kečet, komandant Sedmog ustaškog stajaćeg zdruga u Drnišu.

pitanjima, koja se odnose na njegov budući rad. On je primio obavijest iz Zagreba, daje glavni dio osoblja za ovdašnju Feldkommandanturu već krenuo i da će skoro stići ovamo, kako bi onda mogao odpočeti svojim radom. Držim da će se on pridržavati primljenih načela rada i nastojati ostati u što boljem odnosu sa našim vojnim i civilnim vlastima, za mene će biti također rad olakšan, jer sadašnji Standortkommandant je jedan nadporučnik, pa mi je nezgodno zamoliti ga za razne usluge, a njegov zapovjednik komandant puka Oberstleutnant Müller, koji ima svoje zapovjedno mjesto u Klisu, samo riedko dolazi ovamo.

PROMET

Zbog sadašnjeg nesigornog stanja, netočne obavještenosti o vojnim akcijama i još nedovoljne ustrojbe ciele obrane za sada je skoro nemoguće misliti na uzpostavu nekog redovitog prometa. Poslie gubitka m/j »Jadra«[12] treba također voditi računa o tome, da se nebi desili slični slučajevi, pa je momentalno i težko postaviti kakove priedloge Njemcima. M/j »Marjan« koji je za vreme njegove upotrebe od Njemaca u Metkoviću oštećen i zbog toga upućen u Split, ovdje je brzo popravljen. Ovim brodom izvršen je prievoz našeg odreda u Šibenik, a sada leži ovdje i čeka dok se pruži prilika da ga uputim u Metković. M/m »Drava« zadržana je od Njemaca u Metkoviću i prilikom jedne vožnje za njihove potrebe, uplovila je u Makarsku sa većim kvarom na motoru. Treba računati da će ovaj brod na kojem se također nalazi jedan njemački strojar, biti dulje vremena neupotrebljiv, budući treba izlievati nove dielove za motor, što predstavlja dosta dugotrajan posao. M/j »Jordan«, koji je bio na dužem popravku u brodogradilištu, upućen je u Makarsku radi prievoza činovničtva uprave Pošte i Riznice u Split, premda je brodu izdat nalog, da se što prije vrati, lučki zapovjednik dozvolio je da se taj brod zadrži u Makarskoj radi još daljnjeg uređivanja. Vlastnik i ostala posada tog broda, koji su svi suvlastnici, vjerojatno iz straha sabotiraju plovitbu, pa će se poduzeti potrebne mjere, no za sada kako smo bez krugovalne veze sa Makarskom, smo u nemogućnosti davati zapovjedi. Sa ribarskim brodovima M. Ć. 11 i 12 mislio sam uzpostaviti neki redovan promet sa Trogirom, a drugi čamac izkoristiti za ribolov. Ova namjera nije se mogla sprovesti u djelo, jer smo ostali bez plinskog ulja, a sada su Njemci oteglili oba čamca. U pravcu Šibenika plovitba je moguća, ali za nju nema sa naše strane potrebe, jer pojedini putnici, odnosno ovo malo tvoriva što bi došlo u obzir, može se uviek prebaciti motornim jedrenjacima, koji plove u službi Njemaca. Kako se vidi iz zadnjeg izvješća Lučkog zapovjednika u Šibeniku na parobrodu »Mare Bianco« od 8.000 tona, koji je oštećen u Zadru, nalazilo se je 208 tona raži za Šibenik i Split. Ukoliko bude ova hrana spašena, biti će sigurno dopremljena tal. mot. jedrenjacima koji plove za Njemce.

BOMBARDIRANJE

O učinku raznih zračnih napada izvješteno je svakodnevnim brzojavkama o situaciji, a osim toga dostavljena su posebna izvješća od strane luč-

12 Vidi dok. br. 119, 157 i 422.

kog zapovjednika u Šibeniku i Dubrovniku. Posljednje bombardiranje Zadra izazvalo je kako mi je rečeno od strane Njemaca, velika oštećenja osobito na lučkim postrojenjima i njemačkim vojnim skladištima, koja su bila puna hrane i skoro podpuno uništena.

KRUGOVALNA VEZA

Rad na postajom Metković i Sušak odvija se bezprikorno, sa Dubrovnikom malo slabije, jer se izpoljava neka samovoljnost i nestega tamošnjeg krugovalničara. U zadnje vrieme radilo se je također vrlo dobro sa Makarskom, ali od jučer više nije uzpostavljena veza navodno zbog toga, što su baterije utrošene. Postaja u Šibeniku još nije uzpostavljena. Često mi se javlja na Zagreb veoma slabo čuje našu postaju, premda sve ostale stanice, kao na pr. Osiek i Varaždin javljaju odličan prijem jačine 5. Za našu postaju potrebne su nove cievi, koje su nužno i neobhodno potrebne, te bi trebalo poslati odmah dvije serije. Ovo s razloga što je prije neki dan ovdje pronađena podpuno ista postaja na kojoj manjkaju cievi i nekoliko instrumenata. Ova postaja predata je našem stručnjaku na pregled i uređaj, te će ona moći služiti kao pričuvna, odnosno na kakvom drugom mjestu.

Prije neki dan stigla je postaja za redarstvo, koja sada ujedno služi za potrebe Građanske uprave.

USTROJBA NA OBALI

Sa odredom za Šibenik poslao sam lučkom zapovjedniku nalog da se pridošlim osobljem po mogućnosti što prije opremi minopolagač i da mi se javi koje osoblje onda nedostaje za opremu »T 7«. U odgovoru s tim br. bojnik Blaž dostavio mi je priepis brzojava njemačkog Hako[13] na Seeko[14] i admirala Adria, koja se odnosi na opremu spomenutih jedinica i nedostajućeg osoblja. No ova brzojavka puna kratica nije mi još jasna, pa ću istom tražiti podatke od ovdašnjeg Seeka i zatim javiti o novim potrebama osoblja. Blažu je rečeno da mu se može dati po potrebi još mornara iz Splita. Pošto je preostala potreba za brodopratnje, koje se ovdje skoro i ne mogu sastavljati, jer nema dovoljno oružja i nakon dolazka dovoljne njemačke vojske, naš odred u Splitu, u kojem ima do sada oko 90 mornara (bez razhoda) može se još nešto reducirati.

Pitanje smještaja odreda u Splitu još nije riešeno. Odred stanuje još i nadalje u zgradi bivše Obalske komande što nije zgodno, kako je već javljeno iz stegovnih i sigurnostnih razloga. Osim toga splitska bi občina htjela porušiti ovu zgradu. Kako su sve prikladne zgrade zauzete od njemačke vojske, to se mislilo odred smjestiti u bivšoj Jadranskoj straži. No i ta je zgrada sada zauzeta od njemačke mornarice. U Šibeniku izgleda da je stanje slično, jer je poznato da su mornari privremeno smješteni u skloništima u uvali Palinkovac, što može trajati samo prolazno.

13 Lučka kapetanija
14 Pomorskoj komandi Dalmacije.

OSOBLJE

U pogledu osoblja nema nikakvih promjena, mornari su u glavnom dobri, dočastnika ima ovdje vrlo malo, a isto tako častnika. Stalne uzbune nijesu ostale bez utjecaja na moral i to osobito kod starijih. U pogledu popune častnika u ovom Zapovjedničtvu, javio sam da je potreban zamjenik za brodskog satnika Kirhmajera, a priedlog u tom pogledu stavit će por. b.b. Luterotti, kojem sam izložio neke moje priedloge u kojima se vodi računa o što boljem izkorištenju pojedinaca prema njihovoj sposobnosti.

OBSKRBA

Naše osoblje vojničkog stališa prima i nadalje njemačku obskrbu, koja doduše nije ista kao ona od njemačke vojske. Javljeno mi je da oni imaju dvije vrste hrane i to za vojsku u domovini i vojsku u inozemstvu. Nas smatraju svakako u domovini pa prema tome imamo nešto manje. Hrana je vrlo jednolična, kombinacija od pasulja, graha i tjestenina, te stalno konzerve. Bez variva i svježeg mesa je na vrieme težko podnošljiva. Naše dnevnice su toliko skromne, da se od njih ne može ništa kupiti za poboljšanje hrane, obzirom na veoma visoke ciene i skoro nemoguće nabave.

BRODOGRADILIŠTE

Upravni odbor brodogradilišta drži redovito svake sedmice svoju sjednicu na kojoj se razpravlja o tekućim pitanjima. Za sada vlada neizvjestnost, jer još uviek nije primljeno riješenje Ministarstva trgovine, da li je odobrena tražena mjesečna navjera za održavanje činovničtva i radničtva. Ova navjera je neminovno potrebna jer inače treba obustaviti svako poslovanje, što bi bilo vrlo nezgodno. Prije svega nije u duhu izdatih uputa za privredna poduzeća, da se danas ma kome otkaže služba. Ako bi se to učinilo, onda treba ljudima izplatiti pripadajuću odpremninu, što bi se moglo učiniti ako se proda razpoloživo tvorivo. Velika bi bila šteta razpustiti kadar dobrih i stručnih radnika za čiji je odgoj trebalo mnogo godina. Iako su prilike i radni uvjeti veoma nepovoljni, to se ipak nastoji očuvati još spašeno tvorivo. Radničtvo pokazuje dobru volju, da bi čak i pod izlaganjem svog života najvećim opasnostima došlo na rad i doprinelo što je moguće da poduzeće može i dalje postojati. Prilikom radova oko razkopavanja ruševina radničtvo brodogradilišta pokazalo se kao vrlo spremno i poslušno, te zaslužuje svaku pohvalu. Ukoliko bi Ministarstvo trgovine preuzelo izdržavanje brodogradilišta, mogu se tamo vršiti i radnje manjih opravaka na brodovima bez potrebnih navjera. Tako je n. pr. sada popravljen m/j »Jordan« a od brodogradilišta predložen prilično veliki račun od 500.000 Kuna. Smatram da se taj račun jednostavno likvidira na teret već izplaćenih predujmova. Kao daljni došao bi u obzir popravak vodonosca. Ovaj brod vezo bi se u ćošak pred razaračem, koji je do sada bio manje izložen napadima i u čijoj se blizini namjerava izkopati odgovarajuće sklonište i postaviti neke strojeve radionice. Da bi mornarica morala odobriti posebne navjere za popravak tog broda postavilo bi se pitanje rentabilnosti, jer moramo računati još daljnjim napadima. No ako se ne bi za taj popravak

trebalo posebno platiti, već ako bi isti pao na teret troškova oko redovnog izdržavanja brodogradilišta, onda je svakako preporučljivo. Najzad ne može se računati, da će ti napadi biti trajni, jer će i neprijatelj uviđati jednom da je postigao svoj cilj, a sa druge strane ne može na ovom području nestati cieli prirad, zbog neprijateljskog djelovanja.

Isto tako treba uslieditи neka odluka, što se ima uraditi sa brodogradilištem u Trogiru, gdje je radničtvo nezaposleno, i očekiva mjerodavne odluke, kojom je povezana životna mogućnost velikog broja obitelji.

Ovdje treba još napomenuti, da se na brodogradilištu nalazi jedna velika maona od 400 tona nosivosti bruto 50 tona oko 90% dovršena te nove klapete dovršene oko 80%. Brodogradilište želilo bi ove objekte ponuditi državi na odkup, te bi se dobiveni novac moglo da se samo izdržava. Po tom pitanju dostavit će se poseban priedlog.

Zalostno je da momentalno nismo u stanju ove objekte izvući iz brodogradilišta i skloniti ih na nekom sigurnom mjestu, ali bez remorkera ili drugog prikladnog broda ovo nije moguće.

Prednje se podnosi s molbom na znanje. - U pitanju brodogradilišta i uposlenja radnika u istome, poduzeti su već potrebni koraci kod nadležnog Ministarstva.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v. r.

(M. P.)

BROJ 421

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 29. PROSINCA 1943. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O ZRAČNIM NAPADIMA SAVEZNIČKE AVIJACIJE U VREMENU OD 10. STUDENOG DO 7. PROSINCA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO MORNARICE
Operativni odjel
O. br. 5187/Taj.
U Zagrebu, dne 29. 12. 1943.

Predmet: Izvješće o zračnim napadima na Šibenik.

1) GLAVNOSTOŽERNI URED (Operativni odjel)
2) MINISTARSTVO ORUŽANIH SNAGA (Izvještajni odjel)

Obalno zapovjedničtvo Split sa Pob. br. 331/Taj. od 16. 12. t. g. dostavlja:

»Od Lučkog zapovjedničtva u Šibeniku primljeno je sliedeće izvješće 0 bombardiranju:

Dostavljam izvješće o dosadašnjim zračnim napadajima na Šibenik dopunjujući svoja izvješća ovdašnji broj 27 i 38/taj/43.

Od dana 10. studenoga pa do 7. prosinca 1943. godine, izvršeni su nad gradom Šibenikom i njegovom okolicom sliedeći zračni napadaji:

1) Na dan 10.11. oko 1230 sati nad gradom je letilo jato neprijateljskih Zrakoplova jačine 35-40 bombardera i lovaca, te su bacili bombe na vojne objekte u okolici Šibenika (Ražina) i 6 km južno od Šibenika. Žrtava nije bilo.

2) Na dan 17. 11. t. g. u 1420 sati dat je znak za uzbunu. Nad gradom je nadlietalo jato jačine oko 30 neprijateljskih bombardera, koji su dolazili sa zapada, te su bacili oko 100 bombi (100-250 kg).

Tom prilikom bombardiran je jugoiztočni dio grada, željeznička pruga i dio luke. Od javnih zgrada uništeno je skladište i gat »ŠIPAD«. Djelomično razrušena skladišta Šare na Sv. Križu u kojemu je smještena hrana i ostalo tvorivo njemačkih postrojbi. Oštećena je željeznička pruga na 2 km. od željezničke postaje Šibenik (nasip), te srušena tvornica sapuna Đurić. Osim toga oštećeno je oko 10 privatnih stambenih zgrada u gradu i oštećene tri kuće u selu Mandalina. Pogođeno je brodogradilište Torić, gdje je skoro sVe uništeno. Na eie lom području predjela Baldekin učinjena je znatna štetni, kuće su ostale uslied zračnog pritiska bez prozora, djelomično bez krova i vratiju. Pogođena je i jedna zgrada bolnice. Uslied ovog zračnog napadaja bilo je 14 mrtvih i 24 ranjenih. Njemačke vojne postrojbe radile su oko spašavanja nastradalih. Od naših hrvatskih postrojbi nije stradao nitko.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 46/5, k. 80.

3) Na dan 18. 11. t. g. bilo je pet zračnih uzbuna i to: u 0730, 0930, 1030, 1230 i 1530 sati. Neprijateljski bombarderi nadlietali su nad gradom i bacali bombe na brodove u šibenskoj luci. Tom prilikom zapaljen je jedan teretni brod, koji je bio nakrcan sa živežnim namirnicama i sienom.

Na zapaljenom brodu pogašen je požar te je uništena od prilike jedna trećina tereta.

Na dan 27. 11. t. g. usliedila su 2 zračna napadaja prvi u 1145 sa 19 bombardera i drugi u 1230 sati sa 12 bombardera. Neprijateljski zrakoplovi bacili su bombe na sliedeće ciljeve: skladište hrane njemačkih postrojba kod sv. Križa, vojničke objekte u Mandalini, minersku komandu i tvrđavu Sv. Nikole, te selo Mandalinu koje je djelomično porušeno. Tom prilikom izbačeno je od neprijateljskih zrakoplova oko 80 bomba srednjeg kalibra. Ovom prilikom nije bilo ljudskih žrtava, osim jednog ranjenika (građanska osoba).

4) Na dan 28. 11. t. g. neprijateljski zrakoplovi izvršili su četiri zračna napadaja na grad Šibenik i to u 1045, 1115 i 1145 sati. 33 neprijateljska zrakoplova (bombardera) bacilo je toga dana bombe srednjeg kalibra na razne djelove grada. Državna bolnica pogođena je sa 9 bombi, te su porušene 3 glavne zgade, interna, kirurgija i ludnica, a ostale su oštećene. U samoj bolnici bilo je mrtvih i ranjenih. Preostali bolestnici zbog rušenja bolnice i bojazni pred idućim napadom morali su biti odstranjeni iz bolnice i smješteni u privatne stanove.

Prilikom ovog bombardovanja oštećena je indirektnim pogodkom zgrada mornarske komande, koja je sada neuporabiva, razrušena su skladišta duž obale od rta Kuline prema selu Mandalina. Potopljeno je nekoliko manjih objekata i jedna S.F. (motorna peniša) njemačke mornarice. Osim toga na Baldekinu porušeno je nekoliko zgrada. Tom prilikom pogođeno je sa pet bomba novi gat, te mu je porušena zapadna i sjeverna obala.

5) 2. 12. u 1830 sati bačene su bombe jedna blizu preparandije, a druga na putu prema Šubićevcu.

6) Na dan 3.12. t. g. neprijateljski zrakoplovi bombarderi izvršili su šest napada na grad Šibenik i okolicu. Prilikom ovog napada uništena je djelomično baza borbenih čamaca, te tvornica »DALMATIEN«. Na bazu borbenih čamaca bačeno je oko 20 bomba težeg kalibra, koje su prouzročile velike štete. 6 njemačkih vojnika je poginulo i ranjeno, dok je naše ljudstvo, koje je bilo smješteno u zgradi momčadskoj u bazi bilo sklonjeno u sklonište kod Mandaline. Prilikom ovog napada potopljen je jedan Mas, jedna peniša, jedan ribarica i jedan tender. Bombe su srušile i uništile novo zidanu obalu na bazi. Dan prije ovog bombardiranja premještena je »T 7« i »MARJAN« sa baze u uvali Panjikovča u luci Šibenik i na taj način su sačuvani od oštećenja. Tog istog dana prilikom zračnog napadaja na fabriku »DALMATIEN« u Crnici oštećeno je i dosta privatnih zgrada a sama tvornica jako je razrušena. Osim toga pogođena je direktnim pogodkom kuća Matačić i mlinica u Dragi a okolne zgrade tj. carinarnica i občinska zgrada oštećene. U mornarskoj komandi oštećeno je skladište ugljena, potopljen je jedan tender (M. R. 102), oštećen »Lovćen« i potopljeno i oštećeno nekoliko peniša.

7) Na dan 7. 12. t g. nad gradom Šibenikom preljetjela su 32 neprijateljska zrakoplova u pravcu prema Prokljanskom jezeru. Tog dana grad nije bio napadnut.

Svi ovi zračni napadi utjecali su mnogo na moral kod građanstva, tako da je mnogo građana izseljeno u okolna sela i na otoke.«

Podnosi se prednje s molbom na znanje.

Zapovjednik:
doadmiral
Angeli v.r.

(M- P-)

BROJ 422

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA SEDME ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O DOGAĐAJIMA U VREMENU OD 6. LISTOPADA DO 31. PROSINCA 1943. NA PODRUČJU DALMACIJE[1]

POPIS DOGAĐAJA: od 6. X 1943. do 15. I. 1944.

Prilog doglasnom izvješću 7. oružničke pukovnije za mjesec siečanj 1944.

A. ČETNIČKA AKCIJA

[...]

21. listopada 1943. oko 0700 sati jedan bataljon četnika vršio je čišćenje od manastira »Dragović« (10 km. j-i. od Vrlike) prema selima Laktac, Dabar, Vučipolje i Zasiok, gdje su se partizani u zadnje vrijeme naročito utvrdili, te u ogorčenoj borbi, koja je trajala toga dana do 2300 sata uspjelo im je partizane potisnuti sa njihovih uporišta, koji su se povukli za selo Biteljić (11 km s. od Sinja). Gubici četnika su neznatni, dok partizanski su 6 mrtvih i 2 zarobljena. U ruke četnika pao je znatan plien hrane, streljiva i opreme.

Istog dana četnici u selu Laktac zapalili su nekoliko kuća pravoslavcima pod sumnjom da održavaju veze sa partizanima.

[...]

Tokom 7. i 8. studenog 1943. vodili su borbu četnici sa partizanima u selu Kijevu,[2] te partizane savladali rastjerali, a 8. studenog 1943. napali su partizani četnike u Vrliki[3] i nakon kraće borbe savladali ih i rastjerali.

10. studenog 1943. četnici pomoću njemačkih vojnih snaga ponovno su zauzeli mjesta Kijevo i Vrliku sa okolinom,[4] a partizani povukli se u raznim pravcima na planinu Dinaru i Svilaju, prema viestima bez borbe. Od strane njemačkog topničtva poginulo je nekoliko seljaka iz Vrlike.

[...]

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 22/8, k. 145.
2 Vidi dok. br. 217.
3 i 4 Vidi dok. br. 217, 219 i 223.

B. (KOMUNISTIČKA) PARTIZANSKA AKCIJA:

6. listopada 1943. ustaška postrojba, koja se nalazi u Suhom Docu (25 km. j. od Drniša) ubila je 4 partizana i 6 živih uhitila i predala njemačkoj diviziji u Kninu.

[..••]

17. listopada 1943. u 0600 sati poduzeta je akcija čišćenja terena od Drniša pod vodstvom Njemaca i 20 ustaša u pravcu sela Gata (4 km. s. od Omiša). Uspjeh akcije, jedan poljski top zarobljen ali bez zatvarača, 5 partizana zarobljeno, koji su po Njemcima odvedeni za Split.[5] Tom prilikom jedan njemački vojnik je ubijen i pet ranjeno.

18. listopada 1943. od naših oružanih snaga poduzeta je akcija čišćenja od Omiša u pravcu sela Naklica i brda Gradac (3 km. s. od Omiša). Za vrieme akcije uhićen je istaknuti partizan Škarica Milan iz Podgrađa. Uslied nadmoćnosti neprijatelja, koji je pokušao naš odjel opkoliti, naše se oružane snage povukle uz gubitke 4 ranjena ustaše.[6]

18. listopada 1943. od 1100 do 1200 sati partizani Biokovske skupine iz topova i bacačima tukli su na varoš Makarsku. Od eksplozije granata ranjena su 2 ustaška zastavnika, 1 vojničar, 1 domobran i dvoje građanske djece.[7]

[•••]

22. listopada 1943. njemačka kolona od pet teretnih samovoza sa 21 vojnikom sačekana je u zasjedi od strane partizana na mjestu zv. »Vrba« (6 km. z. od Muća). U borbi koja je trajala cieli dan neprijatelju je uspjelo samovoze uništiti.[8] Za sudbinu 18 vojnika nezna se.

[...]

24. listopada 1943. naše i savezničke oružane snage vršile su pretres terena iz Trilja prema Strmen-Docu, Vedrine i Ćaporice (4-5 km. j-i. od Trilja), gdje su naišli na neprijatelja i nakon kraće borbe partizani se povukli u raznim pravcima.[9] Dva partizana zarobljena i 1 njemački vojnik je ranjen.

24. listopada 1943. partizani Biokovske skupine izvršili su napad na naše postave u Makarskoj. U ogorčenoj borbi našoj posadi uspjelo je neprijatelja odbaciti bez vlastitih gubitaka. Ubijena su 2 partizana i 1 sa svojom vjerenicom živ uhvaćen.

27. listopada 1943. od strane naše i savezničke vojske vršeno je nasilno izviđanje u pravcu Knežice i Bilog Briga (8-10 km. s. od Sinja) kojom prilikom je došlo do sukoba sa partizanima. Uslied nadmoćnosti neprijatelja naše se snage morale povući uz gublitke 7 ranjenih.

27. listopada 1943. u 0700 sati nastupila je borba između naših postrojbi posade Omiš i partizana.[10] Ubijena su dva partizana, dok na našoj strani gubitaka nije bilo. Istog dana u 1730 sati sa planine Dinara (4 km. s-i, od

5, 6, 7 i 10 Vidi knj. 8, dok. br. 6.
8 Vidi dok. br. 5 i knj. 8, dok. br. 295, 441, 444 i 454.
9 Vidi dok. br. 186, napomenu 73.

Omiša) partizani sa bacačima napali su na naše bunkere i grad Omiš i tom prilikom ranjena su tri građ. osobe i porušen krov jedne kuće.

[...]

4. studenog u 0600 sati kada su u luku Makarska uplovila četiri naša motorna čamca, partizani su na ove otvorili vatru iz teškog oružja.[11] Ranjeno je 5 vojničara i 2 njemačka vojnika.

[...]

6. studenog 1943. njemačke oružane snage vršile su čišćenje okoline Omiša. Bacačima srušen je partizanski bunker u mjestu zv. »Podgradac« (4 km. s. od Omiša) pa su istog partizani napustili ostavivši 2 teške strojnice i veću količinu streljiva. Zarobljeno je 7 partizana i 1 tenk. Lakše je ranjen 1 njemački vojnik, dok neprijateljski gubici nisu poznati.

6. studenog 1943. u 0630 sati kod sela Strmen-Doca (4 km i. od Trilja) na prolazu napadnute su njemačke oružane snage po partizanima.[12] Borba je trajala do 1200 sati istog dana kada su se paritzani povukli. Poginula su 2 njemačka vojnika, dok partizani imadu veći broj mrtvih i ranjenih.

[...]

8. studenog 1943. u 1400 s. partizani prilikom povlačenja iz sela Gata (4 km. s. od Omiša) postavili su na cesti jednu ukopanu minu, pa je teško oštećen jedan njemački tenk. Pod sumnjom kao učesnici od strane Njemaca ubijeni su Kovačić Tadija i Sulić Ana iz istog sela.

8. studenog 1943. u 1930 s. u selu Rogoznici (11 km. j-i. od Omiša) po partizanima napadnut je manji odjel Njemaca. Ranjen je partizan Marušić Ćiro, dok su se ostali razbježali ostavivši puške.

8. studenog 1943. u 0500 sati poviše sela Borka (2 km. i. od Omiša) iznenada je napadnut jedan odjel Njemaca, kojima je bilo pridodato 40 domobrana i tom prilikom poginuo je poručnik Fridl Ivan, domobran Stipe Kelava, a lakše ranjeni ustaše Tereš Ivan i Pleić Slavko. Nakon kraće borbe partizani su rastjerani.

[...]

11. studenog 1943. u 0700 s. napadnuta je sa jačim partizanskim snagama naša 9. satnija 15. p.p. u selu Hrvače (7 km. s. od Sinja) koja se morala uslied nadmoćnosti neprijatelja povući.[13] 40 naših domobrana dobrovoljno se predalo partizanima i to oni koji su rodom iz Sinjske okolice. Ukupno nestalo 54 domobrana.

Istog dana od 0900 do 1500 sati jedan vod njemačke vojske kod Karakašice (4 km od Sinja) vodio je borbu sa partizanima, koji su nadirali iz sela Hrvače prema Sinju, koji se vod morao povući uz gubitke 1 vojnik ubijen i 9 ranjeno.[14]

[...]

11 Vidi kni. 8, dok. br. 6.
12 Vidi dok. br. 186, napomenu 76.
13 i 14 Vidi dok. br. 43, 133, 187, napomenu 19 i dok. br. 228.

16. studenog 1943. njemačke oružane snage vršile su čišćenje kotara Makarska.[15] Partizani su se povukli bez odpora i ako su bili dosta jaki u tom području. Iz Podgore partizani nisu imali vriemena da odvuku zalihe živežnih namirnica i oružja. Zaplijenjeno je 2 vagona soli, 2 brdska topa, 1 protuzrakoplovni top, 1 laki bacač, 1 teška strojnica, 1 vagon raznog streljiva, 2 samovoza, 6 teretnih kamiona, 3 motorna kotača, 2500 kg žive sode i otkrivena je partizanska pismohrana.

[...]

22. studenog 1943. u 1700 s. na putu između Divulja i kapele Sv. Barbare (14 km. z. od Splita) partizani su postavili zasjedu i kada je naišla njemačka vojska iz Trogira otvorili su na istu strojčanu vatru. Ubijena su 3 i 3 ranjena njemačka vojnika.[16]

23. studenog 1943. u 1100 sati između sela Vrba i Muća partizani su pregradili cestu i zatim izvršili prepad na naša tri teretna samovoza, u kojima se vozila hrana za oružničtvo i pučanstvo iz Knina za Split.[17] Tom prilikom pao je u sužanjstvo zapovjednik oruž. krila Split bojnik Branko Gerovac, koji je tom prilikom i ranjen, vodnik Luetić Josip, narednik Vukšić Pavle, Mišetić Jozo biv. stožernik i čast. namjestnik Turina. Svi samovozi sa tvorivom pali su u ruke partizana. Iz sužanjstva povratili su se narednik Vukšić Pavle i vodnik Luetić Josip.

[...]

27. studenog 1943. u 0815 s. njemačke vojne snage iz Sinja krenule su u nasilno izviđanje u pravcu sela Hrvače (7 km s. od Sinja) pa je taj odjel napadnut od strane partizana, a malo zatim partizani se povukli prema selu Biteliću (14 km. s. od Sinja), koje je selo zatim bombardirano od strane njemačkih bitnica.[18] Posliedak nepoznat. U selu Hrvače Njemci su uhitili kao taoce 76 seljaka i odveli ih u Sinj i po saslušanju pustili. Gubitci Njemaca 1 mrtav i dva ranjena, dok neprijateljski nisu poznati.

[...]

5. prosinca 1943. vršeno je nasilno izviđanje terena od strane njemačke vojske u pravcu sela Obrovca i Gala (8 km s. i. od Sinja) i kada je vojska prelazila preko jednog mosta otvorili su na istu partizani žestoku vatru.[19] Nakon kraće borbe uspjelo je Njemcima protjerati partizane u drugu borbenu liniju. Borba je trajala sve do 2300 sata i sledećeg dana u 0900 sata nastavljena. Uspjelo je neprijatelja potisnuti [u] planinu Kamešnicu i zauzeto je selo Gala. Prilikom ovih borbi na strani Njemaca ima 21 ranjen i ubijen je seljak Martin Mravak, koji je nosio naše ranjenike. Neprijatelj ima gubitaka oko 100 ranjenih i ubijenih.

6. prosinca 1943. između 1000 i 1200 sati partizani sa otoka Brača sa svojih postava kod sela Pučišća ispalili su na Omiš 16 topovskih granata.

15 Vidi operaciju »Landsturm«, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.
16 Vidi dok. br. 251 i 252.
17 Vidi dok. br. 96, napomenu 9, dok. br. 186, napomenu 96 i dok. br. 398.
18 Vidi dok. br. 96, 186, 266, 269 i 397.
19 Vidi dok. br. 186, napomenu 82 i 83.

Potopljena su dva broda u luci, od dva i jedan vagon nosivosti, a teško oštećen je brod »Napredak« vlasništvo tehničkog odeljka kotarske oblasti. Ljudskih žrtava nije bilo.

[•••]

8. prosinca 1943. iz Ploča prema Splitu putovao je naš brod »Jadro« i taj brod sa posadom od 20 mornara sa jednim častnikom, na kome je bilo ukrcano 26 oružnika pod vodstvom dopukovnika g. Mate Dubravčića, te oko 15 vagona hrane za građanstvo Splita pao je u ruke partizana.[20]

[.. •]

9. prosinca 1943. iz luke Ploča za Makarsku krenuo je motorni jedrenjak »Sv. Josip« natovaren sa 2 vagona siena i pola vagona raznih živežnih namirnica. Na istome bilo je ukrcano 15 ustaša, 4 njemačka vojnika i 24 ostalih putnika. Kada je brod prispio u 2315 s. između uvala kod sela Živogošđa i Drašnice (11-13 km. j-i. od Makarske) napadnut je od strane tri partizanska brza patrolna čamca, koji su se nalazili prikriveni u uvali »Velika Duba«. U ogorčenoj međusobnoj borbi, koja je trajala oko 3/4 sata, uspjelo je zapovjedniku broda brod nasukati na obali. Naši gubici: poginula oba kapetana broda i 1 njemački vojnik, ranjeno 1 njemački vojnik, ustaški zastav. Mate Kordić, 2 ustaše i 1 mornar i sa broda nije se spasila 12 građana - putnika. Brod su partizani zauzeli i odveli u pravcu Sućurja otok Hvar.[21]

[...]

13. prosinca 1943. između 1900 i 2000 sati neutvrđen broj partizana na putu između Trogira i Kaštela, zaustavili su jedan njemački osobni samovoz, samovoz zapalili, a za trojicu njemačkih vojnika, koji su bili u samovozu nezna se.[22]

[...]

18. prosinca 1943. u 2030 sati, jače partizanske skupine sa otoka Brača pokušale su izvršiti invaziju i napasti naše i njemačke oružane snage uzduž morske obale Strožanac-Dugirat.[23] Partizani imali su brod biv. jugoslovenske ratne mornarice T. B. br. 5, pored kojeg je plovilo 6 ribarskih motornih brodova. Svi ovi brodovi bili su dobro naoružani bacačima i strojnicama. Uspjelo im se iskrcati na kopno jedino na mjestu zv. Vele Luka (3 1/2 km z. od Omiša) i tom prilikom pao je u naše ruke partizan Pažanin Filip iz Trogira, dok ostali pokušaji iskcrvavanja su spriečeni. Kod zaselka Krilo-Jesenice (9 km. z. od Omiša) ubijeno je osam partizana svi u engleskim odorama. Naši gubici: 1 domobran ubijen, 1 njemački vojnik poginuo i 1 domobran ranjen. Oštećeno je nekoliko kuća u zaselku Krilo-Jesenice.

Iste noći iz Trogira Bračkim kanalom plovio je njemački brod »Gliboder« sa posadom od50 ljudi, natovaren sa pogonskim tvorivom, nešto streljiva i oružja, pa je napadnut od strane partizanskih brodova na mjestu zv.

20 i 21 Vidi dok. br. 119 i 157.
22 Vidi dok. br. 322.
23 Vidi dok. br. 146, 154 i 334.

Lokve - Ruskamen (10 km j.i. od Omiša) kao i od strane njihove torpiljarke br. 5 iz koje su ispaljena dva torpeda, prvi je promašio a drugi je pogodio brod na kome je nastala eksplozija i vatra. Od posade spašeno je 20 ljudi, a more je izbacilo 6 leševa, dok se za sudbinu ostale posade nezna. Goreći brod prepušten je sudbini pa je tako morskom strujom bačen prema otoku Braču.[24]

[...]

24. prosinca 1943. oko 1400 sati skupina od 80 partizana u selu Karakašica (3 km s. od Sinja) izvršili su napad na dvojicu njemačkih vojnika, koji su vozili na motornom kotaču, kojom prilikom jedan vojnik je ranjen i motorni kotač zapaljen, a partizani se povukli u nepoznatom pravcu.

[•••]

28. prosinca 1943. u 2400 sata, jedna manja skupina partizana napala je ustašku posadu u selu Makru (4 km. s. od Makarske) bombama i strojnicama. Napad je uspješno odbijen. Teže je ranjen jedan vojničar i jedan partizan ubijen.

28. i 29. prosinca 1943. vođene su borbe između četnika i partizana na području sela i okolice Vrlike (34 km s. z. od Sinja).[25] U ovim borbama učestvovala je 3., 8. i 10. partizanska brigada protivu skupine oko 500 četnika. Tom prilikom partizani imali su oko 60 mrtvih i 40 ranjenih. Gubici četnika nisu poznati. Četnicima uspjelo je ubiti jednog partizanskog komesara.

31. prosinca 1943. putovao je samovozom od Vrgorca prema Makarskoj ustaški bojnik Krešo Kuraja u pratnji tri vojničara i jednog novinara i partizani su iz zasjede otvorili na njih vatru iz strojnice i pušaka, a bačeno je i nekoliko bombi.[26] Bojniku Kuraji prebijena je lijeva ruka, a samovoz uništen. Bojnik Kuraja i pratnja izbjegli su pomoću Njemaca koji su tuda slučajno naišli.

[...]

24 Vidi dok. br. 146.

25 Vidi dok. br. 164, 165, 176, 186, napomenu 91 i 92, dok. br. 360, 365, 372, 374, 375 i knj. 10. izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 10. siječnja 1944. god., dok. br. 24.

26 Vidi dok. br. 188.

BROJ 423

IZVOD IZ HISTORIJATA SEDMOG USTAŠKOG STAJAĆEG ZDRUGA U DRNIŠU ZA PERIOD OD 5. LISTOPADA DO KONCA PROSINCA 1943. GODINE[1]

Ustrojstvo i djelovanje VII. ustaškog stajaćeg zdruga u razdoblju od 5. X. 1943. do 23. XI. 1944. godine.

»Pododsjek VI« dana 20. XII. 1944. dostavlja sliedeće:

U danima oslobođenja Dalmacija izpod talijanske soldatske ustrojavala se t. zv. »Jadranska Legija«, koja je imala preuzeti vojničku vlast u Dalmaciji. Odaziv bio je veoma slab iako su mnogi Dalmatinci grlato vikali 8. i 9. rujna 1943 »puške, bombe, puške...«

Od te »Jadranske Legije« koja je u dan odlazka iz Zagreba za Dalmaciju brojila sa častnicima svega oko 150 ljudi stvoren je VI. ustaški stajaći djelatni sdrug zapravo službeno pod zapovjedničtvom bojnika P. T. B. NIKOLE ZELICA, dok je kasnije zapovjedničtvo preuzeo ustaški dopukovnik KEČET EMIL.

Od čitave preselice stiglo je na cilj nakon 15-dnevnog putovanja, što je za ono doba bilo predugo vremensko razdoblje, tek 93 čovjeka.

Već prvi koraci t. zv. »porođajne muke« bili su težki, stoga što nije bilo sposobnih stručnih častnika (uglavnom povratnici), a najveće potežkoće su pravili častnici-obskrbnici, koji su tu svoje dužnosti veoma jednostrano shvatili, a mnogi od njih su prilike osnivanja sdruga shvatili kao povoljnu konjukturu za svoje poslove. Tako je još na putu iz Bihaća otišao satnik ŠIMANOVIĆ JOSIP i vodnik (sada zastavnik) SALOPEK IVAN na službeni put radi »nabavki za sdrug«. Od tih »nabavki« nije sdrug nikada ništa vidio, već jednom je jedino satnik Šimanović nabavio neki krumpir, koji da se ne pokvari morao je biti prodan u samom Bihaću, dakako uz priličnu zaradu. Samo je po sebi jasno, da su ti častnici dobivali i novac za nabavke, a to dali su ga i kome su ga opravdali nije poznato, no samo možemo uztvrditi da ova dva častnika nisu nikada bili došli u stožer svoje jedinice tj. u Drniš, već su tokom vremena nestali iz samog sdruga. Satnik Šimanović je bio zapovjednik našeg Uporišta u Bihaću.

Zdrug, odnostno kombinovana satnija otišla je u Drniš veoma mizerno opremljena, a naoružana sa par strojnica i strojosamokresa, te puškama talijanskog poriekla. Dopukovniku Kečetu bilo je u Zagrebu mnogo toga obećano, ali to su ostala samo obećanja, a isto je tako, kako je sam znao često reći, mnogo očekivao, da će na osnovu postojećih utanačenja sa našom Državnom vladom i njemačkim vojnim vlastima u samom Drnišu od njemačkih vlasti dobiti i oružja i opreme. Međutim u Drnišu su njemačke vlasti s nama postupale maćuhinski, dok iz Zagreba nije ništa dolazilo.

Došavši u Drniš koncem mjeseca studenog 1943 godine sdrug je imao zadatak od tamošnjih vojnih obveznika ustrojiti i upodpuniti sdrug, koji je

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, mikroteka UDB-a - Zagreb, film 34/493-499.

sada promjenio ime u »5. Dobrovoljačka pukovnija P.T.S.«[2] Ova promjena imena vezana je uz želju dopukovnika Kečeta da dođu u sklop P. T. S.-a, kako bi na taj način mogli stvoriti jednu solidnu postrojbu, jer je poznato, da P.T.S. razpolaže sa najboljim častnicima i svime što je potrebno za vojsku. No P.T.S. nije htio primiti taj »uljez« od te pukovnije, već je konačno Poglavnikovom odredbom bilo određeno, da ta postrojba imade konačno ime »VII. ustaški stajaći sdrug,« a spada pod zapovjedničtvo Stožera Ustaške Vojnice.

U Drnišu se od 1941 godine nalazila bivša 9. pripremna, a kasnije XVII. djelatna bojna sa oko 800 ljudi. Tu pripremnu bojnu osnovao je prije domobranski, a sada ustaški pričuvni nadporučnik KURSAR JAKOV. Bivša XVII. djelatna bojna bila je kičma novoga sdruga i ista je odmah uključena u sastav »5. dobrovoljačke pukovnje P. T. S.«, a od te jedne bojne, koja je prostorno bila prevelika i stoga imala sa taktičkog stanovištva nedostataka, učinjene su dvie bojne i to I. i II. bojna.

Bivše XVII. djelatna bojna djelovala je u Drnišu i u onom djelu Dalmatinske Zagore pod veoma teškim okolnostima za vrijeme Talijana. Kod nje mjenjali su se razni zapovjednici, a pri dolazku sdruga zatečen je kao zapovjednik ustaški pričuvni satnik SKELAC ANTUN pobočnik nadporučnik JAKOVAC JOSIP, obskrbnik HULJEV JOSIP, koji su svi bili u Stožeru te bojne. Treba priznati da su svi oni radili pod težkim okolnostima, ali da su isto tako sami častnici krivi za mnogo toga što u toj bojni nije vriedilo. U prvom redu nisu vriedili sami častnici. Zapovjednik bojne satnik Skelac, nadporučnik Jakovac, obskrbnik Huljev, te politički stožernik, a u stvari tek pobočnik Stožera Bribir-Sidraga LEPEJ VIEKO, prireĎivali su česte pijanke, dovodili i posadu Roški Slap i ženske za svoju zabavu. Sve su to činili pomoću ustaškog vodnika DŽAJA KRSTE, koji je znao ići u akciju i kako to vele partizani praviti »ekonomske akcije«. Od »partizana« zarobljena stoka dovodila se u Drniš k satniku Skelcu za častničku menzu. Uobće ta menza bivše XVII. djelatne bojne u Drnišu, bila je za mnoge koji su tek došli u jednu »pasivnu« Dalmaciju veliko odkriće, jer se tu našlo svakakve milošte, pa čak i fine riže, parmezana itd. O svim ovim prilikama izcrpno je izvješten Zapovjednik Ustaša BOŽIDAR KAVRAN, pa čak i o pojedinim osobama. Odmah po dolazku dopukovnika Kečete nastalo je »čićenje« i započeo je proces koji je oko 30 dočastnika i vojničara strpao on kraj brave. Proces je zadobio drugi smjer, kad je došao u Drniš ustaški pukovnik VJEKOSLAV SERVATZY, kao zapovjednik »Zaveldija«, on je naime sve uhićenike dao pustiti na slobodu, pa tako i glavnog obtuženog Krstu Džaja, vodnika, koji je izgleda bio samo nečiji »izvršni organ«.

Dopukovnik Kečet po dolazku u Drniš, vidi da ih je tu već čekalo boso i golo ljudstvo, a isto tako da se od Njemaca neće dati ništa dobiti, pa već u mjesecu prosincu pr. godine negdje 7. ili 8. odlazi zrakoplovom u Zemunik, odakle dalje za Zagreb, radi nabavke opreme.

U sdrugu je sada ostao sve do mjeseca veljače o.g. kao najstariji pobočnik mladi poručnik JUKIĆ MIRKO. Isti vodi sdrug kako najbolje znade i umije. U to doba nema gotovo borbi, a značajnih, pogotovo ne. Častnika je bilo također veoma malo, opreme ništa, jer od nikuda nije pristizavala. Odmah po dolazku novači se i to bez obzira na to da li netko želi doći do-

2 Poglavnikovog tjelesnog zdruga.

brovoljno ili ne. Tim novačenjem sakupljena je satnija od 180 ljudi pod zapovjedničtvom još mladog i tek izašlog iz škole zastavnika MAGAŠ VICKA.

Izobrazba nije nikako mogla biti zadovoljavajuća, jer su nedostajala sredstva za istu, tako da je za izobrazbu bilo dano na 180 ljudi svega 30 pušaka, od kojih je konačno u satniji ostalo samo 6 za držanje straža. Osjećala se svuda velika potreba popune ljudstvom, jer su dobili neke nove postave, koje su preuzeli od četnika, tako da već nakon prvog tjedna izobrazbe moraju novaci na položaje.

U to doba preuzeli su Vrpolje, Sedromić, Jadrtovac i Elezi, ali su za to snage bile preslabe i to je značilo napinjanje snaga. Da se upodpuni praznina, koju nije mogla popuniti redovita vojska dopukovnik Kečet organizira, tamo gdje još nije postojala, ustašku pripremu t. zv. seosku miliciju. Podjeljuju se puške milicionerima koje dobivamo od Njemaca.

Zapovjednik seoskih milicija je zapovjednik oružničkog voda Drniš oružnički poručnik MARUŠIĆ IVO. Milicija predstavlja slabu snagu, pa nekada izgleda, da je oružje podjeljeno joj, uzalud bačeno. Bilo je sela, gdje su za napadaje partizana milicioneri zakapali svoje puške na đubrišta, da se ne bi trebali boriti, dok je isto tako bilo sela, gdje su milicije bile veoma hrabre i dobro ustrojene, kao na primjer u selu Badani, Ružići, Kljaci i Trbounje, no ova posljednja je u zadnje vrieme zakazala.

Na adresu zapovjednika milicije poručnika Marušića dolazile su često pritužbe, da nepravedno postupa kod djeljenja pušaka, tj. da pušku dade onome tko mu donese tuku ili kokošu. Izgleda da te pritužbe imadu i osnove, ali to nije nikada iztraživano i provjeravano. Spomenuti poručnik je nadalje, kao bivši jugoslavenski žandarmerijski dočastnik, bio simpatizer pomalo četnika, pa i partizana, bojeći se u budućnosti za svoj položaj ako bi došlo do kakvog preokreta, jer je imao brojnu obitelj. Imenovani je kod povlačenja iz Drniša 4. XI. 1944. ostao u Drnišu kod partizana, vjerojatno iz obiteljskih razloga.

Odmah po dolazku jedne skupine iz Zagreba u Drniš, nekolicina se odjelila i otišla preko Krke do Zadra, Benkovca i Zemunika, da tamo uzpsotavi zadarski dio ili zadarski polusdrug. Zapovjednikom tog polusdruga imenovanje bojnik (sada dopukovnik) NIKOLA ZELIĆ, dok su mahom svi častnici bili častnici-povratnici. Taj polusdrug počinje živjeti svojim samostalnim životom u kaosu i blaženoj bezbrižnosti, tako da je sam sebi dao »počastni« naziv »amerikanski polusdrug«. Kako su počele »amerikanijade« tog polusdruga vidi se po tome, što im je da se iz Šibenika do Zadra prebace, trebalo veoma mnogo vremena i uz mnogo poteškoća, dok su za svoga kratkog boravka od 15 dana u Šibeniku zahvaljujući jakom dalmatinskom vinu potukli oko 10-tak Talijana na Šibenskim ulicama.

Kod tih ljudi se osjeća preveliko drugarstvo i nema nikakvog pristojnog odstojanja između častnika i vojnčara, tako da već na prvom putu za Zadar u Šibeniku svi zajednički piju i brate se sa častnicima, koji naravno nakon toga ne mogu prema »pobratimu« više nastupati vojnički. Stožer sdruga u Drnišu nema od tada nikakve veze sa zadarskim polusdrugom.

Negdje u mjesecu veljači 1944 godine udaljen je i došao je u Drniš ustaški boinik VUDY DRAGUTIN, poručnik VIZJAK i bojnik BENCIĆ. Ovi su objeručke primljeni misleći da će bojnik Vudy preuzeti sdrug, jer se dopukovnik Kečet još uviek nije vraćao iz Zagreba. No bojnik Vudy to otklanja i određuje se za zapovjednika II. bojne. Rad bojnika Vudy-a može se ocrtati plodnim i korisnim za vrijeme provedeno kao zapovjednik bojne. Bojnik

Vudy je zapravo novi II. bojnu imao urediti što mu je prilično i uzpjelo. No isti je imao manu, da se volio podavati piću, pa je tako jednom zgodom u »maglovitom,« razpoloženju uvriedio njemačkog generala zapovjednika 264. I.D. u Drnišu NACKE-a.

Novačka satnija o kojoj je već bilo govora, nalazila se u općinskoj zgradi u Drnišu. Njemci su tražili da se sve ustaške postrojbe izsele iz Drniša, pa tako i novačka satnija, s time da u Drnišu ostane samo uži stožer sdruga. Ovo je bilo jamačno Njemcima suflirano sa strane četnika, jer su Njemci podljegali sugestijama istih. Bojnik Vudy kao trenutačno najstariji častnik u posadi uputio se osobno u pratnji pobočnika poručnika Jukić Mirka do njemačkog generala Nacke Albina zapovjednika 264. I.D.

Tu je došlo do oštre prepirke sa njemačkim generalom, koji je energično zahtievao izpražnjenje Drniša od strane naših postrojbi navodno radi opasnosti bombardiranja, dok je istovremeno preporučivao da novačka satnija pođe u Šibenik, gdje je ta opasnost daleko veća. Radi svađe u kojoj je general bio veoma oštar, zatražilo je zapovjdničtvo 264.1. D., da se bojnik Vudy ukloni sa područja divizije. Novačka satnija morala je na sam dan Božića 1943. godine seliti iz Drniša na sveobće zadovoljstvo četnika, koji su tada odnosno 13 dana kasnije u družtvu njemačkih častnika slavili svoj Božić prelazeći srbskom zastavom kroz Hrvatski Drniš.

Bojnik Vudy međutim još uviek nije poslušao taj nalog, već se krio na svojem postavu kao obični vojničar, skinuvši činove i pustivši bradu. No došlo je vrieme kada je ipak morao otići iz toga sdruga. Njegov rad na političkom polju je također bio plodan, pa je za sdrug njegov odlazak bila velika šteta.

[...]

ČETNIČKI DOKUMENTI

BROJ 424

IZVOD IZ DOPISA ŠTABA DRUGE BRIGADE GORSKE GARDE NJ. V. KRALJA PETRA II OD 1. STUDENOG 1943. POTČINJENIM JEDINICAMA U POVODU SLUŠANJA AMERIČKIH RADIO STANICA[1]

Štab 2 Brigade
Gorske garde NJ. V. Kralja Petra II
Br. Službeno
1 novembra 1943. godine Slobodne Srpske planine

KOMANDANTU BATALJONA OVE BRIGADE.

Komandant Korpusa naređenjem svojim od 2 oktobra 1943. godine, dostavio je sledeće:

»Gospodin Ministar vojske, mornarice i vazduhoplovstva i Načelnik Štaba Vrhovne Komande svojim depešama Br. 4454,4455 i 4456, dostavio je sledeće:

Amerika - 17 septembra, Jugoslovenski Kralj. Serviz u svojoj emisiji preko radio Njujorka objavio je sledeće: »Najveći Njujorški list NJUJORK-TAJMS od 17 septembra objavio je najkrupnijim slovima senzacionalnu vest, da je Đeneral Draža Mihailović uspostavio direktnu vezu sa Amerikom preko svoje radio stanice - »DEMOKRATSKA JUGOSLAVIJA«, koja se nalazi u slobodnim planinama Jugoslavije. Američko Ministarstvo Spoljnih poslova zvanično potvrđuje da ima vezu sa đeneralom Mihailovićem kao i da prima direktne telegrame za Ministarstvo Rata.

Vest daje Đeneral Mihailović, uspostavio direktnu vezu sa Američkim Ministarstvom rata izazvala je u Americi najveće interesovanje od Atlantika do Pacifika. U Americi se zvanično potvrđuje, daje radio telegrafska stanica »DEMOKRATSKA JUGOSLAVIJA« zvanični organ Draže Mihailovića. NJOJORK-TAJMS po prvi put donosi članke o borbi Kraljevske Jugos-

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 4/4, k. 104.

lovenske vojske sa okupatorom. Od danas 19 septembra 1943. godine šaljemo svakog dana Ratni bilten za Ameriku danas je 888-mi dan naše borbe. Bilten uzima taj broj.

Objavite ćelom narodu: Američka štampa biće obaveštavana o celokupnom našem radu. Budimo zadovoljni, nismo sami, Amerika je najveći pobornik za Demokratiju. Glas Amerike, Kolumbija, Broadkastinas, Boston Njujork. Junajted pres Njujork, Njujork Tajms kao i Jugoslovenski ambasador Fotić.[2] Fotić vodi celu stvar propagande u Americi.

Br. 4469 od 19 septembra 1943. godine, br. 93 od 23 septembra i 32 od 29 septembra, br. 177 i 178 od 24 septembra 1943. godine: Amerika daje vesti na Srpskom jeziku svakog dana po starom Jugoslovenskom vremenu u 17,30,19,15 do 19,45, u 21,30 i 22,30 časova, sve na talasnoj dužini 19 metara.

Slušajte ove vesti i širite ih kroz narod propagandom. Amerika je dosta rezervisana prema komunistima, ali nemože sasvim da ih izbriše. Amerika ne trpi komuniste zbog Kine jer joj tamo smetaju u borbi protiv Čang Kaj Šeka, kao i kod nas.

Što više slušati i objavljivati Američke Vesti u 17,30,19,15,19,30 i 22,30 časova na talasnoj dužini 19 metara. Što manje slušati radio London i što manje ga prenositi sem kad je potrebno.

Od svih američkih radio emisija najbolja je emisija koja počinje u 19,15 i traje pola sata 19,45 časova. Na ovoj emisiji govori Svetislav Petrović. Slušajte naročito ovu emisiju i širite njene vesti. Talasna dužina 19 metara a isto tako i 25 metara. Radio London slušati van šireg skupa jer njime vladaju ustaško-komunistički elementi. Slušajte što više Američke emisije ponedeljkom, sredom i petkom preko radio Londona i neposredno emisije preko Amerike koje se daju na 19 i 25 metara svakim danom u 17,30, 19,15, 21,30 i 22,30 časova, sve po našem vremenu, Amerikanci su mnogo obazrivi prema našim unutrašnjim teškoćama. Upotrebite njihove emisije za propagandu i širenje vesti. Na radio Londonu sede udružene ustaše i komunisti.

Zbijmo svoje redove. Komunisti su ponovo u teškoj situaciji i zato radio London gleda da ih izvuče. Možemo očekivati još teže napade od strane radio Londona i direktno na nas. Radio London oće da izvuče komuniste jer mu privremeno trebaju i hoće da ih iskoristi do kraja. Naročito će nas napasti zbog toga što smo učvrstili direktnu vezu sa Amerikom preko »DEMOKRATSKE JUGOSLAVIJE«. Zbog toga su se mnogo ljutili, ali mi nismo mogli drukčije. Unapred pobijajte sve što bi eventualno izneo London u svojim emisijama. Naročito obavestite sve susede razvite što jaču propagandu. U naš štab stigli su Britanski General i Američki pukovnik sa svojim štabovima.

[...]

DOSTAVLJENO: Komandant, poručnik
K-tu 1,2 i 3 bataljona.

2 Konstantin. Svojim ukazom od 9. lipnja 1944. god. izbjeglička vlada Kraljevine Jugoslavije oduzela je kraljevskom ambasadoru Fotiću u Washingtonu agreman ambasadora zato što se protivio suradnji između izbjegličke vlade i Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije.

BROJ 425

PISMO PROTE STEVANA PROSTRANA, PAVLA ZELIĆA I LAZARA MATIĆA OD 22. STUDENOG 1943. VOJVODI MANI ROKVIĆU U POVODU NJEGOVIH NESUGLASICA SA VOJVODOM ĐUJIĆEM[1]

Gospodinu
Mani Rokviću, četničkom vojvodi[2]
Šibenik

Dragi vojvodo!

Prije no što smo se bili riješili, tačno pred dva mjeseca, da se za organizovanje četničke akcije u sjevernoj Dalmaciji stavimo na raspoloženje četničkim faktorima i komandi Njemačke Armije u Kninu,[3] mi smo stvorili prostu odluku da prema svakom s kim se na poslu sretnemo budemo uvjek i do kraja iskreni, lojalni, objektivni. Tu smo odluku još pojačali čim smo se već pri prvim dodirima sreli sa jasnim i otvorenim nesuglasicama koje vladaju među četničkim prvacima u prvom redu među Vama i vojvodom Momčilom Đuićem.[4]

Držeći se tog principa mi smo, kao što Vam je već poznato na konferenciji u Kosovu održanoj tačno pred mjesec dana, vojvodi Momčilu Đuiću otvoreno i bez rezerve govorili stvari koje mu nisu bile mile i spočitnuli mu nelojalno držanje prema nama i pogrešnom stavu obzirom na opću stvar.

Ma da nam je to veoma žao, mi smo, razvojem stvari prinuđeni da i Vama kažemo istu stvar uvjek samo u želji da odgovorimo svojoj savjesti i da koristimo našoj zajedničkoj stvari.

Već kod prvih dodira s Vama Vi ste nas svojim držanjem, a poslije i otvorenim sugestijama upućivali na to da se u našoj akciji potpuno emancipujemo od uticaja Momčila Đuića i da prekinemo svaku vezu s njime dokazujući da nam je on nepotreban u našem poslu zato što Njemci daju oružje samo preko Vas i nikoga drugoga.

Kako nas je u odnosu prema Vama, vojvoda Momčilo upućivao na istu stvar i nam iz toga postali jasni vaši međusobni neprijateljski odnosi, mi smo se bili čvrsto riješili da se klonemo uticaja jedne i druge strane, da ostanemo u prijateljskim odnosima sa obojicom, a da pođemo sami, računajući uvijek da će kod vas prevladavati razboritost te da ćete nam obojici pružiti svoju podršku u radu kako nas gdje bude upućivao posao na vas.

Iznjevši u tom smislu svoju rješenost pred Njemačkom komandom[5] i dobivši od ove saglasnost mi smo krenuli na posao i vrlo se obradovali kad ste nam Vi tom prilikom dali svoju, inače netraženu, riječ da možemo u svemu računati na Vašu pomoć, koju ćete nam pružiti bez ikakve želje i namjere da se direktno uplićete u naše stvari i da nam se namećete gdje vas ne budemo tražili. Međutim, na tom svom samostalnom putu mi nismo mogli ni koraka da maknemo jer divizija nije udovoljila nijednom od naših

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 1/5-38, k. 245.
2 Vojvoda Mane Roković je bio komandant Drvarsko-petrovačkog četničkog odreda.
3 i 5 Riječ je o Komandi 114. lovačke divizije.
4 Detaljnije o nesuglasicama između vojvode Rokvića i Đujića vidi dok. br. 436.

traženja koja nam je bila vrlo predusretljivo obećala na našu prestavku od 23. X.

Dolaskom Oberi. Liperta[6] u Šibenik koji je komincidirao sa Vašim boravkom ovdje i njegovim odlučnim zahtjevima da pošto poto imamo da riješimo našeg vojnog komandanta za teritorij sjeverne Dalmacije nama je bilo jasno o čemu se radi i izbor je pao na Vas u nadi da ćemo se time maknuti sa mrtve tačke.

Bez obzira na naš sud o Vama ovo je za nas bila velika žrtva zato što smo morali otstupiti od čvrsto postavljenog načela i da se između dva neprijateljska tabora odredimo za jedan, a sve je to bilo ponavljamo u čvrstom uvjerenju da će naša žrtva dobiti naknadu na Vašoj strani. Prekidajući tim aktom sa Momčilom nama je bilo jasno da od njega ne možemo očekivati nikakvu pomoć u ljudstvu, borcima bez kojih se akcija ne može maći sa mrtve tačke, ali smo pri tome imali na umu Vaša uvjeravanja koja ste nam već u početku dali naime, da ste Vi u mogućnosti da za akciju stavite na raspoloženje do 600 boraca.

Od toga je danas šesnaesti dan, a mi još stojimo na mjestu i na svoje veliko iznenađenje konstatujemo ove fakte:

1. Da se oružje dobiva od Njemaca i mimo Vašeg posredništva (Stegnjaić)[7] što znači da ste nas uvjeravali u jednu stvar koja ne stoji.
2. Da je đački bataljon[8] doveden u jednu očajnu situaciju ovakvim ishodom stvari, jer od jedinice koja je bila, u sporazumu sa Njemačkom komandom, određena za propagandu na već očišćene terene sjeverne Dalmacije, on je stavljen Njemcima na raspolaganje kao udarna jedinica za borbu oko Šibenika.
3. Da smo napuštajući svoj princip neutralnosti u odnosu na vas i Momčila upleteni ponova u Vaše međusobne razmirice, koje su dovele do hapšenja Đedinih[9] ljudi, čime je još prije borbe sa komunistima, došlo do otvorene borbe među četnicima što mi odlučno osuđujemo.

Mi smo dakle vašim izborom za glavnog komandanta na području sjeverne Dalmacije otvorili put daljim sve većim nesuglasicama i trvenjima na našem terenu jer na ovaj nastupaju druge četovođe mimo naše volje, koji se neće vjerovatno staviti pod vašu komandu, a Vi ste nemoćni da se na terenu pojavite kao nosilac situacije zato što nemate dovoljno ljudi.

Sve je ovo nas dovelo ujedan nemoguć položaj iz koga ćemo pred Njemačkom komandom povući konsekvencije o čemu Vas izveštavamo reda radi.

S ovim naravno nikako ne prestaje naše interesovanje za četničku akciju u sjevernoj Dalmaciji i mi smo spremni da u tome poslu i dalje učestvujemo ali samo onda kada budemo imali dovoljno uvjerenja da su svi zainteresirani i nadležni faktori njemačka komanda i četnički prvaci našli konačno jedan oslonac za ozbiljan rad u kome će biti za vazda isključene trzavice i djelomična pojedinačna rješavanja koja su unapred osuđena na neuspjeh. Naše je uvjerenje da i Vi možete pridonjeti vrlo mnogo da se

6 Obavještajni oficir u Komandi 114. lovačke divizije.
7 Milorad.
8 Splitsko-šibenski đački bataljon formiran u kolovozu 1943. god. Vidi knj. 7.
9 Radomir Đekič-Đedo, komandant Zlatiborskog četničkog odreda, koga je Vojo Perišić, načelnik štaba Mane Rokvića, imenovao za komandanta četničkog sektora sjeverne Dalmacije. Vidi dok. br. 428.

nađe ovakova osnova i da bi Vaša uloga u tom radu mogla biti od velikf vrijednosti ukoliko se ta uloga uskladi sa cijelinom i zajednički postavljenim ciljem.

U Šibeniku, 22. XI. 1943.

_ ,
Sa bratskim pozdravom
prota *Stevan Prostran,* s. r.
prota *Pavle Zelić* s. r.
Lazar Matić s. r.

BROJ 426

zapisnik sa sjednice vojnih i narodnih predstavnika kosovskog kotara održane 26. studenog 1943. na kojoj je simo radić predložen za komandanta kosovske četničke brigade[1]

ZAPISNIK

Sjednice pretstavnika vojnih i narodnih, komandanata bataljona, komandira četa, zamenika, Komandanta Kosovskog sreza, pretsednika Kosovske opštine, održan u Kosovu dana 26. novembra 1943. god.

PRISUTNI:

Komandant sreza otac Kalik Nikanor, pretsednik Kosovske Opštine Ćosić Stevan, Komandant I. Bataljona Radić Simo, komandant II. bataljona Grubnić Jovan, ađutant kosovskog sreza Kekić Simo, pretstavnik četničkog odbora Vučenić Nikola, komandir operativne čete Riđane Strinić Dušan, ađutant I. bataljona Lazić Nikola, zamenik komandanta II. bataljona Jović Ilija, komandir operativne čete Uzdolje Šare Sava, komandir operativne čete Ramljane Bjegović Petar, komandir seoske čete Uzdolje Petrović Simo, komandir Operativne čete Zvjerinac Zarač Marko i pretsednik seoskog četničkog odbora u Uzdlju Šare Jovo.

Ovaj sastanak otvorio je otac Kalik Nikanor, te na početku iznosi ovo:

Dosadašnji Komandant Brigade kapetan Mijović Novak postaje komandant Kosovskog Korpusa, a malo posle i načelnik štaba Dinarske divizije. Ovo visoko unapređenje našeg Komandanta, najljepše su pozdravili četnici Kosovske Brigade, jer je kapetan Mijović i na svome području stekao naročite zasluge.

Međutim sa ovim je mesto komandanta Kosovske Brigade ostalo prazno. Dalje i sam komandant Mijović meni je izjavio, da neće biti u stanju dalje [zauzimati] mesto Komandanta brigade zbog toga, jer mu ostali poslovi ne dopuštaju da bude stalno vezan sa borcima Kosovske Brigade.

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 26/2, k. 153. Original se čuva u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske - Zagreb.

Kao četnički prvak ovoga kraja predlažem, da se na ovo mesto izabere komandant I. bataljona Kosovske Brigade Radić Simo, te ovaj predlog prisutni jednoglasno primaju.

Komandant II. bataljona Grubnić Jovan slaže se sa ovim predlogom, pozdravlja i usvaja da se na mesto novoga komandanta Brigade postavi Simo Radić.

Pretsednik Kosovske Opštine Ćosić Stevan u ime naroda pozdravlja predlog i izjavljuje, da mu je drago da na novi položaj dolazi čovek ovoga kraja, koji će kao i dosada korisno poslužiti našoj četničkoj stvari i svome narodu.

Zaključeno je da se ovaj zaključak donese do znanja Komandantu Dinarske Divizije i Komandantu Kosovskog Korpusa.

Na kraju izjavljujemo da i od sada odobravamo celokupni rad naših većih starešina i to Komandanta Dinarske Divizije i Komandanta Kosovskog Korpusa.

Potpis prisutnih:

1) Nikanor Kalik s. r.
2) Jovan N. Grubnić s. r.
3) Ilija Jović s. r.
4) Dušan Strinić s. r.
5) Stevo Ćosić s. r.
6) Nikola Lazić s. r.
7) Petar Bjegović s. r.
8) Savo Šare s. r.
9) Nikola Vučenić s. r.
10) Simo Petrović s. r.
11) Simo Kekić s. r.
12) Marko Zarač s. r.
13) Jovo Šare s. r.

Da je prepis veran svome originalu tvrdi i overava:

Komandant Kosovskog sreza
N. Kalik, s. r.

Prednje se dostavlja s molbom na nadležnost, komandantu Dinarske Četničke Divizije.

Kosovo 29. XI 1943. g.

Položaj
Komandant Kosovskog sreza
N. Kalik, s. r.

BROJ 427

PISMO VASE ČOKA ČLANA ČETNIČKOG ODBORA U ŠIBENIKU OD 4. PROSINCA 1943. PRIJATELJIMA I SUBORCIMA PRILIKOM BJEŽANJA U BEOGRAD[1]

Šibenik 4 decembra 1943.

Prijateljima i suborcima.

Smatram za svoju svetu dužnost da informiram vas, moje prijatelje i suborce sa kojima sam do danas od prvoga dana naše zajedničke borbe delovao u smislu i pravcu kojeg smo zajedno obilježili a to je spas srpskog naroda.

Teški udarac kojeg sam doživio sa svojom familijom na 11. septembra o. g. u gradu Šibeniku, a koji se može samo pohvaliti sa mojim privrednim i nacionalnim radom, prisilio me je da donesem odluku o mome konačnom napuštanju ovog grada. I ako sam se prije 11. septembra nalazio na potrebnom liječenju po odobrenju vodstva, ja sam se natrag vratio u Šibenik da nastavim naše odavna započeto delo po naređenju vodstva.

Ni moja odluka o definitivnom napuštanju Šibenika, ni moje teško fizičko stanje, ni psihološka situacija u gradu i teror javnog mijenja, nije me moglo spriječiti i zaustaviti da nastavim naše zajedničko delo koje smo poveli za spas ispaćenog i iskrvavljenog Srpskog naroda.

Sav onaj bol i teška razočaranja koja sam doživio od građana i mojih bivših privrednih prijatelja[2] ne može ni izdaleka da se mjeri sa bolom i razočaranjem kojeg sam doživio od strane kojoj sam stavio na raspolaganje sve moje umne, fizičke i materijalne mogućnosti. Prvo razočaranje i prvu nanesenu bol mi od građana i privrednih prijatelja očekivao sam istoga časa, kada sam krenuo ovim trnovitim putem. Nanesene mi ili klevete i nerazumjevanja mojih dojučerašnjih prijatelja nisam nikada očekivao i toliko me je potreslo da sve kad bi i želio da pređem preko toga, moje fizičko stanje nikako ne bi mi dozvolilo, jer se zbilja nalazim na rubu svoga zdravlja. Oštrica kame, koju sam primio u moje srce koje Vas je sve njegovalo kao svoju rođenu djecu, ni do danas nije izvučena iz mojeg srca, jer niko se nije našao pobuđenim da klevete i uvrede demantuju i da se meni bar pismeno pruži satisfakcija od lica koje su te uvrede nanijeli.

Putujem u Beograd sa dubokim uvjerenjem da sve vijesti koje ću primati iz Šibenika, a i razvoj situacije i događaja, da će ponovo pružiti dokaza o mome ispravnom gledanju na stvari a ujedno i satisfakciju Vama, koji ostajete i iskreno nastavljate veliko djelo za spas Srpskog naroda, želim da ga dokrajčite do kraja a moje misli i želje pratiće Vas na svakom koraku sa dubokim uvjerenjem u konačnu pobjedu.

S *verom u Boga za Kralja i Otadžbinu*

Vaš brat *Vaso Čok*

1 Prijepis pisma (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 1/5-28, k. 245.

2 Vaso Čok je bio vlasnik staklarske radnje u Šibeniku, član ilegalnog četničkog odbora u Šibeniku za vrijeme okupacije.

P. s. Molim vas draga braćo, da me mnogo izvinete što nisam mogao lično i usmeno da vam saopštim, jer se nalazim u velikoj žurbi radi pripremanja putovanja.

Dostavljeno

Lazar Matić	Stevan Prostran
Prostran Draško	Josip Gumzej
Kovač Franc	Milan Tejić
Ignjatije Ležaić	Nikola Kitarović
Milorad Pecelj	Strahinja Krstanović

BROJ 428

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETNIČKOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE OD 8. PROSINCA 1943. ČETNIČKOJ KOMANDI U ŠIBENIKU O AKCIJI ČETNIČKIH ODREDA NA PODRUČJU OPĆINE SKRADIN[1]

Štab Četničkog Sektora
Severne Dalmacije
Br. službeno
8. decembra 1943. godine
u Skradinu

Prepis

Dostavlja izveštaj o operacijama,
uspehu i utrošenoj municiji

Četničkoj komandi u Šibeniku

Izveštava se, da su četnički odredi Četničkog sektora Severne Dalmacije, do sada nastanjeni u Skradinu i to Bosanski,[2] Zlatiborski[3] i Skradinski četnički odred,[4] dana 3. decembra t. g. u 1 sat noću započeli operacije protiv partizana.[5] Dana 7 decembra t. g. navedenim odredima priključio se je i Splitsko-Šibenski četnički odred. Svi ovi odredi operišu na terenu zajednički i pod komandom vojvode Dede Đekića.[6]

Prema do sada dobivenim podatcima, koji su stigli sa operacione zone, navedeni odredi zauzeli su sledeća nastanjena mesta u Skradinskoj opštini i to: Vel. Glavu, Plastovo, Bratiškovce, Gračac, Sonković, Kakanj,

1 Prjepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 30/2, k. 153.
2 Glamočki četnički odred (brojno stanje 107 četnika).
3 Zlatiborski četnički odred (brojno stanje 61 četnik).
4 Skradinski četnički odred (brojno stanje 195 četnika)
5 Vidi dok. br. 117, 374 i 428, napomenu 45.
6 Radomir Đekić-Đedo, komandant Zlatiborskog četničkog odreda imenovan za komandanta četničkog sektora sjeverne Dalmacije.

Smrdelje, Devrske, Varivode, Zečevo, Bribirske Mostine, Čista Mala i stigli do Dobropoljaca, opština Kistanje.

Odmah prvih dana, pri zauzeću Velike Glave i Bratiškovaca, u tim mestima bili su uspostavljeni novi četnički odredi. Ljudstvo iz Velike Glave bilo je naoružano i ostavljeno u mestu radi čuvanja svog i susednih sela, dočim su borci iz Bratiškovačkog odreda pošli sa ostalim odredima u operacije.

Četnički odredi do sad na terenu nisu naišli na kakav veći i ozbiljni sukob sa partizanima. Bilo je nekoliko manjih okršaja sa manjim partizanskim odredima. U jednom takvom sukobu kod sela Varivode, bio je lakše ozleđen u glavu neki naš borac iz Bosanskog odreda. U toj borbi bio je zarobljen jedan partizan.

U toku posljednjih pet dana vođenja operacija, predao se je našim odredima manji broj paritzana sa oružjem. Ovi su bili odmah uvršteni u naše redove. Tačan broj nije poznat jer ovaj Štab o tome nije primio još pismeni izveštaj.

Odredi su u dosadanjim operacijama potrošili cca. 3.000 puščanih metaka za italijansko oružje, cca 500 metaka za Mauzerove puške kal. 7,9 m, 46 ručnih bombi i 52 mine za bacače.

S *verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!*

Komanda:
Nikolić[1] s. r.

BROJ 429

IZVJEŠTAJ ŠTABA BUKOVIČKE BRIGADE OD 14. PROSINCA 1943. KOMANDANTU 502. ČETNIČKOG KORPUSA O SITUACIJI U SELIMA MOKROM POLJU, RADUČIĆU I KISTANJSKOJ OPČINI[1]

Štab
Bukovičke Brigade
502. korpus
Br. si.
14. decembra 1943. god.
Položaj
;

Izvješaj o situaciji u selu Mokrom polju
i Radučiću kao i Kistranskoj opštini dostavlja.

KOMANDANTU 502. KORPUSA

Prema usmenom naređenju Komandanta 2 brigade 502. korpusa upućen sam na teren t.j. u selo Mokro Polje i Ervenik gde 1. i 2. bataljon ove brigade drže položaj i vrše operacije, te sam konstatovao sledeće:

7 Nikola

1 Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg.br. 34/2, k. 153.

Prema prikupljenim podatcima u selima Mokro Polje, Radučić, kao i Kistanjskoj opštini narod je neobavešten i partizanskom propagandom uplašen te se skriva po šumama i jamama, prema izjavi istaknutih Srba u ovim krajevima potreban je rad četničke organizacije, što češće zalaženje po selima po mogućnosti jedan oficir ili pak politički autoritet, da bi se narod uverio o radu i ciljevima četnika u današnjem vremenu.

Dana 11. i 14. ov.m. vođene su operacije od strane 1. i 2. bataljona ove brigade u Kučeviću i Erveniku tom prilikom naše su snage zarobile 16 partizana i 3 partizanke sa 8 teški mitraljeza i to: 3 francuska San Stjen i 5 italijanskih Breda sa oko 20.000 metaka za Bredu, Franc, municije nije zarobljeno.[2]

Iznoseći prednje mišljenja sam da se u tamošnje krajeve uputi jedan oficir koji bi održao nekoliko govora nacionalno-četničke prirode po mogućnosti u više sela, da se odredi predsednik opštine u Kistanjima koji će imenovati starešine sela i predsednike seoskih odbora da bi se pristupilo neko od Srba koji će narod pozvati u četničku organizaciju i zajedničku bratsku saradnju, i navodi da će seljaci listom pristupiti sem onih koji su okaljali ruke o srpsku krv, a koji će u tom slučaju biti četnicima potkazani.

Molim Komandanta da preduzme sve mere kod nadležnih da se ovim nesretnim i zapuštenim selima iziđe u susret sa strane naše komande.

Zast. komandanta
Jovo Belobrk v. r.

Stab 502.
Br. SI.
15-XII-1943. god.

Komandantu Dinarske Oblasti

Mišljenja sam po prednjem raportu, da odmah treba odrediti komandanta brigade u Kistanju koji će okolna sela okupiti u čet. redove. U ovom korpusu jedini koji bi odgovoarao tim uslovima je sam Jovo Belobrk. Isti je pošten, vredan i poznaje dobro ove krajeve.

U isto vreme odmah bi trebalo odrediti ceo četnički aparat za ovu teritoriju, kao što su predsednik Kistanjske opštine, starešine sela, četnički odbori.

U koliko bi se preduzeo rad na ovoj teritoriji u prvo vreme obišao bi ja sam ove krajeve i sproveo organizaciju.

Komandant - kapetan
Živadin Đ. Mladenović v. r.

2 Vidi dok. br. 117, 374 i 428.

BROJ 430

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETNIČKOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE OD 21. PROSINCA 1943. KOMANDI DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O SITUACIJI U ŠIBENIKU[1]

Štab četničkog sektora
Severne Dalmacije
br. službeno
21 decembra 1943.

Situacija u Šibeniku

Komandantu Dinarske Četničke Oblasti - Položaj

Primljeno je naređenje od 19 o. m.

Evakuacija četničkih porodica iz Šibenika može se izvršiti samo u slučaju da se ovamo pošalju potrebna prevozna sredstva, pošto istih u Šibeniku apsolutno nema. Preostale porodice, čiji se broj nemože momentalno precizirati, spadaju u red siromašnih, koje imaju vrlo malo hrane a nikakvih materijalnih sredstava za život, dok su imućnije familije već napustile Šibenik.

Sada se nalazi u Šibeniku u bolnici u svemu samo dva ranjena četnika koji nisu sposobni za pješačenje i nekoliko lakše bolesnih četnika kojima nije potrebna naročita njega.

Situacija za postojanje veće grupe četnika u Šibeniku je nemoguća i to iz dva razloga:

1) Politička netrpeljivost četnika
2) Četnička nedisciplina

Ad.l) Politička netrpeljivost četnika u Šibeniku i njegovoj okolici nema granica. Ovdašnji četnici mogu svoje opstojanje zahvaliti isključivo samo njemačkoj vojnoj sili. Da ovdje nema Njemaca četnici bi bili u najkraće vrijeme likvidirani, bilo od partizana, bilo od hrvatskih vlasti, u koliko bi ove radi partizanske nadmoćnosti, uopšte mogle postojati bez zaštite njemačke vojne sile.

Ad.2) Nedisciplinovanost četnika došla je do potpunog izražaja odmah poslije prvih zračnih napada na Šibenik. Prvim stavom ovdašnjeg akta od 18 o.m. izvestio sam o ovoj nedisciplinovanosti. Pored ostalog pre par dana otišao je iz Šibenika u Vrbnik i sam komandant Četničke komande u Šibeniku kap. I kl. Nikola S. Kitarović, navodno zbog velikog straha od bombardovanja i od partizana. Imenovani nije mi se uopšte javio ni pred odlazak niti prilikom svog ponovnog dolaska u Šibenik iz kojeg je poslije boravka od par sati otišao natrag u Vrbnik. Svoju dužnost uopšte nikome nije predao a niti je tražio da mu se odredi zastupnik. Tek par dana poslije njegovog odlaska slučajno sam saznao da je ovlastio neka neodgovorna lica da u njegovo ime potpisuju propusnice i donašaju odluke o razdiobi artikala hrane. Da nebi trpjelo snabdjevanje jedinica Četničkog sektora Sjeverne Dalmacije te da bi se mogli posvršavati ostali tekući poslovi brat

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 1/5-8, k. 245.

poručnik Franc Kovač biće do daljnjega zastupnik Četničke Komande u Šibeniku.

Obzirom na izloženo pod 1.) i 2.) naredio sam:

a) da se svi preostali za borbu sposobni i lakše bolesni četnici iz sastava Četničke Komande u Šibeniku najkasnije do 31. XII. upute u jedinice Četničkog sektora Sjeverne Dalmacije, a u Šibeniku da ostanu samo neophodno potrebni četnici, njih najviše do pet (5).

b) Da se napred pomenuti ranjeni četnici prvim prevoznim sredstvom upute u bolnicu u Knin ili Kosovo.

Zamenik Komandanta
p. pukovnik
Josip J. Gumzej

BROJ 431

PISMO KOMANDANTA 502. KORPUSA OD 23. PROSINCA 1943. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O STANJU U BUKOVIČKOJ BRIGADI I BRIGADI »PETRA MRKONJIĆA«[1]

ŠTAB 502 [korpusa]
Br. si.
23. decembra 1943. godine
Položaj

KOMANDANTU DINARSKE OBLASTI

Molim komandanta da se jedared za svagda prečisti pitanje komandovanja sa jedinicama koje su pridate bile vojvodi Mani Rokviću. Od istih se zahteva da više njegova naređenja ne izvršavaju, međutim iste su stvarno još uvek pod njegovom komandom, iz razloga što su iste u zavisnosti od njega u materijalnom snabdevanju u potpunosti. Danas je se desio slučaj da ukinuto snabdevanje hrane za 3. bataljon brigade »Petra Mrkonjića« oa strane vojvode Mana Rovkića.

Molim da se ovo pitanje što pre reši u komandi, jer se u protivnom nemože nikakva organizacija sprovoditi. Bukovička brigada je mogla danas da ima bar 800 boraca, ali zahvaljujući, nerešenom pitanju komandovanja, Bukovička brigada je ostala jaka kao što je bila i pre tri meseca.

U isto vreme molim da se odmah i što hitnije odredi komandant, kako Bukoviče brigade, tako i brigade »Petra Mrkonjića« jer se organizacija, pa ni pravilno komandovanje nemože sprovoditi. U toliko pre što i sami borci traže da se odredi komandant brigade, ovo naročito važi za »Bukovičku brigadu.«

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirlicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 40/2, k. 153.

Pešadijski kapetan Ćuruvija Stevan, nemože se više upotrebiti za komandovanje tom brigadom, jer je isti propustio da ode na svoju dužnost u vremenu koje je bilo sudbonosno, za organizaciju ove jedinice. Imenovani izjavljuje da je bolestan i da nemože da ide na svoju dužnost. Prema tome molim da se odredi što hitnije novi komandanti obeju brigada. Zbog upražnjenih mesta komandanata brigada strahovito trpi služba, borba i organizacija ovih jedinica. Kapetan Ćuruvija stavlja se na raspoloženje Štabu Dinarske oblasti, da ga ista rasporedi za kancelarijsku službu.

Narednik Ivetić, nije u stanju da zastupa komandanta brigade, jer isti ne poseduje ni dovoljno hrabrosti ni dovoljno odlučnosti. Isti je smestio svoj štab u Kolundijama i odatle se ne miče.

Na ovom sektoru sada se izvode sudbonosni događaji, borbe su svakodnevne, i sada je momenat da se organizacija izvede do potpunosti.

Kapetan Marko Crljenica je takođe za teren nesposoban, on takođe neće da ode na svoju teritoriju, jer se boji borbe, a sam je teško pokretan, te ako bi imao neki mlađi, odlučniji i pokretljiviji oficir, zgodno bi bilo da se i na njegovo mesto postavi mlađi čovek.

S *verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!*

Komandant - kapetan
Živojin Đ. Mladenović v. r.

Viđeno[2]

U akta

Kod nas ne postoje mesta za kancelarijske
ljude - nema kancelarije.
U pičku materinu. To je upropastilo Jugoslaviju.
Pušku i u šumu u borbu.

Kdt.
M. Đujić
24/XII

2 Ovaj dio teksta dopisao je rukom, crnilom, vojvoda Momčilo Đujić.

BROJ 432

IZVJEŠTAJ CENTRALNOG ODBORA ČETNIČKE ORGANIZACIJE ZA SJEVERNU DALMACIJU OD 23. PROSINCA 1943. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE DIVIZIJE O KONSTITUIRANJU CENTRALNOG UPRAVNOG ODBORA U BENKOVCU I O FORMIRANJU ČETNIČKIH JEDINICA[1]

LIČKO-DALMATINSKOM ČETNIČKOM VOJVODI
BRATU
MOMČILU ĐUJIĆU
KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJE
SLOBODNE PLANINE

U Benkovcu je konstituisan Centralni Upravni odbor od 7 lica, Nadzorni odbor od 5 lica, 2 sekretara i 1 blagajnik, Propagandi odbor koji se još u celosti nije formirao. Jedan član U. O. i jedan član N. O. dali su ostavke ili iz ličnih razloga ili iz bojazni za sopstveni komoditet; njihove ostavke u prepisu dostavljaju se Diviziji na uviđaj.

Održani su zborovi po nekim selima sa najpoželjnijim uspehom i onamo su odmah formirani voj. četn. jedinice n. pr. u Bukoviću, Benkovačkom selu, Kuli Atlagića, Korlatu, Karinu, Smilčiću i t. d.

Znajući da si Ti dalmatinski četnički Vojvoda, Vojvodo, ovim Te u glavnim potezima obaveštavamo o našem radu i molimo da neodložno rešiš:

1) da nam se ovamo pošalje jedna Brigada četnika;

2) da nam se pošalje izvestan broj (najmanje 8) podesnih lica za komandante odreda;

3) da nam se pošalju jedan viši aktivni oficir, koji će se svrsishodno staviti na čelo organizacije Četništva u Ravnim Kotarima i u Kršnoj Bukovici i koji će ujedno biti spretan pretstavnik naš pred Nemcima;

4) ovo tražimo zato jer je dvanaesti čas da se četnička organizacija ovde provede i što mi hoćemo u ovom presudnom istorijskom času izbeći sva lična trvenja - služeći samo ČETNIŠTVOM SRPSTVU!

5) iscrpan izveštaj o svemu podneće Ti braća: Mirko Veber, Jovo Stanisavljević i Nedelko Pavasović. Mi Ti se predajemo, Vojvodo, a Ti nas povedi - kako treba!

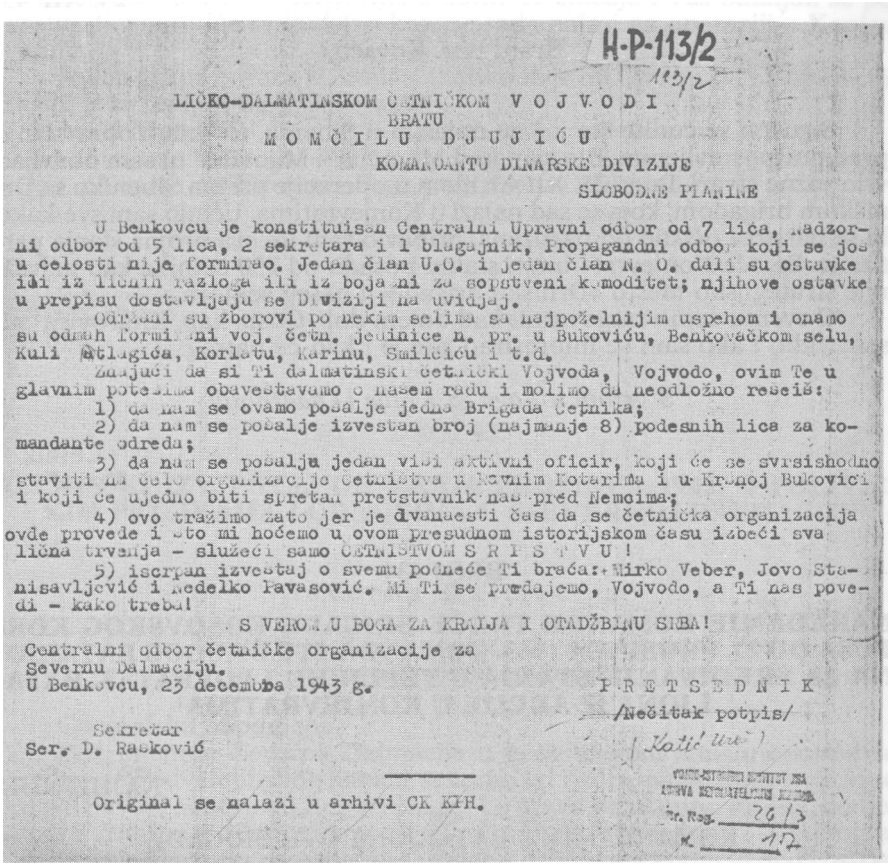
S *verom u Boga za Kralja i Otadžbinu Srba!*

Centralni odbor četničke organizacije za
Severnu Dalmaciju.
U Benkovcu, 23 decembra 1943 g.

Sekretar
Ser. D. Rašković

Pretsednik
Katić Uroš

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 26/3, k. 157. Original se čuva u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokretka SR Hrvatske - Zagreb.

H-P-113/2

LIČKO-DALMATINSKOM ČETNIČKOM V O J V O D I
BRATU
M O M Č I L U Đ U J I Ć U
KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJE
SLOBODNE PLANINE

U Benkovcu je konstituisan Centralni Upravni odbor od 7 lica, Nadzorni odbor od 5 lica, 2 sekretara i 1 blagajnik, Propagandni odbor koji se još u celosti nije formirao. Jedan član U.O. i jedan član N. O. dali su ostavke iđi iz ličnih razloga ili iz bojazni za sopstveni komoditet; njihove ostavke u prepisu dostavljaju se Diviziji na uvidjaj.

Održani su zborovi po nekim selima sa najpoželnijim uspehom i onamo su odmah formirani voj. četn. jedinice n. pr. u Bukoviću, Benkovačkom selu, Kuli Atlagića, Korlatu, Karinu, Smilčiću i t.d.

Znajući da si Ti dalmatinski četnički Vojvoda, Vojvodo, ovim Te u glavnim potesima obavestavamo o našem radu i molimo da neodložno rešiš:

1) da nam se ovamo pošalje jedna Brigada četnika;

2) da nam se pošalje izvestan broj (najmanje 8) podesnih lica za komandante odreda;

3) da nam se pošalju jedan viši aktivni oficir, koji će se svrsishodno staviti na čelo organizacije četništva u Ravnim Kotarima i u Krupoj Bukovici i koji će ujedno biti spretan pretstavnik nas pred Nemcima;

4) ovo tražimo zato jer je dvanaesti čas da se četnička organizacija ovde provede i što mi hoćemo u ovom presudnom istorijskom času izbeći sva lična trvenja - služeći samo ČETNIŠTVOM S R P S T V U !

5) iscrpan izvestaj o svemu podneće Ti braća: Mirko Veber, Jovo Stanisavljević i Nedelko Pavasović. Mi Ti se predajemo, Vojvodo, a Ti nas povedi - kako treba!

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU SIBA!

Centralni odbor četničke organizacije za
Severnu Dalmaciju.
U Benkovcu, 23 decembra 1943 g.

P R E T S E D N I K
/Nečitak potpis/

Sekretar
Ser. D. Rašković

Original se nalazi u arhivi CK KPH.

Br. Reg. 26/3
K. 17

Faksimil dokumenta broj 432

BROJ 433

picMH *c*ETNIKA ANTE KOVAČA OD 24. PROSINCA 1943. PORUČ-mt^ITVANCU KOVAČU O NAMJERAVANOJ AKCIJI DRNIŠKE ČE1NIČKE BRIGADE IZ KONJEVRATA KA ŠIBENIKU[1]

24. XII-43.

Bratu por. Kovaču,[2]

Sigurno se čudite što još ne dolazim u Šibenik, ali imam opravdanje pred pretpostavljenim. Bio sam kod Momčila[3] i Mijovića[4] tu sam obavljao vrlo važne stvari. Dana 25. XII43. idem u operacije prema Šibeniku sa Drniškom brigadom, koja se sad nalazi u Konjevratima. Učinio sam sve kako bi se naš srez očistio od partizana, pribavio sam im sva brojna stanja partizana. Sad će Konjevrate imati stalnu posadu od 250 četnika kao najvažnije strategijsko mesto »Drniške brigade« i našeg sektora.

O svemu ćemo razgovarati kad dojem doli. Gosp. kap. Kitarovića[5] nisam vidio i ako sam se interesirao gde je i kad će natrag.

S *verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!*

Četnik
*Kovač*Č s. r.

BROJ 434

NAREĐENJE KOMANDE TREĆE BRIGADE KOSOVSKOG KORPUSA OD 27. PROSINCA 1943. KOMANDANTU DRUGOG BATALJONA ZA SREĐIVANJE STANJA U TEPLJUHU I POVRATAK BATALJONA IZ AKCIJE U KONJEVRATIMA[1]

NAJHITNIJE!

KOMANDANTU 2 BATALJONA OVE BRIGADE

Hitno izvestite šta ste preduzeli po onome izveštaju, što ste ga sinoć primili iz Drniša od potporučnika Zupančića o stariju u Tepljuhu.

U SVAKOM SLUČAJU, prikupite najveći MOGUĆI broj boraca i sa njima pođite u Kanjanè, gde uhvatite vezu sa Kanjančanima i sredite stanje

1 Origina) (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 41/2, k. 153.
2 Franc
3 Đujič, komandant Dinarske četničke divizije.
4 Novak, načelnik Štaba Dinarske četničke divizije.
5 Nikola.
6 Ante
1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instita, arhiva četnička, reg. br. 43/2, k. 153.

u Tepljuhu, a odatle u sporazumu sa komandantom 3 bataljona izvidite stanje u Svilaji i uhvatite vezu sa Vrličkom i Kosovskom brigadom, koje operišu negde na Svilaji. U svakom slučaju, o situaciji prvenstveno se raspitajte kod komandanta 3 bataljona, kome je ona svakako poznata, pa onda prema tome i radite, a ovome štabu podnesite izveštaj.

Od komandanta brigade potraženo je, da se sa borcima hitno povrati iz Konjevrata na svoju teritoriju, u kome će slučaju i Vaš bataljon se povratiti, tj. povratiće se ljudstvo koje se sada nalazi na operaciji u Konjevratima.

Jedna grupa boraca iz Žitnića, (koliko ih je bilo, jer su svi na operaciji) otišla je u Tepljuh da izvidi stanje.

Na izvršenje!

S *verom u Boga, za Kralja i Otadžbinu!*

(M. P.) Poručnik
B.[2] *Asanović* v. r.

27. XII 43.
20,30 h

BROJ 435

ČETNIČKI IZVJEŠTAJ OD KRAJA PROSINCA 1943. O POLITIČKIM PRILIKAMA I ODNOSIMA U SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

Severna Dalmacija

Političke prilike i odnosi od početka rata
sa Jugoslavijom do danas

Geografska napomena

Pod imenom Severna Dalmacija u geografskom smislu razume se predeo od Podvelebitskog kanala, severno od Zadra, pa do linije koja bi se mogla povući s mora od Rogoznice preko Muća na planinu Prolog, do bosanske granice, a odatle u pravcu severozapada, bosanskom i ličkom granicom koju čine dinarske planine i Velebit. Obuhvata kopneni deo i ostrva koja su pred njim. Ima oko 300.000 stanovnika, od toga 200.000 Hrvata-katolika i do 100.000 Srba, pravoslavne vere. U sastav Severne Dalmacije geografski spada i bivša italijanska zadarska provincija, sa gradom Zadrom (Zara), sa otprilike 10-12.000 stanovnika Italijana i nešto Hrvata i Srba. Južno od ove oblasti je Srednja Dalmacija do ušća Neretve, a odavde do albanske granice Južna Dalmacija.

Veći deo Severne Dalmacije, tj. onaj između reke Krke do pod Knin, i Zrmanje, pa prema moru, i Šibenik sa uskim zaleđem, Italija je bila anektirala za sebe 1941. g. i pripojila svojoj zadarskoj provinciji.

2 Boško

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instututa, arhiva četnička, reg. br. 37/3, k. 157.

Tako je od Severne Dalmacije Nezavisnoj Državi Hrvatskoj posle njena Formiranja pripao: Knin sa okolinom, Drniš sa okolinom i Vrlika sa svojom okolinom. Ovu podelu treba uočiti, jer će se prilike u toj oblasti nešto drukčije razvijati od onih u anektiranoj italijanskoj zoni.

Historijska pozadina

Političke prilike i odnosi u Severnoj Dalmaciji su u glavnom odraz političkih prilika na ćelom teritoriju Nezavisne Države Hrvatske. A ove prilike »u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj« uslovljene su istorijski u prvom redu odnosima između Srba i Hrvata na ovom tlu kroz vekove, a ovim odnosima, opet, treba tražiti uzroke najpre u verskim razlozima.

Rimokatolička crkva, kao eminentno imperialistička verska organizacija, od postanka svoga težila je svim silama, da svoju vlast proširi na istok i sebi podvrgne zemlje i oblasti u kojima su živeli pravoslavni narodi. Težeći za tim ciljevima rimokatolička crkva se srela na Balkanu sa Srbima koji su bez izuzetka pripadnici pravoslavne crkve. Živeći kroz vekova u ropstvu pod Turcima koji nisu bili kršćani nego silno progonili kršćane, Srbi su, u borbi sa Turcima, identifikovali svoju veru sa svojom naciojom i stvorili svoju nacionalnu crkvu, tako da i dan-danas *Srbin i pravoslavni* označava u našim etničkim oblastima jedan te isti pojam. I nasrtaj na veru za Srbina je značio uvek nasrtaj na naciju i obratno.

Tako se desilo, da je rimokatolička crkva u svojim osvajačkim naletima na pravoslavlje na Balkanu imala da se sukobljava sa dva elementarna osećanja kod Srba: sa verskim i sa nacionalnim, te kad nije mogla ništa da uradi milom, ona je pribegla silom, i nasilnim putem, pomoću Austrije i Mlečića, vršila pokušaje prevođenja Srba u katoličku veru, što je izazvalo otpor i silnu mržnju kod Srba.

Sa svoje strane pak rimokatolička crkva se trudila da kod svojih vernika izazove neodoljivu mržnju protiv pravoslavnih Srba, i to iz dva razloga: prvo, da time kod svojih vernika probudi i budnim održava ratoborni duh protiv pravoslavlja i drugo da time svoje vernike drži daleko od uticaja verskog liberalizma koji je Srbima svojstven. Srbi, naime, iako su mnogo odani svojim verskim tradicijama, nisu bigoti, niti stoje pod uticajem sveštenstva »ni u privatnom ni javnom životu«. Odnos prema crkvi oni shvaćaju kao odnos prema majci: »Majka me je odgojila, zato sam joj blagodaran i volim je, ali kad sam postao punoletan ja ću se upravljati sam«. Ovako shvatanje je veoma zarazno za katoličke mase koje žive pod verskim terorom, pa se rimokatolička crkva toga uticaja silno boji i brani od njega verskom mržnjom koju stalno podržava i produbljuje kod svojih masa. Formiranjem Jugoslavije posle prvog svetskog rata, rimokatolička crkva na Balkanu izgubila je svoj povlašteni položaj koji je kroz vekove imala pod Mlečićima i Austrijom, pa je svoj ofanzivni stav još više pojačala, i još veću mržnju prema pravoslavlju raspirivala, a politički je uporno delovala u pravcu kidanja zajednice sa pravoslavnim Srbima i stvaranja Hrvatske, katoličke, države u kojoj bi ona imala presudan politički uticaj i po tome povlašten položaj.

Ovu mržnju kod Hrvata protiv Srba iskorišćavali su politički svi i svak, kome je to stalo u računu »s polja i iznutra«, a posebno su je iskorišćavale one hrvatske struje i političari koji su u svojoj borbi računali na pomoć ri-

mokatoličke crkve i težili za samostalnom hrvatskom državom, bilo u kojoj formi. Nju su iskorišćavali i komunisti, jednako, jer su išle u račun, težnje Hrvata da razbiju Jugoslaviju. Svi su je raspirivali, svak za svoj račun, i tako se ta mržnja protiv Srba, odnosno pravoslavlja uoči i sadašnjeg rata bila popela do svog vrhunca, a s njome zajedno i težnja da se sruši Jugoslavija, kao prisilna zajednica Srba i Hrvata.

Srbi u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

Kad je pala Jugoslavija i proglašena bila Nezavisna Država Hrvatska, Srbi u njenim granicama ovako su rezonovali: Sve generacije starije od 23 godine pamte ono doba kad su ovdašnji Srbi živeli pod tuđom vladavinom u austrijskoj carevini, i neće im biti neobično da se i sada nađu pod hrvatskom vlašću, tim pre što se ni u Jugoslaviji nisu osećali prijatno - »Bićemo lojalni građani Hrvatske, a kad svrši rat, oni kojima se ne bude dopadalo ovde, iseliće polako u Srbiju koja će postojati ma kako rat svršio«. I tako su Srbi bili spokojni, i velika većina njih bili bi postali konstruktivni građani Hrvatske i doprineli njenoj unutrašnjoj konsolidaciji. Međutim mržnja na pravoslavlje kroz vekove stvarana kod hrvatsko-katoličkog elementa nije se mogla zadržati nego je u letu 1941. godine provalila svom svojom elementarnom silinom i dogodilo se ono što se dogodilo, a čemu su najbolji svedoci bili same nemačke vojne vlasti koje su se našle onda na teritoriji Hrvatske. Do osamstotinahiljada pravoslavnog naroda - ljudi, žena, dece i staraca - bilo je poklano; preko hiljadu sveštenika i nekoliko episkopa pobijeno, na stotine crkava porušeno i miljarde srpskih dobara uništeno, i razneseno. U ovim pokoljima su učestvovali u prvim redovima: ustaška milicija, katoličke verske omladinske organizacije na čelu sa mnogim sveštenicima - i komunisti, ali ne oficijalno, nego kao pojedinci u redovima pomenutih organizacija. Pokolji su vršeni širom celokupnog teritorija Države Hrvatske pa i Severne Dalmacije - onom delu koji je pripao Hrvatskoj, naime okolini Knina, Drniša i Vrlike. Sama pravoslavna dalmatinska eparhija izgubila je tom prilikom 16 sveštenika, dok su se ostali spasili pobegavši neko u Srbiju, većinom na anektiranu italijansku zonu Severne Dalmacije.

Videći da će svi izginuti i da niko živ ostati neće, preostali Srbi kogod je mogao, pobegne u šumu i planine. A ostali primiše rimokatoličku veni da spase živote. Oni što su se našli u šumama i planinama stadoše da organizuju oružani otpor, da bi obranili svoj život i da bi represalijama prema hrvatskom elementu prisilili zvanične državne faktore Hrvatske da izmenu političkog kursa prema nezaštićenim Srbima. Ovaj pokret Srba u početku nije imao nikakvog imena niti svoje ideološke pozadine, a cilj mu je bio samo spasavanje golog života a ništa više.

Tada seje, u jeseni 1941. god. iz hrvatskih redova izdvajaju komunisti, odlaze k Srbima u planine, predstavljaju ovima da su i oni sami ugroženi od Hrvata i nude im zajedničku borbu »protiv izdajnika«. Srbi, naravno, prihvaćaju. Ali ubrzo zatim, komunisti, idući za svojim posebnim ciljevima, obrću pravac borbe, i pod lozinkom »narodnog oslobođenja«, ostavljaju po strani »izdajnike«, a obrću se »protiv okupatora« i traže od Srba da se priključe njima i započnu borbu protiv njemačke i talijanske vojske. Srbi uviđaju da je to opasna i besmislena igra i nećkaju se, našto ih komunisti

proglašuju »tuđinskim plaćenicima i izdajnicima« i počinju da tamane viđenije ljude iz srpskog ustaničkog pokreta, a masu da zavode sa sobom, što im je bilo olakšano činjenicom, da je i među samim Srbima u Bosni i Lici bilo dosta komunista iz građanskog i varoškog elementa.

I kad su u isto vreme komunisti sada pod imenom »Partizana« i »narodno-oslobodilačke vojske« počeli da napadaju njemačke i talijanske vojnike po srpskim naseljima, i kad su Nemci i Talijani počeli da vrše represalije nad srpskim elementom, tada je Srbima puklo pred očima: da njih komunisti hoće da upotrebe u borbi za provođenje komunističke revolucije, i da sa svojim socijalnim parolama i patriotskom kamuflažom uspevaju da zavedu dobar deo naroda.

Početak četničkog pokreta

Tu su se vođe srpskog ustaničkog pokreta sada našli u teškom položaju. Protiv komunističke ideologije koja za mase ima svu silu privlačnih parola, nemoguće je suprostaviti jedan pokret bez ikakve ideološke osnove, tim pre što komunisti, operišu i sa užasnim terorom. A jedino našto se kod Srba moglo računati i s čim se moglo operisati, to je srpska nacionalna misao. I tu se onda došlo na ideju, da su četničko ime i četnička zastava, na kojoj je ispisana lozinka: »S vjerom u Boga, za Kralja i otadžbinu« najpogodnija znamenja pod kojima se može očekivati uspjeh u borbi protiv razornog, internacionalnog boljševizma, tim pre što četnički pokret u narodu ima dobru tradiciju iz prošlosti. Tako je početkom 1942. god. nastao četnički pokret na Tromeđi Like, Bosne i Severne Dalmacije, a kao prirodan saveznik ovom nacionalnom srpskom pokretu u borbi protiv crvene epidemije, javljao se je na samom terenu nemačkih i talijanski vojnika. Zato su četničke vojvode u samom početku stupali u saradnju : u Bosanskoj Krajini (Banja Luka) vojvoda Drenović stupa u saradnju sa nemačkom vojskom, a u Severnoj Dalmaciji Vojvoda Momčilo Đujić sarađuje sa Italijanima, oba otvoreno i javno.

Iako je »saradnja sa okupatorom« bila moćno sredstvo komunističke propagande u borbi protiv četnika, ipak je narod, gdjegod je bio u prilici da se otrgne od partizanskog terora, prilazio četnicima. Ali su četnicima bile vezane ruke zbog toga što nisu imali oružja, kojim bi svoj narod oslobađali od partizanskog terora i mobilisali ga u svoje antikomunističke redove. Jer, kao što je prirodno, ni Njemci i Italijani nisu u početku imali dovoljno poverenja u Srbe da bi im mogli dati dovoljno oružja, dok su komunisti, radeći planski, prigrabili bili mnogo jugoslovenskog oružja, a mnogo su ga docnije - i oružje i municije - stalno otimali, vršeći prepade na italijanske vojne jedinice. Zato je četnička akcija protiv komunista stalno bila paralisana, i nije se mogla razmahati u opšte narodni pokret. Četnici nemajući dovoljno oružanih snaga, pojavili bi se u jednom kraju i narod bi ih dočekao sa oduševljenjem, ali bi taj isti narod posle silno stradavao od partizana, kad bi se četnici zbog nedovoljnog broja ljudi i oružja da mobilišu narod, morali povlačiti ili kretati u druge krajeve. Nepoverenje Italijana prema četnicima održaće se do kraja, jer su se Italijani bojali i svoje vlastite senke. Prihvaćali su saradnju četnika u Lici i onom delu Severne Dalmacije koji nije bio od Italije anektiran ali oružje - i naročito municije, davali su u tako neznatnoj meri, da se s time ništa nije moglo uraditi, dok

na anektiranom području, radi državnog prestiža, nisu dozvoljavali četnicima organizaciju, tvrdeći uvek da su tu oni sami sebi dovoljni. Međutim su bili nemoćni i stalno trpeli velike gubitke i blamažu u borbi sa partizanima. Nemci naprotiv, svesni svoje snage, i lišeni straha, ubrzo su uočili stvarnost i proširili meru svog poverenja, te su obilnije pomagali četničku akciju u Bosni, a dolaskom u Dalmaciju poslije sloma Italije, oni će svojim poverenjem i podrškom četničkih redova neobično prijatno iznenaditi ceo ovdašnji srpski narod.

Politički program četničkog pokreta

Nego, sa strane pojedinih predstavnika i funkcionera nemačke vojne sile u našem kraju, stalno se postavlja pitanje: kakav je politički program četničkog pokreta i koji su njegovi krajnji ciljevi? Na to pitanje odgovor je sasma lak i jednostavan, samo je nevolja u tome, što baš jednostavnost tog odgovora Nemcima nameće sumnju, da li je taj odgovor iskren i da li se iza njega ne kriju neke druge rezervacije.

Sto se tiče četničkog pokreta u našem užem kraju, oko tromeđe Like, Bosne i Dalmacije, pisac ovog izlaganja veruje da tu za njega nema tajni, i da je do kraja upućen u ideološku pozadinu ovog pokreta. Verujući u to, on će pošteno i objektivno kazati ovde sve što mu je o tome poznato. Daće odgovor na postavljeno pitanje i bliža objašnjenja koja će taj jednostavni, i pomalo neverovatan odgovor, učiniti potpuno razumljivim, tako se bar on nada.

Evo tog odgovora: **četnički pokret** na tromeđi Bosne, Like i Severne Dalmacije **nema nikakvog političkog programa.** Mesto programa, on ima jedinu miso vodilju da iz nesreće koja je zadesila sprski narod u ovim krajevima, izvede za budućnost što je moguće više srpskih duša u životu, i da te duše drže na okupu na nacionalnoj liniji i ne dozvoli da ih odnese internacionalna crvena bujica. Sve drugo on ostavlja da reše svetski faktori po svršetku ovog užasnog rata. Jer, kad je jedan narod živ i čvrsto povezan oko svoje nacionalne ideje, o njemu će morati povesti računa, ma ko da pravi taj račun. Jedna jedina stvar koja bi mogla ličiti na neki politički program, nije program, nego odlučna i nedovoljna njegova volja na ćelom nacionalnom području njegovom: - da ne dozvoli aa njegovu buduću sudbinu kroji boljševička Rusija i njeni razbojnički eksperimenti na našem tlu. U ovom pogledu srpski narod u ovim krajevima vođen je u prvom redu svojim nacionalnim instinktom, a u drugom redu na njega, kao uvek kroz istoriju, ima velikog uticaja Srbija i njen odlučni antiboljševički stav.

Odbacujući dakle - a limine - Rusiju, pita se: ko su to onda svetski faktori od kojih četnički pokret, odnosno srpski narod, očekuje svoje rešenje za budućnost? Razume se, ostali ratujući partneri koji polažu pravo da posle rata imaju presudnu reč u uređenju jugoistočne Evrope, u prvom redu Nemačka i Engleska, i tu sad dolazimo na pitanje: što misli srpski narod u ovom kraju o Engleskoj, a što o Nemačkoj; odnosno šta očekuje od prve ako ova dobije rat, a što od druge ako ona ostane pobednik?

Kad se kaže »srpski narod« u ovim krajevima na tromeđi, tu se uvek misli i na četničko zvanično vodstvo, jer mišljenje ovoga samo je odraz narodnog mišljenja i osećanja, kome četnički pokret daje samo konkretniju formu.

Da pređemo na odgovor.

Nepobitna istina, koju nije teško proventi, da srpski narod u ovim krajevima - i doklegod dopire naše saznanje, o jugoslovenskoj vladi u emigraciji ima najgore mišljenje. Sam pomen ove vlade u narodu biva uvek dočekan sa najdrastičnijim psovkama, toliko, da se u narodu stvara raspoloženje i uverenje da nijednom političaru koji se danas nalazi u emigraciji, ne treba dozvoliti povratak u domovinu, posle rata, a koji bi se ipak pojavio, da ga treba ubiti. Ima tomu više razloga, a najglavniji su ova dva: Prvo što vlada, posle svega što su Srbima učinili Hivati, jednako i uporno stoji na stanovištu jugoslovenske politike, i misli na Jugoslaviju, dok Srbi neće da čuju za Jugoslaviju - što znači za zajednicu sa Hrvatskom, u nikakvoj formi. Drugo što se vlada pokazala nemoćna da suzbije komunističku propagandu kojom hrvatska emigracija stalno zasiplje Jugoslaviju preko radio Londona, dok sama vlada sa svoje strane ćuti kao zalivena i ne preduzima ništa, da tu propagandu parira pred srpskim masama. A kad tako naš narod misli o »svojoj vladi« lako je shvatiti šta onda misli o Engleskoj, za koju je uveren da ovu vladinu politiku diktira, ili u najmanju ruku patronira. Radi ilustracije navodimo ovde jedan primer, za čiju istinitost preuzimamo punu odgovornost:

Jednom od četničkih vođa sa tromeđe, inače čoveku velikog autoriteta, bilo je nedavno, na jednoj konferenciji, sa strane prisutnih upravljano ovakvo pitanje: čujemo da nas partizani strahovito optužuju radi saradnje sa Nemcima i da će iz Dražinog Štaba doći amo jedan engleski oficir da proveri stvar. Tako se čuje iz partizanskih krugova, znaš li ti o tome što vojvodo? - Ne znam, odgovori vojvoda, pa nadoda: ali ako dođe, to će biti prvi Englez koga ću ja svojom rukom ubiti... ova izjava vojvodina bila je popraćena sa odobravanjem od strane svih prisutnih.

Ali narod srpski i četničko vodstvo mora računati i sa eventualnošću, **da i saveznici mogu da dobiju rat.** Za taj slučaj naš narod silno strahuje od ruskog uticaja na Balkanu. A kako Engleska predstavlja odlučnu protutežu ruskim aspiracijama, naš narod je prima kao zlo od straha pred još gorim zlom.

U slučaju dakle- pobede Engleza i njenog uticaja na Balkanu, Srbi očekuju ovakvo rešenje za sebe: Biće vraćena Jugoslavija, koju nitko od Srba ne želi, nego želi Srbiju u njenim etničkim granicama, bez zajednice s Hrvatima. Ali narod veruje, da bi ta Jugoslavija u tom slučaju bila uređena na federativnoj osnovi i da bi srpska federativna jedinica u njoj dobila svoje pravedne etničke granice u kojima bi srpski narod posle ovog strahovitog rata našao svoje smirenje. Ali - i ovo treba naročito uočiti: - srpski živalj u Lici i Severnoj Dalmaciji i dobar deo u zapadnoj Bosni, ne veruje da bi i njihovi krajevi mogli ući u sastav srpske federativne jedinice, zbog čega ovdašnji srpski narod smatra svoju sudbinu izuzetnom i težom od ostalih krajeva prema istoku. I baš zbog tog izuzetnog položaja - kao nacionalna manjina u ovim krajevima - narod, a s njim i četnički pokret smatra da mora voditi i drugu politiku, politiku spasavanja živih glava, za koje će biti posle mesta da se presele polako u opustošene krajeve srpske federativne jedinice. A za ovu politiku spasavanja golih života, što u stvari nije nikakva politika nego životni princip, srpskom narodu se nameće saradnja sa nemačkom vojnom silom, poštena i iskrena saradnja do posljednjeg - pa u samom poslednjem času, što se naročito podvlači sa zvanične i nezvanične

strane, bez ikakva obzira što će o tome misliti ma ko, pa i Draža Mihajlović sa četnicima izvan ovih krajeva.

E, sad suprotna eventualnost: **Ako pobedi Nemačka,** šta otud očekuje srpski narod?

Ovde treba zahvatiti iz daljega. Naš narod u ovim krajevima kroz vekove je budno pratio šta radi Srbija, kao njegova matica i kolevka, i prema tome se ravnao. To radi i danas još više. Po onome što se ovde zna, Srbija je svojim razumnim stavom u ovom ratu, i svojom lojalnošću prema Nemačkoj stekla puno poverenje nemačkog Rajha i njegova Fiihrera. To poverenje je dobilo mogućnost da se jače izrazi posle sloma Italije i njenih aspiracija na Balkanu, o čemu svedoči navedena poseta generala Nedića Führern i rezultati te posete. Koliko do danas dopiru saznanja o tome, među ostalim u vidu je, proširenje granica Srbije preko Crne Gore - na more.

Sam fakat da je pomeranje ranije utvrđenih granica Srbije postala stvar političkih diskusija na merodavnom mestu, teorijski pretpostavlja mogućnost da se one mogu pomeriti i u našem pravcu, na štetu NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE, **ako srpski elemenat u njenim granicama pokaže više političke zrelosti,** i ako svojim lojalnim stavom prema Nemačkoj zadobije kod Fiihrera ono poverenje koje Nezavisna Država Hrvatska danomice sve više gubi, i izgubiće ga sasvim jer od državnog zaprega ostali su još u rukama samo prazni dizgini, a konji, kola i svatovi odjuriše pod crvenim barjakom - u političku maglu.

Ako se, dakle težnja srpskog naroda u ovim krajevima da zadobije kod Fiihrera ono poverenje koje hrvatski narod gubi, može nazvati nekim političkim programom, onda eto tog programa, i time je odgovoreno na postavljeno pitanje.

Ovoliko o Srbima, a sada o Hrvatima.

Hrvati i Hrvatska

Hrvati su dočekali stvaranje svoje države sa razumljivim zanosom - svi, bez razlike na političke diferencijacije, osim onog malog procenta tzv. Hrvata jugoslovenske orijentacije koji su ostali na svojoj liniji i danas sarađuju sa Srbima u četničkim redovima. Ali politički nezreli bez državne tradicije, a vaspitavani u političkom defetizmu i destrutivizmu, oni su dali maha svome rušilačkom besu, i nasrnuli na Srbe sa bezprimernom krvoždnošću, i to je bilo fatalno za njihov daljnji politički udes.

Stotine hiljada Srba koji su se, kao rasplašene zveri, našli po šumama i zbegovima postali su zla savest za ceo hrvatski narod i prva ozbiljna zapreka konsolidaciji države Hrvatske. A komunistički pokret, koji možda nikada ne bi dobio ozbiljne forme, našao je u srpskim planinama Bosne, Like i Dalmacije gotovo revolucionarni požar, vešto ga obrnuo u svoju korist i razneo na sve strane. Od tog udarca zaljuljala se na brzu ruku sklepetana zgrada Nezavisne Države Hrvatske i nije prestala da se klati do današnjeg dana. A nemirna savest rastrežnjenog zločinca počela je da se pita: po kome će pasti ova zgrada, ako ne po meni, za one nečuvene zločince što sam ih počinio? Malo po malo i hrvatski narod počela je da zahvata psihoza pred neizvesnošću, a na tu uzavrelu psihu, kao voda na usijano gvožđe padala je kiša komunističke propagande u zemlji, i savezničke na strani, kojoj

nije bilo teško uveriti zbunjene Hrvate mada će njihovi prijatelji Nemačka i Italija izgubiti rat i da je odmazda za učinjene zločince hrvatskog naroda neminovna kao smrt. Kuda? Kamo? - počeo je da se pita uplašeni hrvatski narod.

Dok je pod uticajem svoje nevešte i zlonamerne propagande verovao da su svi Srbi »od patrijarha do poslednjeg pandura komunisti i boljševički plaćenici,« hrvatski narod je udario u suprotnom pravcu i stao da upire svoj pogled na britanska ostrva i svu nadu polagao na dra Mačeka i njegov »nudri stav rezervisanosti«. Ali kad su Srbi u Srbiji digli kuku i motiku iz svoje sredine izbacili partizansku gubu, i kad se za tim primerom poveo celi srpski narod, Hrvatima je odlanulo i oni su svi, kao pred požarom svoje kuće, jurnili na crvenu kapiju u okrilje boljševizma.

Politika »rehabilitacije«

Što se dalje dogodilo i šta se sve zbiva u hrvatskim redovima danas, to vide odgovorni faktori njemačkog Reicha pa je izlišno o tome trošiti mnogo reči. Hrvatske građanske i vojne vlasti postale su samo zvanični zastor, iza koga i pomoću koga se grozničavo vrše pripreme »za posljednji momenat«. Većina hrvatskog naroda se orijentisala za partizane, pa zvanične hrvatske vlasti imaju da stvore mogućnost da se polako i neopaženo, ceo narod uputi tim putem: da bi tako ostao kompaktan i da bi rehabilitacija bila potpuna. **Jer rehabilitacija** je danas jedini leitmotiv čitavog javnog i privatnog života hrvatskog naroda, i time se problemom baVe hrvatski političari i kod kuće i u emigraciji. Jednima i drugima je danas briga da se hrvatski narod što bolje organizuje tako, da u času pokušaja invazije Saveznika **sav narod i sve njegove oružane formacije - legalne i ilegalne nađu pod jednom jedinom zastavom - crvenom,** i napadom na njemačku vojsku doprinesu »svoj obol« savezničkoj pobedi i time dobiju razrešnicu za sve svoje grehe.

Detalji tih planskih priprema spadaju u okvir obaveštajne nemačke službe, ali oni su - fakta i indicije - toliko brojni i očiti, da ih posmatračko oko najobičnijeg građanina vidi na svakom koraku. I, videći da se sve to pušta da ide svojim tokom, sa puno obzira prema hrvatskim vlastima, prijatelji nemačkog naroda se pitaju sa zabrinutošću: da li je nemačka obaveštajna služba nedorasla svom zadatku, ili je nemačka udarna snaga popustila, ili se pak sprema akcija većeg stila, kojoj još nije došlo vreme?

Kako je bilo u anektiranoj zoni Severne Dalmacije.

To bi bila u osnovnim linijama, slika političkog života i duševnih stremljenja hrvatskog naroda uopšte. A sad, kako su stvari tekle u tzv. anektiranoj zoni Severne Dalmacije?

Ova zona, po konfiguraciji zemljišta deli se na četiri oblasti:

Primorje obuhvata ostrva sa obalskim pojasom do gorskog grebena koji se nad obalom diže i počinje severno od Zadra, a svršava blizu Šibenika. Istočno od ovog pojasa pa do Podvelebitskog kanala i linije Novigrad-Bribirske Mostine protežu se **Ravni Kotari,** a od ove linije na istok prostire se krševita visoravan zvana **Bukovica,** koja završava na vrhovima Velebita i njegovih obronaka. Kao zasebna oblast ističe se **Šibenik sa zaleđem** i ostrvima pred njim.

Prva i poslednja oblast nastanjeni su samim Hrvatima, sa vrlo malo Srba; druga - Kotari je mešana, dok je Bukovica čisto srpska oblast, sa neznatnim oazama hrvatskim.

Dok su u leto 1941. god. besneli pokolji Srba na teritoriji Nezavisne Države Hrvatske dotle na anektiranoj zoni ni jednom Srbinu nije pala glava, a na hiljade izbeglica iz Hrvatske našlo je tu svoje sigurno utočište. Sami italijanski oficiri i vojnici u vojnim kamionima prebacivali su ugrožene Srbe na svoju teritoriju, a mnoge nesrećnike formalno su krali i otimali iz tamnica i koncentracionih logora. To je bio razlog da su ovdašnji Srbi dočekali Italijane kao svoje spasitelje i prema njima zauzeli prijateljski stav, rešeni da ostanu lojalni i da se predadu svojoj sudbini do konca rata.

Hrvate je vrlo neprijatno iznenadila aneksija Severne Dalmacije, i oni su prema Italijanima zauzeli odmah neprijateljski stav, izražavajući ga često upadljivim gestovima. Demonstrativno su, na pr. izbegavali pozdrav italijanske zastave, bojkotovali javne priredbe itd. I Italijani su počeli represalije sa ricinusovim uljem, batinanjem na ulici i slično i odnosi su se jako zategli.

Da li je to bila vešto udešena komunistička propaganda, ili stvarna istina nije se moglo saznati, ali odjednom se koncem leta 1941. počela kroz hrvatske mase prenositi ovakva verzija: »Iz Zagreba je došao nalog da Hrvati u Dalmaciji organizuju otpor protiv Italijana, da bi time dali podršku Poglavniku da kod Fiihrera pledira za ispravak granice hrvatske države u Dalmaciji. Ali, da ne bi pravili poteškoće Poglavniku u odnosu prema Italijanima, neka to ne rade pod imenom hrvatskim, nego da se deklarišu kao komunisti«.

Ubrzo po tom počeli su atentati po gradovima i sabotaža u većem smislu, a po provinciji napadi na italijanske vojnike. I kad su sa strane Italijana počela hapšenja, Hrvati iz Primorja beže u Bukovicu da se hvate nepristupačnog terena i planine, i da otuda po srpskim naseljima vrše prepade na Italijane i komunističkim parolama zavode srpski živalj. I kad ubrzo potom pogine na tom terenu mnogo vojnika i oficira pa i sam perfekt zadarske provincije, Italijani udariše sa represalijama u većem stilu proti onamošnjeg srpskog življa, paleći sela i ubijajući ljude u masama, te mnogi Srbi pobegoše u planinu i tu postadoše plen oružanih hrvatsko-komunističkih banda. Tu će se posle zbirati partizanski odredi iz Like i Bosne i do današnjeg dana Bukovica će ostati domena crvenog terora. Da nije bilo tih provokacija sa strane elemenata koji su bili došli iz Primorja, i represalija na te provokacije, Bukovica, kao najpatrijarhalnija srpska zona u Dalmaciji, nikad ne bi bila postala komunistička domena, jer bi narod sam bio prognao partizane.

Italijani su bili nemoćni, a zbog državnog prestiža nisu dozvoljavali četničku akciju. Pokušali su bili sa osnivanjem milicije od domaćeg elementa, ali im to nije uspelo jer nisu znali da rade pametno.

Osetivši nemoć Talijana, komunisti iz Primorja počeli su da se organizuju i na svom terenu, naročito oko Šibenika i na liniji Vodice-Biograd n/m, te na ostrvima. Već koncem 1942. g. cela hrvatska oblast okupirane zone bila je jedan kompletan partizanski logor. Srpska oblast, naprotiv, osim jednog dela Bukovice, kako je gore navedeno držala se odbojno prema partizanskom pokretu. Zato se protiv njih okomila hrvatsko-partizanska propaganda, dok u aprilu 1943. g. nije izašao jedan partizanski letak, kojim se gotovo do jedan Srbin u Šibeniku sa dva Slovenca i jednim Hr-

vatom srbofilom oglašuju za izdajnika i talijanskog špijuna, i svima im se preti smrtnom kaznom. Pre toga biva iz zasede napadnut i teško ranjen u glavu poručnik bivše jugoslovenske mornarice Franc Kovač, inače Slovenac, ali po orijentaciji četnik i bude ranjena njegova gospođa. Potom je usred dana i usred grada bila bačena bomba na bivšeg potporučnika jug. vojske Bogdana Carevića, koji je zbog toga morao da beži u Italiju.

U to vreme stiže iz Beograda ovamo jedna grupa dalmatinskih omladinaca, pristalica Nedić-Ljotićeve politike sa zadatkom da pomognu organizovanje antikomunističke akcije. Njih hrvatsko-komunistička propaganda oglašava za gestapovce, i na studenta Perana u julu bude izvršen atentat sa 7 revolverskih metaka, ali mesto njega gine njegova verenica, Beba Perić devojčica od 16 godina.

Ovde počinje među Srbima življa reakcija na partizanski teror. Budući da četnička organizacija nije bila dozvoljena na anektiranom području a milicija bila nepopularna među Srbima, to se u nevolji vodeći ljudi među Srbima reše da utiču na narod da primi oružje i da se organizuje u miliciju, pa se stave na raspoloženje ital. vojnim faktorima. Ali je kod ovih u pred osećanju sloma Italije, vladalo pravo rasulo, te nije bilo moguće ništa uraditi.

Tada srpski omladinci iz Šibenika i iz Skradina donose odluku da idu u četnike na kninski teritorij što bude i izvršeno koncem jula 1943. god. Tom prilikom ode njih oko 70, od kojih desetak Hrvata i Slovenaca, t.zv. jugoslovenske orijentacije i budu smešteni na Žitnić kod Drniša. Njima potom od strane četničke komande bude priključeni omladinci iz Splita, uglavnom i oni sve studenti i većinom Hrvati jugoslovenske orijentacije koji su se od ranije nalazili u kosovskoj četničkoj grupi i tako bude formiran splitsko-šibenski četnički odred oko 100 boraca. Za vreme komunističke vlade u Splitu otuda će pobeći i ovom odredu se priključiti nova grupa splitskih omladinaca njih oko 80, također u većini studenti i Hrvati - Jugosloveni. Ali cela ova grupa bila je bez oružja, jer ga Italijani nisu hteli dati. Cim su došli Nemci (11 septembra) ceo odred odmah dobija kompletno naoružanje i biva određen za čuvanje željezničke pruge Drniš-Šibenik, gdje će ostati do početka decembra 1943. g. a potom priključen četničkoj grupi vojvode Đekića u Skradinu i sada operiše u Severnoj Dalmaciji.

Padom Italije i povlačenjem ital. posada iz provincije u Šibenik i Zadar, cela oblast severne Dalmacije je pala u partizanske ruke, zato što tu nije bilo četnika, a to se dogodilo i sa ćelom Dalmacijom osim kninske okolice, gde su bili četnici. Znajući da je srpski elemenat pored svog terora otporan proti komunizma, partizani su iskoristili odlazak italijanskih posada te silom mobilisali i prebacili u Liku i Bosnu sve ljude iz Bukovice, tako da danas četnički odredi nemaju koga više da mobilišu. U Ravnim Kotarima naprotiv, partizanske snage su bile slabe pa se tamošnji Srbi nisu dali odvesti u šumu i sada četnici tamo mobilišu i stvaraju svoje odrede.

Šibenik u crvenom deliriju

Šibenik je po padu Italije dao ovakvu sliku. Osmog septembra se saznalo za kapitulaciju. Devetog grobni mir u gradu, predosjeća se oluja. Desetog dolaze u grad partizanski komandanti da pregovaraju o predaji grada sa strane ital. đenerala, ali general zavlači stvar. Partizanskim odredima

nije dozvoljen ulaz u grad, ali stupa u akciju šibenički »Narodno-oslobodilački odbor« koji vrši pripreme za triumfalni doček »Narodno-oslobodilačke vojske«. Sve plamti od crvene boje. Ali »vojska« ne dolazi. Tada, oko 11 sati počinju pretresi po srpskim kućama i kućama Hrvata i Slovenaca jugoslovenske orijentacije i odmah počinju hapšenja. Prvi biva hapšen pomenuti poručnik Kovač sa dvojicom Srba i devojkama Srpkinjama. Italijanski komandant, u očekivanju nemačke vojske, još zateže i ne predaje grad, a rulja u gradu pada u delirijum i urla proti Srba i četnika »plaćenika i izdajnika«. Sutradan hapšenja po ćelom gradu i rulja se kreće gradom za patrolama koje vrše hapšenja i urla: »Smrt četnicima! Ubi kurve srpske!« Oko 20 ljudi pokušava napadaj na kuću u kojoj sa familijama stanuju pravoslavni sveštenici, članovi crkvenog suda sa sudskim činovnicima, ali napadaj sprečavaju italijanski vojnici iz susedne italijanske komande i sklanjaju pomenute porodice u podrum komande. Oko 1 sata po podne prva partija hapšenika, njih osam na broju sa protom Krstanovićem, pravoslavnim parohom šibeničkim, biva odvedena na strelište i ubijena. Kroz to vreme rimokatolički sveštenici se slobodno kreću gradom, a neki na biciklu dolaze iz okoline kroz partizansku vojsku i dolaze u grad. Hapšenja se vrše dalje, u gradu potpuna anarhija. Partizanski komandanti stalno navaljuju na ital. generala da preda grad, ali ovaj zna da se približuju Nemci i ne popušta. Anarhija caruje, hapšene se trpaju u dvorište Battigelli kod železničke stanice. Odjednom oko 6 sati po podne puče glas da su Nemci u gradu. Nastade panika. Partizanski komandanti se izgubiše a za njima krenu na hiljade naroda, iz one mase koja je bila aktivna u stvaranju anarhije i nereda.

Sa nemačkom vojskom došao je bio i hrvatski ministar Frković, da organizuje civilne vlasti. Na tešku muku mu je uspelo nekako skrpiti, jer niko nije hteo da se primi. Porazilo gaje kad je video da dolazak nemačke vojske i pripojenje »oslobođenih krajeva majci Hrvatskoj« niko u ćelom gradu nije pozdravio ni jednim gestom, a u ćelom Šibeniku samo knjižara Radić bila je okićena hrvatskim trobojkama i slikom Poglavnika.

Sutradan po dolasku nemačke vojske vraćala se iz internacije, sa otoka Molata, jedna veća grupa Šibenčana, na čelu sa drom Oskarom Novakom. Sav motorni jedrenjak s kojim su dolazili bio je okićen crvenom draperijom, a putnici crvenim maramama mahali prema Šibeniku za koji su bili uvereni da je u partizanskim rukama, i pevali su komunističke pesme; na brodu je bilo nekolko Srba, interniraca, koji su bili optuženi od partizana kao četnički simpatizeri i držani u brodu pod stražom kao hapšenici.

Svi muškarci su bili naoružani, putem su im partizani bili dali oružje. Imali su mašinske puške i 1 mitraljez. Ali kad su došli na sred kanala pred samu obalu i opazili nemačke tenkove i vojnike na obali, nastala je panika. Sva draperija i sve oružje bačeno je u more a stale su se pevati pesme Hrvatskoj i Poglavniku. Nemci nisu dozvolili iskrcavanje putnika, nego su uperili na brod automatsko oružje. Na to je došao ministar Frković, porazgovorio se sa drom Novakom, a potom glasno upitao: »Imali među vama partizana«? Odgovor je bio: »Nema!« Na to je sledio ustaški pozdrav »Za dom!... Spremni« i svi su putnici bili pušteni svojim kućama, a još istoga dana mnogi od njih otišli su u šumu.

Ovaj gest ministra Frkovića inaugurisao je daljni odnos hrvatskih vlati prema partizanima.

Dva meseca docnije došao je u Šibenik drugi hrvatski ministar dr Lorković. Na jednoj široj konferenciji u prisustvu nemačkog vojnog delegata, ministar je otvorenim aluzijama zauzeo neprijateljski stav prema četnicima kazavši da će im se »ubrzo dati prilika da se idu obrijati«, što je značilo da će četnici (koji nose brade) ubrzo biti odavde proterani. Posle njega je gradski načelnik dr Blažević ironički govorio o onima što »čuvaju prugu«. Tako je sa zvanične strane bio ovde inaugurisan neprijateljski odnos prema četnicima.

Taj odnos je i ranije postojao, raspirivali su ga partizani u hrvatskim redovima, koji izjavljuju da su im četnici neprijatelji br. 1. Sad se taj neprijateljski odnos silno pojačao. Hrvatske vlasti, preko pojedinih činovnika, provociraju tužbe protiv četnika sa strane naroda, sami pišu te tužbe, izmišljaju prekršaje i obične slučajne izgrede pojedinaca, naduvaju - sve u saradnji sa komunistima, a već sami ugledniji građani i predstavnici vlasti ne prestaju sa insinuacijama proti četnika kod njemačkih vojnih vlasti. Hajt:a protiv četnika naročito se pojačala nedavnim dolaskom jačih skupina ustaške milicije u Šibeniku, tako da su provokacije na ulici bile na dnevnom redu, a čak i napadaji tvorni na četnike. Odlazak četničke glavnine u Skradin i panika nastala od bombardovanja nešto je ublažila tu hajku. I **to se sve događaja u vreme kada rame uz rame četnici ginu sa nemačkim vojnicima po okolini, u borbi protiv anarhije u hrvatskoj kući (otadžbini), dok s druge strane, za 4 meseca otkada su ovi krajevi priključeni Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ni od strane službene ni privatne inicijative, ni od strane pojedinaca ništa do danas nije ozbiljno pokušano da se ublaži anarhija i organizuje borba protiv partizana.**

Ali o tome znaju dobro ovdašnje nemačke vojne vlasti te zato mi ovde stavljamo tačku.

No da bi gore izložena slika političkih odnosa u izvesnom pravcu bila jasnija, dodajemo joj ovde i ovaj post scriptum.

Prema gornjem prikazu stvari ispada kao da je partizanski pokret u sadašnjim granicama Nezavisne Države Hrvatske jedan općenarodni hrvatski pokret, ili da ima tendenciju da to postane, na čemu rade svi faktori hrvatskog javnog života. Ako je to uistinu tako - a ponavljamo i ovde da jeste - kako se mogu objasniti ova dva fakta: Prvo, da u paritzanskim redovima ima jedan zapažljiv procenat Srba; drugo, da su Srbi vidno zastupljeni i u samom vodećem kadru partizanskog pokreta. Jer, to se ne bi moglo očekivati.

Logičnom razumu nije teško objasniti ni ovu pojavu, a evo kako.

Pre svega zna se, da je u srpskim redovima još odavna postojao znatan broj idejnih komunista u građanskom elementu, naročito među studentima i radništvom, i to je fakat za sebe.

A onda evo: Padom Jugoslavije Srbi su se našli bez svoje otadžbine, a u novoj otadžbini bili, bez ikakva razloga i povoda, insultirani sa bezprimernom krvoždnošću i divljaštvom, da su stotine hiljada nevinih duša >ale žrtvom najužasnije smrti, a ostatak se našao u šumama i planinama lišen imanja, porodice i svih uslova ljudskog života, bez oružja, bez narodnog vodstva i inteligencije koja je sva potamnjena bila.

Što je bilo prirodnije očekivati po psihologiji očajnika, nego da će ovaj srpski očajnik udariti u krajnji anarhizam i, napušten od svakoga, staviti se pod okrilje Kominterne i Sovjetske Rusije, kao zvaničnih patrona i re-

žisera anarhije u svetu, tim pre što se Rusija već našla bila u ratujućem bloku kome je zvanično pripadao i srpski narod? Zar, posle krvavog iskustva sa Hrvatima koji su se nalazili u drugom taboru, Srbima - psihološki posmatrano nije bio jedini put?

Pa ipak se to nije dogodilo, nego nešto drugo što je u takovim prilikama bilo neizbježno i izvan moći naroda Naime, kaogod što se u tako strašnim okolnostima srpski narod nije mogao da otme infekciji fizmopatološkog zaraza tifusa i drugog, tako je još manje bio u mogućnosti da se otme socio-patološkoj infekciji internacionalne crvene kuge.

Ali joj srpski narod nije podlegao, nego je posljednim snagama svog nacionalnog i etičkog vitaliteta, pod najstrašnijim okolnostima, stupio u borbu s njome i bori se na smrt i život i u borbi uspjeva. I ono što posmatramo oko nas, to su posljednje falange komunističke rulje među Srbima, koje tonu u istoriju. Komunizam, dakle kod Srba nije pravilo, nego sasvim izuzetna pojava, što se još jasnije vidi, kada se baci pogled na njegovo stanje u ćelom srpskom narodu izvan granica Hrvatske. A ta izuzetnost na drastičan način se manifestuje baš kod onih pripadnika srpskog naroda za koje smo kazali da se nalazi u vodećem kadru partizanskog pokreta, i na njima se moramo posebno zaustaviti.

Budući da nam je nepoznato stanje u drugim krajevima, uzećemo ono u Severnoj Dalmaciji, gdje poznajemo sve ljude - i po broju i po imenu. Njih je malo, a više će ih biti ako ih uzmemo kao predstavnike srpske intelektualne omladine koja se nalazi u komunističkim redovima. Pokupićemo sve one koje znamo i slika će biti užasna, jer to nisu predstavnici srpskoga naroda nego predstavnici svojih porodica, opterećenih strašnim psihološkim nasljeđem. Da idemo redom.

1) Sekulić Nikola zvani Nine, iz Šibenika, advokatski pripravnik, nalazi se u šumi. Jedan od najstarijih i najaktivnijih komunističkih ideologa među srpskom omladinom.. ?

2) Martić Ratko, diplomirani filozof iz Šibenika, sada u šumi vrlo aktivan i uporan...

3) Cvjetković Jovo iz Kistanja, advokatski pripravnik (ubijen od ustaša 1941. god.) koji je u Bukovicu prvi doneo i uporno propovjedao komunističku ideologiju i organizovao partiju...

4) Plavša Ilija i sestra mu Marica (prvi student prava a druga učiteljica) iz Šibenika, sada u šumi.

5) Braća Macura Milan sudija, nalazi se u internaciji u Italiji, i Slobodan jedan od partizanskih komandanata, student agronomije, iz Šibenika...

6) Braća Rončević (Danilo umro kao partizanski komandant), Petar sada partizanski komandant, a Mirko sada u internaciji u Italiji...

7) Dubajić Simo, gimnazista, sada komandant partizana u Bukovici, iz Šibenika...

8) Braća i sestre Šolaja (nepoznatog boravišta) iz Kistanja...

9) Brat i sestra Jelača iz Plavna (student i učiteljica)...

10) Braća Mandići iz Đevrsaka (Branko svršeni učitelj, Svetozar gimnazista) sada u šumi...

2 Tačkicama je označen izbačeni dio teksta koji se odnosi na izmišljene lične i porodične podatke navedenih osoba.

11) Grkinić Miloš, propali student veterine iz Šibenika sada terenski partizanski radnik u okolini Zadra...

To su svi kojih se možemo setiti, a sva druga školovana omladina srpska, nalazi se u četnicima. Jedini Srbin koji je igrao ulogu prvaka u komunističkim redovima u Šibeniku a dolaskom Njemaca pobjegao to je dr. Vuk Jovanović, lekar, stariji čovek. O njegovom hereditarnom nasleđu ne možemo ništa reći, jer je rođen iz Južne Dalmacije nama nepoznat.

Da pređemo sada, s istim ovim merilom na Hrvate, kakovu ćemo tu sliku dobiti.

Hrvati padom Jugoslavije nisu ostali bez otadžbine, nego je dobili prvi put u istoriji, nisu bili od nikoga napadani, već su oni napadali, svo političko vodstvo i sva inteligencija im je ostala netaknuta, imali su gotov državni aparat, nisu bili lišeni imanja, nego su se mnogi nagrabili sprskih dobara, nisu bili izgnanici u šumi i planini, već kod svojih lcuća, nego su bili oboružani, nego su imali svoje oružane formacije - ustašku miliciju - i domobransku vojsku, nisu bili prepušteni sami sebi već su imali moćnu podršku svojih saveznika - jednom riječju, nisu bili očajnici kao Srbi, nego su triumirali u nacionalnom zanosu, pa ipak se kod njih u odnosu prema komunizmu dešava suprotan proces: komunistička temperatura kod njih se penje do vrelišne točke i zahvatila je ceo narodni organizam. Kako se to može objasniti ako ne tako da je ceo hrvatski narod, da bi zaboravio svoju bednu sadašnjicu i strah pred sutrašnjicom, rešili se na crveni kokain do svoje posljednje životne ćelije. Kod njih nije komunizam izuzetna pojava nego pravilo, kod njih je cela inteligencija otišla tim putem, a ne samo degenerici.

BROJ 436

IZVOD IZ BILJEŠKE POPA STEVANA PROSTRANA JEDNOG OD VOĐA ČETNIČKOG POKRETA U ŠIBENIKU O STANJU U ČETNIČKOJ ORGANIZACIJI U SJEVERNOJ DALMACIJI U VREMENU STUDENI-PROSINAC 1943. GODINE[1]

Prijepis

BILJEŠKE popa STEVANA PROSTRANA

Drž. komisija za utvr. zloč.[2]
okupat. i njihovih pomagača
Inv. br. 16.200

[• • -P

Četn., odbor u Šibeniku sastaje se u sednici (15. XI.). Sta da se radi?. Ja predlažem da dignemo ruke od svega, pre no i sami budemo uvučeni u međusobna razračunavanja naših vojvoda. A da njima - svoj petorici - uputimo pismo sa predlogom da se sastanu na dogovor, da uzmu za arbitra vojvodu Drenovića[4] i da jednom riješe međusobne trzavice i zajednički designiraju komandanta za područje preko Krke. Ali se ostalo pri tome, da se sačeka povratak Manin[5] i da se vidi da li je on zaista uzročnik hapšenja Čudićeva.

Mane dođe na lekarsku reviziju rane, ali poriče da ima veze sa hapšenjem: »Kad bi imao koga da hapsim, ja bi uhapsio najpre Đedu.«[6] Alije to kazao takvim tonom, obletivši pogledom sve prisutne, kao da i sam malo vjeruje, da će kogod uzeti za gotovo groš ono što reče.

Zatim smo prešli na pitanje njegove akcije na terenu. Nepominjući ovaj put ni Vulića ni Marića, Mane saopšti, daje Mirko Veber skupio 120 ljudi u Gračacu, da ih je on naoružao, i da kreću za Kotare.[7]

- A odavde neka pođe onamo split, šib. bataljon,[8] odnosno dodaje Mane - i to je dosta. Otud nek počne akcija, pa ćemo polako.

Matić[9] i ja se zglednusmo:

- Obrad Bijanko je bio dobio od Momčila[10] naređenje - primjećuje Lazar[11] - da krene sa 300 ljudi iz Velb.[12] korpusa za »Sev. Dalmaciju.« To je bilo pred mesec dana a od tada ni traga. Bio sam s njime sad na povratku iz Kotara, pa kaže da od tog posla nema ništa. Ljudi se razbježali, neće niko

1 Prijepis orginala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 38/6-9, k. 158.
2 Pečat Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača.
3 Prvi dio ovog dokumenta vidi u knj. 8, dok. br. 518.
4 Uroš.
5 Mane Rokvić, komandant Drvarsko-petrovačkog četničkog odreda.
6, 16, 20 i 36 Radomir Đekić-Đedo.
7 Riječ je o Ravnim kotarima.
8, 13, 35 Splitsko-šibenski đački bataljon.
9 i 11 Lazar
10 Đujića.
12 Velebitskog

da ide. A vidio sam i Vebera u Gračacu, izgleda kao očajnik. Ako što i skupi to će biti bez vrijednosti. I tako će sve spasti na đački bataljon,[13] a to ne može da bude. Prvo on još leži na Vrpolju, drugo pitanje je kud i kako da se prebaci onamo, a treće ovoj jedinici je namjenjena uloga propagande i organizacije na već očišćenom terenu, a operativna uloga tek u drugom redu, kad i kako izuzetni momenat zahteva. A opet početi akciju u Kotarima su 120 ljudi, to znači kompromitovati stvar.

Mane na ovo slegnu ramenima. A sutradan, u razgovoru sa oberstom Benkom[14] ovome će saopštiti daje kninska divizija napokon naredila smenu spi. šib. četn. odreda, da ovaj dolazi u Šibenik, da njemu, Bliku, bude na raspoloženju za operacije oko Šibenika. A nama doda: »Kad ne pristajete da idu u Kotare, onda neka bude privremeno ovako, a posle kad počne akcija u Skradinu, neka pređu tamo.« Ko, kada i s čime će ovu akciju početi, o tome, uopšte pri ovakom stanju stvari ne može da se govori.

Razlog hapšenja Čudićeva[15] ostao je, dakle, tajna i po dolasku Maninu i **njegovu odlasku,** i odbor se više ne vraća na nj. A iz Skradina stižu glasovi, daje Đedo[16] na diviziji kninskog[17] saznao, daje Čudić uhapšen na denunciju Mira Perana,[18] a po zahtevu Mane Rokvića, zato što je **tobože** nedavno, u kući Vase Čoka,[19] pred ovim i Peranom, nazvao Šibenčane gestapovcima kojima treba odvaliti po 25 batina.

Mene spopala duševna klonulost i nemir, kao da ću poludeti: »Kamo sreće da hoću!« - Lazar isto tako: »Kud krenusmo s ovim vrtoglavcima, žalosna nam majka!« U to stiže sa Kosova i Zelić.[20]

Lomimo se u bezizlaznom »štokanju:« kad smo ono 20 septembra krenuli na posao, samo dvije želje su nam razdirale grudi: da li će Nemci davati oružje onako kako su počeli, i da li će nas svetski događaji pustiti na miru samo dva meseca. Kroz to vreme Bukovica i Kotari će biti na nogama i pod oružjem. Danas je međutim, 22 novembra. Nemci daju oružje, da se čovek čudi njihovoj neopreznosti ili kuraži, a još nijedna stopa zemljišta nije očišćena i nijedan čovek mobilisan na ćelom području preko Krke.«

Tako smo rezonovali i najposlije zaključili: »Krivi su svi, ali Manina igra je već toliko jaka i tako zlo postavljena da mu spasa nema. On je u Bosni izgubio teren i ljude, - i šahovsku tablu i poene. Pa je rešio bio da igra samo sa velikim figurama: **s Momčilom.** Mi ćemo mu dati teren, Nemci oružje a Momičlo borce da s njima osvoji Sev. Dalmaciju i tamo za sebe mobilise čitavu armiju. I mi dadosmo teren, Nemci nude oružje ali nema ko da ga primi, a Momčilo neda ljude. I zato se Manin bes obrće na tu stranu. Nije moguće da ovu igru ne vide Nemci. I zato je sada naš momenat: da uradimo ono što se od nas tražilo pred mesec dana, naime, da pred Nemcima dignemo ruke od njega, ali opet ne frontalno, nego indirektno.«

I tu sedosmo pa mu napišemo ovo pismo:

(pismo)

Mane se međutim našao opet u Šibeniku. Čuvši za to mi rešimo da mu pismo predamo na sednici odbora koji u tu svrhu sazovemo sutradan. Na

14, 43 Obavještajni oficir u Komandi 114. lovačke divizije.
15 O hapšenju Ćudića vidi knj. 8, dok. br. 518.
17 Odnosi se na 114. lovačku diviziju.
18 Miro Peran i Krešimir Samodol, poručnici Petog dobrovoljačkog bataljona Srpskog dobrovoljačkog korpusa došli su u ožujku 1943. god. iz Beograda u Šibenik sa instrukcijama Milana Nedića i Dimitrija Ljotića radi suzbijanja širenja NOP-a u Šibeniku.
19 Clan ilegalnog četničkog odbora u Šibeniku.
20 Prota Pavle Zelić.

sednici ja referišem o sadržini pisma i odluci nas trojice da sutradan krenemo u Knin i da to isto kažemo na nem.[21] diviziji. Podvučem da nas je na tu odluku naterala međusobna svađa među vojvodama.

Mane se veoma iznenadi ovom radikalnom koraku, pa će sasvim mirno:

- Pa, gospodo, to je sada bespredmetno. Divizija je izvršila razgraničenje. Meni je dala oblast preko Krke, a Đujiću Kosovo i Vrličku krajinu. Đedo[22] ide sa mog terena stvar je u redu: nema više svađe.

- Je li to urađeno u sporazumu sa kap. Miovićem?[23] - upitam ja.

- Pa, oni znadu za to.

- Dobro,'rekoh ja. - Podjela »interesnih sfera« kad već sloge nema, u načelu je dobra stvar. Ali ako nije izvršena u saglasnosti obiju strana, onda je promašen cilj. Mi i onako idemo gore. Razgovaraćemo sa Momčilovim ljudima, pa ako su oni za to u načelu, može se naći neko kompromisno rešenje. U koliko ne bi bili zadovoljni sa ovom podjelom mi ćemo posredovati kod Nemaca da se učini neke korekture u njihovu korist: recimo nek uzmu jedan deo Bukovice, a drugi - i Kotare da uzmete vi.

Mane je na ovo ućutao. Ali kad bi rešeno da nas trojica idemo za Knin i da nam se pridruži i dr. Grubišić,[24] kao pretsjednik odbora, on pokuša da odgodi naš put »za dva - tri dana«, na što mi nismo pristali. Zatim to isto pokuša preko dr. Grubišića, s kojim se našao na ručku kod Vase Čoka, i Grubišić mu obeća da će nas zadržati, ali mjesto toga on će nam poslati cedulju da ne može putovati, a da pristaje na ono što mi uradimo, »naravno u okviru onog što smo govorili.«

Mane međutim u tom uvjerenju ode popodne sa svojim autom za Knin, a nas dvojica uvečer s vozom, a pridruži nam se i moj sin Draško, kao komandant spi. šib. bataljona. Kako je ovaj bataljon stajao pod neposrednom komandom vojvode Momčila, kao posebna jedinica, Draško je pošao da od vojvode isposluje naređenje, što da radi bataljonom u ovako kaotičnim odnosima.

Naš dolazak u Knin Manu je veoma iznenadio, poslije njegova utanačenja sa dr. Grubišićem da će nas ovaj pošto-poto zadržati »zbog rđava vremena i gadna puta«, kako nam sam Mane objasni, »a vi ste opet stariji ljudi«.

Odista, ni rđavijeg vremena - u bukvalnom i prenesenom smislu, ni gadnijeg putovanja, ni žalosnijeg posla od ovog po kome mi puna dva mjeseca - utaman, žalosna nam majka - nosimo u torbi glave svoje i svojih porodica. Zato nam se žurilo na diviziju, da što pre stresemo sve, pošto smo se već vidjeli sa Momčilovim ljudima i saznali da njima nije ništa poznato o nekoj podjeli teritorija da oni iz načela neće pristati na slične kompromise.

Međutim, na prijem u diviziju imamo da čekamo cio dan, do pred veče. Užurbao, vidimo, i Mane, da uđe pre nas, ali i on mora da čeka.

Kroz to vreme hoće da učinim jednu digresiju.

Negdje prvih dana novembra, moj najstariji sin Draško postavio mi ovakovo pitanje:

- Tata, bi li ti bio voljan da odeš do Beograda, kad bi ti se pružila prilika nešto ugodnijeg putovanja, sa znanjem i posredovanje Nemaca?

21 Njemačkoj
23 Novak, načelnik štaba Dinarske četničke divizije.
24 Slavko.

- Koja svrha bi bila toga puta?

- Od prilike ova - tako mi bar Krešo[25] nabaci: da bi pošao ti i dr. Slavko,[26] da se u Beogradu sastanete sa pretstavnicima jedne i druge strane - sa gen. Nedićem[27] i Dražinim povjerenikom, pa da im izložite očajne prilike naše i da čujete što će vam oni na to reći. Ne bili se s njihove strane nešto uradilo za nas.

- Sokole, ne može nama ni Bog pomoći kad mi sami sebi odmažemo.

- A onda bar, da rasteretimo savest.

- Toliko bi se moglo, dodadoh ja posle kraćeg razmišljanja, ali za tako mizernu utehu ja ne bi hteo riskirati da ostanem negdje na putu, pa čak da i glavu izgubim. To i u sadašnjoj sezoni, uz sve ostale opasnosti puta, za moje fizičke kondicije, prestavljalo jednu veliku nepromišljenost, da ne upotrebim teži izraz.

- E to sam i ja mislio, pa sam došao do zaključka, da bi ti mogao riskirati odlazak, ali pod uslovom da se više ne vraćaš. Tako bi bar spasio glavu i izvukao se iz ovog našeg kaosa.

- E, to ne može. Da ja spasavam glavu a s familijom šta bude. A što se tiče haosa, ja neću na taj način da se izvlačim iz njega. To su moralne obaveze prema saradnicima. Inače, u principu, ne bih imao ništa protiv toga. Bilo bi interesantno sastati se - saslušati i biti saslušan.

Sedmicu dana docnije dolazi mi srednji sin:

- Tata, ti putuješ u Beograd?

- Ko ti to kaže?

- Reče mi Krešo Samodol: da ide vas više, i da je Peran na kninskoj diviziji već uredio zbog propusnica i prevoznog sredstva.

Ja, bez reči, u četn. komandu k Samodolu.

- Jest! - dočekao me on. - Sve je već gotovo na diviziji. Idete vi, dr. Slavko, Peran i ja, i jedan Petrovčanin iz Knina.

- Ali kako vi možete sa mnom odlučivati bez mog pitanja, čoveče božji?

- Pa vi ste dali pristanak, preko Draška, samo ste se rezervisali zbog lošeg vremena i nesigurna puta. A Peran je udesio da dobijemo posebni kamion a možda i auto.

- Ne, ja nisam za putovanje. A da smo sporazumno radili mogao je poći mjesto mene Lazar Matić, koji je otporniji. Nego, koja je svrha tome putu, to mi izgleda čitava deputacija?

- Pa, ja mislim da vam je to rekao dr. Slavko.

Otišao sam s uvjerenjem da se tu nešto iza kulisa plete. Počeo sam da prikupljam u pameti i dovodim u vezu neka fakta. Pre svega onu drugu prestavku što je dr. Grubišić pročitao na konfer. u Kosovu koja je ostala ne

25 Samodol, ljotićevac, došao zajedno sa Mirom Peranom u svibnju 1943. god. iz Beograda u Šibenik.

26 Grubišić.

27 Milan Nedić, armijski general Kraljevske J. V. kao ministar vojske i mornarice podržavao je fašističku Ljotićevu organizaciju *Zbor*, uveo njegove publikacije u vojsku i mornaricu i propagirajući snagu nacističke Njemačke unosio defetizam među komandni kadar. Po kapitulaciji Kraljevske J. V., travnja 1941. kao njemački agent otvoreno se stavio u službu njemačkih okupatora. Od 29. 8. 1941. god. bio je predsjednik kvislinše, tzv. *srpske vlade* u okupiranoj Srbiji. Po nalogu Nijemaca za borbu protiv oslobodilačkog pokreta formirao je srpsku državnu stražu i Srpski dobrovoljački korpus, čiji su pripadnici po njegovom naređenju izvršili brojne zločine nad srpskim narodom. Iz straha od odgovornosti za počinjene zločine, izvršio je samoubojstvo dok je bio pod istragom.

zapažena i svršila u džep vojvode Momčila. Zatim čudnu igru Perana i Samodola koji su od gorljivih pristalica Momčila Đujića i na smrt protivnika Mane Rokvića, od jednom se sada vezali za ovoga, sa krajnom nepomirljivošću prema drugom taboru. Pa s tim u vezi često putovanje Peranovo sa Manom u Knin i iz Knina a da niko ne zna zašto. Pa podjela teritorija. Pa razgraničenje teritorija sa Momčilom. Pa podjela »sfera« na Momčilovu i Maninu, pri čemu Mane dobiva svu oblast preko Krke. Pa hapšenje Čudićevo i na posletku iluzije dr. Grubišića izražene ovda-onda, kako iz ovakvog stanja četn. redovima nije moguće naći drugi izlaz, nego poći u Beograd i direktno od Nedića tražiti da nam pošalje pomoć u borcima i da našu stvar postavi na istu osnovu kao u Srbiji. Naposletku sjetio sam se tu i onog plana, da se četnička akcija počne iz Šibenika, o kome je bilo napred reči, na koji smo se Matić, Zelić i ja zgranuli. I onda sam stao da sva ta takta ovako sređujem i osvetljavam sa bezbroj raznih detalja iz njihova držanja kroz celo vreme.

Po onom što se dalo naslutiti, jugosl. vlada u emigraciji, odbacivši slabašnu svetlost Diogenove lampe, uperila je bila svoje reflektore da duž celokupnog dalmatinskog primorja pronađe među Hrvatima ono nekoliko ljudi od nekog društvenog imena i značenja, koje opšta bujica hrvatskog izdajničkog bjesnila nije sobom ponela. Jedan od njih, i jedini u svoj našoj geografskoj oblasti **za koga se moglo znati,** bio je nesumnjivo dr. Slavko Grubišić. Na prvom susretu sa »pukovnikom Aćimovićem«[28] (juna 1943) on je ovoga uverio, da u svojoj akciji oko organizovanja nacionalnog pokreta na obalama Jadranskim, može računati na 4000 boraca, koje će on **među Hrvatima** prikupiti u Šibeniku i okolici. I dr. Grubišić je zato dobio dekret, kojim ga Aćimović postavlja za svog poverenika za Sev. Dalmaciju.

U ovoj prognozi dra Grubišića učestvovali su bez sumnje, ukoliko baš nije i njihova, Samodol i Peran, ili ih je Grubišić uzimao u kalkulaciju za svoj budući rad, kao mještane i Hrvate, a k tome istaknute omladince Ljotićeva pokreta,[29] na čiju je agilnost i osvedočenu neustrašivost mnogo polagao. Njima dvojici, opet, ime dra Grubišića, sa pridevkom bivšeg narod, poslanika za srez šibenički, i čoveka ne bez političkih ambicija, a po temperamentu njima jako slična, učinilo se kao poručeno da s njime krenu na posao oko ostvarenja svog zadatka za koji su početkom aprila ove godine, na čelu jedne ekipe zboraških omladinaca iz Dalmacije, bili stigli na Primorje, s nalogom da tu i ostanu. A zadatak im je bio, po onom što se od njih samih moglo saznati: da prikupe zborašku omladinu u Srednjoj i Sev. Dalmaciji, i svu drugu nacionalnu omladinu koja se nije izgubila u vrtlogu političkog i društvenog rasula, daje upute u četničke redove, kao u jednu organizaciju koja u ovom kraju nosi nacionalni barjak, i da u tim redovima, inače zamorenim dugom borbom i sa znacima rasula u samoj organizaciji, unesu omladinske svežine, poleta i idealizma, i da svojom pesmom i vedrinom ožive sumorne planine oko srpskih naselja, a svojom svesnom samodisciplinom da stvaraju uslove za vraćanje ili iznova stvaranje reda i dis-

28 i 33 Mladen Žujović-Aćimović, poslije kapitulacije Italije pobjegao u Italiju, a zatim u Kairo.

29 Dimitrije Ljotić je prije rata, po ugledu na Nacionalsocijalističku partiju Njemačke, organizirao fašističku organizaciju *Zbor.* Poslije sloma bivše Jugoslavije 1941. god. formirao je dobrovoljačke odrede koji su siječnja 1943. god. objedinjeni u tzv. Srpski dobrovoljački korpus, sastava prvo pet bataljona, a kasnije pet pukova. Poslije oslobođenja Srbije ovaj je korpus angažiran u Istri i tada mu Nijemci daju status SS jedinica. Povlačeći se iz Istre travnja 1945. god. Ljitić je poginuo u saobraćajnoj nesreći kod Gorice.

cipline u četničkim redovima, **da posao** prosvjetnog rada i nacionalne propagande uzmu u svoje ruke pa da u to rasulo unesu plana, reda i metodičnosti, oduševljenja i samopregora.

Kao što se vidi, zadatak vredan pažnje i u boljim prilikama, a kamoli našem očaju. Naravno da se na prvom pogledu nije mogao da sakrije fakat, da ovi omladinci nisu potegli iz Bgda[30] na Primorje da ovde steknu kapital Draži Mihajloviću i četničkom pokretu, nego da je **ovo plan pro foro esterno,** a da je njihov **zadnji** cilj bio nešto drugo. 0 tom cilju oni nikom ništa nisu govorili, ali razuman i objektivan čovek, dobar poznavalac ovdašnjih prilika, vjerujući u zdrav politički smisao i osećanje mere kod njihovih naredbodavaca **koji su ih uputili ovamo,** a bez predubeđenja o njihovoj ličnoj vrednosti, taj cilj se mogao da zamisli otprilike ovako: oni će prikupiti intelektualnu omladinu, u prvom redu svoje istomišljenike, daće im prilike da se nađu na nacionalnom poslu i da pokažu svoje individualne vrednosti, prema tim vrednostima i sklonostima izvršiće podjelu planskog rada, a vaspitnim metodama svoga pokreta uticaće na pojedince u **pravcu** najstrožijeg shvatanja i izvršavanja svojih dužnosti.

Vodeći strogo računa o tome, da je srpska oblast u Sev. Dalmaciji jedna mala nacionalna baza, da je ona kao takva jako osakaćena vododerinama crvene bujice, a da ostatak predstavlja sićušnu pozornicu, vrlo tesnu i opasnu za političke utakmice raznih tabora i jagmu nesavesnih pojedinaca, od kojih je već razrivena u tolikoj meri, da bi takva, i u normalno doba - u slobodi, pretstavljala dokumenat naše nacionalne sramote, - imajući, dakle, sve to u vidu, od zboraške omladine se očekivalo, da će ona pristupiti izvođenju svog zadatka sa najvećom opreznošću, da će zastavu narodnoga spasa istaći iznad svih posebnih struja i tendencija čuvajući se pri to, u najvećoj mjeri, da javnost u njima ne otkrije novu struju i još jednu tendenciju, koja će lavirintu našeg javnog života zatrpati i posljednji izlaz.

— »Sloga, samosvet i disciplina!« bila je parola koja je lebdela u vazduhu, a nikog nije bilo da je javno istakne za lozinku svojih napora i djelom da joi zasvedoči životvornu snagu i moć. Zboraškoj omladini se ta lozinka nudila kao naručena, da je ispiše na nacionalnu srpsku zastavu, i s njome krene na teren, a sve drugo - čim su pošli i zbog čega su došli iz Bgda da Erepuste vremenu i plodnoj atmosferi svojih uspeha, iz koje će, kao na prometnom suncu, samo i neopaženo nići u narodu uverenje da Srbija, koja je znala da spasi sebe, nije ni nas zaboravila nego nam poslala pionire koji razagnaše od nas crne slutnje bespomoćnosti i uliše nam nadu na bolje dane. A vreme, koje u nedogled odgađa svršetak ovog užasnog rata, samo iz bez ičije pomoći, silom narodnog gorkog iskustva i na osnovu ono nešto oskudnih obavještenja što smo ih imali o stanju preko Drine, zbrisalo je sa »Nedićeve Srbije« pečat izdajništva, koji joj je zločinačka propaganda bila nalijepila, a sam Nedić u nadodnim očima je već bio dorastao »do samog uha« Draži Mihajloviću koga su London i ovdašnja četnička sredina izdizali. Narodna izmučena duša je priželjkivala, i iz želja **se** stvorilo posle i uverenje, da gen. Nedić i Draža Mihajlović sporazumno rade na istom poslu: Nedić u Srbiji, a Draža izvan nje. Videći svojim očima da Dražini ljudi sarađuju ovamo sa »okupatorom« otvoreno i javno, dakle ono isto što se Nediću upisuje u najveći greh, logika zdravog narodnog razuma mogla **je ovdje** da nazre samo tu razliku: da u Srbiji stvari idu dobro, a ovamo, u čet-

30 Beograda.

ničkim redovima zlo. Ta ista logika bi nepogrešno posle izvela zaključak, da su i ovamo stvari krenule na bolje - da je do toga **bilo** došlo - baš dolaskom i pregalaštvom ovih mladih ljudi koje je Srbija poslala i njihovih drugova iz naše sredine. A kad se jednom stekne povjerenje i osvoji teren, i tapija dobije u ruke, lako ie onda na njemu zidati kule na zemlji i u vazduhu, i farbati po miloj volji svojom političkom bojom.

Ali se ovim mladim ljudima ovaj put za postignuće njihovog krajnjeg cilja učinio suviše dug i spor. Samodol i Peran, poneseni vodećom ulogom, koja im je bila dana, očito su bili rešeni da prevaziđu očekivanja svog političkog šefa i da mu prirede ugodno iznenađenje. Za tu svrhu oni su smatrali da je sasvim dovoljna njihova odista retka agilnost [jedna prebrisana nečitljiva riječ, op. prepisivača] i neustrašivost. A više je nego izvesno da su i oni sami i njihovi mladi i neiskusni drugovi računali i sa njihovom osionošću i »sposobnošću za političke Macherei-e« i te osobine su im se, izgleda, učinile naročito pogodne za ovaj razbucani teren, bez društvene kohezije, bez ideje vodilje, sa toliko antagonizma i suprotnosti **u samim nac. redovima.**

Jedan njihov zreli drug uživa reputaciju odličnog četničkog oficira i borca, i staloženog čoveka (Jankov), u jednoj zamršenoj situaciji između naših vojvoda, nabacuje sa **izvesnim ponosom** ovakvu sugestiju: »Nema tu izlaza bez Peranove drskosti i bezobrazluka!« A jedan mlađi drug, bistar i okretan (stud. Bojić), pravda će na koncu njihov stav ovako: »Nesme se zaboraviti da smo mi omladina i to revolucionarna i da nama ne pristaju starinske metode i staračkí tempo... Što se tiče Mane Rokvića, plan Samodola i Perana bio je jasan i dobro postavljen. Kao političkim m a h e r i m a njima ne bi bilo teško da ga drže u ruci i da mu nametnu svoju volju.«

Uveren, dakle, u svoju snagu Peran i Samodol su svoj plan okrenuli glavačke: rešili su da počnu odande gdje je trebalo da svrše. Po svemu onome što će se docnije zapaziti kod njih, oni ni po svom temperamentu ni po stečenim navikama, nisu **imali razumevanja za** osvajanja, gde će im teren gotov i obrađen pasti u ruke. Mesto toga oni su rešili da istupe otvoreno, da mobilišu zborašku omladinu javno, da naveste rat svakome i da silom osvoje ono što im je u planu.

Krenuvši tim putem ova dva mlada čoveka (jer oni će se jedini **stalno** videti na pozornici od strane gledalačke publike) izgledaće i dobronamernom posmatraču i prijatelju njihove stvari, kao dva lovačka kera, sa jako razvijenim lovačkim instinktom, ali bez ikakve stručne dresure i bez nadzora gazdina.

Kao takvi oni će neumorno, gotovo besomučno, juriti desno i levo, preskakaće zidove i plotove, provlačiti se kroz grmlje i šikarje plašeći i divlje i pitomo bez reda i plana, a uskakaniem u »tuđu baštinu« izazivače protiv sebe toliku graju i galamu suseda, da će se jedno vreme samo o njima i gotovo o ničem drugom i misliti i govoriti.

To izdaljega. A izbližeg posmatrani oni će, razumnom i objektivnom posmatraču, sve manje i manje ulivati povjerenje da su sposobni za bilo kakav ozbiljan posao bez **stalnog** rukovodstva i nadzora, a njihovo pretenciozno držanje, njihova razbarušenost i preziranje svake discipline, a naročito njihov rečnik u kome su, kao neki diakritički znakovi razmetljivosti, vrvele neukusne psovke (.. Boga jarca, kurvu Gospu, krv Isusovu i si.) sve više će uveravati ozbiljne ljude, da je najbolje kloniti se njihova društva. Po

ovome je, onda, lako razmisliti koliko u borbi s njima, bio olakšan posao zlonamernim posmatračima i načelnim i ličnim protivnicima njihovim.

Evo, u glavnim potezima, što i kako su oni radili za 9 meseci njihova boravka ovamo i kako se njihov rad u javnosti odražvao.

Najpre su otišli u Knin, k vojvodi M. Đ.[31] i izložili mu svoj plan, naravno onaj koji je bio namjenjen javnosti. Deklarisali su se kao Zboraši, koji hoće da kroz četničku organizaciju pomognu nacionalnu stvar. Đujić se s time složio. Ali, pogledavši izbližega četnički mikrokozam oko Knina, bede i nevolje u kojima se on davio, Samodolu i Peranu se taj teren učinio nepogodan za onaj drugi njihov, rezervatni plan, i oni ostavljaju ovu srpsku oblast da i dalje muči svoju muku, a obrću se Primorju, koje je odista bilo nedirnuto, ali i nedodirljivo, što oni nisu vidjeli, nego se zanosili prognozama dr. Grubišića i svojim iluzijama. I kad je, negdje u junu mesécu (1943) major Stüde,[32] od ppuk. Aćimovića[33] dobio zadatak da provede vojnu organizaciju Primorskog sektora dolaze u vezu s njima te sa drom Grubišićem stvaraju plan da, organiziraju »narodnu gardu«, koju će Talijani naoružati, a koja će ilegalno biti u sastavu jugoslovenske vojske. Ovaj plan je ostao nepoznat javnosti jer nije bilo vremena da akcija dođe do izraza, iz razloga koji nemaju veze s našom temom, ali ono što je svima i svakome jako palo u oči, to su prisne veze Perana i Samodola sa italijanskom policijom i fašističkom obavještajnom službom, koje veze ne samo da oni nisu krili, nego su ih, izgledalo je, namerno isticali. Njihova česta i slobodna putovanja u Zadar i Split, kad je kretanje civilnih putnika bilo skoro onemogućeno, njihovo stalno zalaženje po kancelarijama i Peranovo »upadanje« u đeneralov kabinet bez kucanja kako se iz njegove okoline sa izvesnim ponosom isticalo, pa masovno hapšenje komunista i njihovih simpatizera u građanstvu po spiskovima koje su oni sastavljali, a italijanska policija, predosećajući svoj slom, pokazivala te spiskove komunističkim agentima i njihove autore označavala kao jedine krivce hapšenjima, a sebe opravdavala nalozima viših vlasti - sve je to u nacionalnim redovima izazivalo zabrinutost, a u protivničkim takvu paklenu reakciju, da je svak - i prijatelj i neprijatelj govorio i verovao da su »Ljotićevci upućeni iz Beograda sa gestapovskim pasošima da pomognu nemoćnu fašističku vlast u Dalmaciji protiv nacionalnog elementa«. Uz ovu »kantu« će izvesni ljudi iz četničkog glavnog odbora u Splitu prikačiti drugo, o »ljotićevcima« koji su došli da (dvije riječi nečitljive, op. prepisivača] razbijaju srpske redove i da nasuprot srpskoj tezi spremaju teren za buduću Ljotićevu Jugoslaviju.

Ova opšta hajka na ljotićevce - s desna i s leva - odražava se polako na srpsku omladinu u Šibeniku i Skradinu, koja je, uz samih nekoliko izuzetaka, sva ostala čvrsta na nacijonalnoj liniji. Nezboraši, potaknuti sa strane, dolaze na misao da idu sa anektiranog područja u četničke redove, **u** Knin. Posle atentata na Mira Perana ta odluka sazreva kod sviju, te koncem jula ode i posljednja grupa, a za njom - nešto ranije pred njom - odoše i Peran i Samodol sa svojim užim krugom, ali odoše sa kantama na leđima, **u** koje se sada, i na novom terenu, svak smatrao pozvanim da lupa do mile volje. Na kosovskoj stanici dočekuje ih jedan njihov drug **(Popović)** i savjetuje im - Peranu i Samodolu - da se smesta uklone jer da se iz štaba Momčilova sprema atentat na njih, i oni prosleđuju za Knin direktno k

31 Momčilu Đujiću.
32 Milan Milanović-Stude

Momčilu koji ih prima i prihvaća njihovu saradnju. Tu bude donesena odluka da se u Žitniću formira od šibenskih omladinaca, zasebna četa, a za komandira joj bude postavljen Draško Prostran, kao rezervni oficir i jedan iz grupe koja je došla iz Beograda. Peran i Samodol budu određeni za vezu i dobiju potpuno slobodne ruke, uz puno povjerenje vojvodino.

Ovakav stav vojvode Đujića prema dvojici ljotićevskih propagandista uprkos glasinama koje su ih dopratile sa Primorja iznenadio je sve koji su na njih gledali sa podozrenjem, i pažnja od sada - i protivnika i istomišljenika - biće na njih udvostručena.

Vojvoda Momčilo pak osjetio je da prebivena narodna leđa ne podnose više »antrešelj« raznih propagandnih smicalica o izdajničkoj ulozi gen. Nedića. S druge strane, njemu nije bilo nepoznato da, suprotno priželjkivanju i uverenju ovdašnjeg našeg sveta o nekoj saradnji Nedića i Mihajlovića, nije postojala. I tu se kod njega javlja, ponešto naivna, ali tim više iskrena težnja i ambicija, da on postane neka veza između ova dva naša politička »korifeja« i da se na njegovom području stvori saradnja kojoj ie narodni instinkt težio. I idući sa ovim ciljem, a osećajući veliko pomanjkanje intelektualne omladine u četničkim redovima i njene aktivne saradnje, Momčilo Đujić prima saradnju Samodola i Perana - bez rezerve, pri čemu računa, naravno, na onaj prvobitni njihov plan, ne sumnjajući u njegovu lojalnost.

Prirodno je bilo ovdje očekivati da će ova dvojica razumno iskoristiti poverenje i da će **sami,** posle iskustva na Primorju rešiti da se odustane od »krupnih poteza« da se prihvate sitnog planskog rada, trudeći se u prvom redu da zaglade rđave utiske koje su na sve strane bili izazvali.

Početak je bio dobar. Postavio gaje **sam** komandir šibeničke čete, koji je bio rešio da u vojničkom pogledu postane obrazac reda, discipline i patriotskog svatanja vojničkih dužnosti, nasuprot »kazandžiskom« mentalitetu koji je bio predvladao u četničkim redovima, što je sam ppuk. Aćimović okarakterisao tim imenom, i nasuprot samovolji i neredu koji se tu bio zacario. Pre mesec dana rada đačka četa je tim svojim osobinama svratila nase pažnju četničkog vodstva i naroda u tolikoj meri da je to **pomalo** ličilo na pravo oduševljenje, čemu je svoj deo doprineo kompletni pevački zbor koji je bio u sastavu jedinice, a stvoren i vođen od same omladine, usled rata - već u Šibeniku bio stekao reputaciju odličnog crkvenog hora.

Jedina dvjica, da nuzgred kažemo, koji su već u prvim danima sebe samovoljno izuzeli od kasarnskog reda i namerno narušavai disciplinu, bili su Peran i Samodol, koji su time hteli pred ostalom družinom da naglase svoj izuzetan položaj nekih »političkih komesara« u jedinici, što su naročito nezboraši zapažali.

Ovaj lepi početak Šibeničke čete potakao je, četničko vodstvo da ovoj jedinici priključi grupu splitskih omladinaca koji su se od ranije nalazili na Kosovu, a koji su svojim neradom i neozbiljnim držanjem bili potpuno razočarali četničko vodstvo, a narod ozlojedili u tolikoj meri da se spremala hajka na njih. Tako koncem avgusta bude formiran Splitsko-šibenski bataljon, sa komandantom Draškom Prostranom, i bude izuzet iz Žitničke brigade i kao »elitna« jedinica stavljen pod neposrednu komandu vojvode Đujića, da bi tako Samodol i Peran imali potpuno slobodu rada. Ppukovnik Aćimović, koji se u to vreme našao u Dalmaciji, i koji će ubrzo padom Italije izčeznuti, u svom reorganizacionom planu, izrazio je nameru da ovaj

bataljon pretvori u školu za rezervne oficire i specijalnim kursom spremi komandno osoblje za kojim se oseća preka potreba.

Ovaj »brzi i neposredni nagaz na žicu« narodnih simpatija i priznanja sa strane četničkog vodstva bio je najsigurniji vademecum, kada i kako treba dalje da ide ova naša omladinska grupa: da se mane krupnih planova, a da se hvata sitnog rada i da ovome izvojuje poštovanje u jednoj sredini nerada i nereda. Mesto toga dogodilo se ovo: da će Peran i Samodol izići na pozornicu »političkih mahera« i za pet meseci izvoditi neumorno svoje žonglerske veštine, a svi drugi, bez izuzetka, zauzeće mesto u gledalačkom parteru i skrštenih ruku čekati završetak igre. Većina će Zboraša pljeskati, manji deo se žderati, nezboraši će živžidati [ovdje sa strane stoji upitnik, op. prepisivača], a publika na kraju udariti u take proteste i galamu proti **Ljotićevaca-gestapovaca,** da će komandant bataljona koji je od početka i prvi bio među onima što se žderu zbog ovakvog rada, prekinuti ovu igru sa predlogom četn. komandi da se Peran i Samodol uklone iz bataljona i isključe iz četničkih redova.

U glavnim potezima, stvari su ovako tekle. Čim je u bataljon ušla splitska grupa sa Kosova, sami nezboraši, harmonija se remeti. Pre svega stroga disciplina u jedinici ne dopada se ovim mladićima koji tu nisu došli po svojoj volji ni sa dobrim namerama, i oni traže razlog kavzi. Nalaze ga u netaktičnom držanju Zboraša koje optužuju zbog politiziranja i nelojalnog držanja prema Draži Mihailoviću (»Svuda straže Draže Paralaže«). Komandant bataljona nalazi se pobuđenim da podvuče svoj stav: »I ja sam Zboraš, ali ovde mi imamo da budemo samo vojnici, borci za nacionalnu stvar, i ništa drugo!« - i pokušava da se približi »operaciji« sa namerom da razoruža njenu odbojnost, a to se opet ne dopada Zborašima »radikalnijeg« stava.

U to dolazi slom Italije, koji unosi veliku pometnju i paniku u nacionalne redove. Na mesto majora Stüde, koji je bio ranije uhapšen od Talijana, »delegat Ministrov« je bio postavio za komandanta Primorskog sektora majora Pavasovića. Prenose se glasovi da dolaze Nemci. Izčezava ppuk. Aćimović, nestaje majora Pavasovića i njegova načelnika štaba. **Na Erolasku kroz Zadar Aćimović kaže Matiću, da mu je jedina briga bila, na polasku iz Knina, da privoli talijanskog đenerala »da privenča Momčila Nemcima«.** Ali niko nezna kakav će stav zauzeti Nemci, a kakav dinarska četn. divizija. Partizani upadaju u gradove i tamane nacionalne elemente. Četničko vodstvo u Splitu prihvaća saradnju sa partizanima, ali ga u **njihovom zagrljaju** nestaje s lica zemlje. Usled svega toga primorska oblast, u pogledu nacionalne aktivnosti i **organizacije,** postaje tabula rasa, a jedini čovek na toj teritoriji koji je snabdeven formalnom punomoći Ministrava delegata bio je sada dr Grubišić i jedini »legalizovani« forum bio je njegov Nacionalni komitet u kome su bila, pod njegovim pretsjedništvom sledeća lica od njega izabrana **koncem avgusta:** Vaso Čoka kao referent za finansijsku stranu, Milorad Pecelj, blagajnik, Ivanov, sekretar, Radovčić, za propagandu, i poruč. korvete Franc Kovač za vojne poslove. U odbor sam ušao i ja i rečeno mi je da ću ja u stvari raditi propagandne poslove, a preko Radovčića držati vezu s odborom, da manje padam u oči kao sveštenik, dolazeći često na sednice. Samodol i Peran su tada već bili u Žitniću. Ovaj odbor je održao svega dve sednice, kad su nastupali maločas pomenuti događaji.

Ovaj faktor, po dolasku Nemaca i stavu koji su oni zauzeli prema četnicima, izgleda da je d-ru Grubišiću otvorio široke perspektive, a kod Sa-

modola i Perana izazvao recidivu da se opet obrnu na Primorje. Sam dr Grubišić će docnije u više navrata isticati da Primorski sektor, u koji spada i Sev. Dalmacija po odluci Ministrava delegata ima svoju zasebnu kompentenciju i ne spada u dinarsku četn. oblast. I, po onom što će događaji docnije pokazati, oni su ovako bili zamislili stvar da Sev. Dalmaciju, odnosno njenu srpsku oblast koja je bila još netaknut teren i obećavala »bogatu žetvu« uzmu u svoje ruke i stvore isključivo zborašku domenu. U tom cilju rešili su da bazu za ovu akciju postave u Šibeniku **daleko od drugih uticaja** i da posao nastave s pomenutim odborom kao »legalizovanim sa merodavne strane« kako će dr Grubišić u više navrata naglasiti, a u odbor će odmah potom ući i Samodol i Peran - via facti, bez ikakva izbora.

Matić, Zelić i ja - kojima je sudbina Sev. Dalm. ležala na srcu sviju drugih, i koji smo baš po ovoj dvojici i poslali bili prvu poruku na Kosovo, da se oblast preko Krke odmah stavi na dnevni red, ma da smo nazrevali tendenciju, nismo od ničeg pravili pitanje, glavno je da se krene na posao. U Šibeniku smo svi na okupu, pa je prirodno da se odatle daje prvi impuls, a kad se dođe na teren prilike će pokazati gde da se postavi središte akcije. Mi smo stvar zamišljali ovako: da se čišćenje terena - Nemci i četnici - počne sa četiri strane: iz Kotara,[34] sa linije Obrovac-Žegar, iz Knina i iz Skradina - sve u pravcu Benkovca kao prirodnog centra oblasti. Đački bataljon dotle da stoji na Žitniću, da produži sa svojim vaspitnim radom, da spremi nekoliko propagandnih ekipa i da ih izbacuje redom na teren kako se gde stvore preduslovi za njihov rad, a ostatak da se upotrebi kao operativna jedinica koja će svojim vojničkim vrlinama služiti kao uzor drugima. Nemci su, istina, bili već pretekli ovu mogućnost, jer čim su naoružali bataljon, koji je dotle bio skoro bez oružja oni su ga poslali na bunkere niz prugu Žitnić-Perković. Ovo je bio prvi udarac unutrašnjoj koheziji bataljona i kraj njegovom vojničkom trenutku, a sa vaspitačkim pripremama se nije ni bilo počelo. U dogovoru sa čet. komandom i sa Nemcima to je trebalo sprečiti, bataljonu poslati smenu i vratiti ga u kasarnu - baš saaa kada je dobio kompletno naoružanje, i s time mogućnost da se upozna sa rukovanjem i da primi elemente terenske obuke. Ali mesto toga iz omladinskih redova dopiru glasovi kako će spi. šib. bataljon,[35] sa grupom splitskih omladinaca koji su tih dana, njih 80 na broju, pobjegli bili sa Kozjaka Primorskog [tu stoji upitnik, op. prep.] ispod partizanskog krvavog terora - da će bataljon s ovom grupom zauzeti prugu do Splita i Šibenika. Mi smo odmahnuli rukom na ovakav glas, ne vjerujući u toliku malodušnost. Možda to i nije bila nečija ozbiljna namera, ali nas je ipak, posle nekoliko dana zaprepastila činjenica: da se kozjačka grupa našla na dabarskom mostu između Perkovića i Šibenika gde čeka oružje od Nemaca, da se tu s njom našao vojvoda Đekić[36] sa svojim odredom,[37] a da je Split. šib. bataljon osvanuo u Šibeniku, gde će preuzeti policijsku službu u gradu i na blokovima. Koji je vrag? - Mislimo, Nemci to hoće.

Međutim saznajemo, da su to Samodol i Peran sa Drom Grubišićem, ne dogovorivši se s nikim i ne kazujući nikom, otišli k vojvodi Đujiću i od njega dobili pristanak da bataljon ide u Šibenik, a s vojvodom Rokvićem udesili da Đedo Đekić, bez znanja Momčilova, sa svojih 30 ljudi i Maninih 60 siđe u Primorje. I kad vojvoda Đedo ne htede da ostane na bunkeru

34 Ravni kotari.
37 Zlatiborski četnički odred.

nego ode za Skradin, Nemci vratiše bataljon na Dabar da **čuva prugu** i tu će započeti njihova dalja zla sudbina. Pre svega u nju bude uključena kozjačka grupa Splićana, sastavljena od svakojakih elemenata, od kojih većina nikada nisu bili vojnici niti su to želeli da budu, te čim se u Splitu uspostavio red i prošla neposredna opasnost po život, ovi počeše da se osiplju - i pojedinačno i u grupama, s dozvolom i bez nje - u nepovrat. Ostali će ostati tu na pruzi ne puna tri meseca (od 6 okt. -) nepripremljeni fizički ni moralno, ne opremljeni duhovno ni materijalno (bez obuće, odeće i bez ćebadi) biće toliko izloženi štrapacu teške i odgovorne službe u stopostotnom ambijentu ustaško partizanske sredine, ovi mladići prvi put izleteli iz porodičnog gnezda, ubrzo će se toliko zamoriti, da će unutrašnja razjedinja raznih struja i tabora, kao nesvesna reakcija na spoljne teške uslove, naći pun svoj izraz. Jedni će upirati svoj pogled »preko plota« i kako koji uhvati zgodu - neko u Split, a neko u Kosovo - u divizisku »Propagandu«, koja je bila sigurno skloništе za sve mladiće koji nisu bili voljni ili sposobni za ma kakav ozbiljan rad. Šibenčani će neprestano trčkarati svojim kućama da se operu, preobuku i naspavaju na krevetu. Samodol i Peran će odvajati Zboraše i postavljati ih u Četn. komandu u Šibeniku na lakše dužnosti, a iz tajnog depoa vojničke spreme koji će bez znanja četn. komande, zadužujući ovu kod Nemaca, formirati u jednom privatnom stanu, snabdevaće pojedine svoje ljude, što neće ostati nezapaženo od drugih. A od onih što su ostali na položaju, jedni su nestrpljivo čekali da se reši spor među vojvodama pa da se krene u akciju, a Zboraši su čekali kad će Peran i Samodol prodreti sa svojim planom pa očistiti bataljon od nezboraša i krenuti u Sev. Dalmaciju. To je bio život naše »elitne« jedinice kroz nepuna 3 meseca, a o kakvoj disciplini i metodičnom radu u narodu nije se moglo ni pomisliti.

Odmah po silasku bataljona na Primorje, Samodol i Peran su, preko Manina »načelnika štaba« kap. Voje Perišića koji za to beše došao iz Knina, formiraju četničku komandu u Šibeniku ovako: komandant mesta kapetan Kitavić,[38] operativni oficir Franc Kovač, poruč. korvete, savjetodavni član ppukovnik mornar, Gumzej,[39] oficir za vezu sa nemač. kom. sudski poruč. Radonić,[40] šef propagande Miro Peran, šef obaveštajne službe Krešo Samodol. Nezboraši odmah primjećuju da u sastavu komande ima polovina ljotićevaca i da je komandantsko osoblje sve sami ljotićevci. Oni Srbi koji nemaju simpatija za Zbor primjećuju da u čitavoj komandi nema nijednog Srbina »sa pravom glasa«.

I komanda stupa u dejstvo. Odmah se vidi da je njen najglavniji i najpreči zadatak da u gradu i okolini - milom ili silom - mobiliše što je moguće više ljudi. To je trebalo i dru Grubišiću radi ličnog prestiža, i Samodolu i Peranu radi legitimacije za dalji rad po njihovom planu. I pozivi se šalju na veliko, bez kriterija, iz čega proviruje tendencija da se na pojedince hoće da pravi pritisak. Iz samoga zaleđa Šibenika očekuje se do 800 boraca. Ali ne ide, niko se ne odaziva, a šta u sebi misle, kazaće jedan od drskijih (Torić) koji dolazi u komandu, čepa poziv na oči sviju i pita izazovno: »Ko mi je poslao ova govna?« I svršilo je s time, da se od Hrvata nije upisalo ni pet (slovom 5) boraca, ne računajući tu onih desetak što su ranije bili otišli u Žitnić. Sama komanda bila je redak primer nereda i kaosa. Koman-

38 Nikola.
39 Josip.
40 Vjekoslav

dant se žali da nikom ništa nije u stanju zapovediti, a najmanje Peranu i Samodolu koji idu kud hoće i rade što hoće a na dodeljene im formacije i ne pomišljaju, naročito Peran. Po gradu masa četnika, skitaju se bez posla, pojedinci prave izgrede, grupe pevaju izazovne pesme, - nikoga da napravi red. Sve to izaziva paklenu reakciju sa strane krvožedne sredine, a hrvatskim vlastima daje u ruke oružje za neumorne intrige kod nemačkih vojnih faktora.

Kroz to vreme borba među vojvodama koju smo napred ostavili u jeku, Mane Rokvić hoće pomoću Nemaca da ukloni Momčila Đujića, a ovaj se trudi da se oslobodi Manina posredništva kod Nemaca i da ga izgura iz Dalmacije. Oni se potežu konopa, a na konopcu Peran i Samodol izvode svoje majstorije. Najpre se drže obojice, ali krijući od drugoga, kao što smo videli, a onda se okreću k Momčilu i na nemačkoj komandi prave onaj bezobzirni nasrtaj na Manu i traže od mene i Zelića, da i mi to uradimo. Na sutrašnjoj konferenciji, kao što smo videli ovaj predlog će propasti i njih dvojica sa Radonićem gube se neopaženo, dok mi dvojica sa Grubišićem na diviziji kninskoj nađosmo onu soluciju da idemo sami, bez vojvoda.

Po povratku u Šibenik Grubišić i ja sazovemo sednicu odbora da na njoj referišemo o ovoj odluci. Na sednicu ne dođu Samodol i Peran, nego nam prirede ovako »ugodno« iznenađenje: U toku sednice pošalju nam sedam cedulja sa potpisima sedam najistaknutijih zboraških omladinaca (Samodol, Peran, Apa Rajić, Pivac, Radonić, V. Čok i Draško Prostran) u kojima ovi kratko izjavljuju da istupaju iz četničkih redova, ne navodeći za to razlog. Zaprepaštenje je bilo veliko, pogotovo kada smo saznali da sve cedulje nisu autentične, nego da je na nekima Samodol jednostavno falsificirao potpise, bez pitanja i bez prethodnog obaveštenja potpisnika. Na sastanku kojeg smo posle toga imali s njima Grubišić i ja, ovako su nam objasnili stvar: »Razlog za ovaj naš korak je taj, što je dr Slavko uklonio Perana sa razgovora sa Đedom. Dobili smo utisak da se tu nešto radi nama iza leđa, pa pošto nam niko nije davao razjašnjenje, ovim smo vas hteli prisiliti da vi tražite nas, a ne mi vas.« Dr Grubišić objašnjava: »Ta, ljudi Božji, ja sam s Đedom imao razgovor o stvari o kojoj sam Krešu već do sitnica izvijestio, pa sam Perana zamolio da se ukloni da bi samoj stvari dao važnosti, i ništa više.« Radonić na to priznaje da su se izleteli, a njih dvojica insistiraju da su imali pravo, jer - kažu - »ne radi se samo o tome nego tu ima i drugih stvari«. Kakvih stvari, ne htedoše da kažu, dok odjednom Rajić ispade: »Šta ne kažete otvoreno: nećemo da imamo posla sa agentima englesko-amerikanskih gangstera!«.

Ja tu sad i pogotovo nisam razumio ništa. Jer ako je taj »agent« Momčilo Đujić (a drugi neko nije mogao to biti) na čijoj su strani oni prekjučer onako bezkompromisno stali, i mi se baš na tom pitanju s njima razišli, onda ispada da oni nama sad imputiraju svoju ulogu i zbog nje prave ovaj nekvalifikovani ispad. I prešlo se preko toga s obe strane kao da ništa nije bilo, a Draško, čiji su oni potpis falsifikovali i koji se od njih desolidarisao, imao je da pred Đedom izgladi stvar.

Ali meni ovaj ispad, koji je došao u jeku naših najvećih muka, zbog rasula i pometnje na sve strane, nije salazio s uma. I ja sam ovako počeo da anališem stvari: »Da li nije onaj nasrtaj Perana i Samodola na Manu u nemač. diviziji imao za cilj da predobije Momčila za onu ideju njihovu o direktnoj saradnji sa Beogradom?« Njihov žurni odlazak sa Kosova u Šibenik uoči same konferencije »da dovedu dra Slavka« i njegova pojava na

konferenciji sa onom dugom prestavkom, upućuje me na tu misao. Pretstavka je bila namenjena nemač. diviziji od koje se traži pristanak za ovaj plan i omogućuje jednoj deputaciji da ode u Beograd, a konferenciji se, naivno, hoće da prestavi stvar kao blef kojim će se Nemci zavarati da nam, zbog veze sa Beogradom poklone svoje puno poverenje, čime će biti uklonjen Mane Rokvić kao danas jedini čovek njemačkog poverenja. Da li zato što su prisutni uočili njihove prave namere, ili što su stvar smatrali nemogućom i po tome neozbiljnom, tek niko živ od učesnika nije se na prestavku osvrnuo ni jednom jedinom primedbom, nego je Momčilo uzeo i stavio u džep.

Samo ovim faktom - neuspjehom ovog njihovog plana, može se objasniti strmoglavi preokret Samodola i Perana prema Momčilu Đujiću. A u činjenici da smo Grubišić, Zelić i ja na nemačkoj diviziji istog dana, i u nevolji, predložili i prihvatili novi plan, a da prethodno nismo konsultovali njih dvojicu, oni vide nameru da se njih zaskoči, pa zato reaguju sa onim ispadom.

Petnaest dana docnije odbor u Šibeniku, kao što smo videli, pod pritiskom obit. Liperta - i iz tehničkih razloga donosi odluku da Manu Rokvića izabere za glavnog komandanta za Sev. Dalmaciju. Od tog momenta Peran i Samodol stupaju na stranu Mane Rokvića sa istom onom nepomirljivošću prema Momčilu kakvu su ranije pokazivali prema Mani i zbog čega je Mane tražio njihovu glavu. Peran je stalan pratilac Manin u Knin i iz Knina. Dolazi do hapšenja poručnika Čudića, čiji se glas o razgraničenju teritorija i dodeljivanju Sev. Dalm. Mani Rokviću i - tu onda čuh i ja od Samodola - daje Peran na knin. diviziji[41] već izradio pasoše za Beograd i da budem spreman za put. Bilo mi je odmah jasno da su Peran i Samodol predložili onaj plan što je propao na Kosovu (kao Janko!) i da ga je Mane, naravno, jedva dočekao i, svakako u dogovoru sa Peranom i Samodolom, rešio čvrsto da denucijama i hapšenjima - pa i samim oružjem »dođe glave« Momčilu Đujiću, Đedi Đekiću, kapetanu Mioviću, poručniku Cvjetičaninu[42] - i svima koji s njima sarađuju, što će nam do dva dana on sam, na jednoj sednici priznati u afektu, za svoj prvi i najpreči cilj. To je izgleda imao biti njegov zadatak dok se deputacija vrati iz Beograda i otud dovede odred dobrovoljaca, što je bilo u planu.

Otuda naša odluka (Matić, Zelić i ja) da dignemo ruke od Mane njima dolazi vrlo nezgodno i zbog toga dr. Grubišić po njihovom nagovoru na ručku kod Čoka odustaje od puta i obećaie da će i nas zadržati.

Ostali smo, dakle, čekajući prijem na diviziji. Mane Rokvić je ušao pre nas i preko jednog sata činio nas je da čekamo njegov izlazak. I kad mi uđosmo, evo i njeg s nama.

- Red bi bio da i mi razgovaramo bez vašeg prisustva, kad ste vi toliko bez našeg - rekoh ja.

- Pa, gospodo - počne Mane ulazeći, našto će Matić, zastavši na vratima:

- Uostalom, baš kad hoćete, mi nemamo tajni.

- I nemamo, potvrdih ja, a već smo u sobi pred oberi. Benkeom,[43] i ja počeh:

- Gospodine, pred mesec dana vi ste nam rekli ovde, kako svaki čas očekujete da će između naših vojvoda izbiti rat. Taj rat je, izgleda već po-

41 Odnosi se na 114. lovačku diviziju.
42 Milan

čeo. Pošto mi u tom ratu ne želimo učestvovati, to smo evo došli da vam vratimo povereni nam »mandat«, udarih ja na kiselu šalu. - Pri takom stanju stvari, nažalost, mi nismo u stanju da uradimo ništa...

- I ne treba, gospodo, prekine Benke žustro, - mi idemo sa milicijom. Osnovaćemo odrede milicije pod našom komandom - Možete li nam tu nešto pomoći?

- E, o tome treba da razmislimo - rekoh ja. Milicija je kod nas ostala na zlu glasu. Talijani su to nepametno radili, a sem toga Srbi neće da se bore kao banda, bez ideje vodilje. Zbog toga nam dozvolite da razmislimo pa da se vratimo sutra. -1 na tom smo se rastali. Mane nije govorio ništa.

Na izlasku sretne nas Draško:

- Znate šta je nova?... Danas popodne došla jedna nemačka patrola na Dabar da uhapsi mog komandira poručn. Radunovića, ali on pobegao, a za njime ceo bataljon krenuo s položaja u pravcu Kosova. To mi kaže željezničar Đuro Stojanac koji je vozio patrolu sa terezinom. Kaže još kako je to hapšenje bilo čudno, naime, kako je dobio utisak daje i sama patrola želela da joj Miloš dopadne šake.

- Što bi to moglo biti?

- Otprilike naslućujem. Miloš je komandir Kozjačke grupe. Primetio sam od prvog dana da mu nije pravo što je pod mojom komandom, kao mlađeg po činu, zbog čega je okupio oko sebe nezadovoljnike - uglavnom nezboraše. Mene to nije ni malo bunilo, ali vjerujem da tu mora biti Peranovo maslo, jer Mane Miloša nije nipočem poznavao, a Nemcima se sigurno nije zamerio... Sad bi trebalo da krenem dole, ali noć i nema čime. Uostalom možda su oni već na Žitniću, ili možda noćas izbiju na Kosovo. Ujutro ću tamo da ih sačekam... završava zabrinuto.

Da bi opravdao svoj dugi razgovor sa Benkeom i uvjerio nas da o nama nije bila reč, Mane nam na rastanku reče ovo: Jučer je Momčilo držao zbor u Žagroviću, psovao je oca meni i Nemcima i izdao naređenje da njegovi ljudi pucaju u moje borce. Zbog toga od sutra Momčilovi ljudi prestaju dobivati hranu i municiju. Eto o tome je bila reč.

Sutra ujutro saopštili smo kap. Mioviću i poruč. Cvjetičaninu cilj i rezultat naše posete diviziji. Kazali im šta je rekao Benke, a šta Mane. Pred ponovni polazak Benkeu upitasmo Manu, da li mu je što poznato o slučaju poruč. Radunovića.

- Jeste, odgovori on spremno. - Ja sam ga dao uhapsiti. On je tu u zatvoru. Bio sam kod njega i nađeno je pri njemu 5000 lira koje mu je Momčilo dao za agitaciju protiv mene.

Sa Benkom smo bili brzo gotovi. Našli smo taktički izlaz, da Lazar ode u Kotare i da vidi kako narod misli o miliciji, a u stvari Lazar je želeo da dođe do svoje kuće.

U razgraničenju teritorija Benke nam je rekao:

- Jest, Mane je dobio oblast preko Krke, a Momčilo ovo što i sada ima. Momčilova akcija u Sev. Dalmaciju se zabranjuje, a Manina se trpi. Mane neće smeti da vrbuje borce iz redova milicije.

- U to se javlja telefon iz Šibenika. Miro Peran se izvinjava što nije došao urečenog dana u poslu deputacije koja ide za Beograd. Benke ga pita je li sve u redu i dodaje: »A ide li g. Prostran?« i pogleda mene.

Zatim Peran pita Benkea da li su u Knin stigli neki ljudi iz Spi. šib. bataljona, našto on odgovara da ne zna ništa o tome.

Ovu priliku mi iskoristismo da upitamo za slučaj Miloša Radunovića. Benke se čudi.

- Pa on je uhapšen, to nam je Mane sad rekao.

- Neznam, - čudi se Benke, pa zove na telefon feldžandarmeriju koja odgovara da to nije tačno.

- Ali, gospodine, nama je sad Mane rekao da je Radunović uhapšen, da je on kod njega bio u pritvoru i da ste vi pri njemu našli 5000 lira.

On samo sleže ramenima, i tako se rastanemo.

- Šta sada? - upitasmo kap. Miovića. Razgraničenje svršena stvar, a ako je tačno da vašim ljudima prestaje hrana i municija, šta onda?

- Videćemo...

I tu Draško dobije nalog da ode na Kosovo i tu sačeka rezultat - i bataljon ako iziđe onamo. Zelić ode također na Kosovo, gde se beše nastanio, Matić ostane da sutra krene za Kotare, a ja odoh za Šibenik gde saznam šta se zapravo dogodilo na Dabru.

- Čulo se, kažu mi, da je u bataljonu nastala pobuna i da su neki mladići - njih oko 30 - sa Milošem Radunovićem napustili položaj, da je Krešo Samodol dobio od četn. komande u Šibeniku ovlaštenje da ode i uspostavi red i da preuzme komandu bataljona dok dođe komandant. I Samodol uzme 20 zboraša iz Šibenika sa Apom Rajićem te upadne u kasarnu na Dabru sa puškama i automatskim oružjem »na gotovs«, ali - nađu »stanje redovno« i ljude raskomoćene. Miloš Radunović bio je sa jednom grupom uklonio sa položaja pred nemač. patrolom, ali se malo potom povratio i - stvar bila ka bila, samo se sa velikim uzbuđenjem u bataljonu komentarisao Samodolov »donkihotski napad na vetrenjaču«, i odnosi u bataljonu postaju nesnošljivi.

Na sednici odbora koja je u tu svrhu bila sazvana, a na koju nepozvan izbi i Mane Rokvić, ja sam izvestio što smo Matić, Zelić i ja uradili i doživeli u Kninu. Ispričam, u prisustvu Maninu, kako nas je on isti, htio da obmane sa hapšenjem Miloša Radunovića, našto on ne primeti niti jednu jedinu reč.

- Dakle, završim ja, od Mane smo digli ruke, a sad bi ostajale još dve mogućnosti: ili da odmah sad pristupimo likvidaciji ovdašnje četničke komande i raspustimo ljude, ili da ih stavimo pod komandu Đede Đekića koji, eto, uspeva kod Nemaca da dobije i oružje i spreme, a od Momčila je dobio 150 boraca koji su već bili krenuli ovamo, ali ih Nemci zadržaše zbog zahteva vojvode Mane da Đedo ide sa »njegovog« teritorija. Evo nas ovde da apeliramo na patriotsku svest vojvodinu i da ga zamolim da pusti na miru vojvodu Đekića neka ide svojim putem i pokaže šta je kadar, te da tako već jednom izađemo iz ovog neizdrživog stanja i da omladinu uklonimo iz ove dušmanske sredine u naš elemenat.

Za likvidaciju niko nije imao kuraži da se založi. Tada se obrnusmo Mani, ali on, nabijen besom još iz Knina, skide masku pa će nam odrezati ovako:

Prvi i najpreči moj cilj je da dođem glave Momčilu Đujiću i svim njegovim saradnicima, pa onda tek dolazi interes naroda i nacionalni ideali... Idem u Knin, uzeću oberi. Benkea da pođe sa mnom na diviziju u Drniš[44] i tu ću da kažem ko je vojvoda Đekić. Kazaću im da će on, čim sakupi 1000 ljudi udariti najpre na Nemce, kao što je i u Srbiji radio!

44 U Drnišu se nalazila komanda novodošle 264. pješadijske divizije.

Rastali smo se bez odluke s tim da se ponova sastanemo. Na rastanku dr. Grubišić izražava nepoverenje u Đedu i nabacuje misao da naša grupa (spi. šib. bataljon, posada u Konjevratima i ona u elektr. centrali) ostane samostalna, pod komandom u Šibeniku, i da se ne veže za nikoga. Dakle ona stara njegova težnja, i na njoj će insistirati.

Međutim šta se desilo u Kninu. Sutradan po našem odlasku posetili su Benkea kap. Miović i poručnik Cvjetičanin i Benke pred njima poreče sve što je nama jučer govorio: »Nije bilo govora ni o razgraničenju ni o stvaranju milicije.« Nego pristaje na sve njihove predloge, prihvaća njihovu punu saradnju i bude stvoren plan za zajedničku akciju Nemaca i četnika iz Skradina i sa linije Knin-Obrovac. **U vezi s time drniška divizija** će odmah dozvoliti da krene grupa od 130 Bosanaca koje Momčilo beše odredio za pojačanje Đedi, a tu će na kraju krajeva pasti odluka da se đački bataljon već jednom skida sa dabarske pruge i priključuje Đedinoj grupi.

Kapetan Miović, primivši za gotovo ono što mu je rekao Benke, očito je poverovao da smo nas trojica izmislili priču o miliciji i podeli teritorija - ko zna sa kakvim ciljem pa jedva htede sa Matićem i da govori. A iz ovog što je rekao dalo se razumeti da on triumfuje zbog svog uspeha na diviziji u prkos svih smetnja u koje, vidilo se, ubraja i nas.

Ostaje dakle neobjašnjeno zašto je Benke porekao ono što je s nama govorio i kako je došlo do tako naglog preokreta u držanju Nemaca prema Momčilovoj grupi.

Ne znam za sada kakvo je Matićevo objašnjenje za ovaj fakat, ali meni se nameće samo ovo i nikakvo drugo: Benkeu su se toga dana našli u rukama - po onome što se dalo vidjeti - ova četiri fakta, koji su morali uticati na promenu njegovog držanja u odnosu na Manu i Momčila: prvo mi smo došli i u prisustvu Maninu digli ruke od samog Mane! drugo, otkrili smo Benkeu Manin odista neverovatan pokušaj da nas obmane sa hapšenjem Miloša Radunovića, treće rezultat nemačke istrage u stvari Momčilova zbora u Žagroviću pokazao je potpunu neosnovanost Maninih denuncila i četvrto mi smo na lep način otklonili Benkeu saradnju u stvaranju milicije.

Ali ostavimo to. Bosanci su već prošli kroz Šibenik za Skradin i treba doneti odluku šta da radimo mi. **I** sastanu se na zajedničku sednicu četn. odbor i Vojni komitet (koji je malo pre toga bio formiran i koji se sastojao od ppuk. Gumzeja, kap. Kitarevića i poruč. Kovača). Sednici je prisustvovao i Draško, dok se Peran nije odazvao.

Svi smo se složili u tome, da Đedo Đekić nije sretno rešenje, ali da nam se ono nameće kao jedino. Dr. Grubišić ponavlja svoje nekidašnie da ostanemo sami, kao samostalna komanda, ali neće da kvari jednodušnost i pristaje na zaključak većine. Krešo Samodol se uopšte nije izjasnio.

Potom Draško postavi pitanje svoga bataljona. Kratko rekapitulira uglavnom poznate trzavice koje u njemu vladaju i koje su posljednjih dana došle do vrhunca, i pita šta da se radi. On želi da bataljon sačuva od raspada. Samodol i Peran, pomagani od Petra Radoša i Marka Pivca hoće da se on podeli na Zboraše i nezboraše, a to, po njegovom mišljenju vodi k raspadu. S tim, mišljenjem se slažu svi osim Samodola, koji predlaže da se bataljon podeli u dve čete, od kojih bi u jednu ušli isključivo zboraši. Mislim da je to jedini način da se bataljon sačuva od raspada, i pri tom mišljenju ostaje uporno. Na to Drašku bude postavljeno pitanje, šta on misli. On odgovara doslovno: »Jedini lijek da se bataljon održi u celini i da prestanu za-

oštrenosti u njemu jeste: da se iz njega udalje Petar Radoš i Marko Pivac, a da se Peran i Samodol isključe iz četničke organizacije.«

O ovom predlogu ja se nisam hteo izjašnjavati jer me iznenadila njegova oštrina, a ovako radikalno rešenje nehtede da donese ni odbor, nego propusti vojnom komitetu da donese odluku, slažući se unapred s njome. Sutra će V. kom.[45] prihvatiti predlog Draškov u celini. U međuvremenu ja sam zaželeo od Draška da mi objasni svoj radikalan stav, jer mi se činio nedovoljno motivisan na samoj sednici. Na to mi on reče ovo: »Naravno jer ja sednici nisam hteo da kažem prave razloge koji su u ovome: prvo ja sam ubeđen, da će samo ovakvo rešenje odjednom i zauvek preseći hajku na ljotićevce. Drugo: Mi idemo sada u akciju. Ako stvar bude išla dobro, zboraši će imati mogućnosti, ako išta vrede, da sada, manitoština Mirovih i Krešinih, budu korisni i opštoj stvari i našoj zboraškoj, a ako stvar ne uspe, po nesreći, onda neće više biti krivi »gestapovci«.

Odluku o isključenju Draško je saopštio bataljonu pred strojem a potom dodao: »Ko smatra da su Peran i Samodol u pravu neka istupi iz stroja« našto su istupili studenti Vojo Poturica i Kačić Živan koji su otišli u Šibenik, a potom se opet vratili u jedinicu. **Onima koji su ostali u stroju Draško je potom učinio ovu napomenu: »Vi znate, a ako ko nezna neka zna sad, da sam i ja zboraš i kao takav ostajem, ali od danas u bataljonu nema više politiziranja, nego rad.**

Neposredno posle toga dolazi smena bataljona sa želez. pruge i nalog da se stavi pod komandu vojvode Đekića i da krene za Skradin u operaciju. Uto se odvaja iz jedinice grupa zboraša Šibenčana - njih 12 na broju, na čelu sa Aleksandrom Bljajićem, i traži da bude izdvojena iz bataljona i dodjeljena posadi na Konjevratima, - ili to, ili istupa iz četn. redova. Ova grupa je bila obeležena kao opozicija Peran Samodolovu radu, ali izgleda, ne iskreno i iz načelnih razloga. Oni su naime, već od pre izvesnog vremena, napuštajući jedinicu jedan po jedan pod raznim izgovorima našli se u Šibeniku i tu ostali, izbegavajući dužnosti, a kao razlog isticali nezadovoljstvo sa radom Sam. i Perana. A kad su ova dvojica uklonjeni, grupa A. Bljajića da se ne bi sad morala vratiti u bataljon, izjavljuje pred sednicom civilnog i vojnog komiteta da »oni nemaju poverenja više u nikoga« i da oni u bataljon više ne idu. Vojni komitet im udovolji traženju i oni odu na Konjevrate. Bataljon, ravno stotinu ljudi, krene za Skradin, a Samodol, Peran, dr. Grubišić sa sinom i Vaso Ćok sa svojom porodicom odoše za Beograd - i najednom zamuče sva javnost. Tek kad se otiskaše jedna za drugom, partija po partija novih emigranata čuše se komentari, »Ljotićevci« kad nisu uspeli ono za čim su išli, dezertiraju sa fronta i ostavljaju narod brizi partizana i ustaša«.

VOJVODA ĐEDO NA POZORNICI

Prvih dana decembra počne najveća akcija proti partizana u Bukovici![45] Kapetan Miović krene sa jednom svojom grupom, zajedno sa Nemcima sa linije Pađene-Ervenik, sinđel Nikafor Kalik udari sa jednim kosovskim odredom preko Krke ka Kistanjama, a vojvoda Đedo sa svojima u

45 Vojni komitet.
46 Vidi dok. br. 107, napomenu 2, dok. br. 117, 322, 374, i 428.

pravcu Đevrske-Bjelina. Ovde, u Bjelini je bilo predviđeno zborno mesto gde bi se imale sastati vojske sa svih triju pravaca. Međutim, kad su grupe Miović-Kalik bile stigle u Kistanje i Biovićino Selo, a Đedo sa svojima bio već u Đevrskama, stigne glas da su partizani sa jakim snagama napali cetinsku krajinu i ušli u Vrliku.[47] Kninske grupe dobiju nalog da se vrate natrag, a vojvodi Đedi bi naređeno da ostane u Đevrskama i odatle da se ne miče do daljeg naređenja.

Međutim, Đedo ne posluša što će biti fatalno za njegovu komandantsku ulogu u našem kraju i fatalnije za spi. šibenski bataljon[48] Doprevši naime do Đevrsaka bez otpora sa strane partizana Đedo je sad imao za sobom očišćena sva sela oko linije Skradin-Đevrske. Tu je sad trebalo stati pa mobilisati ljude koji su se kod kuće našli, a odabrani omladinci iz bataljona. . .[49]

BROJ 437

IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPEŠA ŠTABA DRAŽE MIHAILOVIĆA U VREMENU OD 16. DO 23. PROSINCA 1943. GODINE'

21. decembra 1943. godine

[•••]

Br. 12.626 od Dal Dala.[2] Br. 592 nastavak.[3] Sada smo izgubili svaku vezu sa Livnom, Sinjom, Splitom, Šibenikom i Zadrom usled obustave saobraćaja. Naši odredi vode manje borbe sa komunistima u Kotarima,[4] kod Benkovca i oko Muća. Naše brigade juče su završile uspešno borbu u Velebitu, na prostoru Drvenik[5] -Otrić sa severodalmatinskim partizanskim odredom.[6] Tamo smo izgubili 3 borca i 2 puške. Nastavak.

Br. 12.627 od Dal Dala. Br. 593 nastavak. A zarobili 4 mitraljeza, 111 pušaka i 140 komunista[6] a među njima bilo je 7 Srba, a sve ostalo Hrvati. Naši borci pustili su 3 Srbina da idu kućama, a sve ostalo je zaklano i u jamu bačeno.[7] Naši borci za njih kažu, da su nepopravljivi, da su se sasvim pokvarili i zato da su ovog puta prvi put u životu umrli. Bili su sve primorci. Izjavili su da im je komandant Sime Ivas[8] naredio da unište srpske bandite. Nastavak.

47 Vidi dok. br. 164, 165, 176 i 422.
48 Vidi dok. br. 171.
49 Ovako završava kr^j dokumenta

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arh.vu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, k. 276, reg. br. 9/1 (knj. XLII).

2 Vojvoda Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke divizije

3 Depeša je od 15. prosinca 1943. u Prethodnim nastavcima Momčilo Đujic izvještava Dražu Mihailovića o stanju njemačkih trupa i njihovim pokretima u Dalmaciji.

4 Odnosi se na Ravne kotare.

5 Vjerojatno se odnosi na Ervenik.

6 i 7 Redakcija nije mogla utvrditi iz koje su jedinice ovi zarobljeni i zaklani borci.

8 Sime Ivas je tada bio komandant Šeste brigade Devetnaeste divizije a u drugoj polovici prosinca 1943. god. zamjenjivao je i komandanta Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.

K A Z A L O

LIČNIH I GEOGRAFSKIH IMENA, VOJNIH JEDINICA, POLITIČKIH ORGANIZACIJA I NARODNOOSLOBODILAČKIH ODBORA

K A Z A L O
LIČNIH I GEOGRAFSKIH IMENA

A

Acei Dario - 152
Acelija Ivan - 1042
Aedelbert Ludwig - 1020
Akrap Elodija - 212
Alać - 97
Albanija - 979, 982
Allermann - 808
Alujević Žarko - 112
Amanović Božo - 601
Angeli - 1013, 1016, 1026, 1037, 1041, 1059, 1063, 1069, 1074, 1075, 1076, 1096, 1098, 1099, 1100, 1112, 1115, 1123, 1126
Andričević - 1048
Andrijičić Roko - 388
Anić Petar - 1036
Antica (dr) - 485
Antunović Ante - 1045
Aras- 1114
Aras Stipe - 462
Arbanase - 1048, 1051
Arbanasi - 406, 665, 670
Arhanđel (o.)-510
Arsenić Borko - 54, 136, 160, 226
Artmann - 747
Aržano - 43, 44, 63, 116, 128, 215, 216, 223, 258, 254, 286, 287, 304, 307, 320, 330, 333, 335, 345, 362, 397, 565, 569, 580, 606, 607, 610, 621, 627, 630, 633, 634, 645, 649, 737, 741,769, 809, 822, 823
Asanović Božo - 578
Asanović Boško - 1059, 1155
Augustinčić Antun - 359, 427, 437
Azir Kudra - 664
Azzolini - 349

B

Babajići - 713
Babić - 768
Babići - 214
Babić Petar - 76, 147, 365, 386, 398, 411,622
Babin Josip - 645
Backović Aleksa - 385, 682, 683
Bačić- 1021
Baće Maks-Milić - 253, 288, 355, 357, 393, 439, 536, 539, 540, 545, 547, 548, 550, 556, 557, 558, 560, 561, 562, 563, 684
Baćina- 175, 177, 189
Baćović Petar - 1048
Badani- 1134
Badanj - 232
Badija - 851
Badoglio Pietro - 707
Bagat Vlado - 73, 132, 136, 329
Bajagić - 450
Baldasar Helem - 435
Baljci - 119
Baljkas Nikša - 1080
Balkan - 299, 436, 982, 1014, 1156, 1160, 1161
Banija - 447, 684, 845
Banina Ante - 46, 47, 64, 66, 68, 105, 109, 128, 146, 215, 216, 297, 306, 363, 447
Banja Luka-701, 917
Banjevci - 672
Bar - 979
Barhanović Vinko - 270
Bari - 40, 229, 264, 265, 266, 354, 439, 503, 507, 518, 535, 542, 543, 544, 546, 547, 548, 549, 557, 558, 559,

561, 562, 592, 658, 665, 676, 851, 852, 855, 991, 1002
Baška Voda - 103, 104, 126, 173, 253, 255, 258, 260, 261, 262, 263, 285, 286, 465, 532, 545, 546, 741, 1053, 1078, 1083
Baške Oštarije - 802
Batinić Nikola - 248
Baturina Mate - 1057
Bavčević Marin - 270
Bebić - 95
Bednjanec - 1091, 1104, 1112
Bego Ante-Giljak - 251, 525, 528
Bekić Luka - 575
Belgija - 168
Beljakov Vladimir - 257, 258, 264, 542
Belobrk Jovo - 1148
Benak Sandor- 1018
Benčić- 1134
Bender-410
Benke - 1170, 1182, 1183, 1184, 1185
Benkovac - 10, 12, 16, 48, 56, 58, 89, 118, 182, 185, 186, 195, 227, 230, 231, 252, 275, 280, 281, 282, 343, 84, 405, 481, 490, 496, 514, 517, 576, 577, 578, 601, 680, 684, 705, 708, 712, 734, 739, 743, 746, 754, 755, 759, 774, 778, 783, 788, 796, 824, 838, 839, 843, 889, 891, 922, 927, 931, 932, 933, 1134, 1152, 1179
Benkovačko Selo - 1152
Benzinović - 253
Beograd - 175, 176, 186, 299, 770, 998, 1145, 1164, 1171, 1172, 1174, 1176, 1177, 1182, 1186
Bergen - 747
Berger - 812, 813, 832, 845, 857, 858, 865, 868, 870, 874, 933, 934, 935, 938, 942, 949, 950, 956
Bezinović - 103
Bianki Obrad - 1169
Bibinje - 230, 745, 746, 753, 800
Bičina - 767
Bihać - 121, 122, 150, 258, 407, 679, 680, 681, 710, 715, 717, 723, 728, 732, 734, 748, 777, 785, 796, 797, 954, 1132
Bijelina - 707
Bila - 1020, 1050, 1085
Bili brig - 43, 44, 399, 412, 450, 464, 565, 589, 625, 937, 944, 959, 960
Bilić Jure-Branko - 367, 370, 499
Bilić Milan - 121
Bilišane - 58, 275, 281, 395, 481
Biljane- 11, 57, 784, 806
Biljan Grgo - 1096
Bilobrk Mate - 246
Bilobrk Mile - 234
Biočić - 76, 232
Biočić Ante - 76, 109, 147, 148, 154, 255, 352, 368, 364
Biočić Frane - 32, 238, 279, 347, 401, 426
Biograd - 41, 182, 185, 186, 230, 233, 252, 263, 275, 280, 405, 481, 491, 495, 514, 517, 530, 533, 534, 535, 541, 542, 545, 539, 668, 670, 673, 675, 677, 681, 744, 746, 753, 755, 774, 800, 838, 842, 843, 846, 856, 858, 880, 904, 905, 927, 967, 968, 971
Biokovo - 45, 63, 66, 67, 103, 116, 159, 176, 181, 258, 259, 260, 262, 264, 265, 266, 285, 286, 287, 303, 304, 305, 365, 371, 372, 391, 393, 418, 420, 453, 486, 500, 532, 541, 559, 565, 591, 622, 628, 630, 631, 1028, 1030, 1031, 1045, 1053, 1054, 1061, 1083, 1084
Biorine - 67, 126, 567, 580, 607, 626, 629
Biovičino Selo - 935, 1187
Biskupija - 119, 816, 820, 825
Bistrica-351, 362, 442, 571
Biševo - 78, 159, 914
Bitelić - 190, 334, 412, 448, 450, 479, 579, 603, 605, 760, 918, 919, 1056, 1058, 1126, 1129
Bjegović Petar - 1143, 1144
Bjelina - 1187
Bjelovučić- 189, 486
Blagaj - 642, 740
Blagodija - 615, 617, 637, 653, 655
Blato n/C - 126, 257, 285, 408, 627, 629
Blato n/K - 164, 165, 194, 484, 498, 902, 904, 906, 924, 1055
Blažuj - 330, 332
Bliševica - 103
Blizna - 897
Bobovišće - 269, 390, 394, 428
Böning - 980
Bötscher - 800
Bogdašići - 942
Boglić Ante - 388

Bogomolje - 106, 157, 159, 162, 192, 264, 420, 421,497, 663
Bogunović Brana - 119
Bohnsack - 929
Bojana - 86
Boka kotorska - 125, 505, 1016
Bol - 159, 166, 310, 312, 313, 365, 459, 497, 522, 524, 525, 551, 624
Boraja - 32, 585
Boričevac - 599
Borić Marinko - 160, 659
Borje - 956, 958
Borković Filip - 1057
Borković Petar - 121
Bormann - 754
Borova glava - 323, 330, 338, 361, 492, 444, 569, 570, 572, 582, 615, 616, 617, 635, 636, 643, 845, 936, 938
Borovci - 93
Bosanko Grahovo - 9, 76, 156, 306, 322, 330, 333, 334, 335, 336, 345, 355, 358, 361, 364, 397, 410, 411, 436, 467, 468, 475, 517, 518, 563, 568, 569, 570, 578, 580, 589, 602, 610, 611, 612, 621, 632, 633, 635, 680, 719, 743, 753, 761, 800, 806, 809, 810, 811, 812, 816, 926, 832, 837, 841, 857, 858, 870, 872, 931, 932, 933, 934, 935, 942
Bosanska krajina - 599, 1158
Bosanski Novi - 714
Bosanski Petrovac - 364, 701, 703
Bosna - 210, 261, 271, 296, 366, 410, 436, 447, 563, 737, 743, 774, 799, 855, 857, 890, 897, 908, 972, 1085, 1087, 1090, 1157, 1161, 1163, 1164
Bošković Đuro - 112
Bošković Mate - 523
Botica- 1091
Botica-Nola Ivan - 388
Botić - 234
Botić Luka-431
Bourquin - 954, 957
Božava - 177, 495, 669, 673, 676, 677, 678, 805
Božinović Nikola - 1031
Brač - 32, 37, 45, 133, 134, 159, 160, 161, 166, 182, 191, 192, 206, 210, 217, 218, 223, 247, 254, 264, 268, 285, 287, 293, 294, 310, 311, 312, 316, 319, 365, 392, 394, 401, 409, 428, 459, 460, 487, 497, 499, 500, 501, 516, 531, 539, 540, 541, 543 550, 551, 552, 553, 559, 562, 592* 623, 624, 721, 754, 756, 774, 783' 789, 807, 816, 820, 846, 849, 85o' 853, 855, 856, 859, 860, 861, 863' 869, 875, 886, 887, 888, 890 898' 917, 921, 923, 925, 965, 967, 976' 983, 986, 987, 990, 991, 993 994' 1000, 1001, 1027, 1038, 1039, 1045' 1047, 1048, 1068, 1078, 1083, 1087' 1090, 1100, 1129, 1130, 1131
Bračev Dolac - 450
Bračević - 448
Bradičić - 1090
Brajan Mijo - 1045
Brandelmeyer - 751, 757, 770
Bratanić (dr) - 542
Bratiškovci - 14, 744, 751, 869, 922 927, 1146, 1147
Brbinj - 678
Brela- 261, 552, 592, 724
Brestica-741
Brgud - 601
Bribir-252
Bribirske Mostine - 373, 744, 746, 753, 757, 759, 788, 801, 870, 932, 1147, 1162
Brindisi - 989, 1002
Brinj - 318
Bristivica - 897
Bristova-663
Brišnik - 330, 569, 634, 651, 652, 809
Brkić Milan - 1069
Brna - 390
Brnaze- 129, 234
Brnska - 56
Browne Gordon - 507
Broz Josip Tito - 9, 180, 196, 350, 354, 355, 359, 361, 367, 368, 375, 376, 393, 409, 416, 427, 434, 435, 447, 537, 547, 645, 674, 707, 829, 851,852, 855, 991
Brsečine - 1079
Brštanovo - 31, 426, 584, 870, 875, 876, 878, 879, 885, 918, 919, 920, 968, 969
Brusje - 77, 522,
Bruška - 825, 933
Bruvno - 12, 13, 119, 396, 436, 716
Bubalo Mileva-211,212
Bubić Vlado-Vovo - 473, 645
Buć A. - 1021
Budak (s.) - 252

Budimir - 105, 108, 129, 154, 213, 307, 586, 628, 629
Bugarska - 167, 172, 292, 374
Bugojno - 9, 811, 812, 855, 870, 898, 908, 941, 947
Bukarica Rafaelo -140
Bukovac - 565
Bukova gora - 43, 68, 109, 569, 634, 635, 821,822
Bukovica - 138, 139, 140, 141, 142, 143, 153, 178, 187, 275, 343, 344, 346, 358, 406, 465, 466, 484, 512, 514, 528, 529, 530, 601, 671, 674, 682, 791, 1152, 1162, 1163, 1164, 1170
Buković - 58, 1152
Bukovski Branko - 371
Bulat Edo - 299, 1026, 1034, 1039, 1065, 1066, 1090
Bulat Kajo - 431
Bulat Mate - 248
Bulat Živko-Žiki - 251, 371
Bulić (s.) - 252
Bulina Stana-410
Buljan- 1039, 1071,1109
Buljan Ivo -1023
Buljan Vice - 435
Buljević Mile - 367
Bulum Vidoje -1079
Bunk Rudolf-435
Burić Marijan - 435
Bunić Nikola-431
Bušić Ivan - 124
Buško blato-631,809
Bužančić J. - 149

C

Cajnko August - 414, 428, 460, 511, 517
Carbonari - 40
Carević Bogdan - 1164
Cavtat - 1015,1016,1083
Cepernić Mate - 269
Cera-705, 709
Ceranje - 58, 281,601
Cergnar Pietro - 117
Cesarica - 770, 833,931, 935
Cetina (r.) - 47, 115, 126, 129, 148, 156, 240, 242, 243, 254, 285, 298, 307, 308, 334, 402, 475, 479, 480, 579, 586, 588, 603, 627, 629, 756, 761, 769, 780, 810, 812, 814, 829, 858,937, 956, 1056
Cetina (s.) - 76, 121, 138, 183, 386, 448, 579, 604
Cetinić Marin - 164, 507
Cetinska dolina - 107, 130, 131, 240, 400, 425, 447, 448, 476, 477, 479, 519, 578, 585, 587, 589, 590, 602, 603, 605
Cibilić (dr) - 1019
Cigelj — 611
Cincar pl. - 331,447,468, 641, 643
Cista - 63, 114, 115, 116, 126, 127, 128, 130, 213, 214, 255, 257, 285, 307, 397, 418, 567, 580, 586, 606, 624, 628, 630, 631
Civljane - 76, 121, 123, 138, 142, 589, 602, 603,1033
Cotić Anton - 231
Cres - 685
Crikvenica - 299
Crivac-462,919
Crkvice - 35, 546
Crljenica Marko - 1151
Crna Gora - 40, 170, 180, 195, 271, 296, 366, 374, 447, 491, 498, 500, 632, 704,902,913
Crni Lug-412
Crni vrh-591, 602, 625
Crnovrh - 46, 47, 72, 305, 631, 632
Crnovro - 565, 568, 647, 650
Crtanice - 692
Crvenica - 566, 568, 569, 625, 631, 647,648, 651
Cvitanović Marko - 269
Cvitković Jakov - 1043
Cvitković Savo - 121
Cvjetičanin Milan - 1182, 1183, 1185
Cvjetković Jovo - 1167

Ć

Cajići - 587
Calumi - 661
Can Kaj Sek - 1140
Čapljina - 150, 258, 740, 831, 1019, 1049, 1062, 1084
Caporice - 63, 67, 126, 627, 629, 1031, 1127
Čaprazlije - 43, 569
Cara - 164, 165, 388, 538, 560, 660, 906, 1005

Čardak - 590
Carija - 709
Cavaš -1051
Cehoslovačka -168
Ćelebić - 468,469, 612
Cerezin Nikola - 164
Cerni Josip - 71, 72, 89, 104, 134, 162, 250, 292, 349, 395, 413, 504, 524, 548, 549, 550, 559, 560
Ćičin-Šain Andrija-435, 1067
Čikola- 118
Čiovo - 123, 460, 710, 714, 716, 720, 790, 791, 792, 824, 825, 826, 890, 891,892, 981, 1048, 1087
Čitluk-579,603,1035
Cizmek - 677
Cok Vaso - 1145, 1170, 1171, 1178, 1181,1182,1186
Cordašić Jure -1080
Corić Ivan -121
Cudić- 1196, 1170, 1182
Cudina Ante - 473
Culić Jugana-211
Culin Milica - 372
Cvrljevo - 547
Cvrsnica - 44, 564

Ć

Ćetković Pero - 355, 385
Ćetković Vlado - 540, 681, 683, 684
Ćosić Stevan - 1143, 1144
Ćoslije - 581, 614
Ćućuz Marko - 121,302
Ćuruvija Stevan - 1151

D

Dabar - 120, 121, 244, 450, 1126, 1180, 1183
Dalmacija - 10, 29, 48, 52, 55, 107, 117, 121, 123, 132, 135, 137, 150, 153, 163, 166, 169, 171, 172, 182, 190, 193, 194, 195, 199, 203, 211, 230, 231, 233, 235, 244, 270, 271, 277, 296, 313, 321, 334, 343, 345, 346, 353, 358, 365, 366, 367, 368, 370, 376, 500, 512, 517, 526, 543, 562, 563, 592, 599, 619, 631, 633, 644, 679, 680, 681, 682, 685, 693, 705, 717, 728, 737, 748, 774, 781, 785, 827, 839, 840, 841, 857, 866, 908, 913, 978, 981, 982, 984, 986, 991, 998, 1000, 1014, 1051, 1101 1102, 1116, 1126, 1132, 1133, 1141 1142, 1149, 1152, 1155, 1158, 1163, 1164, 1169, 1173, 1176, 1181, 1187
Danilo Dubrava - 495
Danilo Kraljica - 488
Danska - 168
David Francesco - 117
Debelo brdo - 10, 320, 363, 443, 570, 572, 636, 638, 642; 653, 654
Dedijer Vladimir - 105, 262,628
Dekaris - 257
Delonga Mara - 1043
Derali-364, 368,611,612
Derin Gaj - 13, 369, 577
Desne-93, 661
Despinić Marko - 121
Despot Žarko - 248,463
Dešković Ante - 269
Dešković Ivo - 269
Dicmo - 122,178, 298, 627
Digović Milan - 1019
Dimić - 315
Dimić Branko - 152
Dimić Ružica - 176
Dinara - 107, 176, 333, 448, 475, 517, 519, 556, 579, 603, 760, 761, 956, 963, 1126
Dingač - 1019
Divić Vesela - 1031
Divulje - 312, 759, 764, 780, 920, 963, 1054, 1101, 1129
Dnjepar- 167
Doboj -917
Dobranje - 68, 92, 93, 580, 607, 626, 901
Dobrići - 634
Dobro - 352, 569, 570, 635, 641, 644
Dobro Polje-751
Dobropoljci - 512, 869, 1147
Dobro Selo - 396, 578, 583, 599, 619, 952, 954, 955
Dodig Petar - 34
Dolac - 571, 614, 617, 637, 644, 942
Dolac (omiški) - 47, 67, 126, 255, 283, 284, 625, 627
Doljani-599, 619
Dolovo - 952
Domazet Jozo - 1043
Donja Vrućica- 315
Donji Malovan - 323

Donji Vakuf-323
Dopuđa-677
Dopuđa Savo - 238, 321, 345, 467, 514
Dorotka Milan - 226
Drač-979, 1001, 1040
Drače - 656, 866, 873
Dračevice - 781
Dragičević Ivo - 269
Dragišići - 581
Dragljane- 176,420
Dragnić - 363, 443, 444, 468, 571, 573, 613,617, 635, 638, 639, 654
Dragobratović - 95
Dragojević Franko - 388
Drašković Vlatko - 435
Drašnice - 264, 287, 420, 532, 541, 662, 736, 1077, 1130
Dražić Evica- 176
Drecun Svetozar- 26, 109
Drenović Uroš - 731, 732, 783, 1188, 1169
Drienjani - 1051
Drina - 1174
Drioli - 406
Drniš-30, 31, 118, 130, 139, 141, 142, 150, 182, 184, 195, 333, 426, 447, 448, 452, 463, 477, 479, 480, 490, 494, 519, 529, 547, 579, 583, 589, 603, 604, 632, 678, 691, 695, 698, 705, 710, 711, 714, 716, 720, 722, 723, 727, 728, 742, 748, 751, 758, 767, 768, 770, 775, 778, 791, 793, 794, 797, 802, 812, 816, 820, 825, 835, 836, 839, 840, 842, 845, 846, 859, 868, 871, 882, 885, 910, 915, 916, 920, 927, 928, 929, 954, 955, 957, 958, 961, 962, 972, 1031, 1033, 1047, 1057, 1058, 1132, 1133, 1134, 1135, 1156, 1157, 1184
Družević R. - 137
Družić Anka-Višnja - 166, 526
Družić Ivo-Valent - 279
Družijanići - 54
Drvar - 832, 934
Drvenik (makar.) - 181, 264, 348, 349, 393, 551, 556, 558, 559, 560, 592, 622, 892
Drvenik mali - 123, 250, 540, 689, 714, 716, 720, 791, 792, 817, 819, 824, 825, 829, 974, 976, 981, 982, 983, 1037, 1072
Drvenik veliki - 59, 60, 73, 74, 75, 100, 101, 102, 123, 150, 250, 258, 312, 313, 423, 427, 437, 459, 460, 540, 689, 714, 716, 1037, 1040, 1044, 1072, 1087, 1090, 1101
Duba - 164, 314, 726
Dubajić Simo - 1167
Dubci - 103, 108, 126, 173, 260, 261, 263, 266, 285, 286, 409, 592, 750
Duboki Dol - 787
Dubrava- 186, 284,318
Dubravčić Mate - 1130
Dubrovnik - 124, 125, 158, 193, 299, 314, 376, 380, 485, 498, 504, 505, 507, 521, 533, 539, 555, 633, 704, 740, 741, 823, 860, 917, 974, 975, 976, 977, 979, 980, 983, 984, 986, 987, 991, 995, 1005, 1013, 1014, 1015, 1018, 1020, 1040, 1048, 1051, 1060, 1061, 1062, 1064, 1065, 1072, 1078, 1079, 1080, 1081, 1085, 1092, 1095, 1096, 1097, 1098, 1102, 1121
Dude Branko - 238
Dugi otok - 41, 99, 100, 228, 236, 309, 394, 534, 543, 545, 593, 668, 669, 670, 671, 673, 674, 676, 677, 681, 689, 739, 745, 763, 771, 780, 783, 784, 805, 818, 987, 988, 990, 1102, 1110
Dugi Rat - 123, 393, 408, 427, 459, 524, 558, 559, 592, 883, 1029
Dugopolje - 122, 171, 190, 283, 284, 298, 496, 1032
Dujmović Šime - 435
Dulčić Sibe-Josip - 105, 160, 301, 415
Dulittle - 537, 547
Dusina - 124
Duvanjsko polje - 259, 647
Duvno - 45, 66, 127, 194, 241, 256, 320, 322, 323, 330, 331, 332, 335, 338, 355, 363, 371, 384, 399, 492, 498, 499, 563, 564, 569, 570, 606, 624, 625, 633, 634, 635, 643, 651, 652, 681, 707, 809, 821, 831, 852, 856, 857, 865, 868, 894, 908, 938, 939, 940, 941, 944, 950

Đ

Đanović Andrija - 1079
Đapić Milica - 372
Đekić Radomir-Đedo - 481, 509, 512, 704, 928, 969, 1142, 1146, 1164, 1169, 1170, 1171, 1179, 1181, 1182, 1184, 1185, 1186, 11

Devrske - 252, 343, 465, 488, 495, 509, 512, 514, 529, 530, 593, 795, 815, 816, 869, 877, 932, 1147, 1187
Đujić Momčilo - 9, 118, 139, 170, 176, 180, 232, 489, 492, 517, 528, 679, 682, 701, 702, 703, 704, 719, 730, 731,732, 780, 1141, 1142, 1151, 1152, 1154, 1158, 1170, 1171, 1173, 1176, 1177, 1178, 1179, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185, 1187
Đukan Jure - 661

Dž

Džaja Krst- 1133

E

Egejsko more - 977, 978, 995, 998, 1006
Eglseer - 700, 7004, 721, 740, 748, 813, 954, 956, 957
Eminovo Selo - 323, 332, 634, 652
Engleska - 19, 167, 168, 172, 210, 259, 339, 373
Erdeljac Petar - 9
Ervenik - 344, 465, 481, 677, 684, 783, 784, 805, 816, 827, 829, 837, 865, 871, 872, 933, 935, 940, 942, 1147, 1148, 1187
Evangelista Armando - 389
Evropa - 168, 271

F

Falckhausen - 1039, 1072, 1104, 1105
Fazlagića Kula - 521
Ferček- 1039, 1090, 1091
Ferić Vicko- 1017, 1046
Fetahagić Ahmed-Celik - 238, 300, 308, 335, 400,413,518
Filip-Jakov - 231, 275
Filipović Baldo - 523
Filišić Ivan - 89
Finestre Francisco Gianbatista- 117
Fischer - 747, 767
Fisković Cvito - 435
Fišinger - 367
Fojnica - 781
Fotić Konstantin - 1140
Fouckardt - 833
Franasović Milenko - 314
Frank Louis - 315
Francuska - 122, 168, 172
Franičević Jure - 435
Franičević Marin - 435
Franić Mate - 389
Franić Pero - 389
Franović Rihard - 388
Franulović Petar - 237, 390, 523
Fridl Ivan - 1128
Frković - 1165

G

Gabela - 866, 873, 1049, 1061, 1082
Gabrić Srećko - 97, 662, 664
Gacko - 1020, 1061, 1081, 1083, 1084
Gaćelezi - 767
Gàmmerlèr - 753, 757, 758, 799, 801
Gala - 68, 129, 131, 223, 412, 585, 1027, 1046, 1129
Galetović Ivan - 269
Galičić - 323, 956
Gangarola - 669, 675
Garjak - 121, 138, 479, 518, 579, 588, 589, 603, 1033
Gata - 171, 173, 178, 190, 256, 284, 1127, 1128
Gdinj - 421, 423
Geranje - 58
Gerovac Branko - 299, 1057, 1058, 1129
Gilow - 923, 925
Gizdavač - 31, 426 - 91, 505
Gizdić Drago-Marko - 91, 505
Gizdić Josip - 321
Glamoč - 322, 333, 334, 335, 336, 347, 352, 355, 357, 438, 442, 446, 467, 468, 475, 508, 547, 548, 570, 573, 582, 617, 636, 637, 642, 643, 644, 645, 654, 655, 870, 872, 908, 916, 937,944, 951,952, 961
Glamočko polje - 357, 363, 416, 447, 467, 508, 570, 573, 614, 635, 636, 641,642, 643, 652, 654
Glamožina Janja - 180
Glavice-581, 614, 643, 1030
Glivanović Ivo - 389
Gljev-412, 811,814, 845, 936, 1031
Glušci - 93, 148
Gluščevina - 323

Gnjidić Ćaze - 576
Godenić - 929
Goić Jozo - 269
Gojak - 658
Golinjevo - 194
Golo brdo - 957
Golubić - 56, 57, 119, 138, 139, 280, 364, 385, 386, 398, 578, 581, 602, 612,613, 940
Golubinica - 656
Golubnjača - 615
Gorgen - 823
Gorje - 652
Gornja Vrućica - 286
Gornje Selo - 102
Gornje Sitno - 318
Gospić - 345, 695, 698, 705, 710, 719, 723, 738, 740, 743, 754, 757, 758, 765, 783, 786, 787, 797, 799, 801, 802, 803, 875, 889, 917, 936, 942, 944, 946, 949, 952, 956, 957, 1050
Gospodnetić Nina - 269
Gospodnetić Pietro - 124
Grab - 68
Grabovac - 104, 108, 126, 127, 261, 285, 286, 418, 419, 532, 627, 715, 725
Grabovac Filip - 431
Grabovica - 43, 304, 564, 568, 632
Grabovička pl. - 569, 634
Gračac - 12, 13, 15, 118, 395, 396, 436, 438, 563, 574, 575, 576, 577, 609, 691, 698, 708, 712, 716, 719, 722, 728, 734, 743, 787, 788, 791, 795, 796, 797, 798, 799, 802, 827, 858, 934, 1144, 1169, 1170
Gradac - 264, 497, 522, 663, 1053
Grandov Frane - 231
Gravina - 41
Grčka - 168, 1015, 1016
Grebaštica - 671, 709, 723, 789, 793, 882, 899
Gregov Valentin - 473
Grgantov Ante - 372
Grgić - 95
Grgurići - 352
Grizogono Miljenko - 293
Grkinić Miloš - 1148
Grkovci - 365, 611, 612, 761, 811
Grpaščak - 673, 677
Grohote - 217
Grosi Ante - 175
Grubišić-Lasić Milka -211,212
Grubišić Palmina - 178
Grubišić Slavko - 1171, 1172, 1173, 1176, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1185, 1186
Grubnić Jovan - 1143, 1144
Gubačevo polje - 13, 344, 337
Guber - 362, 491
Gubin - 959
Gudelj Marijan - 1045
Gugić Nikola - 1099
Gumzej Josip - 1059, 1146, 1150, 1180,1185
Gundulić Ivan - 431
Gustima - 870, 968

H

Hajdić Niko - 389
Halfmann - 734
Hamilton John - 677
Han - 47, 67, 122, 129, 131, 148, 156, 240, 242, 279, 307, 412, 566, 585, 1029, 1031, 1045, 1046
Han Prolog - 812, 879, 884, 885, 894, 937, 942, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951,952, 958, 959
Han Vaganj - 884, 889, 937, 942, 947, 949
Hatze Josip - 435
Heinrich - 888
Heinz - 915, 916, 967, 972, 973
Hektorović Hanibal - 431
Herceg-Novi - 1019
Hercegovina - 92, 124, 193, 271, 296, 366, 451, 680, 737, 774, 902, 1019, 1084
Hindelang - 822, 823
Hitler Adolf - 172, 373, 703, 839, 1161, 1163
Hoffmann - 900
Horvatić Valentin - 136
Horwath - 747
Hrbljina pl. - 590
Hrnjak Soka - 181
Hrstić Ljubica - 166
Hrvače - 130, 156, 298, 397, 449, 450, 579, 590, 605, 621, 772, 780,919, 920, 964, 1027, 1035, 1036, 1055, 1056, 1128, 1129
Hrvatić Josip - 270
Hrvatska - 40, 169, 170, 172, 376, 436, 438, 461,705, 731,908, 984

Hugo (von) - 760, 761, 931, 932
Huljev Josip - 1133
Hum - 1015, 1062, 1085
Hutovo - 892, 1081, 1082
Hvar - 41, 73, 74, 77, 105, 106, 107, 133, 134, 135, 159, 160, 161, 191, 192, 193, 194, 203, 206, 210, 257, 263, 274, 287, 293, 316, 392, 394, 403, 420, 421, 423, 428, 453, 454, 459, 487, 497, 499, 507, 510, 511, 516, 522, 524, 525, 533, 538, 539, 539, 540, 541, 544, 545, 549, 550, 551, 553, 554, 556, 559, 560, 561, 562, 593, 623, 624, 660, 663, 677, 692, 737, 752, 847, 848, 849, 850, 853, 854, 859, 860, 863, 886, 887, 907, 914, 925, 975, 976, 983, 986, 990, 991, 995, 999, 1000, 1040, 1041, 1048, 1083, 1087, 1090, 1130

I

Ignjatović Nikola - 435
Igrane - 287, 413, 532, 541, 545, 663, 749, 863, 893, 1053
Ikica Mladen - 90, 113, 228, 236, 292, 309, 408
Ilić Josip-Šuro - 106
Ilić Pavle-Veljko - 43, 125, 238, 254, 256, 257, 259, 263, 352, 355, 534, 539, 555, 556, 562, 642, 684
Imotski - 36, 43, 44, 45, 46, 47, 63, 64, 66, 67, 68, 104, 108, 114, 115, 116, 124, 126, 127, 128, 148, 150, 188, 189, 208, 213, 214, 215, 216, 241, 255, 256, 258, 260, 261, 263, 264, 266, 284, 286, 296, 303, 305, 333, 335, 371, 384, 471, 486, 497, 532, 540, 564, 565, 566, 567, 568, 580, 606, 625, 626, 627, 628, 629, 632, 633, 648, 692, 693, 694, 704, 728, 737, 740, 750, 779, 781, 809, 860, 939, 1030, 1061, 1062, 1082, 1083, 1084, 1088
Islam Grčki-57, 481
Islam Latinski - 57, 481
1st - 538, 547, 668, 676, 677, 684, 805
Istra - 170, 172
Italija - 60, 61, 91, 143, 150, 153, 167, 169, 170, 172, 174, 178, 179, 181, 190, 230, 354, 385, 410, 431, 436, 470, 500, 546, 548, 593, 596, 621, 623, 773, 839, 851, 875, 902, 976, 988, 991, 1014, 1066, 1067
Ivanić Matija - 431
Ivanković - 95
Ivanović Miladin - 259, 536, 545, 551
Ivanović Nikola - 270
Ivas Sime - 1187
Ivetić- 1151
Ivezić Polde - 57
Ivić - 438 ?
Ivić Jozo - 372
Iž mali- 185, 542, 545, 739
Iž veliki - 90, 228, 236, 309, 481, 534, 542, 545, 593, 668, 669, 671, 672, 674, 676, 739, 745, 765, 770, 801

I

Jadrešin Ante-Rudi - 282
Jadrešin Božidar - 473
Jadrtovac - 401, 530, 899, 900, 1134
Jagodnja Donja - 58, 281
Jagodnja Gornja - 58
Jajce - 743, 799, 855, 908, 1085
Jakaša Dalibor-Maljčik - 358, 359
Jakčin - 1073
Jakić Ljubo - 664
Jakovac Josip - 1133
Jakša Ante - 462
Jakšić Ivan - 269
Jakšić Mato - 546
Janjić- 1048
Janjina - 35, 53, 163, 313, 657, 659, 695, 704,715, 725, 864, 1019
Jankolovica - 744
Janković Miloš - 1043
Jankov Ivan - 121, 588
Jarići - 578, 600
Jasenice - 56
Jasenovac - 124
Jasensko - 1035
Javornik - 344
Jelčić (agr.) - 1025
Jelčić Marko - 661
Jelenjak - 588, 899
Jeličić Živko - 435
Jelić Slavko - 321, 341, 483, 509, 515, 671
Jelinjak - 296, 305, 320, 449, 568, 650, 822
Jelović Ante - 1042
Jelsa - 77, 106, 173, 193, 257, 424, 497, 541, 554, 664

Jelušić Dragomir- 1057
Jemin Vlaho - 1079
Jeričević Božo - 523
Jevđević Dobrosav - 485
Ježević - 121, 138, 449, 450, 479, 518, 519, 579, 588, 603,719, 1033
Jokić Jovica - 59
Jonić- 1040
Jonić Ante - 367
Jovanović Arso - 332, 338
Jovanović Vaso - 337
Jović Ilija - 1143, 1144
Jović Manda - 189
Jozić Luka - 1043
Jugoslavija - 1*68, 169, 171, 172, 195, 200, 229, 378, 461, 1139, 1151
Jukić Mirko - 1133, 1135
Junišević Miće - 270
Juračić - 95, 97
Juričev Nikola-Špirić - 251, 294, 295, 526
Jurić- 1034
Jurić Miroslav - 270
Jurišić - 164
Jurjević Ante - 388
Jurlin Kazimir - 240

K

Kabić Ilija - 232
Kablići - 362, 491, 655
Kabožić Marojica - 431
Kačić Živan - 1186
Kairo - 170, 172, 231, 379, 508, 718
Kakanj - 30, 584
Kaldrma - 118,410, 743
Kaleb Vjekoslav - 435
Kali - 227, 309, 666, 667, 745
Kalik Nikanor - 1143, 1144
Kamenmost - 124
Kamensko - 43, 564
Kamešnica - 107, 569, 580, 1129
Kampf Josip - 1042
Kanada - 852
Kanjane - 76, 119, 138, 139, 490, 953
Kaprije - 318, 689
Karajizovac - 643
Karakašica - 1035, 1036, 1131
Karamarko Frane - 461
Karin - 10, 11, 12, 15, 16, 48, 58, 117, 153, 275, 343, 344, 466, 481, 509, 512, 514, 601, 608, 609, 734, 743, 905, 1152
Karlobag - 689, 738, 740, 764, 770, 772, 801, 802, 803, 833, 917, 954, 956, 957, 960
Karlovac (s.) - 646
Karlov Han - 330, 332, 335, 338, 351, 352, 362, 634, 831,947
Karlović - 124, 1020
Karmelić Stipe - 160, 218, 227, 269, 270
Kašići - 57, 481,927
Kašić Miroslava - 1046
Kaštela - 33, 74, 75, 100, 130, 191, 198, 272, 299, 492, 496, 1025, 1059, 1067, 1089, 1130
Kaštelan Jure - 435
Kaštel Gomilica - 710, 1030, 1045
Kaštel Kambelovac - 33, 130, 590
Kaštel Lukšić - 792
Kaštel Novi - 75, 870
Kaštel Stari - 870, 1054, 1059, 1068
Kaštel Sućurac - 33, 546, 590, 834, 835, 842, 846, 868, 869, 890, 891, 894, 1044, 1045, 1066, 1076, 1108
Kaštel Štafilić - 814, 869
Katić Ante - 1043
Katić Ivanka - 175
Katić Uroš- 1152
Katunarić Boris - 435
Katuni - 126, 627, 892
Katušić - 1111
Kavran Božidar - 1133
Kavurić Duka - 435
Kazanci - 761, 812, 959
Kečet Emil - 836, 840, 928, 929, 1119, 1132, 1133, 1134
Kekić Simo - 1143, 1144
Kelava Stipe-1128
Kerling - 834, 836, 870, 877
Kesar Sava-312, 403
Kezić Kata - 177
Kijane - 12
Kijev- 167, 626, 1073
Kijevo - 123, 156, 240, 242, 365, 386, 448, 469, 477, 480, 589, 792, 915, 953, 957, 958, 961, 1032, 1126
Kika - 425
Kina-211, 1140
Kirhmajer - 1022, 1065, 1107, 1122
Kirigin Josip - 435
Kirschner - 901
Kistanje - 48, 118, 152, 178, 186, 188, 233, 252, 275, 343, 384, 465, 481, 483, 488, 495, 514, 579, 605, 677,

684, 727, 730, 734, 739, 743, 746, 751, 753, 755, 765, 766, 770, 772, 794, 795, 799, 800, 802, 816, 824, 829, 888, 912, 933, 971, 972, 1147, 1148, 1186
Kitanović Nikola - 1146, 1149, 1154, 1180
Kitzinger - 704
Kladnjice - 710, 790, 918, 920
Kleist V.-887, 991, 1102
Kleut Petar - 153
Klinkerrnann - 895
Klis - 67, 452, 476, 625, 751, 778, 870, 882, 885, 890, 891, 894, 944, 1039, 1040, 1052, 1071, 1074, 1087
Klis-Grlo- 122
Kljaci - 30, 584, 1137
Kljaković Živko - 435
Kljenak - 42, 176, 286, 631, 647, 822
Knezovići - 34
Knežević Boro - 121
Knežević Ilija - 121
Knežević Joko - 435
Knežević Petar - 121
Knežević Velimir - 33, 86, 130, 131, 148, 156, 213, 224, 240, 243, 279, 300, 308, 335, 348, 400, 426, 427, 450, 480, 519
Knežice - 242, 243, 399,411
Knin - 76, 107, 117, 121, 123, 139, 141, 150, 180, 182, 184, 232, 233, 306, 335, 336, 360, 364, 365, 380, 386, 398, 410, 447, 452, 466, 476, 477, 480, 481, 482, 489, 494, 514, 517, 530, 568, 574, 579, 581, 602, 603, 611, 612, 613, 632, 633, 677, 679, 680, 683, 691, 695, 698, 705, 707, 708, 710, 712, 714, 717, 719, 730, 734, 742, 748, 753, 755, 761, 784, 785, 786, 787, 788, 795, 796, 797, 798, 800, 805, 810, 811, 842, 870, 871, 872, 874, 894, 910, 931, 933, 941, 942, 944, 952, 957, 961, 1033, 1047, 1068, 1101, 1116, 1127, 1129, 1141, 1150, 1155, 1156, 1157, 1171, 1172, 1173, 1176, 1178, 1179, 1180, 1182, 1184
Kninsko polje - 119
Kobaš- 1052, 1099
Kobilić - 42, 47, 68, 214, 216, 303, 320, 566, 567, 568, 625, 648
Kobol Viktor - 388
Kočerina - 42, 564
Kodl Josip - 435
Kodor Ignacije - 75, 101
Kokorić - 286, 417
Kolašac - 344
Koljane - 121, 123, 223, 240, 242, 308, 333, 448, 449, 450, 478, 479, 480, 518, 579, 587, 588, 590, 603, 719, 806, 807, 829
Kolo - 323, 330, 332, 338
Koločep - 689
Kolundije- 1151
Kom - 118
Komac - 942
Komin-92, 93, 124, 1050
Komiža - 77, 106, 181, 404, 497, 522, 523, 536, 549, 660, 986, 1003, 1004
Konavlje - 193, 505
Kongora - 633, 634
Konjevrate - 252, 318, 488, 705, 789, 1154, 1155, 1185, 1186
Konjsko - 1032
Kopinjovac - 942
Kopni Franjo - 462
Koprivno - 122
Koprno - 30, 120,318
Korčula - 35, 41, 71, 103, 133, 137, 161, 163, 193, 194, 219, 253, 258, 264, 274, 285, 287, 288, 293, 314, 315, 388, 390, 392, 394, 474, 484, 485, 498, 499, 504, 505, 506, 507, 508, 510, 511, 516, 522, 523, 524, 531, 537, 539, 540, 542, 544, 548, 550, 552, 553, 554, 555, 560, 561, 562, 593, 657, 658, 659, 660, 684, 685, 689, 724, 725, 741, 750, 752, 762, 769, 807, 815, 821, 823, 831, 847, 848, 850, 852, 853, 854, 859, 860, 862, 863, 865, 886, 893, 898, 901, 902, 903, 906, 907, 909, 913, 914, 921, 923, 924, 926, 983, 989, 990, 991, 994, 995, 997, 999, 1000, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1014, 1015, 1019, 1048, 1052, 1087
Kordić Mate - 1077, 1130
Kordić Neda-212
Kordun - 447, 684, 845, 885
Koričnо - 438, 446, 467, 468, 469, 475, 573, 617, 641, 642, 643, 644, 645, 951
Korita - 320, 569, 634
Koritnik Mladen - 462
Koritno - 363
Korlat - 56, 1152

Kornati - 294, 406, 407, 552, 669, 670, 673, 675, 689, 739, 746, 757, 758, 759, 763, 764, 766, 770, 772, 780, 783, 784, 801,990
Korogovšek - 677
Koromašna - 674, 677, 678
Kosa - 942, 944
Košić Stane - 1018
Kosore- 123, 518, 589, 959
Kosovo - 76, 119, 138, 141, 365, 479, 484, 519, 796, 805, 1141, 1143, 1144, 1150, 1172, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183
Koštanje-409 ,
Kostović Ante - 435
Kotor - 979, 987, 995, 999, 1000, 1002, 1003, 1019
Kotlenice - 47, 190, 1031
Kovač pl. - 323, 332, 569
Kovač Ante - 1154
Kovač Franc - 1059, 1146, 1150, 1154, 1164, 1178, 1180, 1185
Kovač Frane - 232
Kovač Krsto - 402
Kovačević - 164
Kovačević Andro - 447, 471, 653
Kovačević Desa - 176, 211, 212
Kovačević Vinka - 179
Kovačevići - 34
Kovači - 323, 330, 332, 634
Kovačić Marija - 1047
Kovačić Tadija - 1128
Kozica - 176, 262, 286, 417, 418, 419, 420, 1083
Kozička Poljica - 124
Kozjak (kašt.) - 130, 179, 190, 365, 589, 1047, 1179
Kozjak - 448, 477, 479, 480, 519, 579, 602, 604,719
Kraj - 227
Kralj Đuro - 124
Kraljev Šime - 112
Kraljevica - 1023
Kraljević Antun - 1070
Kraljević Milan - 124
Kranzler - 709
Krapanj- 120, 318
Kravice - 1052
Krce - 645
Krečak Miloš - 121
Kren Dujo - 655
Kreševo - 627
Krilić Andrija - 663, 664
Krilo-Jesenice - 408, 546, 553, 554, 781,922, 1029, 1113, 1116, 1130
Krivodol - 286
Krivokapić Miloš - 388
Križanac Dušan - 1043
Krk - 685
Krka - 70, 275, 482, 731, 742, 753, 754, 774, 799, 800, 1134, 1155, 1169, 1170, 1173, 1179, 1182
Krković - 252
Krnjević Juraj - 171, 189
Krstanović Strahinja- 1146, 1165
Krstelj Mašo - 164
Krstičevići - 95, 96, 661
Krstičević Lešo - 661
Krstičević Petar - 662
Krstulović Ante - 1047
Krstulović Ivan - 1047
Krstulović Ljubo-Šimić - 125, 359
Krstulović Vicko - 358, 365, 367, 368, 370, 376
Krstulović Vojko-Švora - 234
Krug pl. - 332, 363, 442, 443, 446, 467, 571, 635, 637, 639, 641, 642, 643, 644, 653
Krule Bratimir - 1057
Krupa - 56, 57, 152, 280, 602
Kruševo - 56, 57, 117, 402, 709, 790
Kružičević - 431
Krvavac - 92, 93
Krvavac Ćamil - 1081
Kučević - 942, 1148
Kučići-285, 409, 1029
Kučišće - 164
Kübler Josef - 1019
Kühn - 965, 1103, 1105, 1106
Kuduzi - 920
Kula Atlagić - 10, 56, 58, 231, 280, 282,601, 1152
Kula Fazlagića- 1061, 1083, 1084
Kula Norinska - 92, 93, 124, 175
Kulen Vakuf - 17, 396
Kulić Filip - 1045
Kulišić Ante - 1026
Kukljica - 227, 235, 407, 668, 745, 757, 758
Kukoč Ivica-Jordan - 43, 125, 238, 355, 533, 539, 555, 556, 562
Kuković M. - 290
Kumažec Dušan - 58
Kumić Rade - 121
Kumina - 120

Kuna - 35, 53, 55, 163, 165, 253, 284, 314, 657, 690, 693, 887
Kunjašić Zdravko - 388
Kunovac - 806
Kupres - 338, 642, 707, 941, 942, 950
Kuprešanin Milan - 19, 53, 76, 107, 278, 322, 336, 344, 346, 358, 385, 681,682, 683, 684
Kupreško polje - 331
Kuraja Krešimir - 623, 1131
Kursar Jakov - 1133
Kursk - 167
Kurtović Ivo - 435
Kusanović Osvald - 270
Kuzmanić Tonći - 223
Kužato Ilija - 280

L

Labetić Nikola - 269
Labin-60, 123,712,714
Labusi - 803
Laktac- 1126
La Manche - 122
Lambaša Franka - 372
Lambaša Tomo - 462
Lapac - 17, 396, 397, 578, 599, 619, 679,715,716
Lapov- 1114
Lasić Milka - 435
Lastovo - 71, 133, 134, 161, 193, 194, 219, 220, 222, 257, 380, 387, 390, 416,. 484, 485, 506, 549, 553, 659, 689, 850, 853, 854, 860, 861, 975, 986, 988, 990, 991, 995, 999, 1007, 1019, 1048, 1049
Latifić Sadika - 212
Laus Andrija - 163
Lavčević Grgo - 78, 415
Lavsa - 673
Lazić Nikola - 1143, 1144
Lećevica - 31, 191, 426, 492, 547, 585, 875, 919
Leipzig (von) - 907
Leistego - 1039
Lenjingrad - 167
Lelas Jozo-Slavinski - 409
Lelas Meri - 178
Leontić Ljubo - 427
Lepej Vjeko - 1133
Lepenica - 32, 709
Lepeš Ante - 349
Lepuškin Vlado - 456
Lerch - 822, 823, 937
Letunica Tomo - 576
Ležaić Ignjatije - 1146
Librenjak Jozo - 1042
Lički Osik - 936
Lika - 10, 48, 141, 143, 144, 150, 169 170, 271, 337, 344, 395, 438, 465 529, 563, 575, 679, 773, 957, 1158 1163, 1164
Lip-planina - 46, 566, 624, 647
Lipert- 1142
Lipuri - 56
Lisičić - 56, 252, 282
Lišane - 58, 252, 281
Lištanje - 812
Livanjsko polje - 43, 169, 194, 259, 322, 331, 332, 337, 363, 475, 519, 812, 958, 959
Livno - 43, 44, 63, 67, 109, 143, 156, 166, 194, 216, 223, 241, 243, 255, 266, 279, 298, 300, 307, 308, 320, 322, 323, 330, 331, 332, 333, 334, 337, 347, 350, 351, 352, 355, 356, 357, 358, 360, 361, 362, 363, 371, 380, 384, 397, 399, 425, 435, 436, 437, 438, 439, 442, 443, 444, 446, 447, 467, 468, 471, 475, 491, 492, 498, 499, 563, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 580, 581, 582, 583, 587, 597, 599, 606, 607, 611, 612, 614, 615, 616, 617, 618, 621, 625, 631, 633, 635, 636, 637, 638, 639, 641, 642, 644, 645, 646, 652, 653, 654, 655, 681, 692, 707, 760, 761, 774, 783, 809, 810, 811, 812, 814, 821, 826, 829, 832, 837, 841, 845, 857, 866, 869, 871, 872, 874, 875, 878, 879, 884, 885, 889, 894, 895, 908, 916, 931, 934, 935, 937, 938, 942, 944, 945, 946, 947, 948, 951, 955, 956, 957, 958, 961, 963, 972, 1058, 1083, 1116
Low - 734
Lokrum - 689, 1011
Lokva Rogoznica - 409, 1086
Lommerzahn - 1039, 1040, 1071, 1072, 1073, 1105
London - 172, 1174
Longin Krsto - 100
Lonin Bero - 1077
Lopud - 35, 689, 1005, 1014, 1015

Lorković Mladen - 733, 840, 965, 1064, 1075, 1103, 1105, 1109, 1112, 1166
Lošinj - 665, 983
Lovreć - 36, 63, 64, 67, 105, 108, 114, 115, 116, 126, 127, 128, 146, 147, 154, 223, 255, 259, 261, 263, 384, 285, 397, 418, 479, 567, 580, 606, 607, 608, 626, 627, 628, 629, 630, 631,713, 737
Lovrić Jozo - 1043
Lovrić Stjepan - 1043
Lovinac - 691
Lovište - 314, 353, 522, 537, 559, 657, 659, 864, 866
Lovrinčevići - 419
Lozica Ivo - 431
Lozo Pavao - 631
Lozovac - 120, 488, 730, 795
Lozovina Jozo-Mosor - 213, 224, 238
Ložišće - 268
Luburić Maks - 124
Lučane - 463
Lučić Rudolf - 1099
Lučin Ivan-Dalmatinski - 62
Luetić Ante - 1028, 1029, 1032, 1040, 1045, 1047
Luetić Josip - 1057, 1058, 1129
Lujak Marija - 1057, 1058, 1129
Luka -611, 668, 771, 784, 802
Lukić Milisav - 247
Lukić Spiro - 232
Lukin Sime - 473
Lukinović Draga -211,212
Lukoran - 406, 666, 677, 745, 757, 758, 801
Lukša- 120
Lumbarda - 315, 388, 545, 658, 647, 848
Lunga - 670
Lupiš-Vukić Ivan - 164
Lušić - 1075
Luterotti - 1122

LJ

Ljotić Dimitrije - 703, 1172, 1173, 1176
Ljuba - 628
Ljubetić Ecija - 212
Ljubić- 1078
Ljubić Branko-29, 213
Ljubljana - 485
Ljubostinje - 318
Ljubunčić - 469, 475, 573, 583, 617
Ljubuški - 124, 188, 264, 286, 417, 533, 728, 866, 873, 887, 1051, 1062, 1082, 1084

M

Maclean Fitzroy - 258, 544
Macura Milan - 1167
Macure - 152, 579, 605
Maček Vlatko - 168, 170, 171, 173, 186, 192, 378, 434, 488, 492, 1162
Mačević Lazo - 121
Mađarska - 167, 373
Magaš Marija - 461
Magić Mate - 1016
Magaš Vicko - 134
Maglica Vinko - 658
Majić Ivan - 1043
Majkovski - 1103
Majsirović Petar - 58
Makar - 1031
Makarska - 34, 35, 36, 54, 55, 63, 95, 104, 123, 126, 180, 188, 189, 201, 208, 209, 234, 253, 254, 255, 256, 257, 260, 262, 264, 268, 286, 287, 293, 303, 325, 348, 413, 486, 497, 531, 533, 553, 592, 622, 630, 633, 692, 699, 724, 729, 735, 736, 740, 779, 781, 810, 863, 906, 980, 986, 987, 1019, 1021, 1022, 1023, 1025, 1028, 1031, 1038, 1039, 1041, 1045, 1053, 1065, 1068, 1069, 1072, 1077, 1078, 1083, 1087, 1088, 1090, 1101, 1103, 1107, 1110, 1120, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131
Makarsko primorje - 548, 553, 592,
Makiedo Sergije - 42, 229, 253, 265, 266, 274, 436, 438, 439, 508, 534, 540, 542, 547, 549
Mala Cista - 746, 757, 759, 764, 801
Malačka - 426
Mali Lošinj - 70
Mali Prolog-36, 124, 661
Maljkovo - 478, 587, 911, 937, 956
Malo Grablje - 660
Malovan - 118, 357, 642, 643, 894, 941, 950
Manola Srećko - 260, 474, 537, 538, 561, 624, 667
Mandić- 1167

Mandino Selo - 570, 635
Manojlovac - 118, 275
Maovice - 121, 448, 477, 518, 579, 588, 602, 603, 915, 953, 957, 1033
Maras Joko - 1031
Marasović Milan - 137
Marasović Olga-Okrugla - 151
Marčetići - 934
Marčić Ante-Miloš - 409
Marelić - 248
Marelić Ivan - 388
Mardešić Uroš - 133, 159
Marić- 1169
Marić Bela - 140
Marić Nikola - 576
Marića Brešća - 410
Marijan Meri - 473
Marina - 60, 102, 179, 401, 412, 496, 560, 708, 714, 721, 723, 727, 734, 738, 754, 755, 759, 764, 780, 790, 793, 798, 799, 816, 870, 877, 978, 881,882, 896, 968, 1089
Marine Zemlje - 660
Marinići - 34
Marinković Antun - 388
Marinković Ivo-Srećko - 98
Marinković Josip-Bepo - 133, 218
Marinković Marko - 484
Marinković Mate - 269
Marinković Vinka - 212
Marinsko Jovan - 121
Marget Tomo - 662
Marjanović Tomo - 121
Marki Humbert - 1057
Markić - 96, 163
Markovac - 119
Marković - 1091
Markovina Marko - 435
Marović Anđelka - 175
Marović Stanko - 663
Martić Ratko - 1167
Martinić Josip - 270
Martinović Dušan - 1033, 1036, 1056, 1058
Martinović Niko - 38, 54, 55, 103, 157, 162, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 288, 393, 394, 437, 538, 542, 548, 549, 552, 556, 557, 559, 560, 561
Marušić Ćiro - 1128
Marušić Ivo - 1134
Marušić Milan - 152, 579, 605
Maslinica- 100, 101, 217, 316, 808
Matacin Ante - 461
Matase - 576
Mateljak Mate - 661
Matern - 833
Matić - 97, 928
Matić Lazar - 1141, 1143, 1169, 1172 1173, 1178, 1179, 1182, 1184
Matijaca Ivan - 270
Matijašević Šime - 270
Matković Zvonko - 1046
Matković Marija - 212
Mazin - 13, 723, 728
Mayer Otto - 299
Medak - 757, 765, 787, 797, 802, 875 944, 961
Medak Đuro - 98
Medanić Vjera - 211
Medov Dolac - 104
Medviđe- 12, 577
Mehmedbašić Rasim - 161, 221, 222
Melenthin- 1039, 1071, 1105
Mesihovina - 127, 128, 320, 567, 568, 569, 625, 643, 648, 649, 651
Mešterović Đuro - 547
Metković - 34, 35, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 114, 125, 150, 175, 189, 208, 235, 349, 376, 380, 384, 486, 497, 533, 555, 661, 729, 740, 741, 846, 975, 979, 980, 981, 994, 996, 999, 1001, 1022, 1023, 1026, 1038, 1039, 1040, 1048, 1051, 1052, 1061, 1065, 1069, 1072, 1073, 1074, 1077, 1078, 1082, 1087, 1088, 1092, 1093, 1095, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1116, 1117, 1119, 1120
Metzger - 1104
Mežnarić - 677
Mežnarić Drago - 460
Micheli Sergije - 270
Mič- 1114
Mihailović Draža - 170, 375, 461, 529, 700, 703, 704, 718, 732, 1139, 1161, 1172, 1174, 1177, 1178, 1184
Mihić Ljubica - 247
Mijat Paša - 388
Mijić - 664
Mijović Jovan - 1143
Mijović Novak - 118, 119, 1033
Mikaljuša - 164
Mikeli - 658
Milanja Robert - 462
Milanko Pavao - 58
Milanović Milan-Stude - 1176, 1178

Milat Vicko - 388
Milešina - 589, 1033
Miletin Ante - 650
Mileta Jerolim - 1064
Miličić Jakica - 435
Miličić Sibe - 435
Milić Nikola - 367
Milišani - 935
Milna - 34, 325, 394, 428, 497, 501, 624, 1021, 1022, 1038, 1039
Milković Roko - 473
Miljačka - 305,648, 650, 651
Miljevac - 139, 141, 142, 489, 494
Miljuš Uroš - 280
Miljuš Vaso - 57, 280
Milojević Miloje - 508
Miloković Mate - 121
Milošević - 928
Milosevic Živko - 1043
Milovac Ivo - 1013
Milun Ivan - 1043
Milutin Ace-317, 318, 319
Mimica Blaženka-Luce - 166, 167, 182, 185, 192, 193, 194,211,212,
Mimice - 428, 492, 552, 553
Minsk - 373
Miočić - 76, 138, 232, 957
Miović Momčilo - 1154, 1183, 1185, 1186
Mirković Ivan - 1043
Mirlović - 318
Mirošević Jakica -211,212
Mirošević Nikola - 388
Mišetić Jozo - 1129
Miši - 940
Mlinište - 438, 547, 549, 590, 636, 643
Mladenović Živadin - 1148, 1151
Mljet - 35, 71, 72, 133, 134, 137, 151, 161, 193, 194, 237, 265, 287, 388, 485, 498, 505, 506, 522, 535, 539, 540, 548, 552, 553, 554, 555, 556, 592, 622, 658, 659, 660, 689, 737, 741, 769, 815, 848, 850, 853, 854, 859, 860, 862, 863, 907, 914, 917, 925, 926, 975, 976, 986, 987, 988, 990, 991, 994, 995, 999, 1006, 1007, 1011, 1014, 1015, 1019, 1068, 1071, 1078,
Modrino Selo - 934
Morđin Ivan-Crni - 505, 1052
Morić Slavka - 212
Mogić Mate - 1045
Mokronoge - 323, 330, 570, 634, 635, 652, 865, 868, 940, 941
Mokro Polje - 143, 144, 343, 344, 481, 515, 678, 827, 829, 833, 933, 937, 942, 1147, 1148
Molat - 70, 188, 668, 669, 675, 676, 677, 678, 689, 739, 763, 922, 1165
Molunat - 704
Momčilović - 539
Mormann - 1036
Moseć - 30, 31, 129, 213, 242, 307, 400, 401, 412, 426, 427, 463, 475, 519, 547, 583
Moskva- 167, 373,718, 972
Mosor - 47, 67, 68, 115, 126, 178, 180, 223, 240, 256, 266, 283, 284, 287, 297, 408, 409, 499, 552, 554, 558, 625, 627, 699, 810, 890, 1047
Mostar - 64, 67, 114, 115, 125, 126, 127, 128, 150, 235, 264, 296, 297, 481, 533, 625, 626, 631, 632, 633, 680, 740, 846, 851, 989, 994, 996, 998, 1001, 1016, 1019, 1038, 1050, 1061, 1082, 1087, 1088, 1101, 1105, 1111, 1119
Movran - 584, 585, 876, 918
Mračaj-582, 612, 616
Mratovo - 119
Mravak Martin - 1129
Mrđanovac - 443, 444, 572, 638, 639
Mrkonjićgrad - 438, 544
Mršin Dolac - 943
Mučalo Josip - 1045
Muć - 122, 190, 191, 208, 213, 254, 298, 299, 380, 384, 400, 402, 426, 462, 476, 492, 496, 547, 589, 690, 697, 698, 748, 772, 826, 842, 845, 846, 870, 875, 904, 911, 918, 919, 920, 933, 943, 944, 968, 1031, 1033, 1057, 1116, 1129, 1155
Müller-761, 808, 963, 1120
Munižaba Milan - 321, 345
Murter - 70, 120, 275, 294, 337, 405, 407, 535, 670, 672, 673, 674, 689, 739, 746, 757, 763, 765, 800, 903, 972, 990, 1003
Murvar (dr) - 521
Muslić - 565
Mussolini Benito - 231, 817, 839
Mustapić Marko - 664
Mustre - 712
Muškovac- 15, 16, 58

N

Nacke Albin - 748, 760, 761, 778, 844, 916, 920, 1087, 1090, 1118, 1135
Nadin - 28, 282
Nadbriževica - 1030
Najevi - 60
Nakićenović Slobodan - 253
Nakić Ljubomir - 435
Naklice - 1029, 1127
Nardelli Bruno - 1026, 1065, 1066, 1071, 1073, 1088, 1090, 1102, 1103, 1104, 1118
Nazor Vladimir - 431, 435
Nebić Ante - 270
Nebljuse - 679, 698, 710
Nećujam - 269, 317, 623
Neorić - 402, 492, 960
Neretva - 36, 92, 93, 125, 132, 175, 217, 283, 524, 622, 690, 750, 751, 752, 902, 921, 995, 1040, 1048
Nerežišće - 268, 553
Neum - 866, 873
Nevesinje - 533, 680, 693, 713, 781, 893, 1061, 1084
Nevest - 774
Neviđane - 90, 113
Nedić Milan - 170, 1161, 1172, 1174, 1177
Nigojević Frane - 269
Nihpalj Ivan - 461
Nikolić Nikola - 1147
Nikolić Vuk - 233
Nin - 230, 462, 495, 691, 795
Nisko-919
Nodilo Natko - 431
Nola Anka-211,212
Novak Marija'- 182, 193, 194, 295, 337, 466, 525, 531
Novak Oskar - 1165
Nova Sela - 34, 93, 126, 627, 629, 1051
Novi-70, 917
Novigrad - 10, 11, 57, 58, 280, 281, 282, 491, 496
Novović Bogdan - 452
Novović Mirko - 386, 458
Nuglašice - 426, 587

Nj

Njegić Boško- 140, 494
Njemačka - 168

O

Oberkampf Karlo - 1019, 1038
Oblić- 120
Obradović Mile - 58
Obrovac - 11, 16, 48, 56, 57, 58, 89 117, 186, 275, 280, 281, 282, 343* 481, 490, 496, 575, 576, 608, 677 680, 714, 719, 720, 730, 734, 743, 754, 757, 758, 787, 792, 795, 797 829, 833, 839, 843, 875, 935, 951
Obrovac (cetin.) - 148, 156, 240, 242, 243, 760, 761, 812, 832, 845, 882, 934, 935, 937, 942, 944, 945, 957, 958, 960, 961, 1129
Očestovo - 139, 143, 144, 232, 489
Odak - 892
Odak Ante - 220
Ogorje - 307, 1058
Okit - 14
Okljućna - 404
Okrug - 59
Olib - 538, 672, 673, 674, 678, 684
Olujić Vojin - 58
Omazić - 214
Ombla- 1060, 1096
Omiš - 36, 47, 63, 123, 126, 132, 178, 190, 191, 226, 234, 235, 255, 256, 257, 285, 293, 312, 409, 459, 492, 496, 540, 546, 552, 556, 560, 592, 627, 630, 633, 694, 711, 749, 751, 752, 756, 762, 769, 772, 781, 782, 786, 856, 863, 883, 893, 894, 921, 922, 986, 1000, 1001, 1003, 1017, 1022, 1027, 1028, 1029, 1044, 1047, 1059, 1064, 1068, 1069, 1072, 1086, 1099, 1100, 1101, 1116, 1127, 112, 1129
Omiška Dinara - 1044, 1099, 1127
Omsica - 12
Opuzen - 93, 95, 96, 125, 175, 486, 497, 622, 866, 867, 1048
Orah - 123
Orašac - 774, 1015
Orašje- 1051
Oreb Kuzma-Krkatica - 388
Orebić - 35, 136, 163, 286, 314, 315, 556, 657, 659, 726, 750, 756, 769, 848, 865, 886, 1006
Orebić Davor - 395, 465
Orhanović Marko - 237, 390, 516, 524, 623
Orlić - 119, 796

Orljača - 104, 418, 713, 715, 724, 725
Orlovac - 31, 585, 865, 915
Orlovača - 215, 216, 304, 320, 630, 953
Orlovica - 602, 614
Oskorušno - 53, 165, 314, 656, 714, 1019
Osobljava - 35, 53, 1019
Osoje - 419, 935
Ostrogašica - 318
Ošljak - 671, 727, 745, 763, 764, 795, 801
Oštrac - 565, 693, 694
Otišić - 76, 121, 123, 138, 140, 223, 240, 449, 450, 478, 490, 518, 579, 587, 589, 603
Otok - 68, 131, 223, 242, 412, 869, 1027
Oton - 138, 181,489
Otrić - 92, 93, 344, 574, 678, 1049, 1050

P

Padova - 407
Padovan Prospe - 388
Padane - 118, 138, 232, 343, 482, 489, 678, 691, 714, 734, 788, 789, 791,933, 937, 956
Paić Nikola - 58
Pag - 406, 536, 673, 674, 676, 689, 740, 802, 858, 960, 987
Paklina pl. - 331
Pakoštane - 227, 252, 275, 294, 405, 519, 536, 545, 552, 593, 668, 673, 744, 746
Pakovo brdo - 579, 603, 604
Palančić Vicko - 1079
Palino - 57
Paltrinjeri Jerko-Brko - 252
Panj - 743, 780, 858, 869, 874, 875, 918,919, 1056
Panžići - 34
Papić Boro - 247
Parat Man tori Jere - 316, 317, 319
Paravida Stevan - 58
Parčić - 343
Parenta Slavka - 112
Parmač Jozo - 661
Parmač Stanko - 53, 103, 104, 132, 133, 134, 135, 157, 248, 253, 260, 288, 532, 534, 551,560, 562
Pashojević Kristo - 389
Pasičina - 150, 177, 1040
Pašeta Frano - 1079
Pašman - 70, 90, 99, 100, 113, 227, 275, 280, 309, 405, 408, 481, 514, 517, 536, 545, 593, 601, 667, 668, 671, 672, 673, 675, 676, 677, 678, 680, 681, 689, 738, 739, 745, 746, 753, 755, 763, 764, 765, 770, 774, 784, 800, 802, 843, 856, 859, 982, 983, 986, 990, 996
Pavasović Nedjeljko - 1152, 1178
Pavelić Ante-Poglavnik - 59, 170, 189, 376, 431, 1014, 1163
Pavičić Milo-518
Pažanin Filip - 1130
Pecelj Milorad - 1146, 1178
Pecotić Bogdan - 136, 161
Pećanac Košta - 704
Pedišić Ivo - 462
Pedišić Niko - 461
Pedišić Rikardo - 673
Pejkovići - 104
Pejković Tade - 409
Pekić Pavle - 358
Pelješac - 35, 37, 53, 54, 55, 66, 114, 125, 136, 137, 150, 151, 163, 164, 165, 193, 194, 217, 219, 254, 255, 256, 257, 258, 261, 283, 284, 285, 286, 288, 313, 314, 315, 353, 357, 371, 391, 417, 453, 484, 488, 498, 500, 501, 505, 506, 507, 524, 531, 538, 540, 541, 543, 546, 548, 549, 556, 558, 560, 591, 592, 622, 657, 659, 689, 690, 692, 693, 694, 695, 696, 699, 704, 707, 711, 713, 715, 724, 726, 729, 735, 741, 762, 807, 821, 823, 847, 850, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 873, 887, 893, 901, 907, 980, 983, 984, 997, 999, 1003, 1004, 1006, 1007, 1014, 1015, 1016, 1018, 1019, 1039, 1048, 1051, 1052, 1071, 1082, 1083
Peranić Alma - 1044
Peranić Nedjeljko - 1045
Peran Miro - 1164, 1170, 1172, 1173, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1185, 1186
Peraško Blato - 661, 694
Perera-Matić Isidor - 257
Perić Beba - 1164
Perišić Vojo - 1180
Perković - 30, 118, 120, 123, 401, 710, 712, 714, 719, 722, 754, 756, 777, 788, 963, 1179

Perković Alojz - 124
Perović Božo - 462
Perović Toša - 485
Perušić - 56
Petersen - 699, 737, 741, 749, 750
Petrčane - 745
Petričić Ivo - 462
Petrić Bartul - 435
Petrić Dragan - 435
Petrić Miho- 1099
Petrovo polje - 138, 139, 142, 490, 494
Petrović Simo - 121, 1143, 1144
Petrović Svetislav - 1140
Peulje - 610, 611, 816, 932, 959
Pezelj - 645
Pfafferott - 705, 712, 717, 723, 731, 733, 742, 758, 763, 766, 771, 781, 807, 808, 816, 817, 825, 833, 837, 869, 872, 888, 895, 903, 909
Pfan Nata - 270
Phleps Arthur - 810, 864, 1019
Pijavičino - 656
Pilepić Vlado - 462
Pitve - 663
Pvac Marko - 1081, 1085, 1186
Pijavičino - 53, 165, 314, 1019
Pinčić Petar - 233
Piramatovci - 252
Pirovac - 252, 275, 483, 488, 524, 535, 550, 672, 746, 758, 905, 922
Pitovska Plaža - 422, 663
Plano - 1084
Plastovo - 481, 877, 922, 1146
Plaški - 679
Plavno - 75, 138, 364, 386, 410, 489, 517, 578, 602, 612, 719, 788, 790, 872, 942, 960
Plavša Ilija - 1167
Plavšići - 581, 613
Pleić Slavko- 1128
Plina - 92, 93, 95, 96, 97, 175, 486, 497, 662
Pliševica - 260
Plješevica - 47, 565, 602, 625, 719, 788
Ploče - 35, 36, 37, 54, 124, 150, 284, 286, 393, 413, 428, 557, 622, 626, 657, 661, 693, 749, 781, 902, 995, 996, 999, 1050, 1077, 1078, 1106, 1107, 1130
Počuča Mile - 668
Podace - 622, 863
Podbablje - 36, 108
Podboj Frane - 73
Podgaj - 323, 332
Podgrad - 582
Podgradina - 57, 58, 93
Podgrađe - 104, 409, 713
Podgreda - 616
Podgora - 43, 63, 108, 173, 189, 254 258, 262, 264, 285, 287, 510, 532' 541, 554, 592, 657, 692, 735, 737 752, 883, 893, 1053, 1061, 1083 1084, 1129
Podhum - 351, 362
Podhumlje - 404
Podi - 68
Podinarje - 602
Podkula - 323
Podlug - 56, 280, 282
Podorljak - 896, 897
Podosoje - 121, 138, 140, 448, 449, 518, 587, 588, 589, 603
Podovi - 579
Podrujnica - 93
Podselje - 404
Podstrana - 36
Podstražje - 290, 404
Podšpilje - 290
Poduje Šime - 493
Pojan - 747
Pokrovnik - 318, 933
Polača - 58, 76, 280, 397, 578, 579, 601,602,604, 926, 975
Polače - 387, 390,519, 539
Poleksić Momčilo - 46, 47, 66, 68, 105, 109, 128, 215, 216, 297, 306, 363, 447
Poles Ante - 1043
Poljak Grgo - 1030
Poljak Ivan - 1030
Poljanić- 1048
Poljica- 108, 286, 835, 837
Poljica (imotska) - 1050, 1051, 1081, 1082
Poljica (o. Hvar) - 422, 423
Poljičan Kata - 166, 179, 212
Poljska - 122, 168
Ponikve - 505
Popadić Iljinka- 121
Popina - 619, 680, 698, 716, 722, 753, 785, 788, 960
Popović (s.) - 10, 11, 12, 139, 231, 282,490, 796
Popović Petar - 1027

Popović Tomica - 224, 238, 278, 299, 321,483, 509, 515
Popović Vojin - 53, 157, 162, 248, 253, 262, 264, 265, 288, 394, 550, 551, 560, 562
Popović Vujica - 140, 494
Posedarje - 58, 280, 281
Postinje - 402, 463, 547, 880, 918, 955
Postira - 460, 497, 511, 516, 522, 524, 553, 888, 921, 1000, 1038
Postrana - 657, 658
Postranje - 108, 628, 1031
Postup - 315
Posušje - 42, 43, 44, 45, 47, 66, 68, 116, 125, 126, 127, 214, 216, 264, 287, 296, 297, 303, 305, 306, 332, 345, 356, 453, 533, 564, 565, 566, 568, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 631, 632, 633, 645, 648, 649, 694, 750, 809, 822, 823, 1050, 1051, 1081
Potočani - 352, 362, 444, 446, 572, 573, 581, 582, 615, 616, 617, 618, 638, 640, 641, 642, 643, 644, 865, 878, 884, 889, 937, 939, 946, 949, 956
Potočine - 656
Potomje - 35, 55, 165, 253, 314, 659
Potravlje - 1033
Poturica Vojo - 1186
Povija - 268, 293, 313, 465, 545, 849
Pozla Gora - 93
Prapatnica - 32, 74, 123, 585, 709, 1049
Prečanin Nikola - 121
Predenjak - 565
Preiss- 1103, 1106, 1119
Preko - 70, 185, 186, 230, 236, 309, 406, 408, 490, 495, 535, 666, 668, 671,672, 673, 745, 758, 801
Prela Tripo - 69
Preodac - 335
Prevjes - 118
Prgina Spiro - 240
Prgomet - 34, 60, 123, 124, 709, 710, 712, 789, 790, 791, 918, 919, 920
Pribelj - 643
Pribojević - 431
Pribude - 479, 588, 876, 877
Pridraga - 10, 11, 57, 231 280, 574, 576, 577
Prigrada - 117
Prigradica - 219, 353, 511, 660, 853
Prijić Teodor - 1043
Priluka - 333, 362, 425, 442, 443, 446, 570, 572, 573, 636, 637, 639, 642, 644, 645, 655, 874, 937, 942, 956, 958, 959
Primorac - 97
Primorac Ivan - 602
Primošten - 31, 32. 186, 279, 319, 401, 487, 495, 530, 689 723, 727, 742, 789, 855, 856, 877, 878, 881, 882, 885, 889, 890, 891, 898, 899, 900, 904, 905, 912, 927, 969, 970, 971, 972, 1116
Prisap - 956
Prisik - 624
Prisoje - 304, 362, 568, 624, 845
Pristeg - 58
Prizdrina - 314
Prodan Ivan - 248
Prohaska- 1062
Prolog - 351, 362, 399, 412, 425, 587, 643, 879, 1155
Proložac - 46, 63, 67, 105, 126, 215, 566, 567, 625, 626, 628, 1030, 1050, 1061, 1081
Promajna - 546
Promina - 139, 141, 142, 183, 489, 484
Proso Marin-Simun - 409
Prostran Draško - 509, 592, 1146, 1171, 1177, 1081, 1183, 1184, 1185, 1186
Prostran Stevan - 1141, 1143, 1146, 1169
Prošić Vladimir - 133, 134, 135
Proversa - 406
Provo - 105, 108, 114, 115, 116, 126, 127, 128, 130, 148, 154, 213, 223, 304, 307, 397, 567, 580, 586, 606, 607, 608, 626, 627, 628, 630, 631, 735, 750, 756, 821,892
Prsečine - 505
Prugovo - 31, 585
Prukljan - 766, 767
Prvić- 120, 318, 689, 720
Pučišće - 268, 428, 459, 497, 559, 592, 1124
Puhalović Ludoviko - 164
Pula - 121, 986, 1000, 1001, 1041, 1013, 1102
Pupnat - 163, 219, 553, 657, 660, 847, 862,901,913, 1004, 1005
Purišić Ivo - 45
Puteševci - 124

R

Rab - 987
Radaković Ilija - 514
Radaljice - 56, 343
Radan Ivan - 1043
Radaslije - 646
Radelić Branko - 294, 465
Radeljević Marija - 193
Radetić Srećko - 270
Radić - 28
Radić Simo - 1143, 1144
Radić Stjepan - 173
Radinovići - 581, 613
Radišić Luka - 73, 78, 105, 161, 290
Radman Mate - 101
Rado Bada - 58
Radonić - 318
Radonić Vjekoslav - 1180, 1183
Radošević Franjo - 1031
Radošević Ivo - 1031
Radošić - 547, 870, 876, 968
Radoš Petar - 1185, 1186
Radovan - 648
Radovčić- 1178
Radović - 1059
Radović Pero - 71, 72, 73, 89, 104, 134, 162, 349, 508, 524
Raduča - 705, 784
Radučić- 143, 144, 515, 1147, 1148
Radunić - 462, 892, 1033
Radunović Miloš - 184, 1185
Racek - 747
Racetinovac - 460
Račišće - 164, 237, 353, 388, 390, 525, 537, 657, 658, 659, 847, 853, 862, 901, 921, 999, 1003, 1004, 1005
Raičević Radoslav - 338, 438
Rajević- 1018, 1055
Rajić Apo- 1181, 1184
Rakić Stevo - 583, 619
Rakvin - 1075
Rama - 151
Ramljane - 119, 870, 876, 877, 891, 894, 951,954, 968
Randić Ivan - 292, 406, 413, 674
Ranković Aleksandar-Marko - 358, 359, 439
Raos Ante - 365, 367, 376, 505
Rapte- 1048, 1051
Rastičevo - 410, 957
Rastovac - 897
Rašković Sergije - 1152
Rašćane - 420
Raštević - 58
Rava - 669
Ravanjsko polje - 339
Ravča - 417, 622, 1083
Ravni kotari - 371, 376, 480, 481, 512 514, 1152, 1162, 1164, 1169, 1170, 1179, 1187
Ravni Žakan - 228
Ravno - 332, 749, 950, 1061, 1084
Rebula - 675
Rebula Ivo-106, 313
Repanić Nikola-Gandi - 312, 403
Restović Jerko - 269
Restović Toni - 269
Restović Vicko - 269
Ribar Ivan - 435
Ribar Ivo Lola - 366, 451, 508
Ribarić- 1033
Ribnik - 120, 691,765, 952
Richwald - 747
Ričice - 44, 46, 104, 105, 108, 215, 303, 565, 566, 568, 625, 626, 628, 630, 649
Ričina - 568, 631
Riđane - 119
Riemer - 695, 704
Rijeka - 114, 170, 734, 796, 984, 985
Rijeka dubrovačka - 992
Rivanj - 112, 152, 153, 665, 666, 667, 669, 678, 763, 770, 801, 802 979
Rnić Stevan - 121
Rogač - 217
Rogotin - 36, 54, 92, 124, 622, 661, 693, 907, 1050
Rogoznica - 31, 32, 123, 259, 495, 535, 536, 540, 550, 552, 555, 556, 560, 585, 674, 712, 714, 738, 774, 780, 791, 852, 877, 878, 881, 882, 885, 890, 894, 895, 896, 897, 900, 904, 912, 969, 970, 971, 972, 982, 1155
Roje Anica - 173
Roje Jakov - 269
Roko Dobromir- 1043
Rokvić Mane - 118, 138, 232, 446, 573, 641, 701, 702, 703, 718, 732, 1141, 1150, 1169, 1170, 1171, 1173, 1175, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184
Romac Ivan - 118
Romac Kajo - 1043
Romić Drago - 1054
Rončević Danilo - 1167
Rončević Mirko - 1167

Rončević Petar - 1167
Rore - 654
Rosandić Zora -211,212
Roški Slap - 119, 275, 343, 482. 695, 768, 774, 786, 787, 1133
Roško Polje - 42, 44, 45, 214, 305, 320, 565, 568, 631,633, 792
Rožac- 1031
Rožić Vinko - 75
Ruda - 68, 223, 224
Rudine - 106, 421, 866
Rujani - 587, 959
Rujište - 482, 600, 783
Rumenović - 1105
Rumunija - 167, 373
Runović - 234, 258, 284, 285, 418
Rupalj - 57
Rupe - 14, 482
Ružići - 1134
Ružić Vojka - 435

S

Sablić - 63
SAD - 19, 167, 169, 172, 210, 339, 373, 852, 1139
Sajković - 334, 365, 400, 412, 468, 478, 491,498, 587,612, 644, 959
Salacan Ante - 96, 97
Saldum - 427
Sali - 406, 490, 546, 669, 672, 673, 674, 676, 780, 803, 818, 987
Salopek Ivan - 1132
Samodol Krešimir - 1170, 1172, 1173, 1175, 1176, 1177, 1178, 1180, 1181, 1182, 1184, 1185
Sandžak - 447
Santini Edo - 44
Sapini Doci - 890
Sapunar Zorislav - 269
Sarajevo - 123, 125, 481, 680, 1016, 1019, 1080
Sardelić Mirko - 508, 547
Saseno - 689
Satrić- 156, 450,603, 1058
Sava-917
Savar - 176
Savićević Đoko - 546, 623
Schatz - 696, 709
Schmidhuber - 725
Schmidler - 905
Schnarrenberg - 747
Schnehen - 117
Schoch - 812, 832, 833, 845, 868, 874, 934, 935, 936, 937, 941, 942, 950, 951,959, 966
Schröder - 822
Schulte - 826, 880
Schulz - 704, 747
Sedranić- 118, 1134
Sedlare - 1048, 1051
Seget Donji - 74, 102, 179, 180, 460, 552, 1117
Seget Gornji - 60, 179, 554, 556, 751
Sekulić Lazo - 473
Sekulić Nikola-Bunko - 351, 526, 1167
Selak - 34
Selca - 497
Selište - 1085
Semberija - 707
Senj - 405, 413, 438, 547, 676, 684
Sentineli - 233
Seoca - 408, 409
Servatzy Vjekoslav - 1133
Sestrunj - 112, 152, 153, 665, 667, 669, 678, 689, 739, 769, 764, 765, 770, 801,802, 979
Se vid - 59, 174, 897
Sicilija - 169, 260
Sidača-419, 713, 715
Siedler - 709
Silba - 230, 231, 490, 495, 537, 538, 676, 677, 684, 887, 1000
Silić Slavko - 388
Simić Dušan - 58
Simonović Danilo - 653
Simonov Jozo - 576
Sinj - 27, 28, 47, 67, 114, 115, 118, 122, 123, 126, 127, 129, 147, 150, 154, 156, 190, 223, 234, 241, 256, 271, 272, 297, 298, 307, 331, 333, 334, 336, 347, 350, 351, 361, 380, 381, 384, 397, 399, 412, 425, 436, 449, 463, 476, 482, 493, 496, 499, 519, 564, 568, 579, 580, 586, 589, 603, 605, 606, 625, 633, 698, 711, 712, 727, 738, 743, 751, 754, 755, 757, 760, 761, 764, 770, 772, 775, 783, 789, 793, 794, 799, 807, 809, 811, 812, 820, 826, 830, 832, 835, 836, 841, 842, 843, 845, 859, 866, 874, 875, 878, 894, 898, 905, 908, 919, 920, 927, 937, 945, 949, 955, 957, 960, 760, 960, 963, 964, 967, 973, 1027, 1030, 1031, 1032, 1033, 1035,

1036, 1042, 1045, 1055, 1056, 1057, 1058, 1073, 1086, 1089, 1101, 1107, 1116, 1119, 1128, 1129
Sinjsko polje - 148
Sipak - 661
Siverić - 118, 139, 141, 142, 184, 232, 490, 494, 820, 825, 871,916
Skelac Antun - 1133
Skočaj - 723
Skorin Grga - 520
Skračić - 677
Skračić Milan - 46
Skradin - 119, 188, 275, 295, 343, 465, 481, 482, 488, 495, 512, 530, 678, 695, 708, 757, 758, 766, 767, 768, 775, 785, 788, 789, 839, 869, 876, 877, 922, 927, 1146, 1164, 1166, 1170, 1176, 1179, 1180, 1185
Skrižanj - 670
Skucane - 646
Skutar - 694

Slano - 740, 741, 749, 1006, 1078, 1084
Slavković Koja - 1048
Slavonija - 169
Slime - 285
Slivnica - 58
Slivno - 34, 93, 124, 127, 175, 258, 260, 262, 263, 284, 286, 417, 486, 1050, 1051, 1083
Slovenija - 40, 122
Smilčić - 57, 230, 231, 275, 280, 281, 481, 482, 496, 717, 734, 792, 796, 927, 933, 1152
Smodlaka Josip - 549
Smoković - 481
Smokvica - 163, 658, 660, 903, 953
Smrdelje- 1147
Smrdelovci - 793, 900
Smrkoj Josip - 462
Sniježnica - 42, 46, 565, 625, 631, 632, 648
Sofija - 1108
Solin - 31, 122, 123, 130, 178, 179, 191, 208, 272, 492, 496, 546, 692, 704, 842, 858, 868, 869, 890, 891, 894
Sonković - 877, 1146
Sopot- 282
Sorentini Vincenzo - 231, 232
Sorić Ante - 113, 228, 236, 406, 535
Sovjetski Savez - 19, 167, 168, 171, 172, 200, 339, 373, 376, 456
Sovra-925, 1006
Split - 43, 67, 74, 102, 114, 115, 117, 122, 123, 126, 127, 149, 150, 173, 179, 190, 191, 198, 210, 213, 232 233, 234, 244, 255, 272, 293, 297, 299, 333, 334, 339, 342, 349, 371 381, 393, 401, 427, 460, 476, 493 496, 499, 500, 522, 531, 545, 546, 547, 548, 552, 554, 560, 592, 625, 633, 683, 692, 693, 694, 698, 704 707, 708, 710, 711, 712, 714, 716 719, 720, 722, 748, 751, 754, 758, 759, 770, 772, 773, 775, 777, 786, 789, 791, 792, 793, 808, 823, 824, 826, 841, 842, 843, 844, 846, 852, 860, 869, 873, 875, 878, 881, 883, 884, 886, 888, 889, 898, 917, 920, 922, 923, 927, 963, 964, 966, 967, 969, 970, 971, 974, 975, 976, 977, 978, 980, 981, 982, 984, 986, 989, 991, 992, 995, 996, 998, 1000, 1017, 1019, 1021, 1022, 1023, 1025, 1027, 1028, 1030, 1031, 1032, 1034, 1037, 1038, 1039, 1040, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1074, 1075, 1076, 1078, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1101, 1104, 1105, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1117, 1118, 1120, 1121, 1127, 1129, 1130

Splitska - 182, 460
Sratok - 32, 123, 585
Srb - 275, 278, 438, 602, 619, 679, 744, 757, 758, 765, 797, 799, 807, 911, 951,954, 955, 956, 960
Srbija - 170, 172, 366, 632, 679, 908, 1172, 1174
Srđević - 362
Sredozemno more - 989, 995
Sreser - 53
Srima - 600
Srpski klanac - 517, 680
Sršen Miljenko - 389
Srzić Anka- 181, 212
Srzić Nikola - 293, 465
Stanisavljević Jovo - 1152
Stankovci - 196, 188, 252, 294, 488, 495, 746
Stara-510
Staretina - 591
Stari Grad - 106, 162, 193, 263, 264, 458, 460, 487, 497, 516, 522, 533, 544, 553, 624, 925
Starka - 647, 648, 651

Staro Selo-617, 646
Stefanović Svetislav-Ćećo - 262, 357, 439, 504, 505, 507, 548, 1045
Stegnjajić Milorad - 12, 56, 118, 182, 231, 481, 512, 575, 578, 593, 601, 1142
Stekerovci - 355
Steuer-937, 939
Stilja - 417
Stipanići - 338, 362, 569, 633, 634, 635, 569, 652, 947
Stobreč - 976
Stoisavljević Dušan - 121
Stoisavljevići - 587
Stojanac Đuro - 1183
Stolac - 893, 1082
Stomorska - 101, 269, 313, 395, 407, 413, 522, 524, 525, 623, 624, 814
Ston - 35, 151, 261, 498, 539, 556, 592, 659, 693, 737, 740, 815, 847, 873, 925, 1006, 1049, 1052, 1061, 1064, 1082
Stražbenica - 215, 304, 320, 630
Street Vivian - 508
Strinić Dušan - 1143, 1144
Strižirep - 567
Strmendolac - 85, 129, 585, 1127, 1128
Strmica - 75, 138, 139, 364, 385, 386, 397, 398, 410, 411, 469, 489, 517, 578, 581, 602, 610, 611, 612, 613, 637, 780, 812, 813, 870, 872, 874, 881, 885, 886, 932, 942, 944, 945
Strožanac - 63
Strugovi - 93
Stüde - 493
Studenci - 45, 63, 64, 67, 68, 104, 105, 108, 114, 115, 116, 125, 126, 128, 146, 147, 214, 215, 223, 259, 261, 303, 304, 320, 333, 345, 362, 371, 397, 418, 533, 565, 567, 568, 580, 606, 607, 626, 628, 629, 630, 649, 735, 737, 741, 749, 860, 1083, 1084
Studin Marin - 435
Stupa-741
Stupar Bogdan - 545
Stupar Tode - 11, 577
Sučević - 744, 755, 870, 931, 942
Sućuraj - 73, 106, 263, 287, 313, 325, 420, 421, 423, 424, 464, 465, 522, 524, 533, 544, 545, 551, 554, 975, 1004, 1038, 1078, 1130
Suhača - 443, 571, 637
Suhi Dolac-32, 585, 1127
Sukošan - 90, 230, 407, 671, 672, 744, 745, 784, 800, 806
Sulić Ana - 1128
Sumartin - 265, 266, 287, 293, 310, 325, 428, 459, 541, 546, 853, 1094
Supetar - 313, 497, 516, 522, 849, 853, 1038
Šupilo Frano - 431
Sušac - 522, 523, 525
Sušak - 672, 987, 1065, 1095, 1121
Sušić Štipan - 1045
Sutina - 568, 956
Sutivan - 497, 853, 1038, 1039
Sutomišćica - 236, 665, 667, 668, 745
Suvaja - 619, 951,956
Svib - 580, 606, 607, 627, 631
Svibić - 223
Svilaja - 76, 129, 400, 426, 427, 448, 449, 475, 479, 519, 579, 588, 589, 602, 603, 915, 937, 956, 1126, 1155
Svirče-421,422

Š

Šakić Mićun - 385, 622, 682, 683, 684
Šare Jovo - 1143, 1144
Šare Sava - 1143, 1144
Šare Stipe - 1094
Šarić Josip - 100
Sarnbek Ivan - 1081
Saškor Stipe - 1045
Scenica - 1051
Šćedro-510, 511,663, 999
Šegrt Vlado - 150
Šegvić Neven - 435
Šehović Šerif - 435
Šeparović Kleče - 388
Šeparović Nikola - 389
Šepot - 280
Šepurine - 318
Šestanovac - 43, 68, 104, 108, 115, 126, 127, 147, 154, 256, 259, 261, 262, 285, 304, 418, 492, 533, 567, 606, 626,627,713
Ševo Ćiro - 402
Šibenik - 32, 114, 119, 120, 121, 150, 179, 186, 187, 213, 231, 232, 233, 251, 252, 275, 277, 294, 302, 401, 409, 410, 463, 466, 476, 481, 487, 489, 495, 512, 514, 529, 530, 543, 670, 671, 680, 681, 683, 689, 691, 692, 695, 698, 700, 709, 711, 719, 720, 721, 722, 723, 727, 730, 734,

737, 738, 739, 742, 744, 745, 746, 747, 751, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 766, 770, 772, 773, 775, 777, 781, 783, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 793, 795, 796, 797, 800, 805, 807, 816, 817, 820, 824, 825, 826, 830, 832, 841, 843, 844, 846, 855, 856, 865, 866, 868, 869, 974, 876, 877, 878, 881, 882, 889, 891, 892, 898, 899, 900, 905, 912, 922, 927, 929, 963, 964, 965, 970, 971, 974, 977, 978, 979, 981, 982, 984, 985, 988, 992, 1000, 1025, 1037, 1040, 1059, 1060, 1063, 1065, 1068, 1071, 1072, 1075, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1091, 1093, 1094, 1095, 1101, 1107, 1108, 1109, 1110, 1114, 1117, 1119, 1120, 1121, 1124, 1125, 1134, 1142, 1143, 1145, 1146, 1149, 1150, 1154, 1155, 1162, 1163, 1164, 1165, 1166, 1168, 1169, 1179, 1173, 1176, 1177, 1179, 1180, 1181, 1182, 1185, 1186
Sijan Dušan - 40, 245
Šimanović Josip - 1132
Šimić Franjo - 1080, 1081
Šimići - 124, 234, 323, 332
Šimundža Božo - 1042
Šimundža Robert - 1042
Sipak - 694
Sipan - 35, 393, 659, 689, 1014, 1015, 1078, 1079, 1096
Sipošić Stjepan - 1069
Široka - 32
Široki Brijeg - 128, 305, 631, 632
Škabrnje- 117
Škarica Milan - 1127
Škarica Petar - 562
Škarić Sako - 494
Škomrlj Ante - 1043
Škorpik Josip - 359
Skorpik Velimir - 628, 629, 649, 1090
Škrbić Sako - 121
Skrtić Ćiro- 121
Škvarca - 677
Šolaja - 1167
Šoljan Nikica - 176
Šoljan Tonko - 1025
Šolta-41, 73, 101, 102, 133, 134, 160, 191, 206, 217, 218, 223, 224, 240, 247, 249, 250, 254, 264, 268, 269, 287, 293, 310, 311, 312, 316, 392, 394, 395, 401, 413, 497, 531, 540, 544, 550, 551, 552, 553, 554, 557 562, 623, 689, 724, 727, 754, 75ó' 792, 794, 807, 814, 816, 820 93o' 842, 850, 855, 856, 859, 861, 869' 890, 917, 964, 965, 966, 983, 98ó' 987, 988, 990, 991, 992, 993 995* 1000, 1047, 1048, 1087, 1090, llOl' 1117
Šore Jele - 1017
Španja Karlo - 11, 575
Šperac Josip - 107
Šperac Renko - 178
Špirić Antica - 174, 212
Stambuk Božidar - 269
Štambuk Dane - 269
Štikovo - 76, 122, 955, 957
Stikada - 574, 575
Štrbac Dule - 367, 499
Šujica - 66, 323, 332, 356, 357, 361, 442, 446, 475, 569, 570, 571, 582, 614, 615, 616, 634, 635, 636, 641, 642, 643, 644, 652, 831, 845, 858, 865, 868, 870, 872, 878, 881, 885, 889, 908, 936, 938, 940, 941, 942, 944, 945, 947, 948, 955, 956, 958, 961
Šumonja Miloš - 385, 682, 683
Šupe Iskra - 317
Švabino polje - 653

T

Tabain Antun - 34
Tajer - 406, 407, 547, 669, 670, 673, 675
Talajić - 95
Taranto - 508
Tejić Milan - 1146
Telaščica - 41, 669, 670, 671, 633, 818
Tartalja Mihovil - 257
Teller - 855
Tepljuh - 138, 139, 232, 490, 957, 1155
TerešIvan - 1128
Tičevo - 344, 355,518, 682
Tijardović Ćiro - 1031
Tijardović Ivo - 435
Tijarica - 255
Tijat - 689
Tijesno - 188, 294, 488, 495, 529, 758
Tinj - 58, 280
Tiškovac - 602, 613, 743, 940

Tišma Vanja - 178, 211
Tkon - 227, 405, 481, 672, 673, 675, 745, 843, 850
Todić Lazar - 66
Tokalo - 736
Tolić Drinko - 622
Tomaseo Ivan-Vanja - 257
Tomašević Ljubica -211,212
Tomić Milan - 1030
Tomšič Janez - 523, 525, 624
Topolje- 119, 232, 365
Topolo - 740
Torić- 1180
Travnik-857, 916
Trbounje - 1134
Trebinje- 1050, 1051, 1080
Trebistovo - 47, 564, 1050
Treselj Lovro - 1031
Tribukeit - 725
Tribunj - 120, 275, 774
Trgo Fabijan - 160, 218, 227
Trilj - 33, 43, 44, 45, 46, 47, 63, 64, 66, 67, 68, 116, 122, 126, 129, 148, 156, 223, 242, 244, 255, 285, 287, 298, 307, 540, 564, 565, 566, 567, 568, 580, 585, 606, 625, 626, 627, 628, 629, 728, 743, 756, 774, 799, 810, 821, 823, 860, 864, 1047
Trinaestić Vera-Rada - 251, 252, 295, 525, 526
Tripalo Ante - 494, 495
Tripalo Ante-Mladen - 140
Trljuge - 57
Trnbusi - 284
Trnove poljane - 399, 412, 845, 936
Trnovo - 464
Trofimov - 1111
Trogir - 60, 62, 74, 100, 117, 129, 130, 150, 166, 167, 174, 179, 190, 191, 208, 213, 223, 224, 256, 258, 272, 299, 308, 310, 334, 401, 412, 428, 437, 463, 492, 496, 500, 529, 540, 546, 547, 560, 568, 590, 644, 645, 646, 704, 709, 710, 714, 716, 720, 721, 754, 759, 766, 772, 787, 790, 793, 808, 813, 824, 826, 830, 832, 868, 869, 870, 875, 881, 885, 889, 896, 905, 911, 919, 920, 963, 965, 981, 982, 993, 994, 996, 997, 998, 1003, 1005, 1044, 1054, 1059, 1068, 1070, 1087, 1089, 1091, 1101, 1102, 1107, 1120, 1123, 1129
Trolokve - 123
Trpanj - 55, 163, 164, 516, 522, 545, 546, 657, 659, 694, 865, 866
Trst - 114, 794, 830, 832, 975, 976, 982, 995, 998, 1001, 1003, 1015, 1016, 1040, 1059, 1070, 1092, 1110
Trsteno - 769
Tržič - 86
Tučepi - 260, 264, 1054
Tugare - 409
Turanj - 405
Turić Marko - 161
Turija - 286, 420, 606
Turjaci - 129
Turina- 186, 1057, 1058, 1091,
Turkalj Milan-Braco - 251, 295, 317, 318
Turovac - 344, 954
Turska - 211
Tušnica - 634

U

Ucović Mirko - 1013
Udbina - 438
Udovičić- 131,223
Ugljan - 70, 113, 227, 228, 235, 275, 280, 309, 405, 406, 408, 514, 517, 534, 536, 537, 543, 665, 666, 667, 668, 671, 672, 676, 678, 680, 681, 689, 727, 738, 739, 745, 746, 754, 757, 758, 763, 764, 774, 784, 789, 790, 800, 801, 890, 894, 912, 982, 983, 986, 990, 1002
Ugljane - 1047
Ugrčić Jovo - 295
Uiles - 557
Ujdurović Aco - 435
Ukmar Rudolf - 1080
Umčane - 417
Unešić - 120, 142, 318, 426, 494, 710, 789, 840
Uništa - 480, 519, 635, 652, 932
Uvak - 926
Uzdolje- 119

V

Vačan - 764
Vafen - 864
Vaganj - 43, 129, 223, 240, 242, 243, 298, 330, 333, 337, 347, 355, 399, 412, 425, 436, 476, 564, 566, 589, 642, 944, 948, 959

Valentinčić - 677
Valona - 689, 979
Varivode - 1147
Veber Mirko - 1152, 1169, 1170
Vedrine-45, 67, 565, 1127
Vela Luka - 137, 164, 219, 274, 353, 367, 390, 484, 498, 510, 538, 544, 546, 556, 659, 902, 1130
Velebit - 15, 48, 395, 575, 872, 942, 1155
Velebit Vladimir - 255, 508, 547, 548
Velenjak- 127, 418, 419, 725
Veličani - 1051
Velići - 1045
Velika Glava-481, 1146, 1147,
Veliki Prolog - 36, 124, 1049, 1050 1051
Veliko brdo - 287
Veljači - 124, 417
Veljuv - 613
Venecija - 975, 976, 1092
Veselinov Jovan - 58
Vežić Martin - 473, 525, 526
Vicelja Jozo - 1079
Vidačić - 1048
Vidan Petar - 74, 101, 250, 317, 524
Vidanj Tanja - 166
Vidimlije - 438, 617, 642, 643, 644, 646, 652
Vidonje - 92, 93
Vidoši - 43, 128, 499, 564
Vidović Ivan - 270
Vidović Mate - 1069
Vidović Nediljka - 174
Vidović Tomica - 367
Vidulić Marko - 388
Viđak Ante - 234
Viganj - 659, 867
Vigiak Francesco - 117
Vilusi - 864
Vinalić - 121, 138, 479, 541, 579, 588, 603,915, 1033
Vinice - 43, 214, 303, 320, 564, 568
Vinišće - 60, 74, 101, 401, 412, 587
Vinjerac - 58, 280, 281
Vinovo - 30, 584
Vir - 628
Vira-214
Virpazar - 926
Vis - 40, 73, 78, 102, 106, 107, 133, 134, 159, 161, 181, 191, 192, 210, 228, 229, 257, 258, 259, 264, 274, 289, 294, 309, 312, 394, 403, 404, 406, 407, 413, 416, 423, 428, 438, 459, 482, 487, 497, 507, 510, 511, 516, 518, 522, 523, 524, 525, 534, 535, 536, 539, 540, 541, 543, 544, 545, 546, 547, 550, 551, 552, 553, 555, 560, 562, 594, 623, 624, 658, 660, 670, 671, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 684, 689, 828, 850, 851, 853, 854, 859, 860, 861, 890, 926, 981, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 995, 999, 1000, 1002, 1003, 1004, 1040
Visarionović Josif Staljin - 167, 168, 272, 363, 373, 430, 526
Visibaba - 425
Viskić Bogdan - 645
Visočani - 231
Vitine - 124, 286, 867, 1083
Vitrenjak - 585
Vizjak- 1134
Vještića gora - 156, 176, 242, 333, 412, 937, 940, 947, 953
Vlahov Dušan - 465
Vlahović Mirko - 389
Vlajinić-Bakotić Adelina - 435
Vlajinić Žika - 435
Vlašić Blagoje- 137, 677
Vodice - 14, 48, 119, 174, 185, 186, 188, 233, 252, 275, 294, 295, 481, 488, 495, 577, 579, 600, 604, 671, 674, 708, 722, 751, 758, 785, 787, 793, 974, 977, 978
Vodopija Ivo-Srećko - 224
Vojkovići - 568
Vojnović Jovo - 121
Vokić- 1038
Vokić Ante - 1091
Vokovice - 915
Volat - 805
Vran pl. 323
Vrana - 230, 231, 405, 466, 491, 552, 673, 784, 805
Vrančić Vjekoslav - 1063
Vranjković Lazo - 121
Vrankovići - 611
Vrba - 462, 880, 891, 1127, 1129
Vrbanac Ivan - 462
Vrbanj - 105, 106, 420, 421, 422, 553, 664
Vrbica - 364, 400, 491, 498, 959
Vrbnik-410, 578, 601
Vrbnik Mirko - 1152, 1169, 1170

Vrbovska - 106, 287, 422, 423, 464, 497, 663, 664
Vrdovo - 402, 450, 479
Vrgada - 675, 676, 689, 770, 771, 802
Vrgorac - 34, 104, 123, 124, 127, 176, 177, 181, 189, 258, 260, 261, 262, 263, 264, 286, 417, 420, 486, 497, 622, 735, 740, 749, 751, 756, 902, 1031, 1049, 1051, 1061, 1082, 1083
Vrisnik - 660
Vrlika - 67, 75, 76, 86, 107, 121, 140, 142, 156, 176, 223, 241, 242, 298, 308, 333, 336, 365, 386, 411, 448, 450, 477, 479, 480, 490, 518, 519, 586, 588, 589, 590, 602, 603, 604, 701, 702, 703, 712, 713, 714, 716, 719, 722, 731, 765, 774, 791, 796, 797, 826, 829, 832, 910, 911, 915, 916, 922, 927, 928, 932, 953, 954, 955, 957, 958, 959, 961, 972, 973, 1031, 1032, 1033, 1047, 1126, 1157
Vrlička krajina - 347, 447, 450, 477, 478
Vrpolje - 67, 120, 126, 410, 567, 626, 709, 751, 755, 785, 787, 789, 844, 1134, 1170
Vrsine - 60, 120
Vrsno - 32, 585
Vršine - 579
Vrućica - 867
Vržela - 351, 362
Vučenić Nikola - 1143, 1144
Vučetić Šime - 435
Vučić Nata - 366
Vučipolje - 323, 332, 570, 635, 652, 1126
Vudy Dragutin - 1134, 1135
Vujasinović (dr) - 672
Vujović Mitar - 265, 359, 391, 438
Vukasović Milivoj - 435
Vukman Ante - 1056
Vukmirović Jovo - 619
Vukojević Dara - 166, 180
Vukotić Dukljan - 321
Vukovići - 581, 1015
Vukša Niko - 96, 97
Vukšić-252, 1057, 1058
Vukšić Pavle - 1129
Vukšić Stjepan - 1069
Vulić Kate - 372, 409
Vulin Ivan - 463

W

Wasner- 1020
Washington - 1140

Z

Zablaće- 120, 318
Zabrišće - 362
Zadar - 10, 48, 89, 112, 113, 114, 117, 121, 150, 152, 153, 170, 177, 185, 227, 228, 230, 231, 232, 233, 275, 292, 343, 405, 406, 407, 481, 490, 491, 495, 514, 517, 526, 537, 552, 574, 575, 601, 605, 632, 665, 666, 667, 668, 670, 671, 674, 675, 676, 677, 678, 680, 681, 685, 689, 697, 698, 700, 705, 707, 708, 714, 716, 719, 720, 721, 723, 733, 738, 739, 744, 745, 746, 747, 753, 764, 765, 770, 774, 777, 783, 784, 787, 792, 793, 794, 796, 797, 800, 803, 805, 807, 817, 829, 835, 837, 838, 839, 841, 843, 845, 855, 856, 859, 869, 871, 874, 876, 877, 878, 879, 880, 884, 885, 889, 891, 892, 905, 912, 917, 927, 929, 931, 932, 964, 966, 969, 971, 974, 976, 979, 980, 982, 983, 985, 987, 989, 990, 991, 992, 993, 996, 997, 1000, 1003, 1007, 1049, 1065, 1072, 1087, 1092, 1103, 1105, 1108, 1117, 1119, 1120, 1121, 1134, 1155, 1102, 1104, 1176, 1178
Zadvarje - 67, 68, 104, 108, 115, 123, 126, 127, 147, 154, 176, 256, 257, 261, 266, 285, 286, 304, 409, 418, 492, 533, 580, 606, 627, 630, 631, 713, 741, 750, 810, 887, 892, 902
Zaglav - 536, 675
Zagorac Ilija - 121
Zagorac Vaso - 121
Zagoričane - 444, 568, 572, 581, 582, 615,616,641,644, 938
Zagorje (s.) - 42, 214, 216, 303, 304, 567, 568, 627, 629, 630, 633, 648, 649, 651,822
Zagrad - 58
Zagreb - 122, 334, 305, 632, 696, 839, 840, 975, 980, 1073, 1094, 1101, 1105, 1111, 1119, 1120, 1132, 1133, 1163

Zagvozd - 36, 104, 108, 115, 124, 256, 260, 261, 262, 263, 285, 286, 419, 486, 497, 531, 533, 606, 627, 715, 724, 726, 1061, 1082
Zajaruga - 363, 617, 643
Zakamenje - 656
Zaneta - 493
Zaninović Ante - 402
Zaostrog - 348, 465
Zapužani - 58
Zarač Marko - 1143, 1144
Zasiok - 449, 479, 588, 1126
Zastilje - 491
Zastinje - 362, 442, 443, 445, 571, 572, 637, 638, 639, 640, 654
Zastražišće - 551, 554, 660, 663
Zaton (dubrov.) - 505, 740, 741, 1062, 1085
Zaton (šib.) - 119, 185, 275, 294, 481, 578, 600, 746, 758, 974
Zavala - 1081
Zavalatica - 219
Zavelin - 214, 215, 304, 630, 649
Zečević Luka - 473
Zečević Stevo - 473
Zečevo - 1147
Zelić Nikola - 1132
Zelić Pavle - 1141, 1143, 1170, 1173, 1179, 1182, 1184
Zelengrad - 12, 58, 280, 289
Zelovo - 463, 476, 483, 783, 875, 905, 918,919, 972
Zemunik - 16, 48, 117, 233, 275, 343, 405, 481, 491, 494, 670, 675, 734, 764, 784, 806, 874, 875, 876, 996, 1133, 1134
Zidine - 68, 109
Zlarin - 120, 186, 318, 488, 495, 689, 730
Zmajan - 483, 689
Zon (dr) - 258
Zon Paula-212
Zore Mirko - 372
Zorica Kata-Volga - 766
Zrmanja (r.) - 344, 680, 1155
Zrmanja (s.) - 70, 118, 578, 600, 678, 793
Zrmanja Vrelo - 722, 748, 787, 797, 872, 942
Zuech- 1052, 1086
Zuganovići - 489
Zupanović Stjepan - 896
Zvečanje - 284, 409
Zvjerinac - 119

Ž

Žabljak - 491, 617
Žagar Franjo - 462
Žagrović- 138, 1183, 1185
Žakan - 670, 671,675
Žakula Jovo - 514
Žanko Aljoša - 435
Zanko Miloš-Marinko - 172, 173 187, 193, 212, 262, 365, 369, 374' 435
Žanko Petar - 1042
Žarišće - 181
Ždrelac - 70, 668, 745
Žedno - 60
Žegar - 58, 59, 281, 344, 395, 481, 575, 677, 684, 816, 826, 833, 933, 934,935,937,942
Žeževica - 285, 627
Žigić Rade - 359
Žirje - 120, 318, 689, 774, 984
Žitnić - 120, 138, 912, 1155, 1164, 1177, 1179, 1180, 1183
Žitomislići - 1082
Živković - 529
Živković Drago - 174, 213
Živković Šime - 431
Živković Živko - 33, 86, 130, 131, 148, 156, 224, 240, 243, 279, 300, 308, 335, 348, 400, 450, 480, 519
Živogošće - 180, 264, 286, 464, 510, 545, 551, 1077, 1130
Zman - 669, 677
Žribina glavica - 36, 63, 408, 886, 1067
Žrnovnica - 36, 63, 408, 886, 1067
Žrnovo - 163, 388, 657, 658, 659
Žujović Mladen-Ačimović - 11, 73, 1176, 1177, 1178
Žujović Sreten-Crni - 350, 352, 355, 360, 385, 435, 439, 536, 537, 555, 558
Žukovač - 647, 648
Žuljani - 314
Žuljević Dušan - 269
Žumberak - 679
Župa Biokovska - 486
Žut - 113, 153, 667, 669, 670, 689, 739, 763, 764, 770, 772, 780, 801, 803,990
Žuvela Ivo - 484
Žuvić Marjan-Karlo - 671
Žverinac - 676

JEDINICE NOV I POJ

Čete:

Galska - 242
Orjenska - 505

Bataljoni:

Prvi mosećki - 149

NOP odredi:

Biokovski - 127, 501
Bračko-šoltanski - 101, 160, 161, 217, 267, 293, 317, 325, 501, 504, 852
Dinarski - 76, 85, 130, 131, 222, 240, 242, 243, 279, 298, 308, 448, 449, 450, 452, 478, 480, 519, 563, 590, 750, 932
Drvarski - 397, 398, 581, 612, 613, 645, 806, 807
Duvanjski - 594
Glamočki - 352, 363, 436, 440, 468, 563, 570, 573, 590, 611, 635, 641, 642, 643
Grahovsko-peuljski - 76, 242, 243, 348, 361, 365, 397, 436, 440, 469, 517, 563,610, 826, 931
Hvarsko-viški - 72, 77, 105, 106, 160, 161, 162, 289, 301, 325, 403, 415, 421, 501, 504, 543, 852
Imotski - 36, 66, 67, 68, 104, 105, 108, 127, 157, 259, 260, 265, 267, 285, 286, 287, 419, 420, 563, 628
Južnodalmatinski - 502, 504, 852
Kninski - 49, 51, 143, 152, 276, 336, 344, 345, 481, 514, 663, 574, 575, 576, 578, 583, 600, 601, 828
Korčulansko-mljetski - 134, 161, 531
Kupreški - 590
Livanjski - 363, 436, 440, 468, 563, 643, 644, 645, 646
Makarski - 36, 157, 247, 248, 254, 259, 260, 263, 265, 267, 286, 287, 393, 420, 421, 422, 423, 428, 532, 533, 541, 542, 553, 554, 557, 563, 591, 623, 852
Marinsko-segetski - 33, 74, 101, 130, 217, 223, 224, 299, 308, 310, 590, 708, 751, 814, 869, 963
Mosećki - 130, 213, 299, 308, 426, 448, 462, 479, 563, 588, 589, 875, 891
Mosorski - 36, 37, 47, 63, 67, 68, 103, 223, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 312, 313, 316, 408, 409, 420, 426, 448, 449, 450, 462, 463, 478, 479, 480, 500, 501, 518, 519, 533, 542, 544, 545, 552, 553, 554, 556, 558, 563, 587, 588, 589, 852, 875, 876, 879, 885, 891, 910,915, 968
Neretvanski - 36, 54, 96, 97, 150, 157, 247, 248, 259, 260, 263, 265, 267, 283, 284, 287, 420, 423, 428, 532, 533, 541, 542, 553, 554, 556, 557, 563, 591, 622, 623, 661, 663, 711
Orjenski - 522, 539, 548, 549, 552, 557, 591, 660, 852
»Plavi Jadran« - 708, 841
Segetsko-marinski - 217, 563
Segetsko-trogirski - 133, 213, 542, 593
Sjevernodalmatinski - 14, 49, 50, 51, 152, 343, 345, 406, 466, 481, 482,

483, 501, 509, 514, 563, 577, 579, 604, 605, 672, 674, 695, 708, 730, 755, 785, 786, 787, 829, 869, 889, 895, 933, 974
Sjevernodalmatinsko-otočki - 481, 482,514, 535, 543, 545, 671
Šibensko-trogirski - 466, 540, 881, 882, 891,895,911,927
Trećeg pomorsko-obalskog sektora - 290, 291, 309, 543
Trogirski - 133, 213, 542, 593
Zadarski - 41, 50, 51, 70, 90, 224, 225, 230, 270, 345, 358, 406, 481, 482, 514, 536, 708, 744, 828, 841
Druga grupa sjevernodalmatinskih bataljona - 574, 575
Štab Grupe južnodalmatinskih odreda - 440, 563, 622
Štab Grupe sjevernodalmatinskih odreda - 321, 345, 346, 411, 440, 448, 462, 467, 480, 509, 512, 519, 563, 593, 922
Štab Grupe srednjedalmatinskih odreda - 563, 594, 879, 885, 927

Brigade:

Prva dalmatinska NOU - 35, 36, 42, 43, 44, 45, 47, 66, 103, 108, 115, 116, 127, 151, 160, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 264, 283, 285, 286, 287, 288, 303, 357, 358, 361, 386, 387, 419, 420, 422, 428, 436, 443, 451, 469, 472, 499, 502, 531, 532, 533, 534, 536, 538, 539, 541, 542, 550, 551, 554, 555, 558, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 569, 570, 580, 606, 624, 625, 630, 634, 635, 637, 638, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 656, 657, 660, 692, 852, 855, 907
Prva prekomorska NO - 40, 41, 229, 260, 274, 386, 392, 394, 413, 414, 428, 502, 517, 519, 534, 538, 542, 543, 545, 547, 550, 555, 556, 557, 561,562, 658, 684, 852
Prva proleterska NOU - 322, 330, 331, 332, 338, 436, 452, 634, 635, 643, 856, 859, 882, 902, 908, 991
Druga dalmatinska NOU - 499
Druga prekomorska NO - 41, 394, 502, 544, 550, 852, 859, 908
Treća dalmatinska NOU - 35, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 53, 54, 64, 67, 68, 116, 127, 128, 146, 214, 215, 296, 303, 304, 305, 332, 352, 356, 358, 362, 442, 443, 444, 445, 446, 453, 468, 469, 499, 563, 564, 565, 566, 568, 569, 570, 571, 580, 606, 615, 617, 624, 625, 626, 627, 629, 630, 631, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 645, 646, 647, 651,656, 657, 692, 841
Treća (krajiška) proleterska NOU - 66, 323, 330, 331, 332, 338, 350, 351, 356, 357, 358, 361, 362, 436, 442, 570, 571, 614, 615, 635, 636, 642, 653
Četvrta dalmatinska (splitska) NO - 19, 43, 44, 45, 46, 63, 64, 66, 68, 104, 105, 110, 115, 127, 128, 214, 215, 216, 303, 304, 305, 320, 331, 352, 356, 358, 362, 400, 442, 443, 444, 445, 446, 452, 468, 499, 563, 564, 565, 566, 568, 569, 570, 571, 580, 607, 615, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 692, 809, 919, 937
Peta dalmatinska (kninska) NO - 12, 49, 76, 107, 115, 130, 146, 147, 255, 259, 276, 277, 278, 304, 330, 335, 344, 345, 348, 358, 361, 364, 385, 395, 397, 398, 436, 448, 449, 468, 476, 499, 500, 517, 563, 568, 569, 574, 575, 576, 578, 579, 580, 590, 599, 602, 603, 606, 607, 608, 610, 611, 613, 614, 621, 631, 633, 642, 652, 682, 788, 791,931,942
Šesta dalmatinska (bukovička) NO - 14, 49, 70, 75, 76, 107, 115, 147, 276, 277, 278, 304, 330, 335, 344, 345, 351, 352, 356, 358, 361, 362, 363, 397, 436, 442, 443, 444, 445, 446, 467, 469, 475, 499, 578, 579, 580, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 610, 611, 615, 621, 631, 632, 633, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 643, 644, 653, 682, 754, 755, 791, 841, 915, 942
Sedma dalmatinska (primorska) NO - 10, 49, 90, 153, 276, 335, 336, 344, 436, 465, 499, 529, 563, 575, 576,

577, 578, 580, 583, 600, 601, 608, " 610, 619, 621, 734, 744, 755, 783, 841
Osma dalmatinska (šibenska) NO - 29, 30, 31, 32, 33, 68, 76, 85, 128, 148, 156, 213, 223, 240, 242, 243, 247, 253, 279, 298, 307, 348, 400, 411, 448, 449, 450, 477, 478, 479, 499, 500, 519, 563, 580, 583, 585, 588, 589, 602, 603, 604, 606, 607, 708, 841,911,918
Deveta dalmatinska (trogirska) NO - 31, 33, 67, 68, 105, 109, 115, 116, 128, 147, 160, 223, 224, 240, 247, 249, 250, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 262, 264, 266, 279, 285, 286, 287, 298, 304, 307, 308, 309, 334, 348, 399, 401, 412, 418, 425, 429, 448, 449, 450, 478, 480, 499, 500, 502, 519, 531, 532, 533, 542, 554, 563, 585, 587, 589, 590, 627, 628, 630, 772, 788, 875, 910, 911,915,919
Deseta dalmatinska (cetinska) NO - 33, 38, 44, 45, 47, 63, 64, 67, 68, 85, 105, 116, 127, 128, 129, 147, 148, 151, 156, 222, 240, 242, 244, 253, 297, 298, 307, 348, 351, 358, 400, 412, 436, 463, 477, 478, 480, 499, 501, 518, 519, 563, 565, 567, 568, 587, 588, 625, 626, 627, 628, 684, 743, 829, 890,910,915
Deseta hercegovačka NOU - 150
Jedanaesta dalmatinska (biokovska) NO - 34, 36, 37, 54, 67, 103, 104, 105, 108, 115, 116, 127, 157, 159, 160, 161, 162, 247 254, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 267, 284, 285, 286, 287, 403, 413, 417, 427, 428, 459, 499, 501, 502, 504, 518, 519, 532, 533, 542, 549, 551, 553, 554, 557, 562, 563, 659, 661, 662, 663, 852
Dvanaesta dalmatinska (otočka) NO - 34, 37, 54, 72, 103, 105, 106, 133, 134, 135, 159, 160, 161, 162, 217, 265, 268, 287, 427, 428, 499, 501, 502, 504, 531, 532, 533, 534, 536, 539, 542, 549, 551, 553, 557, 562, 563, 852
Trinaesta dalmatinska (južno-dalmatinska) NO - 35, 36, 37, 103, 133, 134, 136, 161, 163, 164, 218, 219, 222, 254, 256, 259, 260, 261, 264, 265, 283, 285, 286, 287, 288, 417, 418, 499, 501, 523, 531, 534, 536, 538, 539, 542, 548, 549, 552, 553, 556, 557, 560, 561, 562, 563, 592, 684, 736, 852, 902, 989

Divizije:

Prva proleterska NOVJ - 37, 54, 276, 322, 330, 337, 350, 361, 631, 636, 857, 872, 908
Šesta (lička) NOVJ - 9, 642, 734, 908, 950
Deveta (dalmatinska) NOVJ - 33, 42, 44, 63, 64, 67, 104, 108, 109, 115, 116, 126, 128, 146, 214, 215, 263, 296, 303, 322, 323, 331, 350, 351, 352, 355, 356, 358, 360, 363, 436, 439, 440, 442, 467, 468, 469, 475, 476, 499, 502, 522, 535, 555, 563, 565, 571, 580, 606, 624, 636, 649, 692, 693, 809, 841, 852, 872, 884, 908, 948
Devetnaesta (dalmatinska) NOVJ - 9, 10, 48, 67, 69, 70, 75, 86, 90, 107, 112, 115, 116, 127, 128, 146, 147, 152, 154, 214, 223, 228, 236, 259, 263, 275, 297, 304, 322, 381, 335, 343, 345, 352, 355, 356, 358, 363, 364, 381, 385, 395, 410, 436, 440, 448, 465, 466, 468, 475, 476, 480, 499, 502, 512, 514, 517, 534, 556, 563, 567, 571, 574, 576, 580, 583, 599, 606, 619, 628, 630, 631, 649, 668, 672, 673, 675, 682, 683, 685, 708, 712, 719, 744, 756, 828, 829, 908, 911, 936
Dvadeseta (dalmatinska) NOVJ - 29, 67, 76, 85, 115, 127, 129, 131, 148, 156, 213, 223, 238, 240, 241, 244, 253, 254, 266, 279, 297, 298, 307, 321, 333, 336, 337, 347, 351, 355, 358, 361, 365, 399, 401, 411, 426, 436, 440, 447, 462, 475, 477, 499, 502, 517, 518, 532, 553, 556, 558, 563, 580, 583, 602, 603, 606, 754, 756, 829, 841, 908, 910, 927, 972
Dvadesetšesta (dalmatinska) NOVJ **_ 34,** 43, 44, 53, 55, 71, 103, 105, 115, 116, 127, 128, 132, 134, 135, 136, 137, 157, 160, 247, 253, 254,

255, 256, 257, 258, 259, 263, 264, 265, 267, 283, 289, 297, 303, 305, 310, 391, 403, 436, 437, 440, 499, 502, 531, 532, 533, 535, 540, 541, 542, 552, 558, 563, 591, 594, 630, 661, 663, 692, 852, 855, 856, 860, 873, 990
Dvadesetdeveta (hercegovačka) NOVJ -521

Pomorski obalni sektori:

Prvi - 70
Drugi-69, 89, 99, 112
Treći - 72, 77, 133, 134, 227, 235, 291, 309, 405,534, 535, 665, 671
Četvrti - 71, 100, 101, 104, 105, 133, 134, 159, 160, 218, 219, 220, 236, 250, 267, 289, 293, 312, 324, 349, 394, 395, 403, 413, 427, 459, 464, 510,516, 522, 524. 532, 623
Peti - 136, 160, 237, 386, 537, 548, 549, 624

Operativni štabovi za obranu otoka:

Brača i Šolte - 226
Visa - 289, 403
Srednje i južne Dalmacije - 132, 160, **226**

Štabovi NOV i POJ:

Prvi proleterski korpus NOVJ - 735
Drugi bosanski korpus NOVJ - 330
Peti korpus NOVJ - 362, 363, 364
Osmi korpus NOVJ - 10, 29, 34, 40, 42, 44, 45, 47, 48, 53, 55, 63, 64, 68, 71, 75, 85, 103, 104, 107, 108, 109, 114, 117, 128, 129, 131, 132, 134, 146, 147, 148, 150, 152, 154, 156, 160, 213, 214, 215, 223, 310, 320, 333, 335, 337, 343, 347, 350, 355, 361, 363, 364, 385, 391, 395, 399, 410, 411, 416, 425, 435, 436, 438, 440, 442, 465, 467, 468, 475, 499, 509, 512, 517, 518, 535, 538, 541, 547, 548, 550, 552, 553, 556, 557, 558, 561, 563, 593, 597, 603, 614, 628, 631, 632, 633, 636, 639, 642, 643, 674, 683, 684, 685, 692, 809, 811,991
Štab Mornarice NOVJ - 69 70 72 86,104, 105, 107, 132, 134, 'l35[136, 153, 159, 160, 227, 229, 235, 237, 249, 254, 259, 265, 266, 274 287, 291, 309, 310, 312, 316, 324, 337, 348, 359, 386, 394, 395, 405 406, 407, 413, 416, 427, 437, 459, 464, 474, 503, 507, 510, 516, 522, 523, 524, 531, 532, 533, 534, 535, 537, 538, 539, 540, 542, 547, 548, 550, 551, 561, 594, 604, 623, 624, 666, 668, 674
Glavni štab NOV i PO Hrvatske - 9, 10, 78, 117, 230, 277, 344, 354, 355, 358, 359, 385, 438, 538, 599, 679
Vrhovni štab NOV i POJ - 9, 78, 79, 265, 274, 337, 354, 355, 385, 416, 474, 534, 535, 536, 539, 547, 548, 550, 558, 682, 684

Komande mjesta i područja:

Komanda mjesta Božava - 673
Komanda mjesta 1st - 673, 676
Komanda sektora Metković - 661
Komanda mjesta Muć - 224, 342, 463
Komanda mjesta Satrić - 156, 240, 450, 479
Komanda mjesta Šibenik - 402
Komanda mjesta Vodice - 337
Komanda mjesta Vrlika - 479
Komanda Biokovskog područja - 247

NJEMAČKE JEDINICE

»Brandenburg« puk - 632, 633, 760, 761, 811, 812, 813, 931, 932, 933, 935, 952, 963, 964

Divizije:

7. SS »Prinz Eugen« - 63, 114, 122, 123, 124, 125, 127, 150, 266, 284, 296, 303, 499, 533, 565, 657, 661, 680, 690, 692, 693, 694, 699, 704, 711, 722, 725, 729, 737, 740, 741, 748, 750, 752, 756, 762, 774, 781, 792, 866, 962, 1048, 1065, 1071, 1087

114. lovačka - 14, 32, 48, 89, 118, 150, 275, 306, 410, 480, 482, 499, 578, 679, 680, 685, 691, 695, 698, 699, 700, 701, 705, 709, 711, 712, 714, 715, 716, 717, 719, 720, 722, 723, 724, 727, 731, 734, 738, 739, 743, 744, 745, 748, 749, 753, 757, 758, 760, 764, 766, 770, 771, 773, 776, 780, 783, 784, 785, 806, 807, 811, 816, 818, 824, 827, 832, 833, 837, 842, 843, 845, 858, 865, 868, 870, 872, 874, 878, 879, 881, 884, 885, 888, 889, 894, 898, 915, 927, 931, 939, 962, 966, 967, 971, 972, 978, 1141, 1182
118. lovačka - 114, 150, 214, 296, 306, 313, 533, 622, 693, 694, 696, 715, 725, 728, 729, 737, 740, 741, 749, 750, 756, 762, 774, 781, 782, 815, 821, 823, 831, 848, 849, 857, 860, 864, 866, 867, 873, 886, 887, 892, 893, 901, 904, 906, 913, 921, 922, 923, 926, 980, 997
264. pješadijska - 89, 120, 122, 123, 150, 258, 275, 298, 306, 632, 679, 680, 691, 698, 700, 706, 710, 711, 716, 719, 722, 728, 738, 742, 743, 745, 746, 748, 751, 753, 754, 758, 759, 760, 762, 764, 766, 772, 773, 780, 781, 783, 785, 791, 792, 794, 807, 811, 814, 816, 818, 820, 824, 825, 830, 832, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 842, 845, 846, 855, 858, 859, 866, 868, 869, 871, 874, 875, 876, 878, 879, 881, 882, 884, 885, 886, 888, 889, 891, 894, 895, 898, 899, 903, 904, 905, 912, 915, 918, 919, 922, 927, 928, 962, 1071, 1116, 1184
373. legionarska »Tigar« - 578, 773, 776

Komande:

5. SS brdski armijski korpus - 689, 690, 692, 693, 694, 695, 697, 699, 704, 711, 712, 715, 724, 725, 726, 728, 729, 733, 735, 736, 737, 741, 749, 750, 752, 756, 760, 762, 769, 779, 782, 802, 811, 815, 821, 822, 823, 831, 846, 848, 849, 850, 851, 856, 857, 859, 864, 866, 867, 873, 883, 887, 892, 893, 901, 902, 903, 906, 907, 909, 914, 916, 921, 923, 926, 935, 991, 1001
15. brdski armijski korpus - 689, 690, 691, 695, 697, 699, 701, 705, 707, 709, 711, 712, 714, 716, 723, 727, 730, 734, 738, 739, 740, 742, 749, 751, 755, 757, 758, 763, 766, 770, 776, 780, 782, 783, 807, 808, 809, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 824, 825, 826, 827, 830, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 845, 846, 855, 857, 858, 865, 868, 869, 870, 872, 873, 874, 875, 876, 878, 879, 881, 882, 884, 885, 886, 888, 889, 890, 891, 894, 898, 903, 904, 905, 908, 910, 911, 912, 922, 927, 929, 978, 986, 993
21. brdski armijski korpus - 689
Druga oklopna armija - 689, 690, 692, 695, 697, 731, 763, 779, 807, 808, 815, 816, 817, 822, 823, 824, 831, 846, 850, 856, 857, 858, 865, 868, 870, 872, 878, 883, 884, 885, 887, 889, 894, 902, 908, 909, 910, 911, 913, 929, 978, 992, 1002
Vrhovna komanda Wermachta - 916

USTAŠKO-DOMOBRANSKE JEDINICE

Prva domobranska dobrovoljačka pukovnija - 735, 750, 1080, 1083, 1084
Četrnaesta pjašačka pukovnija - 1080
Petnaesta pješačka pukovnija - 410, 727, 836
Drugi ustaški prometni zdrug - 36, 779
Peti ustaški zdrug - 296, 624, 647, 697, 779, 1050, 1051
Sedmi ustaški stajaći zdrug - 840, 1132
Sedma oružnička pukovnija - 1126
Šesta pješačka divizija - 1049, 1051, **1061, 1080**
Zapovjedništvo mornarice NDH - 1011, 1014, 1021, 1037, 1038, 1059, 1060, 1063, 1064, 1066, 1070 1075, 1076, 1086, 1096, 1099, 1103, 1101, 1113, 1114, 1116, 1124
Glavni stožer oružanih snaga - 1011, 1014, 1021, 1037, 1038, 1059, 1060, 1062, 1066, 1070, 1076, 1098

ČETNIČKE JEDINICE

Odredi:

Bratiškovački - 1147
Glamočki - 1146
Skradinski- 1146
Velebitski komitski - 481
Zlatiborski- 1146, 1179

Brigade:

Bukovička - 1147, 1150
Drniška - 1154
Druga Gorske garde »Nj. V. kralja Petra II«-1139
Kosovska - 119, 1143, 1155
»Petar Mrkonjić« - 119, 1150
Strmičko-golubićka - 119
Žitnička- 1177
Splitsko-šibenski đački bataljon - 509, 1142, 1146, 1164, 1177, 1179
502. četnički korpus - 1147, 1150
Velebitski četnički korpus - 1169
Dinarska četnička divizija - 1147, 1150
Dinarska četnička oblast - 1149, 1150

KAZALO POLITIČKIH ORGANIZACIJA

Mjesni komitet KPH Split - 149, 339

Kotarski komiteti KPH:

Benkovac - 56, 280
Brač-Solta- 102
Metković - 90
Omiš - 408
Sinj - 26, 272
Šibenik-295, 317
Trogir - 59
Vodice - 337

Okružni komiteti KPH:

za južnu Dalmaciju - 163, 313, 353, 504
za srednju Dalmaciju - 26, 59, 270, 339, 408
Makarska - 90
Šibenik - 251, 294, 337, 465, 525
Zadar - 56, 224, 280, 669, 673
Oblasni (Pokrajinski) komitet KPH za Dalmaciju - 109, 251, 294, 386, 451,469, 504, 525
Centralni komitet KPJ - 109, 244, 451,469, 548
Okružni komitet SKOJ-a Knin - 137
Oblasni komitet SKOJ-a za Dalmaciju- 137, 484
Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku - 484
Centralni komitet SKOJ-a - 429

NARODNOOSLOBODILAČKI ODBORI

Narodnooslobodilački odbor Dubrovnik - 521
Okružni narodnooslobodilački odbor Zadar - 473
Oblasni narodnooslobodilački odbor za Dalmaciju - 172, 473

S A D R Ž A J

Strana

Riječ uredništva 5

DOKUMENTI ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILACKOG POKRETA

Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. studenoga 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske da jačim snagama uništi kninske četnike na prostoru Bosanskog Grahova 9

Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 1. studenog 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o borbama u Lici i sjevernoj Dalmaciji od 23. listopada do 1. studenog 10

Pismo zamjenika političkog komesara 4. dalmatinske brigade od 1. studenog 1943. bataljonskim biroima i partijskim organizacijama 19

Direktiva Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju od 1. studenog 1943. Kotarskom komitetu KPH Sinja za dalji rad partijske organizacije 26

Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 2. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama u srednjoj Dalmaciji od 20. do 31. listopada 29

Izvještaj Štaba Dvadesetšeste divizije od 2. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama od 14. listopada do 1. studenog 34

Izvještaj zamjenika političkog komesara partijske organizacije 10. dalmatinske brigade od 2. studenog 1943. godine 38

Izvještaj delegacije NOV i POJ Bari od 2. studenog 1943. Komandi Mornarice NOVJ o formiranju Prve prekomorske brigade 40

Izvještaj Štaba Devete divizije od 3. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama na području Imotski-Posušje 42

Izvještaj Štaba Devete divizije od 4. studenog 1943. Stabu Osmog korpusa NOVJ o borbama Treće brigade kod Posušja i Imotskog 47

Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 4. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o organizacionom stanju jedinica 48

Izvještaj Štaba Dvadesetšeste divizije od 4. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama na Pelješcu i zvjerstvima Nijemaca nad nenaoružanim narodom 53

Izvještaj Štaba Dvadesetšeste divizije od 4. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama na Pelješcu i pripremama za napad na Makarsku 53

Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Benkovac od 5. studenog 1943. Okružnom komitetu KPH Zadar o političkoj situaciji i organizacionom stanju Partije i SKOJ-a u kotaru 56
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Trogir od 5. studenog 1943. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o političkoj situaciji na terenu i organizacionom stanju Partije 59
Izvještaj Štaba Devete divizije od 6. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama Četvrte brigade kod Trilja 63
Izvještaj Štaba Devete divizije od 7. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi Četvrte i Desete brigade kod Studenaca 64
Zapovijest Štaba Devete divizije od 7. studenog 1943. podređenim jedinicama da napadnu neprijateljsku kolonu na cesti Imotski-Trilj 67
Izvještaj Štaba Mornarice za sjevernodalmatinsku obalu i otoke (Štaba Drugog pomorsko-obalskog sektora) od 7. studenog 1943. Štabu Mornarice NOVJ o organizacionom stanju 69
Direktiva Štaba Mornarice NOVJ od 8. studenog 1943. Štabu Četvrtog pomorsko-obalskog sektora za formiranje Operativnog štaba i poduzimanje mjera radi obrane otoka 71
Izvod iz direktive Štaba Mornarice NOVJ od 8. studenog 1943. Štabu Trećeg pomorsko-obalskog sektora o formiranju Operativnog štaba i poduzimanju mjera radi obrane otoka 73
Izvještaj Komande otoka Drvenik od 8. studenog 1943. komandantu Šoltanske flotile o stanju na otoku u vezi s najnovijim poduhvatom neprijateljskih jedinica 74
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 9. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o čišćenju četnika u Strmici, Plavnu i Golubiću 75
Izvještaj Štaba Hvarsko-viškog odreda od 9. studenog 1943. Štabu Trećeg pomorsko-obalskog sektora o formiranju odreda i njegovom stanju i naoružanju 77
Naređenje Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 10. studenog 1943. svim podređenim jedinicama i ustanovama u vezi uvođenja oficirskih i podoficirskih činova i polaganja zakletve 78
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 10. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi na liniji Trilj-Lovreć 85
Naređenje Štaba Mornarice NOVJ od 10. studenog 1943. o formiranju Odsjeka za pomorski saobraćaj 86
Zapovijest Štaba Mornarice za sjevernodalmatinsku obalu i otoke od 10. studenog 1943. podređenim jedinicama za iskorišćavanje situacije u slučaju povlačenja neprijateljskih jedinica iz obalskih garnizona . 89
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH za Metković od 10. studenog 1943. Okružnom komitetu KPH za Makarsku o političkoj situaciji u kotaru i organizacionom stanju partijske organizacije 91
Operativni izvještaj Štaba Pašmanske flotile od 11. studenog 1943. komandantu Mornarice za sjevernodalmatinsku obalu i otoke o napadu na neprijateljske brodove 99
Izvještaj Komande Šoltanske flotile od 11. studenog 1943. Štabu Četvrtog pomorsko-obalskog sektora o evakuaciji Drvenika 100
Izvještaj općinskog povjerenika sa Šolte od 11. studenog 1943. Kotarskom komitetu KPH Brač-Šolta u vojno-političkoj situaciji na Šolti 102
Naređenje Štaba Osmog korpusa od 12. studenog 1943. štabovima Mornarice i Dvadesetšeste divizije o organizaciji obrane otoka u vezi s najnovijim neprijateljskim poduhvatom 103

Izvještaj Štaba Devete divizije od 12. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o uspostavljanju veze s Imotskim NOP odredom i Jedanaestom brigadom....104
Izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 12. studenog 1943. Štabu Mornarice NOVJ o formiranju Operativnog štaba za drugo područje i o rasporedu jedinica na njemu....105
Naređenje štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. studenog 1943. Štabu Devetnaeste divizije da dostavi izvještaj o stanju u sjevernoj Dalmaciji i posveti pažnju obrani jadranske obale....107
Izvještaj Štaba Devete divizije od 13. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama kod Šestanovca, Zadvarja i Postranja....108
Izvještaj Politodjela Devete divizije od 13. studenog 1943. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije....109
Izvještaj Štaba Mornarice za sjevernodalmatinsku obalu i otoke (Trećeg sektora) od 13. studenog 1943. Štabu Devetnaeste divizije NOVJ o napadu Pašmanske flotile na neprijateljske brodove....112
Zapovijest Štaba Osmog korpusa NOVJ od 14. studenog 1943. podređenim jedinicama da napadnu neprijatelja u selima Studenci, Lovreć, Provo i Cista i na cesti Grabovac-Sestanovac....114
Informativni izvještaj Štaba Osmog korpusa NOVJ od 15. studenog 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o jačini i rasporedu neprijateljskih snaga na teritoriji Dalmacije....117
Zapovijest Štaba Devete divizije od 15. studenog 1943. potčinjenim jedinicama za napad na Studence i Posušje....126
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 15. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama od 1. do 15. studenog....129
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 15. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o formiranju čete u selu Gali....131
Naredba Štaba Mornarice NOVJ od 16. studenog 1943. o formiranju Operativnog štaba za obranu otoka srednje i južne Dalmacije....132
Obavještenje Štaba Mornarice NOVJ od 16. studenog 1943. potčinjenim jedinicama o formiranju Operativnog štaba za obranu otoka i naređenje za formiranje operativnih štabova pojedinih sektora 134
Obavještenje Štaba Dvanaeste dalmatinske brigade od 16. studenog 1943. o formiranju operativnih štabova pojedinih sektora za obranu otoka srednje i južne Dalmacije....135
Izvještaj Štaba Petog pomorsko-obalskog sektora od 16. studenog 1953. Štabu Mornarice NOVJ o evakuaciji poluotoka Pelješca....136
Izvještaj Okružnog komiteta SKOJ-a za Knin od 16. studenog 1943. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Dalmaciju o političkoj situaciji i organizacionom stanju SKOJ-a i USAOH-a....137
Izvještaj Štaba Devete divizije od 17. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi kod Studenaca, Lovreća i Prova....146
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 17. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi kod Lovreća....147
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 17. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama kod Obrovca i Trilja....148
Izvještaj Štaba Prvog mosećkog bataljona od 17. studenog 1943. Mjesnom komitetu KPH Split o formiranju bataljona....149
Pismo Štaba Osmog korpusa NOVJ od 18. studenog 1943. Štabu Desete hercegovačke brigade o borbama u Dalmaciji i o značaju zajedničkih dejstava na pravcu Mostar-Metković....150

Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 18. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o napadu na neprijateljske brodove 152
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 18. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi kod Prova 154
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 18. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama kod Trilja i Obrovca 156
Naređenje Štaba Dvadesetšeste divizije od 18. studenog 1943. da se od Neretvanskog NOP odreda formira 4. bataljon Jedanaeste brigade, od Imotskog NOP odreda 5. bataljon ove brigade a s Makarskim odredom popune ostale brigade 157
Naređenje Štaba Mornarice NOVJ od 18. studenog 1943. Štabu Četvrtog pomorsko-obalskog sektora za prebacivanje jedinica s obale na otoke 159
Naređenje Operativnog štaba za obranu otoka od 18. studenog 1943. podređenim jedinicama o formiranju operativnih štabova za sektore 160
Izvještaj glavnog obavještajnog povjerenika za okružje južne Dalmacije od 18. studenog 1943. Okružnom komitetu KPH za južnu Dalmaciju o povlačenju vojske i stanovništva s Pelješca na Korčulu 163
Zapisnik s Prvog oblasnog savjetovanja AFŽ-a za Dalmaciju održanog 18. i 19. studenog 1943. u Bolu na otoku Braču 166
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 19. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o posjedanju obale između Splita i Šibenika od strane Nijemaca i ustaša i razbijanju Trogirskog NOP odreda 213
Izvještaj Štaba Devete divizije od 20. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi Četvrte brigade kod Studenaca 214
Izvještaj Štaba Devete divizije od 20. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi Četvrte brigade kod Studenaca 215
Naređenje Operativnog Štaba za obranu otoka Brača i Šolte od 20. studenog 1943. o rasporedu i zadacima podređenih jedinica 217
Izvještaj Štaba Odreda Petog pomorsko-obalskog sektora od 20. studenog 1943. o formiranju, naoružanju, rasporedu i organizaciji odreda 218
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 21. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o rasporedu jedinica i borbama kod Studenaca i Trogira 223
Izvještaj zamjenika političkog komesara Zadarskog NOP odreda od 21. studenog 1943. Okružnom komitetu KPH Zadar o stanju u odredu 224
Izvještaj Operativnog štaba za obranu otoka Brača i Šolte od 22. studenog 1943. Operativnom štabu za obranu otoka o mogućnosti izvođenja dejstava duž obale pravcem Brela-Baška Voda-Makarska 226
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 22. studenog 1943. Štabu Mornarice NOVJ o napadu neprijateljskih jedinica na otok Ugljan 227
Izvještaj delegacije NOV i POJ u Bariju od 22. studenog 1943. Štabu Mornarice NOVJ o pripremama za prebacivanje Prve prekomorske brigade u Jugoslaviju 229
Izvještaj Štaba Osmog korpusa NOVJ od 23. studenog 1943. Obavještajnom odsjeku Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o političkoj situaciji u Dalmaciji 230
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 23. studenog 1943. Štabu Mornarice NOVJ o iskrcavanju njemačkih jedinica na otok Ugljan 235

Izvještaj Štaba Petog pomorsko-obalskog sektora od 23. studenog 1943. Štabu Mornarice NOVJ o napadu neprijateljskih brodova na otok Mljet ... 237
Naredba Štaba Osmog korpusa NOVJ od 24. studenog 1943. o postavljenju rukovodilaca u Štabu Dvadesete divizije i štabovima grupe NOP odreda sjeverne i srednje Dalmacije ... 238
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 24. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi kod Hana i napadu na Koljane ... 240
Zapovijest Štaba Dvadesete divizije od 25. studenog 1943. podređenim jedinicama da spriječe prodor neprijateljskih snaga prema Livnu 241
Izvještaj Politodjela 20. divizije NOVJ od 25. studenog 1943. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu u 10. dalmatinskoj brigadi ... 244
Naređenje Štaba Dvadesetšeste divizije NOVJ od 25. studenog 1943. Štabu Jedanaeste brigade za formiranje novog Neretvanskog i Makarskog NOP odreda ... 247
Zapovijest Štaba Mornarice NOVJ od 25. studenog 1943. za prevoženje jednog bataljona Devete brigade s otoka Šolte u Stari Trogir ... 249
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Šibenik od 25. studenog 1943. Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju o organiziranju partijskog kursa i izvršenoj mobilizaciji ... 251
Izvod iz knjige primljenih i poslatih depeša Dvadesetšeste divizije NOVJ za period od 1. do 25. studenog 1943 ... 253
Izvještaj komandanta Bračko-šoltanskog odreda iz druge polovine studenog 1943. komandantu Četvrtog pomorsko obalskog sektora o stanju i naoružanju odreda, rasporedu komandnog kadra i dislokaciji jedinica ... 267
Direktivno pismo Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju od 26. studenog 1943. svim kotarskim i mjesnim komitetima KPH u srednjoj Dalmaciji za budući rad ... 270
Izvještaj delegacije NOVJ od 26. studenog 1943. Štabu Mornarice NOVJ 0 početku upućivanja bataljona Prve prekomorske brigade na Korčulu ... 274
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 27. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o neprijateljskom prodoru na otoke i obalni pojas 1 stanju na terenu i u jedinicama ... 275
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 27. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o zapljeni tri neprijateljska kamiona i zarobljavanju jednog majora ... 279
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Benkovac od 27. studenog 1943. Okružnom komitetu KPH Zadar o političkoj situaciji u kotaru i organizacionom stanju Partije ... 280
Izvještaj Štaba Dvadesetšeste divizije od 28. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama na Pelješcu i Mosoru i na pravcu Lovreć -Šestanovac-Zadvarje ... 283
Izvještaj Operativnog štaba za obranu otoka Visa od 28. studenog 1943. Štabu Četvrtog pomorsko-obalskog sektora o rasporedu jedinica i automatskog oružja ... 289
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 29. studenog 1943. Štabu Mornarice NOVJ o razvoju situacije na otocima ... 291
Naređenje Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 29. studenog 1943. Komandi Bračke flotile naoružanih brodova da osujete eventualni napad neprijatelja na Brač i ostale otoke ... 293

Izvještaj Okružnog komiteta KPH Šibenik od 29. studenog 1943. Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju o sprovođenju mobilizacije 294
Izvještaj Štaba Devete divizije od 30. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi Treće brigade protiv ustaša kod Posušja 296
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 30. studenog 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama kod sela Hrvače i u Muću 298
Pregled brojnog stanja ljudstva Hvarsko-viškog NOP odreda na dan 30. studenog 1943. godine 301
Pregled brojnog stanja članova KPJ po općinama u kotaru Šibenik u mjesecu studenom 1943. godine 302
Izvještaj Štaba Devete divizije od 2. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica na prostoru Imotski i Posušje 303
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 2. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica na pravcima Sinj-Livno i Trilj-Aržano 307
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 2. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o stanju na području sektora 309
Izvještaj Štaba Devete dalmatinske NO brigade od 3. prosinca 1943. Štabu Dvadesete divizije NOVJ o prebacivanju brigade na Brač i ponovnom vraćanju na trogirski sektor 310
Izvod iz izvještaja Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 3. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o prebacivanju Mosorskog odreda u Bol i o bombardiranju Omiša od strane savezničkih aviona 312
Izvještaj glavnog povjerenika za okrug južne Dalmacije od 3. prosinca 1943. Okružnom komitetu KPH za južnu Dalmaciju o situaciji na Pelješcu 313
Izvještaj Komande Šoltanske flotile od 4. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o prebacivanju Mosorskog odreda 316
Zapisnik sa sastanka Kotarskog komiteta KPH Šibenik održanog 4. prosinca 1943. godine 317
Izvještaj Štaba Četvrte brigade od 5. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica na pravcu Studenci-Aržano 320
Naredba br. 10 Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 6. prosinca 1943. o formiranju Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda 321
Naređenje Štaba Prve proleterske divizije NOVJ od 7. prosinca 1943. Štabu Prve proleterske brigade za napad na neprijateljske posade oko Duvna 322
Izvještaj zamjenika politkomesara Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 7. prosinca 1943. zamjeniku politkomesara Mornarice NOVJ o stanju i radu partijske organizacije sektora 324
Direktiva Štaba Prve proleterske divizije NOVJ od 8. prosinca 1943. štabovima Prve i Treće proleterske brigade i Komandi brdske baterije za dejstvo na sektoru Livno-Duvno 330
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 8. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica na pravcima Sinj-Vaganj-Livno i Vrlika-Koljane-Dinara 333
Naredba Štaba Osmog korpusa NOVJ od 9. prosinca 1943. Štabu Devetnaeste divizije da Petu brigadu uputi u Glamoč, a da sa Šestom i Sedmom brigadom zatvori pravac Knin-Grahovo 335

Dopis Okružnog komiteta KPH Šibenik od 9. prosinca 1943. Kotarskom komitetu KPH Vodice o ponovnom uspostavljanju pomorske baze na otočju zadarskog okruga 336
Obavještenje Štaba Prve proleterske divizije NOVJ od 10. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o situaciji na sektoru Livno-Duvno 337
Izvještaj Mjesnog komiteta KPH Split od 10. prosinca 1943. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o situaciji u gradu 339
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 12. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o neprijateljskoj ofenzivi u sjevernoj Dalmaciji 343
Dopis Štaba Dvadesete divizije od 12. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica na pravcu Sinj-Vaganj -Livno i o rasporedu jedinica 347
Naredba Štaba Mornarice NOVJ od 12. prosinca 1943. o pohvali posade naoružanih brodova »Biokovac«, »Turist« i »Napredak« za uspješne borbe s neprijateljskim brodovima 348
Zapovijest Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. prosinca 1943. podređenim jedinicama za napad na Livno 350
Izvještaj glavnog obavještajnog povjerenika za okrug južne Dalmacije od 13. prosinca 1943. Okružnom komitetu KPH za južnu Dalmaciju o napadu neprijateljskih aviona na Vela Luku 353
Obavještenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 14. prosinca 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o ustanovljenju zastava za jugoslavensku ratnu i trgovačku mornaricu 354
Izvještaj člana VŠ NOV i POJ Sretena Žujovića od 14. prosinca 1943. vrhovnom komandantu drugu Titu o vojno-političkom stanju u 8. korpusu NOVJ 355
Zapovijest Štaba Devete divizije NOVJ od 14. prosinca 1943. potčinjenim jedinicama za napad na Livno 360
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 14. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama Pete brigade na pravcu Knin-Bosansko Grahovo 364
Zapisnik sa Prve oblasne konferencije USAOH-a za Dalmaciju održane 14. prosinca 1943. u Bolu na otoku Braču 365
Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. prosinca 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o postavljenju komandnog kadra u Korpusu i 19. diviziju NOV 385
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 15. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica u Strmici 385
Izvještaj zamjenika političkog komesara Prve dalmatinske NOU brigade od 15. prosinca 1943. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o sastavu i brojnom stanju Prve prekomorske brigade 386
Izvještaj Štaba Petog pomorsko-obalskog sektora od 15. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o stanju flote, partizanskih odreda, obavještajne službe, intendanture i saniteta 387
Izvještaj Štaba Dvadesetšeste divizije od 16. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o organizaciji i sistemu obrane otoka 391
Zapovijest Štaba Mornarice NOVJ od 16. prosinca 1943. za prevoženje Prve prekomorske NO brigade s otoka Šolte na obalu kod Starog Trogira 394
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 17. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama Pete brigade u vremenu od 7. listopada do 16. prosinca 395

Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 17. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica na pravcu Sinj-Livno 399
Izvještaj Štaba Devete brigade od 17. prosinca 1943. Štabu Dvadesete divizije o borbama i pokretu brigade od 28. studenog do 15. prosinca 1943. godine....401
Izvještaj Operativnog štaba za obranu otoka Visa od 17. prosinca 1943. Štabu Četvrtog pomorsko-obalskog sektora o rasporedu jedinica i automatskog oružja....403
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 17. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o stanju na otocima i o razmještaju neprijateljskih jedinica....405
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Omiš od 17. prosinca 1943. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o vojno-političkoj situaciji u kotaru....408
Izvještaj politkomesara Devetnaeste divizije od 18. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o situaciji na pravcu Knin-Bos. Grahovo....410
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 18. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica u vremenu od 1. do 15. prosinca 1943. godine....411
Izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 18. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o organizaciji akcije za prebacivanje Prve prekomorske brigade s otoka Šolte na kopno....413
Pregled brojnog stanja ljudstva Hvarsko-viškog NOP odreda na dan 18. prosinca 1943. godine.... 415
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 19. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ da uredi aerodrome za spuštanje aviona na Lastovo i Vis....416
Izvod iz operacijskog dnevnika Jedanaeste brigade Dvadesetšeste divizije NOVJ za period od 1. studenog do 19. prosinca 1943. godine....417
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 19. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama na pravcu Prolog-Vaganj-Livno....425
Obavještenje Štaba Dvadesete divizije NOVJ od 19. prosinca 1943. odgovornom rukovodiocu za sprovođenje ranjenika i o napadu neprijatelja na Moseć, Muć i Svilaju....426
Izvještaj Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 19. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o napadima dijela Jedanaeste brigade na Drvenik i dijelova Dvanaeste brigade na Mali i Dugi Rat....427
Izvještaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 9. dalmatinske brigade od 19. prosinca 1943. Centralnom komitetu SKOJ-a....429
Proglas umjetnika, književnika i publicista Dalmacije s konferencije održane 18. i 19. prosinca 1943. u gradu Hvaru....431
Izvještaj člana VŠ NOV i POJ Sretena Zujovića od 20. prosinca 1943. Vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu o vojno-političkoj situaciji na području 8. korpusa NOVJ....435
Pregled brojnog stanja i naoružanja jedinica Osmog korpusa NOVJ od 20. prosinca 1943. godine....441
Izvještaj Štaba Devete divizije od 20. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o napadu podređenih jedinica na Livno....442
Zapovijest Štaba Dvadesete divizije NOVJ od 20. prosinca 1943. podređenim jedinicama za napad na neprijateljske garnizone u Vrličkoj krajini....447

Izvod iz izvještaja zamjenika političkog komesara 1. dalmatinske brigade od 20. prosinca 1943. Centralnom komitetu KP Jugoslavije o stanju i radu partijske organizacije od 8. kolovoza do 20. prosinca 1943. 451
Izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 20. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o napadima na Drvenik i Mali i Dugi Rat 459
Proglas katoličkih svećenika i učitelja sjeverne Dalmacije od 20. prosinca 1943. narodu ovog kraja kojim izjavljuju svoju privrženost NOP-u i pozivaju sve sposobne u NOV 460
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 21. prosinca 1943. Štabu Dvadesete divizije NOVJ o borbama Mosor.skog i Mosećkog NOP odreda u rejonu Crivac-Radunić-Vrba-Muć 462
Operativni izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 22. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o dejstvima jedinica sektora u prvoj polovini prosinca 1943. godine 464
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Šibenik od 22. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o političkoj situaciji u okrugu 465
Naređenje Štaba Osmog korpusa NOVJ od 23. prosinca 1943. Štabu Devete divizije da s podređenim jedinicama zatvori pravce Livno-Bos. Grahovo, Livno-Glamoč i aktivno dejstvuje na tim pravcima 467
Dopis Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. prosinca 1943. Štabu Devetnaeste divizije, politkomesaru o situaciji u rajonu Glamoč, Livno, Korićna i o narednim zadacima 468
Izvještaj zamjenika političkog komesara 3. dalmatinske brigade 9. divizije od 23. prosinca 1943. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije 469
Izvještaj Okružnog narodnooslobodilačkog odbora Zadar od 23. prosinca 1943. Oblasnom NO za Dalmaciju o osnivanju ovog odbora 473
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ da odbaci Nijemce s Korčule i uporno brani sve otoke 474
Naređenje Štaba Osmog korpusa NOVJ od 24. prosinca 1943. Štabu Dvadesete divizije za ofenzivna dejstva u dolini r. Cetine i obavještenje 0 situaciji i zadacima ostalih jedinica korpusa 475
Zapovijest Štaba Dvadesete divizije NOVJ od 24. prosinca 1943. potčinjenim jedinicama za napad na Vrliku i okolna uporišta 477
Zapovijest Štaba Grupe sjevernodalmatinskih partizanskih odreda od 24. prosinca 1943. potčinjenim jedinicama za napad na ustaško-četničke formacije na sektoru Ravnih kotara i obezbjeđenje od Knina 480
Izvještaj Oblasnog komiteta SKOJ-a za Dalmaciju od 24. prosinca 1943. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Hrvatsku o političkoj situaciji 1 organizacionom stanju SKOJ-a u Dalmaciji 484
Naredba Štaba Mornarice NOVJ od 25. prosinca 1943. o rasformiranju NOP odreda Četvrtog i Petog pomorsko-obalskog sektora 503
Izvještaj Okružnog komiteta KPH za južnu Dalmaciju od 25. prosinca 1943. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji u okrugu 504
Izvještaj delegacije NOV i PO Jugoslavije u Bariju od 26. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o najnovijim događajima 507
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 26. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o napadu na s. Đevrske i Karin . 509

Izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 26. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o evakuaciji jedinica s otoka Korčule na otoke Šćedro i Hvar ... 510
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 27. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o vojno-političkoj situaciji u sjevernoj Dalmaciji ... 512
Izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 27. prosinca 1943. Štabu Mornarice NOVJ o evakuaciji jedinica s otoka Korčule na otoke Hvar i Vis ... 516
Naređenje Štaba Osmog korpusa NOVJ od 28. prosinca 1943. Štabu Dvadesete divizije za upućivanje jedne brigade na sektor Bos. Grahova i dejstva iste na liniji Knin-Srpski klanac ... 517
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 28. prosinca 1943. Štabu Osmog korpusa NOVJ o oslobođenju Vrlike i okoline ... 518
Pregled socijalnog i nacionalnog sastava članova Komunističke partije, kandidata i skojevaca u 6. NO brigadi 19. divizije od 28. prosinca 1943. godine ... 520
Izvještaj Narodnooslobodilačkog odbora Dubrovnik od 28. prosinca 1943. Štabu Dvadesetdevete hercegovačke udarne divizije o izvršenim hapšenjima u Dubrovniku ... 521
Izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora Štabu Mornarice NOVJ za 29. prosinca 1943. godine ... 522
Naredba Štaba Mornarice NOVJ od 30. prosinca 1943. o imenovanju Štaba za jedinice zadržane na Korčuli ... 523
Izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora Štabu Mornarice NOVJ za 30. prosinca 1943. godine ... 524
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Šibenik od 30. prosinca 1943. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o stanju i radu partijske organizacije ... 525
Izvod iz knjige primljenih depeša Štaba Mornarice za period od 13. studenog do 30. prosinca 1943. godine ... 531
Izvod iz knjige predatih depeša Štaba Mornarice NOVJ za period od 10. studenog do 30. prosinca 1943. godine ... 540
Izvod iz knjige depeša Štaba Dvadesetšeste divizije NOVJ za period od 26. studenog 1943. do 30. prosinca 1943. godine ... 552
Izvještaj Štaba Osmog korpusa NOVJ od 31. prosinca 1943. o borbama podređenih jedinica u Dalmaciji, Bos. krajini i Lici u vremenu od početka listopada do 31. prosinca 1943. godine ... 563
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 31. prosinca 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o borbama od 31. listopada do 31. prosinca 1943. u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji, Bos. krajini i Lici ... 599
Pregled izvedenih akcija jedinica Grupe južnodalmatinskih NOP odreda u vremenu od 1. do 31. prosinca 1943. godine ... 622
Izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora Štabu Mornarice NOVJ za 31. prosinca 1943. godine ... 623
Izvod iz operacijskog dnevnika Devete divizije NOVJ za period od 1. studenog do 31. prosinca 1943 ... 624
Izvod iz operacijskog dnevnika Treće brigade Devete divizije NOVJ za period od 1. studenog do 31. prosinca 1943. godine ... 647
Izvod iz operacijskog dnevnika Trinaeste južnodalmatinske brigade za period od 1. studenog do 31. prosinca 1943. godine ... 656

Izvod iz operacijskog dnevnika Neretvanskog NOP odreda (kasnije Drugog bataljona Jedanaeste dalmatinske brigade) za period od 1. studenog do 31. prosinca 1943. godine 661
Izvod iz operacijskog dnevnika Trećeg pomorsko-obalskog sektora za period od 1. studenog do 31. prosinca 1943. godine 665
Izvod iz knjige poslatih depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske za prosinac 1943. godine 679

NJEMAČKI DOKUMENTI

Izvještaj Komande 2. oklopne armije od 1. studenog 1943. komandantu Jugoistoka da su svi dalmatinski otoci posjednuti od jedinica NOV i POJ i da se planira njihovo ponovno osvajanje u zoni dejstva njemačkog 15. i 5. SS-brdskog armijskog korpusa 689
Izvod iz izvještaja Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 1. studenog 1943. o potapanju njemačkog broda za osiguranje na Neretvi i protivnapadu kod Kune na Pelješcu 690
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 1. studenog 1943. Komandi Druge oklopne armije o prikupljanju partizana u rajonu Muć-Gizdavac i čišćenju poluotoka Privlaka 690
Izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 1. studenog 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o izvršenom čišćenju u rajonu Nina i napadu savezničkih aviona na njemački brod ispred Šibenika 691
Izvod iz dnevnog izvještaja Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 2. studenog 1943. Komandi Druge oklopne armije o otporu na Pelješcu i bombardiranju Splita i Solina od strane savezničkih aviona . . . 692
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 2. studenog 1943. o borbama SS-divizije »Prinz Eugen« u rajonu Rogotin-Ploče i na Pelješcu 693
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 3. studenog 1943. o borbama SS divizije »Prinz Eugen« na Pelješcu i kod Posušja i strijeljanju stanovnika sela Šipak i Peraško Blato 694
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 3. studenog 1943. o napadu partizana na Roški Slap i Sdradin i o rušenju pruge Drniš-Perković 695
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 4. studenog 1943. Komandi Druge oklopne armije o situaciji na Pelješcu 695
Izvještaj Komande Petog SS brdskog armijskog korpusa od 4. studenog 1943. Komandi Druge oklopne armije o razbijanju Pete ustaške brigade u rajonu Imotskog 697
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 4. studenog 1943. o napadu savezničkih aviona na auto-kolonu kod Muća i bombardiranje Zadra 697
Izvod iz izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 5. studenog 1943. o borbi na Pelješcu 699
Izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 5. studenog 1943. načelniku Štaba Petnaestog brdskog armijskog korpusa o uspostavljanju veze sa četnicima na području divizije 699

Izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 5. studenog 1943. načelniku Štaba Petnaestog brdskog armijskog korpusa o suradnji sa četnicima 701
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 6. studenog 1943. o situaciji na Pelješcu 704
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 6. studenog 1943. o borbi sa partizanima kod Zadra i o pripremama za poduhvat »Heifisch« 705
Podsjetnik Obavještajnog odjeljenja 264. pješadijske divizije od 7. studenog 1943. potčinjenim jedinicama o regionima koje drže jedinice NOVJ, njihovoj snazi i vojno-političkoj aktivnosti na teritoriju NDH 706
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 8. studenog 1943. o dostignutim linijama u poduhvatu »Heifisch« i pogođenom avionu iznad Trogira 709
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 8. studenog 1943. o poduhvatu »Heifisch« na području između Šibenika i Trogira 709
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 8. studenog 1943. o poduhvatu »Heifisch« na području između Šibenika i Trogira 709
Izvod iz izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 9. studenog 1943. o borbama na Pelješcu i uništenju teretnih vozila od savezničkih aviona na cesti Omiš-Split 711
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 9. studenog 1943. Štabu 114. lovačke divizije o preuzimanju komande od strane 264. pješadijske divizije na području Šibenik, Split, Sinj i Drniš 711
Izvod iz izvještaja Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 9. studenog 1943. o napadu dijelova 19. divizije NOVJ na Benkovac i izbacivanju četnika iz Vrlike 712
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 10. studenog 1943. o situaciji na Pelješcu i toku operacije »Landsturm« u rajonu Zadvarje, Šestanovac, Lovreć 713
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 10. studenog 1943. o okončanju operacije »Heifisch« na kopnu i početku operacije na otoke 714
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 11. studenog 1943. o situaciji na Pelješcu i poduhvatu »Landsturm« u rajonu Grabovca i Zagvozda 715
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 11. studenog 1943. o akciji čišćenja Čiova, V. i M. Drvenika i zauzimanje Vrlike 716
Izvod iz izvještaja Štaba 114. lovačke divizije od 11. studenog 1943. o vojnopolitičkoj i privrednoj situaciji na području sjeverne Dalmacije .. 717
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 12. studenog 1943. o napadu savezničkih aviona na Split, napadu partizana na Vodice i smjeni jedinica SS divizije od strane 264. pješadijske divizije 722
Izvod iz izvještaja Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 12. studenog 1943. o zauzimanju otoka Veliki Drvenik 723
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 13. studenog 1943. o toku operacije »Herbstgewiter« na Pelješcu i »Landsturm« na području Zagvozd-Makarska 724
Izvještaj Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 13. studenog 1943. o početku operacije »Herbstgewiter« na Pelješcu i obostranim gubicima u poduhvatu »Landsturm« u rajonu Grabovca 725

Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 13. studenog 1943. o toku operacije »Herbstgewitter« na Pelješcu i poduhvatu »Landsturm« u rajonu Zagvozda 726
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 13. studenog 1943. o borbi protiv partizana kod Kistanja i napadu na brodove s otoka Ugljana 727
Zahtjev Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 14. studenog 1943. Komandi Druge oklopne armije u povodu preuzimanja rajona Ljubuški-Imotski-Trilj od strane jedinica 118. lovačke divizije 728
Izvod iz dnevnih izvještaja Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 14. studenog 1943. o završenom čišćenju Pelješca, napadu savezničkih aviona na Metković i početku napada prema Makarskoj 729
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 14. studenog 1943. o napadu partizana na Obrovac i Lozovac i sukobu četnika i partizana kod Knina 730
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 14. studenog 1943. Komandi Druge oklopne armije o suradnji sa četnicima 731
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 15. studenog 1943. o pristizanju pomorskih snaga za početak operacije »Delphin« za zadarske otoke 733
Izvještaj 114. lovačke divizije od 15 studenog 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o napadu partizana na Padane i vodovod kod Knina i pristizanju obalno-lovačkog bataljona u Šibenik 734
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 16. studenog 1943. o napadima partizana kod Studenaca i Prova, napredovanju prema Makarskoj i obostranim gubicima na Pelješcu 735
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 17. studenog 1943. o dostignutoj liniji Makarska-Tokalo u operaciji »Landsturm« 736
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 17. studenog 1943. o borbama kod Imotskog, Studenaca i Podgore 737
Naređenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 17. studenog 1943. štabovima 114. lovačke i 264. pješadijske divizije za čišćenje područja Zadar-Šibenik i zaposjedanje otoka Ugljan i Pašman 738
Obavještenje Štaba 114. lovačke divizije od 17. studenog 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o planu čišćenja zadarskih otoka 739
Izvod iz izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 18. studenog 1943. o pokretima jedinica SS-divizije »Prinz Eugen« i 118. lovačke divizije u rajone Vrgorca, Stona, Čapljine i Metkovića 740
Izvod iz izvještaja komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 19. studenog 1943. o završetku operacije »Landsturm« 741
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. studenog 1943. o napadima savezničkih aviona na Knin, Šibenik i Primošten 742
Dnevni izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 19. studenog 1943. o napadu partizana na marševsku grupu kod Obrovca i njihovom prikupljanju kod Sinja i Kistanja 743
Zapovijest Štaba 114. lovačke divizije od 19. studenog 1943. za izvođenje operacije »Delphin« na području Zadra i Šibenika 744

Izvještaj 264. pješadijske divizije o sukobima s partizanima u vremenu od 1. listopada do 19. studenog 1943. za vrijeme njenog prebacivanja od Bihaća do Dalmatinske obale 748
Izvod iz dnevnog izvještaja Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 20. studenog 1943. o borbama kod Studenaca i zračnom napadu na željezničku stanicu Ravno 749
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 20. studenog 1943. o manjem sukobu s partizanima kod Posušja i ometanju iskrcavanja kod Orebića 750
Dnevni izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 20. studenog 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o zarobljavanju kapetana Brandelmeyera kod Segeta 751
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 21. studenog 1943. o zaposjedanju rajona Omiša i čišćenju ušća Neretve 752
Dnevni izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 21. studenog 1943. o početku operacije »Delphin« na području Zadra 753
Dnevni izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 21. studenog 1943. o napadu partizana na kamione kod Marine i vod vojnika kod Trogira 754
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 22. studenog 1943. o borbama s partizanima kod Biograda i Marine 755
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 23. studenog 1943. o čišćenju terena južno od Vrgorca i artiljerijskoj vatri od strane partizana na Orebić i Omiš 756
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 23. studenog 1943. o toku izvođenja operacije »Delphin«, iskrcavanju na Ugljan, napad partizana na konvoj kod Šibenika 757
Dnevni izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 23. studenog 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o nastavku operacije »Delphin« na otoku Ugljanu, čišćenju rajona Zaton, Pirovac, Vodice 758
Naređenje Štaba 264. pješadijske divizije od 23. studenog 1943. Štabu 892. grenadirskog puka za hitno čišćenje terena Divulje-Marina i postupcima prema stanovništvu 759
Zapovijest 264. pješadijske divizije od 23. studenog 1943. potčinjenim jedinicama za podršku puka »Brandenburg« u operaciji »Ziethen« 760
Izvod iz izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 24. studenog 1943. o uspostavljanju veze 118. lovačke divizije s desnom susjednom divizijom i zaposjedanju obale 762
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 24. studenog 1943. Komandi Druge oklopne armije o planu za izvođenje operacije »Delphin« na zadarske otoke 763
Izvod iz dnevnog izvještaja Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 24. studenog 1943. o toku operacije »Delphin«, čišćenju otoka Ugljana i Ošljak, iskrcavanju na otoke Rivanj, Sestrunj i Pašman 763
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 25. studenog 1943. o čišćenju otoka Pašmana i Šestrunj i borbi četnika i partizana kod Vrlike 765
Izvještaj Trećeg bataljona 893. puka od 25. studenog 1943. o učešću u operaciji »Delphin« na području Skradina 766

Izvod iz dnevnog izvještaja Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 26. studenog 1943. o minobacačkoj vatri na Orebić i napadu savezničkih aviona na cesti kod Trstenog ... 769
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 26. studenog 1943. o čišćenju otoka Pašmana, Rivnja, Šestrunja i Iža, neuspjeloj akciji traganja za kapetanom Brandelmeyerom, napadu partizana na ustaške kamione kod Splita ... 770
Dnevni izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 26. studenog 1943. o sprovođenju operacije »Delphin« i borbi kod Kistanja ... 771
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 26. studenog 1943. o prikupljanju Devete dalmatinske NO brigade u rajonu Trogir-Šibenik--Muć i ugroženost Sinja ... 772
Zapovijest 264. pješadijske divizije od 27. studenog 1943. za obranu jadranske obale od Zadra do Splita ... 773
Obavještenje Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 28. studenog 1943. Komandi Druge oklopne armije o suglasnosti da se povuče Peta ustaška brigada iz rajona Imotski i smijeni ustaška prometna brigada u Makarskoj ... 779
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 28. studenog 1943. o čišćenju otoka Zut i Dugi otok, rajona Marina-Divulje i borbi kod Strmice ... 780
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 29. studenog 1943. o pristizanju dijelova 118. lovačke divizije u rajon Imotski, Ploče, Makarska ... 781
Obavještenje Štaba 264. pješadijske divizije od 29. studenog 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o uspostavljanju veze s dijelovima 118. lovačke divizije u Omišu ... 782
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 30. studenog 1943. o čišćenju Dugog otoka ... 783
Izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 30. studenog 1943. o završetku operacije »Delphin« na zadarskim otocima i zauzimanju Ervenika od strane partizana ... 784
Ratni dnevnik br. 4 njemačke 114. lovačke divizije za period od 1. do 30. studenog 1943. godine ... 785
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 1. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o završetku operacije »Delphin« na otocima ispred Zadra i Šibenika i borbi kod Koljana i Sinja ... 807
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 1. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o pomjeranju datuma za izvođenje operacije »Heifisch II« na Šoltu ... 808
Zapovijest Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 2. prosinca 1943. za izvođenje operacije »Ziethen« na području između Sinja, Livna i Bosansko Grahova ... 809
Zapovijest Štaba 114. lovačke divizije od *2*. prosinca 1943. za izvođenje operacije »Ziethen« u cilju zauzimanja Livna ... 811
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 2. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o sukobu s partizanskom grupom na cesti Trogir-Kaštel Štafilić ... 814
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 3. prosinca 1943. o napadu partizanske artiljerije s Korčule i Mljeta na Ston ... 815

Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 3. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o odlaganju početka operacije »Ziethen« zbog partizanskog otpora kod Đevrsaka 815
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 3. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o zaposjedanju otoka V. Drvenik 816
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 3. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o suglasnosti Ducea za prebacivanje fašista iz Šibenika u Zadar 817
Izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 3. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o protestu glavnokomandujućeg admirala Jadrana u povodu rušenja luke Sali 818
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 3. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o napadu savezničkih aviona na konvoj Obalno-lovačkog bataljona kod Drvenika 819
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 3. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o bombardiranju Siverića i Šibenika od strane savezničih aviona 820
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 4. prosinca 1943. o početku operacije »Ziethen« 821
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 4. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o borbama kod Posušja i Aržana u operaciji »Ziethen« 822
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 4. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o toku operacije »Ziethen 822
Obavještenje Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 4. studenog 1943. Komandi Druge oklopne armije o neizvršenju priprema za operaciju »Herbstgewitter II« - zaposjedanje otoka Korčule 823
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 4. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o gubicima prilikom napada savezničkih aviona na brodove kod M. Drvenika, bombardiranju Šibenika i borbi s partizanima kod Trogira 824
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 4. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o gubicima prilikom bombardiranja savezničkih aviona Šibenika i napadu na brodove kod M. Drvenika i Čiova 825
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 5. prosinca 1943. o borbama s partizanima kod Vrlike i Muća 826
Izvod iz izvještaja Štaba 114. lovačke divizije od 5. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o vojno-političkoj situaciji u sjevernoj Dalmaciji 827
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 5. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o akciji čišćenja u rajonu sjeverno od Trogira i odlaganju desanta na Šoltu 830
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 6. prosinca 1943. o borbama kod Duvna i napadu njemačkih aviona na Korčulu 831
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 6. prosinca 1943. o borbama kod Obrovca i Vrlike 832
Izvještaj Štaba 114. lovačke divizije od 6. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o borbama kod Obrovca 833

Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 6. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o bombardiranju Kaštel Sućurca od strane savezničkih aviona 834
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 6. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o poduhvatu ustaša sjeverno od Zadra i gubicima prilikom bombardiranja Kaštel Sućurca 835
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 6. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o formiranju ustaškog puka u Drnišu 836
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 7. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o borbi Devetnaeste divizije NOVJ s četnicima kod Bos. Grahova 837
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 7. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o planu za zauzimanje Biograda 838
Izvod iz izvještaja Štaba 264. pješadijske divizije od 7. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o vojno-političkoj situaciji u Dalmaciji 839
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 8. prosinca 1943. o napadu partizana na njemačku kolonu kod Muća 845
Izvještaj 264. pješadijske divizije od 9. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o partizanskoj artiljerijskoj vatri sa Šolte i Brača na njemačke brodove 846
Plan Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 10. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije za izvođenje operacije »Herbstgewitter II« - zaposjedanje otoka Korčule 847
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 10. prosinca 1943. o napadu partizana na brod NDH između Hvara i kopna i artiljerijskoj vatri na Orebić 848
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 10. prosinca 1943. o napadu partizana na ustaški brod kod Hvara i potapanju partizanskog broda od strane njemačkih aviona 849
Plan Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 11. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije za zaposjedanje otoka Korčule, Mljeta, Hvara, Brača i Šolte 850
Izvještaj Obavještajnog odjeljenja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 11. prosinca 1943. o situaciji na srednjodalmatinskim otocima 851
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 11. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o napadu savezničke avijacije na Brač, Šoltu i rejon Primoštena 855
Obavještenje Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 12. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o namjerama 26. divizije da se s Brača prebaci na kopno 856
Izvještaj Operativnog odjeljenja 15. brdskog armijskog korpusa od 12. prosinca 1943. Komandi 2. oklopne armije o toku i rezultatima operacije »Ziethen« protiv jedinica NOV i POJ u Dalmaciji i jugozapadnoj Bosni »j« 857
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 12. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o zauzimanju Biograda i borbama kod Šujice 858

Zapovijest komandanta 5. SS-brdskog armijskog korpusa od 13. prosinca 1943. potčinjenim jedinicama za zauzimanje otoka Mljet, Korčula, Hvar, Brač, Šolta i Vis 859
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 13. prosinca 1943. o sukobu njemačkih desantnih brodova s partizanskim brodovima kod Pelješca 864
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 13. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o borbama kod Šujice, zaplijeni partizanskog skladišta municije kod Ervenika i sukobu Talijana i ustaša u Šibeniku 865
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 14. prosinca 1943. o upućivanju dijelova 118. lovačke divizije na Pelješac 866
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 14. prosinca 1943. o pokretu jedinica 118. lovačke divizije na Pelješcu 867
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 14. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o borbama kod Šujice i bombardiranju Šibenika, Solina i Kaštel Sućurca od strane savezničke avijacije 868
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 14. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o uništenju mornaričkih putničkih kola na putu Trogir-Split i borbi četnika i partizana kod Đevrsaka 869
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 15. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o borbama Nijemaca kod Šujice i četnika kod Knina 870
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 15. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o borbama s Prvom proleterskom i Devetom dalmatinskom divizijom kod Glamoča i Kupresa i borbi Devetnaeste divizije s četnicima kod Knina 872
Izvještaj Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 16. prosinca 1943. o upućivanju snaga 118. lovačke divizije na Pelješac 873
Obavještenje Komande petog SS-brdskog armijskog korpusa od 16. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o namjerama Dvadesetšeste divizije NOVJ da izvrši desant u rajonu Splita 873
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 16. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o bombardiranju aerodroma Zemunik i borbama kod Livna i Knina 874
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 16. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o iskrcavanju partizanskih snaga u Trogiru, sukobu s partizanima kod Brštanova i bombardiranju aerodroma Zemunik 875
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 16. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o borbi četnika i partizana kod Skradina i bombardiranju Šibenika i Zadra od strane savezničke avijacije 876
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 17. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o napadima partizanskih jedinica na uporišta duž puta Sinj-Livno-Šujica 878
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 17. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o borbama kod Brštanova i bombardiranju Zadra 879

Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 18. prosinca 1943. o žilavom otporu partizana kod Primoštena, bombardiranje rajona Trogira i Splita od savezničkih aviona i borbama kod Strmice.....881
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 18. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o napadu partizana na uporište kod Obrovca i jakom otporu partizana kod Primoštena.....882
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 19. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o odbijanju napada partizana kod Dugog Rata i potapanju njemačkih brodova kod Splita.....883
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o gubicima Devete dalmatinske divizije kod Livna i u napadu na Han Vaganj.....884
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o napadu partizana na njemačku kolonu za snabdijevanje kod Drniša, akciji četnika kod Zadra, napadu partizana na Livno i Šujicu i borbama kod Strmice.....885
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. prosinca 1943. Štabu 264. pješadijske divizije o otpočinjanju operacije »Herbstgewitter II« na otoke Korčulu, Hvar i Brač.....886
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 20. prosinca 1943. o upućivanju jedinica 118. lovačke divizije na Pelješac i rajon Zadvarja.....887
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 20. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o planiranoj akciji mornaričke borbene grupe kod Brača i Hvara.....887
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 20. prosinca 1943. štabovima 114. i 264. divizije o iskrcavanju partizanskih jedinica s Brača na suprotnu obalu kopna.....888
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 20. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o čišćenju rajona Benkovca.....889
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 20. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o ponovnom zauzimanju Primoštena, iskrcavanju partizanskih jedinica s otoka u rajon Primoštena i bombardiranju Solina i Kaštel Sućurca od savezničkih aviona.....890
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 20. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o borbi s partizanima kod Benkovca i napadu savezničkih aviona na dva jedrenjaka kod Ciova.....891
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 21. prosinca 1943. o pristizanju 118. izviđačkog bataljona u rajonu Zadvarja.....892
Izvod iz dnevnog izvještaja Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 21. prosinca 1943. o napadu partizana na Igrane i na Drvenik kod Podgore.....893
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 21. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o borbama kod Šujice i napadu na njemački konvoj kod Ramljana.....894
Izvještaj komandanta Drugog bataljona 893. puka 264. pješadijske divizije od 21. prosinca 1943. o čišćenju poluotoka Rogoznica.....895

Naređenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 22. prosinca 1943. Štabu 264. pješadijske divizije za sprječavanje iskrcavanja partizanskih jedinica s otoka na kopno 898
Izvještaj komandira 11. čete 893. puka 264. pješadijske divizije od 22. prosinca 1943. o čišćenju u rejonu Jadrtovac-Primošten 899
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 23. prosinca 1943. o desantu jedinica 118. lovačke divizije na otok Korčulu 901
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 24. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o partizanskim gubicima na Korčuli 902
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 24. prosinca 1943. Štabu 264. pješadijske divizije o pretrpljenim gubicima na peniši pogođenoj od partizanskog minobacača kod Murtera 903
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 25. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o zaplijeni partizanskog motornog jedrenjaka kod Primoštena i otkrivanju partizanskog skladišta municije u rajonu Muća 904
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 25. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o poduzetim mjerama u cilju obalnog osiguranja i onemogućavanja iskrcavanja partizanskih jedinica s otoka 905
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 26. prosinca 1943. o borbama 750. puka i 118. lovačke divizije na Korčuli 906
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 26. prosinca 1943. o situaciji na Korčuli 907
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 26. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o rezultatu operacije »Ziethen« na području Livno-Duvno-Šujica 908
Privremeni sumarni izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 27. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o obostranim gubicima prilikom zauzimanja otoka Korčule 909
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 27. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o napadu jedinica Dvadesete divizije NOVJ na Vrliku 910
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 27. prosinca 1943. Komandi Druge oklopne armije o napadu partizana na uporište kod Trogira i borbi dijelova Devetnaeste divizije NOVJ kod Srba 911
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 27. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o bombardiranju Zadra i otoka Ugljana od savezničkih aviona 912
Izvod iz dnevnog izvještaja Druge oklopne armije od 28. prosinca 1943. o borbama na otoku Korčuli 913
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 28. prosinca 1943. o završetku operacije »Herbstgewitter II« na Korčuli i bombardiranju Mljeta i Hvara od strane njemačke avijacije 914
Zapovijest Štaba 264. pješadijske divizije od 28. prosinca 1943. za deblokadu Vrlike 915
Obavještenje komandanta Jugoistoka od 29. prosinca 1943. Vrhovnoj komandi Wermachta o planiranim operacijama protiv jedinica NOV i POJ početkom 1944 916

Zapovijest Štaba 264 pješadijske divizije od 29. prosinca 1943. za čišćenje rajona Zelovo-Kladnjice-Prgomet-Brštanovo....918
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 30. prosinca 1943. o bombardiranju Brača od njemačkih aviona i Račišća na Korčuli od savezničkih aviona....921
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 30. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o borbama četnika i partizana kod Skradina....922
Analiza oficira pri Komandi Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 31. prosinca 1943. o izvršenom desantu jedinica 118. lovačke divizije na otok Korčulu....923
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 31. prosinca 1943. o iskrcavanju jedinica 118. lovačke divizije na otok Mljet....926
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 31. prosinca 1943. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o sukobu četnika i partizana kod Kašića, Nijemaca i partizana kod Primoštena i deblokadi Vrlike....927
Izvještaj Obavještajnog odjeljenja 264. pješadijske divizije koncem prosinca 1943. o suradnji njemačke komande s ustašama i četnicima na području divizije u toku prosinca....928
Izvod iz ratnog dnevnika br. 5. njemačke 114. lovačke divizije za period od 1. do 31. prosinca 1943. godine....931
Ratni dnevnik br. 1. 264. pješadijske divizije za period od 20. studenog do 31. prosinca 1943. godine....962
Izvod iz ratnog dnevnika glavnokomandujućeg admirala Jadrana vođenog za period od 1. studenog do 31. prosinca 1943. godine....974

USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 2. studenog 1943. glavnom stožeru Oružanih snaga o potapanju njemačkog parobroda »E. H. Fisser« kod Lokruma....1011
Izvod iz izvještaja Zapovjedništva Mornarice NDH od 3. studenog 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o situaciji na Mljetu, Korčuli i Pelješcu....1014
Izvještaj Kotarske oblasti u Splitu od 5. studenog 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova o bombardiranju Splita od strane savezničkih aviona....1017
Izvještaj Velike župe Dubrava u Dubrovniku od 7. studenog 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova o zločinima njemačkih vojnika na Pelješcu....1018
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 8. studenog 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o stanju u Splitu....1021
Izvještaj Velike župe Cetina u Splitu od 8. studenog 1943. o događajima na području Zupe u vremenu od 4. do 10. listopada....1027
Izvještaj Velike župe Cetina u Splitu od 8. studenog 1943. o događajima na području Župe u vremenu od 11. do 17. listopada....1028
Izvještaj Velike župe Cetina u Splitu od 9. studenog 1943. o događajima na području Župe u vremenu od 18. do 24. listopada....1030

Izvještaj Kotarske oblasti u Sinju od 10. studenog 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova o zauzeću Kijeva i Vrlike od strane partizana....1032
Izvještaj upravitelja policije u Splitu od 10. studenog 1943. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu o bombardiranju Splita 1034
Izvještaj Kotarske oblasti Sinj od 12. studenog 1943. o napadu jedinica NOV i PO Hrvatske na Hrvače i borbi kod Karakašice....1035
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 13. studenog 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o zauzimanju otoka Drvenika i stanju u Šibeniku....1037
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 16. studenog 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o stanju u Splitu i iskrcavanju ustaša na Brač....1038
Izvještaj Velike župe Cetina u Splitu od 17. studenog 1943. o strijeljanju rodoljuba od strane Nijemaca u Sinju....1042
Izvještaj Velike župe Cetina u Splitu od 20. studenog 1943. o događajima na području župe u vremenu od 25 do 31. listopada....1044
Izvještaj Velike župe Cetina U Splitu od 20. studenog 1943. o događajima na području župe u vremenu od 1. do 7. studenog....1046
Izvod iz dnevnog izvještaja Ministarstva vanjskih poslova od 22. studenog 1943. o zločinima njemačkih vojnika kod Metkovića i Dubrovnika....1048
Izvod iz opće bojne relacije Šeste pješačke divizije od 22. studenog 1943. o događajima na području Dubrovnika, Posušja i Imotskog u toku mjeseca listopada....1049
Izvještaj Zapovjedništva Oružničkog voda u Makarskoj od 24. studenog 1943. o prilikama na području Makarske....1053
Izvještaj Kotarske oblasti Split od 29. studenog 1943. o napadu na Nijemce na cesti Trogir-Split....1054
Izvještaj kotarske oblasti Sinj od 29. studenog 1943. o napadu jedinica Osme NO brigade Dvadesete divizije na Nijemce u selu Hrvače 1055
Izvještaj Kotarske oblasti Sinj od 29. studenog 1943. o napadu na ustaške kamione na cesti Drniš-Sinj....1057
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 29. studenog 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o dovođenju četničke posade od strane Nijemaca u Donja Kaštela....1059
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 30. studenog 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o zračnom napadu savezničkih aviona na grušku i šibensku luku....1060
Izvod iz opće vojne relacije Trećeg zbornog područja za mjesec studeni 1943. godine o događajima na području Metkovića, Imotskog i Dubrovnika....1061
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 3. prosinca 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o zračnom napadu savezničkih aviona na Split....1062
Izvještaj Mornarice NDH od 3. prosinca 1943. ministru Vrančiću o zračnom napadu savezničkih aviona na Šibenik....1063
Izvještaj Obalnog zapovjedništva u Splitu od 3. prosinca 1943. Zapovjedništvu Mornarice o zračnim napadima savezničkih aviona na Dubrovnik i Omiš....1064
Izvještaj Nardellija iz Splita od 6. prosinca 1943. ministru Bulatu o bombardovanju Split....1065

Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 6. prosinca 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o stanju u Splitu poslije kapitulacije Italije....1066
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 7. prosinca 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o događajima u Splitu....1070
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 10. prosinca 1943. Ministarstvu Oružanih snaga o situaciji u Šibeniku....1075
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 10. prosinca 1943. Glavnom stožeru Oružanih snaga o bombardiranju Kaštel Sućurca od strane savezničkih aviona....1076
Izvještaj Kotarske oblasti u Makarskoj od 14. prosinca 1943. o napadu partizanskih čamaca na motorni jedrenjak »Sv. Josip« kod Zivogošća....1077
Izvještaj Oružničke postaje Slano od 15. prosinca 1943. o napadu partizana s otoka Mljeta na Oružničku ispostavu na otoku Šipanu....1078
Opća bojna relacija Šeste pješačke divizije od 17. prosinca 1943. o rasporedu snaga i događajima na području Dubrovnika i odsjeka Posušje-Imotski-Ljubuški u toku mjeseca studenog....1080
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 18. prosincć/ 1943. Ministarstvu Oružanih snaga o situaciji u Splitu, Sinju i Šibeniku....1086
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 20. prosinca 1943. Ministarstvu Oružanih snaga o zračnim napadima savezničkih aviona na grušku luku i Lapad....1096
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 20. prosinca 1943. Ministarstvu Oružanih snaga o napadu savezničkih aviona na remorker »Ri« i motorni jedrenjak »Vardar« kod Lapada....1098
Izvještaj Zapovjedništva mornarice NDH od 21. prosinca 1943. Ministarstvu Oružanih snaga o zračnom napadu savezničkih aviona na Omiš i artiljerijskoj vatri s Brača....1099
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 22. prosinca 1943. Ministarstvu Oružanih snaga o vojno-političkoj situaciji u obalskom pojasu Dalmacije....1101
Izvještaj Obalnog zapovjedništva u Splitu od 23. prosinca 1943. Zapovjedništvu Mornarice o napadu na njemački brod »Sibelferi« i njegovom zarobljavanju od strane partizana kod Krila....1113
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 27. prosinca 1943. Ministarstvu Oružanih snaga o zračnim napadima savezničke avijacije na Šibenik....1114
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH od 28. prosinca 1943. Ministarstvu Oružanih snaga o vojno-političkoj situaciji u obalnom pojasu Dalmacije....116
Izvještaj Zapovjedništvu Mornarice NDH od 29. prosinca 1943. Ministarstvu Oružanih snaga o zračnim napadima savezničke avijacije u vremenu od 10. studenog do 7. prosinca....1124
Izvod iz izvještaja Sedme oružničke pukovnije o događajima u vremenu od 6. listopada do 31. prosinca 1943. na području Dalmacije....1126
Izvod iz historijata Sedmog ustaškog stajaćeg zdruga u Drnišu za period od 5. listopada do konca prosinca 1943. godine....1132

ČETNIČKI DOKUMENTI

Izvod iz dopisa Štaba Druge brigade gorske garde Nj. V. kralja Petra II od 1. studenog 1943. potčinjenim jedinicama u povodu slušanja američkih radio-stanica 1139
Pismo prote Stevana Prostrana, Pavia Zelića i Lazara Matića od 22. studenog 1943. vojvodi Mani Rokviću u povodu njegovih nesuglasica sa vojvodom Đujićem 1141
Zapisnik sa sjednice vojnih i narodnih predstavnika kosovskog kotara održane 26. studenog 1943. na kojoj je Simo Radić predložen za komandanta Kosovske četničke brigade 1143
Pismo Vase Čoka člana četničkog odbora u Šibeniku od 4. prosinca 1943. prijateljima i suborcima prilikom bježanja u Beograd 1145
Izvještaj Štaba četničkog sektora sjeverne Dalmacije od 8. prosinca 1943. četničkoj komandi u Šibeniku o akciji četničkih odreda na području općine Skradin 1146
Izvještaj Štaba Bukovičke brigade od 14. prosinca 1943. komandantu 502. četničkog korpusa o situaciji u selima Mokrom Polju, Raduičiću i kistanjskoj općini 1147
Izvještaj Štaba četničkog sektora sjeverne Dalmacije od 21. prosinca 1941. Komandi Dinarske četničke oblasti o situaciji u Šibeniku 1149
Pismo komandanta 502. korpusa od 23. prosinca 1943. komandantu Dinarske četničke oblasti o stanju u Bukovičkoj brigadi i brigadi »Petra Mrkonjića« 1150
Izvještaj Centralnog odbora četničke organizacije za sjevernu Dalmaciju od 23. prosinca 1943. komandantu Dinarske četničke divizije o konstituiranju Centralnog upravnog odbora u Benkovcu i o formiranju četničkih jedinica 1152
Pismo četnika Ante Kovača od 24. prosinca 1943. poručniku Francu Kovaču o namjeravanoj akciji Drniške četničke brigade iz Konjevrata ka Šibeniku 1154
Naređenje Komande Treće brigade Kosovskog korpusa od 27. prosinca 1943. komandantu Drugog bataljona za sređivanje stanja u Tepljuhu i povratak bataljona iz akcije u Konjevratima 1154
Četnički izvještaj od kraja prosinca 1943. o političkim prilikama i odnosima u sjevernoj Dalmaciji 1155
Izvod iz bilješke popa Stevana Prostrana jednog od vođa četničkog pokreta u Šibeniku o stanju u četničkoj organizaciji u sjevernoj Dalmaciji u vremenu studeni-prosinac 1943. godine 1169
Izvod iz knjige primljenih depeša Štaba Draže Mihailovića u vremenu od 16. do 23. prosinca 1943. godine 1187

Izdavač

INSTITUT ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE

Za izdavača

MIROSLAV CURIN

Tehnički urednik

ALEKSANDAR STOJKOVIĆ

Tisak u 500 primjeraka

VOJNA ŠTAMPARIJA - SPLIT